ספר

שלמי כרן

ציוני סוגיות

על כל

מסכת נדרים

ציונים ומראי מקומות ביסודות הסוגיות, ועד לפרטי כל סוגיה.
אוצר מלא וגדוש מדברי הראשונים והאחרונים, הפוסקים ורבותינו
ראשי הישיבות. ערוך בתמצית ובבהירות על כל דף ודף ממסכת נדרים.

ובסופו קונטרס ציונים קצרים להכוונת הלימוד

בעזרת החונן לאדם דעת

שלמה כהנוב

נכתב עבור חבורת הדף

ביהמ"ד בית שלום בישיבת מיר ירושלים

מהדורה ראשונה תשע"ד

נערך מחדש בתוספת מרובה תשע"ט

שלמה כהנוב

חזון איש 36, רמת שלמה, ירושלים

טל | פקס 02-5711065 בערב

058-3211065

SHALMEICOHEN@GMAIL.COM

או A5711065@GMAIL.COM

וכן ניתן להשיג

כהנוב (קגנוף) כפר עברי 3, נוה יעקב ירושלים
02-5851761

Kaganoff 1292 Medina Rd. Lakewood, NJ

וכן בנקודות נוספות, לבירורים בטל' הנ"ל

אפשר לקבל את הספר, וכן ציוני סוגיות שלמי כהן על המסכתות הנלמדים בישיבות כקובץ PDF ללא תשלום ע"י שליחת בקשה במייל

נא לשלוח הערות השגות ותיקונים לכתובת הנ"ל, שבזכות הציבור נזכה לדבר מתוקן

כל הזכויות שמורות. אין לעשות שימוש מסחרי בכל צורה שהוא בספר או בחלקו. ע' בעמוד האחרון.

נא לסייע בהפצת הספר, אם ידוע לך ביהמ"ד שלומדים מסכת זו, ויהיה להם תועלת בספר, נא להעביר במייל הנ"ל את פרטי גבאי אוצה"ס.

הדר ביופיו - עימוד והכנה לדפוס
נ. מילר - כריכה ושערים

התוכן

פרק כל כנויי ..... א

פרק ואלו מותרין ..... סד

פרק ארבעה נדרים ..... קט

פרק אין בין המודר ..... קפה

פרק השותפין ..... רסג

פרק הנודר מן המבושל ..... רצט

פרק הנודר מן הירק ..... שיט

פרק קונם יין ..... שנה

פרק ר' אליעזר ..... שעז

פרק נערה המאורסה ..... שפז

פרק ואלו נדרים ..... תסא

לוח סוגיות המסכת ..... תקלג

מראי מקומות קצרים ..... תקלז

ראשי תיבות שמות הספרים ..... תקמז

ישיבת מיר ירושלים
YESHIVAS MIR YERUSHALAYIM
Founded in Mir 1817. In Jerusalem 1944
RABBI E.Y. FINKEL
DEAN
ע"ר 580037638
בס"ד נוסדה במיר בשנת תקע"ז. בירושלים בשנת תש"ד
הרב א.י. פינקל
ראש הישיבה

בס"ד שבט תשע"ח

תהלה לנורא עלילה אשר נתן לנו תורת חיים אוצר כלי חמדה והגדיל חסדו עלינו וזיכנו לשבת בשבת תחכמוני להגות ולעסוק בדברי תורה בדיבוק חברים בעמלה של תורה יומם ולילה ללא הפסק בחבורת הלומדים דף ליום בעיון ובהספק, כפי שייסדו אזמו"ר ואאמו"ר מרנן ראשי הישיבה זצללה"ה זה רבות בשנים.

זכו בני החבורה במתנה מובחרה כאשר הרה"ג רבי **שלמה כהנוב** שליט"א מטובי הלומדים בישיבה הק', התנו של הגאון הגדול מוה"ר יחזקאל כהן שליט"א עמוד התורה דישיה"ק, מוציא לאור תמידים כסדרם ציונים ומראי מקומות לראשונים ואחרונים על סדר הדף עם תוספת מרובה מדיליה לתועלת בני החבורה העמלים בצוותא מתוך ריתחא דאורייתא כדרך ת"ח המחדדין זא"ז בהלכה. ועתה פנים חדשות באו לכאן כאשר מוציאם המחבר שליט"א לאור עולם בספר **שלמי כהן** מקובצים יחדיו בפאר והדר.

חפץ ה' בידו יצליח ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויהי ה' עמו להמשיך ולהרבות חיילים לאורייתא כשאיפתו הטהורה, ויהא כבוד שמים מתרבה על ידו להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה

אליעזר יהודה פינקל

הרב אליעזר יהודה פינקל
ראש הישיבה

רח. בית ישראל 3 ת.ד. 5022 ירושלים 9105001 טל. 02-5410999 פקס. 02-5323446 ע"ר 580037638 ● 3 Beth Israel St. P.O.B 5022 Jerusalem 9105001 Tel. 02-5410999 Fax. 02-5323446

YESHIVAT "TUSHIA"
TIFRACH
D. N. HANEGEV

ישיבת "תושיה"
תפרח
ד. נ. הנגב

ב"ה, יום ב' לסדר ואתם תהיו לי, ה' תשע"ח לפ"ג
ביקר ואהוב המופלא מו"ר רבי שלמה כהנוב
החיים והברכה לשמחת שלום!

הן כבר שנים רבות שמאירים לנגד עיננו קובצי פרי עמליך - „ציוני סוגיות" - לחבורת הדף בישיבת מיר המעטירה, בשם „שלמי כהן" יקראו, וכשמם כן הם משלימים את כל הידע הנצרך לחַפֵּצים לעבור סוגיות בבקיאות מעוינת. וכבר פקיע שמייהו כמעמידי שמועה גם בסדרי הבקיאות בישיבות הקדושות. ומה נכבד היום כי נודע שהנם עומדים לצאת בשנית, בתבנית מחודשת, לעטוף את פנימיות הסוגיות גם בקנקן נאה. ולזאת גם ידינו תיכון עמו, ברוב ברכה להפיץ מעיינותיו חוצה. בזכרון נעים של ימי נעוריו בהיותו חובש ספסלי מדרשינו, בעמל ובעומק ההבנה, וב"ה שזכינו מראות נטיעות רכות שניטעו אז - ועתה גדלו והעלו ניצה ועשו פרי לתפארת. וראוים גם ראויים לעלות על שולחן מלכים - מאן מלכי רבנן. והננו בזה בברכת אוהבים, כי כן יתן ה', וכה יוסיף לעשות חייל ביתר מסכתות הש"ס לתועלת לומדי התורה ועמליה.
הכו"ח בידידות עוז ובאהב'
אביעזר פילץ

ברכת אב מאאמו"ר שליט"א

לוי ירמיהו הכהן כהנוב (קגנוף)
מח"ס נמלא טל על מלאכות שבת ושו"ת נמלא טל
מלפנים רב דק"ק דרכי צדק בלטימור
כפר עברי 3 נוה יעקב ירושלים 5851761

בס"ד שבט, תשע"ח לפ"ק

לכבוד בני היקר הרב הגאון הר' שלמה שליט"א

החכם מכל אדם כתב "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני". ומצאנו בספרי (פרשת עקב) "רבי שמעון בן מנסיא אומר אין לי אלא אביו שבארץ אביו שבשמים מנין תלמוד לומר גם אני לרבות אביו שבשמים".

ב"ה שזכית להיות מהעמלים בתורה, וזה כמה שנים שאתה מוציא מראי המקומות למסכתות שלומדים בישיבות הקדושים. ועתה זה יהיה מוכן לכל ת"ח, ישיבה, וכולל שיכולים למצוא מה שצריכים ללמוד לעיין ולהבין במסכתות אלו.

באמת שאין לי מילים להגיד לך כמה אני שמח לראות ספרך בדפוס, פרי עמלך שניכר מתוכו השקידה. רק שעלה לי במחשבה מאמר אחר שכתוב בחז"ל "הבנים עטרה לאבות שנא' 'עטרת זקנים בני בנים' אמרו לא נצול אברהם מכבשן האש אלא בזכות יעקב אבינו, משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף וצפה אותו שלטון באיסטרולוגות שלו שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך אמר כדאי הוא להנצל בזכות בתו כך יצא דינו של אברהם אבינו לישרף לפני נמרוד צפה הקדוש ברוך הוא שעתיד יעקב לצאת ממנו אמר הקדוש ברוך הוא כדאי הוא להנצל בזכותו של יעקב הה"ד לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם" (ילקוט שמעוני, פרשת תולדות).

אסיים בברכה שתזכו אתה עם רעיתך שתחי' לגדל צאצאיכם היקרים שיגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך שפע ברכה ולא תמוש תורה מפיך ומפי זרעך עד עולם אכי"ר.

אביך המברכך בכל לב

לוי ירמיהו הכהן כהנוב (קגנוף)

ברכת אב ממו"ח הגאון שליט"א
מישיבת מיר

מכתב ברכה

נודה לה' בכל לבב על חסדו הגדול שזכינו והגיענו לראות עלי ספר את הציונים והמראה מקומות שהוציא חתני כבני הרב הגאון ר' שלמה כהנוב שליט"א.

אמרו רז"ל (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה) "תני בשם ר' נחמיה הייתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה, דברי תורה עניים במקומן ועשירים במקום אחר", וכתב החיד"א בברית עולם (הגהות על ספר חסידים ס' ש"ט) שנמשלה התורה למסחר, שכמו שבמסחר צריך להביא מאניות רבות סחורה כדי להגיע אל הסחורה הראויה, כך בתורה צריך ללמוד מהרבה מקומות ע"מ לברר ענין אחד.

והיינו שלא שייך ללמוד סוגיא בלי להיות מונח ולדעת היטב את כל הדברים הנוגעים אל הסוגיא. ובדורינו שמחד גיסא נחלשו הדורות בידיעת התורה, ומאידך גיסא על כל סוגיא וסוגיא יש ים גדול של חז"ל ראשונים ואחרונים הנחוצים להבנת הסוגיא, זה דבר נצרך מאד שיהיה מי שיוכל להקריב אל הלומדים את לחם התורה שנמצא במרחקים.

ובספר זה זכית להביא ללומדי הסוגיות את כל הסחורה שצריך הלומד כדי להבין הסוגיא היטב, והדברים שמובאים אל הלומדים הם בעומק רב בהבנה ברורה ישרה ואמיתית ובהיקף גדול, למען יצליחו להביא אליהם את הלחם הנצרך להבין הסוגיא מכל קצווי ים התלמוד והמפרשים הגדול.

הנה כבר כמה שנים שזכו בני החבורה החשובה חבורת הדף שנוסדה ע"י מרן רה"י הג"ר נתן צבי פינקל זצוק"ל ביוזמתו של מרן רה"י הג"ר בנימין בינוש פינקל זצוק"ל, והמשיכה והתפתחה תחת מורינו רה"י הג"ר אליעזר יהודה פינקל שליט"א, ללמוד את המסכתות מרישא עד גמירא עם השלמי כהן שכיון אותם ללמוד הסוגיות גם בסיני וגם בעוקר הרים.

ואנו תפילה לבוא עולם שכשם שהדברים היו מקובלים בבי מדרשא של מיר ובשאר בתי מדרשות, כך יצליח ה' דרכך להמשיך לראות ברכה בעמלך מתוך בריאות והרוחה, יחד עם רעיתך בתנו מרת אסתר שתחי' לאוי"ט, הנושאת במסירות גדולה בעול הבית, למען תוכל לשקוד בהשקט ובטח באדני התורה, ותרוו רוב נחת מצאצאיכם נכדינו שיחיו, לגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים, ותזכה שיתקבלו דבריך בכל עולם התורה, יפוצו מעיינותך חוצה, ירבה גבולך בתלמידים, ורבים יהנו מאור תורתך.

יחזקאל כהן

יחזקאל כהן

לזכרון עולם בהיכל ה'

ספר זה מוקדש
לעילוי נשמת אבינו
החבר **אליהו** בן **ראובן** ז"ל

נלב"ע כ"ד ניסן תשע"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

•

הונצח בניו שיחיו

הקדמה

מודה אני למלך חי וקיים, שזיכני ללמוד וללמד, לברר ולהקיף ולסדר בקיצור את כללי הסוגיות מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, על כל מסכת נדרים.

ומודה אני ששם חלקי, וזיכני להיות מבני ביהמ"ד במבצר התורה ישיבת מיר הקדושה.

מראה מקומות אלו נכתבו בסייעתא דשמיא ובזכות הרבים, והוגשו על שולחן מלכים, חבורת לומדי הדף בביהמ"ד בית שלום בישיבת מיר ירושלים.

הספר נכתב במהדורה ראשונה עבור בני ביהמ"ד במשך זמן קיץ ואלול תשע"ג. ושוב נכתב וסודר מחדש, בתוספת מרובה, עבור הלומדים זמן קיץ ואלול תשע"ח. ועכשיו מוגש בעיצוב חדש בפני הלומדים שבכל אתר ואתר.

צורת הספר מתחילה נועד עבור הלומדים בעיון קל. והשתדלתי לקצר ולהקל על הלומדים, ולהעמיד עיקר צורת הסוגיות. לסייע ללומד לברר ולהעמיק לפי הבנתו. שיוכל כל אחד לטעום חלקים מהסוגיה, מתוך לימוד בזריזות ובהספק.

ויש בזה גם תועלת מרובה ללומדים בעיון, כהקדמה ליכנס לסוגיות. או כסיכום לאחר הסוגיה, לעבור על צורת העמדת הדברים בקצרה ממש, ועי"ז יתעורר הלומד לנקודות שנתחדשו לו או שהעמיד באופן אחר.

וכן הספר משמש כחזרה, לחזור לסוגיות שנלמדו בעבר. וכן להשלים סוגיות במקומות אחרים, בגדר דברי תורה העשירים במקום אחר. ויה"ר שיהא לתועלת הלומדים.

קראתי לספר 'שלמי כהן' שמרומז בו שמי, וכן שמות הורי שליט"א בראשי תיבות **ש**למה בלאאמו"ר **ל**וי **י**רמיהו וא"מ **מ**לכה רחל ה**כהן** כהנוב.

במנחת כהן כתיב לא תאכל, כליל יהיה. ויש לפרש מאי שנא מנחה, ואילו קרבן שלמים של כהן נאכלת. ואפשר דקרבן מנחה הוא בגדר דורון, וכעין קרבן עולה של דל, וכדתנן (מנחות קי.) דא' המרבה וא' הממעיט נקרא אשה ריח ניחוח. ואכילת הכהנים בשיירי המנחה נחשב קדשי קדשים, והוה מעין אכילת מזבח. ומש"ה אינו בדין שכהנים יתנדבו מנחה, ויאכלוהו בעצמן. דאין זה דורון.

משא"כ קרבן שלמים, שהבעלים מקדיש בהמתו, וע"י שמקריבין דמה ואימוריו למזבח, ע"י נתקדש הבשר לאכילת בעליו. ואינו בגדר שליחת דורון, ומש"ה אף הבעלים עצמו זוכה לאכול משולחן גבוה.

ועד"ז י"ל דהתפילות נתקנו כנגד תמידים ומוספים, שהם קרבן עולה. והוה בגדר דורון. ובשאר מצוות אמרי' דלאו ליהנות ניתנו. אבל בלימוד התורה כת' ר' אברהם מן ההר (נדרים מח.) דעיקר המצווה להתענג וליהנות במדע, לשמח לבבו ושכלו. ובהקדמה לאגלי טל הוסיף דהלומד להתענג בלימודו נחשב לימוד לשמה. דעיקר מצוות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג על לימודו, ועי"ז נעשה דבוק לתורה. ולכאורה תימה האיך ניתן רשות להשתמש בתורה, ששורשו מעל כל העולמות כולם, להנאתו הפרטית.

ויל"פ דע"י העסק בתורה מתחבר לתורה ומתקדש, וכמו שהאריכו בספרים הקדושים, ועי"ז זוכה לאכול אכילת בעלים משולחן גבוה. וכמו אכילת שלמים.

ועי"ז אף זוכה שיקרא תורה דיליה, כדכתיב (תהילים א ב) ובתורתו יהגה יומם ולילה. ויש להוסיף דקאי אף במי שמשנן דברי תורה של אחרים, ע"י הלימוד נעשית לו בה קנין, ונקראת תורתו. ולא רק במי שמחדש חידושי תורה, אלא כל מי שעמל בתורה זוכה לדברים הרבה.

ובזה אני מגיש את תורתי דילי, במה שעמלתי בשליחות בני ביהמ"ד, ללמוד וללמד ולסדר סוגיה סוגיה על אופנו, מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים. ובעבודת הקודש זו נצטוונו שיהא לשם התורה, לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול (וכמ"ש בפי' הרא"ש נדרים סב.). אך ע"י השליחות, דכהני שלוחי דידן ודרחמנא, זוכים דמשולחן גבוה קא זכי. ועי"ז לימוד התורה ליהנות ניתן, שה'שלמי כהן' נחשב תורה דילי, בגדר אכילת הבעלים בקדשים.

ויה"ר שיביא תועלת ללומדים להעמיד ולהרחיב, וכל א' יעמול ויקנה קנינו בסוגיות, תורה דיליה כפי דעתו וסברתו.

והריני מוסר מודעה שבאתי להגיש לציבור הלומדים מה שטרחו ועמלו והכינו אחרים. ונעזרתי רבות בספרים ומציינים רבים, ועל ידם זכיתי ליכנס לסוגיות, לידיעות ולסברות. שזכינו בדורינו שנכתבו ספרים רבים של הערות ושיעורים וציונים, כל אחד בסגנונו היחודי.

אלא שבאתי כשליח לסדר ולקצר את עיקרי הסוגיות, דכהני שלוחי דידן ושלוחי דרחמנא. והתועלת ללומדים הוא ע"י העמדת עיקרי הדברים, ולכן לא הקפדתי למסור את הדברים בצורת אמירתם. וכן אי אפשר להביא כל דבר בשם אומרו. והרבה מהדברים הבאתי בשם אחרונים, או שמעתי וכדו'. [ובמקום שכתבתי סברא וע' ספר מסויים, המכוון שעיקרי הדברים לקוחים משם, אלא שכתובים שם באופן אחר קצת].

ובזה אבקש מהלומדים שיואילו להעיר ולתקן בכל מקום שרואים טעות או דבר שאינו מדוייק או שאינו מוכרח. ועי"ז נזכה שיהא תוספת שלימות לספר.

והרבה עמלתי ויגעתי לדייק בהעמדת הסוגיות. אך מלאכתי נעשית בחפזון, ויתכן מקומות שצורת הכתיבה אינו ברור, או שלא העמדתי את הדברים בצורה מדוייקת, או שלא ירדתי לעומק, או שניתי והפכתי וכדו'. וכן הוספות והשמטות. ואין אדם רואה נגעי עצמו. ובעזה"י ע"י הערות הלומדים הספר יעבור צירוף אחר צירוף, ובזכות הציבור נזכה שבמהדורות הבאות יהא כסלת נקייה.

ומודה אני ששם חלקי, וזיכני לישב במבצר התורה ישיבת מיר הקדושה בירושלים תובב"א, עם בני חבורת הדף בביהמ"ד בית שלום. ובזה אודה לכל בני ביהמ"ד שבשליחותם זכיתי לכל זה. ובסייעתא דשמיא ובזכות הרבים זיכני לברר ולציין ולסכם סוגיה אחר סוגיה. ולהגיש לשולחן מלכים, ללומדי החבורה, העמלים ללמוד בזריזות ובעיון ובהיקף דף אחר דף.

וכאן המקום להכיר טוב לרבינו ראש הישיבה הגרא"י פינקל שליט"א, המוסר נפשו לחזק ולהחזיק את ממלכת התורה דישיבת מיר, בחכמה ובתבונה, בכל פרט ברוחניות ובגשמיות. ונוהג בעין טובה לכל בני הישיבה, ובפרט לבת עינו חבורת לומדי הדף.

ותחילת כתיבת מראה המקומות [על מסכת פסחים] היה עוד בחיי מורינו ראש הישיבה הג"ר נתן צבי פינקל זצוק"ל שייסד וטיפח את חבורת הדף. ובעין יפה ובמסירות נפש עצום ואהבת התורה, העמיד ושכלל את ישיבת מיר הקדושה, לרומם קרן התורה.

ואזכיר בזה את רבני ביהמ"ד המוסרים נפשם עבור הלומדים. ובפרט ראש הביהמ"ד שליט"א רודף חסד וצדקה, המסור בכל כוחו למען הכלל והפרט, בכל עת ובכל שעה.

ובהזדמנות זו אקבע הודאה לאאמו"ר שליט"א ולא"מ תחי' שמסרו עצמם לחנכני בדרך התורה, ולהדריכני בדרך ישרה. ועל רוב טובה שמשפיעים עלינו ועל בנינו תמיד, במסירות נפלאה. ויה"ר שיזכו לרוב נחת מכל המשפחה.

וכן אקבע ברכה לכבוד מו"ח הגאון רבי יחזקאל כהן שליט"א מישיבת מיר שהרבה קבלתי מתורתו, בעומק הסברא ורוחב השכל בכל מכמני התורה, כנודע בשערים. ובזה אודה למו"ח ולחמותי תחי' שמשפיעים תמיד עלינו, ועומדים לימיננו במסירות נפש. ויה"ר שיזכו לראות נחת מכל יוצ"ח.

ואחזיק טובה לכבוד הנדיבים שליט"א שהוזילו מכספם להוצאת הספרים, ובהצנע לכת נטלו שותפות בהוצאת הספר. והזכויות יעמדו להם, שיזכו לראות ברכה והצלחה במעשה ידיהם מתוך שמחה ונחת מיוצאי חלציהם.

ועל כולם מודה אני להשי"ת, ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד, ומשפיע עליו ברוב חסדיו שפע ברכה ורוב טוב, בכל יום ובכל שעה.

ויה"ר כשם שעזרתני ללמוד ולכתוב ולסיים ספר זה על כל מסכת נדרים, כן תעזרני להמשיך ספרים אחרים ולסיימם, מתוך ישוב הדעת ושקיעות בלימוד, ובלא טרדות הבלי העולם.

ויה"ר שנזכה אני וביתי לשפע ברכה והרחבת הדעת, ולראות נחת מצאצאינו. ושנזכה לגדלם ולחנכם לתורה ועבודה. וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים, יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי זרעי וזרע זרעי עד עולם.

שלמה כהנוב
כסלו תשע"ט

דף ב.

פרק כל כנויי

א) **מפרש**[א] **ד"ה כל כנויי.** דעיקר נדר וכו' דאמר קרבן שאני אוכל לך. אבל הר"ן כתב דעיקר הנדר שיאמר דבר זה 'אסור' עלי. **ותוס'** (בסוף העמ') כת' צד דעיקר נדר הוא שאומר ככר זה נדור עלי [ועי"ש].

ב) **ר"ן ד"ה כל כנויי.** נדר הוא בא' מב' ענינים, אם נדרי הקדש שהוא מקדיש לבדק הבית וכו' או נדרי איסור שאסר על עצמו דברים המותרים וכו'. [דנתחדש בפרשת נדר שאוסר את החפצא, ועי"ז חל איסור חפצא[ב]].

והריטב"א[ג] כתב דב' ענייני נדרים, נדרי הקדשות שמקבל עליו לתת דבר לגבוה [להקדש או לצדקה][ד] והוה בא' מב' פנים דאומר הרי זו או שאומר הרי עלי, וכן נדרי איסור. [דחל עליו 'נדר' להביא להקדש. והר"ן הזכיר רק היכא דמקדיש מעכשיו, דחל הקדש על החפץ בדיבור פיו, משום פרשת נדרים. ויש שדייקו דהר"ן ס"ל שהנודר להביא דהוה בכלל פרשת נדר].

ג) **בא"ד שמה ששנה כאן חרמים וכו' שלשון חרם וכו' כולל נדרי איסור.** אבל **הריטב"א** כתב דחרמים דהכא הוה הקדש, וסתמן לכהנים[ה], וכ"מ **בא"ש ותוס'.**

התפסה

ד) **בא"ד עיקר הנדר הוא שיאמר דבר זה אסור עלי, ובין התפיסו וכו'.** דעיקר פרשת נדרים הוא אוסר בדיבורו, אלא דיש אופן שמתפיסו בדבר אחר, ובזה יש תנאי דשייך התפסה דוקא בדבר הנדור, אבל המתפיס בדבר האסור ל"מ (כדתנן לק' יג:). דכיון דתלה בדבר האסור גרע[ו]. וכ"כ **המשנ"ל** (נדרים א א) בדעת **הרמב"ם.**

אבל **הרא"ש** כתב דעיקר הנדר הוא שמתפיס החפץ בדבר האסור, כגון קרבן[ז] וכו'[ח]. וכ"כ **הטור** (יו"ד רד) דעיקר הנדר הוא שיתפיס בדבר הנדור וכו' וכשאומר אסור עלי, הוי נמי נדר[ט]. וכ"כ **הר"ן** (שבועות כ: ח. בדה"ר) דעיקר הנדר בהתפסה, אלא דאם לא התפיסו מהני מדין יד, דכשאומר הר"ז

א. האחרונים (שם הגדולים אות ש [לה], יד מלאכי כללי רש"י ו) כת' שהמפרש [שהודפס על הדף] אינו רש"י [**והמג"א** (א יא, תקצא ז) הביאו בשם 'המפרש']. וכן לא הובא בדברי הראשונים. וכן המפרש למס' נזיר, ובש"ס ווילנא [ברשימת ההוספות] הביאו דהוא פי' **הריב"ן** עמ"ס נזיר.

ובחי' ר"א מן ההר **והמאירי** בכמה מקומות הביאו פי' בשם רש"י [שאינם בפי' לפנינו]. וכן בשיטמ"ק הו' קטעים מ'פי' ע"ד רש"י' [והו' מכת"י הר"ש עדני פירוש זה עד דף ד:].

ב. ובס' החינוך (ל) ביאר דענין הנדר שהוא כמכניס דבר המותר בגדר האסור, וכאלו יאמר דבר פלוני שהוא מותר יהא אסור עליו כקרבן שאסר השם יתברך. וביאר דילפי' שיש בנו כח לאסור המותר, מדכתיב לאסור איסר על נפשו לא יחל דברו. וענין זה הוא דומה להקדש, שמצאנו בתורה שיש כח באדם להקדיש את שלו בדברי פיו, ויהיה אסור מיד לו ולכל העולם.

ג. [חידושי הריטב"א עמ"ס נדרים סודר ע"ס הלכות הרמב"ן, והודפס בסוף המסכת. וכן הודפס בפנ"ע במהדורת מוסד הרב קוק].

ד. [**והביא** דרשי' (ר"ה ו.)]. וכן העמיד **הרמב"ם** (נדרים א ב) דהחלק השני שיחייב עצמו בקרבן שאינו חייב, וכגון שאומר הרי עלי עולה, דבלשון הרי עלי נקרא נדר, ובלשון הרי זו נקרא נדבה.

ה. כדתנן (ערכין כח:), וכ"פ **הרמב"ם** (ערכין ו). וע"ע ר"ן (לקמן י.).

ובמשנה (לק' מז:) אי' דאמר הריני עליך חרם או את עלי חרם, והתם איירי בנדרי איסור [שהרי ל"ש בדק הבית כלפי אדם מסויים]. **והר"ן** (שם) ביאר דכוונת יהא דחרם של בדק הבית. [אך **תוס'** (מז:) סתמו דהוה הקדש בדק הבית]. ויש שהביאו מה**מדרש** (שוח"ט תהלים א טו) דאמרה הרי הן עלי חרם.

ובמשנה (לקמן יח: ויט:) אי' דהנודר בחרם דבגליל כוונתו לחרמי בדק הבית. ונח' הראשונים אי הוה הקדש בדק הבית, או קונמות שקרא עליהם שם הקדש. והתפיס בחרמי גבוה.

ו. וע"ע ר"ן (לקמן יד.).

ז. והרא"ש כתב או שנשבע עליו, משמע דשייך להתפיס בדבר שנשבע עליו. וצ"ב.

ח. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** **והרשב"א.** **והריטב"א** (שבועות כ:) כתב [בדעת הרי"ף] דעיקר הנדר צד התפסה יש בו, שהרי צריך לתלותו בדבר הנדור. [ומשמע מדבריו דהוה רק לשון התפסה, ולא עצם הנדר, וע' בסמוך]. אבל מסקנת הריטב"א (כרש"י שם) דלרבא אין התפסה כלל בנדר.

אבל **בראש** (שבועות ג א) מבואר דהתפסה אינו עיקר הנדר. [והאחרונים הקשו דסתר שיטתו מהכא].

ט. והב"י תמה על הטור דעיקר הנדר הוה אף בלא התפסה

אסור עלי, אנו גומרים את דבריו 'בקרבן'[ז]. **והאחרונים** (משנ"ל הנ"ל ועוד) הקשו סתירת דברי הר"ן[א]. **והחת"ס** (לק' יב.) כתב דאפשר דהר"ן בשבועות קאי בדעת הרי"ף[ב].

בגמ' (שבועות כ.) נח' אביי ורבא האם התפסה בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. ומשמע מדברי **רש"י** (שם ד"ה והוא) דלרבא אף התפסה בנדר אינו כמוציא נדר מפיו, ואינו חייב בבל יחל[ג]. אבל **הרי"ף** (שם ח. בדה"ר) כתב דמתפיס בנדר חל [לכו"ע] והביא ראיה מהא (נזיר כ:) דמהני דהאומר הריני נזיר, ושמע חבירו ואמר ואני וכו'[ד]. **והר"ן** ביאר דל"ש למילף דיהני התפסה בשבועה מנדר, דהא דעיקר הנדר התפסה וכו'[טו].

בגדר התפסה – **הר"ן** (שבועות שם) כת' דנדר הוה איסור קדושה, שנמשך ונתפס[טז]. ומשמע דיסוד התפסה שממשיך את קדושת קרבנות, שיחול על החפץ[יז]. אבל **בחי' ר' שמעון** (א) הק' דמבואר (לקמן יא:) דשייך התפסה בבשר שלמים, באיסור דמעיקרא, ואף דכבר אינו בעולם[יח] [וע' לקמן שם].

והוכיח מזה דגדר התפסה הוה להגדיר ולברר איזה סוג איסור, דומיה דקרבן[ט].

והאחרונים דנו דאף לצד דיש התפסה בשבועה, הוה רק התפסה בדיבור, דלא שייך התפסה בעצם הקדושה. וכ"כ **המחנ"א** (נדרים ב) מבואר דיש ב' גדרים התפסה, דבתוכ"ד מהני התפסה בלשון, ואילו לאחר כ"ד מהני רק התפסה בחפצא.

נדרים בכל לשון

ה) **בא"ד ולר"י דאמר לשון נכרים וכו' כנודר בעיקר קרבן, שהנדרים בכל לשון.** וכ"כ **הרשב"א** דמסתבר דהוה דאף שאר לשונות הוה דאורייתא, ע"י הסכמת אומות. **והרשב"א** תמה א"כ מאי קמ"ל הנך לשונות, דאף בשאר לשונות מהני. **והר"ן** בסו"ד כתב דקמ"ל דלשונות אלו שאינם לשונות גמורים[כ].

ותוס' (נזיר ב. ד"ה נזיר) **תי'** דבשאר לשונות מהני דוקא כשמבין ומתכוון לקבל עליו נזירות. אבל בלשונות הללו חייל עליו נזירות כי אין נתכוון[כא] משום דדמי טפי ללשון תורה[כב].

[וכ"פ בשו"ע שם]. **והב"ח** יישב דברי הטור ע"ד הנ"ל. [וע"ע בשאר פוסקים].

י. והמשנ"ל (א ז) כת' דנפק"מ היכא דאמר דדבר זה אסור כבשר חזיר [דנקט לשון 'איסור', אך תלה בדבר האסור. וכיון דסיים כן אי אפשר לפרש דבריו באופן אחר].

יא. וקשה דהר"ן כתב 'וכמו שכתבתי שם'.

יב. דקאי התם לבאר דעת הרי"ף דהתפסה בנדר עדיף משבועה, אבל בסוף הסוגיה הסיק דל"ש. אך **הר"ן** (שבועות כה. י. בדה"ר) כתב דנדר לא משכח"ל אלא במיסר חפצא, וציין כאשר פירשתי לעיל דעיקר נדר משום התפסה הוא. [ומשמע דאף הוא ס"ל יסוד הזה].

יג. משמע דאיסורא מיהא איכא, ועי"ש בראשונים דהאריכו בזה.

יד. והריטב"א (שבועות שם) כתב דאע"ג דהוה תוך כדי דיבור, ותוכ"ד לאו התפסה היא אלא כדיבור גמור בכל מקום. מ"מ מבואר התם דאם הותר הראשון הותרו כולם, ע"כ דמהני מדין התפסה.

טו. והר"ן כת' דכיון דלא משכחינן נדרים בלא התפסה, ומצותן בכך שאיסור קדושה הוא שנמשך ונתפס ולא איסור גרידא, והיאך נלמד מהם לשבועה. ובשבועה לא דרשינן 'או השבע שבועה' שידור בדבר המושבע לפי שאינו ענין.
ועוד כת' הר"ן דא"כ שבועה קמייתא היכי משכח"ל, ובשלמא בנדרים אימרא ודירים אלא השבע שבועה נכתב בגררא או מדריש לדרשא אחריתי.

וכת' דבנזירות נמי שייכא התפסה דאיסור קדושה הוא, משא"כ בשבועות דאיסור גרידא נינהו.

טז. ומצוותן בהתפסה, וכן נזירות חל קדושה, ואין ללמוד מהם לשבועה דהוה איסור בעלמא.

יז. והר"ן (שם) כת' דקונם הראשון הוה ע"י שאומר 'דומיה דאימרא', אבל אילו כל שבועה בהתפסה, שבועה ראשונה היכי משכחת לה.

יח. ועוד דנו **האחרונים** דבזה"ז ליכא הקדש בעולם, ואפי' הכי מהני קונמות, ואף לצד דהוה התפסה בהקדש.

יט. וע"ע ברכ"ש (ב–ג) ואבי עזרי.

כ. וכ"כ הרמב"ם (נדרים א טז, וכן נזיר א ח ושבועות ב ה) דיש מקומות שאנשיהם עלגים ומפסידין את הלשון וכו'. **והנו"כ** פי' דכוונתו דאף לר' יוחנן דלשון אומות, הוה לשון גרוע [ע"ע לקמן י.]. וכ"כ הריטב"א (ב"ב קסד:).

כא. והתוי"ט (ריש נזיר) תמה דבלא כוונת הלב אינו נזיר כלל, דבעינן פיו ולבו שווין [וכקו' הירושלמי, ע' בסמוך, וכה"ק הגר"א ע' בסמוך]. **והאחרונים** ביארו דכוונת התוס' דאיירי שנתכוון שיהא כפי פי' הלשון, אלא שהוא אינו יודע דהוה נזירות. [וכמ"ש בירושלמי, ולפ"ז כוונתו כמש"כ תוס' ב"ב].

כב. והמפרש (נזיר ב.) ביאר דאי מחקת לרגל דק' דנזיק, ודופן דח' דנזיח וגגו דפ' דפזיח ודופן הח' משווית ליה נזיר. [וצ"ב. ומבואר דבלה"ק יש משמעות לעצם האותיות, ואינם רק סימנים לקריאה]. והרא"ש (לק' י.) פליג.

וכן מבואר **בתוס'** (ב"ב קסד:) דבלשונות עכו"ם לא מהני אם אינו יודע פי' הלשון[כג]. [ומשמע לכל מילי צריך להבין הלשון[כד]]. ותי' דבזה קמ"ל (בסוגיה שם) דמהני לשון 'דיגון' דהוה שנים, ואף דאינו יודע פי' הלשון כיון דהוה לשון חכמים[כה]. ותוס' הביאו כה"ג דמהני כינויים, למ"ד לשון אומות[כו] ולמ"ד לשון שבדו חכמים. **והרמב"ן** (ב"ב שם) ביאר דכיון דנתכוון לשם נזירות, עשו חכמים לשונות אלו כלשון הקדוש, אף למי שאינו מכיר בהם[כז].

אבל **הרשב"א** (כאן) כתב דאפי' בשאר לשונות מהני, אף כשאינו מבין פי' הלשון, אם נתכוון לנזירות הרי פיו ולבו שווין. *ואת"ל* דלא מקרי פיו ולבו שווין עד שיבין משמעות הלשון ממש, א"כ אף קונח קונס ל"מ וכו' (וכ"כ **הריטב"א** ב"ב שם). **והרשב"א** כתב דמסתברא דאין חילוק בלשונות, אלא אלו היו ידועים להם[כח].

והשיטמ"ק (ג. בשם רא"ם) כתב דבלשונות המשנה מהני אע"ג דאינו לשונו של הנודר, ואינו יודע לכוון הדבר, מ"מ הוה לשון ישר הוא ליודעי הלשון.

והרמ"א (רז א) כתב דאם אינו מכיר אלו הלשונות שדיברו בהם חכמים, לאו כלום הוא[כט]. ומקורו מהב"י שכת' דאם באותו מקום ובאותו זמן אין שום אדם מעם הארץ מכיר בלשון הכינויין [שאמרו חכמים] לאו כלום הוא[ל]. **ורע"א** (שם) תמה דמשמע ברמ"א דצריך שאדם זה יכיר, אף במקום שמכנים כן, ובזה הב"י לא קאי כלל.

ו) **שם. והירושלמי** (ריש נזיר) מקשה במה איירי המשנה, דאם מתכוון לנזירות, אפילו אמר שאזכיר פת אהא נזיר[לא], הוה נזיר. וכשאינו מתכוין ליזור ל"מ, דהקורא בתורה והזכיר נזיר אינו נזיר. והירושלמי מתרצת דאיירי באומר אחד מכל הלשונות הללו נזרתי אם תופש אחד מהן נזירות תחול עליו נזירות ואם לאו לא תחול עליו נזירות.

בשאר מקומות – **והריטב"א** כתב דמהני לשונות אלו להיות שבועה מה"ת באותו מקום בלבד, אבל במקומות אחרים שאין נוהגין בכינויין אלו לא הוי נדר ושבועה[לב]. **והביאו"ה** (סב ד"ה יכול) הביא מדבריו דאף דנאמרים בכל לשון, היינו דוקא אם אנשי אותו המדינה מדברין כך[לג], אבל אם רק איזה אנשים יחידים יודעים זה הלשון לא נחשב לשון כלל במקום הזה[לד], דאין כאן הסכמת האומות[לה].

כג. וכ"כ **הרמב"ן** (שם) דאם אין לשונו כן ואינו מכיר הלשון, אמאי יחשב נזיר.

כד. אבל **המג"א** (סב א) פסק [ע"פ **תוס'** סוטה לב.] דדוקא ק"ש ותפילה וברכה"מ בעי שיבין הלשון [ובעינן 'בלשונם'], אבל קידוש וברכת הפירות וברכת המצות והלל יוצא בכל לשון אפילו אינו מבין הלשון. [**והגרי"ז** (ריש נזיר) ביאר דבק"ש יש דין 'לשון', אלא דאיתרבי כל לשון שאתה שומע. דאף שאר לשונות נחשב לשון. ומש"ה בעינן שיבין. אבל בנדרים לא נאמר כלל דין 'לשון']. **והביאו"ה** (שם) הביא דה**אחרונים** חלקו והביאו כמה ראיות דבכולהו צריך להבין הלשון. [וע"ע חי' ר' שמואל].

כה. **והריטב"א** (שם) הביא בשם תוס' דחייב לנזירות מדין כינויי נזירות, כהה"א דאומר נזיח. [אבל תוס' דידן משמע דהוה לשון חכמים, והביא דוגמא לדבר כינויין].

כו. [ולשונות המשנה עדיפא משאר לשונות]. אמנם **המהרש"ל** (שם) כתב דכוונת התוס' דרק למ"ד לשון שבדו חכמים אי"צ להבין משמעות הלשון. אבל למ"ד לשון אומות, הוה ככל לשון, וצריך להבין הלשון. [וכ"כ **התוס' הרא"ש** כאן].

כז. **והריטב"א** (שם) חלק דכיון דלשון יווני גמור הוא הוה נזירות אע"ג דאינו מכיר הלשון 'יפה', כיון דלשם נזירות נתכוון. וכתב דלא דמי לנזיח, דאינו לשון מתוקן בשום מקום, ואף למ"ד לשון אומות הוה לעגי לשון וכמ"ש הרמב"ם.

כח. לסיכום – דעת הרשב"א דכינויים הוה מדין נדרים בכל לשון. ודעת הר"ן [בשם ר"י בר' חסדאי, וכ"מ ברמב"ם] [דס"ד] דגרייעי משאר לשונות. ודעת התוס' דכינויין עדיפי משאר לשונות, ומהני אפי' שאינו מבין הלשון.

כט. והגר"א ביאר דבעינן פיו וליבו שווין. וכת' ודלא כתוס' נזיר. [משמע דלתוס' נתחדש דלא בעינן פיו וליבו שווין].

ל. דכינויין אלו הכל לפי המקום והזמן, ובמקום ובזמן שבני אדם קורין בשמות וכינויין אחרים מהני, אף שלא הזכירום חכמים. [לר' יוחנן דלשון אומות הם]. וכת' דכ"מ מדברי **הרמב"ם** (נדרים א טז, ונזיר א ח, ושבועות ב ה).

לא. ומשמע דמהני גילוי דעתו להחשב לשון, ע"י הסכמת יחיד [ולא בעינן שאחרים יבינו אותו]. אבל **הגרי"ז** (ריש נזיר) הק' על הירושלמי דכשאומר 'פת' מהני במה שנודר עכשיו, בתנאי שיאמר אח"כ הלשון פת.

לב. וכתב (בסו"ד) דמסתבר דלשון לע"ז ככינויים חשיבי. [ומבואר בריטב"א דאין חילוק בין לשון גמור לכינויים]. אבל שאר **ראשונים** פשיטא להו דנדרים בכל לשון, ובמשנתינו נתחדש כינויים.

לג. **והביאו"ה** הביא מקור לזה מלשון הגמ' (קידושין ו) האומר חרופה 'ביהודה', משמע דבשאר מקומות ל"מ.

לד. ואף שבמקומו הוה לשון גמור. [ודנים על כל מקום בפנ"ע. ויל"ד בזה].

לה. [ושוב הקשה דבהל' מגילה (תרצ ט) לא משמע כן].

והאחרונים הביאו דכ"מ לשון הרמב"ם דתליא במקומות[לו]. ובס' **תורת הנזיר** (לגר"י הוטנר א ח) דחה דמשמע ברמב"ם דרק לגבי לשון עלגין תליא באותו מקום, אבל לשון ממש מהני בכל מקום.

ז) **בא"ד ואפי' לר"ל נמי דאמר לשון שבדו וכו', ג"כ כנדר גמור מדאורייתא וכו' ולא גרעה הסכמת חז"ל וכו'.** [וכן מסקנת **הרשב"א**]. **ותוס'** (ד"ה כל בתי' האחרון) כת' דכוונת הנודר לנדר גמור, וגמר בלבו לעשותו כעיקר הלשון. וכעי"ז תי' **תוס'** (נזיר ב. סוד"ה נזיר בתי' הא')[לז]. [ומשמע דס"ל דאי"צ גדר 'לשון' לנזירות, וסגי במה שנתכוון ללשון. ואילו לדברי הר"ן ע"י החכמים נחשב לגדר 'לשון' וכ"כ בס' נדרי זירוזין. ובירושלמי הנ"ל מבואר דאף יחיד יכול לקבוע לעצמו הסכמה ללשון].

ותוס' (כאן בתי' הב') כת' דיש כח ביד חכמים לעשות תקנתם כעיקר נזירות.

אבל **הרא"ש** (ג.) מבואר דלשון שבדו חכמים הוה נדר מדרבנן. וכ"ד **התוס'** (בתי' הא')[לח], **ותוס'** (כאן וכן בנזיר שם) הקשו דהיאך יביא קרבן נזירות דהוה חולין בעזרה. [אך **הקר"א** הביא דבגמ' (נזיר כט.) איתא דדעת ר"ל דחולין בעזרה לאו דאורייתא, ולכן נזיר משום חינוך יכול להקריב קרבנותיו. וה"נ יוכל להקריב מדרבנן].

ותוס' (נזיר שם, וכן תוס' לקמן ג.) תי' בשם הר"ר יחיאל[לט] דהוה נזיר רק לענין מלקות, אבל אינו מביא קרבן. [**והאחרונים** הקשו דמשמע מדבריו דאיתרבי למלקות דאורייתא, א"כ מ"ש מקרבן. ועוד דנזיר אינו יכול ליטהר בלא הבאת קרבנותיו, וכה"ק **הגרי"ז** (ריש מס' נזיר). ויש **אחרונים** שפי' דנעשה כנודר לקיים גדרי נזירות, ונתחייב מלקות מגדרי נדרים].

שבועה בלא שם

ח) **ר"ן ד"ה ושבועות.** ומהא שמעי' דשבועה לא בעי שם וכו'. **והרא"ש** (שבועות ד כד) כת' דשבועה בלא הזכרת השם אפשר דמהני מדין ידות. [וכ"כ **הרמב"ן** שבועות לו., **ובשו"ת מהר"ם רוטנברג** הו' בש"ך רלז ב, ע' לק' יד: וכב:].

ובס' **המכריע** (צ) הביא בשם **רש"י** (כאן) דשבועה לא בעי שם לענין בל יחל, דהו"ל כידות שבועה, דאנן סהדי כל המזכיר שבועה מתכוון לישבע בבורא. אבל שבועת העדות והפקדון ושבועת ביטוי בעי שם להתחייב קרבן. וכ"כ **הריא"ז** (שבועות כה הו' בשלט"ג שבועות טו:). ומבואר דעת רש"י דל"מ 'יד' לקרבן שבועה, אלא לבל יחל[מ].

ובס' המכריע פליג דכאילו הזכיר השם, והוה שבועה גמורה[מא].

והאחרונים (ע' ברכ"ש ה, גרנ"ט, דברי יחזקאל כט ד, ר' ראובן) חקרו האם יש תנאי בשבועה שיהא בשם, או דעצם השבועה הוא מה שנשבע בשם.

והאחרונים דנו דדעת הרא"ש ד"שם' הוה מעיקר השבועה, ומש"ה מהני מדין ידות. ואילו לדעת שאר ראשונים הוה תנאי בשבועה, ובזה לא שייך ידות.

ט) **בא"ד דאי בשהזכיר את השם וכו' תיפו"ל משום הזכרת השם וכו' הוי שבועה וכו'.** [יל"ד דאפשר דעיקר שבועה הוה בלשון שבועה, אלא דשם לחוד מהני מדין יד. ולכאורה משמע דל"ש יד כה"ג דליכא אפי' התחלת הלשון האוסר].

י) **בא"ד תי' ר"ת דה"מ במושבע מפי אחרים וכו' ותמהני וכו' דהעונה אמן אחר השבועה כמוציא שבועה מפיו דמי**[מב]. ומבואר לסברת ר"ת דמושבע מפי אחרים הוה גדר שבועה בפנ"ע, ובזה עניית אמן הוה רק קבלת השבועה. **והק"נ** (ג, ועד"ז מחנ"א שבועות

לו. והביא כן מלשון **הרמב"ם** (נדרים א טז) וכן כל כיוצא בזה הולכין אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן.

לז. וז"ל [תוס' בנזיר] דכיון דנתכוון לנדור, ויודע שלשון הזה בדו חכמים לנדור בהם, קבלה גמורה היא כמי שאמר בלשון הכתוב בתורה.

לח. וז"ל דיש כח בתקנתם לעות כעיקר נזירות. [**והקר"א** הקשה דבגמ' נזיר שם מבואר דלר' יוחנן אין כח לחכמים לעשותו נזיר].

לט. ותוס' (לקמן) הביאו כן בשם **הירושלמי** [אבל **האחרונים** כת' דהירושלמי קאי אשבועה, דבכינויי' אין קרבן, וע' בסמוך שבועה בלא שם].

מ. ובהג' **ראמ"ה** דייק כן מהגמ' (לקמן ג.), דידות איתרבו רק לענין מלקות.

מא. יל"ד אי פליג בדין ידות, או דעדיפי מידות.

מב. יל"ד אי קו' הר"ן מהך מימרא דאי' דהוה כמוצא שבועה מפיו [ובמה יש להעמיד מימרא זו] [וכן משמע מתי'

ג) תי׳ דכשהמשביע אמר שבועה בשם אמרי׳ דאמן כמוציא שבועה מפיו דמי, ואף עניית אמן נחשב ע״י שם. אבל אם לא שמע שבועה בשם לא אמרי׳ דכמוציא מפיו דמי. אבל כשנשבע מפי עצמו ל״צ שם.

והב״ח (רלז ו) כ׳ דדעת ר״ת דשבועת העדות והפקדון בעי שם, דנשבע בע״כ ע״פ אחרים [ואף דנשבע מעצמו, ולא משום דאחרים משביעים אותו], ודוקא שבועת ביטוי [דהוה מרצונו] לא בעי שם. ובדבר״י (כט ה) כת׳ דלא תליא בעיקר השבועה, אלא תלי האם נשבע לצורך אחרים [בדעת הרא״ש].

והגרי״ז (מכתב בסה״ס עמ׳ פא) כתב דאף לדעת הר״ן בסוטה יש ב׳ שבועות, דהכהן משביע נחשב מושבע מפי אחרים, אבל ע״י עניית אמן יש ג״כ שבועה, כמוציא שבועה מפיו. וכוונת הר״ן להקשות דכיון דילפי׳ שבועה בשם מסוטה, מנלן דרק שבועת הכהן בעי שם, ולא שבועת האיסור, כיון דאין סברא לחלק.

יא) **בא״ד אלא שהראב״ד (שבועות ב ג) אמר דלענין מלקות אינו לוקה אלא בהזכרת השם וכו׳.** ושבועה בלא שם חייב קרבן, אלא דאינו לוקה. וילפי׳ גדר השבועה [בלא שם], אף דלא שייך בזה את הלאו של שבועה[מג].

והרמב״ם (שבועות ב ד) פסק דהנשבע בלא שם הרי זה אסור, אבל אינו לוקה או חייב קרבן. [וכתב (שם ב) דשבועה בעי שם. וכ״ד רש״י שבועות לה:]. ובפשוטו משמע דהוה איסור דאורייתא, אבל הר״ן (שבועות לה:, טז. בדה״ר) הקשה מנלן דיש בזה איסור, וכתב דאפשר דנלמד מדברי קבלה.

והראב״ד השיג דשבועת ביטוי הוה אף בלא שם, וכן איסור בל יחל. אלא [דבשבועה לשעבר, ע׳ שבועות כ:] דהאיסור ׳לא תשא וגו׳ לשוא׳, ו׳לא תשבעו בשמי׳ הוה רק בנשבע בשם[מד].

והרמב״ם (שבועות יב ג) כתב דהנשבע בשמים וארץ[מה] אינו שבועה [ומ״מ צריך פתח מדרבנן, עי״ש]. והראב״ד השיג לחייב קרבן ומלקות [אבל יש בזה איסורא בעלמא[מו]]. והמחנ״א (שבועות ג) הקשה דהראב״ד לשיטתו חייב קרבן אף בלא שם. ובברכ״ש (ה) ביאר תי׳ דשבועה בלא שם מהני רק מדין ידות, וכיון דתלה בשמים וארץ אנחנו לא מסיימים דבריו באופן אחר.

יב) **האומר לחבירו מודרני ממך וכו׳. הראשונים** הביאו מהגמ׳ דהסיפא מפרש ידות, אף דלא הזכיר ׳איסור׳.

יג) **רא״ש ד״ה האומר לחבירו.** מקרו ידות, כמו בית יד הכלי[מז] וכו׳ ומחשבינן ליה כאילו גמר דבריו. אבל לשון הר״ן (סוד״ה כל) דאותו מקצת הדיבור הוי כאילו נודר כל השלמת הדיבור[מח]. [והאחרונים דייקו דנח׳ האם גדר ידות כאילו השלים דיבורו, או דסגי במקצת, וע״ע דבר אברהם ב יד ד][מט].

יד) **בא״ד ואע״ג דגמר בליבו לידור וכו׳ צריך להוציא בשפתיו.** משמע דבמקום דחל ע״י מחשבה מהני לשון גרוע. אבל המהר״י קורקוס (מעשה״ק יד יב) הקשה דהמקדיש קרבן חל במחשבה (וכדאי׳ בשבועות כו: וברמב״ם שם), וא״כ אמאי בעי פרשת כינויים [וכקושיית הרא״ש]. ותי׳ דאם כינויים אינו לשון קרבן גרע טפי מהיכא דלא פירש[נ]. ועוד תי׳ הו״מ

האחרונים]. או דכוונת הר״ן להק׳ מסברא, דכיון דכמוציא שבועה מפיו דמי, מ״ש ע״י שם או בלא שם. ובזה צ״ל דדעת ר״ת דאינו כן, וכמוציא שבועה מפיו דמי נתחדש בשבועה מסויימת [דע״י שם].

מג. ולא אמרי׳ דעיקר השבועה הוה הלאו.

מד. וכ״כ בחי׳ ר׳ שמעון (ב) בדעת ר״ת דשבועת העדות והפקדון הוה שבועה לשעבר ולכן בעי שם [ולא תליא בהא דהוה מושבע מפי אחרים].

מה. אף שכוונתו למי שבוראם.

מו. וכה״ק המחנ״א דלדעת הרמב״ם (הנ״ל) אמאי אין בזה איסורא בעלמא. והאחרונים תי׳ דכיון דגמר שבועתו בענין אחר, לא שייך בזה יד לשבועה בשם. [ונראה דמפורש כן במש״כ הס׳ המכריע בשם רש״י, הו׳ לעיל].

מז. ומדברי הרא״ש מבואר דהבית יד אינו מעיקר הכלי, אלא דע״י עולה הכלי עמו.

מח. כאדם האוחז בבית שלו ומטלטלו כולו. [ודייקו דכוונתו דטלטלו הבית יד הוה טלטול הכלי].

מט. ובחי׳ ר״א מן ההר הביא בשם רש״י דידות הוה דברים דהוה יד ופתיחה לנדר. והביא בשם הרמב״ם בפיה״מ דהוה חלקי הנדר.

נ. והביא כעי״ז (קידושין ו.) דעסוקין באותו הענין ונתן מעות ל״צ דיבור, אבל כשאמר לשון גרוע דמשמע למלאכה גרע.

שהסכים שהדבר יחול במחשבה, אבל כשהוציא בפיו לא גמר שיהא הקדש במחשבה אלא בדיבור, ולכך צריך דיבור של הקדש[נא].

וכעי"ז כתב **הטורי אבן** (חגיגה י א"ש ד"ה דלמא) דכוון דגמר בליבו להוציא משפתיו ל"מ מה דגמר בליבו, כיון דנתכוון שיחול ההקדש ע"י דיבורו, ולא חל ההקדש ע"פ מחשבה. [**והאחרונים** (קר"א) ציינו דמבואר דהרא"ש פליג על יסוד זה[נב]].

ותוס' (ערכין ה. ד"ה אדם) הק' בהא דאי' (תרומות ג ח, פסחים סג.) המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר, דלא אמר כלום, נימא אדם יודע וכו' ואין אדם מוציא דבריו לבטלה. [**והאחרונים** (רש"ש שם) תי' דע"פ היסוד הנ"ל לק"מ, ויש שדנו דזה התי' הב' של תוס' שם].

ותוס' תי' דהא דאי' 'לא אמר כלום' הוה ממה שמוציא בפיו, אבל מה שבלבו הוי קיים[נג]. ועוד תי' דהתם שאני שמה שאמר בפיו אינו רוצה ובמה שאמר בלבו טעה[נד].

ועוד תי' **מהר"י קורקוס** דכי אמרי' דהוי הקדש במחשבה לחייב אותו, אבל אין לאו או איסור בל תאחר במחשבה, דכתיב גבי הוצאה בפיו.

וכעי"ז הק' **השיטמ"ק** (ז.) בשם **הרא"ם** אמאי בעי פרשת יד בצדקה, הרי חל ע"י מחשבה[נה]. ותי' דשמא גמר 'בליבו' היינו שנתיישב בליבו שלא יתחרט, אבל הכא שמא לא נתיישב בליבו כ"כ.

דף ב:

איסור חפצא

טו) **נדרים דמיתסר חפצא עליה. הרא"ש פי'** דמתפיסו בדבר הנדור ונאסר כמוהו. משמע דכוונת הגמ' לחלק דקונם הוה גדר איסור שונה, דהחפץ כהקדש.

וכן מבואר (לקמן יג:) דנדר לא חל על דבר שאין בו ממש, וביארו **הראשונים** (ע' רמב"ן עה"ת במדבר ל ג) דקונם צריך לחול על החפץ[א]. ומבואר (לקמן טז) דחל נדר על שבועה, **והראשונים** (ע' ר"ן שם) ביארו דאוסר את החפצא.

אבל **הר"ן** כתב 'שאומר' ככר זו עלי. והר"ן דייק מסוגיין דנדר בלשון שבועה לא מהני [**והר"ן** (בסו"ד) כתב דהכא בעיקר לשון נדר איירינן]. **והאחרונים** דייקו דהר"ן פי' כוונת הגמ' לחלק בלשון, דלשון הנדר מתייחס לחפץ.

ובפשוטו נקטו **האחרונים** (וכ"מ **בר"ן** לקמן יח. ועוד **ראשונים**, בעזה"י יתבאר לקמן יח.) דשאר מאכלות אסורות[ב] הוה איסור חפצא [דסיבת האיסור בחפץ, משא"כ שבועה דסיבת האיסור ושינוי במעשה הגברא[ג]]. אבל **הריטב"א** (בסוף הפרק ועוד מקומות) כתב דהוה איסור גברא, דהתורה צוותה לישראל

[ויל"ד דהתם יש משמעות דכוונתו לחלות אחר, ואילו בכינוי ידעינן ודאי דכוונתו לנדר, אלא די"ל דלא מהני].

נא. רציין לדברי **רש"י** (שבועות כה:) שלא נתכוון שיהא שבועה עד שיוציאנה בשפתיו. [אך **האחרונים** (דב"א א טז במילואים, חזו"א דמאי טו ה) חילקו דהתם איירי שנתכוון להוציא בפיו לאחר זמן, א"כ לא נתכוון שיהא תרומה מעכשיו. ואילו בסוגיין איירי שנתכוון שיחול באותו זמן, ומה לי בדיבור ומה לי במחשבה].

נב. **והקה"י** (ב) כתב דדעת הרא"ש דנחשב שמקדיש במחשבה, אלא שהתנה שתחול בשעה שיוציא בפיו. ולכן אילו איתקיל מילולי ולא הוציא בפיו ל"מ מחשבה. אבל היכא דאמר לשון גרוע מהני.

והגר"ח שמואלביץ חילק דיסוד הטור"א שייך בקידושין וכדו' דהאדם פועל ע"פ דיבורו. משא"כ נדר נחשב חלות דחל ממילא ע"פ המעשה לחוד, דומיא דחליצה.

נג. אבל **התוס' רי"ד** (ב"ב קמו:) תי' דכיון דהפה מכחיש את דבריו שבלב, בטל דבריו שבלב. [וע"ע ריטב"א קידושין נ.].

נד. וכן **הש"ך** (שלא עו) הק' עד"ז, ותי' דהתם ביטל בדבור פיו מה שהיה במחשבתו, ומש"ה אין תרומתו תרומה. משא"כ היכא דחל ע"פ מחשבה.

נה. [ונח' בזה **הראשונים**, ע' יו"ד רנח יג. **והקה"י** (ב) כתב דצ"ל דהרא"ש (כאן) קאי כצד דלא מהני צדקה במחשבה, ויש בזה סתירות בדברי הרא"ש].

א. **ותוס'** (שבועות כה.) ביארו דקונם הוה קרבן, ולא שייך על גופו.

ב. כגון נבילה טריפה וחלב, אבל האחרונים כתבו דאיסורים דתלויים בזמן הוה איסור גברא [וע"ע **אתוון דאורייתא** כלל י].

ג. **ובחי' ר' שמעון** (א ד"ה שוב) ביאר דאיסור חפצא עניינו ומטרתו שלא יתגעל מהאיסור, משא"כ איסור גברא האדם מרוחק מהחפץ. ומטעם זה שבועה לא דחי ל"ת, וכמו דלא דחי איסור גזל, דהמטרה שלא יופסד הנגזל לא יתוקן ע"י המצוה.

שלא לאכול מין הטמאות והנבילות[ד]. אבל קונם הוה איסור על החפצא, דפוגע בקדושת החפץ, וכמו איסור מעילה. (כ"כ האבנ"ז או"ח לז).

והר"ן (לקמן טו. ד"ה הלכה ולה. ד"ה למעול, ושא"ר) נקט דהאוסר דבר על אדם אחר, מי שעבר ונהנה לוקה על הנאתו. [דהוה חתיכה דאיסורא] אבל דעת **הרמב"ם** (ה א) דהנהנה אינו לוקה, שהרי לא נדר [אלא הנודר לוקה היכא דלא הוה התראת ספק, עי"ש]. ומבואר דדעת הרמב"ם דאף האיסור בקונמות הוה על חילול דיבורו. **והאחרונים** ביארו דהוה איסור חפצא על הגברא.

טז) **לאפוקי שבועה[ה] דקאסר נפשיה מן חפצא.** פי' **הרא"ש** שנשבע שלא יעשה דבר זה. משמע דחל חיוב על הגברא להימנע ממעשה מסויים, **והקובה"ע** (לג) חקר האם בשבועה חל איסור על המעשה [ועי"ז הוה מעשה איסור[ו]], או דחיוב שבועה הוה על חילול הדיבור [וצריך להמנע מהמעשה, דעי"ז יגרם שדיבורו יתחלל] [ויתבאר לקמן בעזה"י].

ותוס' (שבועות כה. ד"ה מה) בקושייתם נקטו דאף בשבועה שייך איסור חפצא, והאומר יאסר פירות עולם עלי בשבועה (כדלקמן כד:[ז], וע' בר"ן כאן), חל איסור שבועה אחפצא. ופי' את גמ' דבשבועה יש אף איסור חפצא, משא"כ בנדרים. ותוס' הביאו **דר"י** חולק, דמ"מ הוה איסור נפשיה מן חפצא, דלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו.

יז) **ר"ן ד"ה איידי.** אבל **הרמב"ן** (לק' טז: ה: בדה"ר) וכו' נדר שאמרו בלשון שבועה, ושבועה בלשון נדר מהני וכו' אלא מדין ידות[ח] וכו'. וכ"כ **הר"ן** (לקמן ד: סוד"ה אלא) לפרש את המשנה דהאומר קונם שאיני אוכל, מהני מדין יד, וכדין נדר בלשון שבועה. אך **המאירי** (לקמן ה.) חלק שיד הוה תחילת דבור, אבל נדר בלשון שבועה שסיים דיבורו ל"ש יד[ט]. [וע"ד יסוד זה בת' **הר"ן** (שבועות ח. בדה"ר) גבי התפסה בשבועה, דכיון דגמר דבריו ל"מ מטעם יד. וע' **ריטב"א** לקמן יד].

ורע"א נסתפק [לדעת הרמב"ן] באומר 'שאוכל', האם חל מדין יד, דהא לא שייך איסור נדר [בקום ועשה] שיאכל. והביא דמבואר (לקמן יג.) דמהני עי"ש.

אבל **תוס'** (בסוף הע"א) הביאו בשם **ר"י** דלשון 'שאיני אוכל לך' מהני, דכיון דמזכיר המאכל עצמו דיש בו ממש, הוה קונם המאכל עצמו ענין זה שלא יאכל. [והוה איסור חפצא, אף דלשונו על הגברא[י]]. [**והשעה"מ** (נדרים ג י) האריך בזה טובא, ובעזה"י יתבאר עוד לקמן].

בגדר נזירות

יח) **רא"ש ד"ה לאפוקי שבועה.** ונזיר אע"פ שנאסר ביין, בגופו תלוי הנזירות שאומר הריני נזיר וממילא נאסר וכו'[יא]. משמע דכוונתו לפרש הא דהוזכר נזירות בתר שבועה, דאף נזיר הוה בכלל איסור גברא [וכ"כ **הריטב"א** שבועות כב: לדייק מרש"י שם[יב]]. אבל **האחרונים** כתבו די"ל דאף כוונת הרא"ש דשאני מאיסור גברא דשבועה, ע' בסמוך.

ד. ובחי' **ר' שמעון** ביאר דכל איסורי התורה סיבה מוקדמת דרצון נותן התורה שלא יאכלו ישראל חלב, אבל קונמות ע"כ דנעשית השתנות בחפץ.

ה. **הרמב"ם** בפיה"מ (ב א) כת' דבמסכת זו יתבאר איזה מן השבועות והנדרים חלין, ואיזה מהן שאינן חלין. ובמסכת שבועות יתבארו כללי עונשי השבועות.

ו. ומש"ה אמרי' דאין שבועה חל על שבועה, וכמו דאין איסור חל על איסור.

ז. ועוד הביאו **תוס'** (שם) בשם ר"ת דלא איירי כשאמר בלשון הזה [וע"ד מש"כ הר"ן כאן בשם הרשב"א].

ח. [ולשון הרמב"ן דלא גרע מידות]. וכ"ד **התוס' רי"ד** (יד:). אבל דעת **הרא"ש** דלא הוה ידות. וע' פוסקים (רו ה ורלט יא).

ט. **ור"ת** בס' הישר (חי' עט) כת' דשבועה הויא דוקא כשאסר נפשיה מן חפצא, ולא הוי יד, דיד הוא כהלכת העיקר, אלא שמקצר בדיבורו.

י. **והריטב"א** כתב נהי דאיסור גברא הוא, מ"מ כיון דגופיה דמאכל יש בו ממש. וצ"ב.

יא. **והשיטמ"ק** (בשם רא"ם) כתב דנזירות, אע"ג דהחפצא אסורה מ"מ הלשון תליא ביה, דקאמר 'הריני', הילכך לא לנדר דמי אלא לשבועה. וכתב (בד"ה נדר) דגופו משועבד להיות נזיר.

יב. **דהריטב"א** דייק מדברי **רש"י** (שם) דשבועה לא חל על איסור נזירות [ודעת הריטב"א דשבועה חל על נדר], ונראה דנזירות חיוב גברא הוא, דהא נזיר לא אסר עליה מידי אלא שקבל עליו נזירות ורחמנא אסריה ביוצא מן הגפן ובטומאת מתים כשם שאסר לישראל חזיר ונבילה ואסר לכהנים

אבל **בשו"ת הרשב"א** (ד קט בסופו) כתב דנזירות הוה בכלל נדרים [ולא שבועות] דאוסר החפץ על עצמו [וחל על דבר מצווה, והביא כן מדברי המשנה לק' יז.]. וכן הביאו **האחרונים** מדברי **הרי"ף** (שבועות ח. בדה"ס) דהוכיח דמהני התפסה בנדרים מנזירות, ע"כ דחל על החפצא[יג]. וכ"ד **המהר"י בן לב** (א מב, ב פז) דנזירות הוה איסור חפצא [דהיין אסור עליו[יד]].

והמהרי"ט (א נג) פליג דנזירות אינו איסור חפצא, אלא דהנזירות חל על גופו, ונתקדש גופו דומיא דכהן וממילא נאסר. אבל אינו אוסר את עצמו וכשבועה, אלא דעושה חלות על גופו. תדע שאלו אמר הריני מושבע לאו כלום.

אבל **הרשד"ם** (יו"ד עו[טו]) וכן **הר"י באסאן** (במהרי"ט א נד) כתבו דנזירות איסור חפצא על עצמו, דחל האיסור נזירות על האברים, פיו לשתות יין, שערו לתגלחת וכו' והוה איסור חפצא על גופו.

והאחרונים (אבנ"מ שו"ת כב וכן טו. וע' אריכות בשלמי נדרים) הביאו מח' הקדמונים הנ"ל בגדר נזירות, האם הוה איסור גברא או חפצא. [ונפק"מ לגדרי אין איסור חל על איסור וכדו', וע"ע לקמן בכמה מקומות].

ובשו"ע (רו ה) פסק דהמקבל נזירות בלשון שבועה מהני, [והש"ך ציין דהמקור מדברי הרדב"ז, והמבי"ט חולק]. **והש"ך** כתב דמשמע כן בסוגיין, דנזירות שייך לשבועה, ולא לנדר.

ובחי' ר' שמעון (ד) כת' דעיקר קבלת הנזירות הוא במה שמקבל על עצמו דיני הנזירות, ולהמנע מיין וכו', ועי"ז התורה החילה חלות הנזירות וקדושת גופו.

יט) **תוד"ה ומ"ש.** דכיון דל"ל ידות לא חייש להזכירם. דלא איתרבי 'יד' בשבועות. וכן **המאירי** (ג. ד"ה כבר) הביא בשם *רבים* דאין יד בשבועה, דא"א ללמוד מנדרים.

אבל **המאירי** הביא מה**ירושלמי** דילפי' שבועות מנדרים לענין ידות. וכ"כ **השיטמ"ק** (ג.) בשם **הריטב"א** דמבואר (לקמן ט.) דיש יד לשבועה. וביאר דידות שבועה ילפי' מנזירות דדמי ליה, דאסר נפשיה אחפצא. **והשלמי נדרים** הביא דמצאנו בכ"מ ידות בשבועה[טז] (לקמן ט. ועוד), ואף בדעת תוס'. והביא בשם **הנצי"ב** דכוונת התוס' דמושבע מפי אחרים ל"ש ידות.

דף ג.

כ) **אלא לאו דוקא וכו'.** ולמסקנא [להך תי'][א] אין כלל במה פותחים. **והרש"ש** כתב דמ"מ י"ל דבמקום דאוושא מפרש הא דפתח [וכתי' דלעיל]. וביאר בזה דברי **תוס'** (ב"ק יז.) דהמשנה שם קאי אדפתח ביה[ב].

כא) **מיפתח פתח בכינויין דאורייתא[ג] וכו' אלא למ"ד לשון שבדו חכמים וכו'.** בפשוטו משמע דהוה תקנ"ח, וכינויין ל"מ מדאורייתא. וכ"כ **הרא"ש** (בסמוך) דלמ"ד לשון שבדו חכמים הוה מדרבנן. **והראשונים** (ר"ן, תוס') דחו דהוה מדאורייתא, ומ"מ לא הוה פשוט כל כך. [וע' מה שהו' לעיל ב.].

כב) **מה נזירות וכו' אף נדרים עשה בהם ידות נדרים כנדרים וכו'.** הר"ן (ד: ד"ה תיתי) כתב דילפי'

טומאה. [ומשמע מדבריו דשאר איסורי התורה הוה איסור גברא, ודלא כמ"ש לקמן].
[אבל בריטב"א לקמן משמע דנזירות הוה איסור חפצא, וע"ע בדברי המגיה במילואים].

יג. **והר"ן** שם ביאר דלא שייך התפסה אלא בדבר דחל עליו התואר [כגון קדושה או איסור], אבל לא שייך התפסה גברא אגברא בשבועה, לומר אני כמותך, דלא חל עליו התואר מחמת השבועה.

יד. ולפ"ז פליג **הרשב"א** על **תוס'** שבועות כה. [ד"ה חומר] דבעי גזיה"כ לאסור נזיר ביין מצוה, כיון שאוסר עצמו על היין, ולא דמי לנדר שאוסר החפצא עליו. [ולמש"כ האחרונים בסמוך לא פליגי].

טו. וכתב ליישב דלא נחלקו הרשב"א והרא"ש הנ"ל, דהוה גדר אמצעי בין איסור גברא לאיסור חפצא, דהוה איסור חפצא, אלא דדמי לשבועה דחל על גופו.

טז. וכן מבואר בר"ן (בע"א, ושא"ר) שדן דשבועה בלא שם מהני מדין ידות. וכן שבועה בלשון נדר.

א. אך בגמ' (נזיר ב.) אי' דתנא הכי ותנא הכי [ותוס' שם הוסיפו דבכולם איכא טעם], ותנא איסורא דנפשיה ברישא, ואילו גבי במה בהמה דהוה איסורא דבהמה מפרש התירא ברישא. וביש נוחלין מפרש דעיקר נחלה ברישא. ואילו הכא [בנזיר, וכמו נדרים] ידות אתיין מדרשא וחביבין.

ב. וע' **פורת יוסף** דיש חילוק בין היכא דהוה ענין א', וה"נ בסוגיין הוה ב' ענינים, כינוי ויד.

ג. והגמ' (נזיר ב:) תי' דמתחיל בעיקר קרבן, ומפרש ידות ברישא. [ולא הק' אי כינויין דאורייתא]. ותוס' (שם) פי' דכינוי

בהיקש, וא"א ללמוד דמה מצינו, דאין מזהירין מהדין[ד] [וע' מש"כ בזה לקמן שם, וע"ע לקמן ו: ז.].

כג) **מפרש ד"ה וידות היכא כתיבי.** מדרשא אתיא, ולא כתיבי ממש דא"כ הו"ל דאורייתא. משמע דידות הוה דרבנן. **והנוב"י** (יו"ד ת קמה, וכן מהר"ץ חיות) כת' דדבריו קשים, דאף דאתי מדרשא הוה דאורייתא. אלא כוונתו שאינו מפורש להדיא, וע"ד מה שביארו דברי **הרמב"ם** [וציינו למפרשי הרמב"ם (אישות א ב) במש"כ בקידושי כסף מדברידהם[ה]].

כד) **ר"ן ד"ה ה"ג לעשות וכו'.** ול"ג כינויי, דממ"נ לאו מקרא נפקא. [ועד"ז כת' הרא"ש]. אבל **תוס'** (סוטה כד:) גרסו דדרשינן כנויים מקרא. ותוס' כת' דילפי' מיתורא דקרא, דאי ממשמעותא דקרא לא מסתבר לעשות האומר קונם קונס כאומר קרבן[ו]. וכן **בירושלמי** דרשי' כינויין מקרא. [אך **הרמב"ן** (לק' יד) הביא דברי הירושלמי רק על ידות].

כה) **ר"ן ד"ה ומה נדרים.** נדר להביא קרבן. **השלמי נדרים** דייק דבנדרי איסור לא שייך בל תאחר. וכ"כ **הרמב"ן** (סה"מ עשה צד) דבנדרי רשות ליכא בל תאחר[ז].

אבל **הר"ן** (לקמן סג.) הביא בשם **הרשב"א** דהמקבל עליו שלא לשתות יין 'שנה' [שאינה מסויימת], לא הוקבע נדרו בשנה מסויימת ואם לא נהג איסורו[ח], משלים בשנה אחרת. אלא דאסור לעשות כן משום בל תאחר[ט]. וכ"כ **הריטב"א** (ר"ה ו.) דהנשבע לפרוע לחבירו ולא קבע זמן עובר בכל רגע בבל תאחר. דהוה בכל שבועה ונדר וכדאי' בסוגיין. [וכ"ד **הריב"ש** קצח[י]].

כו) **ר"ן ד"ה הבעל.** נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה וכדאי' בספרי. הא דהבעל מיפר רק נדרי עינוי נפש מפורש בפסוק [וע"ע לקמן עט:]. אלא **דהר"ן** (לקמן סח. ד"ה לומר) הביא מה**ספרי** דילפי' דאף הפרת האב נדרי בתו דוקא בעינוי נפש [ודלא כדעת הרמב"ם, ע' לק' שם].

כז) **ר"ן ד"ה הניחא למ"ד.** אע"ג דאיכא למידרש דרשי'. אבל דעת **תוס'** (ב"מ לא:, ומנחות יז: וסוטה כד:) דלכו"ע היכא דאיכא למידרש דרשי'[יא]. ותוס' (מנחות) הקשו מסוגיין. **ותוס'** (סוטה) תי' דהכא כיון דדברה תורה כלשון בנ"א לא נחשב קרא יתירא. ולא מסתבר לגמ' לדרוש ממשמעות הקרא, אלא מיתור.

כח) **ר"ן ד"ה לנדור.** מילתא דאתיא בהקישא אפשר טרח וכתב לה קרא[יב], ואמרי' (ב"מ סא.) מילתא דאתיא

הוה קבלת נזירות גמור, אלא שאמר בלשון כנוי. ואי"צ דרשא. ומשמע מדברי המפרש דהיינו תי' הגמ' דידן, אלא דהגמ' (שם) קאי כמ"ד לשון נברי. אך מפי' הרא"ש (שם) משמע דהתם הוה תי' אחר ד'עיקר קרבן', והרא"ש כת' דסוגיין לא חש לתרץ כן [וסוגיה דהתם לא ניח"ל לשבש תחילת המסכת].

ד. אבל **רע"א** במשניות הקשה כן, **והרש"ש** תמה עליו מדברי הר"ן. **והאחרונים** דנו די"ל דילפי' במה מצינו דהוה איסור קונם, וממילא קם ליה באיסור. **ובחי' ר' שמעון** כתב דעצם הקונם הוה רק נפק"מ לענין איסור [וע"ע לקמן ו:].

ה. וכ"כ **הרש"ש** לפרש דברי הגמ' דלאו דאורייתא.

ו. ולא דמי לכינוי השם, כגון א–ל, צב'אות, שד'י [דמרבינן ממשמעות 'איש איש' מקלל בכינוי] דכתובים בקרא. [ומש"ה איתרבי אף למ"ד דיברה תורה כלשון בני אדם].

ז. וביאר שחייב האדם את עצמו מדברי הרשות, שנדר או נשבע אוכל היום או לא אוכל, אלך או לא אלך [יל"ד דלכאו' קאי אשבועה, דלא שייך נדר לעשות מעשה, אך בהמשך דבריו מבואר דאיירי בנדר. וצ"ע]. וכתב דאינם בכלל עשה דמוצא שפתיך תשמור, דנתייחד פרשה בפנ"ע דבל יחל. [אבל דעת **הרמב"ם** (סה"מ שם) דכולהו הוה בכלל מוצא שפתיך, ואף הנודר קרבן הוה בכלל בל יחל דברו].

ח. ומשמע דאי"צ לקבוע נדרו על השנה הזה, אלא סגי במה שעבר שיעור זמן בלא שתיית יין [ויל"ד כששתה בשוגג או אונס, האם יש לו להשלים]. וצ"ב דקונם הוה איסור חפצא, וכי האיסור על החפצא מיתלא תליא האם יעבור בפועל. [ובעי"ז מצאנו דמי שקיבל תענית יכול ללוות תעניתו, ולהשלים ביום אחר]. וע"ע בע"ב.

ט. **והר"ן** פליג עליו מטעם אחר, דס"ל דהוקבע נדרו בשנה זו. ומשמע דאילו לא הקובע יש בל תאחר אף בנדרי רשות [ודלא כמ"ש כאן].

י. **והמחנ"א** (שבועות יד) האריך בזה, וכת' דאמרי' דסתמא לעולם משמע, אלא משום שמא ימות [וע' בע"ב].

יא. **והרמב"ן** (ב"מ שם) חלק דלמ"ד דיברה תורה לא דרשי' כלל.

יב. [וכ"כ **הרמב"ן** ושא"ר שבת סד. דמילתא דאי' בהיקש טרח וכתב קרא]. ותוס' (שבת קלא:) כ' דמילתא דאי' במה הצד טרח וכתב קרא, **והמשנ"ל** (מלוה ד א בסופו) נסתפק בזה. [ע' גינת ורדים כלל מב].

והרמב"ן (שם) הביא את הגמ' (ב"ק פ.) דמי שנדר ליקח אשה או ליקח בית, אין מחייבין אותו עד שימצא ההגון לו. ואין בזה משום בל תאחר. [אף שעברו ג' רגלים].

בגזי"ש טרח וכתב לה קרא"[ג] וכו'. אבל **בס' הכריתות** (לשון לימודים א א) כת' דמילתא דאי' בבנין אב והיקש אמרי' דטרח וכתב לה קרא (והביא כדמוכח זבחים נז.), אבל מילתא דאי' בגזי"ש לא אמרי' הכי, דגזי"ש הוה מופנה, א"כ יש יתור בקרא"[ד].

דף ג:

כט) **ר"ן ד"ה שהנזירות.** דלא אמרי' דלסגי בל' יום וכו'.

דס"ד דסגי במה שהוא כבר נזיר בימים אלו. ולא נתחייב בנזירות שניה[א] [וכ"כ **הרא"ש**]. קמ"ל דחל נזירות הב', ומיתלא תליא עד שיגלח מנזירות הראשון[ב]. [ומבואר בזה דע"י שחל הנזירות, חל 'חיוב' נזירות לזמן שאח"כ. אבל אילו לא חל נזירות על נזירות, לא חל אח"כ].

ל) **ואית תנא דמפיק ליה מן כל היוצא לפיו יעשה.**

הרא"ש פי' כיון דהוציא מקצת הנדר מפיו הוי כאילו הוציא כולו מפיו. וביאר דדרשי' מיתורא ד'כל'. אבל **הר"ן** כת' דהוה ממשמעותיה דקרא. ויש שפי' דתלי בגדר 'ידות', דדעת הרא"ש דנתחדש בגדר ידות שאנחנו משלימים דבריו, ובזה צריך חידוש דקרא. ואילו דעת הר"ן דהוה גילוי דסגי במקצת דיבורו, וסגי בריבוי בעלמא.

לא) **ומה נדרים עובר בבל יחל.** בפשוטו משמע בסוגיין דלוקה על לאו זה, וכ"כ **הראשונים.** אבל בס' **החינוך** (תז) כתב דאינו לוקה על 'בל יחל', כיון דאם נדר ולא קיים אין בו מעשה. ובהג' **המשנ"ל** תמה דהיכא דאסר כבר ואכלו אין לך מעשה גדול מזה. ו**האחרונים** ביארו דכוונת החינוך לשיטתו, דכתב (מצוה רמא) דהיכא דאפשר לעבור בלא מעשה, אף כשעבר במעשה אינו לוקה[ג]. ומ"מ הקשה **המנח"ח** (תז ג) דהכא יש אופן דא"א לעבור אלא במעשה, וכה"ג נחשב יש בו מעשה [אף לדברי החינוך], ואף שהלאו כולל אופן בלא מעשה. ועוד הקשה דה**חינוך** (שעו) כתב [בשם הרמב"ם] דנזיר שטימא עצמו לוקה משום בל יחל.

לב) **בשלמא בל יחל דנדרים משכח"ל כגון דאמר כבר זו אוכל ולא אכלה וכו'. רע"א** (בגהש"ס) תמה דלא שייך נדר בלשון הזה, דהוה קום ועשה. וכ"כ **הרמב"ן** (עה"ת במדבר ל ג) דלא מצאנו נדר בקום ועשה. ו**השיטמ"ק** גרס כבר זו 'לא אוכל', ואכלה. ו**האחרונים** ביארו דהוה נדר בלשון שבועה [ע' ר"ן לעיל ב:]. ו**האחרונים** (חת"ס רש"ש ופור"י) **תי'** דאיירי שאמר קונם עלי כבר זו אם לא אוכל זו, וכבר אכל את הראשונה. ואי' (לק' טו.) דאם עובר על התנאי עובר משום בל יחל [למפרע]. ומחוייב בקום ועשה לאכול את השניה מחמת בל יחל. [ויש בזה תוספת חידוש דמדין בל יחל חייב לעשות מעשה שלא יתחלל דיבורו, ואף דאינו חפצא של הקונם[ד]].

לג) **היכי משכח"ל וכו' אכל קם ליה בבל יאכל וכו'.**

הר"ן ורא"ש ותוס' פי' דקו' הגמ' היכי משכח"ל לחודיה. אבל **השיטמ"ק** (בשם 'פירוש ע"ד רש"י') כת' דקושיית הגמ' דלא שייך בל יחל דברו בנזירות, דלא דיבר שלא יאכל יין, אלא הריני נזיר לחוד. ואין כאן 'ביטול שפתיים'[ה]. קמ"ל רבא דחייב ב', דכיון דעבר בבל יאכל ממילא קאי בבל יחל [אף דאינו בכלל לשונו].

לד) **אמר רבא לעבור עליו בב'.** ונזיר ששותה יין עובר אף בבל יחל, כיון דהאיסור חל ע"פ דיבורו.

ובתוס' (שבת הנ"ל) מבואר דמש"ה כתב בנין אב, ובזה לא אמרי' טרח וכתב קרא. ויש אלרונים שכת' דכ"ש היקש, ודלא כר"ן דידן.

יג. ו**הר"ן** הביא כן מהגמ' (ב"מ סא.), ו**האחרונים** (משנ"ל מלוה ד א בסופו, והחק נתן זבחים נז. בסו"ד, ציינו בהג' מהר"ב רנשבורג) ביארו כוונתם בקו' התוס' (שם ד"ה גזירה). אבל **תוס'** (שם) **תי'** באופ"א, דהתם ליכא יתור מקרא. דתוס' ס"ל דבגזי"ש לא אמרי' הכי, וכדעת ס' הכריתות.

יד. ויל"ד היכא דדרשי' מהך גזי"ש דינים אחרים.

א. אבל לשון **הר"ן** 'דלסגי' משמע דחל בימי נזירות הראשונה [וצ"ב].

ב. [ואף דאמר הריני נזיר 'היום'], וחל עליו 'דין נזירות', וכשאשכח רווחא חייל.

ג. [והוא היפך סברת **ה"ה** (שכירות יג ב) דהא דאמרי' עקימת שפתיו היינו מעשה, ה"מ בחסימה דאפשר לעשות במעשה גמור. אבל כל לאו שא"א בו מעשה [אלא דיבור], אין הדבור קרוי מעשה].

ד. וע' לקמן טו.

ה. וכ"מ ב**מפרש** שכת' וליכא לא יחל דברו.

האחרונים הק׳ לדברי **המהרי״ט** (הו׳ לע׳ ב:) דקבלת נזירות הוה קדושה על הגברא וממילא אסור ביין [והנודר אינו פועל את האיסור ביין] א״כ אמאי עובר בבל יחל. **והאבנ״מ** (שו״ת טו) כת׳ דכיון דהתורה גזרה דתואר נזיר ישמר מכל אלו, והוא קיבל על עצמו הנזירות, כשעובר עליהם מחלל דבריו שנדר בנזיר.

והקה״י (ה) הביא דמבואר דהלאו דבל יחל הוה במה שעובר על איסור שנוצר ע״פ דיבורו[ו] [ולא רק במה שעובר על דיבורו]. ועוד תי׳ **האחרונים** די״ל דכוונת הגמ׳ דבקבלת נזירות יש ג״כ קבלה לקיים דברי הנזירות, ומש״ה עובר בבל יחל [מלבד מה שפועל עצם הנזירות על הגברא, מקבל על עצמו לנהוג כן][ז].

והמנח״ח (שסח) כתב דמי שקיבל נזירות ליום א׳, דאמרי׳ אין נזירות פחות מל׳ יום והוה נזיר ל׳, אבל אינו עובר בבל יחל, דאינו בכלל קבלתו. וכן אסר עצמו רק מיין, דנאסר ממילא בתגלחת וטומאה, אבל אינו בכלל קבלתו ואינו לוקה משום בל יחל. והקה״י חלק, דמ״מ חל איסור ע״פ דיבורו.

והבית הלוי (א יז) העלה צד דרק על שתיית יין עובר בבל יחל, שקיבל עליו נזירות ל׳ יום ואינו מקיים. אבל נזיר שנטמא, כיון דסותר וצריך למנות מחדש, א״כ יקיים נזירותו וליכא בל יחל[ח].

והטור״א (ר״ה ד ד״ה צדקות, וגבו״א מכות כא:) הק׳ בגמ׳ (מכות כא) יש חורש תלם וחייב עליו ה׳ לאוין, למה אינו מונה לאו דבל יחל[ט]. **והאחרונים** נדחקו דכוונת הגמ׳ דעובר בה׳ ענינים.

לה) **ר״ן ד״ה אמר מר.** וקשיא לי כי היכי וכו׳ נוקי נמי בנדרים בל יאכל[י] וכו׳. ונלמד מהיקש שיהא לאו שלא יאכל דבר האסור עליו בקונם[יא]. **והאחרונים** הק׳ דנדרים לא דמי לנזירות, שאסרה תורה שהנזיר לא יאכל ענבים. משא״כ הנודר מה ס״ד שיהא עליו לאו זה[יב].

בל תאחר

לו) **בל תאחר דנזירות וכו׳.** בגמ׳ ר״ה ילפי׳ דבל תאחר הוה בג׳ רגלים, **והגרנ״ט** (מה) חקר האם הוה שיעור באיחור [שלאחר שנתחייב מאחר בג׳ רגלים], או דהוה שיעור בחיוב קרבן, ועי״ז לא נחשב איחור. ומשעה שמאחר עובר מיד. והביא דכ״מ **בר״ן** (בסמוך תחילת ד.) דהאומר הרי עלי להביא קרבן מיד מתחייב בבל תאחר לאלתר[יג], וע״כ דכיון דעבר זמנו מתחייב לאלתר בבל תאחר. וכת׳ **דהרא״ש** ס״ל דהוה שיעור באיחור, ולכן ס״ל בסוגיין דאף במידי דדינו לאלתר, הדין בל תאחר תליא בג׳ רגלים.

ודעת **תוס׳** (ר״ה ו.) דבצדקה היכא דקיימא עניים עובר לאלתר בבל תאחר, והיכא דלא קיימא עניים

ו. ודן כעי״ז במי שהקדיש בהמה, ומעל בו, האם עובר בבל יחל, או רק איסור מעילה. והביא ראיה לזה, דמצטרפים ב׳ קונמות לשיעור לענין בל יחל, וע״כ דלוקה על שעובר על האיסור קונם, ולא רק משום שמחלל דיבורו.

ז. **והאבנ״מ** (שו״ת טו) כתב דאיסור בל יחל הוא משום דעבר על תורת נזיר ומחלל דבריו, ואף דאינו משום מעשה תגלחת דהתורה אסרתו. אך כתב דכ״ז במקום שעובר אף על לאו דנזיר, דאילו במקום שלא חל לאו דנזיר [משום אין איסור חל על איסור] ליכא בל יחל.

ח. [והביא מדברי **הסמ״ג** דגבי שתיית יין מנה לאו דבל יחל, אבל בנזיר שנטמא לא מנאו]. אבל הביא דבר**רמב״ם** מבואר דאף כשטימא עצמו עובר בבל יחל. [וכ״כ בס׳ החינוך שעו בשם הרמב״ם, והשעה״מ מאכ״א יד יז תמה דמפורש כן בסוגיין. והבית הלוי ביאר דלולי דברי הרמב״ם י״ל דבסוגיין לא קאי לענין טימא עצמו].
והבית הלוי כת׳ דהרמב״ם לשיטתו דאף בעבר ג׳ רגלים עובר בבל יחל, דכיון דקיבל לקיים לאלתר עובר בבל יחל.

ט. והגבו״א דן דאה״נ לוקה ב׳ משום נזירות, ותי׳ בזה קושיית רש״י ותוס׳ שנדחקו למצוא מלקות ח׳.
והטור״א הק׳ דמ״מ עובר ג״כ משום בל תאחר [וכדבסמוך] דמאחר נזירות טהרה. [וכה״ק השער המלך מאכ״א יד בסו״ד]. ותי׳ יש אופנים שנזיר נטמא ואין בזה בל תאחר, וכגון אם כבר נטמא אותו היום.

י. **והתוס׳ רא״ש** תי׳ [ע״ד דברי הר״ן] דבל יחל הוה לאו כללי על כל מה שיאסר עליו, אבל בל יאכל ענבים אינו כולל כל הנדרים, הילכך לא ילפי׳ מנזיר לעבור בבל יאכל על כל מה שאסר עליו.

יא. ולכאו׳ דוקא כשנדר לענין אכילה (ובתוס׳ רא״ש הנ״ל) [ואפשר דדוקא באופן שנדר שלא יאכל ענבים], אבל היכא דאסר בהנאה לכאו׳ לא שייך לאו זה.

יב. דלא אסרו תורה באכילת ענבים. ואף שאסר על עצמו ענבים אלו, לא דמי באיסורו כלל.

יג. **ובחי׳ ר׳ ראובן** (ד) הביא דכ״ה בירושלמי, וכתב דאף הרא״ש לא פליג. וחילק דבאיחור זמן הקרבן מתחייב לאלתר, אבל בדבר דחייב להביא מיד מחמת זריזות, משום איחור הזריזות תליא בג׳ רגלים.

עובר בג׳ רגלים. אבל **הרשב״א** (כאן ושם) חלק דאף בצדקה עובר רק בג׳ רגלים, דאטו קרא לצדדים, ועוד בקרבנות גופיה כשעומד בירושלים יתחייב לאלתר. **והאחרונים** (חי׳ ר׳ ראובן) ביארו סברת התוס׳ דבמצוות צדקה משום חיוב כי תראה רעב, החיוב לאלתר. ואילו מצד הנדר הוה לאחר ג׳ רגלים. **והר״ן** (ר״ה א: בדה״ר) כת׳ דבמידי דלא תליא במקדש בל תאחר הוה לאלתר.

והרמב״ם (סה״מ ל״ת קנז) כת׳ דכשעבר ג׳ רגלים, עובר אף בבל יחל. **ובחי׳ חת״ס** ביאר דאחרי שהתורה קבעה שיעור ג׳ רגלים, ממילא כ״ז בכלל קבלתו[יד]. אבל **הרמב״ן** (סה״מ עשה צד) פליג דאינו עובר בבל יחל. [ובפשוטו דעת הרמב״ן דהשיעור ג׳ רגלים אינו בכלל הנדר].

לז) **כיון דאמר הריני נזיר הו״ל נזיר. הר״ן** (לקמן סג.)

הביא מסוגיין דהנודר [שלא ישתה יין] שנה א׳, מסתמא שנה זו משמע. ודלא **כרשב״א** (לקמן שם) דהנודר שנה סתם יכול לברור לו איזה שנה שירצה לקיים נדרו[טו] [אלא שחייב בשנה ראשוניה משום בל תאחר], ואין זה כנודר שנה זו. והר״ן פליג דבסוגיין מבואר דנתחייב מיד, דמשמע שנה זו. ואם פשע אין לו תשלומין. [ולשון הר״ן משמע דמתפרש כך לשונו[טז]].

לח) **שם. הו״ל נזיר. הר״ן** (כאן) פי׳ דבאומר הרי עלי להיות נזיר וכו׳ כיון דאינו מחוסר שום דבר הרי הנזירות חל מיד. וצ״ב דהא לא עשה חלות הנזירות. [**ותוס׳** כת׳ דאה״נ צריך לקבל נזירות, אלא דהוה בל תאחר דנדר, ולא נזירות[יז]]. **ובחי׳ ר׳ שמעון** (ד) הביא [מדברי הר״ן] דעיקר הנזירות הוא ע״י שמקבל עליו להתנהג כנזיר, ממילא חלה עליו קדושת הנזירות[יח].

לט) **דאמר לא איפטר וכו׳ ה״נ לאלתר הוה נזיר.**

הרא״ש פי׳ דכל כמה דלא אמר הריני נזיר לא חל נזירות וכו׳ ולא הוי כאילו קיבל[יט]. [**והרא״ש** הביא **י״מ** דהוה בתמיה וכ״כ תוס׳ בשם ר״ת]. ומדברי הרא״ש מבואר דמדיני הנזירות מחוייב לקבל עליו הנזירות, ונחשב בל תאחר דנזירות.

אבל **התוס׳ הרא״ש** הביא בשם **ר״א ממיץ** דמההיא שעתא חלה נזירות מספק [ומשמע דחל על זמן הסמוך למיתה אף שאינו ידוע לנו, וחיישינן שמא ימות והוה זמן זה]. **ובחי׳ ר׳ שמעון** הקשה דהוא לא החיל על זמן מהזמנים. וביאר דקבלת הנזירות הוא במה שקיבל עליו להפריש מיין, ועי״ז חל הנזירות בזמן הראוי. **ובחי׳ ר׳ שמואל** ביאר דחל ל׳ יום סמוך למיתה כשעדיין יכול לקיים נזירותו.

והתוס׳ הרא״ש פליג דעדיין לא קיבל עליו נזירות, והאיך יאסר ביין. [אלא דנדר לקבל עליו נזירות, ועדיין לא קיבל עליו[כ]]. [**והאחרונים** דנו לדייק בדברי **הר״ן** דלא כרא״ש].

[**והאחרונים** דנו בגדר הזה, דלא חל עליו נזירות, אלא דמחוייב ליזור. ובפשוטו הוה דין נדר להיות נזיר, ובזה פליג התוס׳ וס״ל דהוה בל תאחר דנדר. *ועוד* יתכן דחל עליו חוב ׳נזיר׳, וצריך לקבוע נזירותו, מפרשת נזירות. **ובחי׳ ר׳ שמעון** כתב דהוה קבלת נזירות להתנהג דיני נזירות, אבל לא חל קדושת הנזירות על גופו].

והרמב״ם (ערכין ו לא–לג) כת׳ שהאומר לא אפטר מן העולם וכו׳ חייב לנהוג נזירות ואע״פ שעדיין לא נדר בנזיר, והרמב״ם למד מזה דאם אמר הרי עלי להקדיש דבר שלא בא לעולם הוה *נדר* [ואף דלא

יד. ומ״מ משמע דחייב להשלים אח״כ, דהוה רק קבלה לכתחילה עד ג׳ רגלים, אבל עצם החיוב קרבן הוה לעולם.

טו. ואינו אסור ממילא בשנה ראשונה ממש, ואלו שתה יין כל אותה שנה א׳ אינו לוקה, וחייב הוא לנהוג איסורו שנה אחרת. ומש״ה נקט הרשב״א דאינו כולל חודש העיבור [עי׳ לקמן שם].

טז. ואילו בר״ן בסוגיין משמע דממילא חל כן.

יז. **והגליון מהרש״א** הקשה דא״כ אף לא איפטר מהעולם, הוה בל תאחר דנדר [שנדר לקבל נזירות]. ובפשוטו צ״ל דתוס׳ ס״ל דחל הנזירות ממילא [וע׳ בסמוך].

יח. וחלק בזה על דברי המפרשים בגדר חלות הנזירות [הו׳ לעיל ב: דברי המהרי״ט].

יט. וצ״ל דלשון הגמ׳ ׳לאלתר הוה נזיר׳ לאו דוקא.

כ. וסיים הילכך נראה כמ״ש בפרישה (בפי׳ הרא״ש) שלא חלה עליו נזירות, אלא אם לא יקבל עליו נזירות עובר בבל תאחר.

חל ההקדש], וחייב להקדיש כשיבא לעולם. [ומבואר דס"ל דעדיין לא חל, וכדברי הרא"ש, אלא דמחוייב לנדור נזירות]. אבל **הראב"ד** השיג[כא] דכי לא ידע מתי יפטר הרי הוא כאילו אמר הריני נזיר מיד[כב]. **והרדב"ז** ביאר כוונת הרמב"ם דעדיין לא חל נזירות, שהרי אם גילח אינו לוקה, אלא משום בל תאחר. וכ"כ **המשנ"ל**.

אבל **הרמב"ם** (נזירות א ד) כת' הרי זה נזיר מיד שמא ימות עתה. ואם איחר עובר בבל תאחר. ובפשוטו משמע דהוה נזיר ע"י קבלה זו [ודלא כרא"ש], אך א"כ קשה מש"כ דאם אינו מקיים דברי נזירותו עובר רק בבל תאחר, דאי חל נזירות עובר בלאו דנזיר[כג]. וצ"ב. **והמשנ"ל** (ערכין שם) נדחק דכוונת הרמב"ם דבעי קבלת נזירות [וע"פ דבריו בהל' ערכין], והוה נזיר כשיקבל עליו. וכ"כ **הגרי"ז** (הל' נזירות שם).

ובחי' **ר' שמעון** ביאר כוונתו דקיבל על עצמו גדרי הפרישות, אבל עדיין לא נקבע עצם הנזירות.

מ) **מידי דהוה האומר וכו' דילמא מיית וכו'.**

הרשב"א הק' אטו בל תאחר דחייבא רחמנא משום שמא ימות. [ועוה"ק **הקר"א** דהא דחיישינן [גבי תרומה] שמא ימות הוה חשש דרבנן]. ועוד הקשה הרשב"א אמאי עובר מיד, כיון דילפי' מנדרים דעובר בג' רגלים. וכתב דאה"נ עובר בג' רגלים, וכוונת הגמ' דמדרבנן חיישינן שמא ימות, וצריך לקבל [מדרבנן] נזירות לאלתר.

והגרנ"ט (מח) כתב דהר"ן נשמר מזה, ופי' דקיבל עליו בענין שלא יהא חשש שישלים [וא"כ קיבל עליו נזירות, באופן שמחמת הדרבנן מחוייב לאלתר לקבל ע"ע]. [**ובגליון מהרש"א** הקשה דאם מת לאלתר לא קיים נזירותו ל' יום[כד]].

מא) **ר"ן ד"ה בל תאחר.** מידהו קם ליה בבל תאחר לאלתר וכו' [המשך ד.] דהו"ל כאומר הרי עלי להביא קרבן מיד. דכיון דקיבל נדרו להיות נזיר מיד, עובר מיד אף משום בל תאחר. [אף בקרבנות כה"ג]. אבל **הרא"ש** (ד. ד"ה כגון, וד"ה נזיר טהור) מבואר דבעי ג' רגלים לעבור בבל תאחר. [וע' מש"כ בזה לעיל].

והאחרונים הקשו לדעת הר"ן (ר"ה הנ"ל) כל מידי דלא תליא במקדש, דין בל תאחר הוה לאלתר, א"כ צ"ב גבי נזירות אמאי הוצרך לטעם דהוה כאומר 'מיד'. **והדברי יחזקאל** (יג טז) תי' דנזירות נחשב תלי במקדש משום קרבנותיו.

מב) **רא"ש ד"ה לא איפטר.** הכא לזמן מרובה דלימי נזירות חיישינן. **המשנ"ל** (מעש"ש ג ח) הביא מדברי הרא"ש דל' יום הוה זמן מרובה[כה]. אבל הר"ן משמע דאם קיבל 'קודם שיעבור ב' שנים', דאינו חייב מיד אלא תוך ב' שנים[כו], משמע דכל זמן קצוב מהני.

והמג"א (או"ח תקסח יג) הביא מכאן דמי שנתחייב תענית יום א' צריך להתענות ביום ראשון שיוכל. והקשה על הא דאי' (בשו"ע שם) דמי שנדר תעניות יכול לדחותם לימות החורף, והמג"א הק' מסוגיין דחיישינן שמא ימות וא"כ צריך לפרוע מיד שמא ימות[כז]. וסיים ומידהו לזמן מיעוט לא חיישינן, וכמ"ש הרא"ש.

וכת' דאף דבסוגיין קאי באומר 'לא איפטר מן העולם', לאו דוקא שתלאו במיתה. אלא דלא משכח"ל בענין אחר

כא. וכתב הראב"ד דבידו הוא [ובא לעולם].

כב. **והאחרונים** (חי' ר' שמעון) ביארו דהראב"ד ס"ל כדעת **ר"ת** והי"מ ברא"ש, דלמסקנא חל בזה נזירות לאלתר, ול"ש בל תאחר.

כג. **והאחרונים** כת' דע"כ אף כוונת הרמב"ם דלא חל עליו דיני נזירות, דא"כ אם איחר חייב לוקה משום בל יאכל וכו', ולא משום בל תאחר.

כד. וע' חי' ר' שמואל דהאריך ע"פ המנח"ח אם קיבל נזירות ומת, האם קיים נדרו.

כה. **והשעה"מ** (לולב ד טז) דן דמשמע מתוס' (והתו"י יומא יג.) דדוקא ליומו מקרא זמן מועט, אבל ב' וג' ימים הוה זמן מרובה. אך הביא דבגמ' (סוכה כה) מבואר דכל ז' מקרי זמן מועט. [והאריך שם מכ"מ אי חיישינן למיתה].

כו. **והרש"ש** הקשה אמאי לא נתחייב מיד [דהא ב' שנים הוה זמן מרובה]. וכתב ויש לחלק. [ואפשר כוונתו דכיון דקבע זמן, אם מת תוך הזמן לא נחשב שביטל דבריו באונס].

כז. ועוד ציין **לריב"ש** (שלה, הו' בב"י חו"מ ס"ס עה) דהיכא דלא קבע זמן לשבועתו חייב מיד שמא ימות. **והשו"ע** (יו"ד ריט א) דאין מחייבין לקיים נדרו עד שימצא הגון, ודייק דמיד שמוצא הגון מחוייב.

[וכמ"ש הר"ן]. אך ה"ה בנדר סתמא[כח] צריך ביום הראשון שיוכל, וכ"ש היכא דנתחייב מחמת תשובה, שמא ימות בלא תשובה.

דף ד.

נזיר בביה"ק

מג) **למ"ד לא חיילא עליה נזירות מאלתר.** דכיון דהוא טמא לא חל עליו הנזירות. **הגרי"ז** (הל' נזירות עמ' כא: ד"ה בנזיר דף טז) חקר האם הוא דין בעצם הנזירות דלא שייך שיחול נזירות בטומאה, או דהוה חסרון ב'קבלת הנזירות' דצריך לקבל על עצמו קיום של נזירות, וכיון דהוא טמא אינו מקבל עליו להתנהג כנזיר.

מד) **ר"ן ד"ה כגון.** שצריך לצאת מיד ולקבל עליו נזירות וכו'. וכ"כ **בתוס'** וידכי ויקבל ויחול לנזירות עליו. **ותוס'** (נזיר טז: ד"ה ור"ל) הביאו בשם **הקונ'** דסגי בקבלה מועטת לומר יחול עלי נזירותי[א].

מה) **כי פליגי לענין מלקות.** פי' **הר"ן** אי לקי על אכילת ענבים בעודו בביה"ק. וכ"כ **המפרש** (נזיר יז.). אבל **תוס'** (כאן ושם ד"ה הגה"ה) **והרא"ש** (נזיר שם) כת' דהנידון ללקות משום טומאה, אבל לשאר מילי [שתיית יין ותגלחת] לכו"ע חל נזירות מעיקרא אף ללקות[ב]. **והגרי"ז** (שם) ביאר דעת התוס' דחל הנזירות, אלא דיש מיעוט בדין טומאה, דאינו חייב אא"כ היה נזירות בטהרה. ואילו לדעת המפרש לא חל עליו נזירות בעודו טמא [וכדלעיל]. וכתב דעפ"ז דעת **המפרש** [דאף למ"ד לענין מלקות] צריך קבלת נזירות כשיצא, דעדיין לא חל לענין מלקות. אבל הביא דבר"ן מבואר דאי"צ קבלה, ואף דאינו שלימה, חל ממילא.

מו) **רא"ש ד"ה וכי פליגי לענין מלקות.** ואליבא דמ"ד לאו שאין בו מעשה לוקה וכו'[ג]. אבל **תוס'** (נזיר יז. ד"ה אילימא) כת' דנחשב לאו שיש בו מעשה במה שאינו יוצא משם. **ובהג' מהר"ב רנשבורג** (עה"ג שם ט) תמה דסברא רחוקה קצת שיחשב מעשה[ד]. **והאחרונים** הביאו דברי **התוס'** (שבועות יז. ד"ה או) דהמשהה בגד כלאים עליו, השהייה נחשב כמעשה כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה. [ועי"ז נחשב אף עמידתו כמעשה][ה] [וכ"כ **הריטב"א** מכות כא: בשם **תוס'**, וכן הו' **בכס"מ** כלאים י ל[ו]].

והקה"י (נזיר ה) ביאר דכל מעשה בגוף האדם [אף שהוא מצב ממילא] נחשב מעשה, כיון שיכול לסלקו[ז].

מז) **א"ר אשי וכו' נזיר שטימא עצמו במזיד וכו'.** **הרשב"א** (ג: בסו"ד) דייק דעובר בבל תאחר [מיד] על עצם הנגיעה בטומאה, דאילו הנידון משום ששיהה עצמו בטומאה, אפי' נטמא בשוגג ושהה בטומאתו. והק' דבל תאחר הוה בג' רגלים [וכשיטתו, ע' לעיל]. ונשאר בקושיה.

והרשב"א הביא בשם **בעלי התוס'** דה"ה נטמא בשוגג, ושהה [ג' רגלים, וכדעת הרא"ש]. **והרשב"א** הקשה דא"כ היינו חידושיה דר' אחא, ומאי קמ"ל ר' אשי.

מח) **ר' אחא בריה דר"א עובר בבל תאחר תגלחתו.** **הרמב"ם** (נזירות ה כא) השמיט הך אוקימתא. [ומשמע דנקט דשאר מ"ד פליגי בזה]. **והמנח"ח**

כח. אך היכא דתלה נדרו שיפרע תוך שנה רשאי להמתין [וי"ל דשייך לנידון אונס ביום אחרון].

א. וכ"כ **המפרש** שם דהדר ואמר הריני כמו שקבלתי, אע"ג דלא מפרש אהא נזיר.

ב. ור' יוחנן כיון דחל נזירות לשאר מילי, חייל נמי ללקות אטומאה [היכא דהתרו בו לצאת]. ור"ל סבר דאע"ג דחל לשאר מילי, הא מיעטה קרא מקרבן טומאה ונתמעט מכל דיני טומאה.

ג. **והתוס' הרא"ש** הוסיף דאיירי שהתרו בו קודם שקיבל נזירות, דבשעה שנדר לא היה מחולל. ואף דאי' (נזיר מב:) דנזיר שנטמא, אינו לוקה כששוב נוגע בטומאה, דהוה מחולל ועומד. [ותליא במסקנת הגמ' שם]. הכא בשעה שגורם לדבר לא היה הנזיר מחולל ועומד.

ד. וציין לדברי **ה"ה** (שבירות יג ב) דכל איסור שאפשר ע"י מעשה לוקה אף כשעובר בלא מעשה גמור. [ועי"ש בלח"מ דהאריך לחלוק].

ה. ומשמע בתוס' שם דקאי אף אטמא השהה במקדש, אבל בתי' הב' כתבו דכוונת הגמ' לאיסור מלקות.

ו. **והכס"מ** השמיט דאיירי דתחילת לבישתו ע"י מעשה.

ז. והביא דכעי"ז מצאנו (ב"ק לא) בשמעתתא דקדרים דכשהוזק בגופו של אדם נחשב מעשה [ועי"ש בראשונים ובתוס' ר"פ].

(שעד ג) הקשה מ"ש איחר תגלחת [דהוה מקצת], מהיכא דאיחר כל הנזירות.

מט) **תוד"ה משום.** משמע קצת לאחר ל' יום לא גילח יגלח וכו'. דבדבר דאין לו תשלומין לא שייך בל תאחר כשביטל המצווה. ועד"ז כ' **האחרונים** (טור"א ר"ה ה.) דלא שייך בל תאחר בקרבן פסח. אבל דעת **תוס'** (שם ד"ה ואי) דיש בל תאחר בקרבן פסח [אף שביטל המצווה].

נ) **תוד"ה בל תאחר קרבנותיו.** אם השלים ימי נזירותו ולא הביא. **האחרונים** דייקו דעובר לאלתר, ושאני משאר קרבנות דיש ג' רגלים. [ודלא כמ"ש **הר"ן** דגבי קרבנות ודאי תלי בג' רגלים, כשאר קרבנות]. **והאחרונים** פי' דדין בל תאחר דקרבנות נזיר הוה משום קיום הנזירות[ח], ואף הקרבנות הוה בכלל קיום הנזירות[ט] (ע' זכרון שמואל נד).

וביונת אלם (ד) הוסיף בשם **הגרי"ז** דמדיני הנזירות להביא את הקרבן ב'יום הבאת קרבנתיו' [ולכן יש דין מיוחד שאם נטמא ביום הבאה, יש דין סתירה אחר]. [ולדעת הר"ן הוה בל תאחר מדיני הקרבנות, ולא מדיני הנזירות].

וצ"ב לפ"ז לתוס' קושי' הגמ' מהכא נפקא כי דרוש תדרשו, דהכא הוה לאלתר מדיני הנזירות. [וצ"ל דעי"ז אף מדיני הקרבן, זמנו לאלתר].

נא) **דלא מתפס בנדר וכו'.** בפשוטו משמע דמי שאינו מחוייב אינו יכול לחייב את עצמו. אבל **תוס'** הביאו **י"מ** דאי"צ לומר 'הרי זה חטאתי'. [דקדוש ממילא, ע"י יחוד בעלמא. וצ"ב מ"ש משאר קרבנות. **והאחרונים** ביארו דהוה בכלל קבלת נזירות, שנתחייב להביא קרבן, ועכשיו הוה יחוד בעלמא].

נב) **הריני נזיר אפי' מן החרצן הוי נזיר לכל. האחרונים** חקרו בגדר הדין הזה, האם נחשב שקיבל נזירות שלימה [דהוה פשטה במעשה קבלה], או דחל נזירות מחרצן, ופשטה ומתחייב בכל דיני נזירות. **והמנח"ח** (שסח) כת' דמי שקיבל עליו נזירות מהחרצן אינו עובר בבל יחל על טומאת מת. [**והאחרונים** חלקו דאיסור בל יחל לא תליא בקבלתו הו' לעיל].

דף ד:

נג) **הרי חטאת יולדת. תוס'** כת' דמשמע ליה דאי' בכלל שאר חטאות. **וכה"ק רע"א** (בגהש"ס) מהיכן הגמ' נקטה כן, לס"ד דבקרבן נזיר אין בל תאחר, א"כ אף חטאת יולדת לא הוה בכלל שאר חטאות. ומשמע מדברי רע"א דלמסקנא נלמד מחטאת נזיר, דהוה גילוי על החיוב קרבן, ולא שיש דין בל תאחר מחמת דיני הנזירות, וכ"כ בהגש"ס בע"א. וע' **קר"א. והפור"י** כת' דיש לפרש כוונת הגמ' דחטאת נזיר אינו חידוש[א], דהרי מצאנו אף חטאת יולדת דאינו לכפרה, ואינו מתפיסו בנדר.

נד) **שם. האחרונים** הקשו דהגמ' (ר"ה ו:) מסתפקת האם יש בל תאחר באשה, דהא לא מחייבא בראיה [ול"ש ג' רגלים], ולצד זה ביולדת ליכא בל תאחר. **והשאג"א** (סו) כתב דמכאן הרמב"ם פסק דנשים עוברות בבל תאחר. **ובקו"א לשאג"א** (סו) הביא לתרץ דהבעל עובר, כיון דמחוייב בקרבנות אשתו (וכדלק' לה:). [ואף דהבעל אינו מחויב מהלכות קרבן, כיון דנשתעבד מצווה בבל תאחר]. **והטור"א** (ר"ה שם באבנ"מ) דחה דאיירי באיש שקיבל עליו לפטור יולדת[ב].

והקר"א כתב דבמידי דדין בל תאחר לאלתר, אשה שייכת [דממועטת רק משום עלייה לרגל]. ובזה כתב דלדברי **התוס'** (בע"א) דבקרבן נזירות דין בל תאחר לאלתר, ה"ה בקרבן יולדת [וצ"ב אמאי].

ח. דבפשוטו עצם הנזירות הוה איסור ביין ותרגלחת ואינו מטמא למתים, והתורה חייבה את הנזיר [שבא לגלח] בקרבנות. ונתחייב ממילא דומיא דקרבנות מצורע. אך **האחרונים** הביאו כמה ראיות דקרבנות נזירות הוה בכלל קבלת הנזירות, משום דהוה מעצם הנזירות. [וכ"ה לשון הפסוק (במדבר ו כא) זאת תורת הנזיר אשר ידר קרבנו לה' על נזרו וגו']. **ט.** והביאו דכן מוכח **בתוס'** (נזיר יא.) דהבאת קרבנותיו ע"י שליח נחשב קיום הנזירות ע"י שליח. [ובעזה"י יתבאר לקמן].

א. ובפשוטו ס"ד דהגמ' דכיון דהוה חידוש יצאת מכלל קרא דשאר קרבנות. אבל **בר"ש** משמע דס"ד דהדין בל תאחר הוה משום דמאחר כפרתו או נדרו, אבל חוב דאינו נדר או כפרה לא שייך בל תאחר. [ולא תליא בגדר 'חידוש' שיצא מהכלל].

ב. [דהוה גדר קרבן יולדת, ואף דחיובו מחמת נדר].

נה) **רא"ש ד"ה קא שריא.** דאכילת קדשים מצוה דכתיב ואכלו וכו'. מבואר דמצווה זו שייכת אף באשה. וזה דלא כמ"ש **הרמב"ם** (מעה"ק י א) דרק לכהן המקריב יש מצוה באכילת קדשים. אך **הרמב"ן** (סה"מ מצוות עשה שהוסיף א) כת' דקאי אף באכילת קדשים לבעלים, וכ"כ **רש"י** (פסחים נט.). **והמנח"ח** (קב א) הביא דכ"ד **הרא"ש** (כאן), וכתב דבר"ן משמע כדעת הרמב"ם שכתב משום אכילת פסחים.

והו' בשם **הגר"ח** להקשות על דברי הר"ן דסוגיין קאי לר' שמעון, ור' שמעון ס"ל דנשים בק"פ רשות, א"כ אמאי יחשב בל תאחר משום רשות. והוכיח מזה הגר"ח דאף דהקרבת הפסח הוה רשות, אבל אחר שהקריבו[ג] כל דיני קרבן חובה עליו[ד].

נו) **ר"ן ד"ה תיתי.** ואין עונשין מן הדין. **המשנ"ל** (נזירות ב יז) הביא מדברי הר"ן דאף במה מצינו אין עונשין מהדין. וציין לספרי הכללים שדנו בזה. [ואילו **תוס'** (פסחים כה. ד"ה כלאי) משמע דלוקין על מה מצינו][ה]

והמהרצ"ח ציין למש"כ **המהרש"א** (סנהדרין סד:) לפרש הטעם דאין עונשין מהדין, דשמא לא סגי בעונש מתה, כיון דיש לו צד חמור[ו]. וכתב דלפ"ז במה מצינו דליכא צד חמור שפיר ילפי'. ועוד פי' הטעם דאין עונשין מהדין שמא ימצא פירכא, וה"נ במידת מה מצינו יש לחשוש שמא ימצא פירכא[ז].

אבל **הרא"ש** כתב דמה מצינו לאו דוקא, דהיינו נדרי עינוי נפש ממש.

נז) **ל"ל קיצותא. הר"ן** פי' הילכך דין הוא שיפר שלא תצטער עולמית. [משמע הטעם דנדר לזמן לא נחשב עינוי כ"כ].

ועוד פי' **האו"ש** (נדרים יב יט) דבנדרים סגי בהפרה מכאן ולהבא [ובעל מיגו גייז מכאן ולהבא, נזיר כא, וע"ע לקמן פג], ומש"ה ס"ד דלא יהני הפרה בנזירות, דכיון דהיום הראשון לא נעקר, אין נזירות פחות מל' יום, ולא אלים הפרת הבעל מתנאי הנודר. קמ"ל דמיפר[ח].

[ו**האחרונים** חקרו בגדר אין נזירות פחות מל' יום, האם נחשב שקבלת נזירות הוא לל' יום, וכשאומר הריני נזיר יום א' נחשב שמקבל עליו ל' יום, או דע"י קבלתו הוה נזיר רק יום א', אלא דנזירותו לא פקע, והוה נזיר לל' יום. וכן מבואר בדברי האו"ש].

נח) **ר"ן ד"ה משום.** וכ"ת וכו' נקיש נמי נדרים לנזירות ונימא סתם נדרים ל' יום, ליתא וכו' דנדרי הקדש ל"ל קיצותא וכו' ונדרי איסור דכוותייהו וכו'. **והמרדכי** (הג"מ שבועות תשפח) **תי'**[ט] דנזיר סברא הוא[י] שלא שיעבד עצמו אלא הפחות שיוכל. אבל נדרים אסר חפצא עליה[יא], הלכך לא גמרינן מנזירות.

והדרכ"מ (ריט) כתב דלפ"ז האוסר עצמו בשבועה בסתמא, ילפי' מנזירות שלא לאסור יותר מל' יום. דשבועה הוה איסור על הגברא[יב]. אך הביא דמדברי **הרא"ש** (שבועות ג כא) משמע דאף סתם שבועה לעולם. [וכ"פ ברמ"א רלו ד].

ג. וצ"ב אמאי תעבור עי"ז בבל תאחר, הא כיון דלא הקריבה קרבנה, אין שוחטין עליה את הקרבן ואינו קרבן חובה. [אלא דראוי עי"ז לבוא לידי חיוב, ולא דהוה עצם המחייב].

ד. וכמ"ש **הגר"ח** (על הרמב"ם ק"פ ז ה בסופו).

ה. **והמשנ"ל** הקשה מדברי **הר"ן** (בחולין) דלכאורה מבואר דלוקה. ואכ"מ.

ו. וכעין שמצאנו דהעביר כל בניו למולך אין חיוב מיתה, דגדול עוונו מנשוא ול"מ כפרת מיתת בי"ד.

ז. וכן לצד דלא נתחדש מידת ק"ו לענין עונש התורה, דבעינן שיהא כתוב העונש בתורה [אבל היקש הוה כמאן דכתיב בהדיא]. ומסתבר דמה מצינו לא עדיף מק"ו.

ח. ואף דמיגז רק מכאן ולהבא, לא אמרי' דהנזירות תתפשט (ובעוה"י יתבאר לקמן פג.).

ט. **והשלמי נדרים** ביאר כוונתו להק"ה דנילף מנזיר, וכקושיית הר"ן. [וכ"מ ממה שסיים הילכך לא גמרינן]. אבל פשטות הלשון משמע דהק' דמסתמא נימא דכוונתו ל' יום.

י. וביאר דנזירות איתסר מן חפצא [ואולי צ"ל איתסר נפשיה מן החפצא]. וע' מש"כ (לע' ב:) בגדר נזירות.

יא. ואף כשאוסר על עצמו דבר שגורם לו צער בגוף, מ"מ עיקר הנדר הוה על החפצא. **והב"י** (ס"ס ריג בשם ר' ירוחם, וכ"מ בהרא"ש שבועות הו' בסמוך) כת' דנודר סתם משינה ולא פירש כמה ימים הוי כנודר לעולם.

יב. **והט"ז** (שם) דן אף לפי הטעם של הר"ן, דשבועות לא

[וצ"ב ההו"א ללמוד דסתם נדרים ל' יום, דכיון [דאליבא דאמת] אמדינן דעתו שנודר לעולם, מה יהני למילף דהוה נדר ל' יום[יג]].

אך **תוס'** (לקמ' כ. ד"ה אבל) הביאו י"מ דסתם נדר ל' יום[יד]. ותוס' דחו דאי' בסוגיין דאסור לעולם, דל"ל קיצותא.

נט) **אמר שמואל בכולן עד שיאמר שאני אוכל לך וכו'.**

הר"ן פי' דאל"ב ל"מ, דאינו מוכח כוונתו כלל. וגרע מיד שאינו מוכיח. [דאל"כ הו"ל למימר דתלי במח' ר' יהודה ורבנן, וכדלקמן ה:].

ס) **מיתיבי וכו' שאני אוכל לך הר"ז אסור.** וס"ד דסגי שאמר שאני אוכל לחוד [וכ"ה למסקנא דפי' דברי שמואל באופ"א]. **והר"ן** (בד"ה ועוד) פי' דמהני משום יד, דה"ק מה שאני לך יהא איזה דבר, וכוונתו לקונם[טו].

אבל בפסקי **הרא"ש** (ב) כת' דנראה דשאני אוכל לך [לחוד] לא הוה יד, דלא הזכיר את האיסור על החפצא[טז]. ודמי לנדר בלשון שבועה[יז]. וצ"ע מהך ברייתא [דקי"ל דהוה ב' בבות וכדברי המקשן, א"כ מבואר דמהני לשון זה לחוד לאסור]. **והק"נ** (ז) תי' דכוונת הרא"ש דלא הוה יד מוכיח, והברייתא קאי כמ"ד דהויין ידים [וכמ"ש תוס' סוף ה.].

סא) **ר"ן ד"ה אלא ה"ק.** למאן דגרס שאיני וכו' הו"ל יד, נדר שאמרו בלשון שבועה. [וע' **תוס'** לעיל ב. ד"ה שאני, ולקמן יא.].

אבל **בשו"ע** (רו א) פסק ד'שאיני אוכל לך' נאסר[יח]. אבל לגבי נדר בלשון שבועה, **השו"ע** (שם ה) הביא מח'. **והש"ך** (ריג א) הביא בשם **הג' פרישה** דאוסר את גופו, וחל על הגוף שהוא יהא מופרש [וציין שכ"כ **תוס'** ריש נדרים].

דף ה.

סב) **אבל אמר מודרני ממך לחודיה שניהן אסורין.**

וצ"ב האיך ילפי' ב' איסורין מלשון א'. **והרא"ש** מבואר דמ"מ הכל נכלל בחד לשון, שלא יהנו זה מזה[א]. אבל **הר"ן** פי' דמשמע אני ונכסי ממך ומנכסיך וכו'. וכיון דקאי על נכסי שניהם ע"כ נכללו בלשון זה ב' איסורין, נכסי חבירו עליו, ונכסיו על חבירו.

ורע"א העמיד דיש ב' אופני איסור על חבירו, שאוסר להנות מגופו או שאוסר שלא יהנה גופו[ב]. ורע"א חקר האיך איירי בסוגיין, והביא דמשמע מלשון הר"ן דאסור בתרוייהו, בין בגופו ובין בנכסיו. [וכתב דאף למסקנא ד'ממך' אין שניהם אסורין, מ"מ משמע מגופו ומנכסיו]. אך דייק לשון **הר"ן** (בסמוך ד"ה אלא) דנקט איסור מהנכסים בלבד. [**והחזו"א** (קלו ה) נדחק דכוונת הר"ן דאסור להנות הנכסיו, דא"כ נמצא דנהנה ממנו, וע' לק' לב:]. **ורע"א** הביא דבמשנה דהמדיר את אשתו (כתובות ע), משמע ברש"י [ושא"ר, וכן הר"ן לקמן מה:] דאסור אף בהנאת הגוף.

הוקשו לנדרי הקדש. [אך אדרבה שבועה לא הוקש כלל לנזירות].

יג. וי"ל דכיון שהתורה קובעת דין סתם נדר, נוצר עי"ז אומדנא [וכעי"ז בכ"מ סתם מלוה ל' יום דילפי' מקרא מכות ג: עי"ש ואכ"מ]. ועוי"ל דגדר סתם נדרים, דאוסר את החפץ היום סתם, וממילא אסור לעולם [ולא שהוא אוסר כלפי כל הזמנים. וע' מגיה לאבנ"מ שו"ת טו], [אבל כשאוסר לזמן מוגבל הוה הגבלה באיסור].

יד. יל"ד אי הוה משום אומדנא בעלמא, או דילפי' מנזירות שיעור זה, עכ"פ בסתמא.

טו. והרא"ש (בפירושו) כת' כלומר בקונם יהא עלי מה שאוכל לך. ולכאו' איירי בלא אמר לשון קונם, אלא דמדין יד הוה כאומר קונם. יל"ד אי כוונתו נעשה כאומר קונם [ומדין יד, וכר"ן]. או כלומר דהברייתא איירי כשאמר קונם מה שאני אוכל. [ועפ"ז מתיישב פסקי הרא"ש, דהתם איירי כשלא אמר הכי. והרא"ש לא קאי באופן של הברייתא].

טז. ודוקא כשאמר 'מודרני ממך' הוה במקום קונם שאני אוכל לך. אבל אם אמר אני נודר שלא אוכל עמך או שאוכל עמך לכאורה אפי' יד לא הוי.

יז. דדעת הרא"ש דל"מ נדר בלשון שבועה, ודלא כרמב"ן (הו' בר"ן לעיל ב:). [וכן האריך **הש"ך** (רו ב) בדין זה].

יח. וכ"כ **הכס"מ** בדעת **הרמב"ם** (א כג) שכת' מודר אני ממך שלא אוכל לך.

א. [ולתי' הב' משמע דהוה איסור א' של ריחוק גמור, ואילו לר"ן הוה ב' משמעויות בחד לשון].

והחזו"א (קלו ב בסוגריים) ביאר כיון דמתאר עצמו בתואר הפעול, שהוא 'מודר', הרי זה מורה על רצון להיות מרוחק מקשר בנ"א, שהוא ע"י שימוש נכסים.

ב. [וע' לקמן (לב: ריש פרק ד') הנפק"מ בזה].

סג) **כגון דפירש ואת עלי לא וכו'.** בפשוטו איירי שפירש בשעת נדר [וכ"מ במפרש]. אבל **הרא"ש** כת' דאהני האי דפריש שלא נחמיר עליו. ודייקו דאיירי שמפרש דבריו אח"כ, וכיון דהוה עיקר הלשון נאמן. [ולא איירי דאמר להדיא תוך כדי דיבור 'ואת עלי לא'].

סד) **אלא הכי איתמר וכו' מודר אני לך דלא משתעינא בהדך משמע.** ואינו מוכיח דכוונתו לאסור בקונם. ולפי' הא' **בר"ן** אינו נאסר כלל, דאינו ידים מוכיחות, וכ"ד **הרא"ש** (בפי' ובפסקים, וכ"פ הטור) **והתוס'**. אבל **הרמב"ם** (נדרים א כג) פסק דאסור [וכפי' הב' בר"ן]. **והרא"ש** הקשה דבסמוך מבואר דיותר מוכיח איסור הנאה מאיסור דיבור[ג].

והמחנ"א (נדרים ז) ביאר דלרמב"ם ל"ש הכא ידים שאינן מוכיחות, שהרי גמר דבריו, אלא דהוה ספק בכוונתו. ובכה"ג אמרי' דספק נדרים להחמיר (כדלקמן יח:)[ד].

ובחי' ר"א מן ההר מביא בשם **רש"י** דדילמא לא משתעינא בהדך משמע, וכיון דטוען שנתכוון כן נאמן. אבל אם שכח האם נתכוון לאכילה, אסור.

סה) **לא משתעינא בהדך משמע וכו'. בחי' ר"א מן ההר** כתב דיש לו דין נודר בדבר שאין בו ממש, דצריך התרה מדרבנן [כדאמרי' לק' טו.], וכ"כ **הבית מאיר** (רו). אבל **המאירי** הביא לפרש דהוה כאוסר פיו לדיבורו [וחל מדאורייתא על החפצא של הפה, ואף בדבר דלא שייך להנאה. וע' כעי"ז **בר"ן** לקמן טז:], וכ"כ **החזו"א**.

סו) **תוס' [סוף העמ']. וקשה מברייתא וכו' א"נ** ברייתא ס"ל כרבנן דידים שאינן מוכיחות הויין ידים. וכ"כ **הר"ן** (ד"ה אלא, בע"ב). **והגר"א** (רו ה) תמה דמבואר (בע"ב) דשמואל דייק מהמשנה, דשאני אוכל לך. ודיוק זו יש לדייק אף בדברי הברייתא.

אבל **הרשב"א** הקשה לדחיית הגמ' דאמרי' דלכו"ע לא הויין ידים. ותי' דיש להעמיד במסרבין בו לאכול.

דף ה:

ידים שאינן מוכיחות

סז) **ידים שאינן מוכיחות ל"ה ידים וכו'.** דהיכא דיש לפרש דבריו דלא משתעינא או משא ומתן לא מהני מדין יד, כיון שאינו מוכיח.

והריטב"א (כאן, ובקידושין ה: פי' יותר) כתב דיש ג' עניני ידות, דיד מוכיח הוה כשיש הוכחה בדיבורו או בעסקיו, והדעת הכרעת שנתכוון לאסור. ויד שאינו מוכיח יש קצת הוכחה הכא, אבל אינו הוכחה גמורה. אבל אם אין הוכחה כלל אפי' יד לא חשיב. [ומקורו מהגמ' בנזיר, ע' בסמוך].

אך **האחרונים** הביאו מדברי **הר"ן** (ט. ד"ה ודלמא) דמשמע דאף במקום ששקול, ואינו נוטה יותר לאיסור נחשב יד [שאינו מוכיח].

והרמב"ן (קידושין נ.) הקשה האיך מהני כל ידות, הא הוה דברים שבלב. ותי' דכיון דנתחדש פרשת ידות אין חסרון דבר שבלב. דהדבר מוכיח על מה שאמר[א], והוה נדר גמור. **והרשב"א** פליג דאף דהוה ידים מוכיחות, מ"מ לא הוה דברים מפורשים, ומסור ללב. ויש בזה חסרון דברים שבלב[ב] [אף דילפי' גזיה"כ[ג]]. והרשב"א חידש דכל החסרון דברים שבלב הוה דוקא היכא שסותר ומבטל מה דמהני אף ידים שאינן מוכיחות].

ג. **והחזו"א** (קלו ג) תי' דהלשון מתפרש טפי לאיסור דיבור, אבל לפי דרך בנ"א נוטה שנתכוון לאיסור הנאה. ואי ידים שאינן מוכיחות הוין ידים, אמרי' דאסור בהנאה. אבל אי לא הוה ידים, אסרי' לדיבור.

ד. **והביא** כן מדמהני (נזיר ב:) כשנזיר עובר לפניו, ואומר בליבו [ולא הוה דברים שבלב, וע' לעיל בשם הרמב"ן].

א. ומשמע מדבריו דדוקא משום דמוכיח מתוך דבריו מהני גזיה"כ דידות. וכ"כ **הריטב"א** (שם) דכיון דאמר אהא כשנזיר עובר לפניו הוה ידות נדרים שרבתה אותן התורה, כל זמן שיש הוכחה על מה שנדר שיהא כנדר גמור. [וצ"ע למ"ד דמהני אף ידים שאינן מוכיחות].

ב. **והדבר אברהם** (ב יד ד) כת' דנח' בגדר 'יד', דדעת הרמב"ן דסגי במקצת הדיבור, ומש"ה לא הוה דברים שבלב, דכל הדיבור מונח ב'יד'. והרשב"א פליג דס"ל דגדר ידות להשלים את דיבורו [דע"י הבית יד נחשב שמחזיק את כל הכלי, וכאילו אמר דיבור שלם. וע' מש"כ לע' ב.], וגזיה"כ כאילו יש כאן ביטוי שפתיים על המשך דבריו [והוה דיבור משום גזיה"כ, ול"ש בזה דברים שבלב].

ג. **והרשב"א** הוסיף דאת"ל שהתורה ריבתה 'יד', מ"מ נילף מינה דבכה"ת מהני דברים שבלב [דומיה דהא דהביאו (שם)

שאומר בפיו. אבל ידות נדרים אינם סותרים לדיבור פיו, וליכא חסרון דברים שבלב. [והאחרונים האריכו בזה, ואכמ"ל. ומבואר דכוונת הרשב"א דאף דנתחדש דהוה 'דיבור', מ"מ מגדרי דברים שבלב בעינן שיהא ניכר לאחרים. ובזה תי' יסוד דהחסרון דברים שבלב הוה רק כשסותר לדבריו].

סח) **אין שמואל מוקים לה למתני' כר' יהודה וכו'.**

הר"ן פי' דכוונת הגמ' דשמואל דייק דסתם משנה כר' יהודה, ומש"ה פסק כר' יהודה. אבל **תוס'** (קידושין ה: ד"ה הכא, וכן בתוס' כאן בתוך הדברים) **דייקו** דשמואל סבר כרבנן דידים שאינן מוכיחות הוה ידים[ד]. ועפ"ז ביארו דהגמ' (קידושין שם) דאם לא אמר הרי את מקודשת 'לי' הוה ידים שאינן מוכיחות כלל, ולכו"ע לא הוה ידים.

ובגמ' (נזיר ב:) אי' דלשמואל האומר אהא הוה נזיר כשנזיר עובר לפניו, ויש ב' גרסאות (הו' **בתוס'** קידושין, ובאן) האם גרסי' דקסבר שמואל ידים שאינן מוכיחות לא הוה ידים[ה], וע"י שנזיר עובר לפניו נחשב מוכיח. **וי"ג** דלתי' סבר דהוה ידים, דע"י שנזיר עובר לפניו נחשב ידים שאינן מוכיחות. וכשאינו עובר לפניו לא נחשב אפי' ידים שאינן מוכיחות.

סט) **שם. הגרי"ז** (ריש נזיר) הקשה גבי כינויים, דאומר אהא נזיק, אמאי לא מהני מדין ידות, ומי גרע מאומר אהא לחוד ונזיר עובר לפניו. [**והאחרונים** תי' ע"פ מש"כ הראשונים (הו' לעיל ב:) דכיון דסיים דיבורו באופן אחר לא שייך ידות[ו]. **והגרי"ז** תי' דבעינן שבשעת אמירתו הנזיר יעבור לפניו, שמוכיח מתוך לשונו דהוה יד. אבל גבי כינויין איירי אף במה שמגלה אח"כ, ול"מ מדין יד, דהדיבור לא היה דיבור.

ע) **ליתני שאני אוכל וכו' ש"מ בעינן ידים מוכיחות.**

הרא"ש ו**התוס'** פי' דממילא ידענא דלאותו שמסרבין בו קאמר. אבל כשאין מסרבין אינו יד כלל. ואפי' במסרבין נחשב יד שאינו מוכיח. אבל **הרשב"א** כת' דהיכא דמסרבין נחשב יד מוכיח [וכמו נזיר עובר לפניו]. וצ"ל דסתמא אוסר עצמו במי שעומד לפניו, אף בלא מסרבין [וע"ע לקמן ט.].

עא) **תוד"ה ליתני.** והקשה ריצב"א דא"כ לא מצאנו ידים ורגלים, דא"כ כל מה שידבר אדם עם חבירו יהא נדר וכו'. **הקה"י** (ו) הביא דכוונתו להקשות דמהני יד לאסור אפי' לא נתכוון לכך. אבל **הריטב"א** (לעיל ב.) כתב דבידות אם אומר דלא נתכוון לכך נאמן.

ו**האחרונים** דנו האם כוונת הריטב"א יסוד דבגדרי ידות, דכיון דמפרש דבריו באופן אחר לא נאמר פרשת ידות. או דאף בכל נדר נאמן לפרש דבריו בדבר דאינו סותר הדיבור [וע"ע בסוגיה לק' יח:]. [וע' היטב לשון הריטב"א, וע"ע ברכ"ש ו].

עב) **ר"ן ד"ה ר"י אומר ודין וכו'.** נימא משום דהכי ס"ל וכו'. אבל **תוס'** הביאו **י"מ** דמוטב להעמיד משנה כרבנן, אע"ג דלא קי"ל כן. וכ"כ **תוס'** (גיטין יג. ד"ה והא, צויין בגהש"ס) דשמואל לא בעי לאוקמא מתני' כיחידאה אף דס"ל כוותיה.

עג) **איתמר ידים שאין מוכיחות, אביי אמר הויין ידים וכו'.** ובגמ' (נזיר סב.) יש ב' גרסאות, ובגמ' לפנינו אי' כמו לפנינו. וכן הגיה **ר"ת** בתוס' (שם). אבל **תוס'** (בתחילה, וכמה ראשונים) גרסו שם

מהא דדרשי' יקריב אותו אפי' בעל כרחו, ולא אמרי' שאני התם דרבייה קרא.

ד. מדקאמר מוקי מתני', מכלל דאיהו לא ס"ל כוותיה. ואי ס"ל כוותיה א"כ אמאי קאמר אמאי דוחקיה למתני', נימא משום דס"ל כוותיה. [דשמואל (מגילה יח:) חייש ליחידאה, ופסק כתנא יחיד במקום רבים. **והגר"א** (אה"ע כז כב) דחה דאפשר דהיינו רק לחומרא].

ה. ונחשב יד שאינו מוכיח אפי' כשאין נזיר עובר לפניו. **ותוס'** **והרא"ש** (בנזיר) ביארו דמשמע קבלת נזירות דראוי לחול לאלתר [אף כשאכל היום], טפי מתענית. **והריטב"א** (קידושין שם) כת' דטפי משמע נזירות דהוה דבר שבגופו, משא"כ תענית דאין הוא עצמו תענית, אלא שהוא בתענית. אבל **התוס' רי"ד** (קידושין שם) כתב דצ"ל דאומר בליבו [וע"פ הגמ' נזיר שם], **ועי"ז** מהני. [וצ"ב האיך מצטרף דבריו שבלב להחשב טפי 'יד']].

ו. וכעי"ז כתב **המשנ"ל** (נדרים א ז) במתפיש בדבר האסור, דל"מ מדין יד, דכיון דגמר דבריו אין אנו טורחים לגומרם באופ"א.

להיפך, וכתבו דהוה מסוגיות ההפוכות[ז] (וכן ציין תוס׳ מנחות נח:).

עד) **בא״ד ואיכא וכו׳ דהכותב טופסי גיטין וכו׳ אלמא לשמואל ל״צ ודין.** [ולמ״ד דבעינן ידים מוכיחות, צריך כתיבה לשמה אף בלשון ׳ודין׳]. מבואר ד׳ודין׳ הוה חלק מגופו של גט [למ״ד דצריך משום ידים מוכיחות] ובעי לשמה[ח]. וכ״כ **רוב הראשונים.** אבל **המאירי** דחה ד׳ודין׳ אינו אלא לגלות שהוא מגרשה בגט זה, וכל שנתגלה סגי בהכי, ולא צריך כתיבה לשמה. וכ״כ **בתוס׳ הרא״ש** ו**בשו״ת הרא״ש** (לה ה) **בשם הרא״ם** (והו׳ **בגר״א** אה״ע כז כב).

עה) **מה נזירות בהפלאה אף ידות נזירות בהפלאה.** משמע דגזיה״כ הוא דבעי הפלאה בנזירות. ומשמע דידים שאינן מוכיחות הוה עיקר הדין יד, אלא דיש תנאי שיהא ׳מופלא׳. **והאחרונים** הקשו דמבואר דאף ידות דגט וקידושין תליא בנידון ידים שאינן מוכיחות. [**והתוס׳ רי״ד** (קידושין ה:) כתב דלשמואל רק לענין נזירות בעי ידים מוכיחות, דבעי הפלאה. אבל לענין קידושין לא בעי מוכיח. וכתב דהגמ׳ עדיפא מיניה קאמר שם לדחות דברי המקשן].

וצ״ל דהוה גילוי על פרשת ידות, ויד שאינו מוכיח אינו יד. ואף ידות קידושין ילפי׳ מנדרים (ע״ל ו:). א״נ הוה גילוי בעלמא, וילפי׳ לאינך דיש תנאי דבעינן מוכיח[ט]. **והאחרונים** חקרו האם יד שאינו מוכיח אינו יד, או דהוה יד [להשלמת דבריו], אלא דיש תנאי בפרשת ידות שיהא מוכיח [וע׳ חי׳ ר׳ שמואל ומשנת ר׳ אהרן].

עו) **אף ידות נזירות בהפלאה.** וילפי׳ דבעינן ידים שאינן מוכיחות. אבל **בגמ׳** (נזיר סב.) דרשי׳ להיפך כי יפליא לאתויי ידים שאינן מוכיחות. **ותוס׳** (שם) כתבו בשם **ריב״א** דכוונת הגמ׳ למעט, דאין מיעוט אחר מיעוט אלא למעט, ולכן ל״מ ידים מוכיחות וכסוגיין.

ו**המרדכי** (הג״מ גיטין תע) הביאו בשם **ריב״א** דכוונת הגמ׳ בנזיר הניחא לאביי דגבי גט דידים שאינן מוכיחות ל״ה ידים [דבעי כריתות], ולכן ל״צ קרא למעט. ורבא ס״ל דגבי גט מהני אינו מוכיח [דאין אדם מגרש אשת חבירו], ולכן בעי קרא למעט.

דף ו.

עז) **ר״ן ד״ה ורבא אמר לך [שייך לע׳ ה:].** דהידים אינן מוכיחות אלא הענין מוכיח. ומבואר דדעת הר״ן דמהני צירוף הוכחת הענין לידים שאינן מוכיחות [אלא דלא נחשב דהידים עצמן מוכיחות]. ו**המהרי״ט** (א קלח, ועל הרי״ף קידו׳ ה:) כתב דל״מ ידים כשהלשון אינו מוכיח, ואף דיש הוכחה מדבר אחר לא מיקרי ידים מוכיחות [ומש״ה לא מהני שמקדש ואינו אומר ׳לי׳, אף במשודכת לו[א]], והביא ראיה מדברי הר״ן דידן. ו**האבנ״מ** (כז יד) הק׳ דבר״ן מבואר דמהני כה״ג דהענין מוכיח, אלא דהר״ן בא ליישב לשון הגמ׳ דלשון הידים אינן מוכיחות [מצד הלשון], ואפ״ה מהני הוכחה חיצונית דאין אדם מגרש אשת חבירו. [וא״כ אף במשודכת יהני הענין מוכיח].

[ועוד הביאו מדברי **הריטב״א** (קידושין ה) דבעסוקין באותו הענין נחשב מוכיח, אף דאינו בכלל דבריו. וכן מדברי **הרשב״א** (לעיל ה.) במסרבין לאכול. מתוך הלשון. וי״ל דבזה פליג הרא״ש דבמרסבין לא נחשב מוכיח].

עח) **הרי הוא דהפקר. הרא״ש** פי׳ ואפי׳ יד לא הוי. היכא דאינו מוכח טפי מתוך דיבורו [וע׳ מש״כ

ז. [**והראשונים** כת׳ דמ״מ קי״ל כרבא דסוגיין, דבמקומו עדיף. וע׳ שו״ת הריטב״א רח דהאריך בזה טובא].

ח. וכ״כ **התור״ג** (קכו ה), אבל הביא בשם **שו״ת מהרי״ל** (קו) ד׳ודין׳ הוה רק דרבנן, דהוה יד מוכיח, אלא דאינו מוכיח שפיר.

ט. וכ״כ **התוס׳ הרא״ש** (סנהדרין כה.) דאשכחן בריש נדרים גבי גט אמרי׳ לרבא דילפינן מנזירות דבעי׳ ידים מוכיחות [והתוס׳ הרא״ש ביאר בזה הצד דמבואר התם דל״מ אסמכתא, דבעינן הפלאה. וילפי׳ אף למשחק בקוביה].

א. וכת׳ דלא דמי לנזיר עובר לפניו. [דמוכרח מתוך

בזה לעיל]. אבל **השיטמ"ק** (בשם רי"ץ) כתב דיותר קרוב הוא להיות יד להפקר, דהשתא אינו חסר אלא דיבור א', אבל לקרבן חסר לשון 'עלי' ו'קרבן'.

עט) **רא"ש ד"ה והא מפני שהוא יד לקרבן.** וליכא לספוקי במידי אחריני. **הרש"ש** הקשה אמאי נחשב יד שאינו מוכיח, הא מוכח ומוכח. [ובראב"ש משמע דיד מוכיח בעי 'הוכחה' מתוך דבריו, ולא סגי בשלילה].

פ) **הרי זו חטאתי. הט"ז** (יו"ד ה ד) הביא מכאן דמהני להקדיש בלשון הר"ז חטאתי, ודלא כמ"ש **הב"ח** (שם ע"פ **תוס'** חולין מא:[ב]) דצריך לאמר 'לחטאתי' או לשם חטאתי, אבל כשאומר 'זו חטאתי' לחוד משמע דמחוייב בו כבר. **והש"ך** (בנה"כ) תי' דבסוגיין לא נחית לדייק בזה, אלא לאשמועינן דין ידות.

פא) **מפרש ד"ה דבריו קיימין.** שאם אמר הר"ז עלי חטאת, אע"ג דלא היה מחוייב וכו' דבריו קיימין. **האחרונים** תמהו דמפורש במשנה (הו' בחולין ה) דאין חטאת נידר ונידב. **והשעה"מ** (מעשה"ק יד ח) תי' דאף דאינו קדוש להקרבה, מ"מ חל קדושה, ודינו כחטאת המתות. [**והקה"י** (ז) הקשה מהגמ' (מעילה י.) דאין מפרישיו מתחילה לאיבוד].

ובשו"ת **הרמ"ע מפאנו** (כו) ביאר דנתחייב בנדר להביא חטאת. וצריך ואין לו תקנה, וישאל על נדרו. אך **הקה"י** נקט דלא שייך להתחייב דבר שא"א לקיים במציאות. ותי' דאיירי שנדר ומתחייב להביא חטאת הראויה, עבור מי שחייב חטאת [לפטור חיוב חטאת של פלוני]. ואפי' כשאין לפניו מי שחייב חטאת, מ"מ נתחייב גופו[ג] להביא בזמן ובאופן הראוי[ד].

דף ו:

יד לקידושין

פב) **בעי רב פפא יש יד לקידושין.** מבואר דבקידושין בעי 'יד' שיחשב דיבור. **והתור"ג** (קמא סו וכן הנתיבות רמד א בקיצור[א]) כת' דבקידושין בעי דיבור ול"מ אומדנא, ולכן בעי דין ידות שיחשב ל'דיבור'[ב]. אבל **האחרונים** (רכ"ש קידושין א, חי' ר' שמעון ו, גרנ"ט, קה"י) הקשו דמהני קידושין בעסוקין באותו הענין[ג], ואע"פ שאין אמירה של קידושין[ד]. ובפשוטו סגי בקידושין במה שמגלה דעתו, וכמו כל מקח וממכר, ואי"צ דין 'דיבור'[ה].

והברכ"ש (קידושין א א) הביא בשם **הגר"ח** לפרש דלא עבדינן אומדנא ע"פ לשון הקידושין. ואף דמהני אומדנא ע"פ גוף המעשה. **והברכ"ש** ביאר דנתכוון לקדש ע"פ דיבורו, ולא נתכוון לקדש ע"פ האומדנא. וכיון דהלשון גרוע לא מהני.

המעשה]. [ואף דה**רא"ש** (שם א ב, הו' לק' ו) כת' דעסוקין באותו הענין מהני כדין נזיר עובר לפניו. אבל משודכת אינו מצב הניכר עכשיו].

ב. **והט"ז** הגיה בדברי התוס' דכוונתם לל'. אבל **בתוס' שאנץ** (בשיטמ"ק חולין הנדמ"ח) הגיר' דאמרי' בסוגיין דאפי' אמר הר"ז 'חטאת' לא אמר כלום.

ג. אך לא מצאנו להתפיס קדישה על בהמה שתהא חטאת עבור שום אדם בעולם [בלא לפרש למי], אף שיש הרבה מחוייבי חטאת בעולם.

ד. והביא כעי"ז מדברי **הרא"ש** (נזיר יג.) דמפריש בהמה לקרבנות נזירות, שבדעתו לקבל עליו נזירות [ומשמע דשייך הפרשה קודם שנתחייב בנזירותו]. והקה"י ביאר דהא דאין חטאת באה נדבה, אינה משום דלא נתחדש בה נדבה. אלא דלא חל קדושת חטאת כשאין בו תורת כפרה [ועי"ש שדן בזה].

א. דהנתיבות ביאר דצריך שליחות בקידושין [ולא סגי במעשה קוף למסירה, וכשאר שליח מתנה], דבעינן אמירת השליח יהא כאמירת הבעל, דבקדושין בעי אמירה. דאפי' נתן הוא ואמרה היא אינה מקודשת. ועד"ז כ' **הנתיבות** (רלה יז) דבקדושין אינו מועיל ריצוי לחוד ובעינן דוקא אמירה הרי את מקודשת מהבעל, ואף דאיכא אומדנא דמוכח שנתרצה לא מהני בלא אמירה.

ב. [והביא כן מהסוגיה (קידו' ה:) דנתן הוא ואמרה היא לא מהני, ע"כ דהדיבור הוה חלק מהקידושין]. וכ"כ **האבנ"מ** (לה ט, ל א). וכן מבואר **בחלקת מחוקק** (כז ט) עי"ש.

והבעה"מ (גיטין מ. בדה"ר) כתב דבקידושין צריך שיוציא בפיו הקידושין בענין שיתבונן לעדים ולאשה, כדאמרי' (ע' קידושין ד: וה:) כתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו.

ג. ועוד הביאו דגבי לן עמה בפונדקי (גיטין פא.) מהני קידושין בלא דיבור כלל. וכן קטן שקידש ובעל כשגדל (כתובות עג:). וכן גבי סבלונות (קידו' נ:).

ד. אך הביאו דמשמע **במאירי** (קידושין ו.) דאיירי דוקא כשאמר לשון קידושין באותו ענין. [אבל פשטות הראשונים אינו כן].

ועוד הביאו מדברי **המלחמות** (גיטין שם) [שהאומדנא] משלים דיבורו. [וצ"ב].

ה. ועוד תי' **האחרונים** (ע' קה"י ו) ע"פ דברי **הרשב"א** (קידושין ה) דל"מ בנתן הוא ואמרה היא, דהוה כמקדש בלא עדים, דהעדים אינם שומעים את הקידושין. ול"מ עדות קיום ע"פ כוונת ליבו.

וביאר דילפי׳ כי יקח דבעינן גילוי דעת הבעל מעצם מעשה הקידושין, ובעסוקין באותו ענין ע״פ האומדנא נחשב שיש כאן מעשה גילוי דעת. ומש״ה בענין שיתכוון לקדש בדיבור הקידושין. אבל היכא דמקדש בלשון גרוע, נתכוון לקדש ע״י הדיבור [ולא מהני], ולא נתכוון לקדש ע״י האומדנא.

[וה**אחרונים** ביארו דל״צ דיבור והוצאה בפיו בקידושין, אלא שגילוי המעשה קידושין יהא ע״י הבעל, ולכן בעי שיגלה ע״י דיבור או במה שעושה מעשה ע״פ אומדנא].

וה**אחרונים** כתבו די״ל דאיירי דאינו אומדנא דמוכח, ולכן ל״מ מגדרי אומדנא[ו]. אבל מדיני ידות נחשב דיבור, ודיבור מהני אף כשיש קצת ספק בדבר. וע״ע אחרונים [חי׳ ר׳ שמעון ז, חי׳ ר׳ שמואל ח ועוד].

ו**בחי׳ ר״א מן ההר** ביאר דספק הגמ׳ בקידושין משום שצריך אף דעת דדידה, וכן צריך שיאמרו בלשון שיהא מבואר לעדים[ז]. [וביאר דהספק בסוגיין האם נחשב גלוי לעדים[ח]].

פג) **ר״ן ד״ה בעי. אפי׳ ביד מוכיח קמיבעי[ט]. אבל בחי׳ ר״א מן ההר** כת׳ דהיכא דידעינן כוונתו ודאי מהני בקידושין[י]. [דל״צ דיבור, וכנ״ל]. אלא דספק הגמ׳ האם לשון זה מורה רק על ענין קידושין, או על ענין אחר[יא]. [וצ״ב לפ״ז נידון הגמ׳, דמשמע דתליא ב׳דין ידות׳].

פד) **בא״ד גמרינן במה מצינו מנדרים, או אין יד וכו׳ בקדושין שהן צריכין איזה מעשה וכו׳.** [וכ״כ **הרשב״א**]. אבל **הרא״ש ותוס׳** כת׳ דקידושין הוה לשון הקדש [כדאמרי׳ בקידושין ב:]. **והקר״א** (וכן הפנ״י קידוש׳ ה) כתב דלפ״ז אם אמר בלשון אירוסין ל״מ יד, וכעין משנ״כ **תוס׳** (קידושין ז:) דהמקדש חצי אשה בלשון אירוסין לא אמרי׳ פשטה, דרק בלשון קידושין הוה פשטא כהקדש [ואכמ״ל]. **והאחרונים** נקטו דלפ״ז בשאר קנינים ל״מ ידות[יב]. אבל לר״ן בפשוטו הוה בכלל ספק הגמ׳ אי ילפי׳ לכל מילי[יג]. אבל **הרש״ש** (ג.) כת׳ דאף לר״ן דוקא קידושין דדמי לנדרים ילפי׳ במה מצינו. [אבל ברא״ש ותוס׳ כתבו דאף נזירות בעי היקש].

ו**בחי׳ ר״א מן ההר** [בסמוך גבי פאה] כתב דבקידושין מהני ידות אף דליכא היקש, דמהני קידושין בלא דיבור [בעסוקין באותו הענין[יד]].

פה) **שם. במה מצינו. האחרונים** הקשו אי ילפי׳ קידושין במה מצינו א״כ נימא דקידושין ע״י ידות לא יתחייב עונש מיתה דאין עונשין מהדין, וכמ״ש **הר״ן** (לעיל ד:

ו. ועפ״ז ביארו דברי הגמ׳ או דילמא ואת חזאי, משמע דלולי דהיה אפשר לפרשה באופן אחר ודאי חל [ובר״ן משמע דנחשב לשון קידושין אבל ברא״ש ותוס׳ משמע דמהני מדין אומדנא]. **והקר״א** ביאר דאילו א״א לפרש בענין אחר לא גרע ממדבר עמה על עסקי קידושיה [וכ״כ בחי׳ ר׳ שלמה א ע״פ הנ״ל].

ז. שאם היה לשון שאינו מבואר, אפי׳ שניהם מודים שלקידושין כוונו, אם אינו מבואר לעדים הוה קידושי בלא סהדי, ולא הוו קידושי. וביאר [דלא מהני שיפרשו דבריהם אחר המעשה] שאין העדים נשענים בעדותם במה שראו ושמעו בשעת קידושין, אלא במה שאמרו להם אחר הקידושין.

ח. [ולכאורה צ״ל דעסוקין באותו הענין ושאר אומדנא איירי שהוא גלוי אף לעדים].
אך צ״ב א״כ הדר קו׳ אמאי צריך גדרי ׳יד׳, דהעיקר תלי האם הדבר מובן לעדים. וצ״ל כהנך תי׳ דלעיל.

ט. **והר״ן** (בד״ה או דלמא) ביאר דברי הגמ׳ ׳ואת חזאי׳ דלא משמע כן כלל, אלא דסוף סוף מתפרש הלשון אף כן, ואי ליכא תורת ידות ע״כ יל״פ הלשון כן. וכ״כ **הרא״ש** (וע״ע **תוס׳**) דהיכא דאי אפשר לפרש בענין אחר, ע״כ מתפרש שכוונתו לקידושין. וכ״כ **הר״ן** (סוד״ה דאמר) דאי נתן המעות לידה א״כ הוה קדושין עצמן [דהמעשה מצד עצמה מוכיח, אף דליכא דיבור], ואף בלא תורת ידים מוכיחות.

י. אך כתב גבי יד לפאה דהתם איירי אף ביד מוכיח, אלא דמיבעי אי הוקש לקרבן.

יא. וכתב דל״מ מה שנתכוונו בלבם לקידושין דבעי עדים לקיומי. [ומבואר דלא נחשב אומדנא מספיקה להחשב עדות].

יב. וכ״כ **המאירי ופסקי הריא״ז** דל״מ ידות בשאר קנינים [וצ״ב אמאי בעי דין יד, דבשאר קנינים פשיטא דסגי בהא שמוסכם ביניהם ענין עשייתם].
ו**בחי׳ ר׳ שמעון** (ו) הקשה אמאי קנתה למעות הקידושין, הא בקנינים ל״מ ידות. [וע״כ דמהני מדין אומדנא, ע׳ לעיל].

יג. ושמעתי לפרש דס״ל דקונם אינו בכלל הקדש, אלא איסור בעלמא שעושה ע״פ דיבורו.

יד. והוסיף דיכול לקדש בכל לשון שירצה, ובלבד שיהא מובן לו ולאשה ולעדים. [וצ״ב מה ההו״א דל״מ כל לשון, דאף אילו יש דין דיבור אמאי לא יהני שאר לשונות. ואפשר דכוונתו דיד מבורר לא גרע משאר לשונות. וע״כ איירי בדבר דבעינן להשלים דיבורו].

ד"ה תיתי) גבי נזירות. **ובחי' ר' שמעון** (א בהג"ה) תי' דגבי קידושין ילפי' יד עיקר ה'אישות' [שמיוחדת לו], וממילא אסורה מדין א"א. אבל ל"מ מה מצינו בקונמות, דחלות הקונם הוא רק איסור, ולא ילפי' עונש מהדין.

פו) **בא"ד דנדרים חמירי דאפי' בדבורא בעלמא חיילי**, משא"כ קידושין דבעי מעשה. **האבנ"מ** (כז יא בסופו) ביאר דכיון דדיבורו אלים כמעשה, מהני יד וסגי במקצת הדיבור. אבל קידושין דלא אלים הדיבור, בעי דיבור שלם. ועפ"ז כתב ליישב דכתיבת גט הוה 'מעשה', וא"כ לא תליא בבעי דקידושין. [ותי' בזה קושיית הר"ן בסמוך ד"ה מגו]. ועפ"ז דנו **האחרונים** לחלק בין דיבור דפאה וצדקה. ע' בסמוך.

פז) **ר"ן ד"ה דאמר לה.** דחבירתה קיבלה בשליחותה וכו'. [וזכתה בחצי מהמעות עבורה מדין שליחות[טו]]. **והגר"א** (לו יב) הקשה דצ"ל דחבירתה עשתה שליח מעיקרא, וא"כ הו"ל ידים מוכיחות. אבל **הרמב"ם** (אישות ד ב, והשו"ע לו ט) העמיד דעשתה שליח, וכשנתן המעות אמר ואת [השליח] נמי.

פח) **בא"ד אבל ליכא לפרושי בנותן פרוטה לזו וכו'.** וכ"כ **הרא"ש** דאי נתן פרוטה לכל א' פשיטא דהוה כאומר ואת נמי. אבל **תוס'** (בסו"ד) הביאו צד דנתן לכל א', וביאר הלשון ואת חזאי קאי אלשון הקידושין [אבל קבלת המעות הוה בתורת מתנה].

פט) **והא מדאמר ליה רב פפא לאביי מי סבר שמואל ידים שאין מוכיחות וכו' הדא מגו מאי דס"ל לשמואל.** דס"ד דהגמ' (קידושין ה:) דשמואל אמר דהרי את מקודשת מהני [בלא 'לי'], ורב פפא הק' ומי סבר שמואל דמהני ידים שאינן מוכיחות [ומהני יד בקידושין, וכדברי הגמ' כאן], והא שמואל ס"ל דצריך נזיר עובר לפניו [ולא מהני ידים שאינן מוכיחות[טז]]. ותי' דלעולם איירי שאמר 'לי'.

והרא"ש (קידושין א ב בסופו) כת' דהיכא דמדבר עמה על עסקי קידושיה, ואמר הרי את מקודשת [ולא אמר 'לי'] מסתבר דמהני, דמה שמדבר עמה תחלה שתתקדש לו הוי הוכחה טפי מנזיר עובר לפניו[יז]. **והמאירי** (כאן) כת' דמהני אפי' נתן לה בשתיקה ע"י שדיבר מעיקרא, ודל דיבורו דהרי את מקודשת[יח]. **ובחי' ר' שמואל** (ח ד) דייק דהרא"ש נקט דוקא דמהני משום יד[יט], דהוה ידים מוכיחות.

צ) **ר"ן ד"ה מגו.** וי"ל דשאני גט דאיכא מעשה, דהיינו נתינת הגט לידה וכו' ועיקר מוכיח מיקרי. **הגרי"ז** (נזיר ב:) תמה דגבי גט בעינן דין ידות שיחשב מלשון השטר[כ] [ע' תוס'], והאיך מעשה הנתינה עושה את השטר לדיבור מוכיח[כא].

ורע"א (בגהש"ס) **והאבנ"מ** (כז יא) הקשו מקושיית הגמ', מכלל דשמואל סבר דהוה ידים, הרי התם איירי כשעשה מעשה שנתן לה כסף [אלא דלא אמר לי[כב]], וכה"ג מהני יד בקידושין וכמו גט. **והחת"ס** תי' דהתם הוה ספק למי קידשה, לו או לאחר, וכלפי זה אין ראיה ממעשה הנתינה לידה. ורק בסוגיין דהוה ספק אי הוה מעשה קידושין כלל אמרי' דהמעשה מוכיח.

צא) **שם. הר"ן** (ז.) כתב דבעיין לא אפישיטא והוה ספק קידושין. וכ"פ **הרמב"ם** (אישות ד ב). **והלח"מ** הקשה דבגמ' מבואר דרב פפא נסתפק

טו. אבל אילו לא אמר 'ואת נמי' זכתה בכל המעות. [וע' מש"כ לעיל בשם חי' ר' שמעון].

טז. ותוס' והראשונים דנו מהגמ' (נזיר ב:) דבלא עובר לפניו אינו מוכיח כלל, וגרע מידים שאינן מוכיחות.

יז. [ובמשודכת בעלמא המהרי"ט (שם) דייק דל"מ דהדיבור אינו מוכיח מצד עצמו. אבל **האבנ"מ** (כז יד, הו' בע"א) חלק דמהני הא דהענין מוכיח].

יח. ועד"ז כת' תוס' (בסוגיין סוד"ה או) דהיה מדבר על עסקי קידושיה מהני 'ואת'. [אף לצד דאין יד לקידושין, ועדיף מיד שאינו מוכיח].

יט. והביא דכ"כ **הבאר הגולה** (אה"ע כז ד). **ובחי' ר' שמואל** (שם ענף ב) תמה דמ"מ יד בקידושין הוה בעי דלא איפשיטא. עי"ש שהאריך.

כ. ובחי' ר"א מן ההר (ה:) כת' דבגט צריך ידים מוכיחות, דאע"ג דבידה לגרשה כשירצה, אין בידו לגרש בכל דבר אלא במה שצותה התורה, דכתיב 'וכתב לה ספר כריתות' שיהא מובן בספר שהוא מגרש אותה, ובכתב.

כא. [ויש שפי' בדעת הר"ן דסגי במה שהשטר מעיד במה שהוא ביד האשה].

כב. ולא דמי לסוגיין שנתן לחברתה.

את"ל דיש יד, א"כ הו"ל לרמב"ם לפסוק כאת"ל. ודן דכיון דלא אמרי' את"ל בהדיא לא נחשב פשיטות [ע' בסמוך].

אבל **הברכ"ש** (קידושין א ב) הביא בשם **הגר"ח** דהספק בגמ' אי אמרי' ואת חזאי, ויש ספק אף בעצם הלשון אי הוה קידושין. ואף דנפשט [כאת"ל] דיש יד לקידושין, אלא דהוה ספק האם לשון זה הוה לשון קידושין.

יד לפאה

צב) **בעי רב פפא יש יד לפאה וכו' והדין נמי. והרא"ש** גרס או דילמא לנפקותא. ע' בסמוך אי הוה התפסה, או פאה עצמה.

והאחרונים (תורת זרעים פאה עמ' ל) חקרו בגדר קריאת שם דפאה, האם הוה מעשה הפרשה [וכמו הפרשת תרומה] וממילא חל עליו דיני הפקר דפאה, או דבעל השדה עושיהו הפקר[כג] [גדר עזיבה][כד].

והדרך אמונה (מתנ"ע ב יד בביאוה"ה) דן האם סגי ש'הניחו מדעת'[כה] או דצריך 'קריאת שם'[כו]. ועוד דן דכשהבעלים מניחו [על דעת פאה] י"ל דנחשב מעשה, ואף בלא אמירה. אך הביא דהר"ש (פאה ד א) משמע דצריך קריאת שם ממש. והביא דכ"מ פשטות סוגיין דצריך גדר 'יד' לפאה, ול"מ במחשבה.

צג) **מכלל דכי אמר כל שדהו פאה וכו'. הרא"ש** **ותוס'** פי' דדיוק הגמ' מהלשון 'והדין לנפקותא' דלא שייר כלל. **והשיטמ"ק** בשם **הרי"ץ** מבואר דקושיית הגמ' דהלשון 'אוגיא' הוה שדה, ומבואר דיכול לעשות כל השדה פאה[כז] [וכ"כ המקד"ד זרעים סב א בדעת הרמב"ם].

אבל **בר"ן** משמע דנידון הגמ' דכיון דכבר הפריש שיעור פאה[כח], שוב אינו טבל ואינו יכול להפריש עוד. **והמשנ"ל** (מתנ"ע א טו) נסתפק בזה, אחרי שהפריש שיעור פאה, האם יכול לחזור ולהוסיף עוד. או דדמי לתרומה דכיון דתיקן את הטבל שוב אינו יכול להוסיף. והביא מדברי הר"ן בסוגיין דיכול להוסיף, ודחה דהכא מהני הוה תוכ"ד. [**ובחי' ר' ראובן** (ה) חקר בגדר הא דמהני תוכ"ד, האם הוה מגדר חזרה, ועי"ז הוה הכל פאה א'. או דתוכ"ד רשאי להוסיף על הפאה].

והמשנ"ל דייק דברמב"ם משמע דמהני בסוגיין מדין התפסה[כט], ולכן בעי תוכ"ד [וכעין הא דאמרי' (נזיר כ:) 'ואני', 'ואני']. **והקר"א** הקשה דבגמ' מבואר דהוה מדין ידות ולא מדין התפסה. ועוה"ק דלא מצאנו דבעי תוכ"ד[ל]. **והקה"י** (ח) כתב דדעת הרמב"ם דהוה ידות להתפסה.

אך הביאו דמבואר **בר"ן** (שבועות ח. בדה"ר) דחל מדין ידות [בלא התפסה]. דהר"ן הקשה אמאי לא מהני 'אף אני כמוך' גבי שבועה מדין יד, כדאמרי' בסוגיין ד'והדין נמי' הוה יד. [**ותי'** דבסוגיין לא אסיק לדיבוריה ולכן נחשב יד, אבל התם כיון דהוא סיים דבריו, לא מסיימים באופן אחר].

דף ז.

יד לצדקה והפקר

צד) **יש יד לצדקה וכו'. האחרונים** הקשו דנדרי צדקה מרבינן מדכתיב 'בפיך', א"כ הוה בכלל

כג. ועפ"ז דן דל"מ שליחות [לר"ן ריש פסחים דל"מ ביטול חמץ והפקר ע"י שליח], ואילו הוה קריאת שם מהני שליחות. ועוד דן דאילו הוה עזיבה בעלמא ל"ש ברכה. וכן דן דלא נתחדש בזה מופלא הסמוך לאיש, אלא בקריאת שם קדושה [דומיא דתרומה]. **והדר"א** (מתנ"ע ב יג בביאוה"ה) נסתפק האם יש שאלה בפאה.

כד. והביא דכ"כ **הר"י אבן פלט** (הו' באבודרהם ברכת המצות [והו' חלק מדבריו בשו"ת הרשב"א א יח) דאין ברכה על עזיבת לקט שכחה ופאה, דלית בהו מעשה. [ולקט ושכחה פשוט שהוא כן, דחל ממילא. וחידש דאף פאה הוה גדר עזיבה. וצ"ע דסוף סוף הא עושה ע"י מעשה].

כה. וכ"מ לשון **הרמב"ם** (מתנ"ע ב יד) עד שיפרישנה בעל הבית מדעתו. [**ובחי' מים חיים** (שם) כת' דלשון התוספתא מדוקדוק טפי, עד שיפרישנו בעה"ב לשם פאה].

כו. והביא **תורת כהנים** (קדושים פרק א) דאין פאה אלא שיש לה שם, **והר"ש** פי' [בחד פי'] דדוקא אם קרא לה שם.

כז. ולפ"ז קושיית הגמ' הוה על לשון רב פפא, ולא שייך לסוגיין דידות כלל.

כח. ומבואר בר"ן דאם לא הפריש כשיעור, פשיטא דהוה ההמשך פאה. והעירו דמדאורייתא אין שיעור לפאה, ואמאי יחשב עוד לפאה.

כט. ונפק"מ דאם נשאל על הראשון, אף השני נעקר [וכדאי' נזיר שם].

ל. אבל **הריטב"א** (בסמוך גבי צדקה) כתב דבעי תוכ"ד.

נדרים [או שבועות] ואמאי צריך ילפותא. וצ"ל דמ"מ גדר קבלת צדקה הוה פרשה בפנ"ע, אף דילפי' דדמי לנדרים, מ"מ לענין ידות בעי ריבוי. **והחת"ס** כתב דאה"נ ומתחייב מדין נדר, אלא דהגמ' מסתפקת האם חל שם צדקה על החפצא. [אך העירו דבר"ן לא משמע כן].

צה) **מי אמרי' כיון דאיתקש וכו'. הר"ן** (קידושין יא: בדה"ר) הביא מסוגיין [דכיון דקי"ל כאת"ל דמהני יד בצדקה[א]] דיש ללמוד דצדקה נקנית באמירה [ע' בסמוך דנח' בזה], דדינו כהקדש דאין היקש למחצה (והו' **בגר"א** חו"מ ריב כב).

והדרך אמונה (מתנ"ע ב יג בביאוה"ה) דן אמאי לא מיבעי אי יש יד לתרומות ומעשרות, דאף הם הוקשו לקרבנות. ודן דתרומה חל ע"י מחשבה [ותלי בדברי הראשונים, ע' בסמוך].

צו) **ר"ן [ו:] ד"ה יש.** את"ל פאה וכו' דבע"כ חייביה בעיקר פאה, כך פי' רבותי. (כ"ד **הרשב"א**). **והר"ן** הקשה דעיקר צדקה נמי בע"כ [והאחרונים פי' כשיש עני לפניו. א"נ שלישית השקל בשנה וכדאי' ב"ב ח:]. **והפור"י** כתב ליישב דאין חיוב 'הפרשה' בעיקר צדקה, אלא לתת לעני.

והגהש"ס הקשה אמאי לא ילפי' במה מצינו דמהני ידות [אף בלא היקש], וכמ"ש הר"ן דילפי' אף לקידושין[ב]. [וכן הוכיח **תוס'** (תחילת ו:), דגבי פאה וצדקה בעי היקש, וע"כ דגבי קידושין מהני במה מצינו]. **והאחרונים** תי' דילפי' במה מצינו דוקא דבר הדומה להקדש. **והאחרונים** העירו אמאי לא העמיד רע"א קושייתו לגבי פאה, ורק לגבי צדקה[ג].

חל ע"י מחשבה – השיטמ"ק בשם **הרא"ם** הקשה דצדקה חל במחשבה ואי"צ דיבור (כ"ד כמה ראשונים, ע' רמ"א רנח יג ושו"ע חו"מ ריב ח[ד]), א"כ אמאי צריך דין יד[ה]. [וכן מבואר **ברא"ש** (ב.) דבמידי דמהני ע"י מחשבה אי"צ פרשת ידות, וע' מש"כ בזה שם]. ותי' דשמא גמר בליבו היינו שנתיישב בליבו שלא יתחרט, אבל הכא שמא לא נתיישב בליבו כ"כ[ו].

והאחרונים (טור"א חגיגה י, קר"א ב., וכ"כ המהר"י קורקוס הו' ב.) תי' דכיון דהוציא בפיו דעתו שיחול ע"פ פיו, ולא ע"פ מחשבתו [ע"פ הגמ' (שבועות כו:) ולא שגמר בליבו להוציא בשפתיו. וע' מש"כ בזה לעיל ב.].

צז) **והדין נמי וכו'. הרמב"ם** (מתנ"ע ח ב) כתב דהמתפיס בצדקה, שאמר זו כזו, מהני. והאחרונים דייקו דבסוגיין הוה מדין התפסה. **והקה"י** (ח) הביא דבר"ן מוכח דאיירי מדין ידות [ולא התפסה]. ע' לעיל.

והריטב"א כ' דאע"ג דכל תוכ"ד הוה ידים מוכיחות, אפ"ה כיון דאמר 'ו' בעי דין ידות. ואפי' ידים מוכיחות ליכא בצדקה.

צח) **יש יד להפקר וכו' היינו צדקה. תוס'** פי' דסתם מפקיר כדי שיזכו בו עניים[ז]. [**והאחרונים** הביאו מזה דהפקר אינו 'סילוק הבעלים', אלא העמדה לרשות העולם ע' **שער"י** ה כג. וכן הביאו מלשון **רבינו דוד** (פסחים ו:) דהפקר אינו סילוק, אלא שמעמיד לאחרים].

א. והביא דפסקו הראשונים כאת"ל [ומבואר דאמירה בצדקה תלי בספק דהגמ' דידן האם הוקשו לכל מילי].

ב. **והפור"י** כת' דאיירי בסלע זו לצדקה, ונחשב מחוסר מעשה דהא יכול לשנותה קודם שבא ליד גזבר.

ג. [**והבית מאיר** הקשה קושיה זו גבי פאה]. ויש שתירצו דגדר פאה הוה דין עזיבה, ולא נחשב מעשה דידיה, ולכן ל"מ כ"כ ידות. משא"כ צדקה דחל בדיבורו.

ד. **והעונג יו"ט** (קיז) **ואבנ"נ** (יו"ד שו ה) כת' דנדרי צדקה חל במחשבה, אבל לא חל דין צדקה על החפץ ע"י מחשבה. [ונפק"מ דלא מהני ע"ז התפסת מעות אחר, וכן שהיורשים אינם חייבים להשלים].

ה. **והאחרונים** כת' דמדברי הר"ן (קידו' הנ"ל) מבואר דתלי הא בהא, דהא דמהני מחשבה בצדקה הוה משום דאיתקיש ומהני ידות. ולצד דל"מ ידות [דלא הוקש לכל מילי], אף לא מהני מחשבה. [אך מ"מ קשה דסוף סוף אליבא דאמת ל"צ דין ידות].

ו. ובפשוטו כוונתו דלא נתכוון וגמר בליבו 'להחיל' במחשבה, ואף דהוציא בפיו, דדעתו לחזור בו כל זמן שלא נגמר המעשה.

אבל **הברכ"ש** (ז) ביאר דאילו חל מדין מחשבה בעינן שבאמת נתכוון לזה. אבל אילו מהני מדין דיבור [מגדרי ידות], א"כ כל שהוציא בפיו מהני, ואפי' אילו באמת לא נתכוון לזה.

ז. [אמנם אינו מקיים בכך מצוות צדקה, אלא הוה דמוי בעלמא. וצ"ע].

אבל **הרמב"ם** (נדרים ב יד) כת' דהפקר הוא כמו נדר, ואע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לחזור בו. **והמאירי** (בסוגיין) הביא שפי' כן בסוגיין. וכ"כ **הב"י** (או"ח ס"ס תלד) **והפוסקים** (חו"מ רעג) מקור לדברי הרמב"ם[ח], ומשמע דתלי בספק הגמ' כאן. אך **הקצות** (רעג א בסופו) הקשה דכיון דמיבעי ליה בסוגיין, מנ"ל לרמב"ם לפסוק דהפקר מטעם נדר. [**והאחרונים** דנו דלא תלי בספק דהגמ' כאן. דודאי הפקר שייך לנדר, ובזה הגמ' מסתפקת האם משו"ה ילפי' ידות. אבל אינו נדר גמור וכמ"ש הרמב"ם].

והקצות דייק לשון הרמב"ם 'דאסור' לחזור בו [משמע לשון 'איסור', ולא דאינו יכול לחזור בו[ט]], דהפקר לא יצא מרשות המפקיר, אלא דאינו רשאי לחזור. וכתב לפ"ז דאם הפקיר ומת, בניו יכולים לחזור. [ודן דנח' בזה הראשונים[י]]. [וע"ע בסוגיה לקמן מד:]. **והמחנ"א** (הפקר ס"ס ח) ביאר כוונת הרמב"ם דאסור לקחת שלא בתורת זכייה מהפקר, או לפרוע בו חובו. אבל ודאי דאף הוא עצמו יכול לזכות בו[יא].

ובחי' ר' שמעון (ז, ושער"י ה כג) כתב דע"כ הפקר יצא מרשות בעלים, ואין לו זכות לחזור, ולא שייך בזה גדר איסור[יב]. אלא דכוונת הרמב"ם דתחילת ההפקר הוה כנדר, דחל בדיבורו, ע"י שמייחד את החפץ להיות הפקר.

והגר"א (חו"מ רעג ג) כתב דצ"ל [בדברי הרמב"ם] דאינו יכול לחזור בו. ובחי' ר' שמעון כת' דהוא עיקר.

צט) **בעי רבינא יש יד לביה"כ וכו'. הרא"ש ותוס'** כת'

דהספק מדרבנן, אי עבוד רבנן הרחקה לאסור אף [דבר שהוקצה ע"י] יד. דל"ש בזה היקש. ומשמע דנסתפקו אי תקנו בזה גדרי ההרחקה. ויל"ד בשאר גדרי הזמנה [למת או לתשמישי מצווה וכדו'] האם מהני יד.

ק) **יש זימון לביה"כ וכו'. הראב"ד** (ק"ש ג ג) כת'

דכיון דקי"ל [לענין תשמישי קדושה] דהזמנה לאו מילתא היא (סנהדרין מח.), א"כ הנידון דהזמנה דביה"כ הוה מדרבנן בעלמא משום גזירה או בזיון [ומש"ה ספיקא לקולא][יג]. **והמאירי** כתב דלק"ש ותפילה החמירו טפי [אף דל"מ הזמנה לשאר מילין].

והריטב"א (שיטמ"ק ברכות כו.) כתב דמח' אביי ורבא גבי הזמנה איירי כשנמלך להשתמש לשימוש אחר, אבל הכא בעי דרב פפא כשעדיין עומדת לביהכ"ס.

והפור"י הקשה דאף אם אין הזמנה, מ"מ נפק"מ בהזמנה כשנשתמש בו, דאף אם חוזר ופינהו אסור. ואילו לא הזמינו ופינהו מותר [כעין דאמרי' בסנהדרין מח גבי הזמנה לתפילין]. וכ"פ **המשנ"ב** (פג ו)[יד]. אבל **הרש"ש** הוכיח דבביה"כ אף אם לא הזמין אסור, אפי' פינהו.

קא) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה. דסוגיין יש יד לצדקה**[טו],

היינו משום דאמרי' את"ל יש יד לצדקה וכו' הרמב"ם שפוסק בכ"מ כאת"ל וכו'. [**וכ"כ הכס"מ** מתנ"ע ח ב[טז]].

ח. אך **הכס"מ** (ושאר נו"כ בהל' נדרים) ציין (לקמן מד:) דלר' יוסי הפקר כמתנה [עד דאתי ליד זוכה, וע' לקמן], ולא ציינו מקורו מסוגיין.

ט. וכ"כ **הב"ח** (חו"מ רעג) דעובר בבל יחל אם אומר שהוא חוזר בו [ואף דיכול לחזור ולזכות בו]. **והאחרונים** תמהו דמ"מ הרמב"ם כתב אע"פ שאינו נדר. ואינו בל יחל גמור.

י. אך **הטור ושו"ע** (רעג) הביאו הלשון דהפקר מטעם נדר, ולא הביאו חולק ע"ז.

יא. וכעי"ז כתב **החזו"א** (ערלה א טו, קלו ספ"ק) דכיון דהוא עבשיו של רבים [הפקר לכל הקודם], אם מחזיק בידו ומונע את הרבים הוה גוזל את הרבים. [ומבואר מדבריו דהפקר נחשב זכות חיובי, ולא העדר בעלים]. אבל פשיטא דאינו יכול לחזור בדיבור בעלמא, ואם ירצה לזכות, יכול לחזור ולזכות. **והחזו"א** (שם) כתב דדבר המיוחד לרבים [כגון דרך הרבים, וביהכ"נ ע' לקמן מח.] נקנה באמירה, דהוה בכלל צדקה, ואף דהוה בין לעניים ובין לעשירים. וכתב דאפשר דתרוייהו מבעי לגמ' בסוגיין.

יב. והקשה דאל"כ נימא דהוה ספק איסורא לחומרא, ואינו יכול לחזור בו. וכתב דאחרי שאחר זכה בו הוה רק נידון ממוני.

יג. ומשמע דלמ"ד הזמנה מילתא [בתשמישי קדושה], א"כ אף הזמנה דביה"כ הוה מדינא, משום והיה מחניך קדוש.

יד. היכא דהשתמשו ארעי ופינהו אינו נאסר. [אבל היכא דהשתמש בקביעות, לכאורה לא צריך הזמנת הבעלים]. ועי"ש בביאו"ה.

טו. אבל **הריטב"א** (ח., ב. בדה"ר ד"ה ושמעי') ציין דכוונת הרמב"ן לגמ' (ח.) דיש יד לנדרי מצווה.

טז. אבל **הרדב"ז** (שם) כתב דהוא משום ספק לחומרא. [וע' בסמוך].

ולגבי פאה ג"כ פסק **הרמב"ם** (מתנ"ע ב יג) דשניהם פאה. **והכס"מ** נסתפק האם הוה משום דפסק כאת"ל, ובעי דצדקה הוה את"ל דפאה [וכמ"ש הר"ן בשם רבותיו]. ושוב כתב דכיון דהאת"ל אינו מפורש בגמ' לא קי"ל כן[יז]. ולכן כתב דכוונת הרמב"ם לחומרא, וכמ"ש הרמב"ן והרשב"א.

ספק ממון עניים

קב) **בא"ד סוגיה מפורשת היא (חולין קלד.) וכו' אלמא טעמא דבחזקת חיוב קיימא הא לאו הכי ספק פטור וכו'**[יח]. **האחרונים** דנו דיש לפרש מסקנת הגמ' (שם) [להיפך] דדוקא פרה דבחזקת פטור קיימא, הא לאו הכי אמרי' דחייב מספק. וצ"ב מנ"ל לר"ן דבלא חזקה פטור.

וכ"כ **הטור"א** (ר"ה יד בא"מ) דהיכא דליכא חזקה אזלי' לחומרא, וביאר דהוא משום דאמרי' שם בסוגיה דדרשי' (בגמ' שם) **עני ורש הצדיקו**, צדק משלך ותן לו. וכן מסקנת **הקונ' הספיקות** (א ט). ומבואר בדברי **הר"ן** דדין וצדק הוה רק כשיש חזקת חיוב[יט].

והטור"א (וכן הקוה"ס) הביא דבגמ' (שם) גבי חורי הנמלים הוה ספק האם התבואה היה של ישראל מעולם, ואמאי נחשב חזקת חיוב. והוכיח מזה דכוונת הגמ' דליכא חזקת פטור. **ובהג' ברוך טעם** תי' דכוונת הגמ' דיש חזקת חיוב דחייב בפאה, אלא דיש ספק האם קיים חיובו. ונתחדש דין 'צדק' דאזלי' לחומרא, אף דאין חזקה על חיטה מסויימת. אבל כשהספק דלא נתחייב מעולם לא אמרי' דין 'צדק'. וכעי"ז כתבו כמה **אחרונים** (חת"ס, חזו"א יו"ד ז ו וכו').

והטור"א הקשה [לשיטתו דהיכא דליכא חזקה לקולא נאמר דין 'צדק'], דאשכחן הרבה ספיקות דאזלי' לקולא והממע"ה, גבי ספק בכורות (לק' יט. וב"מ ו:)[כ] [בהמה טהורה, פטר חמור ופדיון הבן], ואף באופן דליכא חזקת פטור. ונשאר בצ"ע. **והמהרי"ט** (א לט) הוכיח מהתם דלא בעינן חזקת פטור. **ובהג' ברוך טעם** תי' דגבי בכור בהמה טהורה לא כתיב נתינה, ולכן לא שייך דין צדק משלך[כא]. וכתב דבבכור אדם שורש הספק האם יש חיוב פדייה, ובזה יש חזקה אלימתא ודאי חיוב, וספק האם קיים את כולו, אבל ספק חיוב כה"ג ספק עזיבה לקולא.

והמרדכי (ב"ב הג"מ תרנט) כת' דאם יש בידו מעות ספק שהם של צדקה, נותן לעני. מקרא ד'צדק' [הנ"ל]. ונקט דדרשי' מהתם אף לגבי צדקה. וכ"פ **השו"ע** (יו"ד רנט ה[כב]). אבל **הנמוק"י** (ב"ב סט: בדה"ר, **וריטב"א** שם קמה: בשם אחרים) כתב דספק צדקה לקולא, ודוקא ספק מתנות עניים מקרא ילפי' לחומרא.

קג) **בא"ד שם שספק ממון עניים הוה ספק ממון וכו'.**

וכיון דשורש הנידון בממון, כיון דהוכרע דאינו ממון עניים, ממילא ליכא לאו דעזיבה וכדו'. **והמהרי"ט** (ב חו"מ ס"ס קכד) כת' דבמקום ספק ליכא איסור בל תאחר[כג], כיון דאינו חייב ע"פ דין.

והאחרונים הקשו דמ"מ יש כאן נדר צדקה, ונימא דהוה ספק איסורא, וספק נדר לחומרא [ואינו תולדה מגדרי הממונות[כד]]. **והמהרי"ט** ביאר דהר"ן ס"ל דצדקה חל ע"פ דיבורו, דאמרינן אמירתו לגבוה, וכמו גבי נדבה להקדש [ומש"ה הוה רק נידון ממון, וליכא נידון איסור[כה]]. וכ"כ **המחנ"א** (צדקה ב) דדעת הר"ן דכבר קנו העניים, דאמרי'

יז. ורע"א ציין דכ"כ **הב"י** (אה"ע ס"ס קכב), **והר"ן** (קידושין ג: בדה"ר) דלא קי"ל כאת"ל דאינו מפורש.

יח. וכ"כ **הגר"א** (יו"ד רנט טו) דהיכא דליכא חזקת חיוב אזלי' לקולא, וכדיני ממונות. וציין לדברי הר"ן.

יט. דמדיני הממונות לא מהני חזקה להוציא ממון, קמ"ל דין צדק.

כ. אלא דהוה ספק ממון כהונה, וע' בסמוך דהר"ן חילק בין ממון לכהונה לממון עניים.

כא. **והגר"ח** (סטנסל שצב) תי' בכור ושאר מתנות חל עליהם קדושה, וזוכה בהם כהן ממילא. והוה כאדם בעלמא דל"ש דין צדק בזה [ואף דיש לו דין נתינה].

כב. **והש"ך** (שם יד) חלק דהמרדכי איירי רק כשלא היה לו חזקה מעולם על המעות. והפוסקים האריכו בזה טובא.

כג. ובגמ' (יבמות צט: ורש"י) מבואר דספק כהן, אין מוציאין קרבנותיו מתחת ידו [לכופו להקריב משום בל תאחר] כיון דמפסיד חלקו מספק [ואף דממ"נ מחוייב להקריב עכשיו]. [**ורע"א** שם הביא דהקה"ע תמה בזה].

כד. **ובחי' ר' שמעון** (ז) כתב דאף בל יחל תליא בדיני הממון [ויסודו במה שחל חוב לעניים].

כה. דלצד דהוה צדקה כבר חל ממון עניים ע"פ דיבורו. [ואף שהוא מעכב הממון תחת ידו, לאחר שנעשית ממון עניים הוה גדר ממונא].

אמירתו לגבוה ונעשית שלהם בלא קנין [ונח' הראשונים בזה בב"מ]. וא"כ הוה רק נידון על הממון, ואמרי' דהממע"ה. [והאחרונים הוסיפו דאף דיש עדיין מצוה אחרי שזכו בו העניים, מ"מ המצוה תליא במצוות נתינה].

ורע"א (במכתב, וכ"כ בס' עמק יהושע הו' בקה"י ט) כתב דאיירי בסוגיין דהתפיס הדבר לצדקה, וחל דין צדקה בחפץ במה שאמר זה כזה, ולא נדר לתת לצדקה. אבל במקום ספק נדר ודאי אמרי' דלחומרא.

קד) **שם. הר"ן** הוכיח מהגמ' (חולין) דספק ממון עניים דינו כספק ממון. אך הביא דדעת **הרמב"ן** ו**הרשב"א** דהוה ספק איסורא[כו]. ומשמע דס"ל דדין האיסור לא תלי בדין הממון בזה, ולא משום דין 'צדק משלך'[כז].

ולכאורה היה אפ"ל דקאי גבי נדר, דס"ל דמדין ידות יש ספק נדר לחומרא[כח]. אבל מבואר דהר"ן למד דס"ל דאף ספק לקט לחומרא [אף דהוה ממילא, ול"ש נדר].

ו**התומים** (כללי תפיסה קכז, וכן **הנתיבות** כללי תפיסה ב) העמידו דדעת הרמב"ן והרשב"א דכל ספק ממון דיש בו לאו נוסף נחשב ספק איסור[כט] [ודנו דבעי"ז נח' גבי ספק רבית וכו']. וה"נ יש לאו דצדקה[ל] או לקט[לא].

ו**הגר"א** (חו"מ קנה ח) כתב דסברת הרמב"ם דדוקא להוציאו מחזקתו אחרי שכבר נעשה המעשה אמרי' דספק ממונא לקולא, אבל אסור לתפוס כן לכתחילה, ולכן דוקא פרה דבחזקת פטור אמרי' כן. אבל דעת הר"ן דבכל מילי דממונא אזלי' לקולא. וכתב דבעי"ז נח' גבי ספק הרחקת נזיקין, דדעת הרמב"ם דאסור לכתחילה ליכנס ולהזיק, אלא דאם כבר סמך אין מרחיקין אותו. אבל דעת הרא"ש דבמילי דממונא אזלי' לקולא. והביא דנח' בזה עוד לגבי ספק אבידה.

ו**הפוסקים** (רנט ט"ז ח וש"ך יד) הקשו **דבשו"ת הרשב"א** (א תרנו) כתב דהמקדיש מעות לצדקה, ויש ספק האם חזר בו, אמרי' הממע"ה. והק' מ"ש דבסוגיין אמרי' לחומרא.

ומדברי **הרמ"א** (רנט ה) משמע שחילק גבי נדר הוה ספק בל יחל, ואילו התם איירי לגבי יורשים דהוה רק דין ממון [ו**התומים** (שם) ביאר דהיורשים לא נדרו, ויש עליהם רק שעבוד נכסים]. ו**הש"ך** (שם יד) הקש' דברשב"א לא משמע כן.

ו**התה"ד** (נג) הביא דה**ראשונים** פסקו בגמ' (ב"ב קמח:) דספק מתנת שכיב מרע לצדקה, דהממע"ה לקולא, אלמא תיקו דמתנ"ע לא אמרי' לחומרא, וכ"ש בפלוגתא דרבוותא. ו**הפוסקים** האריכו מ"ש מסוגיין[לב].

קה) **לעיל. חורי הנמלים וכו'. המרדכי** (סוף חולין תשלז, והו' במשנ"ל מתנ"ע ד ט) הקשה על הגמ' (חולין שם) דרובא דרובא של התבואה דבעה"ב[לג]. ותי' דכיון דאמרי' טעמא דכתיב 'עני ורש הצדיקו', צדק משלך ותן

כו. וכן **הרמב"ם** (מתנ"ע ב יג) ו**הרא"ש** בפסקים כתבו לחומרא.

כז. דא"כ הוה דין ודאי, ולא ספק איסורא לחומרא.

כח. וכ"כ **המחנ"א** (הנ"ל) כתב דדעת הרשב"א דלא אמרי' בצדקה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, והוה נדר, וספיקו לחומרא, ולא שייך ספק ממון לקולא. ו**האחרונים** העירו דבפאה ע"ב דיש קנין. [אלא דנחשב שיש ג"ב נדר, שקיבל על עצמו דיני ההפרשה].

כט. ו**בגליון מהרש"א** מציין לדברי **השיטמ"ק** (ב"מ ו. בשם **רבו**) דהעמיד ספק הגמ' (שם) דהקדישה בלא תקפה, האם אסור עי"ז מספק משום חומרת הקדש, או דכיון דההקדש הוה תולדה מהדין ספק ממון וקולא, אף דין ההקדש לקולא.

ל. ומשמע ב**תומים** דאף דכבר זכו בו העניים, מ"מ יש על הבעלים מצוות נתינה או נדר, ומש"ה ספיקו לחומרא. [אבל המהרי"ט כתב בדעת הר"ן דיש רק בל תאחר].

לא. ו**הנתיבות** ביאר דהתורה התירה ספק גזל, אבל הכא יש לאו נוסף והתורה לא התירה. [והנתיבות נקט דהא דאין למוחזק גזל במקום ספק הוא משום דהתורה התירה ספק גזל. אבל **הקו' הספיקות** (א א ועד"ז בשער"י ה א) ביארו דאיסור גזל הוא רק כשלוקח דבר דאינו ראוי לו ע"פ דין. א"כ שורש הנידון האם איסורי לקט ופאה הוה איסורין בעצם או דתליין בזכות העניים שבו].

לב. ו**התומים** ו**נתיבות** תי' דהתם איירי דטוען ברי, א"כ לא שייך לדון מגדרי נדר, אלא מדין ממון.
ו**האחרונים** כתבו די"ל דספיקא דדינא ל"ש דין 'צדק משלך'.

לג. ו**המרדכי** (בתי' הב') תי' דכל קבוע כמחצה על מחצה. וכת' (בסוגריים) דאע"ג דפירש בחורי הנמלים, י"ל דודאי יש קצת לקט ושכחה ופאה בחורי הנמלים. וכיון דידוע שנתערב קצת ממון עניים א"כ נחשב קבוע. ול"ש הכרעת רוב.

לו. ולכן לא אזלי' בתר רוב[לד]. ומבואר דילפי' דל"מ דיני הכרעת המשפט במתנת עניים, דיש דין צדק משלך, וביארו **האחרונים** דה"ה ל"מ דין הממע"ה. אבל **הטור"א** **וקוה"ס** תמהו א"כ היאך מהני הא דפרה בחזקת פטור, א"כ אפי' חזקה מהני לדינא ד'עני', כ"ש רובא דרובא [דרוב עדיף מחזקה].

והנתיבות (כללי תפיסה ב) כתב דליישב דעת הרשב"א [דספק ממון עניים לחומרא] ע"פ דברי המרדכי, דבחורי נמלים (בחולין שם) איירי באופן שהרוב של בעה"ב, ומש"ה לא אמרי' ספק איסורא לחומרא, דבאיסורין אזלינן בתר רוב. ומש"ה כל הנידון ממשום ממון, ובזה אמרי' ספיקא לקולא. אבל בשאר ספק ממון עניים אסור משום שיש בו צד איסור. [והאחרונים העירו על דבריו].

קו) **בא"ד ואם איתא דספיקא דאיסורא ה"מ לשנויי ליה הא דאקשי מחורי הנמלים אמתני' וכו'.** דבמשנה איירי בספק מתנות כהונה, ומש"ה ספיקא לקולא. ואילו ספק מתנות עניים חמיר. מבואר דהר"ן נקט דדעת הרמב"ן דספק מתנות כהונה הוה ספק ממון, ונחלק רק גבי ספק איסורא. [וכן גבי תרומה דדמאי בסמוך].

דלכאורה הטעם בספק מתנות כהונה משום דשורש הנידון בממון, וצ"ב מ"ש מספק מתנות עניים. **והאחרונים** חילקו דמתנות כהונה נחשב ממון כהונה, וגדר מצוות נתינה לקיים את זכות שבט הכהונה. אבל במתנות עניים תחילת הדין הוה מצוות עניים, ולא שיש לעני זכות תביעה עליו.

קז) **בא"ד כן נמי גבי ביה"כ, ספיקא דרבנן לקולא.**

אבל **הרמב"ם** (ק"ש ג ג, וכן בשו"ע פג ג) כתב דלכתחילה אסור לקרוא. **והראב"ד** השיג דהזמנה דבית הכסא הוה משום גזירה או משום בזיון, וספק דרבנן לקולא. **והב"י** ביאר דסברת הרמב"ם דקי"ל דמהני הזמנה [כאת"ל, וכ"כ **הלח"מ**[לה]], ולענין ידות אע"ג דספק דרבנן לקולא, היינו בדיעבד אבל לכתחילה אסור לקרוא. אבל דעת **הראב"ד** (והר"ן) משמע דספק דרבנן לקולא הותר אף לכתחילה, **והפר"ח** (פג ב) האריך בזה.

קח) **בנדינא מינך. הר"ן** כתב דוקא שאמר שאני אוכל לך. וכ"כ **תוס'** בשם **הריצב"א**. אבל **תוס'** כתבו דלשון נדינא לא משמע הרחקת ד' אמות. וכ"מ **בראש** דהוי טפי מ'מרוחקני לך' לשמואל. ולפ"ז איירי כשלא אמר שלא אוכל לך, וכתב **הרשב"א** דאם אמר שלא אוכל לך י"ל דלכו"ע אסור. [והרשב"א כתב דכ"מ ברמב"ם וראב"ד, ע' בסמוך].

ו**בפסקי הרא"ש** כתב דבעי שיאמר שאני אוכל לך, **והק"נ** (מ) כתב דחזר בו ממש"כ בפירושו. אבל **הש"ך** (רו ו) כתב דכוונת פי' הרא"ש דאיירי דאמר שאני אוכל, אלא דכוונתו דעדיף ממרוחקני, ואסור לישב בד' אמותיו.

והרמב"ם (א כד) פסק דהאומר נדינא ממך ה"ז אסור ליהנות לו (וע"ע בע"ב). **והראב"ד** השיג פירוש אסור לאכול בד' אמותיו. **והכס"מ** ביאר דכוונת הראב"ד דלא נאסר לאכול משלו, אלא לאכול בד' אמותיו [וע' רדב"ז], **והביא** 'מצאתי כתוב' (והו' בשיטמ"ק בשם **הרי"ץ**) דלר' עקיבא אסור לאכול ממנו בכל אופן. ולרבנן כיון דהזכיר שלא אוכל, אסור לאכול תוך ד' אמות [וכראב"ד]. והלכה כרבנן [ע"ע בסמוך].

[וכ"ד **הרמב"ם** (שם כג) דמנודה אני לך לחוד, אסור לעמוד בד' אמותיו, וכשיטתו (הו' לעיל ה.) גבי מופרשני ממך. וכ"פ **השו"ע** (רו ג), **והרמ"א** כתב דכבר נתבאר דיש חולקים דלאו כלום הוא, וכדעת הרא"ש והר"ן (לעיל ה.). **ורע"א** הקשה די"ל דמנודה גרע דלא משמע כלל לשון אכילה, והוה ידים מוכיחות עי"ש].

קט) **ר"ן ד"ה מודה.** ומיהו שמעינן דידות נמי למלקות איתרבי. וכ"כ בהל' **הרמב"ן**. [**והגהש"ס** ציין דכ"מ **בר"ן** לעיל ד:]. ומשמע דס"ד דידות איתרבי וילפי' איסור עשה בעלמא, קמ"ל דאמרי' דאהדריה לכללא ולוקה[לו].

לד. **והאחרונים** הביאו מדברי **התוי"ט** (פאה ה א) דנחשב ודאי פאה, ופטור ממעשר.

לה. **והכס"מ** כתב דאילו ננקוט מספק דלא מהני זימון, א"כ בטלו כל הנהו הזמנות.

לו. ודעת **הריא"ז** (בשלט"ג שבועות טז, וכ"כ בס' המכריע צ בשם רש"י, הו' לעיל ב.) דידות בשבועה לא איתרבו לענין קרבן [דלא אמרי' אהדריה לכללא], אלא לענין לאו דבל יחל. [אך לענין לאו מודו דאהדריה קרא].

קי) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה** [שייך לע"ב]. לא קי"ל כר"ע, כדאמרי' (בע"ב) לית דחש וכו' וכ"פ הרמב"ן וכו'. אבל **הרמב"ם בפיה"מ** פסק כר"ע. וכ"פ **השיטמ"ק** (בשם הרא"ם) כר' עקיבא דמחמיר, וכת' דקי"ל הלכה כר' עקיבא מחבירו ואפילו מחביריו[לז]. ואע"ג דאמר רב חסדא דאין לחוש לדברי ר' עקיבא היינו לסברתו דבמשמתנא פליגי.

קיא) **בא"ד ולא נתבררו בזה דברי הרמב"ם וכו'.** **הרמב"ם** (א כד) פסק דהאומר מנודה אין לך שלא אוכל לך, אסור ואם אכל אינו לוקה. ואם אמר 'נדינא ממך' אסור להנות. **והראב"ד** כת' פי' דאסור לאכול בד' אמותיו[לח].

והכס"מ (והרדב"ז בתחילת דבריו) **פי'** דכוונת הרמב"ם לפסוק כר"ע, דבמנודה אני לך אסור [ודוקא כשאמר שלא אוכל לך]. וכמ"ש **השיטמ"ק** (הנ"ל בשם הרא"מ). אבל **הרשב"א ור"א מן ההר** (והרדב"ז בסו"ד) **הביאו** דהרמב"ם ס"ל דר' עקיבא אוסר אף מנודה אני לך לחוד [בלא שאני אוכל לך] (וכדעת התוס'), ואילו לרבנן צריך לומר 'מנודה וכו' שלא אוכל לך', ופסק כרבנן. **והלח"מ** האריך בכ"ז.

קיב) **ר"ן ד"ה ירושלמי.** דמנודה אסור ליהנות מנכסיו וכו'. **הרשב"א** הקשה דהתם החרימו את הנכסים להדיא, אבל בסתמא אינו בכלל החרם. ותי' דכיון דהחרימו רכושם ש"מ דמהדין יש לעשות כן. וכיון שכן סתמן כפירושן.

דף ז:

קיג) **רא"ש ד"ה נדוהו בפניו.** דכיון דנדהו בפניו צריך לכבדו בפניו. **והרשב"א** חלק על טעם זה דאנן סהדי דכל כמה שאתה ממהר להתירו ניח"ל, אפי' שלא בפניו. ועוד כיון דנידוהו ע"פ דין מה לך לפייסו.

קיד) **ר"ן ד"ה נדוהו בפניו.** דכיון דנידוהו בפניו אלים וכו'. וכעי"ז יש צד **בראשונים** לפרש את הא דאין מתירין לו אלא בפניו (לקמן סה.). אבל **השיטמ"ק** דחה דהתם נדר על דעתו ולטובתו. אבל הכא ליכא טעם דצריך בפניו.

קטו) **בא"ד אלא טעמא דמילתא משום חשדא וכו' ולפ"ז כל שהודיעוהו, דליכא חשדא וכו'.** ואף לכתחילה רשאי להתיר על דעת שיודיע לו[א].

קטז) **בא"ד וכל שהתירוהו מותר בדיעבד[ב]. והש"ך** (שלד מו) דייק מדברי הרא"ש דאף בדיעבד אינו מותר [דכתב דלטעם דמשום כבוד מותר בדיעבד]. **ורע"א** דן דאפשר דאח"כ כשיודיעוהו חל ההיתר בדיעבד. אך נסתפק האם כיון דבשעת התרה לא חל, ל"מ אח"כ[ג].

קיז) **השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו וכו'.** **הנמוק"י** הביא מח' האם אף בכינוי.

קיח) **ואם לא נידהו הוא עצמו יהא בנידוי.** **הנמוק"י** ביאר ראוי שיהא בנידוי, שלא חשש לכבודו של הקב"ה. **והאחרונים** דנו האם הוא בנידוי דהוה עונש משום שלא נידהו [דמחוייב להענישו]. **ובחי' ר' א"ל מלין** (א כב) כתב דמדיני שמיעת הוצאת ש"ש לבטלה צריך לנדות, ואל"כ יהא בנידוי. [דנחשב שיש אצלו 'שמיעת' ש"ש לבטלה. וכעי"ז הביאו בשם **הגרי"ז**].

לז. אבל **הר"ן** כת' דלא קי"ל כר"ע מחבירו. [דבגמ' עירובין מו: אי' מחבירו, משמע ולא מחבירו. וכדאי' בכ"מ גבי רבי]. וכ"כ **הראשונים** בכ"מ, וכן הביאו **ספרי הכללים** (הליכות עולם ה א ב). [אבל **הט"ז** (תצח ה) כת' דקי"ל כר"ע אפי' במקום רבים. וכרא"ם].
והכס"מ כתב [בדעת הרמב"ם דפסק כר"ע] דאולי ת"ק דהכא חבירו הוא. **והרדב"ז** כתב דמבואר בדברי רב חסדא דהיה ראוי להחמיר כר"ע, אלא דבמשמתינא לית דחש להכי.

לח. ובפשוטו כוונתו דדוקא תוך ד' אמותיות אסור לאכול [שהתנה שלא יאכל ממנו, כעין מנודה]. אבל **הרדב"ז** נקט דכוונת הראב"ד דהוה ב' איסורין, דאסור לאכול. ועוד דאסור לישב בד' אמותיו [כדין מנודה].

א. אבל **הש"ך** (שלד מו) כת' דמשמע ברא"ש דאפי' ע"י שהודיעוהו אין התיר לכתחילה.

ב. משמע דוקא לטעם דמשום חשדא, אבל לטעם הראשון דלא אלים להתיר, אף בדיעבד ל"מ. אבל **הנמוק"י** כת' דאף לצד דלא אלים להתיר מהני בדיעבד.

ג. דכיון דמעשה ההתרה לא היה בפניו.

קיט) **ר"ן ואם לא נדהו.** לא שיהא מאליו אלא ראוי[ה] להתנדות[ה] וכו'. [וכ"כ **תוס'** (קידושין כח. ד"ה הקורא). וכעי"ז איתא בתוס' (נדה יג:) גבי המקשה עצמו לדעת]. **והגר"א** (אה"ע כג ה) כתב דדעת הרמב"ם דהמקשה עצמו הוה בנידוי מאיליו, ומ"מ צריך לנדותו, להאלים הנידוי [וכתב דעפ"ז נדחה ראיית התוס']. אבל **הרי"ץ** (בשיטמ"ק) כתב דהוה בנידוי מאליו. **בתוס' ר"י הזקן** (עה"ג קידושין שם) **הביא** צד ד'מריה דהאי שמעתתא' מנדה אותו שיהא בנידוי ממילא [ודחה דבי"ד שבדורו היה מנדין]. **והרא"ם** (בשיטמ"ק) הקשה דא"כ מי יתירנו, דצריך שהמתיר יהא גדול מהמנדה[ו]. **והלח"מ** (ת"ת ו יד,יג) כתב דכ"מ בדעת **הרמב"ם** דלא מנאו בכלל האלו דבי"ד צריכין לנדות, אלא בהל' שבועות (יב ט) נקט המימרא בלשונו.

קכ) **ר"ן ד"ה שנאמר.** ול"ל שהיו מצורעין דכתיב בקרב כל ישראל וכו'. **המהר"ץ חיות** (וכן בס' שאילת שלום שציין הגהש"ס) הקשה דלפני הדיבור אינו מטמא בנגעים (כדתנן נגעים ז א). **ובס' שאילת שלום** תי' דכיון דנתרפאו קודם מתן תורה, כששוב חזר להם הנגע הוה נגע שאחר מתן תורה. אך הקשה א"כ במה איירי המשנה, הא כולהו נתרפאו במתן תורה. וכתב דהדין של המשנה הוא לולי הנס דנתרפא, ועיקר המשנה קמ"ל בשאר גר שנתגייר שהיה לו נגע קודם. [וע"ע **מצפ"א** דהאריך בזה].

קכא) **ר"ן ד"ה או מיתה.** והק' בתוס' וכו' הא אמרי' בירושלמי דכל שאינו עושה כשורה צריך לנדותו. **והאחרונים** האריכו האם הוה חיוב על בי"ד לנדות, או דיש להם זכות. וע"ע **במאירי** בסוגיין. **והרמב"ם** (ת"ת ו יד) פסק דרק על כ"ד דברים מנדים האדם. [ע"פ הגמ' ברכות יט.]. **והראב"ד** השיג דיש אחרים הרבה וכו'. [וע"ע כס"מ ונו"כ]. ועוד כתב **הראב"ד** דאלו בי"ד צריכין לנדות[ז]. **והכס"מ** כתב דאינך הוה בכלל מזלזל בדברי חכמים. ולפ"ז מי שעובר על שאר מצוות שלא דרך זלזול אינו חייב בנידוי.

קכב) **ושרא לה לאלתר וכו'. הרמב"ם** (שבועות יב ט) כתב דצריך להתיר לו לאלתר[ח], שהרי [המוציא שם שמים] אינו יודע שבנידוי[ט], והוה מכשול לאחרים. וא"ת יודיעו נמצאו כל העולם בנידוי שהרי למדו לשונם וכו'. [**ובחי' ראל"מ** (הנ"ל) כתב דלא דמי לשאר נידוי דענינו עד שיחזור בתשובה, דהכא הוה מדין חיוב השומע, דצריך לנדות.

קכג) **ש"מ תלת וכו'. רע"א** (בגהש"ס) הק' דהול"ל עוד דאם לא נדהו הוא עצמו יהא בנידוי. **והרש"ש** תמה בכוונתו, דזה אינו מוכח ממעשה זו.

קכד) **ר"ן ד"ה וש"מ.** דשאני הכא דנידוי זה אינו אלא לאיים עליו, ולא דמי לאפקרותא. **והשיטמ"ק** בשם **הריטב"א** כת' דאיירי דלא הזכירה דרך אפקרותא. **והתוס' הרא"ש** כתב דהזכיר לפי תומו [משמע דהוה שוגג]. אבל **הרי"ץ** (בשיטמ"ק) כתב דאם הזכיר בשוגג אי"צ לנדות, דלא ענש הכתוב שוגג[י]. וכ"ד **הרמב"ם** (שבועות יב י, והסמ"ג לאוין רמא) דאם היה שוגג (שלא ידע שזה אסור) אינו חייב לנדותו. ואף אסור לנדותו, שלא ענש הכתוב שוגג. אלא מזהירו ומתרה בו שלא יחזור.

ורע"א (בשו"ע שלד לז) הביא **שו"ת הרמ"א** (קלב ד) דעבשיו לא נהגו לנדות, דהוה כאומר מותר, ונחשב כשוגג. ומ"מ המחמיר תע"ב.

ד. **והנמוק"י** כת' שיענישו אותו מן השמים.

ה. **ובהג' יעב"ץ** הקשה מי ינדנו, דאם האחר ג"כ שמע את הזכרת השם, השומע הב' אמאי לא נידהו. [ואם נידהו אי"צ ששנים ינדוהו].

ו. (וכדאי' מו"ק יז. דצריך אדם חשוב טפי להתיר). ויל"ד דה"מ בנידוי בעלמא, אבל בסוגיין מבואר להדיא דמתיר לאלתר. [וי"ל דיחשב שהחכם שנידהו נתן רשות להתירו].

ז. וכתב אבל מי שנידה שלא כדין אין בי"ד נזקקין לנדות, אלא אותו שנידה והקפיד על כבודו נידויו נידוי (בגמ' מו"ק יז.).

ח. ולכאורה למד כן מהגמ' דידן בסמוך, דאין בין נידוי להפרה ולא כלום. **והלח"מ** הקשה א"כ אפשר דהוה רק הכא, והאיך למד הרמב"ם לשאר דוכתי לדחות הגמ' (במו"ק) דל"צ ל' יום.

ט. ומבואר דיש תועלת בעצם הנידוי, ואף דהמנודה אינו יודע. וצ"ב. וראל"מ הוכיח דהוה חיוב על המנדה, ולא דין מצד המנודה.

י. **והאחרונים** העירו דאם יש דין לנדות מחמת עצם הוצאת ש"ש, א"כ לא תליא בגדרי עונש.

קכה) **ר"ן ד"ה וכי.** ומהא משמע דאפי' בני ביתו נוהגין בו נדוי. והשיטמ"ק בשם **רי"ץ** הביא דכ"ד **רש"י.** והרי"ץ חלק דלא אדריה מחיותיה (ע"ד הא דאי' לק' לט.), ואשכחן דהורקנוס שימש את ר"א אביו (סנהדרין סח.). **והרא"ש** (מו"ק ג ח) האריך בדין זה.

קכו) **שרי לנפשיה והדר שרי ליה. הרא"ש** פי' ויבא זכאי ויתיר זכאי. וכ"כ **תוס'** (מו"ק יז.) ע"ד **הגמ'** (שבועות יד.).

דף ח.

אין שבועה חל על מצוה

קכז) **מנין שנשבעין לקיים את המצוה וכו'. הרא"ש** **והתוס'** בשם **ר"א** ביארו דקמ"ל דלא חיישינן שיבא לידי תקלה. [ופשיט"ל לרב גידל דחל שבועה, ובא לחדש דרשאי וראוי לישבע לדבר מצווה]. והגמ' מק' [מושבע ועומד] דלא חל השבועה, ול"ש בזה תקלה.

אבל **הר"ן** **ותוס'** פי' דס"ד דרב גידל קמ"ל דחל השבועה. דדעת **הר"ן** דחל השבועה על דבר מצוה לענין לאו, אף דמושבע ועומד. ומש"ה פי' דכל נידון הגמ' לענין קרבן. ומסקנת הגמ' דקמ"ל דשרי לזרוזי נפשיה [אף דהשבועה חל לענין לאו].

קכח) **ר"ן ד"ה והלא מושבע וכו'.** וכ"ת ה"מ לקרבן, דלהרע או להיטיב גבי קרבן כתיבא, אבל בל יחל איכא אפי' בדבר מצווה וכו'. וכ"ד הר"ן למסקנא דהשבועה חלה על דבר מצווה לגבי בל יחל, דומיא דמילתא דליתא בלאו והן (לר' ישמעאל שבועות כה.) או ליתא להבא (לשמואל שם) דהוה מיעוט מקרבן שבועה, אבל לוקה משום לאו דשבועה.

וכדאי' בגמ' (לק' יז.) גבי נשבע לבטל את המצווה, דצריך ב' קראי דלא חל שבועה לענין קרבן ולענין מלקות. ולקיים את המצווה דמושבע ועומד פטור רק מקרבן.

וכ"ד **הבעה"מ** (שבועות כז. יב: בדה"ר, וכ"כ **הרשב"א** כאן). אבל **המלחמות** (שם) פליג דלא חל שבועה כלל. וכ"כ **הרמב"ן** עה"ת (ריש פ' מטות במדבר ל ג, ציינו הגהש"ס). וכן מבואר דעת **הרא"ש** ועוד ראשונים בסוגיין[א] דכיון דמושבע ועומד לא חל אף לענין מלקות.

והרמב"ן (שם) הביא דרשא לא יחל דברו, אבל מיחל לחפצי שמים [כדדרשי' (לקמן טז:) לגבי נשבע לבטל מצווה, ודעת הרמב"ן דה"ה לקיים מצווה]. אבל בלשון **הרא"ש** משמע דדרשי' להרע או להיטיב אף לענין דלא חל השבועה לענין מלקות, דאין שבועה חל על שבועה[ב]. [דקי"ל לחז"ל דגדר הדרשא בזה דאינו מיעוט רק מקרבן, אלא דגדר הדבר דלא חל השבועה].

ועוד הביאו דברי **תוס'** (שבועות כג: ד"ה דמוקי) דמבואר דהא דלא חל שבועה על מצוה הוא משום דאין איסור חל על איסור. ותוס' הוכיחו מהכא דאיסור לאו לא חל על איסור עשה, דהא הנשבע לתת צדקה לעני לא חל שבועה. [ויש לדחות דתוס' הביאו דימוי בעלמא].

אבל דעת ר' יהודה בן בתירא (במשנה שבועות כז.) דשבועה לקיים את המצוה חייב קרבן. **ותוס'** (שם) ביארו דטעמיה דילפי' (בסוגיין) נשבעתי ואקיימה, וילפי' דחל שבועה אף לענין קרבן.

קכט) **שם. אבל בל יחל איכא אפי' בדבר מצווה.** בנשבע לקיים מצוות עשה. **והראשונים** דנו היכא דנשבע שלא יעבור על מצוות לא תעשה [שלא יאכל נבילה וכו']. **והבעה"מ** (הנ"ל) כתב דהנשבע שלא לעבור על מצוות ל"ת, לא חל אף לענין איסורא, משום דאין איסור חל על איסור. וכ"כ **תוס'** (שבועות כז. בשם הירושלמי) דמודה ר' יהודה ב"ב דהנשבע שלא אוכל נבילה לא חל השבועה, דאין איסור חל על איסור.

אבל **תוס'** (שבועות כ: ד"ה דכי) מבואר דס"ל דלר"י ב"ב חל שבועה אף שלא אוכל נבילה. **והגהש"ס** (שם) ציין דכ"מ **ברש"י** (שבועות ד.)[ג]. ובגהש"ס ציין דכן מוכח [לדעת הבעה"מ] מהגמ' (מכות כב.)

א. ובשו"ת **הרדב"ז** (ג תטז [תתנטו]) האריך דכ"ד כמה ראשונים.

ב. וכ"מ **ברש"י** (הריב"ן, מכות כב. ד"ה מי) שכתב דנפקא מלהרע או להיטיב דאין זו שבועה. [וכ"כ רע"א בשו"ע ס"ס רלח].

ג. דכתב דהנשבע שלא לאכול כבר, ושוב נשבע שלא לאוכלו לא חל שבועה שניה לרבנן דר"י ב"ב. משמע דלר"י ב"ב חל.

דהנשבע שלא לחרוש ביו"ט לא חל שבועה, דמושבע ועומד מהר סיני, ומבואר דאף אינו לוקה. [ולרמב"ן ניחא דלא חל שבועה כלל, וכ"כ **רש"י** (הריב"ן) מכות שם. אבל לדעת הבעה"מ דלקיים מצווה חל השבועה לענין בל יחל, א"כ אמאי אינו לוקה. וע"כ דלא חל שבועה על לאו משום דאין איסור חל על איסור[ד]].

קל) **שם.** בגמ' אי' הטעם דמושבע ועומד הוא, ובגמ' (בסמוך) איתא ואין שבועה חל על שבועה[ה] [כדתנן לקמן יז. עי"ש]. **והאחרונים** חקרו האם אין שבועה חל על שבועה [דמושבע ועומד] הוה מדין אין איסור חל על איסור.

ולדעת הרא"ש והמלחמות דלא חל שבועה כלל, י"ל דמישך לגדרי אין איסור חל על איסור. [ומבואר (שבועות כב: וכ"מ) דע"י איסור כולל חל[ו]. אך לדעת הר"ן והבעה"מ הנידון בסוגיין [בנשבע לקיים מצוות עשה] לענין קרבן, ובאמת לוקה על השבועה הב'. וע"כ דלא הוה משום אין איסור חל על איסור[ז]. אבל בנשבע שלא יאכל נבילה, י"ל דהוה משום אין איסור חל על איסור [וכנ"ל], או דהוה משום מושבע ועומד.

והרא"ש (בסמוך ד"ה והלא מושבע) כת' דהנודר שלא יאכל נבילה לא חל קונם, דאין איסור חל על איסור. וכת' דה"ה נדר [נדרי מצווה] לקיים מצווה, אין הנדר חל על המצווה.

והנוב"י (ק או"ח לו בהג"ה) הביא דמשמע בכמה מקומות דבשבועה ל"ש סברת אין איסור חל על איסור[ח], ומש"ה נקט טעם חדש ד'מושבע ועומד'[ט]. **והקובה"ע** (לג א, וכעי"ז כתב הגרנ"ט נד) ביאר דאיסור השבועה [כשנשבע שלא יאכל, ואכל] הוא במה שעושה את דבריו לשקר, אבל מעשה האכילה אינו איסור בעצם, ולא שייך בזה אאחע"א. **והאבנ"מ** (שו"ת יב) כתב דבשבועה יש טעם עדיפא, דלא חל כלל השבועה הב'. ולא דמי לאאחע"א דעלמא דאמרי' דמיתלא תלי'. [וכ"כ **רע"א** על הש"ך רלח כו, ועי"ש נפק"מ בזה].

אבל **בגליון מהרש"א** (שו"ע רלט יג) ציין לדברי **המהרלב"ח** (קמ בשם רמ"ע מפאנו) דדייק מהרמב"ם דאין שבועה חל על שבועה רק לענין חיובא, אבל איסורא מיהא איכא[יא].

והש"ך (רלח ה) פסק דאם נשבע שלא לאכול נבילות, ונעשה חולה ופיקו"נ, אי"צ להתיר לו שבועתו, דלא חל השבועה כלל. **והפרמ"ג** (פתיחה פסח ב א טז) הקשה דאף דאין איסור חע"א לענין עונש, מ"מ האיסור השני ישנו בעולם, ונפק"מ לקוברו בין רשעים גמורים. א"כ צריך לישאל עליו. **והאבנ"מ** (שם) תי' דסברת הש"ך דמושבע ועומד לא חל שבועה כלל[יב]. (ויתבאר עוד לקמן יח.).

קלא) **הא קמ"ל דשרי לזרוזי נפשיה. הר"ן** כת' דודאי לא איצטריך דחל לגבי בל יחל וכו' אלא קמ"ל דהוה דבר הגון. [**ולדברי תוס'** (שבועות הנ"ל) י"ל דילפי' מהכא דלא חל]. אבל לדעת **שא"ר** (הו' לעיל) לא חל אף לענין איסור בל יחל. **והקצות** (עג ה)

ד. אך קצת קשה דלפ"ז הלשון מושבע ועומד מתפרש בב' אופנים, דבסוגיין קאי לענין קרבן שבועה. ואילו התם לא חל האיסור כלל ומשום דאין איסור חל על איסור.

ה. [**והמהרצ"ח** הקשה אמאי לא אמרי' כן הכא].

ו. **והאחרונים** האריכו האם מהני איסור כולל או מוסיף בשבועה על שבועה (ע' רי"ף שבועות יב: בדה"ס ומפרשים). ועוד דנו האם בב"א יחולו ב' שבועות. (וע"ע לקמן יז.).

ז. ודוקא כשנשבע שלא לעבור על איסור שייך נידון אאחע"א (וכנ"ל). אבל בנשבע לקיים מצווה בקום ועשה צ"ל דל"ש אין איסור חל על איסור. [דמצוות עשה לא הוה בגדר 'איסור'].

אך י"ל דגבי שבועה יש כלל דאין שבועה חל על שבועה [אף בשבועה דקום ועשה], דומיא דאין איסור חל על איסור. ויתכן שיש בזה את הכללים דאין איסור חל על איסור.

ח. וסיים דדבר זה צריך עיון ושקידה בכמה מקומות בש"ס ואין כאן מקומו. [אבל הרא"ש בסוגיין משמע דבנדר שייך אין איסור חע"א].

ט. ויש שביארו דהוה סברא בגדרי שבועה, דאין מהות שבועה במי שכבר מושבע. [וזה ע"פ מש"כ בדעת הרא"ש, בתר דגלי קרא ילפי' דהגדר דלא הוה שבועה כלל. אך בפשוטו הוה רק מיעוט להרע או להיטיב].

י. ועוד דנפק"מ לקוברו בין רשעים גמורים, דאי משום דאין איסור חל על איסור, מ"מ חל לקוברו בין רשעים. אבל משום מושבע ועומד ליכא שבועה כלל.

יא. ונחשב דחל השבועה, ויכול להשאל אף על השבועה הב' (ע' לקמן צ.). וכ"כ **הקר"א** (לק' יז:).

יב. **והאמרי בינה** (נדרים כט) הקשה דדעת הקצות (הו' בסמוך) דבשבועה על איסורין איסורא מיהא איכא, א"כ אמאי אי"צ היתר מטעם זה. ויל"ד דהאיסור הוה איסור משום זירוז, מקרא דסוגיין, ולכן במקום דלא שייך זירוז אינו אוסר כלל. ואינו איסור שבועה.

הקשה א"כ במה מזרז את עצמו. **והקצות** חידש דילפי' מהך קרא דחל שבועה לענין איסור בעלמא, אף דאינו לוקה עליו[יג]. **והאפיקי ים** (לו ד) חלק דמנלן דיש בזה איסור, כיון דאינו בכלל בל יחל דברו[יד]. והביא דתוס' (בסוגיין) כת' דקמ"ל דאין בזה משום הוצאת ש"ש לבטלה.

ובפשוטו משמע דעצם מה שהוציא עליו ש"ש מזרז ומעורר את האדם, אף דלא חל שבועה כלל (וכ"כ **המאירי** שבועות כז.). **והתוס' רי"ד** כת' דמזרז עצמו במצווה, דאם לא יקיים שבועתו נמצא דהוציא ש"ש לבטלה. **והקה"י** (י) תי' דהזירוז הוא לפי שטבען של בנ"א לחפש הוראת היתר אופנים שונים ומשונים להקל על עצמן במצוות. ובזה הועיל השבועה, דממ"נ אם יש צד דאינו חיוב גמור, הוה דבר הרשות וחל השבועה.

קלב) **שם. והרא"ש** (ושא"ר) כת' דקמ"ל דאינו מזכיר ש"ש לבטלה. **והמאירי** הוסיף דאף דלא נחשב שבועת שוא, כיון דנשבע דרך זירוז ולהעיר עצמו. אבל כל שבועה דלא חל עובר בשבועת שוא [דהנשבע על עץ שהוא אבן, ומשנה דבר ידוע הוה נדר שווא. וכן הנשבע לעבור על המצוה]. וכן מבואר **בריטב"א.**

והמאירי כת' דמ"מ אם לא קיים שבועתו עובר בשבועת שוא. [ומבואר דיש גדר שבועת שוא דמיתלא תליא במה יהא בעתיד, ואם לא יקיים נחשב למפרע שקר ושוא. **והקה"י** (י) ציין דמצאנו כעי"ז **ברמב"ם** (שבועות ה א,ב) גבי שבועה שיזרוק פלוני צרור לים. דאם יזרוק אינו לוקה. אבל אם לא זרק, הוה שוא[טו]].

אבל מדברי **שאר ראשונים** משמע דאינו עובר בשבועת שווא, אלא דהוה הוצאת ש"ש לבטלה. **והיונת אלם** (ו) הקש' כיון דלא חל, אמאי אינו עובר משום שבועת שוא. **והגרי"ז** (נזיר ג) חילק דנשבע לעבור על המצוה לא הוה שבועה כלל, ונחשב שווא. אבל לקיים מצווה, השבועה אינו מופקע, אלא דיש תנאי דבעינן להרע או להיטיב. ולכן לא נחשב שבועת שוא[טז]. [ע"ע לק' טו ויז].

נדרי מצווה

קלג) **וא"ר גידל וכו' נדר גדול נדר. הראשונים** הק' דל"ש בזה נדר דהוה איסור חפצא [שעשאו קונם]. **והרא"ש** פי' דהוה נדרי מצוה דילפי' בפיך זו צדקה [וכ"כ תוס' בשם **הר"א**]. וכ"פ **השו"ע** (ריג ב[יז]). וכ"כ **הריטב"א** דהוה נדר הקדש, דמקבל עליו מצוה לעשות. אבל לא חל על מצוה דהוה חיוב גברא, ולא איסור חפצא. והוה יד לנדר. וכעי"ז כת' **הריטב"א** (תענית יב:) דנדרי תענית אינו נדרי איסור, אלא כנדרי הקדש, וכן כל נדרי מצווה דקיי"ל עד שלא בא ליד גבאי יכול לשנותה.

אבל **הר"ן** כתב דאיירי שאמר שבועה. וכ"כ **הרשב"א** בשם **רבינו יונה** דהוה שבועה (והרא"ש י. הביא כן בשם **י"מ**). וכ"כ **הרמב"ן** (עה"ת במדבר ל ג) דלא שייך קום ועשה בנדרים כלל, ואף שמצינו בנדרי גבוה הרי עלי עולה, שאמירתו לגבוה נתחייבו בו נכסיו כמסירתו להדיוט[יח]. אבל ל"ש נדרי 'בטוי', שאין שם חפץ כלל.

יג. וכן מדוייק **בריטב"א** בסוגיין [ע' בהערת הגר"א יפהן]. וכ"כ **המאירי** (שבועות כז.) בשם **חכמי הדורות**, דאם אין שבועה אין זירוז. והמאירי חלק.

והתשב"ץ (ק ד"ה והרביעי) הביא **י"מ** דקמ"ל דחל שבועה אף לענין קרבן, דאי לא חל במה מזרז נפשיה [**והאפיק"י** (א לו ו) תמה מנ"ל, וכת' דע"כ יש טעות סופר בדבריו. וצע"ג].

יד. ובחי' **ר' שמואל** ביאר דכוונת הקצות דילפי' מהך קרא דנשבעתי ואקיימא. [וצ"ב דהגמ' לא ביארה דקמ"ל הכי].

טו. **והאחרונים** דנו בגדר הדבר, האם מיתלא תליא במציאות בעתיד. או דאילו יזרזנו א"כ יצא תועלת מהשבועה, ואינו בחינם. אבל אם לא יקיים הוה שבועה.

טז. ודייק כן מלשון **הרמב"ם** (ה יא) דהנשבע שלא יאכל נבילות כתב דאינו שבועת ביטוי ולא שוא. ובהל' יב הנשבע שיאכל נבילה, הוה שוא, בין אכל ובין לא אכל. אבל **הבית הלוי** (א מד) דייק מהרמב"ם (הנ"ל) דחל שבועה לענין איסור [וכדעת הקצות], דאל"כ הוה שווא.

יז. **והגר"א** (ריג ז) ציין דהר"ן פליג דלא חל נדר אלא שבועה, והביא דכ"ד **הי"מ** ברא"ש (י.), דאין נדר בלשון שבועה [פי' דל"ש נדר בקום ועשה]. וכן ציין **הגר"א** (רו יח) על דברי השו"ע דהנודר 'שלא אוכל' ל"מ, דאינו לשון נדר [אלא שבועה], אם לא שנדר לעשות מצוה.

יח. והוסיף או שהוא חומר הנוהג בנדרי הקדש, מפני שיש בהן חפץ נאסר להדיוט ונתפס לגבוה לכשיפריש, ולפיכך משעה ראשונה חל חיוב הנדר על נכסיו.

והאחרונים (חי׳ ר׳ ראובן ז) ביארו דאף דנדרי צדקה הוה ריבוי של נדרים, היינו קבלה בעלמא ולא דין נדר. והלשון נדר גדול, ע״כ דהוה שבועה.

אמנם הרמב״ן (סה״מ עשה צד) כתב דנדרי מצוה הוה פסוק בפנ״ע, דמוצא שפתיך תשמור. דהרמב״ם (שם) מנה מוצא שפתיך תשמור לקיים כל מה שקבלנו על עצמינו, שבועה ונדר וצדקה וקרבן. והרמב״ן השיג דמוצא שפתיך נאמר רק במה שאדם מחייב את עצמו לתת לשם, ונתרבה אף צדקה. אבל מה שמחייב אדם את עצמו בדברי רשות, שנדר או נשבע, עובר בבל יחל, אבל אינו בכלל מוצא שפתיך.

קלד) **רא״ש ד״ה והלא מושבע.** ואע״ג דתנן (לק׳ טז.) דהנדרים חלין על דבר מצווה כדבר הרשות, היינו בנדר גמור. [דחל על החפץ, וכדאי׳ לק׳ טז:]. אבל נדרי מצווה לא חל על החפצא [והרא״ש ביאר דדמי לצדקה[ט]].

ובחי׳ ר״א מן ההר הביא בשם רש״י דלרווחא דמילתא אמרי׳ בסוגיין דלא חל נדר על דבר מצווה, דהא מבואר (לקמן יז) דנדר חל דבר מצווה. ותי׳ לדעת המקשן דלא חל, ונפק״מ אילו היה שבועה. ור״א מן ההר חלק על רש״י דרק כשאוסר חפצא עליה שייך שהנדר יחול על המצוה, ולא בקיום מצוות עשה.

קלה) **בא״ד אבל אם אסר נבילה עליו בקונם לא חייל, דאין איסור חל על איסור, ה״ה אם נדר לקיים לא חייל.** [בפשוטו משמע מדברי הרא״ש דקונם לא חל על דבר האסור משום גדרי אין איסור חל על איסור דכל התורה, וע׳ מש״כ לעיל]. והרא״ש חידש דאף במצוות עשה שייך גדר ׳אין איסור חל על איסור׳, דכיון דכבר מצווה ועומד במעשה זו לא חל עליו עוד חיוב נדר או שבועה. [והרא״ש חידש דלקיים המצווה אין חילוק בין נדר לשבועה].

קלו) **כיון דאי בעי פטר נפשיה בקר״ש שחרית וערבית וכו׳.** ע״פ הגמ׳ (מנחות צט:) דא״ר יוחנן משום ר׳ שמעון בן יוחי דבקר״ש שחרית וערבית קיים ׳לא ימוש׳[כ]. והר״ן כתב דמסתברא דלאו דוקא[כא], שהרי חייב יום ולילה וכו׳. אבל בפי׳ רא״ש והרא״ם (בשיטמ״ק) משמע דהוה דוקא, ונחשב רשות [ע׳ בסמוך].

ויש שנקטו דכוונת הר״ן דיש בזה מח׳, ומש״כ דגמ׳ דידן לאו דוקא, היינו דלא קי״ל דסגי בקר״ש שחרית וערבית[כב]. [ומ״מ הגמ׳ כאן הביאה את דבריו, דאף המ״ד הב׳ אינו מצווה מפורשת בתורה]. אך האחרונים ביארו את דברי הר״ן דיש ב׳ מצוות, וכוונת הגמ׳ (שם) דקיים מצוות ׳לא ימוש׳. אבל עדיין רמי עליו המצווה הב׳ דידיעת התורה[כג].

והריטב״א כתב דהא דאי בעי פטר נפשי, היינו דבלא אפשר ליה טפי, דצריך להשתדל לפרנסתו[כד]. הא לאו הכי לא מיפטר. [ואף כשאינו צריך להשתדל לפרנסתו, לא נחשב מצווה קבועה שיעכב שלא יחול השבועה[כה]].

יט. וכדאי׳ (לע׳ ז.) דצדקה הוקש לנדר, ויש לו דיני נדרים. [ואף נדרי מצווה שייכי להא].

כ. ור׳ יוחנן סיים דדבר זה אסור לאומרו בפני ע״ה. **פרש״י** שיאמר דסגי בקר״ש, ולא ירגיל בניו לת״ת. ורבא פליג דמצווה לאומרו בפני ע״ה, **פרש״י** שיאמר דמשום קר״ש לחוד שכרו גדול, כ״ש אם היה עוסק בתורה כל היום. ל״א דרואה שרבנן יושבים כולי יומי, אף דיכולים לפטור עצמן. ש״מ דיש שכר גדול.

כא. אבל **בדרשות הר״ן** (ז ד״ה שמא תאמר) הביא מסוגיין דאינו חייב טפי. [וכת׳ דהא דאי׳ (סנהד׳ צט.) דמי שאינו משגיח על משנתו הוה בכלל כי דבר ה׳ בזה].

כב. ולכאורה כ״מ **בגר״א** (רמו ו) שכת׳ [ע״ד הרמ״א דבשעת הדחק סגי בקר״ש שחרית וערבית] דאין דעת הר״ן כן. וכת׳ דתלי במח׳ (ת״ק ור׳ יוסי במשנה מנחות שם) בגדר ׳לפני תמיד׳, אי בעינן כל רגע. [וצ״ע דהר״ן לא למד מקרא דשייך בו ׳תדיר׳. אלא מקרא דושננתם, והאיך תלי במח׳].

[ואפשר דט״ס הוא בדברי הגר״א וצ״ל דאין כן דעת הר״מ [שפסק דלא סגי בקר״ש, אלא בקביעות עיתים. הו׳ בסמוך]. או הרא״מ (בשיטמ״ק), שתמה על הגמ׳ כאן. ובזה כת׳ דהגמ׳ מנחות תלי במח׳ אי צריך כל רגע].

[אך עוד צ״ע דודאי כו״ע מודו במי שטרוד במלאכתו וטרדתו, דבשעת הדחק סגי בשיעור קטן].

כג. וכ״כ **בשו״ת עונג יו״ט** (יד) דיש ב׳ חיובים, חדא ללמוד בשכבו ובקומו איזה פרשה של תורה. ועוד ללמוד כפי כחו להיות ד״ת שנונים בפיו. [וע״ע שו״ע הרב הל׳ ת״ת ג].

כד. ויש שדייקו דאיירי הכא במשכים ללמוד, באופן דדרך העולם לישון. וכה״ג אינו חייב משום מצוות ת״ת, דרשאי לישון כדרך העולם.

כה. **והאו״ש** (ת״ת א ב הו׳ בסמוך) כת׳ דגדר החיוב מצוות ת״ת משתנה מאדם לאדם, ומש״ה לא נחשב מצווה גמור [לענין

ועוד פי' **הריטב"א** (ורנב"י בשיטמ"ק) דמשום מצוות והגית יתעסק בדבר אחר, בתורה שבכתב או שבע"פ, ואינו מושבע על פרק זה דוקא[כז], ומש"ה חל השבועה[כז]. **והאחרונים** ציינו דכעי"ז נח' הקדמונים האם חל נדר לתת צדקה לעני מסויים, או דיכול לשנותו לעני אחר[כח].

והרמב"ם (ת"ת א ח, ושו"ע רמו) פסק דכל איש מישראל וכו' אפי' עני המחזר על הפתחים (ע"פ הגמ' יומא לה:), חייב לקבוע זמן[כט] ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה [והיינו בבעל אומנות, שצריך לקבועה עיתים. אבל מי שפנוי חייב ללמוד כל רגע[ל]]. **והג"מ** (וכ"פ הרמ"א) כתב דבשעת הדחק אפי' רק קרא ק"ש שחרית וערבית קרינן ביה לא ימושו.

והלח"מ דייק דהרמב"ם השמיט דין דסגי בק"ש שחרית וערבית, דהו' קולא גדולה [והרמב"ם ס"ל דצריך 'לקבוע' ביום ובלילה][לא]. [והאחרונים תמהו דמ"מ האיך דחה סוגיה מפורשת].

והאחרונים דנו דהגמ' קאי למ"ד ק"ש לאו דאורייתא, אבל למ"ד ק"ש דאוריי' אינו יוצא בזה [וע"ע קו"א לשאג"א א].

קלז) **ר"ן ד"ה הא קמ"ל.** שהרי חייב אדם ללמוד יומם ולילה, ואמרי' ת"ר ושננתם וכו'[לב]. **והראשונים** (ע' שיטמ"ק) **הביאו מקרא 'ולמדתם אותם'** (ע' קידושין כט:). **ועוד הביאו דפשטא דקרא דוהגית בו יומם ולילה**[לג]. **ועוד הביאו האחרונים דבגמ'** (יומא יט:) **דרשי' ודברת בם, דהמדבר דברים בטלים עובר בעשה.**

אבל בשו"ת רדב"ז (ג תטז [תתנט]) **הביא דמשמע מדברי שאר הראשונים דאין אדם חייב ללמוד תורה תמיד.**

שיחול עליו שבועה], דהוה מצווה דאינו כולל כל ישראל. וכמו שעניני המידות, ומתכבד בכבוד חבירו לא שייך שיכתב בתורה בהדיא.

כו. **והרנב"י** ביאר שלא נשבע בהר סיני על פרק זו ועל מסכתא זו, דבקריאת שמע שחרית וערבית פטור מאותה שבועה. מיהו מידי והגית בו יומם ולילה לא פטר נפשיה אלא אם כן יעסוק בתורה כל היום.

כז. **והריטב"א** כתב דהו' כנשבע שיאכל פת היום. ושוב נשבע דיאכל פת זו. דבשבועה הא' לא היה מושבע לפת מסויים.

כח. וע' **מחנ"א** (צדקה ז) **ורע"א** (בשו"ע רנח יב). אבל **הקצות** (ריב ד) כתב דמגדרי נדר יכול לשנות לעני אחר, ורק אילו כבר זכה עי"ז באמירתו אינו יכול לשנות.

כט. ע"פ הגמ' (שבת לא.) דבעינן קביעות עיתים. **והלח"מ** (ת"ת א ח) ביאר דדברי ר' יוחנן דסגי בקר"ש נדחו, דמשמע דהוה קולא גדולה. ומ"מ פסק ר' אמי, וביאר דאף רבנן [דלא נחשב תדיר בלחם הפנים] לא פליגי גבי ת"ת.

ל. וכ"כ **הגר"א** (רמו ד) דהדין לקבוע עיתים הוא בבעל אומנות. [ועפ"ז אף הא דפטר נפשיה היינו כשיש לו אומנות]. **והגר"ז** (ת"ת ג ד) האריך בזה.

והאו"ש (ת"ת א ב) כת' דמצוות ת"ת נמסר כל א' לפי ההכרחיות שלפי הרגלו, ולפי טוהר נפשו של אדם. דבוודאי מבקש האדם טרף ומזון ואינו נחשב מבטל מצוות ת"ת, דכתיב ואספת דגניך (דברים יא יד) [וקי"ל כר' ישמעאל (ברכות לה:) דהנהג בהם מנהג דרך ארץ], וכן למשל אדם חלוש המזג. כי אינו דומה חיוב ת"ת האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזך ונקשרה בעבותות אהבה לתלמוד תורה, לאיש אשר כוחות נפשו נרפים ועצלים. והבורא נתן תורת כל א' בידו, ואין לאל יד האנושי ליתן המדה האמיתית לזה.

לא. **והפוסקים** (או"ח מז ח) דנו (ע"פ דברי **הירושלמי** ברכות), האם קריאת שמע נחשב לימוד תורה לענין ברכה"ת.

לב. **והאחרונים** תי' דהר"ן הביא קרא זה, דיש מצווה על כל דבר שבתורה בפנ"ע, ולא רק מצוות ת"ת כללי.

לג. ובגמ' (מנחות צט:) ר' ישמעאל אמר דאפי' למי שלמד את כל התורה כולה אינו רשאי ללמוד חכמת יונית, דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה. צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית.

אך בגמ' (שם) אי' ופליגא אדר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה.

והמהרש"א ח"א (שם) כת' דר' ישמעאל פליג אף א"ר שמעון ב"י דסגי בפרק א' או קר"ש שחרית וערבית. **והאחרונים** הק' דנח' להיפך (ברכות לה:) דדעת ר' ישמעאל דהנהג בהם מנהג דרך ארץ. ורשב"י חלק דאי חודש בזמן חרישה וכו' תורה מה תהא עליה. [וע"ע ברכי יוסף יו"ד רמו שהאריך בזה, וע"ע זבח תודה מנחות]. [ומדברי **הגר"א** (רמו ה) מבואר דלא הוה מח', וצל"ע בדבריו].

והשפ"א (מנחות שם) הק' דאי חכמת יוונית הוה בכלל פרנסתו, א"כ הותר משום הנהג בהם מנהג דרך ארץ. ואל"כ בלאו הכי הוה בכלל דברים בטלים (יומא יט:). והשפ"א חידש דאפשר דהקפידה בחכמת יונית שהוא עיון, והעיון בדברים אחרים מבטל והגית בו יומם ולילה, דהצויי שעיקר הגיון בעיון ומחשבת הלב יהא בתורה. ומש"ה חכמת יונית הוי בכלל ולא יסורו מלבבך.

והביא דברי **הרא"ם** (הו' בשיטמ"ק) שכתב [בתחילת דבריו] דתלמוד תורה רשות[לד], דאמרי' מה הטבה רשות[לה]. [אך שוב הק' הרא"ם דמכל מקום איכא עשה דולמדתם אותם. וכת' דשמא כוונת הגמ' דחל השבועה מדרבנן, ולא לחיובי קרבן[לו]. וצ"ב איך יתיישב בדברי הגמ']. שהקב"ה השכים, מה שאין דרך בנ"א לעשות כן. והביאו דכוונת רע"א להקשות דאף בנ"א חייבין כה"ג מדינא, דעליו להשכים. [ותי' דרש"י ס"ל דברב לא אמרי' כן, דקיבל עליו ע"פ הדרך. ודלא כנמוק"י].

קלח) **בא"ד מכאן נ"ל ראיה וכו' דכל מידי דאתי מדרשא, כיון דליתא מפורש בקרא להדיא שבועה חלה עליו[לז] וכו'.** הר"ן (שבועות כג:) כתב כן לפרש הא דכתבו **תוס'** (שם) דחל שבועה על איסור חצי שיעור, דאינו איסור גמור. (וכ"כ **הרדב"ז** ו**כס"מ** שבועות ה ז).

ו**בשו"ת רדב"ז** (ג תטז [תתנט]) תמה דכמה גופי תורה נלמדים מדרשא, ואפ"ה נחשב דאורייתא לכל דבר, ואין שבועה חלה עליהם. ודוקא על איסור דרבנן חל שבועה, וכן באכילת חצי שיעור דקיל. והביא דכ"מ בראשונים בכ"מ דלא חל שבועה אף בדבר שאינו מפורש בקרא.

קלט) **עליו להשכים שנאמר וכו'.** פי' הר"ן שיהא מעורר הדבר. ו**הנמוק"י** כת' דאפי' הוא הרב, והיה נראה שלא אמר כן אלא לזרז תלמידו.

והגה**ש"ס** ציין לדברי **רש"י** (עה"ת בראשית יט טז) ו**הרא"ש** כת' דאפי' מה שאין דרך בנ"א לעשות כן, מה שאין דרך בנ"א לעשות כן. והביאו דכוונת רע"א להקשות דאף בנ"א חייבין כה"ג מדינא, דעליו להשכים. [ותי' דרש"י ס"ל דברב לא אמרי' כן, דקיבל עליו ע"פ הדרך. ודלא כנמוק"י].

ו**הריטב"א** כת' דאף חבירו נתחייב[לח], אע"ג דלא אמר מידי, דכיון דשתק הוה קבלה. [ויל"ד האם הוה כמקבל דיבור חבירו, וכעין שומע כעונה. או דמהני מדין קבלה מחשבה. ו**הראשונים** האריכו בדין קבלת דבר מצוה במחשבה. ע' ב"י וב"ח (או"ח תקסב ו)[לט]. אבל **השיטמ"ק** (בשם **הרי"ץ**) כתב דהאחר אינו חייב, שהרי לא נדר.

קמ) **נידוהו בחלום צריך י' בנ"א שיתירו לו. הר"ן ורא"ש** פי' דחיישינן שנתנדה בשליחות המקום. ו**הנמוק"י** ביאר דאף דנידוי בעלמא סגי בג' להתיר, הכא דנדוהו בחלום החמירו טפי. [ובזה פי' הראשונים דחיישינן דהוה נידוי מעת המקום, וצריך י' דשכינה עמהם[מ] להתיר].

קמא) **והוא דתנו הילכתא, אבל מתנו ולא תנו לא.** (כ"ה לפנינו). ו**הר"ן** ו**הרא"ש** גרסו להיפך, דמתנו לאחרים עדיף. ו**הר"ן** יישב גירסא דידן דתנו הילכתא היינו לומדים גמ', אבל לומדים משנה לחוד לא. ועד"ז כת' **הרמב"ם** (ת"ת ז יב) ששונים הלכות, ואם לא מצא[מא] יקח ששונים משנה. לא

ויש שפי' דגדר לא ימוש לקבוע כל עיונו בתורה. ומי שעסוק במלאכתו וטרדות הזמן סגי בפרק א', ועי"ז מקצת היום כבולו. אבל מי שמפנה ליבו ללמוד עיון אחר, נחשב שלא למד [והמקצת שלמד לא הוה כבולו]. (ולפ"ז יושב ובטל עדיף). וע"ע ברכ"ש (סוף קידושין).

לד. ו**הרדב"ז** הביא דכ"כ **רבינו יונה** (הו' ברשב"א ובשיטמ"ק) דהוה רשות.

לה. והביא מהגמ' (מנחות, וצ"ע כוונתו דאינו שם לפנינו) דאפי' בעידן ריתחא לא ענשינן עליה, כשאר עשה. [דומיא דמי שאינו לובש בגד ד' כנפות, ואינו מחייב עצמו בציצית. דלא נחשב ביטול מצווה].

לו. ולמסקנא חייב ללמוד בכל רגע. [והרדב"ז רק הביא מדבריו דאף באיסור בעלמא לא חל שבועה. ויש שטעו להביא מדברי הרדב"ז דרוב הראשונים פליגי על הר"ן וס"ל דאין חיוב ת"ת בכל עת. וזה אינו, דכוונת הרדב"ז רק דהראשונים פי' דבסוגיין איירי בדבר הרשות, ולדעת הריטב"א משום דרשאי ללמוד דבר אחר. ודלא כר"ן דהוה דבר מצווה שאינו מפורש בתורה].

לז. ויל"ד אי היינו דוקא שנשבע לקיימו. או אף דחל שבועה אף לבטל מצווה שאינו מפורש בקרא. [ו**הראנ"ח** (שו"ת מים עמוקים ב כד) הביא דלדברי הר"ן חל שבועה שלא לקבור מת. והביא **דשו"ת הרשב"א** (מיוחסות רמד) פליג, דמבואר דלא חל, אלא בכולל דברים המותרים].

לח. אך על הנודר מוטל להשכים [וכדאי' בגמ'].

לט. דנח' **הראשונים** (הו' בשו"ע חו"מ ריב ח, ורמ"א יו"ד רנח יג) האם חלו נדרי צדקה במחשבה [דומיא דהקדש (שבועות כה:), או דלא ילפי' צדקה מהקדש, ודוקא אמירתו לגבוה מהני]. אך אילו נדרי מצווה הוה מדין שבועה ודאי ל"מ במחשבה.

מ. וכוונת הראשונים ע"פ הגמ' (ברכות ו.) מנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם, שנאמר (תהילים פב א) אלהים נצב בעדת אל וכו' ומנין לב' שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר (מלאכי ג טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו'. ומנין שאפי' א' שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר (שמות ב כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך.

והגמ' מק' מאחר שאפי' ב' וג', עשרה מיבעי. ותי' דבג' דוקא משעה שיושבין. ואילו בי' קדמה שכינה ואתיא. [וביארו דמש"ה בעינן בסוגיין י', דהוה בשעה שאינם עוסקים בתורה].

מא. ו**הרמב"ם** כת' שיטרח עד פרסה למצוא י' שונין הלכות, ואם תוך פרסה ליכא יקח שונין משנה וכו'. [ו**המפרשים** דנו

מצא, יקח שיודעים לקרות בתורה [ע' בסמוך].

אבל **התוס' רי"ד** ביאר לענין התרת נידוי עדיף מאן ד'תני', שיודע ההלכות [אע"פ שאינו יודע טעמיהם]. שהוא גדול ויותר בעל תורה, ממאן ד'מתני' שמבין טעמיהן ואינו יודע ההלכות[מב]. אבל מאן דקרי ותני ומתני, דכולם אית ביה שיודע מקרא ומשנה ותלמוד וזה ודאי אין למעלה ממנו [ולענין קבורה] לית ליה שיעורא. ולעולם מאן דתני ולא מתני הוא גדול ממאן דמתני ולא תני.

קמב) **ואי ליכא, ליזיל וליתב אפרשת דרכים וכו'. הרא"ש** פי' אל יקח הדיוטות, וטוב לו לישב בפרשת דרכים, ויקבל שלום מי' דגמרי הילכתא. אבל **הרמב"ם** (שם) כת' דאם לא מצא י' ששונים משנה, מתירין לו י' שיודעים לקרות בתורה. לא מצא, מתירין לו אפי' עשרה שאינן יודעין לקרות. לא מצא במקומו עשרה, מתירין לו אפי' שלשה. [**והכס"מ** דן מנ"ל, אי הוה סברא או שמא גרס כן בגמ'. **והאחרונים** ציינו דכ"ה בשאלתות מקץ כט].

קמג) **ויהיב שלמא לבי י'. הר"ן** כתב דמהני להגן עליו מהיסורין. [וצריך אח"כ שוב להתיר לו בי' דמתנו]. וכן מסקנת **הרשב"א**, וכ"כ **תוס'**. אבל הרשב"א מביא **י"מ** דעי"ז יתאספו לו י', ויתירו לו[מג]. וכ"מ **במפרש**.

ו**בשיע' ר' שמואל** הקשה האיך הותר להם לתת לו שלום, דהמנודה אסור בשאילת שלום. ובשלמא באופן שמתירין לו, י"ל דהוה בכלל ההיתר. אבל לסוברים דמהני רק להגן אמאי הותר.

קמד) **עד דמקלעי ליה י'. תוס'** נסתפקו האם מהני בזה אחר זה או בעי בבת א'. [ומשמע דהיינו אף להגן].

קמה) **כשם שא"א לבר בלא תבן וכו'. וכ"כ הש"ך** (רי ד) אם נדר (ע' בע"ב), וחזרו והתירו לו בחלומו, שמא ההיתר דברים בטלים. **והפתח"ת** (רי ג) הביא שו"ת פרח שושן (יו"ד ג ט) שדן דלפ"ז הנודר בחלום וחזר בו תוך כדי דיבור בחלום לא יהני[מד]. **והחת"ס** (יו"ד רכב) כת' דדוקא מה שהוא ענין בפנ"ע אמרי' א"א בלא דברים בטלים, אבל מה שהוא ביאור של הנידוי לא אמרי' כן.

דף ח:

קמו) **ר"ן ד"ה כשם.** וצ"ע וכו' אם צריך לנהוג בכל דיני מנודה. **והש"ך** (שלד נד) כתב דמסתימת הפוסקים נראה דצריך לנהוג כל דיני מנודה.

קמז) **בא"ד אין ללמוד מכאן למי שנדר בחלום וכו'.** וכ"ד **שו"ת הרא"ש** (ח יא) דאי"צ התרה, שהרי אפי' בהקיץ בעי פיו ולבו שווים. **ובחי' הר"ן** (סנהדרין ל) כת' דדברי חלומות אין מעלין ואין מורידים, אלא דלענין נידוי חיישינן דנידוהו מהשמים. **והאחרונים** הוסיפו דבחלום ליכא דיבור כלל, ול"ש נדר במחשבה.

קמח) **בא"ד אלא שראיתי לרשב"א וכו'. בשו"ת הרשב"א** (א תרסח, וג שלא) החמיר דצריך היתר. והביא בשם **תשובות הגאונים** דצריך י' בנ"א להתיר[א]. [אבל הרשב"א כתב דסגי בפני ג'[ב]]. ובפשוטו כוונתם דחיישינן אף בנדר שאסרוהו מהשמים[ג] [דומיא דשמשון, שהמלאך מסר איסור מחודש מהשמים. וכ"כ בשי' ר' שמואל].

האם כוונתו אף בסיפא שיטרח פרסה למצוא שונין משנה, או קוראין בתורה, או למצוא י'. או דהכא לא חשיב כל כך לטרוח].

מב. וכתב דלעולם יותר הוא גדול מי ששינה הלכות ויודעם ואע"פ שאינו יודע טעמיהן, מאותו שלומד תלמוד להבין טעמיהן ואינו יודע המשניות והברייתות.

מג. [וכן משמע בשאלתות הנ"ל]. וכ"כ **הכס"מ** (ת"ת שם) בדעת הרמב"ם, דמש"ה הרמב"ם השמיט הא דיושב בפרשת דרכים [דהוה רק עצה להשיג י']. [אך צ"ע דעכ"פ הו"ל לרמב"ם להדגיש דמחוייב לטרוח להשיג י', ולא סגי ליה בג']. **מד.** אלא שכת' דיש מ"ד נדר בחלום אי"צ התרה, ואף שמחמירים להתיר, הבו דלא להוסיף עלה. [ויל"ד האם כוונתו להקל אף בנדר בחלומו, והתירו לו בחלומו. דהא דאי אפשר בלא דברים בטלים הוה ספק בעלמא. ובנדר בחלום אי"צ להחמיר].

א. **והגאונים** כת' י' בני אדם דידעי לקרות [ויל"ד האם כוונתם במקום דליכא דמתנו הילכתא. או דבנדר לא החמירו כל כך].

והביאו מקור מהגמ' (יומא פז.) דהחוטא לחבירו ומת מביא עשרה בני אדם ומשתטח על קברו וכו' ועונים מחול לך ג' פעמים. [ויל"ד דהתם לא מצאנו דצריך דידעי לקרות].

ב. [וכדברי הרמב"ם הנ"ל בנידוי בחלום].

אבל **החת"ס** (יו"ד רכב) כת' דהא דצריך התרה בנדר בחלום הוה דוקא בנדרי מצווה, דאין מראין לאדם אלא מהרהורי ליבו, וחיישינן שמא קיבל בלב בהקיץ. ואנו מחמירים להתיר הסכמה בלב לדבר מצוה[ד]. (וכ"כ **בהג' יעב"ץ**). והו' **בפתח"ת** (רי ג), **והשיג** דלפ"ז אמאי בעי י' בנ"א להתיר, ולא סגי בג'.

והרשב"א כת' דאף הנודר בחלומו על דעת רבים מהני התרה. דמתירים רק לחשש בעלמא.

והב"ח (רי) כ' דאשה שנדרה בחלום לא מהני שיפר לה בעלה, דדין נדר כמו נידוי. וכ"פ **הש"ך** (רי ה). אבל **הט"ז** (ד) פליג דמפר ככל נדר[ה].

התרה ע"י בעל

קמט) **רא"ש ד"ה הו"ל נדרא.** וקיים לה הנדר. מבואר דאף אחרי שהבעל קיים נדר, חכם יכול להתירו[ו].

וכ"כ **המאירי** (כאן), וכ"פ **השו"ע** (רלד כג). אבל **תוס'** כת' ומיהו למ"ד (לק' סט.) [אין] נשאלין על ההיקם צ"ל כפי' ראשון. וצ"ב **דהראשונים** (לקמן סט.) פי' דאיירי שהבעל נשאל על ההיקם. אך **השיטמ"ק** (שם, ור"א מן הדר שם בשם רש"י) הביא ל"א דהנידון בגמ' שם שהאשה נשאלת על הנדר לאחר ההיקם של הבעל[ז]. וכן דעת **ר"י** (במרדכי גיטין שעו, והג"מ שבת תסז, הו' **ברמ"א** שם) כיון דהבעל קיים את הנדר אין לו הפרה. [וע' לקמן סט.].

קנ) **ר"ן ד"ה בעל.** הרמב"ם (שבועות ו ד) וכו' אבל אדם אחר פשיטא דלא נעשה שליח. **האחרונים** דנו אמאי ל"מ תורת שליחות. **והרדב"ז** (שם) ביאר דבעינן שיבא הנודר בעצמו שיתבייש ולא יהא רגיל בשבועות, וכדי שיחקור החכם היטב את החרטה.

[ולכן בעינן בפניו בפועל]. **והריטב"א** (לק' פא; כה: בדה"ר) כת' דבעינן הוא עצמו יגיד חרטתו לבי"ד. **והמהר"צ חיות** ביאר דמילי לא מימסרן לשליח.

והר"ן בסו"ד הביא בעלי התוס' (וכ"ד **הרא"ם** הו' בפסקי הרא"ש) דכל שהחכם יודע שמתחרט וחפץ בהתרה[ח], יכול להתירו אפי' שלא מדעתו. כהפרת הבעל דמהני אפי' שלא בפניה. [והו' בריב"ש שע]. **והמשנ"ל** כתב דאם לדין יש תשובה, דהפרת הבעל מהני משום שנודרת על דעתו, ואפי' עומדת וצווחת שלא יפר לה. משא"כ נדא חכם. והמשנ"ל הביא ממעשה דרבה בב"ח (ב"ב עד.) דל"מ שלא בפניו, דאמאי לא התירו חכמים את שבועת הקב"ה[ט].

ובפסקי **הרא"ש** (ותוס' ותוס' הרא"ש) הקשה אמאי אמרי' (גיטין מו) דאין אדם רוצה לתתבזה אשתו בבי"ד [ע"י התרת נדרים], הא יכולה לשלוח שליח. ותי' דאף ע"י שליח הוה גנאי שיוודע הנדר לבי"ד.

והריב"ש (בסו"ד שם) הוכיח דל"מ התרה ע"י שליח או ע"י כתב, ממעשה דיפתח (שופטים יא לא–מ)[י], דאמאי לא שלח להתיר לו נדרו. **והאחרונים** כת' דאפשר דאף זה לא היה מכבודו של השופט.

קנא) **שם. הרמב"ם** (ו ד) כת' דהבעל נעשה שליח לחרטת אשתו ומתירין לה, ואינו נעשה שליח להתיר נדר אשתו. ובפשוטו משמע דכוונת הרמב"ם לחלק בין היתר דע"י חרטה להיתר ע"י פתח. וכ"מ **בראב"ד** שכתב 'פי' שלא מדרך חרטה'. אבל **המאירי ובחי' ר"א מן ההר** הביאו דהבעל הוה שליח לומר את החרטה, אבל בעינן שהבי"ד יתירו את הנדר בפניה[יא].

ג. ואפי' הכי י' בני אדם יכולים להתיר [דשכינה עמהם]. ויל"ד אי צריך פתח או חרטה בהיתר זה.

ד. [וע' מש"כ (בע"א) בדברי הריטב"א אי מהני נדרי מצווה במחשבה].

ה. וביארו דנח' האם הוה נדר משמים. או דנחשב שנדרה במחשבה. ועוי"ל דאף אי נדרוה מהשמים, מ"מ נמסר הדבר דרך נדר [וכאילו היא נדרה], ומש"ה דיו כמי שהיא עצמה נדרה.

ו. ורע"א (במשנה נגעים ב ה) הביא מדברי **הירושלמי** (הו' בר"ן לקמן פא:) דלאחר שהבעל קיים את הנדר, הוא עצמו אינו מתירו בתורת חכם, דהוה נדרי עצמו.

ז. והרא"ם תמה מה צד שא"א לישאל, ומנין לנו דלא יהא חכם מתיר נדר מקויים, דקיום מהני שהבעל אינו יכול להפר, אבל לעכב היתר חכם לא אשכחן. ועוה"ק **הראשונים** דחכם עוקר את הנדר מעיקרא. [וע"ע מש"כ לק' סז: וסט:].

ח. ומבואר דפשוט דצריך שיהא חפץ שיתירו [שיבקש התרה], ולכאורה לא הוה רק מגדרי פתח, אלא דהחכם אינו רשאי לבטל נדרי חבירו שלא מדעתו.

ט. ויל"ד דבעינן שידע שרוצה בהפרה, דאל"כ לא נחשב חרטה.

י. דבמדרש (בראשית רבה חיי שרה, הו' ברש"י בשופטים שם) אי' שלא היה כבודו שילך אצל פנחס להתיר לו, ופנחס לא הלך אצלו שאמר הוא צריך לי.

יא. והקר"א דן דבעינן 'בפניו' מדיני היתר הבי"ד, אבל הקשה דקיי"ל דמתירין נדרים בלילה.

קנב) **בא"ד וכתב עוד ר"ש וכו' בכתב לבי"ד והם מתירין לו.** משמע בר"ן דלרמב"ם כ"ש דל"מ, דבעינן בפניו. וכ"כ **הרדב"ז** (שם) דבעינן שיהא אפשר לחקור הדבר. אבל **הריב"ש** (שע) מבואר דלשלוח כתב לבי"ד עדיף משליח. וכ"כ **הריטב"א** (הנ"ל) דכתב ידו כגופו.

קנג) **א"ל אי מכנפין אין וכו'. הרא"ש ותוס'** פי' דחיישינן דע"י טירחת הכינוס ישכח דבריה ויוסף עליה ליישב הפתח יפה. **והריטב"א** (לק' פא:, כה: בדה"ר) תמה דבשליח בעלמא לא חיישי' לתוספת, א"כ אף באשה לא ניחוש. שאינו רוצה שתעבור על נדרה, דבעוון נדרים בנים מתים.

ובחי' ר"א מן ההר (בסו"ד) כתב לפרש דלמסקנא ל"מ ע"י בעל, דלאו כגופה. ובעי שיזדמן ג' בביתו שיפרו לה, אבל אסור לקבצם לבוא לבית, דזילותא דבי"ד שלא רוצה לבוא עליהם אלא הם יבואו עליה.

והרא"ם (הו' בפסקי הרא"ש ושיטמ"ק) **פי'** דהנידון בסוגיין לישאל לבי"ד שלא מדעתה. ושמא אם היתה יודעת היתה מתביישת, ואדעתא דהכי לא נתחרטה[יב]. א"ל אי מכנפין, שאי"צ פרסום לקבצם, מהני.

ותוס' הביאו צד דבסוגיין איירי בשמתא [דומיא דגמ' לעיל ובסמוך], וכדאי' (לע' ז:) דאין מתירין אלא בפניו. וביארו דהספק האם ע"י הבעל נחשב בפניו.

קנד) **ויחיד מומחה מתיר שמתא. כ"פ הרמב"ם** (ת"ת ז ז) דיחיד מומחה מתיר שמתה, או ג' הדיוטות. **והראב"ד** השיג דלעולם בעינן כחשבון המנדין וחשיבותן [ע"פ הגמ' מו"ק יז], אא"כ עבר זמן הנידוי. וכ"כ השיטמ"ק בשם **רי"ץ** דצריך מנין אחר להתירו. וביאר דאיירי בסוגיין דחכם כמותו עשה השמתא, ונתפייס עמו. ולא מאחרינן עד שיבא לפניו, כיון דהוא קללה.

קנה) **ר"ן ד"ה ש"מ.** ומוכח בירושלמי דהלכה כר' יהודה.

אבל **הרא"ש** בשם **רא"ם** פסקו כרבנן. וכ"כ **הרמב"ם** בפיה"מ (שם) דאין הלכה כר' יהודה, וכן סתימת דברי **הרמב"ם** בהלכות (שבועות ו). אבל **הטור** (רלד) כתב דהרמב"ם פסק כר' יהודה, **והב"י** הקשה היכן מצא כן.

קנו) **בא"ד ואפ"ה אמרי' התם דמצטרף הוא עם ב' הדיוטות וכו'.** (גבי בכורות עצמו, בכורות לא.). **וכ"כ הר"ש ורא"ש** (נגעים ב ה) דאף בנדרי אשתו הטעם משום חשד. אבל **הר"ן** נסתפק בזה דאילו הטעם משום דהוה כ'גופו' לא יהני אף להצטרף, **וכ"כ ההג"ה בר"ש** (שם). [וע"ע לק' פא:, ושו"ע רלד נז וגר"א קז].

ורע"א (במשניות נגעים ב ה) **דייק לשון הר"ן** (לקמן פא:, ע"פ הירושלמי) דקאי בנדרים שאינו בינו ובינה, אבל נדרי אשתו שבינו ובינה [וכגון שעבר יום שמעו], אינו יכול להפר דנחשב נדר עצמו. אבל **הביא דבר"ש** משמע דיכול להתיר. (וע' מה שהו' בזה לקמן סט.).

קנז) **אמר אביי ש"מ האי חרגא דיומא מסי'**[יג] **וכו'. הר"ן** פי' אבק של השמש. וע"פ הגמ' (יומא כ:) שגלגל חמה מנסר ברקיע[יד] [כחרש המנסר בארזים]. [ועי"ז נוצר אבק החירגא דיומא][טו].

דף ט.

כנדרי רשעים

קנח) **כנדרי רשעים וכו' ובשבועה. הר"ן והרא"ש** כת' דהמשנה הוא פי' לדין ידות. **והמאירי** (ג.) הביא דמבואר כאן דיש ידות אף בשבועה. ודלא **כתוס'** (לע' ב:) דמשמע דאין יד לשבועה. **והמאירי** כתב לדחות דהלשון 'נדרי רשעים' הוה לשון שבועה, אע"פ שלא הזכיר שבועה. **והמחנ"א** (נדרים

יב. ומבואר דאף דבעצם יש חרטה, אמרי' דבצורה כזו לא רוצה היתר. וממילא אינה מתחרטת. [ואף דעצם ההיתר שייך בע"כ].

יג. אך בגמ' (שבת קכט.) מבואר דהשמש הוא מזיק ואינו מרפא, בישא מי הוי טבא [מלבד יום הקזה]. ואפשר דהכא קאי על האבק.

יד. ומש"ה קולו של אדם אינו נשמע ביום כמו בלילה.

טו. ודרשי' התם דהחירגא 'לא' שמיה, ע"פ הפסוק (דניאל ד לו) [דקאמר נבוכדנצר] וכל דיירי ארעא (כ'לָא') [כלה] חשיבין.

ב) הביא מסוגיין דהאומר שבועה כמו שנשבע פלוני לא תליא בדין התפסה בשבועה [דנח' בשבועות כ], דהא הוציא הלשון מפיו[א].

והתוס' רי"ד (י:) כתב דהאומר כנדרי רשעים הימנו שלא אוכל, הוה שבועה. אע"ג דהזכיר לשון נדר, כיון דהלשון מוכיח דהוה שבועה, ודרך בנ"א לקרות לשבועה נדר. [וע"ע לעיל ב: דעת **שא"ר** בזה].

קנט) **רא"ש ד"ה כנדרי כשרים.** אפי' אמר כנדרי כשרים קונם עלי, דכיון דתלה נדרו בכשרים בטל את הקונם. וכ"כ תוס' בשם **ר"א**, וסיימו וצ"ע.

והמשנ"ל (א ז) הביא מדברי **המהרלב"ח** (כז) דהאומר הרי את אסורה עלי כאימא, חל הנדר, ואף דהתפיס בדבר האסור [אמו, ע' לקמן יג:], דלשון הרי את אסורה עלי הוה לשון נדר גמור. והמשנ"ל חלק דלצד דכל נדר הוה מדין התפסה [וידות] דכיון דגמר דבריו, אין אנו טורחים לגומרם באופ"א. **והמחנ"א** (נדרים יא) הביא דכ"מ בר"ש בסוגיין דאפי' אמר קונם לא אמר כלום, כיון דהתפיסו בדבר האסור. והאחרונים דנו לחלק.

ורע"א (שו"ע רלז ט) הקשה דהאומר 'כנדבת כשרים שלא אוכל לך' יהני מדין נדר בלשון שבועה. דהוה כאומר קונם שלא אוכל, דאמרי' דחל על החפץ. וכתב דאינו משמע כן בדבריו, והוה דברים שבלב (ע' לקמן טז.).

קס) **רא"ש ד"ה נדר.** אע"ג דאמרי' (לקמן ח.) שנשבעין לקיים את המצוה, ההוא לאו שבועה הוא אלא לזירוזי בעלמא. אבל **הר"ן** כתב דההוא שבועה לא מקרי נדבה [ולשיטתו דחל השבועה לענין בל יחל, וע' לעיל ח.].

והריטב"א כתב דשבועה לא משכחת לה כה"ג [כנזירות, לכוף את יצרו], דיש בו הוצאת ש"ש, ומכשול גדול, דכל העולם נענש ע"ז.

קסא) **ר"ן ד"ה כנדבותם.** נראה בעיני דנדר פי' שאינו בא בנדבת לב וכו'. **והרשב"א** כתב דתורת נדר היינו לכפר על החטא, אלא נוזרים נזירות לנדבה, מתוך נדבת הלב.

תוס' (חולין ב:) **והראשונים** הק' דיעקב נדר שנאמר (בראשית כח) וידר יעקב נדר, ואמרי' במדרש שנודרין על הצרה כדרך שעשה יעקב. **והרשב"א** תי' [ע"פ הנ"ל] לפי שאותו נדר אינו נדר גמור אלא נדבה והודאה. **ותוס'** (חולין) תי' דבשעת צרה שרי. כדאמרי' במדרש 'לאמר', לאמר לדורות[ב] שיהיו נודרים בעת צרה.

והריטב"א (כאן ושם) כת' דמחמת זה נהגו ליתן צדקות בר"ה ויוה"כ, דהוה יום הדין וספרי חיים פתוחים והוי עת צרה. ונודרין להנצל מהדין, ונותנין למחרתו לאלתר[ג].

והרמב"ן (ורשב"א חולין שם) תי' דלא אמרו אלא קדשי מזבח, דאין לגבוה צורך בקרבנות. אבל לצדקה ולהפריש מעשר לעניים מותר[ד]. אבל בפסקי **הרא"ש** (א ח) כת' דאף כשפוסקים צדקה לעניים, וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר[ה]. [וכ"פ **הטור ושו"ע** רג ד].

והרא"ש כת' ומיהו היכא דחייב מצוה דגופיה ורמי עליה [כגון הא דאמר אשנה פרק זה ואשנה מסכת זו[ו]], וירא פן יתרשל בדבר וגם בידו לקיים הדבר, שרי ליה לנדור ולזרוזי נפשיה כדרב גידל (לע' ח.). וכ"ש היכא דרגיל לשכוח ועובר על אחת ממצות לא תעשה או מתרשל בקיום עשה, דשרי ליה ומצוה למינדר ולאשתבועי להחמיר עליו ולשמור ולעשות המצות. וע"ז שנו חכמים נדרים סייג לפרישות.

א. ולכאורה כוונתו כמ"ש **המאירי**. ולדעת **שא"ר** מבואר דהוה ידות לעצם השבועה, ולא התפיס בגברא [וע' ר"ן שבועות שם שחילק במה נחשב התפסה ובמה ידות. הו' לעיל ו:].

ב. אבל **השיטמ"ק** הביא צד דיעקב היה קודם מתן תורה. והקשה מדברי המדרש.

ג. **והריטב"א** (חולין) הוסיף למלאות חסרונות לעניים, שאי אפשר אלא ביום כנופיא. [ולכאורה הוא טעם נוסף].

ד. וכן **הריטב"א** הביא דבמקומות שנהגו לידור צדקות אף בשבתות ויו"ט, יש ליישב דמפני מחסור העניים שעומדים בצער. וממנים גזברין לגבותם לאלתר למחרת וכו'.

ה. וכ"כ המיוחס **לרש"י** (דברי הימים א ד י, ויש שדנו שהו' תוספת מאוחרת שהוכנס לרש"י) כשפוסקין צדקה בצבור בעבור מה, אין נודרין אלא נותנין בלא נדר.

ו. [ולכאו' משמע דדוקא דבר דבלאו הכי רמי עליה, ומש"ה לא נחשב 'נודר'. והגמ' (לע' ח.) לא איירי בדבר הרשות. ותלי בראשונים לע'].

קסב) **הריני עלי והימנו וכו'. ברמב"ם** (א כה) **ובפיה"מ** משמע דאיירי שאמר כל הלשונות האלו יחד, ונתחייב בכולם [וצ"ב מה נתחדש בזה דהוה יחד].

קסג) **נזיר עובר לפניו.** ועי"ז נחשב יד מוכיח, ולשון נזירות. **והראשונים** (ע' לעיל ה:) הביאו ב' גירס' (בגמ' נזיר ב:) האם בלא נזיר עובר בפניו נחשב יד שאינו מוכיח. או דלא נחשב יד כלל.

קסד) **רא"ש ד"ה עלי בקרבן.** אם היתה בהמה מונחת בפניו[ז]. [וחל עליו חיוב נדר, ומהני הבהמה לגלות דקאי אקרבן, ואף דלא חל על הבהמה]. **והכס"מ** (א כה) דייק מדברי הרמב"ם דגבי 'עלי' לא הזכיר שבהמה עומדת לפניו, והקשה מ"ש.

והר"ן (במשנה ד"ה כנדבותם) כתב דאף העמיד דאף 'עלי' נדרי כשרים, כשבהמה עומדת לפניו, מהני מדין נדבה [וחל קדושה על הבהמה כדין נדבה, ואינו חייב באחריותן]. [ובפשוטו הרא"ש פליג].

אבל **התוס' רי"ד** כת' דחל עליו חיוב נדר, אלא דכיון דכשירים עושים כן, נחשב שעושה בנדיבות לב. (וע"ע בע"ב).

קסה) **ר"ן ד"ה כשהיה.** אבל הריני וכו' לא משמע דאמר מידי, כך פי' רבותי. **ובגהש"ס** ציין דכ"ד **תוס'** (נזיר ב. ד"ה האומר) דטפי משמע אהא כזה מ'הריני', כי לא סיים כזה[ח]. וכ"כ בפי' **הרא"ש** (נזיר ג.). **והתוי"ט** (נזיר רפ"ד) הביא ראיה לזה, דהאומר 'ואני' מהני רק מדין התפסה, ולא מדין ידות, ואף דנזיר לפניו. **והמשנ"ל** (ר"ה נזירות) חלק דודאי 'ואני' גרע טובא, דאינו מורה על קבלת שום דבר על גופו. **והר"ן** פליג דהריני לא גרע מאהא. **והאחרונים** דנו דתלי' בנידון האם נחשב יד ע"י הוכחה חיצונית (וע' מש"כ בר"ן ו.).

קסו) **ר"ן ד"ה ודילמא הימנו דאכילנא.** וכיון דאיכא למימר הו"ל ידים שאי"מ. **האחרונים** דייקו דלמ"ד ידים שאינן מוכיחות הויין ידים חל, ואף דאין סבירות יותר לאיסור. אבל **תוס'** (נזיר ב:) כת' דהוה מוכיח טפי לאיסור.

ורע"א דייק דהר"ן כתב כן רק לגבי קושיית הגמ' דאכילנא, ולא לגבי דילמא תענית. וכתב דגבי תענית פשיטא דהוה ידים שאינן מוכיחות, ולמ"ד הויין ידים אסור בשניהם. וא"כ יל"פ קושיית הגמ' אמאי לא הוזכר דאסור אף בתענית. אבל הכא אף שכוונתו לשבועה שיאכל, יאסר מספק, דשמא כוונתו שלא יאכל.

קסז) **מהו דתימא הא לא הוציא שבועה מפיו.** צ"ב ס"ד דהגמ', ומ"ש מכל ידות. ויל"ד האם כוונת הגמ' דס"ד דשבועה גרע, ובעי שיוציא מפיו. **והרא"ש** כתב קמ"ל דכאילו מפיק מפיו. [וצ"ב].

קסח) **ר"ן ד"ה טוב מזה ומזה.** דלעיל מהאי קרא כתיב את אשר תדור תשלם וכו'. וכ"כ **רש"י** (חולין ב.). אבל **הרא"ש ותוס'** (שם ד"ה טוב) פי' דדריש מדהו"ל למיכתב טוב אשר לא לדור, משתדור. ולא בעי ולא תשלם. אלא לגלויי על משתדור כדרך הנודרים ומשלמים.

והרמב"ן (חולין ב.) פי' דדרשי' את אשר תדור שלם, כלומר שהנדר והתשלומין יהיו כא' [דהיינו 'הרי זו' שנמצאו תשלומין הם הנדר עצמו]. וטוב אשר לא תדור אף בענין זה, אלא תביא לעזרה כדרך הלל וכו'. והרמב"ן ביאר דזהו הלשון טוב 'מזה ומזה', דיש ג' מידות. שהנדר יכול לבא לידי בל יחל, והנדבה לידי מעילה. [משא"כ נדר כשאינו מפרישו עד שיבא לעזרה]. דאילו לרש"י יש רק ב' מידות, וא"כ קשה מהו טוב מזה ומזה. [לל"ק דאף לר' מאיר מותר נדבה].

קסט) **ר"ן ד"ה ר' יהודה.** שאין השכר בשעת נדר אלא בשעת תשלומים. **והרש"ש** ביאר דאע"ג דאמרי' דחישב לעשות מצוה ונאנס יש לו שכר (ברכות ו), אבל בנדר לא אמרי' כן.

ז. **והריטב"א** כתב או שהיה מדבר על עסקי קרבן.

ח. **והרש"ש** (נזיר שם) כתב דנחשב יד דידות, ולא אמרי' ב' פעמים חידוש דידות [וצ"ב].

דף ט:

קע) **דילמא אתי לידי תקלה וכו'. המהרצ"ח** ציין דהגמ' (פסחים כ:, ב"ק קטו:, יומא סו.) העמידה דנח' התנאים אי חיישינן לתקלה. ויש לחלק[א].

קעא) **רא"ש ד"ה מ"ש נדר.** לידי תקלת בל תאחר. נדבה נמי דילמא אתי לתקלה למעול. [וכן **תוס'** (י.) **והריטב"א** הזכירו תקלת מעילה]. משמע דבנדבה ליכא בל תאחר. וכ"כ **המפרש** תקלת גיזה ועבודה[ב], אבל בל תאחר ליכא דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא.

אבל **הר"ן** כתב גבי נדבה שיאחר יותר מג' רגלים[ג]. **והאחרונים** הביאו דמפורש בגמ' (ר"ה ה:) דיש בל תאחר אף בנדבה[ד]. **והחת"ס** כת' דיל"פ דלא חיישינן שיבא לידי תקלת בל תאחר כיון דאין לו הנאה בזה.

אך **המפרש** מבואר דהטעם דנחשב שכבר הגיע לידי גבוה, ומש"ה ליכא בל תאחר. **והפנים מאירות** (א צט, שציין מהר"ב רנשבורג וע' שלמי נדרים) **פי'** דכוונת המפרש לפרש דאי"צ להביא אחר כשנאבד, דכבר הגיע לבי גזא דרחמנא[ה]. ואילו בעודו קיים הטעם דלא חיישינן מחמת שאין לו רווח באיחורו.

והשבות יעקב (ב ג) חילק דבנדבה אין בל תאחר בשוגג, ודוקא כשמאחר במזיד איתרבי (בגמ' ר"ה שם). [וצ"ב מ"ש]. **והאחרונים** דנו דיש ב' חיובי בל תאחר, מחמת הנדר, ומחמת עצם הקרבן. ויל"ד האם סברת המפרש דבי גזא הוא לפרש דנתקיים הנדר, או דמחמת הקרבן אין בל תאחר, אלא מחמת הנדר [ובזה י"ל דאיירי בקיבל עליו במחשבה].

קעב) **רא"ש ד"ה כהלל.** דכיון דמשכח"ל נדבה בכשרים בשום צד, כי אמר נדבה תלינן ביה. [ואפי' אינו עומד בעזרה]. וכ"כ **תוס'** בשם **ר"א והתוס' רי"ד. והרא"ש** פליג דלא אמר כלום כשאינו עומד בעזרה, וכ"ד **הר"ן**. ומשמע דסברת הרא"ש והר"ן דמתנה שמקדיש בצורה שכשרים מקדישים. ואילו דעת הר"א דהוה דומיה דנדבת כשרים.

קעג) **ר"ן ד"ה מביאה חולין לעזרה.** לאו לעזרה ממש דאסור להביא חולין לעזרה, אלא לפתח העזרה. אבל **תוס'** (פסחים סו: ד"ה מביאה ומנחות פ: ד"ה וכי) כת' דאין בזה איסור חולין בעזרה, כיון דאינה כעין הקרבה[ו]. **ורש"י** (מכת"י מנחות פא.) כת' דכיון דהוה לצורך קרבן אין איסור להכניס לעזרה.

קעד) **כמוך ירבו נוזרי נזירות וכו'. הרא"ש** פי' שהיה צדיק גמור, וקים ליה שלא נתחרט. **והר"ן** כתב דכיון דנזר מתוך עניין זה כ"כ כוונתו רצויה, דליכא למיחש לתקלה. ודרש מהפסוק דהוה לשם שמים. **והריטב"א** כתב דנזר לשם שמים, ולא לצער עצמו. וכ"כ **בשיטמ"ק** בשם **רי"ץ**. אבל נזיר בעלמא חיישינן, אף דהוה מתוך שתוהים על מעשיהם הרעים [ולהגן מהיסורים, וכמ"ש תוס']. **והרמב"ם** (נזירות י יד) כתב אבל הנודר לה' דרך קדושה הרי זה נאה ומשובח ועל זה נאמר (במדבר ו ז,ח) נזר אלהיו על ראשו, קדש הוא לה'[ז]. **והכס"מ** ציין כשמעון הצדיק (דסוגיין). אבל **החת"ס** (יו"ד ריט) דייק דהרמב"ם לא הביא קרא דשמעון הצדיק, נזיר להזיר לה'. וכתב דכוונת הרמב"ם לאפוקי רשעים הנודרים נזיר מתוך כעס וכדו', אלא אדם בעלמא שנזר. ולא איירי בנזרי צדיקים, דליכא למיחש כלל לתקלה [דס"ל דר' יהודה בסמוך לא ס"ל כשמעון הצדיק, וע"ע בסמוך].

א. וי"ל דהתם הנידון אי גזרו מדרבנן משום חשש תקלה, והכא איירי לפנים משורת הדין [לכשרים].

ב. **והאחרונים** ביארו דלא הזכיר מעילה, דבשלמים ליכא מעילה [מדאורייתא] [וע' לקמן י.].

ג. **והרש"ש** הקשה דאף רגל א' איכא עשה.

ד. **והצאן קדשים** (זבחים ב.) כתב דה**מפרש** קאי לצד בסוגיין דמותר לנדוב, קרא דנדר לא כולל נדבה. וע"כ משום דאין בל תאחר. והגמ' (בר"ה) קאי למסקנא.

ה. ונחשב דכבר קיים הנדבה. [אך בפשוטו הטעם דליכא אחריות דבנדבה אין חיוב על הגברא כלל, דלא נדר להביא אחר אף אילו לא חל קדושה על בהמה].

ו. ונח' הראשונים בזה, ותליא בב' פי' **הרשב"ם** (ב"ב פא:), **והמשנ"ל** (שחיטה ב ג) האריך בזה.

ז. וכתב דשקלו הכתוב כנביא, שנאמר ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריכם לנזירים.

קעה) **מתחרטין בהן, ונמצאו מביאין חולין לעזרה.**

הרא"ש והר"ן כת' דלאו דוקא, אלא כעין חולין דאינו מרצון הלב. דכל זמן שלא התירו חכם קרבנותיהם חובה עליהם, דאע"פ שמתחרטים לא הותר עד שיהיו אחרים מוחלים לו, וכ"כ **הרשב"א.** **והרשב"א** הביא בשם **הפירושים** דהוה חולין גמורים בעזרה. וכתב דשמא ס"ל דהוה כנדרי שגגות ואונסין, דאינו יכול לקבל. ודחה דבגמ' (שבועות כה:) מבואר דכה"ג הוה שבועה גמורה ולוקה עליו.

והמהרי"ט (א יט) הביא מכאן ראיה לדעת [אביו] **המבי"ט** (א צח) דנדר שהותר ע"י פתח נחשב נדר טעות מעיקרא, והתרת החכם הוה מדרבנן. ודוקא ע"י חרטה צריך שאלה מדאורייתא. [וזה חידוש גדול, ע"ע רש"י כתובות עד:, והר"ן ושאר ראשונים לקמן כא: ומש"כ שם].

והמהרי"ט כתב די"ל דאף הראשונים לא פליגי, אלא דהכא איירי בחרטה [של עכשיו], ולא פתח מעיקרא. ובכה"ג צריך התרה מדאורייתא. אבל מדברי **הראשונים** (לקמן שם) משמע דכשיש פתח מדינא הוה נדר טעות, אלא דיש גזיה"כ דלא הותר בלא חכם. **והאחרונים** דנו די"ל דמש"ה נחשב כעין חולין בעזרה, דלא קיבל עליו בזה עצם הנדר.

דף י.

קעו) **אפי' תימא ר"י, כי א"ר יהודה בנדבה וכו'.**

משמע דלר' מאיר אסור אף נדבה. **ותוס'** (חולין ב:) ביארו דר' מאיר כיון דחייש קרא לתקלה בנדר ה"ה בנדבה, אפי' מביאה לעזרה יכול לבוא לידי תקלה בכמה עניינים, דכו"ע לא בקיאי כהלל. וכ"כ **התוס' רי"ד** שיכול להתפגל ולהפסל בלינה וטומאה ויוצא. **ורש"י** (חולין ב.) ביאר סברת ר"מ דכיון שרגיל בנדרים יבא לידי יחל. **והרמב"ן** הביא **י"א** משום שרגיל בקרבנות אינו ירא משגגות, שסומך על קרבנותיו.

אבל **הרמב"ן** (שם) פליג דר' מאיר לא פליג [במקדיש בעזרה], ומשמעות דורשים איכא בינייהו [האם להעמיד קרא כה"ג]. וכ"מ **בר"ן.**

ותוס' (חולין שם) הקשו [לר' מאיר לל"ב דאף נדבה אסור] היאך אכלו ישראל שלמים במדבר. וי"ל כיון דנאסרו בענין אחר בבשר, הוה כאילו צווה להם לאכול ע"י שלמים. והרמב"ן הוכיח דר"מ לא פליג בנדבה. והריטב"א (חולין) כת' דכל שהוא לצורך עצמם [כההיא דמדבר] רשאי להביא. וכן כל שרואה בעצמו שצריך לידור עולות ושלמים לשום צד כפרה או ריצוי השם מותר[א].

קעז) **אדם מביא כבשתו. תוס'** דייקו דאיירי בנקיבה, וקרבן שלמים. [**והשיטמ"ק** הביא לפרש דהוה כבש, ואיירי בעולה]. **ותוס'** הקשו דאין מעילה בשלמים, ול"ש תקלה בנדבה [וע' מש"כ לעיל ט: לענין בל תאחר]. ותוס' תי' דנהי דמעילה ליכא, איכא איסור דאורייתא. וכעי"ז כת' **תוס'** (תמורה ג.), וכ"מ **רש"י** (פסחים כז:, והו' במשנ"ל מעילה ב א).

אבל **רש"י** (מנחות ד:) משמע דאף מדרבנן[ב] אין איסור מעילה במעות שלמים[ג].

והאחרונים (רש"ש מנחות שם) הקשו דבגמ' (ר"ה כח.) מבואר דהתוקע בשופר של שלמים לא יצא. דנחשב איסור הנאה, ולא יצא ע"י מעילה. [ובפשוטו מוכח דהוה דאורייתא].

והשיטמ"ק (מנחות ד: השמטות יח) הוכיח דהוה איסור דאורייתא, שהרי מתפיס כבר בשלמים. ואכלו עובר בבל יחל כמו שלמים גופיה[ד] [וע"ע לקמן יג].

א. והוכיח כן דאם לא כן [לפום לישנא בתרא] לר' מאיר אינו מקריב עולות ושלמים כלל, ונפלה קרבנות נדבה בבירא.

ב. ותוס' (נזיר כד: ד"ה שלאחר) נסתפקו בזה האם האיסור הנאה במעות שלמים הוה רק מדרבנן, או שמא אסור מדאורייתא [אלא דליכא מעילה]. ותוס' כת' [הצד דהוה מדאורייתא], מידי דהוה אשלמים מחיים, דליכא מעילה ויש איסור דאורייתא. [משמע דפשיט"ל דבהמת שלמים אסור מדאורייתא].

ג. אבל **הגרי"ז** (שם) כת' דלעולם יש איסור הנאה בהקדש [ושלמים] מדאורייתא, אך לא הוה משום פרשת מעילה, ותקנו גדר מעילה מדרבנן.

ד. [ויש ללמוד מדבריו גדר התפסה, דיש בו דיני החפץ ממש].

ובפשוטו כוונת התוס׳ דאסור מדאורייתא, דהוה בכלל לאו דמעילה בהקדש, והמיעוט דאין מעילה בשלמים הוה רק מהקרבן. **והאו״ש** (מעילה ה טז) כת׳ דהוה משום גזל הקדש. אבל **השיטמ״ק** (מנחות הנ״ל) כת׳ דהוה איסור אחר, משום בל יחל[ה]. [כיון דהקדושה נוצר ע״י דיבור ונדר[ו]].

קעח) **היו מתאוין להביא.** פ׳ **הרא״ש** שלא יהא קרבן נעדר מהם. אבל **המפרש** כתב דרוצין להביא לכפר עליהם. וצ״ב על איזה חטא יתכפר להם, הא חטאת אינה מכפרת בלא ידיעה[ז].

והמג״א (א יא) הביא בשם **הר״י מפוזנא** דחטאת נזיר לא בא לכפר, ולכן לא מהני לכפר על שאר חטאים [ודוקא אשם נזיר טמא מכפר, שבא על הטומאה]. **והמג״א** הביא מדברי המפרש דאף חטאת נזיר מכפר על שאר חטאים.

קעט) **לפי שאין הקב״ה מביא תקלה ע״י. הרא״ם** (בשיטמ״ק) **הביא** צד דהכלל (גיטין ז. וכ״מ) דאין הקב״ה מביא תקלה ע״י צדיק, היינו שיכשלו אחרים על ידו (וכ״ב הרמב״ן חולין ז. בשם **רבותיו**). **והרא״ם** הק׳ מסוגיין, וגרס שאינם חוטאים, ולא תליא בהכלל בעלמא דאינו מביא תקלה.

והרמב״ן (חולין ז.) הביא מכאן דצדיקים אינן באין לידי תקלה כלל בשוגג, דהבא ליטהר מסייעין אותו, אא״כ הוה בפשיעה. ודלא כדעת **תוס׳** (גיטין ז. וכ״מ) כתבו דהיינו רק במידי דאכילה. **והאחרונים** הק׳ דא״כ יתכן שיתחייבו חטאת מחמת חילול שבת ושאר עבירות. וצ״ל דמ״מ לא שכיח. **והאחרונים** ביארו דרוב חטאים באים ע״י אכילה.

קפ) **אלא הרוצה להביא וכו׳ תודה ומ׳ לחמיה מביא וכו׳.**

משמע דאף מי שלא נעשית לו נס יכול להביא תודת רשות[ח] [וכ״מ במשנה חולין מא:]. **והרש״ש** (מנחות פ:) נסתפק בזה[ט].

קפא) **אבל נזירות לא התנדבו וכו׳. האחרונים** הק׳ דאף אשם א״א להביא, דאשם ודאי אינו נידר ונידב. ונח׳ התנאים (כריתות כה.) לענין אשם תלוי האם בא נדבה. **והפוסקים** דנו כשקורא פרשת אשם, האם יאמר יה״ר שיהא זה חשוב כאילו הקרבתי.

והחת״ס כתב דאפשר דנתאוו, אלא דלא היה להם תקנה בדבר. אבל **הב״י** (או״ח ס״ס א) הביא בשם **מהר״י אבוהב** דאשם נחשב בא נדבה, כיון דיכול לידור נזירות. **והמג״א** (א יא) תמה על דבריו דנזיר טהור אינו מביא אשם. ונזיר טמא הוה על שנטמא. ואי משום דיכול לטמאות את עצמו, חלילה לצדיקים לטמאות את עצמן מזיד ולעבור על ד״ת להביא קרבן.

קפב) **אמר אביי וכו׳ כולן שיטה א׳ הן דנזיר חוטא הוי.**

הר״ן כת׳ דאף דלא אמרו דבר א׳ ממש, מיהו כולן שווין דיש חטא בנזירות. **והתוס׳** ציינו דעד״ז (יבמות נא:) דכולהו ס״ל דמאמר קונה קנין גמור, ואף דלא ס״ל זה כזה.

הרמב״ם (דעות ג א) כתב דהמהלך בדרך הפרישות להתרחק לצד האחרון[י] וכו׳ הוה דרך רעה ואסור ללכת בו ונקרא חוטא, דהרי אומר בנזיר וכפר לאשר חטא על הנפש וכו׳[יא]. **ובשו״ת הרשב״א** (א

ה. וצ״ל דעצם המעילה נחשב פגיעה בקדושה [מסברא], אלא דמשום הכי אין מלקות. אלא כיון דהוא הוחיל הקדושה בדיבורו, עי״ז הוה בכלל בל יחל.

ו. וע״ע ר״ן (לק׳ טו.) דהביא דבמקדיש אף הנהנה עובר בבל יחל. אבל לדעת הרמב״ם הו׳ שם ל״ש בל יחל אלא בנודר עצמו

ז. **והפוסקים** (ע׳ מג״א א יא) דנו בקריאת פרשת הקרבנות, דבפרשת חטאת אין תועלת לומר ׳אם נתחייבתי חטאת וכו׳׳, כיון דל״מ בלא ידיעה. [אך מדברי המפרש מבואר דבאופן שמביאו מסיבה אחרת, מהני אף לכפר על חטא שלא נודע לו. ועד״ז י״ל דמהני קריאתו לכפר].

ח. אלא דמי שנעשית לו נס נתחייב בקרבן זו. ומשמע מדברי הרא״ש (לק׳ יג.) דכה״ג נחשב קרבן חובה. וע״ע לק׳ שם.

ט. וע׳ **רש״י** (ויקרא ז טז) **ומזרחי** שם.

י. **דהרמב״ם** כת׳ שמא יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיו״ב דרך רעה הן, ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיו״ב כגון כהני העובדי כוכבים וכו׳.

יא. וכת׳ לפיכך צוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד, ולא יהא אוסר עצמו בנדרים ובשבועות על דברים המותרים. וכת׳ (הלכה ב) דצריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך הוא בלבד. ולא ישים בלבו לעשות דברים האלו כדי ליהנות בלבד וכו׳ אלא ישים על לבו שיאכל וישתה כדי להברות גופו ואיבריו בלבד.

תלא) הקשה דיש כלל דאין הלכה כשיטה. ותי׳ דהרמב״ם פסק כשמואל, וכה״ג לא קרי שיטה. **והלח״מ** הביא (בשם בעל הליכות עולם) דכשיש הוכחה ממקום אחר דההלכה כן לא אזלי׳ בתר הך כלל, ואמרי׳ (תענית יא) דשמואל ור״ל ס״ל כן.

אבל **בשו״ת רדב״ז** (ג תיח [תתסא]) כתב דלא קי״ל כשמעון הצדיק, כיון דקאי בשיטה. ולכן פסק הרמב״ם דכל שהוא לשם שמים שרי. [והתם לא נחשב לשם שמים].

קפג) **דתניא ר״א הקפר וכו׳ מכאן כל היושב בתענית נקרא חוטא, והדין קרא בנזיר טמא כתיב, משום דשנה בחטא.** מבואר דדעת ר״א הקפר דאף נזיר טהור הוה חוטא. [אלא דקרא איירי בנזיר טמא ששנה והושלם החטא].

אבל בגמ׳ (נזיר ב:) איתא דנזיר נחשב ׳נאה׳, ואפי׳ לר״א הקפר [ואילו הוה חוטא אינו ראוי לקרותו ׳נאה׳], ה״מ נזיר טמא וכו׳. [וכמ״ש הר״ן בדעת שמעון הצדיק].

ותוס׳ (ב״ק צא:, ביצה יא., נזיר ב:) תי׳ דהוה חטא במה שציער את עצמו, אבל לא נחשב ׳חוטא׳, דהמצווה גדולה מהעבירה[יב]. וכמו היושב בתענית בשבת, דצריך לישב תענית על תעניתו. אך **הלח״מ** (שם) ציין דהרמב״ם ס״ל דהעבירה גדולה מהמצווה.

והשיטמ״ק (ב״ק שם בשם מהר״י כץ) הביא דה״ר יוסף תי׳ דאפי׳ נזיר טהור נקרא חוטא היכא שלא השלים נזירותו. וכגון אשה שהפר לה בעלה, דהואיל ולא השלימה נמצא שעל חנם ציערה עצמה. אבל השלים נזירותו צדיק הוא.

אבל **השיטמ״ק** (ב״ק שם תוס׳ שאנץ בשם ר׳ יהודה משפיר, ומהר״י כ״ץ בשם ריב״ק) תי׳ עוד דבאמת אף נזיר טהור איקרי חוטא, וכוונת הגמ׳ (נזיר שם) דהאדם שרוצה לעשות נזיר סבור דדוקא נזיר טמא איקרי חוטא [אף לר״א הקפר], אבל מ״מ האמת דאפי׳ טהור הוא חוטא.

ובגמ׳ (נזיר יט.) איתא דחטאת [העוף] דנזיר [טהור] הוה כפרה על שציער עצמו [אף בנזיר טהור]. **ותוס׳** (סוטה טו.) הקשו דבגמ׳ (סוטה שם) מבואר [דלר׳ שמעון] אין סמיכה על חטאת נזיר [טהור] כיון דבא על חטא. והביאו דבגמ׳ (בריתות כו) אמרי׳ דקרבנות נזיר [טמא] לא באו על חטא, אלא למיחל עליו נזירות טהרה[יג]. **ובתוס׳ שאנץ** (שם) משמע [דכוונת הגמ׳ בבריתות] דרק אשם נזיר טמא נחשב דלא בא על חטא, אבל חטאת דנזיר טהור נחשב בא על חטא.

קפד) **המצער עצמו מכל דבר על א׳ כמה וכמה, מכאן כל היושב בתענית נקרא חוטא.** ובגמ׳ (תענית יא.) אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא, סבר לה כהאי תנא דר״א הכפר וכו׳. ואי׳ שם ר׳ אלעזר אמר איקרי ׳קדוש׳ שנאמר קדוש יהא גדל פרע.

והגמ׳ (ב״ק צא:) הביאה דנח׳ המשנה וברייתא (שם) אי רשאי לחבול בעצמו[יד]. והביא דתלי בדברי ר״א הקפר בריבי [האם רשאי להתענות או לנדור נזירות, ואי איקרי חוטא].

ובשו״ע (או״ח תקעא א) אי׳ דהיושב בתענית אם יכול לסבול נקרא קדוש[טו], ואם לאו [שאינו חזק וברי] נקרא חוטא[טז]. [ע״פ המשך הגמ׳ תענית שם][יז].

יב. המרומי שדה (נזיר ג.) תמה דאי אפשר להיות מצוה וחטא ביחד. [וכת׳ דגבי תענית חלום מוכרח ומצווה לצום בשבת מפני הסכנה, אלא דצריך תשובה דע״כ נגרם כך שיצום בשבת מחמת שקדם לו חטא].

והמרומי שדה כת׳ דבאמת נזירות הוא דבר גדול וקרוב לנביא, וע״י זה שמזיר עצמו ופורש מן העולם קרוב הוא להשגת רוה״ק. אבל לא כל אדם ראוי לכך, ומי שמת עליו בפתע פתאום אות הוא שאינו ראוי לכך, ולא סייעוהו מן השמים.

יג. ומשמע מדברי התוס׳ (סוטה) דהוה מח׳ הסוגיות.

יד. והמרומי שדה (שם) כת׳ דהיכא דיש בזה תועלת האדם לא מקרי בל תשחית [במשחית שאר חפצים]. וה״נ היכא דיש בזה מעלה לנפש ומצער גופו לא מקרי השחתה. ודוקא מי שאינו ראוי לכך מקרי ׳משחית׳ במה שמצער גופו.

טו. והשו״ע (שם ב) כת׳ דתלמידי חכמים ומלמדי תינוקות אינם רשאים לישב בתענית, שממעטים במלאכת שמים. [אא״כ הציבור יושב בתענית, ואין לו לפרוש מהציבור].

טז. והמשנ״ב (שם ב) פי׳ דנקרא חוטא על שמחליש כוחותיו. [וע״ע שם לענין מי שנתענה על עבירות ידועות].

והמשנ״ב הביא בשם ספרי המוסר דאם באמצע אכילתו בעוד שהוא מתאוה לאכול מושך ידו ממנו זה נחשב ג״כ לסיגוף ומתכפרים עונותיו. ועוד הביא שכשאדם רוצה להתנדב תענית, טוב יותר שיקבל תענית מן הדבור ממה שיקבל עליו מן האכילה. כי ממנו לא יהיה לו נזק לא בגופו ולא בנשמתו, ולא יחלש עי״ז. [והביא כעי״ז מאגרת הגר״א].

יז. והמסילת ישרים (יג) האריך בצורך וחובה בפרישות, דדרשי׳ קדושים תהיו, פרושים תהיו. ואמרו (תענית יא) כל היושב בתענית נקרא קדוש, ק״ו מנזיר. ואי׳ בתנא דבי אליהו

והרמב"ם (נדרים יג כג, ועד"ז בס"ה נזירות וע' מש"כ דעות ג א הו' לעיל) פסק דמי שנדר נדרים כדי לכונן דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח, כיצד כגון מי שהיה זולל וכו' וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים אלו, כולן הוה דרך עבודה לשם. ובנדרים אלו וכיו"ב אמרו חכמים נדרים סייג לפרישות. **והכס"מ** ציין דכוונתו לפסוק כשמעון הצדיק, שהרי שמואל (תענית יא הנ"ל) פסק כוותיה. וכן סתם בסוגיה (ב"ק צא:) דאסור לחבול בעצמו, ובגמ' מבואר דה"ה לישב בתענית. [וע' מש"כ לעיל בשם הרדב"ז וחת"ס].

קפה) **דשנה בחטא הוא.** ולדעת שמעון הצדיק (ט:) דוקא נזיר טמא, דעי"ז מתרבה ימי נזירותו ומתחרטין. ובגמ' (נזיר ג.) אי' דאיידי דבעי למסתר חיישינן שיעבור על נזירותו. אלא שתוס' (שם ב:) כוונת הגמ' דכיון שסותר, וכבד בעיניו המעשה ותוהה על הראשונות. [וכגמ' לעיל].

קפו) **האומר קונם. רבינו יונתן** (בשיטמ"ק ב"ק קח:) כתב דהוה נוטריקון קודש נם. [אבל **הרש"ש** (לע' ב.) נתקשה מהו הלשון קונם].

קפז) **הרי אלו כינויין לקרבן.** משמע דעיקר לשון נדר הוא 'קרבן' [ולא 'איסר'[יח]]. [וע' **תוס'** לע' ב.]. **והתוס' הרא"ש** (ב.) כת' דהווה ומצוי להתפיס בקרבן מבשאר דברים.

קפח) **ר"ן ד"ה הרי.** דמשמע חרמי גבוה. ואף דבמשנה איירי בחרמי איסור, וכמ"ש **הר"ן** (לע' ב.), היינו שאומר דדבר זה יהא כמו חרמי גבוה. דאם אמר שיהא כמו חרמי כהנים אינו נאסר.

והריטב"א (בתחילת המס') הביא ממשנתינו דיש כינויים אף בנדרי הקדש [דהא חרם איירי בחרם גבוה]. אבל **התוס' הרא"ש** (ב.) כתב דבנדרים תקנו כינויים, שהן באין מתוך כעס, ושכיחא טובא. אבל במקדיש קרבנות לא תקנו כינויין.

קפט) **לשון אומות**[יט]**.** מבואר **בראשונים** (כאן, וכ"כ הר"ן ב.) דהוה לשון עלגין של האומות [ולא שאר לשונות הרגילים]. ויל"ד האם ר"ל פליג דבהני לא משתעי אומות. או דהוה לשון עלגין אצל האומות ומש"ה לא נחשב לשון.

קצ) **לשון שבדו חכמים. הר"ן** (לעיל ב.) ביאר דע"י הסכמת חכמים נחשב לשון גמור מדאורייתא, דלא גרע הסכמתן מהסכמת האומות. אבל **הרא"ש** (כאן ד"ה מ"ד) משמע דלמ"ד דמ"ד בדו חכמים אינו דאורייתא [שכתב דלמ"ד לשון אומות הוה דאורייתא][כ], וכ"כ **התו"י** (הנדמ"ח). וכ"כ **המפרש** דתקנו כדי שלא ינדרו נדר דאורייתא [משמע דתקנו שלא יכשלו בנדרים דאורייתא. וצ"ב דבגמ' מבואר טעם אחר אמאי תקנו].

קצא) **רא"ש ד"ה לשון שבדו.** ולא בשביל שאלו האותיות וכו'[כא]. אבל **המפרש** (נזיר ב.) כתב דאי מחקת לרגל הק' דנזיק הוה נזיר וכו'. וכעי"ז כתב **הערוך.** [וצ"ב].

דף י:

קצב) **מנין שלא יאמר אדם לה' עולה וכו' ת"ל קרבן לה'.** **התו"י** (יומא לט. ד"ה ואומר) הק' בהגרלה דיוה"כ

(כד) דיתפלל על אכילה ושתיה שלא יכנסו בתוך מעיו. ומאידך אי' (קהלת ז טז) אל תהי צדיק הרבה.
וביאר דכלל הדבר דענין הפרישות הטוב הוא שלא יקח מן העולם בשום שימוש שהוא משתמש ממנו, אלא מה שהוא מוכרח בו מפני הצורך אשר לו בטבעו אליו. כיון שכל עניני העולם הם סכנות עצומות, ומש"ה ישובח מי שירצה לימלט מהם, וירבה להרחיק מהם.
ואילו פרישות הרע הוא אלו שימנעו מעצמם גם את המוכרח, וייסרו גופם ביסורין ודברים זרים אשר לא חפץ בהם ה' כלל. דאדרבא חכמים אמרו (תענית כב) אסור לאדם שיסגף עצמו.

יח. ולכאו' תלי אי עיקר הנדר הוה בהתפסה או לשון איסור לחוד. וע' מש"כ (לע' ב.).

יט. **הרא"ש** **והר"ן** פי' דקרו 'קרבן' בהני לישני. אבל שמעתי לדייק מדברי **התוס'** (לע' ב., וכן המפרש כאן) שכת' לשון נכרי שנודרים בלשונם. וכן לשון הגמ' לר"ל, לשון שבדו 'להיות נודר בו'. [שהלשון הוא מיוחד ליצור נדר, ולא רק שכך נקראין קרבנות בלשונות אלו].

כ. וכן קצת משמע בגמ' (לע' ג.) דלמ"ד לשון נכרים הוה כינויין דאורייתא, ואילו למ"ד לשון שבדו חכמים לא הוה דאורייתא.

כא. **ותוס'** (ד"ה חרק) הק' דא"כ נתני חרך חרט.

הכה"ג אומר לד' חטאת ולא חששו דילמא לא יסיים דבריו וכבסוגיין [והו"ל לתקן שיאמר לד' חטאת, השם מאוחר]. ותי' דבקרא דכתיב אשר עלה עליו הגורל לה' [והדר] ועשהו חטאת.

קצג) **לימא כתנאי. הפור"י** הק' דלא שייך לשון כתנאי במח' ב"ש. דבי"ש במקום בי"ה אינה משנה. וכת' דצ"ל דאידך מ"ד גרס בברייתא להיפך [ועד"ז אי' בכ"מ].

קצד) **מאי לאו מ"ד כינויי כינויין אסורין קסבר לשון אומות וכו'. הרא"ש** (הו' בע"א) **ותו"י** ביארו דכיון דהו' דאוריי' שייך לגזור אטו כינוי[א]. ועוד פי' **הרא"ש** כיון דהוה לשון אומות, אין לכל העם שפה א' וכו'. [אבל לשון שבדו חכמים שייך רק בלשון שתקנו].

קצה) **ולמ"ד מותרין סבר לשון שבדו. הרא"ש** כתב ולא גזרינן אטו כינויין. וכ"כ **התו"י** (הנדמ"ח) דכיון דדרבנן נינהו לא גזרינן, דהוה גזירה לגזירה. ומבואר דכינויים הוה דרבנן [וע' לעיל דרוב ראשונים ס"ל דהוה דאורייתא]. ולכאורה לפ"ז האיבע"א קאי רק למ"ד לשון אומות. [וע' **בשיטמ"ק** דנח' האם קאי אף למ"ד לשון שבדו].

קצו) **ר"ן ד"ה וב"ה.** כלומר דאפי' משתעי הכי ליתיה מעיקר לשון. [ולא נחשב לשון כלל, וגרע מהסכמת חכמים דהוה לשון. וצ"ב בכמה בני אדם תלי להחשב 'לשון']. **והרשב"א** הקשה דכיון דבי"ש ס"ל דמשתעי הכי, וכי ידעי בי"ה לכל דלא משתעי הכי. שהרי בי"ש לא אמרו מסברא דמתשעי הכי, דלאו מילתא דתליא בסברא הוא.

אבל **בחי' ר"א מן ההר** מבואר דשם הפעולה של הכינוי נחשב כינויי כינויין. [וע"ע בסמוך]. ומשמע בזה דהוה סברא דכיון דהוה בשם הפעולה מהני להחשב בכלל הלשון [אלא דמ"מ אי ידעי' דלא משתעי הכי אינו בכלל הלשון].

והרש"ש (נזיר ב.) פי' הא דל"מ 'הריני' לחוד לדעת תוס' (שם, וע' לעיל ט.), וביאר דהוה יד ליד. וכמו דכינוי לכינוי לא מהני ה"נ יד ליד. [ומשמע מדבריו דיש איזה חידוש דכח שני לא נחשב כינוי. וצ"ב. ובפשוטו אינו כן, אלא דאיירי דאינו בכלל הלשון].

קצז) **ה"ד כינויין וכו' איבעי' להו וכו'. הקר"א** העיר וכי נסתפקו אליבא דבית שמאי. אך אשכחן כה"ג דדנו בגמ' לפרש במאי פליגי. אבל **הרדב"ז** (ג תכא [תתסג]) כתב דמדבית שמאי נשמע לבי"ה, ומקרבנא מנזרנא משתבענא הרי אלו אסורין אפילו לב"ה דעדיפי מכינויין ומידות.

קצח) **במוהי וכו'.** הר"ן ביאר דהיינו בשבועת משה רבינו. אבל **המהרצ"ח** מביא מדברי **רש"י** (ביצה לח:) לפרש מה דאמרי' בגמ' 'משה שפיר קאמרת', דביקרא דמשה נשבע[ב]. [וציין **דהרמב"ם** (סה"מ עשה ז) הביא דנהגו לישבע בחיי משה, וכת' דכוונתם במי שצוותו וכדו', דאל"כ נחשב שיתוף ואסור].

אבל **הרא"ש** כתב דהוה תרגום לשבועה. וכעי"ז כתב **המפרש** (במשנה). וכ"כ **הרמב"ם** (שבועות ב ה) דבלשון ארמי שבועה נקרא מומתא, והעלגים מכנין אותה ואומרים 'מוהא', וכיון שאמר לשון שמשמעו ענינו שבועה הרי זה חייב כמי שהוציא לשון שבועה.

לא חולין

קצט) **לא כשר. הר"ן** פי' לא כשר אלא אסור. אבל **הרא"ש** כתב דהיינו קדשים דשייך בהו פסלות. אע"ג דנבילה וטריפה ג"כ אסורין[ג], דסתם נדרים להחמיר (כדאיתא לקמן יח:), דדעתו להתפיס בנדר אמרי' דלדבר נדור נתכוון.

ובפשוטו סתם נדרים להחמיר הוה מספק, אבל **הרא"ש** (לק' יח:) ביאר הטעם דהנודר דעתו לאסור מדלא שתק. [וע"ע לקמן]. **והאחרונים** דנו דסברא זו לא שייך במקום

א. ואפשר דיש לדחות דכוונת הרא"ש, דלמ"ד לשון שבדו, כיון דשורש התקנה הוא קביעת לשון בעלמא, אין סברא דמה שדומה לזה יכלל. משא"כ למ"ד לשון אומות, תחילת הדבר בהרגל אומות, א"כ אף מה שדומה שייכא לתקנה.

ב. אבל **רש"י** בכמה מקומות פירש באופן אחר, שתמה עליו, שהוא גדול הדור [כמשה] וכו'.

ג. **והריטב"א** הקשה דאולי כוונתו לאפוקי בהמה טמאה, וכן עוף טהור, ותי' דסתם נדרים להחמיר עד שיפרש דבריו.

דודאי נאסר, והנידון במה או כמה (וע׳ מש״כ לקמן יח:). **והאחרונים** הקשו דהכא הוה ידות, ויחשב יד שאינו מוכיח, כיון דאין מבורר במה מתפיס. ויש שחילקו דהכא אין ספק שנתכוון לאסור, וכל הספק במה מתפיס.

ר) **ר״ן ד״ה לחולין.** וכ״ת אלא אסור משום איסור קאמר, ולא משום נדר וכו׳. **המשנ״ל** (א יח) הקשה דדעת הר״ן (לעיל ב.) דעיקר הנדר הוה האומר אסור עלי, ולא תליא בהתפסה כלל. א״כ כשאומר לא כשר זהו עיקר הנדר. [וכתב דדוחק לחלק דהכא שאומר ׳לא חולין׳ או ׳לא כשר׳ גרע מאומר איסור להדיא]. **והחת״ס** תי׳ דהר״ן הק׳ היכא דאמר לא חולין ולא כשר, א״כ אפשר דההיפך הוה נבילה, ולא לשון אסור.

רא) **כאימרא וכו׳.** **הרמב״ן** (רפ״ב) הביא דמפורש במשנתינו דמהני התפסה בנדרים [והקשה מכאן לדעת **רש״י** (שבועות כ:) דרבא ס״ל דלאו כמוציא מפיו דמי, ע״ל יד.]. **והריטב״א** (כאן, ולק׳ שם ד. דבה״ס ד״ה ומה) תי׳ דאיירי שפירש ככר זו אסור כאימרא, אלא שתלאו בכבשי המזבח. ואפי׳ תימא דאמר ככר זו עלי כאימרא, משום יד הוא דמחייב.

רב) **כאימרא.** **הרא״ש** **והר״ן** פי׳ כטלה קרבן. **והר״ן** (יא. ד״ה כאימרא) נסתפק האם בענין לדין סתם נדרים להחמיר, או דכוונתו כשה הידוע. **ורש״י** (קידושין נד.) כתב כשה התמיד. וכ״כ **תוס׳** בפי׳ הא׳. **ותוס׳** תי׳ עוד ולד חטאת. **והאחרונים** (יונת אלם לד) הביאו דמבואר בדברי תוס׳ דיש איסור הנאה [ובפשוטו הוה מדאורייתא] בולד חטאת. ואף דלמיתה אזלא ואינו עומד להקרבה[ד].

ועוד תי׳ **בתוס׳** אילו של אברהם[ה]. [וג׳ תי׳ אלו איתא בירושלמי]. **ובחי׳ ר׳ שמואל** הקשה דהוה קודם מתן תורה, וקודם מתן תורה לא היו איסור מעילה כלל. והוכיח דשייך התפסה אף כשאין איסורים בחפץ, כיון שהדבר הוא קדוש. ודחה דאילו של אברהם היה קדוש, ובזמן הזה קדושה זו יש לו איסורין, וכה״ג ודאי לא בענין שיהא לו איסורין.

רג) **רא״ש ד״ה כאשים.** כקרבנות. ובשם הירושלמי כאש המזבח. (וכ״פ הר״ן והמפרש). **והרש״ש** הקשה דאי׳ (ביצה לט.) דאין מעילה בשלהבת של הקדש. ותי׳ דמדרבנן מיהא אסור. [ולפ״ז אף מה שהתפיס בו הוה איסור דרבנן]. ועוד תי׳ דכשהשלהבת קשורה בגחלת יש מעילה [אף בשלהבת[ו]], וכמו לענין הוצאה (ביצה שם)[ז].

רד) **כירושלים.** **הרא״ש** (בפי׳ הא׳) פי׳ כחומת ירושלים, דקסבר דאתו משיירי הלישכה (ע״פ הגמ׳ קידושין נד., וע׳ בסמוך). ובשם **הירושלמי** הביא דהיינו כקרבנות ירושלים[ח], וכ״פ **הר״ן**. **והרמב״ם** (א יד) פסק דהאומר הרי עלי כתרומת הלישכה, כתמידים, כדירים, כעצים, כאשים, וכן משמשי המזבח כגון כיעים או כמזרקות וכיו״ב, וכן כהיכל כירושלים, אסור. ואע״פ שלא הזכיר שם קרבן, שכל אלו עניינם כאומר הרי עלי קרבן. [משמע דכוונתו לקרבנות ירושלים, ולא לקדושת החומות, וכ״כ השעה״מ ע׳ בסמוך].

רה) **ר׳ יהודה אומר האומר ירושלים לא אמר כלום.** דלר׳ יהודה בענין ׳כ׳ הדמיון, שיאמר ׳כ׳ירושלים. **והר״ן** (יא. ד״ה כולה) כת׳ דה״ה האומר לאימרא דירים ועצים לר׳ יהודה צריך כ׳ הדמיון. וכן תנן (לק׳ יג.) האומר קרבן עולה מנחה וכו׳, ר׳ יהודה מתיר. כיון דלא אמר ׳כ׳עולה.

ד. אבל **רש״י** (מעילה ג., ותמורה כב.) מבואר דהוה דרבנן. [**והאחרונים** הוכיחו **מתוס׳** (זבחים סט:) דהוה מדאורייתא. ועוד הביאו מהגמ׳ (בכורות טז.) דמדאורייתא אסור באכילה. ואכ״מ].

ה. **והקר״א** (יג) הקשה דאילו של אברהם הוקדש ע״י מלאך, ולא ע״י נדר, והוכיח דהוה מין קרבן דע״י נדר.

ו. ומבואר דיש איסור מעילה בעצם השלהבת, ולא רק דעי״ז נהנה מהגחלת. [אך בדברי הט״ז (הו׳ בסמוך) י״ל דהוה משום שנהנה מהשלהבת.

ז. **והרש״ש** ציין דכ״כ **הט״ז** (קמב ג) דאסור להנות משלהבת של ע״ז בשעה שקשורה בגחלת. ודוקא בשלהבת לחוד מותר להנות.

ח. **והיעב״ץ** ביאר דהיינו קדשים קלים דנאכלים בכל העיר, וקרבנות היכל היינו פר ושעיר של יוה״כ שדמון טעון הזיה על הפרוכת.

דף יא.

רו) **ר"ן ד"ה טהור.** כי אמר טהור וכו'. אבל לדברי **הרא"ש** 'טהור' היינו קרבנות שיש בהם טהרה [והאחרונים האריכו בזה].

רז) **בא"ד ותנא דמתני' וכו' ובהני אע"ג דלא אמר בהו 'כ' וכו' כיון ששמו מורה איסור וכו'.** [והר"ן כתב ב' טעמים דבעי כ', דאל"כ לא משמע דנתכוון לאסור. א"נ דאמרי' דנתכוון 'חי קרבן'. וע"ע לקמן טז.]. [וע"ע לקמן יג.].

אבל **תוס'** (ד"ה כולה) כת' דדוקא שם דבר, אבל שם פעולה מודה ר"י. והנך יש שם פעולה מיניה, נתפגל וכו'. **ותוס'** (יג. ד"ה ר' יהודה) דנו דאף לשון קונם ל"מ לר' יהודה, עד שיאמר 'כקונם'. [ואף דשמו מורה איסור, ודלא כר"ן]. ועוד הביאו ד'קונם' יש לפרש לשון פעולה כמו מקונם. [וע"ע **משנ"ל** א יח עמ' עז דהאריך בכל זה].

ותוס' (נזיר ט.) כת' דלר' יהודה האומר כבר זה קרבן ל"מ [עד שיאמר 'כ'קרבן], אבל כשאומר כבר זה 'עלי' מהני.

רח) **סברוה וכו'.** **הר"ן** (ושא"ר) כת' דקאי למסקנא, ודכוותיה (ב"ב ב.). וכן ציין **תוס'** (ב"ב שם). **ובחי' ר"א מן ההר** הביא בשם **רש"י** (וכ"כ השיטמ"ק) דחלוק שיטת נדרים משאר מסכתות, דבשאר מסכתות כשפותח ב'לימא' או ב'סברוה' לא קאי. אבל **התוס' רי"ד** כתב דאף בסוגיין הגמ' (בע"ב) חוזרת בה. ועי"ש.

מכלל לאו אתה שומע הן

רט) **אי ר"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן וכו'.**

בפשוטו דעת ר' מאיר דאין אומדנא שנתכוון ל'הן' [בחיוב]. **והנמוק"י** כת' דכיון דלא כפל אמרי' דלזרוזי בעלמא נתכוון. אבל **הקוב"ש** (ב"ב תלז) הביא בשם **הגר"ח** דלכו"ע אנו מבינים את כוונתו ללאו, אלא דמ"ד דל"ל מכלל לאו ס"ל מ"מ חסר בדיבור, ובגדרי דיבור בעינן שיאמר את ה'הן' להדיא. ונדר צריך ביטוי שפתיים [ואילו בדבר דסגי באומדנא לחוד מהני לכו"ע[א]]. ולמ"ד דאמרי' מכלל לאו אתה שומע הן [ר' יהודה], נחשב עי"ז דהוה דיבור, וכאילו כפל תנאו[ב]. אבל **הקה"י** (יא) האריך דאף למ"ד דמהני 'מכלל לאו', הוה רק מדין אומדנא, ולא נחשב דיבור ממש[ג].

והמלחמות (ביצה כ. י. בדה"ר) כתב דהעושה תנאי שיקבל ר' זוז אם תעשה דבר פלוני [שעדיין לא נעשה בו שום מעשה] לא בעינן משפטי התנאים. ואף דלא כפל לא יטול אם לא נתקיים התנאי. והקשה דבסוגיין אמרי' דר' מאיר ל"ל מכלל לאו [אף דאין כאן שום מעשה][ד]. ותי דר' מאיר לא סובר 'מעשה מכללא', ולא אלים מכלל לאו להיות נודר בו. אבל לבטל דבר שלא נגמר בו מהני לכו"ע לעשותו בתנאי.

והאחרונים הקשו דמ"מ יהני מדין ידות, שהרי התחיל דיבורו, ולא גמר דבריו. **והאחרונים** תי' דידות בעי תחילת דיבור, ואילו הכא דיבר רק להיפך. **והקה"י** תי' דכאן סליק דיבוריה, ומבינים כוונתו, אלא דליכא תורת לשון כלל.

רי) **שם. ל"ל מכלל לאו וכו' דתנן כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי וכו'.** וצ"ב מנ"ל לגמ' דנח' בכל התורה אי אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן, הא בפשוטו נחלקו במשפטי התנאים [ואי ילפי' הן קודם ללאו וכו'], אי בעי דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן. ואילו בסוגיין מבואר דנח' בכל התורה.

והרמב"ן (שבועות לו) כתב דר' מאיר יליף דל"א מכלל לאו אתה שומע הן מתנאי בני גד[ה]. **והתור"ג** (גיטין עז.) כתב דילפי' מכמה קראי (דהו' בגמ' קידושין סא) דהתורה כפלינהו, אף במה דאינו שייך לתנאי.

א. **והקוב"ש** (שם תלח) הק' מדברי **הר"ן** (גיטין מה:, **הרמב"ן** שם, ובספר הזכות גיטין לח. בדה"ר) דבתנאי לשעבר ל"צ משפטי התנאים [וסגי באומדנא לחוד], ואפ"ה נח' (שם מו:) האם אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן.

ב. ודייקו כן מלשון **הרא"ש** 'ואע"ג דבלא כפילות הוה משמע תנאה, ל"ל מכלל לאו'. [דמשמע מכלל לאו, אבל ל"מ, ולא שלא משמע].

ג. ואף דתנאי בעי דיבור, מהני לר' יהודה משום יד, שהרי סגי באומדנא לגדרי תנאים (וכמ"ש **תוס'** קידושין ו:), ול"צ ביטוי שפתיים.

ד. ועוה"ק מהא דשבועת העדות (שבועות לו.).

ה. משמע דמסברא אמרי' דמכלל לאו אתה שומע הן [ובזה הנידון 'איסורא אית ליה' דלא ילפי' איסורא מממונא]. [ויל"ד למש"כ הראשונים דאין לשון בני אדם לדבר כן].

והקוב"ש (ב"ב תלח, וח"ב מב) כת' דנח' בתרתי, ולר' מאיר בעינן תנאי כפול מב' סיבות. אבל צ"ב מנלן דפליגי אף בזה[ו]. **והקוב"ש** (שם) כת' דהרמב"ם פסק כר' מאיר דבעי תנאי כפול, אבל פסק דאמרי' הן קודם ללאו [וכמ"ש הרדב"ז], ולא תליא בהדדי. וכ"כ התורת גיטין, וע' לקמן. [**והתוס' רי"ד** כת' דלמסקנת הגמ' בשבועות ר' מאיר ס"ל דאמרי' מכלל לאו, ותנא דברייתא (בע"ב) הוא תנא אחר].

אבל **הקוב"ש** הביא בשם **הגר"ח** דילפי' מתנאי בני גד וב"ר דבעינן תנאי ע"י דיבור, ובזה נח' דלרבנן נחשב דיבור מכלל לאו, ועי"ז נחשב שאמר את התנאי. ולר' מאיר מכלל לאו לא נחשב דיבור ול"מ.

ו**האחרונים** הביאו דדעת **הרמב"ם** [אישות ו יז] דתנאי דמעבשיו אי"צ משפטי התנאים, ול"צ לכפול[ז]. וע"כ דכפול הוא מדין פרשת תנאים.

אומדנא לתנאי – דעת **רשב"ם** (ב"ב קלז:) דלר' מאיר לא אזלי' בתר אומדנא [לבטל מקח], אבל **תוס'** (קידושין ו: וכ"מ) חילקו דיש אופנים דהדבר מוכח ואי"צ תנאי כלל [אף לר' מאיר], יש אופנים דצריך להזכיר שעושה ע"ד כן, ול"צ גדר תנאי. **והראשונים** (ע' תוס' כתובות נו, רשב"א גיטין עה ועוד) הקשו עפ"ז דכל המתנה בתנאי שאינו מועיל שיהני מדין אומדנא, **והבעה"מ** (ביצה כ., י. בדה"ר) כתב דגזיה"כ הוא דכל שהזכיר התנאי בפיו, צריך שיסיים ויכפול[ח]. [והמלחמות שם פליג].

ריא) **ר"ן ד"ה דתנן.** כי ל"ל לר"מ מכלל בממונא, באיסורא אית ליה וכו' איסורא דאית בהו ממונא, ונדרים נמי וכו' דהיינו חפצא דמתסר עליה. וכעי"ז כת' **תוס'** דחשיב איסורא דאית ביה ממונא דאסר ממון חבירו עליו. וכ"כ **הרא"ש** (בפסקים) **והרמב"ן** (רשא"ר, שבועות לו:) דאית ביה ממונא דקאסר חפצא עליה. והר"ן ביאר משום דנדרים הוה איסור חפצא, ועפ"ז כת' **הר"ן** (לקמן טז.) דשבועה אי"צ תנאי כפול[ט].

ו**האחרונים** נתקשו בהבנת הדבר, דבפשוטו היסוד דל"מ תנאי כפול ב'ממונא' משום דממון הוה נידון בין ב', ומש"ה צריך לפרש דבריו יותר. וצ"ב דטעם זה ל"ש בנדר אף שגוף החפץ נאסר.

ובחי' **ר"א מן ההר** כתב ולא הבנתי מה ממון איכא בנדרים טפי משבועה. וכן **התוס' רי"ד** (טז:) תמה דלא מצאנו חילוק בזה בין נדר לשבועה, אלא מסקנת הגמ' בשבועות דבכל איסור ר' מאיר ס"ל מכלל לאו אתה הן. וסוגיין הוה תנא אחר ולא ר' מאיר.

ועוד כתב בפסקי **הרא"ש** דכיון דאזלי' בתר לשון בני אדם יש להם דין ממון. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דדרך בנ"א לבאר דבריהם. וכתב דבשבועות לא אזלי' בתר לשון בנ"א, דדוקא בנדרים גלי לן ר' מאיר דעתיה [וצ"ב].

ו**הריטב"א** ביאר מסקנת הגמ' בשבועות דאיסור דרך אזהרה אי"צ כפול, אבל בסוגיין דרך תנאי אף איסור בעי כפילות.

אבל **תוס'** (שבועות לו:) כת' דשבועה חמירא ולכן ל"צ כפילות[י]. [אבל איסורא צריך כפילות]. וכ"כ בפי' **הרא"ש** (לקמן טז.).

מכלל לאו בשבועה – ודעת רבנן (**במשנה** שבועות לה) ד'אל יכבך' פטור [ור' מאיר פליג, והגמ' מבארת דבאיסורא אית ליה מכלל לאו]. **והראשונים** כתבו דבפשוטו הוה תנא אחר דס"ל דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן. אבל **הרמב"ן** הקשה דב**תוספתא** מפורש דר' יהודה פוטר. [**ורש"י** (שם לו:) הוכיח מזה דאמרי' איפוך, ורבנן ס"ל מכלל לאו אתה שומע הן[יא]. ולפ"ז

ו. ומשמע דתליא בהדדי, האם מסתבר ללמוד מתנאי בני גד. [ובגמ' (קידושין סא) משמע דסברת ר' חנינא דפליג דאין שום יתור לתנאי כפול. אבל בגמ' (גיטין עו.) איתא דאין לך מקרא דאינו כפול, והוה ב' כתובים הבאין כא' ואין מלמדים].

ז. **והקה"י** (יא) ביאר דליבא אמירת קידושין לצד שלא יתקיים התנאי, והוה כאילו לא דיבר כלום, ואי"צ 'מבטל' [חיובין]. ובזה יישב גבי השקאת סוטה דבעי לומר ללאו, דבסוטה עיקר ענין ההשבעה הוה על הלאו, ולכן בעי לומר [עכ"פ ע"י אומדנא]. [ובזה יישב קו' **המשנ"ל** שם].

ח. ולא מהני אומדנא ע"פ דיבורו, ואף דלולי דבריו היה אומדנא, כיון דעשה ע"פ גדרי תנאי גרע. [ויל"ד האם שייך ליסוד **הגר"ח** (בברכ"ש קידושין א, הו' לעיל ו:) דל"מ אומדנא ע"פ הדיבור].

ט. ובהג' **מהר"ב רנשבורג** (עה"ג) כתב דה"ה נזיר נחשב יש בו ממונא דאוסר היין עליו, דאל"כ נדר חמור מנזיר. [אך **הקדמונים** (ע' מה שהו' לעיל ב:) דנו דנזירות אינו איסור חפצא על היין].

י. **והראשונים** (רשב"א) דנו ע"פ גירסת הגמ' שם.

יא. עכ"פ באיסור גרידא, כמו שהגמ' מוכיחה שם דגבי שתויי יין ילפי' מיתה מדכתיב 'ולא תמותו', הא אי שתו תמותו.

חילוק הגמ׳ בין ממונא קאי בדעת ר׳ יהודה, ור׳ מאיר ל״ל מכלל לאו כלל]. **ותוס׳** חלקו דלר״י שבועה בעי שם המיוחד [ומכלל לאו לא נחשב שם המיוחד[יב]]. אבל **הר״ן** (שם טז. בדה״ר) כת׳ בשם **הרמב״ן** דלר״י בשבועה בעינן קרא כדכתיב, ושמעה קול אלה, אבל לא שמעה ברכה ונשמעת מתוכה קללה[יג].

ריב) **רא״ש ד״ה אלא ר״י.** דהוא בר פלוגתיה דר׳ מאיר בכל מקום. **רע״א** תמה דהכא מבואר להדיא דר׳ חנינא פליג עליה (קידושין סא, וכקושית הר״ן). ויש שתי׳ [לדעת **הר״ן**] דר׳ חנינא פליג דל״צ פרשת תנאים, ומש״ה לא צריך לכפול את התנאי. אך י״ל דל״ל מכלל לאו אתה שומע הן, שיחשב דיבור גמור. ואילו ר׳ יהודה פליג דמכלל לאו נחשב דיבור, ומש״ה מהני להחשב תנאי.

ריג) **ר״ן ד״ה אלא ר׳ יהודה.** גבי מוציא את אשתו משום [אילונית (גיטין מו:)]. [כן הגיה **רע״א**]. ועפ״ז מתיישב טפי דהתם איירי דכפל את דבריו, ולא התנה להדיא[יד]. ומבואר דר׳ יהודה אית ליה מכלל לאו, אף במידי דלא שייכא לפרשת תנאים [וכ״כ בקה״י יא ב].

ריד) **והתניא ר״י אומר האומר כירושלים ל״א כלום וכו׳.** פי׳ **הר״ן** דדעתו על עצים ואבנים, ומאן דפליג ס״ל דדעתו על קרבנות. [וכ״כ הרא״ש ע״פ **הירושלמי**].

ומבואר בר״ן דל״מ התפסה בעצים ואבנים של ירושלים, וצ״ב דאבני החומה הוה משיירי הלישכה או בדק הבית, וכדבסמוך. [ואולי קאי אעצים ואבנים דבתי העיר, ולא חומת העיר]. ואפשר דס״ל דאף שבאו מקדושת בדק הבית, מ״מ כיון דעומד לשימוש הדיוט אין בזה קדושה ול״ש התפסה[טו]. [ע׳ קידושין נד.].

ותוס׳ כת׳ דמ״ד דל״מ ס״ל דדעתו להתפיס כמו שירושלים קדוש יותר מכל ארץ ישראל. ולא הוה דבר הנדור[טז]. [ואין דעתו להתפיס בקדושת החומה]. ו**בשיעורי ר׳ שמואל** הביא דמבואר דמהני גדר התפסה [לולי הא דאינו דבר הנדור] בדבר שהוא ׳קדוש׳, ואף דאין בו איסורים.

אבל **הרא״ש** כת׳ דנח׳ האם חומת ירושלים אתי משיירי הלישכה [ומ״ד דאינו קדוש ס״ל דבא ממעות חולין]. ונח׳ האם חומת ירושלים באה ממעות הקדש, ומש״ה החומה קדושה. וכן משמע בגמ׳ (קידושין נד.) דנח׳ בזה אליבא דר׳ יהודה.

ומבואר בראש״ש דמ״ד דלא קדוש ס״ל דלא בא משיירי הלישכה. **והקר״א** הקשה דלא מצאנו מ״ד דחומת ירושלים לא אתי מבדק הבית או שיירי לישכה. ופשטות כוונת הגמ׳ (שם, וכ״מ ברש״י שם) דנח׳ האם מועלים בשיירי לישכה, או אמרי׳ דניתן ליהנות ואין בו מעילה. אמנם **התוס׳ רי״ד** (קידושין שם) פי׳ דסבר ר׳ יהודה דלא אתי משיירי לישכה, ולכן אינו קדוש.

ועד״ז דעת **תוס׳** (קידושין נד.) שהביאו דנח׳ הברייתות (שקלים ז. וכתובות קו:) אי׳ אבני החומה באין משיירי הלישכה או מבדק הבית. ועוד נח׳ (קידושין שם) אי מועלין בשיירי הלישכה[יז]. **ותוס׳** פי׳ דהתנא (כתובות שם) דבאה משיירי הלישכה ס״ל דירושלים אינה קדושה וס״ל דאין מועלים בשיירים, ומש״ה לקחו משיירי הלישכה. ומ״ד ירושלים קדשה ס״ל דבאו מבדק הבית, וכ״ש משיירי הלישכה [ואליבא דמ״ד מועלין בשיירים[יח]].

דף יא:

רטו) **לחולין שאוכל לך. הר״ן** תמה אמאי יאסר, דר׳ מאיר ל״ל מכלל לאו אתה שומע הן, דמבואר

יב. ור׳ מאיר לשיטתו דמהני כינוי [ויל״ע בזה השייכות בין מכלל לאו לכינוי].

יג. **והקה״י** הביא מדבריו דאף לר׳ יהודה מכלל לאו אינו גדר ׳דיבור׳ [ודלא כגר״ח].

יד. [לדעת תוס׳ (שם) דאל״כ ליכא לעז, ולרמב״ן ור״ן (שם) דהוה תנאי לשעבר ואי״צ להתנות להדיא].

טו. **והשעה״מ** (שקלים ד ח) הביא דהרמב״ם פסק דאין מועלים בשיירי לישכה, ואפי׳ הכי פסק כסתם משנה דמהני התפסה בירושלים, דכוונת הנודר בקרבנות ירושלים [וכמ״ש הר״ן].

טז. ואף דחל ע״י מעשה ׳הקדש פה׳ שקידשו הסנהדרין לא נחשב דבר הנדור. [וכמו דכל איסור דרבנן לא נחשב דבר הנדור, אף דחל ע״י גזירת הבי״ד].

יז. ומשמע (שם) דהטעם דמ״ד דאין מועלים משום שניתנו ליהנות. [או משום שאינם עומדים לצורך קרבנות].

יח. דס״ל דשיירים קדושים, וכדאי׳ בברייתא בשקלים דאבני מזבח והיכל משיירי הלישכה.

בתחילת הגמ׳ [סברוה] ד׳לא חולין׳ תליא במכלל לאו. והר״ן מחקו [וכן בחי׳ ר״א מן ההר כתב **דרש״י** מחקו], או גרס [בשם הראב״ד] לחלין.

אבל **התוס׳ רי״ד** כתב דהאומר ׳לא חולין׳ הוה כאילו אמר קרבן להדיא [ואף ר״מ מודה, ול״ש לגדרי מכלל לאו אתה שומע הן]. וכתב דבזה מסקנת הגמ׳ דאפי׳ ר״מ מודה, והגמ׳ חוזרת בה מה׳סברוה׳. [וכ״כ **ר״א מן ההר** ע״פ דברי רב אשי בסמוך]. וכ״כ **הכס״מ** (א יט) בדעת **הרמב״ם**[א] דלמסקנא אי״צ בזה למכלל לאו אתה שומע הן.

והריטב״א כת׳ [כעי״ז] דלשון ׳לא חולין׳ הוה תואר עומד בעצמו. והריטב״א גרס במשנה לא חולין ׳לא אוכל לך׳ [וכ״ג **בפיה״מ** ו**בירושלמי**], וע״ז הגמ׳ אומרת סברוה. דכשאומר ׳לא אוכל לך׳ תליא במכלל לאו, דמה שאוכל יהא איסור.

והרא״ש ותוס׳ חילק בין ׳לַ׳חולין לאומר ׳לא חולין׳, דבברייתא גרסי לא חולין, וכיון דקאמר לא חולין, הוה כאומר בהדיא קרבן יהא. ובמשנה גרסי׳ לחולין [בפתח], ובזה בעינן למכלל לאו. **ותוס׳** פי׳ דכיון דצריך לפרש כולי האי [דלשון לחולין פי׳ לא חולין, ועוד לפרש אלא קרבן] תלי במכלל לאו אתה שומע הן. [**והשלמי נדרים** דן האם החילוק בין תיבה א׳ לב׳ תיבות, או פתח וחולם].

רטז) **ואמר ר״א נעשה כאומר וכו׳ לפיכך לא אוכל לך.**

הר״ן פי׳ דמסיים לא אוכל לך משמע איסור אפי׳ לר׳ מאיר. וצ״ב דמ״מ ליבא דיבור, ולדברי הגר״ח לר״מ משום מכלל לאו לא נחשב דיבור. וצ״ל דנחשב יד כיון דבירר דבריו [לפיכך לא אוכל לך] שכוונתו לאסור בקונם.

ריז) **רב אשי אמר הא דאמר לחולין וכו׳. הרא״ש ור״ן** חילקו הגמ׳ בין פתח[ב] [לַחולין][ג] לשב״א [לְחולין]. אבל **תוס׳** כת׳ דלחולין [אף בפתח] ל״מ [דתלי במכלל לאו], אף שסיים דבריו לא אוכל לך. ודוקא כשאמר ׳לא חולין׳ מהני לר״מ[ד].

ריח) **ר״ן ד״ה לענין הלכה.** לאו משום דס״ל כר׳ מאיר וכו׳. דלא קי״ל כר׳ מאיר בתנאי כפול. וכ״כ **רשב״ם** (ב״ב קלז:) **והרמב״ן** (גיטין עה. וכ״מ).

אבל **הרא״ש** (בפסקים י) הביא בשם **בה״ג ור״י** שפסקו כר׳ מאיר, וכ״ד **תוס׳** (גיטין עה. ד״ה לאפוקי), וכ״ד **הרמב״ם** (אישות ו א[ה]). **והרא״ש** הביא דה״נ בסוגיין נח׳ להלכה אי אמרי׳ מכלל לאו.

והרמב״ם (א יח) פסק למשנה כצורתו [מוכח דס״ל מכלל לאו], ובהל׳ יט כתב דלא חולין לא אוכל לך אסור, דהוה כאומר לא יהא חולין אלא קרבן. אבל בהל׳ כ׳ כתב חולין שלא אוכל לך וכו׳ מותר. **והראב״ד** הקשה דכיון דפסק לעיל מכלל לאו אתה שומע הן, א״כ ה״נ י״ל כן ב׳חולין לא אוכל לך׳. ועוד הקשה **הראב״ד** דקיי״ל כר׳ מאיר דבעי תנאי כפול, א״כ ל״ל מכלל לאו אתה שומע הן. **והכס״מ** יישב דהרמב״ם ס״ל כר׳ מאיר, אלא דהלשון ׳לא חולין׳ למסקנא אף ר׳ מאיר מודה. [וכמ״ש התוס׳ רי״ד הו׳ לעיל, וכ״כ ר״א מן ההר].

אבל **הרדב״ז** הביא דהרי״ף ס״ל דלא בעי תנאי כפול, אלא בממון דילפי׳ מתנאי בני גד. והאחרונים הקשו דהרמב״ם פסק להדיא כר׳ מאיר. **והתורת גיטין** (גיטין עז.) **וקוב״ש** (ב מב) תי׳ דהרמב״ם פסק כר׳ מאיר בילפותא של תנאים, דבעי מכלל לאו. אבל פסק בסוגיין כסתם משנה דלא אמרי׳ מכלל לאו [והוה ב׳ מחלוקות נפרדות, וע׳ לעיל בע״א].

בעיקרו קא מתפיס

ריט) **בעי רמי בר חמא וכו׳.** בפשוטו הספק בפירוש הלשון, האם התפיס ע״פ שורש הדבר, או כמו שהוא עכשיו לפנינו. ושורש הנידון ע״פ דעת בנ״א (וכ״כ **תוס׳** נזיר כב.). וכ״מ בגמ׳ בסמוך. **והרא״ש ותוס׳**

א. אבל **הרדב״ז** (א ב) נקט דדעת הרמב״ם דאמרי׳ מכלל לאו אתה שומע הן.

ב. **ובהג׳ יעב״ץ** העיר דלכאורה צ״ל בקמץ [דבכל מקום בארמית ׳לְ׳ בקמץ בארמית הוה ׳לא׳].

ג. אמנם יש בזה חילוק בין הרא״ש לר״ן, **דלר״ן** כל פתח מתפרש ׳לא׳, אבל **לרא״ש** לחולין שאוכל לך מותר, ומתפרש כמו שבא, אלא דהכא משמעות לשונו לחומרא.

ד. וכן קצת משמע **במפרש**, אך אינו מוכרע, וי״ל דכוונתו לחלק בין שבא לפתח.

ה. עכ״פ בגט [וע״ע **רמב״ם** (זכיה ג ח), וכן (אישות ו יד) בשם **מקצת הגאונים**].

(יב.) כת׳ דבסתמא מתכוון לאסור[ו], ולכן תלינן בדבר הנדור.

והשואל (בשו״ת ריב״ש שנ) הקשה מאי מספקא, הואיל והניח המותר אצלו, ידים מוכיחות דכוונתו לאיסור. והריב״ש תי׳ דאף אחר זריקה מ״מ שם קודש עליו, אע״פ שהוא מותר באכילה[ז], וזה טועה שאפשר להתפיס עליו. וא״ת א״כ היכי פשיט וכו׳ קאי כא״ד בגמ׳ נזיר דליכא לאפלוגי.

ועד״ז הק׳ השואל (בשו״ת רדב״ז ג תיג [תתנו]) דנימא דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וע״כ נתכוון לאסור. והרדב״ז תי׳ דלעולם השוו חכמים מדותיהן דכהשתא קא מתפיס, כלומר כסוף הענין בין לקולא בין לחומרא. ואף אי כוונתו לאיסור ל״מ דבנדרים בעינן פיו ולבו שוין, ואף דאיכא למימר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ונתכוון לאיסור הא הוו דברים שבלב, שהרי משמעות מה שהוציא בשפתיו כדהשתא.

אבל הגר״ח (סטנסל קצת, ובגרי״ז נזיר כב:) ביאר דאינו חקירה בדעת האדם, אלא ספק בדין האם שייך התפסה בחלות קדושה שבהם [סיבת האיסור], או רק כשיש בו איסור עכשיו, והכא כבר הותר האיסו. [וצ״ב עפ״ז ה׳ת״ש׳ דיום שמת אביו וכו׳[ח]].

רכ) **אלא כגון דמחית וכו׳.** בסוגיין מבואר דקאי אחר זריקת הדם, והתפיס בבשר שלפניו.

אבל הגמ׳ (נזיר כב.) מסתפקת האשה שנדרה בנזיר, וחברתה אמרה אף אני כמותך, והפר בעלה של ראשון. והגמ׳ מביאה דתליא בספק הגמ׳ דידן ביעקרא קמתפיס. [והגמ׳ דוחה עי״ש]. ותוס׳ (נזיר כב:) העמידו דהסוגיא דהתם ס״ל דקאי לפני זריקה, ומתפיס כבשר שלמים. וספק הגמ׳ האם אף הכבר שהתפיס בה יהא מותר ע״י זריקה, שהתנה דינו כמו זה[ט]. [ועי״ש שהביאו פי׳ אחרים בסוגיה שם, ואב״מ]. ותוס׳ (שם) העמידו דנח׳ בסוגיות אי בעי דרמי בר חמא קאי אחר זריקה או קודם זריקה. [וכ״כ הר״ן (שבועות ח: בדה״ר) בדעת הרמב״ן דהוה מח׳ הסוגיות. וע׳ ריב״ש הנ״ל].

אבל הר״ן (שם) כתב דסוגיין דקאי אחרי זריקה הוה לרבותא, דעיקר הספק הוה האם נתכוון להתפיס ב׳דין שלמים׳, או להשוותם לגמרי. [ובין לפני זריקה או אחרי].

רכא) **שם. הר״ן** (לקמן יג. ד״ה ולענין הלכה) הביא את דברי הרמב״ן דפשט דבהיתירא מתפיס, ע״פ הגמ׳ (נזיר כא.) דשמע חבירו ואמר ואני, ושמע חבירו ואמר ואני, דנחשב דמתפיס באחרון. וה״נ אמרי׳ שמתפיס באחרון[ז]. אבל הרמב״ם (א טו) פסק דבאיסורא קמתפיס. וכ״כ הר״ן (לקמן עה., ציינו בגהש״ס) בפשיטות. והר״ן (שבועות שם) האריך בזה.

רכב) **בשר זבחי שלמים וכו׳. בחי׳ ר׳ שמואל** העיר דאין מעילה בשלמים (ע׳ תוס׳ לעיל י. ובמש״כ שם), ומבואר דשייך התפסה בדבר קדוש אף דאין בו איסור מעילה ואיסור הנאה. ואף תוס׳ (לעיל י.) דהוכיחו דיש איסור דאורייתא, לא הוכיחו כן מסוגיין.

אך השיטמ״ק (מנחות ד: השמטות יח) הוכיח דהוה איסור דאורייתא, שהרי מתפיס כבר בשלמים ואכלו, עובר בבל יחל כמו שלמים גופיה. ומבואר בדברי השיטמ״ק דאילו לא היה עובר בשלמים עצמו, הכבר לא היה חמור ממנו.

ו. [משמע דהוה רק סתמא, אבל אילו יפרש דדעתו להתפיס לאחר זריקה מהני].

ז. מפשטות לשונו משמע דל״מ התפסה בשלמים אחר זריקה, כיון דאין עליו איסורים בפועל, ואף דהוה קדוש בעצם.

ח. ולכאורה כוונתו לפרש את הסוגיה בנזיר, או ע״פ דברי הר״ן דבתרוייהו מיבעי. [א״נ ספק הגמ׳ אף התם האם אפשר להתפיס בדבר שהלך מהעולם. וצ״ל דנדור מאותו היום והלאה, מתפיס באיסור העתידי].

ט. וכ״כ הר״ן (שבועות ח:) דאחרי שהפר לה בעלה, ודאי לא שייך התפסה כלל, דאין כאן נזירות. וע״כ נידון הגמ׳ שם שהתפיסה קודם שהפיר, ואח״כ הפיר בעלה מכאן ולהבא. ובזה ספק הגמ׳ דאמרי׳ דאף זו שהתפיסה בה תהיה מותרת, דאמרה אף אני כמותך, והתנתה דאם חברתה תהא מותרת, אף היא מותרת [למפרע דל״ש מכאן ולהבא, שהרי אין נזירות פחות מל׳ יום].

אבל הר״ן (לקמן עה.) כתב דמהני התפסה אפי׳ אחרי שהפר בעלה, כיון דבעל מיגז [מכאן ולהבא], ולא אמרי׳ דבמעיקרא מתפיס [וכבסוגיין], דמוכח דדעתו לתלות בנזירות [והשתא הוה היתר גמור, ועדיף מסוגיין דהשתא ג״כ הוה שלמים].

י. ולכאו׳ הוא משום דהוא לפניו, ותולים את ההתפסה במה שלפניו. [ולא משום שמעלה בדעתו שיש בזה צד קולא, כשהותר האחרון].

והמנח"ח (קכז יד) חקר האם יש מעילה בקונמות במתפיס בקדשים קלים, או דלא עדיף מהעיקר שהתפיס בו[יא]. [והכריע דאין מעילה[יב]].

והשיטמ"ק (שם) תי' דאיסורו משום בל יחל. **והאחרונים** העירו דבכור קדוש ממעי אמו, א"כ אין בל יחל [לס"ד דהגמ' יג. דלא הקדישו].

רכג) **רא"ש ד"ה כבשר.** ואע"ג דכל כמה דלא מקטרי וכו', לא פסיקא ליה וכו' דכי ליתנהו לא מעכבי. **בחי' ר' שמואל** הביא דמבואר בראש"ש דאף האיסור לאכול קדשים לפני זריקה נחשב דבר הנדור, ואף דהוה איסור בכל הקדשים עד שיקרבו המתירין, ואינו מכלל מעשה ההקדש. דמ"מ בא לו מחמת נדרו[יג].

רכד) **שם.** מבואר בראש"ש דאף קודם הקטרת האימורים נחשב דבר האסור, מחמת הקדישו הראשון. ומוכח מזה דהקרבן עצמו נחשב מחוסר הקטרה בחפצא[יד]. ודלא כמ"ש **תוס'** (זבחים מג. ד"ה והלבונה) דהאימורים אינן מתירים את הבשר, שהרי אם נאבדו לא מעכבי. **והאחרונים** (גרי"ז מנחות יג בשם הגר"ח, וקוב"ש ביצה נד) ביארו דהוה דין על הגברא להקטיר קודם שיאכל, ואינו גדר 'מתיר'.

רכה) **ר"ן ד"ה בעיקרו.** דאי מחמת נדרו, ראוי היה שיהא אסור לכל וכו' אלא דלבתר זריקת דמים פקע ליה נדרא וכו' אסורא הוא דרמי עליה רחמנא. ועד"ז כת' **הרא"ם** (בשיטמ"ק יב: גבי תרומת לחמי תודה) דכיון שהוקל כח ההקדש, שבתחלה היה אסור אפי' לכהנים ועכשיו [לאחר זריקה] אינו אסור אלא לזרים, מעכשיו [בשעת התפסה] לאו דבר הנדור היא. [ולא דמי לפיגול ונותר של עולה, שלא הוקל האיסור לשום אדם, ומש"ה נחשב מחמת נדרו].

דף יב.

רכו) **והא נותר ופיגול לאחר זריקת דמים וכו'.**

הרא"ש ור"ן פי' דנותר איירי שכבר הותר באכילת כהנים[א]. [ע' בסמוך לענין פיגול]. והרא"ש והר"ן ביארו דהוכחת הגמ' דהוה דבר הנדור מחמת עיקרו [ולא דבר האסור כדהשתא]. אבל **המאירי** פי' בשם **גדולי המחברים** דכוונת הגמ' להוכיח דבדהשתא מתפיס, דנותר [של שלמים] היתה מותרת לאכילה, והיה לנו להתיר מצד הזמן שאחר זריקת הדם עד שנעשה נותר. והקשה דא"כ נימא דהתפיס כקדום זריקה. ותי' דאין דנים כ"כ למפרע, דאין זה עיקרו אלא עקר לעיקרא. וכ"מ **במפרש.** **והקר"א** תמה עליו. [ומבואר דלצד דבהשתא אמרי' כן אף לחומרא. ותלי בסברות שהו' לעיל].

רכז) **שם. פיגול.** **הראשונים** הק' דפיגול לא הותר באכילה ע"י זריקתו. ועדיין אסור מחמת נדרו. [ודמי לנותר של עולה דנחשב דבר הנדור]. **והר"ן** (ור"ת בתוס') ל"ג פיגול.

והרא"ש תי' דפיגול קרבו מתיריו, ואסור מחמת 'שם פיגול' [ולא מחמת נדרו][ב]. והרא"ש הוסיף דפיגול כבר יצא מידי מעילה ע"י זריקה.

ונח' **הראשונים** האם למסקנא פיגול יצא מידי מעילה. **דבגמ'** (מעילה ג:) אמר רב גידל זריקת פיגול אינו מוציאה מידי מעילה. אבל **בגמ'** (מנחות מז:) אי' דרב גידל איתותיב. [וזה כוונת הרא"ש]. אך נח' **הראשונים** האם התיובתא קאי רק על סוף דבריו דזריקת פיגול אינו מעלה אימורי קדשים קלים לידי מעילה[ג]. וכ"כ **הרש"ש**[ד].

והמהרש"א (קידושין נו:) דייק מדברי **התוס'** (שם) דבפיגול פקע איסור מוקדשים[ה] [ועובר רק באיסור

יא. [ויל"ד מ"ש מהא דאפשר להתפיס איסור הנאה מאיסור אכילה]. ולכאורה נקט דהתפסה הוה המשכת קדושה (וכמ"ש הר"ן שבועות ח. בדה"ר), אבל למש"כ **האחרונים** דהוה רק קביעת מקום הקדושה ל"ש סברת 'לא אלים'.

יב. ולכאורה סייעתא לדבריו מלשון השיטמ"ק (הנ"ל).

יג. ונתקשה בזה מסברא, והביא ששאל את **הגרי"ז** ואף הוא נסתפק בזה. ושאל את **החזו"א** ואמר לו דהוה דבר הנדור.

יד. **והגרי"ז** הביא דכ"ד **הרמב"ם** (פסוהמ"ק יח ז) דאימורים מתירין את הבשר. [וביאר דהוה דין בחפצא דעדיין לא קרבו מתיריו]. **והאחרונים** הביאו דכ"ד **רש"י** (סוכה ט. ד"ה על החגיגה, וכן קידושין נב: ד"ה משלחן).

א. **והרא"ש** פי' דאילו לן קודם זריקת הדם לא מקרי 'נותר'.

ב. **והרא"ש** ביאר דנותר של עולה 'שמו עליו' ואסור [אף] מחמת נדרו.

ג. **ותוס'** (מנחות שם) הביא דיש דל"ג דאיתותיב.

ד. ועוד העירו די"ל דאף דיצא מתורת מעילה, מ"מ דברי רב גידל קיימין לענין דלא הותר הבשר, ויש עליו 'איסור אכילה' דקודם זריקה.

ה. ואינו ממון גבוה [אלא איסור כדין הנאה בעלמא].

פיגול], **והמהרש"א** הקשה מנלן. **והקרנ"ר** ציין דבסוגיין מפורש דשייך התפסה באיסור קדשים שבפיגול[ז].

רכח) **סד"א כאיסור נותר כאיסור פיגול, והו"ל מתפיס בדבר האסור וכו'.** [ויש עליו ב' שמות איסור, ואיסור נותר לא הוה דבר הנדור]. **והמחנ"א** (נדרים י) הביא ממסקנת הגמ' דהמתפיס בדבר דיש בו ב' איסורין, וא' מחמת נדרו, אמרי' דהוה מתפיס בדבר הנדור [והקשה ע"ד תוס' שבועות, ע' בסמוך]. **והאו"ש** (ג ה) ציין **דהתוס'** (ד"ה אבל) הק' כעי"ז דמוכח (כאן) דאמרי' דמעיקרא קמתפיס, ולא באיסור נותר דהשתא. **ותי'** דמוכחא דדעתו לאסור[ח]. ועוד תי' דאיסור הנותר הוה מכח קדושת הקרבן.

רכט) **והוא שנדור באותו היום וכו'. הר"ן** פי' שנדר שלא יאכל בשר וכו'. [דהוה התפסה בקונם]. ואף דלשון ההתפסה ב'יום', היינו באיסור של היום. אבל **הרמב"ם** (ג ה) כתב דנדר לצום, והתפיס יום זה יהא עליו כיום שמת בו אביו.

ובפשוטו מבואר דשייך התפסה אף באיסור גברא[ט]. **ובחי' ר' שמואל** כתב די"ל דהרמב"ם לשיטתו דשייך התפסה בשבועות (ע"פ הסוגיה שבועות כ:, ע' לקמן יד.), אלא דיש תנאי בשבועה שיוציא השבועה מפיו. ועוד כתב די"ל דבתענית יש גדר 'יום תענית', והוה כעין איסור חפצא.

רל) **דקאי בחד בשבא וכו'.** [ואמר כיום שמת אביו].

והרא"ש פי' לא שאמר בפירוש [שתולה ביום שמת אביו], אלא תלה דבריו באותו היום. ומש"ה ילפי' דבעיקרא קמתפיס, כיון דהנודר מכוון לאסור. וכעי"ז כתב **הר"ן**. [**והמפרשים** האריכו לפרש דבריהם]. **ותוס'** הקשו דנימא דמתפיס במעיקרא, דקודם שמת אביו. **ותי'** דא"כ אין לזה שום משמעות.

אבל **הרמב"ם** (ג ה) כת' דאמר הרי יום זה כיום שמת וכו'. **והלח"מ** הקשה דכיון דהרמב"ם פסק בעיקרא קמתפיס, א"כ הול"ל דהתפיס בסתם [כדברי הגמ']. **והקר"א** ביאר דלרמב"ם איירי דאמר 'כיום שמת אביו', ומ"מ יל"פ כוונתו ליום הזה בשנה שבינתיים, דלא נדר. [ובזה תי' הגמ' דנדור ובא].

רלא) **ר"ן ד"ה ומשני שמואל.** מהו דתימא כיון דאפי' לא נדר אסור מדרבנן, כי נדר נמי לא חייל נדרא. בפשוטו משמע דלא חל נדר על איסור [דאורייתא[י]], **ורש"י** (שבועות שם) מחקו דהנדרים חלים על דבר מצווה[יא]. אבל **תוס'** (שבועות כ:, ושו"ע רטו ו) ביארו דכוונת הגמ' דדבר שתלה בו לא מקרי דבר הנדור, כיון דאסור אף בלא נדרו. ואף דחל הנדר על האיסור, ל"מ להתפיס בו [דנחשב שמתפיס בעיקר האיסור]. [וס"ד דאף באיסור דרבנן אמרי' הכי. קמ"ל דבאיסור דרבנן נחשב דבר הנדור ומהני התפסה]. **והרא"ש** ביאר [סברת התוס'] דכי מתפיס בעיקרא קמתפיס, ולא מקרי דבר הנדור[יא].

אבל **המחנ"א** (י) דייק מדברי התוס' דאף היכא דיש עליו ב' איסורין כהדדי לא נחשב מתפיס בדבר הנדור[יב]. והקשה דמבואר בסוגיין [לעיל גבי עולה, ולקמן יג. גבי בכור] דהיכא דיש ב' קדושות נחשב דבר הנדור. **והאו"ש** (ג ה) ציין **דתוס'** (ד"ה אבל, בסו"ד) רמזו לזה, דלפי' השני [דדין נותר הוה מחמת קדושת הקרבן] ניחא ההיא דשבועות פ"ג.

רלב) **בא"ד א"נ סברה הך סוגיה וכו', דהא לא אסר אלא לדידיה, אפי' הכי מקרי דבר הנדור.** משמע דקמ"ל קרא ד'לאסור איסור' דאף קונמות

והאחרונים (שם) דחו דכוונת התוס' פיגול של קדשים קלים, דהוה ממון הדיוט. אלא שאסור משום שם פיגול.

ו. וכן **הרש"ש** (שם) ציין דמפורש (מעילה ג:) דיש בהם מעילה. [ע' לעיל].

ז. וכ"כ הרא"ש, ועד"ז הרא"ש (לק' יח:).

ח. ודלא כמ"ש **הר"ן** (שבועות ח. בדה"ר).

ט. וקמ"ל דבאיסור דרבנן חל הנדר.

י. ותוס' (שם) תי' דהא דאי' (לקמן טז) דחל נדר, היינו בנודר לבטל את המצווה. אבל הנודר לקיים את המצווה לא חל. דאין איסור חל על איסור. [וע"ע בר"ן לקמן יח.].

יא. משמע דשייכא לסוגיין, וצ"ע. [והעירו דבסוגיין הוה בעיא דלא איפשיטא].

יב. יל"ד האם הוא ספק במה מתפיס, או דכיון דאינו מוכיח לא נחשב התפסה כלל. או דדבר האסור נחשב יותר עיקרי מאשר קדושה בידי אדם. או דלא נחשב דבר הנדור, כיון דבלאו הכי הדבר אסור [ולא משמע כן, דא"כ אף במתפיס להדיא].

נחשב דבר הנדור, וכ"כ **הרשב"א** ד'כי ידור נדר' לא ילפי' אלא בתולה בדבר הנדור לכל כקרבן, אבל תולה בדבר האסור לו לבד בעי קרא דלאסור איסור.

והתוס' רי"ד כת' אף דבעינן 'נדר לד'', שיהא אסור לכל העולם (ע' בסמוך), מ"מ מהני התפסה בנדר שאסור רק לו, דכיון דבא מכח קונם יכול להתפיסו [משמע דהגדר דמתפיס בתחילת דיבורו].

ובחי' ר' שמואל האריך [דאף למסקנא] גדר התפסה בקונם פרטי הוה דין נוסף, מלבד דין התפסה בקרבן. **והאחרונים** הביאו **דהרמב"ם** מנה גדרי התפסה בפרק א', ושוב כת' (שם ג ג,ד) הביא דהמתפיס בנדרים חייב, שנדר וחבירו אמר 'ואני', וכן אסר בשר עליו, ונדר בתענית וכו', דמהני התפסה. וצ"ב אמאי חילקו מפרק א', אלא דהתם איירי בהתפסה בקרבן. והכא איירי בהתפסה בנדר פרטי, דהחפץ אינו דבר האסור.

רלג) **בא"ד שמעי' לנודר מגבינה של נכרים וכו' והתפיס בהן, דמתפיס בנדר הוי וכו'.** [ע"פ הסוגיה בשבועות עי"ש]. **והב"י** (ס"ס רה) ציין דמבואר בדברי הר"ן דהמתפיס בדבר האסור מדרבנן נחשב 'דבר האסור'. שהרי אינו נאסר בתורת נדר[יג].

כחלת אהרן

רלד) **רא"ש ד"ה כחלת.** ואע"ג דמיתסר ע"י פיו וכו'

דמעיקרא נמי אסור משום טבל, ופיו לא אסר אלא התיר[יד]. וכ"כ **התוס'**. **והתוס' רי"ד** כתב דלפ"ז היה מהני להתפיס בביכורים, דאינו אוסר את הגורן [וע"ע **רש"ש**]. **והתוס' רי"ד** חלק דל"מ [ע' בסמוך].

ומשמע מדבריו דאיסור תרומה [לזר] הוא משום שנשאר עליו שם טבל. **והאתוון דאורייתא** (ב) חקר בזה אי איסור תרומה הוה איסור חדש משעת הפרשה, או שאיסור טבל במקומו עומד [כלפי זרים], אלא שבשעת הפרשה הותר לכהנים. ודייק מלשון **התוס'** דרק ה'איסור' שבו הוה מחמת הטבל שבו, אבל 'קדושת' התרומה חל ע"פ דיבורו[טו]. ושוב דחה דבאמת האיסור טבל הלך, אבל מ"מ כיון דלא היתה מותרת בפועל לפני נדרו לא נחשב דנאסר ע"י הדיבור להחשב דבר הנדור.

ותוס' (יבמות פו. ד"ה מה) כת' **דלרש"י** יש חיוב מיתה בטבל משום דיש בתוכו תרומה[טז]. ותוס' הקשו דאי מטעם זה לא ליתסר טבל לכהנים[יז]. [וע"פ דברי רש"י י"ל דתרומה לא נחשב דבר הנדור, דאיסור התרומה קיים מעיקרא בעודו טבל, ולא חל ע"י קריאת השם. וכן משמע **בריטב"א** (לק' יח:)[יח]].

ורע"א (במשניות) הק' דאף כשקורא שם תרומה בעודו שבלים נאסר משום תרומה. ואף דעדיין לא נאסר משום טבל. וכה"ק **המהרי"ט** (א נג). **והמהרי"ט** תי' דהוה הוכחה דהאיסור לא חל ע"י דיבורו, אלא ע"י הפרשתו חל שם תרומה, וממילא אסור לזרים [וכתב דאף דברי הר"ן הוה עד"ז].

והר"ן (בראש העמ'[יט]) כתב דתרומה נחשב דבר האסור, דאיסורו לאו משום נדרו הוא, כיון דשרי לכהנים. אלא איסורא דרמי רחמנא עלה. [דעצם הפרשת תרומה להחיל עליו 'שם תרומה', והתורה אוסרתו]. **ובחי' ר' שמעון** (ט) הק' דאף בהקדש נימא דשורש האיסור משום שמייחדו לגבוה, ויחשב דבר הנדור. ותי' דגדר הקדש דהמקדיש עושה איסור לכל העולם, מלבד מה שמייחדו לגבוה. אך הק' דהא מנ"ל[כ]. **ור' שמעון** ביאר דגבי הקדש, המקדיש מייחדו לגבוה, ובזה חלו בו דיני מעילה, ומש"ה נחשב דבר 'נדור'[כא].

יג. ולא אמרי' דכיון שהוסיפו חכמים בזה איסור יחשב דבר הנדור [שנאסר בידי אדם], שייך בו התפסה.

יד. **והריטב"א** (לק' יח:) פי' דעד שלא הפרישו איסורו בתוכו, אלא שמחוסר הפרשה.

טו. שהרי בתרומה יש חיוב חומש לזר, ועשה דמשתמרת תרומותי.

טז. ומש"ה לא איצטריך קרא לחיוב מיתה [ביד"ש] בטבל. [וע"ע **ר"ן** (לק' פד:) שכת' כעין סברא זו בטבל של מעשר עני].

יז. וע"ע **קובה"ע** (לח י).

יח. אבל לשון **הריטב"א** (לק' יג:) כדברי הרא"ש.

יט. **והר"ן** (כאן) כת' [בקיצור] כיון שאינו אסור לכל דבר האסור מקרי. [ולכאורה כוונתו כסימן, וע"ד מש"כ לעיל. אבל יל"פ ע"ד התוס' רי"ד].

כ. והביא דמבואר **בר"ן** (לק' לד) דיש מעילה אף דבר שנקנה להקדש ע"י קנין ד' אמות [וה"ה קנין חצר], ע"כ דלא תליא בקדושת הפה.

כא. וכן בכל קונם, ההבדלה נעשית ע"י הנודר, ואף דה'לאו' חל ע"פ דיני התורה.

והראב"ד (בהשגות א יא) כתב מפני שהחלה ותרומה הם נכסיו של כהן, ומש"ה המתפיס בהן מותר[כב]. והרשב"א (יא:, ויב.) ביאר דאינו נאסר לזרים מחמת נדרו, אלא שנאסרו לזרים מחמת שהתורה זיכתה חזה ושוק לכהנים להיות כנכסיהם, שלא יהא אחר זוכה באכילתן. וכתב אע"ג דצריך לקרות שם, מ"מ לאו קרבן הם דמותרין למקנת כספו של כהן [דאף עבד כהן אוכל תרומה].

והראב"ד כתב אבל הבכור אינו אלא לזכרי כהונה. [וכוונתו להק' דמבואר בסמוך דלחד מ"ד מהני התפסה בקדושת הבכור, ונימא דאסור לזר משום דהוה נכסי כהן. ואפ"ה נחשב דיש בהם קדושה, דהוה דוקא לזכרי כהונה]. וכ"כ הרשב"א. והמפרשים תמהו דמבואר להדיא (זבחים קב: ובתוספתא) דנאכלים לכהנים ועבדיהם ונשיהם (וכ"פ הרמב"ם מעשה"ק י ה ובכורים א ה,י).

והלח"מ ביאר דכוונת הראב"ד שנתינת הבכור הוה דוקא לזכרי כהונה, אף שמאכילו לבניו ולבנותיו[כג]. וכ"כ הרמב"ם (בכורים א י) שבכור ניתן דוקא לזכרי כהונה[כד], שהרי אין מקריבו אלא איש. אך צ"ב במה תלי הא דאינו ניתן אלא לזכרים, ואיזה חילוק בין מתנות שדינם דוקא לאהרן ובניו[כה] [ולא בנותיו][כו].

ועוה"ק הלח"מ דאף תרומת לחמי תודה ניתן רק לזכרי כהונה[כז].

והתוס' רי"ד כתב דכיון דמותר לכהנים לא נחשב דבר האסור, דבעינן איסור נדר לד'. והביא מהגמ' (בע"א) דבשר חטאת ואשם לא נחשב דבר הנדור, שהרי מותר לכהנים [ולכן הגמ' העמידה דוקא בנותר של עולה[כח]]. ובחי' ר"א מן ההר (לק' יח:, ושיטמ"ק שם בשם שיטה) כת' בשם רש"י דבעינן נדר לד', שיתפיס בפני דבר הקרב ע"ג מזבח[כט] [או לבדק הבית][ל].

אבל הרמב"ם (א יא) כ' דל"מ התפסה בחלת אהרון ותרומתו, דאין שום דרך להביא בנדר ונדבה. [משא"כ חטאת ואשם, ע' בסמוך. והראב"ד חלק הו' לעיל]. וכ"כ בפיה"מ (פ"ב). והנמוק"י (ג:) כתב טעמא דתרומה דלא מצי למעבד תרומה מילתא דלא מחייב בה.

מעשר בהמה – במשנה (לקמן יח:) מבואר דמהני התפסה במעשר בהמה, והר"ן (שם) פי' דהיה קורא לעשירי עשירי, ולכן נחשב דבר הנדור. והרמב"ם (א יג) כת' דקדושתו בידי אדם [ע"י שמונהו עשירי, וע"ע לק' יח:]. [ולכן לא דמי לבכור]. וכ"כ הראב"ד (א יא) ור"א מן ההר[לא]. והראשונים הק' דאף תרומה חל ע"י מעשה הפרשה, ולא נחשב דבר הנדור. [ע' לעיל].

כב. וביאר דהוה כחולין לגבי ישראל, שזו נכסי כהן ונכסי אשתו ובנותיו.

כג. אבל לשון הרשב"א שמאכילו לזכרי כהונה, ונקט דבכור תם [שהוקרב] נאכל דוקא לזכרי כהונה. וצ"ע דהוא נגד התוספתא. [ואפשר דנקט דיש בזה מח' הסוגיות, וצ"ע].

כד. ודעת הרמב"ם (שם) דאף פדיון הבן ופדיון פטר חמור הוה לזכרים ולא לנקיבות, דדרשי' לאהרן ובניו. ודין הבכורות כולן שווה לזכרים ולא לנקבות. [ונח' בזה הראשונים, ואכמ"ל].
ודעת הרמב"ם (בכורות א טו) כת' דנותן את הבכור לכל כהן שירצה. [ואף בבכור תם יש לו טובת הנאה ונותנו לאיזה כהן שירצה. אך אפשר דדוקא כהן שראוי להקרבה]. ויש ראשונים שנותנו דוקא לאנשי משמר (ע"פ הירושלמי חלה ד ד).

כה. ואף פדיון הבן ופדיון פטר חמור ניתן רק לזכרי כהונה (לדעת הרמב"ם הנ"ל), ואף דאין בהם שום קדושה אלא הוה ממונו של כהן.

כו. ובס' קרית מלך רב (שם) ביאר סברת הראב"ד דכל שניתן אף לבני ביתו של כהן לא דמי לקרבן [שיחשב כדבר הנדור], אלא כדבר האיסור שהתירו הכתוב לכהן ולבני ביתו ואסרו לישראל. אבל בכור שניתן דוקא לזכרי כהונה דמי לקרבן, ונחשב דבר הנדור כיון דצריך להקדישו.

כז. ויש שתי' דדין נתינת לחמי תודה הוה לכהן המקריב, וממילא דוקא זכרי כהונה. ול"ד לנתינת בכור תם, שנותן לאיזה כהן שירצה, ואפ"ה יש תנאי דוקא זכר ולא נקיבה.

כח. ויל"ד דיש לדייק לאידך גיסא, דמקשה הגמ' מנותר של שלמים, משמע דנותר של חטאת ואשם לא נחשב שיש צד היתר.

כט. וכ"כ השיטמ"ק בשם הרי"ץ וז"ל אינו ראוי להקריב, וגם לא לבדק הבית [ומש"ה ל"ש התפסה, [אפי' נאמר דהפריש וקרא לה שם חלה קרי נדור]. [ובתחילת דבריו כתב דלאו ע"י נדר נאסרין לזרים, וגבי אהרן וזרעו מותרת, וכעין דברי הר"ן].

ל. וצ"ע דהא מהני התפסה בקונמות.

לא. ור"א מן ההר (יח:) הביא בשם רש"י דמעשר בהמה נחשב דבר הנדור דצריך לומר בשעת עישור 'הרי זה מעשר'. [וצ"ב דאף כשאינו קורא שם העשירי קדוש מאיליו (וכדא' בכורות נח:). וי"ל דמ"מ מצווה לקרוא שם. ואפשר דאינו נחשב דבר הנדור אא"כ אמר]. ור"א מן ההר חלק שקדושתו בא ע"י אדם, ולא כבכור דהרחם מקדש.

והרשב"א הק' דמעשר בהמה מותר לכל אדם[לב], א"כ אמאי חשיב דבר הנדור.

והרשב"א כת' דמעשר בהמה נקרא קרבן [ולכן לא דמי לתרומה דהוה ממון כהן]. וכתב עוד צריך קריאת שם לאסור העשירי, ולא הוה להתיר העדר [משא"כ תרומה שבא להתיר את הטבל, וכדברי הרא"ש הנ"ל][לג].

ויש אחרונים שפי' דאם קרא לתשיעי או י"א עשירי, דקודש ע"פ דיבורו[לד].

ובפיה"מ לרמב"ם (מהד' קמא שם) כתב דמעשר בהמה הוה קרבן שלמים, ויכול אדם להתנדב קרבן. [ו'שם' זה יכול להתנדב, ואף דאינו יכול להתנדב קרבן למעשר[לה]]. ועד"ז כת' הקה"י (יב) דמעשר בהמה הוה בכלל שם שלמים[לו], ואינו שם קרבן בפנ"ע[לז].

רלה) **רא"ש ד"ה הא.** המביא וכו' נותן א' לכהן. משמע דהמביא מפריש התרומה. והמקד"ד (כט א בסופו) נסתפק מי הוא בעלים לתרום, המקדיש או הכהן. ולשון המפרש (בע"ב, עי"ש ב' פי') דהכהן מפריש.

דף יב:

רלו) **רא"ש ד"ה כגון דאפרשן בלישה.** לאו דוקא, דקודם שחיטת הזבח לא שייך לקרותם תרומת לחמי תודה. וביאר דשחיטת הזבח מקדשת את הלחם [קדושת הגוף], וכמ"ד (רבי, פסחים יג:) דב' דברים המתירין מעלין זה בלא זה[א].

ותוס' (נדה ו:) כת' דאף קודם שחיטה יש עליהם קדושת [הפת, וי"ג הפה], ואסור לשנותם בחלה אחרת[ב]. וכדאמרי' בסוגיין דאסר הכבר שהתפיס בו. אבל התוס' הרא"ש (נדה שם) כתב דאפשר דיכול לשנותם דאכתי לא קדשי, ולא קרא שם. אלא [דנקרא בסוגיה שם תרומת לחמי תודה בעודם עיסה] שיחדם לשם תרומה לעשותם יפה.

והמפרש כת' דלאחר שנתקדשו לחמי תודה בשחיטה נאסרו לכל העולם, ונעשה טבל עד שהופרשה התרומה. מבואר דיש בזה גדר טבל[ג]. ובגמ' (מנחות עז:) מסתפקת האם תרומת לחמי תודה יש לזה דיני תרומה. ויש שדנו דלכאו' אף דין טבל תלי בספק הנ"ל[ד].

רלז) **דשקל חדא מחמין וכו'. פי' הר"ן דעשה י' חלות מכל מין.** ואחר שהפריש התרומה אופה השאר לחלה גדולה. וכ"כ הרא"ש ורש"י (נדה ו:). והרמב"ם (מעה"ק ט כב) סתם שיפריש א' מכל קרבן כשהן בצק. והמשנ"ל ציין לדברי הר"ן ורא"ש [וכתב דוק היטב].

והמנח"ח (סוף מצוה קמא) תמה [על הר"ן והרא"ש] למה יעשה י' חלות, הא יוכל להפריש תרומה בעוד הכל עיסה גדולה.

והמנח"ח תי' דצריך לתרום לפי מנין או מדה, דאינו רשאי לתרום באומד[ה]. והאחרונים (יונת אלם ט, קה"י על המקד"ד כט ב) כת' [דדעת הראשונים] דההפרשה

לב. והרשב"א הוסיף יותר מתרומה וחלה. [דתרומה וחלה מותרים לזרים ומש"ה נחשב דבר האסור, ע' ר"ן יא: סוה"ע].

לג. והרש"ש (יג.) דן דיכול לפטור עצמו, ע"י שמפזר ואין צירוף. והקשה דאף בכור יש אופן לפטור.
והגרי"ז (הו' לקמן יג.) כתב דמעשר בהמה אין גוף הקרבן חובה, אלא דלא יתכן היכי תמצא בלא חובה. [וצ"ב הא מנלן].

לד. והקה"י (שם) הקשה דתליא במח' (נזיר לב) אי מהני אף במתכוון לכך, או רק בטעה.

לה. אך צ"ב מ"ש מבכור, וע"ע בסמוך.

לו. והקה"י הביא כן מדברי הרמב"ם בפיה"מ (זבחים ה) דיש כמה סוגי שלמים, דכתיב בתורה 'תורת' גבי חטאת, וגבי אשם ועולה ושלמים. אבל מעשר ובכור הוה בכלל שלמים. וה"נ חטאת נזיר וחטאת חלב נחשב שם חטאת, אע"פ שהוא סוג אחר.

לז. וע"פ דברי הרמב"ם דחטאת נחשב נודב, כיון דיכול לידור נזירות, וסגי דיש אופן להתנדב 'שם קרבן' זו [וכת' דהכא כו"ע מודו ע"ש].

א. ובברייתא (שם) מבואר דהלחם קדוש ואינו קדוש.

ב. ודוקא לענין קדושת הגוף ליפסל בלינה ובטבול יום תלי בשחיטת וזריקת הזבח.
[ולכו"ע קדושת דמים חל בקדושת פה, אלא דהרא"ש נקט דל"ש בזה תרומת לחמים קודם שנעשית קדושת הגוף, דעדיין לא הוקבע לקרבן זו. ותוס' חידשו דמהני קדושת הפה שאסור לשנותם].

ג. והביאו שכ"כ הראב"ד בתור"כ (צו פרק יא ו) דתרומת לחמי תודה מתרת השאר לבעלים, כתרומת גורן שהיא מתרת את השיריים.

ד. והאו"ש (מאב"א טו טז בסו"ד) כת' דספק הגמ' הוה [רק בזה] האם חייבין מיתה כטבל.

ה. ולאו אורח ארעא לשקול. ול"ש מדידה מדוייקת בעיסה.

של תרומת לחמי תודה בעי חלה מתוך י' חלות, ולא סגי בעשירית בכמות הסולת. אך הקשו דל**תוס'** (נדה הנ"ל) לא חל שם תרומה קודם שנתקדש הלחם, ובשעת הפרשה כבר אינו א' מי'.

דף יג.

רלח) **מיבעי ליה למתפיס בחטאת ואשם וכו' שהוא מתפיס בנדר. הרא"ש** כת' אע"פ שהוא מחוייב, צריך להקדישם. **והר"ן** כתב דהוא בורר בהמה זו[א].

אבל **הרמב"ם** (א י) כתב דהחטאת והאשם אע"פ שאינן באין בנדר ונדבה, אפשר לבוא מחמת נדרו. דהנודר בנזיר מביא חטאת, ואם נטמא מביא אשם. לפיכך האומר פירות האלו כחטאת או כאשם וכו' אסורין. **והראב"ד** (יא) השיג, וכן **התוס' רי"ד** תמה על הרמב"ם[ב]. **והגרי"ז** (נזיר ד) הביא דמבואר מדברי הרמב"ם דנחשב דבר הנדור אף היכא דקדושת בהמה זו לא הוה ע"י נדר, אלא סגי דמין קדושה זו באה בנדר ונדבה. ועי"ז חשיב דבר הנדור[ג].

ומבואר **ברמב"ם** (נזירות ג יד) דמהני התפסה בנזירות שמשון. **והאחרונים** הק' דפשטות הגמ' (נזיר ד:) דל"מ, דאינו דבר הנדור [למ"ד דהמלאך אסר את שמשון, ולא מצאנו נזירות זו ע"י נדר, וע' לקמן]. **והקר"א** תי' דכיון דאשכחן נזירות בנדבה, ומין הנזירות הוה ע"י נדבה[ד]. [וע"ד הנ"ל].

מתפיס בבכור

רלט) **לנולד בכור בתוך ביתו שמצוה להקדישו.** ואף דבשעת פטר רחם נתקדשה ממילא, ואפשר להקריבו בלא להקדישו שוב, מ"מ יש מצווה להקדישו [קדושת פה]. וצ"ב דמאחר דכבר הוה קדוש מה הוסיף קדושה הנוספת. **ור' שמעון** (הו' בחי' ר' שמואל) הק' עוד דהבכור הוה קדשים ממילא, א"כ אינו שלו להקדיש. **ור' שמעון** תי' דהתורה חידשה דיש לו בעלות בבכור לענין להקדיש. וכיון דיש לו בעלות להקדיש חל בו קדושה נוספת[ה].

ובחי' ר' שמעון (ט) כת' דגדר הדבר כמו מעשר בהמה, דהמצווה לקדש את העשירי, אלא דאף אם הוא לא מנאו הוה קדוש מאיליו. אבל במקום דהוא מקדיש אינו נעשית קדוש מאיליו. וה"נ בבכור, כשהבעלים מקדיש יש בו קדושה מחמתו, ופקע קדושתו דנתקדש בלידה מאיליה.

רמ) **שם. שמצוה להקדישו.** ומש"ה נחשב דבר הנדור לר' יעקב. **והלח"מ** (א טו וכן השעה"מ א יג) דה"מ במקום שהבעלים הקדישו, דלר' יעקב מהני להתפיס בקדושה שהקדיש הבעלים. **והמחנ"א** (נדרים י) הביא דיש על הבכור ב' קדושות[ו], ומבואר דמהני התפסה בחפץ שיש בו ב' קדושות וסגי דקדושה השניה הוה דבר הנדור [וע' מה שהו' לעיל יב.].

אבל **הגרי"ז** (נזיר ד, והו' בגר"ח סטנסל קצז) נקט דלר' יעקב מהני התפסה אף היכא דלא הקדישו בפיו. דכיון דמין קדושה זו אפשר ע"י נדר ונדבה נחשב דבר הנידר. [וכדעת הרמב"ם גבי חטאת ואשם]. ואף קדושת בכור חל ע"י קדושת פה [לר' יעקב] ומש"ה נחשב דבר הנדור.

רמא) **ומאן דשרי כי לא מקדיש ליה מי לא מיקדיש.** ואף דמצווה להקדישו לא נחשב 'דבר הנדור' כיון דקדוש אף בלאו הכי.

והרמב"ם (א יג) פסק דהאומר הרי הן עלי כבכור ל"מ, שאין קדושתו בידי אדם, ואינו יכול להתפיסו בנדר שנאמר לא יקדיש איש אותו. **והגרי"ז** (בגר"ח סטנסל) דייק דהרמב"ם הוסיף טעם גבי בכור, דילפי'

א. **והרש"ש** העיר דאפשר להתחייב חטאת לפטור חובתו של פלוני. [ויל"ד דנחשב קרבן של המתכפר, ואצלו אינו נדבה].

ב. והקשה 'אנא ימצא שיבא בכור ע"י נדר'.

ג. ובחי' **ר"א מן ההר** (יג:) כתב דכל הני אין באין בנדר ונדבה 'לעולם'.

ד. והביא **הקר"א** דכעי"ז מצאנו [בירושלמי] דמהני התפסה כחרמו של עכן, ואף דהוה בידי שמים. וכן אילו של אברהם [הו' לעיל י:]. וע"כ דסגי במה ש'מין' הקרבן בא נדבה.

ה. וכ"כ **הקוב"ש** (ח"ב שבועות ז) דאינו מעשה אמירה בעלמא, אלא סיבה נוספת לקדושה, כמטיל מום בבע"מ.

ו. אבל לדברי ר' שמעון (הנ"ל) היכא דהקדישה בפה ליכא קדושה.

שאינו יכול להתפיסו בנדר. וביאר דילפי׳ שקדושת בכור אינו בא בנדר ונדבה. ולא אמרי׳ דמין קדושת קרבן בא בנדבה, ואף בכור הוה בכלל שאר קרבנות. אלא ילפי׳ דבכור הוה בפנ״ע.

ושוב כת׳ **הרמב״ם** (שם טו) דהמתפיס בבשר בכור לפני זריקה אסור, אבל לאחר זריקה ל״מ התפסה. [ולא דמי לבשר קדשים קלים מהני התפסה, דבעיקרא מתפיס]. **והראב״ד** תמה דאי כר׳ יהודה, אף קודם זריקה ל״מ [ומ״ש מתפיס בבכור או בבשר הבכור]. ואי כר׳ יעקב אף אחר זריקה יהני, דבקדשים קלים קי״ל בעיקרו מתפיס. ועוד תמה **הכס״מ** דהוה נגד הגמ׳ דהק׳ אילימא קודם זריקה וכו׳[ז].

והכס״מ הביא בשם **ר״א בן הרמב״ם** (ברכת אברהם מו) שתי׳ דהרמב״ם פסק כר׳ יהודה דל״מ התפסה בשם בכור. אבל ׳בשר בכור׳ [קודם זריקה] יש עליו קדושת שלמים [דהוה דבר הנדור], ולכן הוה מתפיס בקרבן [וכתב דבזה לא אפשיטא, והוה ספק דאורייתא]. **והאחרונים** ביארו דאף בכור הוה בכלל ׳שם שלמים׳, וכל המח׳ בסוגיין כשמתפיס ב׳שם בכור׳.[ח]

והגרי״ז (גר״ח סטנסל) ביאר דהיכא דמתפיס ב׳שם בכור׳ לא נחשב דבר הנדור, אבל כשמתפיס בבשר המונח לפניו מהני התפסה בדין קדש שחל על הבשר, דמין קודש נחשב דבר הנדור.

אבל המתפיס לאחר זריקת דמים מותר, ולא אמרי׳ דבעיקרו קמתפיס [דומיא דבשר שלמים לאחר זריקה], דגבי בכור אי אמרינן בעיקרו קמתפיס הוי התפסה ב׳שם בכור׳, ומתפיס בבכור מותר. ודוקא כשמונח הבשר לפנינו קודם זריקה נחשב מתפיס בשם קרבן.

אבל **בחי׳ ר״א מן ההר** הביא דאף לר׳ יעקב ל״מ התפסה ב׳שם בכור׳, אלא בבשר שהוא לפניו. ולהא מילתא דמי לדבר הנדור. והביאו דהג״ר **נחום** ביאר דמהני התפסה רק ב׳מעשה ההקדש׳, אבל עיקר קדושת הבכור אינו מחמת נדר, ול״ש שיתפיס.

רמב) **רא״ש ד״ה הא דאמר.** בשבא וכו׳. משמע דבפתח אמרי׳ לא קרבן לא אוכל לך, ודלא כמ״ש **הרא״ש** (לעיל יא. [שייך ליא:]) דדוקא כשאומר ׳לא קרבן׳, אבל לקרבן בפתח לא אמרי׳. וכה״ק **הב״י** (רד), וכתב דהרא״ש (לעיל) קאי קודם דברי רב אשי, אבל מדברי רב אשי הגמ׳ חזרה בה. **והמשנ״ל** (א יח בסופו) ביאר דברי הרא״ש באופן אחר.

רמג) **ר״ן ד״ה לקרבן.** אבל אמר לא אוכל שרי. ומשמע דקאי אף א׳בקרבן׳, ואמרי׳ דנשבע בחיי קרבן [וכמ״ש **הר״ן** ד״ה כקרבן, ולעיל יא.]. **ורע״א** תמה דהאומר ׳בקרבן׳ לא שייך בחיי קרבן, א״כ יל״פ כקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. **ובתוס׳ הרא״ש** הקשה כעי״ז, ותי׳ דהאומר קרבן וכקרבן לא אוכל לך, כיון דסיים דבריו לא אמרי׳ בקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. ורק באומר ׳לקרבן׳, דהלשון מצד עצמו חסר, אנחנו משלימים דבריו.

רמד) **רא״ש ד״ה האומר.** כל הני קרבנות חובה וכו׳ סד״א כיון דזקוק להביאם בע״כ. [וע׳ מש״כ למעלה בגדר חטאת ואשם]. לכאורה כוונתו דאף עולה מנחה ושלמים איירי באופן שהם חובה [וכגון עולת תמיד]. וצ״ב דסתם עולה הוה נדבה, א״כ אף אי ל״מ התפסה בקרבן חובה, המתפיס בעולה סתם יהני[ט].

רמה) **בא״ד תודה כללא בהדייהו דדמיא לחובה, דד׳ צריכין להודות וכו׳.** ומשמע ברא״ש דכה״ג נחשב קרבן חובה. **והפרמ״ג** (הקדמה לסימן ריט) דן היכא דנעשית לו נס אי תודה הוה קרבן חובה, וקי״ל דקרבן חובה אינה באה אלא מהחולין. אך הביא דמשמע דבכל אופן באה מהמעשר[יא].

ז. והביא נוסחא ישנה ברמב״ם דקודם זריקה ׳מותר׳.

ח. **והקוב״ש** (ח״ב שבועות ו) ביאר דיש ב׳ גדרים של התפסה, המשכת קדושה והתפסה בנדר שאסרו. ואף בבכור שייך המשכת קדושה [אף דאינו מחמת נדר] אלא דהמשכת קדושה שייך רק במחית הבשר קמיה, ול״ש אחר זריקה דליכא קדושה בעולם. אבל התפסה בנדר ל״ש בבכור [לר׳ יהודה].

ט. ואפשר דיהא נאמן לפרש דבריו במה נתכוון להתפיס [וע״ד הא דאי׳ לק׳ יח:].

י. וכ״כ **רש״י** (כת״י מנחות עט: בסה״ע) דד׳ צריכין להודות נחשב תודת חובה. **והאחרונים** העירו דאי׳ (זבחים קיז.) דכל הנידר ונידב קרב בבמה, ומבואר התם דאף תודה בכלל. דאף ד׳ צריכים להודות לא נחשב לענין זה קרבן חובה.

יא. [וע״ע חת״ס או״ח נא, שיטמ״ק מנחות עט:, תורי״ד ר״ה ה:, מהר״י פערלא לרס״ג עשה נט ס].

רמו) **חי קרבן. התוי"ט** העיר דקאי אף במנחה, ומה שייך בה חיים. וכן תמה עמש"כ **הר"ן** (יא.) בלא כ' אמרי' דחי קרבן קאמר, אף אעצים וכו'. **והרש"ש** (יא.) תי' דכל דבר נברא נקרא חי, ואף עץ מתקיים. וכן מצאנו הלשון בשר חי.

דף יג:

רמז) **והא ל"ל לר' מאיר מכלל לאו וכו'.** אבל **הרמב"ם** בפיה"מ פי' את המשנה משום מכלל לאו. **והתוי"ט** תמה דהוא נגד סוגיין.

רמח) **נעשה כאומר לקרבן יהא וכו'.** משמע דאיירי דאמר לְקרבן, ואפי' הכי מתרצינן לְקרבן יהא. וע' **תוס'. והמשנ"ל** (א יח) האריך בזה טובא.

דבר שאין בו ממש

רמט) **האומר לחבירו קונם פי וכו'.** והגמ' פי' דאסר פיו לדיבורו. **הראשונים** (ר"ן בגמ') ביארו דאסר את הדיבור. אבל **השיטמ"ק** הביא בשם **פירוש** שאסרו כל פירות שבעולם עלי אם פי מדבר עמך. ולפ"ז לכאורה ל"ש חסרון דבר שאין בו ממש [וצ"ע מהגמ']. **והרמב"ם** בפיה"מ דהאומר אם יהיה כך או אם אעשה כך הרי עלי קרבן כך וכך, הר"ז חייב על כל פנים לפי שזה סוג מסוגי השבועה[א]. וכ"כ **הרמב"ם** (ג יא) האומר הרי עלי קרבן אם אדבר וכו' ועבר על דבריו, או שאמר אם דברתי וכו', חייב קרבן. שאין אלו נדרי איסור אלא נדרי הקדש[ב]. [ומשמע מדבריו דאף בתנאי שייך חסרון אין בו ממש, אלא דהתנאי הוה גדר שבועה, ולא גדר נדר. וצ"ב].

רנ) **ר"ן ד"ה שהנדרים.** שהשבועות מיתסר גברא, ואיהו אית ביה ממש. [והר"ן ביאר דנדר הוה איסור חפצא, ומש"ה שייך דוקא כשחל על דבר שיש בו משש[ג]. משמע דשבועה ג"כ 'חל' על דבר שיש בו ממש, אלא דחל על הגוף. [וגדר שבועה דהוה חלות איסור, ולא רק דין לקיים דבריו].

רנא) **אמר רב יהודה באומר יאסר פי וכו'.** פי' **הר"ן** נעשה כאומר. וכ"כ **רוב ראשונים. והר"ן** (לקמן טז:) הביא בשם **תוס'** דכיון דהזכיר שם החפץ שאוסר עליו [פיו וידיו ורגליו] מתפרש שאוסר את החפץ כלפי הפעולה. [ויתבאר שם בעזה"י]. אבל **המאירי** הביא **י"מ** דדוקא באומר, וכ"כ **ר"א מן ההר** בשם **רש"י.** וכן דייק **הלח"מ** (ג יא) מדברי **הרמב"ם.**

רנב) **ר"ן ד"ה באומר.** המ"ל וכו' דאסור מדרבנן, שהנדרים חלים על דבר שאין בו ממש. [**ובחי' ר' שמואל** חקר בגדר האיסור דרבנן, האם החשיבו דחל הקונם על הדבר שאין בו ממש, או דהוה איסור גברא [וע' לקמן כמה ראיות לזה]. ומדברי **הרמב"ם** משמע דהוה דין דרבנן להתיר, ולא אמרי' דחל הנדר כלל ע"ע לקמן]. **והרשב"א** תי' דכיון דהמשנה סותמת דאסור, משמע דמדאורייתא.

ועוד תי' **הרשב"א** דהכא איירי באוסר על חבירו. ובאוסר על חבירו ליכא איסור דרבנן בדבר שאין בו ממש ודבר שלא בא לעולם[ד], ולא גזרו אלא במה שאוסר על עצמו. [**ורע"א** (בשו"ע ריג א) דייק כן אף מדברי **הרמב"ם**]. והאחרונים דנו דאם נאמר דגדר האיסור מדרבנן דחל קונם על הגברא, א"כ פשיטא דאינו יכול לאסור את חבירו. **והחזו"א** (קלו לדף ה ה) כתב די"ל דהר"ן לא פליג, אלא דהעמיד את המשנה באוסר על עצמו. אבל **האחרונים** הביאו **דבטור ושו"ע** (ריג א) מבואר דיש איסור דרבנן אף באוסר על חבירו.

א. והוסיף 'דע זה והבינהו היטב לפי שהוא מן המקומות שאפשר לטעות בהם טעות גדולה'. [משמע דבא לאפוקי מדברי ה'פירוש'].

ב. **ובגינת ורדים** (יו"ד ב ט ציינו בגליון מהרש"א) עמוד בשינוי הלשון, דבפיה"מ קראו שבועה, והרמב"ם בהל' קראו נדרי הקדש.

ג. ועד"ז כת' **החינוך** (ל) דגדר נדר הוא לאסור את המותר. ומש"ה דוקא דבר שיש בו ממש עי"ז הוא מכניס את הדבר בגדר איסור. דאילו דבר שאין בו ממש, את מה הוא מכניס. משא"כ שבועה דחל על דבר שאין בו ממש, דהשבועה תפול על גוף האדם, כלומר שגופו נתקיים לעשות אותו דבר. והגוף יש לו ממש.

ד. **והשעה"מ ורע"א** ועוד אחרונים תפסו בדברי הרשב"א דיש ב' תנאים, דאין בו ממש, והוה דבר שלא בא לעולם. ובחי' ר' שמואל תמה עליהם דדבר שלא בא לעולם הוה טעם לדבר.

רנג) **ידי למעשיהם. תוס'** הקשו דמעשה ידיו יש בו ממש[ה], כשיצר דבר ע"י ידיו. **והרשב"א** חלק דס"ד דהגמ' איירי שאסר את העשייה, וזה אין בו ממש[ו]. ולא אסר את מה שנעשית ע"י. והביא כעי"ז (ב"ב קמז:) דהאומר ידור פלוני בבית אין בו ממש, ואף דדירת הבית יש בו ממש. ועוה"ק דהוה דבר שלא בא לעולם, ואין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו[ז].

הדרן עלך פרק כל כנויי

ה. וכדאי' (כתובות נט. ולק' פה:), וע"ע ר"ן (לק' טז:).

ו. וכ"כ **התוס' רי"ד** שאפילו אם חקק הבקעת ועשאה כלי הוי דבר שאין בו ממש, שלא נתכוין לאסור גוף הבקעת שיש בה ממש אלא התיקון והמלאכה שעשה בה. וכין שגוף העץ מותר, התיקון שעשה בו הוא דבר שאין בו ממש, שאינו נתפש ומתמעט ביד.
והאחרונים דנו האם תליא בגדרי אומן קונה בשבח כלי.

ז. ולפ"ז מהני אם אסרו אחר שבא לעולם.

פרק ואלו מותרין

א) **כעבודת כוכבים, כעורות לבובים**[ח]. **הר"ן** פי' דקמ"ל דאף דיש בהם איסור חמור נחשב דבר האסור. **והאגר"מ** (יו"ד ד יט) דן דס"ד כיון דחל איסורן ע"י מעשה האדם יחשב דבר הנדור. קמ"ל[ט].

ב) **כבשר חזיר וכו'. דל"מ התפסה אלא בדבר הנדור.** **ובשו"ת הרא"ש** (יב ד,ה הו' בטור רה) כת' עפ"ז דהקונס עצמו שאם יעשה דבר פלוני יהא פיתו פת עבו"ם ויינו יין נסך אינו נאסר. אבל **השו"ע** (רה ב בשם שו"ת הרשב"א ג שיד) הביא י"א להחמיר דיכול לאסור ולענוש עצמו[י]. וכמו שהציבור יכולים לגזור על אדם ולהוציאם מהקהל, ולומר שפיתו אסור ויינו דינו כיין נסך. **והריב"ש** (תלב) ביאר שהוא כמו בי"ד על עצמו[יא]. [ויל"ד אי שייך לפרשת נדר[יב], או קבלה לדבר מצווה. או דילמא הוה דין עונש בפנ"ע].

ג) **כחלת אהרן וכתרומתו וכו'.** דנחשב דבר האסור, **והר"ן** פי' דכיון דמותר לכהנים ואסור רק לזרים, והוא הפרישו סתם לשם תרומה[יג]. **והראשונים** (הו' לע' יב.) כת' בזה כמה טעמים נוספים. ועי"ש.

ד) **הרי את עלי כאמא פותחין לו פתח וכו' שלא יקל ראשו לכך.** ורבא (בגמ' יד.) העמיד בעם הארץ. **והראשונים** הביאו מהגמ' דדוקא בסיפא במדיר את אשתו בדבר האסור החמירו, אבל ברישא אף ע"ה ל"צ להתיר[יד].

והר"ן פי' דדוקא אשתו, מפני שדרכו לאוסרה. וגזרו אטו כשיאסור בדבר האסור. **והרא"ש** כתב דהחמירו שלא ירגיל לאסור את אשתו. **והריטב"א** כתב משום שלום בית.

אבל דעת **הרמב"ם** (ב יג) דאף בכל נדר, עם הארץ שאסר עליו פירות העולם, והתפיס בדבר הנדור, אע"פ שאינו נדר צריך שאלה. **והכס"מ** הק' דמפורש בגמ' [בסמוך] דבאוסר פירות לא אמרי' כן. [וע' לח"מ מה שנדחק]. **ור"א מן ההר** כת' דרבינא פליג ארבא. אבל **הגר"א** (רה ד) כתב דהרמב"ם לא גרס כן בגמ'.

ה) **פותחין לו פתח ממקו"א.** פי' **הר"ן** דאין פותחין בכבוד אמו (ע' לק' סד). **והרא"ש** פי' דבעי פתח ולא חרטה (וע' לקמן כא:).

ו) **ר"ן ד"ה האומר.** ה"ה נמי במתפיס בשאר איסורי הנאה. **האחרונים** (אגר"מ יו"ד ד יט ב ועוד) חקרו האם מהני לאסור את אשתו [בתשמיש] ע"י שמתפיס באיסור אכילה[טו]. או דהוה סוג איסור שונה[טז]. ודייקו דהר"ן נקט איסור הנאה [ואף דהמשנה קמ"ל אף בשר חזיר, דהוה איסור אכילה[יז]], משמע דפשיטא דל"מ התפסה לאסור את אשתו ע"י דבר האסור באכילה.

ח. דהוה תקרובת ע"ז, וכדאי' (ע"ז כט: ולב.).

ט. והאגר"מ ביאר המסקנא דאין הקדש לע"ז, וחל האיסור דוקא ע"י מעשה שהשתחווה.

י. **והרשב"א** הביא דנהגו בזה איסור. ועוד כתב דעכ"פ ראוי להחמיר בעם הארץ שלא יקילו ראש בזה. ובזה"ז כולנו כע"ה, שהרוב אינם בני תורה.

יא. שכמו שבי"ד יכולין לענוש ולהחמיר על המנודה, לפעמים יותר מדינו כפי צורך השעה. כך הוא על עצמו יכול לקבל עליו כל אותן חומרות וכמו בי"ד.

יב. [ועד"ז דנו **האחרונים** (ר"י באסאן פ הו' בשעה"מ אישות ט טו) דגדר שוויא אנפשה חתיכה דאיסורא מישך לדין נדר].

יג. ולא פירש שיהא אסור לזה ומותר לזה. משא"כ קונם פרטי שהנודר אסרו על אדם מסויים דנחשב דבר הנדור.

יד. **ובפסקי הרא"ש** דייק כן מדקתני סיפא דמתניתין הכי מכלל דרישא לא בעי שאלה. **והכס"מ** תמה דאמאי תלה בדיוק דידיה [שהרי יש לדחות דקאי אבולא מתני'], הו"ל להביא דהגמ' דייקא הכי להדיא.

טו. ועד"ז דנו אי שייך לאסור איסור הנאה ע"י התפסה בדבר האסור באכילה.

טז. ולכאורה תלי בגדר התפסה, אי הוה המשכת קדושה [וכל קדושה בעלמא שייך למשוך], או דהוה בעין יד דאיסורין, שאומר זה כזה. [ושמעתי לחלק דלס"ד דמהני התפסה בדבר האסור, דמתפיס בעצם האיסור. אבל התפסה בדבר הנדור, גדרו שמתפיס במעשה האוסר. ומש"ה מהני בכל אופן].

יז. אבל **הרשב"א** נקט אף בשר חזיר.

דף יד.

מתפיס בדבר האסור

ז) **מנה"מ וכו' כי ידור נדר לֹה', עד שידור בדבר הנדור וכו'.** בפשוטו משמע דילפי' מהך קרא עיקר ההתפסה [וכ"מ **בר"א"ש**]. וילפי' דדוקא בדבר הנדור[א]. אבל **בר"ן** מבואר דהוה מיעוט דדבר האסור לא נאסר[ב].

והמאירי כתב דילפי' ענין התפסה מלאסור איסור, שאלמלא כן הייתי אומר אין נדר עד שידור בעיקר הנדר. קמ"ל לאסור איסר כלומר שיכול לאסור בדבר שאינו מותר לו. וקמ"ל כי ידור נדר כלומר דוקא בדבר הנדור.

ח) **שם. בדבר הנדור. הר"ן** (בסו"ד) ביאר דל"ש לומר

ככר זו כבשר חזיר, דבשר חזיר אסרה רחמנא. וכבר זו לא אסריה. ועד"ז כת' **הרמב"ם** (א ח ובפיה"מ) הטעם דל"מ בדבר האסור, שאי אפשר שיעשה דבר שאינו בשר חזיר כבשר חזיר. [אך מבואר ברמב"ם דסגי היכא דמין זה ראוי לבא בנדר[ג]. ואף חטאת ואשם שבאופן זה אינו ע"י נדר ונדבה, כיון דיש נדר ונדבה במינו. וצריך ליישב כל האופנים דנחשב דבר הנדור, ע' לעיל דף יב–יג].

אבל **הריטב"א** (כאן, וספ"ק, וקידושין נד.) ביאר הא דל"מ התפסה בדבר האסור, דכל איסורי התורה הוה איסור על הגברא. וקונם הוה איסור על החפצא[ד]. **והאחרונים** הקשו דבכור הוה קדושה על החפץ, ואמאי לא יהני התפסה[ה] (ע' לעיל יג.), ואף דלא הוה מחמת נדר.

והריטב"א ביאר הא דל"מ התפסה בשבועה (ע' בסמוך) דהוה התפסה בדבר האסור, דהוה על הגברא כשאר איסורי התורה.

ט) **ר"ן ד"ה אמר קרא.** דלאשמועינן דבר הנדור ל"צ קרא וכו' כי אמר כקרבן, אסור קאמר, דלא גרע מידות וכו'. משמע מדברי הר"ן דהנודר בהתפסה מהני רק מדין יד, ועיקר הנדר צריך לומר לשון 'איסור'. **והאחרונים** הקשו **דהר"ן** (לעיל ב.) כתב דעיקר הנדר הוה בין ע"י התפסה ובין שלא ע"י התפסה. ודעת **הר"ן** (שבועות ח. בדה"ר, הו' לעיל ב.) דעיקר הנדר הוה דוקא ע"י התפסה והמשכת קדושה. והלשון איסור מהני רק מדין יד לקרבן. וכ"ד **הרא"ש** (לע' ב. והטור רד) דעיקר הנדר בהתפסה. [והאחרונים דנו בסתירות בדברי הר"ן, ע' מה שהו' לע' ב.].

והאחרונים ביארו דברי הר"ן בסוגיין דלולי שנתחדש קרא התפסה, היה מהני מדין יד. אבל לאחר שנתחדש פרשת התפסה ילפי' דהוה מעיקר הנדר.

י) **שם. המשנ"ל** (א ז) הביא בשם **המהרלב"ח** (כז)

דהאומר הרי את אסורה עלי כאימא, חל הנדר, ואף דהוה מתפיס בדבר הנדור, דלשון 'הרי את אסורה עלי' הוה לשון נדר גמור. ואף דתלה דבריו בדבר האסור. **והמשנ"ל** כת' דדברי המהרלב"ח הוה לדברי הראשונים ד'איסור' הוה לשון נדר גמור. ובמה שהוסיף משל 'באמא' לא גרע. לצד דכל נדר הוה מדין התפסה [ולשון איסור לחוד מהני משום ידות] ל"ש זה, דכיון דפירש דבריו בדבר האסור, ל"ש תורת יד, דאין אנו טורחים לגומרם באופ"א.

אך **האחרונים** הביאו **דהריטב"א** (בסמוך) כת' דאף כשאומר לשון נדר גמור, אפ"ה גרע במה שפירש דבריו כדבר האסור.

והמשנ"ל (מעילה ד ט) נסתפק האם יש מעילה בקונמות כשאוסר דבר בלשון איסור בלא התפסה, דדוקא מתפיס עשאו כהקדש[ו]. [וכת' דמ"מ אם מהני

א. ולא הוה מיעוט על דבר האסור, אלא דנתחדש דוקא דבר הנדור. וקושיית הגמ' אמאי לא ילפי' אף מלאסור איסור.

ב. וקו' הגמ' 'אי הכי', דע"כ לא דרשי' מיעוט זה. דמ"ש דלא דרשי' לאסור איסור.

ג. וכן היכא דמתפיס ככר וכדו' בקרבן, הא אינו יכול להקדישו ולהקריבו קרבן.

ד. [ודייקו מלשון הריטב"א דאילו קונם הוה איסור גברא, היה שייך התפסה. ולא אמרי' דהתפסה שייך רק במה דחל קדושה בחפצא].

ה. לולי הא דמצווה להקדישו.

ו. ודייק כן מלשון **הרמב"ם** (שם), אבל **האור גדול** (במשניות ד ב) דייק מהרמב"ם דבכל אופן יש מעילה. **והאחרונים** הביאו

לשון אסור מדין ׳יד׳, א״כ אף איסור לחוד דינו כהתפסה].

יא) **ר״ן ד״ה מתבעי.** למתפיס בדבר שלא נאסר אלא לו לבדו[ז], דחייל נדריה. [**והרשב״א** (לעיל יב.) כתב דקמ״ל קרא דלאסור איסור, דמהני התפסה בקונם. ועמש״כ שם]. אבל **התוס׳ רי״ד** (יב.) כת׳ דל״מ התפסה האסור רק לאדם א׳, אלא כיון דבא מכח קונם מהני התפסה בו. [**והאחרונים** ביארו דנתחדש גדר התפסה בנדר, ולא הוה התפסה בקדושת החפץ]. **ותוס׳** הוסיפו דילפי׳ דמהני ׳זה כזה׳.

מתפיס בשבועה

יב) **לאסור איסור מבע״ל לכדתניא איזהו איסר האמור בתורה וכו׳.** והמשך הברייתא (לע׳ יב. ושבועות כ.) שאמר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו, כיום שמת בו רבו, כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, כיום שראיתי ירושלים בחורבנה. ואמר שמואל והוא שנדור באותו היום.

יג) **ר״ן ד״ה הי׳לכך.** אבל מתפיס בשבועה ל״מ דקי״ל (כרבא שבועות כ.) וכו׳ לאו כמוציא שבועה מפיו דמי וכו׳. **הר״ן** כתב כדעת **הרי״ף ותוס׳** (שבועות שם) דנח׳ אביי ורבא רק בשבועה, אבל בנדר[ח] לכו״ע מהני התפסה[ט].

אבל דעת **רש״י** (שבועות שם) דמח׳ אביי ורבא הוה אף במתפיס בנדר[י]. ולדעת רבא ל״מ הרי עלי כיום שמת אביו או הרי עלי כקרבן, אא״כ אמר הרי עלי שלא אוכל כיום שמת אביו או הרי אסור עלי כקרבן. **והרי״ף** (שם ח. בדה״ס) הקשה דמצאנו בנזיר התפסה בנדר. **והרמב״ן** (בחי׳ שם, ובהל׳ כאן) האריך דכל המשניות בנדרים מבואר דמהני התפסה בנדר, אף שלא הזכיר ׳שלא אוכל׳.

והריטב״א (כאן) תי׳ דאף לרבא דליכא ׳דין התפסה׳, מ״מ מהני שאומר זה כזה מדין יד[יא], דהוה כאומר בשר זה יהא אסור עלי כזה. [ואורחא דמילתא קרי התפסה, כיון דתלה נדרו בדבר אחר].

וכתב דלרבא מתני׳ דדבר האסור איירי בנדר גמור, שאומר יום זה ׳יהא אסור׳ כיום פלוני[יב]. ואם תלה נדרו בדבר האסור ל״מ, וכן המשנה (לעיל י:) איירי בנדר גמור. **ובחי׳ ר׳ שמואל** כתב דאף לרש״י מהני התפסה בקרבן, וכל סברת רש״י דלא מהני התפסה ב׳נדר׳, שנדר נדרי איסור ואמר זה כזה.

והראשונים הקשו אמאי לא ילפי׳ התפסה בשבועה מנדר. דהוקשו זל״ז. [**וכמ״ש הר״ן** (לעיל ז. ד״ה הפקר) לענין ידות]. **ובס׳ החינוך** (ל) תי׳ דנדר חמור משבועה [וע׳ מש״כ לקמן טז:], ולכן לא ילפי׳ מיניה לשבועה.

מה**שיטמ״ק** (לה) בשם **רא״ם** דהא דיש מעילה בקונמות משום דמתפיס בקרבן. וכן הביאו מה**מאירי** (לקמן כח ולה).

ז. ובפשוטו הוה סברא דכיון דנאסר על אדם מסויים לא נחשב ׳נדור׳. [ולכאורה יש חידוש טפי כשמתפיס בדבר שנאסר רק על אדם אחר, וליכא איסור כלל כלפי המתפיס]. ועוד ציינו דמבואר (לק׳ לה., ותוס׳ יבמות פח.) דלמ״ד דיש פדיון בקונמות, אבל בקונם פרטי ל״מ פדיון. דלא דמי לקרבן.

ח. דהתפסה שייך באיסור חפצא, ולא באיסור גברא. [וכמ״ש הר״ן שם].

והחינוך (ל) ביאר דבנדר [ונזירות] אומר כמו שאתה אסור בזה הדבר כן אהיה אני אסור בו, ובכך יספיק אליו. אבל בשבועה נחשב כאילו הפעיל גופו בדבריו [לא שהרחיק דבר אחר מגופו], ומש״ה האחרון אינו בכלל הפעלות זה [באמרו אף אני כמוך], עד שיוציא בפיו ממש לשון הפעלות על עצמו. דבשבועה צריך לומר את הלשון בפיו, אבל איננו נפעל מכח הפעלות אדם אחר. שגופו צריך הפעלות, מה שאין כן בנדר. או אפ״ל דהוה משום שנדר חמור מן השבועה [שהרי דימו אותו (בספרי, ע׳ מש״כ לק׳ טז:) לחיי המלך], מש״ה החמירו בו להיות נתפש במהרה יותר מן השבועה.

ט. ותוס׳ (שם כ: ד״ה אלא) פי׳ הא דהגמ׳ הביאה מברייתא דנדר, דבברייתא דרשו ׳איזהו איסר דקרא׳, ואילו התפסה דנדר לרבא לא ילפי׳ מהך קרא. ובשלמא לאביי קרא דלאסר איסר איירי בהתפסה [בין בנדר ובין בשבועה].

י. ופרש״י דמסקנת הגמ׳ דהך ברייתא [כיום שמת אביו] לא הוה מתפיס בנדר, אלא עיקר הנדר. שפירש את הנדר, ואח״כ תלה בדבר הנידר עליו כבר.

יא. ובזה נח׳ האם דינו כמוציא שבועה מפיו, והתפסה גמורה, דאף שלישי נתפס בו. או כיד בעלמא.

יב. וכ״כ **הריטב״א** (קידושין נד. בשם מורו) דהיכא דאמר ככר זה עלי אסור שלא אוכלנו כנבלה חייב משום ידות נדרים. דהאי דקאמר כנבילה לאו אאיסור ככר קאי שיהא איסורו כנבלה, אלא אשלא אוכלנו קאי שקבל עליו איסורו שלא יאכלנו כשם שאינו אוכל נבלה, ומכיון שאמר ככר זה עלי אסור נאסר איסור חפצא משום ידות נדרים.

והר"ן (שבועות שם) ביאר לדעת הרי"ף דכיון דלא משכחת לה נדר בלא התפסה [וסותר למש"כ במכילתין ב. וכ"מ דעיקר נדר הוה אף בלא התפסה], ומצוותו בכך שנמשך איסור הקדושה, ולא שייך ללמוד שבועה ממנו. דהא דלא ילפי' דמהני התפסה בשבועה מנדר, דכיון דעיקר הנדר הוה ע"י התפסה, ומצוותו בכך לא שייך ללמוד ממנו התפסה. ועוד כתב דאף התפסה אגברא ל"ש בשבועה, דל"ש התפסה אלא בדבר שחל עליו תואר הקדושה, ואומר זה כזה[יג]. וכתב דחוכך להחמיר דיהני התפסה אגברא, ודלא כמ"ש הרי"ף.

והר"ן (בסו"ד שם ח:) כתב דאפשר דמהאי טעמא ממעטינן מתפיס בדבר האסור. דגדר המיעוט דלא שייך קדושה שנמשך ונתפס. [ודלא כמ"ש הר"ן כאן הטעם דאסריה רחמנא, והוא לא אסריה]. **והאחרונים** (קה"י טו) הקשו דלפ"ז יהני התפסה בבכור, דהוה קדושת קרבן, אף דלא הוה נדר על פיו.

יד) **בא"ד ואיכא מ"ד וכו' אבל איסורא מיהא איכא.**

וכ"ד **הר"י מגאש** (שבועות שם) **והרמב"ם** (שבועות ב ט) דיש איסור דאורייתא בהתפסה בשבועות. אבל אינו לוקה או מתחייב שבועה, שהרי לא הוציא שבועה מפיו. **והאחרונים** ביארו דסברת הר"י מגאש דמהני התפסה מהגברא[יד] אף בשבועה[טו], אלא דלא הוה 'כמוציא שבועה מפיו', וחומר השבועה הוא מחמת אמירתו של עצם לשון השבועה, ומש"ה בעינן דיוציא את השבועה מפיו[טז]. ועוד הביאו **הראשונים** (ריטב"א שם) צד דהוה איסור דרבנן.

אבל **הר"ן** חלק 'וזה אינו מחוור', וכ"ד **הרמב"ן** (שבועות שם) דאין איסור כלל. דל"ש בשבועה התפסה כלל, ואינו רק חסרון בחומר השבועה.

והראב"ד (על הרי"ף שבועות שם) כת' דבהתפסה בשבועה יש אף לאו דבל יחל, ונידון הגמ' כמוציא שבועה מפיו היינו כלפי דין קרבן[יח]. [ודין נדר ושבועה תליא בהדדי].

ולא נתבאר בדברי הראשונים במה פליג אביי דס"ל דמהני התפסה אף בשבועה. [ודוחק דאביי ס"ל דשבועה הוה איסור חפצא]. **והאחרונים** (קה"י א) ביארו דלאביי הוא מתפיס ב'מעשה' קבלת חבירו, דאף הוא 'עושה' כמו שעשה. ואילו לרבא מתפיס בתוצאה דזה כזה.

טו) **הא בע"ה. הרא"ש** פי' דע"ה אינו נזהר מלנדור. אבל ת"ח אינו רגיל בנדרים. **והרא"ש** (בסמוך גבי ס"ת) כת' דעם הארץ אינו בקי בפרטי הדין, ואתי לזלזולי. [ועד"ז כת' הר"ן[יח]]. דגדר ע"ה הוא משום שאינו מבחין לחלק בדין [ולא משום שפרוץ בנדרים]. והרא"ש כת' דהגמ' מדמה גדר ע"ה, אף שאינו שווה.

ועוד אי' בגמ' (לק' כ.) כשטוען שנדר מחרמו של ים דחמירו גבי ע"ה. ומבואר בראשונים (לק' שם ויח:) דת"ח נאמן לפרש דבריו, וע"ה אינו נאמן[ט].

והרמ"א (רה א[כ]) כתב **י"א** (שו"ת הרשב"א ג שיד) דבזה"ז לכולם יש דין עם הארץ, לפי שרובן אינן בני תורה[כא].

דף יד:

הנודר בתורה

טז) **תניא הנודר בתורה וכו'. פי' הרא"ש והר"ן** שנשבע בתורה. והנידון האם נחשב שבועה

יג. **והר"ן** הקשה דיהני התפסה עכ"פ מדין יד, ותי' דכיון דאסיק דיבוריה לא מהני כדין יד [וע' מש"כ בזה לעיל ו:]. והקשו האחרונים ממש"כ הר"ן לעיל דהתפסה בנדר מהני, דלא גרע מידות.

יד. **והרמב"ם** כת' שנשבע שלא יאכל בשר זה, ואח"כ אמר הפת זו כבשר זה. וצ"ב דהשבועה לא חל בחפצא כלל, א"כ מה שייך התפסה. וצ"ל דנעשה כאומר שאני אהיה [בחלות השבועה] כלפי פת זו כבשר זה.

טו. **והקה"י** (א) כתב דהרמב"ם לשיטתו דאף שבועה הוה 'חלות איסור' [על הגבראא]. כדמוכח מהא דס"ל (שבועות ה ד) דשייך לאסור את חבירו בשבועה.

טז. וכדאיתא בגמ' (לע' ט.) [דס"ד] הא לא מפיק שבועה מפיו. [אך אין ראיה מהתם דיש חילוק בין נדר לשבועה].

יז. ועד"ז דעת **הריא"ז** (שבועות לה וס' המכריע בשם רש"י, הו' לע' ב.) דאף ידות בשבועה לא נתרבו אלא לענין בל יחל, אבל לא לקרבן.

יח. **דהר"ן** (בע"ב) כת' [גבי נודר בתורה] דע"ה אתי לאיחלופי. דלא משמע ליה לחלק.

יט. ויל"ע אמאי הביאו בסוגיין הא דהנודר בתורה, ולא הביאו הנודר בחרמו של ים.

כ. וכן ציין **הש"ך** (ריב ב) גבי נודר בתורה. [אך לדברי הרא"ש אפשר דיש חילוק בגדרי ע"ה].

כא. **והגר"א** (שם ג) ציין **לתוס'** (ביצה ו.) [לענין קבורה ביו"ט]

בשם. **והר"ן** פי' שאמר בזו התורה שלא אעשה וכו'. דלא הזכיר לשון שבועה, דלשון שבועה מהני בלא 'שם' [וכמ"ש הר"ן לעיל ב.]. א"נ נפק"מ לענין מלקות, לסוברים דדוקא שבועה בשם לוקה.

והרמב"ם (שבועות יב ג) פסק דהנשבע בשמים ובארץ[א] (כדתנן שבועות לה), ובנביא מהנביאים או בכתב מכתבי הקודש אינו שבועה[ב], ואף שכוונתו למי ששלח נביא זה. ומאיימין עליהן ומלמדין את העם שלא ינהגו קלות ראש בכך, ומראין בעיניהם שזו שבועה, ופותחין להם פתח ומתירין להם. [ע"פ סוגיין]. אבל הנשבע בתורה היכא דדעתו על ההזכרות חל השבועה.

יז) **הא דנקיט לה בידיה וכו' דעתיה על אזכרות שבה. ורב האי גאון** (הו' בפסקי הרא"ש ג ב) כת' דאף כשנטל בידו[ג] ספר תחנונים או ספר תהלות [תהילים] וסליחות ושאר כתבי הקדש נחשב כנשבע בס"ת[ד]. שהרי יש בהם שמות הקדושים. ולא עוד אלא אף כשכתוב בהן כל אותיות שבאל"ף בי"ת, האותיות מצטרפין לכמה שמות ולכמה גופי תורה[ה]. ורב האי גאון הביא דאין מתירין שבועה זו [ע"ע לק' כב:]. והוסיף דאף הנשבע בס"ת המונחת בארון או בשם הבורא אין מתירין לו. **והרא"ש** כת' דחומרות הן שהחמירו [יותר מדינא דגמ']. דקי"ל דיש היתר לשבועה. וכן מבואר בסוגיין דהנשבע בתורה ולא נקט בידיה ל"מ.

ובשבועות בממון [במקום שנתחייב שבועה דאורייתא] משביעין בנקיטת חפץ (כדאי' שבועות לח:), שנוטל ס"ת בידו. והפוסקים (ע' פתח"ת ריב) כת' דהתם הוה דין לאיום בעלמא, דמדינא השבועה אין חילוק במה שנוטל ס"ת בידו.

יח) **ר"ן ד"ה ה"ג ואבעי"א וכו'. אבל הראב"ד** (בהשג' שבועות יב ד) **וכו'** כבר זה עלי במה שכתוב בה וכו' והזכרות נדורים הן, שע"י כתיבה והכנה לשם קדושה הם קדושות וכו'.

והקובה"ע (עו טו) הביא מזה דיחוד לשמה חל ע"י האדם[ו] [ואינו מעשה יחוד בעלמא ע"י הגברא[ז]].

והרשב"א כתב דלפ"ז מהני התפסה בכל הכתיבה, דכל הס"ת נכתב לשמה. **והגמ'** נקטה 'אזכרות' לאפוקי גוילין. והקשה דאף הגוילין נתקדשו ע"י הכתיבה לשם קדושה. **[והגמ'** (שבת קטז.) מסתפקת האם יש קדושה בגליונות עי"ש]. **והרשב"א** תי' דדעתו על מקום הכתב, דמקום הכתב קדוש רק אגב הכתב (כדמבואר בגמ' שבת שם), מש"ה כשנמחק פקע קדושתו. [אבל אילו התפיס בגליון מהני]. **והגר"א** (ריב א) כתב דהגוילין נתקדשו ע"י אותיות ולכן אינו דבר הנדור.

אבל בפשוטו דעת הראב"ד דאזכרות דוקא, דבעינן בהם גדר לשמה טפי[ח]. **והאו"ש** (תפילין א טו) ביאר

דבזה"ז דיננו כאינם בני תורה. וכתב ויש לחלק.

א. ומשמע דנקט לשון שבועה, ואפ"ה כיון דתלה שבועתו בדבר לא נחשב שבועה. [וכגון הנשבע חי פרעה אין בו חומר שבועה, כיון דתלה בפרעה].

ב. **והראב"ד** השיג שעובר בבל יחל. ועוד השיג דכשאומר בשמים וארץ, וכוונתו למי שבראם הוה שבועה.

ג. **והמהר"ם מינץ** (עו, הו' בש"ך רלז יא,יב) כת' דאף היכא דהניח ידו עליהם הוה כמו שנטלם בידו [ואף שלא הגביה, אלא אחיזה בעלמא]. וכן היכא דפתח הספר הוה כמי שאמר במה שכתוב בהן.

ד. והביא שכן הראונו מן השמים.

ה. ובפשוטו בדברי הרמב"ם (הנ"ל) מבואר דלא כן, דהנשבע בספר נביא אי"צ התרה מדינא. אבל **הרמ"א** (רלז ו) חילק דהרמב"ם איירי בלא נקט בידיה, אבל היכא דנקט בידו כתב אשורית, אפי' הוה רק אותיות, צריך התרה.

ו. **והביאו דה חתם סופר** (גיטין לב:) כת' דבס"ת הוה הקדש ד'אמירה לגבוה כמסירה להדיוט', וה"ל קדושת השמות וקדושת ס"ת כמעשה גמור וכאלו הקדיש נכסיו או אמר פירות אלו תרומה דאינו יכול לחזור בו. משא"כ לשמה דגט אין בו קדושה ואתי דיבור ומבטל [ועפ"ז תי' קושיית התוס' שם דהקשו אהא דמהני לבטל גט, וכי מהני 'לבטל' ס"ת הנכתב].

ז. **והקובה"ע** (שם) האריך דיש מקומות שהאדם הוא בעל המעשה, ולכן מהני תנאי וכדו'. אבל בחליצה וכדו' אף דתליא בכוונתו, מ"מ עצם החלות בידי שמים, ולכן ל"מ תנאי. ומש"ה מסתבר דל"מ ביטול דאתי דיבור ומבטל דיבור. אמנם **בשער"י** (ה ב) נקט דאף נדרים לא נחשב דחלות הקדושה בידי אדם, אלא דע"פ דיבורו התורה אסרתו. [וגדר דבר הנדור לא תלי אי הוה חלות של הגברא או חלות מדין התורה].

ח. וכלשון הגמ' (גיטין נד:) אזכרות שבה לא כתבתי לשמן. ולחד תי' **בתוס'** (מנחות מב.) בכתיבת שאר הספר אמרי' דסתמן לשמן. אבל כתיבת האזכרות צריך לשמה מפורשת. [וע"ע תוס' ע"ז כז.]. **והשו"ע** (יו"ד רעו ב, ואו"ח לב יט) פסק דבתחילת הכתיבה אומר לשם קדושת ספר תורה [וסגי בהכי], אבל

דהאזכרות יש בהם 'קדושה', ואילו שאר הס"ת בעי רק דין 'לשמה' כציצית.

והמחנ"א (לטור רעו) חקר בהא דבעינן כתיבת השמות לשמה, האם היינו שיתכוין בשעה שכותב לשמו של הקב"ה [ושלא לשמה היינו שלא נתכוון לכתיבת השם[ט]], או דבעינן שיתכוין לקדשו בכתיבתו.

ובחי' ר' שמואל העיר דלכאורה קדושת האזכרות אין בו 'איסור', ולפ"ז מבואר דשייך התפסה אף בקדושה שאין בו איסורים. אך שוב הביא מדברי המחנ"א (הג' לטור הל' ס"ת) דהביא מדברי תוס' (ערכין ו. ד"ה יגוד) דיש איסור הנאה על מקום השם[י].

יט) **בא"ד והביא ראיה מן הירושלמי וכו' בתורה, בקדושת התורה וכו'.** והראב"ד (הל' שבועות שם) פי' כלומר ואין כאן דבר הקדוש בידי אדם. והריטב"א ביאר דקדושת התורה אינו ע"י קדושת פיו, אלא מאליו[יא]. והנמוק"י כתב דלא הוי דבר הנדור דלא הוה איסור בחפצא.

כ) **בא"ד ונהי דירושלמי אמרו קרבנות וכו'. המחנ"א** (לרמב"ם שבועות יב ד) כתב דנפק"מ דמתפיס בתפילין ומזוזות או בספר בראשית [דאין בהם קרבנות[יב]], או ספרים הנדפסים [דאין קדושה בכתיבתם, אבל כתוב בהם פרשת קרבנות].

קונם עיני בשינה אם אישן

כא) **ר"ן ד"ה שאני.** בכולהו גרסי' שאני וכו' דנדרים מתפיס חפצא אנפשיה וכו' כלומר מה שאני וכו'. [שאסר על עצמו מה שהוא ישן]. אבל כשאמר קונם שאיני וכו' הוה נדר בלשון שבועה, והר"ן (לע' ב:) הביא מח' אי ל"מ נדר בלשון שבועה. והביא (שם) דדעת הרמב"ן דמהני מדין ידות. וכ"כ **התוס' רי"ד** דנדרני שלא אישן אסור מדין ידות. אבל **הריטב"א** כתב דהכא ל"מ נדר בלשון שבועה, דשינה הוה דבר שאין בו ממש, וכה"ג לא החמירו.

אבל **הרמב"ם** (ג י) הגירסא 'שאיני', **והכס"מ** הגיה 'שאני', וכדברי הר"ן. **והשעה"מ** כתב דיל"פ ע"פ דעת **התוס'** (הו' **בר"ן** טז:) דכיון דהזכיר החפץ נעשה כאומר קונם עליו[יג].

כב) **איתמר קונם עיני בשינה וכו'. השיטמ"ק בשם רא"ם** פי' כלומר עיני יהיה אסור בקונם לענין שינה, שסתימת העין גורמת הנאת השינה.

כג) **אל יישן היום שמא יישן למחר וכו'.** דחיישינן דלא מזדהיר בתנאו[יד]. ובפשוטו הוה חשש שיפשע או ישכח. אבל **תוס'** (לקמן כה: ד"ה נדרי, וכן התוס' הרא"ש) הק' דאי עבר על התנאי מתוך שכחה לא חל הנדר, דבעינן האדם בשבועה. [וכדמבואר בסוגיה שבועות כח, הו' בר"ן טו:]. ותי' דחיישינן שיעבור על תנאו במזיד, מתוך דבאיסורי לא מיזדהר.

ועפ"ז דעת רב יהודה דחיישינן שיעבור אח"כ על התנאי [ואינו רשאי לסמוך עכשיו שלמחר יהא נזהר בתנאי], ואף בכל תנאי אמרי' כן.

אבל **הריטב"א** כתב דרב יהודה קאי דוקא הכא, דשינה אינו בידו וממילא אתי. וחיישינן שמא יאנס בשינה. וכ"כ **הנמוק"י** דלאו בידיה לגמרי, ובתנאיה לא זריז. **והאחרונים** (מהרצ"ח טו:) תמהו דהגמ' (בסמוך) מקשה מתנאי שלא תלך עד הפסח וכו'[טו].

כשמגיע לאזכרות צריך לומר [בכל פעם] שכותב לשם קדושת השם.

ט. והביא **דהרמב"ם** (יסוה"ת ו ח) שאפיקורס שכתב ס"ת שורפין אותו, שלא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם. משמע דנחשב שלא לשמו משום שבדעתו על דבר אחר. אך שוב דחה דהיינו לענין למוחקו ולשורפו, דכיון דנתכוון לדבר אחר אין עליו קדושה כלל. אבל לס"ת כשר בעינן כוונת קידוש, לשם קדושת שמות. ומש"ה סתמא פסול.

י. אף אחרי שנמחק. וע' **מחנ"א** (שם).

יא. ואף דהוה ע"י מעשיו לא נחשב דבר הנדור.

יב. [והעירו דיש בספר בראשית נדר של יעקב. ויל"ד האם מהני התפסה בנדרי הקדש, או רק בדבר המוקדש].

יג. אך **התוס'** (לע' ב. ד"ה שאני) כת' יסוד זה גבי שאני אוכל, שמזכיר המאכל. ואילו בסוגיין גרס שאיני ישן, דהשינה אין בו ממש.

יד. ויל"ד אי מדינא הוה ספק דאורייתא, או דהחמירו מדרבנן. וכ"כ הרמב"ם (ד יד) גזירה שמא ילך למחר. אבל **הרמב"ן** (גיטין פג.) הביא דקי"ל כרב יהודה, דבשל תורה הלך אחר המחמיר. [אך **הר"ן** (טו: ועד"ז שא"ר) פסק כוותיה משום דשקלא וטריא כוותיה, ולא הזכיר דהוה מדאורייתא].
אך גבי תנאי בגט כת' **הרמב"ן** (שם) **והרמ"ה** (גיטין פג.) דהא דאסורה לינשא כשלא נתקיים תנאי הגט הוה מדרבנן. וע"ע תוס' רי"ד (עה"ג שם פב.).

טו. ויש שדנו דהריטב"א סמך אגמ' בגיטין, ונקט דפליג אגמ' דידן.

וכן הוכיח **הרמב"ן** (גיטין פג.), שכתב וכי תימא דשינה נחשב קום ועשה, דאי בעי מיברז, ומש"רב יהודה חייש שמא לא תקיים תנאה. ודחה דמוכח מקושיית הגמ' (לק' טו.) דשלא תלכי וכו', דאפי' בתנאי דשב ואל תעשה חייש רב יהודה. וכעי"ז תמה **רע"א** על קושיית הגמ', דכיון דהראשונים בגיטין חילקו בין תנאי דקו"ע לשב ואל תעשה, מנלן למקשן דרב יהודה אסר אף בתנאי דשב ואל תעשה[טז].

כד) **ורב נחמן אמר ישן היום, ולא חיישינן שמא יישן למחר וכו'.** והגמ' (גיטין פד., הו' **בתוס'**) ס"ד דע"פ סברת רב נחמן בכל תנאי מותרת לינשא קודם שיתקיים התנאי [דס"ל דנזהר בתנאו]. והגמ' דוחה דהכא הוה בידו, דאי בעי למבריז נפשיה בקוץ ולא יישן[יז]. [אבל בדבר שאינו בידו ודאי אינו רשאי לעבור היום].

ועפ"ז כת' **תוס'** (כתובות ע. ד"ה הכא) דכשאסר הנאת תשמיש [מעכשיו] אם תהנה ממזונותיו, דאסור מעכשיו אפי' לרב נחמן. דהתנאי תלוי באשה, ולא מיזדהרה דהא לא נדרה.

אך **הקר"א** כת' דהיכא דיש איסור על שניהם, הוא יכול לסמוך שהיא לא תעבור על הנדר[יח].

והראשונים (גיטין פג.) דנו כשמגרש על תנאי, האם מותרת לינשא כל זמן שלא נתקיים התנאי[יט]. וע"פ הגמ' (שם פד. הנ"ל) משמע דהיכא דהוה בידה לקיים התנאי תלי במח' רב יהודה ורב נחמן דסוגיין.

אך **תוס'** (פב: ד"ה שר"א) הביאו בשם הר' אלחנן דבתנאי שתתן ר' זוז חיישינן שמא תפסיד כל נכסיה [ולא הוה בידה לקיים התנאי].

והרמב"ן (ושא"ר שם פג. בחד תי') חילק דתנאי בשב ואל תעשה היכא דהוה בידה [שלא לעבור על התנאי] מותרת לינשא. אבל תנאי בקום ועשה צריך שיתקיים התנאי בפועל.

והרמב"ן (ושא"ר הנ"ל) כת' די"ל דבאיסור אשת איש אף רב יהודה מודה דמזדהר, דאיסור אשת איש חמירא לה. וכדאמרי' בסוגיין דכל באיסוריה מיזדהר.

והט"ז (רכ יט) ביאר כוונת הרמב"ן שאם תעבור על התנאי הגט בטל, ותאסר מהיום והלאה, ובניה ממזרים[כ]. והביא מה**מהרש"ל** דגט חמיר [ומש"ה חוששת שלא תעבור למפרע באיסור אשת איש], ונדרים קיל [ואינה חוששת שתעבור למפרע].

דף טו.

כה) **כי לא מזדהיר בתנאו, אבל באיסור מזדהר. הר"ן** פי' [דמזדהר] כיון שהוא עיקר האיסור. ואף שאינו נאסר [במעשה זו] אלא בצירופו של ראשון. **והג"ר נחום**[א] דייק דמותר רק משום חזקה דמיזהדר, הא לאו הכי אסור לעבור על התנאי. וצ"ב דהתנאי אינו גוף האיסור, אלא דעי"ז הושלם תנאי הנדר. ולא מצאנו דהטעם דרשאי לידור נדר משום באיסוריה מזדהר[ב]. והגר"נ דייק מלשון הר"ן דאף התנאי 'מצטרף' לאיסור. וצ"ב דבפשוטו תנאי הוה דבר חיצוני, ואכילת התנאי אינו שייך לאיסור כלל, אלא בירור שעי"ז חל הנדר.

טז. ואפשר דבנדר היינו דוקא כשעובר במזיד, ובזה אין כ"כ חילוק בין מזיד לשוגג.

יז. ויל"ד האם רק בתנאי בגט בעינן לטעם זה, אבל נדר בעינן האדם בשבועה [לצד דאמרי' כן אף בתנאי של אח"כ], ואם הוא אנוס לא חל. ובתוס' משמע דהך טעם קאי אף בנדר. [אמנם אם תלה בתנאי שאינו בידו ודאי חל אף דהוה אונס בקיום התנאי].

יח. ואף לדעת **הרמב"ם** (ע' בסמוך) דיש איסור על המדיר, מ"מ מותר להנותה על סמך שהיא לא תעבור על התנאי, כיון דיש איסור אף עליה.

יט. ובפשוטו מבואר (שם פג.) דבכל תנאי רשאית לינשא, ולא חיישינן שמא אח"כ יתבטל התנאי ובניה ממזרים. אך (שם עד.) אי' דאסורה לינשא עד שתתן ר' זוז. וכן (שם פד.) אי' דחיישינן שמא תיבעל לו [מלבד אבא ואביך]. [וע' תוס' שם פג.].

כ. אבל אינה חוששת במה שגורמת עכשיו איסור, דמאי דעבר עבר. [**והאחרונים** דנו האם יש איסור [דאורייתא] במה שגורם עכשיו שלמפרע יעבור איסור. או כיון דהמעשה של עכשיו אינו מעשה איסור, מאי דהוה הוה. וי"ל דזהו הסברא דבתנאי לא מיזדהר].

א. [הו' בספר הזכרון ברית אברהם, והו' בקיצור בחי' הגר"נ גיטין לה.].

ב. [אך ודאי דהנודר נדר ואינו עומד לקיימו, כופין אותו שלא לידור מעיקרא. ועוד אפשר דהכא גרע טפי דכיון דהנדר אינו מוחלט, לא רמי עליה דאיניש כ"כ, וחיישינן טפי. ומש"ה צריך חידוש דמזדהר].

והגר"נ חידש דגדר הנודר על תנאי דאף התנאי הוה חלק מהנדר. וכיון דלא אסר את שינת היום הב' אלא במצב שישן ביום הא', מצטרף שינה זו לחילול דיבורו[ג].

ועפ"ז ביאר דתנאי בנדרים אינו מגדרי תנאי בני גד ובני ראובן[ד].

ותוס' (נזיר יא. ד"ה דהוי) הקשו האיך מהני תנאי בנזירות, הא א"א לקיים נזירות ע"י שליח[ה], א"כ ליתא בתנאי [ע"פ הגמ' כתובות עד.][ו]. **והגהש"ס** (שם) תמה דילה"ק כן בתנאי בנדרים, דא"א לקיימו ע"י שליח. [ומ"ש דתוס' הק' דוקא בנזירות. ועוד דהתי' של תוס' ל"ש בשאר נדרים]. **והגרי"ז** (ריש הל' נזירות) הביא בשם **הגר"ח** לתרץ [ע"ד הנ"ל] דהא דמהני תנאי בנדרים [וכן נזירות[ז] ושבועה] הוא מדין 'האדם בשבועה' (ע' לקמן כה:), דלא חל הנדר כשאין דעתו לזה, ול"צ פרשת תנאים.

והגר"נ חילק דב"ז דוקא בנדר, אבל תוס' הק' שפיר בנזירות[ח]. דהתורה קבעה גדר נזירות ל' יום, ולא תליא בחילול דיבורו. ולא דנים שהנזירות מיתלא תלי ע"פ מעשה קבלתו.

אבל **הרמב"ן** (ב"ב קכו:) כתב דבנדר מהני תנאי [אף דליתא בשליחות] דכיון דהוה בינו לבין עצמו מהני תנאי בלא פרשת תנאים.

והשיטמ"ק (נזיר שם, בשם ר' עזריאל) כת' דבנדרים ונזירות ל"צ כתנאי דבני גד ובני ראובן, שיהא אפשר על ידי שליח. דדוקא גבי מעשה בידים [כגון קנין וחליצה וגט וקדושין וכיו"ב] אלים המעשה, והיכא דאי אפשר לקיימו ע"י שליח ל"מ התנאי לבטלו. אבל נדר ונזירות דליכא מעשה בידים, אלא שיזהיר וישמור מעצמו, לא אלים שיתקיים אם לא נתקיים התנאי.

והרמ"א (רכ טו) כתב דלא בעינן תנאי כפול בנדרים, דלא גרע דבורו מכוונת הנודר[ט] [דבעינן פיו וליבו שווין]. אבל **רע"א** (לשו"ע שם) ציין **לתשובות מיימוני** (הפלאה ד) דמבואר דנדר בתנאי צריך כל משפטי התנאים [הן קודם ללאו וכו', אלא דכתב דמהני אומדנא].

שבועה שלא אישן ג' ימים

כו) **מי שבקינן ליה עד דעביד איסור בל יחל, והאר"י שבועה וכו'.** הגמ' לומדת דלא חל נדר שאי אפשר לקיימו[י], דומיא דשבועה שמלקין אותו לאלתר ולא חל השבועה.

והר"ן (הודפס יד: ד"ה ומי) כת' דבנדר לא חל איסור, אבל אינו לוקה לאלתר. דנדר שווא לא אשכחן.

ג. דהנדר הוא בהשלמת כל הפרטים. [וצ"ב דלכאורה נדר הוה חלות איסור בחפצא, א"כ דין הקונם בחפץ תלי בתנאי. אך מ"מ איסור נדרים הוה מחמת חילול הדיבור, וכל שלא הושלמו תנאי הנדר לא נחשב חילול דיבורו].

ד. ועד"ז כתב **החזו"א** (אה"ע נו ג) דגבי נדר התנאי הוה פירוש הדיבור, דלא אמר אלא באופן זה. ולכן אי"צ פרשת תנאים, דפשיטא דלא חל אלא כמו שאמר.

ה. בפשוטו כוונת התוס' משום דמילי לא מימסרן לשליח, ומש"ה ל"ש בזה שליחות. [ואכמ"ל].

והאמרי בינה (נדרים כו בסופו) כת' [ליישב קו' התוס'] דהא דל"מ שליחות הוה מצד גריעותא וקלישות המעשה. והכלל דליתא בשליחות ליתא בתנאי הוה דוקא במידי דלא מהני שליחות משום אלימות המעשה. [ויש חילוק בין הא דמילי לא מימסרן לשליח לחליצה דהוה מצווה שבגופו].

ו. [ותוס' תי' דהבאת קרבנותיו מהני ע"י שליח. וצ"ב. וע' בעזה"י יובא לקמן].

ז. **והגר"ח** תי' אף קו' התוס' בזה, דאף בנזירות ל"צ פרשת תנאי. ויש שתי' דתוס' הק' דוקא במקבל נזירות ע"מ שיהא שותה יין [למ"ד מתנה עמש"ב בתורה תנאו קיים]. דמהני פרשת תנאי דבני גד ובני ראובן לעשות נזירות לחצאין [ואכמ"ל]. ואילו משום גדרי האדם בשבועה לא חל כלל.

ח. וכן מבואר **בתוס'** (כתובות נו.) דנזירות תלי בפרשת תנאי דבני גד ובני ראובן.

ט. **ורע"א** (לקמן עב:) הביא **דהפנ"י** (כתובות נז) כתב דמהני תנאי בנדר, אף בלא חידוש דתנאי דבני גד, מדין אתי דיבור ומבטל דיבור. והביא כעי"ז מה**שיטמ"ק** (נזיר יא) דנדר ונזירות לא אלים שיתקיים המעשה אם לא יתקיים התנאי, כיון דליכא מעשה בידים. [וכן **המרדכי** (הג' מרדכי כתובות רצ) כתב דהעושה מעשה ומתנה עמש"כ בתורה התנאי בטל והמעשה קיים, אבל נדר דהוה דיבור בעלמא לא אלים שיתקיים היכא שנתבטל התנאי].

י. וציין לדברי **הריב"ש** (קצה בב"י ריח) שהביא דברי הרמב"ן (ב"ב הנ"ל).

יא. וצ"ב דגדר נדר הוה איסור על החפצא, דהוה כהקדש, ומאי איכפת לן האם יוכל לקיימו לבסוף. וצ"ל דמ"מ יסוד פרשת נדרים משום חילול דיבורו [ולוקה משום בל יחל דברו], וא"כ יסוד הפרשה שמקבל עליו להתנהג באופן מסויים. ובדבר שא"א לקיימו אינו מקבל על עצמו שום התנהגות, ומש"ה לא חל קונם. [וע"ע בסמוך].

[ואפ"ה הגמ' מדמה לשבועה לענין שלא חל. ואף דאינו גדר 'שוא'[יב]. וכ"כ **תוס'** (שבועות כט. ד"ה באומר) בשם **ר"ת** דלא מצינו נדר שוא[יג].

אבל **הרא"ש** (ד"ה מי שבקינן) כתב דבשעת נדר עבד איסורא, שהוציא נדר לבטלה מפיו וכו'[יד]. [ומשמע דהוה נדר שווא, אלא דאין ע"ז לאו אלא איסורא בעלמא[טו]].

ותוס' (שבועות שם, וכן גיטין לה. צויין בגהש"ס) הקשו [על ר"ת] דבסוגיין מבואר דאף נדר 'חייל' כשא"א לקיים, ועובר לאלתר. משמע דס"ל שלוקה לאלתר משום בל יחל[טז]. וצ"ב. **והאחרונים** (קובה"ע יח ב, ולג ד ויונת אלם ז) ביארו דכוונת התוס' דמתחלל הדיבור תיכף בשעה שיצאה מפיו, וחל הנדר לענין שלוקה משום בל יחל. וכיון דהדיבור מחולל תו ליכא איסורא לעשות המעשה[יז].

כז) **שם. ותוס'** (גיטין שם, וכתובות עא. ד"ה שלא) כת'

עוד דהיינו דוקא דבשעת נדר א"א לקיים, אבל אם תלה הנדר בתנאי חל הנדר. דבשעת הנדר היה יכול לקיים[יח] [שלא יעבור על התנאי], ואינו עובר לאלתר עד שיהנה[יט]. **והאחרונים** הק' דמ"מ אי אפשר לקיים את גוף הנדר, ובפשוטו התנאי הוה חיצוני, דבאופן מסויים ליכא נדר כלל. [וסוף סוף אינו מקיים את הנדר[כ]]. והביאו דמוכח מה**תוס'** דהתנאי בנדר נחשב שלא הושלם ענין הנדר, דאילו הוה גדר תנאי דעלמא, על הצד הזה יצא נדרו לשווא.

אבל **הרא"ש** (כתובות ז ג בשם ר"ת, וטור רלב ה, וכן תוס' שבועות כט., כתב דנדר דא"א לקיים לא חל אפי' תלאו בתנאי. [וע"ע לק' נה ופט:].

[ומבואר בלשון התוס' דבשעה שעבר על התנאי נאסר בכל הפירות [אף שא"א לקיימו], ובשעה שנהנה לוקהר. **והחזו"א** (קלו לדף פט) הביא דשייך איסור חפצא דקונם אף דא"א לקיים, כיון דבשעת דיבור יכול להתקיים [ולא היה שווא].

והמחנ"א (נדרים כט) הק' דבסוגיין הו"ל כגון שנדר עיניו בשינה לעולם בתנאי אם יישן היום, ונתקיים התנאי. לדעת תוס' דכה"ג חל נדר.

כח) **שם. התומים** (ס"ס כו) למד (ע"פ דעת הרא"ש כתובות הנ"ל) דה"ה הנודר [מדבר מסויים שאפשר לקיים] ותלה נדרו בתנאי שא"א לקיים[כא] לא חל הנדר. דהוה נדר שווא[כב]. **והקצות** (כו) **ורע"א** (רלב לש"ך י) תמהו דכה"ג גוף הנדר אינו שווא, אלא התנאי הוה

יב. ומבואר דהא דבשבועה לא חל איסור לא הוה כתוצאה מהא דהוה שבועת שווא [דנשבע בדבר שידוע שלא יקיים], דא"כ ל"ש ללמוד דאף נדר לא חל. אלא דהוה סברא בפנ"ע דלא שייך חלות שבועת ביטוי בדבר שאינו יכול להתקיים [וכיון דלא הוה שבועת ביטוי, מש"ה מתחייב משום שבועת שווא], וה"נ לא חל איסור קונם דנדר בדבר שא"א לקיימו. [ויש לדחות דאף בנדר הוה גדר 'נדר שווא' להכחיש את הידוע, ומש"ה לא חל קונם. אלא דכוונת הר"ן דבנדר אין בזה לאו].

יג. **והשיטמ"ק** (בשם פירוש) כתב דרבנן קנסו במלקות מיד, על ששם עצמו באיסור שאינו יכול שלא יעבור בבל יחל, ויתירו לו נדרו. [ומשמע דמדאורייתא הוה נדר ובעי התרה, וצ"ע].

יד. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **הריטב"א** מכאן ראיה דנדרי שווא אסורין.

טו. וכ"כ **בתוס' הרא"ש.** אבל **הגר"א** (רטו א) כתב דלרא"ש הוה איסור בעלמא דרבנן. [ולכאורה לפ"ז כוונת הרא"ש ע"ד הר"ן].

טז. וכ"כ **בתוס' הרא"ש** (שם). **והאחרונים** העירו דאין בו מעשה ואמאי לוקה. ובשלמא שבועת שווא יש גזיה"כ דלוקה [ע' שבועות כא.].

יז. [וכ"כ **החזו"א** (קלו לדף פט) דדעת התוס' דענין נדר ושבועה כהדדי]. **והקובה"ע** ביאר דבכל קונם האיסור הוא משום חילול הדיבור, אבל עצם האכילה אינו איסור. [ומשמע מדבריו דאף אחרי שחל האיסור הוה משום חילול הדיבור. וצ"ע].

יח. וכ"ז בתנאי שיתקיים בעתיד [ולכאורה אף היכא דאינו בידו לקיימו], אבל תנאי לשעבר, בשעת דיבורו אינו יכול להתקיים. [ויש להוכיח מדברי התוס' גיטין שם דאף באופן שענין התנאי אינו ידוע לג' בני אדם, מ"מ לצד דנתקיים התנאי א"א לקיימו].

יט. **ותוס'** הביאו מהמעשה (לק' פט:) שאסר הנאת העולם אם ישא אשה. ומבואר דחל הנדר. **והריטב"א** (לק' שם) הק' כן, ותי' דלא אסר כל מיני פירות. [ואיירי בנדר דאפשר לקיימו]. וכ"כ תוס' (בסוגיין, כן נראה כוונתם).

כ. ויש לדחות דמ"מ אינו 'נדר שווא' [דבשעה שנדר אינו ידוע שמחלל דיבורו].

כא. שאמר אם לא אישן עד ג' ימים יהא החפץ קונם.

כב. והגר"נ הביא דכ"כ **תוס'** (כתובות עא. ד"ה שלא) דהיכא דהבעל הדיר את אשתו בכל פירות ותלה בתשמיש [דהיינו שאסר תשמיש עליו אם תאכל מכל פירות שבעולם], ותוס' כת' דחל הנדר כיון דאפשר לאכול וליאסר בתשמיש [והוכיחו כן מהגמ' לק' פט:], וכדעת תוס' גיטין, ודלא כדעת ר"ת. ומבואר דלדעת ר"ת לא חל כה"ג, כיון דא"א לקיים את התנאי. וכדברי התומים [וצ"ע].

כמפליגה, והנדר חל. [והגר"נ הביא דדעת התומים דאף התנאי הוה חלק מהנדר. וחלק זה הוה נדר שווא[כג]].

נשבע שלא יאכל – הרמב"ם (שבועות ה כ) פסק דהנשבע שלא יאכל ז'[כד] ימים הוה שבועת שווא[כה], ומלקים ויאכל לאלתר, וכבסוגיין. [וכן מבואר **בתוס'** גיטין הנ"ל, וכן תוס' כאן]. **והר"ן** (שבועות כה. י. בדה"ר) חלק דאכילה לא דמי לשינה, שאפשר לו שלא יאכל, ולכשיסתכן ידחה השבועה מפני פיקו"נ[כו]. [וכ"כ **הריא"ז** הו' בשלט"ג שם[כז]].

והכס"מ (שם) תי' דדעת הרמב"ם דסוף סוף כשיסתכן ויאכל עובר על השבועה[כח]. והשבועה א"א לקיימו, והוה שבועת שווא ולוקה ולא חל השבועה. [ואף שמותר לאכול משום פיקו"נ[כט], מ"מ הרי עובר על השבועה[ל]].

ושוב כתב **הר"ן** דלא חל משום דהוה כנשבע לעבור על ד"ת, דאסור להמית את עצמו. [**והקצות** (עג ג) כת' דנפק"מ דלבטל את המצווה חל ע"י כולל[לא], ובשבועת שווא ל"ש כולל].

והנמוק"י (הנדמ"ח שבועות כה.) תמה על הר"ן דמה לי אם אינו יכול לקיים שבועתו מחמת המציאות או מחמת דין התורה, ומ"מ הוה שבועה דא"א לקיים והוה שבועת שווא. [ולפ"ז כוונת הרמב"ם קרוב לדברי הר"ן, דממ"נ השבועה אינה יכולה להתקיים].

ולכאורה מבואר מדברי הנמוק"י דכל שבועה דע"פ דין התורה א"א לקיים נחשב 'שוא' [אף לולי פרשת נשבע לבטל את המצווה]. **והאפיקי ים** (א כט) תמה דא"כ הנשבע שיאכל חצי שיעור איסור [דאינו מפורש בתורה, וחל השבועה], הרי א"א לקיים שבועתו מחמת דין התורה[לב]. וכן הנשבע על דבר דרבנן [וע"ע קה"י שבועות כא].

והאפיק"י (א כח ה) ביאר סברת הרמב"ם באופ"א, דאם ימות ג"כ לא יקיים השבועה, שלא עמד ז' ימים בלא אכילה.

כג. וביאר דכל דבר שאי אפשר לקיימו נחשב 'שווא' ומתבטל. ואף תנאי שא"א לקיימו מתבטל דיבור התנאי.

כד. אבל **הכס"מ** הביא מה**ירושלמי** דגרסי' ג' ימים, **והמנח"ח** (ל ג) תמה דהחרש מכחיש, והגיה ז'. **והריטב"א** כתב ח' ימים.

כה. ורע"א תמה דיכול לאכול פחות פחות מכשיעור [דאינו עובר על שבועתו], ויתקיים כך. [**והחת"ס** (יז.) תי' דכיון דתלה נדרו בז' ימים, מצטרף אכילת ז' ימים לשיעור אכילה. אפי' יותר מכדי אכילת פרס].
ועוה"ק האחרונים שיכול לאכול דברים המרים, דהוה אכילה שלא כדרך ואינו עובר על שבועתו. [ויש שתי' דכיון דא"א לקיים משמעות נדרו הוה נדר שווא, אף שיש תחבולות להתקיים].

כו. **והכס"מ** הביא מה**ירושלמי** כדברי הר"ן, דממתינים עד שיאכל ומלקין אותו.

כז. ומשמע מדברי הריא"ז דסברתו דתליא במציאות. אבל **הריא"ז** (בקונ' הראיות שבועות כז.) הוסיף די"ל דאדעתא דהכי נשבע, שיאכל כדי קיום הנפש. [ונחשב דהשבועה יכול להתקיים, דאכילה משום פיקו"נ אינו סתירה ל'שלא אוכל']. וצ"ע.

כח. והאפיק"י (א כח ג) הק' דבידו שלא לאכול וימות, ולא יעבור על שבועתו. ואף דמצווה לאכול משום הצלת נפשות, ונדחית שבועתו. מ"מ יתכן שיתקיים שבועתו. ותי' דאף דמצד המציאות יכול לקיים שבועתו, מצד הדין אינו יכול להתקיים. דמחוייב לאכול. ושוב תמה אמאי תלי בזה.

[ויש שביארו דיסוד שבועת ביטוי הוא שהשבועה גורם שיעשה מעשה לקיום דבריו. משא"כ באופן שהשבועה אינו מחייבת אותו לקיימה, דהוה פיקו"נ, א"כ אין תועלת בשבועה. והוה שבועת שווא].

כט. והאפיקי ים הביא להקשות דהנשבע שלא יאכל, לא חל שבועה על דברים אסורים, א"כ משום פיקו"נ יכול לאכול דברים האסורים, ולא יעבור על שבועתו כלל. ועיי"ש שהאריך. [ואפשר דכיון דבדרך הרגיל לא יתקיים השבועה ג"כ נחשב שבועת שווא, ולא תלינן באופנים רחוקים. וזה חידוש גדול].

ל. ויש שנקטו דהר"ן פליג דפיקו"נ הותרה, ומש"ה לא נחשב שעבר על שבועתו. [ויל"ד בזה].

לא. [וע' בעה"מ ומלחמות שבועות ספ"ג יב בדה"ר]. **והקצות** הקשה דיכול לישבע שלא יאכל יום א', ועי"ז חל כולל על היום הז' והלאה. **והאחרונים** דנו בזה האם נחשב כולל, כיון דאינו איסור בפנ"ע. **והקובה"ע** (לג ה) כתב דכל השבועה היתה שלא לאכול בכל הז' ימים, ומעולם לא נשבע על חלקו, דנימא כולל.

לב. וכמ"ש **הש"ך** (רלט כ, ודלא כרדב"ז). והקה"י כתב דע"כ הוה רק דרבנן, ונחשב דאנסוהו לעבור על שבועתו. אבל אם נימא דבחצי שיעור אף מדאורייתא הוה שב ואל תעשה קשה. וצ"ל דהוה דבר חיצוני, ולא נחשב מונח שיעבור. [וע' חי' ר' שמואל וזכרון שמואל נה]. ועוי"ל דבסוגיין גבי אכילה נחשב טבע האדם שיאכל [ע"י שיסתכן] משא"כ התם דהוה התחדשות שיעבור על שבועתו.

ומבואר דסברת הר"ן דלא נחשב שבועת שווא אלא היכא דבמציאות אינו יכול להתקיים, ולא תליא בדין[לג] [וכ"כ **בגליון מהרש"א** לשו"ע רלו ד[לד]].

והאחרונים (אפיק"י לה וחי' ר' ראובן יב) הקשו **דהר"ן** (לקמן נה: וגיטין לה.) כתב דהאוסר בקונם כל פירות העולם עליו, לא חל הנדר דא"א לקיים, וצ"ע דסתר שיטתו דאינו מוכרח לאכול. ומשמע דיש חילוק בין הגדר נדר דא"א לקיים, לבין דין שבועת שווא. וצ"ע דבסוגיין משמע דתליא בהדדי.

והריטב"א (גיטין לה. בתי' הב') כתב [דבר חידוש] דהנודר לאסור כל פירות שבעולם חל הנדר, דקונם הוה איסור חפצא, וממילא אסור עד שיסתכן [וכסברת הר"ן], ודוקא גבי שבועה דהוה איסור גברא לוקה משום שבועת שוואלה. וביאר דדוקא גבי שינה (בסוגיין) הגמ' מדמה נדר לשבועה, דשינה הוה דבר שמתבטל מאליו, וע"כ יתבטל הנדר בלאו שום מעשה [ומש"ה לא חל מעיקרא]. מה שאין כן כשנדר מאכילה, דהנדר אינו מתבטל אלא במעשה דידיה.

כט) **רבינא אמר וכו' מדרבנן וכו' דברים המותרין.**

הר"ן פי' דאשכחן תנא דתני בדרבנן בל יחל. מבואר דנדר על דבר שאין בו ממש מדרבנן, ועובר בבל יחל גמור [וכ"מ **המפרש** דלוקה מדרבנן[לו]].

אבל **תוס'** (ד"ה ואחרים) תי' דה"נ אין לך נהגו איסור גדול מזה. מבואר דהוה בכלל האיסור דנהגו בהם איסור, ואסור מחמת המנהג. אבל לא נחשב נדר גמור מדרבנן. וכ"כ **הרמב"ם** (בפיה"מ) דנדר על דבר שאין בו ממש אינו חל, אלא הואיל ובני אדם מחשיבין אותן נדרים אסור משום לא יחל דברו.

וכ"כ בהלכות (ג י,יב) *דלא חל הנדר*, אלא אין מורים לו שינהוג בהן היתר הואיל ואסר עצמו בהן ובדעתו שהנדר חל עליהן, אלא פותחין לו פתח ממקום אחר ומתירין לו נדרו אף על פי שלא נאסר כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים.

ועד"ז כתב **בחי' ר"א מן ההר** דמסתבר דדין זה נאמר רק בע"ה, ולא בת"ח.

ל) **אלא לאו בדניים, אלמא איתיה דניים. הר"ן** פי' כלומר מותר לבא לידי ספק. **ורע"א** הקשה דהלשון דוחק. ולכן פי' דקמ"ל דע"י שיישן למחר חל ב"י למפרע, אלמא איירי דישן בפועל. והגמ' דוחה שהלכה באיסור. וכתב דכ"נ מלשון **הרא"ש**.

ובחי' **ר"א מן ההר** כתב בשם **רש"י** דאף דלא ישן ביום הא' יש איסור דרבנן ביום התנאי. והקשה מנלן לגזור כן, ועוה"ק מהמשך הסוגיה.

לא) **מאי בל יחל מדרבנן וכו'. פי' הר"ן** דקמ"ל דנדרים לא מיתסרא אלא מדרבנן [משמע דלפ"ז המשנה לא קאי בתנאי]. **ורע"א** (שו"ע ריג ג) כת' דכיון דהנדר הוא רק דרבנן, א"כ מותר לישן היום, דבאיסור דרבנן לא החמירו שמא לא יקיים תנאו.

לב) **תנן שאת נהנית וכו'. תוס'** (בתי' הב') כת' דאיירי שאוסר שהיא לא תהנה. ואף דמשועבד לה חל הנדר, כיון דתולה בדבר שיכולה לקיים, שלא תלך ולא תאסר. ומבואר חידוש גדול דשייך לאסור דבר המשועבד בתנאי[לז] [כיון דע"י התנאי אינו סותר את השעבוד. ולא אמרי' דכיון דמשועבד גוף הדבר 'אינה שלו' לאוסרה].

לג. ומבואר מדברי **הר"ן** דאין מציאות שלא יישן ג' ימים. **והקובה"ע** (לג ו) הביא מדברי **רש"י** (יבמות קכא) דמי שנפל לבור, ויצא אחר ג' ימים הוה מעשה נסים, ופרש"י דהיה לו למות כיון דלא ישן ג' ימים [ולדברי הר"ן היה צ"ל שודאי יישן. ובאפיק"י האריך בכ"ז.

לד. ולפ"ז מש"כ הר"ן כשיסתכן יעבור, קמ"ל הדין. אבל סברתו לא תלי בהכי. אבל **הכס"מ** תי' קושי' הר"ן דאף דהותר כשיסתכן, מ"מ עבר על שבועתו, נמצא דהשבועה א"א לקיימו. [משמע דהבין סברת הר"ן דפיקו"נ הותרה, וכיון דלא עבר באיסור, לא נחשב שעובר על השבועה. ובזה פליג דמ"מ השבועה אינו מתקיים].

לה. משמע כוונתו דאף בנדר שייך נדר שווא, אלא דכיון דהוה איסור על החפצא, מה שיאכל משום פיקו"נ לא נחשב סתירה לקונם. משא"כ בשבועה. ובשינה דהוה ממילא, א"כ כיון דיישן בפועל לא נחשב [וצ"ת].

לו. **והמהרצ"ח** תמה דבכל איסור דרבנן אינו לוקה [אלא מלקות מרדות].

לז. דהא דאינו אוסר דבר המשועבד משום לאו כל כמיניה, אבל הכא יש לו זכות להגביל אותה שלא תלך. [ויל"ד האם דוקא תנאי שיש לו זכות לכופו].

לג) **הלכה לפני הפסח אסורה וכו'. הרמב"ם** (י יב)

פסק דאם הלכה לפני הפסח, והרי הוא מהנה אותה לפני הפסח לוקה [ע"ע בסמוך המשך דברי הרמב"ם]. משמע דאם מהנה אותה לפני שהלכה אינו לוקה. **והקר"א** הקשה **דהרמב"ם** (ד יד) פסק [גבי התנה ב' כברות] דלוקה על אכילתו למפרע, דהתראת ספק שמיה התראה, א"כ ה"נ אמאי לא ילקה משום התראת ספק. ותי' דלא מסתבר שהוא יעבור למפרע משום מילתא דתלי בה. ודוקא היכא דתלה בעצמו אמרי' דשמיה התראה.

לד) **שם. אסורה בהנאתו עד הפסח. והרמב"ם** (י יב)

כתב דאם עבר הפסח עדיין אסור לנהוג מנהג חולין בנדר, אלא נוהג איסור עד החג. **והראב"ד והטור** (רכ) תמהו דאינו בכלל נדרו, ומה שייך לאוסרה בהנאה. ואם לא נהנתה לפני פסח מותרת אף בהליכה. **והכס"מ** (בתחילת דבריו) תי' דכיון דזמן משך השבועה [שלא תלך לבית אביה] עד החג, בכל ההוא זימנא אסורה לילך וליהנות [וצ"ב]. אך שוב הק' מדברי הגמ'. ונדחק דכוונת הרמב"ם דאסורה לילך לבית אביה עד החג [היכא דנהנית קודם פסח]. ונוהג איסור בהליכה עד החג, שלא לנהוג מנהג חולין בנדרו [שכבר נהנית קודם פסח]. **והלח"מ** תי' דאיירי דנהנתה לפני הפסח, ואסורה לילך אחר הפסח משום התנאי. וכיון דבתנאה לא מזדהר גזרי' הנאה אטו הליכה. [וע"ד מש"כ **הר"ן** (בע"ב ד"ה מותרת)].

המודר לוקה או המדיר

לה) **ר"ן ד"ה הלכה אסורה.** כלומר לוקה היא, אבל הוא אינו לוקה שלא עשה שום מעשה וכו'[לח].

[והר"ן בסו"ד ביאר ד'לא יוחל הדיבור' קאמר, ואע"ג דלא אמר מידי]. וכ"כ **הרא"ש.** ומבואר דהאיסור בל יחל הוא משום שפוגע באיסור חפצא [דהוה איסור שחל ע"י פיו]. והר"ן דימה לאיסור מעילה.

לו) **בא"ד אבל הרמב"ם (י יב) כתב לוקה הוא וכו' אבל היא אינה לוקה דלא נדרה כלל ולא שייך בה לא יחל וכו'**[לט]. [ועד"ז כת' הרמב"ם ה א]. **והאחרונים** ביארו דכוונת הרמב"ם דהלאו דבל יחל הוה שלא יחלל דיבור שלו, ושייך רק במי שהוציא הדיבור מפיו.

והר"ן הק' דבגמ' (לק' לה.) אי' לגבי מעילה בקונמות דל"ש מעילה אצל הנותן, שהרי אינו מוזהר עליו. [ואינו מתחייב בזה שנתן למודר]. **והלח"מ** (ה א) תי' דהרמב"ם קאי דוקא לענין לאו דבל יחל, אבל גדר מעילה דקונמות הוה דוקא במי שנאסר עליו[מ]. **והבית יעקב** (כתובות עא. ד"ה ואגב, וכן בחי' **רע"א** כאן) ביאר דבסוגיין ל"ש משום מעילה בקונמות, דאיירי באדם, ואדם הוקש לקרקע דאין בו מעילה. ומש"ה הנידון משום בל יחל.

והאחרונים הוסיפו דאף לרמב"ם יש איסור חפצא כלפי המודר [**וכדתנן** (לקמן מז: הו' לע' ה.) דהמודר אסור וכו', וכן בכ"מ[מא]], אלא דהוה איסור בעלמא ואין לוקין, **והקרית ספר** (רפ"ה) כתב דהוה דאורייתא[מב]. **והגר"ח** (סטנסל קצו, והו' בגרי"ז נזיר סב:) הביא **ספרי זוטא** דדרשי' לא יחל דברו, אין לי אלא עצמו, על אחרים מנין[מג], ת"ל כל היוצא מפיו יעשה וכו'. ומבואר דהא דאדם אוסר פירותיו על חבירו הוה פרשה בפנ"ע, מלבד הדין 'קונם' [כללי] דעושה את החפץ כהקדש[מד].

לח. **והרשב"א** הביא **י"מ** דאסור משום לפני עוור. ואף לוקה משום לפני עוור. והרשב"א חלק דלפני עוור הוה דוקא בב' עברי דנהרא. [וע"ע בראשונים (יבמות פד:) אי לוקין אלפני עוור].

לט. אמנם **הכס"מ** (י יב) כתב די"ל דכוונת הרמב"ם דאף המדיר לוקה, ולעולם אף המודר לוקה.

מ. ומשמע דכוונתו דאף בסוגיין י"ל דמתחייב משום מעילה, אלא דאינו לוקה. דהמלקות תלי באיסור חפצא.

מא. וכ"כ **הרמב"ם** (בפיה"מ ה ד) דהמודר נקרא עבריין. [וקאי שם בין בנדר ובין בשבועה, ע' בסמוך].

מב. **והקובה"ע** (נה י) ביאר דאסור משום קדושה, ולכן הוה איסור חפצא.

מג. אבל **בחי' ר' שמואל** (ג ג) הביא דבספרי זוטא לפנינו איתא אין לי אלא שהוא חייב, מנלן דאחרים חייבים בבל יחל, וכדברי הר"ן [והספרי הביא דרשא לאפוקי מסברת הרמב"ם].

מד. **והגר"ח** חילק עפ"ז דהא דמבואר (כתובות נט. ולקמן פה:)

לוקה הוא – דעת **הרמב"ם** (הנ"ל) דהמדיר לוקה כשהנה אותה[מח]. ובפשוטו גדר האיסור בל יחל דהמדיר מחוייב שלא יתחלל דיבורו, שיתקיים הנדר[מו].

ורע"א כתב דלוקה תיכף כשנותנו לו, ואף לפני שאכלו[מז]. **והרדב"ז** (ג תל [תתעב]) כתב דהוי כעין לפני עוור, דעובר במה שהשני עושה את האיסור והוא עובר[מח]. **והברכ"ש** (י) ביאר הטעם דהוא הבעלים על הנדר, והדין 'בל יחל' תלי בו[מט].

והאו"ש (ה ב) הביא סייעתא לדברי הרמב"ם מ**התוספתא** דמודר הנאה ומת, עושה לו תכריכין וכו', דאין הנאה למתים. ומבואר דס"ד לאסור על המדיר להנאותו[נ]. ועוד הביא מהא דמבואר (לק' לז.) דאסור ללמד את המודר מקרא, דאיירי בקטן [וע' ר"ן שם].

ובמשנה (לק' פח.) אי' דהמודר הנאה מחתנו, ורוצה לתת לביתו מעות. **והמחנ"א** (שלוחין ט) דייק דיש איסור על המדיר [וכדעת הרמב"ם], ומש"ה צריך למצוא עצה. **והמצפ"א** תי' דאף לר"ן ודאי דאינו רשאי לתת לו להנות, שעובר משום לפני עוור.

גבי שבועה – **הרמב"ם** (שבועות ה ד) כת' גבי שבועה, שאם נשבע שלא יכנס שמעון לביתו, ועבר שמעון ונכנס שלא מדעתו, ראובן אנוס ופטור. ושמעון חייב[נא] שעבר על דבר האסור לו. **והטור** (רלו) תמה דשבועה חלה על האדם, ולא שייך לאסור דבר שלו בשבועה. **והכס"מ** כתב דאע"ג דלא חל לענין בל יחל, מ"מ כיון דנשבע על מה שהוא ברשותו, חלה השבועה קצת, והוי כאילו קיבל שבועה לענין שצריך ליזהר בדבר. **והלח"מ** ביאר דמחוייב שמעון שלא יגרום לראובן לעבור על שבועתו. [וע"ע קה"י א].

לז) **בא"ד וראיה לדבר וכו' וכגון שהקדישו הוא ואכלו אחרים. והרש"ש** דחה דלרמב"ם איירי התם בהקדש, ומשום מעילה[נב]. **והגר"ח** הוסיף דבאיסור קונם כללי הרמב"ם מודה דהנהנה לוקה. [ועד"ז לדברי רע"א הנ"ל י"ל דאיירי בחפץ דשייך איסור מעילה].

אך הר"ן לא חילק בזה. וצ"ע דבהקדש חל קדושה לכל העולם, וא"כ האיך דימה הר"ן לענין קונמות. ויש שפי' דהר"ן דייק דעובר משום בל יחל, דכל הנהנה מהקדש מתחייב בבל יחל, וכמ"ש **השיטמ"ק** (מנחות ד השמטות יח, הו' לעיל י. גבי שלמים). **והר"ן** למד דגדר בל יחל שייך אף כלפי אחרים.

דף טו:

לח) **תנן וכו' שאת נהנית אם תלכי וכו'. רע"א** (במשניות ז ט) הקשה דאיירי בתנאי בלשון 'אם', ובלשון 'אם' לא חל האיסור עד שיעבור על התנאי [וכמ"ש **הר"ן** לקמן עט:, וכדאי' גיטין עד.][א]. ובתנאי בדבר מסויים **הר"ן** (שבועות יב. בדה"ר) כתב דאם התנה שלא יאכל בכר זו אם יאכל זו, כיון דמתנה בדבר מסויים [על בכר זו], מוכח דכוונתו לאסור מהשתא. אבל בסוגיין לא הוה דבר מסויים.

והרש"ש כתב דכיון דחזינן שרוצה לקונסה, אמדינן בדעתיה שרוצה שהקנס מעכשיו [וכעי"ז תי' החת"ס]. **והרדב"ז** (ג תל [תתעב]) חילק דכיון דקובע זמן, עד הפסח או עד החג, משמע מעכשיו[ב]. אבל האומר קונם שאת נהנית לי [סתם] אם וכו', חל רק אח"כ.

דלא חל קונם על דבר שלא בא לעולם, היינו קונם כללי. ולפ"ז יישב דעת **הרמב"ם** (יב י) דאדם אוסר דבר של"ב לעולם על חבירו [**והר"ן** (לקמן) תמה עליו], דהגמ' איירי בקונם כללי, והרמב"ם בקונם פרטי.

מה. **והחשק שלמה** הקשה דהיכן מצאנו זה נהנה וזה מתחייב (וכדאי' קידושין מג.). [וצ"ל דאינו מתחייב על ההנאה, אלא על שגרם חילול דיבורו].

מו. ויל"ד דבמה שנותן לפני חבירו לאכול, אינו עושה בידיו מעשה כשחבירו אוכל, ואמאי נחשב דעובר את האיסור במעשה.

מז. ואף דעדיין לא נתחלל הדיבור.

מח. וכתב דמ"מ לא הוה לפני עוור גמור, דלא הוה בתרי עברי דנהרא.

מט. [וע"ע בסוגיה לקמן לד:].

נ. ולדעת הרמב"ם שייך איסור על המדיר, אף דהמודר לא שייך באיסור כלל.

נא. **והלח"מ** כתב דלאו מלקות קאמר, דאפי' בנדרים דעת הרמב"ם דהנהנה אינו לוקה. אלא הוא נענש ע"י כך.

נב. **ובהג' מהרש"ם** ציין דכ"מ **ברמב"ם** (סה"מ ל"ת קמו). [והביאו דמדברי הר"ן דהביא ראיה זו משמע דס"ל דלסברת הרמב"ם ל"ש אף איסור מעילה, דכל הדין מעילה הוא משום דפוגע בקונם, ואין חילוק בין מעילה לבל יחל].

א. **והמגיה** (שם) העיר דרע"א הקשה כן אסיפא דמתני', אבל ארישא שאת נהנית לי עד הפסח אם תלך עד החג, שהגביל זמן האיסור, ע"כ כוונתו לאסור מעכשיו, דשמא לתך אחר הפסח.

לט) **ר"ן ד"ה מותרת לילך.** ולא חיישינן שמא לא תזכור.

[וס"ד דגזרו איסור חדש שלא תלך אחר הפסח, לתזכורת בעלמא]. **והתוי"ט** (ז ט) דייק מדברי **תוס'** (ד"ה ומותרת) דדוקא לא הלכה לפני הפסח מותרת לילך, אבל אם הלכה גזרו [וכהו"א של הר"ן]. **ורע"א** חלק דכוונת התוס' דלא הלכה מותרת להנות. אבל ליכא איסור ללכת [והתוס' לא היה להם כלל ס"ד לאסור בהליכה. ולא נתכוונו לגזירת הר"ן].

מ) **ר"ן ד"ה אכל.** כלומר כשאכל במזיד וכו' בשוגג. דכיון דלא נתכוון לכך לא חל הנדר, דיש חסרון האדם בשבועה (כדאי' בשבועות שם, וע"ע לק' כה:)[ג]. ומבואר דגדר התנאי דנחשב ד'חל' האיסור ע"י קיום התנאי [וע"ד מש"כ ר' נחום]. ולא הוה בירור בעלמא למפרע.

מא) **בא"ד וי"ל דסד"א כיון דבעידנא דאכיל לא עבר, לא ליחול עליה ב"י למפרע.** משמע 'דחל' ע"י האכילה, ואפי' הכי מהני למפרע. והביאור בזה ע"ד הגר"נ דמהני דנשלמו תנאי האיסור אף אחרי שכבר עבר איסורו.

הנאת תשמישך

מב) **והא משתעבד לה וכו'.** פי' **הרא"ש** דאינו יכול להפקיע שעבודו, דהוה כאוסר פירות חבירו על חבירו, דאין בו ממש. [דאין לו זכות לאסור על חבירו דבר המשועבד לו]. וכ"כ **הר"ן**.

אבל **השיטמ"ק** כתב בשם **הרא"ם** דכוונת הגמ' דמבטל *מצוות* שאר כסות ועונה. וכת' דאף דחל קונם לבטל את המצווה (כדלק' טז:), הכא נראה כמבטל המצווה, וכה"ג לא חל קונם. אבל ישיבת סוכה עלי, תלה האיסור בחפץ ואינו נראה כמבטל. אבל **הרשב"א** הק' דאי משום מצווה, הא מצוות עונה לא הוה על האשה, ואפי' הכי אינה יכולה לאסור את עצמה, וע"כ הטעם משום הפקעת השעבוד[ד].

ועוד הביא **השיטמ"ק** (בשם שיטה) דהכא הגוף עצמו משועבד[ה], ונחשב דגופו אינו ברשותו אצל תשמיש, ואינו יכול לאסור דבר שאינו ברשותו. ושוב הביא **הג"ה** שדחה דמה לי אם משועבד למצוה דסוכה [דתנן לק' טז. דחל הקונם על החפצא], ומה לי אם משועבד למצות תשמיש אשתו. **והאחרונים** (מחנ"א נדרים א, אבנ"מ עב ב, בית יעקב כתובות ע:) **ביארו** דהכא חל המצווה על גופו, ולכן אינו יכול לאסור את גופו בקונם[ו]. **והמלחמות** (שבועות יב: בדה"ר) כתב דאף דגופו משועבד למצווה, ולא מצי פטר נפשיה, הקונם חל על הסוכה. [והסוכה אינה משועבדת למצווה]. [וע"ע לקמן טז:].

והשיטמ"ק (כתובות ע.) הביא בשם **הגאון** דל"מ נדר במידי דמשתעבד לה, וכל שכן מי שנודר בדבר מצוה. [ומשמע דלבטל את המצווה הוה מעין גדר שעבוד, וכ"ש משאר שעבוד[ז]. וע"ד השיטמ"ק הנ"ל]. **והאחרונים** (בית יעקב שם ע:) תמהו דנדר חל על דבר מצווה [וכדאי' טז:]. והבית יעקב חידש דמצווה שנעשית בגופו ממש, א"כ כשאוסר את גופו נחשב שסותר את המצווה. והא דנדר חל על דבר מצווה היינו היכא דהמצווה לא הוה דוקא בחפץ זו[ח].

והרשב"א כתב דנפק"מ בזה, דכיון דלא חל איסורו משום שעבוד, ל"מ אפי' בכולל [אבל לעבור על מצווה מהני כולל, וכמ"ש הרי"ף (ספ"ג דשבועות) בשם הירושלמי, וע' **תוס'** שבועות כד. ד"ה אלא, ויתבאר לק' יח.]. וכ"כ **הנמוק"י** דלאו כ"כ להפקיע את עצמה אפי' ע"י כולל.

ב. וכעי"ז כתב **החזו"א** (קלו) דכיון דנחית לקצבה, ואין קצבה בלא התחלה וסוף, אלא ודאי מעכשיו קאמר. ואין טבע הלשון ליתן קצבת סוף לפני התחלה.

ג. [ונח' הראשונים שם האם תליא במה שאכל ראשון או בתנאי וכו'].

ד. **והקה"י** (יד) כת' דאף הראשונים דפליגי ששעבוד הבעל אינו מונע, אבל באשה מודו דהיא קנויה לבעל, ולכן לא חל. דאמרי' בכתובות ב. דהאשה היא שדה של הבעל ולא הבעל שדה של האשה. וע"ע חי' ר' שמעון.

ה. משמע דהא דקונם לא חל לבטל את המצוות שייך לגדרי 'שעבוד', ושייך להא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. [וצ"ב מה מהני כולל, ע' בסמוך].

ו. **ובחי' ר' שמעון** (י) הקשה דהגברא מצווה במצוה, ואינו מפקיע את עצמו מהמצווה, אלא עושה את גופו לדבר האסור. [וצ"ל דמ"מ כה"ג נחשב שהקונם סותר את עצם המצווה, ולא רק היכי תמצא].

ז. **והקה"י** הביא דלפ"ז מוכח דאף במשועבד מהני כולל, וכ"ש מהא דמהני לבטל את המצווה. [וע' בסמוך].

ח. וכגון ישיבת סוכה עלי, שהסוכה הוא נפרד מגופו. דשיעבוד המצוה הוה על הבעלים, ולכך יכול לאסור את

אבל **הב"ח ודרישה וש"ך** (רלד פג) כת' בדעת **הטור**[ט] דמהני 'כולל' לאסור אף היכא דמשועבדת. **והט"ז** (רלד נט) תמה דכיון דמשועבדת לו האיך מהני אף ע"י כולל[ט]. וכה"ק **השו"ת אבנ"מ** (יב) דמסברא לא מהני הרעת אחרים ע"י כולל. וכה"ק **הקה"י** (יד) דכיון דמשועבד אינו שלו, וכי אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י כולל.

מג) **דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע וכו'.**

האחרונים דנו דנימא נפק"מ היכא דאסר לזמן מוגבל, פחות משיעור עונתה[יא].

מד) **ר"ן ד"ה והא.** דקונמות קדושת הגוף נינהו ומפקיע מידי שעבוד וכו' ה"נ אלמוה רבנן לשעבודה דאשה וכו'.

והאחרונים (קוב"ש כתובות רלא) תמהו האיך מהני הא דאלמוה רבנן, דלכאורה ל"ש הפקר בי"ד על הגוף[יב]. ויש שביארו דיש כח לחכמים [מדין הפקר בי"ד] לקבוע שיש לו זכות קנין על הגוף[יג]. ול"ש לאסור במקום קנין של אחרים [ודוקא היכא דהוה שעבוד בעלמא אמרי' דמפקיע שעבוד].

ועוה"ק **הקוב"ש** (שם) מה הועילו חכמים בתקנתן דתקנו אלמוה לשיעבודא דבעל שלא תוכל לאסור עליו הנאתה, הא יכולה לאסור הנאתו על עצמה ואין מאכילין לה דבר האסור [וכדאי' בגמ']. ולמה תקנו בכדי כיון שאין שום תועלת מתקנתן[יד].

מה) **שם. אלמוה רבנן שעבודא דאשה. ועד"ז דעת תוס'** (כתובות נט. גיטין מ: וכ"מ) דבכל בע"ח אלמוה רבנן שלא יפקעינו ע"י קונם.

אבל **הר"ן** (כתובות ע: לא: בדה"ר) כתב בדעת **הרמב"ם** (אישות יב כג) דרק חיוב מעש"י דרבנן אלמוה לשעבודא, אבל חיוב מזונות דאורייתא לא אלמוה.

הרמב"ם (אישות יד ו, ונדרים יב ט) פסק דהאשה שאומרת הנאת תשמישי עליך לא חל, דהוה כאוסר פירות חבירו על חבירו. **והלח"מ** (יב כג) הק' דקונמות מפקיעין שעבוד, והרמב"ם ס"ל דבזה לא אלמוה. **והאבנ"מ** (עב ב) **תי'** דדעת הרמב"ם דלא חל משום מצווה. וכדברי השיטמ"ק (הנ"ל) דלא חל קונם במקום שהמצווה שעל גופה[טו].

והמחנ"א (נדרים כא) **תי'** דהרמב"ם קאי גבי אשה גוף האשה קנויה לבעל [דהוה גדר 'קנין', ולשון הגמ' משועבד לאו דוקא], והוה פירות חבירו על חבירו. ואילו בסוגיין איירי שהבעל אוסר, דהוה שעבוד בעלמא. **והט"ז** (רלד סג) כת' דדוקא היכא דמחוסר גובינא ואפשר לסלק במעות אמרי' דקונמות מפקיעין שעבוד, אבל חיוב עונה ל"ש שיפקיע. והאחרונים האריכו טובא בכ"ז.

מו) **בא"ד וא"ת והא האי נדרא דרבנן דהנאת תשמיש לית ביה ממש**[טז] **וכו' בשב ואל תעשה.**

והאחרונים הוכיחו מדברי הר"ן דגדר האיסור דרבנן

הסוכה. ואף שאוסר על עצמו כל הסוכות, המצווה ממילא נעקר כיון שאין לו סוכה.

ט. דכתב דהאומרת נטולה אני מהיהודים (לקמן צ:) אוסרת את עצמה, **והב"י** תמה דמשועבדת. **והפוסקים** הנ"ל תי' דהוה ע"י כולל דכל העולם. אבל **האחרונים** (שו"ת אבנ"מ יב וכו') תמהו דאסורה על כל העולם, ומה שייך כולל. והאריכו בזה [ע' קה"י יד].

י. **והביא** ראיה מהגמ' (לקמן פו.) **והש"ך** בנקה"כ חלק [והאחרונים האריכו בזה].

יא. **והפלאה** (קו"א עו ט, הו' בשלמי נדרים) חידש דאף בפחות משיעור עונה משועבד שיהא פת בסלה.

יב. והקוב"ש הוסיף דהא עבד הקנוי לאדון יכול לאסור הנאת תשמישו מדין קונם. [וצ"ע מנ"ל, דכיון דהעבד קנוי לאדון, האיך אדם אוסר דבר שאינו שלו על חבירו].

יג. ועד"ז **הבית יעקב** (כתובות ע:) הביא דהר"ן כת' דכיון דמשועבד נחשב שאוסר פירות חבירו עליו. ומש"ה אף היכא דכל השעבוד הוה מדרבנן, מדין הפקר בי"ד הטילו זכות ממון.

יד. וכת' דאפשר שלא היתה תקנה מיוחדת לענין תשמיש, אלא תקנה כוללת לכל הדברים שהבעל ואשה משועבדין זל"ז. דתקנו שלא יוכלו לאסור זה על זה.

טו. ובתי' הא' תי' דאיירי דאסרה הנאת תשמיש, דאין בו ממש [וחל מדרבנן]. וכתב דכה"ג משכיר שיאסור על השוכר 'דירת הבית', לא מהני כלל, דאינו של המשכיר. [וה"נ 'קנוי' לבעל זכות הנאת התשמיש]. **ובחי' ר' שמואל** (יג ב) תמה דדעת הרמב"ם דדבר שאין בו ממש הוה רק משום חומרת אחרים נהגו בהם היתר.

טז. **והתוי"ט** דייק דכ"ד **הרמב"ם** (ג י), וכ"כ **האבנ"מ** (עב ב) דדעת הרמב"ם דלא אמרי' דקונמות מפקיעים שעבוד כיון דהוה דגדר דרבנן. **ובחי' ר' שמואל** (יג) תמה דדעת **הרמב"ם** (ג יב הו' בע"א) דדבר שאין בו ממש אסור רק מדין דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, ולא חל איסור על החפצא, א"כ ודאי ל"מ לבטל מצווה בשב ואל תעשה. ואילו הכא מבואר **ברמב"ם** (אישות יד ו) דהוה איסור גמור.

בדבר שאין בו ממש, דהנדר חל על החפצא, דאי חל על הגברא אמאי חל הנדר כלל במקום מצוה.

אבל **הריטב"א** כתב דמצוה לא נדחה משום בל יחל דרבנן, והעמיד כגון דאמר גופיך אסור עלי. וכן הביא **הרשב"א** דכיון דהזכיר הגוף נעשה כאומר וכו' [והאריך לדון ע"פ דברי התוס' הו' בר"ן לקמן טז: דכיון דהזכיר החפץ].

והר"א מן ההר כתב דכיון דהזכיר הנאה חייל נדרו, דהנאה דבר שיש בו ממש הוא.

מז) **בא"ד וא"ת והא מצוות לאו ליהנות ניתנו[יז] וכו'.**

והרשב"א תי' דהמצווה הוה מחמתה ולא מחמתו, ומש"ה פקע השעבוד. ושוב הקשה הרשב"א משום מצוות פריה ורביה, דלאו ליהנות ניתנו. ותי' דאפשר לו באחרת. ועוד תי' באומר גופיך לתשמיש, והנאה לאו דוקא.

מח) **בא"ד י"ל וכו' ה"מ לומר שאין קיום המצוות חשיב הנאה, אבל מ"מ אי מתהני גופיה מקרי הנאה[יח].** והמח' אי מצוות להנות ניתנו, האם קיום המצווה נחשב הנאה[יט]. **והריטב"א** (סוכה לא:, ועד"ז ר"ה כח.[כ]) ביאר אע"ג דמתהני בעשיית המצוה שמקבל שכר בעה"ז ובעה"ב, מ"מ באיסורי הנאה אין איסור אלא כשנהנה בגופו של איסור. אבל כל שאין ההנאה מגופו לא נחשב הנאה מן האיסור, אף שגורם לו הנאה וריוח ממקום אחר[כא].

אבל **האחרונים** (שעה"מ שופר א ג, אבנ"מ כח ס ושו"ת כא) דייקו מדברי **הרשב"א** (הנ"ל) דס"ל דאף במקום שהגוף נהנה אמרי' דמצוות לאו ליהנות ניתנו. כיון דעושה מעשה הזה מחמת המצווה. וכ"כ **בחי' המאירי** (עירובין יד:, הו' בשעה"מ לולב ח א) **דאפי'** שנהנה הנאת הגוף בשעת קיום המצווה אין בכל כלום, דמצוות לאו ליהנות[כב]. ומשמע **דתוס'** (ר"ה כח. וכן המרדכי שם) נסתפקו בזה [הו' לקמן טז:]. [וע"ע לקמן לט סוגיית נכנס לבקרו וכו'].

והמאירי כתב ובלבד שלא יהנה אח"כ [אחר שסיים המצווה], ולכן אסור לטבול במעין דנהנה אחרי זמן המצווה.

והשעה"מ הקשה ע"ד הרשב"א דכיון דאפשר באחרת לא הותר, הא אף בתקיעת שופר אפשר שאחר יתקע לו. ואפ"ה אמרי' דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

והאבנ"מ (כח ס) תי' דאף לדעת הרשב"א ה"מ היכא דאי אפשר לקיים המצווה באופ"א [וכגון בסוגיין]. אבל היכא דאפשר לקיים המצווה באופ"א לא הותר[כג] באופן שיש בו הנאת איסור[כד]. [ועפ"ז יישב

יז. ומבואר בדברי **הראשונים** דמצוות לאו ליהנות ניתנו מהני להתיר אף לכתחילה, ולא רק שיצא יד"ח בדיעבד [דלא נחשב מצווה הבאה בעבירה]. ודלא כדעת **המהר"ם די בוטון** (ק, הו' בבנה"ג יו"ד כח הגב"י ג) דדוקא בדיעבד מהני. [והכנה"ג פליג].

יח. ובהג' **יעב"ץ** כתב דסברת הר"ן דהוה דומיה דמתעסק בחלבים ועריות דחייב, שכן נהנה. [דסוף סוף נהנה. ולא בעינן מעשה לשם הנאה]. **ובחי' ר' שמעון** חילק [בדעת הר"ן] דבדבר שעומד להנאה, אף שעושה לשם מצווה נחשב שנהנה. או דעומד לשימוש ונהנה תוך כדי השימוש.

יט. ורש"י (ר"ה כח. וסוכה לא:) ביאר מצוות לאו ליהנות דאין בקיום מצוות הנאת הגוף, אלא עבודת רבו.

כ. וז"ל **הריטב"א** (ר"ה) פי' דאע"ג דאיכא שכר מצות בהאי עלמא, אין הנאה ההיא עם עשיית המצוה ממש שיהנה הוא בעשייתה בשעת עשייה. אלא שהמעשה גורם לו טובה, והא לא חשיבא הנאה באיסורי הנאה, אלא כשההנאה מגוף הדבר האסור.

כא. **והריטב"א** הוכיח כן דהטובל במעין עולה מטומאה לטהרה, ומכשירתו לכמה דברים [ולא רק לקבל שכר לעתיד לבא], ואפ"ה אמרי' (ר"ה כח.) דמצוות לאו ליהנות ניתנו. וכן גבי חליצה, שהיבמה מרווחת מהחליצה, ואפ"ה אמרי' (יבמות קג:) דסנדל של ע"ז חליצתה כשירה [משום דלאו ליהנות, וכמ"ש רש"י שם]. [אך **הרמב"ן ורשב"א** (יבמות שם) תי' דהטעם דלא נחשב הנאה במה שמותרת לינשא, דהעיכוב הוה רק משום מצווה].

כב. **והמאירי** הביא מ"ד דמצוות לאו ליהנות היינו דגוף המצווה לא נחשב הנאה, דהמצוות הוה עול אצלינו, ואנו מחוייבים לעשות בע"כ ולא להנות עצמינו. [ומש"ה גוף המצווה לא נחשב 'הנאה', אלא כעין פוטרו מבע"ח]. ועפ"ז כת' דהיכא דיש הנאת הגוף, שיושב בצל הסוכה אסור [וע"ע לק' טז:]. ושוב הביא דיש בזה דעת אחרת דאף הנאת הגוף אין בכך כלום. וסיים ודברים אלו מחודשים ונכונים.

כג. **והביא** כן מהגמ' (פסחים כא:) דס"ד דרשאי להנות בחמץ בשעת ביעורו, בהדי המצווה. קמ"ל דלא. וביאר משום דאפשר לקיים מצותו בלא שיהנה בו.

כד. [אבל במקום דליכא הנאת הגוף מותר אף דבליכא אחר].

דלא הותר לעשות סוכה באיסור הנאה, כיון דאפשר בסכך של היתר[כה].

ובחי' ר' שמעון (יא,יב) ביאר דהיסוד מצוות לאו ליהנות [לדעת הרשב"א], דהמעשה הוה מעשה מצוה, ומש"ה לא נחשב לקיחת הנאה. דעיקר שם המעשה נקבע לפי המצווה[כו]. והוה כעין לא אפשר ולא קא מכוון (פסחים כה:)[כז]. ועפ"ז היכא דאפשר באחר אמרי' דלאו ליהנות, דעי"ז מוגדר חלק מהמעשה[כח].

מט) **הא קרבן שאוכל לך. הרא"ש** פי' דמשמע שנשבע בחיי קרבן. וכדאי' (לע' יג) דהא קרבן משמע שבועה בחיי קרבן. ואילו הקרבן [במילה א'] הוה לשון קונם. [והתולה שבועתו בחיי בהמה לא חל שבועה כלל].

והגמ' (לע' יג:) חילקה הא דאמר הא קרבן, הא דאמר הקרבן, דבברייתא (שם) אי' דהקרבן שאוכל לך אסור. **ותוס'** (שם) פי' דבתיבה א' כיון דהוה לשון נדר אין לנו לפרש שנתכוון לשבועה. ואף דשייך לשון שבועה בתיבה א'. [וע"ע מה שהו' לע' שם].

נ) **לא קרבן**[כט] **לא אוכל לך. התוס'** כת' קמ"ל מתני' דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן. וכר' מאיר (לע' יא.). ועד"ז כת' **הר"ן** (בסו"ד).

דף טז.

נא) **וא"ר אבא נעשה כאומר לקרבן יהא, לפיכך לא אוכל לך**[א], **ל"ק הא דאמר לקרבן וכו'. הר"ן** פי' לְקרבן [בשבא] מתפרש לקרבן יהא[ב]. אבל לַקרבן [בפתח] משמע לא קרבן. וכ"כ **הרא"ש** (במשנה) דר' מאיר חילק בין בשבא ובפתח[ג].

נב) **שבועה לא אוכל לך, הא שבועה שאוכל לך. הרא"ש** פי' דלא אמרי' דנשבע בחיי שבועה, דשבועה אין בו ממש[ד]. **והר"ן** כת' דלא מישתעי איניש הכי.

נג) **ר"ן ד"ה שבועה.** אבל שבועות אינן אלא איסורא גרידא שחל בגופו, ואפי' ר' מאיר מודה דמכלל לאו וכו'. וכ"כ **הר"ן** (לעיל יא.) [וע' מש"כ בזה שם]. **והרא"ש** כתב הטעם משום דשבועה חמורה[ה]. וכמ"ש **תוס'** (שבועות לו:)[ו]. אבל **תוס'** (כאן בתי' הב') כת' דהוה גזירה.

כה. ודלא כדברי המאירי (הנ"ל) דרשאי לישב בצל סוכה של איסור, אף דיש הנאת הגוף.

כו. **והמהרצ"ח** הביא בשם **רא"ז מרגליות** דתליא במש"כ **תוס'** (פסחים מו) דהטעם דנדרים ונדבות אינן קריבים ביו"ט, דאמרי' דעקרו לגבוה ואיהו ממילא מתהני. ולא נחשב מלאכת אוכל נפש דידיה.

כז. [וע' שער"י ג כה [כו] שהאריך בגדר איסור הנאה].

כח. **ובחי' ר"א מן ההר** (לק' מח.) חידש דל"ש מצוות לאו ליהנות ניתנו אלא במצוה דתלוי במעשה, דאינו מתכוון לדבר הנאה, אלא לעשות מה שנצטווה מעת ד'. ועפ"ז כתב דל"ש הך כללא במצוות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, ועיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וכו', הילכך ל"ש לומר לאו ליהנות, שעיקר המצווה הוא ההנאה והתענוג במה שמשיג מלימודו.

כט. כ"ה לפנינו במשנה ובתוס', אבל הרא"ש ור"ן גרסו לַקרבן [מילה א' בפתח].

א. אבל היכא דאמר 'קרבן לא אוכל לך' אי' במשנה דמותר, ולא מפרשים קרבן [יהא], לפיכך לא אוכל.
והב"י (ס"ס רד, הו' בתוי"ט) הק' דכשאומר 'לא חולין' לא אוכל לך אסור (לע' יא:) [ואף דלא אמר 'ל']. ותי' דקרבן לא אוכל לך יל"פ כוונתו דנשבע בקרבן [ואף שלא אמר 'הא קרבן']. ודוקא לשון 'לא חולין' א"א לפרש שנשבע בקרבן. והוסיף דאף דסתם נדרים להחמיר (לק' יח:) הכא הפירוש דלקולא משתמעי טפי בלשונו, ומש"ה מפרשינן להו לקולא ולא לחומרא.

ב. **והראשונים** (לע' יא:) נחלקו בהא דאי' דלא חולין לא אוכל לך [לר' מאיר] מתפרש לא חולין לפיכך לא אוכל, מה הדין כשאומר לַחולין [במילה א' ובפתח].

ג. וכן גרס **הרא"ש** **והר"ן** במשנה לַקרבן [מילה א', בפתח]. אבל בגירסא דידן [במשנה ובגמ'] אי' לא קרבן. וצ"ל דלרבותא נקטיה.

ד. **והרא"ש** (לע' יג.) ביאר דהא קרבן, נשבע בחיי הבהמה. [ולכאורה איירי בבהמה מסויימת, ואף אי לא פירש דבריו, מתפרש השבועה באיזה בהמה בעולם]. אבל שבועה אין בו ממש.
[ואפשר דדעת הר"ן דאף הנשבע בחיי קרבן, תולה נדרו בקדושת הקרבן והוה דבר שאין בו ממש. אלא שדרך העולם לדבר כך, ומש"ה מתפרש לשונו כן. ולא חלו דבריו. אבל אין דרך לתלות שבועה בשבועה].

ה. ומשמע דהרא"ש בא לפרש דברי הגמ' (שבועות לו. הו' בר"ן), דשבועה לא ילפי' מתנאי בני גד ובני ראובן, ומש"ה אמרי' מכלל לאו. אבל **תוס'** פי' דשבועה חמורה מנדרים, ומש"ה אזלינן לחומרא. [משמע דהוה מחמת הספק, א"נ שהנשבע כוונתו לאסור, ומש"ה לא מתפרש כוונתו למילי בעלמא]. ולפ"ז לא שייך לגמ' (שבועות הנ"ל).

ו. וצ"ע דבפסקיו לעיל (א י) כתב ע"ד הר"ן דנדר חל על החפצא. ועוד כתב טעם דאזלי' בתר לשון בנ"א.

נד) **מכלל דהא שבועה שאוכל לך, דלא אכילנא משמע וכו'.** צ"ב דהוא אומר לשון שאוכל, והאיך מתפרש דבריו שלא יאכל. **רש"י** (שבועות יט:) פי' מה שאוכל יהא באיסור שבועה. **ורע"א** (לע' ב:) כתב דלפ"ז הוה שבועה בלשון נדר [ומבואר דדעת רש"י שחל עי"ז שבועה]. אבל **ר"ח** (שבועות שם) כתב כלומר שבועה *אם* אוכל לך, דמשמע לא אכילנא לך.

המשנ"ל (א יח ד"ה ודע) הק' דהאומר קרבן שאוכל לך, אמאי אמרי' דהוה לשון נדר, נימא דכוונתו לישבע בחיי קרבן שאוכל לך. ותי' דאיירי בשל חבירו, ולאו כל כמיניה לישבע שיאכל משל חבירו, דשמא לא יניחנו לאכול. ומש"ה מתפרש כוונתו להתפיס בקרבן מה שיאכל. אבל היכא דאמר קרבן שיאכל כבר זו אמרי' שנשבע בחיי קרבן שיאכל את הכבר.

ורע"א הק' דע"פ חילוק המשנ"ל יש ליישב קו' הגמ', דבמשנה דידן אמר שאוכל לך, ומש"ה מתפרש שלא יאכל. ואילו במשנה בשבועות אי' שאוכל סתם [ואיירי בכבר של עצמו], ומש"ה יל"פ דכוונתו שיאכל. ומקו' הגמ' משמע דאין לחלק בזה.

נה) **אמר אביי וכו' היו מסרבין בו לאכול ואמר אכילנא**[ז] **וכו'.** **הר"ן** (לע' טז: ד"ה היו) דייק דצריך הוכחה לפרש דבריו שכוונתו לישבע לאכול [ולא רק כשנתכוון שלא יאכל]. והביא דהסוגיה בשבועות מתחלפת מסוגיין[ח]. וציין דכ"כ בשבועות (יט: ז. בדה"ר). **והר"ן** (שם ז: בדה"ר 'ועוד אני אומר'[ט]) כת' עוד דאין בזה מח' הסוגיות. והגמ' דידן לרבותא נקט, דאפי' דנראה דלא היה דעתו כן שהוצרכו לסרב בו לאכול. ושמא אינו מתכוון אלא לדחותם [שהוצרך לכפול דבריו כמה פעמים], וכוונתו שלא לאכול, קמ"ל דאפי' הכי הוה שבועה.

נו) **רא"ש ד"ה מהו דתימא מיקם.** ואי אמר הכי מהמנינן ליה. קמ"ל דכיון דאמר בפירוש להיפך אינו נאמן. **והב"ח** (רלז יב) הק' דהמתכוון לומר חיטה ואמר שעורה מותר [ונאמן שנתכוון לזה][י]. ואף דהוה היפך דבריו. **והקרבן נתנאל** (כ) כת' דאה"נ אף התם נאמן רק לאלתר, ולאחר זמן אינו נאמן שטעה בדיבורו[יא]. [וע"ע לקמן יח:].

ותוס' (שבועות כ. ד"ה לישנא) הקשו נשייליה מה היה בדעתו. ותי' כגון שאומר שנתכוון לפי משמעות הלשון. א"נ ששכח מה היה בדעתו[יב]. [משמע דאם אומר דהיה דעתו לכך, מהני אף למסקנא].

נדר ע"ד מצוה

נז) **קונם סוכה שאיני עושה. השלמי נדרים** הקשה דהול"ל שאיני יושב [דומיא דנטילת לולב], דהמצווה בישיבת הסוכה. ובמשנה משמע דאסר עשיית [בניית] הסוכה, ואילו בגמ' (בע"ב) מבואר דאסר על עצמו ישיבת הסוכה. **ובשו"ת הרמ"ע מפאנו** (לא) תי' דקאי אעשיית המצווה. וביאר דאי אמר שאיני יושב משמע שאסר ישיבתו אף בלא עשיית המצווה, ומש"ה נקט דוקא לשון עשיית המצוה[יג].

והשושנים לדוד (במשנה שבועות ג הו' בשלמי נדרים בע"ב) תי' דנקט לשון זה לרבותא, ואף שמתפרש על ישיבת הסוכה, וס"ד דהאומר לשון 'שאיני עושה' לא חל כלל, דאין פיו וליבו שווין.

נח) **בנדרים אסור.** דנדר חל לבטל את המצווה [וכדאי' בע"ב].

ז. יל"ד דהמשנה חילקה שבועה לא אוכל, הא שבועה שאוכל. וחידוש זה דמסרבין לאכול [ולרב אשי ש'אי אוכל'] נקטו דוקא בסיפא. [ואפשר דנקטו לשון זה אגב מתני' דלעיל דקרבן].

ח. והכרייע כסוגיה דהתם, ד'דאכילנא' סתם משמע שיאכל. ואין לנו להטיל מח' כל כך בין אביי ורב אשי [דלרב אשי בלא מסרבין הוה שיאכל].

ט. [ומדברי הר"ן דידן יש ללמוד דהפירוש על הרי"ף למס' שבועות קדם לפי' הר"ן על המסכת כאן. נראה שקטע זו נוסף אח"כ, וחזר בו ממש"כ בסוגיין ושם דהוה מח' הסוגיות].

י. **והב"ח** תי' דכיון דלא נתכוון למה שאמר נאמן, אבל הכא איירי דנתכוון לומר שלא אוכל, וטעה לומר שאוכל. וגמגם לשונו שאי אוכל. וכיון דאמר כמו שהיה בליבו אינו נאמן דגמגם לשונו.

יא. ומ"מ בינו לבין עצמו פשיטא דיכול לנהוג היתר.

יב. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר.**

יג. וכת' דאין לטעות דלשון 'עשייה' משמע שלא יבנה סוכה. דעכ"פ יהא נאמן לפרש כוונתו על המצווה. ועוד כת' דהא איירי שהסוכה כבר בנויה. והוכיח כן דאל"כ אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם. **והשלמי נדרים** תמה דאדם אוסר דבר שלא בא לעולם על עצמו. [ועוד דע"כ איירי שאוסר עצמו בכל הסוכות, דאל"כ יבנה סוכה חדשה וישב בה].

והמלחמות (שבועות יג. בדה"ר) כת' דלא רק לבטל מצוות עשה, אלא אף מצוות לא תעשה. ונדר חל אפי' לבטל מצוות לא תעשה היכא דהוה בשב ואל תעשה. וכגון הנשבע לשתות יין, ואח"כ קיבל נזירות (נזיר ד.). ואף שעובר עי"ז משום 'לא יחל' מחמת השבועה. וכן (לע' טו: וכתובות ע:) חל קונם במקום מצוות עונה, דיש לאו 'לא יגרע' [דהוה לאו שאין בו מעשה]. שאין מאכילין לאדם דבר שהוא אסור עליו.

והרמב"ם בפיה"מ כת' דאסור לאכלה משום מצווה הבאה בעבירה[יד]. והר"ז דומה למי שלא מצא בליל פסח אלא מצה שהיא אסורה באכילה, כגון טבל או הקדש, שאסור לו לאכלה דהוה מצוה הבאה בעבירה. [ע' פסחים לה:].

עשה דוחה ל"ת – והרשב"א (טז:) הקשה דליתי עשה ולידחי ל"ת. ותי' דנדרים הוה עשה ול"ת, דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה. ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. וכ"כ בס' החינוך (ל).

ובהג' המשנ"ל (לחינוך) תמה דאיתא (יבמות ה.) דעשה דוחה ל"ת ועשה דנזיר, כיון דקיל דאיתא בשאלה. וה"נ קונמות איתא בשאלה ועשה דסוכה ולולב ידחה. וכה"ק השואל בשו"ת הרשב"א (ג שמג), והרשב"א השיב (דהגמ' שם) דחויא בעלמא היא, ולמסקנא הטעם דמצורע עדיף דגדול השלום[טו].

והקובה"ע (יח ב) חידש דנדר לא נחשב קיל דאפשר בשאלה, דאם ישאל על נדרו ליכא איסור כלל, דכל האיסור לעבור על דיבורו. משא"כ נזירות דחל חלות התורה ע"פ דיבורו.

והנמוק"י תי' דכיון דהוה איסור חפצא, ל"ש עשה דוחה ל"ת[טז] [משא"כ כל איסורי התורה הוה איסור גברא, וכדעת הריטב"א, ולכן מהני עדל"ת]. ועד"ז כת' בחי' ר' שמעון (א) דבאיסור קונם [על החפצא] ל"ש עשה דוחה ל"ת, וכמו דל"ש דמצווה ידחה לאיסור גזל, לפגוע בממון חבירו. דגדר איסור החפץ הוה מחמת עצמו.

והשעה"מ (נדרים ג י) תי' עוד דל"ש עדל"ת הכא ע"פ מ"ש תוס' (עירובין ק. ד"ה מתן) דכיון דבא ע"י פשיעה לא אמרי' עדל"ת.

והשאג"א (סא בתו"ד) כת' דדרשי' (בע"ב) גזיה"כ נדר לה', דחל נדר על דבר מצווה. [ומצווה בנדר].

והגר"ח (במכתב, הו' בגר"ח הש"ס החדש) תי' דאילו עשה דוחה ל"ת בנדרים, ונמצא דבשעת הנדר הוה שקר, דחל הנדר ואינו ראוי לקיימו[יז], ועבר בבל יחל[יח]. וכה"ג לא נחשב בעידנא, ומש"ה ל"ש עדל"ת.

נט) בשבועות מותר וכו'. ובמשנה (שבועות כט.) איתא דלוקה משום שבועת שווא. והיונת אלם (ז) חקר האם נחשב שבועת שווא משום דסותר לגדרי התורה, והוה כנשבע לשנות דבר ידוע (וכ"כ בחי' ר"א מן ההר). או דכיון דהשבועה לא חל, השבועה יצא לחינם והוה שווא. (וכן משמעות הראשונים בכ"מ). [וע"ע לקמן יח.].

והרי"ף (שבועות כז. יב: בדה"ס) הביא בשם הירושלמי דבאיסור כולל חל שבועה לבטל מצווה, וכשנשבע שלא יאכל מצה [ולא הזכיר בפסח], חל שבועה אף בליל פסח. וכן הנשבע שלא ישב ב'צל', אסור לישב בצל הסוכה. [ע"י כולל דדבר הרשות, דשאר ימי השנה].

אבל תוס' (שבועות כד. ד"ה אלא הן) דייקו מהגמ' (שם) דאף ע"י כולל לא חל לבטל מצווה. ותוס' הק' מדברי הירושלמי, והבעה"מ (שם) כת' דאין הלכה כירושלמי כיון שסותר לגמ' דילן. ועוה"ק הבעה"מ

יד. משמע ברמב"ם דמצווה הבאה בעבירה הוה טעם שלא יאכלנו לכתחילה. [אך בפשוטו טעם זה נאמר לענין בדיעבד, שלא יצא יד"ח]. וצ"ב אמאי איצטריך טעם זה, תיפו"ל דלא ניתן לידחות ושב ואל תעשה. ואי משום עשה דוחה ל"ת, א"כ לא יחשב באה בעבירה.

טו. והמשנ"ל כתב דאפשר דלא גרסו כן בגמ', דהרמב"ם (נזירות ז טו) כתב טעם אחר דלא דחי עשה דתגלחת. והשלמי נדרים הביא אריכות מהאחרונים בזה.

טז. וע"ע או"ש (חמץ ו ז).

יז. והוסיף דאף דהר"ן (לע' יד:) כת' דליכא נדר שווא, ה"מ היכא דלא חל הנדר כלל. אבל היכא דחייל הנדר ואינו יכול לקיימו עובר משום שקר [דנחשב חילול דברו], אלא דלא הוה 'שקר'.

יח. ובחי' ר' שמואל (יבמות ו ה) דן האם כוונת הגר"ח דעצם הנדר נחשב 'שקר', כיון שמחוייב שלא לעשות כדיבורו. [ואפי' אי יעבור אח"כ על הדין ויקיים שבועתו נמי יעבור משום שבועת שקר]. או דמיתלא תלי מה יהא לבסוף, דאילו יקיים הדין ויעבור על שבועתו הוה שבועת שקר למפרע.

דבמשנה דידן מבואר דלא חל שבועה לעבור על מצוה.

והריצב"א (בתוס' הנ"ל) דתלי האם הזכיר האיסור להדיא[יט]. **ור"י** (שם) חילק בין שב ואל תעשה לקום ועשה, דהיכא דנשבע שלא יאכל היתר ואיסור חל שבועה. ואילו התם איירי שנשבע שיאכל, ול"מ כולל לחייבו לאכול[כ].

ס) **שם. בס' התרומות** (שער סב ד, הו' בב"י חו"מ כו)

כתב (בשם שו"ת הרי"ף) דהנודר ליתן מנה לעניים אם לא יחלל שבת, חייב לשומרו ולקיים נדרו[כא]. וכת' דדבר זה שנוי במשנתינו חומר בנדרים מבשבועות וכו' בנדרים אסור, ר"ל [אף בנדרי מצוה] שאם נדר בצדקה לקיים מצוה חייב באותה צדקה[כב] וכו'. [ומבואר דפי' את המשנה שנתחייב קרבן אם ישב בסוכה].

ועד"ז כת' **הרמב"ם** (בפיה"מ כאן[כג], וכן הרע"ב) דאם חייב עצמו קרבן כל זמן שיעשה מצוה דבריו קיימין[כד], דהרי אפשר לו לקיים הנדר ולעשות המצוה. ומשמע דלמד דאף דין זה בכלל דינא דמתני'[כה]. **והתוי"ט** תמה דמילתא דפשיטא היא, שהרי סוף סוף חייב עצמו קרבן, ולמה יגרע משום שתלאו במצווה. וכן **הב"י** (כו בבדק הבית) כת' דאינו פשטות הפירוש במשנה.

והתומים (כו ה) דייק דכה"ג בשבועה לא חל[כו], וכגון האומר אם אשב בסוכה שבועה שאפריש קרבן. וביאר דכיון דתלה השבועה בביטול מצוה לא חל השבועה. והביא כעי"ז כשנשבע בתנאי, וא"א לקיים התנאי דאמרי' דהתנאי בטל[כז] [ע' מה שהו' בזה לע' טו.]. אבל גבי נדר חל כה"ג קונם, כשאומר אם אשב בסוכה הרי עלי קרבן בנדר. דתלה נדרו בדבר שחל הנדר עליו, דהא שייך נדר בגוף ישיבת סוכה. דומיא דהיכא שאמר קונם ישיבת סוכה עלי. [וצ"ב].

דף טז:

סא) **אסיפא דאידך בבא קתני, שבועה שאיני ישן וכו' זה חומר וכו'. הר"ן** פי' דנדר מיהא הוה וכרבינא (טו.) דהוה נדר מדרבנן. ולס"ד דהגמ' (טו.) איירי שאמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר, שאם ישן ביום הא' עובר בבל יחל דברו. [ולא נתפרש האיך יתיישב הדיוק דנדרא מיהא הוה לפ"ז. והר"ן כת' דהגמ' דידן נקטה כרבינא, דכן הוא האמת].

סב) **מנין שאין נשבעין לעבור על המצוות וכו' אבל מיחל לחפצי שמים. הרא"ש** דאם נשבע לבטל את המצווה לא הוה שבועה. וכ"כ **הר"ן** שאם יש בשבועתו ביטול חפצי שמים מיחל[א].

[וע"ד מש"כ הרמב"ם שבועות ה א בנשבע על אחרים, דתלי מה יהא לבסוף]. עי"ש שהאריך בזה.

יט. דהיכא דנשבע שיאכל נבילה והיתר לא חל, אבל אילו נשבע שיאכל סתם, חל אף על הנבילה.

כ. וכן דעת **הראב"ד** (שם בכתוב שם יב: בדה"ר) שאין דוחין את העבירה בידים מפני השבועה [היכא שנשבע שיאכל נבלה ושחוטה, אין עליו שבועה לאכול נבלה, אלא הוה שבועת שוא]. וכ"כ המלחמות (שם יג: בדה"ר) דאין שום דבר חל עליו לעבור על מצות לא תעשה בעשיית מעשה. שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו בנדר, ולא דבר האסור לו מסיני.

כא. והסה"ת דן במי שקיבל על עצמו שאם לא ידון בפני עכו"ם יתן סכום לעניים. ודן דאינו רשאי לדון לפני העכו"ם, וצריך ליתן מה שנתחייב לעניים.

כב. והוסיף אבל בי"ד אין מוציאין מידו. **והב"י** (בבדק הבית) הק' בזה. **והסמ"ע** (שם יג) כת' הטעם דבי"ד אין כופין במצוה דמתן שכרה בצידה (וכדאי' חולין קי:). **והב"ח** (שם) כת' דאין כופין בנודר ליתן לעניים, שיכול לשנותו לתת לעני אחר ומעיר אחרת [והפוסקים שם דנו בזה]. **והתומים** (ה) כת' דהטעם משום אסמכתא, דתלי האם סבר בליבו שידון לפני העכו"ם. וכיון דהדבר מסור ללב ל"ש שבי"ד יכופו.

כג. וכן **הרמב"ם** (ג ו) כת' דאין צריך לומר במי שאמר הרי עלי קרבן אם אוכל מצה בלילי הפסח שהוא חייב בקרבן, וכן כל כיו"ב.

כד. כגון שאמר הרי עלי קרבן אם אניח תפלין הרי דבריו קיימין, וכל זמן שיניח תפלין יתחייב בקרבן.

כה. אך מבואר ברמב"ם דעיקר המשנה קאי שהנדרים חלים [אף] על דבר שאיסור הגוף גורם ביטול מצות עשה. אלא שהוסיף אבל היכא דנתחייב קרבן בתנאי [וכנ"ל]. והרמב"ם סיים דחומר נדרים משבועת לא איירי כה"ג.

כו. דאף זה נכלל במשנה דזה חומר [אבל הרמב"ם פיה"מ כת' דזה חומר לא קאי כה"ג].

כז. **והקצות** (שם) השיג דדוקא היכא דגוף הנדר א"א להתקיים אמרי' דבטל, והוה שווא. אבל לא איכפ"ל דאינו יכול לקיים התנאי, דמ"מ גוף הנדר יכול להתקיים. [אך **האחרונים** הביאו **דבתוס'** (כתובות עא.) מבואר כתומים. וע' מה שהו' לע' טו.].

א. לכאו' משמע דאפי' 'צד' ביטול חפצי שמים, ולא אמרי' דחל שבועתו מדין כולל.

והרמב"ן (מלחמות שבועות יג: בדה"ר בסופו) כת' דדרשי' מהכא דשבועה לא חל אף הנשבע לקיים מצווה. ולא חל שבועה לא ללאו ולא לקרבן[ב]. ודלא כמ"ש **הבעה"מ** (שם, וכ"ד הר"ן לעיל ח.) דנתמעט רק מקרבן, והנשבע לקיים מצווה חל לענין מלקות.

אך בפשוטו נתמעט הכא דוקא נשבע לבטל מצווה, ואילו לקיים מצווה י"ל דחל השבועה[ג].

סג) **מ"ש נדר דכתיב וכו' נדר לד' וכו'. הר"ן** פי' דאפי' יש בנדרו בטול מצוות ה', לא יחל. דגזיה"כ דחל נדר [כיון דאוסר את החפץ כדאמרי' בסמוך].

ובגמ' (נזיר ג: בסוה"ע) דרשינן יין ושכר יזיר, לאסור יין מצווה כיין הרשות. והגמ' פי' דקאי איין דקידוש והבדלה, והגמ' מק' דמושבע ועומד מהר סיני. ובפשוטו כוונת הגמ' דהנזירות אינו אוסר אותו בשתיית יין מצווה [של קידוש דאורייתא][ד]. אבל **ר"ת** (בתוס' שם) פי'[ה] דקו' הגמ' וכי דקידוש והבדלה הוה מדרבנן, וכי איצטריך קרא לאסור ביין מצווה.

ומסקנת הגמ' (נזיר) דקאי היכא דנשבע לשתות יין, וחזר ואמר הריני נזיר, דאתיא נזירות וחיילא על השבועה. ואיצטריך קרא דחל נזירות, אף דמושבע ועומד[ו]. [דהנזירות חל לבטל מצוות עשה בשב ואל תעשה].

ותוס' (שבועות כה. ד"ה חומר) הק' אמאי איצטריך דרשא דנזירות חל ע"ד מצווה, דיין ושכר יזיר (כנ"ל), תיפו"ל דאיתקיש לנדרים, ודרשי' נדר לד'. ותי' דנזיר אוסר המצוה עליו[ז] [דהנזירות לא חל על החפצא של היין], וכה"ג בנדר [שאוסר המצוה עליו] לא חייל הנדר. ונדר חל היכא דאוסר את המצווה, ולא על עצמו.

ותוס' כתב דאין ללמוד מנזירות לנדר, דהנזירות הוה כולל [שאוסר כל היין], הילכך חייל.

סד) **שם. הרמב"ן** (בחי' שבועות כ:) דן האם נדר חל אף לקיים את המצווה[ח]. או דאמרי' אין איסור חל על איסור [וע"ע לקמן יז.]. והרמב"ן כת' דבשלמא לבטל מצווה ילפי' נדר לה', דאפי' לחפצי שמים. אבל לקיים מצווה לא גלי לן קרא. [והאריך בזה, ע"ע לק' יח.]. והרמב"ן הביא ראיה דלא חל על דבר מצווה [לקיים], מהא דאיצטריך קרא (לק' יז.) נזיר ולהזיר [דחל נזירות על נזירות].

קונם סוכה עלי

סה) **אמר אביי הא דאמר הנאת סוכה עלי וכו' אלא אמר רבא הא דאמר ישיבת סוכה עלי וכו'. וחל קונם על החפצא[ט]. הרא"ש והר"ן** פי' דאין מאכילין את האדם דבר האסור לו (כדלעיל טו:). אבל בשבועה הוא מפקיע עצמו מהמצווה[י].

ב. והרמב"ן כת' דהא דאמרי' (לע' ח.) שנשבעין לקיים את המצווה, היינו לומר דלא מקרי מוציא שם שמים לבטלה, אלא הוה זריז ונשכר [דקא אחיל שם שמים עליה דמילתה לזרוזי בה נפשה]. אבל לעולם לא חל שבועה על למלקות. [וכ"ד הרא"ש שם].

ג. ולא דרשי' בזה 'חפצי שמים', א"נ הך מיעוט הוה רק גילוי דהשבועה לא דחי לאיסור.

ד. והמפרש (שם ד.) נקט דלא חל נזירות על דבר מצווה. והק' דבסוגיין אי' דהנדר חל לבטל את המצווה. [ולפי' הרא"ש זהו מסקנת הגמ' שם. ולתוס' אף ס"ד דהגמ' עד"ז].

והמפרש תי' דה"מ כגון דאמר ישיבת סוכה עלי, דאוסר את הסוכה עליו [ואין מאכילין את האדם דבר האסור לו], אבל היכא שאמר קונם [על הגברא] שלא אשב בסוכה אין בדבריו כלום [וע"ע מש"כ לע' טו:]. [ואף נזירות הוה קונם על הגברא. וע"ע לע' ב: בגדר נזירות].

ה. דתוס' הק' מה הגמ' מק' מושבע ועומד, אדרבה אתי קרא יתירא דחל נזירות אף דמושבע מהר סיני. ועוד מה הגמ' תי' דאיירי בנשבע, ואף בשבועה נימא דמושבע ועומד מהר סיני. ועוה"ק דקידוש על הכוס לא הוה דאורייתא.

ו. והרא"ש (שם) פי' דעפ"ז אפשר ליישב אף בקידוש והבדלה, דגלי קרא דחל אף שמושבע ועומד. דנזירות חל אשבועה. [וכקו' התוס' הנ"ל].

ז. וע"ד סברת המפרש הנ"ל.

ח. [דאמרי' מסברא אם חל לבטל, כ"ש לקיים, וכמ"ש הר"ן לקמן יח.].

ט. ותוס' (שבועות כה.) פי' דהסוכה אינו מצווה לעשות מצווה. [אבל היכא דאוסר את גופו, הא גופו מחוייב לעשות מצווה].

והרא"ש כת' דכל נדר אסור החפץ עליו, וכדאי' (לעיל ב:). [משמע דגדר חלות האיסור דהוה איסור חפצא]. ואילו **הר"ן** נקט ד'לשון הנדר' הוה על החפץ. [וכן משמע בר"ן לעיל ב:]. [ויל"פ דברי הר"ן ע"פ סברת הרא"ם דהנידון האם מיחזי שסותר דיני התורה].

י. וע"ד הא דאי' (לע' טו:) דלא חל איסור כיון דמשועבד. ומשמע מדבריהם דאף מצוות, משועבד לחיוב המצווה. והוה מעין גדר שעבוד, ולאו כל כמיניה להחיל ע"ז איסור. [אך י"ל דהוה רק סברא בדרשא דקרא, דלא מסתבר לדרוש לה' שחל איסור במידי דכוותיה [במידי דממונא] לא חל איסור מחמת השעבוד].

ותוס׳ (כאן, ור״ה כח.) הוסיפו דהסוכה אינה משועבדת לו, אבל גופו משועבד לסוכה[יא].

ויש שדייקו מדברי התוס׳ דהסוכה זו אינה משועבדת לו, דאפשר לו בסוכה אחרת. ואף היכא שאוסר כל הסוכות בעולם, הוה איסור חפצא על כל א׳ בפנ״ע[יב]

והשיטמ״ק (טו: בשם רא״ם) כתב דמי שתלה האיסור בחפץ, דאמר ישיבת סוכה עלי דאינו *נראה* כמבטל מצוה. אבל כשתלה האיסור בעצמו לא חל הנדר, שנראה כמבטל מצוה[יג].

סו) **שם. הא דאמר. והר״ן** כת׳ ׳כלומר׳ סברא הוא דבשבועה לא דרשי׳ שחל במצוות. אבל נדר שאוסר את החפצא בדין הוא שיחול. ומשום הך סברא דרשי׳ לקרא. וכעי״ז כתב **הרא״ש**. ולפ״ז הוה רק סברא בדרשא דקרא[יד]. [ומש״כ בגמ׳ הא דאמר וכו׳, לאו דוקא. **והתוס׳ הרא״ש** כתב דלשון נדרים משונה].

אך פשטות לשון הגמ׳ משמע דאין חילוק בזה בין פרשת נדרים לפרשת שבועה, אלא דנדרים איירי באופן שאוסר את החפצא[טו]. ואילו שבועה הוה על הגברא.

ועפ״ז הקשו **התוס׳** (כאן, ושבועות כה. ד״ה מה) **ליתני** דאמר ישיבת סוכה עלי בשבועה [דכה״ג הוה שבועה על החפצא[טז]]. ותוס׳ (שבועות) **הביאו** דמצאנו שבועה דחל על החפץ[יז]. [וכה״ג השבועה הוה איסור חפצא[יח]].

ותוס׳ [בתי׳ הא׳] תי׳ דאה״נ, ואורחא דמילתא קתני.

ותוס׳ (שבועות) **פי׳** דהא דאי׳ (במשנה) חומר בנדרים מבשבועות, דנדר חל בכל ענין על דבר מצוה, דהיינו כשאוסר חפץ על עצמו. דל״ש קונם [אפי׳ בדבר הרשות] היכא שאוסר עצמו על החפץ[יט]. משא״כ שבועה, דיש עניני שבועה דאינה חלה על דבר מצוה כדבר הרשות, וכגון כשאוסר עצמו על החפץ.

אבל **תוס׳** (שבועות שם) **הביאו רבינו אלחנן** בשם **ר״י** דל״ש שבועה כלל על החפץ, דשבועה שייך רק על עצמו[כ]. וכ״ד שאר ראשונים דל״ש שבועה על החפצא, ומש״ה לא שייך כלל לאסור הסוכה עליו בשבועה. וכן **תוס׳** (כאן בתי׳ הב׳) כת׳ דסתם שבועות אסר נפשיה אחפץ, ומתרצינן דיבוריה.

יא. וכס׳ החינוך (ל) כתב שהנשבע מדבר על גופו, וגופו כבר נתקיים באותו ענין מהר סיני, אבל נדר מדבר על הדבר שרוצה לאסור, ואותו הדבר ממש לא נתקיים מעולם.

יב. וכ״מ **בתוס׳** (ר״ה שם). וכ״כ **הלבוש** (רטו) דתליא אם אפשר לקיים באחר. **והאבני נזר** (יו״ד רצד) דייק דיש חילוק בין היכא דהמצווה בגוף המצוה, להיכא דאפשר לצאת יד״ח בכל לולב ולולב. ולפ״ז בכיסוי הדם דהמצווה בחפץ זו דוקא, לא יחול קונם. והביא כן משו״ת **רדב״ז** (סח), אבל הביא **דתוס׳** (מכות טז.) מבואר דאונס יכול לאסור את הנאת האשה עליו, אע״פ שא״א לו באחרת.

יג. וכתב דאף קונם שלא אשב בסוכה לא חל. [אף נדר בלשון שבועה].

ועד״ז דעת **הריצב״א** (בתוס׳ שבועות כד., הו׳ לק׳ יח.) גבי שבועה, דהיכא דמזכיר האיסור לא חל אפי׳ בכולל.

אבל **הראב״ן** (בשו״ת שבסוף הספר ד״ה הקשה) כתב [סברא להיפך] אין נדר חל ע״ד מצווה בסתם [והמקבל נזירות סתם אינו נאסר ביין מצווה, וכקו׳ המפרש נזיר ד.], אלא במפרש. וכדאמרי׳ בסוגיין כיצד קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח. אבל באוסר סתם לא חל. [וצ״ב הטעם].

יד. והמאירי כתב דבמסקנא ל״צ למקראות.

טו. דלא שייך נדר על הגברא, דאין בו ממש [ולא מצאנו חולק בזה. ויל״ע בדברי ר״א מן ההר הו׳ בסמוך].

טז. ועד״ז הק׳ **ר״א מן ההר** דהיכא דאמר שבועה בלשון נדר, דאמר הנאת סוכה עלי שבועה אסור דאין מאכילים לאדם דבר האסור לו, דבלשון נדר חל בין בנדר ובין בשבועה. [ומבואר דכוונתו דחל פרשת שבועה כה״ג. ואף דהשבועה חל על הגברא. כיון דהזכיר את החפץ נאסר].

ור״א מן ההר כת׳ וכן נמי נדר בלשון שבועה, שאמר הריני מקבל עלי שלא אהנה בסוכה [דחל כה״ג נדרי איסור], אין הנדר חל על המצווה, שהרי הוא חייב לישב בה. והוא לא אסר ההנאה על עצמו, אלא שקבל עליו שלא יהנה בה. וכת׳ טעמא דמילתא, דסתם לשון נדר הוא דאסר חפצא עילויה, סתם לשון שבועה דאסר נפשיה אחפצא, ולאו כל כמיניה, משום הכי כתב קרא הכי.

ומבואר מדבריו דבסוגיין תלי רק בלשון, ואף איסור גברא דשבועה מהני לבטל את המצווה, היכא דלשונו מתייחס כלפי החפץ, ולא כלפי הגברא. וצ״ע.

יז. והביאו דאי׳ (לק׳ כד:) יאסרו פירות עולם עליו בשבועה. וכן הביאו מהגמ׳ (לע׳ יג:) [וביארו כוונת התוס׳ דשבועה חל בין על דבר שיש בו ממש ובין דבר שאין בו ממש. משמע דחל אף על הדבר שיש בו ממש].

יח. והאחרונים הוכיחו מדבריהם דשבועה הוה חלות איסור, ולא רק דין שלא לחלל את דיבורו. [ואף שבועה דהוה איסור גברא, הוה חלות שחל עליו]. [ע״ע קה״י א].

יט. היכא שאומר קונם גופו על החפץ. וביאר דקונם היינו בקרבן, ולא שייך [לשון זה] על עצמו.

כ. ותוס׳ כת׳ מש״ה חל על דבר שאין בו ממש, שאוסר עצמו

סז) **שם. הרמב"ן** (בסוגיין) האריך בדין שבועה בלשון נדר ונדר בלשון שבועה. והביא מח' בירושלמי בזה. והרמב"ן הסיק דלא גרע מידות (הו' **בר"ן** לעיל ב:). וסיים ומיהו כל שאמר נדר הוה איסור חפצא, וכל דיני נדר עליו. וכל שאמר שבועה אוסר נפשיה ודיני שבועה עליו. [וכוונתו לאפוקי מפשטות לשון הגמ', דמשמע דתליא בלשון].

סח) **שם. כמה ראשונים** (ע' בסמוך) **הביאו דנדרים חמירי משבועה**, שהרי חלים על דבר מצווה. ובפשוטו אינו חומרא בנדר, על חילוק בין היכא דאסור את החפצא. אך מדברי הר"ן והרא"ש מבואר דילפי' גזיה"כ דנדר חל על דבר מצווה, ועדיפא משבועה. [ודברי הגמ' שהחפצא נאסר הוה רק סברא לדרוש כן].

ובספרי (מטות, והו' בר"ן לקמן סד. וברמב"ן עה"ת במדבר ל ג) איתא מה הפרש בין נדרים לשבועות [דנדר חל ע"ד מצוה], דנדרים כנודר בחיי המלך אבל שבועות כנשבע במלך עצמו. **והרמב"ן** (עה"ת שם) סיים נמצא שהנדרים על גבי תורה עולים, ולפיכך חלים על דבר מצוה כדבר הרשות[כא]. **והחינוך** (ל) כת' דנדרים חמורים משבועה, שכן דימו לחיי המלך[כב].

אבל **הרשב"א** (בסוף המס') ביאר דנדר חל על עיקרו של חפץ, ולכן נחשב חיי מלך. אבל שבועות הוא על הדבר שלא אוכל ככר זו. וכתב הרשב"א והוא מש"כ (לעיל ב:) דנדרים מיתסר חפצא אנפשיה, שבועה דקאסר נפשיה מחפצא.

אך **האחרונים** העירו דמשמע בכמה מקומות דשבועה חמורה מנדרים [וכדאיתא לקמן יח. עי"ש][כג]. ויש שתי' דקבלת השבועה חמירא [דנשבע בשם שמים], אבל 'חלות האיסור' מחמת השבועה קיל מנדרים. **והשיטמ"ק** (לק' יח. בשם שיטה והריטב"א) כת' דשבועות חמירי, דיש אופנים דכתיב בהו לא ינקה, בשבועת שווא [ואף דלא קאי אשבועת שקר]. [ובנדרים לא משכח"ל כלל].

סט) **וכי מצוות להנות ניתנו. הר"ן** (בסוד"ה אלא) כתב דאינו נהנה מהסוכה כלל. [דאילו יש הנאת הגוף בשעת המצווה אסור, וכמ"ש **הר"ן** (לע' טו: בסוה"ע). אבל **בחי' המאירי** (עירובין יד: הו' לע') כת' דאף כשנהנה מהסוכה מותר, משום דהמצווה לאו ליהנות].

והנוב"י (ת או"ח קלג) הקשה דיש לו הנאה שיושב בצל הסוכה[כד] [וכמ"ש **תוס'** (ר"ה שם הו' בסמוך)]. **והריטב"א** כתב דאינו שוהה בצילו. **והרש"ש** תי' דלא נחשב הנאה דמסתמא יש לו דירה שדר בו כל השנה[כה].

ובשו"ת עונג יו"ט (נ) תי' דשאני סוכה, דעצם הנאת הישיבה הוא ענין המצוה, ולכן אף כשנהנה אמרי' מצוות לאו להנות ניתנו. ודוקא בשאר מצות דהנאת הגוף הוה ענין בפנ"ע בשעת המצווה, ואין להמצוה שייכות עם ההנאה רק שאינו יכול להפריד ההנאה מן המצוה בימות החמה[כו].

ותוס' (ר"ה כח. ד"ה המודר, וכן ההג"א ומרדכי שם, הו' בב"י תקפו ה) נסתפקו באומר תקיעת השופר עלי, האם יאסר לרבא, כמו סוכה (וכ"כ **הר"ן** ר"ה ז: בדה"ר). או דוקא סוכה דבלא מצווה יש הנאה בישיבה, משא"כ בשופר דאין הנאה בתקיעה דאינו מכוון לשיר. ומבואר לצד הב' של תוס' דבסוגיין איירי דיש לו הנאה מהסוכה [ואפי' הכי מותר להנות בשעת מצווה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו], אלא דכיון

שלא יישן. ואילו קונם לא שייך אלא על החפץ, שאוסר על עצמו כקרבן.

כא. וכ"כ **הרמב"ן** (שבועות כט.) ע"ד הסוד (עי"ש), שהנדרים על גבי תורה עולים ולכן לבטל את המצוה חלים ואין כן השבועות יען כי פרי הן מאותן נטיעות.

והרמב"ן כת' דאולי שזה הטעם דנדרי הבאי מותרין, וכן הא דלא חל נדר בדבר שאין בו ממש, ונדרי זרוזין. שאין נדר חל עד יחקור ויאזין. כי מאשר בינה נעלמה נדר ובל ידע מה, ואדון הכל אשר בידו הכל יודיענו בסתום חכמה, אמן.

כב. ולכן החמירו בנדרים שיהא נתפס במהרה מהשבועה. ולא ילפי' התפסה בשבועה מנדרים.

כג. והמשנה רמזה בזה, זה חומר בשבועה מבנדרים [לענין לשונות שבועה לא אוכל לך וכו'], וחומר בנדרים מבשבועה.

כד. ותי' דאיירי דאסר על עצמו סוכת מצווה [דאל"ב הוה כולל גם שלא בחג, וסוכה פטולה], ומשמע מלשון זה דאסר רק הנאת המצווה, ולא הנאת הצל. אמנם בר"ן לא משמע כן.

כה. וכיון דיש לו אחרת לא נחשב 'נהנה'. [וכדאי' ב"ק כא גבי זה נהנה וזה לא חסר. וצ"ע דמ"מ נהנה מהחפץ, צ"ת אי אמרי' כן באיסו"ה].

כו. ובחי' ר"א מן ההר (לקמן מח., הו' בהערה טו:) כתב סברא להיפך.

דאסר על עצמו את עצם הישיבה, החפצא נאסר עליו [דע"י ההנאה נחשב שימוש בחפץ האסור. וצ"ב].

ע) **ר"ן ד"ה אלא.** אבל בתוספות אמרו וכו' שאפי' אמר קונם ישיבת סוכה עלי וכו' אבל כשמזכיר החפץ הנאסר, דבר שיש בו ממש הוא וכו'. [וע"ע **תוס'** לעיל ב. ד"ה שאני[כז]].

והר"ן כת' דלפ"ז היכא דאסר 'מעשה ידי' חל איסור, כיון דהזכיר את הידים [והגמ' (כתובות נט. ולק' פה:) פי' דנעשה כאומר ידי לעושיהם[כח]]. וכ"כ הר"ן (לע' יג:) על הגמ' שם. אבל הר"ן (לקמן נז. ד"ה האומר) נקט דצ"ל ידי לעושיהם, ולא סגי במה שמזכיר את הידים, ודלא כדברי התוס'.

והרשב"א (טו:) הק' [ע"ד התוס'] דבגמ' (לק' פה. וכתובות נט.) משמע דמעשה ידים נחשב דבר שלא בא לעולם, ודוקא כשאומר 'ידי לעושיהם' חל הנדר. ואף דמזכיר גוף הידים לא אמרי' דנעשה כאומר ידי לעושיהם. והרשב"א כתב די"ל דאיירי דאמר קונם סוכה עלי לישיבתה, או קונם סוכה שאני יושב. [וכמ"ש הר"ן בתחילת דבריו].

עא) **בא"ד ולפ"ז אמר קונם זריקת צרור וכו'**[כט]. **ותוס'** (ר"ה הנ"ל) נסתפקו האם שייך קונם באומר תקיעת שופר עלי, והוכיח מסוגיין דישיבת סוכה נאסר אע"פ שאין בו הנאה. ודחו די"ל דיש בו הנאה.

והמאירי (טז.) חלק דל"ש קונם אלא בדבר שיש בו איזה צד תועלת או הנאה של מצוה או של צד אחר.

והקוב"ש (ב יח) כת' דע"כ ליכא איסור זריקת צרור משום הקדושה [דהא בהקדש אין איסור בזה], אלא דיש איסור משום לא יחל דברו. וחידש דכה"ג איסור הנדר הוה על הגברא [אף דהוה 'דין קונם'], דלא שייך איסור חפצא שלא יזרוק צרור. אך שוב חזר בו (בהשמטה) דע"כ חל על החפצא, דמבואר בסוגיין דמהני לבטל את המצוה[ל]. [וחל איסור חפצא דקונמות שלא יזרוק את הצרור, דאיסורי הנדר תליין בחפץ. ואף דלא שייך לגדרי איסורי הקדש].

והאחרונים דנו דהיכא דאוסר בקונם הוה התפסה בקרבן[לא], ונתחדש דשייך לאסור זריקת צרור [ע"י התפסה], ואף דבקרבן אין איסור לזרוק[לב].

דף יז.

עב) **חד קרא למיפטריה מקרבן שבועה, וחד למיפטריה מן לאו דשבועה. הקר"א** הקשה דכיון דנתמעט מלאו [וליכא איסור בשבועה], האיך יתכן שיתחייב קרבן שבועה[א]. **והאחרונים** דנו דאף דממועט *מלאו* דשבועת ביטוי, י"ל דיש איסור דאורייתא וחייב קרבן שבועה[ב]. דילפי' דיש איסור מהא דחייבה תורה קרבן.

ובמשנת ר' אהרן ביאר דחיוב קרבן שבועה אינו

כז. תוס' כת' שהאומר קונם [מאכל זה, או ככר זה] שאיני אוכל חל נדר [ואי"צ לגרוש 'שאני']. **ותוס'** פי' דבמאכל שהוא מזכיר יש בו ממש, והוא קונם עצמו שיש בו מאכל. [ובפשוטו כוונת התוס' דסגי בצד א' שיש בו ממש. וצ"ב. אך יל"פ כוונתם משום נעשה כאומר, וכר"ן].

כח. אבל **הר"ן** (כתובות נט: כד. בדה"ר) נקט דבאומר ידי לעושיהם דוקא. [ותמה על **הרמב"ם** (יב י) אמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה במעשה ידיה. והר"ן תמה דבאופן הב' הוה דבר שלא בא לעולם].

כט. **והריטב"א** הביא דמהני קונם לאסור עפר באכילה. [ולכאורה מקורו מהגמ' (שבועות כב) דשבועה שלא אוכל עפר, דמשמע דהוה גדר אכילת איסור. אף דאכילת עפר אינו בכלל אכילה בעלמא, כיון שפירש מהני, ונחשב 'אכילה']. **ל.** ויל"ד האם סברת הר"ן דשייך קונם אף בצד שימוש שאין בו הנאה. ועיל"פ דכיון דאחשביה, קבע ששימוש זה נחשב אצלו הנאה [דומיא דנשבע שלא יאכל עפר, שקבע בשבועתו דאכילת עפר הוה אכילה אצלו]. והוא בעלים על הקונם לקבוע גדרו שיחשב שימוש זה להנאה [ואף דשימוש זה לא נאסר בהקדש].

לא. לדעת הראשונים דעיקר הנדר הוה ע"י התפסה.

לב. [ועפ"ז י"ל דמהני התפסה של איסור הנאה מאיסור אכילה. וע' מש"כ לעיל יג:].

א. **והחזו"א** (ליקו' שבועות כד.) כתב דאפשר דאי לאו דמצינן מיעוט מקרבן לא הוה מחלקינן בין נדר לשבועה.

ועוד תי' **הקה"י** (טז) דכיון דנשבע לעבור על התורה, י"ל דבטלה שבועתו והוה שקר מעכשיו. א"כ יתחייב מדין שבועת ביטוי לשעבר, ולדעת ר' עקיבא [במשנה שבועות כה.] שבועת ביטוי לשעבר ג"כ חייב קרבן.

ב. וכן הביאו דעת **הראב"ד** (שבועות ב ג הו' בר"ן לעיל ב.) דשבועה בלא שם יש קרבן אבל אין בו לאו דלא תשבעו בשמי [ויל"ד האם לוקה משום 'בל יחל', או רק בשבועה לשעבר].

משום עבירת הלאו[ג] [וכחיוב קרבן דחייבי כריתות], אלא דבפרשת קרבן נתחדש דנחשב שפוגע באיסור שבועה[ד]. אבל לשון **תוס'** (שבועות כא: ד"ה ולא) דהקרבן תלוי בלאו, ולכן מביא קרבן אכל שהוא.

והקר"א חידש דכוונת הגמ' דיש מיעוט מקרבן שבועה אף באופן דחל שבועה ע"י כולל. והביא דכ"כ **המלחמות** (שבועות יב: בדה"ר). אבל הביא **דברמב"ם** (שבועות ה יח) משמע דע"י כולל יש קרבן שבועה[ה].

נדר בתוך נדר – נזירות על נזירות

עג) **יש נדר בתוך נדר וכו'. הרא"ש והר"ן** פי' דקאי בנזירות, דחייב לנהוג ב' נזירות. וכדמפרש סיפא דמתני'. אבל בשאר נדרים לא חל נדר על נדר. וכ"ד **הרשב"א.**

והא דאיתא במשנה נדר בתוך נדר, היינו בנזירות משכח"ל ב' חיובין [וכדמפרש בסיפא דמתני'], ואילו בשבועה לא משכחת לה כלל. [וע"ע בגמ']. וכ"כ **תוס'** (ד"ה יש) דבנזירות שייך למימר לענין שיתחייב ב' זה אחר זה, אבל נדרים לא משכח"ל.

אבל פשטות המשנה דקאי בכל הנדרים. וכ"ד כמה **ראשונים** (והו' בר"ן לק' יח. בשם קצת מפרשים, והר"ן האריך לדחות). ולפ"ז כוונת המשנה דחל נדר על נדר, ולוקה ב'. וכ"ד **הריטב"א והרמב"ן** (במלחמות שבועות שם). **והראשונים** (**רמב"ן** שבועות כ:, ור"א מן ההר לעיל ח.) הביאו **דרש"י** הוכיח ממשנתינו דנדר חל על דבר מצוה[ו] [ולא אמרי' דמושבע ועומד[ז]].

והראשונים (תוס' שבועות כ:) הקשו דאין איסור חל על איסור. **והרמב"ן** (שם, והו' בר"ן שם ט. בראש העמ') תי' דבאיסור הבא מעצמו כגון נדר ושבועה רבינהו רחמנא 'נזיר להזיר' מכאן שהנזירות חלה על נזירות (כדלקמן יח.). **והרמב"ן כת'** עפ"ז דנדר חל על נדר, אבל לא חל נדר על איסורי תורה[ח] (וע"ע לקמן יח.[ט]).

והקה"י (יח) כת' די"ל [בדעת רש"י שבועות שם] דעצם הנדר חל על נדר, אלא דאמרי' אין איסור חל על איסור, ולא חל האיסור כלפי הגברא. ומש"ה דינו כאיסור חפצא, אלא דהגברא אינו מצווה. ומ"מ נפק"מ לענין התפסה, דאפשר להתפיס באיסור השני [אף שאין נפק"מ באיסור זה[י]]. [ונחלקו עד"ז כמה קדמונים, ע"ע לקמן יח.].

עד) **רא"ש ד"ה אינו חייב.** דאין שבועה חל על שבועה, דאין נשבעין לקיים את המצוה וכו'. וכשיטתו (לעיל ח.) דשבועה לקיים את המצוה לא חל כלל. דאילו לדעת **הר"ן** (שם) שבועה לקיים מצווה חל לענין לאו. ואילו במתני' לא חל כלל. ואולי יש חילוק דשבועה על שבועה גרע משבועה על איסור תורה[יא]. ואפשר דלא תעשה שאני, דאין איסור חל על איסור.

עה) **בא"ד דליתא בלאו והן.** [ומש"ה לא חל שבועה כלל]. וכה"ק **תוס'** (מכות כב.) האיך חל שבועה [אף ע"י כולל], כיון דליתא בלאו והן. אף דהגמ' (שם) קאי לענין מלקות. **ורע"א** תמה דליתא בלאו והן הוה טעם לפטור מקרבן, ול"מ לפטור ממלקות. ובפשוטו צ"ל דס"ל דהוה גילוי דלא חל שבועה כלל. ועוד תי' **האחרונים** דלא חל השבועה משום דאין איסור חל על איסור. אלא דאילו היה חל חיוב קרבן, עי"ז נחשב איסור מוסיף. וע"י הקרבן חל [וכמ"ש **הר"ן** (שבועות ח: בדה"ר) לדעת ר"י בן בתירא],

---

ג. דלא תשבעו בשמי לשקר [והביא דיש מ"ד שבועות כא דיש אופן שיש קרבן, אף דאינו בכלל לאו דלא תשבעו בשמי, אלא שעובר בלאו דבל יחל].

ד. [וע' שבועות כו: ושבת סט. דדנו בשגג בקרבן והזיד בלאו, ואכ"מ].

ה. וכ"מ **בתוס'** (שבועות כד. ד"ה אלא ושא"ר שם) דלא תי' דנתמעט לענין קרבן [כתי' המלחמות]. ומשמע דלא חילקו בזה.

ו. וכ"כ **החינוך** (ל) דחל נדר על נדר, וביאר דכיון דחל על החפץ, אף הנדר הב' מוסיף איסורו נוסף. משא"כ שבועות כיון דכבר הכניס עצמו לאיסור ל"ש לאסור יותר.

ז. ודוקא גבי שבועה אמרי' דמושבע ועומד מהר סיני. [וכמה **ראשונים** כת' דאף הגמ' (לע' ח.) איירי בשבועה, ולא בנדר. אבל **רש"י** (הו' בר"א מן ההר שם) הק' דאיירי בנדר, וכת' דהמ"ל דאיירי בשבועה. אלא שהשיב לו כפי דעת המקשן. ותי' הגמ' דיחויא בעלמא לענין נדר. אלא דנפק"מ לענין שבועה].

ח. **והתוס' רי"ד** דייק בזה הלשון 'יש נדר' בתוך נדר, ולא שהנדר חל ע"ד מצווה.

ט. אבל מקושיית **רש"י** (הנ"ל) מבואר דס"ל דחל נדר אף על לאו. (וע"ע לקמן יח.).

י. וכמ"ש **רש"י** (שבועות כ:) ואף דלא חל האיסור בל יחל.

יא. אבל בגמ' (ח. וכ"מ) משמע דכל דיני התורה הוה מושבע ועומד.

ובזה תי׳ דכיון דליתא בלאו והן אין קרבן, ואף עיקר השבועה לא חל.

עו) **ר״ן ד״ה יש נדר.** ומונה ל׳ יום ומביא קרבן וחוזר ומונה ל׳ יום. [ומבואר בגמ׳ נזיר (בכ״מ) דמגלח על כל נזירות בפנ״ע]. **והמנח״ח** (שסח ז) הביא דה**רמב״ם** (נזירות ג יח) פסק [דהמקבל עליו כמה נזירות] חייב להתחיל למנות נזירות שניה לאלתר [מיד כשגילח], ואם שתה יין אפי׳ מיד כשהתגלח לוקה. והמנח״ח הק׳ דקי״ל דתגלחת אינה מעכבת, א״כ אף קודם שהתגלח יחול נזירות שניה, והיאך מותר להתגלח[יב].

ו**האחרונים** תי׳ דאף התגלחת הוה בכלל הנהגת הנזירות, ועדיין לא גמר נזירות הראשון. **והחזו״א** (קלח ו) תי׳ דדעתו שלא תחול שניה עד שתתקיים כל מצוות ראשונה. ובסוגריים הוסיף דאפשר דאף אם פירש שיחול מיד ל״מ, דאין נזירות חלה על נזירות[יג].

עז) **בא״ד שהנזירות ב׳ חלה בתוך זמן הא׳, דאל״כ היאך תחול לאחר מכאן וכו׳.** יל״ד האם כוונת הר״ן דמסתמא קיבל עליו נזירות עכשיו, וכיון דלא חל דיבורו בטל נדרו. או דל״מ הדיבור של עכשיו שיחול נזירות לאחר ל׳, דהדיבור נתבטל. [וע״ד הא דאמרי׳ (לק׳ מח:) דכלתה קנינו. וע״ע לק׳ כט: וע. אי אמרי׳ הכי בדבר התלוי בדיבור]. **והמהרצ״ח** ציין לגמ׳ (כתובות נט.) מי איכא דהשתא לא חל ולקמיה חל.

עח) **אמר רב הונא וכו׳ מיגו דקא מיתוסף יומא יתירא.** הר״ן פי׳ דיש במשמעות דבריו שיוסיף יום. וכיון דקי״ל דאין נזירות פחות מל׳ יום הוה נזיר ל׳[יד]. אבל **הרא״ש** משמע דהוה גדר ׳מיגו׳, ועי״ז נחשב קבלת נזירות שלימה[טו]. [וע׳ רא״ש לק׳ יח. שכתב כדברי הר״ן].

ו**הקר״א** הקשה [לר״ן] אמאי לא נחשב איסור מוסיף, ועי״ז יחול אף על הימים הראשונים [וילקה ב׳]. ועוד אמאי לא יעלו הימים הראשונים לב׳ נזיריות. **והחזו״א** תי׳ דיש סברא דל״ש דמנין ימים יעלו לב׳ נזיריות [וע׳ בסמוך].

ופשטות לשון הגמ׳ דיום נוסף נחשב כולל. וכ״כ **הראב״ד** (שבועות ד י) דמי שנשבע שלא יאכל כבר זה היום, ושוב נשבע שלא יאכלנו לעולם, חל שבועה השניה כיון שכולל ימים נוספים. אבל דעת **הרמב״ם** (שם) דהוספה בזמן האיסור לא נחשב ׳כולל׳, כיון דאינו מוסיף איסור עבשיו. [והאחרונים דנו בזה מכמה סוגיות, וע׳ שעה״מ איסו״ב יז בסופו ובחי׳ ר׳ שמואל].

עט) **ושמואל אמר אפי׳ אמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום חלה נזירות עליו.** ומונה ב׳ מניני נזירות. [כ״מ בר״ן ושא״ר, וע״ע יח. לדעת הרמב״ן]. וכ״כ **הר״ן** (לעיל ג:).

ובפשוטו צ״ב הרי קיבל עליו אותם ימים הראשונים ב׳ פעמים, ולא קיבל על עצמו להיות נזיר בימים של אח״כ. **והחזו״א** (קלו כאן ה) ביאר דגדר נזירות שמקדיש גופו בקדושת נזירות, ועי״ז חל עליו תורת נזיר. וכיון דהימים עולים לו למנין הנזירות הראשון, ל״מ להחשב כנזירות הב׳[טז]. [וכתב דמבואר דהוה סברא בלא פסוק]. והביא דבעי״ז מצאנו (נזיר נד) דנזיר שנצטרע אינן עולין לו לימי נזירותו, ומדין מנין ימי הנזירות צריך להשלים בימים אחרים[יז].

ו**ביונת אלם** (י) חקר האם הוא משום דאין איסוא חל על איסור, ולא נתחייב בימים הראשונים מחמת הנזירות הב׳. או דעצם דין הנזירות הוה מנין ימים, ולכן מסברא לא שייך דיעלה מנין א׳ לב׳ נזיריות. (וע״ע יח.).

אבל **בחי׳ ר׳ שמעון** (יג) ביאר דקבלת נזירות הוא קבלה להתנהג בפרישות, וע״י קבלה זו התורה חייבתו גדרי נזירות, וחל [ממילא] קדושה על

יב. ויל״ד דכל זמן שלא גילח לא אמרי׳ מקצת היום ככולו, אלא ע״י מעשה סילוק [וכדאשכחן בכ״מ, ואכ״מ].

יג. ולכאורה צ״ל כן למש״כ החזו״א [ע׳ בסמוך] דבהריני נזיר היום, הריני נזיר היום, חל קדושת גופו מעכשיו.

יד. אף דקבלתו הוה רק על היום הנוסף.

טו. וי״ל דנפק״מ האומר הריני נזיר ק׳ יום, וה״נ למחר ק׳ יום. דלר״ן נתווסף יום א׳, וחייב ל׳ יום לנזירות הב׳. ולרא״ש נתחייב עי״ז ק׳. **והחזו״א** דן בזה.

טז. ועפ״ז דן **החזו״א** דאף בימים הראשונים מצווה מחמת הנזירות השניה [אלא דאין איסור חע״א], אלא דאין עולין לו לימים. ושוב כתב דכיון דלא עלו לו לימי נזירות, לא נאסר מחמתן בג׳ מינין, ואף דיש על גופו קדושת נזירות.

יז. אבל **בגמ׳** (נזיר יג:) מבואר דהיכא דקיבל ב׳ נזיריות, הריני נזיר לכשיהא לי בן ונזיר ק׳ יום מעכשיו, דאם מובלע בתוך ימי הנזירות הב׳ אמרי׳ דסליק מנייני ואי״צ להשלים ב׳ נזירות. **ותוס׳** (שם) ביארו דאמדי׳ בדעתיה דכאומר הריני נזיר ע״מ לגלח על ב׳ קרבנות.

הגברא. והכא כיון דקיבל על עצמו ב׳ פעמים פרישות, נתחייב ב׳ פעמים בנזירות.

ור׳ שמעון ביאר דדעת רב הונא [וכן שמואל מודה ע״פ סברא, לולי קרא, ע׳ לקמן יח.] דבאופן שמקבל על עצמו זמן שכבר אסור ביין [מחמת קבלה הראשונה], לא נחשב קבלה כלל. **והחזו״א** ביאר [לרב הונא] דלא חל קדושת נזיר על מי שכבר קדוש.

והמרדכי (מו״ק תתקכא) הביא מסוגיין אף לענין אבילות, דאבל שמת לו מת שני, אחר שהשלים ז׳ דראשון חוזר ומונה ז׳ ימים לשני. ולא מהני הימים שמנה עבור הראשון. אבל אם מתו שניהם בבת אחת סגי במנין א׳ לתרוייהו[יח].

אבל מסקנת המרדכי (בשם אני שמעתי) דסגי למנות ז׳ ימים מהשני. והימים עולין לכאן ולכאן.

פ) **ר״ן ד״ה כיון.** על כל זית וזית שבו תלה נזירותו

וכו׳ ונראה בעיני דלהכי בעינן דליתרו ביה וכו׳ וכשם שלהתחייב קרבן ומלקות בעינן חילוק, אי למלקות בהתראה וכו׳. **הרש״ש** תמה במאי תליא בהתראה, הרי יודע בעצמו שאוכל [ודוקא לענין עונש בי״ד בעינן התראה לידע שהוא מזיד].

והאחרונים (אפיק״י ב לב, דבר״י, קוב״ש ח״ב י ח) **הביאו** מדברי הר״ן דהאוכל כמה זיתי חלב או נזיר ששותה יין כל היום (במשנה מכות כא.), נחשב עבירה א׳. והכל ׳מעשה אחד׳ של כמה זיתים, ואין בו חומרת ב׳ מעשי עבירה[יט]. ודוקא היכא דהתרו בו ׳אל תשתה׳ מהני התראה ׳לחלק׳, ולהחשב ב׳ מעשים[כ]. וכן בסוגיין מהני התראה לחלק ולהחשב ב׳ מעשי אכילה. ועי״ז קיים התנאי כמה פעמים.

ודלא כדברי **הראשונים**[כא] דאינו לוקה על כזית הב׳ משום דמצי אמר אשתלאי[כב].[כג] [משמע דראוי ללקות על כל כזית בפנ״ע[כד]]. אלא כדעת **תוס׳** (מכות כ:) דהאוכל ב׳ זיתי חלב בהתראה א׳ חייב א׳, אף דהתרו בו על כולם[כה]. אא״כ יש גופין מחלקין או התראות מחלקות.

והאפיקי ים הביא סייעתא לסברא זו מדברי **הירושלמי** (נזיר ו ד, הו׳ ברמב״ם פיה״מ מכות שם וכן ברע״ב) דאם התרו בו, הוה יודע דיש בו י׳ זיתים ואתה מתחייב י׳ חייב. דע״י התראה של קודם מהני לחלק את מעשה האיסור[כו].

אבל **הר״ן** (יומא ד: בדה״ר) כתב דנבילה חמור [לענין חולה] כיון דמתחייב על כל כזית שבו, והוכיח כן מהך משנה במכות. והאפיק״י תמה דלסברת הר״ן כשאין התראה לחלק נחשב מעשה עבירה א׳[כז].

יח. וע״פ הגמ׳ (נזיר יג: הנ״ל), וכת׳ דלא דמי לסוגיין דהריני נזיר היום הריני נזיר היום נתחייב ב׳ נזיריות [לשמואל]. דבסוגיין אילו סגי בל׳ דראשון, למאי קיבל עליו נזירות השניה. [והפוסקים האריכו בזה לגבי שבועה, ע׳ בסמוך].

יט. **והרמב״ם** (נזירות ה טז ובפיה״מ נזיר ו) כתב דה״מ בדיני אדם, שאינו מתחייב מלקות אלא אחר התראה, ולפיכך צריך התראה על כל מלקות. אבל בדיני שמים הרי כל שתיית רביעית עבירה בידו וכו׳ וה״ה בכל איסורי התורה, הבא על הערוה חייב על כל ביאה וביאה אף שבי״ד עונשים אותו רק על א׳].

כ. וכמו שמהני ידיעה לחלק לב׳ חיובי קרבן.

כא. וכ״כ **רש״י** [הרשב״ם] על הרי״ף (מכות ד: בדה״ר) מבואר דבלא התראה פטור משום שאומר אישתלי. ועד״ז הביאו **תוס׳** (שם כ:) פ״ה. וכ״כ **הריטב״א** (שם כא.) בשם רש״י, וכן **ר׳ יונתן** ו**הנמוק״י** ו**הרע״ב** (שם).

כב. **ותוס׳** (מכות כ:, ותו׳ רא״ש קידו׳ עז:) חלקו דכיון דהתחיל לעבור תוכ״ד מההתראה לא מצי אמר אשתלאי.
ושמעתי די״ל דבעינן תרוייהו, דהא בהא תליא. דאילו היה ב׳ חיובים על מעשה עבירה א׳, א״כ נחשב שעבר לאלתר. אלא דמשום דנחשב כמה מעשי עבירה ההתראה אינו תוך כ״ד.

כג. **והתוס׳ רי״ד** (קידושין עז:) הק׳ א״כ למ״ד דחבר אי״צ התראה ילקה על כל כזית [דכיון דהתרו בו תחילה הוה מזיד]. ותי׳ דמצי משתמט ולטעון דסבור שחייב א׳ על מה ששותה כל היום. [ואינו מתחייב על כזית הב׳].

כד. וכן **רבינו יונה בשערי תשובה** (א ז) הביא מהך משנה דהשונה חטא א׳ כמה פעמים, נחשב כעובר עבירות חלוקות. [ואף דאין התראה לחלק].
[אך י״ל דרבינו יונה איירי באופן דהוה מעשה אכילה בפנ״ע [דעבר שיעור אכילת פרס, דאיירי מתני׳ דשותה כל היום], ואף בלא התראה מחלקת נחשב ב׳ עבירות. וקמ״ל דאף דהוה אותו שם עבירה שייך ב׳ חיובים. [ועפ״ז י״ל דמש״כ רש״י משום אישתלי, היינו כלפי מה שאוכל כל היום. ואילו הירושלמי איירי במה ששותה לאלתר, דבעי התראה לחלק [ונתיישב הסתירה ברע״ב]].

כה. **ותוס׳** (שם כ:) תמהו וכי אדם אוכל ב׳ זיתי חלב בבת א׳ ובחדא התראה מי מחייב ב׳ מלקיות. אף דהו״ל התראה אכל חדא וחדא. וכן האריך **הריטב״א** (שם כא.) בשם תוס׳.

כו. והקשה **דהרע״ב** הביא את דברי הירושלמי, ואח״כ כתב הטעם דאומר אישתלי.

כז. **והאפיק״י** תי׳ דבחולה אמדי׳ כמה הוא צריך, וע״י מדידה

פא) **שם.** ומ"מ צ"ב דמה שייך התראה במעשה היתר.

והרש"ש ביאר דכוונתו לגדור את עצמו שלא יאכל כבר זו, ולכן תלה נזירותו כעונש על אכילה זו, ולכן תליא בגדרי עונשין.

דף יז:

פב) **תנן וכו' ואין שבועה בתוך שבועה היכי דמי**

וכו'. הר"ן (במשנה) **פי'** דבשבועה לא משכח"ל למנות ב'. **ותוס'** (בע"א) **ביארו** דבנזירות דיש לו קיצותא י"ל דבא להוסיף ל' יום חדשים, אבל קונם אין לנו לתלות שבא לאסור יום אחר כיון דמהיום קאמר.

אבל **הטור** (ס"ס רלט) פסק דהנשבע שלא יאכל כ' יום ושוב נשבע שלא יאכל כ"ב אסור מ"ב יום[א]. **והב"י** (**ובשו"ע** רלט יד) חלק דכוונת לשונו לחזור ולאסור כ' ימים הראשונים, ולהוסיף עוד ב'[ב]. **ובחי' בית מאיר** הקשה אמאי לא אמרו דיש שבועה בתוך שבועה כה"ג. ותי' דהמשנה קאי בסתם שבועה דהוה לעולם[ג,ד]

והרמ"א (שם) כת' דהיינו דוקא כשהוסיף ב' ימים. אבל אם קיבל שוב כ' יום, ודאי לא כוון לימים הראשונים, וחייב מ'. כיון דקי"ל כשמואל. **והש"ך** (שם ל) **וגר"א** (שם ל) האריכו לחלוק. [ודנו ע"פ תוס' נזיר והמרדכי הו' בע"ב].

פג) **וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים**

וכו'. הר"ן [בפי' הראשון] משמע דאסר את עצמו בכל א' לחוד. ורב הונא לא סובר איסור כולל בשבועה [ונחלקו בגמ' שבועות כד: אי מהני איסור כולל]. ולפ"ז לא גרסי' דהוה ענבים חצי שיעור[ה], דיש שבועה בפנ"ע על ענבים. [**והר"ן** האריך עד"ז דכוונת הגמ' דכיון דבלשונו חל על היום הל' ע"י הראשונות, זיל בתר לישנא וכה"ג בשבועה לא חלו שניהם].

והר"ן בפי' הב' ['לפיכך אני אומר'] **פי'** דנשבע שלא לאכול תאנים וענבים כאחת [לאכול יחד כזית מזה וכזית מזה[ו]]. **וכ"כ תוס'** (שבועות כח: ד"ה שבועה). **והריטב"א** (שם) ביאר דאיירי שפירש שאסר עצמו בשניהם ממש ולא באחד מהם, אליבא דר' יונתן (ב"מ צו: דמשמע כל א' בפנ"ע), **או לר' יאשיה אפי' בנשבע סתם לא משמע אלא שניהם דוקא.**

והריטב"א (שם כט.) כת' דקמ"ל הגמ' שם שמי שנשבע שלא יאכל תאנים וענבים, ששניהם בכלל השבועה, והמין הב' לא הוה רק תנאי [שלא יאכל תאנים אם יאכל ענבים], דא"כ הוה ענבים שיעור שלם[ז].

ותוס' (שם) הקשו אמאי נחשב כולל, הא א"א לעבור על שבועת ענבים כשאינו עובר בשבועה של תאנים, ומ"ש מהא (דמבואר התם) דהנשבע שלא לאכול ט' וחזר ונשבע שלא יאכל י' לא חל שבועה על שבועה. ותוס' תי' דבט' וי' בכל ט' [מתוך הי'] קאי באיסור שבועה. ואילו הכא בענבים לא היה שבועה כלל, ושייך מיגו.

והאחרונים (חי' ר' שמעון, קובה"ע ל) העירו **דברמב"ם** (פיה"מ כריתות ב'נקודה הנפלאה') מבואר דנבילה שבישלו בחלב, כיון דלא חל איסור על הבשר, לא נאסר החלב. ולא אמרי' דנחשב כולל, דאף החלב נאסר בצירוף הבשר[ח].

זו נחשב כהתראה לחלק. [וצ"ע א"כ עדיף טפי לאמוד הכמות שלא בפניו].

א. **והגר"א** (שם ל) כתב דכ"מ בתוס' (הנ"ל) דבאופן דלא אמר מהיום, חל זה אחר זה.

ב. **והגר"א** (שם כט) כתב דפסק הטור נכון מאוד. [ויל"ד דתליא בגדר הנודר שלא לשתות יין שנה סתם, האם יש לו תשלומין איזה שנה שירצה, או דמתחייב שנה זו, משום מתפרש כוונתו לשנה זו, או משום דממילא נתפס נדרו מיד. ע' **ר"ן** לקמן סג., הו' לעיל ג:].

ג. ולדברי **האחרונים** י"ל דגדר נזירות על נזירות, דחל עכשיו [שהרי קיבל עליו 'היום'], אלא דמדין נדר על נדר מחוייב אח"כ. אבל שבועה אי אמדי' לדעתיה להתחייב ליום אחר, א"כ הוה התחייבות בעלמא, ולא שבועה על שבועה.

ד. ועוי"ל דכוונת הטור לפסוק כרבא דתאנים וענבים הוה כולל. אבל הר"ן במשנה קאי לרב הונא.

ה. וכ"מ **ברש"י** (שבועות כח) דל"ג כן. **והרא"ש** הביא בזה ב' גרסאות.

ו. **ותוס'** (שבועות שם) העלו צד דאסר על עצמו אף צירוף שיעור מתרוייהו. [ועי"ז נחשב מוסיף, דאף דלא יאכל שיעור מתאנים מתחייב על השבועה הב']. ודחו דבסוגיין לא משמע דאיירי כן.

ז. וא"כ היכא דאכל את התנאי בשוגג לא יחשב האדם בשבועה.

ח. **והקובה"ע** תי' דגבי בשר בחלב הוה תולדה, ולא חל על

פד) **הו"ל ענבים חצי שיעור, ואין מביאין קרבן על חצי שיעור וכו'.** דאילו היה אוכל תאנים וענבים חייב ב' [משום כולל], אך כיון דהפריש קרבן 'מחלק' שלא יצטרף אכילת הענבים לתאנים והוה חצי שיעור [וע' קה"י יז]. **והאחרונים** הקשו דקי"ל דידיעה מחלקת, ויש מ"ד (שבת קה.) דידיעה מחלקת לחצי שיעור [וע"י שנודע בינתיים פטור מקרבן], א"כ אמאי בעינן דוקא הפריש קרבן לחלק.

והאחרונים תי' דבשבועה ל"ש ידיעה לחצי שיעור. דאין איסור בעצם על חצי שיעור בשבועה, ואסור רק משום דחזי לאצטרופי לעבור שיעור שלם. דהא לא עבר על שבועתו [ובאיסורי התורה נתרבה מ'כל חלב', אבל שבועה לא עבר כלל, וכמ"ש **האחיעזר** ב כא]. והא דמהני ידיעה לחצי שיעור הוא משום שנודע לו שעבר מקצת עבירה, ובשבועה זה לא שייך.

דף יח.

פה) **א"נ כגון שקיבל עליו ב' נזירות בב"א.** [ובזה קאי הברייתא דנשאל על הראשונה]. **ותוס'** (שבועות כז: ד"ה הכי) הקשו נימא דנדר שהותר מקצתו, ואף הנזירות הב' בטל [כדאמרי' לקמן במשנה סו., ע' בסוגיה כה:]. **והאחרונים** הביאו דכה"ק **בירושלמי**, ותי' כגון דאמר הריני נזיר ונזיר.

והבית מאיר (רכט) כתב דלדעת **הרמב"ן** (הו' בר"ן לק' כז., וי"א בשו"ע רכט א) דדוקא נדר שהותר בפתח אמרי' בטלה מקצתה. א"כ י"ל דהכא איירי בהותר ע"י חרטה דלא אמרי' בטלה מקצתה].

ותוס' תי' דכיון דסליק למנין ב' נזירות, הוה כקיבל כל א' בפנ"ע [דל"ש להצטרף לנדר א']. [אבל לו"ד היה אפ"ל דכיון דבשעת מעשה הקבלה עדיין לא היה נזיר, הוה קבלה מעלייתא].

פו) **רא"ש ד"ה כגון.** או דאמר הריני נזיר הריני נזיר אם אוכל. דאף דאמר ב' קבלות, כיון דחל בב"א [באכילה] נחשב נזירות בב"א, וכ"כ **הקר"א וחת"ס.**

פז) **מתיב רב המנונא נזיר להזיר וכו' כגון שקיבל עליו ב' נזירות בב"א.** **האחרונים** הקשו דנימא כל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו[א]. [**והראשונים** (הו' לקמן סט:) דנו האם הכלל דכל שאינו בזה אחר זה הוא רק באופן שסותר זה את זה, או אף כשאינו סתירה]. **והחזו"א** (קלו ו) ביאר דמש"ה בעינן קרא. **והחזו"א** נסתפק האם לולי קרא לא יחול נזירות כלל, או דתחול נזירות א'.

ובחי' **ר' שמואל** הק' למש"כ הר"ן דהא דלא חל נזירות על נזירות הוא משום דאאחע"א, והרי בב"א איסור חל איסור[ב], וא"כ אמאי בעי קרא דחל בבת א'.

פח) **ומה שבועה חמורה וכו' נזירות הקל לא כ"ש.** וצ"ב מה באו ללמוד משבועה, למש"כ הר"ן דהנידון הגמ' דנזירות חל על נזירות, לענין למנות אח"כ. וכה"ג אין היכי תמצא גבי שבועה, ומה שייך ללמוד משבועה. אבל לדברי הרמב"ן [ע' בסמוך] נתחדש בהך קרא דחל נדר על נדר, משא"כ נזירות.

פט) **ומאי חומרא וכו' אלא משום דכתיב לא ינקה.** ומסקנת הגמ' דשבועה חמורה [ע' תוס']. (וע' מש"כ בזה לעיל טז:).

נדר על נדר – לחייב ב'

צ) **ר"ן ד"ה הכא.** וראיתי קצת מפרשים וכו' לחייבו ב' על אכילה א', שהאומר קונם עלי ככר זה קונם עלי ככר זה חייב ב'. וכ"כ **הרמב"ן** (מלחמות שבועות יג. בדה"ר) שהנודר שלא יאכל שלא יאכל, חל הנדר. וכ"ד **הריטב"א** (כאן). וכ"ד **רש"י** (הו' ברמב"ן שבועות כ: ור"א מן ההר לע' ח., הו' במשנה יז.) דהביא מהמשנה נתחדש מגזיה"כ דנדר חל על נדר.

אבל **הריטב"א** הביא **י"מ** (וכ"כ **השיטמ"ק** בשם **הרנב"י**) דדוקא נזירות ילפי' מגזיה"כ דחל נדר על נזירות [ולוקה ב' על מעשה א'], אבל נדר לא חל על נדר,

---

הבשר, ולכן ל"ש 'שם בב"ח', אבל הכא נוסף איסור לענבים, ועי"ז לתאנים.

א. **והחי' בית מאיר** ציין דשמואל (עירובין מט:) ל"ל הך כלל, עי"ש.

ב. **והתוס' רי"ד** (קידושין נ:) ביאר הטעם דאם לא יחול שום איסור הוה איסור דוחה איסור והאי מינייהו מפקת. אבל בפשוטו גדר בת אחת הוה מעין מיגו [דהא יש מ"ד דס"ל דאף בב"א אאחע"א].

דהוה חד מינא והחפצא כבר אסור. ולא דמי לנזירות דהוה איסור גברא. וביאר שהרי הנזיר לא אסר יין וענבים על עצמו, אלא דמיד שקיבל בעצמו להיות נזיר מחוקי הנזירות דנאסר בדברים הללו[ג]. **והריטב"א** חלק דנזירות ג"כ הוה איסור חפצא. [וע' מה שהו' בזה לעיל ב:].

צא) **בא"ד והשמועה עולה לפי' זה בקושי ודוחק וכו'**

ועוד היכי ס"ד וכו' דשניהם מנין א' להם. ומבואר דהר"ן למד בדעת הראשונים (הנ"ל) דאף בנזירות מונה רק מנין א' של נזירות, ובזה הקשה דבכל הסוגיה משמע דמונה ב' מניני נזירות. אבל **האחרונים** (יונת אלם, ועד"ז כתב החזו"א) **תי'** דכוונת הרמב"ן דבנזירות חל עליו קדושת ב' נזיריות, אלא דעי"ז מונה ב' נזיריות. דכיון דעולה למנין הראשון אינו עולה למנין הב', וצריך להשלים למנות נזירות שנייה[ד]. **ובחי' ר' שמואל** חי' עוד די"ל דלרמב"ן אינו לוקה ב' פעמים משום 'לא יאכל', דלענין זה חל עליו רק נזירות א'. אלא דמ"מ לוקה משום 'בל יחל' דאידך[ה].

צב) **ר"ן ד"ה הלכך נקטינן.** ואפשר ג"כ שכשם שהנדר חל על השבועה לבטלה, כ"ה חל לקיימה וכו' לקיים לא כ"ש[ו] וכו'. וביאר דמיתוסף ביה איסור חפצא. **האחרונים** דנו האם כוונת הר"ן דהשבועה אינו סתירה לקונם, דאיסור חפצא חל במקום דליכא איסור גברא. אך הלשון **בשו"ת הרשב"א** (א תרטו) דמוסיף באיסור על החפץ, משמע דהוה גדר איסור מוסיף. [וכ"ב האבנ"מ שו"ת יב].

צג) **שם. לקיים לא כ"ש. והאחרונים** הביאו מדברי הר"ן דנדר חל אף על דבר מצווה [לקיים], מהך סברא דכיון דחל לבטל את המצווה, לקיים לא כ"ש. **והאבנ"מ** (שו"ת יב) הביא דה"ה האוסר על עצמו בשר נבילה בקונם חל הנדר, דכיון שנוסף בחפצא איסור לא אמרי' אאחע"א. אבל **רע"א** (בשו"ע רטו ה) כתב דהיינו דוקא באיסור יוה"כ, דהוה איסור גברא ונוסף איסור חפצא. אבל האוסר על עצמו דבר האסור בעצמותו, כגון נבילה, לא חל נדר על האיסור[ז]. דרע"א נקט דאיסור נבילה הוה איסור חפצא, וכמ"ש בשו"ת הרשב"א, וע' בסמוך בלשון הר"ן. אבל האבנ"מ נקט דדעת הר"ן כריטב"א (ריש פירקין) דאף איסור נבילה הוה איסור גברא. [וע' מש"כ בזה לעיל ב:].

והרשב"א (שו"ת א תרטו, ובחי' יז.) נקט דה"ה דלא חל נדר על איסורי התורה [כנבילה], דאין איסור חל על איסור. דמשעה ראשונה נעשית נבילה ותו לא חל נדר עליו. וכתב דהא דתניא **בתוספתא** (הו' בגמ' לעיל יג:) שהנדרים חלים ע"ד מצווה כדבר הרשות. היינו כשאוסר עצמו [לבטל] במה שנצטווה לעשות (כדאמרי' לעיל טז:). אבל אסר על עצמו בשר נבילה לא חל דאין איסור חל על איסור[ח]. וכ"כ **תוס'** (שבועות כ: ד"ה דכי) דדוקא לבטל את המצוה חלים נדרים (כדלע' טז), אבל אם נדר לקיים מצווה, כגון שלא יאכל ביוה"כ או שלא אוכל נבילות, ל"מ דאאחע"א[ט].

אבל **רש"י** (שבועות שם ד"ה סד"א) **כת'** דאי נמי [יום שמת בו אביו] הוה דאורייתא, הנדרים חלים ע"ד

ג. וכתב ותדע שהרי מוזהר על הטומאה, ומצווה על התגלחת, והנך לאו איסור חפצא הם.

ד. **והיונת אלם** ביאר דהר"ן פליג בזה דס"ל דהא דלא חלו ב' נזיריות כא' הוא משום אאחע"א, ואילו לא היה חסרון אאחע"א נחשב מנין א'.

ה. [ולא אמרי' דהאיסור ב"י תליא בגדרי הנזירות, ע' מש"כ בזה לעיל ג:].

ו. וצ"ב אמאי בעי בזה לק"ו, ומה מהני הק"ו, דלעיל טז: נאמר דאין כאן סתירה בין האיסור. אבל לענין אאחע"א האיך מהני.

ז. ויל"ע [לרע"א] דמבואר דלא חל איסור נבילה על יוה"כ, ואמאי לא נימא דנתווסף איסור חפצא. ויל"ד ע"פ מש"כ בסמוך.

ח. ויל"ד בקיום מצוות עשה [אלא דלא משכחת לה], דיש ראשונים דס"ל אאחע"א על [איסור] עשה, אבל ל"ש לומר דהחפץ 'אסור'.

ט. **ותוס'** סיימו ומיהו לר' יהודה ב"ב מהני שבועה לקיים מצוה, וה"ה לבטל. [אבל דעת **תוס'** (שם כז.) דאף לר"י ב"ב אמרי' אאחע"א, וע' מש"כ בזה לעיל ח.]. וצ"ב דאף לר' יהודה ב"ב הא קי"ל דאאחע"א. ובפשוטו כוונת התוס' דגלי קרא. אבל **הר"ן** (שם) תי' דלר"י ב"ב כיון דמוסיף קרבן, חל האיסור [ולרבנן לשיטתם כיון דליכא קרבן לא חל אף לענין לאו, דאאחע"א]. **והקובה"ע** (לג א) כתב דקרבן הוה איסור חמור, ולא מוסיף. אלא דלענין שבועה חל.

מצוה כדבר הרשות[י]. **והרמב"ן** (בחי' שבועות שם) הביא דרש"י הקשה מ"ש מהא דרב גידל (לעיל ח.) דנדר לקיים את המצוה לא חל, דמושבע ועומד מהר סיני[יא]. **והרמב"ן** תי' דרב גידל (לעיל ח.) קאי בשבועה, וכ"כ **הרא"ש** (לעיל שם בתי' הא'[יב]).

[**והשו"ע** (רטו ה) הביא ב' דיעות האם נדר חל ע"ד מצוה לקיים. אבל נדר על נדר פסק (רכט ג) דלא חל].

והריטב"א (שם) ביאר [לשיטתו לע' תחילת הפרק] דאיסורי תורה חיוב גברא ונדרים איסור חפצא, ואתי איסור חפצא וחייל על איסור גברא. אבל **הרמב"ן** (הנ"ל) תי' דילפי' מגזיה"כ 'נזיר להזיר' שהנזירות חל על נזירות [וכשיטתו דילפי' מהתם דחייב ב'], וילפי' דבאיסור הבא מעצמו כגון נדר ושבועה חל איסור.

ועד"ז כת' **המלחמות** (שבועות יג: בדה"ר) דילפי' מהתם דנדר חל על איסורי תורה. דנדרים עדיפי מכולל ומוסיף, וכן בדין אם חלין לבטל, כ"ש לקיים.

אבל **הרמב"ן** (חי' שם כ:) סיים די"ל דרק נדר על נדר חל, אבל ע"ד מצוה לא חל. וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (ד קט) בשם מקצת רבותיו דנדר על נדר חל [מגזיה"כ], דהוה איסור ע"י עצמו, אבל לא נדר ע"ד מצוה.

צד) **שם. מיתוסף איסור חפצא. האבנ"מ** (שו"ת יב בסופו) הקשה דאי' (כריתות יד) דאיסור הקדש לא חל על איסור חלב של התורה. ונימא דאיסור מוקדשין חל על החפץ, וחל איסור חפצא. **והאחרונים** ביארו דודאי חל הקדושה על החלב, אלא דמשום דאין איסור חל על איסור לא חל האיסור על האדם. דהצווי על האדם משום הקדש ג"כ הוה איסור גברא. אלא דצ"ב א"כ אף בנדר נאמר כן[יג].

והקובה"ע (לג ג) תי' דהאיסור בל יחל הוה מצד הדיבור [וכיון דחל חפצא דאיסורא חל האיסור ב"י, ול"ש לגדרי אאחע"א]. **והאבי עזרי** (שבועות ה טז) תי' דאיסור נדר הגברא הוא האוסר, וזה ל"ש לגדרי אאחע"א דהאיסור שפיר חל, דכ"ש מהא דיכול לאסור המותר[יד]. אבל איסור מעילה לא תליא בקבלתו.

אבל **המגיה לאבנ"מ** (שם) תי' דהר"ן סמך על גזיה"כ דנדר לד', וילפי' בק"ו דחל, וכוונת הר"ן לבאר את הגדר של הגזיה"כ. אבל התם במעילה ליכא גזיה"כ.

צה) **בא"ד אבל אין השבועות חלות על נדרים וכו' דנדרים כ"ה דאית בהו איסור חפצא איסור גברא אית בהו.** אבל **הריטב"א** (טז.) הביא בשם **רבו** דכמו דחל נדר על שבועה, כן חל שבועה על נדר. דכיון דנדרים איסור חפצא ושבועה איסור גברא, עניינים חלוקים הם. והריטב"א הביא **דבירושלמי** מבואר דלא כן.

אך ילה"ק דסוף סוף מושבע ועומד שלא לאוכלו, אף דהוה מחמת איסור החפצא, והאיך חל השבועה. ויל"פ דכוונתו דילפי' מגזיה"כ דנזיר להזיר דנדר חל על שבועה, והגדר משום דעניינים חלוקים. ועפ"ז ילפי' דאף שבועה חל על נדר. [וכן משמע מדברי הריטב"א].

צו) **בא"ד קאי עליה בלא יחל דברו, והאי לאו איסור גברא הוא ככל ל"ת שבתורה.** פשטות לשון הר"ן דכל ל"ת שבתורה הוה איסור גברא [וכדעת הריטב"א לע' תחילת הפרק וכ"מ]. אבל **רע"א** (הו' לעיל) נקט דדעת הר"ן כרשב"א דנבילה וכדו' נחשב איסור חפצא. וצ"ל דכוונת הר"ן דיש הרבה ל"ת בתורה על הגברא.

נשאל על הראשונה שניה חלה עליו

צז) **אמר רבא אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו. הריטב"א** (שבועות כז:) מביא בשם **רש"י** דהשבועה שניה חלה עליו לאסור לאכול מכאן ולהבא. אבל אינו מתחייב על מה שכבר אכל. [אך הימים שעברו עולין לו למנין נזירות שניה, אף דהוה

י. אבל **תוס'** (שם בתי' הא') ביארו דכוונת הגמ' מצד התפסה, וכ"כ **הרא"ש** (שם ג ג).

יא. והביא **דרש"י** כתב דדחויא בעלמא הוא לסברת המקשן. והרמב"ן תמה ע"ז א"כ כל הש"ס נימא דהוה דיחויא בעלמא.

יב. אבל בתי' הב' חילק דלבטל מצווה חל קונם, אבל לא לקיים דאין איסור חל על איסור.

יג. **והקה"י** (יח) כתב דהר"ן קאי לפי הסוגיה כריתות כג דאיסור מוקדשין חמיר וחל [והסוגיה בדף יד שם פליג].

יד. וכתב דגבי נזיר תליא בגדר נזירות ואכ"מ.

למפרע[טו]. [וכ"כ **החת"ס** מסברא דנפשיה[טז]. והריטב"א הביא בשם **תוס'** דלמפרע מתחייב אף על מה שכבר אכל. [וכ"כ **רע"א** אף בדעת רש"י].

ובחי' **ר' שמעון** (יד) הק' דשאלה הוה חלות מתיר [והיתר החכם מהני דמעכשיו הותר גוף הדבר למפרע. אבל אתמול היה מוזהר מחמת הנדר[יז]], ואף דאמרי' דעצם האיסור פקע למפרע, מ"מ אתמול בפועל היה מוזהר ועומד. ואיך חל שבועה עליו [אף למפרע][יח]. ותי' דכיון שנעקר איסור האכילה למפרע, ואף דבזמנו עדיין היה מוזהר, הוה רק גדר איסור בעלמא[יט], ולא שעצם האכילה באיסור[כ].

צח) **רווחא הוא דל"ל, כי מיתשיל וכו'. ולשון הגמ'** (שבועות כז:) הא שבועה איכא, דאי משכחת רווחא חיילא. ובפשוטו משמע דהשבועה השניה מיתלא תלי עד שימצא מקום [וחל מכאן ולהבא]. אבל **רש"י** (שבועות שם ד"ה הא קמ"ל, וד"ה והפריש) **פי'** לפי שחכם עוקר את הנדר מעיקרו, והוה כמי שלא נדר, וחלה שניה למפרע.

ובשו"ת **מהר"ם מינץ** (מ, הו' בש"ך רלח כו) דייק מרש"י דדוקא חכם, אבל בעל לא. ואילו הבעל הפר את השבועה הראשונה לא חל שבועה שניה, כיון דהפרת הבעל מהני רק מכאן ולהבא. [וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (ה ריח) דכיון דבשעתה הוה שבועה על שבועה לא חל כלל[כא]].[כב] אבל **רע"א** (לש"ך שם) חלק דהא דאין נדר חל על נדר הוה משום אין איסור חל על איסור [וציין לתוס' (שבועות כז.)[כג]]. ומש"ה כשהפר הבעל מתקיים השניה [לענין בל יחל], וכדאמרי' (יבמות לב.) דבמקום אאחע"א, ולא חל האיסור הב', מ"מ כשיש רווחא השני חל. וה"נ כשיפר הבעל יחול השבועה [ונזירות] הב'.

ורע"א כתב ליישב כוונת רש"י דאפי' הכי נחשב נשבע לקיים את המצוה [ולדעת הבעה"מ והר"ן לעיל ח. ליכא חיוב קרבן], אלא דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרא לא נחשב לבטל את המצוה. ובזה קמ"ל רש"י דהשבועה הראשונה חל עליו אף לענין קרבן. [אבל בעל שהפר שבועת אשתו, חל השבועה הב' מכאן ולהבא אין קרבן. דבשעה שנשבע הוה לקיים את המצוה]. *ועוד כתב* רע"א דמשמע [בסוגייה] דעובר למפרע באכילה זו, ובזה ביאר רש"י דכיון דחכם עוקר למפרע עבר באכילתו [וע' מש"כ לעיל בשם הריטב"א]. ובה"ג הפרת בעל הוה רק למה שתאכל אח"כ[כד].

טו. ואף דלא היה צווי בפועל. [ולכאורה מוכח מזה דמנין הנזירות הוה גדר קדושה עליו, דאם נימא דהוה רק קבלת הנהגה, הרי לא התנהג מחמת קבלה זו כלל].

טז. והחת"ס (יז.) כת' דהדבר רחוק שיחול איסור ומלקות וקרבן למפרע. ורק לענין מנין נזירות אמרי' דחל, דע"י שנשאל היה מציאות הנזירות בעולם. [וצ"ב אמאי רחוק הדבר בעיניו, דכיון דהחכם עוקר למפרע, עי"ז ממילא חל השני. וכמו המקדש בתנאי וכדו' ושוב קיבלה קידושין משני, דע"י ביטול התנאי חל קידושי השני למפרע, והבא עליה חייב].

יז. וכמ"ש **בפסקי הרא"ש** (ו ג) ע"פ הירושלמי דאף דחכם עוקר הנדר מעיקרא, עיקר העיקור הוה מכאן ולהבא, והיה אסור עד עכשיו.

יח. ובשלמא לענין אאחע"א תליא באיסור בעצם, ודנים את האיסור כנעקר למפרע, וחל האיסור הב'. אבל מ"מ יש מצווה בדבר, ויחשב שבועה ע"ד מצווה.

יט. והביא עד"ז הא דיש באיסור דרבנן לא תסור, ומ"מ חל עליו שבועה. דכיון דאינו איסור על האכילה, אלא לעבור על דבריהם לא נחשב מושבע ועומד. [ומשמע מדבריו דהוה כעין גדר ספק דאורייתא לחומרא, דאף על הצד דהוה היתר מצווה להתרחק. ופשיטא דחל ע"ז איסור].

כ. אבל **רע"א** (לה יא ובסדר הגט) הביא בשם **ראנ"ח** דאם נשבע שלא לגרש, ומינה שליח לגרש [דלא חל השליחות כיון דאיהו לא מצי עביד], ושוב נשאל על שבועתו, למפרע נחשב 'מצי עביד'.

כא. ויל"ד האם כוונתו משום דהוה שבועת שווא, ושוב אינו נתקן [וע' בסמוך]. אבל בפשוטו משמע בסוגיין דאף בנדר הדין כן [וכן לק' סט. גבי הקמה]. אלא דכיון דלא חל בשעתו לא חל אח"כ.

כב. והשעה"מ (איסו"ב יז) הקשה דהגמ' (נזיר כא:) מסתפקת האם הפרת בעל מיעקר עקר, או מיגז [יתבאר לק' סח.]. ואמאי לא אמרי' התם נפק"מ לסוגיין.

כג. והוכיח כן מדברי **הר"ן** (לע' ח.) דשבועה חל על מצווה לענין מלקות. ואפ"ה לא חל לקיים מצוות לא תעשה [כדמוכח במכות כב.], וע"כ דהוה משום אין איסור חל על איסור.

כד. [ולכאורה אף לא יעלה למנין הנזירות. וצריכה להשלים מנין הב'].

ומבואר דנח' הש"ך ורע"א האם שייך בשבועה על שבועה לומר דמיתלא תליא, ואשכח רווחא. ורע"א נקט דדינו כדין אאחע"א [וע' לעיל ח. דלשון הבעה"מ ספ"ג דשבועות ותוס' שבועות משום דאין איסור חל על איסור], והשבועה הב' מיתלא תליא וחייל. וה"נ חייל לענין לקוברו בין רשעים גמורים[כה].

וכ"כ **בגליון מהרש"א** (רלט יג) בשם **הרמ"ע מפאנו** לדייק מהרמב"ם דאף נדר על נדר ושבועה על שבועה, חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא. וכ"כ **השיטמ"ק** דאיסור שבועה מידהא איכא, על כל שבועה ושבועה שנשבע.

אבל **האבנ"מ** (שו"ת יב) כתב דהשבועה הב' לא חל כלל[כו]. וכ"כ **הבית הלוי** (א מד) דכיון דשבועה ושבועה הוה מין א', לא חל כלל[כז]. וכ"כ **החת"ס** (יז.) דכיון דהשבועה הראשונה נתבטל האיך תחול כלל, ולא דמי לאאחע"א דמיתלא תליא[כח].

והשעה"מ (איסו"ב יז ח) נסתפק (עד"ז) כשנשבע על חפץ של הקדש ואח"כ פדאו, האם חל השבועה. כיון דאשכח רווחא[כט].

צט) **שם. הריטב"א** (שבועות כז:) כתב דאף הנשבע שלא יאכל, וחזר ונשבע שיאכל. אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו, וחייב לאכול[ל]. **ובשו"ת הרשב"א** (א תשב) כתב דתליא בסוגיין, אלא דנסתפק אי קי"ל כרבא.

אבל **הנמוק"י** (שבועות כז:) כתב דלא חל השבועה לאכול, דכיון דלאלתר היתה שבועת שווא, שוב אינו נחשב שבועה[לא].

והשו"ע (רלח יז) כת' דיש להסתפק האם חל השבועה לאכול. **והש"ך** (שם כב) **וגר"א** (שם כ) הביאו דכוונתו דבשו"ת הרשב"א נסתפק איך קי"ל. ותמהו **דהשו"ע** (שם כא) פסק דאם נשבע שלא אוכל שלא אוכל, ונשאל על הראשונה, שניה חל [ודאי]. **והאפיק"י** (א לו כ) ביאר דכוונת השו"ע לספק הנמוק"י, דבמקום דהוה לבטל את השבועה הא' כבר יצאה לבטלה. וכן רמז **הגר"א** (חו"מ עג יט) דכתב וכן משמע דהתם (כז:) אמרי' חיובא הוא דליתא וכו', ואילו גבי נשבע לבטל אמרי' (שם כט:) יצאה שבועה לבטלה.

ק) **לישנא אחרינא חיובא הוא דליכא וכו'.** בפשוטו הוא רק במה דלא קאי אמתני'. אבל **הפור"י** כתב דנח' ב' לשונות, דלל"ק לא חל הנדר כלל עד שישאל [ולכן א"א להתירו, כדאיתא לקמן צ.], אבל לל"ב ישנה לשבועה, אלא דחיובא ליכא [ואפשר לישאל עליו]. [וכ"כ **המחנ"א** שבועות ז].

הרמב"ם (שבועות ו יז) מבואר דיכול להשאל על השבועה הב' לפני שנשאל על הא'. **והלח"מ** הקשה דעדיין לא חל השבועה הב', ואיך ישאל עליו. דקי"ל (לק' צ.) דאין מתירין נדר קודם שחל. וכ"כ **בשו"ת**

כה. וגדולה מזו כתב **הרדב"ז** (שבועות ד י) דאם אכל חצי שיעור בזמן השבועה הראשון, והשלים אכילתו בזמן השבועה הב', חייב. דאף דפטור על השניה משום אאחע"א, אבל עכ"פ איסור שבועה עלה. ומהני להצטרף. [ונענש רק על מה שאכל לבסוף, כיון דכולו נאכל בזמן האיסור. ועדיין צ"ב].

כו. ועפ"ז יישב האבנ"מ את דברי **הש"ך** (רלח ה) דאם צריך לאכול משום פיקו"נ אי"צ לישאל על שבועתו. **והפרמ"ג** (הקד' להל' פסח ב א טז) תמה דהא דאאחע"א מהני רק לענין עונש. [והפרמ"ג נקט דמישך לגדרי אין איסור חל על איסור דעלמא]. והאבנ"מ יישב דשבועה על איסור לא חל כלל. ומתיישב הש"ך לשיטתו בסוגיין.

ועוד הקשו **האחרונים** (ע"ד הש"ך) דבמקום פיקו"נ אינו בכלל איסור התורה, ועי"ז אשכח רווחא וחיילא, אילו הוה בגדרי אין איסור חל על איסור [ודנו דתלי אי פיקו"נ הוה גדר הותרה או דחויה, והמהרש"ל (יבמות לג.) כת' דלמ"ד טומאה דחויה לא חל. ואכ"מ].

כז. והוכיח כן מדברי רבא, דאמאי לא אמרי' דחל שבועה שניה לענין זה.

כח. וביאר דהתם שני האיסורים יש להם מציאות בעולם ומפי העליון יצאו ודברך מלכנו אמת וקים לעד, וכשיסתלק איסור אחד יחול השני. משא"כ הכא שחל ע"י דבורו, ואם דברים בטלים לשוא דיבר כלה ענן וילך והיה כלא היה ואיך יחול אחר זמן.

כט. או נימא דבשעה שנשבע לא מצאה מנוח לחול, ולא חייל כי פקע, דבאותה שעה לא נשבע. ובשעה שנשבע אין כאן חלות. וכן הביא מדברי הש"ך (הנ"ל). ועוד הביא מדברי **תוס'** (לקמן צ) דהקשו בנטולה אני מהיהודים, דאאחע"א. ומשמע דאף כשתתגרש לא חל.

ל. וכן **בשו"ת הרא"ש** (ח ב הו' בחו"מ עג ה) מבואר דחל השבועה לאכול [כ"כ **הפוסקים** (חו"מ שם) בפי' דבריו].

לא. [**והאחרונים** ביארו דהנמוק"י ס"ל דשבועה ע"ג שבועה אינו גדר שבועת שווא, וכדעת הר"י מגאש, הו' בסמוך].

הרשב"א (מיוחסות רעד) **והמאירי** (לק' סט.) ושו"ת **הר"ן** (יז, הו' בב"י רכח) דא"א לישאל על הב'. וכן דייק **הט"ז** (רכט י) מדברי **הטור** (רלח).

והמהרלב"ח (קלט, הו' בט"ז שם) תי' דדעת הרמב"ם דהכא השבועה הב' איתא בעולם, אלא דאין חייבין עליו[לב]. **והמחנ"א** (שבועות ז) כתב דדעת הרמב"ם דכשישאל על הא', יחול שניה למפרע, ועי"ז יחול התרת החכם למפרע[לג]. [וסגי במה שחל הנדר למפרע].

קא) **רא"ש ד"ה כגון.** דעתה לא יצא לבטלה מפיו, ולא דמי לשבועה. (וכ"כ **רש"י** שבועות כז:). משמע דהחולק על רבה ס"ל דבשעה שקיבל עליו השניה הוה לבטלה [וגבי שבועה הוה שבועת שוא].

והשיטמ"ק בשם **הריטב"א** כת' [למסקנא] דלא יצא שבועה לבטלה מפיו, כיון דאי אשכח רווחא חייל. [משמע דהוא משום דהשבועה מיתלא תלי]. אבל **בריטב"א** (על הל' הרמב"ן) מבואר דאם לא ישאל על הראשונה עובר על השניה משום שבועת שוא [אלא דכתב דהוה התראת ספק], אבל אם נשאל על הראשונה מהני למפרע שלא יחשב שבועת שוא. ודעת **הר"י מגאש** (שבועות שם) דשבועה על שבועה לא עובר משום שבועת שוא, כיון דמהני לזרז [וכמ"ש הראשונים לע' ח.].

קב) **ר"ן ד"ה לימא.** כרב הונא וכו' דאי כשמואל וכו' שאני הכא דבשעה שנדר חלה שניהם. וכן **הגמ'** (שבועות כז:) דוחה 'התם נזירות מיהא איתא', ובעי מיהדר מימנא לשניה, אבל בשבועה שניה מי איתא כלל. וע"פ דברי **הר"ן** א"ש דהגמ' התם קאי כשמואל, וגמ' דידן דוחה אליבא דרב הונא, וכ"כ **תוס'** (שם ד"ה הכי). ומ"מ יש בזה חידוש אף בנזירות, דחל למפרע, ואף הימים הראשונים עולים למנין ימי נזירות [ואם שתה יין בימים הראשונים לוקה, למש"כ הריטב"א שבועות בשם תוס']. אבל מבואר דעיקר חידושו של רבא דאף דהוה שבועת שווא.

קג) **ר"ן (יח:) ד"ה ולענין.** דנהי דאידחי סייעתא, שמעתיה לא אידחיא וכו'. אבל **הרשב"א** (שבועות כז: וכן שו"ת א תשב) דייק **דהרי"ף** (שבועות שם) השמיט הך מימרא, משום דלא ס"ל כוותיה. [דאף דנעקר למפרע, מ"מ בשעתו היתה שבועה].

דף יח:

סתם נדרים להחמיר

קד) **סתם נדרים להחמיר.** בפשוטו היה נראה דהחמירו בספיקא, וכן נקטו בדעת **הר"ן**. אבל **הרא"ש** פי' דסתם נודר דעתו לאסור מדלא שתק[א]. משמע דדין להחמיר הוה בתורת ודאי[ב]. וכ"כ **תוס'** (יט. סוד"ה ור"ש). **וכ"כ הנתיבות** (ס ח) דהוה ודאי ולוקין עליו. וביאר דקי"ל (ע' בגמ') דמעייל איניש נפשיה לספיקא, דדעת הנודר שיהא נתפס בכל חומר משמעות שיש להסתפק בלשונו[ג].

וכן **האחרונים** דייקו **דהרמב"ם** (ב ז) סתם שאסור, ולא פי' דאינו לוקה. [ואילו היכא דיש ספק את מה אסר כתב **הרמב"ם** (ט ד) דאינו לוקה]. ומשמע שלוקה. אבל **הקרי"ס** כתב דספק דאורייתא לחומרא. [ונקט דהוה ספק].

והאחרונים (דברי מלכיאל ב עב כ) תמהו דסברת הרא"ש [דמדלא שתק דעתו לאסור] לא שייך היכא דהוה גמור, אלא דלא ידעינן כמה אסר. ולדעת הרא"ש צ"ל דכה"ג הוה רק מספק [וע"ע לק' יט.].

לב. **והט"ז** (שם) נקט עיקר כדברי הטושו"ע (ודלא כרמב"ם). **והנה"כ** כתב דהעיקר כסברת המהרלב"ח, וכתב דאין ראיה מסתימת הטור ושו"ע דפליגי. [ומבואר בש"ך דאין שבועה חל ע"ש, דשבועה מיהא איכא. ודלא כמ"ש בשו"ת אבנ"מ בשמו. וצ"ע].

לג. [ועד"ז דעת הרשב"א גבי הפרת בעל, ע' לקמן עא].

א. וע"ד סברא זו כת' **הרא"ש** **והתוס'** (לע' יב.) [בצד דבעיקרא מתפיס].
[ויל"ד האם שייך לדעת ר' מאיר (נזיר ט. ועוד) דאין אדם מוציא דבריו לבטלה. ויש לחלק דהתם הדיבור צריך תיקון, ואילו הכא מהני אומדנא זו לפרש דבריו].

ב. **והגרנ"ט** (נה) כתב דע"כ הוה ודאי, דדיבור מסופק אינו יכול לעשות שום נדר. ול"ש לגדרי הכרעות רוב וכדו', דהרי אין כאן ספק, ואינו ביטוי שפתיים. [אך אי נימא דתלי בכוונתו, שהרי יכול לפרש דבריו (ע' בסמוך). א"כ במקום ששכח מה היה כוונתו או שלא שאלו אותו, א"כ י"ל דלהחמיר מחמת הספק].

ג. והוכיח כן מהא דאמרי' (ע' בגמ') דהקדיש את הכוי, ואילו הוה ספק נימא הממע"ה.

קה) **ופירושם להקל וכו'**. בפי' **הרא"ש** ביאר דאע"ג דמהני לפרש להקל, אם לא פירש אזלי' לחומרא. ומשמע דדוקא כשפירש דבריו בשעה שנדר. **ותוס'** (בתחילת דבריהם) כת' דאיירי שפירש בשעת הנדר.

ותוס' (וכן בפסקי **הרא"ש**) הקשה ע"ז דמה הוצרך לשנות כן. ועוד כיון שביאר דבריו, ככל היוצא מפיו יעשה[ד].

אבל **הר"ן** פי' שמהני לפרש דבריו אח"כ, ולומר לכך נתכוון, אע"פ שהוא להקל. וכ"ה מסקנת **התוס'** (בשם ר"ת) ופסקי **הרא"ש** (בשם י"מ)[ה].

והר"ן פי' סתם נדרים להחמיר, דבסתמא [משמע דלא ידעינן כוונתו[ו], כל זמן שלא פירש כוונתו כנ"ל] הולכים להחמיר. **ותוס'** (וכן **הפסקי הרא"ש** בשם **י"מ**) פי' ד'סתם' נדרים להחמיר איירי שנדר סתם, כמשמעות הלשון, כמו שיפרשוהו חכמים[ז].

והראשונים הק' אמאי תלי בכוונתו, הא קי"ל (קידושין מט:) דדברים שבלב אינם דברים. והראשונים דייקו דבמשנה דידן אף עם הארץ נאמן בכך [ודוקא במשנה לק' כ. חילקו בזה].

ותוס' תי' דהוה פירוש לדברי שפתיו[ח], וביאר דבהנך דמתני' שייך קצת התפסה בתרוייהו, ומש"ה נאמן לפרש דבריו. ואילו (לק' כ.) אומר שנתכוון לדברי הבאי.

והריטב"א פי' דכיון דהוה בכלל דבריו אפי' בצד רחוק לא מקרי דברים שבלב. ונאמן משום דאיסורא דנפשיה הוא, וקולר תלוי בצווארו [וכ"כ הריטב"א קידושין נ.]. **ובגליון מהרש"א** (כאן ור"ס רח) הביא נידון **באחרונים** היכא שאסר נכסיו על אחרים, האם נאמן לפרש דבריו.

אבל **התוס' רי"ד** כתב דאינו נאמן לאחר זמן [וכפי' הא' הנ"ל], דאמרי' השתא הוא דמימליך, דאי נתכוון לשל כהנים היה צריך לפרש דבריו מיד[ט]. וכיון דשתק אמרי' דהיה כוונתו לאסור. וכייפינן ליה לקיים נדרו.

קו) **אם כחרמי כהנים מותר**. **הרא"ש** כתב דאע"ג דעד שבאו ליד כהן מועלין בחרמים, סתמן משמע כשבאו ליד כהן. **והרש"ש** הק' דאחרי שבאו ליד כהן הו' חולין גמורין, ומה שייך התפסה בהם. [וצ"ל דמתפיס בשם חרם דמעיקרא].

קז) **אם כמעשר בהמה וכו'**. [דמעשר בהמה הוה קרבן, שעומד להקרבה]. **והרא"ש** פי' דאין מעשר בהמה אוסר הגורן כמעשר דגן. [**רע"א** פי' דקאי לשיטתו (לעיל יב.) דהטעם דתרומה נחשב דבר האסור, כיון דבא לתקן הטבל. משא"כ מעשר בהמה דאינו טובל נחשב דבר הנדור].

והר"ן פי' שהיה קורא לעשירי עשירי. וכ"כ **בפיה"מ לרמב"ם** דאע"פ שאינו בא בנדר מ"מ קדושתו בידי אדם ויש לו לאדם לעשות בהמה זו מעשר (וכ"כ הרמב"ם נדרים א יג). אבל **במהדו' קמא** לפיה"מ כתב דמעשר בהמה הוא קרבן שלמים ויכול אדם להתנדב קרבן. [והוה מין קרבן שלמים, וכשיטת הרמב"ם (א י, הו' לע' יג.) דחטאת נחשב דבר הנדור, דמין חטאת נחשב בא נדבה משום חטאת נזיר. וכ"כ **בקה"י** (יב). אך קשה דא"כ אף בכור יחשב דבר

ד. ומה שייך להזכיר קולא וחומרא בדבר. [**והריטב"א** הקשה עוד עד"ז].

ה. **והרא"ש** הקשה א"כ אמאי לא נקטו כלשון המשנה (כ.) ואם אמר וכו'. ותי' דבמשנה כאן הלשון אינו משונה זה מזה, דשניהם נקראין בשר מליח, ולכן די שיאמר ופירושן להקל.

ו. שהרי ע"כ נתכוון לפירוש בדבריו.

ז. [וע"ע מש"כ לע' ב. בדעת תוס' נזיר ב. וב"ב קסד כשאינו יודע פירוש הלשון, ומתכוון ע"ד חכמים]. ועד"ז כת' **תוס'** (ערכין ה.) בהא דאי' אדם יודע שאין ערך לפחות מחודש, ונתכוון לנדור דמיו. אפי' אינו יודע, מ"מ דעתו ע"פ מה שתקנו חכמים הלשון.

ח. **ותוס'** (כאן) כת' דהוה כמו דנתכוון בליבו לומר פת חיטין, והוציא משפתיו פת סתם (שבועות כו:). ותוס' נקטו הטעם משום שאינו סותר דבריו. ועד"ז הק' **תוס'** **והראשונים** (שם) הק' דמבואר (לק' כח.) דהנודר מפת ואמר בליבו 'היום' הוה דברים שבלב [ודוקא במקום אונס התירו]. אף ש'היום' אינו סותר דברי הפה. [והראשונים האריכו בזה. ויתבאר לק']. **ט.** [ויל"ד בפני מי מוטל עליו לפרש דבריו, וכי איירי שפסקו בי"ד שחייב לשמור נדר ושתק, ואח"כ מחה].

הנדור. וצ"ל דבכור הוה שם קרבן בפנ"ע, ואינו בכלל שלמים. וה"נ 'מעשר' לא יחשב בכלל שלמים'].

ותוס' הקשו דעשירי מאיליו קדוש[יא]. ותי' דבעי העברת מנין. [**ובחי' ר"א מן ההר** כתב דזה קדוש ע"י האדם שמוציאו]. אבל בחי' ר"א מן ההר הביא בשם **רש"י** שצ"ל בשעת עישור הר"ז מעשר, וכמו גבי בכור [לעיל יג.][יב].

קח) **שם. הטור"א** (ר"ה כח: ד"ה הרי) נקט דמהני שאלה במעשר בהמה. **והמנח"ח** (שס יד,יז) חלק דעשירי קדוש מאליו, אפי' שלא קראו עשירי. וכן תשיעי וי"א שקראו עשירי קדושים אפי' בטעות. א"כ ל"ש שאלה. ואף דמבואר בסוגיין דהוה 'דבר הנדור' לא הוה נדר ממש. **והאפיקי ים** (א מג) ביאר סברת הטור"א דבעינן מעשה מנין לשם מצוות מעשר, וזה הוה מעשה דידיה. וע"י מעשה המנין עשירי מאיליו קדוש[יג]. והביא כן מלשון התוס' [הנ"ל].

קט) **דברי ר"מ, ר' יהודה אומר סתם תרומה.** משמע דר"מ פליג אהך כללא, ואף בגליל אסורין. וכן מבואר **ברמב"ם** (פיה"מ) דפסק אין הלכה כר' מאיר. ויל"ד אי פליג באומדנא או דס"ל דהלשון אינו מתחלק לפי המקומות (ע' **קר"א** יט:).

קי) **סתם חרמים ביהודה מותרין וכו'.** [הגמ' (לק' יט:) מעמידה דהסיפא קאי כמ"ד ספק נדרים להקל]. **ובמשנה** (ערכין כח:) דעת ר' יהודה בן בתירא דסתם חרמים לבדק הבית. ורבנן פליגי דסתם חרמים לכהנים, וכ"פ **הרמב"ם** (ערכין ו א), ואף בזה"ז סתמן לכהנים.

אבל **הראב"ד** (שם ח יא) כתב דבזה"ז דאין לנו אנשי משמר סתם חרמים לשמים. וציין למשנה (כאן) דאין אנשי גליל מכירין.

ומבואר בראב"ד דהמח' תנאים בדין סתם חרמים תלי באומדנא, **ובחי' ר' שמואל** (יד ד) העמיד דדעת הרמב"ם דיש חלות 'סתם חרם', ובזה נח' [ע"פ דרשא דקרא] מה דין חרם סתם. ולא דנח' באומדנא.

והלח"מ (נדרים ב ח) הק' דכיון דקי"ל סתם חרמים לכהנים, א"כ אמאי הוה ספק נדרים [הא הוה כמקום שקוראים לסתם חרמי כהנים][יד]. ותי' דבנודר בחרם יש לנו לקיים דבריו כמה שנוכל, והמתפיס בחרמי כהנים אינו כלום. ודוקא במחרים נכסיו אמרי' דסתמו לכהנים. וע"ע **קר"א.**

קיא) **והתנן ספק נזירות להקל וכו'. הקר"א** הקשה דהרא"ש ביאר הטעם במשנה דסתם הנודר דעתו לאסור, מדלא שתק. ועי"ז מפרשים דבריו שנתכוון לצד האסור. ואילו גבי נזירות איירי שיש ספק בדין הנזירות, ומש"ה אזלי' לקולא. [ולא הוה ספק האם נתכוון לאסור]. והקר"א תי' דקו' הגמ' דמשמע דספק נזירות להקל בכל אופן. **והאחרונים** תי' דגדרי הספיקות תליין בהדדי [ע' מש"כ בסמוך].

קיב) **אר"ז ל"ש הא ר' אליעזר וכו' ר' אליעזר אומר לא הקדיש את הכוי וכו'.** כ"ה לפנינו. ועפ"ז צריך לגרוס בסמוך (יט.) וכן היה ר' אליעזר אומר כדבריו. [וע"ע יפ"ע שם]. וכן בברייתא (יט. ופסחים טז.) דטומאת משקין. **והרש"ש וחש"ל** הגיהו בכולם ר' אלעזר. [וכדגרסי' בטומאת משקין].

קיג) **המקדיש חייתו ובהמתו. הר"ן** כתב **או** בהמתו[טו]. דאילו הקדיש שניהם ממ"נ קדוש.

י. אבל אפשר דיהני התפסה בבשר, וכמ"ש הרמב"ם גבי בכור, וע' מש"כ בזה לעיל יג.

יא. ובדעת **הר"ן** י"ל דאיירי דוקא כשקרא לעשירי עשירי, דעכשיו חל ע"פ דיבורו. ועוד יל"פ כוונתו דכיון דאילו קרא לעשירי עשירי נחשב נדור, ולכן המין מעשר בהמה נחשב נדור, ואף אם בהמה זו נתקדש מאליו [וע' חי' ר' שמואל לעיל יב].

יב. וצ"ב כוונתו דעשירי קדוש מאליו. ועוד צ"ב כוונתו שדימה לבכור, דהתם קדוש בלא אמירה זו. ואפשר דכוונתו דכיון דיש מצווה לומר כן, א"כ נחשב שקדוש ע"י אמירתו, ול"א דאף לולי זה היה קדוש. [ועד"ז כתב **בחי' ר' שמעון** ט].

יג. והביא מדברי **תוס'** (בכורות נח. ד"ה ואי) דאסור לעשר ביו"ט משום דאין מקדישין ביו"ט. אבל **תוס'** (חגיגה ח. ד"ה משום) תי' דקדושה ועומדת כיון דחייב מה"ת לקדשו, ואינו בכלל מקדיש ביו"ט [ולכן בעי טעם סקרתא].

יד. **והקר"א** הביא דמשמע **בירושלמי** דמתני' קאי כמ"ד סתם חרמים לגבוה. אבל למ"ד לכהנים, לא אמרי' דהאומר סתם להחמיר.

טו. וכ"כ **הרמב"ם** (פיה"מ ביכורים ב יא הו' בסמוך) אמתני' דהכותב חייתו ובהמתו לא מכר הכוי.

אבל **הרא"ש** כת' כל חיתו ובהמתו, ואפי' הכי אמרי' דנתכוון רק למה שנקרא בשם חיה ודאי, ובהמה ודאי[טז]. [**והרשב"א** הביא ב' פי'].

[**והראשונים** העירו דהיה אפ"ל דדעת ר"א דכוי הוה בריה בפנ"ע, ולא תליא בגדרי ספיקות].

קיד) **הקדיש את הכוי.** [לרבנן דספק להחמיר, ומעייל נפשיה לספיקא]. **הנתיבות** (הנ"ל) הוכיח דהוה הקדש ודאי, משום דדעתו על הספק [וכרא"ש הנ"ל]. דאל"כ נימא הממע"ה[יז] [דאף בהקדש אמרי' כן, ע' ר"ן לעיל ז.].

קטו) **מ"ד ממונא מעייל לספיקא, גופיה נמי מעייל וכו'.** ומבואר דנזירות נחשב 'גופיה', וכן נדר [שאוסר כבר עליו]. דהא הגמ' לא חילקה בזה. [וע' ר"ן בסמוך].

ובגמ' (לקמן סא:) נח' ר' יוסי ור' מאיר באוסר עד פני הפסח, האם כולל פסח [עי"ש], והגמ' פי' דנח' האם מעייל נפשיה לספיקא. והגמ' דנה דתלי במח' דמי שקידש א' מבנותיו, אי אמרי' דמעייל נפשיה לספיקא[יח].

והרשב"א (יט:) הקשה דהתם קי"ל כר' יוסי דלא מעייל נפשיה לספיקא. ואילו בסוגיין קי"ל דספק להחמיר. תי' דנחשב חמיר מודאי, במה ששני בנותיו אסורות מספק. והרשב"א העלה צד לחלק בין גופו לממונו, ודוקא ממונו מעלה לספק [ועי"ש שדחה]. וצ"ב כוונתו, ומשמע מדבריו דנדרים נחשב ממון.

במשנה (ביכורים ב יא) איתא דהכותב חייתו ובהמתו [לבנו], לא מכר את הכוי[יט]. **והר"ש ורא"ש** הביאו **ירושלמי** דהוה דלא כרבנן דס"ל דהקדיש את הכוי[כ]. והמשנה ר"א. אבל הקשו דהמשנה (שם) ס"ל דהאומר הריני נזיר שזה חיה הוה נזיר, דספק נזירות להחמיר. ותימה השתא ממוניה לא מעייל לספיקא, גופיה לא כ"ש. וצ"ע.

דף יט.

קטז) **ותני עלה אסורין בגיזה ועבודה, א"ל אמאי קא מדמית קדושה הבאה מאליה.** וצ"ב ס"ד דאביי לדמות להתיר, וכי תלי התם באומדנא[א]. **והחזו"א** (במכתב הו' ע"ס המסכת) ביאר דסברת אביי דכיון דתלה דעתו בהכרעת חכמים, וחל ע"פ דבריהם, ולכן אם לא ימצא הכרעה אצל חכמים תליא בגדרי ספק דאורייתא [עי"ש לשונו]. וביאר **החזו"א** דהגמ' דוחה דגדרי התורה הם כמציאות קיימת, וכה"ג אף כשנדר ואח"כ נתערב אסור. וכל הנידון האם חל איסור מתחילה בספק.

קיז) **ר"ן ד"ה ותני עלה.** רישא דספק נזירות משום דגופו לא מעייל לספיקא וכו'. ועוד תי' **בתוס' הרא"ש** דאפשר לחלק דדבר הקדוש לד' חמור טפי. אלא דהגמ' לא חילקה כן גבי כוי.

קיח) **וכן היה ר' אלעזר אומר כדבריו. הר"ן** פי' דהק' דברי ר"א אדר"א. **והאחרונים** כת' דלפ"ז צריך לגרוס לעיל ר' אלעזר, דדוחק לגרוס כאן ר' אליעזר, דר' אליעזר חבירו של ר' יהושע קדם טובא לר"מ.

והיפ"ע כת' די"ל דקו' הגמ' דר' מאיר אדר"מ, דמבואר בירושלמי (בכורים ב ו) דר' מאיר ס"ל כר' אליעזר בכוי.

טז. וכעי"ז דעת אביי (ב"ב קמ:) דלרשב"ג דטומטום ואנדרוגינוס לא אמרי' דממ"נ יש לו [במתנת אביו או במזונות], דדעתו אזכר ודאי ונקיבה ודאית [עי' תוס' שם קמא.].

יז. ועפ"ז לבאורה י"ל דסברת ר"א דהוה ספק, והממע"ה. וצ"ע א"כ האיך הביאו מדבריו לענין נזיר דספק נזירות להקל, דלגבי נזירות ל"ש הממע"ה. אך לדברי הרא"ש איירי במקדיש גם חייתו ובהמתו, ואין כאן ספק כלל [ול"ש הממע"ה] אלא משום הסברא דאין דעתו על הספק.

יח. ורב חנינא בר אבדימי אמר רב החליף את השיטה, דר' מאיר ס"ל דאסור כל הפסח ור' יוסי מתיר. [ותלי הא בהא].

יט. **והרמב"ם** (בפיה"מ) כת' דאיירי שכת' חייתו או בהמתו, ולא מכר הכוי מספק. והממע"ה ויד בעל השטר על התחתונה. [והוה ספק. ומש"ה היכא דמכר שניהם ממ"נ קנה, ואין כאן ספק כלל]. אבל **הר"ש והרא"ש** (שם) כת' דאף דכתב שניהם דעתו על הודאי, ואין דעתו על הספק [וכמ"ש הרא"ש בסוגיין].

כ. ומשמע דאף במכר מעייל לספיקא. ותימה דבכל מקום קי"ל יד בעל השטר על התחתונה. אך **הרא"ש ור"ש** העמידו דכתב חייתו וגם בהמתו [וסברת רבנן דדעתו אף על הספק, ויש ממ"נ].

[וצ"ע דא"כ ל"ש לסברת מעייל גופו או ממונו לספיקא, ובמה שייך לנידון ספק נזירות].

א. וע' מש"כ **בס' טל תורה.**

קיט) **ר"ן ד"ה ליטמא.** כלומר לטומאת עצמן אזלי' לחומרא[ב], אבל לא לטמא אחרים. **הרש"ש** דייק דאיירי במשקין שנתעורר בהם ספק [והוכרע דדינם לחומרא מספק], ואח"כ נגעו באחרים, דאזלי' לקולא במה שנגעו בהם. ויש בזה חידוש דלא אמרי' דכיון דכבר קבעו שהם טמאים, וממילא מטמאים אחרים[ג]. ועד"ז דנו **הפוסקים** (ש"ך קי כללי ס"ס יט, הו' בשעה"מ מקואות י כלל ו) בספק שנתעורר בדאורייתא ונתגלגל לדרבנן. [ואבמ"ל].

אבל **רש"י** (פסחים טז.) כתב לטמא אחרים כגון משקין בראש מקל, וספק נגע. משמע דאילו היה נידון על המשקין שוב מטמאים אחרים [וכן דייק **הפנ"י** שם].

קכ) **בא"ד ואיכא מ"ד דל"ג ליה וכו'.** וכ"ה **ברשב"א** דל"ג ליה. ועפ"ז קושיית הגמ' מהא דמוכח דמסיפא דלא כר"א [ולא מהברייתא כלל], ומיושב מה שהק' הר"ן דתליא הא בהא.

קכא) **ר"ן ד"ה מאי.** דאיכא למימר דר"א מחמיר בספק אפי' בדרבנן וכו' היכי עדיפא וכו'. וצ"ב מה שייכות בין ספק דרבנן כלל. ויש שביארו דהא דספק דרבנן לקולא הוא משום דרבנן לא אסרו את הספק [ובזה יישבו דאף דיש לא תסור באיסור דרבנן, מ"מ הם אמרו דספיקו מותר], ומסברא ה"ה מה שאדם אוסר על עצמו נכלל בדיבורו רק הודאי ולא הספק.

אבל **הקר"א** הק' דמצאנו כמה מקומות דהחמירו בספק דרבנן. **והחזו"א** (הנ"ל) ביאר דזהו כוונת דחיית הגמ' ומי סבר ר"א, א"כ אין הענין מנוע אצל חכמים בגזירתם לאסור ספק, אלא שהקילו בשאר ספק.

קכב) **אלא הא ר"י וכו' והלך ומצאו שנגנב ר"י מתיר**[ד]

ור"ש אוסר. תוס' הקשו דר"ש אוסר מספק, ואילו במשנה הוה נדר ודאי ולוקה [וכמ"ש הרא"ש במשנה], כיון דאמר לשון שמשמע לאיסור. ותי' דכיון דבספק נדר אזלי' לחומרא, כ"ש במתני' דהנדר ודאי. ומבואר דהסברא דמהני נדר בלשון מסופק תליא בדין ספק נדרים, וצ"ב. **והאחרונים** (גרנ"ט נה) ביארו דכיון דבמקום ספק אמרי' דדעתו לאסור, א"כ נכלל בלשונו שדעתו לאסור[ה]. [אך צ"ע דהרא"ש (במשנה) הוסיף משום דאל"כ היה שותק. וזה לא שייך כאן].

דף יט:

ספיקו חמור מודאי

קכג) **על ספיקו לא מצי מגלח. הראשונים** פי' דהבאת קרבנותיו הוה חולין בעזרה. **והראשונים** הק' דקי"ל דיכול להביא עולה ושלמים בתנאי של נדבה, ויגלח אף בלא חטאת. וע"ד הא דאי' (נזיר נט: ע' תוס' שם נה:) דנזיר שספק האם נטמא מביא עולה בתנאי ומגלח [לבן זומא][א].

והר"ן תי' דלכתחילה אינו מגלח בלא כל קרבנותיו. **ותוס'** פי' דנחשב ספיקו חמור כיון דלא מצי לגלח כהילכתו על ג' בהמות. [משמע דנחשב 'חמור' כיון דאינו עושה כדין, ואף דאין עליו חומרא בפועל[ב]].

ובחי' בית מאיר כתב די"ל דהכא קרבנותיו מעכבין תגלחת, דכיון דאינו ראוי להביא חטאת מעכבתו. וכדאמרי' כל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת[ג].

ב. **והמקר"ד** (מו ז) דייק מדברי **הרמב"ם** (פיה"מ טהרות ד ט) דספק משקים לחומרא ונטמא, אף ברה"ר. **והאחרונים** ביארו דפסול משקין אינו בגדר 'טומאה' כיון דל"מ לטמא אחרים. [ואבמ"ל].

ג. **והרש"ש** העלה צד דקיל, דכיון דהספק לא הוה בגופם, אלא בא ממקום אחר ל"מ לעורר ספק. וציין כעי"ז (כתובות יד. לחד פי' ברש"י) דאלמנת ספק חלל נקראת ספק ספיקא, שבאה מחמת הספק. והרש"ש ביאר עפ"ז דעת ר"א, דאף דס"ל דספק דרבנן לחומרא, בלטמא אחרים הקילו [דהוה ספק ספיקא].

ד. ויש להעיר דבשעה שנזר הדבר היה מבורר [ומחוסר מדידה, ואילו ימצא כשיעור הוה נזיר מעיקרא], אלא שנאבד אח"כ. והאיך ישתנה אח"כ. **ותוס'** (נזיר ח. ד"ה ר"י) רמז בזה שלא קיבל עליו אא"כ ימצא ק' כור.

ה. וכעי"ז כתב **האגר"מ** (יו"ד ג סח) דיודע שכן יפרשו בדבריו להחמיר, כיון שספק נדרים להחמיר, א"כ הוא ממילא כפי' לשון שהוא לחומרא. ול"ד לאם יש בכרי מאה כור ונגנב שהוא רק ספק בהכרח. ולכן הוא לר"ש דמעייל נפשיה לספיקא דלר' יהודה שספק להקל א"כ לא יפרשו בדבריו אלא להקל ולכן אין להחמיר אף כחומר הלשון.

א. אבל ספק נזיר אי' (שם ח: ויג.) שידור נזירות נדבה בתנאי, ועי"ז מתחייב ממ"נ. [ותוס' בנזיר הק' כן בסוגיין, ע' בסמוך].

ב. ועוד יל"פ דכיון דלכתחילה אינו רשאי להביא קרבנותיו כן, מש"ה קבעו חכמים תקנתו ע"י שידור נזירות נדבה בתנאי ממ"נ. [וזה נחשב חמור מודאו, ע' בסמוך].

ג. והק' מהא דאי' (נזיר נט:) דבספק נטמא דמהני להתנות, ותי' דהתם לבסוף יוכל להביא שאר קרבנות. [וצ"ב מ"ש].

ותוס' תי' עוד בשם **ר"י** דאסור לגלח משום איסור הקפת הראש, וכמ"ד (נזיר נז:) דהקפת כל הראש אסור מדאורייתא. **והשעה"מ** (ע"ז יב א) הק' דהניחא באיש, אבל אשה שנדרה נזירות [דליכא הקפת הראש], לא הוה ספק חמור מודאו, ור' יהודה סתם בין איש ובין אשתו.

והמשנ"ל (נזירות ג יח) במה שתוס' נקטו דקאי דוקא למ"ד הקפת כל הראש שמה הקפה מדאורייתא. הא אף אי לאו דאורייתא, מ"מ אינו יכול לעבור על איסור דרבנן. ותי' דבמקום דליכא תקנתא לא גזרו רבנן. **והשעה"מ** (הנ"ל) הקשה דר' יהודה (פסחים כב.) ס"ל דחולין בעזרה לאו דאורייתא, א"כ נימא דמשום איסור דרבנן לא נחשב ספיקו חמור, דלא גזרו חכמים משום ספיקא.

והמשנ"ל (שם) הק' **דהרמב"ם** (ח ה) פסק דאין התגלחת מעכבת [ודלא כר' יהודה נזיר מו:], וכיון דהביא עולה ושלמים מותר ביין לתגלחת. ולמ"ד דתגלחת מעכב, אף חטאתו מעכב. **והחזו"א** (קלז ח) תי' דכיון דאינו ראוי לבילה, התגלחת מעכבת (וע"ע נזיר מו:).

קכד) **שם. תוס'** (נזיר ח. ד"ה שיהא) הקשו אמאי ספיקא חמור, הא יכול להתנות כנגדו נזירות נוספת. ותי' דאם נטמא קודם שיתנה[ד] יכול לבא לידי חומרא, דאין לו תקנה לתגלחת טומאה, ואשם נזיר טמא אינו בא על תנאי. **והאחרונים** נתקשו בדברי התוס' דאשם נזיר טמא אינו מעכב[ה]. ועוד מבואר (נזיר ס. וזבחים עו.) דלר' שמעון יכול להתנות בשלמים [א"כ מנלן דר' שמעון ס"ל דמחית לספיקא אף במידי דחמיר]. ועוד דנו **האחרונים** תיפו"ל משום הקפת הראש, דגילוח נזיר טמא מעכב[ו].

והתוס' הרא"ש תי' דמ"מ בהך קבלת נזירות הוה ספק חמור, ואף דיכול לתקן ע"י קבלה נוספת.

קכה) **אמר הריני נזיר עולם, הכביד שערו מיקל בתער וכו'. תוס'** (נזיר ד. וז: וכן תענית יג. ד"ה הכביד) **כתבו** דהיינו דרך חתיכה, אבל לא כדרכו דרך גילוח[ז] (וכ"מ **ברש"י** תענית שם). **והמשנ"ל** (שם) הקשה דלמש"כ התוס' דנחשב ספיקו חמור משום תגלחת, הרי בנזיר עולם מיקל, ואינו הקפת כל הראש. [ועי"ש מה שדן]. אבל **האחרונים** (מנח"ח שסח, חזו"א קלז) דייקו מסתימת דברי **הרמב"ם** (נזירות ג יב ובפיה"מ נזיר) דמגלח ככל נזיר, וי"ל דכ"ד תוס' דידן.

קכו) **אמר הריני נזיר שמשון מאי**[ח]. **האחרונים** הביאו מכאן דמהני תנאי בנזירות שמשון, ודלא כמ"ש **המנח"ח** (שסח יד) דכיון דאין בנזירות זו קרבנות, א"כ אינו יכול להתקיים ע"י שליח[ט] [למש"כ **תוס'** (נזיר יא.) דהא דשייך תנאי בנזירות הוה משום דאיתא בשלידחות]. **והאחרונים** תי' דנזירות שמשון הוה בכלל שאר גדרי נזירות, וסגי בהא דשאר נזירות יש קרבנות ע"י שליח[י].

ותוס' (בסו"ד) כת' דאף דר' שמעון (נזיר ד.) פליג וס"ל דל"מ שיחייב עצמו נזירות שמשון, מ"מ להודיעך כחו דר' יהודה. ובפשוטו מבואר דדעת ר' שמעון דל"ש לידור נזירות שמשון כלל, ורק מי שניזור ע"י מלאך[יא]. אבל **הרש"ש** הביא (מהסוגיה נזיר שם) דר'

ד. אמנם **הראשונים** (בסוגיין) שדנו החסרון משום הבאת קרבנות, ולא כתבו משום שמא יטמא. ודלא כתוס' שם.

ה. [וכמ"ש **תוס'** (נזיר נה:) דנזיר שפסק נטמא מגלח על א' מהם]. וכ"ד **הרמב"ם** (י ח), אבל **הראב"ד** פליג דמעכב. [וי"ל דתוס' ס"ל כראב"ד, וסתר שיטתו].

ו. ורע"א (קידושין נח. בהגה) ביאר דקו' התוס' דבאשה לא יחשב חמור, אבל באיש ניחא דאיכא הקפת הראש. ותוס' קאי כרבנן כאינו יכול להתנות. אבל לר' שמעון אשה יכולה להתנות, אבל באיש הקפת כל הראש דאורי'. והגמ' מוכיחה דר' שמעון ס"ל דמחית נפשי לספיקא, אף דחמיר.

ז. והחזו"א (קלז א) דן דלפ"ז אינו גדר מצוות גילוח נזירות [דגילוח נזירות צריך לגלח את השער מעיקרו, ובכל נזיר שחתך שערו והשאיר כדי לכוף אינו חייב], וא"כ לכאורה קרבנותיו אינם חובה. [ובסק"ג הביא מדברי הראשונים בסוגיין דהוה קרבנות חובה].

[**והאחרונים** דנו דאפשר דמיקל בתער היינו שמגלח מקצת משערותיו, ולא השאיר כדי לכוף].

ח. והמהרי"ט (א יט) הביא מסוגיין דנזירות שמשון הוה מדאורייתא [וספיקא לחומרא]. והאחרונים הביאו דבנזיר שמשון ספיקו אינו חמור מודאו, ומש"ה לא אמרי' ספיקו לקולא.

ט. ודנו די"ל דהכא הוה תנאי לשעבר, ואינו תנאי בפנ"ע.

י. אלא דנזירות שמשון אינו מגלח לעולם, ולכן אין לו זמן להבאת קרבנות.

יא. והאחרונים הביאו כן מדברי **ריב"ן** (המפרש מכות כב.)

שמעון קאי דוקא במי שאומר הריני כשמשון, שהתפיס בשמשון[יב]. ור׳ שמעון ס״ל דלא חל כיון דהנזירות של שמשון לא היה ע״י נדר, והוה מתפיס בדבר האסור. אבל מהני לקבל עליו להדיא נזירות שמשון[יג].

קכז) **א״ל אי תניא תניא וכו׳. הר״ן** פי׳ דאי תניא הדרא קו׳, ולא ידענא ליישב. ועוד פי׳ [וכ״כ הרא״ש] דב׳ תנאים אליבא דר׳ יהודה, והך תנא פליג. [ועד״ז אי׳ (נדה כג:), **ופרש״י** שמעתי אני מרב מה שאמרתי, אבל אתם הואיל ויש משנה בידכם לכו אחריה].

קכח) **ההיא ר״י משום ר״ט וכו׳. הרא״ש** פי׳ הברייתא שר׳ יהודה מתיר בכרי, דכיון דבשעה שנדר לא היה ברור, אלא אפי׳ נמדד [ונתברר הספק]. ולא משום דלא מעייל נפשיה לספיקא. ולפ״ז לא מצאנו מ״ד דמשום דחמיר לא מעייל נפשיה לספיקא, והמשנה דספק נזירות להקל הוא משום דכל נזירות בעי הפלאה, וה״ה נדרים [דר׳ טרפון קאי אף בנדרים, כדמבואר בגמ׳ כא.]. **והחזו״א** (קלז ז) הקשה דהמשנה (שם) קאי גבי הילכתא פסיקתא, ואילו מצאנו כמה משניות דס״ל דמהני תנאי בנדרים ונזירות[יד].

אבל **תוס׳** הקשו דבגמ׳ (נזיר לד.) מבואר דר׳ יהודה דכרי [דהמשנה] אינו משום דס״ל כר׳ טרפון[טו]. ולכן פי׳ **תוס׳** (וכ״כ הר״ן) דרק הברייתא דנזירות שמשון קאי כר׳ טרפון, אבל לעולם הברייתא דכרי הוא משום דסבר דלא מעייל נפשיה לספיקא.

קכט) **שם. הרמב״ם** (נדרים ב ז) פסק ספק נדרים להחמיר, ופסק (נזירות ב ז,ט) דספק נזירות להקל. ומבואר דפסק כר׳ יהודה וכתי׳ רבא דהיכא דחמיר מודאי לא מעייל לספיקא. **והמחנ״א** (נדרים יג) הביא בשם **המהרי״ט** (א פט) להקשות **דהרמב״ם** (נזירות ד יא) פסק הריני נזיר יום שבן דוד בא, אם נדר בשבת מותר דהוה ספק, וספק נזירות להקל[טז]. ואף דל״ש שם סברת ספיקא חמיר.

ובשו״ת **הר״א מזרחי** (נ) כת׳ דהרמב״ם פסק דספק נזירות להקל משום דבעינן הפלאה, וכר׳ טרפון. ולא ילפי׳ נדרים מיניה, דקי״ל דנדרים הוקשו לשבועות ולא לנזירות[יז]. [ובזה ביאר תי׳ רב אשי, דאף המשנה ר׳ טרפון]. **והמחנ״א** הקשה דלשון הגמ׳ לא משמע כן.

והר״י אדריבי (שו״ת דברי ריבות סז בסו״ד) כת׳ דבספיקא דדינא לא אמרי׳ ספק נזירות להקל. וביאר דדוקא בספק בידי אדם אמרי׳ לא מעייל נפשיה לספיקא [היכא דספיקו חמור מודאו], דאנן סהדי שנדר ע״ד שיתברר הדבר מיד. ולא נדר על דעת שישאר ספק. אבל ספיקא דדינא הוה כמו קדושה הבאה מאליה [ע׳ בגמ׳ בע״א], כיון שהספק הוא קבוע וישן נושן קודם שנדר, ועם כל זה נדר. וציין לסוגיין. **והמחנ״א** (שם) תמה דבגמ׳ (לק׳ סא:) נח׳ גבי עד לפני פסח, אף דהוה ספק ישן נושן. ועוד ילה״ק דבסוגיין הגמ׳ מדמה למח׳ דכוי[יח].

קל) **ר״א בר״צ אומר סתם חרמים בגליל אסורין.** אבל ביהודה ס״ל ספק נדרים להקל. **והרמב״ם** (ב יא) פסק דמקום שדרכן שאין קוראין אלא חרם סתם אלא לבדה״ב הרי זה אסור. ואם היה דרכן שאין קוראין אלא לחרמי כהנים מותר. שאין הולכין בנדרים אלא אחר לשון אותו מקום באותו הזמן.

דל״ש שאלה בנזירות שמשון, דהוה ע״י מלאך. [ומשמע דאף לדורות ל״ש גדר קבלה בזה].

יב. **והחזו״א** (קלז ב) ביאר [דעת התוס׳] דכיון דנזירות של שמשון לא חלה ע״י קבלה, אלא ע״י מלאך, א״כ אין לנו מקור דמהני נזירות כזו כלל. ואף אם יאמר כן להדיא ל״מ.

יג. וכגון האומר ׳הריני נזיר שמשון׳ [או האומר הריני כפרשת נזירות שחל על שמשון], וכשאומר ׳הריני נזיר כשמשון׳ **תלי במהרלב״ח** (במשנ״ל א ז, הו׳ לע׳ בכ״מ) כשאומר הרי את אסורה עלי כאמא. [אך הרש״ש דן דדעת ר׳ שמעון (מנחות קג) דבעינן שיתנדב כדרך המתנדבים, והמתחייב מנחה מן השעורין אינו מתחייב].

יד. וכת׳ לדחות דאף לרא״ש הברייתא ר״י ס״ל דלא מעייל נפשיה לספיקא במידי דחמיר מודאי, וכוונתו דתנא נזיר שמשון גילה דב״ד ר״י.

טו. אבל **תוס׳** (שם לד. ד״ה אלא) כת׳ דלרב אשי דסוגיין [דר״י דכרי הוא משום דס״ל כר׳ טרפון ול״ל לא מעייל נפשיה לספיקא], המשנה שם לא קאי כר׳ יהודה [עי״ש]. [והגמ׳ שם ס״ל כרבא].

טז. **והכס״מ** הקשה דבגמ׳ (עירובין מג:) מבואר דספק לחומרא, וכתב דהגמ׳ כר׳ שמעון וקיי״ל כר׳ יהודה.

יז. ודלא כגמ׳ (לקמן כא.) דהוקש לנדרים.

יח. אך יש לדחות דב״ז קודם דחילקו בין קדושה הבאה מאליה.

והכס"מ הקשה דאמאי כתב הרמב"ם [ברישא] שדרכן שאין קוראין, הא בלאו הכי ספיקא להחמיר. וכתב ואפשר דאיצטריך דבמקום שקוראין רק לחרמי בדק הבית, אף דאמר בליבי היה לחרמי כהנים לא חיישינן לה. **והלח"מ** (נזירות ג יד) כת' דעדיין קשה א"כ מה הגמ' מקשה הא מכירין אסורין, הא איצטריך לומר דאינו נאמן. ונדחק דמשמע לגמ' דקאי בכל ענין.

והלח"מ (שם) הקשה מ"ש מהא (לק' כ.) דנאמן לומר דנתכוון לחרמו של ים. ותי' דהאומר בחרמו של ים, נתכוון לשחוק ולהטעות לשומע, ולכן יכול לטעון שלא פירש כדי להטעות. אבל בבשר מליח אמרי' לו למה לא פירשת דבריך. אבל **המחנ"א** (נדרים ה) חילק דהרמב"ם איירי דכל העם קוראים כן, ובטלה דעתו [כדאמרי' לקמן כה. דאינו נשבע ע"ד עצמו[יט]]. אבל בחרמו של ים נאמן לפרש דבריו [דעכ"פ הוה בגדר לשון]. ואע"ג דבלשון בנ"א מתפרש לאיסורא. ושוב כתב דבכל אלו דבסמוך צ"ל דנחשב ג"כ לשון בנ"א כך.

ועד"ז כתב **הטור ושו"ע** (רח א) דאם רוב אנשי המקום קוראים לבשר מליח של קדשים 'בשר מליח' אינו נאמן. **והש"ך** (שם ח) כתב דדוקא ע"ה, אבל ת"ח לעולם נאמן [כדבסמוך].

דף כ.

נדר בחרם

קלא) **עצמי קרבן. הר"ן** (הודפס יח:) פי' דמשמע דאוסר את גופו כקרבן. [דאיירי בנדרי איסור]. **ובחי' ר"א מן ההר** הביא בשם **רש"י** דהוה כאומר 'דמי עלי'. והביא בשם **הרמב"ם** (ב יב) דאיירי שאמר הרי עצמי עליך קרבן.

והש"ך (רח ז) כת' דמשמע שהקדיש את עצמו. [וצ"ב איזה הקדש שייך לחול על גופו, ע' גיטין לט:].

קלב) **לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכו'.** מבואר דאף בכה"ג לא חל הנדר [בת"ח]. **והריטב"א** ביאר דכיון דהוה בכלל לשונו, אף שהם בדרך רחוק לא חשיב דברים שבלב. וכשפירש נדרו אפי' בדבר רחוק שומעין לו, דאיסורא דנפשיה הוא. וקולר תלוי בצוארו.

והרמב"ן (קידושין נ. והריטב"א ורשב"א שם) הקשה דנימא דהוה דברים שבלב[א]. ותי' דקרבן גבוה וקרבן מלכים שני מינין ושני גופין הן, אבל יש להם שם אחד, ומש"ה כשנדר סתם ואח"כ פירש דבריו מהני, דאינו אלא פירוש דיבורו, ואינו עוקר מה שאמר בפיו ולא מתנה עליו. כיון דאמר כן דברים מפורשים הן ולא דברים שבלב.

אבל היכא דנדר מפת, ואח"כ פירש דנתכוון לפת חטין. או שנדר סתם, ואח"כ מפרש כוונתו 'היום' הוה דברים שבלב. ול"מ מה שהיה בדעתו להגביל את הנדר. [וע"ע לקמן כח.].

קלג) **ואם נשאלו וכו'.** הגמ' פי' דע"ה צריך שאלה[ב], **והראשונים** פי' דע"ה אינו נאמן. **והראשונים** דייקו דבמשנה (לע' יח:) אף ע"ה נאמן שנתכוון לבשר מליח דע"ז וכדו'[ג].

והר"ן (יח: ד"ה ומלמדין) פי' דבהנך דסיפא משמעותן לאיסור טפי מלהיתר, מש"ה החמירו בע"ה. ועד"ז כת' **בפסקי הרא"ש** דהכא משנה הלשון לגמרי, שאין דרך לקרוא לחרמו של ים סתם.

ועוד כתב **הרשב"א** (לע' יח:) דבהנך דמתני' נתכוון להערים ולהוציא דבריו בלשון שיטעו בו השומעים, ולכן ע"ה צריך שאלה. אבל ת"ח נאמן דכיון דהוה בכלל לשונו ולא הוה דברים שבלב.

ועד"ז כת' תוס' (לע' יח:) דבהנך נראה כנודר נדר גמור, וטוען שנתכוון לדברי הבאי, דלא שייך לנדר כלל. ואילו התם שייך קצת להתפיס אף בבשר של עבודה זרה. אלא דלא חל הנדר.

יט. וכיון דבטלה דעתו אינו בכלל לשון.

א. ומ"ש מהנודר סתם, ומפרש כוונתו שנתכוון 'היום', דמבואר (לק' כח.) דהוה דברים שבלב [אא"כ הוה מקום אונס]. **ותוס'** (שבועות כו: בתי' הא') כת' דאף התם ת"ח נאמן לפרש דבריו, ודוקא בע"ה איירי במקום אונס. ותוס' הביאו את סוגיין. [והרמב"ן הנ"ל חלקו].

ב. אבל תוס' נסתפקו דשמא דוקא ע"ה שבא לשאול על נדרו.

ג. אבל **הרשב"א** (יח:) הביא **מקצת המפרשים** דאף במתני' דהתם [כמעשר, ואמר לא נתכוונתי אלא למעשר דגן], ע"ה צריך שאלה.

קלד) **וחכמים אומרים פותחין לו פתח ממקו"א. הרא"ש** (הודפס יח:) כת' כלומר שצריך שאלה. [ולא פירש מהו 'מקום אחר']. **והר"ן** כת' דכוונת חכמים דפותחין בחרטה. **ור"ת** (בתוס') פי' דמקום אחר הוה פתח ולא חרטה [דמודו לר' מאיר בזה]. **ור"י** (בתוס') פי' דפותחין ממקום אחר, לאפוקי שלא פותחים בזה שסבור שנודר בקרבנות מלכים וחרמו של ים.

קלה) **בד"א בת"ח וכו'. הרא"ש** פי' דקי"ל דלא משקר[ד]. [**וכ"כ הר"ן** (לע' יח:) דע"ה חיישינן שישקר]. אבל **המפרש** כתב דאקראי הוא דנדר[ה], ולא אתי למיסרך.

והשו"ע (חו"מ פז טו) הו' בשם **הרמ"ה** [לענין שבועה בנקיטת חפץ, דת"ח סגי בתפילין] דה"מ פעם ראשונה, אבל מכאן ואילך[ו] הוה כשאר כל אדם. **והגר"א** (שם מט) ציין לדברי המפרש כאן.

והש"ך (רח ח) ציין למש"כ **הרמ"א** (רה א בשם שו"ת הרשב"א) דבזה"ז יש לכולם דין ע"ה, כיון דרובם אינן בני תורה[ז].

ותוס' נסתפקו האם אסרי' אף לע"ה שלא בא לישאל. וצ"ב מ"ש. אבל **ברמב"ם** (ב יב) כתב להדיא דאסרי' עליה.

קלו) **כדתניא וכו' אין נזקקין לו. פי' הראשונים** להתיר לו נדרו[ח]. **ורע"א** (בשו"ע רח ב) הביא מדברי **הפוסקים** דאם נדר שלא לאכול פרי ל' יום ועבר כ' יום, מותר ממילא בכלות הל'. דכיון דאי"צ התרה אחר הל' לא קנסוהו כלל[ט].

הרמ"א (רח ב) כתב דדוקא עבר במזיד קנסוה. **ורע"א** ציין **דבמפרש** (כאן) משמע דאפי' שוגג. וכן לשון **הרמב"ם** (נזירות ד יג) דדימה דאינו נדר. וכ"כ **הלח"מ ומשנ"ל** (שם).

קלז) **א"ר יוסי בד"א בנזירות מועטת, אבל במרובה דיו בל' יום. תוס'** דנו האם אף בנדרים שייך ל' יום, דהא סתם נדרים לעולם (וכדלעיל ד:). **והביאו** מהתוספתא דר' יוסי קאי אף בנדרים (וכ"פ **השו"ע** רח ג). ותוס' פי' דלא החמירו בנדרים יותר מנזירות. ועוד הביאו **י"מ** דאף סתם נדרים ל' יום [ע' משנ"כ בזה לעיל ד:]. אבל **בפסקי הרא"ש** פסק דבנדרים אין להם קצבה ול"מ ל' יום. וכ"פ **הש"ך** (יג).

והר"ן ביאר דחכמים פליגי דבנדרים הללו אין עונשין. [**וכעי"ז** כתבו שאר ראשונים], וכ"פ **השו"ע** (רח ב). [**והפוסקים** דנו האם בכל נדר דרבנן הקילו, וכן דנו לענין נידוי דרבנן. ואב"מ].

קלח) **אל תהי רגיל בנדרים וכו'. הרמב"ם** (נדרים יג כד) פסק דאע"פ שמותר לידור נדרים לתקן מעשיו [ואינן בכלל נדרי רשעים, וע' מש"כ בזה לעיל י.] לא ירבה אדם בנדרי איסור, ולא ירגיל אדם עצמו בהן. אלא יפרוש בלא נדר. וכתב **הכס"מ** דעצה טובה קמ"ל. [ומשמע מדבריו דהוה סברת הרמב"ם]. **ובס' קרית מלך** ציין המקור מסוגיין.

אבל **בפסקי הרא"ש** (א ח) כתב דאפי' נדרי מצווה לא ידור [דהוה כנדרי רשעים], מלבד דבר שכבר נתחייב בו, וירא שיתרשל, והביא הך מימרא. [**והק"נ** דייק דקאי אף אנדרי מצוה].

ובמשנה (אבות ג יג) איתא דנדרים סייג לפרישות, **והרא"ש** ביאר דהיינו במה שכבר מחוייב. [וע"ע בדברי

ד. וע"ד הא דאי' (ב"מ כג:) דצורבא מדרבנן לא משני בדיבוריה. **והרא"ש** הוסיף דע"ה חשוד לשקר משום שאינו בקי, וירא שלא ימצאו פתח. [משא"כ ת"ח דלא ישקר, שהרי יודע שיוכל למצא פתח להתיר ע"י חכם]. [ונפק"מ במי שיודע הלכות נדרים אבל חשוד לשנות בדיבורו. או להיפך צורבא מדרבנן שלא למד הלכות נדרים].

ה. ועד"ז כת' **הרא"ש** בהא (לע' יד.) דיש חילוק בין ת"ח לע"ה.

ו. **והשלמי נדרים** הקשה למה בפעם שניה נקרא כבר רגיל, ומ"ש ממש"כ הר"ן (לקמן מו.) דרק בפעם הג' נחשב רגיל.

ז. **והגר"א** ציין **לתוס'** (ביצה ו). וכתב ויש לחלק. [וע"פ דברי הרא"ש לא הוה אותו גדר ת"ח, דבסוגיין הטעם משום חשש שמשקר. ואילו התם הנידון דרגיל בנדרים. **והסמ"ע** (רסב סו) דן לענין להחזיר אבידה בטביעות עין לצורבא מדרבנן].

ח. ובגמ' (נזיר לב.) מבואר דהמקבל נזירות ועבר על נזירותו, אף אין נזקקין להבאת קרבנותיו, ועי"ש **תוס'** (לג:). וע"ע **ברמב"ם** (נזירות ד יג).

ט. והביא דלסוברים דאם לא יתירו לו תוך זמן האיסור לא יהא היתר אח"כ למפרע [וכדאיתא בשבועות כח דאם אכלו כולו אין נשאלים, וה"נ אחרי שנגמר זמנו, והביא בשם **השער אפרים** דנקט כן וע' לקמן צ.] אפשר דמתירים לו קודם שנגמר הל' יום, כדי שיהא לו היתר למפרע על מה שעבר. ואפשר דקונסים שלא להתיר עד שעה א' קודם.

הראשונים לע' ח.]. אבל **הרמב"ם** (הנ"ל) מבואר דמותר לידור לתקן מעשיו [וע"ע מש"כ לע' ט.].

קלט) **אל תהי רגיל אצל ע"ה וכו'. הדרכ"מ** (יו"ד קיט ד*, הו' ט"ז שם ד בסופו) **הביא בשם ההג"א** דאסור לאכול עם מי שחשוד על האיסור, אפי' דברים מותרין, שמא יהא רגיל אצלו ויאכלינו דברים אסורים. **והפר"ח** (שם) חלק דמדינא מותר והוה חומרא ומידת חסידות. **והאחרונים** הקשו דבגמ' (שבת יג.) איתא דלא יאכל זב חבר אצל ע"ה, כיון דהוא טמא חיישינן שיאכילנו דברים טמאים, אבל בטהור אין איסור. **והקר"א ושלמי נדרים** תי' דברגיל החמירו יותר.

קמ) **ואל תרבה**[א] **בשיחה עם האשה וכו'. ובמשנה** (אבות א ה) איתא באשתו אמרו, ק"ו באשה אחרת. **ורש"י והראשונים** (שם) הו' ב' פירושים האם קאי באשתו נדה, או אף בלא"ה משום ביטול תורה ודרכי פרישות[ב].

קמא) **אמר רב יוסף ובאשתו נדה.** וכ"פ **הפוסקים** (קצה ז) דאסור להסתכל במקומות המכוסים[ג]. אבל במקומות המגולים מותר להסתכל.

דף כ:

קמב) **אינו מספר וכו'. היעב"ץ** כת' דיש לבעלי סתרי תורה טעם עמוק ועצום בכל סוגיין, ואף שהראשונים ביארו טעמים ע"ד הפשט, איתא להא ואיתא להא. שיש לדברי תורה טעמים חיצוניים ופנימים.

קמג) **א"ר יוחנן זו דברי יוחנן בן דהבאי, אבל אמרו חכמים אין הלכה וכו'. הראב"ד** (בעלי הנפש) כת' דקאי דוקא על הפיכת השולחן, אבל אינך לא הותרו. אע"פ שאין עליהם דין חמור, מ"מ יש בהם איסור.

קמד) **ר"ן ד"ה דמצייני כמלאכי השרת.** שהן מצויינין ונבדלין וכו'. **ורש"י** (קידושין עב. צוין בגהש"ס) כתב בלבושים נאים, לבושים לבנים ועטופין כמלאכי השרת. **והשיטמ"ק** פי' דכל העושה שליחות נקרא מלאך, ורבנן עושין שליחות ומשרתין פני ד'.

קמה) **רא"ש ד"ה הפכו.** שלא כדרכו. **ותוס'** (יבמות לד: צי' גהש"ס) ביאר דלכן היתה קובלת, דמצטערת ע"י, דדרשי' ויענה (בראשית לד ב), שלא כדרכה. ועפ"ז משמע דהאשה משועבדת אף לכך. אבל **הראב"ד** כתב דאיירי לרצונה. וקמ"ל דאין בזה איסור.

קמו) **ר"ן ד"ה התורה התירתך.** דכתיב כי יקח איש אשתו, שהיא לקוחה לו[א] וכו' וכתב **הרמב"ם** (איסו"ב כא יב) **ובלבד שלא יוציא שז"ל.** (וכ"כ **תוס'** יבמות שם בתי' הא'). **אבל דעת ר"י** (בתוס' יבמות שם) דמעשה ער ואונן הוה כשמתכוון להשחית, או רגיל בכך. אבל אם מתאווה לכך באקראי[ב] מותר. **והב"י** (בדה"ב אה"ע כה) **כתב דאילו היה ר"י רואה משו"כ בזוהר** בעונש במוז"ל לא היה כותב כך.

והרמ"א (אה"ע כה ב) כת' דאף שמותר בכל אלה, כל המקדש עצמו במותר לו קדוש יאמרו לו.

י. ורבינו יונה ביאר דנודר בתנאי, שאם יעבור יאסרו עליו פירות שבעולם. אבל שבועות דאסור מיד אסור. ועוד כתב דמי שיכול להתגבר בלאו הכי לא ידור, אלא דהוה כרפואה כנגד היצר.

יא. ובגמ' (קידושין ע:) אי' אין שואלין בשלום האשה. **ובגמ'** (עירובין נג:) מבואר דאף דיבור לצורך צריך לקצר כפי האפשר. [ויל"ד אי אף באשתו נאמר כן].

יב. והרמב"ן (אגרת הקודש ו) הביא דאיירי באשתו בשעת מצווה, שלא ירבה שיחה בטילה אלא דברים המושכים את ליבה ומיישבין דעתה ומשמחים אותה. [וכמעשים בסמוך].

יג. דעקבה כולל כל מקומות המכוסים. **והראב"ד** (בעלי הנפש פרישות א) דן האם רב יוסף ור"ל פליגי. וכת' דאנן לית לן לאכרועי בהא מילתא דמעשה שמים הוא. מיהו מידי איסורא לא נפיק. וכת' דנקטינן כתרווייהו לחומרא דבאשתו נדה אסור כל מקום המכוסה שבה. ואף כשאינה נדה אסור להסתכל במקום הטנופת. שכל המסתכל במקום הטנופת אין לו בושת פנים. ועוד דקא מגרה יצר הרע בנפשיה.

א. ובפשוטו משמע דיש לו זכות לעשות ככל חפצו, אף שלא בהסכמתה. **והראב"ד** (בעלי הנפש) הביא בזה מח', וכת' די"ל דנתרצו, אלא ששאלו האם יש איסור בדבר.

ב. והאליה רבה דן מהו השיעור אקראי. והפוסקים דייקו דבאקראי הותר מחמת תאוה, אבל אם מתכוון להשחתה בכל אופן אסור.

קמז) **המורדים והפושעים בי, א"ר לוי אלו בני ט' מידות**[ג]

וכו'. ובמסכת כלה (א) אי' דאלו כממזרין ואינן ממזרים. **והראשונים** הביאו שיש בבנים פגם, אף דקי"ל (יבמות מט:) דאינם ממזרים רות. ויש **ראשונים**[ד] שהביאו דנקרא ממזר מדרבנן [ויל"ד האם כוונתם דאסורים בקהל מדרבנן, או דהוה שם ממזרות בעלמא מדרבנן]. אבל דעת שאר ראשונים דלא כן. **ובשו"ת מהר"י וייל** (נט) פי' דהוה עז פנים כממזר[ה].

והר"ן כת' [דהבנים] מורדים ופושעים בי, כיון שיש צד עבירה ביצירתן[ו]. אבל **הרא"מ** (בשיטמ"ק) כת' שהבעל מורד שבא על אשתו שלא כדת, ושלא כדרך תרבות. וכן **הגליון מהרש"א** כת' בשם **הראב"ד** שהבועלים נקראו מורדים ופושעים.

והקה"י (יבמות מט) הביא **אחרונים** דהוה פסול לכל דורותיו. וכתב דבפשוטו רק מי שנולד עי"ז יש בו טבע זו[ז].

קמח) **בני שנואה. הר"ן** פי' דמתוך כך נותן עיניו באשה אחרת[ח]. [משמע דמצד השנאה לחוד אינו פוגם]. **והראשונים** הק' דגבי לאה כתיב (בראשית כט לא) ויראה' כי שנואה לאה, וכי הבנים היו בני שנואת הלב.

והראשונים תי' שיעקב לא שנאה, על שהנישואין אתה היה שנוי[ט]. **והראב"ד** (בעלי הנפש) תי' דאף שהיתה שנואה מפני רחל, ואעפ"כ בשעת תשמיש מיהא רצויה היתה לפניו. ועוד תי' שקראה את עצמה שנואה, משום שלא היה אוהב אותה אהבה יתירה כרחל. אבל מ"מ יעקב לא היה שונאה.

קמט) **בני תמורה. פי' הר"ן** סבור שהיא צרתה[י].

והראב"ד (בעלי הנפש, וכן **התו"י**) **פי'** דנתכוון לבא על הערוה, ונזדמנה אשתו.

והשיטמ"ק (והראב"ד בבעלי הנפש) הקשה מיעקב אבינו, דסבור רחל ונמצא לאה. וכת' דשמא לא נתעברה באותו לילה[יא]. ועוד תי' דלפני מתן תורה לא נאסרו בדקדוקי מצוות.

והמג"א (רמ ט) תי' דכיון דבשעת כניסתה לחופה ראה אותה, ונתכוון עליה, אלא דסבור דשמה רחל. וכה"ג אין בזה חסרון[יב].

קנ) **בני גרושת הלב. כתב הרא"ש** אף אם אינו שונאה. **והבעל הטורים** (עה"ת דברים ה טז) ביאר כגון אותן שכופין להוציא [ואינו שונאה].

ג. והראב"ד (בעלי הנפש) הביא דיש מחשבות המקלקלין את המעשה. והראב"ד כת' דאפי' במקום שמחוייב במצוות פריה ורביה לא הותר דרך ט' מידות, שהרי פוגם את הוולד ופוגם את עצמו שהוא נקרא מורד ופושע.

ד. כ"כ בס' תוס' השלם עה"ת (בראשית כט). **וכ"כ בס' המנהיג** (לראב"ן הירחי. הל' פרישות תקעב, ועמ' תקנה, ובפי' למס' כלה), וביאר דאף דהוולד אינו ממזר לבוא בקהל, וכשר הוא לכל דבר כישראל גמור. אפ"ה אינו קדוש בקדושת המצווה כאחרים. דכל מי שאינו פורש מעריות אינו נקרא קדוש. ועוד שהוא חצוף ופריץ ועז פנים ונקרא ממזר מדרבנן.

ה. ועד"ז הביא מדברי ר"א לאימא מרים (לעיל בעמ') דעי"ז יבואו בניו לידי ממזרות, דהיינו שיהיו עזי פנים כממזרים. [ועפ"ז דן במי שאמר לחבירו שמכחש כמו ממזר, דיכול לתרץ דבריו שהוא עז פנים כמו ממזר. ולא נתכוון לממזרות ממש].

ו. ומטו בשם **החזו"א** דהיינו דיש להם טבע למרוד, אבל אם חזינן שנתגברו על יצרן ומתעסקים בתורה ובמידות, אין בזה חסרון.

ז. ולגבי בן נדה **הרמב"ם** (איסו"ב טו א) כתב דאע"ג דממזר לא הוה פגום מיהא הוה. **והדרכ"מ** (ד ב) ביאר דאינו פסול כהונה, אלא אינה משפחה מיוחסת וראוי לרחק. [ובשו"ת **שבט הלוי** (ד קסב) דייק דהוה פסול משפחה].

והט"ז (יו"ד קצו יא) כתב דצריך הבחנה ג' חדשים בבא על נדה [דאורייתא]. **והנה"כ** חלק דאינו 'פסול'.

ח. וכ"כ המפרש. והמפרש הוסיף דכשבא עליה לא הוה ביאה גמורה, אלא כזנות בעלמא. [ולכאורה כוונתו מצד השנאה לחוד, והך פי' פליג אמש"כ משום שנותן עיניו].
[ולא הוזכר בט' מידות האם פנויה שזינתה הוה בכלל. ומדברי הר"ן משמע דדוקא בני ערבוביא פסל. אבל מדברי המפרש משמע דזנות גמור כ"ש מכל הנך].

ט. ובפי' ר' חיים פלטיאל פי' הפסוק שנשואיה שנואים, שלא רצה לקחתה. שחשש שעשו יאמר שהיא מיועדת להיות אשתו.

י. והראב"ד (בעלי הנפש) הק' דכיון שהוא סבור שהיא אשתו היכי קרי לה מורד.
ור' חיים פלטיאל (בראשית שם) הביא בשם **חז"ל** (ולא מצאו מקורו) דדוד אמר (תהילים קטז טז) אני עבדך בן אמתך, שישי נתכוון לפילגשו ונזדמנה לו אשתו, זהו שאמר הכתוב (תהילים נא ז) הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי.

יא. ודלא **כתוס'** (יבמות עו) דלאה נתעברה בביאה ראשונה. אבל **בחי' ר"א מן ההר** (יבמות עו.) כתב דלא נולד מביאה ראשונה, ופירש את הגמ' שם באופ"א. ועד"ז כת' **המהרש"א** (יבמות לד:).

יב. ודוקא כשנתחלף לו גוף אחר יש חסרון. והביא דכיו"ב (סנהדרין עח) נתכוון להרוג את זה והרג את זה, היינו בשעת זריקה, ולא איכפת לן אם יודע את שמו.

קנא) **רא"ש ד"ה בני נידוי.** ואסורין בתשה"מ.

האחרונים הקשו דבגמ' (מו"ק טו:) מיבעי האם מותר, וקי"ל להקל. ומשמע דכוונת **הרא"ש** דר' לוי ס"ל דאסורין [ולא קי"ל כוותיה בזה].

והראב"ד (בעלי הנפש הו' **בטור** רמ) גרס בני נדה, דהבא על נדה, אע"פ שאינו ממזר מה"ת, מ"מ יש לו פגם"[יג].

הדרן עלך פרק ואלו מותרין

יג. והאחרונים העירו דגרע מאינך, דיש להם רק 'צד עבירה', ואילו נדה הוה חייבי כריתות. ובתוס' ישנים ביאר שבני שכרות ומשוגעת הוה משום חשש שמא משמשתו נדה. [ומשמע דאף אילו יתברר דאינו נדה, מ"מ הוה בכלל 'צד עבירה']. **.**

פרק ארבעה נדרים

א) **ד' נדרים התירו חכמים וכו' נדרי זירוזין. הרא"ש** (ושא"ר) **פי'** דנדר בעי פיו וליבו[ד]. **והרא"ש פי'** דנדרי זירוזין לא היה דעתו לשם נדר, אלא לזרז הלוקח. [ואף שידע שאומר לשון נדר, כיון דמוכח מילתא דנתכוון למטרה אחרת לא חל הנדר]. **והר"ן פי'** דהטעם דהיה דעתו על ג' דינרין. ומה שאמרו סלע ודינר הוה לזרז.

והרשב"א (לק' כב:) ביאר דירדו חכמים לסוף דעתן של נודרין על מקח וממכר, שאין דעתם שיהו נאסרין בנדר ושבועה אם לא יעשה הדבר כמו שהן אומרים, אלא לזרז את חברו אם יוכל לפחות מן הסך או להוסיף עליו הם נודרים. ועכשיו כשנתן לו סך אחר והמוכר קבלו ממנו הרי הוא כאלו התקבל ממנו כמה ששאל.

ור"ת (ס' הישר עו) הק' דהו"ל לגמ' להק' דדברים שבלב אינם דברים[טו]. ותי' דהכא אנן סהדי [שנדר מחמת זה], ואילו התם מפיו אנו חיין.

ב) **קונם שאני פוחת. פי' הרא"ש** כבר זה עלי. **והר"ן** כתב קונם דמיו עלי[טז]. [מבואר דשייך קונם על 'דמיו', ודמי החפץ נחשב דבר מסויים שחל בו קונם, ויל"פ דנעשה כאומר חפץ לדמיו. א"נ חל לאחר שיבוא מעות, דאדם אסור דבר שלא בא לעולם על עצמו[ז]]. אבל **הרמב"ם** (ד ג) כת' דנדרו שלא למכור ושלא לקנות. [וצ"ב דל"ש לאסור עשיית מעשה המכירה, דהוה דבר שאין בו ממש].

דף כא.

ג) **רא"ש ד"ה שניהן.** דבעינן פיו וליבו שוין, ואע"ג דדברים שבלב אינן דברים וכו' ולא אזלי' בתר מחשבתו וכו' היכא דמוכחא מילתא כי הכא אזלי' בתר דברים שבלב. [דהוה בליבו ובלב כל אדם]. **והר"ן** כת' דדרך המוכר והלוקח בכך[א], ומש"ה לא מקרי דברים שבלב.

והאחרונים הקשו האיך מהני דמוכח מילתא [להחשב בליבו ובלב כל אדם], דהא **הריטב"א** (קידושין נ.) כת' דהיכא דדבריו שבלב עוקר מה שהתנה בפירוש, לא מהני אפי' שבליבו ובלב כל אדם[ב]. [ומהני רק לפרש או להוסיף תנאי]. **ור' שמעון** (הו' בס' זכרון לגרח"ש, ובקיצור בשער"י ז ח) **ביאר** דבסוגיין כן הוא לשון הסוחרין, לגזם. ונעשה עי"ז שפה חדשה גבי סוחרין. [אך צ"ב מש"כ הרא"ש דבעינן אומדנא דמוכח. וביארו דצריך אומדנא לפרש דכוונתו כלשון סוחרין[ג]].

ד) **ר"ן ד"ה גרסי' בירושלמי.** אבל מעמידין לומר שבדוקא נדרו צריכין היתר חכם[ד] וכו'. [וע"ע

יד. משמע דהוה סברא מיוחדת בנדרים. ואילו בהמשך דברי הרא"ש דימו לגדרי דברים שבלב דכל התורה, ואף דממון. [ובתו"י ציין לסוגיות (ב"ב קמג:) דאזלי' בתר אומדנא דמוכח בממון].

והאחרונים דייקו מדברי הראשונים דלא סגי בגדרי 'דברים שבלב' בממון, דאף דאנן סהדי דלא גמר דעתו בזה בעינן גזיה"כ דהאדם בשבועה. דנדר חל ע"פ דיבורו, אף כשלא גמר דעתו לזה.

טו. וכקו' הגמ' (לק' כח.) גבי נדרי אונסים.

טז. [שהמוכר אסר את הדמים שיקבל מהמקח]. **והר"ן פי'** דהלוקח אסר את עצמו קונם המקח עלי. [שאם יתקיים המקח, החפץ יהא אצלו]. וצ"ל שאסרו על עצמו, דקונם שחל המקח אינו יכול לאוסרו על חבירו.

יז. **והמאירי** כת' קונם המעות מעכשו לכשאטלם.

א. [ולכאורה אף היכא דאין אומדנא ברורה דכ"ה כוונתם, סגי בזה שמצוי שעושים כן שלא יחשב שמחדש דבר].

ב. **והריטב"א** למד כן מהא דאי' (שם) דהיכא דעקרא לתנאיה ל"מ דברים שבלב [למ"ד דבעלמא מהני דברים שבלב], וה"נ לדידן בדברים שבליבו ובלב כל אדם.

ג. א"נ הא דמהני לשון סוחרין מהני רק שלא יחשב סותר להדיא לדיבור. אבל מ"מ בעינן בלב כל אדם לפרש שהוא כמתנה.

ד. ובפסקי **הרא"ש** הביא בשם **רא"ם** דאם אמר שלא נתכוון לזרז, אלא לנדר גמור, הרי פיו ולבו שוין והוי נדר. אך **הק"נ** דייק דכוונת כן מסברא, ולא ציין דזהו דין הירושלמי. וע"כ פי' את הירושלמי באופ"א.

עד"ז לק' כב: גבי נדרי שגגות]. אבל **הרשב"א** (לק' כב:) **והנמוק"י** **והטור** (רלב ב) משמע דפי' דברי הירושלמי דאם העמידו דבריהם [בסכום המקח], ולא נתפשרו באותו מעמד[ה]. ואם חזרו ומכרו נאסר[ו].

ה) **בא"ד תו גרסי' היה מעמיד אצל זה וכו' כיון שבטל אצל זה בטל אצל זה וכו'.** **והר"ן** פי' דאיירי שמוכר לב' בבת א' ונדר לשניהם, ואמרי' דנדר שניהם בטל. בפשוטו הוה מעין נדר שבטלה מקצתו, וכ"כ **הרש"ש** (לקמן כח.). **והאחרונים** (קה"י יט) הקשו דנדרי זירוזין לא חל כלל, ול"ש גדר 'בטלה מקצתה' [וע"ע בסוגיה לק' כו]. ויש שפי' דכיון דגילה דלא היתה כוונתו לנדר [אצל א'], א"כ אף אצל חבירו אינו 'לשון נדר', דל"ש לשון א' יתחלק לב'.

ובפסקי **הרא"ש** הביא דברי **הירושלמי** היה זה מעמיד וזה אינו מעמיד, וקאי אמוכר ולוקח. דאף דא' מעמיד, לא נתכוון לידור כיון דכנגדו אינו מעמיד. [וכ"מ בטור הנ"ל].

ו) **בא"ד ומיהו אין המוכר רשאי ליתנו בשקל, שהרי עיקר משמעות הנדר לכך.** ואיכא מ"ד דלא חל נדר כלל[ז]. וצ"ב סברת הר"ן דהנדר חל כלפי שקל, הא לא אמר כן כלל. **והמחנ"א** (יח) הביא דמהני הוכחה חיצונית לפרש הנדר, אף דלא הוה כמו משמעות לשונם [וחל הנדר ע"פ ההוכחה][ח].

והחזו"א ביאר דכיון הלוקח אמר שקל [קודם שהמוכר נדר], נתפרש הנדר ע"פ דיבורו. [וכתב דעד"ז יתפרש מש"כ הר"ן דמהני מעמידין דבריו]. **והאחרונים** הקשו דמ"מ נימא דהנדר בטלה מקצתו, ומ"ש ממעמיד אצל זה ולא אצל זה.

ז) **ר"ן ד"ה תניא.** אף נדרים שאמרו חכמים מותרין וכו' ת"ל לא יחל דברו וכו'. **והקרית ספר** (ד) כתב דנראה דאסור מדרבנן ואסמכתא. ובפשוטו הוה משום דקרוב לשקר, ואינו אומדנא גמורה. אבל **הגר"א** (רטו א) ציין מקור לדעת **הרא"ש** (לעיל טו.) דנדרי שווא אסורין, דהוה מדרבנן מהך דרשא.

והרמב"ם (ד ד, ושו"ע רלב יג) כת' דאף ד' מיני נדרים אלו [שהן מותרים], אסור לו לאדם להיות נודר בהן על מנת לבטלן. **והט"ז** (שם כב) כת' דד' נדרים לאו דוקא, דלא קאי אנדרי אונסין (לק' כז.), דאיירי שנאנס אח"כ, ובשעה שנדר לא ידע. **והדרישה** (שם ד) כת' דה"ק בנדרי אונסין, אף שהוא אנוס עכשיו יש לו לקיים דבריו. אף דמדינא לא חל הנדר ע"ז. ועוד פי' דה"ק דלא יתעסק אדם בנדרים אם לא שרוצה שיקויים הדבר שנדר מחמתו.

ח) **ר' יהודה היא דאמר משום ר' טרפון וכו' שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה וכו'.** **הראשונים** (ר"ן רא"ש תוס' וכו') **פי'** דנדרים איתקיש לנזירות[ט], ובעינן הפלאה [לר"ט] שיתקיים הנדר בלא תנאי[י].

והגמ' (סנהדרין כה.) אי' דלדברי ר' טרפון משחק בקוביה לא קנה, דהוה אסמכתא. [ואף בדיני ממון שייך סברת ר' טרפון]. **ופרש"י** דכיון דתלה תנאה במידי דלאו בידיה ולא ידע לה הויא אסמכתא, ולא אמרי' מספיקא גמר ומקנה. ולכאורה מבואר דסברת ר' טרפון דכה"ג הוה אסמכתא[יא].

ה. וא"כ איגלאי מילתא דנתכוונו דוקא.

ו. **והמאירי** הביא עוד לפרש (בשם קצת בעלי התוס') שהלוקח העמיד דבריו עם אחרים [מלבד המוכר]. וכיון שהעמיד דבריו על שער זה אמרי' דכוונתו בדוקא. וי"מ מעמידין שמחזיקין דבריהם הרבה עד שהדבר מוכיח שבכונה גמורה הם נודרים.

ז. **והרמ"א** (רלב ב) הביא בזה ב' דיעות להלכה. והב"ח הביא דנהגו להקל. [וע"ע בסמוך].

ח. [והמחנ"א דן עפ"ז בסוגיה לק' נה:, ועוד דן מכמה סוגיות]. **והמחנ"א** הק' מ"ש מהא דאי' (בסמוך) טיפת צונן, דדעת הר"ן דלא נאסר כלל, כיון דלא נתכוון אלא לאכילה מרובה. [וע"ע בסמוך].

ט. [ויל"ד האם ה"ה שבועות]. אבל **בס' פרשת נדרים** כתב [לו"ד הראשונים] דגבי נדרים מסברא הוה כאסמכתא, כדאמרי' בסנהדרין גבי מקח. ודוקא בנזירות צריך טעם הפלאה.

י. ובמשנתינו תלה הנדר אם ימכור או יקח. **והמאירי** כת' דבשעת הנדר אין הדבר ברור אם יתקיים המקח אם לאו, שמא יתחרט זה מן המכר וזה מן המקח או שמא לא יזוז א' מהם מדעתו ואין מתרצים זה לזה ליקח. [משמע דאילו ודאי ימכור ויוזיל שפיר מקרי הפלאה. שהוא נדר ע"ד כן. וצ"ע].

יא. ודעת רבנן דיש אופנים דאמרי' דגמר ומקני באסמכתא, ע' תוס' (שם, וכ"מ). ור' טרפון פליג דלא אמרי' דגמר דעתו מחמת הספק.

ותוס' (סנהד' שם) הקשו דשאני נזירות דגלי קרא. **וריב"ן** תי' אע"ג דגבי נזיר כתיב, מיניה ילפי' למשחק בקוביה[יב].[יג] ועוד הביאו בשם **ר"י** דגלי קרא דבעי 'הפלאה', וכיון דס"ל לר' טרפון בעלמא דכה"ג הוה אסמכתא, ולכן אמרי' דלא נחשב הפלאה. **והגליון מהרש"א** הביא דלפ"ז אף בסוגיין גדר המיעוט משום אסמכתא.

ותוס' (שם) סיימו דילפי' קרא ד'כי יפליא' משום ידות נזירות כנזירות (בדלעיל ג.). והייתי מרבה גם זו [אסמכתא] לידות נזירות, דלא גרע מידות. ומש"ה איצטריך 'כי יפליא' לומר דלא חשיב כידות[יד]. וסוף דברי התוס' צ"ב, מה שייכות בין אסמכתא לגדרי ידות[טו].

ובשיע' ר' ב"ב הביא מהתוס' דהחסרון 'הפלאה' לר' טרפון הוה חסרון בלשון הנדר, ולא דמי לשאר אסמכתא דהוה חסרון בגמירות דעת[טז]. אלא דאפ"ה הגמ' (שם) מדמה גדר הפלאה לגדר גמירות דעת לענין אסמכתא[יז]. דאילו גמר דעתו, א"כ יחשב 'דיבור'.

ויל"פ דבפשוטו נתמעט 'כי יפליא' דבעינן דיבור ברור [ומש"ה ל"מ אסמכתא]. אך כיון דנתרבו ידות נזירות, א"כ ילפי' דלא צריך דיבור ברור. אלא דאפ"ה דרשי' שצריך שעצם הנדר יהא ברור [שגמר דעתו לכך].

ט) **שם. לא ניתנה נזירות אלא להפלאה.** ולר' יהודה אליבא דר' טרפון ל"מ נדר בתנאי. **והראשונים** כת' דכל סתמי משניות דשייך תנאי בנדרים ונזירות קאי כרבנן[יח], אבל לר' טרפון ל"מ נדר בתנאי[יט]. [עכ"פ היכא דהוה אסמכתא[כ]].

והקר"א הק' דיעקב אבינו נדר בתנאי, (בראשית כח כ) אם יהי' אלקים עמדי וכו'[כא], ועוד כהנה. והאיך יתיישב לר"ט[כב]. [וע"ע בסמוך בדברי מהר"ם]. ותי' דשאני התם דהוה נדר בעת צרה, דמחמת הצרה גמר ומשעבד [ולא הוה אסמכתא]. **והר"ש** (הו' בסמוך) תי' דרוצה שזכות הנדר יעמוד לו לינצל.

ויש שביארו דכל אסמכתא הוה קנס שאינו רוצה שיתקיים, אבל הנודר בתנאי, ורוצה את עצם הנדר לא שייך חסרון אסמכתא[כג].

יב. וילפי' לדיני ממונות, דהסכמה לספק לא נחשב גמירות דעת [ואינו גזיה"כ בנזירות דבעינן בירור והפלאה]. והביאו דעפ"ז מבואר דאף בנזירות ונדרים הגדר דחסר בגמירות דעת. ולא חל בלא גמר דעתו. [ודלא כדברי האחרונים דנדר לא תלי בגמירות דעת, אלא הוה גדר אחר דפיו וליבו שווים. ע"ע מש"כ לעיל ובהמשך פירקין כ"מ].

יג. וכ"כ **התו' הרא"ש** (סנהדרין שם) דמהתם ילפינן למשחק בקוביא, וכי האי גונא אשכחן (לע' ה:) גבי גט דלרבא ילפינן מנזירות דבעי' ידים מוכיחות.

יד. **והמהרי"ט** (א יט) כת' דדעת בית הלל [דפליגי אר"ט במשנה נזיר לב:] דאף דאסמכתא ל"ק בכל התורה, גבי נדר והקדש מהני מדין ידות. דבית הלל לא דרשי קרא דהפלאה.

טו. ויש שציינו לדברי הרשב"א (קידושין נ., הו' לע' ה:) דהק' בידות נדרים דהוה דברים שבלב. [ואף דנתחדש דמהני 'יד' להחשב דיבור להחיל, אפ"ה יש חסרון דברים שבלב. שמא לא נתכוון לכך]. ועדיין צ"ע.

טז. **והמהרי"ט** (שם) הביא צד עד"ז דבהקדש ונדרים דחל בדיבור בעלמא ל"ש אסמכתא מסברא, דדוקא במידי דבעי קנין אמרי' דילמא לא גמר ומקנה. אבל זו שבדיבורו מתחייב אפשר דלא שייך ביה אסמכתא. [והעלה צד דבסברא זו נח' ר' טרפון ובי"ה. אך דחה דבגמ' מבואר דנח' בפסוקים, וע"כ דאף בית הלל מודים דאסמכתא גמורה ל"מ בממון. וע"ע בסמוך דנח' הראשונים בזה].

יז. אך צ"ע מש"כ התוס' לריב"ן דילפי' הא מהא.

יח. **והמהרי"ט** (א יט) האריך להעמיד הרבה סוגיות דמבואר דמהני נדר ונזירות ע"י 'דאי'. [ותמה לדעת הראשונים דאף רבנן ל"פ על ר' טרפון באסמכתא גמורה].

יט. ויש שדנו דבתנאי של 'אם', דחל האיסור ע"י קיום התנאי. א"כ בשעת חלות הוה מבורר מהני אף לר' טרפון. [וכן הדגיש **התוס' רי"ד** דבשעת הנדר לא ידע]. אבל במשנתינו הלשון קונם שאיני, פי' הראשונים קונם 'אם' אני, ולכאורה חל האיסור מכאן ולהבא.

והמהרי"ט (הנ"ל) כת' דסברא זו תלי מהו סברת ר' טרפון, דבגמ' (נזיר לד.) משמע דהוה גזיה"כ שיהא מבורר הנדר, וי"ל דסגי שהוא מבורר בשעה שהנדר חל. אבל בגמ' סנהדרין מבואר דהוה משום אסמכתא, א"כ אין מקום לחלק בזה. [וכת' דאף במעשה דהילני (נזיר יט הו' בסמוך) נדרה נזירות מכאן ולהבא. והר"ש הק' משם, ע"פ הגמ' סנהדרין דהנידון משום אסמכתא].

כ. ובגמ' (סנהדרין שם) מבואר דר' יהודה פליג על ר' טרפון רבו, וס"ל דכה"ג לא הוה אסמכתא [אף לענין ממון].

כא. **והשלמי נדרים** תי' דנדרי מצווה שאני [ועדיפי מנזירות ונדר], ואף לר' טרפון מהני תנאי בנדרי מצווה.

כב. ואפשר דלא הוה תנאי בגוף הנדר, אלא שנדר כל אשר תתן לי אעשרנו. והקדים שע"י שה' יהא עמו יעשר. [תדע דלא הוה תנאי, דהא לא כפל תנאו. והגמ' (קידו' סא, גיטין עו.) לא הביאה מהתם].

כג. [וכעי"ז דנו הפוסקים האם יש אסמכתא לצדקה. ואכ"מ].

י) **שם. בהג' מרדכי** (ב"מ תנב, ובשו"ת מהר"ם מרוטנברג ד"ל תקכו) **הביא בשם רבינו שמשון** (בתשובה, והו' בתוס' שאנץ סנהדרין שם) מדברי ר' יהודה בשם ר' טרפון דאף בנדרי צדקה אסמכתא ל"ק[כד]. ואף דחל בדיבור בעלמא, אפ"ה קאמר ר' טרפון דאינו נזיר, דבעינן הפלאה. אבל היכא דנדר אם ינצל וכדו' מתחייב, דנתכוון לנדור לזכות זה[כה].

אך **המרדכי** הביא דדעת **המהר"ם** (במרדכי ב"ק מד, והג' מיימוני מכירה יא ט, משו"ת מהר"ם ד"פ תצג, ד"ל ריג) דבהקדש וצדקה ונדרים אסמכתא קני. דהא רוב נדרים [בתורה[כו]] הוה 'דאי'. **והב"י** (חו"מ רז) הביא **תלמיד הרמב"ן** (בנדרים, ובשיטמ"ק לק' כז: הביא כן בשם רנב"י, ובחי' הר"ן סנהדרין כד:) דדוקא בממון אסמכתא לא קני. אבל תנאי בגיטין וקידושין ונדרים אין חסרון אסמכתא[כז]. והא דהוזכר (סנהדרין שם) אסמכתא בנדרים, ההיא ר"י בשם ר' טרפון, ולא קי"ל כוותיה. (וכ"כ **הרמב"ן** ב"ב קסח.).

וכ"פ **הרמ"א** (חו"מ רז יט) דבצדקה או הקדש[כח] מהני נדר באסמכתא[כט].

והמבי"ט (ב קיז) תמה בזה על הר"ש האיך הביא מדברי ר' טרפון, הא קי"ל כבית הלל דפליגי (במשנה נזיר לב:). **והביא** (בשם הר"י טאייטצק) דבית הלל פליגי דהנודר בדבר שהוא מכיר, שזה פלוני לא הוה אסמכתא. אבל באסמכתא [אם אעשה כך] אף רבנן מודו דאסמכתא אינו קבלת נדר והפלאה[ל]. [ואילו הרמב"ן נקט דחכמים פליגי בעיקר הדבר]. **והמהרי"ט** (א יט ד"ה ועל מה, ב יו"ד כה) האריך בכל זה.

יא) **אפי' תימא רבנן מי קתני שניהם רצו, שניהן רוצין קתני. הר"ן** פי' דמתחילה ועד סוף לא נדרו בדוקא [דכן שמו חכמים דעתם]. וס"ד דרצו כן רק לבסוף[לא], ואפ"ה לא חל נדר בתנאי דבעינן 'הפלאה'[לב].

והתוס' רי"ד ביאר דקס"ד דטעם המשנה שהמוכר סבור בליבו למכור בסלע, ובשעת הנדר לא ידע שיפחות לו. אלא אחרי שראה שלא יכול למכרו לו בסלע נתרצה ליתן לו בג' דינרים. שכך דרך המוכר שבתחילה הוא סבור למכור ביוקר, וכשמנסה ורואה שאינו יכול למכור כרצונו מזלזל ומוכר כאשר יכול. ומפני שלא ידע את ליבו מתחלה אין שם הפלאה[לג].

כד. והנודר לצדקה אם ישחק בקוביא וכדו', אף אם עבר על התנאי לא נתחייב הקנס. [אבל הראשונים לע' כ. הביאו קנס עד"ז, ונקטו דחל הנדר].

והמבי"ט (ב קג) הביא דכל הנך ראשונים נקטו דהוה אסמכתא כה"ג, אף דתלי בדבר שהוא בידו. ויל"ד אי פיתוי היצר נחשב בידו בגדרי אסמכתא.

והמהרי"ט (ב יו"ד כה בסו"ד) כת' דכל הנידון היכא דכבר עבר על התנאי, שלא נתכוון לקנס. אבל ודאי אין מתירין לו לשחק בקוביה, דזהו עיקר הנדר. וביאר שאם עבר על הנדר במזיד בלא שום אונס ודאי חל. דע"ד כן נדר למנוע עצמו. אך הביא דקצת מורים אף לכתחילה רשאי לעבור על הנדר כה"ג.

כה. ועפ"ז יישב המרדכי עובדא דהילני המלכה (נזיר יט:) שנדרה נזירות אם ישוב בנה מן המלחמה, וביאר דגמרה ואמרה כדי שיועיל הזכות לבנה, וכנודר בשביל החולה שיחיה בני.

כו. וציין (בראשית כח כ הנ"ל) אם יהיה השם עמדי, וכן (במדבר כא ב) אם נתון תתן את העם הזה. [ולפ"ז צ"ל דאף ר' טרפון מודה בזה, וכקו' האחרונים הנ"ל].

כז. **ובחי' הר"ן** (הנ"ל) ביאר טעמא דמילתא דדין אסמכתא ליתא אלא בדיני ממונות מפני שיש לומר בו לא גמר ומקנה. [והביא כן בשם ר' דוד בשם הרמב"ן]. וצ"ב דאף גט וקידושין תלי בדעת האדם, ונימא דלא גמר ומקנה. וצ"ל דאיירי שנותן גט גמור, ותנאי מילתא אחריתי. ומש"ה לא תלי בגמירות דעת האדם.

אך **הב"י** (חו"מ רז) הביא תלמידי הרשב"א ועוד ראשונים טעמים נוספים דמהני גט בתנאי.

כח. וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות קפג), והאריך להביא ראיות דמהני הקדש בתנאי.

כט. **והשו"ע** (שם) פסק דאף בתנאי בממון, היכא דנדר או נשבע מתחייב אפי' באסמכתא.

ל. [והמבי"ט האריך לחלוק בגדרי אסמכתא. **והמבי"ט** (ב קג) האריך להביא מה' רבינו שמשון והמהר"ם הנ"ל].

לא. ומבואר דלשון 'רצו' משמע רק עכשיו, וצ"ב [וע' רא"ש, והר"ן ביאר דלא הוה מתחילה ועד סוף]. אבל המפרש פי' באופ"א.

לב. **והר"ן** ביאר דקמ"ל דאף היכא שהתנאי של תרוייהו אינו סותר זה את זה, יש חסרון 'הפלאה' [דכל תנאי ל"מ, אף בלא שמוכיחין זה על זה].

לג. משמע דחכמים ירדו לסוף דעתו שיוזיל כשלא ימצא לוקח. ואף שהוא עדיין סבור שלא יוזיל. וקים להו לחז"ל שאף מתחילה זהו סוף דעתו.

יב) **טפי מסלע.** פי׳ **הר״ן** כיון דנחית כ״כ לדיוקא בדוקא נדר[לד]. **ול״א** דכיון דמרחקי כולי האי בדוקא נדר. וכ״כ **הרא״ש** שהן מופלגין זמ״ז יותר[לה]. **והט״ז** (רלב ה) כת׳ דלפ״ז היכא דהוה מעט יותר מסלע, דמחמת דבר מועט לא יחשב הפלגה. והק׳ **דהפוסקים** נקטו הלשון מעט יותר מסלע, וע״כ ס״ל כתי׳ הא׳.

יג) **רא״ש ד״ה מותר ליכנס לביתו. וכ״ש** שמותר באכילה ושתיה מה שלא הזכיר וכו׳. **והמחנ״א** (יח) ביאר דאינו בכלל לשונו כלל. משא״כ בת אחותו נהנית לי, אישות הוה בכלל הנאה.

אבל **הרמב״ם** (ח י ושו״ע ריח ד) פסק דאסור לאכול בסעודה זו [**וכ״כ המפרש**]. וכן אי׳ בתוספתא (הו׳ **בר״ן** לק׳ סג:) דתוך המשתה אסור, ואחר המשתה מותר.

ובמ**שנה** (לק׳ סג:) בבא זו אי׳ אחרי הא דהיה מסרב בו לישא בת אחותו, ונדר הנאה, מותר בהנאה ואסור לישא. ו**בפסקי הרא״ש** (ח ה) כתב דהתם אסור דאישות הוה בכלל הנאה, אבל הכא לא הוציא בפיו אכילה ושתיה. **והק״נ** (שם) הקשה מדברי התוספתא הנ״ל. אבל **המהרי״ט** (א נה) כתב דאף לדברי הרא״ש אסור לאכול בתוך ביתו.

ובפשוטו מח׳ זו תליא בדברי הר״ן (לעיל) דחל נדר שלא יפחות מדינר, דעיקר משמעות הנדר אינו אלא בכך. וה״נ נימא דאכילה מרובה בכלל אכילה. ובכלל מה שאומר שאיני אוכל א׳ אסור לאכול ב׳. וכה״ק **המחנ״א** (נדרים יח). וכתב דאין ראיה מדברי הרמב״ם לדברי הר״ן, דדרך בני אדם לקרות לאכילה מרובה מועטת.

דף כא:

יד) **או דילמא דוקא קאמר ונדרא הוי, תבעי. הראשונים** כת׳ דמספק לחומרא. אבל **בחי׳ ר״א מן ההר** כתב דבעי׳ לקולא, דהוה בכלל זירוזין. **והכס״מ** (ד ג) תמה דהרמב״ם השמיט הך ספק. **והכס״מ** תי׳ דהרמב״ם כתב דוקא שקל, ממילא נשמע דבפחות הוה נדר. **והחת״ס** הקשה דמ״מ היה לרמב״ם לכתוב דהוה ספק. ותי׳ דהוה ספק בכוונת הנודר, וכיון שלא נתברר לנו מחשבתו, אזלינן בתר הדיבור. דדברים שבלב שאינם מוכרחים לא הויין דברים, ואסור בודאי. וכ״כ **האחיעזר** (ב יט ב) דל״מ ספק אומדנא לבטל דיבורו. ועד״ז כת׳ **הקצות** (רנ ה) [בדעת הרא״ש (ב״ב ט כא, ע׳ ר׳ יונה ב״ב קמח:) **גבי** שכיב מרע] דספק אומדנא ל״מ לבטל המעשה.

טו) **אמר רב יהודה אמר רב אסי ד׳ נדרים הללו צריכין שאלה לחכם וכו׳. תוס׳** (נזיר יא:, והרא״ם בשיטמ״ק כאן) כת׳ דהיינו מדרבנן. **והריטב״א** חידש דדוקא בע״ה החמירו (וע״ד הא דאי׳ לע׳ כ.), אבל ת״ח אי״צ שאלה.

והירושלמי פי׳ דבשאר נדרים צריך פתח ממקום אחר, הני פתחן בצידן. [ולעולם צריך שחכם יתיר אותו]. והרא״ם בשיטמ״ק כת׳ דיש להם קולא דפותחים בנולד זו.

פותחין בחרטה

טז) **קסבר אין פותחין בחרטה. הר״ן** (ועד״ז ברא״ש ושא״ר כאן ולק׳ עז:) **פי׳** דבעינן דוקא פתח. דפתח עדיף מחרטה, דנמצא הנדר טעות. ואילו חרטה אינו טעות אלא אומר שמתוך הכעס או המהירות נדר[א] וכדו׳.

ובגמ׳ (עירובין סד: ולק׳ עז:) אי׳ דלמ״ד אין פותחין בחרטה בעינן יושב, בישוב הדעת למצוא פתח. ואילו למ״ד דסגי בחרטה אי״צ ישוב הדעת [וכ״כ **תוס׳** ורוב ראשונים שם].

והמפרש פי׳ דהחכם אינו רשאי לפתוח לו ולשאול האם מתחרט, אלא בעינן שהנודר יאמר שמתחרט. וכ״כ **התוס׳ רי״ד** (כאן ועירובין סד:) דהאי פותחין הוא כמו פתח פיך לאלם, ורב אסי ס״ל דאין פותחין לו, דשמא הוא שם טענת שקר בתוך פיו. אבל אם בא לפני החכם ואומר נתחרטתי במה שעשיתי החכם מתיר בלא שום פתח.

לד. [**והט״ז** הביא דעד״ז מצאנו (כתובות פז:, שו״ע חו״מ פד א) הפוגמת פחות משווה פרוטה, דיש צד בגמ׳ דכיון דדייק כולי האי קושטא קאמר].
ויש שהביאו דפי׳ זה יתכן רק לפירוש הר״ן, דנחשב זירוזין משום שלא נתכוון לשקל או סלע. אבל לדעת הרא״ש דנדרי זירוזין הוא דלא נתכוון לכל הנדר הזו, אלא לזרזו. א״כ מה חילוק בדבר מופלג. [ומש״ה הרא״ש פי׳ באופ״א].

לה. ולפ״ז תליא ביחס לשווי החפץ.

א. דחרטה הוא ע״י שאומר שלא גמר דעתו. וז״ל **המאירי**

אבל **רש"י** (עירובין סד: והמפרש לקמן עז:) כת' דמ"ד אין פותחין בחרטה הוה לקולא, דאי"צ החכם לפתוח לו בחרטה אלא החכם עוקר את הנדר אף דאינו מוצא טעם עקירה. ומ"ד פותחין בחרטה היינו שצריך פתח, ופתחון פה שלא נדרתי, ונמצא הנדר נעקר ממילא. **ותוס'** (עירובין שם) תמהו דבסוגיין משמע דאין פותחין בחרטה הוה חומרא ולא קולא. [ועוד הקשו שם ע"ד רש"י, ולכן פי' כמ"ש הר"ן].

והתוס' רי"ד (עירובין שם) תמה [ע"ד רש"י] דדוקא הבעל מפר נדרי אשתו בלי שום חרטה [של האשה], והיא הנקראת הפרה. אבל החכם אינו יכול להתיר אם השואל אינו מתחרט, והוא הנקראת התרה שמתיר את קשר נדרו ועוקרו מעיקרו ע"י החרטה.

יז) **שם. הר"י בכור שור** (במדבר ל ג, הו' **במרדכי** שבועות תשנט) כת' דיש ג' אופנים של חרטה, א' דבר שלא היה בעולם בשעת נדר, ונולד אח"כ. היכא דלא שכיח לא מהני[ב]. ב' במקום דהדבר היה בעולם ולא ידע, מתירין לו. דאילו היה יודע לא היה נודר[ג]. ג' דבר שלא היה בעולם, אבל רגיל לבא ויכול לאסוקי אדעתיה, בזה נחלקו האם פותחין בחרטה, או הוה נולד.

והביא דיש **גדולים** דס"ל דסגי שיאמר שהוא מתחרט, ומתירין לו [בלא פתח]. **והבכור שור** חלק דל"מ בלא פתח [שיהא נדר טעות[ד]], אלא לעולם איירי שמצאו פתח חרטה, ואפ"ה אומרים לו לבך עליך, כלומר שאלו שעדיין ליבו כמו שהיה בשעת הנדר, ולא ישקר בדבר.

והמרדכי (שם בסו"ד, הו' בב"י רכח) הביא בשם **המהר"ם** דמתחילה נהג כשיטת התוס' וכדברי רבותיו דמתירין בחרטה בלא פתח, ואח"כ חזר בו כדברי רבינו יוסף שלא להתיר שום נדר בלא פתח וחרטה[ה]. **והדרכ"מ** (רכח ג*) כת' ומיהו לענין דינא קי"ל כתוס' דפותחין בחרטה, וכ"ד **הרמב"ן** **והרשב"א**, **והר"ן** **והרא"ש**. [אבל הגאונים (ע' לק' כב:) החמירו שלא לפתוח בחרטה. וע"ע לקמן].

יח) **ר"ן ד"ה אין חכם מתיר.** שהנדר כשהוא ניתר בפתח מוכח בתוכו שהוא נדר טעות, אבל בחרטה וכו'. משמע מדברי הר"ן דגדר היתר פתח שונה מגדר היתר חרטה, דע"י פתח נחשב מקח טעות. ואילו חרטה נתחדש דיכול להתחרט. ועפ"ז יל"פ מש"כ **הר"ן** (לקמן כז.) בשם **הרמב"ן** דבנדר דהותר ע"י פתח אמרי' דנדר שבטלה מקצתה בטלה כולה. אבל ע"י חרטה ל"א כן. וע"כ דהוה גדר היתר שונה.

אבל לשון **הריטב"א** דחרטה הוא פתח קל. משמע דשייכא לאותו גדר.

והתוס' הרי"ד כת' דאף כשמתיר בחרטה היה ראוי שיהא מותר בלא חכם, שהרי מתחרט מעיקרא[ו]. [והביא כדלעיל ט: כשהן תוהין נוזרין ונמצא מביאין חולין בעזרה[ז]]. אלא דהתורה אמרה 'לא יחל דברו', אבל אחרים מוחלין, דא"א להתיר לעצמו.

והאחרונים דייקו מלשון **הרמב"ם** דאף פתח הוה מדין חרטה, **דהרמב"ם** (שבועות ו א,ב,ה) כתב דאם ניחם על שנשבע וכו' חכם מתיר לו, ואומר נחמתי

דחרטה הוא שיתחרט מעיקר הנדר, כלומר שמתוך כעס או כילות ועצרנות או כיוצא בזה נדר ולא מתוך ישוב הדעת ועכשו נתישבה דעתו ומתחרט.

ב. דכיון דלא שכיח, אנן סהדי דאפי' היו מזכירין לו בשעת מעשה היה עושה, שהוא סבור שלא יבא. (וכ"כ הרע"ב לק' ט ב).

ג. וכת' דדוקא אם לא היה נודר אילו היה יודע, כדאמרי' בסוגיין כדו תהית וכו'. וישמור עצמו שיאמר אמת, שאם ישקר ויתיר אין ההיתר היתר ועובר בלא יחל.

ד. והביא מהגמ' דאין חכם מתיר אלא כעין ד' נדרים אלו, דבעינן פתח.

ה. וכת' דהרבה גמגומין מתיישבין לפי דבריו, והמחמיר תע"ב.

ו. וכן משמע **ברש"י** (שבועות כז:) שכת' דחכם עוקר הנדר מעיקרא, שהרי פותח לו בחרטה, והוה כמי שלא נדר מעולם. [ועד"ז כת' רש"י כתובות עד: ועירובין סד:]. [משמע דגדר היתר חכם תליא בסיבת החרטה]. **ורש"י** (שם כח.) הוסיף דהחכם גילה דחרטתו של זה חרטה. **והתוס' הרא"ש** (שבועות כח.) הקשה כי חרטת הנודר אינה עוקרת הנדר. אלא התרת החכם היא העוקרת הנדר [וקודם התרתו לא יוכל המנין הראשון להיות בשביל הנזירות השניה].

ז. אך רוב **הראשונים** (לעיל שם, ע' מה שהו' שם) כתבו דלאו חולין לעזרה ממש. ולכאורה אף כוונת **התוס' רי"ד** דאינו

אילו הייתי יודע שאני מצטער [חרטה], או שיארע לי כך [פתח] לא הייתי נשבע. ומשמע דהעיקר הוא נחמתי, וקאי אף אפתח.

יט) **בא"ד מוכח מתוכו דהוה נדר טעות.** משמע דהוה אומדנא ומקח טעות. **והמבי"ט** (א צח, ג קטז) דייק דכל נדר ע"י פתח הוה מקח טעות גמור, וצריך התרה רק מדרבנן. **והמהרי"ט** (א יט, ב כו) האריך להקשות על דבריו, דמשמע בכל מקום שלפני שהתירו חכם הוה נדר גמור [וע"ע בראשונים לעיל ט: ומש"כ שם]. והקשה דלמ"ד דאין פותחין בחרטה [אפי' דמעיקרא[ח]], במאי קאי דרשא ד'אבל אחרים מוחלין לו'. דע"י פתח הוה רק מדרבנן.

והמהרי"ט (בסו"ד) כת' דהיכא שטעה בעיקר הנדר [דנמצא שלא כדבריו ע' לקמן סו] אי"צ התרה [אף מדרבנן]. אבל פתח שבא לאחר זמן אינו טעות גמור.

והב"י (יו"ד רכח) הקשה נדר שהותר בפתח[ט] אמאי לא יחשב מקח טעות, ואמאי צריך היתר חכם. ותי' דאינו טעות גמור[י] [והביא כן משו"ת הרשב"א (מיוחסות רעג)[יא]]. **וכ"מ בראב"ש** (לקמן כד.) דהאי פיתחא מוכחת טפי, ואי"צ התרה. [וע"ע לקמן מש"כ הגר"ח בגדר נדרי שגגות].

אבל **התוס' רי"ד** כתב דאף דמדינא הוה מקח טעות, מגזיה"כ בעי היתר חכם. וכ"כ **הנתיבות** (נה א)[יב].

והאחרונים (שער"י ה כא, גרנ"ט) ביארו דבנדרים אי"צ 'דעת' האדם להחיל את חלות הנדר, דהתורה אוסרת ע"פ דיבורו[יג]. ולכן אף אם לא נדר אדעתא דהכי ל"ש מקח טעות. ולא דמי לחלות [מקח וכדו'] דחל ע"י האדם, ותליא בדעתו, ולכן מקח טעות אינו מקח.

כ) **בא"ד מתוך הכעס או מתוך המהירות**[יד]. **ובשו"ת הרשב"א** (מיוחסות רעג) כת' דנדר שהותר בחרטה, אינו אונס גמור או שגגה גמורה. אלא דהוה תולדה מהאונס הגמור, ומותר ע"פ חכם. **והאחרונים** ביארו דבקנינים לא מהני חרטה, שעשה מתוך חפזון וכדו', דמ"מ גמר בדעתו. אלא דבנדרים יש גזיה"כ דבעינן האדם בשבועה פרט לאונס. ויש 'תולדה' מפרשת האדם בשבועה פרשת התרת נדרים, דאף באופן שלא היה לו דעת שלימה לזה יכול להתיר.

המאירי (לק' נט.) כת' דהא דיש שאלה בהקדש הוה דוקא ע"י פתח ול"מ ע"י חרטה[טו]. [וכ"כ בשו"ת הר"ב אשכנזי יד, וע"ע מחנ"א צדקה ה]. אבל **הר"ן** (לק' שם) נקט דיש שאלה בתרומה [קודם שהגיע ליד כהן], אף ע"י חרטה.

כא) **ר"ן ד"ה אמר ליה לא.** ומיהו דוקא בחרטה דמעיקרא[טז]. בפשוטו הטעם דדוקא באופן שעשה את הנדר בחסרון דעת [מעיקרא] שייך

חולין בעזרה ממש, דמ"מ יש גזיה"כ דבעי היתר. אלא ביון דע"פ סברא אין כאן נדר [אלא משום גזיה"כ], נחשב מעין חולין בעזרה.

ח. [ומבואר דנקט דלמ"ד אין פותחין בחרטה הוה מדאורייתא].

ט. דאי' (ר"ן לק' סד:) דנולד דשכיח הוא נדר טעות.

י. ויל"ד אי כוונתו דאינו אומדנא גמורה. או דכל טעות שאינו בגוף הדבר לא נחשב 'טעות' [אלא יהני מדין תנאי].

יא. **והרשב"א** ביאר דהיכא שיש טעות בגוף הנדר אי"צ שאלה. וכל היכא שאין בעיקרו שום שגגה ושום אונס אלא שנדר משופי הלב ואין לו שום פתח הרי זה אסור לעולם. אבל היכא דיש פתח של אונס או של שגגה, נדר זה תולה וצריך היתר חכם, שאין כאן שגגה גמורה ולא אונס גמור. יש לו עכשיו טענת אונס שהוא מתחרט מחמת אונס קצת, והוא תולדה של האונס הגמור.

יב. וז"ל דכל שאלת נדרים הוא כך דמשוי ליה לנדר טעות [וכמ"ש **הר"ן** לק' עח.], כמבואר (נזיר לא:), ואפ"ה צריך היתר חכם, רק שנדרי אונסים התיר רחמנא מטעם דאונס רחמנא פטריה. ומש"ה כל היכא דאתינן עלה משום דאדעתא דהכי לא נדר צריך היתר חכם.

יג. ולא נחשב חלות של האדם [אלא כמ"ש הגר"ח גבי חליצה, דהתורה מחילה כשעושה מעשה בכוונה].

יד. **והחינוך** (ל) כתב דהיה ראוי שלא תתבטל השבועה על שום צד, אלא שמחסדי השי"ת, שיודע חולשתינו ומיעוט דעותינו והתמדת שינוי רצוננו, לתת לנו עצה לצאת ממאסר השבועה בהתחדש עלינו הרצון בכל עת שאפשר לתלות בטענת אונס או שגגה. וע"פ תחבולה ועצת חכם יתיר לו, ע"י שיתודה לו, ונתחדש דבר שלא היה נשבע בלעדיו, שזה כעין אונס. [וכתב כן על התרת שבועה, ויל"ד האם כוונתו אף בנדר. **והחינוך** (מצוה תו) גבי התרת נדר קיצר בזה].

טו. ויש שביארו דהתרת חכם ע"י פתח הוה מדיני טעות, ומישך אף בכל דיני התורה. אבל דין חרטה הוה חידוש בפרשת נדרים, ומנ"ל דאמרי' כן אף בחלות הקדש ותרומה. [אך צ"ע דתרוייהו ילפי' מחד קרא דאחרים מוחלין לו].

טז. וכ"ד כל **הראשונים** דבעינן חרטה מעיקרא. אמנם **המלבי"ם** (שופטים יא לו) כת' גבי יפתח, דלא נשאל על נדרו

להתיר. ולא מהני כלל מה דאינו רוצה עכשיו [וכ"כ **החינוך** תו"[יז]]. אבל **הרא"ש** כת' הטעם דכיון דהחכם עוקר מעיקרא [וחרטה דהשתא לא יהני למפרע].

ובשו"ת הרשב"א (מיוחסות רנה) חידש דהנודר בתנאי מחמת קנס אי"צ חרטה מעיקרא, ודי שמתחרט מכאן ולהבא. וביאר דשאר נדר בעי חרטה מעיקרא להתיר, כיון דחזקים הם, ולולי שמתחרט מעיקרא אינו חרטה גמורה. אבל הנודר בתנאי, דלא נדר מחמת עצמו אלא מחמת קנס [שאם לא יקיים התנאי יתחייב כך]. כיון דהנדר אינו חזק [דמעולם לא היה רצון לעצם הנדר] אי"צ חרטה מעיקרא, אלא מכאן ולהבא. **והתור"ג** (גיטין לה:) כתב דכיון דהתירו ע"י חרטה דהשתא, אין הנדר נעקר למפרע"[יח] אלא מכאן ולהבא"[יט].

כב) **אילו היו י' בני אדם שיפייסוך באותה שעה וכו'.**

בפשוטו דנחשב פתח כה"ג, **והראשונים** תמהו דמ"מ לא היו י' בני אדם, ולא פייסוהו. והאיך יחשב פתח.

והרא"ם (בשיטמ"ק) תי' דתולה נדרו בדבר אחר, שבני אדם יחוסו עליו לפייסו[כ]. והוה נולד דשכיח שאוהביו יקפידו לפייסו, שמקפידים על צער חבריהם. [וכיון דתולה בדבר חיצוני הוה פתח גמור, ולא חרטה]. וכן מבואר כוונת **הרא"ש**. **והרנב"י** (בשיטמ"ק) הק' דמ"מ אף עכשיו לא גערו בו חביריו, והאיך יחשב פתח[כא]. אלא דהוה מדין חרטה.

והר"ן פי' דהוה מעין חרטה [שהרי לא היו י' בני אדם, וליכא טעות בנדר], אלא דעדיף מחרטה דע"י דבר זה מתברר שלא היה דעתו עליו לנדור. [ועד"ז משמע **במפרש** דהוה מדין חרטה, אלא דעדיף מחרטה דעקר עיקר הנדר].

והתו"י הביא דהר"מ תי' דמדאורייתא חכם מתיר בלא שום חרטה[כב], ודרשי' לא יחל דברו אבל אחרים מוחלים לו. ורבנן תקנו דצריך חרטה או פתח להכחיש כח הנדר. ומש"ה הקילו כה"ג.

כג) **תהא כבעית.** כתב **הר"ן** כלומר שיהא הנדר מותר.

משמע דמהני לשון זה להפרה. **והראבי"ה** (א עירובין שצב) הוכיח מכאן דל"צ לומר לשון התיר. [וע"ע לקמן עז:]. אבל **הרא"ש** כתב והתיר לו. משמע דאח"כ אמר לשון היתר.

דף כב.

כד) **לא פתחי' בהא.** פי' **הר"ן** יש לחוש שיאמר שמתחרט אע"פ שאינו מתחרט. **והט"ז** (רלב יד) כתב דאם אמר הפתח מעצמו מתירים.

כה) **הנודר כאילו בנה במה. המפרש** כת' לע"ז.

והב"י (רג ג) הביא דכן משמע בירושלמי. אבל **הרא"ש והר"ן** כת' דהיינו במה להקריב לד', ובשעת איסור הבמות [וכ"כ **רש"י** גיטין מו:].

ותוס' (שם ד"ה הנודר) הביאו דילפי' בגזי"ש חדלה חדלה [כדאמרי' בסמוך], דגבי במה כתיב (ישעיה ב כב) חדלו לכם וכו'.

כו) **והמקיימו.** פי' **הרא"ש** דגמר עבירתו. וכ"כ **רש"י** (גיטין מו:, יבמות קט:), והוסיף דעי"ז הוא מרגיל

כיון שע"י הנדר ניצח את אויביו, ומש"ה לא נתחרט על גוף הנדר מעיקרא. אך כת' דהיה טעות, שגם חרטה דהשתא מועיל לעקור על כל פנים את הנדר מכאן ולהבא. וצ"ע כוונתו.

ואפשר דכוונת דהך נדר הוה דרך קנס, וכדברי שו"ת הרשב"א, ובזה מהני חרטה מכאן ולהבא. ועוד אפשר דכוונתו דלא נתחרט על עיקר קבלת הנדר להביא קרבן, אלא בהא שבתו יצאת תחילה. ואילו היה יודע היה נודר בלשון אחר, דמשמע דוקא בהמה. ומש"ה הנדר שחל על בתו נחשב כעין בע"כ.

יז. דהחינוך [בטעם הב'] כת' שיסוד התרת נדרים הוא דבעינן טענת שגגה או אונס, שהתורה אמרה האדם בשבועה פרט לאונס, ובעינן פיו ולבו שוין.

יח. ואי נימא דהרשב"א ס"ל כסברת הרא"ש [דצריך חרטה מעיקרא להתיר מעיקרא], א"כ מוכרח כדבריו. אבל בפשוטו סברת הרשב"א דצריך חרטה מעיקרא דעי"ז נחשב שלא נדר בלב שלם. אבל נדר בתנאי [דאף מעיקרא לא נתכוון לנדור] מהני חרטה מכאן ולהבא, ועי"ז נעקר הנדר למפרע.

יט. וצ"ע דבעל מפר ואין חכם מיפר. וכיון דהנדר חל מעיקרא, מהיכן יש כח לחכם להתירו מכאן ולהבא.

כ. וצ"ב אמאי בעינן ששיפייסוך באותה שעה [דאף אם היה יודע שלמחרת יבואו חביריו לפייסו יחשב נולד דשכיח].

כא. **והתוס' רי"ד** תמה דאין אלה אלא דברי בדוים ותפלות, שאומרים לו דברים שלא היו, ועי"ז הוא מתחרט בדבר שלא ראה. והתורי"ד תי' דאיירי דעכשיו פייסוהו. ומש"ה מהני.

כב. [והוא חידוש גדול]. ומשמע מדבריו די' בנ"א שיפייסוך גרע אף מחרטה [ודלא כר"ן]. [שהרי מצד עצמו אינו מתחרט].

עצמו בנדרים. **והרמב"ם** (יג כה) כתב דמצווה לישאל כדי שלא יכשל.

והרמב"ם (שם) כתב בד"א בנדרי איסור, אבל בנדרי הקדש לא ישאל עליהם אלא מדוחק. [וע"ע לקמן נט.].

כז) **ופרע ליה בית השחיטה. הרא"ש** כתב מחמת מורא החזיק בידו, וגם כדי שימהר למות[א]. וצ"ב דאף מי שסופו למות יש איסור רציחה לקרב מיתתו[ב]. **והאחרונים** (תפא"י פאה א בועז א וסוף יומא) הוכיחו מכאן דבמקום פיקו"נ מותר למסור טריפה להריגה, דלא שייך בזה סברת מאי חזית דדמא דידך סומק טפי[ג]. [וצ"ע דהיינו כשהעכו"ם ביקשו למסור. אבל לא הותר למסור מעצמו כדי להציל עצמו[ד]].

אבל **המאירי** כתב דכבר מת, ואין פריעת בית השחיטה עושה דבר.

כח) **אחזיקו ידי עוברי עבירה[ה] א"ל נפשך הצלת.**

הרא"ש כת' דהיו יהודים. וכ"כ **הרא"ם בשיטמ"ק** דמש"ה שייך בזה מחזיק ידי עוברי עבירה. והביא י"מ דהיו עכו"ם, ואין מחזיקין כיון דאף עכו"ם מצויין על שפיכות דמים. **ותוס'** (סוטה מא: ד"ה כל) הביאו מכאן דמותר להחניף לרשע במקום סכנה [וזהו' במג"א קנו].

כט) **ר"ן ד"ה ההיא שעתא.** ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ומקצת קדושות. משמע דנתקדש לענין שמיטה ותרומות ומעשרות[ו], אלא דלענין העומר לא נתקדש[ז]. **והקר"א** הקשה דלא מצאנו כן בשום מקום, וכיון דיש בו קדושת הארץ אמאי לא יביאו. **והחזו"א** (קלו) תי' דדרשי' 'קצרך', קצירה המיוחדת.

והגהש"ס ציין **דברש"י** (סנהדרין יא, ומנחות פג) מבואר דאפשר להביא את העומר מעבר הירדן[ח]. אך **האחרונים** דחו דיש **ראשונים**[ט] דס"ל דעבר הירדן שהוזכר בג' ארצות הוה עבר הירדן המערבי. וי"ל דאין מביאין ביכורים מעבר הירדן המזרחי.

אבל **המפרש** כתב ולא הוינן בתחום ארץ ישראל. משמע דכל עבר הירדן הוה חו"ל. וצ"ע. **והברכ"י** (או"ח תפט) האריך בזה.

דף כב:

ל) **אלמלא חטאו ישראל לא ניתנה להם וכו'. פי' הר"ן**

דלא היו צריכים תוכחה. אבל **המפרש** כתב דעכשיו ניתן להם להטריחן יותר. וכ"מ **בהרא"ש** דהיו מקבלים על הגיונם שכר, כמו עתה בכל התורה. וצ"ב[א]. **והמהרצ"ח** הביא מדברי **הרמב"ן** (סה"מ שורש ב) דכל הדינים שנלמדים מספרי הנביאים הכל נמסר בהלכה למשה סיני, והיה נוהג מתורה שבע"פ.

שאלה על שבועה

לא) **א"ר אסי אין נזקקין לאלקי ישראל. בר"ן** משמע דקאי בכל שבועה, ולא רק במקום שהזכיר את השם. אבל פשטות משמע דוקא ע"י שהזכיר שם[ב] [וכ"כ **תוס'** כו.].

א. [וקצת משמע דהוה ב' טעמים, ועשה לטובתו כדי שימהר למות. וזה לא יתכן כלל, וצ"ע].

ב. כדאמרי' (סנהדרין עח.), ומבואר (גיטין ע:) דאף שחט בו שנים הוה עדיין 'חי'. [וצ"ע לדברי המאירי].

ג. ועד"ז כת' **המנח"ח** (רצו כח) דהא דאי' מאי חזית ואין דוחין נפש מפני נפש, לא אמרי' כן בטריפה. וכ"כ **המאירי** (סנהדרין עב:) יראה דמי שהוא מחוייב מיתת בי"ד מוסרים אותו להצלת אחר.

ד. [וע"ד מש"כ **הרמב"ם** (יסוה"ת ה ו) דהמתרפא בג' עבירות חייב מיתה]. ואפשר דשאני הריגת גוסס [בידי אדם] דהא סופו למות. ואינו בגדר חב לאחריני ולקיחה מחבירו, ויש בזה רק איסור לא תרצח. וצ"ע.

ה. הראשונים (רי"ץ בשיטמ"ק) ביארו דעולא שאל את ר' יוחנן האם עשה כדין, והשיב דמשום סכנה.

ו. [וכן הוכיח החזו"א מערכין לב: דנהג יובל]. והעירו דהמשנה בכלים מונה י' קדושות, ולא הוזכר דיש תוספת מעלה מעבר הירדן.

ז. והחזו"א כתב דאפשר דאף כוונת הר"ן דכיון דלא נתקדש הארץ [לענין הבאת ביכורים, דלענין תרו"מ בעי ז' שכבשו וז' שחלקו] עד שעברו את הירדן. ולכן אין בזה קדושה כ"כ.

ח. והחזו"א ציין דכ"מ דברי **הרמב"ם** (הל' קידוש החודש ד ג).

ט. וכ"ד **הרמב"ם** (פיה"מ שביעית ט ב) דג' ארצות לשביעית, עבר הירדן הוה צד המערבי. וכ"כ הכפתור ופרח (מח). אבל **תוס'** [בכ"מ] נקטו דקאי אעבר הירדן המזרחי [ארץ ראובן וגד].

א. ואפשר דכוונתם דעכ"פ היו לומדים את זה כתורה שבע"פ, והא דניתן כתורה שבכתב הוה 'טירחא'.

ב. והתוס' רי"ד כתב דיש בה הזכרת השם, שלא תקרא שבועה אא"כ יש בה הזכרת השם [וע' בדברי הר"ן לעיל ב.]. ויל"ד לדעת **הראשונים** [ע' לעיל ב.] דשבועה בלא שם מהני מדין ידות, האם יש בו חומר זה.

אבל **המפרש** (וכ"כ **ר"א מן ההר** בשם **רש"י**) מבואר דקאי אנדר[ג]. [ומבואר דיש תוספת חומר בקונם במה שמזכיר את השם, וצ"ב[ד]]. ועפ"ז מתיישב הא דאמרי' 'חוץ מקונם וכו'. [אבל **הרשב"א** ל"ג 'קונם']. [ותליא בזה הפי' ב'נדרת במוהי', ע' ר"ן ושא"ר].

לב) **ר"ן ד"ה אמר.** דהא לא יחל, אבל אחרים מוחלים וכו' אהשבע שבועה נמי קאי. **והריטב"א** הוכיח דאפי' בשבועה שיש בה שם מתירין, דהא לדעת **הראב"ד** (הו' בר"ן ב.) אין מלקות אלא בשבועה שיש בה שם, ובגמ' שבועות כח. מבואר דאף במקום שיש חיוב מלקות שייך התרה.

והראשונים הביאו **דרב האי גאון** כתב דבדורות האחרונים[ה] אין כח להתיר שבועות כלל[ו]. ובפשוטו משמע מדבריו דלא נאמר התרה בשבועה כלל, **והראשונים** כת' דלא יתכן כלל, דדרשת אחרים מוחלים קאי אף אשבועה. וכן מצאנו דהתירו חכמים את שבועתו של צדקיהו (ע' לק' סה.).

והרא"ש (בפסקיו וכן **במרדכי** שבועות תשנח) כתב דהוה חומרא בעלמא שראו דבימיהם קילי נדרי, ותקנו שלא להתיר, ומתוך כך היו העולם נמנעים מלישבע. **והרמב"ן** כתב דליכא למיחש למילתא כלל. **והרא"ש** כתב דבמדינות אלו פרוצים בנדרים ובשבועות, ואם לא יתירו להם יעברו במזיד. ולכן יש להתיר להם נדרים ושבועות.

והרי"ף (בתשובה) כתב דלא מזקקין לשבועה, אלא במקום תקנה או מצוה. וע"י שיש פתח ברור קרוב לדרב אסי.

ועד"ז פסק **הרמב"ם** (שבועות יב יב) דאע"פ שמותר לשאל על השבועה[ז], ראוי ליזהר בזה, ואין נזקקין אלא מפני דבר מצוה או צורך גדול. ואם עבר ונשבע יעמוד בשבועתו, דכתיב נשבע להרע ולא ימיר[ח]. וכת' (בסו"ה נדרים) אבל נדרים מצוה להתיר דהמקיימו כאילו הקריב קרבן. וכ"פ **הרמ"א** (רג ג ורל). אבל סתימת **הרמב"ן** (כאן, וכן **השו"ע** שם) דאין בזה חילוק.

והכס"מ כתב צריך טעם למה נשתנה נדר משבועה לענין זה. **והלח"מ** תי' דדבר פשוט דשבועה חמור. **והש"ך** כתב דכתיב ולא ינקה.

והמרדכי (שבועות תשנח) ציין מקור לזה ממעשה דר' יהושע בן לוי (כתובות עז:) דאמרו משמים דכיון דלא נשאל מעולם שבועתו לא יעברו על דבריו, ומבואר דמצווה שלא לישאל. והק' אמאי לא הוזכר [במשנה לע' טז.] חומר בשבועות מבנדרים לענין זה, ותי' דבדבר זה יש גם חומרא בנדרים, דמצווה לישאל.

לג) **ר"ן ד"ה חוץ.** אבל הרשב"א כתב וכו' אבל במעמיד דבריו צריך שאלה. **הקר"א** הקשה דכיון דנדר בתנאי מה שייך שיעמיד את דבריו, ובנדרי שגגות לא מצאנו מעמיד את דבריו. **ובס' החינוך** (תו) כת' דבכל ד' נדרים אם מעמיד דבריו דדעתו לידור הוה נדר. **והמנח"ח** (תו ב) כתב דבשלמא נדרי זירוזין מבואר בירושלמי, אבל באינך צ"ע.

ומבואר דנדרי שגגות אינו תנאי גמור, אלא גילוי דעת. ומש"ה אם דעתו היה להיפך חל שבועה [וע"ע לקמן].

ג. והריטב"א כת' דלרב אסי אין מתירין שום שבועה אף בלא הזכרת השם [וכר"ן], או נדר בהזכרת השם.

ד. **והמאירי** הביא **י"מ** שכשנשבע ומזכיר את השם הוא מדקדק וגומר בדעתו לידור אף לכשלא גנבה. ואומר מחמת שגנבה להראות פנים לדבריו. ומש"ה צריך שאלה.

ה. והוסיף דמשנות מר יהודאי גאון לא נשנית מסכת נדרים בישיבה.

ו. וכתב דהנשבע לאסור את אשתו, יגרשנה ולא תתחלל שם שמים, ולא מתירים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו, דרחמנא אמר לא תשא, וכי לא ינקה, וכתיב נשבע להרע ולא ימיר.

ז. ואין בהם דופי, וממי שליבו נוקפו אינו אלא שמץ מינות.

ח. אבל **הראב"ד** כתב דדוקא בשבועה שנשבע להרע לעצמו, אבל נדרים מצוה להתירו. [**והכס"מ** נקט דכוונתו להסכים לחילוק הרמב"ם בין נדר לשבועה]. **ובהג' אמרי ברוך** (יו"ד רל) באר דכוונתו דראב"ד דדוקא שבועה להרע לעצמו ילפי' מהך קרא.

לד) **לא מרי כולא וכו'. הר"ן** (לע' ב.) הביא מכאן דהזכרת השם הוה שבועה, אפי' בלא לשון שבועה. אבל **האו"ש** (שבועות ב ו) כתב לדחות דכיון דאמר 'לא' 'לא' תרי זימנא נחשב לשון שבועה [כדאיתא בשבועות לו.]. [אמנם **תוס'** (שם) כת' דאינו שבועה גמורה אלא שצריך ליזהר בדבריו לא יחשב ללשון שבועה].

ו**בחי' חת"ס** (שם) הביא דמוכח בזה דאף שם בלשון לע"ז נחשב שבועה. וכבר עמד בזה ב**שו"ת מהר"ם רוטנברג** (ד ו) בשם **ריב"א**, וביאר דכיון דנדרים ושבועות מהני בלשון לע"ז, ה"ה שם דידהו[ט]. וכתב דעב"פ מהני מדין יד, דשבועה בלא שם מהני מדין יד. [וכ"כ **הרא"ש** שבועות ד כד], וה"ה שם בלשון לעז לחוד הוה יד [והו' **בש"ך** רלז ב].

ו**הרמב"ם** (שבועות ב ב) פסק דהמזכיר כינוי השם בכל לשון מהני לשבועה[י]. **ורע"א** (ק כה) הביא מזה דיש איסור לא תשא דאורייתא אף בשם בלשון לע"ז. ועפ"ז דן לענין ברכה לבטלה. [עי"ש].

לה) **ר"ן ד"ה נדרת אדעתא דהכי. וי"מ** וכו' **והתענה** מקצת אותו זמן, [המשך כג.] ואילו היה נתחרט על עיקר הנדר יאבד שכר תעניותיו וכו' תוהא על הראשונות[יא], לפיכך לא היה מתחרט. ו**האחרונים** הק' דיכול להתחרט על קבלת הדבר בלשון נדר, וכנוסח התרת נדרים בסידורים שלנו [בערב ר"ה] שמתחרט על הנדר ואינו מתחרט על קיום המעשים. ו**המחנ"א** (טז) הביא מדברי הר"ן דאין פותחין בחרטה כה"ג, דאינו מתחרט על גוף הנדר. ועוד מבואר דהנודר תענית כמה ימים צריך חרטה על הכל.

והמחנ"א כתב ליישב [הנוסח דערב ר"ה] דנהגו לבטל משום שחוששין שמא עבר על נדרו. וכשעבר על נדרו הוה פתח גמור [ולא רק בגדרי חרטה], ומהני בלא חרטה.

ו**האחרונים** דנו די"ל דכוונת הר"ן בתענית דל"ש תענית בלא קבלה, ובתענית ל"ש שיתחרט על עצם הקבלה[יב].

לו) **שם. והתענה מקצת אותו זמן.** ובא להתיר את הנדר ע"י פתח, וכה"ג לא הפסיד שכרו. ויש שפי' הטעם דחל התרה רק על התעניות שנשארו. ו**האחרונים** הק' דנדר שהותר מקצתו הותר כולו[יג], וע"י שבטל הנדר מכאן ולהבא יפסיד את הצומות שצם עד עכשיו [שיחשב כאילו צם בלא קבלת תענית[יד]]. ועוה"ק **החוות יאיר** (טו) דע"י שישאל על התענית, נמצא שתפילת ענינו שאמר הוה ברכה לבטלה[טו]. והחוו"י כת' דמתירין רק את הצומות מכאן ולהבא, ולא אמרי' נדר שהותר מקצתו היכא שהותר ע"י חרטה[טז]. ועוד היכא דמעמיד דבריו, שאומר שהיה נודר חוץ מיום פלוני ופלוני [ע"ע לק' כו]. ו**החוו"י** (קבט בסופו) כת' דלכתחילה יחזור ויקבל על עצמו כל תענית בפנ"ע במנחה שלפניו, שלא יפסיד שכרו ולא יהיו ברכותיו לבטלה[יז].

אבל בפשוטו מבואר מדברי הר"ן דנעקר כל הנדר למפרע, ואפ"ה לא הפסיד שכרו. דבשעת הצום נעשית

ט. ויל"ד בזה, דעיקר השבועה מהני בכל לשון, כיון דהוה דיבור שאוסר עצמו. אבל אין ראיה דיש בזה חומרת שבועה בשם, שהרי קדושת השם חמיר בעיקר הלשון.

י. והרמב"ם אייירי דאמר ג"כ לשון שבועה.

יא. ע"פ הגמ' (קידושין מז:).

יב. אך הביאו דיש גדר 'קבלת תענית' דאינו מחייב בגדרי הנדר, וכ"כ **הפוסקים** (מג"א תקסח יא ותקסג, הו' **בביאו"ה** תקסב ד"ה שרגיל) דהעונה אמן אחר דברי הש"ץ [בקבלת תענית בה"ב] נחשב קבלת תענית לענין שיכול לומר ענינו, אבל אינו נדר להתענות. דיש גדר קבלה שאינו גמורה.
אך גוף הדבר צ"ע, דלכאורה הא דבעי קבלת תענית דאל"כ הוה פת בסלו. א"כ מה שייך קבלה חלקית. ויש שביארו דצריך קבלה שיחשב 'יום צום'. אך י"ל דל"ש לקרוא ליום שם תענית בלא נדר תענית. אבל כשהציבור קבעו תענית, אף היחיד יכול להצטרף עמהם בלא קבלת נדר תענית. [ודוקא כה"ג מהני קבלת אמן אחר הש"ץ בלא נדר תענית].

יג. [ואפשר דכל צום לאחר שכבר עבר א"א לישאל עליו, כיון דאין נפק"מ (וכדאי' שבועות כח). ומש"ה לא שייך אף גדר בטלה מקצתה.

יד. ו**החוות יאיר** (טו) כת' בשלמא על שאר סיגופיו דבלא קבלה שכרו אתו ל"ק משכ"כ בתענית דמ"מ אין לו שכר תענית. אבל בסימן קכט כת' דמ"מ יש לו שכר עינוי נפש.

טו. דע"י שאלה פקע ממנו שם 'יום תענית', וציער עצמו לחינם.

טז. וכדעת הרמב"ן (בר"ן לק' כז.). אבל **הר"ן** (כאן) אייר שהתירו ע"י פתח, ואפ"ה מבואר דלא אמרי' דהותרה מקצתו.

יז. וכת' (בסי' טו) דהוה לכתחילה לרווחא דמילתא, אבל מדינא לא הפסיד.

דרך תענית, ע"י קבלת התענית[יח]. ועי"ז אמר ענינו בתפילתו. ולא איכפ"ל דנעקר הנדר אח"כ[יט]. [וע"ע חי' ר' ראובן יד].

לז) **פתח פיתחא לנפשיה. הר"ן** ושא"ר כת' דמצא פתח, שיתירו לו אחרים. וכ"כ **תוס'** (ב"ב עד.) שחכם אינו מתיר לעצמו. דדרשי' (לק' פא:) לא יחל דברו אבל אחרים מוחלים לו.

אבל **הרשב"א** הביא בשם 'פירושין' דדוקא להתיר בחרטה אינו מתיר לעצמו. אבל ת"ח יכול להתיר לעצמו ע"י פתח, אם מצא דבר שלא נדר אדעתא דהכי. דכי כתיב 'לא יחל דברו' [דדוקא אחרים מוחלים לו] דוקא בחרטה. והרשב"א כתב דאינו מחוור כלל.

[ודעת הפירושים על דרך סברת **המבי"ט** (הו' כא:) דנדר שניתר בפתח אי"צ שאלה מדאורייתא. והפירושין נקטו דאף מדרבנן סגי במתיר לעצמו[כ]].

דף כג.

לח) **דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן. הנמוק"י** פי' דשכיח שיבקשו עילה להכות רבנן, ויעלה ע"ד דמשום דמצערי רבנן אנדרי. א"נ שכיח שמפקירים מעשיהן, להכות מאן דמצער רבנן. [וע"ע ברא"ש]. **והמהרי"ט** (ב אה"ע יב) הביא מכאן דאע"ג דלא שכיח דאפקורי יחוסו על כבודן של רבנן, מ"מ כיון דשכיח מצד עצמו שיכה רבנן נחשב פתח דשכיח[א].

אבל **המאירי** כתב בשם **גדולי הרבנים** שהיה ראוי לכך משום עונש שציער את החכמים. והביא דמכאן למדו דכל עונש המגיעו, ומצדיק עליו את הדין הוה פתח. שדרכי עונש מצויים.

נולד

לט) **האי נולד הוא וכו'**. ודעת רבנן (במשנה לקמן סד.) דאין פותחין בנולד, אבל לרבי אליעזר פתוחין בנולד [וע"ע לקמן סד.].

מ) **א"ל האי לאו נולד דשכיח וכו'. הראשונים** הביאו מכאן דפותחין בנולד דשכיח, וכמ"ש **הרא"ש** דהא דלא פותחים בנולד הוא משום דלא מסיק אדעתיה, ולא הוה חרטה מעיקרא. וכ"כ **תוס'** (נזיר לב.) דבענינים שרגילים לבא שפיר מסיק אדעתיה[ב] בשעת נדר, וכי נדר דעתו שאם יבוא א' מהדברים יתבטל נדרו [והוה פתח].

אבל **הרמב"ם** (שבועות ו יב) סתם דאין פותחין בנולד, אא"כ ניחם הוא מעצמו מפני הנולד ונהפכה דעתו [ועי"ז הוה חרטה מעיקרא][ג]. **והראב"ד** השיג דבנולד מצוי מתירין. [והביא כן מסוגיין, וכן לק' סד: עי"ש]. **והכס"מ** כת' דלרמב"ם אף בסוגיין איירי דניחם ונתהפכה דעתו [ונתחרט] מפני הנולד [והו' חרטה ע"י הנולד]. **והחת"ס** תי' דהא דקיימים אפיקורתא דמכים רבנן בלי טעם, לא נתחדש דבר זה אחרי הנדר כלל [ועדיף מנולד דשכיח].

והלח"מ כתב דכוונת הרמב"ם דמהני נולד המצוי, ודוקא אם מתחרט מחמת זה [וזה כוונת הרמב"ם דניחם וכו']. אבל אם בשעת הנדר היה אומר שרוצה שיהא דבר זה, לא הוה חרטה גמורה ואין מתירין. אבל נולד שאינו מצוי ל"מ כלל.

בגמ' (נזיר לב:) איתא דאע"ג דאין פותחין בנולד, אבל פותחין בתנאי נולד. **ותוס'** (נזיר לג: ד"ה אבל) ביארו שאומרים לו אילו יאמרו לו שיחרב ביהמ"ק וכו'[ד], והוה דומה לחרטה (דסוגיין) **די' בנ"א** שיפייסוך. שאין לחלק מאיזה טעם הפיוס, ואפי'

יח. ויש שביארו דכיון דבקבלת נדרו נדר לצום, עי"ז חל שם תענית. ואף דאח"כ נעקר הנדר, מ"מ נקרא 'יום צום' [וקבלת הנדר הוה רק תנאי שיחשב תענית]. וע"ע חי' ר' ראובן.

יט. אבל אילו היה נעקר ע"י חרטה היה בזה משום 'תוהה על הראשונות'. ועויל"פ דהיכא דנעקר ע"י חרטה נחשב שנעקר עצם קבלת הצום [למפרע], ומש"ה לא הוה יום צום והפסיד שכרו.

כ. אמנם קצת משמע בדבריהם דהוה 'דין חזרה', וכל זמן שלא חזר בו הנדר קיים, אלא דבזה לא נתחדש דאינו מתיר לעצמו. וצ"ע.

א. ומזה למד לענין תנאי בגט דדבר ששכיח שיבא מסיבות קרובות, אף דבא מסיבה רחוקה נחשב מתקיים התנאי.

ב. לכאורה כוונתו דאילו היה מעלה ע"ד היה מתנה דלא יחול הנדר על הצד הזה [ולא בעינן שחשב ע"ז בפועל]. **והכס"מ** (שם ו יב) כת' דאילו היה יודע דדבר זה עתיד להיות לא היה נודר [וכוונתו ע"ד הנ"ל].

ג. **והרדב"ז** כתב דדוקא אחרים אין פותחין לו בנולד, אבל פותח לעצמו.

ד. אבל **בטור ושו"ע** (רכח יג) איתא אילו ישקרו שנחרב כבר.

משום דבר נולד. **והרמ"א** (רכח יג) **הביא** (בשם **רא"ם** במרדכי שבועות תשנט) **דאם מתחרט מעיקרו מכח הנולד מהני, ורק ל"מ להחשב פתח. והט"ז** (שם יז) **כתב** דכ"מ **ברמב"ם** (הנ"ל) **דאם ניחם מפני הנולד ונהפכה דעתו מהני.** [והביא דכ"מ בשו"ת הרשב"א הו' בסמוך].

והט"ז יישב עפ"ז הא דר' עקיבא התיר נדרו של כלבא שבוע (כדלקמן נ.), **דתוס'** (כתובות סג., וכן **הר"ן** לקמן נ:) הקשו דהוה נולד שנעשה גברא רבה. ותי' דדרך ההולך ללמוד שנעשה אדם גדול [ונחשב נולד שכיח]. **והט"ז** תי' דהתירו בחרטה, דנתחרט מעיקרא ע"פ הנולד.

מא) **אילו הוה ידעת דעברת וכו'. בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות רנה, הו' בב"י רכח) **הביא מכאן דמי שנדר שאם יעשה מעשה לא ישתה יין, ושוב עבר על המעשה ההוא, דנחשב דבר זה לפתח. שאומר אילו היה יודע שהיה עובר לא היה נודר. וכתב דאין לחלק דבמקום דתולה בדעת עצמו גרע, דה"נ כאחריני דמי דהיצר עשוי לתקוף. וכת' דמהאי טעמא לא אמרי' דהוה נולד, דשכיחי שנשים שיעברו על רצון בעליהם, ושכיח יצה"ר. וחרטה נמי נולד הוא, אלא דשכיח הוא.**

אבל המאירי ביאר דבסוגיין הוה כעין נדרי זירוזין[ה], **ולכן מהני פתח זה. וכת' דאף דאין זה נדרי זרוזין לגמרי, מ"מ דומים להם מעט. שגמר דעת של נדרם הוא להעמיד דבריהם על כל פנים, ושהם סבורים שלא יהו נשותיהם עוברות על דעתם** [עע"ש].

ועפ"ז כתב דאין ללמוד שאם עבר על שבועתו [בשוגג או במזיד] שיהני כפתח.

ובשו"ת הרשב"א (שם) **כתב עוד דקרוב הוא לומר דבנדר כזה פותחים בחרטה דהשתא. כיון דאין כוונת הנודר לידור מחמת עצמו** [דאינו רוצה את הדבר הנאסר], **אלא נתכוון לקנס, ולכן אינן נדרים חזקים ומהני חרטה דהשתא**[ו].

והב"ח (רכח יב) **הקשה** דה"נ בסוגיין אביי נדר בתנאי, **וכקנס, אמאי לא יהני חרטה דהשתא לדברי הרשב"א. ותי' דעיקר נדרו הוה מחמת עצמו, משום דאינו רוצה שתשיא וכו', וחפץ בנדר מחמת נזקו ואינו קנס בעלמא.**

מב) **ומי שרי הכי וכו'. פי' הר"ן** דהנדר גופיה מוכיח מהיפך הפתח. [דעצם מה שנודר סותר לחרטה. קמ"ל דמ"מ לא היתה מדעת שלימה].

מג) **מלעלות לרגל**[ז]. **הרא"ש** כתב שהיו מתקבצים לשמוע הדרשא. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר שר' יוסי חי לאחר החורבן, ולא היו עולים לירושלים. אלא לשמוע הדרשא. אבל **המהרצ"ח** ציין דהיה מנהג אף אחרי החורבן לעלות לירושלים[ח].

מד) **ר"ן ד"ה והיתר נדרים.** ה"נ בעיא סמוך, וזהו דעת **הרמב"ן**[ט], אבל **הרמב"ם** (שבועות ו ה) דחכם מובהק מתיר נדרים ולא בעי סמוך. וכ"כ **תוס'** (בכורות לז: ובפסקי הרא"ש כאן) דסגי בכל מופלג בחכמה[י].

ה. דהא שהדירה היה כדי לזרזה שתעשה רצונו, ולא היו פיו ולבו שוין.

ו. והביא ראיות דבכה"ג אף שנדרו מחמת הכרח, אפי' הכי הותר נדרם. ואף דודאי לא נתחרטו מההכרח הראשון.

ז. אי איירי במצוות עלייה לרגל, נשים פטורות דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא. אלא דנח' התנאים (עירובין צו:) האם אשה רשאית לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא, ור' יוסי ס"ל דנשים סומכות רשות [והביאו שם מהא דאשתו של יונה היתה עולה לרגל].

ח. והביא מכמה מדרשים דהזכירו עולי רגלים בזמן התנאים [שלאחר החורבן], וכן משמעות הש"ס בכ"מ.

והר"ן (תענית ב. בדה"ר) הביא דאף לאחר החורבן היו מתאספים לירושלים, וכמו שנוהגים היום. וכן הביא בס' כפתור ופרח (ו), **והתשב"ץ** (ג רא) ובשו"ת מהרי"ט (א קיד).

ט. כ"ד הרמ"ה (ב"ב קכ: אות סד, והו' בר"א מן ההר לק' עח. ויבמות כה:) דבעינן סמוך בישיבה, והדיוטות הוה לא סמיכי.

אך לא מצאנו דברי היכן כתב הרמב"ן כן. [ובהלכות הרמב"ן (בסוגיין ז. בדה"ר) הביא דין מומחה ולא פירש]. **והרמב"ן** (סנהדרין כג.) כת' דמומחה לרבים פי' שהוא בדוק לרבים, שהכל יודעין בו דגמיר וסביר. וסגי שמומחה להם, ול"צ מומחה לדיני תורה, שאינו סמוך להחשב 'רבי'. והוא הנקרא **חכם** (בכורות לז.). **והנמוק"י** (לק' עח. כה. בדה"ר) **הביא** שהרא"ה הביא דדעת הרמב"ן דל"צ סמוך, והיה דוחה הראיות שהביא הרשב"א דבעינן מומחה סמוך.

י. ורשב"ם (ב"ב קכ:) פי' יחיד מומחה, בקי בגמרא כלומר רב מובהק.

ור"א מן ההר (יבמות כה:) כת' דכל חכם שיודע הלכות נדרים סגי. אבל **הר"ן** (עח:) כת' דדרשי' ראשי המטות, שנמסר הדבר ליותר מובהקים בדור. ועד"ז לשונות הרמב"ם ותוס' (הנ"ל) דבעינן 'מופלג' בחכמה.

ותוס' סיימו 'פסק' דבזה"ז אין נראה שיהא שום אדם חשיב מומחה. וכ"פ **בשו"ע** (רכח א). **והר"ן** (לק' עח: בסו"ד) חלק דסגי שהוא מומחה לפי דורו. וכן **הב"י** דייק מדברי הרמב"ם דכל שהוא מומחה בדורו מתיר, אף בזה"ז.

מה) **בא"ד ומיהו בעינן דכי מסברי לֵהו לֵסברו וכו'**[יא].

והריטב"א כתב שהרי ישראל בימי משה גמירי, ומסברי להו. **והט"ז** (רכח א) ביאר דבעינן דגמירי להו מה שלומדים עמהם. **והש"ך** (ב) כתב דלאו דין הוא וסגי בסברי קצת. אבל **הבס"מ** דייק דדעת הרמב"ם דאי"צ מסברו להו. [**והאחרונים** ביארו דנח' האם התרת נדרים בעי גדר 'בי"ד', וע' לקמן עח].

מו) **בא"ד ומסתברא וכו' במקום שיש חכם**[יב], **משום כבודו של חכם הוא דאיתמר, ולכתחילה הוא דלא.**

אבל **הרע"ב** (בכורות שם והו' בפתח"ת רכח א[יג]) משמע דאף בדיעבד ל"מ.

הרוצה להדיר חבירו - ביטול לנדר שידור

מז) **וכיון דאמר וכו' לֵא שמע לֵיה ולֵא אתי. הר"ן** כתב דהומ"ל דאמר בלחש. אבל בפסקי **הרא"ש** (ותורא"ש, וכן הו' בשיטמ"ק) **בשם ר"א ממיץ** תי' דלא מהני אם ביטל בלחש, דהוה דברים שבלב דלא מוכחי[יד]. ודוקא בביטל בפרהסיא הוה דברים דמוכחי ומועילת מחשבתו לבטל הנדר[טו].

[ואף כשנודר לעצמו[טז]. אבל **הר"ן** (בע"ב) הביא בשם **תוס'** דהיכא דחבירו מדירו ל"מ ביטול זו כלל[יז]].

והב"ח (ריא) כתב דכ"ז בלחש שאינו משמיע לאזניו והוה דברים שבלב. אבל במשמיע לאזניו חשובה אמירתו, כיון דהוה דיבור לענין ק"ש ותפילה. [וכ"פ **הט"ז** ריא ב]. ולפ"ז חידוש הרא"ם דבלא השמיע אינו 'דיבור' לענין ביטול נדרים[יח].

והש"ך (שם) חלק דמבואר ברא"ש דבעי פרהסיא דוקא, דבעי דברים שבלב דמוכחי לבטל הנדר. דאל"כ הדרא קושי' דיוציא בשפתיו.

ורע"א (בשו"ע שם) ביאר דאף דמהני שמגלה דכל נדרים שידור יהיו בטלים [כדאמרי' בע"ב], מ"מ היינו דוקא בשוכח בשעת הנדר [וע' בסמוך הגדר בזה]. אבל הכא איירי שזוכר התנאי בשעה שנדר, והוה נדר גמור [בלא טעות]. ומש"ה מה שביטל מעיקרא ל"מ אלא משום שבליבו עבשיו שלא יחול הנדר, והוה דברים שבלב [ול"מ לבטל המעשה], אא"כ הביטול 'מפורסם' בפרהסיא. [והו' גדר היתר בפנ"ע]. דכיון דהכל יודעים דגם בשעת נדרו לא נתכוון לידור מהני. אבל בלחש נחשב דברים שבלב, דרק המחשבה של השתא [שנודר רק כדי לזרז] עוקר הנדר מעיקרא[יט]. וכן ביאר **בחי' ר' שמעון** (יז). **והחזו"א** (קלו ו) כתב דיש לחוש בכל רגע שחוזר בו.

יא. **והשו"ע** (רכח א) כתב וגם ידעו להתיר בפתח. **והט"ז** ו**ש"ך** ביארו דשמא יזדמן להם נדר שצריך פתח. [וצריך שיהא ראוי להתיר כל סוגי הנדרים].

יב. **והחוו"י** (קכט) תמה דה**פוסקים** לא פי' דין זה. ונסתפק אי דוקא היכא שהחכם בעיר, או אף תוך התחום או ג' פרסאות, או שמא צריך להמתין שיחזור לעיר, וכה"ג ספיקות טובא דהו"ל לש"ס ולפוסקים לפרש.

יג. **והפתח"ת** (שם) כתב דעפ"ז אף בזה"ז דלא סומכים על היתר יחיד מומחה, מ"מ במקום שיש חכם אין להתיר ע"י הדיוטות. אלא ע"י רב העיר וב' נוספים. דלחומרא חיישינן שהוא מומחה. [ואף דנפסק דאינו מתיר לבד, מ"מ שייך דין זה]. אך הביא ד**החוות יאיר** (קכט) האריך בזה.

יד. כיון דנדר סתם, אע"פ שחשב בליבו. דהוה דברים שבלב דלא מוכחי, ואינם דברים.

טו. וכ"כ **השיטמ"ק** (בשם שיטה אחרת) דל"מ כשביטל בצנעא, דכיון שלא ביטל נדרו בפרהסיא רק חשב בלבו לבטלו ל"מ, דדברים שבלבו אינם דברים כיון דלא מוכחי.

טז. וצ"ל דבסוגיין לא נחשב נודר ע"ד חבירו, דאינו חייב לו כלל.

יז. **והשיטמ"ק** (בע"ב שיטה בשם ר' נתנאל) חילק דהכא כשחבירו מדירו בעי לומר בפרהסיא, אבל כל עומד בר"ה איירי בנודר מעצמו, ומש"ה סגי באמירתו בצינעא [וע"ע בסמוך].

יח. וכמה **אחרונים** הק' דמבואר **בתוס'** (גיטין לה:) **והרא"ש** (שם ד ח ולק' י ט) דמהני הפרת הבעל בלחש. **והלבושי שרד** (הו' בפתח"ת ריא א) תי' [לדעת הב"ח] דהתם איירי במשמיע לאזניו, אלא שאחרים לא שמעו דבריו. [והביא סייעתא נגד דברי הש"ך].

אבל **בחי' ר' שמעון** (יז, ושער"י ה כב ד"ה ובהאי, וכן החזו"א) כת' התם ודאי מהני בתורת הפרה, ודבר פשוט דל"צ קול רם בנדרים. אלא דהרא"מ איירי דוקא בגדרי מודעא שמבטל נדרי עצמו [שנדר בקול].

יט. וכתב **רע"א** דאם מבטל אח"כ תוכ"ד מהני [ע' בסמוך] אף בלחש. דכל שמוציא הדיבור מפיו לא מקרי דברים שבלב.

דף כג:

מח) **רא"ש ד"ה יעמוד בר"ה.** דבר מסויים נקט, וה"ה בכל עת שירצה, ולכל זמן שיקבע[א]. [וכ"כ שא"ר]. **והשיטמ"ק** הביא בשם **ר' נתנאל הקדוש** דדוקא בר"ה, דמתוך שהוא יום דין גומר בליבו לבטל, וה"ה ביוה"כ[ב].

מט) **כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל. הר"ן** (לק' עה: ד"ה הא) ביאר דכיון דשכח תנאו ה"ל נדר טעות ולא חל כלל, ומהני לבטל הנדר קודם שידור. **והר"ן** הוסיף דמ"מ ל"מ לבטל לאחר שנדר[ג], דכל נדר שניתר בפתח הוה נדר טעות, אלא [דגזיה"כ] דאינו מתיר נדרי עצמו. אבל קודם שנדר מתיר לעצמו.

והשיטמ"ק (בשם שיטה) כת' דכיון דהתנה אנן סהדי אם היה זכור היה מבטלו, והוה כנדר טעות. כנודר ע"ד תאנים ונמצא ענבים או נמצא אביו עמהם (ע' לקמן כה:).

והרשב"א (בסמוך) מבואר דהטעם דאמרי' דכאילו אמר להדיא דלא נדר אלא לזרז.

ורע"א (הו' בסמוך) ביאר דע"י שגילה דעתו אמרי' דאתקל מילולי, ואין פיו ליבו שווין.

וצ"ב אמאי נחשב 'טעות'[ד]. **ובחי' ר' שמעון** (יז ובשער"י ה כב) ביאר דאייתינן עלה משום התרת נדרים[ה], דהא דדרשינן לא יחל דברו אבל אחרים מוחלין לו, היינו אחרי שנדר. אבל קודם שיש נדר בעולם מהני 'לבטל' נדרי עצמו, ומגלה דעתו קצת דמה שיהא אח"כ לא הוה בדעת גמור. ועי"ז נחשב נדרי טעות. דאתי דיבור [הראשון] ומבטל דיבור[ו]. [וכעין מסירת מודעא במכר או בגט[ז]. וע' בסמוך].

נ) **אי זכור, עקריה לתנאיה וכו'. פי' הרא"ש והר"ן** דאל"כ למה הוא נודר עכשיו[ח].

ורע"א (בשו"ע שם) הק' דנימא דבליבו היה ע"פ התנאי, והוא בעצמו יודע מה שבליבו[ט]. [והאיך הגמ' מקשה בפשיטות דעקריה לתנאי[י]].

ורע"א דן היכא דזוכר את התנאי, ובליבו [בשעת הנדר] שיתבטל הנדר, האם מהני התנאי [וכמו היכא ששכח מהתנאי]. או דילמא היכא שזוכר את התנאי ואעפ"כ נדר הוה דיבור מעליא, והתנאי ל"מ כלל לבטל[יא].

ורע"א כת' [מהא דהגמ' לא תי' כן] מוכח דכל היכא דזוכר את התנאי ואעפ"כ נדר, ל"מ התנאי כלל[יב].

אבל **הרשב"א** הקשה דנימא דכיון דגילה שאין דעתו לנדור נימא דהוה כנדרי זירוזין. [**והר"ן** תי' דלא אמרי' כן אלא במידי דדרכם של בנ"א לזרז]. וכתב דהא דל"מ בסוגיין איירי בעם הארץ [וכמ"ש הר"ן בשמו]. וכתב דאם מסר מודעא על נדר זו במסויים, כגון מדיר את חבירו, אף בע"ה נאמן. כיון דהוציא הביטול בפיו.

א. **והרמב"ם** (ב ד) כת' דאומר מה שידור מכאן ועד י' שנים.

ב. **והשיטמ"ק** כת' דמהני אפי' בצינעא, והביא דנהגו לומר דוקא בפרהסיא, בקול רם ליל יוה"כ, ויש לחוש לזה.

ג. וס"ד דהר"ן דיכול לעשות שהנדר טעות אחרי שכבר נדר. וצ"ב האיך מהני, ולכאורה פשוט שנכלל בפרשת נדרים [לא יחל דברו] דלא מהני 'חזרה'. וצ"ל דס"ד דמהני לגלות שהיה טעות מעיקרא [ולא נחשב חזרה מכאן ולהבא, אלא גילוי דבריו דלא הוה בלב שלם].

ד. **ובחי' ר' שמעון** הקשה האיך אפשר לומר דאנן סהדי דאם היה זכור לא היה נודר, דאפשר דאפ"ה היה נודר. ועוד דבסמוך מבואר דצריך 'עקירת' התנאי, ומה צריך גדר עקירה.

ה. דגדר התרת נדרים הוה ע"י חרטה, שאומר שלא היה נדרו בדעת צלולה ככל הצורך. והחכם משוי ליה לנדר טעות.

ו. ועד"ז כתב **החזו"א** (קלו) דמבואר שם דהגדר דיש כח באדם לשלוט על עצמו בעתיד.

ז. [וע"ע חי' ר' שמעון (ב"ב כז) שהאריך בגדר מודעה דהוה פעולה מחודשת לבטל [ואתי דיבור ומבטל וכו']], ולא רק גילוי דעת שלא היה דעת שלם.

ח. **ובחי' ר"א מן ההר** הביא בשם **רש"י** דתלינן שביטל התנאי, אבל אם אמר בהדיא שדעתו שיתקיים התנאי, הנדר בטל. **ור"א מן ההר** חלק דכיון דזוכר בליבו שהתנה, ואפ"ה נודר הרי פיו וליבו שווין שדעתו לידור.

ט. ואין לומר דהוה דברים שבלב שהשומעים סבורים דהוה נדר, דשמא שכח תנאו, והשומעים אינם יודעים אם זוכר את התנאי.

י. ועד"ז הוכיח רע"א מדברי רבא, דהתנה ואינו יודע מה התנה. דמשמע מדברי רבא דצריך לומר בשפתיו ע"ד התנאי. ול"מ דבליבו נתכוון ע"ד התנאי.

יא. דדוקא היכא דבשעת הנדר אינו זכור כלל מהתנאי מהני מה שביטלו מקודם, ועי"ז דיבורו שאח"כ נחשב כאילו נעשה בטעות ונכשל בלשונו בלי דעת, וכאלו אין פיו ולבו שוים. דאלו ידע מהתנאי לא היה נודר.

יב. ואף שדעתו ע"פ התנאי הוה דברים שבלב.

והמהרי"ט דן אחרי שכבר ביטל התנאי, האם מהני לשאר נדרים בעתיד.

נא) **רא"ש ד"ה ולא ידע.** אבל אם היה זכור, אפי'

אמר ע"ד ראשונה אני עושה בטליה. כי דבריו סותרים זא"ז, הילכך אזלי' להחמיר. [משמע דאזלינן להחמיר מספק"ג]. אבל **תוס'** כתבו דכיון דאמר ע"ד ראשונה פשיטא דמהני המודעא. **והבית מאיר** (ריא) הקשה על הרא"ש דלא גרע מביטל בשעת נדר דמהני. [עב"פ בפרהסיא וכמ"ש הרא"ש בתחילת הסוגיה].

נב) **ר"ן ד"ה אי זכור.** לפי שאמר התנאי בשעת הנדר,

וכיון שהוא אומר בפירוש שע"ד תנאו הוא נודר א"א לומר דעקריה לתנאיה. ודעת הר"ן דבזה מהני אפי' בלחש, ודלא כרא"ם (הו' בע"א) דמהני רק בפרהסיא [וע' מש"כ בזה בע"א]. ובפשוטו משמע דתלי בשעת הנדר. **והחזו"א** (מג ד) כתב דלא נתברר השיעור זמן נחשב שעת הנדר, ומסתבר דוקא עסוקין באותו הענין"ד. אבל **הפרישה** (ריא ג הו' בש"ך שם א) כת' דלכאורה נראה דעיקר החילוק האם התנה בפירוש על נדר זה"ט, בין היכא שהתנה סתם ואומר אם אדור.

נג) **אמר אביי תני ובלבד שלא יהא זכור. הרמב"ם** (נדרים ב ד) כתב דהנדר בטל, אע"פ שלא הוציא החזרה עתה בפיו, שכבר הקדים החזרה קודם הנדר. והרמב"ם הביא **יש מורה** ומחמיר דצריך לזכור התנאי אחר הנדר תוכ"ד"ט". **והראב"ד** השיג דלא קאי אזכירת התנאי, אלא שצריך לקבל התנאי מיד תוכ"ד כשזוכר אותו, אבל אם [אח"כ] נזכר מהתנאי, ושהה כדי דיבור ולא קיימו, כבר בטל הנדר את התנאי.

והחזו"א העיר דאחרי שכבר נתבטל הנדר ע"י המודעא, האיך תחזור אח"כ. הא ליכא ביטוי שפתיים. וביאר דהנדר מיתלא תלי אם ברצונו לקיים את הנדר. **והשער"י** (ה כב ד"ה ובזה) ביאר דבהתרת נדרים יש תנאי שיתחרט, ואף דמהני מודעא לבטל הנדר, מ"מ חסר התנאי של 'חרטה'"י. ולזה מצטרף מה שמתחרט אח"כ [וכתב דבזה נח' היש מורה דבעי דוקא שיזכור תוכ"ד].

[ומבואר בדברי הרמב"ם דמהני חזרה בנדר ושבועה תוכ"ד, **והשער"י** (שם) ביאר דהמודעא מהני מעין התרת נדרים, ומדין אתי דיבור ומבטל דיבור, ולא רק גילוי דאינו רוצה. ועי"ש דהאריך.

ורע"א (בשו"ע ריא ד"ה בקול) הקשה א"כ מה הואילו במה שהדירו אלמנה על כתובתה [ע' תוס' גיטין לה:], ניחוש שחזרה בה תוכ"ד"ח". **ורע"א** נסתפק דהנודר ע"ד אחרים ל"מ חזרה תוכ"ד. [כיון שנדר על דעתם].

נד) **רבא אמר וכו'. הרא"ש והר"ן** כתבו דרבא מודה

לדברי אביי, וכן מסקנת **התוס'**. [**והכס"מ** כת' דכ"ד **הרמב"ם** (ב ד) דפסק כדברי אביי]. אבל בתחילת דברי **התוס'** נקטו דרבא פליג, דדוקא בשכח מקצת, והלכה כרבא. [וכ"כ בהג"מ (א) בשם **ריב"א**, והרא"ש (יומא) בשם כמה גאונים. וכ"כ הלח"מ וגר"א בדעת היש מורה ברמב"ם (הנ"ל)].

נה) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** ונראה שמה שנוהגים בקצת קהילות ביוה"כ"ט כל נדרי וכו' מתכונים

[וי"ל דהוה ע"ד משו"כ הראשונים (ב"ב מ:) דל"מ מודעא במכר לבטל מה שמכר אח"כ אא"כ יש קצת אונס במעשה].

יג. דלא הוכרע הלשון בגדרי דברים שבלב.

יד. **והחזו"א** כת' דאפשר [אפי' לאחר זמן, וכדברי הפרישה] אם אמר בפירוש שידור נדר זה ויבטלנו לא נחשב חזרה.

טו. שאמר למחר או לאחר שנה אני נודר שלא לאכול בשר והרי אני מבטלו מעתה הרי זה בטל, דהרי הוא התנה בפירוש על זה הנדר. ואין הדבר תלוי אי התנה עתה בשעת הנדר או קודם לכן.

טז. **והכס"מ** ביאר הטעם דלא מסתבר דאחרי דחל הנדר יבוא תנאי ויעקרנו. אבל **הלח"מ** כתב דכוונת המחמירים דלא קיי"ל כאביי, ובעי תוכ"ד. שהרי מהני חזרה תוכ"ד בתנאי. [וכ"כ **הגר"א**].

יז. ולפ"ז כל זמן שלא נודע לו, לא נתבטל הנדר. וצ"ע דלא משמע כן.

יח. **והחזו"א** תי' דבי"ד ישביעוה ויוסיפו תוספת לשונות אחרי השבועה, וא"כ לא תספיק לחזור בה תוכ"ד, כיון שאומרת תוספת הלשון לא תוכל לחזור בלחש.

יט. **ור"ת** (הו' בתוס') כת' דאף דבמשנה אי' שעומד בר"ה, תיקנו לומר כן ביוה"כ, דיוה"כ יש כנופיא טובא [דבטל מכל מלאכה], וסמוך הוא לראש השנה. וכן בפסוק (יחזקאל מ א) כת' בראש השנה בעשור לחדש, דאף יוה"כ נקרא ראש השנה.

לבטל נדרים שידורו וכו'. והביא דר' יעקב [**ר"ת**] (בס' הישר ק, הו' בתוס' ובפסקי הרא"ש) תיקן הלשון כן. ור"ת ביאר מה שאומרים 'ונסלח לכל עדת וכו' הוא משום דאם יעבור על נדרו צריך כפרה וסליחה, וכדאמרי' (נזיר כג. וקידושין פא) דנתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה.

נו) **בא"ד שנראה מלשונם שהם מתירים נדרים שעברו**[כ], **וזה אין לו ענין וכו'. ובפסקי הרא"ש** (כאן, ויומא ח כח באריכות, וכן **בתוס' רי"ד** כאן ועוד ראשונים) **הביא מדברי הגאונים** דנתקן על נדרים שעברו[כא], ומתירין להם שאם עברו על נדרם ינצלו מהעונש[כב].

ור"ת (הנ"ל, והו' בתוס') הקשה דבעינן יחיד מומחה[כג] או ג' להתיר נדרים, *ועוד* דחכם אינו מתיר בלא חרטה, *ועוד* דקי"ל (גיטין להז) דצריך לפרט את הנדר[כד], *ועוד* מי יתיר את נדרי החזן דאינו מתיר נדרי עצמו[כה]. [**וכ"כ הרמב"ן** (משפט החרם) דהיתר זה אינו מועיל מפני [וי"ג ארבעה] הטעמים ברורים שפירש ר"ת].

ובפסקי הרא"ש תי' דאנן סהדי דמי שעבר על נדרו מתחרט מעיקרא כדי להנצל מהעונש[כו]. [ולכן אומרים 'ונסלח וכו'].

והרמב"ן (משפט החרם) הביא י"א דאומרים כן משום נדרי שגגות ונדרי טעות של הציבור. והרמב"ן הוסיף כגון אותם ד' נדרים שהתירו חכמים, שאין צריכים פתח ממקום אחר[כז]. אבל לא עלה הדעת דמהני להתיר שאר נדרים וחרמים ושבועות.

והנמוק"י כתב דיותר נראה דלא אמרו כן לא לתנאי מודעא לעתיד, ולא להתיר נדרים שעבר, אלא שאומרים כן דרך תפילה, שלא יכשלו ושלא יענשו על הנדרים ועל השבועות. וכופלים אותו ג' פעמים כדרך וידוי בציבור.

נז) **בא"ד אלא שרבינו יעקב [ר"ת] היה מתקן הלשון וכו' די אסרנא בקמ"ץ. והיעב"ץ** (בהג' יעב"ץ, והו' בשע"ת או"ח תריט) כתב דעדיין הלשון אינו מתוקן, וצ"ל דנגדר או דנידר.

נח) **בא"ד וכתב הרמב"ם (נדרים ב ו) וכו' אלא בנדרים אבל לא בשבועות. ובהג"מ** הביא בשם **הסמ"ג** דכן איתא **בירושלמי** תנאי בנדרים ואין

כ. בפשוטו להנך ראשונים תקנו להתיר כל הנדרים של יחידים. אבל **המאירי** הביא בשם **הרמב"ן** (משפט החרם) דאף להנך ראשונים תקנו רק משום חרמות והסכמות הרבים, דצריך שכל הרבים יחד יתירו אותו. וס"ל דהציבור רשאין להתיר הסכמתם בלא פתח וחרטה, דנעשה כמו הנשבע על דעתו. [וע' רמב"ן שם שהאריך לדחות דלא מהני].

כא. והביא כן **מר' סעדיה גאון**. [ועי"ש אריכות דברי שאר **הגאונים**]. וכ"ה בסדר רב עמרם גאון (ליל יוה"כ).

כב. **והראשונים** הביאו דמש"ה נהגו לומר ג' פעמים, כדין התרת חכם דהוה ג' פעמים [והביאו ראיה דלא כר"ת]. **ור"ת** דחה דאף אי לא הוה התרת חכם אמרי' ג' פעמים, דכן לשון חז"ל משולשים [כדאי' (מנחות סה., ועד"ז פרה ג י) מגל זו, קופה זו ג"פ].

[והא דכל היתר חכם אמרי' ג' פעמים (וכ"פ השו"ע רכח ג) צ"ב הטעם. ויש שפירשו הטעם בזה דדברי חז"ל משולשים].

כג. **וראבי"ה** (תקכח, וכן בפסקי הרא"ש) תי' דהש"ץ מתיר להם בהסכמת הרבים [ועי"ז נחשב ג' שהתירו]. ועוד כת' שקוראים הציבור עם הש"ץ, ויש כאן ג' מתירין. **ובס' המחכים** (הו' בארחות חיים א כט) תי' שמורידים שליח ציבור זקן ורגיל, והוא כמו מומחה.

כד. [ובפשוטו אף בדיעבד אינו מותר אם לא פירט, וכ"פ **בשו"ע** (רכח יד), וע"ע לקמן סה]. **והרא"ש** תי' דדוקא מי שבא לפני חכם להתיר נדרו אמרי' צריך לפרט הנדר, דאולי נדר בדבר מצווה וכו', אבל בכה"ג אי"צ לפרט. **והתוס' רי"ד** כתב דאנחנו אין אנו מתחרטים על מה שאנו זכורים כ"א על מה ששכחנו.

כה. [דנהגו דרק החזן אומר הנוסח]. **וראבי"ה** (שם) כת' דנהגו שכל הציבור קוראים עם הש"ץ, ועי"ז הוה לכל הפחות ג' מתירין, אף לנדרי הש"ץ. **ובס' המחכים** כת' דאם יש לש"ץ שום ספק שבועה ונדר טוב ויפה שיתירו לו ג' אנשים טרם רדתו לפני התיבה, ויהא זכאי. דלא כל כמיניה להתיר לו נדריו.

כו. ומי שעבר על נדרו נחשב טעם לחרטה, ולא נחשב נולד [וע' מש"כ בע"א בזה].

[ומשמע דאף דאינו יודע שעבר, ומחזיק בנדרו. מ"מ אילו היה יודע שעבר, ודאי מתחרט מעיקרא].

כז. [כן העתיק **רבינו ירוחם** (תולדות אדם יד ח"ב עמ' קו), אבל **ברמב"ן** לפנינו הגירסא ש'הן' צריכין פתח ממקום אחר, וצ"ב].

ובפשוטו כוונתו לדברי כמ"ד (לע' כא:) דאף ד' נדרים צריכין היתר חכם [אף שהפתח ברור], ובזה הקילו דמהני היתר כה"ג. וצ"ע דקי"ל דד' נדרים ל"צ היתר. ולכאורה צ"ל דכוונתו כעין ד' נדרים (ע' לע' שם), דכל נדר שיש לו פתח ברור [והוה נדר טעות] מהני אמירת כל נדרי. [ולפ"ז דעת הרמב"ן דל"מ היתר כל נדרי משום דבעינן חרטה או פתח. ואילו שאר הקושיות של ר"ת אינן מעכבות].

תנאי בשבועות[כח]. אבל **תוס'** (בסוד"ה ואת) דחו דקאי אדברים שבלב [וע' מש"כ לקמן כה.].

נט) **בא"ד ומיהו אמרו בתוס' וכו' אבל מי שהשביעו חבירו או הדירו, אין הביטול מועיל כלום דע"ד נשבע וכו'.** והביא דאסקינן (לק' כה.) דעל דעת משביעו. משמע אף דלא אמר להדיא דנשבע ע"ד [וע"ע לקמן שם]. **והמחנ"א** (שבועות ו) דן האם איירי דוקא היכא דמכריחו לישבע, אבל הביא **דבשו"ת הר"ן** (א) משמע דכל שנשבע להנאת חבירו. [וע"ע לק' כה. וסה.].

והמחנ"א הביא **רב"א** דכתב ע"פ דברי התוס' דכל הנשבע להנאת אחרים הוה כאומר ע"ד חבירו. והקשה דלקמן (כה.) לא משמע כן. והמחנ"א חילק דנאמן לפרש דבריו כל זמן שלא אמר ע"ד חבירו. אבל ל"מ מודעא כל זמן שנודר לטובת חבירו. שהרי סותר את דבריו של אח"כ. **והחזו"א** (קלו, וכן מג) כתב דדמי למודעא במכר דל"מ כלל אא"כ נאנס אח"כ [וביאר בזה דברי המהרי"ק, ע' בפוסקים רלב יד].

ס) **תנא קא מסתם, ואת דרשת ליה בפירקא. הרא"ש** פי' דהתנא סתם את המשנה, באופן שצריך להגיה ובלבד שלא יהא זכור[כט]. וצ"ב דלכאורה התלמידים טעו בזה, והתנא שנה להם להיפך[ל].

תוס' הק' אמאי לא חששו לכך ב'כל נדרי' [לדעת ר"ת דהוה מודעא להבא]. **והרא"ש** (יומא שם) הביא דה**גאונים** מחו אף לעשות התרת נדרים בפרהסיא, דאין ללמד להקל בפירקא. **ותוס'** תי' דאמרי' בלשון תרגום, והעם אין מבינים[לא]. ועוד דלא אמרו להדיא מותרין אתם. **והר"ן** כתב דמש"ה סתמו הלשון באופן שמשמע לשעבר.

סא) **איב"ל פליגי רבנן עליה דראב"י וכו'.** במדירו שיאכל אצלו. **והראשונים** הק' במה עדיף משאר נדרי זירוזין. **והרא"ש** (בתחילת העמ') תי' דאין דרך להדיר לזרז בדבר מועט כזה. **והר"ן** תי' דשמא נדרי זירוזין הוה דוקא בלוקח ומוכר דנתכוונו לג' דינרים[לב]. [אבל בסוגיין שיאכל אצלו ל"ש ליישב דבריו דכוונת התנאי באופן אחר].

והמאירי (במשנה) העמיד שהיה מסרב בו שיאכל, ואמר קונם עלי ככר זה אם לא תאכל עמי, והוא השיב קונם עלי אם אוכל. שלא היה דעתו לאכול או לא לאכול, אלא היה דעתו למשוך חבירו לרצונו[לג].

והמאירי כת' יראה דוקא היכא דהקוראו התחיל להשביעו, שיודע הוא שרוב בני אדם נמנעים מלאכול אצל האחרים, ולא גמר דעתו להעמיד דבריו שיאכל אצלו, אלא לזרזו בכך[לד]. אבל היכא דהמוזמן נשבע תחילה לא נחשב זירוזין.

כח. [ויל"ד האם הוה משום חומר דין שבועה. או משום דע"י התנאי נחשב שמוציא שם שמים לבטלה, והוה כעין שבועת שוא].

כט. **והרא"ש** הוסיף דמה שהתנא החסיר התיבות 'הרוצה שלא יתקיימו נדריו' לא נחשב שסתם, דאין פירוש אחר למשנה. וע"ב צריך להגיהו, ונחשב מפורשת.

ל. **והחזו"א** (נדרים קלו) ביאר דהתנא סתם במה שהרכיב ב' דינים לא זכור התנאי כלל, וזוכר שהתנה, ואינו יודע במה התנה. ותנא על תרוייהו ובלבד שיהא זכור. [וצ"ב דכ"ז לרבא, ולהדיא ברא"ש דלרבא לא נחשב שהתנא סתם. ודוקא לאביי. ולאביי לא איירי כלל בזכור ואינו זכור. אלא שהתנא טעה].

לא. **ור"ת** (ס' הישר שם) תי' דאנן דרשינן ליה בפירקא משום דהאידנא קולי נדרי טפי משני דרב (וציין גיטין לה.). [לכאורה כוונתו דע"ה כבר מזלזלין בנדרים, ומש"ה אין לחשוש שיזלזלו יותר]. וכת' דאף דשבועות לא קולי [אף בזה"ז] תקנו שבועות אגב נדרי. [וצ"ב דסוף סוף ילמדו לזלזל].

ועוד כת' ר"ת דשמא הקפידו משום עמי הארץ דאתו לפירקא, והיו דורשים ללעוזות בלעז ואתי לזלזולי בנדרים. **והמאירי** (במשנה) כת' דשמא לא אמרוה אלא לחשש עמי הארץ, ועכשיו אין עמי הארץ מצויים כל כך.

לב. וכשיטתו (ריש פירקין) דהיסוד של נדרי זירוזין משום דלא נתכוון בדוקא לסלע. [ולא משום דלא נתכוון לאסור אותו]. אך לדעת ראב"י כל היכא דמתכוון לזרזו לא נתכוון לאיסור הפירות [וע"ד דעת הרא"ש].

לג. משמע דנשבע לזרז שיתפשר לעשות כרצונו, וקמ"ל דל"צ שיאכל דוקא אלא יתאמץ לעשות כרצון חבירו. [אבל אילו אינו מתרצה כלל לעשות כדברי חבירו, א"כ הוה כמו עומד על שקל וכדעת הראשונים (בר"ן לע' כא. בסוף המשנה) דאינו רשאי ליתן בשקל].

לד. ואף השני עונה כחכמתו, לזרזו שלא יתעקש.

דף כד.

סב) **הר"ז יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם וכו' זהו כבודי**[א]. **הרא"ש** כתב אע"פ שכל פתח וחרטה צריך שאלת חכם, האי פתחא מוכחת טפי[ב]. מבואר דהוא משום דעי"ז בטל הנדר, וע"ד שאלת חכם. ומשמע דכל פתח וחרטה בעי היתר חכם משום דהוה אומדנא דאינו מוכח [וע' מש"כ בזה לעיל כא: ולקמן כה:].

אבל **הר"ן** (ד"ה כלום) כתב דזהו כבודי שאתכבד יותר כשיראו שאתה רוצה ליתן וכו'[ג]. מבואר דנחשב דעי"ז מתקיים התנאי. ועד"ז כתב **הרמב"ם** (ח יד) שהגיע אלי כבוד שנדרת בשבילי. **ובפסקי הרא"ש** (ח ד) כתב זהו כבודי, הריני כאילו התקבלתי[ד].

סג) **ר"ן ד"ה ואמרינן בירושלמי.** ז"א מפני כבודך דכו"ע ל"פ דשרי, כינן קיימין בסתם וכו'. אבל **תוס'** (לק' סג:) כת' דר' מאיר מודה ברישא. דס"ל בסיפא דאין רגילות שיאמר התקבלתי מאחר דמפצירו שיתן לבנו, אבל ברישא מודה דזה רגילות שיאמר זהו כבודי [וכ"כ **הרשב"א** כאן בשם **תוס'**].

סד) **ומודה ראב"י בהאי דנדרא הוי, דא"ל לאו כלבא אנא וכו'. הרא"ש** פי' דכיון דיש טעם לדבר [שיאסר עליו] אמרי' דנתכוון לנדר. [ויל"ד היכא דלא ידעינן דדעתו לכך, האם הוה ספק]. וע' ר"ן (בע"ב) אי קי"ל הכי למסקנא.

סה) **ר"ן ד"ה משום.** אבל במתני' וכו' ואחרים אומרים וכו' מתנה מרובה, משמע דעבד ליה נייח נפשיה וכו' הלכך שייך לאו כלבא וכו'. וכ"מ **ברא"ש**[ה]. **והר"ן** (בע"ב) כת' דתליא בב' פי' אלו אי פליג במסקנא.

סו) **קונם שאתה נהנה לי. רש"י** (גיטין עד:) פי' קונם תהא עליך, כל הנאה שתהנה ממני.

כאילו התקבלתי

סז) **הריני כאילו התקבלתי. פרש"י** (גיטין עד:) אלמא מחילה כקבלה. **המחנ"א** (שבועות י) הביא מדברי רש"י דגדר מחילה דהוה קבלת ממון[ו], ועי"ז נתקיים התנאי. וכ"מ מדברי **הרשב"א** (הו' בסמוך) דמהני מדין אפוכי מטראתא למה לי [כדאמרי' כתובות קי.[ז]]. **והקוב"ש** (ב"ב ב) ביאר עד"ז דעת **הראשונים** דמהני מחילה בתשלומי כפרה, דמחילה הוה כאילו נתקבל[ח].

והרמ"א (או"ח תרצה ד בשם **מהר"י ברין**) פסק דיצא יד"ח משלוח מנות אם המקבל מחל[ט]. **והק"נ** (מגילה א ז ט) הביא דמקורו מסוגיין[י].

אבל **המחנ"א** (שם) הביא **דהר"ן** (כתובות ע' בסמוך) ביאר הטעם דכל תנאי שהוא לטובתו אינו מתכוון

א. **הר"ן** כתב דאתה רוצה ליתן, ואיני רוצה לקבל. ובשיטמ"ק כתב לשנוא מתנות, ולפרנס את בני בעצמי.

ב. וכ"כ **הר"ן** (סג:) דאומד מוכיח הוא. וצ"ע דסתר למש"כ כאן. וי"ל דאמדינן דעתיה דמשום כבודו הוא. ועי"ז סגי במה שמתקיים הכבוד, ונחשב דנתקיים התנאי. ולא משום ביטול התנאי.

ג. וכ"כ **הנמוק"י ושיטמ"ק** שנתכוון לכבדיני בעיני הבריות, ולא לרויח נתכוונתי.

ד. ומשמע דיש כאן ב' סברות שצריכין זל"ז. [דע"י סברת אלא משום כבודי הוה תנאי לטובתו, ועי"ז מהני זהו כבודי, דהיינו התקבלתי וכבסמוך. וע' קר"א]. [אבל יל"פ כוונתו דלצדדים קתני, ד'זהו כבודי' קאי ארישא. והתקבלתי קאי אסיפא].

ה. ומבואר **בר"ן** (ד"ה יתר) דבמתנה מועטת ל"ש כלל סברת לאו כלבא. [ולכן הוצרך דס"ד דמייחד ודוקא נדר, ובזה קמ"ל יתר ע"כ]. אבל **רע"א** (במשניות ספ"ח) כתב דאף במתנה מועטת שייך סברת לאו כלבא, ובזה קמ"ל ראב"י דבמתנה מועטת לא אמרי' כן. וקמ"ל החילוק בין מתנה מרובה דאמרי' לאו כלבא.

ו. ולכאורה לפ"ז זהו ההגדרה בכל מחילה, ולא הוה גדר סילוק. וצ"ע. (וע"ע לקמן לג).

ז. דשנים שחייבים זה לזה, זה עומד בשלו. [ויל"ד האם הוה חלות הפקעת החוב ממילא, או דבעי אמירה וסילוק. אבל אפשר דעדיין חייב לו, אלא דבי"ד לא טורחים להוציא ממנו].

ח. ועפ"ז ביאר **הקוב"ש** הא דמהני מחילת חיוב כותל דהיזק ראייה, דכיון דכאילו שילם אינו חייב שוב לבנות [ועדיין צ"ב דהא עדיין מזיק לו עכשיו, ויתחייב שוב לבנות. ומשמע דכמו שאילו נתן מעות לניזק, על הניזק רמי לבנות, ה"נ במחילה].

ט. וביאר דאין אדם מקבל מנות בע"כ. [וצ"ב טעם זה].

י. **והפר"ח** (שם, הו' במשנ"ב שם כד) חלק. וע' **שו"ת חת"ס** (או"ח קצו).

שיתקיים התנאי בדוקא, אלא שלא יקפיד. וע"י שנתרצה לבסוף נחשב שנתקיים התנאי[יא]. ועד"ז דעת **הרמב"ן** (גיטין עו., הו' בר"ן שם לח: בדה"ר) דתנאי שהוא לטובתו, יכול להתנות עליו להחשב שלא נתקיים[יב].

והגמ' (גיטין עד:) דוחה דלענין תנאי בגט ל"מ מחילה [כקבלה] דלצעורה קא מכוין, ולא ציערה. הכא משום הרווחה והא לא איצטריך. **והמחנ"א** (שם) דייק לשון הגמ' להרווחה, משמע דעיקר הטעם דמעיקרא התנה לטובתו, ואינו מקפיד. ולא משום דמחילה נחשב מעשה קבלה. ולדברי **רש"י** עיקר הסברא דלצעורה, ובגט התנה שתצטער בנתינת מעות דוקא, ולא בסילוק חוב ממון.

והריטב"א (לקמן סג., כא. בדה"ס) כתב דה"ה כשהאריך לו זמן, מהני התקבלתי[יג] [ובזה ל"ש לומר דנחשב שיש קבלה ממש].

אבל **המאירי** הביא בשם **קצת הרבנים** לדייק דדוקא הא לא איצטריך, אבל אם עדיין צריך לא מהני מחילה זו. **והמאירי** חלק דכל שאמר כאילו התקבלתי מהני.

סח) **ר"ן ד"ה הריני.** דוקא בסמוכין על שולחנו. **הרשב"א** (ושא"ר) ביארו דדוקא בסמוכים על שולחנו הדבר תלוי בו, דנתכוון להרווחה שלו [ועכשיו יודע שהוא אינו צריך, ומש"ה אומר התקבלתי]. אבל בבנים שאינם סמוכים, שמא עדיין הם צריכים. ועוד כת' הרשב"א דכאילו התקבלתי מהני משום דאפוכי מטראתא למה לי [ע' בסמוך], דיכול להחזירם. ומש"ה דוקא בסמוכים על שולחנו[יד]. אבל בבן שאינו סמוך על שולחנו ל"ש אפוכי מטראתא.

סט) **בא"ד וכתב הרשב"א דדוקא בקיום מעשה וכו'.**

הרשב"א פי' שהרי א"א שלא יהא מה שכבר היה[טו]. אבל קבלת מעשה הרי מחילה כאילו מקבלו, והרי יכול לקבל ולהחזיר. **והרשב"א** (כתובות עג., הו' **בר"ן** שם לג: בדה"ר) כתב עוד דאפשר דאף בקיום מעשה לא אמרו אלא בתנאי של הרווחת ממון, דבממון אינו מתנה בדוקא אלא כאומר אם אצטרך, ולא נצרך. [והרשב"א חלק על הראב"ד דס"ל דהמקדש על תנאי מהני מחילת התנאי, דהוה כאומר נתקבלתי, וכבסוגיין. והרשב"א חלק דדוקא בתנאי של נתינת ממון].

והמחנ"א הביא **די"מ** (וכ"ד שו"ת הרא"ש מו ב) דמחילת תנאי בקידושין הוה משום אתי דיבור ומבטל דיבור. וכתב דבנדר ל"ש גדר זה, דאם יתבטל התנאי ישאר הנדר במקומו. והוא רוצה להתיר את הנדר[טז].

ע) **בא"ד ואיכא מאן דפליג וכו' אלא להשלים רצונו וכו'.** [וכ"כ הר"ן כתובות הנ"ל]. ולפ"ז בכל תנאי שהוא לטובתו מהני מחילה[יז]. **והקר"א** האריך בזה. **והבית מאיר** (רלב) הקשה ממעשה דאשתו של אביי (לעיל כג.), אמאי לא מחל לה על התנאי. וכת' דל"מ מחילה אחרי שכבר עברו על התנאי. ויש שדנו דכיון דבאמת הקפיד לא רצה למחול ולומר דנתקבל.

והנמוק"י (לק' סד:, כב. בדה"ר) הקשה לפ"ז בשבועת משה לישב במדין [דמבואר (לקמן סה.) דבעי התרה], ואמאי לא אמר אמר לו יתרו חמיו 'כלום נשבעת אלא משום כבודי, זהו כבודי'. ותי' דהשבועה היתה אף מרצון עצמו, מפני בריחתו ממצרים. ולא רק מרצון יתרו. ולכך צריך רשות יתרו והתרת חכם.

יא. [ויש לדחות דאף גדר מחילה כקבלה הוה דוקא משום דניח"ל בזה. דאל"כ בעינן שיתקיים התנאי ממש, וע"ד הא דאמרי' דהיכא דמקפיד לא אמרי' מה לי הן מה לי דמיהן].

יב. והנותן גט ע"מ שתתני לי ר' זוז, אם קבלה עליה שלא תקיים התנאי ולא תתגרש באותה נתינה בטל הגט. [עע"ש].

יג. וכתב דאף אחר הזמן אינו עובר שוב בשבועה, דבסתמא השבועה היתה רק על הזמן הראשון [ועי"ש].

יד. לכאורה כוונתו שזוכה במתנה שנותנים לבנים, ומש"ה האב יכול להחזיר לנותן. [**והר"ן** (ב"מ יב: ובנמוק"י שם) הביא בזה מח' האם האב זוכה במתנה שנותנים לבנו הסמוך על שולחנו. וע"ע **רמ"א** (חו"מ ער ב) ואכמ"ל].

טו. **והרשב"א** (כתובות שם, בצד הא') כתב אבל תנאי דשב ואל תעשה, הרי שור שחוט לפניך שהלכה, ואיך נאמר כמי שלא הלכה.

טז. ומבואר בדבריו דבעצם אף בנדר אמרי' דתנאי מילתא אחריתי, ואפשר לבטל את התנאי, ויחול המעשה. אבל **הגר"ג** (הו' לעיל טו.) חידש דתנאי בנדר אינו מילתא אחריתי, וצורת הנדר שנאסר ע"י צירוף הסיבות.

יז. ויל"ד האם גדר הדבר דתלה בידו לפרש את המעשה כאילו לא נתבטל התנאי [וכן נקט הרשב"א במה שהקשה]. או דהתנאי מיתלא במילוי רצונו, ולא בעינן שיתקיים התנאי כלל [וכ"מ ברמב"ן גיטין עו.].

עא) **ת"ש נדרי אונסין וכו' אי ראב"י וכו'. רע"א** בגהש"ס הקשה דילמא איירי במעמיד דבריו. **דהר"ן** (כא.) הביא בשם **הירושלמי** דבמעמיד דבריו הוה נדר. **והאחרונים** העירו דילה"ק כן מתחילת הסוגיה, וכה"ק **הרש"ש**[ח]. **והשלמי נדרים** הביא בשם **היד שאול** לתרץ דאף אי איירי במעמיד דבריו אילו לא היה אונס, אבל במקום אונס [אפי' דשכיחא] היה דעתו רק לזרז.

עב) **לא זמינא אדריה למזמנא וכו'.** בפשוטו משמע דהמזומן אסר על עצמו. [וע' **רא"ש** וקר"א ואחרונים]. **והתוס' הרא"ש** הקשה מה איכפת ליה שיאסרנו [ולמה אסר עצמו]. ותי' דחושש ליכשל בקונם. אבל **הר"ן** העמיד [דאף לדחייה] המזמין אסר, אלא לבקשת המוזמן.

דף כד:

עג) **מאי הוה עלה. תוס'** פי' הלכה כראב"י או לא. **והר"ן** כתב דהנידון האם קי"ל כראב"י אף במקום רבים. **והרא"ש** (כג:) כתב דאע"ג דמשנת ראב"י קב ונקי, דילמא הכא מסתבר טעמא דרבנן. **והשלמי נדרים** הביא מדברי **התוי"ט** (בלאים ב ט) דאע"ג דמשנת ראב"י קב ונקי, כשלא נתפרש טעמיה לא קי"ל כן. **והרא"ש** (עירובין ד ב) הביא בשם **ר"ח** דיש קבלה דהלכה כוותיה בק"ב מקומות ותו לא, ושמא הכא אינו ממנין ק"ב.

והרשב"א כתב הילכך אין לנו להחשיב זירוזין אלא מה שהוזכר בגמ', ואין לדמות שאר מילי. וכ"פ **הרמ"א** (רלב ג). **והגר"א** (ט) ציין ספק הגמ' (לעיל כא.) פחות מסלע [ומבואר דדוקא באופנים האלו דוקא].

עד) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** אבל לאידך פי' וכו' ולזה נר' דהסכים הרמב"ן (כא. בדה"ס). **והלח"מ** (ד ג) דייק דכ"ד **הרמב"ם**.

עה) **בא"ד דאלת"ה וכו' דלא כראב"י [דברייתא] וכו' היכי פסקי' כראב"י. רע"א** (במשניות לקמן שם) הקשה דילמא רב הונא פסק רק כראב"י דמתני', ולא כברייתא דראב"י.

נדרי הבאי

עו) **נדרי הבאי אמר קונם אם לא ראיתי וכו'. הר"ן** (כאן ושבועות כט. יב. בדה"ר) **כת'** דיש ב' אופני נדרי הבאי, היכא דגזים וכיון דדרך בני אדם לקרוא כן אמרי' דקושטא משתבע[א]. ועוד היכא דנדר ותלה בדבר שאינו, דאמרי' דלא נתכוון לאיסור הפירות[ב].

אבל **הרא"ש** מבואר דהכל הוה משום לשון גוזמא. דדרך בני אדם להוסיף על מה שראו, ולא היה דעתו לנדור, ודרך בנ"א לדבר כן. [דשייך גוזמא שנתכוון לספר דבר פלא[ג]]. ועד"ז כת' **התוס'** דדרך בנ"א לדבר כן, לאמת ולצדק דבריהם כשרואין מעשה יותר ממה שרגיל להיות. וכ"כ **תוס'** (שבועות כט. סוד"ה באומר) דאף קורת בית הבד הוה משום גוזמא, שאין דעתו לומר ממש בקורת בית הבד. אלא שראה נחש שהוא טרוף מאד קרוב לגבו[ד], ומשונה משאר נחשים[ה] וכו'. ואינו אומר כן אלא להחזיק ולאמת דבריו.

ותוס' (כאן) כת' דדוקא היכא דראה, אבל היכא דלא ראה שום אדם או שום נחש אסור. דלא עבידי אינשי דמישתעי הכי, כשלא ראה כלל. **והר"ן**

יח. ויש שתי' דהתם דעדיפי מינה קאמר, דתי' הגמ' לאו כלבא אנא, ולאו מלכא הם אמת להלכה. אבל כאן הגמ' נדחקת במקרה.

א. יל"ד אי הוה לשון בני אדם כפשוטו, שיוצא מצרים פירוש עם רב, א"כ הוה נדר ושבועת אמת כפשוטו, וכעין כינויים. ואמאי קרי ליה 'הבאי'. [ולכאורה צ"ל דסוף סוף הוה שקר, ואף דהדרך לדבר כן, והורגלו לשקר. אלא דלענין נדר ושבועה נתחדש דכיון דתוכן כוונתו מובן באופ"א לא נחשב שקר. וקרוב הדבר לדברי הרא"ש].

ב. **והר"ן** כת' כן רק בקורת בית הבד, אבל עולי מצרים הטעם משום דגזים. אבל **הריטב"א** משמע דהטעם בכולהו משום דאומדן דעתא ומוכח לכו"ע דאין דעתו לאסור פירות עליו, דא"כ אלא היה תולה נדרו בדבר. [אבל **לר"ן** ל"ש סברא זו בעולי מצרים. ואפשר דכיון דע"פ דרך גוזמא הוה אמת, מש"ה לא אמרי' כן].

ג. **והרא"ש** ביאר דאמרי' דהוא בעצמו ידע שלא היה כן, ולא היה דעתו לנדור. ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם דדרך בני אדם לדבר כן. [ולכאורה עיקר הסברא כמ"ש הר"ן דלא היה דעתו לאסור את הפירות על עצמו, אלא לספר דבר פלא].

ד. דבגמ' (כה. ושבועות שם, ע"פ פרש"י והר"ן) אי' דצוואר הנחש הוא טרוף, ולא גבו. ובזה תוס' נקטו דכשראה הצוואר הסמוך לגב גזים. [ובפשוטו תרתי קאמר, טרוף מאד, וסמוך לגבו. אבל **הרש"ש** פי' טרוף סמוך מאד לגבו].

ה. אבל **הר"ן** כת' דאין שום נחש טרוף כלל, ול"ש בזה גוזמא.

(שבועות שם יב. בדה"ר) כת' דכי תנן נדרי הבאי מותרין, דוקא בשראה מנין רב של אנשים שאפ"ל עליהם דרך גוזמא כעולי מצרים[ו]. דאי לאו הכי, דלא ראה כ"כ אנשים שיהא ראוי לומר מהם דרך גוזמא כעולי מצרים, לאו קושטא קאמר והפירות אסורין עליו.

והב"י (רלב ד) הק' דאטו קצבה יש לדבר, דיש אדם שכשיראה ק' בני אדם יאמר דרך גוזמא שהם כיוצאי מצרים. [ונתת דבריך לשיעורים]. והמפרשים כת' דמ"מ בעינן ששייך שיגזם.

והדרכ"מ (שם ג) הק' לדברי הר"ן דמ"מ מ"ש מקורת בית הבד, דאף שנדר בדבר שאינו אמת אמרי' לא נתכוון לאסור פירות עליו. והש"ך (רלב ז) כת' דהיכא דלא שייך גוזמא אמרי' דדעתו לאסור עצמו בפירות.

והקר"א יישב דדוקא בדבר דאינו יכול להיות אמרי' דלא נתכוון לאסור פירות, אבל עולי מצריים דיכול להיות לא אמרי' כן. [ויל"ד בזה].

עז) **שם. הבאי**[ז]. **הרא"ש** פי' דהיינו גוזמא ושפת יתר,

שמוסיף על מה שראה וכו'. **והר"ן** (כ:) כת' דהבאי הוה תרגום של שמיר שית (ישעיה כז ד)[ח]. **והנמוק"י** הביא בשם **תוס'** דהבאי הוא דבר דלא אפשר. **והשיטמ"ק** בשם **רא"ם** הביא דאיתא (יחזקאל כ כט) [גבי הקרבה על במה] 'אשר אתם הבָּאים עליה', והתרגום כתב 'משתטין' עלה. *ועוד* הביא דהוא לשון 'הוה' ורגילות. **והתוי"ט** הביא בשם ס' **התשבי** דהבאי פי' גוזמא בלשון יון.

עח) **אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים. ובשו"ע**

(רלב ד) איתא אם לא ראיתי כעולי מצרים [ולא הזכיר בדרך זה]. **והט"ז** (רלב ז) הוכיח דגרסי' בדרך הזה, דהא אפשר שראה ס' רבוא, כדאמרי' (ברכות נד., או"ח רכד ה) הרואה ס' רבוא מישראל ביחד מברך וכו'[ט].

והראשונים (רמב"ן שבועות שם, ריטב"א ונמוק"י כאן) הביאו בשם **הירושלמי** דאיירי בראייה א'[י].

והנמוק"י הביא עוד בשם הריטב"א בשם רבותיו דלאו דוקא דבר שא"א, דהוא הדין כל הפלגה רבה אע"פ שאפשר. והכל טעם אחד הוא שענין ההיתר בנדרים אלו לפי שהכל יודעים שאין מדברים כן בדוקא אלא להפלגה.

עט) **אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד וכו'.**

ובמשנה (שבועות כט.) אי' דהנשבע על דבר שאי אפשר הוה שבועת שווא, וכגון אם לא ראיתי[יא] גמל פורח באויר, אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד.

והר"ן (כאן) ביאר דהיינו בדבר דלא שייך גוזמא, וכיון דלא נתכוון לאסור הוה שווא, אבל היכא דשייך גוזמא אינו שבועת שווא[יב].

אבל **הרמב"ן** (בהלכות, ובחי' שם) כתב דאף בגוזמא הוה שבועת שווא. דדוקא כשנשבע 'אם לא ראיתי' הוה דרך גוזמא, אבל כשאומר יאסרו פירות עולם עלי אם לא ראיתי הוה שווא. [דדעתו שלא לאסור פירות כלל, והוה שבועה בעלמא לחינם[יג]]. אך הרמב"ן הביא בשם **רש"י** דהפירות אסורין, אבל אינו עובר משום שבועת שווא.

ו. ותוס' כת' דלא ראה אנשים כלל, ואילו **הר"ן** כת' דלא ראה מנין רב, שצריך שיתפרש דבריו שמנין זה נקרא עולי מצריים. [ואילו התוס' לשיטתם גדר הבאי הוה מחמת שנתכוון לגזם].

ז. ובגמ' (חולין צ: ותמיד כט.) אי' דברה תורה לשון הבאי [ובחולין הגירסא הואי], (דברים א כח) ערים גדולים ובצורות בשמים. דברו נביאים לשון הבאי, דברו חכמים לשון הבאי. [עי"ש]. **והרמ"ע מפאנו** (עג) הביא בשם מרי אגדתא לפרש, וסיים דהבאי ר"ת הנה ברכו את ה', שאין בדבריהם דבר בטל, ובלי ספק שיחתן [והיינו הבאי שלהן] צריכה למוד.

ח. כרם מלא קוצים או ריקנית [ע' ישעיה ה ו].

ט. [ומשמע דל"צ לראות את כולם בראייה א' כדי לברך. ויל"ד בזה].

י. [וא"א לראות בראייה א']. ולפ"ז מבואר דברכת חכם הרזים ל"צ ראייה א'.

יא. ובגמ' (שם) אביי אמר תני שבועה שראיתי וכו'. ורבא העמיד באומר יאסרו פירות עולם עלי אם לא ראיתי. [ע' בגמ']. ועד"ז נח' בפירוש הברייתא בסמוך.

יב. [וכ"מ בפסקי הרא"ש דגוזמא לא נחשב שווא, ע' בסמוך].

יג. ונחשב שבועת שווא כיון דהוה בחינם אף דהדבר אפשר [וצ"ב דלשון המשנה 'על דבר שא"א']. [ע' בסמוך].

והנמוק"י כתב דלוקה משום שווא, דהוה לשנות את הידוע. [ומשמע דקאי על כל המשנה[יד]. [והאחרונים העירו דעצם השבועה היא לאסור פירות בתנאי, והוא לא נשבע על עצם הדבר שראה, א"כ אמאי יחשב שווא. וע"ע משנת ר"א יא].

והרמב"ם (שבועות ה כא) כתב אם נשבע שראה גמל פורח באויר, ואמר שדעתו היה על עוף גדול, לוקה משום שווא. שבטלה דעתו אצל כל אדם[טו]. וביארו הנו"כ דאם אמר שנתכוון לגוזמא אינו שבועת שווא.

אבל תוס' (שבועות שם) בשם ר"ת[טז] (וכ"כ בפסקי הרא"ש בסוגיין בשם ר"י) דנחשב שבועת שווא משום שאוסר כל פירות העולם עליו [והוה שבועה דא"א לעמוד בו, ע' לעיל טו.[יז]]. אלא אשמועינן דאע"ג דלא אסרם אא"כ לא ראה. וסד"א שמה שראה עם רב קרי ליה עולי מצריים כדאמרי' אינשי, קמ"ל[יח].

ותוס' (שם) הק' דבמשנה (שם) הו"ל למיתני אם לא ראיתי כיוצאי מצרים[יט]. והר"ן (כאן ושם, והרמב"ן שם בשם ר"ת) תי' דלא הוה שבועת שווא, דהוה שבועת אמת על הגוזמא. ודרך בני אדם לישבע כן[כ]. והרמב"ן ביאר דאינו לוקה משום שבועת שווא אלא במילתא דלא חזא כלל, כגון גמל הפורח באויר שלא ראה שום בהמה וחיה פורחת באויר. אך אפ"ה בנדרים מותר, דהוה הבאי וגוזמא בעלמא[כא].

והשיטמ"ק (בשם רא"מ, ושיטה) כת' דבמשנה דידן לא הוזכר גמל פורח באויר ועל האיש שהוא אשה, דשקר הוא מכל וכל. ולא הוה הבאי.

ותוס' (שבועות כט.) בשם ר"ת הביאו דנדרי הבאי הוה משום שווא, שאוסר פירות כל העולם עליו. ויש איסור שבועת שווא ולא מצינו איסור נדר שווא. [וכמ"ש הר"ן לע' יד:][כב]. ומשמע מדבריו דהא דאי' (במשנה) דנדרי שווא מותרין, היינו משום דהוה שווא [שאי אפשר לקיימו[כג]] ולא חל הנדר. אך תוס' דחו דאף נדר שא"א לקיימו עובר לאלתר (והביאו כדלע' טו., וע' מש"כ לעיל שם). וע"כ דטעם המשנה משום גוזמא [הו' לעיל].

פ) **שבועות הבאי** *אסורין*. [כ"ה לפנינו, וכ"ג הרא"ש, והרמב"ן שבועות כט. הביא דכ"ג רש"י]. אבל הר"ן (ועוד ראשונים) גרס דשבועת הבאי *מותרין*, ופי' דהפירות מותרין [ע"פ רבא בסמוך דקאי כשאוסר את הפירות בתנאי[כד]]. אבל לוקה משום שבועת שווא [וכדאי' בשבועות שם][כה].

ואילו לגירסא 'אסורין' בפשוטו מבואר דהפירות אסורות. [והרמב"ן (שם) הביא יש שדחו דאסור

והאחרונים האריכו לדון האם כל שבועה דלא חל, כגון לקיים את המצוה עובר משום שווא [ועי' לעיל ח. ויח.]. ויל"ד דאף שבועת זירוזין, וכן מי שמסר מודעא על שבועתו או נשאל על שבועתו אמאי לא יחשב שווא.

יד. ולשיטתו ד'הבאי' הוה דבר שא"א, ומשום דאין דעתו לאסור. ולא משום דהוה גוזמא ונכלל בלשונו.

טו. ולכאורה כוונתו ע"פ הגמ' בסמוך [וא"כ מבואר דהא דאמרי' אדעתא דידן הוה משום בטלה דעתיה, וכמ"ש הריטב"א ור"א מן ההר].

טז. אבל הרמב"ן (ושא"ר שם) הביא בשם ר"ת באופ"א.

יז. וכדעת הרמב"ם דנחשב שבועת שווא, דאילו לר"ן אפשר שלא לאכול עד שיסתכן [הו' לעיל שם].

יח. וצ"ב אמאי לא אמרי' כן באמת, דהא הרא"ש [בפירוש] מבואר דאף שבועות הבאי מותר בפירות מדאורייתא. [ובאמת בתוס' שבועות משמע דכתבו דשבועות הבאי אסור מדרבנן רק אחרי שחלקו על דברי ר"ת].

יט. ועוה"ק תוס' (שבועות) דבמשנה דידן לא הוזכר גמל פורח באויר. והר"ן (כאן) תי' דבסוגיין לא חש להזכיר פורח באויר, דלא איצטריך.

כ. אבל קורת בית הבד ל"ש גוזמא, וכמ"ש הר"ן במשנה. [אבל לדעת התוס' והרא"ש אף קורת בית הבד שייך גוזמא. ואפ"ה מבואר דהוה שבועת שווא]. וכן ציין התוי"ט דתוס' הק' כן לשיטתם, דלא ס"ל כסברת הר"ן.

כא. ומבואר ברמב"ן דבמשנה דידן הטעם משום גוזמא [ולא כתב דהוה אומדנא בעלמא דלא נתכוון לאסור את הפירות, וכדברי הר"ן]. וקצת משמע ברמב"ן דסברת 'קושטא משתבע' מהני רק כלפי שבועת שווא. אבל בתנאי בנדרים תלי רק משום גוזמא והבאי בעלמא.

כב. ותוס' ביארו עפ"ז הברייתא (ע' בסמוך) דשבועות הבאי אסורין, משום שבועת שווא.

כג. ומשמע דאיירי במשנה דוקא שאמר יאסרו כל פירות העולם עליו. ותוס' (שם בסו"ד) דחו דנדרי הבאי הוה משום גוזמא, ואפי' אסר על עצמו פרי א' ל"מ.

כד. דתולה את האיסור פירות בדבר הבאי. [ואף שעיקר התנאי לא נתקיים וחל שבועה, מ"מ אמרי' דדעתו לגזם, ומש"ה לא חל שבועה]. והגליון מהרש"א ציין למח' ר"י בן תימא ורבנן (גיטין פד) בתנאי בגט בדבר שא"א לקיימו אי הוה גט, דהתנאי כמפליגה בדברים].

כה. ולדעת רבא (שם) במשנה שם איירי שאסר פירות עולם.

לישבע כן, דהוה שבועת שוא[כז]. **והרא"ש** פי' כיון דשבועה חמורה החמירו לאסור מדרבנן. וכ"כ **תוס'** (שבועות שם בסו"ד, וכן גיטין לה)[כז]. **והמאירי** (בא: וכן **התו"י** כאן) כת' דמתוך חומרן דייקי בהו אינשי טובא ובדוקא נשבע.

ובפסקי הרא"ש (וכן הרמב"ן ושא"ר שם) הביא דנח' בזה **בירושלמי**, ומסקנת הירושלמי כאן במעמידן, כאן שאין מעמידן. וביאר דכשמעמיד דבריו דלא נתכוון להבאי אלא שראה ממש[כח], חל השבועה.

והתוס' הרא"ש (שם) כתב עוד (בסו"ד) דבנדר אמרי' דדעתו לגזם, דבנדרים אזלי' בתר לשון בני אדם. אבל בשבועות לא אזלי' בתר לשון בני אדם. [וע"ע בסמוך].

ובחי' ר"א מן ההר כתב בשם **רש"י** (ורי"ץ בשיטמ"ק) דשבועת הבאי אסורין שהוציא בשפתיו שבועה. ובשבועה אזלי' בתר דברו, דבשבועות לא בעינן פיו וליבו שווין[כט]. ועד"ז **ראב"ן** כתב דבשבועה נשבע על דעת אחרים ולא על דעת עצמו[ל].

פא) **שם. הרמב"ם** (שבועות ג ה) פסק דשבועת הבאי פטורין [**והכס"מ** נסתפק האם פטור ומותר[לא], או דפטור מקרבן ואסור[לב]], שנשבע שראה כעולי מצריים, ושראה חומת העיר עד לרקיע. [והשמיט הא דתלה איסור פירות אם לא ראיתי. ומשמע דפטור קאי על עצם השבועה].

והראב"ד השיג דלא הוצרכו לומר דפטורין מקרבן, אלא כגון שאסר פירות העולם בתנאי, שלא נתכוון לאסור פירות העולם עליו אלא לחזק דבריו. וכתב דהוה ענין שבועת שוא[לג].

פב) **ודילמא האי גברא וכו'. ר"א מן ההר** פי' דקושיית הגמ' אמאי שבועות הבאי אסורות [לגי' דבשבועה אסור]. **והרשב"א** כתב דקושיית

והראשונים הק' דא"כ גמל פורח באויר הוה תנאי בעלמא, וגוף השבועה לא הוה שוא.

ותוס' (שם, וכן הרא"ש שם) פי' דלדעת רבא הוה שבועת שוא, מפני שאינו יכול לעמוד באיסור כל פירות העולם. [אבל אילו נשבע שלא יאכל היום אם לא ראה כיוצאי מצרים וכו', חל שבועה שלא יאכל היום. ולא הוה שבועת שוא]. [וצ"ע אמאי נקטו דוקא הנך דהוה שקר ידוע. ואם נאמר דהנשבע שלא יאכל לעולם אם אכל אתמול, דלא הוה שבועת שוא כיון דאינו ידוע שמשקר. א"כ בדוקא נקט גמל פורח בתנאי פירות העולם דהוה שבועת שוא].

אבל **הר"ן** (כאן ושם) פי' דהוה שבועת שוא משום דלא נתכוון לאסור את הפירות [שא"כ לא היה תולה בתנאי זה]. וכ"כ **הרמב"ן** (שם) דאומדן דעתא הוא, דאמדינן לדעתיה שלא רצה לאסור כל פירות שבעולם עליו [שאלו רצה כן לא תלה נדרו בדבר שאינו והיה אוסרן על עצמו בלא תנאי של הבאי]. אלא שרצה לומר שראה כן, הילכך לקי משום שבועת שוא. [ויל"ד דגוף השבועה לא הוה 'שקר ידוע', אלא דכוונת הנשבע להעמיד דבר שקר].

כו. [ולעולם הפירות אינן נאסרין, אלא דלוקה משום שבועת שוא]. וכ"כ **התוס' הרא"ש** (שבועות כט.) [בדעת ר"ת הנ"ל] דבשבועה אם אוסר כל פירות שבעולם הוה שבועת שוא. ודוקא נדר לא חל כשאוסר כל פירות שבעולם עליו, דנדר שווא לא אשכחן.

כז. דמדאורייתא מותרין, אבל החמירו משום דכתיב לא ינקה.

כח. **והרמב"ן** (שם) ביאר דתוקע את עצמו לומר שבאמת ראה כן, ואחרים אומרים לו שלא ראה. וכיון שלא היה ניכר לו אין זו שבועת שוא אלא בטוי, והפירות אסורין. אבל היכא דלא העמידו נגדו, אלא יודעים הם שלא ראה הרי זו שבועת שוא. שמאחר שתלה הדבר בזה אמרי' דהוא לא רצה לאסור כל פירות שבעולם עליו, וכיון לעבור על שווא ולפיכך הוא לוקה משום שווא.

כט. וצ"ב דלכאורה עיקר הא דבעינן פיו וליבו שווין ילפי' (שבועות כו:) גבי שבועה, האדם בשבועה ולא גמר בליבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם. וצ"ל דקאי רק לענין שבועת הבאי וכדו', דאזלי' בתר דעת האדם, אף שיודע שהלשון משמע לאסור.

ל. ושמעתי לפרש דכל שבועה הוה אימות הדבר לאחרים, אבל מי שנשבע בינו לבין עצמו אינו כלום. והוה כנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן [דהדבר ברור לכל מי שרואה, ה"נ ברור לאדם עצמו, ולא בירר כלל הדבר לאחרים].

לא. ודייקו כן ממש"כ **הרמב"ם** (נדרים ד א) דכדרך שאמרו שבועת הבאי, כך נדרי הבאי. [ונדרי הבאי אין איסור]. **והלח"מ** דחה דכוונת הרמב"ם דבאופנים ששבועת הבאי פטור, נדרי הבאי מותר בפירות].

והגר"א (רלט ה) כתב דהנידון האם לכתחילה צריך לישאל, אבל לכתחילה אסור לידור בכל ד' נדרים, וכדאיתא **בתוספתא** [הו' בר"ן לעיל כא. וברמב"ם ד ד].

לב. **והרדב"ז** כתב דפטור אבל אסור, שמוציא ש"ש לבטלה.

לג. משמע דאף דהוה גוזמא עובר משום שבועת שווא. [אבל ברמב"ם מבואר דפטור אף ממלקות, ואינו בכלל שבועת שווא].

הגמ׳ אמאי קרי ליה ׳הבאי׳, והקושייה על הלשון. [וכ״כ ר״א מן ההר בשם **רש״י**].

והקר״א הקשה דאמאי ניחוש להכי אם אינו טוען כן. וכתב דצ״ל דעדיף לומר כן מאשר לתלות בלשון הבאי.

פג) **ואסיק להון**[לד] **שמא עולי מצרים. הריטב״א** הק׳ דלא סיים שראה בנ״א כעולי מצריים [והוה אמת שראה כשיעור ס׳ רבוא, ואף בלא שקרא להם בשם עולי מצריים[לה]]. ותי׳ דבסתם משמע ממין עולי מצריים (וכ״כ רנב״י בשיטמ״ק).

דף כה.

אדעתא דידן

פד) **כי משתבע אדעתא דידן משתבע**[א]. **הרא״ש** כתב ולא מהימנינן ליה בדבר משונה כזה, אבל חרמו של ים וקרבנות מלכים (לעיל כ.) אינו משונה כ״כ. [ויל״ד האם הוה חסרון בנאמנות, או דלא נחשב קביעת לשון].

והרשב״א (קידושין נ.) ביאר דאזלי׳ בתר דעתא דידן, ול״מ מחשבת ליבו[ב]. דדברים שבלב אינם דברים[ג]. **והריטב״א ור״א מן ההר** כת׳ דבטלה דעתו אצל כל אדם[ד], ול״מ כלל לשון של יחיד[ה].

והר״ן כתב דנשבע על דעתינו, ולא על מה שיש בליבו. [ואף הנשבע בסתמא, ולא אמר שנשבע ע״ד אחרים. ומשמע דכל שבועה נקבע הלשון ע״ד השומעים. אבל אינו גדר על דעתכם, ע׳ בסמוך].

פה) **שם. הראב״ן** כתב דזה דוקא בשבועה[ו], דהנשבע נשבע על דעת אחרים ולא על דעת עצמו, אבל בנדרים נודר ע״ד עצמו, ואמרי׳ דילמא חזי שומשמנא תמן ואסיק להו עולי [מצרים]. **והקרבן נתנאל** (ר) כתב דלפ״ז מיושב המשנה (כ.) דחרמו של ים, דאיירי דוקא בנדרים. וכ״כ **תוס׳** (לעיל כג: בסו״ד) דבנדר יכול לומר לא נדרתי אלא בחרמו של ים, והא מילתא ליתא בשבועה.

פו) **אומרים לו וכו׳ אלא על דעתינו וע״ד בי״ד וכו׳ לאפוקי מאי וכו׳.** [דהנשבע בעלמא יכול לישבע ע״ד עצמו, ומש״ה הוצרכו להתנות שמשביעין ע״ד בי״ד]. ולס״ד לאפוקי מי ששינה את הלשון, וקרא לאיסקונדרי זוזי. ולמסקנא היכא דנתן זוזי ממש [וכגון קניא דרבא]. ועד״ז היכא דנשבע בבי״ד בחרמו של ים וכדו׳, כיון דאמר שנשבע ע״ד הבי״ד. **והרמב״ם** (שבועות ב טו) כת׳ דהנשבע ואומר על דעתכם אני נשבע, אינו יכול לומר כך היה בליבי[ז], דתליא בליבו של חבירו, ופיו וליבם שווים. לפיכך בי״ד משביעים אומרים לו לא על דעתך אנו משביעים אותך אלא על דעתנו וכו׳. ומבואר דדוקא משום שהבי״ד אמרו להדיא שמשביעין על דעתם.

לד. וס״ד דיחיד יכול לקבוע לעצמו לשון [וע׳ במסקנא]. [ויל״ד האם סגי שנתכוון בלב, או דבעי שיוציא בפיו קודם, או לפני עדים].

לה. **והרי״ץ** (בשיטמ״ק) תי׳ דאי אפשר למנות ס׳ רבוא נמלים, אלא שראה הרבה נמלים וקרא להם עולי מצרים.

א. ולכאורה כן הוא מסקנת הגמ׳, ואף דהגמ׳ דוחה את הראיות. מ״מ כן מוכח ממתני׳ דידן. וכ״כ **הרמב״ן** בהלכות. וכן **הרא״ש** (שבועות ג כא) הביא דסוגיא דשמעתין דלא אזלינן בתר דעתיה, וכיון דכו״ע לא קרו ליה גמלא בטלה דעתו אצל כל אדם.

ב. ולשון **רש״י** (שבועות כט.) לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם, אלא בתר הפה.

ג. ויל״ד האם יהני מסירת מודעא, לקבוע לעצמו שיחשב לשון בענין זה [בלא גדרי מודעא של ביטול].

ד. [ויל״ד האם תליא בגדרי בטלה דעתיה דכל התורה, וכל שאינו מנהג רוב אנשי המקום לא יחשב ׳לשון׳ [וע׳ תוס׳ שבת צב: בגדרי בטלה דעתיה]. ולפ״ז מבואר כאן דלא מהני לשון יחידים. [ויל״ד ממש״כ **הר״ן** (לעיל ב.) דמהני הסכמת רבנן להחשב לשון, דלא גרע מהסכמת אומות, ובפשוטו משמע דה״ה שאר יחידים].

ה. ומבואר בזה דלא כדברי **הירושלמי** (ריש נזיר, הו׳ לעיל ב.) דמהני לקבוע לומר ד׳פת׳ יחשב כאומר הריני נזיר. וכ״כ הקר״א.

ו. ולכאורה זה מתיישב רק לדברי ר״א מן ההר דקושיית הגמ׳ על שבועות הבאי, אבל למש״כ הרשב״א קושיית הגמ׳ הוה אף מנדרי הבאי דמתני׳. [והק״נ כתב דלפ״ז קורת בית הבד דמתני׳ אינו משום גוזמא, אלא כמ״ש הר״ן].

ז. אף באופן דבשבועה בעלמא לא חל שבועה, משום דאין פיו וליבו שווים.

אבל **תוס'** (לעיל כג, הו' בר"ן שם) הביאו מסוגיין דמי שהשביעו חבירו ל"מ המודעא, דע"ד חבירו הוא נשבע. וצ"ע מהיכן למדו כן, דבאופן שאסיק לדבר שם אף הנשבע בינו לבין עצמו ל"מ לישבע על דעתו. והיכא דנחשב 'לשון' כלפי אחרים, א"כ אף כשבי"ד משביעין יכול לומר שנתכוון כן [לולי שהתנו על דעתינו].

ו**המחנ"א** (שבועות א,ו) הביא בשם **שו"ת הרב"א** (לב) דכיון דחבירו השביעו, ונשבע להנאת המשביעו[ח] הוה כמי שאומר 'ע"ד' [בסתמא]. והביא מקור לזה ממה שמשה השביע את ישראל בערבות מואב [הו' בסמוך]. ולמסקנת הגמ' (שבועות כט:) לא הוצרך לומר על דעתינו, אלא שלא יהא הפרה[ט].

ו**הר' בצלאל** (שם) תי' דבשבועות הדיינים הוצרכו לומר 'ע"ד', דאין הנאה בכך לדיינים[י]. והמחנ"א הקשה מהא דמשה השביע את ישראל, וקבלו ממנו טובה[יא].

ו**המחנ"א** חילק דתוס' והר"ן קאי היכא דסומך על דבריו הראשונים לסתור דברי פיו, וכה"ג אין דעת חבירו שיבטל מה שהוציא בפיו ע"י התנאי מודעא דמעיקרא. אבל המשביע חבירו לא נחשב לכל מילי נודר על דעתו, במה שאינו סותר את דיבור פיו. ומש"ה נאמן לפרש דבריו, אא"כ אמר להדיא שנשבע על דעתו.

אך צ"ב מהיכן למדו כן בסוגיין, ואף הנשבע ע"ד עצמו ל"מ מסיק שמא שומשמני. והמחנ"א הביא בשם **הש"ך** דסברת התוס' דל"מ מודעא, דכיון דנדר עבור חבירו לא אמרי' דאנן סהדי שלא היה נשבע.

ו**הגר"א** (ריא ד) ביאר דראיית התוס' מהא דהגמ' לא תי' לאפוקי שלא ימסור מודעא, ומוכח דל"מ מודעא אף בלא שאמר 'ע"ד'.

פז) **לאפוקי מקניא דרבא וכו' ואשתכח דקושטא אישתבע.** בפשוטו משמע דהוה שבועת אמת [דבאמת מסר לו את המעות], וכ"מ **בר"ן**. אבל **הרא"ש** כת' דאין זה דבר מופלג, ולדעתיה שפיר קא משתבע. ומשמע דכוונתו ע"פ מש"כ בתחילת העמ' דבדבר שאינו משונה כל כך [וכגון חרמו של ים], נשבע ע"ד עצמו.

ו**תוס'** (שבועות כט:) כת' דאיירי בקפץ ונשבע, דאל"כ רבא היה משביע ע"ד המקום וע"ד בי"ד[יב]. אבל **התו"י** כת' דשבועת ההוא גברא היה שקר, כיון דנשבע ע"ד הבי"ד. אלא לפי דעתו והערמתו קאמר דהוה אמת.

פח) **ר"ן ד"ה א"ל פרעתיך.** מודה במקצת, דכופר הכל שבועת היסת דליתא בנקיטת חפץ [וכ"כ הר"ן שבועות שם]. אבל **הריטב"א** הוכיח מכאן דשבועת היסת בעי נקיטת חפץ. וכ"ד **תוס'** (שבועות מא. ד"ה מאי) דשבועה דרבנן בעי נקיטת חפץ, אבל **המרדכי** (שם) כתב דהיינו דוקא שבועת המשנה, אבל שבועת היסת ל"צ נקיטת חפץ. ו**הריטב"א** הביא דה**גאונים** כת' דשבועת היסת אי"צ נקיטת חפץ. ו**הריטב"א** (שבועות שם) דחה דהנתבע עשה כן מעצמו כדי שיוכל לרמות.

פט) **ר"ן ד"ה ה"ג ואשתבע דיהבית.** ול"ג דפרעית לך, דלאו בתורת פרעון שקליה[יג]. וכ"כ **הרשב"א**. אבל **הריטב"א** הוכיח מכאן[יד] דנחשב פרעון אם נתן למלווה

ח. והנשבע לא היה נשבע מרצונו.

ט. וצ"ע דבגמ' (שם) מבואר דהיה צריך לומר על דעתי, אלא שהק' שהיה יכול לומר כן באופן אחר. והמחנ"א הביא דאף תוס' (גיטין מו:) הביאו דהוצרך לומר על דעתינו שלא יערימו, וכעין קנה דרבא.

י. והוסיף דאף המלוה הוציא מעותיו שלא ע"ד להשביעו. [דאילו נתן לו מעות מעיקרא ע"ד שישבעו, א"כ יחשב שקיבל הנאה כנגד שבועה זו, ונשבע ע"ד המלוה].

יא. וכתב דצ"ל דלמסקנא הוה משום דלא להוה הפרה [וכתב דכ"מ בר"ן שבועות, ולמסקנא לא חיישינן להערמה כלל. אבל הביא דבתוס' גיטין לה מבואר דאף למסקנא הטעם משום קניא דרבא].

יב. [דמסתמא ידע הברייתא].

יג. ולכאורה משמע דתלי בלקיחת המלוה. וצ"ע דאילו העמיד בידו פרעון אפי' בע"כ לכאורה נחשב פרעון. אלא דהכא לא העמיד לו בצורה שידע שיוכל ליקח את המעות, ועומד להחזירם [ע"י הקניא שהיה פקדון]. ועוד שאינה משתמרת אצלו.

יד. ו**המגיה** דן די"ל דשאר ראשונים פליגי משום דלא היה דעתו לתתו. אבל לא פליגי בעיקר הדין.

במקום המשתמר שאפשר לו לידע, והם קיימים בידו או ברשותו[טו]. ואף דלא גילה לו שהמעות אצלו.

והרא"ש כת' דאין זה דבר מופלג, שהרי מעות מסר לידו אלא שלא נתנם לו לשם פרעון שישארו בידו. ובשו"ת ר' בצלאל (לב) דייק דגרס ואשתבע דפרעיה. ואף דלאו בתורת פרעון שקליה [וע"פ דין לא הוה פרעון], מ"מ אין זה דבר מופלג ומשונה לקרות לנתינה כי האי פרעון.

צ) **כשהשביע את ישראל בערבות מואב. תוס'** (שבועות כט. ד"ה כשהשביע) הקשו מה היתה מועלת השבועה, דכמו שהיה חושש שיעברו על התורה, היה לו לירא שיעברו על השבועה. **והמהרש"א** (ח"א שם) **תי'** דקבלת התורה היתה ע"י שבועה וכריתת ברית, ולא רק דיבור בעלמא[טז].

ובתוס' תלמידי ר"פ[יז] **תי'** דאף בני נח מוזהרין על קידוש ד', שלא לחלל שמו בשבועת שקר. [**וכן במשנ"ל** (מלכים י ז ד"ה שוב) **הביא מהירושלמי** דבן נח מצווה שלא לעבור על שבועה[יח]].

בגמ' (שבת פח.) אי' דמודעא רבה לאורייתא, דקבלו באונס ע"י שכפה עליהם הר כגיגית. **ותוס'** הק' דקיבלו שוב בערבות מואב, והר גריזים והר עיבל. **ור"ת** תי' כיון דהיה ע"פ הדיבור הוה כבע"כ. **והמרדכי** (שבועות תשנז) תי' בשם **ר"י** דהיו יראים שלא יכניסם לאר"י.

והמהרי"ק (קסו) דן דהוה מניעת רווח, ולא אונס. והנשבע כדי להשיג טובה מאדם לא נחשב נשבע באונס. ותי' דהיו יראים שמא יניעם במדבר. ועוד דן דכיון דכבר ניתנה הארץ להם במורשה, מש"ה נחשב אונס אם לא יכנסו לארץ [ולא מניעת רווח].

צא) **שם. בגמ'** (לעיל ח. מכות כב. שבועות כב: ועוד) **אי'** דאין שבועה חל על דבר מצוה, שכן מושבע ועומד. ובפשוטו היינו ע"פ סוגיין דבערבות מואב נשבעו לקיים את כל התורה. אבל **החזו"א** (יו"ד ב כז) כתב דהוה 'ברית', אבל אין איסור שבועה ממש[יט], שהרי נצטוו כבר, ולא חל שבועה על המצוה[כ]. דמי שעובר על דיני התורה אינו לוקה משום לאו דשבועה, והחשוד על עבירה קלה אינו פסול לשבועה[כא]. והא דאמרי' מושבע ועומד לאו דוקא אלא מוזהר ועומד.

צב) **איקרי אלוה. תוס'** (שבועות כט.) הק' דהו"ל להזכיר שם המיוחד[כב]. ותי' דאף שם המיוחד אמרי' (שבועות לה:) דשמות האמורים בפסל מיכה חול [והוה לשם עבודה זרה][כג]. **והרמב"ן** (שם) תי' דמשה רבינו לא היה מזכיר שם המיוחד לבטלה.

צג) **משמע תורה א' וכו'. הלח"מ** (שבועות ב יד) **הביא** בשם **מהר"י ב"ל** להקשות דכיון דנשבע על הכלל, ל"מ שנתכוון רק על הפרט, והוה דברים

טו. [ויל"ד כשחזר ולקח, האם יחשב הלוואה מחודשת, או דפקע הפרעון, דכבר אינו מעמידו לידו].

טז. והרש"ש (שם) הקשה דעדיין קשה קושיית התוס', במה יחשב קבלה זו.

יז. והתוס' ר"פ הק' אם אין תורה אין שבועה. [וצ"ב דכבר קבלו את התורה מהר סיני, ובערבות מואב היה תוספת קבלה].

יח. והביא בתנ"ך דהשביעו הרבה שבועות, ואם אינו מצווה מה מהני. **והמנח"ח** (ל יא) הקשה דאינו בכלל ז' מצוות של בני נח, ובמה נתחייבו. **והאבנ"נ** (יו"ד שו יז) כתב דהסברא מכרעת דמי שנשבע לחבירו מחויב לקיים וא"צ לזה שום אזהרה, והיינו שבועת אברהם ויצחק ואליעזר כו' והשבועה של קבלת התורה. [אבל מי שנשבע לעצמו לעשות דבר בעי גזיה"כ דלא יחל דברו].

יט. והחזו"א כתב דאין שבועה ממש לדורות הבאין. אבל בגמ' (שבועות לט.) איתא דורות הבאין וגרים שעתידין להתגייר מנין ת"ל ואת אשר איננו פה היום. [עי"ש במהרש"א ח"א]. וכוונת החזו"א דלא יתכן דגדר השבעה זו לדורות הבאין יש בו לאו דשבועה גמורה.

ושוב כתב החזו"א דאף לאותו דור לא חל שבועה, דאין איסור חל על איסור. ולכאורה כוונתו דלא יתכן איסור שבועה לדורות הבאין, שהרי לא נשבעו. וע"כ אף לאותו דור לא היה בגדר שבועה, אלא ברית.

כ. וע' מש"כ (לעיל ח. ויח.) בהא דלא חל שבועה ע"ד מצוה, דדנו האחרונים אי הוה משום אאחע"א או דוקא משום דמושבע ועומד.

כא. והחזו"א הקשה בזה ע"ד **הש"ך** (יו"ד קיט כא) דהחשוד על דבר, אינו נאמן אפי' בשבועה, שהרי מושבע ועומד. [וחשוד על שבועה זו].

כב. והרמב"ן (שם) הוסיף דשם הויה הוא שם המיוחד לגבוה יתעלה.

כג. והרמב"ן (שם) הביא עד"ז מה**המדרש** (בראשית רבה) דע"ז נמי מיקרי שם המיוחד, שכך העלו שמה בימי דור אנוש דכתיב (בראשית ד כו) אז הוחל לקרוא בשם ה'. ועוד הביא **י"מ** דלר"א (שבועות לה:) שם המיוחד הכתוב בגבעת בנימין הוה חול. אך כת' דיש לתמוה על דברי רבי אליעזר, וכת' דאולי הם לא נקטו שם המיוחד, אלא שהמקרא כינהו לכבודם וכתב שם המיוחד. א"נ קאי אלשון 'אלהים' האמור בפרשה מותר למחוק לדבריו, אבל לא לשם המיוחד חס ושלום.

שבלב לדעת **תוס'** (שבועות כה:).[כד] **והמחנ"א** (שבועות ו בסופו) כתב דהכא נחשב דאינו סותר לדברי פיו, ומהני לפרש. **והלח"מ** תי' דבעלמא ל"מ לפרש דבריו, דאם איתא היה לו לפרש. משא"כ הכא לא היו יכולים לפרש מחמת יראת משה. וכן בסוגיה לעיל גבי שומשמי אמרי' דלא פירש כיון דכוונתו לגוזמא.

צד) **ר"ן ד"ה אלא.** ובשבועות מסקי' כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו. **תוס'** והראשונים (שם) כת' דלכאורה מבואר מדברי הגמ' דעל דעת שנים נחשב ע"ד רבים, דהכא אמר ע"ד הקב"ה ומשה. ודחו דדעת הקב"ה שאני.

צה) **ולא**[כה], **והא ההוא חויא וכו' אמר שמואל בטרוף וכו' אגבו טרוף וכו'.** הר"ן פי' עשוי בקעים. וכן **רש"י** (שבועות כט:) כת' דיש לה חריצים, שראה נחש מנומר[כו] (וכ"כ **המפרש**). והר"ן מביא בשם **הירושלמי** דהוה מרובע[כז] (וכ"כ **הרא"ש**).

והר"ן (במשנה) כתב דלא שייך בזה גוזמא כלל. **ורע"א** (בשו"ע) ציין דדעת **הרשב"א** ו**תוס'** (נדרים ושבועות) **והרא"ש** דגם כקורת בית הבד איירי דוקא דראה נחש משונה.

צו) **אגבו טרוף וכו'.** בפשוטו איירי דאמר כן להדיא, אבל **השו"ע** (רלב ד) הביא בסתם כקורת בית הבד, ולא הזכיר טרוף. **והט"ז** (שם ח) כת' דיל"פ הגמ' דכוונת הנודר כקורת בית הבד לענין טרוף. ומה ששנאו תנא דמתני' קמ"ל למקח וממכר[כח].

דף כה:

נדרי שגגות

צז) **נדרי שגגות וכו' ונזכר שאכל ושתה, שאני אוכל ושאני שותה ושכח ואכל ושתה. הר"ן** (ושא"ר) פי' דיש בזה ב' אופנים, א' דבשעת הנדר שכח [בתנאי שכבר נתקיים בעבר], ונדר בשוגג. וב' דלאחר שנדר, שכח קיים את התנאי. דהוה שוגג בשעה שהנדר צריך לחול.

צח) **אם אכלתי וכו'.** בר"ן מבואר דאמר קונם כבר זו עלי אם אכלתי. אבל **תוס'** כת' דאסר כל פירות שבעולם אם אכל. וצ"ב דנדר זה א"א לקיימו, דהוה תנאי לשעבר, ואילו אכל אינו יכול לעמוד באיסור כל פירות שבעולם[א]. וכה"ק **הראשונים** (לע' כד: ושבועות כט.) לגירסא דבשבועת הבאי אוסר כל פירות שבעולם.

צט) **רא"ש ד"ה נדרי שגגות.** ולא היה דעתו לנדור כלל, ואין פיו וליבו שווין. ואף דידע מה הוציא בפיו [שנודר אילו אכל], דטעה וסבור שלא יאסר בכך [וסבר שמה שאומר אינו נדר]. **והרשב"א** (קידושין נ.) כתב דהיכא דלישניה איתקיל ליה הוה כמו נדרי שגגות, דסבור שלא יאסר בכך.

והאחרונים דנו דמשמע דנאמר חידוש בפרשת נדרים, ודנו דתיפו"ל דאנן סהדי דלא נתכוון לאסור עצמו. וידהני משום אומדנא דכל התורה, ואף בקנינים מהני אומדנא לבטל דבריו. ולכאורה משמע דהוה גזיה"כ דילפי' 'האדם בשבועה'[ב].

והגר"ח (סטנסל קצט לדף כה:) כת' דילפי' האדם בשבועה אפי' היכא דליכא אומדנא דמוכח, דכיון דהוה טעות בעצם הנדר, מגזיה"כ נחשב דלא הוה פיו וליבו שווין. ואף כשאינו אומדנא גמורה[ג]. [וע"ע בסמוך בדברי הר"ן].

והברכ"ש (טו ג) כת' דבכל התורה מעשה שנעשית בטעות בטל, דליכא גמירות דעת. אבל טעות בנדרים אינו מבטל הנדר, כל היכא דאינו טעות בעיקר הנדר. ומש"ה ל"מ אפי' אומדנא דמוכח,

---

כד. אבל לדעת הרמב"ם מהני לפרט דבריו. (וע' לקמן כח.).

כה. רש"י (שבועות כט:) פי' דס"ד דכוונתו דהנחש עב כקורת בית הבד, והביאו שבימי שבור מלכא היה נחש עב הרבה. [ע' מה שהביא רש"י שם].

כו. שגבו היה טרוף, וגב הנחש אינו עשוי חברבורות אלא גרונו.

כז. והראשונים ביארו דבטן הנחש הוא מרובע [אפשר משום ששוכב בזה על הקרקע], אבל גב הנחש הוא עגול.

כח. ורע"א העיר מלשון הגמ' וליתני טרוף.

א. ובשלמא בבבא דאם אוכל, בשעת שנדר היה יכול לקיימו.

ב. **והריטב"א** כת' משום האדם בשבועה. אך **ברא"ש** הוזכר האדם בשבועה רק בתנאי לעתיד, אבל ברישא דטעה שסבור שאכל [טעות לשעבר] משמע דל"צ קרא. **והאחרונים** הק' דא"כ נדרי שגגות כולל ב' סברות דלא שייכי להדדי כלל.

ג. אבל מדברי הר"ן משמע דאיירי באומדנא דמוכח.

דמשום טעות אינו מתבטל נדרו[ד]. וכ"כ **הגרנ"ט** (נז) **וחי' ר' שמואל** (ג ד) דחלות הנדר לא תליא בכוונתו, אלא כיון דהוציא מפיו לשון נדר [בכוונה], גדר התורה דנאסר מאליו[ה]. אלא דיש גזיה"כ דבעינן האדם בשבועה.

אבל **החזו"א** (נ ה) כתב דאף בכל מקח מתבטל ע"י אומדנא, דבעינן 'האדם במעשיו'. וכתב דהא דבעי קרא בשבועה אפ"ל דהו"א דשבועה חמורה, ונחשב כשוגג ובעי קרבן[ו].

ק) **רא"ש ד"ה קונם.** דבשעה שהנדר יש לו לחול, אז שכח וכו' דבעינן האדם בשעה שהשבועה חלה[ז]. וכ"כ **הר"ן** (ד"ה נדרי שגגות) דנדרא באכילה קמייתא חייל, וכיון דהוה שוגג לא חל כלל. וכ"כ **רש"י** (שבועות כח.) **ותוס'** (שם) **ושא"ר** [והו' **בר"ן** לעיל טו:][ח].

ודעת **רש"י** (שבועות כח.) דחל בשעת מעשה הראשון, והנשבע שלא יאכל ככר א' [מעכשיו] אם יאכל ככר ב', אילו אכל את הככר של האיסור ראשון בשוגג [שלא זכר את השבועה] פטור. דהוה מעשה הראשון, ונעשית בשוגג[ט]. וכן דייק השלמ"נ מדברי הר"ן דתלי במעשה הראשון. **ותוס'** (שם) האריכו בדבריו, וכת' שהוא דוחק. ודעת **התוס'** (שם) דתלי בככר של התנאי[י], האם אכלו בשוגג או מזיד[יא].

ורש"י (שבועות כו: ד"ה אי, וכן שבת סט:) ביאר [דברי הגמ' שם] דהנשבע לשעבר ושגג, דאי בשעה שנשבע סבור שאכל אינו חייב קרבן, דדרשי' האדם בשבועה פרט לאנוס, שתהא דעתו עליו בשעת שבועה. אבל בשבועה להבא שפיר מתחייב בשוגג, דבשעת שבועה היתה דעתו מיושבת עליו, ואח"כ נעלמה ממנו.

אבל **הרמב"ם** (שבועות ג ו) כתב דהנשבע שלא יאכל, ושכח ואכל הוה בכלל שבועת שגגות. ו**בהשגות בעל ההשלמה** כת' דמשמע דס"ל דפטור האדם בשבועה איתא נמי בלהבא [וחלק עליו]. וכ"מ בדעת **הרמב"ם** (ד טו–יז) דהתנה שלא יאכל זו אם יאכל זו, דתליא האם היה שוגג בשעת אכילת האיסור, ולא בשעת חלות התנאי. וכ"מ דברי **הר"י מגאש** (שבועות כח:).

ו**המרכבת המשנה** (שבועות ג ה) העמיד דלדעת הרמב"ם ניחא הסיפא של המשנה, ושכח ואכל ושתה, דהוה שגגה בעצם האיסור[יב]. ולפ"ז אף בנדרים אינו עובר [כלל] כשאכל או נהנה בשוגג, דממועט מהאדם בשבועה. וכ"כ **האו"ש** (מעילה ד ט) דלפ"ז אין מעילה בקונמות כששכח שנדר[יג].

ו**האחרונים** (אבי עזרי שם) תמהו דלפ"ז לא משכח"ל קרבן מעילה בקונמות [אלא באופנים שזכר שנדר, וטעה בדבר אחר]. ועוד תימה דכיון דאיסור קונם חל על גוף החפץ, ממילא אסור, והאיך נימא דאינו בכלל הנדר כשאכל שוגג[יד]. ובפשוטו הוה כעין תנאי, דלא נתכוון לאסור ע"ד שיטעה ויעבור.

קא) **רא"ש ד"ה קונם.** וילפי' משבועות וכו'. בפשוטו משמע דהוה היקש, וכמ"ש **הר"ן** (לעיל ז.) דנדרים

ד. ו**הנתיבות** (נה א) כת' דאף היכא דיש אומדנא דטעה בעיקר הנדר, אמרי' גזיה"כ דאינו מתיר נדרי עצמו.

ה. [וכ"כ **השער"י** (ה כא). וע"ד מש"כ **האחרונים** בגדר חליצה, דהתורה מחילה את האיסור ע"פ מעשה דידיה. וע"ע שער"י (ה כב) בגדר חזרה תוכ"ד בנדרים].

ו. לכאורה כוונתו ע"פ הגמ' (שבועות לא:) דס"ד דאף דמי שטעה בשבועת העדות פטור, ס"ד דשבועת ביטוי חמיר טפי דיש קרבן בשגגתו.

ז. ולדברי **החזו"א** דגדר האדם בשבועה כשאר מעשה בלא כוונה, וצ"ב דבממונות לא בעינן גמירות דעת וכוונה בשעת קיום התנאי. ואפשר דיש אומדנא דדעתו שיתקיים התנאי מדעתו. אבל בממון לא אמרי' כן, דכיון דהתנה עם חבירו תליא אף בדעת חבירו. ותליא בקיום התנאי אף בלא כוונתו.

ח. ו**המהרי"ט** (א יט) הקשה מהא (לקמן פט:) דאף דשבשיה שלא יאסר, ואפי' הכי חל הנדר. ולכאורה שבשיה ואמר לו שלא יאסר בכך. ונדחק דשבשיה שיאסר רק חלק, או שאמר לו שימצא פתח.

ט. ו**השלמ"נ** דן באופן ההפוך שלא יאכל ככר זה אם יאכל ככר אחר למחר, ואכל את הנדר במזיד, ולמחר אכל את התנאי בשוגג.

י. וכ"ד **התוס'** (כאן) דכתבו דשבועה שלא יישן היום אם יישן למחר, דאם למחר ישן בשוגג לא חל.

יא. ואילו אכל את הככר של השבועה בשוגג, ואח"כ אכל התנאי במזיד חייב.

יב. וכן הביא **השיטמ"ק** (בשם **ריטב"א**) בשם **י"מ**.

יג. [ו**האו"ש** הוסיף והתבונן כי זה חדש, דדין של מעילה תלוי אם שייך חלות הנדר, וכמו דפטור בשבועה מקרבן כמו כן בקונם לא מעל].

יד. ויש לדון ולחלק דקונם כללי, חל בכל אופן, ועי"ז עובר.

ושבועות הוקשו לענין ידות. אבל **תוס'** (שבועות כח: סוד"ה כשם) הקשו ניפרוך מה לשבועות שאין חלין ע"ד מצוה[טו]. ומבואר דילפי' במה מצינו, וכיון דיש צד חומרא איכא למיפרך.

קב) **שגנבה את כיסי וכו'. הר"ן** (סוד"ה וב"ה) כת' דאיירי שאמר בפירוש משום שגנבה כיסו. אבל אם לא אמר כן להדיא [צריך היתר חכם], אע"פ שהיה דעתו בשביל כך. **תוס'** כת' דאין לפרש דאמרה 'אם' גנבה, דא"כ פשיטא דלא חל הנדר[טז].

ובפשוטו משמע דבאופן דהוה תנאי אי"צ לדין האדם בשבועה[יז]. אלא כיון דגילה דעתו דעד"כ נחשב טעות בעיקר השבועה. אבל **הגר"ח** (הו' בגרי"ז ריש הל' נזירות, ובסטנסל רג נזירות יא.) כתב דכל תנאי בנדר מהני משום 'האדם בשבועה' שעל הצד שלא נתקיים התנאי אינו רוצה בנדר[יח]. ולא בעינן פרשת תנאי דבני גד ובני ראובן[יט].

והמחנ"א (נדרים ו) הביא מדברי התוס' דאיירי שנדר סתם, ולא אמר כלל משום שגנבה את כיסו [ואפ"ה כיון דהיה דעתו מחמת דבר זה הוה נדרי שגגות]. אבל **האחרונים** פי' דכוונת התוס' דאמר שנודר משום שגנבה, והוה כטעם על הנדר, ולא בגדר תנאי.

קג) **ונודע שלא הכתו וכו'. הר"ן** (לע' כב:) **הביא בשם הרשב"א** דדוקא כשאומר שלא היה נודר עד"כ. אבל היכא דמעמיד דבריו, שדעתו היה שלא תהנה ממנו אף שלא גנבה, צריך היתר חכם. **והקר"א** (כב:) הוכיח מדבריו דאינו תנאי גמור אלא גילוי דעת דעד"כ.

והחזו"א (נ ה) הקש' דגבי גט האומר משום נדר אני מוציאך לא נחשב תנאי (גיטין מה)[כ]. ותי' דבנדר אין כאן מעשה, ולכן הדבר מסור עליו, וסגי בגילוי דעת. ועוד תי' דכל נדר מוכיח דיש סיבה שאסרו, וחשיב כמום במקח. אבל בגירושין עיקר הגירושין משום פירוד הלבבות, והוה רק תוספת טעם[כא].

קד) **ונמצאו אביו ואחיו וכו'. הר"ן** (ד"ה וב"ה, וד"ה תנן וכו:) ביאר [דאי"צ היתר חכם] דהיה מוטעה בעיקר הנדר. שלא היה דעתו לאסור את אביו ואחיו. [אלא שסבור שהאיש שאוכל הוא אדם אחר]. אבל הנודר את אשתו מחמת שגנבה את כיסו [ולא אמר כן להדיא], אף שטעה בסיבת השבועה צריך היתר חכם. דליכא טעות בעיקר הנדר, שהרי נתכוין להדיר את אשתו[כב].

ומשמע מדברי הר"ן דהיכא שאמר להדיא מחמת שגנבה את כיסו, עי"ז הוה מעיקר הנדר. וכיון דמוטעה בעיקר הנדר מתבטל.

והמהרי"ט (ב יו"ד כז ד"ה וגבי נדרי שגגות, וכן א סח) הקשה דאף היכא דאינו טעות בעיקר הנדר יחשב

והרמב"ם קאי רק בנדר שלא יאכל היום, דאסר על עצמו מה שיאכל היום. ודרשי' מהאדם בשבועה דמה שיאכל בשכחת הנדר הוה כמי שלא אכלו היום.

טו. ותוס' תי' דאינו חומר בנדר, דבאופן דלא חל שבועה על דבר מצווה [דהוה על הגברא] בנדרים לא חל כלל, אפי' בדבר הרשות.

טז. אבל **בתוס' הרא"ש** נקט דאיירי דלא הדירה אא"כ הכתה [ועי"ש מש"כ ליישב חידוש המשנה].

יז. **והתוס' רא"ש** הק' מה שייך לנדרי שגגות, פשיטא דכיון דלא גנבה ולא הכתה מותר. והביא בשם הרא"ם [כדברי התוס'] דלא התנה דרך תנאי, אלא אמר קסבר אני שגנבה והכתה וכו'. וקמ"ל דמוכחא מילתא דלא הדירה ע"ד כן, אף דלא התנה דרך תנאי, שאם גנבה.

יח. [דבמצב של קיום התנאי ל"ש הנדר. אך לכאורה לא דמי לשאר אופנים כאן דמשום האדם בשבועה לא חל הנדר כלל, ואילו לדברי הגר"ח חל, אלא האיסור מיתלא באופן מסויים. וא"ש טפי לדעת הרמב"ם הנ"ל].

יט. ועפ"ז תי' קושיית **הגהש"ס** (נזיר יא. הו' לעיל טו.) האיך מהני תנאי בנדרים אף דליתא בשליחות, **והגר"ח** תי' דתנאי בנדר אינו מפרשת תנאי דבני גד דתנאי מילתא אחריתי, אלא דאדעתא דהכי לא נדר. ועי"ז הוה בכלל גזיה"כ דהאדם בשבועה.

כ. והקשה א"כ אמאי בנדר נחשב חסרון האדם בשבועה. ואף בקנינים בענין האדם במעשיו.

כא. **ותוס'** (בכ"מ קידושין מט:, כתובות צז.) כת' דיש אופנים דסגי בגילוי דעת, ואי"צ תנאי. ותוס' סתמו ולא פירשו מתי סגי בגילוי דעת. ובתו"ד **הגרנ"ט** (נז) כתב דהיכא דגילה דעתו דזה הסיבה שמקנה ומגרש סגי בכך ואי"צ תנאי. דעי"ז נחשב דעצם הגמ"ד למכירה תליא בזה, ודמי לגדר האדם בשבועה [ועי"ד מש"כ החזו"א].

כב. **והגר"ח** (סטנסל) ביאר דבנדר שוגג הטעות היתה בעצם ועיקר הנדר, ועצם הנדר לא היו פיו ולבו שוים, ומותר מדין האדם בשבועה. אבל נדר שהותר ע"י פתח הוה טעות מסיבה אחרת חוץ מהנדר, שאם היה יודע כך וכך לא היה נודר. אבל עצם הנדר כמו שהיתה דעתו. וזה לא נקרא שוגג, רק דהוי פתח דצריך שאלה.

נדרי שגגות, וכיון דיש אומדנא דמוכח. **והגרנ"ט** (נז, ועד"ז הגר"ח סטנסל) ביאר דעת הר"ן דבהדיר את אשתו עצם הנדר לא היתה טעות, ורק הסיבה שעבורו נדר, ולכן אינו בכלל 'נדרי טעות'. אלא דמהני הא דמפרט את הטעם להחשב 'נדר ופתחו עמו'. והעירו דלפ"ז לא שייך לגדרי נדרי שגגות, אלא הוה התיר בפנ"ע דנדר ופתחו עמו. ויל"פ דכיון דמפרט דנדר עד"כ הוה כחלק מהנדר, ועי"ז עצם הוה טעות בעיקר הנדר. [וכתב דבנדרים לא בעינן בליבו ובלב כל אדם, דאין חסרון דברים שבלב אינם דברים, כיון דתליא בדידיה].

והמהרי"ט כת' [דלא כר"ן] דכל היכא דלא אמר בפירוש ליכא אומדנא דמוכח. משא"כ אביו או אחיו, דניכר כל מה שאסר עליהם הוא משום שאכלו שלא ברשותו.

והמהרי"ט הוכיח דהיכא דיש אומדנא דמוכח ל"צ שאלה אף כשאינו מוטעה בעיקר הנדר, מהגמ' (נזיר לב) דהמקבל נזירות, ונודע דנגנב בהמתו [ואף דבפשוטו לא תלה נזירותו בקרבנות], ומבואר **ברמב"ם** דאי"צ שאלה[כג] [וכ"כ **הלח"מ** נזירות ב ב[כד]].

ועוד הביא מדברי הגמ' (נזיר יא.) דהאומר יודע אני שהנזיר אסור ביין, אבל סבור הייתי שהיו מתירים לי, שא"א לי לחיות בלא יין, הר"ז נדרי שגגות. ואף שאינו מוטעה בעיקר הנדר[כה].

קה) **כך שבועת שגגות מותרות, היכי דמי וכו'. [הר"ן** פי' דלרבותא[כו] דמשכח"ל שבועת שגגות אף כה"ג, וה"ה אינך[כז]]. ובגמ' (שבועות כו.) הו' ברייתא האדם בשבועה פרט לאנוס, והגמ' פי' היכי דמי כדרב כהנא ור"א[כח].

קו) **שם. תוס'** (שבועות כח: ד"ה כשם, קידושין יג.) הק'

דאדרבה קרא כתיב בשבועה, דילפי' נדרי שגגות משבועה דכתיב האדם בשבועה[כט]. ותי' דנדרי שגגות הוזכרו במשנה דידן, אבל לגבי שבועה ליכא משנה [ו'כשם' קאי על המשנה].

אומר מותר – **הריטב"א** (שבועות כו) כתב דה"ה אומר מותר ממועט מ'האדם בשבועה', דמה לי שגגת מעשה מה לי שגגת הוראה.

והמחנ"א (נדרים ג) הביא מ**הרד"ך** (בית יז חדר יג) דבנדרי אונסין (לק' כח.) היכא שלא היה יודע שצריך שיאמר בלבו היום הוה שוגג ולא חלה השבועה. ודמי למי שנשבע לשקר וסבור שמותר להשבע דהוי מנדרי שגגות, כההיא דרב כהנא ורב אסי[ל].

והרא"ש (נזיר יא:) כתב בשם **הר"ם** דהמקבל נזירות ואומר דסבור שיתירו לו יין כיון דאינו יכול לחיות בלא יין, דאין פיו וליבו שווין דאדעתא דאונס לא נדר[לא]. וה"נ לא היה בדעתו לאסור עליו יין, ולא היה פיו וליבו שווין. והמחנ"א הביא דאומר מותר לא הוה האדם בשבועה[לב].

ומבואר (שם) חידוש דאף דהמקבל עליו מקצת נזירות נתחייב בכולו. כיון דקיבל על עצמו אף מיין, ולא נתכוון לזה, לא חל כלל. **והגר"ח** (שם, והו' בגרי"ז שם) ביאר דהיכא דקיבל על עצמו נזירות מטומאה ותגלחת, ממילא אין נזירות לחצאין ונהיה נזיר אף מיין. ואף

כג. אבל דעת **תוס'** שם דצריך שאלה [ועי"ש במהרי"ט דהקשה על דבריהם].

כד. וכתב דמוכח דדעת **הרמב"ם** דכל שיש הוכחה דנדר ע"ד כן הוה כאילו פירש. אבל הביא דה**ב"י** נקט דאף הרמב"ם ס"ל כר"ן דבעי טעות בעיקר הנדר.

כה. ועוד הביאו מהמשנה (נזיר לב.) דהמקבל נזירות וסבור שיש לו בהמה לקרבן נמצא דנגנב בהמתו, ומשמע **ברמב"ם** (נזירות ב ב) דאי"צ היתר חכם [וכ"כ ר"א מן ההר שם]. אך **תוס'** (שם) כת' דצריך היתר חכם.

כו. וכ"כ **תוס'** (שבועות כח:) דנתחדש בהא דר"כ ור"א דאפי' שעובר על שבועתו בשעה שמוציאו בפיו. ואפ"ה פטור.

כז. ותוס' (שבועות הנ"ל) כת' דהו"ל לנקוט אם אכלתי ונזכר שאכל, וכן אם אוכל ושכח ואכל. דשייך בהו לשון מותרין, ואילו בדרב כהנא ור"א ל"ש מותרין, דכבר יצא שבועת שקר [ותי' דלרבותא, וכר"ן].

כח. ויל"ד אי אף בגמ' בשבועות אמרי' כן, ואף שאר שבועות שגגות ילפי' האדם בשבועה.

כט. ומשמע בתוס' דכל נדרי שגגות ילפי' מהאדם בשבועה. [וע' מה שהו' לעיל].

ל. והביא כן מ**תוס'** (שבועות לא:) דשבועת העדות פטור אף בשוגג גרידתא, וכגון שסבורים שמותרים לגמרי לישבע לשקר. [ויל"ד דאין ראיה משבועת העדות]. וע"ע מחנ"א שם.

לא. ובתחילת דבריו כתב דהוה נדרי אונסין, ודחה דל"ש נדרי אונסין כיון דידע בשעה שנדר.

לב. אך הביא ד**המהרי"ט** (א סח) כת' דהטעם משום נדרי אונסין, דאינו יכול לחיות בלא יין.

דטעה ולא נדר ע"ד כן, אינו טעות בעצם הנדר, אלא טעות צדדי. אבל כשהוא מקבל על עצמו איסור ביין, אלא שסבור שלא יאסר בכך, א"כ יש טעות בקבלה שלו[לג]. והוה נדרי שגגות ואי"צ פתח.

קז) **היכי דמי שבועות שגגות כגון ר"כ ור"א וכו'.**

הר"ן ושא"ר כתבו דלרבותא נקט ליה[לד]. **והר"ן** ביאר דהוה רבותא דאף דכ"א אמר לשני שטעה. אבל **תוס'** (שבועות כח:) כת' דלרבותא דאפי' שעבר על שבועתו בשעה שהוציא מפיו[לה], דהיה אפ"ל דוקא באופן שלא עבר בשעה שהוציא מפיו, דומיה דנדר.

הריטב"א (בסוף הסוגיה) כתב דאיירי דאינו מפקפק כלל בדבר, אבל חייב אילו ליבו נוקפו אף שקרוב לודאי.

ותוס' (שבועות כו., וגיטין לה.) הקשו במעשה דההיא אלמנה (גיטין שם) שהניחה את הדינר בקמח, ונשבעת שלא נהנית ממנו, ונענשה אף שהיתה סבורה לישבע באמת[לו]. ותי' דהתם מעיקרא הו"ל ליזהר יותר [בשעת פקדון[לז]] שסופה לבוא לידי שבועה אם תאבדנו.

אבל **שו"ת הרא"ש** (קג ב) למד מכאן דמותר לישבע ע"פ פנקסו [ואף דאין זוכר, קמ"ל דיכול לישבע מה שנראה לו[לח], ומותר לכתחי'. אבל בפשוטו סוגיין לא קאי על מה אפשר לסמוך, אלא באופן שטעה אינו איסור בדיעבד].

קח) **שפיר קמישתבע. תוס'** (שבועות כו. ד"ה את) דייק דמותר, ואין בזה עונש שבועה כלל[לט], ולא אמרי' דנתמעט רק מקרבן שבועה[מ]. והקשו מ"ש דבנשבע לבטל את המצווה בעי ב' קרא (לעיל יז.) למעט מקרבן ומלאו. ותי' דנתמעט שוגג לגמרי מעונש שבועה וקרבן. **והריטב"א** (שם כו.) ביאר דסברא הוא, דכיון דנשבע מחמת אונס פטור לגמרי[מא]. [וצ"ב].

אבל **התוס' הרא"ש** כת' דפשיטא דאסור לישבע כמו שנשבעו שניהם[מב]. וכתב דנשבעו שלא יאכלו ככר זה אם האמת אינו כדבריהם[מג]. [וצ"ב הלשון

לג. [ואף דאין טעות בקבלת שאר גדרי נזיר, כיון דקיבל בהדיא על יין נחשב טעות בגוף הנזירות. א"נ אמרי' דנדר שבטלה מקצתו].

לד. אבל **השיטמ"ק** הביא בשם **הרי"ץ** דאם תלה שבועתו ואסר על עצמו פירות להבא, אינן מותרות דאיבעי ליה לארמויי אנפשיה.

לה. והוה חילול יותר גדול לדיבורו. ועוד אפ"ל דשבועות שגגות נתמעט דלא 'חל' השבועה, משא"כ שבועה לשעבר הוא להעמיד את האמת, והרי אינו אמת. [ולשון תוס' בשבועות משמע דאף שבועה לשעבר נחשב ש'חל', ועבר מיד בשע ה שהוציא מפיו. וצ"ע].

לו. והגמ' פי' דמשתרשי לה מקום דינר [בכבר שנתנה לבעה"ב].

לז. וכ"כ הרשב"א (ושא"ר שם) שפשעה מתחילה.

וצ"ב דאף שיש פשיעה בממון, מ"מ הוה אונס בשבועה [ובשעה שנשבעה ליכא פשיעה כלל]. ועל"ד אילו רב כהנא ור"א פשעו במה שלא שמעו מרבם, וכי עי"ז יהא עונש שבועה [ויחשב האדם בשבועה]. [ובגמ' בשבועות כו. משמע דליכא שבועת שוגג כלל, דאי שכח לא הוה האדם בשבועה]. ואפשר דדוקא בשבועה דכפירת ממון, דגדר השבועה הוה כהשלמת עיכוב הממון. ומש"ה שבועה זו תלי בגדרי גזילת הממון. ומש"ה אזלי' בתר תחילת גזילת הממון.

לח. ויל"פ דמתפרש שנשבע שדעתו כך. [דכל שבועה הוא לחזק ולאמת שהוא סבור שהוא כך, ומשמעות השבועה אינה על גוף הממון].

[**והקצות** (פז כח, צב ד) דן היכא דנשבע ואח"כ נתברר דהוה נגד חזקה [דחזקת שטרך בידי מאי בעי]. והק' דיפסל לעדות, דסוקלין על החזקות. ותי' על דעתו הוא נשבע. ואינו נפסל עד שיתברר שנשבע בשקר, ויכול להיות האמת כדבריו. וצ"ב. ויל"פ דהשבועה תליא במה בדעתו, והחזקה מהני רק לגוף הממון, ולא מהני לברר מה היה דעתו בזה. [ואף דהיכא דבאו עדים על הממון נפסל, ולא תלינן שטעה כדרב כהנא ורב אסי. אך ל"מ לזה חזקה שהוא על גוף הממון].

לט. **והריטב"א** (שם) דייק כן שהרי רב לא מחה בהם, ומשמע דהיו רגילים בכך.

מ. אבל חד תי' בתוס' רא"ש (גיטין לה., ורשב"א שם בשם י"מ) דנתמעט דוקא קרבן, ורב כהנא ורב אסי נפק"מ לענין לכתוב אפנקסו [ע"ד הא דאי' שבת יב:]. אך דחה דמותרות משמע דאין עונש כלל.

מא. ונח' **הראשונים** (בעה"מ והרמב"ן שבועות כז., והרא"ש והר"ן לעיל ח.) כעי"ז בשבועה ע"ד מצוה האם הוה פטור רק מקרבן, או דילפי' מיניה דהגדר דלא חל שבועה כלל.

מב. ויל"ד האם כוונתו דנתמעט רק מקרבן שבועה, אבל יש בזה לאו. או דעכ"פ לכתחילה יש בזה איסור. ואפשר דכוונתו דכיון דבין שניהם יש שבועת שקר, הו"ל למידק טפי. [ולפ"ז דכוונת הגמ' דכל א' מהם היה שגגות, לולי חבירו].

מג. ולא חל איסור ע"י השבועה כיון דלא נתכוון לכך. ומבואר דגדר שבועה ד'חל איסור', דאי הוה רק סברא לאמת דיבורו, א"כ מ"ש. [**ותוס'** (שבועות כח:) כת' דקמ"ל דאפי'

אנא בשיקרא אישתבעי, לא יאכל ולא יהא שקר[מד]].

והדרישה (רלט) כת' דאם נשבע על דבר זה [שבועה לשעבר] ונמצא שקר חייב קרבן, ורק בשבועה דלהבא לא חל שבועה ע"פ כששגג. והש"ך (רלט לג) תמה דבגמ' (שבועות כו:) מבואר להדיא דאם לא ידע שבועתו אין חיוב קרבן שבועה לשעבר, דאנוס הוא[מה].

קט) **ר"ן ד"ה כשם.** וה"ה שבועת זירוזין שרי.

והרשב"א (שו"ת ג שב) ביאר דכן דרך העולם לומר לזרז, ואין פיו וליבו שווים בסך שאמר. אבל **הכס"מ** (שבועות ג ה) דייק מהרמב"ם דשבועות זירוזין אסורות[מו]. דגמ' דידן השמיטו משום דפליג אירושלמי. וכ"ה להדיא **בפיה"מ לרמב"ם** (סוף משנה ג[מז]).

קי) **פותחין בשבתות ויו"ט. פי' הר"ן** דבעי פתח

והיתר חכם[מח], כיון דליכא טעות בעיקר הנדר[מט]. אבל **תוס'** הביאו צד דל"צ היתר חכם[נ].

והמחנ"א (נדרים ג) הביא **דהרמב"ם** (שבועות ג ו) פסק דהנשבע שלא להניח תפילין, ולא ידע שתפילין מצוה הוה שבועת שגגות, ואי"צ שאלה. והק' דעפ"ז אף בשבתות ויו"ט אמאי צריך שאלה. ועוד הביא מפסק **השו"ע** (רלב י בשם רבינו ירוחם) דאם נשבע משום שסבור דהוה איסור חמור, ונמצא דהאיסור אינו חמור כ"כ אי"צ היתר חכם. והמחנ"א ביאר דנח' האם טעות מחמת שיש איסור בדבר נחשב 'טעות', או דאינו מוטעה בעצם. [ועי"ש שהאריך בזה].

והשלמי נדרים חילק דהתם לא ידע כלל שיש מצווה בהנחת תפילין, ומש"ה אי"צ שאלה. אבל הכא ידע דיש שבתות, ולא הוה טעות בעיקר הנדר.

קיא) **רא"ש ד"ה פותחין.** והנדר חל ע"ד מצוה וכו'. **בהל'**

הרמב"ן (לק' סו. כב: בדה"ס) הביא מהגמ' (תענית יב:) דהנודר תענית ביום שהוא יו"ט במגילת תענית, דרבנן העמידו דבריהם שלא יתענה. **והרמב"ן** הביא **י"מ** דביו"ט של דבריהם עשו חיזוק יותר משל תורה (וכ"ד הרמב"ם ג ט). **וי"מ** דכוונת הגמ' דהעמידו דבריהם דצריך לילך אצל חכם להתיר נדרו (וכן הכריע הרמב"ן, וע"ע פוסקים רטו). והביא דאיכא **רבוותא** (הראב"ד שם) דהתם איירי בקיבל תענית, ולא איירי בנדר גמור שלא יאכל. וקבלת תענית לא חמיר כמו נדר, מש"ה תדחה קבלתו מפני הגזירה[נא].

נדר שהותר מקצתו

קיב) **עד שבא ר"ע ולימד שהנדר שהותר מקצתו הותר כולו. הר"ן** (לעי' ג:) כתב דדרשי' כל היוצא מפיו יעשה, אם כולו קיים וכו'[נב]. וכ"כ **הר"ן** (לק' סו.) בשם **הירושלמי** (לעיל א א[נג]). אבל **הרא"ש**

שעובר על שבועתו בשעה שיצא מפיו. משמע דהחילוק דאיסור פירות, עובר על דבריו אח"כ].

מד. אבל צ"ע דהתוס' הרא"ש מיד אח"כ העתיק את דברי התוס' (שבועות) לענין אלמנה וכו', ולשיטתו לק"מ, דהתם נשבעה לשעבר.

מה. אבל בדברי **התוס' הרא"ש** אפ"ל דכוונתו דלכתחי' אסור. [ויל"ד לדעת הראשונים דשבועה בעי שם, דעכ"פ הוציא שם שמים לבטלה].

מו. ודוקא גבי אונס כת' **הרמב"ם** (שם ג א) דדרשי' האדם בשבועה.

מז. בפיה"מ הנדמ"ח מבואר כן להדיא. [אבל בפיה"מ (בדפוסים) איתא דאין צריכין הפרה אלא נדרי זירוזין ולפיכך אינו מותר בשבועה. **והלח"מ** (נדרים ד ג) תמה על דברי הרמב"ם, דודאי נדרי זירוזין אי"צ התרה].
אבל **הרדב"ז** (ג תעג [תתקיא]) נקט דדעת הרמב"ם דשבועת זירוזין מותרין, ותמה דהרמב"ם השמיטו.

מח. וכ"מ מדברי **הרמב"ם** (שבועות ו יא) דעושים פתח, אילו היה יודע דנופל הנדר בשבתות ויו"ט ואסור להצטער בהם. וכן מבואר בסדר המשניות, דפרק ר' אליעזר קאי בהיתר חכם.

מט. והרא"ש פי' דלא הוה שוגג גמור, דהו"ל לידע שיש שבתות ויו"ט. ולכאורה משמע דהיכא דפשע קצת צריך היתר חכם. [ולא מצאנו כן]. אך יל"פ כוונת הרא"ש דלא יתכן שאדם יאמר שנדר, וסבור דבימים האלו ליכא שבת. והוה טעות בעיקר הנדר, שלא נתכוון לאסור יום של שבת. וע"כ דידע שאוסר אף שבתות ויו"ט, אלא דלא שם על ליבו.

נ. [והראשונים (הו' לקמן כז.) דנו בדעת הרמב"ן בזה האם צריך שאלה].

נא. והריטב"א (לק' שם ותענית שם, והר"ן תענית שם ב: בדה"ר) ביארו דקבלת תענית הוה קבלה לדבר מצווה, וכשנופל ביום שאסור לצום [אף מדרבנן] לא נחשב דבר מצוה.

נב. והרשב"א משמע דזהו לדעת רבא, אבל לדעת רבה לא אמרי' בטלה מקצתה אלא במעמיד.

נג. והירושלמי (ברכות ה ב) למד דהותר מקצתו דכ"מ בתנ"ך חזינן דהיכא דבטל מקצת הגזירה, בטלה כולו. [וע"ע בסמוך מש"כ המשנ"ל].

(ד"ה אלו) כתב דאינו רוצה שיחול נדרו אלא כעין שנדר אותו. **והרא"ש** (סו.) כתב דלא נדר מעיקרא אלא ע"ד שנתקיים כולו, נמצא התרת מקצתו *פתח* לכולו[נד]. [משמע דהוה סברא]. **והתוי"ט** (ט ו) כתב דלשון המשנה דר"ע לימד, משמע דלמד מקרא.

והשיטמ"ק (בשם רא"ם) כתב דסוגיין דומה למקדש ה' נשים, וביניהם ב' אחיות, דאמרי' (קידושין נא. וב"ב קמג.) דהוה קני את וחמור, ולא קנה. ואף למ"ד דהתם מהני, בנדר מודה דטועה הוא, ונדר בטעות. **והחזו"א** (דמאי טו יא) כת' דאף מ"ד דקני את וחמור קנה, בנדר גרע. דנדר בטעות בטלה אמירתו לגמרי[נה]. א"נ שאני נדר דאינו חלות קנין, אלא הזהירתו תורה בבל יחל דברו, וכל שנפסד דיבורו בטל נדרו. **והחזו"א** ביאר סברת מ"ד דלא אמרי' דהנדר בטלה כולו, דהטעות מבטל דיבורו. ומה שאינו טעות עומד בפנ"ע. א"נ נדר חל בדיבור חל טפי.

והאחרונים חקרו בגדר הדין 'בטלה מקצתו', האם תליא בחלות הנדר, או בקבלת נדרו. [וע"ע בהמשך הסוגיה כו: וכז.]. **והקה"י** (יט) כתב דהגדר דכיון דבטלה מקצתה, עי"ז כל הדיבור הוה דיבור טעות.

והאחרונים (אבנ"נ רצו ב) דנו כשנדר מב', וחלק מהנדר עדיין לא הגיע לעולם, דקי"ל (לק' צ.) דחכם אינו מתיר קודם שחל הנדר. האם מהני בטלה מקצתה לבטלה. וכת' דאפשר דבזה נסתפק ריב"א בשו"ת מהר"ם מרוטנברג (ד"פ קפא, הו' בש"ך רלט כט).

קיג) **שם. עד שבא ר"ע ולימד וכו'.** פי' **הר"ן** דכוונת הגמ'

לפרש דתליא בהא מח' בי"ש ובי"ה. **ותוס'** הקשו דא"כ ת"ק כבי"ש, ותי' דס"ל דלא נחלקו בי"ש ובי"ה בדבר הזה. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) כת' דאע"פ שבי"ה קדמו, שכחו דבריהם ותפסו כבי"ש. עד שבא ר"ע והחזירום.

קיד) **אמר רבה דכו"ע וכו' הייתי אומר כולכם אסורין חוץ מאבא וכו'.** **הר"ן** ביאר דכיון דמעמיד דבריו הראשונים לא אמרי' 'בטלה מקצתה'. ומ"ד בטלה מקצתה הוה היכא דאיכא תרתי, שיש גם טעות בלשון. ורבא אמר להיפך, דמ"ד נדר שבטלה מקצתה הוה אף במעמיד לשונו הראשון, וכולהו תנאים מודו היכא דיש ג"כ טעות בלשון [דאיכא תרתי].

והתוס' רא"ש הביא דהמקור לחילוק זה מהברייתא (לקמן כז.) לחלק בין נדר מה' בני אדם, דאמרי' הותרו כולם. להיכא דאמר חוץ דלא הותרו השאר.

קטו) **ר"ן ד"ה אמר.** ועכשיו ג"כ מעמיד דבריו הראשונים לגבי האחרים. **הר"ן** (כמה פעמים בסוגיה) ביאר דבעינן תרתי, טעות בעיקר הנדר, וטעות בלשון[נו]. וכן משמע בשאר **הראשונים** דסברת רבה דבעי 'צירוף' טעות בלשון.

והרא"ש (ועוד ראשונ') כת' דה"ה להיפך, היכא דמתחילה אמר לשון פרט, ולבסוף אמר בלשון כולכם. דכיון דהחליף דבריו הורע כח הנדר[נז].

אבל **הריטב"א** כת' דדוקא במשנה דבריו, דנתגלה דהיה טעות בנדר הראשון, והותר מכללו. ואילו במעמיד דבריו גלי דעתיה דלא היה דעתו לאסור את הקרובים כלל, ועי"ז לא הוה הותר מכלל נדרו. אלא דטעה במה שאמר לשון הכולל את קרוביו[נח]. ועד"ז לשון **הרמב"ם** (נדרים ח ו) שהרי גילה דעתו שלא התיר מקצת הנדר וכו'.

והתוס' רי"ד כת' דלא אלים דיבור האחרון [שנשאל על נדרו] לעקור דיבור הראשון, מאחר שלא היה חרטה בשאר חלקי הנדר[נט]. ועפ"ז כת' דכ"ז היכא דנדר בכלל, ומעמיד דבריו. אבל נדר בפרט אמרי' בטלה מקצתה, כיון דאינו סותר דיבור הראשון [ואף

נד. וכ"כ **הריטב"א** דבאותו פתח יש להתיר את כולו. [וצ"ל דכיון דיש פתח, נחשב דהחכם התיר אף את שאר הנדר. וצ"ב. ועוד יל"פ דלעולם יסודו משום בטלה מקצתה, אלא דיש תנאי דל"מ היתר בלא פתח. וקמ"ל הרא"ש דנחשב שיש פתח].

נה. משא"כ באת וחמור ידע דחמור לאו בת קנין.

נו. אבל **הר"ן** כת' עוד לפי שאביו לא נכנס מעולם במשמעות הנדר. וקצת משמע דדוקא כה"ג מכלל לפרט.

נז. ולבאורה משמע דבכל אופן שהחליף דבריו מקרי משנה. אבל **הר"ן** (כו.) ביאר דשייך בדוקא, שיש מדקדקין שלא להכניס אביו במשמעות הנדר כלל.

נח. ועד"ז יל"פ אף בדברי הר"ן דכיון דליכא טעות בלשון, אי"ז 'הותר' מקצתו, אלא דע"י הטעות מתפרש הלשון הראשון באופן אחר.

נט. וביאר שכל התרת נדרים כך היא, דאתיא חרטה דלבסוף ועקרא לנדר דקמאי. אבל לאותן ט' שלא נתחרט עליהן אינו

דליכא חרטה גבי אינך] כיון שאסרום בנדר א׳. [עי״ש בהמשך דבריו].

[ולכאורה כ״ז דוקא כשנשאל ע״י חכם. אבל הר״ן העמיד דבסוגיין שנמצא נדר טעות, ואי״צ חכם להתיר. דנתברר שלא היה בכלל נדרו מעיקרא].

קטז) **שם. בפסקי הרא״ש** נסתפק [לרבה] אם נדר מב׳ דברים, בשר ויין שלא היו לפניו[ס], והותר א׳ האם בטלה מקצתה. דלא שייך משנה או מעמיד, דלא אמרי׳ הותר מקצתו כיון דלא החליף, או דילמא כל דלא שייך החלפה אמרי׳ הותר מקצתו. **והמשנ״ל** (נדרים ד יא) כתב להכריע ספיקו של הרא״ש, מדאמרי׳ **בירושלמי** (ברכות ה ב) דאליהו נשבע שלא יהא טל ומטר, ואח״כ (מלכים א יח א) אמר שיהא מטר, ונדר הטל הותר משום נדר שהותרה מכללו הותרה כולו. והמשנ״ל הביא דהתם לא שייך משנה.

דף כו.

קיז) **ורבא אמר דכו״ע וכו׳ הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין וכו׳.** וכו״ע מודו בזה, וצ״ב דרבנן ל״ל נדר שהותר מקצתו [וליכא קרא]. ומדברי **הר״ן** משמע דאפ״ה היכא דיש תרתי מודו דאמרי׳ בטלה מקצתה. אבל **הרא״ש** ביאר דלא הוה משום חילוף. ומשמע דלא הוה בטלה מקצתה, אלא דכל הנדר הראשון הוה בטעות[א].

וע״ע לח״מ (ח ו) בדעת הרמב״ם.

קיח) **הייתי אומר כולכם אסורין חוץ מאבא וכו׳.** לדברי **הר״ן** לרבא לבי״ש תליא במעמיד דבריו. אבל **הרא״ש** פי׳ דלרבא לא תליא במעמיד דבריו, אלא דרק היכא דאמר כולכם [בחזרה] שייך תפוס לשון ראשון. וע״ע תוס׳ רי״ד וריטב״א.

קיט) **בי״ש ס״ל כר״מ דאמר תפוס לשון ראשון.** [והראשונים ביארו דברי הגמ׳ (בע״ב) דנקטה דר׳ מאיר ס״ל כבי״ש, והק׳ מברייתא דר״מ]. **והראשונים** דנו מה שייך בסוגיין למח׳ תפוס לשון ראשון[ב], דאיירי במוציא מפיו תוך כדי דיבור ב׳ דברים הסותרים, איזה לשון תפסינן עיקר[ג].

והר״ן פי׳ דמ״מ תלי בשורש המח׳ דתפוס לשון ראשון, שנחלקו מהו עיקר דיבורו של האדם. וקאי אלשון ׳כולכם חוץ מאבא[ד]׳, דלבי״ש עיקר דיבורו הוה ׳כולכם׳. ומש״ה אין כאן טעות בעיקר הנדר. [אלא במה שהשמיט ׳חוץ׳].

והרא״ש ביאר דלמ״ד תפוס לשון ראשון, הלשון ׳כולכם חוץ מאבא׳ לא נחשב שאבא מצורף יחד בנדר, ומש״ה לבי״ש לא אמרי׳ נדר שהותר מקצתו. דעיקר הלשון הוא מה שאמר ׳כולכם׳, ואביו אינו מצורף[ה]. ואילו לבי״ה אף בגמר דבריו אדם נתפס, והכל לשון הנדר

מועיל כלל.

ס. [והזכיר שניהם בנדר ובהתרה]. **והפוסקים** הקשו אמאי כתב דאינו לפניו, דאף כשמונחים בפניו שייך ספק זו. **והק״נ** (ו) כתב להגיה ׳בפניו׳, אבל הנודר בסתם מבשר ויין תליא בסוגיין. אבל **המהרי״ט** (א סח) כתב דאם הוא לפניו, ופירש כ״א בשמו נחשב שבועה על כ״א בפנ״ע. אך בפשוטו כוונת הרא״ש דבדבר שהוא בפניו שייך לומר ׳אלו׳, ומש״ה נקט שלא בפניו.

א. כיון דנדר על הכלל, ונשאל על כל הנדר הזה. [אבל אילו שינה מפרט לכלל הוה מדין בטלה מקצתה, ויהא תלוי במח׳ התנאים].

ב. אך **התוס׳ רי״ד** ביאר תפוס לשון ראשון ואחרון קאי על הלשון שנשאל עליו, לבטל הנדר שעומד כנגד הנדר. [וצ״ע בדבריו].

ג. והגמ׳ (תמורה כו.) פי׳ דהיכא דאמר תחול זו ואח״כ תחול זו לכו״ע חל תמורת עולה. אלא נח׳ בלשון תמורת עולה תמורת שלמים, דר״מ דייק מדלא אמר תמורת עולה ושלמים דלא נתכוון שיחולו תרוייהו [חצי לזה], אלא הוה כאומר תחול זו ואח״כ תחול זו.

אך **תוס׳** (שם ד״ה האומר) כת׳ דכ״ז היכא דסותר דבריו כל כך הוצרכו לפרש דבריו, דאין דרך בנ״א לסתור דבריהם כל כך. ובעלמא נח׳ ר׳ מאיר ור׳ יוסי בתפוס לשון ראשון היכא דאינו סותר כ״כ [אף כשלא שייך סברא הנ״ל]. [ויל״פ עד״ז דברי הראשונים בסוגיין].

ד. ויש להעיר שהוא לא אמר ׳כולכם חוץ מאבא׳, אלא דאמר דנתכוון לומר כן. א״כ מה שייך תפוס לשון ראשון על לשון שמעולם לא אמר. [אך י״ל דלאחר שנשאל חל הנדר ע״פ דיבור זה, דע״י היתר החכם נעשה כאומר מתחילה ׳חוץ׳].

ה. ואף דמהני סוף הלשון לפרש את תחילתו [לפרש דכולכם אינו כולל את אבא]. אך הגדר דהוה גילוי דאביו אינו שייך כלל לנדר.

[כולכם חוץ מאבא], ומש"ה אביו מצורף לנדר ואמרי' בטלה מקצתה.

[ומשמע מדברי הר"ן דהנידון על לשון הנדר, דגדר בטלה מקצתה דמקצת מהלשון הנדר בטל. ואילו לדברי הרא"ש הנידון על חלות הנדר[ו], האם מצורף להחשב כחלק מהנדר].

קכ) **ר"ן ד"ה לא.** ור' יוסי ס"ל דהרי זו תמורת שלמים, שבגמר דבריו אדם נתפס. **הרש"ש** תמה דמפורש (במשנה ובגמ' שם) דדעת ר' יוסי דדבריו קיימין, והוה חציה תמורה של עולה וחציה של שלמים. דאף בגמ"ד אדם נתפס.

קכא) **ר"ן ד"ה איתיביה.** איכא אינשי דקפדי וכו'. [וכ"כ הר"ן לעיל בד"ה אסורין]. **רע"א** דייק דמשמע דבעינן טעם ראוי לקפידא[ז], והקשה דבבצל כופרי (ע' בע"ב) ליכא טעם להקפיד על הלשון.

דף כו:

קכב) **וסיפא כגון שתלאן זה בזה. הרא"ש** פי' דאמר פלוני 'כ'פלוני. וכיון דהותר הראשון אף האחרים מותרין, שהרי תלויים בראשון[א] [כדאי' במשנה נזיר כ:]. וכ"כ **ר"א מן ההר** בשם **רש"י.**

אבל **הרמב"ם** (נדרים ד יא) פסק דהאומר 'לזה ולזה' הותר הראשון הותרו כולם. **ור"א מן ההר** ביאר דפי' את הגמ' דכשאומר לזה ולזה הוה כמו תלאן זה בזה [נעשה כאומר[ב]]. וכת' דהרמב"ם לא גרס 'כגון'[ג]. וכ"כ **הלח"מ** (שם, והגר"א רכט ד) דכיון דאמר 'ו' הוה כתלאן זו בזו.

והרא"ש (ט ה) כת' כגון שתלאן זה בזה, דאמר פלוני ופלוני ופלוני ופלוני[ד].

והרמב"ם (שם) כת' אבל אם אמר שאיני נהנה לזה לזה [בלא 'ו'], צריך פתח לכל א'. **והכס"מ** (שם) ביאר דהרמב"ם פסק כר' יהודה דע"י 'ו' הוה כלל [ונחלקו בזה התנאים, ע' לקמן סו. ושבועות לו וקידושין מו.]. וכמ"ש **הר"ן** (כז. בשם תוס') דדוקא כללם ע"י 'ו' אמרי' בטלה מקצתה, אבל אם אמר לא לך לא לך נחשב לב' נדרים [וכר' יהודה]. [אבל לר' שמעון אף לא לך לא לך הוה כלל, עד שיאמר קונם לכל א', כדלקמן סו.[ה]]. **והלח"מ** נקט דהרמב"ם פסק [כר' מאיר] דאף 'ו' הוה פרט, ולא אמרי' נדר שבטלה מקצתה.

קכג) **שם. הריב"ש** (רצא) למד מדברי הרמב"ם דה"ה מי שנשבע שלא יאכל ענבים, ולא ילבש משי, דנחשב ב' שבועות ולא אמרי' בטלה מקצתה. דכל שהפעולות חלוקות[ו] גרע מב' לשונות להתחייב ב'[ז]. **והמחנ"א** (שבועות ט) הביא דה**ראנ"ח** חלק והביא מפסקי הרא"ש (הנ"ל) דבשר ויין הוה נדר שבטלה מקצתה, ואף דשתייה חלוק מאכילה. [וע"ע גליון מהרש"א רלח ו].

ותוס' (שבועות כז: ד"ה הכי השתא) הקשו במי קיבל עליו ב' נזירות, דמבואר (שם ולעיל יח.) דאם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו, אמאי לא אמרי' נדר

ו. ואף דהוה טעות מעיקרא, ולא חל נדר כלל כלפי אביו, מ"מ היכא דמצורף לנדר נחשב בטלה מקצתה.
[ומבואר דגדר נדר שבטלה מקצתה אזלי' ע"פ האיך מתפרש הנדר לאחר שהותר השאר. ואף דקודם שהותר ודאי ש'כולכם' כולל את אביו, לאחר שהותר נתברר שאביו לא היה מצורף כלל].

ז. ולכאורה הטעם דלהחשב 'משנה דבריו' בעינן שיהא מקפיד על לשונו הראשון, ובדוקא מתכוון לידור בלשון אחר. אבל היכא דליכא סיבת קפידא בדבר ליכא טעות בלשון הנדר. [ועוד דלא מסתבר דתליא במה שעלה בליבו לבסוף לומר, דהא מעיקרא לא חשב דוקא כן].

א. אבל הותר האחרון לא הותרו הראשונים, ולא אמרי' נדר שבטלה מקצתה. **והרא"ש** ביאר דכל חד נדר בפנ"ע. [ויל"ד האם כוונתו דכל נדר חל בפנ"ע או דמשמעות הלשון דלא עירבינהו לחד נדר].

ב. **והרמב"ן** (בהלכות לקמן סו., כב. בדה"ס) הביא עד"ז בשם האי מרבנן, והאריך לחלוק.

ג. אבל **הרדב"ז** (שם) נקט דהרמב"ם איירי באומר זה כזה, והרמב"ם קיצר בלשון.

ד. אבל **הגר"א** ציין דבפי' הרא"ש (כאן) מבואר דאמר 'כ'פלוני.

ה. **והאחרונים** הקשו **דהר"ן** (סו.) פסק כר' שמעון. ובסוגיין סתם כר' יהודה.

ו. **והמחנ"א** הביא דעד"ז כתב **הריב"ש** (קנט) דהנשבע על ב' פעולות חלוקות [וא' הוה דבר איסור] לא נחשב איסור כולל.

ז. **והביא** ראיה מהגמ' (שבועות כג:), **וע' קו' המחנ"א** (שבועות ט) על ראייתו. **ורע"א** (ע"ג המחנ"א) כת' ליישב.

שבטלה מקצתה בטלה כולה, וכדאי׳ בסוגיין[ח]. **ותוס׳** תי׳ דכיון דסליק למנין ב׳ נזירות הוה כקיבל כל א׳ בפנ״ע. [**והפוסקים** כתבו דכוונתם ע״ד סברת הריב״ש].

והאחרונים (מחנ״א שם, קר״א) **הביאו** דכה״ק הירושלמי, ותי׳ דתליא במ״ד (לקמן צ.) דאי אפשר לישאל על הנזירות השניה לפני שחלה [ואף שהוא נדר א׳ לא אמרי׳ בטלה מקצתה, כיון דלא חל[ט]]. והירושלמי דוחה דאמר הריני נזיר ונזיר.

קכד) **איתיביה רב אדא ב״א לרבא וכו׳ מעשה היה והתירו ר״מ וכו׳. הרא״ש והר״ן** ביארו דהק׳ אף לרבא, כיון דאמר (בע״א, עי״ש) דסברת בי״ש כר״מ דתפוס לשון ראשון, א״כ ע״כ דר״מ ל״ל בטלה מקצתה.

והגמ׳ תי׳ דר׳ מאיר אליבא דר״ע, לרבה. ולרבא ר׳ מאיר אליבא דרבנן [לדברי הכל].

קכה) **שהבצל רע ללב, אמרו לו והלא הכופרי יפה ללב, הותר בכופרי וכו׳. הר״ן** (לק׳ סו.) כת׳ דהותר בלא פתח, כיון דלא נתכוון מעולם לכופרי. **והשלמ״נ** כת׳ דלכאורה מדברי הר״ן בסוגיין משמע דהתם [בבצל] צריך היתר חכם, דרק בברייתא (בסמוך) דכלכלה כת׳ **הר״ן** (ד״ה יש נדר) דהוה בלא שאלה, דהוה טעות בעיקר הנדר. שלא ידע שיש בכלכלה בנות שוח כלל [והוה טעות בחפץ]. אבל ביין ובצל בעי שאלה, דלא נחשב טעות בעיקר הנדר. אך שוב הביא מדברי הר״ן (לק׳ סו.) דאף בבצל כופרי ויין מיושן אי״צ שאלה.

והמהרי״ט (א סח, הו׳ בשלמ״נ) הק׳ דבמשנה מבואר דאיירי דוקא שהנודר פירש שהבצל רע ללב. ואילו יש טעות בחפץ די שאח״כ אומר שנתכוון דוקא לבצלים הרעים ללב. ומ״ש מראו אותם אוכלים תאנים, שאומר שלא נתכוון לאביו׳.

והמהרי״ט כת׳ דצ״ל דאיירי שהנודר נתכוון לכל הבצלים, כיון דלא היה יודע שיש טובים. אלא כיון דתלה נדרו בהא דרעים ללב, הוה כאומר אילו היה יודע לא מתכוון לכוללו בכלל. [וכתב דצריך לדחוק כן בלשון הר״ן].

קכו) **ר״ן ד״ה איתיביה.** וכ״ש דקשיא לרבה וכו׳ דא״כ ר׳ מאיר דאמר כמאן וכו׳. **רע״א** הקשה די״ל דלרבה רישא איירי במשנה דבריו [דאי״צ לומר דרישא ככו״ע, אלא ע״כ ר׳ מאיר כר״ע]. א״כ אף הסיפא במשנה דבריו. [וכ״כ **הפור״י** לו״ד הרא״ש והר״ן].

קכז) **ר״ן ד״ה לענין הלכה.** דאיכא למימר דהילכתא כרבה משום דהוא רביה דרבא, איכא למימר דהילכתא כרבא משום דבתראה. ועד״ז דנו **הראשונים** בכ״מ[יא] האיך קי״ל במח׳ רבה ורבא, האם אמרי׳ דהלכה כבתראי[יב]. [אבל **הרדב״ז** (ח ו) נקט דה**רמב״ם** פסק כרבה דמשמע דהאמוראים נדחקו ליישב דברי רבה].

ח. וי״ל דתוס׳ הקשו כן לשיטת רבא דל״צ משנה דבריו. אבל **המחנ״א** (שבועות ט בסופו) דייק מדברי התוס׳ דהיכא דל״ש החלפה אף רבה ס״ל הותר כולו [כספיקו של הרא״ש]. וע״ע בקר״א. **והבית מאיר** (רכט) כתב דלדעת הרמב״ן (הו׳ בר״ן כז.) דבנדר שהותר בחרטה לא אמרי׳ בטלה מקצתה, הו״ל לתרץ כן. ותוס׳ לשיטתם לא ס״ל כן.

ט. [ומשמע הטעם דסברת בטלה מקצתה נחשב שהשאלה מתירה אף את חצי הב׳ של הנדר].

י. ויל״ד דהתם יש אנן סהדי, אבל הכא לא ידעי׳ מדוע נדר.

יא. וכן **הרמב״ן** הביא איכא מאן דפסק כרבה, דהוא רביה דרבא. ואיכא מאן דפסק כרבא דבתרא הוא. ולא מיכרעא מילתא, אבל כאן בנדרים נקטינן לחומרא. [ומבואר דלא הכריע את עיקר הספק בעלמא, אלא דכאן יש הכרעת הספיקות].

ועד״ז הביא **הרי״ף** (ב״ק כ: ח: בדה״ס) מח׳ אי קי״ל כרבה או כרבא. אבל הרא״ש (ב״מ א מט) פסק כרבא שהוא בתראי. **והרא״ש** (עירובין ב ד) הביא דדעת **הר״מ** **והראב״ד** **והרז״ה** דהלכה כרבא, ודעת **הרמב״ם** (שבת טז ט) דהלכה כרבה, וכן נראה דאין הלכה כתלמיד במקום הרב. ודוקא מאביי ורבא ואילך קי״ל כבתראי, ולא כאביי ורבא נגד רבותיהם. ובעלי הכללים העמידו כמה סתירות בדברי הראשונים בהך כללא [וע״ע רא״ש שבת כג א, כתובות ז יג].

יב. **והקדמונים** (מבוא התלמוד לר״ש הנגיד) הביאו דמאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי. ומשמע דבזה דנו הראשונים איך הכלל בדור של אביי ורבא גופייהו, כנגד רבותיהם.

קכח) **שם. דהוא רביה דרבא. והריטב"א** הביא בשם **רב האי גאון** דדוקא היכא דשמע רבו, ולא חזר בו, הלכה כרב[יג]. אבל כשנחלק עליו לאחר מותו לא אמרי' דאין הלכה כתלמיד, אלא הלכה כבתראי. וכ"כ **הריטב"א ור"ן** (ריש סוכה, הו' בגהש"ס[יד]).

קכט) **בא"ד מיהו איכא מ"ד וכו' שאביו לא היה בכלל הנדר מעולם, אבל בשכולן שווין וכו' כיון שהותר א' מהם ע"י שאלה הותרו כולם וכו'.** [דבהתרת הנדר ע"י חכם, עד עכשיו היה חלק מהנדר, ואמרי' בטלה מקצתה. ולא דמי להיכא שיש טעות, ונתברר שאביו מעולם לא היה בכלל הנדר, אא"כ משנה הנדר. דעי"ז קובע דאביו היה בכלל]. וכן דייק **הגר"א** (רלב יט) **והקר"א** בדברי **הרמב"ם** (ד יא) **והטור** (רכט) שסתמו בהיתר חכם, ולא הזכירו דאיירי במשנה דבריו. אבל **הב"י** דהרמב"ם והטור איירי דוקא במשנה.

דף כז.

קל) **בא"ד (כז.) א"ה מאי קמקשי ממתני' דכלכלה וכו'.**

רע"א הקשה דהיה לו להקשות מהמוקדם, כדברי רב פפא דלזה ולזה. ועוד דאמרי' בהדיא בגמ' דר' מאיר אליבא דר' עקיבא.

קלא) **בא"ד וכתב עוד הרמב"ן דוקא נדר שניתר ע"י פתח שדומה קצת לנדרי טעות וכו'. והרמב"ן** ביאר לדעת רבה כיון דלא חזר בו מגוף הנדר[א], ובדידהו ליכא חרטה [והוה כמעמיד]. ואף לרבא [דהותר אף כשאינו משנה], גבי נדר שהותר בחרטה עיקר הנדר כדקאי קאי, ולשון חכמים מרפא. ומאן דכאיב לי' כאיבא אזיל לבי אסיא, ומאן דניח"ל בגויה ליקיים וליזיל לנפשיה[ב]. ומבואר דסברת הרמב"ן דגדר היתר ע"י פתח שונה, דע"י היתר החכם אמרי' דהנדר הוה טעות [מעיקרא]. [וע' מש"כ לעיל כא:].

והמ**הרי"ט** (ב כו) הק' מה בין פתח לחרטה, דאף נדר שהותר בפתח, השתא נעקר ע"י החכם למפרע. והחכם פועל את ההיתר, א"כ מ"ש דאמרי' בטלה מקצתה אף במה שהחכם לא התיר. והביא ראיה לדברי אביו המבי"ט דנדר שיש בו פתח הוה מקח טעות, ולא חל כלל. ורק מדרבנן צריך היתר חכם. ומש"ה אמרי' בטלה מקצתה[ג]. [וע' מה שהו' לעיל שם].

אבל **הרשב"א וריטב"א** הביאו בשם הרמב"ן דדוקא נדרי שגגות [דבלא חכם יש פתח] אמרי' בטלה מקצתו, אבל נדר שהותר ע"י חרטה לא אמרי' בטלה מקצתה. וכתבו דלפ"ז פי' הא דפותחין בשבתות ויו"ט לא בעי שאלה, דהוה טעות. **והריטב"א** האריך להקשות ע"ז, וכיון דחכם מתיר את הנדר מעיקרא, א"כ הוה כמי שלא היה נדר מעולם.

בסוגיין – נדר שהותר מקצתו – **השעה"מ** (נדרים יב י ד"ה ודע, הו' בפתח"ת רכט א) **הביא בשם ספר קול יעקב** להסתפק במי שהקדיש ב' בהמות לקרבן, ונמצא א' בעל מום, האם השני קדוש. האם אמרי' נדר שהותר מקצתו, או דילמא הכא אין מקום לחול כלל על בהמת בעל מום. ונדר שהותר מקצתו שייך היכא שחל הנדר מעיקרו, ושוב הותר מקצתו ע"י פתח.

וצ"ב דבסוגיין מבואר דאף נדר שעיקרו טעות אמרי' דבטלה מקצתה [וכה"ק הנחלת צבי בשו"ע שם], וצל"פ דמ"מ הוה באופן שהנדר ראוי לחול על הכל. ואילו התם דמעיקרו אין מקום לחול על מקצתו, י"ל דקרינן ביה ככל היוצא מפיו יעשה.

והשעה"מ הביא עוד לדון, ע"פ דברי המחנ"א בשם הר"ן (הו' בסמוך) דכיון דהוא נתכוון להקדיש את שניהם, אף שלא חל ל"א בטלה מקצתו.

יג. ו**המגיה לריטב"א** הביא דלפ"ז הא דאין הלכה כתלמיד הוא משום כבוד רבו, דאסור לתלמיד לחלוק ולהכריעו [ועי"ש מה שהביא בזה].

יד. וצ"ע, דהר"ן כאן נשאר בספק.

א. ואף דכל חרטה מתחרט מעיקר הנדר, ואומר אילו היה דעתו עליו לא היה נודר, ויל"פ דלא נחשב טעות בלשון קבלת הנדר. אלא ב'דעת' לנדור [וע' מה שהו' לעיל כב: משו"ת הרשב"א דהיתר חרטה הוה תולדה דנדרי שגגות].

ב. משמע דטעם היתר נדרים בחרטה מהני מכאן ולהבא, ועי"ז הותר הנדר למפרע [וכהפרת בעל לצד דמעקר עקר, וע' בסמוך]. ועוד יל"פ דמהני לעקור את עצם הנדר [כיון דלא היתה קבלה שלימה], אבל ל"מ להתיר את סיבת הנדר.

והמחנ"א (שבועות ח) הביא בשם שו"ת הר"ן (עג) דהנשבע לפרוע קרן ורבית, אף דלא חל שבועה לעבור ע"ד תורה לפרוע הרבית, מ"מ חל שבועה לשלם את הקרן. ולא אמרי' דהנדר בטלה מקצתה, דהנשבע היה דעתו לישבע אף על הרבית[ד] [אלא דלא חל שבועה[ה]]. והקה"י ביאר כוונתם דכיון דאין חסרון בדיבור הנדר, אלא שהשבועה אינו חל, ל"ש בטלה מקצתה.

והמחנ"א כת' דנראה מסברא להיפך, דכיון דנתכוון לידור אף על הרבית הוה בכלל הנדר, ובטלה מקצתו. דחלק מהשבועה לא חל[ו]. משא"כ אביו דלא נתכוון לכללו בנדר, ולכן תלי במעמיד דבריו.

קלב) **בא"ד אבל בהיתר חרם או נידוי וכו'.** דהותר מכאן ולהבא. [וכ"כ הרמב"ן]. והריטב"א כתב וכן מי שמוחל לחבירו מקצת משבועתו לא אמרי' דהשאר בטלה [דכיון דהמחילה מהני רק מכאן ולהבא בטל]. וכ"פ השו"ע (רכט א). והט"ז (שם ה) ביאר כגון דאמר הריני כאילו התקבלתי (כדלע' כד.). [ומבואר דגדר 'באילו התקבלתי' הוה מחילה וביטול על עצם הנדר. דאילו גדר התקבלתי שנתקיים התנאי[ז], א"כ ל"ש בזה 'בטלה מקצתו']. קלג) **בא"ד וכן הדין בהפרת בעל, דקי"ל בעל מיגז גייז.** דכיון דההיתר הוה מכאן ולהבא ל"ש בטלה מקצתה [דגדר בטלה מקצתה שייך בקבלת הנדר]. (וע"ע לק' פב: אי מהני הפרת הבעל לחצי נדר).

והר"ן תלה זה בהא דמיגז גייז, דהגמ' (נזיר כא:) מסתפקת האם בעל מיעקר עקר או מיגז גייז. ומשמע דלצד דמיעקר אמרי' בטלה מקצתו [לדעת התוס']. וכ"כ הרי"ץ (בשיטמ"ק פז:[ח]), וכן בשיטמ"ק פב: בשם שיטה[ט]).

אבל השיטמ"ק (לקמן פז:) בשם רא"ם כתב דלר' עקיבא אף בהפרת הבעל אמרי' דהיפר מקצתו הוה הפרה לכולו, דהוקשו להדדי[י].

והקה"י (יט ב) הביא להק' (בשם ספר זכר"י) דמבואר (לקמן עט:) דבנדרים שבינו לבינה הבעל מיפר רק חלקו, ושאר הנדר קיים לכשתתגרש (וע' לק' פב:), ולא אמרי' דבטלה מקצתה. וע"כ הטעם משום דבעל מיגז גייז. והו"ל לגמ' (נזיר הנ"ל) לפשוט מהכא דמיגז גייז[יא]. [וכעי"ז הק' השיטמ"ק לקמן פז. בשם שיטה ורי"ץ[יב]. ויתבאר לקמן בעזה"י].

ג. ויש שדנו ע"פ משכ"כ הר"ן (לע' כא:) דנדר שהותר בפתח מדינא אי"צ היתר חכם, אלא גזיה"כ דלא יחל דברו. ולאחר שהחכם מתיר, גדר ההיתר משום מקח טעות.

ד. והר"ן כת' דלא שייך בטלה מקצתה אלא היכא דבשעת הנדר אינו יודע שאביו ביניהם ומש"ה הותר [ולא פירש דבריו, והמחנ"א ביאר כנ"ל]. והר"ן הוסיף דבטלה מקצתה הוה דוקא במשנה דבריו הראשונים, והכא הוה מעמיד דבריו הראשונים. [וכרבה לחומרא].

ה. והמחנ"א הביא עד"ז היכא דלא חל הנדר מחמת שעבוד, דחל מיהא על מקצתו. עי"ש שהאריך בזה. וכן השעה"מ (הנ"ל) האריך בזה.

והשעה"מ הביא דהריטב"א (כתובות נט:) כת' דכיון דידי אשה משועבדים לבעל למלאכות, עי"ז עיקרן של בעל. ואין לו כח להקדישן. ומשמע דהשעה"מ נקט דהוה סברא דבטלה מקצתה, וצ"ב דאילו אוסרת רק דבר שאינו משועבד לבעל אמאי לא חל. [ולכאורה כוונת הריטב"א דיש סברא בקנין בגוף הידים, כיון דמשועבד לבעל].

ו. והמחנ"א הביא דהתשב"ץ (א ק) ביאר הא דמהני 'כולל' בשבועה, דאי לא חלו תרוייהו, אי אפשר לחול לחצאין. דשבועה אינה חלה במקצת.

ז. (כיון דתלה לפרש את התנאי ע"פ רצונו, וכ"ש למש"כ רש"י והרשב"א דנחשב פרעון משום דמחילה כקבלה, וע' מש"כ בזה לע' כד.).

ח. והרי"ץ כת' דדוקא חכם עקר לנדרא מעיקרא, ועיקר הנדר נעקר משורשו, ושוב אין לו עמידה כלל. אבל בעל מיגז משעת הפרה. אך הקשה לצד דבעל מיעקר מעיקרא [ונקט דכן ההלבה]. ואילו לקמן (שם) מבואר [דלחכמים] לא אמרי' דבטלה מקצתה.

ט. [וע"ע עד"ז בשיטמ"ק פד. בשם שיטה]. וביאר (שם) דנח' בזה בגמ' שם דלשמואל אמרי' דבטלה מקצתה. ור' יוחנן ס"ל דגלי קרא דאינו מפר לשאינו מתענה, ולא אמרי' דבטלה מקצתה. [ובפשוטו משמע שם דהוה גזיה"כ בעלמא, ולפ"ז מבואר דגדר בטלה מקצתה הוא משום דבטלה חלות הנדר, ואף דאין לו זכות הפרה ע"ז. אבל יל"פ דגדר בטלה מקצתו, דנחשב מעשה הפרה אף לשאר הנדר. ובזה גלי קרא דבעל אינו מיפר נדר דאין בו עינוי נפש, ולכן ל"ש ע"ז גדר בטלה מקצתה].

י. [וכתב דדעת החכמים וסתם משנה בסוגיה שם דלא כר"ע].

יא. וכתב להוכיח מזה כדברי הרמב"ן דבהותר ע"י חרטה לא אמרי' בטלה מקצתה, כ"ש ע"י הפרת בעל. והקה"י כתב דבפשוטו המ"ל כרבה דלא אמרי' בטלה מקצתה במעמיד. וכל הפרת בעל הוה מעמיד, שהרי אינה מקפדת כלל על דבריה אלא הבעל הוא שמיפר.

יב. מהא דלרבנן [לק' פז:] דכשהפר לתאנים [לחד גיר'] מהני הפרה על תאנים ולא על ענבים. [וע"ע ר"ן פב:].

והקה"י תי' דאף לצד דבעל עוקר את הנדר למפרע, היינו שמבטל את האיסור אבל אינו עוקר כלל את *הדיבור*. ומש"ה לא שייך בטלה מקצתה, דכל איסור הוה חלות נדר בפנ"ע[יג]. ולא דמי להיתר חכם דמבטל עצם דיבור הנדר, ומש"ה שייך בטלה מקצתה.

והבית הלוי (א מה) כתב עוד [ע"פ הי"מ בתוס' נזיר כב.] דאף לצד דבעל עקר למפרע, מ"מ אין לו כח אלא לבטל מה שכבר חל, והנדר חל רגע א' ועוקר את הנדר אחר שחל[יד]. [וע"ע לק' עז: פג. ופז:].

נדרי אונסין

קלד) **נדרי אונסין.** [שנדר בתנאי, ונתקיים התנאי מחמת אונס]. **הר"ן** פי' דלאו אדעתא דהכי אדריה. **והרא"ש** כתב דדברים שבלב כי האי, דמוכחי וידיעי לכל, הויין דברים. **והשיטמ"ק** כת' דאנן סהדי דאדעתא דהכי לא נדר, ולכן אין פיו וליבו שווין.

והריטב"א כתב דהטעם משום דדרשי' 'האדם בשבועה'[טו]. אבל **הריטב"א** (שבועות כו.) כתב דנדרי אונסין לא נתמעט משום האדם בשבועה, דבשעת שבועה לבו היה לשבועה אלא דבא האונס אח"כ. אלא מסברא אמרי' דאדעתא דהכי לא נדר, כדמבואר בגמ' דהביאו על אתפיס זכותיה [וע"ע בסמוך דעת הריטב"א כאן בזה].

והמהרי"ט (א א) הקשה אמאי בעינן לזה, ותיפו"ל משום נדרי שגגות (לעיל כה:), דאם היה שוגג בשעת קיום התנאי לא חל הנדר (וכמ"ש רש"י שבועות כח.), וכ"ש באונס. **והאחרונים** דנו דכיון דזוכר תנאי הנדר לא נחשב נדרי שגגות, שהרי יודע שיאסר במעשה זו.

והמהרי"ט תי' דהיינו דוקא בתנאי שהוא בקום ועשה, דעי"ז חל השבועה. אבל הנשבע שלא אוכל זה אם לא אוכל זה, דהוה שב ואל תעשה, נחשב דחל מעכשיו עד כמה שלא יתבטל התנאי[טז]. וה"נ חל שבועה מיד אילו לא אכל אצלו. [ע"ע בסמוך בשם הריטב"א].

קלה) **או שחלה בנו. הר"ן** פי' אע"ג דלאו אונס גמור. **והריב"ש** (שפז) כתב דאין להתיר לעבור על שבועה משום אונס ממון [ולומר דאדעתא דהכי לא נשבע], וכתב ג' חילוקים ממשנתינו. א' דחולי בנו וקרוב לסכנה הוה אונס הגוף, וגרע מאונס ממון. ב' בשעת *חלות הנדר* ע"י עקירת התנאי הוה אונס [אבל אם נאנס אח"כ ל"מ[יז]]. ג' דבמשנה הדירו משום כבוד בעלמא או תועלת מועט [שיאכל אצלו], ומש"ה אמרי' דאדעתא דהכי לא נדר. אבל באופן אחר הדבר אינו מוכרח דאדעתא דהכי לא הדירו[יח].

וכ"פ **הרמ"א** (רלב יב) דאף אונס שאפשר לסלק ע"י ממון הרבה מקרי אונס. **והש"ך** (שם כג) כת' דאיירי שהענין מוכח שמתחילה לא היה רוצה לתת על כך ממון הרבה. אבל אל"כ יתן כל ממון שבעולם ולא יעבור על שבועתו[יט]. אבל **רע"א** ציין דתליא בג' תי' הריב"ש (הנ"ל).

והרא"ש (נזיר יא:) הביא בשם **ר"י** דהמקבל עליו נזירות, ואח"כ אירע לו מקרה או חולה שצריך לשתות יין וכדו'

יג. וכדמבואר בדעת הי"מ **בתוס'** (נזיר כב) דאפי' אי בעל מעקר, מגזיה"כ בלא חרטה וחשיב כאילו נשאר נדר קצת, וחברתה [שהתפיסה בה] אסורה.

יד. וכן הוא לשון **תוס'** (נזיר לא: ד"ה אמרו להם). [אך יל"פ כוונתם דחל הנדר מעיקרא, לפני שנעקר מכאן ולמפרע. משא"כ ע"י חכם מתחילה הוה ע"י חרטה].

טו. והעירו דגבי נדרי שגגות כתב הריטב"א דתליא רק בשעת חלות הנדר להחשב האדם בשבועה. ויל"ד דמקח טעות נחשב בגדר תנאי מעיקרא, ואמרי' דבשעת הנדר הוה טעות, ואילו היה יודע היה עושה ע"ד תנאי. א"נ כיון דתלי' בתנאי קום ועשה נחשב כחלות הנדר.

טז. וציין לדברי **הר"ן** (גיטין עד. לה: בדה"ר) דתנאי בקום ועשה על האשה להביא ראיה שנתקיים התנאי. ואילו תנאי בשב ואל תעשה על הבעל להביא ראיה שנתבטל הגט. [וע' גליון מהרש"א].

יז. דבמשנה איירי שאסר עליו בקונם אם לא יאכל. ולפ"ז הנשבע שיאכל אצלו, מחוייב לקיים שבועתו אף דחלה בנו ויש לו קצת אונס. ולא אמרי' דאדעתא דהכי לא נשבע.

יח. **והמהרי"ט** (א א) כת' דהנודר לחבירו לפרוע חובו לזמן קצוב ל"ש לומר דלא הדירו ע"ד אונס קצת [וכבסוגיין], דאדרבה ע"ד כן היה הנדר דכל טצדקי דמצי למעבד לעביד. ובפרט שהיה הנדר לדעת שמעון בעל חובו.

יט. **והב"ח** הק' דקי"ל (רמ"א או"ח תרנו) שיתן כל ממונו שלא לעבור על ל"ת. [ודוקא מצוות עשה תלי בחומש נכסיו]. והט"ז (שם יז) כת' דלק"מ, דכיון דע"ד כן נשבע, א"כ אינו עובר כלל על הנדר. וכן **המג"א** (תרנו ח) הביא את סוגיין דגבי שבועה אונס ממון מקרי אונס, דאמרי' אדעתא דהכי לא נדר.

ויל"ע לפ"ז בלא אישן היום אם אישן למחר, האם נחשב קו"ע [דהשינה מעשה] או שוא"ת [דשינה הוה ממילא] (וע' מש"כ בזה לעיל יד:). **ותוס'** (לעיל כה:) נקטו דכה"ג נחשב שבועת שגגות.

ואומר הייתי סבור שחכמים היו מתירים לי מחמת האונס, דין הוא שיתירו לו, כי ודאי לדעת אלו האונסים לא קבלתי עלי. והרא"ש הק' דנדרי אונסים הוה דוקא היכא דהאונס הוה קודם שחל הנדר. ותי' דה"נ מיירי כגון שאמר הריני נזיר לזמן ידוע, וקודם הגעת הזמן אירע לו אונס. [ומש"ה דינו כנדרי אונסין].

קלו) **שם. והריטב"א** כת' למדנו ממשנתינו דהנודר

או נשבע במידי שהוא בקום ועשה, ובשעה שהיה עליו לעשות אירעו אונס שלא היה בדעתו מעיקרא, פטור. ואפי' חולי בנו, או שנתחדש צד סכנה, או הפסד ממון[כ] דלא אסיק אדעתיה בשעה שנדר שיפסיד[כא]. ואפי' אונס דשכיח, דרחמנא שריא מדכתיב האדם בשבועה.

והריטב"א כת' ומיהו ה"מ בנודר לעשות מעשה, אבל נדר ושבועה שלא לעשות, מעכשיו כבר חל חלות השבועה. ואינו יכול לעבור מחמת קצת אונס, כדאמרי' (שבועות כו:) דאם נשבע שלא יאכל כבר, אסור אף דנצטער עליו, אא"כ נסתכן.

וכ"כ **הריטב"א** (שבועות שם בשם הרא"ה) דלא התירו אלא בנשבע לעשות מעשה, דעיקר השבועה מכאן ולהבא, ולא חל השבועה עד שיעשה המעשה. ואנן סהדי דאדעתא דהכי לא נדר והו"ל דברים שבלבו ובלב כל אדם, וכאילו פירש. אבל בנשבע שלא יעשה דמתקיימת בשב ואל תעשה, כגון הנשבע שלא יאכל כבר זו, חלות שבועתו וחיובו על שעת שבועתו. והרי נאסרה עליו כבר זו מיד בלאו דשבועה כחלב ונבילה, ואין להתירו כלל אלא במקום סכנה ופיקוח נפש כחלב ודם ושאר איסורין.

אבל **הריטב"א** (בשבועות) **הביא י"מ שפי'** דהא דאסור בנצטער עליו, היינו צער תאבון. אבל אילו היה חולי גמור היה מותר[כב]. [והריטב"א חלק דלא משמע כן בסוגיה].

קלז) **דכתיב ולנערה לא תעשה דבר. ותוס'** פי' ולא

הו"ל להתנות. **האחרונים** תמהו דבסוגיין אינו 'עונש' כלל, אלא משום דאמרי' ע"ד כן, ונחשב שכך התנה.

והרא"ה (שיטמ"ק כתובות ב:) כת' דהו' כאילו נאנס על עיקר המעשה למפרע, כיון דתלה בדעתו וסבר שיקיים תנאו[כג].

ובשו"ת חמדת שלמה (או"ח לח ז) ביאר דגדר הפטור ד'ולנערה לא תעשה דבר' הוא משום דאונס לא נחשב מעשה דידיה כלל. וגרע ממתעסק בחלבים ועריות[כד]. ועפ"ז נקטו האחרונים דכוונת הגמ' דילפי' מהך קרא דלא נחשב שנתקיים התנאי.

והחת"ס ביאר דבספרי איתא כי בשדה מצאה, מי גרם לה על שיצאתה בשדה. ואפ"ה אונס רחמנא פטריה, ולא אמרי' דהו"ל לאסוקי אדעתא. ובזה הגמ' דוחה דאף דפטורה ממיתה, מ"מ הוה פושע וכו'.

ורש"י (כתובות ג. ד"ה דמדאורייתא לא הוי גיטא) כתב דהא דיש אונס בגיטין, דמצינו טענת אונס מה"ת דכתיב ולנערה ל"ת דבר. ומבואר בדברי רש"י דילפי' מסוגיין דיש 'טענת אונס' בתנאי בגט, ולא הוה אומדנא בעלמא [ואף למסקנא, וע' רא"ש ור"ן בסמוך].

והגר"ח (סטנסל קסה גיטין עג., ובברכ"ש שם ג) ביאר דקיום מעשה ע"י אונס לא מיקרי קיום [ע"פ יסוד החמד"ש, וכ"כ בקוב"ש ריש כתובות]. ועפ"ז חילק הגר"ח [בדעת הרמב"ם] דה"מ תנאי דתליא בקיום מעשה, אבל תנאי דתליא בביטול מעשה, היכא

כ. והביא ראיה שעכבו נהר, לא סגי דלא היה יכול לשכור ספינה.

כא. **והריטב"א** ציין לגמ' (ב"ק ז.) דמי שיש לו שדות וכרמים ואינו מוצא למכור, דמאכילין אותו מעשר עני. דנחשב אונס משום הפסד פורתא דנכסיו. [וצ"ב מה ראיה מהא דהוה גדר 'עני' לדיני תנאי].

כב. ולכאורה לפ"ז חלה בנה דסוגיין הוה חולי גמור, ולא צער בעלמא.

כג. **והשער"י** (ז טז) כתב דע"כ איירי דליכא אומדנא ברורה דלא התנה ע"ד כן, אלא כיון דנחשב שנתקיים הגירושין וחיוב הממון בסיבת האונס, ועי"ז נחשב שאנוס בעיקר הגירושין [וכדברי הרא"ה]. ואף דאי"צ רצון בקיום התנאי, אבל אם נחשב אונס לא מהני.

כד. אבל בס' **אסופות רבינו חיים הלוי** (יד) הביא בשם **הגר"ח** לדייק דאונס יש מעשה עבירה מושלם, אלא דהוה בגדר 'פטור'.

דנאנס אמרי' דכמי שלא נתבטל המעשה. והגר"ח ביאר דאף תנאי ד'אם לא באתי' מתפרש שיהא 'אי ביאה' מדעתו, אבל אילו הוה מחמת האונס לא נחשב שלא בא.

קלח) **וכ"ת קטלא שאני. הרא"ש** [בחד תי'] כתב דכתיב ושפטו העדה. [וצ"ב דכל עונש ל"ש באונס].

קלט) **והתנן נדרי אונסין וכו'. הרא"ש פי'** [דהגמ' הביאה] דהאונס מעכב כל דבר. [וצ"ב, עכ"פ משמע דהוה גדר פטור אונס[כה]]. אבל **הר"ן** כתב דלא עלה ע"ד המדירו וכו'[כו]. [ולפ"ז הוכיחו דלא אמרי' איבעי לאתנויי, ולא שייך לעצם טענת אונס].

ורע"א (בשו"ע רלב יב) הקשה דבנדר הטעם משום 'האדם בשבועה', ואפי' אינו אונס גמור [וכמ"ש הריב"ש], ומה הגמ' מקש' מכאן לאתפיס זכוותיה. **ורע"א** כתב דלולי דברי הריב"ש (הו' לע') היה אפ"ל דאונס ממון אינו בכלל האדם בשבועה, וכוונת הגמ' להוכיח דאדעתא דהכי לא נדר.

והריטב"א (שבועות הנ"ל) הוכיח מקו' זו דמתני' דהכא לאו משום גזיה"כ, אלא משום דאדעתא דהכי לא נדר. **והריטב"א** (כאן) תי' דעיקר טעמא דקרא משום דלאו אדעתא דהכי נדר. ולכן מקשינן להו דכל דנחשב אונס בתנאין חשיב אונס לגבי נדרים. ועי"ז נחשב שאין ליבו בשבועה. וגדר הגזיה"כ דהאדם בשבועה תליא באומדנא גבי ממון. **והברכ"ש** (יד, ועי"ש טו טז) ביאר דבמכר ע"י האונס נחשב שאין דעת על החלות, אבל בנדר לא בעינן דעת על החלות, ובעי גזיה"כ.

קמ) **ר"ן ד"ה וכ"ת.** ורב הונא דבממון הו"ל להתנות, אבל בנדר מה איכפת ליה. ומשמע סברתו דנדר הוה ע"ד עצמו, משא"כ באתפיס זכותיה דהוה ממון. אבל **הרשב"א** כת' להיפך דבמתני' איירי דהדירו חבירו, ואי"צ להתנות דאומדין דעתו של המדיר דלא נתכוון ע"ד אונס. אבל במתפיס זכותיה, איירי דהתפיס מעצמו, והיה לו לפרש.

והרא"ש כתב דבנדר בעינן פיו ולבו שווין אבל בממון לא אזלי' בתר מחשבת ליבו וכו'. [**והקר"א** כת' דלפ"ז אפי' אונס דלא שכיח אינו מבטל, ואילו לסברת הר"ן דוקא באונס דשכיח ולא שכיח, דהו"ל להתנות, אבל לא שכיח כלל לא].

ותוס' כת' דלרב הונא נדרים שאני דראוי להקל יותר, ככל ד' נדרים שהקילו חכמים.

קמא) **ולרבא מ"ש מהא דתנן וכו'. בגמ'** (כתובות ב:) אמר רבא (לל"ק) דאין אונס בגיטין, וס"ד דהגמ' דקיום תנאי באונס לא נחשב שנתקיים התנאי, והגמ' מקשה מכ"מ. והגמ' הביא ת"ש דפסקיה מברא, ודוחה אונסא דשכיח, איבע"ל לאתנויי, ואפסיד אנפשיה. ומסקנת הגמ' דהוה תקנ"ח משום צנועות ומשום פרוצות[כז].

דף כז:

קמב) **אתא ופסקיה מעברא.** משמע דאף דנאנס רק ביום האחרון נחשב אונס, ולא אמרי' דאילו היה בא תוך הזמן לא היה אונס. **והאחרונים** הקשו מכאן ע"ד **האגודה** (גיטין עד: **והרמ"א** רלב יב הביא בזה מח') דאונס ביום אחרון לא נחשב אונס. **והנתיבות** (נה א) תי' דבתנאי של גט אמרי' דאונס ביום אחרון הוה אונס, דאדעתא דהכי לא נדר. אבל בנדר אף דהוה אונס וטעות יש גזיה"כ דבעי היתר חכם [ע' לעיל כא:], אלא נדרי אונסין הוה משום אונס רחמנא פטריה [ודלא כמ"ש הריטב"א ושא"ר לעיל], ובזה ס"ל לאגודה דכיון דיכול לקיים תנאו קודם, על אונס ביום אחרון אין 'שם אונס'. [וצ"ב לדברי הנתיבות האיך מהני חלה בנו דהוה אונס שאינו גמור. ומשמע דגדר הפטור אונס תליא בכל מקום לפי הענין].

כה. וכן משמע בפשטות לשון הגמ' דהוה הוכחה דלא אמרי' קטלה שאני. [ולשון 'וכ"ת' משמע דהוה הו"א]. וצ"ב. [ומשמע דלענין קיום התנאי בעינן שיהא טפי מעשה דידיה, מרצונו. ובזה שפיר ילפי' מעונש].

כו. וכ"ב **המהרי"ט** (א א) דלמסקנא לא אתינן עלה מטעם אונס, אלא משום דע"ד כן נדר, וכמ"ש הר"ן.

כז. ולל"ב רבא אמר יש אונס בגיטין. והגמ' מביאה הנך ת"ש לסייע לדבריו.

קמג) **דלמא אונסא דמיגליא שאני. הרא"ש** פי' דבמשנה איירי בהפשרת שלגים, דהוה אונס דלא שכיח. [**והש"ך** (רלב כ) כת' דה"ה שכיח ולא שכיח, וכמו לגבי ממון]. וכ"כ **הב"י** (רלב) בשם **רבינו ירוחם**, ולפ"ז באונס דשכיחא הוה נדר, דהו"ל להתנות. אבל **הריטב"א** (כאן, וקידושין נ) כתב דאפי' אונס דשכיחא אינו נדר[א]. [וע' **תוס'** בע"א דדנו בזה].

והמשנ"ל (שבועות ג א) הביא דנח' בזה **האחרונים**, והפוסקים האריכו בזה. **והמחנ"א** (שבועות יב) ביאר דבנדר שבינו לבין עצמו כוונתו דאם יוכל לקיים בלא אונס. ודוקא במקח וממכר אמרי' דצריך להתנות. וכתב דאפשר דאף הרא"ש איירי רק אליבא דרבא, ורב הונא פליג. ועוד דאין דעתו לאסור את חבירו אלא כשיוכל לבא בלא אונס.

ובחי' ר"א מן ההר כתב דכיון דקי"ל דאין אונס בגיטין, א"כ ל"צ להך תי' [וכמ"ש הר"ן[ב]], ולהלכה אין חילוק בין אונס דשכיחא או לא.

אסמכתא

קמד) **ואסמכתא ל"ק. הרא"ש** פי' דאמר מילתא יתירה, להסמיכו על דבריו. ובטוח שיוכל לקיים דבריו, אבל לא כיוון להקנות מעולם.

והב"ח (חו"מ רז) כתב דהא דאסמכתא ל"ק הוה רק מדרבנן, וכ"כ **המרדכי** (הג"מ סנהדרין תשכב) דהוה גזלן מדבריהם. אבל **הש"ך וקצות** (שם) הביאו דדעת רוב ראשונים דאסמכתא ל"ק מדאורייתא.

והאחרונים (שער"י ז ח, ועי"ש תירוצו) הקשו כיון דהוציא בפיו, מה מהני הא דלא גמר בדעתו [למש"כ **הריטב"א** (קידושין נ.) דלא מהני אפי' דברים שבלבו ובלב כל אדם כשסותר את דיבור להדיא]. ושמעתי בשם **הגר"נ** דכל אסמכתא אף דאומר שמקנה ועושה מעשה הקנאה, ניכר לכל שעושה בלא גמר דעת. ולא נחשב שיש אמירה שעושה מעשה בגמירות דעת[ג].

והראשונים (ע' תוס' ב"מ סו. ועד. ועוד) האריכו טובא באיזה אופן נחשב אסמכתא [ע' ב"י חו"מ רז].

והרמב"ן (בהלכות כאן) הביא להקשות אהא דאי' (ב"מ סו:) דכל 'דאי' לא קני, דהוה אסמכתא. א"כ כל תנאי דילפי' מבני גד אין חסרון אסמכתא. ותי' דלא נחשב אסמכתא אא"כ תלה בידו ובדעתו, וסמך אדעתא למיעבד הכי. **והריטב"א** (כאן) כתב דלא שייך אסמכתא אלא דרך קנס, דנתכוון להעמיד דבריו. והביא בשם **הרשב"א** דאסמכתא הוה רק כשמפסיד בקנס, אבל כשאינו הפסד לא נחשב אסמכתא [ועד"ז כתבו תוס' ב"מ סו.].

והרמב"ן (בסו"ד, וב"ב קסח.) כתב דבגיטין וקידושין ליכא דין אסמכתא. **והרנב"י** (בשיטמ"ק, והו' בב"י שם) הוסיף דאף דהוזכרו דיני אסמכתא בנזירות (בסוגיה דסנהדרין כה., הו' לע' כא.), ההיא לר' יהודה אליבא דר' טרפון [ולא קי"ל כוותיה]. **והריטב"א** כתב דלא נתפרש טעמו, והביא שקיבל מ**תלמידיו** (וכ"כ הרשב"א ב"ב שם) דגיטין וקידושין [וכן מתנה] ליתנהו אלא מדעתו, ואין דין אסמכתא אלא כשנותן מתנה מתוך הדחק[ד]. ועוד כתב בשם **הרשב"א** אינו קנס, דאפשר דהוה טבא ליה. **והב"י** הביא בשם **תלמיד הרשב"א** (ב"מ שם) דקפדי אינש בגיטין וקידושין, ולא היה אומר אא"כ גמר ומגרש גמר ומקדש.

קמה) **ולרב הונא, אסמכתא לא קניא. הראשונים** הקשו דרב הונא (ב"מ סו.) ס"ל דבשעת מתן מעות אסמכתא קני. **והתוס' רי"ד** כתב דקי"ל לגמ' דרב הונא חזר בו [וכמו שרב נחמן חזר בו בסוגיה שם].

ותוס' (ב"מ שם) תי' דהכא אינו רוצה שיתקיים הקנס וגזים ולכן ל"מ. ועוד תי' בשם **ר"י** דדוקא התם דמתחילה הוה קצת מעין מקח, שקנה בשעתו, וגם עשה לו טובה.

קמו) **רא"ש ד"ה רבי יוסי.** מבני חורין אבל לא ממשעבדי דכבר נמחל שעבודו. **הסמ"ע** (חו"מ

א. **והמחנ"א** הביא דכ"מ בשו"ת הרשב"א [מיחסות רעג], ובריב"ש שפז ועוד פוסקים.

ב. אבל **הרש"ש** הקשה על **הר"ן** דמ"מ לל"ב (בכתובות) דיש אונס בגיטין צריך להך תי'. ואף ל"ק לא פליג אלא משום צנועות ופרוצות. אבל לענין ממון אין חילוק.

ג. ובקנינים העיקר תלי בגמירות דעתו.

ד. וכ"כ **הרנב"י** (בשיטמ"ק, וחי' הר"ן ונמוק"י ב"ב קסח.) בשם **ר' יונה** ב"ר יוסף (בן דורו של הרשב"א) דאסמכתא הוה דוקא כשעושה מתוך דוחק. אבל בגטין וקדושין ומתנות ושאר תנאים דב"ג וב"ר מי הכריחו לומר כן אי לאו דגמר ואקני.

מח א) הביא מדברי הרא"ש דשטר שנמחל שעבודו גובה מבני חורין[ח], ודלא כמ"ש **הלבוש** (שם)[ו]. אבל **הש"ך** (מח ב) האריך לחלוק דאינו גובה אף מבני חורין. והביא דכ"מ **ברשב"ם** (ב"ב לב: ועוד ראשונים).

קמז) **בא"ד ואפי' חצי החוב אינו גובה בשטר זה ממשעבדי, דחיישינן שמא יגבה בו חצי האחר וכו'.** **הסמ"ע** (נה ו) ביאר דתקנו שלא יגבה בשטר זה ממשועבדים כלל משום גזירה. אבל בגביית בני חורין לא חששו לגזור הא אטו הא.

אבל **הש"ך** (נה ה) תמה דלא מצאנו גזירה זו בשום מקום שלא יגבה ממשועבדים[ז], וכיון דשטר זה נכתב כדין, הוה שטר על חצי החוב שנשאר, ואפי' ממשעבדי. [אלא דצריך שבועה לגבות, וכדין פוגם שטרו, כתובות פו:]. וכת' די"ל דלפי' הב' בראב"ש מודה בזה.

קמח) **בא"ד א"נ וכו' שכך התנה מתחילה וכו' מתנה, וישאר השטר כבתחילה.** וכ"כ **הר"ן** (באן), וכ"כ **הרמב"ן** (ושא"ר ב"ב קסח.), וכ"פ **השו"ע** (נה ב). אבל **ברמב"ם** משמע דלא איירי בהכי.

והב"י (חו"מ נה, ורז) כתב דיש ליישב דעת הרמב"ם דכיון דחזר ומסר בפני עדים מהני, וכמ"ש **המרדכי** (כתובות ריח) דשטר שמנחל שעבודו מהני לחזור ולמסור בפני עדי מסירה. אך שוב הקשה דמ"מ הוה שטר מוקדם.

קמט) **בא"ד דבקנין אותיות בעי כתיבה ומסירה.** משמע דמהני כתיבה ומסירה אף דכבר נמחל שעבודו, ועי"ז מהני השטר. **והש"ך** (נה ו) תמה דכיון דבטל שעבודו, האיך יחזור ויקנה ע"י קנין שטרות, והביא דכן מבואר (ב"ב לב:[ח]). ונדחק דכוונת הרא"ש דבעי כתיבה ומסירה להקנות השעבוד, וזה לא שייך הכא. **והקצות** (מח א) תי' דמהני לחזור למסור שטר פרוע בכתיבה ומסירה, דשטר פרוע הוה כאילו פדאו הלווה, ולא פקע שעבודו. ומש"ה חוזר וקונה ממנו[ט].

קנ) **ר"ן ד"ה (בע"א) שאני הכא דאמר.** דכיון דמחילה לית ביה אסמכתא, וכ"ד **הרמב"ם** (מכירה יא ד). דכיון דהערבון תחת ידו לא נחשב אסמכתא[י]. **והראב"ד** השיג דבעי קנין בבי"ד חשוב. וכן **הרמב"ן** (ב"ב קסח.) האריך לחלוק[יא], וכ"כ ע"פ **רש"י** (ב"מ)[יב].

קנא) **בא"ד והא נמי דמי שפרע מקצת וכו'.** וכה"ק **הרמב"ן** (ב"ב שם) לדעת הרמב"ם דכיון דהתפיס לו המעות, אמאי נחשב אסמכתא. **ובתוס' רי"ד** משמע דהא דבסוגיין מהני אתפיס הוא משום דאינו מחוסר גוביינא, אבל התם אף דגוף החוב הוה ממילא, מ"מ הוה מחוסר גוביינא.

והרשב"א וריטב"א (ב"ב שם, וכ"כ **ה"ה** מכירה יא ה) **תי'** דהתנה דהמעות יהיו למתנה אילו יחזירו לו את השטר, ולכן כל זמן שלא החזירו את השטר לא נחשב אתפיס. **והקה"י** (כא) **תי'** עוד ע"פ דברי **ה"ה** (מכירה יא ב) דרק במקום שהתפיס עבור זה מהני, דנחשב קנין חזק, אבל בדבר שהיה תחת ידו קודם לכן לא נחשב אתפיס. וה"נ י"ל דכיון דעיקר נתינתו לשם פרעון החוב לא נחשב אתפיס.

קנב) **בא"ד אלא ה"פ, כלומר שהוא מודה שראיותיו בטילות.** וכ"כ **התוס'** (וע"ע **בראב"ש**). וכיון דאינו

והב"י העיר **דברמב"ן** (הנ"ל) **ורמב"ם** (מכירה יא ג) משמע דבכל מתנה יש חסרון אסמכתא.

ה. ורש"י (גיטין כו:) כת' דהקרקעות אינן משועבדות למלוה הב' שלא נחתם שטר זה, והוה מלוה ע"פ. וכן **רש"י** (ב"מ יז.) כת' דהוה מלוה ע"פ ויגבה מלקוחות שלא כדין. [אבל גובה מיניה כדין].

ו. דהלבוש (מח) דן האם שטר שנמחל שעבודו העדות בטילה, או רק השעבוד [וע' נתיבות מח א]. [אמנם **הלבוש** (נז) סתם דאינו גובה ממשעבדי. משמע דגובה מבני חורין]. **והסמ"ע** נקט דרק שעבוד הנכסים נמחל, אבל שעבוד הגוף קיים. [ויל"ד דתליא בנידון האם יש טענת פרוע בשטר כת"י ע' **רי"ף** סוף ב"ב, האם תליא בהכי בדין 'דין שטר' ואכ"מ].

ז. והאריך במח' הראשונים מתי קנסו שלא יגבה בשטר שיש בו רבית ושטר מוקדם.

ח. ועי"ש בדברי הראשונים. ואכ"מ.

ט. [והביא מהגמ' (ב"ב קסט:) דשייך כתיבה ומסירה אף בשטר מכר שכבר חל המכירה].

י. והראשונים דייקו כן מהלשון דיו שיקנה כנגד ערבונו.

יא. והראשונים (ע' ב"י חו"מ רז) דנו דאי אמר מעכשיו מהני [לרמב"ם ע' בסמוך]. אלא דדעת הרמב"ם ד'אתפיס' מהני כיון דהוה תח"י מהני אפי' בלא מעכשיו.

יב. אבל **הריטב"א** (ב"מ מח:) כתב די"ל דדעת רש"י דלא

הקנאה ל"ש אסמכתא[יג]. **והקה"י** (ב) הק' האיך מהני הודאת בע"ד בתנאי, שהרי לא שייך עדות בתנאי. ושוב הביא דכן מבואר (ב"ב קמט.) שכיב מרע שהודה, שדנו שיכול לחזור בו [ועי"ש בראשונים שדנו שנתכוון לקנין להקנות דרך ההודאה, ולא הודאה של עדות][יד]. **והקה"י** הביא עוד דיל"פ דקבע שאם לא יבא, יחשב כאילו אמר שמודה שלא פרע[טו] [וכתב דלפ"ז ההודאה הוה רק בשעה שלא בא, ויהני אם חזר בו תוך הזמן[טז]].

קנג) **ר"ן ד"ה והלכתא.** דאי אונס גמור פשיטא וכו'.

משמע דרב הונא לא פליג באונס גמור. **והרש"ש** הקשה דבגמ' (בע"א) הקשו מאונס רחמנא פטריה, ומבואר דרב הונא פליג אף באונס גמור. [וע"ע לעיל].

קנד) **ר"ן ד"ה והוא.** אלים לאפקועי ממונא כגון בי"ד דרב

אמי ורב אסי. וע"פ הגמ' (גיטין לו:) דלחד מ"ד לענין פרוזבול בענין בי"ד *דאלימי לאפקועי ממונא*, כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי[יז]. [**ותוס'** (גיטין שם) כת' דהיינו בי"ד החשוב שבדור. **והמרדכי** (ב"ב תפ הו' בסמ"ע ב יא) כתב עפ"ז דאין כח לבי"ד לקנוס ולהפקיר אא"כ אין גדול ממנו, ותלי לפי כל דור אי יש גדול כמותו[יח]. **והריטב"א** (יבמות פט:) כתב בשם **הרמב"ם** (סנהדרין כד ו) דכל בי"ד חשוב בכל מקום ובכל זמן יכול להפקיע ממון[יט]. אבל **רש"י** (ב"מ לב.) משמע דכל בי"ד של ג' יכולים להפקיר ממון].

וה"ה (מכירה יא יג) כתב [דלענין אסמכתא] דכל שהוא מומחה לרבים מהני. **ובפסקי הרא"ש** כתב בשם **ר"מ** דבי"ד חשוב הוא שיודעים דין אסמכתא. **ותוס'** הביאו בשם **ר"ת** דלכך נהגו לאסוף כל בני העיר בשעת שידוכין, שיחשב בי"ד חשוב[כ]. אך דעת **ר"י** (בתוס' כאן, וב"מ סו. ועוד ראשונים) דבשידוכין מבייש חבירו, ולאו גוזמא הוא. וע"ע **בב"י** (חו"מ רז) דהביא דברי הראשונים לענין אסמכתא בשידוכין.

קנה) **בא"ד דכל היכא דאמר מעכשיו ליכא משום אסמכתא.** וכ"ד **הרמב"ם** (מכירה יא ז). **והר"ן** הביא דעת **תוס'** (ב"מ סו.) דדוקא התם מהני מעכשיו שלא יחשב אסמכתא. [וע' בפוסקים חו"מ רז אריכות בזה]. **והר"ן** כתב [ע"פ דברי הגאון] דהכא לא שייך סתם קנין מעכשיו, דאם לא באתי לא משמע מעכשיו [אלא ע"י הבי"ד חשוב]. [וע' ר"ן בסו"ד]. ועד"ז כתב **הכס"מ** (שם) כתב קנין דהכא סתמא להודיע דאינו מהתל, ואינו מעכשיו (ועד"ז כתב **ה"ה** יא יג). *ועוד* כתב דאפשר דוקא בהחזיק בגוף הדבר ולא ע"י סודר א"נ במייחד דבר ידוע [וע"ע **ב"י** רז דהאריך בכל זה].

קנו) **בא"ד ושלא כדברי הרמב"ם** (בפיה"מ ב"ב י ה) **דבעי סמוכים**[כא]. [אבל בהלכות מכירה סתם בזה]. **ובפי' ר"י בן חכמון** (ב"ב שם) הוכיח כן, דאיתא (גיטין פח:) אנן הדיוטות אנן[כב], והדיוט לא איקרי חשוב.

קנז) **בא"ד דעת הגאון** (הו' **בריי"ף** ב"ב שם) **וכו' במתפים זכותיה לחוד**[כג]. **והרמב"ן** (בהלכות) ביאר דהוה

נתכוון למחול אא"כ חבירו יקנה כנגדו. [אבל מגדרי אסמכתא אף רבא מודה].

יג. ושמעתי לפרש דאסמכתא הוה חסרון בגמירות דעת להקנאה. אבל הודאה הוה מעשה בעצם ולא בעי גמ"ד גדול.

יד. וה"נ נתכוון להקנאה וביטול ע"י מעשה ההודאה. [ומצאנו גדר הימניה, ומסירת נאמנות לאחר, והאחרונים האריכו בגדר בזה. ואב"מ].

טו. והביא דברי **הירושלמי** דמהני לקבוע כשיאמר 'פת' שיחשב הריני נזיר. [וי"ל דהודאת בע"ד אינו חלות ע"פ הדיבור, וכ"א יודו בזה].

טז. וה**אחרונים** דנו דאף אילו הוה הודאת בע"ד לאחר ל', יל"ד דיוכל לחזור בו לפני שחל ההודאה [וע"ע בר"ן לקמן ל.].

יז. ולשון **הרמב"ם** (שמיטה ט יז) [גבי פרוזבול] חכמים גדולים ביותר כבי"ד של רב אסי שראויין להפקיע ממון, אבל שאר בי"ד לא. אבל **השו"ע** (חו"מ סז יח) כתב דכל שהמחוהו עליהם בעירם יכולים לכתוב פרוזבול. ואכמ"ל.

יח. אך **המרדכי** כת' (בשם הר"ם) דטובי העיר הוי בעירם למה שהוברר כמו גדולי הדור.

יט. **והריב"ש** (שצט) כתב דכל בי"ד קבוע בעירו נחשב כגדול הדור.

כ. [ואפשר דכוונתו דכח בי"ד משום שהם מייצגים את כל בני העיר, כ"ש בני העיר בעצמן].

כא. ולפ"ז 'והילכתא' דהכא אינו להלכה ולמעשה, שהרי בימי רבה לא היו סמוכים.

כב. לענין כפייה על גט, ובעי שליחותייהו. [ויל"ד דהתם נחשב הדיוט, דאין להם מינוי בי"ד לענין קנס וכפייה, אבל הוה דיינים חשובים].

כג. **והר"ן** מבואר דהטעם דכיון דבי"ד כפו למסור לידם. אבל

קרוב לדין, כיון דקבעו זמן לראיותיו[ב]. אבל **רשב"ם** (שם) מבואר דכל דהתנה בפני בי"ד חשוב מהני, וכ"ד **הראב"ד** (הנ"ל), וכן כמה **ראשונים** דנקטו בי"ד חשוב בכל אסמכתא.

קנח) **שהיא של בית המלך. הרמב"ן** מביא **תוספתא** (וירושלמי) תולין בעבו"ם, ואין תולין בישראל. שבעלי זרוע מצויין ליפול, ויגלגל עליו קדמותא. **והריטב"א** פי' דהאנס יגלגל על אותו ישראל מה שהפסיד מחמתו [ונמצא זה שתולה בישראל בעל זרוע גורם לו הפסד בעתיד]. **והנמוק"י** כת' דאין לאדם להציל ממונו כשיבוא מזה ספק היזק לחבירו.

דף כח.

קנט) **בה"א אף בשבועה. הריטב"א** כת' ולא שישבע שהוא של בית המלך, דהוה שבועת שקר, אלא ישבע שלא יאכל וכו'. וכ"כ **הנמוק"י** בשמו, והוסיפו אא"כ הוה הצלת נפש[א]. אבל **בירושלמי** (הו' **ברשב"א** ושא"ר) אי' לא תשבעו בשמי לשקר, נשבע אתה להרגין לחרמין ולמוכין. **והש"ך** (רלב לא) **והגר"א** (שם לח) דמותר אף לישבע לשקר ממש. וכן הוא לשון **הב"י ורמ"א** (רלב יד) שיכול לישבע, ע"י שמבטל בליבו.

קס) **בה"א אומרים אלו ואלו מותרין.** משמע דסברת בית הלל דאף מוכרח להוסיף בשביל האנס. **והאחרונים** (קר"א, רש"ש, שלמ"נ) הקשו תיפו"ל משום נדר שהותר מקצתו [לרבא לע' כו.]. **והקר"א** כתב דאין נדר כלל כלפי הא', כיון דאמר מהיום, ולכן לא נחשב בטלה מקצתה. **והשלמ"נ** תי' דמשום בטלה מקצתה לא היה מותר לכתחילה.

דינא דמלכותא דינא

קסא) **דינא דמלכותא דינא. הרא"ש** ביאר קושיית הגמ' האיך התירו חכמים לגוזלו[ב]. אבל **הר"ן** מבואר דקושיית הגמ' מדיני נדרים, דכיון דחייב לו מדינא האיך התירו לידור. [וכ"מ בר"ן בסמוך]. **והריטב"א** כתב דכיון דחייב לו מדינא, א"כ לא נחשב 'אונס' והוה נדר.

קסב) **רא"ש ד"ה במוכס שאין לו קצבה.** דלאו דינא הוא אלא בדבר ששווה לכל בני המדינה וכו'. **והראשונים** (ריטב"א, או"ז ב"ק תמז) כתבו עפ"ז בשם **ר"ת** (וכ"כ **תוס'** ב"ק נח. בשם ר"י) דאם השר נוטל ביתו של ישראל אינו דד"מ אלא חמסנותא[ג].

והריטב"א הוסיף דכל חוק חדש הוה חמסנותא דמלכותא. וכ"כ **הרמב"ן** (ושא"ר ב"ב נו.). אבל **הרמב"ם** (גזילה ה יד) פסק דכל חק שיחקוק המלך נחשב דינא דמלכותא, אבל אם נוטל שלא כדת ידועה הוה גזל. **וה"ה** כתב דלא ס"ל כרמב"ן, אלא יכול לעשות דין חדש, ועונשו כך מהדין. **ובדבר אברהם** [א א סק"ה בסופו] ביאר דסברת הרמב"ן דזכות המלך הוה מכח כובשי הארץ בראשונה, ואין לו זכות להוסיף דינים. אבל דעת שא"ר דכובשי הארץ נתכוונו ע"ד כל החוקים שיחדשו אח"כ.

ובפסקי הרא"ש (בהשמטות) הביא דר"ת הביא ראיה לדבריו מהא דסקריקון שנטל שדה לא זכה (גיטין נה:), אף דהוה ע"פ גזירת המלכות. והרא"ש חלק דסקריקון לא היתה ע"פ המלך, אלא דיחידים היו נוטלים.

ועוד הביא בשם **הרא"מ** (והו' גם באו"ז ב"ק תמז) דדינא דמלכותא הוה רק במידי דשייך לקרקע[ד], וכגון שאומר שלא יעבור בארצו בלא לשלם מכס. אבל במה שהמלך

הרמב"ם (יא יג) כתב דאף במשליש שטרו מהני, ודוקא כשהתפיס את השטר בבי"ד חשוב.

בד. **והנמוק"י** ביאר דעדיין לא היה דינו ברור, ואילו דנוהו עכשיו ג"כ היה יוצא מבי"ד חייב. וכל כה"ג כעין דין הוא שקבל על עצמו והו"ל כאילו אין כאן שום גוזמא ומילתא יתירתא.

א. (וכ"כ **הריטב"א** שבועות כו:). **והנמוק"י** הוסיף כשא"א בענין אחר, דאין לך דבר העומד בפני פיקו"נ, ואפשר דאף להצלת חבירו כשם שמחלל שבת בשבילו. [וצ"ב איזה מקום יש להסתפק בזה].

ב. ומשמע דאף הנודר ע"ד לגזול לא הוה נדר, אלא דבמשנה דידן משמע דרשאי לכתחילה לעשות כן, ובזה הק' האיך התירו.

ג. **והגר"א** (חו"מ שסט יז) הוכיח מהפוסקים (שם) דכשהמלך קובע חיוב מכס רק לישראל נחשב דינא דמלכותא, אף דאינו משווה לנכרים [וכ"כ המהרי"ק].

ד. וכ"כ **השיטמ"ק** (שיטה בשם רבינו הקדוש), וביאר שאם המלך קוצב מס על מלכות שאינו שלו, שכבשו בגזל, לאו דינא הוא. [ועפ"ז יישב דבסקריקון ל"ש דינא דמלכותא. וצ"ע מתי אמרי' דקנאו בכיבוש מלחמה]. וכן אדם שאינו רוצה לעמוד בארצו, לאו כל כמיניה למיגזליה.

נוטל ממון בעלמא [של מי שאינו רוצה להתעכב בארצו] הוה שלא כדין, וגזילה[ה].

והשיטמ"ק (שיטה בשם רביה"ק) **פי'** דהמלך אינו יודע שהמוכס אינו משווה דבריו, ואם היה יודע היה קשה בעיניו. [אבל אם המלך עצמו קבע דבר שאינו שווה נחשב דין]. **והנמוק"י** הביא בזה מח'.

קסג) **בא"ד א"נ וכו' מרבה ליקח יותר ממה שהמלך חפץ, הילכך כולו גזל. הקצות** (שסט א) הוכיח דהכל גזל, דאל"כ אמאי שרי לידור ולהבריח, הרי גונב אף את חלק המכס שזכותו ע"פ דין [וכ"כ **המבי"ט** א רסא[ו]].

אבל דעת **הב"י** (ורמ"א חו"מ שם, **והרדב"ז** שבועות ג ב) דאף שנוטל יותר מהקיצבה אסור להבריח, דנמצא גונב את הקיצבה, ובתר גנבא גנוב וכו' (ברכות ה:). **ובהג' ברוך טעם** (שם) חילק דהיכא דהמלך לא קבע קיצבה הוה בכלל גזילותא דמלכותא, דאינו דרך מס. אבל היכא דהמלך קבע קיצבה, אינו מתבטל דין המלך במה שהמוכס נוטל יותר.

קסד) **ר"ן ד"ה במוכס העומד.** ויכול לומר אם לא תעשו כמצוותי אגרש אתכם וכו'. **ובפסקי הרא"ש** (וכ"כ בשיטמ"ק בשם רביה"ק) כתב דאף הדיוט שיש לו קרקע יכול לעכב שלא יעברו אא"כ ישלמו מכס[ז].

אבל **רשב"ם** (ב"ב נד:) כתב דדינא דמלכותא הוה משום דבני המלכות *קבלו עלידהם* מרצונם[ח]. [ולפ"ז אף בא"י שייך סברא זו]. **והדבר אברהם** (א א ענף ב) האריך בכ"ז, דמבואר בדברי הראשונים דהוה דין דאורייתא[ט].

והחת"ס (חו"מ מד) כת' די"ל דאף הר"ן והרא"ש מודו לסברת הרשב"ם לענין הנהגות קנינים וכדו', ורק לענין מכס בעי סברת קנין המלך[י].

ומדברי **הרמב"ם** (מלכים ד א) משמע דילפי' דד"מ מפרשת מלך, דמלך מותר בה [ואף במלך עכו"ם], וכ"כ **בקרי"ס** (גזילה ה).

קסה) **בא"ד [וכתבו בתוס'] אבל במלכי ישראל לא וכו'.** דדיני מלך ישראל[יא] נלמדו מהפסוקים בפרשת מלך (שמואל א ח)[יב]. [**והוא מדברי ר"ת** (בשו"ת בעלי התוס' יב) דבמלכי ישראל ומלכי בית דוד לא אומרים דינא דמלכותא דינא, וכדמבואר (סנהדרין יט.) דדן ודנים אותו[יג]].

והר"ן (והרשב"א בשם הרא"מ) ביאר דאר"י כל ישראל שותפין בו. ומלכות ישראל אינו בעלות על גוף הקרקע, אלא שניתן לו סמכות ע"פ הנאמר בפרשת מלך[יד].

אבל **הרמב"ם** (בפיה"מ, וכ"פ גזילה ה יא) כת' דאין הפרש בזה בין מלך ישראל למלך עכו"ם. [וביארו

ה. [**והפוסקים** (חו"מ שסט, עי"ש ש"ך) האריכו טובא מתי מהני דד"מ לעקור דין תורה. ואכ"מ].

ו. דכיון דכל דין המכס ע"פ דינא דמלכותא דינא, מאחר שנוטל שלא כדין נסתלק ממנו דינא דמלכותא.

ז. [ומבואר דעי"ז מתחייב המס, ולכאורה הוה משום קציצת שכר על שעבר]. ובשיטמ"ק מבואר דלפ"ז יש דד"מ אף בחיוב שאינו שווה.

ח. ועד"ז כת' **הרמב"ם** (גזילה ה יח) בד"א במלך שמטבעו יוצא, והסכימו עליו בני הארץ. אבל אל"כ הו' כגזלן בעל זרוע וכחבורת ליסטים.

ט. ודלא **כבית שמואל** (כח ג) דדבר שקנה בדד"מ הוה כקנין דרבנן, ואם קידש הוה קידושין דרבנן.

ויש **אחרונים** שהביאו **דרבינו יונה** (ב"ב נד:) השווה דינא דמלכותא כמו הפקר בי"ד, ומשמע דד"מ מהני מדרבנן. [וכן יש להביא מדברי ר"ת, הו' בהערה בסמוך]. אבל **הדב"א** דייק לאידך גיסא דהפקר בי"ד יסודו משום שררה ודד"מ.

[ועיל"פ דגדרי דינא דמלכותא הוא זכות ממון שלא ע"פ גדרי התורה, אלא מערכת משפטי נפרדת, ומותר להחזיק ממון ע"פ דינא דמלכותא [אף שאינו נעשה שלו ע"פ דין]. ועד"ז קנין דרבנן [לצד דלא מהני מדאורייתא], שהוא זכות בממון אף שאינו שלו ע"פ דין תורה].

י. ובא"י נוהג דד"מ לענין זה. [ולפ"ז יש ב' גדרי דד"מ דינא, ולא תליא בהדדי]. [אבל בדברי רשב"ם מבואר דאף מסים הוה מסברא זו].

יא. ו**בשו"ת הרשב"א** (א תרלז) כתב דבמלך ישראל בחו"ל נאמר דד"מ. ויל"ד בדברי **שו"ת הרשב"א** (ב קלד).

יב. ונח' בגמ' (סנהדרין ב:) האם כל האמור בפרשה מלך מותר בו, או שלא נאמר אלא לייראם ולבהלם. **ור"ת** כת' דאפי' למ"ד דמלך מותר ליקח שדות וכרמים, ה"מ לצורך עבדיו למלחמות. אבל להרבות לעצמו הון לא הותר].

יג. **ור"ת** (בשו"ת בעלי התוס' בסו"ד) כת' כללו של דבר, דדינא דמלכותא הוה בדברים שהנהיגו קדמוניהם. דהפקיעו חכמים ממון במנהג המלכות כדרך שהפקיעו מפני תקנת השבים ומפני תיקון העולם ומפני דרכי שלום. אבל כל מלך ומלך העומד ומשנה דינא לא אמרי' דינא דמלכותא דינא. [וצ"ע דעפ"ז נדחה ראיית ר"ת מכל האמור בפרשת המלך, ומהא דדנים את המלך. היינו במה שעושה חמסנות].

יד. אך **בשו"ת הרשב"א** (ב קלד בסו"ד) כת' דאפשר דמהני

דכ"ה לשיטתו דד"מ נלמד מפרשת מלך, ואף בעכו"ם נלמד מגילוי דקרא].

קסו) **בא"ד ה"מ לענין שקנה אחד [ישראל] מכס זה, חייבין ליתן לו וכו'.** מבואר דסברת הר"ן דלהבריח את המכס ביד המלך הוה השמטת הלואת עכו"ם [ע' בסמוך], ואפי' הכי כשקנה ישראל מהמלך נחשב גזל גמור להבריח. אבל **ברמב"ם** (גזילה ה יא) מבואר דאסור להבריח את המכס, אף במלך גוי. **והכס"מ** (וכן **בב"י** שסט בבה"ב) הקשה דהוה הפקעת הלואתו, ואמאי אסור[טו]. **והמשנ"ל** ביאר דכיון דגזר שלא יפקיעו את המכס, ודאי המבריח גוזל הוא[טז].

והגר"א (שסט יח) הוכיח כדברי הרמב"ם, דישראל הבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם (ב"ב לה:)[יז], וע"כ דאסור להבריח אף מהמלך.

ובחי' ר' שמעון (יח, וכן בשער"י ה ה, וב"ק לט) הוכיח מכאן דאף דהשמטת הלואת עכו"ם מותר, מ"מ זכות השעבוד ועצם החוב קיים כמו ישראל[יח]. ולכן כשחזרו ומכרו לישראל קנה, ואסור לגזול ממנו. [וע"ע בסמוך].

קסז) **בא"ד וכן וכו' אלא שהוא ממונה לגבות וכו'.** **והר"ן** (בהשמטת הצנזורה) כתב ומיהו אין הממונה רשאי להכריח ישראל חבירו לשלם וכו'.

והגר"א (חו"מ שסט כג) הביא דמבואר בר"ן דמותר להבריח, אלא דאסור לנדור לשקר[יט]. **ובחי' ר' שמעון** (שם) הוכיח מכאן דעצם החוב של עכו"ם קיים, והעכו"ם נוטל מה שמגיע לו. והישראל רוצה להרוויח ע"י הפקעת החוב, ואסור לידור כדי להרוויח, ולא נחשב אונס [וכ"כ הרשב"א ע' בסמוך].

אבל **הרמ"א** (חו"מ שסט ו) הביא מדברי הר"ן [ע"פ הצנזור] דאסור להבריח כה"ג, אלא דאין למוכס לכופו ליתן דהוה הפקעת הלואתו ושרי, אא"כ הוה סכנה. וצ"ב.

קסח) **שם. הגמ'** (ב"ק קיג.) מק' האיך רשאי להבריח את המכס, הא דינא דמלכותא דינא [וכקו' הגמ' כאן]. ותי' אין לו קיצבה, ומוכס שעומד מאליו [וכבסוגיין]. ורב אשי תי' במוכס עכו"ם[כ], כדתניא דהפקעת הלואתו מותר.

והרשב"א (ב"ק שם) הביא בשם **הראב"ד** דרב אשי קאי אף אמתני' דידן, דמותר לידור למוכס עכו"ם[כא], כיון דהוה הפקעת הלואתו. **והרשב"א** הקשה דהאיך התירו לידור בכך, הא דברים שבלב אינם דברים, ודוקא במקום אונס התירו [ע' בסמוך]. אבל ליטול מה שאינו שלו לא התירו [והפקעת הלואתו נחשב שנוטל דבר שאינו שלו]. ולכן פי' דרב אשי קאי רק בסוגיה (שם), אבל בסוגיין אף רב

דינא דמלכותא לקבוע הנהות בנזקי שכנים אף במלך ישראל, לפי שזה משמירת עמו, כדי שלא יזוקו הישראלים דרים פריצים בין השכנים. ויהיה בזה נזק המלך והר"ז בכלל מה שאמרו ופורץ לעשות לו דרך.

טו. והכס"מ תי' דכיון דהעמיד ישראל גבותו הוה כמי שהמלך עצמו גובהו. ומלבד מה שיש חילול ד' בדבר, יכול לבוא לידי סכנת נפשות. ודוקא היכא דגוי קנה מהמלך לא יהא סכנה בדבר, כיון דהמלך אינו מפסיד בזה. וכן בבדק הבית כתב דאסור משום סכנה.

טז. ובשו"ת ר"ש איגר (הו' ברע"א השלם) הביא בשם **אביו** דשייך דינא דמלכותא דיש למלך זכות לאסור עליו מעשה מסויים בחובת הגוף, וה"נ המלך אסר שלא לדבר שקר. [וצ"ע, ואב"מ].

יז. וכעי"ז הביא המשנ"ל בשם **המהרש"ך** (ב ריט) להקשות דהאיך יתכן דעדיף ממנו. והמשנ"ל כתב לא ידענא מאי קאמר, האי גוזל את ישראל, והאי מפקיע הלואת עכו"ם.

יח. אבל **התומים** (עב נז) נקט דכיון דהפקעת הלואתו מותר, הוה כאילו ליכא חוב. **והנתיבות** (עב נב **והשער משפט** שמח) חלק דה"מ כשנתכוון לגזול ולהפקיע את החוב. [ויל"ד האם מהני במחשבה, או צריך לעשות איזה מעשה קנין לעכב ממון חבירו].

[ויש ליישב לדברי התומים דה"מ כשנתחייב הישראל לעכו"ם הוה הפקעת הלואתו, ופקע החוב. אבל הכא המלך מכר לישראל את הזכות קודם שנתחייב חוב מכס זה לעכו"ם. וסיבת החיוב הוה זכות בקרקע, דל"ש ע"ז השמטת הלואתו].

יט. ומבואר דאף במקום דאין איסור גזל, מ"מ אסור לנדור, וכ"מ ברשב"א בסמוך. ומסתבר לפ"ז דקושיית הגמ' האיך מותר לידור.

כ. בפשוטו משמע דדוקא עכו"ם, **והמהרש"ך** (ב ריט) הק' משם ע"ד הר"ן דאף ישראל הקונה מהמלך אי"צ לשלם לו, דהא התם מבואר דדוקא מוכס עכו"ם. אבל **המשנ"ל** (גזילה ה יא) כת' דכוונת **הר"ן** ע"פ דברי רב אשי. וכת' דאינך תי' פליגי [דאין בזה היתר השמטת הלואתו]. [והביא דכ"כ הרא"ש שם דקי"ל כרב אשי. אבל ר"ת (בשו"ת בעלי התוס' הנ"ל) כת' דקי"ל ככולהו תי', ולא פליגי].

כא. [וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** בסוגיין דבמוכס עכו"ם מותר לידור להפקיע הלואתו].

אשי מודה דצ"ל כאינך תי'[כב]. [וכן משמע בר"ן כאן].

והרמב"ם (גזילה ה יא) מבואר דבמוכס עכו"ם אף מה שנמצא בידו נחשב גזל. דנקט דדברי רב אשי קאי אף אמתני' דב"ק. **וה"ה** ביאר דסתמו נוטל יותר מדינו. **והגר"א** (שסט טו) ציין לגמ' (סוכה לא) דסתם עכו"ם גזלני [וכל מה שבידו בחזקת גזל]. וכתב דהרמב"ם ל"ג בגמ' שם 'כדתניא', דמשמע דתליא בהפקעת הלואתו.

והיש"ש (ב"ק שם) כתב דלפ"ז אין מקור להלכה דהשמטת הלואתו שרי, והביא דהרמב"ם לא הביא כן בשום מקום. אבל **האבנ"מ** (כח ג) כתב דלדברי הרמב"ם בעינן לתרוייהו, דאף דעכו"ם נוטל יותר מהראוי לו, מ"מ היה אסור להבריח ממנו את הראוי לו [וכדעת הב"י ורמ"א הנ"ל], וע"כ דהמשטת הלואתו שרי. ומ"מ משום השמטת הלואתו לא היה נחשב אונס, ואסור לידור לשקר [וכמ"ש הרשב"א ב"ק והר"ן דידן], אלא כיון דסתם עכו"ם גזלני ונוטל יותר נחשב אונס. ובעינן לב' הטעמים.

נודרים להרגין וכו' באומר בליבו היום

קסט) **כיון דאמר יאסרו פירות עולם עלי נאסרו עליו.**

הריטב"א כתב דנהי דנדר מחמת אונס, חייב לקיים נדרו וכו'. וכ"כ **הריטב"א** (שבועות כו:) בשם **רבו** דאם אנסוהו לישבע חייב לקיים שבועתו. [והביא מסוגיין]. **והברכ"ש** (יד ב) הקשה מ"ש מהא דאמרי' דתלויה ויהיב אינו מתנה. ויישב דלא בעינן 'דעת' לחלות הנדר, וכל שהוא נדר 'בכוונה' חל נדר[כג].

אבל **בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות רעג) כתב דכיון דנדר מחמת אונס, הוה בכלל נדרי אונסין ולא חל כלל[כד] (כדתנן כז.[כה]). ותדע שהרי אונס מבטל מכר וכדו'. וכן מצינו האדם בשבועה פרט לאונס[כו]. **והברכ"ש** (יז ו ועוד אחרונים) כתב דבמשנה לא אנסוהו על עצם השבועה אלא ליתן מכס, והוא מעצמו נשבע[כז]. ולא נחשב שהשבועה באונס[כח].

והרדב"ז (ד נד [אלף קכו]) דייק מלשון **הרמב"ם** (שבועות ג ג) ד'צריך' הנשבע באונס להיות כוונתו לדבר הפוטרו, משמע דרק לכתחילה, אבל אף אם לא אמר אינו נאסר בדיעבד. [אבל הביא דלשון **רבינו ירוחם** דנאסר].

והרד"ך (בית יז חדר יג, הו' במחנ"א ג) כת' דמ"מ היכא דלא ידע שצריך שיאמר בלבו היום לא חל השבועה. דדמי למי שנשבע לשקר וסבור שמותר להשבע[כט], דהוי מנדרי שגגות כההיא דרב כהנא ורב אסי. [ע' מה שהו' לע' כה:].

קע) **שם. התוס' רי"ד** (וכן **השיטמ"ק** לעיל כא. בשם **שיטה**) הקשה מ"ש מנדרי זירוזין, דלא נדר בלב שלם אלא כדי לזרז את חבירו, וה"נ נדר להציל את

וקצת משמע כן בר"ן דהעמיד דוקא במינה ישראל לגבות, משמע דמוכס עכו"ם מותר אף לישבע. [וצ"ע].

כב. ותדע דבסוגיין בנדרים לא הביאו דברי רב אשי, וע"כ דלידור אף במוכס נכרי אסור.

כג. **והגר"ח** (על הש"ס החדש קידושין נ.) הביא [עד"ז] דכל מעשה קנין באונס בטל משום דליכא גמירות דעת, אבל עצם האונס אינו מבטל את המעשה. והגר"ח ביאר דדוקא בקיום תנאי אמרי' דמעשה באונס לא נחשב מעשה, דקיום המעשה בתנאי נחשב כמו תשלומין וחיוב, והיכא דהוה באונס ילפי' מל'ונערה' דקיום באונס לא נחשב מעשה לענין עונשין.
והגר"ח (גיטין פח:) כת' דבנדרים וקנינים כיון שרוצה לעשות מעשה נדר ומעשה קנין, ל"מ שרוצה שלא יחול. דכל שיש רצון על מעשה הקנין ועל דיבור הנדר, בהכרח חל הדבר. [וכת' דדוקא בגירושין יש חידוש דכתיב לא תמצא חן בעיניו, דצריך רצון לחלות].

כד. **והרשב"א** הק' משבועה של צדקיהו (ע' לקמן סה.) שהיה באונס. ודחה דלא אשכחן דנאנס על עצם השבועה. ואפשר סבור שיכבדנו יותר עבור זה.

כה. וכתב דקמ"ל מתני' דהתם אפי' נאנס אח"כ, וכ"ש כשהיה אונס בשעת נדר. [ודחה צד דכשהיה אונס בשעת הנדר וויתר על האונס].

כו. וכתב דה"ה מי שנשבע לחולה משום חשש שמא יטרף דעתו נחשב אונס.

כז. **והגר"ח** (קידושין נ. הנ"ל) כת' דהוה אונס ממון. אך הביא **הריטב"א** (קידושין שם) כת' דאף אונס גמור.

כח. ע"ד מש"כ **האחרונים** (ע"פ דברי הרמב"ם יסוה"ת ה ו, עי"ש או"ש) בנתרפא בע"ז חייב מיתה, ועד"ז כתב **הב"י** (רה) לגבי סיקריקון.

כט. [ואפשר דעדיף מאומר מותר, דהתם יודע שעושה שבועה, אף דסבור שאין איסור בדבר. אבל היכא הוא סבור שע"י האונס יחשב כאיתקל מילוליה. אך ילה"ק מעם הארץ

ממונו. ותי׳ דל״מ מה שבליבו להכחיש את פיו, ולא אזלי׳ בתר ליבו אלא כשיכול לתקן דבריו. ונדרי זירוזין הוא משום דאנן סהדי שלא נדר אלא לזרז, ואילו היה יודע שחבירו סרבן לא היה נודר[ל]. אבל הכא נדר להציל פירותיו, והרי הצילם.

והשיטמ״ק (כא.) תי׳ דכיון שנתכוון הורה [אולי צ״ל הראה] למשביע שאם אינו של בית המלך שיאסר, הוי נדר גמור[לא]. משא״כ נדרי זירוזין איירי בנודר מאליו [ולא השביעו חבירו], ואין בליבו מה שמוציא בשפתיו. [ומבואר דס״ל דמהני דברי שבלב לסתור דבריו להדיא, ודלא כמ״ש הריטב״א קידושין נ, והר״ן כאן].

קעא) **באומר בליבו מהיום. תוס׳** (ב״ק קיג. ד״ה נודרין) כתבו דה״ה שעה א׳ ורגע א׳. ואפי׳ האנס מפרש כל ימי חייו, יחשוב בליבו שום תנאי. ואם מבטל בשפתיו בלחש[לב] כ״ש דהוה ביטול גמור.

ותוס׳ הקשו **ממסכת כלה** (א טז) דמעשה בר׳ עקיבא דנשבע בשפתיו לאשה[לג], ומבטלו בליבו. ותוס׳ תי׳ דנחשב אונס, כיון דהיה צורך גדול. שלא יכשלו בממזר[לד]. **והרמב״ן** (קידושין נ., והו׳ **בריטב״א** כאן ור״ן שם) כת׳ דר״ע הוציא בשפתיו, ולפי שלא היה משמיע לאזנו קרי ליה בלבו[לה].

קעב) **מהיום וכו׳ אע״ג דדברים שבל״ב אינם דברים וכו׳. הר״ן** (ד״ה היכי) **ושאר ראשונים** הביאו דמבואר דל״מ דברים שבלב לפרש דבריו דדוקא מהיום, כיון דהוציא בפיו סתם.

והראשונים הקשו מ״ש מהא דאמרי׳ (שבועות כו:) דהאוסר על עצמו ׳פת׳, ואמר שנתכוון לפת חטין, דאסור רק בפת חטין.

ותוס׳ (שבועות שם בתי׳ הא׳, והו׳ ברשב״א כאן) **תי׳** דבסוגיין איירי בע״ה, ולא התירו אומר בליבו שלא ינהגו קלות ראש בנדרים[לו]. אבל בת״ח שרי בכל אופן. **והרשב״א** חלק דמשמע דאסר לכולם.

והר״ן תי׳ דהתם איתקיל מילוליה[לז]. **והרשב״א** כת׳ דכאן הוא מתכוון להערים ולהשמיע לשומעים דאסור לעולם, ולכן הוה קצת כמבטל מה שאמר בליבו. אבל התם מתכוון ע״ד פת חטין, וקיצר דבריו[לח]. [ומשמע בראשונים דכיון דנתכוון להשמיע, נחשב דיבור *להדיא* לעולם, ול״מ דברים שבלב[לט]].

ותוס׳ (שבועות שם ד״ה גמר בתי׳ הב׳) **כתבו** דיל״פ דאיירי בסוגיין דמדירו על דעתו [וכדלעיל כה., ולכאורה כוונתם דאף דהאנס אומר בהדיא שמדירו ע״ד]. **ותוס׳** כת׳ דלפ״ז יש חידוש דבאונס אפי׳ אמר על דעתו לא חל הנדר[מ].

והנמוק״י כת׳ דהכא אחרים משביעים אותו, ודעתם על הכלל. והוא נתכוון להשמיע ע״פ דבריהם.

שסבור שרשאי להשבע בחרמו של ים, דסבור שמילים האלו אינם כלום. ואפ״ה מבואר דחל נדר).

ל. והשער״י (ז ח ד״ה ואעפ״י) תי׳ דנדרי זירוזין כיון דהוה דרך קביעות נחשב לשון הסוחרים, אבל הרגין הוה מקרי, ואע״ג דכולם מבינים מה שבליבו ל״מ לסתור דבריו להדיא [וכדברי הריטב״א דל״מ דברים שבלב נגד דיבור מפורש].

לא. וכ״כ **בשו״ת הרשב״א** (ד קח) דאפי׳ בנדרים דברים שבלב אינם דברים [ואפי׳ לצורבא מרבנן]. דכל שדעתו להשמיע לשומעים הדברים שהוא מוציא בשפתיו כזה.

לב. יל״ד האם כוונתם דמבטל רגע קודם הנדר, ע״ד הא דאי׳ (לע׳ כג.) [עי״ש בשם הרא״ם]. או דמבטל מיד לאחר שנדר, ומהני חזרה תוכ״ד בנדרים [וע׳ מש״כ לע׳ כג:].

לג. שאם תגלה לו [שבנה ממזר ובן נדה] יביאה לעוה״ב. אך **המאירי** (קידושין מט:) כת׳ דשבועה זו אינו כלום, שהרי אינה בידו [להכניסה לעוה״ב]. אלא משום נדנוד סרך שבועה לבטלה מהני דברים שבלב.

לד. [וצ״ע האיך האם נאמנת לאסור אותו. ובמעשה דמסכת כלה לא משמע דדנו לענין יוחסין].

לה. וכדתניא (ברכות טו.) לא יברך אדם ברכת המזון בלבו, דהיינו בשפתיו.

לו. משמע דגזרו אטו. אבל **בתוס׳ הרא״ש** (שם) כתב דע״ה אינו נאמן שאמר היום. [ולשיטתו לעיל טז. דאף באיתקיל אינו נאמן עי״ש].

לז. ואפשר דכוונת הר״ן ע״ד הרשב״א, וכוונתו דמה שלא השלים דבריו נחשב כמואיתקיל מילולי, ולא נתכוון ללשון הזה בדוקא.

לח. ועד״ז כתב **הרשב״א** (יח:) לפרש הא דלא נדרתי אלא לחרמו של ים (לעיל ב.), דכיון דנתכוון להשמיע איסור מש״ה חל הנדר. ולכן ע״ה אינו נאמן דאין דרך לדבר כך. אבל התם ת״ח נאמן, כיון דהוה לשון גמור.

לט. והתוס׳ רי״ד (הנ״ל) כת׳ כיון דנדר כן ע״ד להציל פירותיו, והרי הצילם, הוה נדר.

מ. ולכאורה הוה נגד דיבור מפורש, וא״כ מבואר דלא כדברי **הריטב״א** (קידושין נ) דל״מ בליבו ובלב כ״א נגד דיבור מפורש.

ותוס' (שם בתי' הג') תי' דסתם פת הוה דחטין, להכי שרי.

והשיטמ"ק בשם הריטב"א כת' דהתם כל מיני פת נקרא פת, ומחשבת לבו לא הויא אלא פירוש לדבריו. אבל הכא דאמר יאסרו פירות עלי סתם נאסרין לעולם מחשבת לבו מכחשת דיבורו ודוקא באונס התירו.

קעג) **שם. הרמב"ם** (שבועות ב יב) פסק דהנשבע לפנינו וטוען תנאי היה בלבי, נאמן. והכס"מ הביא דכ"ה בתורת כהנים. והראב"ד (בתו"כ) הקשה האיך מהני, הא דברים שבלב אינם דברים [וע"ד הנ"ל, דאף לצמצם דבריו נחשב דברים שבלב]. והראב"ד נדחק דכוונת התו"כ דטוען שנשאל לחכם ע"י התנאי.

והכס"מ תי' דאומר שהוציא בפיו בלחש. והמחנ"א (נדרים ה) כת' דזה דוחק, וכתב דדעת הרמב"ם דכיון דאינו סותר לדבריו נאמן לומר דנתכוון לתנאי, וכן אמרו דאם הוציא פת סתם ונתכוון לפת חטין נאמן. אלא דבסוגיין שלא אוכל משמעותו לעולם, וכשאומר 'היום' סותר משמעות דבריו.

וכ"מ בתוס' (שבועות כג. ד"ה דלמא) דכתבו דאם אמר שבועה שלא אוכל סתם, ובליבו לאסור מין א' אינו נאסר. דאע"ג דדברים שבלב אינם דברים, היינו היכא דבלב סותר מה שמוציא בפיו[מא]. וציינו לגמ' (שם כו: הנ"ל) דפת חטין.

קעד) **גבי אונסין שאני. הר"ן** פי' דהך אונס מפרש לדיבוריה דהיום קאמר. והריטב"א כתב דאנן סהדי דלא נתכוון לאסור לעולם. ועד"ז כתב הרשב"א (קידושין נ.) דאנוס הוא ואנן סהדי דהוא נשבע בזמן קצר יותר שהוא יכול, והוה בכלל לשונו ולא הוו דברים שבלב.

והביא בשם היראים דהטעם משום דסתמן כפירושן, שדרכן של בנ"א המדברים עם ההרגין לומר כך[מב], ולא שינה זה לשונו מלשון שאר בני אדם ולכן לא נחשב דברים שבלב.

והרמב"ם (שבועות ג ג, ועד"ז נדרים ד ב) כת' אע"פ שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו סומך על דברים שבלבו. דנמצא דבשעה שידור אין פיו ולבו שווין. והלח"מ (שבועות ב יד) מבואר דהא דאמרי' דבסתם משמע לעולם, היינו דוקא בעלמא דהיה לו לפרש. אבל היכא דיש טעם דאינו יכול לפרש לא משמע לעולם. [וצ"ב לפ"ז לשון הגמ' אע"ג דדברים שבלב וכו']. **ותוס'** (גיטין לב. ד"ה מהו) [בתחילת דבריהם] כת' דהטעם דדברים שבלב אינם דברים משום דלא חש לפרש [ולא משום שאינו נאמן[מג]], ולכן במקום אונס הוה דברים, דעושה כל מה שיכול לעשות. [אך תוס' הקשו ע"ז מהגמ' שם]. ולכאורה כוונתם ע"פ הגמ' דידן, דבמקום אונס דברים שבלב הוה דברים. והראב"ן (כאן) כתב דאע"ג דדברים שבלב אינן דברים, מהני לעקור את הנדר, דהנודר אדעתא דנפשיה נדר[מד].

אבל הרשב"א (שבועות כו:) כתב דבסוגיין התירו חכמים במקום אונס[מה]. והרשב"א הוכיח דהנודר סתם [אפי' שנתכוון להשמיע לעולם] נאסר רק מדרבנן, דאת"ל דהוה דאורייתא וכי יתירו איסור דאורייתא מפני האונס.

מא. וכ"כ הרשב"א (קידושין נ.) דהא דדברים שבלב ל"מ הוה דוקא במקום שסותר [דהיינו שסותר קצת] מה שהוציא בפיו. [והאריכו בזה האחרונים]. וי"ל דדעת שא"ר כאן דהכא סותר משמעות פיו, כיון דאמר סתם.

מב. והיראים (ז, והו' במרדכי כתובות רנד) כת' דהנודר להרגין וחרמין ומוכסין נודרין, סתם וסתמא הן שלהם לאו ולאו שלהן הן. שסתם המדברים להרגין כך דרכן. ודימה לזה הא דמהני אומדנא דסתמא ע"ד כן מוכר, דסתמו כפירושו שמוכר ע"ד המעות, ואי"צ לפרש דבריו.

והרא"מ כת' דגבי אונסין לא הוה משום דמחשבתם מבטל דבורם, דהא לאו בדידיה תליא מילתא אלא בלשון העולם. והביא די"מ (ע' בסמוך) דהתירו משום אונס, וכת' דמשתבש.

מג. אבל החכם צבי (קטו) כתב דהא דל"מ דברים שבלב הוא משום דאינו נאמן. ומש"ה היכא דיש לו מיגו מהני.

וצ"ב דבנדרים נאמן שנתכוון לחרמו של ים (לע' ב.), א"כ מ"ש הכא. ועוד מה מהני מה שאומר בשפתיו, הא לא שמעו אדם. [ואף כשלא אמר בשפתיו יהא נאמן שנתכוון מהיום, במיגו שאמר בשפתיו]. ועד"ז האריך השער משפט (פז כה) להקשות. והאחרונים דנו דיש ב' גדרים דברים שבלב, והיכא דסותר מעשיו אמרי' דאף ע"ד כן עשה. ואב"מ.

מד. ועד"ז כתב המאירי דלענין נדרים מהני דברים שבלב.

מה. והתוס' רא"ש (קידו' מט: בסו"ד) כת' דאע"ג דדברים שבלב אינם דברים, משום אונס שרו רבנן. וא"ת דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. דכיון דתקינו רבנן הכי הו"ל כמפרש.

והרי**טב"א** כתב דבאופן דחייב ע"פ דינא דמלכותא, אף שאמר בליבו היום ל"מ. דלא נחשב 'אונס'[מו]. [דדברים שבלב אינן דברים אף דאינו יכול לפרש דבריו, והוציא בפיו סתם]. אבל **הלח"מ** (הנ"ל) מבואר דאף כשאנסוהו כדין יכול לומר תנאי היה בליבי.

קעה) **ר"ן ד"ה היכי נדר.** אין דברים שבלב מבטלין מה שהוציא בפיו, אפי' גבי אונסא[מז] וכו'. משמע מדברי הר"ן דאף דגבי אונסא מתפרש הדיבור לבטל דבריו, והוה בליבו ובלב כל אדם, אפ"ה ל"מ לסתור דברי פיו להדיא. וכן דעת **הריטב"א** (קידושין נ.). ויש לדחות דכוונת הר"ן דסברת 'במקום אונס' מהני שניכר בלב כל אדם לפרש דבריו, אבל אינו בלב כל אדם לבטל דבריו, ולומר שלא נתכוון כלל.

קעו) **בית הלל אומרים אף יפתח לו בשבועה. הלח"מ** (ד א) העיר דהרמב"ם השמיט דין פותחים. והביא לשון **הטור** (רלב) דנודר מעצמו, או ביקש ממנו שידור והוא נשבע. ומשמע דלפתוח מתחילה בשבועה לא, אלא ע"י שמדירו בנדר יכול להוסיף. ועי"ש.

קעז) **רב אשי אמר בש"א אין שאלה בשבועה וכו'. הר"ן** (לעיל כב:) כתב דבי"ש אסרו מדרבנן, **והר"ן** נסתפק האם בדיעבד הותר. [וע' מש"כ שם, ותוס' כאן]. **ורע"א** דן דהיינו לרב אסי התם דאף לבי"ה לכתחילה אין נזקקין לשבועה. אבל למה דקי"ל דנזקקין, י"ל דלבי"ש הוה רק לכתחילה.

שמעתתא דמקדיש נטיעות

קעח) **הרי נטיעות האלו קרבן. הר"ן** (בע"ב וכן **הרשב"א**) הביא ב' פירושים האם הוה הקדש, לדמי קרבן [וכ"כ **התוס' הרי"ד** דלשון *קרבן* הוה הקדש, ודוקא *כ*קרבן הוה קונם. וע' בסמוך]. ודעת **רבינו יונה** (הו' בר"ן כט.) דאיירי קונם כללי, וכר' מאיר דיש פדיון לקונם כללי. [ע"ע לקמן לד: לה. בגדר פדיון בקונמות].

דף כח:

קעט) **וס"ד דמסיק אדעתא דלא מיתצלן ומש"ה נדר.**

הרא"ש (במשנה) ביאר דס"ד דהוי כמו נדרי שגגות, דאדעתא דהכי לא אקדשינהו. [ומבואר דשייך נדרי שגגות אף דאינו טעות בעיקר הנדר, אלא שלא נתכוון לחול, מחמת התנאי וסיבת הנדר]. קמ"ל דכיון דאינו מוכיח הוה דברים שבלב. [ומבואר בדבריו דאף בנדרי שגגות בעינן שיהא מוכיח[א]]. אבל **תוס'** כת' דס"ד דהוה נדרי זירוזין[ב].

והתוס' רי"ד כתב דאף למסקנא הוה נדרי שגגות, ובקונמות לא חל. ובזה קמ"ל המשנה ד'קרבן' חל, דהקדש בדק הבית חל אף אם אינו בכל לב. והמשנה הוה הקדש, ע' לע'[ג]. [אבל בשאר ראשונים בפשוטו מבואר דס"ל דאף בנדרי הקדש יש כל גדרי ד' נדרים].

קפ) **אמר בר פדא, פדאן חוזרות וקדושות וכו'. הר"ן** פי' דהוה כאומר הרי נטיעות אלו קרבן מעתה, ושוב מקדיש לקרבן לכשיפדו. ומש"ה ל"מ פדיון, דלאלתר חוזרות וקודשות. ובגמ' (לק' כט:, וכן הר"ן בסמוך) דנו האיך חוזר וחל ההקדש.

קפא) **ר"ן ד"ה וכתב הרשב"א.** דעולא לא פליג אדבר פדא וכו' לכו"ע פדאן חוזרות וקודשות וכו' והחכם הגדול ר"ם קרטבי חלק וכו' בתרתי פליגי[ג],

---

[ולכאורה כוונתו דתקנת חכמים מהני לקבוע פירוש הלשון, וע"ד הא דמהני כינויי נדרים].

והמאירי (קידו' מט:) כת' דאונס שאני. ואעפ"כ צריך שיקיימנו יום א' ושיאמר בלבו 'היום', שבמקום איסור החמירו בו קצת.

מו. **והפתח"ת** (רלב יב) הביא בשם **השאלת יעב"ץ** (ב ט) שרוצח אסור לישבע למלכות שלא הרג, דכיון דבאמת חייב מיתה לא נחשב אונס, ול"מ לבטל בליבו. [וצ"ע דחיוב מיתת בי"ד תלי בפסק דין, וכל זמן שלא נגמר הדין אין עליו חיוב מיתה כלל].

מז. וכ"כ **הרמב"ן** (קידושין נ.) דהעוקר מה שמוציא בשפתיו לגמרי, אפי' במקום אונסא לא הוו דברים.

א. ודלא כמ"ש **הגר"ח** (ע' לעיל כה:) דגזיה"כ האדם בשבועה דל"צ אומדנא דמוכח.

ב. ומבואר דשייך נדרי זירוזין, כיון דאין רצונו לאסור, ואף דבפשוטו אינו מזרז בזה שום אדם.

ג. [והביא ראיה דהיינו דקאמר (בגמ' כט:) לבר פדא דאמר]. אך מבואר (בסו"ד) דעולא פליג באומדנא, דאין דעתו לחזור

דהא בהא תליא וכו' דאי לא"ה ל"ל להאי גברא למימר עד שיקצצו וכו'[ד].

וכן **תוס'** (ד"ה עולא וכט: ד"ה ולבר) דנו האם עולא פליג בהא דחוזר וקדוש. **והרמב"ם** (מעילה ד יא) פסק דחוזרות וקדושות, ואף דפסק כעולא [וכרשב"א].

קפב) **בא"ד דמהא שמעינן לדיני ממונות וכו' ומיהו בדאמר ליה מעכשיו וכו'.** וכ"כ **תוס'** (ב"מ טז. וקידושין סג.) דמהני מעכשיו בדבר שלא בא לעולם [לר' מאיר[ה]] היכא נקרע השטר, שלא יהא חסרון כלתה קנינו.

ודעת **הרמב"ן** (קידושין סג., וכן **הר"ן** בסמוך ל.) דמהני מעכשיו שאינו יכול לחזור בו.

והאחרונים הק' דכל זמן שהחפץ אינו בעולם ודאי לא חל על החפץ, א"כ האיך מהני אמירת 'מעכשיו'. **והאחרונים** (ר' שמעון כב, ומערכת הקנינים ב,ה, וחזו"א עא כז, ויסוד הדברים בגר"ח סטנסל קסא גיטין עה:) **ביארו** דכשאומר מעכשיו מצד האדם נגמר מעשה הקנין[ו], אלא דאינו יכול לחול על החפץ עד שיבוא לעולם.

והאחרונים כתבו דגדר זה שייך רק בדבר שלא בא לעולם, אבל המקנה דבר שבא לעולם לאחר זמן ל"מ אמירת מעכשיו[ז] לענין שנקרע השטר. דבדבר שבא לעולם אילו נגמר הקנין מעכשיו ממילא חל. (וע' לקמן ל.).

דף כט.

קפג) **בא"ד ואפי' את"ל דהילכתא כבר פדא.** מבואר דנסתפק כמאן הלכה. וכן **הראב"ד** (מעה"ק טו ז) נסתפק בזה, **והרמב"ם** (שם) פסק כעולא. **והמפרש** (בע"ב) כתב דעולא איתותיב.

קפד) **בא"ד ואף הרשב"א היה חוכך וכו' וכסף או שטר או חזקה כבר כלתה וכו'.** **והרשב"א** (כט:) סיים והיינו טעמא דר' הושעיא (לקמן ל.) נקט ב' פרוטות.

ובחי' ר' שמעון (גיטין ה) ביאר דאף דאפשר להקנות י' שדות בקנין חזקה א' בזמן א', אבל ל"מ להקנות ולחזור ולהקנות לאחר זמן. וכן ל"מ קנין כסף להחשב קנין א', דכיון דכל המעות הוה עבור הקנין הראשון, אין שעבוד מעות עבור ההקנאה הב'[א]. אך הקשה דאם הקנה בשטר, הרי שטר א' יכול לכלול כמה הקנאות[ב].

אמנם מבואר דהרשב"א נסתפק בדבר, והיה לו צד דמהני קנין א' אף כשיחזור ויקנה, דהוה כמו המקנה ב' שדות בקנין א', ומסתבר אף שמקנה א' לאחר ל'. וכן קנין כסף, בחד פרוטה יחשב מעשה קנין על הכל. [וצריך ליישב מ"ש מהא דר' הושעיא, שהרשב"א הוכיח דל"מ[ג]].

קפה) **שם. וה"ה לאומר קרקע לעניים וכו'.** מבואר דמהני אמירתו לגבוה להחשב קנין לעניים[ד] [ולא רק נדרי מצווה, שנתחייב לקיים דבריו וליתן]. וכ"כ **הר"ן** (ל.). **והראשונים** האריכו בדבר. [ע' **תוס'** ב"ק לו: ורי"ף ומלחמות שם, **וב"י** יו"ד רנח ו], **ורע"א** (שו"ת קמד) ציין דבכ"מ הרשב"א סותר דבריו בזה.

קדושה לא פקע בכדי

קפו) **א"ל רב המנונא קדושה שבהן להיכן הלכה, ומה אילו אמר לאשה וכו' ולמחר אי את אשתי,**

ולהקדיש ונתכוון רק לזמן [וכו"ע מודו דהיכא דאמר שיחזור ויתקדש דמהני].

ד. ודוקא לבר פדא כיון דלא מהני הקדש לזמן, מפרשינן הלשון 'עד שיקצצו' באופן זה, שיחזור ויתקדש. [ולא אמרי' דנתכוון להקדיש לזמן, אלא שלא מהני. ויל"ד מתי אמרי' דהלשון בטל כיון דלא מהני כלל. ומתי אמרי' דמסתמא יודע הדין, ונתכוון באופן המועיל].

ה. [וה"ה לרבנן בדבר שבידו, ע' לקמן ל. ולד:].

ו. ור' שמעון ביאר דעיקר ההקנאה הוה ע"י הרצון והכוונה, דמעשה המשיכה אינו פועל ענין ההקנאה. ובקנין לאחר ל' מהני הגמירות דעת בשעת מעשה הקנין, אף שבשעת חלות הקנין ליכא רצון מצד הבעלים, מהני הגמ"ד דמתחילה לאחר זמן.

ז. דמעכשיו ולאחר ל' בדבר הבא לעולם הוה גדר שיור או תנאי וכו' (כדאיתא בקידושין נט:), ולא מתפרש דנגמר הקנין עכשיו, לענין שיקנה לאחר זמן.

א. ודן דתליא בספק הגמ' (קידושין ז:) גבי ב' בנותיך בפרוטה, או דצריך פרוטה לכל קידושין [ועי"ש מש"כ לחלק בזה].

ב. וכתב לדחוק דאיירי דלא כתבו הלשון עד שיעלה בשטר. ועוד כתב ליישב דכיון דחזר ומכרו לו, בטל זכות השטר הראשון, ובטל השטר. ולא דמי לשדה זו שאקנה מאחרים.

ג. והאחרונים דנו דכל חלות קידושין בעי פרוטה בפנ"ע, משא"כ קנין קרקע דסוגיין. [ולכאו' תליא בגמ' קידושין הנ"ל].

ד. והמאירי (ל.) כת' דהאומר כן לעניים דינם כהדיוט. אך הביא שיש מחמירין לדון בהם אמירה כמסירה. וכת' דהדבר נאה למעשה, אף שלהלכה יש לפקפק בו.

מי נפקא בלא גט וכו'. משמע מדברי **הר"ן** דהקושיה מסברא[ה]. **והרא"ש ותוס'** פי' דקו' רב המנונא ע"פ מסקנת הגמ' (גיטין פד.) במגרש אשה ואמר שמגרשה ליום א' ולמחר תהא אשתו, דכיון דפסקה פסקה, ואף בקידושין[ו] אמרי' כן, דהוקש הויה ליציאה[ז].

קפז) **שם. להיכן הלכה**. ומבואר בגמ' (בע"ב) דכ"ד בר פדא שאף שהגיע הזמן צריך לפדות פעם א', דאף קדושת דמים לא שייך שיהא לזמן מוגבל. אבל **השיטמ"ק** (בשם שיטה) כתב דחומרא מדרבנן בעלמא הוא[ח].

קפח) **ומה אילו אמר לאשה וכו'**. ורב המנונא דימה אישות להקדש. **והר"ן** (בתחילת השורות הרחבות) כתב דזכיית ממון ודאי פקעה בכדי, וכדאמרי' (ב"ב קלז.) נכסי לך ואחריך לפלוני וכו', וה"ה המקנה שדה 'עד שיעלה לירושלים' פקע זכייתו. אלא דפשיט"ל לרב המנונא דקידושין לא פקעי בכדי, ומהך סברא נקט דאף הקדש [ואפי' קדושת דמים].

אבל **הרא"ה** (הו' בריטב"א גיטין פג: וחי' הר"ן שם פד.) כתב ללמוד מהתם אף לענין קנין ממון[ט]. דהנותן קרקע לחבירו גוף ופירות ליום א', הוה שלו לעולם, דכיון דפסקה פסקה, ונתרוקן מהבעלים שעה א' של וזכה בו[י].

והאבנ"מ (כח נג) נקט דכוונת הרא"ה דאף דזכות המקבל מוגבל ליום א', מ"מ כיון פקע זכות הבעלים. והמקבל זוכה בה כזוכה מהפקר[יא]. אבל **בחי' ר' שמעון** (כ, וכן מערכת הקנינים י) כתב דסגי מה שהוא בעלים באופן מוחלט יום א', ועי"ז ממילא הוה שלו אח"כ [ול"צ סיבה מחודשת]. וכתב ליישב דאף לרא"ה מהני קנין 'אחריך', דהוה גדר 'שיור' וכחוזר ומקנה לעצמו את הזמן של אח"כ. והרא"ה איירי דוקא בהקנה סתם, ולא בגדר שיור.

והר"ן (בסמוך ד"ה אמר) כתב דכל קנין שאינו עולמית מקרי קנין פירות. והאבנ"מ דהר"ן לשיטתו דפליג על הרא"ה [וע' בסמוך]. אבל **האחרונים** (קובה"ע נו ה) כתבו ליישב דיש ב' אופנים קנין לזמן, דהר"ן איירי באופן דאף תוך זמנו יש זכות לאחר עליו, ועי"ז נחשב קנין פירות. ואילו הרא"ה איירי באופן דבשעתו הוה קנין מוחלט בלא שיור, ועי"ז שוב לא יתחדש זכות אחר לעכב עליו[יב]. [ובזה הר"ן לא פליג על דברי הרא"ה. אלא דהר"ן איירי באופן של אחריך, דהנותן שייר זכות של אח"כ, וזה כוונת הר"ן דהוה קנין פירות, דנתכוון לשייר בגוף היום, דאל"כ פקע[יג]].

[ועפ"ז ביארו האחרונים את דברי **ר' אביגדור כהן** (הו' בשו"ת הרא"ש לה ב) דמתנה ע"מ להחזיר הוה קנין

ה. והר"ן (בסמוך) דן האם אביי פליג.

ו. לכאורה גבי גט הוה סברא דהגט פועל באופן מוחלט. וכן ילפי' 'מעשה הקידושין' מגירושין, דל"ש מעשה קידושין לזמן. ולפ"ז מבואר דסברת לא פקע בכדי תלי במעשה הקידושין. אבל בפשוטו [לולי דבריהם] סברת לא פקע בכדי הוה בחלות האישות דלא פקע.

ז. והמשנ"ל (אישות ז י) כת' דלפ"ז תלי בספק הגמ' (גיטין פב:) דר' אבא נסתפק האם הוקש גיטין לקידושין לענין המגרש חוץ מפלוני, **והרמב"ם** (אישות ז יג) פסק דהוה ספק. ואף היום את אשתי צריך גט רק מספק.

ח. ולפ"ז קושיית רב המנונא לעולא, הו"ל להקשות לבר פדא מדאורייתא. [וצ"ב דבסמוך מבואר דקדושת הגוף לא חל קדושת השלמים מחמת כן, וע"כ דהוה דאורייתא. אלא דיש לחלק בין קדשות דמים לקדושת הגוף, ובקדושת הגוף לבו"ע דהוה דאורייתא. ודלא כפשטות הגמ' דלרב המנונא אין חילוק כלל בין קדושת הגוף לדמים].

ט. והקובה"ע (נו ז) הביא דברא"ה מבואר ד'לא פקע בכדי' הוה סברא, דאי כדברי הרא"ש והתוס' דילפי' גט מקידושין, האיך נילף לממון. עי"ש.

י. והמחנ"א (זכיה יח) **והאבנ"מ** (כח נג) כת' דהר"ן פליג ע"ד הרא"ה, אף שהביאו בחידושיו, הא דידיה הא דרביה. ע"ע בסמוך בשם הקובה"ע (נו ה) וחי' ר' שמעון.

יא. אף לא מצאנו דבעי מעשה קנין, אלא עצם מה שהוא מוחזק בשדה מקנה לו.

יב. אך **הקובה"ע** (נו יב) הביא דמבואר בדברי הרא"ש (ע' בסמוך) דהמקדיש לעולה עד ל' יום (בהמשך סוגיין) באותו זמן הוה הכל עולה, ואילו פדה באותו זמן מביא בדמיו עולה. וע"כ דהוה בעלות מוחלט לזמן, ואפי' הכי ס"ל דפקעה קנין הממון בכדי [ודלא כרא"ה].

יג. [וע"פ דברי הר' שמעון יתיישב בדומה לזה דבמקום קנין הגוף מהני רק ע"י קנין שיור על זכות ממון, והרא"ה איירי באופן דלא עשה קנין שיור. אלא עשה קנין במקצת].

הגוף לזמן. **והאבנ"מ** (שם) ציין דלא ס"ל כרא"ה. **והאחרונים** תי' דנחשב דיש לו מתחילה בעלות לזמן, ואף בשעתו אינו זכות גמור].

ויל"ד בגדר הסברא דלא פקע בכדי, האם גדרו דקדושת הגוף חל על כל החפץ, וממילא אין סיבה להפקעתו[יד]. [ולא שייך שיור והגבלה בו]. או דיש סברא דכיון דחל תו לא פקע, ובעי מעשה מתיר [וע"ע בסמוך]. [ונפק"מ בתרנגולת שמרדה, דפקע זכות ההקדש, וע"ע בסמוך].

קפט) **מי נפקא בלא בגט.** יל"ד בגדר הדבר האם ע"י סברת לא פקע בכדי מונח במעשה קידושין דהוה לעולם. או אף אילו אינו מונח, מ"מ ל"ש שיהא אח"כ הגבלה לזה[טו]. **והאבנ"מ** (לא כב) נקט דהסברא דלא פקעה בכדי שייך להא דפשטה קידושין בכולה[טז], והקשה מ"ש ממקדש חצי אשה דאמרי' (קידושין ז:) דדעת אחרת מעכב דלא אמרי' פשטה בכולו. וה"נ נימא דלא נתרצית אלא לזמן, ודעת אחרת יעכב. [ותי' ע"פ הרא"ה דאף בקנין ממון פקעה בכדי, וא"כ אין דעת אחרת מעכב לזמן שאח"כ[יז]]. **ובחי' ר' שמעון** (כ, וכן בקוב"ש קיד' נב, וע"ע קובה"ע נו יד,טו) תי' דבאמת מעשה הקידושין הוה רק לשעתו, אלא דעי"ז הקדושה לא פקעה, ולא שייך לגדר 'פשטא' דקידושין[יח].

קצ) **רא"ש ד"ה מי נפקא.** והכי אמר לענין גט[יט], וה"ה לענין קידושין דמקשי' וכו'. **האחרונים** (חת"ס) הקשו דמשמע דבגט הוה סברא דפסקה[כ], ואילו בקידושין לא שייך סברא זו. א"כ האיך אפשר להקישם. **ובחי' ר' שמעון** (כ וכן **הקובה"ע** נו ח,ט) ביאר דבגט כיון דפקעה האישות, לאחר זמן אין אישות שיחזור עליה. [וע"ד זה סברת הרא"ה בממון דכיון דפקע זכותו של ראשון, ל"ש כלל לשני]. אבל בקידושין בעי חלות קידושין שיאסור אותה, ואילו יפקעו הקידושין, בהעדר הקידושין תהא מותרת.

קצא) **בא"ד דמקשי' הויה ליציאה.** וצ"ב א"כ האיך הקשה רב המנונא אף להקדש[כא]. **והאבנ"מ** (מ ה) כתב דכוונת הרא"ש ליישב אמאי פשיטא ליה לרב המנונא, אבל אליבא דאמת הוה סברא דקדושת הגוף לא פקע בכדי, ולא בעי היקש. **ובחי' ר' שמעון** (שם) ביאר עוד דרק לענין קידושין בעי היקש דלא נימא דבעי דבר האוסר, אבל לענין קנין ממון הוה סברא כרב המנונא, דכיון דהוה בעלים שעה א' בלא הגבלה למי השדה תחזור. וכסברת הרא"ה בממון.

קצב) **ר"ן ד"ה וכי.** כה"ק הרב רבינו יונה, ותי' דקונם פרטי קליש איסוריה, אבל קונם כללי אסר אבו"ע, ואלים דתפיס פדיון, וה"נ חמירי דלא פקע בכדי. **והקר"א** כתב דמשמע בר"ן דאף כשאסר על כל העולם רק לאכילה נחשב קונם כללי, ולא פקע בכדי. וכתב דבפשוטו אינו כן, ורק כשאסר בהנאה נחשב עי"ז הקדש [וע"ע לקמן לד: בגדר קונם כללי].

ובחי' ר' שמעון (כא, ועד"ז **הקה"י** כא) ביאר החילוק דקונם פרטי הוה גדר איסור[כב], ולא תליא ברשות גבוה, ולכן ל"ש בזה פדיון. ומש"ה אמרי' שעשה

יד. וכן משמע מדברי הרא"ה דלמד מכאן לקנין ממון. אולם למש"כ הגר"ש בקנין ממון שייך שיור, ונתחדש עוד בקדושת הגוף דלא שייך ע"ז קנין שיור [ויל"ד היכן רמיזא דבר זה בגמ' דידן].

טו. [עכ"פ מסתבר דאף קנין האישות לא פקע, ולא רק האיסור. דלא מצאנו אישות דהוה איסור בלא קנין. ואפשר דע"י האיסור מתחדש קנין אישות. וע"ע בסמוך].

טז. **והאחרונים** הקשו א"כ יש לחלק בין קידש בלשון אירוסין, וכמ"ש **תוס'** [קידושין ז:]. **ובקוב"ש** [קיד' נג] כתב דהא דלא פקעה בכדי הוא משום האיסור שבקידושין, ולא משום ה'קנין'.

יז. ואף דעצם הקידושין היו ראויין להיות לזמן [וכמ"ש האבנ"מ בדעת הרא"ה דההקדש פקע, והוה הפקר], מ"מ כיון דפקע זכות הממון, אין דעת אחרת שימנע לקידושין.

יח. ועד"ז נקטו **האחרונים** (גרי"ז תמורה י. הו' בברכ"ש שם) דפשטה הוה סברא ב'מעשה הקידושין'. ולא שייך כלל לסוגיין דלא פקעה בכדי דתליא בתוצאת הקידושין. ועד"ז כתב **הקובה"ע** (נו יד).

יט. וכ"כ שאר **ראשונים** דלענין גט נפשט דפסקה, והוה פנויה לעולם [ואף הצד דלא כן הוא משום דהגט בטל]. אבל **בחי' מכת"י** (גיטין פג:) כתב בשם **הרמ"ה** דמסקנת הגמ' פסק פסקה, דחוזרת להיות אשתו.

כ. [דלא מצאנו דרשא לזה].

כא. **והקוב"ש** (קידושין נ) כתב דאפשר דכוונת רב המנונא להקיש הקדש לקידושין [וכדלעיל ז.]. [ועוד תי' כאבנ"מ].

כב. וע' דברי **הגר"ח** (הו' בגרי"ז נזיר סב, הו' לעיל טו.) בגדר אדם אוסר שלו על אחרים.

איסור רק על הזמן המסויים, ולא צריך גדר 'הפקעה'[כג]. משא"כ קונם כללי דהוה גדר רשות הקדש, וממילא יש איסור, ותו לא פקע. אבל ע"י פדיון יצא מרשות גבוה, והותר.

ועוד יש שפי' דבקונם פרטי חל איסור חפצא[כד] רק על השימושים, ומעין קנין פירות[כה].

וכעי"ז כתב **הריטב"א** דכיון דחל איסור אכו"ע לא פקע בכדי. אבל באוסר למקצת בני אדם, ולשאר בנ"א או לבעליו נשאר חולין, לא חייל איסורי כולי האי וכי מטי זימני פקע בכדי.

קצג) **א"ל רבא קדושת דמים פקעה בכדי. פ' הרא"ש** כי היכי דפקעה ע"י פדייה, פקעה ע"י קביעות זמן. **ועד"ז כת' תוס'** (גיטין מ: ד"ה הקדש) דדוקא קדושת הגוף דאין לו פדיון מפקיע שעבוד, וכיון דחל שעה א' לא פקע, דלא עדיף שעבוד מנתינת דמים. אבל קדושת דמים אינו מפקיע שעבוד, והבע"ח גובה ממנו[כו]. כיון דיש לה פדיון וראוי ליפקע[כז], לא אלים כח הקדש מכח מקדיש, כדאשכחן בשדה מקנה דחוזרת לבעליו ביובל.

והקצות (קיז ב) הביא דשעבוד כנתינת דמים דמי, ומהני מגדרי פדיון. אבל **הקובה"ע** (נב ה, ועד"ז תי' ר' שמעון מערכת הקנינים יב) הקשה דגדר פדיון הוה ע"י שיכנס דבר אחר תחתיו[כח]. וביאר דכוונת התוס' דכיון דפקע זכות ממון ההקדש, נתבטלה איסורו[כט]. ותוס' הוכיחו כן משדה מקנה, דכיון דאין להקדש זכות ממילא יוצאת לחולין[ל]. אבל קדושת הגוף לא פקע בכדי, דדין מעילה דקדושת הגוף לא תליא בזכות ממון. ועפ"ז כתב דבקדושת הגוף אילו הקדושה קיימת אף יפקע זכות הממון [וכגון תרנגולת שמרדה][לא].

קצד) **שם.** ודעת רב המנונא ובר פדא דאף קדושת דמים לא פקע בכדי [ובפשוטו משמע דס"ל דקדושת דמים דמי לקדושת הגוף]. **והראב"ד** (הנ"ל) נסתפק אי קי"ל כן. **והקצות** (קיז ב) הקשה א"כ האיך מהני בע"ח לגבות ממנו. ועוד דנו **האחרונים** דלא מצאנו דפליגי גבי תרנגולת שמרדה (חולין קלט.).

והקובה"ע (נו טו) כת' דאף בר פדא מודה דאילו פקע זכות ממון של הקדש, פקע דין קדושת דמים.

והראב"ד (מעה"ק טו ז) כת' דהאומר כל ל' יום דמיה לעולה, ולאחר ל' לשלמים, מחללין אותה בכל

כג. אבל **האבנ"מ** (עב ב בסופו) כת' דהאוסר בקונם פרטי על המלוה, אפ"ה יכול לגבותו, דלא אלים קונם פרטי, ופקע בכדי. **ובחי' ר' שמעון** פליג דרק כשאוסר לזמן אמרי' דלא חל לזמן של אח"כ, אבל כיון דחל אין לו פדיון כלל [אא"כ נאמר דאינו אוסר דבר שאינו שלו].

כד. דלכאורה מוכח (בכ"מ) דאף קונם פרטי הוה גדר איסור חפצא. [ואף שנתחדש דאדם אוסר נכסי חבירו עליו, אפ"ה הוה גדר איסור חפצא. ובפשוטו הוה גדר קונם פרטי. (אך הגר"ח (סטנסל קצו, ושער"י ה כ הו' לעיל טו.) דן דהוה פרשה בפנ"ע. ואבמ"ל]. אך י"ל דהאיסור אינו על גופו של חפץ, אלא על זכות ההשתמשות.

כה. וכמ"ש **הר"ן** (בסמוך) דקנין שאינו עולמי הוה קנין פירות, ופקע בכדי. [אף למ"ד דקדושת דמים לא פקע בכדי]. ויש שפי' דמעיקרא דנים את שימושי החפץ לפי זמנים. ומעיקרא חל ההקדש רק על זמן מסויים, ולא נחשב הפקעה בכדי.

כו. וכ"ד **רש"י** (בכ"מ) דקדושת דמים אינו מפקיע שעבוד. אבל דעת **ר"ת** (בתוס' שם) דאף קדושת דמים מפקיע שעבוד. ודעת **הרמב"ם** (ערכין ז יד) דהבע"ח אינו גובה מיד הקדש, אלא אדם אחר פודה [בפרוטה], והבע"ח חוזר וגובה ממנו. **והקצות** (קיז ב) הק' דדעת הרמב"ם דקדושת דמים פקע בכדי, א"כ מ"ט הבע"ח אינו גובה ממנו. **ובחי' ר' שמעון** (כג) כתב דדעת הרמב"ם דל"ש גביית שעבוד ליקח מהקדש. אבל בסוגיין שפיר פקע ע"י קנין הממון. [ודעת הראב"ד להיפך, דס"ל דלא פקע בכדי, אבל ע"י גביית חוב מהני].

כז. ועפ"ז כתב **הקצות** (קיז ה) דה"ה קונם כללי, כיון דיש לו פדיון אינו מפקיע שעבוד. וכ"כ **רש"י** (כתובות נט:) דהא דמפקיע לשעבוד הוא משום דלא אסרו אלא על אדם א'. אבל **הרמ"א** (שם) וכן בכמה ראשונים מבואר דקונם כללי מפקיע שעבוד [וכן לשון **הר"ן** לקמן מז.]. **והאחרונים** דנו ליישב [ובעזה"י יו' לקמן מז.].

כח. ועוד דאין פודין בשטרות, וכ"ש מלוה דידיה. [ודנו דתלי במח' בשקלים האם פודים הקדש בשכר הפועלים, ע' אבנ"מ כח טז וקה"י ערכין ו. ואבמ"ל].

כט. וכמ"ש תוס' משום דלא אלים ההקדש מכח המקדיש. [ולא משום שיש כאן צורת פדיון]. וע"ע בדברי הר"ן (לק' מז: ומה:) ובעזה"י יתבאר עוד לק'.

ל. וכדתנן (ערכין כו:) דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. [אך **האחרונים** דנו דמבואר בכ"מ דיובל הוה בגדר הפקעה. ואכ"מ].

והאמר"מ (יג ח) הקשה כן על דברי התוס', תיפוק ליה דאינו שלו.

לא. אבל הביא **דברשב"א ור"ן** (חולין שם) שדנו דאפי' קדשי מזבח יפקע קדושתו עי"ז.

שהוא על בהמה או על מעות לצורכי עולות. ויקרב שלמים[לב]. ולכאורה סברת הראב"ד[לג] דבגדרי הממון אין זכות לקדושת עולה, אלא דלא פקע בכדי. ומש"ה פודה בפרוטה להפקעת קדושה בעלמא.

והקובה"ע (נו יז מבן המחבר) דחה דכוונת הראב"ד דהוה ספק האם קי"ל כבר פדא, ומחמת הספק סגי לפדות בפרוטה.

קצה) **שם. תוס'** (גיטין הנ"ל) הביאו כדאשכחן בשדה מקנה, שיוצאת לבעלים ביובל. **והאחרונים** דנו דתקשי לבר פדא ורב המנונא, אמאי בשדה מקנה פקע כשהגיע הזמן[לד].

והקובה"ע (נו טו, **וקוב"ש** קידו' סה סו) חילק דשדה אחוזה יש דעת אחרת שמונע מתחילת הקדישו מלחול לעולם. וכ"כ **השעה"מ** (לולב ח י) דאף לבר פדא דוקא במקום דמעיקרא היה בידו להקדישו לעולם לא פקע בכדי, אבל במתנה ע"מ להחזיר והקדישו ל"מ, כיון דאף מתחילה לא היה לו זכות לזה.

ולפ"ז היסוד דלא פקע כדי הוא שאינו יכול להגביל את ההקדש, אבל כשיש דבר אחר שמונע את הקדושה, פקע קדושתיה. [ויל"ד אי אף בקדושת הגוף אמרי' כן[לה]].

ועד"ז ביאר **הקובה"ע** דבתרנגולת שמרדה נתחדש סיבה המפקיע זכות ההקדש, ובזה מודה בר פדא דהיכא דפקע זכות ההקדש אי"צ פדיון. וכתב דלא דמי לקדושת הגוף דבעי פדיון[לו].

והקצות (קעא) כתב דהא דמבואר (לקמן מה:) דשותף אוסר חלקו על חבירו [ונחשב חלוקת הגוף ותליא בברירה], הוה רק בקונם פרטי. אבל ל"ש בקונם כללי, דכיון דחל היכי פקע[לז]. אבל **האמר"מ** (יג ז) כתב דודאי שותפין אינו יכול להקדיש ולאסור מה שאינו שלו[לח], [ואף בקדושת הגוף בכה"ג חל על חלקו].

בגמ' (עירובין לו.) אי' דהאומר ככר זו היום קודש ולמחר חול, האם מהני לעירוב. **ורש"י** (שם) פירש שיהא פדוי על המעות. **והשעה"מ** (לולב ח י, וכן רמז בגהש"ס כאן) הקשה דרבא ס"ל דקדושת דמים פקע בכדי, והו"ל לרש"י לפרש שהקדיש לזמן, ופקע בלא פדיון[לט].

קצו) **ר"ן ד"ה אמר. אפשר דאביי פליג וס"ל דנפקא בלא גט[מ]. והקוב"ש** (קידושין מה) כתב דמ"מ בעי קרא (קידושין יג) להתיר אשה שמת בעלה, דכיון דנתקדשה לעולם צריך דבר המתיר. אבל בנתקדשה לזמן קצוב כשהגיע הזמן פקע כל האיסור ממילא. [ומצאנו דקידושין נפקעין בלא מעשה מתיר, בגמ' (גיטין מג:) גבי חצי שפחה שנתקדשה ונשתחררה, לחד מ"ד פקעי קידושיה. ואשת איש יוצאת בלא גט[מא]. וכ"כ **האחרונים** (אבנ"מ יח, אתוון דאו' ט ועוד) **לדעת רש"י** (יבמות מט:

לב. ומבואר בראב"ד דאף דקדושת עולה לא פקע בכדי, מ"מ חל עליו קדושת שלמים. [וצ"ע].

לג. אבל **הכס"מ** כת' דמהני משום שמואל שפודה הקדש שווה מנה על פרוטה. ואף דשמואל איירי בדיעבד, הכא עושה כן אף לכתחילה לקיים נדרו [שנדר דלאחר ל' יהא שלמים]. וביאר דחששו שמא יהא קשה עליו להוציא דמים מרובים, ולא יקיים נדרו.

לד. **והאחרונים** דחו דאין ראיה משדה מקנה, דיובל אפקעתא דמלכא [ואינו חסרון בעלות].

לה. ויש להסתפק בזה מי שמת והניח אשתו מעוברת ואח"כ נולד לו בן [דבינתיים שאר יורשים ירשו, והנולד זוכה מהם אח"כ מכאן ולהבא, כיון דסיבתו קדמה, ע' **תוס'** יבמות סח. וחי' הגר"ח], אילו האח הקדיש למזבח בינתיים, האם מכאן ולהבא פקע קדושתו, כיון דאין לו זכות בזה. או דאמרי' דקדושת הגוף אינו יוצא לעולם. [וכעי"ז ילה"ס בשחרר עבדים, האם פקע למפרע].

לו. וכתב דלפ"ז רב המנונא המ"ל להקשות אף לבר פדא, דאף לבר פדא צריך לחלק בין קדושת הגוף לקדושת דמים.

לז. [ולכן מתחילה ל"ש שיחול קדושה מוגבלת ע"ז].

לח. והא דבע"ח יכול להקדיש, דהתם הוה שלו לגמרי אלא מחוסר גוביינא.

לט. **והקובה"ע** (נו ב) ציין **דהרמב"ם** (עירובין ו טז) סתם דאמר היום קדוש ולמחר חול, משמע דאיירי באופן דפקע בכדי.

מ. **והקצות** (רמט ב) הביא דדעת **הירושלמי** דחצי עבד שעובד את רבו יום א' ועצמו יום א' [לתקנת משנה ראשונה שעשו חלוקת ימים] מהני לחלק אף את קנין האיסור. והקצות ביאר דהירושלמי ס"ל כאביי דקדושת הגוף פקע בכדי. אבל הבבלי (גיטין מב.) אי' איסורא לא קאמרי' דקדושת הגוף כיון דחל תו לא פקע. [והעירו דלמש"כ האחרונים השעה"מ דכשיש זכות אחרים לעבב, פקע בכדי, י"ל דאף בעבד הוא כן. אמנם יל"ד דכיון דהזכות לא תליא בזמן מסויים, אלא במה שקבעו לא מהני לעבב].

מא. אך **רש"י** (שם) כתב טעם אחר דכיון שנשתחררה נשתנה גופה, והוה כקטן שנולד.

וכ"מ ברמב"ן וריטב"א שם) דאשת איש שנעשית ערוה על בעלה, פקעו קידושיה, ונפקא בלא גט[מב].

קצז) **בא"ד ואפשר וכו' ובהקדש חל קדושת הגוף לזמן ידוע וכו'.** ובסו"ד הביא מהירושלמי דמצינו הקדש יוצאת בלא פדיון, משא"כ אשה. [והר"ן ביאר ע"פ דרכו דלא מצאנו קדושת הגוף לשעה. אבל האחרונים העירו דפשטות דברי הירושלמי דקדושת הגוף גמור פקע, משא"כ באישות יש גזיה"כ דאינה יוצאת בלא גט]. **והתוס' רי"ד** כת' דהקדש ימצא לחצאין ולימים, ומש"ה דהקדש פקעא אבל אין אשה מתקדשת לחצאין ולא לימים.

ור"א מן ההר כת' [לאביי] דאשה לאו משום דלא פקעה בכדי, אלא דנתינת הקידושין לאשה כמעשה דמי. וגזיה"כ דאינה יוצאת בלא גט[מג].

קצח) **בא"ד כל קנין שאינו עולמית ק"פ בלחוד מיקרי וכו'.** ובזה ביאר הר"ן[מד] מש"כ לעיל דקנין 'אחריך' פקע בכדי, כיון דהו' קנין פירות. משא"כ באשה לא שייך גדר זה. ויל"ד האם כוונת הר"ן דאף דנתכוונו לקנין הגוף גמור, מוגדר קנין פירות [כיון דחסר בזכויותיו, ובזה מבואר בר"ן דאף הפקעת יובל נחשב ק"פ]. או כשאומר שמקנה לו לזמן, חל בזה קנין פירות [וכ"כ **בקובה"ע** נו ו].

והקצות (רמא ד) כתב דהיינו דוקא לענין אישות דבעי קנין לעולם, אבל לענין אתרוג נחשב 'לכם' כשקנה גוף לשעה[מה]. **והנתיבות** (רמא ה) חלק דהר"ן קאי אף לענין ממון, דכל שאינו קנין עולמית קנין פירות הוא[מו].

והקצות (רנז ג) **הביא מדברי הרמב"ם** (מכירה כג ה) דיש גדר קנין הגוף לזמן מוגבל. ויכול לחפור בורות [וכקונה בזמן היובל]. ועוד הביא מדברי **ר' אביגדור כהן** (הו' בשו"ת הרא"ש לה ב) דמתנה ע"מ להחזיר נחשב קנין הגוף לזמן. ובפשוטו כ"ז דלא כר"ן דל"ש גוף לזמן.

קצט) **בא"ד כדמוכח גבי מוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג וכו'.** בפשוטו מבואר בר"ן דעצם הידיעה דהיובל יפקיע ממנו בעתיד את השדה, משוי לקנינו כקנין פירות. **והאחרונים** (ר' שמעון קנינים ט, קוב"ש קידושין מו וע"ע חזו"א עה ב) הקשו דיובל הוה אפקעתא דמלכא. ועוד הקשו דדעת רב חסדא (בגיטין שם) דדוקא ביובל שני הוה קנין פירות, אבל יובל ראשון נחשב קנין הגוף[מז].

ר) **בא"ד אבל באשה כיון דא"א וכו'. הקוב"ש** (קידושין מז) הקשה דאדרבה נימא כיון דא"א להיות קנין הגוף לא חל קידושין כלל. **והקובה"ע** (נו ו) כתב דע"כ דכוונת המקדיש לקנין גמור, דל"ש קנין אחר. **והקובה"ע** (נו י) כתב דסברת בר פדא דאף קדושת דמים ל"ש שיהא מוגבל, ולכן ע"כ דעתו להקדיש שיחול על הגוף, וממילא לא פקע[מח].

רא) **בא"ד בירושלמי וכו'. והר"ן** (קידושין כג: בדה"ר) הביא סיום הירושלמי ל"מ אשה יוצאת בלא גט.

והירושלמי (שם) מחלקת דקידושי שטר הוקש לגירושין.

מב. אבל **האבנ"מ** (שם) כתב דהיינו דוקא במקום שנתחדש אח"כ שהיא ערוה, אבל אילו מתחילת הקידושין מונח שתהיה ערוה לאחר זמן [כגון דרק מעשה היבום הותר מדין עדל"ת, ואח"כ חוזר הערוה], לא חל הקידושין כלל מעיקרא, דהוה אישות לזמן. [והאחרונים דנו דמ"מ הוה הפקעה חיצוני, ולא חסר בעצם הקידושין].

מג. ולכאורה כוונתו דמעשה הקידושין מהני באופן מוחלט, ומש"ה לא פקע ולא שייך לזמן. [ולו יצוייר שהאישות הוה לזמן, שפיר פקע בכדי. אלא דמעשה הקידושין הוה לעולם].

מד. ומקור דברי הר"ן בכ"ז ע"פ דברי **הרשב"א** (כט:).

מה. שהרי יוצא בקנין אחריך לפלוני. והוכיח עוד מדברי שו"ת הרשב"א דאתרוג השותפין יוצאין מדין ברירה.

והקצות (שם ושם) כת' דהוה קנין הגוף המוגבל לזמן הוה קנין קנין הגוף לענין 'לכם', אלא דלענין אישות נחשב קנין פירות.

מו. והביא ראיה שם דהמוכר שדהו בזמן היובל, נחשב ק"פ לענין ביכורים. ולדברי הקצות נימא דהוה קנין הגוף לזמן, ומהני לענין ממון. וכבר עמד בזה **הקצות** (רנז ג), וכתב דסברת ר"ל דלענין ביכורים בעינן קנין לעולם. [וכתב שם דבזה לא קי"ל כר"ל].

מז. [ולצד דכוונת הר"ן דהוה קנין פירות מחמת אומדנא ניחא].

מח. [דאל"כ כיון דבממון אמרי' מחמת אומדנא דנתכוון לקדושה במקצת, אף בהקדש נימא הכי].

אבל קידושי כסף מהני לל' יום. **והמשנ"ל** (שם) ציין דהפוסקים לא הזכירו חילוק זה. **והאבנ"מ** (מ ה) כתב דכוונת הירושלמי דבשטר הוקש לגט, ולא חלו הקידושין כלל, כיון דמעשה הקידושין לא פסקה. אבל קידושי כסף חלו הקידושין לעולם. אבל לדעת הבבלי חלו הקידושין, ובזה אין חילוק לענין שיפקע הקידושין.

רב) **עולה כל ל' יום וכו'. הרא"ש** פי' אם בא להקריבו תוך ל' יקריב עולה. **והחזו"א** (עא ל) כתב [דאף אי נימא דקנין לזמן הוה קנין פירות[מט]], הוה כמתנה שיכול להקריבה תוך הזמן. וכמו אחריך, שיכול למכור לאחר[נ].

רג) **ר"ן ד"ה הכא נמי.** כגון בעל מום, דקי"ל המתפיס תמימים לבדה"ב. **האחרונים** (**קר"א ורש"ש**) כת' דמש"כ הר"ן המתפיס תמימים (תמורה לג:) לאו דוקא, דהוה דין דרבנן [**וכמ"ש הראשונים** גיטין לח:[נא]], וחל קדושת בדק הבית, אלא דבעי אח"כ לפדותו ולהקדיש לגבוה. וצ"ל דכוונת הר"ן לדין (תמורה יט:, שבועות יא.) הקדיש זכר לדמיו, דמיגו דנחתא קדושת דמים נחתא קדושת הגוף[נב]. וכן הוא **בתוס' וברא"ב"ד** (מעה"ק טו ז)[נג].

אבל בדברי **הרמב"ם** (שם) מבואר דקאי בבהמה שראוי להקרבה. **ומהר"י קורקוס** (הו' בכס"מ שם) **תי'** דלא אמרו דחל קדושת הגוף ממש, ופקע בכדי[נד]. **והשיטמ"ק** בשם **הרא"מ תי'** דכיון דגילה דעתו דרוצה להקל בקדושתו לזמן, וגם אמר לדמיו[נה], לא חל קדושת הגוף.

ועוד תי' **הכס"מ** דהכא איכא תרתי שאמר 'דמי' 'ל'עולה [ולא אמר עולה], ומש"ה לא חל קדושת הגוף. ועוד תי' **מהר"י קורקוס** דהרמב"ם שינה לשון הגמ' וכתב 'פרה', דהוה נקיבה ואינו ראוי לעולה[נו]. **ורע"א** הביא **תוס'** (ערכין כ: ד"ה אמר) דבאמר דמי שור זה עלי, אינו קדוש קדה"ג, ורק בשור זה לדמיו. [וע' קר"א].

רד) **בא"ד ואיכא מ"ד וכו' כשפדאו וכו' קמ"ל כי משכחת רווחא חיל.** ולא נתפרש האם פדאו תוך ל' [ומעשה ההקדש מיתא תליא[נז]] או אף לאחר ל' [וחלות ההקדש תליא]. **ובחי' ר' שמעון** (ס"ס כא) הביא דמבואר דמהני להקדיש בדבר שלא בא לעולם לאחר ל', ולא רק לאחר לכשיבוא לעולם. **והביא דרע"א** (כתובות נט, ושו"ת ק קמח) **נסתפק בדבר.**

רה) **רא"ש ד"ה ה"נ דאמר לדמי.** ואם לא נמכר תוך ל' וכו'. מבואר דאם נמכר תוך ל' דינו כשלמים [**וכעי"ז מצאנו בקנין 'אחריך'** (ב"ב קלו:), דאם הראשון מכרו הוה מכור לעולם]. אבל **ברמב"ם** (טו ז) מבואר דאם הקריבו תוך ל' הוה שלמים, אבל לא סגי שפודהו תוך ל'. **והקובה"ע** (נו י) **ביאר** דהפדיון בא מכח קדושה הראשונה, ונחשב דהקדושה קיימת.

דף כט:

רו) **לימא תהוי תיובתא דבר פדא וכו'.** כתבו **הראשונים** דה"ה ה"מ להקשות לרבא. [ואף רבא יתרץ כדברי רב פפא]. **והמפרש** (והו' בכס"מ מעה"ק טו ז) **כתב** דעולא איתותיב [**ולכאורה היינו** דכוונתו דכיון דהתנה כן, ממילא לא חל קדושת הגוף מהשתא, וכן משמע בשיטמ"ק]. ומ"מ יכול להקריב, וחל קדושת הגוף.

מט. וכן עמד בזה **בקובה"ע** (נו י בסוגריים), והקשה מ"ש ממש"כ **רש"י** (כתובות נט:) דהקדש מפקיע שעבוד מהני שלא יחשב גזול. ומשמע דבלא"ה נחשב גזול משום השעבוד שעליו [וכ"ש היכא דהזמן של אחר ל' אינו שלו].

נ. והקונה גוף לזמן יכול למכור [ויפקע זכות מי שאחריו], והביא דכ"מ בסוגיין דאף לעולא אם אחר פדאה משמע דהוה שלו לעולם, ואף דההקדש היתה רק עד שיפדה.

נא. אמנם יש ראשונים דמשמע דהוה דאורייתא, ואכמ"ל].

נב. **והלח"מ** (שם) כתב די"ל דסוגיין כר' שמעון דל"ל הך כלל.

נג. אבל **התוס' הרא"ש** כתב דאף הקדיש זכר לדמיו הוה דרבנן.

נד. [וצ"ב דהיכן מצאנו קדושת הגוף קלישתא כזה דפקע. וי"ל דכוונתו דהקדש נט) דהקדש מפקיע שעבוד מהני שלא יחשב גזול. ומשמע דבלא"ה נחשב גזול משום השעבוד שעליו [וכ"ש היכא דהזמן של אחר ל' אינו שלו].

נה. יל"פ משום דלא הקדיש את כולו. [ואפשר דתלי בספק הגמ' (תמורה יא:) הקדיש חד אבר לדמיו, האם אמרי' מיגו דנחתא קדושת דמים נחתה קדושת הגוף, ופשטא בכולו. או דילמא לא אמרי' תרי מיגו].

נו. אך קי"ל (תמורה יח:) דהמפריש נקיבה לעולה, ירעה עד שיסתאב. [ואינו נפדה בלא מום]. ואכמ"ל.

נז. וע"ע בגמ' (בסמוך ל. ולקמן פו.) דלאחר שאפדנו מהני. ואפשר דלא הוה מפורש בברייתא. א"נ איירי שלא אמר לאחר שאפדנו. [ויל"ד דהכא בשעה שהקדיש אינו שלו, אבל לא משמע בר"ן דזהו הקמ"ל].

לרבא דמחלק בין קדושת דמים, וצ"ת]. אבל **הר"ן** (ל.) כתב בשם **הרשב"א** די"ל דרבא דחיק אנפשיה תרוייהו בקדושת דמים. וכ"כ **הכס"מ** (ומהר"י קורקוס שם) בדעת הרמב"ם. ולכן הגמ' מקשה רק לבר פדא.

רז) **ר"ן ד"ה אמר רב פפא.** סד"א חיילא דכה"ג לא מיקרי פקעה בכדי, דאדרבה קדושה בתרא מעליא טפי וכו' קמ"ל. ומ"מ הגמ' מקשה [לרבא] א"א חדא בקדושת הגוף וכו', ונימא דרבא מודה דלא פקע מקדושה קלה קדושה לחמורה. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה, וכן בתוס' הרא"ש) כתב דהמקשן ידע דרבא ס"ל דלא פקע אפי' קלה לחמורה.

רח) **בא"ד קמ"ל דכיון דתוכ"ד אמר וכו'.** מבואר דדוקא תוך כ"ד, אבל אח"כ ל"מ להקדיש דקדושת שלמים לא משכחת רווחא אלא עד ל'. ואף שעדיין לא חל הקדושה הראשונה תוך ל'. [אבל הרשב"א השמיט תוכ"ד]. **והרש"ש** ביאר דלאחר כדי דיבור א"י לחזור, וכדמבואר בסמוך.

והאחרונים הקשו דאף דאינו יכול לחזור, מ"מ נימא דההקדש השני קדם, שהרי אף לר"ל דהמקדש לאחר ל' אינו יכול לחזור, אבל כשבא אחר וקידש תוך ל' חלו קידושי שני. ומבואר דהמקדיש לאחר ל' אלים, ובכוחו להפקיע אף מיד קדושה אחרת[א]. **והרשב"א** (בסו"ד) הביא מח' **בירושלמי** במקדיש לאחר ל' ומכרו תוך ל', האם חל הקדושה [וע"ע בהמשך הסוגיה]. ולכאורה מדברי הר"ן מבואר דחל קדושה הראשונה.

[ולא נתבאר בר"ן המקדיש לעולה לאחר ל', ושוב הקדיש מעבשיו לשלמים, האם לא חל קדושת שלמים כלל[ב]. או דחל קדושת הגוף ופקע. ולכאורה תליא במש"כ בע"א].

ומבואר בר"ן דכיון דהוה תוכ"ד חל קדושת שלמים, כיון דיכול לחזור[ג]. **והאחרונים** העירו דהוא לא חזר בו מהקדש הראשון. ומבואר דכיון דיכול לחזור, עי"ז חל ההקדש הב' ואינו סותר לראשון.

והר"ן כתב דרישא כדקיימא קיימא. [וע"ע במפרש וקר"א]. אבל **תוס'** (ד"ה מידי) כת' בשם **ר' אלחנן** דפוקע קדושת העולה, כיון דקדושת השלמים חל מעבשיו ולאחר ל'. וביאר דהתחיל קדושת השלמים מיד, אלא שלא נגמרה עד לאחר ל' [וכר' יוחנן (קידו' ס.) דמהיום ולאחר ל' מהני כשרגא דליבני[ד]].

ומבואר מדברי התוס' דהא דקדושת הגוף לא פקע בכדי, היינו הפקעה בעלמא, אבל כשיש זכות קודם פקע[ה]. [ובפשוטו **הר"ן** ו**שא"ר** פליגי דס"ל דקדושה דלאחר ל' עדיין לא חל].

ותוס' נסתפקו האם יכול להקריב תוך ל', כיון דיש בו גם קדושת השלמים בהדי קדושת העולה [שהתחיל לחול מיד[ו]]. עי"ש.

הכא שאני דאמירתו לגבוה

רט) **ר"ן ד"ה פשיטא.** צריכא רבה וכו' כיון דבדיבורא בעלמא אקדשה, כי חייל הקדש ליתיה לדיבוריה. ואיצטריך לחדש דלא אמרי' כלתה דיבורו. והר"ן תי' דסמיך אהא דאמרי' [בסוף הקושיה] אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט[ז].

א. וצ"ב דה**אחרונים** נקטו בדעת הר"ן (בסמוך) דהוה רק גמר מעשה קנין, ולא חל על החפץ. וצ"ל דעי"ז חל הגבלה על החפץ. ועוד יל"פ דנחשב שאין לו בעלות להקדיש, כיון דכבר נתחייב להקדש.

ב. וכמ"ש הר"ן (בע"א) דקדושת הגוף לא חל לזמן, דא"כ הוה כקנין פירות, ורבא ס"ל דלא שייך שיחול קנין פירות.

ג. אבל דעת **תוס'** (מנחות פא:) **והרמב"ם** (מעה"ק טו א) דל"מ חזרה תוכ"ד בהקדש. [והאחרונים דנו דתליא במח' הסוגיות]. **והקצות** (רנה ב) ביאר דבכל קנין חזרה תוכ"ד מהני שיחשב משיכה בלא דיבור, אבל בהקדש אמירה דידיה מהני לחוד, והוה מעשה כמסירה ולכן א"י לחזור.

ד. ותוס' חידשו דאף בקנין ממון אמרי' כן. [וכ"ד תוס' כתובות פב. ויבמות צג., אבל דעת שאר ראשונים דבממון הוה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה].

ה. ומשמע בתוס' דבקידושי שרגא דליבני כשגמר קידושי הא', פקע קידושי הב'. וכמו בסוגיין דפקע עולה וחייל שלמים. ויל"פ דהא דמאה תופסים בה הוה תוך ל', דמקודשת לכולהו. אבל בפשוטו מבואר בכ"מ דאף לאחר ל' מקודשת לכולהו. **ותוס'** (ב"מ לד.) ביארו דקידושין אלימי וכיון דאשכחו רווחא תו לא פקע. [וצ"ע דהגמ' בע"א מדמה קדושת הגוף לקידושין, ולא חילקו בזה].

ו. (ויל"ד האם חל מעבשיו צד שלמים לכל דבר, ואסור להנות בו. או דוקא לענין הקרבה דכליא קרנא, שמקריב את כל הבהמה, ולא ישאר לשלמים).

ז. והר"ן ביאר דלא גרעה מכסף קידושין דאשה. וכ"כ **ותוס'** (כאן) דגבי הקדש אמירתו חשובה כנתינת מעות גבי אשה, דאף שנתאכלו המעות מקודשת [דשעבוד המעות קיים]. [ואף אמירתו לגבוה 'חשובה', וכעין שעבוד המעות קיים]. וצ"ב

והר"ן (ל.) הביא בשם **הרשב"א** די"ל [לדעת רבא ואביי] דמהני אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט לענין דלא אמרי' כלתה קנינו. [במסירה בלא מעבשיו]. משמע דבעינן סברת אמירתו לגבוה שלא אמרי' כלתה קנינו.

וכ"כ **תוס'** (יבמות צג. ד"ה קנויה) דמהני הפרשת תרומה לאחר שיתלש, ולא בעי מעבשיו. כיון דאמריתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכאילו מסרו ליד הקונה להיות בידו כשיגיע הזמן שקבע.

ורע"א[ח] הביא דכוונת הר"ן דאמירתו לגבוה נחשב כמעשה, וכיון דהמעשה קיים לא אמרי' כלתה[ט]. אבל **בחי' ר' שמעון** (כב) כתב דכוונת הר"ן דכיון דחל ע"י אמריתו, הכלל הוא דכל דבר שחל ע"י דיבורו, מהני אמירה של עכשיו לזמן של אח"כ, דל"ש כלתה אלא במעשה קנין. וה"ה בכל דבר דתליא בדיבור לא שייך כלתה[י].

ריז) **ר"ן ד"ה הכא.** וכמ"ד מעכשיו ולאחר ל' דמי וכו'.

[ולפ"ז לכאורה הגדר דנגמר מעשה הקנין מיד באמירתו אלא דלא חל עד לאחר ל', וכמ"ש האחרונים]. **והרשב"א** כת' דלא אתי דיבור ומבטל מעשה. ואף דבמקדש לאחר ל' הוה רק דיבור, בהקדש כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להקדש נחשב 'מעשה'. וכ"כ **הנתיבות** (רנה ב) דודאי לא חל ההקדש למפרע[יא], אלא דמהני להחשב 'מעשה'. דבעלמא חוזר בו תוך ל' לר' יוחנן (קידושין נט.) דאתי דיבור ומבטל דיבור, וע"י אמירתו לגבוה נחשב 'מעשה'.

והרשב"א הביא בתחילת דבריו דן [ע"פ הירושלמי] דנחשב דנקנה הגוף מהיום ופירות לאחר מיתה [וכמו במתנה מהיום ולאחר מיתה, ב"ב קלו]. ודחה [דלבבלי ב"ב עא:] ל"ש בהקדש גדר זה, דינקי משדה הקדש[יב]. [**והרשב"א** (הו' בר"ן בסה"ד ל.) נסתפק האם כו"ע מודו בזה, והביא מח' בירושלמי].

ורע"א דן דלדברי הר"ן יהני אף שמת תוך ל' [כיון דנגמר מעשה הקנין, ואף כשמת חל ממילא][יג]. ושוב כתב דאף לבר פדא לא חל מעבשיו, אלא דנחשב 'מעשה' לענין שאינו חוזר, אבל לא חל לאחר מיתתו. והביא דכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (ג קכב).

והנמוק"י כתב [בשם הריטב"א בשם רבו] דמהא שמעי' דשכיב מרע שהקדיש נכסיו לאחר מיתה אינו חוזר, אף דאם עמד לא חל הקנין. אבל הביא **דהרשב"א** פליג דחוזר, שהרי מתנת שכ"מ הוה תקנ"ח לאחר מיתה, דמדינא לא מהני כיון שמת. והפוסקים האריכו בזה, ע' **קצות** (רנז א) **ורע"א.**

ריא) **בא"ד (ל.) כלומר דלא מצי הדר ביה.** מבואר בר"ן כאן דמעבשיו מהני בדבר שלא בא לעולם שלא יוכל לחזור בו. וכ"כ **הרמב"ן** (קידושין סג.). [וע"ע בסמוך]. אבל דעת **תוס'** (ב"מ טז.) דאף דמהני לענין שאם נקרע השטר מ"מ יכול לחזור.

ריב) **רא"ש ד"ה אמירתו.** וחייב לקיים דבריו כאילו נדר דכתיב מוצא שפתיך תשמור. מבואר דאמירתו לגבוה יסודו הוה מדין נדר, שמחוייב לקיים דבריו. ולכאורה משמע דלא חל קנין ממילא, אלא דמחוייב לעמוד בדיבורו[יד].

דשעבוד המעות קיים לאחר זמן, שאם תחזור בה צריכה להחזיר המעות. ולא הוה רק סברא של חשיבות. ומה דימוי לאמירתו לגבוה.

ח. ורע"א (שו"ת קמד בסופו בסוגריים, בחי' כתובות עב.) נסתפק בזה אי אמרי' כלתה בדיבור. [ועי"ש מש"כ ליישב הא דלק' ע., אבל תמה דלקמן עב: דמהני הפרה לאחר שישמע].

ט. ובחי' ר' שמעון (שם בסו"ד) הביא דבפשוטו הסברא דמוסר עכשיו החפץ ע"י דיבורו. והק' דבדבר שלא בא לעולם, עכשיו אינו שלו, והאיך יהני מסירתו. וכת' דצ"ל דכוונת הר"ן דאמירה של עכשיו פועל לאחר מכן.

י. והעיר שם דכל קנין לאחר ל', אף דשעבוד המעות קיים, מ"מ בשעת החלות אין דיבור של קידושין, ושמא חזר בו. וע"כ דמהני הדעת ודיבור שבתחילה, ע"י הקנין של עכשיו. ומועלת הכוונה והרצון דמעיקרא כשהתנה שיהא לאחר זמן.

יא. דליכא מעילה תוך ל'. ועוד הביא דהגמ' (בסמוך) מחלקת בין פדאו הוא לפדה אחר.

יב. (וכ"כ הרשב"א ב"ב עא, ובשו"ת הרשב"א בכ"מ). **ונח' הראשונים** (הו' בר"ן לק' מו:) אי השוכר יכול לדור בבית אחרי שהקדיש המשכיר. וי"ל דהכא גרע, דאינו יכול לייצר זכות פירות על שדה הקדש [והתם הוה ממילא].

יג. ולכאורה כן מוכח לדעת הר"ן (בתחילת העמ') דחל אף לענין שלא יוכל להתפיס קדושה אחרת, אא"כ הוה תוכ"ד. ולכאורה כ"ש היכא דמכרו, ואינו שלו בסוף הל', מ"מ חל מעשה קנין בחפץ. [ויל"ד בזה].

יד. והנתיבות (רנה ב) הביא דלדעת הרא"ש הוה מטעם נדר, ואין מתירין את הנדר עד שבא לעולם [וחל הנדר] (וכדלק' צ.).

וכן **רשב"ם** (ב"ב קלג:) כתב דילפי' אמירתו לגבוה מדכתיב (ויקרא כז) ואיש כי יקדיש, (דברים כג) מוצא שפתיך תשמור[טו]. אבל **המאירי** (קידושין כח:) הביא **דבירושלמי** (שם א ו) ילפי' אמירתו לגבוה מקרא דלד' הארץ ומלואה, וביאר דההקדש קונה בקנין חצר[טז].

והאבנ"מ (א ב ד"ה ולענ"ד) כתב דאף בבני נח שייך אמירתו לגבוה להיות קנין גמור, ובמסירה להדיוט, ואף דלא נצטוו על בל יחל, ולא אקרא דמוצא שפתיך תשמור. [ותי' בזה קושיית **המשנ"ל**[יז]]. ואף כשנודר להביא קרבן הוה חוב גמור וגובה מנכסים משועבדים [ואף באופן דל"ש נדר]. **והאחיעזר** (ג סז) **וקה"י** (ע"ז ב) הביאו דסברת האבנ"מ הוא דלא כרא"ש דאמירה לגבוה הוא משום נדר[יח].

המחנ"א (נדרים יב) הביא מדברי הרא"ש דמדין נדר אסור לחזור בו[יט]. והביא **דהרמב"ם** (מכירה כב טו) פסק דהאומר מה שתלד בהמתי יהיה קדוש לבדה"ב, או יהא אסור עלי, או אתננה לצדקה. אע"פ שלא חל קדושה דהוה דשלבל"ע, חייב לקיים דברו שנ' כל היוצא מפיו יעשה[כ]. **והראב"ד** (שם בסו"ד) כתב ואני אומר אם חייב עצמו בכך, הר"ז חייב ליתן, אבל אם אמר ינתן לעניים, ל"ק. [והמחנ"א נקט דפליג על הרמב"ם [והרא"ש], ובעי שידור להדיא].

והמחנ"א הביא בשם **רש"ס** דהנודר שיחול נזירות לאחר ל', כל זמן שלא חל יכול לחזור בו מהנזירות. והמחנ"א תמה דכיון דנדר חייב לקיים, ולא דמי כלל לקידושין לאחר ל'[כא].

אבל **השער"י** (ה כא) ביאר דאף כוונת הרא"ש דאמירתו לגבוה אלים בקנין, וכיון דילפי' דין אמירתו לגבוה מקרא דמוצא שפתיך אינו יכול לחזור בו.

והאחיעזר (ג סז) כתב דאף לרא"ש עיקר אמירתו לגבוה אינו מטעם נדר. אלא כיון דנדר לאחר ל', ולא חל הקדושה מיד. מ"מ אינו יכול לחזור משום נדר. ועפ"ז כתב דעכו"ם שהקדיש לאחר ל' יוכל לחזור.

ריג) **[לעיל] הכא שאני דאמירתו לגבוה וכו'.** ומש"ה ל"מ לחזור בו. **והקה"י** (כב) הביא לדון המקדיש לאחר ל' האם מותר לאוכלו תוך ל', שהרי עדיין לא חל הקדושה [ומותר להנות]. האם דאמרי' אמירתו לגבוה ואינו יכול למנוע ולגרום שלא חל הקדושה. או דאפשר דדוקא לענין שאינו יכול לחזור בו אמרי' דחל הנדר.

והקה"י בהערה ציין לדברי הר"ן (לעיל) דאינו יכול להקדיש לקדושה אחרת, ומבואר דחל כבר כלפי לאחר זמן. אבל הביא מה**או"ש** (ערכין ו ט) דלוקה משום בל יחל[כב]. [דסותר את מעשה ההקדש[כג]]. והביא דלדעת **הרמב"ם** (הל' מכירה הנ"ל) כל האומר יהא להקדש הוה כקבלה ליתן להקדש. אלא דמש"ה אין איסור לאחר לאוכלו.

והקה"י הביא [בשם הצמח דוד] מהגמ' (עירובין לו.) דהאומר ככר זו למחר קודש, דנחשב סעודה הראויה מבעו"י, א"כ מבואר דמותר לאוכלו מבעו"י[כד]. ודחה דלענין עירובין סגי בראוי לאחרים, ואף דהנודר אסור לאכול משום מוצא שפתיך, לאחרים אין איסור. אך

טו. **והמאירי** (חגיגה י:) כתב דאף דמהני מחשבה בהקדש, אבל לא חל עי"ז קנין. [ומבואר דהקנין לא תליא בגדרי נדר].

טז. אבל **הקצות** (ר א) האריך לדון האם יש חצר להקדש.

יז. שה**משנ"ל** (מלכים י ז ד"ה שוב, וד"ה עוד אני) הקשה [ע"ד תוס' ערכין] דלא שמענו דבן נח יתחייב בנדר להביא בבמה שלהם, או שיתחייב לקיים דבריו.

יח. והאחיעזר הביא מה**רמב"ם** (ערכין א טו) דמופלא הסמוך לאיש שהעריך או נדר חייב לשלם. ואף דל"ש בקטן חיוב בל יחל [כדאי' נדה מו], מ"מ הוה כמלוה הכתובה בתורה דיש עליו חיוב תשלומין.

יט. **והשער"י** הקשה דאת"ל דמשום איסור נדר אינו חוזר, אם עבר וחזר, אתי דיבור ומבטל דיבור ובטלה הקדשו, ומאי דהוה הוה.

כ. **והכס"מ** (מכירה כג ז) למד מדברי הרמב"ם דה"ה אם נשבע למכור בשיבוא לעולם.

כא. **והשער"י** (שם) כתב דאינו יכול לחזור בו, דנדר לא נחשב מעשה אדם כ"כ, ולא שייך אתי דיבור ומבטל דיבור. ורק בהקדש וצדקה שייך אתי דיבור ומבטל דיבור, לולי מש"כ הראשונים דהדיבור האחרון אלים.

כב. דכתב דבעי בדיקת סכין, כיון דהוה עבריין.

כג. [ונקט דיש בל יחל אף בדבר דאינו 'עובר' על הנדר, אלא שמבטלו. והקה"י ציין דעד"ז כתב **תוס'** (שבועות ד.) דהנשבע לאבול ככר וזרקו לים לוקה. עי"ש היטב ובגהש"ס].

כד. והביא דה**צמח דוד** הוכיח מזה כדברי הרשב"א (הו' בר"ן

שוב דן דבעירוב בעינן שיהא ראוי להאכילו לאחרים, וכאן הנודר אינו רשאי להאכילו [דאף בגרמא עובר בבל יחל].

ריד) **לבר פדא דאמר חוזרות וקדושות וכו'. הרא"ש** פי' דלא"ד, ועולא מודה בזה. [וכ"ה דעת **הרשב"א** בר"ן כח:, ודעת **הרמב"ם**. אבל הר"ן (כט.) כת' דלדברי **הר"מ מקרטביא** לשון הגמ' ניחא דעולא פליג. **ותוס'** דנו בזה].

דף ל.

רטו) **תפשוט וכו'. האחרונים** הקשו דמתני' ר' מאיר היא דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שהרי המשנה כר' מאיר דיש פדיון לקונמות (לחד לישנא בר"ן כח:). **ורע"א** תי' דאף דהמשנה ס"ל כר' מאיר במעילה בקונמות, אבל בדבר שלא בא לעולם לא קיי"ל כוותיה.

רטז) **דבעי רב הושעיא וכו' ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשיך. והגמ'** (קידו' סב:) **פי'** הצד דמהני דכי היכי דתפסי קידושין השתא תפסי נמי לאחר כן. ומשמע דהצד דל"מ משום דבינתיים יוצאת מרשותו, וכבר לא יהא בידו[א].

והגמ' (קידו' שם) **פי'** דלא מהני משום 'בידו', דנהי דבידו לגרשה אין בידו לקדשה. ושמא לא תתרצה בקידושין.

והקר"א הק' דבסוגיין בידו לפדותן, א"כ אף אחרי שכבר הקדיש יהני, דכיון דבידו לפדותו יוכל להקדיש. ואף לרבנן מהני בידו בדבר שלא בא לעולם. **והקר"א** כת' די"ל דזהו דחיית ר' ירמיה דהוה כפדאום אחרים [ודלא כר"ן, ואפשר דכ"ד הרא"ש ותוס']. **והבית הלוי** (ב מט וכן **קה"י** כג) כתב דרק בדבר שהוא שלו מהני בידו בדבר שלא בא לעולם, אבל הכא דהוה הקדש ל"מ. [ותליא במח' ראשונים לקמן לד:].

ריז) **שם. הר"ן** (קידושין סב: כו. בדה"ר) **הביא שו"ת הרשב"א** כתב דהמקדש לאחר שיגרש יכול לחזור בו, דלא עדיף מהמקדש לאחר ל' דיכול לחזור בו. ואפי' אי אמר מעכשיו ולאחר שאגרשיך ל"מ, שהרי מעכשיו היא אשתו מחמת קידושין ראשונים[ב]. **והאחרונים** הקשו דלדעת הרשב"א מהני מעכשיו בדבר שלא בא לעולם לענין שאינו יכול לחזור בו. **ובחי' ר' שמעון** (כב) תי' דהכא נחשב דבר שבא לעולם, דאין דבר המעכב שלא יחולו ב' הקידושין יחד. ובדבר שבא לעולם לא נגמר מעשה הקנין דנימא דיוכל לחזור.

ריח) **פדאום אחרים[ג] אין חוזרות וקדושות. פ' הרא"ש** דאין בידו להתנות על מה שביד אחרים וכו'. [וכוונתו לבאר דלא חל הקדש ביד האחרים, ולא מסתבר בדבריו האם חל כשחזר הוא וקנה מיד הפודה]. אבל **הר"ן** (ד"ה לא) ביאר שמיד שפדאן אחרים נסתלק רשות בעלים וכו'. ומבואר דסברת התרצן דבטל מעשה ההקדש כיון שיצא לגמרי מרשות בעלים שעה א'[ד]. ובזה בעיא גבי אשה מכנסת עצמה במקצת, ולא פקע זכותו לגמרי[ה]. [וע"ע בסמוך דעת הרשב"א למסקנא].

הנ"ל) דלמסקנא מקדיש לאחר ל' יכול לחזור.

א. אבל **הר"ן** (סוד"ה ואשה) **פי'** דהצד דל"מ דקידושין שניים לא הוה אותו הקידושין.

ב. תחילת דברי הר"ן משו"ת הרשב"א (א תשו), אבל ההמשך דאפי' אמר מעכשיו ליתא בתשובה לפנינו.
ובשו"ת הרשב"א (הנ"ל) כת' דאף אם תמצי לומר דהיכא דאמר מעכשיו ולאחר שאגרשך [אינו יכול לחזור בו], כל שלא אמר לה כן בפירוש לא משמע מעכשיו. ואפי' נתכוונתי לכך, אין משגיחין בדבריו כלל דדברים שבלב אינם דברים. ועוד דל"מ הקידושין כה"ג, דבעדים תליא מילתא, והעדים לא שמעו שאמר מעכשיו, ואפי' שניהם מודים אינה מקודשת. ועוד דכל המקדש אדעתא דרבנן קא מקדש ואין הולכין אחר דעתו אלא אחר מה שיש במשמעות הלשון לדעת רבנן ואין במשמען מעכשיו.

ג. והביאו מכאן דמשמע דבקונם כללי [לרבינו יונה דסוגיין בקונם כללין], אחר יכול לפדות. דנחשב שיצא מרשות בעליו [יש לדחות דאיירי ברשות בעלים].

ד. והאו"ש (אישות ז יד) הביא מדברי **הירושלמי** (קידושין ג א) דהמקדש לאחר ל' ובא אחר וקידשה והשני מת תוך ל', חלו קידושי ראשון. והאו"ש תמה דיצאה לגמרי מרשות ראשון. [אמנם למש"כ הרשב"א אף בבלי נפשט דלא איכפת לן דיצאה מרשותו]. והאו"ש חילק דהיכא דבשעת קידושין התנה לאחר שיגרש שני גרע. והירושלמי קאי למ"ד דאינה חוזרת, וכיון דבשעת קידושין אינו יכול לחזור, אף כשיצאה מרשותו לא פקע.

ה. [ואף דבעודה אשת איש אין בידו לקדשה, מ"מ בשעה זה הוה ברשותו, ומקודשת].

ריט) **ואשה כפדאוה אחרים.** פ׳ **הרא״ש** דאינו בידו, ואף היא אינה בידה. הילכך אפי׳ נתרצו שניהם וכו׳. [ואינו מצטרף מה שביד שניהם יחד[ו]]. אבל **הר״ן** נקט דמצטרף, ולכן פי׳ דהקנאת האשה הוה גדר הפקר, ואינו מצטרף.

רכ) **ר״ן ד״ה ואשה.** וניחא לי וכו׳ אלא כיון דהתורה אמרה כי יקח אשה וכו׳ לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל. וכדאמרי׳ (קידו׳ ה:) דנתן הוא ואמרה היא ל״מ. ובפשוטו התם הוה גזיה״כ דהבעל יעשה מעשה הקידושין, והאשה לא תשתתף ע״י אמירתה. אבל מדברי הר״ן משמע דע״י אמירת האשה נחשב שהיא מכנסת עצמה, ופועלת את הקידושין. והתורה אמרה כי יקח, שהבעל הוא פועל את ההקנאה.

רכא) **בא״ד אלא שהיא מסכמת ומשוי נפשא כדבר של הפקר וכו׳.** ועפ״ז כתב **האבנ״מ** (כז ו) דעדי הקידושין אי״צ לראות את הסכמת האשה, דאינו חלק מעיקר מעשה הקידושין[ז].

רכב) **שם.** מבואר דדעת הר״ן דקידושין לא נחשב דעת אחרת מקנה. אבל בס׳ המכריע (לתוס׳ רי״ד נד) הוכיח דל״מ דעת אחרת מקנה בקטן להקנות מדאורייתא, מהא דל״מ קידושין לקטן[ח]. **והאבנ״מ** (מג א,ב) דחה ע״פ דברי הר״ן כאן האשה אינה מקנה את עצמה, אלא מפקרת עצמה.

רכג) **בא״ד והרשב״א וכו׳ אע״פ שיבא זמן שלא יהא רשות בידו וכו׳.** ולמסקנא אף דיצא מרשות בעלים [לרשות לוקח] שעה א׳, לא בטל הקנאה ראשונה. ובזה ביאר סברת ר׳ יוחנן דבסתמא לא נתכוון אלא לאחר שיפדה הוא, אבל אילו אמר ויפדו אחרים ואקנה מהם מהני.

רכד) **בא״ד [והר״ן חלק] שאותה קדושה שניה א״א שתחול עכשיו.** ובפשוטו משמע דנתחדש בדברי הר״ן טעם חדש לספק ר׳ הושעיא, דאף דבידו לקדש מעכשיו, קידושין שניים אינם בידו. אבל **הר״ן** (קידושין כו. בדה״ר) הוסיף דכיון דבבת א׳ נתן לה ב׳ פרוטות אלו, וקידושין שניים אינם יכולים לחול[ט]. **והאבנ״מ** (מ יא) כתב דלפ״ז אם נתן לה פרוטה וקידש לאחר שיקדש ויגרש, ושוב נתן פרוטה נוספת וקידש מעכשיו חלו שניהם. **והאחרונים** ביארו דכיון דנתן בבת א׳ נחשב דהקידושין הב׳ אינם בידו [בשעת מעשה קידושין]. [וע״ע **או״ש** אישות ז יד דהאריך בזה].

הב״ח (אה״ע מ הו׳ בבי״ש ט וח״מ י) פסק דהמקדש אשה מעכשיו ולאחר ל׳, ובא אחר וקידשה לאחר שימות בעליך, מהני, כיון דבידו לקדשה עכשיו. **והדגול מרבבה** חלק ע״פ דברי **הרשב״א** (קידושין סב:) דר׳ הושעיא נסתפק כיון דיצא לזמן שאינו ראוי להתקדש. וסברא זו שייך אף התם[י].

רכה) **מותר ביושבי היבשה וכו׳. הרא״ש והר״ן פי׳** שאין רגילין לירד לים. ומשמע דקמ״ל המשנה דאף אילו ירד לים מותר, כיון דאין רגילין. וע״ע ר״ן בסמוך בשם הרשב״א.

רכו) **מאן דתני ארישא וכו׳ ולא כאלו ההולכים מעכו ליפו, דהלין יושבי יבשה וכו׳. הר״ן** פי׳ דעכו ויפו קרובים זל״ז, ומשום ההוא פורתא לא נקראו יורדי הים.

ו. וכ״כ **הרשב״א** (קידושין שם) דאע״פ ששניהם מרוצים בכך, כיון שאינו ביד כל א׳, נחשב מחוסר מעשה.

ז. [וכ״כ רע״א קידושין ו.]. אבל **הפתח״ת** (אה״ע כז ו) הביא מס׳ טיב קידושין דצריך עדות על דעת האשה. וכ״כ בשו״ת **חמדת שלמה** (מח מט) **וחוט המשולש** (א ב, הו׳ בברכ״ש קידושין ב ה). [אך י״ל דעדי קידושין צריכים לראות הסכמה זו, שידעו שמדובר במעשה קידושין]. והביאו דכ״מ **בריטב״א** (קידושין מג.).

ח. והרמ״ה (ב״ב ג נג: רכד) כת׳ דאף בקונה מחבירו ל״מ כשלא נתכוון למעשה קנין, ודלא כמחלקים (כ״ד הראב״ד ב״ב מא. ועוד ראשונים) דדוקא העודר בנכסי הגר ל״ק, אבל הקונה מחבירו מהני כיון שדעת אחרת מקנה. והרמ״ה כת׳ ותדע דהגמ׳ (יבמות נב.) מדמה קידושין ביבמתו לעודר בנכסי הגר דבעי כוונת קנין. ש״מ דאף כשיש דעת מקנה ל״מ. [ומבואר דקידושי אשה נחשב דעת מקנה].

ט. והמקנה (קידושין סב:) כתב דתלי׳ בדברי רבה דכל שאינו בזא״ז אפי׳ בבת א׳ אינו. [ועפ״ז כתב דשמואל ל״ל הך כלל, ויחולו הקידושין].

י. אך העירו דדבריו צ״ב, דלדעת הרשב״א נפשט הספק דמהני. ולדעת הר״ן דנשאר הספק הוה מסברא אחרת.

וכ"כ **הרא"ש**. אבל **הרמב"ם** (ט יט, וריטב"א ועוד) פי' דיורדי הים הוא שמפליגים לאמצע הים, ואילו מעבו ליפו הולכים על שפת הים.

רכז) **ר"ן ד"ה וחד**. ובירושלמי איבע"ל וכו' וקודם ל'

יום נעשו יושבי יבשה וכו' או בתר חלות הנדר אזלי' וכו'. דתלי בגדרי נדר לאחר ל', דלדעת ר' ישמעאל תלי בשעה שחל הנדר, ולדעת ר"ע תלי בשעה שנדר.

ומבואר דהנודר מעכשיו, תלי אי היה יורדי הים או יושבי יבשה בשעת הנדר. וכ"פ **הטור ושו"ע** (ריז לה)[א]. [ויל"פ דהנדר מתפרש על האנשים, והוה כאומר 'אלו'[ב]. אך אי תלי בלשון צ"ב אמאי תליא בשעת חלות הנדר. דלכאורה הלשון נקבע בשעת אמירה].

אבל **הר"ן** ציין למש"כ (לקמן פד.) דדעת הבבלי דאסור בין במי שהיה בכלל לשונו בשעת הנדר[ג], ובין מי שנעשה יורדי הים אפי' אחר שחל הנדר. **ורע"א** (בשו"ע שם) העיר דהשו"ע השמיט דעת הר"ן.

רכח) **בא"ד (בע"ב) ובירושלמי נמי איבעיא לטייל וכו'**.

והריטב"א כתב דמדברי **הירושלמי** מבואר דקאי אסיפא, דמעבו ליפו אסור, ונסתפק האם לטייל [וביאר שהולכין על שפת הים בדוגיות] הוה פחות. אך **האחרונים** הביאו דבירושלמי לפנינו משמע להיפך, דקאי ארישא ולקולא. [ונסתפק דלטייל גרע].

דף ל:

רכט) **הנודר מרואי חמה וכו'. תוס'** (והו' ברמ"א ריז לו)

כת' דמותר בכל דבר שאין בו רוח חיים[א]. דלשון זה משמע בעלי חיים שעשויין לראות החמה[ב].

והנמוק"י כתב בשם **הריטב"א** דכל זה לפי רגילות הלשון באותו מקום ובאותו זמן, אבל כל שאין בני אדם מורגלים באותו מקום אזלי' בתר לשון תורה. וכ"כ תוס' (יבמות עא.) דבמקום שאין הלשון ידוע מביאים ראיה מלישנא דקרא. אבל במקום שלשון בני אדם חלוק מלישנא דקרא, בנדרים הלך אחר לשון בני אדם.

והרמב"ם (ט יט) **וטור ושו"ע** (ריז לג) העתיקו לשונות אלו. ולכאורה היינו במקום שאין רגילות לדבר באופ"א.

רל) **מ"ט מדלא קאמר וכו'. הרא"ש** כת' דאפי' אמר שנתכוון מי שרואה אסור, דלא נדר אדעתא דנפשיה (וכדלע' כה.). **והרמ"א** (ריז לו) ביאר דהלשון ודאי כך הוא[ג]. [ויל"ד אי קאי אכל הנך משניות דל"מ לפרש דבריו. או דוקא הכא דאי' 'מדלא קאמר'].

רלא) **שם. מדלא קאמר מן הרואים**[ד]. **ותוס'** כת' דהאומר מן הרואים את החמה משמע למעוטי סומין. ומשמע דאסור בדגים ועוברים. **והט"ז** (ריז ל) האריך בזה, וביאר דאף עוברין רואין עד סוף העולם (כדאמרי'

יא. והריטב"א ביאר כן לשון המשנה מותר ביושבי יבשה בשעת נדרו, אף דאח"כ נעשו יורדי הים.

יב. ואף דהנודר מענבים אוסר אף בענבים שיגדלו אח"כ, ומותר במה שהיה ענבים בשעת נדר ונהפך ליין, דכבר אינו ענבים [אא"כ אומר ענבים אלו]. ה"מ כשנדר ממין ענבים, אבל הכא נדר מאנשים אלו, שהם יורדי הים וכדו'.

יג. ויל"ד האם כוונת הר"ן דהיו בכלל יורדי הים, ואף שאח"כ הפסיקו לירד. דכיון דחל עליו הנדר אינו משתנה [ואזלי' לחומרא בין לפי שעה ראשונה או בסוף. וא"כ לכאורה אף מי שאח"כ נהיה יורדי הים, ואח"כ שינה הרגילו וחזור ליבשה]. או דכוונת הר"ן בעודו יורד הים. דלא מבעי מי שהיה בכלל לשונו בשעת הנדר, אלא אף מי שאח"כ נעשה יורדי הים [אך רק באופן שהוא עדיין יורדי הים, דאזלי' בתר השתא בין לקולא ובין לחומרא].

אך משמע ברשב"א (הו' בר"ן) דנאסר במי שהיה בכלל בים בשעת נדרו. [משמע דאף לאחר שחזר ליבשה, ולא יפרוש שוב].

א. והגר"א (שם מ) דייק כן מדנקטו בע"ח, ולא נקטו דברים הטמונים בקרקע. [או דברים שמונחים בתוך בית וכדו'].

ב. והט"ז (שם לא) ביאר דאין הלשון יוצא מידי פשוטו, שהם רואים. וה"ק שהם רואים החמה בלי שום הפסק בנתיים. [וצ"ב]. **והק"נ** (א) פי' כוונת התוס' שנבראו תחת השמים לראות השמש להאיר להם. [ואף סומא הוה בכלל שאר אנשים, שהחמה מאיר להם].

והק"נ הביא עוד דכוונת הנודר ע"פ הפסוק (קהלת ז יא) ויותר לראי השמש. **פרש"י** דהחכמה הוא יתרון לכל הבריות, וכדתנן (כאן) במי שהחמה רואה אותם.

ג. והט"ז (שם ל) תמה דהפירוש הפשוט בלשון זה הוא מי שרואה את החמה. וביאר דהוה דיוק מיתור הלשון דהזכיר החמה, והול"ל מהרואים. אבל לשון התוס' מדלא קאמר מהרואים את החמה. [וע' ט"ז שהאריך בזה].

ד. והשו"ע (שם) פסק דהנודר מרואים החמה מותר בסומין. **והב"ח** חלק דדוקא כשאמר מהרואים את החמה. וע' ט"ז שם.

נדה ל:, וכן סוטה לא. במקצת ספרים). **והרש"ש** חלק דאינו הבטה חושית.

רלב) **לאפוקי דגים.** פי' **הרא"ש** דאין החמה רואה אותם.

והיעב"ץ העיר דמצוי שדגים שטין ע"פ המים. עי"ש.

והשיטמ"ק הביא בשם **הרנב"י** דמותר אפי' בדגים שכבר ניצודו [אף שניצודו בשעת הנדר], דנתכוון על מי שדרכה של חמה לראותו.

רלג) **ועוברין. השלמי נדרים** כת' דודאי אסור באברים הפנימיים, ואף דמכוסים הוה בכלל הגוף, ונחשב דחמה רואה אותם[ח]. ודן א"כ אף עובר נימא דלמ"ד עובר ירך אמו יאסר בכלל אמו. ודחה דמ"מ יש לעובר חיות בפנ"ע.

רלד) **שם. השיטמ"ק** (בשם פירוש) כת' דמותר במי שהיה עובר אפי' לאחר שיצא לאויר העולם, וחזי להו חמה[ט]. אבל **האחרונים** דנו האם כוונת הגמ' דמותר לאחר שיוולדו [כיון דלא היה בכלל לשונו בשעה שנדר], או בעודם במעי אמן. [**והשלמי נדרים** דן באיזה אופן יהנה מהעובר בלא ליהנות מהאם].

רלה) **הנודר משחורי ראש אסור בקרחין ובעלי שיבות.**

[**הרא"ש** פי' דבעלי שיבות כבר היו שחורי הראש. **והר"ן** פי' דע"כ לשונו לאו דוקא, וכוונתו לאנשים שדרכם זימנין לגלות ראשם, שרובם שחורי הראש]. אבל **הרע"ב** (אבות ג יב, ועוד מפרשים שם) פי' הלשון 'תשחרות' קאי אילדים, שהם שחורי ראש[י]. [וכן בפסוק קהלת יא י[י]]. **והתוי"ט** (אבות) כת' דשמא שאני נדרים דהלך אחר לשון בני אדם. ואילו בלשון חכמים שבמשנה הוה דוקא בחור. **והתפא"י** תי' דלשון שחורי הראש הוה כלל, ואמרי' סתם נדרים להחמיר. אלא היכא דמוכח דכוונתו דוקא מי שעכשיו שחורי ראש.

רלו) **שאין נקראין שחורי הראש אלא אנשים וכו' מ"ט אנשים זימנין וכו' אבל נשים לעולם מיכסו וכו'.**

הרא"ש פי' דאנשים נקראו שחורי הראש, דניכר ע"י שחרותם בין אנשים לנשים[יא]. ואילו בקטנים אין בזה היכר בין בנים לבנות[יב].

רלז) **דזימנין מכסו רישייהו. תוס'** כת' וגם מותרין לילך בגילוי ראש באקראי בעלמא. [משמע אבל בקביעות אסור לילך בראש מגולה[יא]]. **והגר"א** (או"ח ח ב) הביא דאין איסור מדינא דגמ' לילך בגילוי ראש, רק לפני גדולים ובשעת התפלה נכון הדבר מצד המוסר. ושאר היום לקדושים שעומדים לפני ד' תמיד. אבל **הט"ז** (ח ג) כתב דבזה"ז אסור מדינא משום בחוקותיהם לא תלכו, דהדרך עבשיו דעבו"ם תיכף שיושבים פורקים מעליהם הכובע. וכ"ש בכיסוי הראש דמורה על יראת שמים, כדאיתא (שבת קנו:)[יב].

רלח) **אבל נשים לעולם מכסו. המהרצ"ח** הקשה מכאן על דברי **המג"א** (עה ד) דהביא ע"פ דברי **תוס'** (כתובות עב:) דמותר לאשה לילך בחצר שאין אנשים מצויין בגילוי ראש. והמג"א סיים אבל **בזהר** החמיר בזה מאוד, וכן ראוי לנהוג. עי"ש ביאו"ה.

והיעב"ץ דן האם נאסר בבתולות.

רלט) **מן הילודים.** מבואר בגמ' דהיינו שכבר נולדו, **והר"ן** (בסו"ד) מבואר דהוה ע"ש הפסוק (יהושע ה ה) **כל העם הילודים במדבר**[יג]. **והר"ן** (בסו"ד) **כתב**

ח. ויש לדחות דאברי הגוף לא נחשב 'בעלי חיים', ומש"ה לא הוה נדרו וכמ"ש תוס'.

ט. דתלי בשעת נדרו. ויל"ד אי תלי בנידון הר"ן יורדי הים שאח"כ נעשה יושבי יבשה. אך אפשר דהכא מתפרש כוונתו לאפוקי עוברים, ואף דעומדים להוולד.

י. וכן **במדרש** (הו' ברשב"ם ב"ב קלז:) אי' לשון שחורי ראש [גבי אנשי ממלא, שהיו מבית עלי], לאפוקי זקנים. [בעלי שיבות].

יא. וכ"ה במדרש לקח טוב ורש"י (קהלת שם).

יב. **הרנב"י** (בשיטמ"ק) ביאר מתוך מלבושיהם לא היה ניכר בין אנשים לנשים [וכבגדי הישמעאלים]. אלא ע"י כיסוי הראש ראו בין זכרים לנקיבות.

יג. **ותוס'** כת' דקטנים לא הוה חידוש שנתברר שהם שחורים, שהרי לעולם מיגלו. **והרא"ם** (בשיטמ"ק) כת' שרגילות הוא שהקטנים מגולחים ואין שחרות ראשם ניכר. [דאי' דמיגלו היינו מגולחין]. וביאר דלא דמו לקרחין שהם נעשו כבר שחורי הראש, אבל קטנים כשנולדים אין להם שיער וכשמגדיל רגילות הנשים לגלחן תדיר כל זמן שהם קטנים ואינם בושים ללכת מגולחין.

יא. ויל"ד דסגי בכיסוי מקצת הראש, וניכר שחורי ראש בשערות המגולות.

יב. **והביא מס' מורה נבוכים** (ג נב ע"ג) שגדולי חכמינו היו נמנעים מלגלות ראשם, להיות השכינה מחופפת על האדם וסוככת אותן.

יג. **ועד"ז שמואל ב ה יד, יב יד** [אבל (ירמיה טז ג) הוה לשון עתיד].

דמ"מ עיקר הטעם משום לשון בני אדם, דבלשון תורה משמע בין לשון עבר ובין לשון עתיד, דכתיב (שמות א כב) כל הבן הִילוֹד. **ובליקוטי הגר"א** דייק דלדברי הר"ן המשנה קאי אף באומר 'יִלוֹדים'. והגר"א חלק דהמשנה איירי דאמר יְלוּדים[יד]. וכ"כ **הריטב"א** דבמשנה איירי באמר יְלוּדים[טו], אבל אי אמר יִלוֹדים לכו"ע הוה עתידין להוולד.

רמ) **מן הנולדים אסור מן הילודים. הר"ן** פי' דלת"ק לשון נולדים כולל שניהם. **והר"ן** (ד"ה ובנדרים) ביאר דחכמים [בסיפא] ביארו דנתכוון במי שדרכו להוולד [בין להבא ובין לשעבר][טז]. ודלא כר' מאיר דבלשון בני אדם משמע דוקא עתידים.

אבל **הרא"ש** (בגמ') כת' דחכמים פליגי אתרוייהו, וס"ל דלשון ילודים אסור בשניהם. שדרכו להוולד.

והמחנ"א (נדרים ד) דייק מהמשנה [לפי' הר"ן] דדוקא משום דנתכוון תרוייהו, אבל אילו מפרש דנתכוון נולדים, מותר במי שנולד כבר. והביא דתלי בנידון (ע' תוס' שבועות כו:, עי"ש שהביא כמה סוגיות) היכא דנדר בלשון כלל[יז], האם יכול לומר דנתכוון לפרט.

רמא) **מן הנולדים. הרשב"א** (לעיל טו:) הביא מכאן דהא דאדם אוסר על עצמו דבר שלא בא לעולם הוה מדאורייתא. ודחה דאפשר דה"נ הוה מדרבנן.

רמב) **ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א. והנמוק"י** הקשה וכי פליגי מה לשון בנ"א, ניחזי אנן וכו'. **ותי'** בשם **הריטב"א** דאיכא מיעוט שמדברים בלשון התורה. ור' מאיר סבר הלך אחר לשון בנ"א, ולא בתר ההוא מיעוט. ורבנן סברי כיון דלשון תורה היא אזלי' בתר ההוא מיעוט[יח].

והרמב"ם השמיט בבא זו, וביאר **הב"י** (ריז, הו' בגר"א ריז מג) דכיון דפליגי בלשון בני אדם תליא באותו מקום ובאותו זמן, ול"ש פסק הלכה. וכ"כ השיטמ"ק בשם **רי"ץ**. וצ"ב דהא הרמב"ם האריך להביא את שאר המשניות[יט]. ואפשר דשאר המשניות הוה לשון בעצם].

דף לא.

רמג) **שובתי שבת וכו' אפי' עכו"ם נמי. השיטמ"ק** (בשם שיטה) כת' אי מקיימי שבת נינהו [וכ"ב תוס']. וקו' הגמ' אילו יש עכו"ם שנהגו לשמור שבת[א]. [דס"ד דאזלי' בתר המנהג בפועל, ואף דעכו"ם ששבת חייב מיתה (כדאי' סנהדרין נח:)].

רמד) **ואסור בכותים. השיטמ"ק** כתב דס"ל לתנא דכותים גרי אמת הם. אבל **תוס'** (ד"ה אילימא) משמע דמתני' ס"ל גרי אריות. וצ"ב מ"ט נחשב 'מצווין'.

והמאירי כתב דעכשיו עשו כותים כגויים גמורים (כדאי' בחולין ו.). וכתב **דהרמב"ם** (ט כ) נקט כותים אגב שיטפא. אבל **הקר"א** כתב דלשון בנ"א שאני, ואף דבדיני התורה הוה כגויים גמורים, בלשון בני אדם הוה מצווין.

יד. וכמו ילוד אשה (איוב יד א, טו יד, כה ד) [ועד"ז מלכים א ג כו, דברי הימים א יד ד].

טו. ולכאורה עיקר החילוק באות ל' אי הוה חולם או שורוק [מלאפום] אך **הרנב"י** (בשיטמ"ק) כת' דבמשנה אות י' בשבא ול' בחולם [וצ"ב כוונתו, דלכאורה אין חילוק בין שבא לחיריק].

טז. וכמו שבלשון התורה כולל לתרוייהו.

יז. דלשון ילודים הוה לשון כלל [שכולל תרוייהו]. אך לכאורה לא דמי להיכא דקאי על 'כלל', דהכא לא הוה כלל, אלא ב' פרטים שנכללו בחד לשון.

יח. [ויל"פ דיש מעלה ללשון תורה, אף כשאינו מנהג האומה, וכמ"ש תוס' (יבמות עא. ע' לקמן לא:) דאזלי' בתר לשון תורה כשלא ידוע לשון בני אדם. ועוי"ל דבכל מקום שמיעוט מדברים כן אמרי' בטלה דעתו, ואין לזה שם לשון. אבל הכא יש לזה שם לשון בעצם, אלא דלא נתפרש כוונתו עד"ז].

יט. **והרי"ץ** רמז בזה, לפי שראה דבגמ' מפורש דמשמע הכי ומשמע הכי, ואזלי' בתר לשון בני אדם.
[ואפשר דבכל הנך לשונות היכא דלא ידעינן לשון בני אדם אזלי' בתר לשון המשנה [וע"ד הא דאזלי' בתר לשון תורה היכא דלא ידעינן לשון בני אדם]. אבל במקום שלשון תורה לחוד ולשון משנה לחוד, היכא דלא ידעינן לשון בני אדם אמרי' מאי חזית. והוה ספק].

א. [ויל"ד לדעת **רש"י** (יבמות מח:) דגר תושב חייב בשמירת שבת. וכן לדברי **הפוסקים** שדנו שגר שמל ולא טבל שומר שבת או לקבל עליו מקצת מצוות, האם הוה בכלל שובתי שבת].

רמה) **מאוכלי שום.** פ׳ **תוס׳** דאף הכותים שומרים תקנה זו. אבל **הב״י** (ריז) הביא די״ג מותר בכותים[ב].

והרמב״ם השמיט בבא זו, **והרש״ש** ביאר דהשמיט תקנת עזרא דאכילת שום, דס״ל דלא תיקן עזרא אלא לזמנו, **והרמב״ם** (דעות ד ט) פסק שלא לאכול שום אלא מעט ולימים הרבה כו׳. **והרמב״ם** (פיה״מ לקמן ח ד) כת׳ דשום היה עוזר להם לפי מאכליהם וארצם. אבל **המג״א ומשנ״ב** (או״ח רפ) הביאו תקנה זו. **ובמעשה רב** (קכד) הו׳ מהגר״א דיש לאכול שום [מבושל][ג], דיש לחז״ל טעמים נוספים בדבר שלא גילו לנו.

רמו) **בעולי ירושלים וכו׳ כותים מצווין ואינם עושים.**

והרמב״ם בפיה״מ ביאר דמאוס עליהם כדמבואר בנביא [שהיו מבטלים את בנין ביהמ״ק], ואף דכתוב בתורה לא קיימו. אבל **הרמב״ם** (ט כ) כתב דכותים אינן מצווין לעלות. **והב״י** (ריז לט) תמה עליו. **והקר״א** ביאר דכותים אין להם קרקע ולכן נתמעטו (וכדאי׳ פסחים ח:). וסוגיין כמ״ד דלא בעינן קרקע[ד].

רמז) **כיון דאיקדש אברהם איתקרו ע״ש. השיטמ״ק** (בשם רי״ץ) דייק דאף קודם מתן תורה יצאו מכלל בני נח. והקשה דבגמ׳ (חולין ק:) משמע דעד סיני נקראו בני נח[ה]. [**והקדמונים** האריכו בגדר האבות קודם מתן תורה, ע׳ פרשת דרכים דרוש א].

רמח) **אסור בישראל. הרא״ש** (ל:) כת׳ דגרים נמי בכלל זרע אברהם[ו] וכו׳. ולכאורה מקורו[ז] מה**ירושלמי** (ביכורים א ד הו׳ בתוס׳ ב״ב פא.) דגר מביא ביכורים וקורא [אשר נשבעת לאבותינו], דכתיב כי אב המון גויים [דאברהם נקרא אביהם של גרים] [לר׳ יהודה, ות״ק פליג[ח]]. אבל **הנמוק״י** כת׳ דגרים אינם בכלל *זרע* אברהם, אלא שנקראו *בני* אברהם. **והאו״ש** (ט כא) דייק כן מה**תוספתא** (ב) דאית׳ דהנודר מישראל אסור בגר[ט], ואילו בזרע אברהם לא הוזכר.

והפוסקים (ע׳ ברכי יוסף או״ח קצט א) האריכו לדון האם גרים נחשבו אף בני יצחק ויעקב[י].

והמהרי״ט (ב מז) נסתפק בנודר מ׳בת ישראל׳ האם גיורת הוה בכלל. ונהי דאיקרו ישראל, לא הוה בת של ישראל. והכריע לאסור.

רמט) **והאיכא עשו[יא]. התוס׳ הרא״ש** (ושיטמ״ק בשם שיטה) הקשה דעשו משומד הוה כדאי׳ (קידושין יח.), ואינו זרעו של אברהם [ואמאי איצטריך מיעוט]. ותי׳ דמ״מ ישראל מומר מיקרי, דאע״פ שחטא הוה ישראל[יב].

אבל **בחי׳ ר״א מן ההר** כתב דהנודר מישראל מותר במשומד, ואף דאמרי׳ (סנהדרין מד.) אע״ג דחטא ישראל הוא. מ״מ בנדרים הלך אחר לשון בנ״א.

ורע״א (על הרמב״ם) הביא בשם **הר״י באסאן** דישראל שנשתמד אינו בכלל ׳זרע אברהם׳[יג], אלא

ב. **והלח״מ** (ט כ) כת׳ דלא מצא גירסא זו בראשונים, ואין לה מקום לפי לשון הגמ׳ דאי׳ תרתי בבי קמייתא ישראל וכותיים מצווין ועושין. ואילו לגירסא דמותר בכותיים איך יאמר בבבא דשום הכותיים מצווין ועושין.

ג. ואף לבחורים [דלא שייך טעם זה].

ד. וכן הרמב״ם השמיט הא דמי שאין לו קרקע פטור מראייה, וכמ״ש המשנ״ל ומהר״י קורקוס (חגיגה ב א).

ה. וכ״כ **רש״י** (ע״ז נא.) ועוד.

ו. ובס׳ **קול רמז** (למשניות) דייק כן מהא דאי׳ דמותר בעכו״ם. משמע דאסור בגר.

ז. אבל **הט״ז** (ריז לח) כתב דלא ידע מקורו.

ח. וסתם משנה (ביכורים א ד) כת״ק דאינו יכול לומר. והברכי יוסף הביא דע״פ הנ״ל סתם משנה דידן כר׳ יהודה.

ט. **ותוס׳** בכ״מ (סוכה כח:, מנחות סא:, סנהדרין פו.) דנו דיש מקומות דדרשי׳ בני ישראל, ואיצטריך ריבוי לגרים. ויש מקומות דלא איצטריך.

י. והביא **מס׳ קול רמז** [בשם חז״ל] דגרים נקראו ׳בית יעקב׳ [בפסוק שמות יט ג]. [ויש שביארו דכוונתו ע״פ הפסוק (ישעיה יד א) ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב. [אך יש לדחות דנספחו עליהם, ואינם מהם].

יא. **והמהרי״ט** (או״ח ו) כתב דדוקא עשו שהיה בן ברית, אלא דנשתמד בעי מיעוט. אבל בניו אחריו הוה גוים גמורים. כיון דנשאו גויות.

יב. **ובשו״ת הרא״ש** (יז י) הביא בשם **רבינו משולם בן קלונימוס** דמשומד אינו יורש את אביו, דלא איקרי ׳זרעיה׳. והרא״ש כתב דהוה אסמכתא בעלמא, וקנסוה חכמים. [וכ״כ בפסקי הרא״ש (קידושין א כג) דמדינא מומר יורש].

יג. **וכתב כדאמרי׳ בהל׳ יבום** (א ג). [וצ״ב דהרמב״ם שם נקט דדינו כישראל לכל דבר].

דאסור מספק דחוששין שמא יעשה תשובה, ויחשב זרע אברהם ׳למפרע׳[יד].

רנ) **ביצחק ולא כל יצחק.** משמע דהוה מיעוט, למעט עשיו. אבל **הרמב"ם** (ט כא) כתב דכתיב שנ׳ כי ביצחק יקרא לך זרע, ויצחק אמר ליעקב ויתן לך את ברכת אברהם. **והרדב"ז** ביאר דכוונת הרמב"ם מה ראית לרבות יעקב ולהוציא את עשו קמ"ל ויתן לך וכו׳. **והגרי"ז** (עה"ת פרשת תולדות) הביא בשם **הגר"ח** דלפ"ז היה תלוי ועומד בברכות, מי יקרא זרע של אברהם [עי"ש שביאר עפ"ז כמה מקראות]. **והרמב"ם** בפיה"מ הביא מקור אחר דרק יעקב נחשב זרע אברהם, דכתיב כי גר יהא זרעך בארץ לא להם, ונתקיים רק בזרע יעקב.

והמפרש פי׳ דעשו אינו נקרא זרע יצחק. **והריב"ש** (לח) הביא דיש שקבעו נוסח בתפילת ר"ה ועקידת יצחק לזרע *יעקב* תזכור, להוציא את עשו מכלל זרע יצחק[טו]. **והריב"ש** כתב דטועים הם כדאיתא במשנתינו, דעשו אינו זרע יצחק. (וכ"פ **בשו"ע** תקצא ז). **והמג"א** (שם ז) הקשה דאדרבה אמרי׳ דאמר הקב"ה לאברהם דעשו לא יקרא ע"ש, אבל יקרא ע"ש יצחק. וא"כ הנודר מזרע יצחק אסור בעשו. וכתב די"ל [כדאיתא **בירושלמי**] מדאמר הקב"ה ליצחק לזרעך אתן את הארץ, ולא נתן לבני עשו[טז].

רנא) **לוקח ביותר ומוכר בפחות. הרא"ש** כתב לרבותא נקט תגר, אע"פ דפרנסתו במו"מ לא נחשב הנאה.

והר"ן (לקמן לד.) הביא מכאן דאין איסור בעצם המכר, אף שמקבל ממנו דבר הנאה, כיון דיכול למצוא הרבה כאלו. ועפ"ז כתב דמותר לקבל שכר ממודר הנאה על מלאכה [והביא בזה מח׳ עי"ש].

וביארו דלא נחשב קבלת ממון, כיון דהתשלום הוה תמורת שווית החפץ[יז] [ולא נתינת ממון חדש].

הלוקח כלי ע"מ לבקרו

רנב) **אמר שמואל הלוקח כלי מן האומן לבקרו חייב.**

הרא"ש כתב דהוה כמו שואל ומתחייב באונסין. משמע דהוה ככל שואל. **והשיטמ"ק** (בשם רא"ם) הקשה דעדיין אסור להשתמש בו. ותי׳ דמ"מ כיון שבידו לעכבו ולהשתמש בו הוי שואל[יח]. **והר"ן** כתב דכיון דהרשות בידו ללוקחה מתחייב באונסין, דכל הנאה שלו. [משמע דיש חיובי שואל משום דכל הנאה שלו, ואף דעדיין אין לו זכות שימוש].

אבל **רש"י** (ב"מ פא. ד"ה ונאנסו) כתב דהרי הם לקוחין בידו, עד שידע שאינו לקוח לו. **ורשב"ם** (ב"ב פח.) כתב דהוה כמו לוקח גמור, א"נ כמו שואל דכל הנאה שלו. וכן **תוס׳** (ב"ב פז: ד"ה דלוקח) כת׳ בשם **ר"י** דהוה לוקח[יט]. **והר"י מגאש** (ב"ב שם) כתב דמהני לקיחתו אף שהמוכר לא יוכל לחזור בו [אבל הלוקח עדיין יכול להחזירו]. וכתב דמתחייב ע"י שמגביה. וכ"כ **הרמב"ם** (מכירה ד יד) דמעת שהגביהו נעשה ברשותו.

ותוס׳ (ב"ב שם בתחילת דבריהם) כת׳ דלכאורה מוכח בסוגיין דטעם שמואל הוה כשואל, דהוה משום הנאת לוקח. דאילו משום לוקח אמאי בעי זביני חריפא. **והיד רמ"ה** (ב"ב שם קבא, וכ"כ השיטמ"ק בדברי הר"י מגאש[כ] והו׳ בקה"י) כת׳ דרק בזביני חריפי אמדינן דדעתו לקנותו מיד [שלא יוכל המוכר לחזור]. ועפ"ז ביאר הרמ"ה דגבי לשגרן לבית חמיו (בע"ב) גילה דעתו שרוצה להתכבד בהם, אף בלא זביני חריפי, דהתם דעתו שהמוכר לא יוכל לחזור בכל אופן.

יד. [וצ"ב אמאי מהני למפרע. ולענין שאר דינים דתליא בגדר ׳אחיך׳ לכאורה תליא במצבו עכשיו].

טו. וזרעו קאי אזרעו של יצחק. אבל **המהרי"ט** (ב או"ח ו) כתב דזרעו קאי אאברהם. והאריך דעיקר הזכות תליא באברהם, שכבש רחמיו כל הדרך. ועד"ז כתב **המהרצ"ח** ליישב הנוסח בזה, ולאפוקי מבני קטורה.

טז. דהא דקיבל קיני קניזי וקדמוני אינו בגדר ירושה.

יז. ואף דמשלם לו בשער של לוקח מתגר, והתגר קנאו בפחות. [ועוד נתחדש דלא נחשב שעושה פעולה עבורו, שמעמיד לו המקח].

יח. [ויל"ד האם שייכא למח׳ רב הונא ורב נחמן (ב"מ מג.) האם הוה שואל מחמת היתר להשתמש כל זמן שלא הוציאם].

יט. וכן **הרא"ש** (ב"ב ה כא) הכריע דהוה לוקח [והאריך כדברי התוס׳ שם]. [וצ"ע דסתר מש"כ כאן, ולדברי הקה"י ניחא].

כ. אמנם **בר"י מגאש** לפנינו לא הוזכר כן. [וקצת משמע בר"י מגאש דדוקא לענין חיוב אונסין תליא בזביני חריפא, אבל אף בלא"ה המוכר אינו יכול לחזור. וצ"ב].

ותוס' (שם) הוכיחו דהוה לוקח, דמבואר [שם פח. גבי מעשה דקארי] דהמוכר אינו יכול להקדיש, דנחשב אינו ברשותו[כא].

והקה"י (כד) כתב די"ל דלכו"ע הוה לוקח בתנאי, לענין שהמוכר אינו יכול לחזור, ומש"ה נחשב אינו ברשותו. אלא **דהראשונים** (דס"ל דמתחייב דאונסין מדין שואל) נתקשו דהתנאי תלי בלוקח, וא"כ אף כשנאנס יחזור בו. ובזה תי' דמ"מ הוה שואל ואינו יכול לחזור בו. ואילו **רש"י** (ושא"ר דמתחייב באונסין מדין לוקח) סבר דהיכא דנאנס אינו יכול לחזור בו, דכיון דיצא מרשות המוכר [ואין לו שליטה עליו], נתחייב הלוקח בדמיו, או להחזיר את החפץ[כב].

רנג) **שם. והר"ן** (ע"ז טו. ד: בדה"ר, ציינו בגהש"ס) כתב דהלוקח ע"מ לבקר הוה לוקח, דכיון דקצץ דמים ולקחו לנסותו, הוה ברשותו. והמוכר אינו מתחייב משום [חשש] שביתת בהמתו[כג]. שכיון שהדבר תלוי ברשות לוקח הרי הן שלו עד שגילה בדעתו שאינו חפץ במקחו [והוכיח דאינו מטעם שואל[כד]], שברשות לוקח הוא עד שיחזיר מקחו. **והקה"י** דייק דאף אם אינו רוצה אותה, מ"מ בינתיים קנאו עד שעת חזרה[כה]. ולכן המוכר אינו עובר משום שביתת בהמתו[כו]. [וצ"ב הגדר בזה, דקנאו ומ"מ אם אינו חפץ, המוכר חייב לקבל, ויל"ד אי המוכר בעי שוב קנין[כז]]. אבל יל"פ דכוונת הר"ן דגדר שביתת בהמתו תליא האם הבהמה 'ברשותו'. וכיון דבידו לקיים התנאי נחשב הבהמה ברשותו [והמוכר אינו יכול להקדיש אף על הצד שלא יתקיים המקח], ואף דהבעלות האמיתי תליא בתנאי האם יחזור בו.

והרמ"ה (שם) כתב דנפק"מ בין חיוב לוקח לחיוב שואל, אילו היה בעליו עמו. [וכ"כ **המחנ"א** שומרים כד].

ועוד מבואר **בראשונים** (שם) דלאחר שגילה דעתו שאינו רוצה בו ודעתו להחזירו, פקע ממנו דין לוקח [אלא חייב כש"ש כיון דנהנה], אבל דין שואל עדיין עליו[כח].

רנד) **ר"ן ד"ה אמר שמואל**[ל]. דוקא בדקיצי דמיה.

וכדאיתא בגמ' (ב"ב פח.)[כט]. בפשוטו הטעם דעי"ז סמך דעתו. א"נ דעי"ז יכול לגמור את המקח [ומש"ה נחשב כל הנאה שלו].

והנתיבות (קפו א) כתב דמבואר בסוגיין דכשלקח ביוקר [אפי' פרוטה א'] לא הוה זביני חריפא[ל]. א"כ כל שלא קצץ לא יחשב זביני חריפא, דאולי הוא ביוקר. [אבל בפשטות דברי הראשונים מבואר דשייך זבינא חריפי אף בלא קציצת דמים, אלא דלא סמך דעתיה. ויל"ד האם נחשב זביני חריפי משום המחיר האמיתי. א"נ גדרי זבינא חריפא הוה בעצם, והא דהותר ליקח ביותר הוא משום דנחשב תוספת דמים כתשלום על הנאת המכירה].

רנה) **שם.** דעת רוב **הראשונים** דבעינן תרוייהו, קיצי דמיה וזבינא חריפי. אבל **הריטב"א** (ב"מ פא. וב"ב פח.) כתב דבזביני חריפי חייב באונסין אף דלא קצץ

כא. ותוס' הביאו דהרשב"א דחה דהתם הוה לוקח גמור. ולא רק ע"מ לבקרו.

כב. ועוי"ל דיש סברא דכל דתליא בדידיה לענין חזרה, הוה ברשותו לענין אונסין דהוא מפסיד [וע"ע בראשונים ב"מ מח וגיטין נב].

כג. ועפ"ז ביאר אמאי בענין לגזירת 'נסיוני' משום שיקרא לה והוה מחמר, ולא חששו משום שביתת בהמתו.

כד. ויש שביארו דזה רמז **הגהש"ס** דהר"ן סותר מש"כ (כאן) דהוה משום שואל.

כה. והקה"י הביא דכ"מ **ברמב"ן** (ב"ב שם) דלוקח הוא כל זמן שלא חזר בו.

כו. ועפ"ז מתחייב באונסין [מדין לוקח], וסתר למש"כ בסוגיין דנתחייב מדין שואל. [ואף די"ל דהר"ן ס"ל דהוה לוקח בתנאי, וכמ"ש הקה"י, מ"מ התם מבואר דהוה לוקח בלא תנאי. וכה"ק הקה"י].

כז. ושמעתי דהוה כעין מקח טעות, דע"י שמקפיד יש לו זכות לקבוע [מכאן ולהבא] דלא נתקיים בזה סיכום המקח. [וצ"ע הגדר בזה].

כח. ועוד הביאו נפק"מ האם מתחייב כשוויו בשעת נטילה או בשעת אונס. והאם נחשב מלווה הכתובה בתורה, ולגבות מעידית.

כט. ועי"ש בראשונים לענין דבר שיש לו מחיר קצוב.

ל. וע' לשון **הרא"ש** דכשמוכרו בפחות אינו נהנה דכולי האי לא רמי על אפיה. [ומשמע ע"ד הנתיבות, דכלפי מכירה בזול נחשב זביני חריפא. אמנם הרא"ש תפס הלשון דהוה רמי על אפיה, אלא דאינו נהנה].

דמים [כשואל דכל הנאה שלו][לא]. ואם קצץ דמים חייב משום לוקח אף בלא זביני חריפא. ותרוייהו איתנהו, וכל א' לחוד הוה סיבה לחייב. וכת' (בסו"ד) דהיכא דקייצא דמיו יש לחייב משום שואל דכל הנאה שלו[לב], ואף כשאינו זביני חריפי[לג].

רנו) **ואי אמרת הנאת לוקח הוא אפי' שווה בשווה.**

דס"ד דאין המוכר נהנה כלל. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר דסתם מוכר עצב, דאמרי' אינשי זבנית קנית, זבין אובד (ב"מ נא.).

דף לא:

רנז) **מתני' בזבינא מיצעא.** פי' **הר"ן** דאיכא הנאת שניהם. אבל **המפרש** כתב דזימנין הוה הנאת מוכר וזימנין דלוקח. וכ"כ **ר"א מן ההר** דאסור משום ספק דאורייתא לחומרא.

רנח) **ודשמואל בזבינא חריפי. והלח"מ** (נדרים ז ז) הקשה דה**רמב"ם** השמיט דמודר הנאה מותר בזביני דרמי על אפיה[א]. וכת' דאפשר דס"ל דהסוגיה (ב"ב פח.) דהעמיד דברי שמואל בקייץ דמיה פליג אסוגיין, ואי"צ להעמיד את המשנה דוקא במיצעא.

והחת"ס תי' דסוגיין קאי למ"ד ויתור מותר. אבל למ"ד ויתור אסור, כל מכירה אסורה. [אבל **תוס'** (לק' לב:) כת' [להיפך] דהכא אסור רק למ"ד ויתור אסור במודר הנאה, אבל למ"ד ויתור כל מקח מותר].

והריטב"א כתב בזבינא מיצעא הוה שומר שכר (וכ"כ **התוס' רי"ד**), וברמי על אפיה הוה ש"ח.

רנט) **תניא כוותיה הלוקח כלים לשגרן וכו'.** בפשוטו כתבו **הראשונים** דאיירי בזביני חריפי. אבל **הרמב"ם** (שלוחין ב ח) לא הזכיר בזה זביני חריפי. והמשנ"ל תמה אמאי השמיט. **וביד רמ"ה** (ב"ב שם) כתב דבזה נתכוון לקנות שלא יוכל המוכר לחזור, אף דלא הוה חריפא. ועד"ז כתב **הנתיבות** (קפו) דלדעת הרמב"ם נחשב לוקח, דכה"ג דעתו לקנות, אף אם יעלה בדמיו.

רס) **מפני שהוא כנושא שכר. הר"ן** פי' דקאי אסיפא, דבחזרתן חייב בגניבה ואבידה. אבל **המפרש** כתב דהוה פי' על הרישא, דע"מ לבקר חייב [אף באונסין], דהוה כש"ש. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב פח.) דהא דאיתא בברייתא כש"ש לאו דוקא, דהא מתחייב באונסין. **והרמב"ן** (שם) תמה דש"ש קאי אסיפא אחזרתן. וכן תמה **הב"י** (חו"מ קפו) ע"ד המפרש.

רסא) **קונם שאני נהנה. תוס'** (יבמות עא. וע"ז כז.) **כתבו** [בשם **ר"ת**] דגרסי' שאני, דאי אמר שאיני הוה דבר שאין בו ממש [וכן הגירסא לפנינו, אבל הגיר' במשניות 'שאני']. **ותוס'** דחו דאין דרך התנא לדקדק בלשון. [ויל"ד דמהני מדין נדר בלשון שבועה, ע' ר"ן ב:. וע"ע ר"ן במשנה יד:, ותוס' ב. בסוה"ע].

רסב) **לערלים, מותר בערלי ישראל. הרא"ש** (הו' ל:) כתב דמתו אחיו מחמת מילה. וכ"כ **ר"א מן ההר** בשם **רש"י** [וכ"כ **הריטב"א** והשיטמ"ק בשם **רא"ם**, וכ"פ **הב"י**[ב]]. והרא"ם ביאר דמ"מ מולי לב נינהו. אבל כתב דאסור במי שהניח מלמול מחמת רשעות[ג]. אבל **המאירי** כתב בשם תוס' דאף מומר לערלות אינו בכלל. **ורע"א** (ריז מא) הביא בשם **הפר"ח** דכל שאינו להכעיס הוה בכלל מולים.

רסג) **למולים, אסור בערלי ישראל.** ובפשטות הטעם דנחשבין מולי הלב. אבל **הרמב"ם** (ט כב) כתב

לא. ו**הנתיבות** (הנ"ל) הקשה דכיון דלא קצץ דמיו, היכי ידעינן אי הוה זביני חריפא. [ועי"ש מש"כ ליישב את דעת הרמב"ם עפ"ז].

לב. וכתב דלוקח בתנאי כדי לשגרן, כיון דהוה רק בתנאי אין בהם חיוב משום לוקח [ורק לבקר, דאם לא ימצא מום יקנה], אבל מתחייב משום שואל. ואף דאין הנאה בעיקר המכירה.

לג. והנתיבות (הנ"ל) העמיד דדעת הרמב"ם קרוב לדברי הריטב"א [וע"ע בסמוך].

א. **והקר"א** כתב דרוב מקח הוה מיצעא או חריפי, ולכן הרמב"ם סתם.

ב. וכ"כ **המפרש** (בסיפא), **והמשנ"ל** (מלכים י ז ד"ה הן אמת) דייק דלא כתב כן ברישא. וע' בסמוך.

הטעם דנתכוון במי שמצווה על המילה. [וצ"ב מ"ש דבע"א גבי שבת, אמרי' דבעי מצווה ועושה].

והמשנ"ל (מלכים י ז ד"ה הן אמת) כתב דדעת **המפרש** דלא נאסר במי שלא מל במזיד. ואף דלא נחשב 'ערל' [דערלה תליא בעכו"ם], מ"מ לא נחשב מהול, דאינו מצווה ועושה. אבל מתו אחיו מחמת מילה, דהוה אונס, נקרא מצווה ועושה.

רסד) **ומותר במולי עכו"ם. המשנ"ל** (מלכים י ז ד"ה ואפשר) הקשה דלדעת **הרמב"ם** (מלכים י ח) דבני קטורה נצטוו על המילה, א"כ יאסר אף בבני קטורה. וכן הוכיח **הריטב"א** (ע"ז כז.) דדוקא בני קטורה עצמן נתחייבו במילה, מדין יליד בית [של אברהם], אבל זרעם לדורות אינם בני מילה. וכן דעת **רש"י** (סנהדרין נט:) דרק אותן הששה שנולדו לאברהם נצטוו, ולא זרעם.

והמשנ"ל כתב דמרישא ל"ק, דאין הערלה קרויה אלא ע"ש ע"ז, והם בכלל ערלים. אבל מ"מ אמאי לא יחשבו בשם 'מולים'. ונדחק דכיון דנתערבו בין העכו"ם אין דעתו עליהם, דלא מחית איניש נפשיה לספיקא ולא נדר אלא במי שמחוייב בודאי. **והשאג"א** (מט) תי' דכיון דלא נצטוו על הפריעה הוה כערלים לגבי ישראל.

רסה) **שאין הערלה קרויה אלא ע"ש עכו"ם. הגמ'** (יבמות עא.) מביאה ממשנתינו דעכו"ם שמל לא נחשב מהול [ופשיטא דאסור בתרומה]. וכעי"ז איתא (ע"ז כז.) דאע"ג דמהילי במאן דלא מהילי דמי [ואינו יכול למול, ואף למ"ד דדרשי' המול].

ופרש"י (ביבמות) דישראל לא קרי להו ערלים, ועכו"ם לא קרי להו מולים בלשון בני אדם, ובנדרים הלך אחר לשון בנ"א. אבל **תוס'** (שם ד"ה והני, וע"ז ד"ה אלמא) פירשו דילפי' דיש מקומות שהתנא לומד נדרים מלישנא דקרא. דכיון דאין לשון בנ"א ידוע מייתי מלישנא דקרא. אבל במקום דלשון בנ"א חלוק מלישנא דקרא אזלי' בתר לשון בנ"א.

ובפשוטו נקרא בשם 'ערלי לב', ולא שייך כלל למילה. אבל **הגר"ח** (סטנסל פה פו) כתב דנתחדש דעצם הגיות הוה גדר ערלות. ועפ"ז ביאר דברי הרמב"ם דשפחה שלא טבלה נחשב 'ערל' לעבב בפסח לבעליה.

רסו) **י"ג בריתות נכרתו עליה. הר"ן** פי' דבפרשת מילה כתוב י"ג פעמים לשון ברית. **והרמב"ם** (בפיה"מ ובסו"ה מילה) מנאם[ד]. **והתוי"ט** הקשה דחלקם הוה סיפור דברים, כגון והיו לאות ברית. ותי' דמ"מ ילפי' ממנינם דנכרתו י"ג בריתות.

רסז) **אם לא בריתי יומם ולילה וכו'.** במשנה מבואר דקאי אברית מילה [ובגמ' דרשי' על תורה]. **התוי"ט** הקשה דאין מילה בלילה, ותי' דמ"מ המצוה קיים בגופו של נימול יום ולילה [והביאו דנחשב דקיום המצווה קיים תמיד]. ועוד פי' דיום ולילה לא קאי אמילה. **ורע"א** הביא בשם ס' **עוללות אפרים** (לכלי יקר שצב) דע"י המילה בא להשגת לימוד התורה, דהמילה החיצונה משפיע על מילת הלב[ה].

רסח) **שכל זכויות שעשה מרע"ה לא עמדו לו וכו'. התוי"ט** ביאר דכל המצוות הם מחוץ לגופו, וזו מצוה שבגופו לפיכך אין כח שום מצוה לתלות עוון עונשה[ו].

רסט) **ויבקש המיתו וכו'. הראשונים** הק' אמאי נתחייב מיתה על ביטול מצוות עשה, דחיוב כרת הוה על

ג. [דמ"מ עובר בדין מילה, ומשמע דאף בלא גדר 'מומר לערלות']].

ד. דכתיב גבי אברהם, א' (בראשית יז ב) ואתנה בריתי ביני ובינך, ב' (שם ד) אני הנה בריתי אתך, ג' (שם ז) והקמותי את בריתי ביני ובינך. ד' (שם) לברית עולם. ה' (שם ט) ואתה את בריתי תשמר. ו' (שם י) זאת בריתי אשר תשמרו. ז' (שם יא) והיה לאות ברית ביני וביניכם. ח' (שם יג) והיתה בריתי בבשרכם. ט' (שם) לברית עולם. י' (שם יד) את בריתי הפר. י"א (שם יט) והקימותי את בריתי אתו. י"ב (שם) לברית עולם לזרעו, י"ג (שם כא) ואת בריתי אקים את יצחק.
אבל **המאירי** הק' כשעיינו לא מצינו בפרשת מילה אלא י"ב [וי"א י"ב דכתיב (שם יט) והקימותי את בריתי אתו לברית עולם מנה בחד]. והביא מהירושלמי דמונים (שם טו יח) מביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר.

ה. ורע"א כת' להמתיק בזה דברי **הלבוש** (רסה) שהביא י"מ דברכת 'להכניסו בבריתו' אינה כלל על המילה, רק האב משבח ומברך לד' שמיום ההוא והלאה מוטל עליו עוד מצות אחרות הנגררות אחר המילה. שמצווה לפדותו [אם הוא בכור], וללמדו תורה ולהשיאו אשה. וביאר ד'להכניסו' היינו על הגרירה ממצוה זו ללמוד תורה, דזה נגרר מתוך המילה דיזכה למול ערלת לבבו להשכיל בתורה ומצות, וכיון דהחיוב גמור על אבי האב ללמדו תורה ממילא שייכות הברית יותר עליו, שזהו הגורם לבא לשערי התורה.

ו. וצ"ב דמילת בניו הוה חוץ לגופו.

הערל, ולא על האב. **ור' חיים פלטיאל** (שמות ד כד, ופענח רזי הו' במהרש"א) תי' דהקב"ה מדקדק אחרי הצדיקים אפי' כחוט השערה, דדרשי' סביביו נשערה מאד. א"נ י"ל שעדיין היו בני נח ואזהרתן זו היא מיתתן.

רע) **אמו[ל] ואצא סכנה. השיטמ"ק** (בשם שיטה) הק' דעדיין לא ניתנה תורה, ולא נתחדש 'וחי בהם'. וכה"ק הר"א מזרחי (שמות ד כד, הו' **במהרש"א** ח"א) דעדיין היו בני נח, ולא היו רשאין להקל בדיני ישראל.

והשיטה תי' [דאף בבני נח] ניתן לדחות משום סברת חלל עליו דבר א' כדי שישמור מצוות הרבה (וע"ד הא דאי' יומא פה:)[ז].

והמהרש"א תי' ע"פ דברי **התוס'** (סנהדרין עד:) דבני נח ידעינן מסברא דאי"צ למסור נפש בשום מצווה. והא דאיצטריך בישראל 'וחי בהם', שלא נלמד מרוצח ונערה המאורסה [דמחוייב למסור נפש]. ועד"ז האריך הפרשת דרכים (למשנ"ל דרך האתרים ב).

רעא) **הקב"ה אמר לי לך שוב מצרים[ח]. השיטמ"ק** הקשה למה מצוות מילה לא ידחה את המצוה לרדת למצרים, שהרי מילה דוחה אף שבת החמורה[ט]. **והשיטמ"ק** (בשם **הרי"ץ** ו**הרא"מ**) תי' כיון דהקב"ה צווה לרדת מצרים, ויודע שיש למשה בן, רצונו שידחה מצוות מילה.

רעב) **ר"ן ד"ה דכתיב.** לאו למימרא דביום הג' כאיב ליה טפי וכו'. וכ"מ **ברש"י** (שבת קלד:), **והר"ן** (שם, נג. בדה"ס) הביא **דברמב"ם** (מילה ב ח) משמע דדוקא יום המילה ויום השלישי הוה סכנה. [ועי"ש שא"ר].

דף לב.

רעג) **מפני שנתעסק במלון תחלה[א] וכו'.** בפשוטו היה מילה שלא בזמנו. אבל **המפרש** כת' דבאותה שעה[ב] היה בן ח' ימים. **והאחרונים** (מהרצ"ח) הק' דא"כ לכאורה יצא ממדין קודם ח' ימים, והגיע למלון כשהיה בן ח' ימים.

ולצד דהוה מילה שלא בזמנו, ומבואר דיש בזה חיוב למול מיד, והיה אסור להתעכב. וכ"ד **הדבר אברהם** (א לג ועע"ש ב א–ד) דבמילה שלא בזמנה יש חיוב מיד, וכל שמאחר נחשב ביטול מצוה. [ואף שאם ימול לבסוף קיים מצוותו]. אבל **החזו"א** (יו"ד קנג ה) דייק מכאן [להיפך] מכלל דהיה מותר מן הדין [אלא דמשה נתפס ע"ז]. והחזו"א נסתפק דאפשר דמתעכב בלא טעם עובר בעשה, אלא דהכא נתעסק במלון. או דכל שדעתו לקיים לבסוף לא נחשב ביטול עשה.

רעד) **ר"ן ד"ה שנתעסק.** וי"ל דאותו מלון סמוך למצרים היה[ג], ובאורחא פורתא ליכא

ז. ועד"ז כת' הר"א מזרחי [אך כוונתו אינו ברור, והפרשת דרכים נתקשה בדבריו].

ח. **והריב"א** (עה"ת שם) פי' עוד [לבאורה דלא כסוגיין] דהקב"ה הקפיד משום שלא צוהו להוליך שם אשתו ובניו, והיה לו למולו ולהניחו עם אמו.

ט. ועשה חמור קודם לעשה בעלמא. [ויל"ד דלפני מתן תורה עדיין לא דחי מילה לשבת, ומצוות רד מצרימה היתה צווי גמור אף קודם מתן תורה. וצ"ל דמ"מ עכשיו תרוייהו עשה, ומסברא יעשה מה שירצה. אלא דמשה ידע דלעתיד מצוות מילה חמיר טפי, א"כ יש לו להקדימו].
ועד"ז הק' **החזקוני** (שם) דהיה לו למשה רבינו להזדרז במילה תחלה, שהרי יש בה כרת ובהליכת מצרים לא היו רק עשה. ותי' דהכרת הוה על הערל עצמו, ולא על האב. [ויל"ד על קו' דנביא העובר על דברי עצמו חייב מיתה בידי שמים (סנהדרין פט.), ולא רק עשה בעלמא. ואולי במה שמתאחר לא נחשב עובר על דברי הנבואה].

א. **השיטמ"ק** (בשם הרי"ץ) כת' תחלה, קודם שעלה במחשבתו לחשב דבר זה. ונענש על שנתעסק תחלה בצרכים הגשמיים מצרכים הרוחניים.

ב. וא"כ התינוק הוא אליעזר. [שנולד בשעה שנצטווה לחזור למצרים. **והמפרשים** (שמות יח ד) פי' שבשעה זו נגמר הצלתו לחרב פרעה, שהקב"ה אמר לו לשוב מצרים, כי מתו האנשים המבקשים את נפשך].
אבל **בתרגום יונתן** (ד כד) כת' דאליעזר היה מהול כבר, והמעשה היה בגלל גרשום שלא היה מהול, שהתנה עם יתרו שהבן הראשון יהא לע"ז, אבל הבן השני היה רשאי למול.

ג. **ובהג' ראמ"ה** הק' דלכאורה היה קודם פגישת אהרן, דלאחר שפגש אהרן שלח אותה למדין, והאיך שלחה עם תינוק הנימול דהוה סכנה. ועוד דפגישת אהרן היה בהר סיני [שהוא רחוק ממצרים]. ובס' הדר זקנים כת' דמעשה זה היה לאחר שפגש את אהרן, ואמר לו לשלוח אותם. וכיון דהיה דעתם לחזור למדין נתחייב למולו, דציפורה היתה יכולה להתעכב ג' ימים בחזרתה. [אך לפ"ז ל"צ לומר דהמלון סמוך למצרים, ואפ"ה כת' שם דהיה קרוב למצריים].

סכנתא[ד]. וכ"כ **הרא"ש**. ובס' **הדר זקנים** (לבעלי התוס' שמות ד כד) תי' עוד [דהמלון היה בתחילת הדרך[ה]] והיה יכול לעבב ג' ימים במלון ולמול את בנו. דכיון דנתחזק בדרך, והתחיל לעשות צווי המקום היה יכול להתעכב[ו]. [אך שוב דחה דנהי דקיים 'לך', הא עדיין לא קיים 'שוב מצרים']. **באו אף וחימה ובלעוהו. השיטמ"ק** ביאר דא' מהם בלעו מראשו, וא' מרגליו ולא הניחו על מקום המילה.

רעו) **ותקח ציפורה. הגמ'** (ע"ז כז.) מקשה מכאן למ"ד דאשה פסולה למילה[ז], ותי' דציפורה מלה ע"י שליח[ח]. איב"א היא התחילה, ומשה סיים המילה.

רעז) **וי"א הרגו לחימה שנאמר (ישעיה כז ד) חמה אין לי[ט] וכו' תרי חימה הוו. ובגמ'** (ע"ז ד.) הק' דכתיב חמה אין לי, וכתיב (נחום א ב) נוקם ה' ובעל חימה. ור' חמא בר"ח תי' כאן בישראל [דאין חימה], כאן בעכו"ם. ור' חנינא בר פפא תי' חמה אין לי שכבר נשבעתי [**פרש"י** תרוייהו בישראל וה"ק קרא דישעיה אע"פ שבעל חימה אני, כבר נשבעתי שלא לקצוף]. **ותוס'** (ע"ז ד. ושבת נה.) הק' דבסוגיין אי' דמשה הרג את חימה[י]. ותי' די"ל תרי חימה הוו, כדמשני הכא. **והאחרונים** (מהרש"א ח"א ע"ז שם) תמהו דהגמ' קאי על אותו פסוק בישעיה, והגמ' (שם) תי' באופ"א הא דאין לו חימה[יא].

ובגמ' (ב"ב ט:) דרש ר"א דגדול העושה צדקה יותר ממשה רבינו, שבעושה צדקה נאמר (משלי כא יד) מתן בסתר יכפה אף ושחד בחק חמה עזה, ואילו במרע"ה כתיב (דברים ט יט, הו' בסוגיין) כי יגרתי מפני האף והחמה וכו'[יב].

רעח) **אין מזל לישראל. פרש"י** (שבת קנו.) ע"י תפילה וזכות משתנה מזלו לטובה[יג]. וכן **תוס'** (שם וכעי"ז יבמות נ., מו"ק כח.) כת' דע"י זכות גדולה משתנה המזל. אבל פעמים שנקבע לפי המזל, וכדאמרי' (מו"ק כח.) דבמזל תליא.

והרמב"ם (באגרת תחית המתים בסופו) כתב שעם ישראל שונה משאר האומות, שתקונם והפסדם אינם לסבה טבעית ולא על מנהג המציאות, אלא נתלים בעבודה ובמרי. דאי מזל לישראל. ויחדם השם בזה המופת הגדול שיהיו פעולותיהם תמיד נקשרות בתקון ענינים או בהפסדם. והביא דברי חז"ל (ברכות ה.) ראה אדם יסורין באין עליו, יפשפש במעשיו.

רעט) **כל המנחש וכו'. הרמב"ן** (בשו"ת הרשב"א מיוחסות רפג) כתב דאינה משנת חסידים לעשות ע"פ ניחוש, אבל אין איסור גמור בדבר. אבל הביא

ד. משמע דדרך מעט לא הוה סכנה כלל. אבל **השיטמ"ק** (בשם שיטה) כת' דהוה קרוב למצרים, ועיקר סכנה הוה ביום הג' [ועד יום ג' כבר יגיע למצרים]. דס"ל דעיקר הכאב ביום הג', ודלא **כר"ן** (סוף לא:) דיום הג' אינו כואב יותר מב' וא'. ונח' בזה הראשונים (שבת קלד:).

ה. ובהג' **ראמ"ה** כת' דכן משמע בקרא דהיה מלון הראשון.

ו. [ויל"פ דה' הקפיד שיצא מיד, ויעקור מקביעותו במדין. אבל לא היה מחוייב להזדרז כל כך בהליכתו]. אך צ"ע דמאחר שהתחיל בהליכתו במצווה נימא דהעוסק במצווה פטור מהמצווה.

ז. **והמהרצ"ח** דן דצפורה היתה מבני קטורה [דמדין הוא מבני קטורה (בראשית כה ב), ולדעת **הרמב"ם** (מלכים י ח, הו' לעיל) דבני קטורה לכל דורותיהם חייבים במילה. אך צ"ע דא' משאר אומות שנשא אשה מבני קטורה, הבן מתייחס אחריו. ולא נחשב מבני קטורה], ובבני קטורה החיוב על האם כמו על האב. [ועד"ז י"ל אף בבני ישראל קודם מתן תורה י"ל דהחיוב אף עליה].

ח. **פרש"י** דדרשי' ותקח ע"י שליח, ותכרת שאמרה לאחר וכרת. **ור"ח** כת' ותקח, כלומר עשתה אחרים שיקחו. וכן פי' ותכרת.

ט. [וכן כתי' (תהלים קו כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית. אך במדרש (תהילים ז ז) אי' דהך פסוק קאי אח"כ].

אבל **רש"י** (ישעיהו כז ד, וע' מדרש תהילים סה א) פי' חמה אין לי, אין לי פה להגביר חמתי על העכו"ם, לפי שאף ישראל חוטאין ומדת הדין מקטרגת. [משמע דעיקר מידת חימה קיים, אלא דאינו ראוי להשתמש בו]. וע"ע מדרש רבה (משפטים ל), ותנחומא (משפטים ה). **ובמכילתא דר' ישמעאל** (בשלח) דרשי' דחימה אין לי קאי כשישראל עושים רצונו של מקום. והו' כ"ז בילקוט שמעוני (ישעיה תלה).

י. ולא ניח"ל לתוס' לפרש דמשה הרגו כלפי ישראל, ונשאר חימה כלפי עכו"ם [וע"פ הגמ' שם]. וכן תוס' לא ניח"ל דהא דאי' דמשה הרגו היינו שגרם שהקב"ה לישבע.

יא. ועוד הקשה **המהרש"א** דהו"ל לגמ' (ע"ז) לתרץ דב' חימה הוה, והפסוק (בנחום) נוקם ה' ובעל חמה הוה חימה אחרת.

יב. **ותוס'** הק' דבסוגיין אמרי' דחמה משה הרגו. **והאחרונים** תמהו דזהו קו' הגמ' בסוגיין [על פסוק זה], ותי' דב' חימה הוה או גונדא דחימה.

יג. [והעירו דמשמע דמ"ד יש מזל לישראל, דאינו משתנה. וזה לא יתכן כלל. ואב"מ].

דדעת **הרמב"ם** (ע"ז יא ט) דמי שעושה מעשה ע"פ אצטגניות לוקה משום לא תעוננו. **והב"י** (יו"ד קעט) כתב דאצטגניות הוה מן הנסים הנסתרים שהם בדרך תשמיש של עולם שכל התורה תלויה בהם. לפיכך אין שואלים בהם אלא מהלך בתמימות שנאמר תמים תהיה וכו'. ואם ראה בהם דבר שלא כרצונו עושה מצוה ומרבה בתפילה. אבל אם ראה באצטגנינות יום שאין טוב למלאכתו נשמר ממנו ואינו סומך על הנס, וכסבור אני שאסור לבוא נגד המזלות ולסמוך על הנס.

רפ) **שנאמר כי לא נחש ביעקב, והא בל' א' כתיב וכו'.** אבל בגמ' (סוטה לא.) אי' דאף היכא דכתיב למ"ד אל"ף משמע הכי ומשמע הכי[יד]. ותוס' (חולין סה.) תי' דדוקא היכא דאיכא הוכחה מגופא דקרא מתפרש 'לו', ואל"כ כתיב 'לא'.

רפא) **מפני שעשה אנגרייא בת"ח**[טו]. **השיטמ"ק** (בשם שיטה) פי' מלשון 'אין אגרא', שהטריחם בלא שכר.

רפב) **רא"ש ד"ה מפני.** אע"פ שעבירת עונש מפורשת, מ"מ עבירה זו הענישתו להיות נופל במה אדע. מבואר דמלחמת המלכים קדמה לברית בין הבתרים, וכפשטא דקרא. וכן בפשוטו משמע מהמ"ד בסוגיין דהעבירה היתה קודם גזירת ד' מאות שנה. אבל **תוס'** (ברכות ז:) כתבו דברית בין הבתרים היה קודם לכן, ואין מוקדם ומאוחר בתורה. דאברהם היה בן ע"ג במלחמת המלכים (כדמוכח בשבת י:), וכן בקרא דאחר הדברים האלו (טו א). ומבואר **בסדר עולם** דברית בין הבתרים היה בן ע'. וכתבו **האחרונים** (הג' בן אריה, שלמי נדרים) דהוה מדרשים חלוקים.

רפג) **בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו.** אבל **הרמב"ם** (ע"ז א ג) כתב בן מ' שנה הכיר את בוראו. **והראב"ד** השיג דיש אגדה בן ג' [וכוונתו לסוגיין]. **ובהג"מ** (וכן **ר"א מן ההר**) ציין דנח' בזה במדרש בראשית רבה האם בן מ"ח[טז] או בן ג'. **ור"א מן ההר** גרס בב"ר בן מ'. **והכס"מ** הביא בשם **הג"מ** (דפוס קושטא) דבגיל ג' התחיל לחשוב ולשוטט במחשבתו[יז] והכיר את בוראו, וכשהיה בן מ' השלים להכירו[יח].

דף לב:

רפד) **השטן בחשובניה שס"ד**[א]. **המהרש"א** (ח"א) העיר ד"ה' אינו מהשרש, והוה ה' הידיעה. ועי"ש מה שפי'.

רפה) **ובא אליה מלך גדול וסבב אותה זה יצה"ר**[ב], **ומצא בה איש מסכן וחכם זה יצר טוב**[ג], **ומלט את העיר בחכמתו זו תשובה ומעשים טובים. ובשיחות מוסר** (הגר"ח שמואלביץ צא וצו) הביא בשם אביו דבפסוק לא נתפרש במה מילט את העיר[ד], אלא דבחכמתו גילה שכל המצודות הגדולות הוה דמיונות בעלמא.

הדרן עלך פרק ד' נדרים

יד. וכדאי' בקרא (ישעיה סג ט) וכל צרתם לא צר. [אך בספרים שלנו בישעיה כתיב לא, וקרינן לו].

טו. ובגמ' (סוטה י.) אי' דאסא נענש על שעשה אנגריא בת"ח.

טז. שבן מ"ח התחיל ללמד תורה לאחרים [שהוא שנת דור הפלגה]. ובגמ' (ע"ז ט.) אי' דכשאברהם היה בן נ"ב לימד תורה לאחרים, דכתיב (בראשית יב ה) ואת הנפש שעשו בחרן, וגמירי דהיה בן נ"ב. [והוא שנת אלפיים לבריאת העולם, וב' אלפים תהו, ומתחיל משם ב' אלפים תורה].

יז. וכלשון הרמב"ם בתחילת ההלכה שם.

יח. **והמגדל עוז** כתב דתרוייהו איתנהו, וכתב דקיבל בזה סוד נעלם, אבל הרמב"ם פי' קרוב לדעת ההמון.

א. והעירו דנקטו כמנין ימות החמה, ולא ימות הלבנה, דזהו כח השטן.

ב. **ובמדרש קהלת** (שם) אי' ולמה קוראין אותו גדול, שהוא גדול מיצר טוב י"ג שנים. [ועד"ז בראש"ש בסמוך].

ג. **ובמדרש** (שם) פי' דיצר הטוב נקרא איש מסכן, דלית כל עמא שמעין ליה. וחכם, שכל מי ששומע לי נמלט מדינה של גיהנם.

ובמדרש (שם) פי' את המשך הפסוק 'ואדם לא זכר', אמר הקב"ה אתם לא זכרתם אותו, ואני אזכור אותו, שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל לו כו).

ד. אבל בגמ' דידן מבואר דמילט ע"י תשובה ומעשים טובים [וזה כוונת הפסוק 'בחכמתו']. אך י"ל דבא לפרש ע"פ פשטיה דקרא דמצודים וחרמים כפשוטו [ולא עוונות כסוגיין], א"כ האיך מהני חכמה להמלט. [וע"ע חזקוני דברים כב כה].

פרק אין בין המודר

א) **דריסת הרגל.** פ׳ **הר״ן** לעבור דרך חצירו[ה].

והמפרש הוסיף ולקצר דרכו. **והב״ח** (רכא) דייק דאל״כ מותר, ואף במודר הנאה דלא גרע מפורע חובו. אבל **השיטמ״ק** בשם **הרי״ץ** כתב דאפי׳ אינו מקצר דרכו אסור. וכ״כ **הש״ך וט״ז** (רכא א) דאסור דנהנה ממש בדריסת רגלו, ולא דמי לפורע חובו דהוה גרמא בעלמא. ודוקא במודר הימנו מאכל כתבו הראשונים בסמוך דמקצר דרכו לבית המשתה. [וכתב דדברי רש״י לאו דוקא]. [וע״ע לקמן לט.].

ויתור

ב) **ר׳ אליעזר היא**, אפי׳ ויתור אסור במודר הנאה.

הרא״ש **והר״ן** פי׳ דר״א קאי אחנוני שמוסיף דבר מועט (וכ״כ **רשב״ם** ב״ב נז:), ומיניה ילפי׳ דה״ה כל דבר שאין דרך להקפיד. **ובחי׳ ר״א מן ההר** כתב דאע״ג דמיחזי כמקח, כיון דאילו ל״ק ממנו לא היה נותנו לו אסור[ו].

ורש״י (מגילה ח.) כת׳ דויתור הוא דבר שהוא מוותר לכל א׳ ואינו מקפיד עליו[ז]. **והתוס׳ רי״ד** ביאר דסברת רבנן דאינו מחזיק לו טובה כיון דהיה עושה לכל אדם, וכל אדם עושה כן, ולא עשה עבור כבודו. וביאר דר״א אסר בכל הנאה שעשה מדעתו[ח].

ותוס׳ (ד״ה אפי׳) כת׳ דמסתבר דהמשנה (לע׳ לא.) דלוקח ביותר אתי לר״א. דאילו למ״ד ויתור מותר, אין איסור בכל מקח [דלא הוה דבר שרגילים לתת ע״ז שכר]. אבל **התורי״ד** כת׳ דהנאת מקח חשוב יותר מויתור, שהיה נותן שכר לסרסור למצוא קונה.

ג) **ר״ן ד״ה אפי׳ ויתור.** (המשך לג.) **פי׳** דלא מקרי הנאה, כיון דמידי דלא קפדי אינשי אין זה קרוי נהנה מחבירו. משמע דגדר ההיתר דלא נחשב הנאה כ״כ. **והטורי אבן** (מגילה ח.) הקשה דבשאר איסור הנאה אפי׳ ויתור אסור, דאסור לישב בצלו של ע״ז [כדאי׳ פסחים כו וע״ז מח:], ואף דלא הוה דבר שנותנים עליו שכר. אך **התוס׳ רי״ד** (ע״ז נ. מה״ק) הקשה כן, ותי׳ [ע״פ הירושלמי] דשאני ע״ז דחמיר[ט]. [אבל **האחרונים** הביאו דהגמ׳ (פסחים כו.) דנו אף לישב בצל ההיכל ושאר איסו״ה, לא ס״ל כירושלמי הנ״ל].

ורע״א (לקמן מה:) תי׳ דבסוגיין איירי כשאוסר הנאתו עליו [שלא יהנה מהאדם], ואמרי׳ דבמה שדרך לוותר לא מקרי *מהנה*. אבל כשאוסר *נכסיו*, הנכסים אסורים שיהנה מהם ככל איסור הנאה, ואף כשהולך בחצירו נהנה מהקרקע שהולך עליה. ולכו״ע אסור[י]. [ועפ״ז כתב **הקוב״ש** (ב״ב רנו) דנחשב דאינו נהנה מ׳המודר׳, ואף דנהנה ממונו].

והטור״א תי׳ דהטעם משום דמי שאסר הנאתו אין דעתו לאסור שימוש כזה [וע״ד הא דאמרי׳ לקמן לט.][יא].

ה. **והר״ן** (לג.) הביא בשם **הרמב״ן** (ב״ב נז:) דמעבר בעלמא בחצר נחשב ויתור. אבל **תוס׳** (כאן וב״ב נז:) כת׳ דאיירי בבקעה בימות החמה, ומש״ה לא קפדי והוה ויתור. אבל בחצר קפדי. [וע״ע רשב״א ופסקי הרא״ש, ויתבאר עוד לק׳ מה:].

ו. [וצ״ב דאילו טעם הס״ד דהו׳ חלק מהמקח, א״כ מה מהני הטעם דאילו ל״ק וכו׳]. עכ״פ משמע דסברת ויתור תלי׳ האם יתן אף לאחר.

ז. [ולכאורה כוונתו לאפוקי מה שמוותר רק לשותף, דכוונתו שיחזיק לו טובה, או יוותר כנגדו].

ח. אבל פורע חובו וכו׳ אף דהוה הנאה גדולה, עשה שלא מדעתו

ט. **דהירושלמי** (הו׳ בתוס׳ רי״ד ע״ז מח:) מיישבת דאסור לישב בצל ע״ז, ומותר לישב בצל קבר, וכן בצל היכל. דעבודה זרה חמיר.

י. וסיים דיסוד זה לא מצאתי. [ועפ״ז דן בדברי הר״ן ושא״ר שדנו בשותפין מדין ויתור, האם איירי במודר ממנו או מנכסיו, ע׳ לקמן].

יא. **והריטב״א** כתב דאין סבור שיהנה חבירו בכך, ולכאורה זהו כוונתו.

והביא עוד **דרשב"ם** (ב"ב נז:) כת' שהפקיר את החצר לכל בני החצר לעמוד בו. **והטור"א** הקשה דהגמ' מדמה לשאר ויתור. [**והרשב"ם** (שם בהמשך דבריו) כתב דר"א מחמיר, דאפי' דבר דאינו הנאה כ"כ אסור. וצ"ב]. ועוד הק' דל"ש הפקר כה"ג, דקי"ל דהפקר לעניים אינו הפקר. **והקוב"ש** (ב"ב רנו) הביא דה**אבנ"מ** (כח מט) כת' דהיכא שאינו מקפיד ונותן רשות, הוה מתורת מתנה, ולא מתורת הפקר. והקוב"ש הקשה דבסוג' מבואר דהותר במודר הנאה, ואמאי מהני.

לר"א דמחמיר – **הרמב"ן** (ב"ב קז. והו' ברשב"א לקמן מו:) כתב דאף למ"ד ויתור אסור היינו *מדרבנן*[יב]. אבל **הקר"א** כתב דמשמע מדברי **הרמב"ם** (ו ב) דהוה דאורייתא. והביא שה**רמב"ם** החמיר בספיקות [בסמוך] דסוס לרכוב וכו'[יג].

ד) **בא"ד תי' הרמב"ן דהעמדה דהתם היינו להתעכב, אבל הכא בדריסת הרגל בעלמא לעבור וכו'.** אבל **תוס'** (לב:, וב"ב נז:, וכן בפסקי הרא"ש כאן) **בשם ר"ת תי'** דבסוגיין איירי בבקעה דלא קפדי. [וע"ע לק' מה:].

ור"ת הוסיף דאי איירי בחצר, א"כ אף מודר ממנו מאכל אסור, דכיון דקפדי א"כ כיו"ב משכירין[יד]. אבל **הרשב"א** (וכן הרמב"ן ב"ב שם) חלק דאין רגילות להשכיר חצר לזה, ולא עדיף מסוס לרכוב עליה וכו' דאף דמשכירין סוס, כיון דאין משכירין לשימוש זה אין איסור בדבר[טו].

דף לג.

ה) **והא מן מאכל נדר. פ' הרא"ש** דמשמע דוקא אוכל נפש. **והשיטמ"ק** הביא בשם **הרי"ץ** דאפשר דקערות הוה בכל מאכל.

ו) **אימא שלא ילעום חטין. רע"א** (בשו"ע רכא א) הביא דמבואר דבקונם אסור שלא כדרך הנאתו, דלעיסת חטין הוה שלא כדרך הנאה [וכמ"ש **המג"א** תסו]. והקשה **דהמג"א** (שפו י) כתב דבכל קונם לא נתכוון אלא דרך הנאה[א]. **ובשיע' ר' שמואל** תי' דלענין האוסר הנאת מאכל, אף זה בכלל הדרך, והוה כאוסר להדיא הנאה ממאכליו. **ובשלמי נדרים** הביא בשם **הרי"ט אלגאזי** דכיון דלא משכחת לה אלא שלא כדרך הנאתו, הוה כמפרש, ובמפרש ודאי נאסר שלא כדרך.

ז) **אמר רבא באומר הנאה המביאה לידי מאכלך. הרא"ש** פי' דהוה תיקון מאכל, או דבר שיוכל לקנות בו מאכל.

וכ"ה המסקנא לפנינו. אבל **הרמב"ם** (בפיה"מ) וכן **הרע"ב** העתיקו אוקימתא דר"ל, מאכלך עלי. **והאחרונים** ציינו דכ"א בירושלמי. וע' חת"ס.

ח) **וטבעת ליראות בה. הרא"ש** פי' כדי שיכבדוהו, ועי"ז יוסיפו לו במנה. ויש בזה חידוש דאפי' שאינו מקבל הנאה מעצם החפץ, אלא תליא ברצון הנותן, אפ"ה נחשב מחמת הטבעת. ועוד יש בזה חידוש דאף דשימוש 'ליראות' אינו שימוש רגיל בגוף החפץ[ב].

ובפשוטו נקטו הראשונים דספק הגמ' האם נחשב שבא לו הנאת מאכל עי"ז. אבל **התוס' רי"ד** כתב דאנן סהדי שמרוויח בענינים האלו, וחשובה הנאתן אצלו הנאה מרובה. מי אמרי' בתר נהנה אזלי' והנאה שיש בה שכר היא ואסורה לו או דלמא בתר מהנה אזלי' והוא לא הי' מקבל עלי' שכר.

ט) **מקום שמשכירין כיו"ב. תוס'** (מגילה ח.) כתבו דמשכירין כיו"ב דוקא אם משכירין בפרוטה, דאותו פרוטה יכול ליקח בו אוכל. אבל כלי אוכל נפש אסור אפי' בכל שהוא.

יב. [וכ"כ **הר"ן** (לקמן מח:) דהוה חומרא, וכן **רשב"ם** ב"ב שם]. [וע"ע לקמן מח: בשייכות בין הסוגיה דהתם לגדר ויתור].

יג. והעירו דאף הרמב"ן משמע דהחמיר שם, ואף דס"ל דהוה דרבנן.

יד. [ויל"ד באופן שמקפידים, ולא יתן בלא סיבה. אבל אם מפציר בו יתן לו, אבל לא יקח ע"ז מעות. דלכאורה נחשב הנאה גמורה. אבל לא כיו"ב משכירין].

טו. **והרמב"ן** (שם) הביא **י"מ** דסוס וטבעת נותן לו ברשות, ולכן אינו מקפיד. אבל ליכנס שלא ברשות מקפיד, ונחשב כיו"ב משכירין.

א. [ומקורו מדברי **רש"י** (עירובין ל.) דבכר שאסרו עליו בקונם מהני להנחת עירוב, ועי"ש בראשונים].

ב. **והגמ'** (ב"מ צו.) מסתפקת האם שאלה ליראות בה מתחייב משום שואל, או דבעינן שיתהנה 'ממנו'. **ופרש"י** שיהנה מהבהמה עצמה.

והטור"א (שם) הקשה דשיעור קונמות בכל שהוא [כדאיתא בשבועות כב.]. וציין למש"כ **תוס'** (גיטין יב:) דאין דעת המקדיש על פחות מש"פ[ג], והקשה א"כ אף כלי אוכ"נ עצמו. והביא מדברי **הירושלמי** (הו' בר"ן לה.) דנסתפק האם מותר לחמם בו ידיו, ואף דודאי אין בהנאה זו שווה פרוטה.

והמאירי (כאן) כתב דהנאה שאסורה בכל שהוא [ולא נתבאר בדבריו האם קאי אף אמשכירין כיו"ב]. והמאירי הביא נידון האם בכל איסו"ה יש איסור בכל שהוא[ד]. אבל בשו"ת **רע"א** (קצ) כתב דשיעורו בפרוטה.

י) **ר"ן ד"ה מקום.** וזה משאילו בלא שכר, בדמי השכירות שמחל לו וכו'. **והשיטמ"ק** הביא בשם **שיטה והריטב"א** דאם נותן שכר יותר מעט מותר. [וכדאמרי' לעיל לא. דימכור ביותר]. אבל נסתפק במודר הימנו מאכל האם מותר בשכר. או דילמא כיון דאינו יוצא מרשותו אסור [והו' מח' **במאירי** וע"ע **בתוס' הרא"ש**]. וע"ע לקמן.

יא) **שם בדמי השכירות שמחל. המשנ"ל** (מלוה ה יד בסופו) הביא דמבואר דאם הלוה מודר הנאה, אסור למלוה למחול לו חובו. והביא כן מדברי **הר"ן** (לד.)[ה]. והקשה מ"ש מהא דמותר לפרוע לו חובו [לחנן, בסמוך], וכתב דהתם נהנה מהמלוה שמוחל לו [וע"פ משה"כ **תוס'** כתובות כנותן לאחר, ואחר נותן לו].

אבל **הרדב"ז** (א תקסז, הו' בבאה"ט רכא ה) כת' דמותר למחול חובו. וכחנן דפורע לו חובו. **והרש"ש** (לה:) כתב ליישב דכיון דנותן דבר לידו אסור דנחשב שמהנהו. ואף דאילו יתן לו שכרו נמצא שלא נהנה ממנו, אבל כשמוחל השכר נחשב שקיבל את עצם הפעולה[ו]. ואף דמחילת חוב שרי, היינו משום דלא קיבל כלום, אלא שמונע התביעה.

והרא"ם (בשיטמ"ק) הקשה דאמאי אסור משום שישאר אצלו הפרוטה, הא אף פורע חובו מרוויחו שאי"צ לפרוע. ותי' דהכא מיד צריך להוציא לשכור, ואילו בפורע חובו היה ממתין לו.

שוקל שקלו – מצוה קעביד

יב) **שוקל את שקלו. הר"ן** (ד"ה אלמא) כתב דהוה בכלל פורע חובו. אבל **הרא"ש** כתב דמצוה בעלמא קעביד, ואינו כפורע שאר חובותיו.

ובגמ' (כתובות קח.) איתא בשלמא שוקל שקלו *מצוה קעביד* דתנן תורמין מהאבוד ועל העתיד ליגבות וכו'. ולכן לא נחשב מהנהו [אף לולי הא דמותר לפרוע חובו]. **ופרש"י** דתורמין אף אילו לא גבאו לבסוף, ואפ"ה יש לו חלק בקרבנות ציבור. [וצ"ב דמ"מ מחויב לתת שקלו, ובמה עדיף מכל פורע חובו]. **ותוס'** (שם ד"ה ועל) חלקו דל"מ אא"כ נגבה לבסוף. ותוס' העמידו את המשנה באופן דנאבד שקלו, דלא מחייב באחריותו[ז].

והתוס' רי"ד (עה"ג שם, וכן כאן) כתב דלמסקנא המשנה קאי כחנן דפורע חובו, ה"ה שוקל את שקלו, כיון דהוה שלא מדעתו ואינו חייב לו. ולרווחא דמילתא נקטו הטעם דמצווה ותורמין על האבוד. וכ"כ **הרשב"א** (בע"ב). וסברת פורע חובו מהני אף דעי"ז יש לו חלק בקרבנות ציבור. **ותלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק כתובות, וכן בתוס' רי"ד ורשב"א) ביארו דאיהו עביד מצווה, וממילא נהנים[ח].

אבל **הר"ן** (כאן, ובע"ב) מבואר דאף למסקנא בעינן להא דתורם על העתיד ליגבות[ט], ואל"כ לא נחשב

ג. [ולכא' ל"ד לתוס' שם, דתוס' איירי לענין דבר מסויים דאינו ש"פ. אבל הכא דאוסר עצמו מכלי דשווה פרוטה, נאסר בשימוש קטן].

ד. [לכאורה כוונתו לדון מה נכלל באיסור גמור, אבל אסור בכל שהוא מדין חצי שיעור].

ה. [ועפ"ז דן האם נחשב רבית קצוצה כשפסק למחול חובו].

ו. וכן בסוגיין נחשב הנאה המביאה לידי מאכל, כיון דנהנה עכשיו מהחפץ, והנאה זו ראויה לבוא לידי הנאת מאכל.

ז. **והשיטמ"ק** בשם **הרא"ם** כתב דאף כשלא נאבד, פטור. כיון דהשתא מיהא מתכפר בקרבנות ציבור. [וצ"ב דמיתלא תאלי שיתן לבסוף].

ח. **ותוס'** (לק' לו:) כת' דמבואר (שם) דמותר לתרום משלו על של מודר הנאה [לצד דאי"צ דעת בעלים ושליחות], והק' א"כ אמאי בשוקל את שקלו בעינן לטעם דתורמין על האבוד, שהפריש ואבד. ונימא דמצווה קעביד אף בלא הפריש ונאבד. [דהא מבואר גבי תרומה דלא איכפ"ל דהפריש פירות במקומו, ופטר את הכרי שלו]. וצ"ע.

ט. **והר"ן** נקט כפ**רש"י** (שם) דאף מי שלא יתן לבסוף יש לו חלק בקרבנות.

פורע חובו. דכיון דע"י נתינתו יש לו זכות וחלק בקרבנות ציבור [ומקבל שבח] לא נחשב פורע חובו. ובעינן ב' טעמים, דבלאו הכי יש לו חלק, ופורע חובו. **והרש"ש** הק' דבגמ' כתובות מבואר דתורמין על האבוד לחוד מהני[י].

יג) **שם. ובגמ'** (כתובות הנ"ל) אי' הטעם דמצוה קעביד, **ופרש"י** כלומר דמצוה בעלמא עביד, ואינו מהנהו לזה[יא]. אבל **התוס' רי"ד** (שם עה"ג) כתב ואע"ג דנהנה, יכול לומר דאינו מתכוון להנאתו אלא לקיים המצוה[יב]. ובזה פי' הא דמחזיר אבידתו (וע' בע"ב).

והרשב"א (לד. ד"ה כללא) כתב [בתחילת דבריו] דבמקום מצווה הותר אף לקבל מידיו[יג]. וכן דעת **התוס' רי"ד ותלמידי רבינו יונה**, דמתעסק במצווה ואידך ממילא נהנה.

אבל **הר"ן** (לק' לט:) כתב דדוקא הנאה דממילא שריא במקום מצוה, דמצוה דנפשיה קעביד ואידך ממילא מתהני. אבל הנאה דבידים לא. היכא דיהיב ליה מידי אסור, כיון שהוא מהנהו ממש מיד ליד ולא גרמא היא. ועד"ז כת' **הריטב"א ונמוק"י.**

והר"ן הוכיח כן מהמשנה (לק' מג.) דמהלכין בדרך ואין לו מה יאכל, ולא הותר לתת לו משום מצווה. וכה"ק **הרשב"א.** ועוה"ק **הרשב"א** דאף דהמאכיל עסוק במצווה, הא המודר הנאה אינו עסוק במצווה, והמודר נהנה. **והרשב"א** חזר בו וכתב דטעמא לאו משום מצווה [דהא נדרים חלים ע"ד מצוה[יד]], אלא מסתמא לא אדריה ע"ד מצווה. [וכעין הא דאמרי' לקמן לט.]. [וע"ע לקמן לד.].

יד) **רא"ש ד"ה תיפול הנאה להקדש.** וצריך ליתנו להקדש, כיון דאסר הנאתו כהקדש, ולא מצי להוליכה לים המלח[טו], דלאו כ"כ להפסיד להקדש[טז]. ומבואר דקונם יש בו גדר הקדש [בדק הבית]. **והאחרונים** הביאו מדברי הרא"ש דאפי' קונם פרטי גדר האיסור משום [ממון] הקדש[יז]. וע"ע מש"כ בזה (לקמן לה.).

פורע חובו

טו) **אברוחי ארי בעלמא.** ובגמ' (ב"ק נח.) אי' דמבריח ארי מנכסי חבירו אי"צ לשלם מה שנהנה, דהציל מדעתו ולית ליה פסידא. אבל בהמה שנחבטה בפירות חבירו משלם מה שנהנה, דהוה שלא מדעתו ויש לו פסידא.

ותוס' (כאן וב"ק שם וב"מ לא: וכתובות קח.) דנו האם הלשונות פליגי[יח].

והשער"י (ג כה, וחי' ר' שמעון ב"ק יט ו) ביאר דהיכא דבלעדיו היה נפסד, ועכשיו הוא ברשותו מכחו ועי"ז נחשב משתרשי ליה.

טז) **אלמא אברוחי ארי בעלמא הוא ושרי וכו' זו דברי חנן וכו'. תוס'** (כתובות קח.) כת' דהוה גרמא בעלמא. ולא נחשב שנהנה בקבלת מעותיו, אלא דנהנה במה שנסתלק חובו. ותוס' הביאו דדמי להולך אצל חנוני הרגיל אצלו (לקמן מג.) ויתן משום

י. [אמנם לדעת רש"י שם קשה מסברא אמאי באמת מהני, הא חייב לשקול].

יא. [ויל"ד האם כוונתו מצד נותן ההנאה, או מצד המקבל].

יב. **והאחרונים** דנו לפרש דגדר איסור הנאה הוא משום דעושה פעולה להנותו [וכעין מש"כ בענין מצוות לאו ליהנות] אבל היכא דנהנה ממילא לא נחשב נהנה. [וצריך להגדיר החילוקים בזה].

יג. **והרשב"א** הוכיח כן מהא דמחזיר לו אבידתו, אף שההנאה באה מזה לזה ממש. כיון מתעסק בדנפשיה ונמצא זה נהנה ממילא. ולא חשבינן ליה כמתעסק בהנאתו של זה. ועוד דלא חשבינן ליה כמהנה, דכיון שיש מצוה בדבר יש הרבה אנשים שיחזירו, ואם לא יחזיר זה יבא אחר ויחזיר. [ונפק"מ דלטעם הב' במקום דליכא בני אדם יאסר].
והרשב"א הוסיף דכיון דהשבת אבידה ל"צ שליחות, אפי' כשזה אומר לו להחזיר או ללמדו לא אסרינן משום דשליחותיה קא עביד (כדלק' לה: ולו:), דדוקא בדבר שצריך שליחות אסרי' במקום מצווה. [ויתבאר עוד לק' שם].
והרשב"א כת' דמ"מ שלא במקום מצוה כל שליחות אסור, דהא מהנהו כשעושה או כשהולך בשליחותו.

יד. ונקט לשון המשנה (לעיל טז.). ויל"ד האם שייך למתני', או דנקט לישנא בעלמא.

טו. אבל **הר"ן** (לקמן לה.) כת' דמצי להוליך השכר לים המלח, ועי"ז לא יהנה.

טז. [וצ"ב דאילו מוליכה לים המלח שוב לא יהנה. ובמקום שאינו הנאה אינו עובר על הקונם, ואין שייכות להקדש].

יז. וכ"כ **הקובה"ע** (נה ט) דדעת הרא"ש דקונם פרטי יש קצת קנין ממון להקדש.

יח. ומה הדין היכא דהוה מדעתו ויש פסידא וכן להיפך.

מתנה, אע"ג דעל ידו מרוויח[יט]. וכתבו דלא דמי לעושה מלאכה עבורו, דהתם מדידיה לדידיה מתהני, אבל הכא הוה גרמא. [וכ"כ **הרשב"א** כאן]. [ומשמע דעיקר הטעם משום דהמלוה הוא הנותן]. אבל **תוס'** הביאו דעת **ר"ת** דהטעם משום דאינו ברי היזיקא וכו' [וע"פ הירושלמי, הו' בר"ן בע"ב].

והריטב"א (כתובות שם) ביאר דפורע חובו אין שבחו ניכר, שהרי הלוה עומד בנכסיו כמו עכשיו. ומה שגרם לו פטורא שבח שאינו ניכר הוא. והוסיף דאפשר דבלא"ה לא מטי ליה הזיקא, ואף למסקנת הירושלמי דאפי' בע"ח דוחק, מ"מ השבח אינו ניכר. [וכתב דזה כוונת רש"י אלא שקיצר].

ותוס' (ב"ק נח.) כת' דפורע חובו נחשב מבריח ארי, שהרי אינו מצילו מהפסד[כ]. דמה שהיה הלוה זקוק לפרעו אין זה 'הפסד' שהרי נתחייב לו, ואינו מצילו אלא מצער בעלמא. [וצ"ב דאדרבה עי"ז מרוויח לו מעות טפי, שהרי נתחייב לו]. א"נ כדמפרש טעמא בירושלמי (הו' בר"ן בע"ב) דלא הוה ברי היזיקא, דמפייס הוינא.

ותוס' (ע"ז יג. ד"ה יניח) כת' דמה שפוטר עצמו ממכס [ע"י ע"ז] לא נחשב נהנה מעבודת כוכבים, כיון שהמעות שלו.

[**והאחרונים** דנו בגדר שעבוד הגוף דחוב, האם אמרי' דהוה כאילו מעות חבירו אצלו, ממוני גבך, או דגדר החוב הוא רק שעבוד וחוב לפרוע[כא]. ויש שדנו דבמה שפורע חובו מזכהו, ומקבל זכות החוב חזרה, דמעכשיו אין לחבירו זכות על שלו. אך יל"ד דע"י הפרעון אינו 'מקנה' את השעבוד ללווה, אלא 'מבטל' מעליו זכותו של זה, ולא נחשב קבלת ממון[כב]].

יז) **[לעיל] פורע את חובו. האחרונים** חקרו בגדר הפרעון כשאדם אחר פורע חובו של חבירו, האיך נפרע החוב בממון שאינו שלו. ובפשוטו מבואר דפרעון חוב ל"צ מעות שלו, וכל שנתייחדו מעות אלו עבור חוב זה מהני פרעון.

והמשנ"ל (מלוה ה יד בסופו) כתב דהוה כאילו מחל המלוה את החוב. וכ"כ **בחי' ר' שמעון** (ב"מ טז) דלהחשב פרעון צריך שיבוא ממון הלווה, אבל כשאחר פורע מהני רק משום דעי"ז המלוה מוחל החוב.

אבל **החזו"א** (קלו לג.) הקשה דא"כ לא יהני פרעון ע"י אחר בע"כ דהמלוה[כג]. ועוד הביא **הקוב"ש** (קידושין לד בשם ר' שמעון, וכה"ק החזו"א) להקשות דבשוקל את שקלו לא שייך שהגזבר ימחל לו[כד].

והחזו"א כתב דנחשב פרעון מדין עבד כנעני (קידושין ז.) [דמשלם עבור חבירו מהני להחשב קנין כסף לקנות לעבד[כה], וה"נ נפרע החוב מחמתו][כו]. **והאחרונים** דנו הגדר בזה, דאי נחשב כאילו זכה במעות עבורו, א"כ יחשב קבלת ממון, ואסור במודר הנאה.

יט. והברכ"ש (כא ג) חקר האם גדר הפטור דלא חשיב הנאה כלל, או דאינו נהנה מחבירו אלא גרם הנאה. וע"ע מש"כ בתוס' (בע"ב) עפ"ז.

כ. ואף דמבואר (ב"ק שם) דהיכא דמצילו מהפסד ברור לא נחשב מבריח ארי.

כא. ואין זכות 'עצם החוב' היכא דאי"צ לפורעו. [ואפשר דנח' בזה הראשונים בגדר הלואה ע"מ שלא לפרוע. וע"ע בסמוך].

כב. וכעי"ז אי' (לק' לו:) דתורם משלו על של חבירו. ואף דטבל לא נחשב כולו שלו [וכדאי' קידו' נח ולק' פד: בגונב טבלו], וע"י שהפריש זה זכה במעות.

כג. [ויל"ע דנימא אה"נ. ומהיכן פשיטא ליה דמהני פרעון ע"י אחר בע"כ. ויל"ד באופן שהמלוה לא ידע דהפרעון הוה ע"י אחר].

כד. ויש ליישב כוונתם דעיקר פרעון הוה מימוש השעבוד מממון המלוה, וזה ל"ש ע"י ממון של אחר [בלא זכייה], אבל מ"מ כיון דהעמידו למלוה ממון אין לו יותר זכות תביעה. דמהתחייבות הלווה סגי להעמיד אפי' כסף של הפקר, וכמו דמהני העמדת פרעון [בע"כ] ואף כשלא זכה בו המלווה. ואף דליכא מימוש החוב, מ"מ נתבטל השעבוד, וכמו מחילה.

כה. ודלא **כגר"ח** (מלוה ה) שכת' דגדר עבד כנעני הוה מדין שליחות. וא"כ אסור במודר הנאה [וע"ד הא דאי' לק' לה: ולו:]. אך מדברי **הראשונים** (קידושין ג) מבואר דמהני עבד כנעני בנכרי, ודלא כגר"ח דל"מ דלאו בני שליחות. ולדעת הגר"ח יל"ד האם מהני עבד כנעני בע"כ, כשהעבד עומד לצווח. [וכן בפורע חובו צ"ע האם מהני בע"כ של לווה, כשעומד וצווח שאינו רוצה שיפרע החוב].

כו. והחזו"א (קמח כט) הביא מכאן דמהני פורע חובו, להחשב כאילו המתחייב פרע, וכתב דא"כ אף לענין פדיון הבן אין חילוק משל מי המעות, אם נתכוון לפרוע עבורו. והאריכו בזה **הפוסקים**, ע' פתח"ת (יו"ד שה טז) בשם **החת"ס** (יו"ד רצז).

יח) **שם. זו דברי חנן.** אבל דעת **בני כה"ג** במשנה (כתובות קז:) דההולך למדינת הים, ועמד א' ופרנס את אשתו, צריך לפרוע לו. דפורע חובו אינו מבריח ארי בעלמא, ומתחייב לשלם.

[ויש לדון ג' צדדים שנהנה בפרעון (ע' מה שהו' לעיל), א' דמעשה הפרעון יחשב שקיבל מעות. ב' משום שסילק עצם החוב. ג' בהא דלמחר אי"צ להחזיר חובו. ויל"ד משום איזה טעם חייבו חכמים].

והשער"י (ג כה ד"ה אמנם) דן האיך שייך שיחשב קבלת הנאה [האסור למודר הנאה] בלא מעשה דידיה[כז].

ומבואר דלדעת חכמים כמו שנתחייב לשלם, ה"נ אסור במודר הנאה. ובפשוטו הוה דימוי, דכיון דס"ל דנחשב קבלת ממון לענין להתחייב ממון, ה"נ נחשב קבלת הנאה במודר הנאה. ועצם הפרעון נחשב שמהנהו. אבל **במשנת ר"א** (שכנים ג ג) העלה צד דאסור במודר הנאה משום שהדין נותן שנתחייב לשלם לו, א"כ במה שפוטרו מלשלם הוה הנאה האסורה במודר הנאה[כח]. וכ"כ **הרשב"א** (כאן בסו"ד, ומשמע דבא לאפוקי מבני כה"ג) **דאי מתחייב, ולא שילם הוה כנותן מתנה ממש.** וכ"ה לשונות כמה **ראשונים** (שם).

והתוס' רי"ד (כתובות שם עה"ג) ביאר [סברת חנן] דכיון דפרע שלא מדעתו, ולא מצי מוציא ממנו ממון שרי. וכדאמרי' (לקמן לה:) מקריב קיני וכו' ומתירו לאכול בקדשים וכו' ואע"ג דממטיא ליה הנאה, כיון דשלא מדעתו עביד[כט] ולא מצי תבע ליה בדיני[ל].

דף לג:

יט) **רא"ש ד"ה הנן היא.** כיון דאילו פרעיה לשם הלואה לאו הלואה היא, כי פרעיה לשם מחילה[א] לאו מידי יהיב ליה. וכ"ה לשון **רש"י** (כתובות קח.). אבל לדעת רבנן כיון דפרעון לשם הלואה הוה הלואה, אף פרעון לשם מחילה נחשב שנותן לו מתנה. [משמע דגדר 'פרעון לשם מחילה' הוה גדר פרעון שונה, ואינו יכול לתבוע תמורה. ואפי' הכי אסור במודר הנאה לרבנן. דעצם הפרעון הוה הנאה, כיון דיש תורת פרעון לשם הלואה].

כ) **ע"מ שלא לפרוע. פרש"י** (כתובות קח., הו' בראב"ש, ועד"ז בר"ן) שלא לפרוע עד שירצה, לא יוכל הנושה ללחצו.

והרשב"א והר"ן כת' דאי בעי לא פרע. [משמע דאם אינו רוצה אינו חייב כלל לפרוע, אלא משום כיסופא[ב]]. אבל **הריטב"א** (כתובות שם) דייק מרש"י דיש חוב, אלא דאינו יכול לכופו. שקבע זמנו שלא לפרוע עד שירצה והנושה אינו לוחצו. [וכ"כ **הקוב"ש** (ב"ב תקז) דנחשב כחוב תוך זמנו]. ומידו [להו"א דהגמ' שם[ג]] כיון שא"י לכופו לא חשיב נהנה כלל.

והרמב"ם (שמיטה ט ט) פסק [ע"פ הירושלמי שביעית י א] דשביעית משמטת אף אם התנה שלא יתבענו[ד]. [ועדיף ממלוה תוך זמנו דאינו משמט]. **ומהר"י קורקוס** ביאר דאף דאינו חייב לתובעו, והחוב עומד עליו בכל עת וחייב בידי שמים[ה]. וגם אם יתפוס המלוה אין

כז. ועיי"ש דהאריך לדון האם הוה גדר חיוב 'יורד' או משום משתרשי. וכתב דחל איסור הנאה על השבח שנשתרש [הממון אצלו]. וביאר דקונם שאני מכל איסו"ה, דהוה איסור חפצא. וכל שימוש דע"י נתחלל ההקדש אסורה. ואילו שאר איסו"ה הוה איסור השתמשות.

כח. **והפור"י** הקשה נימא דמתני' אף לרבנן, ומותר לפרוע ע"ד לחזור ולגבות ממנו. [דכל האיסור במה שפוטרו ממה שנתחייב ליתן, א"כ היכא דנותן שכרו לפרוע חובו יהא מותר]. ואף דאסור להלואות למודר הנאה, דנחשב מהנהו (כדאי' קידושין ו: דמקדש בהנאת מלוה, דנחשב קבלת הנאה), הכא כיון דהוה ממילא מותר. [אך לבאורה כיון דמתחייב לשלם הוה משתרשי גמור והלואה בפנ"ע. וכן באופן שמתחייב שכר על השבת אבידה לבאורה צריך לשלם מיד].

כט. יל"ד האם מדעתו הוה שוב חיוב ממון, דהוה כנותן בשליחותו. או דהוה סברא באיסו"ה [וכ"מ סתימת לשונו].

ל. [משמע דהטעם דלא נחשב הנאה משום דלא מצי תבע בדינא. ולא דהוה סימן דאין זה קבלת הנאה].

א. ויש לדייק דפרעון 'לשם מחילה', הוה גדר שונה של פרעון. [וע"ד הא שביארו דהנותן מתנה אינו נחשב משתרשי להתחייב תמורה, כיון דעצם הנתינה מרצון הנותן, אין בזה בכלל גדר ממוני גבך (ע' הערות ח"א [הגרד"ל] לקצות [הודפס בקצות עם ב"ט] אות בז)].

ב. **והקצות** (קד ב) דכתב דכל דהמלוה אינו תובע את חובו אינו מחוייב לפרוע חובו [ובדין שיקדם שאר מלוה ע"פ, ואף שיצא נפסד], דאפי' נשבע לפרוע קי"ל (ס' עג **סמ"ע** יז ועי' ט"ז) דאינו חייב לפרוע בלא תביעה. וה**נתיבות** (שם א) חלק דודאי רחמנא חייביה לשלם אפי' המלוה שכח, אלא דלענין שבועה אמדינן לדעתיה.

ג. אבל מסקנת הגמ' (שם) דכיסופא מי לית ליה.

ד. **ובס' התרומות** (מה ח) סיים ולא בריר לן.

ה. **והרדב"ז** (שם) כתב דכל זמן שרואהו הרי הוא נגוש מעצמו.

מוציאין מידו. [**והקוב"ש** (ב"ב תקח) הקשה דא"כ אף במודר הנאה נימא דבקל יכול לתפוס, ואמאי לא נחשב שמהנהו במודר הנאה[ו]].

והרשב"א הביא **י"מ** דיהיב המדיר לבע"ח ע"מ שלא יחזור ויפרע ממנו. [ולפ"ז קאי בכל בע"ח[ז]]. והרשב"א חלק דכיון דמדינא חייב לשלם לפורע החוב, א"כ הוה כנותן לו מתנה, דהא אי בעי יהיב בתורת פרעון.

כא) **ר"ן ד"ה גזירה.** (ובכתובות קח.) מסקי' [דסברת ר' אושעיא] וכו' נהי דהנאה לית ליה, כיסופא מי ל"ל[ח]. **והשיטמ"ק** (שם) הביא **רש"י מה"ק** דהנאת כיסופא הוא דמהני ליה. אבל **הריטב"א** (שם) כתב דכיון דכסיף נחשב דמחוייב לפרוע, ועי"ז הפרעון מסלק מעליו. [ועי"ז יש חיוב ממון].

כב) **בא"ד והאי עמד א' וכו' כתב הרשב"א דוקא במפרש מחמת מזונות, שכל המפרנס סתם אין דעתו בתורת מתנה אלא הלואה וכו'.** שהזן את חבירו סתם יכול לחזור ולתובעו, ולומר שנתן לו בתורת הלואה. והמפרנס תובע מהאשה, והאשה תובעת מהבעל.

ומ"מ כתב **הרשב"א** (שו"ת מיוחסות יד, הו' בריב"ש תפא ובב"י אה"ע ע) דהאשה אינה חייבת לשלם כלום מנכסיה [אפי' יש לה נכסים תחת יד המלוה], דלוותה ע"ד ליפרע מנכסי הבעל. **והאבנ"מ** (ע ח) ביאר דשעבוד הגוף הוה על האשה, ושעבוד נכסים על הבעל. והוה כאילו קבעו דנכסי הבעל הוה אפותיקי, והתנה שלא יגבה מנכסיה כלל.

כג) **בא"ד וכמ"ש רש"י (כתובות קז:, ועד"ז יבמות פד.) גבי לוותה ואכלה וכו' דהיא נפרעת מבעלה, ובע"ח גובה ממנה[ט] וכו'.** [ומדברי רש"י משמע דכוונתו באופן שהלוה לה להדיא בתורת הלואה. והרשב"א הוסיף דאף בסתמא נחשב בתורת הלואה. והר"ן דחה דכיון דיל"פ כוונתו על דעת הבעל, מש"ה לא אמרי' דנתכוון כהלואה לאשה].

והר"ן (כתובות סג. בדה"ר) הביא בשם **הרא"ה** [אהא דלוותה ואכלה] דתקנו דהאשה יכולה ללוות, ועיקר החיוב על הבעל [וכדאשכחן דאלמנה הוה שליח למכור שדה לכתובתה]. ומיהו אף היא נשתעבדה היכא דליכא לבעל.

אבל **תוס'** (יבמות פה. ד"ה ולותה, וכן כתובות קז. ד"ה ואם) כתב בשם ר"ת דאשה שלוותה ואכלה [בלא שפסקו לה בי"ד מזונות] הבעל אי"צ לשלם, דמצי אמר היית דוחקת עצמה. אלא לוותה ואכלה איירי שהבי"ד פסקו לה מזונות[י].

כד) **בא"ד והביא ראיה,** דלא אמרי' במתנה קיהיב מיורד וכו' ירושלמי וכו'. **הקצות** (שסג ט) הק' **דהר"ן** (קידו' ג. בדה"ר, וכן הרשב"א שם) כת' דאם נתן כסף לאשה סתם, אמרי' דהוה מתנה, ואינו יכול לומר אח"כ דנתכוון לקידושין או פקדון. **והר"ן** הביא ראיה מ**הגמ'** (שבועות לד:) דאם עדים ראו שנתן לו מנה, והלה טוען אין שקלי ודידי שקלי נאמן. [והקצות דחה דהתם איירי שטוען שאמר לשם מתנה, ונאמן שאמר לו כן להדיא[יא]. אבל היכא דנתן לו סתמא י"ל דהוה הלואה[יב]].

ו. [וכמ"ש **הפוסקים** לענין כאשר זמם דנחשב נתחייב ממון במה שיכול לתפוס בקל].

ז. אלא דכיון דיהיב בתורת מתנה אין מחילת שכר, וע"ד מש"כ במשנת ר"א.

ח. פרש"י (שם קח:) דקא מיכסיף מן המלוה תמיד, הלכך לרבנן נמי הנאה היא, ומחילה מחיל גביה ואסיר. אלא חנן היא, ואפי' חוב העומד לפרוע לית ליה גביה מידי, ולאו מחילה היא. ואע"ג דסלקיה מפרעון ומכיסופא.

ט. קצת משמע דהאשה תובעת קודם מהבעל, וע"י שיש לה נכסים הבע"ח גובה ממנה. [הא לאו הכי האשה פגיעתה רעה, דאף אם יש לה נכסים א"א לגבות ממנה, שהרי משועבד לבעל].

אבל **רש"י** (כתובות קז:) כת' [אהך משנה] דאם הלוה את האשה מעות למזונותיה ע"מ שתשלם לו, הוא תובעה והיא תובעת הבעל וישלם. [ומבואר שהבע"ח תובעה, והיא תובעת מהבעל שתוכל לקיים החיוב שלה]. **והמרדכי** (כתובות תעא) כת' דהבע"ח תובע מהבעל משום שעבודא דר"נ.

י. [וצ"ב דאם היא לוותה לעצמה, אמאי לא תוכל לתבוע מזונות לשעבר, וכמ"ש רש"י. ומשמע דאין תקנת מזונות להשלים מה שהיה, אלא לתת לה לחיוב לעתיד. ודוקא לוותה ע"פ בי"ד נחשב דבזה מתקיים תקנת מזונות].

יא. וכן הוכיחו **האחרונים** דבגמ' שם איתא דאם אומר להד"מ אמרי' דהוחזק כפרן, ומתחייב. ומבואר דבעי 'דין טענה' דבמתנה. אבל בסתמא צריך להחזיר.

יב. **והקצות** ציין דהראשונים נחלקו עוד גבי נתן טס זהב,

[**והרמ"א** (חו"מ רמו יז) פסק דמי שמאכיל את חבירו בסתם, יכול לחזור ולתבוע שישלם. אבל **הרמ"א** (שסג י) פסק דאם אמר לו דור בחצירי אי"צ ליתן שכר. וע"ע רמ"א רסד ד].

כה) **בא"ד ואינם מחוורים וכו'**. הר"ן חלק דבאשתו סתמא אדעתא דבעל נחית, שכבר יודע דאין לאשה זו נכסים וכו' [וכ"כ **הר"ן** כתובות שם], ולא מסיק אדעתיה דתתחייב היא כדי שיוכל גבות ממנה. **והמחנ"א** (לרמב"ם אישות יב יט) תמה דאמאי לא מסיק שהיא תתחייב לו, כיון דיודע דיש שעבודא דר"נ [וכה"ק האבנ"מ שם].

כו) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה**. קי"ל אפי' בע"ח דוחק וכו', דהא שוקל שקלו ל"מ אמר ימחלו וכו'. ואפי' במלוה שיש עליו משכון[יג]. אבל **ר"ת** (בתוס' כתובות שם) פסק דפורע חובו לחנן מתחייב להחזיר [דהוה ברי היזיקא], אלא מתני' איירי במזונות אשה דאומר סבור שתצמצם[יד]. **ושא"ר** הביאו דבמסקנת הירושלמי אפי' דוחק ומשכון[טו].

ותוס' (ב"ק נח.) כת' דנראה דהטעם משום שיכול לומר לו הייתי מוצא הרבה בני אדם שהיו פורעין עבורי, שדרך אהובים שמרחמים על אהוביהם להציל מן הצער הזה, דהוה מעין אותו טעם. אבל **הריטב"א** ביאר דמסקנת הירושלמי דאף דהוה ברי הזיקא לא נחשב 'שבח', ומש"ה פטור.

מחזיר אבידתו

כז) **בשנכסי מחזיר אסורין וכו'**. דס"ד דהמאבד נהנה במה שהמחזיר מחזירו לו. **ורע"א** (רכא ג) הקשה דכיון אסר עצמו רק מ'נכסי' מחזיר, והכא מהנהו רק בחפץ זה, ושגופו טורח להחזיר אבידתו. ואינו נהנה מנכסיו.

ויש שדנו דכיון דאם יתחייב שכר תמורת הפעולה, רווח ממון זה יחשב 'ממונו'[טז], דכאילו קיבל שכר וחזר ונתן לו.

ובפשוטו צ"ל דאיירי שאסר הנאתו על בעל האבידה, ונהנה מגופו. וכן הביא **השו"ע** (רכא ד). **והחזו"א** (קלו לג: א) כתב לדחוק כן אף בלשון הגמ', דאיירי שאסר הנאתו, וקרי ליה 'נכסי מחזיר', כיון דעי"ז אסור ליתן נכסיו.

והט"ז (רכא טז) עמד בזה, וכתב ש"מ דמי שאסר 'הנאת ממוני עליך', אסור ליהנות אף מגופו. וכ"כ **החזו"א** (בתי' הב') דאפשר דבאוסר כל נכסיו אף גופו בכלל נכסיו [ודוקא בדבר מסויים דנו לאסור מתנה לד:].

והחזו"א הקשה דא"כ האיך הותר ליתן לו שכר, הרי אסור בכל נכסיו [**והר"ן** (לע' לא.) כתב דהיכא דאסור את גוף החפץ, ואף זביני על אפיה]. [וע' דעת רבותיו של הר"ן לד.]. ודן דאיירי שנתן שכר מנכסים שקנה אח"כ.

כח) **דכי מהדר ליה מידי דנפשיה קמהדר ליה**. [ובל"ב נח' בזה, ע' בסמוך]. **הרא"ש** כתב דמצוה בעלמא קעביד ולא מהני ליה מידי. וכן היא בגמ' (כתובות קח.) דהא דמחזיר אבידה משום דמצוה קעביד. **והשלמ"נ** ביאר דבעי ב' סברות, וכמ"ש **הריטב"א** דס"ד דיש כאן הנאה מקבלת החפץ, קמ"ל מידעם דנפשיה, ומשלו הוא נהנה. ואי משום דטרח משום מצוה דיליה והוה שליחא דרחמנא[יז]. אבל לענין קבלת גוף החפץ ל"מ סברת 'מצווה

וטוען לפרוע כתובה (כדאי' גיטין ב:). האם אמרי' דבסתמא הוה חלק מהגט.

יג. [**והאחרונים** דנו בגדר בע"ח קונה משכון, די"ל דהוה מקצת קנין, ואמאי לא יחשב קבלת ממון בסילוק קנין זה. ואכ"מ].

יד. ובפשוטו כיון דלאו ברי הזיקא, מש"ה פטור דהוה מבריח ארי [ופטור בתורת ודאי]. אבל **הסמ"ע** (קכח ב) כת' דשמא מפייס הוינא, והמוציא מחבירו עליו הראיה. [ואילו באמת לא היה יכול לפייסו מדינא חייב].

טו. **והשו"ע** (חו"מ קכח א) כתב הטעם דאף בע"ח דוחק טוען שהיה מפייס אותו. **והש"ך** (שם ג) הק' דבבע"ח דוחק ל"ש טעם זה, אלא קאי ארישא בבע"ח בעלמא.

טז. **והחזו"א** נסתפק האם [בסתמא] נאסר במה שקנה אח"כ, למש"כ הר"ן (לק' פד., הו' לעיל ל.).

יז. וכ"כ **הריטב"א** (כתובות קח.) דכיון דמדעם דבעל אבידה יהיב ליה לא מתהני מודר הנאה מדידיה. ואי משום דטרח בהדה כיון דמצוה דנפשיה עבד לא חשיבא הנאה למודר, הרי זה כאלו פייסו חבירו או שכרו שיחזיר אבדתו של זו שהוא מותר. אבל אסור הוא לתת לו ממון של צדקה כדמוכח בההיא דהיו באין בדרך (לקמן מג.) ולא אמרינן מצוה דנפשיה עביד כיון דממונא דידיה הוא דיהיב ליה. [וכמ"ש הר"ן לט:).

קעביד' כיון שמביא לו ממון ממש, וכ"כ **בר"ן** (לט:) דהיכא דיהיב ליה מידי אסור, שמהנהו מיד ליד, ולא הותר אלא גרמא.

אבל דעת **תלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק שם, הו' לעיל) דמהני סברת מצווה אף כשנותן לו ממון ממש. דכיון דחובה עליו לקיימה לא ניחוש להנאת האחר, דכי קא מתהני אידך ממצוה קא מתהני. וביארו דלא הותר לתת לו צדקה, דיכול לתת לאחרים. אבל להחזיר אבידה א"א לקיים מצוה זו לאחר.

והרשב"א כת' דמצווה מהני רק משום ע"ד כן לא אסרו (וע"ע לד.).

כט) **שם. והרמב"ם** (בפיה"מ) כתב דמצוות דהתורה מכריחתו עליו[יח]. אבל **הרשב"א** כתב דמשנתינו אף בזקן ואינו לפי כבודו, דאינו חייב לקיים המצווה, מ"מ כשמקיים נחשב שמצווה בעלמא קעביד.

פרוטה דרב יוסף

ל) **דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף. הר"ן** (ד"ה דקא) פי' דכי מהדר ליה מיפטר מלמיתב, דהעוסק במצווה פטור מהמצוה. ונחשב שנהנה מהחפץ, שמקבל רווח זה דאי"צ ליתן פרוטה לעני.

ותוס' (ב"מ כט., ב"ק נו: וכ"מ) כת' דדוקא בשעה שטורח בהתעסקות האבידה נחשב עוסק במצווה, ופטור מליתן פרוטה לעני. אבל בשעה שהאבידה מונח בביתו ואינו טורח בה, פשיטא דאינו פוטר[יט].

ותוס' (שבועות מד: ד"ה רב) הקשו דהאיך הותר לתקוע בשופר של איסו"ה, וכן לטבול במעין [למ"ד דמצוות לאו ליהנות], ואמאי לא אמרי' דנהנה פרוטה דר"י. ותי' דשאני הכא דכל פעם דמתעסק בה לשוטחה ולהצניע, אבל התם יכול לכוון לתקוע בשעה שלא יבא עני.

וכן **תוס'** (ב"מ כט. הנ"ל) נקטו בשעה שמתעסק באבידה, שיש שיהוי זמן[כ]. אבל **הפוסקים** (נתיבות עב ז, ע' קצות עב לד) דייקו **דבשו"ת הרשב"א** (ג נב, הו' בש"ך חו"מ עב י) נקט בשעה שמגביה את האבידה שייך פרוטה דרב יוסף, אף דהוה רגע א'. ועד"ז דנו המלוה על המשכון, בשעת הלואה דהוה זמן מועט[כא].

לא) **שם. ותוס'** (ד"ה דמהני) הקשו דאינו נהנה מגוף האבידה, אלא שמסלק מעליו חוב ממון, ולדעת חנן מותר לפרוע חובו. ותי' דלעיל התירו כשאחר פורע את חובו ומסלקו מעליו, אבל הכא כשהוא בעצמו נטלו הוה כמבריח הארי מעל עצמו. ולא הותר לו ליטול הדבר שנאסר עליו לפרוע חובו.

והבית מאיר כת' דלולי דברידהם היה אפ"ל דיש איסור בעצם השימוש, דאסור ליטול מקל איסו"ה להבריח מנכסיו[כב]. [ולכאורה אפ"ל דזהו כוונת התוס', אבל הבית מאיר למד דסברת התוס' דכיון דהוא נטלו, עי"ז נחשב פריעת חוב בשליחותו, ורק בפורע ממילא לא נחשב נהנה].

לב) **פרוטה דר"י לא שכיחא**[כג]. **הר"ן** (ד"ה פרוטה) פי' הילכך לא הוה בכלל איסו"ה, ומיהו כיון

יח. ובהג' יעב"ץ דן למ"ד דאוסר להחזיר [משום פרוטה דרב יוסף] וכי יניח אבידתו של חבירו [ואינו רשאי להתעלם]. ודוחק שיניחנו והולך לו. וכתב דאי איכא אחרים, קורא להם להחזיר או מודיע לבעל האבידה [ובסוגיין איירי אף בכה"ג ולמ"ד מחזיר משום מצווה, ואף היכא דאפשר ע"י אחרים]. וכתב דנראה דהיכא דאינו מוצא מי שישיב, שמין כמה מרוויח מפוטרה דר"י [וע' תוס'], ותיפול הנאה זו להקדש ויחזירנו.

ועוד כת' דאפשר דהיכא דמצווה להחזיר מדאורייתא ליכא טצדקי ליפטר ממצות התורה, אלא איירי באופן שמחזיר לפנים משורת הדין. ואפ"ה יש פרוטה דר"י דיש מצווה לפנים משורת הדין, ולא יהא אלא מצוות צדקה וגמילות חסד. [ואף מצווה שהוא רשות יש פטור מדרב יוסף, ודלא כנתיבות].

יט. שהרי אדם לבוש ציצית או שיש לו תפילין בראשו, וכי יפטר מכל המצוות. [ואכמ"ל].

כ. ועד"ז דן רע"א (כאן וב"ק שם) דהיכא שמכיר את בעל האבידה, וא"כ לא צריך לטפל זמן ארוך, וליכא פרוטה דרב יוסף. אך הק' דבסוגיין איירי שהוא יודע שהאבידה של המודר, וכיון דמכיר את בעל האבידה יחזיר לו מיד, ואפ"ה מבואר דיש הנאת פרוטה דר"י.

כא. ובשו"ת הר"ן (יט) כת' דהשואל ספר, יש למשאיל הנאה מפרוטה דרב יוסף, ומש"ה אינו מתחייב באונסין כשואל, אלא כש"ש. אבל **הריטב"א** (ב"מ פב.) כת' דכיון דנתן מדעתו ל"ש.

כב. והברכ"ש (כא ג) ביאר דהבי"מ נקט דפורע חוב נחשב נהנה, אבל לא מחבירו. ואילו לתוס' הוה רק גרם הנאה.

כג. ומותר להחזיר אבידה. **והט"ז** (שם) הביא עוד דמבואר (לקמן מג.) דמותר למודר להלוות, ואף דלענין ש"ש נחשב פרוטה דרב יוסף [כדאמרי' (שו"ע עב ב) לענין מלוה על המשכון].

דאפשר דאתי הוה בכלל ש"ש. וכוונת הגמ' דאף דלדעת רב יוסף דהוה ש"ש, אפ"ה אין איסור במודר הנאה. וכ"כ **תוס'** (שבועות מד. ד"ה שומר) **הביאו בשם ר"ח** להוכיח מכאן דכו"ע אית להו דרב יוסף דהוה ש"ש, אלא דפליגי אי שכיח או לא.

ותוס' (שבועות שם, וכן ב"מ כט. וב"ק נו:) חלקו דודאי כו"ע אית להו העוסק במצווה [ויש הנאה פרוטה דרב יוסף], אלא דרבה ס"ל דהנאה פורתא כזו ל"מ להחשב ש"ש. ולפ"ז כוונת הגמ' דרבה פליג ארב יוסף [אף בדיני שמירה] דהך הנאה לא שכיח[כד].

ומשמע בר"ן דמחמת הספק נחשב הנאה מועטת, ולא נאסר במודר הנאה. **והאחרונים**[כה] ביארו דאף אם יבוא עני אח"כ לא איכפת לן שנהנה ממילא [ונחשבה מבריח ארי], דכל האיסור בסוגיין במה שלוקח את החפץ ע"ד כן, ונחשב שמשתמש בו לזה [ע"פ מש"כ בתוס']. אבל **הריטב"א** כתב דלאו משום הנאה זו הוא מחזיר, אלא לקיים מצותו. ואף דעי"ז הו' ש"ש כיון דיש לו הנאה משום צד, אבל כיון דמצווה להשיב, משום מילתא דלא שכיחא ליכא למיפטר[כו].

והט"ז (חו"מ עב ב ד"ה נשאלתי, וכן הנתיבות עב ח) הקשה דאדרבה מודר הנאה חמיר, דויתור אסור במודר הנאה, ולא יחשב ש"ש, וכמ"ש **הש"ך** (שג א) דש"ש בעי פרוטה. [**והט"ז** כתב דמ"מ ש"מ דהקילו טפי במודר הנאה[כז]]. **והנתיבות** תי' דהצלת נזק נחשב ש"ש, אבל לענין מודר הנאה אין איסור אא"כ נוסף לו פרוטה[כח]. [ולפ"ז פליגי בסברת התוס' האם נחשב שימוש בחפץ או רק הצלת נזק]. **והאבה"א** (גו"א יג י) כת' דלענין ש"ש תלי במה שיש עכשיו זכות בחפץ לענין פרוטה.

דף לד.

לג) **בשלמא וכו'.** פ' **הרא"ש** (הודפס לג:) כששניהם מודרין זמ"ז, דהמחזיר אינו יכול לקבל השכר. ובעל אבידה אסור לעכבו. (וכ"כ **רש"י** כתובות קח.). אבל **הרשב"א** הקשה דלא משמע במשנה דשניהם מודרין, ולכן פי' דגברא יקרנא דאינו רוצה לקבל הנאה. [וכמ"ש **הר"ן**].

לד) **היינו דקתני יפול להקדש. החזו"א** (לג: ב) הק' [למש"כ הרא"ש דשניהם אסורין], האיך הותר כשמצוותו לתת להקדש, הרי נותן מחמתו. ועי"ז יחשב שנתן לו מעות[א]. וכתב דאפשר דאין איסור בקבלת השכר, אלא ד'גוף החפץ' אסור עליו, ולכן לא איכפת לן מחמתו נתן להקדש.

לה) **ר"ן ד"ה תנן.** ל"ל דתיפול הנאה להקדש, יעכבנו בעל האבידה לעצמו וכו'. **ובחי' בית מאיר** כתב וכ"ת דהמחזיר אינו רוצה להשיב בחינם, ואינו מחזיר אא"כ ישלם שכר להקדש. א"כ אף להקדש אסור לתת שכר, דהוה כאילו קבל השכר ויהיב להקדש.

לו) **בא"ד ולי נראה וכו' מותר ליטול ממנו שכר וכו' זבינא דרמיא על אפיה וכו' דאיירי בבטל מסלע וכו'.** [ומבואר בר"ן דאף שכירות פועל מותר בכה"ג, וע' לקמן לו: דנח' בזה הראשונים]. **והאור גדול** (במשניות) הקשה אי אסור בנכסיו, אסור בכל שכר אף ברמיה על אפיה [וכמ"ש הר"ן (לעיל לא.) דהתם איירי דוקא שאסר הנאתו]. וכתב דצ"ל דאיירי שאסרו להנות ממנו, ולא אסר נכסיו. [וכה"ק החזו"א, הו' לעיל].

כד. **והקצות** (עב לד) כתב דאף למ"ד דאינו ש"ש, מ"מ יש לו הנאה שאינו ש"פ, ועי"ז שואל לא יחשב ש"ש [וכמ"ש בשו"ת הר"ן במשאיל ספר]. והקצות הק' עפ"ז דכל לווה [אילו לא זכה במעות, ע' קידושין מז:] יחשב ש"ש, דמהני למלוה פרוטה דרב יוסף.

כה. **הגר"ש איגר** (הו' בחי' רע"א השלם). וכן משמע **בקצות** (עב לד). אבל השואל בשו"ת הגר"ש איגר דן האם כה"ג יצטרך לתת פרוטה לעני, או לתת פרוטה להקדש שלא יהנה. [והגר"ש איגר הק' דאי יש בזה עצה, א"כ אף לרב יוסף יוכל להחזיר לכתחילה ע"ד כן].

כו. [משמע דאילו הוה דבר רשות צריך להחמיר משום חשש מילתא דלא שכיחא. וצ"ע].

כז. ועפ"ז למד דזבינא מציעא נחשב הנאה לחייבו כש"ש. [וע"ע מש"כ **הנתיבות** שם בזה].

כח. [ואפשר דהטעם בזה, דפורע חובו מדעתו נחשב שמתייחס עליו תוספת ממון זה, מדין יורד או נהנה או משתרשי. ולכן נחשב ש"ש. ולפ"ז במודר הנאה בע"כ לא יהני].

א. דהא האומר תן להקדש מנה ואקדש אני לך מהני.

לז) **רא"ש ד"ה אחדא.** דאי בשכר פשיטא. [אבל דעת **התוס' רי"ד** דאף בשכר אסור, ע' לקמן לו:]. **הרש"ש** הק' מאי פשיטותא, הא זבני מיצעא אסור, וכ"ש אבידה דילמא ליכא אחר ונמצא נהנה. [ואפשר דזביני מיצעא נחשב הנאה במה שבחר להתעסק עם זה. אבל הכא הוה בע"כ, מחמת המצווה].

לח) **איכא דמתני וכו' ח"א וכו' אבל נכסי מחזיר אסורים וכו' משום דקא מהני ליה וכו'.** משמע דנחשב שקיבל עכשיו חפץ זה מחמתו. והאחרונים (ברכ"ש כב) ביארו דנחשב שמשביח את עצם החפץ[ב].

ואידך מ"ד ס"ל דמידי דנפשיה מהדר ליה. [ואילו לל"ק כו"ע ס"ל דהוה מידי דנפשיה, ולא נחשב הנאה. וכן פסקו הראשונים].

והנמוק"י ביאר דאע"פ שהיה טועה בדרך, ונפקא קצת מרשותו, לא יצאה מחזקתו ומדין ממונו[ג]. [וכשחוזר לרשותו לא נחשב קבלת ממון[ד]].

והאחרונים הק' דמ"מ נימא דמצווה קעביד. ובשלמא לדעת **הר"ן** (לט: ועוד ראשונים) ל"מ סברת מצווה קעביד להתיר כשמקבל ממון מדידיה. אבל קשה לדעת **הראשונים** (תלמידי ר' יונה כתובות שם, הו' לעיל) דס"ל דמצווה קעביד מהני אף כשנותן לו מעות משלו [לולי הא דאפשר באחר[ה]]. וצ"ל דמ"ד בל"ב פליג בזה, וס"ל דאף מצווה קעביד אסור.

והרשב"א (בתחילת דבריו) כתב דלל"ב הוה כאילו נתן לו מעות ממש [משא"כ פורע חובו דהוה רק גרמא]. ושוב כתב דאם יש מצווה בדבר, אמרי' חשבינן ליה מתעסק בדנפשיה ואיהו נהנה ממילא, אע"ג דמגיע לו ממנו. ועוד דכיון דדבר מצווה הרבה בני אדם יחזירו. [ולכאורה כוונתו לבאר במה פליג ל"ק אל"ב].

ובחי' ר"א מן ההר כתב הילכך [דקי"ל דמותר] מי שנדר מחבירו אינו אסור אלא בממונו, אבל מותר לעשות הנאה מאיליו בגופו, במקום שאין נוטלין עליו שכר. וסיים ובמקום מצווה חייבין. [ומבואר דנח' ב' הלשונות בסברא זו דהנאה דממילא, ולא רק במקום מצווה].

והרשב"א (במסקנתו) כתב דהטעם דהותר מצווה הוה משום דלא אדריה ע"ד מצווה.

והרשב"א ביאר דלהך לישנא דאסר (בסוגיין) הוא משום דאף אחר גמר מצותו יהנה מחמת החזרה, שאבידתו מוחזרת אצלו, משא"כ במבקר חולה שאין הנאתו נמשכת אחר גמר מצותו[ו]. וכתב דמ"ד דמותר להשיב אבידה הוא משום דאח"כ נהנה בשלו, אבל בצדקה כו"ע מודו דאסור, משום שנהנה בממון אח"כ.

וביאר דהיינו טעמא דצריך לתת את השכר להקדש, שלא יהנה אחרי שנגמר המצווה.

דף לד:

מקדיש ככר של הפקר

לט) **היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זו הקדש וכו'. הר"ן והרא"ש** ביארו דמהני משום קנין ד' אמות [ע' בסמוך]. אבל כמה **ראשונים** נקטו דמבואר דיכול להקדיש ככר של הפקר. **והתוס' רי"ד** ביאר דחל הקדש אע"ג דלא הגביה, כיון דלא מיחסר אלא הגבהה בלחוד לא יקרא מקדיש דבר שאינו שלו, דכשאמר תהא הקדש הוה כאילו

ב. והר"ן ביאר דעדיף מפורע חובו, דהכא דהא קא ממטי ליה בידיה, ואל"כ אפשר דפסיד ממנו לגמרי.
יל"פ דהך מ"ד ס"ל דדבר האבוד 'אינו ברשותו', וכשמחזירו לרשותו הוה הנאה, שנותן לו ממון שיהא ברשותו ובשליטתו. ועוד שעי"ז יוכל להנות מממון זה, דעד עכשיו לא היה יכול להנות [אלא לאחר זמן רב שימצאנו בעצמו]. והר"ן הוסיף סברא דאפשר שהיה נפסד.

ג. דכיון שהיה שלו קודם לא נחשב 'הנאה' במה שנותן לו אפשרות להנות ממנו.

ד. דאין שינוי בחפץ מצד עצמו, אלא מצד השתייכותו לבעלים.
ואידך לישנא פליג דאזלי' בתר הבעלים. [לפ"ז יש חילוק בין ב' הלשונות בגדרי חו"מ, ועיקר המח' אינו בגדרי מודר הנאה. וע"ע שיעורי רב"ב].

ה. ולכאורה השבת אבידה איירי דאי אפשר ע"י אחר. ע"ע בסמוך בשם הרשב"א.

ו. והסברא דלא אדריה מדבר מצווה שייך דוקא בשעת מצווה ממש.

הגביה ונתנה לחבירו, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דהפקר הוה כשלו שיכול להחזיק בה. וכן **הרש"ש** (ב"מ מט:) הביא מכאן דיכול להקדיש דבר אף שאינו שלו, כיון דאינו של חבירו [וסגי דהוה ברשותו, שלא יחשב כאוסר דבר שאינו שלו][א].

אבל **השיטמ"ק** (כאן) חלק דדרשי' כי יקדיש את ביתו, מה ביתו שלו [וכן **הרש"ש** (כאן) חזר בו[ב]]. וכן הביאו **האחרונים** דבגמ' (חולין קלט.) אי' דלא משכחת לה שילוח הקן בהקדש בלא שיהא מזומן, דאי חזא קן בעלמא וקדשיה מי קדוש איש כי יקדיש את ביתו[ג].

והרא"ש (ד"ה להורישה) הביא בשם **הרא"מ** בשם **ר"י** דכיון דאין אדם סמוך לה אלא הוא, כיון שהוא בידו חל ההקדש. וכ"כ **תוס'** [בחד תי'] כיון דבידו לזכות בו חשיב דבר שבא לעולם. וע"ד הא דאי' (קידושין סב.) דיכול להקנות דבר שלא בא לעולם היכא דהוה בידו.

והבית הלוי (ב מט) **וקה"י** (כג) הביאו מדברי הרא"ם דמהני 'בידו' בדבר שלא בא לעולם, אף בדבר שאינו שלו כלל. וכת' דבזה פליג הר"ן [והרשב"א] והעמידו תוך ד' אמות, דס"ל דדוקא בדבר שהוא שלו מהני בידו [לסלק החסרון דהשתא לא מצי עבד], אבל ל"מ בדבר שאינו שלו כלל[ד]. [וע' מש"כ בזה לעיל ל.]. והקה"י דחה דהר"ן העמיד באופן זה שהוא אינו גזבר.

והרא"ש (ד"ה נטלה) ביאר דאינו יכול לחזור בו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. **והשיטמ"ק** ביאר דאע"ג דהקדישו לאחר ל', ועדיין לא חל[ה]. מ"מ אסור לחזור בו, וכדאמרי' (לעיל ל.). ומבואר בדברי השיטמ"ק [והרא"ש] דחל לאחר שיבוא לידו, והא דנטלו לאוכלו מעל משום שחל ההקדש מיד כשנכנס לידו [דאינו יכול לחזור בו[ו]], ומעל מיד[ז].

אבל **הקצות** (רד ג) הביא מדברי הרא"ם דיכול להקדיש דבר הפקר, וחל ההקדש בעודו הפקר. כיון דבידו לזכות בו[ח]. [ועפ"ז ביאר הא דמכירי כהונה יכולים להפריש תרו"מ, אף בלא קנין (כדאי' ב"מ מט:). דכיון דאסור לנותן לחזור בו נחשב שבידו לזכות בו]. **ורע"א** (ב"מ מט.) תמה דהרא"ם קאי שאמר שמקדיש לכשיבוא לרשותו, אבל קודם שבא לרשותו לא חל ההקדש כלל.

מ) **שם. הר"ן** (ד"ה אמר) **והרא"ש** העמידו דהוה תוך ד' אמות, וד' אמות קונות לו[ט]. והקנה להקדש ע"י קנין ד' אמות. **והר"ן** ביאר דהוה כמגביה מציאה להקדש. **והרש"ש** (וכן ציין **בגהש"ס** ב"מ ח.,

---

א. והביא דה**ירושלמי** (תרומות א א ג. בדה"ס) מסתפקת המפקיר כריו ואח"כ הפריש תרומה האם חל. [**והרידב"ז** ביאר הספק אם עיקר הקפדה הוא משום שאינו שלו, או דעיקר הקפדה הוא משום של חבירו. ונפק"מ אם לא הוי לא שלו ולא של חבירו].

ב. והרש"ש הביא דבירושלמ (פאה ד ב) אי' [דחוץ מד' אמות] וכי מקדיש אדם דבר שאינו שלו.

ג. אבל **החת"ס** חילק דקדושת מזבח שאני. [וצ"ע דהגמ' שם מביאה פסוק דמקדיש ביתו, דהוה קדושת דמים].

ד. ועד"ז ביארו **האחרונים** דברי הגמ' (קידו' סב:) דבשפחה ל"מ שבידו לשחררה, דמעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת. והוה כמו דבר שאינו בעולם כלל. ול"מ הא דהוה בידו.

ה. וביאר דלכן העמידו בסוגיין באופן זה, דהמקדיש סבור שיכול לחזור בו, ולכן מעל.

ו. וחל ההקדש משום אמירתו לגבוה. והעירו **דהרא"ש** (לעיל כט:) ביאר דהא דאינו יכול לחזור בו משום דחייב לקיים דבריו, משום מוצא שפתיך תשמור. ובפשוטו הוה חיוב בעלמא להקדיש, אבל לא יחול הקדש ומעילה עד שיקדיש להדיא.

ז. ואף דאין כאן 'לקיחה' מרשות גבוה [שלא היתה של הקדש קודם].

ח. **והקצות** (ריב ד) כת' דמ"מ אם לא זכה בו לבסוף לא חל ההקדש, אלא שאם זכה בו לבסוף חל הקדש למפרע.

ט. וכ"מ **בירושלמי** (פאה ד ב) דמהני תוך ד' אמות, דהירושלמי מביאה מהפסוק (דברי הימים א כב יד) דדוד אמר והנה בעניי הכינותי לבית ה' זהב וכו'. והירושלמי מק' דאי הוה תוך ד' אמותיו, א"כ היה עשיר [והאיך אמר בעניי], ואי חוץ מד' אמותיו, ויש אדם מקדיש דבר שאינו שלו. [ומבואר דתוך ד' אמות מצי מקדיש. אך יש לדחות דכוונת הירושלמי שזכה בהם, ואח"כ הקדיש, ומש"ה נקרא עשיר. ואילו בסוגיין הר"ן פי' דמזכה להקדש בלא שזכה לעצמו. א"כ לכאורה לא יחשב עשיר. ויש שפי' דכ"ה מסקנת הירושלמי].

והירושלמי (בתי' הא') תי' במקדיש ראשון ראשון. ובפשוטו משמע דקאי תוך ד' אמות והקדישו, וכיון דהקדיש ראשון ראשון לא נחשב עשיר. [ואילו לס"ד הכל היה תוך ד' אמותיו בבת א']. **ובהג' מרדכי** (ב"מ תמה) הביא מסקנת הירושלמי שהיה מגביה ראשון ראשון, ומדין מגביה מציאה לחבירו. [משמע דס"ד דקנה בקנין ד' אמות והקדיש משלו, והתי' דמהני מדין מגביה לחבירו. וע' בסמוך].

וכה"ק השיטמ"ק) **העירו דתוס'** (ב"מ י. ד"ה איתיביה) כת' דרבא ס"ל דל"ק חבירו. [אבל **רא"ש** (ד"ה להורישו) מבואר דסוגיין קאי אף למ"ד מגביה מציאה ל"ק].

ובחי' בית מאיר ציין דמבואר דמהני קנין ד' אמות לקנות עבור אדם אחר, ולא מצאנו כן[יא]. ועוד העירו דמבואר דמתחייב מעילה ע"י קנין ד' אמות. וע"י קנין דרבנן חל הקדש מדאורייתא[יב].

והקצות (ר א) הביא מדברי הר"ן (כאן) דקנין חצר קונה להקדש, ועי"ז יש בזה מעילה. ודלא כמ"ש **הרמב"ן** (ב"ב עט) דאין מעילה אלא בקדושת פה, ולא במה שנקנה בחצר הקדש. אבל לדעת **רשב"ם ותוס'** (שם) חצר הקדש ל"ק משום דאין להקדש יד. והכא חצר ההדיוט מהני לקנות להקדש. **והאחרונים** (או"ש מעילה ה ו, קה"י ב"ב לו) **תי'** דלדעת הרמב"ן הכא חל מכח המקדיש, שזכה לצורך הקדש. [**וע"פ** דעת **ר"ת** בתוס' (ב"מ י.)[יג] דהגביה מציאה לחבירו, לענין תחומין הוה כרגלי הממלא. וה"נ נחשב ההקדש מחמתו[יד]].

מא) **ר"ן ד"ה אמר רבא.** דכיון דמקמי הקדש שלו היתה וכו' הו"ל כגזבר של הקדש[טו] וכו' דמעיקרא נמי ברשותו וכו'. **הר"ן** חידש דמי שהוא גזבר ל"ש מעילה של הוצאה מרשות הקדש, דמה לי בחצירו ומה לי בידו, דלא נפיק מרשותה. וליכא שינוי רשות[טז]. [**והאחרונים** ביארו ע"פ מש"כ האחרונים דיד שומר כיד בעה"ב, ולא נחשב מעשה גניבה[יז]]. **והרש"ש** כתב דלא ידע מנלן.

אבל דעת **תוס'** (ב"מ צו: ד"ה אמר, קידו' נה., ב"ק כ:) דכוונת הגמ' גבי גזבר, דלא נתכוון[יח] להוציא מרשות שהוא[יט]. ובפשוטו משמע דלא תליא דוקא בגזבר[כ]. **וע"ע תוס'** (ב"מ צט. ומנחות קא.) [**וע' רע"א** פסחים מערכה ה[כא]].

ועוד נתחדש בר"ן דע"י שהיה בעלים על החפץ נחשב גזבר, ולא משום שהוא המקדיש[כב].

מב) **להורישה לבניו מעל לפי טובת הנאה. פי' הר"ן** דלא נתכוון לזכות בה. ואפי' הכי נתחדש דיש

[וי"ג בקו' הירושלמי אי בנתונין בידו הוה עשיר, ותי' דקיימין תוך ד' אמות, במקדיש ראשון ראשון. **והתרי"ד** לירושלמי ביאר דמסקנת הירושלמי דמהני ד' אמותיו לזכות להקדש, וכמ"ש הר"ן בסוגיין דעי"ז לא נחשב 'גזבר' כיון דלא הקדיש משלו, ומש"ה לא נחשב עשיר].

י. ולפ"ז צ"ל דהכא הקדיש אחרי שבא לידו.

יא. וכ"כ **המחנ"א** (קנין חצר טז), אך הביא דב**מרדכי** (ב"מ תמה) משמע דל"מ קנין ד' אמות עבור חבירו. [והמרדכי פי' עד"ז דברי הירושלמי (הנ"ל), אבל האחרונים דנו דלכאורה מבואר בירושלמי להיפך].

ודעת **התוס' רי"ד** (גיטין יג.) דל"מ קנין חצר לקנות עבור אחר [וכ"ש קנין ד' אמות]. [אבל דעת שא"ר דמהני חצר עבור חבירו, וע"פ הסוגיה ב"ב פה. עי"ש].

יב. **והרמב"ן** (גיטין עח.) נקט דקנין ד' אמות ל"מ מדאורייתא, והא דמהני קנין ד' אמות בגט הוה משום דאפקעינהו לקידושין. [וע' **אבנ"מ** ל ה]. והר"ן (שם מ: בדה"ר) כת' דחכמים תקנו שד' אמותיו יחשב כחצירו, ועי"ז קונה מדאורייתא.

יג. אבל בדברי הר"ן (ע' בסמוך) מבואר דהמגביה לא נחשב מקדיש, ומש"ה אין לו דין גזבר. כיון דלא היה שלו קודם שהקדיש.

יד. לדעת רב ששת, דהא דחבירו קנה הוה מטעם מיגו דזכי לנפשיה, ואי המגביה היה זוכה לנפשיה הוי כרגליו, השתא נמי לא עדיף מיניה. **והאו"ש** ביאר דהוה כבעלים במה שבידו לזכות לצורך עצמו, ועי"ז זוכה גם לאחרים.

ועד"ז כת' **הקוב"ש** (ב"ב רצז) דהמגביה מציאה לחבירו מהני משום אפוכי מטראתא למה לי, כיון דיכול לזכות ואח"כ להקנות, חזינן כאילו זכה והקנה מיד. ומש"ה דחשיבא כקדושת פה, כיון דחזינן כאילו המגביה זכה וחזר והקדיש.

טו. **והר"ן** הוסיף דלאחר הקדש נמי ברשותו עומדת, ולכאורה כוונתו דהמקדיש לא הוה גזבר לעולם, אלא כל זמן שעדיין עומדת ברשותו ולא מסרו לגזבר אחר.

טז. **והריטב"א** (ב"מ צט:) כת' דהיכא דקיימא מעיקרא ברשותו, וידו כיד הקדש, כל היכא דאיתא ברשות הקדש קיימא כדמעיקרא.

יז. [וכמ"ש **התרוה"כ** (רצב) דמש"ה איצטריך לחדש פרשת שליחות יד. [וע"ע קה"י ב"מ מ].

יח. **ותוס'** (קידושין נה.) הביאו דאף בדיני הממון יש חילוק בין סבור שהוא שלו [דחייב רק משום נהנה] לסבור שהוא של אחר [דמתחייב בכולו]. ומבואר דהוה סברא בגדרי הממון [ולא הילכתא בפרשת מעילה].

יט. **ותוס'** (ב"מ צט. ד"ה וחבירו) חידש עוד דהא דהמבקע בקרדום הקדש מעל בכולו הוא משום דשואל שלא מדעת גזלן, והוה מעשה גזילה על כולו. משא"כ גזבר, דאינו מתכוון להוציא מרשות שהוא. [וגדרי שואל שלא מדעת גזלן קובעים דנחשב שיש כאן שינוי רשות. ומבואר דהך סברא הוה סברא בעצם, ולא תליא במה שכוונתו להוציא].

כ. אבל **המשנ"ל** (מעילה ו ד ד"ה והנה דברי) דן דבעינן תרוייהו, שיהא גזבר, ושלא יתכוון להוציא מרשות שהוא בו.

כא. **ורע"א** דייק מדברי **התוס'** (מעילה כ. וכא.) כדברי הר"ן.

כב. אבל **התוס' רי"ד** כתב דלא נעשה גזבר [שלא יתחייב בהגבהה לחוד אלא במעשה] עד שיגביהנו לשמור להקדש.

מעילה במה שלקחו עבור בניו [ולכאורה הוה מעילה של הנאה, דלא הוציאה מרשות כלל]. ולפ"ז לא יצא לחולין אלא הנאה זה של הנאת נתינה, והכבר לא יצא מהקדש. אבל בכל נותן לחבירו מועל לפי כולה[כג]. [אבל **בר"א"ש** משמע דלא חל הקדש אלא חלק זה].

אבל **תוס'** (ב"מ צט. ד"ה וחבירו) **כת'** (דהיה נראה לר"י) [דהמשאיל קרדום הקדש] שכל הקרדום יצא לחולין, וחבירו מותר לבקע בו לכתחילה, אף שהוא מועל רק כפי הטובת הנאה שנתכוון לתת לחבירו. ובמסקנא תוס' הביאו בשם **ר"י** שאינו יוצא לחולין אלא אותו זמן של שאלה ולא יותר, אבל בנותן לחבירו לעולם [וכסוגיין] מועל לפי כולו.

מג) **רא"ש ד"ה להורישה.** למ"ד המגביה מציאה ל"ק, ולמ"ד קנה הכא ל"ק משום דאיסורא לא ניחא ליה לקנות[כד] [כדאמרי' לה.].

תוס' (ד"ה היתה) העמידו בקונמות, והקשו אמאי לא איירי בהקדש ממש [וע"ע בשיטמ"ק]. ותי' דבקונמות יש אסו"ה בכל שהוא, אבל הקדש בעי פרוטה. ובפשוטו משמע דיש מעילה בקונמות בכל שהוא, ואי"צ פרוטה. **והאחרונים** תמהו דבגמ' שבועות כב. מפורש דאף דעובר בלא יחל בכל שהוא, אבל אין בזה חיוב מעילה. אבל **הקר"א** הביא מדברי התוס' דמעילה לאו דוקא, אלא איסור [וע' לעיל לג. דקונמות בכ"ש]. והקשה דאף הקדש יש איסור בפחות מש"פ.

מד) **בעא מיניה וכו' ככרי עליך ונתנה לו במתנה**[כה].

הקר"א הקש' דפשיטא דאסור לזכות בו, דעצם זכייתו נהנה ממנו. ותי' דאיירי כשאסר רק הנאת אכילה, והנידון האם מותר לאכול אחרי שכבר זכה בו. אבל **השער"י** (ג כה) ביאר דספק הגמ' בגדר ההנאה בקבלת מתנה, האם נהנה בשעת קבלה או דתכלית הנאתו שנתרבה ממונו הוה אח"כ, והכבר כבר אינו של נותן[כו].

מה) **לאפוקי דאי גנבה וכו'. הרא"ש** נקט דהיכא דגנבה, אי הוה קודם יאוש נחשב עדיין ברשותו. ולאחר יאוש תלי בנידון נתנו במתנה. [ועי"ש כמה אופנים לפרש דברי הגמ']. והרא"ש הביא בשם **היראים** דהיכא דגנבה כבר יצאת מרשותו, והרי לא נתנו לו במתנה[כז].

ובחי' ר"א מן ההר כת' דאף ע"י יאוש אסור, דאתי ליה מכחו. והביא בשם **רש"י** דאפי' נגנב אסור כיון שיצאה מרשותו שלא מדעתו, הוה כעודה ברשותו דמי ואסור.

מו) **דאי אזמניה עלה. פי' הר"ן** דההיא שעתא נמי הוה כברו. **ורע"א** הק' דסוף סוף כשאוכלו זכה בו והוה שלו. ורע"א נקט דאורח זכה במנה שלו. אבל **המשנ"ל** (שכירות יב יג) הביא בשם **המהרי"ט** (א קנ) דאורחים לא זכו עד שיכניסו לפיהם[כח]. **והמשנ"ל** הביא **מרבינו יונה** (ברכות מב: בדה"ר) דאורחין יכולים לתת זל"ז דמאחר שהזמינם אינו מקפיד [וזוכה במה שנוטל].

והרמ"א (אה"ע כח יז) הביא בשם **הריא"ז** (בשלט"ג קידושין כב: בדה"ר) דאורח שקידש במנתו מקודשת. אבל **הרשב"א** (ב"מ פח.) כתב דאורח לא נחשב 'לקוח' ליפטר ממעשר [ולכן הוצרכו לתקן דמאי]. וע"ע **קה"י** (ב"מ מח)[כט].

אבל **הרא"ש** כתב (בשם ר' יונה) שמיד שהזמינו נהנה במה שמכבדו וכו' [לפני שזכה בכבר[ל]]. **ורע"א**

כג. ובשיטמ"ק בשם **רא"ם** כתב דנתכוון לזכות בו רק כשיעור טובת הנאה, ממילא זכה הקדש רק בשיעור טובת הנאה.

כד. ו**בשיטמ"ק** כתב דאינו דאינו זכות.

כה. ויל"ד האם ה"ה במכרו לו [ולפ"ז ניחא קושיית הקר"א, בזבינא דרמי על אפיה, או מכרו ביותר]. או דמכרו לו פשיטא דכיון דאין הנאה מחמתו [בנתינתו], לא נכלל באיסורו.

כו. ומשמע בזה דספק הגמ' בגדר ההנאה, אבל בראשונים משמע דהספק באומדנו.

כז. [שהרי המודר לקח לבד]. וכ"נ דכוונתו, דהוה כמו ניתנו לו ע"י אחר. [וספק הגמ' דוקא היכא שנתנו לו הוא, ומחמת הנותן].

כח. ויל"ד דעכ"פ כשהכניסו בפיהם זכו [ולא רק בשינוי], א"כ י"ל דלא אסר את הכבר לענין זה. [ויל"ד דעכ"פ היה דעתו לאסור את זה].

כט. **והקוב"ש** (פסחים קלא) כתב דנח' בזה רש"י ותוס' (פסחים לגבי איסור אכילת חמץ של גוי בפסח. וב**שפ"א** (סוכה לה) דן להלכה האם בעינן להקנות את המצה לאורחים, כדי שיהא 'לכם'. ע"ע ריטב"א (סוכה לה.).

ל. והיינו טובת הנאה [ודלא כמ"ש הקר"א דאסר על עצמו רק אכילה].

הקשה דאסר עליו רק הנאת הכבר, והנאה זו [שמכבדו] הוה מהנותן ולא מהכבר. ולא נאסר להנות מהנותן.

והרא"מ (בשיטמ"ק) כת' דאיירי שהזמינו עליו ואח"כ אסרו, דכיון שהזמינו עליו אינו שלו לאוסרו.

דף לה.

מז) **איתיביה א"ל השאילני פרתך. רע"א** (בגהש"ס)

הקשה דסברת רבא היתה גבי כבר, דע"כ דעתו לאסור אף כשיצא מרשותו, דאל"כ לאפוקי מאי. א"כ קאי דוקא בכבר דאין הנאה מצויה בעודה ברשותו[א], וא"כ מה הביאו מהך ברייתא דפרה. די"ל שאסרו לאחר שיצא מרשותו. וצ"ע[ב]. **והפור"י** תי' דהגמ' (לעיל) דוחה לאפוקי דאי אזמניה עליה, ונדחית סברת 'לאפוקי מאי', ולמסקנא סברת רבא בכל דבר, דכברי משמע אף כשנתן לו במתנה.

מח) **א"ר אשי, דיקא נמי דקתני שניתנה וכו'. הר"ן**

והרא"ש פי' דקיבלו שכך נקרא[ג]. אבל **הרש"ש** כתב דמוכח מגוף הלשון [וגרס שנתנו, ולא שנתנה], דשנתָנוּ הוה לשון יחיד, ואמאי שייר אינך [והו"ל לומר שנתנם]. וע"כ דהוה שנִיתנו [לשון רבים].

מעילה בקונמות

מט) **מה הקדש יש בו מעילה, אף קונמות יש בהן מעילה. האחרונים** (חזו"א, וע' חי' ר' שמואל טו שהאריך) דנו האם הגדר דילפי' דחל דין הקדש על קונמות, או דנאסר פרשת מעילה אף בגדרי פרשת נדרים. ודנו דבפשוטו תליא במח' **הרא"ש** והר"ן (ע' בסמוך) דדעת **הרא"ש** קונמות שייכי להקדש [כעין ממון הקדש]. אבל **בר"ן** (ד"ה למעול) מבואר דס"ל דהמעילה הוה מחמת גדרי האיסור קונם, ולא דבר נוסף [דבזה הקשה על הרמב"ם].

והאחרונים דנו האם שייך מעילה בקונמות אף במחובר[ד], דה**אחיעזר** (ב יח ב) הביא בשם **רא"ב קמאי** דבקונמות אף במחובר שייך מעילה[ה], כיון דהתפיס בדבר תלוש שיש בו מעילה[ו]. וה**אחיעזר** חלק דאף בנדר כשנהנה ממחובר נתמעט ממעילה, אלא עובר משום לאו דבל יחל[ז].

וה**אחיעזר** (ב נ ג) העיר האיך שייך מעילה בקונמות, דהא כל מעילה הוא משום דיש לו שימוש ממון להקדש [למזבח או לבדה"ב], אבל קונמות אין בו שווי ממון לשום דבר. ותי' דבקונם סיבת קדושתו אינו מחמת הדין ממון, ולכן אף יתבטל שווי דידיה, לא פקע איסורו.

והאחרונים הביאו דיש חילוק בגדר מעילה בין קדושת דמים לקדושת הגוף [וכמ"ש הנתיבות כח ב, ויסודו בדברי תוס' כריתות יג:] דמעילה בקדושת דמים שייכא לגזל הקדש, משא"כ קדושת הגוף. אבל קונם כללי יש לו פדיון והוה קדושת דמים. וע"ע קובה"ע נד.

ספיקות המשנ"ל – **המשנ"ל** (מעילה ד ט) נסתפק מי שהזיד בקונמות, האם עובר באיסור מעילה מלבד איסור בל יחל. **ובחי' ר' שמואל** העמיד דהמשנ"ל נקט דהדין מעילה בקונמות הוא דין נוסף מלבד עצם האיסור נדר [ודלא כר"ן הנ"ל].

והמשנ"ל נסתפק האם אף באיסור אכילה יש מעילה, או רק באיסור הנאה. והביא **דברמב"ן** (שבועות כב.) מבואר דאף באיסור אכילה יש מעילה. **והקר"א** ו**או"ש** הביאו **דבירושלמי** [ע' בסמוך] מבואר דיש מעילה אף באיסור אכילה.

ועוד נסתפק המשנ"ל באוסר פירות חבירו עליו האם יש מעילה. *ועוד* נסתפק האם יש מעילה באוסר הנאתו על חבירו, או דוקא כשאוסר דבר מסויים.

א. ואף דמשכח"ל לחמם בו ידו (וכדאי' בר"ן בסמוך), מ"מ עיקר ההנאה לאכילה.

ב. [וע"ע לקמן מז. דרע"א הקשה (בסוגיה שם) עד"ז].

ג. ועד"ז כת' **תוס'** (כתובות ב:), **והגהש"ס** ציין לר"ן כאן.

ד. **והחזו"א** כת' [דאף לרא"ש] משמע דלאו הקדש ממש הוא, אלא איסור הנדר לענין מעילה כאיסור הקדש. אלא די"ל דלא חמיר מהקדש.

ה. והביאו דכ"מ ב**אבנ"מ** (קעד א) דנקט דיש מעילה בקונמות באדם. אולם **רע"א** (במשניות ספ"י) כתב דאדם כמחובר ואין מעילה בקונמות. וכ"כ **הבית יעקב** (כתובות עא.).

ו. וע"ד הא דאי' (ע' זבחים מט.) דהעושה תמורה בבעל מום, דהוה טפל חמור מן העיקר דחל על בעל מום.

ז. **ובחי' הגר"ש** (טו ח) הביא לדון באסר חפץ בקונם [פרטי], ואח"כ הקדישו, האם מתחייב פעמיים במעילה [והביא דכ"כ ס' **מעשה חושב** (לשעה"מ ג י)]. ועוד דן האם מצטרף חצי פרוטה דמעילה דקונמות למעילה דקדשים.

והחזו"א הביא דבדברי הרא"ש (בסוגיין) מבואר דאף במשנה שייך מעילה, ואף דאוסר דבר שאינו מסויים[ח].

ועוד נסתפק המשנ"ל האם יש מעילה בלא התפסה, כשאוסר דבר בלשון איסור. דאפשר דדוקא מתפיס עשאו כהקדש. *וכתב* דתליא אם הוה יד, או דהוה גזיה"כ דיכול לאסור אף בלא התפסה[ט]. [והביאו מזה דגדר נדר בהתפסה הוה גדר שונה מאיסור בעלמא]. ועד"ז נסתפק **המנח"ח** (קכז יד) האם יש מעילה כשהתפיס בשלמים, דהסברא נותנת דלא עדיף מעיקר הדבר שהתפיס בו. [ומעין סברא זו כתבו **תוס'** (שבועות כב. ד"ה אבל) דהקשו דבקונמות חייב בכ"ש, והאיך חמיר מהקדש [דבעי פרוטה], ואיסור קונם הוא משום דהוה כהקדש[י]].

והמרכבת המשנה (מעילה ד י) דייק מלשון הרמב"ם דדוקא באוסר בלשון קונם והקדש יש מעילה, אבל בלשון *איסור* לחוד לא. וכ"כ **בשו"ת רדב"ז** (ג תר)[יא]. וכ"כ **המאירי** (כח., וכאן) דלא שייך מעילה אלא כשנדר בלשון הקדש או קרבן[יב]. [**והקה"י** (כה) הביא מדבריהם דהדין מעילה בקונמות הוא קדושה נוספת מלבד עצם האיסור נדר].

ג) **ר"ן ד"ה תפול הנאה להקדש.** הול"ל יוליך הנאה ים המלח. [והא דנקט הקדש לישנא בעלמא נקט]. **והאמרי בינה** (נדרים ט בסו"ד) הקשה דכיון דאסור רק לאדם א' היה הדין נותן לתת לצדקה וכדו' [וכמ"ש **המהרש"ל** במי שאביו אסר עליו[יג], ע' לקמן מז.] שיהנו בזה אחרים, ואמאי לים המלח[יד].

אבל **הרא"ש** (ד"ה למימרא כהקדש, וכן במשנה לג.) כתב דדוקא להקדש צריך ליתן שכר, דכל הנאה הבאה לו ממנו הוא כהקדש. **והקובה"ע** (נד יג) הביא מדבריו דקונם [אפי' פרטי] נחשב ממון הקדש.

והאחרונים (חי' ר' שמואל טו) חקרו המועל בקונמות [כללי או פרטי] למי הדין תשלומי מעילה[טו]. ומדברי **הרא"ש** מבואר דהוה כהקדש לענין מעילה, והמעילה תיפול לבדק הבית. אבל לדעת **הר"ן** לכאורה ל"ש דין מעילתו להקדש, **והחזו"א** (וכ"כ ר' שמואל בשם הזכר יצחק ב מב) כתב דמסתבר דהתשלום אסור באיסור קונם[טז]. [אך בקונם פרטי צ"ב למי ישלם]. אבל **האבי עזרי** (א יח) כת' דאף לר"ן אם מעל דינו להקדש, אלא דהכא ע"י שזורק לים המלח מתברר שלא מעל, וא"כ אין שייכות להקדש בזה [וצ"ב סברת הרא"ש]. **והחת"ס** דן האם בשבועה יפול לים המלח [דבשבועה ל"ש קדושה ומעילה[יז]].

והריטב"א כתב דה**רמב"ן** השמיט את כל הסוגי', דאין נפק"מ בזה"ז. **והאחרונים** העירו דיש נפק"מ לשלם תשלומי מעילה[יח].

פדיון בקונם

נא) **קונם ככר זו הקדש, מעל לפיכך יש לה פדיון.** פי' **הר"ן** כיון דמיתסר אכו"ע כהקדש מיתפס

ח. אבל **החזו"א** כתב דמסתבר דקונם עיני בשינה ל"ש מעילה [דל"ש שיחול קדושת הקדש על הנאה מהעניים]. **והקוב"ש** (ב יח) כתב דזריקת צרור ל"ש מעילה [הו' בסוף העמ']].

ט. **והאור גדול** (במשניות כאן) דייק מדברי **הרמב"ם** (מכירה כב טו) דאף בלא התפסה איכא מעילה בקונמות.

י. **ובחי' ר' שמואל** כתב דלפ"ז היה מסתבר דל"ש להתפיס לאסור בהנאה ע"י איסור אכילה, אבל הביא דמבואר בראשונים (יד:) דמהני.

יא. **והאמר"ב** דייק כן מלשון **רש"י** (יבמות פח.) הו' בסמוך.

יב. אבל אם נדר בלשון קונם שהוא מיוחד בלשון נדר הואיל ולא אסרה אלא לעצמו או לאחר ולא לכל העולם, אין כאן מעילה כלל שהנדר זדונו במלקות ושגגתו בלא כלום. [וצ"ב האם כוונתו דיש מעילה בקונם כללי בכל לשון].

יג. **יש"ש** (ב"ק י ס) הו' **בש"ך** (רכג ד).

יד. **והמחנ"א** (זכיה ד) כתב דמי שיש אצלו מעות האסורין עליו יתנם לצדקה. אבל **הנתיבות** (ערה) חלק דנהנה במה שהעני מחזיק לו טובה, ועוד נפטר מלתת פרוטה שלו לצדקה.

טו. [**ובחי' ר' שמואל** העלה צד דמתחייב רק קרבן מעילה, ואין דין תשלום. אבל בפשוטו ל"ש קרבן מעילה בלא שישלם מעילתו].

טז. **ובחי' ר' שמואל** תמה מה שייך תשלומים לקונם, ואיזו רשות לתשלומין זה. וע"י איזה מעשה חל עליו שם קונם. וכת' דיתכן דממילא ע"י הפרשתו לתשלומין יש עליו דין הקונם והקדושה שהיה מקדם.

יז. או דכיון דקרא עליו שם שמים, ההנאה לגבוה [וצ"ב].

יח. **והאבי עזרי** תי' דכיון דהקרבן ותשלום מעכבין זה את זה, ולכן בזה"ז אין דין תשלום.

פדיונו. וכ"כ **תוס'** (כאן ותוס' הרא"ש כאן ותוס' יבמות פח. ושבועות כב:) דהרישא בקונם כללי דמהני פדיון[יט]. אבל **הריב"מ** (בתוס' הנ"ל) נקט דהרישא קאי בהקדש ממש[כ], ומשמע דל"מ פדיון בקונמות כלל [והקשה מהגמ' יבמות פח.[כא]].

ובגמ' (יבמות פח.) איתא אי קסבר יש מעילה בקונמות וקדושת דמים נחתא עליידו, בידו לפדותו. [**ופרש"י** דקדשי בדק הבית הם מדאמר קונם זה עלי]. ואי קסבר אין מעילה בקונמות *ואיסורא בעלמא*. **ופרש"י** קסבר דקונם לשון נדר.

אבל **רש"י** (שבועות כב.) כתב טעם מ"ד אין מעילה בקונמות דלא קרי' מקדשי ד'[כב], שהרי חולין אצל כל אדם. וביאר הטעם דמ"ד דיש פדיון, דקונם לשון הקדש. אבל מ"ד אין פדיון, הוא משום דאין פדיון באיסורין.

ועד"ז כתב **הר"י מגאש** (שם) [דאין פדיון בקונם פרטי] לפי שהפדיון אינו אלא בדבר שהוא גופו הקדש, אבל שאין גופו הקדש אלא שהוא אוסר על אדם אחד כקדש הו"ל איסור בעלמא על אותו אדם. והאיסור אין לו פדיון.

נב) **שם. פדיון. והאחרונים** דנו מה שייך פדיון בקונמות, הא סיבת האיסור משום הנדר, ואינו מחמת הדין ממון שבו[כג]. ואף אם יש דין ממון בקונמות, הוה תולדה מדיני האיסור (וכ"כ האחיעזר ב נ ד, וקובה"ע נד יג). ועוד בגדרי הממון [בפשוטו] אף קונם כללי עדיין שייך לבעליו[כד], ואף דאסור לכל העולם [אלא דתליא האם יש בעלות באיסור הנאה, וע' לקמן מז.].

והקובה"ע (נד טו) דן די"ל דגדר הפדיון הוה על עצם הקדושה, וכמו פדיון פטר חמור. [ובעלות החפץ לא תלי בפדיון]. אבל **בחי' ר' שמואל** הביא דמבואר (לעיל ל.) דמהני אף פדאם אחרים, וע"י פדיון יוצאת החפץ לרשות אחרים. [ולשון **המאירי** (לעיל כח.) דע"י פדיון לגזבר יוצאת].

והנתיבות (קיז ב) כתב דלמש"כ המשנ"ל (הנ"ל) דאין מעילה בקונם בלא התפסה, ה"נ לא יהני פדיון.

תוס' (מנחות עא: ד"ה ומתירין) הקשו [בהא דאנשי יריחו התירו גמזיות של הקדש], אמאי לא פדאום על ש"פ. ובתי' הא' תי' דאסרום עליהם בקונם[כה]. **והאחרונים** תמהו דאף בקונמות מהני פדיון. **והקר"א** (שם) העמיד דקונם פרטי. **והאמרי בינה** (הנ"ל) כתב דע"פ הנתיבות (הנ"ל) י"ל דלא היה התפסה. אבל **החזו"א** כתב דכוונת התוס' דאין פודין בפחות משוויו בלא רצון המדיר [דעדיין הוה בעלים].

נג) **ר"ן ד"ה חבירו לא מעל.** לא אלים כהקדש למיתפס פדיונו. וכ"כ **רש"י** (כתובות נט:). ומשמע דאף קונם פרטי היה שייך פדיון, אלא דלא אלים לתפוס. אבל **רש"י** (שבועות כב., והר"י מגאש שם) **כת'** הטעם דלא נאמר פדיון באיסורין. **והאחרונים** ביארו דקונם פרטי הוה איסור, ולא תליא בממון הקדש, ולכן ל"מ פדיון. (וע' בסמוך).

נד) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** ומסתפקא לי מאן דמעל בקונמות, אי משתרי ההוא קונם וכו' כהקדש שיוצא לחולין ע"י מעילה. **המנח"ח** (קכז יד) **כתב** דכ"ז יתכן רק בקונם כללי [דיש לו פדיון], אבל קונם פרטי דינו כקדושת הגוף דלא פקע (וע' ר"ן לעיל כט.), ולכן ל"מ.

יט. ותוס' (יבמות) הוסיפו דר' מאיר ס"ל דאין חילוק בין הקדש לבהקדש (לעיל יג.).

כ. והתוס' הרא"ש כת' דכ"כ **רש"י** בשבועות. [וי"ל כוונתו ממש"כ רש"י דאין פדיון באיסורין. ולפ"ז אין חילוק בין קונם כללי, וע' בסמוך].

כא. [וכ"כ **הקר"א** בדעת הרא"ש כאן]. ולפ"ז יש בזה מח' הסוגיות.

כב. [וכמו דדרשי' דאין מעילה בקדשים קלים].

כג. וכה"ק **בחי' ר' שמואל** (טו ד) דדל מהכא הדין דקונם כללי, והרי יש בכללו גם הדין איסור דקונם פרטי דלא שייך עליו פדיון, ומה יתיר את האיסור.

ור' שמואל (שם ה) כת' דגדר קונם הוא שנודר לנהוג בחפץ ניהוג דיני קדש, ועפ"ז חידש דבקונם כללי דחל קדושה בגוף החפץ, ממילא ל"ש גדר נדר דקונם פרטי, לגרום איסור בחפצא.

כד. ונח' **הרשב"א** והר"ן (לקמן פה.) כשעושה חפץ שלו קונם האם נחשב כמפקירו, וע' מחנ"א (זביה ד), ונתיבות (רעה).

כה. וכתב דכן יל"פ בהההיא מסותא (ב"מ ה: ז.). אי נמי דוקא בעלים הוא דיכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה, דאין סברא שיוכל כל אחד לפדות הקדש חבירו שוה מנה על שוה פרוטה ויקחנו לעצמו. (וכ"ד תוס' תמורה כז:, וע' תוס' ר"פ וריטב"א ב"מ שם) [ואכמ"ל].

אבל **האחרונים** הביאו **דרש"י מה"ק** (כתובות נט:, הו' בשיטמ"ק שם) מבואר להדיא דאף קונם פרטי יוצאת לחולין ע"י מעילה. וא"כ י"ל דאף ספיקו של הר"ן אף בקונם פרטי[כו] [או רק בקונם פרטי[כז]]. ומה דמיבע"ל לר"ן פשיט"ל לרש"י[כח]. **והאחרונים** ביארו דס"ל דהא דל"מ פדיון הוא משום דלא אלים למיתפס, אבל הפקעה שע"י מעילה [דהוה ממילא] כ"ש קונם פרטי דקיל קדושתו[כט].[ל]

והאמרי בינה (שם) הביא דמהא דהרמב"ן השמיט את כל סוגיין, דאינו נוהג בזה"ז [וכמ"ש הריטב"א], מוכח דאף קונם כללי אינו יוצא ע"י שמעל (וכ"כ הקובה"ע נד ה).

והאחרונים (קה"י כה) ביארו דהצד דאינו יוצא ע"י שמעל [אף קונם כללי], דדוקא הקדש יוצא, דסיבת האיסור מחמת דהוה ממון הקדש, אבל קונמות הסיבה מחמת האיסור, ואף דנתחייב תמורתו לא פקע ההקדש.

נה) **רא"ש ד"ה הא לא אסרה עלויה.** ולא מצינו מעילה בדבר המותר לו. מבואר דהיה צד דימעול, אף דכלפיו אין כאן איסור כלל. **והקובה"ע** (נה ט) ביאר דבדין שימעול כיון דע"י הקנאתו יוצאת מרשות הקונם, דהוה כמו רשות הקדש.

נו) **מי מעל וכו'.** בפשוטו מבואר דיש מעילה בשינוי רשות בקונמות. **והאחרונים** (קה"י כה) הקשו דלדעת ר' מאיר (קידושין נד:) אין חיוב מעילה [דשינוי רשות] היכא דלא אהני מעשיו[לא] [ולצד א' בר"ן (לעיל) לא אהנו מעשיו, ולא יצא לחולין]. [ואכמ"ל בסוגיה דהתם]. [ועד"ז הק' הקובה"ע נה ז]. והקה"י חידש דמתחייב משום מעילה של הנאה, שנהנה במה שעומד ברשותו [והביא כן מהרא"ד[לב]]. וכ"כ **החזו"א** דהמעילה בסוגיין הוה משום הנאת ממון.

והקה"י (בסו"ד) חידש עוד דאף אי לא יצא לחולין, מ"מ ענין ההקדש פקע ממנו ע"י מעילה[לג]. וע"פ דברי המשנ"ל דדוקא קונם שע"י התפסה יש מעילה, דעיקר איסור הקונמות לא תלי במעילה אלא היכא דאסרו דרך התפסה חל גדר קדושה. וע"י מעילה פקע קדושה זו.

נז) **ר"ן ד"ה למעול נותן.** ומכאן תשובה להרמב"ם וכו'. וכה"ק **הר"ן** (לעיל טו. עי"ש). **והאחרונים** (לח"מ י יב, מחנ"א לה[לד]) תי' דהרמב"ם קאי לענין לאו דבל יחל, אבל אף לרמב"ם איסור מעילה הוה משום ההנאה מהקונם. **והרש"ש** (שם) כתב דלרמב"ם סוגיין איירי בהקדש גמור [וכדמשמע בראש].

וצ"ב קושיית הר"ן, מה ראיה מדין מעילה לאיסור בל יחל. **ובחי' ר' שמואל** הביא דהר"ן ס"ל דגדרי המעילה הוא גדר האיסור קונמות, ואינו איסור נוסף בפנ"ע.

נח) **יכול לומר דאיסורא לא בעיתי.** [וכעין לשון זה איתא בב"מ צו: דבעל בנכסי אשתו לא מעל].

כו. ויל"ע בקונם פרטי דאחר מעל, האם יצא לבעלים, או דהמועל נהיה בעלים על שימוש זה. [וזה דבר זר]. [ואם נימא דגדר קונם פרטי הוה על כל פרט בפנ"ע, א"כ אף אילו יצא ע"י מעילה, היינו הפרט שעבר, ולא יהני כלל להתיר השימוש בעתיד. דהוה כעין שימוש שונה].

כז. די"ל דפשיטא דקונם כללי יצא לחולין ע"י מעילה, שהרי מהני בו פדיון.

אבל **הקובה"ע** (נה ח) ביאר ספיקו של הר"ן די"ל דמעילה מהני להפקיע את 'ממון ההקדש', משא"כ בקונמות דהאיסור לא תלי בממון. [ואילו פדיון מהני לחלל ולהפקיע אף את האיסורין].

כח. [**והאמרי בינה** כתב דלפ"ז לא קי"ל דיש מעילה בקונמות, דהא קי"ל דקונמות מפקיעים מידי שעבוד. וכ"כ **הקובה"ע** (נד) דמדברי הפוסקים מבואר דלא כן תלי בהא].

כט. אך **הקובה"ע** (נד ג) הק' מ"ש מקדשים שהוממו דמהני פדיון, אלא דצורת הפדיון ע"י העמדה והערכה, ולא יוצא ע"י מעילה. ועי"ש.

ל. [**והאחרונים** (קובה"ע נה, שיעורי הגר"י מפונוביז' טו) חקרו בהא דהקדש יוצא לחולין ע"י מעילה, האם הוה תולדה דהחיוב תשלום, דנחשב כעין פדיון, או דעצם הוצאת המעילה מפקיע. [ותליא בכמה סוגיות, ואכ"מ]. ולצד הא' יל"ד אי עדיף קונמות שיצא ע"י מעילה מאשר פדיון מבעלמא].

לא. וביאר דאף דבקדושת הגוף יש מעילה ע"י מעשה שינוי רשות [וכמ"ש הנתיבות כח ב, וע"ע אחיעזר ב מז ד], אבל מעילה דקדושת דמים הוה משום דררא דגזל.

לב. דהרא"ד (בתו"כ ויקרא פרשתא יא ד) כת' דמי שנתן פרוטה של הקדש לחבירו מועל משום הנאה, כיון דאית ליה טובת הנאה, ונחשב כמו פגם.

לג. [ואהני לענין דלא יהא מועל אחר מועל בזה].

לד. וכתב דכ"נ מדברי **הרא"ש** (לד:) דמיד שמזמינו מהנהו.

המחנ"א (זכיה מהפקר ד) כתב דמשמע דאם ניחא לזכות מעל, ומבואר דיש זכיה באיסור הנאה. [ודלא כמ"ש **בשו"ת הרשב"א** (א תרב), ע' לקמן מז.]. **והנתיבות** (רעה) חלק דאף אי לא זכה נתחייב משום מעילה, כיון דעושה מעשה זכייה ורוצה לזכות בו[לה].

נט) **מקבל מעל לכשיוציא. רע"א** הקשה דמאי מיבעי ליה, הא תנן להדיא (מעילה כא.) חנוני מעל לכשיוציא.

ס) **ר"ן. ירושלמי** נדר מן הכבר[לו] מהו לחמם בו ידיו[לז]. בפשוטו ספק הירושלמי משום דהוה שלא כדרך הנאתו. **והמחנ"א** (נדרים כז) הקשה דבגמ' (עירובין ל. לדעת רש"י ועי"ש שא"ר) **אי'** דהאוסר כבר עליו, בסתמא לא אסר לענין לערב עליו (וכ"פ **המג"א** שפו י). **והקוב"ש** (ב יח ב) העיר דסתם קונם עשאו כהקדש, ואין איסור לחמם ידיו בכבר הקדש. וצ"ל דמ"מ אמרי' דדעתו לאסור אף שימוש זה. וכתב דמסתבר דמהני רק לאיסור, אבל ל"ש בזה מעילה בקונמות [**וכן למש"כ הר"ן** (לעיל טז:) דאם אסר להדיא זריקת צרור נאסר, אבל מסתבר דל"ש בזה מעילה[לח]].

והטור"א (מגילה ח, הו' לעיל) הביא מדברי הירושלמי דיש איסור קונם אף דליכא שווה פרוטה [וע' **תוס'** לעיל לד:]. **ובחי' ר' שמואל** (טו ענף ב) כת' דמראיית הירושלמי מכבר (דסוגיין) מבואר דאף בהנאה זו יש חיוב מעילה. [וכדברי הר"ן דתליא בגדרי האיסור].

דף לה:

סא) **ר"ן ד"ה ומלמדו מדרש.** דמצות לאו ליהנות ניתנו. מבואר דאף בת"ת אמרי' דמצוות לאו ליהנות ניתנו[א]. אמנם **הט"ז** (רכא מג) כתב דבמצוות ת"ת אסור במודר הנאה, דהתורה משמחת לב [שהרי אסור בימי אבלו], ול"ד לשאר מצוות דלאו ליהנות. וביאר בזה דברי **השו"ע** (רכא יא בשם **הג"מ**) דאסור ללמוד מספר שאסור בקונם (וע"ע לקמן לו:). וכן **בחי' ר"א מן ההר** (לקמן מח.) כתב דבמצוות ת"ת ל"ש מצוות לאו ליהנות, דעיקר הצווי להתענג ולהנות[ב] וכו'[ג].

והטור"א (ר"ה כח. ד"ה בשופר) הקשה דאי טעם המשנה משום דלאו ליהנות ניתנו תקשי ממתני' למ"ד [רב הונא שם] דליהנות ניתנו.

והט"ז (שם) **פי'** [את המשנה] דיש עליו חיוב ללמדו חינם משום מה אני בחינם (כדאי' לקמן לז.), ולכן אין איסור במודר הנאה[ד]. וכעי"ז כתב **הרשב"א** (לעיל לד.).

ועד"ז כת' **הטור"א** (שם) לא נחשב הנאה כיון שאם הוא לא ילמדנו, ילמדנו אחר[ה]. דכיון דאסור ליטול

לה. והנתיבות הוכיח כן מכל מעילה בדבר שהוא קדוש קדושת הגוף, ול"ש בו מכירה וזכיה. ואפ"ה נתנו לחבירו מעל.

לו. ובשו"ע (רכא א) איתא דהאוסר הנאה המביאה לידי מאכל אסור וכו', **והש"ך** (שם ד) תמה **דהירושלמי** קאי נדר מהכבר. **והט"ז** (ד) הביא דהלבוש הביאו על הנאת מאכלך עלי. **והבאה"ט** הביאו באסרו מנכסיו סתם.

לז. והירושלמי הביאה לפשוט מהברייתא [שהו' בסוגיין] דקונם כבר זו וכו' (עי"ש בנו"כ). [ולכן הר"ן הסמיכו להך ברייתא].

לח. וכתב די"ל עוד דאין בזה איסור חפצא אלא איסור גברא מדין נדר. ושוב חזר בו, אבל כתב דמ"מ נראה דמעילה ליכא וצ"ע.

א. אבל **המאירי** כת' דאי מפני שלמד הימנו מצוות, לאו ליהנות ניתנו. [משמע דלא הק' משום עצם הלימוד, אלא ממה שמלמדו אח"כ מקיים מצווה, ויש לו שכר בזה].

ב. וז"ל דמצוות הלימוד הוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, ועיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, וכתיב פקודי ד' ישרים משמחי לב. הילכך ל"ש לומר לאו ליהנות, שעיקר המצווה הוא ההנאה והנענוג במה שמשיג מלימודו.

ג. וכ"כ **האגלי טל** בהקדמה דעיקר מצוות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו, ונעשה דבוק בתורה. ודלא כטועים דהלומד ומחדש ושמח ומתענג בזה אינו נקרא כ"כ לשמה, דאמרי' בזוהר דיצר הטוב מתגדל מתוך שמחה של מצוה. [אא"כ לומד שלא לשמה, אלא כדי להתענג. ובהא אמרו לעולם יעסוק שלא לשמה וכו', שמתוך שלא לשמה בא לשמה]. אבל הלומד לשם מצווה ומתענג בלימודו הר"ז כולו קדוש, כי גם התענוג מצוה.

ד. דמצווה עביד, ואידהו נהנה ממילא.

ה. וכ"כ **השיטמ"ק** (בשם רי"ץ) דמלמדו אע"ג שמהנהו, דכל ישראל ערבין זל"ז. ואם לא ילמדנו ימצא אחרים שילמדו אותו בחינם. [אך משמע דבעי ב' סברות, דמה שימצא בחינם לא סגי, כיון דמ"מ מקבל ממנו. ובזה תי' דמצווה עביד. אלא היכא דקיבל דבר שיש בו שווי ממון ל"מ. ולהכי צריך טעם שימצא אחרים].

שכר לימוד, והכל חייבין ללמד בחינם[ו]. ולפ"ז דוקא משום שיכול ללמוד מאדם אחר בהיתר, אבל אילו אסר עצמו מכל מי שיכול ללמדו אסור[ז]. ועפ"ז כתב הטור"א דה"ה בשופר אם יש לו אחר, יוצא בשופר האסור, אף למ"ד מצוות ליהנות ניתנו[ח].

אבל **המשובב נתיבות** (עב יז) תמה [על הט"ז הנ"ל] דנהי דחייב ללמדו, מ"מ הרי נהנה ממנו. והרי אף מי שאסר ספר בקונם על עצמו אסור ללמוד בו [דמלבד מה שנפטר מלשלם דמי שכירות, הרי נהנה מגוף החפץ]. והביא מדברי הר"ן (לק' לז.) דכתב דהא דאינו רשאי לקבל שכר מהני רק בצירוף הא דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

ו**השיטמ"ק** (בשם **שיטה**) כת' דכל מידי דאינו מהנהו *ודאי* דמי לפורע חובו, דאוקימ' דהיתה מסתפקת [ע' ר"ן לע' לג:] וכו'. [ולא חילק דהכא מקבל מידו ממש[ט]].

סב) **מקריב עליו קיני זבין וכו'. הר"ן** פי' אי האי מדיר כהן. וקאי אכהן שעושה מעשה הקרבה [והקן של המודר]. אבל **התוס' רי"ד** כתב דאפי' איניש מעלמא מקריב משלו. ואף דנהנה דנפטר מחובתו וע"י ניתר לאכול בקדשים, דכיון דבלא ידיעתו מקריב להו אמרי' דמצוה קעביד ואינו יכול לתבעו בדין[י]. וכן איתא **בירושלמי**. **והקר"א** דן שהגמ' דידן פליג, ואיירי בקן של המודר. דהקן של המדיר הוה איסור הנאה למודר [דאסר נכסיו עליו]. ואינו יוצא יד"ח בקרבן שהוא אסור עליו[יא], דאינו ממשקה ישראל[יב]. ועוד דקרבן חובה אינה באה אלא מהחולין.

סג) **אבל מלמד את בנו. הרא"ש** (לז.) דמצווה קעביד, ולא מהני ליה [לאבא] ולא מידי. **ותוס'** פי' דמ"מ המודר לא היה נותן שכר למלמד בנו. [והו' **בתוי"ט**]. ויתבאר לקמן. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר דכיון דהוה מצווה, ושמא היה מוצא אחר ללמדו בשביל המצווה[יג]. וכל מידי דאינו ודאי הנאה הוה כפורע חובו[יד].

ו**בפסקי הרא"ש** (ד) דן בהא דמותר ללמד את בנו, האם אף לדעתו מותר, או דהיכא דהוה מדעתו שליחותיה עביד ואסור. אפי' היכא דמצווה קעביד אסור (וע"ע לקמן לו:, ולח:). **וכ"כ הרא"ם** (בשיטמ"ק) כתב דהא דמותר ללמד בנו היינו בלא שליחות. **וכ"כ התוס' רי"ד**. אבל **הרא"ש** (וכן תוס' לו:) דחה דדוקא בדבר שצריך שליחות, כתרומה וקרבנות (למ"ד שלוחי דידן) אסור, דאינו רשאי להקריב בלא שליחות. [ויתבאר לקמן לו:].

הני כהני שלוחי דידן

סד) **איבעיא להו הני כהני שלוחי דידן וכו'. המנחת ברוך** (כ) חקר האם השליחות מעכבת, והקרבן נפסל עי"ז[טו]. או דהוה רק צורת המצוה. והביא מדברי **הרשב"א** (לק' לו.) דנפסל עי"ז [ובפשוטו נח' בזה הרשב"א והר"ן לו.]. **וכ"כ תוס'** (קידושין ויומא, ע' בסמוך) דהקרבן נפסל. והמנח"ב דייק דלתי' הב' [בתוס' שם] הקרבן לא נפסל עי"ז.

ו**הנוב"י** (אה"ע ק עו) דן דא"כ כל קרבן שהקריבו שלא כדין יפסל משום דאין שליח לדבר עבירה[טז] [לצד

ו. ו**בהג' ברוך טעם** (שם) ציין לדברי הפיה"מ [לעיל גבי מחזיר אבידתו] דהוא מוכרח ע"י התורה. [וע"ע לקמן לו:].

ז. ו**בהג' ברוך טעם** ציין **לתוס'** (ד"ה איבעיא) דמשמע דאף מקריב קינים הוה משום דמצוות לאו ליהנות, וכת' (בד"ה ת"ש) דאפי' אסר מכל הכהנים. ותי' דלרב הונא ע"כ לא אסר עצמו מכל הכהנים.

ח. והעירו דיש לחלק דרק במודר מהנאתו לא נחשב בכך הנאה, אבל במודר מהשופר אסור ליהנות אף כשאפשר לו באחר.

ט. ואפשר דהיינו הך דהיכא דיש קבלת ממון אסור במודר הנאה, וסברת מצווה קעביד מהני היכא דלא הוה ודאי.

י. [וא"ש לשיטתו גבי שוקל שקלו, לעיל לג.].

יא. אך יל"ד דהא אין בו איסור כלפי המקריב, וכלפי כל ישראל. אלא כלפי המתכפר [והוא אינו בעלים כלל].

יב. אך ציין **למשנ"ל** (איסו"מ ה ט) דהביא מח' האם אפשר להתכפר באיסו"ה, משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

יג. וכת' דאף שהאב מצווה ללמדם וכו' הכא נמי אם לא היה מלמדם היו הבנים מחזירים אחר בני אדם שהיו מלמדים אותם כדי לעשות מצוה. וכת' דמ"מ לעצמו לא שרינן בכי האי גוונא. [וקצת משמע דהחילוק דדוקא היכא דהבנים היה מחזרין למצוא מלמד מותר. אבל אי האב היה צריך לחזר אסור].

יד. בפשוטו כוונתו דקי"ל כחנן. [אך י"ל דהכא לא הוה חוב גמור, ואף רבנן מודו].

טו. [ולכאורה אינו גדר 'פסול' בקרבן, אלא דלא עלו לבעלים לשם חובה. ובקרבנות חובה ל"מ כשלא עלו לשם חובה [ולא נתחדש בזה תורת הקרבה דשלא לשמה, ע' ריש זבחים וריש מנחות. א"נ מהני מדין שינוי בעלים, ושלא לשמה].

טז. אף אם היה מדעת הבעלים, וע"ע בסמוך.

דהשליחות מתבטלת]. ואמאי אמרי' דאם עלו לא ירדו, הא ליכא עבודה[יז]. והמנח"ב כתב דבהעלאה ודאי לא בעינן שליחותו, דאינו מעכב כפרה[יח].

והמנח"ח (תקט ו) הקשה האיך אפשר לומר דהוה שלוחי דידן, הא מבואר בגמ' (ב"ק קי) דאנשי המשמר מקריבים את הקרבן, ואין ביד הבעלים לתת לכהן אחר. והיכן מצינו דהוה שליח בע"ב[יט]. [ואמאי לא פשטינן לה מהך ברייתא].

סה) **למאי נפק"מ למודר הנאה וכו' הא מהני ליה**

ואסור. פ' **הר"ן** דעביד שליחותיה. דעצם העשייה בשליחות אסור במודר הנאה [אף שתוצאת ההנאה הותר]. וע"ע (לקמן לו:) בשליחות לתרומה. **והרשב"א** (לעיל לד.) כתב דהשליחות אינו מצווה, ולכן לא אמרי' דהוה בכלל ההיתר דמצוה קעביד. [וצ"ב].

סו) **ר"ן ד"ה איבעי.** אע"ג דאסיק (קידושין כג:) רב הונא

דשלוחי רחמנא וכו' מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו עבדי וכו'. **והר"ן** נקט דהגמ' (שם) הוה ספק דסוגיין, אלא דבעי הכא למיפשטא ממתני' או ברייתא[כ]. וכ"כ תוס' והראשונים בכ"מ.

ועוד תי' תוס' (קידושין כג: ד"ה דאמר, ויומא יט: ד"ה מי, וכ"כ **הנמוק"י** כאן בשם **הריטב"א**) דספק הגמ' אי שלוחי רחמנא ולא שלוחי דידן, או דהוה נמי שלוחי דידן. ולשון **התוס'** (יומא) דהוה שלוחי דידן קצת, דהו"ל שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן. וכת' דנפק"מ [בספק הגמ' כאן] אם הקריב שלא מדעת בעלים האם נפסל הקרבן[כא].

והתוס' הרא"ש (כאן) ביאר דמיבעי מה שצווה המקום לעשות, בשליחותו צווה לעשות, או בשליחותינו[כב].

וצ"ב מהו 'קצת שליחות'. **והגבו"א** (יומא יט) הק' אמאי אין בזה חסרון איהו לא מצי עביד. **והאחרונים (רב"א** א יג ד) כת' דע"כ צ"ל דדין ההקרבה רמי על הכהן [משום שלוחא דרחמנא], ואילו הגמ' קידושין דוחה דאין לומר דהוה על הבעלים, ועבודת הכהנים משום שלוחו כמותו. אלא דהגמ' מסתפקת האם הבעלים מחוייבים לחזר אחר הכהנים, ולשלוח שלוחם להקריב, והכהן מקריב ע"פ בקשתו. ואסור במודר הנאה, כיון דשלוח הוא מהבעלים. או דשלוחי דרחמנא, ועושה מחמת צווי התורה, ולא מחמת בקשת הישראל[כג]. ומש"ה אין איסור במודר הנאה.

והקובה"ע (עו יז ועד"ז השער"י ז ז) ביאר דיש ב' חידושים בפרשת שליחות, א' שמעשה השליח יחשב מעשה, וב' שיתייחס למשלח[כד]. והחסרון איהו ל"מ עביד, כשאין כח לשליח מצד עצמו לעשות את המעשה, ובזה מהני כח שליחותו. אבל במקום דהשליח יכול לעשות מצד עצמו, מהני שליחות לייחס את המעשה למשלח[כה]. וה"נ מהני שליחות רחמנא להחשב מעשה הכשר קרבן, אלא דבעינן פרשת שליחות לייחס שיהא חשיב של המשלח [דבעינן שיחשב הקרבת הבעלים].

ותוס' (הנ"ל) כת' דמ"מ היכא שהקריבו שלא מדעת הבעלים פסול, דשליחות הבעלים מעכב[כו] [שיקריבו מחמתו].

סז) **שם. והרמב"ן** (קידושין שם, וכן רשב"א, הריטב"א קידושין ויומא בשם **תוס'**) **הביא י"א דסוגיין איירי**

יז. [וצ"ב וכי דין אם עלו לא ירדו תליא ב'עבודת' הקטרה].

יח. [ויל"ד דאף דאינו מעכב, מ"מ הוה חלק מהקרבת קרבן הבעלים. ואפשר דכי איתנהו מעכבי ונחשב מכפר].

יט. [וכן **הגבו"א** יומא יט. האריך עד"ז]. ויל"ד דאף דאינו רשאי לבחור כהן, מ"מ אין מקריבים אלא מדעתו ובסכמתו.

כ. וכעי"ז כתב **הר"ן** (לקמן עב.), והראשונים בכ"מ [ע' מה שציין המסורת הש"ס וגהש"ס קידו' כג:].

כא. ומבואר דאף 'קצת שליחות' מעכב.

כב. **ובחי' ר"א מן ההר** ביאר הספק האם אנו משלחים הדורון בידיהם, או שלוחי דרחמנא, דהמלך שולח עבדיו לקבל הדורון עבורו.

כג. והדב"א ביאר דאף דלא אמרי' שלוחו של אדם כמותו, מ"מ מהנה הוא לו במאי דציית ליה להיות שלוחו להקריב בשליחות דרחמנא.

כד. ויש גדר 'שליחות מעשה' לייחס את הפעולה למשלח. [וכמו לבי"ש דיש שליח בדבר עבירה, ושליח לרציחה מחייב (קידושין מג.), ולא בעינן פרשת שליחות שיחשב חלות].

כה. ועפ"ז כתב דמהני שליחות של אשה בכתיבת ס"ת ובמילה [וכדמשמע בתוס' ע"ז כז.], כיון דהשליח מצי עביד, מהני לייחס למשלח אף דאיהי לא מצי עביד. [אבל בפשוטו ל"מ בזה, אלא דאי"צ שיתייחס המעשה לאשה. וכן דחה בקובה"ע שם דסגי במה שמתעסקת במילה, וכמ"ש המהר"ח או"ז, ואי"צ שיתייחס גוף המילה עליה].

כו. וכן מבואר מקו' הגמ' (לו.) מפיגול.

בקרבנות של כהן, דאיהו מצי עביד[כז] [ואסור במודר הנאה[כח]], או דילמא כיון דקרבן של ישראל הוה שלוחי דרחמנא [דלא מצי עבד], אף קרבן כהן הוה שלוחי דרחמנא. [ולא חילקה תורה]. והרמב"ן ביאר דהגמ' מביאה מקריב קיני זבין וכו', דהמשנה לא מחלקת בין כהן לישראל.

והמנח"ח (תקט ז) דן [מדעתא דנפשיה] לדעת הראשונים דלמסקנא הוה שלוחי דשמיא [אף בסוגיין] משום דאיהו לא מצי עבד, אבל כהן כיון דיכול להקריב שייך שליחות, א"כ אינו יכול לתת למודר הנאה. ושוב דן המנח"ח דכהן שאמר דאינו רוצה בשליחות, די"ל מהני משום שלוחי דשמיא ככל ישראל. ומש"ה אף מודר הנאה יקריב [אך מדברי הראשונים מבואר דבכהן לא מהני].

והרשב"א (קידושין שם) הביא **י"מ** [עד"ז] דמיבעי בשחיטה דכשירה בזר[כט].

והאחרונים דנו לדעת שאר ראשונים, האם למסקנא אמרי' אף בשחיטה דהוה שלוחי דרחמנא, או דהשחיטה אסור במודר הנאה [וע"ע **קר"א**][ל].

והאחרונים הביאו דבגמ' (קידושין מא:) מבואר דבעינן שליחות בשחיטה, דילפי' שליחות מהא דכתיב ושחטו אותו כל עדת ישראל, וע"כ הוה ע"י שליח[לא]. ובפשוטו קאי בכל הקדשים[לב]. [אך י"ל דהתם הוה למצווה ואינו מעכב[לג]]. וע"ע מנחת ברוך (יג) שהאריך בכל זה.

אבל **הרשב"א** (ושא"ר לו.) נקטו בשוחט שפיגל, דאף שחיטה תליא בספק סוגיין. וכן סתימת הרמב"ם.

סח) **שם. והאחרונים** הקשו דנפשוט דשלוחי רחמנא מהא דעכו"ם נודרים נדרים ונדבות (חולין יג:), והא לאו בני שליחות. **והחת"ס** כתב דלענין זה יש להם שליחות. [ובהא ששולחים קרבנות והכהן מקריב ילפי' דשייך בהו שליחות זו][לד].

והפנים מאירות (ב קיט, הו' בשלמ"נ) תי' דבקדשי נכרים פשיטא דהוה שלוחי דרחמנא, אבל קדשי ישראל הוה ספק אי הוה שליחות דידן [וע"ד מש"כ הרשב"א הנ"ל גבי כהן].

ובחי' בית מאיר תי' דבנדרים ונדבות אי"צ שליחות, דכיון דלא הוטל עליהם להקריב הקרבן דניבעי שליחות[לה]. וכ"כ **הקר"א.**

סט) **אלא מחוסר כפרה שאני וכו'. הר"ן** פי' דכיון דאי"צ דעת, ודאי דהכהן לאו שליחותייהו עבד[לו]. **והמאירי** ביאר דבהנך ע"כ הוה שלוחי שמים.

כז. ואי' (ב"ק קי) דכהן בא ומקריב בכל עת שירצה. [אך מבואר שם דה"מ היכא דהכהן יכול להקריב בעצמו בפועל, אבל בעל מום או זקן נותן לאנשי משמר, דאינו יכול להקריב בעצמו. ואף דבגדרי הדין שייך בהקרבה].

כח. ויל"ד דמ"מ לא גרע מקרבן ישראל דשייך ע"י שליחות רחמנא, ואפשר דספק הגמ' דכיון דאפשר בשליחות דידיה לא נתחדש שליחות רחמנא. או דנחשב הקרבה שלא כמצוותו, כיון דהכהן נצטווה להקריב. או דרק בסתמא אמרי' דהוה שלוחו ואסור במודר הנאה, אבל במתנה להדיא מהני.

כט. [ויל"ד האם גידם משלח קרבן, דהא לא מצי שחט. ואפשר דנחשב בתורת שחיטה, ולא איכפ"ל דבפועל אינו יכול. דהא אף מי שלא למד לשחוט קרבנותיו. וע"ד הא דאמרי' פומיה כאיב ליה]. **ורע"א** (קידושין כג: בסוה"ס) הק' דטמא משלח קרבנותיו, אף דאינו יכול לשחוט. ודחה דאף טמא יכול לשחוט בסכין ארוכה [ולא יכנס לעזרה, ולא יגע בבשרו].

ל. וע"ע אחיעזר (ב סד ד) בשם התוס' רי"ד, והבית הלוי (ב ט) בשם הנוב"י.

לא. ועוד הביאו **דרש"י** (פסחים ז:) כת' דשחיטת פסח וקדשים הוה ע"י בעלים. [ועד"ז מבואר ברמב"ם ברכות יא יב–יג].

לב. אבל **הפנ"י** (שם) כת' דדוקא קרבן פסח צריך שליחות. וכ"ב התוס' רא"ש (שם, לתרץ קו' תוס' שם ד"ה נפקא).

לג. וע"ע או"ש (מקואות א ח). ויש **אחרונים** שכוונת הגמ' מהלשון 'ושחטו', דמשמע דמתייחס המעשה לכל ישראל. אבל אין דין לשחוט דוקא ע"י שלוחו. [ודלא כתוס' שם].

לד. [וע"ע מנחת ברוך כ ענף ב]. **והגר"ש איגר** (בחי' רע"א כתובות יא.) תי' דע"פ דברי התוס' דהנידון האם הוה ג"כ שליח דידן במקצת, א"כ אמרי' 'מיגו' דהוה שליח דרחמנא הוה שלוחי דידן. [וע"פ מה שייסד (שם) דאמרי' מתוך דהוה שליח לישראל הוה שליח דנכרי. וביאר בזה דברי רש"י (ב"מ ח.) דשותפין שגנבו [שהגביה על דעתו וע"ד חבירו] חייבין, דכיון דהמעשה מועיל בשביל א', מועיל גם בשביל זה אף דהוה שליחות לדבר עבירה].

ואפשר לפרש עד"ז הא דמהני מקצת שליחות דידן בכהנים, ואף בהא דל"מ שליחות היכא דאיהו לא מצי עבד, כיון דהוה אף שלוחי דשמיא מהני.

לה. וציין לדברי **תוס'** (גיטין כב:) שהאריכו האם כתיבת הגט צריך שליחות הבעל, האם וכתב קאי אבעל. [ולמד דכל הצד דשלוחי דידן משום שהתורה חייבתו להביא כפרתו. אבל נדרים ונדבות אינו חיוב דידיה].

לו. ומשמע דעי"ז רשאי להקריב אף מדעת המודר. וכמו למ"ד שלוחי רחמנא [אך היה אפ"ל דאיירי דוקא כשאדם אחר מסר לכהן, ומקריב שלא מדעתו].

ע) **ר"ן ד"ה אלא.** ומדר' יוחנן נמי דאמר הכל צריכים דעת לא מיפשטא וכו' דא"ל דרחמנא שוינהו לכהני שלוחין כל היכא דאיכא דעת בעלים[לז]. **הרש"ש** הקשה דר' יוחנן איירי שצריך דעת בהפרשה [דאינו רשאי להפריש קרבן שיתכפר חבירו שלא מדעתו[לח]], אבל בהקרבה איכא למימר דאי"צ דעת. [וע"ע **בשיטמ"ק** דדן להיפך].

עא) **ר"ן ד"ה חוץ.** דאין קרבנם בא לכפרה, אבל כל שצריכים כפרה צריכין דעת. וצ"ב דאף נדרים ונדבות צריכים דעת, ואף שאינו כפרה[לט].

ובגמ' (ערכין כא.) נח' שמואל ועולא המקריב עולתו ושלמיו להתכפר בו אחר, האם צריך דעת המתכפר בשעת כפרה או בשעת הפרשה. **ופרש"י** (שם) דלשמואל צריך דעת בשעת הפרשה ולא בשעת הקרבה. ולעולא צריך דעת בשעת הקרבה, ואי"צ דעת בשעת הפרשה. [אבל קרבן חטאת ואשם, דהוה לכפרה צריך דעת בתרוייהו]. **והגרי"ז** (שם) ביאר דבעולה ושלמים לשמואל סגי בדעת שבשעת הפרשה, ועי"ז מקריבים אותו[מ]. ובחטאת ואשם בעי' דעת מפורשת בשעת כפרה. אבל **הרמב"ם** (מעה"ק יד י) כת' דאף אם חזר בו מקריבים [וסגי דעת בשעת הפרשה]. **והאחרונים** תמהו בעינן לרצונו, והאיך יהני קרבן בע"כ[מא].

עב) **רא"ש ד"ה הכל.** אע"פ שאינו יודע שהוא של קטן[מב].

בפשוטו משמע דהכהן אינו יודע מי בעל הקרבן [ואינו יודע שהוא קטן]. **והקר"א** תמה דצריך להקריב לשם בעליו (כדתנן זבחים מו:), וא"כ הודיעו לכהן של מי הוא הקרבן. אלא דבסוגיין דל"צ דעת בעלים. ויש שביארו דברי הרא"ש שהבעלים אינו יודע, שהרי הוא קטן.

עג) **קטנה בת לידה וכו'. בס' חידוד הלכות** (נדה נב:, לבעל הסדרי טהרה, צ' בגהש"ס) הקשה דקטנה יכולה להוליד נפל ותתחייב קרבן, ורק בבן קיימא אמרי' דבנים כסימנין [כמ"ש תוס' והראשונים יבמות יב:[מג]]. **והמצפ"א** חידש דמ"מ אין חיוב קרבן בקטנה, דלאו בת לידת בר קיימא.

עד) **והא תני וכו' משמשות במוך. הר"ן** פי' חייבות לשמש במוך, משום סכנה. ועד"ז כת' **הרא"ש. ותוס'** **והראשונים** (יבמות יב:, כתובות לט. ונדה מה.) דנו אי הוה היתר או דצריכה מוך.

והקר"א דן דאף אי משכח"ל בת י"א שתלד, מ"מ היא בעצמה תביא קרבן, מדין מופלא הסמוך לאיש. **ובשיע' ר' שמואל** (וכן זכרון שמואל עח ה) חלק דאף דיכולה להקדיש, אבל אין לקטן דעת הקרבה.

עה) **ר"ן ד"ה ההיא.** בשלמא בקטן לאבוה מזהיר.

רע"א כתב דאע"ג דבן אינו ברשות אביו, מ"מ יתחייב[מד]. [**והקר"א** תמה מאיזה טעם יתחייב האב להביא]. ורע"א הקשה א"כ אף שוטה נעמיד דהאב מביא עבורה, ואף דיצאה מרשותו. ועוד משכח"ל נערה שתלד, ועדיין לא יצאה מרשות האב.

עו) **בא"ד אלא דעת הבעל כיון שהוא מביא קרבנותיה.** משמע דיש דין דעת הבעל, דהוא חייב בקרבן, ונחשב 'מקריב'. אבל צ"ב א"כ האיך ילפי' מהכא דאף אחר מקריב, די"ל דדוקא בבעל דהוא מתחייב בקרבנותיה. וע"כ דכוונת הר"ן דסגי בדעת המקריב, ולא נתחדש בבעל אלא שהוא מחוייב להביא.

ורש"י (סוטה כג.) כתב דהנשואה לכהן המביאה מנחה [אפי' נדבה] נשרפת. כיון דיש לבעל חלק בה, שהוא מקריבה משלוץ ותוס' שם תמהו דאפי' לר' יהודה, היינו דוקא קרבן חובה. אבל מנחת נדבה אינו מתחייב[מה]. [משמע דמדר' יהודה נחשב דיש לו חלק בעצם הקרבן].

לז. והכהן מקריב עליו קרבנותיו מדעתו, כיון דאין כאן 'שלידות'. [והכהן עושה מצווה דשמים].

לח. ויל"ד בגדר המפריש קרבן שיתכפר בו חבירו, האם מישך לגדרי 'זכין'. או דהמקדיש הוא עושיהו הקדש עבור המתכפר [ואפשר דדמי לגדרי מקדש מדין עבד כנעני]. **ורש"י** (ערכין כא.) כת' דס"ד דהמפריש משלו שיתכפר חבירו אי"צ דעתו, וקמ"ל שמואל [גזיה"כ לרצונו] 'דבעינן שיודיע את המתכפר'. [והגמ' (שם) פי' דזימנין דאינו רוצה להתכפר בדבר שאינו שלו].

לט. אך בגמ' (ערכין כא.) מבואר דהוה גזיה"כ בפנ"ע, 'לרצונו'.

מ. ותוס' (שם) פי' דעולא פליג משום סמיכה.

מא. **והחזו"א** נדחק דאמר שחזר בו, אבל לא אמר שאינו רוצה. **והזכרו"ש** (עח) הביא בשם **הגרי"ז** דאף כשמודחה, מהני דעתו שמתחילה.

מב. **והרש"ש** הגיה שהוא קטן.

מג. אך דעת **האו"ז** (הו' בק"נ יבמות שם ר ובפ**תח"ת** אה"ע קנה ג) דאף בנפל אמרי' בנים כסימנים.

מד. **ורע"א** דן להו"א דמשכח"ל קטנה שילדה, האם איירי דילדה בזנות [ולא יצאה מרשות אביה], או דהאב חייב אף בנשאת האב, דלא גרע מבנו.

מה. ולכן העמידו דיש לו חלק משום מה שקנתה אשה קנתה בעלה.

עז) **וכן כל קרבן שהיא חייבת.** פי' **הרא"ש** דאכלה חלב או חייבת אשם, אבל אם נדרה לא, שלא תקניטנו[מו] וכו'. אבל **הר"ש ורא"ש** (נגעים יד יב) הביאו **ספרי זוטא** דאם אכלה חלב או חללה שבת אין הבעל חייב להביא[מז]. **ובהג' הגר"א** (שם) הביא **דהספרי** פליג וס"ל דחייב אף קרבן חלב[מח].

עח) **ר"ן ד"ה ה"ג דתניא וכו'** לפיכך אם פטרה אינו חייב באחריותן וכו'. [וכ"ג **רש"י** ב"מ קד.]. ולפ"ז נאמר בזה דין נוסף דבשובר של הכתובה מוחלת מכל חיוב שנתחייב כבר. אבל עצם חיוב הבעל ילפי' מקרא.

אבל **הגיר'** לפנינו 'שכך כותב', דמתחייב ע"י הכתובה. וכ"ג **תוס'** (ב"מ קד. ד"ה ה"ג), וביאר דנתחייב ע"י כתיבתו אף במה שהאשה מחוייבת כבר קודם נישואין.

והראב"ד (בשיטמ"ק ב"מ שם) ביאר דהא דאיתא בגמ' התם דילפי' מלשון הדיוט היינו לקרבנות שנתחייבה קודם נישואין, אבל מה שנתחייבה משנשאה הוה דאורייתא[מט]. ועוד תי' דהדרשא התם אסמכתא, והעיקר משום לשון בנ"א.

עט) **בא"ד אע"ג דאשה שיש לה בעל,** מה שקנתה אשה קנה בעלה. [וצ"ב דהבעל קנה רק זכות פירות, ועדיין יש לה מאתיים זוז משלה. ועוד דהוה רק תקנ"ח, ומדאורייתא הוה שלה לגמרי. וצ"ל דמ"מ אין לה זכות שימוש בזה].

פ) **בא"ד לפי שהבעל חייב וכו'.** [בפשוטו קאי אף במה שנתחייבה קודם נישואין]. **ובמשנה** (נגעים יד יב) מבואר דאב שמביא קרבן עבור בנו ובתו, מביא קרבן עני, כיון שהם עניים. אבל על אשתו מביא קרבן עשיר. **והרמב"ם** (פיה"מ שם) כתב דגבי אשתו דמחוייב בקרבנותיו מביא קרבן עשיר לפי שהיא כגופו [וצ"ב הגדר באשתו כגופו]. ומשמע דבעי ב' טעמים[נ], אבל אף אם 'יתחייב' להביא קרבנות של אחר יביא קרבן עני. [ומשמע בר"ן לעיל דאדם חייב קרבנות בניו הקטנים, א"כ צ"ל דאשתו כגופו שאני[נא]].

פא) **בא"ד ולאו דוקא ר' יהודה וכו'.** מבואר דרבנן לא פליגי עליו. **ובמסורת הש"ס** הקשה דבגמ' (נזיר כד.) מבואר להדיא דת"ק פליגי. **ובהג' בן אריה** כת' דרק בקרבנות נזירות פליגי. [ויש שביארו דנח' האם הוה חיוב בפנ"ע, או חיוב הבעל לקיים קרבנות האשה].

דף לו.

פב) **דם אשמו של מצורע. המנח"ח** (קסח ט) כתב דמוכח מכאן דאשם מצורע מעכב [עי"ש], דאל"כ לא יחשב מחוסר כיפורים[א]. אבל הקשה האיך מקריב 'קיני' זבין, דא' עולה, ואינו מעכב כפרתו. ונדחק דלא יקריבו את העולה אלא את החטאת.

פג) **ותני עלה שפיגולין פיגול. הראשונים** דנו אמאי לא הקשו מהמשנה. **ורע"א** הקשה דבמשנה אין ראיה דחל הפיגול, ואפשר דאמרי' לתקוני שדרתיך, והקרבן נפסל, אבל אינו פיגול[ב].

פד) **רא"ש ד"ה הכהנים שפגלו.** שחשבו להקריבו חוץ לזמנו או חוץ למקומו וכו' אלמא דהוי פיגול גמור מדאורי'. **והאחרונים** העירו דבחוץ למקומו אין כרת על פיגול, אלא לפסול. ומוכח דהרא"ש נקט דקו' הגמ' דהוה פיגול גמור לפסול,

---

מו. וכ"כ תוס' (כאן וב"מ שם) דאי"צ לפרוע שאר חובות של אשתו.

מז. דב**ספרי זוטא** איתא יכול אף חללה שבת וכו' ת"ל קרבנה, שהן באין לטהר, ולא מה שבא לכפר.

מח. **והר"ש כת"י** (שם) הביא דכ"מ בסוגיין בסמוך, דאדם מביא חטאת חלב לאשתו שוטה [והגמ' מקשה וכו'], אבל דבפקחת חייב אף למסקנא.

מט. ועוד הביא **י"מ** דילפי' מקרא רק לנדרים, אבל לשאר קרבנות דריש ליה מלשון הדיוט. וכתב ולא נהירא.

נ. ושמעתי לדון אם הוא עשיר, ויש לה נכסים [ע"מ שאין לבעלה רשות בהם], האם יכול להביא קרבן עני, שהוא המחוייב. או דמהני חיוב דידיה רק להגדיר דיש לה מהיכן.

נא. וביארו דאף אם האב מחוייב בקרבנות בנו, היינו לדעוג שהבן יביא. אבל אין חיוב בפנ"ע לאב. [וצ"ב הגדר בזה].

א. ויל"ד דמ"מ כיון דכל א' לבד סגי, א"כ נאמר הדין דיכול להביא קרבן זה בלא דעתו.

ב. והביא 'גדולה מזו' מדברי **הר"ן** (חולין מ: ח: בדה"ר) דהשוחט לעכו"ם אף דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, מ"מ השחיטה לא נעשית כדין, ואסור באכילה.

ואילו לאו שליחותיה קעביד הקרבן כשר. אבל **ברשב"א** (הו' בסמוך) מבואר דנידון הגמ' האם חל פיגול, ולצד דהשליחות בטילה, דלתקוני שוי', אין כאן שחיטה כלל.

ו**האחרונים** (ע' חי' הפלאה ועוד) ציינו דדנו הראשונים בכ"מ בשליח ששינה משליחותו האם שאר השליחות כשר [ע' רש"י ב"מ עד:].

פה) **ר"ן ד"ה אלא.** בשלמא במזיד וכו' כיון דמפגל במזיד אינו עושה שליחותו. אבל **ברשב"א** (וכ"כ הנמוק"י בשם הריטב"א) מבואר דאף במזיד, דהקרבן פסול כיון דשינה משליחותיה לעוות. ולא הוה שוחט אלא כנוחר[ג]. ו**המנח"ב** הביא דמבואר ברשב"א דלמ"ד שלוחא דידן, אם עשה בלא שליחות הקרבן פסול. ואילו בר"ן מבואר דדוקא בשוגג נפסל הקרבן, דנתכוון לעשות בשליחותו והשליחות בטל. אבל במתכוון לזה הקרבן כשר, ואף בלא שליחות[ד].

פו) **בא"ד וקי"ל (חולין מ.) דאדם אוסר דבר שאינו שלו ע"י מעשה.** [וכ"כ **הרשב"א** בקושייתו]. אבל **התוס' הרא"ש ושיטמ"ק** (בשם **ריטב"א** ורי"ץ) כתבו דהכא שחט כהלכתו, אלא שהמחשבה פוסלת. ונחשב שפסל בלא מעשה. [וקו' הגמ' אמאי נפסל כה"ג]. ו**האחרונים** ציינו דכעי"ז נח' הראשונים, **דתוס'** (ב"ק ק והרא"ש שם) הוכיחו מהא דכהנים שפיגלו, דהמזיק ע"י דיבור חייב. אבל **הריטב"א** (גיטין נד.) כתב דהשחיטה הוה מעשה ניכר, וכיון דפיגל הוה היזק ניכר[ה], וכ"כ **הש"ך** (חו"מ כה ה ו) לתרץ קו' התוס' (ב"ק הנ"ל)[ו]. [וי"ל דתוס' הרא"ש לשיטתו שם[ז]].

פז) **שאני גבי פיגול דא"ק לא יחשב לו מ"מ.** **השיטמ"ק** (בשם הרא"ם) **פי'** דגלי קרא דתלוי במקריב, והוה כאילו אמרו לו בעלים עשה לדעתך [ומשמע דנחשב שהבעלים שלחו לענין זה]. ו**המאירי** כתב שמאחר ששלוחי שמים הם, התורה הפקיעה את הקרבן מרשות הבעלים ומסרתו לכהנים להיות ברשותם. ולכן הפגול תלוי רק במחשבת העובד.

ו**הברכ"ש** (כג) ביאר דהמקשן סבר דפיגול הוה דין במעשה הקרבה[ח]. ובזה תי' התרצן דילפי' דעיקר דין פיגול תליא בעובד, ולא בבעלים.

פח) **אלא מעתה יביא אדם חטאת חלב. רע"א** (בגהש"ס) הקשה דמנלן דהבעל מביא קרבן על אשתו, דבחלב לא כתיב 'תורת'. והאיך שנילף מיניה. ו**הרש"ש** תי' דדרשי' מדכתיב (במדבר טו כט) תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה.

פט) **ר"ן ד"ה גופא.** הקשו בתוס' בהמה שנמצאת וכו', אלמא אי"צ דעת. ו**הקר"א** תי' דאיירי בנדרים ונדבות דאי"צ דעת [וכמ"ש לעיל, ובכל הראשונים דהקשו כן מבואר דלא כדבריו]. ו**התוס'** תי' דדעת בעלים שכל כהן שירצה יקריב[ט]. ו**התוס' הרא"ש** הוסיף דלפ"ז מהני אף במודר הנאה [וכדאית' בע"ב, דמהני כל הרוצה וכו'], אא"כ הוא מודר מכל הכהנים [וכ"כ השיטמ"ק לה: בשם שיטה].

ג. ומבואר בדברי הרשב"א דאף בשחיטה בעינן שליחות [למ"ד שלוחי דידן], והיכא דשחטו בלא שליחות פסל. [ואף דשאר פסולים לא פסלי בשחיטה]. וע' מש"כ בזה לעיל.
אבל בדברי הר"ן יל"פ דקאי אשאר עבודות, ואף זריקה במחשבה פסולה נחשב 'מעשה' [ולא דמי למשתחוה לבהמת חבירו]. אך יל"ד בקבלה והולכה. ו**הרא"ש** כתב דקאי בכל ד' עבודות, אבל י"ל דס"ל כמ"ש בתוס' הרא"ש דבסוגיין איירי בלא מעשה.

ד. אך יש שדחו דכוונת הר"ן דאף דהקרבן פסול, אפ"ה הוה פיגול. [ואף המקשן ס"ל דנתחדש תורת הקרבה דפיגול, דגדר פיגול הוא משום שמקריב קרבן כדי להתיר דבר שלא כדין. ותורת הקרבה זו ודאי אינו מכח הבעלים].

ה. ויסוד זה כתב **הרמב"ן** (קו' דינא דגרמי ד"ה והדור) דטבח שקלקל נחשב היזק ניכר, דכיון דלא שחט כראוי אין זו שחיטה אלא מתיז ראשה, והרי ניכר בין חיה לשחוטה.

ו. ופליגי האם מהני מחשבה המתלווה להגדיר את המעשה. א"נ דבעצם כל מעשה שחיטה הוה הזיק, אלא דמה שבסופו יש בשר מגדיר שאינו נזק. והיכא דליכא בשר, מתחייב על המעשה.

ז. אך י"ל דגדר אדם אוסר שאינו שלו במעשה בעי שעצם האוסר יהא מעשה, ולא סגי שיקרא המעשה ע"ש זה.

ח. ו**הברכ"ש** כת' דאף בהו"א ידעי' דמחשבת שלא לשמה הוה דין בעובד.

ט. [ויל"ד אי לא ידע שנאבד, או דלא ידע דמקריבים מדעתו. ומשמע דל"מ. אבל לשון **התוס' הרא"ש** דמסתמא ניחא להו].

צ) **אר"ז שה לבית אבות לאו דאורייתא וכו' על בישרא קאי ומזכי להו וכו'.** אבל מסקנת הגמ' (גיטין כה.) דאמנינהו מעיקרא, ואמר על מי שיעלה ראשון כדי לזרזן וכו'. **ותוס'** (גיטין שם, ושא"ר שם) כת' דנחלקו הסוגיות האם שה לבית אבות דאורייתא[ט]. אבל **תוס'** (פסחים פט.) נדחקו דכוונת הגמ' (גיטין שם) דאי"צ מינוי [דשה לבית אבות לאו דאורייתא], ומש"ה הוה כאילו אמנינהו. [**והמפרשים** הקשו דר' זירא גופיה (פסחים פח.) אמר שה לבית מ"מ].

צא) **ר"ן ד"ה א"ר זירא.** דמה"ת אין הקטנים צריכין להמנות וכו' ה"מ ראויין להמנות, אבל קטנים וכו'. וכ"כ **תוס'** (כאן)[יא]. וקטנים ל"צ מינוי, דהאיסור שלא למינויו הוא במי שראוי למינוי. אבל **הגר"ח** (סטנסל כח) הביא **דבראב"ד** (ק"פ ט ז) מבואר דתושב ושכיר עובר משום שלא למנוייו. ואף דאינן ראויין למינוי.

ועוד כתב **בשיטמ"ק** דגזיה"כ הוא שה לבית, שיאכלו בני הבית אף דלאו בני מינוי.

אבל **תוס'** (פסחים פח. ד"ה שה) תי' דאף דאסור לספות שאר איסורים לקטן[יב] [דדרשי' (יבמות קיד.) לא תאכלום, להאכיל בידים], הכא דאיכא חינוך מצווה שרי. **והמג"א** (שמג ג) הביא מדברי תוס' (שם) דמותר להאכיל לקטן דבר האסור במקום חינוך. **והחת"ס** הקשה (דלקמן לז) מבואר דאפי' לדבר מצוה אסור למיספי. ותי' דשאני מצוות פסח דא"א לחנכם בשום אופן.

והמנח"ח (ה ד) הקשה דבבנותיו ליכא חיוב חינוך [כדאי' בנזיר כט.]. אבל **במלא הרועים ושלמי נדרים** תי' דתוס' ס"ל כתי' הר"ן דאין בזה איסור דאורייתא דשלא למנויו. אבל מדרבנן בעי מינוי. ובאיסור דרבנן התירו משום מצוות חינוך.

והאחרונים העירו [בין לר"ן ובין לתוס' פסחים] דמבואר דשייך מצוות חינוך, ואף דלא יצא כלל חובת פסח[יג]. **והגר"ח** הקש' דבמשנה (שם פח.) אי' דאין ברירה, ויכול לאכול מאיזה מב' פסחים שרוצה, ומשמע דאסור בפסח אחר.

ובהג' ראמ"ה (פסחים שם) הק' דמ"מ מבטל מצוות עשה דאכילת בשר פסח [בחתיכה זו]. אבל **המנח"ח** (קלד א,ב) כת' דליכא מצוות אכילה בכל הקרבן, אלא בכזית א'.

הרמב"ם (ק"פ ה ז) פסק דקטן שהגדיל בין ב' פסחים, אם שחטו עליו בראשון פטור בשני. והקשו מה מהני מה שהקריבו עליו בעודו קטן. **והכס"מ** הביא **מהר"י קורקוס** דתי' כיון דרבייה לקטן שמהני שממנין ושוחטין עליו[יד].

ובחי' הגר"ח (לרמב"ם שם) תי' דאף למ"ד שה לבית אבות לא"ד מהני למנות קטן מדין זכין. אלא דקי"ל דפסח הוה קרבן חובה, ולא שייך שיחשב תורת הקרבה עבור קטן. וע"י דין זכין הוה מנויין על קרבן האב אף מדאורייתא. [ועי"ש שהאריך בגדר הדבר].

ובכתבי הגר"ח (סטנסל כז,כח) האריך לפרש עפ"ז הוכחת הגמ' בסוגיין דלמ"ד שה לבית אבות דאורייתא, חל דין הקרבה עבור הבן, ומש"ה יש בו כל דין מינוי ומשיכת ידים. אבל אנן קי"ל דלאו דאורייתא, א"כ אף דמהני מינוי מעיקרא מדין זכין. ומ"מ לא מהני לענין למשוך ידיו, דבזה ל"ש זכות. וכוונת הגמ' אבישרא קאי ומזכה להו, דע"כ מינה מעיקרא. [וצ"ב דזה ל"ש לנידון סוגיין]. וע' **משנת ר' אהרן** (קדשים סוגיות ו) ואבי עזרי דנתקשו בדברי הגר"ח.

דף לו:

תורם משלו על של חבירו

צב) **איבע"ל התורם משלו ע"ש חבירו וכו' מי אמרי' כיון דזכות הוא לו וכו'. הרא"ש** פי' שהוא פוטר תבואתו. או שיותר חפץ לקיים מצוותו בעצמו.

י. אבל **בשיטמ"ק** (כאן) משמע דנחלקו האם להעמיד את הברייתא בבנים גדולים או קטנים.

יא. ותוס' הוסיפו וכמו אשה [למ"ד (פסחים צא:) דהוה רשות בפסח] אוכלת בפסח. [וצ"ב דאף דאינה חייבת בפסח, מ"מ חל מינוי האשה, ונחשב מינוי גמור].

יב. **והמנח"ח** (ה ה) דן דלפ"ז הותר רק בקטן, אבל אם נתגדל בליל ט"ו, אסור לאכול מהפסח.

יג. וכעי"ז כתב **השעה"צ** (תרנו לו) גבי לולב לקטן דלא בעי לכם, דמצות חינוך רק על עצם המצווה ולא על פרטי המצוה. ועוד ביארו **האחרונים** דמצוות חינוך שייך בדבר דאילו היה גדול היה מקיים כדין, וה"נ אילו היה גדול היה מהני מדין מינוי.

יד. [ולפ"ז פסק דלא כסוגיין דלאו דאוריי', וכ"כ הקר"א].

משמע דספק הגמ' באומדנא האם ניחא ליה, או דהוה חוב. [וע"ע בסמוך].

צג) **שם. כיון דזכות הוא לו. הר"ן** פי' דזכין לאדם שלא בפניו, ומסתמא הוה כשלוחו. וכ"כ **הרא"ש** דהוה כאילו עשאו שלוחו. **ותוס'** הוסיפו דהא דאמרי' בכל מקום זכיה מטעם שליחות, מהכא אמרי' לה. וכ"כ **תוס'** (גיטין יא:) דבסוגיין מוכח דזכייה מטעם שליחות[א]. דה**ראשונים** (בב"מ[ב]) האריכו לדון האם זכייה מטעם שליחות או מטעם יד [ונפק"מ האם יש זכיה מדאורייתא בקטן ועבו"ם, ע' ב"מ עא:], ובזה התוס' הכריעו מסוגיין דל"ש תורת 'זכין' משום יד בהפרשת תרומה. וכן הביא **הרשב"א** (קידושין מב. בשם תוס') דתרומה שליחות כתיב ביה, ואי לאו דחשיב שלוחו לא מהני, אע"ג דזכות הוא לו.

ו**הרא"ש** ביאר דאנן סהדי דניחא ליה, והוה כאילו עשאו שליח. משמע דמינוי השליחות הוה ע"י האומדנא. וכ"כ **תוס'** (כתובות יא.). אבל **הקצות** (קה א) הקשה היאך מהני בלא ידיעתו, והא בשעת שמפריש הבעלים לא ידע. וקי"ל כאביי (ב"מ כא:) דיאוש שלא מדעת ל"מ[ג]. וכתב דאף למ"ד דזכייה מטעם שליחות, התורה עשאתו שליח שלו [כדילפי' בקידושין מא:][ד], ולא משום אומדנא.

צד) **שם. מי אמרי' כיון דזכות הוא לו ל"צ דעת. תוס'** (ד"ה אלא) הק' דקי"ל (במסקנת הגמ' ב"מ כב.) **דגבי** תרומה דרשינן מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם. ול"מ דאיגלאי מילתא דניחא ליה[ה]. ועד"ז הק' **הרשב"א** דשליחות לאו משום דניחא ליה הוא, אלא גזיה"כ דבעינן אף שלוחכם לדעתכם[ו].

ועוד הביאו מהגמ' (חולין יב.) דכששלח שליח להפריש תרומה, ואדם אחר שמע והפריש ל"מ. [ואף שידע שהבעה"ב ניחא ליה שיתוקן בריו[ז]].

ותוס' תי' דדוקא בתורם משל בעל הכרי צריך דעתו, ואילו הכא בתורם משלו על של חבירו מהני מדין זכין. ועד"ז כת' הרשב"א, ויתבאר בסמוך.

אך **התה"ד** (קפח, וכ"פ **הרמ"א** יו"ד שכח ג) כתב דמשרתת יכולה לפריש חלה היכא דהעיסה מתקלקלת, דכה"ג הוה זכות[ח], וזכין לאדם שלא בפניו[ט]. והתה"ד כת' דל"ד לגמ' ב"מ, דבתרומה בעינן לדעתכם, דהתם בשעה שהפריש לא ידעינן

א. ותוס' (כתובות יא. בסו"ד) כת' דבמידי שקצת חוב כגון תרומה הוה זכיה מטעם שליחות. דשמא רוצה לפטור בחיטה א', או להרבות. אבל היכא דהוה זכות גמור [כגון גירות בסוגיה שם] מהני זכין אף לקטן.

ב. ד**דעת תוס'** בכ"מ (כתובות יא., סנהד' סח: ועוד) דזכייה מטעם שליחות. אבל **הרמב"ן** (ב"מ שם וכ"מ) הביא דילפי' זכין מ'ונשיא אחד' (וכדאי' קידושין מב., והרמב"ן נקט דקאי אף למסקנא), ואף בקטן. וע"ע **ר"ן** (קידושין טז: בדה"ר) והראשונים בכ"מ. [ו**הראשונים** דנו דתלי בגירסת הגמ' (ב"מ עא:) אי זכין לקטן מדאורייתא, או מדרבנן. אך הרמב"ן שם כת' די"ל דילפי' פרשת זכין מפרשת שליחות דל"מ בקטן].

ג. דאף דמכי ידע יתייאש, השתא מיהא לא ידע.

ד. ועפ"ז ביאר הא דל"מ זכין בתופס לבע"ח, דכה"ג התורה לא עשאתו שליח.

ה. דס"ד דהגמ' (שם) דמהני הא שגילה דעתו לבסוף [ואמר כלך אצל יפות, ונמצאו יפות] בהפרשת תרומה אף בלא מינוי שליחות. [ומהני לרבא דיאוש שלא מדעת הוה יאוש, ואף דבעידנא דתרם לא הוה ידע]. והגמ' דוחה דאיירי בעשאו שליח, דבתרומה בעינן מה אתם לדעתכם [ול"מ כעין יאוש שלא מדעת].

ו**פרש"י** (ב"מ שם) דכיון דשליחות נפק"ל מ'אתם', ע"כ בעינן שלוחכם דומיה דאתם. ובפשוטו משמע דהוה סברא דכל שליחות [וא"כ צ"ב מתי אמרי' זכין שלא בפניו, הא בעינן דעת. וע' בסמוך]. אבל ה**אחרונים** (ע"ע בסמוך) העלו צד [בדעת מקצת ראשונים] דהוה גזיה"כ בתרומה דבעינן 'דעת' בעלים. [ועיל"פ דכיון דעיקר שליחות כתוב בפרשת תרומה ילפי' דתרומה צריך שליחות דוקא].

[ועוד נח' בזה הראשונים באומר כל הרוצה לתרום, ע"ע בסוף העמ'].

ו. וסתימת דברי הרשב"א דהוה כלל בכל שליחות [ולא גזיה"כ לענין תרומה]. וע"ע בסמוך.

ז. ו**התה"ד** תי' דבגמ' (חולין) גילה דעתו שרוצה שהשליח יפריש, ואין כאן גילוי דעת שרוצה תרומה שלא ע"י שלוחו (וע' **משנ"ל** בכורות ד א בסופו), וע"ע **קצות** (שפב).

ח. דכיון דהעיסה מתקלקלת ל"ש ניח"ל למיעבד מצווה דיליה.

ט. ו**התה"ד** הוסיף כיון דרגילות הוא שפעמים שבעה"ב נותנת רשות למשרתת להפריש [אפי' בפניה]. ובפשוטו משמע דהוה תנאי נוסף, דבעינן נימא שגילתה דעתה כמה פעמים שאינה מקפדת בכעי"ז. אבל הרמ"א (שם) העתיק וכן המשרתת שבבית יכולה ליטול חלה בלא רשותו, כיון שרגילה היא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות. והפוסקים דנו האם כוונתו דהוה היתר נוסף, דהמשרתת מפרשת ע"י הך גילוי דעת, אף במקום דליכא פסידא.

כלל דניחא ליה[י]. אבל הכא אף בשעת הפרשה ידעינן דאנן סהדי דניחא לבעלים. וכה"ג הוה דומיא דאתם. [וילפי' 'מה אתם לדעתכם' שיהא ידוע בשעת שליחות וזכייה דניחא ליה לבעלים. ועד"ז כת' רע"א (ב"מ כב.) בדעת הרמב"ן].

והקצות (רמג ח) חלק דמקושיית הרשב"א מבואר דל"מ זכין בהפרשת תרו"מ. והקצות ביאר דאין בזה משום זכות, וזכין לאדם שלא בפניו הוה רק היכא דזוכה המקבל באיזו דבר[יא]. אבל בהפרשת תרומה אינו מזכה לו שום דבר. וכה"ג ל"מ ניחותא אלא שליחות לדעתו[יב]. **והאחרונים** (אחיעזר א כט י) **הביאו** מדברי הקצות דזכין לאדם אמרי'[יג], אבל זכין מאדם לא אמרי'[יד].[טו] אבל **האחרונים** (אחיעזר שם יא, חזו"א אה"ע מט י) הקשו דמוכח בכ"מ דמהני זכין להוציא מרשותו[טז].

והאחרונים (אחיעזר שם בשם ברית אברהם אה"ע קא יט, חזו"א שם) **ביארו** דכוונת הרשב"א דזכין שייך רק במה שהוא 'זכות גמור' בשעה שמזכה. אבל הפרשת תרומה כיון דיכול להפריש בעצמו לא הוה זכות גמור. ולא מהני שגילה דעתו לבסוף [וע"ד דברי התה"ד][יז].

ועוד פי' **הברכ"ש** (קידושין יט, ב"מ כא ז) דכוונת הרשב"א להקשות דיש גזיה"כ בתרומה דבעי לדעתכם, ול"מ ניחותא וזכין[יח]. וביאר דגדר הגזיה"כ דבעינן שתרומה יעשה ע"י הבעלים, ולא סגי בדעת לחלות וכמו במקח וממכר[יט]. וגדר זכייה אינה נעשה ע"י בעלים.

אך **הרמב"ן** (גיטין נב.) כתב דאפוטרופוס מפריש תרו"מ משום דזכין לאדם שלא בפניו מה"ת כדילפי' (קידושין מב.), ואפי' בקטן [היכא דהוה זכות גמור[כ]]. ואף בתרומה מהני פרשת זכין. אבל **הרשב"א** (שם) כתב דאפוטרופוס מהני דידו כיד יתומין[כא]. [ודעת **תוס'** (גיטין מ:) דאפוטרופוס תורם מדין הפקר בי"ד[כב], וכ"כ **הר"ן** **וריטב"א** שם[כג]].

י. אלא דאח"כ גילה דעתו דניחא ליה, וס"ד דיהני גילוי דעת זו למפרע.

יא. כגון שזיכה לו ממון או גט.

יב. **והקצות** (שפב ב) למד מזה דל"מ תורת זכין למול את בנו, דזכיה ל"ש אלא במה שזוכין לו מעלמא בדבר חדש אבל דבר שהוא של הבעלים לא שייך ביה זכיה אלא שליחות. וע"ע אבנ"מ (לז יב).

יג. דגדר זכין מהני להכניס דבר לרשותו [שהמזכה פועל להכניס לרשותו. ואינו פועל מחמתו].

יד. וכ"כ **המרכבת המשנה** (גירושין ו ג ד"ה גם) דל"ש לומר זכין לאדם שיחשב הנותן, דלא אמרו חז"ל אלא זכין לאדם ולא אמרו זכין מאדם ואנן בעינן דעתו ושלוחו כמותו.

טו. **והאור זרוע** (פסחים קכד) הקשה מ"ש שחיטת פסחים דכין לאדם שלא בפניו, מתרומה דמבואר בסוגיין דבעי שליחות. ותי' דדוקא גבי תרומה דכתיב אתם גם אתם, לדעתכם. וטעמא דמילתא שבשעת הפרשה אינו יודע דעת בעה"ב אם בעין יפה וכו', אבל הכא גבי שחיטת פסח אחרי דגלי רחמנא שלוחו של אדם כמותו מצי למישחט אפי' שלא מדעתו דהא זכות הוא לו.

וכת' דאפי' לשמואל דאמר חטה א' פוטרת את הכרי, אפ"ה יש לחלק היטב דגבי תרומה אין אדם אוסר את שאינו שלו שלא מדעת בעלים, הלכך אינו תורם ואינו מפריש פסחו של חבירו שלא מדעתו. שאין בידו להוציא ממון חבירו מרשותו שלא מדעתו, אבל היכא שכבר הופרש לשם פסח מצי למישחט שלא מדעתו שאינו מפקיע ממוניה בכך אלא זכות הוא לו ושפיר דמי.

טז. דמבואר בגמ' (פסחים יג) דנפקד יכול למכור חמצו, ובגמ' (כתובות מח) נשתטה בי"ד יורדים לנכסיו וכו', וכן (סוטה כה) קינוי ע"י בי"ד. **והריטב"א** (גיטין נב.) מבואר דאפוטרופוס מוכר מדין זכין. וכן יש ראשונים דמהני זכין בקידושין כשגילה דעתו שרוצה לקדשנה [ע' קידושין מה:, וע"ע רמב"ן חולין לט].

יז. ועפ"ז כתבו דבמקום דהעיסה תתקלקל, יש זכות בעצם הפרשת החלה, ואף הרשב"א יסבור כתה"ד.

יח. אמנם **הרשב"א** (לה:) כתב דאילו כהני שלוחי דידן נינהו, ודאי צריך דעת, דדרשי' אף שלוחכם לדעת. ומבואר דילפי' 'מה אתם לדעתכם' בכל שליחות. ולא רק בתרומה.

יט. **ובשיעו' רב"ב** ביאר דבתרומה בעינן שהבעלים יעשה את מעשה ההפרשה [ושלוחו כמותו מהני כאילו הבעלים עשה מעשה ההפרשה], ולא מהני גדר שליחות שהשליח פועל עבור הבעלים. אבל **בברכ"ש** כת' דגזיה"כ דבעינן 'דעת' בהפרשת התרומה.

כ. [דיתומים קטנים אינם יכולים להפריש, ומש"ה ליכא סברת ניח"ל למיעבד מצווה דידהו]. וס"ל דזכייה לאו מטעם שליחות, ולכן מהני בקטן. וכ"כ **הש"ך** (נה"כ שה יא והו' בקצות רמג ז).

כא. **ובהג' ברוך טעם** (לקצות שם) כתב דהרשב"א כתב כן לשיטתו בסוגיין דל"מ זכין.

כב. יל"פ דתוס' קאי בקטן, וכשיטתם בכל הש"ס דזכין מטעם שליחות. ואין שליחות לקטן.

כג. **והריטב"א** (גיטין נב.) כת' בשם רבו דמהני קנין אפוטרופוס מדאוריי' לכל מילי [מדין זכין], אבל בהפרשת תרומה צריך תקנ"ח, דבעי' 'לדעתכם'.

תי' הרשב"א – **תוס'** תי' דשאני הכא דמפריש משלו על של חבירו. וכ"כ **הרשב"א** דתורם משלו על של חבירו שאני, דלא בעינן שלוחו לדעתו[כד]. אבל התורם משלו [על של בעל הכרי] לא בעינן שליחותו ממש, ואין הדבר תלוי אלא אי זכות לו, וזכין לו לאדם שלא בפניו. או לאו זכות לו דמצוה דנפשיה עדיף ליה.

והקצות (שם) ביאר דבשלו על של חבירו הוה מדין זכין, כיון דמקנה לו הזכות בפירות. ולדברי **הברי"א וחזו"א** (הנ"ל) כיון דמקבל זכות בפירות של חבירו נחשב זכות. **והברכ"ש** (שם) ביאר דשלו על של חבירו תליא בגדרי דעת כמו מקח וממכר, ולא נכלל בגזיה"כ ד'אתם לדעתכם'[כה].

אבל **העונג יו"ט** (קז,קט, **והקובה"ע** עב ד) כתב דכוונת הרשב"א דלהחיל שם תרומה על הפירות צריך בעלות [שהרי להקדיש צריך בעלות]. אבל להתיר את הכרי סגי במה שהבעלים אינו מעכב. ובשלו על של חבירו מהני ניחותא, ולא בעי בעלות או שליחות. ולפ"ז נידון הגמ' בסוגיין משום נתינת רשות, ולא משום זכין. ועד"ז כתב **המנח"ח** (תקז ד) דמופלא הסמוך לאיש ל"ל שליחות, אבל מפריש משלו ע"ש חבירו דל"ב שליחות.

והאחרונים דנו **דהרשב"א** (קידושין מב. הו' לעיל) הוכיח מסוגיין דזכיה מטעם שליחות, ובפשוטו הוא דלא כמ"ש כאן דשלו על של חבירו שאני. [ולדברי העונג יו"ט סותר עצמו[כו], אבל לדברי הקצות אף משלו על של חבירו תליא בזכין, ומזה הוכיח הרשב"א דמטעם שליחות].

והאחרונים (עונג יו"ט ועוד) הביאו **דהירושלמי** (תרומות א א) מסתפקת האם מהני לתרום משלו על של הפקר, ומשל הפקר על שלו[כז]. [ודנו מה דעת הבבלי].

צה) **שם. כיון דזכות הוא לו ל"צ דעת.** ומהני מגדרי זכין.

והאחרונים (אחיעזר ב לז ג וג נה ג, וע"ע חזו"א ב"ק יז יז בסופו) הק' דבגמ' (ב"ק סז.) מבואר דגנב וגזלן מפרישים תרומה, דע"י ההפרשה קונה[כח], והק' דנהי שקונה פירות שהפריש לתרומה, אבל שאר הפירות לא קנה. והוה משלו על של חבירו. ובגזלן ל"ש זכין, דהבעלים אינו רוצה ואינו מרוייח בזה[כט].

והגר"ח (סטנסל רמד, ב"ק שם) חידש דהיכא דמפריש מתוך גוף הכרי מהני להתיר פירות של חבירו, ואי"צ זכין[ל]. ובסוגיין איירי כשמפריש מכרי שלו, וכיון דמפריש מכרי אחר צריך דין זכין[לא].

צו) **או דילמא מצוה דיליה הוא, וניח"ל למיעבדיה וכו'. הפוסקים** דנו האם מהני פדיון הבן דיתום קטן, **והרמ"א** (שה י ע"פ הריב"ש קלא) **כת' דבי"ד אינם** פודים בלא האב. **ובספר צידה לדרך** (פר' בא, הו' בט"ז שם יא) האריך לחלוק דמהני מדין זכין, ודהוכיח ממסקנת סוגיין דמהני, דהרמב"ם פסק דמהני משלו על של חבירו ולא אמרי' דניח"ל למיעבד מצווה. וה"נ בפדיון הבן.

והט"ז (שם) דחה דלא מהני זכין לקטן במידי דהוה קצת חובה[לב]. והוה קצת חובה דכשיגדל יוכל לפדות את עצמו, ולקיים המצווה בעצמו.

כד. דלא בעינן דעתו אלא בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי.

כה. אך הקשה **דהרשב"א** (קידו' מב., בשם התוס') הזכיר גזיה"כ דלדעתכם אף במפריש משלו על של חבירו, דהוה זכיה מטעם שליחות. ולכן הביא בשם **המהרי"ט אלגאזי** (בכורות א ז א ה: בדה"ר) דהיכא דהוה זכות גמור מהני זכייה מטעם שליחות, ונחשב מה אתם לדעתכם. [ויש ב' גדרי זכייה. ובזכות גמור הוה מטעם שליחות גמורה, ונחשב מעשה דידיה. וע"ע תוס' (כתובות יא בסופו)].

כו. ובפשוטו לק"מ, דהתם קאי בשיטת התוס'. אבל הרשב"א דן בכ"מ דזכיה לאו מטעם שליחות, ועפ"ז קושייתו בסוגיין.

כז. וכן **תוס'** (בכורות יא: ד"ה טבלים) כת' דעכו"ם יכול לתרום משלו על של ישראל, ותרומתו תרומה. ומבואר דאי"צ שליחות.

כח. ומהני משום יאוש ושינוי רשות או שינוי השם, ומש"ה מהני ההפרשה באין כא' [ואבמ"ל]. אך יש שפי' דעיקר ההפרשה מהני משום גדרי 'קניני גזילה' שיש לגזלן. [ואבמ"ל].

כט. **והעונג יו"ט** (קח בהג') כתב דצ"ל דהפריש מהגזילה על הפירות שלו.

ובחי' ר' שמעון (ב"ק לה א) תי' דאף שאר הכרי יש שינוי השם, שעשאו מטבל לתרומה.

ל. ויסוד החילוק כת' **האו"ש** (תרומות ד ב) ע"פ הירושלמי דבכרי של הפקר אפשר להפריש מיניה וביה. וכן כשמפריש בכרי של חבירו סגי בנתינת רשות. ודוקא כשמפריש מהפקר על כרי אחר צריך בעלות. [אך הביא **דתוס'** (יבמות פט:) מבואר דל"מ להפריש כלל בהפקר].

לא. דבתרומה ההפרשה צריך להיות מאינהו גופייהו כדכתיב את מקדשו ממנו

לב. [וכמ"ש תוס' כתובות יא. בסו"ד, וע' נה"כ דהאריך בזה].

והש"ך (נה"כ שם ד"ה ותו) חלק דבפדיון הבן מזכים את הכסף לקטן[לג], והם פודין אותו במעותיו של קטן, הרי המצווה של הקטן[לד].

צז) **שם. תוס'** (בכורות יא. ד"ה הפודה) הק' דבגמ' (בכורות יא.) אי' דפודה פטר חמור של חבירו בלא דעתו. והק' מ"ש מהא מהתורם משלו על של חבירו שלא מדעתו. **והרמב"ן רשב"א וריטב"א** (קידושין כג:) כת' דאע"ג דלא איפשיטא בדוכתיה, פשטינן מהתם[לה]. **והמשנ"ל וגר"א** (שם) הביאו דכ"ד הרמב"ם דסמכו אהתם.

אבל **תוס'** תי' דפטר חמור לא דמי לתורם משלו ע"ש חבירו [דמיבעי בסוגיין], דבפט"ח לא כתיב בעלים, אבל תרומה כתיב אתם גם אתם לדעתכם.

והמהרי"ט אלגאזי (שם א ז ה: בדה"ס) האריך לדון בכוונת התוס' האם פודה פטר חמור של חבירו הוה מדין זכין, או דאי"צ בעלות ושליחות כלל[לו]. ופודה אפי' בע"כ של בעלים. [ולדעת הראשונים דפשטינן לבעיא דתרומה דמהני וכפט"ח, ומבואר בסוגיין דמהני מדין זכין. ע"כ דאף התם מהני מדין זכין].

ותוס' (ב"ק סח:) העמידו דיכול לפדות הקדש שהקדיש חבירו אף שלא מדעתו, דמאחר שהקדיש יצא מרשות בעלים. אבל מעש"ש וכרם רבעי [אף למ"ד דהוה ממון גבוה] הבעלים זכאין לאוכלו בירושלים, ומש"ה ל"מ לפדות בלא דעת בעלים. ותוס' פי' דפטר חמור כיון דאסור בהנאה הוה כמו הקדש לענין דכל א' יכול לפדותה.

אך **תוס'** (בסו"ד) הק' גבי צנועין דיהני פדיון נטע רבעי מדין זכין. דהתם מי שליקט אינו יודע שהוא מעש"ש, א"כ הוה זכות גמור. ותוס' הביאו דבסוגיין מיבעי משום הסברא דניח"ל למיעבד בממוניה[לז]. אבל התם ודאי טוב להם שיחללו הבעלים ממה שיאכלו בלא פדיון. **ותוס'** (קידושין נו. בשם ר' מאיר, ותוס' ר"פ ב"ק) תי' דגבי צנועין ל"מ זכין, שהרי הגזלנים עצמם אינם יכולים לתקן כלום, דאינו שלהם. וגזל שלא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולים להקדיש או לפדותו. וכיון דאיהו לא מצי עבדי, אף שלוחו ל"מ.

מסקנת הגמ' – בפשוטו הוה בעיא דלא איפשטא האם משלו ע"ש חבירו הוה זכות. אבל **הרמב"ם** (תרומ' ד ב) פסק דמהני התורם משלו על של חבירו. **והמהר"י קורקוס** **והכס"מ** ביארו דכיון דאיפשיט בעיא דטובת הנאה [בסמוך], משמע דממילא איפשיטא בעיא ראשונה. **והמשנ"ל וגר"א** תמהו דלא שייכא לבעיא הראשונה [וע' בסמוך]. וכת' דהרמב"ם למד דאיפשיט מדין פדיון פטר חמור שלא בפניו, וכדברי הראשונים [הנ"ל].

צח) **ת"ש וכו' הא קמהני דעביד שליחותיה. הר"ן** פי' דכל שעושה שליחותו הרי מהנהו. **והרמב"ן** (בהלכות) הביא דהמודר הנאה אסור לעשות לו שליחות, אפי' שליחות כגון קריאת שם תרומה, שאין נוטלין עליו שכר. דהוה הנאה דקאמר ליה ועביד.

ויל"ד האם עצם השליחות [במה שפועל עבורו] נחשב הנאה. או במה שעושה מחמת הצווי שלו [וע"ע בסמוך].

ותוס' הק' דמודר הנאה מחזיר אבידתו (לע' לג) [דמצווה קעביד], וכן מלמדו תורה (ע' בסמוך) אף דהוה מדעתו. ותוס' תי' דדוקא בתורם בתרומה דהדבר תלוי בשליחות.

והפסקי הרא"ש (ד) דייק מדברי הרמב"ן דאף שאי"צ שליחות [דלמסקנא מהני 'כל הרוצה' ונתינת רשות], מ"מ אסור לעשותו שליח[לח]. ועפ"ז כתב דאף דמותר ללמד את בנו, אבל אם אמר לו אביו אסור. וכ"ד כמה ראשונים (הו' לעיל לה:), **וכ"פ השו"ע** (רכא א).

והרא"ש חלק דדוקא דבר הצריך שליחות ודעת אסור, אבל מחזיר אבידה ומלמדו ומרפאהו כיון

ובסוגיין איירי בגדול. [ותלי במח' הנ"ל אי זכייה מטעם שליחות. ואכמ"ל]. ולפ"ז ל"מ תורם אפי' משלו על של קטן.

לג. וכ"ש היכא שיש לקטן כסף, ונטלו מעות שלו לפדותו.

לד. ועוד דן הש"ך דמהני גדר בי"ד עבור היתומים.

לה. והביאו מזה דוגמא אהא דלעיל לה: איבעי כהנים שלוחי דידן, ופשטינן בקידושין שם.

לו. **והגר"ח** (סטנסל הנ"ל) נקט דל"צ גדר זכין בפטר חמור, דהוה רק פדיון ומתיר בעלמא.

לז. משמע דתוס' הק' ע"פ סוגיין, דהיכא דהוה זכות ודאי מהני. אבל לולי סוגיין י"ל דצריך 'בעלות' לפדיון, ואף זכין ל"מ. [וצ"ב].

לח. וכ"מ **ברמב"ם** (ו ו) דדוקא היכא דאומר כל הרוצה מותר.

דאי"צ לשיחות מותר, אף ע"פ צוויו (והו' **ברמ"א** שם, ע' **גר"א** יג). ודייק כן מלשון הגמ' (לה: גבי כהני, וכאן) דאי 'צריך שליחות' מהנהו. וכ"ד **הרשב"א** (לד.) דכיון דעושה אדעתא דמצווה דנפשיה לא חשבינן דשליחותיה עביד, אלא במידי דצריך שליחות. אבל כשאי"צ שליחות, אף כשצווהו אמרי' מדעתא דנפשיה קעביד.

צט) **אלא משלו על של בעל הכרי וכו' לדעתיה דנפשיה וכו' אלא לאו אי"צ דעת וכו'. הר"ן** פי' דלא חשבינן ליה מהנה, כיון דעבד מדעתיה, ולא יהיב מידי למודר וכו'.

ומבואר דכשעושה בתורת זכין אין איסור במודר הנאה. **והרא"ש** הק' דאף בתורת זכין, הא זכייה מטעם שליחות [ע' מש"כ לעיל], א"כ עבד שליחותיה. ומדברי הרמב"ן (הנ"ל) משמע דדוקא כשעשה מחמת צווי שלו אסור במודר הנאה. והכא לא נעשית מחמת צוויו[לט]. **והרא"ש** פי' כיון שבלא דעתו היה יכול לעשות לא מקרי הנאה.

ק) **שם. אלא משלו על של בעל הכרי וכו' אלא לאו אי"צ דעת וכו'. והראשונים** הק' דמהנהו שמתקן פירותיו, ועי"ז מרוויח פירות חולין. [ומבואר (לק' פד: וקיד' נח) דאין לבעלים זכות על שווי התרומות ומעשרות בתוך הטבל[מ]. וע"י שמתקן פירותיו נחשב דהכל שלו]. וכה"ק **הרא"ם** (בשיטמ"ק) דמשתרשי ליה מידת התרומה. ותי' יותר ניחא ליה לעשות מצווה בשלו, ולא חשיב רווח.

והרי"ץ (בשיטמ"ק) כתב כיון דחטה א' פוטר את הכרי לא נחשב עיקר ההנאה, מאחר דאפשר לו בדבר מועט[מא].

והרשב"א (הו' בר"ן ד"ה אלא אדעתא) כת' דהוה כפורע חובו[מב], והמשנה קאי כחנן[מג]. **והר"ן** תי' דתורם אדעתא דנפשיה[מד], ובעל הכרי נהנה בגרמא בעלמא. **והקר"א** ביאר דלא איכפת לן דממילא נהנה, כיון דאינו מקבל הנאה ממש משלו [וכמ"ש **הר"ן** לט:[מה]].

והמנח"ב (צו ב) הקשה דלמש"כ **תוס'** (סוכה לה.) דטבל לא נקרא לכם, דיש לכהן שותפות בו, א"כ ע"י שמפריש משלו על של חבירו מזכה לו ממון ממש, האיך הותר. וכתב דמ"מ אחרי שמפריש ממק"א אמרי' דאיגלאי מילתא דלא היה חלק כהנים בטבל זה. [ונמצא דלא בא ממון מידו לידו, אלא גורם שיש לו ממון למפרע].

אבל **בחי' ר"א מן ההר** כת' דלמסקנא איירי דוקא בשל חבירו על של חבירו, אבל שלו על של חבירו אסור, דהגיע לו הנאה שהיה אסור בסאה בכרי, ועכשיו מותר בה. והמקשן היה סבור דהוה כפורע חובו[מו]. [**והלח"מ** (ו ו) הקשה דהרמב"ם השמיט הא דמותר להפריש משלו ע"ש חבירו, ולר"א מן ההר ניחא].

כל הרוצה

קא) **כדאמר רבא כל הרוצה לתרום וכו'. הר"ן** פי' דמותר במודר הנאה, דלא משוי ליה שליח בהדיא. אלא דמהני גלוי דעת לתרומה. משמע דלא הוה שליח גמור, אלא דבתרומה סגי בכה"ג. אך יש

לט. ויש שתי' עוד דגדר 'זכין' הוה שפועל את החלות עבורו, אבל גוף המעשה לא נחשב שנעשית מחמתיה. ומש"ה במודר הנאה לא נחשב שליחותיה עבד.

מ. והגונב טבל משלם רק דמי חולין שבו. [אלא משום טובת הנאה וכו']].

מא. [והעירו דאף פחות מש"פ אסור במודר הנאה, ע' לעיל לג].
אך כל זה בתרומה גדולה, ובמשנה אי' אף מעשרותיו. ומעשר אין עצה להפחית. וצ"י.

מב. [וכדברי הראשונים (ע' ר"ן לע' לג:) דאף בבע"ח דוחק ומשכון, דהוה ברי הזיקא הותר פורע חובו].

מג. **והקר"א** הקשה דתרומה הוה ממון שאין לו תובעים, וא"כ הוה כע"מ שלא ליפרע, דאף לרבנן אינו מתחייב לשלם לו. [ויל"ד בזה דודאי מחוייב להפריש ולתת, ואל"כ פירותיו הוה טבל].

מד. ומשמע דסברתו דעיקר פעולת התרומה הוא להחיל שם תרומה על הפירות, ומטרתו שיגיע ליד כהן כרצונו. ותיקון הטבל הוה ממילא.

מה. [וי"ל דהרשב"א לשיטתו דלא חילק בזה].

מו. וצ"ב היכן מרומז שחזר בו בזה.

ראשונים (ע׳ בסמוך) דהוה שליחות גמורה, ואפ״ה מותר במודר הנאה כיון דלא צווה לו ממש[מז].

קב) **ר״ן ד״ה ה״נ באומר.** דלא משוי ליה שליח בהדיא, דהוה לישנא מציעתא, אבל באומר כל השומע קולו וכו׳.

תוס׳ (גיטין סו.) הקשו [כקו׳ הר״ן] דמבואר התם דבגט מהני ׳כל השומע קולו׳, ואילו בסוגיין בתרומה לא נחשב שליחות למודר הנאה[מח].

ותוס׳ תי׳ (בתי׳ הא׳) דכה״ג נחשב שליחות [דהרי אף תרומה בעי שליחות, וסגי בכל הרוצה], אלא גבי מודר הנאה לא נחשב מהנהו בכך, וכיון שלא צווה לו לעצמו.

והתוס׳ תי׳ עוד דבלשון ׳כל השומע׳ ייחד את מי ששומע [ואסור במודר הנאה, ומש״ה מהני בגט], ובסוגיין איירי בכל הרוצה. וכעי״ז כת׳ **הרמב״ן** (גיטין שם) דכל הרוצה הוה נתינת רשות בעלמא[מט], אלא גבי תרומה מהני גילוי דעת דניח״ל [והביא את הדרשא לדעתכם].

והר״ן (שם לב: בדה״ר) הקשה דבגמ׳ (ב״מ כב., הו׳ לעיל) מבואר דבעי אתם גם אתם לדעתכם בתרומה ולא סגי בגילוי דעת. **ורע״א** (ב״מ שם) **תי׳** דהרמב״ן סובר דגדר הגזיה״כ דבעינן שנדע בשעת הפרשה שנעשה מדעתו וכמ״ש התה״ד, הו׳ לע׳]. [וע״ע שיע׳ ר׳ שמואל ב״מ שם טז]. **והחזו״א** (קמח סג) כתב דלדברי הרמב״ן כל שגילה דעתו שרוצה והוה זכות לו, מהני הפרשת תרומה מדין זכין. ואי״צ מינוי שליחות ממש.

אבל **הר״ן** (שם) כתב כתי׳ הא׳ בתוס׳, דאע״ג דכל הרוצה הוה שליח, מ״מ אין איסור בכך במודר הנאה.

והבי״ש (קמא כז) הקשה להך תי׳, דהגמ׳ (כתובות ע:) מוכיחה מהך משנה [דכתיבת הגט] דפרנס שליחותיה עביד, ואף האומר כל השומע קולו אסור במודר הנאה. ונהי דנחשב ׳שליחות׳, מ״מ לא יחשב הנאה במודר הנאה. **והאבנ״מ** (קמא ג, ע י) כתב דדוקא גבי תרומה, דאין הנאה בגוף השליחות הותר שליחות במודר הנאה. אבל אם הוא שליח לתת ממון מתחייב עי״ז. **והפוסקים** (חו״מ קיט, יו״ד רלה, ואה״ע ע) האריכו האומר כל הרוצה או כל השומע, האם מתחייב עפ״ז ממון. והאם נחשב עי״ז ערב [וע״ע קצות קכט א].

אבל **בר״ן** כאן מבואר דנקט את ב׳ התי׳ של תוס׳, ודוקא ב׳כל הרוצה׳ דאינו צווי גמור מותר במודר הנאה. ולפ״ז יש ב׳ דרגות בשליחות, דבגט בעי צווי גמור[נ], ואילו בתרומה סגי בשליחות דנתינת רשות, ובזה אין איסור במודר הנאה[נא]. [ומשמע דשייך נתינת בעלות לשליח, ואף שאינו עושה מחמתו. **ובשיע׳ ר׳ שמואל** (ב״מ כב ס׳ טז) ביאר ע״פ דברי **השער״י** (ז ז) דיש גדר בשליחות שנותן לו כח בעלות לפעול, ואף דלא נעשית מחמתו[נב].

קג) **בא״ד וה״נ מוכח דהא האומר כל הזן אינו מפסיד אינו חייב לשלם,** דלא שוייא שליח. מבואר מדברי הר״ן דבלישנא מציעא מחוייב לשלם. ואף דגבי תרומה מותר במודר הנאה, היינו לשליחות

מז. ותוס׳ (לה:, והתוס׳ רא״ש שם) נקט דאף לצד דכהנים שלוחי דידן, מודר הנאה יכול לשלוח קרבנותיו ולומר כל הרוצה. ותוס׳ תי׳ דהיכא דמודר הנאה מכל הכהנים ל״מ שאומר כל כהן הרוצה [דכולהו הוה מודרים הנאה].

אבל **בשיע׳ ר׳ שמואל** כת׳ דל״מ כל הרוצה למ״ד שלוחי דידן, דגדר השליחות בקרבנות הוא דנעשה מחמתו, וכמ״ש השער״י בכוונת תוס׳ (קידושין כג., הו׳ לעיל לה:). ו׳כל הרוצה׳ הוה שליחות רק בדבר שתלוי במסירת כל בעלות.

מח. ובגמ׳ (כתובות ע., הו׳ בסמוך) אי׳ דהמדיר את אשתו יכול לומר כל הזן אינו מפסיד. והגמ׳ מק׳ דכי אמר הכי לאו שליחותא עבד, והתנן דמהני בגט. ותי׳ התם קאמר יכתוב, והכא אמר כל הזן, ולא אמר יזון. [ומבואר מקו׳ הגמ׳ דהיכא דנחשב שליחות לכתיבת הגט ודאי יאסר במודר הנאה]. ע״ע בסמוך.

מט. ולא מהני בגט דבעי שליחות ממש.

נ. **והבי״ש** (קמא כז) ביאר דאף לסוברים דל״צ שליחות בכתיבת הגט, מ״מ בעינן שיעשה בצוויו.

נא. [וכ״מ בריטב״א גיטין שם בדעת הרמב״ן הנ״ל].

נב. אך העירו **דתוס׳** (קידושין נט: ד״ה לא) מבואר דאילו חזר בו בפני השליח פשיטא דלא נחשב שעושה שליחותו [כשיודע דהוה נגד רצונו], ולא אמרי׳ דמסר לו כח בעלות [ולא אתי דיבור ומבטל]. וע״כ דל״מ מסירת כח לשליחות בלא שעושה מחמתו. [וצ״ל דהיינו היכא דחזר בו להדיא].

בעלמא, אבל כשהוציא ממון בשליחותו מחוייב לשלם. [ודוקא היכא דיחדו לשליחות יש איסור בעצם השליחות]. **ורע"א** הקשה א"כ אזלא ראיית הר"ן מהגמ' בכתובות, די"ל דכל השומע דנחשב שליחות כמו כל הרוצה, ואסור במודר הנאה משום דנחשב קבלת ממון, כיון דנתחייב עי"ז לשלם. א"כ אפשר דתרומה וגט שווים ומהני שליחות דכל הרוצה. וצ"ע[נג].

קד) **בעא מיניה וכו' טובת הנאה של מי, מי אמרי' אי לאו פירי וכו'.** דהגמ' מסתפקת בגדר הזכות בטובת הנאה. ולכאורה הספק דנחשב דקדושת התרומה באה לפירות האלו מחמת הכרי, וטובת הנאה באה מחמת דיני התרומה. או דהטובת הנאה הוה מחמת שנשאר לו זכות בפירותיו [שהיו שלו קודם שתרם].

אך לשון הגמ' דהספק בעצם הגדרת התרומה, מי 'גורם' להגדרת התרומה[נד]. דלולי הכרי של טבל אין מחייב של תרומה[נה]. וכן לולי פירות שהפריש. והוה ספק בעיקר הסברא מי הגורם העיקרי.

ולמסקנא ילפי' מקרא.

והחזו"א (דמאי יד ד) ציין דבגמ' (ב"ב סג.) איתא דהמוכר שדהו, יכול לשייר מקום מעשר, וטובת הנאה שלו. דהפירות שלו ונותן ללוקח להפריש על פירותיו. ונשאר בעלים על פירות אלו לענין זה ע"כ היינו משום דטובת הנאה ממון.

והמהר"י קורקוס וכס"מ (הו' לעיל) הביאו דכיון דהוכרע דטובת הנאה דידיה, ה"ה שנפשט בעיא קמייתא דמהני בלא דעת בעלים. **והמשנ"ל** תמה אמאי תליא הא בהא.

והמשנ"ל הביא **דבתוס'** (ב"ק סח:) כת' דאם [פדיון פט"ח] בעי דעת בעלים, מסתבר דפודה לבעלים [ולא של הפודה], וכן ציין **המחנ"א** (זכיה ומתנה ז). [וצ"ב]. א"כ כל הנידון טובת הנאה הוה באת"ל דאי"צ דעת בעלים. **והמגיה למחנ"א** חלק דבפט"ח דהתם זוכה בחמור של הבעלים, אבל הכא הפירות אינן של בעלים, ומה סברא שיזכה בזה הבעלים. [וע"ע קר"א].

קה) **המקדיש מוסיף חומש**[נו], **והמתכפר עושה תמורה**[נז].

הר"ן פי' דלענין חומש המקדיש נקרא בעלים. ואילו לענין תמורה המתכפר נקרא בעלים. [וכ"כ רש"י זבחים ו. ויומא נ]. דתרוייהו תלי ב'בעלים', אלא דמתחלק גדרי הבעלות כלפי זה. [אבל הרא"ש לא הזכיר בעלים[נח]].

מלמדו מדרש, אבל לא מקרא

קו) **[במשנה] מלמדו מדרש. הר"ן** (במשנה לה:) **פי'** הטעם דמלמד מדרש, ולא אמרי' דמהנהו במה שמלמדו, משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו [וע' מה שהו' בזה במשנה]. **וכ"כ השיטמ"ק** (בשם הריטב"א), וכתב דלפ"ז אסור ללמדו אומנות[נט]. אך **הביא י"מ** דטעם ההיתר דעסיק במצווה דידיה, ולכן אין איסור[ס]. [וכדאמרי' גבי השבת אבידה].

והרשב"א (לד. ד"ה וכללא) כתב הטעם דלא חשבינן ליה כמתעסק בהנאתו שלזה, אלא כמתעסק בדנפשיה, ואיהו ממילא נהנה. *ועוד* דכיון דיש

נג. [ומשמע מדברי הר"ן דנידון הגמ' בכתובות דעצם השליחות נחשב קבלת ממון. ולא משום שע"י מתחייב לשלם. ומ"מ הוכיח הר"ן בסו"ד דאליבא דאמת בלשון 'אינו מפסיד' דאינו חייב כלל].

נד. וא"כ משמע דפשיטא דדין טובת הנאה נתחדש מהלכות התרומה שבו, ולא משום דלענין זה נשאר לו זכות בעלות במקצת בפירות.

נה. [אך צ"ב מה צד דתלי רק בכרי, דודאי בעינן שאף הפירות שמפריש יהיו טבל. א"כ לכל היותר הוה מחמת תרוייהו].

נו. ורמי בר חמא (תמורה יא.) נסתפק בב' ספיקות אלו, ורבא פשט לו כר' יוחנן.

נז. והגמ' (זבחים ו.) הביאה דהיורש קני ומתכפר בקרבן של המוריש, למ"ד דיורש מימר. [והגמ' פי' דמתכפר מקופיא ולא מקיבעא].

ותוס' (תמורה ז:) הק' דאי' התם [לחד מ"ד] דבעלים עושים תמורה בבכור [קודם שנתנו לכהן], אף דלא הוה מתכפר. ותי' דאף בתר מתכפר אזלינן, ולאו לאפוקי בעלים אתי. ונח' **האחרונים** (חק נתן ז: וי., ע' שיטמ"ק) בכוונת התוס' אי כוונתו דבכל מקום תרוייהו עושים תמורה. או דהיכא דליכא מתכפר הבעלים עושים תמורה.

נח. אלא דמי שפעל ההקדש הוא הפודה לענין חומש. ומי שהקרבן מכפר עליו הוא קובע תמורתו.

נט. וכ"כ **המאירי** (לה:) דודאי אסור ללמדו אומנות.

ס. [ועפ"ז ה"ה כשמלמדו אומנות, אם עוסק במצווה דידיה, כגון שגם מלמד את בנו].

מצווה בדבר הרבה בני אדם ילמדוהו[סא]. [וצ"ב דהרי מ"מ נהנה ממנו, וכי מותר לתת צדקה לעני משום שהרבה בני אדם יכולים לתת לו. וצ"ל דעיקר הטעם דהנאה של קורת רוח לא נחשב הנאה, אלא הנאה שיש בו רווח ממון. וכיון דימצא הנאה זו בלא תשלום ממון, עי"ז נחשב שאין שווי ממון בהנאה זו].

[ונפק"מ בטעמים הנ"ל במקום דמותר ליטול שכר [ע"ע בסמוך], האם אפ"ה אמרי' דאדעתא דנפשיה קעביד, אלא דאסור משום מחילת השכר. או דאמרי' דכיון דמותר ליטול שכר, הוה הנאה דאינו ראוי לבוא בחינם. **והנמוק"י** (יב. בדה"ס) כתב דכל היכא דיהיב ליה ממון או מוחל לו מהנהו אף בזמן שאח"כ. משא"כ הנאת הלימוד דהוה רק בזמן המצווה].

קז) **שם. המאירי** (במשנה) כת' טעם נוסף שרשאי ללמדו, שהלמוד דבור הוא, והמודר הנאה מחבירו אינו נאסר בדיבור. אא"כ אמר להדיא קונם פי לדבור [וע"ד הא דאי' לע' יג:]. וביאר שדיבור הוה דבר שאין בו ממש[סב], כל שלא אסר כן להדיא [פיו לדיבורו[סג]].

והמאירי הביא דה**גאונים** דנו במי שנשבע או נדר[סד] שלא ידבר עם חבירו, דאפ"ה רשאי לדבר בעצמו והמודר שומע[סה]. וכן מדבר עם אחר והמודר שומע[סו].

קח) **ר"ן ד"ה מקרא.** כשאינו נוטל ממנו שכר. אבל כשנוטל שכר מותר, וכ"כ **הרשב"א.** אבל **התוס' רי"ד** כתב דהמשנה סותמת בין בחינם ובין בשכר [וכתב **הקר"א** דכ"מ ברמב"ם], דהמודר הנאה מחבירו אסור לו להשתכר בפעולתו[סז]. והא דשרי למכור לו, היינו משום שאח"כ נהנה בשלו. אבל להשכיר הרי נהנה משלו. [וה"נ בלימוד, כיון דנוטלים שכר, עצם הלימוד הוה הנאה. ואף כשמשלם שכרו הרי נהנה ממנו].

דף לז.

מה אני בחינם

קט) **מה אני בחינם. הר"ן** פי' דכמו שמשה נצטווה ללמד בחינם, ואף אתם [לדורות] בחינם. אבל **הרא"ש** פי' מה אני, שהקב"ה לימד את משה בחינם וכו'.

קי) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** אבל אגר בטל שרי, והכי אי' בירושלמי וכו'. וכן הביאו **הראשונים** מה**גמ'** (בבורות כט.) דמותר ליטול שכר כפועל בטל[א]. וכ"מ **בגמ'** (כתובות קה.) לענין שכר לדיין [עי"ש הגדר]. **ובגמ'** (כתובות שם) איתא דגוזרי גזירות בירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלישכה, וכן (שם קו.) מלמדי הלכות קמיצה. **ותוס'** (שם קה. ד"ה גוזרי, ובבורות כט. תוד"ה מה) כת' דכל שעה היו יושבים בדין, מש"ה היה מוטל על הציבור לפרנסם. **ותוס'** (והרא"ש בבורות) הוסיפו דה"ה בזה"ז כיון דמניח כל עסקיו מסתברא דנחשב שכר בטלה דמוכח[ב].

סא. אך שוב כתב **הרשב"א** (בד"ה ומיהו) דהיכא דנהנה לאחר גמר המצווה א"א להתיר משום מצווה קעביד [וכדמוכח מהא דהתירו דוקא ליתן ע"ג סלע]. אלא הטעם שהותר במקום מצווה, דאמרי' אדעתא דהכי לא אדריה (וע"ד הא דאי' לק' לט.).

אך בסוגיין דמלמדו מדרש י"ל דסגי הטעמים הקודמים, שהרי לא נשאר אצלו הנאת ממון לאחר זמן. והרבה בנ"א ימצא שילמדנו.

סב. ור"א מן ההר (לט:) כת' דמי שאסר הנאתו על חבירו מותר לשאול בשלומו, שדבורו לא הויא הנאה גמורה ומותר.

סג. ויל"ע דה"מ כשמדבר לאחרים, אבל היכא דטרח ודיבר עליו, יל"ד דעושה פעולה עבורו. ויחשב שקיבל שכר פעולתו.

סד. [לכאורה היינו כשאומר קונם פיו לדיבורו. וכדלע' יג:].

סה. וכת' כן ע"י הכתב מותר, דכתיבה לא חשיב דיבור. [וכ"ה בשו"ת הגאונים, וכ"פ השו"ע רכא י. ויש בזה גרסאות בדברי הרמב"ם ו יח, ויתבאר לקמן מא:].

סו. [וברמב"ם ו יח הו' בקיצור]. **ובשו"ת הגאונים** (הרבני קעט, הו' בב"י רכא י, ובש"ך שם נד) הביא בזה מח' כשמדבר עם אחר ומתכוין שהמודר ישמע. שלא יפה הם עושים. אלא אומר בלחש לשליח שיאמר למודר. [והמאירי הביא דעה א' בגאונים דהתירו כשראובן אומר לשליח בפני שמעון, ואף ששמעון שמע מה שהשליח שמע, ראובן לא יסמוך ע"ז אלא על השליח. אבל הש"ך העתיק דעת המחמירים, דכל שראובן מתכוין ששמעון ג"כ ישמע אסור].

סז. והביא דתנן (לעיל לג.) דמקום שמשכירין במותן אסור, אפי' כשהמודר הנאה שכרו ממנו. אבל במודר ממאכל שרי ע"י שנותן שכר. [ועי"ש מש"כ שא"ר שם]. ועוד הביא מהגמ' (לקמן מו:) דאסר כשיש תפיסת יד במרחץ, ומשמע אפי' בשכר.

א. והמאירי (במשנה) כת' דמ"מ כל שנוהגים ליטול שכר אף בתורה שבעל פה אסור ללמדו. וכל שנוהגים ללמד מקרא בחנם, מותר אף במקרא.

ב. והשיטמ"ק (בשם רי"ץ) כתב דאם לא ילמוד בשכר מתוך דוחקו יצטרך על כרחו להתעסק במלאכה אחרת ומתוך כך יתבטל הלימוד.

אבל **הרמב"ם** בפיה"מ (כאן) תמה על אלו שנוטלים שכר מת"ת[ג] [וכן האריך בזה באבות ד ה–ו[ד] ובהל' ת"ת ג י][ה]. דאינו רשאי לקבל שכר מצווה, ועוד דאינו ראוי להנות מכתרו של תורה [כדלק' סב.]. **והכס"מ** האריך לתמוה על כל דברי הרמב"ם (שם), וכתב דמ"מ כל מקום שהלכה רופפת הולכים אחר המנהג, וראינו כל חכמי ישראל נוטלים שכרם מהציבור. וסיים דאף אם הלכה כדברי הרמב"ם, אפשר שהסכימו כך כל חכמי הדורות משום עת לעשות לד'. [וע"ע תשב"ץ א קמב –קמז, ובשו"ע רמו ה].

והביאו"ה (רלא) הביא משו"ת **דבר שמואל** (קלח) דאין דנים אפשר משא"א, ולפי צורך השעה א"א לאיש החפץ בחיים להתקיים תלמודו בידו כי אם ע"י הסתפקות צרכיו ע"י אחרים. והוה בכלל התקנה (כתובות קה, וכ"פ הרמב"ם שקלים ד ז) דדיינים ומלמדים נוטלים שכרם מתרומת הלישכה[ו].

קיא) **שם.** בגמ' (קידו' נח:) **אי'** דאינו רשאי ליטול שכר על הזאת מי חטאת, אבל נוטל שכר הבאה ומילוי. **ופרש"י** דדרשי' מה אני בחינם [ואף בשאר מצוות]. **ורש"י** ביאר דנוטל שכר הבאה ומילוי, דכיון דמילתא דטירחא הוא רחמנא לא רמיא עליה, ושרי למישקל שכר[ז].

ובתוס' ר"י הזקן (שם עה"ג) **פי'** דהבאה ומילוי אינה עיקר המצווה, ומש"ה רשאי ליטול שכר.

והאבה"א (גזו"א יב ג)[ח] העמיד דלדעת רש"י רשאי ליטול שכר על כל מצווה שיש בו טורח [ואף היכא דהוה עיקר המצווה], ועפ"ז ביאר דלדעת רש"י שכר בטלה כולל תשלום עבור הטירחא[ט]. ודוקא במקום דאין טירחא מרובה רחמנא רמיא עליה להשיב אבידה בחינם[י].

והרמב"ן (בתורת האדם הו' בטור ושו"ע יו"ד שלו ג) פסק דאף רופא אסור ליטול שכר [על החכמה], אלא שכר טירחא ובטלה, דמחוייב משום השבת גופו[יא]. **והאבה"א** (שם) כתב דמש"כ הרמב"ן דמותר ליטול שכר טירחא היינו כשיטת רש"י דבדבר טורח לא נכלל בדין בחינם. אך כ"ז מתיר שכר על גוף הטירחא, ולא שכר מחמת החכמה.

קיב) **מקרא נמי בחינם וכו'.** אבל **הרמב"ם** (ת"ת א ז) כתב דמותר ללמד תורה שבכתב בשכר, ודרשי' מה אני בחינם לגבי תורה שבע"פ. **והקר"א וטור"א** (בס' הליק') כתבו דמשמע ברמב"ם דמותר ליטול שכר להדיא על המקרא, וכדדעת הירושלמי.

קיג) **ר"ן ד"ה בקטן.** דאע"ג דקטן אוכל נבילות, אפ"ה לא ספינן ליה בידים וכשמלמדו נמצא מהנהו. [**וכ"כ הרשב"א** בתי' הב', **והתוס' הרא"ש**]. משמע בר"ן דכל האיסור מחמת הקטן, ומגדרי ספייה.

ג. **והכס"מ** דייק מדבריו דאף בזמנו רוב [או כל] חכמי התורה הגדולים היו מקבלים 'הספקות'. [והביאו דכן תקנו הגאונים]. וכתב דבימי התנאים ואמוראים היו אלפים ורבבות תלמידים, ולכן לא נתנו אלא למפורסמים. ולכן בתחילת לימודם עסקו במלאכה.

ד. [ומשמע דעיקר טענתו משום דאין עושים בו קרדום לחפור, ולא משום הדין מה אני בחינם. ועוד משמע דיש בזה משום חסרון בשלימות האדם להיות תלוי באחרים].

ה. וכתב דחילל את ה' בעיני ההמון, שיחשבו שהתורה מלאכה ככל המלאכות. וכתב דאסור להנות מד"ת [כדלקמן סב.] מלבד זקן או חולה. **והכס"מ** כתב דמשמע מדברי הרמב"ם דאף אסור לקבל דורון, והביא דבחז"ל במקומות רבים איתא דקבלו דורון. [והאחרונים דנו דאפשר דאף הרמב"ם לא נתכוון לאסור אלא כשמטילים את עצמן על הציבור, אבל מה שנותנים מרצון שפיר דמי].

ו. וכת' דאיך יעלה על הדעת דהרמב"ם יורה שיותר טוב לאחוז בסכלות וחסרון חכמה, שהוא גרמא לכמה מכשולות וכו'. **והאגר"מ** (יו"ד ב קטז) כתב דאין להמנע מלקבל אפי' ממידת חסידות. וה'מתחסדים' בדבר מצד שיטת הרמב"ם הוה עצת היצר המסית שיפסיקו ללמוד, ולבסוף שוכחים את מה שכבר למדו.

ז. ועד"ז כת' **השיטמ"ק** (כאן) בשם **רי"ץ** דמותר ליטול שכר טורח הלימוד.

ח. והאבה"א דן דה**רמב"ם** השמיט דינים אלו. ודייק מדברי **הפיה"מ** שפירש את המשנה (לעיל לג.) דבמקום שנהגו ליטול שכר על השבת אבידה מותר, ואף בשאינו בטל מסלע [ודלא כשאר ראשונים לעיל].

ט. ששמין כמה רוצה להניח ממלאכה קשה למלאכה קלה [ונכלל בזה תשלום עבור המלאכה הקלה]. [וע"ע תוס' (בכורות שם וב"מ סח. ועוד) שדנו בגדר שכר כפועל בטל].
[אמנם הותר רק אופן מסויים לקבל שכר, ולא אמרי' דבמקום דהוה דבר טירחא אינו מצווה גמורה. אבל בפשוטו דוקא במילוי מים כתב רש"י דכיון דהוה דבר טירחא אינו בכלל המצווה דרמיא עליה. ובזה לא נאמר דין מה אני בחינם].

י. ועי"ש שדן בסוגיה (ב"מ לב) דפריקה בחינם וטעינה בשכר.

יא. ומ"מ כתב דאם קצץ אפי' הרבה מחוייב לשלם [והו' בפוסקים שם], ועי' **ריטב"א** (יבמות קו.) דפליג.

והחת"ס (לעיל לו.) הקשה למש"כ **תוס'** (פסחים פח.) דבמקום מצוות חינוך מותר לספות לקטן, א"כ ה"נ נימא דהותר משום מצוות חינוך. ותי' דדוקא התם בדבר שא"א לקיים החינוך בשום אופן. **והשלמ"נ** תי' עוד דהכא אפשר בשכר.

והקר"א כתב דלדעת **הרמב"ם** (נדרים י יב) דהמדיר לוקה כשנותן למודר הכא לוקה במה שמאכיל את הקטן. אף דהקטן אינו מצווה[יב].

אבל **הרשב"א** (בקושיה) נקט דאיסור נדר לא מתפיס אקטן. **והרשב"א** (בתי' הא') כת' דאיירי במופלא הסמוך לאיש וכדרב הונא (נדה מו.) דיליף דעובר אף בבל יחל[יג]. ומשמע דכוונת הרשב"א דלא חל כלל 'איסור נדר' כלפי מי שאינו מצווה, דחלות הקונם שייך רק להטיל איסור על המודר[יד] [ואף דקונם הוה איסור חפצא][טו]. אבל **הדברי יחזקאל** (טו ד) כתב דהרשב"א בקושיתו נקט דל"ש איסור ספייה כיון דאיסור נדר קיל, דישנו בשאלה[טז]. וכ"כ **החת"ס** (או"ח פג) **ועמודי אור** (יג הו' בשלמ"נ) לדון דלא ילפי' איסור ספייה בנדרים משרצים, דאיכא למיפרך דאיתא בשאלה.

קיד) **שם. והקר"א** (וכן השלמ"נ בשם ס' שמלת בנימין) הקשה דמבואר בסוגיין דאין איסור במה שמלמדו [ומקבל את עצם הלימוד] [לדעת הר"ן משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו[יז]], אלא במה שאינו נוטל שכר. ומה שאינו נוטל שכר הוה ממילא, ואמאי נחשב דספינן ליה בידים. וצ"ל דכיון דמלמדו ע"ד שלא לקבל שכר נחשב בידים[יח].

קטו) **אבל מלמד את בנו וכו'. הרא"ש** פי' דלא מהני ליה מידי. [וע' מש"כ בזה תוס' לה:]. **בשו"ת הרשב"א** (א תרמה) הביא מכאן דהמלמד את בן חבירו שלא מדעת האב, אין האב חייב לשלם לו. **והרמ"א** (חו"מ שלה א) הביא בזה מח', דלרשב"א פטור, ודעת **המרדכי** (ב"מ שמא ותנו) דחייב לשלם כדין יורד לשדה חבירו.

אבל **הש"ך** (שם ג) כתב דצ"ל דהמרדכי איירי שאמר לו ללמוד עמו, דאל"כ האב פטור כדמוכח בסוגיין, דא"כ נמצא מהנהו שפטרו משכרו. **והשער המשפט** (שם) הביא בשם **הבית הלל** דכוונת המרדכי היכא דמלמד ע"ד הלואה מתחייב שכרו. ואילו בסוגיין לימד את הבנים ע"ד מתנה, וא"כ האב לא נתחייב לו שכר כלל. וע"ד מש"כ הר"ן (לק' לח.) דזן את אשתו ובניו בתורת מצווה[יט].

ותוס' (לעיל לה:) הקש' דמ"מ פוטרו דאי"צ לשכור מלמד, וכתבו דלא היה נותן שכר למלמד בנו. **והאחרונים** הקשו דקי"ל (**רמב"ם** ת"ת א ג, ושו"ע יו"ד רמה ג) דכופין לשכור מלמד, ואף יורדים לנכסיו[כ].

יב. **והשער"י** (ג כה) כתב דאף הר"ן ס"ל דיש איסור כשמאכיל איסור חפצא, וכתב דהר"ן כתב כן לרווחא דמילתא. [וצ"ע].

יג. ועוד תי' (תי' ב') דאיסור נדר הוה עליו כבשר חזיר, ואסור לספות בידים. [ויל"ד מה הדגיש כבשר חזיר. וקצת משמע דחזר בו בגדרי הקונם].

יד. וז"ל **המאירי** ויש שואלין וכי קטן נאסר הוא באיסור נדרו של מדיר עד שיהא אף המדיר נאסר בו, ומהיכן בא להיות איסור נדר מתפיש את הקטן.

טו. ולפ"ז ל"ש להחיל קונם כלפי עכו"ם כלל.
והדברי יחזקאל (טו ד) הביא להקשות דאי' (לקמן פג) דהיכא דמודר מכל הכהנים יטלו התרומות בע"כ, והרי יכול ליתן לכהן קטן דלא נאסר כלל.

טז. וע' **מג"א** (רסט א) דדן האם יש איסור ספייה באיסור עשה. וכן באכילת היתר בזמן איסור.

יז. ובשלמא לדברי הראשונים דהטעם דמותר ללמדו משום דאינו רשאי ליטול שכר, ומש"ה הלימוד לא נחשב הנאה. ואילו במקום דרשאי ליטול שכר, אף עצם הלימוד הוה הנאה. אבל לדברי הר"ן גוף הלימוד מותר, דלאו ליהנות ניתנו. וכל הנידון על שכר הלימוד.

יח. שהרי מעיקרא מלמדו על דעת מתנה, ולא חל חיוב תשלום כלל. [דאילו היה מלמדו ע"ד לקבל שכר, ואח"כ אינו גובה את השכר י"ל דלא הוה בידים].

יט. והביא דכ"כ **הר"ן** (כאן ד"ה ואם היה גדול) להדיא דמותר ללמד בנו, דלא מיתסר טפי ממזון בניו ובנותיו.

כ. **והבית הלל** (הו' בשעה"מ) הק' מדברי שו"ת הרשב"א (הנ"ל) דהמלמד את בן חבירו אי"צ לשלם לו [מדין יורד]. ואילו הכא כייפינן ליה ויורדים לנכסיו. והשעה"מ תי' דנהי דבי"ד כופין אותו, אבל אדם אחר שלימדו הוה כפורע חובו ופטור. [ולחכמים דפורע חובו חייב, ה"נ יתחייב מדין פורע חובו. ועפ"ז כת' דהיכא דיש לו מעות חבירו תחת ידיו יכול לטעון שנתכוון משלו. וע"ד מש"כ הרמ"א (חו"מ קכח א בשם מהר"י וייל) דפורע חובו של חבירו ויש לו ממעותיו תחת ידו, יכול לתופסם עבור החוב].

והרש"ש (לה:) כתב דמ"מ היכא דמלמד חינם הרי הוא מהנה את הבן, ולא את האב. [וממילא האב נפטר מחיובו][כא].

קטז) **השוכר את הפועל לשמור את התינוק וכו'.**

פרש"י (ב"מ נח. והראשונים כאן) דאיירי בשומר של הקדש, ונוטל שכרו מתרומת הלישכה. אבל דעת **ר"ח** (הו' בראשונים בב"מ) דאיירי בחולין.

קיז) **אין נותנים להם שכר שבת. תוס'** (בע"ב ד"ה שכר)

הק' דהוה חפצי שמים, א"כ אמאי אסור[כב]. ותי' דקבלת השכר אינו חפצי שמים. והשיטמ"ק (בשם שיטה) תי' עוד דאיירי בשומר תינוק של חול [וכדעת הר"ח (בב"מ הנ"ל)][כג].

והמרדכי (כתובות קפט) הביא בשם המהר"ם דאסור לחזנים לקבל שכר, דהוה שכר שבת. אבל הביא בשם הר"ש דאין איסור, שמקבלים שכר לקיים מצווה להתפלל[כד] [והו' מח' בשו"ע שו ה].

והטור (או"ח תקפה) תמה על מה שנהגו לשלם שכר לתוקע, הא הוה שכר שבת. דהא אף בסוגיין הוה מצוה [לדעת רש"י]. והט"ז (ז) כתב דדעת הר"ש דמצווה התלוי בשבת מותר.

דף לז:

קיח) **לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן. הר"ן**

פי' דלא קיבלו שכר, והוה שומר חנם. ואף דאינו נותן לו שכר, מ"מ נכלל בקבלת שמירתו. ואם פשע חייב לשלם[א]. אבל **תוס'** (ב"מ נז:) העלו צד דאיירי בברייתא שאבדו בפשיעה. [לצד דפשיעה חייב בקרקעות]. והש"ך (חו"מ סו קכו) הק' א"כ אף ברישא שאין נותנין שכר שבת. ומבואר דדעת תוס' דבשבת שאין נותנים לו שכר לא נתחייב כלל כדין שומר[ב].

קיט) **שם. לדעת הר"ן הוה ש"ח. והנתיבות** (עב יט, והתומים סו סז) הקשה [לדעת רש"י] דהוה שכירות מצווה [לשמירת הפרה והעומר] אמאי לא יחשב ש"ש משום פרוטה דרב יוסף[ג].

והנתיבות חידש דעוסק במצווה הוה דוקא במצווה שמחוייב לעשות[ד]. אבל היכא דאינו מצוה על כל יחיד[ה], אלא שמוטל על הבי"ד לשכור פועלים למצווה זו[ו], א"כ כלפי היחיד הוה דבר רשות[ז]. ועפ"ז כתב דגבאי צדקה ואפוטרופוס של יתומים לא הוה ש"ש משום פרוטה דרב יוסף[ח] [דלא נחשב עסוק

כא. ובמה שמלמד בנו לא הגיע לידו כלום אלא שמונע תביעה. ואף דאסור למחול חובו אחרי שנתחייב שכרו, אבל כשבדעתו ללמד בנו בחינם רק מצילו משכר, ולא נתן בידו כלום.

כב. והשיטמ"ק (בשם שיטה) הביא כדאי' דמשדכין לתינוק ללמדו וכדו' (שבת קנ.), שלא אסרה תורה אלא חפציך. [ואיסור שכירות הוה משום ממצוא חפציך].

כג. אך כת' דלא נהירא, דמוכח (ב"מ נח.) דבהקדש מיירי.

כד. והחיי אדם (ס ח) הביא דנהגו להקל, כיון דהוה חפצי שמים [וכקו' התוס'].

א. והקה"י (ב"מ לד) הק' דהתינוק אינו בעלות הקדש, וכן הזרעים בשביעית הוה הפקר. ומבואר דאף בזה שייך גדרי שמירה.

ב. וכ"כ הש"ך שיש לדחות ולומר כיון דאין נותנים לו שכר שבת ה"ל כאילו לא קיבל עליו שמירת שבת כלל, ובשבת הו"ל כאיניש בעלמא. אך מ"מ הק' על התוס', די"ל דהגמ' לא העמידה כה"ג, משום דס"ל דכיון דקיבלו בסתם ועדיין הוא ברשותו ביום השבת, עדיין הוה שומר חנם ביום השבת.

ג. והאחרונים ציינו דדעת הריטב"א (ב"מ פב.) דכשמקבל עליו לדעת אמרי' דאין דעתו אלא להיות ש"ח.

ד. ועד"ז כת' הנתיבות (עב ז,יז, רצא ג) דהמקבל פקדון מחבירו לא הוה ש"ש משום דמקיים מצוות גמ"ח, ויש פרוטה דרב יוסף. דהתורה לא חייבתו בכך.

ה. וכתב דא"כ כל א' היה חייב להיות גבאי. [וצ"ע דבמקום דליכא גבאי לכאורה הוה חיוב על היחיד. ואף דאחרי שיש גבאי אחר אין חיוב עלי. כ"ה בכל מצווה דאפשר ע"י אחרים, דהוה חובה גמורה על כל יחיד, אא"כ אחר עושה. וצ"ע].

ו. ומש"ה רשאי ליטול שכר על השמירה, ולא דרשי' מה אני בחינם. [ויל"ד דדבר שיש בו טירחא רשאי ליטול שכר, ע' מש"כ לעיל].
והנתיבות נקט דגדר 'מה אני בחינם' הוא משום דכל יחיד מחוייב לעשות מצווה זו. אבל בפשוטו תלי במה שהוא מצווה בחפצא.

ז. וכ"כ בס' יחוסי תנאים ואמוראים (ע' רב יוסף ד"ה ולפי, הו' בלקט ראשונים) כיון דלא משתעבד, ואי בעי לא עביד, לא חשיב ש"ש.

ח. אך האחרונים (אחיעזר ג ו ועוד) ציינו דמבואר בתוס' (שבועות מב:) דאף גבאי צדקה שייך פרוטה דרב יוסף.

במצווה], דאין חיוב על כל יחיד להיות גבאי צדקה[ט].

[וצ"ב דמבואר בפוסקים דהעוסק בצרכי ציבור נחשב עוסק במצווה, ואף דלא הוה חיוב על היחיד אלא על כלל הציבור[ז]. ואפשר דהנתיבות נקט דאיירי בצרכים שכל א' מחוייב לעשות, אלא שעסקני הציבור הם מקיימים המצווה עבור כולם. וצ"ל דגבאי צדקה איירי באופן דסגי שכל א' יתן צדקה דידיה. ואף שקבעו צורתו ע"י גבאי צדקה, אינו מצווה].

קכ) **ואם היה שכיר שבת**[יא] **וכו'**. והותר שכר שבת, דהוה הבלעה. **פרש"י** (ב"מ שם) שנבלע בשכר שאר הימים, ואינו מפורש לשבת. **ותוס' פי'** דלא מיחזי כמקח וממכר. **והשיטמ"ק** הוסיף דכיון דשכירות שבת דרבנן לא החמירו כשאינו נוטל להדיא.

והחיי אדם (ס ח) כתב[יב] דאם לא שמר בשבת אינו יכול לנכות משכרו[יג], דא"כ לא מקרי הבלעה. [דגדר הבלעה הוה משום דאינו תשלום על פעולת השבת בפנ"ע[יד]]. **והביאו"ה** (שו ד"ה נותן) חלק דאף שכיר חודש שמחסר איזה יום פעולה ודאי מנכין לו משכרו[טו], ואפ"ה מקרי הבלעה. [דנכלל בתשלום על הכל, ואינו תשלום להדיא על שבת].

קכא) **אכלין ושתין ויקיר עליהון עלמא כדשמואל וכו'**.

הרא"ם (בשיטמ"ק) הביא מדרש[טז] גבי עונג שבת, במה מענגו חד אמר בשינה וחד אמר בתלמוד תורה. ולא פליגי[יז], כאן בתלמיד השונה ימי השבוע לו השינה

ט. **והנתיבות** חילק גבי אפטרופוס של יתומים, דבמה שהוא למנוע הפסד, כל יחיד חייב משום השבת אבידה [ואסורין ליטול שכר]. אבל במה שמשביח נכסי היתומין נוטל שכר, ול"ש פרוטה דרב יוסף.

י. **והאמרי בינה** (יג ג) הביא דאף תגרי תפילין, וחופר קבר וכדו', לא מוטל על כל יחיד. אלא מי שהכניס עצמו לקיים דבר זה. וכן שמחת חתן וכלה ע"פ רוב לא הוה חיוב על היחיד. **והעמק ברכה** כת' דאף במצווה קיומית אמרי' דהעוסק במצווה פטור מהמצווה.

יא. **והרמ"א** (או"ח שו ד) כת' דאם שכרו לחודש, והתנה ליתן כך וכך ביום מקרי שכר שבת. **והב"י** (שם) הביא כן בשם שבלי הלקט (קיג), וכת' דמדברי שאר פוסקים לא משמע כן. **והמג"א** (שם ז) **ציין לדברי הר"ן** (כתובות סד: בדה"ר, ועד"ז תוס' שם) דהיכא דרשאי לחזור בו באמצע, ויקבל שכרו דעד עכשיו, מש"כ השכר של שבת אסור. [ועי"ש ביאו"ה ושאר פוסקים].

יב. **והחיי"א** (והו' במשנ"ב שו כא) כת' דהשוכר פועל לשמור בשבת, יתנה עמו שישמור גם בעש"ק ובמוצאי שבת איזה שעות, דאז הוי כשכר שבת בהבלעה. [ואף דרוב השמירה הוה בשבת הותר]. ובלבד שיוכל לחזור בו.

יג. **וציין לתוס'** (כתובות סד: הנ"ל) דהיכא דיכול לחזור בו ויקבל שאר שכרו לא מקרי הבלעה. **והביאו"ה** דחה דכוונת התוס' דתקנו דגדר הקנס שיתחשב כל יום ויום בפנ"ע.

יד. ויש שדנו דכוונת החיי"א דצריכים להתכוון שמשלם לו רק עבור מלאכתו בחול, ושכיר חודש מקבל שכרו על שאר ימי השבוע. ומבליע בזה מה ששומר בשבת. וע"ד מש"כ **רש"י** (סוכה לט.) בהבלעה דשביעית, שמוכר לו לולב ויתן לו אתרוג במתנה. [ועפ"ז ל"ק קו' הביאו"ה דהיכא דלא שמר בשאר ימי השבוע מפסיד משכרו. ודוקא כשלא שמר בשבת אינו מפסיד]. אבל **השפ"א** (סוכה) **והחזו"א** (שביעית יג כ) הביאו מדברי שא"ר דאף התם גדר ההבלעה שמשלם בבת א' על הכל. [ואף שאילו לא יתן לו הכל ודאי יתבענו].

טו. ולדעת החיי אדם י"ל דאם לא שמר חלק מהחודש [אף בשאר ימים] עי"ז אי"צ לשלם כלל כדין שכיר חודש. [וכה"ג יחשב שכיר ימים על הימים ששמר. אבל היכא דשמר כל החודש, אין כאן תשלום על כל יום כלל]. וי"ל דהחיי"א איירי שמנכה לו לפי שעות, א"כ גלי דלא שכרו לכל השבת, אלא לפי שעות.

[ובפשוטו כוונת החיי"א דהיכא דאילו לא ישמור ינכו לו, עי"ז נחשב שכר שבת. אך י"ל דכוונתו דדוקא באופן שלא שמר כל השבת, ע"י שמתחשב כמה שמר בשבת וכמה לא שמר, עי"ז נחשב שכר שבת. ועפ"ז לק"מ קו' הביאו"ה].

טז. **וב'ירושלמי** (שבת טו ג) יש מ"ד דלא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ולשתייה. ויש מ"ד דלא ניתנו אלא לעסוק בהן בדברי תורה. [והביאו תנא דמסייע לכל א'].

יז. **והב"י** (או"ח רפח) הביא כן בשם **המדרש** (פסיקתא רבתי כג), דמ"ד לתלמוד תורה אלו הפועלים שהם עסוקים במלאכתם כל ימות השבוע ובשבת הם באים ומתעסקים בתלמוד תורה. ומ"ד להתענג, אלו תלמידי חכמים שהם יגעים בתורה כל ימות השבוע ובשבת הם מתענגים.

והמאירי (שבח קיח:) הביא דבירושלמי אי' במה מענגו מר אמר בשינה ומר אמר בתלמוד תורה, ולא פליגי כאן בתלמיד כאן בבעל הבית. והביא בשם רבותיו להיפך שהתלמיד מענגו בתלמוד תורה ובעל הבית בשינה. והמאירי כת' ואני אומר הפך הדברים שהתלמיד ששונה כל ימי השבוע מקיים בשבת עונג שינה, שלא יהא שכלו לואה יותר מדאי. אבל בעל הבית שמתעסק כל ימות החול בעסקיו ראוי לו להתעסק מעט בשבת בתלמוד תורה דרך עונג. [ואח"כ הביא דברי הפסיקתא].

והמאירי (בהקדמה לספרו) כת' דא' מן התועליות הנמצאים בימי השביתה להתבודד בחכמה, והוא העונג הנצחי המיועד בהם עד שישלול בו לגמרי מן הדברים החומריים וכו' והביא את הירושלמי (הנ"ל), והביא דרוב המפרשים פי' שהתלמיד מענגו בתלמוד תורה, ובעה"ב בשינה, אצלי לפרש בו הפך הדברים, שהתלמיד שכל זמנו הוא שבת, וגם בימי החול לא

עונג. וכאן בבעל הבית[ח] דהתלמוד עונג, שאינו פנוי כל ימי השבוע ללמוד, ובשבת הוא פנוי ותאב ללמוד ומתענג[ט].

קכב) **בנות מי בעי שמירה. והקר"א** הק' דאין מצוה ללמד את ביתו תורה (כדאי' קידושין כט:), א"כ פשיטא דאסור במודר הנאה.

ודעת בן עזאי (**במשנה** סוטה כ.) דחייב אדם ללמד את בתו תורה. ור"א פליג דהמלמדה תורה הוה כאילו מלמדה תיפלות. **והשלמ"נ** תי' דסוגיין כבן עזאי דחייב ללמד את בתו, ולא ס"ל כדרשא בניכם ולא בנותיכם[כ].

והרמב"ם (ת"ת א יג, ושו"ע רמו ו) פסק כר"א[כא], וכתב בד"א בתורה שבע"פ, אבל תורה שבכתב לא ילמד לכתחילה, אבל אינו כמלמדה תיפלות. **והגר"א** (רמו כה) ציין דמקורו מסוגיין. והקר"א כת' דאף לר"א האשה מקיימת מצוות ת"ת, ומברכת ברכה"ת [כדאי' או"ח מז יד, עי"ש ביאו"ה].

קכג) **ולמ"ד וכו' קסבר פיסוק טעמים דאורייתא וכו'.**

ההג"מ (ת"ת א ז, הו' **ברמ"א** רמו ה) **הביא בשם רבינו שמחה** ללמוד מכאן דכל חידושי סופרים דנתקן מדרבנן מותר ליטול שכר[כב]. וצע"ג דודאי הוה בכלל מצוות ת"ת דאורייתא [ומברכים ע"ז ברכת התורה, שו"ע מז ב][כג]. ועוה"ק **הקר"א** דאף מצווה דרבנן אסור ליטול שכר, ואף להזות על מי שטמא מדרבנן.

והבית הלוי (א יג ט) הביא דה**בעה"מ** (ר"ה ספ"ג ז. בדה"ר) כת' דבמצווה דרבנן לא אמרי' דלאו ליהנות ניתנו[כד]. והק' א"כ למ"ד פיסוק טעמים לאו דאורייתא יאסר ללמד אף במקום דאין נטלין ע"ז שכר[כה], שהרי מהנהו[כו]. וכת' דצ"ל דמותר דאין איסור משום ספייה באיסור דרבנן.

קכד) **עיטור סופרים.** פ' **הר"ן** שנכתבו לתפארת הלשון. [ועיטור לשון עטרה ותפארת[כז]]. ועוד כתב בשם **מורו** דהיינו שע"י הטעמים מתפרש הפסוק[כח]. אבל **הרא"ש** פי' חיסור הלשון[כט].

קכה) **קריין ולא כתיבן הלכה למשה מסיני וכו'. האגר"מ** (או"ח ד מד) הקשה דכל התורה נמסר ע"י משה. ועוד הללמ"ס משמע דאינו בגדר תורה שבכתב אלא תורה שבעל פה. ותי' דבהללמ"ס ביאר הטעם בפסוקים האלו משום תפארת וכו'.

והרדב"ז (ג תקצד [אלף כ]) הקשה דהו' רק פסוקים בנ"ך[ל], ולא הו' כמה קרי וכתיב שבתורה. ותי' דנקט הני דהוה מילה שלימה, עי"ש שהאריך.

יפנה לבו לדברים העולמיים, טוב לו שיענג עצמו בשבת בשינה. ויניח השכל מן הלאות. ולא יקרא מפני זה מחטיא הכונה כי הנחת השכל ושמרו מן הלאות לכונת היותו יותר מוכן לקבל החכמות הוא הכנת הטבעים להיותם מצליחים בלמוד. והוא אם כן כמי שלמד באותה שעה.

יח. אך **בפוסקים** (או"ח רפא א) הביאו דאף בהמון עם, נהגו לאחר את התפילה בשבת, דהשינה בשבת תענוג.

יט. וכ"פ **הרמ"א** (או"ח רצ) דפועלים ובעה"ב שאינן עוסקים בתורה כל ימי שבוע, יעסקו יותר בתורה בשבת מת"ח העוסקים בתורה כל ימי השבוע. והת"ח ימשיכו יותר בעונג אכילה ושתייה קצת, דהרי הם מתענגים בלמודם כל ימי השבוע.

כ. אבל **הקר"א** כת' דאף בן עזאי ס"ל הך מיעוטא, ואינו חיוב על האב [ואף דנקט לשון 'חייב', הוה עצה טובה שיהא לה זכות, כדאי' התם].

כא. **והרמב"ם** ביאר שרוב הנשים אין דעתם מכוונת להתלמד אלא הן מוציאות דברי תורה לדברי הבאי לפי עניות דעתן. [אך כת' דיש לה שכר בלימוד התורה, כאינו מצווה ועושה].

כב. וכן **הגר"א** (שם כא) ציין המקור מלשון הגמ' כאן, דדרבנן מותר ליטול שכר.

כג. [ואפשר דכיון דאינו דבר קצוב [במסירת התורה], א"כ אין חיוב בחינם. ואפשר ע"ד מש"כ **הר"ן** ח. דחל שבועה על דבר שאינו מפורש בתורה].

כד. והמודר הנאה מחצוצרות אינו רשאי לתקוע למצוות חצוצרות דרבנן.

כה. ותי' למש"כ הרשב"א דמותר ספייה לקטן באיסור דרבנן. וצ"ב כוונתו דעצם ההנאה הוה איסור דאורייתא, אף אם לא נצטווה.

כו. ונהנה בעצם החכמה. למש"כ הר"ן (לה:), [וע' מש"כ לעיל לה: ולו:].

כז. **והמאירי** הביא פי' דהוה מלשון 'היקף' שהיה ראוי להקדימה וכו'.

כח. **והמאירי** פי' דקאי על הטעמים שהם לתפארת הקריאה, דפיסוק טעמים הוה הטעם שמפסיק בין ענין לענין, כגון אתנח[תא] וזקף. אבל שאר הטעמים שלא רומזים על הפסק הענין הוה רק לתפארת הקריאה.

כט. **והמאירי** הביא **י"מ** דהסופרים קצרו הלשון לתפארת הקריאה. וחלק דלא באו הסופרים לקצר אות א' מהמקרא חלילה. **ובשו"ת רדב"ז** (ג תקצד) כתב דכולהו הללמ"ס, ותלו הדבר בסופרים שדקדקו אחרידהם.

ל. והקשה האיך יהא הלממ"ס בדברי הנביאים, דנכתב

ובשו"ת הרשב"א (ז שסא, הו' בב"י או"ח קמא ח) הקשה האיך קוראים קרי ולא כתיב, הא אסור לקרוא אפי' אות א' בע"פ. ותי' דאמרי' בסוגיין דהוה הללמ"ס. **והפרמ"ג** (שם א"א ט) כתב דלפ"ז אם נטף שעוה על המילה דהוה כתיב ולא קרי, מותר לקרוא בס"ת. דבלא"ה מילה זו אומרה בע"פ. אולם **האגר"מ** (או"ח א לב) נקט דהגדר דצריך לקרוא את אותיות הכתיב באופן הזה, ואם נטף יוציא ס"ת אחר[לא].

דף לח.

קכו) **לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו**[א]. **השיטמ"ק** (בשם רי"ץ) כתב דודאי לא נברא העולם אלא כדי שיקבלו ישראל את התורה, וקשה לפרש את הגמ' כפשוטו. [ובעלי חידושי האגדות האריכו בזה]. והשיטמ"ק כת' דאף מתחילה כוונת ר"י בר"ח לפרש דקאי אפלפולא בעלמא, כלומר להבין הדברים הסודיים וטעמי התורה המכוסים והעמוקים עמוק עמוק עמוק מי ימצאם. [עי"ש עוד].

קכז) **ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, שירה לחוד.**

בפשוטו כ"ז לס"ד, אבל באמת קאי אכל התורה, שניתנה לישראל[ב].

והרמב"ם (ס"ת ז א) כתב מצוות עשה לכל א' לכתוב ס"ת, שנאמר ועתה כתבו, כלומר כתבו ס"ת שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין ס"ת פרשיות פרשיות (גיטין ס.)[ג]. **והשאג"א** (לד) חקר האם קיום המצווה רק בפרשה זו, אלא דמוכרח לכתוב שאר התורה. או דרחמנא אמר כתבו לכם, כיון דאינו רשאי לכתוב במקצת, בע"כ קאי על כל הס"ת[ד]. [ונפק"מ כשאחר כתב את הס"ת, והוא השלים פרשה זו[ה]].

קכח) **אלא פלפולא בעלמא. הרא"ש** פי' הבנה וחריפות.

וביאר [דדרשי' כתבן שלך] דכל החכמה והשכל רמוזים בצורת האותיות בכתב התורה[ו]. יל"ד האם כל הבנה וחריפות ניתן רק למשה. או הא דילפי' מהאותיות. [ע' העמק דבר דברים א ג].

קכט) **אר"י אין הקב"ה משרה שכינתו אלא[ז] על וכו' וחכם וכו'. הרא"ש** פי' בקביעות. **והרמב"ן** (ב"ב יב.) הביא **י"מ** דבסוגיין איירי כשמשרה שכינתו בלא הפסק. אבל משרה שכינתו לנביא של שליחות אף על חסידים שאינם חכמים[ח], כגון נבואת יונה בן אמיתי בשליחות נינוה שהוא לפי שעה. דהא ילפי' ממשה, ומשה לא פסק ממנו נבואתו, וזהו לשון משרה. וכת' דאף דמייתי נמי 'עשיר' מיונה, יונה היה נביא בלא הפסק, ולא נשתלח אלא לנינוה. **והרמב"ן** חלק ואין דעתי נוחה.

קל) **שם. אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו**[ט]. ובגמ' (שבת צב.) איתא חכם גבור עשיר ובעל קומה[י]. [ולא הוזכר עניו]. **ובמסהש"ס** כתב דמצווה ליישב.

אח"כ. ותי' דקי"ל דהכל ניתן בסיני אפי' דקדוק שעתיד תלמיד לחדש.

לא. אבל כתוב דבשם הוי', דנקרא אד' מהני כה"ג.

א. השיטמ"ק כתב דאף שזרעו של משה לא הגיע למעלתו, זכו בזכותו, שניתן להם במתנה. ועוד כת' דקאי אכהנים ולויים דכולם זרע א'.

ב. וכן **הר"ן** (ד"ה למען) פי' דילפי' מ'לעד' דהוה כל התורה, דאי שירה לחוד מאי סהדותא איכא. [והשאג"א ביאר דסיפא דקרא גלי ארישא, דכתבו את השירה הוה כל התורה].

ג. ו**השאג"א** תמה דקי"ל (שם) דחומש שלם כותבים, וא"כ סגי לכתוב ספר דברים, ומנלן דבעי לכתוב ה' חומשים. [ו**השלמ"נ** הביא לדון דסוגיין ס"ל כמ"ד דמותר לכתוב, וכ"פ הרי"ף שם. והרמב"ם ס"ל דדחויה בעלמא היא].

ד. וכמ"ש הרמב"ם תורה שיש בה שירה.

ה. וכן נפק"מ אם כתב ס"ת ובלה ונשאר פרשה זו, א"נ שכתב פרשה זו לבד באיסור.

ו. ובס' ברוך שאמר (הו' קצת בב"י או"ח לו) ועוד קדמונים הביאו הרבה רמזים [ע"ד הסוד] ע"פ צורות האותיות.

ז. ובדרשות הר"ן (הו' בסמוך) הק' דאף בלעם קיבל נבואה, ואף דלא נתקדש בפרישות ויראת חטא, וכ"ש ענוה שהיא למעלה מהם. ותי' דהיכא שיש צורך השעה ישתנה, וינתן נבואה לאחרים. והכא איירי באופן כללי. [ויש שפי' דכוונתו דיש נבואה באקראי בעלמא, וכדברי הרא"ש. אך לכאורה נבואת בלעם היה בקביעות. וכוונת הר"ן דניתן לו נבואה מחמת סיבה מיוחדת].

ח. דאי' (ב"ב יב.) דמיום שחרב ביהמ"ק אע"פ שניטלה נבואה מהנביאים, מהחכמים לא ניטלה. **ופרש"י** שניטלה מהנביאין שאינם חכמים. **והרמב"ן** הק' דמבואר בסוגיין דא"א להיות נביא אלא חכם.

ט. ובדרשות הר"ן (ה הב') כת' שנביא צריך להיות א' מהשלמים במין האנושי. וצריך שימצאו בנביא ד' שלמויות טרם חול עליו רוח השם יתברך, ב' מהם ישלימו מעלות גופו, וב' מהם ישלימו מעלות נפשו, והם מעלות השכליות ומעלות המדות. וביאר שחכם כולל המעלות השכליות, ועניו כולל מעלות המדות.

והרמב"ם (יסוה"ת ז א) כתב דאין נבואה חלה אלא על חכם גדול, וגיבור במידותיו, והוא בעל דעה רחבה מאוד. **ובדרשות הר"ן** (ה) חלק דבסוגיין מבואר דקאי כפשוטו[יא] [וכה"ק בכס"מ שם]. **והכס"מ** כתב דהרמב"ם כתב כן מסברא ולא ע"פ סוגיין[יב]. **והלח"מ** הקשה **דבמורה נבוכים** (ב לב וכן **בשמונה פרקים** ז, בפיה"מ סנהדרין, וכן באגרת תימן) **למד** כן להדיא מסוגיין. ועוה"ק **הר"ן** (שם) דמאחר דכתב דבעי עניו, אמאי בעי גיבור ועשיר, דהא ענוה גדולה מכולם[יג].

וכ"מ **בשיטמ"ק** דהוה כפשוטו, וביאר שיהא שלם בכל דבר, ולא יצטרך זולתו. **ובדרשת הר"ן** ביאר דהנביא שינבא להמון[יד] צריך להיות נבחר ונרצה לכל הכתות, לאוהבי החכמה ואוהבי העושר ואוהבי הגבורה, ושישלימו לו מעלות המדות. [ועי"ש מה שהאריך בענין מה שמשה היה כבד פה].

קלא) **עשיר, פסל לך, פסולתן שלך וכו'.** [ובגמ' בסמוך ס"ד ללמוד ממקום אחר]. **האחרונים** הק' דלעיל משמע דמשה נתעשר[טו] רק משעת פסילת לוחות שניות[טז], ומעיקרא האיך היה לו נבואה. **והמהרש"א** (ח"א ב"ב יב.) תי' ע"פ דברי הרא"ש (הנ"ל) דמעיקרא היה הנבואה שלא בקביעות[יז]. וע' **יעב"ץ**.

קלב) **חכם וכו' נ' שערי בינה נבראו בעולם, וכולם ניתנו למשה חסר א' שנאמר וכו'.** ובגמ' (ר"ה כא:) דרשי' (תהלים יד ז) אמרות ה' אמרות טהרות כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים, דשבעתיים משמע שבע פעמים שבע שהוא מ"ט.

קלג) **יונה וכו' שנתן שכרה של ספינה כולה וכו'.**

המהרש"א (ח"א) ביאר דדרך הבורח מקדים עצמו בדרכו, אף שהספן עדיין לא היה מוכן כ"כ[יח], ועדיין לא קיבל שכרו משאר האנשים. והוא הקדים לתת שכר כולם ולקבל אח"כ מהם השכר.

קלד) **ר"ן ד"ה וזן. אפי' כרבנן** (בני כהנים גדולים, כתו' קח. הו' לע' לג:) **אתיא, דבתורת מצווה עסקינן וכו'.** [ע"ע ר"ן לע' שם]. **ובפסקי הרא"ש** (ד, וע"ע בתוס', ותוס' לעיל לג:) **הביא בשם ר"ת** דכיון דזן לפניו מסתמא הוה בתורת מתנה.

ותוס' (וכ"כ הרא"ש בשם **י"מ**) **פי' דאיירי במזונות יתירין** [**וכמ"ש הר"ן** (בע"ב) **גבי בהמה**]. **והרשב"א** הקשה דבמשנה אי' אע"פ שהוא חייב וכו'. ועוד א"כ מה מקשה הגמ' (בע"ב) גדולה מזו. [וע"ע תוס' הרא"ש].

והטור (רכא) הקשה אמאי הביא הרא"ש כ"ז בפסקיו, מאחר דקי"ל כחנן, ואף פורע חובו מותר[יט]. וע"ע מש"כ **הט"ז** (רכא ז) **וק"נ** (ט).

אבל **תוס'** (בפי' הא') כת' דקאי כחנן. וכן **ברמב"ם** (ו ד) משמע דהמשנה קאי כחנן, שכתב דמותר לפרוע חוב 'לפיכך' זן וכו'.

וביאר דכיון דהנביא מנבא להמון [העם], ומודיע אשר צוהו השם יתברך, יצטרך להיות נבחר ונרצה בכל הכתות, מאוהבי החכמה, ואוהבי העושר, ובוחרי הגבורה, ושישלימו לו מעלות המדות. וביאר דלשון 'נביא' עיקר משמעותו מי שמדבר תמיד [מלשון ניב שפתים. וכתיב (שמות ז א, עי"ש רש"י ואבן עזרא ומפרשים) ואהרן אחיך יהיה נביאיך].

י. והר"ש איגר (בס' ליקו' לרמב"ם) כתב דאפשר דזה כוונת הרמב"ם שלם בגופו.

יא. ובס' ד' טורי אבן (לרמב"ם שם) כת' דהרמב"ם דחה לסוגיין מההלכה, דמצינן דשכינה שורה אפי' על עני גדול, ועל מי שאינו בעל קומה. דאי' בגמ' (סנהדרין יא.) דהשכינה ראוי שתשרה הלל [שהיה עני] ועל שמואל הקטן [ונקט דפשוט שהיה קטן בקומה, אף דדרשי' שם זה מטעמים אחרים].

יב. והביא מש"כ הרא"ש דסוגיין איירי לענין נביא בקביעות, והרמב"ם איירי אפי' עראי, ולכן לא הביאו.

יג. והביא דברי **הגמ'** (ע"ז כ:) דענוה גדולה מכולן. דא"א להשיג הענוה, מבלי שיקדמו לו טהרה וקדושה ויראת חטא וכו'. וכיון שכן מן הידוע שהוא מושל על יצרו ושהגיע אל מדת ההסתפקות. שאם יצרו מושל עליו וידאג תמיד למה שלא השיג, א"א שישיג אותן המעלות.

יד. וביאר דלשון נביא הוא המשמיע תמיד ומדבר להמון.

טו. ובמדרש (דברים רבה ברכה יא ז) אי' דכל ישראל סבלו בסף וזהב שהוציאו ממצרים, ומשה לקח [רק] ארונו של יוסף.

טז. דהלשון לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות משמע דלא היה עשיר מעיקרא. [ויש שתי' דבמדבר לא היה חסר כלום, ומש"ה העושר לא נמדד לפי נכסים. [ואפ"ה ילפי' ממשה דלבסוף היה לו אף עושר של נכסים].

יז. וצ"ע האיך אפ"ל דשעת קבלת התורה לא נחשב קביעות.

יח. וכת' דבקרא כתיב וימצא אניה באה תרשיש ויתן שכרה וירד בה גו' משמע מיד שבאה מתרשיש, ולא נתן להשהותה שם, ונתן שכרה והחזירה לילך לתרשיש.

יט. **והב"י** כתב **דהרא"ש** לא פסק דפורע חובו מותר במודר הנאה, ואף דבממון פסק בחנן. באיסור נדר אסור. **והט"ז** שם הקשה דהוא נגד סתמא דהגמ' [לעיל לג] דתליא בהדדי.

קלה) **רא"ש ד"ה וזן.** ובקטנים ליכא לאוקמי דתקנת אושא, לאו מתני' היא וכו'. אמנם **תוס'** (כתובות מט: ד"ה כשהם) כת' דקטני קטנים [עד בן ו'] חייב מדינא דמתני' (כתובות סה:[ב]). אך **הטור** (אה"ע קיב) וכמה **ראשונים** (הו' באבנ"מ עא ג) כת' דאף קטני קטנים הוה מתקנת אושא.

דף לח:

קלו) **ר"ן ד"ה שאם.** ונ"ל ל"ש אלא מזונות יתירים. אבל **הרשב"א** כתב דמותר לזונה בכל עת, דכיון דבשעה ראשונה הותר, הותר בכל שעה ושעה. ועוד שהרי הוא משיב אבידה. [וצ"ב[א]].

קלז) **בוגרת ומדעתה. הפור"י** הק' דהמ"ל נערה ומדעתה, דקי"ל (קידושין מג:) דאף נערה מקבלת קידושי עצמה. וכתב דמ"מ כשהאב מסר אסור, דמסר לו שפחה.

ובחי' ר"א מן ההר כת' בשם **רש"י** דאינו הנאה גמורה כיון דאין לאביה רשות בה, וכולי האי לא היה בדעתו לאסור[ב].

קלח) **ר"ן ד"ה אלא.** וקמ"ל אע"ג דמתחייב לזונה, ונמצא מהנהו. [וכעי"ז כתב **הריטב"א**]. אבל **הרשב"א** כתב דהוה רווח בהא שהיה חייב להשיאה, ועכשיו זה פוטרו. וביאר דכיון דאינו חייב בחייו, ובי"ד לא כופים ע"ז לא נחשב הנאה.

קלט) **ר"ן ד"ה ובבתו.** א"נ וכו' שאם עשאו שליח וכו' אסור. **והרשב"א** חלק דכיון דלא בעי שליחות אין איסור, כיון דהוה דבר מצווה. [וכדעת הרא"ש (הו' לעיל לו:) דמותר לעשות שליח היכא שאי"צ שליחות].

קמ) **המדיר את בנו לת"ת. הרא"ש** הביא **י"מ** שהדירו אביו, שלא יהנה מהאב. [מחמת הלימוד]. וכ"כ **המפרש ור"א מן ההר** בשם **רש"י.** וכ"כ **הרמב"ם** (ו יז), ומותר לאב לעשות לבן מלאכות אלו שהן קלות ואינן חשובות.

ובחי' ר"א מן ההר הביא **י"מ** דה"ה המדיר לחבירו, ובנו מילתא דשכיחא נקט. וחלק דדוקא בנו הנאות האלו אינן חשובים, ודעתו לאסור בהנאת גופו רק בהנאות חשובות. אבל בהנאת ממונו דעתו לאסור לכל דבר.

אבל **הרא"ש** **והר"ן** (**והרמב"ן** **וריטב"א**), וכ"כ **הראב"ד** (בהשגות שם) שהדיר תשמיש הבן עליו, ומותר באלו כיון דאין בהם ביטול תורה[ג].

קמא) **ר"ן ד"ה ירושלמי וכו'.** אדם מסויים. אבל **ר"א מן ההר** כתב דהבבלי פליג אירושלמי ואסור בשוק. וכ"כ **הכס"מ** ע"פ השמטת **הרמב"ם.**

קמב) **מותר להשקות לו כוס של שלום. הר"ן** כתב דדוקא משל מודר, דהתירו רק את השימוש בזה. וכ"כ **הרמב"ם** (ו י)[ד]. אבל **המאירי** הביא בשם **תוס'** דמותר אף בשל מדיר, דאדעתא דאבילות לא נדר. וכ"מ **ברא"ש.**

קמג) **למנחרותא.** פ' **הרא"ש** למראית העין וכבוד, ולשמשו. **והשיטמ"ק** (בשם רי"ץ) ביאר דאע"פ שאינו זן אותם יכול להשתעבד, דיכול הרב לומר לעבד עשי עמי ואיני זנך[ה] (גיטין יב). [ולדברי הראשונים דאיירי במזונות יתירים ניחא טפי].

והר"ן הביא אית דגרסי דכשמתים מניחים אותם[ו]. **ובחי' ר"א מן ההר** פי' דהם נמכרים[ז] מצד זירזותם ועבודתם ולא מצד שומנם.

כ. והביאו ראי' מהגמ' (כתובות סה), אבל לדעת **הר"ן** (שם) הוה חיוב אגב האם, ואין חיוב בפנ"ע אף בקטני קטנים.

א. ויל"פ דכוונת הרשב"א ע"פ מש"כ (לע' לד.) דההיתר להשיב אבידה משום דלא הדירו ע"ד כן. א"כ ה"נ כיון דכל מעשה בפנ"ע נחשב השבת אבידה אינו בכלל.

ב. [משמע דיש קצת איסור הנאה בדבר, אלא דאמרי' דלא היתה כוונתו לזה וצ"ב].

ג. **והריטב"א** הוסיף דהוה נמי מלאכות הצריכים לאב, ואין דרך לעשות בעצמו.

ד. **והראב"ד** השיג ואיך אין בה הנייה, אלא שיש בו חיי נפש. ואולי משל עצמו קאמר שאינו מהנהו אלא ההשקאה בלבד והיא מצוה. [**והב"ח** רכא ביאר דהבין בדברי הרמב"ם דבשל בית המרחץ הותר משל מודר, ודוקא בבית האבל בעי משלו. וע' כס"מ].

ה. [וצ"ב בבהמה טמאה ל"ש סברא זו].

ו. [ונחלקו **הראשונים** (ע' תוס' ב"ק י. ד"ה שהשור) האם נכרי ועבד שמתו מותרין בהנאה].

ז. משמע דהגדרת הנאה הוה משום דשווה יותר למכירה [ולא תליא האם יש בכך תוספת שימוש]. [ושא"ר ביארו מצד השימוש].

לבקר חולים

קמד) **ונכנס לבקרו עומד וכו'.** [שמואל (בגמ') העמיד בשנכסי מבקר אסורין על החולה. וקמ"ל דלא נחשב שהמבקר מהנהו בהנאת הביקור (ע"ע בסמוך). ועולא העמיד בשנכסי חולה אסורין, וקמ"ל דרשאי המבקר ליכנס לבית, ולא אמרי' דנהנה מהבית].

והתוס' הרא"ש הקשה [בשנכסי חולה אסורין] אמאי אין בזה איסור משום דנהנה מפרוטה ברב יוסף. ותי' דדוקא גבי אבידה, דמתעסק בממונו, והוה כאילו נטל פרוטה ונתנו לעני. אבל הכא מתעסק בגופו במצווה, וממילא נפטר. ועוד תי' דבעודו מבקר החולה יכול ליתן פרוטה לעני[ח], משא"כ באבידה כשטורח לנערו אינו יכול ליתן, ופטור מהמצוה וכו'.

דף לט.

קמה) **אי בשנכסי מבקר אסורין וכו'.** בפשוטו החולה אסר על עצמו הנכסים. [וע' מש"כ לעיל לג: גבי השבת אבידה]. **והמחנ"א** (נדרים כג) דן בזה [ע' בסמוך]. אבל **בחי' ר"א מן ההר** כת' דלאו דוקא נכסים, דהמשנה אי' המודר הנאה דמשמע דאמר הנאתי עליך, ומשמע בין הנאת גוף ובין הנאת ממון.

קמו) **אפי' יושב נמי וכו'.** **הר"ן** פי' דנהי שהחולה נהנה [מהמבקר] מותר דמצוה דנפשיה עביד, והחולה מתהני ממילא[א]. וכ"כ **הריטב"א ונמוק"י**[ב]. **והר"ן** (בע"ב) הוסיף דהיינו דוקא הנאה דממילא, ול"מ סברא זו כשנותן למודר משלו[ג]. [אבל **הרשב"א** (לעיל לד.) לא חילק בזה, וכ"ד **תלמידי רבינו יונה** בשיטמ"ק כתובות קח, הו' לע' לג.].

והרא"ש כת' דהנאת כבוד לא חשיב הנאה, ומצוה קעביד[ד]. משמע דבעינן צירוף הטעמים [ע"ע בסמוך].

ובחי' ר"א מן ההר כתב דאע"ג דעביד ליה צוותא לאו הנאה גמורה היא, שהרי מותר לדבר עם מודר הנאה. *א"נ* לא מסיק אדעתיה בשעת נדר לאסור הנאה מועטת[ה]. [ולטעם זו אפשר דהותר אף לולי הטעם של מצווה].

וע"ע (לק' מא:) דאסור ברפואת בהמתו.

קמז) **רא"ש ד"ה אפי' יושב** [הודפס לח:]. דהנאת כבוד לא חשיבא הנאה וכו' דמצוה קא עביד, ואין החולה נהנה מדריסת הרגל וכו' דבר תימה הוא לאסור דריסה זו. דברי הרא"ש צ"ב מהו סברת 'דבר תימה לאסור', דאי חשיב הנאה אמאי מותר. ואי לא הוה הנאה, מש"ה מותר, ולא משום דדבר תימה.

ועיקר דברי הרא"ש משמע דדן משום ב' צורות הנאה. א' הנאת כבוד, ובזה תי' דלא חשיב הנאה[ו] ומצווה עביד[ז]. ועוה"ק שהחולה נהנה 'הנאת דריסת הרגל'. וצ"ב כוונתו[ח], ועוד צ"ב אמאי ל"מ בזה הסברא דמצווה קעביד.

ויש שפי' דכוונתו שנהנה ע"י הישיבה בצוותא [דריסת רגלו של חבירו]. ויל"פ ע"פ סברת הר"ן דסברת מצווה

ח. דהעוסק במצווה ויכול לקיים שניהם חייב. [וכ"ד תוס' ב"ק נו: וסוכה כה.]. וכ"ד **הרא"ש** (סוכה ב ו). אבל **הר"ן** (סוכה שם) **והאו"ז** (הו' בהג"א שם) כת' דכל היכא דמתעסק במצווה פטור, אף כשיכול לקיים.

א. ומשמע דהטעם שהוא עושה מחמת מצווה דידיה, וחבירו נהנה ממילא. **והאחרונים** חקרו בגדר 'לשמה' במצווה שבין אדם לחבירו, האם צריך להתכוון שעושה מחמת צווי הקב"ה [ולא איכפ"ל אי חבירו יהנה מדבר זה]. או דגדר הצווי לעשות עבור חבירו. ולכאורה בסוגיין מבואר כצד הא'.

ב. ויל"ע להך סברא האם נחשב שאינו מקבל ממנו כלל. או קבלה ממילא דמי לזריקת צרור, והיכא דאסר להדיא אסור.

ג. וכשבקר חולים אינו נותן משלו, אלא טירחת גופו. וכיון דהטירחא הוה עבור המצווה לא נחשב שטרח עבורו.

ואף דעיקר ביקור חולים לראות האם שיש לחולה איזה צורך [ע"ע בהמשך], ה"נ יאמר לאחרים שיטפלו בו.

ד. **והרא"ש** הק' דהחולה נהנה מדריסת הרגל, שהמבקר נכנס לצורף החולה. ותי' דדבר תימה הוא לאסור דריסה זו.

ה. אך לטעם זו יש מקום לחלק בין עומד ליושב [וכתי' הגמ']. וצ"ב הא דפשיט"ל לגמ' דאין לחלק.

ו. ויש שהק' דקבלת אדם חשוב הוה הנאה להחשב כסף לקידושין. ונחשב נתינת הכבוד כקבלת שווה כסף. [ויש לחלק].

ז. משמע דבהנאה גמורה ל"מ סברת מצווה קעביד. [וכדברי הר"ן דל"מ כשמקבל דבר מידו].

ח. וצ"ב דאדרבה המבקר נהנה בדריסתו בביתו של חולה

קעביד ל"מ במה שמקבל דבר משלו, וה"ג הק' הרא"ש שמקבל את הנאת הדריסה [והוה דבר שקיבל מחבירו][ט]. ובזה תי' הרא"ש דדבר תימה לאסור, וכי יהא אסור להיות לידו ברחוב משום שנהנה ממנו. [והנאה זו אינו דבר מוחשי].

קמח) **אי בשנכסי חולה וכו'. פ' הר"ן** שנהנה בדריסת הרגל. **והש"ך וט"ז** (ר"ס רכא א) **הביאו** מכאן דדריסת הרגל אסור במודר הנאה, ואף שאינו מקצר דרכו בזה [ודלא כב"ח שם], וכ"כ **הרשב"א** כאן להדיא. אבל **בחי' ר"א מן ההר** כתב משום הנאת הצל [וכדאי' פסחים כו. צילו של היכל].

קמט) **ר"ן ד"ה ואי בשנכסי חולה.** ומשום מצווה לית ליה ליהנות מאיסורא. **והריטב"א** כת' דנדרים חלים ע"ד מצווה. ואפי' שבועה חלה כה"ג [אף שאינה חלה לבטל את המצוה], משום כולל[י].

והריטב"א הקשה דקי"ל דמצוות לאו ליהנות ניתנו. ותי' דחיישינן דילמא אגב אורחיה יהנה [הנאת הגוף], וכנודר מהמעיין דכיון דנהנה ע"י אסור[יא] [וכמ"ש **הר"ן** לעיל טו:]. **והמחנ"א** (נדרים כה) הביא דמכאן ראיה דאסור בהנאת הגוף בהדי המצווה, וכר"ן לעיל.

והשעה"מ (שופר א ג) כתב ליישב לדעת **הרשב"א** [דמותר אף בשאר הנאות] דהיכא דיהנה אחרי שנגמר המצווה אסור [וכמ"ש בחי' **המאירי** עירובין יד:, הו' לעיל שם][יב].

קנ) **במקום שנוטלים שכר וכו'. הרא"ש** פי' דכשהוא עושה בחינם, ומוחל השכר, נמצא מהנהו. וכ"כ **הר"ן**. ועפ"ז כתב **בחי' ר"א מן ההר** דאם נוטל פרוטה עבור השכר, או שמוציאה מרשותו מותר[יג]. כדאמרי' (לעיל לג.) תפול הנאה להקדש[יד].

והט"ז (רכא טז) כתב דאף דאסור על עצמו נכסי המבקר [ולא גופו], כיון דנפטר מלשלם הוה כאילו נטל שכרו והחזירו לו. **ורע"א** (שם וכה"ק **המחנ"א** כג) תמה דאסר רק נכסיו דשעת נדר, אבל אינו יכול לאסור נכסים שיבואו לו [למבקר] אח"כ. דהא אין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו. וכתב די"ל דאיירי דהחולה אסר על עצמו [ואדם אוסר דבר שלא בא לעולם על עצמו וכדלקמן מז.]. [**והשמל"נ** דן האם בכה"ג אמרי' מחיותיה לא אדריה].

ומ"מ הקשה רע"א דהט"ז קאי אלשון השו"ע דאיירי דהמבקר אסר.

קנא) **רא"ש ד"ה על העמידה.** דנראה כמבזה מצוות ביקור, ועל הישיבה הוא דבעי למשקל שכר טרחו וביטול מלאכתו. משמע דעל הישיבה נוטל שכר טירחא ובטלה, ול"ש שכר בטלה על עמידה[טו].

אבל **הר"ן** כתב דכיון דמצוות ביקור די בעמידה. משמע דמותר ליטול שכר גמור על הישיבה [דלא הוה מגוף המצווה[טז]]. **והשיטמ"ק** ביאר דמותר ליטול שכר, כיון דאי בעי פטר נפשיה מהאי מצווה.

[והוא לא נאסר כלל], וכלפי החולה אין כאן הנאת דריסה כלל.

ט. והרא"ש הוסיף דאף שלא נכנס להנאתו [של מבקר] אלא לצורך החולה, ומש"ה אין הנאת דריסה שלו. ומבואר דהיכא דנכנס לצורכו של מבקר יש טעם פשוט יותר שמותר, ופשיטא שכה"ג הישיבה בצוותא הוה ממילא.
[אך יל"ד אמאי לא מהני לזה סברת מצווה קעביד, ויחשב שנכנס לצורכו. וצ"ל דגדר מצוות בין אדם לחבירו דעשאו לצורך חבירו].

י. והמגיה לריטב"א דייק דאם נשבע שלא לבקר לא חל שבועה, דנחשב מצווה גמורה. ודלא כדעת הראשונים דביקור חולים דרבנן.

יא. והריטב"א כת' וכן הנודר ממצות מצווה אסור לאכול, דלא סגי דלא נהנה.

יב. אמנם העירו דמשמע דרק באיבעי"א נתחדש גזירה שמא ישהה, אבל עצם הישיבה מותר.

יג. [דאי משום עצם הביקור דהוה הנאה אמרי' דממילא נהנה, ואף במקום שנוטלים שכר על הביקור. ואינו נחשב שנותן לו דבר השווה ממון. דמסתבר דאסור לתת לו פירות, והוא יתן הנאה להקדש].

יד. וכדברי הר"ן (לע' לד.) דאף אילו יטיל השכר לים עי"ז לא נהנה. [אבל לרא"ש (במשנה לג.) התם הוה דין דוקא דהנאה של הקדש].

טו. ומש"כ **הרא"ש** דהוה כמבזה המצווה, יל"ד האם כוונתו דכל הנוטל שכר מצווה הוה כמבזה [ומטעם זה בעי בחינם]. או דביאר דל"ש בזה שכר בטלה, דהנוטל שכר בטלה על דבר מועט כזה הוה כמבזה המצווה.

טז. ואפשר דודאי מקיים מצוות ביקור בכל המעשה, אלא דדבר של טירחא מותר ליטול שכר.

[ואף דהכל בכלל צורת קיום המצווה, מותר ליטול שכר על מצווה דאינו חובה]. [וע' מש"כ לעיל לז. בשם רש"י קידושין].

קנב) **וכגון דלא אדריה מחיותיה וכו'**. דכיון דהחולה אסר אמדינן דעתיה דלא נתכוון לאסור הנאה זו. אבל שהמבקר אסר, אסור.

והרא"ש (ד"ה בשנכסי) כתב דדוקא הנאת ביקור, אבל שאר חיי נפש כגון אכילה ושתייה אינו יכול לקבל ממנו. אבל **הר"ן** (לק' מא:) כתב דמהך סברא מותר ליטול אפי' סם של הרופא [ועי"ש].

ולכאורה מקור דברי הרא"ש דמבואר (במשנה לקמן מג.) דאף אם אין לו מה יאכל אסור, ולא אמרי' דלא אדריה מחיותיה, וכה"ק **הרשב"א** (לד.). **והאו"ש** (נדרים ו ז) כתב [דלדעת הר"ן] י"ל דהתם הוא אסר את העני עליו, וכה"ג לא אמרי' אדריה מחיותיה].

קנג) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** (בע"ב) דמצוה קעביד ואידך ממילא מתהני, אבל היכא דיהיב ליה שמהנהו ממש מיד ליד וכו'. וכ"ד **הריטב"א ונמוק"י**, אבל **תלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק כתובות קח.) נקטו דאף בצדקה שייך סברא זו. [ומשמע דסברת הר"ן ד'הנאה ממש' לא תליא במה שנעשה עבור זה. משא"כ גדר הנאה דממילא תליא ב'מעשה' שמהנהו להחשב הנאה. ובמקום דהוה ממילא מותר].

והרשב"א (לד.) בתחילת דבריו כתב דכל שמקיים מצווה, אידך ממילא נהנה, והנאה דממילא מותר.

ושוב הקשה מהמשנה (מג.) דאין לו מה יאכל דאסור ליתן לו[ז]. והוכיח מזה דכיון דנשאר אצלו הנאה אחרי שנגמר המצווה אסור. וכתב דהא דהותר במקום מצווה הוא משום דאמרי' במקום מצווה דנפשיה לא אדריה, ע"ד מש"כ בגמ' בסוגיין[ח]. **והאו"ש** (נדרים ו ז) תמה דהך סברא שייך רק היכא דהמדיר אסר את עצמו, אבל היכא דהמודר אסר לא איכפת ליה במצווה של השני, כדאמרי' בסוגיין גבי ביקור חולים.

דף לט:

קנד) **רמז לביקור חולים מה"ת וכו'. ר"א מן ההר** כתב דבקרא לא מוכח דהוי מצווה, אלא שכן דרך בני אדם. דאינו מצווה דאורייתא. **והרמב"ם** (סה"מ כלל ג) כתב דרמז משמע אסמכתא, והוה דרבנן[א]. **והרמב"ם** (אבל יד א) פסק דביקור חולים הוה מצווה מדבריהם, אלא דהוה בכלל ואהבת לרעך כמוך[ב]. [ובפשוטו משמע דביקור חולים דרבנן. אבל **הקרית ספר** (אבל יד) כת' דמצוות גמילות חסדים הוה דאורייתא, ופרטי גמ"ח מדברידהם[ג]].

ורבינו יונה (ברכות יח: יא: בדה"ר) כת' דהעוסק במצוות ניחום אבלים פטור ממצות קר"ש, דתנחומי אבלים מדאורייתא דהוי בכלל גמילות חסדים. וגמ"ח דאורייתא[ד]. **והאחרונים** דנו דפשוטו לדעת הרמב"ם הוה מצווה דרבנן, ומבואר דאף העוסק במצווה דרבנן פטור מהמצווה[ה].

יז. ותלמידי הר"י כתבו דבצדקה לא אמרי' כן, כיון דיכול ליתן לעני אחר. [ויל"ד האם ה"ה היכא דליכא אחר, וכהה"א דאין לו מה יאכל]. וצ"ב דהיכא דעומד עני לפניו לכאורה הוה חיוב גמור [ומ"ש מהשבת אבידה]. וכן אין חיוב ללמד דוקא אותו בחינם.

יח. [אלא דהוה להיפך, דנותן ההנאה לא נתכוון לאסור. ולא שדעת המודר לקבל בזה הנאה].

א. והמהרי"ץ חיות ציין דבכ"מ מבואר דרמז אינו כמו כתוב בקרא, והוה הללמ"ס מדאורייתא.

ב. וז"ל אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות.
והרמב"ם בסה"מ (שרש ב) השיג על **בה"ג** (מצוה לה –לז) שמנאם במנין המצוות, דנלמד מדרשות, ומה שאינו מפורש בקרא אינו ממנין תרי"ג, אלא הוה בכלל מצוות ואהבת לרעיך כמוך. **והרמב"ן** (סה"מ שורש א) כתב דהוה מצוות דאורייתא, דהוה בכלל והלכת בדרכיו, וביקור חולים ולהלביש ערומים ולנחם אבלים הכל בכלל מצוות גמילות חסדים. וע"ע שדי חמד (ב' אות קטז).

ג. ושמעתי לדון דלמש"כ הרמב"ם דהמקור לגמ"ח משום ואהבת לרעך, א"כ הוה רק מכשיר, ולא עצם המצווה.

ד. כדאמרי' והודעת להם את הדרך (שמות יח כ) זו גמ"ח. וכדדרשי' (ב"מ ל:) 'והודעת להם' זה בית חייהם. 'את הדרך' זו גמילות חסדים. 'ילכו' זה ביקור חולים. 'בה' זו קבורה. 'ואת המעשה' זה הדין. 'אשר יעשון' זו לפנים משורת הדין. [ולדעת הרמב"ם לכאורה הוה אסמכתא בעלמא].

ה. והפרמ"ג (או"ח עב ד) ציין **דהרמ"א** (תרפז) כת' דשום מצווה דאורייתא אינה נדחית מפני מקרא מגילה [דהוה

קנה) **רא"ש ד"ה רמז.** דהא דדרשי' (ב"מ ל:) 'ילכו בה' זו ביקור חולים[ז], אינו מפורש[ח]. [משמע דהוה מדאורייתא, אלא דאינו להדיא].

קנו) **ובכל יום ויום יורים בהם חיצין וחניתות ומאירים.**
פרש"י (סנהדרין קי.) שכך גזר עליהם המקום [כעונש על שלא מיחו בכבוד המקום]. ועוד פי' דמאחר שראו שהקפיד הקב"ה, האידנא לא נפקי עד דמחו להו משום כבוד המקום.

קנז) **תניא ביקור חולים אין לה שיעור וכו'. הר"ש** (פאה א א) הקשה אמאי לא מני לה במשנה דאין להם שיעור. ותי' דהוה בכלל גמ"ח[ח].

קנח) **אפי' גדול אצל קטן. השיטמ"ק** (בשם שיטה) הקשה מ"ש מהשבת אבידה דפטרה תורה זקן ואינו לפי כבודו. ותי' שהרי מצינו בהקב"ה ביקר אצל אברהם. **והאהבת חסד** (ג ג) ציין לגמ' (עירובין יח:) דהקב"ה עשה שושבינות לאדם הראשון, מכאן לגדול שיעשה שושבינות לקטן ולא ירע לו[ט].

והשלמ"נ כתב דזקן ואינו לפי כבודו ילפי' מ'והתעלמת', וה"מ בממון, אבל ביקור חולים נוגע לפיקו"נ[י]. [ונפק"מ בזה במקום דבאמת אינו לפי כבודו[יא]].

קנט) **אפי' ק' פעמים ביום[יב]. והרמב"ם** (יד ד) כתב כל המוסיף משובח, ובלבד שלא יטריח. **והשיטמ"ק** (בשם רא"ם ושיטה) כת' דאפי' שמתבטל ממלאכתו[יג]. אך תמהו דאפי' ישיבה רשאי ליטול שכר, משום שיש בה טירחא וביטול מלאכה. **והרא"מ** ביאר דתקנו בעמידה, שאין בה אלא מעט ביטול מלאכה, משום חומרא דבקור חולים. שאנו למדים מאחרי ה' אלהיכם תלכו.

קס) **נוטל א' מששים[יד] וכו' א"כ ליעלון ס' ולוקמוה, א"ל כדעישורייתא דבי רבי[טו], ובבן גילו[טז]. בגמ'**

דרבנן]. ובפשוטו משמע דהעוסק במצווה דרבנן אינו פטור ממצווה דאורייתא. אך דחה די"ל דאיירי שלא התחיל במצווה, אבל כשהתחיל במצווה פטור מהמצווה. וע"ע ביאו"ה (שם). והעירו דבגמ' (סוכה כה.) מבואר דמשמשי חולה, דהוה מצוות ביקור חולים, פטור מהמצווה.

ו. והאהבת חסד (ג ג הערה ב) תמה איך מרומז בתיבת 'בה'. והביא דבמדרש אי' שבעת שקבלו התורה לא היו צריכין מצוות קבורה ובקור חולים [וכת' דאף אי"צ לגמילות חסדים, שבזמן שעושים רצון המקום לא היו בהם אביונים וכמו שפרש"י (דברים טו ד)]. ופסוק זה יתרו אמר מחרת יוה"כ, דאף שנמחל להם חטא העגל, מ"מ לא נמחל לגמרי, אלא להודיע דשייך בהם 'את הדרך ילכו בה', והוא מרמז על ענין פטירה וקבורה כמו שכתוב אנכי הולך בדרך כל הארץ וגו'. וכן חולי ועניות.

ז. וצ"ב דאף 'רמז' דפקודת כל אדם לא הוה מצווה מפורש. ואפשר דכיון מפורש דיש ענין בביקור חולים [והוה דרך העולם], עי"ז ילפי' דהוה בכלל גמ"ח. [ולא דהוה מצווה מפורשת].

ח. וכתב דהמשנה התם איירי בגמ"ח בגופו, דבממונו יש שיעור חומש. [וע"ע מהרש"א ח"א].

ט. ולפ"ז קמ"ל דהוה לפי כבודו, דכן דרך ארץ לבקר אצל קטן.

י. והאחרונים דנו האם שייך פטור זקן ואינו לפי כבודו בהצלת גופו. [ובגמ' (סנהדרין עג.) דנו אמאי איצטריך קרא לא תעמוד על דם רעך, תיפו"ל דמחוייב בהצלתו משום אבידת גופו. ודנו נימא דאיצטריך היכא דאינו לפי כבודו].

יא. [ובגמ' (ב"מ ל:) אי' דקמ"ל קרא דחייב ביקור חולים, אף בבן גילו. וקמ"ל קבורת המת, אפי' זקן ואינו לפי כבודו. וקצת משמע דבביקור חולים לא אמרי' כן].

יב. והשיטמ"ק (בשם רי"ץ) כתב דשמא תכבד עליו חליו.

יג. בפשוטו משמע דהו' חובה אפי' ק' פעמים [כשיש צורך בדבר]. אבל ברמב"ם משמע דהוא משובח בעלמא.

יד. המהרש"א (ח"א) ביאר דחלק א' מס' הוא נקרא דבר מועט, כדאמרי' בכל נתינת טעם א' בס' בטל.

טו. הר"ן פי' דהראשון נוטל א' מס', והשני ממה שנשאר א' מששים וכו'. משמע דקו' הגמ' בזה אחר זה [וס"ד דכל א' נוטל א' מס' מהחולי הראשון, קמ"ל שנוטל רק ממה שנשאר. וששים שנכנסו בזה אחר זה יטלו כב' שליש מהחולי, ונותר קצת יותר משליש].
אבל **המפרש** פי' קו' הגמ' שיכנסו ס' כאחת ויטול כל א' חלק מס' ויתרפא. ותי' הגמ' דאף כה"ג כל א' נוטל רק בחשבון כפי א' משששים בזא"ז. [וכדאי' בעישור נכסים כשבאו לינשא יחד, שחוזרות וחולקות בשווה. וה"נ כל א' נוטל בערך חלק א' ממאה].

טז. הרי"ץ בשיטמ"ק ביאר בן מזלו הוא מטבעו ומהנהגתו. ואז דעתו של חולה נוחה הימנו ומיקל ממנו חוליו. אבל אם אינו מטבעו והנהגתו יקוץ בו ויכביד עליו חוליו ויזיקנו.
המהרש"א (ח"א) ביאר דכוונת הגמ' דאינו מצוי למצוא ס' בני גילו שיכנסו לבקרו. [והמהרש"א נסתפק היכא דנכנסו יותר מס', האם כל א' נוטל לפי חשבון, או רק עד ס' בני אדם נוטלים].

(ב"מ ל:) דרשי' 'ילבו' (שמות יח כ) זה ביקור חולים. ומקשה הגמ' היינו גמילות חסדים. ל"צ אלא לבן גילו, דאמר מר נוטל א' מס' בחליו[יז]. וקמ"ל דאפ"ה אי בעי ליה למיזל[יח].

דף מ.

קסא) **רבא יומא קמא וכו'**. וכ"פ **הרמב"ם** (אבל יד ה) [ע"פ מס' שמחות] דאין מבקרים את החולה אלא מיום ג' ואילך. ואם קפץ עליו חולי מבקרים מיד. **ובמס' שמחות** איתא שהקרובים וחברים נכנסים מיד[א] [וכ"פ השו"ע שלה א]. **והב"ח והט"ז** ביארו דקרוביו וחביריו רגילים בלאו הכי ליכנס לביתו, ומש"ה לא הוה היכר כ"כ שיש עליו שם חולה.

קסב) **לא לסעוד אינש קצירא לא בג' שעי וכו' כ"ה דלא ליפח וכו'**. אבל **הרמב"ם** (אבל יד ה) כתב טעם אחר מפני שהן מתעסקין בצרכי חולה. **ובהג' הרמ"ך** השיג דבגמ' איתא טעם אחר. **והכס"מ** כתב דאפשר דלא היה בגירסתו.

והאהבת חסד (ג ג) כתב דמסתבר דהוה לפי שעות זמניות. ועוד כתב דאם אינו יכול לבוא אלא בג' שעות וכו', נראה שטוב יותר לבקר כדי שלא יבטל מצווה זו לגמרי. **והברכ"י** (יו"ד שלה) כתב דלא נהגו להקפיד בזה, דסמכו על טעם הרמב"ם, ותליא בכ"מ לפי המציאות.

קסג) **כי היכי דלא ליפח דעתיה מן רחמי וכו'**. הרמ"א (שלה ד) כת' דכל שביקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים לא קיים את המצווה. והגר"א ציין מקורו מסוגיין. ועוד ציין לדברי רב דימי (לע') דכל המבקר את החולה גורם לו שיחיה, דהגמ' פי' דמבקש עליו רחמים שיחיה.

קסד) **הנכנס לבקר לא ישב וכו' מפני שהשכינה שרויה וכו'**. **תוס'** (שבת יב: ד"ה לא, והרמ"א שלה ג) כת' דאיירי כשהחולה שוכב נמוך, שלא ישב גבוה מראשותיו של חולה.

סוגיית זוחלין

קסה) **ר"ן ד"ה אמר**. לפי שאין מי גשמים מטהרין בזוחלין וכו' כדתניא בספרי וכו'[ב]. משמע דהנידון בסוגיין מדאורייתא, ואף כשרבו הנוטפין על מי המעיין בנהר פסול מדאורייתא. אבל **המרדכי** (שבת שנח) כתב בשם **המהר"ם** דהמ"ד דאסור לטבול בנהר הוה גזירה[ג] אטו חרדלית של גשמים[ד]. **והב"י** (יו"ד רא ב בסופו) **הביא** דס"ל דפסול זוחלין הוה גזירה, אבל **הדרכ"מ** (ז, והרמ"א רא ב, והב"ח ו) כת' דלכו"ע זוחלין הוה פסול דאורייתא, אלא דמדאורייתא אינו פוסל את הנהר [משום דקמא קמא בטיל]. וע"ע **חת"ס** (יו"ד רב, ובחי' כאן) דהאריך בזה.

והגר"א (רא ו, וצא) כתב [ע"פ דברי **הריב"ש** (רצב) שכת' דזחילה הוה כקטפרס] דטעמא דמעין מטהר בזוחלין, ומקוה בעי אשבורן, משום דקטפרס אינו חיבור[ה].[ו] ומקוה בעי חיבור למ' סאה, אבל מעין

יז. אבל **הרמב"ם** (יד ד) כתב דכאילו נוטל חלק מחליו והקל עליו. ודייקו דמשמע דאינו נוטל החולי לעצמו [ודלא כגמ' ב"מ דמבואר שהוא מקבל חולי זה], ועוד דהשמיט דאיירי בבן גילו.

יח. **והאהבת חסד** (ג ג) הקשה מנלן דמחוייב בזה. ותי' דקים להו לחז"ל דהמצווה לא יזיק.

א. [**והכס"מ** הקשה דהרמב"ם השמיטו].

ב. אבל **רש"י** (חולין לא:) כתב דאין טובלים בחרדלית של גשמים המקלח מן ההר בכח, דקטפרס אינו חיבור, ואין מ' סאה במקום א'. [**והמפרשים** דנו האם כוונתו לאפוקי שלא לדון לצרף את המים שבחרדלית למ' סאה, או שיחשב החרדלית חיבור למקום שלמעלה דיש מ' סאה, וע' קה"י בסו"ד]. **ותוס'** (שם) כתבו דבחזינם פי' כן, דנתמעט להדיא בתו"כ.
ורש"י (חגיגה יט.) כתב דמקום קטפרס הוא זקוף ביותר, ואינו חיבור. ואף אם אינן קטפרס אין טובלין עד שיהא אשבורן כדתניא בתו"כ וכו'.

[**ותוס'** (חגיגה שם) ביארו בשם **הר"ר אלחנן** דכוונת רש"י לפרש הא דגזרינן גל אטו חרדלית, וגל מהני זוחלין. וע"כ גזירת חרדלית של גשמים הוא אף בלא פסול זחילה, ומשום דל"ש בזה שיעור].

ג. ולשונו גזירה 'לכתחילה' [אבל בדיעבד עלתה לו טבילה. ודוחק דבדיעבד כשר לענין דלא נחשב בני נדה]. וצ"ע לדברי הב"י, וכי נאמר דבכל זחילה אי"צ לטבול שוב.

ד. [אבל **הרא"ש** (מקואות) הביא דברי המהר"ם באופן אחר, ע"ע בסמוך].

ה. ואף דהפוסקים החמירו מאוד בזחילה, ואף במידי דל"ש כלל להחשיבו קטפרס [**ורש"י** (חגיגה הנ"ל) כתב דקטפרס הוא הר זקוף ביותר. וע"ע **ב"י** סו"ס ראו], וע"כ דאף כוונת הגר"א דעיקר פסול זחילה הוה מגזיה"כ. והגר"א ביאר דמתיישב הא דבמעיין ליכא פסול. [ועדיין צ"ב]. [**ושער"י** (ג כז) האריך לתמוה על הגר"א, דזחילה הוה פסול מגזיה"כ, ומה בא לפרש].

ו. **והאמר"מ** (א ד,ו, הו' בקה"י כאן, וע"ע לק' מא.) הקשה

מטהר בכל שהוא[ז]. ועד"ז כתב **המאירי** (שבת סה:) שטעם פסול זוחלין[ח] שהנוטפין צריך מ' סאה במקום אחד, אבל מים חיים חיותם מחברם אף בזחילתן, ואי"צ מ' סאה במקו"א[ט].

[ועפ"ז כתב **הגר"א** להוכיח דאף לטבילת אדם מעיין אי"צ מ' סאה [ונחלקו בזה הראשונים, ואכמ"ל], שהרי בקטפרס אינו מצטרף. **והשער"י** (ג כז) תי' דאף לדעת הראשונים דמעין בעי מ' סאה לטבילת אדם. דמ"מ אינו דין 'שיעור', אלא דין במעשה הטבילה, וה"נ הרי טבל במ' סאה, אף דאינן מצורפין זל"ז].

ודעת **תוס'** (בכ"מ, גיטין טז.) דכשיש שיעור מקווה שלם, מהני אף קטפרס להתחבר עליו. **והאחרונים** העירו דה"נ במעין, כל משהו יש עליו שיעור שלם, ויהני להתחבר עליו[י]. [וע"ע לקמן מ: דלדעת הראשונים מעיין שריבה עליו יש לו דין מעיין במקצת, וע' מש"כ שם לדעת הגר"א].

קסו) **ופליגא דשמואל וכו'. תוס'** (בכורות נו.) הקשו מנלן דרב פליג, די"ל דיש הוכחה ממה שנהר פרת מתרבה, דע"י הגשם נתרבו המים העולים מהתהום, ויודעים דירד גשם בא"י. ותי' דמ"מ אפשר דנתרבו מי התהום בלא גשם.[ולא הוה עדות]. אבל **בריטב"א** מבואר דעיקר מימרא דרב קמ"ל סהדא רבה דאסור לטבול בו[יא]. וכ"מ **בר"ן**.

קסז) **רא"ש ד"ה אין המים.** ולא אמר קמא קמא בטל שכל דבר שדרכו ליגדל[יב], וגדל בלי הפסק וכו'. [**וכ"כ תוס'** (ב"ק ק:) **בשם ר"ת**]. ויל"ד האם הוה סברא דלא נתבטל מתחילה כיון דדרכו ליגדל, או דלעולם נתבטל אלא דאח"כ חוזר וניעור. **והריטב"א** ביאר דהוה כאילו כל מה שיפול לבסוף כבר נפל[יג].

אבל דעת **ר"י** (בתוס' יבמות פב: ד"ה אמר, וכ"כ תוס' שבת סה: ובכורות נו.) דכשהגיע לרוב[יד] לא מהני קמא קמא בטל, אלא חוזר וניעור. [וע' לקמן נח בגדרי ביטול דרך גדילתו, וחוזר וניעור].

ותוס' (בכורות נו.) **כת' בשם ר"ת** דמדינא אמרי' קמא קמא בטל, אלא שהחמירו משום מראית העין. [**וכ"כ הנמוק"י** בסוגיין, ע"ע בהמשך].

קסח) **בא"ד כיון דאינו בטל נהפכו כולם לנוטפים.** [משמע דאף מי המעיין בטלו מלהחשב מי מעיין, ויל"ד האם הוא משום ביטול בורב, או דאין להם חשיבות וכח טהרה כשמעורב בו מים אחר].

והראב"ד (בעלי הנפש, והו' ב**ראשונים** בשבת סה:) הקשה דבסוגיין משמע דבעי רבו הנוטפים לפסול, אבל במחצה על מחצה כשר, ואילו ב**עדיות** (ז ג) תנן העיד רבי צדוק על זוחלין שרבו על הנוטפין[טו] שהן כשרין [למי חטאת], ובעי רוב זוחלין. [וע"ע בסמוך בפי' הך משנה].

והראב"ד (מהד' א') תי' דלרווחא דמילתא נקטו בסוגיין רוב. *ועד* תי' הראב"ד (במהד' ב') דמחצה כשר להטביל בזוחלין, אבל לטבילת זב ומי חטאת בעי רוב מי מעיין. [דרק כשיש רוב מי גשמים בטל ממנו שם מעיין לענין זוחלין[טז]]. **והאמר"מ** (א סט)

דמבואר בכמה משניות דמהני להשיק מים [לטהרם] ע"י מעיין [זוחל], ואילו לדברי הגר"א הרי אין כאן חיבור. ותי' דלענין השקה אי"צ 'חיבור', וסגי בנגיעה. וקטפרס לא גרע מנגיעה. [וע"ש שדן עפ"ז לגבי שלג].

ז. וע' מה שהו' בהערה לעיל מדברי **רש"י** (חולין לא:) [ומשה"ק התוס' דהוה גזיה"כ ע' מש"כ לעיל].

ח. דביאר טעם הדבר דמעין אשבורן כשר.

ט. אמנם משמע מלשונו דבמעין יש 'דין חיבור' במקומו. ולא משום דאי"צ חיבור. [וכעי"ז כתב **האמר"מ** (א ד) לדחוק לדברי הגר"א דבמקום הילוכו [הטבעי] נחשב זוחלין חיבור. אבל כתב דבגר"א לא משמע כן].

י. [ומשמע דהגר"א לא קאי בדעת תוס' הנ"ל, וע"ע שער"י שם מש"כ בזה].

יא. אך **בחי' ר"א מן ההר** כתב דאף שמואל מודה לענין דאסור לטבול, דחיישינן שמא לא נתרבו מי התהום, ופליג רק אהא דאמר רב סהדא רבא פרת.

יב. וכ"כ **תוס'** (ב"ק ק:) בשם **ריב"ם** [ולפ"ז אפי' אם יש הפסק בריבוי]. וע"ע ב**שיטמ"ק** וב**ראשונים** (שבת) בזה.

יג. [משמע דגדר הדין דלמפרע, אף מה שנפל מתחילה אינו מתבטל].

יד. במין במינו תלי ברוב [וכמו עיקר גדר ביטול מדאורייתא], או ששים במין בשאינו מינו [עי"ש].

טו. **והראשונים** פי' דהיינו מי גשמים, אבל **הרמב"ם** (פיה"מ עדיות) פי' דהיינו מים הנוזלין טיפין טיפין מהמעיינות. [ואין להם דין מעיין].

טז. **והש"ך** (רא י בסו"ד) ציין לסוגיה (חולין כח כט) האם מחצה על מחצה כרוב [וילה"ע דהיינו בדין רוב ככל, אבל בגדרי ביטול ל"מ].

הביא דמבואר דהמי גשמים אינו חוצץ דלח אינו חוצץ, וסגי במחצה מי מעיין[יז]. [וכ"כ **בשער"י** ג כו]. **והרמב"ן** (שבת שם) חילק דהיכא דקדמו מי מעיין מהני עד רוב מי גשמים. ואילו ר"צ איירי דהזוחלין הלכו למקום שקדמו הנוטפין.

קסט) **שם. התה"ד** (רנד, הו' בט"ז רא ג) הקשה מ"ש שאובין, דכיון דיש מ' סאה כשרים כשר, אף אם יוסיף אלף סאה שאובין [אפי' בבת א'], והכל מתכשר[יח]. ואילו במעין בסוגיין כשיש רוב נוטפין נפסל[יט]. ותי' דלגבי שאובין אמרי' דהשקה מהני להחשב זריעה, והוה מחוברין. ועי"ז פקע החסרון שאובים, דהוה תלושים בידי אדם. אבל אף במים מחוברין יש פסול זחילה, ול"מ השקה להחשב שהם מעיין.

והב"ח תי' שאובין כשרין מה"ת, וכ"כ **הריטב"א** (כאן) בשם ר' פנחס[ב]. אבל **הט"ז** הביא דגבי מעין שעשוי כנדל (הו' בר"ן מא.) מבואר דאף לגבי מעיין מהני כה"ג. דבגומת המעין מהני להצטרף [וע' לקמן מא.]. **והשער"י** (ג כו) ביאר דע"י השקה חל ע"ז תורת טהרה של מקוה, ואילו לענין מעין בעינן למי המעין, ולא סגי במה שחל עליו תורת מטהר. ועד"ז יל"פ ע"פ דברי הגר"ח [הו' בסמוך] דבעי מי מעיין, או עצם המעיין. וע"י השקה לא יחשב מי מעיין.

קע) **בא"ד אבל מעיין לא אמעיט מאשבורן וכו'.** וכ"כ **תוס'** (בכורות נה: ד"ה שמא, והראשונים שבת שם האריכו בזה). אבל **השיטמ"ק** (ביצה יז:) הביא בשם **הרא"ה** דמעין אינו מטהר באשבורן[כא]. ויש **אחרונים** (שו"מ ג ב כז, ובית יצחק יו"ד ג לג) שכתבו דהוא ט"ס.

דף מ:

קעא) **ר"ן ד"ה אלא.** דכיון שלפעמים מכזבין לעולם חוששין וכו' כדתנן (פרה ח ט) המים דמכזבין וכו'. [וכ"כ **הרמב"ן**]. [דהוה סימן דהוה ממי גשמים ולא מעין, וכמ"ש בסמוך]. אבל **הר"ש ורא"ש** (במשנה שם) כתבו דאינו מים חיים, ופסול למי חטאת. אבל יתכן דיטהר בזוחלין ובכל שהוא. וכ"כ **בריטב"א** בסוגיין.

קעב) **לבנתיה. רש"י** (שבת סה:) הביא בשם **רבינו הלוי** דחשש לספק זבות, וכיון דזב בעי מים חיים, אף זבה צריכה מים חיים[א]. **ורש"י** חלק דאיתא **בתוספתא** (מגילה א ח) דזבה לא בעי מים חיים. **והראשונים** הביאו ראיה דהחמירו על נשותינו כדין ספק זבות, ואפ"ה לא הצריכו מים חיים[ב] [וזה כוונת **המפרש** כאן להק' בסו"ד].

קעג) **מפצי. הר"ן והרא"ש** הביאו ב' פי'. **א'** לצניעות[ג]. **ב'** משום חציצה[ד], דחיישינן שמא

יז. אבל כתב דאינו מצטרף לשיעור המים, דזוחלין הוה דין בטבילה, ולא במים. ול"ש בזה רוב ככל.

יח. [וכשהמים הכשרים עדיין שם. ולדעת רוב ראשונים אף כשניטל משם, כבר הוכשר בזריעה, וע"ד סברת התה"ד. אבל דעת **הראב"ד** דבעינן שישאר שם כ"א סאה מי גשמים. וע"כ מבואר דאינו מתבטל. ול"מ בזה תי' התה"ד. [וע"ע אמר"מ א סה והלאה].

יט. אבל **ר"ח** (בשבת, הו' ברמב"ן שם) **פי'** דחוששין משום מי שאובים, שעוברים דרך צינורות לנהר. וכ"מ **במפרש** (בע"ב). **והראשונים** (שם) חלקו ע"ז.

כ. **והשער"י** (ג כו) ביאר דס"ל דהשקה מהני [מדאורייתא] רק בעודו מחובר למקווה [וכדעת **רבינו ירוחם** (הו' בש"ך רא קיב) דחוזר לפסול]. ומ"מ פסול שאובין דרבנן פקע ממנו.

כא. וביאר דהא דמהני השקה [בקליפת השום או שפופרת הנוד] להוציא מידי שאובין דוקא במקוה, דהוה מין א'. אבל מעין הוה מין אחר, שאינו מטהר אלא בזוחלין. **והריטב"א** (מכות ד.) כתב כן [בשם הרא"ה] דמעין הוה מין אחר דמטהר [אף] בזוחלין.

א. וכ"כ **רש"י** (סנהדרין פז.). **והאחרונים** תמהו דסתר שיטתו, **והרש"ש** (שם) מחקו.

ב. **והחת"ס** (יו"ד רב) תי' דשמואל ס"ל דבעי מים חיים רק לטהרות, גזירה אטו זב. ולכן בנותיו הפנויות של אבוה דשמואל הצריכן מים חיים. אבל במקום דהטבילה לבעלה ודאי ל"צ.

[ועי"ל דאף מדאורי' הוקש דצריך מים חיים ליטהר לטהרות, ומ"מ מהני מקווה להתיר לבעלה. ותלי בתי' **התוס'** (יבמות מח:) מהיכן ילפי' דבעי טבילה להתיר לבעלה, ולחד תי' ילפי' גזיה"כ במי נדה. ואף זבה ילפי' דבעי מקווה מדין מי נדה. ובזה לא הוקש לזב].

אבל **הראשונים** נקטו דאין לחלק בזה, ולהך מ"ד אסורה לבעלה עד שתטבול במעין. **ובשאילת יעב"ץ** (א פח) כתב להחמיר כשאפשר לטבול במקוה של באר. [וכת' דיש מקומות דהראשונים לא קיבלו את דברי התוספתא להלכה].

ג. וכ"כ **ר"ח** (שבת סה:), **ותוס'** (שבת שם, ונדה סו:) בשם **ר"ת**, וכ"כ **הרמב"ם** (מקואות א יא).

ד. וכ"כ **רש"י** (בכורות ושבת ונדה), **והמפרש** (כאן), **ורגמ"ה** (בכורות שם).

ידבק להם טיט [העבה[ה]]. **והראשונים** הקשו דתנן (מקואות ז ז) הטביל את המטה, אע"פ דרגליה שוקעין בטיט טהור, שהמים מקדמין[ו]. וה"נ נימא דהמים מקדמין לטיט[ז]. **והרמב"ן** (שבת שם) תי' דחיישינן שמא נדחק הטיט בין אצבעותיה והוה חציצה[ח].

והרמב"ם (מקואות ט יג) כתב דצריך להקיף מחצלת שיהיו אשבורן. [וכ"ה לשון השו"ע רא ב]. וביאר **הכס"מ** (**וחי' ר"א מן ההר** כאן) דהרמב"ם פי' דאבוה דשמואל חשש אף ביומי תשרי, ועשה מחצלות[ט]. אבל צ"ע דמבואר **ברמב"ם** (א יא) דפירש מחצלות משום צניעות[י].

קעד) **ר"ן ד"ה ומפצי.** מניסן עד תשרי קאמר וכו'.

וכ"ש ימות הגשמים, והר"ן כתב דבימות הגשמים לא היו טובלים. אבל **רש"י** (בכורות) הביא ל"א דאבוה דשמואל לא חשש בימות החורף, ורק ביומי ניסן שראה שירדו גשמים מרובים. ופליגא דשמואל דהתיר רק בתשרי.

ועד"ז כת' **הריטב"א** (כאן ובשבת) **ונמוק"י** דשמואל חשש לאסור אפי' מספק, ואילו לדעת רב כל שלא ראינו שנתרבה לא חיישינן להכי. [וג' מחלוקות בסוגיין].

קעה) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** פסק ר"ת כשמואל וכו' ואפי' מתברכין הרבה וכו'. [והו' בתוס' בכורות נה: ושבת סה:]. והביאו דכ"מ בברייתא דפרת פרה ורבה, ומשקה את העולם.

קעו) **בא"ד ומ"מ נ"ל שאף הוא וכו' אבל מכזבין ליכא למימר דמברכי מכיפייהו**[יא]. דכיון דמכזבין לגמרי נראה דהוה כולו מי גשמים, ולזה ל"מ מכיפי מתברכי. [וע' **חזו"א** מש"כ בפי' הראשונים מה נחשב מכזב בלא סיבה].

והרמב"ן כת' דאף לדעת שמואל [וכפסק ר"ת] ביום הגשם ממש אסור[יב]. וכ"כ **הריטב"א** כת' דדעת שמואל [בהך מימרא] דכל שלא ראינו גשם לפנינו מותר לטבול. אבל במקום שרואים גשם אסור לטבול. **והב"י** הביא בשם **רבינו ירוחם** דצריך להמתין ב' וג' ימים אחרי הגשם עד שתחזור הנהר לקדמותו. אבל **הב"י** הביא דמדברי הרא"ש משמע דר"ת התיר בכל אופן, אפי' שנתרבה הרבה[יג].

קעז) **בא"ד מימרא דאגדתא**[יד] **וכו' דהוה נהיגין וכו'**

ושמואל נמי לאו לענין מעשה וכו'. משמע דאבוה דשמואל חשש שלא לסמוך על מכיפיה מבריך [וכן נהג שמואל]. אבל **המהר"ם** (הו' בראש מקואות י, ובמרדכי[טו]) כת' דשמואל חשש לענין מעשה מדרבנן משום גזירה אטו חרדלית של גשמים[טז]. [**ועד"ז כת' תוס'** (בכורות נו.) דשמואל פסל משום מראית העין]. **והרא"ש** הביא בשם **המהר"ם** דרב

ה. דטיט רך אינו חוצץ כדתנן (מקואות ט ב). [**והתוס' הרא"ש** (שבת סה.) הקשה דטיט הנדבק בנהר המים מלחלחים והוא רך].

ו. **והתוס' הרא"ש** (נדה סז.) הביא לתרץ דשאני אדם שמכביד.

ז. **ובחי' ר"א מן ההר** הביא **י"מ** דהמפצים היו על שפת הנהר, שלא ידבק טיט קודם שיכנסו.

ח. [דדוקא בדבר חלק אמרי' דנשאר משהו מהמים שקדמו, אבל כשיש סדק כבר יצאו המים במקום הזה. ועוד יל"פ דסברת מים מקדמין שייך רק במקום דהוה חסרון בביאת מים, דמהני שקודם המים מקדמין. אבל במקום סדק נדבק טפי ונחשב חציצה].

ט. אבל ביומי ניסן כיון שיש ריבוי גשם המחצלת לא היה עומד, כ"כ **הגר"א** (רא יז).

י. **והערול"נ** (נדה סז.) כתב דכוונת הרמב"ם לדין דסומך מקל או קנה, ונקט מחצלת. ול"ש לסוגיין כלל.

יא. **והמרדכי** (שבועות, הו' בב"י שם) הביא בשם רא"ם דכל נהר קטן, דאילו היה בא"י [במקום שאין ריבוי גשמים] היה מכזב, אין טובלין בו. **והב"י** הקשה אמאי תליא בא"י.

יב. משמע דריבוי מכיפיה אינו מתרבה ביחד עם הגשם. [וצ"ב מנליה]. [וצ"ל דאיירי דירד ביום הזה כ"כ גשם, יותר מכמות המים שבנהר, והרמב"ן סתם בזה].

יג. [והר"ן בסוגיין ג"כ נקט דמהני מתרבה הרבה, ולא אסר אלא בנהר דמכזב].

יד. וע' **מהרצ"ח** שציין דברי האחרונים שדנו האם פוסקים ע"פ דברי אגדתא.

טו. **והמרדכי** (שבת שנז שנח) הביא דיש קוראים תגר על האוסרין טבילה בנהרות, ואומרים שבא לעשות ממזרים. וכתב דטועים הם, דאפי' הנולד מהנדה אינו ממזר או חלל, כדאי' ביבמות (מט. וס.) [וע' לעיל כ:]. וכ"ש הני דהוה טבילה מדאוריי' אלא גזירה דרבנן לכתחילה משום חרדלית של גשמים. ואין שום פגם בעולם בולד. [ויל"ד במש"כ 'לכתחילה' האם הוה דוקא קודם טבילה, ואם טבלה אי"צ לטבול שוב. או דכוונתו דלא העמידו דבריהם לענין הבנים בדיעבד להחשב פגומים מדרבנן].

טז. **והביא כעי"ז מצאנו בכ"מ דאמר שמואל ואת לא תעבד עובדא** [כתובות יד, גיטין עח: וכו']. **והביאו דכ"מ בברייתא דפרת פרה ורבה, ומשקה את העולם.**

ואבוה דשמואל פליג על עיקר הדין[יז], אבל **המרדכי** משמע דל**מהר"ם** לכו"ע הוה גזירה משום חרדלית.

ולדברי **ר"א מן ההר** אף לדברי שמואל חיישינן שלא נתרבו מהנוטפין, ומספק אסור לטבול[יח].

והחת"ס (יו"ד רב) הקשה מנלן דשמואל פליג, דילמא קאי לשיטתו (ע"ז עג:) דמין במינו אינו בטל[יט].

השו"ע (רא ב) פסק לחשוש לריבוי נוטפין, **והרמ"א** כתב דכן ראוי להורות, אבל במקום שאין מקוה נהגו לסמוך על ר"ת ואין למחות בידם. וכתב (בדרכ"מ ג והש"ך טו) דבמקום שיש מקוה אין לטבול בנהר.

קעח) **ר"ן ד"ה מיהו איכא מ"ד.** אבל במקום שהיתה

זחילתו מתחילה וכו' מדתנן (מקואות א ז) מעיין שמימיו מועטין שווה וכו' ובודאי בכ"ש ה"ה בזוחלין דתורת מעיין עליו וכו', אלא מקומות יש בו וכו'. מבואר דסברת הר"ן דלא חילק בין דין זוחלין לדין כל שהוא.

אבל פשטות המשנה דנתחדש 'מעלה' דיש לו מקצת דין מעין דטובלים בו בכל שהוא, אבל בעי אשבורן במקוה. וכ"כ **הר"ש והרא"ש ופיה"מ לר"מ** (במשנה שם א ז). **וכ"פ הרמב"ם** (מקואות ט ו). אבל דעת **הר"ש** (ה ג ע' בסמוך) דרק במקום זחילתו הטבעי מטהר בזחילה. [וע"ע חזו"א ושער"י ג כו].

והגר"ח (סו"ה מקואות) **פי'** [באופן הא'] דהא דמעין מטהר בכ"ש הוה דין על עצם המעין, ותליא בחיבור למעין. אבל הדין זוחלין תליא בהא דהוה 'מי מעיין', ולא תלי בעי שיהיו עצם המעין. ועפ"ז ביאר דכשרבו מי גשמים נשאר עליו שם מעין [ומהני לכל שהוא], אלא שבטל מהמים דין מי מעיין [ול"מ זוחלין].

והגר"ח הביא דמצאנו יסוד לחילוק הזה [לצד השני] דגל שנתלש מטהר אף כשהוא זוחל [כ"ה פשטות המשנה (שם ה ו)[כ]], אבל בעי מ' סאה[כא]. **וביאר הש"ך** (רא כ) דלענין כ"ש בעי שיהא מחובר למעין, דכל שאינו מעין ממש אינו מטהר בכ"ש. והביא הגר"ח דמ"מ הגל נחשב 'מי מעיין' לענין דין זוחלין. [והגר"ח הקשה דהרמב"ם לא ס"ל חילוק זה גבי גל, א"כ קשה דמנלן לחלק בין דין זחילה, דאף לענין זחילה בעי עצם המעין[כב]].

והגר"ח [באופן הב'] **פי'** דהדין מ' סאה אינו פסול במים למקווה, אלא דבעי שיעור. ולכן כשנתערב במעין מהני המעין להשלים השיעור. וכולו מקוה שלם. ולא איכפ"ל דמי מקוה הוה רוב, דהמי מעין לא נתבטלו, ועוד שמשלימין לשיעור. אבל מי מקוה פסולין בזחילה, וכל שרבו הרי הן מבטלין למי מעיין.

והאחרונים (והביאו כן בשם ס' באר משה לגאב"ד סלובודקה) דנו דלסברת **הגר"א** (הו' בע"א) כל הפסול זוחלין שייך רק במקום שצריך מ' סאה. וכיון דמהני הכא כ"ש אמאי נפסל בזחילה[כג]. ובפשוטו הגר"א יסבור כדעת הר"ן דמקומות מקומות יש.

והאמר"מ (א ד) **והקה"י** (כח, וטהרות נ) תי' דאף דסגי בכל שהוא, מ"מ בעינן שלא יהא זחילה להחשב חיבור למעין. והקה"י דן כשנתרבו מים במעין [ונתבטל], ושוב רבו מי גשמים, נימא דכבר נתחבר למעין. וכתב דאף דכבר חל שם מחובר למעיין, מ"מ אינו מעיין בעצם. [וע"ד מש"כ הגר"ח[כד]].

יז. שהרי רב ל"ל מכיפיה מיבריך [דס"ל סהדא רבה]. [ועוד דכיון דלא חזינן להדיא דאמרו דהוה חומרא, מסתמא הוה פסול מדינא].

יח. אבל **הרמב"ן** (שבת) הביא **י"מ** דדוקא בבבל חששו, דעמוקה מכל הארצות, וכל מי גשמים יורדים לשם.

יט. [וכתב דלצד דזוחלין הוה דרבנן ניחא. דבדרבנן מין במינו בטל].

כ. אבל הביא **דברמב"ם** (מקואות ט יח) משמע דיש בזה חסרון זוחלין, ועי"ש בכס"מ.

כא. אבל **הראשונים** הביאו ממשנה זו דאף מעין בעי מ' סאה לטבילת אדם [ונח' בזה הראשונים, ע' ב"י רא א].

כב. **והגר"ח** כת' אף דיש לקיים חילוק זה, אלא דכל שנתלש מהמעין פקע ממנו כל דין תורת מעינות. אבל בעודן מחוברין דין כ"ש תליא במים. אבל מ"מ אין לנו ראיהו הכרח לחלק בגדר הזה.

כג. [ולא הבנתי הקוש', וכמ"ש דע"כ פסול זוחלין הוה גזיה"כ בפנ"ע. ואף במעין זו יש גזיה"כ. אלא דעיקר הקושייה כיון דהגזיה"כ תליא בהדדי, האיך יתכן דיש אופן דחל דין מעיין לענין כ"ש ולא לענין זחילה. ובזה לא תי' כלום].

כד. **והקה"י** כת' דמ"מ הגר"א לא יכול לסבור כסברת הגר"ח והש"ך גבי גל.

דף מא.

קעט) **ר"ן [המשך] והיינו נמי דתנן (מקואות ה ג) מעיין שהוא מושך כנדל וכו'. הר"ן** פי' דבמקום שהיה מתחילה דינו כמעין לכל דבר [ואף שרבו מים שאובין], ובמקומות שנוספו דינו כמקוה. וכ"ד **הראב"ד** דבעיקר הנהר יכול לטבול, אף כשאין רוב מי גשמים [וע"ע בסמוך]. **והראב"ד** (בהשגות ז יא) **הביא** דברי **התוספתא** דאינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחלתו. **והנמוק"י** כתב אלמא ראשון ראשון בטל. אבל כתב דלא נתברר יפה טעם החילוק. **והשער"י** (ג כז) **וקה"י** (טהרות נב) ביארו דבמקום המעין המים חשובין, ושאר המים נטפלין עליהם. והוה בגדר טפילות, ואף דל"ש ביטול ברוב.

אבל **הר"ש** (במשנה שם) מבואר דכוונת המשנה דכל מעיין אינו מטהר בזוחלין אלא במקום עיקר זחילתו. אבל כשנמשך חוץ למקומו ל"מ, אף כשלא נוסף מים. דאילו ריבה מים עליו, אף במקום המעין אינו מטהר בזוחלין.

והמהרי"ק (קטו הו' בב"י שם) כתב דהא דתנן ריבה, לא איירי דנוסף רוב מי זוחלין, דא"כ אף במקום הראשון פסול. אלא אף דנוסף מיעוט, מ"מ המקום שנוסף ע"י תוספת המים פסול. [ומשמע מדינא, וע"ד הר"ש]. וכ"כ **הריטב"א** (כאן) בשם **ר' פנחס** דפסול משום מראית העין. **והב"י** האריך להביא מדברי הר"ן כאן והראב"ד דלא כדברי המהרי"ק.

קפ) **בא"ד נמצא לפי דעת זה וכו' באותן מקומות שהן נמשכין והולכין אפי' בתשרי וכו'. הב"י** ביאר לפ"ז דהיה טורח לבנותיו של אבוה דשמואל ללכת עד אמצע הנהר[א]. אבל **בר"ש** (במשנה שם) משמע דאף במקום דמתרחב לצדדין הוה בכלל זחילת הנהר. ורק בנהרות הקטנות שמתמלאות עי"ז תליא ברוב.

והראב"ד (בעלי הנפש, הו' בראשונים שבת ובב"י) כתב עפ"ז דהא דחששו בנהר פרת, דנהר הפרת נתמעט בימי הקיץ, ולא הגיע עד מקומן בבבל, וע"י ריבוי הגשם נתרבה בחורף, ונתחדש להגיע לבבל[ב]. **והרמב"ן** (שבת) חלק שפרת הוה נהר גדול, ואין נראה [שתפסיק זחילתו].

קפא) **בא"ד אבל היכא דרבו הנוטפין על הזוחלין, אפי' באותן המקומות שלא היה הולך מתחילתו טובלין בהם, והיינו ההיא דר"א ב"צ (עדיות ז ג) וכו'.** וכ"כ בפי' **הראב"ד** (עדיות שם). אבל **הר"ש** והרא"ש (שם) פי' לענין שיצטרף שיוכל לטבול שם. [וע"ע אמר"מ ס"ס א ושער"י ג כו דהאריכו בזה].

קפב) **ר"ן ד"ה אבל דעת הרמב"ם וכו'.** דוקא שרבו המים בגומת המעיין. וכן דייק **הרמב"ן** (בהלכות, ובחי' שבת סה:) מדברי הרמב"ם **בפיה"מ** (ה ג) שריבה ב'עיקר המעין'. אבל **הכס"מ** (ט יא) כתב דפשטות לשון **הרמב"ם** (שם) גבי נדל דמהני לטבול אף במקום שנוסף. וכתב דכוונת הרמב"ם דכל מקום בגוף המעין שנפלו המים מהני, ומש"כ 'עיקר המעין' לאפוקי היכא דריבה מים שאובין חוץ למעין, ונגעו אלו באלו פסול. אבל **החזו"א** הקשה דבסוגיין מבואר דאם נתרבו גשמים בנהרות פוסל, וכ"כ **הרמב"ם** (שם יג).

קפג) **כי הוה גמיר רבי י"ג אפי הילכתא וכו'. באגרת רב שרירא גאון** (יח) הביא דעד סוף ימי רבי כל רב היה מלמד את תלמידו כלשונו, זה מאריך וזה מקצר. ורבי למד י"ג אנפי במתניתין, ורבי היה לומד את כולם [וכדאי' בסוגיין]. וכיון דרבי ראה שיש שינוי כ"כ בברייתות, אף דנתכוונו לאותו הלכה, חשש שיבואו לידי הפסד כיון שראה שהיה מתמעט הלב, ונסתם מעיין החכמה, ומסתלק התורה מש"ה סידר המשנה.

קפד) **אתה עשית[ג] אותי ואת חייא וכו'.** יל"ד אי כוונת הגמ' כפשוטו, דנתחייב לכבדו כדין רבו. אך בפשוטו משמע דהוה כבוד בעלמא דרבי כבדו, כיון דע"י קנה שוב תלמודו. ומדינא לא שייך גדר רבו במה

א. [אבל באמצע הנהר מהני, ולכאורה אף בגובה שנוסף בזמן הגשם].

ב. אמנם לדברי **הר"ן** (מ:) כה"ג יחשב מכזב, ואף לשמואל ל"מ. [אמנם יל"ד דשורשו של הפרת היו ממעיין, אלא דלא היה ריבוי כ"כ שיזרום עד שם, וע"י תערובת מי גשמים, אף מי מעיין הגיעו לבבל. ולא הוה סימן דהוה רק מי גשמים].

ג. והרא"ש (**ושא"ר**) ביארו [הלשון עשייה] דכל המלמד חבירו תורה כאילו עשאו, כדכתיב (בראשית יב ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן.

שהוא בעצמו לא למד [ולא הבין] כלל, אלא העביר לו צורת הדברים, שע"י למד.

קפה) **איכא דאמרי וכו' את עשית את חייא, וחייא עשה אותי. המהר"ל** (ח"א כאן) הביא מל"ב מכאן אתה למד שאין דין 'תלמיד' כלפי הרב שלימד את רבו. דנחשב תלמיד רק לרבו שלמדו, ולא נחשב תלמיד אל רבו דרביה כיון שלא למד ממנו כלום. **והאחרונים** (חכמת שלמה יו"ד רמב כא) הביאו דלכאורה בזה נח' ל"ק, דכיון דר' חייא לימד את רבי, אף רבו של ר' חייא נחשב רבו. וכ"ד **השארית יוסף** (יט, הו' בש"ך רמב מ)[ד].

אבל **המהר"ל** ביאר דהכא הוה גדר שליחות.

קפו) **אין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין ולא מחולי הראש וכו'. השו"ע** (שלה ח) פסק דאין מבקרין אותם בפניו, אלא נכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרבץ לפניו[ה] וכיו"ב, ושומעין צערו ומבקשין עליו רחמים. [ומשמע דאף כה"ג הוה עיקר מצוות ביקור חולים[ו]].

דף מא:

קפז) **אין מזכירין שמו. פ' הרא"ש** שמתבייש החולה.

והר"ן כת' דאינו לשון נקיה. **והמפרש** כת' דיש סכנה להזכירו, דקופץ מזל"ז. וע' בן יהוידע.

ומרפאהו

קפח) **רפואת נפשו בחינם. פ' הר"ן** [ושא"ר] כשנכסי חולה אסורין. ולא בשכר[א]. ומבואר דמודר הנאה אסור לשוכרו, שנותן לו שכר, ולא דמי לזבינא שנותן עבודה בתמורתו. ומשמע **בר"ן** (לעיל לד.) דהטעם משום דאינו מזומן לו מקום אחר להשתכר, א"כ עבודה זו נחשב רווח.

אבל **הט"ז** (רכא מד) כתב נ"ל דהמודר מחבירו אסור ליתן לו מלאכה בשכר, שמהנהו דמניח אחרים. [וצ"ב מכאן].

קפט) **אלא רפואת נפש גופו. פי' הרא"ש** (ושא"ר[ב]) בשנכסי רופא אסורין, דכיון דמצוה עביד ואין נוטלין עליו שכר. [וכדאמרי' גבי השבת אבידה וביקור חולים, דאיהו עסוק במצווה דידיה]. אבל **התוס' רי"ד** כתב טעם ההיתר משום סכנה, ואדעתא דהכי לא אדריה, [שהמדיר] יעבור א"לא תעמוד על דם רעך'.

וכ"כ **הרמב"ם** (בפיה"מ) דיש חיוב לרפאותו כשרואהו מסוכן[ג], ונכלל בקרא ד'והשבותו לו' אבידת גופו (כדאי' ב"ק פא: וסנהדרין עג.), בין בגופו בין בממונו[ד] ובין בחכמתו. **והקר"א** דייק [מהפיה"מ] דאף בממונו, דאפי' בסם של הרופא מותר. [ודלא כר"ן].

והרמב"ן (תורת האדם, וכ"פ הטור שו"ע שלו ב) כתב עפ"ז דאסור לכל רופא ליטול שכר, כיון דמצווה

ד. **והשארית יוסף** הביא מח', **די"א** דאף תלמיד תלמידיו אינם רשאים לקבוע בי"ד במקום הרב. כיון דתלמידו אינו רשאי, כ"ש תלמידי תלמידיו. **והשואל** חלק דאין זה ק"ו בי"ג מידות. אלא תלמיד אינו חייב בכבוד רבו של רבו, מידי דהוה אבן הבן, שאינו חייב בכבוד זקינו. **והשארית יוסף** השיב דהוה ק"ו גמורה, ואף זקינו חייב לכבד [אלא דחיובו פחות מאביו].

ה. **והגר"א** ציין המקור מהגמ' (מ.).

ו. ד'ביקור' הוא לשון בדיקה, לפקח על עניני החולה. [והלשון המדובר 'ביקור' במה שנכנס לביתו ואירוח אינו עיקר].

א. וכ"כ **הרא"ש** דמצוה קעביד, דאין נוטלין עליה שכר. ולכאורה הוה רק טעם אמאי עושה בחינם. [א"נ קאי אף בנכסי רופא אסורין, ולא משמע כן במש"כ אח"כ].

ב. אבל **התוס' רי"ד** כתב דלעולא (לעיל לט.) אף הכא איירי בשנכסי החולה אסורין, וקמ"ל דמותר ליכנס לביתו. ולרפואת בהמתו אסור ליכנס לבית לרפאות, אבל מחוץ לבית מותר, אפי' לרפאות בהמתו.

ג. משמע דוקא חולי שיש בו סכנה, אבל חולי שאין בו סכנה הוה בכלל רפואת בהמתו.

ד. ומבואר מדבריו דיש חיוב להוציא ממון ע"ז, ולא דמי להשבת אבידה ושאר מצוות שבין אדם לחבירו. **ובגמ'** (סנהדרין עג.) איתא צריכותא, דבעינן קרא דלא תעמוד על דם רעך, דאי משום השבת גופו ה"מ בנפשיה, אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא. קמ"ל. ובפשוטו מתחייב רק מדין לא תעמוד, אבל בדברי הרמב"ם (כאן) מבואר דהוה גילוי דהוה בכל השבת גופו.

[**והאחרונים** דנו האם מחוייב להוציא ממון במצוות בין אדם לחבירו, או דכוונת הגמ' להלוות עד שיחזיר, ועי"ש ברא"ש ותוס' הרא"ש. ובדברי הרמב"ם כאן מבואר דחייב].

בהשבת גופו, הוה בכלל מה אני בחינם (ע׳ לעיל לז.). ואינו נוטל אלא שכר בטלה[ה]. ובסוגיין צ״ל דאיירי במקום דלא נהגו אף ליטול שכר בטלה.

ומבואר בראש״ש דבמקום שנוטלין שכר על רפואה אסור. וכמו השבת אבידה במקום שנוטלין שכר, ויפול להקדש. אבל **תוס׳** כת׳ דמותר [אף] שנוטלין עליו שכר. [וצ״ב]. [**והתוס׳ רי״ד** כתב דמותר בין בחינם ובין בשכר].

והש״ך (רכא יט) כתב דמותר לבקר בשכר [בשהמבקר מודר]. אבל **הלבוש** (שם) אסר, דכיון דעושה בשביל שכרו אין כאן מצוות ביקור, ומ״מ נהנה ממנו אף שנותן לו שכרו. [ולפ״ז יל״ד דא״כ אף ברופא בשכר יאסר].

קצ) **רא״ש ד״ה רפואת ממון בהמתו.** דלאו מצווה קא עביד וכו׳ שהתורה לא צוותה לרפאות בהמה של חבירו[ו]. וכ״כ **תוס׳**. **והרשב״א** (והר״ן ד״ה אלא) חלק דאין לך משיב אבידה יותר מזה [והביא כן מה**ירושלמי**]. **והאחרונים** ביארו דסברת הרא״ש והתוס׳ דהשבת אבידה הוא רק להרחיק מזיק. אבל בהמה שחלתה כבר ניזוקה, ואין חיוב להשביח ממון חבירו[ז].

אבל **בפסקי הרא״ש** כת׳ דאם אחזו דם לבהמתו, וליכא רופא אחר, מותר משום השבת אבידה. וסוגיין כשאפשר לו לו סם פלוני יפה[ח].

ורע״א (בגהש״ס) הקשה [לר״ן] דמשום מצווה לא הותר להשביח את ממונו, ודוקא כלפי מה שמתעסק בהשבה אמרי׳ איהו ממילא מתהני [ע״ד מש״כ הר״ן לט: דלהנותו מדידיה אסור[ט]]. **והחזו״א** (קלו לג: ג) כתב דבסוגיין הנידון אינו משום שגורם לו ריבוי נכסים. אלא נחשב נהנה משום שמטריח לטובתו, וההיתר של מצווה הוא משום דטורח זה הוא צווי התורה. ואיהו במצווה טרח וחבירו ממילא נהנה [ולא איכפת לן דמתרבה נכסיו[י]]. והיינו טעמא דמקריב קרבנותיו ומלמדו מדרש ונבנס לבקרו. וה״נ כשהבהמה חולה הוי בכלל השבת אבידה.

והחזו״א כתב דאף בכל השבת אבידה הוה כן, דעל ידו נתעשר בחפץ זה, דאילו לא החזירה היתה אבודה ממנו [ואין לחלק כקושיית רע״א דהותר רק להשיב, ולא השבחת ממון. דאף השבת אבידה גורם השבחת נכסים[יא]].

והריטב״א כתב דמותר לרפאות בהמתו בשכר. [דהוה כזבינא[יב]]. אבל **התוס׳ רי״ד** כתב [כשנכסי החולה אסורין] דאסור אפי׳ בשכר, שהנאה היא לו שמשתכר בפעולתו[יג] [ולשיטתו לעיל].

ה. אבל **התוס׳ הרא״ש** (ברכות ס.) הביא בשם **הר״י מאורליינש** דדרשי׳ ורפא ירפא, שניתן רשות לרופא לרפא [אפי׳ בשכר], ואינו בכלל מצוות השבת גופו. [וע׳ תוס׳ ר׳ אלחנן ע״ז כז: שנסתפק בזה].

ו. ו**בחי׳ ר״א מן ההר** כתב דהוה ספק שמא לא ירפאנו, ופעמים אדרבה מתה ע״י מעשה ריפוי. אבל בגופו חייב אף בספק נפשות.

[וצ״ב כוונתו אמאי יש בזה חילוק בין גופו לממונו, ויל״פ דהשבת אבידה הוא רק דבר דמוטל עלי לעשות בלא רשות וצווי הבעלים. אבל בדבר דהוה ספק מזיק אין לעשות בלא רשות הבעלים. אבל רפואה חייב אף ספק רפואה, ואם הזיק הוה מזיק ברשות המצווה].

ז. [ואינו מצווה מחיובת, וכמו כל משביח ממון חבירו דהוה בכלל מצוות גמ״ח, והוה מצווה בעלמא, ולא הותר במודר הנאה. א״נ מתנה לעשיר לא נחשב מצווה כלל, וגדר גמילות חסדים הוה בהנאה שאינו רווח ממון. ועוד אפשר דגדר מצוות גמילות חסדים הוא לעשות טובה עבור חבירו, ועצם עשייתו עבור חבירו. ולא אמרי׳ בזה דעוסק במצווה דידיה].

ח. ואפשר דכוונתו דכיון דהבעלים יכולים בעצמן לרפאותו אינו השבת אבידה כלל. [ואפשר דזה כוונתו בפי׳, א״נ בסוגיין פי׳ ע״ד התוס׳, ובפסק׳ חזר בו]. [ועוד יש לחלק בין הקזת דם דהוה מניעת נזק הקרוב, משא״כ רפואת חולי דהוה משביח. אבל הרא״ש לא הזכיר חילוק זה].

ט. [ויל״ד לחלק דהתם מקבל תוספת ממון בעין, ואילו הכא רק גורם להשבחת ממונו].

י. דנחשב תוצאה ממילא ממעשיו, דכיון דמתכוון לשם מצווה ולא לשם הנאתו, נחשב דממילא מתהני. ולא קבלת ממון מדידיה. [אבל אם יתכוון לשם השבחת ממון חבירו לכאורה אסור]. א״נ לא נחשב הנאה מדידיה, כיון דאינו נותן לו ממון, אלא ממילא מקבל עי״ז שבח. [ועוד ראיתי שביארו דריבוי [שווי] נכסים אינו מוגדר הנאה, אלא קבלת דבר].

יא. אמנם בסברת **הרא״ש** ו**התוס׳** מבואר דרפואת בהמתו לא נחשב השבה, כיון דהחפץ כבר הופחת. ואילו כל השבת אבידה לא אמרי׳ דהחפץ הופחת בשוויו. דאף כשמרוחק מבעליו יש לו שווי, ע״ד הא דאי׳ (ב״ק יא.) כשורא במתא ד׳, כשורא בדברא ד׳, וכן (ב״ק צח.) הזורק מטבע של חבירו לים הגדול, דצריך בר אמורא. [ולדברי החזו״א י״ל דהיינו כלפי שומת שווי, אבל כלפי בעליו אין בזה חילוק].

יב. ויל״ד באופן שאין רופא אחר, יחשב כזבינא חריפא ואסור.

יג. לכאורה כוונתו דמקבל את עצם הפעולה, ואף שמשלם

קצא) **ר"ן ד"ה אלא.** וכשיש שם רופא אחר וכו'[יד].

[וכ"ה **בירושלמי**]. **ובגליון מהרש"א** (רכא ג) כתב דמשמע דאף לענין השבת אבידה לא הותר אלא דבליכא אחר. [ולפ"ז הטעם דלא הותר הא דטרח במצווה במודר הנאה אלא מדוחק, בדליכא אחר[טו]].

ו**בתוספתא** (הו' ברמב"ן וראשונים) אי' דמעידו עדות ממון ועדות נפשות. **והק"נ** (ב) כת' דה"מ היכא דאיכא אחר אסור.

ושוב כתב **הרש"א** דגבי אבידה אף כשיש אחר, המצווה מוטל אף עליו בשווה. ודוקא גבי רופא שהבעלים כאן, מש"ה אין מצווה על הרופא כשיכול לשכור רופא אחר.

וכ"כ **החזו"א** (שם) דגבי מקריב קרבנותיו מותר אף דבאיכא אחר[טז], וכן גבי השבת אבידה ל"מ חילוק, ומותר אף בדאיכא אחר. אלא גבי רפואת בהמתו, אינו בגדר אבידה בזמן שהבעלים לפנינו, וההצלה מסורה לכל[יז]. ואף שהבעלים אינו יודע לרפאות בעצמו.

קצב) **בא"ד ואפ"ה מרפאהו רפאות גופו, דלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות, כדאמרי' בירושלמי.** והוה מצווה אף כשיש רופא אחר. ובפשוטו היינו אף דבליכא סכנה [וכ"מ **בנמוק"י**[יח]]. אבל **הריטב"א** הוסיף דפיקו"נ מילתא רבה וחייב לפקח אף בדאיכא אחר [משמע דכוונת הירושלמי דגדר מצוות הצלת פיקו"נ שאני[יט]. ולא שיש סברא דברפואת הגוף תליא במזל, והוה כאילו ליכא אחר].

קצג) **אבל אומר לו סם פלוני וכו'.** פי' **הר"ן** דכיון דאיהו לא יהיב וכו', דהנאה ממילא אתיא. **ותוס'** הוסיפו דדיבור שרי לאחווי ולהנאותו בדיבורו. וכ"כ **תוס'** (לח:). וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** (כאן ושם). ועוד תי' ר"א מן ההר דהטעם דמותר כמו ששאל אותו שואל לאחריני[כ]. [ומש"ה אין איסור במודר הנאה[כא]].

ו**הרש"ש** (לה:) נסתפק האם דיבור אליו הוה כהגיע לידו דבר, וכמו רבית דברים (ב"מ עה:[כב]).

ו**הב"י** (רכא) דייק מלשון הר"ן דבמקום שנוטלין שכר *על אמירה זו* אסור, דהא מהני ליה. [משמע דגוף הפעולה נחשב קבלת הנאה[כג]. אבל **הרש"ש** (לה:) כתב דהשו"ע השמיט זה, וחזר בו].

אבל **בפסקי הרא"ש** הוכיח מכאן דשרי לרפאות במקום מצווה, דאיהו מצווה דידיה קעביד ואיהו ממילא מתהני. משמע דדיבור חשיב הנאה, אלא דגדר ההיתר משום דלאו מדידיה.

קצד) **ר"ן סוד"ה אבל.** ומיהו היכא דהחולה אסר עצמו וכו' דמחיותו לא אדריה. (וע"ד הא דאי' לע' לט.)[כד]. סוגיין כשהרופא אסר, וכ"כ **הנמוק"י.**

ע"ז, ולא דמי למקח שנסתלק המוכר. [אבל הלשון 'משתכר בפעולתו' משמע דאיירי דהרופא מודר, ונהנה במה שעושה לו פעולה. ולא מתיישב בזה שאר דבריו שם].

יד. [ו**הרשב"א** כתב עוד דסגי ליה שיאמר לו סם פלוני יפה לו].

טו. וכ"כ **בתוס' הר"ש משאנץ** (ע"ז כז:) דלא הותר לתת למודר הנאה כשאפשר תקנה אחרת. [ע' לקמן מג.].

טז. [ואדרבה מבואר בראשונים לעיל דההיתר דכל הרוצה ל"ש אלא בדאיכא אחר].

יז. [ויל"ד כה"ג ברפואת גופו, האם נימא כיון דיכול לשכור רופא לא נחשב השבת גופו. ולא נחשב מצווה, ומותר ליטול שכר. ואפשר דמהני לזה סברת לא מכל אדם זוכה להתרפאות, ושפיר רמי עליה].

יח. וסיים **הנמוק"י** דבמקום פיקו"נ מותר אף בסמים שלו, דאין לך דבר העומד וכו'.

יט. **ובחי' ר"א מן ההר** משמע דמחמת סברת ספק נפשות, אף ספק הוה בכלל מצוות השבת גופו.

כ. והביא כעי"ז מהגמ' (ע"ז כז) דמותר להתרפאות מעכו"ם שיאמר סם פלוני יפה, שחושב כי היכי דשאיל וכו'. [וצ"ב דהתם הטעם משום מירתת. ואילו הכא הטעם דעי"ז נחשב דאינו קבלת הנאה כ"כ, דיכול לשאול מאחר].

כא. [ומשמע אף כשאינו שואל מאחר, ויל"ד מה הדין בדליכא רופא אחר קמן, ואין לו את מי לשאול].
ולכאורה גדר ההיתר דקבלת מידע לא נחשב קבלה ממשי. וגרע מדיבור של שליחות או החזקת טובה או ברכה, כיון דיכול לקבל אף מאחר, א"כ אין בזה תוספת קבלה, ואם מקבל פעמיים לא נוסף לו כלל [משא"כ שאר הנאות, אילו קיבל מאחר, יש בו כפול].

כב. [לצד דהוה דאורייתא, ו**השערי דעה** (קסא א) הביא דנח' בזה הראשונים].

כג. ועוד יל"ד דאסור משום דמתחייב לו שכר, ומהנהו כשמוחלו. ותליא במש"כ (לעיל לז.) כשעושה בחינם, דההנאה הוה רק בעצם הפעולה, ואין כאן מחילת שכר].

כד. ו**המחנ"א** (כג) הק' דאין ראיה מהתם, דהתם החולה אסר נכסיו על המבקר. ובזה שייך לומר דאסר עליו מידי שהוא

והרשב"א הביא י"מ דאף היכא דהרופא הדיר את החולה אמרי' מחיותו לא אדריה, ומותר אף בסם של המדיר. והרשב"א חלק דלא אשכחן דהמדיר הנאתו מחבירו, שישייר מקום חיותו של חבירו[כח].

והרשב"א כת' דאפשר דכיון דהוה מצווה על הרופא, במקום מצווה שלו לא אדריה [וע"ד מש"כ הרשב"א לע' לד. בסו"ד]. והרשב"א ביאר דהיכא דלאחר גמר מצווה עדיין מתהני מיניה אסור, אבל הכא מצוותו ורפואתו באין כא', ולא נשאר מהרפואה בידו. ולא דמי לאין לו מה יאכל דנשאר האוכל אחרי שנגמר המצווה. ועפ"ז כתב דמותר ליתן לו סם שלו, שישים לו בעצמו[כט]. אבל ליתן לו ואח"כ ישים בעצמו אסור [דכבר נגמר המצווה].

קצה) **ורוחץ עמו באמבטי גדולה, אבל לא קטנה.**

הרא"ש פי' דהמים מתרבין בשבילו, ונמצא מהנהו. **הרשב"א** (לד.) הביא מכאן ראיה לאסור אף כשעוסק במצווה שלו, ואיהו ממילא מתהני. דה"נ עוסק דרחיצת עצמו, ואידך ממילא מתהני. [והרשב"א לא חילק בין עוסק בדבר מצווה או רשות דבנפשיה[כז]. וצ"ע לדעת שאר ראשונים שהתירו במקום מצווה. ואפשר דנקטו דדוקא במקום מצווה התירו. ועוד יש לחלק בין הנאה ע"י גופו, דנחשב מעשה בפנ"ע מה שמהנהו, ואף דעושה כן בלא כוונה].

קצו) **שם. אמבטי גדולה. הר"ן** פי' דבגדולה המים אינם עולים. [משמע דאינו נהנה כלל]. **והתוס' רי"ד** כת' דאמבטי גדולה הוה הנאה *כל דהוא*, ולא חשיבא הנאה. וכת' וכן מטה, לת"ק הנאת חימום דמטה לא חשיבא הנאה.

קצז) **רא"ש ד"ה רי"א.** ואם אמבטי של זיעה מרבים לו חום בשבילו. משמע דר' יהודה אסר אף אמבטי של זיעה. **והרש"ש ואחרונים** תמהו דבברייתא (בגמ') ר"י אמר בפירוש דלהזיע מותר אף בקטנה. ודנו דשמא גרס באופ"א בדברי ר' יהודה, אך לא מצא בראשונים גירסאות בזה. ועוד יש שדנו דס"ל דתנא דמתני' אסר כל אמבטי, ור' יהודה דברייתא פליג. וק"ק דהרא"ש ביאר דר' יהודה בא לפרש דברי ת"ק.

קצח) **רא"ש ד"ה ואוכל עמו.** ולא חיישינן שמא יאכל עמו וכו'. וע"ד הא דאסרו ב' אכסנאים להעלות על השולחן זה בשר ובזה גבינה[כח] (חולין קג: ושו"ע יו"ד פח), שמא יאכילו זל"ז.

והרא"ש תי' דכיון דמודר הנאה, מסתמא שונאים זא"ז. ולא גזרו. **והרשב"א וריטב"א** כתבו דשאני נדרים דחמירי ומזהר זהירי.

והש"ך (יו"ד פח ב) הביא **דהר"ן** (חולין צג לב: בדה"ר, ורמב"ן ע"ז סו:) כת' דדוקא בבשר וחלב החמירו, שכל א' היתר בפנ"ע. אבל בשאר איסורין בדילי מיניה ולא גזרו להעלות על השולחן. **והש"ך** הקשה דהרא"ש כאן נקט דאף בשאר איסורין. ותי' דאף נדרים כיון דאין האיסור אלא מצד נדרו נחשב דבר היתר.

קצט) **אבל לא על התמחוי. פי' הר"ן** שאוכלין בקערה א', וחוששין שמא ימשוך ידיו לכבוד חבירו. [ומשמע דכל הנידון שממעט אכילתו לכבודו, שבמה שמניח עבורו נחשב מהנהו. ולא אמרי' דהוה שותפין במה שיש בקערה[כט]]. ועד"ז כתב **הרמב"ם** (ו ט) דחיישינן שמא יניח חתיכה טוב עבורו, או יקרב אותו לפניו.

הנאה למבקר לבד, אבל מידי דחיותו תלוי בזה [והוה להנאת החולה ג"כ] לא היה בדעתו שלא יהנה ממנו.

אבל היכא שהחולה אסר עצמו מנכסי המבקר, ודאי דכל הנאה במשמע. דכיון דאסר עצמו אסור בכל אפי' בדבר דאיכא חיי נפש. הגע עצמך דלא שמענו דהמודר הנאה ואח"כ שאין לו מה יאכל יהיה מותר ליהנות ממנו, משום דאדעתא דהכי לא אסר עצמו. [ועד"ז דן הרשב"א שאם הדיר עצמו מהנאת חבירו ואין לו מה יאכל שהוא יכול להזון משלו, וסיים דאף זה צ"ע].

כח. והרשב"א הוכיח כן מהמשנה (לק' מג.) דאין לו מה יאכל, ולא התירו משום מקום חיותו של חבריה.

כו. [יל"ד דמ"מ הסם קיים ופועל בגופו אח"כ. ואפשר דלא נחשב הנאה בפנ"ע, דאין בו שווי [דומי' דבית הבליעה כתובות ל]. א"נ כיון דהרופא הניחו, נחשב המשך פעולת מצוה דידיה קיים, משא"כ כשנתן לו הסם נסתלק מצוותו במה שנתן לו אפשרות לרפאות עצמו].

כז. [ואפשר דפסיק רישא נחשב חלק מכוונת המעשה, ואילו במצווה נחשב כל המעשה עבור המצווה].

כח. אא"כ יעשו היכר.

כט. ויל"ד לצד (וע' מש"כ לעיל לד:) דאורחין זוכין במזונותיהם, אמאי לא יאסר משום שחבירו זכה בו. וי"ל דמ"מ כל א' זכה

אבל **הריטב"א** (במשנה, וכן **המפרש**, וכ"כ **השיטמ"ק** בשם פירוש) כתב שמא ירבו שם בשביל המדיר. [משמע דבמה שגורם לבעה"ב לתת לכבודו נחשב הנאה, ואף דהוה רק גרם נתינה ע"י בר דעת. וצ"ע מ"ש מהא (לקמן מג.) דהולך אצל חנוני, ורשאי לגרום שיתן לו].

ר) **תמחוי החוזר**[ל]. פ' **הר"ן** שיש בו הרבה שמותרו חוזר לבעה"ב, ועד"ז פי' **הרא"ש** שהבעה"ב ימלאנו. **והרמב"ם** פי' דאינם אוכלים יחד, אלא מחזיר הקערה לבעה"ב וממלאנה ונותן לחבירו, ולא חיישינן שמא יניח נתח טוב בשבילו[לא]. **והראב"ד** השיג לא ידעתי מאין לו, **ובירושלמי** משמע דתמחוי החוזר יש בו לאכול ולשבוע ולהותיר.

והתוס' רי"ד פי' דאיירי בתמחוי [הנ"ל], ולאחר שחילק לכולן וחזר התמחוי לפני בעה"ב, מעכשיו רשאין לאכול. [דכבר אינו מרבה או מניח בשביל המודר].

רא) **בין גדולה דברי ר"מ. הר"ן** פי' דגזר גדולה אטו קטנה. **התוי"ט** כתב דקי"ל ר"מ ור"י, הלכה כר"י. **ורע"א** הקשה דקי"ל כר' מאיר בגזירותיו. **והאחרונים** דנו דמצאנו בכ"מ דלא פסקו כגזירות ר' מאיר, **והרש"ש** כתב דהכא הלכה כסתם משנה[לב]. **והקר"א** הביא דמבואר בגמ' (ר"ה כח:) דבמעין לא גזרו אטו ימות החמה.

אבל **התוס' רי"ד** כת' דר' מאיר אסר כיון דיש הנאה כל שהוא.

והתוס' רי"ד כת' דג' מחלוקות בדבר, דת"ק דמתני' מתיר בכל מטה, דהנאת של מטה הוה הנאה פורתא אפי' בימות הגשמים ואפי' בקטנה. ור' מאיר אסר בכל מטה, דאף מטה גדולה בימות החמה מתקרר ע"י הרוח, ונמצא חבירו מגין עליו. ור' יהודה אסר[לג] בקטנה בימות הגשמים, דאיכא תרתי ועי"ז הוה הנאה חשובה. [אבל **הרא"ש** והר"ן במשנה פי' דר' יהודה מפרש דברי ת"ק, דדוקא קטנה בימות הגשמים אסור[לד]. ור' מאיר בברייתא פליג].

רב) **לא יעשה עמו באומן**. בגמ' מבואר דמרפי לארעא קמי. אבל **הרמב"ם** (ו יז) כתב דאף לקצור אסור בקרוב, גזירה שמא יסייענו. [**והכס"מ** תמה דל"ש מרפי]. **והלח"מ** הביא דכ"פ **בפיה"מ** שבמה שקוצר סמוך לו ימצא מקום פנוי לעשות עבודתו, למהר מלאכתו. וביאר שמסלק את השיבולים שמפריעים, דהוה מרפי לארעא. **והקר"א** הקשה א"כ לר' מאיר רחוק הוה גזירה לגזירה. ותי' דלר' מאיר ודאי מרפי כפשוטו.

ובירושלמי (ד ה) אי' דלדעת ר' מאיר אסור ללמדו[לה] אומנות[לו]. ועוד אי' דלר' מאיר אסור ללמד עליו זכות. **ובתוספתא** (ב ז) אי' המודר הנאה מחבירו מעיד עליו עדות ממון ועדות נפשות. והמפרשים ביארו דכוונת הירושלמי דר"מ פליג.

דף מב.

רג) **ובשביעית אינו יורד. פי' הרא"ש** כשיגיע שביעית [אחר הנדר]. וכר' יוחנן ור"ל בגמ'. וכשיטתו הרא"ש דאף למסקנא פי' את המשנה באוסר 'נכסי'. אבל **הר"ן** פי' אי בשביעית נדר. וכרב ושמואל בגמ', ולשיטתו (בע"ב) דלמסקנא אף ר'

רק במה שנוטל לאכול, ולא שזכו מראש בשותפית הראוי. **והתוס' רי"ד** כת' [גבי תמחוי החוזר] שכל אחד כשלוקח ואוכל משלו הוא אוכל מה שמזכה לו בעה"ב, ואין זה נהנה מזה.

ל. ועד"ז אי' בתוספתא (שבת יז) ר"ש בן אלעזר אומר דעושה פיס על מנות בשבת היכא דמחזיר המותר.
והצפנת פענח (לרמב"ם) ביאר דבעלמא אורחין זוכים במנות שלהם, אבל היכא דהבעה"ב נתנו ע"ד שהמותר חוזר עליו, א"כ אף מתחילה לא זכו.

לא. יל"ד אי כוונתו דאסור להניח נתח טוב בשבילו, אבל לא חיישינן להכי. או דלא חיישינן במה שמניח נתח טוב [דהוה גרם הנאה].

לב. **והרש"ש** כתב דכוונת רע"א להקשות רק על טעמו של התוי"ט, דתלה במה שהלכה כר' יהודה.

לג. ויש שהביאו דכ"מ **בתוספתא** (ב ז) דר' יהודה פליג אדברי ת"ק. אבל המנחת ביכורים כת' דר' יהודה לפרש [ולגירסת הגר"א ר' יהודה קאי אדברי ר"מ, וכברייתא דידן].

לד. אבל **הרמב"ם** (ו ט) הביא דאסור בימות הגשמים. ולא חילק בין גדולה לקטנה. **והלח"מ** הק' בזה. **והמרכבת המשנה** כת' דהרמב"ם נקט דר' יהודה דמתני' בא לפרש דברי ת"ק, דדוקא בימות הגשמים. אבל ברייתא דר' יהודה בא לחלוק [וכדמשמע בתוספתא].

לה. אך **הראשונים** נקטו דלכו"ע אסור ללמדו אומנות, ודדוקא ללמדו תורה אי' (לע' לה:,לז.) דרשאי. דמצוות לאו ליהנות, ודרשי' מה אני בחינם. אבל ללמדו אומנות מתחייב שכרו. אך י"ל דהירושלמי קאי היכא דמלמדו דבר מועט שאין נוטלין עליו שכר.

לו. **והקרבן העדה** ביאר דהטעם שאסור לעשות עמו

יוחנן ור"ל פי' כן את המשנה. אלא דנח' בפי' הלשון.

שביעית – אדם אוסר דבר שיוצא מרשותו

רד) **שם. ובשביעית וכו' אוכל מנטיעות הנוטות.**

הרא"ש פי' [ע"פ הגמ' בע"ב] דהפקר הן. **המנח"ח** (פד א) חקר האם גדר הפקר בשביעית רמיא אקרקפתא דגברא, דרחמנא צווהו להפקיר. אבל אם לא הפקיר[א] אסור לאחרים ליטול ומתחייב במעשרות אלא דעובר בעשה. או דשביעית הוה אפקעתא דמלכא, וחל הפקר ממילא.

והביא דנח' בזה, ד**הבית יוסף** (שו"ת אבקת רוכל כד) נקט דהוה צווי על הגברא[ב]. אבל דעת **המבי"ט** (א יא) דשנת השמיטה הפקר ממילא, ולא מצאנו חיוב על הבעלים להפקיר[ג]. וכן האריך **המהרי"ט** (א מג).

ו**המנח"ח** נקט דנפק"מ בשדה של חש"ו, דאינם מחוייבין להפקיר, א"כ הפירות אינם הפקר ומחוייבים במעשר[ד]. ו**החזו"א** (שביעית יט כד) נקט דדבר פשוט [בכל מקום] דאף שדה חרש שוטה וקטן הוה הפקר, ולא תליא במעשה הפקר דידיה.

ובס' **בית רידב"ז** (ד ח) כתב דאף לדברי המהרי"ט מ"מ יש מצווה על הבעלים להפקיר[ה].

רה) **נדר הימנו מאכל וכו' יורד לתוך שדיהו וכו'.**

דהמודר מאכל אינו נאסר בדריסת הרגל (וכדלעיל לג.). **ותוס'** הק' דהגמ' (לע' לג.) מיבע"ל האם מפסק ומיזיל בארעא הוה הנאה המביאה לידי מאכל. א"כ האיך מותר בשביעית ליכנס לשדה ללקוט פירות. ותוס' תי' דבשביעית אף השדה הפקר לצורך אכילה (וכדאי' בע"ב), ועולא תי' דאיירי [ברישא] בעומדין על הגבולין[ו], ור"ש בן אליקים תי' גזירה שמא ישהה. ותוס' תי' דבמודר מאכל אין חשש שמא ישהה, דאף אי שהה לא הוה הנאה המביאה לידי מאכל.

רו) **רב ושמואל וכו' ואינו אוכל מהנוטות אע"פ שהגיע שביעית.** ובגמ' מבואר דאוסר אותו, ואח"כ יוצא מרשותו. **הקה"י** (כח) דן על מה איירי, דהפירות שיגדלו בשביעית מעולם לא היו שלו, ועוד דהוה דבר שלא בא לעולם. ואם אסר את הקרקע, הרי הקרקע אינה יוצאת מרשותו.

ו**הקה"י** תי' דאוסר את הקרקע ואת האילנות, וממילא אף הפירות אסורין מדין גידולים. וכתב דאף לדעת **הרמב"ם** (ה טז) דהוה ספק האם הגידולין נאסרין על חבירו (ע"פ הגמ' לקמן מז: עי"ש), צ"ל דהיינו בדבר שזרעו כלה, אבל הכא האילן קיים אסור.

וביאר דאף גוף הקרקע הוה הפקר כלפי הפירות. ואף דגוף הקרקע והאילן לשאר מילי הוה שלו, וכדאמרי' (בע"ב) דאינו הפקר אלא לענין ליכנס ללקוט[ז], אבל כל מה שנוגע לענין הפירות הוה הפקר. ובזה אמרי' דכח היניקה וצמיחה שבאילן יוצא מרשותו, ועי"ז הפירות הוה הפקר[ח].

מלאכה, שמא ילמדנו דבר מה באומנות. ולפ"ז הירושלמי פי' את ר' מאיר כמו הגמ', אלא דהוסיף טעם. אבל י"מ דהירושלמי פי' דאומן במשנה הוה אומנות.

ו**הפני משה** ביאר דר' מאיר אסר ברחוק, דאע"פ שעבשיו אינה נראית הנאה, עתיד לבא. וה"נ כשמלמדו אומנות.

א. [יל"ד האם כוונתו דבעי מעשה הפקר בפה, על המצמיח שבשדה. או דוקא שגדר שדהו, וגילה דעתו דאינו מפקיר. אבל בסתמא ניחא ליה בהפקר התורה, ונחשב הפקר דידיה].

ב. ו**האבקת רוכל** כת' דאה"נ מי שגדר כרמו בשביעית מתחייב במעשרות. ואפי' את"ל דפטורה י"ל דרחמנא אפקריה משא"כ בשל עכו"ם. [ומבואר דהב"י נסתפק בזה האם אמרי' דרחמנא אפקריה]. [וע' בדברי האבקת רוכל שהאריך לחלוק על המבי"ט דפירות שביעית חייבין בתרו"מ, ואין בהם קדושה. ו**האחרונים** האריכו בזה].

ג. ועפ"ז נקט דשביעית לא נתחייב כלל בתרו"מ, ואף כשהבעלים לא הפקירו. ונקט דאף מה שגדל ביד עכו"ם, אף דל"ש בזה דין הפקר, מ"מ לא חייבה תורה תרו"מ. דאטו מי שלא יפקיר שדהו בשביעית יתחייב במעשרות. [ובדברי המבי"ט לכאורה מבואר להיפך, דהוכיח דהדין שביעית חל על הפירות אף כשהבעלים גדרם, וכן חלו על פירות עכו"ם. אבל י"ל דהוה שלו, ואסור ליטלם. אבל המהרי"ט האריך דאף הדין הפקר חל ממילא].

ד. ו**המנח"ח** (שם) דן בשדה של אשה, האם נשים חייבות בשביעית.

ה. והביא כעי"ז (לעיל יג.) גבי בכור, דאף דקדוש מאיליו, יש מצווה להקדיש. וה"נ דין ההפקר תליא בדידיה. אלא דהתורה הפקיע אף אם לא הפקיר.

ו. ולכאורה כוונת התוס' דעומדים על הגבולין לא הוה מיפסק בארעא, המביאה לידי מאכל.

ז. והביא דכן מבואר **בר"ש** (כלאים ז ד) דאף הזמורות אינן הפקר, ונחשב שלו לענין כלאים.

ח. והביא כן מדברי **החזו"א** (שביעית יט כא), דהחזו"א הקשה [אהא דאיתא בירושלמי דלענין כלאים נחשב דבר שאינו

רז) **אדם אוסר דבר שברשותו אפי' לכשיצא מרשותו.** בפשוטו הטעם בזה משום דהיום כולו שלו [לעולם], ויש לו בעלות לאסור. וכמו שיכול להקדישו או למוכרו מעכשיו[ט].

והב"ח (רטז, והו' בש"ך יט) כתב דדוקא כשמתחיל האיסור בעודו שלו, אבל אם אוסר רק את הזמן שכבר תצא מרשותו אינו נאסר. [והב"ח כתב דבר"ן (לקמן מז.) לא משמע כן עי"ש]. **והאחרונים** ביארו דנחשב שעושה נדר לאחר ל', וכיון דבסוף הל' אינו שלו לא חל [וכה"ג לענין הקדש לאחר ל' נח' בזה לעיל כט:].

רח) **שם. אפי' לכשיצא מרשותו.** מבואר בסוגיין דאף כשהגיע שביעית אסור, וכמו היכא שמכרו והוציאו מרשותו. דלמ"ד אדם אוסר דבר אפי' לכשיצא מרשותו אסור. ובס' **בית רידב"ז** (ד יג קונ' השמיטה) הקשה דאף מעיקרא לא היה לו בעלות כלפי שביעית, ע"פ דברי המהרי"ט (הו' לעיל) דשמיטה הוה הפקעה של התורה. ואף דאדם אוסר דבר שהוא שלו וחל איסור אף שאח"כ מכרו, אבל היכא דזכותו מוגבל מעיקרא, א"כ האיך יכול לאוסרה כלל [והביא כעי"ז גבי שותפין (לק' מה:) דאינו יכול לאסור את הזמן ששייך לשותפו', ולא אמרי' דאוסר חלקו ויאסר אף שיצאת מרשותו]. והביא דכן אי' **בירושלמי** דאף שאסרו קודם השביעית, כשיגיע שביעית מותר [כדעת ר' יוחנן בס"ד דסוגיין].

והרידב"ז (בעמ' נ) **יישב** [לדעת הבבלי] דמ"מ יש מצווה לכל א' להפקיר שדהו, ורצון התורה שהפקר יהא ע"י הבעלים, ויצא ע"י פיו[יא]. ולכן חל קונם דהוה כנתנו לחבירו. ואף דאם לא היה מפקיר, התורה היתה מפקיע[יב].

ובס' **תורת הארץ** (ח ט) תי' דאף [לצד] דהוה הפקעת התורה, מ"מ הפקעה זו מתחדשת רק בשנת השמיטה, ולא נחשב הגבלה בבעלותו. וכמו שאדם יכול לאסור בקונם לאחר מיתתו, ואף דלאחר מותו התורה מפקיע ממונו לבניו.

רט) **א"א אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו.** **השיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר דל"ד להקדש דכיון דהכניס לרשות הקדש אינו יכול להוציאו[יג]. אבל גבי קונם עדיין הוה שלו, ולכשיצא מרשותו פקע הקונם. [ולכאורה כוונתו דאיסור הקונם תלי בבעלותו[יד], וכשיצא מרשותו אינו בעלים לאסור. ועדיין צ"ב].

רי) **ר"ן ד"ה אם מת לא יירשנו.** לאו דוקא לא יירשנו דנכסי ודאי דידיה נינהו. וכ"כ **הר"ן** (לקמן מז.), **והרשב"א** פליג. ובעזה"י יתבאר לקמן.

דף מב:

ריא) **שאני הכא דאמר בחייו ובמותו.** בפשוטו משמע דהדרינן במקצת מהה"א, ויש גדר קונם לאסור להדיא אף שלא יהא תלוי בבעלותו. אבל סתם קונם תליא בגדרי הבעלות.

אבל **הר"ן** פי' דהדרינן לגמרי מעיקר הסברא, אלא ס"ד דלשון 'נכסים אלו' לא משמע אלא בעודן ברשותו וכו'. [וצ"ב הס"ד בזה].

שלו, ואינו יכול לאוסרה ככלאים], הא דבעודו סמדר לא חל דין פירות שביעית עליו. וכתב דמ"מ כלפי הפרי נחשב דבר שאינו שלו.

ט. **והרשב"א** (ב"ק קח:) כת' מסתבר טעמא דמילתא [דיכול לאסור לכשיצא], דאי בעי אסר עליה איסור עולם מצד אחר, באומר קונם נכסים אלו עליך. [משמע דהוה גדר 'מיגו', מתוך דיכול לאוסרו מצד אחר. אך משמע דכשאומר 'נכסים אלו' ל"צ מיגו].

י. ואף דהתם תליא בברירה, אבל הכא זמן השמיטה ידוע מראש.

יא. [ויל"פ דעי"ז נחשב עצם ההפקר כשימוש שלו, ומכחו. ולא שפקע סיבת בעלותו מצד אחר].

יב. [ואף דלעולם לא יתכן שיהא שלו בשנת השמיטה, מ"מ כיון דהשתא הוה בבעלותו, ולא הגיע הפקעת התורה]. אמנם אם הבעלים לא הפקיר, יפקע הקונם, דדין השמיטה להפקיע ממנו.

יג. **והשיטמ"ק** ביאר דאפי' למ"ד יש מעילה בקונמות והוה בהקדש להחל עליו איסור, ה"מ בעודו ברשותו, אבל לכשיצא מרשותו לא הוי בהקדש. דבהקדש כיון שהכניסו ברשות הקדש אינו יכול להוציאו ויצא מרשותו, אבל גבי קונמות לא יצאו מרשותו.

יד. ולכאורה היינו דוקא בקונם פרטי, אבל קונם כללי הוה כמו הקדש. [ויל"ד דבדברי השיטמ"ק משמע דהטעם דבקונם לא פקע בעלותו, ואף בקונם כללי בפשוטו לא פקע בעלותו]. ולמסקנא אף קונם פרטי פקע כשיצא מרשותו.

ריב) **שם. שאני הכא דקא א"ל בחייו ובמותו, מ"מ קשה וכו'. הר"ן ושא"ר** ביארו דהגמ' תי' על הקו' מהמשנה (ב"ק קח: ולק' מז.) דהתם אמר בחייו ובמותו. ושוב הק' מקו' קמייתא, לפלגו בנכסים אלו להדיא.

והגמ' חזרה בה דב'אלו' לכו"ע אדם אוסר לכשיצא מרשותו [אפי' בסתמא]. וכ"ה מסקנת הגמ' (לק' מז.) דאדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו.

אבל **בפסקי הרא"ש** (לק' מז. ה ב) כת' ש"מ אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו, ומיירי כגון דאמר לבית זה שאתה נכנס בחיי ובמותי. וכ"כ **הטור** (רטז) וכגון שפירש בחיי ובמותי[א]. [**והפוסקים** הק' דגבי מכירה (טור רכו) לא הזכיר דאיירי שאמר בחיי ובמותי[ב]].

והק"נ (שם) כת' דאפשר דבסוגיין קאי דוקא לענין שביעית, שיכול לאסור דבר שברשותו לכשיצא מרשותו בשביעית, דבשביעית עדיין הוה ברשותו אלא דאפקעתא דמלכא היא. ואף הוא יכול לזכות בפירות כמו אחריני.

ריג) **אלא וכו' כי פליגי בנכסי רב ושמואל סברי ל"ש נכסים אלו ל"ש נכסי וכו'. הר"ן** פי' דרב ושמואל ס"ל דלשון נכסי משמע אף כשיצא מרשותו, א"נ כיון דחיילא עלייהו איסורא תו לא פקע[ג].

וצ"ב דאיירי בקונם פרטי[ד], **והר"ן** (לע' כט.) הביא בשם **רבינו יונה** דבקונם פרטי לא אמרי' דקונמות לא פקעי בכדי ותו לא פקע. ולכאורה הר"ן לא איירי משום סברת 'לא פקעי בכדי', אלא דהוה סברא דהיכא דאוסר בסתם חל איסור, כיון דלא הגבילו לזמן מסויים.

ריד) **אלא כי אמרי ר' יוחנן ור"ל בנכסי, ורב ושמואל בנכסים אלו וכו'. הרא"ש** (הודפס בע"א) פי' דנחלקו בפי' המשנה, האם איירי בנכסי, ואח"כ הגיע שביעית. או באוסר נכסים אלו, ונדר בשביעית. אבל **הר"ן** כת' דבמשנה איר בלשון 'נכסי אלו' לכו"ע, אלא דר' יוחנן ור"ל פי' דיוקא דמתני'.

רטו) **ארעא נמי אפקרה. והר"ן** גרס ארעא נמי *דרחמנא* אפקריה. **והמהרי"ט** (א מג) הביא מגירסא זו דשביעית הוא דין הפקר ע"י התורה. [וע' מה שהו' בע"א].

והאבנ"מ (עב ב) הקשה נהי שרחמנא אפקרינהו לדריסת הרגל, מ"מ גוף השדה שייך לבעלים וא"כ יאסר עליו, וכמו שהמשכיר יכול לאסור לשוכר בקונם (ע"ע לקמן מו:)[ה]. וקונמות מפקיעין מידי שעבוד.

והמגיה (ט) תי' דכתיב כי לי הארץ, ורחמנא אפקריה לגוף הארץ כדי ללקוט בו, ואין לבעליה באותו שעה כלום. ובפשוטו כוונתו דגדר הפקר של התורה דהוה אף על גוף לקרקע, כלפי שימוש הפירות[ו]. וכעין קנין גוף לפירות[ז]. **והקה"י** (כח) הקשה דאף בקנין 'גוף לפירות' אמרי' דהקדש מפקיע מידי שעבוד [כדמבואר בב"ק צ]. **והקה"י** יישב דהא דאמרי' אף בקה"ג הקדש מפקיע לק"פ, היינו דוקא בשחרור וכדו', דלא יתכן ק"פ בבן חורין. וכיון דהגוף נתקדש ע"כ פקע שעבוד הק"פ. אבל בהקדש, כיון דאין לבעל קה"ג זכות בק"פ, לא אמרי' שיפקע, ודוקא שעבוד ממש דזכותו ממנו[ח].

רטז) **רא"ש ד"ה בעומדין.** ואפשר לכל אדם אין לו רשות ליכנס כיון שיכול ליקח הפירות וכו'. [דהקרקע הופקר רק לצורך אכילת הפירות. והיכא דיכול ליטול פירות בלא שיכנס לא נאסר[ט]].

א. **והב"י** ביאר דנהי דבסוגיין דחינן דאין זה כוונת ר' יוחנן ור"ל, מ"מ לא הוכרע עיקר הסברא. [והאחרונים הק' אמאי לא פשיט מרב ושמואל דסוגיין].

וכן הק"נ (ז) כת' דכוונת הרא"ש דאיפשיטא (לק' מז.) דוקא היכא דאמר בחייו ובמותו, ובלא זה לא איפשיטא, והוה ספק. ומ"מ עבדינן לחומרא דאסור אף כשלא אמר כן.

ב. וכן **הרא"ש** (ה א) דן בשותף שאסר על חבירו ואח"כ חלקו [או מכר חלקו].

ג. וכ"כ **הר"ן** (בהמשך דבריו) דר' יוחנן ור"ל באו לאפוקי מסברת תו לא פקע.

ד. וכלשון המשנה המודר מחבירו.

ה. ואף דאין לו זכות ממוני למנוע ממנו מלעבור, כיון דאסר את הגוף אינו רשאי להנות ממנו.

ו. **והקוב"ש** (ב טו) כת' דלא שייך שעבוד שכירות להפקר. ומש"ה ע"כ גדר הדין דאף הגוף הוה הפקר כלפי זה, והגוף לפירות הוה הפקר.

ז. **והקה"י** הביא דמצאנו כעי"ז בדברי **תוס'** (ב"מ צט.) דע"י מעילה נפיק לחולין שימוש מסויים, ומותר להשתמש. ואף דהגוף עדיין של הקדש. [ונחשב גוף כלפי שימוש הזה חולין. וכה"ג שייך ק"פ אף בהקדש].

ח. וציין דנח' בזה **הראשונים** (ב"ב עא) האם יתכן שיור ק"פ בשדה הקדש. [ויל"ד דאפשר דקונם גרע מממון הקדש דעלמא].

ט. וכ"כ **הרא"ם** (בשיטמ"ק) דרחמנא אפקריה לקרקע לצורך אכילה, דאם לא כן איך ילקטו הפירות.

ריז) **בא"ד או שמא אע"ג דלאינש אחרינא מותר, למודר אסור וכו'.** ואף דיכול ליטול פירות מהגבולין, אפ"ה הקרקע הופקר שיכנס ללקיטת פירות. ובפשוטו הטעם דכל דרך לקיטת פירות הותר[ל] [והוה בכלל ההפקר]. וצ"ב מ"ש מודר הנאה, דהא אינו שלו לאסור[יא]. ואפשר דכוונת הרא"ש דהבעלים אינו מקפיד כה"ג. ואפ"ה במודר הנאה אסור.

ריח) **לא ישאילנו ולא ישאל, לא ימכור לו ולא יקח ממנו וכו'.** [ולחד מ"ד בגמ' איירי בשניהם מודרין זמ"ז]. **המרומי שדה** ביאר דהתנא השווה את המדיר למודר, וקמ"ל דשניהם בכלל לא יחל. וכדעת **הרמב"ם** (י יב) דגם המדיר עובר. וכדעת **הר"ן** (לע' טו. ולה.) דאף המודר.

ריט) **לא ילונו. הק"נ** (ה) הקשה דמצווה קעביד, דכתיב אם כסף תלווה את עמי. ותי' דמ"מ מיד ליד אסור[יב] [וכמ"ש **הר"ן** לט:, וע"ע בסמוך].

דף מג.

רכ) **אלא לא ילווה הימנו מאי קמהני ליה. מבואר** דמדינא מותר למודר להלוות למדיר. **והאחרונים** הק' הא נהנה בפרוטה דרב יוסף, שאם יבא עני בשעה שמלווה אינו חייב ליתן לו. ונח' הראשונים האם יש פרוטה דרב יוסף בזמן מועט[א]. **והט"ז** (חו"מ ר"ס עב) כתב דהגמ' כאן קאי כמ"ד (לג:) דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא[ב]. [וע' לעיל בזה].

רכא) **ובשלמא לא ילווה הימנו וכו' אלא לא ישאל וכו'.** [**והר"ן** ל"ג כן]. ולהך גירסא המקשן חוזר בו, דאף הלואה ומכירה אסור. **והרא"ש** פי' בזביני מיצעא, ולא ילווה שמא יפרע זוזי טבי [ולכן גזרו על עצם ההלואה].

והאו"ש (נדרים ו טז) כתב עוד לפרש דנהנה משום פרוטה דרב יוסף, דיש מצות עשה מה"ת להלואות, אבל ל"מ מצווה [וחיוב] להשאיל. והביא דמוכח כן **בשו"ת הר"ן** (יט, הו' **בסמ"ע** עב כא) דאמרי' דהמשאיל ספרים נהנה משום פרוטה דרב יוסף[ג], כיון דמצווה קעביד להשאיל ספרים.

והאו"ש דייק דבשאר משאיל [אף דמקיים מצוות גמילות חסדים], אינו נפטר משום פרוטה דרב יוסף[ד]. דא"כ לא מצאנו פרשת שואל בתורה.

רכב) **מאי קמהני ליה. הרש"ש** הקשה דמהנהו בזה ששונאו מבקש ממנו טובה, ואי' בפסוק (משלי כה כא) אם רעב שונאך האכילהו לחם, כי גחלים אתה חותה על ראשו. [ומבואר בזה דהרגשת הנאה לא נאסר במודר הנאה, אלא תועלת ממון].

רכג) **ר"ן ד"ה א"ר יוסי.** קמ"ל דהני לא גריעי מויתור. משמע דכל הנאות דמתני', מכירה הלואה ושאילה הוה ויתור. וצ"ב דהלואה ושאלה הוה קבלת ממון. ועוד מנלן דנחשב ויתור. וצ"ל דמ"מ כל דבר דל"ש תמורת שווי נחשב ויתור. ואפשר דכוונת הר"ן רק על הנאת מכירה דזבינא חריפא

י. א"נ לא הטריחא תורה לחפש תחבולות ללקט הפירות בלא ליכנס לשדה.

יא. והטעם שנכנס לתוך השדה במודר הנאה לא הוה משום דהיתר לקיטה דחי לשביעית, אלא משום שאינו שלו לאסור. וכיון דאינו רשאי למנוע משום גזל, מ"ש משום נדר. [ואפשר דהוה ספק, ולענין ממונא לקולא. ולענין קונמות לחומרא. אך לא מוזכר כן].

יב. [ויל"ע למה דמשמע בר"ן בסמוך דנחשב ויתור].

א. ומבואר **בשו"ת הר"ן** (יט) דאף בשעת שאלת חפץ אמרי' פרוטה דרב יוסף. אבל בדברי **התוס'** (שבועות מד:) משמע דפרוטה דר"י שייך רק בדבר טירחא, לשוטחו וכו'. אבל לזמן מועט יכול לבוון שלא יבוא עני. וע"ע **בקצות** (עב לד), ובמש"כ (לע' לג:).

ב. דנדרים קיל, ולא חששו שיבא עני באותה שעה. [וי"ל דאף מאן דפליג לעיל היינו דוקא בהשבת אבידה דיש טורח, ושכיח טפי].

ג. וכיון דהמשאיל נהנה בשאילה זו [משום פרוטה דרב יוסף], מש"ה אין כל הנאה שלו להחשב שואל. ומתחייב רק בגניבה ואבידה כשוכר.

ד. והאו"ש לא ביאר הטעם. ומשמע דבגמילות חסדים בעלמא לא אמרי' העוסק במצווה פטור מהמצווה. וצ"ב מ"ש מביקור חולים וכדו' דאמרי' עוסק במצווה, אף דהטעם מדאורייתא משום גמילות חסדים (וע' מש"כ לעיל לז ולט). וי"ל דבגמ"ח בעלמא אינו מחוייב בדבר. [ורשאי ליטול ע"ז שכר, וע' מש"כ לעיל לז ולט].

ועי"ל דגדר מצוות חסד הוא להנות לחבירו, ולא נחשב עצם המעשה לשם מצווה. [ולכן לא אמרי' דאסור להפסיק במצווה כדי להתעסק במצווה אחרת]. [אך צ"ב מ"ש ביקור

[ואינך עדיפי מויתור]. וכ"ד **תוס'** (לע' לב:) דהנאת מכירה בזבינא חריפא הוה ויתור[ה].

והקר"א הק' דאי ויתור אסור רק מדרבנן, א"כ אמאי גזרו לקנות אטו למכור, הא הוה גזירה לגזירה. והוכיח [דדעת הר"ן] דויתור אסור מדאורייתא[ו] [וע' מש"כ בזה לעיל לב: ולק' מה:]. ויש שדחו דבסוגיין אסור מדינא, ומש"כ הר"ן דלא גריעי מויתור הוה הוכחה דע"כ אסורין. אבל אליבא דאמת אסור משום ויתור.

רכד) **ר"ן ד"ה אביי.** דמש"ה אסרי' נמי למכור לו אטו ליקח ממנו[ז], ואע"ג דתנן (לא.) וכו' לוקח בפחות וכו' ולא גזרינן וכו'. **והרא"ש ותוס'** תי' דרק גבי שאלה והלואה גזרו, דרגילות הוא כשאדם משאיל לחבירו, חבירו משאיל לו. אבל שאר הנאות לא גזרו. [וע' **תוי"ט** במשנה שדן שגזרו בין אם המודר נדר שלא להנות, או שהמדיר נדר שלא להנותו].

רכה) **בא"ד כיון דמכולהו ישראל נדר לא גזרינן וכו'.**

והרמב"ם (ז ז) כתב דכיון דנדר מאומה שלימה לא גזרינן, אבל אם נדר מיחיד, אם לא יקנה מזה יקנה מזה. וכ"כ **התוי"ט** (ג יא).

ורע"א (שם) כתב לפרש עוד דדוקא היכא דנדר מכל ישראל, דמה שאפשר ליהנות מעכו"ם יש לגזור שמא ילמוד ממעשיו. והביא כעי"ז גבי רבית (בגמ' ב"מ ע:) דגזרו שלא ילווה לנכרי ברבית, שלא ילמוד ממעשיו, כיון דעסק רבית אסור אלא עם העכו"ם. וה"נ כיון דאדם זה אסור להתעסק בכל ישראל ראוי לגזור לאוסרו להתעסק עם עכו"ם. ועפ"ז כתב לדון דבזה"ז דעיקר עיסוקינו עם הנכרים א"כ ל"ש סברת ילמוד ממעשיו [וכמ"ש הראשונים דלכן התירו רבית נכרים], א"כ היה ראוי לגזור לאסור להשאיל אטו לשאול, אלא שדן דכיון דלא גזרו בזמנם, וציין בכ"מ דאף דנשתנה הטעם, לא גזרו.

רכו) **בא"ד דכי גזרי' וכו' דלא משמע להו לאינשי איסורייהו. הלח"מ** (ז ז) הקשה דבשותף שאסר חבירו בדריסת הרגל (לקמן מו.) לא גזרו האי אטו האי, ואף דלא משמע להו איסור בדריסת הרגל. וכתב דאפשר דויתור הוה חומרא בעלמא ולכן לא גזרו. [אך בפשוטו מבואר בדברי **הר"ן** (הנ"ל) דאף בסוגיין איירי בויתור, ואפי' הכי גזרו].

רכז) **אם היה דרכו לחרוש, הוא אסור וכל אדם מותר**

וכו'. הר"ן פי' דמשמעות לשונו חרישתו בלבד. **האחרונים** (נדרי זירוזין) הק' האיך רשאי לחרוש בצוויו, נימא דשלוחו כמותו, וע"י שלוחו נהנה [ומשתמש] באיסור הנאה[ח]. ויש שתי' דהכא הוה קונם פרטי, ואסור רק אופן מסויים של חרישה. [וע"י שליח הוה אופן אחר של שליחות].

רכח) **רא"ש ד"ה אם היה דרכו לחרוש.** ואם אין דרכו לחרוש הוא [מותר] וכל אדם אסור. מבואר דגרס כן במשנה. וכ"פ **הטור** (רכא) בשם **הרא"ש.** אבל **שא"ר** גרסו דאף לו אסור, וכ"כ **בפסקי הרא"ש** [והק"נ כתב דחזר בו].

והר"ן ביאר הטעם דכיון דנתכוון לאסור הנאת החרישה. ולכן אין חילוק מי חורש. אבל **תוס'** כתבו דמתכוון לאסור על מי שהדרך לחרוש, ולפ"ז צ"ל דהוא לא גרע משלוחו.

הולך אצל חנוני

רכט) **המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנוני וכו'.** פ' **הרא"ש** אורחא דמילתא. וברישא אפי' כשיש לו הרבה לאכול מותר. וכ"פ **הט"ז** (רכא לה). [ודוקא בסיפא איירי דוקא כשאין לו מה לאכול]. אבל **תוס'** (ב"ק קט. ד"ה ב"ח, הו' **בק"נ** כאן ח) כת' דשמא התירו דוקא כשאין לו מה לאכול[ט].

וכן **הרמב"ן** (ב"מ סט., ורשב"א שם ונמוק"י מא. בדה"ר, ורע"א בשו"ע ציינו) כת' שלא התירו לומר 'כל הזן אינו

חולים אמרי' דהעוסק במצווה פטור מהמצווה. וצ"ל דביקור חולים נקבע כחוב].

ה. אבל **החת"ס** כת' לדעת הרמב"ם דאף לרבנן אסור בזבינא חריפא, ולמ"ד דאסר ויתור, אף רמי על אפיה אסור. [וע' מש"כ בזה לעיל לא:].

ו. **והאחרונים** העירו דהר"ן (לק' מט:) כתב דויתור הוה חומרא. [ועי"ש]. משמע דהוה מדרבנן.

ז. משמע דגזרו למכור [בזבינא חריפא] אטו ליקח באותו מקח. ולא גזרו ליקח בזבינא חריפא אטו זבינא דרמי על אפיה.

ח. ומ"ש מהא דאינו רשאי לפרנסו ע"י שלוחו [פרנס], דנחשב שהוא מהנהו. [ובפשוטו יש לחלק דע"י שלוחו נחשב שהוא מפרנסו. אבל במה ששלוחו נהנה לא נחשב שהוא נהנה].

ט. ומשמע דתוס' נסתפקו בזה. אבל הק"נ הביא בשם התוס'

מפסיד[י] אלא כשאין לו מה יאכל [ומדיר את אשתו], א"נ גבי דליקה בשבת[יא]. אבל בשאר איסורין לא התירו ברמיזה כזו[יב].

רל) **שם. הנאה מחבירו.** ובפשוטו איירי במתני' דאסר עליו הנאתו, ולא אסר מ'נכסיו'. וכ"כ **הר"ן** (לד: בסו"ד). אבל **הר"ן** (לד:) הביא **דרשב"ם** נקט דבמשנה איירי באוסר נכסיו. וכן **הר"ן** (מב:) הביא ממשנתינו דאיירי באומר 'נכסי'.

ורשב"ם הק' דמבואר במתני' דאפי' אוסר בלשון 'נכסיו' על חבירו, אסור ליתן לו במתנה [ונפשוט ספק הגמ' שם]. דודאי לא איירי במתני' באוסר נכסים אלו, דא"כ לא מהני ליתן לאחר משום מתנה, שיהא מותר בו[יג].

ורע"א (רכא ט"ז טז) הוכיח דאיירי שאסר הנאתו [ולא נכסיו לחוד] דא"כ מותר במה שיקנה אח"כ, וכ"ש דמותר לומר לחנווני שיתן בשליחותו. דמה דהחנוני נותן לא היה של מדיר בשעת נדר [וא"א אוסר דשבל"ע על חבירו]. וע"כ האיסור משום שנהנה ממנו. וצע"ג.

רלא) **הולך אצל חנווני ואומר וכו'. והר"ן** (לעיל לו: סוד"ה הכא) ביאר דכשאומר 'כל הזן' לא שוייה שליח כלל, ואינו חייב לשלם. דאילו היה נחשב שליחות אסור, דנהנה ע"י שלוחו. **והט"ז** (יו"ד קס יא) הוכיח מכאן דל"ש בזה אין שליח לדבר עבירה[יד]. כיון דמ"מ עושה איסור ונתקיימה מחשבתו ע"י השליח, והא דאמרי' אשלד"ע היינו לפוטרו מחיוב כרת או מלקות, אבל מ"מ יש איסור[טו] דמתייחס ההלואה למשלח[טז]. [ועד"ז כת' **המשנ"ל** מלוה ה יד].

והמחנ"א (שלוחין ט) כתב דכיון דשליח לאו בר חיובא ל"ש אין שליח לדב"ע [וכמ"ד בגמ' ב"מ י:]. אבל **המגיה לאבנ"מ** (ע ד) כתב דהכא השליח בר חיובא בפרשת נדרים אילו היה מודר.

ורע"א (על המחנ"א שם) חלק דבסוגיין לא תליא כלל בדיני שליחות, אלא בכל אופן שמתחייב לשלם לו אסור במודר הנאה[יז]. וכעי"ז כתב **המגיה לאבנ"מ** (שם) דכיון דהוציא מעות על פיו מתחייב מדין ערב, וכיון שנתחייב עי"ז ממון הוה כאילו נתן לו הוא ממון, ולא תליא בגדרי שליחות[יח]. [דנתינת הממון מיוחס עליו, כיון דעי"ז מתחייב ממון, ולא תליא בגדרי *מעשה* שליחות].

רלב) **והוא נותן לו. תוס'** (כתובות קח. ד"ה הא) ביארו דלא עביד אלא גרמא[יט], אע"ג דע"י משתרשי ליה מזוני [דלולי אמירתו לא היה לו מזון]. ועד"ז

דדוקא אין לו מה לאכול [ונקט דמש"כ תוס' 'שמא' קאי אגביית חוב, דומיא דבסוגיין דדוקא אין לו לאכול].

י. יל"ד אי הרמב"ן איירי דוקא בלשון 'לא הפסיד', או אף בחנוני בלשון איני יודע מה אעשה [דדוהה פחות רמיזה], והגמ' (שם) איירי בלשון 'לא הפסיד'. [וי"ל דהרא"ש מודה בזה].

יא. והגמ' (כתובות ע:) אי' דבדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד, דדוקא בדליקה התירו. והגמ' מק' דאף במודר הנאה מותר לומר כל הזן לא הפסיד. ותי' דבדליקה לאפוקי שאר איסורי שבת. **פרש"י** דאיסורי שבת חמירי, ולא התירו לומר העושה מלאכה לא הפסיד, שישמעו נכרים ויעשו מלאכה.

יב. והרמב"ן הביא **י"מ** דאף ברבית מותר לומר כל שנותן למלוה בשביל שילוונו לא הפסיד. והרמב"ן חלק דדוקא בדליקה התירו (שבת קכא., וכגמ' כתובות הנ"ל), אבל בשאר איסורי שבת לא התירו כל המכבה לא הפסיד. וכ"ש ברבית. ואף בנדרים התירו בשעת הדחק כשאין לו מה יאכל. [וצ"ב מנ"ל דמסקנת הגמ' (כתובות ע:) דדוקא איסור שבת חמיר, אבל בשאר איסורי תורה מותר כה"ב. ומנ"ל דהתירו דוקא במקום צורך גדול]. [ואפשר דאף לדברי הרמב"ן ברבית יתירו במקום צורך גדול, דאין לו מה יאכל].

יג. וכ"כ **בשיטמ"ק** (בשם הריטב"א) דמתני' איירי באוסר נכסיו, דאילו 'אלו' לא יהני לתת לאחר.

יד. **והמחנ"א** (שם) דן דהוה שליחות המדיר, ולדעת הר"ן (טו.) אין איסור על המדיר, אלא על הנהנה. ורק לדברי הרמב"ם האיסור על המדיר. [ולדברי האחרונים דמ"מ יש איסור להאכיל איסור חפצא, אלא דאינו לאו דבל יחל קשה אף לר"ן].

טו. [והט"ז השיג אמש"כ **המרדכי** (ב"מ שלח) בשם **רש"י** דיש אופן דהותר הלואת רבית ע"י שליח, כיון דאין שליח לדב"ע נחשב דאינו שלוחו. **והב"י** כת' דתלמיד טועה כתבו. ואכ"מ].

טז. **והמגיה לאבנ"מ** (ע ד) הקשה דבשלמא בשאר שליחות לדבר עבירה, דהעבירה הוה עבירה בכל אופן, אבל הכא אדרבה נימא דלא הוה שליחות, ועי"ז אין כאן צד איסור.

יז. וכ"כ **הש"ך** (בנה"כ שם) דסוף סוף הוא נהנה ממנו.

יח. ועד"ז המשנ"ל כת' לאסור גבי ריבית דאף דאין שליח לדבר עבירה, הרי נהנה המלוה מן הלוה בשכר ההלואה. ואפי' ששלח הרבית ע"י עכו"ם דלאו בר שליחות הוא או ע"י קוף בעלמא אסור, שהרי באו מנכסי הלוה למלוה בשכר ההלואה. ול"ש בזה אין שליח לדבר עבירה.

יט. ויל"ד האם הוה סברא בגדרי איסור הנאה, או דאף בגדרי

ביארו דפורע חובו נחשב גרמא במה שפטור ואי"צ לשלם החוב. וכ"כ **הרשב"א** (לד.) דמוכח מכאן דמותר לגרום לו הנאה, כיון דלא בא הנאה ממש מזה לזה. [ומותר אף שנגרם לא הנאה ע"י אמירה שלו].

רלג) **ר"ן ד"ה הולך.** וכ"ש שאם לא אמר לאדם מיוחד, אלא דאמר כל הזן אינו מפסיד. **ובגמ'** (כתובות ע:) איתא דקמ"ל מתני' דאף שרגיל אצלו, והולך ואומר לו. וס"ד דהוה כמי שאומר לו שיתן לו, קמ"ל[כ].

רלד) **ובא ונוטל מזה.** פי' **הר"ן** אם ירצה, דל"ל דמחוייב מדינא, דא"כ שליחותיה עביד. [ובפשוטו משמע דהוה סימן דנחשב שליח, דאילו מחוייב ע"פ דיני הממונות אף במודר הנאה נחשב קבלת הנאה. **והגר"א** (רכא לג) **ציין לגמ'** (לעיל לג. מאן תנא) דלרבנן דחנן אסור למודר הנאה לפרוע חובו. [דכל דבר שמתחייב ע"ז ממון נחשב הנאה]. אבל **רע"א** (על המחנ"א הנ"ל, וע"ד הבי"ש קמא כז) **כתב** דאף אם אינו שלוחו אסור במודר הנאה כיון דעי"ז מתחייב לשלם לחנוני[כא], ועד"ז הק' **רע"א** (לעיל לו: עי"ש)].

וכ"כ **הר"ן** (כתובות ע:, לב. בדה"ר, **והרא"ה** שם) דהאומר כל הזן אינו מפסיד לאו שליחותיה עביד ואינו חייב לפרוע. אבל **הפרישה** (רכא) כתב [גבי כל הזן] דכיון דמדבר עם הרבים אינו שליח ואף דחייב לשלם[כב]. וכ"כ **הש"ך** (רכא נ, רלה ח). **והט"ז** (רכא לו) **השיג** דעיקר האיסור והיתר לענין נדרים תלי בחיוב ופטור בגדרי הממון[כג].

ורע"א (וכן **הבאה"ג** שם, **והקצות** קכט א, **ובי"מ** אה"ע ע ח) ציין דהר"ן ורא"ה כת' להדיא דאילו מתחייב לשלם אסור במודר הנאה. ואילו הפרישה נקט דכיון דהנתינה אינה בשליחות, לא איכפת לן דמתחייב לשלם לחנוני[כד].

רלה) **שם. והרמב"ם** בפיה"מ **ושיטמ"ק** (בשם רא"ם) כת' דמותר לשלם לחנוני דהוה פורע חובו [וכחנן]. [משמע דאיירי שהחנוני נתן למודר בתורת הלואה[כה]]. אבל **תוס'** (ב"ק קט. ד"ה ב"ח, והו' **בתוי"ט** כאן) כת' דמהני אף לרבנן, דהחנוני נותן לו פירות במתנה, וחוזר ומקבל מעות דרך מתנה. ולא הוה פרעון.

ותוס' (שם) ביארו הא דמי שאביו אסרו בנכסיו לווה ובע"ח באין ונפרעין, דבמה שהבע"ח נוטלין מהנכסים לא נחשב שנהנה. ואף למ"ד דאסר בכשהמודר פורע חובו, היינו משום דנתחייב לו תשלום ע"ז, ואסור במודר הנאה[כו]. [אבל ל"ש חיוב לנכסים[כז]]. אבל **הרשב"א** (שם)

משתרשי בממון [והמעמיד לחבירו דבר הפקר לזכות בו יחשב גרמא בעלמא. א"נ כשעושה פעולה ע"ד נחשב יורד, ופועל שלו. והכא בדעתו לעשות ע"ד עצמו, כדי שיהא מותר במודר הנאה].

[ובפשוטו מבואר בזה יסוד בכל איסור הנאה, דהנאה הוה רק מה שנהנה מכח האיסור, או בתולדת הדבר. אבל גרמא שאינו מוגדר תולדה מותר, ואף שבא לו ע"י. אבל אפשר דדוקא גבי מודר הנאה, דאינו בכלל מה שאסר, ואמרי' דאדעתא דהכי לא אדריה].

כ. ותוס' (שם) הביאו בשם **רשב"ם** דאם אומר ליחיד אם תזון לא תפסיד אסור, דמיחזי כשלוחו. ודוקא כשאומר 'כל הזן לא יפסיד' או שאומר ליחיד [ברמיזה] איני יודע מה אעשה. [ויל"ד האם כוונתם דהוה שליח ממש, או דהוה גזירה אטו, ומיחזי].

והב"ח (הו' בש"ך רכא נא) כתב דה"ה אם אמר ליחיד כל הזן, מותר, כיון דאמר בלשון רבים.

כא. ומשמע מדבריו דהאיסור פורע חובו לרבנן הוא משום שבתולדה מזה נוצר חיוב ממון [ומחילת חוב ממון זה אסור במודר הנאה, וע' בסמוך דכ"מ בתוס' ב"ק קט.]. **ובמשנת ר' אהרן** (שכנים ג ג) האריך בחקירה זו [וע' מש"כ לעיל לג: דלשון **הרא"ש** שם **ורש"י** בכתובות משמע דעצם הפרעון נחשב מהנהו, ומה שמתחייב לשלם הוה סימן. וי"ל דזה כוונת המגיה לאבנ"מ].

כב. והבית מאיר (אה"ע ע ח) ביאר דכיון דאמר הלשון לא יפסיד, נתחייב מדין ערב, דהוציא מעות על פיו. [ונתחייב בדיבורו, ולא מחמת שהלה נהנה].

כג. דאי אינו שלוחו, לא יתכן שיכול להוציא ממנו מעות. אלא דהוה פורע חובו ואי"צ לשלם, ומש"ה מותר במודר הנאה.

כד. דהוה חיוב ערב או התחייבות בעלמא. והוא נתן לשם מתנה, ושלא ע"ד שיתחייב לו [המודר] ממון.

[**והאחרונים** (הנ"ל) הקשו דה**ש"ך** (חו"מ קכט ו) סתר משנתו, וע' מש"כ בזה **הקצות** שם].

כה. ובאמירתו לא נתחייב, אלא מי שקיבל את הפירות. ואח"כ בא ונותן כדין פורע חובו.

כו. ומשמע דכל האיסור בפורע חובו [לרבנן] משום שבתוצאה מזה מתחייב תשלום, ולא דהוה סימן. [וע' מש"כ בזה לעיל לג].

כז. [ומבואר דאף במקום דנפרע החוב ע"י הנכסים מותר, ודלא כמ"ש המשנ"ל ור' שמעון (הו' לעיל לג.) דגדר פורע חובו שגורם לו למחול, ואינו פורע עצם החוב].

הקשה דאף לחנן אסור דהוה כמו שאמר לו לפרוע עבורו, והוה שלידותיה.

רלו) **ר"ן ד"ה היה ביתו.** וסיפא קמ"ל דאפי' לצורך בנין ביתו התירו. [וכ"כ **תוס'**, וכ"כ **בשיטמ"ק** בשם הרנב"י דלא זו אף זו]. משמע דאף למסקנא לא הותר אלא לצורך, וקמ"ל דאף במה שאי"צ כ"כ. ומשמע דהיתר חנוני הוה רק במקום צורך [וכדעת הראשונים דלעיל, ודלא כרא"ש].

והרמב"ם (ז יג) כתב הלך אצל פועלים והלכו וכו' הרי זה מותר. וכתב **הכס"מ** דהרמב"ם גרס גבי פועלים 'הלך', והותר רק בדיעבד דאינו צורך חיי נפש.

היו מהלכין בדרך

רלז) **היו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל וכו'.**

הראשונים הקשו כיון דאין לו מה יאכל, א"כ השתא הוה עני[כח] ומצווה לפרנסו. ונימא דמצוה קעביד, ואמאי לא התירו במודר הנאה. [וכמו שמותר ביקור חולין ורפואה משום מצווה]. **והר"ן** (לע' לט:) הוכיח מכאן דאף במקום מצווה לא הותר לתת מידו לידו[כט], ודוקא הנאה דממילא שרי משום מצווה. וכ"ד **הריטב"א ונמוק"י.**

והרשב"א (לע' לד.) הוכיח מכאן דלא הותר במקום מצווה [שהרי נדרים חלים ע"ד מצווה], אלא משום דע"ד מצווה לא אדריה, אבל הכא דנמשך הנאתו אחרי שנגמר המצווה[ל].

אבל דעת **תלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק כתובות קח.) דבמקום מצווה מותר אף לתת לידו. וביארו דאסור לתת לו צדקה, כיון דיכול לתת לאחרים. וצ"ל דאף בסוגיין דאין עמהם אחר יכול לקיים חובת צדקה דידיה לעני אחר. וצ"ב דאיירי שאין עמהם אחר שיפרנסנו, א"כ עני זה רמי עליה[לא].

ובתוס' הר"ש משאנץ (ע"ז כז:, ותוס' ר' אלחנן שם נשאר בקו') הקשה כן, ותי' דאה"נ מותר, אלא כיון דיכול לעשות תקנה אחרת לא התירו [מדרבנן][לב].

רלח) **רא"ש ד"ה נותן.** ודוקא באין לו מה לאכול[לג].

משמע דקאי אף אנותן לאחר מתנה. **ורע"א** הביא שכ"כ **הרא"ש** (לק' מח.), ודייק דכ"מ **בשו"ע** (רכא ט).

והשיטמ"ק (בשם שיטה) כת' ש"מ כל הערמות אסורין בנדרים אא"כ אין לו מה יאכל[לד]. ורע"א דייק דקאי אף אהא דנותן לאחר משום מתנה.

אבל **תוס'** (כתובות ע: ד"ה טפי) כת' גבי נותן ע"ג סלע, דלא התירו להפקיר אלא כשאין לו מה יאכל[לה], שלא נכנסו המזונות לרשות אחרת. אבל במתנה גמורה מותר גבי מתנת בית חורון (לקמן מח.) **אפי'** בלא בא בדרך. וכן דייק **רע"א** מדברי **הרע"ב** דרק גבי בסיפא דאין עמהם אחר שמפקיר ע"ג סלע, כתב דוקא באין לו מה יאכל. אבל היכא דיצא לרשות אחר מותר אף כשיש לו מה לאכול.

רלט) **ר' יוסי אוסר.** ור' יוחנן (בגמ') ביאר דס"ל דהפקר לא יצא מרשותו. ומסקנת הגמ' (רבא בע"ב) דהוה גזירה משום מתנת בית חורון (לק' מח:). **תוס'** (בסוה"ע) כת' אהפקר דוקא פליג ר' יוסי, אבל אנותן מתנה לא פליג. וכ"כ **הנמוק"י.** אבל **הרשב"א** (כתובות ע:) כתב דר' יוסי אסר אף בנותן לאחר מתנה, דאף בזה שייך גזירת מתנת בית חורון

כח. וכרבנן (פאה ה ד). [ולכאורה אף לר"א שם מחוייב לתת לו צדקה בתורת הלואה].

כט. אבל **הרשב"א** (לד.) הביא דבביקור חולים מהנהו ממש [וע' רא"ש לע' לט. הודפס לח:]. וביאר [גבי מחזיר אבידתו] דאע"פ שההנאה באה מזה לזה ממש מותר, דלא חשבינן ליה כמתעסק בהנאתו של זה אלא כמתעסק בדנפשיה [במצווה שלו] ונמצא זה נהנה ממילא.

ל. וצ"ב אמאי לא תי' כן הרשב"א למש"כ מתחילה דמשום מצווה מותר, דהיינו רק כשלא נשאר בידו אחרי המצווה, ובסוגיין נשאר בידו אחרי גמר המצווה [וכ"כ **הנמוק"י** גבי נותן סם משלו]. [ודוחק דעיקר חזרתו מחמת שאר קוש' שהקשה שם]. ומשמע דהך סברא מהני רק כלפי הא דע"ד כן לא אסרו. וצ"ע.

לא. וצ"ל דמ"מ איירי דלא הגיע כלל סכנה [וע' ב"ב ח. דבמקום סכנה רבי פרנס אף ע"ה].

לב. [וצ"ע לר' יוסי דל"ל תקנה אחרת. ויל"ד דהוה גזירה, ומדינא יש לו תקנה אחרת].

לג. וכ"כ **הש"ך** (רכא נב).

לד. [ונחשב הערמה במה שמקנה דבר זה לאחר, ע' לקמן מח:. אבל אומר לחנוני הוה גרמא, ולא הערמה].

לה. **והנמוק"י** הוכיח דכה"ג לא התירו אא"כ אין לו מה יאכל,

[למסקנא (בע"ב) דזהו טעמו של ר"י, אבל להו"א ודאי פליג רק בהפקר].

והרשב"א (וכן השיטמ"ק מד.) כת' דרבנן ס"ל דלא שייך בזה גזירת בית חורון, דלא אמר שנתן ע"ד כן (וע' בע"ב).

הפקר עד דאתא לרשות זוכה

רמ) **א"ר יוחנן מ"ט דר' יוסי הפקר כמתנה וכו'**[לו].

בפשוטו משמע דהוה שלו לכל דבר, וגדר ההפקר הוה רק נתינת רשות ליטול. ודעת רבנן דמשעה שהפקיר יצאת מרשותו[לז].

והאחרונים כת' דע"כ הפקר אינו מתנה בעלמא, דהא קי"ל (ב"מ ל.) דאינו הפקר עד שיפקיר לעניים ועשירים [דבעינן דומיה דשמיטה]. ועוד דמבואר בסוגיין [בהמשך] דאף כשהבעלים חוזר וזוכה בו נחשב כזוכה מההפקר.

והאחרונים (חי' ר' שמעון כד, ושער"י ה כג, תורת זרעים פאה ה א) ביארו דאף לר' יוסי חל 'דין הפקר' לפני שזכו בו, אלא דר' יוסי ס"ל דאף דיש עליו 'שם הפקר' לא יצא מרשות בעלים [ויכול לחזור בו]. [והאחרונים דנו בגדר פטור מעשר לר' יוסי, וע"ע בהמשך הסוגיה].

והנתיבות (רסב ג) ביאר דברי **התוס'** (ב"ק סו.) דיאוש אינו כהפקר גמור[לח]. והנתיבות ביאר דגבי הפקר נח' ר' יוסי ורבנן האם יצא מרשות בעלים קודם דאתי לרשות זוכה. אבל יאוש לכו"ע לא יצא מרשות בעלים[לט] עד דאתי לרשות זוכה[מ].

ובחי' ר' שמעון (שם) ביאר דיסוד הפקר שהבעלים ייחד[מא] את החפץ לשימוש וזכיית כל אדם, וחל על החפץ דין זה. ור' יוסי ס"ל דעי"ז חל היתר זכייה לאחרים, לקחת את החפץ, אבל לא יצא מרשות בלעיו. ורבנן ס"ל דממילא פקע עי"ז זכותו של הבעלים.

ובחי' ר' שמעון (בתחילת דבריו) כתב לפרש דלר' יוסי הוה מעשה הפקר מהיום ולכשיזכו בה. [והקשה דמ"מ האיך מותר לזכות בו, דקודם שזכה בו הוה דבעלים. ואף דאחרי שזכה הוה חלות הפקר, אבל מעשה הזכייה הוה לקיחה מהבעלים].

רמא) **שם. הפקר כמתנה. בחי' חת"ס** כתב אע"ג דהפקר ילפי' משביעית [ושביעית יצא מרשות זוכה], מ"מ הפקירא דרחמנא הוה אפקעתא דמלכא. וכל היכא דאיתיה בי גזא דרחמנא איתיה, והו"ל אתי ליד זוכה. ועפ"ז כתב דה"ה הפקר בי"ד אפקעתא דמלכא הוא, ולא בעינן אתי ליד זוכה[מב].

והאחרונים (ר' שמעון ותורת זרעים) תי' דהיכא דעצם ההפקר [בגר שמת] הוה דבר שאין בו בעלים, וכן בשביעית התורה הפקירה. אבל כשהבעלים מפקיר, ל"מ בדיבור בעלמא להוציאו מרשותו, ול"מ עד דאתי לרשות זוכה.

דמבואר להדיא דאם יש שם אחר לא התירו. [וצ"ע דסותר מש"כ בב"מ כדברי הרמב"ן דאף ברישא לא התירו אלא כשאין לו מה יאכל].

לו. ובירושלמי (כאן י) אי' תנא ר' מאיר אומר כיון שאדם מבקיר יצא דבר מרשותו. ר' יוסי אומר אין הבקר יוצא מתחת ידי הבעלים אלא בזכיה. וכן אי' בירושלמי (פאה ו א) על דעתיה דר' יוסי אין הפקר יוצא מתחת ידי בעלים אלא בזכיה.

לז. אבל **הרמב"ם** (נדרים ב יד) דההפקר כמו נדר, ואסור לחזור בו. **והקצות** (רעג א) דייק דס"ל דעדיין לא יצא מבעלות המפקיר, אלא דאסור לחזור בו מטעם נדר. [וע' מש"כ בזה לעיל ז., ויתבאר עוד לק' מד.].

ובחי' **ר' שמעון** הקשה לקצות דבסוגיין מבואר דמותר למודר הנאה [ואף שהפקיר אחרי הנדר], ולא נחשב חפץ של הבעלים. וצ"ל כיון דאינו יכול לחזור בו, אינו נחשב דידיה [ואף שקנוי לו בגדרי הממון]. ומותר להנות במודר הנאה.

לח. ודלא כדברי **רש"י** (גיטין לח. וכ"מ) דיאוש הוה הפקר. אבל **הפרי יצחק** (ב סד,סה) **והג' לתרה"כ** (רסב) **והחזו"א** (יח א) כת' דאף לדעת תוס' ע"י יאוש יוצא מרשות בעלים, אלא דכוונת התוס' דהבעלים אינו פועל את היאוש [ובגדר עשייתו לא דמי להפקר], ומש"ה מהני אף כשאינו ברשותו.

לט. והמקור חיים (תמח ט) כת' דעפ"ז עובר בבל יראה על חמץ שנתייאש ממנו. וכת' דכל חמץ הוה איסור הנאה ונחשב יאוש [ואכמ"ל], אלא דיאוש לא יצא מרשותו, וכמ"ש תוס' דלא הוה הפקר גמור.

מ. ועפ"ז הנתיבות כתב דאם הבעלים מוצא את אבידתו אחר שנתייאש, תיכף פקע היאוש, דהוה כחזרה. ולא בעי מעשה קנין. אבל **התרומת הכרי** נקט דל"מ חזרה מיאוש, ובעי להחזירנו לרשותו [ואף דעדיין הוה בעלים].

מא. וביאר דמש"כ הרמב"ם דהפקר מטעם נדר דגדר היחוד לכל אדם חל ע"פ דיבורו ושייכא לגדרי נדרים, אבל עי"ז ממילא חל דין בחפץ. ולרבנן יצא מרשותו. ובזה פליג ר' יוסי וס"ל דלא יצא מרשותו.

מב. [משמע דהפקר בי"ד נחשב דאתי לרשות בי"ד, ויל"ד דלכאורה זה רק כצד דיש כח לבי"ד להקנות, ולא רק להפקיע. ואפשר דהפקר בי"ד [וכן שביעית] פועל כתוצאה של ההפקר, ואף דלאדם אין כח להפקיע דבר מרשותו, כח

ובירושלמי (פסחים ב ב) נח׳ ר׳ יוחנן ור״ל במפקיר חמצו, האם עובר בבל יראה. ובס״ד ר׳ יוחנן ס״ל כר׳ יוסי, ור״ל כר״מ. [**והרמב״ן** (פסחים לא:) ביאר דהיינו ר׳ יוסי בסוגיין, דהפקר כמתנה[מג]. והירושלמי דוחה דסברת ר׳ יוחנן משום חשש הערמה[מד].

רמב) **ר״ן ד״ה אף.** ואי בעי למיהדר מצי הדר וכו׳.

ובחי׳ ר׳ שמעון דן האם סגי בגילוי דעתו דאינו רוצה שיהא הפקר, ועי״ז כבר אינו עומד במצב מופקר. אך משמע דאף לר׳ יוסי כבר חל ׳דין הפקר׳, אלא שיכול לעשות מעשה חזרה, ומדין אתי דיבור ומבטל דיבור. ואינו יכול למנוע מאחר לזכות בו בלי ׳חזרה׳.

ומבואר דכיון דלא יצאת מרשותו ע״י ההפקר אסור במודר הנאה, ואף שזוכה בו בתורת הפקר נחשב שנהנה משל חבירו[מה].

רמג) **מה מתנה עד דאתיא לרשות מקבל.** פ׳ **הר״ן**

שאם אמר הריני נותן מתנה לפלוני וכו׳. וצ״ב דבכה״ג לא חל כלל עצם המתנה, וכה״ק **השלמ״נ**[מו]. אבל **הרא״ש** הביא מהגמ׳ (כריתות כד.) דאף לאחר שזיכה לו לא יצאת מרשות נותן עד דאתי לרשות מקבל. ומש״ה היכא דהמקבל אומר אי אפשי בו חוזר למוכר. [ומשמע דהגדר דע״י זכין לא נכנס לרשות מקבל. ונהי ד׳זכה׳ שהנותן אינו יכול לחזור בו, מ״מ עדיין מישך לנותן[מז], ונפק״מ אילו המקבל מוחה[מח]].

דף מג:

רמד) **מתיב ר׳ אבא וכו׳ אבל אם היה הפקירו קודם נדרו**

הר״ז מותר, ואי אמרת עד דאתי וכו׳. ולר׳ יוסי כיון דעדיין לא יצאת ברשותו הוה בכלל נכסיו, וחל עליו קונם[א].

רמה) **כל האוסר אין דעתו על מה שהפקיר.**

הראשונים פי׳ דבסתמא אין דעתו לאוסרו. [דכיון דכבר עשה מעשה הפקר. ואינו עומד בדעתו שהוא בכלל נכסיו, ואינו עושה בו הקנאה או הפקר נוסף].

הקר״א כתב דע״כ איירי באוסר נכסיו[ב] [וע׳ מש״כ בזה בע״א], דאילו אוסר הנאתו, מ״מ נהנה ממנו,

---

בי״ד מהני הפקעה גמורה. ועוי״ל דלא שייך חזרה בהפקר בי״ד].

והתורת זרעים (הנ״ל) כת׳ דהטעם דל״מ הפקר לר׳ יוסי, משום דאינו יוצא מרשותו בלא מעשה קנין. ומש״ה מייחדו להפקר, אבל אינו יוצא מרשותו. משא״כ הפקר בי״ד דיש להם כח להוציאו מרשותו.

מג. וכן **העבודת הגרשוני** (בשו״ת חור״י מח, הו׳ **בקצות** רעג ג) דלס״ד תליא בר׳ יוסי, וכהו״א בסוגיין דכל הפקר [אפי׳ מטלטלין] אף מדאורייתא לא יצא מרשותו עד שיזכו בו, ויכול לחזור. ומש״ה ל״מ ביטול חמץ. והחוות יאיר (שם) חלק דדוקא בקרקע אמרי׳ כן, ע״פ דברי תוס׳ (סוה״פ). [גבי תקנת ג׳ ימים. ולא נקט דשייך למח׳ ר׳ יוסי ורבנן].

מד. **והרמב״ן** (שם) כת׳ עפ״ז דהמוצא חמץ [אחר הפסח], אם המאבד ישראל אסור, דכל זמן שלא זכה בו אדם הרי הוא של המאבד לר׳ יוסי. והוה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח. ואף מאן דפליג אר׳ יוסו, גבי חמץ גזרו. [וכת׳ ש״מ דחמץ שעבר עה״פ נאסר אפי׳ באונס].

[**ובהג׳ רא״ז** (שם) ציין דמבואר ברמב״ן [שדימה דין יאוש באבידה להפקר] דאף ביאוש של אבידה תליא בר׳ יוסי ורבנן, ולרבנן יצא מרשותו. דלא כנתיבות הנ״ל].

מה. ולפ״ז אסור למודר הנאה ליטול חפץ שנתייאש ממנו המדיר [לדברי הנתיבות דגדר יאוש כמו הפקר לר׳ יוסי]. וכ״כ **הבית הלוי** (א מח ג).

והאחרונים הק׳ **דהראשונים** (רא״ש לעיל לה:) משמע דאם נגנב ממנו ונתייאש מותר. [ויש לדחות דהתם איירי שנתייאש וזכה בו המודר. ועדיף מנתן לו במתנה, דלא נחשב שזכה ממנו. ואי איירי שגנבו אחר וזכה בו, ועי״ז מותר למודר מדין שינוי רשות אתי שפיר. וקמ״ל דאף דאין הפסק בבעלות. וע״ע עד״ז לקמן מז.].

והקה״י (לב ב) חילק דיאוש בגזילה אינו יכול לחזור בו.

מו. [ויל״ד ע״פ מה שדנו **האחרונים** [לדעת מקצת ראשונים] דאמירת ׳לך חזק וקני׳ הוה תחילת הנתינה מצד המקנה. ועי״ז הלוקח יכול לקחת בסתמא. אלא דהמוכר עדיין יכול לחזור עד שיעשה קנין].

מז. ולכאורה לפ״ז היכא דהמקבל הוה גר ומת קודם שיגיע לידו, יחזור לנותן. [וצ״ע].

מח. אבל בפשוטו הגדר כשהמקבל מוחה דנתברר שלא זכה מעולם, ועדיין של נותן. [אלא דהיכא דבר הגיע לרשות מקבל אמרי׳ דהנותן נסתלק והפקיר, ואבמ״ל].

א. ויל״ד לפי מש״כ ר׳ שמעון דבעי ׳חזרה׳ דאתי דיבור ומבטל, אבל כבר נחשב חלות הפקר, א״כ הכא שאסר נכסיו לא חזר בו. א״כ אמאי יאסר. ויל״ד דמ״מ כיון שאוסרו בקונם חשיב חזרה מההפקר. א״נ אף דחל בו ׳שם הפקר׳, כיון דבידו לחזור נחשב הדבר ברשותו ויכול לאוסרו בקונם, אף בלא חזרה. [ועפ״ז יש סברא דאין דעתו עליו, וכדבסמוך].

ב. ועפ״ז כתב **הקר״א** דהנידון בסוגיין בפי׳ הלשון ׳נכסי׳, דאף מה שנתן הוה בכלל הלשון נכסיו.

ומה מהני דאין דעתו. [אך אפשר דאף באוסר הנאתו, תליא בדעתו. דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ובדעת בנ"א לא נחשב הנאה ממנו[ג]].

רמו) **מתיב רבא וכו'**. ומסקנת הגמ' דדעתו אף על מה שהפקיר. ובפשוטו הטעם דדעתו לאסור כל מה שיכול. אבל **הר"ן** (לקמן מו: בשם **תוס'**) כתב דאף שהמשכיר יכול לאסור השדה שהשכיר (עי"ש), היינו דוקא כשאוסר להדיא. אבל במודר מהנאתו סתם אין דעתו על מה שהשכיר. וכתב דל"ד לסוגיין שעדיין אינו הפקר, והוה ברשותו והוה בכלל האיסור, אבל שכירות יצא מרשותו לשעתו. וכיון דהשתא מיהת אינו עומד ברשותו אין דעתו לאסור.

וכן **הרשב"א** (ב"ק קב:) כתב דהמקדיש נכסיו סתם אין דעתו על בגדי אשתו [כדאמרי' ב"ק שם][ד], וע"פ הגמ' לקמן דאין דעתו על מה שהשכיר. [וציינם בגהש"ס].

רמז) **מקצתן לראשון וכו'**. **הרא"ש** (בפי' הא') **פי'** דקאי במתנת שכיב מרע, אלמא חשבינן ליה כנמלך[ה], ונתן הכל לשני[ו] אלא שכבר זכה הראשון במקצת. [וע' תוס']. [**ותוס' פי'** דשני לא קנה, וכגון שעמד וחזר בו. אבל אל"כ ודאי קנה, שהרי ממ"נ הקנה לו כל מה שנשאר[ז]. וכן מפורש בגמ' ב"ב קמח:].

והר"ן [**והרא"ש** בגיר' הב'] גרס 'שני זכה להשעבד בראשון', והביאו מהא דנתן לעבד השני אף מה שנתן לראשון.[**והקר"א** העיר דגבי עבד כשנתן חצי לא מהני כלל, ומה הצד דלא יהא דעתו על מה שנתן כבר. עי"ש].

אבל **בחי' ר"א מן ההר** **והמאירי** בשם **הראב"ד** פי' דקושיית הגמ' אגוף דברי ר' יוחנן [דהפקר כמתנה], דהראשון קנה אף שלא יצא מרשות נותן, והגמ' מוכיחה דאף במתנה נסתלק הנותן אף דלא אתי לרשות זוכה. והאיך נילף הפקר ממתנה.

רמח) **גזירה משום מתנת בית חורון. פי' הר"ן** אי שרינן אתי למישרי אפי' היכא דאמר להדיא[ח] [וכשאמר להדיא אסור לכו"ע כדלקמן מח:, וגזרו היכא דלא אמר אטו היכא דאמר]. אבל **הרא"ש** כת' דאינו נראה הפקר גמור, דנראה שלא הפקירו אלא בשביל שיזכה בה המודר. משמע דאף כשאינו אומר שייך החשש דהתם[ט]. ועד"ז כת' **התוס' רי"ד** כתב דודאי לא הפקיר בכל לב אלא שיזכה המודר, וכה"ג לא הוה הפקר[י]. וביאר דת"ק ס"ל דלא ניחא ליה דליעבד איסורא, ואנן סהדי שהפקיר לכל.

ודעת **הרשב"א** (כתובות ע:, הו' בע"א) דאף בנותן במתנה שייך גזירה זו. אבל **בתוס' ונמוק"י** מבואר דרק במפקיר גזר ר' יוסי.

ג. ועד"ז כתב **בחי' ר"א מן ההר** (לע' לח:) דלהנאה מועטת לא גמר אינש בדעתיה בשעת נדר לאסור עליו. ואף דודאי נהנה ממנו.

ד. ואף דהוה שלו בגדרי הממון [ולכאורה האשה לא קנתה אפי' קנין שכירות בזה].

ה. ומשמע דהטעם דחשבינן ליה כנמלך משום שהלשון 'כל נכסי' כולל אף מה שנתן לראשון. וקו' הגמ' דאילו יש סברא דאין דעתו, א"כ הלשון 'כל נכסי' אינו כולל מה שכבר נתן, ואין הוכחה שנתכוון לחזור בו.

ו. ויל"ע דמתנת שכיב ל"ק אלא לאחר מיתה, א"כ הוה 'שלו' עדיין, אלא דנעשה מעשה לאחר ל'. משא"כ הפקר דכבר חל 'מצב ההפקר' ומש"ה נימא דאין דעתו. אך למש"כ הראשונים דאיירי במתנה ברי בקנין א"כ חל מעכשיו. [אלא דזה גופא הספק האם הוה מתנה בכל נכסיו, וחל בגמר מיתה. או דהוה רק במקצת נכסיו, וכבר חל הקנין. ועל הצד דלא נמלך והכל הקנאה א' ולא חל מידי, אלא דא"כ אמאי קרי לשני כל נכסיו. ועי"ז מוכיחים דנמלך, וכוונתו לתת הכל לשני. ואינו משלים את הנתינה הראשונה. וקו' הגמ' די"ל דכיון דכבר הקנה אותו אין דעתו עליו, ומש"ה הוה מפרש ולא נמלך. [והדרא קו' די"ל דדוקא היכא דלא חל כלל לא אמרי' דאין דעתו]].

ז. אבל **הפור"י** כתב לפרש הגיר' דשני ל"ק, דכיון דדעתו אף על מה שכבר נתן הוה קני את וחמור, דכיון דנתן מקצת לא', השני אינו זוכה אף במקצת הנשאר. אבל אם אין דעתו על מה שנתן, א"כ שפיר יזכה שני במה שנשאר.

ח. **והר"ן** מבואר דאנן סהדי דלא אפקריה אלא שיזכה מודר, ואפ"ה מותר. אלא דגזרו שמא יאמר להדיא.

ט. [ולפ"ז ה"ק גזירה דמתנת בית חורון, ולא גזירה אטו מתנת בית חורון]. ולפ"ז מבואר בראש"ש דמתנת בית חורון הוה גזירה, דנראה שאינו הפקר גמור [ויל"ד בזה].

י. [ויל"ע דהוה דברים שבלב שסותר למעשיו, ע"ע לקמן מח:].

ובחי' **בית מאיר** הק' דלכאורה יותר שייך חשש זה בנותן לאחר מתנה מאשר הפקר [דהוה דומיה דמתנת בית חורון]. ותי' דה"נ יותר מוכיח דאינו מפקיר אלא שיבוא ויאכל, דאין רגילים להפקיר נכסים. אבל מתנה נותנים למי שעשה ניחא נפשיה.

הפקר תוך ג' ימים

רמט) **תניא וכו' כל ג' ימים**[א] **יכול לחזור. הראשונים**

הביאו [ע"פ רבה בגמ' מד.] דהוה משום תקנת הרמאין, שהפקירו להפטר ממעשרות. ותקנו עי"ז דהמפקיר יכול לחזור בו תוך ג' ימים. **והר"ן** פי' דיכול לחזור אפי' כשזכה בו אחר[ב]. אבל **הרא"ש** (בפי' הא') כתב דיכול לחזור רק קודם שזכה בו אחר. אבל אחר שכבר זכו בו ל"מ חזרה[ג]. וכ"כ **הריטב"א** **ותוס' רי"ד ורוב ראשונים**, וכ"כ השיטמ"ק (ב"מ ל:) בשם **תוס' שאנ"ץ**.

והרא"ש (מה.) הביא בשם **הר"א ממיץ** וכ"כ **תוס'** (כאן) דהטעם שתקנו דעד ג' ימים חייב במעשר [לרבנן[ד]], דכיון דההפקר אינו מפורסם, שמא יאמרו דאוכל בלא מעשר.

ועפ"ז ביאר **הרא"ם** דבמשנה מהני להניח ע"ג סלע, ואף דלא עברו ג' ימים. דכמו שאינו ידוע ההפקר, אינו ידוע שאסרו בהנאה. **והקצות** (רעג ג, וכן **המגיה למחנ"א** זכיה מהפקר ח) הביא מדבריו דתקנת ג' ימים הוה אף במפקיר מטלטלין[ט]. אבל **המחנ"א** כתב דרק במקום דשייך פטור מעשר תקנו ג' ימים[ט]. וכן דייק **החוות יאיר** (מח הו' בקצות שם) מלשון **הרמב"ם** **ושו"ע** (חו"מ רעג ט) דתקנו רק במפקיר קרקע[י].

והמגיה למחנ"א (שם) כתב דבמשנה כיון דאין לו מה יאכל התירו בלא ג' ימים, והעמידו על דין תורה[י]. א"נ מילתא דלא שכיחא לא גזרו.

רנ) **רא"ש ד"ה כל.** הילכך אפי' קודם חזרה אין שם הפקר [לענין פטור מעשר]. אא"כ זכה כזוכה מההפקר [וכ"כ **תוס'**].

והסמ"ע (רעג יג) הביא מדברי הרא"ש דתוך ג' אין שם הפקר עליו, ואם אכלו [הוא או אחר] חייב במעשר, כל זמן שלא נתכוון לזכות בו[יט]. [משמע דע"י הזכייה חל ההפקר (וע"ע בסמוך), וכיון דהוה בידו בתורת זוכה מההפקר פטור ממעשר[כ]].

אבל **האפיק"י** (ב כו ד"ה שבתי) העלה צד דמ"מ פטור ממעשר כיון דמופקר לכל אדם לזכות בו, ואף שיש עליו בעלים [שיכולים לחזור בהם].

החק יעקב (או"ח תלד י) כת' דגבי ביטול חמץ אין חסרון משום דתקנו ג' ימים שיוכל לחזור[כא], דמשום איסור חמץ ודאי לא יחזור בו [וכל שלא חזר בו הוה הפקר]. וכן דייקו מלשון **הריטב"א** דהוה הפקר אף תוך ג' ימים, אלא דמהני חזרה. **והבי"מ** (שם) הביא

יא. **והדרך אמונה** (תרומות ב צה"ה רסו) נסתפק אי הנך ג' ימים הוה מעת לעת. [או דאמרי' מקצת יום ראשון ככולו].

יב. ודייק כן דבסיפא הוזכר חילוק, ואילו ברישא לא חילקו בזה.

והר"ן פי' דהוה בכלל התקנה, דאי לא הא לא קיימא הא. [דאל"כ הרמאים לא ישמעו לדברי חכמים]. ועוד פי' הר"ן דכיון שנהגו ברמאותן, א"כ אינו מתברר ההפקר [די"ל דנתכוונו להערמה], ומש"ה לא הוה הפקר. [ולכאורה כוונתו דכיון דחכמים חששו להערמה, דלא נתכוון להפקיר, א"כ לא הוה הפקר כלל. ואף בלא תקנה. ולפ"ז הוה ספק דאורייתא אי חייב במעשר. ולא ודאי דרבנן].

יג. והביא ראיה מסיפא מהפקיר לזמן בסיפא, דלאחר שזכו בו אינו חוזר, אף תוך ג'. [אך הר"ן (מג.) תי' דל"ש התם גזירה]. והרא"ש בפי' הב' כת' דאה"נ בסיפא איירי לאחר ג' ימים.

יד. ומש"ה בס"ד דהגמ' לא הביאו תקנת הרמאים, ורק אליבא דר"ל דהעמיד את הברייתא כר' יוסי [ולר' יוסי ל"ש טעם זו, עי"ש], מש"ה הוצרכו לגזירת רמאים [עד"ז כת' הרא"מ בהמשך דבריו].

טו. **והמגיה** הביא דכ"כ **התוס' שאנץ** (בשיטמ"ק ב"מ ל:, וכן הריטב"א שם).

טז. **והביא** דכ"מ בדברי **הנמוק"י** (ב"מ יב. ה: בדה"ר) דכתב דמשעה שהפקיר יצא מרשות בעליו [וצי' לסוגיין], ול"ש חזקת מ"ק.

יז. ולפ"ז בברייתא איירי דוקא בהפקיר שדיהו. אבל לולי זה לכאורה איירי שהפקיר פירות שדיהו, והפקיר רק את הקמה.

יח. וכן תי' הש"ך הא דמהני הפקר בלא ג' [ע' לקמן מה.].

יט. וצ"ב אמאי לא נימא דיקנה בפיו. [ואפשר דמ"מ תחילת האכילה הוה באיסור].

כ. וצ"ב דהפקר פטור ממעשר משום שיש ללוי חלק ונחלה עמו. א"כ צריך שרגע א' יהא בחזקת הפקר.

כא. **והחק יעקב** חלק עמש"כ **הב"ח** (שם סוד"ה נוסח) דהא דאמרי' בביטול חמץ [לדעת **תוס'** (פסחים ד:) דהוה גדר הפקר] כעפרא בעלמא, דעדיף משאר הפקר דלא הוה אלא עד שיבא לרשות זוכה. וצ"ב כוונת הב"ח דקי"ל כרבנן ודלא כר' יוסי. **והח"י** כת' וכ"ת דכוונתו דתקנו ג' ימים שיוכל לחזור [עד דאתא לרשות זוכה]. מ"מ משום איסורא אין דעתו לחזור.

דמשמע מדברי **הפוסקים** דכל ג' ימים לא נחשב הפקר, והא דמהני לענין שביתת בהמתו דהעמידו ע"ד תורה[כב].

רנא) **ר"ן ד"ה תניא.** היו הרמאין מפקירין שדותיהן כדי להפטר, והיה דעתן בשעת הפקירן שיחזורו ויזכו בהם, ונמצא שלא היה הפקירן אלא להערמה בלבד. יל"ד אי כוונת הר"ן דנתכוון להערים, ולא הפקיר כלל [ולא חל הפקר בגדרי הממון[כג]]. או דודאי חל הפקר, אלא דחז"ל תקנו שלא יעשו הערמה לפטור עצמן מהמצוות.

רנב) **רא"ש ד"ה מכאן. וי"ל שהוא ירא וכו' אחרים ילקטו בו מצד אחר**[כד]. **הרש"ש** הקשה דכיון דהכיש מכוש א' קנה כולה. (כדאיתא בב"ב נד.). **והנתיבות** (רעג ב) כת' שאם חוזר וזוכה בגוף השדה ל"מ ההפקר להפטר ממעשרות, ורק כשלוקט את הפירות בעודן הפקר. כיון דאף הוא דמי לאחר בשדה זו. ולכן כל זמן שלקט את הפירות ירא שיבא אחר.

והחת"ס כת' דקודם תקנה הרמאים היו מפקירים, והיה אסור לאחר לזכות בו כדין עני המהפך בחררה כיון דהבעלים דעתו לזכות בו[כה]. וע"ד מש"כ הפוסקים דהמוכר חמצו לגוי, יש איסור על אחרים לקדום ולקנות מהגוי משום מערופיא ומהפך בחררה. ובזה תקנו דכה"ג לא הוה הפקר, אא"כ אמר בפרהסיא שבא לזכות בשדה כדין זוכה מהפקר.

דף מד.

הפקר ליום א'

רנג) **אמר תהא שדה זו מופקרת ליום א' וכו'.** בפשוטו היה אפ"ל שהפקיר את הזכות לזמן מוגבל, ואם זכה אחר יזכה רק לשימוש ליום זה[א]. אבל **הרא"ש** (ד"ה אמר) כת' אם לא יזכה בו אדם תהיה שלי כבתחילה. **רע"א** (שו"ת קמה) הביא מדבריו דאם זכה בו אחר בזמן ההפקר, זכה לעולם, אף דהפקיר רק לזמן. וכן דייק רע"א מדברי **רבינו פרץ** (הו' בב"י או"ח רמו) דהמפקיר בהמתו ליום השבת, אחר השבת חוזרת עליו ממילא[ב]. ואפ"ה אי זכה אחר בשבת זוכה לעולם [וע' מש"כ בזה לקמן מה.].

ורע"א הביא דהוה הפקר גמור[ג] [ומש"ה אחר זוכה בו לעולם], אלא דאם לא זכה בו חוזר לבעליו. ורע"א תמה דאי ל"ש הפקר לזמן, א"כ אמאי חוזר לבעליו לאחר הזמן. וכת' דצ"ל דהוה הפקר בתנאי,

---

כב. אבל ציין דבספרו מודע לבינה ביאר דברי הרא"ש באופן אחר, ועפ"ז מתיישב כדברי החק יעקב.

כג. וכ"כ **המקור חיים** (תמח ט) דאנן סהדי שנתכוונו להערמה, ומש"ה לא חל הפקר כלל. ולא הוה דברים שבלב, דהוה דברים המוכיחין. [ועפ"ז ביאר דל"ד להא מפקיר בהמתו משום איסור שביתת בהמתו, דהתם אדרבה אנן סהדי שנתכוון להפקיר ולא יעבור על איסור].

כד. אך אילו חוזר בו לא יפטר ממעשר. אלא דהיכא דיכול לחזור בו מפקירו ע"ד לזכות בו, ואילו רואה אדם א' שדעתו לזכות בו, ימהר זה ויחזור בו [ולא יפסיד, ואף דעי"ז לא ידני להפטר ממעשרות].
אבל **הרשב"א** כת' דהרמאין שמפקירין וחוזרין בהן כדי לפטור פירותיהן מן המעשרות.

כה. לדעת **הראשונים** (ע' רשב"ם ותוס' ב"ב נד:, וקידו' נט.) דיש עני המהפך בהפקר.

א. ורע"א (שם) הוכיח לפ"ז דשייך הגבלה בהפקר, ודלא כדברי **השואל** (שם) דילפי' דומיא דשמיטה שצריך הפקר מוחלט. [וכמו דל"מ הפקר לעניים עד כיפקיר אף לעשירים]. [ועד"ז כת' **הרש"ש**]. ורע"א חלק דכל מה שיכול למכור וליתן יכול להפקיר, אלא דילפי' משמיטה דמה שמפקיר בעי שיהיו כל אדם שוים בו.
והסמ"ע (רעג יד) כת' דהוה דומיא דשמיטה, דאף שמיטה הוה הפקר רק לשנה א'. [ולכאורה מבואר מדבריו דהוה הפקר רק לזמן זה. דגבי שביעית ודאי ל"מ לזכות בו לעולם]. וע"ע בסמוך.

ב. ובפשוטו מבואר מדבריו דאילו הפקיר רק את הקנין פירות, עדיין מצווה בשביתת בהמתו, כיון דהגוף שלו [וקיי"ל שכירות לא קני, ע"ז טו.]. אבל **בחו' ר' שמעון** (שם) נקט דנפטר, וכתב דהראשונים דנו באופן דמושכרת ביד נכרי, וא"כ הק"פ שייך לעכו"ם ואינו יכול להפקירנו.

ג. ורע"א הביא דמדברי הרא"ש סייעתא דל"מ הפקר לזמן ידוע [וכדברי השואל הנ"ל]. אלא הפקר גמור של החפץ. וכ"כ **הרש"ש** דמש"ה הרא"ש פי' דאילו זכה אחר זכה לעולם. [ונקטו דלדברי הרא"ש לא הוה גדר הפקר לזמן, וע"ע בסמוך].
והשואל (בשו"ת רע"א) נקט עפ"ז דל"ש להקנות להפקר גוף מהיום ופירות לאחר מיתה. דבעינן דומיה דשמיטה. **ובחו' ר' שמעון** חילק דלהפקיר זכות מסויים שפיר דמיא לשביעית. אבל להפקיר ולשייר זכות על ההפקר ל"ש. **והחזו"א** כת'

דאם יזכה אחר תוך הזמן הוה הפקר. ואל"כ אינו הפקר, ותחזור לבעליו[ד]. ורע"א הקשה דא"כ בטל ההפקר למפרע ועבר בשביתת בהמתו. וצ"ע. **והאחרונים** תמהו דא"כ אינה הפקר לזמן כלל, אלא תנאי בעלמא. וביארו דחל הפקר על הבעלות לזמן.

והאחרונים ביארו דהגוף לזמן הוה הפקר ושייר לעצמו את הגוף לאחר זמן, דומיא דנותן לראשון ואחריו לפלוני, דהראשון יכול למכור ולתת ועי"ז זכה הלוקח לעולם. והר"ן (לע' כט.) ביאר דהוה גדר קנין הגוף לזמן.

ובחי' ר' שמעון (ס"ס כד ד"ה אכן) ביאר דבזמן ההפקר לא הגביל אופני ההשתמשות, והפקיר שביום הזה יהא יכולת לעשות בו כל חפצם, וכלותם ולהפסידה, וכן לזכות בה.

והאחרונים הקשו דלדעת **הרא"ה** (גיטין פג:, הו' לעיל כט.) דאף בקנין ממון אמרי' כיון דפסקה פסקה, א"כ אמאי חוזרת לבעליו אחרי זמן ההפקר[ה]. **והאבנ"מ** (כח נג) תי' דכיון דיכול לחזור בו כל זמן דלא זכה בו אחר [וכדמבואר בסמוך], א"כ עדיין לא יצא מרשות בעליו[ו]. וכתב דלפ"ז אם הפקיר הפקר גמור לזמן [וכמ"ש הראשונים בהפקר בהמה לשבת, ע' מה.], אחרי כלות הזמן צריך לחזור ולקנות[ז].

ובחי' ר"ש (שם) תי' דלא אמרי' פסקה כיון דלא הוציא מרשותו רק לענין היום הזה[ח].

והסמ"ע (רעג יד) כת' דילפי' הפקר לזמן משמיטה, דג"כ אינו הפקר אלא לשנה א'. **והרש"ש** הקשה דאדרבה הפירות הם הפקר לעולם[ט].

רנד) **שם. ליום א', לשבת א' וכו' משזכה בין הוא בין אחר אין יכול לחזור וכו'.** הר"ן ביאר דבהפקר לזמן ידוע ל"ש חשש רמאים [ול"צ תקנת ג' ימים], דלמה ליה לרמאי להפקיר לזמן ידוע. **והרא"ש** (מג: ד"ה כל) נסתפק האם אף בזה יש גזירת ג' ימים[י], וקאי לאחר ג' ימים[יא]. או כיון דזכה בו אחר ל"ש גזירת ג' ימים.

רנה) **ר"ן ד"ה רישא.** כלומר ופטור מהמעשר אפי' לר' יוסי וכו' אף הוא עצמו זוכה מההפקר מיקרי, דמה לי הוא מה לי אחר. [וצ"ב הגדר בזה, דכיון דעד עכשיו הוה שלו, במה נחשב 'זוכה' מהפקר, ואין כאן קנין להוציא מרשות החפץ. וצ"ל דמ"מ כיון דחל עליו 'שם הפקר', שייך בזה זכייה. ומשמע דמ"מ נחשב דיש סיבה מחודשת שהחפץ יחשב שלו].

אבל **הרשב"א** כת' דאם הוא עצמו זכה בו אינו פטור מדינא, אלא משום תקנה. **והתוס' רי"ד** (מד:) כת' אם זכה בעצמו חייב במעשרות, דבשלו הוא זוכה ובטל ההפקר. [ול"ג 'בין הוא'].

והאפיק"י (ב כו ד"ה שבתי) תמה דקודם שזכה בו אחר לא יצא מרשותו [לר' יוסי[יב]], ולא נפטר ממעשר, וא"כ אף בזכה בו אחר מתי יחשב הפקר. וכת' די"ל דנפטר ממעשר אף שלא יצאת מרשותו, דקרינן ביה 'יש ללוי חלק בה', ואף שיש עליו בעלים כיון דהוה מופקרת לזכיית כולם[יג]. אך

דל"מ להפקיר לזמן, דאין שעבוד להפקר. [ובעלות לזמן הוה בגדר קנין פירות ושעבוד, ע' ר"ן לעיל כט.].

ד. והחזו"א (חו"מ ליק' יג יח) כתב ליישב דהוה הפקר בתנאי, שאם יזכו אחר השבת יתבטל ההפקר, וממילא לא שייך שיזכה בו אחר [אבל בעליו צריך קנין מחודש, דכל שלא זכה בו אחר הוה הפקר].

ה. והרש"ש כתב דאף לבר פדא לעיל דוקא קדושה לא פקע בכדי, אבל גדרי ממונות פקעי בכדי. וזה דלא כרא"ה הנ"ל, וע' מש"כ כט.].

ו. [וצ"ע לס"ד דסוגיין].

ז. [וצ"ב א"כ מה תועלת בהא דהפקירו לזמן].

ח. וכתב דדוקא בהקנאה שעשה למקבל בעלים גמורים ליום א', ממילא לא פקע. אבל הכא הגביל זכות הזה.

ט. ובחי' ר' שמעון (כד ד"ה והנה עפ"י) כתב די"ל דכוונת הסמ"ע דילפי' מהא דהקרקע הוה הפקר לצורך לקיטת פירות, וא"כ יכול להפקיר זכות פירות בקרקע. [אבל א"כ אין ראיה מזה לענין דיוכל אחר לזכות בקרקע לעולם].

י. [לעולא דקאי אליבא דרבנן, וכן לר"ל לר' יוסי. אבל למקשן י"ל דר' יוסי ל"ל גזירת ג' ימים כלל].

יא. בהפקיר לשבוע וכו', וכת' דלא קאי אהפקר ליום א'. א"נ בהפקר ליום א' עקרו תקנת חשש רמאין כדי שלא לבטל ההפקר לגמרי.

יב. וכן לדברי האחרונים ביאוש. **והאפיק"י** הביא דמבואר (ברכות מ:) דתמרי זיקא פטורין ממעשר משום יאוש. ולכאורה איירי אף כשהבעלים חזר ואספם. [אך לדברי הראשונים צריך לחלק דכ"ז כשזכה בהם בתורת הפקר, ולא בתורת אסיפת שלו וחזרה מהיאוש].

יג. [ודלא **כרא"ש** מג: הו' בסמ"ע רעג יג].

שוב כתב האפיק"י דכל שבידו לחזור לא נחשב ׳ובא הלוי׳[יד].

והאחרונים דנו די"ל דאף לר׳ יוסי ה׳שם הפקר׳ פוטר ממעשר. והקשו א"כ אף כשהוא חזר בו, וביטל את ההפקר, נימא דבינתיים היה מופקר לרשות כל אדם ויפטר מהמעשר. [ובפשוטו גדר החזרה הוה רק מכאן ולהבא[טו]]. וצ"ע.

ובחי׳ ר׳ שמעון (כד ד"ה ועפ"י מש"כ) דן דלר׳ יוסי חל הפקר גמור ע"י זכייתו. וגדר הדבר שנעשה הפקר ואח"כ זכה בזה אחר זה, ונשאר בלא בעלים רגע א׳. ואף כשהוא עצמו חוזר וזוכה בתורת ההפקר. [ונפטר ממעשר אף שלא היה ׳זמן׳ של העדר בעלים].

רנו) **בא"ד ה"נ כי הדר איהו גופיה וזכי ביה בפירוש מתורת הפקר, ולא בסתם כי היכי דלא ניתלי בחזרה וכו׳.** מבואר דבזכה בו בסתמא [בהפקר דר׳ יוסי] מתפרש הדבר שחוזר בו מההפקר[טז]. אא"כ פירש להדיא שנתכוון לזכות מהפקר[יז]. אבל מדברי הרא"ש (מג:) משמע דבסתמא הוי כזוכה מההפקר, אא"כ [פירש] לקטן שלא לשם זכיה מן ההפקר אלא לשם חזרה. [וכן דייק מעוד ראשונים].

רנז) **אמר עולא שאני וכו׳ דלא שכיחא.** הר"ן פי׳ דמש"ה אמדינן דעתיה דלא ניח"ל דליפוק מרשותיה עד דזכי ביה אידך. וכמו בכל הפקר לר׳ יוסי. [כיון שלא רצה להפקירו הפקר עולמית]. ועד"ז כת׳ הרא"ש דהוה הפקר גרוע, ומודו רבנן דלא גמר בדעתו[יח] שיהא הפקר עד שיזכה בו אדם[יט].

ומבואר דאף לרבנן שייך גדר הפקר שלא יצא מרשותו, וכר׳ יוסי[כ]. אלא דס"ל דיש אופן של הפקר גמור.

והמחנ"א (זכיה מהפקר ב) הק׳ דכיון דהפקר לזמן לא יצא מרשותו, א"כ האיך מהני לענין שביתת בהמתו [וכמ"ש הר"פ בב"י רמו[כא], הו׳ לעיל]. ותי׳ דמשום איסורא אמרי׳ דדעתו שיצא מרשותו (וע"ע לק׳ מה.). ועד"ז כת׳ בחי׳ ר׳ שמעון (שם) דבגמ׳ כאן תליא באומדנא[כב].

בגדר הפקר – הקצות (רעג א) הביא מדברי הרמב"ם (נדרים ב יד) דהפקר מטעם נדר, ועדיין נחשב נכסיו של מפקיר, אלא ד׳אסור׳ לחזור בו [וכלשון הרמב"ם ושו"ע][כג]. [ומשמע מדבריו דל"ש הקנאה להפקעת בעלותו בלא שיזכה בו אחר[כד], אלא דנתחד׳ בפרשת נדרים דין יחוד החפץ לרשות העולם, ואסור לחזור]. והאחרונים חלקו דמבואר בכל מקום דיצא מרשות מפקיר[כה].

יד. והאפיק"י (ד"ה איברא) כת׳ דכ"ז בהפקר לר׳ יוסי, אבל ביאוש לא מצאנו שיוכל לחזור בו מהיאוש [היכא דלא מצאו]. ומש"ה פטור ממעשר.

טו. [אבל דנו די"ל דגדר אתי דיבור ומבטל דיבור למפרע, ע׳ קוב"ש ב מב].

טז. וכן הרא"ם (בשיטמ"ק מד:) חילק בין בצרו לשם זכייה דפטור ממעשר, ואילו בצרו סתם, וכ"ש כשאומר חוזרני בי חייב במעשר.

יז. ויל"פ דבסתמא מחזיק בו בתורת שלו, ולא בתורת זכייה מחודשת. [דאינו רוצה לראות את עצמו בפירות שלו שהוא שווה לאחרים].

יח. וקצת משמע דלדברי הרא"ש הגדר דלא גמר דעתו כלל להפקר אא"כ זכו בו. ואילו מדברי הר"ן משמע דנתכוון לעשות חלות זה שיהא מופקר, ולא יצא מרשותו.
[ויל"פ ע"פ דברי הרא"ש דכל זמן שלא זכו בו הוה נידון בינו לבין עצמו, והוא לא נתכוון. אבל משעה שזכה בו אחר לאו כל כמיניה. ועיל"פ דגמר בדעתו כלפי מצב שיקדים אחר ויזכה בו, אלא שמצפה שלא יזכו בו. וכמ"ש הרא"ש].

יט. והרשב"א כת׳ דזה שהוציא בשפתיו זמן דמי למתנת בית חורון, ובמתנת בית חורון ודאי אפילו רבנן מודו.

כ. והקר"א כתב דלמסקנא (רבא מג:) דאף ר׳ יוסי לא ס"ל דבעי עד דאתא ליד זוכה, א"כ ל"מ צד דבעי אתא ליד זוכה. ואף הפקר לזמן.

כא. ובתי׳ הא׳ כתב דהר"פ פסק כר"ל, ולא כעולא.

כב. אך העירו דהניחא לרבנן דתלי באומדנא. אבל לר׳ יוסי האיך מהני, דלר׳ יוסי ל"מ אף אם אומר בהדיא דדעתו שיצא מרשותו. [דאל"כ אפשר להניח ע"ג גדר ולהפקיר להדיא].

כג. ואילו חזר בו מהני, אלא דעובר באיסור נדר. [וצ"ע].

כד. והתוס׳ רי"ד (לעיל מג.) ביאר דטעמו של ר׳ יוסי דאינו יכול להפקיע רשותו בדיבור בעלמא.
ובחי׳ ר׳ מאיר שמחה (ח"ב שו"ת נג) פי׳ טעם [לדברי הקצות] דל"ש הקנאת הפקר, דתוצאת ההפקר הוא שאינו בעלים. ואם הוא אינו בעלים, אין לו זכות לייחד את החפץ כלל. א"כ ל"ש ע"ז גדרי בעלות לייחדו להפקר. דסותר את מעשיו, ובמצב הזה יכולים אחרים לזכות, ולהשלים את ההפקר. אבל אף דלא חל, אינו יכול לחזור ולסתור הקנאתו, מאחר שעשה הקנאה. [כ"נ לפרש כוונתו].

כה. [וכן בסוגיין דלרבנן מותר במודר הנאה. ובסברת הקצות מבואר דכיון דאינו יכול לחזור בו, לא נחשב נהנה משלו. ואף דעדיין הוה דידיה. וע׳ מש"כ בזה לעיל מג.].

והמחנ"א (זכיה מהפקר ס"ס ח) ביאר דמלבד הא דאינו שלו, יש 'איסור' לחזור וליקח כלוקח את שלו [בלא לזכות מהפקר] ולמנוע מאחרים. ובזה הוה רק 'איסור', דהא הוה ממון שאין לו תובעים[כז]. וע"ד זה כת' **החזו"א** (ערלה א טו[כז]).

והגר"א (רעג ג) הגיה בדברי הרמב"ם דאינו יכול לחזור. [ואף דשורש הפקר מטעם נדר, עי"ז אין לו זכות בזה]. [וע' מה שהו' בזה לעיל ז.].

ובחי' ר' שמעון (כד, ושער"י ה כג) הק' [לדברי הקצות] דלר' יוסי כל הפקר יכול לחזור, וע"כ דאינו עובר משום נדרו. **והאחרונים** דנו דאפשר דר' יוסי פליג על היסוד דהפקר מטעם נדר, וס"ל דמטעם מתנה.

ועוד הקשה הגר"ש דבסוגיין בהפקר לזמן אף רבנן ס"ל דיכול לחזור, והרי עובר באיסור נדר[כח]. ועוד הקשה מהו גדר התקנה דעד ג' ימים יכול לחזור[כט], וכי העמידו דבריהם לעקור איסור נדר.

רנח) **ר"ל אמר וכו' ורישא היינו טעמא דלא לישתכח תורת הפקר וכו'.** ותקנו דלאחר ג' ימים אף לר' יוסי אינו יכול לחזור בו. **והר"ן** פי' הטעם שיהא ניכר דהפקר שאני ממתנה, ופטור ממעשר. ועד"ז כת' **הרא"ש.**

ולכאורה לר"ל לא מצאנו תקנת ג' ימים אליבא דרבנן[ל].

רנט) **ר"ן (בע"ב) ד"ה אי הכי.** כל ג' ימים העמידו דבריהם על ד"ת וכו' דכי היכי לר' יוסי וכו'. **הרש"ש** דייק דיכול לחזור תוך ג' רק כשלא זכה בו אחר, דומיה דהפקר דר' יוסי. [וכדעת שא"ר]. ודלא כמ"ש הר"ן (מג:). וצ"ע. ואפשר דקאי אליבא דר"ל דתקנת ג' ימים הוה לר' יוסי.

רס) **אמר רבה מפני הרמאין וכו'. הר"ן** פי' דאף אליבא דרבנן תקנת ג' ימים הוה מפני הרמאים. [וכן קו' הגמ' אבל דאורייתא ל"ה הפקר, ותי' הגמ' דאמרי' ליה לעשר מיניה וביה]. אלא דהשתא דייקינן טפי בזה[לא].

אבל **הר"א מיץ** (בראש מה.) דייק דהקו' 'א"ה מיום ראשון' הוה קו' דוקא אליבא דר"ל לר' יוסי. וביאר דבשלמא אי קאי אליבא דרבנן, ותוך ג' ימים אינו פטור ממעשר משום שהפקר אינו מפורסם.

והגמ' מק' דכיון דר"ל [בדעת ר' יוסי] חושש שלא תשתכח תורת הפקר, א"ה מיום ראשון נמי נחוש שלא תשתכח תורת הפקר. וגזירה זו עדיף מהך חשש שהפקר אינו מפורסם.

ורבה תי' דאף מדאורייתא לא הוה הפקר[לב] מפני הרמאים עד ג' ימים[לג]. וביאר דמסרו הכתוב לחכמים איזה הפקר פטור ממעשר. דומיה דשביעית שאין בו רמאות[לד].

כו. **והמחנ"א** (שם) הביא **משו"ת ר' בצלאל** (טו) דאינו יכול לחזור מהפקר אף תוכ"ד, והמחנ"א הקשה דאפי' בנדרים מהני חזרה תוכ"ד [וכ"ש אי הוה קנין]. וביאר דכוונתו דלכתיחלה אסור להתחרט, דהוה כדבר מצווה. והמחנ"א חלק.

כז. דכיון דהוא עכשיו של רבים [הפקר לכל הקודם], אם מחזיק בידו ומונע את הרבים הוה גוזל את הרבים. [ומבואר מדבריו דהפקר נחשב זכות חיובי, ולא העדר בעלים]. ועוד כתב להעמיד בנודב לרבים, וכביהכ"נ ודרך הרבים, וכדתנן (לקמן מח.), דהוה בכלל צדקה.

כח. ולדברי הקצות הא כל הפקר מהני רק מטעם נדר זו. [ודוחק לומר דאמדינן לדעתיה דלא נתכוון לנדר כ"כ]. ואפשר [לדעת האחרונים] דגדר הנדר דתליא בגדרי הממונות של ההפקר, וכיון דיכול לחזור מעצם גדרי הממון.

כט. ועד"ז הק' **בחי' חת"ס** דאמאי תלינן דחזר בו מהפקירו [וכמ"ש הראשונים כאן], ועבר באיסור נדר. נימא דנתכוון לזכות בו בהיתר.

ל. אלא דר"ל קאי אליבא דר' יוחנן דר' יוסי ס"ל הפקר כמתנה. ולדברי רבא דסברת ר' יוסי משום מתנת בית חורון צ"ל דהברייתא כעולא, וכמ"ש הרא"ש.

לא. **וראבי"ה** (תיז) כת' דבשלמא לרבנן [ניחא] דחיישי לרמאים, דלרבנן ל"ש גזירה דלא לישתכח תורת הפקר, אלא לרבי יוסי לגזור. ומשני אפי' הכי עדיפא לו לאוקמי אדאורייתא משום גזירת רמאים מלמיגזר משום דלא לישתכח תורת הפקר, דרמאים שכיחי טפי. אלא דלאחר ג' יומי ליכא למיגזר כלל משום רמאים, דמפורסם הדבר.

לב. ודברי הגמ' אבל מדאורייתא לא הוה הפקר הוא מדברי רבה [ובניחותא]. ואח"כ הגמ' חוזרת ומק' [ודלמא אתי לעשורי] באופנים דהוה מדרבנן, ולא קאי אדברי ר"ל.

לג. ולפ"ז טעם של ר' יוסי במשנה דעד ג' ימים ל"מ הפקר כלל מדאורייתא. ולאחר ג' ימים משום גזירת מתנת בית חורון.

לד. **ותוס'** (בדפוסים) כת' סברא זו להיפך, דבשלמא אליבא דעולא לרבנן ל"מ מדאורייתא עד ג' ימים שמסרו הכתוב לחכמים. אלא לר"ל דסברת ר' יוסי שלא תשתכח תורת הפקר, א"כ מיום ראשון נחוש. ועוד אמאי פטור ממעשר. ותי'

רסא) **רא"ש ד"ה ומשני.** וקשה מה ירוויחו הרמאים וכו' והלא מה"ת חייבין לעשר וכו'. צ"ב דכיון דחזורו וזכו בתורת זכייה, א"כ פטור מהמעשר אף לר' יוסי, וכמ"ש **הרא"ש** והר"ן (מג:). וצ"ל דכוונתו כשנטלו סתם [וכמ"ש הרא"ש שם], ולא נחשב 'זכייה'. אבל **הקר"א** כתב דהרא"ש (כאן) ס"ל דאף בנטלו תורת זכייה חייב במעשר[לה]. [וכדעת הרשב"א ותוס' רי"ד].

רסב) **בא"ד ואפשר לפרש אליבא דר"י כיון דתקון רבנן וכו' הפקר בי"ד וכו' הילכך פטור ממעשר וכו'.** ומש"ה ל"ק לדברי רבה, דמהני הפקר בי"ד [ע"ע בע"ב]. אלא דהגמ' הוה המשך דברי ר"ל, והרא"ש (בע"ב) ביאר דיש כאן גזירה חדשה שיסבור דהוה מעשר רק מדרבנן.

רסג) **בא"ד הפקר בי"ד וכו' והזוכה בו הוא שלו אפי' לקדש בו אשה.** [דהפקר דרבנן מהני לדאורייתא]. ובחי' **רי"א חבר** ציין לדברי **הבי"ש** (כח לה) דהביא **דרבינו ירוחם** משמע [דבמעמד שלשתן] מקודשת רק מדרבנן. אבל **הב"י** כתב דהוה דאורייתא[לו]. **והאחרונים** האריכו טובא האם בכל קנין דרבנן אמרי' דמהני לדאורייתא, ע"ע **אבנ"מ** (כח לג). [וע"ע בע"ב].

דף מד:

רסד) **ר"ן ד"ה ופרכי'.** דנהי שהיו יכולים לפוטרו משום דהפקר בי"ד, לא באו חכמים לפוטרו. [משמע דיש כח לחכמים ע"י הפקר בי"ד לפוטרו ממעשר[א], אלא דלא רצו חכמים לפוטרו. ונהי דהפקירו שיוכלו לזכות בזה, לא רצו להקל בדין מעשר].

והקוב"ש (ח"ב יד ב) הקשה דמ"מ כיון דחכמים הפקירו שיוכלו לזכות בו, א"כ ממילא יפטר ממעשר. ומה שייך לומר דלא רצו לפטור. והקוב"ש חידש דאף דהפקירו את דיני הממונות, עדיין נחשב בעלים לענין דיני האיסור[ב]. וחידש דפטור הפקר מתרו"מ תליא בשם בעלים לענין איסורין. ולא סגי במה שהלוי שווה בו, ויכולים לזכות בו. וכוונת הר"ן דהכא הפקירו חכמים רק לענין דיני הממונות, ולא לענין דין הקדושה. [אך שוב הקשה דגדר הפטור משום דהלוי שווה עמו].

והקה"י (כט) ביאר דכוונת הר"ן דיש גדר הפקר בי"ד דמהני לדאורייתא, אבל יש אופנים דרבנן דחכמים תקנו הנהגות, ולא שינו את גדרי הדאורייתא. אלא שקבעו בו שינהגו דין הפקר, דיש כח לחכמים לקבוע גדרי המשפט [ומי שמחזיק ע"פ אינו עובר באיסור גזל, ואף דאינו שלו[ג]]. וביאר דדוקא במקום שעיקר התקנה היתה בענין ממון אמרו דהפקר בי"ד לדאורייתא. אבל במקום דתקנו איזה דין, וממנו תוצאות לענין ממון לא השתמשו בדין הפקר.

רסה) **שם. רע"א** בגהש"ס ציין למשנה (פאה ה א) דגדיש שלא לוקט תחתיו, הנוגע בארץ הוה

רבה מפני הרמאים הוה סברא מדרבנן, וכן המשך הגמ' אבל דאורייתא לא הוה הפקר קאי כשא"ר. [והלשון משובש קצת, וכן המשך דברי התוס' צריך תיקון, דמשמע דקאי אר' יוסי]. אבל **במהד' עוז והדר** הגיהו בדברי התוס' ד'מפני הרמאים' הוה דיבור בפנ"ע. וא"כ הך סברא הוה תי' הגמ' [וכדברי הרא"מ, ואף הוסיפו והגיהו בתוס' דהוה בשם הרא"מ. ולא בשם האביעזר [ראבי"ה, שהרי ראבי"ה (פסחים תיז) האריך בסוגיין, ומבואר מדבריו דתקנת רמאים הוה מדרבנן]].

לה. והקר"א כתב דתליא בב' הלשונות **בהרא"ש** (מג:) האם יכול לחזור בו אחרי שזכה בו אחר.

לו. אבל יש **אחרונים** שביארו דסברת ר' ירוחם דהפקר בי"ד מהני להפקיע ולא להקנות. וא"כ בסוגיין זוכה בו כזוכה מההפקר.

א. אבל **בהג' ראמ"ה** כת' דנראה דלר' יוסי לא מהני הפקר בי"ד לפטור ממעשר. דלא אלים מהפקר דידיה, ואף הפקר בי"ד לא יצא מרשותו עד שיבא לידי זוכה. [אמנם הראשונים נקטו דלר' יוסי פטור ממעשר].

[וה**אחרונים** חלקו דאף לר' יוסי הפקר בי"ד יצא מרשותו, דיש כח לחכמים לפקיע בעלותו, והוה הפקר גמור. ולא דמי לשאר הפקר דתלי במעשה דידיה].

ב. והביא דכעי"ז מצאנו (גיטין מז:) דיש גדר בעלות לענין תרו"מ, ואף דעבו"ם קונה לענין גדרי הממונות, לא נחשב שלו לענין קדושה. [וצ"ב דמ"מ עיקר הפטור משום דיש ללוי חלק ונחלה עמך. והקוב"ש נקט דגדר חלק ונחלה היינו דבעלות האיסורי הפקירו לכל אדם. ולא סגי במה שאין שליטה ממונית מחמת שם הבעלים לענין קדושה].

ג. [וכמו לצד דקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא]. ויש להביא מקור לזה מלשון **הר"ן** (גיטין סד: לא: בדה"ר) דאשכחן קנין דרבנן דקלישא מדאורייתא [ואינו מטעם הפקר בי"ד דנחשב שלו מדאורייתא], ומכירת שטרות וזכיית קטן ל"מ להפרשת תרו"מ.

לעניים, ופטרוה ממעשר מדין הפקר בי"ד, וכדאיתא בירושלמי שם. ומ"ש דהתם תקנו להקל.

רסו) **המפקיר את כרמו. הראשונים** הביאו דדרשי' (ב"ק צד.) **תעזוב יתירא. ותוס'** (תמורה ו. ד"ה המפקיר) הביאו בשם **ר"י** דדוקא היכא דחזר וזכה בגוף השדה. אבל אם זכה רק בפירות פטור מכולהו. **והשיטמ"ק** (שם השמטות לא) **פי'** [בשם ר"י] דכשמתכוון לזכות בשדה לא הוה הפקר גמור להפטר מכל הני[ד], אא"כ נתכוון לזכות רק בפירות. אבל במעשר סגי בהפקר כל דהו.

ותוס' (ד"ה המפקיר) **כת'** ובשביעית נמי דרשי' וכו' תרוייהו צריכי. ולא אתפרש במה צריכא. **והטור"א** (ר"ה טו.) הקשה [בקו' התוס'] אמאי בעי קרא לפטור שביעית מתרומה[ה]. והביא דנח' ר' יוחנן ור"ל בירושלמי במה שהוא הפקר לישראל ולא לעכו"ם[ו].

דף מה.

רסז) **הא דאפקריה באנפי תרין. פי' הר"ן** דכיון דליכא ג' אמרי' דהפקיר על דעת אלו, והוה הפקר כמתנה, ויכול לחזור בו. **והרא"ש** (בפי' הא') כתב דבזה ס"ל לר' יוסי דלא יצא מרשות מפקיר[א]. [משמע דהוה סברא מדינא, ואילו בר"ן משמע דהוה אומדנא].

והנוב"י (ת יו"ד קנד) דייק מדברי הר"ן דהפקיר אדעתא דהני, משמע דהפקיר רק לב' אלו, ומש"ה דמי למתנה. והק' דלבי"ה הפקר לעניים בלבד אינו הפקר (כדאי' בב"מ ל:), וכי ר' יוסי פליג אבי"ה. ותי' דהתם איירי כשמפקיר לכל העניים. אבל כשמפקיר לנוכח א' או ב' אנשים יכולים לזכות[ב], אף דלא הוה הפקר לכל [וגדר הפקר זה לא בעי דומיה דשמיטה]. **והחת"ס** (יו"ד שיז) חלק דאינו בגדר הפקר, אלא כנתינת מתנה, ויכול לחזור בו כל זמן שלא זכו. [אבל יש שפי' כוונת הר"ן דהוה הפקר לכל מי שזוכה, אלא דלא יצא מרשות מפקיר. וכדינו של ר' יוסי].

רסח) **שם. הא דאפקריה וכו'. הר"ן פי' דר' יוסי איירי** דומיא דמתני' דאין עמהם אחר. ומש"ה הפקר בפני ב' ל"מ עד שיכנס לרשות זוכה[ג]. אבל רבנן (במשנה) ס"ל דמהני שמפקיר ע"ג סלע. **והתוס' רי"ד** כתב דריב"ל (בסמוך) קאי כרבנן.

רסט) **ור' יהושע ב"ל אמר דבר תורה אפי' בא'. הרא"ש** (בסו"ד) כתב דאפי' בינו לבין עצמו. **ובפסקי הרא"ש** (יא) הביא כן בשם **רבינו שמשון**, והרא"ש הק' מנליה, הא י"ל דלעולם בעינן שיהא ראוי לצאת מתח"י דומיה דשביעית. ומש"ה דוקא בפני א' מהני[ד], שיכול לזכות בו[ה]. וביאר שיהא נאמן עליו במיגו שנאמן לומר נתת לי במתנה, כיון שהוא מוחזק.

וכתב דאפשר דטעמיה דהר"ש דדוקא הפקר קרקע ילפי' משביעית.

והכס"מ (ב טז) דייק מדברי הרמב"ם דבעי אחד דוקא[ו].

ד. [משמע דמעיקרא לא הפקיר אלא ע"מ לזכות. ולא תליא האם זכה בפועל או לא. וזה קרוב למש"כ הנתיבות הו' לעיל מג:].

ה. ובקונ' **אחרון** (שם) ושאר אחרונים האריכו בקושיה זו. והביאו לתרץ דנפק"מ כשאסרום הבעלים בקונם (כדלעיל מב.), דאינו מופקר לכל העולם. ואפי' הכי פטור מתרו"מ.

ו. **והקו"א** (שם) הקשה דהא דבעי הפקר לכל הוא משום דילפי' משביעית. א"כ ע"כ [להך מ"ד] שביעית הוה הפקר אף לעכו"ם.

א. ומ"מ קשה ע"ז מהברי' (לע' מג) שיש חילוק אי הפקירו קודם נדרו, דממ"נ אם הפקיר בפני ג' אף הפקירו אח"כ.

ב. והוה בגדר הפקר, ולא נתינת רשות בעלמא [אמנם לכאורה אינו נפטר מתרו"מ, אלא כדין לקוח].

ג. **והרמב"ן** (פסחים ד:) הוכיח דביטול חמץ אינו מטעם הפקר, דאיכא מ"ד דבעי להפקיר בפני ג'. [מדברי ר' יוחנן לר' יוסי]. וע' בסמוך. ועוד הקשה (שם) מדברי ר' יוסי דהפקר לא יצא מרשותו עד שבא לרשות זוכה. וכה"ק **הר"ן** (א. בדה"ר), ותי' דכיון דחמץ אינו ברשותו מהני הפקר כה"ג. [ולכאורה משמע בראשונים דהוה ב' מ"ד, ואילו בסוגיין מבואר דהוה חדא מ"ד].

ד. **והאו"ש** דייק כן מהגמ' (ב"מ ל) דר' ישמעאל בר"י הוצרך לומר שהפקירו לכו"ע ולא לזה, ואמאי לא הפקיר בלחש, וע"כ דל"מ אף מדאורייתא [וכמ"ש תוס' שם דלא היו ג', ומהני רק לדאורייתא].

ה. וכתב דטוב להפקיר בפני אשתו או א' מבני ביתו.

ו. וכ"פ **השו"ע** (חו"מ רעג ז), **והרמ"א** כתב דה"ה בינו לבין עצמו.

והאו"ש (מכירה א ח) הביא מכאן דל"ש הפקר במקום שאחר אינו יכול לזכות בו[ז] [ועפ"ז דן בשדה מושכרת לאחר, לצד דל"ש קנין חזקה ל"ש הפקר[ח]]. אבל **האגר"מ** (יו"ד א קכח) כתב דהחסרון בסוגיין משום דלא גמר בדעתו, כיון שלא ישמע שום אדם[ט].

והמחנ"א (זכיה מהפקר ב) הביא את דברי **הב"י** (או"ח רמו, הו' לעיל מד.) דהמפקיר בהמתו לשבת, א"א לזכות שהרי שהוא ברשות עכו"ם. והביא מדברי **האחרונים**[ל] דאינו יכול לזכות בו אפי' בשבת. והמחנ"א תמה דאם שום אדם אינו יכול לזכות בה[י], א"כ לא גמר זה להפקיר[יב].

רע) **א' זוכה וב' מעידין.** לפ"ז משמע דבעי ב' עדים כשרים[יג], ול"מ הפקר בפני כמה נשים. אבל הביאו **דהמהרי"ט** (א פה) כת' דמהני אפי' לפני אשתו ובניו להחשב בפני ג'[יד].

והריטב"א ונמוק"י הק' דבמשנה מהני להפקירו ע"ג סלע. ותי' דבשעת הדחק אוקמא אדאורייתא[טו]. וכ"כ **הריטב"א** (פסחים ו)[טז]. וכ"כ **הש"ך** (רכא נג) בשם **הב"ח**, ועוד תי' דאף מדברי סופרים בעי ג' רק לענין שיכול לחזור בו, אבל אם אינו חוזר בו חל ההפקר [ומדברי הראשונים בסמוך ל"מ כן]. ועוי"ל דרק בקרקע בעי לפני ג' [וכמ"ש התוס' ע' בסמוך].

והגר"א (בירושלמי שביעית ט ד) כתב דהמוציא לשוק נחשב הפקר, אף בלא ג'[יז]. [וצ"ע מדברי ר' יוסי דאף דמניח ע"ג סלע בעי ג'. ואפשר דבמדבר כשאין בני אדם לא הוה 'שוק'. א"נ לרבנן סגי כשעושה 'מעשה הפקר', ובזה ר' יוסי פליג[יח]].

ותוס' (ב"ב ל:) במעשה דר' ישמעאל ב"ר יוסי שהפקיר משוי עצים, והק' דמשמע דלא היו שם ג' בני אדם[יט]. ותי' דמדאורייתא הוה הפקר בלא ג'[כ]. ועוד תי' **הראשונים** דדוקא בקרקע צריך ג' [כתוס' כאן].

והמאירי (שם, וכן ריטב"א ישנים שם) תי' דוקא בדבר שאין רצונו נודע לנו בכך צריך ג', אבל כל שנודע רצונו והוכר אף ביחיד מהני הפקר. דומיא דנר וגיגית. **והנמוק"י** (ב"מ שם, טז: בדה"ר) הביא בשם **אחרים** דדוקא להפטר ממעשר תקון רבנן הפקר בפני ג', כדי

ז. ו**האחרונים** כתבו דמהני משום הודאת בע"ד.

ח. וכתב דהא דאפשר להפקיר עבד, הוא משום דעכ"פ העבד יכול לזכות. ומהני הפקר האשה בנכסי מלוג, משום דהבעל יכול לזכות.

ט. וכתב דלכן ל"מ בליבו. וכתב דאף דלר"ש מהני בינו לבין עצמו, היינו משום שירא שמא ישמע שום אדם. אבל בליבו ל"מ דלא גמ"ד.

י. והביא כן בשם הסמ"ע. וכ"כ **המג"א** (רמו יא) בשם **הלבוש** דשום אדם אינו יכול לזכות [והלבוש ביאר כיון דכוונתו היה רק להתיר לענין שבת]. **והמחנ"א** נקט דהטעם דרשות העכו"ם מונע מלזכות. והק' הוה קנין פירות בעלמא.

יא. ועוד יש שהק' [לדברי האחרונים הנ"ל] דקי"ל דאינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים, וכאן אחרים אינו יכול לזכות. ועד"ז הק' **הפנ"י** (קידו' יד:) האיך מהני הפקר בעבד עברי, דאינו מפקיר שיוכלו לזכות בו. אך **האחרונים** דנו דסילק בעלותו כלפי כל העולם, אלא דאחרים לא יכולים לזכות מצד אחר. [**והאפיק"י** (ב כו) דן היכא דאסר חפץ על מקצת בני אדם בקונם ואח"כ הפקירו, האם נימא דהוה הפקר לעניים].

יב. **והמחנ"א** כת' דיל"פ כוונת הב"י דבפועל אינו יכול למושכו, כיון דהוה תחת רשותו של העכו"ם. אבל אילו יעשו מעשה קנין שפיר מהני. [ויש שהוסיפו דהפקיר רק את השעה דהעכו"ם משתמש בו ועושה בו מלאכה, ובשעה זו אינו מצוי שיוכל משוך בו ישראל].

יג. אך יהני ב' כשרים וא' פסול לעדות. **והאחרונים** דנו דאפשר דבעי כל הג' כשרים, דהתקנה שיהיו עדים לענין זה.

יד. וע' **דרך אמונה** (שמיטה ז צה"ל ל).

טו. והביאו דמשמע דמדאורייי' נחשב הפקר, ולא אמרי' דתקנו חכמים לבטל את עצם ההפקר [דיש מקומות דלא שינו את עיקר הדין]. [וע' בראשונים לעיל לענין פטור מעשר במקום תקנה]. א"נ כוונת הראשונים כאן דבמקום הדחק לא הפקיעו כלל את ההפקר.

טז. ועפ"ז ביאר **הריטב"א** (שם) הא דסגי בביטול חמץ בלא ג', דלענין זה העמידו ע"ד תורה. וכ"כ **תוס'** (פסחים ד:) דביטול הוה משום הפקר, ומדאורייי' אי"צ ג'. **והמהרי"ק** (קמב) כתב דתוס' ס"ל דביטול מטעם הפקר, ומדאורי' מהני בינו ובין עצמו. אבל הרמב"ם דס"ל דעכ"פ בעי א' לשיטתו דביטול אי"צ הפקר. אבל **התוס' שאנ"ץ** (ע' בסמוך) כת' דבחמץ מהני משום אנן סהדי, ונחשב לפני ג' [וכ"כ המחנ"א].
והרמב"ן (פסחים שם ד:) **והר"ן** (שם א. בדה"ר) הקשו דביטול מהני בלב, ולענין הפקר דברים שבלב אינן דברים. **והמחנ"א** (זכיה מהפקר ג) תי' דכיון דאנן סהדי דמפקיר, א"כ אינו דברים שבלב.

יז. ואם הפקיר בפני ג' אי"צ להוציא לשוק.

יח. וא"כ י"ל דמסוגיין דמהני ע"ג סלע הוה מקור לדברי הגר"א.

יט. ותוס' בתי' הא' כת' דהיו ג' בני אדם [עי"ש תוס' רא"ש]. ועי"ל ע"ד הגר"א (הנ"ל) דהתם היה בשוק.

שלא יערים. אבל לשאר דברים הוה הפקר גמור, וכדאמרי׳ (שם כא: ולא.) דאבידה מדעת מותר [מדין הפקר], ואף דלא הוה בפני ב׳ או ג׳.

רעא) **רא״ש ד״ה ומה טעם.** הלכך בשבת יכול להפקיר כליו ובהמתו, אפי׳ בינו לבין עצמו. [וסגי במה דהוה הפקר מה״ת]. אבל **תוס׳** (ב״מ ל:) כת׳ דהא דאיתא בגמ׳ (שבת יח:) דלבית שמאי מפקיר כליו [משום איסור שביתת כלים], אנן סהדי דמפקיר להו בליבו שלא לעבור באיסור[כא]. **והמחנ״א** (זכיה מהפקר א) ביאר דעי״ז נחשב מפקיר בפני ג׳.

ועד״ז כתב **התוס׳ שאנץ** (בשיטמ״ק ב״מ ל:) דאף ביטול חמץ [הוה מטעם הפקר לתוס׳], ומהני בינו לבין עצמו, דאנן סהדי משום איסורא.

והתוס׳ כת׳ [ליישב הא דמהני הפקר לשבת] דבמטלטלין לכו״ע אי״צ ג׳, וכ״כ **השיטמ״ק** (בשם רא״ם). וכן דייק **המחנ״א** (זכיה מהפקר א) **דהרמב״ם** (ב טז, וכן לשון השו״ע רעג ז) הזכיר בקרקע דתקנו לפני ג׳, אבל במטלטלין סגי בא׳. וביאר דבמטלטלין בידו לתופסו, ונאמן כיון דהוא מוחזק [ובמ״ש בפסקי הרא״ש כאן][כב].

הדרן עלך פרק אין בין המודר

כ. ובפשוטו י״ל דלא הותר לאיש לזכות בו מדרבנן, אלא דאהני שאינו מכשילו באיסור דאורייתא. אבל **הריטב״א** (ב״מ) הוסיף דלצורך שעה אוקמיה אדאורייתא.

כא. וכ״כ **תוס׳** (שבת יח:), והוסיפו דאין לסמוך ע״ז לענין שביתת בהמתו, דדוקא כלים דא״א בענין אחר, ואינו מפורסם. **והתו״י** (שם) כת׳ דאם נשאר בהמתו ביד נכרי יפקירנו בפני ג׳.

כב. וכן הביא **הקצות** (רעג ג) בשם **החוו״י** (מח). **והקצות** חלק וכתב דמשמע **בפוסקים** דלא חילקו בין קרקע, וכל הפקר בעי ג׳. והביא כן **מתוס׳** (ב״מ הנ״ל), וכן הביא **המחנ״א.**

דף מה:

פרק השותפין

א) **רא"ש ד"ה אסורין ליכנס לחצר.** דבחצר כו"ע קפדי אדריסת הרגל וכו' ובחזקת הבתים (רבינא ב"ב נז:) אית דמוקי לה כר"א דאמר ויתור אסור, משום דשותפין לא קפדי.

דהגמ' (ב"ב שם) מק' דאי' (שם) דלא קפדי אהעמדה כדי בחצר השותפין [ומש"ה אין לזה חזקה]. ואילו במשנתינו מבואר דאסור במודר הנאה[א]. ורב נחמן תי' דהמשנה שם איירי ברחבה שאחורי הבתים, אבל בחצר קפדי [וכמתני' דידן]. ורב פפא תי' דאיכא דקפדי, ומש"ה בקונמות אסור, דבאיסורא אזלי' לחומרא[ב]. ורבינא תי' דמשנתינו קאי כר"א דויתור אסור במודר הנאה, ואף דלא קפדי אסור.

והריטב"א כתב א"נ מתני' אף לרבנן, ומאי ליכנס להשתמש. אבל כניסה בעלמא מותר למ"ד דאין איסור בויתור[ג].

ב) **שם. תוס'** (ב"ב שם, והרשב"א לע' לב:) דייקו דהגמ' (ב"ב שם) קאי דאינו מקפיד על שותפו [ומש"ה נחשב ויתור לרבינא]. אבל מקפיד על דריסת הרגל של אדם מעלמא בחצירו[ד]. ותוס' הק' דבגמ' (לע' לב:) מבואר דכל דריסת הרגל הוה ויתור. **ור"ת** תי' דהכא איירי בחצירו, ואילו במשנה (לע' לב:) איירי בדריסת הרגל בבקעה.

ובפסקי הרא"ש (לע' ד א) הביא בשם ר"ת דבסוגיין איירי בחצר, ומש"ה קפדי[ה]. ואילו לע' איירי בבקעה. ומבואר מדבריו דכוונת ר"ת דהכא קפדי ולא הוה ויתור [ודלא כרבינא בב"ב[ו]]. אך יש שדחו דהרא"ש קיצר בדברי ר"ת, ובחצר קפדי אאיניש מעלמא (וכדאי' בב"ב שם), אך כלפי השותף הוה ויתור [וכדברי רבינא][ז].

והרמב"ן (ב"ב שם, והו' ברשב"א לע' לב:, ובר"ן לע' לג.) כת' דהנידון בגמ' (ב"ב שם) להתעבב ולישב, ובזה נח' אי קפדי בשותף [ובאיניש מעלמא ודאי קפדי]. וס"ד דהגמ' (שם) דאף במשנתינו הנידון ליכנס ולעמוד [להתעבב]. ומיהו למסקנא (לרבינא) דאסור מדין ויתור, אף כניסה בעלמא אסור. וע"ע בסמוך מש"כ המאירי.

ג) **ר"ן ד"ה ראב"י.** תמיהני וכו' אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. בפשוטו כוונת הר"ן ע"פ הסוגיה (חולין מא.) דא"א אוסר דבר שאינו שלו. **והאחרונים** הקשו דמבואר התם דשותף אוסר. [אך **תוס'** (שם) משמע דאוסר רק את חלקו, והשאר נאסר מדין מדומע].

והאחרונים ביארו דכוונת הר"ן דצריך שיהא בעלים כדי להקדישו ולאסור בקונם. דכיון דאין לו זכות לכלות את החפץ, אין לו זכות לעשותו הקדש[ח] או קונם[ט] [וע' חי' ר' שמעון קנינים ס"ס יד].

א. ובדבר שאינו מקפיד לא נאסר במודר הנאה. ומבואר במסקנת הגמ' דהיינו למ"ד דויתור מותר. [וע' רשב"ם שם הגדר בויתור. וע"ע מש"כ לעיל לב:].

ויל"ע ממש"כ **רש"י** (מגילה ח.) דגדר 'ויתור' הוא מה שמוותר לכל א' [משמע דמה שאינו מקפיד לאדם מסויים לא נחשב ויתור, ואילו הכא מוותר רק לשותף (ואפשר דהכא טעם החילוק הוא משום דהוה שכן או שותף, וכל אדם שיהא שכינו לא יקפיד, ולא משום טובת הנאה)].

ב. אבל אין בזה חזקה, דשמא הוא מאלו שאין מקפידים. [ע' מש"כ רשב"ם שם בזה].

ג. ולכאו' כוונתו לתי' נוסף על קו' הגמ' (שם). [דהגמ' שם דייקת דליכנס דוקא. אך בעיקר דינא דמתני' אף רבנן מודו. והריטב"א דן די"ל דמתני' כו"ע, והדיוק לאו דוקא].

ד. וכן דייק **הר"ן** (לג.) בשם **הרמב"ן**. [אך בסיפא של המשנה (מו.) מבואר דאף מותר לאחרים ליכנס לחלקו של השותף. וע"ע בסמוך].

ה. דאף ראב"י לא התיר אלא משום ברירה [ולא מסתבר דכולהו ס"ל ויתור אסור].

ו. [אלא דרב נחמן ורב פפא שם]. וכן משמע בפי' הרא"ש דכוונתו להביא מח', דבתי' הא' בחצר כו"ע קפדי ואסור אף לרבנן. ושוב הביא דלרבינא הוה ויתור. וכ"מ ברא"מ בשיטמ"ק. [**והיש"ש** (ב"ק ה קו' הברירה הו' בק"נ כאן ט) הק' דהרא"ש כאן הביא דברי רבינא, וסתר הא דסתם התם כדברי ר"ת].

ז. אך ק"ק מה שהביא הרא"ש דאפי' ראב"י פליג רק משום ברירה. [משמע דלא ניח"ל דראב"י קאי באופן של ויתור]. וע"ע בסמוך.

ח. [ובבהמה של שותפין אינו יכול להקדיש חלק חבירו, וכדאי' (קידושין ז.) דדעת אחרת מעכבת].

ט. ועפ"ז נקטו דאף דאיתא בגמ' (חולין שם) דע"י מעשה אדם אוסר דבר שאינו שלו, היינו באיסור אחר דיש תנאי של

ד) **בא"ד וי"ל דה"ט דרבנן משום דא"א לומר דכל חד קני לכוליה חצר קנין הגוף לעולם, דאי דמר לאו דמר וכו'.** [דגדר שותפות שחציו של כל א'[ד]. ודלא כצד בראשונים (הו' בסמוך) דהשותפות הוה גדר בעלות מחודש, דהכל של כל א' מהם].

ה) **בא"ד אלא כל חד וכו' יש לו לעולם בחצר זה קה"ג, דהיינו חלקו, וקנין שעבוד בחלקו של חבירו וכו'.** [דלמ"ד אין ברירה כל א' משתמש אף בחלק חבירו, וע' בסמוך הגדר למ"ד יש ברירה]. **האחרונים** הקשו במה נשתעבדו, ובשלמא כשקנו בשותפות י"ל דהוה ע"ד כן. אבל היכא דירשו או קבלו מתנה יחד ממתי נשתעבד לו[א]. וצ"ל דהוה מחמת הדין שותפין, דכיון [דיש סברא] שלא ימנע מחבירו להשתמש בשלו[ב]. ומש"ה נקבע הדין שכל א' אינו רשאי למנוע חבירו, ומשועבד להעמיד חלקו לחבירו[ג].

והברכ"ש (כתובות נג ד) כתב דודאי כל דיני שותפות הוה בגדר קנין, ולא שעבוד[ד]. ומה שייך ע"ז שקונם מפקיעו. וביאר דאפ"ה נקרא שעבוד, כיון דעיקר הקנין הוה של חבירו. וזכות קנין הטפל נקרא שעבוד. וחל איסור על גוף הקנין ומש"ה אמרי' דקונמות מפקיעין מידי שעבוד [דקנין הטפל].

ו) **בא"ד הלכך קסברי רבנן דאותו קנין שעבוד וכו' דקונמות מפקיעין שעבוד וכו' ומכאן נ"ל ראיה ברורה דמשכיר יכול לאסור וכו'.** [ע"ע באריכות לק' מו:]. וכן **תוס'** (ב"ק נא:, ב"ב נז:) כת' [אמתני' דידן] דאף דאין יכול למחות בו מליכנס בחצר [באין בה דין חלוקה], מ"מ יכול לאסור עליו, מידי דהוה אמשכיר שיכול לאסור.

ורע"א כתב דמשמע מדברי הר"ן דאיירי באוסר 'נכסיו' על חבירו[ט]. דאילו באיסור 'הנאתו', כיון דמשועבד לא נחשב נהנה ממנו[ט]. [וכעין סברא זו כתב המחנ"א (גבית חוב ג), ע' לקמן מו:].

[**ורע"א** הקשה עוד עד"ז בגמ' (כתובות ע:), דמבואר דאסור לתת מזונות ע"י פרנס דהוה שליח, וע"כ היינו משום דאסר הנאתו, דאילו אסור רק מממונו, השליחות הוה ממון חדש דלא היה בשעת שליחות. והק' דכיון דמשועבד לתת לה מזונות, א"כ פרעון החוב לא יחשב הנאה ממנו, וצ"ע].

ועפ"ז הקשה רע"א מה שייך לדון דתליא בויתור[י], דבפשוטו הא דרבנן התירו ויתור הוה דוקא באסר הנאת חבירו עליו, דנחשב דאינו מקבל הנאה ממנו[יא]. אבל כשאסר עליו נכסיו אסור אף במידי דלא קפדי דהוה ויתור.

ו**האחרונים** הביאו דמבואר כאן דאף המודר מנכסיו ויתור מותר לרבנן. וכ"כ **הטור"א** (מגילה ח., הו' לעיל לב:).

ברירה בשותפין

ז) **ר"ן ד"ה ואיכא דמקשי. תי' ר"ת**[יב] וכו' ואנן ס"ל דאין ברירה, אבל ויתור ס"ל דמותר[יג] וכו'.

בעלים. אבל ל"מ להקדש אף ע"י מעשה [אמנם **הפוסקים** (יו"ד ס"ס ה) דנו בזה, וע"ע מערכת הקנינים ס"ס יד].

י. ולמ"ד יש ברירה מתברר כל א' חלקו. ולמ"ד אין ברירה ע"כ דהוה קנין שעבוד (וכמ"ש הר"ן בסמוך). [ולצד דאף למ"ד אין ברירה חל כל א' חלק מספק, אלא דאנן לא ידעינן. י"ל דיש לו שעבוד להשתמש בחלק חבירו בכל מקום שהוא].

יא. ומבואר בכ"מ (ע' ב"ב יג.) דאף ביורשים וקבלו מתנה נאמרו כל גדרי שותפין, ורשאי להשתמש בחלק חבירו. ואף דלא נשתעבדו זל"ז.

יב. ובכל מקום שנתערב ממון שלו בשל חבירו רשאי לחייבו לייחד לו חלק, ע"פ דיני המשפט שלא יאכל הלה וחדי. וה"נ בשותפין חלקו של כל א' מונע מהשני מלהשתמש.

יג. [וכעין גדרי השתעבדות דנזקי שכנים].

יד. וכת' אף הזכות לגוד או איגוד הוה מעצם הקנין, ולא גדר שעבוד [חיצוני]. [יל"ד מנ"ל דלא הוה גדר 'שעבוד'. ואולי כוונתו דלא הוה שעבוד על הגברא, אלא זכות על החפצא. אך עכ"פ יש לחלק בין זכות שעבוד נכסים [כקנין שכירות] לזכות קנין].

טו. ועוד הביאו מדברי **הר"ן** (מו: בשם הרשב"א) דאף לאחר חלוקה אסור, וכדין קונם לביתך שאני נכנס. ומבואר דאסר נכסיו. אבל **הראב"ד** (כתוב שם ביצה לט כא: בדה"ר) כת' דלאחר חלוקה מותר, דאסרו להנות ממנו, ולא מהחצר.

טז. ורע"א כתב וכן קו' **הרא"ש** (כתובות ה טז, ותוס' שם נט:) דכל לווה יאסר נכסיו על המלוה בקונם [ויפקיע שעבודו], היינו שאוסר נכסיו. דאילו אסר הנאתו, מותר לו לגבות ממנו חובו. דבמה שמשועבד לו לא נחשב נהנה ממנו.

יז. ולשון רע"א משמע דהק' על הר"ן, אמאי העמיד כמ"ד ויתור. ובסוגריים הוסיפו דהקו' על הגמ' (ב"ב הנ"ל) דבמידי דלא קפדי מותר.

יח. [דומיא דפריעת חוב כנ"ל, דאף שמקבל ממנו חפץ, לא נחשב קבלת הנאה מחודשת. אבל המודר מנכסים אינו רשאי להנות כלל מהנכסים, אף בדבר שאינו הנאה מחודשת].

יט. בתוס' (מו:), וכן בתוס' (גיטין מח.).

וכדאמרי' (ב"ב נז: הנ"ל) דאסורין ליכנס לחצר כר"א דאסר ויתור. [ועפ"ז פסק ר"ת דויתור מותר. **והר"ן** (לע' לג.) **הביא דכ"ד ר"ח** (ב"ב נז:). אך **הביא דהרמב"ן** פסק כר"א דסתם תנא (לב; לג.) כוותיה[כא]. ועוד הביא דסוגיין (דפירקין) אזלא כר"א].

ולפ"ז הותר רק מידי דהוה ויתור, אבל שימוש גמור אסור. [ואילו לשאר ראשונים לכאורה מהני ברירה אף להתיר שימוש גמור].

והטור"א (מגילה ח.) הקשה דלדעת **ר"ת** (הנ"ל) דוקא בבקעה לא קפדי, אבל בחצר השותפין קפדי על מי שאינו שותף. ואילו בסיפא של המשנה מבואר דאף אחר מותר ליכנס [וע"כ הותר אף מידי דלא הוה ויתור]. ודברי ר"ת סתרי אהדדי[כב]. **והשלמ"נ** תי' די"ל דבסיפא איירי שנכנס לצורך השותף, וכדעת **הרשב"א** (הו' בר"ן). ומש"ה אף בזה לא קפדי.

והק"נ (כ) כתב דתליא במח' הסוגיות. [ועי"ש שהאריך]. וכ"כ **בשיטמ"ק** בשם **הרא"מ** כתב דהסוגיה בב"ק דתליא בברירה פליגא אההוא אמורא (ב"ב נז:) דנחשב ויתור[כג].

ח) **שם. אבל ויתור ס"ל דמותר. והרמב"ן** (ב"ב קז.) **והרשב"א** (מו: והמאירי) כת' די"ל דכיון דויתור אסור רק מדרבנן, ספק דרבנן לקולא[כד].

ורע"א תמה אמאי לא תי' הר"ן כן. **והקר"א** כתב דהר"ן ס"ל דויתור אסור מדאורייתא. אבל **השלמ"נ** הביא **דבר"ן** (מט:) כתב דהוה חומרא בעלמא. **והשלמ"נ** כת' ליישב דנדרים הו"ל דבר שיש לו מתירין[כה], ולא אמרי' ברירה. **והתפא"י** כתב דעיקרו דאורייתא[כו].

[**והאחרונים** דנו בגדר הא דבדרבנן יש ברירה, האם הוה משום ספק דרבנן לקולא[כז], או בדיני דרבנן תליא בדין ברירה].

ט) **שם. והריטב"א** כת' דלפ"ז לראב"י הותר רק 'ליכנס', ולא להשתמש [דלא הוה ויתור]. אבל **המאירי** כתב דהטעם דכל הנאה שאינה ניכרת ומורגשת אסור רק מדרבנן[כח]. **והמאירי** כת' דאף כל תשמיש שבבית מותר מטעם זה [ואף שתשמישי הבית הנאתם ניכרת], מ"מ כל שהוא שותף בה ונראה כמשתמש בשלו אינה הנאה ניכרת, שאף חברו משתמש כמוהו[כט].

י) **שם.** ועוד יש שתי' עד"ז, דמדינא שותף אינו יכול לאסור כלל. דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו [וע"ד קו' הר"ן לעיל. א"נ דשותפין משועבדים זל"ז, ולאו כל כמיניה דאסר, ע"ע לק' מו: דעת הרמב"ם]. אלא דאסור מדרבנן, שנראה שמשתמש בשל מודר

כ. ותוס' (מו.) כת' דלפ"ז אף היכא דאסרו אדם מהשוק מותר ליכנס לחצר, ושותף לאו דוקא.

כא. וכן **ר"י** (בסמוך) [דחה דברי ר"ת] דאין לדחות כמה סתמות במסכתא דקאי כמ"ד ויתור אסור.

כב. אך **האחרונים** (יש"ש הו' בק"נ ט) הק' טפי דבפסקי הרא"ש (לע' ד א) משמע דקו' ר"ת דאף ראב"י פליג רק משום ברירה. משמע דכוונתו דלא מסתבר דראב"י קאי כמ"ד ויתור אסור. וע"כ דאיירי באופן דלא הוה ויתור [וכאידך מ"ד בב"ב]. ואילו כאן נקט דקאי באופן של ויתור, וזהו הטעם להקל כראב"י.

כג. ועוד תי' דשותפין כיון דהדירו אהדדי גלוי לעולם דקפדי אהדדי, והוה כאיניש מעלמא דלא נחשב ויתור. [ודלא כר"ת כאן].

כד. ולפ"ז קי"ל רק במידי דויתור דמותר ליכנס. ועפ"ז יישבו **האחרונים** את דברי **הרמב"ם** בביהכ"נ, דלא הוה ויתור ולכן אסור (וע' לקמן מח.). ובשו"ת **באר יצחק** (או"ח כד) כתב דהכא הוה מדרבנן מטעם אחר, דמדאוריית' אזלי' בתר חזקת היתר [אף דהוה תרתי דסתרי].

כה. ומבואר **בגמ'** (ביצה ד.) דבדבר של"מ לא אמרי' ספק דרבנן לקולא, וע"ע לקמן נב. בדין דבר שיש בו מתירין. [וציינו דיסוד הדבר כתב **השעה"מ** (גירושין ג ד) בדעת הרמב"ם דל"מ ברירה במוקצה, אף דהוה דרבנן, דהוה דבר שיש לו מתירין]. אבל **האמר"ב** (נדרים יז) הביא מדברי הפוסקים דבספיקא דדינא אף דבר שיש לו מתירין [בדרבנן] מותר.
ועוד העירו דהיכא דאחר הדירו, אינו יכול לישאל, ולא נחשב יש לו מתירין. [וע"ע לקמן נח.].

כו. וכ"כ **היש"ש** (קו' ברירה ב"ק ה לב, הפרק הראשון) דבמעשר ירק דרבנן לא אמרי' ברירה, דעיקרו דאורי'. [וע"ע **חזו"א** דמאי טז י,יא].

כז. וכ"כ **השאג"א** (פט) דלחומרא לא אמרי' ברירה בדרבנן, וכן משמע **בר"ן** (גיטין כה יב: בדה"ר). אבל **הגר"א** (או"ח תיג) כתב דבדרבנן אמרי' ברירה בין לקולא ובין לחומרא. [וכ"כ היש"ש קו' ברירה בסופו].

כח. [**והמאירי** כת' דאסור רק מדברי סופרים, שלא נאסר ויתור מן התורה אלא הנאה הניכרת והמורגשת. ויל"ד האם כוונתו דיש ויתור דאסור מדאורי', אלא דויתור דהכא אינו ניכר והוה מדרבנן. או דיש לפסק דבריו שכל ויתור לא נאסר מה"ת, כיון דאינו הנאה ניכרת].

כט. אך יל"ד דשימוש קבוע בבית הוה דבר שרגילין להקפיד ע"ז, וכיוצא בו משכירין. א"כ האיך יחשב ויתור, אף דהשותף משתמש עמו. ובפשוטו מבואר דאפ"ה כל היכא דאינו הנאה ניכרת אסור רק מדרבנן.

הנאה. ובזה קי"ל כראב"י דבאיסור דרבנן יש ברירה[ל].

יא) **בא"ד ולפי פי' זה אם נדרו הנאה בפי' אפי' מדריסת הרגל וכו'.** מבואר דהיכא דאסר להדיא מהנאה שהוא ויתור כו"ע מודו לאסור. ומשמע דסברת ויתור דלא נדר ע"ד כן, ולכן אם התנה להדיא מהני. ועוד אפשר דכוונתו דשייך לאסור פעולה אף דאין בו הנאה, וכמ"ש הר"ן (לעיל טז:) דיכול לאסור צרור לזריקתו[לא].

יב) **בא"ד ור"י וכו' ותי' דקי"ל אפי' בדאורייתא יש ברירה וכו'.** (והו' בתוס' גיטין מח.). **והיש"ש** (קו' הברירה, ב"ק ה לב) האריך לבאר סוגיות הש"ס לר"י ולר"ת. והכריע כדעת ר"ת דבדאורייתא אין ברירה.

יג) **בא"ד כתב הרב רבינו משה** (הלכות הרמב"ן סוף טו. בדה"ר) דלא דמי לברירה דעלמא וכו' דשותפין כה"ג הוי תשמישתייהו מהשתא אמרי' כמאן דעייל בדנפשיה הוא, ולא משתמש בדחבריה וכו'. ואין אדם אוסר נכסי חבירו על בעליהם. [והר"ן הוסיף שמשעה ראשונה החצר קנוי לשניהם].

ועד"ז כת' **הרא"ה** (בשיטמ"ק ב"ק נא:) דל"ש הכא ברירה, שהרי מותר לכל א' להשתמש בכולו, ואף דאחר חלוקה יהא לו רק חלק בחצר. אלא דאמרי' דכל א' וא' משתמש מדין זכותו שיש לו, ולא חשבינן ליה שנשתמש בחלק חבירו כלל. [וע"ע בסמוך].

והראשונים ביארו עפ"ז את הגמ' (ב"ק שם), דכיון דמשתמש בשלו, לא נחשב שומר על של חבירו כדי להתחייב בשמירה [אחרי שגמר להשתמש][לב].

יד) **בא"ד ואינו נח לי וכו' הרי אין טעמו של ראב"י משום יש ברירה כלל[לג], אלא מפני שאתה אומר וכו' קנוי לשניהם. והר"ן** (בהמשך דבריו) כת' דהוה משום ברירה, דליכא למימר כולה למר וכולה למר, דאי דמר לאו דמר [וכמ"ש הר"ן לעיל בגדר הקנין שעבוד בחלקו של חבירו]. **והאחרונים** הביאו דמשמע בר"ן דסברת הרמב"ן דפליג על סברת 'אי דמר לאו דמר', וגדר השותפות דזכות כל אחד בכולו[לד]. ועפ"ז אינו יכול לאסור כלל[לה].

והאחרונים ביארו דגדר השותפות דהבעלות משותף, דכל החצר של 'ראובן ושמעון'[לו], והם שותפין בבעלות על החפץ הזה[לז].

דעת הרשב"א הצרפתי– ובפסקי **הרא"ש ורשב"א** הביאו [עד"ז] בשם **הר"ש בר אברהם הצרפתי** (מן ההר [מונטפלויר], רבו של רבינו יונה) דהכא בכל עידנא דעייל בחצר רואים כאילו מקום דריסת רגלו קנוי לו לבדו, דעל תנאי זה נקנית להם, כיון שאין חבירו יכול לכופו לחלוק.

וביאר דלא דמי לדין ברירה דכל הש"ס, דנימא בתר דחלקו איגלאי מילתא למפרע שזה חלק הראוי ליפול לגורלו. וכדאמרי' (גיטין כד:) גבי לאיזה

(ואפשר דהכא כיון דיש לו זכות ממון מחמת השותפות, לכן לא נחשב קבלת ממון. אלא דהנידון משום דאינו רשאי להנות מגוף החפץ [אף דיש לו זכות ממון]. ומש"ה דמי לויתור).

ל. ו**השיטמ"ק** (בשם פירוש) כת' דאמרי' כיון דיוצא ונכנס אינו נראה כמשתמש לתוך של חברו, אלא זה נכנס לתוך שלו וכו' ולא לתוך של חבירו. אבל אסורין להעמיד רחים וכו', דכיון דקבע להן מקום ודאי נראה כמשתמש לתוך של חבירו. [ולא נתפרש בדבריו מ"ט כל הנידון מדרבנן, משום דנראה כמשתמש. ויל"פ ע"ד הנ"ל].

לא. ויל"ד האם שייך דבר זה אף לצד דאיירי דאסר הנאתו, ולא מנכסיו.

לב. אך **האחרונים** העירו דבגמ' (ביצה לח) משמע דדין ברירה גבי בור תלי בדין ברירה דכל התורה. [ועד"ז הק' **המרומי שדה** על פי' הר"ן]. ואכמ"ל.

לג. **והרא"ה** (בשיטמ"ק ב"ק) תי' דהר"ז מהלשונות שבתלמוד שפירושו מתחלף. [ויש ברירה פי' שמשתמש מחמת הזכות שלו. ולא משום שקנינו מתברר למפרע].

לד. אך בדברי הרמב"ן והרא"ה י"ל דכוונתם רק לענין דאמרי' דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולאו כל כמיניה לאסור חלק השותף [וע"ד סברת הרשב"א הצרפתי]. [ובזה הק' הר"ן דגוף הקרקע מוכרח להיות חצי לזה, א"כ אין לנו לומר שיש לו טפי משעבוד על חבירו].

לה. אך צ"ב במה פליגי חכמים, וכי פליגי בסברת אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. [ובשלמא לדברי הרשב"א הצרפתי מהני לאסור את זכותו, אלא דהשותף משתמש בשלו. אבל אי נימא דסברת הרמב"ן דלאו כל כמיניה לאסור כלל א"כ ל"מ].

לו. וכעין תפוסת הבית, דעדיין לא נחשב שיש לכל אח חלק בחציו [אך ע' מהר"ח או"ז (קכא) שחילק בין תפוסת הבית לשאר שותפין].

לז. **והשער המשפט** (ערה א) דן בגר שמת, האם השותף זוכה בנכסיו [דכל בעלים הוה סיבה לזכות בכל החפץ, אלא דהשני מעכבו]. [ע' הגמ' (ב"ק מט), וע"ע כתובות פג. וקובו"ש שם]. ולכאורה זה יתכן רק לסברת הרמב"ן, ומתיישב טפי אי אמרי' דהוה גדר בעלות משותפת.

שארצה אגרש, דהוברר הדבר למפרע שנכתב לשמה, וכן גבי ב׳ לוגין, וכן אחין שחלקו יורשין. אבל הכא כל א׳ מותר לילך בכל החצר, דקנוי לו חלקו. ואינו יכול לאסור עליו, דהוי כאוסר את חבירו את שלו.

ומשמע דסברת הרשב״א הצרפתי דגדר בעלות השותפות נותן לכל שותף זכות להשתמש. וחלק זה הוה שלו בגדרי קנין, ואינו יכול לאוסרה עליו. ואף דלא חל בעלות על דבר מסויים, מ״מ נחשב בגדר בעלות, ולא צריך שיתברר [למפרע]. ונקט בקושיית הר״ן לעיל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ונקט דזכות השימוש הוה בגדר ׳בעלות׳ ול״ש להפקיעו. [וזה כוונת הגמ׳ ב״ק ׳יש ברירה׳, וחכמים פליגי דאף בזה ׳אין ברירה׳]. זכות השימוש שלו קנוי לו, ודלא כמ״ש האחרונים בדעת הרמב״ן דאף זכות השימוש של חבירו קנוי לו.

אבל **הי״ש** (קו׳ ברירה בתחילתו) הביא את דברי הרשב״א הצרפתי דבסוגיין סגי בברירה מכאן ולהבא [משעת שימוש], ואי״צ לברר למפרע. ובאופן כזה קיי״ל יש ברירה.

והרשב״א הביא דזה כוונת **הרמב״ן** [וכ״מ **בנמוק״י**]. ועפ״ז רק מה שמשתמש בו הוה שלו, אבל מה שמשתמש חבירו אינו בגדר שלו, ואילו לפי׳ הא׳ בכוונת הרמב״ן הכל הוה כולו של תרוייהו, ואף מה שמשתמש חבירו.

ותוס׳ (סוכה כז:) כת׳ דאינו יוצא יד״ח באתרוג של שותפין (וכדאי׳ ב״ב קלז:), ד׳לכם׳ משמע[לח] שיהא כולו שלו[לט]. [ויל״ד אי גדר המיעוט דבאתרוג בעינן בעלות גמור, ולא סגי בצד שייכות בכולו[מ]. או דנחשב שיש לו חצי מהאתרוג, והוה כמו אתרוג החסר[מא]].

ותוס׳ (שם) וכמה **ראשונים**[מב] כת׳ דאינו יוצא יד״ח אא״כ נותן במתנה ע״מ להחזיר. אבל **בשו״ת הרשב״א** (א תו, עי״ש סב, והו׳ בריטב״א סוכה מא: וב״ב שם, ונמוק״י שם סג. בדה״ר) כת׳ דהיכא דלקחו את האתרוג לשם מצווה[מג] יוצא יד״ח משום ברירה, דבשעה שלקחו נתברר דהוה שלו[מד]. דקי״ל כראב״י (בסוגיין) דנכנס לתוך שלו[מה]. [וה**אחרונים** דנו דתלי בתי׳ הראשונים בסוגיין[מו]].

למ״ד אין ברירה – רש״י (חולין קלה:, גיטין מז:) **כת׳** דשדה שהוא שותפות ישראל ונכרי, לדעת רבי הוה

לח. והא דכתיב ׳לכם׳ לשון רבים, כיון דכתיב ולקחתם. [וע״ע רשב״ם ב״ב קלז:]. אך דעת **ר׳ אביגדור כ״ץ** (בשו״ת הרא״ש לה ב) דיוצא יד״ח באתרוג השותפין שלקחו ע״ד מצווה. [ודוקא כשלקחו ע״ד סחורה ומקפידין שלא יקחנו לשאר מילי לא יצא]. ד׳לכם׳ לרבות שותפין, וכמו שבית של שותפין מתחייב במזוזה.

לט. ול״ד ל׳בגדיכם׳ ו׳עריסותיכם׳ ו׳תרומותיכם׳ דמרבינן שותפין (חולין קלו.).
ו**האחרונים** חקרו [בהנך] האם מתחייב על מקצת בגד, ומקצת עיסה. או דהגדר דחל חיוב על כל הבעלים. [ולכאורה תלי בגדר בעלות שותפין].

מ. משא״כ בהנך [תרומה חלה וכו׳] דסגי במה שיש לו צד בעלות. [וכן קצת משמע **בתוס׳** (סוכה כז: הנ״ל)].

מא. ועד״ז כת׳ **תוס׳** (סוכה לה:) דאתרוג של טבל יש לכהן ולוי חלק בו, ועי״ז הוה אתרוג השותפין ולא יצא יד״ח. משא״כ במצה כשאכל כמה זיתים יצא יד״ח [שאכל כזית ממצה שלו. ואף דאינו חלק מסויים, ול״ש חלוקת השותפין בטבל].

מב. וכ״כ **רשב״ם** (ב״ב קלז:) **והרי״ף** (סוכה מא: כ. בדה״ס). וכ״פ **השו״ע** (תרנח ז–ט, ע׳ מג״א).

מג. והא דאי׳ בגמ׳ (ב״ב קלז:) דלא יצא [אא״כ יכול לאוכלו] איירי שלא לקחו ע״ד מצווה. אלא לקחו לסחורה או להריח בה. וצ״ב דאף בשותפין שלקחו לשאר מילי נימא דיש ברירה, ואמאי בעינן ע״ד מצווה. [ואפשר דלקחו לשאר מילי נחשב יש בו דין חלוקה, ומש״ה לא אמרי׳ ברירה לרב יוסף (לק׳ מו:). וקצ״ע דלא הוזכר דלהריח הוה יש בו דין חלוקה].

מד. **והקצות** (רמא ד) הביא מדברי הרשב״א דסגי שקנוי לשותף לשעה זו להחשב לכם. ואף דהוה קנין לזמן, קנין הגוף לזמן נחשב ׳בעלים׳. [והקצות הביא בשם ר׳ אביגדור כ״ץ (בשו״ת הרא״ש לה ב) דמתנה ע״מ להחזיר הוה קנין לזמן, ויוצא בו מצוות אתרוג]. [וצ״ע לדברי הר״ן לע׳ כט. דקנין לזמן מקרי קנין פירות]. **ובחי׳ ר׳ שמעון** (מערכת הקנינים ט,י) חילק דשותפין יש להם קנין הגוף לעולם באופן זה, ומש״ה נחשב לכם. אבל קנין לזמן, דלאחר זמן יפקע זכותו לגמרי [כגון ׳אחריך׳ או מתנה לזמן].

מה. והרשב״א ביאר ה״נ כשלקחו לצאת בו המצווה קרי׳ ביה ׳ולקחתם לכם׳, דבכל כי הא אמרי׳ יש ברירה. שהרי בשעה ששתפו בו ולקחוהו לצאת יודעים היו שאינו ראוי לחלק, ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו זה לצאת בו שיהא כולו שלו לצאת בו.
ו**הרשב״א** (שם) ביאר בשם **ר׳ שלמה בר״א ממונטפשליר** (הנ״ל) דאף דבעלמא קי״ל דבדאוריתא אין ברירה. מ״מ בכי הא יש ברירה, דאנן סהדי דכל שנשתתפו בחצר שאין בה דין חלוקה הוה עד״ב שכל שזה נכנס בה יהא מקום דריסת הרגל ועמידתו שלו וכשזה מסתלק והאחר נכנס יהא שלו.

מו. והרשב״א ביאר דבריו ע״פ דברי הרשב״א הצרפתי [דגדר ברירה דשותפין שמשתמש בשלו. וה״נ יחשב האתרוג ׳לכם׳]. וכן לסברת הר״ן דהוה ברירה גמורה למפרע [כיון דעיקרו מבורר] לכאורה מהני סברא זו אף באתרוג. [אך יל״ד ע״פ הנ״ל דהוה קנין הגוף לזמן].
אבל לצד דגדר בעלות שותפין דהכל של תרוייהו, אלא דאינו רשאי לאסור על חבירו. א״כ י״ל דלענין ׳לכם׳ בעינן

טבל וחולין מעורבין זה בזה, דס"ל אין ברירה[מז]. **ופרש"י** דכל חיטה וחיטה חציו של עכו"ם וחציו של ישראל[מח]. [ומבואר דהגדר דכל משהו הוה חציו של זה[מט]]. אבל דעת **תוס'** (גיטין שם) דלמ"ד אין ברירה הוה ספק היכן הטבל[נ], וכדין תערובת טבל וחולין. [דלמ"ד אין ברירה חל באופן ספק[נא]. וע' בסמוך].

דעת הר"ן דעיקרו מבורר

טו) **בא"ד לפיכך נראה דהך ברירה עדיפא וכו'.**

[ולדעת הר"ן הוה מדין ברירה, שמתברר שהחלק שמשתמש הוה שלו בשעה זו]. [ומשמע דאף כשמשתמש בכל החצר שימושים אלו הוה שלו, וחבירו יקבל חלקו אח"כ. אך **הי"מ** התוס' (מו.) ס"ל דל"מ ברירה לענין שישתמש בכל החצר].

ורע"א (שו"ת ק סו) כתב דלענין חיוב מזוזה יש נפק"מ בין דעת הרמב"ן ודעת הר"ן, בבית דישראל ונכרי שכרו בשותפות, דלמש"כ הר"ן כיון דמתברר חלק הישראל בפנ"ע א"כ בשעה זו יש לישראל שיעור ומתחייב במזוזה[נב]. כיון דמשתמשים בזמנים חלוקים ובשעה שהישראל משתמש הוה כשלו ממש. אבל לרמב"ן לאו מדין ברירה אתינן עלה, ואין חיוב מזוזה[נג].

טז) **בא"ד ובודאי יכול לקנותה חודש א' וכו' דהיינו נכסי לך ואחריך לפלוני וכו'.** מבואר בדברי הר"ן דזמני החפץ הוה כדבר בפנ"ע שניתן להקנות קנין הזמן [ואינו רק קנין שעבוד, **והקר"א** הקשה בזה[נד]].

והר"ן הביא דדמי 'לאחריך', דיש קנין הגוף לזמן. ואף שותפין כל א' קונה את החפץ לזמניו.

[**והר"ן** (לעיל כט.) נקט דאחריך הוה קנין הגוף לזמן. אך שוב כתב דכל קנין שאינו עולמית מיקרי קנין פירות. ולפ"ז אף אחריך הוה קנין מוגבל כקנין פירות].

הקצות (קעא א) הקשה דמ"מ כיון דחל קונם בשעה שמיוחד לנודר, עי"ז נימא תו לא פקע, ועדיין אסור אף דיצא מרשותו. וכתב דע"כ איירי בסוגיין בקונם פרטי, וע"פ מש"כ **הר"ן** (לעיל כט.) בשם **רבינו יונה** דקונם פרטי פקע בכדי. אבל **האמר"מ** (יג ז) כתב דודאי שותף אינו יכול להקדיש ולאסור מה שאינו שלו[נה]. וחל קדושת הגוף רק על חלקו[נו], ולא שייך בזה סברת לא פקע בכדי. וכ"כ **בחי' ר' שמעון** (קנינים יב) דהא דקדושה לא פקע בכדי הוה מגדרי 'פשטה', והיכא דיש זכות דעת אחרת ל"ש פשטה.

ולדברי הר"ן כל שותפין [בכל הש"ס] לא הוה קנין משותף [למ"ד יש ברירה], אלא החפצים מתחלק לזמנים, ולכל א' קנוי קנין לחלק מהזמנים. **והאחרונים** הק' א"כ במה דנו (חולין קלה:) בדיני של שותפין כלפי דיני התורה[נז], ניחזי בזמן של מי הוא[נח]. ודוחק לומר דכ"ז למ"ד אין ברירה, ודלא כראב"י.

[ואפשר דהזמנים שאינו עומד לשימוש שום א' הוה משותף. וכן כל נפק"מ דאינו ישיר בדיני הממון[נט]].

יז) **בא"ד ה"ט משום דברירה דהכא עדיפא וכו' לפי שאין ראוי שיחול הדבר על הספק וכו' אבל הכא**

בעלות גמור. [ועד"ז צ"ל בדעת הראשונים דלא מהני ברירה]. וכן דעת ר"ח או ר"ת דלא קי"ל כראב"י דיש ברירה [אלא משום ויתור].

מז. ואילו לרשב"ג אמרי' ברירה כשחילקו, והתבואה שנטל ישראל חייב, ומה שנטל העכו"ם פטור.

מח. ומש"ה אפשר להפריש אף מיניה וביה לפי חשבון.

מט. ולא אמרי' דהכל של תרוייהו. [למ"ד אין ברירה].

נ. [וי"ל דהיינו בנידונים איסוריים, דתליא ב'שם בעלים'. אבל בזכותי הממון הכל בשווה].

נא. [עכ"פ במידי דממילא. דל"ש בזה לומר דאין ראוי לומר שחל על הספק, דהא ע"כ מוכרח לחול].

נב. עכ"פ כדין שוכר דמתחייב במזוזה מדרבנן. [וכתב די"ל עוד דבחיוב מזוזה דרבנן אמרי' יש ברירה לכו"ע].

נג. וכתב דהיכא דהוה שכירות, דחיוב המזוזה רק דרבנן יש לסמוך על הרמב"ן.

נד. והקשה עבד של ב' שותפין, אמאי אינו יוצא בשן ועין למי שעובד בו, הרי בשעה זו מתברר דקנוי רק לו.

נה. והא דבע"ח יכול להקדיש, דהתם הוה שלו לגמרי אלא מחוסר גובייא.

נו. כיון דמעיקרא אין לזה זכות על חלק חבירו אמרי' דפקע בכדי. וע' מש"כ (לעיל כט.) בגדר קדוה"ג לא פקע בכדי, האם הוא משום דעצם האיסור אינו יכול להסתלק, או משום דאין זכות להגביל קדוה"ג.

נז. דנח' התנאים (שם) אי שותפין חייבין בראשית הגז. ושותפות עכו"ם אף לרבנן פוטר. וכן שותפות עכו"ם פוטר מפאה ובכור. וכן בכמה דיני התורה איצטריך ריבוי לרבות שותפין (עי"ש בסוגיה).

נח. **והמנח"ח** (רפ ה, מב יב) דן דלדברי הר"ן עבד בשותפות כהן, בזמן שעושה לרבו יוכל לאכול בתרומה וכדו'.

נט. [**והאחרונים** דנו עוד דשותפין בעבד, ושחררו א' מהם,

עיקרו של דבר מתברר וכו'. והראשונים (בתוס' עירובין לז:) נח' למ"ד אין ברירה, האם לא חל כלל. או דחל על דבר שאינו ידוע, והוה ספק [וכ"ד רש"י חולין קלה]. [**ורע"א** (מערכה עירובין שם) האריך בחקירה זו]. **והקוב"ש** (ביצה לה) הביא מדברי הר"ן דסברת מ"ד 'אין ברירה' דלא חל כלל, אבל אילו החלות חל, שפיר מתברר [למפרע, משעה ראשונה] ע"פ מה שיהא בעתיד.

[**והאחרונים** דנו למ"ד יש ברירה [בעלמא] האם אמרי' דחל מתחילה ע"פ ידיעת העתיד [אלא דאנן לא ידעינן], או דבשעה שנתברר חל מכאן ולמפרע. או דחל מעיקר' הדין דיש לשניהם זכות בחפץ [כחלות א' מב' נשים], ומתברר זכותו של כל א' ע"י מה שיהא בעתיד. ומהני ברירה להתייחד שיחשב בעלותו ו'לשמה' משעה ראשונה[ס]].

והקוב"ש (שם לז) הקשה דמבואר בגמ' דהאחין שחלקו תליא בברירה האם נחשב עיקר החלוקה או לקוחות. והרי עיקר הירושה חל בידי שמים [בין שניהם בספק], ול"ש לומר דלא חל מחמת הספק.

והקוב"ש כת' דגדר ברירה בירושה הוה משום דאמרי' דהתורה קבעה דעצם הירושה תליא במה שיתברר אח"כ (ע"ע גר"ח שכנים ב) למ"ד יש ברירה. אבל למ"ד 'אין ברירה' התורה לא תלתה את הירושה במה שיהא אח"כ.

יח) **בא"ד אבל הכא עיקרו של דבר מתברר משעה ראשונה, ומיעוטו מתברר אח"כ וכו' דהיינו הזמן וכו'.** [ואילו באחים שחלקו וכדו', עיקרו הדבר אינו מבורר איזה חלק של כל א']. וצ"ב דסוף סוף כיון דלא ידעינן את הזמנים לא חל כלל, ומ"ש היכא דלא ידעי' היכן חל [דאין ברירה בדאורייתא], ואילו בירור הזמנים מהני לברר[סא].

ולכאו' סברת הר"ן דגדר בעלות השותפין שהשדה תעמוד בין שניהם[סב]. וסגי דסיבת הקנין ועיקר צורתו מבורר, ועי"ז חל הקנין ע"פ מה שיתברר אח"כ. [ומשמע דעי"ז חל למפרע על מה שיהא אח"כ. דאף מ"ד אין ברירה ס"ל דשייך שיתברר למפרע, היכא דאין חסרון במה שעצם הקנין אינו מבורר].

ובחי' ר' שמעון (קנינים יג) ביאר [באופ"א] דכל א' זכה מעכשיו זכות בעלות לאחר זמן [כמו 'אחריך'], ובזה לא בעי לדין ברירה. ושפיר חל לכל א' זכות שבזמן שישתמש הוה שלו. ובזכות שלפי העתיד חל לתרוייהו, ולא אמרי' אי דמר לאו דמר, אלא יחול לכל א' חלקו כשיגיע זמנו. אין סתירה בין הקנין שלהם.

יט) **בא"ד (לעיל) שע"ד כן לקחוה. וכן הר"ן** (מו: ד"ה אלא) כתב שמתחילה ע"ד כן קנאוה וכו'. משמע דהך ברירה תליא בכוונת הקנין. וכ"מ בדברי **הרשב"א הצרפתי** דעיקר הסברא משום דע"ד כן קנו[סג].

והאחרונים דנו לפ"ז באופן שנעשו שותפין ממילא [כגון אחין שירשו יחד[סד]] לא יהני ברירה[סה]. אך לא

נימא דיתחלק לפי ימים. וע' קה"י חגיגה א].

ס. וכ"כ **תוס'** (תמורה ל.) [דבדבר דנולד איסורו בתערובת] יכול לייחד חלק שיחול עליו האיסור, למ"ד יש ברירה. [וכה"ק **תוס'** (סוטה יח.) דא"כ כל תערובת שבעולם יחזור ויחלק משום ברירה]. [וכן **הריטב"א ותוס' רי"ד** (קידושין נא. ויבמות כג, ע' אבנ"מ מא ב) דנו דהמקדש א' מב' נשים יכול לברר א' למ"ד יש ברירה [ואף דאין סיבה שיהא כך למפרע]. וצ"ב, ואכמ"ל.

סא. **ובחי' רי"א חבר** הקשה מהגמ' (גיטין עג) דהנותן גט מעת שאני בעולם, תלי במח' אי יש ברירה, כיון דלא נתברר מתי חל הגט. [מבואר דאף בירור של זמן תלי בברירה].

סב. משא"כ אחין שחלקו עיקר הקנין שיהא לכל א' חלק פרטי, וזה אינו מבורר. וכן בזמן של חלות הגט, הוה עיקר חלות הגט, והוא אינו מבורר.

סג. אך **בשו"ת הרשב"א** (ב קמא) כת' דכל א' מקנה חלקו לחברו כל זמן שמשתמש, שיהא שלו לשעה שהוא משתמש או שאחר נכנס לחצר מחמתו. [ולא הזכיר בשעת קנין הראשוני. וקצת משמע דהוה קנין מחודש לאחר שהם שותפין יחד, שקנו והחליפו חלקם בקרקע. (אך צ"ע מה הדין היכא דעומד וצווח משעה הראשונה)].

סד. ובפשוטו נקטו הראשונים דאחים קודם שחלקו דינם כשותפין. אמנם **המהר"ח או"ז** (קכא) חידש דאחים קודם חלוקה הוה גדר תפוסת הבית. ודייק כן מדברי רש"י (חולין כה:) שממון אביהם בחזקתו עומד [ונחשב שהאב שוקל על בניו לענין קלבון]. דעדיין כח האב על הממון. ועד"ז דייק מדברי **רשב"ם** (ב"ב קכו:) דאינם יכולים חלקם [חלק הפשוט] קודם חלוקה. [ותוס' ושא"ר פליגי דודאי מוכר חלק הפשוט].
ולדעת הרשב"ם כיון דאינו יכול למכור חלקו, לכאורה אף אינו יכול לאסור חלקו המגיע לו. [דקודם חלוקה נחשב דבר שאינו שלו]. [אא"כ קבעו להיות שותפין, וקביעה זו הוה כמעשה לקיחה, וע"ד כן נשתתפו].

סה. וכ"כ **הנדרי זירוזין** (רכו) דלדברי הר"ן לא איירי ביורשין,

מצאנו חילוק בזה. **ובשו"ת מהר"ם די ביטון** (נד, הו' בגליון מהרש"א רכו א) כת' דאף לדברי הר"ן איירי מתני' אפי' ביורשים ושותפים או מקבלי מתנות. [ולא פי' האיך מהני[סו]]. וכן מבואר **בשו"ת הר"ן** (לה) שהביא את סוגיין גבי ירושה. ומבואר דהוה סברא בעצם השותפות [וע' ברכ"ש כז א].

וכן הביאו דה**שיטמ"ק** (ב"מ ו:) כת' בשם **מורו** (הרדב"ז) גבי יחלוקו דשנים אוחזין[סז], דאם אסר א' חלקו על חבירו מותרין להשתמש כדברי ראב"י [ואף דלא נשתתפו עד"כ], שאומר לחלקי אני נכנס. וכתב דכן איניש מעלמא יכול לומר לתוך של חבירך אני נכנס[סח].

דף מו.

כ) **ושניהם אסורין להעמיד ריחים וכו'. הרא"ש** פי' דכיון דיכול לעבב עליו ל"ש להתירו מטעם ברירה. ויל"ד אי כוונתו דברירה הוה דוקא במה שיש לו זכות מכח השותפות[א]. ואילו במה שיכול לעבב, בשעה שאינו מקפיד נותן לו עכשיו זכות מחודש[ב]. ועיל"פ דאף אי שייך בזה ברירה [היכא דאינו מקפיד[ג]], מ"מ מהנהו במה שמניחו משתמש ואינו מקפיד עליו. ולא התירו מטעם ברירה.

ועד"ז אי' בגמ' (בע"ב) דבחצר שיש בו דין חלוקה אסור, כיון דיכול לעבב עליו[ד]. ונח' **הראשונים** אי הוה טעם דלא אמרי' ברירה, או דעכשיו מהנהו בהא שאינו חולק [וע"ד ב' הצדדים האלו].

והתוס' **רי"ד** כתב דתשמישין אלו הן קבועין, וכולי האי לא סמכי' אברירה[ה].

והתוס' הביאו **י"מ** (וכן הביא **הרמב"ן** ב"ב שם) דבשימושים אלו משתמש בכל החצר, דכשמעמיד ריחיים באין עם רב וממלא אף את חלק חבירו. ומשום ברירה לא הותר להשתמש בכל החצר בבת א'[ו].

והר"ן (וכן **הרמב"ן** ב"ב נז:) הק' דאף בזה נימא ברירה לראב"י, וכדאי' (ב"ב שם) דשותפין אהעמדה כדי לא קפדי [ואין לו חזקה]. **והר"ן** תי' דמ"מ אי קפדי יכולים לעכב, ולא נכלל בשעבוד השותפות. והוה ויתור[ז]. וכ"כ **הרמב"ן** (שם בתי' הב') דלאו כ"כ לייחד לעצמו מקום לחצר לתשמיש קבוע וממעט את החצר[ח]. וכיון דיכולים להקפיד אסור במודר הנאה, אף שאין רגילים להקפיד.

והש"ך (רכו ח) הביא בשם **הלבוש והג' פרישה** דגבי מודר הנאה [כיון דשונאים זא"ז] אמרי' דודאי קפדי[ט].

כא) **ר"ן ד"ה א' מן השוק.** מיהו כתב הרשב"א דדוקא כשהוא נכנס לצורך השותף וכו'. **והמאירי** ביאר דאינו רשאי ליכנס שם שלא לצורך. שלא היתה כוונת שותפותם מתחלה להקנות חלקם זה לזה אלא להם, ולמי שבא בשבילם.

אלא היכא דקנו ע"ד כן. אבל **האחרונים** הביאו דב**שו"ת הר"ן** (לה) כת' דאף ביורשים אמרי' כן.

סו. ואפשר כשקבלו יחד מתנה מאחר, אמרי' דהנותן בעין יפה נותן, ונחשב שנתן לכל א' זכויות בחלק חבירו. [ועי"ז יש לו שעבוד השותפין, ע"ד גדרי שותפות הנהוג]. עכ"פ צ"ע באופן של שנים אוחזין בטלית, דנוצר שותפות בע"כ, ולא קבעו הסכמה כלל.

סז. דחלקו מספק משום דתרוייהו מוחזקין.

סח. [יל"פ בתשלום, דנחשב לצורך השותף, ע' בסמוך]. ובזה הקשה אמאי צריך שיפרישו רבנן מהדהיא מסותא שהקדיש אחד. [ותי' דלא היו תרוייהו מוחזקין].

א. ולדברי הרמב"ן גדר הברירה משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, א"כ במה שיכול לעכבו הוה דבר שהוא שלו.

ב. וכ"מ בר"ן שכת' דהוה ויתור.

ג. דכשאינו מקפיד, עי"ז משתמש מחמת חלקו שהיה לו מעיקרא. [דלא מסתבר דבשעה זו מקנה לו דבר מחודש].

ד. לרב יוסף [ומסקנת הגמ' בע"ב], אבל לרבה ראב"י התיר אף כשיש בו דין חלוקה, ולא הביאו ממתני' דהעמדת ריחים וכו', ולכאורה מבואר דגרע.

ה. אבל **הראב"ד** (בשיטמק ב"ב נז:) כתב לחד לישנא [דלתי' הגמ' ב"ב שם] ראב"י פליג אף אסיפא.

ו. [דברירה מהני לברר את חלקי השותפין. אבל שישתמש זה יום א' וזה יום א' הוה גדר חלוקת זמנים, ולא מעצם השותפות]. אבל **בר"ן** (מה:) מבואר דמשום ברירה מותר להשתמש בכל החצר שעה א'.

ז. דכיון דאין רגילות להקפיד לשותפו נחשב ויתור.

ח. **והטור** (חו"מ קסא) הביא דדעת **הרי"ף** דאין יכולים לעכב, ודעת **הרא"ש** דיכול לעכב.

ט. [והש"ך הקשה דמדברי הראשונים מבואר טעם אחר. וע' **שיטמ"ק** (מה:) בשם **הרא"ם** דמבואר כסברת הב"ח].

והגר"א (רכו ד) ציין [ע"ד השו"ע שכת' כרשב"א] דהא קי"ל בדאורייתא אין ברירה, אלא דאמרי' ע"ד כן קנו תחילה, וכסברת הרשב"א הצרפתי (הו' לעיל מה:). [משמע דלמ"ד יש ברירה בדאורייתא' יכול ליכנס אף בלא זה. וצ"ב דאף בזה נימא דל"ש ע"ד כן"א].

כב) **בא"ד בין שהוא צריך לשותף וכו'.** אבל הב"ח דייק מהרא"ש (וטור חו"מ קפ) דדוקא היכא דהשותף צריך אותו [ולא כשהוא צריך לשותף]. [ולכאורה נח' בזכויות השותפין, האם יש לו זכות להכניס אחרים לחלקו בחצר. או רק לצורכו]. וכ"כ הריטב"א דע"ד כן נשתתפו שישתמש הוא וכל הצריכין לו בחצר, וכי משתמש הוא ושמשיו מדין זכותו.

כג) **בא"ד אבל הרא"ה כתב דבכל ענין שרי.** [ובפשוטו משמע דאדם מהשוק יכול לקבוע שנכנס לחלקו של השותף]. והריטב"א הביא בשמו [דמשמע מסתימת המשנה] דאפי' שלא מדעת השותף יכול ליכנס. שאינו יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו לגמרי. דכיון דיכול ליכנס לצורכו של שותף, ולכן לא חל קונם כלפיו כלל, ואפי' שלא מדעתו יכול ליכנס.

והברכ"ש (כז ב, וכתובות נג ז יותר ברור) ביאר סברת הרא"ה דכל חלק קנוי לכל א', ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו [וע' לע' בשם הרא"ה בב"ק], ואין לו בעלות כלל לאסור על אחרים"ב. ואף במה דלא תליא בשותף. והוסיף דע"ד כן קנו דאין להם בעלות לאסור בקונם [וכמ"ש הר"ן (בע"ב) לענין לאחר חלוקה"ג]. וכתב דדעת הרשב"א דרק כלפי שימוש השותף נחשב אינו שלו, אבל כלפי שימוש של עצמו נחשב דידיה. ולכן אף יכול לאסור לאחרים במה שאינו נוגע לשותף.

והברכ"ש כתב לדון באופן דהשותף אסר על עצמו את חלקו, האם יכול ליכנס לצורך השותף, דלא גרע מאדם אחר שנכנס לצורך השותף [לסברת הרשב"א]. אבל לסברת הרא"ה בזה ל"ש אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

כד) **איבעי"ל בנדרו פליגי.** פ' הר"ן דכו"ע מודו דיש ברירה, אלא דרבנן קנסו [משמע דהוה קנס מחודש]. והרא"ש פי' דקנסו לא לסמוך אברירה. [וביארו דהרא"ש לשיטתו (בע"ב) דהיכא דאפשר לא סמכינן אברירה, ע' בע"ב].

כה) **ר"ן ד"ה א"א בשלמא.** וא"ת וכו' כופין את המדיר. י"ל דאינו בדין לכוף למכור מפני שאסר נכסיו. והריטב"א הוסיף דאיהו מאי דבעי מצי עביד מדיליה ולמיסר נכסי למאן דבעי. אבל בפסקי הרא"ש כתב דכה"ג כופין את המדיר, דכ"ש שחששו משום שמכשיל את חבירו. והא דאוקמא הש"ס בנדור, היינו לדחות מה שהגמ' בא לפשוט דבהדירו קאי. [וכ"פ השו"ע רכו].

כו) **בא"ד ויש לתמוה על הרמב"ם (ז ה) שכת' שלמדיר הוא שכופין וכו'.** והר"ן הביא דהוה ע"ד הירושלמי"ד. והראב"ד השיג מסוגיין.

והשלמ"נ הביא בשם היד שאול דהרמב"ם לשיטתו (הו' בר"ן לע' טו. ולה.) דהמדיר עובר בבל יחל.

כז) **בא"ד מכאן ואילך או מכור חלקך או שרי נדרך.** וכ"כ המאירי על המשנה דכופין למכור, דמ"מ אם רצה להתיר נדרו אין כופין למכור. אך הביא דקצת חכמים פקפקו שיכול לומר אין אדם דר עם נחש בכפיפה, ושמא

י. וכן לסברת הר"ן דגדר הך ברירה שמתברר של מי החלק.

יא. ויל"פ דלמ"ד יש ברירה בדאורייתא א"כ ל"צ שהיה דעתם וכוונתם מתחילה, אלא כל א' יוכל לייחד שחלק זה של א'. אבל לרשב"א הצרפתי הוה דוקא היכא דהוה מכלל שימושי השותף.

יב. [ואף דיש לו זכות בעלות למנוע שלא יכנס, ויחשב גזלן. מ"מ להחיל איסור צריך בעלות טפי].

יג. וביאר דסברת הר"ן שם משום דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולאו כ"ב [ועי"ש]. ולאחר זמן השותפות אף מ"ד אין ברירה מודה.

יד. והכס"מ כתב דהרמב"ם ס"ל דמסתמא הבבלי לא פליג, ודחויה בעלמא הוא. [וכ"ב בחי' ר"א מן ההר]. ועד"ז האריך הרדב"ז. [והגר"א (רכו יא) כתב דהרמב"ם סמך על הירושלמי כדרכו].

היום או מחר יאסרהו עלי בחצי הלילה בזמן הקור והשלג[טו]. והמאירי חלק[טז].

דף מו:

כח) **מח' כשיש בה כדי חלוקה וכו'**. [ואף רבנן ס"ל יש ברירה דאין בו כדי חלוקה, אלא דהחמירו בדבר שיש בה כדי חלוקה. ולל"ב אף ראב"י מחמיר ביש בה כדי חלוקה]. **והרא"ש ורשב"א** כת' דכיון דאפשר בחלוקה לא סמכינן אברירה[א] [משמע דהטעם דלכתחילה לא סמכי' אברירה]. **והתוס' הרא"ש** כת' דקנסו רבנן[ב] היכא דאפשר לחלוק[ג]. אבל **הר"ן** ביאר דהוה סברא דל"מ הברירה[ד], דכיון דיש לו דין חלוקה אינו מבורר כ"כ[ה]. [ואף מדינא אינו מתברר[ו]].

וכן **הרמב"ן** (הו' בר"ן מה:) כתב (בתו"ד) דכיון דאין בו דין חלוקה, ויכול לכופו לא תליא בברירה בעלמא. משמע דביש בו דין חלוקה לא נחשב שיש לכל א' זכות בכל[ז]. וכ"כ **הרשב"א** הצרפתי (הו' לע' שם) [בתוך דבריו] דכיון דיש לו זכות להשתמש כיון דאין בו דין חלוקה[ח]. [ומבואר מדברי הרמב"ן והר"ש ב"א חידוש דבדבר שיש בו כדי חלוקה אינו משועבד כלל להעמיד חלקי לשותף[ט]. ולא רק דיש לי זכות לתבוע חלוקה בבי"ד[י]].

וכ"כ **הנמוק"י** דהואיל וחבירו יכול לעבב עליו א"א לומר דמתחילה קנו ע"ד כן. [וצ"ע דשאר ראשונים לא פי' כן את החילוק בסוגיין, ואף שהביאו דברי הרמב"ן והר"ש ב"א[יא]].

ו**בפסקי הרא"ש** (ס"ס א) כת' דכיון דיכול לכופו לחלוקה, מהני ליה במה שאינו כופהו לחלוק, ומניחו להשתמש בכל החצר. וכ"כ **המאירי** דביש לו דין חלוקה אסור, דנחשב 'ויתור' במה שאינו תובע חלוקה[יב].

טו. ו**המאירי** חלק דכה"ג סכנה היא, ואין מטריחין אותו עד שיוכל לצאת בלא סכנה. [ויל"ד אי כוונתו דפשוט לו דהוה חשש נפשות. או אף כל טירחא מרובה כה"ג הוה בכלל אונס בנדרים. או משום דסמכינן אברירה בשעת הדחק].

טז. והו"ל להביא דמפורש בירושלמי דלא כדבריהם.

א. ו**בשו"ת באר יצחק** (או"ח כד) ביאר דאף באיסור דרבנן לא התירו ספיקות היכא דאפשר. וכן לא סמכו על ברירה בדבר דאפשר.

ב. ואפשר דצריך להגיה כן בתוס'. [אך בתוס' לפנינו אי' להיפך, דהיכא דאין יכול לכוף לחלוק קנסו, והיכא דיכול לכוף לחלוק לא קנסוה. וצריך תיקון. ו**התפארת למשה** הגיה בתוס' דהיכא דאפשר לכוף חלוקה 'מתהני' [במה שאינו חולק, וכדברי פסקי הרא"ש]. ותוס' הוסיפו דהיכא דלא אפשר לכוף לחלוק ליכא קנס].

ג. [כ"כ לל"ק, אבל לל"ב דראב"י מודה ביש בה דין חלוקה כתב הטעם דלא סמכינן אברירה. וצ"ע מ"ט שינה דבריו].

ד. וכ"כ **הרשב"א** (בפי' הב') דל"ש ברירה בחצר שיש בו דין חלוקה.

ה. ויל"ד האם תלי במה שהיה מבורר בשעת לקיחה או בשעה שאסרו. [ונפק"מ היכא דבשעה שלקחו היה בזה דין חלוקה, ואח"כ מכרו מקצתו, האם מהני ברירה בחלק הנשאר. או דלמא בשעת לקיחה לא היה מבורר כל כך].

ו. ויל"ד דכ"ז למ"ד דבעלמא אין ברירה, וברירה דהכא עדיפא. אבל למ"ד דס"ל ברירה בכל התורה, א"כ אף הכא.

ז. [ומשמע מדבריו דלל"ק דראב"י איירי אף בשיש בו דין חלוקה, ס"ל דאף בכה"ת יש ברירה].

ח. וכן מבואר מדברי **שו"ת הרשב"א וריטב"א** (הו' לעיל מה:) גבי אתרוג, דכת' דהיכא דלא קנו ע"ד לצאת בה יד"ח, לא נחשב לכם. כיון דיש בו כדי חלוקה.

ט. וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (ב קמא) דהיכא דאין בה כדי חלוקה, וע"כ ישתמשו בה שניהם, ומש"ה אמרי' שכל א' מקנה חלקו לחברו, דכל זמן שמשתמש ונכנס בחצר שיהא לשעה זו שלו. והוברר הדבר דבשלו הוא משתמש. אבל בחצר שיש לו בה דין חלוקה, כיון דאפשר להם לחלוק ושלא יהא לזה רשות ליכנס לתוך חלקו של זה אסורין ליכנס. דלא אצטריכו לשעבד חלקן זה לזה, וליכא ברירה. [ומשמע דלא נשתעבדו כלל זל"ז כלפי העתיד, אלא כל שעה שלא חלקו מניח לחבירו ליכנס לתוך חלקו].

י. ויל"ע דמ"מ כל זמן שלא חילקו בבי"ד יש להם רשות להשתמש בשותפות, מכח השותפות הראשונה].

יא. ויש שתי' דסוגיין דרב יוסף קאי לכו"ע, ואף למאן דאית ליה ברירה בכה"ת. ואילו מש"כ **הרמב"ן** (ב"ב קז. והרשב"א כאן) דהטעם דסמכי' אברירה במקום ויתור, היינו להלכה דקי"ל בדאורייתא אין ברירה. ו**האחרונים** (באר יצחק הנ"ל, קה"י ל) הביאו דרב יוסף (עירובין לז) אית ליה דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן בברירה. [וא"כ ע"כ סוגיין לא אתי כחילוק הרשב"א דמשום ויתור אתינן עלה, ובדרבנן יש ברירה].

יב. ו**המאירי** ביאר שאלו היה כופהו לחלוק לא היה משתמש אלא בד' אמות, ועכשו משתמש בח', ונמצא שכשאינו כופהו לחלוק שהוא מוותר לו בכך. ואף דהוה ויתור, שאין הנאה מורגשת, קי"ל דויתור אסור במודר הנאה. [ולכאורה כוונתו דהוה כמו מכירה, וכדברי הראשונים דאסור רק למ"ד דאסור במודר הנאה. דאינו הנאת ממון].

והמאירי הק׳ דמ״מ יכול לסלקו בגוד או איגוד[יג]. ותי׳ דרוב בנ״א אין דעתם קופץ ליקח ולמכור, ולכן לא נחשב הנאה וויתור.

והרכ״ש (כתובות נג א) ביאר דבדבר שיש בו דין חלוקה כיון דאינו יכול לכופו נחשב שמשתמש בשל חבירו[יד] [וע״פ הרשב״א הנ״ל], ואילו גוד או איגוד, כל זמן דאינו תובע לחלוק לא נחשב שמשתמש בשל חבירו[טו].

כט) **אין בו דין חלוקה. ובשו״ת הרשב״א** (ב קמא, וא תתקנו בקיצור) הק׳ דעכ״פ אפשר שיתחלקו לזמנים, לזה יום א׳ ולזה יום א[טז], (וכדאי׳ בגמ׳ ב״ב יג.). והרשב״א הוכיח דא״א לכופ לחלוק לזמנים, דגוד או איגוד עדיפא. ורק היכא דא״א בגוד או איגוד[יז] עבדינן חלוקת זמנים.

והרשב״א הק׳ עכ״פ הו״ל לגמ׳ (ב״ב שם) להק׳ למ״ד דל״ל גוד או איגוד. ותי׳ דדילמא מוקי לה כרבה דמתני׳ איירי ביש בה דין חלוקה.

ל) **שם. התוס׳ הרא״ש** הקשה דבסיפא, דהיה א׳ מהשוק אסור, הא ל״ש חלוקה גבי דידיה. ותי׳ דחכמים לא התירו מדין ברירה אלא לבעל החצר, אבל אחר למה יכנס. [ויל״פ כוונתו דלא סמכי׳ אברירה במקום שאפשר בענין אחר, וה״נ למה נסמוך אברירה כיון דאינו צורך כ״כ לאחר ליכנס. אבל בפשוטו משמע דל״מ ברירה כלפי הנכנס[יח], וצ״ב א״כ במה פליג ראב״י].

והטור (רכו) כתב דביש בו דין חלוקה לא יכנס, אם לא לצורך א׳ מהשותפין. והב״י תמה דביש בו דין חלוקה אפי׳ לשותף עצמו אסור. וכן פסק הש״ך (שם ג). אבל הב״ח וט״ז (שם א) האריכו דמותר לאחר ליכנס לצורך השותף, דכשאוסר אדם אחר לא אמרי׳ דיש תקנה שמחוייב למכור חצירו. [וע״ד קו׳ התוס׳ רא״ש]. וע׳ נה״כ דהאריך לחלוק.

לא) **ר״ן ד״ה אבל יש. וכתב הרשב״א** אפי׳ לאחר חלוקה נמי אסורין וכו׳ הויא ליה הך ברירה כשאר ברירות דעלמא, וקי״ל בדאורייתא אין ברירה וכו׳. לסברת הרמב״ן והרשב״א הצרפתי גדר הברירה דראב״י (בסוגיין) הוה דוקא בעודם שותפין דכל א׳ יש לו זכות להשתמש. ולדברי הר״ן דחלוקת השימושים הוה ׳עיקרו מבורר׳, אבל משעה שחולקים את גוף השדה לא נחשב עיקרו

יג. וכה״ק ב**שו״ת הרשב״א** (ב קמא) דאפשר לסלוקי בגוד או איגוד. ודחה לא היא, דדלמא איהו מסתלק ולא חבריה. [ולכאורה כוונתו דסברת יש בו דין חלוקה קאי על שותף זה, שיכול לסלק חבירו מחלקו. ותי׳ דגוד או איגוד לא נחשב שבידו לסלק חבירו, דדלמא חבירו יסלק אותו. [ואף דיכול לבטל השותפות, אינו מחוייב להפסיד קרקע שלו. ודוקא היכא דיכול לסלק את השותף מעליו].

יד. והביא הברכ״ש דהר״ן חולק, וס״ל דיש בו דין חלוקה הוא משום ש׳קיים לחלוק׳, ולא משום דאין לו זכות לכופו להשתמש בשלו.

טו. וציין לדברי **גליון מהרש״א** (שו״ע רכו) שהביא דברי שו״ת הרשב״א (ב קמא הו׳ בסמוך).

טז. ו**הרשב״א** (ב קמא) כת׳ דאע״פ שיש לחברו עדיין בגופו של חצר [בחלוקת זמנים], דהא הדרא ליה, ואילו חלקו בכך בלי ספק היה יכול זה לאסור על א׳ מהשוק כל אותו זמן, דלא גרע משוכר. [כ״נ להגיה בדבריו. וכוונת הרשב״א להעלות צד לדחות דאף חלוקת זמנים תלי בברירה, דגוף הקרקע הוה שותפות וחלוקת הזמנים הוה רק קנין פירות. ואילו השותף אוסרו על א׳ מהשוק יאסר, אף ביום של חבירו, וכמו שהמשכיר יכול לאסור חצר שהשכיר. א״כ אין תועלת בחלוקת זמנים, דסוף סוף צריך להגיה לברירה. ולא יחשב יש בו כדי חלוקה].

והרשב״א דחה דהואיל ואפשר להם בחלוקה זו אמאי אמרי׳ דשעבד חלקו לחברו, והוברר הדבר. [והרשב״א דחה דעיקר סברת ׳כדי חלוקה׳ הוא דלא שעבדו חלקם זל״ז. וה״נ כיון דאפשר בחלוקת ימים לא שעבדו זל״ז לדור יחד. ואף דתרוייהו מהני מדין ברירה].

[יש לדייק מש״כ הרשב״א (בקו׳ הנ״ל) לאסור על א׳ מהשוק. ולכאורה כוונתו דלמ״ד יש ברירה אינו יכול לאסור על השותף, אבל יוכל לאסור על אדם מהשוק, היכא דאינו נכנס לצורך השותף. אך יל״ד דבחלוקת ימים יש חלוקה על כל שימושי החצר ביום זה, ואף מה שחבירו אינו משתמש קבעו שהוא שלו. א״כ עי״ז הבא מהשוק [אף לצורך עצמו] נכנס לשל מי שהוא בעלים ביום זה. ודוקא בלא חלוקת ימים בעינן שיכנס לשימוש דידיה. ויל״ע].

יז. כגון עני ועשיר, וחצי עבד. וכן למ״ד דל״ל חלוקת זמנים. והרשב״א ביאר דחלוקת זמנים הוה תקנ״ח. [ולא הוה מעיקר שעבוד השותפין].

[ויל״ע דלמש״כ הרשב״א דחלוקת ימים הוה תקנ״ח ולא עיקר גדרי חלוקה, א״כ מנ״ל דיחשב עי״ז אפשר בחלוקה. דלא הוה עיקר חלוקה, אלא זכות חיצוני שתקנו שיוכל לכופ את חבירו להשכיר לו ליום זה תמורת יום אחר. ובעיקר גדר השותפין יחשב דנשתעבדו זל״ז. וצ״ע].

יח. [וא״כ תליא בנידון הרא״ה והרשב״א בע״א, והכא התוס׳ הרא״ש נקט דאסור אף לצורך השותף].

מבורר. [וכדאי' בכ"מ דלמ"ד בעלמא אין ברירה האחים שחלקו הוה ספק].

לב) **בא"ד דאפי' לקחה ממנו אסורה (כדאמרי' לע' לד:) וכו' כל היכא דלא אפסקיה אחר וכו'.** **הרש"ש** כתב דע"כ כוונת הרשב"א באופן דאסר 'ביתך', ולכן אסור בשדה אחר חלוקה. אבל אם אסר הנאתו, אחרי שחילקו כבר אינו נהנה ממנו. [וע' מש"כ לעיל במשנה אי איירי מתני' באוסר הנאתו, או נכסיו].

לג) **שם.** **והרשב"א** כתב דאף גוף החלוקה הוה כמכר, ואסרינן (לעיל לא.) זבינא מיצעא[ט]. [ולפ"ז כוונתו אף באסר הנאתו]. **והנמוק"י** הביא דברי הרשב"א, והביא **דהריטב"א** חלק דאע"ג דנהנה בחלוקה, אינו נהנה משל חבירו כלום. שזכה מדין שותפות שלו, וכאילו מקחו קודם לנדרו שאומר שלי אני נוטל. [דאין כאן הנאה בקבלת המקח[כ], כיון דקנו כבר מתחילה לזמן שאחר החלוקה[כא]]. **ובחי' ר' שמעון** (קנינים יד) האריך לבאר דקנה [מעיקרא] זכות בחפץ [בגדר קנין אחריך] של אחר חלוקה, ותליא במה שנתברר ע"י גורל[כב].

ושוב הביא **הנמוק"י** בשם **הר"ן** דלרשב"א אסור אף אחר חלוקה. [דמלבד הנידון על עצם החלוקה, אף אחר חלוקה אסור באופן דאסר 'ביתך', כיון דלא אפסקיה אחר].

לד) **בא"ד כדאמרי' ככרי[כג] וכו'.** **והקה"י** (ל ב) הקשה דהתם מבואר דאסור כשנתנו לו, או מכרו לו מדעתו. אבל בסוגיין דחלוקת שותפין, דיכול לכופו לחלוק הוה כנטלו בע"כ, ואמאי נחשב שבא לו הנאה מנתינתו [ע"ד דברי ר' שמעון הנ"ל]. ושוב הביא דמבואר **ברשב"א** (ב"ק קח:, ע' בסמוך) דכל דלא אפסקיה אחר אסור, ואף דאין הנאה בנתינתו.

לה) **בא"ד והרמב"ם (ז ד) וכו' עד שיחלקו ויכנס כל א' וא' לחלקו, אלמא דס"ל לאחר חלוקה שרי וכו'.** **והר"ן** ביאר דע"ד כן נשתתפו שלא יוכל לאסור. [ע"ע בסמוך]. אבל **המחנ"א** (גביית חוב ג) כתב דהרמב"ם איירי שאסור בהנאתו ולא בנכסיו, וכיון דמעיקרא היה של שניהם לא נחשב שמקבל הנאה מהמדיר. ועפ"ז כתב דאף אם הלווה אסר הנאתו על המלוה גובה חובו[כד] [אא"כ אסרו מנכסיו], דנוטל בחובו ולא נחשב שמקבל הנאה ממנו. [וכמ"ש רע"א לעיל מה:].

לו) **בא"ד שע"מ כן נשתתפו שלא יוכל א' מהם לאסרה וכו' דא"ה אסר עליה נכסי דידיה. בחי' ר' שמעון** (קנינים יד) הק' מה מהני תנאי, הא סוף סוף כיון דהוה שלו [ואמרי' דאין ברירה] אמאי לא חל קונם[כה].

יט. וכתב **הרשב"א** וכ"ת דמכר כזה, אינו אלא כעין חלוקה ובירור חלקים בלבד. ומה הנאה יש לזה משל חברו הא אינו נוטל אלא את שלו וממין שהוא נותן הוא נוטל. ותי' דליתא, דמ"מ נהנה הוא כשלוקח כל חלקו סמוך לביתו ושאין אחר משתמש עמו בחלקו.

כ. [ומבואר דהנאת מקח בזבינא מיצעא, אינו משום הנאת סרסור. דהא הכא מכר לו בע"כ. אלא דקבלת החפץ נחשב קבלת ממון, כיון דיש לו תועלת מזה. ובזה פליג הריטב"א דאינו מקבל זכות חדש עכשיו, אלא מברר זכותו הקודם].

כא. [ומשמע מדברי הנמוק"י דהך סברא מהני רק לענין שלא יחשב הנאת מוכר, אבל אם אסר עליו 'ביתו' עדיין אסור, ולא נחשב דאפסקיה אחר. ויל"ד דכיון דזכותו קדם אף לא יחשב שבא לו מידו, וע"ד מש"כ הקה"י ע' בסמוך. ואפשר דזה כוונת הנמוק"י, ולפ"ז מה שהביא בשם הר"ן הוא דעה חולקת, ואינו השלמה לדברי הריטב"א].

כב. **ובחי' ר' שמעון** (שם ח) האריך דגדר אחריך קונה זכות מעכשיו, כלפי לאחר זמן. ולא אמרי' בזה דכלתה קנינו. וחלק על **הקצות** (רמח ד, רנ א) דקנין אחריך הוה קנין לאחר זמן, ומהני רק במתנת שכיב מרע, דאל"כ כלתה קנינו. [וע"ע מחנ"א זכיה מ, נתיבות רמח ד].

ואפשר דשאני דכך הוא גדר השותפות שיש לכל א' זכות לזמנים אח"כ, ואין לא' מהם זכות גמור בחפץ לעולם. [אף למ"ד אין ברירה].

כג. ע' בסמוך (מז.) דרע"א והמחנ"א הק' דבחצר ל"ש סברא זו.

כד. וע"ע אבנ"מ (עב ב ד"ה ואכתי) שהאריך בזה.

אבל **המהרי"ט** (א ה) כת' מטעם אחר. דהמהרי"ט כת' דאם הלווה הדיר את הבע"ח קונם הנאתי עליך ודאי לא חייל קונם עליה, דהא משועבד ליה, ואין בידו לאסור הנאתו. דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואינו בידו. ובדין שיהנה ממנו דמשועבדים ליה. [ויל"ד דאמרי' (לק' פו:) דקונמות מפקיעין שעבוד. ואפשר דכוונתו דאלמוה רבנן לשעבוד וכמ"ש הראשונים בב"מ].

כה. ואם נימא דעברו על התנאי ובטל השותפות למפרע. א"כ אף קודם חלוקה בטלה שותפות והיה מותר ליכנס לחצר.

ובשיע' ר' שמואל (סנהד' קיב. תקיב) תי' דאמרי' תנאי, דאילו חל קונם בטל קנינו. וממילא לא חל [וכיסוד ר' שמעון במקדש ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה]. אך שוב הק' דמבואר

[ועוה"ק דאף בעודם שותפין לרבנן נימא דע"ד כן נשתתפו שלא יוכלו לאסור זה ע"ז[כו]].

והמקור חיים (תמח א) **פי'** דהוה בגדר שיור בקנינו, שהתנו דלא הוה שלו לענין לאוסרו אחרי חלוקה.

ור' שמעון פי' דמעיקרא הקנו זכות וקנין בחפץ, כלפי מצב של אחרי החלוקה[כז]. וביאר דזכות על חפץ של אח"כ אינו סותר זל"ז, וכמו גדר קנין אחריך, וכמו קנין גביית בע"ח. וכיון דאינו יכול לסלקו אינו בגדר שעבוד אלא קנין. ובזכות עתידי לא תליא בברירה. ובזה התנו מתחילה שיהא לכל א' זכות על מה שיחלקו ביניהם, וכיון דזכותו קדם א"י לאסור[כח]. [והרשב"א פליג אהך אומדנא].

לז) **שם. בגמ'** (סנהדרין קיב., והרמב"ם ע"ז ד יא) אי' דעיסה שיש בו שותפות לעיר הנידחת, אמרי' כמאן דפליגא ולא נאסר הכל. **והפר"ח והשאג"א** (פט) הק' דלמ"ד אין ברירה האיך מהני לחלוק[כט]. **והמקו"ח** (שם) תי' [ע"פ דברי הר"ן בדעת הרמב"ם[ל]] דהוה כמי שהתנו ושייר שלא יוכל לאסרו[לא] אף לאחר חלוקה[לב].

לח) **שם. והאחרונים** הקשו דבגמ' (ע"ז מז) מבואר דכותל שבינו לבין ע"ז, נאסר [ותליא בברירה] ואמאי לא אמרי' דהתנו שלא יאסר. *ועד* הקשו דבגמ' (חולין מא.) דאדם אוסר דבר שאינו שלו, כשהוא שותף. ולא אמרי' דעד"כ השתתפו. **ובגליון מהרש"א** (חולין מא.) כתב דבמקום שהשותף מפסיד גם לעצמו לא חש להתנות[לג]. **והאמר"ב** (נדרים יז) חילק דהתנו רק שלא יאסר עליו ע"י דיבורו, ולא התנו במה שנאסר ממילא או ע"י מעשיו. **ובחי' ר' שמעון** (שם) חילק דהתנה רק במה שתלוי בקנין הממון, אבל התם נאסר ע"י ניחותא של הבעלים, ולא בעי שיאסר בשליחותו.

לט) **שם ע"ד כן נשתתפו. ומ"מ הקשה הרש"ש** דבנדרו הנאה זה מזה [דבזה איירי מתני'] מאי איכא למימר. דאף דשייר בעצם השותפות, הרי נהנה מחבירו.

ובחי' בית מאיר והאו"ש (ז ד) הקשו דבמשנה מבואר דימכור לאחר, ולדברי הרמב"ם יחלקו ביניהם [להך לישנא דאיירי בדבר שיש בו דין חלוקה]. ובאמת **הריטב"א** כתב דהא דכופין למכור, היינו כשאינם רוצים לעשות גוד או איגוד[לד]. אבל אם רוצים לעשות גוד או איגוד, פשיטא דיכולים, דמשום נדרו לא אפסיד זכותיה. [ומבואר דריטב"א דאף גוד או איגוד אינו נחשב שקונה עכשיו מחבירו, דא"כ אסור וכנ"ל. אלא דיש לו זכות קודם עי"ז].

דברי הראב"ד בענין ברירה דשותפין – **הראב"ד** (כתוב שם, ביצה לט כא: בדה"ר, הו' עוד לק' מח.) ביאר סברת ראב"י [דמהני ברירה אף קודם חלוקה], כיון דכי מחלקם אית ליה ברירה, השתא נמי לתוך שלו הוא נכנס[לה]. [ולפ"ז ראב"י ס"ל ברירה באחים שחלקו, ושייך לעיקר דין ברירה. ודלא כראשונים לע' מה:]. *א"נ* כי

דחל איסור קודם חלוקה, והאיך אפשר לחלק דמעיקרא חל איסור ואח"כ פקע.

כו. ואפשר דבזה אין אומדנא, שלא יוכל לאסור בעודם שותפין [דפעמים באמת רוצה לאסור כדי לכוף חבירו לחלוקן].

והחש"ל כתב [בדעת הרמב"ם] הא דמותר ליכנס לחצר לראב"י בסוגיין [וכקוש' הר"ן מה:], משום דאנן סהדי דע"ד כן [ומהני אף בעודם שותפין]. וצ"ע דבמה פליגי רבנן [וכאן קאי אף לדעת רבנן], ועוד דבגמ' (ב"ק נא:) מבואר דהטעם משום ברירה.

ואפשר דל"מ תנאי זה היכא דחלקו אינו מסויים. ודוקא לאחר חלוקה הוה דחלקו של כל א' מיוחד [עכ"פ מכאן ולהבא] ומש"ה מהני תנאי [ושיור זה]. וי"ל [דכוונת החש"ל] דבזה אמרי' ברירה, דעי"ז יחשב חלק מסויים. ומש"ה מהני תנאי זה.

כז. ועד"ז כתב **הברכ"ש** (כתובות נג ד) דסברת הרמב"ם [ע"פ מש"כ בדעת הריטב"א] נחשב דמקחו קודם, ומשתמש בזכותו.

כח. [וקצת משמע כן בריטב"א הנ"ל].

כט. **והצפנת פענח** (לרמב"ם) תי' דלא תפיס מאי דלא חזי ליה. [משמע דהוה סברא דלאו כל כמיניה, ולענין זה לא הוה שלו. ועדיין צ"ב].

והערוי"נ (סנהדרין) תי' דהתם האיסור תלי בגמר דין של בי"ד, ובי"ד לא אסרו אלא כשיתברר חלקו. וע"ע או"ש (שם).

ל. ודן דאף הרשב"א מודה בעיקר הסברא [עי"ש]. וכן ע"פ סברת ר' שמעון (הנ"ל).

לא. **ובשיע' ר' שמואל** (סנהדרין שם) הק' דשיור שייך בקונם, שאוסר מכח בעלותו. אבל עיר הנידחת נאסר ממילא, כיון דהוה שלו. ומה שייך שיור בבעלות. [וע' בדברי המגיה שם].

לב. וכתב דאף הרשב"א יודה שם, דפסק דין עיר הנידחת תליא בבי"ד. [ועי"ש שהאריך].

לג. [ע"פ מש"כ תוס' לענין אלמוה, ע' בסמוך].

לד. [וע' מה שהו' בהערה לעיל מדברי שו"ת הרשב"א ב קמא. וצ"ב].

לה. משמע דעיקר הברירה דבשעת חלוקה יתברר, וכמו אחים

מחלקם כ"א מותר בשל עצמו, דהא לא נדרו מהחצר אלא זה מזה, [ומבואר להך תי' דאילו נדרו מהחצר אסור], הילכך השתא נמי שרי וכדין ברירה וכחלוקים דמי. והביא דדעת רב נחמן (ביצה שם) דאחר חלוקה כו"ע מודו, ולא אתי כרבינא (בב"ק) דרבנן ס"ל דאין ברירה.

מ) **[במשנה] ויש לו מרחץ ובית הבד מושכרין בעיר**

וכו'. התוס' רי"ד כתב דבמשנה משמע דאפי' בשכר אסור, דנחשב הנאה חשובה אצל המדיר. [ואף דמשלם ע"ז, והתוס' רי"ד ציין למש"כ (לעיל לג.) דשכירות נחשב הנאה ממנו, כיון דלא יצא ממנו. ולא דמי לזבינא דרמי על אפיה]. [וכוונתו במודר ממנו, אבל בנודר מנכסיו, א"כ פשיטא דלא הותר ע"י קבלת שכר, וכמ"ש הר"ן לעיל לא.].

מא) **ר"ן ד"ה ואם אין לו בהם תפ"י.** וכתב הרשב"א

וכו' דוקא כשהיו משוכרין כבר, אבל השכירן לאחר מכן לא. ודייק כן מהמשנה דהאוסר 'ביתך' דוקא מכרו הותר, אבל שכירות לא. [ולכאורה הרשב"א איירי במודר מנכסיו. דבמודר מהנאתו לכאורה אין חילוק בין אסרו לאחר מכן]. אבל **הריטב"א** כתב דאף מה שהחכיר אח"כ הוה כמכרו לאחרים ואינו בכלל הנדר. [וע"פ סברת התוס' (הו' בסמוך) דהטעם משום דאין דעתו על מה שהשכיר[לז]].

מב) **אבל בבציר לא** [כ"ג כמה ראשונים]. דפחות מרביע לא נחשב תפיסת יד [כ"פ **הרא"ש**[לח]].

וצ"ב מאי שנא דהוה פחות, הא מ"מ יש לו שותפות בזה[לח]. [ואפשר דפחות מרביע הוה אומדנא דהשכיר את כל המרחץ, אלא דקצץ השכירות ביחס לפי שישתכר, אבל לא נחשב דיש לו שותפות בהשכרה[לט]. ויל"ד אי אביי פליג בעיקר הסברא. או דאסור מצד אחר].

אבל **הר"ן ושא"ר** לא חילקו, וכל שיש לו חלק בזה פשיטא דאסור[מ]. **והראשונים** פי' דכיון דיש לו תפיסה ושימוש במרחץ נחשב דלא יצא ברשותו, ומש"ה אסור. ואף דהנאת רחיצתו אינו מהנהו כלל.

והראשונים הביאו גירסא 'אבל בבצים לא'. **והרא"ש** פי' דהמשכיר רגיל להשתמש במרחץ לייבש ביצי יוצר[מא] [לעשיית כלי חרס]. **והר"ן** ביאר למכירת ביצים.

לאסור על השוכר

מג) **ר"ן ד"ה היכי דמי. ואיכא למידק אשמעתין ואפי'**

כה"ג היכי שרי וכו', אלמא יכול לאוסרה על שוכר כיון שגוף הקרקע שלו וכו'. [וכה"ק **תוס'** (בע"א), וע"ע פסקי הרא"ש ושא"ר].

ותוס' (ב"ק נא:, וב"ב נז:)[מב] ביארו דאע"פ שאינו יכול למחות שלא ליכנס, מ"מ יכול להקדיש. דגוף הקרקע שלו. **והתוס'** (שם) הקשו מ"ש דגבי בע"ח יכול לגבות שעבודו. [**והקצות** (קיז ו) ביאר דהשעבוד הוה כמו פדיון, וע' קובה"ע נב ומש"כ בזה לעיל כט.]. ותי' דשאני בע"ח דעיקר הקרקע יוצאת מתח"י, אבל גבי שוכר גוף הקרקע אינו יוצאת מתחת המשכיר[מג]. [ולפ"ז איירי אף בקדושת דמים].

ועד"ז תי' **תוס'** (מו. בתי' הא', וערכין כא. בשם **ר"י**) דמה

שחלקו. אלא דעי"ז נחשב שיש לוזכות קודמת, אף קודם חלוקה.

לו. אבל לצדדים בראשונים דהטעם במשנה דאינו יכול לאסור מה שהשכיר [וכ"כ הריטב"א בפי' הב'], פשיטא דהיינו מה שכבר השכיר.

לז. [וצ"ע דנקט פחות משליש, הא במתני' איתא רביע].

לח. דהא אפי' כשיש מיעוט אסור.

לט. ולא איכפת לן שמהנהו במה שמעלה את השכירות, דהא המודר אינו נהנה משלו.

מ. **והש"ך** (רכא לז) הביא דברי הראשונים בזה.

מא. **והמאירי** ביאר שהשאיר לעצמו מקום מועט בקרקע, ראוי להעמדת בצים לבד [והם דפוס כלי חרס]. אבל כל שהשאיר לעצמו חלק מרובה בגוף הקרקע הוא תפיסת יד. ולאביי אפי' בבצים אסור, הואיל והשאיר כלום בגוף הקרקע. ואין קרוי שכירות אלא במקבל בטסקא.

מב. וכן **תוס'** (ב"מ צט. ד"ה וחבירו) הביאו דאסור לדור בבית 'בשביל שמעורב חלקו בשל הקדש'. [והקשו א"כ אף דע"י מעילה יצאה לחולין זכות שכירות שבביקוע, מ"מ מעורב בקרדום של הקדש].

מג. וכעי"ז תי' **תוס'** (מו. בתי' הג', וערכין כא. בשם יש מחלקין) דמשכיר יכול להקדיש, כיון דסופה לחזור עליו, אבל גבי חוב לא תחזור עליו אם לא יפרע חובו. [אלא דיל"פ כוונתם דע"י השעבוד נחשב אינו ברשותו להקדיש, וע"ד מש"כ **רש"י** פסחים לא.].

שהבית שווה יותר מהשכירות קדוש, ולכן אסור לדור דהקדש הוי שותף, ולכן מעל[מד].

ומבואר דסברת התוס' דע"י השעבוד אפשר לגבות ולהפקיע את הבית מהקדש. אבל כל עוד דהבית עדיין של הקדש אסור לגור בו [וקאי במעילה, וכדאיתא בגמ' בערכין], ואף דיש לו זכות שכירות בבית. כיון דעצם ההקדש לא פקע. **והקובה"ע** (נב א) כת' דמבואר בתוס' דיש איסור מעילה אף במקום דליכא גזל הקדש, דכיון דגוף הבית אסור בהנאה, אסור לגור בו[מה]. [וכתב דמסתבר דהוה רק איסור הנאה של הקדש, אבל חיוב מעילה תליא בגדרי הממון, שנהנה שווה פרוטה משל הקדש. אבל הקשה דלשון הגמ' ערכין הדר בו במעילה קאי. וצ"ע].

מד) **בא"ד וכ"ש שיכול לאוסרה על אחרים וכו'.** כיון דגוף הקרקע שלו, ואוסר את שלו. וממילא אסור למודר ליכנס בו [וע"פ התוס' הנ"ל]. בל **הר"ן** הביא בשם **ר"ת** דהטעם דיכול לאסור משום דקונמות מפקיעין מידי שעבוד. ואילו השעבוד קיים יכול לדור אף בשל הקדש, אלא דהקדושה מפקיע את השעבוד.

ועפ"ז חזר **הר"ן** (מז. ותמיהני) דדוקא היכא דהקונם מפקיע את השעבוד. אבל בסוגיין כיון דלא אסר על השוכר, ושעבוד השכירות קיימת אינו יכול לאסור אף על אחרים. **והקובה"ע** (שם) ביאר דדעת הר"ן דבמקום שיש לו זכות ממון על הקדש ל"ש איסור משום מעילה[מו]. וביאר דהאיסור מעילה הוה משום גזל הקדש[מז].

והקובה"ע (נב ב,ג) הקשה כיון דמותר לגור, א"כ מאיזה טעם יפקע השעבוד, כיון דאינו סותר לדין ההקדש[מח]. וכתב דלדעת הר"ן דהדין נותן שהקונם חל, ופקע השעבוד [ועי"ש שהאריך בזה[מט]].

והט"ז (רכא לב) כת' דהקדש בזה"ז הוה לעניים, ומותר לשוכר לגור בבית [שהרי תליא בגדרי הממון][נ]. [וכ"ה בשו"ת הרשב"א א תשמב].

מה) **בא"ד במעילה קאי. והב"י** (ס"ס רכא) הביא דה**שו"ת הרשב"א** (מכת"י קט) הקשה דאין מעילה במחובר[נא]. ותי' דאיסורא מיהא איכא. א"נ תלוש ולבסוף חיברו דינו כתלוש לענין מעילה. וכ"כ **תוס'** (מעילה כא.) דהך סוגיה אתי' כמ"ד דתלוש ולבסוף חיברו דינו כתלוש[נב] [ונח' בזה האמוראים (שם כ.), והראשונים דנו במסקנת הסוגיה דהתם[נג]]. **והשעה"מ** (אישות ג ג) חילק דיש ב' גדרי מעילה, ולגבי מעילה דהנאה נתמעט מחובר, ותלוש ולבסוף חיברו דינו כמחובר. אבל מעילה דהוצאה לא נתמעט תלוש ולבסוף חברו לקרקע. והכא איירי שדר בתורת שכירות, ונחשב מעילה דהוצאה מרשותו[נד]. [וע"ע אבה"א מעילה ה ה].

מו) **בא"ד תרצו בתוס' וכו' חייל איסוריה כיון שהגוף שלו וכו' אבל הכא במודר הנאה מנכסיו סתם ואין**

מד. וכ"כ **תוס'** (ב"מ עג: ד"ה השתא) דמה שיותר מהחוב יכול להקדיש, ואינו יכול לדור בו לפי שההקדש מעורב בו. אלא ימכור הבית ויטול שכירות שנתן. [ומבואר דיש לו שעבוד לגבות מהבית כנגד השכירות שנתן. ומשמע בלשונו דהחסרון דלא חל ההקדש על מה שמשועבד לחוב. ולא כמשמעות התוס' (בשאר מקומות) דיש לו זכות לגבות מההקדש. וע"ע תוס' ערכין כא.].

מה. [ואף דהשעבוד הוה פדיון על ה'זכות שכירות', מ"מ מי שגר בבית נהנה אף מ'גוף הבית', וקנין הגוף לא נפדה מידי הקדש].

מו. ובסוף הסי' הקשה מהגמ' (ב"ב עא) דקא ינקי משדה הקדש. וציין דדעת הר"ן (שם) דהוה דרבנן.

מז. וכמ"ש **הגר"ח** (הל' מעילה ח א, וסטנסל שעג).

מח. וכתב דכ"ד שא"ר דלא חילקו בין השוכר לאחר, ולא תליא בהפקעת השעבוד.

מט. והביא כעי"ז דעת **רש"י** דחמץ מפקיע השעבוד, ונאסר עי"ז. ואף דאילו לא יפקע השעבוד לא יאסר. והביא עוד מדברי הרשב"א (לעיל).

נ. ורע"א ציין לדברי **הפרמ"ג** (קנג א"א לט) דכ"ש דקונמות בזה"ז אינו יכול לאסור תוך הזמן. **ורע"א** תמה עליו.

נא. והגמ' (מעילה) קאי אקונמות. **והרשב"א** קאי אף בקונמות, דאין מעילה במחובר. אבל הג"ר א"ב קמאי דן דיש מעילה בקונמות אף במחובר [כיון דהתפיס בהקדש מחובר], דגדר מעילה בקונמות שאני. **והאחיעזר** (ב יח, ושם נ) האריך לחלוק.

נב. **והמאירי** כת' דשמועה זו שלא כהלכה, שהרי אין מעילה בקרקעות אף בבית. וכת' דמ"מ למדנו דיכול לאוסרה. [איסור בעלמא].

נג. והלח"מ (ערכין ו ל) הק' דהרמב"ם (שם) כתב שמעל, ואף דס"ל (מעילה ה ה) דאין מעילה בתלוש ולבסוף חיברו. [וכן המשנ"ל ציין להתם, וצ"ע].

נד. וצ"ע דלכאורה כבר קנה מעיקרא קנין השכירות [בקנין

דעתו על מה שהשכיר, דיצא מרשותו לשעתו. [משמע דשכירות הוה 'ברשות השוכר', ואינו ברשותו של משכיר. וצ"ב דקרקע מושכרת נחשב ברשות המשכיר לענין קנינים. וכן מבואר דהיכא דאסרו בהדיא חל האיסור, ונחשב ברשותו לחלות קנין. וע"כ דכוונתם דבפועל אינו תחת ידו].

מז) **בא"ד ור"ת תי' וכו' דוקא גבי הקדש, ומשום דהקדש מפקיע מידי שעבוד וכו' אבל קונם פרטי אלמוה רבנן.** [והעירו א"כ אף בשותפין, נימא שרבנן יעשו אלמוה, ולא יחול הקונם. ואפשר דתקנו רק בבע"ח. ודנו דאלמוה הוה גדר קנין, ובשותפין ל"ש קנין אלא ע"י ברירה].

מח) **בא"ד ה"מ בקונם כללי כעין הקדש. המחנ"א** (גביית חוב ג) כת' דקונם כללי יש לזה פדיון, א"כ הוה כקדושת דמים דלדעת **רש"י** (ורוב **ראשונים**, הו' בר"ן בסמוך) אינו מפקיע מידי שעבוד. אבל **ר"ת** נקט כן לשיטתו דאף קדושת דמים מפקיע שעבוד[נח]. וכ"כ **הריב"ש** (שנה).

ותוס' (כתובות נט: ד"ה קונמות, וכן הרא"ש שם) כת' דדוקא גבי קונמות אלמוה לשעבוד, אבל הקדש דאוסר לכל העולם לא אלמוה לשעבוד. דכיון דאוסר רק עליו ראו צורך לתקן. ועפ"ז כתבו **המחנ"א** (שם) דאם אסרום בקונם על כל העולם לא אלמוה [וכמ"ש ר"ת בקונם כללי]. **והרמ"א** (חו"מ קיז ז) הביא ב' דיעות כשאסר על כל העולם.

והרא"ש (ב"ק ה י) הביא בשם **ריצב"א** לחלק דהקדש חל על גוף הקרקע, ולכן יכול לאסור מה שיש לו בו, אבל קונמות אינו חל על גוף הקרקע, אלא שאוסר הנאתו. וכ"ז שהוא שכור ביד אחרים אין ההנאה שלו, דשכירות ליומיה ממכר הוא.

והקוב"ש (כתובות קצ) ביאר הקדש הקנאה כמו מכירה ויכולה למכור מה שיש לה, כיון דהגוף שלה. אבל קונם איסו"ה, והנאה אינו שלו עכשיו. ועד"ז כת' **הברכ"ש** (כתובות נג ו) דהקדש חל על הגוף, וממילא ליכא פירות. משא"כ קונם עיקרו על השימושים, ואינם שלו לאסור. [וע"ע ברכ"ש נדרים ט].

מט) **בא"ד ואחרים תי' דההיא בשלא הקדים שכרו וכו'.** [וכ"כ **תוס'** מו.]. **והראשונים** הביאו כן מה**ירושלמי** (פסחים ד ט)[נו], אלא דכתבו דכוונת הירושלמי דכשלא שילם, ולא קנה בחזקה יכול לסלקו. ואילו הגמ' בערכין איירי כשכבר דר בו[נז]. **והקובה"ע** (נג ח–י) כתב לפרש תי' זה דיש ב' גדרי שכירות, דשכירות דלא הקדים מעות הוה בגדר שעבוד, ואח"כ משלם בעד ההשתמשות. אבל ע"י שהקדים מעות הוה כלוקח, וכבר קנה זכות השימוש[נח].

נ) **בא"ד ובודאי דההיא וכו' ל"ק**, דהתם במשכיר בית סתם וכו', ויהיב ליה אחריתא[נט]. [וכ"כ **הרמב"ן** כתובות נט קו"א]. [וכתב הרמב"ן דהיינו בקדושת דמים, אבל בקונמות מפקיעין מידי שעבוד, ויכול לאסור בין על המלוה ובין על אחרים].

והרמב"ן (שם) הביא מדברי **התוספתא** (ב"מ ט יב) דאף השוכר יכול להקדיש, ומקודשת עד שתצא מרשותו. והרמב"ן כתב ש"מ דשכירות ושאלה גופו קנוי לו למילתיה, דהא קרינן ביה כי יקדיש איש את ביתו, ויכול למכור זכותו[ס]. והוה קנין גוף לפירות ולא רק שעבוד. והרמב"ן (בסו"ד) נסתפק לענין קונמות, האם השוכר יכול לאוסרו בקונם, כיון דיש לו קנין גוף לפירות, או דכלפי קונם נחשב דבר שלא בא לעולם, וצ"ע. [והרמב"ן

הפירות], אלא דמעל במה שמשתמש בגוף הקרקע של הקדש.

נה. א"נ יל"פ כמ"ד דאין פדיון לקונמות.

נו. אמנם **הרמב"ן** (כתובות נט קו"א) הביא בשם הירושלמי דאם לא הקדים שכרו, צריך להעלות שכר להקדש. [ואפי' הכי מותר לדור].

נז. וכה"ק **הרא"ש** (ס"ס ב) דלא תלי בהקדמת דמים, דשכירות נקנית בשטר ובחזקה. **והק"נ** (ה) ביאר דהרא"ש לא דחה דברי **הירושלמי** ע"פ סברא, אלא לומר דכוונת הירושלמי לחלק בין היכא דקנה בחזקה או כסף, ודוקא היכא דלא החזיק יכול לאסור. והגמ' (בערכין) איירי דכבר החזיק, א"כ הדרא קושיה.

נח. והביא כן מדברי הראשונים בגדר אינה לשכירות אלא לבסוף. וע"ע קה"י ב"מ מו דהאריך ביסוד הזה.

נט. ויל"ע דמ"מ אינו יכול להוציא אותו מהבית בלא טעם, אלא דאם נאסר עליו מתחייב לתת לו אחר. א"כ לא עדיף מהא דמצי לסלוקי בזוזי. וצ"ע.

ס. והביא מהא דשוכר יכול להשאיל (ב"מ לה:). וסמך לדבר מוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, למ"ד ק"פ לאו בקה"ג, ויכול למכור.

נקט דשכירות הוה קנין גוף לפירות, והאחרונים האריכו בזה, ע' קובה"ע נג וקה"י שביעית א. ומבואר דאפי' הכי נקט דלענין קונם נחשב דבר שלא בא לעולם].

נא) **בא"ד ואני כבר כתבתי** במשנתינו דאפי' קונם פרטי מצי משכיר לאסור עליו וכו'. **הקצות** [קיז ו] הביא דמבואר דקונמות מפקיעין שעבוד אף דלא מצי לסלוקי [וע' מה שהביא הקצות שם בזה]. [ויש להוסיף דמבואר דאף דהשעבוד הוה מעצם בעלות השותפות, וע' לעיל מה:, ולא שייכא לגדרי גביית חוב]. אבל **המאירי** כאן חלק [דא"א להפקיע זכות השוכר] שהשכירות קנין ולא שעבוד, שהשעבוד יכול לסלקו בזוזי.

והקה"י (לא ב) הקשה דבמשנה יש לשותף תפיסת יד בחצר, וכה"ג מבואר בסוגיין דמצי אסר. ומבואר דהר"ן נקט דסברת תפיסת יד מהני כלפי אחר שאסור ליכנס, אבל בעצם הסברא דקונמות מפקיע שעבוד אין חילוק בין תפיסת יד [וע"ע ברשב"א ומאירי].

ועוד הקשה הקה"י דבפשוטו איירי במשנה דאסר על עצמו חלק של חבירו [ע' בגמ' מו. דנדרו קאמר], וכה"ג ודאי דיכול לאסור ולא תליא בגדרי קונמות מפקיעים.

נב) **בא"ד ואחרים תי' וכו'** (המשך בע"א) שנותן לבעלים דבר ידוע בכל שנה וכו'. [וכ"כ **הריטב"א** בשם יש מרבותינו]. ולפ"ז הוה בגדר קנין ממש [ודנו בזה מהמשנה בביכורים א יא דאריסי בתי אבות לת"ק אינו בעלות. ואכ"מ].

דף מז.

לבית זה - מת לא ירשנו

נג) **ר"ן ד"ה מת.** להכי נקט מכרן לאשמועינן דדוקא מכרן לאחר, אבל וכו' ומכרן לו אסור. וכמסקנת הגמ' (לעיל לד:) גבי כברי עליך. אבל **הר"ן** (שם) כתב דאין להוכיח כן ממשנתינו, דאיכא למימר לאו דוקא וכו'[א].

וכ"כ הרשב"א דכל שלא אפסקיה אחר אסור. **והריב"ש** (שנז, הו' בש"ך רטז ט) ביאר דנהנה מביתו, שמכחו באה לו. וכ"כ **הרשב"א** (ב"ק קח:) דכל שבא מן המדיר למודר אסור, אע"פ שבשעה שנהנה אינו של מדיר, חשבינן ליה שנהנה ממנו.

אבל **המאירי** הביא יש מפקפקים בדבר.

ורע"א הקשה דהגמ' (לד:) פי' הטעם דכשאמר כברי 'עליך' לאפוקי מאי. אבל כשאומר לביתך, מנלן דדעתו לאסור אף כשיכנס לרשות אחר, ושמא כוונתו שלא יכנס בה בעודה שלו[ב]. [וכה"ק **המחנ"א** נדרים לא].

ועוה"ק **האמרי בינה** (נדרים יב) דהכא נדר קונם שאיני נכנס, ואסר רק הנאת הכניסה, וא"כ לא איכפ"ל שנהנה בקבלת הבית. וצ"ע.

נד) **שם. אמר לביתך שאני נכנס ומכרן לו אסור.**

והרשב"א (ב"ק שם) ביאר דכשמת מותר, אע"ג דלא אפסקיה אחר דאינו נהנה ממנו, אלא משל שמים שירש נכסים אלו עם מיתת האב. [וע' לעיל מה שהו' בדעת הרמב"ם, ומש"כ הקה"י ל ב].

נה) **ר"ן ד"ה קונם.** והכי איתא בירושלמי ביתך זה וכו' נפל ובני וכו'. **בפסקי הרא"ש** (ב) מבואר דיש ב' ספיקות בירושלמי, ספק הא' האם אמרי' תפוס לשון ראשון ['ביתך' דוקא או 'זה' דוקא], ולא נפשט. וספק ב' האם הדר בני נחשב אותו בית. ונפשט מבית חתנות. **והב"י וש"ך** (רטז יד) הביאו דנפשט דדוקא בית סתם חייב לבנות, אבל בית זה אינו חייב לבנות. אבל **הב"ח** הביא דנפשט לחומרא, דאם חזר ובנאו אסור.

אבל **הר"ן** משמע דהכל ספק א' [ונפשט לחומרא] וצ"ב. וע' **ב"י** (רטז ו) דהאריך בדברי הר"ן, ודן להגיה ע"ד הרא"ש.

נו) **בא"ד ומסתברא וכו' דלאו דוקא בנאו במקומו, דה"ה בנאו במקו"א וכו'.** [וכ"פ **בשו"ע** רטז ד]. **והשו"ע** פסק דה"ה מכרו וחזר וקנאו. **והש"ך** (יא) דייק דדוקא חזר וקנה בית זה אסור, אבל קנה בית

א. אבל לאחר שנפשט (שם) דאסור, יל"פ דהוה החידוש של המשנה.

ב. ועד"ז הק' **רע"א** מדברי הגמ' (לעיל לה.) דהביאו מפרה וקרדום, אף דעיקר הכוונה לאסור בעודו שלו [ול"ש ההוכחה

אחר מותר[ג]. אבל **המשנ"ל** (גירושין ח ס"ה יא, צי' רע"א שם) כתב בשם **הריב"ש** (שנו) **וראנ"ח** (ב עב) דה"ה קנה בית אחר, ובכלל הנדר דאסור בביתו בכל מקום שהוא.

ותוס' (גיטין כא:, עירובין טו:, סוכה כד:) דנו כשעשה תנאי בגט שלא תלכי לבית אביה, אמאי נחשב שאינו כריתות, הא כשמת אביה או מכרו הותר. [ותי' דעדיין אסור ביוצאי חלציו, דנחשב בית אביה]. **והמהרש"א** הק' דלא תי' ממכרו. וחידש דנאסר אם יקנה בית אחר. [והאחרונים האריכו בזה, עי"ש במשנ"ל].

והרשב"א (גיטין כא:) העמיד כשהתנה בית זה של אביך, ולכן אפי' מכרו לאחר אסור. וכת' [בתי' הב'] דאפי' נפל הבית אסור לדרוך במקומו.

נז) **ר"ן ד"ה והוי יודע. לאו למימרא דכיון שהנכסים אסורים לו לא יזכה וכו'.** מבואר דזוכה באיסור הנאה.

אבל **הרשב"א** (כאן וב"ק קח:) דייק הלשון 'לא ירשנו', דאינו זוכה כלל בנכסים, דאין זכיה באיסו"ה (וכ"ד לקמן מח:, ושו"ת תשמו[ד], ד רב). **והאחרונים** הביאו דב"ד **תוס'** (סנהדרין פ.) דאין זכייה באיסור הנאה. [אבל **הקצות** (תו) כת' דכוונתו דהוה שלו, אלא שאינו ברשותו]. [**והאחרונים** האריכו טובא בסתירות דברי הראשונים בזה[ה], ע' בית הלוי א מח, קונ' שהו' בסוף שו"ת ריב"ש, מרחשת א, קה"י לב].

והמחנ"א (זכיה מהפקר ד) הקשה ע"ד הרשב"א, ע"פ דברי הר"ן דמ"מ קנין יש לו בהם, שיכול ליתנם למי שירצה. **והמחנ"א** חילק דבדבר שאסור על כל הצדדים לא נחשב דידיה. אבל באיסו"ה כיון דאינו אסור על כל העולם, נחשב דידיה.

והטעם דאין בעלות באיסו"ה, בפשוטו משמע דהטעם משום דאין לו תועלת בנכסים אלו. אבל יש אחרונים שדנו דיש חסרון בעצם האיסור הנאה, דלא שייך שיהא בעלים עליו[ו].

והנתיבות (ערה) כתב דאינו יכול למנוע אחר מליטלם, דנמצא נהנה. אבל **הנמוק"י** כתב דאסור לשום אדם ליטול מהם שלא לדעתם, אלא שהוא מניחם והם יקחו. ואינו כנותן להם מתנה, אלא מגלה להם שיקחו בתורת מחילה.

והרשב"א (ב"ק) הקשה דהוה מעילה במה שנותן לבניו וכו' (וכדמוכח לעיל לה.). [ובזה תי' הנמוק"י דהוה מחילה].

והאחרונים הקשו **דהר"ן** (לקמן פה.) הביא בשם **הרשב"א** דכשאוסר פירותיו על עצמו, מותר לאחרים לזכות בו [והר"ן הסכים לדברי הרשב"א, אלא שדן באופן שנשאל אח"כ, האם פקע ההפקר]. **והמחנ"א** (זכיה מהפקר ד) חילק דהתם הוא אסר על עצמו. **והאחרונים** (בית הלוי א מח, קה"י לב, חזו"א קלו לה.) ביאר דכוונת הר"ן (שם) דבמה שאוסרו עליו הוה כאילו הוא מפקירו.

אבל **הנתיבות** (ערה) כתב דדעת הר"ן דאיסור הנאה הוה כמו יאוש, ולא יצא מרשות האוסר. אלא דאף במה שמעכב מאחרים לזכות נחשב הנאה מהחפץ, ולכן מותר לאחרים לזכות. ומ"מ באין בע"ח וגובים, דכל שלא נתכוונו לזכות מההפקר נחשב פרעון לחובו.

נח) **בא"ד דבע"ח לאו מדעתיה קא מיפרעו וכו'.**

והרשב"א חלק דלא יתכן שיפרע חובו. ואע"ג דלחנן (לעיל לג.) הוה מבריח ארי, היינו כשפורע ע"ד עצמו, אבל הכא שליחותיה עבדי. [ועי"ש שהאריך, וע' בסמוך דעת תוס' ב"ק קט. בזה].

והרשב"א הביא בשם **הראב"ד** לפרש דהאב נותן לבע"ח [של הבן] מדעתו, אבל אחרי שמת אין בהם תקנה.

נט) **בא"ד אבל נותן לבניו, מתהני מטובת הנאה דידהו וכו'.** **והכס"מ** (ה ו) תי' דהא דאסרו טובת

לאפוקי מאי). **והאחרונים** הוכיחו דלמסקנא הנידון בכל מידי, ואף בלא סברת 'לאפוקי מאי'. [וע"ע מש"כ לעיל שם].

ג. וצ"ל דחזר ובנה במק"א נחשב אותו בית [דהוה אותם עצים ואבנים]. ולא משום דהוה ביתו שלו בכל מקום שהוא.

ד. והביאו דב"פ **הרמ"א** (תרמט ב, בשם שו"ת הרשב"א א תשמו) דהמודר הנאה מלולבו אינו יוצא ביום הא', דבעי' לכם. [אמנם יל"פ דיש תנאי נוסף בדין לכם שיחשב היתר הנאה].

ה. ע' רשב"א וריטב"א סוכה לה דמשמע דיש בעלות בהאיסו"ה.

ו. **והעונג יו"ט** (לא) דן דעצם הבעלות על איסור הנאה [שמחזיקו ללאחר זמן] יחשב הנאה. [ועי"ז פקע זכותו].

הנאה דוקא כשנהנה ממונו המותר לו, אבל הכא כיון דמודיע שממון זה אסור עליו, ומפני כך נותן להם. והם אחיו ובניו שיש להם ג"כ שייכות בממון הזה, הילכך אין להם בזה טובת הנאה.

והמ**חנ"א** (שם) כתב [דאף לדברי הרשב"א] יכול לתת את הנכסים לצדקה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. [וכדאמרי' עירובין ל כברי עלי מערבין עליו, דמצוות לאו ליהנות ניתנו]. ו**הנתיבות** (ערה) חלק דמ"מ העני מחזיק לו טובה. ועוד דפוטר עצמו מפרוטה דידיה לתת לצדקה. ומשתכר פרוטה.

ס) **בא"ד אבל מדעתו ודאי אסור, דהוי מוציאן מרשות לרשות ונמצא מועל וכו'**[ז]. **והמאירי** כת' דאפשר דרשאי לתת לו מדעתו, דמאחר דרשאי ליטול ממנו בע"כ, א"כ הוה כנפרעין מאליהן. וזוכין בנכסים, ולא נוסף הנאה ע"י שזה פורעו.

סא) **בא"ד אלא בע"כ בי"ד מגבין להן**[ח], **ואע"ג דאיהו ממילא מתהני לא איכפ"ל וכו'. והרשב"א** (ב"ק קט., ושו"ת ד רב) האריך לתמוה הרי נהנה במה שגובים חובו בהם. ואפי' לחנן דנחשב מבריח ארי, היינו כשפורע מדעתו [כדאיתא בב"ק נח דמבריח ארי הוה מדעתו][ט].

אבל **הרמב"ם** (ה ח) כתב דפורע בזה חובו, שהנשבע שלא יהנה בו חבירו מותר לפרוע חובו. דנחשב פורע חובו וכחנן.

ותוס' (ב"ק קט.) הקשו **לר"ת** (תוס' כתובות קח., הו' בר"ן ושא"ר לעיל לג:) דאף חנן לא התיר אלא במזונות אשתו [דסבור הייתי מפייס], האיך גובה מהנכסים [הרי נהנה]. ותי' דל"ד לפורע חוב, שמתחייב למי שפרע עבורו, ואם יפרע בחנם נמצא מהנהו ואסור. אבל מה שבאין בע"ח ונפרעין אי"ז נהנה מן הנכסים. ו**האחרונים** ביארו דסברת התוס' [דאף לרבנן דחנן] עצם הפרעון לא נחשב הנאה', אלא כיון דמתחייב לשלם למודר עבור הפרעון. [אבל ל"ש חיוב תמורה לנכסים, א"נ הוה 'חליפין', וע' בע"ב].

ומ"מ ה**אחרונים** הקשו דבגמ' (חולין קלא.) מבואר דמי שאנסו בית המלך את גורנו נחשב משתרשי דמי המעשרות שבו, כיון דגבו בע"כ מהנכסים, ומתחייב לשלם. וה"נ מ"ש[א]. [ומבואר דאף דהוה משתרשי לענין ממון, לא נחשב קבלת הנאה במודר הנאה. א"נ במודר הנאה חליפין מותרין [עב"פ בדיעבד], וע"ע בגמ' בסמוך].

אבל **הש"ך** (רכג ה) דייק [מדברי הר"ן[ב]] דהטעם שהותר שיגבו משום דנחשב פורע חובו, וכחנן. ועפ"ז כתב דלדעת ר"ת דאסור לפרוע אף חוב ברור, ה"נ אסור. אא"כ הוה מלוה ע"פ וכדו', שאינו חוב ברור[ג].

סב) **שם. הטור** (רכג) השיג [ע"ד הרמב"ם] האיך יהא מותר לפרוע חובו מנכסים אסורים, הרי נהנה בזה[ד]. **והט"ז** (ה) ביאר דכוונת הטור להקש' דלשון הרמבם דהנאסר עצמו פורע, והמשנה איירי דגובה בלא ידיעת הנאסר ורצונו. אבל בר"ן משמע דאף הרמבם איירי כה"ג.

ז. ו**המאירי** (בתחילת דבריו) כת' דפורע חובו הוה דוקא בפורעו מדעת עצמו, אבל מדעת המודר ובשליחותו אסור וכ"ש הכא כשהוא בעצמו פורעו.

ח. דפרעון בע"כ צריך בי"ד [ולא מהני תפיסת מטלטלין לגביית החוב, דאינו יכול לעשות קנין מעצמו].

ט. אבל כשגובים ממנו בע"כ נחשב בגדרי משתרשי, או חיוב 'ערב' שהוכרח להוציא כסף מחמתו. [וכמו שהלווה חייב להחזיר לערב].

י. [ואף דמתחייב עי"ז בגדרי הממונות, לא נחשב סימן דנחשב הנאה במודר הנאה. דגדרי קבלת הנאה לא תליא בגדרי הנאת ממון. ו**במשנת ר' אהרן** (שכנים ג ג) האריך בחקירה זו. וע' מש"כ (לעיל לג) דברש"י (כתובות שם) ובפי' הרא"ש (לע' לג:) משמע דהוה סימן].

יא. ו**בשיע' ר' דוד** חידש דכיון דיש שעבוד נכסים, נחשב שהנכסים פרעו חוב של עצמן. ובזה ל"ש גדר משתרשי. משא"כ במעשרות דאין סיבת חיוב נכסים על ממון המעשר. [ועיי"ש דהאריך בזה].

יב. ורע"א שם חלק דאין דיוק מדברי הר"ן.

יג. [וצ"ל דכוונתו להעמיד את המשנה בב"ק בחוב שאינו ברור, וכמלוה ע"פ. וצ"ב א"כ האיך גובין בע"כ. ואפשר דכוונתו שמגבה להם [וכמ"ש הטור בדעת הרמב"ם, ודלא כר"ן]. [וע"ע בתוס' ב"ק בסו"ד].

יד. ו**הב"י** הק' דאשתמטתיה לטור את המשנה (ב"ק קח:), **והט"ז** כת' דקו' **הטור** דלשון המשנה דבאין ונוטלין, והרמב"ם כת' דפרעה בחובו.

סג) **בעי אבימי וכו' מת או שמכרו לאחר מהו, אדם אוסר דבר שברשותו לכשיצא מרשותו וכו'.** ובס"ד דהגמ' (לע' מב.) נח' בזה רב ושמואל ור' יוחנן ור"ל.

ובפשוטו הטעם דאוסר לכשיצא מרשותו, דכיון דהוא בעלים עכשיו יש לו כח לעשותו איסור בקונם [וכמו שמקדישו]. [וכיון דחל האיסור כבר לא תלי בבעלותו]. וע"ע שיטמ"ק (לע' מב. ומש"כ שם).

סד) **ש"מ אדם אוסר דבר לכשיצא מרשותו. וכ"ה** מסקנת הגמ' (לעיל מב:) דכו"ע [רב ושמואל ור' יוחנן ור"ל] מודו בזה. ואפי' כשלא פירש בחייו ובמותו. [אבל לתי' הגמ' דוקא היכא דאמר בחייו ובמותו].

אבל **בפסקי הרא"ש** (כאן ב) כתב דמיירי כגון דאמר בחייו ובמותו[טו]. **והק"נ** (ז) הקשה דאביי לא הזכיר דאיירי בכה"ג. ועוה"ק **דהרא"ש** (בסי' א גבי שותפין שחלקו) כתב דבית זה אסור לעולם. וכתב די"ל דכוונת הרא"ש דהוה בעיא דלא איפשיטא, ואזלי' לחומרא. אבל הקשה דהגמ' (לעיל מב:) משמע דאיפשיטא. [וע"ע מש"כ לעיל שם].

סוגיית חליפי קונם

סה) **בעי רמי ב"ח וכו' הואיל ואדם אוסר פירות חבירו על עצמו, אדם אוסר דשלבל"ע על עצמו.** **האחרונים** דנו בגדר מה שאוסר פירות חבירו עליו, ואף דקונם הוה איסור חפצא[טז], נתחדש דיכול להחיל קונם על פירות חבירו. ודנו האם נחשב דיש לו דין בעלות [בגוף החפץ] כלפי זה [כיון דנוגע רק לעצמו]. או כיון דהדבר נוגע רק כלפיו[יז] לא צריך לזה בעלות[יח].

והגמ' מדמה הא דאוסר דבר שלבל"ע, דומיא דפירות חבירו. והביא דמבואר דהגדר דבר שלא בא לעולם משום חסרון בעלות[יט].

האחרונים הק' דיש חסרון דבר שלא בא לעולם דכל דבר שאינו ראוי לחול מעכשיו לא חל אף לאחר זמן[כ]. **והשער"י** (ה כ) ביאר דבקונם אי"צ לייחד הדבר לשום מטרה, ולכן כל הנידון האם הוה ברשותו לענין זה, או דנחשב כח שמתחדש אח"כ. ושימושי עצמו הם ברשותו, ולכן יכול לאסור אף אח"כ.

סו) **שם. אדם אוסר דבשלבל"ע עליו.** בפשוטו נחשב דאוסר את המעות שיבואו בחליפין [מהיום ולכשיבא].

סז) **גבי חבירו הואיל ואין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו וכו'.** [וכ"ה בגמ' לקמן פה: וכתובות נט., אא"כ אוסר ידים למעשיהם]. אבל **הרמב"ם** (יב י) נקט הלשון דאוסרת 'מעשה ידיה' [וכהו"א בגמ' (שם), ולא כמסקנא דהוה ידיך לעושיהם]. **והר"ן** (כתובות שם) תמה מסוגיין. והכס"מ כתב דקונמות קדושת הגוף וחל על דבר שלבל"ע. **והש"ך** (נה"כ רלד נט) תמה דבסוגיין מבואר דאינו יכול לאסור דבר שלבל"ע, וכ"פ הרמב"ם דחליפין הוה ספק [ע"ע בסמוך]. **והאחרונים** האריכו בזה טובא (ע"ע לקמן פו.).

והגר"ח (סטנסיל[כא]) כתב דהרמב"ם דחה סוגיין מההלכה, וע"פ **הספרי זוטא** דנתחדש גדר דאדם אוסר שלו על חבירו. ולא הוה כקונם דצריך לחול על החפצא. **והשער"י** (שם) חילק דהיכא דהוה דבר

טו. וכן **הטור** (רטז) [היכא דמת] כת' וכגון שאמר בחייו ובמותו. אבל **הטור** (רכו) [היכא דמכרו] לא הזכיר דאיירי שאמר בחיי ובמותו.

טז. [**והשיטמ"ק** (לק' פה:) כתב דילפי' הא דאדם אוסר פירות חבירו עליו [אף דל"ש גדר הקדש] מדכתיב כי ידור נדר, בדבר הנדור, ולא חילק הכתוב בין אוסר פירותיו על חבירו לאוסר פירות חבירו עליו].

יז. והגר"ח (סטנסל קצו וגרי"ז נזיר סב:) ביאר דאעפ"י שהוא אינו בעלים לאסור חפץ של אחרים. מ"מ אוסר פירות אחרים על עצמו, כיון דאוסר עליו, ועל עצמו הוא בעלים, שפיר מהני אעפ"י שנדר איסור חפצא.

יח. והשער"י (ה כ ד"ה ונלע"ד לפרש) כתב דקונמות אין שום התייחדות והשתמשות לצורך גבוה, אלא שלא יהנה בו הנאסר, ולענין זה יש כח לכל אדם לאסור פירות חבירו. דגופו ונפשו ברשותו הוא.

יט. דאי משום גמירות דעת, במה דמי להדדי. [ויתבאר עוד לק' פו.].

כ. וכמו מפריש תרומה במחובר לכשיתלש (קידושין סב.) ואף דהוה שלו.

כא. הו' בגרי"ז (נזיר סב, והו' לעיל יד., טו.).

מחודש, אמרי' דאין אדם אוסר דבר שלבל"ע על חבירו. דעדיין אינו שלו לענין לאסור. [וע' בסמוך הגדר בזה]. אבל היכא דמונח כבר כח בעלותו [כגון פירות דקל], ס"ל לרמב"ם דיכול לאסור על חבירו, ואף דבר שאינו חל עכשיו חל לאחר זמן. [דקונם אי"צ התייחדות הממון, והוה איסור בעלמא].

סח) **רא"ש ד"ה ובגידוליהן.** הגדל מהן אסור, דחשבינן ליה כהקדש[כב]. [וכ"כ הר"ן]. אבל **הרשב"א** הקשה דיש מ"ד (מעילה יד., ב"ב עט) דאין מעילה בגידולין, ואילו הקדש תופס את דמיו מדינא. וע"כ דחליפין חמירי מגידולין. ותי' דשאני קונם דאין לו פדיון ואינו כהקדש [ומש"ה אינו תופס את דמיו מדינא]. ואפי' לר' מאיר (לעיל לה.) דיש פדיון לקונמות, בקונם פרטי אין פדיון.

סט) **ר"ן ד"ה בעי.** לאו בקונמות בלחוד קא מבעי, אלא בכולהו איסו"ה דעלמא וכו'. והספק האם אסורים מדרבנן[כג]. דהגמ' (בע"ב) מביאה ת"ש משאר איסורין. [וכ"כ התוס' ורוב ראשונים]. אבל **הריטב"א ותוס' רי"ד** העמידו ספק הגמ' רק בקונמות. [ועי"ש פי' הגמ']. ע) **בא"ד ולאו להחליפן לכתחילה וכו' אסור למוכרו ולהחליפו וכו'.** וכ"כ **בפסקי הרא"ש** (ז ה) ושאר ראשונים. **ותוס'** (והרשב"א, והרא"ש לקמן) **הביא** דילפי' דנבילה מותרת בהנאה מדכתיב מכור לנכרי, דאילו היה אסור בהנאה היה אסור למוכרו לנכרי [מדאורייתא].

אבל **בפי' הרא"ש** (בע"ב, ו**התוס' רי"ד**) מבואר דספק הגמ' האם מותר להחליף לכתחילה[כד]. **והתוס' רי"ד** ביאר דנאסר רק ליהנות מגופן, והחלפה אינו הנאה מהגוף[כה]. **והמשנ"ל** (אישות ה א) תמה דהרי נהנה ממנו, שקיבל תשלום עליו. וביאר ע"פ דברי הירושלמי (ע' בסמוך) דלא נחשב דמיהם, ולא נחשב הנאה מעצם איסו"ה [אלא מתנה ו'שוחד' לתת לו האיסו"ה].

עא) **בא"ד ולאחר נמי וכו' דפשיט"ל דמותרין, שאין לך תופס את דמיו וכו'.** ואף מדרבנן אינו אוסר.

עב) **בא"ד אלא מספק"ל אי מתסר למחליף, מדרבנן בעלמא או לא וכו'. רש"י** (חולין ד:) כתב דהמחליף איסו"ה אף דאינו תופס את דמיו, למחליף אסור, דאל"כ מצאנו דמים לחמץ בפסח ולשור הנסקל שימכור לעבו"ם. [**והאחרונים** הביאו דבפשוטו משמע דהדמים אסורין למחליף מדאורייתא]. אבל **תוס'** (שם) **הביאו דרש"י** (ע"ז נד:) משמע דהדמין אסורין למחליף רק מדרבנן[כו]. **ותוס'** (שם) הביאו דבסוגיין מבואר דדמי איסו"ה אסור מדרבנן [למחליף]. וע"ע מהרש"ל ומהרש"א שם. והאחרונים ביארו דתוס' נקטו בספיקו של רמי בר חמא לחומרא[כז]. אבל **הר"ן** (בע"ב) נקט דהוה ספק דרבנן לקולא[כח].

והראשונים (תוס' שם והראשונים בכ"מ) **תי'** דהא דאין דמים לחמץ בפסח הוא משום דאסור למוכרן לכתחילה, ואף דבדיעבד המעות מותרין[כט].

עג) **שם. והראשונים** (רמב"ן ורשב"א ור"ן חולין שם, וכן הרא"ש קידושין ב לא, ור"ן ע"ז סב. ל. בדה"ר, וריטב"א לקמן ספ"ז) הביאו מדברי **הירושלמי** (קידושין ב ח) דאיסו"ה אינן תופסים את דמיהם, משום דאינם

כב. ואף קונם פרטי, דאדם אוסר על חבירו, הוה בגדר הקדש. [וע"ע מש"כ בזה לעיל לה.]

כג. וצ"ע דהגמ' כאן מעמידה את הספק על המשנה, אי טעם המשנה משום דחילופין כגידולים.

כד. וכ"כ **החת"ס וקר"א** בשם **הרמב"ן ורשב"א** (חולין ד:) [אך ברמב"ן ורשב"א (לפנינו שם, הו' בסמוך) מבואר דאסור למכור].

כה. [ויל"ד האם הוה כעין שלא כדרך הנאתו. או דהוה גדר שונה, דאינו הנאה מעצם הגוף].

כו. ולפי תוס' [לדעת רש"י] מדאורייתא יש לזה דמים, ורק מדרבנן חילופיו אסורין לו, ואין לו תועלת ממון מזה. [והאחרונים דנו ליישב את דברי רש"י בע"ז באופ"א ואכ"מ].

כז. [וכוונת רש"י (הנ"ל) משום ספק הגמ' בסוגיין]. א"נ ס"ל דספק הגמ' דוקא בנדרים דקיל, אבל בשאר איסו"ה לכו"ע אסור מדרבנן.

כח. **והגר"א** (או"ח תמג ג) כת' **דהר"ן** (חולין שם) כת' דחליפי איסו"ה מותר אף למחליף, וכשיטתו (בסוגיין) דפסק לקולא. [ואילו **הרמב"ם** (נדרים ה טז) פסק דאסור מספק].

כט. **והאחרונים** תמהו אמאי רש"י לא ניח"ל בזה. ומבואר

דמיהם, והוה גזל ביד המוכר[ל]. וכשהוא נהנה לא מאיסו"ה נהנה אלא מגזל בידו. ומבואר דאילו היו דמיהן, היו אסורין[לא]. ואף דלא נתחדש בקרא דשאר איסו"ה תופסים את דמיהן[לב], כיון דהוה תמורתן ממילא נכנס תחתיו [ליאסר עכ"פ למחליף][לג]. **והאחרונים** פי' דע"י הנאת הממון נחשב שנהנה עי"ז מהאיסור[לד].

ובפשוטו נחשב גזל ביד המוכר משום דהוה מקח טעות [כשמכר לישראל שלא ידע דאסור], **והמחנ"א** (לרמב"ם מאכ"א ח טז) הקשה דאיירי אף במוכר לעכו"ם, והחמץ שווה לגוי, וראוי שיתחייב ע"ז תשלום. **והחת"ס** (יו"ד קל) פי' דאיסו"ה אינו שלו [או אינו ברשותו] ולכן לא חל מכירה, והדמים אינם דמי מכר[לה]. **והאחרונים** (קוב"ש פסחים צד, שער"י שם, קה"י חולין ג) כת' דאיסו"ה לא נחשב 'ממון', כיון דאסרתו התורה עליו[לו] [והחפץ בעצמותו מופקע משימוש[לז]], ולכן לא שייך שיהא לזה תשלום ממון[לח]. ועפ"ז ביארו אף כשמוכרו לעכו"ם, לא נחשב 'דמיו'. **והשער"י** (ה כ) הוסיף דאינו נחשב 'תמורתו' אם אין הפסד ממון אצל המוכר.

והרמב"ן (חולין) כתב דעפ"ז מיושב הא דאין דמים לחמץ בפסח, כיון דאינן דמיהם[לט]. **והאחרונים** (חת"ס יו"ד קל, קוב"ש ושער"י שם) ביארו עפ"ז הילפותא דנבילה [מותר בהנאה], דכיון דנקרא 'מכירה' בתורה ילפי' דמותר בהנאה והוה דמיהם. ואף לדעת הרא"ש והתוס' רי"ד דאין איסור למכור למכור לעכו"ם, מ"מ לא נחשב תשלום תמורתו, ואין ע"ז שם מכירה אלא מתנה וסילוק.

ועד"ז כתב **הריטב"א** (ספ"ז) דהספק בגמ' כאן דוקא בחליפי קונמות, דקונם יש לו דמים ומש"ה יאסר מדאורייתא, כיון דהוה דמיהם. דקונם הוה איסור הבא מעצמו, ומש"ה יש להם דמים[מ].

והאחרונים (קר"א, מהרצ"ח) הקשו מהך סברא על דברי הר"ן [ושא"ר], אמאי לא אמרי' דקונמות חמירי משאר איסור הנאה ותופס את דמיו, כיון דקונמות מותרין לכל ישראל, א"כ יחשב תמורתם, וע"פ סברת הירושלמי [והר"ן בקידושין הביא דברי הירושלמי].

ולכאורה מבואר דאף בקונמות לא נחשב דמיהם, כיון דאצל המוכר הוה איסור, ואינו רשאי ליטול ע"ז תמורה[מא].

דדעת רש"י דאף דאסור למוכרו, כיון דבדיעבד מקבל תמורתו נחשב שיש לו דמים.

ל. אבל **המאירי** (קידושין שם) הביא בשם **גדולי המפרשים** לפרש את הירושלמי, דע"כ לא קידש את האשה בדמי איסו"ה, דהמעות גזל. אלא שלקח בדמים איזה דבר וקידש בה. [והוה חליפי חליפין. וע' בגמ' ור"ן בע"ב]. ולפ"ז דעת הירושלמי דחליפי איסו"ה אסורין.

לא. [יל"ד אי כוונת הירושלמי ליאסר למחליף, דנמצא דנהנה. או דאסורים לכל העולם. דחליפי האיסור נתפסו בדין האיסור].

לב. אבל ע"ז ושביעית ילפי' מקרא דתופסין את דמיהן, ויל"ד האם נתחדש בקרא דשייך בע"ז תמורה [דומיה דהקדש דנתחדש בו גדר פדיון]. או דנתחדש דתופסים מה שנותן כנגדם, אף דלא הוה דמיהם. [ויל"פ דאף דאינו תמורת החפץ, אבל הוה תמורת מעשה המכירה].

לג. ועפ"ז ביארו **האחרונים** מש"כ **הרמב"ם** (ביכורים יב ד, ע"פ הגמ' בכורות י:, עי"ש רגמ"ה) דפטר חמור תופס את דמיו. וצ"ב מ"ש משאר איסו"ה. אלא דכיון דיש לו צד היתר [כדמבואר בסוגיה שם] שייך בו מכירה, ועי"ז נחשב דמיו, וממילא אסור.

לד. והקשו מנלן דיאסר, הא ליכא קרא. וביארו דכיון דעי"ז המחליף נהנה מהאיסור, בזה הוה בכלל עיקר האיסו"ה. [ועי"ש **בשער"י**].

לה. אך **תוס'** (כתובות לג:) כת' דשייך מכירת איסו"ה לגוי. [ואפי' הכי איסו"ה אין לו דמים. **והקוב"ש** (שם) כתב דע"כ דלא כרא"ש].

לו. ויסוד סברא זו כתב **המשנ"ל** (אישות ה א) לדון האם מהני כסף קידושין דהוה איסו"ה אצל הבעל, אף שהוא שווה לאשה.

לז. [וכ"כ **השער"י** א ט,י]. דאילו הוה רק חסרון בהיכי תמצא, שהוא אינו יכול להשתמש, א"כ כלפי העכו"ם דראוי להשתמש יחשב ממון. [ואף אצלו יחשב ממון, במה שראוי להשתמש בו ע"י העכו"ם].

לח. [וע' **תוס'** (קידושין נו:) דדנו שיכול לקדש בדמי האפר. או שלא כדרך הנאתו. ומשמע דלא אמרי' דגוף המכירה הנאה מהחפץ. [אך **האחרונים** (מנחת ברוך) דחו דכוונת התוס' דכיון דיש בחפץ 'צד היתר', יכול למכור ליהנות מהצד היתר, דומיא דפטר חמור שמוכרו לביני ובינו]. **ותוס'** (ע"ז סב. ד"ה בדמיהן) כתבו דכל זמן שהוא בעין אסור למוכרו מה"ת, וכן לקדש בו אשה וכו'. [אבל **רע"א** הביא מדברי התוס' דהוה משום אי עביד ל"מ]. וצ"ע בכ"ז].

לט. **והחת"ס** (חולין) **וקר"א** (כאן) דייקו מדבריו דאין איסור בעצם המכירה [דהוה הנאה מעלמא], כיון דאינו מקבל עצם דמי המקח [וכמ"ש הרא"ש ותוס' רי"ד]. אלא דהדמים הוה כמתנה בעלמא. [אבל לשון הרמב"ן לפנינו אינו כן].

מ. [וקצת משמע כוונתו דהוה סוג איסור שונה, דהוא אוסר עליו. והחפץ לא נחשב איסור ממש. ולא משום דאינו אסור על הלוקח. ויל"ד בקונם כללי (למ"ד דל"ל פדיון)].

מא. וכ"כ **השער"י** (בתו"ד שם) דנחשב דאינו דמיו, משום דאסור ליטול תמורתן. ומשמע דבזה התורה הפקיע דלא

עד) **שם.** וע"פ דברי הירושלמי המוכר איסור הנאה, הדמים לא נחשב תמורתו. וצ"ב א"כ אמאי יאסר למחליף עצמו, ומה גדר האיסור מדרבנן. ואפשר דמ"מ מיחזי כדמי איסור הנאה. ועוד יל"פ דסוף סוף קיבל מעות אלו מחמת איסור הנאה, ואף דע"פ דין אינם דמיהם. ואסור משום דהנאה זו הוה בגרמא דאיסור הנאה. [ויש שפי' דלא גרע מהא דבמתנה המקבל מחזיק לו טובה. והוה כעין דמי טובת הנאה דתרומה, דנותן לו תמורה על 'מעשה הנתינה', ואף דאינו נחשב תמורה לעצם החפץ. ומ"מ נחשב ש'נולד' מאיסו"ה, ואסור[מב]].

עה) **בא"ד אלא מספקא ליה אי אסור למחליף, מדרבנן בעלמא וכו'.** אבל **הגר"א** (או"ח תמג ג, וכן לח"מ) **דייק** ד**הרמב"ם** (ה טז) **ושו"ע** (רטז ב) **סתמו** דמשמע דכל חליפי קונם אסור. ומשמע דלא רק למחליף עצמו, אפי' החליפו אחר.

שאר איסו"ה לרמב"ם – **והלח"מ** הקשה דמבואר **ברמב"ם** (מאכ"א ח טז) דחליפי איסו"ה מותרין. ומ"ש בסוגיין דספק גבי נדרים דהוה ספק. וכה"ק **המחנ"א** (לרמב"ם מאכ"א). **והשעה"מ** (חמץ א ב) כת' דדעת הרמב"ם כסברת הריטב"א (הנ"ל[מג]) דפי' את הסוגיה דוקא גבי חליפי איסו"ה, כיון דיש להם דמים, ולכן אסור מדאורייתא. אבל שאר איסו"ה אינן דמיהם [וכדברי הירושלמי קידושין]. וכתב דכ"ד הרמב"ם[מד].

והר"ן (בע"א) הקשה דבגמ' מבואר דקאי בכל חליפי איסו"ה, אבל **הריטב"א** ו**תוס' רי"ד** מבואר דבכל הסוגיה קאי רק אקונמות, ורק למקשן זו אין חילוק. **והגר"א** (או"ח תמג ג) כת' עוד דלס"ד דאסור אף בדיעבד [דנחשב שנהנה עי"ז] א"כ אסור בכל איסו"ה. והגמ' דוחה דטעם האיסור דדמי להקדש, ושייך רק בקונמות. ודייק כן מלשון הגמ' 'לכתחילה וכו'', דאי קאי אמתני' דהתם הול"ל דילמא דיעבד.

עו) **בא"ד ותמיהני וכו' אי טעמא דמתני' משום כוונת הנודר, אפי' החליפן אחר וכו'.** הר"ן בקו' נקט דרמי בר חמא נסתפק האם פשט במשנה דאסור רק משום חילופין כגידולין[מה], או רק משום דדעתו לאסור דבר שלא בא לעולם על עצמו. **והר"ן** תי' דודאי אסור משום דעת הנודר [אפי' החליפן אחר], והספק בגמ' האם אסור אף משום חילופין כגידולין [היכא דהנודר החליפן].

והב"י (רטז, והש"ך שם א) הביא בשם הר"ן דבאוסר על עצמו אף החליפן אחר אסור [דהוה בכלל דעת הנודר]. ואילו **הרא"ש** (לק' נז.) כת' דאסור למחליף מדרבנן, כחליפי כל איסור הנאה. [וכצד דרמי בר חמא דאסור, וכס"ד דהר"ן דלצד זה אסור רק למחליף].

דף מז:

עז) **או דילמא משום דחילופין כגידולין דמי. לפי הראשונים** כוונת הגמ' האם גזרו על חילופין, דדמי לגידולין. אבל **ר"א מן ההר** כתב כשם שהגידולין אסורין מכח הפרי, כך החילופין הוה מכח הפרי[א]. [וע"ע ב**שער"י** ה כ הו' בסמוך].

ומשמע בגמ' דגידולין ודאי אסורין [אף באוסר על חבירו] [ע' בסמוך דעת הרמב"ם]. **והראב"ד** (ה טז) הקשה אמאי גידולין אסור, הא קי"ל זה וזה גורם מותר (ע"ז מח:). **והרדב"ז** תי' דדבר שיש לו מתירין אפי' אלף לא בטל. ומש"ה אף זה וזה גורם לא הותר[ב] [וכ"כ **המגד"ע**, וכן **הכס"מ** הזכיר סברא זו]. **והלח"מ** הקשה דאיירי הכא כשאסר על אחר,

---

נחשב ממון לענין זה, כיון דהבעלים יש איסור לקבל בזה תמורה [ונחשב דאין לו זכות לזה]. ומש"ה נחשב דאינו ממון.

מב. **והחת"ס** (יו"ד קל) ביאר עפ"ז דברי הגמ' (ע"ז סב.) דדנו אף בשכר פועל, משום דע"ז תופס את דמיו, ואף דאינו 'תמורת' האיסו"ה. והביא כן מדברי הרמב"ן (דפו"י ע"ז נד).

מג. והשעה"מ הביא כן בשם **שיטת כת"י** עמ"ס נדרים (לק' נז., והוא חי' הריטב"א לפנינו הנ"ל). [**והשעה"מ** הביא דכתוב עליו שהוא מהרשב"א].

מד. וכ"ד **התוס' רי"ד** (הו' לעיל) דכל הסוגיה קאי דוקא בחליפי קונמות, דיש לו כח לאסר טפי. משא"כ בחליפי איסורין שאסורין מצד עצמן.

מה. ולפ"ז אסור רק מדרבנן. [וילה"ק כעין קו' הר"ן דנפק"מ האם לוקה מדאורייתא].

א. ומשמע דהוה סברא בעצם, דנחשב כח החליפין בתוך החפץ, ולא הוה דבר שלבל"ע. **והאחרונים** דנו האם אפשר לקנות חפץ לדמיו, ונחשב כגוף לפירות ויחשב דבר שבל"ע. [ע' תוס' גיטין סו., ומשנ"ל מכירה כג, וקצות רט ד]. [ושם איירי אפי' בהחליפו אחר].

ב. [וע"ד מש"כ **הרי"ף** (חולין צג: לב. בדה"ר), הו' **בר"ן** (לק' נב.) דבדבר שיש לו מתירין ריחא אסור]. **והאבנ"מ** (שו"ת ו) הביא מדבריהם דהיתר זוז"ג הוה משום ביטול [וכמ"ש הר"ן ע"ז]. [ע"ע לקמן נז: נח.].

ואותו אינו יכול לישאל. [ויסוד זה כתב **המהרי"ט** א ה]. [וע"ע לקמן נח. נט.].

והכס"מ (כאן והל יג) תי' דהקדש חמיר טובא ול"מ, וה"נ דנדרים חמירי דמפקיעי שעבוד. **ובגליון מהרש"א** (רטז) הקשה דאפי' בע"ז דחמיר טובא הקילו בזוז"ג.

עח) **ת"ש האומר לאשתו קונם שאני נהנה ליך וכו'.**

הר"ן (סוף הע"א) **הביא** (מהגמ' כתובות ע:) דהק' דמשועבד לאשתו[ג]. **והביא תי'** (הב' בגמ' שם) דמיירי שהדירה בעודה ארוסה וכו'.

והר"ן כת' דמסתברא [דאסורה] אפי' לאחר שנשאה וכו'. [כיון דהקונם קדם לשעבוד, ומש"ה אסורה אף לאחר שנשתעבד]. **והגהש"ס** (בע"א) תמה דמסקנת הגמ' (שם) דאמרי' כיון דנשאת סברה וקבלה. **והפור"י ומצפ"א** תי' דהא דכשנשאת קבלה, נחשב מחילה לענין שאינו חייב לגרש. ומש"ה מהני שזן אותה בהאופן הזה. אבל עדיין מחוייב לה מזונות.

ותוס' (ד"ה ת"ש) **תי'** דאיירי שתלה בתשמיש, דהתנה הנאת תשמישך עלי אם תיהני משלי[ד].

וצ"ע דא"כ האיך הביאו מהתם, דכה"ג לא הוה חליפי קונמות. אלא חליפי התנאי [האם עוברת על התנאי במה שמחליפה][ה]. ועוד צ"ע מה שייך בזה לכתחילה ובדיעבד, דאי עברה על התנאי הוא נאסר, ואל"כ מותר[ו]. וצ"ע.

עט) **לווה ובע"ח באין ונפרעין וכו' לאו משום דחילופין לאו כגידולין דמי. הרא"ש** פי' דכיון דהבעל חייב לפרוע, נעשו המעות חליפי קונם. ובפשוטו משמע דעצם ההלואה הוה תמורת שעבוד[ז] נכסי הבעל [ע"י שעבודא דרב נתן[ח], או דמחייבת עי"ז נכסיו, ע' בסמוך], וחל במעות דין חליפי נכסיו [דעצם החוב הוה חליפין, ואף אם לא יפרע לבסוף]. **והר"ן** (בשם רבותיו) כתב עד"ז, אך הוסיף כיון דלבסוף בע"ח נפרע מהם. [משמע דוקא נפרע לבסוף. ויל"פ דע"י הפרעון חל למפרע דהוה חליפין]. **ובחי' ר"א מן ההר** כתב דאין איסור בהלואה, כיון דלווה סתם [ולא ע"ד נכסים אלו דוקא], ואכתי ליכא חליפין. אבל בשעת גבייה נעשית חליפין ונמצא שנהנה למפרע.

פ) **אמר רבא דילמא[ט] לכתחילה הוא דלא, ואי עבד עבד. הרא"ש** (בפי' הא' והתוס') כתב דההלואה היתה באיסור [ומשמע דאכלה כבר חליפי הקונם[ט]] ואפ"ה בדיעבד גובין.

אבל **הר"ן** כתב דזו בשעה שלוותה אין כאל חליפי איסור ממש. [דמה שהבעל משתעבד לא נחשב תמורת נכסיו[יא]]. ואע"פ שאח"כ נפרעין, דיעבד נעשו חליפין מה שכבר אכלה. משמע דבשעת פרעון חל על מעות ההלואה דין חליפי איסו"ה. אלא דלא איכפת לן כיון דכבר נתאכלו. וכ"כ **הריטב"א** (ספ"ז, ורנב"י בשיטמ"ק) כי הדר אתי ומפרע מהאי כבר נתאכלו המעות, ולא נחשב חליפין.

ג. **והריטב"א** (ספ"ז) הביא די"ג האומר לחבירו, דבאשתו משועבד לה. [וכן **בחי' ר"א מן ההר** דחה משו"ה את דברי רש"י].

ד. **ותוס'** (כתובות ע.) הק' דהו"ל לגמ' (שם) לתרץ כן. ותוס' תי' דסיפא דמתני' לא אתי עפ"ז.

ה. ואף דאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו, יכול לאסור בתורת תנאי [שיאסר בתשמיש אם תהנה מדבר שלא בא לעולם]. ונימא דכמו דלגבי עצמו אמרי' דנתכוון לאסור עצמו בחילופיהן וגידוליהן, הוה בכלל התנאי.
ולכאורה מבואר דהוה ספק בלשון האם חילופיהן בכלל, ובשלמא לגבי עצמו אמרי' דעשאו על עצמו הקדש. והספק האם לאחרים חליפין בכלל לשונו.

ו. ואפשר דתי' הגמ' דבחליפי קונמות לכתחילה אסור, ומש"ה אינה עוברת על התנאי [ואף לכתחילה מותר].

ז. [ויל"ע בזה דשעבוד אינו תשלום על גוף החפץ, על זכות עתידי לגבות].

ח. וכמ"ש **הר"ן**. [דחל זכות על חוב הבעל לאשה, ועי"ז על הנכסים. וכגדר שעבודא דר"נ. ואף דהוה ב' שלבים לא נחשב חליפי חליפין. ולצד דגדר שעבודא דר"נ דהוה חוב ישיר ניחא טפי דנחשב חליפי נכסיו].

ט. **הגהש"ס** ציין לדברי **הר"ן** (לק' פג., וכן תוס' שם, והראשונים בכ"מ) שכת' דלשון 'דילמא' [בסוגיה שם] לאו דוקא. וכן הוא באמת.

י. וצ"ב מה הנידון לאסור את הבע"ח לגבות, הא כבר נהנתה מהאיסו"ה בשעת הלואה. [ואם הו' למפרע, יש בזה חידוש גדול שמכשילים אותה באיסור קונם].

יא. **והריטב"א** הוסיף הועיל ולא לווה על פיו. [ויל"ד האם כוונתו דאם לווה ע"פ נחשב שזכה במעות, ונותן לה. או דא"כ היה נחשב תמורת השעבוד נכסים. עכ"פ יל"ע דמ"מ הבעל נתחייב בהלואת האשה [משום שעבודא דר"נ, או תקנה שיכולה ללוות עבורו, וע' בסמוך] א"כ אמאי לא יחשב שליחות].

[ומשמע דאי הוה בעין חל דין חליפין על המעות[יב]. וצ"ע אמאי אמרי' מלוה להוצאה ניתנה[יג]].

והרא"ש (בפי' הב') כת' דכיון דכבר נתן המעות [דיעבד], לא גזרו להחשיב דהוה דמי איסו"ה, דאינו מחליפן ממש. [משמע דהקילו כיון דאינו ניכר דהוה דמיו[יד]].

[וצ"ב היכן השתנה הנחת המקשן דנחשב חליפין למפרע, ואילו לתרצן חשיב בדיעבד].

פא) **שם. לכתחילה הוא דלא.** לדברי **הר"ן** (והרא"ש בפי' הב') לכתחילה היינו באופן של החלפה להדיא.

אבל **הרא"ש** (בפי' הא') כתב דכל האיסור להחליף לכתחילה, [והגמ' חוזרת בה] דמעות החליפין ודאי מותרין בדיעבד. [ולפ"ז היה אסור לה ללוות, וכ"כ **תוס'** ובחי' ר"א מן ההר בשם **רש"י**]. **ובתוס'** פי' דאסור ללוות לכתחילה, ש'גורם' לאיסור. וכ"כ **הרשב"א.** [משמע דאסור לכתחילה משום שמקבלת הנאה מהנכסים האסורין, ולא מגדרי חליפין].

פב) **ר"ן ד"ה לווה. אכתי שעבודיה אנכסי קאי.**

האחרונים הק' דנימא דקונם מפקיע שעבוד, ועי"ז ליכא שעבוד כלל[טו]. **והקובה"ע** (נב ט, וע"ע חי' ר"ש קנינים יב) **הביא** דקונמות אינו מפקיע את עיקר השעבוד, אלא דא"א לגבות[טז]. ונפק"מ כשעשה שורו אפותיקי והקדישו [דפקע שעבוד], ואח"כ הומם [ויש לו פדיון], השעבוד חוזר וניעור. ושוב דחה דהכא השעבוד לא פקע כיון דיש אפשרות לגבות ע"י שלווה.

פג) **בא"ד אבל כשהיא לווה חייבת היא במה שלוותה.**

וכן הביא **הר"ן** (לעיל לג:) בשם **רש"י** (כתובות קז:). וע"ע בר"ן (שם) דנח' על הרשב"א האם המפרנס סתם אמרי' דהוה ע"ד האשה או ע"ד הבעל [אמנם אף זה הוה מדין שעבודא דר' נתן[יז]].

אבל **בפי' הרא"ש** משמע דבי"ד פסקו לה מזונות, ועי"ז לווה ממון בעלה [וכדעת **תוס'** כתובות קז.]. ועד"ז דעת **הרא"ה** (הו' בר"ן כתובות סג. בדה"ר) דהבעל מתחייב ע"י הלואת האשה, דתקנו דתהא כשליח הבעל לענין זה. וע"ע **אבנ"מ** (ע ח).

פד) **ר"ן ד"ה מ"ט. דקס"ד דכיון דבשעה שהיא לווה וכו'**

כיון דלבסוף בע"ח באין ונפרעין, היכי שרי לה ללוות וכו'. [משמע דרק ע"י הפרעון איגלאי מילתא דמעות ההלואה היה חליפין. וצ"ב הגדר בזה].

פה) **בא"ד ול"נ וכו' דנהי דמדינא מוציאין וכו' הכא אנן סהדי דאדעתא דידה נחית[יח], כ"ה דלא לעביד היא איסורא[יט].** ואמדינן דעתם שנתכוונו דלא נתכוונו לשעבד נכסי הבעל. [ומבואר דשייך הלואה על דעת

יב. ועד"ז אי' (ע"ז סג.) בכעי"ז, דחל איסור אתנן למפרע היכא דהחליפין עדיין קיים בעולם. [וע"ע רמב"ן שם]. [ויש לחלק בין גדר מלוה, למעות מקח].

יג. אבל **בחי' ר"א מן ההר** כת' דהו"ל כדיעבד משום דמלוה להוצאה ניתנה [ולפ"ז חזרת הגמ' האם גדר החליפין בשעת פרעון הוה 'למפרע', או מכאן ולהבא].

יד. ומשמע **בהרא"ש** דגדר האיסור חליפין דחל איסור על החפץ, כיון דניכר. אבל **המשנ"ל** כתב בשם **רש"י** דטעם האיסור דעי"ז נהנה מהנכסים, וא"כ מה לי שאינו ניכר. [וע"ע בסמוך].

טו. ומשמעות הר"ן (לע' מה: וכ"מ) דע"י האיסור פקע עצם השעבוד.

טז. והקשה דמדברי **הר"ן** (בע"א) מבואר דהיכא דאסרו בקונם על אחר, מותר לדור דהשעבוד קיים. ואילו אסור על המשכיר השעבוד פקע. וע"כ דגדר הדין דהשעבוד פקע. [ויל"ד דהזכות גבייה של השעבוד ודאי פקע, דאין זכות להוציא מיד הקדש. אבל עצם הזכות בנכסים מיתלא תאלי, עד שיהא לו אפשרות גבייה].

יז. וכ"כ **הרשב"א.** ומ"מ כתב **דהרשב"א** דכיון דלא הלווה לאשה להדיא, ולא נשתעבדא בפירוש, הוה כאילו לוותה בתנאי שיהא הבעל חייב לשלם. ואפי' יש לה נכסים, גובה רק מהבעל [ומשמע דהיא אינה חייבת אפי' בתורת ערב, כשאין לבעל נכסים]. **והאבנ"מ** (ע ח) ביאר דע"כ היא נתחייבה, ועי"ז יש דין שעבודא דר"נ, אלא דהוה כתנאי שלא לגבות ממנה. [ומ"מ שייך גדר שעבודא דר"נ, דמנכסי הבעל לא היתה תנאי].

יח. וצ"ב דהא אין לאשה נכסים, והאשה פגיעתה רעה. ומה שייך לסמוך אדעתא דידה. [ואולי ע"ד שתשאל על הנדר, ותגבה מהבעל, ואח"כ תיתן לו. אך אם תשאל על נדרה הבע"ח רשאי לגבות מהבעל בעצמו].

יט. [וכרבותיו דהוה איסור במה שלווה וגובים מנכסיו].

שלא לגבות בשעבודא דר׳ נתן, והוא חידוש[כ]. אך י״ל דהוה כתנאי חיצוני שלא לגבות[כא] מנכסים האסורים עליה[כב].

פו) **בא״ד וי״ל דלהכי וכו׳ ולא פשיט מסיפא וכו׳.** [המשנה ב״ק קט., הו׳ בר״ן בע״א]. והר״ן תי׳ דהתם לא נחשב דהוא עצמו מחליף, דמצי קני נכסי. [ובשעת הלואה לא היה נחשב החלפה כנגד נכסים אלו].

והרא״ם (**בשיטמ״ק**) משמע דגרס בגמ׳ דהראיה מהסיפא, דנפרעין מנכסים שהוריש אביו[כג]. וההלואה הוה חליפי איסור.

ובחי׳ ר״א מן ההר גרס דאיירי דהבעל אסר על עצמו נכסי מלוג של אשתו [ובזה בא לעשות עצה, ע״ד מי שאסרו אביו]. **והריטב״א** (ספ״ז) הביא לגרוס האומר ל׳חבירו׳. וע״ע **תוס׳** (ב״ק קט. בסו״ד).

ומשמע מהנך **ראשונים** דאיירי אף דלא נתחייב ליפרע כלל מנכסים אלו, אלא דאח״כ חבירו פרע מדעת עצמו. ואפי הכי ס״ד דנחשב חליפי איסור״ה.

פז) **בא״ד אבל אשה דאין לה קנין בלא בעלה ס״ד דהויא כמחלפת.** [ולכן מתפרש ההלואה הראשונה כסילוק משעבודא דר״נ. או דנחשב יותר ניכר דהוה תמורתן]. **והאבנ״מ** (ע ח) הקשה דמשכחת לה שיהיו לה נכסים דרך ירושה[כד]. או ע״מ שאין לבעליך רשות בהן.

מכרן וקידש בדמיהן

פח) **ת״ש המקדש בערלה וכו׳. הר״ן** (בע״א) ושא״ר הביאו מכאן דהנידון בכל חליפי איסור״ה. אבל **התוס׳ רי״ד** כתב דמתחילה סבר המקשן דאיסור הבא מאליו שאני [ואין איסור להחליף אפי׳ לבתחילה כיון דאינו נהנה מגופן], וקונמות חמירי וחילופין אסור. אבל אחר דפשט לו דעב״פ בדיעבד אינו אסור, א״כ דימה לשאר איסו״ה[כה]. [ועד״ז צ״ל לדעת הריטב״א ספ״ז, עיי״ש לשונו].

פט) **מכרן וקידש בדמיהן מקודשת. הרא״ש** פי׳ דאילו אסור, הא לא יהיב לה מידי. משמע דכיון דאסור למקדש לא הוה קידושין, ואף דמותר למתקדשת להנות. דבעינן שיהא שווי ממון משלו. אבל דעת **רש״י** (ע״ז נד:) דאם מכר [ערלה] וקידש בדמיהן מקודשת, דאינן נתפסין באיסורא, וממונא היא. ואע״ג דאיהו אסור לאיתהנויי, אבל איהי לאו מערלה קא מטיא ליה. **והמשנ״ל** (אישות ה א) האריך לדון בחקירה זו, האם בעינן שיהא שווי ממון משל, או דסגי דשווה לו ממון.

אבל **הר״ן** פי׳ דקושיית הגמ׳ אמאי לא אסרי׳ את האשה בלא קידושין אחרים. וכ״כ **התוס׳** היה לנו לומר דאסור לשהות באותם קידושין. **והקר״א** הק׳ מה מהני קידושין אחרים, דכיון דהוה כבר אשתו, וחל באישות זו דין חליפי איסו״ה, וא״כ היה צריך לגרש ולחזור ולקדש[כו]. [ואפשר דמאחר דרבנן הצריכו מעשה קידושין נוסף, שוב אינו נהנה ממעות האיסו״ה. ואף דע״פ דין דנה בראשונים].

צ) **ה״נ לכתחילה הוא דלא ואי עבד עבד. פי׳ הר״ן** דלכתחילה אסור ליהנות מהחליפין, אבל מה שנהנה ממנו מותר. **והרשב״א** ביאר דהוה חליפי חליפין [**והגר״א** (רטז ג) הגיה כן בדברי הר״ן]. ולפ״ז אף כשקנה חפץ מותר, דהוה חליפי חליפין. [וכ״כ

כ. ודנו דתליא בגדר דשעבודא דר״נ. דלצד דגדר שעבודא דר״נ הוה משום אפוכי מטראתא, א״כ אינו גדר שונה בעצם ההלואה. אמנם **האחרונים** נקטו דמ״מ יסוד הדבר דהחוב משתעבד, ורק צורת הפרעון הוה ע״י אפוכי מטראתא. ולסברת האחרונים דהוה חוב חדש, יל״ד דהתורה חידשה גדר חוב זה, ואינו ממעשה המלוה, וא״כ יל״ד האם הוה בידיהם להתנות.

כא. וי״ל דלעולם חל שעבוד, אלא דיש תנאי בגבייה.

כב. ולמש״כ **בשו״ת הרשב״א** (הנ״ל, הו׳ לע׳ לג:) דאיירי אפי׳ אם יש לה נכסים, אלא דהוה כמתנה שלא יגבו ממנה. א״כ הכא י״ל דמחמת הך סברא דאיסורא לא הוה כמתנה. ולכן אם יש לה נכסים נפרעין ממנה קודם. אבל אה״נ אילו אין לה נכסים יגבו ממנו.

כג. **והרא״ם** ביאר דאותו חלק שהיה ראוי למודר הוי ׳כהפקר׳, כיון שאין רשות לאחים בו וגם הוא אסור בו הילכך יכולין המלוין ליפרע ממנו, ואף לווה עליהם לכתחילה. [וע״ע בע״א בשם הרשב״א והר״ן].

כד. [ואף דמשועבד לפירות לבעל, גובה ע״י מכירת טובת הנאה. ע׳ ב״ק פט].

כה. [ועי״ש מש״כ למסקנא].

כו. אבל לשון **התוס׳** בתי׳ דלא תקנו להפקיע הקידושין. משמע דלא היה נידון שצריך קידושין נוספים.

הרא"ש קידו' ספ"ב[כז]. וכן **הר"ן** (לק' נז.) הביא מכאן דחליפי חליפין מותרין. והר"ן למד מזה דה"ה גידולי גידולין.

אבל **תוס'** כת' דדוקא קידש אשה, דלא תקנו להפקיע הקידושין, כיון שהיא אשתו[כח]. ולפ"ז בעלמא אף חליפי חליפין אסורין.

וכ"כ **רש"י** (ע"ז שם) דדוקא קידושי אשה, אבל שאר הנאה אסור מדרבנן. **ותוס'** (שם) פי' דיש ליתן טעם דאין האשה דומה כ"כ לחלופי דמים. א"נ משום פר"ו לא גזרו. **והרא"ש** (קידושין ב לא) כתב דבחינם חילק רש"י בזה, דמעות המכירה אסורין לכתחילה אף בשאר מקח, כדמבואר בסוגיין. **והמשנ"ל** (שם) ביאר דכוונת רש"י לפרש אמאי לא תחשב האשה חליפי חליפין ותאסר[כט]. ובזה תי' דגבי אשה הקילו.

והמשנ"ל ביאר דרש"י לשיטתו דהטעם באיסור חליפין [למחליף] משום דעי"ז נהנה מהאיסור, א"כ מה לי מחליף ב' פעמים, עדיין בא לו מכח האיסור. אבל סברת שא"ר דהאיסור משום דקנסו דניכר חילופי איסו"ה, ובחלופי חילופין לא גזרו.

אבל **הראב"ד** (נדרים ה טז) כתב דהמקדש בחליפי או גידולי איסו"ה, צריך לחזור ולקדש[ל]. **והמשנ"ל** ביאר דאל"כ נמצא שנהנה באיסו"ה. ומ"מ כיון דהאשה מותרת בזה נחשב קידושין גמורים. והא דתנן מקודשת, היינו ליאסר אבל צריך לחזור ולקדש[לא]. אבל **הרשב"א** (לק' מח:) הביא מדברי הראב"ד דאיסו"ה אינו שלו, ואף דאסור רק עליו ולא עליה. [ולפ"ז לא חלו קידושין כלל].

צא) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** הוה ליה ספיקא דרבנן.

וכ"פ **הרמב"ן. ורע"א** הק' דנדרים הוה דבר שיש לו מתירין[לב]. וציין **דהפר"ח** (או"ח תצז, ושאג"א צ) כת' דבספיקא דדינא אמרי' ספק דרבנן לקולא, אף בדבר שיש לו מתירין. ורק בספק דתליא במעשה החמירו. [וע"ע לק' נט.[לג]]. **והפור"י** תי' דהכא עיקר הספק בכל איסו"ה, וכיון דבכל איסו"ה אמרי' ס"ד לקולא, לא מסתבר להחמיר טפי בנדרים.

אבל **הרמב"ם** (ה טז) אסר חליפין מספק. **והכס"מ** ביאר דס"ל דהספק האם חליפין אסורין מדאורייתא [כגידולין], והוה ספק דאורייתא. וכן **הריטב"א** כתב דהוה ספק דאורייתא. אבל **האחרונים** דנו דדעת הרמב"ם דאף דהוה דרבנן, מ"מ ספיקו אסור.

צב) **בא"ד אבל הרמב"ם וכו'.** דהרמב"ם (ה טז) כת' דהאוסר פירותיו על חבירו בין בנדר ובין בשבועה[לד] הרי גידוליהן וחליפיהן ספק, ואסור, דדעת **הרמב"ם** דהספק אף על גידולין. [**והראב"ד** השיג דלשון הגמ' (בתחילת העמ') דגידולין אין ספק]. **והאחרונים** הק' דא"כ אף כשאוסר דקל לפירותיו על חבירו, נימא דהוה בכלל הספק האם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו. ובכ"מ מצאנו דאוסר דקל לפירותיו וידים לעושיהם וכדו'.

והלח"מ העלה צד דהרמב"ם קאי דוקא בדבר שזרעו כלה, אבל באין זרעו כלה ודאי יכול לאסור אף פירותיהן. ועפ"ז כתב **הקה"י** (כח) דהיכא דאסר את הכח מצמיח, בזה ממילא נאסר אף היוצא ממנו לבו"ע.

אבל **הלח"מ** כתב דסתימת הרמב"ם לא משמע לחלק. **והאו"ש** (ה יא) כתב דבדבר שאין זרעו כלה תליא בסוגיה (לקמן נז:) האם גידולין מעלין את העיקר, והגמ' כאן נקטה לרמי בר חמא (לשיטתו לקמן שם) דמעלה את העיקר, ומש"ה אינו אוסר.

והשער"י (ה כ) ביאר דעת הרמב"ם דכיון דהגידולין באו שם ע"י הקרקע, א"כ לא מונח בזרעים מציאות

כז. אבל **הט"ז** (רטז ב) הביא **מפסקי הרא"ש** (ז ה) דחליפי חליפין אסורין. **והנה"כ וקי"נ** (ע) כת' דט"ס הוא.

כח. **והנמוק"י** כתב בשם **הר"ש** דלא חשיבא הנאה ממש, דאולי הוא קונה אדון לעצמו.

כט. **והק"נ** (שם) כתב דע"כ דעת **רש"י** (חולין ד:, הו' לעיל) דאף חליפי חליפין אסורין, דאל"כ מצינו דמים לחמץ בפסח, ע"י חליפי חליפין.

ל. [וע' רדב"ז דאף לרמב"ם מספק צריך לחזור ולקדש].

לא. וע"כ המשנ"ל דהראב"ד קאי רק אגידולין, וחליפי גידולין אסורין. אבל מקדש בחליפין אי"צ לחזור ולקדש, דחליפי חליפין מותרין.

לב. ומבואר (ביצה ד. עי"ש רש"י) דבדבר שיש לו מתירין לא אמרי' ספק דרבנן לקולא.

לג. אמנם העירו דהכא הנידון כלפי המודר, והוא אינו יכול לישאל. ובזה לא נחשב יש לו מתירין. ע' בסמוך.

לד. ומבואר דכוונת **הרמב"ם** לשיטתו (שבועות ה ד) דאדם

העתיד. ובדבר שנתחדש אח"כ אין אדם אוסר דבר שלבל"ע על חבירו. ואף דעיקר הגורם מחמת הזרע, מ"מ הבעלות הוה ג"כ ע"י הקרקע. וזהו ספק הגמ'. וביאר דכעי"ז ספק הגמ' גבי חליפין, דעיקר גורם החליפין הוה החפץ, אלא שבלא לוקח אינו יכול להחליף.

והרמב"ם סיים אבל אם עבר ונהנה נהנה. **והכס"מ** פי' דאין לוקין מספק. **והלח"מ** חלק דכל הנידון חליפין וגידולין הוה בדרבנן, ולכתחילה. **והמשנ"ל** פי' דאם עבר והחליף מותר בחליפיו [דהוה חליפי חליפין].

הריני עליך חרם

צג) **הריני עליך חרם. הר"ן** פי' שתהא הנאתו עליו כחרם. [ובגליל הוה התפסה בבדק הבית. ואף המשנה (לעיל יח:) איירי בנדרי איסור, והנידון האם מתפיס בחרמי כהנים, עי"ש]. **והר"ן** (לעיל ב.) הביא מכאן דלשון חרם כולל נדרי איסור. [ודנו האם כוונתו דהוה נדרי איסור בהתפסה, אלא שינוי בלשון. או דהוה פרשה בפנ"ע].

אבל **הגר"א** (רכו ז) כתב דבמשנה כאן אין חילוק בין יהודה לגליל, דכיון דמתכוון לאסור את עצמו, ודאי כוונתו לתלות בחרם בדה"ב. ולפ"ז דוקא כשאומר דבר זה יהא לחרם תליא ביהודה וגליל (במשנה יח:). ועפ"ז כתב הגר"א דאף דסתם הקדש בזה"ז לעניים (וכמ"ש **בשו"ת הרשב"א** מכת"י קט הו' בב"י ס"ס רכא), אבל אם אסר כהקדש, ודאי כוונתו להתפיס באיסור.

צד) **עליך חרם המודר אסור.** ובפשוטו משמע דאסר הנאתו. [ואסור ליהנות ממנו, ואף בדבר שיש בו שותפות]. אבל **רש"י** (ביצה לט.) כתב דה"ק ממוני עליך הקדש. וס"ד דהגמ' (לעיל ה.) דהלשון כולל דשניהם אסורים זל"ז. ובמסקנא הגמ' דוחה.

צה) **שם. המודר אסור. הרמב"ם** (ה א) כתב דנאסר שמעון, אבל אם עבר אינו לוקה, שהרי לא אמר שמעון כלום. [ובל יחל קאי רק על הנודר]. ומ"מ יש בזה 'איסור' נדר [וע' לשונו **בפיה"מ**]. וע' **ר"ן** (לעיל טו.).

צו) **בדבר של עולי בבל. פ' הר"ן** שהפקירום עולי בבל לכל ישראל. וכ"כ **הרא"ש ור"א מן ההר** בשם **רש"י**. ובפשוטו משמע דהוה גדר הפקר בלא בעלים. ומשמע דלא אמרי' דכל הקודם יזכה בו[לח]. **והחזו"א** (ערלה א טו, קלו ספ"ק) הביא מכאן דדבר שהוא מיוחד לרבים אינו כהפקר[לו], ואסור לזכות בו[לז]. וכתב דנקנה לרבים באמירה בעלמא וכדין צדקה.

אבל **תוס'** הוסיפו דהפקירום לכל ישראל, ולא נתנוהו להם להיות שותפין לענין שיוכלו לאסור חלק חבירו. [משמע דהקנו זכות לכל ישראל, ועי"ז הוה שותפין. אלא דדעת המקנה דלא יוכלו לאסור. ויל"ד הגדר בזה, האם נחשב שיור בזכות לענין זה[לח], או דגדר הבעלות לכל השבט, ואין לכל א' בעלות פרטי שיוכל לאסור].

והרמב"ם בפיה"מ כתב דבדבר שיש בו 'שותפות' לעולי רגלים, דאע"פ שבונים בהם מממון כל ישראל, ולכל א' יש לו בהן זכות. אין זה כי אם זכות מעט מזעיר[לט]. ואין לחוש לזה[מ]. [ומבואר דאף דברים של עולי בבל שייכים ל'בני העיר', אלא דא"א לאוסרו כיון דיש ג"כ זכות לעולי בבל. ויל"ד

אוסר דבר שלו על חבירו בשבועה. ומבואר דאף זה תליא בגדרי חליפין וגידולין, ואף דאיסור שבועה אינו 'איסור חפצא', מ"מ תליא בגדרי נדרים האם נחשב שהדבר קיים לאוסרה עליו. **והשער"י** כת' דהרמב"ם רמז בזה דנידון הספק לא שייך לגדרי איסור חפצא.

לה. וע' **בראשונים** (ע"ז נג:) דדנו המשתחוה דמעין של רבים, האם שייך בזה אין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

לו. ושמעתי לפ"ז דיש איסור גזל בכל דבר העומד לשימוש הרבים [אלא דהוה ממון שאין לו תובעים], והא דמטו משמיה **דהחזו"א** דאין איסור גזל בכספי המדינה היינו קודם שעומד לשימוש מסויים לרבים.

לז. **והסמ"ע** (רעג יז) כת' דמש"כ **הרמב"ם** (זכיה א א) דמדברות הוה הפקר, וכל הקודם זוכה במה שבהן, אבל במדבר עצמו ל"ש לזכות.

לח. [וע' מש"כ (לעיל מו:) בשם המקו"ח דשייך שיור לענין שלא יוכלו לאסור. אלא דהכא איירי בעודם שותפין. ויל"ע דכל נכסי העיר, נימא דכיון דעומד לשימוש כל בני העיר, הוה כאילו ז' טובי העיר קבעו שיור בבעלות לענין שלא יוכלו לאסור. וצ"ל דלא נחתו להתנות בזה].

לט. [משמע דהטעם דחלק מועט בטל במיעוטו. אבל בבני העיר, אף עיר גדולה, יש חשיבות לחלקו. ועוי"ל דבבני העיר יש מנין והגדרה לשותפין. ושייך שיתאספו וימכרו וכדו'].

מ. כ"ה **בפיה"מ** בתרגום החדש **ומאירי ור"א מן ההר** בשם **הרמב"ם**. אבל בפיה"מ הנדפס סיים שאין לא' מהם שום

האם נחשב גדר שותפות דעלמא, או דנחשב ששייכך לכלל 'בני העיר'[מא].

והרי**טב"א** כת' דהחילוק דדבר של בני העיר, בני העיר יכולים למוכרו. אבל של עולי בבל א"י למכור [כדאי' (מגילה כו.) גבי ביהכ"נ של רבים][מב].

דף מח.

צז) **ואסורין בדבר של אותו העיר. הר"ן** פי' דשייך לאנשי העיר, ואין לאנשי עיר אחרת חלק בהן. והו"ל כשותפין דאוסרין זע"ז. ונח' הראשונים האם נחשב שותפות משום שגבו ממון מבני העיר לבנות[א], או משום שעומד לרשות ולשימוש בני העיר[ב].

דה**שיטמ"ק** (בשם הרנב"י) כת' דאיירי דוקא כשהמודר או מורישיו נתנו חלק לביהכ"נ. ולא פקע רשותו ממנו, ואף דייחדינהו לתפילה. וכתב אבל איניש מעלמא שלא היה לו ולא למורישיו חלק אינם יכולין לאוסרו[ג].

אבל ה**שו"ת הרשב"א** (א תתקלה) הביא דאיירי בביהכ"נ שמסרו לרבים ואינו קנוי לבעלים ידוע, אלא כיון דמייחד לו מקום הוה כמושאל לו, ונאסר על המודר הנאה[ד] [לרבנן דראב"י]. והוסיף דהוה כשותף, ויכול להקנותו בקנין אגב[ה]. [וכ"כ **הנמוק"י**].

ו**האבה"א** (שכנים ב י ד"ה איבראי) דייק מלשון **הרמב"ם** (עדות טו א,ב) דבן העיר מסתלק מחלקו[ו] ע"י קנין, והוה בגדר סילוק. ואילו שותף ל"מ 'סילוק' ע"י דין ודברים. וביאר דבשותף יש לכל א' רק את חציו, ואף אם יסתלק חבירו לא יזכה בחלק חבירו אלא ע"י קנין. אבל בבני העיר אין נפק"מ כמה חלק יש לכל א', וכמה בנים וכו', ולא ניתן לו יותר זכות לרחוץ במרחץ, ומש"ה ע"י סילוק בעלמא איבד זכותו[ז]. [ויל"ד הגדר בזה. ויש שהביאו דיש גדר בעלות כללי לבני העיר[ח]. וכל יחד הוה שותף בבעלות הכללי[ט], אמנם מ"מ מבואר בסוגיין דיכול לאסור את חלקו[י], וצ"ע].

ו**הפוסקים** (רכד) הביאו **דרבינו גרשום** תיקן דמי שהשאיל ביתו לביהכ"נ אינו יכול לאסור על א' מבני הקהל. ועוד הביאו דה**ראב"ד** תיקן דא' מבני הקהל א"י לאוסר חלקו. [ויל"ע בגדר התקנה, האם יש כח ביד חכמים לעקור את הנדר. או דאלמוה לשעבוד שימוש הקהל שלא יחול. או דהפקיעו בעלותו לענין שלא יוכל לאסור].

ובסוף המשנה מבואר דבני גליל כבר הקנו חלקם לנשיא, והדברים של בני העיר בגליל שייכים רק לנשיא, ויש זכות

זכות.

מא. וה**אגר"מ** (יו"ד ב לט) דן לדעת הרמב"ם, דנחשב מיוחדים לכל ישראל, האם כלים ששייכים למדינה [של עכו"ם] חייבין בטבילה, או דאין עליו 'שם' בעלים [פרטי]. וכתב דיותר מסתבר דנהי שלא נחשב שם היחידים עליו מ"מ יש עליו שם כלל המדינה, ונחשב כלי של נכרי לענין חיוב טבילה. וכתב דלדעת הר"ן הוה גדר הפקר, ואין חיוב טבילה.

מב. ו**השיטמ"ק** (בשם הרנב"י) ביאר דאע"פ שיש בהן חלק לנודרים לא מיקרו נכסים דידהו הואיל ולכל ישראל חלק בהם אלא הרי הן כאלו הן של הקדש.

א. וכמ"ש ה**רמב"ם** בפיה"מ גבי של עולי בבל [לרבותא]. [ועפ"ז מסתבר דיש לכל א' חלק לפי כמה ששילם, בדבר שגובים לפי ממון. או בדבר שגבו מדורות קודמין, מי שיש לו כמה אחים ירש חלק פחות. אלא דאין בזה נפק"מ, כיון דעומד לרשות כל בני העיר בשווה].

ב. אך הביהכ"נ עומד לשימוש כל א', אף מי שאינו בעלים. דהא אף לאחר שכתב חלקו לנשיא מותר בו.

ג. [ויל"ד דאף כשנתן חלק כנגד בשאר החזקת ביהכ"נ, מ"מ ממי יקנה חלק בביהכ"נ. וצ"ע].

ד. ויל"ע למש"כ **הר"ן** (מה:, ומה:) דיש בשותפין קנין שעבוד, אלא שהשותף אוסר את קנין הגוף, ומפקיעי שעבוד. א"כ היכא דל"ל קנין הגוף אלא זכות שכירות לא מוגדר, ודאי אינו יכול לאסור. [וצ"ע].

ה. [וצ"ע דמה מהני שכותב חלקו לנשיא, או לחבירו. הא מ"מ הוה מבני העיר, ומתחדש לו סיבה לקבל זכות].

ו. [לענין שלא יחשב נוגע בעדות].

ז. דבשותפות כזה, דאין לא' זכות שימוש יותר מחבירו, כיון דנסתלק הא' זכו בני העיר.

ח. ולכן ע"י שיסתלק הא' זוכה חבירו. ובחי' ר' שמואל (ב"ב כג) דן עפ"ז דלענין עדות לא יחשב בעל דבר, אלא 'נוגע' בעדותו.

ט. ושמעתי לפרש דעפ"ז כל מי שנקרא ע"ש בני העיר [שקבע דיורו י"ב חודש], מקבל חלק בזה. אך משמע דרק מי שירש חלק מאבותיו יש לו חלק. [והכותב חלקו לנשיא אינו חוזר וזוכה, אף דעכשיו דר בעיר מכאן ולהבא]. וצ"ל דתליא בחלקו בפועל בקנין, אלא דגדר הבעלות כחלק מהכלל. וצ"ע.

י. וצ"ע דכיון דל"ש מכירה בזכות זה, האיך יוכל לאוסרו על חבירו.

שימוש לבני העיר. [ומשמע דאף ספרים וכדו' שנקנו אח"כ נקנו ע"ד כן[יא]].

צח) **שם. ואסורין וכו'. החת"ס** (מה:) הק' נימא דחלק המדיר יתבטל בחלק שאר בני העיר. ונהי דממונא לא בטיל, מ"מ דין שנולד מהממון בטל (והביא כן מהגמ' ביצה לח:, ע"ע לקמן נב.).

והאחרונים כת' בשלמא היכא דהדיר עצמו, יש לו מתירין[יב]. אבל היכא דאסר חבירו עליו, כלפי המודר הוה דבר שאינו לו מתירין.

והחת"ס כתב דכיון דאפשר לפייסו לכתוב חלקו לנשיא לא סמכי' אביטול.

והבית הלוי (ג ל ג) כתב דודאי נהנה מכולו כא'[יג], ול"ש בכה"ג ביטול ברוב להתיר דבר שמשתמש בכולו. אך כתב דבבור של בני העיר שייך בזה ביטול לח בלח, ומותר. [וע' **תוס'** הו' בסמוך]. וכת' דלא הוזכר בור במשנה [לא ברישא ולא בסיפא] כיון דיש חילוק בין היכא שהדיר עצמו [דיש בו מתירין], ולמודר מותר.

צט) **והבור. בגמ'** (ביצה לט.) נח' הממלא [ביו"ט] מבור של עולי בבל, האם המים קנו שביתה כרגלי הממלא [ואסור להוציאן מתחומו ביו"ט]. והגמ' פי' דנח' האם הוה דשותפין, או דהפקירא [**ופרש"י** דדנו עפ"ז אי הוה מגביה מציאה לחבירו]. והגמ' מקשה ממתני' דידן דמבואר דאינו דשותפין. והגמ' דנה דנח' בברירה. ומסקנת הגמ' (שם) דנח' בדין מגביה מציאה מחבירו.

ותוס' (כאן ד"ה אסור ברחבה) הקשו [לס"ד דהגמ' שם דמתני' שייך לדין ברירה] דהא מתני' קאי כרבנן דראב"י שותפין אסורין, דל"ל ברירה.

ותוס' תי' דע"י מילוי מים מסלק חלק חבירו מזה, ובזה מהני ברירה [ואף בבור השותפין ודבני העיר]. [אבל אסורין ליכנס לחצר, משום דלא מהני ברירה מאחר דנשארו שותפין בזה. וסברת ראב"י דמהני ברירה אף כשעדיין שותפין[יד]].

ועד"ז כת' **הראב"ד** (בהשגות לבעה"מ שם) דבבור בשעה שדולה הוא כבר נחלק, ולכן אמרי' ברירה. משא"כ בחצר[טו].

והבעה"מ (ביצה שם כא: בדה"ר) תי' דבכל הנך דמתני' אין בהם דין חלוקה, ולכן אסור. משא"כ בור דיש דין חלוקה. [וכתב דהגמ' (שם) מקשה מהמשנה דמשמע דנכנס לבולו]. **והראב"ד** (שם) תמה דבגמ' (לעיל מו:) מבואר דכשאין דין חלוקה עדיף[טז].

ועוד תי' התוס' בשם **הר"ש מאויר"א** דהגמ' (שם) קאי ללישנא דלעיל[יז], דטעם רבנן משום קנס.

והראב"ד (שם) סיים דהסוגיה (שם) לא אתיא כרבינא (ב"ק נא) דנח' בדין ברירה. ומשוי פלוגתא דבור [לענין שמירה] כפלוגתא דחצר. אבל **האחרונים** כת' דאף הנידון (בגמ' ב"ק) לענין בור עד"ז, האם נחשב שמשתמש בבור של חבירו. ואף דאמרי' דיש ברירה על המים, אבל השימוש בעצם הבור אינו מתברר.

ק) **והספרים. פי' הרא"ש** שקנאום ללמוד בו[יח]. **ובחי' ר"א מן ההר** הביא מקשים אמאי נאסר בקריאת הספרים, הא מצוות לאו ליהנות ניתנו. **והב"י** (רכד

יא. **והנמוק"י** בשם **הריטב"א** בשם **הרא"ה** כתב דהיה להם כח [לאבות] להפקיע [ולהקנות לנשיא] אף דברים שנעשו מדורות הקודמים, דאע"פ שהמקדיש הקדישם לכל הדורות, אי"ז אלא לדור אחר דור [וצ"ב כוונתו].

יב. אבל **החת"ס** כת' דכיון דלא הוכר חלקו מעולם אין בזה מעלת דבר שיש לו מתירין [וכמ"ש **המרדכי** (שבת רנט הו' ברמ"א יו"ד קב ד) דהיכא דהאיסור לא ניכר מעולם בטל אף כשיש לו מתירין]. וכתב לדון דל"ש ביטול בקרקע.

יג. [וצ"ב, דאינו יושב בכל הביהכ"נ כא']. ולדעת **תוס'** (גיטין מז: הו' לע' מה:) הוה ספק היכן חלקו של כל א', ונהנה רק מחלק. אבל לדעת **רש"י** דכל חטה וחטה הוה חציו של כ"א, א"כ ודאי נהנה מהאיסור יחד, ואין כאן ספק ותערובת כלל, ידוע דבכל משהו יש לכל א' חלק בו.

יד. וברירה דשותפין גרע משאר ברירות. [ודלא כמ"ש **הראשונים** (מה:) דברירה דהכא עדיפא. אך **התוס'** (מו:) הביא רק תי' ר"ת ור"י].

טו. [וראב"י ס"ל דמהני ברירה אף בזה, והו' דברי הראב"ד לעיל מו:].

טז. אך ע' **תוס'** (מו:) דמשמע דגרסו בדברי רבה להיפך [אלא די"ל דהוה ט"ס בדברי התוס', וע' מש"כ לע' שם].

יז. ולכאורה כוונתו (מו.) דאיירי בנדרו, אבל הדירו מודה. [אבל בגמ' (לעיל מו:) דיש בו דין חלוקה לא הוזכר קנס. אמנם התוס' הרא"ש (מו:, עי"ש תוס') כת' משום קנס].

יח. אבל **בר"ן** משמע דהוה ס"ת [כדאי' (ב"ב מג.) דנחשב שותפות בני העיר]. [ויל"ד האם נאסר המודר לשמוע קה"ת, או רק לקרוא בספר].

בבדק הבית) הביא בשם **הארחות חיים** דמודר הנאה מותרין בס"ת בקריאה של מצוה, דלאו ליהנות ניתנו, וכ"פ **הרשב"א**. וכת' דהרשב"א ל"ג ספרים במשנה[יט].

ובחי' ר"א מן ההר תי' דל"ש מצוות לאו ליהנות ניתנו אלא במצווה שהיא תלויה במעשה, שאינו עושה להנאת הגוף אלא לצווי השי"ת[כ]. אבל מצוות הלימוד שהוא ענין ציור הלב וידיעת האמת, עיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב פקודי ד' ישרים משמחי לב[כא] ועיקר המצווה הוא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו. הילכך אסור ללמוד בספר, דע"כ בא לו הנאה.

אבל **הר"ן** (לעיל לה:) מבואר דאף כשמלמדו אמרי' דמצוות לאו ליהנות[כב]. [ולר"א מן ההר צ"ל דמותר ללמדו ע"פ משכ"כ הרשב"א שם דלא נחשב הנאת ממון כיון דמצווה ללמד, והיה מוצא אחר ללמדו בחינם. אבל ספרים אין חיוב להשאיל].

והשו"ע (רכא יא) פסק דאם אסר ספרו על חבירו אסור ללמוד בו. **והש"ך** (שם נה) ביאר דכיון דמותר להשכיר ספרים, וזה לומד בחינם. וכ"כ **הט"ז** (שם מ)[כג] נמצא מהנהו השכר שהיה נותן. [ונחשב שנהנה מהשכר]. **והט"ז** (שם מג) הוסיף דהתורה משמחת לב שהרי אסור ללמוד בימי אבלו, ולא דמי לשאר מצוה דאמרי' לאו ליהנות ניתנו, דבזה נמשך הנאה לאדם[כד]. וללמדו מקרא מחוייב משום מה אני בחינם ולכן לא איכפת לן. [וכדברי ר"א מן ההר].

קא) **שהכותב חלקו לנשיא אי"צ לזכות. פי' הר"ן** שמיד שכתב שטר, דיפה כח הנשיא. [משמע דהוה סברא בדין קנין[כה]]. **והרש"ש** כתב דמשום כבודו של נשיא גמר דעתו, וע"פ משכ"כ תוס' (בכורות יח:) דמהני בבעי"ז גמ"ד בלא קנין.

והרא"ש כתב דתקנו שיקנה בדבר זה משום כבודו של נשיא. אבל **התוי"ט** כתב דבמקום מיגדר מילתא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת. משמע דאינו נקנה לנשיא, והתירו את האיסור עשה [בקום ועשה]. **והרש"ש** תמה דיש עצה לזכות, ואמאי הוצרכו לתקן ע"י כתיבה בעלמא.

קב) **ר"ן ד"ה ולא.** ויש לתמוה על הרמב"ם (ז ב) שפסק כמתני' וכו'[כו]. ובגמ' (לע' מו:) מבואר דלמ"ד דיש ברירה מותר כשאין בו דין חלוקה.

והב"ח ותוי"ט והגר"א (רכו ב) תי' דכיון דאפשר ע"י שיכתוב חלקו לנשיא לא התירו[כז]. והוה כיש בו דין חלוקה דמש"ה לא סמכו על ברירה. **והט"ז** (רכו א) כתב דשייך לחלוק את הביהכ"נ, אלא דאין דרך לחלוק[כח]. [ובצד א' דמי ליש בו דין חלוקה, ובצד א' לאין בו דין חלוקה].

יט. ור"א מן ההר הביא איכא מ"ד דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית [וכדלעיל ח.]. [וצ"ב דהנידון דאינו נחשב הנאה, ולא משום דמחוייב לקיים מצווה. ומצוות לאו ליהנות ניתנו שייך אף במצוה שהוא רשות].

כ. ולשון רש"י (ר"ה כח.) דהמצוות לא ניתנו להנות, אלא לעול על צואריהם. ומשמע דעיקר המעשה לעול לעשות רצונו יתברך. ואף כשרוצה לקיים המצווה [ויש לו הנאה בזה מקיום המצוות], ההנאה הוא תולדה ממה שעושה לרצון השי"ת. [וכ"כ החת"ס יו"ד קל]. ועד"ז כתב **הריטב"א** (סוכה לא.) דממילא יקבל ע"ז שכר, ואינו עיקר המעשה.

כא. ומשום הכי אסור לאבל לקרות בתורה, דמשמח ליבו בע"כ.

כב. ויל"פ דעיקר הלימוד לצווי השי"ת, ואיהו ממילא נהנה.

כג. והט"ז הוסיף דאין חיוב להשאיל ספרים בחינם, שהרי מתקלקלים. [ואף דאמרי' (כתובות נ) צדקתו עומדת לעד, זה הקונה ספרים ומשאילן. מ"מ אינו חיוב]. **והגר"א** (שם לו) ציין (ב"מ קטז.) דספרים נחשב כלים העשוין להשאיל ולהשכיר [וצ"ב מנלן דלהשכיר, אולי כוונת הגמ' להשאיל].

כד. ויל"ד האם הוה סימן דלא אסרה תורה או דאינו בכלל לאו ליהנות.

כה. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דאלים כחו שרודה בעם. [משמע דשייך לדינא דמלכותא דינא. א"נ משום הפקר בי"ד].

כו. והנמוק"י כתב דהרמב"ם נתכוון לקושיית הראשונים [דקיי"ל בכה"ת דאין ברירה], ובמה דלא פליגי עליו להדיא קיי"ל דיש זכות לשותף בחלקו, ויכול לאוסרו. [לכאורה זה כוונתו, וצ"ב].

כז. וכ"כ **הקרי"ס** כיון דאפשר בהך תקנתא פורתא מתקנינן [מדרבנן].
אבל **החת"ס** (מה:) דחה דלא דמי, דדוקא חלוקה יכול לכוף את חבירו, אבל אינו יכול לכוף חבירו לכתוב חלקו לנשיא, ולאו כל כמיניה.

כח. ועד"ז כתב **החת"ס** (חו"מ יב) דלס"ד משום ברירה, דכיון דאינו עומד לחלוקה סמכו אברירה. אבל למסקנא הטעם כמ"ש הראשונים [הרמב"ן ורשב"א הצרפתי], וכיון דיתכן למכור ביהכ"נ אין זכות לכופו. ול"ש ברירה.

ובחי' ר"א מן ההר (מו:) תי' דלא הותר אלא לעבור דרך ביתו, אבל לא תשמיש קבוע[כט]. **והבית מאיר** (רכד, והקה"י ל) **תי'** [דדעת הרמב"ם] דסמכו על ברירה רק לענין דריסת הרגל להיכנס לחצר, דהוה ויתור בעלמא. וכמ"ש **הרמב"ן** (ב"ב קז, הו' לעיל מה:) דבדרבנן יש ברירה. אבל ביהכ"נ הוה שימוש קבוע, ובדאורייתא לא סמכו אברירה. וביארו דהמקשן (מו:) הוא רב יוסף לשיטתו (עירובין לז) דאין חילוק בין דאורייתא לדרבנן בברירה[ל].

והלח"מ תי' דבביהכ"נ התשמיש לכולם כא'. ואף בשעה זו יכול לאוסרה עליו, ע"פ סברת הר"ן (מה:). אבל הגמ' משום קנס, ולא הוה חילוק בגדרי ברירה.

והאמרי בינה (יז) וחי' **חת"ס** (מה:) תי' דחלקו בביהכ"נ אינו עומד להתברר, ואף אם ימות או יחיה לא יתווסף כלל ליורשין חלק בביהכ"נ, ומש"ה ל"ד לגדר ברירה דשאר שותפין, דהר"ן (לעיל מה:) ביאר הטעם דעיקרו מבורר. ובביהכ"נ הוה ברירה דעלמא.

ובשו"ת **הרדב"ז** (מכת"י קמב) כתב די"ל דהרמב"ם פסק דהטעם לראב"י משום דלא נדר ע"ד כן. ולא כגמ' (ב"ק נא) דהוה משום ברירה.

מתנת בית חורון

קג) **ר"ן ד"ה כל מתנה.** כלומר דנהי דמתנה ע"מ להחזיר וכו', דמ"מ לשעתה הוה מתנה וכו'. **וכה"ק תוס'** (ב"ב קלד. וסוכה מא:). **ותי'** (תי' הב' בשם **ר"י**) דלא תליא דוקא בהקדש, אלא מתנה גרועה דאינו יכול לעשות ממנו כלום אינו מתנה. דהוה הערמה בעלמא, אבל מתנה ע"מ להחזיר זיכה כדי שישתמש. והא דנקט שאין יכול להקדישה, משום דבהכי הוה מעשה כאן. [וזה כוונת הר"ן כאן].

ותוס' *בתי' הא'* תי' דיכול להקדישה כל זמן שהיא בידו[לא]. [ולפ"ז באמת יש תנאי להחשב מתנה, שיהא שלו לענין להקדיש].

ור' אביגדור כהן (הו' בשו"ת הרא"ש לה ב) כתב דמתנה ע"מ להחזיר יכול להקדיש, ולפדות כדי לקיים תנאו.

ובשו"ת הרא"ש (עד ד) דייק **מרשב"ם** (ב"ב קלד:) דהחסרון בסוגיין משום דלא פירש התנאי, אבל אם פי' מהני. [ובזה פי' דברי הירושלמי והגמ' ב"ב קלד:]. ועפ"ז כתב דמהני מתנה ע"מ שלא יטרוף בע"ח[לב].

והחת"ס (חו"מ קלא) **הביא בשם רע"א** (והו' בחי' רע"א ב"ב קלד:) דבסוגיין משייר לעצמו שאינו יכול להקדיש, דהוה שיור במתנה, ובזה אמרי' דאינה מתנה. אבל במתנה ע"מ להחזיר, הוה מתנה גמורה, אלא מתנה בתנאי שלא יוכל להקדיש[לג]. (וכ"כ בחי' **הרמב"ן** ב"ב שם).

אבל **הקצות** (רמא ד) כתב לחדש [דלא כדעת רוב ראשונים] דמתנה ע"מ להחזיר אינו מתנה גמורה, ובתנאי בעלמא להחזיר, אלא הקנאה של גוף לזמן [ואפי' הכי מהני להחשב 'לכם' לענין אתרוג]. והביא כן מדברי **ר' אביגדור כהן** (הנ"ל).

קד) **ר"ן ד"ה לא שנו.** דלאו תנאה הוא, וכדאמרי' (ביצה כ.) וכו'. [ולא מתפרש הלשון כתנאי, אלא דהוה ב' מתנות, וכ"כ הרי"ף ב"ב סו: בדה"ס[לד]]. אבל **הנמוק"י כת'** (בשם הריטב"א בשם **הרא"ה**) דל"ד להכא, דהתם כל ההנאה למקבל מתנה, ולכן הוה ב' מתנות. אבל בסוגיין הוה תנאי גמור.

קה) **ר"ן ד"ה ל"א.** כתב **הרשב"א** דוקא שאמר כן בשעת מתנה וכו', אבל **הרמב"ם** (ז טו) דאפי' לאחר שעה אסור ואינה מתנה. **והרדב"ז** כתב דכן

כט. וביאר דדוקא בלקיחת תשמיש בעי גדר ברירה, אבל לעבור אינו נראה כלוקח משל חבירו כלל, ואין לו כח לאסור כניסת חבירו. [ולפ"ז קי"ל כראב"י מטעם [חדש] דאינו נראה כלוקח משל חבירו. ולעולם קי"ל דאין ברירה. ומיושב קו' הר"ן והראשונים לע' מה:].

ל. וע"ע מש"כ בזה **הקה"י** (שם).

לא. **והכפו"ת** (סוכה מא:) הקשה א"כ האיך יצא בלא פדיון. **והשעה"מ** (לולב ח י) כתב דקדושת דמים פקעי בכדי (ע' לעיל כט.), ואף לבר פדא, כיון דאין בידו להקדיש לעולם, פקע בכדי. [דאין לו זכות ממון לזה, וע' מש"ב בזה לעיל כט.].

לב. ואם יטרוף הבע"ח אינו שלו [ויל"ד אי הוה גדר תנאי או שיור].

לג. **והחת"ס** (שם) חלק דאין חסרון מה שמשייר במתנה [דל"ש דין בריתות אלא בגט]. מ"מ כתב דמתנה ע"מ להחזיר יכול למחול תנאו, ויתקיים המתנה לעולם בלא קנין נוסף.

לד. אבל **הבעה"מ** (ביצה שם) כתב דהוה חסרון משום דהתנה, ולא התנה כדין, גילה דעתו דלא הקפיד על תנאו.

משמע הלשון הוכיח סופו על תחילתו. **והריטב"א** (ונמוק"י בשמו) כתב דאפי' בלא התנה כלל, הוה תיקון הסעודה כתנאי מפורש. אך **הכס"מ** כתב דאף הרמב"ם אסר רק כשאמר כן סמוך למתנה סתם, אבל אם שהה קצת מותר.

והרמב"ם (שם) כתב כגון סעודה גדולה. **והרשב"א** חלק דאף בלא סעודה, כיון דהתנה. **ובשו"ת באר שבע** (מב) כתב דהרמב"ם לשיטתו דאיירי בלא דיבור כלל ואמרי' דסעודתו מוכיח עליו, ולכן דוקא סעודה גדולה.

דף מח:

קו) **ר"ן ד"ה אמרו ליה.** וא"ת וכו' אפי' הכי גוף הנכסים דידיה הוי וכו'. (וכ"כ **הרשב"א** בשם **הרמב"ם** ה ח). אבל **הרשב"א** (בחי' [בהשמטה], ובשו"ת ד רב) הוכיח מכאן דכיון דאסור בהנאתו אינו זוכה בירושה כלל, דאיסור הנאה אינו שלו[א]. [והביא בשם **הראב"ד** דהא דאיתא במשנה (שם) יתננו לבניו, היינו שהאב יתן]. וכ"כ **הריטב"א** דלא יירש בן הבן מכחו.

וכ"ד **הנוב"י** (או"ח ק כ) דאין ירושה באיסו"ה, ומי שלא מכר חמצו ומת בפסח, היורשים אינם יורשים[ב]. **והאחרונים** חלקו דירושה דממילא הוה שלו. וכ"כ **האבנ"מ** (צב ה) דירושה הוה ממילא שלו[ג].

[ודוקא לדעת הרשב"א דס"ל דל"ש בעלות באיסור הנאה, מש"ה אינו יורשה. לשיטתו (הו' מז.) דאף היכא דהוה כבר דידיה פקע בעלותו[ד]].

והר"ן (ע"ז מג יח: בדה"ר) כתב דהא דשייך זכייה בקונה ע"ז מנכרי [וכן חמץ בפסח[ה]], הוא משום דקודם זכייתו הוה של עכו"ם, ואינו נאסר לעולם, דשייך בו ביטול. משמע דבאופן דאין צד היתר ל"ש לזכות באיסו"ה [מהפקר]. **והאחרונים** ביארו דהיינו לזכות, ולקבל בעלות. אבל במקום שהוא כבר שלו לא פקע, וכן ירושה הוה ממילא.

והרשב"א העלה צד דבן זה לא ירש, אלא ירשו שאר בנים. והרשב"א חלק. ומשמע דדעת הרשב"א דהאחים אינם יורשים חלקו של זה[ו] [אף שהוא אינו ראוי לזכות באיסו"ה], וע"כ הוה הפקר.

קז) **בא"ד י"ל דהך עובדא וכו' הוה בעי למיתבינהו לנכסיה לההוא וכו'.** שהקפיד שלא להקנות לבנו, אך הסכים להקנות מעכשיו עבור בן הבן. [ולפ"ז בסוגיה לא הוה משום מודר הנאה כלל, אלא במתנת שכיב מרע בעלמא. וע' בסמוך]. **והמאירי** (ב"ק קט.) כתב דאינו יכול להוריש לבן הבן, שהרי נהנה בכך, שבאמצעותו היא באה לבנו[ז]. והוה כמתנה של טובת הנאה. [וע' מש"כ הר"ן לעיל מז.]. ולזה הוצרך שאף בחיי הבן יזכה בן הבן. ועוד תי' **המאירי** שהאב רצה להגבילו, שלא יפקיר הבן את הנכסים, אלא יניחנו לבן הבן.

א. והביא כדאי' (לעיל מז:) דאם קידש בהם אשה אינה מוקדשת. והביא כן מה**ראב"ד** (הו' לעיל) דאפי' בגידולין צריך לחזור ולקדש.

ב. ומשמע דנקט דאף לצד דלא פקע בעלות מאיסור הנאה, מ"מ אין זכיה באיסו"ה, והיורש אינו יורשה.

ג. **והמגיה** (שם) ביאר דנכנס תחתיו לירושה בלא שום זכייה. וכתב שם עוד דבפשוטו אסר רק את השימוש בנכסים, אבל היכא דאסר עליו גוף הזכייה, כצרור לזרוק, אינו זוכה.

ד. וכדאמרי' (פסחים ו:) דחמץ אינו ברשותו של אדם [והרשב"א נקט דהיינו שאינו שלו], אלא דעשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו. [אבל דעת הריטב"א (סוכה לה.) דיש בעלות. והאחרונים האריכו בדין בעלות באיסו"ה, ע' מה שצויין לע' מז., ואבמ"ל].

ה. **והריב"ש** (תא) כת' דהמגביה חמץ בפסח, זוכה ועובר בבל יראה. [**והקצות** (משובב סו א) ביאר דאיסור הנאה נחשב דבר שאינו ברשותו. ואף דאינו יכול להקנות דבר שאינו ברשותו, אפשר לזכות מהפקר באינו ברשותו].

ו. **והאחרונים** (קובה"ע מ) העמידו דנח' הראשונים בכמה מקומות במקום שהיורש אינו זוכה, האם ממילא נשאר ליורש המאוחר. או דהמאוחר לא נחשב יורש כלל. אך הרשב"א כאן איירי אף באחיו, **והאחרונים** (ע' גר"ח תרומות ח, קובה"ע מ ג) נקטו דכל אח הוה סיבת ירושה בכל. וכיון דא' אינו ראוי לירש, ממילא אחיו יזכה בכל.

וצ"ל דבאיסור הנאה יש כאן סיבת ירושה, אלא דבפועל אינו יכול להיות בעלים בזה. ועכ"פ יש לו שם יורש לענין שאחיו לא יזכה.

ז. וכתב דנהנה בכך דנפטר מלזונו.

והרמב"ם (ה ז) כתב דאם אסר בנו בהנאתו, ואמר אם בן הבן ת"ח, יקנה הבן הנכסים להקנותן לבנו. והראב"ד השיג דאף בלא התנאי יכול ליתן לבנו ולאחיו. אלא קאי כשאמר קני ע"מ להקנות, אם יוכל משכן אותו באותם נכסים או לא, אבל בן הבן לא נאסר כלל [ומשמע דדייק דלהרמב"ם נאסר בנכסים]. וע' כס"מ ורדב"ז. והלח"מ כתב דהרמב"ם פי' דהבן רצה להנות אגב בנו [שיחשב כאפסקיה אחר]. וקמ"ל דאפי הכי הבן אסור בהם. [וע"ע חת"ס].

קני ע"מ להקנות

קח) **ליקני הדין, ואי וכו' ליקני. הראשונים** (ע' בסמוך)

נחלקו האם נתן את כל הנכסים לבן, ובתנאי שיתן לבנו. או דהקנה לו רק את הזכות להקנות לבנו, דשייך זכות בנכסים למכור לאחרים. וכעין שמצאנו גדר טובת הנאה, דהישראל נחשב 'מקנה' לתרומה, ואף דאינו שלו[ח]. וכ"כ **בחי' ר' שמעון** (ב"מ טו) דהישראל [בעל הטובת הנאה] נחשב מקנה, כדאמרי' (בסוגיין) דשייך זכות קני ע"מ להקנות[ט].

קט) **אמרי פומבדיתאי קני ע"מ להקנות הוא, וכל קני ע"מ להקנות ל"ק.** [ורב נחמן פליג דקני]. **הריטב"א** פי' דלא דמי לשאר תנאי, דהכא התנה בגוף המתנה, שלא יהא לו בזה לא גוף ולא פירות. וכה"ג לאו מתנה הוא. וכ"מ **בר"ן** דהחסרון משום דאין לו שימוש אפי' לזמן [מחמת התנאי]. ומשמע דהנידון בהקנאה בתנאי, כיון דמ"מ אין לו חלק לזמן. [ויל"פ דהוה ע"ד החסרון דכל מתנה שא"א להקדיש (ע' בע"א)].

ובחי' ר"א מן ההר כתב דהחסרון משום שאין לבן בהם כלום, אלא להקנות. וכה"ג ל"מ. [ולפי הצד דהוה הקנאה במקצת, צ"ל דלא מצאנו גדר מתנה והקנאה על זכות מסויים לענין הקנאה. והא דמצאנו טובת הנאה דמתנת כהונה הוה ע"י חידוש התורה שניתן לו זכות זה. אבל ל"ש למכור לחבירו זכות טובת הנאה בנכסיו].

והרשב"א (בתחילת הסוגיה) **כתב** הכא 'ע"מ' אינו גדר תנאי, כמו בשאר מקומות, שהרי לא נתן את הנכסים לבנו כלל, ואין לו בהם הנאה של כלום אלא שיקנם כדי להקנותם בלבד. ומש"ה אמרי' פומבדתאי דאי"ז קונה בגוף הנכסים כלל. ואף דלא התנה, מ"מ ענינו מוכיח כיון דהוה איסו"ה.

והרשב"א (בסו"ד) הקשה האיך אפשר [לבן] לקנות נכסים אלו כלל, הא אסרם אביו בהנאתו, ואם הוא לא קנאם האיך מקנה. ותי' דהיינו דקשה דפומבדיתאי [משמע דאילו לא היה מודר הנאה ניחא דמהני קנין גמור, ובתנאי]. ורב נחמן ס"ל דאינו קונה כלל להנאתו, אלא להקנותו לבניו. ועוד פי' **הרשב"א** דאיירי דהקנו לאדם אחר, ע"מ להקנות לבן.

והברכ"ש (קידושין ה) כת' דלכאורה משמע ברשב"א דקני ע"מ להקנות אינו נתינה גמורה, דליכא דעת חלות קנין אלא להקנותם. ולא דמי למתנה ע"מ להחזיר שנותן בנתינה גמורה, אלא דהוה תנאי להחזיר. וכה"ג יהני גם בסוגיין. ור"נ סבר דאע"ג דלא הוה 'ממונו', מ"מ מהני הקנאה לגבי האי מילתא. [וכתב דכ"מ גבי קנין סודר דמהני הקנאה כל דהו, ע' בסמוך].

ושוב חזר בו (שם ב) דכוונת הרשב"א דאף ע"י תנאי ל"מ, כיון דליכא שום שימוש. ורב נחמן ס"ל דמתנה כל דהו מהני. [ומשמע מדבריו דלרב נחמן מהני בין ע"י שיור ובין בתנאי[י]].

והחזו"א (עא ל) כתב דודאי ל"מ מתנה לדבר א', בתורת שיור. אלא דבסוגיין נתן מתנה בתנאי, ובזה נח' האם אמרי' דתנאי מילתא אחריתי, והוה מתנה גמורה, או שאינו נותן כלל[יא]. [ודן דאין בזה חסרון הנמכר אינו שלו. וכעי"ז מצאנו דהאב מקדש את בתו [ונחשב גדר בעלים, וכסף קידושיה שלו], ואף דהבת אינו 'שלו'.

ח. ובגמ' (ב"מ יב.) דנו דהבעלים יכול להקנותו אגב וכו'. וע"כ דהוה בעלים להקנאה.
ועד"ז יש שהביאו הא דהאב מקבל קידושין לביתו קטנה, דלכאורה נחשב ידו עיקר [והוא המקנה], ואף דאינו בעלים לשאר מילי.

ט. ונחשב בעלים לענין לעשות מכירה, ואף דהדבר

י. והביא בשם **החמד"ש** דכיון דהתנאי הוה שיור בגוף הממון, לא בעינן משפטי התנאים.

יא. [ולכאורה נח' בתי' הראשונים הו' בע"א. וצ"ע].

תנאי ומעשה בדבר א׳ כיון דזכה מיהת לרגע א׳].

ובחי׳ **ר״א מן ההר** (בסמוך) כתב דהטעם דאינו יכול לעכב אצלו, כיון דאסורים עליו בקונם.

קי) **ורב נחמן אמר קני, דהא סודרא קני ע״מ להקנות הוא וכו׳. הרא״ש** פי׳ דל״ק את הסודר, אלא מחזירהו לקונה. וה״נ אע״פ שאינו קונה יכול להקנות. אבל לשון **הר״ן** דאע״פ שלא נתן אלא כדי להקנות לפלוני.

והקצות (קצה ד) דייק מדברי הר״ן דקנין סודר לא זכה בשום דבר בשעת קנין. **ובהג׳ אמרי ברוך** (חו״מ קצה ד) **הביא** דנח׳ בזה, והרא״ש ס״ל דמ״מ יכול להשתמש בו בשעתו, והביא דכ״מ **ברשב״א** (קידושין כו:) דקני ליה לשעה. **והביא** עוד מדברי **התוס׳ רי״ד** (קידושין ג, וכן שם ו) דהוה קנין גמור[יב].

והשיטמ״ק (בשם שיטה) כתב דאע״ג דלא דמי, דהתם מה שזה קנה, אי״ז מקנה [אלא שמקנה עי״ז דבר אחר]. והכא מה שהבן קונה מקנה, אפי׳ הכי נקט דוגמא דפלגינן קניינא. ודחי וכו׳ ולא אשכחן דקני לחצאין.

קיא) **לכי הוה וכו׳ וההוא שעתא. והריטב״א** כתב דאיירי דלא אמר מעכשיו [אבל אם אמר מעכשיו יקנה]. **והחת״ס** הקש׳ דאמאי לא אמרי׳ דאמדינן דדעתו להקנות לבנו מעכשיו, וכדאמנרי׳ גבי סודר. [וביארו דלא רצה שיזכה הבן, אף בתנאי שלא ישתמש].

קיב) **ר״ן ד״ה וההוא שעתא.** כלומר כלתה אותה הקנאה. **והר״ן** (לעיל כט. וכן **תוס׳** בכ״מ) **הביא** מכאן דל״מ קנין סודר לקנות לאחר זמן. דכיון דחזרה הסודר, המעשה קנין הראשון בטל.

ומשמע דאם לא החזיר את הסודר נחשב ד׳נמשך הקנין׳. **והברכ״ש** (שם) הביא דמוכח בזה דקנין חליפין הוה ׳בגופו של כלי׳, ולא רק ב׳משיכת הכלי׳. ואף דלא הוה בשווי ובתורת כסף [דנימא שעבוד המעות קיים], מ״מ אין כלתה במקום דגוף הכלי נשאר אצלו, דהמשיכה קיים. אבל אי הוה [׳מעשה קנין׳ בעלמא] במשיכת הכלי. הא מעשה המשיכה אינו קיים.

קיג) **בא״ד דל״ק בעומדת באגם. החת״ס** כתב דצ״ל בעומדת באגם דוקא [שנמשך המשיכה הראשונה]. [וע״ע בשאר אחרונים].

קיד) **א״ל רבא והא מתנת בית חורון וכו׳. פי׳ הרא״ש** דאילו מהני קני ע״מ להקנות, נחשב [כאילו] שיצא מרשותו. [ואף דנתן רק ע״ד שיאכל אביו, מ״מ כוונתו שחבירו יתן לאביו, ואפסקיה אחר[יג]].

קטו) **זימנין[יד] א״ל משום דסעודתו מוכחת.** צ״ב דאף דמוכחת, מ״מ אפסקיה אחר, ומהני הקנאה רק לענין זה [ואף דאינו יכול להקדיש. דרב נחמן ס״ל דאין חסרון בהקנאה כזו, ודלא כקו׳ הר״ן ותוס׳ בע״א]. והאחרונים העירו דהמ״ל דאילו התנה להדיא מהני, אלא דבמתנת בית חורון לא התנה שאין לו זכות, אלא דמעשיו סותרים את מתנתו.

והר״ן פי׳ דרוצה שאביו יהנה מסעודה שלו [ובאפסקיה אחר לא נחשב שנהנה מסעודה דידיה]. **והמחנ״א** (שבועות טז) הביא מכאן דהנותן מעות לקופה של צדקה, אין כוונתו שיזכו בו הגזברים, אלא שיהנו העניים מממון דידיה. דניח״ל למיעבד מצווה בממוניה. [שיהנו מהנכסים בעודם שלו, ולא יזכו בינתיים אחרים בהם].

והשיטמ״ק (בשם רא״ם) כתב דהתם לא הקנה אלא לענין הסעודה. אבל הכא רוצה שזה יהא בעלים, לענין שלא יזכו אחרים, אע״ג דלא מצי ליהנות מהם.

קטז) **ר״א היא דאפי׳ ויתור אסור. פי׳ הרא״ש ור״ן ותוס׳** דאע״ג דבדין קנה, מ״מ מחמיר במודר הנאה. וכמו ויתור[טו]. **והאחרונים** הביאו מכאן דויתור לר״א אסור מדרבנן. **והקר״א** הקשה [דלהך תי׳] דמתנת בית חורון ל״מ רק מדרבנן, א״כ אמאי גזר ר׳ יוסי (לרבא מג:) הפקר אטו מתנה, הא הוה גזירה לגזירה.

יב. ומהני לקידושין, דלא גרע מכסף. אלא דאינה מקודשת באופן שמתנה ליתן לה עי״ז כסף.

יג. ויל״ד לצד דהחסרון משום דלא התנה, ובאמת לא עשה מתנה כלל. א״כ אף לא עשה קני ע״מ להקנות.

יד. **והשיטמ״ק** (בשם רא״ם) כתב שלא היה תשובה טובה שהשיב רב נחמן, ולכן היה משנה לפעמים תירוצו.

טו. וז״ל **הרשב״א** דכיון דהוה מתנה כל דהו, עשאוה כמי שאינו מתנה להחמיר בנדרים. כמו שהחמירו בויתורין, אע״ג דבעלמא ל״ל ממשא. ולדוגמא בעלמא הביאו הא דר״א.

ובחי' ר"א מן ההר כתב דאע"ג דבעלמא קנה אמצעא, הכא במודר הנאה ל"ק[טז].

דף מט.

קיז) **ר"ן ד"ה לענין הלכה.** ולא מצי לעכובי, ר"א דחויא בעלמא[א]. אבל **תוס'** (קידושין כו: סוד"ה ה"ג) כת' דאי בעי מפסיק [את הסודר] מיניה. ומשמע דנקט דכ"ה המסקנא. [**והרשב"א** (שם) פליג דהוה קנין רק לזמן].

קיח) **בא"ד דאיהו גופיה וכו' מתנה ע"מ להחזיר.** וכה"ק **תוס'** (קידושין ו:). ותי' **ר"י** לפי שדרך העולם להחזיר חליפין, הוה גזירה מדרבנן, דהוה כעין חליפין.

הדרן עלך פרק השותפין

טז. [ושמעתי לפרש דסברת ר"א דגדר ויתור הוא דהגדרת נהנה מחבירו לא תליא בגדרי הנאת ממון. ואף מה שלא נחשב 'קבלה' בגדרי הממונות, נחשב הנאה ממנו. א"כ אף דקני ע"מ להקנות נחשב אפסקיה אחר, מ"מ בגדרי מודר הנאה, עדיין נחשב נכסים דידיה וברשותו. ויש לדחוק כן בכוונת הראשונים. וצ"ע].

א. וכן **הרמ"א** (חו"מ קצה ד) פסק דסתם קנין הוה ע"מ להחזיר.

פרק הנודר מן המבושל

א) **ובשלוק. הרא"ש** (והמפרש) פי' דאיירי מבושל יותר מסתם בישול[ב]. והוכיח מהגמ' (חולין קי:) דכבד שלוק אוסר יותר ממבושל[ג].

אבל **הר"ן** כת' דשלוק דהכא הוה בשיל ולא בשיל[ד]. ומבואר בדבריו דיש מקומות בש"ס ששלוק הוה יותר מסתם בישול[ה]. ויש מקומות דהוה פחות[ו]. והר"ן נקט דלענין נדרים תוספת בבישול אינו מוציא מכלל מבושל בלשון בני אדם[ז].

והתוס' רי"ד כתב דמבושל הוה בישול עם תבלין. ושלוק הוא מבושל בפנ"ע במים בלא תבלין[ח], שלא נתכוון לעשות ציר. ועד"ז מבואר **ברמב"ם**[ט].

ב) **ר"ן ד"ה אמר קונם.** ואמרי' בגמ' דאסור בצלי ושלוק דהא מתאכיל ביה ריפתא. **והלח"מ** (ט א) הביא **דבטור** (רטז) משמע דאין חילוק בין לשון תשביל ללשון מבושל. ולפ"ז צ"ל דצלי לא נחשב מתאכיל ביה ריפתא.

הרשב"א (ושא"ר) הביאו **דהירושלמי** מיבעי הנודר מהמבושל האם מותר במעושן, ובמטוגן, ובנתבשל בחמי טבריה.

והרמב"ם (ט א) כתב דהולכין אחר לשון בני העיר. **והכס"מ** דייק **דהטור** השיג ע"ד הרמב"ם [דהשמיט דברי הירושלמי]. והכס"מ כת' דל"ק דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א. וכ"ת נפק"מ דכשאין ידוע מנהג בני העיר. הא הרמב"ם כת' דהיכא דמקצת בני אדם קורין לו כך הוה ספק ולהחמיר.

והמשך הירושלמי מסתפקת האם מעושן נחשב בישול לענין בישולי נברים, ובישול שבת ובבשר בחלב. **והרמב"ם** (מאכ"א ט ו) פסק דבמעושן אין לוקה[י].

ג) **זכר לדבר שנאמר וכו'. הגהש"ס** הקשה דלא הביאו קרא בתורה (דברים טז ז) ובשלת דקאי אפסח. **והאור החיים** (עה"ת דברים טז ז, וכן בפרי תואר יו"ד פז) כתב די"ל דהפסוק ובשלת קאי אשאר קרבנות דהוזכרו לעיל מיניה. וע"ע **שלמ"נ** כמה תי'.

והפור"י כתב דהפסוק בדברי הימים נכתב בלשון בנ"א [וכ"כ **תוס'** (לק' נה.), **והרש"ש** (נה.) הקשה א"כ אינו אסמכתא בעלמא כאן].

ב. וכ"כ **הראשונים** בכ"מ (ע' פסחים לט.) דסתם שלוק הוה יותר מבישול, עד שנימוח. [ובמשנה (עוקצין ב ו) מבואר דביצה שלוקה הוא מבושל יותר מביצה מגולגלת].

ג. והר"ש (תרומות י ח, ורא"ש שם) הוכיח מ**הירושלמי** (שם) דשלוק הוה פחות מסתם בישול. אבל הביא דבבלי (חולין הנ"ל) מבואר דשלוק הוה טפי מבישול. וכת' (בסוגריים) דצ"ל דהירושלמי פליג.

ד. והרשב"א כת' בשיל ולא בשיל כמאכל בן דרוסאי. [יל"ד איך לפסק, דאינו מבושל כמאכל בן דרוסאי, לשלוק הוה פחות. או דהוה בשיל ולא בשיל, וכעין מאכל בן דרוסאי].
אבל **ר"א מן ההר** כת' בשם **רש"י** מבושל שאינו חי ואינו מבושל, כמאכל בן דרוסאי. שלוק שנתבשל הרבה, כדאי' בכבד. והביא י"מ דמבושל הוה כל צרכו, ושלוק הוה יותר מדי. ובפשוטו משמע דהפי' הא' [רש"י] דסתם בישול קרי שלוק. ומבושל הוה תחילת בישול. [ואפשר דט"ס היא].

ה. וכ"כ **הרשב"א** דמשמע הכי ומשמע הכי, והביא את דברי הירושלמי (הנ"ל) [קו' הר"ש הנ"ל]. ותי' דאיירי בשלוק אחר. [ודחוק דיש ב' אופני שליקה דלא שייכי להדדי. וע"פ הנ"ל דדרך שליקה ע"י בישול מעט ואח"כ שרייה. וי"ל פעמים שעושים בישול ארוך במקום השרייה, ודמי להדדי].

ו. והרא"ם (בשיטמ"ק) כת' דשלוק אינו מבושל יפה, לפי שאחר בישולו נותנין אותו במים ובמלח ושם נגמר תיקונו. וציין לגמ' (שבת קמה.) כבשים ושלקות שסחטן. [דהדרך לשלוק ואח"כ לשרות במים]. וכ"כ **הרוקח** (תמה) דיש שליקה שהיא בישול מעט ברתיחה ראשונה כמו שלקות ירקות שדרכן לבשל מעט ולבסוף כובשן בחומץ.

ז. אבל דעת הרא"ש דאף בלשון בני אדם יצא מתורת מבושל.

ח. ובש"ס ברוב מקומות נקטו לשון שליקה על ירקות [ולא בישול].

ט. ור"א מן ההר הביא כן בשם הרמב"ם. **דהרמב"ם** (ט א) כת' דאם דרך בני העיר לקרות 'מבושל' רק לבשר שנתבשל במים ובתבלין הרי זה מותר בצלי ובשלוק.

י. והפוסקים (יו"ד פז) האריכו בדין טיגון וחמי טבריה לענין בשר בחלב. **ורש"י** (סנהדרין ד: ד"ה דרך, עי"ש תוס') משמע דאינו בכלל בישול. [ואכ"מ].

ד) **בנדרים הלך אחר לשון בנ"א. והרמב"ם** (ט א) כתב דכל הפרק קאי אף בשבועה, והלך אחר לשון בנ"א באותו מקום ובאותו לשון ובאותו זמן.

והשיטמ"ק (בשם שיטה) כתב דכיון נתברר לנו שלשון בני אדם חלוק מלשון תורה. אבל גבי ערל (לעיל לא:) לא נתברר דלשון בנ"א שונה, ואזלי' בתר לשון תורה. (וע' מה שהו' שם **מרש"י ותוס'** יבמות עא.).

והריטב"א כתב דאנן דמשתעי בלשון גויים, כשמדבר בלה"ק אזלי' בתר לשון תורה (וע"ע הר"ן לקמן נה:).

ה) **ר"ן ד"ה ירושלמי.** אסור ביו"ט אחרון של חג, לשון בנ"א. **והש"ך** (רכ לד) **פי'** דאע"ג דהוה רגל בפנ"ע לענין פז"ר קש"ב (סוכה מח), בלשון בנ"א הוה בכלל חג [הסוכות]. **והט"ז** (שם טו) הביא דמכאן ראיה דשמיני עצרת איקרי 'חג' ודלא כמ"ש **הרמ"א** (או"ח תרסה) דנהגו לומר 'יום שמיני העצרת הזה', דלא אשכחן דאיקרי חג. [והאחרונים האריכו לחלוק]. [ולפ"ז כוונת הירושלמי דלא נקרא בשם 'חג' כלל בתורה. אבל לדברי הש"ך הנידון האם הוה חלק מסוכות].

ו) **והא מתבשיל נדר וכו'. הר"ן** פי' דקושיית הגמ' מעבה. **ולרא"ש** קושיית הגמ' מרך.

והשערי תשובה (תקנב א) הביא מח' **האחרונים** האם קפה ותה נחשב 'תבשיל' [לענין סעודה המפסקת]. **והשלמ"נ** כתב דכיון דשורים בו פת יחשב תבשיל.

ז) **ואסור בהטריות רכות. הר"ן** (ומפרש ושא"ר) פי' דלועין קטנים[יא]. וכתי' הגמ' ברכיבי. [ומשמע בר"ן דכל נודר אסור בהן, דחשיבי תבשיל משום החולים שאוכלים בהם פתם].

אבל **ר"א מן ההר** הביא בשם **רש"י** דהטריות רכות הוה רך ע"י בישול[יב]. וביאר תי' הגמ' דהטריות אשוני יפים לחולה, שנתרכך ע"י בישול. אבל הטריות רכיבי קשים. [וכת' דהעיקר להיפך, וכדברי שא"ר].

ח) **שהחולין אוכלין בהן פיתן. הר"ן והרא"ש** פי' דנחשב תבשיל מחמת שהחולין אוכלין עם הפת. וכו"ע אסורים מחמת החולים. [ולא אמרי' בטלה דעתו אצל כל א']. **והר"א מן ההר** (נא:) דחה דאף בריאים אוכלים אותם [עם הפת], אלא דנקט חולים לפרש דאיירי דוקא בדלועים רכות, שאם היו קשות אין דרך בני אדם לאכול אותן בתבשיל.

והר"א מן ההר הביא מ**הירושלמי** גבי ביצה מגולגלת[יג] (ע' לקמן נ:) דמותר בה אף שהחולה אוכל בה פתו. וביאר הואיל ואין דרך כל אדם לאכול פת עמה.

ט) **ודבר זה אסור לאומרו בפני ע"ה.** ע' ראשונים.

והיעב"ץ כתב דכוונת הגמ' עבו"ם [ושקראו בקרא ע"ה], ואסור ללמד להם עצות. **ובהג' אהל משה** כתב דחיישינן דע"ה לא ידקדק בזה, ויסתכן.

דף מט:

י) **כמאן מצלינן על קצירי ועל מריעי[א], כמאן כר' יוסי וכו'.** דאמר אדם נידון בכל יום. והגמ' (ר"ה טז.) דוחה ואיבע"א לעולם כרבנן, וכר' יצחק דיפה תפילה אף לאחר גמר דין[ב].

ותוס' (ר"ה טז. ד"ה כמאן) הקשו דאף לרבנן[ג] מתפללים כל יום רפאנו[ד]. **ור"ת** תי' דלכו"ע מתפלל על החולה שיתרפא, דנגזר מתי יחלה, ולא נגזר מתי יתרפא[ה]. ולר' יוסי מתפללים אף שלא יחלו, ובזה

יא. והגי' בראב"ש דקות [בד"].

יב. ור"א מן ההר הק' מה לי שעושים תבשיל רך או תבשיל עבה. [אך י"ל דכוונת רש"י לאפוקי דעדיין לא נתרכך בבישול כל צרכו].

יג. וכת' דהוא טורמיטא (דגמ' נ:), ומש"ה הרמב"ם הביא ביצה מגולגלת, ולא הביא טורמיטא דהגמ'.

א. והמהר"ל (ח"א) הק' דשמא חטא לאחר ר"ה, ומיד נענש בחולי זה. [ולא מסתבר שלא יענש עד לאחר גזירת ר"ה שאח"כ]. וכת' דקו' הגמ' דמתפללים אף במי שחלה קודם ר"ה. עי"ש עוד.

ב. והריטב"א (שם) כת' דהאי אוקימתא עיקר. וכן הסוגיה בכל דוכתא דתלמודא [להתפלל], ואף דאין הלכה כר' יוסי, וכן מנהג דעלמא.

ג. והראשונים הוסיפו דהוה מתקנת אנשי כנה"ג [ולא מסתבר דנח' בזה תנאים].

ד. ועוה"ק דר' יהודה (שבת יב:) אמר נוסח תפילה לנכנס לבקר החולה. ואף דס"ל דגזר דין נחתם ביוה"כ.

ה. ובס' אמת ליעקב (לנתיבות, שבת לב) הק' דודאי נגזר כמות ואיכות החולי. [ועוד דיתכן שנקבע בגזירה שיהא תלוי האם יתפלל].

וכת' דקו' הגמ' על מה שמתפלל על אחרים. וביאר דיש ב' סיבות ליסורין, שיחזור בתשובה ובתורת עונש. והיכא

הגמ׳ מוכיחה כר׳ יוסי מהא דמצלינן ארבנן שלא יחלו.

ועוד תי׳ **תוס׳** (ושא״ר שם) דתפלה דרבים שאני, דגזר דין של רבים נקרע. וכת׳ דכשמתפלל אף על שאר חולים דומה לרבים[ו]. והכא איירי להתפלל על יחיד.

יא) **בבלאי טפשאי. המהרש״א** (ח״א) פי׳ דהוה אותו מין, א״כ הוה אותו טעם. ובבלאי דקדקו דיש חילוק בין ע״י בישול לאפוי.

והשיטמ״ק (בשם הרא״ם) **הביא י״מ** דנחשב טפשאי שאינם מברכים על הדייסא, ופוטרים בברכת הפת. ואף דדבר שאינו בא ללפת אינו נפטר בברכת הפת, הם אוכלים נהמא בנהמא. ובטלה דעתם אצל כל אדם.

[וכוונתו כדעת **רש״י** (ברכות מא: ד״ה שלא) דדברים שאינן באין ללפת את הפת [כגון דייסא וכרוב ותרדין] צריך לברך לפניהם בסעודה, דאינם טפלים. אבל **הראשונים** (ע׳ תוס׳ שם ד״ה הילכתא ושא״ר וכן תוס׳ ר׳ יהודה שם האריך) חלקו דהנך דבאין לשבוע הוה עיקר הסעודה].

יב) **אלא קידושיא ואבדלתא וד׳ כסי דפסחא וכו׳.**

בשו״ת הרשב״א (רלח, הו׳ **בשו״ע** או״ח תעב י) הביא מכאן דאף מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו, צריך לדחוק עצמו. **והמשנ״ב** (שם לה) כת׳ דה״מ מצטער וכואב בראשו. אבל אין בכלל זה יפול למשכב. וביאר **בשעה״צ** דאי״ז דרך חירות[ז].

והמהרש״א (ח״א) הקשה דהא איכא כוס ברכה״מ, וכתב דאינו חובה כ״כ, דאי בעי לא אכל[ח]. וכת׳ דמשום שמחת יו״ט לא שתה, דדוקא סתם אנשים משמח, אבל ר׳ יהודה יצא מסתם אנשים, ואינו בכלל הא דאמרי׳ דיין משמחו[ט].

והשע״ת (תרצה ב) הביא דר״י לא שתה בפורים כיון שהיה מזיק לבריאת גופו. וש״מ דמי שחלש טבעו אי״צ לקיים חיוב דלבסומי בפורים.

יג) **גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה.** [וכעי״ז (גיטין סז.) גדולה מלאכה שמחממת את הבעליה]. **והמהרצ״ח** הקשה דר׳ שמעון (ברכות לה:) ס״ל דתורה מה תהא עליה, ומלאכתך נעשית ע״י אחרים. וכתב דהכא עשה בשביל לימוד התורה שאני.

יד) **הוה מברך ברוך שעטני מעיל וכו׳. הרא״ש** (ברכות ט טז) הביא מכאן דלענין ברכת שהחיינו הכל לפי האדם, דיש עני ששמח בחלוק יותר מעשיר בכלים חשובים[ט]. ודלא **כר״י** דאין מברכים אלא על בגד חשוב. **והתה״ד** (לו, הו׳ ברמ״א או״ח רכג ו) כתב דמ״מ אין לברך על בגד שאינו חשוב, כגון חלוק וכדו׳. שתקנת הברכה שייך על דבר שמתחדש מזמן לזמן. אבל על חלוק וכדו׳ דרגילים סתם בני אדם להתחדש בהם [תמיד] אין מברכים.

דף נ.

טו) **דלי ציפתא וכו׳ חזי מאי איכא, מיהו לא ניחא לי דאיתהני בהדין עלמא. המהרצ״ח** ציין דבגמ׳ (תענית כד:) איתא דאסור להנות ממעשה נסים[א].

טז) **ואיתשיל על נדריה.** [ע״ע ר״ן הודפס בע״ב]. **הריב״ש** (תו) הקשה **דבירושלמי** (ה ד, וכ״פ הרמב״ם ושו״ע רכח ד) המודר הנאה מבני העיר, אינו נשאל לחכם שבעיר. וביאר דה״ה כל מי שנוגע בדבר אינו יכול להתיר את הנדר. [וע״ע **בר״ן** לקמן פא:]. וכתב דאף הכא לא היה יכול ר״ע להתיר את הנדר ביחידי, כיון דהיה נוגע לאשתו של ר״ע, ואשתו כגופו. ואפשר דא׳ מהתלמידים התיר לו. ואם ר״ע התירו היה בצירוף התלמידים. [ודוקא

דהיסורין לעורר אותו לתשובה א״כ ל״מ תפילת אחרים, אלא תפילת החולה.

ו. וצ״ב דהגזירה של כל חולה בפנ״ע, ומה מהני שמתפלל על כולם יחד.

ז. [**והאחרונים** האריכו באיזה אופן מותר להסתכן במצוות מצה ומרור, ואכ״מ].

ח. וצ״ב דמסתבר דר׳ יהודה אכל פת כל השנה.

ט. [ויש שהביאו מדבריו דאף בזה״ז, מי שאינו מרגיש שמחה ביין פטור].

י. ויל״ע דהכא משמע דבירך בכל פעם שלבשו שעטני מעיל [מעין ברכת מלביש ערומים, אלא דקבע הנוסח ששמח במעיל זה]. והאיך דימו לברכת שהחיינו.

א. ומבואר דר׳ יהודה עשה מעשה נסים לעיני השליח, ואפ״ה לא רצה להנות מהנס.

יחידי אינו מתיר לו]. **והקוב"ש** (כתובות רט) הקשה דמשמע בריב"ש דהוה גזיה"כ [דנחשב כנדרי עצמו, ואינו מתיר עבור עצמו], ולא משום חשד. א"כ אף ע"י ג' א"א להתיר.

יז) **מן ו' מילי איעתר ר"ע**[ב] **וכו' דמן דסרוקיתא וכו'.**

המהרש"א (ח"א) הק' דהוזכרו בגמ' ז', וציין דהראשונים לא ביארו כלל דסרוקיתא. משמע דל"ג לה. וכת' די"ל דהוה המשך מעשה דגווזא. [וכן הגיה הב"ח בגמ'].

יח) **[לעיל] מן אילא דספינתא וכו' אנשיוה על כיף ימא, אתא הוא אשכחיה.** **השיטמ"ק** (בשם פירוש) הביא דר"ע הכניסו לביתו והכריזו עליו, ובא ואמר להם אצלי הוא. ואמרו לו הואיל וכל כך נאמנות בך הרי היא שלך.

דף נ:

יט) **ר"ן ד"ה ודאמרן.** והא נולד הוא וכו' וי"ל דשאני הכא

דר"ע על דעת שיעשה סופר נשאה וכו' לאו נולד הוא, דשכיח טובא שילמוד פרק א'. [וסגי בזה לענין פתח, והוה נולד המצוי, ע' לעיל כב:, כג.]. **ותוס'** (כתובות סג.) כת' דדרך ההולך ללמוד שנעשה אדם גדול. א"נ כגון שתלה נדרו בדבר. [ע"ד הא דאי' לקמן סה.].

כ) **רב גמדא יהיב ד' זוזי וכו' אתיוה ליה בהון קופא**

וכו' אשכחוה דריע על מרגלייתא, אייתינן ליה לכולהו. **הראשונים** כת' לפנים משורת הדין[ג]. **והמהרש"א** (ח"א) ביאר דרב גמדא עדיין לא זכה בקוף. [משמע דאי הקוף שלו מצאו, הוה מדינא הוה של רב גמדא. שבא ע"י ממונו]. ובס' **המרחשת** (ב לה) הקשה דאמרי' (ע' כתובות צח:) דכל היכא דבא רווח לשליח מחמת המשלח, יחלוקו. א"כ ה"נ הרווח בא מחמתו[ד]. וכתב דאה"נ, אבל מה שהביאו כולו הוה לפנים משורת הדין.

כא) **אי הוה סנו הוה גמרי טפי. רש"י** (תענית ז.) פי'

שא"א לנאה להשפיל דעתו, ובא לידי שכחה. **ותוס'** (שם) כת' פי' דאם היו שונאים היופי הוו תלמידי חכמים ביותר. **ובהג' הב"ח** (שם ח) כתב דלהך פי' ניחא משופריה דיעקב ודרבי אבהו (ב"מ פד.), אבל לפרש"י קשה.

כב) **תיהוי ההיא איתתא בשמתא. בחי' ר"א מן ההר**

כתב ש"מ מי שמבזה ת"ח אפי' שלא בפניו חייב נידוי.

והב"י (יו"ד שלד, ורמ"א שם מה) הביא בשם **המהרי"ק** (שורש א בשם **המרדכי** קידושין תקסד) דענשינן אפי' היכא שאינו מוכח דנתכוון לבזות, דהכא יכולה לומר לסימני הגוף נתכוונה. אלא כיון דאמתלאה המוכחת שנתכוונה לבזות ענשינן. [דבעונש זו אזלי' בתר אומדנא].

כג) **[במשנה] ומותר בביצה טורמוטא וכו'.** **הר"ן**

(במשנה) פי' דכיון דמבושל כל כך לא מתאכל בהדי ריפתא. ומש"ה לא הוה בכלל תבשיל. וקצת משמע **בראשונים** דהטעם משום דבולעים אותו [ולא הוה דרך אכילה]. **ור"א מן ההר** כת' דאוכלין אותה לרפואה, ומשום הכי מותר בה.

כד) **היה עושה בכלופסין לא יאכל בבנות שוח. הר"ן** פי'

שאין לפועל לאכול אלא מאותו מין ממש שעושה בו. [והנך הוה שינוי מין]. וע"ע בסוגיה (ב"מ צא:, וריטב"א שם).

כה) **ולא אזמניה לבר קפרא. השיטמ"ק** הביא ב' פי' האם שכח להזמינו או משום שהיה בדחן (וכ"כ המפרש)[ה].

ב. **המהרש"א** ח"א כת' דהביאו כן, דלא נימא דהתעשר מכ"ד תלמידיו. אלא למדם בחינם (כדלע' לז.).

ג. **והמהרש"א** ח"א ציין דאמרי' (סוף קידושין) דספנים רובן חסידים.

ד. ולכאורה לא דמי, דהתם שייך לעצם השליחות. אבל מה שהקוף שלו גילה דבר לא יחשב 'יצירת הקוף' להחשב שלו.

ה. **והמפרש** פי' דקראו עוברי רצונו מפני שלא הזמינו. **והשבות יעקב** (א קפב) כת' דקאי אאומות העולם. וביאר דרבי לא רצה לשחוק בזמן החורבן, וכדאי' (שו"ע או"ח תקס, ע"פ הגמ' ברכות לא.) דאסור למלאות פיו שחוק בזה"ז, דעבו"ם מתגברים. ובר קפרא השיב לו כדברי ר"ע (מכות כד:) ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. א"כ מותר לשחוק בשמחה של מצווה אף בעוה"ז.

דף נא.

כו) **ובקירקני דאמך.** ע׳ רא״ש ור״ן. **היעב״ץ ושלמ״נ** הקשו דקול באשה ערוה. ועוד אין להשתמש באשה (כדאי׳ קידושין ע. ופב.).

כז) **כסום יכסמו וכו׳ ראשו של זה בצד עיקרו של זה, וזהו תספורת של כה״ג.** וכ״פ **הרמב״ם** (כלי המקדש ה ו) דכה״ג אינו מספר בתער, אלא בזוג. ראש שערה זו בעיקר זו, עד שיראה כאילו הוא צמח כא׳. שנאמר ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהן. והראב״ד השיג [אמש״כ עד שיראה כאילו הוא צמח כא׳] איני מבין המופת הזה. והראב״ד ביאר שראש שער העליון יורד עד עיקרו של תחתון, וגוזז את התחתון עד עיקרו שלא ירד מראשו של עליון ולמטה. כדי שיהא מצחו ופדחתו מגולה[א].

כח) **תיובתא.** פ׳ **הר״ן** אלמא מין דלעת היא. [משמע דלא תליא ברמץ כלל]. אבל **הרא״ש** פי׳ דהוה מין שרגילים לטמון. וכ״ה **בירושלמי** (מעשרות א ב). **והר״ש** (מעשרות שם) כתב דהירושלמי פליג אבבלי, דלבבלי לא שייך לרמץ כלל.

דף נא:

כט) **מן הכבוש וכו׳. הר״ן** פי׳ משום שאמר ׳ה׳כבוש הידוע. **והביא י״מ** (וכ״פ הרא״ש והראב״ד בפי׳ הב׳) משום שלא אמר שאיני טועם. **והראב״ד** (ט ב) **הביא** דהחילוק בין שלק לשלוק, כבש לכבוש מליח למלוח.

אבל **הרמב״ם** (שם) כתב דהכל לפי מקום שנהגו. **ובחי׳ ר״א מן ההר והרדב״ז** ביארו דבחילוק במשנה לר׳ יהודה, אבל לרבנן אין בזה חילוק. וכ״מ **בפיה״מ** דכתב על הכל ואין הלכה כר׳ יהודה. אבל **הכס״מ** כתב דהרמב״ם פי׳ דכוונת המשנה, דזימנין אסור בכל הכבושים, ותליא במנהג המקומות.

ל) **דג דגים וכו׳ בין גדולים ובין קטנים. הר״ן** (ופי׳ הב׳ בראב״ש) פי׳ דדג משמע גדול, ודגים משמע קטנים. (וכדאי׳ בגמ׳). **והרא״ש** בפי׳ **הא׳** כת׳ דפי׳ המשנה או דג או דגים. ועוד פי׳ **הרא״ש** דדגים משמע תרוייהו. אבל דג משמע דוקא גדולה.

והרמב״ם בפיה״מ כת׳ דבלשונינו כשמחבר שם יחיד לשם רבים, הר״ז מורה על הכלל וההפלגה בריבוי[א].

לא) **הנודר מן החלב מותר בקום.** פי׳ **הרא״ש** דהיינו נסיובי דחלבא. וכ״פ **הר״ן** המים היוצאין מהחלב. וכ״כ **הרמב״ם** (ט ח) דהוא המים הנבדלים מהחלב. אבל **הראב״ד** השיג דהוא החלב הקפוי. וכ״כ **השיטמ״ק**[ב].

ולענין בשר בחלב ק״ל (חולין קיד. יו״ד פז) דהמבשל במי חלב פטור [ואסור מדרבנן]. **והרא״ש** (חולין ח נא) חילק דיש בנסיובי חלבא קצת חלב, ואסור מדאורייתא. ורק כשבישלו והוציאו מימיו, מותר מדאורייתא.

והרא״ש הביא **מ״ד**[ג] (וכ״ד היראים קמח) דאסור באכילה, דנחשב יוצא מהחי, ובגמ׳ (בכורות ו: לחד לישנא) ילפי׳ דהתורה התירה חלב דאינו בכלל יוצא מהחי, אבל מי חלב [פי׳ מימי החלב, לאחר שנפרד מהנסיובי] נחשב יוצא מהחי[ד].

ועוד הביא בשם **ה״ר שמחה** דמי החלב הוה בכלל חלב לשאר דיני התורה[ה]. ודוקא לענין בב״ח אינו חלב. [ויל״ע דבסוגיין לרבנן אינו בכלל חלב. וצ״ל דהיינו בלשון בנ״א].

א. והכס״מ ביאר כוונת **הראב״ד** שגוזז שער התחתון כנגד ראשו של אותו שהוא למעלה ממנו, בענין שמצחו ופדחתו מגולה משער התחתון. ונשאר על מצחו ופדחתו שער רק כנגד ראשו של עליון שלמעלה מהתחתון. והכס״מ הק׳ דאיזה קושי יש בתגלחת זו שהוצרך בן אלעשה לפזר מעותיו עליה. [ובשלמא לרמב״ם היה צריך לכוון שכל שער נראה חלק מהשער הסמוך לו]. וי״ל דעד״ז היה מגלח אף שער שלישי שלמעלה מהשני, ומשייר השער הרביעי כדרך ששייר השני ומגלח השער החמישי כדרך שגילח השער התחתון והג׳ ועל דרך זה היה משייר ומגלח עד תום כל השערות שבראש.

א. כאמרו הבל הבלים שיר השירים.

ב. דהשיטמ״ק כת׳ בשם **הרא״מ** (בשם מצאתי) דהוא חלב הנקפא בקבה שקם ועמד ביחד, כמו (יהושע ג טז) קמו נד אחד. וכתב עוד דהיה אומר חלב המעומד בקבה לעשות ממנו גבינה. [והביא בשם **הערוך** דהוא מי החלב, וכתב דלפ״ז סברת ר׳ יוסי דאסור משום דיש בו צחצוחי חלב].

ג. הגיר׳ בראב״ש הרמב״ם. **והמעדני יו״ט** הגיה הרמב״ן.

ד. ולא אמרי׳ שהוא חלק מהחלב דהתירה תורה. (וע״ע ב**פוסקים** יו״ד פא ה).

ה. לענין ההיתר של יוצא מהחי, וכן לענין הכשר זרעים הוה בכלל חלב (כדאמר ר״ל בגמ׳ שם).

והט"ז (פא ז) הק' לדעת הי"מ דמימי חלב אסורין משום יוצא מהחי, הא במשנה דידן מבואר דמותר[ו]. ותי' דהמשנה קאי לענין הנאה[ז].

דף נב.

לב) **ברוטב**[א]. היינו מרק. **הרשב"א** (חולין צח:) דן האם מרק הבשר נקרא בשם בשר, או דנחשב מין בשאינו מינו [למ"ד (ע"ז סו.) דאזלי' בתר השם]. וכתב דאפשר דהבשר שבתוכו יש עליו שם בשר, ואף דעיקר המרק יש לו שם אחר. וכת' דאין ראיה ממתני' דידן דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א.

לג) **וקיפה**. פי' **הר"ן** והרא"ש דהוה דק דק של בשר הנקפה בשולי הקדירה. **והרמב"ם** (ה י) כתב במרק ובירקות שנתבשלו עם הבשר. וכן **המאירי** הביא **י"מ** דהיינו התבלין שהמרק מתעבה בהם[ב].

והריטב"א כת' דאיירי דוקא כשיש טעם האיסור, וכגון שנימוח שם. אבל כשיש 'ממשו' של איסור אסור. [מבואר בלשון הריטב"א דנימוח מותר, וממשות האיסור הוה יותר מזה, וצ"ב[ג]].

לד) **מותר בתבשיל שיש בו טעם יין**. [וכרבנן]. **הרא"ש** פי' דלא הוה דבר הנקרא בשר[ד].

לה) **קונם יין [זה] שאני טועם ונפל לתבשיל אם יש בו בנותן טעם הר"ז אסור. הרש"ש** הביא **דהר"ן** (בע"ב) **ופסקי הרא"ש** משמע דל"ג יין 'זה'. [וע"ע בגמ' בע"ב לפ"ז]. ולפ"ז אף דלא חל איסור על פרי מסויים, מ"מ אסור בדבר שיש בו טעמו.

הר"ן (בע"ב) פי' דכיון שיש בו טעם יין הרי הוא טועמו. בפשוטו היה משמע דהוה בכלל נדרו[ה], כל דבר שיש בו טעם יין, ואפי' נתערב קודם שנדר.

אבל **הרמב"ם** (ה יא) כתב דאם נאסר בבשר זה או ביין זה, ונתבשל או נתערב, אסור. שנעשה כמו בשר נבלות ושקצים וכיו"ב. **והחזון יחזקאל** (ג ב) דייק דהוה מדיני טעם כעיקר[ו]. ולא אתינן עלה משום דנכלל בלשונו לאסר על עצמו את הטעם המעורב.

והרמב"ם (בהל' ט) נקט אף לשון שבועה[ז]. **והחזו"י** העיר דבשבועה ליכא איסור חפצא, א"כ אמאי יאסר במה שנתערב. [וי"ל דהרמב"ם לשיטתו (ה ד) דאדם אוסר על חבירו בשבועה, וחל איסור על החפצא[ח]].

לו) **שם**. **השיטמ"ק** כת' דלכאורה משמע דאסור אפי' בתבשיל שכבר היה בו יין קודם שנדר[ט]. אף דהגמ' (בע"ב) מחלקת בין יוצא מהם אח"כ, ה"מ ביוצא מהם. אבל אסור בנתינת טעם, שהרי טועמו.

ו. אמנם **הרא"ם** (בשיטמ"ק הנ"ל, דהוא היראים) פי' דקום אינו מי חלב. ולשיטתו ניחא.

ז. ועוד תי' **הפרמ"ג** (שם) דנפק"מ בחלב בן פקוע, דל"ש איסור יוצא מהחי.

א. וכן אי' במשניות בכ"מ (זבחים לה., חולין קיז:, טהרות א ד) 'רוטב וקיפה'.

ב. ובגמ' (חולין קכ.) נח' בפי' קיפה במשנה (חולין קיז:) דלרבה הפי' פירמא [**פרש"י** דק שבבשר], ולרב פפא המשנה איירי בתבלין. [**ורש"י** (זבחים לה. וחולין צז:) נקט תרוייהו, משמע דשניהם בכלל קיפה. וכ"כ **תוס'** (בכורות ו:). אבל **הרמב"ם** בפיה"מ בכ"מ (חולין שם, טהרות א ד) נקט תבלין. והמרדכי (חולין תשיז) כת' דדק דק של בשר הוה עיקר הבשר. ואילו תבלין אסור משום טעם כעיקר שבלע טעם הבשר].
והב"י (רטז) דייק מדברי הרמב"ם דאסור בדק דק שבבשר.

ג. ובגמ' (ע"ז סז.) איתא טעמו וממשו לוקין, ונח' הראשונים האם כל שאין כזית כדי אכילת פרס לא נחשב 'ממשו'. [וע' מש"כ המגיה].

ד. **והפתח"ת** (רטז ד) הביא בשם שו"ת **ברית אברהם** (יו"ד יז) דהיכא שהציבור גזרו שבשר [של פלוני] יהיה טריפה, אינו אוסר טעם הבלוע בכלים. ע"פ מש"ה **הראנ"ח** (שו"ת מים עמוקים ב נט) דאף חרמות שהציבור גוזרים אזלי' בתר לשון בני אדם. ובלשון בני אדם 'טעם' אינו בכלל בשר. [לכאורה לפ"ז מותר אף במרק ותבשיל שנתבשל עם הבשר. וצ"ע דאיירי התם דוקא בכלים].

ה. ונראה לדייק כן עוד מלשון **הטור** דפתח (ס' רטז) דכל הנדרים הולכים אחר הלשון, אם כלשון תורה, אם כלשון בנ"א. לשון תורה כיצד וכו', וע"ז הביא קונם בשר ויין שאני טועם, אסור במה שיש בהם טעם יין.

ו. ולצד דטעם כעיקר לאו דאורייתא, אף בסוגיין מדרבנן. ואילו נכלל בכוונת הנודר ודאי אסור מדאורייתא. [ויל"ד אילו נדר שיהא דינו כמו בשר נבילה, ונדר אף מהטעם היוצא באופן שאסור בנבילה. האיך דייננין בטעם כעיקר דרבנן. ועכ"פ ספיקות מותרים, דלא נדר להחמיר טפי מדיני מאכלות אסורות].

ז. אבל **הטור ושו"ע ושא"ר** לא הביאו כשנשבע שלא יאכל ונתערב. [ויל"ד דשבועה בעי מעשה אכילה להדי']].

ח. [ולפ"ז לא ילקה בשבועה שנתערב, דהוה רק האיסור שחל בשבועה, ולא נחשב מחלל דיבורו].

ט. היכא דאמר שאיני טועם. [והשיטמ"ק גרס במשנה יין זה. וכת' דה"ה בלא אמר זה (וכדאי' בגמ' בע"ב)].

אפי׳ יצא קודם. אך הק׳ דהלשון ונפל לתבשיל משמע דנפל אח״כ. וצ״ע.

ובשו״ת תשואת חן (נז הו׳ בפתח״ת רטז ד, וע״ע שלמ״נ) כת׳ שאסור אף בתבשיל שנתבשל בקדירה שהוא בן יומו[ז] מבשר.

אך כת׳ דה״מ נתבשל אחר הנדר, אבל היכא דנתבשל קודם הנדר אינו נאסר [אפי׳ אסר עצמו בטעם בשר]. דהוה נ״ט בר נ״ט דהתירא.

דנו האם איירי דוקא שנתערב אחר הנדר [דמ״מ חל על המין דין קונם, ושוב נתערב]. או דאסור אף במה שנתערב קודם[יא]. וכן נסתפק בזה **השיטמ״ק**. (וע״ע בדברי **הרא״ש** נה:).

סוגיית דבר שי״ל מתירין

לז) **ר״ן ד״ה וקשיא להו.** והא נדרים דבר שיש לו מתירין הוא (כדאי׳ לק׳ נט.), משום דמצווה לאיתשולי וכו׳. (וכמסקנת הגמ׳ לק׳ נט. דדוקא משום מצווה[יב]). ודבר שיש לו מתירין אפי׳ באלף לא בטל.

ורש״י (ביצה ג:) כת׳ הטעם דהחמירו בדבר שיש לו מתירין, דאמרי׳ עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. אבל **הר״ן** (בסמוך) כתב הטעם דדבר שיש לו מתירין לא בטל הוה כמו מין במינו, דדמי ליה בדמיון איסור והיתר. וכיון דדמי ליה אדרבה מחזקו[יג].

והמנח״ח (רפד טו) כתב דנפק״מ בסברות, בדבר שיש לו מתירין, וע״י שנתבטל אין לו מתירין [דכיון דאבד מהעולם א״א לישאל עליו]. דלסברת רש״י ל״ש עד שתאכלנו באיסור, אבל לר״ן מ״מ דמי ליה. וע״ע ברמ״א (קב ד) ופוסקים כמה נידונים בגדרי יש לו מתירין[יד].

והצל״ח (פסחים ט: וביצה ג: ונוב״י ת אה״ע לח) כתב דבאיסור טלטול מוקצה לא אמרי׳ דהוה דבר שיש לו מתירין, דהטלטול של היום לא יהא מותר למחר. ול״ש סברת רש״י עד שתאכלנו באיסור, דאכילה זו אינו עושה בהיתר. וכן גבי איסור הנאה. ודוקא באכילה דיאכל את החפץ רק פעם א׳. (וע׳ ביצה כג: ואב״מ). אבל לסברת הר״ן אין מקום לזה.

ובגמ׳ (ביצה ד.) רב אשי תי׳ דאף לענין ספק דרבנן, ביצה שנולדה ביו״ט הוה דבר שיש לו מתירין, ומש״ה ספיקו לחומרא. [אבל המקשן ושאר תי׳ בגמ׳ (שם) דאמרי׳ אף בזה ס״ד לקולא].

והפנ״י (שם) הק׳ דבספק דרבנן ל״ש סברת הר״ן, וראיה מזה לסברת רש״י[טו]. **והאחרונים** (רע״א שו״ת סה) נקטו דאף הר״ן מודה לסברת רש״י, אלא דלענין ביטול הוסיף סברא דלא מהני בזה ביטול[טז]. **ורע״א** (שו״ת חדשות או״ח ה) כתב דע״י ביטול הוה היתר גמור, ולכן הוסיף הר״ן סברתו.

והאחרונים[יז] ביארו דבכל ספיקות [וכן הכרעת זיל בתר רוב] אמרי׳ עד שתאכלנו, לחוש שלא ליכשל בצד האיסור. אבל בביטול ברוב, גדר הביטול דהאיסור נהפך להיות היתר, ועי״ז הוה היתר גמור. ולכן ל״ש לחשוש עד שתאכלנו באיסור, דליכא לפנינו איסור. ולכן הוסיף הר״ן סברא דלא דמי כ״כ

י. ומשמע דמותר [לכתחילה] בקדירה שאינו בן יומו. דלא גזרו בקונמות.

יא. וכתב דמ״מ הקדירה שבישלו בו בשר [קודם הנדר] מותר [אף בעודו בן יומו] (ע׳ ריז יב). אבל אם אסר על עצמו בהדיא ״טעם בשר״ אסור, אבל אם כבר נתבשל קודם הנדר הוה נ״ט בר נ״ט דהיתירא.

יב. ועפ״ז הנשבע על דבר ונתערב לא יחשב יש לו מתירין. דבשבועה אין מצווה לישאל.

יג. והט״ז (קב ה) הביא דברי הר״ן דרבנן ילפי׳ דדם פר אינו מבטל את דם השעיר [משום דעולין אין מבטלין זה את זה], ודבר שיש לו מתירין במין במינו דמי לדם פר ושעיר, דהא אין כאן חילוק בין איסור להיתר, שהרי גם האיסור סופו להיות מותר. וביאר דמין כשאינו מינו מבטל, ואף שמצד האיסור יש להם שיווי [כיון שיש לו מתירין], מ״מ יש ביניהם חילוק גדול דהוה מין אחר, ע״כ הם בטלים זה בזה. [וסיים דזהו כוונת הר״ן, שם אף על פי שאין זה לשונו, והוא נכון מאד].

יד. ורע״א (וזאת ליהודה, הו׳ ברע״א השלם לקמן ס. א) כתב די״ל בדבר שיש לו התיר, ויחזור לאיסור, לסברת רש״י אמרי׳ שיאכלנו עכשיו בהיתר, ואילו לסברת הר״ן יש לו ביטול. וכתב עפ״ז דיהני לו ביטול, אבל בגדרי ספק דרבנן צריך להחמיר.

טו. והצל״ח שם דן דבזה נח׳ המ״ד בביצה שם. [והעירו דלשון הגמ׳ שם לא משמע כן]. **והאחרונים** פלפלו הרבה בזה [ע׳ קר״א כאן].

טז. וצ״ע דבגמ׳ (ביצה ד.) משמע דב׳ הסברות שייכי להדדי. **והחת״ס** (יו״ד צו) הוסיף דסברת הר״ן הוה כעין דאורייתא, דלא שייך בזה ביטול. ואגב שתקנו דאינו בטל, קבעו הסברא בכל מקום עד שתאכלנו באיסור.

יז. [כן מבואר בדברי **האחרונים** דחילקו בין ביטול לח ליבש ע׳ בסמוך. ו**באבי עזרי** (קר״ש א ט) הו׳ לפרש דאילו בטל

לביטול[יח]. ועוד פי' **הקוב"ש** (ביצה ד) דהטעם שתקנו שלא בטל הוה משום עד שתאכלנו באיסור. ובכל תקנה יש טעם שתקנו, וגדר התקנה. והר"ן ביאר לנו דגדר התקנה דהחשיבוהו כמין במינו.

לח) **בא"ד וי"ל וכו' אבל הכא וכו' בשאינו מינו. וכ"כ תוס'** (כאן) **ושא"ר. והרמב"ן** בהלכות האריך להביא ראיות לזה. [אבל **התוס' רי"ד** (לקמן נח.) כתב דאפי' שלא במינו אסור במשהו[יט]].

וכ"כ **הרמב"ם** (מאכ"א טו יב) יראה לי שאפי' דבר שיש לו מתירין, שנתערב בשאינו מינו ואינו נותן טעם בטל. מלבד חמץ משום חומרא דחמץ[כ]. **והראב"ד** השיג דמשנה שלימה היא[כא]. [**והכס"מ** ציין דכוונתו למשנה ביצה לט. ע' בסמוך. א"נ למשנה דידן, וע"פ דברי הירושלמי. **והרדב"ז** ציין למשנה שביעית ז, ע' לקמן נח.].

והתוס' הרא"ש (ב"מ נג. וכן תוס' שאנץ בשיטמ"ק שם) ביאר דאין שמו עליו כשנתערב שלא במינו, וליכא נותן טעם. ולכן בטל אף שיש לו מתירין. ועד"ז כתב **הקר"א** (בסוגיין) דכל שאינו מינו, ואינו נותן טעם הוה כמאן דליתא. [ויל"פ דגדר הגזיה"כ שהמציאות בטל[כב]].

והש"ך (יו"ד קב ד **וט"ז** קא יב) הביא בשם **התורת חטאת** (מ ו) דכיון דנתערב שלא במינו, נקרא שמו ע"ש דבר שנתערב בו, וכאילו אין לו מתירין. אבל **הר"ן** (בסמוך) כתב טעם אחר, דבמין בשאינו מינו שייך ביטול, כיון דיש שינוי המין[כג].

לט) **בא"ד וה"נ איתא בהדיא בירושלמי וכו' הלין נדרין וכו' מסתברא כדבר שיש לו מתירין דתנינן חכם עוקר את הנדר מעיקרא וכו'.** לגיר' **הר"ן** מסקנת הירושלמי דכיון דחכם עוקר את הנדר מעיקרא הוה יש לו מתירין[כד] [**והקר"א** דייק דבעל שמתיר מכאן ולהבא נחשב אין לו מתירין. וצ"ב דאף היתר ע"י פדיון וכדו' הוה רק מכאן ולהבא, ונחשב יש לו מתירין].

אבל **בפסקי הרא"ש** (כאן) הביא **דהירושלמי** מקשה כיון דחכם עוקר את הנדר מעיקרו לא הוה דבר שיש בו מתירין, והרא"ש ביאר *כלומר* ונמצא שלא נאסר מעולם[כה]. ותי' אמרי אינו עוקר אלא מכאן ולהבא. כלומר עיקר העיקור מכאן ולהבא שהרי היה אסור עד עתה, ואע"פ שעוקרו מעיקרו היה אסור עד היום, ולכן נחשב

לגמרי [המציאות] ל"ש סברת עד שתאכלנו. ואף למש"כ הר"ן דנחשב מין במינו, ואינו מבוטל, מ"מ מהני דין ביטול. ובזה אמרי' עד שתאכלנו וכו').

יח. והקה"י (לד) כתב דבביטול, כיון דאינו ניכר טעמו א"כ הוה כאכילה שלא כדרכה [ע"פ מש"כ **הרמב"ם** (סה"מ ל"ת קפז) דאיסור אכילה הוא משום הנאה שבו], מלבד הדין ביטול. ולכן ל"ש סברת עד שתאכלנו, לכן הוצרך הר"ן להוסיף טעם דל"ש ביטול משום שמחזקו, ונחשב שניכר הטעם.

יט. ובפסקי תוס' (ז פ) כתב [לגי' כת"י] דבר שיש לו מתירין ממילא, שלא ע"י מעשה, לא בטיל אפי' שלא במינו. [ויל"פ ע"ד דברי הר"ן בסופו]. אבל הוגה שם דבטל.

כ. [וכ"ד **רוב ראשונים**. אבל **תוס'** (פסחים ל.) הביאו בשם **השאלתות ור"ת** דחמץ בטל שלא במינו בששים].
וכ"כ **המלחמות** (פסחים ז: בדה"ר) דחמץ לר' שמעון נחשב דיש לו מתירין, כיון דאחרי פסח מותר בתערובת. [אבל הא דאחרי הפסח הוה רק איסור דרבנן לא נחשב מתירין]. **והר"ן** (שם) פליג דלא נחשב יש לו מתירין, כיון דעיקר החמץ אסור אחר הפסח. דכיון דדבר שיש לו מתירין הוה דרבנן לא החמירו כה"ג. ולא החמירו אלא כשהמין עצמו עתיד להיות ניתר. [ולכאורה זה סותר קצת למש"כ בסוגיין דגדר יל"מ הוה מין במינו]. ולכן כתב דחמץ הוה חומרא דרבנן בעלמא שלא לבטלו.

כא. ובשו"ת הרשב"א (א תק) ביאר דהרמב"ם כתב 'יראה לי' כיון דראה שהרי"ף פליג [ע' בסמוך].

כב. אבל עכ"פ בעי גזיה"כ של ביטול. אבל מסברא אף שהמציאות אינו ניכר בעולם, מ"מ הא איתניה, והרי אוכלו. [ואפשר דמסברא המציאות בטילה, אבל עכ"פ נחשב שדין האיסור קיים. דשם התערובת ע"פ המין הרוב {ואיסור המיעוט הו' רק טעמו ולא ממשו}, אלא דבתערובת הזה יש שם איסור מחמת המיעוט].

כג. וכ"כ הט"ז (הנ"ל) בכוונת הר"ן, ודלא כתורת חטאת. וכ"כ מנחת יעקב (מ יח) דלדברי הר"ן אי"צ למש"כ התורת חטאת.

כד. והרש"ש הקשה דאיני יודע מה בא לחדש.

כה. ומבואר דגדר יש לו מתירין תלי בגדרי ה'דין' היתר, ולא שיש לו תחבולה להגיע להיתר. **ובס' איסור והיתר הארוך** (שער כה יח) דדין שהגמ' הניחה ב'תיקו' לא נחשב יש לו מתירין לכשיבא אליהו, לפי שאז איגלאי מילתא שלא נאסר מעולם. ודוקא דבר האסור שאח"כ הותר נחשב יש לו מתירין. ועוד הביא בשם הרשב"א שלא נקרא דבר שיש לו מתירין אלא היכא שיותר בודאי [שיבא דהיתר]. [**והש"ך** (בנה"כ ס"ס קב) הביא דהרמ"א (בכת"י עה"ג) ביאר דלא אמרי' דיתקלקל עד שיבא אליהו, דיכול לבא בכל שעה. אך דן דנימא דדוקא היכא דודאי שיבא היתר נחשב יל"מ, אך דן דה"מ היכא דהאיסור היה ברור יום א', ומש"ה בעינן שיהא לו מתירין ברור. אבל הכא אליהו יכול לבא מיד בכל שעה, ואף שעה

דבר שיש בו מתירין[כו]. והשער"י (ב ט,י[כו]) ביאר דהא דחכם עוקר נדר מעיקרא, לא אמרי' דבאמת היה כבר מותר מעיקרא. אלא דנתחדש ההיתר ע"י החכם, אלא דמכאן ולהבא עלינו לדון בכל הדברים המסתעפים[כח] כאילו היה כבר מותר[כט].

והאחרונים הביאו דכן מוכח בנידון הגמ' (לעיל יח.) כשנשאל על הראשונה האם שבועה שניה חלה עליו[ל], דאילו מתברר דהנדר הראשון לא היה מעולם, א"כ מ"ט לא יחול הנדר הב'[לא].

ועפ"ז אף כשיודע בודאי שישאל על נדרו, אסור לעבור קודם שנשאל[לב]. אבל השעה"מ (שבועות ו ה) דייק מדברי הפוסקים[לג] דמותר לאכול.

א' לא הוה איסורו ברור. ומש"ה צריך טעם אחר דאיגלאי מילתא].

[ואף דהרא"ש (בכ"מ) כתב כסברת רש"י עד שתאבלנו באיסור, צ"ל דמ"מ נקבע גדרי הדין בזה]. [ויל"ע דאף לאכול פת בלא חלב (בנידון הרי"ף ע' בסמוך) אינו חלות 'מתיר']. [

כו. ותוס' (פסחים מד:) הביאו ב' תי' האם נזיר נחשב יש לו היתר לאיסורו [לפירכא על מה מצינו], משום שיש היתר ע"י שאלה, או דאינו היתר למה שהיה אסור עליו, דחכם עוקר הנדר מעיקרו ונמצא שלא נאסר מעולם. וע"ע לקמן בדעת **הרמב"ם** (יג ב) [והכס"מ כתב דלמד מהירושלמי].

כז. ועד"ז כתב **בקובה"ע** (כו ב וכן קוב"ש פסחים קעג) דהתרת חכם אינו כמו נדר בטעות דאיגלאי מילתא למפרע שלא היה נדר מעולם. אלא דגזיה"כ דנתחדשה עתה עקירה למפרע.

כח. ואף אינו לוקה על מה שאכל קודם שנשאל (כדמפורש בגמ' שבועות כח). **והשעה"מ** (שבועות ו) האריך לדון האם נענש בידי שמים. [ויש שדנו דמלקות נחשב נידון שנתחדש בעתיד, דתליא בפסק הבי"ד. ומש"ה מהני התרת החכם כלפי נפק"מ דמלקות, וכמו נידון שנתחדש אח"כ. ואף בהפרת נדרים אינו נעקר כלפי נידונים שהיו כבר אתמול].

והאחרונים הביאו דיש אופנים דנעקר למפרע רק עצם הדבר, אבל נידונים המסתעפים מהאיסור של אתמול עדיין קיימים. וכ"כ **הגר"ח** (אישות ב) בגדר מיאון, דאף דעוקר למפרע [כלפי איסור קרובים וכדו'] דדיינין השתא כאילו לא היתה אשתו מעולם, מ"מ החיובים שמחמת האישות של אתמול לא פקעו [דבשעתו היתה אשתו]. [וע' **תוס'** כתובות לה: ד"ה הממאנת]. אבל בהפרת נדרים מבואר דנעקר, ואף אינו לוקה על מה שהיה אתמול.

כט. **והשער"י** למד מגדר זה אף לגבי תנאי [בגט או קידושין], דקיום התנאי מהני להחשב מכאן ולהבא, כלפי כל הדברין המסתעפים, שכך הדין למפרע. ולעולם חל ע"פ המקרה העתידי, ואילו מאתמול [לפני קיום התנאי] באמת היה אסור.

ל. ומבואר (לע' שם) דהוה חידוש של רבא דשניה חלה עליו. [וכן בשו"ת הרשב"א (א תשב) נסתפק האם קי"ל כרבא, דהרי"ף השמיטו].[וע' ראשונים (הו' לע' שם) הטעם דלפי רבא חלה עליו].

לא. **והריטב"א** (שבועות כז:) כת' בשם **רש"י** דאף שנשאל על הראשונה, חל השניה מכאן ולהבא, ואינו לוקה על מה שעבר כבר. **ובנמוק"י** (שבועות כז:) מבואר דאם נשבע שלא יאכל, ושוב נשבע שיאכל, אף שנשאל על הראשונה אין שניה חלה עליו. כיון דתיכף הוה שבועת שווא. ומבואר מכ"ז דדנים דבשעתו היה הדבר אסור מחמת השבועה הראשונה.

לב. דהשתא עדיין יש עליו איסור בעצם, ואף דלמחר יחול היתר על מעשיו, היום עובר על צווי השי"ת. ואף אם יש היתר על החפצא דאיסורא, ולא יענש כדין אוכל נבילות, מ"מ יענש כדין עובר אמימרא דרחמנא, ולא גרע מנתכוון לאכול בשר חזיר.

ובחי' ר' שמעון (יד) כתב דהוה בגדר איסור הנהגה, וכמו ספק דאורייתא לחומרא. ואף דנתברר אח"כ דלא היתה בזה סיבת האיסור, מ"מ 'הנהגת האיסור' לא פקע למפרע.

לג. והביא מדברי **שו"ת הרשב"א** (ה סח, הו' בב"י רכח) שכת' דאפשר דימתין עד שחל הנדר (ע"פ הגמ' לק' פט:), ואח"כ ישאל. וכשיתירוהו נדרו לא ישאר עליו עונש הנדר לפי שהחכם עוקר נדר מעיקרו.

לד. וכ"פ **רש"י** (פסחים שם) כמ"ד ריחא לאו מילתא. אבל **תוס'** (ע"ז סו:) דחו דקי"ל דריחא מילתא. ודעת רוב **הראשונים** (ע' פוסקים קח א) דלכתחילה אסור, אבל אינו נאסר בדיעבד. [אלא היכא דיש חשש זיעה]. וע"ע בעה"מ (פסחים עו: יט. בדה"ר).

לה. כדמוכח בגמ' (ע"ז שם).

לו. דהתורה אסרה רק טעם איסור, ולא ריח בעלמא. ומשמע דלא תלי' בביטול כלל. [והקוש' צ"ב, דאף בפנ"ע י"ל דהוה גדר ביטול, דטיפת חלב שנפלה בששים בשר מותר, אף לדברי הרי"ף. ולכתחילה ודאי אסור].

מ) **בא"ד ולפיכך הקשו על הרי"ף (חולין לב: בדה"ם) וכו' אע"ג דקי"ל דריחא לאו מילתא היא, ה"ט משום דהוי דבר שיש לו מתירין, דהא מצי למיכלה בהדי בישרא וכו' לא בטיל.** מבואר בדברי הרי"ף דהא דקי"ל (כמ"ד פסחים עו:, ע"ז סו:) דריחא לאו מילתא[לד], היינו דהריחא בטל. אבל **הר"ן** (שם לב. בדה"ר) חלק דריחא לאו מילתא היא אפי' בפנ"ע[לה], דאינו חשוב לאסור[לו]. [וחששו לריחא רק לכתחילה, ולענין חמץ בפסח]. וכה"ק **הרמב"ן** (בהלכות כאן ומלחמות פסחים עו: יט. בדה"ר) על הרי"ף.

והריטב"א כתב דהרי"ף לא אסר מדינא, אלא חומרא דרבנן משום מראית העין, שנראה כאוכל

בשר בחלב. והחמירו כיון דאין הפסד לבעליו, שיכול לאכול בהיתר[לז] [ונקט לשון הש"ס יש לו מתירין, אבל כוונתו דהוה תקנה בפנ"ע]. וכ"כ בהג' **יעב"ץ**.

מא) **שם. והאחרונים** (רע"א והבית מאיר קב) הק' עוד [ע"ד הרי"ף] מהגמ' (חולין קיא:) דצנון שחתכו בסכין, דאם יש משהו שומן בטל. ומבואר דיש ביטול, לא אמרי' דיש צד היתר לאוכלו בלא חלב[לח]. וכה"ק **הבעה"מ** (פסחים עו: יח: בדה"ר) על הרי"ף[לט]. **והראב"ד** תי' דשאני ריחא דניכר.

והנוב"י (ת יו"ד קפו) הביא לשון **הרשב"א** (חולין שם) דבצנון אמרי' דלא בלע כלל [ול"צ גדרי ביטול]. **והשלמ"נ** הביא בשם **הישוע"י** דכל הנידון משום ביטול איסור לכתחילה, ובזה תלינן דלא בלע כלל.

מב) **בא"ד ואמרו שאפשר שסמך וכו' והא מים ומלח לגבי עיסה מין בשאינו מינו הוא וכו'. ותוס'** (ביצה לח.) כת' [דסברת המקשן] דבטל משום דהוה מין בשאינו מינו. ועוד תי' דבשאר איסורין הדבר תלוי בטעם, אבל איסור תחומין תליא בשם בעלים על החפץ. ואע"ג דיהיב טעמא יש לו להתבטל. ובזה נידון הגמ' האם בטל ממנו שם בעליו ע"י ביטול. [ולפ"ז איירי דהטעם ניכר, אלא דשייך ביטול כיון דהאיסור לא תליא בגדרי אכילה].

והראב"ד (פסחים יט. בדה"ר ב) כת' דניכר הריחא בפת, והוה 'כ'נותן טעם. ועי"ש. ועד"ז כתב **הפנ"י** (ביצה שם).

מג) **בא"ד דשאני מים ומלח כיון דעיסה לא מתעבדא אלא בהו כמין במינו דמי וכו'. וכ"כ תוס'** (ביצה לט. בתי' הב') בסברת רב אשי, דכיון דנתקן עי"ז נחשב מין א'. [**והאחרונים** דנו דבמשנה (ערלה ב ו) משמע דשאור בטל במין בשאינו מינו, ולא אמרי' דלא מתעבדא אלא בהכי. ואכמ"ל].

ובתי' הא' כת' התוס' דבתחומין הוה ממונא וחמיר, ולכן נחשב כמין במינו בעלמא. **והמלחמות** (פסחים יט. בדה"ר) כת' דבסתמא יש במים ומלח כדי ליתן טעם, ואף דלגבי דין ממון לא חשיב ובטל[מ]. מ"מ לענין יש לו מתירין דינו כמין במינו[מא]. [דמין בשאינו מינו היכא שאינו נותן טעם אמרי' דבטל לגמרי. אבל היכא דנותן טעם לענין יש לו מתירין אין חילוק בין מינו לשאינו מינו].

מד) **בא"ד א"ל ר' אבא הרי שנתערב קב חטין שלו וכו' יאכל הלה וחדי, ואחיכו עליה וכו'. פרש"י** (ביצה לח:) דכמו דהממון אינו בטל, כך זו אין שמה בטל מבאן [לענין תחומין, דהא קנו שביתה אצל זה]. ומשמע דלא היה נידון לבטל את זכותו בממון. אלא דשייך ביטול על 'שם בעלים' לענין תחומין. אך פשטות המשך הגמ' (שם) דדנו אי שייך ביטול על זכות הממון. ואביי חילק בין ממון שאין לו תובעים.

והנתיבות (רכט) כת' דאף לצד דשייך ביטול על זכות הממון, לא היה צד שיאכל בחינם [ויאכל וחדי], דעכ"פ יתחייב לשלם כדין נהנה. אלא דנסתלק השם בעלים. ונפק"מ ליוקרא וזולא[מב].

מה) **בא"ד ול"נ דברי הרי"ף וכו' ה"מ כל שאסור עכשיו, ועתיד להיות ניתר אחר זמן וכו'.** ומש"ה אינו בטל במינו, אבל בטל בשאינו מינו. **והר"ן** ביאר דדבר שניתר עכשיו, ראוי יותר שלא יתבטל. ואפי' מין בשאינו מינו. ואף פת שאפאה עם הצלי, יש לו היתר אכילה עכשיו [בלא כותח], ומש"ה הריחא אינו בטל, אף שלא במינו.

והאחרונים דנו דלפ"ז אף תערובת היתר בהיתר, כגון חמץ קודם הפסח לא יתבטל. דיש לו היתר עכשיו, ומש"ה לא יתבטל אפי' שלא במינו.

לז. והריטב"א (ע"ז סז.) הוסיף דהחמירו משום דלא בדילי מיניה.

לח. [ול"מ לזה סברת הר"ן].

לט. והמלחמות (פסחים) תי' דהתם קאי לאפוקי מדשמואל דהתיר משום נותן טעם בר נותן טעם, ואינו כדאי לאסור. ואין בזה אפי' ריח ממשו של איסור. ולעולם אימא לך דלדעת רב אוסר במשהו אפי' אין טעם בשר ניכר בדגים, דהו"ל דבר שיש לו מתירין. [ונ"ט בר נ"ט גרע ממשהו. וצ"ע]. ועוד כת' דדבר שיש לו מתירין הוה מח' תנאים האם בטל, וי"ל דרב סבר דבטל.

מ. דדוקא באיסורין דתלי בנתינת טעם אמרי' דכל היכא דנותן טעם אינו בטל. [ואילו איסור תחומין בטל ברוב. ומשום דיש לו מתירין אינו בטל].

מא. וכ"כ **תוס'** (לקמן נט.) דהתם יש נותן טעם ולא בטלי. ועי"ז הוה כמין במינו.

מב. והנתיבות ביאר (המשך הגמ') דהיכא דנתערב דבר הפקר

ונח׳ בזה **הראשונים** כשנתערב חמץ לפני הפסח, האם אמרי׳ דכבר נתבטל קודם זמן איסורו, ומותר אף בפסח. ויש **גאונים** (וכ״פ הרמב״ם חו״מ ד יב) דכשמגיע פסח חוזר וניעור[מג]. וכמה **ראשונים** (או״ז שו״ת תשעט, מרדכי פסחים תקנד, ע׳ בפוסקים או״ח תמז ד) חלקו דכיון דיש ביטול היתר בהיתר, אינו חוזר וניעור[מד].

והביאו ראיה דיש ביטול היתר בהיתר[מה] מה**משנה** (כלאים ט א) דצמר רחלים שנתערב בשל גמלים, שמותר לתופרו בפשתן. דנתבטל היתר בהיתר[מו], ואינו חוזר וניעור[מז] [ע׳ בסמוך]. וכ״כ **בשו״ת הר״ן** (נז, נט).

א״כ קשה על הר״ן דידן מ״ש דיש ביטול בצמר גמלים. וכן **רע״א** (שו״ת ק לח הו׳ בחי׳ כאן) הק׳ דבשו״ת הר״ן (הנ״ל) לא נחית לדבריו (כאן)[מח]. [וע״ע בסמוך].

ורע״א חילק (לדעת האוסרים בחמץ) בין ביטול צמר לחמץ קודם הפסח, דיש ׳שם איסור׳ על צמר רחלים, לערבו בפשתן. ומש״ה שפיר נתבטל איסור זה כשנתערב בצמר הגמלים. והותר לערב בו פשתן. משא״כ בחמץ דקודם זמנו אין בו שייכות איסור, ומש״ה י״ל דלא בטל[מט]. [ומשמע דעיקר החילוק דאיסור כלאים קיים בכל שעה, אילו יתערב אסור. משא״כ חמץ תלוי בזמן, וקודם שהגיע פסח הוה היתר גמור[נ]. ועיל״פ דמעבשיו מוזהר על הצמר שלא לערבו עם פשתן, וכ״כ **החת״ס**[נא]].

מו) **שם. האחרונים** כת׳ ליישב דהמשנה (כלאים שם) אינו מגדרי ביטול ברוב, אלא דע״י הביטול אין ע״ז ׳שם צמר׳, וכ״כ **התשב״ץ** (ב ד) דכשנתערב נעשית כבריה בפנ״ע, ולא נקרא בשם המין הראשון. ואפי׳ היה מחצה ע״מ היה מותר, וכפרידה דנחשב הרכבה מזגית, ולא הוה מין חמור או סוס כלל[נב]. וה**אחרונים** ביארו דאיירי כשעירב צמר בצמר, ואיסור הכלאים חל על החוט, ולא על הצמר. [וע״ע קה״י לד].

מז) **בא״ד וקסבר ר׳ יהודה דה״ט משום דמין במינו לא בטיל, לפי שכל דבר שהוא דומה לחבירו**

בממונו, ע״י ביטול ברוב יזכה בממון הפקר [בלא קנין]. אלא דבממון שיש לו תובעים ל״מ לבטל שם בעלים מהחפץ.

מג. בפשוטו הטעם ע״פ הסוגיה (בכורות כב:) דדבר שנתבטל חוזר וניעור. אך הראשונים נקטו דה״מ כשנוסף איסור וכדר׳. אבל היכא דיש שינוי בדין לא אמרי׳ דחוזר וניעור. ודנו מצד אחר, דבעודו היתר לא נתבטל כלל. [וכ״כ הגר״א (תמז ד) דהוה ב׳ טעמים].

ו**המקור חיים** (תמז ח) הק׳ [לטעם זה] דעכ״פ בערב פסח אחר חצות אסור מדאורייתא, וקי״ל דמדני ביטול בערב פסח. [וכת׳ דבשו״ת הר״ן לא חילק בזה, דס״ל דאף בערב פסח אין ביטול].

מד. ו**הפוסקים** חילקו בין ביטול יבש ביבש, דחוזר וניעור. משא״כ ביטול לח בלח.

מה. ובפשוטו הנידון האם נתחדש דין הביטול כל זמן שאין נפק״מ. אבל **האחרונים** דנו דע״פ דברי הר״ן (ע׳ בסמוך) מתבאר דל״ש ביטול בשעה שתרוייהו היתר, דאדרבה מחזקו.

מו. ו**הבית מאיר** (קב א) תי׳ דאיסור כלאים תליא בחזותא.

מז. ו**הגר״א** (תמז ד) דחה די״ל דהתם נתבטל רק בשעה שתופרו בפשתן.
ולכאו׳ כוונת הראשונים דבשעה דהוה כלאים ל״ש ביטול, דחוט א׳ של צמר אוסר את כל הפשתן. [וע״כ נתבטל מעיקרא, ואינו חוזר וניעור]. אבל **המקו״ח** (שם ח) כת׳ דאף דצמר אינו מתבטל בפשתן [כיון דע״י תערובתן נאסר, ע׳ תוס׳ (נדה סא: הו׳ בסמוך), ואף מועט אוסר], אבל כשיש מין אחר [צמר הגמלים] אמרי׳ סלק הפשתן, וצמר גמלים מבטל ליה. ומהני ביטול זו שעה שמתחיל האיסור.

מח. ויש שדנו דהר״ן (בסוגיין) בדעת הרי״ף הוה חומרא מדרבנן [וכוונת הר״ן דגזרו כעין דאורייתא]. אך עדיין צ״ע דאף בחמץ הו״ל להחמיר.

מט. והביא דכ״כ **הפר״ח** (תמז ד) ליישב דאיסור שעטנז נוהג לעולם, ולפיכך אף דליכא אלא צמר בצמר דהוי כולה היתירה מיבטיל. משא״כ חמץ קודם פסח מותר לגמרי, ול״ש ביטול דעדיין אינו נוהג איסור חמץ. וכשמגיע פסח [שהוא זמן איסורו] אסור. [ואי״צ חוזר ונעור, שמעולם לא נתבטל].

נ. ו**הקובה״ע** (לא ב) כת׳ די״ל דבשו״ת הר״ן פליג [דהביא משם ראיה], דס״ל דהחמץ והפסח הוה ב׳ חלקי האיסור, ואף קודם הפסח יש שם איסור על חמץ כלפי פסח [דומיא דצמר כלפי תערובת פשתן]. ומחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה.
ואילו רע״א נקט דזמן הפסח הוה הזמן שחל האיסור, ולא הוה מתנאי האיסור. [והקובה״ע דן אמאי אמרי׳ כן].
והביא דעד״ז נח׳ **הראשונים** (ע״ז עו.) גבי כלי שבלע מחמץ קודם פסח, האם הוה בגדר התירא בלע. אבל דעת **הרמב״ן** (שם, והו׳ בר״ן פסחים ל: ח. בדה״ר) דנחשב איסורא בלע, דחמץ שמו עליו. והקובה״ע ביאר כוונתו דסיבת האיסור כבר קיימת, ע״ד הנ״ל. [אך בדברי הרמב״ן משמע דחידש דאיסורא בלע לאו דוקא, אלא דגדרי בליעות תלי אי ׳שמו עליו׳. ושם האיסור הוא חמץ, וכשמגיע פסח נאסר. ול״ד לנותר דשם האיסור נקבע רק אח״כ].

נא. ו**השער״י** (ג כא) חלק דסברא זו שייך רק בבשר בחלב דיש איסור לבשל. אבל אין איסור לתפור פשתן, אלא דע״י שתפרו אסור ללבוש.

נב. ועפ״ז חילק בין חצי עבד דאסור בחצי שפחה [דהוה הרכבה שכונית], לפרד דמותר בפרידה. דהוה הרכבה מזגית, ונחשב מינו [וע״ע **תוס׳** ב״ב יג ובראשונים חולין עח.].

אינו מחלישו ומבטלו, אלא מעמידו ומחזקו וכו'[נג]. **האחרונים** הקשו **דתוס'** (יבמות פב.) כת' דסברת ר' יהודה הוה דוקא בביטול לח בלח, אבל יבש ביבש מודה דבטל. ואילו לסברת הר"ן לכאורה אף ביטול יבש נימא הכי[נד]. אך יש ראשונים דאף יבש ביבש אינו בטל לר' יהודה. וכ"ה מסקנת **ר"ת** (בתוס' מנחות כב:).

והזכר **יצחק** (ב מו) **ומרחשת** (א נב) כת' דבביטול יבש ביבש גדר ההיתר דתולים שכל א' שאוכל אינו עצם האיסור, ובזה מודה הר"ן דהוה משום סברת עד שתאכלנו באיסור וכו'. ודוקא בביטול לח בלח, דהותר אפי' שאוכל הכל יחד, בזה הוסיף הר"ן סברא דהוה מין במינו.

מח) **בא"ד ורבנן וכו' דמ"מ מין במינו דאיסור והיתר אין דומין זל"ז וכו' שאין ראוי לילך אחר דמיונן בעצם, אלא אחר חילוקן באיסור והיתר וכו' אזלו רבנן אחר דמיון ההיתר וכו'.** ומש"ה רבנן ס"ל ד'עולין' אין מבטלין זא"ז, דיש להם דמיון בהיתר. דתרוייהו עומדים לזריקה. **והקר"א** ציין דבגמ' (זבחים עט.) נח' האם איסורין מבטלין זה את זה. וכן (פסחים קטו.) נח' אי מצוות מבטלות זו את זו. [וע"ד סברא זו].

ורע"א (הנ"ל) תמה על הר"ן דבמשנה (כלאים הנ"ל) מבואר דיש ביטול היתר בהיתר, דצמר הרחלים מתבטל בשל גמלים, ומותר לתופרו בפשתן. ולא אמרי' דדמי ליה כיון שיש לו היתר מיד לתופרו במין אחר, מש"ה אינו חלוק ממנו באיסור והיתר. ואדרבה מחזקו. וכת' דע"כ דצמר רחלים שם איסור עליו לערבו בפשתן. [ואיסור כלאים שאני מאיסור בשר בחלב, שחל רק בשעה שנתערב].

[**ותוס'** (ע"ז סה:, וע' תוס' נדה סא:) כת' דהיכא דנתערב צמר בפשתן ל"ש ביטול, דכל עיקר האיסור ע"י התערובת. וכולו חפצא דאיסורא. ותוס' הק' דבבשר בחלב, טיפת חלב שנפלה בטילה בבשר. ותי' דדרך בישול אסרה תורה, ואין בזה חפצא של בשר בחלב. **והאחרונים** הקשו א"כ לא תליא בגדרי ביטול, ומשמע בכל מקום (וכן בר"ן כאן) דשייך לגדרי ביטול. וביארו דבעי דין ביטול משום האיסור דרבנן לאכול יחד בשר וחלב, ואף אילו לא חל על כולו שם בישול בשר בחלב].

ובס' **תורת חטאת** (פה יא) כת' דאם נתבטל קצת חלב בהרבה מים, מותר לכתחילה לבשל בו בשר[נה]. כיון דכבר נתבטל במים אינו חוזר וניעור[נו]. **והש"ך** (יו"ד צט כב) כת' דקמ"ל דהיתר בהיתר בטל, ואף דלגבי כלאים נח' בזה. והאריכו בזה **האחרונים**[נז].

ורע"א (לש"ך שם) כת' דלסברת הרי"ף (ע"פ דברי הר"ן בסוגיין) ל"ש בזה ביטול במים [בעודו היתר] ואף מין בשאינו מינו[נח]. ומש"ה אסור לבשלו במים, דנחשב מבטל איסור לכתחילה. והפוסקים קמ"ל דמותר, לאפוקי מסברת הרי"ף[נט].

מט) **בא"ד [דבר שיש לו מתירין] שהרי אין דבר זה חלוק מן ההיתר לגמרי וכו', שסופו להיות ניתר כמוהו. האחרונים** (בית מאיר קב א, וכן עמד בזה רע"א) הקשו דמ"ד מין במינו אינו בטל הוה מדאורייתא,

---

נג. והקובה"ע (נט ד) ביאר דיסוד ביטול ברוב הוא משום דהמיעוט נטפל 'ומתבטל' אצל הרוב [ולכן דבר חשוב ל"ש ביטול]. ועפ"ז ביאר דברי הר"ן, דבמינו ל"ש שיתבטל אצלו. [ועי"ש שדן האם ביטול לח שאני. ועכ"פ הר"ן כאן איירי בביטול לח].

נד. והקר"א נקט דיש חילוק בין ביטול של יבש ביבש, אך הקשה דא"כ יבש ביבש לשתרי דבר שיש לו מתירין.

נה. ורע"א (לש"ך שם) הביא דכ"מ בלשון **השו"ע** (צה א) דמותר לכתחילה היכא דנתבטל כבר בששים.

נו. אבל **הבית מאיר** (קב א) דייק דהרמ"א (שם) העתיק דאם בישל בו מותר. משמע דאסור לכתחילה לבשל בו.

נז. והשער"י (ג כא) כתב דרגע לפני פסח נחשב אין לו מתירין ומתבטל, לפני שחל הדין דחמץ אינו בטל.

נח. ורע"א הביא דהפרמ"ג (שער התערובת חלק ב א ד"ה והנה ציור) דן עד"ז דוקא במין במינו, היכא דנתערב חלב בחלב שחוטה [דחלב שחוטה מותר בבשר], דלסברת הר"ן ל"ש ביטול כשנתערב בעודו היתר, א"כ אם נפל בשר בתערובת זה יאסר. והפרמ"ג נסתפק דשמא עכ"פ מתבטל מדאורייתא, ורק מדרבנן החמירו.

וכת' וכ"ת נימא 'סלק' [שאינו מינו, ומינו יבטלו], ויבטל החלב שחוטה לחלב האיסור, הא בורכא דכיון דהחלב לא ביטל לחלב, א"כ החלב שבבשר יאסר.

[בשו"ת רע"א הביא דהפרמ"ג נקט דוקא מין במינו, משמע דס"ל דנתערב במים, דהוה שאינו מינו ודאי בטל. והביא דכ"כ הפרמ"ג (סט מ"ז לה) דמין במינו היתר בהיתר לא בטל. והביא מדברי הפוסקים דבטל שלא במינו. וכמו מים שנפל בהם טיפת חלב].

נט. ורע"א סיים דקשה על הרי"ף ממתני' דכלאים (הנ"ל) דצמר גמלים ורחלים. והא התם הוי ג"כ היתר בהיתר, דיכול לתפרו שלא בפשתן ואעפ"כ בטל. וצ"ע. [וע' מש"כ לעיל].

ואילו יש לו מתירין מבואר בגמ׳ (ב״מ נג.) דהוה רק מדרבנן. [**והחת״ס** (יו״ד צו) נסתפק האם כוונת הר״ן דלא יתבטל מדאורייתא]. **והאחרונים** נקטו דכוונת הר״ן דהחשיבוהו מדרבנן כמין במינו.

והאחרונים (בית מאיר קב) הקשו דמבואר בגמ׳ (ביצה הנ״ל) דאף באיסור ררבנן אמרי׳ דדבר שיש לו מתירין אינו בטל, ואילו במין במינו דעת ר׳ יהודה דבטל.

נ) **בא״ד לפי שהחילוק שבין המינין סיבת הביטול, והשווי וכו׳**. ומהני להשלים זל״ז[ס]. והר״ן בצד הב׳ [׳אפי׳ לא בעית למדיק כולי האי׳] כתב דמ״מ כיון דיש יותר צד היתר, נחשב יותר יש לו מתירין. [ושייך עד שתאכלנו, אף בביטול גמור דמין בשאינו מינו].

נא) **שם. רע״א** (שו״ת ק קפט, הו׳ בחי׳) כת׳ דיש ליישב כדברי הר״ן במקצת. דהיכא דאין לו עתה היתר רק למחר לא מקרי ׳היתר בהיתר׳, והטעם שאינו מתבטל משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. ודוקא במין במינו. אבל מתבטל בשאינו מינו, כיון דמקרי על שם האחר. [וכמו שאר פוסקים].

אבל היכא דיש לו היתר מיד י״ל [כדברי הר״ן] דמקרי היתר בהיתר ולא בטל, מש״ה אינו בטל אף בשאינו מינו. דרבנן דר״י לא אזלי בתר עצם, אלא בתר שם איסור ושם היתר.

וכת׳ דלפ״ז רווחא שמעתתא. דרב אשי (ביצה ד.) דימה כי היכי דביצה דהוה יש לו מתירין לא בטל, אפי׳ באיסור דרבנן. ה״נ בספק דרבנן ניזיל לחומרא. וה״מ בביצה שנולדה ביו״ט דההיתר הוה לאחר זמן, ולא מקרי היתר בהיתר. והוה משום ׳עד שתאכלנו באיסור׳. אבל בגמ׳ ביצה דמים ומלח, הוה דבר שיש לו מתירין, דמיד יש היתר. ומשום הכי לא בטל אף בשלא במינו. [ובזה ל״ש לדמות ספיקא דרבנן].

נב) **שם. המג״א** (שיח ב) דן המבשל בשבת, דאסור לאחרים בו ביום [והוה דבר שיש לו מתירין], ואילו למבשל אסור לעולם. והביא דברי **הרמ״א** (יו״ד קב ד) דלדידיה בטל, וכדאמרי׳ (יבמות פב.) דתרומה מותר לכהן ואסור לישראל, ולא נחשב יש לו מתירין. **והמג״א** חלק דכיון שחל עליו שם יש לו מתירין, אין לו ביטול אף לדידיה. [**והאחרונים** דנו דלכאורה כוונתו ע״ד הר״ן, דיש עליו שם היתר שאינו מתבטל].

והמג״א הביא מקור לזה מדברי **הרמב״ם** (ביכורים ד טז, ובפיה״מ ביכורים ספ״ג) דביכורים שנתערבו מחוץ לירושלים אינו בטל אפי׳ באלף, כיון דיש לו היתר לכהן ע״י שמעלה לירושלים. ואף דלישראל אין לו מתירין. אבל **הר״ש** (ביכורים ב א) כתב דדוקא בנתערב בתרומה, אבל בנתערב בחולין בטל[סא]. [וע״ע אפיקי ים א ה,ו].

והאחרונים (פרמ״ג קב מ״ז ז, רע״א סה, חוו״ד קב ח, ע׳ או״ש מאב״א טו י) דנו האם יש ביטול בדבר שיש עליו ב׳ איסורין, וא׳ מהן יש לו מתירין, וכגון שנדר על בשר נבילה. האם אמרי׳ דאינו בטל כיון דאיסור הנדר יש לו מתירין, או דאמרי׳ דהחתיכה לא יבא לידי היתר. [האם דנים על כל איסור בפנ״ע. או דדנים על החפץ בפנ״ע. ויש להאריך בזה]. והביאו **משו״ת צמח צדק** (הקדמון סט) דדן בביצת טריפה שנולדה ביו״ט, האם חל איסור נולד על איסור טריפה. ומשום איסור נולד דיו״ט יש לו מתירין ואינו בטל. ומבואר דנקט דכה״ג חשיב יש לו מתירים.

דף נב:

נג) **ורמינהו מן העדשים אסור באשישים וכו׳. הר״ן פי׳** [בשם הירושלמי] דאשישים הוה עדשים מטוגנין בדבש[א]. ונח׳ ר׳ יוסי ורבנן האם ע״י טיגון

[ויש שחילקו ע״פ היסוד של רע״א (הו׳ לעיל) דבכלאים נחשב דאף קודם התערובת יש איסור על הצמר לערבו בפשתן, משא״כ חמץ קודם פסח דעדיין לא חל איסור. וכן איסור בשר בחלב הגדר דהחלב אוסר את הבשר [ועי״ז אף הבשר נחשב חפצא דאיסורא], ומש״ה נחשב דנתחדש איסור בשעת תערובת. ואילו מעיקרא כל חד הוה היתר. [אך רע״א לא ניח״ל לחלק בין איסור בשר בחלב לאיסור כלאים, דאם זה הגדר בב״ח א״כ אף בכלאים נימא הכי]].

ס. ומבואר בר״ן דשינוי במין, ושינוי בשם איסור שייכי להדדי, ומשלימים זל״ז. [ולא אמרי׳ דבאינו מינו גדר הביטול על המין, ובמינו גדר הביטול הוה רק על שם האיסור].

סא. ומשמע דמותר אף לכהן, דכיון דהאיסור זרות בטילה, לא שייך לאסור לכהן. ואף דלכהן יש לו מתירין.

א. **והמפרש ור״א מן ההר** בשם **רש״י** פי׳ לחם שמעורב בו קמח עדשים. **ובפיה״מ לרמב״ם** (וכן בערוך) פי׳ דאשישים הוא עדשים טחונים. שנשתנו מברייתן. [ויל״ד האם שייכא לגדרי אישתני מברייתו, דלענין ברכה נשתנה ברכתו, ברכות לה:, לט.].

בדבש נשתנו [ונח' האם אזלי' בתר שינוי השם[ב]][ג], [ועפ"ז ביאר הר"ן דקושיית הגמ' לר' יוסי].

אבל **הרא"ש** (נג; **ותוס'** כאן) **פי'** דאשישים הוא פסולת העדשים. ומש"ה דמי לקום[ד]. והרא"ש לשיטתו כתב (כאן) דקשה לתרוייהו. ועפ"ז הרא"ש פי' תי' הגמ' דאף לרבנן יש חילוק בין המקומות. *ועוד* תי' הרא"ש דסברת רבנן דפסולת נקרא ע"ש העיקר. [ועפ"ז סברת רבנן דקום לא נחשב 'תולדה'].

נד) **ל"ק מר כי אתריה וכו'.** ולפ"ז מח' דר' יוסי גבי קום אינו מח' בעיקר הסברא. אבל **בירושלמי** (הו' ברמב"ן) איתא דסברת ר' יוסי דשם אביו קרוי עליו. [וע"ע בר"ן נג. ד"ה וחכמים].

ובירושלמי אי' דלדעת ר' יוסי אף הנודר מיין אסור ביין מבושל [שנקרא ע"ש יין][ה]. [אבל **הר"ן** (נג. בסוף העמ') כתב דנחשב חד מינא, ולא הפסיד שמו]. **והרמב"ן** כתב דהגמ' דידן פליג.

והב"י וכס"מ הביא **דהרמב"ם** (ט ח) לא כתב דתליא באתרא, וביאר דסמך על דברי הירושלמי דהטעם משום דשם אביו נקרא עליו. ואף דהתרצן כתב דתליא באתרא נקט כן לדעת המקשן. **והלח"מ** כת' דהרמב"ם למד כן דמ"ש מסתוניות, וכקוש' **הר"ן** (נג. הנ"ל).

אסור ביוצא מהן

נה) **בעי רמי ב"ח אלו דוקא, או שאיני טועם דוקא וכו'.** **הרא"ש** פי' הצד דבלשון 'אלו' אסור ביוצא מהם, דכיון דמייחד דבר הנאסר, ממילא אסור ביוצא ממנו [וע"ד הא דאי' (בע"א) שנאסר בנתינת טעם]. וספק הגמ' דיש לחלק דמשקה היוצא לא הוה כמו נתינת טעם[ו]. [אבל מדברי **הר"ן** (בסמוך ד"ה אמר) מבואר דאף רוטב וקיפה בכלל הספק].

והרא"ש פי' את הצד ד'שאני טועם' אסור ביוצא מהם. דאף זה בכלל מה שטועם מהם. ולכאורה הוה ספק בפנ"ע האם נכלל בלשון שאיני טועם.

אבל מדברי הר"ן משמע דהנידון משום אלימות הלשון, וספק הגמ' איזה לשון טפי עדיף.

נו) **שם. שאיני טועם.** מבואר בדברי הר"ן (הודפס נג.) דספק הגמ' אף בלשון שאיני אוכל לחוד[ז]. ודוקא לשון קונם עלי פשיט"ל.

נז) **אי ס"ד אלו דוקא[ח], שאני טועם למה לי. השלמ"נ** כתב דכוונת הגמ' דלא היה צריך לכתוב במשנה שאני טועם, ולא שהנודר היה יכול לקצר לשונו[ט].

נח) **רא"ש ד"ה אלו.** כשמייחד דבר הנאסר מועיל לאסור נתינת טעם, אבל לא לאסור היוצא מן

[ולכאורה נקטו דהבבלי פליג על הירושלמי. א"נ הירושלמי נקט דוגמא בעלמא, דהכינו מקמח האשישים טיגון בדבש].

ב. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דאשישים הוה גופו של דבר וצורתו עדשים ממש, אלא שמטוגנים בדבש, ובכה"ג פליגי ר"י ורבנן. וביאר דבזה קום שאני, דהוה חלק מהחלב ואינו תולדה [ע' בסמוך גבי יין וגבי דבש תמרים], ואינו גופו של דבר ועיקרו [כאשישים] אלא חלק ממנו.

ג. **ובירושלמי** (הו' ברמב"ן יח. בדה"ס) איתא דהנודר מהיין לר' יוסי מותר בקונדיטון [דנשתנה שמו, ולא נקרא ע"ש היין, ואף דלא נשתנה צורתו]. ולרבנן אסור בקונדיטון [דמ"מ הוה יין, ולא דמי ליין מבושל, ע' בסמוך, דנחשב שינוי בגוף היין].

ד. **והשיטמ"ק** (נא: בשם הרא"ם) כתב דקום הוה פסולת חלב, ולכן לר' יוסי אסור. וכתב לדעת הערוך (ושא"ר הו' לעיל) דהוה מי חלב, א"כ הטעם משום דא"א בלא צחצוחי חלב. [וצ"ב א"כ במה פליגי רבנן. ובמה תליא במח' דאשישים].

ה. ומבואר דיין מבושל נחשב אישתני [וכמו פסולת היין], דאילו הוה רק שם אחר, א"כ שייכא למח' דאשישים [לסברת ר"א מן ההר].

ודעת **רש"י** (בשו"ת, הו' **בתוס'** ב"ב צז. ד"ה אילימא) דמברכים על יין מבושל שהכל דאישתני לגריעותא. **ותוס'** (שם, ופסחים קט:) חלקו דמבואר בירושלמי (פסחים) דיוצא בו יד"ח ד' כוסות. (ועי' רמב"ן ושא"ר ב"ב שהאריכו).

[**והשו"ע** (או"ח רב א) פסק דמברך בפה"ג. וגבי ד' כוסות (תעב יב) פסק דיצא יד"ח במבושל. ואילו גבי קידוש (רעב ח) הביא בזה מח'. והגר"א שם האריך בזה].

ו. ואף מייחד דבר הנאסר ל"מ לאסור את דבר היוצא ממנו, **והרא"ש** פי' דמיפקד פקיד. ולא הוה בכלל 'אלו'. [ולפ"ז סברת הגמ' דלא נתכוון לאסור אלא את גוף הפרי, ולא מה שמופקד בתוכו].

ז. וכ"כ **הרשב"א** דשאני אוכל כשאני טועם עבדינן ליה בשמעתין. והביא מכן מהגמ' כי קא מיבעיא לן שאני אוכל שאני טועם. [ונראה דגרס כן בסוף הגמ'].

[**והקר"א** כת' דעפ"ז ניחא הא דדייקו ממתני' שאיני אוכל שאיני טועם מותר בגידוליהם, הא ביוצא מהם. ונימא דנקט אגב שאיני אוכל].

ח. **והר"ן** כת' דפשיט"ל לרמי בר חמא דלא בעינן תרוייהו. ולפ"ז קו' זו הוה ע"ד רמי בר חמא [ולא תחילת הכרעת הספק].

ט. דהא הר"ן נקט דהמ"ל הלשון 'אלו' למה לי, והנודר ודאי היה צריך לומר אלו, שלא יאסר בכל הענבים, וכדאמרי' בגמ' (שבועות כג) למיפטר נפשיה מאחרניתא.

הזיתים דמיפקד פקיד בתוכן, ודבר אחר הוא. [וכלשון **הגמ'** (פסחים לג:) דלחד מ"ד משקין מפקיד פקידי', דאף שנטמאו הענבים לא נטמא המשקה. **ופרש"י** דמיפקיד בתוכם ואינו חלק מהאוכל].

והקר"א דן דרק בזיתים וענבים אמרי' מיפקד פקידי, ולא בשאר מינים. ולפ"ז ספק הגמ' לא שייך בשאר מינים[יא].

נט) **ר"ן ד"ה ואיכא למידק.** אלמא טפי עדיף אלו משאני טועם וכו'. וכה"ק **תוס'**. **והרשב"א** נדחק מקו' זו דאף למקשן ל"מ 'שאני טועם' כשלא אמר 'אלו', ומבעי האם אלו דוקא [לחוד], או דאף דאמר 'אלו' לא נאסר ביוצא אא"כ גם אמר 'שאני טועם'. **והרשב"א** הביא **דתוס'** תי' דגבי חילופין וגידולין 'אלו' חמיר טפי, דשאני טועם לא אסר אלא טעימתו, ובחילופו וגידוליו בדבר שזרעו כלה אינו טועמו. אבל לגבי היוצא מהם 'שאני טועם' חמור טפי, שהרי עדיין הוא טועמו. ואילו 'אלו' משמע אלו דוקא בעודן בעין כמות שאסרן. (ועד"ז כת' הר"ן, ותוס' לפנינו עה"ג).

ס) **בא"ד י"ל כי עדיף ה"מ לגבי חילופיהן וגדוליהן דאיתנהו בכלל 'אלו', כיון דיחדינהו שוינהו כהקדש וכו'.** [וע"ע בר"ן לקמן נז.] [ואף דלא נחשב לשון 'אלים' לענין יוצא]. **והשלמ"נ** (בשם היד שאול) הקשה דכיון דעשאן הקדש, אף היוצא יאסר כדאמרי' (חולין קכ:) דבהקדש היוצא מהן כמותן[יב].

סא) **ת"ש קונם פירות האלו עלי אסור בחילופיהן וגידוליהן.** מבואר דקונם הוה איסור הנאה, וכ"כ **תוס'** (בע"א ד"ה בבשר). **ותוס'** כת' דדוקא היכא דאמר קונם 'עלי', אבל הנודר מן הענבים אינו נאסר בהנאה, ומותר להחליף.

וכן הוכיח **המאירי** (לעיל מז:) מהסוגיה דחילופין כגידולין, ואילו מותר בהנאה לא שייך שיתפוס את דמיו. והקשה מזה על דברי גדולי המפרשים (עירובין ל) דמותר לערב בכבר של קונם[יג], דאסרו רק באכילה ולא בשאר הנאות.

והמאירי כתב דלפ"ז הנידון של חילופין כגידולין הוא לאסור את החילופין באכילה. וכתב דלא נראה כן. [דכיון שמותר לכתחילה למכור, לא מסתבר שחליפין כמותו].

סב) **ת"ש אר"י מעשה ואסר ר"ט עלי ביצים שנתבשלו עמו וכו' בשר זה עלי וכו'. הר"ן** (סוד"ה אמר) כת' דהו"ל להביא מהברייתא דאסור ברוטב וקיפה. אלא דניח"ל להביא מהמשנה. ומשמע דאף נתינת טעם, וכן רוטב וקיפה הוה בכלל 'יוצא מהם'. ונפשט דלהדיא במשנה דכיון שאמר 'אלו' אסור בהם[יד].

אבל **הרא"ש** העמיד דמתחילת הגמ' ס"ל לחלק בין נתינת טעם למשקין היוצאין, דמשקין מיפקד פקיד. והרא"ש כת' דהגמ' כאן פשיט"ל דאין חילוק בין נתינת טעם לדבר היוצא. [וצ"ב דלפ"ז הגמ' חזרה ופשטה את הספק מסברא, ולא למדנו כלל מהמשנה].

סג) **כי מיבעיא לן בשאיני טועם וכו'. והטור** (ושו"ע רטז ט) פסק דהאומר קונם יין שאיני טועם, אסור בתבשיל שיש בו טעם בשר. **והלח"מ** (ה יא) פי' דמספק אסור ביוצא מהם, וה"ה בנתינת טעם.

והלח"מ דייק דהרמב"ם לא הזכיר שאסור בנתינת טעם[טו], משמע דספק הגמ' רק לענין יוצא מהן. אבל **הראב"ד** (הו' ב**רשב"א** עירובין ל.) דהאוסר עליו בכבר, ואומר בכבר זה 'עלי', נעשה כאומר שלא אטעמנה. דלא אסרה עליו בהנאה ויכול לערב בו.

והמאירי נקט דהראב"ד איירי אף בלשון 'קונם בכבר זה עלי'. [אבל קונם כללי ודאי הוה איסור הנאה]. וקצת יש לדייק כן מהגמ' (לע' לה:) לאפוקי מאי. ויל"ד האיך הראב"ד דברי הירושלמי (הו' בר"ן לה.) דנסתפק לחמם בו ידיו.

י. אך יש מ"ד (שם) דמשקין מיבלע בליעי. ולכאורה מבואר בראש"ש דלהך מ"ד אין לחלק בין נתינת טעם למשקין היוצאין. [וע"כ ד'אלו' אסור ביוצא מהם].

יא. [ויל"ד דבשאר מינים אמרי' דזיעה בעמלא הוא, ולכן אין לו חשיבות דמיפקד. ואפשר דמ"מ נחשב מיפקד].

יב. ומדברי הר"ן משמע שכוונתו לתרץ דיוצא מהם לא הוה בכלל 'אלו', ולא הוה בכלל דין הקדש דפירות אלו. אלא דין נוסף גבי הקדש. וע"ד סברת הרא"ש דמיפקד פקידי.

יג. וכת' וכן מותר לסמוך ולישב עליו. וכוונתו לדעת

יד. וק"ק מאי מיבעי מעיקרא, דזהו עיקר מתני' (דבע"א).

טו. וכשהזכיר דין נתינת טעם (ה ט) השמיט כשאומר שאיני טועם. [עי"ש כס"מ]. ע"ע בסמוך.

בלשון שאיני טועם לא נאסר בנתינת טעם, אא"כ אמר 'אלו'. והגמ' פושטת מכ"ש, דאם אסור בנתינת טעם כ"ש ביוצא מהם.

אך שוב הביא הלח"מ דה"מ לגירסא דידן במשנה, קונם יין זה שאני טועם. אבל הביא דמשמע דהר"ן ופסקי הרא"ש ל"ג 'זה' במשנה. א"כ מפורש במשנה ד'שאיני טועם' אסור בתערובת נתינת טעם. [ודברי הטור הוה משנה מפורשת, ולא מספק].

והשלמ"נ הקשה א"כ אמאי לא הביאו מהסיפא לפשוט את ספק הגמ'[טז] שאסור אף ביוצא מהם. ועי"ש.

סד) **ת"ש דג וכו' ומותר בטרית טרופה ובציר, אמר רבא שכבר יצא מהן.** [וכ"פ **הט"ז** (ריז טז), **וש"ך** (שם יח) דאסור בציר שיצא אחר הנדר]. אבל **הרמב"ם** (ט ח) סתם בזה. **ובעצי לבונה** (ע"ג השו"ע שם) כתב דציר הוה זיעה בעלמא, ולא נאסר[יז]. **והאחרונים** ביארו דתליא במח' הסוגיות (ע' חולין קיב:) האם ציר הוה זיעה בעלמא.

דף נג.

סה) **ר"ן (נב:) ד"ה ולענין הלכה.** תינח בשאני טועם, כיון דלא צריך וקאמר, אפושי איסורא הוא וכו'. **רע"א** הקשה דדילמא נתכוון לאסור עצמו בכל שהוא, דבגמ' (שבועות כב:) איתא דהנשבע שלא אטעום הוה בכל שהוא. **והרש"ש** תי' דהיה יכול לומר שלא אוכל כ"ש. ועוד כתב דאף דאיצטריך, אמרי' דכיון דדייק כולי האי אמרי' דכוונתו אף על זה[א]. ועוד כתב דבלשון 'שאני טועם' נכלל נתינת טעם, וכי איצטריך ליוצא מהם. ובזה אמרי' כיון דדייק לאסור נתינת טעם דעתו אף על היוצא ממנו.

סו) **בא"ד דהומ"ל קונם פירות אלו לאכילה עלי[ב] וכו' ואמרו לפ"ז דכשבועה דלא מ"ל וכו'.** ושוב הביא דה**רמב"ם** (ה יד) כת' דקאי אף בשבועה[ג]. וע"כ דהלשון שאני אוכל מוכיח מצד עצמו שאוסר כל אכילה שבאה לו מהן.

ו**הרמב"ם** (ה ט) פסק מי שנאסר עליו מין ממיני מאכל [בין בנדר בין בשבועה] ונתבשל עם מינים אחרים, או נתערב עמהן הר"ז מותר, אף שיש בהן טעם המין האסור. אבל אם נאסר בפירות 'אלו' אסור כשיש בהן טעם.

ו**המחנ"א** (לב) הק' היכי משכח"ל שאסר בשבועה, וע"כ נקט לשון אכילה או טעימה, א"כ הוה בכלל ספק הגמ' דשאני טועם, האם אסור ביוצא בהן. ובפשוטו ה"ה בנתינת טעם. והמחנ"א הוכיח דדעת הרמב"ם ד'שאיני טועם' מהני רק למשקה היוצא, ולא לנתינת טעם. וקו' הגמ' (לעיל) מכ"ש. [וכדברי הלח"מ הנ"ל].

סז) **מן התמרים מותר בדבש תמרים. תוס'** הקשו אמאי לא תנא שאם אמר 'אלו שאני טועם', דאסור ביוצא מהם. וכה"ק **הב"ח** (ריז). **והש"ך** (שם יט) כתב דאטו תנא כי רוכלא וכו'. [וכ"ד הט"ז ריז טז].

אבל **המחנ"א** (נדרים לב) חלק דבהנך אינו נאסר ביוצא מהם, דהוה זיעה בעלמא. [ודוקא יין ושמן חשיבי משקין].

וביאר דכשאומר שאני טועם אתינן עלה מחמת משמעות הלשון, ודוקא בזיתים וענבים שעומדים למשקין אסור ביוצא מהן. אבל בשאר דברים אין דעתו על המשקין.

והמחנ"א כת' דכשאומר 'אלו' [ושויה חתיכה דאיסורא וכדלעיל] אינו נאסר במשקין היוצאין משום דהוה זיעה בעלמא. דקי"ל (חולין קכ:) דבכל איסורי התורה אינו חייב אלא על משקין היוצאין מזיתים וענבים. וכ"כ **הרש"ש** דהוה זיעה בעלמא ולא נאסר מדאורייתא. והרש"ש נסתפק האם בנדרים יש איסור מדרבנן בשאר משקים. וע"ע שלמ"נ.

טז. ויש שדנו דהגירסא במשנה תלי בספק בגמ'.

יז. וכתב דהוה כשלא כדרך הנאתו, ובקונמות לא נאסר. וע' **מג"א** (שפו י).

א. והביא כעי"ז (לעיל נא:) ד**הראשונים** גרסו דהנודר מטרית טרופה אסור בציר ומורייס [ודלא כר"ן שם]. ואף דאינו נכלל בטרית טרופה, שהוא חתיכות דג.

ב. ו**המלא הרועים** כתב דלאו דוקא 'אלו', דא"כ יאסר ביוצא מהם. אלא דהמ"ל קונם ענבים עלי.

ג. ו**הרמב"ם** (ט כג) כת' ובכל הדברים האלו וכיוצא בהן דין הנודר והנשבע אחד הוא.

סח) **ר"ן ד"ה וחכמים.** ואיבא למידק וכו' דכל היכא דקרי ליה קומא דחלבא אסור וכו'[ד]. [וה"נ יאסר דנקרא ע"ש אביו]. ותי' בשם **הרשב"א** דכיון דאישתני מצורתו מותר[ה].

והר"ן בתי' הב' חילק דבהנך יש טעם שנקרא ע"ש מינו, להבדילו מאחרים [ובקום ל"צ לחלק בינו לאחר].

והרמב"ן הביא דהירושלמי תי' התם שם בנו, והכא שם אביו. והריטב"א ביאר דחומץ והדבש עיקר השם הוא מה שנתחדש עכשיו, אלא שמכנין בשם אביו לאפוקי ממין אחר. אבל קומא ומבשלה אינו עיקר השם, ואין קום אלא מחלב. ונקראין כן להפרישן מחלב גמור. [וע"ד מש"כ הר"ן].

סט) **חכמים היינו ת"ק, א"כ הדא דתניא וכו'. הר"ן** והרא"ש פי' דלמסקנת הגמ' חכמים הוה ר"ש בן אלעזר, ובנודר מסתוניות, דמותר בסתוניות. אבל אסור בחומץ. [וע"ע תוס' ובראשונים בפירוש דברי הברייתא].

אבל השיטמ"ק (בשם פירוש) כתב דמותר בין בסתוניות ובין בחומץ, דדעתו אחומץ. אלא כיון דלא פירש [ולא נחשב בכלל לשונו], מותר בזה ובזה.

ע) **ובכל וכו' ומותר בשמן זית, מקום שמסתפקים וכו'.** בפשוטו השם שמן סתם נקבע בכל מקום לפי הרגילות, ושאר מיני שמן נקרא בשם לווי. [וכדאי' בסיפא דמתני' הטעם משום שם לווי, והרא"ש (הודפס בע"ב) כת' דאבולהו קאי]. והלשון משתנה לפי המציאות שבכל מקום, איזה הוא שם לווי.

אבל הרש"ש דייק דהטעם דלא היתה כוונתו אלא על זה. וע"ד הא דאי' (לק' נד:) גבי הקיז דם[ו].

והריטב"א כתב דבכל אלו אם אמר לכך נתכוונתי[ז], הרי הוא כפירושו[ח] (כדלעיל יח:). אבל הבית מאיר (ריז יז) ציין דמדברי הפוסקים (רח א) מבואר דאינו נאמן לפרש דבריו[ט].

דהטור ושו"ע (רח א) הביא דהנודר מבשר מליח (במשנה לעיל יח: דנאמן לפרש דבריו) דאם רוב אנשי המקום קורים לשל קדשים בשר מליח סתם אינו נאמן לפרש דבריו[י]. ובהג' פרישה כת' דה"מ ע"ה, אבל ת"ח נאמן לפרש דבריו [ע"פ הראשונים לע' יט.]. והש"ך (שם ה) חלק דכיון שאנשי המקום קורין כן, א"כ אין משמעו אלא לשון א' שהוא לשון נדר. [ולא חילק דיש מיעוט שאין קוראין כן].

עא) **מהו דתימא איזל בתר רובא וכו'.** משמע דהוה בגדר ספק, והכרעת רוב. וצ"ב במה תליא הספק, הא המציאות ידוע דרובם מסתפקים. ויל"ד האם אזלי' בתר רוב לקבוע על כוונת הנדר[יא]. או לקבוע על הגברא שהוא מהמסתפקים. [וע' בסמוך].

והרמב"ם (ט ה) פסק דאף דאסור בשניהם, מ"מ אינו לוקה על שמן שומשמין. [דהוה רק חשש למיעוטא]. ובחי' ר"א מן ההר ביאר דלוקה על שמן זית, דרובא דאורייתא[יב].

ד. והלח"מ (ט ח) הביא דהרמב"ם דחה דברי הבבלי לעיל דתליא באתרא, מכח קושיה זו. וס"ל דרבנן פליגי על סברת שם אביו.

ה. ואף דהוה בכלל המין, מ"מ נשתנה ולא נכלל בנדרו [וכמו שלענין ברכות כיון דאישתני איבד ברכתו, ואף שנקרא בשם המין הראשון].

ו. [אמנם צ"ע דהר"ן (נד:) כתב דמהני רק במה שאינו בכלל עיקר הלשון. וע"ע לקמן נה: גבי טען והזיע].

ז. ולפ"ז איירי בשכח וכדו', וע"ד מ"ש הראשונים (לעיל יח:). א"נ כשלא נחית לחשוב ע"ז.

ח. ולכאורה מבואר דמהני אף לאסור, דנאסר לפי מה שנתכוון. ויל"ד דאינו בכלל לשונו.

ט. והבית מאיר נסתפק במקום דמסתפקים מחצה ומחצה, או רוב מצד ההיתר, האם יכול לפרש כוונתו. וביאר דל"ד היכא דנדר מפת, דאינו נאמן לפרש דכוונתו לפת חטין [ואף דשקולין]. דהתם קוראים לתרווייהו פת סתם, ול"מ דברים שבלב נגד דבריו המפורשים. אבל הכא יש ספק בגוף הלשון, אי הוה שמן שומשמין או שמן זית. [ודייק מהגמ' דבמחצה ע"מ נאמן לפרש, דאל"כ מאי מק' פשיטא].

אך כת' דאין להביא מבשר מליח וכדו' דנאמן לפרש, דהתם הלשון אינו יכול לכלול תרווייהו. דסתרי אהדדי, ומש"ה נאמן לפרש דבריו. אבל הכא יכול לכלול ב' השמנים.

י. והב"י הביא המקור מסיפא (שם) דר' יהודה חילק בין יהודה לגליל, דהולך אחר המשמעות שבני אותו מקום מכירים בו.

יא. וכ"מ בשיטמ"ק (בשם רנב"י) דילמא נתכוון למיעוט.

יב. ומבואר מדבריו דאילו הוא מהמיעוט, אסור בשמן שומשמין ומותר בשמן זית. [וצ"ב וכי יחשב שם לווי משום כן. ומשמע דמתפרש הנדר נגד הרוב].

עב) **קמ"ל ספק איסורא לחומרא.** משמע דקמ"ל דהוה ספק איסור, ולא הכריעו דניזל בתר רוב. וצ"ב הא אזלי' בתר רוב באיסורין. **והב"י** (רח) הקשה דברוב אנשי העיר קוראים לבשר מליח של ע"ז, מותר. ולא חיישינן למיעוטא. ועוד הקשה **הלח"מ** דאי' (לקמן סא:) דזמן הקציר וכדו' נקבע ע"פ רוב בנ"א.

והב"י תי' דהכא כולם מסתפקים אף משניהם, אלא שרוב סיפוקים מהרוב[יג]. ועד"ז כתב **הלח"מ** (ט ה, י ט) דכיון דנוכל לפרש כוונתו על שניהם, תלינן בסתמא על שניהם במילתא דאיסורא. אבל גבי קציר, אם נתכוון לזה לא נתכוון לזה. והוה ספק בפי' לשונו. **והב"ח** (שם) כתב דמיירי שקוראים לשניהם שמן סתם. [וצ"ב כוונתם, דלפ"ז אין כאן ספק, ושניהם הוה בכלל לשונו בתורת ודאי. ומבואר בראשונים דהוה גדר ספק[יד]].

והט"ז (רח א) כתב דכל שיש ספק בגוף הנאסר אזלי' לחומרא. אבל כשאינו ספק בגוף הנאסר אזלי' בתר רוב. [ולכאורה כוונתו דבסוגיין י"ל דתרוייהו בכלל הנדר, והוה דברים שבלב לפרש ולהגביל כוונתו[טו]. ומש"ה אזלי' לחומרא].

והש"ך (שם ג) העמיד דהתם איירי דפירש דבריו, ולכן לא אזלי' לחומרא.

והבית מאיר (רח) כתב ליישב דהיכא דהרוב והמיעוט סותרים זא"ז אזלי' בתר רוב, אבל היכא דאין סתירה ל"מ להכריע. וע"ע שלמ"נ.

והבית מאיר (אה"ע מה) הביא מדברי **הראשונים** (קידושין נ:) דהחמירו חכמים דל"מ רוב התלוי במעשה ובמנהג. וסמכי' דוקא על רוב התלוי בטבע. [והביא מכאן דבכל איסורין החמירו, ולא רק בעריות[טז]].

ועד"ז כתב **השיטמ"ק** (בשם רא"ם ושיטה) דבכל מילתא דתליא בשמא לא אזלינן בתר רובא, דאיכא למימר האי גברא לישניה בתר מיעוטא. והביא דכה"ג אמרי' (ב"ק כז., וב"ב סא:) דאין הולכים בממון אחר הרוב, כה"ג דתליא בשם ובלשון[יז].

וחתנו (של הבי"מ, בסוגריים שם) כתב דהכא לא אזלי' בתר רוב, כיון דהוה דבר שיש לו מתירין. **והר"ן** (ביצה כט: טז. בדה"ר) נסתפק האם מהני כל דפריש בדבר שיש לו מתירין[יח].

עג) **ובשביעית אסור בירקות שדה**[יט]. **הר"ן** פי' שנתכוון לירק שדה שעולה מאליו. דהא אין זורעין ונוטעין בשביעית[כ]. **והמקד"ד** (שביעית לג) כת' דלכאורה הטעם דהנך ירקות מותרין. וביאר דירקות שדה הוה ירקות שדרכם לגדול בהפקר, דאינם בכלל איסור ספיחין[כא]. וציין לדברי **הרמב"ם** (שמיטה ד ד) דספיחין דשדה בור [דאינו עומד לזריעה] מותרין[כב]. [אך בפשוטו י"ל דהברייתא קאי אף בדבר שנאסר מדרבנן באיסור

יג. **והט"ז** (שם א) הקשה א"כ אף בזה ניזל בתר רוב הסיפוק. ומה לי גברא, ומה לי סיפוק. [ומשמע דהבין דיש כאן הכרעה ע"פ העתיד מה דעתו לאסור. וצ"ב].
והגליון מהרש"א ציין לדברי **הסמ"ע** (שסט ה) דאף דרוב רועים גנבים, ותולים את הרועה ברוב. אבל היכא דידוע שיש לרועה הזה מיעוט שאינו גנוב, אפשר להקל ליקח ממנו (וכדאי' ב"ק קיט.). [דכיון דודאי יש צד היתר עדיף].

יד. [ויל"ד דכוונת הלח"מ דכיון דבסתמא מתפרש הלשון אף ע"ז, בגדרי הכרעת הספיקות אין ספק מוציא מידי הלשון. וממילא אף הלשון מתפרש ע"פ הספק. אבל מ"מ שייך לגדרי ספיקות].

טו. אבל התם הוה ספק אי כוונתו בשר מליח דגבוה או עכו"ם, ומהני לפרש. [וע' לע' בשם הבית מאיר ריז].

טז. אבל **השלמ"נ** כתב דמשום חומרת נדרים החמירו כמו עריות.

יז. **והרא"ם** נקט דכוונת הגמ' (שם) דל"מ רוב כזה. ולא משום כללא דלא הלכו בממון אחר הרוב. [וכן **הריטב"א** ושיטמ"ק בשם **רנב"י** כת' דבסוגין לא הלכו אחר הרוב, וכה"ג אמרי' (בב"ק שם) דלא הלכו בממון אחר הרוב. וצ"ב].

יח. **והמשנ"ל** (מעילה ז ו) הביא כמה ראיות דכל דפריש אמרי' ביש לו מתירין. ודן לחלק בין איתחזק איסורא.

יט. ובמשנה (עוקצין ג ב) אי' דירקות שדה צריכים מחשבה לקבל טומאה [ואינן עומדים למאכל אדם].

כ. והמקד"ד הק' דמ"מ אף בגינה גודל ירקות מאליהן, משנה שעברה. וכן מה שזרע קודם ר"ה. [וי"ל דאיירי לאחר זמן, שכבר כלה מה שזרע קודם].

כא. ולדעת רוב **הראשונים** כל ירקות שעולין בשביעית אסורין מדרבנן, אף קודם ביעור. (וע"ע פיה"מ לרמב"ם שביעית ט א). אבל לדעת **רש"י** (פסחים נא:) כל הספיחין מותרין קודם הביעור [עכ"פ למ"ד ספיחין דאורייתא].

כב. והביא **דהרמב"ן** (עה"ת בהר כה ג) הביא מהמשנה (שביעית ט א) דהפיגם והירבוזין וכו' ניקחים מכל אדם בשביעית, שאין כיוצא בהם נשמר. והביא דכיון שאין דרך בנ"א לזורען, אבל הם מאליהן יוצאין בהרים ובנהרות אין בהם איסור ספיחין

ספיחין. ואפ"ה אמרי' דכוונתו לאוסרו, כיון דליכא ירקות אחרות[כג].

והרמב"ם (ט יד) השמיט הדין בשביעית. והרלב"ח (ט, הו' בס' הליק') כת' דנכלל בהא דהכל לפי המקום והזמן. וע' קר"א.

דף נג:

עד) ר"ן ד"ה אבל במקום. בין בירקות השדה ובין בירקות הגינה. וכ"כ הרשב"א, אבל הביא דבירושלמי משמע דאסור רק בגינה. [וע' יפ"ע].

עה) איספרגוס. פ' הרא"ש והר"ן (בע"א) דהוא מין כרוב. וכ"כ ר"א מן ההר בשם רש"י[א]. אבל הרמב"ם פיה"מ כת' דהוא המים שבישלו בו הכרוב. והביא בשם ר' האי גאון שהוא גוף הכרוב ששורין ביין, ואסור בו, כיון שהוא גוף הכרוב.

והתוס' רי"ד הקשה מ"ש מהא דלעיל (נב:) דהנודר מהענבים מותר ביין. ותי' דכיון דהכרוב אינו עומד לאכילה חי, אלא ע"י משקה זה, דעתו עליו. אבל הרמב"ם (שם) כתב דמי שלקות כשלקות. [ומשמע כוונתו דיש לזה דין עצם הפרי, וכמו לענין ברכה, ברכות לט. מי סילקא כסילקא. עי"ש תוס' ורשב"א].

עו) אסור בשום. בר"ש משמע דאסור בשום אפי' בלא מקפה, כיון דהדרך לעשות ממנו מקפה. וכ"מ בר"ן דשום לבד נחשב מקפה. אבל הריטב"א אף ראשי שומין שנותנים במקפה בכלל מקפה. אבל שומין בעלמא מותר. וכ"מ בר"א מן ההר.

עז) מן השום מותר במקפה. הריטב"א כתב אבל אסור בשום שבה. אבל תוס' כת' דמותר בשום שבמקפה, דהוה לח. והנמוק"י כתב דהוה כנודר מהיין דמותר בתבשיל שיש בו טעם יין [דנתכוון רק בעין]. והט"ז (ריז יא) ביאר דהנודר משום מתפרש דלא אסור אלא בפנ"ע. וכשנותנו במקפה הוה מידי אחריני.

הדרן עלך הנודר מן המבושל

כלל, אע"פ שצמחו בשביעית. שלא גזרו אלא בנזרעים כדי שלא יבוא לזורעם.

והביא דהר"ש (שם ט א) הק' דכיון דספיחין אסורין, היכי משכח"ל ביעור בירקות של שביעית. והמקד"ד תי' דבירקות שדה ליכא איסור ספיחין, ויש דין ביעור.

כג. אבל המקד"ד הביא דהמפרש כת' דמסתפקין בירקות שדה.

דף נד.

פרק הנודר מן הירק

א) **הנודר מן הירק מותר בדלועין. הר"ן** מביא ב' פי',

א' דדלועין הוה פרי[א]. **והשיטמ"ק** (בשם **רנב"י**) ביאר דירק[ב] הוה דבר שהעלין נאכלין כגון צנון וחזרת[ג]. *ב'* דירק נאכל כמות שהוא חי [וכ"כ **הרא"ש** בגמ'][ד].

ובתוספתא (ד א) אי' הנודר מהפרי אסור בקישואין ודלועין ובמלפפנות. וי"ג בתוספתא באופ"א[ה].

וסיפא דהתוספתא (שם) דמותר בפירות האילן. **והב"י** (ריז כג) תמה דכיון דנדר מפרי, אמאי לא יאסר בפירות האילן[ו]. [**ובירושלמי** הגירסא 'ואסור' בכל פירות האילן].

ב) **והא מהירק נדר. הר"ן** פי' לר' עקיבא פריך[ז],

ואע"ג דלר"ע מהני מימליך שליחא, כיון דאינו ירק לא סגי בהכי. ול"מ מימליך שליחא בדבר שבודאי לא נקרא כן. וכ"כ **המאירי** דהמלכת שליח מהני רק כשנודר בלשון כוללת, אבל כשנדר בלשון פרטי אינו אסור בשאר מילי אע"פ שיש שם המלכת שליח. כגון הנודר ממין א' של ירק, אע"פ שהשליח נמלך במין אחר, אינו נכלל בכלל נדרו[ח].

אבל **המאירי** פי' דקושיית הגמ' דאין השליח נמלך מירק הנאכל על השולחן לדלועין[ט].

ג) **ודילמא ירק הנאכל בקדירה קאמר וכו'. הב"ח** (ריז יא) דייק דהוה ספק, והקשה א"כ עכ"פ יאסר מספק אף בדלועין. [ובדברי **הטור** מבואר דמותר]. וכתב דכיון דיותר מסתבר לרבות ירק הנכבש, א"כ מספק אין לנו לרבות טפי. [ודייק כן מלשון **הרא"ש** דבלשון בנ"א נקרא יותר. ועד"ז כת' הר"ן דכיון דאינו בכלל עיקר הלשון, אין סברא לרבות אא"כ מוכח']. אבל **המאירי** פי' דכוונת המקשן 'ודילמא' דהוה כעין ודאי.

ד) **ר"ן סוד"ה באומר. ונמצא עכשיו וכו' ומותר בכל**

מה שמתבשל, אע"פ שפעמים נאכל חי וכו'. יל"ד האם כוונת הר"ן דאף ירק שנאכל חי ומבושל, כיון שנתבשל מותר בו. או דוקא ירקות דעיקר אכילתן ע"י בישול, אלא דפעמים נאכלין חיים[יא] (וכ"כ השלמ"נ).

א. ורשב"ם (פסחים קי:) כתב דבלשון פרסי נקרא כרוב אספרגוס, ועושין מכרוב ויין משקה לרפואה ושותים כל בוקר [כדאיתא התם, וכ"כ **רש"י** (ברכות נא.) דהוא כוס שהיו שותין לרפואה אליבא ריקנא].

א. דהוה פרי האדמה [ולא 'ירק']. **ובמשנה** (ברכות לה.) יש חילוק בין פירות הארץ לירקות [דלר' יהודה מברך מיני דשאים על ירקות], **והמאירי** (שם) פי' דפירות הארץ כגון קשואים ואבטיחים ודלועים ותותים מדבריות, ומיני קטניות ותבואה וכיו"ב. [אבל **בתלמידי ר' יונה והריטב"א** (שם) נקטו רק קטניות]. **ורש"י** (דברים לג יד) כת' קשואין ודלועין הוה פירות שהלבנה מבשלת.

[אבל במשנה (מעשרות א ד) מבואר דהוה ירק].

ב. ורש"י (ב"ב יח.) כת' דירק של מיני מאכל, היינו כרוב שומין וכרישין.

ג. [צ"ב כוונתו דעיקר הפרי בצנון וחזרת הוא השורש, ולא העלין].

ד. והתוס' רי"ד כתב דירק איקרי או שהוא עלין כגון כרוב ותרדין. או שהוא נאכל חי כגון פול. [ובדלועין ליכא לתרוייהו, ובעינן ב' תי' הר"ן].

ה. וגירסת **הגר"א** הנודר מן 'התאנים'. [וצ"ב מה שייך דלועין וקשואין לתאנים]. **והחזון יחזקאל** הביא גירסא מהחפירה [וביאר שהוא הבור שמצניעין בו ירקות]. **ובתוספתא מכת"י** הגיר' דנודר מהפיאה. **ובירושלמי** (ז א) הגירסא מן האפייה [ומפרשי הירושלמי גרסו בכמה אופנים].

ו. וצריך לגרוס כהנך גרסאות בתוספתא.

ז. אבל **השיטמ"ק** בשם **רי"ץ** כתב דקושי' הגמ' דמשמע דלרבנן אסור בכל שאר מיני ירקות, בין חי ובין מבושל. ובזה הקשה דמשמע חי.

ח. ויל"פ דסברת ר"ע דמימליך שליחא הוא סימן דאף פרט זה שייך לכלל [ואף שאינו עיקר הכלל], אבל היכא דודאי אינו מהכלל, ע"כ הא דמימליך הוא שליחות נוספת דומה. ולא הוה בירור על השליחות הראשונה.

ט. ולפ"ז תי' הגמ' דאמר ירקי קדירה. ובזה נמלך דדמו לדלועין. ודילועין הוה פרי, כיון דהעלין לא נאכלין. [ואילו לר"ן תי' הגמ' דהלשון ירקי קדירה כולל (קצת) את דלועין].

י. ולכאורה בר"ן משמע דהוה סברא בעצם הלשון, וע"ז אמרי' דמספק נשאר חזקת הלשון. ואילו הרא"ש כתב דהוכרע כוונתו לכך.

יא. ועיקר כוונת הר"ן דנקבע ע"פ רוב שהמין נאכל ע"י בישול, ולא נחשב ירק.

והש"ך (ריז ה,ו וכן המהרש"ל וב"ח שם) כת' דאסור במין ירק הנאכל חי, ואף כשנתבשל אסור בו[יב].

ה) **אמר אביי מודה ר"ע לענין מלקות דאינו לוקה וכו'.** פי' **הרא"ש** דלחומרא אסר, מ"מ כיון שאינו לוקחו בלא המלכה לא בריר לן שהוא מינו. מבואר דכל היכא דמימלך שליחא אינו לוקה [דהוה ספק]. אבל **הר"ן** כתב דקאי דוקא אדלועין. דדלועין לא משתמעי בהדיא אלא מרבוייא, אבל כל מימלך שליחא הוה ודאי. והר"ן (בסמוך) הוכיח כן מקושיית הגמ'. וכ"ה מסקנת **הרשב"א. ותוס'** (בסמוך ד"ה מיניה) כת' דדוקא בדלועין דאינו בכלל פרי[יג].

ו) **שם. דאינו לוקה. הרא"ש** (הנ"ל) כת' הטעם דלא בריר לן שהוא מינו. וכ"כ **הרשב"א** בשם **איכא דמפרשי** דכל מימלך שליחא הוה ספק. [וע"ע בסמוך]. [שהרי אף השליח מסופק בזה. וצ"ב במה תליא ספק זו, האם הוה ספק בדעתם, או בעצם הלשון. או דכל דבר שאינו מוכרע מוגדר כספק, וחל עי"ז נדר מספק].

והתוס' רי"ד כתב דהא דמימליך שליחא אינו דאורייתא[יד] [ועפ"ז נדחק דרב חסדא לא ס"ל כן, ואביי בסמוך השיב לו לשיטתו]. וכ"מ **בתוס'** (חולין קד. ד"ה הא)[טו].

אבל **השיטמ"ק** (בשם רי"ץ) נקט דמימליך שליחא נחשב מינו [אפי' מדאורייתא]. וביאר דאינו לוקה דהוה התראת ספק דיכול לטעון שנתכוון לכך[טז].

והרמב"ם (ט ו) לא הזכיר דאינו לוקה, **והכס"מ** הקשה אמאי השמיט כן. **והרלב"ח** (ט הו' בס' הליקו') כתב דס"ל כר"ן דדוקא דלועין הוה ספק, אבל בשאר מימליך שליחא הוה ודאי. אך הקשה דהרמב"ם השמיט דין דלועין לגמרי[יז].

והלח"מ (ט י) נקט דהרמב"ם לא פסק כדברי אביי. **והאחרונים** כת' דהרמב"ם דחה דברי אביי, כיון דמקוש' רב חסדא בסמוך מבואר דהוה ודאי. והלח"מ כתב דבסמוך משמע דאף אביי לא ברירא ליה כדבריו.

ובחי' חת"ס כת' דהרמב"ם גרס 'אביי אמר', והוה תי' נוסף דאין חילוק בין ירקי קדירה וכו'. אלא אף נודר מהירק הוה חומרא בעלמא מדרבנן[יח].

ז) **מאן תנא וכו' ואי ר"ע וכו' למעול בעה"ב וכו'.** **הראשונים** הקשו דאף לר"ע הוה ספק [כדלעיל דאינו לוקה]. **והר"ן ורשב"א** הוכיחו מזה דדוקא גבי דלועין הוה ספק לר"ע, דמיתור הלשון. **ותוס'** (בתי' האחרון) תי' דקושיית הגמ' מהא דהשליח מעל [הא הוה ספק][יט]. ותוס' הביאו **י"מ** דזהו תי' אביי, מי לא מודי דבעי אימלוכי, והוה ספק[כ].

דף נד:

ח) **קרביים לאו בשר. כתב המפרש** שמעתתא אחריתי היא, אבל לענין נדרים אסור. וכ"כ ר"א

יב. אבל **הט"ז** (שם ג) חלק דסתם ירק אינו מבושל, ואם בישלו מותר.

יג. וכ"כ **המאירי** דהכא הוה ספק משום דילועין הוה בכלל פרי, ואינו ירק לגמרי. וכתב דכל דבר שאינו אותו מין לגמרי, אע"פ דנכללו באותו לשון אינו לוקה. אבל הנודר מהבשר, ומימליך שליחא אבבד וטחול, עי"ז הוה מין א' ולוקה עליו.

יד. וכ"כ **השיטמ"ק** (בע"ב בשם שיטה) דכו"ע מודו דמדאורייתא לא מיניה הוא, ורק להחמיר בנדרים.

טו. דתוס' כת' דאפי' ר"ע מודה דבשר עוף [בחלב] אינו אסור מדאורייתא. כדאמר (בסוגיין) דמודה ר"ע דאינו לוקה. [ומשמע דלמד מהא דאינו לוקה דהוה רק מדרבנן].

טז. ויל"ד האם כוונתו דא"א להלקותו, דשמא נתכוון לכך [והוה איסור ספק, ולא רק התראת ספק]. או דכל זמן שאינו טוען, תלינן לאסר, ומש"ה נחשב ודאי לענין מלקות. ומ"מ נחשב התראת ספק, כיון דהמתרה יודע דיכול לטעון כן. [ולא אמרי' דכיון דהפשטות לאיסור הוה התראת ודאי].

עכ"פ יל"ד דהכא הנודר יודע כוונתו, ולכאורה כדעת **רש"י** (שבועות לז.) דאף היכא דהוה ספק למתרה נחשב התראת ספק. אבל **תוס'** (שבועות שם ד"ה הזיד, וכתובות לג. ד"ה ניתרי) ס"ל דכיון דהמותרה יודע לא נחשב התראת ספק.

יז. **והאחרונים** ציינו דבפיה"מ הביא דברי הירושלמי לחלק בין דלעת מצרי ויוונית, ודלא כבבלי בזה.

יח. **והחת"ס** דן דהרמב"ם פסק כאביי דהוה דרבנן, וע"פ הגמ' בחולין.

והראש יוסף (חולין קד.) כתב דהרמב"ם הוכיח מהגמ' (חולין שם) דהוה ודאי [ובקו' תוס' שם ד"ה הא הנ"ל], ופליג על סוגיין. [ואביי לשיטתו בחולין דתי' באופ"א].

יט. **והק"נ** (ב) כתב דקושיית הגמ' למעול בעה"ב מספק, וכן שליח.

כ. אבל **שא"ר** פי' תי' אביי דאף דנחשב בכלל המין, כיון דצריף לימלך, אינו מונח בשליחותו בלא שנמלך.

מן ההר בשם **רש"י. ור"א מן ההר** חלק דאף זה מדברי רשב"ג [דמתיר בקנה].

אבל **השיטמ"ק** (בשם ריטב"א) כתב דרבנן אסרי דוקא בקנה, דבכללו הכבד וריאה. אבל שאר בני מעיים אינו בשר לכו"ע[א].

ט) **אוכליהן כבשר, לענין זביני לאו בר איניש. רש"י** (מעילה כ:) **פי'** כלומר שהקונה בדמי בשר, לאו בר איניש אצל כל אדם, דכיון דמניח מלקנות בשר, וקונה אלו. **ותוס'** (שם) כת' דנפק"מ דאם נמצא שלא היו ראויין אלא לכלבים, לא נחשב מקח טעות. דבסתמא לא קנה לאכילה.

י) **הקיז דם לא יאכל, לא ביצים. השיטמ"ק** (בשם רא"ם) הביא י"ג בצלים. וכתב דביצים מגולגלים טובים להקזה. [וע"ע ט"ז ריז ז ונה"כ].

יא) **ולא בעופות. השיטמ"ק** כת' דאיירי בעופות קטנים הפורחים. אבל הגדלים בבית כגון תרנגולים, אדרבה בריאין טפי.

יב) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** קי"ל כר"ע וכו' חדא דמחמיר וכו'. וכ"כ **הרי"ף** (חולין שם) דספק דאורייתא לחומרא. וכ"פ **הרמב"ם** (נדרים ט י). אבל **הרמב"ם בפיה"מ** (כאן) כתב דהלכה כת"ק. **ובחי' ר"א מן ההר** הקשה בזה סתירת דברי הרמב"ם. **והאחרונים** תי' דהרמב"ם ס"ל דת"ק דמתני' פליג אר' עקיבא דדלועין אינו מימליך שליחא. ובזה פסק כחכמים, אבל בדין מימליך שליחא פסק כת"ק[ב].

יג) **בא"ד וזה שלא כדברי הרמב"ם דדגים לא מיתסרי וכו', ועופות מיתסרי בכל דוכתא. והמהרי"ק** (קעו) כתב דמקור **הרמב"ם** מהגמ' (חולין קד), דגזרו בשר עוף בחלב, ולא גזרו לאסור בשר דגים בחלב. וע"כ דדגים לא הוה בכלל בשר. [והאריך טובא]. ומ"מ בסוגיין משמע דאין חילוק בזה. **והרלב"ח** (ט הו' בס' הליקו') כתב ליישב דפשיטא דברוב מקומות מימליך שליחא אעופות, ולא אדגים. אלא דהגמ' כאן מקשה מאי פסקת, הרי יש מקומות דאף אדגים מימליך.

והגר"א (ריז יא) כתב דעבשיו יש מקומות שאין נמלכין על דגים[ג] [ונשתנה המציאות מהגמ'[ד]], אבל על עופות עדיין נמלכין. וכתב דלפ"ז מיושב תמידת הר"ן על הרמב"ם. [ולפ"ז הרמב"ם קאי בזה"ז, וכ"כ **הרמב"ם** בפיה"מ חולין להדיא[ה]].

יד) **בא"ד ובדכיבין ליה עיניה וכו' אינו יודע מתי יתרפא.** ומבואר דאף היכא דמסתפק האם יאכל בשר, אין דעתו לאסור.

טו) **ר"ן ד"ה ומסתברא.** דבשר מליח, כיון דבשר ממש הוא. [**והרשב"א** נסתפק בזה, אבל **השיטמ"ק** (בשם הרא"ם) התיר אפי' בבכה"ג]. ולסברת הר"ן ל"מ כיבין עיניה ויום הקזה אלא לענין מימליך שליחא, ולפרש את לשונו. אבל בדבר דהוא מעצם לשון הנדר לא אזלי' בתר הך אומדנא[ו]. [וע"ע לקמן נה: במה מהני טען והזיע לפרש הלשון].

דף נה.

טז) **הנודר מן הדגן, וחכ"א אינו אסור אלא בה' מינים. הריטב"א** כת' [דרבנן ס"ל] דלא קרי אינשי אלא להכי [ונח' בלשון בנ"א]. *א"נ* מסתמא האי גברא נתכוון ללשון התורה. [וצ"ב דבכל המסכת אזלי' בתר לשון בנ"א].

יז) **וכפרוץ הדבר וכו'. הרא"ש** פי' דתקנו מעשר לירק. **והר"ן** פי' דתקנו להביא לבית האוצר. ועוד פי' **החת"ס** (ע"פ **רש"י** נחמיה י לו) דתקנו ביכורים בשאר פירות. והחת"ס תמה דלא מצאנו כן בתלמוד דיתחייבו בביכורים מלבד ז' מינים.

א. והביא בשם **הרי"ץ** להסתפק בזה. וע"ע חי' הריטב"א. והשיטמ"ק הביא י"מ דקרביים אף רשב"ג מודה, לפי שיש בהם שומן יותר.

ב. ועוד תי' **הרש"ש** דגבי דלועין פסק כרבנן, דהוה כמין ס"ס, דהרי"ף פסק כר"ע מספק, ובדלועין אף לר"ע לא ברירא ליה.

ג. ועד"ז כת' **הט"ז** (ריז ט) בשם **המהרש"ל** דהאידנא אין דרך לימלך שליחא אדגים.

ד. דבגמ' בכל מקום היו נמלכין על דגים.

ה. וז"ל **הרמב"ם** בפיה"מ (חולין ח א) דבזמן שחיברו המשנה היו עושים שהנודר מהבשר אסור אפי' בדגים.

ו. [ועוד דאין לו סיבה חיובית שלא לאוסרו. אלא דאין לו ענין לאסור].

יח) **ואי אמרת דגן כל דמידגן משמע, מאי כפרוץ הדבר וכו'.** **הרא"ש** פי' דקאי א'דגן' דכתיב ברישא דקרא דדברי הימים, א"כ מה בא הסיפא להוסיף [שיתחייב במעשרות מדרבנן]. **והרא"ש** הוסיף דהיינו בלשון בני אדם, אבל פשיטא דדגן דקרא הוה רק ה' מינים. [**והתוס'** פי' דקרא דדברי הימים איירי בלשון בני אדם. **והרש"ש** (וכן פור"י לעיל מט.) הביא דהפסוקים בדברי הימים נכתבו בלשון בנ"א].

אבל **המפרש** פי' דאי אמרת כל דמידגן מתחייב מדאורייתא [והוה בכלל תבואת זרעך], א"כ מה חזקיהו בא להוסיף לחיוב. וכ"כ **השיטמ"ק** (רא"ם בשם ר"י), וכתב דקושיית הגמ' לאו דוקא, דלא אשכחן לשון דגן בפסוק. ועיקר התי' דלשון תורה לחוד. *ועוד* כתב דכוונתו הגמ' דפשיטא דיש לגזור תרו"מ בכל הנקרא דגן. *ועוד* כתב דגזרו מימי שלמה לחייב קטנית בתרו"מ, ובזה הוסיף חזקיה בירקות [ופירות].

והרמב"ן (ב"מ פח:) כתב דלר' מאיר כל דמידגן מתחייב בתרו"מ מדאורייתא, ואפי' קטנית. אבל **תוס'** (בכורות נד. בשם ר"ת) כתב דסברת ר' מאיר דוקא בנדרים הלך אחר לשון בנ"א. וכ"כ **הר"ש** (ריש מעשרות), אך כת' ומיהו משמע בגמ' (שם) שהוא מדאורייתא, דמותיב רב יוסף וכפרוץ הדבר וכו'.

יט) **לאתויי פירות האילן.** [דאיתרבי בכל תבואת שדה[א]]. **הרמב"ן** (ב"מ פח., וכן הר"ש ריש מעשרות) הוכיח מכאן דתרומת פירות האילן הוה דרבנן, ולכן איצטריך חזקיהו לתקנו. [וכפי' **הרא"ש**, אבל לפי' **הר"ן** הפסוק קאי במה שזירז להביא לבית האוצר. וי"ל דנתחייבו כבר מדאורייתא].

והרמב"ן הקשה בזה על דעת **הרמב"ם** (תרומות ב א) דפירות האילן חייבין מדאורייתא.[ב] [ג] (וע"ע **תוס'** ר"ה יד, בכורות נד.).

והרמב"ן הביא דה**ראב"ד** סבר דז' מינים חייבין מדאורייתא. וחזר בו מסוגיין דמשמע דדוקא דגן, וכל פירות האילן מדרבנן. אבל **השיטמ"ק** (בשם רי"ץ) כתב כגון פירות האילן דלאו מז' מינין. [אבל ז' מינים חייבין מדאוריי'].

כ) **דליתנון תליסר אלפי זוזי, מן עללתא דנהר פניא.** [**הריטב"א** הביא דבעי"ז איתא בגמ' (גיטין סו.), ולמסקנא אמרי' דיש לו מדמיו, וליפות את כוחו].

כא) **אהדרוה לקמיה דרבא וכו' דעללתא כל מילי משמע.** **הר"ן** פי' מלשון ביאה. שהרווח עולה ונכנס לבית. **והרא"ש** פי' מלשון מעולה ומשובח.

כב) **מי אמרי' כיון דפחתן לאו עללתה היא וכו'.** **הרא"ש** פי' דפעמים נשכרין בזול[ד]. ותוס' פי' דנפתח בכל יום [מעט] ומש"ה אינו בכלל עללתא, דמשמע מידי דמשבח[ה]. **והרא"מ** (בשיטמ"ק) ביאר דפחתי ע"י שמשתמשין בהם.

כג) **הדין מיזגא דמי למיזגא דרבא.** פי' **הרא"ש** **והר"ן** שהיה רגיל לתת רבע יין. ומזיגה דעלמא הוה שליש. וכ"כ **תוס'** (שבת עז.) בשם **ריב"א**. אבל **ר"י** חלק דבגמ' (שבת שם) משמע דעיקר מזיגה נותן רבע רביעית יין, וכ"כ **רש"י** (שם). **ורש"י** (עירובין נד.) פי' דרב יוסף הכיר דרבא מזגו, דרבא היה בקי ליתן מים במדה.

כד) **ניתנה לו במתנה, שנאמר וממדבר מתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל, שנאמר וממתנה נחליאל וכו'.** בפשוטו הוה דרוש בעלמא מהנך קראי, ופשטיה דקרא דמתנה הוא מקום. אבל **אונקלוס**

א. **והמצפ"א** הביא דבגמ' (ערכין יד:) מבואר דקרא דשני תבואות קאי אף באילנות. וכן **תוס'** (ב"ב כח.) כת' כנס תבואתו קאי אענבים, כדכתיב תבואת הכרם. א"כ הוה בכלל תבואה.

ב. והרמב"ן כתב דכ"ד **הירושלמי**, ודעת הבבלי דהילפותא הוה אסמכתא בעלמא.

ג. **והדרך אמונה** (ביאוה"ה תרומות ב א) כת' די"ל דהרמב"ם יפרש דחזקיה גזר רק להביא לבית האוצר [ותלי בפי' הראשונים בסוגיין']. **והחזו"א** כתב דהרמב"ם מפרש דהך קרא קאי בצלף, דהוה פירות האילן וחייב מדרבנן.

ד. **והרא"ם** (בשיטמ"ק) הביא **י"מ** שאינן נשכרות בשוה ופעמים נשכרות בפחות. וכת' ואיני מבין.

ה. ואפשר דכוונתם דתשלום השכירות הוה גם כנגד מה שנפחת בשימוש. ומש"ה יחשב תשלום על הקרן, ולא רווחים.

(במדבר כא יח– יט) תרגם וממדברא אתיהיבת להון, ומדאתיהיבת להון נחתא עמהון לנחליא. ומנחליא סלקא עמהון לרמתא.

דף נה:

כה) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** אבל לגבי נדרים נקטינן לחומרא, וכולן בכלל. וכ"כ **בפסקי הרא"ש.** והק"נ (ה) הביא דה**טור** (ושו"ע ריז יח) כת' דאינו אסור אלא בה' מינים. וע' ב"י וב"ח (שם לא) ונו"כ.

כו) **רא"ש ד"ה טיסני.** ואע"פ שקודם שחילקם היה אסור בחטים, עתה שנחלקו אינן בכלל דגן וכו'[א]. א"נ הא דקאמר מותר, שנחלק קודם נדרו וכו'[ב]. וכן דן **הרשב"א** (נה.) כשאסר עצמו בחטין, ונעשו קמח. ודחה דנעשית קודם נדרו.

ולהך תי' לכאורה ה"ה כל דבר שנשתנה שמו, אם נעשית אחר הנדר אסור.

ו**הקר"א** (נד.) הביא דה**קרבן העדה** הק' [גבי פול המצרי שנתייבש], דאיסור שבהן להיכן הלך[ג]. ותי' דכיון שנתייבש תו לא מקרי ירק, ולא אסר עצמו אלא במין שנקרא כן. וכ"כ ה**שיטמ"ק** (נב: בשם שיטה) דמותר בגריסים מבושלים, ואף שנתבשלו אחר נדרו[ד]. דלשון גריסין משמע חיין. ולא דמי לציר (דאמרי' נב: דכבר יצא).

ו**השיטמ"ק** (נב: בשם רי"ץ) כת' דאף הנודר מחלב זה ונעשית גבינה אסור. וכמו שאסור בנתינת טעם מהן (במשנה נב.). אבל הנודר מחלב סתם, כיון דנשתנה שמו ונעשית גבינה [או קום] מותר בו. [דלא הוה בכלל הנדר].

וכ"כ **הט"ז** (ריז טז) לענין קום, ודבש תמרים.

וכעי"ז נידון **הירושלמי** (הו' בר"ן לעיל ל ולקמן פד.) הנודר מיורדי הים, דדעת הירושלמי נקבע במי שהיה יורד הים בשעת הנדר. [בין לקולא ובין לחומרא]. **והר"ן** (לק' פד.) כת' דדעת הבבלי דנאסר אף במי שנכלל בלשון הנדר אח"כ [ולחומרא]. ולכאורה בנודר מפירות אף הירושלמי ס"ל דנאסר מפירות שגדלו אח"כ. וצריך לחלק דבנודר מאדם, נחשב שאוסר עצמו בבני אדם מסויימים, ע"פ הסימן שכללו כיורדי הים. משא"כ בפירות אסר עצמו ב'מין', ומה שאינו בכלל המין אינו נאסר.

עכ"פ מי שהיה יורדי הים בשעת נדר, ואח"כ נהיה יושב יבשה, לכו"ע לא פקע איסורו. וזהו סברת התי' הב' של הרא"ש. אבל לתי' הא' נחשב שאסר עצמו בשם המין, ולא בחפץ הפרטי.

כז) **הנודר מפירות השנה, ומותר בגדיים וכו' וביצים.**

השואל בשו"ת הרשב"א (ג שה) נסתפק הנודר מפירות, האם ביצים הוה בכלל [כיון דלא אמר פירות השנה]. והרשב"א השיב דתליא לפי המקום והזמן, ולפי המנהג אצלו ביצים אינם בכלל פירות. [וע"ע לח"מ ט יב].

ו**בתשו' מיימוני** (הפלאה ד) כתב דמ"מ כשאומר כל פירות שבעולם אסור בכולם [כדמוכח בשבועות כט. דא"א לעמוד בזה].

כח) **ואם אמר גדולי קרקע עלי וכו'. הב"ח** (ריז לה.) כתב דהנודר בגידולי קרקע אסור אף בבע"ח, דנחשבין גידולי קרקע [כדאי' עירובין כז:[ג]]. **והט"ז** (ריז כט) חלק דבלשון בני אדם לא מקרי גידולי קרקע.

כט) **ר"ן ד"ה ואם.** אבל לעולם לא הוי נדרא כלל, שא"א לו לקיימו. (וכ"כ **תוס'** שבועות כט. וכ"מ, וכ"כ הר"ן גיטין לה.). **וע"ד** הא דאמרי' (לעיל טו.) דהנשבע שלא יישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר. ובגמ'

א. ולכאו' קו' הרא"ש בכל אופן שאסר עצמו, ואף דלענין נתינת טעם כשאסר בלשון 'אלו' אסור בנתינת טעם [ולדעת פסקי הרא"ש לעיל נב. אף כשאסר עצמו סתם], דבאופן דהדבר נשאר באיסורו, הטעם היוצא אסור. אבל כשפקע איסורו, אף הטעם היוצא מותר [וכה"ג בכ"מ].

ב. ולפ"ז אם נחלק אחר נדרו אסור. ויל"ד האם דוקא ב'אלו', דאסור ביוצא מהן [כדלעיל נב:]. או דיוצא מהן הוה מיפקד פקיד, ואילו הכא הוה הבדר הנאסר בעצמו.

ג. [כדאמרי' לעיל כט.]. אבל למש"כ הר"ן שם דלכו"ע בקונם פרטי לא אמרי' כן, לק"מ.

ד. ו**הקה"ע** העמיד במה שנתייבש קודם נדרו. [וכתי' הב' ברא"ש כאן].

ה. והביא כן מדברי הגמ' (נג:) מותר לבשל.

ו. אבל **תוס'** (שבת עג: וכ"מ) כת' דלכמה דינים לא נחשבין גידולי קרקע.

(לעיל שם) מבואר דאף קונם כה"ג לא חל נדר[ז].

והאחרונים (אפיק"י א לג ה) הקשו דהר"ן (שבועות כה. י. בדה"ר) כת' דהנשבע שלא יאכל ז' ימים אינו שבועת שווא [אלא יאכל כשיסתכן, וע' מה שהו' בזה לעיל], דהא אפשר שיעמוד בלא אכילה. [ולא דמי לשינה שיישן בע"כ]. והר"ן חלק בזה על **הרמב"ם** (שבועות ה כ) דכתב דהוה שבועת שווא[ח]. [ושוב כתב **הר"ן** (שם) דהוה שבועה לבטל את המצווה, דאסור לסכן את עצמו].

והאחרונים הקשו דהר"ן (כאן) סותר משנתו, דכת' דלא חל קונם בפירות שא"א לקיימו. והרי אפשר לעמוד בלא אכילה. וצע"ג[ט].

ל) **ר"ן ד"ה תוספתא.** הילכך אנן דמשתעינן בלשון לעז, אם נדר מן התירוש בלה"ק אסור ביין וכו'. שבלשון שלהם תירוש משמע יין. [וכ"כ **הריטב"א** מט., וע"ע מש"כ התוספת שבת הו' לקמן נו:].

לא) **בא"ד אבל נודר מן המזון אינו אסור אלא בה' מינים.** [כדאי' בגמ' עירובין]. **ורע"א** (בשו"ע ריז יט) הק' אמאי לא יאסר באורז, דקי"ל (ברכות לז., או"ח רח) דאף על אורז מברכים ב"מ מזונות[ט].

[והגמ' (עירובין שם) מקשה על רב ושמואל דס"ל דרק ה' מינים איקרי מזון [ומברכים ב"מ מזונות]. **ותוס'** (שם ד"ה לימא) הק' דאף אידך מ"ד ס"ל דרק על דוחן ואורז מברכים מזונות. אבל שאר מילי לא איקרי מזון. ותי' דלמאן דפליג כל מילי הוה מזון, אלא דתקנו ברכת ב"מ מזונות היכא דקובע סעודתו[יא]. **והאחרונים** העירו דעפ"ז להלכה [דלא קי"ל כרב ושמואל] הנודר מהמזון צריך להיות אסור בכל חוץ ממים ומלח. וע"ע נשמת אדם (נח ב)].

לב) **מותר להתכסות בגיזי צמר. הרא"ש** פי' דלא נתכוין אלא לבגדי צמר. [ולהתכסות נחשב לבישה[יב], אלא דאינו בגד]. אבל **הר"ן** כת' דלא משמע אלא לבישה. משמע ד'ביסוי' לא הוה לבישה[יג]. **והשלמ"נ** הק' א"כ אף יוכל להתכסות בבגד צמר, ואמאי נקט גיזי צמר[יד].

לג) **ר' יהודה אומר הכל לפי הנודר וכו'. הר"ן** פי' לפי מה שהיה ענין הנודר בשעה שנדר, ועל איזה ענין נדר. ולפי ענין המעשה מתפרש לשונו וכוונתו[טו].

והשיטה (בשיטמ"ק) כת' ביאר דאזלינן בתר מחשבתו ולא בתר לשונו, דכיון שברור לנו שכך חשב ודרך בני אדם להוציא מחשבתן כדרך וכלשון שהוציאו זה.

והשיטה הק' נישייליה מה היה כוונתו [ואמאי דוקא היכא דהענין מוכיח]. ותי' בהכי עסקינן דאמר נתכוונתי למה שהעולם רגילין להתכוון לפי הענין שהיה מתכוין. א"נ באומר שכחתי כוונתי.

לד) **שם. הש"ך** (רטז כה) כתב דה"ה מי שהיה טעם יין קשה לו אזלי' בתר כוונתו, ואף שאסר עצמו מיין סתם, אסור בתבשיל שיש לו טעם יין. **והמחנ"א** (ס"ס לב) חלק דכיון דלא נדר בזה להדיא לא נכלל בנדר.

לה) **תניא יוצאין בשק עבה וכו'. פי' הר"ן** ולא שק ממש, אלא כעין שק, דהא תני סיפא הרועים יוצאים. [**והמשנ"ב** (שא עג) כת' דבזה"ז רועים הולכים בשק

ז. ולא חל קונם במקום שא"א לקיימו, ואף דקונם הוה איסור חפצא. [וע' מה שהו' לעיל שם בזה].

ח. וע' מש"כ בזה (לע' טו.).

ט. וצריך לחלק בין נדר לשבועה. דקונם לא חל אף אם בפועל לא יתקיים. משא"כ שבועה דתלי האם בידו שלא לעבור. וקשה דבגמ' (לעיל שם) משמע דתליא בהדדי. [ואפשר דגבי שבועה הוה איסור גברא, אם נדחה מחמת דין פיקו"נ לא נחשב שעבר על שבועתו. אבל איסור חפצא, אף דהותר לגברא משום פיקו"נ, מ"מ עבר על החפצא].

י. והביאו"ה (רח ח) הביא דעת כמה ראשונים דכל דבר דזיין וסועד הלב [תפו"א, תירס], דיכול לברך במ"מ.

יא. ומ"מ כתב **החיי אדם** (הו' בשעה"צ רח לא) דבדיעבד יוצא ברכת מיני מזונות, חוץ ממים ומלח.

יב. והשיטמ"ק (בשם הרנב"י) כת' דלרבותא נקט, דאף להתכסות מותר. וכ"ש לטעון על כתיפו.

יג. וצ"ע מסיפא דמתני' דטען והזיע מותר להתכסות, משמע דהיינו לבישה [וכ"ה בברייתא].

יד. ואפשר דהר"ן מודה דלהתכסות בבגד נחשב לבישה. וכוונתו דלהתכסות בדבר שאינו עומד ללבישה לא הוה לבישה.

טו. ועד"ז (לעיל טז.) דהיכא דמסרבין בו לאכול משתנה משמעות הלשון.

ממש]. ויל"ד האם כוונת הגמ' דגדרי הוצאה בשבת לא תליא בלשון בנ"א לענין נדרים. או דתרי גווני שק, וע"ד מ"ש הר"ן.

לו) **ולא רועים בלבד אמרו אלא כל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה.** ורב יוסף (שבת סב.) הביא דכיון דהוה בגד לרועים, עי"ז נחשב בגד לכל אדם. והק' אדברי עולא דאשה שיוצאת במין בגד המיוחד לאיש, ואיש שיוצא בדבר המיוחד לאשה חייבין חטאת. ותי' דעולא סבר דנשים הוה עם בפני עצמן. [וע"ע מג"א (שא נד) ונו"כ].

דף נו.

לז) **הנודר מן הבית.** יל"ד אי איירי בבית ידוע, או דאסר כלל הבתים [דומיא דמשנה לעיל שנדר מהכסות, דהיינו מכל הכסות].

והרשב"א (**ותוס'** סוכה ג.) הביא מ**הירושלמי** (מעשרות ג ג) דאינו נאסר אלא בבית שיש בו ד' על ד'[א]. [וכמו גדר בית לשאר דיני התורה].

לח) **רא"ש ד"ה וחכמים.** נראה דחכמים מודים בחדר ויציע, דהמוכר את הבית לא מכר את היציע, אלמא בלשון בנ"א אינו בכלל בית[ב]. **והתוי"ט** (ב"ב ד א) הביא מכאן דהמוכר בית מכר את העליה. [**והטור** (חו"מ ריד) הביא בזה כמה דעות]. **והלח"מ** (ט טו) הק' **דהרמב"ם** (מכירה כה א) חילק דמכר את העליה הפתוחה לבית, וכשאינה פתוחה לא מכר. ואילו לגבי נדרים לא חילק בזה.

והקר"א (וכן **הרש"ש** ב"ב סא.) כת' דבסוגיין עלייה נחשב בית בפנ"ע, והמוכר את הבית יכול ליתן עלייה[ג]. אבל אינו נכלל כחלק מהבית שתחתיו.

לט) **מאן תנא בבית לרבות וכו' דאי רבנן וכו' עלייה בכלל הבית ל"ל קרא וכו'. השיטמ"ק** הקשה דנימא דסברת רבנן רק לענין לשון בנ"א. ותי' דהכא כיון דלא ידעינן לשון בני אדם, ובמקום דלשון בנ"א מסופק אזלי' בתר לישנא דקרא, וכמ"ש **תוס'** (יבמות עא. הו' לעיל לא:).

מ) **ר"ן ד"ה בבית.** ל"ג הכא יציע. **והתוס' הרא"ש** כתב לקיים הגירסא, דבגמ' (ב"ב סא.) מבואר דיש ב' גווני יציע, בידקא חלילה [בית מלא חלונות הסמוך לבית] מטמא בנגעים. אבל אפתא [בית נמוך לתשמישי הבית] אינו מטמא בנגעים.

מא) **עלייה הא לא מחבר לארעא. השיטמ"ק** (בשם הרא"ם) כתב כלומר סמוך לקרקע, ועלייה הוה מחובר דמחובר. [וקמ"ל דמקרי מחובר].

מב) **בית מבתי אני מוכר לך, מראהו עלייה וכו'. הר"ן** פי' אע"ג דגריעא, יד לוקח על התחתונה. וכדאי' (מנחות קח:) דבית מבתי אני מוכר לך מראהו גרוע, ואפי' נפול. והגמ' (שם קט.) פי' דיד בעל השטר על התחתונה.

הראשונים (ריטב"א ונמוק"י, ורמב"ן ושא"ר גיטין ח: וט.) הביאו דש"מ מסוגיין דמהני להקנות חלק בקרקעו, וקנה המקבל אף דלא סיים חלקו[ד]. אבל דעת **הרי"י מגאש** ו**הרמב"ם**[ה] דל"מ, דאין אדם מוכר דבר שאינו מסויים[ו]. [וכ"מ **ברי"ף**[ז] **ורש"י** גיטין שם[ח]].

ובדברי הראשונים נתחדש דחל מכירה גמורה על בית מהבתים, ואף דלא סיים, ולא ידוע על מה חל. [ונוטל הבית הפחות מחמת הספק, כדין יד בעל השטר על התחתונה]. והוה ספק בעיקר החלות, וכעין המקדש א' מב' נשים (קידושין נ:). **והאחרונים** (קוב"ש ח"ב לד, ועד"ז שער"י ג כב) חקרו האם חל על א' מסויים [וקמי שמיא לסיים איזה חלק בשדה. אבל הרמב"ן הק' דמ"מ קשה מסוגיין דבית בבתי].

א. ולכאורה מבואר דאיירי שאסר את כל הבתים.

ב. **והקר"א** דן דאפשר דהוה ספק, וספק ממונא לקולא. ולענין נדרים יאסר מספק. ועוד דלגבי מתנה דעת **הרמב"ם** (מכירה כו ה, עי"ש ה"ה) מבואר דהנותן בעין יפה נותן אף את החדר ועלייה, וע"כ הוה קצת ספק. [וע' רש"ש שם שהרגיש בזה].

ג. [ויל"ד שכאסר עצמו בית זה, האם יאסר בעליה לפ"ז].

ד. וכן מבואר (ב"ב קז:) חצי שדי אני מוכר לך, וכן (שם סג.) תנו חלק לפלוני בנכסי. וכן (כתובות קט:) ההוא דאמר דקלא לברת וכו'. [והר"י מגאש כת' דבהנך סגי שסיים לו השדה, ואי"צ

ה. ע' רמב"ם (זכיה ג ה. ומכירה כא, ויא טז).

ו. ובפשוטו סברת הר"י מגאש והרמב"ם משום דלא סמכא דעתיה. וע' חי' ר' שמעון (מערכת הקנינים טז).

ז. אבל **הראב"ד** (זכיה ג ה) כתב ליישב [לדעת הרי"ף] דאולי הפי' שמוכר את הגרוע הידוע שביניהם.

ח. **והראשונים** (גיטין שם) **והאחרונים** האריכו לפרש דברי רש"י והרי"ף באופנים אחרים, ואב"מ. **והקוב"ש** (ח"ב לד) כת'

גליא איזה קנה], אלא שאנחנו לא ידעינן איזה[ט]. או דהוה ספק בעצם הקנין, ואף אליהו אינו יכול לברר[ו]. אלא דהקנה לו זכות [כעין ספק][י].

ולגמ' (מנחות קח:) אמרי' דיד בעל השטר על התחתונה. [ובשעת בירור חלקו, המוכר הוא מוחזק ומ"ק, ויכול להוציא ממנו הפחות. ואם א' נפל יכול לדחותו דחלקו נפל].

מג) **אפי' תימא רבנן, מאי עלייה מעולה שבכתים. הר"ן**

והרא"ש הביאו דכוונת הגמ' לדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוה (שם) דכשאמר שור בשוורי, וכן בית מבתי משמע שיתן הגדול והמעולה שבהם.

והר"ן הק' דמסקנת הגמ' (שם) דבלוקח לא אמרי' כן. וסוגיין כהו"א דהתם. [ומ"מ הביא בשם **הרמב"ן** דאף למסקנא דהתם י"ל דאתיא מתני' אף כרבנן, ונקט עלייה לרבותא]. אבל הרא"ש תי' דמהני הלשון להוסיף שלא יתן לו עלייה. ואפ"ה מראהו נפול, וכדאי' במנחות. (וכ"פ **בשו"ע** חו"מ ריד יב, וכ"כ **הגר"א** שם מט).

מד) **ערסא דגדא.** פי' **הרא"ש והר"ן** מטה למזל הבית.

וכ"כ **רש"י** (סנהדרין כ.). **והשיטמ"ק** הקשה דא"כ הוה ניחוש, ורחמנא אמר לא תנחשו. וכתב דהוא עשוי לשר של הבית, דאין לך דבר שאין לו שר מלמעלה, והוא שלוחו של מקום, ועושים לכבוד המקום[יב].

מה) **מידי דהוה אבשר ויין, ואנן יהבינן ליה. בהג"מ**

(אבל ז ז) הביא מכאן דסעודת הבראה לאבלים הוא בבשר ויין. **והב"י** (יו"ד שעח) הביא **דהרמב"ן** משמע דנהגו רק עדשים וביצים.

דף נו:

מו) **דרגש**[א] **ערסא דצלא וכו' מסרגין מגופו וכו'**

[ולמסקנא באבקתא]. וצ"ב בכל זה אמאי אינו נחשב בכלל מיטה לענין נדרים. אבל **הרמב"ם** בפיה"מ כתב דדרגש הוא מיטה קטנה שנותנים לפני מטה גדולה, והוה כסולם לעלות. **והלח"מ** (ט טו) ביאר דכיון דמסרגין מגופו אינה חזקה כ"כ, וא"א לשכב עליו.

מז) **משישופם בעור הדג.** [נחשב גמר מלאכתן]. **תוס'** (חולין כה.) הקשו דמבואר התם דגולמי כלי עץ מקבלין טומאה, ואף שמחוסר 'שיפה'. ותי' דשיפה דהתם הוא לנוי בעלמא להחליקו ולצחצחו, אבל שיפה [דסוגיין] להסיר הקסמים הגדולים המזיקים לישב. וכ"כ **בתוס' הרא"ש** (כאן) **והר"ש** (כלים טז א).

והר"ש ביאר דלא קפדי על השיפה לצחצחו. [ומש"ה מקבל טומאה, אבל היכא דקפיד אינו מק"ט, אף דראוי לשימוש[ב]].

אבל **רש"י** (סנהדרין כ:) **והר"ן** (כאן)[ג] כת' ליפותם[ד].

מח) **הנודר מן העיר מותר ליכנס לתחומה.** [והגמ' דורשת מדכתיב ומדותם מחוץ לעיר[ה]]. **הש"ך** (ריז לה) כתב דאע"ג דלענין שאר דברים [מנהגי העיר] תוך התחום נחשב כדין העיר[ו], שאני הכא דבנדרים הלך לשון בנ"א. [וכ"כ **היש"ש** חולין ח נג].

ורע"א ציין לס' **תוספת שבת** (רמד ז) דכתב דסתימת המשנה איירי אף בנדר בלשון הקודש[ז], דלא אזלי'

דלדעת רש"י הוה חסרון דוקא בקנין שטר, דבעינן שיהא מוכיח מתוכו.

ט. **והחזו"א** (בס' קובץ ענינים) השיג [ע"ד הקוב"ש] דאין מה לברר. ואילו אליהו יכול לברר, א"כ לא יחשב (קידושין נא.) קידושין שאינן מסורין לביאה.

י. כיון שאין שום טעם שיחול הקנין על א' מסויים.

יא. **ובחי' ר' שמעון** (מערכת הקנינים ספי"ד) כתב דגבי מכירה י"ל דחל זכות על הבתים, שיש ללוקח זכות על א' מהם. ומהני אח"כ ברירתו לקבוע את הזכות על א' מהבתים [מכאן ולהבא], ומימוש הזכות לא נחשב ברירה.

יב. וסיים וראיה לדברי הכסא שמתקנין לאליהו לכבודו.

א. **והביאו שתרגום יונתן וירושלמי** (בראשית מז לא) תרגמו [וישתחו ישראל על ראש] המטה, דרגשא. אבל **אונקלוס** תרגם ערסא.

ב. אבל בדברי התוס' יל"פ דע"י שיפה מקוצים ראוי לשימוש [וכמ"ש הרא"ש כלים שם], ולעולם איירי בדבר שמקפיד בו [ואינו משתמש בו]. ובזה נתחדש גולמי כלי עץ מטמאים.

ג. ובחי' **הגר"א** (כלים שם) ציין דהר"ש דלא כרש"י.

ד. וכן **רש"י** (שם) כת' [לשיטתו] דכשמסרגים ע"ג אין יופיה ניכר שהרי הן מכוסות.

ה. **והפור"י** ציין דדרשי' (עירובין נז.) [לר' מאיר] תן חוצה ואח"כ מדוד.

ו. וציין כדאמרי' **בשו"ע** (או"ח ס"ס תצו) [דבן אר"י אסור לעשות מלאכה ביו"ט שני תוך תחום העיר], ור"ס תקעד [גבי תענית, דנותנים חומרי מקום שיצא משם], ויו"ד רכח סע' לג [ברמ"א דאסור לעבור על מנהגי המקום תוך התחום, ומקור לזה בגמ' חולין קי.].

ז. [וצ"ב דהמשנה איירי במקום דעיקר לשונם בלה"ק. א"כ ל"ש לדייק כן מסתימת המשנה].

בתר לשון בנ"א[ח]. [כיון דאין רגילות לדבר בזה[ט]]. **והתוספת שבת** כתב דתחום העיר אינו בכלל העיר, ולא נקרא ע"ש. אלא דנגרר ונטפל לעיר[י].

ובשו"ת מהר"י וייל (עא) הביא **מתשו' מיימוני** (נשים כב) דאם יש נהר חוץ לעיבורה של עיר וכן תוך התחום נחשב מהעיר, ואפשר לכותבו בגט. וכתב דבכל דיני התורה התחום נחשב ע"ש העיר [ותחום עיר מקלט קולט, מכות יא]. ויישב את המשנה כאן, דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א. והקשה דבגמ' (בסמוך) הביאו מקרא דיהושע, והרי בלשון הקרא התחום נחשב מהעיר. ותי' דבפסוק כתוב 'ביריחו' משמע בתוכה ממש, ועיבורה של עיר נחשב 'עיר' ממש. אבל תחום העיר אינו העיר ממש, אלא דנקרא ע"ש העיר. וכן בלשון בני אדם דעתו לעיקר העיר.

מט) **ואסור ליכנס לעיבורה.** פ' **הרא"ש** והר"ן ע' אמה ושיריים סמוך לעיר. אבל **הרע"ב** כת' דעיבור הוה בתים היוצאים ממנה בתוך ע' אמה ושיריים. כאשה מעוברת שכריסה בולט לחוץ[יא]. [וכ"כ **הרמב"ם** בפיה"מ, ע' בסמוך]. וכ"כ **ר"א מן ההר** דמסתברא דוקא כשיש לה עיבור, דמודדין לענין תחומין מבית זו. אבל עיר שאין לה עיבור מותר עד חומתה.

ובשו"ע (ריז כט) כת' דהיינו תוך ע' אמה ושיריים. **ורע"א** ציין דמדברי **רש"י**[יב] **ופיה"מ** לרמב"ם **ורע"ב ותוי"ט**[יג] משמע דיש איזה בנין תוך ע' אמות[יד]. [**והתוספת שבת** הנ"ל כתב דאף יהושע ודאי היה באוהל].

ונח' **במשנה** (עירובין נז.), דדעת ר' מאיר דנותנים עיבור לעיר, ומודדין תחום אלפיים רק אחרי שיעור עיבור. ורבנן חלקו דדין עיבור הוה רק בין ב' עיירות [או כשיש בתים היוצאים מהעיר]. **והרמב"ם** (שבת כח א) פסק כחכמים. **וה"ה** הביא **י"מ** דקי"ל כר' מאיר[טו], והוכיחו ממתני' דידן דאסור ליכנס לעיבורא [אפי' בדליכא בית]. **והביא יש מי שדחה** (וכ"כ הרשב"א עירובין נז:) דמתני' איירי כשיש בורגנין [וכמ"ש **הפיה"מ והרע"ב** הנ"ל].

וה"ה תי' [אף בלאו הכי] דכיון שאילו היו שם בורגנין היה נחשב מהעיר, השתא נמי בלשון בנ"א[טז] הוה הרווח לעיר. ועד"ז כתב **בשיטמ"ק** (כאן בשם הרא"ם) דלהכי קרי ליה עיבורה, שאילו היה שם בורגנין מודדין משם.

והרמב"ם (בפיה"מ) כתב דכשיש בתים היוצאין מהעיר, אם הם תוך ע' אמה הרי הן מתחברות לעיר. והוסיף ורואין אותה כולה מרובעת ומודדין מחוץ לצלע המרובע אלפים אמה לכל רוח והוא תחום שבת הנקרא תחום העיר. ואותן ההוספות שנוספין לעיר כשמרבעין אותה מסוף הבתים היוצאין ממנה נקרא עיבור העיר, והרי הוא כעיר ודינו כדינה. (וכעי"ז כתב בפיה"מ עירובין נז.).

ח. [וצל"ד דהראשונים בכ"מ חילקו בין לשון בנ"א, ולפ"ז בכל מקום אילו נדר בלה"ק הדין יהא שונה].

ט. אך **הר"ן** (לעיל נה:) כת' דגבי תירוש נשתנה הלשון מדיני הגמ'. ומבואר דשייך אף בזה לשון בני אדם. [ואפשר דהתם הנידון דתרגום הלשון. ואילו הכא אינו נידון לפירוש המילות, אלא מה נכלל. ובכל לשון שיאמר 'עיר' יל"ד מה נכלל.

י. ולא הוה חילוק ב'לשון', אלא בגדרי הטפילות.

יא. וצ"ב דכיון דהבית הוה תוך שיעור קרפף, ומצטרף לעיר, א"כ יחשב חלק מהעיר לכל דבר [וכדין עיר שאינה מוקפת חומה, דאם בתיה הם תוך ע' זל"ז מצטרפין לעיר. וכה"ק **החזו"א** (או"ח פ על הביאו"ה שצח ה ד"ה וכן). **והחזו"א** (קי יט) חילק דבית המדויר דינו כדין העיר ממש. אבל בבורגנין אמרי' דאין עיבור לעיבור, ולא נותנים לו שיעור קרפף [לדעת הריטב"א עי"ש]. (אך הרע"ב כאן קאי אבתים שיוצאים מהעיר).

יב. לכאורה כוונתו מש"כ **רש"י** (עירובין לב: וס.) דעיבורה של עיר (במשנה עירובין ס.) פי' כל בית שהוא תוך ע' אמה לעיר.

יג. [שהעתיק לשון הרע"ב].

יד. **והרש"ש** כתב דאפי' לר' מאיר הכא בענין בית סמוך לעיר, דהתם דרשי' מדכתיב קיר העיר וחוצה, דנחשב חוצה. ולא מעיקר העיר.

טו. וכ"פ **המהר"ם** (הו' ברא"ש עירובין שם, והג"מ שבת כח א, וכ"פ הרמ"א שצח ה, ועי"ש בביאו"ה וחזו"א) דהלכה כדברי המיקל בעירובין. [ולכאורה לפ"ז בנדרים אסור מספק].

טז. **ורע"א** ציין לס' **אורים גדולים** (צז צח) שדן היכא שעשו תנאי בגט שלא יכנס לעיר, ונכנס [הספינה שלו] לעיבורה, האם בטל התנאי. וכתב דלתי' המגיד משנה בטל התנאי, וכ"ש **לראשונים** דפסקו כר"מ בתחומין. [ויל"ד דהתם הטעם דהקילו בעירובין, אפי' יחיד במקום רבים. אבל בכה"ת קיי"ל כרבים אפי' לקולא. וכן הרש"ש הנ"ל נקט דלא תליא בהדדי].

והרמב"ם חידש דאף 'ריבוע העיר' נחשב בכלל עיבור, והמודר הנאה אסור ליכנס לריבוע. [ולא מצאנו כן בשא"ר[יז]. וצ"ע[יח]].

נ) **אסור מן האגף ולפנים וכו'**[יט]. **הב"י** (או"ח נה) כתב דמסתבר דמקום אגף גופיה כלפנים [לענין צירוף מנין]. וכ"כ **המג"א** (שם יא) בשם ספר **תניא**. אבל הב"י הביא בשם **רבינו ירוחם** דמקום האגף כלחוץ [והב"י ביטל דעתו, וכ"פ בשו"ע (נה יג) דמן האגף ולחוץ כלחוץ]. והפוסקים שם האריכו בזה, ואכ"מ.

נא) **יכול ילך לביתו ויסגיר. פי' הרא"ש** ע"י חבל ארוך (וכ"כ הר"ן), או ע"י שלודו (וכ"כ **המפרש**, **ורש"י** חולין יז). ועוד כתב **רש"י** (חולין יז) דס"ד שילך לביתו, ויחזור ויסגור הדלת.

והמשנ"ל (טו"צ יד ה) תמה מנ"ל לראשונים שצריך סגירת דלת. דהדין 'הסגר' הוא שהכהן קובע את הדין, ותליא בדיבור הכהן, דלא חל טומאת הנגע אלא ע"י דיבור הכהן. וזהו הפירוש 'והסגיר', ולא שיסגור בפועל[כ].

והחזו"א (נגעים ג י) **הביא דרש"י** (עה"ת, וכן מו"ק ז:) מבואר דאף הסגר אדם, סוגרים אותו בבית א'. **והתוס' הרא"ש** (מו"ק שם) חלק דלא מצאנו שסוגרים בבית. ולשון הפסוק משמע דמסגיר את הנגע, ולא את הנגוע[כא].

דף נז.

נב) **קונם פירות האלו עלי וכו' אסור בחילופיהן ובגידוליהן.** רמי בר חמא (לע' מז.) נסתפק האם הטעם משום דאדם אוסר דבר שלא בא לעולם על עצמו. או דאוסר אף לאחרים, משום דחילופין כגידולין. והוה סברא בכל איסור הנאה דחילופין אסור. [אלא דבסיפא אסר עצמו דוקא שאני אוכל שאני טועם].

והרא"ש (ד"ה קונם) כת' דהמחליף אסור[א] בדמים מדרבנן[ב]. ולכאורה כוונתו כצד (הנ"ל) דאסור משום חילופין כגידולין[ג]. [וע' בסמוך].

אבל **הר"ן** פי' את המשנה [כצד בגמ' לע' מז.] דנכלל בכוונתו לאסור עצמו[ד]. ועוד הוסיף **הר"ן** דאף הצד דאוסר על אחרים משום חילופיהם כגידוליהן, מ"מ על עצמו אסור [אף מדאורייתא] גם משום שנתכוון לאסור עצמו. [ונפק"מ אפי' החליפן אחר[ה]].

והב"י (רטז) הביא מדברי הר"ן דאסור מדאורייתא.

ורע"א הק' ע"ד הרא"ש דאסור רק מדרבנן, דהיינו דוקא לנגע, לידע אם פשע. א"נ שסוגר את הנגע ויכסנו בבלאים, כדי שלא יסיר הנגע על ידי חיכוך וחיפוף. וגבי נגעי בתים סגירת הבית כדי שלא יכנסו בו בני אדם וישתמשו בו ויתחככו בכותלים ויסור הנגע.

א. **והרא"ש** כת' אם החליפין לכתחילה. **והרש"ש** ביאר דכוונת הרא"ש 'לכתחילה', שאחרי שכבר החליף הוה חליפי חליפין, ושרי.

ב. וכ"כ **הר"ן** (לעיל שם) וכמה ראשונים דהאיסור בחילופיהן הוה מדרבנן. [וע"ע מש"כ שם].

ג. **והר"ן** (מז:) פסק לקולא, דהוה ספק מדרבנן. אבל מדברי **הרא"ש** (בפי', ובהלכות ז ה) משמע דהחמיר בספק. וכ"פ הרמב"ם (ה טז).

ד. וכ"כ **התוס' רי"ד** דאף דבשאר איסו"ה [הבא מאליו, וכגון ערלה וכלאי הכרם] חילופיהן מותרין [וכן גידוליהן בדבר שזרעו כלה], שאני קונמות שאסר הוא על עצמו, ודעתו היה גם על חילופיהן וגידוליהן.

ה. והרא"ש לא ס"ל כן, אלא תלי בספק דהתם אי הוה רק משום כוונת הנודר [ומדאורייתא], או רק משום חילופין כגידולין.

יז. **ובחי' ר"א מן ההר** כתב להדיא דמותר עד החומה, ומי לא עסקינן בעיר שאינה שאינה מרובעת, דיש לה דין ריבוע העיר.

יח. [ואפשר דיש לדחוק כוונת הרמב"ם דאותן הבתים שמוסיפין על העיר לקבוע דין ריבוע (דהזכרו במשנה עירובין נב:, שעיקר דין המשנה לקבוע דין ריבוע העיר), ומשו"ה נקרא בשם 'עיבור', דע"י דין ריבוע נראה בליטת העיר. וה"נ אותן הבתים נחשבין עיבור לענין נדרים [אך רק הבתים היוצאים, ולא הריבוע שנוסף ע"י]. [ומש"כ 'והתוספות' קאי על הבתים המצורפין, ולא על שטח הריבוע].

וכ"מ ממש"כ רע"א, שכלל את הפיה"מ לרמב"ם דבעי בית בכלל אינך מ"ד, ולא הזכיר בדברי הרמב"ם תוכ"ד יש חומרא גדולה לענין נדרים. וצ"ע. עכ"פ פסק השו"ע (בהל' נדרים) דלא כן].

יט. דגדרי השתייכות הבית נקבע לפי סגירתו. אבל לענין גדרי היתר מחיצות ע' שבת ט. דלא נחשב שיש לו מחיצות.

כ. [ואפשר דמ"מ התורת תלתה הדבר במעשה, דקביעת הטומאה נעשית ע"י מעשה סגירה].

כא. **והתוס' רא"ש** פי' [הלשון הסגר] שעושים סימן סביב

לצד דאסור משום חילופין כגידולין. אבל לצד דאסור משום שנתכוון לאסור עצמו, א"כ אמאי הוה מדרבנן. [ונקט דהרא"ש קאי לכל הצדדים]. וצלע"ג. **והחת"ס** (מז.) חידש דסברת הרא"ש דדעת האדם לאסור ע"פ גדרי איסו"ה. וכיון דחליפי איסו"ה אסורין מדרבנן למחליף [וכמ"ש **הרא"ש** קידושין ספ"ב[ו]], א"כ דעתו לאסור כעין איסור דרבנן.

נג) **שם. בחילופיהן. הרא"ש** כת' דדוקא למחליף[ז], אבל בהחליפן אחר מותר[ח]. אבל **הר"ן** כת' דאוסר על עצמו אפי' בהחליפו אחר [ולשיטתו דהנידון משום שאוסר על עצמו]. **והב"י וש"ך** (רטז ג) הביאו מח' זה.

נד) **רא"ש ד"ה קונם.** וגדולי קונם אסורים כגידולי הקדש וכו'. ועד"ז כת' **הר"ן** [דדעת הנודר לאסור] כי היכי דגידולי הקדש אסורין[ט]. **והרש"ש** הקשה דתנן (תרומות ט ד, וכ"פ **הרמב"ם** מעילה ה יא) דגידולי הקדש [שזרען בשדה של הדיוט] חולין.

וכתב דלא דמי למחלוקת האם מועלים בגידולין (מעילה יג., ב"ב עט.[י]), דאיירי באילן או שדה של הקדש[יא].

וסיום המשנה שם דפודה לפי דמי הזרעים, א"כ י"ל דאסור עד שיפדה, אבל ברמב"ם (שם) כתב דאף דלא פדאן הוה חולין. וע' **שלמ"נ.**

והרשב"א (מז.) כת' דקונם חמיר מהקדש. דגידולי הקדש חולין, וגידולי קונם אסורין, שהרי אין פדיון כהקדש. והוה כגידולי תרומה[יב].

נה) **שם. והראב"ד** (ה טז, הו' לעיל מז:) הקשה אמאי נאסר, הא זה וזה גורם מותר, והכא הקרקע גורמת שיגדלו (וע"ע בע"ב). **והרדב"ז מגד"ע וכס"מ** כת' דדבר שיש לו מתירין אין ביטול, ולכן אסור אף זוז"ג. ועוד כתב הכס"מ משום חומרת נדרים.

נו) **בא"ד וה"ה דאפי' לא אמר 'אלו', דכיון דאמר קונם, ולא הזכיר אכילה וכו'.** ד'קונם' הוה איסור הנאה, וממילא אסור בחילופין וגידולין[יג] (וכנ"ל). וכ"כ הר"ן ע"פ זה.

ואילו בסיפא אמר שאני אוכל ושאני טועם, דלא אסר עליו אלא אכילה וטעימה מהם. ומיעט חליפין וגידולין. [ואף כשאומר פירות אלו עלי שאיני טועם[יד], כיון דתלה בטעימה מותר בחילופיהן וגידוליהן].

אבל **הר"ן** (בסוגיין) הוסיף דנכלל במשנה דאסור אף בהחליפן אחר. ובזה הוה דוקא כשאסר בלשון 'אלו' [שייחד ופירט הדבר הנאסר[טו]]. וכן הביא **הב"י** (רטז) דהר"ן פליג דדוקא היכא שפירט של מקום פלוני[טז]. וכ"פ **הטור והש"ך** (שם ד).

ו. וצ"ע דה**רא"ש** (קידושין שם) קאי כצד דחליפי כל איסו"ה אסורין מדרבנן [ותלי בספק דרמי בר חמא הנ"ל, וכמ"ש **תוס'** חולין ד:]. ואילו לצד דחליפין לאו כגידולין [וחליפי שאר איסו"ה מותרין אף מדרבנן], אלא משום דאוסר על עצמו, א"כ אין בזה צד דרבנן כלל.

ז. אך (לע' נב:) ביוצא מהן אין חילוק בין סחטן הוא לסחט אחר. ויש לחלק.

ח. ולשיטתו דהנידון משום דחילופיהן כגידוליהן [ומדרבנן]. אבל **השיטמ"ק** (בשם רא"ם) כתב דכשהחליפם חבירו מותר, דלא נתכוון לאסור מה שביד חבירו. ואילו בגידולין אוסר אפי' כשזרען חבירו. [ומשמע דהטעם משום דנתכוון לאוסרו, וכסברת הר"ן]. ואפי' הכי החליפן חבירו לא].

ט. והר"ן כתב כן כטעם דעי"ז מתפרש דהוה בכלל נדרו. אבל **הרא"ש** מבואר דנאסר מדינא מהך סברא.

י. **והרמב"ם** (ה ו) פסק דיש מעילה בגידולין [וע"כ דלא שייך לנידון הנ"ל].

יא. אבל הזורע פרי הקדש, היוצא שייך לבעל הקרקע. ולא נחשב רק מהפרי. [א"נ דנחשב זה וזה גורם, ע"ע בסמוך].

יב. [דאסורין מדרבנן]. **והמנחת ברוך** (לב) הקשה דגידולי תרומה אסורין מטעם גזירה [ע' לקמן ס.], וזה לא שייך בקונם.

יג. ואף שאין 'שם פרי' על החליפין וגידולין, נאסרו בתולדה מגוף האיסור. וכמו נתינת טעם (לעיל נב., והרא"ש לא גרס 'אלו'). [וע' ב' תי' **הרא"ש** (נה:) גבי חטה שחילקו, כשנשתנה השם אחרי הנדר].

יד. וע"ד הא דאי' במשנה (לע' נב:) [ובגמ' שם מבואר דכה"ג יש בזה אלימות דלשון 'אלו'. אך לדברי הרא"ש בסוגיין אלו לאו דוקא].

טו. **והר"ן** כת' דה"ה באומר פירות מקום פלוני עלי. דומיא דסיפא דאוסר מעש"י אשתו, דאסור בחילופיהן וגידוליהן.

טז. אך לצד דחילופין כגידולין ודאי אסור אפי' בלא פירט. ובזה הר"ן לא פליג על הרא"ש, אלא דהר"ן (לע' מז:) פסק להקל בזה, דחילופין לאו כגידולין משום דספק דרבנן לקולא.

ובגמ׳ (לע׳ נב:) מבואר דלשון ׳אלו׳ אלים[יז], ומהני לאסור אף במשקין היוצא מהם[יח]. ובפשוטו משמע דהגמ׳ (שם) מדמה למתני׳ דידן דאסור בחליפין וגידולין[יט]. אך לדברי הרא״ש צ״ל דהכא לא הוה משום אלימות לשון ׳אלו׳ [עב״פ למסקנא].

נז) **בא״ד בלא״ה אסר עצמו בכל הפירות בעולם, אי לאו דאמרי בגידולין קודם שהגיע לכלל פירות.** כוונת הרא״ש להק׳ דאף לגידולין הוה פרי מאותו המין. אך **הט״ז** (רטז ג[כ]) כת׳ דאפשר דאיירי דאסר פירות של שנה זו, דמותר במה שיגדל אח״כ. וע׳ מלא הרועים.

נח) **ר״ן ד״ה קונם.** שוינהו עליה כהקדש[כא] וכו׳ כי היכי דחילופי הקדש וגידוליו אסירי. ועד״ז כת׳ **הר״ן** (לעיל נב:, ומז.). והוה כאילו נדר מהחליפין בפנ״ע, וכדמבואר בגמ׳ (לע׳ מז. הנ״ל) דהוה משום אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על עצמו.

ונכלל בנדר שיהא דינו כהקדש לכל מילי, ובכלל זה דאף התולדות דחיליפין וגידולין יאסרו בקונם[כב].

נט) **שם. כהקדש, כי היכי דחליפי וכו׳. החת״ס** (לע׳ מז.) הקשה דהא דהקדש תופס את דמיו הוה מדין פדיון. אבל באופן שלא חל הפדיון הדמים מותרין [כדאמרי׳ (פסחים פט:) דהמוכר עולתו הדמים חולין]. א״כ כיון דלא חל הפדיון [בקונם פרטי], א״כ אמאי יאסרו הדמים. וכת׳ דמ״מ דעתו כחומרת הקדש. וע״ע **מנחת ברוך** (לב).

ס) **בא״ד דל״ד לנודר סתם וכו׳ לא עשאן עליו הקדש, שלא נתכוון אלא מאכילת אותו המין וכו׳ אבל בפורט**[כג] **וכו׳.** וצ״ב דכל קונם הוה איסור חפצא, ומ״ש אסר את כל המין להיכא דאסר פרי מסויים או פירות של מקום פלוני[כד].

והר״ן נקט הלשון אכילת אותו המין. וי״ל דכוונתו דבסיפא אסר עצמו רק באכילה ולא בהנאה. וכ״ד **הריטב״א** דכיון דאסור רק באכילה ומותר בהנאה, א״כ אף לכתחילה רשאי להחליף[כה]. ולפ״ז אם אסר ׳קונם תאנים עלי׳ אסור בחילופין וגידולין.

אבל המשך דברי הר״ן מבואר דהחילוק בין היכא שאסר עצמו בכל המין, דאמרי׳ דכוונתו רק לאכילה. אבל היכא דאסר עצמו ׳בפרט׳, דנחשב קונמות בגדר ׳הקדש׳. ואפשר דכוונתו דהיכא דאסר בכלל המין לא מתייחס לדבר הפרטי כחפץ ׳הקדש׳[כו].

ואפשר דהחילוק דבאוסר עצמו מהמין, תלה האיסור בהנאה מ״שם המין׳ [וחליפין וגידולין נשתנה שם המין, ואינו בכלל האיסור]. אבל באוסר החפץ, כוונתו לדונו כחפץ האסור. אך מדברי הר״ן משמע דתלי האם נכלל בדבריו התייחסות ל׳פרט׳, שיהא כמו הקדש.

סא) **ר״ן ד״ה בדבר.** אבל בגידולי גידולין שרי וכו׳ כי היכי דחליפי חליפין[כז] מותרין (כדמוכח לעיל מז: עי״ש). **ורע״א** תמה דהתם קאי לצד דאסור מדרבנן, משום חליפי איסו״ה. אבל בסוגיין אסור משום

יז. והר״ן ותוס׳ ושא״ר (לע׳ נב:) הק׳ לצד (שם) דיש אלימות בלשון ׳שאני טועם׳, ואילו במתני׳ דידן מבואר דלא הוה לשון אלים. והר״ן תי׳ דאפקינהו בלשון טעימה [וע״ד דברי הרא״ש כאן], אך לא משמע שחזר בו מהא שיש נידון של אלימות הלשון.

יח. והגמ׳ (שם) מסתפקת בזה, ושוב פושטת כן מהמשנה (שם נב.) דאסור בנפל לתבשיל. [וע׳ מש״כ לעיל שם].

יט. וקצת משמע (שם) דאף יוצא מהן אסור מהך טעמא [אלא דעדיפא לאשמועי׳ חליפין וגידולין].

כ. והט״ז העמיד קושייתו על דברי **הר״ן** (נב:), **והשלמ״נ** הק׳ מה נתקשה בר״ן יותר מגוף דברי המשנה.

כא. ואיירי כאן באוסר ׳עלי׳ דהוה קונם פרטי [ולא אסרו לכל העולם], ואפ״ה אמרי׳ דעשאו ׳כ׳הקדש.

כב. ויל״ע דהוה תולדה בעלמא, ואמאי נכלל בנדרו. שהוא נתכוון רק שכבר זו יהא לו דיני קונם, ולא חשב על כל התוצאות.

כג. והשלמ״נ הקשה מה מהני מה שפורט, הרי כוונתו רק כדי שלא יאסר באחרים.

כד. וע״ע **ריטב״א** (לעיל כט.) בשם **רבו** דבאוסר בכלל יין שבעולם ׳אין האיסור חל עליו כל כך׳ כמו על דבר מסויים. ולכן פקע בכדי. [ובהמשך דבריו כתב הריטב״א דבאוסר לאדם מסויים פקע בכדי, וע״ד דברי הר״ן כט. בשם רבינו יונה דאיסור פרטי פקע בכדי].

כה. [וצ״ב דהא דאסור בחילופיהן הוה משום דכגידוליהן. ולא משום שעבר איסור].

אבל **הנמוק״י** הביא בשם **ר׳ יונה** דאסור בהנאה מדאורייתא, ואסור להחליף, אלא דמותר בחילופין [ונקט כעין לשון הר״ן]. **והשיטמ״ק** כת׳ דאסור להחליף, דנהנה במעשה החלפה. אבל מותר לזרוע. [דלא נחשב בשעת זריעה הנאה מהחפץ. ואח״כ לא פקע איסורו].

כו. ואפ״ה כשאוסר תאני מקום פלוני נחשב התייחסות לחפצא. [ויל״ע באוסר מין תאנים, או תאנים קטנים וכו׳].

כז. אבל **בפסקי הרא״ש** כת׳ דחיליפי חליפין אסורין. [והו׳

דכוונתו לאסור אף חליפין וגידולין[כח], ומה ראיה משם[כט].

אבל **הריטב"א** כתב דאסור, דומיה דחליפתן דכל דאתי מחמתן נחשב שנהנה. **ובחי' ר"א מן ההר** הביא בזה מח'.

סב) **ר"ן ד"ה האומר.** דאיכא לאוקמה באומר קונם ידיך למעשיהן. אבל **הר"ן** (לעיל טז:) הביא בשם **התוס'** דכיון דהזכיר שם החפץ, נעשה כאומר ידיך למעשיהם. [וע"ע לעיל טו: ולקמן פה:].

סג) **בא"ד מיהו כתב רבינו יונה דלא מיתסר אלא כנגד מעש"י וכו', להיות המעות שכנגד טחינה ואפייה שלה וכו'.** [ויל"ד האם צריך לפרש כן בשעת מכירה, דאל"כ יחשב ברירה כדאמרי' (תמורה ל). ואפשר דהתם האיסור הוא בעצם התמורה, ואילו הכא האיסור במה שמרוויח. וכיון דמוליך דמי האיסור לים המלח [או נותן לה] הרי לא הרוויח, וכ"כ **הנמוק"י** דהרי לא נהנה ממעש"י].

סד) **הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו וכו', לאחר הפסח בבל יחל.** הגמ' (לע' טו.) פי' דלדעת רב נחמן ניחא, דאי לא הלכה מותר להנות, דבתנאי מזדהר. ואם אח"כ עבר על התנאי, עובר בבל יחל למפרע. אבל לדעת רב יהודה אסורה להנות, דחיישינן שמא יעבור על תנאו. וכוונת הפסח דאי אתהני הר"ז בבל יחל. **והר"ן** (טו:) ביאר דלפ"ז קמ"ל המשנה שצריכה ליזהר שלא תבא לידי בל יחל.

וע"ע מש"כ (לע' שם) בדעת הרמב"ם (י יב, עי"ש נו"כ).

דף נז:

סוגיית גידולין מעלין את העיקר

סה) **ישמעאל איש כפר דימא העלה בידו בצל שעקרו בשביעית, ונטעו בשמינית**[א] **וכו'. הר"ש** (שביעית ט א) כתב דדוקא כשעקרו, אבל אם לא עקרו הכל נחשב של שמינית, דבירק אזלי' בתר לקיטה.

סו) **אותן גידולי היתר מעלין את האיסור או לא וכו'.**

בר"ש ותוס' (ושא"ר) מבואר דנידון הסוגיה בגדרי ביטול. דמה שגדל אח"כ הוה היתר, אלא שמעורב בעיקר האסור, והנידון האם מהני לבטל את העיקר[ב]. **והרא"ש** ביאר דהצד דל"ש ביטול דלא מתערבי לגמרי[ג], אלא שהגידולין נתווספו[ד] [וע"ע בסמוך].

והרשב"א ותוס' כת' דהוא חומרא דרבנן, כיון דחשיב [וכמו בעלי חיים דחשיבי ולא בטלי].

בט"ז (רטז ב)]. והק"נ כת' דהוה ט"ס, וכמ"ש בפסקי הרא"ש (קידושין ב לא) דחילופי חילופיהן מותר. והביא דכן השיג הנה"כ.

כח. אלא דהוה סברא בעלמא דחליפי חליפין אינו בכלל איסור ההקדש, שהיה דעתו לאסור.

כט. ועד"ז הקשה **הרש"ש** דכי היכי דחמיר מדיר לענין החליף אחר, ה"נ לענין חילופי חילופין.

א. ובפשוטו הוא משנה (שביעית ו ג) בבצלים כנגדן במוצאי שביעית מותרין. אלא דהגמ' (נח.) דוחה דאיירי במדוכנין [עי"ש]. וק"ק דהגמ' כאן מסתפקת מסברא, והביאו ראיות משאר דינים. והו"ל להביא משנה להדיא, ולהסתפק אי דמי למשנה.

ב. והראשונים (ראב"ן שו"ת סה"ס א) הביאו דכל הסוגיה ס"ל דיש ביטול מין במינו. ודלא כר' יהודה דס"ל דמין במינו אינו בטל. [וכ"פ ר' יוחנן ור"ל (ע"ז עג:), וכ"פ ר"ת ושא"ר. אבל רב ושמואל (שם) פסקו דאוסר במינו, וכ"פ רש"י (חולין קט., וע' תוס' פסחים ל.)].

ג. ובפשוטו היה משמע בדברי הרא"ש דהתוספת ניכר בפנ"ע [וע"ע בדברי הרא"ש לק' נט:]. אך לכאורה המציאות אינו כן, ועוד א"כ במה פליגי אינך אמוראי [ופשיטא דל"ש ביטול בדבר שניכר בפנ"ע]. ועוד דהרא"ש בסוף העמ' כת' דהוה בילה, והתוספת מבולבל ומעורב עם העיקר.

וע"כ דכוונת הרא"ש דאין ע"ז 'שם תערובת', אלא נחשב 'תוספת'. [וצ"ב, ע' הערה הבא]. ויש שדימה למש"כ **התשב"ץ** (ב ד, הו' בהקדמה לשמעתתא אות מ) דפרד דנולד מכלאים, ונתבלבל הזרע ונוצר טבע חדש דהרכבה המזגית. ולא דמי דהרכבה השכונית, שנתערבו חלקים שיש לכל חלק ממנו את טבעו המקורי. [אך בתשב"ץ מבואר דאף בתערובת מזגית שייך ביטול ברוב. ועוד דאי ל"ש גדר 'ביטול', נימא דיש גדר רוב ככל].

ד. ויש שפי' הגדר דכיון שגדל בצורה זו, אמרי' דזהו צורת החפצא. [ואין כאן 'תערובת' דנימא ביטול]. וע"ד מש"כ **המרדכי** (חולין תשלז בחד תי') דל"ש ביטול ברוב בדבר שתחלת ביאתו לעולם מעורב. [ומש"ה יבמה שרקקה דם, דמבואר (יבמות קה.) דמהני משום צחצוחי רוק. וכן ש"ז של זב מטמא משא (לר' יהושע ב"ק כה. נזיר סו.), משום צחצוחי זוב. ולא אמרי' דבטל ברוב]. [אך המרדכי אייריי שהדבר המתבטל לא הוכר בפנ"ע. ואילו הכא האיסור הוכר בפנ"ע, ואח"כ נתווספו הגידולין. וההיתר לא הוכר בפנ"ע].

אבל **הר"ן** (ד"ה ורבו) כת' דספק הגמ' דהגידולין אסורין מצד עצמן, דנחשב כעיקר הפרי[ה] [ולא משום גדרי ביטול ברוב[ו]]. **והחזו"א** כתב דהוה כמו דבר האסור שתפח בגשם[ז]. **והנחלת ברוך** (כב, בס"ס מנחת ברוך) חקר האם כוונת הר"ן דאסור משום גדרי יוצא מהאסור[ח], או דהוה כעצם הפרי, ואף לוקה על איסורו[ט]. אמנם בר"ן (בסמוך) משמע דמהני הך סברא אף לקולא.

וכן **רש"י** (מנחות סט:) כתב הטעם דאזלינין בתר עיקרו, דחד גופא הוא[י].

ור"ש בן פזי (בגמ' מנחות סט:) נסתפק שיבולת שהביאה שליש והותר בעומר ועקרו, ושוב נטעו [דהתוספת אסור מדין חדש], האם בתר עיקרו אזלי' ושרייה עומר או בתר תוספת אזלי'. והגמ' פושטת מדברי ר' יוחנן ור' יונתן בסוגיין דל"מ גידולין להתיר את העיקר[יא]. והגמ' דוחה דהיא גופא מיבעי האם אף לקולא אמרי' דבתר עיקר, או מספקא להו, ולחומרא אמרי'. [ובהמשך הגמ' (שם) מבואר דגבי מעשר ודאי אזלי' לחומרא, דהיינו זריעתו].

ולכאורה מבואר כדברי הר"ן דהגידון דהגידולין דינם כמו העיקר, ומהני לקולא[יב]. אבל **השיטמ"ק** (שם ד) כת' דהתם איירי דוקא היכא דהוסיף כל שהוא (וכמ"ש רש"י שם), דהגידולין בטלין לעיקר. אבל אם הוסיף רוב, פשיטא דל"מ העיקר להתיר הגידולין[יג].

סז) **רא"ש ד"ה גידוליו.** העיקר אינו יכול לבטל הגידולין, כדדרשי' הוסיף [מאתיים] אין, לא הוסיף לא וכו', דעיקר לא מבטל לגידולין וכו'. **והרש"ש** הקשה דא"כ אפי' הוסיף פחות ממאתיים יאסר, **דרש"י** (פסחים כה. ד"ה המעביר) כתב דבכלאים הוסיף פחות ממאתיים הוה משום ביטול, דכלאים עולה בא' ומאתיים. ואילו ברא"ש מבואר דאינו משום ביטול [דא"כ קמא קמא בטיל]. **והתורת זרעים** (שביעית ו ג) הביא דכן מבואר בדברי **הרמב"ן** (ב"ב ב. בשם י"א), דפחות ממאתיים נחשב 'היתר', ואינו מדין ביטול.

סח) **בא"ד אלמא אע"ג דגדל האיסור מעט מעט לא אמרי' קמא קמא בטיל וכו'.** ומשמע מדברי הרא"ש דהוה סברא דל"ש ביטול דרך גידולו[יד].

והרא"ש (לעיל מ.) כת' הטעם דלא אמרי' קמא קמא בטל משום שדרכו ליגדל, וגדל בלא הפסק[טו]. וכן **תוס'** (ב"ק ק: ובכורות כב: בשם ר"ת) הביאו מהא דבסוגיין גידולין מעלין את העיקר [ולא אמרי' דכבר נתבטלו, וקמא קמא בטל] משום דגדל בלא הפסק[טז]. ותוס' הביאו בשם **ריב"מ** דכיון דווסתן בכך לגדול מעט מעט[יז] אינו בטל[יח]. [והא דאמרי' קמא קמא בטל בשופך יין (ע"ז עג.) איירי בשופך בידי אדם[יט]].

אבל דעת **ר"י** (בתוס' בכורות ויבמות פב:) דקמא קמא בטיל מהני רק עד ששים, אבל כיון דהגיע לששים [או רוב] אמרי' דחוזר וניעור.

והרמב"ן (ב"ב הנ"ל) הביא **י"א** דכלאים שנוסף [עד שהגיע למאתיים] הוה היתר, והיתר לא בטיל (וכעי"ז

ה. אך לשון הגמ' אותן גידולי היתר מעלין [משמע דפשיט"ל דהוה היתר, אלא דהספק אי מעלין], ולדברי הר"ן לכאורה צ"ל אותן גידולין, הוה היתר ומעלין וכו'. וכן בגמ' (לק' נח:) אי' דבטילתה ע"י הקרקע. משמע דהגידון משום ביטול.

ו. **והר"ן** כת' דאי הוה היתר פשיטא דיש בזה ביטול ברוב.

ז. [ע' בסוגיה מנחות נד:]. **והחזו"א** (שביעית ח ב) כתב הטעם דהגידולין בטלין אגביה.

ח. וכה"ג לא אמרי' דהוה זה וזה גורם.

ט. **והקר"א** דן דהוה רק איסור מדרבנן, משום יוצא מהאסור.

י. **והשיטמ"ק** (שם, ע' בסמוך) מבואר דלמד בדברי רש"י כדעת שא"ר. א"כ כוונתו 'חד גופא' הוא שדנים על הכל ביחד, ואין כאן תערובת.

יא. **ותוס'** ביאר דהביאו מדבריהם, דבשקינן חד מקמי תרתי.

יב. וכן האריכו **האחרונים** (תורת זרעים שביעית ו ג, חי' ר' שמואל) דלדעת שא"ר נח' בזה הסוגיות. וכ"ד הירושלמי כסוגיה במנחות.

יג. **והשיטמ"ק** הקשה האיך מהני ביטול הא יש לו מתירין. וכתבו דצריך לחלק בין גידולין לשאר ביטול. [וע"ע לקמן נח. וס.].

יד. **והרא"ש** הוסיף (צד א') שהגידולין חשיבי, שתמיד גדילין. [ועד"ז כת' התוס' רא"ש נח. בסו"ד].

טו. **והרא"ש** (שם) כת' כמו שנבאר לקמן (בסוגיין). ומשמע דשייך להדדי. [וצ"ב].

טז. ויל"ע האם כוונת ר"ת דמטעם זה לא שייך ביטול כלל [וכן מבואר ברא"ש כאן, דחשיבי ולא בטילי]. או דרק לענין קמא קמא בטל, שמתברר דהכל תערובת א', וחוזר וניעור.

יז. **והרמב"ן** (ב"ב ב.) כת' דל"ש קמא קמא בטל כיון דסוף גידולין לבא. אבל אם הפסיק וביטל, מתבטל [כר"ת].

יח. ועפ"ז כת' ר"ת דהיכא דהפסק בינתיים, וכגון בכלאים שתיקן את הגדר וחזר ונפרץ, כבר בטל אותו תוספת, ושוב אינו מצטרף לאסור.

יט. ולתי' הא' איירי כשהפסיק בין שפיכה לשפיכה.

כתב הר"ן נט: עי"ש). ולכן לא אמרי' ראשון ראשון בטל. והרמב"ן כת' דמ"מ כשגדר את הכלאים, הרי ביטלו בידים [וכדלקמן נט: 'שביטלו'], ושוב אינו חוזר וניעור.

ועוד פי' **התוס' רי"ד** דל"ש בגידולין קמא קמא בטל, דכשגודל אף העיקר משתנה[כ].

סט) **בא"ד או דילמא כי היכי וכו' דהנך לא נתערבי לגמרי יחד אלא שנתוספו גידולין וכו'.** [וע' כעי"ז בשיטמ"ק בשם **הרא"ם**]. משמע דילפי' 'כי היכי' דגידולין אינם בטלין, ה"נ אינם מעלין את העיקר. וצ"ב גדר הדבר. דלכאורה אינו ניכר בפנ"ע, אלא דלא נחשב 'תערובת'. ויל"פ דנחשב דכל א' עומד 'במקומו' לא שייך ביטול[כא], וכ"כ **התוס' רי"ד**[כב]. [ועפ"ז נקטו בגמ' נח. דהיכא דטחנו אח"כ מהני ביטול]. [ותוס' והרשב"א כת' דהוה סברא של חשיבות, ומדרבנן].

ע) **שם. תוס'** (בשם הרא"ם) דנו דאמאי לא יאסר מדין יוצא מהאסור (וכ"ה **בתוס' הרא"ש**[כג]), וכת' דקאי כמ"ד זוז"ג מותר, והקרקע ג"כ גורם לגדילה. **ותוס'** הביאו **דהר"מ** פליג דהקרקע לא נחשב גורם, דאינו מינו[כד]. וכוונתו ע"ד מש"כ **תוס'** (ע"ז מט. ושא"ר שם) דזוז"ג שייך רק היכא דנצטרפו לגורם א'. אבל אגוז שנטע בקרקע, נחשב האגוז והקרקע כב' ענינים[כה].

והר"מ תי' דכיון דגורם האיסור [העיקר] מתבטל [בגידולין], א"כ ל"ש לאסור מצד דין 'נגרם מהאסור'. ודוקא היכא שגורם האיסור עדיין עומד בעין אסרינן מצד זה וזה גורם[כו]. [וע"ע קר"א].

עא) **ר"ן ד"ה ורבו.** לאו רבייה בלחוד וכו' כדי לבטל. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דאיירי שגדל פי ששים [ובכלאים פי' מאתיים] כדי לבטלה[כז]. וכדין שאר גדרי ביטול [וע"ע בר"ן נח.].

אבל **בר"א"ש** משמע דסגי ברוב[כח]. וכ"כ **התוס' רי"ד.** **והחזו"א** ביאר דבגידולין אף העיקר מתחלף ונתחדשו פניו ע"י הגידול, ולכן סגי ברוב. [ואינו ביטול ברוב כפשוטו].

עב) **פשט ליה מן הדא וכו' בצל של תרומה שנטעו וכו'.** [ע"ע בגמ' לק' ס.]. **הקוב"ש** (פסחים קנו) הביא **דרש"י** (פסחים לד.) משמע דע"י חיבורן לקרקע בטלי מתורת אוכל. והק' דא"כ יפקע מהם קדושת תרומה, ויהא מותר לזרים[כט]. **והקה"י** (טהרות ס א) כת' דאף דבעודו מחובר לקרקע פקע ממנו תורת אוכל, מ"מ בשעה שעקרו חוזר שם תרומה. כיון דהיה אפשר לתקנו.

והחזו"א הוכיח (מסוגיין) דאף בעוד שהבצל זרוע עדיין היא ראויה לאכילה, דאל"כ יפקע ממנו שם אוכל [כדין אוכל שהסריח], ויפקע ממנו שם שביעית וטבל.

עג) **שם. ורבו גידולין על העיקר מותר וכו'. המצפ"א** הק' היכי פשטו מתרומה דרבנן [דתרומת ירקות ותבלין דרבנן] לשביעית דאורייתא. [עי"ש].

כ. וז"ל **התוס' רי"ד** כשהגידולין גדלין כל השרשין משתנין מכמות שהיו תחלה, שנתעבו יותר ונארכו יותר. הלכך יש לומר בהן דאתו גידולין ומבטלי להו לשרשין, ועוד שהקרקע מבטלתן. [ולכאורה הוא טעם המ"ד בסוגיין דבתר גידולין. ומ"ד בתר עיקר הוא משום קמא קמא בטל].

כא. **והראב"ן** (שו"ת בסוה"ס) כתב הטעם דאינו מתערב יפה. דמה שגדל באיסור במקומו עומד, ואינו מתערב בגידולין של אח"כ.

כב. **והתוס' רי"ד** ביאר [דספק הגמ'] דביטול דסוגיין לא דמי לביטול לח בלח, דהתם נימוח האיסור ואינו עומד בעינו [משא"כ בגידולין נחשב ב'עינו', בצורת הגידול]. ולא דמי לביטול יבש ביבש, דכ"א עומד בעצמו, אלא שאינו ניכר. [ואף דה"נ אינו ניכר, מ"מ אינו עומד לעצמו. ו'עומד לעצמו' הוא סיבה שיתבטל, כיון דיש כאן ספק. ואילו גידולין מעורב יחד, ויודע שבכל משהו יש משניהם].

כג. ובתוס' לפנינו הגירסא באופ"א, דהק' שיהא מותר מחמת זוז"ג [ותי' דזוז"ג אסור]. וצ"ב דבסוגיין אתינן עלה משום דיני ביטול [דהגידולין מותרין מדינא], ולא משום נגרם מהאיסור. **והתפארת למשה** הגיה זוז"ג אסור לפרש דבריו, ע"פ התוס' הרא"ש].

כד. והביא ראיה דביצים דספנא מארעא לא נחשב זוז"ג ע"י הקרקע. [דהביצה הוה תולדה מהתרנגול, והקרקע נחשב גורם בעלמא].

כה. **והקה"י** (ע"ז יח) כת' דאף דמצאנו זוז"ג בתנור ועצים, דהוה ב' פעולות, היינו משום דהצטרפו לעשות תוצאה א'. ואילו אילן בקרקע הוה פועל ונפעל. ולא נחשב ב' גורמים.

כו. וצ"ב דסברת 'נגרם מהאיסור' הוה משום שנוצר ע"י האיסור של אתמול, ומה איכפ"ל דאח"כ האיסור כלה.

כז. אך **ר"א מן ההר** (לק' ס.) הביא בשם רש"י דסגי ברוב. וע"ע ר"ן (לק' נח:) ומש"כ שם.

כח. אבל **הרא"ש** (בסמוך) גבי תרומה כתב דבעי ק'. וצ"ע.

כט. וכת' דמבואר [לולי דברי רש"י] דע"י חיבורו לקרקע לא בטל ממנו תורת אוכל. וכת' דלפ"ז מוכח דאף דבר שהוא אוכל או כלי, וע"י שמחובר לקרקע טהור.

עד) **היכי שביק מר תרין ועביד כחד.** ומשמע דנדחו דברי ר"ח אמר ר' ינאי, וכ"כ **תוס'** (מנחות סט: ד"ה בצל). **ורע"א** הקשה **דהרמב"ם** פסק כתרין גבי כלאים וערלה (מעש"ש י טז, וכלאים ה כד) דהגידולין אינן מבטלין את העיקר, ואפ"ה לענין תרומה פסק **הרמב"ם** (תרומות יא כב) אף את דברי ר' ינאי דגידולי גידולין מעלין את העיקר.

והקר"א וחזו"א תי' דע"פ הגמ' (לק' ס.) דאיירי בגידולי גידולין למסקנא, ובזה לכו"ע מהני לבטל. **והקה"י** (לה ד) ביאר דכיון דאף הגורם שבו אינו איסור גמור, דהגידולין מעורב בהם היתר. **והקר"א** דייק כן מדברי **הרמב"ם** גבי נדרים (ה טז) דנקט הטעם דיש לו מתירין. ואילו הכא אמרי' דאף בעלמא גידולין אינו מבטל את העיקר. אלא דקמ"ל דאף במקום גידולי גידולין אינו מבטל.

והגרנ"ט (נט) תי' דלמסקנא (נח:) יש חילוק בין איסורו ע"י קרקע, ה"נ מהני סברת ביטול ע"י קרקע שלא ימשוך הגידולין בתרייהו. ואף דאמרי' (נט.) דבתרו"מ לא נחשב איסורו ע"י קרקע, לענין להתיר מה שנטע [בלא ביטול], אבל ביטול מהני.

עה) **דא"ר יצחק אר"י ליטרא ירק שתיקנה וזרעה מתעשרת לפי כולה, אלמא אותן גידולין מבטלין עיקר וכו'.** **הרא"ש** פי' דהעיקר בטל בגידולין, וחזר כולו להיות טבל. **והקר"א** הקשה אמאי לא אמרי' דמעשר עליו לפי חשבון, ומ"ש מהיכא דנתערב חולין בטבל. דלא אמרי' שההיתר מתבטל באיסור ויתחייב לעשר על כולו. [וי"ל דזה קו' הגמ' לק' נט.]. והקר"א הוכיח דגידולין שאני משאר דין ביטול. **והאחרונים** (נחלת ברוך כב ענף ב, חזו"א, קה"י לה א) תי' דגדר ביטול של גידולין הוא דנחשב שהכל גדל ופנים חדשות. ואף העיקר מתחייב במעשרות כיון דנטפל לגידולין.

ורב חסדא (לקמן נט.) חלק [ע"ד סברא זו] וכי היתר שבהן להיכן הלך, ועי"ש.

והגמ' מוכיחה דהגידולין אסורין, ומבטלי את העיקר, ודלא כר' יוחנן ור' יונתן דבתר עיקר אזלי'[ל].

והגמ' (במנחות שם) מסתפקת [כעי"ז] כשתיקן שיבולת וחזר וזרעו. ואת"ל דלא אזלי' בתר עיקרו [לחומרא מספק] תוספת בעי עישורי, האם אף צריך לעשר על העיקר. והגמ' מביאה מדברי ר' יצחק (הנ"ל), ודוחה דבבצל היינו זריעתו, אבל בשיבולת לאו היינו זריעתו.

עו) **דילמא לחומרא. הרא"ש** כתב דחייב במעשר מדרבנן. וכן משמע **בר"ן** דהוה חומרא מדרבנן [ומש"ה הקשה דאתי לידי קולא]. אבל **האחרונים** (חזו"א ותורת זרעים שם) כת' די"ל דכוונת הגמ' דאף דנחשב שהעיקר גדל, מ"מ יש עליו ג"כ הדינים של השתא, דהרי הגידול של עכשיו מחייבתו במעשרות. ומה שיש בו שם היתר אינו מונע להיותר לחול.

והרשב"א (והו' בר"ן) הקשה דהוה מרבה במעשרות, ומעשרותיו מקולקלים. [וצ"ב דהא דיעינן השיעור שזרע, ואינו מרבה כלל]. וכתב דכיון דהוה דרבנן הקילו. אבל הרא"ש חלק דיש בילה.

עז) **רא"ש ד"ה דלמא לחומרא.** וצריך לעשר עליו ממקו"א, מלקוח מעכו"ם וכו', או מעציץ שאינו נקוב (כדאי' במנחות לא.). ומבואר דא"א לעשר ממקום אחר מהחיוב על פירות הטבל בכל מקום שהן, כיון דהטבל בטל מדאורייתא. וצריך לעשר מחיוב דרבנן.

והרא"ש שוב חזר בו דכיון דהרוב טבל [שרבו הגידולין], שפיר מעשר על התוספת מפירות שחייבין מדאורייתא. [אבל על העיקר לעולם מעשר מפירות עציץ שאינו נקוב].

עח) **בא"ד אבל לא מן הדמאי, כי נתרמה ממנו תרומה גדולה.** [ואילו פירות האלו חייבין אף תרומה גדולה. אך לאחר שמפריש תרומה גדולה, יפריש מעשרות עליהם מדמאי]. אבל בגמ' (מנחות שם) איתא שא"א לעשר מדמאי, דקסבר אין רוב ע"ה

ל. ולדברי **הרשב"א** דסברת ר' יוחנן ור' יונתן הוה חומרא מדרבנן, קושית הגמ' דמעשר בצל דרבנן, וכיון דמדרבנן אינו בטל, אי"צ לעשר.

מעשרין [והוה מהחיוב על הפטור]. והרא"ש נקט דקי"ל דרוב ע"ה מעשרין, ומש"ה אפשר להפריש מעשרות מדמאי [לאחר שיטול תרומתו], דהוה דרבנן על דרבנן.

והמשנ"ל (תרומות ה יז) הקשה [על דברי הרא"ש, וכן על קו' הגמ' שם] דחיוב דמאי הוה מחמת הספק[לא], א"כ האיך מהני להפריש על מקום אחר [דחייב בתורת ודאי מדרבנן]. הא יש לחוש שמא דמאי זה הוה טבל, וצריך לעשר עליו מדאורייתא[לב]. ועוד דקי"ל (ברמב"ם שם, ובמשנה דמאי ה יא, ע' ב"מ נו.) דאין מעשרין מדמאי על דמאי, שמא א' עישר והשני טבל[לג].

והמשנ"ל כת' דהקילו לעשר מדמאי על טבל דרבנן, דבטבל דרבנן סמכו שהדמאי עב"פ מחוייב מדרבנן לעשר[לד]. אבל דמאי על דמאי, יש צד חיוב דאורייתא. והחמירו דצריך הפרשה גמורה[לה].

עט) **בא"ד ונראה דאפי' למ"ד אין בילה וכו' הכא מודה דיש בילה, כי היניקה ולחלוחית הקרקע מבלבל ומערב יחד וכו'.** מבואר דאף לצד דגידולין אינם בטלים [והרא"ש ביאר דלא נתערבו לגמרי יחד, אלא שנוספו על העיקר], מ"מ נחשב בילה, דכשיפריש ממנו ודאי יקבל חלקים בשווה. [ומבואר דלא כפשטות דברי הרא"ש דהגידולין ניכרין בפנ"ע, אלא דאין בזה דין תערובת].

דף נח.

טבל יש לו מתירין

פ) **כל דבר שיש לו מתירין וכו'. הרא"ש פי' דיכול** להתיר את האיסור שבו, אמרו חכמים דלא בטל. משמע דהטעם משום דמוטל עליו לתקן האיסור, ולא לסמוך על הביטול. וכמ"ש **רש"י** (ביצה ג:) דאמרי' עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. אבל הר"ן (לעיל נב.) כת' דהטעם דיש לו מתירין לא בטל, דנחשב מינו.

פא) **כגון טבל וכו'. הרא"ש פי' דיש לו היתר לעשר** עליו מעציץ שאינו נקוב (ע"פ הגמ' מנחות לא. הנ"ל). **והאחרונים** (חי' חת"ס, מנח"ח רפד יד, ברוך טעם שער התערובת) **תמהו דע"י הפרשה זו לא יתוקן האיסור דאורייתא, א"כ מה שייך סברת עד שתאכלנו באיסור.** [**וכעי"ז הקשו גבי פדיון הקדש ומעש"ש, דמבואר בגמ'** (ב"מ נג.) **דאחרי שנתבטל חל פדיון רק מדרבנן**].

אבל **הקרי"ס** (מעש"ש ו) כת' דכיון דיכול לפדותו חל הפדיון מדאורייתא[א]. [וצ"ע מהגמ' ב"מ ומנחות שם, ואב"מ].

לא. והאחרונים (אתון דאורייתא ו, קובה"ע עה ו, קה"י זרעים ד, וע' דרך אמונה מעשר ט א בביאו"ה) האריכו לדון בגדר תקנת דמאי, האם תקנו לחשוש לצד דאינו מעושר. או דתקנו גדר איסור דרבנן.

ובגמ' (שבת כג.) אי' דאין מברכין עליו, ואביי תי' דנחשב תקנת 'ספק' דדבריהם. ורבא אמר רוב ע"ה מעשרין. **והרמב"ן** [שם, וחו' בר"ן שם] כת' דאף רבא מודה דספק מצווה אי"צ ברכה, אלא דגזרו על הדמאי כמצווה של דבריהם, וכיו"ט שני בגלויות דהוה תקנת ודאית מחמת הספק. והו"ל ודאי של דבריהם.

ועוד הביאו דהגמ' (חולין ו.) מקשה דהאיך באה תקלה לצדיקים שאכלו דמאי. והא אילו כלפי שמיא גליא דע"ה זה עישר, נתברר שלא עבר איסור. וע"כ דכל זמן שלא נתברר הוה בגדר ודאי דרבנן.

[ובפשוטו הגדר דתקנו סיבת חיוב נוסף, וכעציץ שאינו נקוב. אמנם יש שפי' דתקנו גדר הכרעה בתורת ודאי, לנקוט כאילו לא הופרש. ואם יבואו עדים שהוא מעושר, שרי. [ועפ"ז יל"ד כשמפריש על דמאי, האם מהני להתנות שיחול המעשר רק אם אינו מעושר. ועי"ז יסתלק החיוב דמאי, אף לא 'התיר' את החיוב דרבנן. וצ"ע בזה]].

לב. וממ"נ לא מהני מעשיו, דאילו הדמאי הוה כבר מעושר, האיך מתקן את העציץ שאינו נקוב. ואילו אינו מעושר, פירות אלו צריכין תיקון מדאורייתא.

וכן מבואר גם בגמ' (ב"מ נג.) דפודין מעש"ש דמאי בצירוף פירות שנתבטלו ברוב [דאין להם שווה פרוטה, וצריך צירוף]. וקשה עד"ז.

לג. והקובה"ע (עה ז) תמה בזה אמאי אין מעשרין מדמאי אדמאי, הא תרוייהו הוה חיוב ודאי מדרבנן. וע"כ דגדר דמאי דתקנו לחוש למיעוט. וצ"ע.

ובהג' (מבנו ר' נפתלי) תי' דגדר התקנה של דמאי, דמדרבנן חששו למיעוט, ומש"ה מהני לשאר דרבנן [ואפשר לאכול הפירות המבוטלין, דסגי בהפרשה זו לחיוב הדרבנן]. אבל דמאי על דמאי גופא יש לחוש דזה מעושר וזה אינו מעושר. [ויל"פ דדמאי על דמאי הוה הכל גדר א', ומש"ה צריך להתייחס לסיבת החיוב. וא"א לדון ע"פ החיוב דרבנן בפועל. ובסיבת החיוב הוא שמא אינו מעושר, ושמא השני מעושר].

לד. ואף הכהן רשאי לאכול את התרומה [אף דאילו לא הפרישו על דמאי זה, הוה טבל ואסור מדאורייתא לכהן], דהא אף מהדמאי על הדמאי הדין דתרומה ויחזור ויתרום, והכהן אוכל בלא לעשר עליו. ובזה סמכו על הא דרוב ע"ה מעשרין.

לה. ועפ"ז כת' דמהני דוקא לעשר מדמאי על עציץ שאינו נקוב. ול"מ מעציץ שאי"נ על דמאי, דאילו דמאי זה אינו מעושר מדאורייתא, מי יתקנו.

א. וכ"כ **המרכה"מ** (תרומות ה יז), **ותוס' חדשים** (מעילה ו ו),

והמנח"ח כתב דיש ליישב לדעת **הר"ן** (לעיל נב.) דגדר דבר שיש לו מתירין הוא משום דהוה כמין במינו, דכיון דקודם הביטול הוה מינו [דהיה לו מתירין], תו לא בטל[ב]. **והאחיעזר** (ב יד ב) הקשה מ"ש מכל גדרי תערובת דאזלי' בתר השתא[ג], ולא בתר האיך נתערב מעיקרא. וה"נ השתא ל"ל מתירין. וכתב דיש לחלק דהכא אינו שינוי במציאות אל בדין [עי"ש דהאריך]. אך כת' דלסברת **רש"י** (ביצה ג: הנ"ל, וכ"מ ברא"ש הנ"ל, וע' לעיל נב.) ל"ש בזה 'תאכלנו בהיתר', שהרי ל"מ להתיר האיסור דאורייתא.

והבית הלוי (ג ל) תי' דמ"מ מדרבנן יש לזה מתירין, דיש תקנה לטבל [מדרבנן], דתקנו שיעשר ולא יסמוך על הביטול. וחז"ל תקנו דכל היכא דיש אפשרות שלא לסמוך הביטול, דאינו בטל[ד].

והאחיעזר (ב יד ג) כת' דסברת 'עד שתאכלנו באיסור' הוה משום מציאות האיסור, דביטול ברוב מתיר את דין האיסור, והמציאות קיים[ה]. ושייך לעשר ולעשות פדיון על מציאות האיסור, ואף דלא נחשב פדיון ע"פ דין [כיון דכבר בטל]. ומ"מ כלפי מציאות האיסור הרי יש כאן פדיון[ו]. וכת' דאפשר דיהני הפדיון אף לכשיוכר האיסור[ז]. אבל הק' דמה מהני שמעשר עליו מעציץ שאינו נקוב, דהא ל"מ כלל לדאורייתא.

פב) **ר"ן ד"ה לא נתנו.** ובפ"ב דע"ז יהיב טעמא אחרינא, דכהתירו כך איסורו[ח]. **ותוס'** (כאן) הקשו אמאי בעי תרוייהו, ותי' דהתם איירי כשהלך בעליו למדינת הים[ט]. דאין לו מתירין[י]. אבל הקשו אמאי בעי בסוגיין לסברת כהיתירו כך איסורו. **ותוס'** (ע"ז עג: ד"ה טבל) תי' דמעשר ראשון הטבול לתרו"מ, דצריך להפריש עשירית ל"ש כך איסורו, ובעי לטעם דדבר שיש לו מתירין. וכתב **המנח"ח** (רפד יג) עפ"ז דהיכא דטבול לתרו"מ, והבעלים ליתא לפנינו בטל[יא].

והר**אב"ד** (ע"ז עג:) הביא **י"מ** דכיון דנתבטל, עי"ז זכה בדמי תרומה שבו, א"כ נחשב 'הפסד' להפריש עליו ממקום אחר[יב]. [ומש"ה לא נחשב יש לו מתירין[יג]]. ובזה הגמ' תי' דכהיתירו כן איסורו, דחטה א' פוטרת את

ועוד אחרונים. ואבמ"ל.

ב. וב"כ **המרחשת** (א נב), וכתב דבביטול לח בלח כו"ע מודו לסברת הר"ן. ודוקא בביטול יבש ביבש בעי לסברא דעד שתאכלנו.

ג. כגון נפלו ואח"כ נתפצעו, דהשתא אינו דבר חשוב לפנינו.

ד. **והמנח"ח** (שם) רמז כעי"ז, ודחה דא"כ אתה עושה מהמסובב סיבה.

ה. וכעי"ז כתב **הקוב"ש** (קו' שמועות ב"מ כ) דבביטול ברוב כיון דנהפך להיות היתר ל"ש עד שתאכלנו באיסור, אלא משום 'סיבת האיסור'. וביאר דאף דהאיסור בפועל בטל, סיבת האיסור קיימת, והוה כאיסור חפצא בלא שהגברא מצווה עליו.

ו. וכת' עוד דכיון דנתערב הקדש בממונו, עצם הביטול מקנה לו את מעות הקדש, ונתחייב תמורתו. והפקעת הממון יחשב כגדר פדיון.

ז. ואף דהיכר האיסור מפקיע את הביטול מכאן ולהבא, מהני הפדיון הדרבנן לפדותו בשעה שלא היה עליו דיני האיסור. וצ"ע.

ח. **והחינוך** (רפד) כתב רק הך טעם. וכן **הפיה"מ** לרמב"ם (ע"ז ה ח). [**והמנח"ח** (רפד יד טו) דן דס"ל דלא נחשב יל"מ, כיון דמדאורייתא ל"מ הפרשה זו, ע"פ הנ"ל]. אבל **הרמב"ם** (מאכ"א טו ו) כת' רק הטעם דהוה דבר שיש לו מתירין. **והרמ"ך** השיג. **והמנח"ח** כת' דנקט טעם הכולל יותר [והאחרונים האריכו בדעת הרמב"ם בזה].

ט. ותוס' (ע"ז שם) כת' דאף כשהוא בעיר אחרת, ויכול ללכת אצל בעליו ע"י טורח ויציאה, נחשב אין לו מתירין. כמ"ש **ר"ת** ע"פ הגמ' (ב"מ נג.) דהיכא דצריך טורח ויציאה לא נחשב יש לו מתירין. [אבל דעת **רש"י** (ב"מ שם) דאף ע"י טורח נחשב יל"מ, כ"כ **הגר"א** (יו"ד קב ח), ע"ל נט.].

י. והתוס' רי"ד (ע"ז עד:) כת' דכשנתערב ונימוח אינו יכול להפריש עליו ממקו"א להתירו, ולכן אין לו מתירין [ובטל]. [ואבמ"מ].

והריטב"א (ב"מ נג.) כתב דבטבל יש לגזור משום תקלה שמא יעשר מטבל ודאי עליו וכדו'. ולכן לא החשיבוה יש לו מתירין [וע"ד הא דאיתא בב"מ שם דגזרו שלא יפדה משום חשש תקלה, ועי"ז נחשב אין לו מתירין]. ומש"ה בעי טעם דכהיתירא כך איסורא. [וי"ל דאחרי שאינו בטל משום כהיתירא, שוב נחשב יש לו מתירין].

יא. אבל **הריטב"א** (ע"ז שם) כתב דלא פלוג כה"ג.

יב. [ויל"ע דכיון דנתערב בממונו טבל [שיש בו ממון כהן], א"כ יתחייב הדמים כדין משתרשי. (דומיא דאנסו בית המלך את גרנו, גיטין מד. וחולין קלא.). וי"ל דכיון דהטבל בטל ברוב פקע ממנו חיוב תרו"מ. ועי"ז נתברר שאין חיוב מתנות כהונה, ואין ממון כהן].

יג. ויל"ע בדעת שא"ר דנקטו דמחוייב. ולכאו' הטעם דלולי הביטול היה מחוייב לעשר עליו, ומניעת רווח הביטול לא נחשב הפסד ממון.

הכרי, ואינו הפסד[יד]. **והראב"ד** חלק דמ"מ מדרבנן צריך להפריש עליו, וא"כ שוב יש לו מתירין[טו].

והראב"ד (שם) דן לפרש את דברי הגמ' כהיתירו כן איסורו, דכוונת הגמ' לתרץ מי איכא מידי דטבל חמיר מתרומה שבתוכו [שבטל בששים[טז]]. ובזה תי' דחטה א' פוטרת את הכרי. [ולעולם הטעם שאינו בטל הוא משום יש לו מתירין].

ודעת **ר"ת** (תוס' מנחות כב:) דאף תרומה אוסר במינו בכל שהוא בלח, מסברת כהיתירו כן איסורו. ורק ביבש מהני ביטול. [ושוב חזר בו].

שביעית יש לו מתירין

פג) **אמרו לו והלא שביעית אין לה מתירין[יז] וכו'.** [כ"ז מדברי הברייתא]. **והגהש"ס** הק' אמאי לא הקשו לו מיין נסך. **והרש"ש** תי' דהוה משום חומרא דע"ז. וע' פור"י. **ותוס'** (מנחות כב:, ציינו בהג' **בן אריה**) הק' כקו' רע"א, וכת' דרבנן דהכא פליגי אברייתא בע"ז, וס"ל דכל האיסורין בטלים בששים.

פד) **שם. תוס'** (ד"ה דתנן) הק' [לס"ד דהגמ' כאן] דשביעית אינו בטל, הא הספק דישמעאל איש כפר ימא (ריש סוגיין) איירי בשביעית, ומבואר דנקט דשייך ביטול בשנת שמינית לגידולין. [ולא אמרי' דשביעית אוסרת בכל שהוא]. ותוס' חילקו בין ביטול לח בלח לביטול יבש[יח]. ועוד חילקו תוס' דגידולין חשיבי טפי[יט] ומבטלי לעיקר. [אך קצת קשה דהגמ' העמידה את הברייתא הזו אף בביטול דגידולין[כ]].

ולמסקנא דחילקו בין לענין ביעור, לכאורה אף ספק דבצל של שביעית בשמינית איירי לענין אכילה [וכ"מ בתוס' ד"ה אמר להו]. אבל ל"מ ביטול בדבר שיש לו מתירין[כא].

פה) **אף אני לא אמרתי אלא לביעור וכו'. פי' הר"ן** דצריך לאכול קודם הביעור וכדבר שיש לו מתירין[כב]. כיון דיש צד היתר עבשיו, ואף דסופו להיות איסור. **וכדעת הרמב"ם** (שמיטה ז ג) דאחרי הביעור הפירות אסורין. א"נ לא נחשב 'מתירין' להפקיר לאחרים. (וע"ע שער המלך מאכ"א טו י שהאריך בזה).

והשער המלך (שם בתחילת דבריו, הו' בשלמ"נ) הקשה לר"ן כיון דיש לו מתירין עכשיו לאוכלו קודם הביעור, א"כ לא יתבטל אפי' שלא במינו. וכמ"ש **הר"ן** (לעיל נב. בדעת הרי"ף) דדבר שיש לו צד היתר עכשיו אינו בטל. ותי' דהתם איירי כשלעולם מותר לאוכלו עם בשר, אבל הכא לאחר זמן הביעור אסור, ונחשב דיש בו צד איסור[כג].

אבל **הר"ש** (שביעית ו ג, ז ז, **והרע"ב**) פי' [להיפך] דאם נתערב קודם הביעור בטל [לענין איסור סחורה וכדו']. אבל כשהגיע הביעור אסור. (וכ"מ **בר"ש** כאן). **והשעה"מ** (מאכ"א טו י) ביאר דס"ל כדעת

יד. ולפ"ז הטבול לתרו"מ בטל. דע"י הפסד לא נחשב יש לו מתירין.

טו. ועד"ז פי' **בהג' ראמ"ה** דבעינן לב' הסברות, דכוונת הגמ' כהיתירו כן איסורו, שחכמים חייבו להפריש עליו. וכיון דחייבו להפריש עליו נחשב שאין לו הפסד, וחייב מדין יש לו מתירין.

טז. וסיבת האיסור טבל משום תרומה שבתוכו.

יז. לכאורה ס"ד דהטעם משום דשביעית חמיר, ואינו בטל כלל. [וק"ק אמאי הוה קו' אדברי ר' שמעון דדבר שיש לו מתירין בטל. ונהי דר"ש אמר דכל דבר שאין לו מתירין בטל, י"ל דיש דברים שאינם בטלים. וכגון דבר שבמנין].

יח. לכאורה כוונתם דגידולין הוה גדר ביטול לח, וס"ד דהך ברייתא קאי בביטול יבש ביבש. [אך לשון התוס' ד'הכא' משמע להיפך, **והשעה"מ** הביא בשם התוס' דגידולין חשיב תערובת יבש. ונשאר בצ"ע].

יט. לכאורה עיקר הסברא דגידולין נוסף כחלק ממנו ממש, ומש"ה לא החמירו בזה משום חומרת שביעית. [ודוקא בביטול חיצוני יש סברא דדבר חשוב אינו מתבטל]. א"נ כדברי האחרונים דגדר ביטול דגידולין הוה גדר בפנ"ע.

כ. ואפשר דכ"ז לתי' הברייתא דחילק דלעינן ביעור יש לו מתירין, אבל לס"ד דהוה משום מעלת שביעית איירי דוקא בתערובת בעלמא.

כא. אבל **השעה"מ** (מאכ"א טו י) הביא את דברי התוס' למסקנא, דמהני ביטול בגידולין בדבר שיש לו מתירין [לתי' הב']. ותמה דבגמ' (לק' נט.) מפורש דאין ביטול בגידולין בדבר שיש לו מתירין. וכן תמה לתי' הא' דדבר שיש לו מתירין אינו בטל בין לח ובין יבש. ועוה"ק סתירת דברי התוס'. וסיים שדבריהם צל"ע ולא זכיתי להבינם.

כב. ומשמע דאם נתערבו קודם הביעור ונאסרו, אסורין כשעבר הביעור, אא"כ נתערבו אח"כ. וצ"ב.

כג. ומבואר דסברת הר"ן לחלק בין 'שימוש איסור', ל'זמן איסור'. [אבל לשון הר"ן משמע דתליא בזמנים, דאזלי' בתר השתא]. [ואפשר עוד לחלק דפירות שביעית כיון דיבא זמן הביעור ויאסר נחשב צד בחפץ. אבל דבר דאינו מוכרח לבא לא נחשב צד בחפץ].

הרמב"ן (עה"ת בהר כה ז) דביעור שביעית הוה ע"י הפקר, ונחשב יש לו מתירין כיון דיכול להפקירו[כד]. ולענין אכילה בקדושת שביעית, וכן איסור סחורה נחשב אין לו מתירין.

ודעת **הראב"ד** (שמיטה ז ג, מאכ"א טו ח) דיש ב' דיני ביעור, ובשעת ביעור הא' [כלה בעיר] מותר לשייר מזון ג' סעודות [והשאר מפקיר], ולכן נחשב יש לו מתירין[כה]. אבל משיכלה אחרון שבארצות, בטל בין במינו ובין שלא במינו.

פו) **שם. הרמב"ם** (שמיטה ז כב ומאכ"א טו ח) סתם דבכל אופן אינו בטל. [אבל אם נתערב אחר הביעור נקטו המפרשים דע"כ ס"ל דבטל, דלשיטת הרמב"ם הוה איסור, ואין לו מתירין. ודוקא קודם ביעור אינו בטל, בין לענין ביעור ובין לענין אכילה].

והנוב"י (יו"ד ת נג) ביאר דס"ל דרבנן פליגי אר"ש בסוגיין, ולא חילקו. וס"ל דשביעית אינו בטל כלל[כו]. וכ"כ **הגר"א** (שנות אליהו ז ז) דרבנן פליגי וס"ל דפירות שביעית אוסרין בכ"ש אף לענין אכילה בקדושת שביעית [ונקט דכן סתם משנה שם][כז].

פז) **שם. התה"ד** (קע, הו' ביו"ד סט יד) דן בבשר ששהה ג' ימים, דאפשר לאוכלו רק בצלי, האם מתבטל בבשר אחר. או דנחשב יש לו מתירין. והביא דדעת **הרי"ף** (גבי ריחא שאסור בכותח, הו' בר"ן נב.) דנחשב יל"מ. ודעת **הראבי"ה** דלא נחשב מתירין אא"כ יהא מותר במה שאסור עכשיו[כח]. **והנוב"י** (יו"ד ת נג) כתב דמסוגיין מבואר דלענין ביעור [לר"ן] נחשב יל"מ, ואף דעדיין לא נאסר[כט]. [וכת' דלדעת שא"ר ניחא].

פח) **רא"ש ד"ה אף אני לא אמרתי.** כלומר שעומדין בקרקע וכו', וגדלו מעט חייבין בביעור וכו'. דהגמ' נקטה דאיירי הברייתא אף בגידולין, והגמ' מקשה דמבואר דגידולין מעלין בנותן טעם.

והר"ש (שביעית שם) הקשה כיון דאיירי במשנה בגידולין, מה שייך בזה נתינת טעם [דשייך דוקא שלא במינו].

ומבואר הכא דמה שהוסיף דרך גידול נחשב יל"מ, **והשעה"מ** (יו"ט ה כ) הקשה מזה על דברי **ספר התרומות** (הו' בטור או"ח שכ) דדבר שנולד בתוך התערובת, בטל אף דיש לו מתירין, [וגיגית ענבים, דיש בתוכו יין מלפני שבת, לא נאסר היין היוצא משום נולד. כיון דלא הוכר בעין ונתבטל מיד[ל]. וכתב לחלק בין איסור דרבנן לאיסור דאורייתא. א"נ גידולין נחשב כעיקר ניכר, שתמיד גודל והולך. **ורע"א** (בשו"ע יו"ד קב ד) ציין דהר"ן כאן פליג על הכלל הזה. [וצ"ב אמאי תליא בדברי הר"ן, הא מגוף הסוגיה מוכח כן].

פט) **בא"ד דהגידולי איסור חשיבי ומבטלי את העיקר.** משמע דראיית הגמ' מהא דחל אף על העיקר דין ביעור.

אבל **הר"ן** (ד"ה אבל לאכילה, והרי אתה רואה וכו') הוכיח דנידון הסוגיה האם הגידולין עצמן נאסרין, ולדעת ר' יוחנן הגידולין עצמן אינן נאסרין. וצ"ב דנימא דכוונת הגמ' דיש דין ביעור רק על הגידולין. **והקה"י** (לה) ביאר דס"ל דא"כ היה יכול לקיים הפקר של ביעור רק על העיקר. ויפקירנו כדי שיזכו בו בחלק שיש קדושת שביעית[לא]. ומקושיית הגמ' מוכח דלר' יוחנן היה כולו חייב בביעור, דנחשב שגדל מהעיקר.

כד. והשעה"מ כת' דאם נתערב קודם הביעור ולא ביערו נאסר, ואין לו מתירין. [אף לדעת הרמב"ן]. [ונחלקו בזה, ואכ"מ].

והנוב"י (יו"ד ת נג) כתב דהוה קנס משום דלא ביער.

כה. משום דהותר לו ג' סעודות [וצ"ב דאם יש לו יותר, הרי אסור]. [ומשמע דמשום דיכול להפקיר לא נחשב מתירין].

כו. **והתורת זרעים** (ז ז) כתב דדעת הרמב"ם דכלפי ביעור נחשב דאין תערובתו אוסרתה [וכלשון **הרמב"ם** (מאכ"א טו ח) שאין התערובת אסורה אלא לאוכלה בקדושת שביעית], ועדיף מכל יש לו מתירין.

כז. אבל **הרמב"ן** (מלחמות פסחים ל ז: בדה"ר) דן דרבנן פליגי אר"ש בעיקר דין דבר שיש לו מתירין, וס"ל דבטל.

כח. ולכאורה המקור לסברא זו מדברי **הירושלמי** (לגיר' הרא"ש, הו' לעיל נב.) דמקשה דחכם עוקר את הנדר מעיקרא, ונמצא דלא נאסר מעולם. וע"ע **נה"כ** (ס"ס קב).

כט. **ובהג"ה מבן המחבר** חילק דגבי ביעור מה שמותר עכשיו יהא אסור לאחר זמן. וע"י הביטול ישתמש בזמן האיסור. ולא דמי לצלי דכל הגדרת הביטול הוה כלפי נידון בישול. וכלפי נידון צלי מותר מעולם.

ל. **והשעה"מ** כת' כיון דהיתר עמד בפנ"ע קודם, אבל היכא דשניהם נולדו יחד כתב **המרדכי** (סוף חולין תשלז) בשם ר' משולם דלא שייך ביטול כלל, כיון דנולד בתערובת. ובתחילת ביאתו היה מעורב.

לא. ויל"ע האם כה"ג נחשב 'הפקר' לכל, דהזוכה אינו יכול לאוכלו אלא מדין חלוקת שותפות.

צ) **אלא מן הדא פשטה דתנן בצלים וכו' וצמחו, אם היו עלין שלהם שחורין אסורין וכו'. המפרש** כת' דאיירי שלא נטעום, אלא צמחו מאיליהן[לב].

ומדברי **הר"ן** מבואר דאיירי דודאי גדלו. ואפ"ה בירוקין הוה מחמת הבצל עצמו, ואינו גידולי שביעית. ושחורין הוה גידול מחמת הקרקע, והוה פירות שביעית.

וכ"מ **ברמב"ם** (שמיטה ד כ) שכת' דהשחירו הרי הן כנטועין בארץ, ואותן העלין[לג] אסורין משום ספיחין. וכ"כ **בפיה"מ** (שביעית ו ג) דכל זמן שהן ירוקין, כאלו הן מעיקר הפרי ומותר לאכלן. ואם מה שצמח השחיר הרי הוא כאלו צמח בארץ.

אבל **הרא"ש** פי' דשחורין ידוע שגדלו קצת מפירות שביעית. [ואף כשנוסף מעט אוסר, וכמ"ש הרא"ש (לע' נז:)[לד]]. אבל הוריקו, שעמדו במקומן [ולא נשתנו] לא הוסיפו כלל.

ותוס' כת' דעלים שחורין ידוע שגדלו רובו בשביעית. והוריקו לא גדלו רובו[לה]. [והמיעוט בטל].

צא) **ר"ן ד"ה וכנגדן למוצאי שביעית**[לו]. משום דבעלין הללו ודאי רבו גידולין על עיקר הבצל המעורב בהן. ומבואר דהנידון על העלה שנתגדל ונוסף, אלא שמעורב אף בעלה זה חלק מעיקר הבצל.

צב) **שם. ודאי רבו. והחזו"א** הביא דסגי ברוב לחוד, דלא יתכן דיש ששים בעלים הללו, וכתב דהר"ן חזר בו ממש"כ לעיל דבעי בגידולין כדי לבטלן. וכיון דע"י גידול נהפך להיות היתר סגי ברוב, ואינו ענין לנתינת טעם.

אבל פשטות המשנה דהשחירו היינו שהוסיפו כל שהוא, **והרא"ש** הק' דבעי רוב. והביא בשם **הר"ש** (שביעית ו ג) דאיירי בבצלים של ששית, דמהני תוספת כל שהוא לבטל את תוספת האיסור[לז].

צג) **במדוכנין. פי' הר"ן** שדך [קודם שזרע[לח]], ועי"ז גריעי, ולא ממשכי גידולין בתרייהו [ועד"ז כת' תוס' והרשב"א[לט]]. [וצ"ב]. **והחזו"א** כת' דגדר הדבר דנחשב כעין זרעו כלה.

והראב"ד (שמיטה ד כא, וכ"כ **המאירי**) גרס מרוכנין, שהרכין צוארן, וגלי דעתיה דלא ניחא ליה שיצמחו. ואם גדלו אותן גידולין מותרין, ומבטלין. אבל אל"כ אסורין דהוה כנטועין מתחילה.

אבל **הרא"ש** (והר"ש שביעית ו ג) **פי'** שדרך ועירב הגידולים והעיקר [טחן אחרי שליקט בשמינית][מ]. והא דגידולין לא מבטלי עיקר הוא משום דנחשב כל א' עומד לבדו, אבל היכא דעירבן בטלים[מא].

דף נח:

צד) **המנכש עם הכותי בחסיות וכו'. תוס'** מבואר דנקט דוקא כותי, שאינן מפרישין אפי' תרומה גדולה.

לב. אבל **הר"ש** ו**הרא"ש** (שביעית ו ג) מבואר דזרעו בקרקע. ו**המפרשים** הק' דא"כ כולו יחשב פירות שביעית, דבירק אזלי' בתר לקיטה. ו**בשו"ת הרשב"א** (א רפז) כת' דאיירי שעקר, וחזר וזרעו. [וכ"כ **הר"ש** (שביעית ט א) בשביעית שיצא לשמינית דדוקא עקרו בשביעית ונטעו בשמינית מטעם זה]. אך סתימת הר"ש והרא"ש דהך משנה לא איירי כה"ג. ו**החזו"א** (יב ג) כת' דצ"ל דחדלו לגדול, ואח"כ חזרו וצמחו.

לג. ו**הרמב"ם** ביאר דעיקר הבצל מותר [שהוא גדל בששית], ורק העלין שנוספו אסורין. ו**הנחלת ברוך** (כב ענף ד) פירש דאיירי שהבצל לא צמח, שצמחו לו עלים.

לד. דהרא"ש הוכיח מהא דכלאים בהוסיף מאתיים אסור, דגידולין אינם בטלים. [ופחות ממאתיים גבי כלאים הוה מטעם אחר].

לה. וקי"ל לחז"ל דע"י סימן זה ידעינן שנוסף בשיעור זה דהוה רובו.

לו. לכאורה משמע דקאי אעלים שחורים. אך יש שדייקו מדברי הרמב"ם דקאי אר"ח בן אטיגנוס דיכולים לתלוש. ולא לת"ק.

לז. ואיירי דעיקר הבצל של ששית הוא רוב כנגד התוספת של שביעית. אלא דהעיקר אינו מבטל את התוספת [וכמ"ש הרא"ש נז:]. ולזה מהני דנוסף דבר מועט בשמינית. [ולכאורה משמע ל"צ שיתווסף כשיעור שנוסף בשביעית, אלא מהני התוספת דשמינית להצטרף לעיקר. ועי"ז מבטל לתוספת דשביעית. ויל"ע בזה].

לח. [כ"כ הר"ן (בע"ב)]. ו**המאירי** הק' דאם דכן אינן צומחות כלל.

לט. ו**הרשב"א** כת' כלומר שדכן ושחקן קודם נטיעתן, דכיון שדך בטל חשיבותן. [ולשיטתו שהנידון בסוג' דהטעם דל"מ שהגידולין מבטלין את העיקר, כיון דהגידולין חשיבי].

מ. אבל **תוס'** כת' דדוקא דך בשביעית. משמע דס"ל דל"מ שטחן בשמינית [אחרי שליקטן]. דכיון יש חשיבות בתערובת שוב אינו בטל. [וע' תוס' הרא"ש].

מא. ו**הר"ש** (שם) כת' דדוקא במוצאי שביעית מותר, דגמרן

אבל במשנה (תרומות ט ז[א]) הגירסא ׳עם הנכרי׳, **ובפיה"מ לרמב"ם ור"ש** כת׳ דקאי כמ"ד אין קנין לעבו"ם להפקיע מחיוב תרו"מ.

צה) **אוכל מהן אכילת עראי. פי׳ הר"ן** הקילו כיון דמעשר דידהו דרבנן [דהוה מעשר ירק[ב]]. ועוד דמסתמא לא באו לידי גורן (וע׳ לקמן נט:). ועוד כת׳ **התוס׳ רי"ד** דגידולי טבל דרבנן, אף בדבר שאין זרעו כלה. דמדאורייתא בטל בקרקע [וכמ"ד גידולי היתר מעלין את העיקר[ג]]. ולא החמירו מחמת הספק שמא קנה פירות מתוקנין מהשוק[ד].

צו) **רא"ש ד"ה אוכל.** כדין פועל שאוכל במלאכתו. **והרש"ש** הקשה דבגמ׳ (ב"מ פט.) ממעטינן דמנכש בבצלים אין פועל אוכל[ה]. **והשלמ"נ** הק׳ [דלגורסים נכרי] בשדה נכרי אין דין אכילת פועל. ובהג׳ **המהרש"ם** תי׳ דרש"י (ב"מ פז:) פסק דלמ"ד גזל עכו"ם מותר, הותר אכילת פועל בשדה נכרי, אף שלא בשעת גמר מלאכה.

צז) **למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור וכו׳.** ויתבטל אף העיקר המחוייב בשביעית. **והאחרונים** הקשו דלענין ביעור נחשב יש לו מתירין, לדברי הר"ש דאף אחר הביעור מחוייב להפקיר. [וי"ל דאינו אוכל שיעור ג׳ סעודות].

ביטול ע"י הקרקע

צח) **א"ר יצחק שניא שביעית, הואיל ואיסורה ע"י קרקע בטילתה נמי ע"י קרקע. הר"ן** פי׳ דסיבת האיסור בקרקע[ו]. משא"כ ערלה שחסרון הזמן גורם, וכלאים דתערובת גורם[ז]. ומש"ה אוסר הגידולין.

ותוס׳ (מנחות סט:) כת׳ וצריך לחלק מאיזה טעם יחשב שביעית איסורו ע"י קרקע, וערלה וכלאי הכרם לא יחשב איסור ע"י קרקע. וכת׳ דגם איסור חדש (שם) צ"ל דלא נחשב איסורו ע"י קרקע. **והר"ן** ביאר דכתיב ושבתה הארץ, משא"כ ערלה נגרם מחסרון הזמן, וכלאים בתערובת[ח].

והחזו"א (שביעית ח טז) כתב דשביעית מצותו שביתת הארץ[ט], וגם קדושת הספיחין הוא משום ששנת השביעית עשאתן, הילכך דין הוא דפירות האלו של שמינית אין להם קדושה. משא"כ ערלה וכלאי הכרם[י].

ובתוס׳ רי"ד משמע דהוא סברת ביטול לקרקע להחשב זריעה חדשה. [ומשמע דכוונת הגמ׳ ע"ד מש"כ **האחרונים** דביטול של גידולין הוה גדר בפנ"ע].

והגרנ"ט (נט) ביאר דסברת הגמ׳ דמה שגדל עכשיו בקרקע הוה היתר, ומותר בלא ביטול. ועד"ז מבואר **בחזו"א** דאי"צ לגדרי ביטול כיון דהכל נתחדש, והשתא ליכא סיבת האיסור. [אבל לר"ן י"ל דעדיין תליא בדין ביטול, לבטל את העיקר].

אבל **הרא"ש** (ותוס׳) פי׳ דשביעית נשתנה ממילא, ובעודו מחובר יצא מאיסור להיתר[יא]. משא"כ ערלה

בהיתר. אבל ששית שנכנסה לשביעית, כיון דסוף גידולו באיסור אסור [ול"מ עיקר לבטל הגידולין שלבסוף], ואפי׳ דך. **והתוס׳ רא"ש** הוסיף דגידולין חשיבי ואינן בטלין [כשדך אח"כ. ודוקא דך בשביעית לפני שזרעו מהני].

א. והגמ׳ כאן הביאה את **התוספתא** (ח ה) שהוסיפה על המשנה.

ב. ויש שפי׳ דהקילו בזה, כיון דלא משכח"ל תרומה דאורייתא דאין זרעו כלה [דדגן תירוש ויצהר זרעו כלה].

ג. [אבל למ"ד אין מעלין י"ל דהקילו דתרו"מ דחסיות הוה דרבנן, וכמ"ש הר"ן].

ד. ומשמע מדבריו דאילו משלו, נחשב ודאי טבל. [והזריעה נחשב גמר מלאכה וגורן, ואסור לאכול ארעי].

ה. כדאמרי׳ (ב"מ פט.) דלא נחשב גמר מלאכתן, אע"פ שמוציא את הקטנים מבין הגדולים, דנחשב שמתעסק בבצלים הנשארים. [ואפשר דיש לחלק בזה במציאות דמנכש חסיות נחשב עיקר המלאכה בקצירה. ול"ד למנכש בצלים שעיקר המלאכה כדי שיגדלו].

ו. והר"ן הביא כדכתיב ושבתה הארץ. וצ"ב דהכא איירי באיסור פירות שביעית, ולא באיסור עבודת הקרקע.

ז. ועד"ז כת׳ **הר"ש** (שביעית ו ג) דשביעית חשיב איסורה ע"י קרקע, שאוסר הכתוב כל גדולי שביעית. ולא דמי לכלאי הכרם דתלי בתערובת, וכן ערלה דלא אסר רחמנא אלא ילדה ואילו זקנה שריא. [ויל"ד דאף בשביעית פירות שחנטו בששית ונכנסו לשביעית מותרין].

ח. ויל"פ דסיבת האיסור בפרי, ולכן אף דנסתלק הגורם, הפרי קיים.

ט. וכ"מ **בתוס׳ רי"ד** דביאר החילוק דערלה מותר ליטע ולחרוש, אלמא דהאיסור תלי׳ בפרי. משא"כ שביעית.

י. **והחזו"א** כתב דעיקר קושיית התוס׳ מהגמ׳ בסמוך דמעשר נחשב איסור ע"י הקרקע [לולי סברת דיגון]. ומ"ש מערלה וכלאים.

יא. ובפשוטו משמע דחל ביטול בעודו מחובר. [וכן הרא"ש (לע׳ נז:) דן דגבי גידולין נימא קמא קמא בטל, ויתבטל בעודו מחובר]. ויל"ד דאי׳ (תרומות ט ה) דל"ש ביטול בעודו מחובר [עכ"פ מדרבנן]. [**והמפרשים** ביארו דמחובר חשיב ואינו בטל].

וכלאים דא"א שיתערב בלא מעשה אדם[יב], ולא חשבינן להו כמעורבין. ודמי למבטל איסור בידים, ומש"ה הגידולין אינם מעלין העיקר. [והרא"ש קאי לשיטתו דהנידון בסוגיין בגדרי ביטול, האם נחשב מעורבין].

ובפשוטו משמע דבכלאים וערלה הוה קנס כשאר מבטל איסור לכתחילה, וקנסו חכמים שלא יתבטל[יג]. **והאחרונים** (נחלת ברוך כב) הקשו דהמבטל איסור לכתחילה אסור רק למבטל, ואילו הכא מבואר דאסור לכל העולם[יד]. ועוה"ק האחרונים **דהרא"ש** הוסיף טעם דלא חשבין להו כמעורבין, משמע דהכל סברא בגדר, ונחשב דאין כאן תערובת.

ומשמע דסברת הרא"ש דבשביעית דין התורה גורם לתערובת וממילא נתבטל. אבל גידולין שנגרמו ע"י שינוי חיצוני ל"ש ביטול. [דל"ש בזה גדר תערובת[טו]]. **והרשב"א** פי' דהגידולין אלו חשובין להתחלק מן האיסור ולבטלו. אבל בערלה לולי מעשה האדם הכל היה גודל איסור, ולכן אינו חשוב כ"כ לבטל את האיסור.

צט) **שם.** ולכל הפי' למסקנא דין שביעית לא תליא בדין ערלה וכלאים, והגמ' חוזרת בה מדברי ר' ירמיה (לע' נז:) שפשט את הספק של בצל שביעית מ'תרתי' [כלאים].

ק) **שם. בטילתה ע"י קרקע.** ולדעת הר"ן (לעיל נז:) הספק בסוגיין האם הגידולין נחשב כחלק מעצם האיסור[טז]. א"כ גבי שביעית הוה סברא בעצם הדין גידולין, דכיון דנסתלק סיבת האיסור מה שגודל מותר[יז]. משא"כ ערלה וכלאים, דלא הוה מחמת הקרקע. וצ"ב דהתם נמי נסתלק סיבת האיסור, דעבשיו אינו כלאים בכרם. ומבואר דאפ"ה נחשב שהפרי אסור. [וצ"ע מ"ש[יח]].

קא) **והרי מעשר דאיסורו ע"י קרקע. השיטמ"ק** פי' דכתיב את כל תבואת זרעך היוצא בשדה, ואם זרע בעציץ שאינו נקוב פטור[יט]. **והחזו"א** (שם) נתקשה בזה, אמאי יחשב דהקרקע גורם לאיסור. [אבל משמע בר"ן דכל שאין דבר אחר גורם, נחשב שהקרקע גורם].

קב) **חייבת במעשר ובשביעית. הרא"ש** פי' או מעשר [בשנת מעשר] או שביעית. ואותה ליטרא מעשר ממקו"א, פי' **הרא"ש** דהוא מעשר, וצריך להפריש עליו תרומת מעשר. אך **התוס' רי"ד** כתב דכוונת הברייתא דצריך להפריש מפירות של אותה שנה.

אבל **הר"ן** פי' דהעיקר חייבת במעשר [והברייתא פי' אותה ליטרא מעשר ממקו"א], ואף שהוא בשביעית[כ]. [וקמ"ל דלא פקע ממנו דין טבל[כא], ואף שחל דין שביעית לחומרא, וע' לקמן נט:].

יב. אבל **הרש"ש** הקשה דפרי שחנט לפני ט"ו בשבט דשלישית ואח"כ גדל הרבה. (ע' ר"ה יד.) [ויל"ד דהתם הגדרת הפרי הוה של שנה זו, ולא שייכא לביטול].

יג. ומעיקר הדין שייך בזה דין ביטול. [ולפ"ז אם היה שוגג או מתעסק, לא קנסו].

יד. ועוד דהתם הוה קנס דרבנן (ע' גיטין נג), ואילו בסוגיין בפשוטו הוה מדינא. [ודעת **הראב"ד** (חולין צח:) דאסור מדאורייתא לבטל איסור לכתחילה, אבל בדיעבד בטל. אבל פשטות הסוגיה (גיטין נג) דהוה רק איסור דרבנן לבטל לכתחילה].

טו. וכעין שפי' בתחילת הסוגיה, דכל א' עומד בפנ"ע. וכיון דהאיסור ממילא ע"י דין התורה מוגדר דהכל מעורב יחד. אבל מי שנתכוון לבטל דין האיסור, לכן מוגדר דיש כאן צד איסור וצד היתר [בכל משהו], ואינן מעורבין. וצ"ב.

טז. ודוחק לומר דהגמ' חוזרת בה בדעת ר' יוחנן. ולמסקנא סברת ר' יוחנן דל"מ ביטול בהנך דלא הוה ע"ג קרקע. [דהו"ל לר"ן לפרש דהגמ' חזרה. ועוד דקו' הר"ן קיימת אמאי ל"מ ביטול].

יז. ולשון הגמ' בטילתה ע"י קרקע, דמשמע משום ביטול ברוב לאו דוקא.

יח. ולכאורה היה אפ"ל דעיקר דין שביעית הוה מעיקרא רק לשנה זו, ומש"ה כשנסתיים השנה ליכא סיבת האיסור. ול"ד לערלה וכלאי הכרם דהפרי שאסור, אסור לעולם. אך לשון הגמ' אינו כן].

יט. אמנם בפשוטו אף אין חיוב ערלה וכלאים בעציץ שאינו נקוב (וע' ערלה א ב, וע' רמב"ם מע"ש י ח, משנ"ל ביכורים ב ט).

כ. ודין הברייתא כמו לפי הרא"ש [באוקימתא הראשונה], אלא דנח' בפשט הלשון.

כא. והעירו דילה"ק דלסברת הר"ן גידולין נחשב כדין העיקר, וא"כ אף הגידולין יתחייבו במעשר. ואף שגדלו בשביעית. [וכן כשגדל בעציץ נקוב, וסתם הנקב, אף מה שגדל אח"כ יש עליו שם טבל].

ולכאורה לא שייך בזה סברת 'היתר להיכן הלך'. [ויל"ע בגדר פטור שביעית ממעשר. וע"ע מה שהק' רע"א לקמן נט:].

קג) **ואותה ליטרא מעשר עליו לפי חשבון. הר"ן** פי' דקו' הגמ' דס"ד דמעשר הוה ע"י הקרקע. והרא"ש הוסיף דאע"ג דמתערבין ממילא. [ולשיטתו דהא דאינו בטל ע"י קרקע הוא שביטלו בידים]. אבל **המפרש** כת' אלמא דאין בטילתה ע"י הקרקע, וקשה לר' אמי (נז:, שהביא לפשוט דגידולין מבטלין לעיקר[כב]).

והאחרונים (רש"ש, קה"י לה ב) הקשו נימא דמעשר הוה דבר שיש לו מתירין, ולכן אינו מתבטל [אותה ליטרא][כג]. וכ"כ **הר"ן** (נט. ד"ה מתיב וכו' 'ועוד') **דר' ינאי** יתרץ כן את הברייתא. **והאחרונים** (נחלת ברוך, גרנ"ט) תי' דגדר ביטול ע"י קרקע מהני דאף העיקר נחשב שממשיך לגדול, ואף דיש לו מתירין. **והקה"י** כתב דע"י הקרקע פקע ממנו דין שביעית, ולא תליא בדין ביטול, אלא דגידולין הוה פנים חדשות ונתהוה עכשיו, דכיון דגדל רובו, אך העיקר נטפל למה שגדל אח"כ.

והתוס' רי"ד תי' דאע"ג דהוה דבר שיל"מ, מ"מ מדאורייתא בטל. וא"כ דינו לעשר עליו מן החדש, והאיך יפקיעו דינו לעשר מהישן. [לגיר' דקאי לעשר מב' שנים, אבל לחזו"א באמת מתחייב].

קד) **ר"ן ד"ה ואותה ליטרא.** אבל מיניה וביה לא, דהוה מן הפטור על החיוב. [וכקושיית הרשב"א (לע' נז:), ודלא כמסקנת **הרא"ש** (שם) דאמרי' בילה, והגידולין נוספו בכולו בשווה]. **והרש"ש** הק' דלכאורה סותר מש"כ הר"ן (נז:) דאין לחלק בין תוספת לעיקר, ואף התוספת כמוהו [וא"כ יתחייב כולו בתרומת מעשר[כד]]. ואילו הר"ן כאן מבואר דהוה תערובת חיוב ופטור.

והרש"ש כתב די"ל דזהו קושיית המקשן [ויש כאן צד חדש בסוגיה]. [אך הק' דהתרצן לא חזר בו מזה]. ועוד הקשה אמרי לא תי' כתי' הגמ' (לקמן נט:) דאיסורא לא זרעי אינשי. [וי"ל דכוונת הגמ' מדין 'לחומרא' כדלע' נז:]. **והאחרונים** (גרנ"ט) תי' דסברת ביטול ע"י קרקע מהני שהגידולין לא יחשבו בתר העיקר[כה], ואף דל"מ להתיר את העיקר[כו].

דף נט.

קה) **אמרי מעשר דיגון הוא דקא גרים.** דלא חל שם טבל עד שעת גורן, ולכן לא נחשב שינוי בקרקע. **והרא"ש** הוסיף[א] דהמירוח הוה ע"י אדם. [ואף דודאי לא נתכוון לביטול בשעת דיגון, מ"מ לא נחשב תערובת דהאוסר ע"י האדם].

והקה"י (לה ג) הק' דלכאורה קריאת שם גורם לשם מעשר, וקודם שקרא שם אינו אסור. ותי' ע"פ מש"כ **רש"י** (יבמות פו.) דאיסור טבל הוא מחמת סיבת התרומה שבו[ב]. וכמו שהאריך **האתוון דאורייתא** (ב).

קונמות אי בעי מיתשיל

קו) **מתיב רמי ב"ח וכו' אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין וכו'. הרא"ש** פי' אלמא אין גידולי היתר מעלין את האיסור, דהא לא אסר עצמו אלא בגוף הפרי, ולא בגדולים. וניתו גידוליו ויבטלו. אלא ש"מ דהגידולין לא מבטלי לעיקר, ומש"ה אסור דטעם העיקר מתפשט בגידולין. [ואסור רק משום העיקר שנתערב בגידולין[ג]. ואף למסקנא הגדר דאינו בטל, משום דהוה דבר שיש לו מתירין].

כב. מהא דמתעשרת לפי כולה. ולא חילק דהתם הוה לחומרא. [א"נ משאר הראיות שהביא 'אלא מן הדא'. וכן הביא משנה דהמנכש דסוגיין. ולא ס"ל החילוק דבטילתה ע"י קרקע].

כג. והא דשביעית מתבטל היינו כלפי דיני אכילה [לב' הפי' הו' נח., אבל **התוס'** (נח.) הקשו כן, וע"ע בסמוך].

כד. וכעי"ז כת' **בהג' ראמ"ה** דקוש' הגמ' דהיה ראוי לחייב את כולו במעשר מן המעשר [וכשיטת הר"ן (לעיל) דיש לגידולין דין העיקר, עכ"פ לחומרא]. ואמאי רק לפי חשבון. [ויש שדנו דשורש החיוב תרומת מעשר הוה מחמת פירות הטבל, ולא מחמת פירות המעשר ראשון. ונהי דנתרבו פירות המעשר, המחייב הוה רק כשיעור מעשר מן המעשר מהטבל].

כה. ואף למסקנא דדיגון גרים למעשר, מ"מ מהני סברת ביטול ע"י קרקע שלא ימשך בתרה.

כו. ובשביעית הותר משום ביטול ברוב.

א. לשיטתו דסברת החילוק בין ביטול ע"י קרקע דהוה ממילא. ואילו ערלה וכלאים ע"י מעשה האדם, ומש"ה הגידולין לא מבטלי לעיקר [דלא חשבינן ליה מעורבין, אלא כמבטל איסור בידים].

ב. והביא דכ"ד **הר"ן** (לק' פד:) [וע"ע לק' שם, וע' מה שהו' לעיל יב.].

ג. ולכאורה אינו לוקה אא"כ אכל גידולין בשיעור שיש בתוכם כזית מהעיקר.

והראשונים (במשנה נז.) פי׳ דהטעם משום דכוונת הנודר לאסור עצמו בגידולין כאילו הוא הקדש, אפי׳ בדבר שזרעו כלה[ד]. אבל גידולי גידולין מותר, דאין ע״ז כוונת הנודר. והגמ׳ (כאן) קאי בדבר שאין זרעו כלה, דאף גידולי גידולין אסורין, ואף דל״ש בזה כוונת הנודר.

קז) **ר״ן ד״ה מתיב.** לר׳ ינאי [דאף בתרומה גידולין מעלין את העיקר] פריך. דלתי׳ הגמ׳ (נח: אליבא דר׳ יוחנן ור׳ יונתן) דאיסורן ע״י קרקע לא קשה, דקונמות אינו ע״י קרקע. וכעי״ז כתב **התוס׳ רי״ד** דהמ״ל דקונמות אין איסורן ע״י קרקע, אלא דעדיפא מינה משני.

אבל **הרא״ש** כת׳ דכיון דהתערובת הוה ממילא ע״י גידולין[ה], קצת דמי לשביעית [ולשיטתו דהגדרת ע״י קרקע היינו ממילא].

קח) **שאני קונמות הואיל ואי בעי מיתשיל.** מבואר דאף בגידולין מהני סברת יש לו מתירין, שלא יתבטל העיקר[ו]. (וע״ע לקמן ס.).

אך י״ל דהגמ׳ (כאן) קאי לתרץ לדעת ר׳ ינאי [דס״ל דכל גידולין בטלים], אבל למ״ד דדוקא גידולי שביעית בטלי ע״י קרקע. א״כ י״ל דמש״ה קומנות [ומעשר טבל] לא בטלי. ולעולם שביעית בטל אף לענין ביעור דיש לו מתירין[ז].

והמהרי״ט (א ה) כתב דרק למי שנדר נחשב מתירין, אבל לאחרים יש ביטול, דאין בידם לישאל ונחשב אין לו מתירין. (הו׳ לעיל מז.), וכ״ב **הלח״מ** (ה טז)[ח].

והאחרונים הקשו דאף לנודר עצמו, אולי אין לו פתח או חרטה[ט]. [ע״ע בסמוך].

ובפסקי **הרא״ש** (לעיל נב. ו ג) הביא דהירושלמי מק׳ דהחכם עוקר את הנדר מעיקרא, וא״כ הותר למפרע ואמאי נחשב יש לו מתירין. ותי׳ דעיקר העיקור הוה מכאן ולהבא. [וע׳ מה שהו׳ לעיל נב.].

והכס״מ (מאכ״א טו יב) כת׳ [דיש לדחות] דקונמות לא מקרי יל״מ כיון דההיתר בא ע״י טורח, ודוקא במקום שההיתר בא ממילא אינו בטל[י]. והאחרונים (רש״ש, ברוך טעם שער התערובות, קר״א לעיל נב.) תמהו דאישתמטתיה לסוגיין. וצ״ל דכוונת הכס״מ דשמא לא קי״ל כגמ׳ כאן [דהגמ׳ קאי אליבא דרב ינאי][יא].

קט) **והרי תרומה דאי בעי מיתשיל, ובטלי[יב] וכו׳.** **הרש״ש** הקשה[יג] דהמ״ל דכבר נאכל החולין שהפרישו עליה, **והרמ״א** (שכג, ודרכ״מ שם ד בסופו) פסק דלאחר שאכל מהעיסה א״א לישאל, דעי״ז אוכל טבלים למפרע[יד].

והרש״ש הק׳ דאף כשלא נאכל, הרי ע״י שנשאל נמצא דמה שבירך בשעת הפרשה ראשונה הוה לבטלה,

---

ד. ובדבר שזרעו כלה ליכא תערובת מהשורש.

ה. וצ״ב דהזריעה ע״י אדם. ומשמע דחזר ונטע ערלה וכלאים יחשב ממילא. ורק עקירת הכרם והרכבת כל הענף נחשב בידי אדם. וצ״ע.

ו. אבל **תוס׳** (נח. ד״ה דתנן בתי׳ הב׳) כתבו דגידולין חשיבי ומהני לבטל אף בשביעית. **והשעה״מ** (מאכ״א טו י) נקט דכוונת התוס׳ אף למסקנא דהוה דבר שיש לו מתירין, גידולין בטלין. ותמה בזה מסוגיין. [אך למש״כ שם דתוס׳ קאי לס״ד דהגמ׳ ל״ק].

ז. אמנם **הרמב״ם** (נדרים ה טז) כת׳ הטעם דיש לו מתירין. ואף דס״ל דגידולין אינן מעלין את העיקר. **והקר״א** ביאר דכוונת הרמב״ם לגבי גידולי גידולין. [וע״ע לק׳ ס.].

ח. [וחלק על הכס״מ ורדב״ז שם]. והעירו דלסברת **הר״ן** נב. דגדר יל״מ משום דדמי ליה, יל״ד דסגי במה שיש צד היתר, אף כשאינו בידי.

ט. וכעי״ז אי׳ (יבמות פח.) דנאמן שנשאל על קונמות ותרומה, במיגו דא״ב מיתשיל. **והמחנ״א** (צדקה ה) כתב דהתם איירי שטוען דיש לו פתח.

י. **דהרמב״ם** (שם) כת׳ יראה דדבר שיש לו מתירין בטל במין בשאינו מינו. **והראב״ד** השיג דהוה משנה שלימה, והכס״מ ביאר כוונתו למשנה (לעיל נב., וכמו שהאריך הר״ן שם). **והכס״מ** כת׳ לדחות דלא הוה משנה מפורשת, די״ל דקונמות לא נחשב מתירין, דהוה ע״י טורח.

יא. **והנוב״י** (ת יו״ד נג) הביא דעת **המהרש״ל** (יבמות ח לד) דדבר האסור רק לאדם א׳ לא איכפ״ל דיש לו מתירין, ובטל ברוב. והקשה מסוגיין. וכתב דהכא קאי אליבא דר׳ ינאי. [והביא דבלאו הכי רב אשי (יבמות פב.) ס״ל דכה״ג נחשב יש לו מתירין משום שיכול להאכילו לאדם אחר [ולא משום שיש לו היתר ע״י שאלה], אלא דנדחו דבריו]. אבל להלכה ס״ל דלא נחשב מתירין.

יב. והגירסא לפנינו ובטלי ברוב. **והשיטמ״ק** ביאר כלומר באותו שיעור שנתנו בו חכמים, דהיינו בא׳ ומאה. ונקט רוב, דמדאור׳ חד בתרי בטיל. **והגר״א** (עה״ג) מחק ׳ברוב׳.

יג. ועוה״ק דהמ״ל דמת, ולכן א״א לישאל, וכה״ק **רע״א.** [וי״ל דניחא לגמ׳ לחדש דא״א לישאל בבא ליד כהן].

יד. [ומשמע דאפי׳ היכא שאדם אחר אכל, ולא רק המפרישן]. [ויל״ד האם כוונת הרמ״א דאינו ראוי לישאל, או דלא חל כלל היתר החכם, ועי״ש פתח״ת ג]. **והרש״ש** כתב דהיכא דינצל עי״ז מאיסורין חמורים יותר לא אמרי׳ כן.

ועובר על 'לא תשא'[טו] למפרע. וא"כ לעולם אי אפשר לישאל על תרומה[טז]. וכתב דאפשר דלא נחשב ברכה לבטלה, דבשעת ברכה היה בדעתו להפריש תרו"מ, ואף דנתברר שלא הפריש[יז].

והרש"ש דן כשחוזר ומפריש האם צריך לברך, דכיון דבירך בהתחלת המצווה[יח] מהני הברכה לסיום המצווה[יט]. ואף כשנתעסק בדברים אחרים, ומפסיק כמה ימים[כ].

והאתוון דאורייתא (טו) דן האיך מותר לישאל כלל על תרומה [טהורה], הרי עי"ז מתבטל ונאבד הדין תרומה[כא], ועובר באיסור משמרת תרומותי. ואף שנעקר דין התרומה למפרע[כב]. [ועי"ש].

קי) **שם. דאי בעי מיתשי'ל. המנח"ח** (רפד יד) הקשה דאיתא (שבועות כז:) דאם אכלו כולו אינו נשאל עליו, א"כ באופן שנתערב ובטל כל מה שנדר עליו או כל התרומה שהפריש, א"כ שוב א"א לישאל עליו. ולא יחשב דבר שיש לו מתירין. וכת' דבסוגיין איירי שנשאר קצת שלא נתערב. ואה"נ באופן שנתערב כולו בטל. **והבית הלוי** (ג ל) הקשה דסתימת הסוגיות אינו כן[כג].

ועוד הק' **הבית הלוי** דאחרי שכבר נתבטל כולו, א"כ שוב לא יתכן שיכשלו. וא"כ לתי' הגמ' (בסמוך) דהוה משום דמצווה לישאל, הא כל המצוה לישאל הוא שלא יכשל. **והבית הלוי** תי' דמ"מ לאחר שתקנו חכמים שאינו בטל, א"כ שוב מהני לישאל עליו[כד], ויש מצווה לישאל משום תקלה. ואף דהשתא אין בזה תקנה, החשיבוהו יש לו מתירין כיון דע"י תקנתם יש לזה מתירין.

ובגמ' (יבמות פב.) אמרי' בתרומה לא נחשב יש לו מתירין, במה שכהן יכול לאוכלו, דלישראל אין לו היתר. ולכהן אינו אסור השתא [ודלא כרב אשי]. **והרש"ש** דן אמאי לא יחשב יש לו מתירין, דהכהן צריך לאוכלו בימי טהרתו[כה].

טו. ונח' הראשונים אי הוה איסור דאורייתא. ואכמ"ל.

טז. ומ"מ כתב **החת"ס** (יו"ד רנג) דמותר לכתחילה לאכול החולין שהפרישו עליו, ול"צ לחשוש שמא ישאלו, וכן מברכים על הפרשת תרומה ולא חיישינן שישאל. דהשתא הוה בחזקת מתוקן, ואי"צ לחשוש שיתחדש התרה למפרע.

יז. והביא כעי"ז מש"כ **תוס'** (תענית יא:) דהיכא שהיה דעתו להתענות לא נחשב שקרן בתפילת עננו, כיון דאז היה דעתו להתענות. [ועוד הביאו עד"ז מש"כ **הריטב"א** (חולין קו: ד"ה ואגב) דהנוטל ידיו ע"ד לאכול ובירך ענט"י, ואח"כ נמלך ולא אכל עכשיו אין בכך כלום. ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דמכיון שנטל ידיו נגמר ברכת הנטילה, והיא שעתא דעתו היה לאכול. אך יש לחלק דהתם נתחרט מכאן ולהבא, ואילו הכא חכם עוקר למפרע].

יח. דכיון דחישב לעשות נחשב התחלת המצווה. [ודברי הרש"ש צע"ג דמי שחישב לעשות מצווה [מיד], ובירך ושוב הפסיק צריך לחזור ולברך. ואף אם נימא דלא נחשב 'לבטלה', מ"מ הרי לא התחיל במצווה. ואפשר דכיון דבשעתו היתה מעשה הפרשה, אף דנעקר למפרע נחשב עכ"פ כהתחלת מצווה].

יט. והביא כעי"ז דברי **השל"ה** דאם הפסיק בדיבור אחרי שהתחיל ללעוס אינו חוזר ומברך [כיון דהתחיל באכילה], **והמג"א** (קסז טז) תמה דאי"צ לברך על לעיסה, ועיקר הברכה על הבליעה. **והרש"ש** תי' דעכ"פ הוה התחלת מעשה אכילה.

כ. והביא כעי"ז (סוכה מה:) דאיכא מ"ד דמברך על הסוכה פעם א' לכל הז' [כיון דאין הפסק בגוף המצווה]. [אך יש אופנים דהפסק או היסח הדעת בברכת המצוות צריך לחזור ולברך. ויש אופנים דאפ"ה מהני חדא ברכה על כולו. וצ"ע הכללים בזה, ואכמ"ל].

כא. והביא כע"ז מש"כ **האבנ"מ** (שו"ת יח) שהמבטל [בידים] תרומה בחולין עובר באיסור דאורייתא ד'משמרת תרומותי'.

כב. והביא ראיה לסברא זו מדברי **הב"י** (רכח) דהמודר הנאה מהחכם אינו יכול לישאל אצלו, דנהנה ממנו במה שמתיר לו, ואף דע"י ההיתר נעקר למפרע [והדבר צ"ב, שבפשוטו ההנאה היא מתוצאת היתר הנדר, ותוצאת ההיתר היא אחרי שכבר נעקר למפרע].

וה"נ נחשב מאבד תרומה, ואף דע"י ההיתר נעקר למפרע. [ויל"ד דלא דמי, דהתם נהנה מהגברא המתיר. אבל הכא אינו פועל איבוד בתרומה שלפנינו כלל. אלא דעוקר את סיבתו, ומברר שלא היה תרומה מעולם].

כג. וכתב די"ל דיש עדיין נפק"מ באיסור, אם ידור מפרי נוסף מאותו מין, ויתערב עמו ויהא חוזר וניעור. שיחזור לאיסורו. [וכ"כ **הקר"א**].

כד. ויל"ד האם שוב יכול לישאל ולעקור את גוף הנדר [מדאורייתא], כיון דתקנו נפק"מ מדרבנן. דכל שיש נפק"מ מהנדר מהני שאלה. או דמדאורייתא ל"מ כלל, ומ"מ מדרבנן נחשב דנעקר הנדר למפרע. [עד"ז יל"ד בהא דאי' לק' צ. דא"א לישאל קודם שחל הנדר, מה הדין היכא דחל הנדר מדרבנן. **ובשו"ת הר"ן** (נא, הו' לק' שם) נקט דמשום איסור דרבנן לא נחשב דחל הנדר, ודוקא איסור ספק דאורייתא למ"ד ספק דאורייתא לחומרא בדאורייתא. וע"ע קוב"ש ב"ב שסו].

כה. דהוה אותו אדם, ולא דמי לגמ' יבמות שם. וכתב דבגמ' יבמות איירי בחטאת, ול"ש נידון זה, דשמא יבוא לידי נותר קודם שיטהר.

קיא) **ר"ן ד"ה והרי תרומה דאי בעי מיתשיל. ע"י**

פתח או חרטה כשאר נדרים. [משמע דהוה סברא דכל דבר דחל ע"י דיבור הוה בכלל פרשת התרת נדרים. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב קכ:) דכמו שיש שאלה בנדרים, ה"ה לכל הקדשות וכל דבר שקדוש ע"פ מוצא שפתיו כגון תרומות ומעשרות. ואם הלך לחכם ומצא פתח של חרטה[כו] ועקר את הנדר מעיקרו ועבדי כהקדש טעות, ואיגלאי מילתא למפרע דלא היה הקדש מעולם, ואם שחטו בחוץ נפטר מכרת].

אבל **המאירי** כתב דהקדש מהני רק ע"י טעות, ולא חרטה[כז]. וכ"ד **שו"ת ר"ב אשכנזי** (יד), וכן דייק **המחנ"א** (צדקה ה) לדעת הרמב"ם (ערכין ספ"ז, עי"ש). וע"ע שו"ת רע"א (ק קמד).

ובפשוטו כוונתם דהתרת נדרים הוה חידוש דע"י חרטה החכם מתיר נדרו, שיכול לחזור בו, משום שלא היה לבו עמו (ע' מש"כ בזה לעיל כא:). אבל תרומה והקדש מנ"ל דשייך בזה 'חסרה'. אבל היכא שיש טעות בעיקר הדבר הוה סברא דמהני בכל התורה, אלא דיש גזיה"כ דבעי חכם. דדרשי' לא יחל דברו, דאינו מתיר נדרי עצמו. וילפי' אף הקדש ותרומה שחל ע"פ דיבורו, דאינו רשאי להתיר מחמת טעות בלא חכם. אבל **המחנ"א** כתב הטעם דהוה נדרי מצווה, ואינו מתחרט מגוף המצווה (ע"ע מש"כ הר"ן לע' כג.). ועפ"ז כתב דכ"ז היכא דנתחרט מכל ההקדש, אבל בסוגיין דדעתו לחזור ולהפריש עליו ממקו"א מהני היתר בחרטה.

קיב) **דתנן**[כח] **סאה תרומה טמאה שפלה לפחות מק' חולין, תרקב וכו'. הט"ז** (יו"ד שכג ב) הקשה אמאי תרקב, נימא שישאל על התרומה[כט]. והוסיף דיש לו פתח, דאילו היה יודע שיתערב לא היה מפריש. והוכיח מזה דבעינן חרטה מעצם הקדושה ולא משום שחוטי חוץ ותערובת. **והנה"כ** כתב דהמשנה דינא קמ"ל, אבל ודאי דיש לו עצה לישאל. **והשלמ"נ** כתב דל"מ פתח זה, דהוה נולד.

תרומה ביד כהן

קיג) **תרומה ביד כהן עפק' דלא מצי מיתשיל. פ'**

הרא"ש כיון דיצאתה מיד ישראל, וקיים מצוות נתינה, תו ל"מ שאלה[ל]. **ותוס'** (ב"מ נג.) כת'[לא] שאינו יכול לישאל עוד, דאינו ברשותו[לב].

ובשו"ת **מוצל מאש** (יט) כתב דהיכא דחטפו כהן יכול לישאל, ודוקא היכא דנתנו מצונו אינו יכול לישאל.

ועוד הביא הרא"ש מ**הרא"מ** דהישראל יכול לישאל אף כשהתרומה ביד כהן [אלא דלא שכיח]. וכוונת הגמ' דל"מ שאלת הכהן[לג].

והראשונים (רשב"א וריטב"א ונמוק"י ב"ב קעד:) **הביאו** מכאן דאף הקדש ל"מ שאלה אחרי שבא ליד

כו. וצ"ב מש"כ 'פתח של חרטה' [האם דוקא פתח, שיחשב טעות מעיקרא. או דנקט לשון חרטה. וי"ל דס"ל **כרש"י** (עירובין סד: הו' לעיל כא:)].

כז. וכתב **המאירי** דהטעם בתרומה דאין הפתח מצוי בו שיחשב דבר שיש לו מתירין [אבל מצוה נחשב יש לו מתירין אף כשאינו שכיח].

כח. דתרומה עולה בא' ומאה. **והר"ן** כת' דלרבותא הביאו משנה זו דתרומה טמאה, דאפ"ה תעלה. [ואפשר דס"ד דמקשן דבתרומה טמאה יש מצווה טפי לישאל עליו. א"נ תרומה טהורה י"ל דהתערובת ראוי לכהן, ומש"ה אין לנו לישאל עליו להפסיד זכותו. אבל תרומה טמאה אמאי לא ישאל עליו].

כט. **והבית מאיר** (הו' בשלמ"נ) ציין **דתוס'** (סוטה ו:) הק' כעי"ז [גבי מנחת סוטה, דבאו עדים] אמאי ישרף המנחה, הא יש שאלה בהקדש.

ל. ובדברי הרא"ש משמע דתליא ב'מצוות' נתינה.

לא. [ולשון התוס' (שם) משמע דתוס' תי' מדנפשיה. אבל ע"כ כוונתו להעתיק את סוגיין. וזה כוונת הגהש"ס צע"ק].

לב. וקצת משמע דהסברא דכדי לישאל צריך להיות 'ברשותו'. ואף דגדר השאלה לעקור את הדיבור למפרע, מ"מ תחילת ההיתר ע"י הפקעת התרומה שהיא ברשותו. [ויל"פ דזהו הטעם דא"א לישאל כשאכלו כולו, ונאבד מהעולם (וכדאי' שבועות כח.)]. וע"ע בסמוך בשם הש"ך ונוב"י.

לג. **והכס"מ ומהר"י קורקוס** (תרומות ד יז) כתב דכ"מ מסתימת דברי **הרמב"ם.**

ועוד הביא **הבית הלוי** (א כח) מדברי **רבינו יונה** (ברכות לג. בדה"ר), דאף תרומה ביד כהן יכול לישאל. [דר' יונה דייק דכהן האוכל תרומה אינו מצטרף לזימון עם ישראל, והוכיח לא אמרי' דמצטרף משום דאי בעי מיתשיל. ואילו **תוס'** (ערכין ד. ד"ה והך) כת' דבקונמות מצטרף דיכול לישראל, אבל באוכל תרומה ליתא בשאלה. ולכאו' כוונתו משום דהוה ביד כהן. ומדברי ר' יונה משמע דאף כשהוא ביד כהן יכול לישאל. ויש

גזבר[לד]. **והש"ך** (חו"מ רנה ו) כת' דאף דסוגיין קאי לענין תרומה, כ"ש בהקדש דחמיר. **ובשו"ת ר' בצלאל אשכנזי** (יד, הו' בש"ך הנ"ל) ביאר דאף דמשעת אמירה אמרי' כמסירתו להדיוט דמי, היינו שגומרת כמו קנין. אבל עד שבא ליד גזבר אינו כמסור ממש[לה].

והש"ך ביאר דכיון דחל הקנין ע"י דיבור מהני לישאל עליו, דאמרי' אתי דיבור ומבטל דיבור[לו]. אבל משבא ליד גזבר הוה 'מעשה', ולאחר מעשה קנין ל"מ לחזור בו, דלא יהא כח הדיוט חמיר מהקדש[לז]. [ומבואר דאף שהקדש קונה בדיבור, אפ"ה יש תוספת בקנין ע"י המעשה מסירה[לח]].

והש"ך כתב דה"ה היכא דקנאו הקדש בחליפין או שאר קנינים ל"מ שאלה. [**והקצות** (ר א) הקשה א"כ אף כל בהמה שנכנסה לעזרה נימא דקנאו לגבוה[לט] ול"ש שאלה. והקצות הוכיח דאין חצר להקדש].

והשו"ע (יו"ד רנח ו) פסק דאף הנודר לצדקה [לעניים] כיון דבא ליד גבאי אינו יכול לישאל. **והנוב"י** (ת יו"ד קנד) האריך לחלוק דדוקא בתרומה[מ] אמרי' דכיון דבא ליד כהן נתייאש בעליו ממנו[מא].

ועוד כתב **הנוב"י** דהטעם דל"מ שאלה בתרומה הוא משום דהכהן מוחזק, והכהן אינו מאמינו דאדעתא דהכי לא נדר, ומש"ה לא מהני שאלה להוציא מיד הכהן[מב].

והנמוק"י (לק' פד:, כו. בדה"ר) דן כשזכו בדבר שנאסר לבעליו בקונם [ועי"ז הוה כהפקר, עי"ש בר"ן], ושוב נשאל על הקונם, דהוה גזל למפרע. או דאמרי' דתו לא מצי מיתשיל, וכמו בסוגיין ביד כהן. או דילמא התם כהן וגזבר מדינא זכו, משא"כ התם הוה הפקר בעלמא.

והמשנ"ל (מעה"ק יא ד) נסתפק האם מהני שאלה בקרבנות אחרי שנשחט כראוי. והביא **דתוס'** (בריתות יג: ד"ה ארבע) כת' דקרבן שנשחט ונזרק דמו כהילכתו ל"ש שאלה. והמשנ"ל דייק דקודם זריקה מהני שאלה[מג]. והביא **דתוס'** (סוטה ו:) מבואר דיש שאלה אחרי קידוש כלי דמנחה. והקשה מ"ש מסוגיין דביד כהן א"א לישאל. ודן דס"ל כדעת הרא"מ דאף ביד כהן מהני שאלה.

קיד) **אלא אימא בשלמא קונמות מצווה לאתשולי וכו'. הרא"ש** פי' דסתמא עומדין לישאל. ועד"ז כת' **הר"ן** דדוקא היכא שההיתר בא מעצמו [או ע"י מצווה] נחשב יש לו מתירין. אבל משום 'שבידו' לחוד לא נחשב יש לו מתירין.

לדחות דר' יונה הק' בכהן שאוכל תרומה שהוא בעצמו הפריש, דודאי יכול לישאל].

לד. וכ"כ **תוס'** (פסחים מו:) דהיכא דאתא ליד גזבר א"א לישאל. [ואף לא אמרי' הואיל ואי בעי פריק, דהוה כקונה דבר מהקדש. אבל לפני שהגיע ליד גזבר מהני 'הואיל', דמסלק ההקדש, ולא קונה דבר חדש].

לה. והביא כן בשם **שו"ת הרשב"א** (ד צב) שהוכיח דאמירתו לגבוה לא הוה כמסירתו להדיוט ממש, לענין שיהא לכל דיניו כמוסר ממש ליד גזבר. מדיש שאלה בהקדש ש"מ דלא אמרו כמסירה ממש אלא לענין קנייה בלבד. להיות האמירה בלבד גורמת קנייה בהקדש כמו שגורמת המסירה או המשיכה בהדיוט. דקי"ל דיש שאלה בהקדש, ואילו המקדיש ומסר ליד גזבר שוב א"י לישאל עליו (וציין לסוגיין).

לו. אבל **תוס'** (קידושין נט: ד"ה מיד) כת' דהפרשת תרומה נחשב 'מעשה', ולא אמרי' אתי דיבור ומבטל לשליחות. [ולכן ל"מ חזרה בלא חכם. ובסוגיין קאי בגדר היתר חכם. וצ"ע].

לז. והנוב"י הק' דאילו פקע ההקדש, ל"מ קנין הגזבר כלל. **והקה"י** (ב"ב לו ב) דן אחרי שבא ליד כהן, האם אף הקדושה לא פקע. או דהוה סברא דלאו כ"ב להפקיע את זכות הכהן, אבל לעולם יכול לישאל על הקדושה. והביא דבסוגיין מבואר להדיא דעי"ז אף הקדושה לא פקע.

לח. וביאר **הש"ך** דדל אמירה מהכא, הרי קנאו במשיכה [ע"י הסכמת הבעלים, וצ"ב דהא אינם בעלים למסור לו. ועוד מי לא עסקינן שתפסו הגזבר בע"כ של בעלים]. וע"ע **קר"א** שנתקשה בסברא זו.

לט. [ואף בקודשת הגוף, דהבעלים הביאו את הבהמה ע"ד שהם יקריבו, קנאו גבוה בחצר ול"מ שאלה. ויל"ד ע"פ דברי האחרונים דהבעלים נשאר להם בעלות על הקרבן, ואין זכות ממון לגבוה בזה כלל. וא"כ רק בבדק הבית יהני בא ליד גזבר].

מ. ואף בתרומה כתב דה**כס"מ** כתב דה**רמב"ם** לא פסק כן.

מא. וע"ד משו"כ **הר"ן** (לקמן פה.), ולא מהני שאלה על היאוש.

מב. לכאורה לפ"ז כלפי שמיא מהני השאלה, אלא דל"מ כנגד מוחזק [להוציאו מיד הכהן]. אך אפשר דכיון דהכהן מוחזק תחת ידו, ולאו כל כמיניה להוציאו ממנו, מש"ה לא חל שאלה כלל.

מג. **והקצות** (ר א) הקשה אמאי לא זכה גבוה בקנין חצר, כיון דנשחטו בעזרה. והוכיח דאין חצר להקדש. עי"ש.

והט"ז (יו"ד שכג ב) הקשה דמ"מ אף בתרומה בידו לישאל [ואמאי לא נחשב יש לו מתירין][מד]. וכתב דשמא אין לו פתח, ומש"ה לא נחשב בידו לישאל[מה]. אבל גבי נדר כיון דידעינן דעומד לישאל משום מצווה, א"כ הוה ודאי שיש לו היתר אע"פ שלא נשאל.

והנה"כ כת' דאין נשאלין על התרומה אלא מדוחק, וכמו הקדש [ושבועה], כדקי"ל (יו"ד רג ג)[מו]. **והחוות יאיר** (קל, הו' בגליון מהרש"א שם) כתב דע"י שנשאל מפסיד שכר המצווה של הפרשת תרומה והברכה [דהוה לבטלה למפרע, וע' לעיל בשם הרש"ש]. והפסד מצווה לא גרע מהפסד ממון, דלא נחשב יש לו מתירין.

אבל **המחנ"א** (נדרים פ"ה טו) דייק מדברי **הרמב"ם** דאף הנשבע על דבר ונתערב נחשב יש לו מתירין[מז]. [ואף דאין מצווה לישאל על השבועה]. וכתב דהגמ' נקטה מצווה לרווחא דמילתא, ועיקר הטעם דבתרומה צריך פתח ול"מ חרטה, ואין נשאלין אלא מדוחק.

והג"ר בונים איגר כת' דהיכא דהפריש מהרע על היפה, אף בתרומה יש מצווה לישאל [ועי"ז נחשב י"ל מתירין][מח].

קטו) **ר"ן ד"ה תרומה.** והקדש דקא מני, בהקדש בדק הבית[מט] עסקינן דע"כ לפדייה קאי. [אבל בכל מקום שאינו עומד לכך, ואין מצווה לתקנו לא נחשב דבר שיש לו מתירין. ואף שבידו לפדות]. **והשעה"מ** (מאכ"א טו י) הק' דמעשר שני נמי, מאי מצווה יש לפדותו[נ]. והביא דסתימת שאר **הראשונים** (לעיל נח. וכ"מ) דכל הקדש נחשב יש לו מתירין, דראוי לפדותו[נא].

והשעה"מ כת' די"ל דדוקא גבי שאלה לא נחשב יש לו מתירין כשאין מצווה, דיש טורח בשאלה. אבל ע"י פדיון נחשב יל"מ אף כשאין מצווה.

היתר להיכן הלך

קטז) **א"ל רב חסדא וכו' היתר שבהן להיכן הלך.**

הרא"ש פי' דלית ליה דגידולין מבטלין את העיקר. משמע דלא הוה סברא חדשה, אלא דרב חסדא נקט [מסברא] כצד דגידולין עומדים בפנ"ע, ואינם מבטלין כלל.

אבל **הר"ן** פי' דקושייתו דמעשר הוה לפי חשבון [ובזה לא שייך ביטול], ואף דע"י הביטול נחשב שטועם טעם הרוב, ואינו טועם את המיעוט.

והאחרונים (ע' או"ש מאכ"א טו י ד"ה ויש לבאר, שער"י ג טו) ביארו דל"מ ביטול להחשב שנוסף 'חשבון' האיסור, דלענין זה ל"ש כלל ספק ול"מ הביטול. וכעין הא דאיתא בגמ' (בכורות כב:) [דלמ"ד ביטול 'כמאן דאיתא'] כשנתבטל נבילה ברוב היתר מטמא במשא [כשנושא את כולו בבת א'], שהרי בודאי

מד. [וסוף סוף נימא עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר]. **והתורת זרעים** (תרומות ד ז) תי' דע"פ דברי **הר"ן** (לעיל נב.) הטעם דאין ביטול בדבר שיש לו מתירין הוה משום דיש צד היתר, ודמי להיתר. ומש"ה בענין דוקא שיהא עומד להיתר, ולא סגי שבידו להתיר.

מה. **והט"ז** הוכיח [מקו' זו] דהא דמתחרט מחמת שנתערב לא נחשב פתח. ודוקא היכא דנתחרט מחמת עצם הנדר.

מו. והמקור לדין זה מדברי הגאונים (הו' בר"ן ושא"ר לע' כב:) דהחמירו שלא לישאל על שבועה. [אך לכאורה הוה חומרת הגאונים, ומדינא דגמ' רשאי לישאל, אלא דלא הוה בכלל 'כאילו בנה במה' דדוקא בנדרים הוה מצווה לישאל. א"כ הדרא קו' בסוגיין].

מז. **דהרמב"ם** (ה טז) כת' דגידולין לא בטלי משום דיש לו מתירין, וקאי אף בשבועה. [אך **הקר"א** כתב דמש"כ הרמב"ם הטעם דיש לו מתירין קאי רק בגידולי גידולין].

אבל **הכס"מ** (שם) כתב דאף תרומה נחשב יש לו מתירין [כלפי דין זוז"ג]. **והמחנ"א** (ושאר אחרונים) תמהו דבסוגיין להדיא דלא כן.

מח. וביאר בזה דברי **תוס'** (קידושין מו: ד"ה אם) דהתורם מרעה על היפה נחשב דעבר תרתי, משום דלא נשאל עליו. (הו' בחי' רע"א שם).

מט. ולכאורה כוונתו דאיירי בדבר שגופו אינו ראוי לשימוש גבוה, אלא דעומד לפדיון. [וכיון דעיקר קדושתו עומד לפדות נחשב יש לו מתירין]. וא"כ אף קדושת דמים למזבח, דעומד לפדיון לקניית דבר למזבח.

נ. ותי' דהר"ן ס"ל דכיון דיש טורח להעלותו, סתמא דמילתא מעש"ש עומד לפדיון.

נא. **והרמב"ם** (מאכ"א טו י) כת' דהקדש ומעש"ש יש דרך שיותר בה.

נושא את הנבילה[נב]. ואף דמהני ביטול לטהר כל משהו [כלפי טומאת מגע[נג]], אבל בנידון הכולל את כולם אין כאן ספק[נד]. [ואף דכל משהו הוה טבל, ואם יפרוש עליו תרו"מ בפנ"ע חל התרומה. אבל כשמפריש על הכל ביחד, אמרי' דממ"נ אינו קדוש יותר מחלק הזה].

ועוד יש **אחרונים** (קובה"ע נט ב) שפי' דאחרי שהפריש עליו ממקו"א, חזר כולו להיות היתר. ובשעה זו נחשב דנתברר והוכר האיסור. ויפקע דין הביטול[נה]. **והגרנ"ט** הוסיף דטבל אינו איסור במהות, אלא דבעי תיקון. ולכן סגי ע"י תיקון לפי חשבון.

והר"ן (בע"ב) כת' טעם נוסף, דהיתר אינו מתבטל באיסור. וכמה **אחרונים** (שו"ת תורת חסד, משיב דבר לד הו' בשער"י) פי' דאף כוונת רב חסדא. אבל **השער"י** (ג טו) כתב דמשמע להדיא בר"ן (כאן) דאין זה עיקר הנידון בסוגיין.

קיז) **א"ל מי לא תנן דכוותיה וכו'**. משמע דר' יוחנן פליג על עיקר סברת 'להיכן הלך'. וס"ל דשייך בזה ביטול אף על ההיתר [וההיתר 'הלך'], וצריך לעשר את כולו[נו].

אבל **החזו"א** (טהרות א י) כתב דר' יוחנן איירי דוקא בזרעים, דאין כלל חלק שהוא איסור. דהיניקה וצמיחה ממוגגת את גשמה ומחדשה. [ולכן יש סיבה מחודשת לתרו"מ ולא תליא בגדרי ביטול. ועוד יל"פ דלעולם הוה משום ביטול, וכיון דיש על כולו שם חדש, לכן נחשב זרוע בקרקע. ומה שיש עליו שם זרוע מתחייב שוב במעשר. וכ"נ בכוונת **הקר"א** (לע' נז:)].

והחזו"א (שביעית ח) הק' דבגמ' (לעיל נז:) מבואר דסברת ר' יוחנן הוא לחומרא [**והר"ן** פי' דהיינו מדרבנן], ולא משום גידולין מעלין את העיקר. ואילו מדינא הכל שייכא לעיקר. וא"כ נידון הסוגיה בגדר החומרא, ואמאי שייך לעיקר דין ביטול[נז]. והחזו"א הוכיח דכוונת הגמ' לחומרא, היינו מדאורייתא, דאין בזה סיבת פטור. ולדברי הגרנ"ט כלפי הגידולין שייך סברת איסור ע"י קרקע, וא"כ קאי השתא למסקנא דסברת ר' יוחנן דמדינא הגידולין נחשבין בקרקע. ורק לס"ד בעי לסברא דלחומרא.

קיח) **א"ל מי לא תנן וכו'**. והגמ' מקשה משביעית על מעשרות. וצ"ב דר' יוחנן ס"ל דההיתר בשביעית הוא משום דביטולו ע"י הקרקע[נח]. [ומוכח מהכא דהוה גדר 'ביטול' ברוב]. אבל **האחרונים** הוכיחו מזה דאף סברת 'לחומרא' דר' יוחנן נחשב דרך זריעה[נט]. [עי"ש בחזו"א].

דף נט:

קיט) **ר"ן ד"ה אם**. ואם אי' דאמרי' וכי היתר שבהן להיכן הלך וכו' דהא אין תופסין דמיהן כשביעית עצמה, דכנגד ההיתר אינו תופס את דמיו[א]. **והרשב"א** כת' דנפק"מ שאם בצל זה נתערב בהיתר אינו אוסר אלא לפי חשבון[ב]. [וכ"כ **הרא"ש**].

נב. והו' **בראש** (חולין ט לז). אבל **הכס"מ** (אבה"ט ספ"א) הביא בשם **מהר"י קורקוס** דהיינו רק בביטול יבש, אבל ביטול לח בלח מהני אף שיפקע דין טומאת משא. [שהרי בכל ביטול לח בכל משהו מעורב בו בודאי מהאיסור, ואפ"ה מהני ביטול. ואכמ"ל]. ואילו בסוגיין איירי בביטול לח בלח.

נג. ואף כשנוגע בכולם בבת אחת, נחשב מעשה נגיעה בפנ"ע לכל א'. משא"כ טומאת משא נחשב דבר משותף. [וע' בראש"ש חולין ז ס"ס לז].

נד. וכעי"ז נפק"מ כשנתבטלו פירות היתר בפירות שביעית, דדין הכל כפירות שביעית. ומ"מ אם מכרם יתפוס דמי שביעית רק כנגד פירות השביעית לפי חשבון. [ויל"ע להגדרה הב' דנחשב דהוכר, הרי פירות השביעית לא הוכרו].

נה. אבל הקשה דבר"ן בסמוך משמע דגבי פירות שביעית, מהאי טעמא תופס את דמיו רק לפי חלקו. והתם ל"ש הך סברא.

נו. **והגרנ"ט** (בסו"ד) כתב [דסברת ר' יוחנן] דיש גדר ביטול ב'מין', מלבד הגדר ביטול האיסור. וכיון דליכא חטין ליכא איסור. [וצ"ב]. וע"ע **או"ש** (שם ד"ה ולפ"ז).

נז. וי"ל דכוונת הר"ן 'אפי' תימא מבטלין', ולכן ל"ש דהחומרא הדרבנן יהא יותא חמור מהדין ביטול מדינא.

נח. והתיר, ולכאורה ה"ה שנאסר עי"ז.

נט. **והקה"י** (לה) הביא דדעת הירושלמי דלר' יוחנן בהשחיר [אף דלא הוסיף רוב], מתעשר לפי כולו. דהוה זריעה מחודשת.

א. ויל"ד מי יברר איזה מעות כנגד העיקר. ואפשר דכוונתו דלמ"ד יש ברירה יכול לקבוע (כדאי' תמורה ל). ועויל"פ נפק"מ היכא שבשעת המקח קבע איזה דמים כנגד העיקר. (וע"ע מש"כ לעיל נז.).

ב. מבואר דבתערובת דאף דנתבטל ההיתר באיסור, כשנוסף

והגמ׳ דוחה דלשון אסורין קאי אתוספת. [ואינו תופס דמי האיסור כנגד כולו. ובתערובת אינו אוסר אלא לפי חשבון].

ועוד כת׳ **הרשב״א** דכוונת הגמ׳ מי סברת מחמת האיסור[ג], אלא מחמת התערובת דהגידולין שנוסף אוסרתן[ד].

קכ) **א״ה מאי אתא רשב״ג למימר, דתניא רשב״ג אומר הגדל בחיוב חייב וכו׳.** בפשוטו רשב״ג פליג אהך ברייתא, דת״ק ס״ל דכולו אסור. ורשב״ג פליג דרק מה שנוסף אסור. [בכל מקום שהוא].

אבל **הרא״ש** פי׳ דהביאו דברי רשב״ג (ב״ב כז: וגיטין כב.) דאילן שמקצתו בארץ ומקצתו בחו״ל הגדל בחיוב חייב ובפטור פטור [ויש ברירה]. **והרא״ש** ביאר דהתנא סבר דבנטע א׳ יש איסור והיתר, וכרשב״ג דבאילן א׳ יש איסור והיתר. וצ״ב הנידון, והיכן מצאנו מ״ד דלא שייך היתר ואיסור באילן א׳. והרש״ש וקר״א וחזו״א ושאר אחרונים דנתקשו בפי׳ הרא״ש.

קכא) **ועד כאן לא שמעת ליה לרשב״ג וכו׳ אבל היכא דקא טרח בטל ברובא וכו׳.** **הר״ן** פי׳ דרבה השיב דקאי אף לרשב״ג. ודברי רשב״ג דהגדל בהיתר מותר הוה משום דלא טרח לבטולי[ה].

קכב) **ר״ן ד״ה ועד.** דהכא היינו טעמא דהיתירא לא בטיל, דהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר[ו]. [**והתורת חסד** (הו׳ לעיל) נקט דזהו סברת ׳היתר להיכן הלך׳, דאין ביטול על ההיתר. אבל **השער״י** (ג טו) דייק דסברת להיכן הלך הוא דיהני לפי חשבון. אלא דאף לר׳ יוחנן דל״ל להיכן הלך, חידש רשב״ג קמ״ל ד׳טרח׳ עדיף. ובזה ביאר הר״ן דקמ״ל דאף דאין דרכו להתבטל].

והרמב״ן (ע״ז עג., וכן ב״ב ב. הו׳ לעיל נז:) **כתב דל״ש** קמא קמא בטיל בהיתר שנופל לתוך איסור, דלא אשכחן ביטול בהיתר דאין אדם עשוי לבטלו[ז], אלא אדרבה מוסיף עליו[ח]. **והר״ן** (ע״ז לה: בדה״ר צו׳ בגהש״ס) **הביא בזה ב׳ דעות. וכן בשו״ת הר״ן** (נז) **דן** די״ל דל״מ ביטול היתר בהיתר (ע״פ הגמ׳ ע״ז שם)[ט].

והפרמ״ג (פתיחה לתערובת א א חקירה הב׳, וכן ח״ג ה) חקר האם היתר מתבטל באיסור להחשב כולו איסור[י]. **והאחרונים** הביאו מדברי הרמב״ן ור״ן הנ״ל דהיתר אינו מתבטל ברוב איסור[יא].

אח״כ היתר סגי לבטל את השורש האיסור ברוב. [ואמרי׳ ׳סלק׳ את החלק הנוסף].

ויל״ע מ״ש מהא דאמרי׳ דקמא קמא בטל. וצ״ל דהתם אף לבסוף נוסף רק קצת. [שנוסף כל פעם רק א׳ מהאיסור. אבל היכא שיש ב׳ היתר וא׳ איסור, ואח״כ נוסף ב׳ ומשהו איסור, לא אמרי׳ דבטל בג׳ הראשונים. אלא אדרבה נתבטל ב׳ היתר הראשונים].

ג. דס״ד דאסור מחמת האיסור, דכוונת במשנה שנתבטל וחזר להיות איסור. [ומשמע דקו׳ הגמ׳ מסתימת הלשון, אף דאין בזה נפק״מ].

ד. **והרא״ש** כת׳ דאם היה ניכר העיקר היה מותר. ויל״ד אי כוונתו באופן שאפשר להכיר [ולשיטתו (נז:) דהנידון בסוגיין דהגידולין עומדים בפנ״ע] או דכוונתו כרשב״א לו יצוייר שיהא ניכר. ועיקר הסברא דהאוסר הוה מחמת התוספת.

ה. והרשב״א כת׳ דהוה קו׳, דרבה הק׳ [מסברא] על רב חסדא. [ורב חסדא ס״ל להיכן הלך, ופליג אהך סברא].

ו. ויל״פ הסברא דגדר ביטול ברוב משום ד״שם הדבר׳ ע״פ רובו. ורגילין לקרוא לו כולו היתר. אבל כשיש היתר בתוך איסור, מתייחסים לחפץ שיש בתוכו היתר. ואין רגילין להתייחס דוקא לעיקרו.

והשער״י (ג טו) ביאר דהיתר חשוב יותר [לפי דעת בני אדם], שההיתר ראוי לכל תשמישיו, והאיסור אינו ראוי להשתמשות. ומש״ה מיעוט זה של היתר חשוב יותר מרוב האיסור. ובכה״ג לא אמרה תורה אחרי רבים להטות. דאף שבכמות האיסור יותר מההיתר, אבל באיכות המיעוט הוא יותר מהרוב. [ומש״ה אינו בטל אף מדאורייתא].

וכת׳ דמש״ה אין אדם עשוי לבטל היתר לגבי איסור. אבל כשמתכוון לבטלו [בידים] מהני. [והוסיף דאין בזה משום מבטל איסור לכתחילה. דהא אדרבה מבטל ההיתר].

ז. והו׳ דבריו **בתורת הבית** (בית ד ש״ב כז. בדה״ס) שלא מצינו ביטול בהיתר, שאין אדם עשוי לבטלן.

ח. [וצ״ב דאסור להוסיף עליו, דהוה מבטל איסור לכתחילה. ואפשר כוונתו דאינו מסיח דעתו ממנו, לבטלו לאיסור, דדעתו עליו].

ט. **ובשו״ת הר״ן** דן כשנתערבו חטין מצמיחות בחטין, האם כשטוחנו יחד בטל [לפני פסח], ושוב לא אמרי׳ דחוזר וניעור. אבל הר״ן העלה צד דל״מ, דהיתר בהיתר לא בטל. ואימת מתבטל לאחר זמן איסורו. והוה מבטל איסור לכתחילה. [וע״ע בדברי הר״ן לעיל נב. דהיתר בהיתר ל״ש ביטול אדרבה מחזקו]. אך הר״ן הכריע דצמר רחלים מתבטל בצמר גמלים, ומבואר דהיתר בהיתר בטל. [וע״ע מש״ב בזה לעיל נב.].

י. והוכיח מדברי השואל **בשו״ת הרשב״א** דמתבטל [ואף מצטרף לשיעור לענין חיוב קרבן, ע׳ בסמוך]. והביא חולקים בזה.

יא. אמנם בדברי **הרמב״ן** (שם) נראה דהוה סברא בדין קמא קמא בטיל. ולא דלא שייך בזה ביטול כלל.

ונח' **רש"י ותוס'** (זבחים עח.) כשנתערב היתר ברוב איסור, דרש"י ס"ל דמצטרף לשיעור כזית. ותוס' חלקו דמיעוט הבטל ברוב אינו מצטרף עם הרוב להשלימו[יב]. ובפשוטו נח' בסברא זו, האם ההיתר בטל, ועי"ז הוה איסור ומצטרף לשיעור[יג].

והמשנ"ל (מעילה ז ו בסופו) כתב דלא מצאנו דיני עונשין בהיתר שנתבטל באיסור[יד]. [והביאו מדבריו דהיתר אינו מתבטל באיסור. אך משמע דכוונתו דאף אי נימא דבטל, מ"מ אין בזה 'עונש' אלא נחשב איסור עשה].

והאחרונים (או"ש מאב"א טו י ד"ה הפרמ"ג) **ביארו** דסברת **תוס'** (זבחים הנ"ל) דביטול מהני שיהא כמאן דליתא, אבל ל"מ שיחשב כמאן דאיתא[טו].

וכעי"ז חקר **העונג יו"ט** (ד) כשנתערבו חוטין שנטוו שלא לשמה בחוטי ציצית האם מהני דין ביטול להוסיף להם דין לשמה, או רק לשלול מהם פסלות[טז]. אבל השער"י כת' דסברת הרמב"ן דהיתר חשוב ואינו בטל[יז].

והאחרונים דנו בהא דמהני רוב דיינים[יח], ומבטלין את דעת המיעוט, ופוסקים כמו הרוב. ואף הפוטרים מצטרפין למנין הבי"ד[יט].

קכג) **אבל היכא דקא טרח בטיל ברוב. הר"ן** פי' דכיון דטרח וזרעה בקרקע, אתו גידולין ומבטלי לגמרי. ובפשוטו הוה סברא בגדרי ביטול, דע"י שטרח ועירבו, הוה בטל טפי. [ומש"ה מהני אף לבטל היתר[כ]. וכ"כ **הרמב"ן** (ב"ב ב.) דאף דהיתר לא בטיל, כשביטלו בידים מתבטל[כא] [וי"ל דכוונתו ע"פ סוגיין].

ובחי' חת"ס כת' דסברת 'קא טרח' שייך דוקא בגידולין, דנהפך לגמרי ואין כאן דבר ממנו בעולם. דנחשב זריעה גמורה, וגידול חדש[כב] [כיון דטרח,

---

יב. ובתשו' מיימוני (זרעים כה, בשם מהר"ם) כת' דאם נתערב עיסת פטור ברוב עיסה הטבולה לחלה, מתחייב בחלה. אבל לא יפריש מיניה וביה שמא יפריש מהחיוב על הפטור. ואינו מצטרף לשיעור לחייבו בחלה. [ומבואר דאינו מוסיף בשיעור. ויל"פ דהוה סברא משום דין ממ"נ, וכטומאת משא].

והאו"ש הביא מהגמ' (נדה עא) גבי דם תבוסה, דדם שיצא מחיים אינו מצטרף להשלים שיעור רביעית. (ועוד הביא מהגמ' נדה כז.). וכתב דהא דמהני מי פירות להשלים לשיעור מקוה (יבמות פב:) הוא משום דבטל מהם דין מי פירות, ועי"ז חל דין מקוה.

יג. והשער"י (ג טו) דחה דלענין השלמת שיעור, י"ל דממ"נ לא אכל כשיעור נבילה, וכלפי הנידון הזה ל"ש ביטול, והוה כטומאת משא.

יד. וחלק בזה על דברי **מהרי"ט** שכת' דהיתר בטל ומצטרף לשיעור איסור.

טו. והקובה"ע (נט א) הוסיף ד'היתר' הוה שלילה, דבלא איסורי התורה הכל מותר. ובזה מהני ביטול. אבל לא להוסיף איסור. והביא **דתוס'** ס"ל דאמרי' קמא קמא בטיל, דס"ל דמהני ביטול להוסיף דינים. וביאר (שם ג) דתוס' ס"ל דגדר הביטול דחל שם הרוב על כל התערובת. ואף דלא נהפך מציאות המיעוט, מ"מ נחשב דכולו איסור.

טז. אבל **תוס'** (זבחים עט: ד"ה תנן) כת' דמים שנתערבו במי חטאת, מדאוריתא בטל [ומצטרף לשיעור להזות], והסוגי' (שם) הוה חומרא דרבנן.

יז. ועפ"ז כתב דהיכא דבטלו במתכוון ודאי מתבטל.

יח. וביטול ברוב ילפי' מדיינין דכתיב אחרי רבים להטות. [**ותוס'** (ב"ק כז:) כת' דמהני רוב דדיינים אף בממונא, דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו. ובי"ד מפקי מיניה. **והאחרונים** האריכו בכוונתם, ודנו אי שייך לגדרי ביטול ברוב או דין זיל בתר רוב. ואכמ"ל].

יט. והאו"ש (הנ"ל) כת' דגבי דיינים המיעוט מהפכים את דעתם, וכולם אומרים חייב. [וכ"כ **מהר"ם חביב** (גט פשוט כלל א) בכוונת תוס' (ב"ק הנ"ל), **והקוה"ס** (ו ג) חלק דדוקא בבי"ד של ע"א המיעוט צריכין לחזור כדעת הרוב, ומדין זקן ממרא (ע"ע קובה"ע טז א). אבל בשאר בי"ד הגדר שהוכרע ע"פ הרוב. ואף שלא חזרו בהם].

והשער"י (ג טו) העלה צד דל"צ מנין הדיינים בגמר דין, אלא במשא ומתן. ולאחר שעמדו במנין ובטלו את דעת המיעוט, סגי ברוב דיינים לפסוק. אך הק' דבגמ' (סנהדרין ל) לכאורה מבואר דכל הדיינים הוה בכלל הגמ"ד [ומש"ה אם טעו, ב' הדיינים משלמים רק חלקם]. והשער"י הסיק דמוכח מדיינים דאף הדיינים של המיעוט פועלים, וע"כ דביטול ברוב מהני לחדש דין על המיעוט.

כ. ויל"ד דבשו"ת הר"ן (הנ"ל) נקט דחטים מצמיחות שטחן לפני הפסח, היתר אינו בטל. ונימא דכשטחנו נתכוון לבטלו, ועי"ז אף היתר בטל. וצ"ע. [אך אפשר דיש טעם אחר דהיתר בהיתר דמי להדדי (וע"ד מש"כ הר"ן לע' נב., וכמ"ש בסמוך גבי מעשר) ומש"ה ל"מ טרח. אלא היכא דמבטל היתר באיסור].

כא. דהרמב"ן הביא **י"א** דבגידולין לא אמרי' קמא קמא בטל, משום דהתירא לא בטל. ואף כלאים שהוסיף פחות ממאתים הוה היתר, ואינו בטל. ומש"ה כשנוסף מאתים אוסר. וכת' דמ"מ מחיצת הכרם שנפרצה וגדרו וחזר ונפרצה אינו מצטרף, דכשגדרו בינתיים מבטלו בידים. וכיון דנתבטל אינו חוזר וניעור. (הו' לעיל נז:).

[והרמב"ן חידש דאף כשגדר את הכלאים נחשב טרח לבטל את מה שגדל. ויל"ע היכא דלא ידע ונתכוון בשעה שגדר].

כב. ועפ"ז כתב דמהני ביטול ד'קא טרח' אף ביש לו מתירין.

אבל מה שגודל ממילא אינו מתבטל לקרקע]. **והגרנ"ט** ביאר הטעם דנעשה כזרע השדה וגידול מחודש[כג] דמיבטל גבי קרקע[כד]. [וביאר בזה דגבי מעשר יש גזיה"כ דלא מבטל לקרקע].

קכד) **והרי ליטרא מעשר וכו'. השיטמ"ק** (בשם שיטה) כת' דהמ"ל דיש לו מתירין. א"נ הך ברייתא ס"ל כתנא דבצלים ולא רשב"ג. אלא ניח"ל לתרץ שינויי דמסמיך ליה אקרא.

קכה) **ר"ן ד"ה הרי ליטרא.** תבטל ההוא ליטרא גבי גידולי שביעית. **רע"א** הק' דשביעית פטור ממעשר משום דהוה הפקר, ואף הפקר היכא דכבר נתחייב קודם שהפקירו לא פקע ממנו חיובו מעשרות. וכיון דהעיקר נתחייב כבר במעשרות האיך יפקע ממנו חיוב מעשר ע"י ביטול, שחל דין שביעית.

קכו) **ר"ן ד"ה שאני.** שהוא מתוקן כלל. משמע דאף מה שדעתו לזרוע מתחייב במעשר[כה]. **והחזו"א** (שביעית ח ב) ציין דנח' בזה ר' עקיבא ורבנן (פאה א ו) בעושה גורן לזרוע, האם נחשב קביעות. וכתב די"ל דבאין זרעו כלה לכו"ע נחשב גורן[כו].

קכז) **בא"ד דבדאורייתא לא משכח"ל. המקד"ד** (מעשרות א ובמהד' חדשה ג) חידש דלדעת הרמב"ם מעשר בצל דאורייתא, ודברי הגמ' כפשוטו[כז]. **והאחרונים** ציינו לגמ' (מנחות ע.) דשיבולת ששתלה, דדנו האם בתר עיקרו. [או דלא הוה דרך זריעה]. **ובהג' חת"ס** כת' דקרא איירי דרך זריעה ולא דרך שתילה.

קכח) **שם. והמקד"ד** הקשה למ"ד דאזלי' בתר עיקרו, ואף מה שגדל אח"כ מתחייב רק לחומרא [ובפשטות הגמ' לעיל נז: לדברי הר"ן, דהוה רק מדרבנן], א"כ היכא דהוה בהתירא שעישר בצל וזרעו, אינו מתחייב שוב מדינא. א"כ היכי משכח"ל עיקר חיוב תרו"מ דבצל שום ולוף[כח].

קכט) **בא"ד אבל איסורא באיסורא וכו' אינו בדין שתתבטל, אע"פ שאין האיסורין שוין וכו'**[כט]. **האחרונים** ציינו דנח' **בגמ'** (זבחים עח.) פיגול ונותר שערבן זב"ז האם איסורין מבטלין זה את זה. והו"ל לר"ן להביאו[ל].

ועוד ילה"ק דהתם איירי כשתרוייהו הוה איסור גמור, ואילו בסוגיין פירות שביעית מותרין באכילה, וכן טבל ע"י הפרשת תרו"מ מותר. ולא מצאנו שאם נתערב משהו נבילה בפירות שביעית לא יתבטל[לא].

ואפשר דהר"ן איירי דוקא בביטול דגידולין, אגב קרקע. אבל בתערובת ממש שייך ביטול. וצ"ע.

קל) **בא"ד ודברים שהן שוין ז"ל לגמרי אין א' מהם מבטל את חבירו** (וכמ"ש לעיל נב.). יל"ד האם כוונת הר"ן דהוה סברא מדאורייתא. ואילו הר"ן (לעיל שם) קאי לענין דבר שיש לו מתירין דהוה דין דרבנן.

דף ס.

קלא) **רא"ש ד"ה והתנן.** מפרש טעמא (שבת יז:) דילמא משהי להו ואתי לידי תקלה. **ורש"י** (פסחים לד.) כת' דטעם הגזירה שלא להפסיד את הכהנים [ובשאר איסורין, וכגון גידולי טבל, לא גזרו]. וכ"כ **תוס'** (לעיל

דלא נחשב עד שתאכלנו באיסור, כיון דהביטול מהני בתוארו.

כג. ואף דהוה דבר שאין זרעו כלה, ע"י שטרח לבטולי מתבטל לקרקע. [וכעי"ז כת' התוס' רי"ד בתחילת הסוגיה].

כד. [ולכאורה לפ"ז לא תליא ברוב, אלא דהוה ביטול לקרקע. ואפשר דמ"מ גדר ההיתר זה מה שנטפל למה שגדל אח"כ, וכמ"ש הקה"י].

כה. **והמקד"ד** (תרומות) הביא דמבואר דאסור לזרוע טבל. וחקר האם הוא משום דהוה הנאת כילוי. או משום שמפקיע מתרו"מ. והוכיח דבבצל אין זרעו כלה, ואינו כילוי. ואפי' הכי מבואר דאסור. [ויל"ד דאם מתבטל (מדאורייתא) יחשב כילוי].

כו. וכעי"ז כתב **המקד"ד** דאסור לזרוע טבל באין זרעו כלה דסופו עומד לאכילה.

כז. אך הק' דכיון דאסור לזרוע בצל ושום בעודם טבל, א"כ סתם זורע מחולין. ואף הגידולין הם כעיקר [לדעת הר"ן], ומדינא אין חיוב מעשר [אלא לחומרא, וכדלע' נז:]. א"כ היכי משכח"ל עיקר חיוב מעשר באין זרעו כלה.

כח. [וי"ל דמשכחת לה בזרע דבר שלא נגמר מלאכתו, ולא נחשב גורן].

כט. ומשמע בר"ן דגדר 'קא טרח' שייך לגדר ביטול שהרוב מתנגד למיעוט. [ודלא כדברי החת"ס וגרנ"ט].

ל. ועוד דבפשוטו קיי"ל דמבטלות זה את זה, ע' פסחים קטו.

לא. עכ"פ מין במינו [כסוגיין].

נז:) דבתרומה הוה משום גזל שבט הכהונה, ולכן בשביעית לא גזרו. **ורש"י** (ב"מ צ.) כת' דגזרו משום תרומה טהורה ביד ישראל, שלא יזרענו להפטר מלתת לכהן[א]. א"נ תרומה טמאה ביד כהן שמא ישהא.

קלב) **בגידולי גידולין. רש"י** (פסחים לד.) **פי'** דהיינו הבצלים הקטנים שנוספים לבצל שנטע. [דכשנוסף בצל בפנ"ע נקרא בשם גידולי גידולין[ב]]. **ותוס'** (שם) בשם **ריב"א**[ג] **פי'** דגידולין גידולין הוא כשחזר ונטע הגידולין הראשונים. [ואף בדבר שאין זרעו כלה, נחשב גידולי גידולין כיון דנטעו פעמיים]. **והקה"י** (לה ד) ביאר דהגידולין הראשונים מעורב בהם גידול היתר. א"כ יש שותף ב'גורם' [וכח הצמיחה], ומש"ה לא נחשב נגרם ממנו.

קלג) **והתנן הטבל וכו' אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין וכו'.** [והגמ'[ד] לומדת דאף בתרומה גידולי גידולין דאין זרעו כלה יאסרו]. **רע"א** (בגהש"ס) הקשה דטבל הוי דבר שיש לו מתירין, ומש"ה גידולי גידוליו יאסרו, כמו בנדר [ובמ"ש הר"ן נט.][ה]. **והאו"ש** (מעשר ו ד) **תי'** דסוגיין ס"ל כמ"ד (רב פפא ביצה ד.) דבאיסור דרבנן אף דבר שיש לו מתירין בטל [ודלא כרב אשי שם], וה"נ תרומת בצל דרבנן [וכ"כ הר"ז איגר בשו"ת רע"א ה סח].

והקה"י (לז) **תי'** דהנידון בסוגיין הוה רק נפק"מ לענין אכילת ארעי, ובזה לא נחשב יש לו מתירין. וכ"ת בידו לעשות גורן ולעשר, הא מפסיד מצד אחר.

ועוד תי' **האחרונים** דלמסקנא (לע' נח:) גדר הביטול אגב קרקע, ובזה לא הוה דין ביטול ברוב דעלמא, ואף יש לו מתירין בטל [ורק אליבא דר' יאני מהני סברת יל"מ]. **והגרנ"ט** תי' עוד דבעודו מחובר ל"ש הפרשת תרו"מ, וחל דין ביטול. ולא איכפ"ל דאח"כ יש לו מתירין[ו].

ונפק"מ בכ"ז האם בקונמות מהני רבו בגידולי גידולין.

קלד) **שם. הטבל וכו' גידולי גידולין אסורין. הר"ן** פי' כגון שנתמרח בכרי, אסור לאכול ממנו ארעי. [ובאין זרעו כלה, אסור לאכול להגידולין ארעי[ז]]. משמע דהוה רק באופן שעשו כרי, אבל בלא גורן לא נחשב טבל. [וע' מש"כ לעיל נט:].

קלה) **שם התוי"ט** הקשה אמאי גידולי טבל אינם אסורין מדינא [ולכאורה אפי' זרעו כלה], דהוה זה וזה גורם, לדברי **הכס"מ** (ה טז, הו' לעיל מז: ונז.) [גבי גידולי קונם] דביש לו מתירין זוז"ג אסור. **ורע"א** (במשנה) **הביא דתוס'** (ע"ז מט.) **כת'** דטבל הוה איסור אכילה[ח], ובאיסור אכילה אין איסור במה שבגרמתו באו הגידולין [ולא שייך זוז"ג][ט].

א. ובגמ' (שבת יז:) ס"ד דגזרו משום תרומה טהורה ביד ישראל, והגמ' מק' דאי חשידי לא יפרישו כלל. אלא משום תרומה טמאה ביד כהן. [ויל"ד דלמסקנא זו לא הוה משום גזל כהן. וצ"ע ממש"כ רש"י (פסחים הנ"ל)].

ב. וכפל הלשון היינו גידולין רחוקים יותר [וע"ד 'צל צילו' (ע"ז מח:) פרש"י דהוה צל דק וקלוש].

ג. [ו**בשיטמ"ק** נז: הביא ב' תי']].

ד. וכן הגמ' (פסחים לד.) הביאה מהך משנה כן. [ובמשנה (תרומות ט ה) מבואר דדגידולי תרומה שאין זרעו כלה חמיר מזרעו כלה. אלא דלא הוזכר להדיא גידולי גידולין. ואפשר דהגמ' סומכת על סמיכת המשניות, דגידולי גידולין קאי אף אתרומה].

ה. **והרש"ש** כתב [דלא כדברי הראשונים] דקושיית הגמ' מהרישא בגידולי תרומה, ואין זרעו כלה קאי אכולה. ואה"נ טבל הוה יל"מ.

ו. ועוד תי' **האו"ש** (שם) דבעודו מחובר פקע שם טבל (כדאי' מנחות ע.), ורק אח"כ כשנקצר חל [למפרע] שם טבל, ומ"מ בשעת ביטול הוה היתר בהיתר.

ז. ולשון **הרמב"ם** (מעשר ו ו) מפני מה הגידולין אסורין, משום תרומת מעשר ותרומה גדולה שיש בו. [ור"א מן ההר הביא כן מהירושלמי]. **והרדב"ז** [וכן אנשי שם במשניות] נקט דכוונת הרמב"ם דאסור באכילה לזרים, ולא מהני לעשר עליו. [מקנס דרבנן]. אבל בפשוטו נקטו המפרשים דאסורין עד שיעשר עליהם, כשאר טבל [ואסור אף לכהן עד שיעשרנו]. וכן מסקנת **החזו"א** (שביעית ח ב) בכוונת הרמב"ם.

ח. [ויל"ד דטבל אסור בהנאת כילוי. וה"נ הרי הזריעה הוה כילוי. ואכמ"ל].

ט. **והאחרונים** ביארו דבכל איסור אכילה, הנאה הנגרמת ממנו הוה היתר גמור. ואין סיבת האיסור כלל. אמנם ולד טריפה דנו מדין זוז"ג, כיון דנולד ממנו והוה תולדתו. **והקה"י** (ע"ז כ) כת' דזה כוונת התוי"ט להקשות דה"נ הזריעה הוה גדר תולדה [עכ"פ באין זרעו כלה, וכ"מ מהא דבסוגין גידולי שביעית אסורין דנחשב מגופו ומיניה].

קלו) **ריבויא דרבו גידולין על עיקרו. הרא"ש** פי' דהמשנה איירי כשלא רבו, אבל כשרבו מעלין את העיקר. ועד"ז גרס **הר"ן**.

ומבואר מדבריהם דאף טבל מותר היכא דרבו על עיקרו. אבל יש שפי' דתי' הגמ' הוה דוקא בתרומה. אבל טבל הוה דבר שיש לו מתירין [וכקו' רע"א הנ"ל][י]. וכן סתימת הרמב"ם גבי גידולי גידולי טבל דאסור אף היכא דהוסיף יותר[יא].

אבל **המפרש** כת' דאיירי בגידולין שלישין, שזרע את גידולי הגידולין. [אבל רוב לחוד ל"מ].

ועוד הביא **השיטמ"ק** לפרש דמסקנת הגמ' דר' ינאי התיר רק את הגידולין, אבל העיקר לעולם באיסורו קאי. ובזה חידש ר' ינאי דאף כשיש במה וכמה גידולין אסור, שהזרע מהעיקר יוצא ולא מהתוספת.

הרמב"ם (תרומות יא כא, כב) פסק דהזורע תרומה בדבר שאין זרעו כלה, אם רבו גידולי גידולין, מעלין את העיקר. **והראב"ד** השיג דאפי' גידולי טבל אסורין כשאין זרעו כלה, וכ"ש תרומה[יב]. והקשו דהוה דלא כסוגיין[יג]. **והקה"י** (לז) כתב די"ל דפ' כדברי השיטמ"ק הנ"ל[יד].

ור"א מן ההר כת' דאין הלכה כסברא זו, דקי"ל כר' יוחנן ור' יונתן דגידולי היתר אין מבטלין העיקר האסור.

קלז) **שם. דרבו על עיקרו. בחי' ר"א מן ההר** הביא בשם **רש"י** (וכ"כ השיטמ"ק בשם פירוש) אם היה תחילתו כזית ושב גס בכביצה. ודייק [מדברי רש"י] דלא רבו כשיעור ביטולו [דתרומה במינו עולה בא' ומאה[טו]].

הדרן עלך פרק הנודר מן הירק

י. והתוי"ט (תרומות ט ו) כת' דגדולי גדולי טבל אסורין, דטבל הוה דבר שיש לו מתירין ואפי' באלף לא בטל. ובפשוטו נסתר מהגמ' (כאן) שמדמה לתרומה. וכקו' רע"א. אך י"ל דכוונת התוי"ט אף היכא דרבו על עיקרו.

יא. והרמב"ם (מעשר ו ו) כתב [ע"פ הירושלמי] דבטבל גידולין רביעין מותרין.

יב. ומבואר בראב"ד דאין מקום להחמיר יותר באין לו מתירין, דא"ב מה כ"ש. [ודלא כקושיית רע"א].

יג. והכס"מ כתב דהראב"ד ס"ל דכוונת הסוגיה דגידולין שלישים מותרין, וכדעת המפרש. [ודוחק בלשונו].

יד. והחזו"א (שביעית ח ב) כתב דלראב"ד יל"פ דרב ינאי קמ"ל דמדינא מעלין, ואסור רק משום גידולי תרומה. ונפק"מ דמותר לטבול יום.

טו. אבל **הר"ש מדסוי** כתב דאף הכא איירי בק"א.

פרק קונם יין

א) **שבת זו וכו'. הראשונים** בפי' הא' פי' שעומד באמצע השבוע, ובאמצע החודש, ואסור עד סוף השבוע והחודש. ולפ"ז אם עומד בשבת עצמו, אסור רק עד סוף היום. **והרשב"א ונמוק"י** הביאו דדמי להא דאי' (ר"ה יב:) דאם נדר 'השנה', אפי' עומד בכ"ט אלול עלתה לו. וכ"פ **הט"ז** (רכ ב).

והראשונים הביאו 'אחרים' (וכ"ד **המפרש**) דכוונת המשנה דעומד בשבת, ונאסר אף בשבוע שאח"כ. [ובדברי **הר"ן** מבואר דאסור אף ביום השבת שאח"כ. אבל **במפרש** לא משמע כן. וע"ע באחרונים].

והר"ן חלק דכיון דקאמר שבוע זו, למה יאסר אח"כ. **ותוס'** (בע"ב) ביאר דכיון דבלשון בני אדם שבת הוה שבוע, א"כ כוונתו לאסור עצמו שבוע [הבא][ט"ז]. וכדי שלא יהא ספק בנדרו, דעתו שתחול כבר מעכשיו.

ב) **יום א'. כתב הר"ן** מעת לעת. **והרש"ש** הק' דבגמ' (נזיר ה:) מבואר דהאומר הריני נזיר ל' יום, אמרי' מקצת היום ככולו, גם בתחילתו וגם בסופו [וסגי בהשלמת היום, וכ"ח יום, ומקצת יום כ"ט]. **והמחנ"א** (לד) כת' דכשאומר יום א' הו"ל כאומר 'שלימין', מדלא אמר היום. אבל כשכולל כמה ימים, א"א בלאו הכי, ואי"צ השלמת היום. והמחנ"א הביא דלענין תנאי בגט **הטור** (אה"ע קמג) כת' דאם התנה ל' יום, מהני כשבא בסופו, דהוה כאומר שלימין. וספק האם מהני מעת לעת.

והרש"ש הקשה דא"כ האומר ב' ימים, אסור רק למחרת בבוקר [וסגי במקצת היום]. ואילו יום א' נאסר עד להשלמת מעת לעת. וכי יום א' חמיר מב' ימים.

והרש"ש כת' דבלשון תורה אמרי' דיום א' הוה עד הערב[י"], כדאי' באותו ואת בנו (חולין פג.), דהיום הולך אחר הלילה. והמשנה בלשון בני אדם.

ג) **שבת א' וכו' אסור מיום ליום. הר"ן** כת' דנאסר בהיקף שבוע. וביום א' נאסר מעת לעת. אבל באינך אינו אסור מעת לעת. ובגמ' (מגילה ה.) דרשי' עד חודש ימים, דאי אתה מחשב שעות לחדשים. **ופרש"י** כגון בתנאי בגט אם לא באתי עד חדש זה[י"], אין אומרים שעדיין חסר שעות מילוי הלבנה, דחודש הוא כ"ט ומחצה יום. אבל **בשו"ת הרשב"א** (א תרנ,והו' בב"י רכ) נקט דאף בשבוע א' וחודש א' משלימין שעות[י"ט]. וכ"כ **הרמב"ם** (י ג) מעת לעת.

ד) **חדש א' וכו'. הרמב"ם** (שם) כתב דשאיני טועם חודש, אסור בל' יום גמורים מעת לעת. **והאחרונים** הקשו אמאי לא סגי בכ"ט וי"ב שעות. והביאו את הגמ' (מגילה ה.) דאין מונין שעות לחדשים[כ].

והנמוק"י ביאר דאזלי' רוב חדשים דמלאים (וע' לקמן סג.). אבל **הש"ך** (רכ יג) כתב דהרמב"ם קאי כשהוא עומד בחודש מלא, דצריך להשלים עד אותו יום בחודש. אבל בחודש חסר סגי בחודש[כא].

טז. **והרש"ש** כתב דאת"ל דנתכוון רק עד סוף היום, היה צריך לומר היום. ודוקא גבי כ"ט אלול, יש נפק"מ אם תתעבר אלול.

יז. ויל"ד דהתם היום מתחיל מאיליו, משא"כ בנדרים דלא נחשב 'יום' אלא משעה שנדר. ומה שנשאר ביום לא נקרא 'יום א'".

יח. **ורש"י** קאי בחודש 'זה', דתליא במנין החדשים של העולם. א"כ אין ראיה האם מונין משעה לשעה.

יט. וכת' דכל היכא דהוזכר מיום ליום לאו דוקא, אלא משעה לשעה. וכת' דה"ה י"ג שנים ויום א' דגדלות מונין שעות. [וכ"ד **הריטב"א** (נדה מז:) **והדברי חמודות** (נדה ה ה) דאף בגדלות בעי מעת לעת. אבל דעת **הרשב"א** (נדה מז:) דאי"צ להשלים שעות, וכ"מ **בתוס'** (שם). [**ותוס'** (ערכין לא.) הביאו בזה מח']. וכ"פ **הש"ך** (חו"מ לה א) **ומג"א** (נג יג)].

כ. **והפוסקים** האריכו בדין חודש לענין פדיון הבן, האם תליא בשעות. וע"ע **מג"א** (שלט ח).

כא. **והש"ך** ציין מש"כ בהל' נדה (קפט ל), דעונה בינונית הוא אותו יום בחודש, ובחדש חסר הוה יום הל', ובחודש מלא יום הל"א. אבל כל **האחרונים** (שם) חלקו על דבריו. [ואכ"מ].

ותוס' (כתובות עא. ד"ה ר"י) כת' דלשון 'חודש' סתם בקרא הוה ל' יום. ותוס' דנו בלשון חכמים האם סתם חודש הוה כ"ט[כב], או דדוקא היכא דמוכח הוה כ"ט[כג], אבל חודש סתם הוה ל' יום[כד].

ה) **א"ר ירמיה לכשתחשך צריך שאלה לחכם. הר"ן ורא"ש** כת' דלא בא לפרש דין המשנה, אלא החמירו רבנן דצריך שאלה. **והנמוק"י** הוסיף דתנא דינא קאמר ובדורות הראשונים, אבל בדורות האחרונים גזרו. **והריטב"א** כת' בשם **הרא"ה** דדוקא גבי ע"ה החמירו (ע"ד הא דלעיל יד., וכ.).

אבל **הריטב"א** כתב [ע"פ הרמב"ן] דר' ירמיה מפרש את הברייתא, ופליג אמתני'.

ו) **צריך שאלה לחכם וכו' גזירה היום משום יום א'.**

והש"ך (רכ ג) הביא בשם **הפרישה** דאי"צ פתח[כה]. [והוה דין בעלמא לישאל, דהנדר אינו נעקר למפרע[כו]]. וע"ע שלמ"נ וחת"ס.

והב"י הביא בשם **רבינו ירוחם** (וכ"פ **הרמ"א** רכ ג) דדוקא בהיום, אבל שבוע זה לא גזרו. **והט"ז** (שם ג) דההפרש בין שבוע זה לשבוע סתם הוא הפרש גדול, והכל יודעים. אבל **הב"ח** (והו' **בש"ך** י) הביא דדעת **ר"פ** בסמ"ק (וכ"כ **הרע"ב** במשנה) דאף שבוע זה וחודש זה צריך שאלה.

דף ס:

ז) **היום ביום א' מיחליף, יום א' בהיום לא מיחלף וכו'. והרמ"א** (רכ ג בשם ר' ירוחם) כת' שבוע זה מותר לאחר השבוע בלא שאלה. דכו"ע ידעי שיש חילוק בין שבוע. אבל **הב"ח** הביא דה**ר"פ** (בהג' סמ"ק מו) מבואר דאף בזה צריך שאלה, והך גזירה קאי על כל המשנה[א]. וכ"כ **הרע"ב** במשנה.

ח) **כרבי נתן וכו' כאילו בנה במה וכו'.** פ' **הר"ן והרא"ש** דמשו"ה החמירו, וחששו משום דמיחליף. [וע"ע במפרש].

והרמב"ם (י א) **ופסקי הרא"ש** פסקו את דברי ר' ירמיה, אבל **הרמב"ן** השמיטו. **והריטב"א** ביאר דסתמא דמתני' פליג, ורק לר' נתן אמרי' דצריך שאלה[ב].

ט) **רא"ש ד"ה כמאן.** ונפק"מ שאם היה נדר של מצוה לא צריך שאלה[ג]. וכ"כ **הר"ן. ורע"א** (רכ א) נסתפק האם אף כשאחר הדירו מנכסיו גזרו, דהוא לא עביד איסורא ולא שייך קנס. וכתב דמשמע בר**א"ש** ור"ן דאין חילוק וקנסו.

י) **ר"ן ד"ה ומה שנהגו.** בתענית יחיד וכו' לכשתחשך שריא ליה בלא שאלה וכו' שהדבר ידוע דדינו של תענית כך הוא וכו'. **והאחרונים** העירו דלמש"כ הר"ן דבעי שאלה, חכם חוקר כיצד נדר. ומשמע דאם יתברר שאמר יום א' יאסר, ולא מהני שאלה זו.

כב. וכדאי' (ערכין ט:, ור"ה יט:) רשב"ג אומר רצו חדש רצו ל'. [דסתם חודש הוה כ"ט].

כג. ובברייתא (הנ"ל) מוכח דחודש לא הוה ל'.

כד. ותוס' הביא דג' חדשי הבחנה וט' ירחי לידה הוה חודשים מלאים [צ' יום, וע"ר יום, וכדאיתא נדה לח.].
ומבואר בתוס' דאף כשהוזכרו כמה חדשים הנידון דסתם חודש ל' יום. אבל **בשו"ת מהר"י ב"ל** (ג צו, צי' בגהש"ס שם) דן דחודש א' הוה ל' יום, אבל כשהוזכר כמה חדשים אזלי' בתר קביעות ירחא, דא' מלא וא' חסר.
והתה"ד (רטז) הביא **שו"ת מהר"ם** דכ"ד חודש דמינקת צריך להוסיף י"ב יום על ב' שנים [שהם א' מלא וא' חסר], להשלים לכ"ד חדשים מלאים. אך הוכיח מתשובה אחרת של המהר"ם דמנינן ב' שנים, ולא יותר. והתה"ד הביא תוס' (כתובות הנ"ל), וכתב דלתי' הא' בתוס' מינקת הוה דרבנן, וא"כ סגי בחדשים חסרים. [י"ב יום פחות משנתיים]. ולאידך תי' התם נמי מוכח, דבגמ' (גיטין עז:) שיעור הנקה נקרא ב' שנים.

כה. ובס' **ידות נדרים** דייק כן מדברי **המפרש** שכתב דכיון

כו. ולכאו' ל"ש שיעקור למפרע, דכיון דעבר זמן הנדר, א"כ הוה כאכלו כולו [שבועות כז], דכיון דנאבד מהעולם ל"ש שאלה. [ויש להסתפק כשיש נפק"מ מדרבנן מהנדר, האם נחשב דעדיין יש נפק"מ, וכמו מחוסר עונש וכדו'. או דהוה תנאי בעלמא. וע' מש"כ נט.].

כז. ולשון **התוס' רי"ד** (בע"ב) שיראה כאילו עוקר הנדר למפרע, שלא יחשב שמקריב על במה. [ומשמע דלא נעקר למפרע, אלא דאפ"ה היה לחכמים ענין שיעשה כאילו נעקר. שלא יהא במה. וצ"ב].

א. ומבואר **בב"ח** דאף בעד פסח (בסיפא של המשנה) צריך שאלה משום גזירה זו. **והק"נ** חלק דאין לנו לגזור מעצמינו.

ב. **והמגיה** דייק דמשמע דלא קי"ל כר' נתן. והק' דבכ"מ הרמב"ן הביא דברי ר' נתן, ול"מ חולק באיסור לנדור.

ג. **ובהג' ראמ"ה** הביא דהרמב"ם לא חילק בזה. וכתב די"ל

בסמוך דבנדרי מצווה לא גזרו אי״צ לזה, דתענית הוה נדרי מצווה.

ועוד כתב **הפור״י** דלמש״כ **הר״ן** (תענית י: ב: בדה״ר, ע״ע לק׳ סו.) דתענית אינו נדר גמור, אלא קבלה לדבר מצווה [ולכן לווה תעניתו], א״כ ל״ש בזה גזירה אטו נדר.

יא) **בא״ד וראיתי לרשב״א וכו׳ והאי פי׳ לא סגי. והב״י**

(רכ) כתב דכיון דכל תענית הוה מתחילת היום, ל״ש בזה גזירה זו. אבל בנדרים דשייך מקצת היום אסור לא פלוג[ד].

יב) **כי איצטריך לחודש חסר. והר״ן פי׳ דהחודש**

שאחרי נדרו הוה חסר, והוא נדר בחודש מלא[ה]. קמ״ל דיום הל׳ הוה בכלל חודש החסר [של אח״כ]. ואינו בכלל חודש שעבר.

אבל דעת **התוס׳ רי״ד** דמשנה קאי דוקא כשנדר באותו היום, דאמרי׳ דהוה תחילת החודש להבא[ו]. אבל היכא דנדר בחודש הקודם, נאסר אף ביום זה. שהרי כל עיקרו [של יום זה] הוה של חודש שעבר. ונידון לשעבר ולהבא.

והרמב״ם (י ג) כתב דמותר בר״ח אע״פ שהיה חודש חסר. **והרדב״ז** פי׳ דכוונת הרמב״ם בחודש שאחר חודש חסר [ע״ד מש״כ הר״ן], אע״פ שהוא נמנה לשעבר לענין ימי החודש.

אבל **התומים** (עג יב) **ורש״ש** דייקו דהרמב״ם קאי דוקא בחודש חסר. וס״ל דבחודש מלא אסור בא׳ דר״ח, שהוא ל׳ לחודש הקודם. וס״ד דאף בנודר בחודש חסר יאסר בר״ח. **והרלב״ח** (ט, בס׳ הליקוטים) פי׳ דיל״פ כוונת הרמב״ם דנדר בחודש של ל׳ יום, ונקרא ׳חודש חסר׳ דחסר ממנו יום א׳ מר״ח שנקרא ע״ש חודש הבא[ז].

יג) **קמ״ל קרו ליה אינשי ריש ירחא. כתב הר״ן**

דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם. **והמג״א** (נה י) הביא דבאמת נחשב יום ל׳ לחודש שעבר, אלא דבלשון בני אדם נקרא ראש חודש. **והמג״א** נסתפק עפ״ז מי שנולד בל׳ חשון ובשנת הבר מצווה היה חסר, האם נעשה גדול מכ״ט חשון [דהוה שילהי חשון], או דבעינן י״ג שלימים [וכ״פ האחרונים עי״ש].

ולענין יום השנה למי שנפטר ביום ל׳ חשון, ובשנים שאח״כ היה חשון חסר. **המג״א** (תקסח כ) דן דאם לא התחיל [דשנה הראשונה היתה חסר], א״כ ראוי לקבוע בשילהי חשון. דלענין עיקר קביעות המועדות הוה חשון. אך אפ״ה אם כבר התחיל לצום שנה א׳ בל׳ חשון, א״כ אזלי׳ בתר לשון בנ״א וחייב כל שנה בר״ח.

יד) **שם. קרו ליה אינשי.** מבואר דמעיקר הדין אינו ראש חודש[ח]. אך בפשוטו קי״ל דיש דיני ר״ח בב׳

דכוונת הגמ׳ דלא חששו משום ביזוי מצווה בהא דנשאל, כיון דבלא״ה מצווה לאיתשולי, ואינו טעם לתקנה.

ד. והאחרונים הק׳ דקי״ל (אר״ח תקסב יא) דאפי׳ אכל יכול לקבל תענית בחצי היום, ונקרא תענית לענין שצריך להשלים נדרו. אלא שאינו נקרא תענית לענין תפילת ענינו.

ה. ועד״ז כת׳ **הרא״ש** ראש חודש של חודש חסר, שהוא השלמת חודש מלא שעבר [שהוא נדר בו]. [דסדר רוב החדשים א׳ מלא וא׳ חסר]. וקשה דנקטו חודש חסר, דהוה סימן בעלמא ע״פ רוב. ואינו שייך לעיקר הסברא.

והאו״ש (י ג) פי׳ דקמ״ל אף באופן דהמולד נופל אחרי ר״ח, דנמצא ר״ח עדיין שייך לירח הקודם, ואזלי׳ בתר לשון בנ״א דקרי ליה ריש ירחא. ומולד זקן כזה [שבא אחר ר״ח, דרוב פעמים המולד לפני ר״ח] משכח״ל רק אחרי חודש חסר. [והא דאמרי׳ אחר לשון בני אדם לאפוקי דנלך אחר עיקר המולד, דשייך לחודש הקודם. אך ודאי דבשאר דיני התורה תליא בקביעותא דירחא].

ו. ובמשנה אייריי כשנדר ביום זה, וקמ״ל דנידון להבא. [והמשנה לא אייריי בעומד באמצע השבוע, וע׳ לעיל].

ז. ואילו חודש של כ״ט יום נקרא ׳מלא׳, דאינו חסר כלל. א״נ חודש שיש לו ב׳ ימי ר״ח, לצד שבלשון בני אדם מונים מהראשון (ע״ע בסמוך), א״כ יש לחודש זה ל׳ יום [ויום ל״א בלשון בני אדם הוא ר״ח, אף דבדיני התורה מונים מיום הב׳, והוה יום הל׳].

ח. וכן הביא **המג״א** (נה י).

דהמג״א נסתפק במי שנולד בל׳ חשון, ובשנת הבר מצווה חשון חסר, האם נעשה בר מצוה בכ״ט חשון [סוף חשון, ופשיט״ל דסגי בתחילת יום כ״ט], דהא א׳ דר״ח שייך לכסלו. אך הביא דבסוגיין מבואר דא׳ דר״ח הוא יום ל׳ לחדש העבר אלא שבלשון בני אדם קוראין אותו ר״ח. [וציין לדברי **הפוסקים** (אה״ע קכו ו) האיך כותבין בגט, ע׳ ר״ן בסמוך]. וכת׳ דמ״מ נראה דלא נעשה בר מצוה עד ר״ח, דהא עדיין לא מלאה לו שנה עד שיעברו כ״ט יום מחשון. דבעינן י״ג שנים שלימים.

אבל **בשו״ת הב״ח** (קמה, והו׳ באליה רבה נה ט, ורע״א שם, ומשנ״ב נה מה) כת׳ דמי שנולד בא׳ טבת [בשנה שהיה יום א׳ ר״ח], ובשנת הבר מצוה יש ב׳ ימי ר״ח, נעשה בר מצווה מא׳ דר״ח. [ונקט דנחשב חודש טבת, אף בדיני התורה]. והאליה רבה ציין

הימים[ט], ובנוסח התפילה וכו׳ אמרי׳ בתרוייהו ׳ר״ח הזה״. ובס׳ **בנין אריאל** (צוין ברע״א או״ח ס״ס קח) כת׳ דהוה בכלל התקנה (ר״ה ל:) דאם לא באו עדים מהמנחה ולמעלה תקנו אותו היום קדוש ולמחר קדוש׳. אבל לענין דאורייתא פשיטא דקביעות החודש הוה רק מהשני[יא,יב], ובזה אמרי׳ בנדרים הלך אחר לשון בני אדם [דאף נדרים נקבע לפי הדין דרבנן].

[ויל״ד לשאר דיני דרבנן, האם תקנו דשייך לחודש הבא[יג]. או רק דינים התלויים בשם ׳ראש חודש׳, אף דשייך לחודש הקודם].

ו**התשב״ץ** (א קנג) הביא ממעשה דדוד ויונתן דכתיב (שמואל א כ כז) ויהי ממחרת החדש השני, ותרגום יונתן כת׳ עבור ירחא תנינא[יד]. בימי הנביאים היו נוהגים ב׳ ימים ר״ח, דלא ידעו באיזה יום יבאו העדים[טו].

טו) **שם. והרמ״א** (רכ ד) פסק דמי נשבע לפרוע עד ר״ח, צריך לפרוע לפני ל׳. **והפתח״ת** (שם א) הביא בשם **שו״ת רדב״ז** (חדשות רעב) דאם נשבע קודם שיכנס כסלו, יכול לפרוע ביום א׳ דר״ח, דעדיין לא נכנס כסלו[טז]. וכת׳ דלא משמע כן מדברי הר״ן.

ובשו״ת **הרשב״א** (ג שז, והו׳ **בשו״ע** רכח מח, וחו״מ עג ט) פסק דהנשבע לפרוע בר״ח, חייב ביום הא׳ דר״ח. דהלך אחר לשון בני אדם. והרשב״א הק׳ דאין מחייבין לשלם בתחילת היום [א״כ נימא דב׳ ימי ר״ח הוה יומא אריכתא]. ותי׳ דשאני הכא דהימים מחולקים, ותופסים את היום כר״ח בפנ״ע, וספק דאורי׳ לחומרא.

ו**הש״ך** (רכח קיא, וחו״מ עג לב) חלק [דלא הוה ספק] דאי׳ בסוגיין דבלשון בני אדם קרינן ביה ׳ריש ירחא׳, א״כ היום הראשון בודאי הוה ראש החודש. וכן רמז **הגר״א** (קבד). ושוב חזר בו (בחו״מ שם, ו**בנה״כ** ביו״ד) דאפשר דשניהם כיומא אריכתא, דהא שניהם ר״ח.

ו**הט״ז** (רכח נג) דן היכא דידע דיש ב׳ ימי ר״ח נימא דנתכוון עד יום הב׳. וע״ד הא דאי׳ (לק׳ סג., וכפסק הרמב״ם י ו), וק״ו הכא דכו״ע ידעי דעיקר ר״ח הוה השני. ו**הקצות** (עג ח, ועד״ז התומים שם) חלק דב׳ ימי ר״ח קרויים ר״ח, וכדאי׳ בגמ׳ כאן [ול״ד להתם].

טז) **ר״ן ד״ה ומהא שמעי׳**. דבשטרות נמי וכו׳ כותב ביום החודש פלוני[יז] וכו׳. וכ״כ **שא״ר** כאן. אלא דלענין גט החמירו[יח] [וכמ״ש הר״ן בסו״ד]. אבל **הטור** (או״ח ס״ס תכז, ושו״ת הרא״ש מה כב) כתב דיש מדקדקין לכתוב ביום ר״ח שהוא ל׳ יום לחודש

דלכאו׳ לדעת המג״א לא נעשה בר מצוה עד ב׳ דר״ח, שהוא א׳ טבת. דיום א׳ דר״ח נחשב ל׳ לחודש שעבר [ודוקא ללשון בני אדם הוה ר״ח]. וסיים דיש לחלק קצת.

ט. ואמרי׳ יעלה ויבא והלל וכו׳.

י. ואף דהתם איירי בראש השנה, אף שאר ר״ח בכלל התקנה. ו**האחרונים** דנו דבפשוטו משמע דדינו כר״ה, דהוה קדושה א׳ ויומא אריכתא, ולא כיו״ט שני דנחשב ספיקא דיומא. **ורע״א** (למג״א קח טז) הביא דנח׳ בזה האחרונים בכ״מ האם הך תקנה שייך בכל ר״ח, והאם הגדר דהוה יומא אריכתא.

יא. אך **בשו״ת הב״ח** (הנ״ל) דאף לענין בר מצווה נחשב ראש חודש. וצ״ע נהי דתקנו מדרבנן דהוה חודש טבת, אבל בדיני דאורייתא ודאי עדיין הוה חודש כסלו. ואפשר דכוונתו דמדרבנן נתחייב במצוות, ודי בזה לתפילה בציבור דרבנן וכדו׳. [ובדאורייתא בלאו הכי לא סמכינן אי״ג שנים בלא סימנים. ואף דליכא כאן חזקה דרבא, דמציאות השערות תלוי בתאריך האמיתי, אפ״ה הקילו בדרבנן. דדלא פלוג]. [ועוד אפשר דגדר התקנה מדרבנן נכלל בקביעת החודש, והוה בכלל הדין דקידוש המועדות מסור לבי״ד. ומהני דאורייתא. וצ״ע].

יב. אך הביא מה**שבלי הלקט** (ר״ח קסח) דהטעם דנקרא ר״ח, משום דחידוש הלבנה כ״ט וי״ב שעות, וכיון דחציו קודש עבדינן כולו קודש [ואף דלא נתקדש החודש, אלא למחרת]. [והדבר צ״ב דקביעות החדשים תליא בבי״ד, ואינו מדוייק ע״פ המולד].

יג. ו**הב״ח** (יו״ד קפט) נקט דאשה קובעת וסת לר״ח, ע״פ א׳ דר״ח. [ויל״ד דהתם מבואר דיש ג״כ הגדרת ׳ר״ח׳, והוה ג״כ ל׳ דחודש הקודם. ו**האחרונים** נקטו דאם קבעה לל׳ [ולא לר״ח] הוה ג״כ וסת, וכ״מ **בחזו״א**].

יד. אבל **רש״י** (שם) פי׳ ממחרת חידוש הלבנה, שהוא יום ב׳ לחודש. [ו**הירושלמי** (תענית ד ג) דן בזה להדיא, ומסקנת הירושלמי להוכיח משם כר׳ יוחנן (שם) דב׳ ימי ר״ח יש להם קדושה].

טו. ורבינו בחיי (שמות יב ב) דייק מהפסוקים דביום הראשון כבר ידעו שיהא ב׳ ימי ר״ח, שדוד אמר (שם ה) הנה חדש מחר וכו׳. וע״כ דידעו הישבון שיקבעו ר״ח, ולא רק ע״פ הראייה.

טז. [משמע דיש חילוק בין שם החודש, לשם ר״ח].

יז. משמע שכותב סתם ר״ח, ואי״צ לכתוב א׳ דר״ח וכדו׳.

יח. וכ״כ **בפסקי הרא״ש** דבכתובות ובשטרות ביום ראש חדש הראשון כותבין ביום ראש חדש, ואי״צ לכתוב ביום ל׳ לחדש שעבר. ויש מחמירין לכתוב בגט יום ל׳ לחדש פלוני שהוא ראש חדש פלוני.

שעבר[יט]. וכ"פ **השו"ע** (שם). **והמאירי** ביאר דמאחר שהקפידו לכתוב כך בגיטין, הפליגו לכתוב כן אף בשטרות.

והרמ"א (אה"ע קכו ו) הביא **ר"פ** (בהגהת סמ"ק קפד ובמרדכי גיטין תנד) דיש להמנע שלא לכתוב גט בא' דר"ח מחמת ספק זה[כ].

יז) **בא"ד ואם עשה כן השטר מוקדם ופסול. הרש"ש**

כתב דהיינו באופן שכתב שילהי כסלו, דאם כתב ל' כסלו, ניכר לכל וכשר.

יח) **בא"ד וביום החדש השני כותב ביום שני לחודש פלוני, ומחרתו יום שלישי וכו'.** מבואר בר"ן דבכל החודש כתבו ע"פ א' דר"ח בלשון בני אדם[כא]. ואף דלענין קביעות מועדים נקבע החודש ע"פ ב' דר"ח, מ"מ לשון בנ"א אינו כן[כב].

אבל **הטור** (ושו"ע אה"ע קכו ו, והטור או"ח תכז והרמ"א שם) כת' דביום ב' של ראש חדש יכתוב בא' לירח פלוני, כי חשבונו מיום השני. וכ"ד **המאירי** (בסוגיין) דכל הנידון רק לענין יום א' דר"ח, לאיזה יום משוייך. אבל שאר החודש פשיטא דמונין לב' דר"ח, וכמו לענין מועדות.

וכן הביא **האו"ז** (סנהדרין פ"ה צב, והו' במרדכי והג"א שם) שנהגו למנות מיום ב'[כג]. והוכיח כן מדברי **רש"י** (סנהדרין מ.).

ובגמ' (כתובות צד:) אי' דשטר שכתוב ניסן סתם, אימר בר כ"ט ניסן את. **והראשונים** (מרדכי כתובות רמה בשם ראב"ן, והג"א שם) דייקו אמאי לא נקט ל' ניסן. וע"כ דיום ל' מונין לאייר, ומונין מא' דר"ח[כד].

ובשו"ת תשב"ץ (א קנג) הביא דנהגו במקומו שמונין מיום ב', ויש מקומות שנהגו למנות מיום א'[כה]. **והתשב"ץ** כת' דאף אם פי' הסוגיה למנות מא' דר"ח [**וכר"ן**], מ"מ לענין דינא[כו] אזלי' בתר המנהג דמיום ב'[כז].

יט. והמשנ"ב (שם) הביא בשם **הב"ח** לכתוב להיפך, יום ל' לחודש פלוני שהוא ר"ח. **והב"י** (אה"ע קכו ו) כת' דנראה שאין קפידא אם הזכיר תחלה חודש שעבר או חודש הבא.

כ. [אא"כ במקום עיגון. והב"י (שם) כת' דהוה חומרא יתירא, והביא דנהגו שלא לחוש לזה]. ועוד הביא **הרמ"א** (שם ד) הביא דיש נמנעין מליתן גט בר"ח [אף בא' דר"ח] משום מח' הפוסקים האם לכתוב בא' או ביום א'. **והחלק"מ** (שם י וכ, וביי"ש שם יח) כת' דהוה חומרא בעלמא, ובמקום הצורך כותבים. אבל ל' דר"ח דוקא במקום עיגון.

כא. ובשו"ת הרשב"א (ג ו) נשאל שנהגו למנות מב' דר"ח, והשיב דכן צריך להיות דלענין מועדים מונים משני, ויום ל' מחודש הקודם. אלא **שר"ת** חדש ואמר דבשטרות שהולכין אחר לשון בני אדם, וע"פ סוגיין. וכת' דמקרוב הנהגת בעירו כר"ת למנות בשטרות מיום ראשון.

וכת' דבגיטין הנהיג לכתוב בכך וכך ימים ליום הראשון של חדש פלוני כדי לצאת ידי כל ספק. [שלא יהא ספק מוקדם ומאוחר]. [ובמשך כל החודש יכתבו כן. אבל ל"מ בפוסקים שחששו לתקנו זו].

כב. וחנוכה הוה כ"ה יום מב' דר"ח, אבל בשטרות פעמים שכותבים כ"ו ופעמים כ"ה, ותלי בשנים אי חשון מלא או חסר.

כג. והאו"ז הביא כן בשם **הרא"ם**, אבל **בהג' מיימוני** (עדות ב) הביא כן בשם **ראבי"ה** (ד תתקיט), והביא בשם **ר"ב** בשם **היראים** למנות מיום ראשון. וכ"כ בשו"ת מהר"ם (ד"ק קסג) בשם הרא"ם. וכ"ה בתוס' ר"פ כאן בשם היראים [כר"ן].

כד. אך לדברי הראשונים דחילקו בין ר"ח חשאר ימי החודש אין ראיה לשאר ימי החודש. דל' ניסן מונין בשטר ר"ח אייר, ולמחרתו א' אייר.

כה. וכן המאירי (מגן אבות כב) הביא דבמקומו מנו מיום ראשון, ובאו תלמידים [תלמידי הרמב"ן] לערער.

כו. והתשב"ץ הביא מעוררים לשנות המנהג במקומו, והאריך ז' טעמים שלא לשנות. דכיון דנהגו כן, בזמן שישנו הוה מאוחר. ועוד דאסור לשנות מנהג משום אל תטוש. ועוד דאף במקומות אחרים נהגו מנהג זה. ועוד הוכיח דכ"ד הרמב"ם (קידוש החודש יז יג והלאה). וכן רב האי גאון. ועוד דבסוגיין איירי דוקא בר"ח, אבל בשאר ימי החודש לא איירי כלל בסוגיין.

ועוד הנודר שיעשה כך וכך בי"ז בתמוז, בודאי יאסר יום הצום. שהרי אף בלשון בני אדם הוא קרוי כן. ואילו מי שנדר בי"ח תמוז נימא דלשון בני אדם ליום י"ז, א"כ בני אדם מבולבלים כ"כ, והאיך סמכינן עלייהו בשטרי.

ועוד הביא דלשון הגמ' (ר"ה ב., ויב:) כ"ט אדר, וכ"ט אלול הוא יום הסמוך לניסן ולתשרי. ואי מונין מא' דר"ח א"כ יום זה נקרא ל' אלול. וכת' לדחות דהתם קאי בלישנא דגמ', ולא לשון השטר. אך מ"מ אילו היה הדבר כ"כ שגור בפי כל אדם בזה, הו"ל לגמ' לנקוט לשון בני אדם.

כז. והנמוק"י (כאן) [הביא ע"ד דברי הר"ן בשם הריטב"א בשם ב' רבותיו] וכת' דבכל הגליל נוהגין למנות שטרות מיום ב' דר"ח. וכת' דאין בזה חשש מוקדם, כיון דכל בתי דין שלנו כשיוצא שטר בפניהם מונים מיום שני, ואין לנו לחוש שמא יוציאנו עליו בגליל אחר שהן מונין מן הראשון. וכיון שדין שטרות כדין נדרים אף בשטרות אין לנו אלא כפי מקומן ושעתן וכעין שאמרו לענין נדרים וכל שיוצא בו שום שטר שלא במקום כתיבתו אין לו לדיין לדון לו בזה עד שידע מנהג מקומם כיון שהדבר ידוע כי מנהגות חלוקות. [ואף אם בזמן הגמ' בלשון בני אדם מונין מהראשון, בזמנינו נשתנה המציאות].

יט) **איבעי' ליה וכו' שאני טועם יום' וכו'. והרמב"ם** (י ב) כת' דספק הגמ' גם באומר 'שבוע' סתם[כח].

והקר"א כתב דהספק בלשון בני אדם, אבל בלישנא דקרא הוה רק עד סוף היום, כדאמרי' גבי בתי ערי חומה ד'שנה' דבעי ילפו' להשלים. אבל הביא **דברשב"א** (לקמן סג.) דהספק אף בלישנא דקרא. [עי' לקמן].

ובגמ' (ר"ה יב; הו' בראשונים לק' סג.) הו' ברייתא דהמודר הנאה מחבירו 'לשנה' מונה י"ב חודש מיום ליום. ואם אמר לשנה זו, אפי' עמד בכ"ט אלול כיון דהגיע א' תשרי עלתה לו. **והמפרשים** הק' דהו"ל לגמ' לפשוט הספק מברייתא דהתם. **והרשב"א** (לק' סג.) כת' דרישא דהברייתא לאו דוקא[כט], ואיירי שאמר 'לשנה אחת'[ל]. דעיקר צריכותא דההיא ברייתא משום סיפא[לא]. **והמרומי שדה** (ר"ה שם) כת' דהברייתא איירי שנדר לשנה, פי' בלשון דמשמעו שנה.

כ) **אלא מהא ליכא למשמע מינה**[לב]. **הגהש"ס** הק' אמאי לא אמרי' 'נעשה' (כדאי' קידושין ה:). [דהסיפא מתפרש ע"פ הרישא]. וצ"ע. ע' **רש"ש**.

דף סא.

כא) **אילימא כדקתני, למה לי למימרא. הר"ן** פי' דפשיטא דהשנה הוה עד ר"ה. וכל הספק בלשון 'שנה'.

ורע"א (בגהש"ס) ציין דהרד"ק (ירמיה כח יז) כת' דלשון 'השנה' סתם משמע תוך שנה [י"ב חודש][א], ודוקא היכא דאמר 'השנה הזאת' משמע עד ר"ה.

כב) **ר"ן ד"ה ושמע מינה.** דאי דיניה כשנה א' לא מיתסר בעיבורה, אלא יב"ח כרוב שנים. **והאחרונים** הקשו דמסקנת **הר"ן** (לקמן סג.) כת' דשנה א' מיום זה אסר י"ג חודש. **והש"ך** (רכ טו) חילק בין עומד בר"ה. [וע"ע לקמן שם].

[וע"ע לק' שם בשו"ט דסוגיין].

כג) **ר"ן ד"ה איבעיא להו.** ול"ש למבעי אי שנת נ' כלפני.

בהג' ראמ"ה ביאר כוונתו הר"ן דפשיטא דתליא בר"י ורבנן האם אסור נ' שנים או מ"ט. **והרש"ש** כתב דכוונת הר"ן דא"כ לא תליא הספק בשנת היובל, האם 'כלפני'. דהבעי באיזה שנה יכלה נדרו.

כד) **דתניא וכו' יובל אינו עולה למנין שבוע וכו'.**

ושמיטה הוה ז' שנים אחר היובל. ובגמ' (ערכין לג.) איתא דלרבנן אף בזמן שאין היובל נוהג, מנו יובלות לקדש שמיטין. ועפ"ז כתב **הראב"ד** (שמיטה י ו) דלרבנן אף בזה"ז שנת חמישים אינו ממנין השמיטה. [ואף דשנת היובל לא נתקדש, עולה למנין השמיטה. ושמיטה שאח"כ הוה לאחר ח' שנים].

אבל **הרמב"ם** (שמיטה י ה) הביא קבלה מכל הגאונים דאחרי החורבן מונין שמיטה בלבד [ודוקא בבית

כח. והר"ן (סא. ד"ה איבעיא) מבואר דהך ספק הוה אף ב'יובל'.

כט. וכ"כ **הריטב"א** (ר"ה שם) כלומר לשנה אחת.

ל. ובשו"ת **הר"י בן לב** (ב כא, צי' רע"א ר"ה שם) כת' דאי כל עצמו דתנא דברייתא אתא למימר דהמודר הנאה מחברו לשנה דצריך למנות מיום ליום, ולא סגי למנין שנות עולם [עד ר"ה] א"כ אין לומר לישנא קלילא, דאמאי לא אסיק למילתיה דקאמר שנה אחת. ותי' דעיקר כוונת הרישא לאשמועינן די"ב חודש מיום ליום, ול"צ מעת לעת.

לא. ולאשמועינן דר"ה לנדרים מתשרי מנינן כלשון בני ארם, ועוד לאשמועינן אפי' עמד בכ"ט באלול אם אמר לשנה זו כיון שהגיע באחד בתשרי עלתה לו שנה

לב. ומהר"י בן לב (ב כא) דן בתקנת הקהילות שאם הכלה תמות בשנה ראשונה אחר החופה מהנישואין יחזירו הנדוניא. דהשואל טען דלשון שנה הוה ספק אי הוה רק עד ר"ה. ומהר"י בן לב חלק [דקרוב לומר] דהלשון שנה ראשונה הוה כמ"ד שנה א'. ועוד דהלשון אחר החופה משמע שמונין מיום ליום מיום החופה. ועוד דן דאזלינן בתר כוונת המתקנים, כיון דהלשון מסופק. ובודאי דהמתקנים לא נתנו דבריהם לשעורים, אלא תקנו תקנה בשוה להועיל לכל, בין לאותם שמשיאים את בנותיהן בתחלת השנה או באמצע השנה או בסוף השנה.

ורע"א (ק קיב) דן במתה ביום שנשלם השנה, האם צריך השלמת השעות.

א. דאי' בפסוקים (ירמיה כח טז,יז) שירמיה הנביא אמר לנביא השקר השנה אתה מת, וימת בשנה ההיא בחדש השביעי. ותרגום יונתן (שם, וכ"כ רש"י שם) דמת בערב ר"ה, ונקבר בשנה אחרת [בחודש השביעי]. [וביארו דבניו הסתירו יום מיתתו, כדי להכחיש את דברי ירמיה]. ומבואר דחז"ל נקטו דר"ה לא הוה בכלל 'השנה'.

והרד"ק כת' ליישב לפי הפשט [לו"ד חז"ל] דירמיה אמר לו השנה, ולא השנה הזאת. והשנה משמע תוך שנה לנבואה זו. והביא מהא דהמודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חדשים מיום ליום. ודוקא כשאמר 'לשנה זו' אפי' לא עמד אלא בכ"ט

שני אמרי' מנו יובלות לקדש שמיטה, אבל לאחר החורבן ליכא מנין יובל]. **ושא"ר** ביארו דכוונת הגאונים דקי"ל כר' יהודה. (וכ"פ **תוס'** ר"ה ט.).

כה) **ר' יהודה אומר יובל עולה למנין שבוע.** ובפשוטו לפ"ז היובל היא מ"ט שנים אחרי יובל הקודם. [ורק יובל ראשון היה נ' שנה]. [וכן משמעות הגמ' בכמה מקומות]. אבל דעת **הירושלמי** (קידושין א ב) דהיובל לעולם נ' שנה אחרי יובל הקודם, ויובל הב' הוא בשנה ב' לשמיטה[ב]. **והאו"ש** (שמיטה י) הביא **דבגמ'** דידן (ערכין כד) מוכח דלא כירושלמי[ג].

מעייל נפשיה לספיקא

כו) **ר"מ סבר לא מעייל איניש נפשיה לספיקא.** פי' **הרא"ש** ודעתו רק על דבר המבורר. ובפשוטו סברא זו שייך רק כשיש ספק בגוף הנדר. אבל בסוגיה (לעיל יט:) מבואר דאף היכא דנאבד אח"כ. [וצ"ל דהוה תנאי שאם יצא חומרא מדבריו דאינו רוצה בנזירות[ד]].

דף סא:

כז) **ור' יוסי סבר מעייל איניש נפשיה לספיקא.** פי' **הרא"ש** ליאסר בכל מה שיוכל להסתפק. משמע דנכלל בלשון כל צד ספק בדבר[א].

והאחרונים (הו' לעיל יח:) דייקו דמעייל איניש נפשיה הוה גדר ודאי, וכמ"ש **הרא"ש** (לעיל שם) ד מהא דלא שתק אמרי' דדעתו לאסור. [אבל העירו דבסוגיין לא שייך סברא זו, דממ"נ נאסר עד שיגיע. וי"ל דמ"מ נחשב בכלל לשונו].

והאחרונים דנו דאם טוען שנתכוון עד לפני פסח, ודאי נאמן. א"כ הנידון בסוגיין כששכח (וכ"כ בחי' **חת"ס**), או היכא דנתכוון ע"ד מה שיפרשו חכמים.

כח) **קדשתי את בתי הגדולה, ואיני יודע וכו'.** למקשן בגמ' (קידושין נא:) איירי דאמר בלשון הזה, והוה כמקדש א' מב' נשים[ב] [וכמ"ד דקידושין שאינן מסורין לביאה הוה קידושין]. והגמ' מתרצת דאיירי בהוכרו ולבסוף נתערבו[ג].

כט) **ר' יוסי אומר כולן מותרות חוץ מגדולה שבגדולות[ד] וכו'.** והגמ' הביא דהטעם דלא מעייל נפשיה לספיקא.

והמפרשים (מקנה קידושין סד:) הק' למסקנת הגמ' (שם נא: הנ"ל) דאיירי דבשעת קידושין הוכרו, ובירר דבריו איזה קידש. א"כ מה שייך בזה מעייל איניש נפשיה לספיקא, הא בשעת קידושין היה מבורר אלא שנתערבו אח"כ [ששכח איזה פירט בשעה שקידש][ה].

באלול כיון שהגיע אחד בתשרי עלתה לו שנה. [אך עכ"פ דבריו צ"ע, דהשנה לא גרע מ'שנה' דהוה בעיא דלא איפשיטא].

ב. ולפ"ז הא דאמר ר' יהודה לדבריכם וכו' לג' שנים, והרי כאן ד', הוא רק לדבריהם, אבל לדעת ר"י רוב יובלים אינם אחרי השמיטה.

ג. **והתומים** (סז אורים ב) נקט בפשיטות כדברי הירושלמי, דקי"ל כר' יהודה ויובל נופל באמצע השמיטה. והאו"ש הק' דהבבלי פליג.

ד. אבל בראש"ש משמע דגדר הלשון, שמתפרש הדיבור רק במה שהוא מבורר. [ויל"ע מ'כרי' יט., וע"ע בסמוך].

א. משמע אפי' דפשטות הלשון אינו כולל את הספק [ולא אמרי' בזה אין ספק מוציא מידי ודאי].

ב. ולא אמרי' דהלשון טפי משמע גדולה שבגדולות, שהיא יותר נחשבת 'גדולה' מאינך, אלא דכל מי שבכלל הספק נכללת במעשה קידושי ספק. דמעייל איניש נפשיה לכל מה שיש צד בלשונו.

ג. ולכאורה איירי דבשעת קידושין אמר בלשון 'הגדולה', אלא שנתכוונו על א' מהם [וצ"ע בקידושין האם סגי שנתכוון בשעת קידושין, או שאמר וגילה דעתו בפנ"ע על מי קאי]. ושכח אח"כ. וכל שבא הספק מחמת לשון הקידושין הוה כמתנה דלא מעייל לספיקא.

ד. **פרש"י** (קידושין סד:) דלא מחית איניש למימר מילתא דליתי ביה לידי שאילה לחכמים וכי אמר גדולה גדולה שבגדולות קאמר.

ה. ומפורש בגמ' (קידושין נא:) דאף לאוקימתא דהוכרו ולבסוף נתערבו בא לאפוקי מר' יוסי דס"ל דלא מעייל נפשיה לספיקא. [**והמקנה** (שם) כת' דלרבא סברת ר' יוסי מטעם אחר, דאזלי' בתר רוב [עי"ש]. וצ"ע מדברי הגמ' (הנ"ל)].

והגרנ"ט כת' דסוגיין קאי כמ"ד שקידש א' מתוכם, ומש"ה דמי לנדרים. אבל למ"ד דאיירי בהוכרו [ופירש איזה קידש] ע"כ מח' אחרת בלשון זה, אי משמע על הספק, או ודאי. וצ"ל דאף מח' זו נקרא לא מעייל לספיקא בלשון הגמ' (נא: הנ"ל).

[אך לפ"ז מסקנת סוגיין דאיפוך קאי רק למ"ד קידושין שאין מסורין לביאה הוה קידושין. אבל למ"ד דל"ה קידושין, ואיירי בהוכרו ולבסוף נתערבו יש ליישב באופ"א. וק"ק דהו"ל לראשונים לפרש דבר זה].

ובפשוטו מבואר דאף כה"ג אמרי' לא מעייל לספיקא, וקידש בתנאי שלא יבוא לידי מכשול. ואף שנתעורר הספק אח"כ[ו].

ורש"י (קידושין נא:) ביאר סברת לא מחית נפשיה לספיקא, להזכיר שם גדולה אא"כ גדולה שבכולן, שאם ישתכח הדבר שלא יהא בספק. משמע דלא הוה משום תנאי, שלא נתכוון על הצד שיהא ספק. אלא כיון שהזכיר לשון 'בתי גדולה'[ז] אגן סהדי שלא היה מזכיר לשון זה אא"כ יקדש את הגדולה. דהיה חושש שלא להכניס עצמו לבלבול[ח].

ל) **שם.** ובפשוטו משמע דהמח' בסוגיין אי מעייל נפשיה לספיקא שייך למח' תנאים (לעיל יח: יט:) **אי** ספק נדרים להחמיר. וק"ק דלא הביאו שם מסוגיין, ולא בסוגיין מהתם. [וכן רמז רע"א (בגהש"ס)].

ויש שתי' ע"פ דברי **הרא"ש** (לע' יח:) דמ"ד ספק נדרים להחמיר, דסתם נודר דעתו לנדור דאל"כ הו"ל לשתוק. ובסוגיין ל"ש סברא זו, דודאי אסר עצמו עד הפסח, א"כ בפרטי הנדר ל"ש סברת ספק להחמיר.

אבל **הט"ז** (רח א) כת' דהנידון בסוגיין משום שאמר 'גדולה', וכיון שבא לתת סימן לדבריו לר' יוסי אמרי' דלא מחית לספק. וכיון דנתן סימן, אמרי' דנתכוון לאופן הברור. הגדולה הודאית. וכן בעד פני פסח, כיון דנתן סימן לדבריו נתכוון באופן הברור.

ול"ד לסתם נדרים איירי כשלא בירר דבריו, ומש"ה אזלי' לחומרא[ט].

והרשב"א (לעיל יט:) הק' דלכאורה קי"ל כר' יוסי נגד ר' מאיר [ע' ר"ן], ואילו בעלמא קי"ל דספק נדרים להחמיר, דמעייל נפשיה לספיקא. [וע"פ דברי האחרונים הנ"ל ניחא].

והרשב"א כת' דאין לומר דר' יוסי סבר דגופו לא מעייל לספיקא, אבל מעייל ממוניה לספיקא (ע"פ הגמ' לע' יח:). וקידושי בנותיו כיון דבדידיה קיימא לקדשה כגופיה דמי ולא מעייל לה בספיקא. ודחה דלמסקנא (שם) משמע דליכא מ"ד דמפליג בין גופיה לממוניה.

והרשב"א תי' דהכא בבנותיו הוה ספיקו חמור מודאו. דבקידושי ודאי רק א' נאסרת, ובספיקא כולן אסורות.

והאחרונים (גרנ"ט נה) הק' דספיקו חמור מודאו (דהסוגיה לע' יט:) פי' דיותר חמור מאילו חל איסור על כולם בתורת ודאי. ואילו משכח"ל שיקדש את כולם, כולהו אסורות[י]. והרשב"א לא פירש לנו אמאי חמור מודאו.

והרשב"א הק' א"כ מאי פריך בסוגיין מ'עד פני פסח' [דאין ספיקו חמור מודאו[יא]], דשאני מקדש בנותיו דספיקו חמור. ותי' דעיקר קו' הגמ' ר' מאיר אדר' מאיר[יב]. וסיים ועוד צריך תלמוד.

לא) **ר"ן ד"ה (בע"א) ולענין הלכה.** דהתם לאו בדוכתא איתמר, ועוד דהא תניא כי הך סוגיה, והוא דעת הרמב"ם (י ז)[יג], אבל הרמב"ן פסק כסוגיה דהתם. **והרמב"ן** (קידושין סה.) ביאר דכיון דהוזכרו בה בתראי עדיפא[יד], ועוד דלחומרא. ושבקינן לברייתא מקמי מתני'.

ו. ועד"ז (לעיל יט.) גבי כרי, דבשעה שנדר הכרי היה קיים, אלא שנאבד אח"כ. ואפ"ה אמרי' דלא מעייל לספיקא. [אלא דהתם לא נתברר הכרי לעולם, ולכאו' לאחר שמנו את הכרי פעם א', ונתברר לעדים שעה א', וכי צריך שלא יבא לידי טעות לעולם. וצ"ע].

ז. ואף שהוסיף סימן היכר נוסף, ואח"כ שכח את הסימן.

ח. וק"ק היכי מדמינן סברא זו, לאומדנא דאין רצונו בנדר אם יצא ממנה צד חומר.

ט. ועפ"ז כת' דהיכא דאמר 'בתך' מקודשת [ולא הזכיר גדולה], לא תלי במח' ר' מאיר ור' יוסי, וכולם בספק.

י. אלא דלא משכח"ל שאיש זה יקדש ב' אחיות. ואפשר דזה כוונתו דלא יתכן קידושי ודאי בב' אחיות. א"נ אילו קידש כל אחת לאיש אחר, א"כ כל א' מותרת לבעלה. אבל בספיקא כל א' אסורה למקדש משום ספק אחות אשתו. [אך העיקר חסר בדברי הרשב"א]. ועוד יש שפי' דבקידושי אחיות הוה ספיקא חמור, דבקידש א' בתורת ודאי היה כונסה, ועכשיו דהוה בתורת ספק הוה איסור בעלמא, בלא תועלת הקידושין. [וגם זה חסר בדברי הרשב"א].

יא. ומשמע מדברי הרשב"א דמ"ד (ר' מאיר לס"ד, ור' יוסי לאיפוך) עד פני פסח לקולא, משום דלא מעייל איניש נפשיה. ס"ל דבכל נדרים ספיקן להקל. וקשה דא"כ למסקנת הגמ' דאפכינן, ור' יוסי ס"ל דלא מעייל נפשיה, א"כ קשה הילכתא אהילכתא דקי"ל (לעיל) ספק נדרים להחמיר. אך י"ל דהרשב"א סמך אמש"כ דסוגיה דקידושין עיקר דלא מפכינן. ונח' בפי' הלשון 'עד פני'. [ומש"ה הרשב"א הק' דוקא מלא מעייל נפשיה דבנות, דקאי אף למסקנא דהתם].

יב. דלר"מ כ"ש דקשיא, דהשתא היכא דספיקו חמור מודאו מעייל היכא דאין ספיקו חמור מודאו לא כל שכן.

יג. וכ"כ **הרמ"ה** (קידושין שם) דסוגיה דנדרים סליק בטעם זה, וסמכי' עלה.

יד. והביאו מס' אשל אברהם שלשון נדרים משונה, דרב אשי לא עשה לזה מהדורא בתרא (ע' ב"ב קנז:), ולכן מה שנאמר

לב) **זה הכלל כל שזמנו קבוע. פי' הר"ן** (בע"א, וכ"כ הרא"ש) כלומר *שיש בהמשכתו* זמן קבוע. שהרי הנפק"מ במשנה דאמרי' דדעתו [כשאומר עד שיהא] עד סופו. וכשאין לו משך זמן קבוע אין דעתו להכניס עצמו לספק, וכ"כ **הר"ן** (סב:).

וה"ה דבר שמתחיל בזמן קבוע, והמשכתו אינו ידוע נחשב אין זמנו ידוע. **והר"ן** (לק' סב:) כתב דדבר שאין תחילתו זמן קבוע, דעתו בזמן הרגיל להיות, אף אם בפועל לא התחיל. אבל **הקר"א** כתב דמסתימת **הרמב"ם** (י ח) משמע דקאי האם יש זמן קבוע לתחילתו.

לג) **וכל שאין זמנו קבוע וכו'. הראשונים** פי' דהיינו קיץ. שיש מקדימין ויש מאחרים. אבל **תוס'** הביאו **י"מ** דקיץ נקרא זמנו קבוע. **והרשב"א** פי' דבריהם דכיון דבא משנה לשנה, ואין זמנו קבוע הוה כשאומר כשילך פלוני. אבל **תוס'** הקשו דבמשנה מבואר דעד שיהא קיץ אסור עד שיתחילו[ט].

לד) **עד שיכפילו רוב המקצועות. השיטמ"ק** (בשם רנב"י) כתב דאף שהנודר קיפל את המצועות שלו, תליא ברוב בני העיר. [ויל"ע אמאי לא חיישינן למיעוטא, (וכדלעיל נג.). ואפשר דזמן הקיץ נקבע ע"פ מנהג המקום, והנהגת יחידים אינו מגדיר את הזמן. וע"ע לקמן סב:].

דף סב.

לה) **הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל. צ"ב** האיך מהני רוב בממונא, להתיר איסור גזל. הא קי"ל דאין הולכים בממון אחר הרוב. וע' ס' נדרי זירוזין. ושמעתי דכיון דאין נידון ממון בין שנים, אלא ספק האם מותר להשתמש, זה נחשב נידון איסור, ומהני רוב[א].

לו) **משום סניות מילתא.** ובגמ' (ב"מ כב., קידושין נב:) איתא כעי"ז כשאומר כלך אצל יפות לאחר שהפריש ל"מ, דהוה משום כיסופא[ב]. אא"כ הוה במקום מצוה.

לז) **אוי שנשתמשתי בכתרה של תורה וכו'. הר"ן** ביאר לס"ד דאיירי בדבר שהיה יכול להשיג ע"י שמודיע לו הדין וכדו', והוא עשה זאת ע"י כתר התורה. ולמסקנא כיון דהיה עשיר גדול, ראוי לפייסו בדמים [ואף לשלם דמים טובא], ולא להשתמש בכבוד התורה [והוא עדיין חושדו].

והמהרש"א (ב"ק נט:, ציינו הגהש"ס) הקשה במעשה דאליעזר זעירא, שחבשוהו ואמר גברא רבה אני וכו'. ולא חשש משום שמציל עצמו בכבוד התורה. ותי' דהתם תפסוהו לבודקו אם הוא ת"ח, ולא נחשב הצלה. ועוד תי' דר' טרפון שאני דהיה עשיר גדול, והיה צריך לפייסו בדמים.

לח) **כל המשתמש בכתרו של תורה וכו'. הרמב"ם** בפיה"מ (אבות ד ה, וכן הל' ת"ת ג י, והו' לעיל לז.) הביא הא דר' טרפון הצטער על שהיה יכול לפייסו בדמים [שעשיר גדול היה], והביא מכאן לאסור לת"ח להטיל עצמן על הציבור, ולגבות חוקם[ג]. ויש בזה חילול ד' שעשו התורה כמלאכה מהמלאכות להתפרנס מזה[ד]. ומצאנו דהאמוראים היו מתעסקים במלאכה, ולא הטילו עצמן על הציבור. ומצאנו דהותר רק לתת לאחרים שיתעסקו בסחורה עבורם[ה], וכן שנפטרו ממס.

והכס"מ האריך לתמוה על דברי הרמב"ם, והביא דהגאונים תקנו לגבות עבור בני הישיבה. וע"ע **תשב"ץ** (א קמב–קמז) שהאריך בזה[ו]. **והרמ"א** (יו"ד רמו כא) כת' [דאף לדעת התשב"ץ] דוקא חכם שצריך לזה, אבל עשיר אסור ליקח. [**והגר"א** ציין המקור מר' טרפון דסוגיין]. אך הביא דיש מקילין עוד ליטול מתנות מן

בשאר מסכתות עדיפא.

טו. והרשב"א הביא לפרש דעד הקיץ אסור עד שיהא. וכתב ומיהו אין פירושם עולה כלל.

א. וע' **רשב"ם** (ב"ב נז:).

ב. ויל"ד האם לא נחשב נתינת רשות כלל, או דמדינא נתן רשות, אלא דאינו ראוי להנות שלא מרצונו.

ג. ומשמע בזה דכשנותנים מדעתם מותר. אבל בהמשך דבריו הביא דאלישע [ועוד] לא קיבל מתנה משום אדם. ודנו בזה האחרונים. [ואפשר דאינו מעלה, אבל אין בזה איסור].

ד. ולפ"ז עיקר חומרת הדבר להשוות 'רב' לחכמי האומות [מלבד הנידון דקבלת שכר על ת"ת].

ה. כדאיתא (כתובות קיא) המטיל מלאי לכיס של ת"ח.

ו. והרמ"א (שם) הביא מח' זו, והביא (בשם האברבנאל בפי' לאבות) דנהגו בכל מקומות ישראל [כמקילים] שהרב של עיר

הנותנין, דעי"ז יוכל להתעסק בתורה ברווח. [עי"ש עוד].
ויש שנקטו דהיכא דנותן לו בתורת שותפות [יששכר זבולון] אף הרמב"ם מודה דלא נחשב מתפרנס משל אחרים [ומטיל עצמו על הציבור], אלא שותפות[ז].

לט) **ובאו בה פריצים וחללוה, כיון שפרצום נעשו חול. רש"י** (ע"ז נב:) כתב דפקע קדושתו ויצא לחולין. ובפשוטו משמע דהוה מדיני מעילה, שכיון שחללום פקע הקדושה. וכ"מ **בבעה"מ** (ע"ז שם כד: בדה"ר) דכתב דכוונת הגמ' שיצא לחולין ע"י פריצי ישראל שמעלו בה, אבל עכו"ם לאו בני מעילה. ועוד כתב דאיירי (בגמ' ע"ז שם) דוקא באבני המזבח[ח], אבל כלי שרת אינן יוצאים לחולין ע"י מעילה (כדאי' במעילה יט:). [**והאחרונים** הקשו דבסוגיין איירי אף בכלים[ט]].
ובהשג' הראב"ד ו**המלחמות** (שם) חלקו דגזיה"כ הוא דיצאו לחולין, ולא שייכא לגדרי מעילה[י]. וכ"כ **בשו"ת הרמב"ם** (הו' בשיטמ"ק ב"מ כד:) דיצא לחולין ע"י גדר כיבוש מלחמה ובטל דין הקדש. ואפילו כלי המקדש כשנשללו בטלה קדושתן כדאמרי' ובאו בה פריצים וחללוה.

מ) **נעקר מהעולם. השיטמ"ק** (בשם הרא"ם) ביאר אף דלישראל מותר ליהנות מהם. אבל לגבי פריצין עדיין בקדושתן הן עומדים, להענישם עליהן, שלא יהו חוטאין נשכרין.

מא) **משום דר' טרפון עשיר גדול הוה, והו"ל לפייסו בדמים. הר"ן** פי' שלא יחשדו בו. [והוא השתמש בכתרו של תורה, ועדיין חשדו בו]. **והר"ן** ביאר דודאי רשאי להודיע עצמו, שיפטרו אותו במה שפטור מהדין. אלא דהכא סבור לפוטרו שלא מהדין.
וצ"ב דאף דההוא גברא היה חושדו, מהדין אינו מחוייב ליתן ממונו שלא יחשדו בו. א"כ אמאי צריך להוציא ממון שלא יהנה כתרו של תורה.

מב) **שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם וכו'**. [ע' קר"א משי"כ על ברייתא זו]. **והמפרשים** הק' דהא קי"ל (סוטה כב: פסחים נ:) דלעולם יעסוק בתורה ומצוות שלא לשמה, דמתוך שלא לשמה בא לשמה[יא]. ויש שתי' דלשם כבוד [שיקראוני חכם] גרע[יב]. אך **תוס'** (תענית ז., ועד"ז ברכות יז. ונזיר כג:) כת' דאף הלומד כדי שיקראוהו חכם או כדי שיכבדוהו אמרי' דלעולם יעסוק, ויבא ללשמה[יג]. ומשמע דכוונת התוס' דאף הא דאי' בסוגיין 'לא יאמר האדם', היינו דמצווה ללמוד לשמה, אבל לא יניח מללמוד היכא דיכול ללמוד רק מחמת מחשבה זו. [ואכמ"ל בזה]. וכן מסקנת הברייתא 'אלא למוד מאהבה' הוה מעלת העובד מאהבת ה' [דעדיף מהעושה מחמת יראה].

יש לו הכנסה וספוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון.
והרמ"א כת' דאף לדעת האוסרים, ה"מ בבריא ויכול לעסוק במלאכתו או בדרך ארץ קצת ולהחיות עצמו, אבל זקן או חולה לכו"ע מותר ליהנות מתורתו ושיספקו לו. [וכן בסוגיין מבואר דהיכא דא"א בענין אחר מותר, ודוקא ר' טרפון דעשיר גדול היה. ומשמע דלא רק במקום פיקוח נפש].
ובשו"ת **דבר שמואל** (קלח, הו' בביאו"ה רלא) דבזה"ז א"א בענין אחר ואף הרמב"ם מודה דמותר. ואין דנין אפשר משאי אפשר. וכפי צורך השעה והמקום א"א לאיש החפץ בחיים להתקיים תלמודו בידו, ולזכות בו את הרבים אלא ע"י סיפוק צרכיו ע"י אחרים. ואיך יעלה על הדעת שהרמב"ם יורה בכגון זה שיותר טוב לאדם לאחוז בסכלות וחסרון החכמה כל ימיו וכו' ולמנוע טוב מבעליו, מפני היותו נהנה מאת אחיו.

ז. והרמ"א (רמו א) כת' דה"מ כשמתנה עמו לפני הלימוד, אבל לאחר שכבר עסק בתורה אינו יכול להעביר חלקו, בכל מעות שיתן לו.

ח. והמלחמות חלק דאף המזבח דינם ככלי שרת.

ט. וכה"ק **היעב"ץ** (כאן) מסברא.

י. וביאר **הראב"ד** דהתורה נתנה רשות לעכו"ם, כאילו הם בני מעילה. **והמלחמות** הוסיף דקרא איירי בחורבן הבית, ויש חילול אף בקרקע, אף דקרקע לאו בת מעילה. [ודוקא בעכו"ם איירי, אבל ישראל שחללו כלי המקדש לא יצאו לחולין, וכדמבואר בכלים דאחז].

יא. ותוס' (שם וכ"מ) הק' מהא דאי' דהעוסק שלא לשמה נעשית לו סם מוות. ותי' דתרי גווני לשמה, והתם איירי לקנטר.

יב. ותוס' (פסחים נ:) כת' דתרי גווני שלא לשמה [וכנ"ל], ואסור לקנטר או להתייהר. ובס' אמרי נועם (ברכות יז) ציין דפליג אתוס' (ברכות שם) דיעסוק לשם כבוד.

יג. וכן **בשו"ע הרב** (הל' ת"ת ד ג) כת' דהא דאמרו לעולם יעסוק שלא לשמה, ואפי' לקבל פרס בעולם הזה, עושר וכבוד [שלמשמאילים בה הניתן מן השמים] או אפי' ליקח לעצמו כבוד וגדולה שיקראוהו רבי ויהיה ראש ישיבה. אך ה"מ היכא דמקיים מצוות. אבל הלומד ואינו מקיים נקרא רשע וכו'. [וכ"כ התוס' רא"ש יומא עב:]. וי"א דאעפ"כ יעסוק בתורה, שהמאור שבו יחזירנו למוטב. [וכ"ד מהר"ח או"ז ס"ס קסג].

ועוד יש שתי׳ (והביאו כן בשם ס׳ ראשון לציון לאוה״ח) דהתם איירי בתחילת דרכו, ואילו הכא איירי לאחר שלמד ונתחכם, ואילו ילמד להתייהר נוח לו שלא נברא.

מג) **ודבר בהם לשמם.** פ׳ **הרא״ש** לשם התורה וכו׳.

והנפש החיים (ד ג, **וברוח חיים** אבות ו א) דייק דענין הלשמה [שהוזכר כאן] הוא לשם השגת התורה. ליגע ולעמוד על שורשה, לשם אהבת התורה[יד]. דעיקר הלימוד להשיג התורה, כל דבר על בוריו, כלליו ופרטיו. [ולא דמי לגדר לשמה של מצוות[טו], דהוה לשם פעלן, לשם קיום צווי הקב״ה]. אבל **המפרש** גרס ׳לשם שמים׳. וא״כ איירי הכא בגדר לשמה של מצוות.

מד) **שרי ליה לצורבא מדרבנן למימר וכו׳ שרו לי תיגראי וכו׳. הר״ן** (סוד״ה אי) ביאר דשרי לפטור עצמו בכבוד התורה במה שאינו חייב בה. דזכתה התורה לתלמידי חכמים[טז].

והשו״ת הרשב״א (א פד) כת׳ דדברים אלו הם לכבוד התורה, מחוקי כבוד לומדיה[יז]. ומש״ה ת״ח אינו רשאי לוותר עליהם, שהרי אינם לכבוד עצמו, אלא לכבוד התורה. והמוותר כמוותר על כבוד התורה[יח].

והרשב״א תמה אלשון הגמ׳ ד׳שרי׳, הא מחוייב להודיע עצמו. כדי להסיר מהם האונס, ויכבדו תורתו. ולא ישגו בו.

מה) **שרו לי תיגראי ברישא. המפרש** כתב בשביל כבוד תורתי. אבל **הרא״ש** כתב שלא אתבטל מלמודי. **והמהרש״א** (ח״א) הביא דבגמ׳ (כתובות קו.) מבואר דיש להקדים אף דינו של קרוב של ת״ח, דעשה דכבוד התורה עדיף. וע״כ דהוה משום כבוד התורה. ותי׳ דיש דין להקדימו משום כבוד התורה, אלא מש״ה אינו ראוי להודיע את עצמו[יט], אבל משום ביטול תורה מודיע את עצמו. (וע״ע **תומים** טו ג).

מו) **ותנא דבי ר׳ ישמעאל וקדשתו וכו׳. תוס׳** (חולין פז.)

כתבו ד׳וקדשתו׳ הוה אסמכתא[כ]. **והמג״א** (רא ד) תמה דבגמ׳ (גיטין נט:) מבואר דהוה דאורייתא[כא]. **והרמב״ם** (סה״מ עשה לב וס׳ החינוך רסט) מנאו במנין המצוות.

מז) **לכל דבר שבקדושה.** ובפשוטו משמע דהדין להקדים הוה רק בדברי קדושה. [**והמהרש״א** (ח״א) הק׳ דחלוקת השותפות אינו דבר קדושה. וכתב דלכן פי׳ המפרש [והנמוק״י סוף מו״ק] דקאי אלחם הפנים[כב]]. אבל **הרא״ש** פי׳ שיראה מקודש.

דף סב:

מח) **ר״ן ד״ה וליטול.** אם בא לחלוק וכו׳. דהכהן בוחר ראשון. משמע בחלוקת שותפות, וכ״כ **רש״י** (גיטין נט:). **ותוס׳** (גיטין נט:) הק׳ דאמרי׳ (פסחים נ:) דהנותן עינו במנה יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכת׳ דאיירי במעשר עני או צדקה [וי״ל דפי׳

יד. וכתב דזה לא תליא בגדר ׳דביקות׳.

טו. וביאר דצריך דביקות גדול מאד, לקיימם רק מחמת צווי השי״ת. והרישא קאי על המצות, ולכן קראו לשם פעלן [עי״ש שהאריך]. ועוד כתב לפרש דאף הרישא קאי על תורה, דקודם הלימוד צריך לשם פעלן. אבל בשעת הלימוד עצמו יהא לשמן, לשם השגת התורה.

טז. כשם שזיכתה לכהנים ולויים תרו״מ. [בפשוטו כוונתו דזיכתה התורה שיקדים דינו, וליפטר ממס. וזיכתה לו הכבוד מהקהל. ומש״ה סברא הוא דרשאי להודיע עצמו, שלא יפסיד דינו. ועיל״פ דהתורה זיכתה לו זכויות אלו בכבוד תורתו, וגילתה תורה דרשאי להשתמש בכבוד התורה לצורך זה. וזיכתה התורה שיש לו זכות בכבוד התורה].

יז. דמחוקי התורה שלומדיה יהיו ככהנים ליטול חלק בראש. אבל שלא במקום הראוי לחקי התורה אסור להתגדר בהם.

יח. והביא (יומא כג) דתלמיד חכם צריך להיות נוקם ונוטר כנחש, כלומר אם ביזו אותו או הקלו בכבודו. שהמקיל בכבודו מקיל בכבוד תורה, ואסור לו למחול על כבוד תורתו אא״כ בקשו ממנו המחילה לכבוד תורתו. [וע״ע קידושין לב: דהרב שמחל על כבודו, כבודו מחול. ואכמ״ל].

יט. ויל״ד דאפשר דהוה דין אחרים לכבדו, ואין לו זכות תביעה לקבל כבוד זה [ואף דמהני מחילה על כבוד, אינו בתורת מחילה על זכויות. ואכמ״ל בזה]. [אבל גבי פטור מס לשון הגמ׳ דהוא זכותו]. אבל בדברי שו״ת הרשב״א מבואר דהוה חלקו, וזכות תביעה.

כ. ומי שחטף וקרא לפני כהן אינו חייב ד׳ זוזים. (וכ״כ הרא״ש שם).

כא. **והמפרשים** (נתיב חיים לרא״ש שם) תי׳ דכוונת התוס׳ דתליא בתי׳ הגמ׳ בגיטין (שם). ועוד הביאו דנח׳ בזה בירושלמי (גיטין).

כב. **והמהרש״א** פי׳ דלפ״ז קאי אדין להקדים ת״ח, דהא בחלוקת לחם הפנים כולם היו כהנים. **והחשק שלמה** כתב דקאי אכה״ג [ע״פ מש״כ **הר״ן** מגילה יד:, וע״ע **בן אריה**].

הרא"ש בסעודה הוה עד"ז]. אבל **תוס'** (מו"ק כח:) תי' דהשותף נותן לו לבחור ראשון, אבל הוא אין לו ליטול [לבד]. *ועוד* כת' דכהן שנוטל בראש רואה סימן ברכה, כיון דזהו דינו.

מט) **שרי ליה לצורבא דרבנן למימר וכו'. הרא"ש** פי' דלא חיישינן שמא יתפקר. אבל מי שאינו צורבא מדרבנן אסור[א]. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר**. אבל **הר"ן** כתב דלרבותא נקט צורבא מדרבנן. וכ"כ **הרשב"א** דאפי' צורבא מדרבנן ליכא משום חילול ד'.

נ) **ר"ן ד"ה עבדא**. עבד לאיש שהוא הכומר.

והשיטמ"ק כתב דדוקא עבד לכומר הותר, אבל לומר שהוא עבד של הע"ז אסור דמיחזי כמקבל עליו כאלוה. וכדאמרי' (ע"ז יג.) דאסור להניח עטרה של עכו"ם להפטר מהמכס (וכ"כ בשו"ת הרשב"א א פד). ועוד הביא הרשב"א **י"מ** עבד לנורא, דכיון דליבו לשמים ואינו מקבל עליו כלל. והגוי מרמה את עצמו.

והנמוק"י (ב"ק קיג. מ: בדה"ר) הביא מסוגיין דרשאי ללבוש בגדים כעכו"ם להבריח את המכס. ולא מבעי למפרשים שנתכוון להטעות שהוא עבד של הע"ז. אבל אף המפרשים שהוא עבד של הכומר, מ"מ יסברו שהוא עכו"ם. אבל הרא"ש (שם יא) כת' דאינו רשאי להראות עצמו כעכו"ם, דנראה ככופר שהוא יהודי. ובסוגיין שאני שהם הטעו את עצמן[ב].

נא) **בא"ד ולא הוה כמודה בע"ז, דמוכחא מילתא דלא אמר הכי אלא ליפטר**. והוא ליבו לשמים הוא. משמע דבעי ב' סברות להתיר. אבל ברשב"א מבואר דהוה ב' תי'.

ובתוס' הרא"ש הק' שהרי נהנה מע"ז, במה שמניחים לו את המס מחמתם. ותי' דכיון דחוק הכומרים דעובדיהם פטורים, לא נחשב נהנה מע"ז. אבל **תוס'** (ע"ז יג. ד"ה יניח) כתבו דכיון שהמעות שלו, לא נחשב נהנה מהע"ז.

והרמ"א (קנז ב) פסק דאף דאסור לומר שהוא עכו"ם, אפי' להנצל מסכנה. מ"מ מותר לומר דבר שמשתמע בתרי אפיה. **והגר"א** (שם כב) ציין לסוגיין. אבל **הש"ך** (שם יח) כתב (בשם המהרש"ל שו"ת פו ויש"ש ב"ק י יט) דהתם הותר רק משום סכנה, ולא משום רווח ממון. והא דבסוגיין הותר להפטר מממון איירי דוקא בת"ח[ג]. ועוד דבאו לגבות ממנו מס שלא כדין. דמדינא צורבא מדרבנן פטור מכרגא, ובאין עליו בגזילה.

נב) **האיכא לפני עוור. הגר"א** (יו"ד קנא ח) הק' דהאיסור לפני עוור הוה רק בתרי עברי דנהרא (כדאי' בע"ז ו:), וה"נ הרי היו יכולים לקנות עצים ממקו"א.

והרמ"א (יו"ד קנא א) הביא מח' באיסור למכור לעכו"ם דבר ששייך לעבודתם, דדעת **המרדכי** (ע"ז תשצה) הוא רק כשא"א להשיג ממקו"א. אבל דעת **הר"ן** (ע"ז שם א: בדה"ר) דאסור מדרבנן בכל אופן.

וכ"כ **תוס'** (שבת ג. וכן הרא"ש ור"ן ושא"ר שם) דאף בחד עיברא דנהרא אסור מדרבנן. אבל **הש"ך** (שם ו) **והגר"א** כת' די"ל דרק בישראל יש איסור מסייע, ואין איסור לסייע לגוי[ד].

והגר"א כת' דמסוגיין מכרעה כדברי הר"ן[ה], דוכי לא היו עצים בעולם. [**והקר"א** דחה דהיו צריכים הרבה עצים לעבודתם].

א. והיעב"ץ הוסיף דצורבא מדרבנן נחשב יותר עבד להקב"ה [דכתיב 'אש אוכלו'], ולבו וכוונתו זכה לשמים.

ב. והיש"ש (שם י יט) הק' דאף התם גבי בגדים הרואים מטעים את עצמן. תי' דעיקר דיבור תלוי בלב, והיבא שליבו לאביו שבשמים שרי. אבל ללבוש בגדים של גוים, אסור בגזרת התורה שלא ללכת בחקותיהם. ולא הותר אלא במקום סכנת נפשות. וביאר דכיון שאין מכירין בו שהוא יהודי הוי כדבר שבצנעה, ומש"ה במקום סכנה יעבור ואל יהרג.

ג. דלא חיישינן שמא יתפקר לזלזל יותר. והש"ך ציין לפי' הרא"ש בסוגיין.

ד. ובתחילת דבריו ציין לדברי **תוס'** (ע"ז ו: ד"ה מנין) דמשמע דמותר לתת למומר דבר איסור באופן שהיה יכול ליטלו לבד. [ואף במומר דינו כעכו"ם לענין זה]. וע"ע **טור"א** (חגיגה יג. א"מ) שדן האם יש בזה איסור דרבנן משום לפני עוור, או משום לא תאכילום.

ה. ולפ"ז כוונת הגמ' דמדרבנן יש בזה משום לפני עוור. **ובס' יד מלאכי** (שסא) דייק לשון הגמ' והאיכא לפני עוור, והול"ל דקעבר משום לפני עוור. אלא דאינו עובר מדאורייתא, וקו' הגמ' דיש איסור דרבנן השייך ללפני עוור.

ועוד הביא בשם חכ"א דרבינא שאלו דיש לאדם חשוב להתרחק שלא להכשיל, ואף דלא הוה תרי עברי דנהרא. והיד מלאכי דחה דא"כ מה השיב לו דרוב עצים להסקה. דאף בזה יש לאדם חשוב ליזהר.

וכן **בפתח"ת** (ב) הביא בשם **האמונת שמואל** (יד) דהק' בסוגיות דאסור למכור בהמה לעבו"ם, וכי לא היה להם בהמה אחרת. וע"ע בברכ"י שם.

והפתח"ת כתב לדחות ע"פ דברי **המשנ"ל** (מלוה ד ב) דאף כשיכול לקנות מאחרים נחשב לפני עוור, דלא דמי לנזיר שיכול ליטול לבד. אבל התם האחרים יכשלו כשימכרו לו[ו]. וכת' דמ"מ היכא דיכול לקנות מעבו"ם ליכא לפני עוור[ז].

ותוס' כת' דמכאן יש ללמוד דאסור להלוות מעות לצורך בנין ע"ז[ח] או לצורך תכשיטיה. אבל **בס' החינוך** (רלב) כת' דל"ש לפני עוור במעות, דאינו ראוי דתקרובת, ואיתא (ע"ז יד.) דלא מפקדינן אלפני דלפני[ט].

נג) **רוב עצים להסקה ניתנו**[י]. פי' **הר"ן ורא"ש** דאיכא למיתלי בהיתירא. [משמע דלא בעי רוב]. וכ"פ **הט"ז** (קנא א) דאף היכא דהדבר ספק אזלי' לקולא. **והאחרונים** הק' דבסוגיין משמע דבעינן דוקא רוב, דרובם להסקה.

עד הקציר, עד הגשמים

נד) **הכל לפי מקום נדרו. הר"ן** פי' דאזלי' בתר המקום לפרש על איזה מין איירי[יא]. וכן נקבע לפי זמני הקצירה במקום הזה. **בפסקי הרא"ש** כתב דבין לקולא ובין לחומרא.

והש"ך (רכ כא) הביא בשם **הב"ח** דבעינן שיגיע בפועל הקצירה, וכמו גשם. ולא תליא בזמנו. [אמנם למש"כ הר"ן (בסמוך) אף בגשמים היינו משום יתור, אבל גשם תליא בזמנו. דדבר שאינו קבוע, אזלי' בתר הזמן, דלא מחית איניש נפשיה לספיקא. וצ"ע].

נה) **ר"ן ד"ה הכל**. אם הורגלו לקרות לקציר שעורים.

והרא"ש (הודפס במשנה לע' סא:) כתב אם **רוב** תבואת המקום של שעורים[יב]. וכ"כ **הטור והשו"ע** (רכ יד).

והב"ח (רכ י) הק' מ"ש דגבי הנודר מהשמן אזלי' לחומרא בתר מיעוט (לעיל נג., וע' מש"כ שם). **ותי'** דהכא נקרא שמו ע"ש הרוב. אף מי שיש לו חטין קוראו 'קציר חטין'. משא"כ בשמן, אצל מי שמסתפק מזה נקרא שמן סתם.

והלח"מ (י ט) תי' דבשמן אפ"ל דאסר עצמו בתרוייהו, והולכים לחומרא. אבל הכא נדר מחד קציר, וכיון שסותר אזלי' בתר רוב. **והט"ז** (רח א) חילק דהתם יש ספק בגוף האיסור, ולכן אזלי' לחומרא. אבל הכא דהוה רק ספק בסימן אמרי' לא מחית איניש נפשיה לספיקא. [וע"ע לעיל נג.].

נו) **עד שיפסקו גשמים עד שיצא ניסן כולו דר"מ, ר' יהודה אומר עד שיעבור פסח**. וכעי"ז נח' (תענית ה.) דלר' יהודה שואלין גשמים עד שיעבור פסח, ולר' מאיר עד שיצא ניסן. **והמפרש** כתב דר' מאיר לטעמיה התם, וכ"כ **הגר"א** (רכ כו) בשם הירושלמי[יג]. [וע"ע תענית ד:].

נז) **אמר ר' זירא וכו' אבל אמר עד הגשם, עד זמן גשמים קאמר. הר"ן** פי' דכה"ג אף ת"ק מודו

ו. וע' **תוס'** (קידושין נו.) **והמהרש"א** שם.

ז. [דמה שהנכרי מוכר לו אין בזה שום איסור. אמנם **האחרונים** דנו האם נכרי מצווה אלפני עוור דע"ז. וע' שד"ח מערכת ו כלל כג].

ח. **והרשב"א** חלק דרק הכיפה שמעמידים בה ע"ז אסור (כדאי' בע"ז יט:). ומ"מ שומר נפשו ירחק ממנה והמחמיר תע"ב.

ט. [ויל"ע דלפני דלפני איירי כשמוכר לנכרי, ומותר אף דמסתבר שימכור לכומר [דשמא לא יגיע ליד הכומר כלל]. אבל במה שנותן לו דבר שנותן לו יכולת לקנות, א"כ הוה לפנ"ע גמור, אף דמחוסר מעשה. וי"ל דזה דעת תוס' שאסרו]. ועוד הביאו **דהגר"א** (קלט לב) כתב דדעת תוס' (במקו"א) דלפני דלפני אסור כשידעינן שודאי ימכרו להם [ואף למכור לנכרי אחר].

י. יל"ע דאיירי שמכר יער שלם, ואף דהיכא דמוכר עץ א', אמרי' דרובא דהסקה. אבל היכא דמוכר הרבה, ודאי ישתמשו חלק להסקה וחלק לעבודתם. ואפשר דמבואר דדנים על כל עץ בפנ"ע, ואף דהוה מעשה מכירה א' על הכל. [וצ"ע].

יא. ויל"ד האם מהני מגדרי אומדנא לפרש דבריו. או דלשון הנדר נקבע לפי מקומו ושעתו, ובמקום זה סתם קצירה פי' של שעורים. [ואפשר דנפק"מ היכא דנתכוון לפי זמן קצירה במקום אחר. ויש לדחות].

יב. ותוס' כת' אם אין במקומו אלא קציר שעורין. משמע דאם יש מיעוט חטין סגי בזה.

יג. אבל **הלח"מ** (י יא) הק' **דהרמב"ם** (תעניות ג ט) כת' דמתענין היחידים עד שיצא ניסן [ומבואר שם דהוה ניסן של תקופה]. ואילו בנדרים עד שיעבור הפסח. וע"כ דלא תליא בהדדי.

והק"נ (י) הביא להיפך דלענין שאלת גשמים מפסיקים מיום הא' של פסח. ואילו לענין נדרים נח' כאן יותר.

דתלי בזמן גשם [אך לעולם זמן רביעה שניה]. **והרא"ש** פי' דמשמע זמן גשם, ומשמע רביעה ראשונה.

והר"ן הביא **אחרים** דתליא ברביעה ראשונה ולא תליא בזמן, וכ"כ **המפרש**.

אבל **הרמב"ם** (י יא) פסק דאם אמר עד הגשם, אסור עד ר"ח כסלו. דהוה רביעה ג' לר' יוסי [כ"כ **הנו"כ** **והש"ך** רכ ל]. אבל אם ירדו גשמים מי"ז במר חשון מותר. [דכשירד בפועל מותר אף ברביעה ראשונה]. **והראב"ד** השיג דמותר מרביעה ראשונה עד ירדו ובין לא ירדו [וכרא"ש]. **והגר"א** (רכ כג) כתב דהרמב"ם היה לו גיר' אחרת בסוגיין. **והלח"מ** ביאר דס"ל בפי' הסוגיה כר"ן, עד זמנו של הגשם[יד]. אלא דמ"מ אמדינן דדעתו להקל, וכיון דירד גשם מותר[טו]. **והקר"א** ציין דלמד כן מהירושלמי.

אבל **האו"ש** הביא **דהרמב"ם בפיה"מ** (הו' בסמוך) מבואר דיש חילוק בין השנים, דיש שנים שרביעה שניה מקדים מי"ז, ויש שנים שמאחרות עד ר"ח כסלו. והנודר עד הגשם הוה כנודר עד שיגיע זמנו של רביעה שניה, אלא דלא ידעינן האם שנה זו תקדים או תאחר[טז].

נח) **שם. והרמב"ם** כתב דאם אמר *עד הגשמים* אסור עד שירד והוא שירדו מזמן רביעה שניה שהוא כ"ג מר חשון (אליבא דר' יוסי). **וכת"ק** דרשב"ג[יז]. **והאו"ש** ביאר דמשמע ריבוי גשמים, היינו לפי רוב שנים. ורשב"ג פליג דבלא ירדו בעינן זמנו של רביעה ממש, דהיינו בשנה מאחרת.

נט) **ר"ן ד"ה ומקשו.** וראיה לדבר מדאיבע"ל בירושלמי קבע זמן למשתה בנו וכו' אי הוה כמו זמנו קבוע וכו' אסר נפשיה עד שיהא ממש וכו', או דילמא דכיון דיודע שיכול לדחותו וכו' עד שיגיע הזמן שקבע.

אבל פשטות דברי **הירושלמי** דהנידון האם נאסר עד זמן המשתה או אף בזמן המשתה. דומיה דמתני' (סא:) דהיכא דזמנו קבוע ואמר עד שיהא, אסור עד שיצא. ואילו אין זמנו קבוע אסור עד שיצא[יח].

והב"ח (רכ י) הק' דנימא דסתמא לא נתכוון אלא עד המשתה [אף בלא סברת אין זמנו קבוע], כדאמרי' (סג:) גבי עד הצום ועד ליל פסח. וכת' דדוקא גבי מצווה אמרי' כן, אבל הכא אינו מוכח כ"כ.

דף סג.

ס) **איזוהי זמנה של רביעה הבכירה וכו' בינונית וכו' אפילה וכו'. הראשונים** פי' דהיינו רביעה ראשונה, שניה ושלישית. אבל **הרמב"ם** בפיה"מ כתב דכולהו הוה רביעה שניה, אלא דבשנה בכירה הוה בי"ז, ובשנה בינונית בכ"ג, ובשנה מאחרת ר"ח כסלו. ולכן נאסר עד ר"ח כסלו אא"כ הקדימו הגשמים.

סא) **בשלמא רביעה ראשונה לישאל, שלישית להתענות וכו' שניה לנודר.** משמע דהנך זמנים תליין בהדדי. וכ"פ **הרא"ש** כר' יהודה, דכן קי"ל כוותיה (תענית ו.)[א], ומתחילים לשאול גשמים בז' חשון.

אבל **הרמב"ם** (הנ"ל) פסק בנדרים כר' יוסי, וכ"פ **הטור** (רכ)[ב]. ואילו **הרמב"ם** (מתנ"ע א יא) כתב דשכחת זיתים הותר מר"ח כסלו, שהוא רביעה שניה בשנה אפילה. **והכס"מ** (שם) הקשה דבסוגיין מבואר דהיינו רביעה שלישית. וכתב דלמש"כ הפיה"מ ניחא, דר"ח כסלו הוה רביעה שניה דשנת

יד. [אלא דס"ל דבעי רביעה שלישית, וצ"ב].

טו. [ומ"מ ל"מ אם אינו בזמן שרגיל לירד. ויל"ד האם משום דלא אסיק אדעתי'. או דגשמים משמע בעתם].

טז. והוסיף דאם עבר ר"ח כסלו ודאי לא אסיק אדעתיה לאסור עצמו. דלא שכיח כלל שיאחר אח"כ. [ומשמע מדבריו דלא תליא ב'זמן', אלא דהוה סברא נוספת, דע"ד כן לא נכלל בדבריו. ויל"ד בזה].

יז. **והכס"מ** הק' דקיי"ל הלכה כרשב"ג במשנתינו. וכתב דמשמע בגמ' דר"ז קאי אליבא דת"ק. **והגר"א** (רכ כד, ע' גר"א חו"מ תכג ג) ציין **דהרמב"ם** ל"ל הך כלל.

יח. **והקר"א** הק' על הר"ן אמאי לא פי' כן בירושלמי. וכתב דהר"ן ס"ל דאף במשנה הנידון האם חל לפי הזמן הרגיל, או עד שיבוא בפועל [ונקט דכ"ד הרמב"ם].

א. ותליא בב' גרסאות (בגמ' תענית שם) כר' יהודה או כר' יוסי.

ב. **והטור** (חו"מ רעד) פסק דהולכים בשבילי הרשות עד י"ז בחשון. [ובתענית ו: וב"ק פא: מבואר דהיינו עד רביעה שניה].

אפילה. אבל בנדרים לשון בנ"א אחר הבינוני.

והרמב"ם (תעניות ג י) פסק דיחידים מתענים מי"ז [כחד גיר' לר' מאיר]. וע' לח"מ (תעניות שם) שהאריך בזה.

ולענין שאלת גשמים **הרמב"ם** (תפלה ב טז) **והטור ושו"ע** (או"ח קיז) פסקו מז' חשון [כר' גמליאל במשנה (תענית ד:)]. **והמפרשים** הק' דמבואר בסוגיין דהוה מרביעה ראשונה, וא"כ הוה כר' יהודה. **והלח"מ** (תעניות) כתב דאתיא אף כר' מאיר גבי שאלה המתינו משום עולי רגלים. וע"כ לאידך מ"ד לא תליא בהכי.

ובפסקי הרא"ש כתב [לענין נדרים] דבגולה ס' לתקופה. ורבייה שניה ע' לתקופה. [**והש"ך** (רכ לב) כתב דהיינו לפי שיטתו דרביעה שניה הוה י' ימים אחר ראשונה]. והכל לפי מקום נדרו[ג].

סב) **למאי לנודר. רע"א** (בגהש"ס תענית ו.) הק' דהול"ל למשכיר בית, כדתנן (שביעית ט ז) דהמשכיר בית לחברו עד הגשמים, עד שתרד רביעה שניה. וכן הק' **דהפוסקים** השמיטו דין המשנה דמשכיר עד הגשמים.

שאיני טועם שנה סתם – שנה זו

סג) **משנה. קונם יין שאיני טועם לשנה. הגיר'** במשניות (ובבתה"י) ובראב"ש ה'שנה. **והרש"ש** ציין דלפ"ז הגמ' (ס: בסוף העמ') הביאה משנתינו.

סד) **ר"ן ד"ה קונם.** דעיקר רבותיה דתנא דאפי' נודר מתחילת השנה וכו' אלא אסור בה ובעיבורה, דהיינו י"ג חודש[ד]. [וקמ"ל דלא אמרי' דשנה א' קאמר, וכדעת הרשב"א דהוה רק י"ב חודש]. **והסמ"ע** (שיב כג) כת' [להיפך] דבעומד בר"ה, ואמר שנה א' כוונתו לי"ב חודש. אף לסוברים דבעלמא שנה א' הוה י"ב חודש, בעומד בר"ה הו"ל למימר שנה זו. וכשאמר שנה א' אמרי' דכוונתו לאפוקי דדוקא שנה סתם. וכן הסכים הש"ך (רכ טו הו' בסמוך), ויישב כן אף למסקנת הר"ן.

סה) **בא"ד ומיהו דוקא באמר השנה, או שנה זו וכו'.**

ובפסקי הרא"ש (ושא"ר) **הביאו דהירושלמי** מק' דשנה לענין נדרים הוא עד ר"ה, ומה ס"ד דשנה מעוברת שונה. ותי' דס"ד דתעלה אדר ב' במקום אלול[ה] [ויאסר רק עד ר"ח אלול[ו]]. **והרא"ש** הוסיף דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם.

סו) **בא"ד אבל באומר שנה א' סתם אין חדש העיבור בכלל[ז] וכו' הילכך אפי' מקיים אותה שנה זו אין חדש העיבור בכלל.** כ"ד **הרשב"א** דגדר הנדר שיעור שנה ע"פ רוב שנים, ומא' בסלו עד א' חשון הוה שיעור שנה, אף דהוה שנה מעוברת.

והר"ן פליג דבתנאי בני אדם 'שנה' בשנת העיבור הוה י"ג חודש[ח] [עד תאריך זה בשנה שאח"כ]. וכ"ד **הרמב"ם** (י ד) דהנודר שנה א' אסור שנה תמימה מיום ליום, ואם נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה. וכ"כ **בפסקי הרא"ש** שאם אמר[ט] שנה א' אסור י"ג חודש[י]. דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם[יא], ובין פשוטה ובין מעוברת קרי שנה. [וכ"ד פי' הרא"ש סא., ע' בסמוך].

ג. **והריטב"א** כת' דה"ה לענין שאלת גשמים כל מקום לפי שהוא. וע' **פוסקים** (או"ח קיז) דקי"ל דלענין שאלת גשמים בכל חו"ל כדין בבל.

ד. **והר"ן** (ס: בסוה"ע) ביאר דרבותא קמ"ל דאפי' בעומד בר"ה לא אמרי' דאינו נאסר יותר מי"ב חודש.

ה. וצ"ב ההו"א בזה, דהגדרת 'השנה' הוה עד ר"ה, ולא תליא במנין חדשים כלל. וכל שלא הגיע ר"ה שייך עדיין לשנה הקודמת.

והרש"ש כת' דאף הנודר שלא ידע שנתעברה השנה [ע"ע בסמוך] הוה עד ר"ה. [ולא אמרי' דנתכוון לאסור עצמו רק ח' חדשים].

ו. וכן הגיהו **האחרונים** בדברי **פי' הרא"ש** (סא.) שכתב ולא היה בדעתו עד תשלום (אלול) [וצ"ל אב. או תחילת אלול].

ז. **והריטב"א** (ר"ה יב:) כת' שהעומד בראש השנה ואמר 'שנה זו' אסור בה ובעבורה, ואילו אמר שנה א' מותר בעיבור. [וכה"ג לשון שנה זו חמיר משנה סתם].

ח. אך משמע דהר"ן פליג על הרשב"א דוקא היכא דאמר שנה א' מיום זה. וכן בנדר, דאינו יכול לדחות נדרו. אבל היכא דנדר שנה אימת שארצה, כיון דבשאר שנים סגי בי"ב חודש. אף בשנה מעוברת סגי בי"ב חודש. והר"ן לא פליג להדיא על תחילת דברי הרשב"א.

ט. ומדברי **התוי"ט** **והב"י** (רכ) משמע דהרא"ש העמיד את המשנה באומר שנשה א'. **והק"נ** (נ) הק' דמסקנת הגמ' (לעיל סא.) [דהמשנה, או הברייתא דהוה כלשון המשנה] איירי בהשנה, ועד ר"ה. והגיה בראב"ש 'ואם אמר', ולא בא לפרש את המשנה אלא להוסיף דין.

י. וביאר דלא אמרי' לא היתה דעתו על שנה מעוברת, אלא כסתם השנים שהם י"ב חדש.

יא. [אבל בלשון התורה בבתי ערי חומה איצטריך קרא. ע"ע בהמשך דברי הר"ן].

והרשב"א הוכיח מהגמ' (ר"ה יב:) דהנודר לשנה [דהיינו שנה א'], מונה י"ב חודש מיום ליום [ומסתמא איירי אף בשנה מעוברת]. אבל בפסקי הרא"ש נקט [דכוונת הגמ' שם] דבשנה מעוברת מונה י"ג חודש.

סז) **שם.** והמקשן (לעיל סא.) הביא את המשנה [או הברייתא דהתם] ד'שנה' כהשנה דמי, ואסור רק עד ר"ה. ואפ"ה קמ"ל דאסור בעיבורה.

והר"ן ביאר דאי דיניה כשנה א' א"כ נאסר י"ב חודש כרוב שנים[יב], ואינו נאסר בחודש בעיבור. [וכדברי הרשב"א]. והרשב"א הביא מהגמ' (שם) ראייה לדבריו[יג]. אבל הרא"ש (שם) ביאר דסברת המקשן דאי אסור שנה א', א"כ פשיטא דנאסר עד זמן זה תוך שנה אחרת[יד].

והגמ' (לעיל סא.) דוחה דאיירי באומר השנה [עד ר"ה]. והמשנה קמ"ל דאסור בעיבורא, מהד"ת הלך אחר רוב שנים [דהוה י"ב חודש], קמ"ל.

והש"ך (רכ טו) הקשה סתירה בדברי הר"ן, דהר"ן (סא.) כת' דשנה א' לא מיתסר בעיבורא [ובזה ביאר קושיית הגמ' שם, וכרשב"א]. ואילו הר"ן (כאן בסו"ד) פליג על הרשב"א. והש"ך חילק דהתם איירי בעומד בר"ה, דאל"כ הול"ל שנה זו. וע"כ דכוונתו לאסור רק י"ב חודש.

והש"ך הביא דמהר"א ששון (קנד) כתב דהר"ן (כאן) חזר בו [והר"ן לעיל קאי בדעת הרשב"א]. וכן נקטו האחרונים.

סח) **שם.** הטור"א (ר"ה יב:) העיר דמשמע דמונין שנה כפי קביעות החדשים, ולא אמרי' דיש שנים שנ"ג או שנ"ה יום. ונימא נילך בתר רוב שנים[טו] שנ"ד יום[טז]. וכת' דאמרי' דמסתמא נתכוין לשנה זו שבשעת הנדר כמות שהיא יב"ח מיום אל יום, כפי קביעת שנה זו. דכה"ג מקרי שנה. [ובזה אף הרשב"א מודה].

סט) **בא"ד שהרי אם לא נהג באסרו בשנה זו משלים בשנה אחרת וכו'.** משמע דגדר הנודר הוה קבלה להתנהג באיסור זה 'שנה', ולא ייחד שנה מסויימת. וצ"ב דנדר הוה איסור חפצא, דהיין אסור עליו בקונם למשך שנה. וע"כ חל הקונם על דבר מסויים ע"פ קבלתו. ובחי' ר' שמעון (ס"ס ד) תמה בזה. ובחי' ר' שמואל (ג ג) העלה צד דגדר הדבר דחל איסור חפצא בספק על כל השנים, וכגדר מקדש א' מב' נשים[יז]. [ועי"ש שנתקשה בזה]. ויל"ד דלפ"ז תליא בברירה לייחד את השנה שנאסרת[יח], ובר"ן משמע דהוה רק נידון בל תאחר.

ויש שנקטו דנתחדש כאן דיש קבלת איסור נדר. אלא דעדיין לא חל איסור חפצא, כיון דלא ייחד נדרו[יט]. וכשמייחד שנה מסויימת חל עליו איסור חפצא[כ]. [וקבלת הנדר אוסרת משום בל יחל, אף באופן דלא חל איסור חפצא. וצ"ע. אבל לא משמע דהוא נדר שיתחייב לנדור שנה מסויימת, וע' לעיל ג: בגדר קבלת נזירות דלא אפטר מהעולם וכו']].

יב. והנמוק"י ביאר דל"ש בזה חיישינן למיעוטא (כדלעיל נג. ע"ש), שאין זה הולך אחר רגילות לשון בני אדם, אלא כולהו קרו לשנה סתם י"ב חודש, כיון שהוא רוב. [ושנה מעוברת יש לו שם בפנ"ע].

יג. ולפ"ז פשיט"ל למקשן דשנה אחת אינו מונה אלא י"ב חודש מיום ליום. [ומח' שבט עד ח' כסלו נחשב 'שנה']. והרשב"א דחה דקו' הגמ' מלשון 'בה', משמע עד ר"ה, וכאילו אמר השנה. [ולא דייק מאיסור עיבורה].

יד. [ואילו בלשון המשנה דאסור בה ובעיבורא, משמע דיש איסור בפנ"ע על העיבור].

טו. ועד"ז יל"ד דלענין חודש [להיפך], הרא"ש פסק דבעי ל' יום. ואף בחודש חסר. ולא בעי שיגיע לאותו יום בחודש. [ואפשר דחודש הוה יחידה לעצמו, והימים הוה רק סימן. ואילו כל מהות השנה הוה מנין הימים].

טז. יל"ע דלא מצינו רוב זה, דהרוב שנ"ד.

יז. ועי"ל דגדר האיסור דאסר עצמו בכל שנה בתנאי, וחל איסור חפצא על היין לעולם בתנאי זו. וכמו האוסר בקונם מה שיאכל ב' כברות, דחל איסור על כל הכברות שבעולם, אילו יאכלם בצורה של י' כברות. [אמנם צ"ב לפ"ז מש"כ בסו"ד דממילא חל לאלתר].

יח. [ואפשר דאיסור קונם תליא ע"פ דיבורו, וכל שהדיבור לא נתחלל אין בזה איסור בל יחל. וכיון דלבסוף קיים דבריו בשנה אחרת מהני. וצ"ע. ואפשר לפרש ע"ד מש"כ הגרי"ז (הל' נזירות בשם הגר"ח) דנדר בתנאי הוה מעצם הנדר, דנחשב כנדרי אונסין].

יט. ויל"פ ע"פ מש"כ השער"י (ה כא) דגדר נדרים, שהוא מקבל על עצמו הנהגת איסור, ועי"ז נתפס [ממילא בידי שמים] איסור על החפצא. [וע"ד מש"כ בחי' הגר"ש (ד) גבי נזירות. אך ר' שמעון (שם) לא ניח"ל לפרש בזה את דברי הר"ן גבי נדר].

כ. [ולפ"ז צריך לקבל על עצמו שבשנה זו לא ישתה. ואם נמנע מלשתות בלא קבלה לא קיים נדרו דלא חל איסור קונם על שנה זו]. וכ"מ לשון הנמוק"י (כ. בדה"ס) דאין הנדר חל מעצמו על שנה ידוע, עד שיסיים אותו אחר כן.

אבל **הר"ן** (בסו"ד) נסתפק בזה דמהשתא חייל נדרו [ומש"ה אין לו תשלומין], וכמ"ש (לעיל ג:) דמי שמקבל עליו שיהא נזיר, ממילא חל הנזירות מיד. [ומשמע דבאופן שאומר לא אפטר, יהני כעי"ז. אלא דכל קבלת נדר בסתמא תחול מיד].

ע) **בא"ד ואע"פ שאסור לעשות כן לכתחילה דאיכא בל תאחר.** (וכ"ד **הריב"ש** קצח). אבל **השלמ"נ** דייק מדברי **הר"ן** (ג. ד"ה ומה) דלא נאמר איסור בל תאחר בנדרי איסור, אלא בנדרי מצווה. וכמ"ש **הרמב"ן** (סה"מ עשה צד). [וע' לעיל ג. בגדרי בל תאחר].

עא) **בא"ד והוסיף עוד הרשב"א דאפי' באומר שנה אחת מיום זה אין חודש העיבור בכלל וכו'.** **הרשב"א** הוסיף דכיון דבסתמא אמרי' דשנה א' הו' י"ב חודש, א"כ אף כשפירט שנה א' מיום זה, לא נתפרש דוקא כמו שנה זו.

עב) **בא"ד והביא ראיה וכו' בתי ערי חומה וכו' 'תמימה' להביא חודש העיבור וכו' כאומר שנה א' מיום זה, דהא משעה מכירה הוא מונה וכו'**[כא]. **והרשב"א** דייק דשנה א' משמע בלא עיבור. [ולא אמרי' דגלי קרא בבתי ערי חומה דהוה י"ג חודש]. **הרש"ש** הביא דאף דילפי' מיניה (ר"ה ו:) לגבי שנה של בכור דהוה י"ג חודש, דילפי' 'שנה' 'שנה'[כב]. אבל הכא אזלי' בתר לשון בנ"א.

עג) **בא"ד וכת' עוד דלפ"ז וכו' המשכיר בית וכו' לא משכח"ל שיהיו לו י"ג חודש אלא בעומד בר"ה וכו'.** דלדעת **הרשב"א** השוכר שנה אחת הוה י"ב חודש, אף בשנת העיבור. אלא איירי בשוכר לשנה זו. ואם שכר באמצע השנה יש לו עד ר"ה. והמשנה בב"מ איירי בשכר מראש השנה.

והר"ן פליג דכשאומר שנה אחת מיום זה, א"כ בשנת העיבור הוה י"ג חודש. אבל אילו שכרו לשנה א' סתם, כיון דרוב שנים י"ב חודש לא זכה בחודש העיבור[כג].

אבל **הנמוק"י** (שם) **וה"ה** הביאו דדעת **הרמב"ם** (שכירות ז ב) דאף במשכיר שנה אחת סתם, בשנה מעוברת יש לו י"ג חודש. [כשיטתו (הנ"ל) גבי נדרים][כד].

והר"י **מגאש** (בתשובה, הו' בשיטמ"ק ב"מ קב.) כתב דמעיקרא סבר דדעת בנ"א להשכיר לי"ב חודש [וכדעת הרשב"א]. ושוב חזר בו דאין לנו מקור לזה בש"ס, אלא משלים השנה י"ג חודש.

והב"ח (חו"מ שיב יד) הקשה סתירת דברי הטור, דה**טור** (רכ) פסק לענין נדרים דהנודר לשנה א' אסור י"ג חודש, וכדעת הרא"ש. ואילו גבי שכירות בתים סתם **הטור** (חו"מ שיב) כדעת הרשב"א, דהשכיר לי"ב חודש.

ובשו"ת **מהר"י ב"ל** (ב כא) כתב דלענין ממון מספק אינו יכול להוציא יותר, דקרקע בחזקת בעליה היא. ואילו גבי נדרים פסק לחומרא, שכן מסקנת הר"ן ורוב ראשונים.

והב"ח תי' [דאף דהרשב"א השווה דין שכירות בתים לנדרים, הטור סבור לחלק ביניהם], דלענין נדרים לשון בנ"א כשאומרים שנה זו כוונתם י"ב חודש. אבל בעלמא אזלי' בתר רוב שנים[כה].

עד) **בא"ד כל שקדם נדר ושכירות לחודש העיבור.** וכ"כ **בפסקי הרא"ש** דאיירי שנדר בימי החורף. אבל הנודר מניסן דשנת העיבור מונה י"ב חודש.

אך בפשוטו משמע דאם עבר שנה ולא שתה יין, דיו בכך. [ועוד יל"ד כשייחד שנה, האם יכול שוב להתחרט, לקיים נדרו בשנה אחרת. וכן כששתה שוגג או אונס, האם יש לו תשלומין].

כא. והוה כמתנה אם לא אפדה עד שנה א' מיום זה. [וכן לענין תנאי בגט וכדו' תלי' במח' זו]. ומה לי דהתורה קובעת התנאי. **והר"ן** פליג דכיון דהתנאי הוא כללי בכל השנים, לא מסתבר שישתנה משנה לשנה.

כב. וי"ל דהוה גילוי דשנה בתורה הוה מתאריך לתאריך, אבל שנה בלשון בנ"א אינו כן. א"נ דגדר בתי ערי חומה דבעינן 'תמימה', וילפי' דאף בכור בעי תמימה. אבל לשאר דינים אין דין 'תמימה'.

כג. וכ"כ **הריטב"א** (ב"מ שם) דאיירי דוקא כשאומר לשנה זו או שנה מסויימת, אבל שוכר לשנה סתם י"ב חודש. דאזלי' בתר רוב שנים.

כד. ו**בשו"ת הרשב"א** (ב רצד) נשאל עד"ז, והשיב דלדעת המפרשים אף בשנה אחת נתעברה לשוכר. אבל אני אומר להלכה דאין חודש העיבור בכלל. והדברים עתיקים, וכתבתים בארוכה בנדרים. ואתה דרוך על הדרך אשר דרכו בה הראשונים נ"ע. ועוד דאפוקא ממונא הוא, ושומעין לדברי הראשונים שאמרו שנתעברה לשוכר ואין מוציאין מידו.

כה. ויל"פ דיש סברא בזכות ממון של שכירות, דהשנים שוות לענין שכירות הבית. ואין סברא ששנה א' יקבל יותר ומשלם כשאר שנים.

אדר שני

עה) **עד סוף אדר הראשון.** כ"ג **הר"ן** (הודפס בע"ב) [דתנא דמתני' ס"ל דאדר סתם הוא הראשון], **והביא י"ג** אדר השני. **ובפסקי הרא"ש** כתב דכן עיקר, דב' אדרים חשיב חודש א'. אבל בהשגות **הראב"ד** (י ו) הכריע כגירסא אדר הא'. (וע"ע בסמוך דעת הרמב"ם).

והראב"ד ובחי' הרשב"א הוכיחו כגירסא זו, דמ"ש ראש אדר [דתלי במח' ר' יהודה ור' מאיר איזה חודש עיקר] מסוף אדר[כז]. והא אף סוף אדר, הזכיר אדר סתם[כז]. **והר"ן** כת' דכ"ז לר' יהודה דכחדש א' ומונין לראשון, אבל לר' מאיר לא הוה כולו חודש א'.

עו) **שם. הב"ח** (רכ הו' בש"ך שם טז) כת' דדוקא באומר עד סוף אדר, דמשמעו עד סוף כל מה שנקרא אדר. אבל אם אמר עד חצי אדר[כח], דינו כאומר עד אדר, ולר' יהודה הוה עד חצי אדר הראשון[כט].

עז) **אלמא סתמא דאדר דקאמר ראשון הוא וכו' דתניא אדר הראשון כותב וכו'. הרא"ש** פי' בשטרות וגיטין. **והר"ן** (לעיל ס: וכן שא"ר שם) **הביא** מסוגיין דמדמינן שטרות לנדרים[ל]. וביאר דאף שטרות וחיובין נקבע בכל מקום ע"פ לשון בני אדם.

עח) **דתניא אדר הראשון כותב אדר הא'[לא], שני כותב אדר סתם דברי ר"מ, ר' יהודה אומר אדר הראשון כתוב סתם, אדר שני כותב תיניין.** דר' יהודה סבר דסתם אדר הוא הראשון. ובפשוטו משמע דנח' בגדר עיבור השנה, איזה חודש הוא הנוסף, ולדעת ר' יהודה השני נוסף[לב]. ועוד יל"פ דלר' יהודה תרוייהו אדר בשווה, ומש"ה הראשון נקרא סתמא, וקוראים לשני שני[לג]. [**והאחרונים** דנו אי הוה נידון מדינא, או בלשון בני אדם, ע"ע בסמוך].

אך לכאורה כו"ע מודים דהחודש הנוסף ג"כ נקרא 'אדר'[לד], ואינו נקרא בשם חודש בפנ"ע[לה].

ותוס' (סג: בסוה"ע) **ביארו** [דדעת ר' מאיר] דחודש העיבור הוא אדר א'. דהא אדר א' ל' יום [וכדאי' בסנהדרין יא.], ואדר ב' כ"ט יום וכמו אדר סתם[לו]. ועוד דמגילה ופורים בשני.

ובגמ' (מגילה ו:) מבואר דהטעם דמגילה ומתנות לאביונים בשני, דמיסמך גאולה לגאולה עדיף[לז]. ויש **אחרונים** שדייקו כר' יהודה דהראשון עיקר, אלא משום דמיסמך גאולה עדיף. **והחת"ס** כת' [דהוכחת התוס'] דע"י פורים נקבע בלשון בני אדם דעיקר אדר הוא השני[לח].

והפתח"ת (רכ ב) הביא בשם **הרדב"ז** (א קנ) דמי שנדר לעשות דבר בחודש העיבור, חייב באדר א' שבלא ספק הוא חודש הנוסף[לט]. [ולכאו' משמע דקאי אף לר' יהודה. ור' יהודה מודה דהראשון נוסף, אלא דסוף סוף תרוייהו נקראו אדר. ומש"ה השני נקרא שני].

כו. ולכאורה מבואר דלגירסא זו 'ראש אדר' תלי בעיקר אדר [ולר' מאיר אדר ראשון יש לו שם לווי, ולא הגיע אדר עד השני]. אבל לשון סוף אדר משמע שלא נשאר כלל מאדר, אף מאדר הטפל. [ואף ר' מאיר סבר דהוה חודש אריכתא, אבל השני הוה עיקר אדר. וע"ע בסמוך מש"כ הר"ן].

כז. **והרשב"א** כת' דא"כ מתני' אף דלא כר' יהודה. [וחדא כר' יהודה וחדא כר' מאיר. או דהוה תנא אחר דכולו חודש ארוך. ולכאורה לפ"ז מונה המשך א', ופורים הוא מ"ד אדר].

כח. **והש"ך** כת' דה"ה באומר עד כ' או כ"א אדר. [וע"ע בע"ב].

כט. והתומים חלק, הו' בסמוך.

ל. וכיון דלענין נדרים יום ראשון דחדש חסר נקרא ר"ח, הכי נמי דיינינן בשטרות.

לא. יל"ד דבאופן שבי"ד עדיין לא עיברו את השנה עד סוף החודש, א"כ בתחילת החודש כתבו בכל השטרות אדר סתם. ואחרי שעיברו נהפך כל השטרות להיות מאוחר. ובזמן ר' מאיר לכאורה עדיין בי"ד עיברו את השנים. [ואפשר דכ"ה סברת ר' יהודה]. ושו"מ דכה"ק התומים (מג כח) עי"ש.

לב. ונח' **בירושלמי** (מגילה א ה, הו' בתוס' ר"ה יט:) האם חודש הראשון או השני הוה תוספת. ומסקנת הירושלמי דראשון הוה תוספת. [וע"ע בסמוך].

לג. וכ"כ **הר"ן** לגירסא (הנ"ל) דסוף אדר [וכדעת הרמב"ם ופסקי הרא"ש], א"כ מונין לראשון [כר' יהודה], והשני נוסף.

לד. וכ"מ מגירסת הראשונים דאף סוף אדר הוה עד סוף אדר הב'. ולכאורה אף לגירסת הר"ן דעד סוף אדר הראשון [לר' יהודה], היינו משום דאדר סתם הוא הראשון, והשני יש לו שם לווי. ומש"ה בסתמא אמרי' דכוונתו לסוף אדר העיקרי.

לה. אך לשון הר"ן (דלדעת ר' מאיר, ע"פ הגירסא דסוף שני) דחשיב חודש באפי נפשיה.

לו. אחרי דנקבע הלוח [אבל כשקידשו בי"ד אין בזה חילוק].

לז. ונח' (שם ור"ה יט:) אי כל מצוות הנוהגות בראשון [דמגילת תענית] נוהגות בשני.

לח. **ובהג' מהרש"ם** ציין דעד"ז מ"ש **הלח"מ** (ט י) דכיון דתקנו לאסור בשר עוף בחלב, עי"ז נקרא בשר בלשון בנ"א.

לט. וציין דמסקנת הירושלמי (הנ"ל) דראשון הוה תוספת.

עט) **שם**. **והר"ן** (בע"ב) פסק כר' יהודה. וכ"פ **הרמב"ן** **ורא"ש** **והראב"ד** (י ו) **והטור** (ורמ"א[מ] או"ח תכז)[מא] **והתה"ד** (א רצד)[מב]. אבל **הרי"ץ** (בשיטמ"ק) פסק כר' מאיר[מג]. וכ"כ **הכס"מ** (י ו, ע"ע בסמוך) בדעת הרמב"ם[מד].

והפוסקים דנו לענין לצום ביום שמת בו אביו, כשמת באדר [בשנה פשוטה], **דהשו"ע** (או"ח תקסח ז, בשם מהר"י וייל ה) כת' שיתענה באדר ב'. [דס"ל דדינו כנדר, וכדעת הרמב"ם דפסק כר' מאיר[מה]]. **והרמ"א** (שם, ויו"ד ס"ס תב) הביא דדעת **המהרי"ל** **ומהר"י מינץ** (ט הו' בסמוך) שיתענה בראשון, וכתב דכן המנהג[מו]. **והביא** דיש מחמירים להתענות בשניהם.

והמהרי"ל (שו"ת לא, הו' במג"א וגר"א שם) הביא דבגמ' (מגילה ו:) מבואר דלולי הא דמסמיך גאולה לגאולה אף פורים היה באדר א'[מז]. דחה דהתם הוה משום אין מעבירין על המצוות[מח].

אבל **הגר"א** כתב דלא תליא במח' ר' יהודה ור' מאיר, דנח' לענין נדרים ושטרות דהלך אחר לשון בני אדם. אבל לענין עצם היום שניהם הוה אדר. וכן **המג"א** (שם ב) הביא דמשמע דכל הימים שהוזכרו במגילת תענית נוהגים בשניהם[מט]. ומדינא יש להתענות ביום שמת אביו בשניהם. אבל כתב דכיון שהוא רק מנהג סגי בראשון[נ].

ומהר"י מינץ (ט, הו' **ברמ"א** או"ח נה י) דן מי שנולד באדר מתי נעשה בר מצווה. והכריע דאינו נעשה בר מצווה עד אדר ב'[נא]. והוכיח כן מה**ירושלמי** (כתובות א סו"ה ב) דבת שהביאה ג' שנים ויום א' בחודש אדר, ונמלכו בי"ד לעבר את השנה קרינן (תהילים נז ג) לאל גומר עלי, שנשתנה המציאות ע"פ עיבור השנה[נב]. [וכשעברו את השנה אינה נעשית בת ג' ויום א' עד אדר ב'[נג]].

מ. **והפוסקים** (תכז) כת' דה"ה כשמברכין החודש בביהכ"נ בראשון אומר אדר סתם, ובשני אדר שני. אך הכריעו דנכון לפרש בשניהם, לחוש לדעת הרמב"ם.

מא. וכ"פ **השו"ע** גבי שטרות (חו"מ מג כח) כר' יהודה, דאדר כותב סתם. אבל **השו"ע** (יו"ד רכ ח) גבי נדרים הביא בזה מח'. ולענין זמן הגט פסק השו"ע (אה"ע קכו ז) לפרט בתרוייהו, ובאדר ראשון יכתוב אדר ראשון, ובשני אדר שני. **והרמ"א** כת' דאם כתב באדר ראשון אדר סתם מהני בדיעבד. **והב"ח** (אה"ע שם) השיג דיש לחשוש לדברי הרמב"ם. וכן חשש **הש"ך** (יו"ד רכ יז וחו"מ שם).

מב. והתה"ד כת' דהנודר לעשות דבר באדר, חייב באדר ראשון. והביא דהרא"ש פסק כר' יהודה. וכת' דצ"ע ברמב"ם דמשמע דפסק כר' מאיר. אך הביא ראיה מהגמ' (מגילה ה:) דכל דינים נוהגין באדר ראשון. ואין מעבירין על המצוות.

מג. וכתב דכיון דהברייתא סותמת כמותו. [וצ"ב דבהרבה מקומות יש ברייתא כחד מ"ד]. **והכס"מ** כתב דכיון דלשון הגמ' לימא מתני' כר' יהודה משמע דדחיקא לגמ' שהתנא יסתום כר' יהודה. [**והש"ך** (רכ יז) כת' דמשמע דאף כוונת **התוס'** לפסוק כר' מאיר, ולכן סייע לדבריו מסבראא].

מד. דה**רמב"ם** (י ו) כתב דוקא כשלא ידע שהשנה מעוברת, **והכס"מ** ביאר דפסק כר' מאיר. אבל **החלק"מ** (קכו כב) כתב דאף הרמב"ם ס"ל כר' יהודה [לענין זמן השטר], אלא דס"ל דהוה חדא ירחא [והחילוק בין ידע ללא ידע קאי למסקנא אף לר' יהודה].

מה. **והאחרונים** הקשו דסתר מה שפסק בשאר מקומות כר' יהודה. [ואפשר דבשטרות אזלי' בתר לשון בנ"א ומנהג, וכן היה המנהג בכל השטרות. אבל בזה תליא בדין הגמ'. וע' בסמוך בשם הגר"א].

מו. **והמהרי"ל** הביא דנהגו יום ז' אדר שמת משה רע"ה באד"א. [והוכיח דמשה נפטר בשנה פשוטה].

מז. ולכאורה להך ס"ד יקבעו פורים רק באדר הראשון, דתקנת קריאת המגילה קבעו פעם א' בשנה. ולא דמי לשאר מגילת תענית דהוה משום סגולת היום, וסגולת היום קיים בשניהם. וי"ל דבזה נח' הפוסקים בגדר יום הזכרון לאביו, האם נקבע זכרון פעם א' בשנה. או דהוה משום סגולת היום, ומש"ה מדינא נוהג בתרוייהו. [ועפ"ז מי שנאנס ולא צם באדר א', לכו"ע יצום באדר ב'].

מח. **ובס' חסידים** (תשיב) איתא דאם מת אביו באדר א', בשנה פשוטה יתענה בשבט ואדר מספק. [משמע דיש צד דחודש העיבור שייך לשבט].

מט. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) כתב דהא דתנן (מגילה ה:) אין בין ראשון לשני [ולא הוזכר נפק"מ לשטרות], מילתא דממילא קאמר.

נ. וכתב דאף לענין קדיש לא ישיג גבול, ויאמר רק יום א'.

נא. וכ"כ **השו"ע** (נה ט) דבשנת העיבור בענין י"ג חודש. [והגר"א שם ציין לדברי הירושלמי]. אלא דה**פוסקים** ביארו דהתם איירי בנולד בניסן, דס"ד דסגי י"ב חודש אחרי שנת י"ב, קמ"ל. ולא איירי בנולד באדר.

נב. דחז"ל קיבלו דבת ג' שנים ויום שנבעלה אין בתוליה חוזרין. ואפ"ה כיון דנתעברה השנה, נתברר שהיתה קטנה מג', ואף במציאות בתוליה חוזרין.

נג. אך יש לדחות דהירושלמי איירי בנולדה באדר ב', דבשנה פשוטה נעשית גדולה באדר א', ואם נתעברה צריכה להמתין עד אדר ב'.

ומהר"י מינץ הביא ג' טעמים. דכשמתחיל חודש אדר הב' חוזר לקטנותו[נד]. ועוד דלא אזלי' בתר שמיה [לומר שהגיע 'שם אדר'], ואינו נעשה בר מצווה עד שישלים השנה. ועוד הביא דברי **התוס'** (כאן בסוה"פ) דאדר הא' הוה חודש העיבור. דהוה ל' יום, ועוד דמגילה ופורים בשני. **והמשנ"ב** (נה מה) הביא [בשם הלבוש] דאדר ראשון לא מקרי 'אדר' אלא חודש העיבור. ולכאורה כוונתו אף לדעת רוב הראשונים דפסקו כר' יהודה, ואף ר' יהודה ס"ל דהראשון מקרי חודש העיבור. [אלא דבלשון בני אדם נקרא הראשון אדר סתם[נה]].

וברמ"א מבואר דה"מ כשנולד בשנה פשוטה, אבל מי שנולד באדר א' בשנה מעוברת, די לו להשלים לאדר א'. **והמג"א** (שם י) חלק דאפי' נולד בשנה מעוברת צריך להשלים שנה משנהיה בן י"ב, וכיון דשנה שעברה היתה פשוטה צריך להשלים עד אדר ב'. **והמשנ"ב** הביא דהאחרונים לא פסקו כן.

פ) **אמר אביי אפי' תימא ר"מ, הא דידע דמעברא שתא וכו'.** **והרמב"ם** (י ו) פסק דאם כשנדר לא ידע שהשנה מעוברת אינו אסור אלא עד ר"ח אדר ראשון. ואם ידע שהשנה מעוברת, אסור עד ראש אדר שני. **והכס"מ** ביאר דהוה כר"מ.

אבל **החלק"מ** (קכו כב) כת' דדעת הרמב"ם דהך חילוק קאי אף לר' יהודה. ולמסקנא יש חילוק בין כתיבת השטר לנדרים.

פא) **שם. הא דלא ידע. הרש"ש** דייק דאף ברישא איירי בלא ידע. ואפ"ה אזלי' בתר משמעות הלשון, דשנה הוה עד ר"ה[נו]. דכיון דאין לו פי' אחר.

דף סג:

פב) **ר"ן ד"ה מכלל.** ולאידך נסחא וכו' קשה בעיני וכו' בדלא ידע דמעוברת שתא אמאי מתסר עד סוף אדר ב'. אך כן פסק **הרמב"ם** (י ו) דבלא ידע שמעוברת אסור עד סוף אדר השני. **והק"נ** (כ) **תי'** דאמרי' דדעתו לאסור עד סמוך לניסן. אבל **התומים** (מג כח) כתב דהיכא דלא ידע דמיעברא הוה ספק, דאולי כוונתו ע"פ אדר שיקבעו הבי"ד. וספק נדרים להחמיר[א]. ועפ"ז כת' דהנשבע לפרש עד סוף אדר, חייב מספק לפרוע בסוף אדר ראשון.

פג) **עד לילי הצום, עד שדרך בני אדם לאכול בשר.**

הר"ן כתב דלאו דוקא, אלא עד סעודה של לילי הצום[ב]. **והמפרש** כת' אותה לילה שיצום למחר, משמע דמותר בליל ערב הצום. [**והאחרונים** הביאו מכאן דיש מצווה לאכול בליל ערב יוה"כ[ג]. **והמג"א** (תרד א) דן מי שנוהג שלא לאכול בשר אלא ביום שאין אומרים תחנון, האם מותר לאכול בליל עיו"כ[ד]]. אבל **הרש"ש** כתב דלדברי המפרש קאי

נד. ואף אי הושלם שנת קטנות בי' אדר א', כיון דהגיע א' אדר ב' נקבע שעדיין לא הושלם השנה, דא' אדר הוא קודם לי' אדר. [ולא אמרי' דכיון דכבר הושלם הוה גדול, ואף אי יקדים אח"כ. אלא אדרבה אמרי' דבאדר א' אינו נחשב גדול, דאח"כ יגיע שוב ימי קטנות. ולכאורה הטעם דבעינן השלמת השנה להחשב גדול, וכל שאח"כ יושלם השנה לא נחשב גדול. ועיל"פ דגדר 'גדול' לחיוב מצוות הוא במה שיצא מקטנות, אבל מי שעדיין יש לו לפניו ימי קטנות לא יחשב גדול].
ומהר"י מינץ ביאר דוכי נכניס אותו בעונשין ח"ו, דנאמר זכתה לו חודש העיבור.

נה. ואף דע"פ דין לא מקרי אדר, בלשון בני אדם ובשטרות מקרי אדר. א"נ ודאי הוה בכלל אדר, אלא דהגדרת 'שנה' תלי במנין החדשים, ובמנין החדשים אדר הב' הוא העיקרי.

נו. [ושנה א' תלי' במח' דלעיל]. **והשיטמ"ק** (ב"מ קב.) הביא **שו"ת הרי"ף** דאף היכא דהמשכיר טעה וסבור דהשנה אינה מעוברת ונמצאת מעוברת, אף חודש העיבור מהמנין. דבסוגיין איירי אפי' בנתעברה אח"כ.

א. ועפ"ז כת' דה"ה עד חצי אדר ג"כ אסור עד חצי אדר שני מספק. ודלא **כב"ח** (הו' בע"א).

ב. **והמג"א** (תרח ז) הביא מלשון המשנה דלא נהגו לאכול בשר בערב יוה"כ בבוקר, אלא מאכלי חלב. [וכת' דבזה"ז נהגו לאכול בשר].

ג. וציינו דמשמע **ברש"י** (כתובות ה.) דהמצוה לאכול בליל עיו"כ. וע' ר' יונה **בשערי תשובה** (ד ח–י) הטעמים במצוה לאכול בעיוה"כ.

ד. וכתב דתליא במנהג המקומות, דהיכא דנהגו להרבות סליחות באשמורת א"כ לא נחשב אצלם יו"ט. [והו' **בשעה"צ** תרד יא]. אבל הקשה דאם נחשב יו"ט אמאי אומרים תחנון בח' תשרי. וכתב דמ"מ אם נדר להדיא שלא יאכל בשר אלא ביו"ט בליל עיו"כ אסור.

אצום אחר, ואוכל בשר בליל הצום כדי שיהא לו כח לצום[ה].

פד) **עד לילי שבת שעה שדרך בנ"א לאכול שום.** הר"ן כת' מתקנת עזרא. [ע' מש"כ לעיל לא. בתקנה זו].

פה) **ר"ן ד"ה שדרך בנ"א.** כתב הרמב"ן וכו' דרבנן פליגי דל"מ אלא במילתא דמוכח וכו'. וכ"כ **הרמב"ם** (בפיה"מ) דאין הלכה כר' יהודה ור' יוסי[ו]. אבל **בפסקי הרא"ש** כת' דאזלי' בתר כוונתו. דומיא דקונם ביתך שאני נכנס וטיפת צונן שאני שותה (בסוף המשנה), שאנו סותרים דבריו מפני כוונתו, והנדר בטל לגמרי. וכ"ש שנלך אחר כוונתו לפרש זמן נדרו. וה"נ הכוונה כאן בריאה וטובה, שאינו רוצה להיות נמנע מהמצווה.

פו) **אם אין את בא ונוטל לבניך וכו' הר"ז יכול להפר את נדרו שלא ע"פ חכם[ז] וכו' זהו כבודי. הר"ן** פי' דכיון דאומד מוכיח שרי[ח] [ועד"ז כת' התוס']. **והר"ן** כת' בשם **הירושלמי** דר' מאיר (בסמוך) פליג אף בזה, דס"ל דל"מ התקבלתי. אבל **תוס'** כת' דסברת ר' מאיר דוקא בסיפא, דאין רגילות לומר כה"ג התקבלתי.

והגמ' (לעיל כד., והו' בפסקי הרא"ש כאן[ט]) מק' דנימא דהוה נדרי זירוזין, וכראב"י דהמסרב שיאכל אצלו ומדירו הוה נדרי זירוזין. וש"מ דרבנן פליגי אראב"י.

והגמ' דוחה דשאני הכא דאמר לאו כלבא אנא, שיהנה ממנו ולא יהנהו.

פז) **וכן האומר לחבירו וכו' אם אין את בא ונותן לבני וכו' ר"מ אוסר עד שיתן. הר"ן** (לע' כד.) הביא בשם הירושלמי דאיירי בסתם[י]. אבל היכא דמודים דכוונתו לפי כבודו אף ר' מאיר מודה שיכול להתיר.

והגמ' (לע' כד.) מק' דנימא דהוה נדרי זירוזין, וש"מ רבנן פליגי אראב"י וס"ל דכה"ג לא הוה זירוזין. והגמ' דוחה דשאני הכא דאמר לאו מלכא אנא [שמהנהו, ואינו מקבל ממנו].

פח) **וחכ"א וכו' ויאמר לו הרי אני כאילו נתקבלתי[יא].**

הר"ן (לעיל כד.) הביא בשם **הרשב"א** דהטעם משום דאפי' אם היה מקבל ממנו, יכול להחזיר לו. ומש"ה יכול לומר כאילו התקבלתי והחזרתיך, דאפוכי מטראתא למה לי. ועפ"ז כת' דאיירי דוקא בדבר התלוי בקיום מעשה[יב], אבל ל"מ מחילה כשהתנה בביטול מעשה [אם תלך למקום פלוני[יג]]. **והר"ן** הביא **דאיכא מ"ד** דאף בביטול מעשה מהני מחילה, כיון שהתנאי היה להשלים רצונו, ועכשיו אינו חושש[יד].

ובגמ' (גיטין עד:, הו' בר"ן לעיל שם) מבואר דהטעם משום דנתכוון להרווחה דידיה, ולא איצטריך[טו].

והר"ן (ד"ה האומר לחבירו וכו' זהו כבודי) כת' דמהני משום אומדנא, דאדעתא דהכי לא נדר. וצ"ב דהא מפורש דהטעם משום גדר התקבלתי. וי"ל דכוונת הר"ן דהתקבלתי מהני משום אומדנא, דלא נדר ע"ד כן[טז].

ה. ולפ"ז מהני אף בדבר דאינו מצווה, אלא שכך רגילים. [ודלא כמ"ש הר"ן. וע"ל דהב"ח נקט דדוקא בדבר שהוא מצווה].

ו. וכן הרמב"ם בהלכות השמיטו.

ז. **והרא"ש** (לע' כד.) ביאר דאי"צ שאלת חכם, ול"ד לכל פתח וחרטה דצריך שאלה לחכם [והחכם עוקר את הנדר מעיקרו], האי פתחא מוכחת טפי. [משמע דהוה גדר 'פתח דמוכח'].

ח. וכן משמע סמיכות הענין במשנה, דאזלי' בתר אומד דעתו.

ט. ומשמע מדברי הרא"ש דקי"ל כהך משנה, אף דקי"ל כראב"י. וע"כ הוה משום סברת לאו כלבא ולאו מלכא. [אבל **הר"ן** (לע' כד:) כת' דלמסקנא דפליגי רבנן אראב"י, א"כ י"ל דמתני' רבנן היא. ונסתפק דהנך סברות לא קיימי למסקנא].

י. ור' מאיר ס"ל דבסתמא הוה כמשיב לו שנתכוון לכבוד עצמו. ובאופן שנתכוון לשם עצמו כו"ע מודו דל"מ להתיר. [וכן בכל הנך דמתני' היכא דאמר דנתכוון אע"פ כן, לא אזלי' לפי אומדנא דרוב בני אדם].

יא. **פרש"י** (גיטין עד:) דמחילה כקבלה. [וע"ע **מהנ"א** (שבועות י) וקוב"ש (ריש ב"ב) הו' לעיל כד.].

יב. **והרשב"א** (כתובות עג. הו' בר"ן שם לג: בדה"ר) כת' דאיירי דוקא בתנאי של קבלת ממון, ונסתפק דאף בתנאי דקום ועשה ל"מ. [ודלא כראב"ד (שם) דבכל תנאי יכול לומר דאינו מקפיד, ולא התנה עד"כ.

יג. דא"א לומר דהוה כאילו לא הלך.

יד. ויל"ד האם הגדר דנתקיים התנאי, כיון דנתקיים רצונו [וכ"מ בדברי הר"ן הנ"ל]. או דבטל הנדר, דאדעתא דהכי לא אסרו [וכן משמע בראש"ש לע' כד.].

טו. ואילו התנה בגט, ע"מ שתתני לי ר' זוז הוה ספק האם מהני שימחול לו. דאפשר דנתכוון לצערה, ולא תלי במחילת ממון.

טז. וכצד הנ"ל דמהני התקבלתי אף בביטול מעשה.

ועיל"פ דבעי אומדנא שכוונת הנדר היתה לקבלת כבוד. ועי"ז מהני התקבלתי[יז].

פט) **שם. הרמב"ן** (שבועות כז., והו' בחי' הר"ן שם כה.

ור"ן לרי"ף שם י. בדה"ר) כת' דהנשבע שיתן מתנה לפלוני, והלה לא רצה לקבלו לא עבר על שבועתו. דאמרי' שלא נשבע אלא על מה שבידו לעשות[יח]. וגדולה מזו אמרי' בסוגיין דיכול לומר זהו כבודי.

וביאר דדוקא בסוגיין בעינן לסברת 'זהו כבודי', כיון דנקט הלשון 'אם אי אתה נוטל', אבל כשתלה בנתינתו, אם אין אני נותן לך, דבר ברור הוא שנתכוון להנאתו של מקבל, ונדר דוקא אם ירצה לקבל.

וכת' וכן אתה אומר בדיני ממונות, האומר שדי נתונה לך אם איני נותן לך ק' מנה מכאן ועד יום פלוני, ורצה ליתן והלה לא רצה לקבל ל"ק השדה[יט]. שלא נתכוין אלא במה שהיה בידו לעשות[כ].

צ) **שלא נתכוון זה אלא לשום אכילה ושתיה. בפסקי הרא"ש** כת' דמותר גם באכילה ושתיה, שהרי לא הוציא בפיו. ול"ד לרישא דאסר את בת אחותו, דאישות הוה בכלל הנאה. וכ"כ **בפי' הרא"ש** (לעיל כא.) דכיון דמה שהוציא בפיו אינו נדר, גם המחשבה אינה כלום. דהנודר בליבו אינו נדר[כא].

אבל **הרמב"ם** (ח י ושו"ע ריח ד) פסק דאסור לאכול בסעודה זו. והר"ן הביא מה**תוספתא** דאסור ליכנס לביתו בתוך המשתה.

הדרן עלך פרק קונם יין

יז. ולולי האומדנא אזלי' בתר לשון הנדר, וצריך לקיים נתינה בפועל. וכן אילו כוונתו לצער ל"מ התקבלתי (וכדאי' בגיטין הנ"ל).

יח. כ"ה התי' הב'. אבל בתי' הא' כת' דאיירי שפירש שאתן אם ירצה לקבל.

יט. וכת' דלא תליא בנתינה בע"כ (גיטין עד:) דשאני גט דל"מ מחילה. ועוד דהתם הבעל התנה, והוא אינו רוצה לקבל. ואמרי' דצריך לקבל בע"כ. אבל כאן הוא התנה שיתן.

כ. וציין לגמ' (גיטין ל.) אי לא אתינא [דל"מ קיום תנאי באונס].

כא. וכ"ש זה שהוציא בפיו מה שלא הוציא בליבו.

דף סד.

פרק ר׳ אליעזר

א) **פותחין בכבוד אביו ואמו.** [ע׳ בראשונים כמה אופנים]. ועי״ז יחשב פתח. אבל **הרמב״ם** בפיה״מ כת׳ דהיכא דאביו ואמו אמרו שמקפידין לר״א אי״צ שאלה לחכם. והרמב״ם כת׳ דר׳ צדוק חלק דא״כ לא יהא נדר דצריך לישאל לחכם. **והאחרונים** תמהו עליו.

ב) **וחכמים אוסרים. הרא״ש** פי׳ דחיישינן שמא משקר[א]. **הנמוק״י** דייק דאף בדיעבד אינו ניתר[ב]. דאי הוה לכתחילה הול״ל אין פותחין. **והט״ז** (רכח יד) כתב דאין פותחין בכבוד המקום[ג], אנן הוא דלא פתחינן [לשאול האם נדר עד״כ]. אבל אם בא מעצמו ואמר כן נחשב חרטה. וכתב דכ״מ לשון התלמוד והפוסקים אין פותחין.

ג) **ר״ן ד״ה אמר ר״צ.** דהא אמרי׳ בספרי שהוא כנודר במלך[ד]. **ובשו״ת מהר״י אסאד** (יהודה יעלה יו״ד שפה) כתב דמה**רא״ש** ו**המפרש** משמע דכבוד המקום משום דהנדר נחשב רע לשמים, משום דהנודר כאילו בנה במה.

ד) **בדבר שבינו לבין אביו. הירושלמי** (הו׳ ברמב״ן ופסקי הרא״ש) מקשה דעד״ז אף בדברים שבינו לבין המקום יפתחו לו בכבוד המקום. [כגון נדר לעבור על המצוה]. ודוחה הירושלמי דלנפשיה הוא דמהני, דכתיב אם צדקת מה תתן לו וגו׳.

והנמוק״י הביא בשם **הריטב״א** דאמרי׳ דמשקר משום כבוד המקום, אבל לכבוד רבו פותחין בדבר שבינו לבין רבו, דלכבודו לא ישקר.

ה) **ונעשה סופר וכו׳.** [**הר״ן** (בע״ב) פי׳ דצריך לו תמיד].

דהוה נולד. [ע׳ בר״ן לעיל נ: האיך התירו נדרו של כלבא שבוע. ובריטב״א ונמוק״י כאן. וע״ע בראשונים כתובות סג.].

ו) **לבית זה שאני נכנס, ונעשה בית הכנסת. הנמוק״י** כתב דאיירי דאמר בית זה (ע׳ לעיל מז.), אבל אם אמר ׳ביתך׳ הותר משנעשית ביהכ״נ. דהקדש ביהכ״נ כמכר. כדאמרי׳ בעלמא (ב״ק עו. עט.) מה לי מכרו לגבוה מה לי להדיוט[ה].

[וצ״ב דהתם קאי בהקדש לגבוה, אבל ביהכ״נ מבואר (לעיל מח.) דהוה בבעלות אנשי העיר. ואפשר דלענין שם ׳ביתך׳ תליא בהגדרת שינוי רשות, ולא בדיני הממון וזכויות לאסור].

ז) **רא״ש ד״ה וחכמים אוסרים.** [בנולד]. דטעמא דחרטה, שע״י החרטה נעקר הנדר מעיקרו וכו׳. וכעי״ז כת׳ **ר״א מן ההר** בשם **רש״י**[ו]. **והשיטמ״ק** (רנב״ו) הוסיף דחרטה שייך רק בדבר שלא אסיק אדעתיה אגב כעסו, אבל אילו העלה על לבו לא היה נודר. [וע׳ לעיל כא:].

והרמב״ם (שבועות ו יב) פסק דאין פותחים בנולד, הואיל ולא ניחם על שבועתו ורצונו שלא יעשה סופר ולא יהנה לו. אבל אם ניחם מעצמו מפני הנולד, ונהפך דעתו מתירין. דהוה חרטה מחמת הנולד. **והראב״ד** כת׳ דאם הוא מדרך חרטה, הרי עוקרו מעיקרו שאומר שהיה בליבו כעס או עצבות, ואני מתחרט. [ונקט דבעי גדר חרטה וכמו בעלמא.

א. ועד״ז כת׳ הר״ן (בסמוך) בדעת אביי. אבל הר״ן כת׳ דדעת רבא משום גזירה שישאלו לחכם.

ב. יל״ד אי לא הוה התרה כלל [ולוקה], או דהוה ספק, דאנן לא ידעינן האם נתכוון עד״כ. [ויל״ד אי ההתרה תלי בבי״ד, וצריך שהפתח והחרטה יהא גלוי לבי״ד. אך בפשוטו אינו כן, ומהני היתר הבי״ד על הצד דבאמת מתחרט, אף אי לא נתכוון לזה].

ג. וכן הא הנודר כאילו בנה במה (לעיל כב.).

ד. ע׳ מש״כ בזה הרמב״ן עה״ת [הו׳ לעיל טז:].

ה. ויל״ד דאדרבה אמרי׳ (שם) מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן. [ואף לאחר שהקדיש שמו עליו]. ואפשר דכוונתו כצד בראשונים דבהקדש בדק הבית לא אמרי׳ כן. אכמ״ל.

ו. ו**התוס׳ רי״ד** הוסיף דכיון דנולד לא שכיח לא אסיק אדעתיה שיעשה כן, ולא פתחינן בנולד אלא במילתא דאסיק אדעתיה.

ואילו ברמב"ם משמע דסגי כשנחרט מחמת הנולד[ז].

ח) **אמר אביי א"כ אין נדרים ניתרין יפה. הטור** (רכח) כתב כדברי אביי. **והב"י** הק' דקי"ל כרבא חוץ מיע"ל קג"ם. וביאר דכיון דאין נפק"מ לדינא נקט כאביי.

דף סד:

ט) **אין נדרים נשאלין לחכם.** פי' **הרא"ש** והוא אינו יודע דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו[א]. אבל **הנמוק"י** כתב דאף יושבי קרנות יתירו לו. ובעינן עכ"פ הדיוטות דמגמרו וסברי. [ועד"ז כתב **המאירי**].

והמהרי"ט (א יט) הק' מכאן עמש"כ אביו (המבי"ט א צח, הו' לעיל ט:), דנדר שיש לו פתח, מדאורייתא הוה טעות, ורק מדרבנן צריך חכם. א"כ אמאי גזרו, הא הוה גזירה לגזירה. ותי' דרק בפתח דמעיקרא דנמצא מוטעה אמרי' דמדאורי' אי"צ חכם. אבל הנך אינו טעות מעיקרא [אלא בגדר חרטה].

י) **מ"ט דר"א וכו' כי מתו וכו'.** בפשוטו משמע דלר"א מתו כפשוטו. [ולא היו דתן ואבירם]. **ובגמ'** (נזיר לב:) אמר רבה דר' אליעזר חזר בו. [**והאחרונים** הביאו **דבפרקי דר' אליעזר** איתא דירדו מנכסיהם כסוגיין].

והנמוק"י כתב דמיתה הוה שכיח ולא שכיח.

ולגבי קיום תנאי באונס (כתובות ב:) מבואר דיש ג' אופני אונס. דבאונס דשכיח אמרי' דהתנה בגט אף ע"ד כן[ב]. ואונס דשכיח ולא שכיח תליא בב' לשונות האם יש אונס בגיטין. אבל דלא שכיח כלל אמרי' דלא מסיק אדעתיה להתנות [ולא הוה גט].

והחכ"צ (מא הו' בשלמ"נ) כת' דה,מ בתנאי בגט [דלא מסיק אדעתיה שיהא גט לצד הזה], אבל נדר ושבועה חל מיד. ואף על הצד דיש לו פתח [ולא שכיח כלל], ול"צ שיהא מסיק אדעתיה דאעפ"כ.

ובשו"ת הרשב"א (מיוחסות רעג, הו' בב"י ורמ"א רכח יב) כת' דאפי' חולה נחשב נולד. דרוב חולים לחיים, אבל גוסס לא.

יא) **ורבנן מ"ט וכו'.** והרא"ש פי' דתי' הגמ' דעוני הוה שכיח [וכ"מ בר"ן ע"פ **הירושלמי**]. וכדמבואר (לע' כג.) דהיכא דשכיח מהני נולד. וכ"כ **הראשונים** (שם), **והראב"ד** (שבועות ו יב). אבל **ברמב"ם** משמע דאף נולד המצוי ל"מ[ג].

והמפרש ור"א מן ההר בשם **רש"י וריטב"א ושיטמ"ק** (בשם פירוש) כת' דהיו עניים כבר בשעת נדר. וכ"כ **הכס"מ** (שם) לדעת הרמב"ם, דאף נולד דשכיח אין פותחים. **והאחרונים** הקשו א"כ אף אם מתו ממש י"ל כן.

ובשיטמ"ק מבואר דקושיית הגמ' והני מי מתו קאי לכו"ע, ועיקר התי' שכבר מתו.

דף סה.

יב) **היתר נדריך במדין.** [ולכאו' הקב"ה התיר לו, אלא שחל ההיתר במדין. ויל"ד בזה]. **והנמוק"י** הק' דכיון דמשה נשבע ליתרו, אמאי לא סגי במה שאמר לך לשלום, וכדאי' (לעיל סג:) שנדר משום כבודו וכאילו התקבלתי, ואמאי בעי התרה. ותי' דמשה נשבע אף לרצון עצמו, משום שברח ממצרים.

אין מתירין אלא בפניו

יג) **ר"ן ד"ה תניא.** איכא מ"ד דדוקא כשנדר לצורך חבירו. **והשיטמ"ק** (שיטה) ביאר דנעשה 'כ'גזלן.

והרמב"ם (שבועות ו ז) כת' שהשביעו חבירו, או אסר שלא יהנה משמעון או שמעון לא יהנה ממנו. [משמע דבשאר נדר לא אמרי' כן].

ותוס' ופסקי הרא"ש (ושא"ר) כת' בשם **ר"ת** דדוקא היכא דנדר משום טובה שעשה לו [שנכובדנצר

ז. **והכס"מ** ביאר דעפ"ז ניחא הא דהתירו נדרו של כלבא שבוע [ע' בר"ן לעיל נ:], שנתחרט מחמת הנולד.

א. [וכעי"ז כתב **המפרש**, וע' באחרונים שהאריכו ליישב לשונו].

ב. [והיינו בגט ותנאי, דתליא בגמ"ד. אבל נדר שבין אדם לעצמו אי"צ להתנות. ועוד דגדר היתר חכם הוא משום דלא עשה בלב שלם. דאף שהיה צריך להעלות על דעתו, כיון דנדר במהירות ומתוך כעס יכול לישאל. ויל"פ דזה כוונת **הרש"ש**].

ג. ועי"ש **בכס"מ**. אבל **הלח"מ** האריך דמוכח בכ"מ דמהני נולד המצוי.

הניח את צדקיהו שלא הרגו, ויתרו נתן למשה את בתו]. [**והרמ"א** (רכח כ) הוסיף שעשה לו טובה עבור שבועה זו].

ובפסקי הרא"ש הביא מה**גמ'** (סוטה לו:) דפרעה אמר ליוסף שישאל על שבועתו [ליעקב], אלמא יכול לישאל על נדרו שלא בפני יעקב. [**והק"נ** הק' דהתם נמי יעקב נתן ליוסף עבור זה דבניו יהיו כב' שבטים. ותי' דלא הבטיח לו קודם שנשבע].

ותוס' (סוטה שם ד"ה איתשיל) דחו[א] דאוקמיה במילתא דגיזום בעלמא. [ועוד העירו דאי הוה דין דרבנן (ע' בסמוך), א"כ י"ל דעדיין לא נתקן]. **ותוס'** העלו צד דכוונתו דמהני לישאל בפניו בע"כ. [וע' בסמוך].

והראבי"ה (אלף כה) תי' על שבועת יוסף ליעקב, כיון דלא אפשר [שהרי מת] לא בעי בפניו[ב]. ודוקא לכתחילה בעינן בפניו[ג]. ועפ"ז תי' הא דהתירו סנהדרין לצדקיהו (בסוגיין), כיון דהיה מותר לבזותו לפני המלכים כדי שישפילוהו[ד], הוה כלא אפשר[ה].

יד) **בא"ד ותו איכא וכו' כל שהודיעוהו מתירין לו אפי' שלא בפניו.** קצת משמע דבעי להודיע קודם שיתירו. אבל לשון **השיטמ"ק** (בשם רנב"י) דה"ה שהודיעוהו שכבר התירו[ו].

ובגמ' (לע' ז:) אי' גבי נידוי, דנדהו בפניו אין מתירין לו אלא בפניו. **והר"ן** (שם) כת' הטעם משום דאלים הנידוי, וצריך שיהא בפניו להתירו. אך שוב הביא דהטעם משום חשדא, וע"פ הירושלמי (כאן)[ז]. והרא"ש (שם) כת' דהוה משום כבוד המנודה.

טו) **ר"ן ד"ה והיכא.** אבל בנדר שהוא להנאתו אין מתירין אלא לדעתו. וכ"כ **הרא"ש** בשם **הרא"ם. ותוס'** (סוטה שם) תי' דמהני לישאל בע"כ [כיון שהוא בפניו]. ושוב כתבו דתימה לומר דהנודר ע"ד חבירו[ח] מתירין לפניו ובע"כ.

טז) **בא"ד וכ"ת אכתי קשה וכו' לכתחילה מיהו אסור וכו'.** והר"ן תי' דלדבר מצוה מתירין. ועוד תי' דמצוות המלך. **והריטב"א** כת' דבנשבע לגוי מתירין שלא בפניו[ט], אבל במקום חילול ד' אסור, לפיכך החשיבוהו תקלה[י]. **ובחי' ר"א מן ההר** כתב דצדקיהו אמר שנשבע, ולא אמר שהשביעהו. ודעת הראב"ד (הו' בר"ן בסמוך) דהתירו שלא כדין.

יז) **בא"ד מכיון שנדרה ליתומין מה תועלת יש לתינוקות באיסור פירותיה וכו'.** **והמהרי"ט** (א א ד"ה וגדולה, וא קיח) דחה דיש להם תועלת, שאם תרצה להתיר נדרה תתן להם כסף לפייסם [וימחלו לה הנדר].

יח) **א"ל אישתבע לי דלא מיגלית**[יא] **וכו'. בתה"ד** (א עג) הק' דהוה שבועת אונסין, כיון דהיה מסור בידו להורגו. וכת' דמ"מ כיון דנשבע אמרי' אגב אונסיה גמר ונשבע. ודוקא היכא דאומר בליבו מהיום מותר (כדלע' כח.). [ונח' בזה הראשונים, וע' מה שהו' לעיל כח.].

א. ותוס' העמידו דבריהם על מה שהשיב יוסף שישאל על שבועתו לפרעה. דהא אינו יכול לישאל אלא מדעתו של פרעה.

ב. וביאר בזה הא דהיה אפשר להתיר מה שנשבעו לגבעונין [לולי הא דהוה ע"ד רבים]. כיון דלא אפשר. [ולכאורה כוונתו להתיר בע"כ. דהרי אפשר לפניהם בע"כ].

ג. אבל **הגר"א** (רכח לז) כתב דהיינו רק למ"ד משום בושה. [ועי"ש שהאריך טובא בכ"ז].

ד. וביאר כיון דשני שמועיה. [וע' מה שהו' בשיטמ"ק בענין המעשה].

ה. דודאי הסנהדרין לא עשו שלא כדין. [וע"ד מש"כ הר"ן משום מצווה].

ו. וצ"ל כוונתו דמותר להתיר ע"ד שיוכל להודיע לו [שהרי כתב שם דבדיעבד מותר אף בלא"ה. ויל"ע א"כ אחרי שהתירו אי"צ להודיע].

ז. ונפק"מ דהיכא דהודעיהו מהני, וכן בדיעבד אם התירו לו מותר.

ח. משמע דקו' התוס' משום דהוה 'על דעתו', ולא דין 'בפניו' בעלמא. ועד"ז כת' הר"ן (לע' כג:) בשם תוס' דהמשביע חבירו או הדירו ל"מ שביטל מעיקרא את הנדרים שידור. שעל דעת חבירו נדר. וכן בשאר תנאים ל"מ שידור ע"פ מה שבליבו. [ע"ע לעיל כה.].

אך צ"ב האיך מהני שלא יוכל לישאל על נדרו, הא האומר שנודר ע"ד חבירו יכול להתיר נדרו בלא דעתו [**ותוס'** (גיטין לו. וכ"מ) ביארו דל"ד לע"ד רבים, דאינו מבטל דעתו לדעת היחיד]. וצ"ל דמ"מ לענין לכתחילה אין מתירין לו.

ט. וביאר דיתרו ונבוכדנצר הו' משום חילול ד'. אבל פשטות הסוגי' [וכן **שא"ר**] מבואר דאין לחלק ואף בגוי.

י. ויל"פ דבגוי הוה כעין גזל עבו"ם דהותר, אבל מ"מ יש לו ע"ז זכות. ואפשר דבמקום חילול ד' יש תביעה אף על הגזל.

יא. ע' **מהרש"א** (ח"א) דהיה נחשב זה מעשה אכזריות גדולה, ועי"ז יתזלזל בעיני העכו"ם.

יט) **איתשיל אשבועתיה. השיטמ״ק** (בשם ריטב״א) הק׳ דקי״ל דצריך לפרט את הנדר (וכדאי׳ גיטין לה:), והאיך יכול לפרט בלא לגלות מה ראה, והרי עבר על שבועתו. ותי׳ דיכול לומר ראיתי כך וכך לאיש א׳. א״נ שאומר נשבעתי לנבוכדנצר דלא אגלה ענין א׳.

והשעה״מ (שבועות ו ה) תי׳ דהיה מותר לו לגלות משום מצווה [וכמ״ש **הר״ן** שנצטער על מה שלא יגלה], וכמ״ש **בשו״ת הרשב״א** (ה סח, הו׳ בב״י רכח) דבמקום מצווה מותר לעבור על השבועה, ע״ד לישאל אח״כ. ואח״כ מותר הדבר למפרע[יב]. **ורע״א** והג׳ **מעשה חושב** (לשעה״מ שם) תי׳ דתקנת צריך לפרט את הנדר עדיין לא נתקן. **ובהג׳ ראמ״ה** תי׳ כשא״א לפרט מהני בלא פירט[יג].

כ) **נעשה כתולה נדרו בדבר. הרא״ש** פי׳ דלא הוה תנאי גמור, ובעי התרת חכם. וכ״כ **ר״א מן ההר** בשם **רש״י**. אך **הרא״ש** הביא מ**הירושלמי** דאי״צ היתר חכם. והר״ן הביא רק כדברי הירושלמי הוה נדר טעות גמור.

כא) **או שעשה תשובה. הראנ״ח** (שו״ת מים עמוקים ב עב, וכ״כ בשו״ת פני משה ב נד, והו׳ **במשנ״ל** ח ב) **כת׳** דהיכא דעשה תשובה ואח״כ חזר לסורו, שהנדר יחזור. וכמו היכא דמכר את הבית וחזר וקנאו[יד]. והראנ״ח כתב דמ״מ היכא דנשאה בינתיים מותרת לו, שכל הנדר היתה שלא ישאנה. **והמשנ״ל** חלק דגבי בית, החפץ אבד מהעולם, וכשחזר חל עליו איסור. אבל הכא נתבטל הנדר, כיון דתלאו בדבר, ושוב אינו חוזר[טו]. הגע עצמך הרי שהותר ע״י פתח, וכי יחזור[טז].

ובהג׳ מרדכי (תשפא בשם מהר״ם) כת׳ דאיש ואשה שקבלו חרם הקהל לינשא, והאיש המיר דעתו ואח״כ חזר בו. אמרי׳ דהותר החרם בימי המרתו, ונדר שהותר מקצתו הותר כולו. אך דוקא שבאה לפני בי״ד כשהמיר שיתירו אותה[יז]. אבל אם לא התירו לה צריכה היתר חכם [ובפניו]. והביא דאף לבית זו שאיני נכנס ונעשה ביהכ״נ צריך היתר חכם.

והב״י (רכח) כת׳ שאם לדין יש תשובה, דכיון שהמיר אף ששב הוה פגם משפחה, ואדעתא דהכי לא נשבעה. [ע״ע פוסקים רכח מג].

כב) **ר׳ יוחנן אמר כבר מת. תוס׳** (כתובות סג.) כת׳ דודאי ר׳ יוחנן לא פליג בדין תולה נדרו בדבר, אלא דס״ל דכה״ג לא חשיב תולה נדרו.

והראשונים פסקו כר׳ הונא, דר׳ יוחנן קאי בקשיא. **ובפסקי הרא״ש** כת׳ דלפ״ז משמע דגרסי׳ וחכמים מודים לו. אבל **הגר״א** (רלב נה) כת׳ דאינו מוכח, והביא **דהראשונים** כת׳ בב״מ (ב״ב נג; רפ״ד דברכות) דקאי בקשיא ולא תיובתא, אפשר לתרץ דבריו.

דף סה:

כג) **ר״ן ד״ה ועוד.** דהתם שאני דהוה איומים גדולים, אבל הני לא חמירי לאינשי. וכ״כ **הר״ן** (לעיל סד.) דמצווה א׳ לא חמירי לאינשי. **והט״ז** (רכ יג) כתב דאלו עבירות שמורגלים בהם, ולכן אמרי׳ דחציף, ולא ישקר.

והב״ח (רכח י, הו׳ בש״ך יז) חילק דפותחים במה שכתוב להדיא, דכבר חציף במה שנדר נגד התורה [וכמו בינו לבין אביו, לעיל סד.], אבל אין פותחים בקרא דהנודר כאילו בנה במה, כיון דלא כתיב

יב. [וע׳ מה שהו׳ לעיל נב. בגדר חכם עוקר את הנדר מעיקרא, דהוה מכאן ולהבא. וצ״ע].

יג. וכמו שאנו אומרים בסדר התרת נדרים, דא״א לפורטם וכו׳.

יד. **והמחנ״א** (נדרים לט) הביא דבריהם, אך הביא מהגמ׳ (חולין טז:) דהותר בשר תאוה כשנכנסו לארץ, וס״ד כשגלו יחזור לאיסורו. קמ״ל המשנה דאינו חוזר לאיסורו. והמחנ״א הביא דמבואר דלא אמרי׳ דפקע סיבת ההיתר וחוזר לאיסור. [ויל״ד דאדרבה מבואר דאיצטריך לחדש דבר זה].

טו. [ויל״ד במקח טעות, כגון שהתנה ע״ד שיהא שלם עד זמן מסויים. וחלה והחזיר המקח. אם שוב יתרפא, האם המקח מתקיים].

טז. **ורע״א** ציין **דהראנ״ח** כתב להדיא דקאי רק למ״ד דלא בעי פתח.

יז. דהתירוה לינשא, ואף שלא הספיקה לינשא. **והמחנ״א** (שם) הביא דמבואר במהר״ם דכיון דהותר, אינו חוזר ונאסר. ודחה דשאני חרם הקהל דתלי בבי״ד, וכיון דהבי״ד התירו אינו חוזר לאיסור לעולם.

להדיא לא חציף בו. והט"ז (שם טו) הק' דאדרבה אם זכר איסורים אלו בשעת נדר, ואעפ"כ נדר, אינו פתח וחרטה[א].

והריטב"א (ושיטמ"ק בשם רנב"י) חילק דלא פתחינן באיסור דנדרא גופיה. אבל הנך הוה מחוץ לגופיה דאיסור הנדר. אלא שאם יקיים נדרו, יבא לידי איסורים אלו.

כד) **רא"ש ד"ה ועל לא תשנא.** שנדר שלא לשאול בשלומו. וע"י שישאל בשלומו לא יעבור בלאו[ב]. [וביארו כוונתו ע"פ הגמ' (סנהדרין כז:) דכל שלא דיבר עמו ג' ימים באיבה נקרא שונא[ג]].

ודעת הרמב"ם (דעות ו ה, סה"מ ל"ת שב, וכן החינוך רלח) דכל האיסור כששונאו בליבו, אבל אם מודיע לו ששונאו אינו עובר. ובהג' ראמ"ה הקשה א"כ האיך יעבור בסוגיין. והקה"י (ערכין ד) כתב דמ"מ כל זמן כל שלא הודיע לו שמדירו מחמת שנאה עובר. דסבור שמדירו מחמת צרות עין[ד]. [ועי"ש עוד].

כה) **בהדי כ"ע מפרנסנא.** פ' הר"ן ורשאי הוא בכך, והרשות ביד גבאי ליתן לאחר. ושרי כדאמרי' (לעיל מג., מח.) נותן לאחר משום מתנה והלה מותר בו[ה].

והשיטמ"ק (בשם רנב"י וריטב"א) כת' דש"מ דהמודר הנאה מותר ליהנות בקופה של צדקה, אע"פ שיש בו חלק מהמדיר. וביאר דלא נתכוון אלא משל המיוחד לו. (וכ"ד הריטב"א, והמרדכי ב"ב תצג).

אבל בפי' הרא"ש (וכ"כ המרדכי שם בשם רא"ם) כתב דמה שהוא נותן יתנוהו לאחרים. ומבואר דאסור במעות שהוא נתן.

והמחנ"א (שבועות טז) ביאר [דדעת הרא"ש] דלא פקע כח הבעלים ממעות הקופה לגמרי, דהא אין ביד הגבאי להנות מהם ושלא ליתן לעניים. ולא נתכוון לסלק עצמו, אלא לקיים המצווה בממונו [והביא דע"ד משכ"כ הר"ן (לעיל מח:) דרצה שאביו יהנה מנכסיו].

ובשו"ת מהרי"ט (א ה) דן בא' מאנשי העיר שאסר הנאתו על א' ממקבלי פרס מקופת העיר, האם רשאי ליתן חלקו לקופת העיר, וממנו יקבל המודר הנאה. והביא דהתשב"ץ (א קלח) אסר כה"ג[ו], דהוה כחצר השותפין דאסור להנות ממנו[ז].

והמהרי"ט חלק דכיון דכבר נתנם, ואינם חוזרים עליו שוב אינם נכסי העשיר, והביא דכ"ד הר"ן והמרדכי. וכתב דהרא"ש אינו חולק, אלא נקט כן לרווחא דמילתא.

והגר"א (רכח קיא) כת' דנראה דאף כשבאו לפנינו בעודו בהמרתו צריך להתיר לו ע"י חרטה [שהרי לא תלה נדרו בדבר זה]. והמהר"ם איירי דוקא בחרם הקהילות דהוה ע"ד בי"ד.

א. וי"ל דע"כ ידע שהוא נוקם, אלא דלא העמיד עצמו בחומרת הדבר [וכנודר מתוך כעס וכדו'].

ב. ומ"מ מסתבר דאם מוציא השנאה מליבו, ואינו שואל בשלומו מחמת הנדר, דאינו עובר בלאו. וצ"ל דמ"מ נחשב פתח, דאינו יכול להוציא השנאה מליבו בנקל.

ג. [אבל בפשוטו התם הוה סימן בעלמא, דנחשב שונא לענין פסול עדות, אבל איסור לא תשנא יתכן בשיעור אחר. ואם שונא בליבו, אפשר דעבר אף כששואל בשלומו [משום חנופה וכדו']], אבל הרא"ש (כאן) מבואר דכה"ג אינו עובר בלאו].

ד. ויל"ד דאי"צ לישאל על נדרו כדי שלא לעבור, ודי לו להודיע למודר [אפי' ע"י שליח וכדו']. ואפשר דסוף סוף עכשיו עובר באיסור, ומש"ה יכול לישאל עליו.

ה. [ועי"ש דדנו האם מותר אף בלא בא בדרך. ואפשר דהכא אינו הערמה, והגבאי יכול לתת לאחרים במקומו. והמהרי"ט כתב דהתם מוכחא מילתא טפי, ולכן אסור].

ו. והתשב"ץ הביא דהממונים השיבו דמעותיך אנו נותנים לאחרים, וכנגד זה אחרים יתנו לזה [ויקפידו שמטבעות אלו ילכו לאחרים]. ודחה דהוה שותפות, והוה שותף בכולו. ואם נאנסו מעות אלו, כל הקהל יפסידו, ואף שמעון יחזור ויתן חלקו. ודן דאף אילו יפטרו אותו מאחריות אסור, דהערמה אסור בדאורייתא. ועוד דאין להם זכות למחול עי"ש.
[ובמעשה של התשב"ץ משמע דראובן [המודר] היה מחבר העיר ומש"ה היה מקבל פרס מהקהל [ולא הוה צדקה בעלמא אלא משכורת, ואילו יחסר מעות בקופת הקהל חייבים אנשי העיר לתת]. ואילו במהרי"ט משמע דקאי אמקבל צדקה מקופת העיר. וצ"ע].

ז. והתשב"ץ דנו דאפי' יגבה ממנו רק כשיעור שאר צרכי הקופה, סוף סוף הוה שותפות. ואין ברירה לייחד שהחלק של שמעון לא הגיע לראובן. [עי"ש]. והמהרי"ט חלק דכיון דנתנם לא יחזרו עליו, ודמי לאין בו דין חלוקה כקי"ל כראב"י.
ועוד כתב הרשב"ץ דלא שייך ביטול במעות, דהוה דבר שיש לו מתירין. והמהרי"ט חלק דבמעות ל"ש נידון ביטול, דבכל חדא וחדא יד כלם שוה ויש לשמעון חלק בה. ואפי' היינו מכירים שאין זה מטבעו של שמעון אסור, דהם כשותפי' בכל המעות והא מטי ליה הנאה מיניה ובענין הנאה לא שייך ביטול כל דמתהני. [וע"כ הטעם משום דזכו בו גזברים].

כו) **אני אומר וכו׳ אינו נופל ליד גבאי תחילה.** פי׳ **הר״ן** וההיא שעתא קעבר אקרא וכו׳. משמע דקאי בכל אדם. אבל **בפי׳ הרא״ש** כת׳ דמוטל על קרוביו לפרנסו, עד שיעיינו אם יש לקרובים במה לפרנסו[ח]. **והמרדכי** (ב״ב תצד) הביא מכאן דהיכא שיש קרובים עשירים אין גבאי העיר חייב לפרנסו[ט]. וכ״פ **השו״ע** (יו״ד רנז ח). **והש״ך** ציין **לרמ״א** (רנב יב) גבי פדיון שבויים, דאם ממון לקרובים, אין גובים מבני העיר.

כז) **פותחין לאדם בכתובות אשתו. תוס׳** פי׳ דלא אמרי׳ דהוה נולד. וצ״ב מה ס״ד דיחשב נולד, דהא מונח סיבת חיוב, וכשיגרשנה מתחייב מיד. **ובהג׳ ראמ״ה** כתב דס״ד דבכתובה אמרי׳ דכו״ע ידעי, א״כ בשעה שנדר הוה כאומר אעפ״כ. קמ״ל.

כח) **ושער ראשו מטלטלין. הרא״ש והמפרש** כת׳ בשערו העומד ליגזז. דנח׳ (סנהדרין טו., גיטין לט.) האם הוה כמטלטלין. **והרא״ש** הוסיף דסתמא קתני אפי׳ עומד ליגזז. ובפשוטו משמע דשער שאינו עומד ליגזז דינו כקרקע, ובע״ח גובה ממנו[ז]. [**והרש״ש והג׳ ראמ״ה** ציינו דנח׳ רש״י ותוס׳ (מגילה כג: קידושין ז.) האם אדם הוקש לקרקע, או רק עבדים[א]].

כט) **ש״מ אין מסדרין לבע״ח[ב] וכו׳. תוס׳** פי׳ דכיון דמניחין לו כלי תשמישו, כ״ש שער ראשו[ג]. [ולבאורה י״ל דקו׳ הגמ׳ אהא דאמרי׳ אפי׳ מוכר שער ראשו למזונות. והא כל שאין לו מעות למזונות ל׳ יום אין גובין].

ל) **ר״ן ד״ה ומדאמרי׳.** שמעי׳ מהא וכו׳ אפי׳ מיניה דידיה לא משתעבדי וכו׳. ואפי׳ בתורת שעבוד הגוף, ולכאורה הגדר התקנה דאינו מתחייב משעבוד הגוף אלא מדבר מסויים, והוה כאפותיקי. **ותוס׳** (כתובות י.) כת׳ דהוה דהקילו בכתובה[ד], דחשו שלא יפרשו מהן בני אדם אם יגבו ממטלטלים, וחשו כדי שיקפצו עליהן בני אדם.

ודעת **הראב״ד** (קידושין סה:[טו]) דאף לרבנן גובה ממטלטלין מיניה.

לא) **בא״ד אפי׳ מיניה דידיה לא משתעבדי, וטעמא משום דאין זמן כתובה ידוע וכו׳ הילכך לא סמכא דעתיה וכו׳.** לכאורה טעם זה שייך משום שעבוד נכסים, אך צ״ע דאף בע״ח לא סמכא דעתיה ממטלטלין [דיכול להבריחם]. והא דגובה ממטלטלין הוה משום גדר שעבוד הגוף[טז]. ואפי׳ מגלימא דעל כתפיה.

לב) **בא״ד ולר״מ עדיפא טפי כתובה מבע״ח וכו׳.** דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה. אבל דעת **ר״ת** (בתוס׳ כתובות פא:, יבמות צט.) דכתובה אינו גובה ממטלטלין שהגיעו ליתומים, ואף לר׳ מאיר. ור׳ מאיר קאי מיניה או במקום יבם[יז].

דף סו.

לג) **לומר שאין מקרעין שטר כתובה. הרא״ש** פי׳ דאע״ג דמסדרין לבע״ח ילפי׳ בע״ח מערכין, לא ילפי׳ לענין הישג יד, דגבי ערכין כששילם כפי שהשיג ידו נפטר,

---

ח. ולפ״ז קאי דוקא במודר מקרובו.

ט. וכן למד **האגודה** מסוגיין, ושוב הביא פי׳ ר״י [כר״ן], וכתב דלפ״ז אין ראיה.

י. אך יל״פ דכוונת הרא״ש להיפך, דשערו וגופו ממש פשיטא דל״ש גבייה. דדרשי׳ ונמכר בגניבתו ולא בחובו (וכמ״ש בשו״ת הרא״ש סח י ע״פ הגמ׳ קידושין יח.). אבל עומד ליגזז הוה מטלטלין.

יא. ובהג׳ **ראמ״ה** הוסיף דכוונתם למ״ד (ב״ב קכח.) נפרעין מעבדים.

יב. ודעת ר״ת (בתוס׳ ב״מ קיד:) דקי״ל דאין מסדרין לבע״ח. וכ״ב הרא״מ בשיטמ״ק בשם רבו. אבל **בפסקי הרא״ש** (כאן, והראשונים ב״מ שם) כתב דייקו מסוגיין דהלכה דמסדרין. [וכפשטות הגמ׳ ב״מ שם].

יג. ויל״ע דדוקא כלי תשמישו שיש לו בהם צורך, ואיזה צורך יש בשער העומד ליגזז. [אך יל״ד דהראיה ממ״ד (ב״מ שם) שאם משתמש בכלי זהב, אין מוכרים לו כלל].

יד. ותוס׳ העלו צד דקאי כמ״ד כתובה דרבנן. אך תוס׳ דחו דלא אשתמיט דמ״ד כתובה דאורייתא פליג בזה. ודוקא ר׳ מאיר ס״ל דגובה ממטלטלין.

טו. ויש **אחרונים** שציינו דכ״ד **רש״י** (כתובות סז.).

טז. דחייב לשלם לו בכל מה שיכול, ואין חילוק בין מטלטלין שהיו בשעת הלואה. ולא בעי סמכא דעתיה על מטלטלין מסויימים.

יז. **והרמב״ן** (קידושין סה: וכן שא״ר שם ובכ״מ) הביאו דלר׳ מאיר דגובה ממטלטלין דיתמי, ודעת ר׳ מאיר עדיפא מבע״ח בעלמא. [וכר״ן כאן].

ואף כשיעשיר אי"צ לתת יותר. אבל בע"ח חייב לשלם כשיהא לו, ולא ילפי' מערכין.

ומשמע דדעת המקשן דפטור לגמרי, ותי' הגמ' דמ"מ אין מקרעין. וזה דבר תימה דס"ד דכל בע"ח דיש לו לשלם רק מקצת, יפקע שאר החוב, ויאכל הלה וחדי. וצ"ע[א].

לד) **פותחין בשבתות ויו"ט וכו'. הר"ן** (לע' כה:) ביאר דהנדר חל, אלא דחכם מתיר לו בפתח[ב]. [דומיא דאינך דפירקין].

ו**בפי' הרא"ש** (לעיל כה:) ביאר דחל הנדר, דהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות[ג]. [וע"ע **בריטב"א** לעיל כה: ומש"כ **הב"י** רטו בשם **הר"פ**].

ו**הרמב"ן** הביא דבגמ' (תענית יב.) איתא דאם קיבל עליו לצום שני וחמישי, ונמצא בהם יו"ט של מגילת תענית, אם נדר קודם שגזרו, הנדר דוחה את הגזירה. אבל אם גזרו קודם שנדר הגזירה דוחה את הנדר. והק' הרמב"ן א"כ כ"ש דיו"ט דאורייתא ידחה את נדרו.

והרמב"ן הביא **י"מ** דנדר חל על דבר מצווה [דאורייתא], אבל יו"ט של מגילת תענית עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. וכ"ד **הרמב"ם** (ג ט) דמי שנדר שלא יאכל בחנוכה ופורים, עשו חיזוק לדבריהם ומותר. אבל בשבתות ויו"ט וערב יוה"כ ור"ח[ד] חל הנדר. ו**הראב"ד** השיג דדוקא כשאמר הריני בתענית. אבל בנדר גמור אסור.

ו**הרדב"ז** ו**כס"מ** (וב"י או"ח תיז, וע"ע או"ח תקע. וע' ש"ך רטו יא) הקשו דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה[ה]. ותי' דלמיגדר מילתא יש כח ביד חכמים (כדאי' ביבמות צ:[ו]). ועוד הביאו מש"כ **תוס'** (נזיר מג: ד"ה והאי, ועד"ז יבמות פח.) שכשיש טעם ופנים לדבר יש כח לעקור. ועוד חידש **הרדב"ז** (שו"ת ה פח) דנדר קיל דאיתא בשאלה, ומש"ה יש כח לחכמים לעקור אף בקום ועשה[ז].

והרמב"ן הביא עוד **י"מ** דהא דנדחה נדרו, היינו שחייב ללכת אצל חכם להתיר נדרו. [ובסו"ד הביא **ירושלמי**, עי"ש].

ועוד הביא 'רבוותא' דהתם איירי בקבלת תענית דאינו נדר גמור. [וכ"ד **הראב"ד** הנ"ל]. שהרי קי"ל (תענית יב:) לווה אדם תעניתו[ח]. וכ"כ **הריטב"א** (כאן ותענית שם, ור"ן תענית שם) דקבלת תענית הוה קבלה לדבר מצווה[ט], ולכן כשנופל ביום שאסור לצום לא נחשב דבר מצוה.

ו**הריטב"א** ביאר דכל תענית אינו נדר או ידות נדרים, לאסר על עצמו המאכל והמשתה של אותו יום בקונם, אלא קיבל עליו צער בעלמא לעשות מצוות תשובה[י].

ו**המחנ"א** (נדרים מ) כתב דמי שנוהג שלא לאכול בשר מי"ז בתמוז, כשנזדמן סעודת מצוה מותר. דכיון דהוה רק קבלה לדבר מצוה. ואין קבלה לדבר מצווה חל על המצוה. [אמנם ב**מהר"ם** (הו' בהג"מ תעניות א א) משמע דהטעם דלא קבלו עליהם ע"ד כן. וע' בפוסקים תקנא י].

לה) **נדר שהותר מקצתו. הר"ן** הביא מהירושלמי דדרשי' 'בכל היוצא מפיו', דדוקא כשכולו קיים. (וע"ע ר"ן לעיל ג:). אבל **הרא"ש** (כאן, ועד"ז לע' כה:) כת' דלא נדר מעיקרא אלא על דעת שנתקיים כולו

א. [ואפשר דבכל הלואה, אפשר לדון כל פרוטה כחוב בפנ"ע. ונעשה כמי שלא תבעו אלא פרוטה א'. וכשיתעשר יתבע פרוטה נוספת. ודוקא בסוגיין דסיבת חיוב הכתובה הוה א', וכיון שתבעה מקצתו, יש חיוב על כולו. וכיון דלא אפשר פקע החיוב. ועוד אפ"ל דגבי הלואה, אף אם יפקע החיוב לפרוע, מ"מ סיבת החיוב קיימת, שהרי משתרשי מממונו, ויתחדש שוב החיוב. אבל בחיוב כתובה אין סיבה מחודשת].

ב. [**ותוס'** (לע' כה:) דנו בזה]. וע' ר"ן ורא"ש (שם) מש"כ לפרש.

ג. ולפ"ז משמע דאי הוה שבועה לא חל.

ד. ו**בשו"ת הרדב"ז** (ה פח) כתב דאע"ג דאינו מצוות עשה גמור לאכול בהם, מ"מ כיון דעיקרו מה"ת הוה בכלל יו"ט ואי"צ חיזוק.

ה. ועוד תי' ב**שו"ת הרדב"ז** (שם) דהטעם משום דדמי לנדר טעות, דאמרי' דלא אסיק אדעתיה כיון דאינו מפורש בפסוק. אבל יו"ט דמפורש לא נחשב טעות.

ו. אמנם בפשוטו היינו רק בהוראת שעה, ולא לקבוע תקנה לדורות. [והאריכו בזה האחרונים].

ז. [דהוה איסור קל. א"נ נכלל בדין אבל אחרים מוחלים, ויש כח לבי"ד להפקיע נדרו אף כשאינו מתחרט].

ח. אבל דעת **הרמב"ם** (נדרים ד טז) דדוקא כשנדר לצום סתם, ולא קבע יום לנדרו. [**והראשונים** הק' דבגמ' שבת יא. לא משמע כן].

ט. וביאר דכמו דאמרי' דהנודר לצדקה יכול ללוות ולהחזיר, ה"נ קבלת תענית.

י. וכעי"ז כת' **השיטמ"ק** (בשם רנב"י) דהוה כמקבל עליו ליתן סלע לצדקה שאין בקבלתו איסור חפצא אלא למעט חלבו

נמצא התרת מקצתו פתח לכולו[יא]. [משמע דהוה סברא]. [וע״ע מש״כ לעיל כה:].

ור׳ עקיבא (דמשנה) איירי בנדר שהותר ע״י פתח וחרטה. והגמ׳ (לע׳ כה:) מדמה למח׳ בי״ש ובי״ה היכא דנמצא מקצתו נדרי שגגות, דלבי״ש השאר אסורין. [וכמשנה ראשונה כאן[יב]]. ולבי״ה מותר בכל, וכר״ע דבטלה מקצתה. [ועוד נח׳ (כו.) אי איירי במעמיד דבריו או משנה דבריו. עי״ש].

לו) **קונם יין וכו׳ אילו הייתי יודע שהמיושן וכו׳.**

והרמב״ם (ח ז ובפיה״מ, ושו״ע רלב ט) כת׳ דהישן מותר. והרש״ש הק׳ דבמשנה (ב״ב צח.) אי׳ דיין ישן של אשתקד, ומיושן מג׳ שנים. ותמה דלא דייקו[יג].

לז) **קונם בצל שאני טועם שהבצל רע ללב, אמרו לו הלא הכופרי יפה ללב הותר וכו׳.** הר״ן פי׳ בלא פתח כלל[יד], דלא נתכוון מעולם לזה. וציין למש״כ (לעיל כו:). ומשמע דתלי בכוונתו [ולא משום דאמר להדיא]. **והמהרי״ט** (א סח) כת׳ הטעם משום דתלה נדרו בטעם זה.

לח) **ר״ן ד״ה ולענין הלכה.** קי״ל כר׳ שמעון. (וכ״כ **בשו״ת הר״ן** יז). אבל **הר״ן** (לעיל כז.) פסק כר׳ יהודה. [וכה״ק **הקר״א**]. [וע׳ לעיל כו:].

לט) **רא״ש ד״ה פותחין.** שנדר לגרש את אשתו. וצ״ב דנדר הוה קונם על החפצא, ול״מ לחייבו לעשות מעשה לגרש אותה. וצ״ל דהרא״ש קיצר בלשון הנדר.

מ) **ר״ן ד״ה חסורי.** דס״ל דפותחין בנולד. [ומבואר דאף שהיה בידו לתקן לא נחשב נולד דשכיח]. **והרמב״ם** בפיה״מ כתב דר׳ ישמעאל הורה דלא חל הנדר [ואי״צ שאלה. דהוה כתולה נדרו בדבר], א״נ פתח לו פתח בזה הנולד, וס״ל כר״א דפותחים בנולד. אבל **הרא״ש** כתב דמה שיכולין ליפות לא נחשב כעורה מעיקרא[טו].

דף סו:

מא) **שן של זהב. רש״י** (שבת סה.) הביא בשם **רבותיו** דשן של זהב משונה משאר שיניים, ואסור לצאת בו בשבת דילמא מבזו לה ושקלה. אבל **רש״י** (שם) פי׳ משום דחשיבא אתי לאתויי. וע׳ **מהרש״א** (ח״א) ושאר מפרשים שדנו ליישב את סוגיין לדעת רבותיו של רש״י.

מב) **עד שתטעימי תבשילך לר״י ור״ש. הקר״א** דייק דלא הותר הנדר עד ששניהם אכלו. דכל שמתנה בב׳ בני אדם תלה בשניהם יחד, ולא כ״א בפנ״ע. **ובשו״ת הרשב״א** (ה רס) כתב דתליא במח׳ ר׳ יונתן ור׳ יאשיה (ב״מ צה: וכ״מ), וקי״ל כר׳ יונתן[א] דמשמע כל א׳ בפנ״ע[ב]. וכ״פ **בשו״ע** (רכח מ) **והרמ״א** (רטז ז).

והש״ך (רטז כב) הביא **שו״ת ר״א מזרחי** (נב) דהק׳ דנדר תליא בלשון בני אדם[ג], ואילו ר׳ יונתן ור׳ יאשיה נח׳ בלשון תורה[ד].

ודמו להכניע יצרו לשמים וליתן ממונו לצדקה שהוא מצוה לקיים את נדרו.

יא. וביאר דאע״פ שלא מצא פתח על כולו. ומשמע דהא דהותר מקצתו הוה בגדר פתח על השאר, ולעולם צריך גדר התרה על כולו, ע״י פתח זה.

יב. ותוס׳ (שם) כת׳ דת״ק ס״ל דלא נחלקו בי״ש ובי״ה בדבר הזה. **והשיטמ״ק** (שם בשם שיטה) כת׳ דהא דאי׳ עד שלימד ר״ע, דאע״פ שבי״ה קדמו, שכחו דבריהם ותפסו כבי״ש. עד שבא ר״ע והחזירום.

יג. ואפשר דכוונתם לרבותא, דמותר אף בישן, כיון דקרוב למיושן.

יד. אבל **השלמ״נ** דייק מדברי **הר״ן** (כו:) דבבצל צריך היתר חכם. עי״ש.

טו. משמע דהגדרת ׳בעורה׳ הוא במה שאינן יכולים לתקן. ולא משום דהוה בידו, וע״ד שיתוקן לא נדר.

א. ולפ״ז סוגיין קאי דלא כהילכתא.

ב. **והט״ז** (רכח מט) הק׳ דלשון ר׳ יונתן דמשמע שניהם כא׳ או א׳ א׳ בפנ״ע, א״כ נימא סתם נדרים להחמיר, דצריך שניהם. [עי״ש]. **והחכ״צ** (ד) דחה דכוונת ר׳ יונתן דאין כאן ספק אי שניהם לחוד או א׳ בפנ״ע, אלא דהלשון כולל שניהם. וב׳ הפירושים הם אמיתיים, ומש״ה כל זמן דלא פרט יחדיו עיקר משמעותו בין שניהם יחד ובין כל א׳ בפני עצמו. [וסגי בא׳ בפנ״ע].

ג. אבל **הריטב״א** (שבועות כח:) הביא נח׳ ר׳ יונתן ור׳ יאשיה בנשבע שלא אוכל תאנים וענבים. דלר׳ יאשיה משמע שניהם דוקא. ואליבא דר׳ יונתן צ״ל (בגמ׳ שבועות שם) שפירש שאסר עצמו בשניהם ממש, ולא באחד מהם. ואף דהשבועה תלי בלשון בני אדם.

ד. וכת׳ פוק חזי מאי עמא דבר, דמי שקבל עליו ב׳ דיינים, כוונתם שידונו יחד ולא ידון יחידי מהם.

אבל **הריטב"א** (ב"מ צד:) הביא בשם רבו בשם **ר' פנחס** דר' יונתן קאי דוקא בדבר שיש בו מניעה[ה] דמשמע כל א' בפנ"ע, אבל באומר לעשות מעשה או ליתן, ודאי משמע שניהם כא'. **והאחרונים** דנו דלכאורה הוא דלא כדברי **הרשב"א** (והפוסקים הנ"ל)[ו].

והקה"י (מו) כת' דעיקר סברת הריטב"א דהיכא דהתורה צוותה מצווה חיובית, לכו"ע הצווי הוא שיעשה שניהם[ז]. ודוקא אזהרת התורה או דין הנאמר על מאורע ומקרה, בזה נח' דלר' יונתן סגי בתנאי א'. והריטב"א בא לאפוקי רק היכא דנאמר בחיוב על שניהם[ח].

והקה"י כת' דבשו"ת הרשב"א איירי שהתנה דצריך נתינת רשות מראובן ושמעון, דהוה תנאי בעלמא. ולא צווי ליטול רשות [ומש"ה ל"ד לסוגיין].

ובשו"ת רע"א (מו) כת' עוד דהיכא דהתורה איירי בדבר שיש בו ב' תנאים, כגון אחותו שהיא בת אביו ובת אמו, אף לר' יונתן אמרי' דהתורה צוותה דוקא באחות כזו[ט] [שיש בה ב' התנאים][י].

מג) **ר' יהודה טעים, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו וכו' ר"ש לא טעים וכו'. הרא"ש** פי' דל"ד להשקאת סוטה, שהבעל משקה לשם שמים. **והשיטמ"ק** (בשם רא"מ) הוסיף דהבעל קינא לשם שמים, דנתכוון שתשמור עצמה. אבל בשביל שוטה זה שקלקל להדירה, לא יעבור על כבודו.

מד) **שתראי מום יפה שבך. הרא"ש והר"ן** פי' שום דבר יפה שבך. **והשיטמ"ק** (בשם רי"ץ) פי' שהדירה שר' ישמעאל בר"י יראה איזה מום יפה שבכולן.

מה) **אזלת לתברת יתהון על רישיה וכו' אמר את עשית רצון בעלית המקום יוציא ממך ב' בנים כבבא בן בוטא.** צ"ב האיך שבחה על שעשתה צווי בעלה, דודאי אסור לה לבזות ת"ח כדי לקיים רצון בעלה. ויש שפי' דהיתה שוטה [וכמ"ש הרא"ש], ולא הבינה שיש בזה ביזוי ת"ח.

הדרן עלך פרק ר' אליעזר

ה. כגון לא תחרוש בשור וחמור [דאיצטריך יחדיו], ולא תקלל אביו ואמו וכדו'.

ו. **והקצות** (רצ א) הק' ע"ד הריטב"א דהסוגיא (ב"מ צד:) מדמה אין בעליו עמו שלם ישלם, וכן בעליו עמו לא ישלם לפלוגתא דר' יונתן ור' יאשיה. ואף דל"ש בזה מניעה כלל. וכת' דלא ירדנו לעומק דבריו, וצ"ע.

ז. והביא דהתורה צוותה ליתן מדם הפר ודם השעיר, וודאי משמע שיתן משניהם. ולא אמרי' דכוונת התורה שיתן או זה או זה. ועוד הביא עד"ז (קידושין מו) התקדשי בזו ובזו. דמשמע דתתקדש בשניהם, ולא אמרי' או בזה או בזו.

ח. אך הקה"י הביא דה**אחרונים** (קצות הנ"ל, וע"ע **מנח"ח** תקו בקומץ) תפסו סברת הריטב"א דר' יונתן דוקא אזהרת מניעה, אמרי' דהזהירה תורה על כל א' בפנ"ע.

ט. ועד"ז י"ל דמי שקיבל לדון בפני פלוני ופלוני, היינו שניהם כא'. [ועד"ז יל"ד באפוטרופוס, ע' בדברי האחרונים הנ"ל]. ויל"ד בהתנה שיקבל רשות מראובן ושמעון, אי הוה כב' מעשים. או מעשה א' ע"פ רשות של שניהם. [וי"ל דבזה פליג הר"א מזרחי על הרשב"א].

י. והביא עד"ז (שבועות כג) ודלמא ע"י תערובת, שהנשבע שלא יאכל פת חטין ושעורין, דדנו דכוונתו פת שנעשה מתערובות חטין ושעורין, ואלו אוכל פת מחטין לחוד גם פת שעורין לחוד לא מחייב. ונדר דוקא מחתיכה שיש בו ב' התנאים האלו.

פרק נערה המאורסה

א) **אביה ובעלה מפירין נדריה.** מפורש בפסוקים (ריש פרשת מטות, במדבר ל ו,ט,יג,יד,טז) דאב ובעל מפירין נדריה. והגמ' דורשת הא דנערה מאורסה בענין הפרה דתרוייהו.

הקדמה – יסודות הקמה והפרה

ב) **בגמ'** (גיטין פג:) מבואר דטעם הפרת הבעל הוא משום דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת[א]. וע"ע לקמן עג: הגדר בזה. **ובגמ'** (יבמות צ:) איתא טעמא מאי דבעל מיפר נדריה שלא תתגנה עליו [ולכן כשאסורה עליו תתגנה ותתגנה].

והרשב"א (לק' עג:)[ב] כתב דאף הא דהאב מפר נדרי בתו הוא משום דנודרת על דעתו[ג], דלא מצינו זה אוסר וזה מתיר [וכקו' הגמ' גיטין פג:]. והרשב"א כתב דנערה המאורסה נותנת דעתה על שניהם, אביה והארוס.

ומ"מ **הרשב"א** (סז.) כת' דהפרת האב עיקר, וכ"כ הריטב"א סז. דהתורה עשתה לארוס כסניף בהפרת האב.

והריטב"א (ע., כג. בדה"ר) ביאר דמן האירוסין אב עיקר והבעל טפל, דטעמא דהפרת הבעל כדר' פנחס, דנודרת ע"ד בעלה. ומן האירוסין דאינה נודרת לגמרי ע"ד אלא דהתורה עשאתו סניפין לאב מפני שנכנסה לרשותו קצת.

והר"ן פי' דהמשנה איירי אף במה שנדרה בעודה פנויה, דארוס מיפר בקודמין (כדאי' לק' סז:). **והשלמ"נ** הק' דהנך נדרים לא נדרה על דעתו. וכתב דאפשר דאמרי' דדעתה על מי שתהיה ארוסה לו. אבל **האו"ש** (יג ט) כת' דארוס מיפר בקודמין משום לא פלוג. ואף דטעם ההפרה הוא משום דנודרת ע"ד, מ"מ הוה חוק מחוקי התורה (וכמ"ש הר"ן לק' עג:), וכל חוקי התורה ניתנו בלא פלוג.

והאו"ש כת' די"ל דהפרת האב מהני אף בלאו הא דנודרת ע"ד, דכל שבח נעורים לאביה והיא קנויה לאב[ד].

ג) **גדר הקמה** – **האחרונים** (ע' קה"י לט,מ) חקרו בגדר קיום, אי הוה רק שלילת זכות ההפרה, או שמוסף קיום וחומר בנדר[ט], וא"א להפר נדר מקויים[ט].

ודעת כמה **ראשונים** (**ר"י** במרדכי גיטין שעו, הו' **ברמ"א** רלד כג) דחכם אינו יכול להתיר נדר מקויים[י]. ובפשוטו מבואר בזה דהקמת האב או הבעל מוסיף על הנדר. [וכן פשטות לישנא דקרא דהבעל 'מקיים' את הנדר[יא]. **והאחרונים** הביאו **דבירושלמי** (הו' בר"ן

אך **הקה"י** (מו ב) תמה מהסוגיה (יומא נז:) דנח' אי מערבין דם הפר והשעיר לקרנות, והגמ' פי' דקאי לשיטתם אי משמע מזה בפנ"ע ומזה בפנ"ע, או תרוייהו כא'.

יא. דהגמ' מק' וכי היכן מצינו זה אוסר וזה מתיר, דאשה נודרת ובעל מיפר. ותי' התם כדרב פנחס וכו'.
ובגמ' (לקמן עג: עד. יבמות כט: ונדה מה:) איתא דמהך טעם יכול להפר אף שאינה אשתו גמורה ע"פ דין. [ויתבאר לק' שם].

יב. וכ"כ **בשו"ת הרשב"א** (ד שי) דנודרת ע"ד אביה.

יג. **והשלמ"נ** הביא כן מדברי **הש"ך** (רלד ד).

יד. והביא כעי"ז דאף בעבד כופהו, ויש לו זכות למנוע נדרו [כדאמרי' בנזיר סב:], דדרשי' לאסור איסור על נפשו, במי שנפשו קנוי לו.

טו. וכן פשטות משמעות לישנא דקרא. אבל ילה"ק דאף גבי נדר אלמנה לשון הפסוק 'יקום עליה'. [אבל **המשך חכמה** דייק תוספת 'עליה', דמשמע דיכול לסלקו ממנו [כדאיתא בזבחים מג:], ע"י היתר חכם].

טז. [וע"ע מש"כ **הגר"ח** וגליונות **חזו"א** (הו' לקמן סט:) בגדר הסתירה בין הקמה להפרה].
ו**בשו"ת הרא"ש** (י ג) כתב דאשה נודרת ע"ד בעלה, ואף דמתחילה רצה בנדר, השתא רוצה שיהא בטל [ועי"ש דנקט דהא דנודרת ע"ד בעלה אינה רק טעמא דקרא, וע"ע לקמן עג:]. אלא דכיון דחל נדר שעה א' שוב אין לו ביטול לעולם [וע' בגמ' ע. דיש צד דמהני הקמה לשעה, ושוב הפרה]. [משמע דכל הפרה מגלה למפרע דאינו רוצה, אבל כשהקים ושוב הפיר, אינו רוצה רק מכאן ולהבא].

יז. ויש ראשונים שנקטו דהגמ' (לקמן סט.) מסתפקת בזה.

יח. **והרש"ש** (לק' סט.) הביא דכ"מ בפסוק דכתיב לענות נפש אשה יקימנו, משמע דבנדר שאין בו עינוי נפש ל"מ הקמה. משמע דיש נפק"מ בהא דאין לבעל זכות 'לקיים'.

לקמן פא:) מבואר דנחשב 'נדר הבעל'[יט]. **ור"י** הביא מקור לזה מדברי **הספרי** (מטות) דבעל מיפר 'נדר שאין מתחלל ע"י אחרים', והיינו דל"מ היתר חכם[כ]. ועוד כתב **המהר"ח או"ז** (קב) דהטעם דחכם אינו מתיר לאשה, משום שהיא תולה בדעת בעלה, והוה כאילו פי' שלא תתירנו ע"פ חכם כי אם ע"פ בעלה[כא].

אבל דעת רוב **הראשונים**[כב] (ע' מה שהו' לקמן סט.) דאף אחרי שקיים מהני שאילת חכם. **והמאירי** (לעיל ח:, וכן **המהרי"ק** שרש נ) ביאר דהקיום אינו עושה את הנדר, אלא משוי ליה כנדר אלמנה וגרושה, שאין מי שיפר. ומשמע דההקמה הוה רק ביטול זכות הפרה. אבל **הקה"י** (לט) כתב דאין ראיה מכאן, דאף אם נימא דהקמה הוה תוספת לנדר, מ"מ כיון דהחכם התיר הוה כמי שלא נדרה, וממילא פקע ההקמה.

והר"ן (לקמן פא:) הביא בשם **הירושלמי** דמ"מ הבעל עצמו אינו יכול להתיר בתורת חכם, דכיון דקיים הוה נדרי עצמו. **והמאירי** (הנ"ל) פליג אף בסברא זו.

ד) **לישאל כשעבר יום שמעו** – **ובמרדכי** (הנ"ל) מבואר דה"ה כשעבר יום שמעו חכם אינו יכול להתיר. אבל **המהרי"ק** (ק) הביא דנהגו להקל בזה, וכתב דיש לחלק (ע' לקמן סט.), **וכ"פ הרמ"א** (רלד כג[כג]). **והשלמ"נ** (סט.) הביא דיש לדייק כן מדברי **המפרש** (לעיל ח:) דכתב דאיהו לא הפר ביום שמעו [ולא כמ"ש **הרא"ש** (שם) דאיירי אפי' שקיים את הנדר[כד]]. ומבואר לפ"ז דמה שעבר יום שמעו אינו קיום גמור[כה]. וע' בסמוך.

ה) **שתיקת יום שמעו** – **בפסוק** (במדבר ל טו) אי' ואם החריש יחריש לה אישה מיום אל יום, והקים וגו' כי החריש לה ביום שמעו. וכן גבי אב (פסוק ה) והחריש לה אביה וקמו כל נדריה וגו'. ומשמע בפסוק דע"י השתיקה הוה גדר 'קיום' לנדר[כו]. **והר"ן** (לקמן עט.) כתב דילפי' דהקמה בלב הוה הקמה, שהרי כל שתיקת יום שמעו הוה הקמה בלב[כז]. וכ"כ **הר"ן** (עא: ד"ה איבעיא) דמכי לא הפיר ביום שמעו כמאן דאוקמיה דמי.

ולקמן (עט.) דרשי' דאף השותק ע"מ למיקט [לצער, ורוצה להפר] מקיים. **וי"מ**[כח] דהטעם דכיון דמ"מ שתק, הוה דברים שבלב. אבל **הר"ן** (שם) משמע דהזכות להפר הוה רק ביום שמעו. ואף במקום שנאנס, ואין 'קיום' לנדר, מ"מ עבר זכות ההפרה.

והאחרונים (אפיקי ים א יז, קה"י לט,מ, חי' ר' שמואל יח) הביאו דבכמה מקומות בסוגיות [עכ"פ לדעת הר"ן] נחשב שעבר יום שמעו, אף כשלא היה אפשר להפר. **ובפי' הרא"ש** (עא: הודפס עב.) הביא דנח' בזה הבבלי והירושלמי. (ע' לקמן סח. סט. ועא:).

והאחרונים (גרנ"ט סא, קה"י לט[כט]) הביאו דבגמ' (לק' עו:) איתא דאילו היה אסור להפר בשבת, יחשב דעבר יום שמעו, ואף דנאנס בתקנ"ח[ל].

יט. אך **הראשונים** (ע' מש"כ לקמן שם) נקטו דכוונת הירושלמי דהבעל נחשב נוגע בהתרת הנדר.

כ. ולכאורה עפ"ז לא תלי בקיום, אלא דכיון דהנדר ראוי להפרת הבעל, עומד ברשות הבעל ואינו ברשות חכם [ואף קודם שעבר יום שמעו]. אבל **הדרכ"מ** (רלד ה, ורמ"א שם כג) הביא בשם מהר"י **וייל** (טו) דדוקא היכא דהבעל קיים, אבל אם תשאל לחכם קודם שיקיים מהני.

כא. וצ"ב דיהני שהיא תשאל אף על קבלה זו. דקי"ל (שו"ע רכט ז) דהנודר ומתנה שלא יהא לו היתר ע"י חכם ל"מ, ויכול לישאל [אא"כ הוה גדר ע"ד רבים]. ועוד יל"ד דיהני נתינת רשות של בעלה.

כב. וכ"פ **השו"ע** (רלד כג), **והרמ"א** הביא י"א דל"מ להפר, וכתב דטוב להחמיר, לכתחילה לחוש לדברי המחמירים. אבל העיקר כסברא ראשונה.

כג. [לחוש לכתחילה, אבל העיקר דחכם מתיר אפי' אחר הקמה].

כד. ורע"א (בשו"ע) הביא **דבר"א"ש** מבואר דמהני היתר חכם אחרי שהבעל קיים. וכ"כ **המאירי** (לעיל ח:) להדיא.

כה. וע' **מהרי"ק** (שם) דלא מצא טעם נכון לחלק בזה, דהא שתיקת יום שמעו כהקמה. אלא דהוכיח דיש בזה חילוק.

כו. אבל **האחרונים** כתבו די"ל דאינו הקמה גמורה. וזה כוונת המהרי"ק [הנ"ל] דמהני התיר חכם אח"כ.

כז. ורע"א (בגהש"ס לקמן עט.) הקשה דשתיקת יום שמעו הוה מוכח וגלוי לכל דרוצה בקיומו של נדר, ואינו דברים שבלב. [ועי"ש].

כח. וכ"מ **בשו"ת הרשב"א** (ה ריט, מדברי השואל, הו' בב"י ורמ"א רלד לז) דהביאו מכאן דאם קיים כדי לצערה הוה קיום. דדברים שבלב אינם דברים. וכ"כ **הלבוש** (רלד כא) דשותק ע"מ למיקט הוה מדין דברים שבלב אינם דברים.

כט. ועי"ש שדן בגדרי אונס לאו כמאן דעביד.

ל. **והגרנ"ט** (סא) דחה דכוונת הגמ' דלא תקנו לאסור הפרה

והאחרונים (אפיקי ים א יז ו, וע"ע קהי לט,מ) **כת'** דתרוייהו איתנהו, ושתיקה הוה הקמה. אלא דאף באופן דלא חל הקמה [כגון שנאנס], כבר עבר יום שמעו. **ובחי' ר' שמואל** הוסיף דילפי' מב' פסוקים, דעיקר גדר שתיקה הוה הקמה, ומרבינן דאפי' שותק ע"מ למיקט (לק' עט.), ילפי' דאף היכא דליכא 'מעשה שתיקה' מ"מ עבר יום שמעו.

ויש לחקור האם שיעור 'בו ביום' הוה אומדנא דאילו היה מקפיד היה מוחה עד זמן הזה[לא], או דהוה שיעור התורה דבכך חייב להפר, ועי"ז נוצר שתיקה כהפרה [וכ"כ האפיקי ים]. אבל **הרמב"ן** (ע' בסמוך) מבואר דהוה קולא של התורה להוסיף לו זמן.

והאחרונים הביאו מדברי **המהרי"ק** (ורמ"א הנ"ל) דמהני היתר חכם אחרי שעבר יום שמעו, ומבואר דשתיקה אינו כהקמה אלא שעבר יום שמעו. ובפשוטו היינו שאיבד זכות הקמה [ולא תליא במעשה שתיקה], אבל **האחרונים** (ע' חי' ר"ש ס"ס יז, ועד"ז הביאו בשם הגר"נ) **כת'** די"ל דנחשב הסכמה וניחותא, וסילוק מהזכות להפר. אלא דמ"מ אין כאן קיום חיובי.

ובמשנה (פז:) נח' היכא דלא ידע דיכול להפר, האם יכול להפר אחר כמה ימים. ופי' **הר"ן** (שם) דלא נחשב 'יום שמעו'. אבל **הרא"ש** (עט.) **כת'** דשתיקתו לא הוה קיום, כיון דלא ידע שיכול להפר.

ובחי' רע"א כת' דאם שמע בסוף היום ממש, ולא היה לו שהות להפר, אינו נחשב יום שמעו, ויכול להפר למחר. ועפ"ז כתב דאם שמע בבין השמשות, יכול להפר ממ"נ תוך כדי דיבור[לב].

והרמב"ן (משפט החרם, וכן בריטב"א שבועות לו.) **כתב** דהנודר ע"ד פלוני, מהני הקמה או הפרה דידיה, וכמו בעל. אבל דוקא היכא דהפר מיד כששמע, אבל אם שתק מיד הוקם הנדר[לג]. ואע"פ שהתורה נתנה לבעל זמן להמלך כל היום, הוה גזיה"כ משום שלום בית.

ו) **רא"ש ד"ה נערה.** בת י"ג שנה, והביאה ב' שערות. [היינו תחילת שנת י"ג]. אבל דעת **הרמב"ם** (נדרים יא ג, **ושו"ע** רלג ב) דכיון שהביא שנים, אע"פ שלא הביא שערות הוה נדר[לד] [אע"פ שאינם יודעים לשם מי נדרו[לה]]. **והמשנ"ל** (**ולח"מ**) **ורע"א** (בשו"ע) תמהו [על הרמב"ם] מהגמ' (נדה מה:). ואכמ"ל.

ז) **ר"ן ד"ה נערה.** לאפוקי בוגרת, וארוס נמי אינו מפר בלא שותפות האב. וכ"ד שא"ר. אבל דעת **התוס' רי"ד** (ע:) דהארוס מפר לחוד במה שנדרה אחרי שבגרה או שמת האב, כיון דלא שלט רשות האב בנדר הזה. ויש כח לארוס להפר לבד כשרשות האב אינו מונע.

דף סז.

ח) **ולא הפר הבעל.** בפשוטו הטעם דמחוסר חצי ההפרה. **והרש"ש** כתב דאיירי שעדיין לא עבר יום שמעו, דאל"כ נתקיים ע"י שתיקתו[א]. אבל **המפרש** (ד"ה או הפר) כתב דשתיקתו של זה מבטלת הפרתו של אידך. וכ"מ **בהרא"ש**[ב]. **והרש"ש** הק' דשתיקה בסוף היום הוה הקמה, א"כ מהו הסיפא

בשבת, כדי לבטל יום שמעו דאורייתא. [אבל לא היה נחשב קיום].

לא. **והקה"י** (מ) כתב דמאחר דשתיקה באופן הרגיל הוה ראיה להקמה, עי"ז נתנה תורה חוק שהשתיקה מקיימת בלא חילוקים, ולא פלוג.

לב. אבל אחרי כדי דיבור יש לחוש שכבר הגיע לילה [ועי"ש שדן להתיר ע"פ ס"ס]. אבל אם הפר מיד, ממ"נ הוה יום שמעו. [ויל"ד במה שנקט השיעור תוכ"ד. ולכאורה הוה שיעור זמן שראוי להפרה, ואם לא נשאר כ"ד לא נחשב יום שמעו. ועוד יל"ע האם מהני חזרה תוכ"ד משתיקת יום שמעו, ויהני הפרה ברגע שחל לילה].

לג. [ויל"ד בשותק ע"מ למיקט וכדו', או עד שיברר הדבר. ומסתבר דיכול שוב להפר, אף אחר יום שמעו].

לד. ועפ"ז נקט **הרמב"ם** (שם) דמופלא הסמוך לאיש הוה שנה לפני שנת גדלות, ודלא **כרש"י ותוס'** (נדה שם) דהוה שנה לפני שיביא סימנים. [**והשמעתתא** (ה יא) כתב דלרמב"ם תליא בנידון תוך הזמן כלפני הזמן].

לה. **והאחרונים** ביארו דס"ל לרמב"ם דאף זה נלמד מפרשת מופלא הסמוך לאיש [למ"ד דאורייתא], אלא דבהביא שנים אי"צ שידע וכו'.

א. ועוד כתבו **האחרונים** דיש להעמיד בשותק ע"מ למיקט.

ב. **דהרא"ש** (סוד"ה קמ"ל) כת' ולא הפר השני, דשוב אין לו תקנה.

׳ואצ״ל שקיים א׳ מהם׳, הרי אף ברישא הוה גדר הקמה. [וכתב דלאו דוקא, ואיירי דלא עבר יום שמעו]. וע׳ מש״כ האחרונים ליישב.

והאבני נזר (יו״ד שא א) דייק מדברי **המפרש** דאף דאמרי׳ (לקמן סח.) דכשהפר הא׳ הנדר מיקליש [ואין לוקין עליו], מ״מ כיון שקיים הא׳ בטלה לקלישותא, ואינו מופר כלל [וכדאמרי׳ לקמן היכא דמת בעל, וע׳ לקמן סח: וסט.]. ואילו מדברי **הר״ן** דייק דקאי לענין שהשני אינו יכול להפר. אבל אם כבר הפר לא בטלה קלישות.

ט) **ר״ן ד״ה קיים.** דאע״ג דאורחיה דתנא למתני׳ זו ואצ״ל זו (כדאי׳ עירובין עו. וש״נ[ג]), אבל הכא חדא מילתא היא. [אף כשמקיים, הרי לא הפר, ונכלל ברישא דלא הפר[ד]]. **והרשב״א** כתב הגמ׳ מקשה משום דידע דאיכא הך צריכותא.

י) **רא״ש ד״ה מהו דתימא.** והא דלא תני אביה ובעלה מפירין ׳יחדיו׳ וכו׳. **והרש״ש** דחה דלכאורה לשון ׳יחדיו׳ משמע דבעי שיפרו שניהם יחד ממש, עכ״פ תוכ״ד של חבירו. [וציין לתוס׳ ב״מ צד:].

יא) **השתא י״ל הפר זה בלא זה וכו׳ קיים א׳ מהן ל״ל וכו׳.**

הרש״ש העיר די״ל דאשמעינן דיכול א׳ מהם לקיים את הנדר. ואף דלהפרה בעינן שותפות, אבל לקיום האב או הבעל יכולים לקיים את הנדר בפנ״ע. ויש ליישב[ה].

יב) **כי איצטריך ליה כגון דהפר א׳ מהן וקיים א׳ וכו׳.**

לגירסא דידן בשעה שהפר היה ראוי לשותפות, אלא דאח״כ קיים. אבל **הרמב״ם** (יג כא) הביא דקיים א׳, ואח״כ הפר השני, ונשאל הא׳ על הקמתו[ו]. דבשעה שהשני היפר לא היה ראוי לצירוף [אבל אם היפר ואח״כ קיים, י״ל דלא בטלה הפרתו]. **והאחרונים** הביאו דמבואר לפ״ז דאמרי׳ אין הפרה אחר הפרה, ואף שבשעתו ההפרה הראשונה לא היה ראוי לצירוף, ולא היה כלום.

יג) **שם. כגון דהפר א׳ מהן וכו׳ וחזר המקיים ונשאל על הקמתו וכו׳.** משמע מדברי **השו״ע** (רלד ו) דאף היכא דקיים הא׳ ונשאל על הקמתו, שוב אינו יכול להפר בשותפות. ומשמע אף דהשני לא הפר כלל[ז]. **והגר״א** (שם טז) תמה דבגמ׳ קאי כשהפסיק בהפרה. וע׳ אחרונים[ח]. ושאר **נו״כ** נדחקו דכוונת השו״ע כשהיפר.

והמפרש (בפי׳ הא׳, וכ״כ ר״א מן ההר בשם רש״י) כת׳ דהנידון (בסוגיין) האם מה שנשאל על הקמתו הוה הפרה על הנדר, או דבעי הפרה מפורשת[ט]. וצ״ב מה הנידון, דמבואר (לקמן עז:) דבעי לשון הפרה להדיא[י].

יד) **מד״ת וכו׳ הא עקריה, קמ״ל דמפירין שניהם בבת א׳.** משמע דהחסרון בצירוף, דכיון דבשעת הפרה לא היה ראוי לצירוף, אף אח״כ אינו מצטרף. [שההפרה הראשונה בטלה, וכמ״ש הר״ן בסו״ד. א״נ דנקבע דהוה הפרה שאינו ראוי להצטרף]. אבל **הקרית ספר** (יג) כת׳ דקמ״ל דל״מ שאלה על קיום הבעל או האב בנערה המאורסה, דלאו שאלה מעליא הוא, דבעי שאלה דתרוייהו.

טו) **ר״ן ד״ה וחזר.** ומיהו בכהאי סגי, שלא תאמר אין הפרה אחר הפרה וכו׳ דליתא, וכ״ד **הרמב״ן**[יא], אבל **הרמב״ם** (יג כא) וכו׳. וכ״ד **הרא״ש** (בפירוש ובפסקים) דאפי׳ יפר פעם ב׳ לא מהני.

ג. וכן במשנה (ב״מ ס.) ואין צ״ל לערב חדשים בישנים. [וכעין לשון משנתינו], ומתפרש דזו ואי״צ לומר זו קתני [והגמ׳ לא מפרש׳ קמ״ל].

ד. משא״כ בשאר דוכתי דהוה אופן אחר, ודרך התנא לשנותו אף שנלמד מק״ו. [אבל **השלמ״נ** למד דבב״מ יש צד חידוש לאידך גיסא].

ה. ויש שתי׳ דקיום אינו מוסיף בגוף הנדר, אלא מסלק לזכות הפרה [ע׳ לעיל בהקדמה], א״כ פשיטא דכל א׳ מהני בדידיה.

ו. **והגר״א** (רלד טז) דייק כן בלשון הגמ׳ וחזר ׳המקיים׳ ונשאל, הא לגירס׳ דידן בדידיה קיימא.

ז. [אמנם משמע דוקא כשהשני שמע את הנדר].

ח. **והאחרונים** דנו דמבואר דכשהקים יש חסרון בשותפות, ולא רק ע״י ההפרה.

ט. [ועד״ז פי׳ **המפרש** (לק׳ סט.) בבעי׳ דרבא אי יש שאלה בהיקם].

י. **ובחי׳ מנחת שלמה** כתב דקמ״ל דמהני הפרת האב או הבעל, בצירוף ניחותא דאידך.

יא. **והמאירי** כתב דזה כוונת הגמ׳ קמ״ל דמפירין שניהם בב״א, היינו דאח״כ שוב יפרו שניהם בב״א.

והרשב"א חלק דהפרה ראשונה לאו הפרה היא [ואף את"ל אין הפרה אחר הפרה, הא נתבטל הפרה ראשונה. ואמאי לא יפר][יב].

והגרנ"ט (ס) ביאר דהרא"ש ס"ל דמהני ההפרה הראשונה להקליש את הנדר, כדלקמן סח., והרא"ש ס"ל דאף לאחר שהשני קיים לא בטלה קלישותיה. ולשיטתו (לקמן סח: וסט.) דאף כשמת ואינו ראוי להצטרף לא נתבטלה קלישות הנדר [ע' לקמן]. אבל הברכ"ש (כט) נקט דאף אם הפרה ראשונה אינו עושה [חלות] ומיקליש, מ"מ הוה 'מעשה הפרה'. וכיון דעשה מעשה הפרה, אף כשיחזור ויפר נחשב דאינו הפרה בבת א'.

והרשב"א הביא ראיה לסברתו מהברייתא (סח:) דשמע בעלה והפר לה ומת, חוזר האב ומפר חלקו של בעל, אלמא דהאב מיפר מחמת הבעל[יג], ולא אמרי' אין הפרה אחר הפרה. [והאחרונים תי' דכשמת בטלה הפרתו[יד]. א"נ כל החסרון אין הפרה אחר הפרה הוה בחד גברא]. אבל המאירי כת' דאינו ראיה ברורה, הואיל ונתרוקנה רשות הבעל, לא הפקיעה הפרה ראשונה[טו]. והאחרונים (ע' חי' רא"ל מלין כג, חי' ר' שמואל טז) הביאו דנח' האם 'נתרוקנה' נחשב זכות הפרה מחודשת, או שיורש זכות הארוס [ואין הפרה אחר הפרה]. (וע' לק' סח, ע.).

ואף למה דקי"ל דהפרת נדרים כל היום היינו עד השקיעה. ומהני הפרת אידך ביום אחר[טז]. ודלא כמ"ש הרמב"ם (יב יז) דבעי שהאב והבעל יפרו ביום א'. והרמב"ן (לקמן סח: כג: בדה"ר תחילת הע"ב) פליג. [וע' מש"כ בזה לקמן סח. ועב.].

ובפשוטו סברת הרמב"ם דקרא ד'יום שמעו' קאי אתרוייהו, וכיון דבעי להצטרף לחד הפרה בעי שיהא בחד יום שמיעה[יז]. אבל הב"ח (רלד י) הביא דמקור הרמב"ם מדכתיב 'ושמע אישה ביום שמעו', והיינו שישמע הבעל ביום שמעו של אב[יח]. [והב"ח כתב דאף לרמב"ן קאי א'יום שמעו' של אב, אלא דאי"צ שיהא דוקא ביום א'. וקמ"ל לרבותא דלא אמרי' במסתמא ניחא ליה בהפרת הבעל].

יג) בא"ד והק' הרשב"א וכו' דחכם עוקר את הנדר מעיקרו, והוה כאילו לא הקים כלל. והרשב"א תי' דקיים הא' קאי אאב, שהוא המיוחד. דכיון שהורע כוחו של בעל דאין הפרתו כלום בלא האב [ול"מ למפרע ע"י שנשאל, כיון דצריך צירוף ל'מעשה הפרה'. אבל הפרת האב הוה 'מעשה', ומהני להצטרף למפרע[יט]. [וכעי"ז מבואר בריטב"א דהפרת האב עיקר, והתורה עשאה לארוס סניפין בהפרת הבעל[כ]. אבל בשאר ראשונים לא מצאנו דזכות האב עיקר].

יח) בא"ד ולדידי וכו' אבל הפרה וכו' כיון דההיא שעתא לא חזי לאיצטרופי בטלה לה לגמרי.

יב. [אבל בדעת הרמב"ן והר"ן י"ל דלא מצאנו כלל חסרון דאין הפרה אחר הפרה. וע"ע לקמן סט.].

יג. דנחשב הפרה אחר הפרה בזכות א', ואף דהוה ע"י ב' בנ"א. [ולכאורה יותר הול"ל להביא הא דהפר האב, ומת הבעל, דחוזר אב ומפר חלקו של בעל [לבי"ש], דהוה הפרה הפרה אחר הפרה בחד גברא. וי"ל דלא ניחא ליה להביא מבי"ש. א"נ י"ל דשם הוא מיפר את החצי השני של הנדר, ואדרבה חלקו של בעל אינו בטל. ואף לרשב"א ל"מ הפרה דיליה].

יד. כ"כ האבנ"ן (יו"ד שא י), וכמ"ש הר"ן (סט.) דכשמת בטלה לקלישות, אבל כשהשני קיים אינו בטל. [ודלא כמ"ש הר"ן כאן בסו"ד].

טו. אמנם כעי"ז ילה"ק בהא (לק' עא.) דארוס אחרון מיפר נדרים שהיפר ארוס הראשון [בסיפא לר"ן לבי"ה]. ואף דהב"י (עי"ש) כתב דדעת הרמב"ם דארוס אחרון הוה בגדר כרעיה דראשון, ולא נתרוקנה.

טז. וכ"כ המאירי אפי' חבירו ערבית, ואפי' זה ביום א' וזה ביום אחר.

יז. ועוד פי' האחרונים דכיון דלא חל הפרת האב אלא בשותפות, א"כ כשעבר יומו בטל הפרה דיליה. ושוב אינו מצטרף.

יח. [ולפ"ז למ"ד דכל מעת לעת, סגי שהבעל ישמע תוך יום שמיעת האב, ואף שיפר אח"כ].

יט. [ובזה הוסיף הר"ן דאף הפרת האב קלשה, ואינו כקידושין דהוה מעשה גמור ותנאי מילתא אחריתי].

כ. [וע"ע לקמן סח. שיטמ"ק בשם הרא"ם, וכן הירושלמי. וע"ע בקר"א שם].

ומבואר בר"ן דאף דאמרי' (כתובות עד:) דחכם עוקר את הנדר מעיקרו[כא], מ"מ אמרי' דבשעתו היה הדבר אסור. **ובפסקי הרא"ש** (לע' נב. ו ד) **פי'** את דברי **הירושלמי**[כב] דהטעם דנדר נחשב יש לו מתירין, דאינו עוקרו אלא מכאן ולהבא[כג]. כלומר דעיקר העיקור מכאן ולהבא, והיה אסור עד עתה[כד]. [**והאחרונים** הביאו מקור נוסף לזה מהסוגיה (לעיל יח. ולקמן סט.) דדנה היכא דנשאל על הראשונה האם שניה חלה[כה], ולא אמרי' דפשיטא דנתברר שלא היה שבועה ראשונה מעולם].

והשער"י (ב ט) ביאר דבכל מקום דמקרה עתידית גורמת שתהא למפרע, מהני רק מכאן ולהבא. וכן תנאי שעוקר את המעשה, אמרי' דהמעשה היה קיים, עד שנעקר ע"י התנאי למפרע. וביאר עד"ז הא דשייך 'חזקה' שלא נשאל לחכם, דהנדר קיים עד שהתיר החכם.

אבל יש **אחרונים** שנקטו דתנאי נעקר למפרע ממש, ודוקא בהיתר חכם אמרי' דפועל ההיתר מכאן ולמפרע. ועוד יש שפי' דעקירת חכם מהני רק לעקור את עיקר הנדר [למפרע], אבל התולדות שנוצרו מהנדר אתמול עדיין קיימין[כו]. [אך מבואר (שבועות כז:) דאם עבר על הנדר והתירו חכם אינו לוקה, **ופרש"י** שבאכילתו לא עבר].

יט) **שם. דקידושין מתוך שהוא מעשה גמור וכו', כי התירא אמרי' דאיגלאי מילתא דמעיקרא חיילי, אבל הפרה דחד קלשה וכו'.** הר"ן ביאר דחצי הפרה הוה דיבור בעלמא, ומש"ה אמרי' דבטלה לה, ואף ע"י ההקמה ל"מ למפרע. אבל לענין קידושין אמרי' דלמפרע נתקיים התנאי.

והשער"י (ז יח ד"ה ועפי"ד) ביאר דגבי קידושין ליכא חסרון בעיקר ה'מעשה קידושין', דתנאי מילתא אחריתי. אבל הפרה קליש, והשתא אין כאן מעשה, ול"מ איגלאי מילתא למפרע. והביא דדמי למש"כ **בשו"ת הרשב"א** (א תשז, הו' בבי"ש מ ח) דהמקדש ע"ת אינו יכול לגרש, דכל זמן שלא נתקיים התנאי עדיין אינה אשתו.

כ) **בא"ד דבאפי נפשה לאו מידי היא אלא בצירופא דאידך וכו' וכדתניא (סח:) דהפר א' ומת בטלה הפרתו.** והר"ן נקט דהיכא דאינו ראוי להצטרף לשני, בטל הפרת הא'. וה"ה כשהפר, ואח"כ קיים הב' [או שעבר יום שמעו], בטלה קלישותא (ע' במשנה ולק' סח.). אבל הר"ן (סט.) כת' דהיינו דוקא היכא דמת, ואינו כאן. אבל היכא דהיפר האב, ומת הבעל. לא בטלה הפרת האב. (וע' לקמן סח.).

כא) **רא"ש ד"ה ואימא הדין קרא בנשואה.** ואב ובעל מפירין כאחד. [וס"ד דאף דנשאת עדיין ברשות אביה לענין הפרת נדרים. אך בכל מקום אמרי' דנשואה יצתה מרשות אביה לגמרי. **ותוס'** (כתובות לט. ד"ה הואיל) **כת' בשם רש"י** (שם) דהא דנשואה יצאתה מרשות אביה ילפי' מהפרת נדרים[כז]. ולפ"ז הכא קאי בהו"א שלא ידעינן שיצאתה מרשות האב[כח]].

אבל **בר"ן** משמע דס"ד דהבעל יפר לבד, דכיון שנשאת יצתה מרשות אביה. [ואף בהו"א ידעינן הך כללא דנשואה אינה ברשות אביה, ודלא כרש"י הנ"ל].

כב) **ר"ן ד"ה ונערה.** דכיון דארוסה לא יצתה מרשות אב, דין הוא שלא יפר ארוס לחודיה. וכ"ה **בגמ'** (כתובות לט.) דאירוסין אינו מוציאה מרשות אביה[כט], כדתנן (כאן) אביה ובעלה מפירין נדריה.

כא. ותוס' (כתובות עד: ד"ה חכם) דכוונת הגמ' דחכם מתיר למפרע היינו לענין דאין עליו קפידת עונש על הנדרים שהיו.

כב. אבל **הרשב"א ור"ן** (לעיל נב.) הביאו את הירושלמי באופן אחר.

כג. דה**ירושלמי** מקשה דלא נחשב יש לו מתירין אילו מתברר דהיה מותר מעיקרא. דמה שאסור אינו חוזר להיות היתר [וע' לע' נב. ונח.].

כד. אמנם דעת **שו"ת הרשב"א** (ה סח, הו' בשעה"מ שבועות ו ה) דמותר לעבור [לצורך מצווה] כשיודע שישאל על נדרו אח"כ. [וע' לק' צ.].

כה. ועי"ש דאף למסקנא יש דיעות דיש אופנים דלא חל.

כו. ועד"ד משכ"כ הגר"ח (אישות ב) בגדר מיאון, דהוה הפקעה לענין עיקר הקידושין למפרע, ודיינינן מכאן ולהבא כפנויה מעולם [ומותר בקרובים]. אבל לענין זכויותיו במציאתה ומעש"י והפרת נדריה, מאחר דבשעתן היו נישואין, לא נעקרו למפרע. [דאינו עקירה גמורה].

כז. ותוס' כת' דאף דאמרי' התם ממונא מאיסורא לא ילפי', אבל בזה בסברא מועטת יש להוציאה מרשות האב. ועוד הביאו בשם **ריב"א** דכיון דגלי התם קרא דממונא ואיסורא שווין, ה"ה דילפי' לאפוקא.

כח. [**והתו"י** (שם) הביאו דברי **ר"י** דילפי' מקרא אחרינא].

כט. ולכן הקנס [בבא עליה ונתארסה] שייך לאביה.

אבל **בגמ'** (כתובות מו, קידושין ד.) איתא דילפי' 'יציאה' דכסף קידושין מיציאה דאמה [ואף דמחוסר מסירה לחופה], דלהפרת נדרים מיהא נפקא ליה מרשותי', כדתנן אביה ובעלה מפירין נדריה. מבואר דהא דבעי שותפות הארוס הוה בגדר יציאה מרשותו [במקצת[ל]].

[וכ"כ **הרא"ש** (ד"ה ואימא) דהו"א דאירוסין לא יצתה מרשות האב, ולכן האב יפר לבד. ומשמע דקמ"ל קרא דיצתה מרשותו לענין זה].

והר"ן (לקמן עה. ועא.) נסתפק בנדרים שלא זכה הארוס[לא] [וכגון במקום יבם[לב]], האם האב מיפר לבד. [או דכיון דנתארסה יצתה מרשות אביה לענין להפר לבד[לג]].

דף סז:

כג) **רא"ש ד"ה ממילא.** ונ"ל וכו' דהתם כתיב ונדריה עליה דמפר בקודמין, הילכך ע"כ איירי בארוסה. **והרשב"א** כתב דהמקשן לא נחית להכי, ד'נדריה עליה' משמע שהיו כלל[א].

כד) **אימא אב לחודיה מפר. פי' הרא"ש** וה"ה ארוס.

אבל **הר"ן** כתב אבל ארוס לא [ומהני רק לענין קיום, כבסמוך]. וע' **קר"א.**

והשעה"מ (יב א) הקשה דא"כ אמאי איצטריך (לקמן ע:) היקש דקודמי הוי' שניה דחוזרת לבית אביה. הא אף בעודה תחת בעלה האב מיפר לחוד[ב]. **והשלמ"נ** כתב דהמ"ל להקשות.

כה) **וכ"ת אב וכו' דאי הקים הקים. הקה"י** (מ) הביא דמבואר מכאן דהקמה מוסיף אלימות בנדר [עכ"פ להו"א], דאף דהארוס יכול להפר לבד. מ"מ הקמת האב מונע שלא יוכל להפר. ומבואר דהקמה אינו רק ביטול הפרה דידיה[ג].

והר"ן (ד"ה אימא אב לחודיה) הוסיף דה"ה בשתק ביום שמעו. אבל **הקר"א** כתב דמסתבר דשתיקה לא נחשב הקמה, מאחר דלא בעי הפרה דידיה. ודוקא כשהקים להדיא. ומבואר דדעת הר"ן דשתיקה מקיימת אף היכא דלא בעי הפרתו[ד], אפ"ה בעינן שלא ישתוק[ה].

ועוד כת' **הקר"א** די"ל דנפק"מ דתהני הפרת הבעל לעשות 'מיקליש' (כדלק' סח.), ואינה לוקה אף קודם שהאב היפר.

כו) **ר"ן ד"ה ומיניה. דגבי אב ליכא קודמין. בחי' ר' א"ל מלין** (א כג) דייק דאף אב אין כחו יפה להפר בקודמין [אילו משכחת לה[ו]]. [וע' לקמן בגדר נתרוקנה].

דף סח.

כז) **רא"ש ד"ה בין וכו'.** משמע דבאשה א' שניהם שולטין וכו'. **רע"א** הק' דאולי רק בקודמין בעי

ל. ובפשוטו הוה קצת יציאה, אבל אינו יציאה גמורה. ועוד יש שפי' דאירוסין נחשב יציאה כלפי נידונים שנכנסה לרשות הבעל. ואינו מפר כיון דנכנסה לרשות הבעל, וכן כלפי כסף קידושין נחשב יציאה מרשותו. אבל כלפי זכויות שלא נכנסו לרשות הבעל, לא פקע זכות האב, לענין קנס וכדו'.

לא. וביאר דהא כל היכא דליכא ארוס נתרוקנה רשות לאב.

לב. **והטור ושו"ע** (רלד יא) פסקו דאב מיפר במקום יבם. [אמנם יש לחלק דיבם לא נחשב ברשות בעל כלל, כיון דאין לו שייכות לנדריה].

לג. [וע' לקמן סח. דדעת הרמב"ם ור' יחיאל דקודם שנתארסה אב מיפר אף נדר שאין בו עינוי נפש, אבל משנתארסה אינו מפר].

א. אך **תרגום יונתן** (ל ז, הו' בהערה לק' עא:) **פי'** דפסוק ח' דהבעל מפר, לא קאי באופן שנדריה עליה (פסוק ז').

ב. והשעה"מ כתב דלדעת הרמב"ם בעודה נשואה עכ"פ יצאה מרשות אביה לענין נדרים שאינן עינוי נפש. [ואף להך הו"א דאב לחודיה מיפר, דמסתבר דלא עדיף אב מבעל]. קמ"ל דחוזרת לרשותו לענין זה.

ג. [ויש לדחות דע"י ההקמה זכה האב בנדר, ונחשב דרמי עליה להפר. וכה"ג אינו יכול הארוס להפר לחוד. ואף דבלא"ה יכול להפר לבד].

ד. [ויל"ד האם היינו כשלא שמע האב, אבל אם כבר היפר האב, האיך אפשר לחזור ולקיים את הנדר].

ה. ולכאורה הטעם דסוף סוף צריך למחות על הנדר, אף לולי פרשת הקמה של התורה.

ו. והביא דלדעת הטור משכחת לה קודמין אצל האב, דדעת הטור שמסר האב לשלוחי הבעל, ומת הבעל חוזרת לרשות אביה [דלא נחשב שנכנסה לרשות הבעל לנישואין גמורים, ע"ד דעת **רש"י** (כתובות מט.). אבל דעת **שא"ר** דנחשב נישואין לכל דבר, ואינה חוזרת]. אבל אינו מיפר נדרים שנדרה אחרי המסירה. דאף אב אינו מיפר בקודמין.

שותפות. אבל בשאר נדרים ארוס מיפר לחוד[א]. [וכתב דלדברי הר"ן ניחא].

כח) **ותנא דבי ר"י אם היו.** פ' הר"ן דלא איצטריך קרא לקודמין. **והרא"ש** כתב דילפי' מגופיה דקרא, כיון דבהך קרא לא ממעט אבל **תוס'** (ד"ה ותנא) פי' דילפי' מסמיכות דקרא[ב].

כט) **ר"ן ד"ה לומר.** ה"נ אב אינו מיפר אלא אלו בלבד, והכי אי' בספרי וכו', וגרסי' נמי בירושלמי וכו'. ובפשוטו האב מיפר דוקא נדרים שבין האב לבינה. **ובשו"ת הרמב"ם** (הו' בסמוך, וכן **המאירי**) הק' דמה איכפת לאב אם תכחול ותתקשט וכו'. [דבברייתא (לקמן פב:) איתא דבינו לבינה הוה שלא תכחול וכו'[ג]. **ובחי' ר"א מן ההר** (עט:) דחה דמעשה ידיה [הוה של האב[ד]] הוה בכלל דברים שבינו לבינה. ועוד כתב דאף שלא תתקשט הוה היזק גדול לאב, שהרי כסף קידושיה הוה שלו, ותנאי קידושין בידו[ה].

והקר"א הק' היכי משכחת לה [בנערה המאורסה] הפרה בשותפות[ו], שיהא הנדר גם בינה לבין בעלה וגם בין אביה[ז].

אבל **בפי' רבינו הלל** (לספרי עמ' קי) כתב דהאב מיפר [בנערה המאורסה] נדרים שבינה לבין הבעל[ח].

ל) **בא"ד וזה שלא כדברי הרמב"ם (יב א) שהאב מיפר כל נדרי בתו. והמגדל עוז** הביא **דחכמי לוניל** הק' לרמב"ם מדברי הספרי. **והרמב"ם** השיב דנקטי' כפשטיה דקרא, כיון דלא הוזכר כן בב' התלמודים ובתוספתא, וי"ל דרבנן פליגי[ט]. ועוד האיך האב יפר בשותפות עם הבעל, ומה איכפת לאב במה שבינה ובין בעלה. **והכס"מ** כתב דדבר תימה לדחות ברייתא דספרי, כיון דלא אשכחן תנא דפליג[י]. ועוד דברייתא זו הו' **בירושלמי** (רפי"א, הו' בר"ן), וכן בגמ' דידן (עט:) גרסי' בין איש לאשתו בין אב לבתו וכו' [אבל הרמב"ם לא גרס כן לקמן].

אבל **המאירי** (כאן ולקמן עט) תי' דהספרי איירי בנערה המאורסה, ובנערה המאורסה האב מיפר רק נדרים שבינו לבינה או עינוי נפש, דומיה דבעל[יא].

והטור (רלד נח) הביא בשם **ר' יחיאל** (בסמ"ג) לחלק דקודם שנתארסה אב מיפר כל נדרי בתו, אבל משנתארסה ונתגרשה מיפר רק נדרי עינוי נפש ושבינו ובינה[יב], דרק בזה נתרוקנה רשות הבעל.

א. [ילה"ע **דרע"א** העמיד קושייתו על תנא דר"י, אבל לא הקשה כן בסוגיה סז: דאמרי' דארוס מיפר בשותפות, מיניה דמיפר בקודמין. וילה"ק [כעין קו' רע"א] דילמא רק בקודמין בעי שותפות. אלא דכיון דמוקמי' לקרא דארוס בשותפות, ליכא לחלק בזה. ואפשר דה"נ לתנא דר"י, הוה גילוי דקרא דארוס איירי בשותפות].

ב. **והתוס' רא"ש** חלק דא"כ מאי משני דלרבא קאי לנדרים שבינו לבינה, והיינו עיקר קרא.

ג. [אמנם ע"ע לקמן (ר"פ עשירי עט:– פא) כמה וכמה נדרים דהוה בכלל דברים שבינו לבינה].

ד. וכתב דלא אלמוה רבנן לשעבוד (ע' לקמן פו: וכתובות נט:), כיון דמשועבדת מדאורייתא. [ודוקא בשעבוד הבעל דרבנן אלמוה לשעבוד. אבל **תוס'** (כתובות נט: וכ"מ) נקטו דאף אלמוה לשעבוד בע"ח בעלמא].

ה. ויל"ד א"כ האיך מיפר לארוסה, שכבר קידשה. ואפשר דאף המסירה לחופה תלי באב.

ו. ומדברי **הראשונים** (ע' בסמוך) מבואר דאף האב אינו מיפר [לבד] נדר דהוה בין האב לבינה, ולא בין הארוס.

ז. ואף בנדר הכולל שניהם, אמרי' (לקמן עט:) דבנדר שבינו לבינה יש לו זכות להפר רק את חלק הנדר שהוא בינו לבינה.

א"כ האב מצי מיפר מה שאסרה עצמה ממנו, והבעל מה שאסרה עצמה ממנו. ושוב ל"ש בזה שותפות (כ"כ **בחי' ר' שמואל**). [ומ"מ מסתבר דמשכח"ל שנדרה שלא ללכת למקום פלוני, ובאופן דיש בזה תועלת בין לאב ובין לבעל. וכ"א יכול להפר כולו. אבל מ"מ ברוב נדרים לא משכחת לה. אך לדברי ר"א מן ההר כשנדרה שלא תתקשט נחשב בינה לאב, שמוטל על האב לקדשה].

[עכ"פ יל"ד דהפרת הבעל הוה רק עד שתתגרש ותנשא לאחר, וכדאי' לק' עט:, א"כ האיך יחשב 'שותפות' וחדא הפרה].

ח. וביארו דס"ל בעלמא דאב מיפר לכל הנדרים, אלא כיון דנתארסה הוגבל זכותו למה שבינו לבין הבעל.

ט. דסתם ספרי ר' שמעון (סנהדרין פו.). ולית הילכתא כוותיה.

י. **והקר"א** כתב ליישב דתליא בברייתא דתנא דבי ר"י ובריתא דלעיל.

יא. [ויל"ד האם הוה גדר בהפרת שותפות, דצריך גדר הפרה של בינו לבינה. או דנחשב שיצאתה מרשותו במקצת].

יב. אבל **הפרישה** (פה) כתב דאינו מיפר נדרים שבין האב לבתו, דבזה ל"ש נתרוקנה, דהבעל לא זכה בנדר. ולכן מיפר רק נדרי עינוי נפש. [**והאחרונים** העירו דאיירי בנדרים שנדרה אחרי מיתה וגירושין, א"כ ע"כ גדר נתרוקנה הוה על הזכות

[דמשעה שנתארסה יצאה מרשות האב, אף לענין שאר נדרים. ומשעת גירושין חוזרת לרשות אביה מדין נתרוקנה. וע"ע לקמן ע. ועא. בגדר נתרוקנה]. **והב"י וכס"מ** ביארו דהטיל הפשרה ליישב פשטא דקרא עם הספרי[יג]. [אך **הקר"א** הקשה דבהדיא בספרי אף קודם אירוסין].

ומבואר בדברי הרמב"ם[יד] ור' יחיאל דבאירוסין, אף שהבעל אינו זוכה בשאר נדרים, מ"מ זכות הבעל מעכב דהאב לבד אינו יכול להפר.

והלח"מ הק' דבגמ' (סז:) הוכיחו דאב לחודיה א"י להפר וכו' דא"כ לאסור איסור וכו', השתא י"ל במקום ארוס וכו', והרי בעי קרא שקמ"ל שמיפר אף נדרים דאינם בינו לבינה. וכתב דאולי י"ל דלכתוב קרא דאחר שנתארסה מיפר כל הנדרים[טו].

מיגז גייז או מיקליש קליש

לא) **איבע"ל בעל מיגז וכו'**. מבואר דפשיטא לגמ' דהפרת הראשון מהני במקצת, אלא דהגמ' מסתפקת בגדר מה שהותר מקצתו. **והקר"א** הקשה מנליה לש"ס דהפרה דחד פועל כלל בנדר בלא חבירו, והרי מסברא ל"מ כלל[טז] עד שלא יפרו כולו[יז]. **והקר"א** הביא **דבירושלמי** מבואר דהפרת הארוס בלא האב ל"מ כלל, ולוקה[יח].

והאחרונים (ע' מה שהו' בע"ב) דנו האם כוונת הגמ' דהפרה בשותפות הוה ע"י שהראשון מתיר חלקו, והשני מהני רק להשלים [אבל אילו הראשון ל"מ, אינו יכול להצטרף לשני[יט]]. או דלעולם עיקר ההפרה הוה ע"י תרוייהו בשותפות. אלא דנקטינן [מסברא] ג"כ דהפרה הראשונה מהני להתיר במקצת[כ].

ובשיע' ר' ב"ב הביא מסוגיין דהפרת כל א' הוה מעשה הפרה בפנ"ע, והא דבעי צירוף היינו לחלות הפרה והיתר הנדר. דאילו כל א' בפנ"ע לא היה נחשב 'מעשה הפרה' [אלא בצירוף חברתו[כא]], אינו בדין שיהני להקליש או לגוז חציו.

והקר"א ציין דנח' רבי ור' אלעזר בר"ש (מנחות מז., פסחים יג:) בב' דברים המתירים האם מעלין זה בלא זה, דלרבי ע"י שחיטה [דכבשי עצרת, וכן תודה] מהני לקדש את הלחם, דהוה קדוש ואינו קדוש [שכל מתיר מהני במקצת[כב]]. ולר"א בר"ש אינו קדוש עד שישחוט ויזרוק דמן. [דלא חל כלל עד שיגמור את כל המתיר[כג]]. **ובגמ'** (יבמות קד:) מבואר

להפר, ולא על הנדר המסויים. והבעל יש לו זכות להפר בנדרים שבינו, וזכות זה הוריש לבעל לנדרים שיש לו [מי שמיפר] נפק"מ בהם].

יג. [**והגר"א** (שם יג) כתב ע"ז ואינו כלום].

יד. אבל **המאירי** כתב דאינו יודע האם לדעת הרמב"ם דבארוסה האב מיפר כל הנדרים.

טו. אבל הק' דנימא דקמ"ל קרא דנתארסה אב אינו מיפר אלא דומיה דארוס בעינוי נפש. [ואפשר דלהו"א דאף במאורסה אב לחודיה מיפר, אין סברא שיגרע כוחו בנדרים שאינן עינוי נפש. ורק למסקנא אמרי' דבעי שותפות, וא"י להפר אף נדרים שהם עינוי נפש].

טז. וכ"ש למש"כ **הר"ן** (לע' סז., וע"ע בע"ב) דחצי הפרה דאינו ראוי להצטרף מתבטל.

יז. **והמשך חכמה** (ל ז) דייק דגבי אב (פסוק ה') וגבי בעל (פסוק י"ב) איתא וקמו 'כל' נדריה. ואילו גבי נערה המאורסה כתוב (פסוק ז) וקמו 'נדריה'. ואף דהא' לא הפיר לא הוקם 'כל' הנדר, שהרי הותר חלקו, דמיגז או מיקלש.

יח. ומ"מ **הירושלמי** מסתפקת האם מהני הפרת האב בלא הבעל [שלא ילקה], כיון דאם מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. [פי' ומוכח מזה דהאב עיקר, וכמ"ש הריטב"א]. [וע' בסמוך].

יט. דאילו לא אהני בשעתו ל"מ אח"כ, דכלתה דיבורו (וע' מש"כ בזה לקמן ע.).

כ. וכח ההפרה הראשונה להתיר חלקו [ולא משום דעי"ז חל צירוף].

כא. אך פשטות לשון **הר"ן** (לע' סז., ועד"ז **הרשב"א** סז. עכ"פ לגבי הבעל) דכל א' לחוד לא הוה 'מעשה הפרה' כלל.

ואפשר דכוונתם ד'קלשה טפי' לענין צירוף להתיר, ומ"מ כל א' לחוד הוה 'מעשה מתיר'. [א"נ הוה מעשה לענין להתיר מקצת. אבל לענין להתיר כולו בעי גדר מעשה שונה, וע"ע בסמוך בשם החזו"א. אך מדברי הר"ן בע"ב משמע דלא חילק עד"ז].

כב. [ולכאורה ילפי' כן מסברא, דכיון דהתורה תולה את ההיתר בב' מעשים האלו, יש להחשיב דכל א' פועל חציו [דומיה דהא דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף, ואף דקבעו דמי השכירות רק עבור הכל]. ועוד נתחדש בזה דאף היכא דלא השלים את כל המתיר אמרי' דכל גורם פעל המקצת, והותר חלק בלא השני].

כג. [ויל"ד האם הוא משום דלא נחשב כל חצי כ'מתיר', דיש תנאי במתיר שיעשה את כולו [וכמו של"ש שיכתוב חצי לשון הגט]. או דפליג בעיקר הסברא, דהתורה הטילה את ההיתר ע"י שניהם, ומנלן דיהני כלל בלא שניהם].

דהוה מחלוקת כללי בכל ב׳ דברים המתירים, ולרבי אף יבמה שרקקה ולא חלצה נפסלת לכהונה ולאחים, דנחשב דהחליצה מהני במקצת[כד] [מדאורייתא[כה]].

לב) **מיגז גייז או מיקליש קליש.** דהגמ׳ מסתפקת מאחר דכל א׳ פועל מקצת, האם אמרי׳ דגדר המקצת הוה ׳קלישות׳ [ואינו לוקה[כו]], או דמתייחד היתר גמור אלא מקצת מהנדר.

ובגמ׳ (זבחים קי.) בעי ר׳ יצחק נפחא בהקטרת קומץ ולבונה[כז], האם הקומץ מתיר כנגדו בשירים [**לרש״י** לענין התיר אכילה[כח], ו**לתוס׳** לענין שלא ילקה משום אוכל קודם זריקה]. *מישרא שרי* [**פרש״י** פלגא לגמרי], או *קלושי איקליש* [**פרש״י** דתרוייהו אכולהו שיריים, וחד מיקליש לאיסור והשני מתיר]. **ותוס׳** (שם) ציינו דכה״ג בעי בסוגיין[כט].

ו**האחרונים** דנו דבכמה נדרים לא שייך חלוקה בכמות, וכגון נזירות[ל], וכן בשבועה לעשות מעשה מסויים[לא], א״כ האיך יתכן מיגז. דלכאורה ל״ש שההפרה תעשה מיגז על חציו [בכמות][לב].

ולכאורה צ״ל דבכל מקום דל״ש מיגז, אמרי׳ מיקלש קליש[לג].

לג) **שם.** והגמ׳ (נזיר כא:) מסתפקת האם הפרת הבעל מיגז גייז [מכאן ולהבא] או מיעקר עקר [למפרע[לד]]. ויש **אחרונים** (ע׳ ט״ז רלד לו, וקר״א נזיר כא:) שנקטו דסוגיין קאי רק למסקנא (שם כב:) דמיגז גייז[לה], והפרת הא׳ גוזז חציו, אבל לצד דהוה עקירה למפרע האיך נחלק את הנדר מעיקרו.

לד) **ר״ן ד״ה איבעיא להו.** ה״ה באב וחדא מינייהו נקט. וכ״כ **שא״ר.** אבל **השיטמ״ק** (סט. בשם **רא״ם** בשם רבו) כת׳ דספק הגמ׳ בבעל האם מיגז גייז, אבל באב פשיטא ליה דמיגז גייז[לו], דלא גרע ממה שהאב מפר מעיקרא שלא בשותפות [ואף דהארוס מעכב שאינו יכול להפר כולו, מ״מ בחלק שיכול להפר אמרי׳ דמיגז[לז]]. [וע״ד חילוק זה מבואר **בירושלמי**[לח]].

והקר״א כתב דאפ״ל איפכא דהפרת הבעל עדיף, דעומדת ליכנס לרשותו. אך הביא דבגמ׳ (סט.) הביאו מדברי בי״ש ובי״ה דקאי בהפרת האב, ומבואר דקאי אף בזה[לט].

כד. וכן **הקובה״ע** (עג יא) כתב דלכאורה בסוגיין קאי כמ״ד דב׳ דברים המתירים מעלים זה בלא זה. ודן האם אמרי׳ כן בכל דוכתא, דאף גר שמל ולא טבל יחשב מקצת גירות.

כה. ו**הקובה״ע** (שם) כת׳ דמסתבר דאסורה לאחים, אבל אין לאו גמור דלא יבנה [וכמו בסוגיין דמיקליש]. וכן אין לאו גמור דיבמה לשוק. ולמ״ד אין קידושין תופסים ביבמה לשוק, יתפוס בה קידושין ׳במקצת׳, וכעין מקדש מעכשיו ולאחר ל׳ לר׳ יוחנן (קידושין ס.).

כו. אבל **הרדב״ז** (לרמב״ם יא ט) כתב דאינו לוקה משום דהוה התראת ספק. [ו**האחרונים** נתקשו בזה. ואפשר דנקט לישנא בעלמא, וכוונתו דאיסור קלוש דמי לאיסור ספק. ויש שפירשו דס״ל דאם לא יושלם ההפרה, שהשני קיים או מת, אינו קלוש. ולכן הוה ספק].

כז. [לרבנן דהתם. והקר״א ציין דמבואר התם דלרבנן דר״מ ל״מ כלל, דלא מיגז ולא מיקליש].

כח. ותוס׳ הקשו האיך מתברר חלקו של כזית.

כט. משמע דהוה ספק כללי בכל ב׳ דברים המתירין.

ל. ו**הקר״א** (נזיר כא:) כתב דדוקא בנדרים שייך מיגז, אבל בנזירות ודאי ל״ש.

לא. ועוד יל״ד בכל שבועה, דגדר שבועה הוה משום חילול הדיבור, ואינו מתחלק לפי זיתים. ולא דמי לקונם דהוה איסור חפצא. אך **הר״ן** (ד״ה ואי) כת׳ דבנשבע על ב׳ זיתים אמרי׳ מיגז.

לב. ואפשר דכה״ג לכו״ע הדין דמיקליש, ואינו לוקה. [ויל״ע האם נימא דבכה״ג ל״מ נתרוקנה]. א״נ לא חל כלל, דלבי״ש ל״ל מיקליש. [לצד דעצם צירוף ההפרה לא תליא במיגז ומיקליש].

לג. וצ״ל דעדיף טפי לומר מיגז גייז [שמתייחד ההיתר בפנ״ע והאיסור בפנ״ע], היכא דאפשר. [ועפ״ז י״ל דשורש הספק האם אמרי׳ מיגז, או דלא מהני לייחד ההיתר במקום א׳, וממילא מיקלש קליש].

לד. ובפשוטו לפ״ז הפרת הבעל הוה למפרע כמו היתר חכם. אבל **תוס׳** (נזיר כב.) הביאו תי׳ א׳ דיש חילוק בין היתר חכם, דהוה כמי שלא נדר מעולם, ואילו הפרת בעל הוה גזיה״כ [בלא חרטה ופתח] ואף דמיעקר קעקר חשיב כאילו נשאר עליה נדר קצת. [ו**האחרונים** דנו לפרש, וע׳ לקמן עז: ופג.].

לה. [לדעת רוב ראשונים נפשט דמיגז גייז, וע״ע לקמן עז:].

לו. [ומהני שותפות האב והבעל להפר, ואף דהאי מיקליש והאי מיגז. וצ״ל דלצירוף עצם ההפרה לא תליא בגדר מיגז ומיקליש, אלא דהוה תוספת בעלמא].

לז. [משמע דלחצי אי״צ שותפות וצירוף. ועד״ז כת׳ **הרשב״א** (סז.) דהגמ׳ דהיקם ונשאל על הקמתו קאי בבעל, דאב לחוד הו׳ מעשה הפרה].

לח. אלא דהירושלמי ס״ל דהפרת הבעל ל״מ כלל, והפרת האב מהני לעשות מיקליש, דאינו לוקה.

לט. [וילה״ק כן אף לדברי הרא״מ, דמבואר דבי״ה ס״ל דאף בהפרת האב מיקליש.

לה) **היכא קמב"ל, כגון דנדרה מב' זיתים ושמע ארוס והפר וכו'.** ובגמ' (לעיל סז.) מבואר דבעינן היתר שניהם כא'. ובפשוטו אף לענין להתיר מקצתו בעינן שיהא ראוי לצירוף שניהם. אבל **הקר"א** נסתפק דאפשר דרק לענין להפר את כולו בעינן צירוף, אבל התיר מקצת [מיקליש או מיגז] לא בעי צירוף חבירו. ואף לאחר שא' קיים, אפ"ה השני יכול להתיר מקצתו. [וע' מש"כ בזה בחי' ר' שמואל יז].

והאחרונים (גרנ"ט, חי' ר' שמואל וע' בסמוך מש"כ החזו"א) העמידו דנח' **הראשונים** (בסוגי' בסמוך ולק' עא) באופן שלבסוף לא היפר השני, אלא שקיים (וכבמשנה סז.) או שמת (סח:,סט.), האם אמרי' דהמקצת שהותר [מקליש או מיגז] חוזר לאיסורו [למפרע, א"נ מכאן ולהבא], או דמהני מה שהותר כבר[מ]. [**והאבנ"נ** (שא) דייק דנח' בזה הר"ן והמפרש (לע' סז.), ע' בסמוך ועא].

לו) **ר"ן ד"ה אי אמרת.** דלא ידעינן הי מינ' קאי באיסוריה. [משמע דהותר א', אלא דלא ידעינן איזה[מא]]. והיכא דאכלה תרוייהו לוקה. **והשלמ"נ** הקשה דהוה התראת ספק.

והרשב"א כת' כיון דליכא לברורי, איסורא בתרוייהו פתיכה. ואי אכלה חד הו"ל חצי שיעור [**וצ"ב**[מב]].

לז) **ר"ן ד"ה ואי אמרת.** ומקשו, דהא"ר פפא קונמות לוקה בכ"ש. **והמאירי** תי' דמ"מ כל שהזכיר לשון אכילה בעי כזית[מג] (וכ"כ **האו"ש** מעילה ד ט).

ובפי' **הרא"ש** כת' והא דצריך כזית היינו בסתם וכו'. וצ"ב דבגמ' (שם) קאי להדיא אשבועה, אבל קונמות בכ"ש. וצ"ל דכוונתו למקשן דפליג ארב פפא. א"נ ה"נ קאי אשבועה[מד] [כב' תי' הר"ן]. א"נ כוונתו בלשון אכילה.

לח) **בא"ד א"נ לוקה בקרבן וכו' לענין מעילה. והגהש"ס** הקשה דשיעור מעילה הוה בפרוטה, וכן מבואר (פסחים לב: לרבנן דאבא שאול) דשיעור האוכל תרומה פרוטה, ולא תליא בכזית[מה]. אבל **הרש"ש** (פסחים לג.) כתב דבאכילה חייבים על כזית אע"פ שאין פרוטה[מו]. וציין לר"ן כאן.

הפר א' ומת

לט) **סוגיית נתרוקנה - ע' במשנה ע. וגמ' שם ובסוגיה לקמן עא**

מ) **ת"ש אימתי אמרו נתרוקנה וכו' בזמן שלא שמע וכו'.** לשון הברייתא מפורש דאף כשלא שמע הארוס הראשון הוה גדר נתרוקנה, ולא משום דאמרי' דהאב מיפר נדרים שלא זכה בהם הארוס. ובגמ' (ע:) דרשי' ריבוי דנתרוקנה אף כשנראה לארוס, ופי' **הראשונים** דהיינו ששמע הארוס.

אבל **התוס' רי"ד** כתב דאם נדרה אחרי מיתת האב, הבעל מיפר לחוד, דאי"צ לגדר נתרוקנה. כיון דלא שלט האב בנדר זה. דומיא דבוגרת. [ודעת התוס' רי"ד (לקמן ע:) דהארוס מיפר נדרי בוגרת, כיון דרשות האב אינו מעכב עליו. אבל דעת כל שאר **הראשונים** דארוס אינו מיפר בלא אב כלל].

והרא"ש פי' כמו אדם המריק וכו', והוריש לאב כל

מ. והחזו"א (קלו ה) הביא **דהרמב"ם** סתם דאינו לוקה, ומשמע אפי' לאחר כמה ימים, ואפי' ששמע האב ולא הפר. ולא אמרי' דכיון דהאב קיימו בטלה הקלישות.

מא. [ובאמת אין סיבה שיותר חלק א' יותר מהשני. וכה"ג המקדש א' מב' נשים דיש סיבת חלות על א' מהב', ואין סיבה דיחול על א' מסויים. ומ"מ דינם כספק. וע' מה שהו' לעיל נו.].

מב. [ובפשוטו כוונתו דדמי למקדש א' מב' נשים, דאף דחלות הקידושין אינו מסויים בשום א' מהם, מ"מ הדין שאם יבא על שניהם חייב חטאת, דבין שניהם יש איסור גמור. ויש שפי' דהוה סברא בגדר הדיתר דמיגז, דמהני להתיר את כלל האיסור דאין כאן ב' זיתי איסור. אבל לא חל היתר על פרטי. ועוד יל"פ כוונתו דמאי חזית לחלק ממזרח למערב, אולי מצפון לדרום, ונמצא שאכל חצי שיעור].

מג. [ויל"ד האם נחשב כתנאי שאוסר הנאה רק בצורה של מעשה אכילה. ויל"ע דא"כ אפשר דיצטרף אכילת היתר [של הכזית שהופר] להחשב מעשה אכילה. וע"כ צ"ל דבעי אכילה מהקונם].

מד. **והר"ן** הביא מהגמ' (לעיל ח.) נדר גדול [ולשיטתו לעיל ח.]. אבל דעת **הרא"ש** (שם) קאי בנדרי מצוה [ולא שבועה]. ומ"מ **הגהש"ס** ציין דלקמן פ: מבואר דבכלל נדר שבועה.

מה. ובשו"ת רע"א (ק קצ) נסתפק באיסורי הנאה שנלמדו מקרא דלא תאכלו (ע' פסחים כב), האם שיעורם בכזית, כיון דנכתב בלשון אכילה. ונקט דמ"מ שיעור הנאה בפרוטה.

מו. והקה"י (לח) ביאר דאכילה נחשב הנאה חשובה, וכיון דיש שם אכילה על כזית נחשב הנאה. ואף דהאוכל כזית הקדש אינו חייב בלא פרוטה, היינו משום דבמעילה בהקדש יש תנאי שיהא חסר להקדש, אבל בקונמות ל"ש תנאי זה. [עי"ש שדן בגדר קונם כללי].

זכות שהיה לו בה. ומבואר דיש לאב זכות מכח הבעל. **והאחרונים** (ע' חי' רא"ל מלין כג) כת' דיל"פ דיורש את 'הנדר', או דמקבל את זכות ההפרה, ועי"ז נחשב שהיא ברשותו. אבל **בריטב"א** מבואר [דיש אופן] דמהני הפרתו מחמת זכות האב, אלא דמהני נתרוקנה דאינו מעכב זכות הארוס על האב.

מא) **ר"ן ד"ה ת"ש.** אבל מת ביום שלאחריו לא [וכדאיתא בהמשך הברייתא (בע"ב) דאם שמע וקיים או שתק ומת ביום שלאחריו], דהא קיימיה בעל וכו'. מבואר דשתיקת יום שמעו נחשב 'קיום' וגילוי דעת על הנדר. דאי משום שעבר יום שמעו לחוד, הרי נתחדש זכות לאב מדין נתרוקנה. [וע' קה"י מ].

מב) **בא"ד הילכך אין האב הבא מכחו יכול להפר.** דכיון דהבעל קיים את הנדר, האב אינו יכול להפר. **והאחרונים** דנו דתליא בחקירה בגדר הקמה, דהניחא אם גדר הקמה הוה תוספת לנדר. וכיון דהנדר הוקם א"א להפר. אבל אם קיום הוה רק ביטול על הזכות הפרה, א"כ אף שהארוס קיים, אמאי לא יוכל האב להפר. אך לשון הר"ן דכיון דהאב בא מכחו, אף האב אינו יכול להפר.

וצ"ב א"כ אף שמע והפר ועבר יום שמעו ומת [דבטלה הפרתו], נימא דבטל זכות הפרת הארוס בנדר זה, והאיך נתרוקן לאב שיבא מכחו. ומה לי שבטלה זכותו מחמת קיום או מחמת שעבר זמן הפרתו. ויש לחלק.

מג) **בא"ד אע"פ שנתבטלה הפרתו** [כשמת הארוס, וכ"כ הר"ן (בע"ב). אך מדברי התוס' (בע"ב) והריטב"א משמע דאינו מתבטל הפרתו], דהא מ"מ גלי אדעתיה וכו' ומאי הול"ל וכו'[מז]. [אבל **המאירי** הביא **י"מ** דבעינן מת בו ביום, שהרי כשמת בטלה הפרתו[מח]]. בפשוטו משמע דבמקום שהוא אנוס [וגילה דעתו, ומאי הו"ל למיעבד] לא נחשב שעבר יום שמעו[מט]. **והאחרונים** הקשו דמבואר **בר"ן** (לקמן עא. עא:) דארוס האחרון אינו יכול להפר אחרי יום שמיעת ארוס הראשון. [כיון דעבר יום שמעו]. **והאחרונים** פי' דאף דהבעל איבד זכותו כשעבר יומו, מ"מ נתחדש לאב זכות ע"י גדר נתרוקנה. וזכות המחודשת לא תליא ביום שמיעת הראשון[נ].

והרמב"ן (בהלכות כג: בדה"ס) כתב דמשמע כאן דאף כשהאב שמע והפר, ואחרי כמה ימים הארוס[נא] שמע והפר[נב] מצטרף. דרחמנא אמר ביום שמעו, ולא שמעו דחבריה. ואי כי איתיה מחיים אינו יכול האב להפר, כי מיית האיך נתרוקנה[נג]. ודלא **כרמב"ם** (יב יז, הו' לעיל סז.) דבעי שיפרו שניהם ביום א'[נד].

והב"י (ר"ס רלד) הביא דמבואר בדברי **הרא"ש** (בפסקים כאן) כרמב"ן, דהאב יכול להפר [היכא דמת הבעל] אף דאינו יום שמעו של הבעל. אבל **הלח"מ** (יב יז) דחה דשאני הכא דהוה גדר נתרוקנה, אבל במקום דבעי שותפות בעי יום א'[נה].

ובחי' ר"א מן ההר (סט.) כת' דלמ"ד מיגז גייז ל"צ תרוייהו ביום א', דכיון דחותך ומתיר חצי הנדר ואינו נוגע להפרת אידך. ויום שמעו דכל חד אמר רחמנא. אבל למ"ד מיקליש קליש, הפרתו תלויה ומעורבת בהפרת אידך, וכחד גברא נינהו וצריך שיתירו שניהם ביום א'.

מז. **ובחי' ר"א מן ההר** ביאר [ע"פ דברי ההשלמה, ובסו"ד חלק ע"ז] דאפי' למ"ד מיקלש, לא חשבינן להפרה כשתיקה, דנימא קיים לה הבעל. אלא הוה הפרה ולא קיום, אע"פ שאינה מעולה. והאב מתיר את הנדר ביום שנתרוקנה, דהוה כיום שמיעה.

מח. וכן **הרשב"א** הביא 'ויש לפרש' דדוקא מת ביום שהפר, דאל"כ כיון דאין הפרתו מתירה, הוה כאילו שתק. אבל המאירי חלק דאע"פ דאין הפרתו כדי להתירה, מ"מ אינו כשתיקה. [ד'שתיקה' כהקמה, אבל אל"כ מהני נתרוקנה].

מט. **והשיטמ"ק** (בשם הריטב"א ופירוש) כתב דכל שלא פשע בעל בהפרה, בזה הוא דיפר האב אחר מות הבעל.

נ. ועפ"ז אפשר היכא דהארוס גילה דעתו שאינו רוצה בנדר,

נא. [ומשמע דה"ה להיפך, שהפיר האב ולא הארוס].

נב. וכת' דאפי' למ"ד מיקליש קליש כל א' מיקליש דנפשיה. [ולא אמרי' דלא נגמרה הפרתו עד שיפר הב', ועבר יום שמעו]. וע' בסמוך.

נג. יל"ד אי כוונת הרמב"ן לכלל גמור, דכל היכא דהארוס לא היה יכול להפר ל"ש נתרוקנה. או דקאי דוקא בגדר יום שמעו.

נד. **והסמ"ג** ציין דמקור הרמב"ם מהברייתא (לקמן עב. עי"ש).

נה. [**והגר"א** (רלד יג) דייק דכ"ד **הרמב"ם** (יא טז), דכיון דנתרוקנה אי"צ יום א'].

דף סח:

שמע אביה והפר ומת

מד) **רא"ש ד"ה שמע אביה.** תימה וכו' למה לא יפר הבעל חלקו וכו'. וכה"ק **הר"ן** (לקמן עא: בשורות הצרות) דאב גייז דידיה ואף שמת נימא דהבעל גייז דידיה.

והרא"ש תי' דנתבטלה גם הפרת האב, כיון דלא נגמר בחייו. וכן הר"ן (לק' שם) הוכיח דכיון שמת נסתלק הגזיזה[א]. וכן רמז **הר"ן** (סח. בסוף העמ', סח: באמצע 'דנהי בדעידנא'). [וע' בסמוך דעת הריטב"א].

אבל **תוס'** תי' דבעינן שיהא האב קיים בשעת הפרת הבעל. [ומשמע דלא בטלה הפרת האב, מ"מ אינו מצטרף למה שיפר הבעל אח"כ. דבעי צירוף בין הפרת הבעל להפרת האב, וע"ד הא דאיתא לעיל סז.].

והרא"ש (סט. ד"ה הן) כתב דאע"ג דנתבטלה הפרת האב, מ"מ מיד כשהפר מיקלש קליש. ומשמע בדברי הרא"ש דס"ל דהא דכבר פעל הפרת האב [מיגז או מיקלש] אינו נפקע. ומש"כ הרא"ש דהפרת האב נתבטלה, היינו לענין שאינו מצטרף לגמור את ההפרה[ב]. וכ"כ **החזו"א** (קלו ב) **והגרנ"ט** (ס) דמה שכבר היפר אינו בטל, אלא דבעי שותפות להשלים את הפרת הנדר.

והגרנ"ט העמיד דנח' הר"ן והרא"ש לדינא היכא דהיפר הא' ומת, האם לוקה מכאן ולהבא[ג]. אבל **החזו"א** נקט דאף כוונת הר"ן דאינו לוקה דמה שהוקלש לא בטל, ובטלה הפרתו רק לענין להצטרף להפרת הנדר [ודוחק][ד].

אבל **הר"ן** (בכל העמ') נקט דבכ"מ אמרי' דהנדר קלוש. [ומש"ה ס"ד דיפר לבד]. וצ"ב דנימא כיון דמת בטלה לקלישותיה [וי"ל דהיינו הא דקמ"ל]. [ומשמע מדברי הר"ן דכיון דמת הוה רק קצת קלישות[ה]]. **והאבני נזר** (יו"ד ס"ס שא) כתב דתליא האם מיגז או מיקליש. עי"ש.

מה) **שם.** ובסיפא (סט.) א"ר נתן דלבי"ה לא מהני נתרוקנה, כיון דהנדר קלוש. **והרא"ש** (סט. ד"ה אבל) כתב דאף דהפרה בטילה [וכמו במת האב], מ"מ מיד כשהפר חל הקלישות.

אבל דעת הר"ן דאילו בטלה להפרה, היה מתבטל הקלישות, וא"כ היה הדין נתרוקנה. **והר"ן** (סט. ד"ה אבל) תי' דהתם האב היפר, והאב לא מת. וכיון דהאב איתיה הפרה דידיה לא בטלה.

ומבואר בר"ן דדוקא היכא דמת מי שהיפר אמרי' דההפרה בטלה. אבל היכא דהמפר קיים, ההפרה [והקלישות] קיימת, ואף שכבר אינו ראוי להצטרף[ו]. **והגרנ"ט** הקשה מ"ש מת הוא או מת אידך, הא כבר חל הקלישות. וע"כ הטעם משום דמכאן ולהבא אינו ראוי לצירוף, וה"נ במת [או קיים] השני.

והגרנ"ט כתב דהא דמת הארוס לא אמרי' דבטלה קלישות, הוא משום דאם תתארס לאחר נדר זה ראוי לארוס שני, וכמ"ש **הר"ן** (עא. ד"ה אביה) בשם **קצת ראשונים**[ז], דאף דנדר קלוש אינו מתרוקן לאב [לבית הלל], מ"מ ארוס שני זוכה בו, דארוס שני הוא כרעיה דראשון [וכמ"ש הר"ן שם].

אבל **החזו"א** (קלו סוד"ה יש) תי' דהיכא דהבעל מת לא אמרי' שנתבטל הקלישות, דאי אמרת דבטל

א. ומבואר דאילו לא נסתלק הגזיזה [עכ"פ למ"ד מיגז גייז], מצטרף המשך הפרת הבעל. [ולא בענין צירוף מחודש].

ב. [ודומה למש"כ התוס', אלא דתוס' ס"ל דהוה תנאי שיהא ראוי לצירוף. ואילו לרא"ש מבואר דההפרה הראשון פועל בסיום הנדר].

ג. וכתב דה**רא"ש** לשיטתו ס"ל (לעיל סז.) דאין הפרה אחר הפרה, דהפרה הראשון הקליש ולא בטלה. אבל **הר"ן** (שם) כתב דבטלה הפרה ראשונה, ויש הפרה אחר הפרה. [אבל **הר"ן** (לקמן סט.) כתב דדוקא היכא דמת בטלה הפרתו. **והגרנ"ט** נקט דלאו דוקא].

ד. [וצ"ב דלמ"ד מיגז מהני הפרת א' לבד להתיר חציו הא', ואילו חציו הב' צריך הפרת תרוייהו. ואפשר דאף הפרת הראשון הוה בצירוף השני, כיון דהיה ראוי להפר].

ה. **והר"ן** (לק' עא:) כתב דאף דבטלה הפרתו, מ"מ אהני הראשון דהנדר אינו עומד להפרת ארוס [וי"ל עד"ז כאן].

ו. וכן דייק ה**אבנ"ז** (שא) מדברי **הר"ן** (במשנה לעיל סז.) דאף דקיים חבירו, לא בטלה קלישות דידיה. אך דייק ד**המפרש** (וכן ה**רא"ש**) ס"ל דבטלה לקלישות. [וצ"ב דהרא"ש סותר למש"כ כאן].

ז. אבל **הר"ן** (עא:) הביא דדעת **התוס'** אינו כן, וכ"ד **הרא"ש** (שם).

הקלישות, ועי"ז זכי אב בחלקו של בעל אשתכח דלא אבד שותפו, ואשתכח דהפרה לא נתבטלה, והנדר הוקלש. [ולכן לא שייך שיהא נתרוקנה על הנדר, דאילו תתרוקן הרי הוקלש, והוה גלגל החוזר[ח]].

מו) **בא"ד וכן מוכח וכו' דמשמע דיורש רשות הבעל וצריך להפר כל הנדר וכו' אלמא נתבטלה הפרת ארוס וכו'.** (וכ"כ **ר"א מן ההר**). [וע"ע לקמן סט.]. **והברכ"ש** (כט) דן דהאב צריך לומר להדיא שמיפר ב' החלקים (וכ"כ **בתוס'** מכת"י עא.). אבל ל"מ אם הפר בסתמא ולא ידע שמת הארוס.

אבל **הריטב"א** (ונמוק"י) הק' האיך תתרוקן רשות לאב, הרי כיון דהיפר ל"ל 'רשות' בנדר[ט] [דהריטב"א נקט דלא בטלה הפרתו]'. ועה"ק בבבא דהיפר האב ומת, זו היא ששנינו מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל, והקשה **הריטב"א** דכיון דהאב היפר, וכבר עשה זכותו, ואין לו 'רשות' בנדר שתתרוקן לבעל. ותי' דקאי ארשות שיש לאב בחלקו של בעל, לעכב דהבעל אינו מיפר אלא עמו.

ועוד הביא הריטב"א דה**ראש"ה** גרס דלא הפר[יא], 'זו היא ששנינו'. וכתב דלפ"ז ניחא[יב], אלא דאין להגיה הגמ'.

שמע בעלה והפר ומת

מז) **שמע בעלה והפר לה וכו' עד שמת הבעל וכו'.**

הרא"ש והר"ן כת' דבזה מודה בי"ה דנתרוקנה. והר"ן כתב הטעם דכיון דמת בטלה לקלישותיה[יג]. **והרא"ש** (סט. ד"ה אבל, ותוס' בסו"ד) כתב דאגב דהאב מיפר חלקו, מיפר אף חלק הבעל[יד] [משא"כ כשהאב היפר, אי"צ לחזור ולהפר חלקו].

אבל **תוס'** (סט.) הביאו **י"מ** דבי"ה פליגי אף בזה. וכ"מ **ברמב"ם** (יא יט)[טו]. **והמפרשים** הקשו דברישא (סח.) איתא דשמע והיפר ומת, ומשמע דהך בבא קאי אף לבי"ה. וכן העתיק **הרמב"ם** (שם טז)[טז].

והרשב"א כתב דדעת הרמב"ם לחלק דברישא איירי בשמע האב, דכיון דנראה לו בחיי הבעל, יכול להפר. אבל בסיפא איירי דלא הספיק האב לשמוע עד שמת הבעל[יז]. [אבל **הרא"ש** והר"ן ושא"ר כתבו דלרבותא נקט דלא שמע]. וכ"כ **הלח"מ** והש"ך (שם כג) **והגר"א** (שם לא) דבהפר ארוס הרמב"ם חילק בין שמע האב בחיי ארוס, ללא שמע[יח].

דף סט.

מח) **שמע אביה והפר לה, ולא הספיק הבעל לשמוע עד שמת.** **הראשונים** נקטו דלרבותא נקט דהבעל לא הספיק לשמוע. **והרשב"א** כתב **עי"ל** דאי שמע הבעל, כיון דיש תרתי לגריעותא, ואף לבי"ש ל"מ נתרוקנה.

מט) **חלקו של בעל.** **הר"ן** פי' דצריך להפר רק את חלקו של בעל, אבל חלקו דידיה כבר הופר [כיון שהוא קיים]. **והרשב"א** (סח:) ביאר דהפרת האב ראוי להצטרף, כיון שהיתה בשעה הראויה

ח. אבל בפשוטו משמע דהנדר הוקלש, ולכן לא נתרוקנה [ולא רק שאילו נתרוקנה הנדר יוקלש]. ואפשר דקושיית הראשונים ממשמעות הלשון. א"נ הראשונים ס"ל דכיון דהנדר לא הוקלש אין סיבה למנוע נתרוקנה. [ולא איכפת לן דעי"ז נתברר דאינו ראוי לקלישות].

ט. ועי"ש שדן דלצד דמיקליש עדיין יש לו שייכות לנדר.

י. [ולפ"ז הוה נתרוקנה רק על חלק הזה, ואי"צ לחזור ולהפר חלק הבעל].

יא. וכ"ה **בתוספתא** לפנינו (ו ב). אבל **הגר"א** (רלד ע) הגיה בתוספתא 'והפר' כבגמ' דידן. [ויל"ד האם ברישא גרס ולא הפר, והריטב"א לא פי' האיך גרס הרא"ה ברישא, ובתוספתא לפנינו מוקף סוגריים].

יב. ולפ"ז הפר האב ומת, אינו מיפר משום דאין שותפות, ולא שיך נידון נתרוקנה. אבל היפר הארוס ומת מבואר דרישא דאמרי' נתרוקנ'.

יג. **והרש"ש** חילק עוד דדוקא היכא דהחלק של אב קלוש, אינו יכול לקבל ירושה. אבל לא איכפת לן דהחלק של ירושה קלוש. עי"ש.

יד. [ויל"פ דכיון דיש לו שותפות בנדר אמרי' נתרוקנה. אמנם משמעות הרא"ש דאי"צ כה"ג לנתרוקנה. כיון דמיפר חלקו. וצ"ב דבשאר נתרוקנה מיפר אף חלקו].

טו. היכא דלא נתארסה לאחר (וע' לקמן עא. בר"ן בשם קצת ראשונים).

טז. אבל **הרדב"ז** כתב דברישא איירי דוקא בלא היפר. [וצ"ב דאיתא נמי שמע והפר].

יז. **והרשב"א** חלק דלא אשכחן דפליגי בי"ש ובי"ה אלא האם מיקליש או מיגז, ולא האם נתרוקנה נדרים שלא נראו לאב. [והרשב"א נקט דדעת הרמב"ם דלא אמרי' נתרוקנה כלל כשלא שמע האב. אבל הגר"א כתב דדוקא היכא דהפר, שהוקלש הנדר ע"י הפרת הבעל].

יח. אבל **הט"ז** (שם יג) נתקשה בזה. ועי"ש מש"כ בדעת הרמב"ם.

לשניהם, כיון שנתרוקן אצלו זכות הבעל. אבל הביא דלקמן עא. מבואר דבמקום ארוס אחרון, אף האב צריך לחזור ולהפר חלקו. דאינו הפרה גמורה כיון דלא נגמרה בחיי שניהם [ולא נתרוקנה לרשותו].

אבל **הרא"ש** כתב דמתבטלת הפרת האב, וצריך לחזור ולהפר אף חלקו. וכתב דס"ד דלא יהני ב' הפרות באדם א', קמ"ל. וצ"ב דדעת **הרא"ש** (לעיל סז.) דאין הפרה אחר הפרה, והאיך האב חוזר ומיפר חלקו. ויש שפי' דהכא בטלה הפרה ראשונה[א]. ועיל"פ דסברת הרא"ש בהפרה בשותפות, דנקבע דהוה הפרה שלא בשותפות. אבל בעלמא אין חסרון.

ודעת **המפרש** דבזה נחלקו בי"ה דלא סגי להפר חלק הבעל, בלא לחזור ולהפר חלקו. וכ"כ **הריטב"א** דלבי"ש מיגז גייז וכ"א יכול להפר חלקו המסויים, אפי' לאחר כמה ימים. אבל לבי"ה מיקליש קליש, וצריך צירוף להפרת השני[ב].

נ) **א"ר נתן**[ג] **וכו' בי"ה אומרים אין יכול להפר וכו' מיקליש קליש. פ' הר"ן** (ושא"ר) דנדר קלוש לא חשיבא להוריש לאב [דכיון דשמע הארוס] האב אינו יכול להפר בלא גדר 'נתרוקנה', ובנדר כזה ל"ש נתרוקנה. ובי"ש ס"ל דמיגז, ושייך בזה גדר נתרוקנה[ד].

ו**התוס' רי"ד** כתב דכיון דכבר הפר [כל כחו בנדר], אין לו לחזור ולהפר במה שכבר איקליש[ה]. אבל לבי"ש כיון דמיגז, בחלק הזה לא היפר.

אבל **הרמב"ן** (בהלכות) כתב דאינו יכול להפר חלק הבעל אא"כ מת בו ביום [לבי"ה], וחוזר ומפר הכל יחד. אבל באותו יום מהני [וכ"פ **השו"ע** רלד טז]. ויל"ד הא דמהני לרמב"ן להפר באותו היום, האם הוה מדין נתרוקנה, ומהני אף דהוקלש. או דהפרה באותו יום מהני אף בלא נתרוקנה. [ומצטרף להפרה אף שמת, אבל לשא"ר אינו מצטרף, ע' לעיל].

ו**החזו"א** (קלו ה) ביאר דכשמיפר באותו יום נחשב חדא הפרה אריכתא. וכ"כ **הט"ז** (רלד כא) דכיון משלים הפרתו אינו מזיק מה שהתחיל להפר.

אך **הנמוק"י** ביאר [סברת הרמב"ן] דכיון דכח הבעל בכל הנדר, והפרת האב אינו ביום שמעו, האיך יבטלנו לאחר יום שמעו. ומשמע דהטעם משום דכיון דעבר יום שמעו במקצת הנדר, לא יתכן שיהא לו דין יום שמיעה חדש ע"י נתרוקנה[ו]. אבל לבי"ש מיגז, ונשאר חצי מסויים, וע"י נתרוקנה נחשב יום שמעו[ז]. [אבל רא"ל מלין הק' מלק' עא.[ח]].

ו**בחי' ר' א"ל מלין** (כג) ביאר דיש ב' גדרים נתרוקנה, וכיון דאיקליש אינו יכול להפר בזכות הפרת הבעל. אבל יש גדר נתרוקנה מחמת דין האב [דהבעל יורש את רשות הבעל, וכיון דאינו זכות בנדר מסויים לא איכפת לן דאיקליש]. ובזה ליכא

א. ועוי"ל דמהני 'אגב', ע"י שמיפר חלק הבעל.

ב. וכתב דאפשר דביום שמעו אף לבי"ה יכול להצטרף, ולהפר רק חלק הבעל. וכת' דכ"מ ברמב"ן. [אבל ברמב"ן לפנינו לא משמע כן].

ג. ו**התוס' רי"ד** כתב אבל ת"ק ס"ל דלא נח' בי"ש ובי"ה בדבר זה. ו**השיטמ"ק** (בשם רנב"י) כתב דמסתבר דהלכה כר' נתן. אבל משמעות שא"ר דהכל מדברי ר' נתן [לבי"ש], ואין חולק על ר' נתן.

ד. ומבואר דפשיטא לגמ' הך סברא דנדר קלוש ל"ש נתרוקנה. דאל"כ מנלן דבי"ש פליגי, נימא דס"ל דשייך נתרוקנה אף דקלוש. א"נ קבלו מרבותיהם שסברת בי"ש דמיגז, ומ"מ הגמ' הביאה את המקור בברייתא.

ה. משום דאין הפרה אחר הפרה. אבל **הרשב"א** (לעיל סז.) הביא מדין זה לבי"ש דיש הפרה אחר הפרה. ועי"ש. [ולתוס' רי"ד תלי במיגז גייז].

ו. ועד"ז כתב **הריטב"א** דהא דפליגי בי"ה הוא רק שאינו יכול להפר חלקו של בעל לחוד. דלא יתכן ב' דיני יום שמיעה בחדא הפרה. אלא צריך לחזור ולהפר הכל. והריטב"א חידש דמהני לחזור להפר כל הנדר, אפי' לאחר כמה ימים, שיום זה כיום שמיעה כיון שלא היתה עכבה משלו עד עכשיו. [כיון דבטל דין הפרה הראשונה, מתחדש דין יום שמיעה. ויל"פ דלא גרע מנאנס ולא היה יכול להפר, דמשמע בריטב"א דלא נחשב יום שמיעה]. [ושא"ר סתמו בזה, אבל אין ראיה דפליגי. אבל הפוסקים נקטו דשתיקה באונס מקיים].

ז. וכעי"ז כת' ר' אל"מ (בתחילת דבריו, ד"ה בדס"ט) דביום שמעו יכול להפר [חלקו] מחמת זכות הפרה דיליה. [דכיון דמת בטלה אף הפרה דיליה, וצריך לחזור ולהפר. ועי"ז בטלה המיקליש, ונתרוקנה]. אבל לבי"ש נחשב יום שמיעה מחודש ע"י נתרוקנה.

ח. דמבואר (לקמן עא., וכ"פ השו"ע. ואילו הכא פסק כרמב"ן) דכשנתארסה לאחר אפי' לאחר כמה ימים, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה. ומבואר דהאב יכול לחזור ולהפר, ולא נחשב שעבר יום שמעו.

צירוף וצריך לחזור ולהפר ב׳ החלקים, וכיון דעבר יום שמעו אינו יכול להפר חלקו.

אבל **בחי׳ ר״א מן ההר** הקשה דהלשון ׳אין יכול להפר׳ לא משמע הכי. ועוד הק׳ דאף ברישא דשמע והפר, השתא אינו יום שמעו. עי״ש.

והרמב״ם (יא יט) כתב שמע הארוס והיפר ומת, אין האב יכול להפר לבד נדרים אלו שנראו לארוס הראשון. **והלח״מ** דייק דהטעם משום דנראו לארוס הראשון[ט]. ולא משום דאיקליש הנדר. [וע״ע לקמן ע:].

שאלה בהקם והפר

נא) **בעי רבה יש שאלה בהיקם. הר״ן פי׳** דהיקם הוה כעין נדר. וכעי״ז כתב בפי׳ **הרא״ש.** [ומשמע דהוה סברא דכיון דחל ע״פ דיבורו שייך שאלה. ומשמע דהצד דל״מ הוא משום דלא ילפי׳ מנדר[י]].

ובשו״ת הרא״ש (י ג) כתב דדוקא באשה, דסומכת דעתה לגמרי ע״ד בעלה, וכשחזר בו ונשאל דעתה לתלות בו. אבל הנודר ע״ד חבירו, כיון דעשה מה שצריך לקיום התנאו, אינו נסמך עליו יותר.

והר״ן פי׳ הא דל״מ שאלה בהפרה, דהפרה אינו כעין נדר. וכעי״ז כת׳ **שא״ר. אבל בחי׳ ר״א מן ההר** (בפי׳ הב׳) כתב עוד דבשלמא קיום מחזק לנדר, וכי מסלק להקמה נשאר נדר, ויכול להפר. אבל הפרה מבטלת ועוקרת את הנדר, ותיכף שהיפר הלך הנדר, ול״מ לישאל[יא]. [משמע דמסברא שייך שאלה אף על הפרה, אלא דל״ש שאלה במה שאינו השתא בעולם[יב]].

והאבני נזר (שג א) הק׳ דמ״מ הפרה בטעות אינו הפרה (כדלקמן פו:), א״כ במקום שיש פתח[יג] נימא דהוה הפרה בטעות [לדעת **המבי״ט**[יד] (א צח הו׳ לע׳ ח: וכא:) דנדר שהותר בפתח אי״צ חכם מדאורייתא[טו]]. ותי׳ דדוקא גבי נדר, דהו׳ בינו לבין עצמו נחשב טעות, אבל הפרה נחשב דשייך לאחרים, ואמרי׳ צריך להתנות, ולא נחשב טעות.

שאלה על נדר שהוקם

נב) **שם. הרא״ם** (בשיטמ״ק) הביא **ל״א** דספק הגמ׳[טז] האם אשה שנדרה וקיים לה בעלה, האם יכולה לישאל לחכם להתיר לה נדרה [וכ״כ **ר״א מן ההר** בשם **רש״י**, וכן **השיטמ״ק** בשם **פירוש**, דאיירי בנערה המאורסה שהקים הא׳, והלכה לחכם לישאל[יז], וכ״מ במפרש בפי׳ הג׳]. **והרא״ם** (וכן ר״א מן ההר) הקשה דבספק הגמ׳ בסמוך א״א לפרש כן, ומבואר דשייך שאלה על הקמה.

והרא״ם (**ור״א מן ההר** בשם **רש״י**) ביאר ספק הגמ׳ בשאלה בהפרה, בארוסה שנדרה והפר א׳ וכמ״ד מיגז גייז, האם יכולה לישאל על הנדר. [וצ״ב הנידון, דהא מהני היתר חכם אפי׳ אחרי הקמה גמורה].

והשיטמ״ק (בשם פירוש) העמיד את הספק כגון שהפר הא׳ והשני נשאל על הנדר[יח], האם מצטרף חציו בהפרה וחציו בהיתר חכם[יט]. [וצ״ב אמאי לא יחשב שהחכם התיר את כל הנדר. אך משמע דאיירי שהאב או הבעל נשאלו לחכם, והארוסה לא נשאלה. ונתחדש דנחשב בעלים לענין הפרה[כ], ומש״ה הסברא דמהני רק בחלקו בנדר, ובזה יש נידון האם מצטרף חציו[כא]]. ונפשט דאין נשאלין, וביאר דנדר שלם מתירין ולא חצי נדר.

ט. והרי״ץ בשיטמ״ק (לק׳ ע:) הביא [בדעת הרמב״ם] נדרים שנראו לארוס היינו שהארוס היפר.

י. והשלמ״נ הביא להקשות דהגמ׳ (סז.) הוכיחה מהמשנה דשייך שאלה בהקמה. [עי״ש].

יא. ועד״ז כת׳ **השיטמ״ק** (בשם רי״ץ) דל״מ שאלה אלא על דבר שהוא בעין, אבל כיון דנעקר הנדר על מה ישאל. ועוד פי׳ דל״מ שאלה אלא על דבר איסור כנדר.

יב. וע״ד הא דאיתא (שבועות כז:) דאכלה כולה אינו נשאל על השבועה.

יג. [וי״ל דאה״נ דהיכא דיש טעות אינו הפרה, אי לא בעי היתר חכם. וסוגיין קאי באופן דבעי התרת חכם מדינא].

יד. [ויל״ד אף לדעת החולקים, י״ל דהוה משום גזיה״כ דלא יחל דברו. ולכאור׳ בהפרה ליכא גזיה״כ].

טו. ויל״ד האם סברת המבי״ט דהוה מקח טעות ממילא, או דדוקא היכא דחזר בו [וע׳ מש״כ בזה לעיל כא:]. ועפ״ז אפשר דהיכא דהנדר כבר עבר מהעולם ל״ש חזרה. וכעי״ז מצאנו בכמה מקומות.

טז. [אמנם **הפוסקים** נקטו דאף להנך ראשונים מהני שהבעל נשאל על הקמתו. אלא שלא שייך לסוגיין, וצ״ב אמאי לא נ״ל לפרש כן].

יז. שקיים הא׳, ובא השני ונשאל לחכם על הנדר, האם מהני שאלה אחר הקמה. [ומשמע דדוקא בנערה המאורסה, דאינו הקמה גמורה. ולכן השני יכול לישאל. ויל״ע]. [ועוד משמע דהשני נשאל לחכם, ולא הוזכר שהיא נשאלת לחכם].

יח. וצ״ב אמאי תליא באת״ל בהא דמהני חכם להתיר נדר שהוקם.

יט. [וע׳ גיטין טו: טז.].

והרא"ם הקשה [על סברת הגמ' בזה] דמנין לנו דלא יהא חכם מתיר נדר מקויים, דקיום מהני שהבעל אינו יכול להפר, אבל לעכב היתר חכם לא אשכחן. [וע' מה שהו' בהקדמה לעיל סו:]. וכן מבואר **ברא"ש** (לעיל ח:) דאף לאחר שקיים נדרו אשתו, יכול להיות שליח לישאל עליו לחכם[כב]. וכן דעת **רוב ראשונים**[כג] דחכם יכול להתיר אף אחרי שהבעל קיים, וכ"פ **בשו"ע** (רלד כג, אבל **הרמ"א** כתב לחוש לכתחילה לדעת החולקים). **והמרדכי** (כתובות קצז והג' שם) הוכיח כן מהא דחכם עוקר את הנדר מעיקרא[כד].

אבל **המרדכי** (גיטין שעו) הביא בשם **ר"י** דאם הבעל לא הפר ביום שמעו, אף החכם אינו יכול להתיר. והביא מ**הספרי** דבנדר דמהני הפרת בעל, אינו מתחלל ע"י אחרים, **ופי'** דהיינו ע"י חכם. וכ"כ **בהגהות מרדכי** (שבת תסז) בשם **רבינו יונתן** [לדייק מהגמ' שבת מו:[כה]] דאילו הקים הבעל ל"מ שתלך אצל חכם[כו].

והמהר"ח או"ז (קב) הביא **דר' שמחה** נסתפק בזה [וביאר דהוה כאילו פי' שלא תתירנו ע"פ חכם כי אם ע"פ בעלה[כז]], וכתב ושמא למד מה**המשנה** (נגעים ב ה) דנח' האם בעל מתיר נדרי אשתו שבינה לבין אחרים. משמע דבינו לבינה ל"מ התרה[כח]. אבל **רע"א** (בשו"ע) **ציין דהרא"ש** (לעיל ח:, וכן המאירי שם, ועי"ש **בתוס'**) כת' דה"ה נדר שקיים לה. **ורע"א** (במשניות) הביא מדברי **הירושלמי** (הו' בר"ן לקמן פא:) דאם קיים לנדר, אינו מתירו בתורת חכם, דהוה נדרי עצמו.

ובהג"מ (שם) הביא **דר"י** הוכיח מהגמ' (כתובות עא.) דמהני לישאל אצל חכם [וכמ"ש **רש"י** שם דלא תלך אצל חכם, כיון דסבורה ששונאה[כט]]. והביא דלדברי **הרא"מ** (בשם י"א) הוה בעי' בגמ' דידן, אבל מ"מ למסקנא מהני שאלה[ל].

והאבנ"מ (עד ג) כתב דכ"ז בנדרי עינוי נפש, אבל נדר שבינו לבינה מבואר (לקמן עט:) דהבעל יכול להפר רק את חלקו, ויחזור הנדר אחר גירושין. א"כ יכולה לישאל לחכם אף אחרי שקיים[לא].

שאלה אחרי יום שמעו – **והמהרי"ק** (נ) הביא דנהגו שחכם מתיר נדרי האשה אף כשעבר יום שמעו. וכתב דסבר בתחילה דכיון דעבר יום שמעו הוה מהיתר חכם, ודוחה דהיה בידו להשאל ע"י ג' הדיוטות. ומשמע דבקו' הא' בגמ' ל"מ. **והאחרונים** דחו דכן דרך הגמ' לדחות במה שיוכל, ואף שתי' אח"כ תי' טוב יותר.

כ. והקר"א הק' דאם היא אינה מתחרטת האיך מהני מה שהבעל נשאל. [ואפשר דס"ל להנך ראשונים דכיון דנעשית נדר שלו, שנדרה ע"ד, מהני מה שנשאל על הקמתו, להחשב היתר על גוף הנדר. ואי"צ לחזור ולהפר. וצ"ע האם יהני למפרע].

כא. [ומבואר בזה דאף בעקירה למפרע שייך נידון מיגז או מיקליש. ודלא כמ"ש האחרונים ע' לעיל סח.].

כב. ותוס' (לעיל ח:) סיימו ומיהו למ"ד (בסוגיין) [אין] נשאלין על ההיקם צ"ל [דסוגיה דהתם] כפי' הא' [דאיירי בנדרים שאין בהם עינוי נפש]. וכוונתם לדעת הראשונים שפי' כן בסוגיין.

כג. וכ"כ **בשו"ת תשב"ץ** (ב רנה) דאף אחר קיום מהני היתר חכם, כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרא. וכ"כ **רא"מ** (הנ"ל), **ור"א מן ההר** (כאן). וכ"כ **המאירי** (לעיל ח:, וכדמוכח בר"ש ותוס' שם). וע' **מרדכי** (שם ושם ושם) **ותה"ד** (רעט).

ועוד ציין **הב"ח** (אה"ע יב, וכן רע"א במשניות יבמות ספ"ב) מדברי **הטור** (אה"ע יב), דמבואר התם דחכם שאסר את האשה על בעלה בנדר לא ישאנה, **והטור** כתב דאיירי שנדרה והבעל לא הפר, והחכם לא התיר, משמע דמהני היתר.

כד. [וע"ד מש"כ הקה"י (הו' בהקדמה סו:). אבל יל"ד דגדר ההתרה דבעי מעשה היתר בנדר לפנינו].

כה. דהגמ' שם מקשה אמאי לא אמרי' דהוקצה, ותי' דנודרת ע"ד בעלה [א"כ לא הקצתה דעתה]. ושוב מקשה הגמ' הגמ'

כו. [אמנם בגמ' (שבת) איירי דעדיין לא קיים הבעל, ולא עבר יום שמעו. ומשמע דאפ"ה ל"מ היתר חכם [וע"פ הספרי]. ואפשר דלא אמרי' דתלך גבי חכם, דאינו עומד להיתר חכם, כיון דהבעל יקיים או יפר].

כז. וצ"ב דאמאי לא תשאל אף על מה שקבלה עליה את דעת בעלה.

כח. [אף כשלא קיים לה בעלה. אבל אפשר דבסתמא מיירי כשעבר יום שמעו, והוה כקיום].

כט. [וכ"כ **האבנ"מ** (עד ג) דלדעת המרדכי הנ"ל מיושב קושיות רש"י ותוס' בכתובות שם].

ל. אבל למש"כ **השיטמ"ק** (בשם פירוש) דכל הספק באופן של הפרה בשותפות. ומשמע דבעל או אב שמפר לחוד, ל"מ שאלה אחר הקמה.

לא. וכ"כ הגר"ח (סטנסל קכג) דבדברים שבינו לבינה, כיון דהתיר חכם אמרי' נדר שבטלה מקצתה בטלה כולה. ויישב בזה את הסוגיה בכתובות עא, דבנדר שבינו לבינה אף המרדכי מודה. [וכן נדחה לפ"ז מה שהביא רע"א מהרא"ש ותוס' (לע' ח:) דאיירי בבינו לבינה].

כהקמה, ולדעת הנך ראשונים ל"מ היתר חכם[לב]. דאין חילוק ביניהם. וכתב דשמא יש לחלק בין עבר יום שמעו לקיום [**והאחרונים** ביארו דהיינו כצד דכשעבר יום שמעו לא הוה גדר 'קיום' לנדר, אלא דנגמר זכות הפרה דיליה, וע' מש"כ בהקדמה סו:[לג]]. ופסק להחמיר שישאל על הקמתו, ואח"כ תשאל אצל חכם. ואף דכבר עבר יום שמעו[לד], בזה יש להקל דמהני שאלה. (וכ"פ **הרמ"א** רלד כג).

אבל **הש"ך** (שם לט) כתב דישאל לחכם על ההקמה, ושוב תשאל על הנדר. וגם יפר לה הבעל[לה], לעשות כל מה דאפשר[לו]. ובגליון **מהרש"א** ציין לדברי האבנ"מ בשם המהרי"ק דכיון דהבעל נשאל על הקמתו, ונשאר רק שתיקה דיום שמעו. ובזה קי"ל דחכם יכול להתיר נדר שעבר יום שמעו [ודוקא כשקיים ל"מ היתר חכם]. ואי"צ שגם הבעל יחזור ויפר.

והאפיקי ים (א יז ו) כתב דיש דיני יום שמעו, א' דהוה כאילו הבעל הקים. וב' דעבר זמן שקצבה תורה להפרתו. וכת' דכיון דהקים אינו יכול להפר [בלא שנשאל], א"כ אין ראיה משתיקת יום שמעו[לז]. והא דאינו יכול לישאל הוה משום שעבר זכות ההפרה. וכתב דא"כ חכם יכול להתיר נדר זו [אף לדעת המרדכי], דהשתיקה אינה עושה אלימות בנדר[לח]. ותמה דב**פוסקים** משמע דמהני רק לצד דמהני שאלה בכל שתיקה [וכ"ה להדיא במהרי"ק][לט].

נג) **את"ל וכו', יש שאלה בהפר וכו'. הרא"ש** והר"ן ביארו הצד דל"מ שאלה בהפרה, דהפרה לא הוה כעין נדר. ודוקא קיום הנדר דמי לנדר[מ]. ולכאורה כוונתם ד'שאלה' שייך דוקא בדיבור הפועל חלות. אבל בהפרה כבר אין חלות קיים לפנינו.

שאלה על הקמה אחרי שעבר יומו

נד) **ר"ן ד"ה בעי.** מי מצי מפר בו ביום, אבל למחר פשיטא דלא גרע משתיקה. וכ"כ **תוס'**. וכן **תוס'** (כתובות עא: ד"ה אבל, הו' ברש"ש) כת' דאין נשאלין על ההיקם[מא] אלא ביום שמעו, אבל אם עבר יום שמעו מחמת שהחריש א"י לשאול עוד[מב].

והרש"ש הקשה [אף כשלא קיים] אמאי לא מהני שאלה על השתיקה עצמה [דבפשוטו שתיקת יום שמעו הוה קיום ע"י גילוי דעת][מג]. **והר"ן** (כתובות שם, לב. בדה"ר) עמד בזה וכת' דבשתיקה ודאי לא שייך שאלה. **והרש"ש** תמה דמפורש בקרא דהשתיקה

לב. וכ"כ להדיא המרדכי (הנ"ל). [והמנהג להתיר הוא דלא כמרדכי, ולא חששו להחמיר].

לג. [וצירף סברא זו להקל נגד דברי המרדכי. אבל לשונות הראשונים בכ"מ דשתיקת יום שמעו הוה מעשה קיום הבעל [וע' מש"כ בזה בהקדמה סו:]. וכ"כ המהרי"ק להדיא בתחילת דבריו].

ועוד יש שפי' דשתיקה נחשב סילוק הבעל מהקמת הנדר. אלא דאינו הקמה גמורה להחשב נדר הבעל. [ועפ"ז יתכן דאף הקמה בלב או שותק ע"מ למיקט יחשב הקמה. אבל לא אלימות לנדר].

לד. וכדעת **הראשונים** (ע' בסמוך, ודלא כדעת הטור) דכשנשאל על הקמתו אחרי כמה ימים נחשב שעבר יום שמעו.

לה. דלדעת הטור מהני הפרה כשנשאל על הקמה, אף שעבר יומו.

לו. [וצ"ב דלדברי הטור לא נחשב שעבר יום שמעו, א"כ ודאי מהני היתר חכם, ואולי זה כוונת האבנ"מ להשיג. ולכאורה כוונת הש"ך לצאת ידי הסוברים דאף תוך ביום שמעו ל"מ היתר חכם. אבל המהר"י מינץ והרמ"א כבר הכריעו דלא כצד הזה].

לז. ועוד הוסיפו האחרונים דיכול לישאל אף על השתיקה [וע' מש"ב בזה לעיל] בכלל השאלה על ההקמה. וע"ב הטעם משום דזכות ההפרה עברה.

לח. ורע"א (על הש"ך רלד לט) כתב כעי"ז דכה"ג ליכא פקפוק, דכיון דההקמה נעקר הוי כלא קיים. אלא דאינו יום שמעו. [אבל רע"א סיים דהוה כשתק ביום שמעו, דמהני היתר חכם. ומבואר דכוונתו כמהרי"ק. ולפ"ז מ"מ לא הוה כדעת המרדכי].

לט. וצ"ל דשתיקה שאחר הקמה נחשב הקמה נוספת [ואלימות בנדר], ולא דמי למת. אבל ל"מ לישאל כיון דלא נעשית ע"י מעשה.

מ. **והר"ן** ביאר הצד דמהני שאלה, דילפי' בהיקש מהקמה. **והרא"ש** כת' דכיון דיש שאלה בהקמה, ה"ה הפרה. [משמע דמסברא ילפי' מהדדי].

מא. [ולכאורה צ"ל דאיירי (שם) שהיקם את הנדר. אך הגירסא לפנינו (שם בסוף הסוגיה) דאיירי דשתק ועבר יום שמעו. אך **הרשב"א** (בע"א שם) כת' דאיירי דוקא בהקמה].

מב. [פי' דלא מהני שאלה, דאינו יכול להפר, שהרי מ"מ שתק ביום שמעו. אבל על תוספת ההקמה מהני שאלה, וכמ"ש המהרי"ק הנ"ל].

מג. ועוה"ק **הרש"ש** אמאי צריך לחזור ולהפר, דכיון דנשאל על הקמה, רצונו להפר. [וכיון דמונח בדבריו גילוי דעת של

מקיימת[מד], א"כ מ"ש מכל הקמה דשייך שאלה.

וה**אחרונים** (אפיק"י א יז י) **תי'** דכוונת הר"ן דאף דליכא קיום, מ"מ כבר עבר יום שמעו. וה**קה"י** (לט) **פי'** עוד דלא שייך שאלה דשתיקה דנעשית ממילא בלא שום פעולת הבעל, ואינו אפי' מחשבה וכוונה. ועוד כתב **הקה"י** (מ) דענין השאלה שהחכם משוי ליה לנדר טעות. אבל שתיקת יום שמעו הוה קיום אף בטעות[מה]. ובדבר דחל אפי' בטעות ל"ש שאלה[מו].

אבל **תוס'** (כתובות שם) כתבו עוד ואפי' את"ל שיכול להשאל וכו'. דנסתפקו דמהני שאלה על ההקמה, ומשמע דעי"ז מהני הפרתו. וכ"פ **הטור** (רלד מט) דאם נשאל על הקמתו יכול להפר אפי' אחר כמה ימים[מז], דלא גרע מאינו יודע שיכול להפר (לקמן פז:, וע' לקמן עט.), דכשנודע לו יכול להפר[מח]. וכן **בתוס' הרא"ש** כת' ושמא דוקא היכא דמצי מיפר הוה שתיקה קיום, אבל אחרי שכבר קיים, לא הוה שתיקה כהקמה.

וה**אחרונים** (חי' ר' שמואל יח) דנו האם סברת הטור דאף דנעקר ההקמה למפרע, מ"מ קודם שנשאל לא היה יכול להפר[מט]. או דאף שלמפרע יכול להפר, מ"מ הוא *לא ידע* [וכ"כ **האבנ"מ** עד ג[נ]]. ומ"מ הקשו **האחרונים** **דהרא"ש** (לקמן עא:, הו' עב.) משמע [דדעת הבבלי] דבגירש והחזיר נחשב שעבר יום שמעו, ואף שבסוף היום אינו יכול להפר, ומ"ש קיים מאשר לא היתה אשתו כלל. [וע' מש"כ שם].

וה**אפיקי ים** ביאר דסברת הר"ן דאף שאינו יכול להפר, מ"מ עבר זמן הפרתו [דומיה דמת, דמבואר לקמן דארוס שני מיפר רק ביום שמיעת הראשון]. אבל **הרדב"ז** (יג כ) כתב דהו"ל למיזל אצל חכם בו ביום. ולא דמי לאינו יודע שיש מפירים, דמאי הו"ל למעבד[נא].

הפרה קודם שאלה – **ורע"א** (שו"ע רלד מט, וכן שו"ת ק מח) כת' דמ"מ אם אחר הקמה הפר בו ביום, מהני אף כשחזר ונשאל אחרי כמה ימים. דנעקר ההקמה למפרע, וממילא חלה הפרתו. וכ"כ **הרש"ש** (סז.).

וכן מפורש **בשו"ע** (סעי' כב) בשם **שו"ת הרשב"א** (ה ריח) דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרא[נב], נמצא ההפרה במקומה עומדת[נג]. וכמו דכשנשאל על הראשונה שניה חלה עליו. [אך יש ראשונים (הו' לעיל יח., וע"ע בסמוך) דלא אמרי' כן בכל דבר. ויל"ד דה"נ נתבטל ההפרה כיון דלא חל, דאין לו משמעות. ואף אח"כ לא תהני].

הפרה, יחשב שהפר בפיו. וע' לקמן ע.]. (וע' מפרש סז. וכאן).

מד. [אבל **האפיק"י** (א יז ז) דייק לישנא דקרא 'וקמו', משמע ממילא, דהוא אינו פועל הקיום].

מה. [אא"כ לא נחשב יום שמיעה]. ואף דאין כאן מעשה שתיקה להחשב קיום, מ"מ לא פלוג דא"א להפר.

מו. וכמו גבי תמורה. וכן הקדש לבי"ש (נזיר ט.).

מז. וה**ב"י** (שם כב) כתב דכ"מ בדקדוק לשון **הרמב"ם** (שם כ). ו**בשו"ת רע"א** (ק מח) כתב דה**רא"ש** משמע דיכול להפר אפי' אחר כמה ימים, דה**רא"ש** (גיטין ד ח לה:) דן דבנשאת ל"מ נודרת שלא נטלה מכתובתה, שמא יפר הבעל. ואף אם יקיים יכול לישאל על הקמתו. [אך דחה די"ל דכוונת הרא"ש שיפר לה ביומו, וידהני אף שנשאל אחר יומו. ומ"מ כתב דלשון הרא"ש משמע דאף בלא"ה מהני].

מח. ו**הר"ן** (לקמן פז:) ביאר הטעם דלא נחשב שמיעת הנדר. [ויל"ד דהכא הרי שמע בשעתו, וכי נימא דמי שידע ושכח מתחדשת שמיעת הנדר]. אבל **הרא"ש** (לק' עט.) כתב דשתיקתו לא הוה קיום, כיון דלא ידע שיכול להפר.

מט. ואף דנעקר הקיום למפרע, ומהשתא היה ראוי להפר אף אתמול, מ"מ בשעתו לא היה יכול להפר. [ואפשר דאף למש"כ רע"א [ע' בסמוך] דאילו הפר אחרי שקיום, כשנשאל על הקמתו חל ההפרה למפרע. מ"מ היינו מכאן ולהבא. ואתמול לא היה ראוי להפרה].

נ. ועפ"ז כת' דר' מאיר דס"ל (לקמן פז:) גבי איני יודע שזה נדר שאינו יכול להפר אח"כ, ה"נ בעי דוקא ביום שמעו. וביאר בזה דלס"ד דהגמ' (כתובות עא.) קאי כר' מאיר, ולכן כתבו הראשונים הטעם דסברא סני ליה. אבל למסקנא דקאי כרבנן אי"צ טעם זה, כיון דעבר יום שמעו.

נא. [ולפ"ז אם לא ידע שיכול לישאל, או דאין לו חכם הוה כאיני יודע שיש מפירין].

נב. ו**הגר"א** (שם נג) ציין המקור כתובות עד:, ובסעי' נ (ע' בסמוך) דכשנשאל על הראשונה שניה חלה עליו.

נג. ד**השואל** [בשו"ת הרשב"א] הק' מהגמ' (לעיל סז.) דל"מ צירוף, ומוכח דאינו חל למפרע. ו**הרשב"א** תי' (וכמ"ש בחי' לעיל) מאי א', המיוחד. וכיון דגרע כח הפרת הבעל, ואינו יכול לחול אלא בשותפות, ובשעה שראויה לצירוף.

אך **האבנ"מ** (עד ג) כת' דמ"מ לדעת החכמים (לק' פז:) אינו יכול להפר, דבעינן 'ידיעה' להפר. וקודם שנשאל על הראשונה עדיין לא נודע לו מהנדר. ודוקא ר' מאיר (שם) ס"ל דמקצת ידיעה סגי להפר. ו**האחרונים** הקשו לאבנ"מ דמפורש בשו"ע דמהני ההפרה למפרע [וכן רע"א משמע דבא לחדש דין זה מדידיה][נד]. ו**המגיה** לאבנ"מ (שם ב) ו**האבנ"נ** (שג ו) כת' דהשו"ע איירי באופן שהבעל סבר דלא חל הקמה [וקאי אהא דאי' לעיל שם ברישא]. וכה"ג נחשב דיש לו ידיעה[נה]. אבל בעלמא היכא דנשאל על הקמתו ל"מ ההפרה למפרע.

נה) **בעי רבה קיים ליכי קיים ליכי וכו'. הר"ן** פי' ספק הגמ' דכיון דבשעה שאמר כן, בההיא שעתא לא חל, ומש"ה לא יחול אף אח"כ. ויל"ד אמאי ל"מ הקמה הב', האם הטעם משום דכבר יש חלות הקמה, ולא שייך תוספת בהקמה [ול"מ חלות ההקמה]. או כיון דהנדר הוקם, א"כ הנדר אינו ברשות הבעל כלל להפרה, וכיון דאין נדר, ל"ש 'מעשה הקמה' כלל.

ובגמ' (לעיל סז.) מבואר בהפרת שותפות, דהיכא דהפר הא' וקיים הב', עי"ז בטל הצירוף. ואפי' נשאל על הקמתו אינו מצטרף. **והר"ן** (שם) פי' דהפרת הא' קלשה טובא [דאינו 'מעשה', ולא מהני אלא בצירופא דאידך], ובטלה לה. ומש"ה אינו חל אף לאחר שנשאל [ואתמול היה הקמה, דהיתר חכם אינו מברר שלא היה מעולם, עי"ש]. וצ"ל דהקמה על הקמה לא קלשה טובא.

נו) **שם. ונשאל על הקמה ראשונה מהו. הרא"ש** פי' דהשתא חל קיום השני, וצריך לישאל גם עליו. **והקר"א** הק' דבאותו חרטה שנשאל על הראשונה ממילא הותר הב', דאילו ניח"ל בשניה אין חרטה על הא'.

והשלט"ג (שבועות יא. בדה"ר) כתב דהא דנשאל על הראשונה שניה חלה עליו, היינו כשלא פירט לחכם שנשבע כמה פעמים, אבל אם החכם נתכוון להתיר את כולם בבת א' מהני. [ועפ"ז י"ל דה"נ איירי דלא נתכוון החכם להתירו].

אבל **המאירי** כתב דא"א לישאל על ב' הקמות כא', דאין נשאלין על נדר קודם שחל (כדאי' לקמן צ.), וה"נ כיון דלא אשכח רווחא לא חייל.

והמחנ"א (שבועות ז) דן בזה, האם אף באופן דשבועה על שבועה נחשב דשבועה השניה לא חל וא"א לישאל[נז]. והביא **שבשו"ת רדב"ז** (ד צח) כת' דאפשר לישאל. דאף דאין שבועה חל על שבועה לענין חיוב, מ"מ השבועה ראויה לחול, ואפשר לישאל על שבועה שניה[נז].

נז) **ת"ש דאמר רבא אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו וכו'**[נח]. [ע' מש"כ בזה לעיל יח.]. **והשלמ"נ** הק' [בשם ידות נדרים] דהתם גבי שבועה על שבועה, דאף השבועה השניה יש לו מציאות, ומש"ה כי משכח רווחא חייל[נט]. אבל בהקמה אין מקום לשני. ומשמע דהטעם דחל שניה משום דנעקר הראשונה למפרע [וע' מה שהו' בזה לעי' יח.].

נח) **בעי רבה וכו' ולא תיחול הקמה אא"כ חלה הפרה וכו'**. בפשוטו הספק אי חל הקמה [כיון דאמרו קודם], או דחל הפרה, כיון דהתנה על ההקמה. [וכ"כ **תוס'** דהספק מי חיילא בתרא או קמא[ס]].

נד. **והשלמ"נ** כתב לחלק די"ל דהשו"ע איירי דנשאל ביום שמעו, דמהני השתא הפרתו דמעיקרא למפרע, בצירוף ידיעתו דלבסוף [באותו היום]. ורע"א חידש דאף היכא דנשאל אחרי כמה ימים [דלא היה זמן כלל שראוי להפר], מהני למפרע.

נה. ואף דידיעתו הוה טעות, מ"מ נתברר דבאמת היה יכול להפר.

נו. **והביא** דמשמע **ברמב"ם** (שבועות ו יז) דיכול לישאל על השניה לפני שנשאל על הראשונה. ודחה די"ל דאף דל"מ בשעתו, כיון דלכי ישאל על הראשון יהני למפרע.

נז. אבל י"ל דהיינו בשבועה על שבועה, לצד דחל חומר האיסור לקוברו בין רשעים גמורים [ע' מה שהו' לעיל יח.]. אבל בהקמה אין נפק"מ בב' כלל.

נח. **והאחרונים** העירו [לגירסא 'רבה'] היאך פשטינן ספיקו של רבה מדברי עצמו. [ומשמע דהגמ' הביאה את דברי רבה ממקום אחר,דרבה קאי לענין שבועה, והגמ' מדמה להו. ולא שרבה חזר ופשט].

ועד"ז הק' בבעי' דרבה (בע"ב) דקיים ומופר בבת א', ופשטינן מדברי רבה דכל שאינו בזא"ז.

נט. וע' מה שהו' לעיל יח. האם שבועה על שבועה חל עצם השבועה.

ס. וכן הי"מ ברא"ש (בע"ב) למסקנא הוה ספק אי חל הקמה או הפרה.

אבל הר"ן כת' דודאי לא חל הקמה, דהא אתני. והספק האם חל הפרה [כיון דאין דבר המונעו, וההקמה ממ"נ לא חל]. או דמשמעות לשונות דההפרה הוה דוקא לאחר הקמה[סא].

נט) **שם. ולא תיחול וכו'.** הר"ן כת' דהוה תנאי. ומבואר דשייך תנאי בהקמה. **והאחרונים** הק' דנח' (לק' עב:) אי מהני הקמה והפרה ע"י שליח, וקי"ל (כתובות עד.) דמילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי. דבעינן דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן שכל כך מסור בידו לעשות ע"י שליח. והאחרונים דנו אי תנאי בנדרים הוה מגדרי תנאי דבני גד ובני ראובן. (ויתבאר עוד לקמן עב:).

אך יש שדייקו מלשון **הרמב"ם** ד'לא תיחול' לא הוה תנאי, אלא דקבע זמן להקמה, שיהא לאחר ההפרה. **דהרמב"ם** (יג כב) כת' [למסקנא] דלא חל הקמה, שאין ההקמה מועיל אחר ההפרה. [ולא משום תנאי].

דף סט:

ס) **ת"ש מפלוגתא וכו' ור' יוסי אומר אם לכך נתכוין מתחילה[א] וכו' דבריו קיימין.** הר"ן ביאר דר' יוסי סבר דאף דאמר בזה אחר זה [שאמר תמורה לכל א'], אזלינן בתר כוונתו שיחולו שניהם בבת א'. וה"נ חל ההפרה אף בשעת הקמה. ולא אמרי' דכיון דאמר הקמה קודם, לא יתכן שיחול ההפרה קודם הקמה[ב].

סא) **ואפי' ר' מאיר לא קאמר וכו' אבל הכא דאמר לא תיחול וכו' ר"מ נמי מודה דההפרה חלה.** הר"ן פי' דגלי אדעתיה דלא קפיד אהקמה, הילכך כי אמר מופר ליכי לאו בתר הקמה קאמר. לכאורה צ"ב דמהיכן הבריע כן, דסברא זו הוה ספק הגמ', ולכאורה פשטו כן מסברא.

סב) **רא"ש ד"ה ר"מ נמי.** פי' הרא"מ וההקמה לאו כלום היא, וי"מ כיון דחלו שניהם, לא ידעינן אי מוקם אי מופר[ג]. ולפ"ז מסקנת הגמ' דהך לשון משמע דיחולו בבת א'. [ודלא כמ"ש הר"ן דאין צד שחל ההקמה. ע' מש"כ לעיל[ד]].

והרדב"ז (יג כב) הק' א"כ הוה כהקמה והפרה בבת א', ורבה (בסמוך) אמר דכל שאינו בזא"ז אפי' בבת א' אינו[ה].

סג) **ר"ן וכ"ת אמאי לא אמרי' ואפי' לר"מ וכו' אבל היכא דליכא לישנא יתירא בבת א' קאמר, לאו מילתא היא וכו' אפי' בלאו לישנא יתירא וכו'.** מבואר בתי' הר"ן דהספק בגמ' (כאן) כיון שא"א להקמה והפרה לחול כאחת א"כ אין סברא לתלות דכוונתו בבת א', אף דגילה דעתו ואמר 'ולא תחול הקמה'. **ורע"א** הק' דא"כ האיך פשטינן מדברי ר' יוסי. דהא הר"ן (לעיל) ביאר דסברת ר' יוסי דטעי שצריך לומר ב' פעמים תמורה, א"כ שוב הוה כמו דליכא לישנא יתירא. וכיון דיכולים תרוייהו לחול, חל בבת א'. והאיך פשטינן מדר' יוסי טפי מדר' מאיר. וצע"ג.

כל שאינו בזא"ז

סד) **בעי רבה קיים ומופר ליכי בבת א'[ו] וכו'. הרא"ש** פי' דהספק האם אמרי' תפוס לשון ראשון[ז]. או דחלו בבת א', והפרה מבטלת את ההקמה. [דאכתי הפרה. [אא"כ אמרי' דהלשון מתפרש דמה שאמר ראשון חל].

סא. וצ"ב דסוף סוף ההקמה ממ"נ לא חל [מחמת התנאי], א"כ מ"ט לא חל ההפרה. [ואף אי נתכוון שההפרה יהא לאחר ההקמה, הרי לא עשה תנאי. והנותן ק' זוז לראובן, ואח"כ ק' לשמעון, אף אי ראובן לא זכה מחמת תנאי, אמאי לא יזכה שמעון בחלקו]. ואפשר דכוונת הר"ן דהוה כאילו התנה אף על ההפרה, דלא תיחול הפרה אא"כ חל הקמה. א"נ נחשב דקבע זמן לאחר שחל ההקמה.

א. הרא"ש פי' דנתכוון לתרוייהו, לאפוקי נמלך דאמרי' תפוס לשון ראשון. כדאי' בסיפא שם [והגמ' (תמורה כה: וב"ק עג:) מק' דאי נמלך תוך כדי דיבור יהני חזרה. ועי"ש]. **והר"ן** הוסיף דנתכוון בבת א', ומטעם אחר אמר לשון תמורה ב' פעמים.

ב. ויל"ד דהתם שואלים אותו אם נתכוין. ואילו בסוגיין משמע דפשוט דהפרה חל, ולא מוזכר דשיילינן כוונתו. ואפשר דכיון דאמר לא תיחול הקמה, הרי פירט כוונתו דיחול

ג. והרמב"ם (שם) **ושו"ע** (רלד מג) פסקו דהוה מופר [וכר"א ממיץ]. והרמ"א הביא וי"א דהוי קיום. **והנו"כ** פי' דכוונתו דהוה קיום לחומרא, וכ"י"מ'.

ד. דהר"ן כת' דעשה תנאי בהקמה דלא תיחול. ואילו לדעת הי"מ ברא"ש 'לא תחול' לא נחשב תנאי גמור, דאינו ע"פ משפטי התנאים.

ה. והתוס' רי"ד פי' דכוונת הגמ' דהוה כהפר בבת א', ולכן יכול לחזור ולהפר או לקיים [דכל שאינו בזא"ז]. ולא אמרי' תפוס לשון א'.

ו. הר"ן הביא ב' פי' אי אמר 'קיים ומופר ליכי', דהלשון ליכי מצרפן להיות בבת א' [וכ"כ הרא"ש]. או דאיירי שאמר להדיא בבת א'.

לא ידעינן סברת רבה דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו[ח]. וצ"ב במה עדיף הפרה מהקמה. ואפשר דדעת הרא"ש ד'מעשה ההקמה' אינו מונע את ההפרה, וקודם[ט] שחל 'חלות הקמה' אפשר עדיין להפר'.

והרא"ש כת' דלדעת **הי"מ** (בפשיטות הספק דלעיל) לא ידעינן אי מוקם אי מופר. דכיון דב' הפעולות סותרות זה את זה ע"כ רק א' חל. והוה ספק[י].

אבל **הר"ן** כת' צד[יב] דדילמא הקמה חייל ותו לא מצי מיפר[יג]. וצ"ב כוונתו במה עדיף הקמה מהפרה[יד].

ויש שפי' כוונת הר"ן משום דאמר לשון הקמה קודם, וכרא"ש דתפוס לשון ראשון [ולא משמע כן]. ולכאורה כוונת הר"ן דהקמה הוה תוספת לנדר, וחל ההקמה כיון דהנדר עדיין אינו מופר. ואילו ההפרה ל"מ כלל, דאף אי הפר את גוף הנדר, אין כח להפר לסתור את התוספת של ההקמה.

סה) **ת"ש דאמר רבה כל שאינו בזא"ז אפי' בבת א' אינו.**

בגמ' (קידושין נ:) המקדש ב' אחיות, דלא חל כלל[טו]. ובגמ' (עירובין נ.) המתכוון לקבוע עירובו בב' מקומות, דתרוייהו לא חלו. והר"ן ביאר דלא אמרי' דיש ספק קידושין כלל בחד מנייהו[טז].

סו) **רא"ש ד"ה כל שאינו.** והא דאמר בתמורה וכו'

היינו טעמא הואיל ואיתיה לחצאין וכו'. [וכתי' הגמ' (קידושין נא. ועירובין נ.) דמעשר איתיה לחצאין אם אמר פלגא דחיטתה]. **ותוס'** (זבחים ל. ד"ה דבריו, בתי' הב') תי' דהכלל דכל שאינו בזא"ז איירי היכא דא"א לקיים שניהם, דסותרין זא"ז[יז].

ז. והרשב"א כת' דה"מ כשאמר קיים ליכי ומופר ליכי [דלא הוה חזרה]. אבל היכא דאמר קיים ליכי מופר ליכי [בלא ו'] הוה חזרה ומופר, דיכול הוא לחזור תוך כדי דבור, דכל תוכ"ד כדבור דמי.

ח. ולפ"ז הפשיטות הוה צד נוסף, מלבד ב' צדדי הספק של הגמ'. והקר"א הק' האיך פשטינן ע"י כלל דכל שאינו בזה אחר זה דלא אמרי' תפוס לשון ראשון. [ולכאורה צ"ל דודאי פשטות כוונתו דיחול בבת א', אלא כיון דסותר להדדי, ולא יתכן כלל דתרוייהו יחולו, מש"ה ע"כ אמרי' דתפוס לשון ראשון. אבל לאחר דאמרי' דיתכן ב' מעשים כא', ואף דעי"ז אמרי' דהמעשה בטל משום דכל שאינו בזה אחר זה, מ"מ עדיף לומר דעשה ב' מעשים. מאחר שעשאו בבת א']. [ואף אי נימא דחלות ההקמה אינו לוקח זמן, מ"מ בשעת דיבורו הנדר אינו מקויים].

ט. ויל"ד דנימא אף להיפך, דכל זמן שלא הופר הנדר, אפשר לקיימו. [וי"ל דדעת הרא"ש דהקמה אינו תוספת חיובי לנדר, אלא מונע ההפרה. ומש"ה כל זמן דלא חל ההקמה מהני הפרה. ואח"כ לא איכפ"ל דחל אף ההקמה].

יא. וכן לדעת כמה **ראשונים** (ע' ריטב"א קידושין נ:, וכ"מ בדברי הר"ן בסמוך. ע"ע קובה"ע כה) בהא דרבה דמקדש ב' אחיות בבת א' [לולי חידוש דכל שאינו בזה אחר זה] תפס א' מהם, דומיא דמקדש א' מב' נשים [והוה ספק בעצם החלות איזה, שהרי אין סיבה להעדיף א' על השני]. ע"ע מש"כ בסמוך.

אבל **התוס' רי"ד** (קידושין נ:) הקשה בהא דאין איסור חל על איסור, ואילו בבת א' חלו ב' האיסורין [אמאי לא אמרי' דליתא בזה אחר זה]. [אבל **תוס'** (בכורות ט.) כת' ד'כל שאינו' שייך רק בדבר התלוי במעשה, ולא בקדושה הבאה מאליה]. והתוס' רי"ד תי' דהתם הי מינייהו מפקת, וכ"ת דלא יחול איסור כלל כיון שאינו בזא"ז, וא"א לומר דלא יחול שום א' מהם ויהא פטור. ודוקא בקידושין אפשר שלא יחולו שניהם. [ומבואר בתוס' רי"ד דלא אמרי' סברא זו דמחמת הספק חל א' מהם.

יב. הר"ן פתח דאי אפשר לשניהם לחול. ושוב כתב מיהו הכא דבבת א' לגבי כל חד מנייהו אמרי' דחייל כיון דקדים. ויל"ד מה כוונת הר"ן. ואפשר דהר"ן חזר בו, דכיון דכל א' לא קדם לחבירו שפיר שייך שיחולו תרוייהו [וכ"מ בקר"א בדעת הר"ן]. והמשך דברי הר"ן ואיכא למימר נמי וכו' מספקין דילמא הקמה חייל, יל"פ דהוה צד הב' בספק. או דהכל המשך א', דכיון דלא קדים חד לשני, מש"ה איכא למימר דהקמה חל. [והצד הב' בספק כדרבה דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת א' אינו].

יג. ויש שפי' הצד הב' בספק דכיון שדעתו שיחולו תרוייהו בבת א', מש"ה אי אפשר להקמה להיות עדיף מהפרה. [וכס"ד דהספק הקודם. וצ"ע דלכאורה למסקנא (דלעיל) נדחית הך סברא].

יד. והר"ן (בסמוך) דחה דברי הרמב"ם דהקמה לא עדיף מהפרה.

טו. בפשוטו משמע דיסוד דרבה הוה סברא, דב' מעשים דליתא בזה אחר זה, אף לא יתכן יחד [והסיבה דלא חלו הקידושין הוא משום חסרון במעשה הקידושין]. ועוד יש שפי' [ע"פ דברי הגר"ח, הו' בסמוך] דהוה סימן ד'מעשה הקידושין' סותר לחברתה, ואף דעדיין אינה אחות אשתו [והסיבה דלא חלו מחמת 'ערות אחות אשתו', אף דעדיין אינה אחות אשתו]. ע"ע חזון יחזקאל (השמטות).

טז. ומשמע דאף לולי דברי רבה ידעינן דלא יתכן שיחולו תרוייהו [כיון דסותר זה את זה], אלא דס"ד דהוה ספק. וכי"מ בראש (הנ"ל). וכ"מ **בריטב"א** (קידושין שם). אבל מדברי **התוס' רא"ש ורשב"א** (קידושין שם) מבואר דלולי דברי רבה תפסי קידושין בתרוייהו. [ודוקא בזה אחר זה אמרי' דא"א לקדש עריות, אבל היכא דבשעת מעשה קידושין עדיין לא קידש אחותה שפיר חל]. וע' קובה"ע (כה).

יז. וכגון מקדש אשה ובתה דאמרי' האי מינייהו מפקת, ובסוגיין הקמה והפרה דנדרים וכו'.

אבל הכא דמקיימי תרוייהו[יח] [חצי דמיו לעולה וחצי דמיו לשלמים][יט].

סז) **בא"ד דאם אמר תקדש חציה לדמי עולה**[כ] **וחציה לדמי שלמים**[כא]. (כדאי' תמורה כו.). ויל"ד אי כוונת הרא"ש דאמר כן בבת א'[כב]. או אף בזה אחר זה[כג], כיון דאמר 'לדמי עולה' חל על חציה, ולא אמרי' פשטה. ואח"כ מקדיש חצי הב'. [**והעולת שלמה** (זבחים שם) הק' דתלי בספק הגמ' (תמורה יא:) המקדיש אבר לדמיו, האם אמרי' מיגו דנחתא קדושת דמים חל קדושת הגוף, ועי"ז פשטה בכולו[כד]. וכת' דצ"ל דאיירי בבעל מום[כה]]. **ותוס'** (זבחים ל. בתי' הא') כת' ואפי' בקדושת הגוף משכח"ל כגון בבהמה של שני שותפין.

סח) **ר"ן סוד"ה בעי. ולא נתחוורו לי דברי הרמב"ם** (יג כב). דהרמב"ם פסק דהנדר קיים[כו]. **והגר"א** (רלד קא) כתב צ"ע. **והרדב"ז** פי' דכוונת הגמ' לומר דרק ההפרה לא חלה. [ודייק כן מפי' **הרא"ש** **והמפרש** שכתבו דאין באותה *הפרה* כלום]. אך צ"ב מ"ש דבהקמה לא אמרי' 'כל שאינו'.

והכס"מ כתב דבהקמה לא אמרי' שלא חל כיון דאינה בזא"ז [כיון דל"מ הקמה אחר ההפרה], דאיכא לפרש לקולא ולחומרא, ונקטי' לחומרא. וא"ת הול"ל ספק [דרק על א' מהם אמרי' שאינו בזא"ז. וצ"ב דבשאר מקומות אמרי' דתרוייהו לא חלו, ולא הוה ספק איזה חל[כז]], י"ל דממילא מתקיים, דשתיקה הוה קיום. **והמחנ"א** (נדרים לח) הק' דא"כ יהני להפר בו ביום.

והמחנ"א (שם) כתב דכיון דמצי לקיים שעה א' ומופר לאחר שעה[כח] (וכדאיתא בסמוך[כט]), ומש"ה ההקמה נחשב ישנו בזא"ז[ל].

יח. ועד"ז כת' **תוס'** (עירובין נ.) דתמורת עולה ותמורת שלמים אפשר לקיים שניהם, שתרעה עד שתסתאב ויביא בדמי חצי עולה וחצי שלמים. ורבה איירי באופן שלא יתכן דחלו תרוייהו. והאי מינייהו מייתית, דאי זה קני, לא קני זה. [אך תוס' שם לא ציינו דהוה תי' הגמ' דאיתיה לחצאין. וצ"ע].

יט. **ותוס'** הביאו עד"ז מהגמ' (גיטין מב.) הכותב נכסיו לב' עבדיו, דכל א' קונה חצי ומשוחררים. ואף דבזה אחר זה א"א לקיים את שניהם, דבזה אחר זה הראשון קני נפשיה וקני חבריה, והשני ל"ק כלל. ואילו בבת א' אפשר לקיים את שניהם. [וכ"כ תוס' (גיטין שם, ע"ע בסמוך), ודלא **כרשב"ם** בתוס' שם].

כ. וצ"ב דהוא הקדיש גופו להקרבה לעולה, ולא לדמי עולה. ובקדושת הגוף יש סתירה. [ותוס' זבחים נתקדשו בזהן]. ואפשר דכוונתו דהיכא דהקדיש רק חציו, א"כ אינו ראוי גופו להקרבה. ומש"ה דמי לקדושת דמים. [אך יל"ד דהמקדיש חצי (לולי הא דפשטא בכולו) ימכר לצרכי עולות, ויקרב הוא גופו. ואילו הכא קדושת השלמים דחציו השני סותר ומונע].

כא. וכ"כ **הרשב"א** (כאן) דהתם ישנו בבת א' ובזה אחר זה [כ"ה במהד' מה"ק, ובשאר דפוסים מחקו בבת א'], דאילו אמר חצייה תמורת עולה וחצייה תמורת שלמים תרעה ותמכר ויביא בחצי דמים עולה ובחצי דמים שלמים והלכך אף בב"א חיילי בבה"ג דתמכר ויביא בדמיה עולה ושלמים.

כב. [וכ"כ **הצ"ק** זבחים ל.]. וצ"ב א"כ אכתי תלי בדרבה דאינו בזא"ז. ואפשר דעיקר התי' דאין כאן סתירה כלל, דראוי שיהא חצי דמיו לזה וחצי דמיו לזה. [א"כ הרא"ש קאי כתי' הב' בתוס' זבחים]. אלא דהרא"ש הק' דכלפי הקרבת הקרבן יש סתירה, ובזה תי' דכלפי קדושת דמיו איתא לחצאין.

כג. וכ"כ **תוס'** (זבחים ל. בתי' הא') דכיון דמשכחת בזה אחר זה כגון דאמר חציה לדמי עולה וחציה לדמי שלמים. אך הצ"ק (שם) הגיה בתוס' בבת א', ע"פ הרא"ש.

כד. או דילמא תרי מיגו לא אמרינן. [ואפשר דאף לצד דאמרי תרי מיגו, מ"מ לא הוה מעיקר ההקדש דקדושת דמים. ובמקדיש לדמים ישנו בזה אחר זה. אלא דבזה אחר זה לא הוה הקדש דדמים, משום מיגו דנחתה קדושת דמים נחתה קדושת הגוף].

כה. [וכת' דלפ"ז מש"כ לדמי עולה, היינו דאמר לעולה, ובבעל מום משמע לדמי עולה]. וצ"ב א"כ מה הביאו משם, דהאומר תמורת עולה ושלמים בבהמה תמה אי אפשר בזה אחר זה.

כו. **והשו"ע** (רלד מד) הביא ב' דיעות דאין כאן הקמה והפרה, ויכול לחזור להפר [וכשא"ר]. ולדעת הרמב"ם קיים.

כז. ואפשר דהתם הוה חדא קידושין, ומעשה זה אינו בזה אחר זה. אבל הקמה והפרה הוה ב' גדרים בפנ"ע, וכלפי כ"א אמרי' כל שאינו, ולא חל. ושוב אין סיבה מונע, ותרוייהו חלו.

כח. אבל **הרשב"א** עמד בזה, דהאומר קיים ליכי ומופר ליכי אמאי לא אמרי' דהוה הקמה שעה א', ואח"כ הפרה. דומיה דקיים ליכי היום ומופר ליכי למחר, א"נ קיים ליכי ומופר ליכי לאחר שעה. ותי' דהתם איירי דוקא כשנתן קצבה להקמתו. אבל במקיים סתם לעולם משמע, וכיון שקיימו לעולם אינו יכול להפר. וכ"כ **הר"ן** (סוף סט.).

[ועד"ז האומר תמורת עולה ותמורת שלמים, לר' מאיר אמרי' תפוס לשון ראשון. ואף למ"ד (אביי לעיל כט.) דקדושת הגוף פקע בכדי. היינו דוקא כשאמר כל ל' עולה. אבל כשאמר עולה סתם, ואח"כ אמר [תוכ"ד] לאחר ל' שלמים, לא נחשב שחזר והגביל את קדושת העולה לזמן. וע"ע לעיל כט:].

כט. [והגמ' כאן לס"ד דל"מ], **והרמב"ם** לשיטתו דפסק דמהני עכ"פ היכא דאמר לאחר שעה. וכתב **דשא"ר** ס"ל דלא איפשיט בעי' דבסמוך. אבל הק' דמ"מ צ"ל דהוה ספק.

ל. כיון דישנו הפרה אחר הקמה. אבל ל"מ מופר ליכי שעה, ויחזור ויקיים. [וצ"ב א"כ אדרבה הפרה תחול ולא הקמה].

והט"ז (שם לח) כת' דכיון דאמר קיום קודם, ומש"ה מהני הקיום[לא], אלא דמיבעי האם יש כח להפרה לבטלו[לב].

והאור שמח תי' דאף דהדיבור סותר זל"ז, מ"מ יש מחשבה לקיום[לג]. וקיום מהני במחשבה, אבל הפרה צריך דיבור[לד] (כדלק' עט.)[לה]. אך הקשה כיון דנתכוון להוציא בפיו, לא נתכוון שיחול ע"פ המחשבה, וכיסוד הטור"א (הו' לעיל ב.). [ועי"ש שהאריך להביא ראיות לזה. וע"ע דב"א א טז במלואים ד וקה"י מא].

והגר"ח (על הרמב"ם שם) **פי'** דבהקמה ל"ש כל שאינו בזא"ז כיון דהפרה אינו סותר לקיום. והגר"ח ייסד [בדעת הרמב"ם] דהכלל ד'כל שאינו' נאמר רק במקום שמצד הדין סותר דלא יחול בזא"ז [ולכן אף בב"א מהני לעכב שלא יחול], וה"נ הקמה סותרת שלא יחול הפרה, א"כ אף בב"א לא חל[לו]. אבל בדבר שאינו מעכב בדין, אלא דלא יצוייר בזאח"ז, א"כ בבת א' אין דבר שמונע.

וה"נ ההפרה אינו סותר את הקמת הנדר, אלא דכיון דהיפר גייז נדרא ואין נדר לקיים. וכיון דהקמה סותרת להפרה, והפרה אינה סותרת להקמה אמרי' דחל הקמה ולא הפרה. **והחזו"א** (בגליונות) **השיג** דכשם שאין הפרה אחר הקמה, דכיון דהכריע פעם א' שוב אינו בעלים[לז], ה"נ אין הקמה אחר הפרה. [דאף אילו נשאר נדר אחרי שהפר אינו בעלים עליו[לח]].

והאחרונים הביאו מקור ליסוד הגר"ח מדברי **תוס'** (גיטין מב. ד"ה הא בתי') דל"ש כל שישנו בזא"ז אלא היכא דהראשון מונע את השני מלחול[לט], אבל מקנה לב' עבדיו הא דאינו בזא"ז הוא משום דכבר נסתלק נותן[מ].

אך **האחרונים** (חזו"א בגליונות וע"ע דבר אברהם ג י ג בהג', וג לב ב) הקשו דהגמ' (קידו' נא. ועירובין נ.) מקשה גבי מעשר נימא דהמרבה במעשרות לא יחול משום דכל שאינו בזא"ז [והגמ' מתרצת דאיתא לחצאין[מא]], ואף דהא דא"א להפריש מעשר אחר מעשר הוא משום דליכא טבל[מב]. ויש שביארו דעת הגר"ח דאף במעשר יש דין שלא יוכל לחול יותר מעשירית. ונחשב סתירה[מג].

לא. [וכצד של הרא"ש דאמרי' תפוס לשון ראשון. אך לדברי הרא"ש נפשט מדברי רבה דלא אמרי' תפוס לשון ראשון]. אך **הר"ן** ביאר ספק הגמ' דכיון דלא אמר 'ליכי' [ולא השלים לשון קיום קודם שאמר הפרה] לא נחשב דההקמה קדים.

לב. וכעי"ז כתב **הקרית ספר** דכיון דלא מצי שניהם לחול, האי דמפיק מפיו קודם חל. [ואם אמר מופר ליכי וקיים ליכי בב"א, הוה הפרה. וזה דלא כגמ' דתליא בדרבה].

לג. [וכיון דמחשבת הפרה אינו כלום, כלפי המחשבה לא אמרי' כל שאינו]. והעירו דכיון דסותר את עצמו בב"א אינו נחשב מחשבה כלל.

לד. וכ"כ הדב"א (שם) בשם הר"י מקוטנא. והדב"א דחה דבמחשבה ל"ש כלל קיום והפרה בבת א'. ובסוגיין איירי דוקא בדיבור, שהוציא לשון זה מפיו, ולא איכפ"ל במחשבת ליבו. אבל אילו באנו מצד קיום במחשבה, דבר שאי אפשר הוא שיהא רצונו להקמה והפרה.

לה. **והשלמ"נ** הביא בשם **היד שאול** דכיון דשתיקה מקיימת הוה כמו דבר דממילא, ולדעת **תוס'** (בכורות ט) דלא אמרי' כל שאינו בזא"ז.

לו. [ואף דבכל מקום כל שאינו בזא"ז, ושניהם לא חלים. הכא אמרי' דמהני שהפרה לא תחול, ואף דאין מניעה שההקמה תחול].

לז. **והחזו"א** חידש דהטעם דל"מ הפרה אחר הקמה, משום דהתורה נתנה לו זכות פעם א' להפר. ולא דחלות נדר שהוקם סותר להפרה. [ויל"פ דהגר"ח נקט הטעם דל"מ הפרה אחרי קיום דהוה 'נדר מחוזק', ולא חסרון בעלות. א"נ כוונת הגר"ח דאין לנו טעם לומר כן].

לח. **והחזו"א** ביאר דאף דבאמת אין כאן נדר, מ"מ אילו היה נדר לא היה בעלים. ועוד כתב **החזו"א** דאילו היה אפשר לקיים אחרי הפרה, הנדר לא היה פוקע, אלא מיתלא תליא האם יקיימנו.

לט. וכעי"ז כתבו **תוס'** (זבחים ל. ועירובין נ. הנ"ל) דכל שאינו בזא"ז היינו כששניהם סותרים. אבל **תוס'** (שם) כת' כגון המקדש וכו' וכן קיים ליכי וכו', ומבואר דתוס' נקטו דאף קיום והפרה הוה סתירה. [ואפשר דכוונת התוס' דאף סתירה מציאותית נחשב דסותרים].

מ. אמנם עיקר כוונת **תוס'** גיטין לפרש דהתם חל בב"א כל א' חציו, כיון דאין בזה סתירה [וכמ"ש **תוס'** זבחים, וע"ד מש"כ הרא"ש לע"ז]. אלא דבסו"ד התוס' הוסיפו 'ועוד דממון ראוי לחלק ואיתי' לחצאין, כדאמר גבי מעשר'. [וי"ל דהחילוק בין התי' ע"ד החילוקים הנ"ל].

מא. [ע' מה שהו' לעיל]. אך י"ל ע"פ מש"כ דיסוד הגר"ח מיוסד ע"פ דברי תוס' זבחים ותוס' בגיטין, שבאו לפרש את הגמ' דאיתא לחצאין. א"כ י"ל דיסוד הגר"ח נתחדש בדברי התרצן.

מב. ועד"ז הקשו מדברי **התוס'** (בכורות ט.) דדנו גבי יצאו שני בכורות בב"א, נימא דכל שאינו בזא"ז. **והאחרונים** הק' דהא דהשני אינו בכור הוא משום דהראשון פטר רחם, אבל אין בזה סתירה.

וכן ילה"ע מדברי **התוס' רי"ד** (הנ"ל) דדן דמשום דאין איסור חל על איסור, אף באיסור בת א' נימא דאינו בזא"ז. [ויל"ד בגדר אין איסור חל על איסור].

מג. [וע"ע **חזון יחזקאל** (זבחים בסופו), שיעו' ר' שמואל קידושין שם]. וצריך לחלק ממש"כ **תוס'** (גיטין הנ"ל), דהא דאינו יכול

סט) **בעי רבה קיים ליכי היום מהו, מי אמרי' כמ"ד מופר ליכי למחר וכו'.** משמע דאם אמר להדיא קיים ליכי היום ומופר ליכי למחר מהני[מד]. [וצ"ב הרי למחר אינו זמן הפרה, וכדבסמוך. ויל"פ דמתפרש לשונו שיהא מופר באופן דיהני למחר, וכמ"ש בגמ' כמ"ד מהיום]. אבל בספק הגמ' (בסמוך) משמע דל"ש לומר להדיא מופר ליכי מחר.

ע) **או דילמא הא לא אמר לה. הרא"ש** פי' דל"מ הפרה ע"י מכלל לאו, דבעינן שיוציא הפרה בפיו [וכדאי' לק' עט. דל"מ הפרה בלב].

והרש"ש (ע.) פי' דפשיטא דהיכא דאמר שלמחר יהא מופר, רצונו שהיום לא יהא כן[מה] [וכדאיתא בבעיא דאח"כ]. אלא דקי"ל (לק' עט.) דהפרה בלב ל"מ, ורק קיום בלב מהני. אלא דהגמ' מסתפקת דנים לכוונה באמירה, כיון דמכלל לאו אתה שומע הן[מו].

דף ע.

עא) **אמר לה מופר ליכי למחר מהו וכו' דהא קיימי' וכו'.**

הרש"ש ביאר דכוונת הגמ' דעכ"פ גילה דעתו, והקמה שבלב מהני. ולכן לא אמרי' 'הא לא אמר'.

הר"ן כתב דמחר אינו זמן הפרה. **ובחי' ר' שמואל** (יח ד) הק' לדעת **הטור** (הו' לעיל סט.) דהיכא דנשאל על הקמתו, יכול להפר אף אחר כמה ימים, דכיון דקיים מתבטל יום שמעו. א"כ ה"נ מה איכפת לן שעברו כמה ימים כשהנדר קיים, הרי אינו יכול להפר. וכתב דהכא ההקמה מעכבת שלא יוכל להפר, וכה"ג ודאי נחשב שעבר יום שמעו. והטור איירי היכא דנשאל על הקמתו [ונתברר דלא היה דבר לעכב הפרתו]. אבל הכא ההקמה קיים, בכלל ההקמה יש שתיקה ביום שמעו. ועוד תי' דהכא כיון דהוא גרם להקמה, נחשב שעבר יום שמעו, דאינו אונס [משא"כ בסוגיין דהוה טעות].

עב) **א"ל מופר ליכי מחר וכו'. הרמב"ם** (יג כב) **ושו"ע** (רלד מו) פסקו דאינו מופר. **והרמ"א** הגיה **ו"א** דהוה מקויים. ומבואר ברמ"א דנקט דכוונת השו"ע דאינו מופר בלשון הזה, אבל יכול לחזור ולהפר. וכ"כ **הש"ך** (בנה"כ) דיכול לחזור ולהפר. אבל **הט"ז** (מ, ודרישה, וגר"א קב) השיגו על הרמ"א, וכת' דאף כוונת הרמב"ם ושו"ע דהוה מקויים.

עג) **או דילמא למחר מהיום קאמר. רע"א** (שו"ת ק קמד בסוגריים) נסתפק האם מהני הפרה לאחר שעה [וכקנין לאחר ל'], או דאמרי' דלאחר שעה ליתא לדיבורא, וכלתה דיבורו (וכדלעיל מח: דהדרא סודר). ורע"א נטה דאף בדיבור שייך כלתה. [וע' בדברי **הר"ן** (לעיל כט:) גבי מקדיש לאחר ל', ובמש"כ שם][א]. ורע"א כת' די"ל דבסוגיין הוה כמפר האכילה והנאה של מחר, דחל הפרה מיד להנאה של מחר. [**והאחרונים** העירו דמ"ש מהא דקי"ל לק' פב: דאין הפרה לחצי נדר]. ולפ"ז אף שמקיים את הנדר עד מחר, הרי מפר היום את הנדר של מחר. [וצ"ב נידון הסוגיה, אמאי תליא האם כולו יום בר הפרה].

אבל **רע"א** הביא דבגמ' (לקמן עב:) מבואר דמהני הפרה שאומר 'לכי שמענא'. וכן נקטו **האחרונים** (חי' ר' שמעון כב, קה"י גיטין יח) דל"ש כלתה בדיבור. וביארו דאף שהדיבור עבר, מ"מ עיקר הדיבור הוא ההסכמה, וההסכמה קיימת.

עד) **קיים לכי שעה וכו'. הרשב"א** כתב דאפי' לא אמר כן בבת א', אלא חזר ואמר מופר ליכי לפני סוף היום. וכן **הרמב"ם** (יג כב) כתב וכשעברה שעה אמר מופר ליכי, משמע דהעמיד כן את ספק הגמ'. **והלח"מ** כתב דדא ודא אחת היא. וכתב דהרמב"ם למד כן ממה שהגמ' מביאה מהתפסה

למכור דבר ב' פעמים, שכבר אינו שלו. אבל יש זכות מתחילה לעשות כמה מעשה מכירה, ואין מניעה וסתירה בב' המכירות כלל. משא"כ מעשר דמתחילה אין חיוב ליותר ממעשר.

מד. וע' היטב דברי הרא"ש, **והרש"ש** כבר העיר דחסר בדבריו. וע' אחרונים.

מה. וצ"ב דאולי רצונו שלא יהא הקמה ולא הפרה, ושיוכל להקים או להפר אח"כ.

מו. ומשמע דעיקר הספק כאן האם 'מכלל לאו אתה שומע הן' נחשב אמירה, כיון דגילה דעתו.

א. והוכיח דל"מ הפרה לפני שנדרה, ואף לר' מאיר דבעלמא אדם מקנה דבר שלבל"ע, הכא גרע דכלתה דיבורו.

דנזיר. **והמחנ"א** (לח) דייק דברי הרמב"ם דקאי דוקא שאמר לאחר שעה, אבל אם אמר בשעתו מהני. וכ"מ **בגר"א** (קג).

אבל **התוס' רי"ד** כת' דאיירי דוקא בבת א', אבל אם אמר כן לאחר זמן ל"מ, דאין הפרה אחר הקמה. [ואף הקמה לזמן].

עה) **מי אמרי' כיון דקיימו קיימו. הריטב"א** כתב דכמו כן האומר שדי נתונה לך היום, ולמחר תהא שלי, קנה המקבל לעולם. דכיון דפסקה פסקה [וכמ"ש **הריטב"א** גיטין פג. בשם **הרא"ה**, ע"פ הגמ' לעיל כט., וע' מש"כ בזה לעיל כט.]. ומבואר מדברי הריטב"א [דהצד הזה בגמ'] דאמרי' דההקמה לא פקע בכדי, ואין הפרה אחר הקמה[ב].

אבל **הריטב"א** (לעיל כט., י. בדה"ר) כתב דספק הגמ' דאפשר דגזיה"כ היא דא"י להפר כל שקיים שעה סתם. כיון דלא התנה דרק לשעה. אבל בלא"ה איסור פקע בכדי [ולא שייך לנידון הגמ' (לעיל שם) דקדושה לא פקע בכדי].

עו) **הריני נזירה ושמע בעלה ואמר ואני. הראשונים** פי' דהוה כהקמה דגלי אדעתא דניחא ליה. וכ"ה מסקנת **הגמ'** (נזיר כא:) דהוה כאומר קיים ליכי. אבל המקשן (נזיר שם) הוכיח מכאן דבעל מעקר עקר, ואם יחול הפרתו א"כ אף נזירותו שהתפיס בו יתבטל. ולכן אינו יכול להפר.

והאו"ש (יג יב) דן אם הבעל אח"כ ישאל על נזירותו, האם עצם הנזירות הוה הקמה, ונחשב נשאל על הקמתו, או דהוה הקמה בלב[ג].

עז) **קסבר כל 'ואני' כמאן דאמר קיים ליכי לעולם דמי.** [**הר"ן** פי' כיון דאמר סתמא[ד]]. **האור שמח** (יב יט) כתב דיש לדחות דהיינו רק בנזירות, דכיון דאין נזירות פחות מל' יום, ע"כ ניחא ליה בנזירות זו. אבל בשאר נדרים י"ל דהוה כאומר קיים ליכי לשעה, ויכול להפר. אבל הביא דהרמב"ם לא חילק בזה.

סוגיית נתרוקנה רשות לאב

עח) **מת הבעל נתרוקנה רשות לאב וכו'. האחרונים** (חי' רא"ל מלין כג, חי' ר' שמואל טז) חקרו בגדר נתרוקנה, האם נחשב יורש זכות הבעל על כל נדר[ה]. או דיורש את הרשות לענין נדרים, ומקבל ממנו את זכותו באשה. או דהאב מיפר מחמת חלקו שיש בה, כיון דנסתלק הבעל. והביאו דנח' הרשב"א והמאירי (סז.) האם כשהפר הבעל ומת נחשב הפרה אחר הפרה, או דנתחדש זכותו מדין נתרוקנה.

עט) **בזה יפה כח האב מכח הבעל. הק"נ** (פי"א ה) **והבית מאיר** (רלד נח הו' בשלמ"נ סח.) הק' מכאן לדברי הרמב"ם דהאב מיפר כל נדרים, דא"כ יפה כח האב טובא מכח הבעל, דהבעל אינו מיפר אלא נדרי עינוי נפש או בינו לבינה.

פ) **רא"ש ד"ה מת האב.** ואין לה הפרה עד שתנשא. **הרש"ש** דייק דלכשתנשא יכול להפר אף הנדרים שנדרה בעודה ארוסה [ולא נחשב קודמין, ודלא **כפוסקים**, וע' לק' עב.]. *אבל יל"פ* דכוונת הרא"ש למה שנדרה אח"כ, דאינה ברשותו בעל עד שתנשא. ולפ"ז מבואר דשייך גדר נתרוקנה להחשב ברשותו, אף למה שתידור אח"כ.

פא) **מ"ט וכו'**[ו]. לא נתרוקנה רשות לבעל. צ"ב מהיכי תיתי דיתרוקן, דבעי קרא למעוטי. **והרא"ש** פי' דהו"ל ללמוד בעל מאב. **ותוס'** (מכת"י) הוסיפו שנסמך פרשת הפרת הבעל להפרת האב. [וע' מה

ב. ויל"ד דתליא בגדר הא דל"מ הפרה אחר הקמה, האם הוא משום דהנדר מחוזק. או דאינו בעלים להפר. עכ"פ כתב **הריטב"א** דאף דאמר להדיא דיש לו זכות אח"כ ל"מ [כיון דלא התנה, או דאף כשהתנה אינו מתחלק, כיון דל"ש קנין פירות בקיום]. [וילה"ע דהראשונים כט. כתבו דקונם פרטי פקע בכדי, אבל קיום דקונם פרטי לא פקע בכדי. ויל"פ דאין בידו להתנות ולחלק, כיון דקיי"ל [לק' פב:] דאין קיום לחצי נדר].

ג. וכתב דלס"ד בגמ' (נזיר הנ"ל) עצם ההתפסה נחשב הקמה, א"כ כיון דנשאל על הקמתו מהני. אבל למסקנא עדיין יש להסתפק.

ד. יל"פ כוונתו כמ"ש הר"ן (לעיל סט. בסוה"ע) דדוקא היכא דנתן להדיא קיצבה להקמה והפרה אמרי' דהוה לזמן. אבל בעלמא אין לנו לחלק לזמנים. [אך סתימת הגמ' לא משמע כן].

ה. [היכא דנדרה בחיי ארוס, דל"ש שיהא לו זכות בהם]. [**ובחי' ר' שמואל** כתב דיל"פ דזכות השותפות מתפשט על כל רשות הנדר].

ו. **והתוס' רי"ד** כתב דקו' הגמ' 'מ"ט', ולא מנלן. דכיון דלא מצאנו קרא דנתרוקנה. ולפ"ז קושיית הגמ' רק בטעם הדין.

שהק' **בקר"א**]. [ולכאורה יהני נתרוקנה רשות לאב אף בנדרים שתידור אח"כ, ואף דלא חל דין שותפות].

והריטב"א (סז.) כתב דהא דאמרי' נתרוקנה לאב [ולא לבעל], דמן האירוסין אב עיקר, דנודרת על דעתו. והבעל טפל, דאינו נודרת לגמרי ע"ד הארוס, אלא שהתורה עשאתו [לבעל] סניפין לאב. ומש"ה כשמת קודם הפרה נחשב כמאן דליתיה, ונתרוקנה. [וצ"ל דהיינו בתר ילפותא דהכא].

פב) **דאמר קרא בנעוריה בית אביה וכו'. הר"ן פי'** דאכתי איתיה בית אביה. משמע דהטעם דל"ש נתרוקנה משום דהיא עדיין בבית אביה [ומשמע דזכות האירוסין סגי להפר, אלא דרשות אביה מעכב]. אבל **בגמ'** (בע"ב) ילפי' דאף בגרות לא נתרוקנה זכות לבעל. ואף דיצאתה מרשות אביה.

פג) **רא"ש ד"ה ומנא לן**. דהוה מסתבר למימר כיון דיצאה מרשותו וכו'. מבואר דאירוסין הוה 'יציאה מרשותו' לענין הפרה לבד, ולא רק שזכות הבעל מעכב. [וע' מש"כ בזה לעיל סז.].

ומשמע **בר"ש** דקמ"ל דנתחדש זכות האב, ואף שיצאה שעה א'. [ומשמע דלא בענין לגדר 'ירושה' מהארוס]. אבל **הרא"ש** (לעיל סח.) פי' נתרוקנה שמריק ונתן לחבירו. [משמע דהאב חוזר ומקבל זכות מהארוס].

ואפשר דהיינו דוקא בנדר שלא נדרה בחיי ארוס, או שלא שמע ארוס. [וע' בגמ' בע"ב].

ובחי' ר' א"ל מלין (כג) חקר בזכות האב אחרי שמת הארוס, האם [גדר הדין] שנתבטל זכות הבעל, וממילא חוזרת לבית אביה [כיון שלא נשאת]. וזכות האב הוה כמו קודם אירוסין [דאירוסין אינו יציאה גמורה מרשות האב וע' מש"כ סז.]. או דאף השתא זכות הבעל מעכב, אלא דנתחדש 'נתרוקנה', והאב בא מכח הבעל.

והביא דבפשוטו נחלקו בזה **ר' יחיאל** (הו' בסמ"ג וטור, הו' לעיל סח.) **והרמב"ם**, דרבינו יחיאל כתב דאף דקודם אירוסין האב מיפר כל הנדרים, אחרי שנתארסה ונתגרשה מיפר רק נדרי עינוי נפש ושבינו לבינה. [ומבואר דאף מה שנדרה אח"כ הוה מדין נתרוקנה]. אבל **הרמב"ם** (יא י) כתב דהאב מיפר כמו קודם אירוסין, ומשמע אף בשאר נדרים.

ודעת בית הלל (לעיל סט.) דבנדר שהוקלש ל"ש נתרוקנה. ומבואר דנחשב שגוף הנדר עובר מהבעל לאב[ז]. **ור' א"ל מלין** ביאר דע"י שמיעת הארוס נחשב שזכה בנדר (וכדאי' בע"ב). וביאר דהיכא דהארוס זכה בענין שהאב יזכה מכח הארוס.

ולפ"ז נתחדשו ב' גדרי נתרוקנה. א' דחוזרת לבית אביה [כיון דבטלה רשות הבעל, או דנחשב דהאב יורש רשות הבעל]. כלפי נדרים שתידור אח"כ. וב' אבל כלפי נדרים שכבר זכה הארוס [שנדרה בחייו, ועכ"פ באופן ששמע], בעי גדר ירושה על גוף הנדר. וכן נקטו **האחרונים** בדעת הרמב"ם, דאם נדרה שאר נדרים בחיי ארוס, ומת, הבעל אינו מיפר. דל"ש נתרוקנה במה שלא היה לארוס זכות[ח]. [ורק כשנדרה אחרי מיתתו יכול להפר].

דף ע:

פד) **מקיש קודמי הוי' שניה. הלח"מ** (יב א) הק' מכאן לרבינו יחיאל (הנ"ל), דמשנתארסה ונתגרשה אינו מיפר אלא נדרי ע"נ ובינו לבינה, ואף דקודמי הוי' ראשונה מיפר כל הנדרים, ואילו בגמ' מבואר דהוקש, ואין היקש למחצה[א]. **והשעה"מ** (שם) תי' דשאני הכא דגלי קרא.

ז. [ויש לדחות דהסברא בנדר קלוש, דלא מתחדש כח הפרה קלוש]. וראל"מ כתב בזה ב' צדדים, האם כח וזכות האב בנדר הוה מדין נתרוקנה, ונחשב שמיפר בכח זכות הבעל. או דאחרי שירש זכותו נחשב נדר של האב. [וכן משמע בריטב"א (הנ"ל), דנסתלק המעכב. אבל **הריטב"א** (הו' לעיל סח:) נקט דהלשון נתרוקנה הוא משום שמקבל ממנו זכות האב].

ח. ובחי' ר' שמואל תלה במח' **הרשב"א** ו**המאירי** (לעיל סז.) האם נתרוקנה נחשב שנתחדש זכות הפרה מחודש. א"כ אף בנדרים אלו.

א. ובחי' ר' שמואל העיר דאף לדעת הרמב"ם קשה, שההיקש קאי אף בנדרים שנדרה בחיי הארוס. ואף לרמב"ם אינו מיפר כל הנדרים.

פה) **ואימא ה"מ נדרים שלא נראו לארוס.** פי' **הר"ן** **והרא"ש** (ושא"ר) שלא שמעם הארוס הראשון. ומשמע דנדר שלא שמע הארוס הוה כמו שנדרה ברשות האב. אבל **הקר"א** כתב דיל"פ נדרים שלא נראה לארוס, שלא נדרה בחייו[ב]. (וכ"כ **הלח"מ** יא יט).

ובחי' רא"ל מלין כתב **דבראשונים** משמע דאם לא שמע הארוס, מהני זכות האב לבד להפר. וכמו מה שנדרה אח"כ, דילפי' מנתרוקנה דהאב מיפר לבד[ג]. ודוקא היכא דהארוס שמע וזכה בעי' שהאב יפר מחמתו.

ובדעת הראשונים מבואר דע"י השמיעה נחשב הנדר לארוס. **והאחרונים** העירו דלצד (לקמן עב:) דבעל מיפר בלא שמיעה [וכ"פ **הר"ן** לקמן עג.], א"כ אמאי נחשב דהוה נדר דידיה ע"י שמיעה. [ומבואר דמ"מ נחשב שייכות לנדר ע"י שמיעתו].

פו) **שם.** אבל **הרי"ץ** (בשיטמ"ק) נקט דנראו לארוס היינו שהבעל היפר. וגרס *וה"מ* נדרים שלא נראו לארוס [בניחותא], וכת' דכ"ד הרמב"ם. דקי"ל כבי"ה דכיון דנראו לארוס ל"ש נתרוקנה [וכדעת **הרמב"ם** (יא יט) דבי"ה פליגי אף בהפר הבעל ומת].

פז) **מבנעוריה נפקא.** מבואר דדין נתרוקנה דנדרים שנדרה אחרי מיתת הארוס נלמד מ'בנעוריה'. [משמע דמתחדש זכות האב ממילא, ולא מכח האב. אבל **בראש** משמע דהוה גילוי על הדין נתרוקנה].

פח) **אלא שקידשה כשהיא בוגרת** [**והרא"ש** גרס 'ואח"כ הגיע הזמן'. וכ"פ **הר"ן**]. דארוס אינו מפר לבד, אלא שבהגעת זמן ואוכלת משלו, לר' אליעזר [עג:] נודרת ע"ד. [ועי"ש בסוגיית הגעת זמן]. אבל **התוס' ריי"ד** ביאר דארוס מפר נדרי בוגרת לבד, וכן במת אביה. דהיכא דנדרה אחרי בגרות ומיתת הבעל, זכות האב אינו מעכב עליו.

פט) **בוגרת בל' יום סגי לה.** כרב הונא (כתובות נז:). **והר"ן** כתב דאף דנדחו דברי רב הונא דסגי בל' יום בעלמא, מ"מ אף למסקנא סגי בי"ב חודש בבגרות. ומש"ה צריך לגרס בוגרת וששהתה וכו'. [וכ"מ ברא"ש].

ותוס' (כתובות נז: ד"ה בגרה) הקשו דאף כשקידש נערה, עד שיעבור י"ב חודש הוה בוגרת. ותי' דכיון דנתקדשה בנערות יש י"ב חודש משעה שתובעה. אבל דעת **הרמב"ם** (אישות י יז) דנערה שנתקדשה ובגרה תחתיו, נותנים י"ב חודש מיום שבגרה [אף בלא תביעה].

דף עא.

צ) **נתארסה בו ביום. הריטב"א** כתב דאע"ג דאסור להתארס לאחר תוך ג' חדשים משום הבחנה [לר' מאיר (יבמות מב:) אף מהאירוסין][א]. **והנמוק"י** **ושיטמ"ק** (בשם רנב"י) הוסיפו דאף כשקידש באיסור, בדיעבד לא מפקי' מיניה[ב]. ומשמע דאילו חכמים כופין לגרש אינו יכול להפר. **והגר"א** (אה"ע יג יב) כתב די"ל דהמשנה קאי כר' יהודה ור' יוסי (יבמות שם) דאין הבחנה מהאירוסין. [**והריב"ש** העמיד את הגמ' (בע"ב) דוקא שהארוס עצמו החזיר].

והשו"ע (רלד ה) פסק דנשאת לחייבי לאוין או עשה, אם הפר מופר. **והב"ח** כתב דאף לכתחילה מפר, אבל **הש"ך** (י) כת' דבעמוד והוצא קאי, ולכן לכתחילה לא יפר [וכמו שאינו חייב מזונות, יבמות פה.]. ורק בדיעבד מופר.

והיכא דסבורה שמת בעלה, ואח"כ בא בעלה, דקי"ל (יבמות פז:) תצא מזה ומזה [ואסורה לראשון כדין סוטה

ב. וע' **רשב"א** (עא בהשמטה) שדן בזה.

ג. ובפשוטו קמ"ל קרא דחזרה לבית אביה, ועי"ז ממילא האב מיפר לבד. [ואי"צ לבא מכח הארוס]. ועיל"פ דאף בזה הוה גדר 'נתרוקנה', דהאב יורש את כל רשות הבעל [אך לא ירש נדר מסויים זו, שנדרה אח"כ].

א. **והמרחשת** (ב ב ו) הק' כיון דאסורה לו האיך יפר. וכתב ליישב למ"ד דמונין משעת כתיבת הגט, י"ל דנכתב הגט קודם [וכעי"ז כת' **החשק שלמה**]. [וצ"ב דלא משכחת בזה 'אפי' למאה'. ובאמת המרחשת העמיד דבריו על הברייתא עב.].

ב. וצ"ע דמבואר (יבמות לז.) דקידש תוך צ' צריך לגרש [אא"כ ברח], ע' **בראשונים** (שם), והו' ב' דעות **בשו"ע** (אה"ע יג י). [ובמש"כ דאם כנס אין מוציאין, צ"ב דבכנס ודאי מפרישים עד שיעבור ג' חדשים. ואולי ס"ל דבקידש בעי גט, שמא יכנוס. אבל היכא דכבר כנס סגי להו בהפרשה בעלמא].

מדרבנן], וכל הדרכים האלו בה שאינם מפירין נדריה (וכ"פ השו"ע רלד ד). **והגמ'** (יבמות צ:) פי' הטעם [דהראשון אינו מיפר[ג]] דרחמנא אמר דבעל מיפר נדריה כדי שלא תתגנה[ד], הכא תתגנה ותתגנה[ה].

והש"ך (שם ט) כת' דכ"ש ערוה דרבנן דמהני הפרה בדיעבד. אבל **הגר"א** (רלד ו) הביא מהתוספתא (יבמות ב) דאף שניות אינו כאשתו[ו], ואינו מיפר נדריה. [דחכמים עשו חיזוק לדבריהם].

צא) **בו ביום.** פי' **הר"ן** דשמע הארוס או שמע אב.

וכן מבואר בגמ' (לק' עב.) דלמקשן איירי בשמע ארוס ראשון, והגמ' דוחה [דלצד דגירושין בהקמה] בשמע אב.

והרש"ש (בע"ב) הביא דמבואר דהיכא ששמע הארוס צריך שארוס האחרון יפר בו ביום. והק' מ"ש היכא דשמע הארוס ומת בו ביום [והאב לא שמע], ונתרוקנה לאב ומהני הפרת האב אפי' לאחר כמה ימים (כדמבואר לע'). **והרש"ש** תי' דארוס אחרון שאני, דנחשב כרעיה דראשון [וכמ"ש הר"ן בסמוך בשם קצת ראשונים], ולכן בעי להפר באותו יום שמיעה[ז]. וכ"כ **האו"ש** (יג כ). [ונחשב שעבר יום שמעו אף היכא דלא היה יכול להפר נדרים בסוף היום (וע' מש"כ בזה בע"ב)].

אבל **החזו"א** (קלו ה) נקט דהטעם משום דנתרוקנה רשות לאב, ועבר יום שמעו של אב.

צב) **מנלן דארוס אחרון מיפר נדרים שנראו לארוס ראשון[ח] וכו'.** ומבואר דס"ד דכיון דהראשון זכה בנדר, הארוס האחרון אינו יכול להפר. וצ"ב אמאי לא יפר, הרי מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. וכל ארוס מיפר בקודמין ע"י שותפות האב[ט]. **והר"ן** כת' דכיון דהנדר נראה לארוס, ל"ש בו ארוס שני[י].

[ולכאורה הוה הו"א בעלמא. אבל בר"ן מבואר דהך סברא קיים אף למסקנא, ומיפר מחמת דין חדש, דהוה כרעיה דראשון, ע' בסמוך ר"ן ד"ה אביה ובעלה].

אבל **הט"ז** (רלד כד בסו"ד) כתב [באופן אחר, ודלא כר"ן] דכיון דהראשון שמע ושתק ולא היפר, הוה כאילו קיים לה הנדר. [ואף דמת באמצע ולא נסתיים יום שמעו. דכיון דהיה מוטל עליו להפר, ולא הפר נחשב קיום[יא]]. ושמואל יליף מקרא דמהני[יב].

ג. אבל השני אינו מיפר הוא משום דאינה אשתו כלל.

ד. [ובפשוטו הוה טעמא דקרא מ"ט הבעל מיפר נדריה. אך **תוס'** (שם פט.) פי' בהנך דמיפר מדרבנן מ"ט תקנו. ומש"ה תקנו הכא דאינו מיפר. **והרשב"א** (יבמות צ:) פי' תי' הגמ' דהטעם דנודרת ע"ד בעלה משום דלא תתגנה, וזו דלמיפק קאי אינה נודרת ע"ד].

ולכאו' מבואר דס"ד דהגמ' דאף דזינתה [ונאסרה עליו, ואינו מחוייב במזונותיה], מ"מ הוה אשתו. ויכול להפר. קמ"ל תתגנה ותתגנה.

ה. ולכאורה הוה רק מדרבנן דל"מ הפרה. ובשאר נשים אסורות לא תקנו. (וע' **תוס'** יבמות פט. ד"ה מאי).

ו. [ויל"ד האם היינו בכל איסור דרבנן, או רק שניות דהוה ערוה דרבנן].

והדרכ"מ (אה"ע טו) כתב בדעת **הטור** דשניות הוה מדרבנן כערוה, ולחומרא לא תפסי קידושין, שאם קידש אחר בעי גט משני. וא"כ לכאורה אינו יכול להפר. [ובדברי הש"ך כאן מבואר דלא חשש לזה. א"נ אפשר דרק לענין תפיסת קידושין החמירו].

ז. ובעי להפר ביום שמיעת הראשון. אבל הביא בשם ר' אהרן דבעי דוקא שיארס בו ביום, דלא שייך נתרוקנה היכא דכבר בטלה זכות הפרתו. אבל אם אירס ולא שמע את הנדר עד לאחר כמה ימים סגי. דגדר נתרוקנה אינה הפרת הראשון. ולא בעי יום שמעו דראשון.

ח. **הר"ן** (רשא"ר) פי' דהיינו ששמע הארוס. אבל **הלח"מ** **וקר"א** (הו' לעיל ע:) העלו צד דהיינו שנדרה בחייו. **והרי"ץ** בשיטמ"ק (שם) כת' דנראו לארוס היינו שהארוס היפר, ואפ"ה הארוס השני זוכה [וכדאי' בסמוך בברייתא לבי"ה, לדעת קצת הראשונים בר"ן].

ט. **והשיטמ"ק** (בשם רנב"י) כתב כלומר שאין אומרים בכה"ג נתרוקנה רשות לאב, הואיל ובשעת הפרה היא ארוסה לאחר. [וצ"ב].

י. ומשמע דהארוס האחרון אינו יכול לזכות בנדר, כיון דיש עליו כבר דין ארוס קודם. ולא דמי לכל הפרה בקודמין.

ועוד יל"פ הטעם משום דלא ילפי' בזה דין נתרוקנה, דילפי' (לעיל ע:) דין נתרוקנה מקודמי הויה שניה. אבל כלפי מצב שכבר מאורסת ל"ש נתרוקנה, והנדר אינו ברשות האב. [ולא משמע כן בר"ן].

יא. ואף דהוה אונס ביום אחרון, נחשב קיום. [ויל"פ דיש ראיה מדלא הפר מיד, אלא דהקילה תורה עד סוף היום, וכרמב"ן הו' לע' סו:].

יב. בפשוטו משמע דהוה גזיה"כ דלא נחשב שעבר יום שמעו. ועוד יל"פ דכיון דארוס שני כרעיה דראשון, ונתחדש זכות הפרה דיליה, לא נחשב קיום. [וכסברת הרדב"ז גבי גירושין לצד דלאו בהקמה, ע' בע"ב].

צג) **שם. הטור** (רלד יז) הביא בשם **הרמב"ם** (יא יא,יג)

דארוס שני אינו מיפר נדרים שנדרה בפני ארוס ראשון, ושמע ארוס ראשון[יג]. **והטור** חלק ולא נהירא. **והט"ז** (שם כד) ביאר דקושייתו מהגמ' (כאן) דארוס אחרון מיפר נדרים שנראו לארוס ראשון, ותניא כוותיה דשמואל.

והב"י [חלק על הטור] דאין זה דעת הרמב"ם, והרמב"ם נקט דלא שמע, דאיירי להפר לאחר כמה ימים[יד]. וכן נקט דלא שמע הארוס משום נתגרשה בו ביום, דגירושין הוה ספק הקמה (ע' בע"ב).

והט"ז כתב דהרמב"ם לא פסק כשמואל, דהא הספק דגירושין כהקמה (עא:) מוכח דקאי בלא שמיעה (וע' בר"ן עב.).

צד) **ר"ן ד"ה ודילמא וכו' אבל בנדרים.** ארוס אחרון

כמאן דליתיה דמי ומפר אב וכו'. [**והרשב"א** כתב דלפ"ז הלשון דארוס אינו מיפר לאו דוקא, שהרי אי"צ להפר[טו]].

ועוד נסתפק הר"ן א"נ וכו' אב נמי ל"מ מפר. דאב אינו מיפר לבד היכא דיש ארוס. והר"ן נסתפק בכל מקום דהארוס אינו זוכה בנדר מסויים, האם מעכב על האב. אך **האחרונים** הביאו מדברי **הרמב"ם** [ור' יחיאל] (הו' לעיל סח.) דאב מיפר כל נדרים, ובעל מיפר רק נדרי עינוי נפש ובינו לבינה. ובארוסה אף דהבעל אין לו זכות להפר, מהני לעכב על זכות האב[טז].

והר"ן (לקמן עה.) נסתפק בשומרת יבם [למה דקי"ל דרשות היבם לא אלים להפר נדריה], האם האב יכול להפר[יז]. **והר"ן** הכריע ממש"כ (בסמוך בע"ב) דהיכא דהפר הבעל ומת [לבי"ש, ע"פ פי' הר"ן בשם תוס'], האב מיפר לחודיה אף שנתארסה לאחר. אלמא דאב מיפר היכא דליכא זכות לארוס. **והקר"א** הקשה אמאי לא הביא הר"ן אף הכא[יח].

ובחי' רא"ל מלין (כג) דן דגדר נתרוקנה הוא שהאב מיפר בזכות הבעל. ולכן זכות הארוס אינו מעכב על האב, כיון דיש כאן הפרת ארוס.

צה) **תניא כוותיה דשמואל וכו'. הר"ן ורא"ש ושא"ר**

פי' דהביאו מהברייתא דאיירי בשמע הארוס. **ורי"ץ** (בשיטמ"ק) פי' 'נראו לארוס' היינו שהארוס הפר. אבל **התוס' רי"ד** ל"ג תניא כוותיה. והברייתא קאי בפנ"ע].

צו) **שמע אביה והפר לה וכו', אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה. הרשב"א** דייק דאף האב צריך לחזור ולהפר חלקו. דכשמת הארוס בטלה הפרה ראשונה [כיון דאינו ראוי להצטרף[יט]], והאב צריך לחזור ולהפר, ומש"ה בעינן בו ביום.

אמנם **הראשונים** בסוגיה לעיל (סט.) נקטו דהיכא דהפר האב, סגי שהאב חוזר ומפר חלקו של בעל לחוד[כ]. צ"ל דכיון דיש ארוס אחרון, צריך גדר צירוף. אבל דעת **הר"ן** (לעיל סח:, סט.) דהיכא דהוא קיים לא בטלה הפרתו, אף היכא דאינו ראוי לצירוף. וכן סתימת **הר"ן** (כאן) דהבעל לבד מיפר. **וי"ל** דהלשון לאו דוקא, אלא קמ"ל דנחשב צירוף בהפרה[כא].

והשו"ע (שם טז בשם **הרמב"ם** יא יט) פסק דהיכא שהפר האב [ועברו כמה ימים[כב]], ולא שמע הארוס ומת. דאם חזרה ונתארסה בו ביום [שמת הראשון][כג], ארוס האחרון מיפר.

יג. ואף כשלא היפר האב.

יד. [ומה שכתב הטעם דהארוס זכה בנדר לאו דוקא].

טו. ועוד כתב **הרשב"א** כגון שהפר האב או הבעל, דכיון דאיקליש לא נתרוקנה זכותו לאב. [וסיים דהראשון עיקר, דהאב מיפר].

טז. ומ"מ לא אמרי' שיפר לבד כשעדיין לא שמע הארוס [אף דנחשב שלא זכה בנדר, וע' לקמן עג: אי ארוס מצי מיפר בלא שמיעה].

יז. [**והטור ושו"ע** (רלד יא) פסקו דהאב יכול להפר].

יח. ובפשוטו **הר"ן** (כאן) קאי בתחילת ספיקו, ואה"נ נפשט הספק מהא דלקמן.

יט. ובטלה הפרה כשאינו ראוי לצירוף (עי' סט. ובסמוך). **והרי"ץ** (בשיטמ"ק) הוסיף דנחשב שהיפר בלא שותפות, שהרי השני לא שמע.

כ. **והרשב"א** (סט.) הביא בזה מח'.

כא. **והחזו"א** (ע' בסמוך) כתב דצריך ששניהם יפירו חלקו של בעל.

כב. דהשו"ע פסק דאילו הוה ביום שמעו מהני, וכדעת הרמב"ן (הנ"ל). אבל **הט"ז** (שם כב) תמה בזה, והעמיד דוקא ביום שמעו, ואפ"ה ל"מ נתרוקנה בנדר קלוש.

כג. ומ"מ בעי דוקא נתארסה בו ביום, דכיון דמת הבעל נחשב הנדר ברשות האב. ואף דהאב אינו יכול להפר, דבנדר קלוש ל"ש נתרוקנה.

והב"ח הק' דדעת הרמב"ם (יב יז, הו' לע' סז. וסח) דבעי הפרת האב והבעל בחד יום, א"כ האיך מהני הפרת הארוס אחר כמה ימים. והדרישה תי' דנתרוקן חלקו לאב, ונחשב עי"ז יום שמיעה אף לאב [ואף שאינו יכול להפר]. ומש"ה כשחוזרת ונתארסה, דארוס אחרון מיפר ביום שהיפר ראשון[כד]. והט"ז (שם כב) תמה בזה, ונדחק דהרמב"ם קאי כשמת רק ביום שמיעת האב [וסמך אמש"כ ברישא]. ודלא כשו"ע.

צז) **ר"ן ד"ה אביה ובעלה.** פירשו קצת הראשונים[כה] דהך בבא קמייתא דברי הכל וכו'. ואף דמבואר (לע' סט.) דל"ש נתרוקנה בנדר דאיקליש לבית הלל, אפ"ה שייך ארוס שני כרעיה דראשון. [והר"ן (בע"ב) הביא דתוס' פליגי. וכ"ד הרא"ש].

צח) **שם.** ולדעת **הרמב"ן** (לעיל סט.) דהפר האב ומת ארוס, יכול האב לחזור ולהפר בו ביום. וכל הסוגיה שם בעבר יום שמעו. (וע' מש"כ בזה לעיל סט.). ולפ"ז י"ל דה"נ הארוס האחרון מיפר בו ביום, ולכן מהני אף דהנדר הוקלש [ואין תוספת חידוש בארוס אחרון]. וע' **ב"ח.**

והט"ז (רלד כב) כת' דאף בזה יש הו"א דל"מ. דס"ד דכיון דחזרה ונתארסה גרע, וכה"ג ל"מ בו ביום. וקמ"ל הרמב"ם דמהני, וכדעת הרמב"ן.

צט) **בא"ד אבל הכא חזינן להאי ארוס אחרון כרעיה דראשון וכו', אע"ג דאיקליש ליה נדרא וכו'.** ובפשוטו ביארו **האחרונים** דארוס אחרון אינו בא מכח האב [דהפרת האב מדין נתרוקנה], אלא דנחשב המשך זכות הבעל הראשון [ועד"ז ביארו **הרש"ש** והאו"ש (הנ"ל) דבעי להפר ביום שמיעת הראשון].

אבל **החזו"א** (קלו ב,ד) תמה בזה דאין לבעל שני שום קשר עם הראשון. וכתב ד'כרעיה' לאו דוקא, והארוס האחרון מיפר משום זכות האב, ומדין קודמין. וביאר דכוונת הר"ן דהוה דין א'. ואף דלבי"ה ל"מ נתרוקנה בנדר קלוש, דלא נתנה תורה חילופי דינים[כו] במקום דקליש. אבל משותפות לשותפות לא איכפת לן [ואינו חילופי דינים]. *וביאר* דאף דהאב לא זכה בנדר [דאין נתרוקנה], מ"מ שייך שהארוס יזכה ממנו, כיון דהאב יש לו זכות בבתו. אלא דזכות זה ל"מ אלא לענין שותפות. ולפני שנתארסה ליבא שותף.

ק) **שם.** והטור (רלד טז) השיג [על דברי הר"ן] ולא נראה[כז], דכיון דאינו יורש חלק מפני קלישותו, האיך יכול לחזור ולהפר. ומשמע דנקט דהארוס הב' מיפר מכח האב [וכדין קודמין], והק' דכיון דהאב אין לו כח, האיך יפר מכוחו[כח].

ובפי' **הרא"ש** [וכן **תוס'** מכת"י, וכ"כ הר"ן (בע"ב) בשם תוס'] כת' דבי"ה פליגי אף ברישא, דארוס שני אינו מפר נדר קלוש.

קא) **רא"ש ד"ה ונתארסה בו ביום.** מילתא אחריתי היא. ולפ"ז יש כאן ב' דינים ברישא, בלא הספיק אפי' לאחר כמה ימים [ואף דשמע האב. דכיון דהאב הפר, ומתחדש זכות הפרה. וע' מש"כ בזה הר"ן סח.]. [וע"ע **תוס'** מכת"י]. וב' אף בשמע הבעל, דוקא בנתארסה בו ביום.

והאחרונים הקשו לדעת הקצת ראשונים (הנ"ל בר"ן) דארוס אחרון מיפר נדר דאיקליש ואף דהאב אינו יכול להפר [לבי"ה], א"כ [בהפר האב, ולא שמע הארוס] אמאי בעי נתארסה בו ביום, הרי האב אינו יכול להפר, והארוס שני זוכה מהראשון. והמלא הרועים כת' דנקטו בו ביום משום בי"ש[כט]. והחזו"א הוכיח מזה דהארוס זוכה מכח האב (ע' לעיל). ודנו

כד. והב"ח בקו"א תמה על סברא זו, דכבר שמע האב, והאיך יהא לו שוב יום שמיעה. ועוה"ק דדין זה אין לו זכר בש"ס או שום גאון.

כה. ע' שיטמ"ק בשם פירוש, והב"י (רלד טז) כתב דכ"ד הרמב"ם (יא יט).

כו. [שמעיקרא מיפר בשותפות, ועכשיו מיפר לבד.

כז. וכן הרא"ש (בע"ב) כתב מה לי אב ובעל ומה לי לחודיה, משמע דאין מקום כלל לחלק. [וכן מבואר דעת תוס' הו' בר"ן בע"ב].

כח. והחזו"א הוסיף דכשמת פרחה כח הפרה דיליה, והאיך יחזור ויתחדש. וע"כ כשחזרה ונתארסה, זכות הארוס הוה מכח האב. ואם אין לאב זכות האיך יזכה לארוס.

כט. [אבל בשו"ע (סעי' טז הו' לעיל) מבואר דאף להלכה בעי בו ביום].

ליישב לצד דנתבטלה הפרת האב [ע' לעיל סח:], דהאב צריך לחזור ולהפר חלקו בו ביום[ל].

קב) **שמע בעלה והפר לה וכו' חוזר האב ומפר וכו'.**

כ"ג **הר"ן** [**והרא"ש** בפי' הב']. והר"ן פי' דאף בזה איירי שנתארסה לאחר, ואפ"ה לבי"ש נסתלק הארוס, ואב מפר לחודיה. [והר"ן (בע"ב) ביאר דכיון דהושלם מעשה ההפרה נסתלק הארוס, ומש"ה נדר זו לא חזי לארוס כלל. ואף שמת ובטלה הפרתו, מ"מ נקבע דאינו ראוי לארוס. ע"ע בדבריו].

אבל **הרא"ש** (בפי' הא') גרס שמע אביה, ולפ"ז היינו רישא, אלא דאיירי דלא נתארסה.

דף עא:

קג) **ר"ן ד"ה ומיגז.** כיון דאיסתלק ליה ארוס מהכא,

תו לא חזי האי נדרא לארוס כלל, קם ליה אב בלא ארוס. ואף שהפרה בטילה, מ"מ נסתלק הארוס. ומש"ה האב מיפר לבד. וכעי"ז כת' **בחי' ר"א מן ההר** דלבי"ש כשהפר ארוס ראשון כבר נסתלק מחלקו, דמיגז גייז. ואף דכשמת בטלה לה אותה הפרה, ושב כל הרשות לאב. שהרי לא נשאר חלק לארוס ראשון שנאמר שאחרון יהא במקומו. ואע"ג דמיגז צריך לחזור ולהפר שכבר בטלה לה הפרתו.

והר**שב"א** (בהשמטה) כת' דהטעם דהאב מיפר לבד, דכיון דשמען ארוס ראשון, א"כ האב יורש כוחו של ארוס. ולכן אי"צ לארוס הב'[א]. ושוב כת' דאפי' לא שמען ארוס, מ"מ שייכות היה לארוס בהם[ב], ונתרוקנה, דהאב יורש כחו. ודוקא בנדרים שנדרה אחרי מיתת ארוס הא' מפר ארוס שני, דומיה דראשון. אך הק' דבמשנה מפורש דבעי ארוס אחרון, ול"מ האב לחוד. וכת' דצ"ל דמתני' כשהפר האב או הבעל, וכבי"ה. [אבל לדעת שא"ר דוקא כשארוס היפר אמרי' כן, ואילו המשנה איירי כפשוטו. ויל"פ דס"ל דכיון דארוס שני הוה כרעיה דראשון, הוה כאילו הבעל קיים. ול"ש נתרוקנה].

קד) **בא"ד אבל בתוס' פי' וכו'.** [וע"ע תוס' מכת"י,

ועד"ז ברא"ש]. דברישא נח' דלבי"ש מיגז גייז, ולבי"ה מיקליש קליש [וכיון דקליש ארוס אחרון אינו זוכה]. ובסיפא בנדרים שנראו לארוס ראשון [אף כשלא היפר], דלבי"ש אב לחוד מיפר [דארוס שני אינו זוכה במה שכבר זכה ראשון], ולבי"ה ארוס שני.

וכן **הרמב"ן** כתב דבסיפא נח' בנדרים שנראו לארוס, דשמע הארוס ולא היפר, דלבי"ש אפי' נתארסה אב מיפר לחודיה. ו**הרמב"ן** פי' דנח' עוד דלבי"ש מיגז גייז, ואפשר להפר כל חלק לחודיה, והאב מיפר חלקו, וחוזר ומיפר חלק הבעל. ולבי"ה מיקלש קליש וצריכין להפר יחד.

ו**הר"ן** (לק' עה. ד"ה כשם) הביא ע"פ דברי התוס' דלבי"ש האב מיפר לבד היכא דלא זכה ארוס שני. והר"ן למד דה"ה דהאב מיפר במקום יבם. ו**האחרונים** העירו דהר"ן הביא ראיה זו רק מדברי התוס' [לדעת בי"ש]. וצ"ב דאף לפי' הא' הדין כן, דכיון דמיגז לא ירש שני, והאב מיפר לחוד. אך י"ל דלפי' הא' הוה טעם אחר, דהר"ן פי' [לפי' הא'] דכבר נחתך חלק הארוס, ועי"ז מהני.

ו**האחרונים** כת' די"ל דמהני מדין 'נתרוקנה', ונחשב שהאב יש לו אף חלק הבעל בנדר [ולפ"ז כוונת הר"ן דאף במקום יבם שייך נתרוקנה].

גירושין כהקמה

קה) **איבע"ל גירושין וכו' או כהקמה דמיא. הר"ן** (ד"ה איבעיא) פי' כי היכי דמכי לא הפר ביום שמעו במאן דאוקמיה[ג]. [ומשמע דהטעם דכיון דיודע שמסתיים זכותו להפרה[ד], השתיקה הוה קיום[ה]].

ל. שנתרוקנה עליו [אף דהוה כמה ימים אחרי שמיעתו הראשונה]. ואף דל"מ הפרתו בלא צירוף ארוס שני, ועדיין לא נתארסה.

א. [והר**שב"א** הק' דבכל מקום משמע דכשלא שמען ארוס חמיר משמען ארוס].

ב. שהרי ל"מ הפרת האב [בארוסה], אף דלא שמע הארוס.

ג. ויל"ד לפ"ז האם מהני לישאל לחכם על קיום של גירושין [לדעת **הראשונים** (הו' לעיל סט.) דאחר שתיקת יום שמעו ל"מ היתר חכם].

ד. ומשמע דשיעור יום שמעו משום שמסתיים זכות ההפרה. אך בפשוטו התורה קבעה שיעור 'יום', דדרך האדם למחות תוך יומו [ולא משום שנסתיים זכות הפרתו]. א"כ צ"ב היכא דגירש שחרית, עדיין אין כאן שיעור יום של שתיקה. והאיך ילפי' דהוה כהקמה. ואפשר דגירושין הוה מעשה בידים שמסלק זכות הפרתו, ומש"ה הוה סברא טפי דמהני.

ה. ויל"ד היכא דשמע ואח"כ שכח את הנדר, ובשעת גירושין לא זכר.

ומבואר בר"ן דשתיקת יום שמעו נחשב [גם] 'קיום' על הנדר[ו] [ולא רק שבטל זכות ההפרה. ע"ע לק' עט. וכ"מ].

ובחי' רמ"ש כתב דעד"ז אף נישואין יחשב כהקמה, כיון דיוצאת מרשות האב ולא הפר[ז]. ויש הביאו דכ"מ בתרגום יונתן[ח].

והרש"ש ביאר דהצד דלא הוה כהקמה משום דבגירושין נתרוקנה לרשות אב, והארוס סומך דהאב יפר[ט].

אבל השיטמ"ק (עב. בשם רי"ץ) כתב דגירושין הוה כהקמה משום דשונאה, ונתכוון לקיים בלב[י] (ומהני הקמה בלב, לק' עט.).

קו) **למאי נפק"מ וכו' ואהדרה ביומיה וכו'. הרא"ש**

כת' דהמ"ל דאי כשתיקה דמי האב מצי מיפר [דנתרוקנה זכות לאב], ואילו הוה כהקמה האב אינו יכול להפר [וכ"פ השו"ע רלד כ]. וצ"ע אמאי לא נקטו כן.

ועוד העירו דאף כשלא החזירה יש נפק"מ לדעת הראשונים (הו' לעיל סט.) דחכם אינו יכול להתיר [לאשה] נדר שקיים הבעל. א"כ יש נפק"מ האם הגירושין הוה קיום שלא יהני התרה אחרי שגירש[יא].

והרמב"ן (משפט החרם) הק' אמאי הבעל אינו יכול להפר לאחר שיגרש [בנתגרשה בו ביום], סוף סוף נדרה על דעת בעלה. והוכיח מזה דהנודר ע"ד חבירו אינו יכול להפר כל היום, אלא דוקא בבעל קבעה התורה כן גדר הפרה. וכיון דנתגרשה ויצאה מרשותו נתקיים מיד.

קז) **ואהדרה ביומיה. פי' הר"ן** דאל"כ כבר עבר יום השמיעה וכו'. **והר"ן** כת' דה"ה החזירה אחר. **והחזו"א** (קלו ו) הקשה דהשתא מיפר מדין שזכה מהאב, דארוס שני הוקש לראשון דמיפר בקודמין בשותפות האב. ומה איכפ"ל דארוס הראשון שמע.

וכ"מ פשטות **השו"ע** (רלד יז) דאם לא שמע האב [אפי' שמע ארוס ראשון], אפי' נתארסה לאחר כמה ימים, אביה וארוס האחרון מפירין נדריה. וכ"כ **הפרישה** (שם לה) דכשנתארסה לאחרים, אפי' לאחר כמה ימים יכול להפר. [ודלא כר"ן]. ויש שפי' דל"ד לגמ' כאן דאיירי כשארוס הראשון החזיר, וכבר עבר יום שמעו.

אבל **האו"ש** (יג כ) **והחזו"א** הק' דאף כשהחזיר הארוס הראשון אמאי לא יפר, דלא גרע מאחר. **והאו"ש** כתב דע"כ אף נתארסה לאחר בעי בו ביום [כדתנן במשנה], ומש"כ השו"ע אחר כמה ימים איירי כשלא שמע ארוס [ודלא כפרישה].

והרש"ש ואו"ש הוכיחו מזה דגדר הפרת ארוס שני הוא משום דהוה כרעיה דראשון [וכמ"ש **הר"ן** בשם קצת ראשונים דארוס שני זוכה אף בנדר דאיקליש], והמשך זכות הפרת דראשון. ואינו מקבל זכות הפרה מחודש[יב].

ו. [ויל"פ דתחילת הדין משום דהתורה קבעה זכות הפרה לזמן, ומהדין לאחר יום שמעו הנדר אינו מקויים ולא מופר. [וכן הדין היכא דנאנס מלהפר]. אלא דהתורה אמדה דעתו דכיון דידע שיכול להפר ולא היפר, דניח"ל בנדר].

ז. והא דבעי קרא דבעל אינו מפר בקודמין איירי בנדרים שלא שמע האב. א"נ אילו היה בעל מפר בקודמין לא נחשב יציאה מרשותו, כיון דסומך שהבעל יפר. [וכסברת הרש"ש].

ח. דה**תרגום יונתן** (במדבר ל ז) תרגם [את הפסוק ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה וגו'] ואין אתנסבא אתנסיבת לגבר ונדרהא עלה וכו' ולא בטיל איבהא עד לא אתנסיבת, ומדאתנסיבת לגבר יתקיימון. [אם תנשא לאיש ונדריה עליה, ולא ביטל אביה עד שתשנא, כשתנשא לאיש יתקיים]. [ות"י פי' הך פסוק בנדרים שנדרה בבית אביה ונשאת, ובפסוק ח ואם נדרה אחרי שנשאת. ודלא כרבה (לע' סז.) דפסוק ז' איירי בארוסה, וקמ"ל דמהני הפרה].

ומשמע דהנישואין הוה גדר 'קיום'. [ויש לדחות דכוונתו דאין מי שיפר, וכמו נדר אלמנה וגרושה]. אך צ"ב מהיכן הוסיף התרגום 'יתקיימון' [דבפסוק כתוב רק ונדריה עליה, ולא כתוב הדין [ולמש"כ אתי שפיר דילפי' נדריה עליה, דל"ש הפרת הבעל בקודמין]. ואפשר דסמך אפסוק ח' דבשתיקת יום שמעו יקמו.

ט. ויל"ע לפ"ז כשהאב הפר ואיקליש וגירש [דלבי"ה האב אינו יכול להפר, דלא מהני נתרוקנה], ומ"מ [לדעת קצת ראשונים בר"ן בע"א] ארוס אחרון מיפר, ולא אמרי' גירושין בהקמה.

י. וכ"כ **הלבוש** (רלד יט) דכיון שגירשה ודאי לא היה דעתו להפר לה, דמה לו ולנדריה של עינוי נפשה שיפירם, הא שנאה.

יא. ו**בהג' מהרש"ם** כתב לחדש דדוקא בבעל דעלמא ל"מ שאלה [אחר הקמה], כיון שנודרת ע"ד. אבל גדר הפרת ארוס אינו משום שנודרת ע"ד [ע' מש"כ בהקדמה, ולק' עג:]. ולכן אף הקמה דידיה לא אלים.

יב. [וארוס שני אינו יכול להפר מדין זכות האב בקודמין [ועי"ז יתחדש יום שמעו. דכיון דיש לו זכות כרעיה [ואף כשעבר יום שמעו ואינו יכול להפר, נחשב ברשות הארוס, ואין זכות לאב].

אבל **האו"ש** הק' דהרא"ש לא ס"ל כקצת ראשונים דהביא הר"ן (בע"א), וארוס שני אינו זוכה בנדר דאיקליש. ותי' דהרא"ש ס"ל (לעיל סט.) דבטלה הפרת האב, ואף האב חוזר ומיפר חלקו. ולכן בעי דלדידיה יהיה יום שמעו.

אבל **החזו"א** נדחק לפרש [דאף בגמ'] דבעי ביומיה משום דשמע האב, שלא יחשב שעבר יום שמעו של האב. **והאו"ש** דחה דבברייתא (עב.) איירי אף בלא שמע האב, ואפי' הכי בעי בו ביום.

קח) **רא"ש ד"ה שמע** [הודפס עב.]. דוקא דאהדרה ביומיה וכו', אע"ג דלא היתה תחתיו בסוף היום. וכ"כ **הר"ן** (ד"ה ואהדרה) אף דבסוף היום ליתי' ברשותיה דבעל וכו'. **האפיק"י** (א יז ד) הק' דבסוף היום אינו בעלה כלל, והאיך נאמר השתיקה הוה כהקמה. והאפיק"י הוכיח דכיון שעבר יומו איבד זכות הפרה דיליה, אף דליכא הקמה. אך יש לדחות דנחשב דהשתיקה דקודם גירושין הוה כהקמה, עד כמה שעי"ז עבר יומו [וכ"כ הרדב"ז ע' בסמוך].

קט) **בא"ד ומיהו בירושלמי ל"מ הכי וכו' נשתתק וכו' אלמא שעות שאינן ראויין להפר אינן מן המנין.** דדעת **הירושלמי** דבנשתתק יכול להפר אף לאחר כמה ימים[יג]. וה"נ כשהחזירה לאחר כמה ימים. ומבואר ברא"ש דגמ' דידן פליג, דבעי' דוקא אהדרה בו ביום. ואל"כ אינו יכול להפר לאחר שעבר יומא, ואף שלא היה ראוי להפרה.

והגרנ"ט (סא) חקר היכא דנאנס ע"י לסטים וכדו' ואינו יכול להפר, האם נחשב דאינו יום שמעו, ודן דתליא במח' הנ"ל. אך דן דאף הגמ' דידן איירי דוקא כשהיה לו שהות להפר [קודם שגירש]. [ודעת הבבלי דאונס ביום אחרון אינו אונס לענין זה], אבל אם היה אנוס מתחילה ל"מ [והק' מהגמ' לק' עו: גבי שבת, ע"ש].

אבל **המאירי** (עח:) הביא את דברי הירושלמי, ומשמע דהבבלי לא פליג. [וכן **הריטב"א** (לעיל סח.) נקט בפשיטות דאם נטרפה דעתו בחצי היום, כשיחזור יכול להפר].

ובשו"ת הרדב"ז (מכת"י ח קנב) חילק דכשגירש אינו אונס, ועי"ז גרם שיעבור היום[יד]. אבל בנשתתק הוה אנוס[טו], ומה לי נאנס שלא שמע, ומה לי נאנס שלא היה יכול להפר[טז]. (וע' חי' ר' שמואל יח ד).

והאחרונים (חי' ר' שמואל) הקשו מכאן לדברי **הטור** (הו' לעיל סט., וכ"כ התוס' הרא"ש שם) דאף כשנשאל על הקמתו, כיון שלא היה יכול להפר בסוף יומו, יכול להפר כשנשאל. [ויל"פ ע"ד דברי הרדב"ז].

קי) **בא"ד ע"ד דר' יוסי בר"י (לקמן עז.) נותנין לו כ"ד שעות**[יז]. להשלים לו שיעור כ"ד שעות ד"יום שמעו'. אבל **בתוס' הרא"ש** (שם) נסתפק [דהיכא דנשאל על הקמתו] דיכול להפר לעולם, דהא ליכא יום שמעו[יח]. או דילמא שאלתו הוה כשמיעת הנדר [ונותנים לו יום מעכשיו].

קיא) **ר"ן ד"ה ואהדרה ביומיה.** ה"ה אחר, אלא מילתא דשכיחא נקט. אבל **הריב"ש** (תסב) הביא בשם **הרי"ט** [**ב"א**] דבדוקא נקט אהדריה הוא, דבאחר איכא איסורא דהבחנה לקדש תוך צ' יום. והוכיח מכאן דאין דין הבחנה בגרושת עצמו. **והגר"א** (אה"ע יג יב) ביאר דלא הק' מהמשנה, די"ל דקאי כר' יהודה ור' יוסי דבאירוסין אין דין הבחנה, אבל הגמ' כאן נקטה כהלכה. אבל **הראשונים**[יט]

יג. [**והאחרונים** דנו אמאי לא יהני הפרה בכתב או ע"י הרכנה או שליחות. וע"ע לקמן עב:].

יד. ואף לצד דגירושין לאו כהקמה, היינו כשהחזיר ביומו, והפר [הוא או ארוס שני]. אבל כשלא החזיר ביומו, הרי גרם שיעבור יום שמעו. [ויל"ע מתי נחשב שקיים, הרי בסוף היום לא היתה אשתו. אלא דהוה הקמה בשעה שגירש, בתנאי שלא יחזיר ויפר].

טו. [ואונס דיום אחרון הוה אונס, א"נ הכא דבעי 'מעשה שתיקה' לקיים. אבל בגירש הוא גרם, ואינו אונס. וכמו שהלך לישון מרצון].

טז. ומשמע דגדר הדבר דכיון דאנוס פקע יום שמעו. [וע' מש"כ לעיל סט. בדעת הטור היכא דקיים נדרו].

יז. ומ**פרשי** הירושלמי פי' דהיינו השלמת כ"ד שעות, וכ"ד **התוס' הרא"ש** (סט.). **והרא"ש** (בפסקיו ז) כתב דראוי להחמיר כמ"ד עד סוף היום. אבל בזה מ"ד מעת לעת הוה לחומרא, ולדברי הרא"ש יש להחמיר.

יח. [**והרא"ש** לשיטתו דנחשב שמיעה, אף כשלא ידע שיכול להפר. אלא דלא עבר יום שמעו. דלסברת הר"ן דלא נחשב שמיעה, א"כ כשיוודע לו הוה יום שמיעה. ונח' הרא"ש והר"ן האם 'שמיעה' הוה עצם הנדר. או ידיעה דמוטל עליו להפר].

יט. **הריטב"א**, והשיטמ"ק בשם **רנב"י**, **והנמוק"י**. [ואי נימא

במשנה כת׳ דאיירי שאירס באיסור. [ויל״ד האם כוונת הריב״ש והגר״א דיש להעמיד בלא עבד איסורא. או דס״ל דאילו קידש באיסור אינו זכאי להפר, ע׳ במש״כ במשנה].

דף עב.

קיב) **ר״ן ד״ה אי רישא.** אלא גווני דמצי לאפוכי. **הגהש״ס** הק׳ דאף בזה אפשר לכתוב ב׳ צדדים, שתק וגירש למחר. **והרש״ש** תי׳ דכוונת הר״ן דאין טעם לכתוב כן, דמ״ש גירושין ממיתה. ודוקא היכא דלא עבר יום שמעו יש מקום לחילוק ביניהם.

קיג) **ת״ש נדרה וכו׳ בו ביום וכו׳ בשלא שמע ארוס ושמע אב. הסמ״ג** (לאוין רמב, הו׳ בב״י) **הביא** דמוכח דבעי הפרת הבעל באותו יום ששמע האב, וכדעת **הרמב״ם** (יב יז, הו׳ לעיל סז. וסח.). **והלח״מ** (יב יז) תמה דכוונת הגמ׳ שלא יעבור יום שמיעת האב קודם שנתארסה, דכיון דהאב לא הפר נתקיים הנדר. אבל בעלמא [אחרי שנתארסה] לא איכפת לן שלא יהא אותו יום. אבל **האו״ש** (יב יז) כתב דמ״מ יש לדייק דמשמע [במשנה[א]] דנתגרשה בו ביום, משמע ביום של הנדר. אבל אם נתגרשה יום אח״כ ל״מ. ומוכח כרמב״ם דבעי הפרת בעל וארוס ביום א׳.

קיד) **א״ה וכו׳ אפי׳ לאחר ק׳ ימים נמי. וכ״פ השו״ע** (שם יט, וכן יז) דאם לא שמע האב ולא הבעל, ונתגרשה ונתארסה אפי׳ לאחר כמה ימים. **והגר״א** (שם מג, מה) ציין לסוגיין. [ומשמע דיש בזה חידוש, דס״ד דל״ש נתרוקנה אחר כמה ימים. ולא הוה מדין קודמין בעלמא].

קטו) **הכא בנשואה עפקינן, דאין הבעל מיפר בקודמין.** [**הר״ן** כת׳ דהיתה נשואה או בא׳ או בשניה. וע״ע שיטמ״ק[ב]]. ובפשוטו משמע דבנשואה אם גירשה והחזירה, נחשב קודמין כלפי אישות זו. **והמאירי** בשם **התוס׳** כת׳ דסברת המקשן דכיון שנדרה תחתיו לא נחשב קודמין, אע״פ שגירשה והחזירה. וקמ״ל התרצן דבנשואה אף זה נחשב קודמין.

אבל **הריטב״א** (כתובות נט.) הביא **י״א** דנשואה שגירשה והחזירה, מיפר מה שנדרה בנישואין ראשונים, כיון שנדרה תחתיו [אף למסקנא]. ולפ״ז צ״ל דהכא איירי דוקא בחזר ואירס, ובארוסה אינו מיפר אלא בשותפות[ג].

קטז) **ר״ן ד״ה אמרי.** אי ארוסה בתחילה ונשואה בסוף וכו׳ דאין הבעל מיפר בקודמין. **הרש״ש** דייק דרק משום שגירשה נחשב קודמין. אבל בעלמא אף אחרי נישואין יכול להפר מה שנדרה באירוסין, דנחשב תחתיו. והא דאין הבעל מיפר בקודמין קאי במה שנדרה קודם אירוסין[ד]. וכעי״ז דייק מלשון פי׳ **הרא״ש** (לקמן פח:), וכן דייק מדברי **הרא״ש** (לעיל ע. במשנה, וע׳ מש״כ שם). אבל הביא דלשון **הרמב״ם** (יא כ) **והטור ושו״ע** (רלד י) מבואר דאף בבה״ג נחשב קודמין, דהוה קודם שנשאת. וכ״כ **השיטמ״ק** (סז. בשם פירוש[ה]), וכן **הריטב״א** (ריש פירקין). **והשלמ״נ** כתב דאף דברי הר״ן והרא״ש יל״פ דס״ל דנחשב בה״ג קודמין.

קיז) **ר״ן ד״ה ולענין הלכה.** אבל הרשב״א וכו׳ דכי תנן בו ביום משום שמיעת ארוס וכו׳. **והט״ז** (שם כד) כתב ליישב [לדברי הראשונים דהוה ספק] דלא קי״ל כשמואל בהעמדת המשנה[ו], אף דקי״ל כוותיה בדין.

דהריב״ש בשם הריטב״א פליג, וס״ל דכה״ג אינו מפר, א״ב יש סתירה בדעת הריטב״א].

א. אבל בברייתא לא גרסי׳ נתגרשה בו ביום. אלא נתארסה בו ביום.

ב. **והגר״א** (רלד לה) כתב דע״כ איירי דחזרה ונתארסה, דאם חזרה ונשאת פשיטא, דאפי׳ בלא גירושין אינו מיפר בקודמין מאירוסין.

ג. אך צ״ע דבגמ׳ מבואר הטעם משום דהוה קודמין.

ד. וכן מבואר בפי׳ רבינו הלל [לספרי עמ׳ קח] לחד גירסא. אבל י״ג שם איירי דוקא היכא דהיפר האב מאירוסין. ומהני הפרת הבעל מנישואין להצטרף. [וע״ע כעי״ז לקמן עב:].

ה. דאף מה שנדרה בעודה ארוסה, נחשב קודמין, ואף ביום שנשאה.

ו. **והט״ז** כתב דלא קי״ל כשמואל ׳לענין גירושין׳. ורע״א הגיה עליו דקי״ל כשמואל בעיקר דינא, דהא תניא כוותיה. אלא דלא קי״ל כוותיה בפי׳ המשנה. [**והט״ז** (ע׳ מש״כ לעיל עא.) ביאר סברת החולק על שמואל משום דכיון דהראשון לא

והט"ז כתב דמשו"ה **הרמב"ם** (ע' לעיל עא.) לא פסק כשמואל.

דף עב:

קיח) **דרך ת"ח וכו'.** ובגמ' אי' דקמ"ל דמהני אף דלא שמע הנדר. או דקמ"ל דאורחיה דצורבא מדרבנן להדורי. **והשיטמ"ק** (בשם רא"ם) כת' דסתם תלמיד חכם כשר במעשיו ומחזר להפריש בני אדם מן העבירה.

קיט) **וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו וכו'. הריטב"א** כתב קמ"ל דשני הפרות אלו מצטרפות, הואיל ותרוייהו מאירוסין. [וצ"ב מה ס"ד שלא יצטרפו].

והר"ן (בגמ' ד"ה ת"ש וכן) העלה צד דאיירי באומר 'לכי שמענא', ואף כששומע לאחר נישואין מהני. ועפ"ז יש חידוש גדול דמצטרף הפרת הארוס לבעל, אף דשומע אחרי נישואין[א].

קכ) **ר"ן ד"ה דרך ת"ח.** שלאחר שנשאת א"א שתהא הפרה לנדריה. בפשוטו היינו אף בנדרים שנדרה בעודה ארוסה, דהוה קודמין. אבל **הרש"ש** (הנ"ל בע"א) דייק מדברי **הר"ן** (לעיל בע"א) דנדר שנדרה באירוסין לא נחשב קודמין. וכתב דלפ"ז דאיירי אנדר שנדרה קודם שנתארסה.

והרמב"ם (יא כ, וכן טור ושו"ע רלד י) כת' שמיפר נדרים שנדרה משנתארסה. [ומבואר דאף זה לכשתנשא יחשב קודמין]. וצ"ב דהא מיפר אף מה שנדרה קודם אירוסין. **והפוסקים** ביארו דהאב כבר היפר נדרים שלפני אירוסין[ב]. ועוד פי' **הב"ח** (הו' בש"ך) דאף לצד דארוס מיפר בלא שמיעה, היינו דוקא במה שנדרה אחרי אירוסין, אבל ל"מ כשנדרה קודם אירוסין [דלא זכה בנדרים אלו כלל].

והרמב"ם (שם) כתב דאם היפר האב, והבעל לא שמע עד שתכנס לרשותו, הבעל א"י להפר[ג]. **והגרנ"ט** (ס) דייק דאם הבעל שמע מהני, ומהני הפרתו אף אחר נישואין. וצ"ב דכיון דנשאת אין כאן צירוף להפרת האב. וביאר דע"י 'שמיעת' הבעל הושלם הפרת האב[ד] [דשמיעה הוה הפרה במקצת]. ובשעת שמיעה היה יכול להפר[ה]. ועוד יל"פ דע"י שמיעה מצטרף הפרת הבעל לאב, וע"ד מש"כ הרמב"ן [סט.] דאף כשמת, מהני באותו יום הפרת האב להצטרף.

הפרה בלא שמיעה

קכא) **בעי רב"ח בעל מהו שיפר בלא שמיעה. הרא"ש והר"ן** כת' דה"ה אב. וכ"כ **שא"ר. ור"א מן ההר** והלח"מ כת' כן אף בדעת הרמב"ם. אבל **המהרש"ל** (בביאור הסמ"ג ל"ת רמב) דייק מהרמב"ם דבאב ודאי צריך שמיעה, דגבי אב כתיב ושמע והניא, אבל בבעל כתיב ושמע אישה ביום שמעו, משמע דקפיד איום ולא אשמיעה. וכ"כ **הפרישה** (רלד מ)[ו].

קכב) **ר"ן ד"ה בעי.** כגון שלא שמע ולא ידע כלל וכו'. **האחרונים** דנו המשמע דכוונת הר"ן דסגי בכל ידיעה. אפי' מפי הכתב וכדו'. וע' שיע' ר' שמואל. והביאו דמרבינן **בספרי** דאפי' השמיעוהו אחרים הוה שמיעה[ז].

היפר הוה כהקמה, דכיון דעבר יום שמעו ולא הפר, ואף דעבר באונס. א"כ סברת גירושין כהקמה הוה כוותיה במקצת].

א. [אך הריטב"א (לקמן) לא פי' כן].

ב. אמנם **בחי' ר"א מן ההר** כתב דהאב אי"צ להפר נדרים קודם שתתארס, כיון דאינה יוצאת מרשותו, ויכול להפר אף אח"כ.

ג. אך **בפי' רבינו הלל** (לספרי עמ' קח) [לחד גירסא] כת' דהיכא דנדרה מאירוסין, והיפר האב ונשאת, הבעל יכול להפר. ולא נחשב קודמין.

ד. ועד"ז ביאר הא דמהני **לרמב"ם** (ע' לעיל סח:) כשהיפר הארוס ומת אם שמע האב קודם מיתתו, דע"י שמיעת האב הושלם הפרת הארוס, ועי"ז האב מיפר חלקו [בלא דין נתרוקנה].

אמנם כשהאב היפר ומת, הארוס אינו יכול להפר, אף דכבר שמע [והושלם הפרת האב]. וביאר דהפרת הארוס ל"מ לחוד בלא שותפות, ודוקא הפרת האב או בעל בנשואה מהני לחודיה [כשאין מי שמעבב].

ה. וכ"כ **השיטמ"ק** (עא.) בשם **רי"ץ** דאילו השני שמע, נחשב 'הפרה בשותפות', ואינו מתבטל כשמת.

ו. אבל **הט"ז** (שם כז) תמה ע"ז [וכתב דתלמיד טועה כתבו].

ז. אך **האו"ש** (יב יג) דן דהספרי קאי אחרש. וע"ע בסמוך. **והאו"ש** הק' דאי שמיעה אינו מעכב אמאי בעי קרא דישמיעוהו אחרים. והאו"ש דחה דדרשי' דמהני קיום אף ששמע מפי הכתב. וע"ע שיע' ר' שמואל [ועי"ל דיחשב יום שמעו, ואינו יכול להפר אח"כ].

קכג) **ר"ן אמר רבא.** דאי שמעינהו הול"ל נדר פלוני ופלוני.

[וע"ע **תוי"ט**]. **ורע"א** כתב דאם שמע חייב להפר קודם שעבר יום שמעו, ואף אם קמ"ל דצריך להפר תוך היום קודם נישואין, מ"מ אין חידוש במה שדרך ת"ח להפר.

קכד) **ר"ן ד"ה והא לא שמע.** כיון דלא באו לכלל היקם, אבל הכא וכו'. **הרש"ש** דייק דאף לצד דהפרה צריך שמיעה, אבל הקמה ל"צ שמיעה. וביאר דלא כתיבא ביה שמיעה.

אבל **החת"ס** כתב [להיפך] דבקרא דקיום כתיב (פסוק ח) ושמע אישה ביום שמעו, וכפל לשון שמיעה לעכב. **ובחי' ר"א מן ההר** (עה., וכן עג.) מבואר דהנידון האם הקמה מהני בלא שמיעה תליא בנידון האם הפרה מהני בלא שמיעה. וכן נקט **רע"א**[ח].

והקר"א כת' דלסברת **הרא"ש** (ד"ה הרי, וכן לק' עה.) דל"מ קיום קודם שחל הנדר, משום דהוה הקמה בטעות, א"כ ה"ה כשלא שמע לא יהני הקמה. [אבל **הרש"ש** כתב דמ"מ מהני כשמפרט שאם נדרה כך וכך. וע' לקמן עה.].

והאחרונים (**רש"ש** וחי' **בית מאיר** **והקר"א**) הק' א"כ אמאי לא אמרי' לרבנן דהוקשו להדדי, ויחשב לא בא לכלל קיום. **ובחי' ר"א מן ההר** (שם) הוכיח מזה דהקמה תליא בהפרה. **והבי"מ** הביא (בשם תלמידו) לתרץ דמ"מ הנדר בא לכלל היקם, דאילו ישמע יכול להקים. ואף שהוא עדיין אינו יכול להקים.

קכה) **ר"ן ד"ה ת"ש וכן.** אבל בעל וכו' אבל הכא דאב היפר חלקו קודם שנשאת, ובעל נמי צרפה וכו'. (וכ"כ **הרשב"א**). ונתחדש בדברי הר"ן דהיכא דהאב היפר מקצת, הבעל [אחרי נישואין] יכול להפר בקודמין[ט].

והקר"א הק' דכיון דנשאת בטלה הפרת האב, דאינו יכול להצטרף לבעל. וכמו בהיפר האב ומת, דהבעל אינו יכול להשלים הפרתו [וכמו שנתבאר לעיל סח:][י]. **והברכ"ש** (ל) כת' דאף דהפרת האב אינו יכול להצטרף להפרת בעל, מ"מ כיון שעשה מקצת הפרת הבעל, מצטרפת להפרת האב. ועי"ז נחשב שאין הפסק ביניהם, והפרת האב אינו מתבטל[יא].

ובשיע' ר' שמואל הק' דהאיך מהני הפרה לכי שמענא, ואמאי לא יחשב דבר שלא בא לעולם. דכל מידי דלא מצי עבד עבשיו אינו יכול לעשות לאחר זמן, ועבשיו אין לו זכות להפר קודם שמיעה, וא"כ היאך יחשב כלל 'מעשה הפרה'.

קכו) **בא"ד ואפשר נמי וכו' משעה שהיפר לה הוא דחיילא.** וע"י שמיעה חל למפרע (וכ"כ **התוס' רי"ד**). וכן לשון **הרא"ש** דמהני למפרע. אך **הקר"א** כתב דכוונת הרא"ש דמהני מכאן ולהבא ע"י המעשה הראשון. **והאחרונים** (ברכ"ש כט ב) ביארו דשמיעה הוה רק תנאי, אבל עצם הזכות הפרה הוה אף בלא"ה.

והברכ"ש כת' דהתי' הא' בר"ן פליג דס"ל דהשמיעה הוה 'חלות', והו' כחצי הפרה. אלא דמ"מ נצטרף לעיקר ההפרה.

ומ"מ **הר"ן** (סוד"ה אורחיה) כת' דגבי אב ל"מ כי אמר לכי שמענא, דכבר יצאתה מרשותו. **והשיטמ"ק** (בשם פירוש) הביא **י"מ** דאף באב מהני לכי שמענא. ודחה דטעות הוא דאב לאחר נישואין לאו בר הפרה הוא בשעת שמיעה[יב]. [וע' שלמ"נ בדברי **המפרש**].

ח. ורע"א כת' דה"ה דמהני כשאומר שיתקיים לכי שמענא [אם יש לו טעם שלא להקים מחר. דסברת דילמא מטרדנא ל"ש].

ט. [דלא כפשטות מש"כ הריטב"א דארוס מיפר בקודמין, כיון דהוה סניף להפרת האב]. ולא אמרי' דבנשואה הוה פרשת הפרה חדשה.

י. ולדברי הרא"ש (לעיל שם) אף כשמת הבעל בטלה הפרת האב, כיון דאינו ראוי להצטרף. א"כ ה"נ נימא דהפרת האב אינו ראוי להצטרף. [אך י"ל דכשנשאת ראוי להצטרף, ומש"ה לא נתבטל הפרתו].

ודעת **הר"ן** (סח:) דדוקא מת נתבטלה הפרתו. ולא כל מקום דאינו ראוי להצטרף. ועפ"ז קו' הקר"א מ"ש נשאת [שיצאת מרשותו] ממת. ויש לחלק. [ואפשר דנשאת האב קיים בעולם, אף שיצאת מרשותו. ועיל"פ דגדר נישואין דהאב הוציאה מרשותו, ואילו מת פקע ממילא].

יא. ובשיע' ר' שמואל (בסו"ס חי' הגר"ש) ביאר דכיון דנצטרף 'מעשה' הפרת הבעל, אף דליכא 'חלות' הפרה. והוכיח מזה דסגי שהבעל מיפר את חצי השני, ע"י שנחשב בבת א'. ודלא כפשטות הראשונים (לעיל סח:) דבעי הפרת שניהם לגמור ההפרה.

יב. וכמו שאינו יכול להפר נדרים שנדרה השתא, ג"כ אינו יכול להפר נדרים שנדרה מאירוסין. וכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת.

קכז) **שם. בשו"ת רע"א** (ק קמד, הו' לעיל ע.) הוכיח מסוגיין דמהני הפרה לאחר ל', ואין בזה חסרון כלתה בדיבורו [וע' מש"כ בזה לעיל ע.]. **והברכ"ש** (כח ג) כתב דהיינו לצד הראשון בר"ן. אבל לצד דמהני למפרע ל"ש בזה חסרון כלתה.

קכח) **ר"ן ד"ה הכא. פי'** בתוס' וכו' דאמר בהדיא בטל ליכי לכי שמענא[יג]. **הברכ"ש** כתב דהיינו לתי' הא' דלעיל, אבל לצד דמהני למפרע, ע"כ לא איירי דאמר לכי שמענא. (וכ"מ **בתוס' רי"ד**). אבל **בשיע' ר' שמואל** כתב דאף לצד דחל למפרע, מ"מ מהני רק להפר את הנדר מכאן ולהבא [ואם אכלה עד עכשיו הוה באיסור]. והוכיח כן מקושיית הגמ' למה לי מן השתא. [וצ"ב].

שליח להפרה

קכט) **ת"ל אישה יקימנו ואישה יפירנו דברי ר' יאשיה. תוס'** (ב"מ צו.) **כת'** דבעלמא ר' יאשיה מודה דמהני שליחות[יד], ושאני נדרים דאיכא שום דרשא[טו]. ותוס' ביארו סברת ר' יאשיה דכיון דכתיב תרי זימני 'אישה' דרשי' למעוטי שליח. *א"נ* דלשון 'בעליו' ו'אישות' משמע הוא דוקא ולא שלוחו.

והרמב"ם פסק דה"ה באב לא מהני שלוחו. **והלח"מ** הק' מנלן.

ורע"א (גיטין לב) הוכיח מסוגיין [דלולי קרא] מהני שליחות להקמה, ולא אמרי' דמילי לא מימסרין לשליח. וע"כ דכל החסרון מילי הוא רק בשליח שעושה שליח [ודלא **כמהרי"ט** א קכז][טז].

והרמב"ם (יג ט) **והפוסקים** (רלד ל) פסקו דאין הבעל יכול לעשות שליח לא להקמה[יז] ולא להפרה, כר' יאשיה. **והפוסקים** (וכן בפסקי הרא"ש ז) **כת'** דהוה לחומרא מדאורייתא[יח]. אבל **רע"א** הק' דאמאי פסקו כן אף גבי הקמה, דהוה לקולא דל"מ הקמה ע"י שליח[יט].

והשלמ"נ[כ] הביא לתרץ [בשם האחרונים] דהקמה הוה כעין נדר, ואף ר' יונתן מודה לא מהני נדר ע"י שליח, וכדמבואר **בב"י** (או"ח תלד ה)[כא], **ועי"ש בפוסקים.** (וכן ציין **המנח"ח** תו ט).

והפלאה (כתובות עד.) הק' לר' יאשיה דל"מ הפרה ע"י שליח, א"כ לא יהני בתנאי, דמידי דליתא בשליחות ליתא בתנאי, כדאמרי' בכתובות שם. והביא **דהראשונים** (כתובות עב, שו"ע רלה) נקטו דמהני הפרה בתנאי. [**וכעי"ז** הקשה היאך מהני נדרים ונזירות על תנאי[כב]].

יג. וכ"כ **הרשב"א** הביא בשם **תוס'**. אבל הביא דתוס' כתבו גבי אפוטרופוס דאי"צ לומר לכי שמענא. והרשב"א הקשה מ"ש.

יד. ותוס' (יבמות קא: ד"ה וקראו) הביאו דבכ"מ (ע' יבמות שם, מנחות צג:) נתמעט דלא מהני שליחות. והק' האיך ילפי' (קידושין מא:) שלוחו של אדם כמותו בכל התורה, אדרבה נילף מהנך דבכה"ת אין שלוחו של אדם כמותו. ותוס' תי' דיש כמה כתובים הבאים כא' דאין שליחות, וב' כתובים הבאין כא' אין מלמדין.

[ויל"פ דבכל הנך דנתמעט שליח נתחדש דהוה מצוות שבגופו, ומש"ה בענין שהוא עצמו יעשה, ולא סגי שיתייחס עליו המעשה. ועפ"ז י"ל דקו' התוס' דנילף דכל צווי התורה הוה דוקא על גופו, ומש"ה לא סגי בשליחות [אלא היכא דנתחדש להדיא]. ותוס' תי' דהוה ב' כתובים הבאין כא', ודוקא הנך נתחדש דהוה מצווה שבגופו].

טו. והגמ' (ב"מ צו.) הביאה דאף לענין שאלה בבעלים, היכא דשלח שליח עם פרטו תלי במח' ר' יאשיה ור' יונתן. ותוס' הק' דשאני נדרים דיש 'שום דרשא', א"כ האיך מדמינן לשאלה בבעלים. ותוס' תי' דאף התם כתוב ב' פעמים בעליו. א"נ דה"נ נקט לשון בעלות.

טז. אבל **החת"ס** (יו"ד שכא) כתב די"ל דילפי' מהכא דבעלמא ל"מ. וע' **אמרי בינה** (נדרים כו).

יז. **והגר"א** (שם עב) ציין דכתיב אישה יקימנו. **והקר"א** כתב דלתי' הב' **בתוס'** (ב"מ הנ"ל, וכן הו' ברמב"ן ב"מ שם ב' תי') דכל מקום דכתיב אישות, ה"נ מוכח כן. אבל לתי' הא' בתוס' דמשום יתור אתינן עלה (וכ"כ **הר"ן ותוס' הרא"ש** נזיר יב), הא גבי קיום אין יתור. וכתב דמ"מ לא גרע מקיום בלב. [ויל"ע בזה].

יח. אבל **הרי"ף** (ב"מ שם, נה. מדה"ס) פסק כר' יאשיה מטעם אחר. **והראשונים** (שם) חלקו על טעמו.

יט. ועי"ש שדן דבאופן שלא שמע הבעל הוה ס"ס, דספק האם מהני הקמה בלא ידיעה [לטור]. [אבל הק' דמ"מ היכא דאמר לכי שמענא].

כ. ועוד הביא **השלמ"נ** בשם **האדר"ת** דקיום נדרים הוה איסור, ואין שליח לדבר עבירה. וכ"כ השער המשפט (שמו ב).

כא. וכן מבואר **במרדכי** (כתובות רצ ע' בסמוך) דנקט דל"ש נדר ע"י שליח. **והבי"מ** (אה"ע קכ) ביאר דכתיב מוצא שפתיך, והוה כמצוה שבגופו כמו הנחת תפילין דא"א ע"י שליח.

אבל **הנוב"י** (יו"ד ק סז) נקט דמהני שבועה ע"י שליח. ובנו (בנוב"י ת קמז) האריך בדבריו, והביא דכ"ד **התרוה"ד** (רלד) דמהני שבועה ע"י שליח. וע"ע **יד אברהם** (בגליון השו"ע רלד).

כב. ועד"ז הק' **תוס'** (נזיר יא.) גבי נזירות. **והגהש"ס** (שם) הק'

ובאמת **רע"א** (שם) נקט דלר' יאשיה ל"מ הפרה בתנאי, והא דהפוסקים הביאו דאם לא נתקיים התנאי בטלה ההפרה הוה לחומרא כר' יונתן[כג].

והפלאה (וכן הפנ"י כתובות נו) **תי'** דרק במידי דהוה מעשה, דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, בעי כל פרשת תנאים. אבל הפרה דהוה דיבור מהני תנאי[כד].

וקרוב לזה כת' **השיטמ"ק** (נזיר יא. בשם ר' עזריאל)[כה].

והחת"ס הביא דברי **הרמב"ן** (ב"ב קכו) דבתנאי שבין אדם לעצמו אי"צ משפטי התנאים.

קל) **רא"ש ד"ה והא.** ושמיעת האפוטרופוס אינה כשמיעת הבעל וכו' דבמידי דממילא לא שייך מינוי שליח. **בחי' בית מאיר** הגדיר דלא שייך שליחות אלא בפעולה ומעשה או דיבור, אבל השמיעה דהוה בלא פעולה ל"ש שליח כאילו הוא בעצמו שמע[כו].

והקצות (קפב א) הביא דברי **התוס' רי"ד** (קידו' מב:) דיש מקשים דיהני שליחות לכל מצוות, לישב בסוכה ולהניח תפילין עבורו. **והתוס' רי"ד** תי' דהקב"ה צווה שיעשה המצוות בגופו. והאיך יפטר ע"י שליח, ולא יעשה כלום[כז].

והאחרונים (או"ש שלוחין א ועוד) **ביארו** [את תי' התוס' רי"ד] דכוונת התורה שכל א' מישראל יניח תפילין, ויאכל מצה[כח], ולכן הקפידה תורה שיעשה בגופו דוקא. ושליחות שייך רק היכא דרצון התורה שיתייחס המעשה לאדם מסויים, שהבעל יכתוב גט או ישחוט פסחו. ולא בעי' בגופו ממש[כט].

אבל **הקצות** כת'[ל] ליישב[לא] ע"פ דברי **הרא"ש** (כאן), דל"ש שליחות במידי דממילא. דמצוות תפילין הוא שיהא מונח התפילין על ראשו, דהוה מידי דממילא. ואין גוף השליח כגוף המשלח. ואף אם הניח תפילין על ראש השליח [ומיוחס 'מעשה הנחה' לשליח], אכתי לא הונח תפילין על ראש המשלח. דאף מידי דממילא, ול"ש שליחות[לב]. וכן

כן גבי כל נדרים. **והאחרונים** [**הגרי"ז** (ריש נזירות) **והגרנ"פ** **וחזו"א** (אה"ע נו ג) ע' מה שהו' לעיל טו.] דנו דתנאי בנדרים הוה חלק מצורת הנדר, אך בהפרה והקמה א"א לומר כן].

כג. וכתב דאם היפר בתנאי, ושוב ע"י שליח. אמרי' דממ"נ מופר. [ושוב הביא דברי הפנ"י ושיטמ"ק ע' בסמוך].

כד. **והמרדכי** (כתובות רצ) כתב דכיון דנדר הוה דיבור בעלמא, 'לא אלים' לחול היכא דלא נתקיים התנאי. ולא דמי לקנין וגיטין וקידושין דהוה מעשה אף אם לא נתקיים התנאי. אבל **בתשו' מיימוני** (הפלאה ד) מבואר דאף נדרים בעי כל גדרי תנאי דבני גד ובני ראובן.

כה. **ור' עזריאל** כת' דנדר ונזירות כיון דאי"צ מעשה, לא אלים שיתקיים אם לא נתקיים התנאי. ודוקא במעשה בידים, כגון קנין חליצה גט קדושין אמרי' דהמעשה אלים היכא דליתא בשליח, והמעשה קיים אפי' לא נתקיים התנאי.

כו. ואף למה שדנו **האחרונים** דיש גדר שליחות, שמוסר לו שיחשב השליח כבעל המעשה, היינו רק במידי דשייך שיעשה בצוויו. אבל שמיעה דהוה ממילא, ולא תליא ברצונו, אינו נעשה מחמת צוויו. ולא נתחדש בזה פרשת שליחות.

כז. וביאר דדוקא בגירושין ובקדושין מהני, שהוא המגרש שכותב בגט אני פלוני [הבעל]. וכן בתרומה הוא נותן התרומה מפירותיו, וכן בפסח נשחט ונזרק הדם על שמו, והוא האוכלו. אבל בסוכה יכול לומר לשליחו עשה לי סוכה כדי שהוא ישב בה, אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום וכן לולב וציצית וכל המצות.

כח. ועוד פי' **האו"ש** (שם) דקודם שהשליח אכל מצה, הוה קיום דידיה [ואינו יכול לייחסו לאדם אחר]. ולאחר שכבר אכל כזית א', א"כ אינו בר חיובא לעשות מעשה מצווה נוסף. ומש"ה ל"מ שליחות.

כט. **והברכ"ש** (כח א) ביאר דיש מקומות דצווי התורה הוה על המציאות, ובזה ל"ש שליחות. ודוקא היכא דדין התורה שיהא 'מעשה', בזה אמרי' דשליחות מהני ליחס את המעשה עליו. והברכ"ש הוסיף דה"נ שמיעה אינו חלק ממעשה הפרה, אלא תנאי שיהא שמיעה. וביאר דבבעליו עמו נחשב 'מעשה' הפוטר, ולכן שייך שליחות ולא נחשב מצוות שבגופו.

ל. והקצות תמה דלדעת שמאי הזקן (קידושין מג.) האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש, המשלח חייב. ואף דהמשלח לא עשה כלום. [**והאחרונים** דחו דחיוב רציחה הוה משום התייחסות המעשה, ולא משום שמעשה בידיו ובגופו].

לא. ולא נתפרש האם כוונת הקצות ליישב תי' על קו' התוס' רי"ד. או לפרש את תי' התוס' רי"ד. [ונל"פ דתרוייהו צריכי, דהקצות הקשה דהא גופיה מנלן, דבמצוות אלו רצון התורה שיעשה בגופו ממש, ואילו בשחיטת פסח וכתיבת גט סגי שיתייחס המעשה, ול"צ שיעשה בגופו ממש. וכיון דילפי' מפרשת שליחות דלא בעינן שהמצווה יתקיים בגופו [וכמ"ש ע"פ דברי התוס' יבמות קא: הו' לעיל], א"כ נילף אף מצוות תפילין דל"צ בגופו ממש. ובזה תי' הקצות דל"ש תורת שליחות במצוות שהם 'מציאות' ממילא, וממילא הוה מצוות שבגופו, דרצון התורה שיעשה בעצמו [אף אילו משכחת שליח]].

לב. **והבריך טעם** ציין לדברי **הרא"ש** (ב"מ ז ו) דמותר לשלוח נכרי שליח לאכול נבילה, דאף אם הישראל היה עושה בידים מה שמצווה לנכרי לעשות מותר, אילו היה מאכילו בידים.

בציצית וסוכה ושאר מצוות גוף השליח לא הוה כגופו[לג]. ושליחות מהני רק בקרבן פסח וקידושין וגירושין [דצווי התורה על העשייה], דמתייחס למשלח כאילו עשאו הוא [ול"צ שיהא על גופו][לד].

קלא) **ר"ן ד"ה והא.** תי' בתוס' בשם הר"ר יוסף מי איכא דבעל ל"מ וכו' כדאמרי' בנזיר. **רע"א** הק' דבגמ' (נזיר שם) נתחדש דבעינן שיהא מצי עביד בשעת מינוי השליחות. אבל הא דל"ש שליחות בדבר שהוא אינו יכול לעשות הוה סברא פשוטה. והר"ן לא היה צריך להביא ראיה מנזיר.

קלב) **שם.** ובדברי **התוס'** מכת"י **והרשב"א** מבואר דתי' הר' יוסף (הו' בר"ן) הוה תי' נוסף על דברי הרא"ש. אבל **בחי' בית מאיר** (ועד"ז כתב **השער"י** ז ז) כת' דתרוייהו צריכי, דקו' הרא"ש דהוה שליח לשמיעה [והבעל מצי שמע, וכן למנות שליח לשמוע], שיחשב דהבעל עצמו שמע. ועי"ז הבעל עצמו יכול להפר [ומצי משוי שליח]. ותי' הרא"ש דלא נחשב דהבעל שמע. ועדיין קשה דנימא דהשליח ישמע ויפר [וסגי בשמיעת בעל ההפרה], ובזה תי' [ר' יוסף] דאיהו לא מצי עבד, ולא משוי שליח[לה]. וכעי"ז כת' **הברכ"ש** (כח) דסברת הר"ן דכל זמן שלא שמע ל"מ משוי שליח להפרה, ולכן ל"מ שמיעת השליח[לו].

אבל פשטות דברי ר' יוסף דל"ש שליחות אף לעצם השמיעה, בשעה שאינו בעלים להפרה [וכ"מ בתוס' ורשב"א הנ"ל]. **והבית מאיר** כתב [בסוגריים] דאפשר דהר"ן סבר דכיון דלא נדרה לא חשבינן ליה 'אפשר לשמוע'.

דף עג.

קלג) **ר"ן ד"ה ספר.** מיהו אכתי קשה ליפר מהשתא וכו' משעה שילך וכו'. [וכ"ה **בתוס'** מכת"י]. **ותוס'** (נזיר יב:) תי' דעי"ז יהא קטטה ביניהם.

קלד) **בא"ד ולי אפשר דבעל חייש דילמא בעינא למיהדר בהפרה זו. רע"א והרש"ש** הקשו דכל מעשה לאחר ל' מהני חזרה תוך ל'[א], א"כ השתא נמי יחזור בו[ב]. ותי' **הרש"ש** דקאי השתא לצד (בר"ן עב: סוד"ה ת"ש וכן) דכששמע לבסוף חל למפרע, וא"כ ל"מ חזרה.

ורע"א כתב דדעת הר"ן דהאומר 'מעכשיו' בדבר שלא בא לעולם אינו יכול לחזור בו[ג]. אבל הק' רע"א דמ"מ יש תקנה שיפר לכשישמע בלא מעכשיו. **והברכ"ש** (ל ב בשם בנו) כתב דהוה כנדר על לאחר ל' דאינו יכול לחזור בו[ד].

ועוד הק' **רע"א** דיכול להפר *בתנאי* שלא יחזור בו.

קלה) **לענין הלכה** – **הר"ן** (ד"ה המשום) **הביא** דברי **הרמב"ן** דשמיעה אינה מעכבת. וכ"פ **הרמב"ם ושו"ע** (רלד כה). אבל **בפסקי הרא"ש** כת' דלא איפשיטא [וכ"פ הרמ"א שם]. **והתפא"ש** הק' דקי"ל כאת"ל. **והק"נ**

אבל **האו"ש** (שלוחין א) הק' דבגמ' (קידושין מג.) הק' דהאומר אכול חלב, הוה מטעם אחר דלא אמרי' זה נהנה וזה מתחייב. [ואכמ"ל].

לג. **והקצות** (שלו) כתב דל"מ שליחות בהבטה בהפקר, כיון דהוה מידי דממילא, ואינו מעשה. [**והאחרונים** הקשו דמצאנו זכין בקנין חצר, ואף דלא הוה מעשה. וע"כ דאף דאין כאן פעולה, מ"מ נגרם עי"ז קנין. וה'קנין' הוה מדעת, ונחשב מעשה דידיה].

לד. **והאו"ש** (שם) הק' דבחליצה היבמה עושה 'מעשה', ואמאי לא תהני לשלוח שליח.

לה. **ורע"א** הק' על דברי הר"ן, דהנידון הגמ' בנזיר דל"מ כשבשעת מינוי שליחות לא היה ראוי, ואף דאח"כ נהיה ראוי. אבל הכא אף בשעת עשיית השליחות אינו ראוי שהבעל יפר. ומה שייך לפרש דל"מ שליחות לשמיעה [וצע"ג]. ולדברי הבית מאיר מיושב, דה"נ החסרון דלא חל המינוי, אבל אילו חל המינוי להפרה, היה נחשב שמיעה.

לו. [אבל צ"ע ממש"כ הר"ן דמהני למפרע, וע"כ דנחשב 'בעלים' למעשה הפרה, אלא דהוה חסרון תנאי בעלמא].

א. **ורע"א** ציין דמבואר (לעיל כט:) דהמקדש לאחר ל' יכול לחזור בו, לולי הא דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. **והרש"ש** הביא מדר' יוחנן (קידו' נט:), ואפי' לר"ל דקידושין לאחר ל' ל"מ חזרה, היינו משום דנתינת מעות נחשב מעשה, אבל הכא הוה דיבור גרידא.

ב. **והברכ"ש** (כט ב) כתב לדחוק דכוונת הר"ן בשחוזר אחר שמיעה.

ג. וכ"ד **הרשב"א** (קידושין סג. ויבמות צג.), ודלא כדעת **תוס'** (ב"מ טו.) [ע' מה שהו' לעיל כט].

ד. דהמעשה נגמר, אף דלא חל. [דאף בלא שמיעה נגמר

(ע) כתב דהרא"ש לא ס"ל כלל זה דקי"ל כאת"ל[ה].

קלו) **חרש מהו שיפר. האחרונים** דנו דאפשר להודיע לחרש ע"י הכתב או ע"י רמיזה. ומוכח דלא נחשב 'שמיעה' לצד דבעי שמיעה[ו].

קלז) **דא"ר זירא וכו' וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו.** וצ"ב הצד דאינו מעכב. **ותוס'** (יבמות קד: ומנחות יח:) תי' דשמא לא כתיב קרא 'ושמע' אלא אורחא דמילתא דכי שמע מיפר.

קלח) **ת"ש ושמע אישה פרט לאשת חרש. הברכ"ש** (ל ב) כתב דבפשוטו משמע דהוה 'פסול' בחרש, דאינו שייך לפרשת הפרה. אבל הביא דלשון **הרמב"ם** (יב יג, וכן הר"ן כאן) דמה שאינו ראוי לשמיעה מעכב. וכתב דנפק"מ היכא דשמע ואח"כ נתחרש, דהרי שמע. אבל אם יש מיעוט בגברא דחרש א"כ ה"נ יפקע דינו. ועוד כתב דאם היפר לאחר ל', ונתחרש, דלצד דאינו ראוי לבילה, מהני דבשעת מעשה היה ראוי. אבל אי הוה גזיה"כ הא הוה חרש ול"מ הפרתו.

והאו"ש (יב יג) כתב דהיכא דהארוס חרש, אף האב אינו מיפר במקומו. שהרי קנויה לבעל כמו כל ארוסה, אלא דיש חסרון חיצוני דאינו יכול להפר.

קלט) **רא"ש ד"ה חרש.** מדבר ואינו שומע. **ובחי' ר"א מן ההר** ביאר דלהפרה צריך שיאמר מופר ליכי. ומשמע דלא מהני הפרה בכתב, או ע"י הרכנה.

קמ) **בא"ד אבל חרש דרבנן ברמיזה לא מצי מפקע נדר דאורייתא, ועוד שדינו כשוטה.** [דברוב מקומות שחז"ל הזכירו חרש הוה אינו שומע ואינו מדבר]. והרא"ש כת' [צד הא'] דקידושי חרש דרבנן, ול"מ להפר נדר שאסור מדאורייתא. ועוד דאין לו דעת להפר[ז]. **האחרונים** הקשו מ"ש מהא דמיפר לאשתו קטנה דהוה קידושי מיאון, וכדאיתא (נדה מו:, ועד"ז לק' בע"ב) משום דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת.

קמא) **איבע"א מהו שיפר לב' נשיו בבת א'. הרא"ש והר"ן** כת' דה"ה אב מיבעי אי מיפר לב' בנותיו בבת א'[ח]. ומשמע דפשיטא דאפשר להפר ב' נדרים לאשה א' בב"א [וכסיפא דהתוספתא], וכ"כ **המאירי.**

ובשו"ת הרשב"א (מיוחסות רעד, הו' בשו"ע רכח מו) פסק דחכם יכול להתיר לכמה נודרים כא'[ט].

קמב) **אין משקין ב' סוטות כא' מפני שליבה גם בה וכו'.** ובגמ' (סוטה ח.) אי' דנפק"מ באשה שרואים שהיא רותתת מאימת המים [**פרש"י** דאנו רואים שאין לביה גס בה]. ולת"ק משקין. והגמ' (שם) פי' דקאי בב' כהנים, אבל בכהן א' אין עושים מצוות חבילות חבילות[י].

קמג) **ר"ן ד"ה מפני שלבה גם בחברתה.** שפעמים שחברתה טהורה וכו'. **והריטב"א** כתב שע"י שיש להם צוות מחזיקות במרדן [ואפי' שניהם טמאות].

קמד) **ר"ן ד"ה לא.** ולענין הלכה איכא מ"ד וכו' הילכך נקטי' דבעל מיפר וכו'. וכ"פ **הרמב"ם** (יב יד). אבל **הלח"מ** הק' דהרמב"ם פסק דמיפר לב' נשיו, ואף **דהרמב"ם** (סוטה ד ב) הביא הדרשא ד'אותה', וכר' יהודה. ותי' דהרמב"ם פסק כרבנן, וס"ל דרבנן דרשי' קרא דאותה במקום שיש טעם דליבו גס בחברתה. אבל הכא ליכא טעם לא דרשי'.

מעשה ההפרה, אלא דיש מעכב. ולא אמרי' דרק ע"י שמיעה יש לו זכות הפרה].

ה. וכ"כ **הב"י** (חו"מ שמו יד) דהרא"ש לא ס"ל כדברי הגאונים דקיי"ל כאת"ל. וכ"כ **הבית שמואל** (קלז ו, ודלא כב"ח ודרישה שם).

ו. וי"ל דמ"מ נחשב 'אינו בר שמיעה', כיון דאינו שייך באופן הרגיל לשמיעה. ויל"ד בכל מקום דיש חסרון 'אינו ראוי', מה הדין אם הצליח לעשות בילה בס"א ע"י מומחה, האם גדר החסרון דהבילה מעכבת [וכלשון הגמ', וכן לשון תוס' בב"מ], ואילו בלל אינו מעכב. או דהוה סימן דאינו צורת מנחה [וכ"ה בלשון **רשב"ם** ב"ב פא:]. וע"ע בסמוך.

ז. ולפ"ז חרש ושוטה א"י להפר נדרי בתו.

ח. וכ"כ **הרמב"ם** (יב יד) כתב דקטן אין לו אישות לפיכך אינו מיפר. והאו"ש דייק דל"צ דעת להפר. וביאר דאיירי במופלא הסמוך לאיש, ונחשב דיש לו דעת לענין נדרים, ואף להפרת נדרים. [אבל בחרש גרע מקטן מופלא הסמוך לאיש, דאין נדרו נדר].

ט. **והצפנת פענח** (יב יד) חקר האם מיפר לבתו ולאשתו כא', לדעת הרמב"ם לא דמיין להדדי. ואף למסקנא דנתמעט אותה לבדה, לאפוקי בת מינה (ע"ד מש"כ **תוס'** חולין לב. ד"ה אבל).

י. **והרש"ש** (סוטה ח.) הק' דהתרת נדרים הוה מצוה, ואמאי אין חסרון דאין עושין מצוות חבילות.

י. **והמג"א** (קמז יא) כתב **דהרמב"ם** פי' להיפך דהאיסור חבילות הוה בבת א' ממש, אבל בזא"ז אסור משום ב' סוטות כא'. ועי"ש **בנו"כ.**

קמה) **בא"ד ונ"ל להלכה וכו' ה"נ דאינו מקיים. והאו"ש** (יב יד) הק' דמהני הקמה בלב (לק' עט.), ובלב לא שייך חסרון הקמה בבת א'. ועוד הק' דאם נדרו כמה נדרים, כשעבר יום שמיעה הוה הקמה לכולהו בב"א.

דף עג:

קמו) **וחכ"א וכו' עד שתכנס לרשותו. פי' הר"ן** שתכנס לחופה. ודעת **הרמב"ם** (יא כב, והר"ן לקמן פט.) דה"ה מסר האב לשלוחי הבעל (כדאיתא לק' פט.), ונחשב נישואין לכל דבר. אבל דעת **הטור** (רלד ח) דע"י מסירה יצאתה מרשות האב, אבל האב אינו מיפר עד שחופה ממש.

והפוסקים ביארו דכוונתו לפסוק כשמואל (כתובות מח:) דמסירה ל"מ להאכיל בתרומה. **ורש"י** כת' דל"מ אף להפר נדרים. אבל **התוס'** (שם וכן **הרא"ש**) כת' דאף לשמואל מהני מסירה לענין הפרת נדרים. וע' **ט"ז** (רלד ט) שהק' בדעת הטור. **והרש"ש** כתב דסברת רש"י והטור משום דחיישינן לסמפון[א]. ועפ"ז כת' דיהני הפרת האב והבעל יחד ממ"נ.

קמז) **אמר רבה ר"א ומשנ"ר אמרו דבר א'.** ודעת רבה דמדינא מיפר נדריה [ורק אביי חידש דהוא משום שנודרת על דעתו]. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) כתב דהוה כבנוסה[ב].

והרמב"ן (כתובות נז:) הק' מה ענין תרומה [דהוה חשש סמפון], להפרת נדרים [דהוה משום דנודרת על דעתו, וכדבסמוך]. **והרמב"ן** תי' דכיון דחיישינן לסמפון, ושמא לא תמצא חן בעיניו, מש"ה לא סמכא דעתא לידור ע"ד[ג]. **והר"ן** (כאן סוד"ה בי"ד) תי' דכיון דמדאורייתא עומדת ברשות בעל, מש"ה אף לענין תרומה לא תקנו [ואף לענין תרומה נחשב כנישואין]. אבל אל"כ היה הדין נותן דלא פלוג.

ועוד הביא הרמב"ן בשם[ד] **רבותיו** דרבה ס"ל דארוסה אינה אוכלת בתרומה מדאורייתא[ה] (וכתנא קידושין י:), אלא דע"י הגעת זמן הוה כנישואין מדאורייתא[ו]. **והרמב"ן** חלק.

ודעת **הרמב"ן** (ושא"ר) דמדאורייתא אינו כחופה. **והאחרונים** דנו האם גדר התקנ"ח דמזונות הגעת זמן הוה כאשתו מדרבנן. או דהוה חיוב מזונות בעלמא[ז]. **והאו"ש** (אישות ספ"י) הביא דנח' הראשונים האם בהגעת זמן הבעל זוכה במעש"י, **דהריטב"א** (כתובות נז.) ס"ל דהבעל זוכה במעש"י, אבל **הרא"ש** (יבמות ד כה) כת' דהוה קנס בעלמא, ואינו זוכה במעש"י[ח]. **והתוס' רי"ד** (כתובות מח:) נקט דתלי במשנה ראשונה ומשנה אחרונה, דלמשנה ראשונה זכאי במעש"י דהוה נישואין לכל דבר. ולמשנה אחרונה הוה חיוב מזונות בעלמא.

קמח) **ר"ן ד"ה ואפילו.** דעת ר"ת וכו' אבל אם אכלתן כולן בפני בעל אוכלת משל יבם, דנהי דיבם אינו מאכיל, לא מפסדת מחמתו. [משמע ד'מאכיל' היינו תחילת האכילה, אבל היכא דהתחילה לאכול משל בעל וזכתה בתרומה. ואף דעכשיו מת הבעל, ואוכלת ע"י קנין היבם].

ור"ת (בתוס' יבמות סז: וס' הישר חי' ז) **פי'** דהא דדרשי' (יבמות סז:) האי קנין אחיו אסמכתא בעלמא היא (וכ"כ השיטמ"ק בשם **שיטה**). ועוד כת' **הראשונים** (רמב"ן

א. ולפ"ז אם היפר נדריה ואח"כ כנסה, תהני הפרה ראשונה, שנתברר דאין סמפון.

ב. וכ"כ **הריטב"א** דחשבינן ליה כאשתו. [ושוב כתב דנודרת ע"ד. ומשמע דמ"מ בעינן לטעם דהוה אשתו מדרבנן].

ג. אך יל"ד דהיא אינה חוששת לסמפון, אלא דחכמים תקנו לחשוש, משום חומרא דאיסורא. ואפשר דאף זה בכלל התקנה.

ד. וכן **הרא"ה** (בשיטמ"ק כתובות שם) הביא י"א שהגעת זמן כנכנסה לחופה דמי. והרא"ה חלק.

ה. וכן **הרשב"א** (קידושין ה. ד"ה וכסף) כת' דהיה ס"ד (לגמ' שם) דאינה אוכלת בתרומה מחמת אירוסין אלא מחמת הגעת זמן, כדאמרי' בסוגיין.

ו. ו**בספרי זוטא** דריש כל טהור בביתך, דבת ישראל אוכלת בתרומה משעה שהבעל זכאי במעש"י [ובפשוטו הך תנא ס"ל דארוסה אינה אוכלת בתרומה מדאורייתא, אלא משעת נישואין. אך כמה אחרונים נקטו דהוה אסמכתא בעלמא, לאחר שתקנו דארוסה אינה אוכלת בתרומה, וכ"מ באו"ש]. **והאו"ש** (אישות ספ"י) פי' דנתחדש שאוכלת בתרומה אפי' משעת הגעת זמן, דזכאי במעש"י [וכדעת **הריטב"א** דזכאי במעש"י בהגעת זמן].

ז. וכ"מ **בתוס' הרא"ש** (כתובות צז:) דדמי למגורשת ואינה מגורשת דמעוכבת מחמתו לינשא.

ח. והרא"ש הביא כן מהגמ' (כתובות קז:), וכ"כ **הרא"ה** (כתובות קז:).

רשב"א וריטב"א כתובות נז.) בדעת ר"ת דדרשי' דאינה אוכלת מחמת היבם. אבל אם אכלה מחמת הבעל [המת], ממשיכה לאכול אף אחרי מיתתו[ט].

ובמשנת ר' אהרן (יבמות כו ד, ואוסף חידו"ת) הביא דנח' תוס' והראשונים בסברת ר"ת, דלתוס' אוכלת מחמת היבם[י]. ואילו לראשונים נחשבת אוכלת בתרומה מחמת המת[יא], דעדיין נמשך אישות הראשון[יב].

קמט) **שם. והריטב"א** (יבמות סז.) נקט דאף לדעת רש"י איירי בסוגיין דוקא ביבמה מן האירוסין, אבל יבמה מהנישואין אוכלת בתרומה. **והאחרונים** הק' דלענין אכילת תרומה תליא בקידושין, והא הוה קנין אחיו. והוכיח מזה דיש דין נוסף דילפי' מקרא ד'כל טהור בביתך', ולא תליא מי בעל הקנין.

קנ) **ר"ן ד"ה בי"ד של אחריהם.** אי משום סמפון אי משום שמא תשקה. [משמע דכוונתו דנח' המ"ד מ"ט אינה אוכלת למשנה אחרונה]. **והגהש"ס** הק' דבגמ' (כתובות נח:) מפורש דטעם המשנה אחרונה הוה משום סמפון. אבל **הרשב"א** (כתובות שם, וכן קידושין י:) כתב דלמסקנא י"ל דאף למ"ד שמא תשקה, נח' האם מהני סברת דוכתא מייחד לה לענין זה. [ועי"ש כמה תי' לפרש במה נתחדש זה בדברי התרצן].

והרש"ש ציין **דתוס'** (כתובות מח: ד"ה רב אסי, וקידו' יא.) הק' **לרש"י** כעין קו' רע"א. דתוס' נקטו כרע"א, ומבואר דסברת רש"י כרשב"א[יג].

קנא) **אלא למיכל בתרומה דרבנן. הר"ן והרא"ש** פי' דאוכלת בכל תרומה, כיון דהוה רק איסור דרבנן. אבל **המפרש** משמע דאוכלת רק בתרומה דרבנן. **ובחי' ר"א מן ההר** כתב עציץ שאינו נקוב. **והרמב"ן** (כתובות נז:) הק' דלאביי [בסוגיין] בהגעת זמן אוכלת רק בתרומה דרבנן, ואילו התם משמע דאוכלת בתרומה דאורי'. והביא 'שמעתי' דכוונת הגמ' דהוה רק איסור דרבנן, וכר"ן והרא"ש. וכת' ואינו מחוור.

נודרת ע"ד בעלה

קנב) **כדרב פנחס דאמר כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת. פי' הרא"ש** וכאילו פירשה אם לא ירצה לא יהא נדר וכו'.

ובגמ' (גיטין פג:) איתא דלא מצינו זה אוסר וזה מתיר[יד], ומקשה הגמ' והרי הפרת בעל [שהאשה נודרת, והבעל מתיר]. והגמ' תי' כדר' פנחס דע"ד בעלה נודרת. ומשמע דכל הפרת בעל מהני משום דנודרת על דעתו.

ובסוגיין נתחדש [לר' אליעזר] דמה"ט יכול להפר אפי' כשאינה נשואה מדאורייתא. וכעי"ז איתא **בגמ'** (נדה מו:) דהמקדש קטנה יתומה [דהוה קיד' דרבנן], יכול להפר נדריה, אף דהוה נדר מדאורייתא [למ"ד מופלא הסמוך לאיש דאורייתא]. ועד"ז אי' (לק' עד.) גבי שומרת יבם.

ובשו"ת הרא"ש (י ג) כת' דהא דנודרת ע"ד בעלה הוה עיקר טעם הפרת נדרים, ולא טעמא דקרא בעלמא [ומשמע דגדר פרשת הפרה משום דהוה נדר בתנאי, וע' בסמוך לפ"ז מה גילה לנו הפסוק]. והוכיח כן, דהא אמרי' בסוגיין דמהני אף היכא דאינה אשתו מה"ת. [וע' בסמוך האיך מהני לדעת הר"ן].

והר"ן דחה דהפרת בעל הוה גזיה"כ, ורב פנחס גילה לנו טעמא דקרא[טו]. אלא דחיילא הך גזיה"כ אף באופן דאינה אשתו ע"פ דין.

אבל **תוס'** (יבמות פט. ד"ה מ"ט) משמע דרבנן תקנו דהבעל מיפר מדרבנן. ותקנו כן משום שלא תתגנה

ט. ולכאורה מוכח דגדר 'זיקה' בשומרת יבם, דעדיין הוה קנין המת [ולא משום קשר ליבם]. וע' אתוון דאורייתא ח שהאריך בחקירה זו.

י. ונפק"מ היכא דהבעל חלל, והיבם כהן כשר [או להיפך]. ועי"ש.

יא. [וכ"כ **הקובה"ע** (מז ח)]. ונתמעטה שומרת יבם דאינה חוזרת לבית אביה [כדאי' יבמות שם], ומש"ה נחשב דקנין המת עדיין קיים.

יב. [אך הק' **דבתו"כ** (אמור ה ו) נתמעט 'בלחמו' יצא מת שאין לו לחם. ועוד הביאו דבלשונות הראשונים הנ"ל משמע דאוכלת אף מחמת היבם, ומשמע דבעי תרוייהו להאכיל. וע"ע בתוס' הרא"ש כתובות].

יג. [עי"ש שהוכיח כן אף מהרמב"ם].

יד. והגמ' מק' מהיתר חכם, ותי' דאין חכם מתיר אלא בחרטה. [ואף דהחכם פועל ההיתר, מ"מ לא נחשב שהחכם מתיר לבד, כיון דסיבת ההיתר הו' מחמת חרטת הנודר].

טו. [**והקוב"ש** (ב"ב שסד) הק' דקי"ל כרבנן דלא דרשי' טעמא דקרא]. אבל **בחי' חת"ס** (עט) כת' בדעת הרמב"ם דר' פנחס

על בעלה. האחרונים ביארו דכוונת התוס׳ דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה״ת היכא דיש קצת טעם בדבר (וכמ״ש התוס׳ שם פח. ופט:), וכיון דאף בנישואין דרבנן נודרת ע״ד, מש״ה הפקיעו חכמים את הנדר.

לולי קרא – **תוס׳** (נדה מו:) הק׳ אמאי איצטריך פרשת נדרים דבעל מיפר, תיפו״ל דנודרת ע״ד. *ותי׳* דנפק״מ כשקיים, שאינו יכול להפר[טז].

ועוד תי׳ **תוס׳** (שם, וכן תו״י יבמות כט:) דהא דאמרי׳ כל הנודרת ע״ד בעלה הוה אחרי שנתחדש בתורה פרשת הפרה[יז]. ולכן אף במקום דאינו יכול להפר מדינא, מ״מ היא סוברת שיכול להפר. **והקובה״ע** (כו א) כתב דלפ״ז יש ב׳ פרשיות של הפרה, מגזיה״כ, ומחמת אומדנא. וכתב דמ״מ אהני פרשת הפרה של התורה דיכול הפר אף במקום שלא יודעת שיש לה בעל[יח] [וע׳ בסמוך].

והריטב״א (לעיל סז. בתי׳ הא׳) תי׳ דאשמועי׳ קרא דחשיב אומדנא דמוכח[יט], ולא דברים שבלב.

ועוד תי׳ **התוס׳ הרא״ש** (נדה מו: עה״ג) דקמ״ל קרא דיכול להפר אפי׳ היכא דאומרת שאינה נודרת ע״ד. ובפשוטו קמ״ל דמיפר מגזיה״כ[כ]. אבל **הריטב״א** (שם בתי׳ הב׳) תי׳ דאפי׳ פי׳ להדיא, בטלה דעתה אצל הבעל, ואמרי׳ דאין פיה ולבה שווין.

והמבי״ט (א מה) הוכיח דהפרה הוה גזיה״כ[כא] ולא מתורה תנאי, דהא אינו מתיר אלא נדרי עינוי נפש. [אבל שאר נדרים אף דנודרת ע״ד, לא נתנה תורה זכות להפר, וכ״מ **במאירי** נדה מו:]. אבל **הריטב״א** (סז.) משמע דבשאר דנדרים לא אמרי׳ דנודרת ע״ד.

קנג) **שם. ע״ד בעלה. הראשונים** דנו באופן שהאשה אמרה בהדיא דנודרת שלא על דעת בעלה. **ובשו״ת הרשב״א** (ד שי) כת׳ דאפ״ה יכול להפר, שהתורה נתנה אותה ברשות בעלה, כיון דרובן נודרות ע״ד אביהן[כב]. [וכדברי התוס׳ רא״ש הנ״ל].

והריטב״א (גיטין פג) תי׳ דשמא אפ״ה אנן סהדי שנודרת ע״פ רצונו. ועוד דכיון דנתנה רשות לבעל להפר לא חלק הכתוב[כג]. [ונח׳ ב׳ תי׳ הריטב״א האם קמ״ל דנודרת ע״ד, או קמ״ל דאפי׳ הכי יש כח להפר, וכמש״כ הרשב״א דלא פלוג רבנן].

והרא״ש (גיטין ד ח ובתוס׳ הרא״ש שם לה:) כתב דאין לה כח לעקור דעת הבעל[כד], אפי׳ אומרת שנודרת אפי׳ אם הבעל לא רוצה[כה].

דעת רבנן – **הרשב״א** כתב דאף דרבנן פליגי ואינו מיפר בהגעת זמן, מ״מ כו״ע ס״ל כדר׳ פנחס דנודרת ע״ד. אלא דרבנן ס״ל דרק בבעלה אמרי׳ דנותנת דעתה[כו]. אבל יתומה שניזונת משל בעה״ב אינו

ס״ל כר׳ שמעון דדרש טעמא דקרא, ולא קי״ל כוותיה. [וכן **הערול״נ** (נדה) העיר דהרמב״ם השמיט דין דמיפר ליתומה קטנה, דס״ל דקאי כר״א, ולא קי״ל כוותיה].

טז. והתוס׳ הרא״ש (שם) הוסיף דאפי׳ בנישואין דרבנן אחרי שקיים אינו יכול להפר. [וצ״ב דבזה ליכא גזיה״כ. ויל״פ דאחרי פרשת התורה אף גדרי האומדנא הוה ע״ד כן].

יז. ולפ״ז אינו ׳טעמא דקרא׳ [ודין התורה שזה אוסר וזה מתיר], אלא דעי״ז נוצר דנודרת ע״ד, ובדין הוא שיתיר.

יח. וכתב כגון שקידשה אביה שלא מדעתה. וכוונתו כצד דהפרת ארוס בשותפות הוה משום דכל הנודרת ע״ד בעלה נודרת. (וע׳ מש״כ בזה בהקדמה סו:). אמנם מ״מ לא גרע מקודמין, דארוס מיפר, וביארו האחרונים דנדרה ע״ד מי שיהא ארוס בעתיד.

יט. ועוד תי׳ **התוס׳ הרא״ש** (גיטין פג:) דאין אדם מיפר נדרי בניו ובנותיו הגדולים ועבדיו, ואפי׳ סמוכים על שולחנו. וגלי קרא דכיון דאגידא גביה נודרת ע״ד.

כ. והערול״נ (נדה שם) הביא בשם **פסקי תשב״ץ** דבכל אשה מהני הפרה אע״פ שאומרת שלא נתכוונה לידור ע״ד. אבל ביתומה קטנה כשאומרת שלא נתכוונה ע״ד אינו יכול להפר.

כא. וכדברי הר״ן [והביא את כל דברי הר״ן בשם ׳תוס׳״]. ועפ״ז כתב דצל״ד האם מהני הפרת בעל בנזירות שמשון, או דל״מ כהיתר חכם.

כב. ומשמע דאף כשאינה נודרת ע״ד גזיה״כ דהבעל מיפר ולא פלוג [וכמ״ש הריטב״א גיטין ע׳ בסמוך]. ולא איכפת לן דזה אוסר וזה מתיר, דהוה בתורת לא פלוג. [ועוד י״ל דהתורה קבעה גדר דהיא ברשותו לענין נדרים, ועי״ז הוה כנדר על תנאי. ואף כשאומרת שאינה נודרת ע״ד, גדר הדין דהוה ברשותו].

כג. והאחרונים הביאו דמבואר כאן דאמרי׳ לא פלוג בדאורייתא, וציינו כעי״ז כמה מקומות.

כד. וכתב דאפי׳ נודרת ע״ד רבים הבעל מיפר [וכמ״ש תוס׳ גיטין שם], דאין לה כח לעקור דעת הבעל.

כה. וכתב ואפשר אפי׳ יבטל הבעל דעתו ויתן לה רשות לידור על דעת אחרים אינו מועיל, כיון דסתם אשה נודרת ע״ד בעלה, ותלה הכתוב הפרה בבעל. ויכול הבעל לחזור בו ממה שנתן לה רשות, ואינו דומה כמו קיים ליכי. [ומבואר דהיה לו צד דמהני רשות הבעל, ומשמע דתליא בדידיה לעכב ׳זכות הפרתה׳ שתידור ע״ד. ומשמע דקמ״ל דקודם שנדרה הוה בגדר ׳חזרה׳, דעדיין לא נתקיים הנדר].

כו. והרש״ש (לקמן צ) כתב דהיכא דאפקעינהו רבנן לקידושיה

מיפר נדריה, וכן אינו מיפר לבתו בוגרת[כז]. ור"א חידש דאפי' ארוסתו כשניזונת משלו נודרת ע"ד. [וע' לקמן עד. ועד: גבי שומרת יבם].

והרשב"א הביא מדברי **הירושלמי** לר' אליעזר הדבר תלוי במזונות, ואם קידש אשה ע"מ לזון[כח] [משעת קידושין], הבעל מיפר. ואם נשא אשה ע"מ שלא לזון האב מיפר. [וצ"ע דמ"מ כשנשאת יצאתה מרשות האב, ולא גרע מבוגרת. ואף דהאב מאכילה].

והרשב"א (יבמות צ) כת' דהטעם דנודרת ע"ד בעלה, הוא משום שלא תתגנה על בעלה [ועפ"ז ביאר את הגמ' (שם) דאשה שנאסרה על בעלה, הבעל אינו מיפר].

ומבואר בדברי **הרשב"א** דאף בת נודרת ע"ד אביה. וכתב דאף ארוסה נודרת ע"ד שניהם. **והריטב"א** (סז.) כתב דאינה נודרת כ"כ ע"ד הארוס, ולכן האב עיקר ובעל טפל, שהתורה עשאתו סניפין להפרת האב. אבל **האחרונים** (או"ש יג ט, וע' מילואים לשלמ"נ) דנו די"ל דגדר הפרת בתו הוה מזכויות האב בבתו, והיא ברשותו לענין זה.

קנד) **ר"ן ד"ה ואיכא דיל'פי' מהכא**, דמי שנודר ע"ד חבירו וכו' דלא גרע מפרש דפלוני מסתם דבעל[כט]. ומבואר דהר"ן חלק בתרתי. א' דגדר הפרת בעל מגזיה"כ, ולא שייך שיהא כעי"ז בתולה ע"ד פלוני. ועוד דהלשון 'על דעת' לא משמע תנאי[ל].

והרמב"ן (משפט החרם, הו' בריטב"א שבועות לו) חלק שהאומר שנודר ע"ד פלוני הוה כנודר ע"ד שלא ימחה, וכענין שאמרו לענין בעל [בסוגיין]. אלא שהתורה נתנה לבעל זמן להפר כל היום מגזיה"כ וכו'. אבל כיון דחל הנדר ל"מ שיקפידו מכאן ולהבא. ועפ"ז כתב כשעושים חרם, ל"מ שהציבור יחזרו בהם וימחלו על החרם [מכאן ולהבא[לא]] בלא היתר חכם[לב]. וכ"מ **בשו"ת הרא"ש** (י ג).

קנה) **בא"ד דכנדר על תנאי דמי וכו'**. לדעת הי"מ גדר הפרת הבעל דהוה תנאי בגוף הנדר. **והאחרונים** (קר"א) הקשו דקי"ל (נזיר כא: ע' לקמן עו: ופג.) דבעל מיגז רק מכאן ולהבא, הא כיון דגילה דעתו שמקפיד ונתקיים התנאי, א"כ אף מעיקרא אינו נדר [לצד דהוה סברא[לג]]. **והקובה"ע** (כו ב, והקוב"ש ב"ב שסג) **תי'** דהוה כנודרת *עד שישמע* הבעל ויקפיד.

ומ"מ הקשו **האחרונים** האיך מהני הפרה מכאן ולהבא בנזירות. דאם קבלה נזירות עד שיפר הבעל, הא המקבל נזירות לשעה א'[לד] חלה נזירות ל' יום[לה]. [וכעי"ז ילה"ק גבי קדושת הגוף]. וצ"ל דהוה כנודרת איסור יין כעין נזירות עד שיקפיד הבעל. [**והאו"ש** (יב יט) ביאר עד"ז את הצריכותא (לעיל ד:) אימא דאינו מיפר נזירות דאית ליה קיצותא, דכיון דאין נזירות פחות מל' יום. קמ"ל דאפ"ה מהני הפרה. ויתבאר לק' פג.].

י"ל דמהני מה שהיפר לה אתמול נדריה, דסוף סוף נודרת על דעתו. וי"ל דאף רבנן מודו בכה"ג.

כז. ואף ארוסה שניזונת משלו, אמדו דעתה דאינה נודרת על דעתו. [ודוקא לאחר נישואין סומכת על דברי בעלה].

כח. ויל"ד דבמשנה איירי דוקא היכא דבי"ד חייבו, בהגעת זמן, ואמרי' דמייחד דוכתא [וכ"ש לצד דהוה נישואין במקצת]. [ויל"ד האם כה"ג אוכלת בתרומה למשנה ראש']. ומ"מ משמע בירושלמי דתליא במעשה הקידושין, אבל אם נתחייב אח"כ ל"מ.

כט. ויל"ד לפ"ז הנודר על דעת חבירו האם נימא דמיגז גייז, או דהוה ככל תנאי דנעקר למפרע.

ל. **והריב"ש** (קפה) דן בזה, וכתב דהיכא דאומר שנתכוון לכך, נאמן לפרש דבריו, כדלעיל יח: דפירושן להקל.

לא. אלא דכתב דכיון דנהגו כן, הוה כמי שהחרימו ע"ד המנהג, ומתחילה החרימו עד שעה שימחלו

לב. אבל **בשו"ת הרשב"א** (ד שי) כתב דל"מ היתר חרמי קהל, אא"כ הוה כאילו התנו שינהגו כן עד שיתירוהו. וכענין שאמרו דבר"פ דנודרת ע"ד בעלה. [ומשמע דהפרת בעל הוה כמתנה דהוה נדר 'עד שיקפיד' וע' לעיל].

לג. אבל לצד דעיקר הפרה מגזיה"כ, אלא דמהני אומדנא באופן שלא חל פרשת התורה, י"ל דהפרת יתומה והגעת זמן מהני למפרע.

לד. והאיך מהני לעקור מכאן ולהבא, דאי דעתה להיות נזירה אפי' יום א' האיך תהני קפידת הבעל מכאן ולהבא.

לה. **והקובה"ע** (כו ג, וקוב"ש ב"ב קסד) חידש דדוקא בשאר נדרים בעינן לטעם דנודרת ע"ד, שלא יהא זה אוסר וזה מתיר. אבל גדר נזירות הוא חלות על החפץ, והאיסורין חלין ממילא. ולא נחשב שהיא אסרה, ולכן מהני התיר דידיה מגזיה"כ. אך שוב הק' דמ"מ באשתו קטנה והגעת זמן ושומר"י האיך יפר נזירותה. וצ"ע.

והאחרונים תי׳ דנודרת על דעתו, וכיון דהיפר הנדר מותר למפרע. אלא דגזיה״כ דאסורה עד שיהא ׳מעשה הפרה׳ [וכמ״ש הר״ן], ומש״ה חל נזירות עד שיפר. ומיגז גייז מכאן ולהבא[לו]. [אך הנודר ע״ד חבירו לא נאמר גזיה״כ ומותר למפרע, ואף בלא ׳מעשה הפרה׳. ואפ״ה ילפי׳ זה מזה].

קנו) **בא״ד אפ״ה צריך הבעל להפר בלשון שקצבה לו תורה וכו׳.** ועד״ז הק׳ **הקובה״ע** (כו, וקוב״ב גיטין נג) אמרי׳ איצטריך קרא דל״מ הפרה בשליחות (לעיל עב:), הרי תלתה התנאי בדעתו, ולא בדעת שלוחו. ומה צד דיהני הפרת השליח.

ודן דאפשר שגילה דעתו שמקפיד ע״י ששולח את השליח להפר, אלא דגזיה״כ דבעי לשון הפרה [כדאיתא לק׳ עח.]. ובזה מהני הפרת השליח לקיימו. אלא דזה בכלל קושיית הר״ן, אמאי צריך לשון הפרה דוקא[לז].

והקוב״ב (שם) תי׳ דהא דהנודר ע״ד חבירו סגי בגלוי דעת שאינו חפץ. אבל בהפרה דבעל ילפי׳ גזיה״כ ׳זה הדבר׳ שיאמר בלשון הפרה (כדלקמן עח. עי״ש), והתורה אוסרת כל שלא אמר בלשון הפרה. אלא דבזה אין חסרון דזה אוסר וזה מתיר, דהתורה אוסרת עד ההפרה. אבל בנודר ע״ד חבירו מהני מחאה בעלמא.

ומ״מ כת׳ דבקידושי קטנה מדרבנן צריך לשון הפרה מדרבנן, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. אבל מדאורייתא מותר ע״פ הפרה בעלמא.

קנז) **בא״ד אלא ודאי ר״פ ה״ק נהי דגזיה״כ היא וכו׳ מיהו מש״ה זכתה תורה לבעל וכו׳ הילכך כל שהיא נודרת ע״ד חייל הך גזיה״כ וכו׳. בחי׳ בית מאיר** (ורש״ש ועוד אחרונים) הק׳ האיך מיפר לאשתו קטנה שנדרה (נדה מו:) הא מדאורייתא הוה כאחר. וכן בסוגיין מדאורייתא הוה ארוסה ואינו מיפר לבד. ועוד הק׳ **הבי״מ ורע״א** ניחוש לסמפון, ולא הוה קידושין[לח]. ואינו מתקיים גזיה״כ דבעל דוקא.

והקובה״ע (כו) כתב דהר״ן הרגיש בזה, וביאר ׳דכל שהיא נודרת ע״ד חייל הך גזיה״כ וכו׳. וביאר הקובה״ע דירדה תורה לסוף דעת האשה שנודרת ע״ד בעל דוקא. וה״נ כל היכא דהיא סבורה שהוא בעלה הוה באותו אומדנא, וחל הגזיה״כ דיכול להפר. [ולא בעינן בעל דוקא, והגזיה״כ באופן שנודרת על סמך דבריו[לט]].

ורע״א (בתובות קא.) נסתפק כשהיפר לאשתו קטנה, ושוב מיאנה, האם אמרי׳ דנעקרו הנישואין[מ]. ולא מהני הא דנודרת ע״ד אלא כשיש מדרבנן אישות. ולמפרע אינה אשתו ואינו הפרה כלל[מא]. ורע״א כת׳ דא״כ אסורה מספק, וצריכה לחוש שמא תמאן.

דף עד.

הפרה בשומרת יבם - זיקה

קנח) **שומרת יבם וכו׳.** מבואר **בר״א״ש** ובר״ן (בגמ׳ בתי׳ הא׳) דס״ד דהגמ׳ דהיבם מיפר לבד, וכדין נשואה. והגמ׳ (בע״ב) דוחה [לצד דאיירי שעשה מאמר, למ״ד דמאמר כאירוסין] דמיפר בשותפות עם האב[א]. ולפ״ז צ״ל דנפלה ליבום מהאירוסין[ב]. [והר״ן במשנה הביא דכ״ה המסקנא. וע״ע בע״ב לצד דנתחייב לה מזונות].

לו. אלא דאיסור זו הוה משום גזיה״כ, ולא משום עיקר נדרה. ומש״ה לא נחשב זה אוסר וזה מתיר.

לז. **והקובה״ע** (בסוגריים) כתב דאולי השתא דנתחדש פרשת הפרה, כיון דלא מיחה כגדרי הפסוק, אמרי׳ דגלי דלא איכפת ליה. [ויל״ד באופן שאינו יודע דיני הפרה. ואפשר דהוה גזיה״כ דבעי לשון הפרה, דהתורה קבעה צורה למחאה, ולא פלוג בדאורייתא]. עכ״פ מסתבר דבהגעת זמן וקידושי מיאון אי״צ לשון הפרה.

לח. וכן פי׳ **היש״ש** (כתובות מח והרש״ש לעיל) את דברי רש״י (שם) דחיישינן לסמפון אף לענין הפרת נדרים. [וזה יתכן רק לסברת הר״ן, דלדעת שא״ר מ״מ נודרת על דעתו. ואפשר דכיון דאם תדע דהיה טעות לא תידור ע״ד].

לט. ועפ״ז נקט **הקובה״ע** דה״ה באופן דע״פ דין הוה בעלה, אלא שהיא סבורה שאינו בעלה אינה נודרת ע״ד, ולא חל הגזיה״כ. [ולא אמרי׳ לא פלוג, כיון דגדר הגזיה״כ על מי שמתנהג כבעל, ולא מי שהוא בעל ע״פ דין. ויל״ד בזה].

מ. ובפשוטו ע״י מיאון נעקר האישות למפרע, וכאילו לא היתה אשתו מעולם. [וכ״מ בתוס׳ כתובות לה:]. אבל **הגר״ח** (אישות ב ט בסופו) חידש דאף דנעקר למפרע, מ״מ זכות מזונות שחל קודם המיאון לא נעקר, דל״מ העקירה כלפי הנישואין שהיו בשעתן. [ועפ״ז י״ל דאף הפרת הנדרים שהיה בשעתו לא יעקר].

מא. [ומסתבר דכה״ג יאסר מדרבנן. אבל משמע ברע״א דאסור מדאורייתא, דבתנאי הזה אינה נודרת ע״ד].

א. והגמ׳ (יבמות כט: הו׳ בר״ן עד: בסוה״ע) מק׳ דא״כ הול״ל יפרו, ו׳יפר׳ קתני.

ב. דאי נשאת ויצאת מרשות אביה שוב אינו מיפר.

קנט) **בשלמא ר"ע סבר אין זיקה. רש"י** (יבמות יז:)

הביא דר"ע ס"ל דאין זיקה, והיבם אינו נאסר בקרובות היבמה. **ותוס'** (יבמות כט:) חלקו דר"ע (בברייתא עה.) דחה דאין חייבין עליו סקילה כנערה המאורסה. א"כ מצי סבר דבעלמא יש זיקה, אלא דגרע מאישות גמור ומש"ה ל"מ להפרת נדרים. וכ"כ **הר"ן** (עה. ד"ה כשם). [וי"ל דהגמ' כאן תפסה צד פשוט].

קס) **ור"י סבר יש זיקה וכו'. מבואר ברש"י** (יבמות הנ"ל) דהיינו כמ"ד [התם] דיש זיקה, ואסור בקרובותיה. אבל **תוס'** מכת"י הק' דזיקה דרבנן, והאיך מהני להפר נדריה[ג]. ועוד מי עדיפא מארוסה דאביה ובעלה מפירין נדריה[ד].

והאחרונים תי' דלמ"ד יש זיקה עיקר הזיקה נחשב 'מקצת אישות' מדאורייתא. אבל אינו נאסר בקרובותיה [אלא מדרבנן], ומ"מ קי"ל לגמ' דהאיסור קרובים דרבנן תליא בנידון האם קיים עיקר הזיקה מדאורייתא. וזה סגי לענין הפרת נדרים.

והשיטמ"ק (בשם רא"ם) כתב דאע"ג דגריע קנין יבמה מארוסה[ה], היינו להחשב 'שאר'. דארוסה מיקרב קריב טפי משומר"י [והנך כתיב בהו 'שאר']. אבל למ"ד יש זיקה אלים 'קנין' יבמה מקנין ארוסה[ו]. **והאחרונים** (ע' שיע' ר' שמואל יבמות, אבי עזרי יבום א יג) ביארו דהפרת נדרים תליא ב'קנין' האישות, ואילו אינך תליין בקורבא ודין אישות[ז].

והר"ן (בתי' הא') כתב [דהצד דמיפר לבד] הוא כמ"ד (ר' אושעיא אליבא דר' שמעון יבמות יט.) דזיקה כבנוסה[ח], ולהך מ"ד הוה אישות מדאורייתא. ומהני להחשב ערוה לפטור את אחותה. [והוה דין זיקה נוסף[ט], ולא תליא במח' (שם יז:) דזיקה לאיסור קרובים מדרבנן].

אבל **הר"ן** (בתי' הב') כתב דכוונת הגמ' דלר' יהושע מיפר בשותפות[י]. **והתוס' ר"פ** (יבמות כט:) ביאר עד"ז הא דמהני ההפרה מדאורייתא [ואף דזיקה הוה דרבנן] דאיירי בשומר"י מאירוסין. ואביה והיבם יפרו בשותפות[יא]. [ומדאורייתא מופר ע"י האב לבד[יב]].

קסא) **שם. הראשונים** דנו דקי"ל יש זיקה [לאיסור קרובים], ואילו הכא קי"ל דאינו מיפר נדריה, ודלא כר"א. וקשה לדברי **רש"י** (יבמות יז:) דר"ע ע"כ סבר דאין זיקה[יג]. **ובחי' ר"א מן ההר** כת' דאע"ג דקי"ל בעלמא יש זיקה לענין לאסור מדרבנן

ג. [וכה"ק התוס' רא"ש יבמות כט:]. ובס' **אהל דוד** (יבמות כט:) תי' דע"י זיקה הוה אישות דרבנן, ומש"ה אמרי' דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת. כדאמרי' גבי קטנה, וכן בסמוך בעמד בדין. [וה"נ אמרי' למ"ד יש זיקה, ואף דאינו חייב במזונותיה]. **והאחרונים** הק' דמשמע דנתחדש הך סברא רק בהמשך הגמ'. [ועוד צ"ע א"כ אמאי תלי במח' דזיקה לענין איסור קרובים].

ד. כדאמרי' בגמ' (יבמות כט:) דשומרת יבם [ואפי' מאמר לבי"ש] גריעה מארוסה [וע"ע בע"ב].

ה. דמבואר דע"י זיקה לחוד בסוגיין דמיפר לבד [בלא שותפות האב], ועדיף מארוסה. [וכקו' הר"ן]. ואילו בגמ' (יבמות כט: הנ"ל) מבואר דגרע מאירוסין.

ו. ובהפרת נדרים סגי בקנין. [וצ"ב אמאי הפרת נדרים לא בעי גדרי קורבא ואישות, ואמאי תידור ע"ד. ואפשר דבזה פליגי שא"ר].

ז. והביאו כעין חילוק זה מש"כ **הגר"ח** (אישות ז טז) דהמקדש עובר [אף לצד דחל קידושין מעכשיו] נגמר הקידושין מיד, אלא כיון דעובר לא הוה 'אשה', לא נחשב דין 'מתקדשת'. ולא חל איסור קרובים.

ח. ורש"י (יבמות כט:) נקט הלשון זיקה כבנוסה. אך **רש"י** בכ"מ (שם יז: ועוד) תפס הלשון הזה אף לענין איסור קרובים דרבנן. ולא נתכוון לדעת ר' אושעיא.

ט. ודלא כרש"י וכל הראשונים שדימו למח' (שם יז:).

י. דאף למ"ד יש זיקה לא אלים מארוסה [דלהך תי' ל"ל זיקה 'כבנוסה', להחשב כנשואה].
[ועפ"ז היה אפ"ל דזיקה דרבנן, ומיפר נדריה בשותפות (וכמ"ש בתוס' ר"פ), דהא איסור קרובות זקוקתו הוה דרבנן [וכמ"ש הראשונים יבמות כו: לחלוק על הר"ח]. אבל משמע מדברי הר"ן (לק' עה.) דלמ"ד יש זיקה ע"כ מיפר נדריה [עכ"פ בשותפות].
אמנם הר"ן (לקמן עה.) הק' דכיון דקי"ל יש זיקה [לאיסור קרובים] אמאי אינו מיפר נדריה [ותי' משום דאינה 'גמורה' לאישה, וכתוס' יבמות שם]. וע"כ היינו בשותפות, דודאי לא קי"ל דזיקה כבנוסה. ומבואר בדברי הר"ן כמ"ש האחרונים דלמ"ד יש זיקה מהני [מדאורייתא] להפרת נדרים [לולי הא דאינה גמורה]].

יא. וביאר דנערה המאורסה אביה ובעלה מפירין, ונתרוקן רשות הארוס וקיימא ליבם.

יב. וי"ל כן אף בדעת **רש"י** ביבמות [ואי"צ למה שנדחקו האחרונים].

יג. וי"ל דקי"ל כר"ע ודלא כטעמיה במשנה, אלא כברייתא.

בקרובותיה. אבל לא קי"ל זיקה מדאורייתא להפרת נדרים. [ולא תלי בהדדי]. **והר"ן** (לק' עה.) **תי'** דלמסקנא סברת ר"ע דאפי' שיש זיקה, מ"מ אין היבמה גמורה ליבם. [דאין חייבין סקילה]. וכדברי **תוס'** (יבמות כט: הנ"ל).

אבל **הר"א מן ההר** הביא בשם **הרמ"ה** דפסק כר"א, כיון דקי"ל בעלמא יש זיקה. וכ"כ **בתוס' חד מקמאי** (עה"ג יבמות כט:)[יד].

קסב) **אי יש זיקה אין ברירה. בחי' ר"א מן ההר** ביאר דקי"ל דבדאורייתא אין ברירה. [משמע דהוה מדין ברירה דעלמא]. וצ"ב קו' הגמ', הא מצאנו כמה תנאים דאית להו ברירה, ואפשר דכ"ד ר"א[טו]. אבל **הר"ן** כת' דאינו מיפר בב' דבשעת הפרתן אין ברור לנו מי הוא אישה, ודרשי' אישה יפרנה שיהא ידוע בשעת הפרה.

והרשב"א הוסיף דל"ד לשאר ברירה בעלמא דהוה גילוי וברירה למפרע. אבל בב' יבמין אין לברר עדיין למי זקוקה. וגזיה"כ 'אישה יפרנו', כלומר שיפר איש הידוע וברור בשעת ההפרה. [ואפי' יפרו שניהם אין לברר עכשיו מי מהם אישה].

[דברירה לא מהני לענין שהזיקה יתגלה למפרע, דכתיב 'אישה יפרנו' כלומר האיש הידוע וברור].

אבל **השיטמ"ק** (בשם הרא"ם) כתב דקו' הגמ' דלשון 'יפר' משמע איזה שירצה, אפי' לא ישאנה לבסוף.

קסג) **שם. אי יש זיקה אין ברירה. ובגמ'** (יבמות כט:) הגירסא 'לתרי אין זיקה' [ולא הוזכר משום דאין ברירה]. **ורש"י** (שם) **פי' דאפי'** שניהם יחד אינן יכולים להפר דקלישא זיקתן[טז]. [ויש זיקה לב' יבמים, אלא דקליש].

ועד"ז כת' **הרא"ש** (ד"ה אלא ר"א) דשניהם יחד אינן יכולים להפר, דלא חשיבא ככנוסה אפי' לא' מהם[יז]. אבל **הר"ן** כת' דל"מ הפרת שניהם כיון דהזיקה הוה ספק, וגזיה"כ בהפרה דבעינן יבם מבורר.

אך דעת **ר' ברוך בר שמואל** (הו' ברמב"ן יבמות שם) דמהני הפרת שניהם כא'. ולפ"ז קושיית הגמ' מהלשון ד'יפר'[יח] משמע דמיפר לבד[יט].

ו**במשנת ר' אהרן** (יבמות טו) העמיד דנח' הסוגיות בגדר זיקה לב' יבמין, דסוגיה דיבמות סוברת דיש זיקה לשניהם [וכפשטות הגמ' יבמות יז:], אלא דקלישא זיקתה. ואילו סוגיין מבואר דזיקה תליא במי שתתייבם לבסוף, ותליא בברירה[כ]. אבל **בהרא"ש** מבואר דאף סוגיין ס"ל דקלישא, וצ"ל דאילו היה מהני ברירה היתה זקוקה לא'. אבל כיון דאין ברירה, ע"כ האישות לשניהם בשווה, וקלישא.

קסד) **ר"ן ד"ה ור' יהושע.** דרחמנא אמר אישה יפירנו, דבעינן שיהא ידוע בשעת הפרה. [ועד"ז כתבו **הרשב"א וריטב"א** כאן, **ורמב"ן ושא"ר** ביבמות]. ומשמע דהוה חסרון בדיני הפרה, דבעי אישות מבוררת[כא]. ויל"ד האם כל קידושי ספק, וקידושי

דר"ע במשנה השיב הטעם משום דיש לאחרים בה רשות, וע"כ דהטעם משום דאין זיקה. ומש"ה פרש"י דר"ע ס"ל דאין זיקה. אבל בברייתא הוסיף דאינה גמורה לאישה, דאף אי יש זיקה לא הוה אישות גמור. וקי"ל כטעם דהברייתא.

יד. ויש שהביאו דמבואר **בתוס' ח"מ** (שם כו:) דאיסור קרובות דזיקה הוה דאורייתא. [ועי' בראשונים שם כח:].

טו. ע' **מלא הרועים.**

טז. ו**המפרשים** העירו דהר"ן כתב 'וכ"כ רש"י', ומשמע דרש"י כתב כטעם הר"ן דבעי אישה מבורר, אבל רש"י שם כתב רק עיקר הדין דא"א ששניהם יפירו, אבל מטעם אחר דקלישא זיקה.

יז. ו**התוס' רי"ד** (עירובין לו) כתב דלא דמי לכל ברירות דעלמא, דבשומרת יבם 'מי יכול לזכות בה שתהא אשתו'. [משמע דהוה חסרון בזכות אישות, וע"ד סברת הגמ' דמצי אחיו לאסור עליו].

יח. [ועד"ז מבואר **בשיטמ"ק** (עד:) בשם **פירוש.** ועי"ש **ברשב"א** בשם **הראב"ד**]. וכ"כ **רש"י** (שם כט: ד"ה אלא לתרי) דנהי דיש זיקה אפי' לתרי, יפרו שניהם מיבעי. [ואף **שרש"י** כת' דסברת ר' יהושע דל"מ הפרה בב' יבמין כיון דקלישא. מ"מ בקו' הגמ' לר"א הוסיף דאפי' את"ל דיש זיקה בתרי [ומהני זיקה להפרה ואף דקליש, מ"מ בעינן הפרת תרוייהו. והא יפר קתני].

יט. וביאר דראיית הגמ' מדפליג ר' יהושע, ובחד יבם מודה. ע"כ דלר"א סגי בא' מהם, דמ"ש כששניהם מפירים יחד מא' שמפר.

כ. ועוד יל"ד דסוגיין קאי אזיקה ככנוסה, דהוה ע"ש העתיד, ובזה סותר שהא כנוסה עליו, וגם כנוסה לחבירו. ואילו הגמ' ביבמות קאי לענין זיקה בעלמא. ובזה הוה זקוקה לתרוייהו.

כא. ו**הרמב"ן** שם הוסיף דאינו מבורר כדי שתהא נודרת ע"ד. ובעינן שידע שלאשתו הוא מיפר, ולא לנברית. והביא דהוה ק"ו מהא דלקמן פו: דהיכא דנדרה אשתו וסבור שנדרה בתו,

תנאי אינו יכול להפר, דבעי שיתברר הפרתו בשעת הפרה. או דוקא בזיקה, דהאישות במהותו אינו אישות מבורר, ולכן אין עליו שם 'אישה'[כב].

קסה) **כגון שעשה בה מאמר וכו' כבי"ש דאמרי מאמר קונה קנין גמור.** להך מ"ד לבי"ש ע"י מאמר קנאה, ויכול לגרש ע"י גט [ואי"צ חליצה[כג]]. [ור"א פליג דאף לבי"ש ל"ק אלא לדחות בצרה].

קסו) **מי איכא מידי וכו' אסר עליה בביאה ובגט[כד].**

הר"ן (ד"ה אבל, הודפס בע"ב) הביא דאף למ"ד מאמר קונה מדאורייתא קנין גמור, מ"מ דעת ר"ג (יבמות נא:) דיכול לפוסלו עליו בגט או בביאה[כה]. [ומבואר דאף דקנה בה קנין אישות, ומותרת בגט בלא חליצה, מ"מ עדיין הוה בגדר 'יבמה'[כו], וע' חזו"א אה"ע קלב].

ובפשוטו משמע דמדאורייתא מהני גט ביבמה לאוסרה על היבם[כז]. [**והתוס' הרא"ש** (עה.) הק' דאי מאמר דאורייתא, אמאי הו"ל לתקוני דאחיו יכול לאוסרה עליו].

וכן משמע **בתוס'** (יבמות צה.) דאף למ"ד דמאמר קני מדאורייתא, אחיו יכול לאסור עליו [מדאורייתא] בגט[כח]. אבל **התוס' הרא"ש** (שם) תמה דאם מהני מאמר מדאורייתא, האיך תהני מאמר דאחיו אח"כ[כט].

אבל **בתוס'** (מכת"י) כת' דהא דמהני גט לבי"ש הוה מדרבנן, וכוונת הגמ' דאלמא מדרבנן אינה קניה לו לגמרי, א"כ אף להפרת נדרים. [ואף דהוה אשתו מדאורייתא, מ"מ מדרבנן נחשב עדיין זקוקה. ואחיו אוסר].

והתוס' הרא"ש (עה., ויבמות כט:) כתב דר' יהושע ל"ל מאמר קונה קנין גמור, מדקאמר דאחיו אסר עליה בגיטא, ואין חייבין סקילה כנערה המאורסה. [וע"ע לק' עה.]. וכ"כ **בפי' הרא"ש** (כאן ד"ה ור' יהושע) דר"י לא ס"ל כבי"ש דמאמר קונה ק"ג. והא דמיפר בחד הוה משום זיקה [ואף שלא עשה מאמר[ל]]. [**והתוס' הרא"ש** (שם) כתב דמיפר לר' יהושע משום דפסקו לה מזונות].

אבל **הר"ן** (ד"ה הב"ע, הו' בע"ב) משמע דמיפר לר' יהושע משום מאמר כבי"ש, ורק במסקנא [דע"ד בעלה נודרת] הק' דר"י ל"ל הך טעם.

קסז) **ולר"א דאמר וכו' אלא לדחות בצרה[לא] מאי איכא למימר.** פי' **הרא"ש** אמאי מיפר דאינה אשתו גמורה. **והאחרונים** (שיע' ר' שמואל יבמות) הקשו דמ"מ למ"ד יש זיקה, אמאי לא יפר משום הזיקה, ונימא דע"י המאמר נתברר דזקוקה רק לו. [**וכעי"ז הק' התוס' הרא"ש בע"ב, עי"ש**]. ומבואר

דל"מ הפרה בטעות [וצ"ב דהכא יודע איזה אשה היא, ויודע את הספק. ואין כאן ספק].

כב. [וע"פ דברי הרמב"ן הנ"ל לבאורה ל"מ]. **והרש"ש** (עג: בסוגריים) כתב דבנערה המאורסה ל"ש חשש סמפון, דמ"מ האב ג"כ היפר [ומהני ממ"נ]. אך דן דמ"ש מהכא, דבעינן אשתו מבורר. וכתב דיש לחלק [ולכאורה כוונתו דהכא הוה חסרון באישות וזכות הפרה].

כג. אף שלא עשה ביאת יבום. **והרמב"ן** (יבמות כט:) כת' דמ"מ מחוייב במצוות יבום, ומתקיים רק בביאה של אח"כ.

כד. הרש"ש הק' דהל"ל אף חליצה (וכדא' במשנה יבמות נ). [דר"ג ס"ל דאין מאמר אחר מאמר, אבל מהני השאר לאחר מאמר].

כה. והר"ן הביא דבגמ' (יבמות נא:) אי' דר"ג ס"ל מאמר קונה קנין גמור [וכללו בכלל דבי"ש וכו' כולהו ס"ל], והר"ן נקט דר"ג ס"ל דמאמר קונה לגמרי. אך **האחרונים** ציינו **דתוס'** (שם) כת' דר"ג ס"ל דמאמר קונה יותר, לענין מאמר אחר מאמר. אבל לא ס"ל דהוה קנין דאורייתא כבי"ש.

כו. והאחרונים (ברכ"ש יבמות ט ח, קובה"ע לה ז) חקרו בגדר מאמר לבי"ש, אי הוה קנין אישות, או קנין יבום. והביאו דלכא' נח' בזה **דתוס'** (יבמות כט.) נקטו דכיון דקידש עובר בלא יבנה, דנחשב תחילת בנין היבום. **ור' נתנאל** בתו"י תמה דהוה קידושין בעלמא, דאטו מאמר מקרי בנין.

כז. אבל **תוס'** (יבמות נא:) כת' דלא אשכחן מ"ד דמהני גט ביבמה מדאורייתא.

כח. כן הוכיח **החזו"א** (הנ"ל) מ**התוס'** (שם). [**והמהרש"א** (שם) דנתקשה בזה דלמ"ד מאמר קונה לגמרי, אינו נאסר. והביא דלדעת **רש"י** (שם) משמע דכל הסוגיה שם קאי מדרבנן, ואסמכתא בעלמא].

כט. ועוד הק' דא"כ הוה איסור חמור כדין נערה המאורסה. [ונקט דיש חיוב סקילה ע"י מאמר. וכ"כ **התוס' הרא"ש** לק' עה. ויבמות כט:].

ל. ויל"ד האם אף ר"א מודה דבחד מיפר משום זיקה, או דר"א מהני דוקא במאמר.

לא. הר"ן (ועד"ז רש"י יבמות כט.) פי' דמאמר עבד כבנוסה לענין שלא תאסרנה משום אחות זקוקה. [וצריך לייבם, וע"י ביאת היבום קונה אותה, ופוטר את אחותה]. וע"ע תוס' (יבמות שם) ואכמ"ל.

דאף אחרי המאמר זקוקה לשניהם ואין ברירה. וזה דלא כמ"ש **הגר"ח** [הו' באמר"מ ח ב וברכ"ש יבמות ט] דכתב דע"י המאמר נאסרת על אחיו מדין אשת אח [דידיה], ופקע זיקתו.

והגמ' ביבמות (כט: הו' בתוס' מכת"י) **תי'** דאף לר"א מהני מאמר להפרת נדרים, אלא דס"ל דא"א להוציא בלא גט. **והתוס'** הביאו דהתם ס"ל דמהני כארוסה להפר בשותפות. אבל הגמ' (כאן) קאי לצד דמיפר לבד, ובזה אמרי' דלר"א אינה אשתו להפר לבד[לב] (וע' בע"ב).

קסח) **הב"ע כגון שעמד בדין [וברח] ואיתחייב לה מזונות, וכדרב פנחס וכו'**. וכיון דזן אותה נודרת על דעתו ומיפר נדריה. [וע' מש"כ בזה לע' עג:].

קסט) **רא"ש ד"ה הב"ע**. אפי' בלא מאמר[לג], דמאמר אינו מועיל להפרת נדרים וכו'. וכ"כ **רש"י** (יבמות שם). אבל **תוס'** (מכת"י וכן יבמות שם) נקטו דבסוגיין איירי דעשה מאמר, ואח"כ עמד בדין[לד]. **והקר"א** ביאר דתוס' ס"ל דאי לא עשה מאמר ל"מ שעמד בדין. דכיון שיש ב' יבמין, אף שא' נותן מזונות אינה נודרת ע"ד. ודוקא היכא דעשה מאמר, ועי"ז כשנותן מזונות הוה כמו 'בעל' (וע"ד מש"כ הר"ן בע"ב, וכן הרשב"א עג:). **וכ"כ הרא"מ בשיטמ"ק**.

דף עד:

קע) **ר"ן ד"ה הכא [שייך לע"א]**. דהא רבנן פליגי עליה דר"א במתני' דהבוגרת וכו'. **הר"ן** נקט דחכמים (עג:) דאינו מיפר בבוגרת, ה"ה דאינו מיפר בשומרת יבם. דלא ס"ל דמיפר משום דנודרת ע"ד[א]. [אלא דהר"ן דן בדעת ר' יהושע[ב]].

קעא) **בא"ד ור' יהושע סבר וכו' אבל יבמה ליכם במקום ב' יבמין, כיון דאידך מצי אסר לה, אינה רואה עצמה קנויה לו**[ג]. וכ"כ **תוס'** (יבמות כט:) דכיון דמצי אסר לה אינה נודרת ע"ד. וכעי"ז כתב **הרשב"א** בשם **פירושין** הואיל ואינו קונה קנין גמור אינה נודרת ע"ד. **והרשב"א** הק' דא"כ מ"ש יבם א' או ב'[ד]. [**והרשב"א** נקט דלר' יהושע ל"מ מה שניזונת משלו שידור ע"ד. וע"ל עג:].

קעב) **ואי בשעשה מאמר קנה לעצמו הוא**[ה], **שקנה לעצמו ע"י שמים. הר"ן** פי' תי' הגמ' דהיתה אגידא גביה [קודם מאמר]. אבל פשטות המשנה הקנין הוה ע"י שמים.

קעג) **תפשוט דבעי רבה מאמר לבי"ש וכו' תפשוט דנישואין עושה וכו'. תוס'** (מכת"י, והו' ברשב"א) הק' דלעיל אוקמינן דנתחייב במזונות, א"כ יפר לבד. ותוס' תי' (בתי' הב') דרק לר"א אוקמא בעמד בדין, והגמ' כאן קאי למ"ד מאמר קונה קנין גמור, ומיפר מחמת מאמר[ו]. **וכ"מ בר"ן**.

ועוד תי' **התוס'** דקושי' הגמ' דר' יהושע [במשנה] ס"ל דבהגעת זמן אינו מיפר נדריה, ומ"ש הכא דמיפר. **ור"א מן ההר** כתב דלמ"ד אירוסין עושה, ובעי מסירה לחופה אין סברא שנודרת על דעתו. ודוקא למ"ד נישואין עושה ויצאתה מרשות אביה[ז] אמרי' דנודרת ע"ד[ח].

קעד) **או נישואין עושה. הר"ן** פי' דאם בא עליה בלא חופה קני לה ליורשה וכו'. **וכעי"ז כתב הרא"ש**

לב. וכ"כ **השיטמ"ק** בשם רא"ם. [ומבואר דמאמר גרע מזיקה, דכשאין אח מהני זיקה להפר, דהוה קנין גמור].

לג. **והרא"ש** כת' עפ"ז דקו' הגמ' [בע"ב, תנן אר"א] קאי אתי' הקודם, ולא אדסליק מיניה.

לד. **ותוס'** (יבמות מא:) כת' דאף בלא עשה מאמר, כשברח חייב במזונות. דלענין חיוב מזונות אין חילוק בין עשה מאמר ללא עשה. אבל **הרא"ש** (שם) חילק דדוקא עשה מאמר חייבו מזונות דקרובה טפי לביאה. [וסותר לפי' הרא"ש כאן דיש חיוב מזונות אף בלא מאמר].

א. ומשמע דמ"ד (נדה מו:) אף בקטנה פליג בזה. [וע' מש"כ לעיל עג:].

ב. האם לר' יהושע [דאמר ביבם א' מיפר] מיפר משום זיקה בכנוסה. או דנודרת ע"ד משום מזונות, היכא דאין יבם אחר.

ג. ועפ"ז י"ל דאף אי מצי אסר רק מדרבנן, מ"מ אינה רואה עצמה ברשותו.

ד. ולכאורה כוונתו דאף ביבם א' הוה קנין גרוע, אף דאין אדם שיוכל לאוסרה.

ה. **והשיטמ"ק** (בשם הרא"ם) ביאר דסברת המקשן דאין זה תוספת אלא ביטל, שביטל קנין יבום, דגלי אדעתא דלא ניחא ליה לקנות באותו קנין. דיש לאחיו חלק בה.

ו. וכ"ש לדברי הרא"ש דלתי' דמעלה לה מזונות איירי בלא מאמר.

ז. ומשמע דסגי קנין המאמר להפר, מ"מ קנין האב מעכב. ולפ"ז בבוגרת ומנישואין יוכל להפר. וצ"ע. [ואפשר דנקט סימן בעלמא].

ח. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** (יבמות שם), והוסיף דאע"ג דמיפר

(**ורש"י** יבמות כט:) אם בא עליה בלא חופה קנאה ומוציא בגט[ט].

ובתחילת הגמ' (יבמות שם) רבה נסתפק אי נישואין עושה, ליורשה ולטמא לה ולהפר נדריה. ואביי הק' דהשתא ארוסה בעלמא ל"ק, ע"י מאמר מיבעי'. אלא דהספק אי צריך מסירה לחופה. מאי נישואין עושה, ואי"צ מסירה לחופה. או אירוסין עושה וצריך מסירה לחופה[יא].

ותוס' (שם) פי' דלמסקנא בעבד בה מאמר ואח"כ בא עליה, הביאה עושה נישואין.

והרשב"א (יבמות כט:) **ותוס' הרא"ש** (שם בסו"ד) הק' דהכא פשטינן דמיפר נדריה, והוה כנשואה, ואף כשלא בא עליה. והיאך עדיף מארוסה דאינו מיפר לחוד [וכסברת המקשן]. ותי' דאביי הוא דאמר דשמור"י לא גרע מארוסה. אבל הגמ' אח"כ ס"ל דשומר"י עדיף מארוסה.

והמהרש"ל (יבמות שם) ביאר דדוקא לענין הפרת נדרים עדיף מארוסה, דהרי סברת המקשן דאפי' זיקה בעלמא מהני להפר נדריה (וע' מש"כ בזה בע"א). ומ"מ פשיט מנדרים דמאמר נישואין עושה[יב].

והשיטמ"ק (בשם הרא"ם) כתב דבהפרת נדרים לא כתיב בשאר, ולכן כשעשה מאמר יכול להפר לבד. משא"כ לטמא וליורשה, דכתיב שאר, ושומר"י רחוקה מארוסה.

אבל **המהרש"א** (שם) כתב דאף בסוגיין איירי שבא עליה בע"כ, ולמ"ד נישואין עושה מיפר נדריה כיון שבא עליה. אבל למ"ד אירוסין עושה פרחה זיקת יבמין, ול"מ מאמר אפי' לענין הפרת נדרים. וכ"כ **התוס' הרא"ש** (שם בתי' הא'). **והתוס' הרא"ש** הק' א"כ אף לר' יהושע יפר נדריה, שהרי ס"ל דמאמר ל"ק בדאורייתא [א"כ ע"י הביאה קנאה לכל דבר]. **והמהרש"א** תי' דר' יהושע ס"ל כבי"ה דמאמר קונה במקצת מדרבנן, ומדרבנן נחשב שנסתלק ממנו זיקת יבמין, ול"ק קנין גמור ע"י הביאה.

קעה) **דאי אירוסין עושה, הא תנן נערה[יג] וכו'.**

הראשונים הקשו דנימא דע"י דמאמר כאירוסין פקע ממנו זיקת אחיו[יד]. ואמרי' (בע"א) דלמ"ד יש זיקה מצי מיפר [משום זיקה, ולא משום המאמר]. **והשיטמ"ק** (בשם פירוש) כתב דכיון דלאו כנישואין דמי, אכתי שייך בה אחיו, ולא פקע זכות אחיו לגמרי[טו]. **והתוס' הרא"ש** תי' דלצד דמאמר אירוסין עושה, כיון דפרחה זיקת יבמין, וחל אירוסין, א"כ אינו יכול להפר משום הזיקה [וארוס אינו יכול להפר בלא אב].

והשיטמ"ק (בשם פירוש) כתב דקושיית הגמ' היאך מצי מיפר בלא אחיו. ובזה תי' הגמ' דיפר בשותפות אחיו [ולא בשותפות האב], דהאח שייך גביה דומיה דנערה דאביה שייך גבה. **והרי"ץ** חלק דאמרי' דאינו יכול להפר אלא ע"י שעשה מאמר, ואחיו לא עשה מאמר, ואין לו אלא זיקה גרועה, והאיך מהני מהצטרף[טז].

לאשתו קטנה, כיון דנודרת ע"ד, ל"ד דהתם היא נשואה, והוה כאילו אמרה להדיא ע"ד, ואין רשות לאחר בה. אבל הכא לא מפקיעים זכות האב בכדי.

ט. ומבואר **בהרא"ש ורש"י** דלמ"ד אירוסין עושה בעי חליצה. דפרחה זיקת יבמין, והוה ארוסה בעלמא. אבל **הרמב"ן** (יבמות נו) כתב דלכו"ע מוציא בגט, וכל הנידון האם קנאה להיות נשואה [כדין ביאת שוגג], וכ"מ **בר"ן**.

י. **והראשונים** (לעיל בע"א) הביאו מהתם דמאמר לבי"ש גרע מארוסה, וכ"ש זיקה בעלמא.

יא. והגמ' פי' דאף דקודם מאמר היבם קונה בע"כ [להחשב נשואה], כיון דעשה בה מאמר פרחה זיקת אירוסין וחל זיקת אירוסין, ול"ק בביאה בלא מסירה לחופה.

יב. דאילו אירוסין עושה, פרחה זיקת יבמין והוה ארוסה ממש והאיך מיפר נדריה [וע"ל דברי השיטמ"ק]. **והמהרש"א** (שם) תמה עליו.

יג. וכתבו **הראשונים** דהא דתנן 'יפר' היינו דוקא בנפלה מהאירוסין, ובשותפות. ואם נפלה מהנישואין אינו יכול להפר. אבל **הרי"ץ** (בשיטמ"ק) כתב דאף בנפלה מהנישואין יכול להפר לבד [וכ"מ מדברי ר"א מן ההר הנ"ל]. ועפ"ז פי' דקו' הגמ' דקא פסיק ותני, ומשמע דאף בנפלה מהאירוסין מצי מיפר לבד. אבל מהנישואין [שהאב אינו מעכב] מיפר לבד. אבל שוב תמה דהיכן מצאנו דארוס מיפר לבד.

יד. דנתברר דזקוקה רק לו, או וכסברת הגר"ח (הו' לעיל) דע"י מאמר נעשית ערוה על אחוה. [אבל בתי' השיטמ"ק מבואר דלא כגר"ח].

טו. וצ"ב דאדרבה מ"ד אירוסין עושה ס"ל דפקע ממנה זיקת יבום, וחל זיקת אירוסין.

טז. ויל"ד דהא דל"מ האח לבד משום דאין ברירה. א"כ תהני הפרה בשותפות ע"י הזיקה. וכמ"ש הר"ב ב"ש (ברמב"ן יבמות, הו' בע"א).

דף עה.

קעו) **אי אתה מודה שאין חייבין סקילה כנערה המאורסה. הר"ן** פי' אלמא לא עדיף מאמר דיבמה כקידושין. **ותוס'** [מכת"י] הק' כיון דלבי"ש מאמר קונה קנין גמור [דדרשי' ולקחה], אמאי לא יתחייב סקילה. ומאי קאמר אי אתה מודה שאין חייבין סקילה וכו'. **והרמב"ן ורשב"א** (יבמות שם) תי' דמאמר לבי"ש קונה קנין גמור, אלא שאינו 'גומר' בקידושין דאורייתא. וכדדרשי' (קידושין יד.) ביאה גומרת בה, ואין כסף ושטר גומרים בה[א]. [וצ"ב הגדר בזה[ב]]. [וע' קר"א יבמות].

אבל **התוס' הרא"ש** (כאן, ויבמות כט:) כתב דאף ר' יהושע ל"ל דמאמר קונה קנין גמור, מדקאמר ר"ע [לר' יהושע] אי אתה מודה דאין חייבין סקילה[ג], משמע דאף ר' יהושע מודה בזה. [וכ"כ **בפי' הרא"ש** (עד.) דר' יהושע ל"ל מאמר קונה קנין גמור]. ומבואר דלבי"ש כשעשה מאמר חייבין סקילה, דהוה קידושין גמורים[ד].

קעז) **שם.** אין היבמה גמורה. **התפא"י** (בבועז) הק' למ"ד קידושין תוספים ביבמה לשוק, א"כ הול"ל דאינה מיוחדת לו כיון דאחר יכול לאוסרה עליו ע"י קידושין[ה]. וכתב דהכא הוה מדברי ר' עקיבא, ור"ע ס"ל דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין, וכ"ש ביבמה.

והירושלמי (י ה) מסתפקת היכא דקידושי ק' תופסים שרגא דליבני, מי מפר נדריה[ו]. וע' במפרשים בפי' הספק[ז].

קעח) **ר"ן ד"ה כשם.** דאע"ג דקי"ל יש זיקה וכו' ה"מ מקמי דאייתי הך ברייתא וכו' שאין היבמה גמורה וכו'. [ועד"ז כת' תוס' יבמות כט:, וע' מש"כ לעיל עד.]. ולכאורה קו' הר"ן לפי' הב' דלעיל, דהיבם מיפר בשותפות האב. דאילו לפי' הא' דר"א ס"ל דזיקה ככנוסה, הא לא קי"ל דזיקה ככנוסה.

קעט) **בא"ד ומסתפקא לי וכו' אב במקום יבם מן האירוסין אי מצי מיפר[ח].** ומשמע דהר"ן נסתפק בהא דהאב אינו יכול להפר בנערה המאורסה, האם הוה משום דהארוס זוכה בהפרת נדריה, ויבם אינו וזכה בהפרת נדרים כלל. או דמ"מ יש כאן מקצת אישות, ועי"ז יצאתה מרשות אביה. והקר"א כתב דכל הזיקה הוה רק מדרבנן, ומדאורייתא היא ברשות האב, א"כ פשיטא דהאב מיפר[ט].

והרמב"ם (יא כד) וכן **בטור ושו"ע** (רלד יא) מבואר דהאב מיפר. **ורע"א** (בשו"ע) ציין לדברי הר"ן.

ורע"א הק' דלמש"כ בגמ' (עד:) דיפר בשותפות, וע"ז חלק ר"ע דלא מהני. ומי גרע מהיפר האב לחוד[י]. וע' שלמ"נ.

קפ) **בא"ד מיהו מסתברא לי דנדרים שנדרה וכו' מצי מפיר וכו' דנתרוקנה רשות לאב.** מבואר בר"ן דמהני גדר 'נתרוקנה'. [ומשמע דאף היכא דהארוס לא שמע, וע' לעיל ע:]. דהאב מיפר מכח הארוס הראשון, ולכן הארוס השני אינו מעכב עליו [היכא דהארוס הב' אינו זוכה, וכן הוכיח מדלעיל

א. והוסיפו דבי"ש פליגי ברישא (קידושין ב.), משמע דלא פליגי בסיפא.

ב. וה**אחרונים** חקרו האם נתמעט אף מכרת, או רק מסקילה.

ג. וכוונת ר"ע להוכיח דל"ק קנין גמור. ואילו לשא"ר כוונתו דנהי דקונה קנין גמור, מ"מ אינו מיפר נדריה, כיון דלא חמיר כאישות.

ד. וכ"כ **התוס' הרא"ש** (יבמות צה.) דלמ"ד מאמר קונה קנין גמור הוה כנערה המאורסה ובסקילה.

ה. לצד דאיירי בלא עשה מאמר. או למ"ד מאמר דרבנן.

ו. וכן נסתפק **המנח"ח** (תו ח), וכתב דנראה דבעי כולם. [ואשתמטתיה דברי הירושלמי].

ז. האם הנידון דתהני הפרת כל א' לחוד. או דבעי כולם. או דאינה מיוחדת, כיבמה ולא מהני כלל. ובפי' **תוס' הרי"ד** כתב דהספק משום דאין סקילה. [ע"פ סוגיין].

ח. וה**אחרונים** הביאו דה**ירושלמי** מסתפקת בזה, ועי"ש במפרשים.

ט. [וע' לעיל עד. האם סוגיין שייך לזיקה דעלמא]. וצ"ב דמ"מ מדרבנן הרי יש כאן אישות, ומש"ה לא יוכל להפר.

י. וכסברא זו כתב **התוס' ר"פ** (יבמות, הו' לעיל עד.) דזיקה מהני להפר בשותפות מדרבנן, ומדאורייתא אב לחוד מיפר. וכ"ב האחרונים גבי סמפון. אבל יל"ד ע"פ נידון **הברכ"ש** (ל) אילו האב נתכוון להפר רק חצי הנדר [בשותפות], ונתברר דמת הבעל, דל"מ להפר כולו.

עא:, וע׳ מש״כ בזה שם]. [אמנם **הר״ן** (לעיל עא.) נסתפק האם האב מיפר לחודיה [מדין נתרוקנה] אילו הארוס השני לא היה זוכה, עי״ש].

הפרה והקמה קודם הנדר

קפא) **הרי הן קיימין לא אמר כלום. הר״ן** כתב דנדר דעדיין לא חל לא אלים, וליכא למילף ק״ו דתהני הקמה. [וכעי״ז כתב **הרא״ש** בשם **הרא״מ**]. **ורע״א** הק׳ דכיון דאין ילפותא דל״מ הקמה, אלא משום דלא אשכחן, האיך ילפי׳ בהיקש דל״מ הפרה עד שלא חל הנדר, הא אין ילפו׳ דל״מ, ואדרבה נילף דמהני הקמה. [וכעי״ז הק׳ **הרא״ש** על הרא״מ[יא]].

וה**אחרונים** הביאו דה**המפרש** (כאן ולעיל עב:) כתב נדרים שלא באו לעולם היכי מצי מקיים. וביארו דהוה סברא דל״ש קיום כלל קודם שחל, דגדר קיום הוה תוספת חומר בנדר, ובזה יש סברא דא״א להוסיף חומר במה שעדיין לא חל. [וי״ל דאף זה כוונת הר״ן[יב]].

ו**הרא״ש** (כאן, ולעיל עב:, **ותוס׳** כת״י בשם הקונ׳) **כת׳** דהוה הקמה בטעות. [וצ״ב אמאי חשיב טעות, דהא מי שנודר בלשון שאינו מכיר חל הנדר ע״פ דיבורו, דנדר ע״ד מה שיהא[יג]]. ו**הרש״ש** (וכן **גליון מהרש״א** רלד כח) **כת׳** דלפ״ז כשמפרט שמקיים אם תדור על ככר זה מהני.

ו**הגרי״ז** (נזיר כב:) הק׳ דא״כ הנדר בא לכלל היקם, אלא דהוא אינו רוצה להקים, והאיך אפשר להקיש דל״מ הפרה. וצ״ע[יד].

ו**הגרי״ז** תי׳ דההיקש הוא מהא דל״מ הקמה מעבשיו [ואילו הפרה מהני קודם הנדר, וכצד דלר״א לא חיילי], וזה פשוט דל״ש גדר הקמה בלא נדר[טו]. אלא דמ״מ הק׳ הרא״ש דעב״פ יהני לאחר זמן, כנודר לאחר ל׳[טז]. [אבל **הגרי״ז** תמה דתלי בספק הגמ׳ לר״א האם מהני ההפרה דלא חיילי כלל, או דמיחל חלין ובטלין לאחר שנדר. ולצד הזה עדיין קשה מנלן דל״מ הקמה כה״ג. ואמאי לא פשטו מזה דלא חיילין כלל].

ועוד הביאו ה**אחרונים** (רש״ש, קר״א) **דבספרי** דרשי׳ לאסור איסור על נפשו, דאינו יכול לקיים עד שלא תדור[יז].

קפב) **שם. הרמב״ם** (יג יג, ובשו״ע רלד נד) פסק דאם הבעל הדיר את אשתו, שאמר התרצי בנדר ואמרה אמן, א״א להפר. ובפשוטו הוא משום דהוה הקמה, וה**אחרונים** הקשו דל״מ הקמה לפני שנדרה[יח]. ו**הרש״ש** כתב דלדברי הרא״ש ניחא דמהני הקמה על נדר מסויים. אבל **הלח״מ** (שם) ו**הגר״א** (רלד קה) הק׳ דבגמ׳ נזיר לפנינו איתא להיפך, וכתבו דהוה ט״ס בדברי הרמב״ם.

קפג) **איבע״ל לר״א מיחל חלין ובטלין. הר״ן** כת׳ דבטלין מיד. [ויש שדנו האם נחשב שהיה רגע א׳ שהיה נדר. או דמיד מתבטל, ומ״מ מהני להתפיס בו כיון דיש סיבה שיהא נדר גמור].

אבל **הרא״ש** (בע״ב, ותוס׳ מכת״י) **כתב** אחרי כדי דיבור של הפרה[טי]. ו**הקר״א** הק׳ דאמאי לא אמרי׳ בהיכי תמצא. [ויל״ד א״כ יש לחזור ולהקיש דל״מ הקמה אף כשמפרט את הנדר, דילפי׳ דהוה חסרון בדין דא״א להפר ולהקים כשאין נדר. ודלא כאחרונים הנ״ל. ואפשר דכוונתם לולי ההיקש].

יא. אבל **הקר״א** הביא דקושיית הרא״ש, דכיון דרבנן לא דרשי׳ ק״ו, א״כ אין חילוק בין הקמה להפרה כלל. ומה מהני היקש.

יב. אמנם עדיין קשה [כקו׳ רע״א] נילף בהיקש דמהני, ועי״ז נחדש גדר הקמה.

יג. אבל **הרא״ש** (גיטין ד ח) כתב דאפי׳ יתן הבעל לאשה רשות לידור [ע״ד אחרים, ולא על דעתו], יכול לחזור בו ולהפר, דתלה הכתוב הפרתה בבעל, כיון דלא דמי לקיים ליכי. ומשמע דהוה גזיה״כ דהנדר תלוי בדעתו, ולכן יכול לחזור בו ולהפר. ואפשר דזהו כוונת הרא״ש כאן דהוה הקמה בטעות, דהקמה מהותו הסכמה שדעתו לנדר המסויים הזה, אבל הקמה [באופן כללי] למה שתדור, הוה רק סילוק ונתינת רשות, ואינו גילוי דעת שרוצה בנדר.

יד. אמנם מצאנו כה״ג דאפשר להקיש ממקום דיש חסרון

טו. דהקמה שייך רק כתוספת על הנדר.

טז. [ובזה אין צד דתהני בהפרה. וצ״ל דהוא משום דהוה דבר שלבל״ע. משא״כ הקמה. וצ״ב].

יז. ויל״ד לר׳ נתן (פט:) דא״א להפר [נדר בתנאי או לאחר ל׳] קודם שחל הנדר, האם יכול להקים. ולכאו׳ לסברת הראשונים קיום מהני.

יח. [ויל״ד דכיון דנדרה תוכ״ד עדיף, והוה הקמה בשעת הנדר].

יט. וצ״ב אמאי בעי שיעור כ״ד. ומשמע דהוה סברא דל״ש פרשת הפרה כשאין שיהוי זמן הראוי להפר [באופן הרגיל].

דנפק"מ כשעברה על נדרה מיד, קודם שחל ההפרה.

ולפ"ז ר"א יליף בק"ו דאין בזה חסרון דבר שלא בא לעולם [או כלתה דיבורו], ומהני הפרה כשבא לעולם.

קפד) **או דילמא לא חלין כלל.** דילפי' מק"ו דלהפרה יש כח לעכב את הנדר מלחול. **והקר"א** חקר האם לפי הצד הזה אם כשאומר שיחול ויתבטל, האם מהני ג"כ לבטל אח"כ[ב].

והשיטמ"ק (בשם הרי"ץ) כתב דצ"ל דהגמ' כאן פשיטא לה דבעל מיפר בלא שמיעה. דאל"כ אם לא שמע, האיך יתעכב שלא יחול הנדר כלל. [**והשלמ"נ** כתב דהניחא למש"כ רוב ראשונים דקי"ל דמיפר בלא שמיעה, אבל דעת הרא"ש דלא איפשיטא בעי'. ואמאי לא פשטינן מהכא]. **והקר"א** (לעיל עב:) כת' די"ל דבאופן שנדרה לפניו, דההפרה והשמיעה באין כא'.

והאחרונים תי' ע"פ הצד **בראשונים** (לעיל עב:) דאם שמע אח"כ מהני ההפרה למפרע, י"ל דלא חל למפרע.

קפה) **ר"ן ד"ה דאתפיס.** אבל הכא שזו אומרת הריני נזירה, והאי מתפיס בה ואמר ואני, משמע ודאי דבנזירות דקאמרה קמתפיס. [ואף דכבר חל הפרת הבעל]. [**ויל"ע** מ"ש ממש"כ **הר"ן** (לעיל יג.) דהאומרת 'ואני' ונשאלה לחכם על הראשון, אמרי' דבהיתירא קמתפס ודעתו על הראשון. הא התם נמי איירי באומר 'ואני'[בא]].

אבל **הרא"ש** (ותוס' מכת"י) כתב דאיירי דהתפיס קודם שחל ההפרה. א"נ כגון שהתפיס להדיא במעיקרא.

דף עה:

קפו) **ת"ש אמר להן ר"א וכו' מיפר נדרי עצמו וכו'.** דעומד ואומר כל נדרים שאני עתיד לידור יהיו בטלין, דמהני לבטל נדרי עצמו. [ובפשוטו בנדרי עצמו הוה גילוי דעת דלא נתכוון לידור, ולא הוה חלות לבטל. אבל השער"י (ה כב, וחי' ר"ש יז) כת' דהוה דין מבטל, וכעין הפרת נדרים. דקודם שנדר יש לו כח לבטל נדרי עצמו. וע' ר"ן].

והשיטמ"ק (בשם שיטה) הק' אמאי לא השיבו חכמים לר"א, חכם יוכיח, דלחד מ"ד (צ.) חכם אינו מתיר עד שחל הנדר [כגון שנדר בתנאי, ועדיין לא נתקיים התנאי], ולא אמרי' ק"ו אם מתיר נדר וכו'. וכת' דהך ק"ו מנדרי עצמו הוה ק"ו מופרך. ועיקר טעמו דילפי' מהא דמיפר אחרי שחל הנדר.

קפז) **ר"ן ד"ה הא כדאיתא,** וקשה בעיני דנגמור נמי בק"ו וכו'. **רע"א והרש"ש** הק' דילפי' מהא דמיפר נדרי אשתו דכבר חל הנדר, ונימא 'דיו' אסוף דינא. וצ"ע.

קפח) **בא"ד דכיון דשכח תנאו בשעת נדרו הו"ל נדר טעות.** בפשוטו משמע דגדר הדין עומד בר"ה הוא משום שמגלה דהוה טעות, ומש"ה אינו נדר. אבל **השער"י** (ה כב, וחי' ר' שמעון יז) כתב דכוונת הר"ן דמהני משום אתי דיבור ומבטל דיבור, והוה כמו התרת חכם. וכמ"ש הר"ן דאחר שנדר בעי 'אחרים מוחלין', אבל קודם שנדר הוא 'מבטל' ומיחל לעצמו.

קפט) **בא"ד דהא כל נדר שנידר בפתח נדר טעות הוא וכו'.** ומשמע בר"ן דמגדרי מקח טעות, מהדין הנדר בטל[א]. אלא דכיון דהנדר חל, ילפי' מגזיה"כ דאינו מיחל נדרי עצמו. [וגלי קרא דאף דהוה בטעות, מ"מ בעינן שהחכם יתיר].

[ועוד אפשר דתוכ"ד נחשב דעדיין לא חל הנדר, כיון דעדיין יכולה לחזור בה. ולכן אף ההפרה לא מהני. וצ"ע בזה].

ב. [דכיון דר"א יליף ק"ו, א"כ יש בזה ק"ו אף לזה. או דילפי' בק"ו דמהני קודם שחל הדר, וקי"ל לחז"ל דהגדר דלא חייל. ואין ב' גדרים].

בא. ומ"ש הפרת הבעל מהתרת חכם.

א. [וי"ל דכיון דנדר הוה דברים שבינו לבין עצמו, ולכן ל"ש בזה חסרון דברים שבלב אינם דברים, ובכל אופן שיודע שע"ד כן לא נדר נחשב טעות ומתבטל הנדר].

וצ"ב אמאי נחשב דהוא 'מיחל' נדרי עצמו, הרי הוא רק מברר שהיה בטעות, ולא נאסר מעולם. ואפשר דבעי אמירה, שאומר שמקפיד וע"ד כן לא נדר. וכעי"ז מצאנו במקח טעות, דבעי לגלות דעתו שמקפיד, אבל אם מוחל המקח קיים.

והאחרונים הביאו מדברי הר"ן (כאן) נגד סברת המבי"ט (א צח, הו' לעיל כא:) דנדר שהותר בפתח הוה מקח טעות, ומדאורייתא מותר בלא חכם. וצריך התרה רק מדרבנן. ואילו בר"ן כאן מבואר דאף במה דמדינא הוה מקח טעות, גזיה"כ דבעי חכם. [וע' מהרי"ט ב יו"ד כו].

מקוה, ק"ו להציל עד הטהורים

קצ) **ת"ש א"ל לר"א ומה מקוה וכו' אין מציל על הטהורין מליטמא. הרא"ש** (עו. בסו"ד) פי' [דברישא] ילפי' ק"ו דכשנוגע בעודו בתוך המקוה, שהמקוה מונע שאינו נטמא. ולפ"ז א"ש הא דהביאו מכאן דלא חיילין, ומהני המקוה לעכב הטומאה.

אבל הר"ן פי' דלא מהני הטבילה שלא יבא לידי טומאה אם יגע בשרץ. והקר"א תמה היאך יהני טבילה לטומאה העתידה. דא"כ אין לך אדם שיטמא לעולם, כיון דטבל פעם א', דהא לאחר זמן ליכא מקוה שיטהר[ב]. [וכתב דכל הסוגיה לפלפולא בעלמא[ג]].

ויל"ד בגדר הילפו' מק"ו, האם ילפי' ד'כח המקוה' קיים [ויפעל לאחר זמן, לאחר שיבא הטומאה[ד]]. או אפשר דחל דין טהרה בחפץ, ויפי' מק"ו דמהני טהרת המקוה דחפץ 'טהור' אינו נטמא שוב. [וכיון דנטבל פעם א' תו אינו נטמא. דאין סברא דתהני טבילה רק לפעם א' דנטמא[ה]].

והאו"ש (מקואות א אות ז) דן דדוקא גבי הפרה כיון דתליא במחשבה מהני כשקובע שתהני לאחר זמן. אבל מקוה מטהר בלא מחשבה, א"כ המחשבה לא מעלה ולא מוריד. וכתב דיל"פ דכוונת הגמ' בטבילה לתרומה, דבעי כוונה. ובזה מהני לכוון שיהני אח"כ. אבל בטבילת חולין לא יהני[ו].

והמרדכי (פסחים תקנ) הביא בשם הראבי"ה דל"מ ביטול בחמץ קודם זמן איסורו [דהוה היתר בהיתר, עד שבא פסח, וחמץ בפסח אוסר במשהו[ז]]. והביא ראיה מסוגיין דל"מ להטביל כלי טהור לכשיטמא, וה"ה דאין חמץ בטל קודם איסורו[ח]. [ויש להוכיח מדבריו דהס"ד דתהני הוא משום דחל דין טהרה בחפץ, וכעי"ז דן שחל דין ביטול על החמץ, אף דהוה היתר[ט]]. [ונקט דלמסקנא לא דרשי' רבנן ק"ו[י], ודלא כמ"ש הר"ן עו: דדרשי' ק"ו היכא דליכא קרא להיפך].

דף עו.

קצא) **אימא סיפא וכו' יטבילו כלי לכשיטמא ליטהר.**

בפשוטו היינו שמונח בכלי כח מטהר המקוה, ואף ששוב יטמא, יטהר. ובס' **טל תורה** פי' עוד דאיירי במטה שנטמאת ונתפרקה, דדעת ר"א[א] (כלים יח ט, והו' סוכה טז) דע"י שנחלק אינו טמא, עד שיחזירנו. ול"מ שטובל אברים אברים [וכשיחזירנו תחזור לטומאתו]. ובזה הק' דנילף ק"ו דתהני הטבילה לסלק סיבת הטומאה [אף דאינו טמא עכשיו], שלא יחזור לטומאתו[ב].

ב. ובחי' **מנחת שלמה** תמה דל"ש שתהני מקוה לטהר כשעדיין לא נטמא, שהרי א"א לנקות לכלוך כשעדיין נקי.

ג. אמנם **בר"ן** (עו:) מבואר דבעי קרא לאפוקי מהך ק"ו. [וע"ע **בשיטמ"ק** דדנו יוכיח]. אבל **בתוס'** מכת"י כת' דלמסקנא לפלפולא בעלמא.

ד. והוה כמעשה לאחר ל', ויל"ד אמאי לא נימא 'כלתה'. [ויש לכוון זה בדברי התוס' מכת"י ושיטמ"ק (עו.) דיש לחלק ממקוה, דבעי שיעור].

ה. אבל לצד הא' יל"ד האם מהני רק פעם א' [ויש לדייק כן בלשון לטבול כלי 'טהור', אבל הטובל כלי טמא לא יהני טבילתו למנוע טומאה]. אמנם לצד דלא חיילי יל"ד דאין חילוק בזה.

ו. [ויל"ד דאף בחולין, אילו ילפי' מק"ו, נתחדש פרשת טבילה ע"פ כוונתו].

ז. והו' **בשו"ת הרשב"א** (א תתלא), ודלא **כס' התרומה** (איסו"ה נה, הו' במרדכי פסחים תקנה) דבטל לפני המועד. [וע"ע מה שהו' בזה לעיל נב. בשם שו"ת הר"ן].

ח. ומבואר דפשיטא ליה דל"ש גדר ביטול על המין קודם זמן איסורו, והיתר בהיתר לא בטלי. וכל דין ביטול שייך באיסור, וחמץ קודם הפסח אינו איסור. אלא דבזה דן דיהני הביטול מעכשיו, לסלק סיבת האיסור. וקמ"ל בסוגיין דל"מ.

ט. [דאם היה דין המקוה מיתלא תליא לטהר אח"כ, במה דמי לביטול. ובפסח ל"מ לבטל חמץ].

י. א"נ ס"ל דיש לחלק בין הק"ו דטבילה, מהפרה ומכירת בתו. ובזה ס"ל דביטול קודם פסח דמי לטבילה].

א. וכתב דהקשו לר"א משיטתו. [אמנם נר' דרבנן פליגי רק במטה, דכל אבר מק"ט בפנ"ע ונטהרת בפנ"ע, כיון דהוא חלק מכלי א'. אבל בכלי אחר יודו לדבריו].

קצב) **לכשיטמא ליטהר, ש"מ חיילין. הרא"ש** הק' מ"ש רישא דאמרי' לא חיילין. [ולכן פי' דברישא איירי למנוע הטומאה, בעודו בתוך המקוה, ולא חיילי]. **והר"ן** פי' דראיית הגמ' מלשון הברייתא לכשיטמא ליטהר, ואילו ברישא לשון הברייתא יציל מליטמא [ואין חילוק בין הצלת אדם והצלת כלי[ג]. וע' בסמוך].

קצג) **רא"ש ד"ה מציל.** אם עמד כל גופו במקוה, ונגע בידו א' ב(שרץ) [זב, כ"ג **הרש"ש**[ד]], ובידו האחרת נגע בכלי וכו' ובתו"כ דרשי' נטמא אפי' הוא בתוך המים[ה]. ואף דיש סיבת טהרה ע"י המקוה, מ"מ מתחדש סיבת טומאה[ו]. ועוד חידשו **האחרונים**[ז] דהטובל ושרץ בידו אינו נטהר מטומאתו הראשונה[חט]].

והרש"ש כת' דיש עוד נפק"מ, דאם נטמא ונטהר הוה טבול יום וטמא לתרומה עד הערב.

והאחרונים (פרי יצחק ב לה) הקשו מכאן על מש"כ **הכס"מ** (אבה"ט ו טז) דהטובל אינו נטהר אלא בעלייתו מתוך המקוה[ז], ולא בעודו בתוך המקוה[יא]. והק' דבסוגיין משמע דשייך טהרת המקוה אף בעודה בתוך המים[יב].

והכס"מ ביאר בזה מש"כ **הרמב"ם** (שם ע"פ התוספתא) דהדורך על משכב הזב המונח במקוה נטמא. ופי' הכס"מ דהמשכב אינו נטהר עדיין בטבילה, אלא כשיעלה מהמים. [אבל **האחרונים** כת' דיש לדחוק דאיירי דהנוגע הוא בתוך המים, אבל המשכב חלקו מחוץ למים].

קצד) **ת"ש אמרו להם, זרועין ועומדין לא כ"ש. רע"א** תמה דבזריעה בקרקע, המציאות שהוא זרוע בקרקע קיימת, ואח"כ תבטל את הטומאה. דהא החיבור לקרקע הוא הגורם לביטול הטומאה, והחיבור קיימת, ומבטל עתה מה ששוב נטמא. ובמה דמי להפרה, דפעולת ההפרה[יג] כבר אינו קיים

ב. אמנם בזה ל"מ קרא דלא מהני.

ג. ויש להעיר דברישא הברייתא נקטה הק"ו על המקוה. ואילו בסיפא על הכלי, ואף דהוה אותו ק"ו. ומ"ש גבי אדם דנקט המקוה. [ואפשר דברישא הנידון ללמוד בק"ו דיש כח נוסף במקוה, להציל. ואילו בסיפא הנידון שיטהר אח"כ, ואין כאן תוספת כח במקוה, אלא דפעולת המקוה מהני בכלי לאחר שיצא ממנו, ולכן לשון הק"ו על הכלי].

ד. דה**רש"ש** הק' דאדם הנוגע בשרץ הוה ראשון לטומאה, ואינו מטמא כלים. [ועוד אפשר לגרוס שנוגע בכבר שמקצתו מחוץ למקוה].

ה. (והתו"כ הו' גם בר"ן עו:).

ו. וכל רגע נטמא ונטהר. ויל"ד האם המקוה לא מהני לטהר הטומאה שברגע זו, דמהני רק לטומאה שהיתה כבר עליו. או דנטהר אף מטומאה של אותו רגע אלא שנתחדש שוב טומאה אח"כ [ואילו בבת א' יעזוב את השרץ ויצא מהמקוה, אפשר דמהני טהרת המקוה].

ז. [ע' כתבי הגר"ח תכד]. וכן מבואר **בראשונים** [**רמב"ם** (תשובה ה ג) **ושערי תשובה** (שער א י ויא), ע"פ הגמ' תענית טז.] דכשאינו עוזב את השרץ אינו נטהר מטומאתו הראשונה, ולא רק שחוזר ונטמא. וכ"כ **הראשונים** (מרדכי סוף ע"ז) דהלוקח כלי מהעכו"ם, דצריך להגעיל קודם טבילה, שלא שרץ בידו, ואף דטומאת מאכלות אסורות אינו חוזר ומטמאו. וכ"כ **הריטב"א** (יבמות מו) גבי טבילת גר בלא מילה.

ח. דהשרץ מעכב טהרת המקוה. [ואפשר דילפי' כן מק"ו דסוגיין, אף לחומרא. דכיון דשרץ מטמא אדם טהור, כ"ש דמעכב דלא חייל טומאה כלל].

ט. ויל"ד א"כ האיך ילפי' ק"ו בסוגיין דמהני המקוה לעכב טומאה, הא בשעה שהשרץ בידו המקוה אינו יכול לטהר כלל. וי"ל דאילו מקוה היה מעכב הטומאה לא היה ד'שרץ בידו'. [ועוד י"ל דמהכא ילפי' דשרץ מעכב הטבילה].

י. ו**האבנ"ז** (חו"מ עב) הביא דכ"ה לשון הש"ס (בב"מ) טבל 'ועלה' אוכל במעשר. אבל הק' דלשון הפסוק 'ורחץ', ומנלן דבעי עלייה.

יא. ו**הרש"ש** בסוגיין ציין לדברי הכס"מ, וכת' והוא פלא. [ולכאורה כוונתו להק' מסברא, דמי המקוה פועלים הטהרה. וא"כ אמאי ל"מ מיד בעודו בתוך המקוה].
ויש שביארו דאף דסיבת המקוה קיימת מתחילת הטבילה, מ"מ אינו נטהר בפועל את שיתנתק מהמקוה. דגדר המטהר של המקווה דנחשב כאילו נולד מחדש, והלידה הוה במה שיוצא שוב לאויר העולם.
ויש שהק' לדברי הכס"מ דא"כ היכא דנעשית לו חציצה בעודו בתוך המקוה נימא דלא עלתה לו טבילה. [דנקטו דפעולת המקוה הוה בשעת 'עלייה']. אך יש שתי' דה'מעשה טבילה' הוה בעודו במים, ועי"ז טהור מיד כשיצא לאויר העולם, ואף אילו יש לו חציצה בשעה זו [וכן אילו נחסר מי המקווה]. ועוד אפשר דבשעה שנעשית לו חציצה נחשב 'יציאה' מהמקוה.

יב. ועוד הק' ה**אבנ"ז** (שם) לדברי הר"ן (עו:), דהר"ן ס"ל דנידון הסוגיה דתהני הטבילה לכשיטמא. והר"ן ביאר דיש גזיה"כ דל"מ הטבילה. ומבואר דאף אליבא דאמת אמרי' ק"ו, אלא דהפסוק גילה דלא מהני.

יג. וצ"ב אמאי לא תהני הפרה לאחר ל'. [ודוחק דהנידון כאן האם אמרי' כלתה. וע"כ דהוא משום דבשעתו לא היה מעשה הפרה, וכחסרון דבר שלבל"ע. ולא שייך כלל. ולכאורה כוונת רע"א [דלצד דלא חל] הוה משום דחל בשעת דיבורו 'הפרה' על הנדר העתידי].

עכשיו[יד]. ולדברי הרא"ש דהנידון להציל בעודו במקוה ניחא. [וצ"ל דמבואר בברייתא דרק 'יצירת הזריעה' הוא המטהר, ועי"ז מהני מק"ו].

ועוד הק' **רע"א** אמאי לא נילף [לר"א[טו]] דזריעה תהני שלא יטמא אף אחרי שיתלש, וכדיליף דמהני בנדרים. וכן מקוה, לולי קרא ילפי' דתהני לטהר לכשיטמא. וכת' דאולי בזרעים ל"ש כן, דא"כ לא יהא כלל טומאה בזרעים לעולם. דהרי היו זרועים פעם א'[טז].

והתוס' מכת"י והשיטמ"ק (בשם ריטב"א) הק' דנימא דמקוה יוכיח דאינו מציל. ותי' דמקוה ל"ד לזרעים, דפוסל בחסרון שיעור[יז]. ועוד תי' **התוס' הרא"ש** דמה לטובל במקוה, שכן חמור שנעשה אב הטומאה. ולכן ל"מ מקוה להציל. אבל בזרעים מהני להציל.

קצה) **רא"ש ד"ה ת"ש.** כדתניא בתו"כ (שמיני פרק יא ג, וירושלמי מעשרות ה א) מנין לזרעים טמאים שזרען בקרקע שהן טהורים ת"ל (ויקרא יא לז) וכו'. וכן הר"ן הביא מהך פסוק. אבל **רש"י** (פסחים לד.) פי' הטעם שחיבורן לקרקע בטלן מתורת אוכל[יח]. והקוב"ש (פסחים קנו) הק' דמבואר דפירות תרומה שזרען לא פקע מהם קדושת תרומה, ונימא דפקע תורת אוכל, ועי"ז הותרו. [ומבואר דמש"כ רש"י דפקע תורת אוכל היינו לדיני טומאה[יט]].

קצו) **ר"ן ד"ה זרועין.** ואתון מודיתו לי וכו'.

והאחרונים ציינו דרש"י (חולין קיח:) הביא מהתו"כ דמחובר אינו נטמא, דא"כ טמאת את הכל, דשרצים מצויין אצל מחוברין.

קצז) **ר"ן ד"ה ש"מ לא חיילין.** דודאי זרעים טמאים וכו' דאי חיילא במאי פקע. וצ"ב דעדיין מחובר לקרקע, וע"ד כקו' רע"א. והאו"ש (הנ"ל) ביאר דבשלמא גבי הפרת נדרים, דתליא ע"פ כוונתו, מהני כוונתו להחשב דיש כח הפרה למחר, ועי"ז פקעי. אבל זריעה בקרקע תליא במציאות [ולא תליא ב'מעשה' הזריעה], ואילו הקרקע אינו מונע את הטומאה, מה נתחדש אח"כ שיטהר ויפקיע את הטומאה. וע"כ גדר הק"ו דמהני לעכב שלא יטמא.

קצח) **ורבנן לא דרשי' ק"ו.** הר"ן כת' ממה שחל על מה שלא חל. [ויל"פ דל"ש ק"ו, דהיא הנותנת, דכיון דלא חל א"א עדיין לבטלו. והוה דבר של"ב לעולם]. אבל השיטמ"ק (בשם רי"ץ) ביאר [דלס"ד] רבנן ס"ל דלא דרשינן ק"ו מגופיה, אלא מדבר אחר.

קצט) **והא תניא וכו' מכורה כבר יוצאה, אינו מכורה אינו דין שלא תמכר וכו'.** [דס"ד דיש 'יציאה' כשהגיע לנערות. ואילו כבר עבר זמן הנערות אין כאן יציאה. ואמאי לא יוכל למוכרה. ויל"ד אי ילפי' מק"ו דל"ש בעלות על נערה. א"נ קמ"ל דאף אחר שגדלה כל יום שהיא נערה הוה בגדר יציאה, וק"ו דאהני היציאה שלא חל מכירה כלל].

ובגמ' (ערכין כט:) נח' רב ושמואל המוכר שדהו בשנת היובל עצמה. לשמואל אינה מכורה כל עיקר, דילפי' ק"ו מכורה כבר יוצאת, אינה מכורה אינו דין שלא תימכר. ורב סבר מכורה ויוצאת[כ]. [ונח' כעין ספק הגמ' דידן האם חייל ופקע, או דבכלל הק"ו דלא חל כלל]. והגמ' מפרשת דלא דמי להא דילפי' דאינו מוכר את בתו נערה מק"ו וכו', דהתם לא הדרא מיזדבנא, אבל בשדה הדר מזדבנא לאחר היובל. [משמע דגדר הק"ו דכבר אינו שלו לענין למכור, ואילו בשדה, כיון דע"כ הוה שלו למכור לאחר היובל, אין סברא ללמוד בק"ו דלא חייל].

יד. ורע"א הק' כן עמש"כ הר"ן דל"ש חיילא ובטלי, דבמה בטלי. ועוד הק' כן על עיקר דמוי הגמ', דהתם הסיבה קיימת, ולא דמי לנדר].

טו. וכן לרבנן למסקנא דמודו היכא דליכא קרא.

טז. [וי"ל דקרא כתיב זרע זרוע אשר יזרע, דנזרע אח"כ. אבל זרעים בעלמא מק"ט].

יז. ויל"פ כוונתו דבעי מציאות המקוה למחר.

יח. והצפנת פענח (ת ע"ז ד) חקר עד"ז האם הטהרה הוא מחמת הביטול להקרקע, דנעשה כקרקע או משום ביטול האוכל או טהרה מטומאה.

יט. א"כ י"ל דילפי' כן מדרשת התו"כ [ורש"י פי' גדר הטהרה].

ר) **אינו דין שלא תמכר. תוס'** מכת"י הק' נימא נדרים יוכיחו, דלא דרשי' ק"ו. **והתוס' הרא"ש** הק' עוד נימא מקוה יוכיח. ותי' דמה שנטהר במקוה, חוזר ונטמא אח"כ. משא"כ במכירה, כיון שיצאת שוב אינה חוזרת ונמכרת[כא], דהא אינו מוכר לשפחות אחר שפחות[כב].

דף עו:

רא) **אין בעלמא דרשי' ק"ו וכו'. הר"ן** כתב דהא דבמקוה לא ילפי' ק"ו הוה משום דדרשי' מקרא, והיינו דאמרו ליה וכו'. אבל **תוס'** מכת"י (וכן השיטמ"ק בשם הריטב"א) **כת'** דהא דקאמרי מקוה יוכיח, פלפולא בעלמא [ומשמע דיש סברא פשוטה לחלק ביניהם, וכמ"ש האחרונים]. **והרא"ם** (בשיטמ"ק) הוסיף דהם ידעו דמקוה הוה גזיה"כ.

רב) **ר"ן ד"ה אין.** וכה"ג הפרת נדרים לא תפלוג אדרשא וכו'. אבל **הפורת יוסף** הביא דדעת **תוס'** (ב"מ קיד.) דבמקום שיש היקש שסותר לק"ו, אם יש לדרוש את ההיקש לדבר אחר דרשי'. וה"נ דרשי' היקש הקמה להפרה לכמה דינים.

הפרת נדרים כל היום

רג) **נדרה לילי שבת. הרא"ש** פי' כלילי שבת ויומו וכו'. **השיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר דהדבר ידוע דבשבת היום הולך אחר הלילה.

רד) **רא"ש ד"ה ויש.** כלומר פעמים מפר זמן קצר וכו' ולא שיש להקל טפי ממ"ד מעת לעת. [דמעת לעת הוה קולא]. **והרש"ש** כת' דנפק"מ דעד הערב הוה לקולא, לענין שיוכל להפר שלא לצורך שבת (ע' בגמ' עז.). **והשלמ"נ** חלק דאין בזה קולא, דלמ"ד מעת לעת יכול להפר אחר השבת. [והיכא דא"א להפר אחר השבת, אף למ"ד מעת לעת מיפר בשבת].

רה) **נדרה עם חשכה וכו'. הר"ן** פי' סמוך לחשיכה. **ורע"א** דן היכא דשמע נדרה בביה"ש, האם יכול להפר, או דחיישינן שמיד עבר יום שמעו. [ודן האם יש בזה ס"ס]. וכתב דאם מיפר מיד תוכ"ד מהני, דאילו אין שהות ביום להפר לא נחשב יום שמעו. [וע"ע מה שהו' לעיל בהקדמה סו:, סט., עא:, ולקמן עט. בגדר הדין יום שמעו].

והירושלמי (והו' במאירי וברשב"א, והו' ברא"ש לעיל עא: הודפס עב.) דנה היכא דנשתתק ביום שמעו, דיכול להפר כשחוזר לדיבורו. למ"ד מעת לעת, עד השלמת מעת לעת[א]. ולמ"ד עד סוף היום, עד שיחזור לדיבורו בסוף היום. אבל **הרא"ש** (הנ"ל לעיל עא:) נקט דהבבלי פליג, דאף שעות דאינן ראויין להפרה עולין למנין יום שמעו. [אבל **במאירי** משמע דלא פליגי, וע' מש"כ לעיל שם].

רו) **דכתיב מיום אל יום, ולת"ק וכו' איצטריך וכו'.** מבואר בדברי **הר"ן** דהלשון מיום אל יום מתפרש *כשיעור* תחילת יום עד סופו [כ"ד שעות], או מתחילת היום עד סופו. אלא דקו' הגמ' מאי קמ"ל דהוה מתחילת היום. [ותי' הגמ' דקמ"ל דמפיר גם בלילה].

אבל **רש"י** (עה"ת במדבר ל טו) כתב דמיום אל יום לאפוקי מעת לעת, קמ"ל דאינו מיפר אלא עד שתחשך. **והמפרשים** (עה"ת, וכן **רע"א** כאן) תמהו דהוה היפך סוגיין. וכתבו דצ"ל דרש"י גרס באופן אחר[ב].

רז) **רא"ש ד"ה אין הלכה.** וי"ס דגרסי' הלכה כאותו הזוג. וכדאי' (שבת קנז.). **ובפסקי הרא"ש** (ז) האריך בזה, והביא דר"ח והרי"ף לא גרסו כן בגמ'[ג] (סוף מסכת שבת). ועפ"ז פסקו כגירסא דידן, דאין הלכה כמ"ד מעת לעת. וסיים דראוי להחמיר כמותם [מספק[ד]].

כ. ונפק"מ דהדמים אינן חוזרין. וכן אם הקנו מטלטלין אגב קרקע זו.

כא. אבל קשה דאף במקוה נילף מק"ו דמה שנטהר שוב לא יטמא לעולם. [ולמש"כ ניחא דכוונת הרא"ש לולי ק"ו].

כב. [וכעין דברי הגמ' ערכין שם. אבל התוס' הרא"ש הוסיף דאף לולי הק"ו, אינה נמכרת לשפחות אחר שפחות].

א. **ובתוס' הרא"ש** (לעיל סט.) מבואר דמצטרף השעות הראשונות דקודם שנשתתק.

ב. אמנם ע"פ מש"כ הר"ן יש ליישב דברי רש"י, דכיון דכתיב ביום שמעו, גילה הכתוב דהאי מיום ליום, קאי על יום מסויים [ולא שיעור יום], א"כ הלשון 'יום אל יום' בא למעט דדוקא עד סוף יום זה. דאילו הלשון 'יום' יכול להתפרש שיעור יום א' [וכדלעיל ס']. [ועדיין קצת קשה דהגמ' לא ביארה כן].

ג. וכן **תוס'** (שבת שם) הביאו דר"ח לא גרס (התם) פסק ההלכה. דהא אמרי' (בסוגיין) אין הלכה כאותו הזוג.

ד. ומ"מ יש להחמיר היכא דיש נפק"מ לקולא, כגון שקיים

רח) **חייא בר רב שדי גירא ובדיק וכו'**. הר"ן פי' דהיה מתיר נדרים תוך שהיה מתעסק. **והרא"ש** הק' דא"כ מקומו (לקמן עז:) גבי פותחין בחרטה. **והרא"ש** פי' [לפי הגירסא 'הלכה'] דעי"ז עשו סימן לדעת מתי יעבור מעת לעת. אבל לגירסא דקי"ל עד הערב, צ"ל כדברי שאר הראשונים.

רט) **רבה ב"ר הונא יתיב וקאים**. הר"ן פי' דלא היה מדקדק. **והשיטמ"ק** (בשם רי"ץ) כת' דרבה החמיר מחייא בר רב, והיה נזהר מלעשות מלאכה [גמורה] בשעתו. אבל **הרא"ש** פי' דאף זה לקבוע שיעור מעת לעת.

דף עז.

היתר בשבת

רי) **תנן התם מפירין נדרים בשבת**[א] **ונשאלין לנדרים שהם לצורך שבת**. הגמ' (שבת מו:) מקשה האיך הותר בשבת, נימא מיגו דאיתקצאי לביה"ש יאסור כל היום משום מוקצה[ב], דמי יימר דיזדקק ליה ואסח דעתיה. והגמ' מתרצת דכל הנודרת ע"ד בעלה נודרת, **ופרש"י** וסמכא דעתא[ג]. והגמ' פי' דנשאלים לחכם לצורך שבת. דהיתר חכם הוה בידו, דסגי בג' הדיוטות[ד].

ריא) **ונשאלין**. **התוי"ט** (סוף שבת) כתב דהלשון 'נשאלין' שייך גבי חכם, כיון דחכם צריך לחקור על החרטה והפתח, משא"כ בעל דהוה הפרה בעלמא. **והרש"ש** (שם) פי' דחכם אינו מיפר עד שהנודר בא לפניו לישאל ולבקש התרה[ה]. משא"כ הפרת בעל. (וע' **תוס'** מכת"י ד"ה או).

ריב) **ונשאלים לנדרים שהם לצורך שבת וכו'**. מבואר בראש"ש ובר"ן צד דהטעם דאסור שלא לצורך משום דמיחזי כדין.

והר"ן (סוף שבת סח. בדה"ר) כתב הטעם דאסור להפר שלא לצורך שבת, דלא טרחינן בשבת שלא לצורך. וכן הביא **הלבוש** (או"ח שמא) **והמשנ"ב** (שם א). **והשעה"צ** (שם) הביא **דהלבוש** (יו"ד רכח) כתב הטעם משום ממצוא חפציך (ע' שבת קיג)[ו].

והמשנ"ב (א) פסק דמותר להתיר לצורך מצוה[ז], וכמו לצורך שבת. **והשעה"צ** (ב) כתב דלטעם ד'ממצוא חפציך' פשיטא דמותר, דחפצי שמים מותרין. וכתב דמצאנו (בס' שלג) דהתירו טירדא משום צורך מצוה.

חרמי ציבור – **בשו"ת הרשב"א** (ד רצו, וז תמז הו' בב"י או"ח שמא) כתב דנהגו להתיר חרמי ציבור בשבת אפי' שלא לצורך שבת. וביאר דשבת הוה יום כנופיא, ואם לא יתירו בשבת לא יתוספו ביום אחר להתירן[ח]. **וכ"כ הב"י** (יו"ד רכח ג בשם רבינו ירוחם). **והרמ"א** (או"ח שו יב) הביא בשם **האגור** דהוה כעסקי רבים דשרי. **והמשנ"ב** (שו נא) דייק דלפ"ז לצורך יחיד אין מתירין חרם. אבל הביא **דהאחרונים** נקטו עיקר כטעם הרשב"א, ומותר אפי' ליחידים.

הנדר וחזר ונשאל [לטור, ותוס' הרא"ש לעיל סט. דנחשב דלא עבר יום שמעו, או נשתתק לירושלמי וחזר לדיבורו], דלמ"ד מעת לעת לצרפים השעות של קודם, ויתכן שיסתיים מעת לעת קודם הערב. וכ"כ בתוס' הרא"ש (שם) כמ"ד מעת לעת.

א. ורע"א הק' דגבי הפרה הוה אפי' שלא לצורך שבת, ואימא דבאמת אסור לאכול בשבת משום מוקצה. **והאחרונים** תי' בכמה אופנים. ואכ"מ.

ב. ותוס' (שם ד"ה מי יימר) פי' דקו' הגמ' דהוה מוקצה לענין אכילה, אבל אינו מוקצה לטלטול דהא חזו לשאר בני אדם. א"נ קו' הגמ' כשאסרה פירות שלה על כל העולם הוה מוקצה אף בטלטול.

ג. והאדר"ת (בסו"ס שלמ"נ) הק' אם נימא דהפרת אב אינה משום שנודרת ע"ד, א"כ יהא מוקצה. ולפ"ז כוונת הגמ' להעמיד את המשנה דוקא בבעל. [ועי"ש שהאריך בזה].

ד. דהא איירי דיש לו פתח וחרטה. **והאחרונים** דנו דהיכא דנתחדש לו פתח בשבת, דאה"נ [להך מ"ד] אסור משום מוקצה.
[והראשונים הק' דאף באשה בידה לישאל להדיוטות, ומש"ה אינו מוקצה. וע' מה שהו' בזה לעיל סט.]

ה. (וע' לעיל ח:).

ו. אבל **הפרמ"ג** (שם מ"ז א) הק' דלא שייך ממצוא חפציך בדבר דאין בו מלאכה כלל [דנאסר רק דיבור על דבר שאסור לעשותו בשבת].

ז. אך ציינו **דבמהרש"א** (עירובין ל:) מבואר דשאר צורך מצווה לא התירו. [**והפרמ"ג** (שם) נסתפק בזה].

ח. והריטב"א הוסיף דכיון דמתירין ע"י שמתחרטין מכאן ולהבא, ואי"צ עיון ובדיקה. [ומשמע דהוה תוספת טעם, ולא טעם בפנ"ע].

כל נדרי – **הרא"ש** (יומא ח כח) כתב דנהגו לומר כל נדרי לפני ברכו [מבעוד יום], כיון דאין מתירין נדרים אלא לצורך שבת. וכ"פ **הרמ"א** (תריט) דנהגו לאומרו מבעוד יום[ט]. **והריב"ש** (שצד) דן בזה, וכתב דאפשר דכיון דהוא יום מחילה וכפרה נחשב צורך היום, ומתירין. אבל נקט עיקר דכל נדרי הוה מודעא על להבא. [וע' מש"כ **הר"ן** והראשונים לעיל כג:], ומהני אפי' בשבת[י]. אבל **המג"א** (תריט ה) כתב דאף לצד דמתנה על להבא, מ"מ דמי קצת להפרת נדרים, ולכן נוהגים מבער"י.

ריג) **שם. בשו"ת התעוררות תשובה** (קעח) נסתפק מי שיש עליו נדר א' שהוא לצורך השבת, ועוד נדרים שאינם לצורך השבת, האם חכם יוכל להתירו ע"פ נוסח כולל 'הכל מותרים לך'. אך דנו דמ"מ צריך לברר פתח על כל א'.

ריד) **איבע"ל מפירין נדרים בשבת לצורך שבת, או דילמא אפי' שלא לצורך וכו'. הרא"ש והר"ן** כת' ב' טעמים דהפרה קיל [דל"צ צורך שבת]. א' דהפרה שעה עוברת. ב' דהפרה הוה דיבור בעלמא, דבעל מיפר בלא פתח וחרטה. ואילו שאלה מיחזי כדינא. [ומש"ה אסור שלא לצורך שבת[יא]. ואפ"ה לצורך שבת התירו[יב]].

ורע"א כת' דלטעם דהפרה לא מיחזי כדין א"כ יפר בשבת אף כשאין שעה עוברת. ולפ"ז הספק אף למ"ד מעת לעת. ואילו לטעם דשעה עוברת, א"כ כל הספק למ"ד עד חשיכה, האם הקילו מחמת דהשעה עוברת. ובזה שפיר הביאו מהמשנה דהתירו בשבת. וכן מסקנת הגמ' (בסמוך) דלתנא דהפרת נדרים מעל"ע א"י להפר בשבת, כיון דאין שעה עוברת. ומוכח כטעם הר"ן דאף הפרה אסור בשבת [לולי דשעה עוברת]. וצ"ע [לטעם דהפרה לא מיחזי כדין].

והרש"ש תי' דכוונת **הרא"ש והר"ן** דהספק של הגמ' אליבא דכו"ע, האם התירו הפרה [ואף כשאין שעה עוברת] או עכ"פ בשעה העוברת. ופשטינן תנאי היא וכו', דהתירו רק משום דשעה עוברת, ולמ"ד מעת לעת התירו רק לצורך שבת[יג].

רטו) **אמר רב אשי הא לא תנן הכי וכו' ואי אמרת וכו' שלא לצורך שבת לא וכו' אפי' בתוך היום א"י להפר וכו'.** ורבא (לק' עט.) דייק ממשנה זו דאף ששותק מחמת איסור שבת, אפ"ה אינו יכול להפר לאחר שעבר יום שמעו. ואף דלא שתק ע"מ לקיים, ודמי לשותק ע"מ למיקט. ומבואר במשנה דכל שתיקה מקיימת[יד].

והר"ן (לקמן) ביאר דלפ"ז הא דאי' במשנה 'שאם לא הפר וחשכה א"י להפר' הוה טעם אמאי מפירין בשבת, לפי שהשעה עוברת. והתירו להפר שלא לצורך כיון דהשעה עוברת, וכצד בר"ן והרא"ש כאן. [וכ"ה מסקנת הגמ' בסמוך].

ורע"א כת' דלצד דספק הגמ' כאן דהקילו בהפרה אף כשאין השעה עוברת [דלא דמי לדין], א"כ סוף המשנה לא הוה נתינת טעם, אלא מילתא בפנ"ע לזרזו שלא יעבור זמנו[טו].

אך רע"א הק' להך צד א"כ האיך הגמ' (עט.) מוכיחה לענין שותק ע"מ למיקט, דבמשנה מבואר דמותר להפר בשבת, ולצד דיכול להפר, לא הוה שותק ע"מ למיקט. **והרש"ש** תי' דהגמ' (שם) קאי למסקנא

ט. והאחרונים כת' דאף דאומרים אותו ג' פעמים, עיקר ההפרה בראשון. ודי שהראשון מבעוד יום.

י. **והגר"א** כת' דהעיקר כראשונים דנשאלין על העבר.

יא. ועוד י"ל דכוונתם דב' הטעמים צריכין זל"ז, והיתר חכם חמיר טפי, ואסור אף בשעה עוברת אא"כ לצורך שבת. [**והשיטמ"ק** (עז: בתו"ד) כתב הטעם דאסור לשון הפרה בשבת, הוא משום גזירה אטו היתר חכם].

יב. אך בהמשך העמ' דנו דע"י ג' מיחזי כדין, ואסור אף לצורך שבת. ומסקנת הגמ' דלא מיחזי כדין, והתירו לצורך שבת.
ומ"מ כוונת הראשונים דקצת מחזי כדין, ואסרו שלא לצורך שבת. [אבל **השלמ"נ** נקט דהצד שהעלה הר"ן דמיחזי כדין הוה רק לס"ד, ולא קאי כמסקנת הגמ' בסמוך].

יג. אך צ"ע דלא החכר בברייתא דאין מפירין אלא לצורך שבת למ"ד מעת לעת. ומהיכן הוכיחו כן.

יד. **והאפיקי ים** (א יז) ביאר דהיינו משום דהזכות הפרה מוגבל ליום א'. אבל **הדבר אברהם** (ב יד ט) כתב דבתר דגלי קרא דשתיקת יום שמעו הוה הקמה, התורה קבעה דלא פלוג. [ומשמע דגדר ה'לא פלוג' דנחשב שיש 'מעשה הקמה'].

טו. **ורע"א** (בסוגריים) כת' דכ"ה למ"ד דאין מפירין בשבת אלא לצורך שבת, ע"כ לא הוה נתינת טעם.

דהתירו להפר משום דשעה עוברת, וכוונת הר"ן והרא"ש דלס"ד דהגמ' הספק אליבא דכו"ע.

רטז) **תנאי היא הפרת נדרים כל היום וכו' למ"ד כל היום וכו' אפי' שלא לצורך שבת וכו'**[טז]. ופשטו כצד דהקילו משום דזמנו עובר[יז].

והאחרונים (שפת אמת סוף שבת, וכן הביא הגר"ש בשם ר' מנחם זעמבא) הק' אמאי התירו לו להפר, הא יש עצה לקיים את הנדר, ואחר השבת ישאל על הקמתו ויפר [לדעת הטור דלא נחשב שעבר יום שמעו]. **ובחי' ר' שמואל** (יח ג) תי' דכיון דהוא גרם, ונתכוון שיעבור בכך יום שמעו, אינו יכול להפר [עי"ש].

ריז) **שם. אפי' שלא לצורך.** כיון דשוב אינו יכול להפר.

דמשום הצורך התירו הפרה בשבת. ויל"ד דשאר ממצוא חפציך לא התירו במקום הפסד מועט כזה. ומ"מ כתבו **הפוסקים** (פרמ"ג שם, וע' שלמ"נ) דאם נדרה שלא לאכול רק ליום א' [אף בדבר דאינו 'צורך' שבת], שיהא אסור להפר, דאחרי השבת בלא"ה מותר[יח].

והפרמ"ג (מ"ז שם) הק' אמאי התירו להפר נדרי אשתו בשבת, הא יכולה לישאל אצל חכם אחר השבת. [וכתב דדוחק דאיירי רק באופן דאינה מתחרטת]. **והאחרונים** דנו דנחשב טירחא לישאל לחכם.

ובשו"ת הרשב"א (ז יז הו' **בשו"ע** שמא ב) כת' דאף התרת חכם הותר בשבת, באופן דאל"כ יעבור באיסור. וכגון הנשבע לעשות מלאכה עד זמן פלוני והזמן הגיע בשבת. וכה"ג נשאלין אפי' בשבת.

ובס' **תוספת שבת** (או"ח שמא, הו' בשלמ"נ) כתב דמשכח"ל דנשאלין לחכם בשבת, שלא יעבור היום, וכגון שהבעל קיים את הנדר. ונשאלין על ההקמה בו ביום [אפי' בשבת], שאם יעבור יומו אינו יכול להפר (לדעת הר"ן סט. ועט.) אף שהקים הבעל מהני הפרה רק ביום שמעו. **והאחרונים** העירו דיכול להפר בו ביום [אף בלא לישאל], וישאל על הקיום אחר השבת, וכמ"ש **רע"א** (רלד מט) וכ"פ **השו"ע** (רלד כב). [וע' מה שהו' לעיל סט.].

ריח) **למ"ד מעת לעת, לצורך שבת אין, שלא לצורך שבת לא.** דאין זמנו עובר. והר"ן ביאר דאי נדרה ביום ו', היה אפשר להפר בחול. **והרמב"ן** (שבת קנז. וכן **הר"ן** סוף שבת, סח. בדה"ר) הק' דאף למ"ד מעת לעת, היכא דשמע בין השמשות בערב שבת צריך להפר בשבת, ואי לא עבשיו אימתי. ותי' דאה"נ, והגמ' איירי באופן ששמע בשבת, דאפשר אחר השבת. אבל שמע בערב שבת אפי' שלא לצורך השבת נמי. [וכ"כ הרא"ש]. אך הביא **י"א** דבטלו שאינו מצוי מפני מצוי, דכיון דרוב נדרים איפשר להם למוצאי שבת [למ"ד מעת לעת] אסרו בכולן שלא לצורך השבת.

ריט) **אפי' בנדרים שהיה להם פנאי.** [לצורך שבת].

הביאו"ה (שמא ד"ה אע"פ) כתב דמסתברא דמ"מ לכתחילה יפר לפני שבת, אלא דבדיעבד אין קונסים אותו.

רכ) **משום דמיחזי כדין וכו'. האחרונים** דנו האם גדר התרה נדרים הוה 'דין בי"ד' [והוה בכלל התקנה שלא לדון בשבת]. ומ"מ התירו התרת יחיד מומחה כיון דלא מינברא מילתא [וכמ"ש **הר"ן**]. ובזה תי' אביי דאף ג' לא 'מיחזי' כדין. או דלעולם היתר חכם או ג' הדיוטות הוה דין הפרה בעלמא [ולא שייך לבי"ד], אלא דמ"מ 'מיחזי' כדין [וגזרו אטו דין].

רכא) **שם. דמיחזי כדין. הקר"א** הק' מכאן למש"כ **תוס'** (ביצה לו:) בחד תי' [ליישב דעת רש"י] דמותר לגמור דין בשבת[יט]. והרי אף בסוגיין ל"ש שמא יכתוב. **והאחרונים** תי' דבתחילת דין לא פלוג דאסור, וסברת התוס' מהני רק בגמ"ד.

רכב) **א"ל אביי כיון דס"ל אפי' מעומד וכו' לא מיתחזי כדינא. הפרמ"ג** (שם) כתב דאף באופן דאין

טז. ו**בתוספתא** (שבת יז) אי' נדרי שבת מפירין אותן בשבת, מפני מה אמרו נדרי שבת מפירין אותן בשבת, שאם חשיכה ולא הפר אינו יכול להפר.

יז. **והרא"ש** כת' דה"ה למ"ד מעת לעת, היכא דנדרה ביום ו', דזמן מעת לעת עובר מיפר. [וכתנאי לאו דוקא].

יח. **והפרמ"ג** הוסיף דבשלמא היתר חכם יש תועלת דנעקר למפרע, ואף מה שכבר עבר על הנדר הותר עי"ז. אבל בעל מפר מכאן ולהבא. וציין דתליא בדברי הרמב"ם האם בעל מיפר מכאן ולהבא או למפרע [ע' בע"ב].

יט. דהאיסור לדון בשבת משום שמא יכתוב. וכיון דכבר כתבו בתחילת דין לא גזרו בגמר הדין בשבת.

חרטה, ומתירים ע"פ פתח. דמבואר דצריך שהדיינים ישבו [ע' בע"ב], מ"מ מתירין בשבת. דג' אלו דנקט לאו דוקא, אלא דהוה ראייה בעלמא דלא מיחזי כדין. והא דבעי מיושב משום דבעי עיוני.

דף עז:

רכג) **הלכה נשאלין וכו' ובקרובים. הרש"ש** כתב דלא איצטריך לומר קרובים, דתנן (נגעים ב ה) כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו, ור' יהודה נח' רק באשתו. **והאחרונים** כת' די"ל דהיינו ביחידי [דאינו גדר בי"ד, וכדלעיל], אבל בג' י"ל דגרע [היינו לס"ד, אבל אליבא דאמת נח' הראשונים דאף נדרי אשתו מיפר בצירוף ב']. **ורע"א** (רכח ג, ושו"ת א עג ובהשמטה) כתב דדוקא קרובים ולילה דאין פסול בגוף הדיין [וכשר לדון שאר בנ"א, וביום], אבל אשה וקטן פסולין [דאינם ראויים להיות דיינים כלל].

ועפ"ז כתב **רע"א** דאף בבן י"ג יש לחשוש שלא הביא ב' שערות. דמשום איסורא דאורייתא לא סמכינן אחזקה דרבה דהביא שערות. ואף דכתב **הטור** (חו"מ ז) דאי"צ לבדוק עם הביא שערות[א] להיות דיין[ב]. אבל לאיסורא לא סמכי' אחזקה.

רכד) **ר"ג סבר [אין] פותחין בחרטה. פ' הרא"ש והר"ן** וצריך לעיין אם יש פתח. וכ"כ **תוס'** (מכת"י, ועירובין סד:). ולפ"ז כוונת הגמ' לחלק בין פתח לחרטה, דצריך לשבת[ג] ולעיין עבור פתח[ד].

ועפ"ז נקט הר"ן דה"ה לדידן אם אינו רוצה להתיר בחרטה אלא בפתח, בעי ישיבה ועיונא[ה] [וכ"פ **בשו"ע** רכח ד, ודלא **כרשב"א** (הו' בר"ן) דכיון דמתחילה פתחינן בחרטה ואי"צ לשבת[ו], אף אח"כ מהני בעמידה[ז]].

אבל **רש"י** (עירובין סד:) גרס [כלפנינו] סבר פותחין בחרטה. **ופרש"י** דצריך למצוא פתח שלא נדר ע"ד כן. ולמ"ד אין פותחין בחרטה החכם עוקר את הנדר אע"פ שאינו מוצא טעם עקירה. וכ"כ **המפרש** כאן. **ותוס'** (עירובין) האריך להקשות על רש"י. **והלח"מ** (שבועות ו ה) כתב דרש"י גרס בגמ' (לעיל כא:) דאין פותחין בחרטה, וכך קי"ל דבעי טעם עקירה.

ועוד כתב **השיטמ"ק** (בשם **שיטה**, וכ"כ **המפרש** כא:) דמ"ד אין פותחין בחרטה, אם הנודר אומר טעם חרטה מתירין לו. אבל אם אינו אומר, אין פותחין לו. ולמ"ד פותחין צריך החכם להתיישב בדעתו אם יש לו טעם חרטה.

והש"ך (רכח ט) כתב דמבואר דהא דבעי ישיבה הוא משום דבעי עיוני ולהתיישב בדבר, ולא משום דהוה כדין, ולכן הנודר אי"צ לעמוד. אבל הביא דנהגו דהנודר עומד ע"פ **הירושלמי** [וע"ע בפוסקים].

רכה) **זל' ובעי רחמי על נפשך דחטאת וכו'. השיטמ"ק** (בשם רי"ץ) כתב דחידשו לו דאף דלא עבר על

א. אבל פשטת לשון **השו"ע** (חו"מ ז ג) די"א דאי"צ להביא שערות כלל [והמקור מה**הירושלמי** סנהדרין ד ט].
והסמ"ע (שם ט) ביאר דלא קפיד קרא בדיין שיהא 'איש', אלא תלי' בחריפתו ובקיאותו. ומ"מ בעי בן י"ג דלא מצאנו שום מצווה וצווי בקטנים מה"ת. [ומשמע דבן י"ג יצא מכלל קטנות, ואף דאינו גדול]. **ורע"א** תמה על דבריהם, וכתב דכוונת הטור [והירושלמי] כשלא בדקו שערות, דסמכי' שהביא.

ב. ורע"א הק' אמאי אי"צ לבדוק, ומ"ש מעדות. וכתב [בשם התומים] לפרש דכיון דיש אתו עוד ב' דיינים. דאף אם הוא יפסל, מ"מ מהני האחרים בדיעבד, דב' שדנו דיניהם דין. וכעי"ז כת' גבי הפרת נדרים דמהני לפרט את נדרו לקטן, כשיש עמו עוד ג'. דהא דצריך לפרט את הנדר הוה דרבנן, ולענין דרבנן נחשב דיין. ולענין דאורייתא סגי בג' האחרים. [וכתב דאין בזה משום נמצא א' קאו"פ].

ג. והש"ך (רכח ט) הביא מהגמ' (שם) דשתה יין אסור להתיר נדרים. אבל נסתפק דאפשר דהיינו דוקא בפתח דבעי עיוני, וכמעשה דר"ג.

ד. והפרמ"ג (הו' לעיל) כתב דאין חילוק בגדר הדין בין פתח וחרטה, אלא דצריך לשבת לעיין. אבל **בה"ג** כתב דר"ג סבר אין פותחים בחרטה, ולכן חכם הוא דעקר והו"ל כדינא, ובעי עיונא. ור"נ סבר דלא הוה כדין, ולשון חכמים מרפא בעלמא. [דע"י חרטה הוה מעשה היתר בעלמא, ואילו גדר פתח גדרו הכרעת דין דהוה נדר טעות. וכעין סברת רש"י בעירובין, אלא דהלשון בהיפך].

ה. והעצי לבונה הק' א"כ מנלן דר"ג סבר דבעי פתח, דילמא ישב משום שידע דלא היה חרטה.

ו. משמע דדוקא היכא דפתחו ע"ד חרטה. ויל"ד לפ"ז אם מתחילה אמר שבא ע"ד פתח, או באופן שמתירין רק בפתח ולא בחרטה.

ז. ומשמע דעצם העיון לא מחייב ישיבה, אלא דדין בעי

נדרו עד שנשאל, אע"פ שמקיימו נקרא חוטא. [ומבואר דאף דחכם עוקר את הנדר מעיקרא, אפי' הכי צריך תשובה על מה שהיה קודם].

לשון גרוע - טלי ואכלי

רכו) **תניא האומר וכו' אי אפשי שתדורי, אין זה נדר וכו'. הר"ן** בפי' הב' מבואר דהנידון משום הפרה. אבל לפי' הא' נתכוון להקמה לנדרים דמעיקרא [אלא דל"מ הנך לשונות דרישא]. **והרשב"א** ביאר דלעולם אינו היקם עד שיקיים *אלו* בפירוש[ח]. ואף דהקמה בלב מהני, צ"ל דה"מ כשנתכוון לנדרים אלו להדיא. אבל ל"מ שמדוייק מדבריו. וצריך גילוי על נדרים אלו דוקא[ט].

רכז) **שם. אי אפשי וכו'**. [ולפי' הב' בר"ן קמ"ל דלא הוה הפרה, דבהפרה בעי לשון מפורש[י]. ובשו"ת **עונג יו"ט** (קמג) הק' דגבי גט קי"ל (גיטין לב.) דלשון 'אי אפשי' הוה לשון ביטול [מכאן ולהבא], ומ"ש דלא נחשב לשון הפרה בנדרים. וכתב דבעי לשון הפרה וביטול, ולא סגי בלשון 'אי אפשי' דגילה דעתו דאינו רוצה בהם. דשמא לאחר שנדרה אינו רוצה לבטל.

רכח) **ר"ן ד"ה תניא האומר וכו'**. ונראה בעיני דטעמא דמילתא וכו' לא גרע הני לישני מקיים בליבו. **והאחרונים** העירו דלכאורה מבואר דלא כסברת **הטור"א** (חגיגה י א"ש, הו' לעיל ב.) דאף באופן דמהני חלות בליבו, מ"מ היכא דהוציא בפיו לשון גרוע ל"מ, דדעתו שיחול ע"פ דיבורו ולא ע"פ מחשבה. [ודנו דיש לחלק דגדר הקמה הוה הסכמה לנדר, ולא חלות בפנ"ע].

והשיטמ"ק (בשם הרא"מ) כת' דבהפרה ל"מ לשון של משמעות הפרה, ואילו הקמה מהני משמעות הקמה. דאזלי' לחומרא [והקמה הוה חומרא].

רכט) **אלא אומר לה טלי ואכלי טלי ושתי, והנדר בטל מאליו א"ר יוחנן וצריך שיבטל בליבו וכו'. הראשונים** דנו האיך מצטרף הפרה בלב עם לשון גרוע [טלי ואכלי], ואיזה עיקר. **והר"ן** ביאר דחל בהפרה בליבו, ע"י שגילה דעתו [שאומר לה לאכול].

והרשב"א תי' בשם **תוס'** דמדאורייתא מהני לבטל או להפר בלב. ואף דדרשי' 'זה הדבר' דלא מהני לשון אחרת [כגון אי אפשי וכיו"ב]. ומדרבנן צריך לומר טלי ואכלי, כדי להראותה שהפר בליבו. והא דאמרי' (עט.) דהפר בלב ל"מ, היינו מדרבנן, וכגון שלא אמר טלי ואכלי[יא].

והשיטמ"ק כת' דמדאורייתא מהני ידות הפרה כהפרה, והעמידו על דין תורה. [מש' דל"מ הפרה בלב, אלא דס"ד דמהני מדין ידות. וע' בסמוך].

והרא"ש הביא בשם **הרא"מ** דהכא 'אומר בליבו' [ועדיף במחשבה בעלמא], וכמו ברכה"מ בליבו. ומהני עיקר ההפרה באמירה בלב, ואף שלא אמרו בקול רם[יב]. וכ"כ **הרא"ש** (עט.) בשם הרא"ם שהפרה בלב ל"מ היינו שחשב בליבו להפר, אבל היכא ד'אמר בליבו' מהני. **והק"נ** (ג) ביאר דכוונת הרא"ם דבעי להפר בשפתיו [ועי"ז הוה מעשה הפרה, ולא מחשבה], אבל אינו אומר בקול רם, ולכן נחשב 'ביטול בליבו'[יג]. וכ"כ **הריטב"א** דדברים שבלב אינם דברים, וצריך להוציא בשפתיו[יד].

ישיבה היכא דבעי עיונא. וכיון דתחילת הדין קבעו לדין בעלמא, אף אח"כ לא חל דין עיון.

ח. והריטב"א כת' דאינו לשון הקמה עד שיוציאנו בפיו. וצ"ב דקי"ל (עט.) דמהני הקמה בלב. [וצ"ל דכוונתו דצריך התייחסות לנדר זו. וכאן לא נתכוון אפי' בליבו לדבר זה].

ט. ויל"ד האם תליא בספק הגמ' (לעיל ע.) גבי מופר ליבי למחר.

י. וכעי"ז כתב **הרמב"ם** (יג ב) דאם אמר א"א שתדורי אינו לשון הפרה. [דהוה לשון מחאה לעתיד, ודעת הרמב"ם דבעל צריך לעקור מעיקרא, ע' בסמוך]. [**והגר"א** (רלד פב) הק' דהשו"ע השמיט הא דל"מ לשונות אלו להפרה, אף דהו' ברמב"ם ובטור].

יא. וכ"כ **במיוחס לראב"ד** (לספרי) דמדרבנן בעי' להוציא בשפתיו, ובשבת די בביטול בלב [ופסק דל"מ בלב בחול, וכראב"ד].

יב. ומה שאומר טלי ואכלי ל"מ כלל, אלא לגלות.

יג. אמנם לשון **הרא"ש** (עט.) משמע דיש גדר 'אמירה בלב', בלא שפתיים כלל. דמהני להפרה. אבל רצון בעלמא נחשב 'מחשבה', ול"מ.

יד. אבל לכאורה דעת שאר ראשונים דכל שהוציא בשפתיו נחשב דיבור גמור. דאי"צ שמיעת האשה או עדות בהפרה. [והרא"ם לשיטתו לעיל כג. דכשמבטל בשפתיו, ואינו משמיע בקול רם נחשב ב'לב', עי"ש].

רל) **תניא בי"ש אומרים בשבת מבטל בליבו בחול מוציא בשפתיו ובי"ה אומרים וכו'.** בפשוטו לדעת בית הלל מהני הפרה בלב בצירוף טלי ואכלי [ואף בחול][טו]. וכ"פ **הטור ושו"ע** (רלד לט)[טז].

אבל **השיטמ"ק** (בשם רא"מ) תמה האיך יקילו בחול בלא הוצאה בשפתיו. וכן **הראב"ד** (בהשגות יג ז) נקט דמהני רק בשבת. **והלח"מ** תמה על הראב"ד[יז] דפסק כבי"ש[יח]. [אך לגיר' הרמב"ן (ע' בסמוך) בי"ה קאי כשהיפר בשבת, והקילו לערב דאי"צ הפרה. אבל בחול ל"מ הפרה בלב].

רלא) **ר"ן ד"ה מבטל בליבו.** ואית דגרסי ולערב וכו'.

[כ"ג בהל' **הרמב"ן**][יט]. ואף דבשבת התירו לאכול [ע"פ הפרה זו], אחר השבת חוזר לאיסורו[כ]. **והריטב"א** כתב משום מראית העין[כא].

והרשב"א הק' דלערב כבר עבר יום שמעו, ומה מהני ליה.

רלב) **בא"ד טפי עדיף ביטול בלב היכא דאמר טלי ואכלי וכו'**[כב]. **וכעי"ז כתב הרא"ש** 'א"נ' דטלי ואכלי מהני עם הפרה שבלב. **והמהרי"ט** (א סט) הביא מכאן דאי"צ לבטא בפיו ההפרה, אלא כיון דהסכימו להיפך מתבטל [גבי חרמי ציבור[כג]. ומבואר דהא דל"מ הפרה בלב הוה משום דדברים שבלב אינם דברים [כסוגיה דקידושין נ], ומהני היכא דגלוי בליבו ובלב כל אדם[כד].

אבל **האחרונים** (אחיעזר ב יט ג) הק' דמלבד הנידון דברים שבלב אינם דברים, בנדרים ושבועות ל"מ במחשבה, דבעי 'לבטא בשפתיים', ובלב אינו ביטוי שפתיים. [והסוגיה בקידושין נ דדברים שבלב אינם דברים היינו לענין תנאי, או היכא דאין לו 'רצון'. אבל מחשבה ל"מ להחשב נדר. וע"ע ברכ"ש קידושין א].

והאחרונים הוכיחו יסוד זה מדעת **הרשב"א** (קידושין שם) דמהני דברים שבלב היכא דאינו סותר את דיבוריו. ואפ"ה ל"מ נזירות ונדר במחשבה [אלא מגדרי פרשת ידות, ע' לעיל פ"ק, דעי"ז נחשב ביטוי שפתיים]. **ובגמ'** (שבועות כו:) **דרשי'** מקרא דחל

טו. ובחי' ר"א מן ההר כתב דבדיעבד מהני בחול, דאל"כ האיך יקילו בשבת. [אמנם יל"ד דמצאנו מקומות דקבעו רבנן צורה, ואף בדיעבד ל"מ].

טז. וז"ל **הטור** אמר לה טלי ואכלי וחישב לשון ההפרה בלבו הוי הפרה בין בחול בין בשבת, מיהו טוב לשנות בשבת מבחול שיוציא בחול ל' הפרה בפיו, ובשבת אמר לה טלי ואכלי ויחשוב בלבו לשון הפרה.

יז. וכה"ק **השיטמ"ק** (עט. בשם **רא"ם**) דהברייתא דהתם דל"מ הפרה בלב קאי כבי"ש. והוכיח מזה כגירסא דלא התירו בלב אלא בשבת.

יח. והלח"מ כת' דלדעת הרא"ם (בסמוך) יל"פ דבשבת מהני הפרה בלב ממש. ובחול צריך להוציא בשפתיו. [ובשבת מהני בלב ממש. וצ"ע].

יט. אלא **דהר"ן** הק' מלשון הברייתא. **והמאירי** כתב דלאו דוקא, **והרא"ם** (בשיטמ"ק) מחק הלשון 'אחד זה וכו'".

כ. דכיון דאפשר השתא להפר בדיבור, צריך דיבור של הפרה. ולא אמרי' כיון דכבר הותר הותר. [ויל"ד כעי"ז בכ"מ, כגון כשהפריש תרו"מ בערב שבת במחשבה ושלא מהמוקף, ל"מ דאחר השבת צריך לחזור ולהפריש].

כא. והרשב"א הק' ואי משום דלא ליטעו, אדרבה יש עכשיו טעות דיאמרו דהפרה מעת לעת. ועוד לאחר שמילאה כריסה חוזר ומבטל לה.

כב. ויל"ד אי כוונת **הר"ן** דאף בהוציא בפיו לשון גרוע [כגון אי אפשי], מהני בצירוף ביטול בלב [בלשון טוב]. וי"ל דמהני שהרי גילה דעתו דאינו רוצה בנדר. או דילמא בעינן שיגלה דעתו שהכבר מותר, דעי"ז גילה שעשה הפרה טובה [ואילו גילה דעתו בלשון גרוע, נראה שאף בליבו החזיק בלשון גרוע].

[והר"ן בקו' נקט דלא עדיף האי לישנא מ'אין כאן נדר', והר"ן תי' דטפי עדיף ביטול בלב היכא דאמר וכו', מהיכא דלא ביטל ומוציא בשפתיו. וקצת משמע דהיכא דמוציא בשפתיו וביטל בלב מהני אף לשון גרוע דאי אפשי, ולא חזר מסברתו דמי עדיף [ולפ"ז הר"ן יישב סברת ה'וכי תימא']. אך יש לדחות דהר"ן בתי' נקט רק דמהני טלי ואכלי לגלות, ובזה תי' דטפי עדיף. ואילו בלשון אי אפשי ואין כאן נדר ל"ש סברת 'טפי עדיף', א"כ הביטול בלב עומד לחוד. [והר"ן דחה לסברת ה'וכי תימא']. ודוקא טלי ואכלי מהני לסייע לביטול בלב. וצ"ע].

כג. וכתב דדמי להפרת הבעל [דנדרו על דעת עצמן, שיוכלו להתיר החרם כשירצו, וע' לע' עג:], ולא דמי להיתר חכם דצריך ביטול להדיא. אבל הביא **דבשו"ת הרא"ש** (ז ו, הו' ברמ"א רכח לה) מבואר דבעי התרה להדיא על התקנה הראשונה. וכתב דהרא"ש ס"ל דהוה כהיתר חכם. **והאחיעזר** (ב יט ב) כתב דהרא"ש קאי לשיטת רא"ם בסוגיין דטלי ואכלי ל"מ כלל.

כד. ומבואר בדברי ר' יוחנן דהיכא דיש אומדנא לא מהני לבד, אלא דעי"ז מהני הפרה דמחשבה שבלב. אבל אם לא ביטל בלב ל"מ.

תרומה והקדש במחשבה, והוה ב׳ כתובים הבאין כא׳, דשאר נדר ושבועה לא חל במחשבה.

והאחיעזר הוכיח מכאן דכ״ז בעיקר הנדר, אבל הפרת נדרים אין דין ביטוי שפתיים[כה]. והא דל״מ הפרה בלב הוה משום גדרי דברים שבלב אינם דברים. וכתב דאף לדעת הרשב״א [קידו׳ שם] בהפרה יש חסרון דברים שבלב, דההפרה סותר את מעשה הנדר. ולכן דינו כשאר דברים שבלב, והיכא דבליבו ובלב כל אדם מהני הפרה בלב.

אבל הרא״ם (ברא״ש, הנ״ל) חולק וס״ל דאף הפרה בעי ביטוי שפתיים [וכ״מ בדעת הרמב״ם ע׳ בסמוך]. וכן נקט הדבר אברהם (א טז ז, ב יד ג) דלענין הפרה בעי ביטוי שפתיים[כו].

והדבר אברהם כתב דכ״מ לדעת הרשב״א (הנ״ל) דל״ש חסרון דברים שבלב בהפרה, דאינו סותר מעשה עצמו. והפרת הבעל הוה מעשה בפנ״ע, ותהני דברים שבלב. וע״כ משום דבעי ביטוי שפתיים.

ובחי׳ ר׳ שמואל (יח ח) הק׳ דבירושלמי (הו׳ בראש״ש לעיל עא: ובראשונים עו:) מבואר דכשנשתתק [ואינו יכול להפר] הוה שעות שאינן ראויות להפרה. והק׳ דהיה יכול להפר ע״י כתיבה או הרכנה. וע״כ דלא מהני, דבעי ׳דיבור׳ וביטוי שפתיים[כז]. ואת״ל דסגי במה שמגלה דעתו בעלמא, אין לך גילוי גדול מכתיבה. אבל האו״ש (יג ז) הביא [מהירושלמי בגיטין] דמהני הפרה ע״י הרכנה. [ויל״פ דאפי׳ הכי נשתתק נחשב דאינו ראוי להפרה ולא עבר יום שמעו, כיון דאין בידו להפר[כח], אבל ודאי דמהני הפרתו. א״נ דין יום שמעו נקבע ע״פ עיקר הפרה בדיבור].

רלג) **בא״ד ויש לרמב״ם וכו׳**. דעת הרמב״ם (יג ד–ז ובפיה״מ[כט]) ד׳הפרה׳ בעי להוציא בשפתיו. אבל מהני ל׳בטל׳ נדרי אשתו או בתו בלא דיבור. שהאב והבעל כופין אותה לעשות הדבר שנאסר עליה [אבל בהפרה מניח לה לעשות כרצונה]. ואי״צ לומר כלום אלא מבטלו בליבו[ל]. אלא נותן לה ואומר טלי ושתי, והנדר בטל מאליו.

ומבואר דנתחדש כאן פרשה של ביטול הנדר, והוה גדר שונה מהפרה[לא]. והאחרונים הביאו דילפי׳ כן מדכתיב (במדבר ל ו) ׳הניא׳[לב], ובספרי (קנג) דרשי׳ דהנאה זו הפרה[לג]. וקאי בין באב ובין בבעל[לד]. אבל הלח״מ כת׳ דנתחדש דהכפייה הוה גילוי דעתו דאינו רוצה בנדר, ועי״ז לא הוה הפרה בלב[לה]. ועוד כתב הלח״מ דמשמע דל״מ מה שכופה אם היא לא אכלה בפועל.

והראב״ד השיג דבמשנה (נזיר סא. והו׳ בהלכות הרמב״ן כאן ושא״ר) תנן שכופה את עבדו לעבור על נזירותו

כה. ויל״פ דההפרה אינו ׳חלות׳, אלא יסודו גילוי דעת שמקפיד על הנדר [ועי״ז מתבטל הנדר מכאן ולהבא]. [ובנודר ע״ד חבירו וכן חרמי ציבור לכאורה פשוט שהוא כן, וע׳ לעיל עג:].

כו. והדב״א יישב בזה את דברי הר״ן (לק׳ עט.) עי״ש. [וצ״ע מ״ש ממש״כ הר״ן כאן].

כז. ומוכח כדברי האחרונים דכתיבה לא נחשב דיבור לענין נדרים.

כח. דתלי בדעת השואלים אותו.

כט. ובפיה״מ כתב שהביטול כוחו גדול מההפרה, שהפרה מתיר הנדר שקשרה וישאר הדבר כמו שהיה. ואם תרצה תעשה ואם לא תרצה לו תעשה. אבל הביטול מכריח אותה לעשות היפך הנדר.

ל. וגדר ביטול הנדר הוה בצירוף מה שמבטל בליבו [כ״מ ברמב״ם, וכ״כ ר״א מן ההר]. וביארו האחרונים דאם כוונתו לכפותה לעבור איסור ודאי ל״מ. אלא צריך להתכוון לביטול הנדר. [אבל הגר״א (רלד צג) משמע דכשכופה אי״צ לבטל בלב. וצ״ע].

לא. והאחרונים דנו האם מהני בנערה המאורסה שהאב והבעל יאכילו בזא״ז או בב״א. ויל״ד האם מצטרף חדא בהפרה וחדא בביטול.

לב. [בפסוק ו׳ קאי גבי אב]. ובפסוק ט׳ [גבי בעל] אי׳ יניא אותה והפר את נדרה. [וכולל ב׳ הלשונות]. ובפסוק י״ב [בבעל שעבר יום שמעו] הלשון לא הניא אותה [ושם י״ג אי׳ ואם הפר יפר וכו׳ אשה הפרם. ובפסוק י״ד אישה יפרנו. וכן בפסוק ט״ז]. [ויש שהעירו דל״מ בפסוקים לשון הפרה באב, ואילו בבעל מצאנו ב׳ הלשונות. אך פשוט בסוגיין דאין שום חילוק בין אב לבעל. ועכ״פ הוקשו להדדי].

לג. ובספרי אי׳ הנאה זו [גבי אב] איני יודע מה היא, וכיון דכתיב גבי בעל יניא אותה והפר, ילפי׳ דהנאה הוה הפרה.

לד. [ולדעת שא״ר כוונת הספרי ד׳הניא אביה׳ הוה הפרה דעלמא. אבל קשה מה צריך ילפותא בבעל, דכתיב ביה הפרה בפנ״ע. ומזה למד הרמב״ם דהוה פרשה בפנ״ע].

לה. ועפ״ז אינו פרשה בפנ״ע, אלא כעין לשון נוסף דמהני. ולפ״ז אף בלשון הפרה בלב יהני טלי ואכלי [וכעין דעת הר״ן]. אבל העצי לבונה [ע״ג השו״ע רלד לט] כתב דלרמב״ם ל״מ הפרה בלב בצירוף טלי ואכלי.

[דכיון דקנוי לו[לו]], ואינו כופה את אשתו. ואין כח לאב לכוף את בתו ואשתו אלא מדעתן[לז], ודרך הפרה[לח].

בעל מפר וחכם מתיר

רלד) **א"ר יוחנן חכם שאמר בלשון בעל ובעל שאמר בלשון חכם וכו'.** יל"ד אי כוונת ר' יוחנן רק הלשון, דס"ד דלשון הפרה הוה מעין יד להתרה, דהא גילה דרוצה בסילוק הנדר. [וכ"מ **בר"ן**]. אך בברייתא משמע דס"ד דילפי' בק"ו דבעל יכול לעשות חלות 'התרה'[לט] [כגדר חכם].

ועוד הביא **הריטב"א** (ב"ב קכ:) **י"מ** דילפי' דבעל אינו יכול להיות חכם להתיר נדרי אשתו[מ], וכר' יהודה (נגעים ב ה)[מא]. [וע' לק' פא:].

רלה) **שם. והרמב"ם** (יג א) כתב דמהני הפרה בכל לשון אפי' שהאשה אינה מכרת, שאין האשה צריכה לשמוע הפרה וקיום.

והרמב"ם (שבועות ו ה) כתב דחכם אומר מותרין לך או מחולין לך. **ובשו"ת הרשב"א** (מיוחסות רסב, הו' בב"י רכח) כתב דהוה לשון לא יחל דברו. אבל **הריטב"א** (ב"ב קכ:) כת' בשם רבו דהוה לשון הדיוטות דמחול ברוב התלמוד הוה מחילה מכאן ולהבא ול"מ, ואף דרבנן נקטו הלשון אחרים 'מוחלין' לו.

רלו) **ומה חכם שאין מיפר.** [ע' רא"ש]. **הרש"ש** ציין דאף דיש ללמוד כעי"ז ק"ו דחכם יפר, מ"מ אפשר ללמוד ק"ו מהא דלא מצינו בו הפרה[מב].

רלז) **רא"ש ד"ה חכם.** דהפרה משמע מכאן ולהבא, ובלא טעם [ומבואר בראש"ש דיש ב' חילוקים[מג]].

והר"ן (בסוד"ה אמר, הודפס עח.) כתב [כצד הא'] דלישנא דמיפר שייך מכאן ואילך, ולישנא דמותר משמע בדבר שהיה מותר מעיקרא. **והרמ"ה** (ב"ב קכ:) הוסיף דלשון היתר הוה כמו השואל חכם איסור והיתר, שנתברר דהיה מותר מעיקרא.

ובגמ' (נזיר כא:) איבעי האם בעל מעקר עקר או מיגז גייז[מד] [בהפרת נזירות[מה]]. ונפק"מ אם שמעה חברתה והתפיס בה, ואח"כ הפר לה בעלה. ועוד מבואר התם [דלצד דמיגז גייז] אם עברה על הנזירות, לוקה אף דשוב הפר לה בעלה. ונפשט (כב:, לגיר' רוב ראשונים) דמיגז גייז[מו].

לו. ומבואר בגמ' (נזיר שם והו' ברמב"ן) דהיינו רק לנזירות. אבל בנדרי עינוי נפש או של הפסד מלאכה אי"צ לכוף, דאינו ברשותו לנדור, ולא חל נדר כלל. והנמוק"י חידש דאף שכיר לא חל עליו נדר ותענית באופן שמזיק למשכירו. ואף דיכול להשלים מלאכתו אח"כ. [וצ"ע דהא קונמות מפקיע שעבוד, כדלקמן פו:. ושאני עבד דקנוי לאדון, ולא הוה שעבוד בעלמא. ואפשר דהנמוק"י קאי דוקא בנדרי תענית דלא הוה גדר קונם גמור].

אבל **המג"א** (תקעא ג) חילק דדוקא עבד [כנעני] לא חל נדר. וכמ"ש **הרמב"ם** (שבועות יב ו) הטעם שאין גופו קנוי לו להחיל שבועה. אבל פועל יכול לחזור בחצי היום יכול לידור, ואם אין דעת רבו נוחה הימנו יאמר לו לך מעמדי. וכן עבד עברי יכול לצאת תוך זמנו [ע"י גרעון כסף]. והפרמ"ג דן בפועל לדבר האבוד דאינו רשאי לחזור בו.

לז. **והרדב"ז** כתב דה**ראב"ד** הבין בדברי הרמב"ם דבעי כפייה ממש, וחלק דסגי במה שאומר טלי אכלי. [ויל"ד דמ"מ בעי' שיהא לו 'זכות' לחייב אותה לאכול, ואין לו זכות [בגדרי הממון] לכוף את אשתו ובתו לאכול כלל, א"ב ל"ש גדר 'כופה']. **והלח"מ** יישב דלא בעי כפיה מצד עצמו אלא דעי"ז הוה גילוי רצונו שאינו רוצה בנדר.

לח. **ובחי' ר"א מן ההר** חילק דבסוגיין מהני כפייה מתורת ביטול, ואילו בעבד מהני תורת כפייה בפנ"ע, דאין נפשו קנוי לעצמו.

לט. ויל"ד אי צריך פתח וחרטה, או דמהני התרה בעלמא.

מ. אבל אב מתיר נדרי בתו [אף לר' יהודה], וכ"פ **בשו"ע** (רלד נז).

מא. **והריטב"א** חלק דמשמע דבעל אינו מתיר כלל [דומיה דחכם דאינו מפר כלל], והא דחכם אינו מתיר נדרי אשתו דוקא ביחיד מומחה, אבל מצטרף עם ב' הדיוטות להפר [וע' ר"ן לעיל ח: דנסתפק בזה]. [וע"ע בר"ן לקמן פא:].

מב. וציין דכעי"ז כת' **רש"י** (ברכות כא. ד"ה שאינו טעון) כלומר שלא מצינו שצריך. **והגהש"ס** (ברכות) ציין כיו"ב ב"מ פח:, דאפשר ללמוד ק"ו מהא דלא ילפי' דצריך. אף דאליבא דאמת צריך.

מג. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב קכ:) דהפרה משמע בלא טענה מגזיה"כ, אבל התרה דהתיר איסורו ע"י הוראה וטענה גמורה.

מד. **והאו"ש** (יב יט) ביאר דרק מכאן ולהבא הוה עינוי נפש. אבל מאי דהוה הוה. אבל בפשוטו הסברא [כמ"ש הראשונים] דכיון דהפרת הבעל הוה כח מחודש, דיו שיהני מכאן ולהבא, ולא לעקור מעיקרא.

מה. ובפשוטו משמע דה"ה נדרים [דהוה פרשת הפרה א'. ולצד דמעקר עקר ל"מ מיגז גייז]. אבל **הקר"א** (נזיר כא:) **ואו"ש** (שם) כת' דדוקא גבי נזירות שייך נידון מעקר עקר או מיגז. דהצד דמיגז ס"ל דאילו חל נזירות ל"מ שיפקע בכדי, וע"כ גדר הפרה הוה עקירה. אבל בשאר נדרים ודאי הוה מיגז גייז.

מו. אמנם **השיטמ"ק** (לק' פב: ופד ופז:) נקט דקי"ל מעקר עקר, וכתב כן בדעת הרמב"ם (ע' לקמן עז:).

והאחרונים הק׳ דלצד דמעקר עקר אמאי ל״מ לשון מחילה והתרה בבעל, וכמו בחכם. אבל בפי׳ הרא״ש (נזיר כב:, וכ״כ תוס׳ כב. תי׳ א׳) חילק דאף לצד דמעקר עקר, הפרת בעל לא דמי להיתר חכם, דחכם עוקר הנדר ע״י חרטה עושה הנדר טעות וכאילו לא נדרה מעולם. אבל בעל מיפר בלא חרטה, היה נדר באותה שעה, אך גזיה״כ דיבטל לה בעלה [למפרע] ולא תלקה על שעברה [אבל מ״מ אפשר להתפיס בנזירות שעברו]. [ושייך לשון הפרה, כיון דהוה בלא טעם, וכפי׳ הב׳ כאן[מז]].

והאחרונים (קה״י יט ב, שיע׳ ר׳ ב״ב) ביארו דאף לצד דבעל מעקר עקר, אינו עוקר את קבלת הנזירות [וסיבת האיסור], אלא את האיסור בפועל[מח]. [וע׳ גרי״ז סו״ה נזירות].

רלח) **שם.** אבל **הרמב״ם** (נדרים יג ב ובפיה״מ[מט]), ובשו״ע רלד לז) כתב [להיפך] דבעל צריך לשון שענינו עקירה למפרע. אבל לשון היתר ומחול ל״מ, שאין האב והבעל מתיר כמו חכם אלא עוקר את הנדר מתחילתו ומפירו. וכת׳ [גבי היתר חכם] (שבועות ו ה) דחכם ל״מ שיאמר מופר לך או נעקרה שבועתך, דאין מיפר אלא בעל. וחכם בעי לשון התרה או מחילה [מכאן ולהבא]. ומשמע דבעל עוקר את הנדר, ואילו חכם מתיר מכאן ולהבא.

והכס״מ (והקרי״ס למבי״ט) האריך לתמוה ע״ד הרמב״ם, דמסקנת הגמ׳ (נזיר כב:) דבעל מיגז גייז. וכ״כ הרמב״ם בפיה״מ (נזיר שם) דמיגז גייז ואינו עוקר מהנדר אלא מה שתלוי באשה. ועוד דאיתא התם דנפק״מ האם מהני התפסה בנדר אחר שהבעל היפר, והרמב״ם (יג טו, ושו״ע רלד נא) פסק דמהני התפסה. ומבואר בגמ׳ (כתובות עד:) [לענין חכם] דחכם עוקר את הנדר מעיקרו, ולא דמי לרופא דמרפא מכאן ולהבא. [וכ״פ הרמב״ם נזירות ג י[נ]].

והכס״מ ביאר דהיתר חכם הוה ׳הוראה׳, דהחכם מורה דהנדר הוה בטעות ותנאי, ולא חל הנדר מעיקרא, והחכם אינו פועל ׳עקירה׳. משא״כ בעל פועל הפרה ועקירה. אך נהי דעוקרו מעיקרו, הוה כאילו חל הנדר והוא מבטלו ועוקרו. [וכדעת שא״ר, והלשון צ״ב]. והש״ך (רלד סד)[נא] הביא דברי הכס״מ, וביאר דהפרת בעל צריך להיות מעיקרא, לאפוקי דאילו היה רוצה את הנדר מעיקרא והשתא אינו רוצה, דלא נחשב הפרה.

והלח״מ (שם) ביאר דחכם מתיר, הוה כמו להתיר דבר קשור. אבל בעל אינו ׳מתיר׳, אלא עוקר הדבר בשורשו. אבל ל״מ כח הבעל אלא במה שתלוי באשה [וכמ״ש בפיה״מ הנ״ל], אבל מי שהתפיס בו ל״מ בו הפרתו, והוה כעוקר חצי אילן דחציו נשאר קיים. ועד״ז כת׳ הט״ז (רלד לו, רכח ד) דמכאן ולהבא כאילו לא היה נדר מעולם[נב].

והקרי״ס (שם) פי׳ דחכם אינו מסלק את הנדר מכל וכל, אלא נשאר קצת עונש, אפי׳ אחר שהתירו חכם[נג]. אבל הפרת בעל עוקר את הנדר מעיקרו, שלא יהא עליו שום עונש. וביאר דההפרה הוה מתחלת הנדר, שהוא מופר [ועוקרו מכאן ולהבא] מכל וכל, ומתחילת הפרת הנדר הוא נעקר לגמרי משא״כ בחכם. וסיים ודוחק וצ״ע.

והקובה״ע (כו ב, וע״ע שער״י ב י בזה) ביאר דכוונת הרמב״ם דהיתר חכם מהני רק מכאן ולהבא, וכדברי הירושלמי (הו׳ בראש״ש לעיל ו ג, למשנה נב.)

מז. ויל״ד דב׳ הפי׳ בראש״ש כאן כוונתו ע״פ הספק מיגז גייז או מעקר עקר.

מח. ותוס׳ (נזיר לא:) כת׳ דלמ״ד מעקר עקר הנדר חל רגע א׳ בלא חרטה וטעות, ולא דמי להיתר חכם דלא חל כלל. **ובית הלוי** [א מה] נקט דבאמת חל ופקע [וכדלעיל עה. מיחל חיילין ופקעי]. אבל **האחרונים** נקטו דכוונת התוס׳ דאין טעות בעצם הקבלה.

מט. וז״ל **בפיה״מ** (כאן) דבבעל ואב ענין ההפרה עקירת הנדר מעיקרו וכאלו לא היה כלל. וענין שאלה לחכם שיתיר הנדרים הקיימים שחלו ונתחייב בהם ויסתלק דינם להבא, ע״י חכם או ג׳ הדיוטות.

נ. דהיכא דנשאל על הראשונה, עלו לו הימים לשניה (כדלע׳ יח., עי״ש) ׳כיון דהתיר׳ הוה כמי שאינה מעיקרא׳.

נא. **והש״ך** חלק על דברי הב״ח דנקט דיש מח׳ בדבר, ולדעת הרמב״ם אם התפיסו בו, פקע.

נב. **והט״ז** הוכיח כן מהא דלעיל (סח.) דבעל [במקום אב] מיגז גייז [חצי הנדר, לבית שמאי]. [ונקט דאילו מעקר עקר לא שייך דאב יעקור חצי ובעל יעקור חצי. וכה״ק **הקר״א** (נזיר כא:). ולפ״ז סוגיין דלעיל [לבי״ש] קאי כמסקנא בגמ׳ בנזיר. אבל **האחרונים** דנו דאף אילו בעל עקר, מ״מ האב עוקר חצי ובעל חצי [כיון דאינו עקירה על ׳מעשה הנדר׳, אלא על חלות הנדר].

דעיקר העיקור הוה מכאן ולהבא, שהרי היה אסור עד עתה[נד]. ואף דעוקר למפרע. דהחכם מחדש היתר, וע"י פעולתו נהפך להיות נדר טעות. וביאר דהפרת הבעל הוה מחמת שנודרת ע"ד, ונוצר למפרע דמעיקרא נדרה עד שעה זו [דנודרת ע"ד, ולמפרע הוה נדר לזמן].

והגרי"ז (נזיר כב:) ביאר דפעולת הבעל בהפרה הוה מעשה עקירה. אלא דעקירה זו מהני רק מכאן ולהבא, והצד דמיגז דהעקירה מהני רק להבא. ולצד דמעקר הוה עקירה על הנדר, אלא דמהני לשעבר. אבל חכם המתיר מבטל את הנדר כאילו לא היה.

דף עח.

רלט) **רא"ש ד"ה להכשיר.** ותרי הוה בי"ד שקול,

הילכך צריך ג'. [וכ"כ **תוס'** ב"ב קכ:]. והכלל ד'אין בי"ד שקול' שייך אף במקום דאי"צ הכרעה ע"פ רוב. **והאחרונים** דנו האם מהני הפרה ע"י ד'[א] [ומבואר **בשו"ת רע"א** (ק עג) דמהני ד'].

והר"ן (סוד"ה ביחיד מומחה) כתב דאוקמיה אתלתא כעין בי"ד [וכ"מ **ברשב"ם** (שם) דהוה סברא דבעי בי"ד]. **והראשונים** (ב"ב שם ובשיטמ"ק כאן) הביאו דרשות נוספות דצריך ג'[ב].

רמ) **בא"ד ואפי' לשמואל דאמר ב' שדנו[ג] וכו'** אבל

לאיסורא מודה דבעי ג'. וכ"כ **הרשב"ם** (ב"ב קכ:). [דאף לשמואל הוה בי"ד 'קלוש', והסברא נותנת דל"מ להתיר נדרים].

רמא) **ר"ן ד"ה אמר.** הדיוטות וכו' דכי מסברי להו

מיהא סברי [ומקור לזה מהגמ' בכורות לו: עי"ש], והיינו דגרסי' בירושלמי ג' שהן יודעין לפתוח וכו'[ד]. **והר"ן** ביאר דצריך שיוכלו להסביר להם, דאל"כ אינם יודעים מה מתירין. וסבי דבהתא נינהו, ואינו ראוי להחשב 'מתיר נדרים'.

והיד רמ"ה (ב"ב קכ:, והריטב"א שם ולעיל כג.) כת' דבעינן שיהיו גמירי בהלכות נדרים. וביאר שכן כל ישראל שהיו במדבר ידעו פרשת נדרים[ה]. [**והריטב"א** (שם) כת' דאל"כ הוה יושבי קרנות בעלמא, ואינו ראוי לדון אפי' דיני ממונות[ו]]. **ור"א מן ההר** חלק דג' אפי' הדיוטות, ואי"צ שידעו הלכות נדרים. דהא אמרי' וכל העם.

והריטב"א (שם) הביא בשם **הרא"ה** דצריך א' גמיר הלכות נדרים, וב' מסברי להו וסברי מצטרפין[ז].

והכס"מ (שבועות ו ה) דייק דדעת **הרמב"ם** דאי"צ מסברו להו[ח].

רמב) **שיש שאלה בהקדש.** פי' **הרא"ש ור"ן** (**ורשב"ם** ב"ב קכ:) דאם שחט בחוץ ונשאל על הקדישו[ט], ונעקר ההקדש ואינו חייב עליה. [דחכם עוקר מעיקרא, ועי"ז נחשב שלא היה שחוטי חוץ]. **והקוב"ש** (ב"ב שסו) הק' דלמ"ד (שבועות כז:) אכלו כולו אינו נשאל עליה, וה"נ כיון דנשחט בחוץ תו ליכא קדשים בעין[י]. ונשאר רק איסור שחוטי חוץ. וכת' דלענין אכלו כולו סגי בהא דיש שום איסור בעולם. ואף דגוף הנדר אינו קיים.

נג. לכאורה כוונתו במה שעבר קודם שנשאל. ודלא כמ"ש **בשו"ת הרשב"א** (ה סח). אבל אחרי שהתירו חכם, ודאי הוה היתר גמור מכאן ולהבא.

נד. ומש"ה נחשב דבר שיש לו מתירין.

א. וי"ל דאינו מעכב כשאינו ראוי להכריע בפועל, אלא דיש סברא דלא שייך דהשיעור בי"ד יהא באופן של שקול, דאינו צורת בי"ד. [וע"ע סנהדרין ג:].

ב. **והרא"ם** הביא עוד לפרש א' אהרן, ב' בניו, ג' כל ישראל. והק' דבניו וישראל תרי תרי משמע, דהוה לשון רבים. **והרי"ץ** כתב דדרשי' אהרן ובניו לחוד. ו'ישראל' לרבות הדיוטות. ועוד כתבו **תוס'** (ב"ב קכ:) בשם **ריב"ם** מדכתיב ראשי המטות משמע ב', ואין בי"ד שקול. ותוס' הקשו דראשי המטות קאי ביחיד מומחה, ולא בג' הדיוטות.

ג. [ומבואר התם דאפי' א'. וא"כ צ"ב קו' הרא"ש, דכבר קמ"ל דלא סגי בא'. ואפשר דט"ס וצריך לגרוס 'א"נ'].

ד. ומשמע בר"ן דהכל א'. אבל **בתוס' הרא"ש** משמע דהוה ב' תנאים, שאם מסברו להו סברי, ועוד שידעו לפתוח פתח.

ה. ואף דל"צ ראשי המטות, בעינן עכ"פ דומה לכל ישראל [שהיו בזמן משה].

ו. ומבואר דפשיט"ל דבעינן עכ"פ 'דיינים', ונדרים עדיף מדיני ממונות.

ז. וכדברי ר' יהודה (בכורות לז.) דא' חכם, ואינך מסברי להו וסברי. אבל הר"ן (לע' כג.) כת' דלא קי"ל כר' יהודה.

ח. והגמ' (בכורות) קאי לרב יהודה דבעי א' מהם גמיר, ובזה מהני מה דמסביר לאחרים.

ט. ומהני שאלה אף אחרי שחיטה [באופן דלא נשחט כדין. וע' מה שהו' לעיל נט. האם בשנשחט כדין הוה כאילו בא ליד גזבר].

י. ויל"ד אי שחוטי חוץ יצאו מכלל מעילה, וכדין קדשים

רמג) **רא"ש ד"ה לומר.** וה"ה לכל דבר הקדוש במוצא שפתיו כגון תרו"מ (וכדאי' לעיל נט.)[יא]. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב שם). ומשמע דאף תרומה ומעשר ילפי' מהך היקש. [ולפ"ז לבי"ש ל"מ שאלה בתרומה, וכ"כ **הקר"א**]. אבל משמעות כמה **ראשונים** דמסברא ילפי' דמהני התרה בתרו"מ, כיון דחל ע"פ דיבורו הוה בכלל 'לא יחל', וחכם משוי ליה דיבור טעות[יב]. אלא דס"ד דהקדש חמיר ול"מ שאלה, קמ"ל היקש.

רמד) **לבי"ש דאמרי' אין שאלה בהקדש וכו'. הר"ן פי'** דשאלה לא מהני אלא משום דהו"ל כנדר טעות, ולבי"ש הקדש טעות הוה הקדש. [ומשמע דאף חרטה, דאינו נדר 'טעות', מ"מ גדר היתר החכם שמגדיר את קבלתו כקבלה בטעות[יג]]. אבל **המאירי** (לעיל נט.) משמע דהביא מכאן דל"מ שאלה בהקדש, אא"כ הוה הקדש טעות. ולכן בעי פתח [ול"מ חרטה בעלמא]. וכ"כ **בשו"ת ר"ב אשכנזי** (יד)[יד].

וסברת בי"ש דהקדש טעות הוה הקדש, ומבואר בגמ' (נזיר לא.) **דילפי'** מתמורה. **ופי' ר"ת** (הו' בתוס' וברמב"ן ב"ב קכ:) **דבי"ש** חמיר להו אמרית ההקדש, ותפיס אפי' נגד המחשבה.

ורע"א (גהש"ס נזיר ט:) כת' דדוקא כשמקדיש דבר מסויים, אבל האומר הרי עלי מנה לבדק הבית, הוה גדר נדר, ואף לבי"ש מהני שאלה.

הרמב"ם (נדרים ד ח) פסק דכשם שהאב ובעל מפירין נדרי איסור, כן מפירין[טו] נדרי הקדש[טז]. **והרדב"ז** ציין מקורו מסוגיין דהוקש לראשי המטות, ובפר' ראשי המטות כתוב הפרת האב והבעל[יז]. אבל **בשיטמ"ק** (נזיר יט. בשם ר' עזריאל) כת' דהפרת הבעל הוה מכאן ולהבא, ולא יצא ההקדש לחולין. [וע' נזיר כד., וע' לקמן פג.].

והאחרונים הקשו (לדעת הרמב"ם) האיך מהני הפרה מכאן ולהבא, והיכן מצינו דקדושת הגוף פקע בכדי (וכדלעיל כט.), ומשמע דהרמב"ם קאי אף בקרבן וכדו'[יח]. [ויש שדנו דהרמב"ם איירי דוקא בהקדש דמים. ועוד שמעתי דאפשר דהרמב"ם קאי בנודר הרי עלי מנה]. **והקוב"ש** (ב"ב שסג) תי' דכיון דהוה ע"י דבר המתיר, אינו נחשב דפקע 'בכדי'[יט] [ואף דהוה מכאן ולהבא[כ]].

והשו"ת מנחת שלמה (א סב יב, ב קי) כתב דלפ"ז יהני הפרת בעל אף בהפרשת תרומה וחלה, ודן דל"מ כן[כא]. אבל דן דכיון דבעל מיגז מכאן ולהבא, א"כ מה שאכלו קודם ההפרשה הוה בהיתר. [ונמצא מכאן ולהבא שלא

שמתו [אלא דאסורין מחמת איסור חדש] (ע' תוס' קידושין נז:).

יא. **והאבנ"מ** (שו"ת יח) כת' דהנשאל לחכם על תרומה עובר באיסור משמרת. [והאחרונים דנו בזה, כיון דהוה למפרע ונתברר דלא הוה מעולם].

יב. **והקרי"ס** (למבי"ט, תרומות ד) כתב דכיון דתרו"מ הוקש לנדרים לבעל תאחר, איתנהו נמי בכלל לא יחל דברו, אבל אחרים מוחלין לו.

יג. וע' **קר"א** שהאריך לדון אמאי צריך קרא דהקדש טעות אינו הקדש, תיפו"ל מהא דבסוגיין לא ילפי' היקש.

יד. [וכ"כ **המהר"ם חלאוה** (פסחים מו:) בשם רבינו אפרים, וע"ע **דר"א** תרומות ד יז בביאו"ה. וע' מש"כ נט.].

טו. באופן דהוה עינוי נפש או בינו לבינה (וע' לקמן פא:). ולדעת הרמב"ם אב מפר לבתו כל נדרים.

טז. וכ"פ **הרמב"ם** (נדרים יב י) דמהני הפרה כשמקדישה מעש"י להקדש.

יז. **והקוב"ש** (ב"ב שסב) הק' א"כ מאי פריך (בסוגיין) לבי"ש למאי הילכתא.

יח. **ובחי' ר' שמעון** (נדרים א ד"ה ועפ"ז) כת' מסברא דל"ש הפרה בהקדש [אפי' קדושת דמים], דכיון דמיגז רק מכאן ולהבא, והאיסור הראשון הוה בלא שיור. א"כ אמרי' כיון דפסקה פסקה. ואף אם מתיר את סיבת האיסור, מ"מ לא פקע קדושתו. ואף איסור מעילה תליא בקדושה, ולא בנדר [ואשתמטתיה דברי הרמב"ם הנ"ל]. [והוכיח מזה דאיסור קונם הוה מחמת הדיבור, ולא כדין הקדש גמור. אך משמעות הראשונים בכ"מ דלא כן]. [וצ"ל דאף בהקדש עצם הנדר הוה היחוד להקדש. ובזה בעל מיפר, ומפקיע דין ההקדש].

יט. והפרת הבעל אינו רק מבטל את הקבלה, ועי"ז הוה העדר בקבלת הנדר, אלא הוה גזיה"כ דמתיר. [וע' לעיל עז: דהאו"ש וקר"א דנו דמהך קושי' הגמ' מוכיחה דבעל מעקר עקר, דאל"כ נזירות לא פקע בכדי].

כ. **והמנח"ש** (שם) דן האם יחזור להיות של המקדיש, או דכיון דפסקה [והיה שייך להקדש], יוצא להיות הפקר (וע' לקמן פה ובשיטמ"ק שם). אבל הביא דבעי"ז מצאנו דחמץ אחר הפסח חוזר להיות שייך לבעלים [ואף לצד דאיסור הנאה אינו שלו], וע"כ דאמרי' דמעיקרא היה הפקר רק זמן האיסור.

כא. [וע' **דרך אמונה** תרומות ד קפו, וצ"ה תצא]. ושמעתי לחלק דגדר הפרה הוה ביטול על חלות הנדר. אבל על שם תרומה לא מצאנו הפרה, וחלות התרומה לא הוקש לנדרים. אבל שאלה מהני בתרומה דנעקר מעשה החלת התרומה, ובזה דמי לנדרים.

הופרש ע"ז תרו"מ, ואף אי"צ להפריש על מה שכבר אכלו ממקו"א[כב]. ועוד דן אם הפרישה קרבן והוקרב כדין ושוב היפר בעלה[כג], די"ל דנתכפרה ויצאתה חובת הקרבן, אבל הבשר יוצא מכאן ולהבא לחולין, והאיך אפשר לתפוס החבל מב' ראשיו. וצ"ע[כד].

רמה) **חכם מתיר ואין בעל מתיר. הר"ן** כתב דאף בי"ה ילפי מהכא, והוה מופנה מצד א'. וכ"כ **הרא"ש. ורשב"ם** (ב"ב קכ:) כתב דבי"ה נפקא להו מסברא [וכדלעיל דבעל מיפר בלא טעם וכו'[כה]]. **והרשב"א** (ב"ב קכ:) כתב דבי"ה נפקי מדשני רחמנא בדיבוריה, דגבי חכם דרשי' לשון 'לא יחל', ואילו בבעל כתיב לשון הפרה. **ובחי' חת"ס** כתב דיל"פ דיש ב' נידונים, דהברייתא קמ"ל דהבעל אינו יכול לעשות חלות היתר, אלא הפרה. וקמ"ל ר' יוחנן דאף לשון התרה ל"מ, דלא תימא דמהני מדין ידות.

דף עח:

רמו) **מועדי ד' צריכין קידוש בי"ד. פי' הראשונים** דתליא בקביעת החדשים ע"י בי"ד. וכ"כ **רשב"ם** (ב"ב קכא.). אבל **הרשב"א** (שם) הביא בשם **ר"ח** דמשה רבינו קדשום דכתיב וידבר משה את מועדי ד', ואמרו חז"ל זו קידוש מועדות.

רמז) **ר"ן ד"ה [בע"א] ביחיד. ומשמע דיחיד מומחה וכו'** דוקא סמוך[א]. וכ"כ **הרשב"א** (כאן)[ב], וכ"ד **הרמ"ה** (ב"ב קכ:). **אבל דעת הרמב"ם** (שבועות ו ה) דרב מובהק מתיר ול"צ סמוך. וכ"ד **רשב"ם** (שם, הו' בר"ן בסמוך) **ותוס'** (בכורות לו:).

רמח) **בא"ד דבירושלמי משמע שנטל רשות מן הנשיא**[ג], **דגרסי' התם מהו למנות הזקנים לדברים יחידים וכו'**. יל"ד אי צריך סמיכה מה מהני נטילת רשות. ואפשר דהוה גדר סמיכה במקצת. א"נ שייך מעין גדר שליחותייהו דמהני לדון.

רמט) **בא"ד דליהוי שרי נדרי בדוכתא דאיכא חשיבי מיניה ואי לאו רשותא לא יאי לתלמידא למשרא נדרא באתרא דרביה. וכדאי' בגמ'** (לעיל ח:)[ד]. ובפשוטו היה אפ"ל דהוה מדיני כבוד רבו. [וברבו מובהק דוקא]. אבל מבואר מדברי הר"ן דה"ה כל שיש חשוב ממנו.

ועד"ז אי' (בכורות לו:, הו' בר"ן לעיל כג.) ג' מתירין את הנדר במקום שאין חכם[ה]. דהיכא דיש חכם ל"מ ג' הדיוטות. [אך לכאורה ל"ש להכא, דהא רב היה מומחה, אלא שהיה מומחה גדול ממנו]. ובפשוטו משמע דלא נתחדש התרה דהדיוט במקום שיש מומחים[ו]. אבל **הר"ן** (לע' שם בסו"ד) כת' דהוה לכתחילה, ומשום כבודו של חכם[ז]. [ועפ"ז לכאורה הוה דין כבוד רב בעלמא[ח]. וכדין דאתרא דרביה].

כב. והעירו דאפשר דלא הדר כלל לטבל, אף מה שלא אכלו. דהטבל הותר ע"י מעשה הפרשת תרו"מ [וחל בשעתו]. ואף דנעקר מכאן ולהבא, אבל מנלן דהחולין יחזור להיות טבל.

כג. ודן בזה כיון דנתכפר האם אמרי' דלא אתי הפרה ומבטל מעשה, וכמו דל"מ היתר חכם בתרומה ביד כהן [לעיל נט.]. [ויש לחלק].

כד. ואפשר דבעל מיגז גייז מכאן ולהבא, ומ"מ מהני למפרע שיחשב נדר לזמן. ואילו יפריש קרבן או תרומה לזמן [לולי דין 'פשטה'], ודאי לא יתכפר ויתיר את הטבל [לעולם]. וצ"ע.

כה. וצ"ב דהגמ' מקשה דנילף מק"ו, דבלע אף מתיר. ומה מהני סברא דהוה גדר אחר. [ואולי כוונתו כעין דיו].

א. **ובחי' ר"א מן ההר** (יבמות עח.) חלק דלא שייך לסמיכה כלל, דהפרת נדרים אינו ענין לדין, וכדמבואר לעיל עז.

ב. והר"ן (לעיל כג.) הביא כן בשם **הרמב"ן**.

ג. ועד"ז אי' בגמ' (סנהדרין ה.) דרבה בר חנה ורב קבלו רשות להורות ולדון ולהתיר בכורות. אלא דבגמ' דידן לא הוזכר להפרת נדרים.

ד. [ומלשון **הר"ן** היה מקום לומר שלא יתיר כיחיד מומחה במקום מומחה גדול ממנו. אך מבואר **בר"ן** (ח:) דאף ע"י ג' הדיוטות].

ה. אך בירושלמי (חגיגה א ח) נח' בזה.

ו. **והחוות יאיר** (קכט) הק' דילפי' בסוגיין מאהרן ובניו וכל ישראל, ואף במקום שמשה רע"ה היה קיים. וכת' דלדברי רש"י ניחא.

ז. ועוד כת' החוו"י די"ל דכיון דהקדים קרא ראשי המטות, ואח"כ היקש ד'זה הדבר'. דלכתחילה יעשה במומחים.

ח. אך יש שדנו דאף כוונת הר"ן מגדרי נתינת רשות, דגדר הפרת נדרים הוה שררה. ובמקום גדול ממנו אינו רשאי ליטול שררה. [וצ"ע דמבואר דפשיט"ל לר"ן דבדיעבד מהני].

רנ) **בא"ד ונ"ל דכיון דראשי המטות כתיב וכו' נמסרה**[ט] **ליותר מובהקין שבדור.** [וכדברי התוס' (בכורות) דבעינן מופלג]. אבל **ר"א מן ההר** (יבמות כה:) כת' שכל יחיד שהוא מומחה ובקי בהלכות נדרים. וסגי שהוא חכם[י].

רנא) **בא"ד שראיתי מי שכתב וכו' בזה"ז ליכא מומחה דחזי להכי. וכ"ד תוס'** (בכורות לו:) **ופסקי הרא"ש** (לעיל ג ג) דבזה"ז אין נראה שיהא שום אדם חשיב מומחה להתיר יחידי[יא]. וכ"פ **בשו"ע** (רכח א).

והפתח"ת (רכח א) דן דאי' (בכורות לו:) דג' הדיוטות אין מתירים במקום שיש חכם, וכת' דנראה דאף שכת' הפוסקים דאין מומחה האידנא, מ"מ ראוי לחוש לחומרא שלא להתיר בג' הדיוטות במקום שיש חכם או אב"ד, אלא יצרף ב' עם הרב[יב].

שותק ע"מ למיקט

רנב) **השותק ע"מ למיקט.** הראשונים פי' דנתכוון לצערה. והר"ן ביאר דרוצה שתסבור שנתכוון לקיים, והוא אינו מתכוון לכך, אלא להפר אח"כ. **והאחרונים** (שלמ"נ בשם יד שאול) דנו האם איירי שנתכוון שלא להפר כלל, כדי לצערה [ואף דאינו רוצה בנדר, נתכוון לשתוק]. או דנתכוון להפר לבסוף, אלא שדחה את ההפרה כדי לצער[יג].

והביאו דבגמ' (ב"מ סא) דרשי' לאסור גונב ע"מ למיקט, **והרמב"ם** (סה"מ רמד, הו' בקצות שמח א) מבואר דלקח לצער הבעלים, ואח"כ ישיבהו. אבל **הריטב"א** (שם) חלק דאין בזה איסור, אלא איירי דדעתו לעכבו, אלא שאינו גונב משום הנאה אלא כדי לצערו.

ובפשוטו סברת ר' חנינא דדוקא 'שתיקה' דיום שמעו מקיימת, אבל היכא דשתק מטעם אחר אינו מקיים. אבל **השיטמ"ק** (בשם רא"ם) כתב לפרש דהוה כאילו בטלו בליבו, ומדאורייתא סגי[יד]. ואף דמדרבנן צריך להוציא בשפתיו, ובזה סגי אפי' לאחר כמה ימים.

דף עט.

רנג) **ר"ן ד"ה הפר בלבו.** דילפי' משתיקת יום שמעו[א], דטעמא גלי אדעתיה שהוא רוצה בקיום הנדר, אלא דעד ערב לא מוכחא מילתא[ב]. ומבואר מדברי הר"ן דהא דעבר יום שמעו הוה בגדר 'הקמה', וכ"כ **הר"ן** (לעיל עא:). **והרש"ש** (עא:) הביא דלשון הפסוק (ל טו) הקים אותה כי החריש ביום שמעו[ג]. אבל **האחרונים** הביאו דמשמע בכמה מקומות דאף בלא"ה איבד זכות הפרתו [וע"ע בסמוך], וא"כ צ"ב מנלן דמהני הקמה בלב [אף תוך יום שמעו].

רנד) **בא"ד ומינה דכל שקיים בלבו קיים לאלתר וכו'.**

הגהש"ס הק' מה ראיה דמהני אף היכא דליכא אומדנא דמוכח וגלוי לכל. וכמו דדברים שבלב אינן דברים, אבל היכא דמוכחא מילתא, והוה בלבו ובלב כל אדם מהני.

והאחרונים (דבר אברהם א טז ז, אחיעזר ב יט ב) **תי'** דמ"מ גבי נדר ושבועה צריך ביטוי שפתיים [ע' מה

ט. יל"ד אי כוונת הר"ן דהוה גדר 'שררה', ונמסר לגדולי הדור. או דגדר 'חכם' משתנה לפי מושגי כל דור ודור. וכל שהוא 'חכם מופלג' ביחס לדורו מיפר.

י. והביא **די"מ** (רשב"ם ב"ב קכ. הו' בר"ן) דבעי שיהא בקי בתלמוד, כלומר רב מובהק. [ולכאורה כוונתו דרשב"ם מחמיר טפי].

יא. **והראשונים** (ע' לעיל כא:) הביאו בשם **רב האי גאון** וגאונים נוספים, דאין בזה"ז חכם שיכול להתיר שבועות. ומשמע דכוונתו דבעי דין מומחה להתיר, ואין לנו מומחה. וצ"ב אמאי לא סגי בג' הדיוטות.

יב. ולכאורה כ"ז אי נימא דמדיני ההפרה בעינן מומחה טפי. אבל אי הוה משום כבוד, וכמ"ש **הר"ן** (לע' כג. בסו"ד) יל"ד דמאחר דלא מתירין ביחיד מומחה, א"כ שוב ל"ש בזה כבוד.

יג. וכ"מ בדברי הר"ן.

יד. [ומשמע דאף למאי דאיתותיב ר"ח אמרי' כן, אלא דמדרבנן ל"מ בלב].

וכ"כ **הרשב"א** (עז:) בשם **תוס'**. [ובפשוטו מבואר בראב"ם דאף בלא 'אמירה בלב' מהני מדאורייתא].

א. ויל"ד למש"כ **השיטמ"ק** (הנ"ל, וכן הרשב"א עז: בשם תוס') דאף הפרה בלב מהני מדאורייתא. א"כ ל"צ קרא דמהני הקמה בלב. [או דאפשר דדוקא בתר דילפי' בהקמה, ילפי' הפרה מהקמה].

ב. ומשמע דשורש השיעור יום שמעו, הו' אומדנא דעי"ז מוכח. [ולא דשורש השיעור במה שהתורה קבעה יומו. וע' לעיל סו: ועא:].

ג. אבל בפסוק ה' ופסוק ח' כתוב 'וקמו', 'יקום' [משמע ממילא. וכן גבי נדר אלמנה פסוק י' כתוב 'יקום'].

שהו׳ בזה לעיל עז:], ואף דמחשבת לבו ניכר ומהני לענין תנאי, נדר לא חל במחשבה. וה״נ ס״ד דהקמה בעי ביטוי שפתיים, ולמדנו שתיקת יום שמעו דסגי בגילוי דעת בעלמא, א״כ ה״ה דמהני בלב.

והדב״א ביאר דאין חסרון דברים שבלב בהפרה, ע״פ מש״כ **הרשב״א** (קידושין נ) דהיכא דאינו סותר דברי פיו מהני דברים שבלב. וה״נ מהני לברר שמקיים את הנדר, דאינו סותר דבריו, ומש״ה מהני בלב. משא״כ הפרה דבעי ביטוי שפתיים.

אבל **האחיעזר** (שם) הוכיח דדעת **הר״ן** (לעיל עז:) דאף הפרה אי״צ ביטוי שפתיים, דמהני הפרה בלב בצירוף טלי ואכלי, ומהני הפרה בלב ע״י שיש גילוי על מחשבתו. וכתב דאף בהפרה אין דין ביטוי שפתיים, אלא כיון דהפרה סותר את הנדר יש חסרון דברים שבלב [אף לרשב״א]. אבל קיום אדרבה מקיים את הנדר, ולכן מהני בלב.

ועוד תי׳ **הדב״א** (שם י) דאף דמהני גילוי דעת ואומדנא בצירוף דברים שבלב, היינו כשיש גילוי בשעת מחשבה. אבל הכא בשעת מחשבת הקמה אין ראיה דנתכוון להקים, והמחשבה ל״מ מידי. ורק בסוף היום[ד] ניכר דנתכוון להקים[ה].

רנה) **רא״ש ד״ה קיים בלבו.** והר״א ממיץ פי׳ שחשב בלבו שיהא מופר, אבל לא אמר בלבו מופר ליכי. [ובפשוטו משמע דאף בדבר דחל ע״פ מחשבה, צריך כוונה לחלות. ואפי׳ הכי הקמה סגי בניחותא, בלא ׳כוונה׳ ואמירה בלב[ו]. אבל הק״נ נקט דכוונת הרא״ם דאמירה בלב היינו שהוציא בשפתיו, וכדמשמע בדבריו לעיל עז:, אבל לא בקול רם].

רנו) **ר״ן ד״ה נשאלין.** באותו יום שמיעה. וכ״כ **הר״ן** (לעיל סט.), **והגהש״ס** ציין שכ״כ **תוס׳** (כתובות עא:). אבל דעת **הטור** (רלד מט) **ותוס׳ הרא״ש** (לעיל סט.) דאף לאחר כמה ימים. [וע׳ מש״כ בזה לעיל סט.].

רנזנג) **תיובתא.** ואף שותק ע״מ למיקט אינו יכול שוב להפר[ז].

והדבר אברהם (ב יד ט, ועד״ז **קה״י** מ) ביאר דאף דעיקר הדין יום שמעו הוא משום דגלי דעתיה דנתכוון להקים, מ״מ נאמר גזיה״כ דיכול להפר רק ביום שמעו, אף כשלא נתכוון להקים. דגדרי התורה נקבעו ע״פ הרוב[ח]. אבל **האפיק״י** (א יז) הביא דמלבד הדין קיום, אמרי׳ דזכות הפרת הבעל מוגבל ליום שמעו, וכיון דעבר יומו איבד זכותו[ט]. [אלא דמ״מ לא הוה גדר ׳קיום׳ לנדר[י]]. **והאחרונים** הביאו די״ל דילפי׳ כן מב׳ דרשות בסוגיין, ואף למסקנא גדר שותק ע״מ למיקט הוה גדר הפרה שונה.

והאחרונים הביאו דמבואר (לעיל עא.) דאף ארוס השני יכול להפר רק ביום שמיעת ארוס הא׳, ואף דמת בו ביום ולא היה יכול להפר בסוף היום. ומבואר דזכות ההפרה מוגבל, אף היכא דהשתיקה אינה מקיימת[יא]. ועוד הביאו דדעת **הרמב״ם** (יב יז) דבעי שהפרת האב והארוס יהא ביום א׳ [ע׳ מה שהו׳ בזה לעיל סז. וסח.], ואף דבזה לא שייך גדרי קיום, שהוא כבר הפר. וע״כ דהוה זמן לדין הפרה.

ובירושלמי (הו׳ בראשונים עו: ובראב״ש לעיל עא:) אי׳ דשעות שאינן ראויין להפרה, כגון נשתתק, אינו עולה

ד. ויל״ד האם כוונתו דגלוי רק ברגע שאחרי היום. או אף דניכר ברגע האחרון של היום, מ״מ אם אין לו מחשבה ברגע זו לא יהני.

ה. והגר״ח **שמואלביץ** (בסה״ז עמ׳ תנו) הביא כעי״ז דה**קצות** (יב) דן האם מהני מחילה במחשבה, והביא מהא דשהתה כ״ה שנים בגביית כתובה נחשב מחילה, ודחה דהתם גלוי בדעת כל אדם. והגר״ח כתב לדון דהתם אינו ניכר בשעתו, אלא אחר כ״ה שנים.

ו. וע״פ מש״כ **השיטמ״ק** בשם **הרא״ם** אף בהפרה מהני מדאורייתא מחשבה בלא אמירה בלב.

ז. **והר״ן** (סוד״ה ואמאי) כת׳ דכל שתיקה מקיימת. אבל **הר״ן** (ד״ה וחכמים) כת׳ הטעם דלא מצי מיפר אלא ביום שמעו.

ח. והביא כעי״ז מש״כ **הרשב״א** (לע׳ עג:) דרובן נודרות ע״ד בעלה [והוה נדר בתנאי], אף המיעוט שאינן נודרות ע״ד בעלה גזיה״כ דמיפר.

ט. [ובפשוטו ר׳ חנינא חולק ע״ז. אמנם למש״כ השיטמ״ק הנ״ל מתיישב].

י. ונפק״מ לענין נתרוקנה (ע׳ לעיל סח. ועא.), ויבולה לישאל על הנדר (ע׳ לעיל סט.).

יא. [ומבואר דהיינו דוקא כלפי ארוס הב׳, אבל מהני

ליום שמעו[יב]. **והאחרונים** הק' מ"ש שבת מנשתתק. **והחזו"א** (קלו פז:) כת' דנשתתק אינו בר הפרה כלל, ונתבטל יום שמעו. ולא דמי לאונס.

השו"ע (רלד כב ע"פ שו"ת רשב"א ה ריז) פסק דאם אמר לשון הקמה, ולא ידע דהו' לשון הקמה, הנדר הוקם אף דחזר והפיר בו ביום. **והגר"א** ציין לסוגיין, דאפי' שתק בטעות הוה הקמה. [ומבואר דהוה הקמה חיובי, ולא רק שעבר יום שמעו].

רנח) **קרא יתירא כתיבא.** פי' **הר"ן** החריש יחריש תרי, כי החריש תלתא. **השיטמ"ק** (בשם רא"ם) כתב ולית ליה דברה תורה כלשון בני אדם.

והשיטמ"ק הק' א"כ נימא דר' (יוחנן) [חנינא] ס"ל כמ"ד דברה תורה כלשון בנ"א [ונח' בזה התנאים בכ"מ]. ותי' דבלשון בני אדם הול"ל החרש החריש.

והפור"י כתב דמש"ה אחרי התיובתא הביאו שוב תיובתא, דהיה אפ"ל דהברייתא הא' קאי כמ"ד דל"ל דיברה תורה כלשון בנ"א. ושוב הביאו סתם משנה. אבל עדיין י"ל דאולי מצא איזה תנא דס"ל דדיברה תורה כלשון בני אדם, ולכן הקשה מהמשנה דר' מאיר וחכמים דס"ל דיברה תורה (כריתות יא.)[יג].

רנט) **ר"ן ד"ה יפר.** דלא מקרי יום שמיעה אלא כשיודע דיני ההפרה. [**וכ"כ בתוס'** מכת"ר][יד]. [ומבואר ד'שמיעה' היינו ידיעה לדין הפרה, ולא של עצם הנדר].

אבל **הרא"ש** כתב דשתיקתו לא הוה קיום כיון דלא ידע שיכול להפר. משמע דיש כאן 'שמיעה', ואפי' הכי לא נחשב 'שתיקת' יום שמעו. ומבואר דגדר יום שמעו תליא ב'שתיקה' [אלא דנתחדש בע"מ למיקט דלא בעי 'רצון']. ומבואר דבלא"ה נחשב דלא עבר יום שמעו, ודלא כמ"ש האחרונים. **והאחרונים** הק' מ"ש ממש"כ **הרא"ש** (עא:) דדעת הבבלי דאפי' נשתתק וגירש והחזיר למחר עבר יום שמעו, אף דלא היה יכול להפר.

רס) **בא"ד בתוך אותו יום שלמד וכו' אבל מעיקרא לא.** [לכאורה כוונתו לצד דהפרה בעי שמיעה. אבל מש"כ **הר"ן** (לעיל עג.) דלמסקנא לא בעי שמיעה אף מעיקרא מהני].

רסא) **ר"ן ד"ה וחכמים אומרים יפר.** דכיון שלא ידע הפרת נדר זה לא מקרי יום שמיעה וכו' דס"ל דלא הוי שמיעה וכו'. ומש"ה מיפר לאחר כמה ימים. [ולדעת ר' מאיר עבר יום שמעו]. אבל **הר"ן** (לקמן פז:) **הביא איכא מ"ד** (וע' שיטמ"ק כאן בשם רא"ם) דאף לרבנן אינו מיפר אלא ביום שמעו, ולר' מאיר אף ביום שמעו אינו מיפר. כיון דהוה רק מקצת ידיעה. **והחזו"א** (קלו פז:) הק' דא"כ איירי [אף הרישא] דהפר בו ביום, א"כ האיך מייתי מינה ראיה לשותק ע"מ למיקט.

והשו"ע (רלד כב, ע"פ בשו"ת הרשב"א ה ריז) פסק דאם ידע שיש בידו להפר, אבל לא ידע דבעי יום שמעו, אינו יכול להפר[טו]. **והגר"א** (שם נב) ביאר דע"כ לא פליגי רבנן א"ר מאיר אלא דס"ל דלא הוה יום שמיעה [ויל"ע דלסברת הרא"ש י"ל דה"נ לא נתכוון לשתיקת יום].

הדרן עלך פרק נערה המאורסה

מתרוקנה לאב, כדמבואר בברייתא סח., וע"כ דאינו גדר הקמה. וע' מש"כ סח. ועא.].

יב. **והרא"ש** (לעיל עא:) נקט דהבבלי פליג, אבל **במאירי** משמע דלא פליג.

יג. וכן בר פלוגתיה דר' מאיר הוא ר' יהודה, דס"ל דיברה תורה בלשון בנ"א (ע"ז כז.).
ועוד הביא **דתוס'** (סוטה כד.) כת' דאף למ"ד דיברה תורה כלשון בנ"א, היכא דאיכא למידרש דרשי'. אלא דפליגי האם יש להוציא קרא ממשמעותו. [א"כ אף למ"ד דיברה תורה דרשי' הכי].

יד. **והשיטמ"ק** (בשם רי"ץ) כתב דר' מאיר ס"ל דהיה לו להפר מספק. ודעת חכמים דלא קרינן שמיעה מעלייתא.

טו. וע' מה שהו' (לעיל סו:) בהקדמה האם שורש הדין יום שמעו הוה ע"י דין התורה, וכיון דלא היפר בזמן שנתנה התורה הוה קיום. או משום אומדנא דאילו מקפיד היה מוחה, עכ"פ תוך יומו. [וברמב"ן מבואר דהוה קולא שנתנה תורה].

פרק ואלו נדרים

א) **ואלו נדרים שהוא מיפר וכו'**. כדכתיב לענות נפש.

דהבעל מיפר רק נדרים שיש בהם עינוי נפש, או בינו לבינה.

ובפשוטו הטעם[טז] דניתן לבעל זכות למחות רק בנדרים אלו. ועוד כת' **הריטב"א** (לעיל סז.) דדוקא בנדרי עינוי נפש אמרו דהאשה נודרת ע"ד בעלה[יז].

והר"ן ורא"ש כת' דה"ה אב. **והר"ן** (לעיל סח.) הביא כן מהספרי. אבל **הרמב"ם** (יב א) כת' דהאב מיפר כל הנדרים, דכתיב כל נדריה ואסריה. ודוקא בעל בעי נדרי עינוי נפש ודברים שבינו לבינה. ויתבאר בסמוך.

ב) **ר"ן ד"ה אם אתקשט**. קשוט הפנים כגון כחול.

וכ"כ **ר"א מן ההר** בשם **הרמב"ם**. **והר"א מן ההר** הביא **דרש"י** פי' קשוט שלמטה. [וע"ע לקמן פא:]. אבל **הר"ן** הק' דבגמ' (כתובות) מבואר דהוה בינו לבינה [ותליא בגיר' שם, עי"ש **בתוס'** ובגר"א רלד קיח].

ובגמ' (כתובות עא.) הו' ברייתא אמר ר' יוסי אלו הן נדרי עינוי נפש, שלא אוכל בשר, שלא אשתה יין, ושלא אתקשט בבגדי צבעונין. [**ופרש"י** דהוה גנאי ובזיון לה, ומתגנה עליו]. [ובגדים צבעונים נשב עינוי טפי מקישוט הגוף[יח]]. [אבל **המאירי** כלל קישוט בגדים בהדי' קישוט דמתני', ומשמע דר' יוסי חולק. וצ"ע].

דף עט:

ג) **יביא לה ממדינה אחרת. הרמב"ם** (יב ז) **והראשונים** (בשיטמ"ק) כת' דמ"מ מיפר משום דברים שבינו ובינה, שמטריחתו להביא ממדינה אחרת[א]. אבל **בר"ן** משמע דאינו מיפר כלל. [וע' לק' פב.].

ד) **ר"ן ד"ה ואם**. ומסתברא, מדינה שהיא דרה בה יפר,

דלא גרעה מחנווני המקיפו. אבל **התוי"ט** הביא דמשמע **ברמב"ם** וברע"ב דאף פירות מדינתה אינו בל"ב.

ה) **והא תניא בין איש לאשתו בין אב לבתו, מלמד שהבעל מפר נדרים שבינו לבינה**. לגירסתינו קאי להדי' אף אאב. וכ"כ **הרא"ש** והר"ן (במשנה עט.) **ושא"ר**. **והר"ן** (לעיל סח.) הביא כן מ**הספרי** ו**הירושלמי**. [אבל י"ס דלא גרסו 'בין אב לבתו'[ב]].

אבל דעת **הרמב"ם** (יב א) דאב מיפר כל נדרי בתו, ורק בבעל תליא בעינוי נפש ובינו לבינה. והרמב"ם השיב לחכמי לוניל (הו' במגדל עוז) ד**הספרי** קאי כר' שמעון[ג], ואין דעת התלמוד כן. ונקטינן כפשטיה דקרא דאי' 'כל נדריה'.

ודעת **ר' יחיאל** (בסמ"ג, הו' בטור רלד נח והג' מיימוני) דקודם שנתארסה האב מיפר כל נדרי בתו. אבל משנתארסה ומת הבעל, וחזרה לרשותו[ד] [דמת הבעל לפנינו. ומשמע דנקט דשייך הלשון בין אב לבתו, ואף דמיפר בכל הנדרים.

טז. [טעמא דקרא].

יז. אבל **המבי"ט** (א מה) נקט דבכל הנדרים נודרת על דעתו, אלא דהתורה לא לא נתנה זכות הפרה. [וע"פ דברי הר"ן לעיל עג: דל"מ דנודרת ע"ד בלא גזיה"כ. וע"ע מש"כ שם].

יח. ובמשנה נזיר כח נח' האם להתגלח [גילוח נזיר] הוה עינוי נפש, או דאפשר בפאה נכרית. [ולכאו' קאי אף לר' יוסי].

א. וכתב **הרמב"ם** דנפק"מ דאם מת או גירשה או שהביא לה איש אחר מפירות מדינה ההיא, אסורה. וכדין בינו לבינה. וע' בסמוך.

ב. אבל בשו"ת הרמב"ם העתיק לשון הגמ' כמו שהיא

ג. דסתם ספרי ר' שמעון (סנהדרין פו.). [והרמב"ם כת' דכמה ימים נתיישב בדבר זה. והדבר ידוע שלדברי אותו ההקש המפורש בספרי אין האב מיפר אלא נדרים שהבעל מיפר. ואילו היו דברים אלו הלכה ודאי לא הוה שתיק גמרא מינייהו, שהיקש זה לא נמצא בא' משני התלמודים ולא בתוספתא].

ד. **והמאירי** כת' דהאב מיפר כל נדרי בתו. אבל נערה מאורסה מיפר דוקא בשותפות, ובזה קאי הספרי דהאב מיפר דוקא נדרים שבינו לבינה.

נתרוקנה רשות לאב, כדלע' ע. ועא.], כה"ג אינו מפר אלא נדרי עינוי נפש[ה]. **והכס"מ** ביאר דהטיל פשרה, ליישב קרא והספרי. [**והלח"מ** (שם) **והגר"א** (רלד יג) דחו].

ובשו"ת הרמב"ם הוכיח דאב מיפר בכל אופן, דאצל האב ל"ש דברים שבינו לבינה, דמה איכפת לאב בדברים שבין אשה לבעלה, אם אכחול ואם אעביר סרק וכיו"ב[ו]. ועוד מהן דברים שבין אב לבתו חוץ מנדר עינוי נפש. ולא לישתמיט תנא או אמורא שדן בנדרים שנדרה נערה, האם האב מיפר, או באחד מן הדברים לומר שהחוא 'בין אב לבתו', וכמו שאמרו מהדברים שבין איש לאשתו.

ובחי' ר"א מן ההר דחה דמעשה ידיה [הוה של האב] הוה בכלל דברים שבינו לבינה. ועוד כתב דאף שלא תתקשט הוה היזק גדול לאב, שהרי כסף קידושיה הוה שלו, ותנאי קידושין בידו[ז]. [וכן יש כמה אופנים דחשיב בינו לבינה, מלבד קישוט].

ובפי' רבינו הלל (לספרי, עמ' קי) כתב דהאב מיפר [בנערה המאורסה] נדרים שבינה לבין הבעל.

נדרים שבינו לבינה, לכשתצא מרשותו

ו) **שבינו לבינה. הרא"ש** פי' דברים שגורמים איבה בינו לבינה. [ע' בברייתא פא:]. **והתוס' רי"ד** כתב דכל דבר הגורם חילוק דעת ביניהם יקרא דבר שבינו לבינה. ואף בדבר דהבעל אינו יכול לכופה, יש שם בזה חילוק דעת, וכגון שאינה רוצה ליכל עמו בקערה אחת או בשלחן אחד או שלא לשחוק עמו או שלא לעוזרו במלאכה ובעסקיו[ח]. [אך בברייתא (לק' פא:) מבואר דיש מלאכות דלא חשיב בינו לבינה. וועי"ע דברי הראשונים לק' פא: ועוד בפירקין].

ז) **אבל אין בהן עינוי נפש וכו' מכי מגרש לה חייל עליה נדרה וכו'.** דבנדרים שבינו לבינה זכות ההפרה תלי באישות. **והרא"ש** כת' דמשמע קרא כל זמן שהיא אשתו[ט].

ויל"ד הגדר בזה, האם מתחילה חל ההיתר לזמן ומצב מוגבל. או דמתחילה חל הפרה, אלא כיון דגירשה ואין לו נפק"מ פקע ההפרה ונתעורר הנדר[י]. [וע' בסמוך].

והרשב"א (כתובות נט.) הק' האיך נדר שהופר חוזר וניעור, הא טעמא דהפרה משום דרב פנחס (לעיל עג:) נודרת ע"ד בעלה, א"כ היה צריך להיות מותר לגמרי. ותי' ושמא נאמר דבעל מיגז גייז[יא] ואינו עוקר, ואינו מופר לגמרי[יב]. ואף היא אינה תולה בו אלא מה שהוא צריך[יג].

והר"ן (לקמן פב:) כתב דבנדרי עינוי נפש אמרי' 'אין הפרה לחצי נדר' [עי"ש], וביאר דהפרה דעינוי נפש הוה משום קפידא דידה. אבל בדברים שבינו לבינה, התירה תורה משום קפידא דידיה, ובמאי דלא קפיד לא קפיד. [ועי"ש דעת שא"ר].

גבי אב – **והאחרונים** (קר"א[יד]) דנו גבי אב, האם מהני הפרתו בנדרים שבינו לבינה כשתצא מרשותו בבגרות[טו]. ומסתבר דכשנשאת אמרי' דזכות הבעל הוה מכח האב, וכאילו עדיין ברשותו.

ח) **ר"י בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו. הרא"ש** כתב ומקרי שפיר בינו לבינה כיון

ה. דגדר 'נתרוקנה' דהאב יורש זכות שהיה לבעל, והבעל זכה רק בנדרי עינוי נפש.

ו. ובפשוטו קו' הרמב"ם דל"ש אצל האב הנך בינו לבינה. ועי"ל דקו' הרמב"ם האיך יפרו בשותפות, דאי הוה בין הארוס לבינה, אינו בין האב לבינה. [וכה"ק הקר"א לע' סח.].

ז. ויל"פ כוונתו דאף המסירה לחופה תלי באב.

ח. וכתב דאף הקישוט לר' יוסי הוא דבר שבינו לבינה, שהוא רוצה שתתקשט אשתו ותראה נאה בעיניו. וגם הנאת פלוני עלי, אף שאינו חשוב עינוי נפש לר' יוסי יקרא דבר שבינו לבינה, שחילוק לב הוא ביניהם שהבעל יביא מפירות אותו פלוני בסעודה והוא יאכל מהם ואשתו לא תאכל מהם. [וע' לקמן פא ופב].

ט. לכאורה כוונתו למיעוט חדש, בין איש לאשתו, דהוה הגבלה בהפרה כל זמן שהיא אשתו.

י. [מכאן ולהבא]. וכ"כ **ר' שמעון** (הו' בס' הזכרון הגר"ח שמואלביץ) דהפרת בעל מהני לבטל את הנדר כסדר, ובשעה דפקע הפרתו, ממילא חוזר הנדר.

יא. וכ"כ **הקר"א** דלמ"ד (נזיר כא:, ע' לעיל עז: ולק' פג.) דבעל מיעקר עקר, ל"ש שהנדר יחזור ויחול. [דהיאך תתחלק הנדר]. [וע"ע בשיטמ"ק לקמן פד..

יב. לכאורה עיקר התי' דהפרת נדרים הוה גזיה"כ, ולא משום תנאי שתולה בדעתו.

יג. ומבואר בלשון הרשב"א דבמה שאינו בינו לבינה אינו תולה בו (וע' מש"כ לעיל עג:). [אבל צ"ב מש"כ בתחילת דבריו].

יד. וכן **בפי' מהרא"י** עה"ת (בדמבר ל ו) נסתפק בזה.

טו. ולפ"ז המשנה (עב:) דעד שלא תצא מרשותו קאי בנדרי עינוי נפש, ולא בינו לבינה ודוחק.

דאשתו היא השתא, וכשיחזירנה הוה בינו לבינה. **והראשונים** (כתובות נט.) הק׳ דכיון דאינו נאסר עד אחר שיגרשנה [דבעודה תחתיו משועבדת לו], א״כ אינו בין איש לאשתו, שכבר גירשה.

והרשב״א (שם) הביא **דהראב״ד** תי׳ דיכול להפר כל שנדרה תחתיו, ויכול לבא לידי חסרון הנאה אצלו [אף לאחר גירושין[טז]]. **והר״ן** (כתובות שם בתי׳ הב׳, כג: בדה״ר) ביאר דהשתא מידא אשתו היא, **וילפי׳** (לק׳ פט.) דאזלי׳ בתר שעת תחילת הנדר, ונדר זה חשיב עינוי נפש. וה״נ לענין בינו לבינה.

והרשב״א תי׳ דכיון דאם יגרש ויחזיר[יז], כלפי דידיה קרינן ביה בין איש לאשתו, וגזיה״כ[יח].

ועוד תי׳ **הריטב״א** (שם) **והר״ן** (שם בתי׳ הא׳). דמדינא חל הנדר אף בעודה תחתיו, ואף שמשועבדת לו (כדלק׳ פו: וכתובות שם), אלא דאלמוה רבנן לשעבודו. ולטובתו אלמוה, אבל לחובתו לא אלמוה שלא יוכל להפר.

ועוד כתב **הריטב״א** דאף דהשעבוד גורם שלא חל הנדר (להו״א לק׳ פו.), מ״מ אינו גורם שלא יוכל להפר. והרי הוא כאילו מוחל שעבודו, לענין שתהא הפרתו הפרה. **ורע״א** הביא דנפק״מ בתי׳ הראשונים היכא דנדרה שתאסר בקישוט לאחר שתתגרש.

ט) **אמרי הלין והלין הויא הפרה וכו׳ לעצמו מיפר, לאחרים אינו מיפר. הר״ן** פי׳ ׳לעצמו׳, כל זמנו שהיא ראויה לעצמו של מיפר. ול״מ לאחרים, לאחר שנשאת לאחר. וכ״מ **ברא״ש ותוס׳**. וכוונת הגמ׳ דכל זמן שהיא מותרת לו עדיין שייך הפרה דידיה. ובשעה שנאסרת עליו פקע ההפרה, וחוזר הנדר. [וע״ד תי׳ הא׳ בגמ׳, אלא דלמסקנא אף כשגירשה, ואינה תחתיו, עדיין ראויה לו. **והק״נ** (ב) הביא דדרשי׳ בין איש לאשתו[יט], כל זמן שהיא ראויה להיות אשתו[כ]].

והאחרונים דנו דה״ה כהן שגירש את אשתו, דכיון דגירשה אסור להחזירה, א״כ חל הנדר בשעת גירושין[כא].

אבל **הריטב״א ונמוק״י** כת׳ דאחר שתתגרש מופר לגבי עצמו לעולם[כב], אבל לגבי אחרים אינו מופר אפי׳ בעודה תחתיו. [וכפשטות לשון הגמ׳ דתליא בלעצמו ולאחרים[כג]]. ולא אמרי׳ דהנדר פקע ושוב חל, אלא דהנדר מתחלק כלפי כל א׳[כד].

אך בנדרה מקישוט וכדו׳, שהאיסור על האשה יל״ד האיך מתחלק שיפר לעצמו ולא לאחרים. וכל זמן שהיא תחתיו

טז. והרשב״א (שם) הק׳ דא״כ אף כשיבא לו הנאה זו לאחר שתנשא לאחר. א״כ אמאי פי׳ ר״י בן נורי שתהא אסורה לחזור לו.

יז. ולפ״ז באשת כהן לא יחשב נדר שבינו לבינה. וצ״ע.

יח. והרשב״א ביאר (בשם תוס׳) דבדין הוא שיחול הנדר בגירושין ושוב יפקע, אלא שלא מצינו נדר שחל ושוב נסתלק. [וכמ״ש הרא״ש והתוס׳ בסמוך]. **והריטב״א** (כתובות שם) חלק ע״ז. [ולשיטתו בסוגיין דלמסקנא לא תליא בגירושין ונישואין].

יט. [ע״פ דברי הרא״ש שדרש מהך קרא]. וקצת קשה דהעיקר חסר בגמ׳ דלשון הגמ׳ שינה בין ׳איתה תחותיה׳ לבין ׳לעצמו׳ ולאחרים. והו״ל לפרש העיקר דכל זמן שראוי להחזירה עדיין שייכת עליו.

כ. **והרשב״א** (כתובות הנ״ל) הביא בשם **תוס׳** (כאן) דכשהוא מגרשה ומחזירה לאחר מכאן קרינן בה עכשיו בין איש לאשתו, וגזירת הכתוב הוא. ובדין היה שיחול הנדר בימים שבינתים [כלומר בין גרושין לחזרה], דעכשיו לא הוי בין איש לאשתו. אלא שלא מצינו נדר שחל ומסתלק [בהפרה] וחוזר וניעור [כשתתגרש], ואח״כ כשתחזור ותנשא לו יסתלק. אלא כל שהיא ראויה לקרות בה עדיין בין איש לאשתו ריבה הכתוב להפר. [ומשמע דיש סברא ׳שלא מצינו חוזר ונסתלק׳, והוה גילוי לדרוש בין איש לאשתו דכל זמן שהיא ראויה].

כא. ועד״ז יל״ד סוטה כיון דנאסרת עליו. [ואפשר דאף קודם גירושין יחול הנדר, ואף שהיפר מעיקרא].

כב. אמנם **הריטב״א ונמוק״י** (פא:) כת׳ דלכשתתגרש ותנשא לאחר חל הנדר, וכדעת שא״ר. [ועפ״ז י״ל דזה כוונת הריטב״א כאן אף הכא, אלא שנקט לשון הגמ׳. ואפשר דלכשתנשא לאחר, אף הבעל נקרא ׳אחר׳, ולאחרים אינו מיפר].

כג. וכן **הרמב״ם** (יב ב) סתם דמיפר לעצמו, ואינו מיפר לאחרים. [ולא פי׳ כשתתגרש ויחזירנה, ומשמע דמעיקרא חל הפרה כלפי אחרים, אך ב׳כיצד׳ ביאר דבריו באופ״א]. **והרמב״ם** (הלכה ג׳) כת׳ כיצד אסרה עצמה בתשמיש, יפר חלקו ותהיה משמשתו, וכשימות או יגרשנה הרי היא אסורה בתשמיש כל אדם, וכן כל כיו״ב. ומשמע דתלי בגירושין, אך השמיט המסקנא דאף גירשה מותרת, עד שתשנא לאחר. [וע״ע מה שהו׳ בסמוך בזה]. וצ״ע.

כד. ובחלק שהוא בינו לבינה מהני הפרה. אבל כלפי אחרים ל״מ כלל הפרה ראשונה. [ומדברי הר״ן ושא״ר מבואר דלא ניח״ל לפרש כן כפשוטו].

האשה מותרת בכל הקישוט וכדו'[כה]. [ולא מצאנו דצריך לבדוק כל פעולת קישוט האם יגרום ריחוק בינו לבינה[כו]]. א"כ מה בין בינו לבינה לעינוי נפש.

ואפשר דאף שאר ראשונים יודו בנדרים שנדרה הנאתה מהבעל ואחרים יחשב ב' נדרים [דומיא דב' כברות, ע' ר"ן לקמן פב:]. והאיסור לבעל הוה בינו לבינה, ואילו האיסור לאחרים אינו בינו לבינה כלל[כז].

והרמב"ם (יב ז, והו' במאירי ובשיטמ"ק בשם רי"ץ) כת' דל"מ הפרה לפירות שאחרים יביאו [וע' בגמ' פב.]. ומשמע דאף בעודה תחתיו ל"מ ההפרה בפרי דלא שייכא לבעל. [דלאחרים אינו מיפר].

י) **שם.** ובמשנה (לק' צ: והו' בגמ' פא: ופד.) **אי'** הנודרת מתשמיש [שאמרה נטולה אני מן היהודים], יפר חלקו ותהא נטולה מהיהודים. והגמ' (פא:) הוכיחה דהוה דברים שבינו לבינה [ולא עינוי נפש], ומש"ה אינו מיפר לאחרים.

ובפשוטו משמע דאף מעיקרא לא חל הפרה להתיר לאחרים[כח]. וכדברי הריטב"א ונמוק"י[כט]. [דאילו לדברי הר"ן לכאורה חל הפרה, ואם גירשה ותנשא לאחר יחזור הנדר].

והרמב"ם (יב ג) כת' דאם אסרה עליה תשמיש כל העולם, יפר חלקו [כדתנן צ:], ולאחר שימות ויגרשנה אסורה לו. משמע דמעיקרא מהני הפרה לכל העולם[ל], ולאחר שגירש אסורה אף לבעלה. וכ"פ **הטור** (ס"ס רלד) [בספרים ישנים[לא]].

והב"י תמה דדעת **הטור** (והשו"ע רלד נה) ע"פ מסקנת הגמ' (לרא"ש ור"ן) דמהני ההפרה אף אחר גירושין, כל זמן שלא נשאת לאחר. **והלח"מ** נדחק דאפשר דכוונת הרמב"ם דבשעת גירושין נאסרה לכל העולם, אבל לבעל מותרת כל זמן שלא נשאת לאחר. [אך הק' דהרמב"ם סתם בזה].

והקר"א כת' דדעת **הרמב"ם** דאחר גירושין חל הנדר, אלא דכשמחזירה פקע האיסור[לב]. [אך דברי הטור צ"ע].

והדרכ"מ (שם ז) כתב דכוונת הרמב"ם דבלא"ה אסורה עליו משום איסור פנויה[לג].

והמהרש"ל (הו' בב"ח ובפרישה קד, וט"ז נט) כתב דכיון דאסרה עצמה על כל העולם, ואף הבעל בכלל. ומש"ה מיד כשתתגרש הרי הוא כשאר כל אדם[לד], ואסורה אף עליו[לה] [באיסור הנדר][לו]. ואילו בסוגיין איירי דהנדר הוה רק בינו לבינה[לז].

יא) **רא"ש ד"ה אין.** כלומר כל מה דשייך לעצמו הוי הפרתו הפרה וכו' כל זמן שהיא ראויה לשוב אליו לא חל הנדר וכו' דלא מסתבר למימר שיחול

כה. והיא נהנית בעיקר הקישוט, ולא אחרים.

כו. ואפשר דאף כשתנשא לאחר הוה אותו קישוט, והוה בכלל ההפרה. דהגמ' כאן קאי דוקא בנדר שמתחלק בין הבעל לאחרים.

כז. [ובדברים שבינו לבינה מיפר רק החלק שבינו לבינה, וכמ"ש הר"ן פב:]. אלא **דהראשונים** [ר"ן ורא"ש] לא פי' כן בסוגיין, דמשמע דקאי בחדא הפרה, דמהני לעצמו ול"מ לאחרים. וע"כ היינו לאחר שתנשא לאחר. ואילו כה"ג מיפר לנדר דהוה בין עצמו, ומה שאסרה לאחרים הוה כנדר אחר.

כח. וכ"מ מדברי **הר"ן** (לק' פב:) דהק' [מהך משנה] דנימא דאין הפרה לחצאין, ויפר לכל הנדר. [ואת"ל דמעיקרא היפר לכול, ואח"כ חזר וחל, א"כ אמאי הוה לחצאין. ועוד דהו"ל לר"ן להק' מעיקר דינא דמיפר לעצמו].

כט. ויל"פ דהכא כו"ע דל"מ הפרה כלפי אחרים, דהיתר כלפי כל א' הוה נדר בפנ"ע.

ל. [ואין עליה איסור נדר מלבד האיסור אישות].

לא. אך בטור החדש הגירסא תהא מותרת עד שתתגרש ותארס. ולפ"ז ניחא.

לב. [וקצת משמע כן במאירי]. ודייקו כן בלשון המפרש, כשיגרשנה ויחזורנה.

לג. אך נפק"מ דרשאי להחזירה.

לד. ומבואר דפשיט"ל דחל הנדר כלפי שאר בני אדם, וע' מ"ש לעיל.

לה. ויל"ד בכוונתו האם מותר להחזירה, האם אישות הב' נחשב המשך האישות הא', או דגם כלפי זה הוה 'אחר'.

לו. ויל"ד אי אתי אף כסברת הראשונים (הנ"ל) דבין איש לאשתו, דנחשב בינו לבינה אף אחר גירושין.

לז. ולכאורה כוונתו דל"מ כלל הפרה כלפי הנאת אחרים בדברים שבינו לבינה [ולכאורה אף בעודה תחתיו, ע' לעיל]. ובשעה שמגרשה דנים את הבעל כאדם אחר [וכדאי' לקמן פג:], ול"מ ההפרה כלפי אדם אחר. וצ"ע.
ויש שדנו עוד דהמהרש"ל קאי דוקא בתשמיש, דשייכא לאישות, וכשתתגרש הוה 'אחר'. ואילו שאר איסור הנאה שאסרה ממנו, תליא בגברא זה. והותר איש זה. ועוד יל"פ כוונתו דתשמיש אישות נחשב פעולה אחרת מאשר אצל פנויה. ובנדר שיש בו ב' פעולות וא' הוה בינו לבינה, והב' אינו

הנדר מיד אחר שגירשה ואם יחזירנה פקע הנדר, דלא מצינו נדר שחל פקע ממילא. (וכ"כ **תוס'** ד"ה לאחרים, ועד"ז הרשב"א כתובות נט. בשם תוס').

משמע דמעיקרא חל הפרה לעולם, אלא שכשגירשה [ואינה תחתיו] צריך שיפקע ההפרה. אלא דקים להו לחז"ל דאילו אח"כ יחזירנו שייך הפרה. ולא יתכן דהפרה שפקע יתחדש[לח], ע"כ דלא פקע כל עוד שיתכן שיתחדש[לט]. [והקר"א נתקשה בזה].

אם ארחץ

יב) **למה לה הפרה, לא תרחץ ולא ליתסרן וכו'.**

הרא"ש והר"ן ביארו דאינו יכול להפר, כיון [דס"ד[מ]] דאינו עינוי נפש. ואף דנדר הפירות הוה עינוי נפש, אין זכות להפר כיון דעדיין לא נאסרת בהם. [וע' בסמוך מש"כ הר"ן בשם רבינו יונה]. ועוד כתב **הרשב"א** (פ.) דקושית הגמ' כאן לר' נתן (לק' פט:) דאינו מיפר עד שחל הנדר.

והמאירי כתב דקוש' הגמ' אמאי איצטריך להפר. אבל גם המקשן מודה דמהני הפרה.

יג) **ועוד בהא לימא ר"י וכו', דלמא רחצה כו'.** פי'

הרא"ש והר"ן דקו' הגמ' מלשון המשנה. [דהמקשן נקט דאפי' לרבנן אינו יכול להפר, והאיך ינקוט עכשיו להיפך]. **והרשב"א** (פ.) כתב עוד דקו' הגמ' לרבנן [דמיפר אף דלא חל], וכוונת הגמ' להק' ממ"נ.

ובחי' ר"א מן ההר פי' [קו' הגמ' לר' יוסי] דיש לחוש שתשכח ותרחוץ, ותאסר בפירות העולם. [ומשמע דיכול להפר אף קודם שתשכח, כיון דמצוי לעבור על הנדר. וע' בסמוך].

יד) **ר"ן ד"ה אילימא.** ואיכא למידק דהאמר רב יהודה וכו' דבתנאיה לא מזדהר, וה"נ אית לן למיחש דילמא תרחץ וכו'[מא]. [ע' בסוגיה לע' טו.[מב]]. ובפשוטו משמע בר"ן דכיון דאסורה לרחוץ היום, נחשב דהוה עינוי נפש [וחל הנדר]. **והאחרונים** העירו דהוה חשש בעלמא שמא תעבור על הנדר, ומדינא אינה אסורה [ולא הוה עינוי נפש], והאיך יפר.

אך עד"ז כת' **בשו"ת הר"ן** (נא, הו' בב"י רכח, ובש"ש א ג) [בהא דחכמים אינו מתיר קודם שחל הנדר, ע' לק' צ.] כשהגיע בין השמשות [דהוה ספק דאורייתא] יכול להתיר למ"ד דספק דאוריי' לחומרא [מדאורייתא][מג]. דכיון דאסורה מחמת הספק נחשב דחל הנדר ויכול להפר. **ובחי' חת"ס** (צ.) הק' דהוה רק ספק, והאיך אפשר להקל עפ"ז. **והקוב"ש** (ב"ב שסו) ביאר דלא בעינן שיהא מעוכב ע"י הנדר עצמה. אלא דכיון דדינו ספק דאורייתא לחומרא, והוה דין הנהגה ודאי, א"כ אף לצד דאין חפצא דאיסורא, מ"מ מעוכב ע"י הנדר, ונחשב דחל הנדר[מד] (וע' לקמן צ.).

טו) **בא"ד לאו קושיא וכו', כיון שתלתה נדרה ב'אם' וכו' אלא לאחר שתעבור על תנאה. הבי"מ** (קמה) הק' דבגמ' (שבועות כח) מבואר דהנשבע שלא יאכל כבר זו אם יאכל זו, אסור אף אם אכל האיסור קודם

בינו לבינה, לא חל דהיתר על המעשה הב'. [וכמ"ש לעיל, ולא תליא בגדרי חל ופקע]. [אך מדברי הפרישה משמע דדברי המהרש"ל לא תל בתשמיש].

לח. אבל בגוף הנדר לא אמרי' דלאחר שהופר אינו חוזר ומתחדש. ודוקא בהפרה אמרי' דל"מ לאחר זמן.

לט. ולכאורה הגדר דההפרה קיימת כל זמן שיתכן שבעתיד יהא בין איש לאשתו. ועיל"פ דסברת לא מצינו שפקע הוה הוכחה, וע"כ דתלי במה שראוי להיות אשתו, ומש"ה רשאי להפר. [וכ"ה לשון הרשב"א כתובות בשם תוס'].

מ. **והשיטמ"ק** (בשם רי"ץ) כתב דקושית הגמ' דמשמע במשנה דהוה 'נדר' של עינוי נפש, ואילו השתא הוה רק 'תנאי' של עינוי.

מא. **והשלמ"נ** הק' אמאי לא העמידו את המשנה כה"ג, ומש"ה איירי באופן של תנאי. ותי' דאכתי קשה לרב נחמן.

מב. **השלמ"נ** הביא מש"כ **הט"ז** (רכ יט) דסברת רב יהודה דלא מיזדהר בתנאי, כיון דעי"ז אין איסור מכאן ולהבא, אלא שתעבור למפרע. אבל היכא דתאסר מכאן ולהבא אף לרב יהודה אסורה. ועפ"ז דן דהכא, תאסר לעולם אם תרחץ, יכולה לסמוך דתקיים התנאי.

מג. אך כתב דלדעת הרמב"ם ספק דאורייתא הוה לחומרא רק מדרבנן, א"כ אינו יכול להפר.

מד. אך בשו"ת **הר"ן** מבואר דהיינו דוקא למ"ד דמדאורייתא לחומרא, אבל היכא דמעוכב מחמת דין דרבנן לא נחשב דחל הנדר. **והקוב"ש** (בסוגריים) הק' מ"ש, הא אף איסור

התנאי, ואף דהוה לשון 'אם'. **והר"ן** (שבועות כח., יב. בדה"ר) עמד בזה, וחילק דבסוגיין איירי בדבר הנמשך, ולכן בלשון 'אם' אינו נאסר אלא משעה שיעבור על התנאי. אבל התם (בשבועות) איירי בכבר א', ואחר שנאכל א"א לקיים האיסור, ולכן מתפרש דבריו לאסור מעכשיו.

ורע"א (במשניות ז ט, הו' לע' טו:) הק' דבמשנה (לע' נז.) מבואר דבמתנה אם תלכי וכו', אסורה מיד. ואף בלשון 'אם'[מה]. [ועי' לעיל מה שהו' בזה].

דף פ.

נדר בתנאי

טז) **קונם הנאת רחיצה אם ארחץ וכו'. רע"א** (נזיר יא.) הביא דמבואר כאן דמהני תנאי בנדרים, ולא אמרי' דמילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי (כדאי' כתובות עד.). **דתוס'** (נזיר יא.) הק' האיך שייך תנאי בנזירות[א], הא ליתא בשליחות[ב]. ותי' דיכול לשלוח קרבנותיו ע"י שליח[ג], והק' ע"ז **רע"א** (בגהש"ס, ובשו"ת ק מח) דעדיין קשה האיך מהני תנאי בנדרים [כדתנן הכא], הא נדרים ליתא בשליחות[ד]. **והרמב"ן** (ב"ב קכו) תי' דתנאי שבין לבין עצמו אי"צ משפטי התנאים. **והאחרונים** (פנ"י כתובות נו, הפלאה כת' נו) כת' דאף לולי חידוש דתנאי בני גד ובני ראובן מהני בנדרים תנאי, דאתי דיבור ומבטל דיבור. ורק בשאר מילי דהוה מעשה בעי גדרי פרשת נדרים[ה].

והגר"ח (הו' בחי' הגרי"ז ר"ה נזירות יז: בדה"ס) ביאר דמהני תנאי בנדרים אף בלא הלכות תנאי. ואינו נאסר אם לא יתקיים התנאי, דלא אסר עצמו לצד הזה. דלא הוה האדם בשבועה[ו].

והחזו"א (נו ג) כתב [קרוב לזה] דתנאי בנדרים הוה פי' הדיבור, ואין כאן דיבור כלל אילו לא יתקיים התנאי. ואי"צ לדין תנאי לבטל המעשה [כמו בגט וחליצה][ז]. [ולפ"ז יל"פ הא דבסוגיין אף התנאי הוה חלק מצורת הנדר, ולכן כשאין עינוי נפש בתנאי א"א להפר].

אבל **רע"א** הק' למש"כ **תוס'** (הנ"ל), דהקשו גבי נזירות דל"מ תנאי, ומ"ש מנדרים [וע"כ דלא כתי' הנ"ל][ח]. **והגרי"ז** (שם) כתב דאף תוס' הק' דוקא בסוגיה שם שאמר הריני נזיר ע"מ שאשתה, דמהני גזיה"כ של תנאי לשנות גדר הנזירות, ולבטל האיסור ביין. אבל בעלמא המקבל נזירות על צד מסויים מהני, דאם לא נתקיים לא הוה האדם בשבועה. ובסוגיין לא בעי לאשווי חלות בנדר, אלא שהרחיצה אסורה רק לצד הזה.

יז) **ר"ן ד"ה ור' יוסי.** אלא מיהו כי אמרי רבנן דמפר וכו' ה"מ היכא שא"א לה להנצל וכו' מעינוי נפש

דרבנן הוה מעוכב ע"י דין חיצוני. [ויל"ד האם בסוגיין הוה איסור דרבנן].

מה. ובהג' **ראמ"ה** תי' דהיכא דהתנה בשני פעולות אין סברא להקדים מה שאמר יותר מאוחר.

א. ותוס' הק' כן אהא דמבואר דהנודר נזירות ע"מ שאשתה יין או ע"מ שאהא מטמא למתים, דהוה מתנה עמש"כ בתורה. ותוס' הק' תיפו"ל דליתא בשליחות ליתא בתנאי.

ב. ותוס' נקטו בפשיטות דלא שייך שליח לקבלת נזירות [וע' מש"כ בזה לעיל עב:]. אבל יש **אחרונים** (מרומי שדה נזיר, וע"ע נוב"י ת יו"ד קמז) שפי' דכוונת התוס' להקשות דגוף הנזירות ל"ש על גוף שליח. [ולפ"ז לק"מ מנדרים].

ג. וצ"ב דהיינו פרט בקיום הנזירות. ועדיין קבלת הנזירות הוה בתנאי. [אבל יש **אחרונים** דפי' דקו' התוס' רק בתנאי בקיום הנזירות. אבל תנאי בקבלת הנזירות ל"ק. וע"ד מש"כ הגרי"ז ע' בסמוך]. **והחזו"א** פי' תי' התוס' דאפשר להתחייב קרבנות ע"י שליח, שהוא מתחייב נזירות, ואחרים יביאו קרבנות בעדו. נמצא דקבלת הנזירות [לחצאין] נעשית ע"י אחר. [ועי"ש שנתקשה בזה].

ד. ע' מה שהו' לעיל עב: וטו. בגדר תנאי בנדרים.

ה. והשיטמ"ק (נזיר שם, בשם ר' עזריאל) כת' דנדר ונזירות דליכא מעשה בידים, אלא שיזהיר וישמור מעצמו, לא אלים שיתקיים אם לא נתקיים התנאי. ואי"צ תנאי בני גד ובני ראובן. ודוקא גבי מעשה בידים [כגון קנין וחליצה וגט וקדושין וכיו"ב] אלים המעשה, והיכא דאי אפשר לקיימו ע"י שליח ל"מ התנאי לבטלו.

ועד"ז כת' **המרדכי** (כתובות רצ) דנדר הוה דיבור בעלמא, ולא אלים לחול היכא דלא נתקיים התנאי [דהוה חסרון בדיבור].

ו. וע' לעיל כה: בגדר נדרי שגגות.

ז. וכעי"ז כתב הג"**ר נחום** (בס' ברית אברהם), והוסיף דהתנאי בנדר הוה חלק מהאיסור, שאסר על עצמו את הדבר הנאסר רק במצב שמתקיים התנאי.

ח. אבל **החזו"א** כת' דתוס' הקשו רק בנזירות, דקבלת

או מדברים שבינו לבינה וכו׳ דטריחא לה מילתא להזהר וכו׳. דעת **רבינו יונה**[ט] דאף דעצם הנדר הוה עינוי נפש, היכא דבלא טירחא ועינוי יכולה לעמוד בתנאי לא יפר. [ובפשוטו הטעם דהתורה נתנה זכות הפרה רק בנדר שבפועל בא לידי ע״נ[ו]].

והראשונים כת׳ דה״ה כשנדרה לאחר ל׳, דידוע דכשיבוא הזמן לאסר [ולרבנן לא בעי שיחול הנדר], וע״ד מש״כ **הר״ן** (בסו״ד).

והרשב״א (בסו״ד) חלק [על רבינו יונה והר״מ בר שניאור], ופי׳ דהמקשן הק׳ אליבא דר׳ נתן [דאינו יכול להפר משום דלא חל הנדר], והמקשן לא קים ליה האם המשנה רבנן או ר׳ נתן. והק׳ ממ״נ אי ס״ל כר״נ דאינו מיפר כשלא חל, ל״ל הפרה לא תרחץ וכו׳. ואי כרבנן דילמא רחצה וכו׳[יא]. [וע״ע מה שביאר **המאירי**].

והש״ך (רלד מה) הביא **דרבינו ירוחם** כתב דאינו יכול להפר אא״כ הוה השתא עינוי נפש או דברים שבינו לבינה [וע״ד דעת רבינו יונה], והביא **דהרמב״ם** (יב יב) פליג, דהרמב״ם סתם דהבעל מיפר אף דבתנאי אין עינוי נפש, כיון דהנדר עינוי נפש. (וכדעת **הרשב״א** הנ״ל). אבל **הלח״מ** (שם)[יב] נדחק דאף לרמב״ם אינו יכול להפר אא״כ יש שום צורך בהליכה [והרמב״ם נקט דוגמא ומשל], וכ״כ **החזו״א**.

יח) **שם. ה״מ היכא שא״א לה להנצל וכו׳. הרשב״א** הביא (בשם הר״מ בר שניאור) להק׳ ע״ז מדברי ר״י בן נורי (במשנה פה., הו׳ בגמ׳ עט:) **דיפר שמא יגרשנה. הא אכתי ליכא דברים שבינו לבינה עד שיגרשנה, א״כ אמאי יפר.**

ויש שדנו ע״פ מש״כ הר״ן (בסו״ד) דגירושין לאו בדידה קיימא, שהבעל יכול לגרשה בע״כ. ומש״ה נחשב עינוי נפש דאינה יכולה להזהר שלא לבא לידי הנדר[יג].

והר״מ בר שניאור תי׳ דהתם הנדר ראוי לחול, אלא דהשעבוד מעכב מלחול, יכול להפר[יד], ואפי׳ לר׳ נתן[טו]. אבל **הרשב״א** חלק דמשמע (לקמן פה:) דאף באומרת לאחר שאתגרש יכול להפר [לולי הא דהוה דבר שלבל״ע], אע״ג דלא חל הנדר השתא[טז]. והוכיח דבכל אופן אפשר להפר.

והחזו״א כתב דבאופן שיכולה ליזהר בתנאי, דלדעת ר׳ יונה אינו יכול להפר, מ״מ לאחר שתעבור על התנאי יכול להפר[יז]. והחזו״א הוסיף דמש״ה מהני ג״כ להפר עכשיו באופן שחל ההפרה[יח] לאחר שתעבור התנאי[יט] [דעד כאן לא פליגי ר״א ורבנן (לעיל עה.) אלא כשמיפר קודם נדרה, אבל אחרי שנדרה קודם שחל הנדר מהני הפרה, כשיחול הנדר[כ]]. וכתב דה״ה דאם יקיים

קדושת הגוף דנזירות תליא בגדרי התורה, וא״א לקבל ע״פ דעתו. וכ״כ **הגר״נ** (שם).

ט. והרשב״א הביא דרבינו יונה הביא כן בשם הר״מ בר שניאור.

י. ועיל״פ דדנים את התנאי כחלק מהנדר [ע״פ יסוד **הגר״נ** (הנ״ל, הו׳ לעיל טו.) דאף התנאי הוה חלק מהשלמת הנדר, וחילול הדיבור], וכלל הנדר אינו מוגדר עינוי נפש.

יא. **והחזו״א** הק׳ [לרשב״א] דקו׳ הגמ׳ (פ.) היכי תעביד תרחץ מתסרא וכו׳, הא לר׳ נתן ל״מ דמ״מ לא חל הנדר. [אבל יל״פ דקאי כרבנן].

יב. **דהלח״מ** הק׳ דבגמ׳ מבואר דלא תתסחי. [אבל למש״כ **הרשב״א** **והמאירי** קו׳ הגמ׳ לר׳ נתן].

יג. [וצ״ע קו׳ הראשונים]. ואפשר דכיון דתלי בבעל, ובידו שלא לגרשה, מש״ה אינו רשאי להפר. וצ״ע.

יד. ולכאורה כוונתו כתי׳ **הריטב״א** (כתובות נט, הו׳ לעיל עט:) דנחשב נדר שבינו לבינה [בשעת אישות], אף דהשעבוד מעכב עד שיגרש.[ולא משום דאחרי גירושין הוה בינו לבינה].

טו. ונחשב דחל הנדר. [וכמו שנחשב בינו לבינה, ה״נ נחשב דחל הנדר, אלא דהשעבוד ׳מעכב׳]. [אבל בפשוטו משמע לשונו דהנידון שאינה יכולה להנצל שייכא לסברת ר׳ נתן. וצ״ב].

טז. וע״כ דלא כתי׳ הר״מ ב״ש, וכן הריטב״א (כתובות הנ״ל). [והרשב״א לשיטתו תי׳ בכתובות באופן אחר, הו׳ לעיל נט:].

יז. ונחשב מעכשיו יום שמעו. דרק מעכשיו הנדר ראוי להפרה. [ודוגמא לדבר אם אחר שמע נדר, ואחר כמה ימים אירסה, דנחשב מהשתא יום שמעו].

יח. דהנדר לא הוה דבר שלא בא לעולם. ואף דעכשיו לא מצי עביד, מצי מיפר ללאחר זמן. [ויל״ד אי ילפי׳ מק״ו. או דהוה סברא דל״צ שיוחל להפר מעכשיו].

יט. [ומהני הפרה זו לענין שתהא רשאית לעבור על התנאי מעכשיו. וצ״ע דלא הוזכר עצה זו בסוגיין].

כ. וכן לר׳ נתן (לקמן פט:) דאינו מיפר עד שחל הנדר, היינו כשמיפר מעכשיו. אבל מהני שמיפר מעכשיו ולאחר שיחול הנדר. [אמנם י״ל דהיתר חכם ל״מ כה״ג, כדמוכח בגמ׳ לקמן שם. דפסק בי״ד ל״ש לאחר ל׳. וצ״ע].

מעבשיו, מהני הקמתו[כא]. והחזו"א הק' א"כ אמאי לא העמידו בגמ' (כתובות עא:) בכה"ג.

יט) **בא"ד כגון (לקמן פט:) שאני נהנית לך אם עושה ע"פ אבא וכו' דטריחא לה מילתא ליזהר וכו'.** והש"ך (הנ"ל) ציין דהרא"ש (לקמן פט:) כתב דכיון דע"י התנאי נאסרת בהנאת אביה, מש"ה גנאי הוא לבעל, והתנאי הוה דברים שבינו לבינה[כב]. ולדברי הרא"ש אין ראיה דאף תנאי של טירחא.

והר"ן למד מהתם דכל היכא דהתנאי בדבר שמצויה לעבור [דטריחא מילתא ליזהר] יכול להפר. והש"ך (שם) כתב דמדברי ר' ירוחם (הנ"ל) לא משמע כך, ודוקא היכא דהוה עינוי נפש או בינו לבינה[כג]. [ולא טירחא בעלמא].

ורע"א (עה"ג שם) והאבנ"מ (עד ד) הביאו דמבואר מהגמ' (כתובות עא:) ע"ד דברי הר"ן. דאי' דהיכא דתלינהו לקישוט בתשמיש, מיפר לר' יוסי, אף למ"ד דקישוט אינו בינו לבינה (וע' לק' פא.). והגמ' מק' ולא תתקשט ולא תאסר. א"כ קרו לה מנוולת. ומבואר דאף למ"ד דלא הוה דברים שבינו לבינה מיפר. וע"כ הטעם דמשום דקרו לה מנוולת עשויה לעבור[כד]. ומש"ה מיפר אף דעדיין לא חל ע"נ. [וע' מש"כ הרא"ש בסמוך].

אבל החזו"א הביא דהמקשן (כאן) הק' לא תרחץ ולא תאסר [והר"ן פי' דס"ד דליכא עינוי ברחיצה, ומש"ה אינו רשאי להפר], והרי עכ"פ יש בזה ניוול[כה]. [וכדאיתא בגמ' (כתובות שם) דמש"ה מיפר אף לר' יוסי, אף לצד דלא הוה בינו לבינה]. וע"כ דסוגיין ס"ל דאינו רשאי להפר אלא היכא דהתנאי הוה עינוי נפש. וע"כ דנח' בזה הסוגיות.

וכתב דהגמ' בכתובות קאי למ"ד דלא הוה בינו לבינה, אבל לדידן י"ל דלא הוה ניוול, ולא אמרי' דודאי תעבור[כו].

כ) **א"ה ליתני הכי, ר' יוסי אומר תנאי זה אין בו ע"נ.**

החזו"א הק' דמ"מ אי הוה בינו לבינה, עי"ז יחשב דחל הנדר, ויפר כדין עינוי נפש. וכתב דס"ד דלר' יוסי אינו אפי' ניוול. וס"ד דבעי שיהא בתנאי ע"נ, ולא סגי בניוול.

אבל הטור (ס"ס רלד) כתב דהיכא דנדרה מעינוי נפש, ותלתה בתנאי דבינו לבינה, יכול להפר כדין בינו לבינה, וכשתתגרש ותנשא לאחר יחזור לאסר[כז]. [והש"ך הביא דמבואר מדברי הטור כדעת רבינו יונה, דרק במקום שיש בתנאי ע"נ או בל"ב יכול להפר]. והחזו"א הק' דהסברא נותנת דהתנאי אינו גורם כלל להפרה, אלא גורם שיחשב דחל הנדר. ועי"ז מפיר משום נדרי עינוי נפש. וא"כ מהני הפרתו אף לאחרים. [ומבואר דדעת הטור דכיון דזכותו בהפרה הוה משום דהוה בינו לבינה, אין לו זכות אלא כגדרי הפרת בינו לבינה[כח]].

כא) **אלא דאמרה וכו' אם ארחץ היום. הר"ן ותוס'** כת' דהוה דאף רחיצה דחד יומא נחשב עינוי

כא. [ויל"ד אי צריך לקיים לכשיתקיים התנאי. או דבקיום אין דין עד שחל הנדר. וצ"ע האם יתכן דין קיום, כשאין זכות הפרה]. [ויל"ד א"כ דיהני חזרה מהקיום כל זמן שלא נתקיים התנאי, וכמו כל חלות לאחר ל'].

כב. ועד"ז כת' הטור ושו"ע (רלד סט). וכן הר"ן (לקמן פט:) ביאר דליכא בהנך גווני [בתנאי ובאיסור] מידי דגרע מבינו לבינה.

כג. והביא דכן משמע בדברי הרא"ש והטור (הנ"ל).

כד. כ"כ רע"א. [ורע"א כת' דהטעם דעשויה לעבור, ונחשב שהנדר עומד לחול. ועוד אפ"ל דכיון דעכשיו עומדת במצב 'ניוול', נחשב דחל הנדר].

כה. והגמ' (דידן) רמזה בזה, ולניוול לא חיישינן. ולדברי החזו"א כוונת הגמ' דניוול לא הוה עינוי נפש. [אך יל"פ דכוונת הגמ' דלא חיישינן ולא נחשב טירחא].

כו. ויל"ד אי הוה מח' במציאות, האם הוה ניוול. או דהמקשן כאן ס"ל דמשום ניוול לא אמרי' דעתידה לעבור על התנאי. [והחזו"א נקט דר"י סמך על סוגיין, ועפ"ז העמיד את הגמ' בכתובות רק לחד מ"ד [דלא הוה בינו לבינה]. ולמד דהוה מח' כללי, דאף דהוה ניוול אינו יכול להפר. דאי הוה מח' במציאות, א"כ אין ראיה מהמקשן דידן דס"ל דאפי' רחיצה אינו ניוול. אבל למסק' הוה ע"נ לרבנן, ואין ראיה מדבריו לשאר מילי].

כז. ולפ"ז מתיישב קו' החזו"א (הנ"ל), דבמשנה אינו מיפר משום עינוי נפש, אבל מיפר בגדרי דברים שבינו לבינה. [ומקור דברי הטור מסוגיין. אבל החזו"א כתב דאין מקור לדברי הטור. ול"י].

כח. אבל ילה"ק לפ"ז היאך מהני הפרה בתנאי של ניוול [או דעשויה לעבור או 'נחוץ'], דהתנאי אינו ע"נ או בל"ב. וי"ל ד'עשויה לעבור' נחשב דהוה עינוי נפש לאחר ל', ומיפר מדין ע"נ. אבל בינו לבינה לא נחשב דעומד התנאי להתקיים, אלא שהתורה נותנת לו זכות, וכגדרי בל"ב.

נפש. וכ"פ **הרמב"ם** (יב ד,ה) בין עינוי גדול או עינוי קטן, או לפי שעה, אפי' נדרה שלא תרחץ היום או תשתה יין היום וכו'. [ומשמע דכל שנקבע דמניעת רחיצה הוה עינוי, עי"ז אף מניעה לשעה א' הוה בכלל עינוי[כט]. אבל פשטות הגמ' דשיעור יום הוה ג"כ עינוי לענין רחיצה].

אבל **התוס' רי"ד** העמיד דוקא כשאותו היום צריכה רחיצה, שצריכה ללכת לבית המשתה. [ואם לא תרחץ היום קרו לה מנוולת[ל]].

והרדב"ז וכס"מ כת' דהרמב"ם פסק כרבנן דשמיה ניוול, אפי' שעה א'. **והלח"מ** תמה דה**רמב"ם** (יב א, הו' בר"ן לק' פא.) פסק כר' יוסי דמתני'. [ועי"ש דנח' הראשונים בדעת הרמב"ם בזה]. וכתב דלמסקנא (בע"ב) אף ר' יוסי מודה דניוול דחד יומא הוה ניוול[לא].

אבל **הרא"ש** כתב דחד יומא הוה ניוול [לרבנן], אבל אינו ע"נ או בינו לבינה. וסגי שהתנאי הוה ניוול [ע"פ הגמ' בכתובות הנ"ל]. [**ורע"א** (בשו"ע רלד נט) הביא דבריו]. ולפ"ז רחיצה דחד יומא לא נחשב עינוי נפש אף לרבנן.

כב) **ור' יוסי סבר ניוול דחד יומא ל"ש ניוול.** משמע דרחיצה עולם אף לר' יוסי הוה עינוי נפש, **הראשונים** כתבו דמבואר לקמן דפליג דאף רחיצת עולם לא הוה ע"נ, וכ"מ בגמ' (כתובות עא:). [וע' ב' תי' בר"ן]. **והרא"ש** (וכן **תוס'** כתובות עא.) מחקו בסוגיין 'דחד יומא', ור' יוסי סבר דרחיצה לא הוה ניוול [פי' עינוי נפש[לב]].

דף פ:

כג) **אם לא ארחץ וכו', ל"ל הפרה תתסחי.** ובפשוטו היינו להפר מיד, אבל אחרי שעברה על התנאי הוה ע"נ ומהני הפרה. אבל **הריטב"א** כתב דאפי' לא רחצה אין זה עינוי נפש. [ומשמע דכוונתו דכיון דבשעת הנדר אינו נדרי עינוי נפש, אף אח"כ אינו יכול להפר. ודלא כחזו"א].

כד) **ר"ן ד"ה אלא.** והשתא ל"צ לאוקמה 'היום'.

ורע"א (רלד נט) כתב דלפ"ז למסקנא אין מקור דניוול דחד יומא שמיה ניוול. אבל **הרא"ש** נקט אף למסקנא דאיירי בתנאי דארחץ 'היום'. **והגר"א** (רלד קטו) כת' דאף לר"ן דלמסקנא אי"צ להעמיד בהיום, מ"מ הגמ' לא הדר מזה וכו'.

כה) **ושבועה שלא ארחץ. הרש"ש** ביאר דהלשון 'אם' משמש כמו 'או'. [וע' **מאירי** שכתב לפרש באופן אחר].

כו) **ורמינהו אע"פ שאסור בכולם אין ענוש כרת וכו'**

וא"א כי לא רחצה וכו'. תוס' פי' דס"ד דכל עינוי אסור מדאורייתא, וחייב כרת[א]. **ותוס'** פי' דלמסקנא בעי ידיע עינויא, הוה ע"ד הא דאי' (יומא עד:) דדוקא עינוי שיש בו אבידת נפש[ב]. ודעת **התוס'** דשאר עינויין ביוה"כ אסורין מדרבנן. וכ"כ **הרא"ש** (פא: סוה"ע), וכ"פ **הרא"ש** (יומא). והא דדרשי' ה' עינויים מקראי בסוף יומא הוה אסמכתא בעלמא. ועוד כתב **המאירי** (בתי' הב') דמיבעי טעמא דקרא, אמאי לא אסרתו תורה דומי' דעינוי שיש איבוד נשמה.

אבל **השיטמ"ק** (פא:) כת' דה' עינויים הוה דאורייתא. וביאר דאע"ג דמקרי עינוי מדאורי', מ"מ לענין חיוב כרת דרשי' ידיע עינויא, דכתיב וכל נפש אשר לא תעונה והאבדתי. ובחסרון אכילה ושתייה חסר נפש. [ונקט קרא ד'תענו' לסימן בעלמא].

וכן דעת **הרמב"ם** (שביתת עשור א ה) דה' עינויין דאורייתא, אלא דאינו ענוש כרת. **והר"ן** (יומא א. מתפרש עינוי נפש. אבל בגמ' כתובות שם, ניוול הוה פחות מבינו לבינה. וע"ע ברא"ש].

כט. וכעי"ז נח' הראשונים (לק' פב:) האם כל מניעת פרי נחשב עינוי נפש, או רק באופן שזקוק דוקא לפרי זה.

ל. ור' יוסי סבר דניוול דחד יומא ל"ש ניוול [ולא דנים דצריכה דוקא היום].

לא. **והשלמ"נ** (בע"ב) הביא דמבואר בסמוך דמניעת רחיצה דיוה"כ נחשב עינוי, אף דהוה חד יומא.

לב. והגמ' (לקמן פא:) דנה אי הוה בינו לבינה. [ולשון ניוול

א. **והקובה"ע** (עג ג) חקר האם האיסור ביוה"כ הוא על ביטול העינוי, או ד'תענו' הוה רק ילפותא, ועצם האיסור הוה מעשה האכילה. והביא דאביי (יבמות קב:) אסר באנפיליא דאית ביה כתיתין, שהרי יש בזה תענוג. ובזה חלק רבא דאטו תענוג ביוה"כ מי אסירא, וכיון דאינו 'סנדל' מותר.

ב. אבל קשה דבסוגיין דרשי' משום ידיע עינוי, וביומא משום

בדה"ר) ביאר דהוה דאוריית' מריבוי דשבתון, אבל אינם בכלל עינוי דקרא, ולכן קילי טפי.

כז) **ר"ן ד"ה ורמי.** אבל דרבנן אדרבנן ל"ק, בגדים ליכא צער כולי האי, ועוד דאפי' את"ל דאיכא צערא וכו'. **ורע"א** (רלד נט, וכעי"ז כ' **הקר"א**) כת' דלתי' הב' אף רבנן מודה דכביסה הוה עינוי נפש, דכ"ש מרחיצה. ובזה לא אשכחן דפליגי אר' יוסי [אלא לענין להקדים לנפשות], ולא מסתבר דפליגי בסברות הפוכות. אבל לתי' הא' לרבנן לא הוה צער גדול מרחיצה. וכתב דתי' הב' עיקר, וי"ל דנקט תי' הא' לרווחא דמילתא.

כח) **מעיין של בני העיר[ג] וכו' חייהן קודמין לחיי אחרים וכו'.** הר"ן פי' מעיין היוצא בעיר, ודרשי' וחי אחיך עמך דחייהן קודמת לאחרים[ד]. בפשוטו ה"נ איירי שהמים של בני עיר זו, ואינם חייבים בהצלת נפשות דאחרים, דדרשי' עמך.

אבל **החזון יחזקאל** (בתוספתא שם, ועוד אחרונים, וההפלאה הו' בסמוך) כת' דאיירי דיש להם קצת מים, ולא איירי שהיו מתים בצמא, אלא שרוצים לשתות כדי רוויה[ה]. [או שהיו יכולים להביא מעיר אחרת[ו]].

כט) **ר' יוסי אומר כביסתן קודמת לחיי אחרים[ז] וכו'.**

הרא"ש פי' דהוה צער. **והר"ן** כת' דאיכא צערא טובא חיי נפש הוא. [ובגמ' פא. יליף מקרא]. ואינו מחוייב לצער עצמו [צער טובא] אף להצלת אחרים. [ולדברי החזו"י ניחא טפי, דאיירי בצער וצער].

והבית שמואל (פ טו) הביא מכאן דמעוברת מותרת לאכול מה שתרצה, כיון דהוה צער דידה, ואף במקום ספק סכנה לולד[ח]. אבל הק' דהיינו דוקא לר' יוסי, וקי"ל כרבנן [דחיי אחרים עדיף מצער שלו][ט]. **וההפלאה** (קו"א שם) חלק דאיירי בסוגיין דליכא סכנה, ובני העיר יכולים להביא מים ממקו"א, או ללכת למקו"א. אבל במקום צערא לחוד ודאי סכנה עדיפא[י].

והמנח"ח (רצה לב) הביא מכאן דכ"ש דאינו חייב להכניס עצמו לספק סכנה להציל חבירו [מסכנה ודאית]. ואפי' לרבנן. אבל הביא **דהכס"מ** (רוצח א יד) הביא **הג"מ** (דפוס קושטא בשם **הירושלמי**) דחייב להכנס עצמו לספק סכנה להציל את חבירו.

והמג"א (קנו ב) הביא מהגמ' (שבת לג:) דמבואר דאף אם עכו"ם עושים לו יסורין, משום צער אסור להכניס

אבידת נפש. [**והמאירי** (בתי' הא') כתב דהוה סוגיה בעלמא שלא בדקדוק, דהא בעי איבוד נפש].

ג. ותקנת יהושע (ב"ק פב. רמב"ם נזק"מ ה ג) שמעיין היוצא בתחילה בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקין ממנו.

ד. כדתניא ב' שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם מתים ואם שותה א' מהן מגיע לישוב, דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו. עד שבא רבי עקיבא ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חבירך.

ה. ויל"ד א"כ אמאי מחוייב כלל לתת מהמים שלו, כדי שחבירו ירווה צמעונו או ישבע, אי אין בזה סכנה. ועוד אף אילו בני העיר חייבין ליתן בתורת צדקה, בני עיר האחרת לא יהיו רשאין ליטול בע"כ או בלא ידיעתם [וסתימת התוספתא שנוטלים].
ואפשר דקאי דוקא במעין, דהוה של בני העיר מתקנת יהושע, ובכלל תקנה זו שאם בני עיר זו אי"צ כל כך, יש זכות לבני עיר אחרת.
ו**בירושלמי** (כאן) אי' מניין שחיי העיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת. דכתיב (יהושע כא מ) תהיינה הערים האלה. תהיינה עיר, ואח"כ מגרשיה סביבותיה.

ו. וכ"כ **בס' יחוסי תנאים ואמוראים** (ערך ב"פ, הו' בלקט ראשונים) דאיירי באופן שע"י טורח גדול חבירו ישיג מים, ואין חובה ע"ז להחיותו כיון דאפשר לו. אבל במהלך במדבר מודה ר' יוסי שלא יכבס, להציל חבירו ויגיעו שניהם לישוב. דכל מקום שיש פיקו"נ ברור, מוטב שישתו שניהם ואל יראה במיתת חבירו מפני תענוגו. וצריך להשתדל ע"י טורח ועינוי אם א"א בענין אחר.
[אך העירו דבפשוטו **הר"ן** ציין לגמ' (ב"מ סב.) דחייך קודמין, משמע דקאי בפיקו"נ גמור, ובזה בן פטורא (שם) פליג דדרשי' עמך, אף ששניהם ימותו].

ז. ועוד אי' **בתוספתא** (ב"מ יא, לעיל מיניה) דלר' יוסי בהמתן קודמת לחיי אחרים. וצ"ע האיך ממון דוחה נפשות. וביארו דאף פרנסה הוה חיי נפש. [ולמפרשים ניחא דלא הוה נפשות]. ועוד אי' **בתוספתא** בהמת אחרים וכביסתן, בהמת אחרים קודמת לכביסתן. ופי' כת"ק דכביסה לא הוה צער הגוף.

ח. [עי"ש דאיירי בנידון תביעת הבעל. וקמ"ל דיש לה זכות על עצמה. ולא הוה נידון האם ראוי לה וכו']].

ט. והבי"ש נקט דרבנן פליגי בכל אופן, דצער אינו קודם לנפשות. אך בפשוטו י"ל דפליג רק דרחיצה לא הוה צער.

י. וכ"כ **האחיעזר** (ב כג ב) דאינו עולה על הדעת להעדיף צער דידיה במקום ספק סכנה, אלא דסוגיין לענין גדרי עניי עירך.

חבירו לסכנה. אבל **האחרונים** חילקו דהתם איירי כשהוא מכניס את חבירו לסכנה, ואילו בסוגיין הנידון להציל. [וע' גליוני הש"ס].

ובשו"ת רדב"ז (ג תרכז, ה ריח) כתב דאינו מחוייב להכניס לספק סכנה או הפסד אבר להציל חבירו, אבל קצת ספק סכנה חייב. וכן הכריעו **הפתח"ת** (חו"מ תכו ב) **ומשנ"ב** (שכט יט) דאי"צ להכניס עצמו לספק סכנה להציל חבירו[יא]. אבל צריך לשקול היטב אם יש ספק סכנה, ולא לדקדק ביותר.

דף פא.

ל) **אין כביסה אלימא לר' יוסי[א] דאמר שמואל וכו'**

ערבוביתא דמאני מתיא לידי שעמומיתא, ערבוביתא דגופא מתיא לידי שיחני וכיכי וכו'. הרא"ש פי' דשעמום גרוע משיחני. **והר"ן** ביאר דהנך יש להם רפואה[ב]. ומש"ה כביסה חמור מרחיצה.

לא) **שם. ערבוביתא דרישא מתיא לידי עוירא.** לכאורה צ"ב דצריך עכ"פ לרחוץ ראשו [ויחשב עינוי נפש], דעוורון גרוע מהנך[ג]. **והר"ן** תי' דאי"צ לזה רחיצה, וסגי בסירוק למנוע ערבוביתא דרישא.

אבל **רבינו יונה** (ברכות יא:, ט: בדה"ר)[ד] פי' מתוך האבק שנעשה בראש והמאכולת מזיק לעינים אם מתאחר לרחוץ[ה]. ועד"ז כת' המפרש כאן.

לב) **שאין מברכים בתורה תחילה. הר"ן** פי' דתחילת עסקם בכל יום[ו]. וכ"ד **הרא"ש. וכ"כ רש"י** (ב"מ פה:). **ויש ראשונים** (שו"ת הרמב"ם קלה, ס' העיתים קעז) שפירשו דהניחו לע"ה לקרוא לפניהם בתורה. וחובה על ת"ח להדר על כבוד התורה ולקרות בו ראשון. [כדמבואר גיטין ס.]. וכן איתא (מגילה כח.) שת"ח שמניח לע"ה לברך לפניו חייב מיתה, שנאמר אל תקרי משנאי אלא משניאי[ז]. וע"ע **מהרש"א** [ח"א].

לג) **על מה אבדה הארץ וכו' דבר זה נשאל. המפרשים** הק' דמקדש ראשון נחרב בעונש ג' עבירות, ואמאי לא ידעו חכמים וכו'[ח].

לד) **ר"ן ד"ה דבר זה.** ומצאתי במגילת סתרים של רבינו יונה וכו' שלא היה התורה חשובה בעיניהם וכו', כלומר בכונתה 'ולשמה'. וכ"כ **רש"י** (ב"מ פה:) גליא אדעתייהו שאינו מתנה חשובה להם. **ובחי' חת"ס** הק' דמ"מ קי"ל דלעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה, דבא ללשמה [ועי"ש].

והב"ח (או"ח מז) ביאר דהשתמשו בתורה לצרכם הגשמי, ולא הלכו בה לשמה, שלא הלכו ברוחניות התורה, ממדרגה למדרגה כדי שתתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה. ועי"ז אבדה הארץ[ט], כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת

יא. וכ"כ בס' **חסידים** (תרעד).

א. וכן אי' **בירושלמי** (כאן, ושביעית ח ה) דהק' דר' יוסי ס"ל דעושין פירות שביעית לכביסה, דהוה חיי נפש. והק' דמחלפה שיטתיה, ופי' אדם מגלגל ברחיצה. אין אדם מגלגל בכביסה.

ב. וצ"ב אמאי לא יחשב עינוי נפש, וכי מחוייבת להכניס עצמה לחולי אף שיש רפואה.

ג. ולדברי הר"ן י"ל דיש לו רפואה.

ד. ורבינו יונה כת' דאיסטניס רשאי לרחוץ בימי אבלות, דהתירו משום צער [ואף דאינו סכנה, ודלא כדברי ר"ח דהוה סכנה]. דאף ביוה"כ מה"ת התירו לסוך למי שיש לו חטטין (כדאי' יומא עז), ואפי' בלא סכנה. וכ"ש באבלות שרוחץ משום צער, אף שאין שם סכנה. והביא כדאמרי' (כאן) דערבוביתא דרישא דמתיא לידי עוירא. [וצ"ב מה הוכיח מסוגיין לענין איסטניס. ובסוגיין קאי בסתם בני אדם, דבזמן ארוך גורם נזק].

ה. ורע"א בגהש"ס ציין לדבריו [ע"ד הר"ן], וכת' וצע"ק. ויל"פ דכוונתו להק' דרבינו יונה תלה ברחיצה, והדרא קו' דמש"ה הוה עינוי נפש בלא רחיצה.

ו. והאור זרוע (ק"ש כב) הביא בשם **רש"י** כשהיו משכימים בשחר ללמוד שעדיין לא בירכו אהבה רבה. דאל"כ קי"ל (ברכות יא:) דע"י ברכת אהבה רבה [שיש בו מעין ברכה"ת, ותן בליבנו להבין וכו'] נפטר מברכה"ת. ועוד תי' דהפליגו בעסקיהם בין ברכת אהבה רבה ללימוד, דצריך לחזור ולברך, וכדאיתא בירושלמי. ועוד כתב דלתלמוד לא בירכו ברכה. [ועוד כתבו **בעלי המוסר** עפמש"כ **תוס'** (ברכות יא:) דהטעם דאי"צ לחזור ולברך כל פעם שלומד, דאינו מתייאש דעתו מתורה, דכל שעה מחוייב ללמוד. אבל בימי החורבן לא היה דעתם על התורה, ונתחייבו לברך בכל פעם, נמצא דהיה לימודם בלא ברכה. **והפלאה** (כתובות קיא.) כתב דכן מרומז בקרא ד'לא הלכו בה', דבשעת הליכה לא היתה דעתם עליה].

ז. ולפי הטעם הזה הוא משום שלא נהגו כבוד בתורה. ואילו לטעם שמתגדרים ומתגברים הטעם משום שנהגו הרבה כבוד, וזלזלו בציבור.

ח. והמשנ"ב (מז ב) ביאר דכל זמן שהיו עוסקים בתורה ויתר הקב"ה על עוונותיהם. ועי"ז לא ידעו על מה אבדה הארץ.

ט. וז"ל [בקיצור] דכונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתינו בעצמות ורוחניות וקדושת

השכינה, כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה וכו'[י].

והשאג"א (כד) הוכיח דברכה"ת הוה דאורייתא מהא דנענשו עונש גדול כ"כ. [והא ددרשי' (ברכות כא.) הוה דרשא גמורה ולא אסמכתא[יא]], וכדברי **הרמב"ן** (סה"מ שכחת העשין טו) שמנאו במנין המצוות[יב]. וכ"כ **הפר"ח** (או"ח מז)[יג].

והשו"ע (מז א) פסק דצריך ליזהר מאוד בברכה"ת. **והמשנ"ב** (ב) ביאר שלא ללמוד עד שיברך[יד], ויברך בשמחה גדולה.

ור' אלחנן (הו' בדב"א א טז) דן[טו] דיתכן שאם לא בירך אינו יוצא מצוות ת"ת, דהוה ככוונה שלא לצאת [וכתב דהוה חידוש], וציין לסוגיין. [ומשמע דכוונתו דעפ"ז מבואר הא דקרא 'לא הלכו בה', דאף הלימוד הוה שלא לשם מצווה]. וע' מש"כ בזה **הדב"א** (אות יז והלאה).

לה) **ר"ן ולענין הלכה קי"ל כרבנן וכו'** אבל הרמב"ם פסק מדרב הונא כר' יוסי. **דהרמב"ם** (יב א) כתב דשלא תכחול ושלא תתקשט הוה בינו לבינה[טז].

אבל **הרמב"ם** (יב ה) פסק דשלא תרחץ ושלא תכחול [אפי' חד יומא] הוה עינוי נפש. **והב"י** כתב דלמסקנא ר' יוסי לא פליג ארחיצה. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דלא אשכחן דפליגי בהדיא ברחיצה. **והלח"מ** (יב א) תמה מהגמ' (לע' פ:, וכן כתובות עא) דמבואר דלר' יוסי אפי' רחיצה לעולם לא הוי עינוי נפש לר' יוסי [וכמו שהק' הראשונים פ., וע"כ דחד יומא לאו דוקא]. **והלח"מ** כתב דכיון דשלחו מתם הזהרו בערבוביה, ומשמע בכל ערבוביה [כרא"ש והר"ן, ודלא כתוס' דכתב דהיינו כביסה לבד], אלמא דבזה אין הלכה כר' יוסי.

לו) **איבעיא להו לר"י מהו שיפר משום דברים שבינו לבינה וכו'** רב אדא ב"א אומר מפר[יז] וכו'. בפשוטו הוה ספק מסויים האם קישוט הוה דברים שבינו לבינה [האם דבר זה גורם ריחוק ביניהם. **והר"ן** (לק' פב:) כתב דסברא דכיון דלרבנן הוה עינוי נפש, לר' יוסי הוה עכ"פ בינו לבינה. משמע דיכול להפר 'קצת עינוי', מדין בינו לבינה. וצ"ב, עי"ש].

אבל לשון **הגמ'** (כתובות עא:) דנח' האם ס"ל דר' יוסי דבעל מיפר [כלל] בנדרים שבינו לבינה. [לגיר' רש"י[יח]]. אבל **תוס'** (שם) פליג דלא נחלק אדם

מקור מוצא התורה וכו' והעוסק בתורה על הכוונה הזאת הוא מרכבה והיכל לשכינתו יתברך וכו' והארץ כולה היתה מאירה מכבודו ובזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה והיה המשכן אחד. אבל עתה עברו ועסקו בתורה לצורך הדברים הגשמיים להנאתם לידע הדינים לצורך משא ומתן גם להתגאות להראות חכמתם. ובזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה וזה היה גורם חורבנה ואבידתה.

י. וביאר דזהו המכוון בברכה"ת אשר בחר בנו על אשר קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורתו הקדושה כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום כדי שתתדבק נשמתינו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה ולהוריד השכינה בקרבנו לא הלכו בה לעסוק בדברי תורה לשמה.

יא. **והאחרונים** נקטו דדעת הרמב"ם דהוה דרבנן [ולכן השמיטו]. אבל **הקרית ספר** (תפלה יב) כת' דלרמב"ם הוה בכלל מצוות ת"ת.

יב. ז"ל דנצטוינו להודות לשמו ית' בשעה שקורא בתורה, על הטובה הגדולה שעשה לנו שנתן התורה [עי"ש לשונו באריכות].

יג. ובמקום ספק יחזור ויברך. **והמשנ"ב** (מז א) כתב דיברך רק ברכת 'אשר בחר בנו' [ועי"ש דהביא חולקים, לא לברך במקום ספק].

יד. **והדברי חמודות** (ברכות א יג עט) הביא כן מסוגיין, דלא הקפידו לברך 'תחילה', אלא אם הזדמן להם ללמוד קודם היו לומדים. וע"ז אבדה הארץ [וכן היא לפי' הא' באו"ז הנ"ל]. [ואף שהיו מברכים לפני רוב הלימוד].

טו. [ע"פ מש"כ הרא"ש (ברכות טו.) דהא דהברכה אינו מעכב, הוא משום דברכות דרבנן, משמע דאי הוה דאורייתא מעכב].

טז. ובפסקי **הרא"ש** כת' דהרמב"ן כת' דקישוט ותשמיש הוה דברים שבינו לבינה, וכחד מ"ד אליבא דר' יוסי. **והק"נ** (נ) **והש"ך** (רלד עג) כת' דהוה ט"ס, וצ"ל והרמב"ם. [והרא"ש לעיל מיניה הביא דהרמב"ם פסק כחכמים, דיחיד ורבים הלכה כרבים. והק"נ (שם י) כת' דצ"ל והרמב"ן, דכ"ה לשונו בהלכות. ועוד דסתר לדעת הרמב"ם יב א].

יז. [**וגמ'** (כתובות עא:) גרסי' להיפך רב הונא אמר מיפר, ור"א ב"א אמר אין בעל מיפר. **ותוס'** (מנחות נח:) הביא דהוה א' מהסוגיות הפוכות. אבל **תוס'** (כתובות שם) הגיה שם כמו כאן].

יח. דגרס הב"ע בדברים שבינו לבנה, **ופרש"י** סם המשיר את השער. [משמע דעד השתא קאי בקישוט ורחיצה. ובזה אמרי' דלר' יוסי לא מצי מיפר. ובתי' קאי בקישוט של מטה, דהוה בינו לבינה. [וקישוט דעלמא לבו"ע אינו מיפר]. ובזה אינך מ"ד פליגי, דלר' יוסיבעל אינו מיפר בינו לבינה.

מעולם שבעל מיפר משום דברים שבינו לבינה[ט]. וגרס דנח׳ רק ברחיצה וקישוט.

דף פא:

לז) **שלא מצינו שועל מת. הרא״ש** כתב דאף קישוט של מטה. ומבואר ד׳קישוט׳ במשנה כולל של מטה [וכמ״ש **ר״א מן ההר** (לעיל עט.) **בשם רש״י**. וע׳ רש״י כתובות הנ״ל]. אבל **הר״ן** פי׳ דקאי ארחיצה. [ולא קאי אקישוט של מטה, וכמ״ש במשנה עט., וכ״פ **הרמ״א** (רלד נט) דאף לרבנן הוה בינו לבינה]. והגר״א (רלד קיח) הק׳ [על הרמ״א] דבסוגיין משמע דפליגי אף אקישוט של מטה. וכתב דאף דהר״ן מפרש לה ארחיצה, מ״מ צ״ע.

לח) **ר״ן ד״ה תניא כוותיה.** ובין בינה לבין אחרים, שאסרה פירות אחרים עליה. [דאיסור פירות חבירו לא הוה בינו לבינה כלל, והוה חלק בפנ״ע מהנדר]. אבל **המפרש** פי׳ דכי מגרש ותנשא לאחר שוב נאסרת [ע״פ לשון הגמ׳ עט:].

לט) **קונם שאיני עושה לפי אבא וכו׳ א״י להפר. השיטמ״ק** (בשם רי״ץ) ביאר דלא נחשב בינו לבינה, ואף דיש לו תועלת ממה שתשמש את האב, וכגון שמוטל עליו לעשותו, ועי״ז הוא אי״צ לשמש. דלא נחשב דברין שבינו לבינה אלא דברים המרגילים חיבת תשמיש, וכן שאר שימוש שעושה האשה לבעלה ממש.

מ) **ושלא אתן תבן וכו׳. תוס׳** (לעיל יג:) הביאו דכה״ג הוה מעשה ידים שאין בהם ממש[א]. אבל **תוס׳** (כתובות נט. ד״ה קונם) כת׳ דאף כשאוסר בלשון ׳שאיני׳ חל, ולא הוה נדר שאין בו ממש, דהא תנן שלא אתן תבן [דחל הנדר כה״ג. ואין חסרון דאין בו ממש]. ולא נתפרש בתוס׳ אמאי ליכא חסרון. **והשעה״מ** (נדרים ג י) ביאר דכיון דהזכיר את התבן, הוה כאומרת קונם תבן לזריקתו לבהמה [וכמ״ש **הר״ן** (לעיל טז:) **בשם תוס׳** (וכן תוס׳ לע׳ ב.) דהיכא דמזכיר את הידים נחשב יש בו ממש]. אבל **החזו״א** (קלו ה. י בסוגריים) הק׳ דמבואר בגמ׳ (כתובות שם, ולק׳ פו.) דנחשב דבר שלבל״ע. וכן בסוגיין מבואר דלא חל כיון דמשועבדת לו, והרי כשאוסרת את התבן שפיר חל איסור. [וע״כ דכוונת התוס׳ דמהני מדין ידות, וכדין נדר בלשון שבועה. ע׳ לעיל ב:].

והש״ך (רלד פו) כתב דשלא אתן הוה דבר שאין בו ממש[ב], ואסור רק מדרבנן.

מא) **ר״ן ד״ה שלא אתן.** ואע״ג דבפ׳ אע״פ (כתובות סא:) אסיקנא דכופה ליתן תבן לפני בהמתו וכו׳. כ״ג **הרי״ף** (שם, כה: בדה״ס) דאינו חייב ליתן לפני בקרו, אבל חייב ליתן לפני בהמתו [**והראשונים** (שם) פי׳ דבהמתו העומד לרכיבה נחשב שימוש שלו, אבל אין דרך אשה לטפל בבקר[ג]]. אבל **רש״י** (שם) גרס להיפך, דאינו חייב ליתן לפני בהמתו [היינו סוס וחמור[ד]], אבל חייב ליתן לפני בקרו[ה]. **ותוס׳** (כתובות שם) גרסו דאין כופה לשניהם, ע״פ סוגיין דמבואר דאינו חייב.

והר״ן[ו] ורא״ש ותוס׳ חילקו דהתם איירי שלא הכניסה ד׳ שפחות וכו׳, והכא כיון דהכניסה לו שפחות אינה חייבת אלא הרחצת פנים וכו׳. אבל

יט. והביא דדרשי׳ בברייתא (עט:) בין איש לאשתו וכו׳. [ויל״ד דתשמיש וכדר׳ ודאי הוה בינו לבינה, אבל נח׳ בסברת הר״ן האם קצת עינוי נחשב בינו לבינה. ומ״מ הגמ׳ נקטה לשון כולל, דנח׳ בכל דין בינו לבינה].

א. ולכאורה כוונתם דהיכא דעושה ומשביח את הדבר, שייך לאסור את הדבר הנעשה [וע״ד מש״כ הר״ן לע׳ נז. שאסר את המעות כנגד שבח הטחינה ואפיה]. אבל ליתן תבן אינו מתקן את התבן כלל, ומה יאסר. וע״ע אבנ״מ (פא ד).

ב. וכדאי׳ (לעיל יג:) ד׳ידי עושה׳ הוה דבר שאין בו ממש, אא״כ אומר ידי לעושיהן.

ג. ותלמידי רבינו יונה (בשיטמ״ק שם) ביארו [גיר׳ ספרי ספרד] דסוס וחמור לרכיבה הוה תשמיש גופה, וצורך גדול. [והתוס׳ רי״ד הוסיף דאינו טירחא יתירא, ולא זילותא]. משא״כ בקר דהוה שוורים שחורש בהם.

ד. ופרש״י שצוהלים לרביעה, אבל בקר אינו להוט. ועוד הביא פי׳ דמחוייבת בבקר נקיבה, ולא בבהמה זכר.

ה. **והריטב״א** (שם) הביא אחרים [וכ״ה בשיטמ״ק בשם תר״י דגיר׳ ספרי צרפת] דחייבת לטרוח לבקרו העומד בבית, דיש בו חיי נפש [לחלב]. אבל אינה חייבת בבהמתו העומד לרכיבה.

דעת **הרמב"ם** (אישות כא ו) דכל שהכניסה לו שפחה א' אינה חייבת ליתן תבן לפני בהמתו[ו].

ובחי' **הרא"ה** (כתובות שם) כתב דאע"ג דבעלמא כופה ליתן, לא הוה עיקר שעבודא[ח]. אלא ז' מלאכות. אבל במלאכות קטנות אע"פ שהיא מחוייבת חל נדר, דאינו עיקר השעבוד[ט]. **והריטב"א** (שם) ביאר דבמלאכות קטנות לא אלמוה רבנן לשעבודיה שלא יחול הנדר (ע"פ הגמ' שם נט: ולק' פו:). וכ"כ **תלמידי רבינו יונה** (בשיטמ"ק שם).

אבל **רע"א** הק' דמ"מ יחשב דברים שבינו לבינה, כיון דחייבת לו שתתן תבן[ז]. ואף דחל הנדר, הבעל יוכל להפר[יא].

מב) **שלא אציע לך מטתך וכו' אי"צ להפר.** דלא חל קונם במקום שעבוד[יב] (וע' מש"כ בזה לעיל טו: ולק' צ:). ובפשוטו ה"ה כל מלאכות שהאשה חייבת לבעלה[יג]. ולסברת **הרא"ה וריטב"א** דוקא מלאכות אלו, דהוה 'עיקר השעבוד' וצורת האישות[יד].

והר"ן ורא"ש תי' דהתנא נקט אלו דחייבת אפי' באופן שהכניסה לו כמה שפחות (וכדאי' כתובות סא.).

ורש"י (כתובות שם) כתב דהא דעושה מלאכות אלו [אפי' הכניסה לו ד' שפחות], דעצה טובה שהשיאו חז"ל משום חיבוב. משמע דאינו שעבוד גמור. וקשה א"כ בסוגיין אמאי לא חל קונם [וכן תמה **המגיה לאבנ"מ** עב י]. אך **הריטב"א** (שם) הביא דברי רש"י דוקא בהכניסה לו ג' כתב רש"י דהוה עצה טובה[טו], אבל בלא הכניסה לו שפחות חייבת מדינא בסוגיין. [וא"כ י"ל דהכא בלא הכניסה לו שפחות, ודלא כראשונים בסוגיין].

מג) **דבר אחר וכו' מכאן לחכם שאין מתיר נדרי עצמו[טז]. תוס'** (ב"ב עד.) הק' מכאן אהא דדרשי' (חגיגה י.) אשר נשבעתי באפי, באפי נשבעתי וחוזרני, שהקב"ה מיפר בעצמו. **ובגמ'** (ב"ב שם) איתא דהקב"ה אמר אוי לי שנשבעתי [**פרשב"ם** על הגלות], עכשיו שנשבעתי מי מפר לי, ותוס' דנו אי הקב"ה מיפר לעצמו[יז].

אך **השעה"מ** (שבועות ו ה) הביא מדברי **המפרש** (לעיל סה.) דמשה התיר שבועת עצמו, דת"ח מתיר נדרי עצמו[יח]. והשעה"מ כתב לפרש [ע"פ דברי התוס' הנ"ל] דתליא בגמ' (חגיגה שם) האם ילפי' התרת נדרים מקרא דנשבעתי באפי, או מדרשא דאחרים מוחלים לו.

והר"ן (לעיל עה:) כתב דנדר הניתר בפתח הוה טעות, אלא דאינו מתיר נדרי עצמו. משמע דילפי' לה מהך גזיה"כ, דל"מ 'טעות'. [אף בלא חכם].

ו. [ע' **שלמ"נ** מש"כ להגיה את לשון הר"ן].

ז. וכ"כ **הריטב"א** (כאן) בשם **תוס'** דאיירי דהכניסה לו 'שפחה'.

ח. וכ"כ **הריטב"א** (כאן) דלא משעבדא ליה שעבוד גמור.

ט. **והרא"ה** (כתובות סג.) כת' דאין כופין [כפייה ממש] במלאכות הקטנות, ולא הוה מורדת אם אינה עושה. אלא כופין בדברים.
אך **הרא"ה** סיים שם דמ"מ מהני השעבוד שלא חל קונם [כדמבואר שם נט: דכופה ומניקתו]. וצ"ל דכוונתו דמלאכה ליתן לפני בהמתו גרע טפי, ואף אינו מונע את השעבוד.

י. [וע"פ דברי השיטמ"ק הנ"ל י"ל דמבואר דאף מלאכות שהאשה חייבת לא נחשב בינו לבינה, באופן דאינו גורם ריחוק הדעת].

יא. **והמפרש** כת' דבזה פליג רשב"ג דיפר משום דברים שבינו לבינה. [אבל שא"ר ביארו דברי ר"ג באופ"א].

יב. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר וכשם שאין אדם מיחל איסור הקדש אלא על דבר שברשותו כך אינו מיחל איסור קונם אלא על דבר שברשותו.

יג. **והשיטה** (בשיטמ"ק) הק' דהו"ל לנקוט ז' מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת, ואופה, ומכבסת, מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המטה, ועושה בצמר. **והשיטה** חידש דמלאכות אלו [הצעה מזיגה ורחיצה] תקנו התנאים לאחר סידור המשניות.

יד. וכעי"ז משמע **במפרש** (כאן) דכתב דמשועבדת לו 'מדאורייתא' לאו כ"כ דמפקע וכו'. [וצ"ב דאדרבה מבואר (לק' פו:) דמדאורייתא קונמות מפקיעים שעבוד. אלא דאלמוה רבנן לשעבודה, ומבואר שם דאף שעבוד דרבנן אינו מפקיע].

טו. אבל הביא **בירושלמי** דאפי' הכניסה לו ק' כופה. וכתב דיש דוחין כפייה בדברים.

טז. דעיקר הפרת נדרים דרשי' (חגיגה י.) לא יחל דברו, אבל אחרים מוחלים לו. [ע"ע ר"ן לעיל עה:]. אך לכאורה משמע הכא דס"ד דאף חכם יוכל להתיר לעצמו, מדין היתר חכם. קמ"ל דדרשי' לא יחל דברו.

יז. **ותוס'** הביאו מהגמ' (לעיל כג.) דשריה לנפשיה, דלכאורה משמע דהתיר לבד. ותוס' דחו דה"ק שמצא בעצמו פתח, ורבנן התירו לו [וכ"כ הראשונים שם].

יח. אבל **הב"ח** (שם) הגיה דאינו מתיר. ועי"ש **ביעב"ץ**. **והאחרונים** הביאו הא דאי' (לעיל ז.) ת"ח מנדה לעצמו ומתיר לעצמו. וחלקו דהיתר נידוי ל"ש להיתר נדרים כלל.

מד) **ה"ד אילימא דאמרה הנאת תשמישי עליך, והא משועבדת ליה.** [וע' לק' פו: אי קונם מפקיע שעבוד, ובדין אלמוה]. וכעי"ז איתא בגמ' (לעיל טו:) דהוא אינו יכול לאסור הנאת תשמישיו עליה, דהא משועבד"ט. [אך יש **ראשונים** (שם) שנקטו דכוונת הגמ' משום מצווה, ולא משום שעבוד]. [ונח' הפוסקים האם ע"י 'כולל' חל קונם במקום שעבוד, וע' לקמן צ:].

והפרישה (ס"ס רלד הו' בש"ך צב, וע' ט"ז סג) הק' דצריך להפר שמא יגרשנה, וכמ"ש ר"י בן נורי (במשנה פה.).

מה) **דברים המותרים וכו' אי אתה רשאי לנהוג בהם היתר. הרא"ש** כתב כדי שלא יבואו לזלזל בנדרים גמורים[כ]. **והר"ן** כתב דאינו נדר אלא דיבור בעלמא, אפ"ה לא יחל שלא ינהוג קלות ראש בנדרים גמורים, והו"ל גבייהו כדברים האסורים. [משמע דהוה איסור לעבור על ה'דיבור'[כא]]. ולפ"ז משמע דהוה דרבנן. [וכ"כ **הברכ"י** ע"ג השו"ע ריד]. וכן מבואר (לעיל טו.) דהוה בל יחל דרבנן.

אבל **החת"ס** (יו"ד ס"ס קז) כתב דכל מנהג שקבלו הוה קרוב לדאורייתא, כדין קבלה לדבר מצוה (לעיל ח.)[כב]. ובר"ן משמע דלא איירי הכא בקבלה גמורה.

מו) **רא"ש ד"ה דברים המותרין.** שיודעים שהם מותרין, ולהחמיר נהגו בהם איסור וכו'. אבל כשנהגו מחמת טעות מותר. וכ"כ **תוס'** **והרא"ש** (פסחים נא.) בשם **רבינו נסים גאון.**

ובגמ' (פסחים נא.) אי' דדברים המותרין ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן לפניהם. ומבואר בגמ' התם דהיינו דוקא בכותאי [שילמדו מזה להקל בעלמא], ומשמע דבפני חכמים מותר. **ותוס'** (שם) העמידו במנהג שנהגו ע"פ עצמן, אלא שלא היה ע"פ אדם חשוב. אבל דעת **הרמב"ן** (מלחמות שם) דאיירי אפי' במנהג מחמת טעות[כג], דאין להתיר לפני כותאי שלא יזלזלו.

ולפ"ז הוה ב' סוגיות[כד], דבסוגיין המנהג דינו כנדר, וצריך התרה. ואילו הסוגיה שם באופן דלא הוה נדר, אלא דבכותאי אין מתירין 'לפניהם' משום זלזול.

מז) **ר"ן ד"ה משום.** ומכאן היה אומר ה"ר יהודה שאם נהג א' וכו' צריך היתר. מבואר דאף דלא קיבל עליו מפורש, אלא דנהג כן. [וכ"פ **בשו"ע** (ריד א) דכל שנהג ג' פעמים, ולא אמר בלי נדר]. ומבואר בר"ן דמהני היתר חכם.

אבל **בשו"ת הרשב"א** (ג רלו, הו' בשו"ע ריד א בשם י"א, ורכח כח[כה]) כתב דל"מ היתר חכם, דכל מי שקיבל על עצמו לנהוג איסור בדבר המותר, לנדר ולעשות גדר בפני האיסור[כו], הוה כאיסור של תורה שאין להם היתר לעולם, וחמיר מהשבועה והנדר[כז]. והביא דבכ"מ מצאנו ד'נהגו' איסור והרחקה בכמה דינים, ואף דלא תקנו בי"ד, אלא שנהגו על עצמם[כח].

יט. **והרמב"ם** (יב ט) כתב דהאשה שאסרה עצמה, הוה כאוסר פירות חבירו על חבירו. וכן הוא שאסר לה הנאת תשמישו ל"מ, דמשועבד לה בשאר כסות ועונה. [משמע דחילק דגבי אשה הוה אינה שלו, דהאשה קנויה לבעל. וגבי איש הוה דין שעבוד. וע' קה"י יד].

כ. **ובחי' ר"א מן ההר** כתב דכיון דאפשר בהפרה יפר, שלא יראה כנדר בטל.

כא. ואף שכתב דאסור במנהג, אף בלא קבלה בדיבור. צ"ל דאף ההנהגה נחשב מעין דיבור.

כב. וצ"ל לפ"ז דבגמ' לעיל קאי על הדין שאסור להתיר 'לפניהם' [בכותאי, וכבגמ' פסחים, ע' בסמוך].

כג. אבל דעת **התוס'** דמנהג שע"י טעות מתירין אפי' בפניהם, ולא חיישינן שיקילו יותר.

כד. ואף דלשון הברייתא שווה, הוה דין אחר.

כה. אבל **הגר"א** ציין לסעי' טו, דאין מתירין שום נדר של איסור [ע"פ **הירושלמי** דההוא דנדר שלא לשחק בקוביה וכו', ומה"ט תקנו דצריך לפרט את הנדר, הו' בראשונים לעיל סה. ובתוס' גיטין לה:]. [ועי"ש מח' אי מהני בדיעבד].

כו. וכ"כ **הר"ן** (פסחים יז. בדה"ר). **והראב"ד** (בהשגות לבעה"מ שם) חילק שכל מנהג שנהגו בו מצד איסור וקבלו עליהם בסתם, אין הבנים רשאין להתירו ולא להשאל עליו [אא"כ קיבל רק על עצמן עי"ש], אבל מנהג שאינו מצד איסור אלא הסכמת קהל אין הבנים נתפסים בהם, ואם ירצו כולם לשנות הרשות בידם. ומ"מ כתב דהיחיד אינו רשאי להוציא את עצמו מהכלל.

כז. **והש"ך** (ריד ד) כת' בשם **המהרש"ל** דבמה שקבלו עליהם כל ישראל לכו"ע אינו יכול להתיר, ודייק כן מהלשון 'ואחרים נהגו בו היתר'.

כח. והביא כדאשכחן בשמנו של גיד, דישראל קדושים 'נהגו' בה איסור. וכן בנות ישראל החמירו ע"ע וכו' ישבות ז' נקיים.

מח) **ר"ן ד"ה וגרסי' בירושלמי.** אי בנדרים שבינו לבינה[כט] נדרי עצמו הן. **והאחרונים** ביארו דכיון דעבר יום שמעו הוה כקיום[ל]. וכאילו הבעל הוסיף לנדר. **והק"נ** (ע) כתב דלפי טעם זה אינו יכול להפר אפי' בצירוף ב' הדיוטות. [ונח' בזה **הראשונים** בנגעים שם, ע' לעיל ח: וסט.]. **והביאו רע"א** (במשנה נגעים ב ה).

אבל **השיטמ"ק** (בשם רנב"י, וכ"מ בריטב"א) כת' דכוונת הירושלמי נדרי עצמו, דהוא עצמו מתירן מדין בעל. [ולפ"ז לא קאי אריש דעבר יום שמעו].

מט) **ר"ן ד"ה ירושלמי.** קונם הנייתי על בני עירי, אינו נשאל לחכם שיש שם[לא]. **והריב"ש** (תו, תסא, תקיא) כתב דהוה כנדרי עצמו, כיון דנהנים בהתרתו[לב] הוה כנוגע בדבר[לג]. אבל **הכס"מ** (ז ט) תמה דאינו נדרי עצמו, דהם לא נדרו[לד]. **והבי"מ** (ע"ג השו"ע רכח ה) **ורש"ש** (טו.) **וקה"י** (יג) כתבו **דהר"ן לשיטתו** (לעיל טו.) דהלאו דבל יחל הוה על המודר, והיה אסור באיסור בל יחל, ומתיר לעצמו. אבל **הקה"י** (בהג"ה) הק' דמבואר דריב"ש (תקיא, ושו"ת הרשב"א ז קט) דאף בנשבע אינו יכול לישאל לבני העיר, ואף דהאיסור שבועה אינו על המודר[לה].

והמשנ"ל (ז ט) העלה צד דעכ"פ בדיעבד[לו] מהני[לז]. וביאר עד"ז את המעשה (ב"ב עד., הו' לעיל) דרבה ב"ב חנה, היה לך לומר מופר לך [**ופרשב"ם** על שבועת הגלות], ואף דהוה נוגע בדבר ויש לו הנאה בזה[לח], מ"מ בדיעבד מהני[לט]. וכ"כ **הגר"א** (רכח י[מ]).

אבל **הרמב"ם** (ז ט) הביא את דברי הירושלמי באוסר על עצמו הנאה מבני העיר, דלא ישאל לחכם מבני העיר, דנמצא נהנה מהם. [**והב"י** (רכח) **ודרכ"מ** (שם ז) הסכימו לדבריו[מא]]. והכס"מ כתב דבדיעבד מהני, דמשום שעבר ונהנה לא נתבטל ההפרה. **והש"ך** (שם יא) הביא בשם **המהרלב"ח** (נז) דאף כשאסר על עצמו הנאת כל ישראל [אף לרמב"ם] מותר לישאל לחכם, דהוי כדיעבד[מב]. **ורע"א** (שם) הביא ראיה דבגמ' (לק' צ.) איתא דעל עצמו הנאות העולם, ומהני היתר חכם.

והכס"מ נקט דלדעת הרמב"ם באוסר עליו הנאת בני העיר יכולים להתיר לו[מג]. אבל **הרמב"ם** (ד יג) פסק דהנודר מאנשי העיר ונשאל לחכם שבעיר או שנדר

כט. ושמעתי לדייק דדוקא בינו לבינה, דשייך לבעל. אבל נדרי עינוי נפש, אף דיש לבעל זכות להפר [לטובתה], מ"מ לא נחשב נדר דידיה. וצ"ע.

ל. ולפ"ז מבואר להדיא בירושלמי דאף דעבר יום שמעו מהני היתר חכם [ודלא **כמרדכי** הו' לעיל סט.]. אמנם יל"פ נדרי עצמו הן, ול"מ התרה לאשה כלל [אא"כ הוא ישאל], וא"כ כוונת הירושלמי כסברת המרדכי. [אבל למש"כ **השיטמ"ק** לא איירי בעבר יום שמעו כלל].

לא. **והש"ך** (שם י) כתב דבצירוף ב' מעיר אחרת מהני.

לב. ויל"ד דאיירי בפירות של המדיר, ואין למודר זכות להשתמש בלא רשותו. ומבואר דאפ"ה נחשב 'נוגע' להתיר האיסור, ואף א"א להשתמש ברשות השני.

לג. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דנדרי עצמו נינהו, דמתיר נדרי חבירו שיהא מותר בהנאתו. וכעי"ז בריטב"א ושא"ר.

לד. **והט"ז** (רכח ח) כתב דהריב"ש כתב 'כ'נדרי עצמו.

לה. זולת לדעת הרמב"ם (שבועות ה, ע' קה"י א).

לו. וכת' וכעין מש"כ ר"ת (ע' ראשונים לעיל סה.) דהנודר לטובת חבירו אין מתירין לו אלא בפניו, אבל בדיעבד הותר.

לז. אך סיים דהדין אינו נח בעיניו, וצ"ע. [וע' ר"א מן ההר דמשמע דאף בדיעבד ל"מ. אבל **הרדב"ז** (ע' בסמוך) כתב דמהני בדיעבד].

לח. וכת' דלפ"ז מה שהבת קול אמר ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי, פי' שאיננו נמצא מי שיפר לי לפי שכל ישראל נוגעים בדבר.

לט. וצ"ב דמ"מ האיך רבה בב"ח היה מתיר לכתחילה. [והמשנ"ל כת' דהקב"ה לא היה רוצה שיתירוהו, כיון דלכתחלה אסור]. ואפשר דבשעת הדחק שרי כבדיעבד. [ואילו כלפי הקב"ה אין בזה צד בדיעבד]. **והמהרלב"ח** (הו' בסמוך) נקט דכל היכא דא"א להתירו באופן אחר נחשב בדיעבד.

מ. [וע"כ אף כוונת הגר"א כשאסר הנאתו על בני העיר [דאל"כ שם לא שייך איסור כלל] וצ"ב דהגר"א קאי על דברי השו"ע דאיירי באסר על עצמו הנאת החכם, וכדברי הרמב"ם, וכן בתחילת דבריו הביא דברי הכס"מ דבשביל שנהנה לא בטלה הפרה. וצ"ע].

מא. **והכס"מ** שנדחק לדעת הרמב"ם גיר' הירושלמי. אבל הלח"מ כתב דהרמב"ם היה לו גירסא אחרת בירושלמי.

מב. וצ"ב דמ"מ הרי נהנה עכשיו מאיסו"ה. ומה היתר יש בזה. וצ"ל דכיון דאח"כ נעקר למפרע הוה רק איסורא בעלמא. [ע' בסמוך].

מג. ובחי' **ר"א מן ההר** נקט דאף הרמבם מודה בזה, ותמה שהשמיטו.

מישראל ונשאל לחכם שבישראל הרי הוא מותר. **והרדב"ז** דייק דמשמע בדיעבד, ונסתפק האם כוונת הרמב"ם כשאסר על בני העיר להנות ממנו, ואף הרמב"ם מודה דאסור וכדברי הריב"ש. או דאיירי כשאסר על עצמו להנות, ומהני בדיעבד.

נ) **בא"ד הנאת בני עירי עלי, נשאל לזקן שיש שם.** [**והרמב"ם** (ז ט הנ"ל) ס"ל דאסור לישאל, אלא דהותר בדיעבד]. **והכס"מ** (שם) הק' הרי נהנה בהיתר זה, דעי"ז הותרו בהנאתו. [וכ"ד הרמב"ם].

והט"ז (שם ח) כתב דהוראת איסור והיתר לא מקרי הנאה [וצ"ב שהרי החכם המתיר פועל ההיתר].

והבית מאיר (שם) תי' דהנאתו והתרתו באין כא', כדאמרי' גיטו וידו באין כא'[מד]. **והקה"י** כת' דדעת הרמב"ם [והב"י] דנהנה בשעה שנשאל [אף קודם שהתיר לו], שהחכם נזקק לו לשמוע דבריו.

נא) **רא"ש ד"ה תשמיש.** אע"ג דגבי יוה"כ מקרי עינוי נפש, אסמכתא בעלמא היא, מידי דהוה אנעילת הסנדל. [ולשיטתו דה' עינויים דרבנן, ע' מש"כ בזה לעיל פ:]. **והנמוק"י** כתב דאע"ג דאיקרי 'עינוי' [כדאי' ביומא עז.], הגמ' מסתפקת אי מקרי עינוי 'נפש'. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) כתב דהוה עינוי לאיש, אבל לאשה אינו עינוי[מה].

דף פב.

נב) **יפר חלקו ותהא נטולה מן היהודים וכו'. הר"ן** פי' דהוה דברים שבינו לבינה, ומש"ה הותרה רק לבעל, ול"מ ההיתר לאחרים[א]. דאי אמרת עינוי נפש הוה מהני אף לאחרים. [וכדלעיל עט:, וע' מש"כ שם בזה].

נג) **ש"מ דברים שבינו לבינה הויין. רע"א** הק' דאמרי' (לק' צ:) אהך משנה דבזה שאסרה עצמה על בעלה חזינן דתשמיש קשה לה. א"כ האיך פשיט מהכא, דאף אי בעלמא הוה עינוי נפש, הכא גילתה דאינה עינוי נפש. וצ"ע[ב]. ואף דלמשנה אחרונה חיישינן שנתנה עיניה באחר, ובאמת אינו קשה לה[ג]. [וא"כ הוה כשאר נשים דהוה עינוי נפש]. אך רע"א דחה האיך אפשר להקל בזה, דשמא לדידה לא הוה עינוי.

נד) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** נקטינן לחומרא וכו'. [וכ"פ **הטור** (ס"ס רלד) דהוה בינו לבינה[ד], כיון דלא איפשיטא]. ואיכא מ"ד דאיפשיטא ממימריה דשמואל. [וכן נקט **הרשב"א**].

והרמב"ם (יב ג) פסק דהוה דברים שבינו לבינה. **והלח"מ** ביאר דפסק כר' יוסי דהוה בינו לבינה[ה]. אבל **הרמב"ם** בפיה"מ (סוף הפרק) כתב דלרבנן הוה עינוי נפש [וכן פסק]. **ור"א מן ההר** תמה דלא איפשט בסוגיין [וכן שסתר דבריו בהלכות]. **והרש"ש** כתב דס"ל כאיכא מ"ד [הו' בר"ן] שנפשט דהוה עינוי נפש.

נה) **אמר שמואל משמיה דלוי כל נדרים בעל מיפר וכו' אבל הנאת פלוני עלי מיפר וכו'. פי' הרא"ש** שמא תצטרך ממנו [ועד"ז מבואר בר"ן]. משמע דשמואל חידש דמיפר אף כשיש צד רחוק שמביא

מד. ועוד הביא **הקה"י** מש"כ **בשו"ת הרשב"א** (ה סח, הו' בשעה"מ שבועות ו ה), דבמקום מצווה מותר לעבור על נדר, כשבדעתו לישאל, ויעקר למפרע. [וע' לקמן פט:]. ומבואר דהרמב"ם והכס"מ לא ס"ל כן. [ואפשר דכיון דאפשר דחכם אחר יתיר לא נחשב מקום מצווה].

מה. וכתב כדאמרי' (כתובות סה:) שוק של זונות. ואף דפשטא דקרא שלא לענות את הבנות, דרשי' שלא לענות את עצמו, במניעה לבנות.

א. ובפשוטו משמע דההיתר מהני לבעל, ול"מ לאחרים. וכדברי הריטב"א במסקנת הגמ' (לעיל עט:). דאילו לדברי הר"ן עיקר תי' הגמ' דמהני ההפרה כל זמן שראויה לחזור לו. וה"נ יהני ההפרה לזנות שאחר גירושין. [אלא דבלאו הכי אסור משום איסור פנויה, וי"ל דמש"ה סתמו ולא פי'. וכמ"ש **הדרכ"מ** (רלד ז)].

ויש שדנו דאף הר"ן מודה דל"מ ההפרה כלפי אחרים. וצ"ע דל"מ כן בדבריו (לעיל עט:). אך י"ל מטעם אחר, דתשמיש דאחרים הוה מעשה אחר, וככבר אחר. וכמ"ש **הר"ן** (לק' פב:) דבדברים שבינו לבינה ל"מ ההפרה לכבר שאינו בינו לבינה. [ולפ"ז הר"ן כאן לא נתכוון לדברי הגמ' עט:, אלא למש"כ פב:, ודוחק. ועוד דא"כ למ"ד (פב:) דאינו מיפר לשאינו מתענה, אף בעינוי נפש הדין כן].

ב. ומבואר מדברי רע"א דגדרי עינוי נפש תליא בכל אדם כפי שהוא, ולא נקבע בזה ע"ד הרוב.

ג. ורע"א הביא דכ"כ התוי"ט דלמשנה אחרונה לא אמרינן דהתשמיש קשה לה אלא דעושית כן לקלקל על בעלה.

ד. והטור כת' דכנתגרשה אסורה [אף קודם שנשאת לאחר]. **והב"י** תמה בזה [וע' מש"כ לעיל עט:].

ה. **והרשב"א** כתב **דהרמב"ם** פסק לחומרא, כיון דלא נפשט.

לידי עינוי נפש. [ועי"ז יכול להפר עכשיו, בתורת ודאי. כיון דיש בזה צד עינוי].

דף פב:

נו) **ומאי אינו יכול להפר משום ע"נ. הר"ן** פי' דאליבא דר' יוסי קאמר. אבל **הרא"ש** (ותוס') פי' דהוה שינויא אחרינא [וכ"כ הר"ן בשם אחרים]. ולפי תי' זה לשמואל מיפר רק משום בינו לבינה. **והרש"ש** (לעיל עט:) כתב דכן מבואר **ברע"ב** [וכן הרמב"ם בפיה"מ] דביאר במשנה דמיפר משום בינו לבינה, ואף דפסק כרבנן.

והרשב"א חלק דהנאת פלוני ל"ש כלל בינו לבינה, דמה איכפת ליה[א]. ודוקא גבי חנוני הוא מטריח את הבעל, דרגילות הוא לקנות מחנוני. אבל **הרמב"ם** (יב ז,ח) ביאר דהוה בינו לבינה, דעסק גדול הוא לו להביא ממדינה אחרת, ושלא יהא זקוק להאכילה משלו לבד[ב]. [אך בר"ן משמע דכיון דהוה קצת צער לה דינו כבינו לבינה. ולא משום טירחא דידיה].

נז) **ר"ן [ד"ה בע"א] דאם איתא דלר"י לא מצי מפר אפי' משום בל"ב, ל"ל דלרבנן הוה עינוי נפש.** ומבואר בר"ן דנחית חד דרגא מעינוי נפש נחשב בינו לבינה. וצ"ב דלכאורה בינו לבינה הוה רק דבר שגורם ריחוק ממנו, ולא שייך להא דהוה צער לה. ולכאורה צ"ל דכוונת הר"ן דוקא בדבר דשייך לבעל, אלא דיש סברא דלא נחשב צער [וריחוק]. ובזה כתב הר"ן דכיון דלרבנן הוה עינוי נפש, אין סברא דלר' יוסי אינו מפריע לו כלל.

אמנם נח' רב אדא ב"א ורב הונא (פא.) האם מיפר לר' יוסי משום בינו לבינה [או דלא מצינו שועל, ואינו מרחיק אותו]. וצ"ל דכוונת הר"ן לדעת רב אדא ב"א. ועוד הק' **האחרונים** דמבואר (לעיל פ.) דרחיצה דחד יומא לרבנן הוה עינוי נפש, ולר' יוסי אינו אפי' בינו לבינה. וצ"ע[ג].

מתוך שמיפר למתענה

נח) **נדרה מב' כברות. פי' הר"ן** דאמרה ב' כברות אלו עלי. [דהוה נדר א', ובטלה מקצתה, ע' בסמוך]. וכ"כ רוב **הראשונים. אבל הריטב"א** (ושיטמ"ק בשם רנב"י) **הביא פי'** דאפי' נדרה בזה אחר זה. וביאר דשמואל ס"ל דכיון דהוה עינוי נפש לאחרים יכול להפר, אף לשאינה מתענה, דלא חילקה תורה[ד].

נט) **באחת אין מתענה. פ' הר"ן** שהיא פת קיבר. וכ"כ **ר"א מן ההר** בשם **רש"י. והנמוק"י** ביאר דאינה חפיצה בפת קיבר[ה]. אבל **הרא"ש** הביא 'א"נ' דמתענה אם לא תאכל א' מהן [דהכבר השני אינו גורם לה עינוי]. ואיירי דוקא היכא דאין לה מה לאכול[ו]. [ומשמע דאם נדרה מכבר א' בעלמא, דלא נחשב עינוי נפש כשיש לה עוד מה לאכול]. אבל הר"ן ושאר ראשונים נקטו דדוקא פת קיבר. ומשמע דכל שנדרה מכבר לחם נחשב עינוי נפש, אף שיש לה הרבה כברות [של היתר[ז]] לאכול[ח].

והראשונים הביאו מה**התוספתא** דאפי' נדרה ממין רע, ואפי' לא טעמה אותו המין מעולם, יכול להפר. **והנמוק"י** כת' דמשמע דכל שאסרה עליה שום

אבל **השיטמ"ק** (פד. בשם רי"ץ) כתב דל"מ גילוי ברמב"ם אי תשמ"ה הוה עינוי נפש. [צ"ב].

א. ואו דהוה עינוי נפש, או דאינו מיפר כלל. [וקצת עינוי נפש לא הוה בינו לבינה].

ב. ואף כשאסרה הנאתם [ולא פירותיהם, וע"י שהבעל קונה את הפירות מותר], מ"מ פעמים שרוצה להאכילה ע"י שליח. [ויל"ע כשהבעל העמידה אצל חנווני, אף שהיא לוקחת בפועל, מ"מ הבעל הוא הלוקח, והוה דרך מקח. ואינה נהנית מהם].

ג. [ויש ליישב דודאי עינוי חד יומא אינו צער מצד עצמו, אלא דכיון דרחיצה דלעולם הוה עינוי, כל מקצת ממנה נחשב נדרי עינוי. ולר' יוסי הוה בינו לבינה. אלא ד'מקצת' של בינו לבינה אינו מתיר כלל].

ד. דאמרי' 'מתוך', ונחשב עינוי נפש. [וצ"ב אמאי תליא דוקא כשנדרה אף מכבר שמתענה].

ה. וכת' דה"ה כל דבר שאינה חפיצה בו. [אף דהוה מין טוב, כיון שהיא אינה חפיצה במין זו ל"מ].

ו. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דאיירי דאין לה פת אחר, או דאין יפה כזה.

ז. ויש לדחות דהכא נדרה משניהם, ודנים כלפי כל כבר שהשני הוה איסור, ועי"ז כל כבר הוה עינוי נפש. דלא חלקו. [אך לא משמע כן בדברי הראשונים].

ח. ויל"פ דכיון דמין פת גורם לעינוי נפש, ולכן אף כשאוסרת את עצמה מחלקו, נחשב עינוי נפש.

הנאה הרי זה מיפר משום עינוי נפש, אע"פ שאפשר לה בלא ההיא הנאה.

ובפשוטו משמע דמיפר בכל אופן, כיון דהוה 'מין' שיש בו עינוי נפש[ט]. אך **הנמוק"י** (בסמוך) כת' דדוקא שחפיצה לאוכלה[י]. **והריטב"א** (ושיטמ"ק בשם רנב"י) כתב דהתוספתא איירי דוקא כשעכשיו מצטערת מפני שאינה אוכלת ממנה[יא].

והנמוק"י הק' בנדרה מב' כברות, וכי גרע מדברי התוספתא דאפי' נדרה ממין רע יכול להפר. וכה"ק **הב"י** (ס"ס רלד, הו' בש"ך עו). והנמוק"י תי' דהתוספתא איירי כשמתענה ממאכל זו אע"פ שהוא מאכל רע[יב]. דבתר דידה אזלי'[יג]. אבל כל שאינה מתענה ממנו [שאינה חפיצה בו[יד]] לא יפר אפי' הוא מאכל טוב.

והב"י תי' דכיון דנדרה בבת א' גם מדבר שמצטערת, מוכחא מילתא דאין לה עינוי באידך. *א"נ* שאני התם דנדרה מהמין כולו, אבל היכא דנדרה רק מכברות אלו לבד אינו יכול להפר [אם אינה צריכה].

והט"ז (שם נא וק"נ ר) תי' דהתוספתא איירי במין רע שמזיק לה לבריאותה, אבל יש לה חשק לאוכלו [וגורם לה עינוי]. וע"ד דברי הנמוק"י.

ס) **מתוך שהוא מיפר למתענה.** [לשמואל]. **הר"ן** ביאר דילפי' 'יפרנו' כולו, דאין הפרה לחצאין. וע"כ נתנה תורה זכות הפרה בנדר הזה [בנדרי עינוי נפש] ומש"ה יש לו זכות להפר כולו.

והרא"ש כת' כיון דנדר א' הוא. והוסיף [דאיירי] דיש קצת עינוי אף בשני. [לכאורה כוונתו דאף כבר השני הוה מין מאכל, דשייך קצת עינוי. אבל היכא דהנדר כולל דבר אחר שאין בו עינוי כלל לא[טו]].

והרא"ש (פג. סוד"ה אין) כת' דמ"ד דאינו מיפר לשאינו מתענה משום דב' כברות כשני נדרים דמו. [ויל"ד אי עיקר המח' אי הוה נדר א' או ב' נדרים. או דלכו"ע הוה נדר א' ודמי לב' נדרים].

והר"ן (בסו"ד) הוסיף דאינו בדין שיפר לחצאין, דהא מעני לה טפי. [וצ"ב. ומשמע דהוה סברא נוספת דכל שינוי בנדר נחשב 'עינוי', דהיא אינה רוצה נדר אלא בצורה שנדרה[טז]. אך אף שהאשה אינה רוצה בנדר, מ"מ אמאי שייך לגדרי 'עינוי נפש']. **והרשב"א** (ופסקי הרא"ש) כת' דלשמואל איירי שהפר לב' הכברות, אבל אם היפר רק לכבר א' אינו הפרה כלל[יז]. ואין הפרה הא' גוררת השני. כדאי' גבי תאנים וענבים (לק' פז.).

אבל **הריטב"א** כת' דיכול להפר איזה שירצה, ואפי' שניהם בזה אחר זה [ואף כשאינו מיפר למתענה, מהני הפרה בשאינו מתענה. ולא בעי' 'מתוך' בהפרה כלל].

סא) **רא"ש סוד"ה באחת.** והא דאמרי' בנטולה אני מהיהודים דמפר דוקא חלקו, דגזיה"ב הוא דוקא בינו לבינה מיפר. אבל **הר"ן** (סוד"ה ורב אסי) כתב דהוה סברא דבדברים שבינו לבינה אין חסרון הפרה במקצת. [משמע דאף כשנדרה מב' דברים דהוה בינו לבינה, יכול להפר מקצתו].

והקר"א הוסיף דכיון דהיתר נדרים שבינו לבינה אינו היתר גמור, אלא כ"ז שתחתיו (כדלעיל עט:), א"כ אין

ט. ויל"ד מ"ש מפירות מדינה פלונית או פירות שיביא פלוני, דלר' יוסי לא הוה עינוי נפש. ואפשר דהתם לא נדרה מכל המין, אלא מפירות שהוא יביא.

י. ובפשוטו משמע דכיון דהוה מין אוכל נחשב דיש בו עינוי מיפר, אך יש תנאי שחפיצה לאוכלו. אבל **השלמ"נ** ביאר כוונת הנמוק"י דאזלי' בתר דידה, וכיון דחפיצה לאוכלו נחשב צער ועינוי וכדברי הריטב"א.

יא. ויכול להפר, ומשמע אף דבשעת נדר לא היה עינוי נפש. [ויל"ד דמבואר **בריטב"א** (לעיל סז.) דאינה נודרת על דעת בעלה בנדר דאינו עינוי נפש. א"כ ה"נ בשעה שנדרה לא נדרה ע"ד. וצ"ל דלא פלוג. א"נ הוה כמתנה דכל מה שבסופו יהא לה עינוי נפש, תליא בדעתו].

יב. שאחרות אינן מתענות ממנו, קמ"ל דאפ"ה מיפר.

יג. וכת' דאע"פ דכתיב לענות נפש, ולא לענות נפשה, אפ"ה אזלי' בתר דידה.

יד. וכמ"ש הנמוק"י לעיל.

טו. ועדיין צ"ב. ואפשר דהוה סברא דלא חשיב נדר א'.

טז. ועד"ז כת' **הרא"ש** (במשנה לע' כה:) [גבי נדר בטעות או היתר חכם ע"י פתח] דאינו רוצה שיחול נדרו אלא כעין שנדר אותו. וכן (לעיל סו.) דלא נדר מעיקרא אלא ע"ד שנתקיים כולו. [אלא דהתם הוה גדר טעות בנדר, אבל הפרה לא הוה טעות בנדר].

יז. דל"מ הפרה במקצת, ואפי' אותו החצי ל"מ. [וכדאי' לקמן פז., לחד לישנא בר"ן שם].

חסרון כשהוא במקצת. [אבל י"ל דהא גופא קשיא, האיך מהני הפרה לזמן, הרי הוה 'מקצת', וע"כ דהפרה שבינו לבינה אין חסרון במקצת].

ועוד כתב **השיטמ"ק** (פד. בשם שיטה) דסברת שמואל דבעל מעקר עקר (נזיר כא:) [וכמו חכם[ח]], ולכן אמרי' בטלה מקצתה בטלה כולו. אבל היינו דוקא בנדרי עינוי נפש, דאמרי' דמעקר עקר ומופרים לגמרי. אבל בדברים דבינו לבינה אינו מפר אלא לעצמו, ולא אמרינן מיעקר עקר. שאינו דומה להתר חכם דעקר הילכך אין לנו לבטל כולו במקצתו.

סב) **רב אסי אר"י מיפר למתענה ואינו מיפר לשאינו מתענה. הראשונים** ביארו ד'יפרנו' קאי אכל מה שיכול להפר.

והטור (ס"ס רלד) הביא דלדעת הרא"ש מ"מ צריך להפר להדיא לשני הכברות [ועי"ז מהני להתיר הא'[ט]], דאל"כ הוה הפרה במקצת דל"מ[ב]. **והש"ך** (שם עז) הביא דבר"ן מבואר דיפרנו דקרא קאי אעינוי נפש, ולא נחשב הפרה במקצת.

והראשונים הוסיפו דלא אמרי' בטלה מקצתה בהפרת בעל [ע' לעיל כז.]. **והר"ן** (לעיל כז.) כת' דקי"ל דבעל מיגז גייז. וכיון דהוה מכאן ולהבא לא שייך בטלה מקצתה. [וכ"כ **השיטמ"ק** פז:]. **והאחרונים** (ע' קה"י יט ב) כת' די"ל דאף לצד דמעקר עקר, מ"מ אינו עוקר את קבלת הנדר שיחשב טעות [וע' מש"כ בזה לעיל עז:, וע' בסמוך מש"כ הגרי"ז], אלא דעוקר את חלות הנדר. וי"ל דבזה ל"ש בטלה מקצתה.

אבל **השיטמ"ק** (בשם שיטה) כת' דאע"ג דבעל מעקר עקר, ומסברא היה צ"ל דבטלה מקצתה. הא מיעט קרא שלא לענות נפש.

דף פג.

סג) **רא"ש ד"ה הרי. ובנזיר** (כב.) בעי למידק דבעל מיגז גייז, משעת הפרה ואילך. דאף כשהיפר לה בעלה, לוקה על מה ששתתה יין קודם. והגמ' (שם) דוחה דלעולם מעקר עקר, ואיירי דלא היפר, ונקטה משום גררה דסיפא[א].

ומהני הפרה אחר ט"ו יום, אף דעד עכשיו היתה נזיר [למ"ד מיגז גייז], ואין נזירות פחות מל' יום. ע"י הפרה פקע. [וע' מש"כ בזה לעיל עח.].

סד) **דילמא מן יין וכו'. הרא"ש והר"ן** כת' דדילמא לאו דוקא, שהרי אינו תלוי ברצון הבעל. **והגהש"ס** ציין בעי"ז (לעיל מז:), **והרשב"א** (חולין לג:) ציין לסוגיין ד'דילמא' הוה ודאי.

ועוד הביא **הרשב"א** דיש ספרים דגרסי 'לימא'. **ובחי' ר"א מן ההר** כתב דדילמא הוה מלשון לימא.

סה) **מיין דאית לה צערה, מן הזג והחרצן וכו'. בהג' טל תורה** העיר דאיתא **במדרש** דענבים אסורים לנזיר רק משום סייג[ב], וכ"ש זג וחרצן דכל איסורן משום סייג דיין. א"כ כיון דהותר ביין ממילא הותר בהן. והוכיח דסוגיין ס"ל דאסורין מצד עצמן[ג].

נזירות וקרבן לחצאין

סו) **אין נזירות לחצאין. והר"ן** כתב דע"כ גזיה"כ דיכול להפר. **והרא"ש והתוס'** כת' דכשאמר מופר ליכי, הוה כאומר מופר ליכי הכל. [וצ"ב מה אהנו בזה, דהא א"א להפר במה שאינו עינוי נפש, וע"כ עיקר התי' כמ"ש הר"ן, דבנזירות התורה נתנה זכות להפר. ובזה הוסיפו הרא"ש והתוס' דהוה בכלל לשונו. דאל"כ הרי היפר רק למקצת, ולא מהני כלל].

יח. **והשיטמ"ק** נקט דגדר מעקר עקר הוה ביטול על עצם הנדר, ועפ"ז נקט דשייך בזה בטלה מקצתה. [וע"כ דל"ש בנדר שבינו לבינה]. אמנם **האחרונים** נקטו דאף מעקר עקר, לא הוה עקירה על 'מעשה' הנדר. ולא דמי לחכם. ול"ש בזה בטלה מקצתה כלל.

יט. דגדר הפרה במקצת תליא בנדר. וצריך הפרה על כל הנדר. ועי"ז מהני במה דהוה בינו לבינה או עינוי נפש.

כ. **והק"נ** (ק) כתב דכוונתו למש"כ בפסקי הרא"ש (הנ"ל) לחלק בין היפר לתאנים לחוד, וסוגיין איירי כשהפר שניהם יחד [ואף דקי"ל כר' יוחנן]. אבל **הש"ך** חלק דמשמע ברא"ש דקאי רק אדברי שמואל. אבל לר' יוחנן יש לו זכות להפר רק א', ולא נחשב מקצת.

א. וכן העתיק **הר"ן** (ד"ה הרי). אמנם צ"ע **דהר"ן** (ד"ה אמר ליה) נקט דבעל מיגז גייז, וא"כ אי"צ לדחיית הגמ' שם. [וע' במפרש].

ב. **והפרמ"ג** (פתיחה כוללת א יז) הביא מזה דמצאנו סייג מן התורה. ודן שם א"כ לא יהא איסור חצי שיעור, דאין סייג לסייג.

ג. אך י"ל דכוונת המדרש לטעמא דקרא. ומ"מ אסורין אף היכא דהותרה ביין.

והרש"ש כת' דקי"ל (נזיר ג.) הריני נזיר מהחרצן ומהזג, הוה נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו. וכיון דלא יתכן נזירות לחצאין, וממילא בטלה השאר. אבל **האחרונים** דנו די"ל דרק בקבלת נזירות אמרי' דכיון דקיבל מקצת, הוה נזיר בכולו [וכגדרי פשטא בכולו], אבל י"ל דהפרה מהני במקצת. ולזה הוסיפו הראשונים דמהך טעם נחשב מעשה הפרה בכולו.

ובחי' **הגרי"ז** (סו"ה נזירות כז: בדה"ס) חקר האם כוונת הגמ' דההפרה מהני על חציו, וממילא השאר בטל. או דכיון דהוה חדא מילתא חשיב הפרה בכולו. [דבחדא נזירות ל"ש הפרה על חלק, וכמ"ש הר"ן והרא"ש].

והגרי"ז כתב נפק"מ בזה לצד דהפרת הבעל מעקר עקר[ד], והרי גדר הפרת הבעל [פועל עכשיו] 'חלות דין עקירה' וביטול על הנזירות דמעיקרא. אלא דהדין הפרה מועלת לעקור רק את הנדר עצמו למפרע[ה], ולא לדינים התלויים בנזירות.

ועפ"ז כת' דאם הפר רק ליין, שאר הנזירות מתבטל רק מכאן ולהבא. וילקה על שנטמא בעבר, ועדיין מתחייב חיוב חטאת העוף על מה שנטמא כבר. [ועי"ש מש"כ בדעת הרמב"ם].

סז) **א"ל אביי הא קרבן לחצי נזירות וכו'. הרא"ש**

והר"ן פי' כגון שהיפר אחר ט"ו יום[ו] [למ"ד בעל מיגז גייז]. **והרא"ש** כת' דהכי משמע לשון רב יוסף שיביא קרבן. [**והחזו"א** הק' דרב יוסף קאי בנזירות לחרצן ולא יין, ובמה דנו על נזירות ט"ו יום].

ועוד פי' **התוס' רי"ד** דקו' אביי אמאי תלית טעמא בנזירות, תיפו"ל משום קרבן, דאינו יכול להביא קרבן לחצי נזירות. וכיון דא"א להביא קרבן על חצי נזירות, ע"כ דליכא נזירות כזו. אבל **השיטמ"ק** (בשם רי"ץ) כתב שאם קיבל עליו נזירות מיין, ולא מזג מחייב קרבן כמו נזירות שלם, וא"כ הדרא קוש' דתהני הפרה לחצי נזירות[ז]. **והחזו"א** ביאר דקו' הגמ' דכיון דהחצי נזירות מחייב קרבנות, א"כ כל גדרי נזירות עליה עד שתביא קרבנותיה [ואסורה אף ביין משום דמחוייבת קרבנות[ח]]. ואמאי אינו לוקה.

סח) **מיתיבי וכו' מביאה חטאת העוף ואין מביאה עולת העוף.** [והגמ' מוכיחה מכאן דיש קרבן לחצי נזירות]. אלא מאי ג' בהמות בעי לאתויי, חטאת עולה ושלמים. [ותנן (נזיר כד.) דאפי' הפרישה בהמתה, ואח"כ שמע בעלה, פטורה מקרבנותיה].

והחזו"א הק' [דכיון דקי"ל דבעל מיגז גייז], אמאי נפטרה מקרבנות הנזירות, הרי כיון דעד עכשיו היתה נזיר, תתחייב קרבנות [וכקו' הגמ']. [**והאחרונים** חקרו האם קרבנות נזירות הוה חלק מקבלת הנזירות[ט] ומעצם הנזירות[י], או דדין הוא שמי שהוא נזיר מתחייב בקרבנות. והחזו"א נקט דהוה חיוב בפנ"ע, והק' דאף דמהני הפרה לנזירות, הא חיוב שנולד מחמת הנזירות של אתמול לא פקע].

והחזו"א תי' דקרבנות נזירות באין להתיר[יא] איסורי הנזיר, והכא דבלאו הכי מותרת ע"י הפרה ל"ש

ד. [ולכאורה כוונתו דכ"ש לצד דמיגז גייז, דרק במה שיש עצם ההפרה אמרי' דגייז, אבל מה שבטל מדין בטלה מקצתה ל"מ ההפרה].

ה. כיון דאינו פועל כלפי למפרע, וכהיתר חכם. אלא דע"י עקירה של עכשיו, נעקר מתחילתו. [וע' מש"כ בזה לעיל עז:].

ו. והעירו דמשמע דוקא ט"ו יום, אבל אם הושלם מנין הנזירות הוה נזירות שלימה ואמאי לא יביא קרבן. ואילו במשנה (נזיר שם) מבואר דמהני הפרה שלא תביא קרבנותיה. וצ"ע. [וצ"ל דכלפי נזירות זו נחשב חצאין, כל שלא הביא כל קרבנותיו].

ז. [וצ"ב דרב יוסף אמר דליכא נזירות לחצאין כלל. ומשמע דהוה ראיה, דכיון דיש קרבן, ע"כ משכח"ל חצי נזירות כזו].

ח. **והחזו"א** חקר בהא דנזיר אסור באיסורי נזיר עד שיביא קרבנות [אף שעבר ל' ימי הנזירות], האם הוה איסור חדש עד שיביא קרבנות. או שהאיסור שיש עליו קדושת נזירות עד הקרבנות. והביא דאף לאחר מלאת מהני הפרה, להפטר מקרבנות (כדאי' במשנה נזיר כח.).

ט. ויש שהביאו כן מדברי **התוס'** (נזיר יא.) שכת' דכיון דאפשר להביא קרבנותיו ע"י שליח מהני תנאי בקבלת נזירות. ומבואר דשייכי אהדדי.

י. ומש"ה הבעל מיפר אף את חיוב הקרבנות [אף לאחר שעברו ימי הנזירות, ע' נזיר כח. וצ"ע]. דהוה המשך הנזירות, ומהני הפרה על חלק הזה. אך בסוגיין ילה"ק מקו' הגמ' שתביא ג' בהמות, והא מהני הפרה לקרבנות. ועוד דלא דמי לקרבנות נזיר טמא דהוה משום העבר. וצ"ע.

יא. **והחזו"א** הק' דבגמ' (מנחות ד) אי' דלא נחשב קרבן שבא להתיר, כיון דאינו מתיר קבוע. [ועי"ש מש"כ].

חיוב קרבנות. [והחזו"א הק' דקי"ל דסגי כשנזרק הדם של א' מהקרבנות. וכתב דמ"מ ג' בהמות הוה מעשה מתיר א', אבל היכא דבטלה הנזירות בטל כל המחייב]. *ועד* כת' החזו"א דהוה בכלל אין נזירות לחצאין, וכיון דבטלה הנזירות לא יתכן חיוב מחמת מה שעבר.

סט) **אלא לעולם וכו' וחטאת העוף דמתיא, משום דחטאת על הספק.** [דחטאת העוף דנזיר טמא מביאין אף בספק, ע' נזיר כט.[יב]]. **הר"ן** ביאר דכיון דקיל כולי האי, אתי' נמי לחצי נזירות. **והגמ'** (נזיר יט. וכב.) הוסיפה כר"א הקפר (לעיל י.) דנזיר חוטא ובעי כפרה. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) כתב דמביאה חטאת העוף מדרבנן.

והגמ' (נזיר יט. וכב.) הוכיחה מהא דאינה מביאה אף עולה, דבעל מעקר עקר. והא דמביאה חטאת העוף משום דאתי על הספק. ומבואר דלמ"ד מיגז גייז חייבת כל הקרבנות, דאתמול כשנטמאת היתה נזירה. **והשיטמ"ק** בשם **רי"ץ** כת' דמסקנת סוגיין כגמ' נזיר, דבעל מעקר עקר[יג]. אבל **הראשונים** נקטו דמסקנת הסוגיה (נזיר כב:) דבעל מיגז גייז [וכ"כ הראשונים בסוגיין]. וא"כ הדרא קו' אמאי לא אמרי' דיביא ג' בהמות.

ותוס' (נזיר כב. ד"ה תא) כת' דלא קי"ל כהך ברייתא. ובפי' **הרא"ש** (שם) כת' עוד דדרשי' והזיר והביא, אימתי מביא כשצריך להזיר, אבל כיון דהיפר לה אינה מביאה. **והאחיעזר** (ב כא) נקט דסוגיין פליג אסוגיה דנזיר [לרא"ש ור"ן], וס"ל דאף למ"ד דמיגז אינו מחוייב בקרבנותיו. [וכמ"ש לעיל]. **והחזו"א** הוסיף דכוונת הגמ' בנזיר להק' למ"ד מעקר עקר, דאף את"ל יש קרבן לחצי נזירות, אמאי מייתי חטאת העוף. אבל למסקנא א"ש לכו"ע משום סוגיין דאין קרבן לחצי נזירות.

אבל **הרמב"ם** (נזירות ט יא) פסק דמביאה קרבן טומאה. ומשמע אף עולת העוף ואשם[יד]. ומבואר שחילק בין קרבן טומאה לקרבן טהרה [ודלא כמקשן דסוגיין]. וביאר **הרדב"ז** דחיוב קרבן הטומאה הוא משום דבשעת הטומאה היתה נזירה, שהבעל מפר מכאן ולהבא. וכ"כ **האחיעזר** (שם) דחיוב קרבן טומאה הוה על העבר. משא"כ קרבנות טהרה הוה חלק מהנזירות, ומכאן ולהבא ליכא נזירות.

אמנם בדברי המקשן (בסוגיין) מבואר דלא חילקו בין קרבנות טומאה לקרבנות טהרה. **והאחיעזר** תי' דסוגיין קאי למ"ד מעקר עקר, וא"כ אף טומאה לשעבר נעקר. **והגרי"ז** (שם) הוסיף דסברת המקשן דכיון דההפרה והעקירה היתה רק על שתיית היין, ושאר הנזירות בטלה מדין בטלה מקצתה, א"כ יש חיוב קרבן מכל חלקי הנזירות. [ומזה הוכיח אביי דאין קרבן כלל על נזירות לחצאין]. אבל למ"ד מיגז גייז יש סברא גדולה לחלק בין קרבן טומאה לקרבן טהרה.

דף פג:

ע) **טומאת מת נמי אית ליה צערא וכו'.** [ולתי' הא' **בר"ן** ל"ש כאן תי' אין נזירות לחצאין. ולתי' הב' קאי להו"א]. **הגרי"ז** כתב דלפ"ז צריך להפר להדיא אף לטומאה, ותליא בדידיה. אבל אם היפר רק ליין עדיין אסורה בטומאה[א]. [והק' דהרמב"ם לא הזכיר כן[ב]]. והקר"א הק' דאי אסורה בטומאה, במה תהא מותרת [וע' לעיל משנ"ב התוס' הרי"ד]. דל"ש דנזירות בעי הבאת קרבנות, ול"ש הבאת קרבנות כשאין איסור גילוח שער.

יב. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר דכיון דאין למזבח אלא הדם, ואין בזה איסור חולין בעזרה. [וכ"כ **רש"י** כריתות ז:, והאריכו להק' על דבריו מכ"מ, ע' נזיר כט.]. אבל **הרא"ש** כתב דבגמ' (נזיר כט.) מייתי לה מקרא. [**והתוס' רי"ד** כתב דמייתי אע"ג דאיכא למיחש משום חולין בעזרה. קמ"ל דאתי על הספק. וצ"ב].

יג. וכתב דכ"פ **הרמב"ם** (נדרים יג) [ע' מה שהו' בזה לעיל עז:]. **והרי"ץ** (לקמן פז:) הביא דקי"ל דבעל מעקר, כדאמרי' (נזיר יט. וכב.) דהברייתא לא מתוקמא באופן אחר.

יד. וכ"כ **המשנ"ל.** והמשנ"ל הביא נידון האם יש אשם במקום שלא צריך לחול ע"פ זה נזירות טהרה.

א. [דכיון דיש כאן ב' סיבות עינוי נפש, יכול להפר לא' ולא לב'. ויל"ד בזה דכיון דתרוייהו הוה עינוי נפש, תו הוה חד נדר שיש בו ע"ב, ואינו מיפר לחצאין].

ב. אמנם למש"כ הר"ן דקושטא דמילתא קאמר, א"כ אליבא דאמת הוה בכלל אין נזירות לחצאין, ול"מ הפרה לחצאין.

עא) **ר"ן ד"ה אמרי.** נזיר שמשון אסור ביין ומטמא למתים, ואפשר נמי דאית' לאיסור טומאה בלא שאר דיני נזירות[ג]. **והרש"ש** הק' דתנן (נזיר ג:) הריני נזיר וכו' מן הטומאה, כל גדרי נזירות עליו, ול"ש לחצאין. **והאחרונים** תי' דהתם הוה דין בקבלת הנזירות, והא דבסוגיין אין נזירות לחצאין הוה סברא דעצם הנזירות הוה א', ואינו מתחלק כלל.

ועוה"ק **הקר"א** ו**הגרי"ז** דנזירות שמשון הוה פרשת נזירות בפנ"ע, ואינו גילוי על שאר דיני נזירות.

עב) **בא"ד ונפק"מ דאם נדרה שלא תלך לבית האבל בעלה מיפר משום ע"נ.** וכ"פ **השו"ע** (רלד סב) נדרה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה או לבית אביה ואמה, או שלא תלך במחול או שלא לשורר או שלא לשמוע קול שיר הוה עינו נפש. [והמקור מתשב"ץ קטן (תיד) בשם **מהר"ם** מרוטנברג ע"פ הגמ' (מו"ק ט:)[ד]. ועוד הביאו מהגמ' (כתובות עא)].

אבל **הפוסקים** הק' דמשמע מדברי **הטור** (וכן שו"ע רלה ג) דהליכה לבית האבל ובית המשתה אינו אפי' דברים שבינו לבינה. ודוקא כשתלה בתשמיש מיפר. **והש"ך** (שם טו) **וט"ז** (שם יא) כת' דלאו דוקא, ונקט תלתה בתשמיש אגב אחריני.

קונם מהבריות

עג) **שאני נהנה לבריות וכו'. הר"ן** פי' שאסרה על עצמה מה שתהנה מהבריות[ה] [מלבד הבעל, וכדאי' בגמ']. **והר"ן** ו**הרא"ש** כת' דקאי כר' יוסי. דאילו לרבנן מיפר כדשמואל (לעיל פב.) דאפי' הנאת פלוני מיפר[ו]. **והרא"ש** הוסיף דאף לר' יוסי מיפר משום דברים שבינו לבינה[ז]. [והא דתנן דאינו יכול להפר היינו משום עינוי נפש].

אבל **הפיה"מ** לרמב"ם כת' דמתני' ר' יוסי [ואינו מיפר כלל], ולרבנן מיפר משום דברים שבינו לבינה.

עד) **ויכולה היא להנות מלקט וכו'. הר"ן** פי' דהבעלים עוזבים, והיא נוטלת [דאין טובת הנאה לבעלים]. והיא אינה נהנית משלהם. ולכאורה מבואר דלקט ושכחה ופאה יוצאים מרשות הבעלים. דאל"כ האיך הותר בהם, ומ"ש מהפקר לר' יוסי (לע' מג.)[ח].

ולכאורה צ"ל דאיירי באוסר הנאתם. דאילו אסר נכסיהם, א"כ תאסר אף כשיצא מרשותו. [וכדתנן לעיל מו., וע"ע מש"כ לעיל מב.].

עה) **אימא סיפא יכולה להנות מלקט שכח ופאה, אבל מדבעל לא. השלמ"נ** הביא בשם **היד שאול** להק' דבאוסר הנאתו עליו מותר לגבות ממנו חובו [וכמ"ש **המחנ"א** גביית חוב ג][ט], דלא נחשב נהנה ממנו אלא גביית חוב. א"כ אף כשהאשה אוסרת הנאת בעלה עליה, יכול לתת לה מזונות, כיון דמשועבד לה הוה פרעון חוב[י]. [וכעי"ז הק' **רע"א** (לעיל מה:) על הסוגיה בכתובות ע:].

ו**הפור"י** הק' דאי אסורה להנות מנכסי בעלה האיך מותרת בלקט, הא קי"ל מה שקנתה אשה קנה בעלה (ע' לק' פח.), ומציאת אשה לבעלה[יא]. ואין לומר דהבעל אינו זוכה שלא איסר עליה, כיון דאם הבעל יזכה יהא אסור עליה. דהא גבי מודר מחתנו

ג. דכיון דיש גילוי דצד א' אינו מוכרח לשני, הסברא נותנת דאף טומאה אינו מוכרח לאיסור יין. וצ"ע בזה. [וע' **גליוני הש"ס** בשם מורה מבוכים].

ד. אבל **הקר"א** הק' דמבואר (מו"ק שם) דלא עדיף מכיחול. וכיון דלרמב"ם כיחול ל"ה ע"נ, א"כ ה"נ י"ל דחולק. [**והשו"ע** סתם בזה].

ה. אך במשנה אי' 'ל'בריות, וצ"ב. **והתפא"י** (יכין) כת' דאסרה את עצמה במה ששייך לבריות.

ו. **והר"ן** (לעיל פב:) כת' דלשמואל מיפר משום עינוי נפש. אבל **הר"ן** (שם) הביא **אחרים** דלמסקנא כוונת שמואל דמיפר משום דברים שבינו לבינה, וקאי אף כר' יוסי. [וכן לדברי הרא"ש שם הוה ב' תי']. **ז.** וכפי' (לעיל פב:) דמיפר [במשנה עט:] משום דברים שבינו ובינה קאי אליבא דר' יוסי.

ח. ויש לדחות דהתם יכול לחזור בו, משא"כ בסוגיין.

ט. דהא מותר לקנות ממנו ביותר (וכדאי' לעיל לא.). דכיון דשילם הוה כנוטל את שלו. [אבל **האחרונים** דנו ד"שעבוד" לא נחשב כפדייה, ומ"מ השתא נהנה משל חבירו].

י. וי"ל דאף דאינה מוכרחת לעבור על הנדר, ומותרת להנות מהבעל [כשיעור השעבוד בצמצום], מ"מ עיקר הנדר הוה עינוי נפש. [וע"ד מש"כ הראשונים, הו' לעיל עט:].

יא. והביא דאף בלקט אמרי' כן, כדאיתא בב"מ יב. מבואר דלמ"ד מציאת בנו לאביו [מדינא] אסור לבן בלקט, דאביו עשיר הוא.

(לק׳ פח.) מבואר דהבעל זוכה ממנה אף דבבא לידי איסור[יב]. וכתב דאולי סוגיין כר׳ עקיבא דס״ל (כתובות סו.) דמציאתה שלה.

עו) **ר״ן ד״ה רבא.** וקשיא טובא ולרבא מי גרעי בריות

ובעל מחנווני וכו׳. ותי׳ הר״מ ב״ש דהכא כשלקטה וכו׳, ולע׳ כשנדרה בימות הגשמים. **והחזו״א** כתב דצ״ל דלקט ושכחה ופאה של ימות החמה מספיק לימות הגשמים[יג].

והקר״א הק׳ הא איכא כמה מינים דליכא בלקט, ואמרי׳ (בתוספתא הו׳ לעיל פב:) דנדרה מחד מכל המינים נחשב עינוי נפש. ותי׳ דדוקא היכא דאסרה על עצמה המין הוה עינוי נפש. אבל היכא דנדרה מהנאת הבריות, אמרי׳ דיכולה להנות מלקט, כיון דעיקר הנדר אינו עינוי נפש, אלא הנאת הבריות. [וצ״ב[יד]].

אבל **הר״ן** (ד״ה אלמא) העמיד דסברת המקשן [ועולא] דאף בכה״ג יכול להפר, ונחשב עינוי נפש. **ורע״א** הק׳ דהר״ן (הנ״ל) פי׳ דהמקשן בא מכח ב׳ קושיות, ׳ועוד וכי בעל וכו׳ גריעי מחנווני׳. א״כ עיקר התי׳ חסר מהספר.

ולדברי **הר״ן** (ד״ה אמר עולא) נולד מח׳ נוספת בין רבא לעולא, דלעולא היכא דאסרה עצמה מהבעל ל״מ לקט. ומנ״ל הא. הרי י״ל דאף לעולא מהני כה״ג. דקושיית המקשן מדלא קתני ׳ש׳יכולה. ובזה תי׳ עולא דתרי טעמי נקט[טו]. וצע״ג.

עז) **נתגרשה יכולה להנות וכו׳. החזו״א** הק׳ דמ״מ

הוה עינוי נפש אחר שנתגרשה [וקי״ל כר״ע (לקמן פט.) דיכול להפר אף בנדרה שתאסר לכתתגרש, דהוה עינוי נפש אחר גירושין]. וניחוש שמא יגרשנה בימות הגשמים. וא״כ מיתלא תליא ואי מגרש בימות הגשמים חייל הפרה, ואל״כ לא חל. ועוד תי׳ **החזו״א** דרק כשיש לה בעל הוה בכלל עינוי נפש [כשנהנית מלקט], אבל בגרושה אינו עינוי נפש.

והק׳ **החזו״א** דמ״מ יפר משום בינו לבינה. וכתב דאה״נ, וכוונת הגמ׳ דאם נתגרשה ונשאת לאחר[טז], ושוב נתגרשה. א״נ אשת כהן[יז].

עח) **רא״ש ד״ה נתגרשה.** אע״ג דהשתא לא מיתסר

[והוה דבר שלא בא לעולם], יכולה לאסור לאחר זמן מידי דהוה וכו׳ הואיל ובידו להקדיש עכשיו[יח]. וכ״כ **הרשב״א** בשם **תוס׳**, והרשב״א חלק דאי״צ לכך דאדם אוסר פירות חבירו עליו, אפי׳ לאחר זמן. ודוקא באוסר פירותיו על חבירו מקשי׳ הכי.

עט) **בא״ד אע״ג דהשתא לא הוה עינוי נפש, הואיל**

ויבא לידי ע״נ לכשתתגרש מצי מפר. אבל הר״ן כתב דמש״ה אינו יכול להפר.

וכעי״ז נח׳ **הראשונים** (כתובות נט, הו׳ לעיל עט:) בדבר שיהא בינו לבינה אחר גירושין, האם יכול להפר. **והר״ן** (כתובות שם) הביא מקור לזה מדברי ר״ע (לק׳ פט.) דהבעל יכול להפר אף בנודרת שיחול לאחר שתתגרש [ורק אחר גירושין הוה ע״נ]. **והאחרונים** (חזו״א, ע׳ רע״א במערכה כתובות נח: ט) **ביארו** דהנך ראשונים נח׳ רק בינו לבינה, דלא נחשב ׳בין איש לאשתו׳, דמה שאחר גירושין אינו שייך לבעל. אבל גדרי עינוי נפש תליא באשה[יט]. [וכמ״ש הר״ן פב: בסוה״ע].

יב. אבל **הקר״א** תי׳ כן, דאינו יכול לזכות ממנה [וצ״ב האיך יישב הא דלק׳ פח.]. ועוד הביא דנח׳ **הראשונים** היכא דאינו נותן מזונות האם זוכה במציאתה. ועוד תי׳ דהבעל עשיר [וצ״ע מב״מ יב. הנ״ל].

יג. ועוד י״ל דאיירי כשנדרה לזמן מועט, שלזה סגי במה שבידה.

יד. ויל״פ [כמש״כ לעיל] דהנודרת מדבר מאכל, נחשב דהוה מין עינוי נפש, אף דעכשיו אינה זקוקה למין זה. אבל היכא דהמין מותרת לה, אלא דאסרה משל פלוני, דנים האם יש עינוי בפועל.

טו. אבל משמע בר״ן דמש״כ ׳ועוד׳, אינו טעם נוסף בפנ״ע, אלא תוס׳ סברא.

טז. [ואף הבעל השני אינו בכלל בריות].

יז. ועוי״ל דמשום עינוי נפש מיפר כל הנדר. ואילו משום בינו לבינה עדיין אסורה בכל העולם.

יח. וצ״ב מה קשה לרא״ש, הא אף עכשיו יכולה לאסור את הבעל עצמו [בלשון אחר], אלא דבלשון ׳בריות׳ אינו בכלל. ואי״צ להא דאיתא (לקמן פו.), דמה שמקדיש לאחר זמן הוה מעשה הקדש אחר, דאילו יקדיש מעכשיו אינו יכול למכור.

יט. [ועוד שמעתי עד״ז דנדרים שבינו לבינה מיפר מפני שהאיסור מונע בינו לבינה. ולא משום עצם הנדר, ומש״ה אף באופן דגוף הנדר אינו בינו לבינה מיפר כיון דלא יוכלו ליזהר. ואילו עינוי נפש תלי בעצם הנדר].
אך בדברי הר״ן מבואר דאפ״ה אינו יכול להפר.

דף פד.

פ) **ר"ן [ד"ה לעיל פג:].** דהא הכא מסקי' וכו' דאפי' הכי כשנתגרשה נאסרה. וה"ה כל מי שנכנס בכלל הלשון אפי' לאחר זמן יאסר[א]. אבל הקר"א כתב דלא דמי, דהכא אסרה עצמה בכל הבריות, אפי' מי שיוולד אח"כ. וה"נ ע"י שהבעל נחשב 'אחר' ובכלל 'בריות' נכלל בנדר. [משא"כ לשון יורדי הים הוה סימן למי שעבשיו הוה יורדי הים].

והאו"ש (יב ח) חילק דיורדי הים הוה סימן בעלמא, שנדר מהאנשים שהם יורדי הים. אבל הא דבעל אינו בכלל בריות, הוא משום דאינה מקבלת הנאה מאחרים, אלא נותן לה מה שמשועבד לה, והיא זקוקה לו. והוה גדר שונה של הנאה, שנהנית משל עצמה. ולכן כשנתגרשה שוב נהנית משל בעל.

פא) **בא"ד וכ"ת רב נחמן מוקי למתני' כר' ישמעאל** דאזיל בתר השעה שהנדר חל בה, ומש"ה קתני דאסורה בבעל. **הרש"ש וחזו"א** (ועוד אחרונים) תמהו דר' ישמעאל קאי דוקא באוסר לאחר ל', דאזיל בתר שעת חלות הנדר. אבל אם נעשה מיושבי יבשה אחר שכבר חל הנדר, אף לר' ישמעאל מותר[ב]. וצ"ע מש"כ הר"ן ליישב סוגיין עפ"ז.

פב) **בא"ד ובריתא דמייתינן וכו' ובא אדם א' ונשתהא עמם.** משמע אפי' בא לעיר אחר הנדר וכו'. אבל **השו"ע** (ריז לה) פסק דתליא בשעה שנדר [כר"ע בירושלמי]. **והש"ך** (שם לט) נקט דקאי אף אמי שבא לגור בעיר אח"כ (סעיף לב). **ורע"א** תמה דהשו"ע סתם ולא חשש לדעת הר"ן, דאפי' נדר בסתם אסור במי שנהיה יורדי הים אח"כ.

פג) **נדרי עינוי נפש הן [כ"ה לפנינו].** **הראשונים** ביארו דלהך גיר' כוונת הגמ' דע"כ כוונתו לאסור פירותיהן, והוה עינוי נפש. **והרא"ש** הוסיף דאסורה בפירות אפי' שהבעל קנאם. **והר"ן** כתב דל"ל דבעודן שלהן קאמרה, וכשהבעל יקנה מותרת בהן, דא"כ אמאי יפר חלקו. **ורע"א** הק' דאמרי' (לעיל פב:) דאסרה הנאת פירותיהן עליה הוה בכלל נדרים שבינו לבינה, א"כ יהני הפרה בעודה תחתיו. וצלע"ג. אבל **תוס'** הוסיף בשם **הר"ר יונה** דאינו בינו לבינה, דהבעל יכול להביא ממקום שירצה.

ועוד הק' **רע"א** אילו אסר עצמו רק בפירות, א"כ במה תליא במשמשתו, דאמרי' יפר חלקו ומשמשתו.

פד) **שאני הכא דמוכחא מילתא דעל היתירא קאסרה נפשה.** בגליון **מהרש"א** ציין דכעי"ז יש ספק בגמ' (שבועות כב:) במי שנשבע שלא יאכל נבילה, האם מוכחא מילתא דנתכוון לאסור עצמו בדבר המותר לו, בחצי שיעור[ג].

פה) **דעל היתירא אסרה נפשה.** **השיטמ"ק** (בשם שיטה, ועי"ש בשם רי"ץ) כת' דאף אהיתירא, וכ"ש חל איסור על אחרים[ד]. דנדר חל לאסור את המצוה[ה]. וכה"ג אפי' שבועה חל, דהוה איסור כולל.

א. ולכאורה מבואר בר"ן דהנידון אי בעל בכלל בריות הוה בפירוש הלשון. ד'בריות' משמע דוקא אנשים זרים, וע"י שנתגרשה אף הבעל הוה 'בריה'. אך לכאורה פשוט דהבעל הוה בכלל הלשון 'בריות', והצד דלאו בכלל הוה משום אומדנא, דלא נתכוונה לאסור עליו עד שתפרש, ובזה הנידון דמכאן ולהבא ליתא להך אומדנא. וא"כ מה ראיה להתם דיש שינוי בשם.
ועוד אפשר דהטעם דבעל לאו בכלל בריות משום דאשתו כגופו. וא"כ פשוט דלאחר גירושין אינה כגופו. [ולא הוה שינוי בשם].

ב. ושמעתי דכוונת הר"ן דלר' עקיבא, תליא בשעה שנדרה, ועי"ז מתפרש גדרי הלשון, ע"פ שעת אמירה. אבל אין סברא דפירוש הלשון תליא בשעת חלות הנדר. וע"כ דכוונת ר' ישמעאל דתליא בעצם הנדר. [ואף דלענין הפרה ר' ישמעאל ס"ל דתליא בשעת החלות].

ג. ולכאורה יש לחלק דבסוגיין מהדין בעל הוא א' מהבריות, אלא דאמדי' דעתה שאינה מתכוונת לאסור את הבעל. אך היכא דמוכחא מילתא אמרי' דאוסרת עצמה בכל מילי. אבל התם יש סברא דחצי שיעור לא הוה בכלל סתם אכילה. ויש ספק האם אומדנא זו מהני לשנות גדר סתם אכילה.

ד. דמשמע דבעודה תחת בעלה חל איסור קונם כלפי אחרים. [וכ"ה משמעות המשנה, אך יל"ד דדוקא נתגרשה תהא נטולה מהיהודים, דחל הקונם מכאן ולהבא].

ה. **והראשונים** (לק' צ:) דנו דאין איסור חל על איסור. [וע"ע **רש"י ותוס'** שבועות כ:, **והר"ן** לעיל יח. ומש"כ שם].

דף פד:

פו) **קסבר ספיקו אינו טובל. הר"ן** כת' דה"ה לודאי אינו טובל[א]. [והוה מצוות הפרשה בעלמא, והפירות אינם טבל[ב]]. אבל **הרשב"א** (ושיטמ"ק בשם שיטה) כת' דודאו טובל מדרבנן, ובספק לא תקנו.

פז) **ר"ן ד"ה קסבר.** דטוה"נ בטובל תליא, דכתיב אשר ירימו. *ועד* כתב **הרשב"א** (בשם מורי הרב) דכיון דכל המעשרות טבלי וזה אינו טובל, מדמינן ללקט שכחה ופאה[ג].

ו**השיטמ"ק** (בשם רא"ם) כתב דלר' אליעזר כיון דאינו טובל א"כ המעשר לא שייך לתבואה. והוה כאילו המעשר עני לא היה שלו [מעולם][ד], והוה כלקט שכחה ופאה. אבל לרבנן כיון דקורא שם[ה], הרי שייכא בממון בעה"ב.

ועוד הביא ה**שיטמ"ק** (בשם רי"ץ) לגרוס להיפך דלר"א כיון דאינו טובל, ואית ליה טובת הנאה. אבל לרבנן כיון דטובל, אינו ממונו.

פח) **א"ל אביי וכו' ר"א סבר לא נחשדו וכו' דאילו מפקיר נכסיה.** [ורבנן סברי דמירתת וכו'[ו]]. אבל בגמ' (מכות יז.) איתא דלא נחשדו, דכיון דממונא הוא אפרושי מפריש. **פרש"י** ואיהו לגזל עניים לא חשיד[ז]. ורבנן סברי כיון דטריחא מילתא לא מפריש[ח]. והגר"א גרס סניא מילתא. ו**האחרונים** הק' סתירת הסוגיות, ותי' בכמה אופנים[ט].

ו**החזו"א** (מעשרות ז כד) הביא מהגמ' (שם) דמהני שהפריש לשם מעשר אף שדעתו לעבבו ולא לתתו לכהן לוי ועני[י]. ומ"מ מהני לתקן את הכרי מתוקן[יא].

פט) **כיון דאילו מפקיד נכסיה. רע"א** (במשניות דמאי) הק' דמ"מ אסור על בעל השדה, דדרשי' 'לא תלקט' להזהיר עני על שלו, והדר הו"ל גזל. [ובגמ' (חולין קלא:) דרשי' אף במעשר עני, דאפי' עני שבישראל מוציאין מידו[יב]]. וצ"ע.

וכה"ק ה**מהרי"ט** (א פה, הו' בשלמ"נ), ותי' דבשעה שהפריש היה עשיר, וכשחוזר ומפקיר פנים חדשות באו לכאן. ומי שהפריש מעשר עני ואח"כ ירד מנכסיו אינו בכלל איסור זה[יג]. ו**האחרונים** (חזו"א כאן ופסחים לח:, קה"י ב"מ יד) **הביאו** ד**התוס' הרא"ש** (ב"מ ט: הו' ב**שיטמ"ק** שם וריטב"א שם בשם תוס', וכן פי' הרא"ש פאה ד ט) מבואר דכיון דהפקיר את השדה לא נחשב

א. וכן היא לשון הגמ' (מכות יז.) מר סבר ודאי טובלו, ומ"ס ודאי אינו טובלו.

ב. אך אינו רשאי לאכול בלא הפרשה משום ביטול מצוות מעשר עני. [דלאחר שאוכל א"א להפריש ממקום אחר, עכ"פ מדאורייתא].

ג. ו**השיטמ"ק** (בשם שיטה) כתב דכיון דאינו טובל, א"כ מה שמפריש הוה כפורע חובו. הילכך אין בו טובת הנאה,דמדמינן ללקט שכחה ופאה. [וצ"ב דאף פדיון הבן דמי לפורע חובו, ויש טובת הנאה].

ד. וילה"ק דזרוע ולחיים וקיבה יש לבעלים טובת הנאה (כדאי' חולין קלא.), ואף דאי"צ קריאת שם ואינו טובל.

ה. ומבואר בדבריו דלמ"ד טובל, א"כ יש כאן 'קריאת שם' ותיקון על התבואה. ואילו למ"ד אינו טובל הוה דין נתינה לחוד.

ו. ו**האחרונים** ציינו דלמ"ד הפקר בפני ג' (לעיל מה.) פשיטא דמירתת. ומדברי ר"א לכאורה מוכח דסגי בפני א' או בינו לבין עצמו. ו**השלמ"נ** כתב דבזה פליגא הגמ' במכות, וס"ל דהפקר בפני ג' [ובודאי מירתת], וע"כ הטעם דלא חשיבי להו גזל.

ז. ו**האחרונים** (רע"א וערול"נ שם) הק' דגבי כותים אמרי' (תוס' יומא נה:, גיטין כה.) דקודם שהופרש לא חשיב להו גזל, אבל אחר הפרשה חמיר להו וס"ל דהוה גזל. וצ"ל דע"ה קיל להו ממון שאין לו תובעים.

ח. ה**מהרי"ט** (א כה) הק' דאין בזה טירחא, דסגי בקריאת שם ואי"צ להפרישו. ו**החזו"א** (דמאי ט ג) ביאר דניחא ליה להסיח דעתו מחטאו, ולא לעסוק בהפרשה. וגם ניחא ליה לגזול השבט קודם הפרשה.

ט. ו**הקר"א** כתב דהגמ' במכות ס"ל דל"מ להפקיר נכסיו, דיש איסור להזהיר עני על שלו, ע' בסמוך. ופליגי בזה הסוגיות.

י. שאמר יזכו כהנים, אבל אני עתיד לחטוא ולא אתן, תרומתו תרומה. ואין כח בדבר הוות לשנות כלום.

יא. אבל יש שדנו דלא נחשב 'מעשה הפרשה' כלל. ו**הר צבי** (זרעים מד ד) דן די"ל דסוגיין פליג בזה אגמ' שם.

יב. ו**המרדכי** (ב"ב תפז) כתב דמי שנדר לתת צדקה לעניים, ושוב העני, אינו יכול לעכב לעצמו [וביאר דכבר זכו גזברו]. ולא מצי אמר בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כ"ש. דהא אמרי' להזהיר עני על שלו. ואטו משום שהוא עני לא יקיים נדרו.

יג. ו**הדרך אמונה** (מתנו"ע ו טז) הק' מדברי המרדכי הנ"ל. ועי"ש שהאריך בזה. [ויש שדנו דהכא איירי דוקא בהעני אחר ההפרשה, ואילו בצדקה ל"ש הפרשה. אמנם בתו"ד המרדכי משמע דאף כשהגיע ליד גבאי אסור לתת לו. וצ"ע].

׳שלו׳, והאיסור קאי רק במי שעבשיו הוא בעל השדה[יד].

והחזו"א כת׳ דמסתבר דלענין מעשר עני תליא במי שהוא בעלים על הכרי [דלא תליא בשדה]. והחזו"א כתב דלפ"ז מי שהפריש משלו על של חבירו, אף דקי"ל (לעיל לו:) דטובת הנאה לבעל הפירות. מ"מ אין בזה איסור להזהיר לעני על שלו, ואם הוא עני מותר לעכב לעצמו.

והריטב"א (ב"מ שם, הו׳ בשיטמ"ק שם) כתב דרש"י (שם) חולק[טו] וס"ל דכיון שהיה שלו שעה א׳, הוה בכלל גזיה"כ להזהיר לעני על שלו, ול"מ הפקר. [והקה"י (שם) ביאר דסברת רש"י דהוה חיזוק על הדין ׳תעזוב׳, וכיון שהוא הפריש אסור לו].

צ) ר"ן ד"ה וחכ"א. ויהא האוכל מהכרי במיתה.

מבואר דלרבנן אף הטבול למעשר עני במיתה בידי שמים [ור"א פליג דאינו טובל כלל[טז]]. אבל דעת הרמב"ם (מאכ"א י כ) דליכא מיתה אלא בטבל הטבול לתרומה או תרומת מעשר. ותוס׳ (יבמות פו. ד"ה אי) נסתפקו בזה האם ילפי׳ מהיקש [הו׳ בר"ן בסמוך] רק לאו, או דכיון דאין חילוק בין שאר טבל לענין אזהרה, ה"ה לענין מיתה[יז].

צא) ר"ן ד"ה קסבר. א"א שיהא הכרי עצמו יותר ממעשר עני עצמו[יח] וכו׳ דבשלמא תרומה וכו׳ דכיון שהיא עצמה אסורה ראוי הוא שתאסור תערובתה וכו׳. ועד"ז כת׳ רש"י (יבמות פו.) דיש חיוב מיתה[יט] בטבל [הטבול לתרומה], כיון שעדיין לא הופרש התרומה, ומיתה כתיב ביה. [ובס׳ אתוון דאורייתא (ב) האריך בזה דגדר האיסור טבל משום דפתיך ביה תרומה[כ]].

ותוס׳ (יבמות ד"ה מה) הק׳ א"כ לא ליתסר טבל לכהן, כיון דתרומה שריא ליה.

והאתוון דאורייתא תי׳ [לדעת רש"י] דטבל אסורה לכל, והא דתרומה הותר לכהנים הוה משום דמשולחן גבוה זכו. ומש"ה בעינן הפרשה שיהא בזה שם תרומה[כא].

יד. ולא משום שגדל בשדיהו.

טו. דכתב דהא דאיתא התם דעשיר שזיכה לקט לעני, מדין מיגו דמפקיר נכסי, איירי בעשיר שאינו בעל השדה. וע"ז פליג התוס׳ הרא"ש דאף בעל השדה, כיון דאילו מפקיר מותר לו. [אבל הו׳ בשם הגר"ח דאף רש"י מודה דאילו הפקיר מותר לו. אלא דס"ל דל"מ מיגו לענין איסורים, כיון דהשתא דלא הפקיר הוה בכלל איסור להזהיר על שלו].

טז. ומשמע דאין בזה אפי׳ לאו. [וכדאי׳ בגמ׳ דאינו טובל, דאין איסור כלל. ולא משמע שהקילו וסמכו ארוב ע"ה מעשרין כיון דהוה איסור לאו בעלמא].

יז. והיפ"ע ציין דבירושלמי (דמאי ד ג) העמידו דבזה נח׳ ר"א ורבנן [ודלא כאוקימתא דסוגיין], דר"א סבר דהוה במיתה, ומש"ה חמיר להו לע"ה, ומפרשי מעשר עני [דאי בעי מפקיר נכסי]. ורבנן סברי דבמלקות, ומש"ה ע"ה חשודים עליו.
והאחרונים ציינו דבמדרש רבה (איכה א כח) מבואר דיש חיוב מיתה ביד"ש. דאי׳ גלתה ׳מעוני׳, על שאכלו מעשר עני. והביאו ר׳ ביבי ור׳ הונא בשם רב דהאוכל טבל של מעשר עני חייב מיתה.

יח. וכעי"ז כת׳ תוס׳ (קידושין לח:) דטבל קיל, דלא חמיר מתרומה שבו. ותרומה יש לו מתירין ע"י שאלה. והמהרש"ם ציין לריטב"א (ע"ז עג:) אהא דאי׳ דטבל אוסר במשהו [מדרבנן] כיון דתרומה חטה א׳ פוטרת את הכרי. והק׳ האיך יהא טבל חמור מתרומה שבטל בק׳. ותי׳ דשאני התם דכיון שהופרשה הופרשה ושוב אין לה היתר. וכיון שכן דנו אותה כדין היתרו של תרומת מעשר שהוא חד ממאה. ודוקא טבל שעדיין לא הופרש ויש לו היתר עשו איסור תערובתו כדבר המתירו.
והרש"ש ציין דכעי"ז אמר עולא (בכורות ט:) יש לך דבר שפדיונו מותר והוא אסור [דלא אלים מהיוצא ממנו]. [ויל"ד האם הוה סברא, דמהיכן הגיע האיסור. או דהוה בגדרי ק"ו].

יט. דילפי׳ טבל הטבול למעשר ראשון אסור לזרים, בהיקש מתרומה. מה תרומה טובל לאסור לזרים. ופרש"י [דידעינן מסברא דתרומה טובל] שכל זמן שלא הופרשה חייבין מיתה על אכילתו של טבל, דהא מיתה כתיב ביה.
אך האחרונים כת׳ דרש"י מודה דלאחר דילפי׳ דיש חיוב אף בטבול למעשר ראשון, ע"כ דיש איסור על הטבל מצד עצמו. אלא דרש"י קאי קודם הילפותא. ואילו הר"ן (כאן) קאי אף לאחר הדרשא [או דר"א לית ליה הך דרשא, ע׳ בסמוך].

כ. ועד"ז מבואר בסוגיה בסמוך דהגונב טבלו אי"צ לשלם על התרומה שבו [מלבד למ"ד טובת הנאה], דנחשב שאינו של הבעלים אף קודם הפרשה. אך יש לדחות דאף דפירות אלו התורה קבעה שיהיו תרומה, מ"מ י"ל דאיסור אכילת תרומה הוה רק לאחר הפרשה. והאיסור אכילת טבל הוה מצד אחר. וע׳ אתוון דאורי׳ שהאריך בכ"ז.
וע"ע ר"ן ורא"ש ותוס׳ (לע׳ יב.) מ"ט תרומה לא נחשב דבר הנדור [להתפיס בו], ולכאורה נח׳ בגדר האיסור תרומה. [וע"ע מש"כ שם].

כא. והקובה"ע (לח:) הוסיף דלא הותרה אכילת תרומה לכהן אלא במקום שאכילתו הוה ׳עבודה׳, וקודם הפרשה אינו ׳אכילת תרומה׳.

והאחרונים דנו די"ל דאף תוס' מודו דלמסקנא גדר איסור טבל הוה משום תערובת תרומה [וכמ"ש הר"ן]. אלא דכוונת התוס' דל"ש ללמוד כן מסברא, ורק לאחר דילפי' מקרא[כב] ילפי' דהגדר משום דהתרומה אוסרת תערובתו[כג].

צב) **שם.** לכאורה מבואר בר"ן דר"א מודה דקודם שהפריש מעשר ראשון חייב על הטבל[כד]. דהתרומת מעשר שיהיה בתוך המעשר ראשון אוסר את הטבל. ועד"ז נקטו **תוס'** (יבמות הנ"ל), והק' אמש"כ רש"י דלס"ד דוקא כשיש בו תרומה גדולה תרומת מעשר.

והמהרי"ט (א כה) כת' דדוקא לאחר שהופרש המעשר חל חיוב התרומה, וקרינן ביה אשר ירימו בעתידין ליתרם[כה]. אבל בעודו טבל אבתי לא חל חיוב תרומת מעשר. ועד"ז כת' **האפיק"י** (א יא יד) בדעת רש"י, וכתב דתוס' פליגי וס"ל דהוה טבל, אלא דיש סדר בהפרשה.

ובס' החינוך (רפד) כתב דהיכא דהפרישו מהטבל תרומת מעשר, שהקדים להפריש תרו"מ קודם למעשר ראשון, אינו חיוב מיתה, אלא עובר בלאו[כו]. [ונתחדש בדברי החינוך דאפשר להפריש תרומת מעשר לפני הפרשת המעשר. **והאחרונים** העירו דל"מ כן בשאר **ראשונים**, ובפשוטו י"ל דכל שלא הפריש מעשר ראשון אינו יכול להפריש כלל תרו"מ[כז] [וכסברת המהרי"ט]. אבל **המנח"ח** (רפד ג) כתב די"ל דאף שאר הראשונים מודו דמהני בדיעבד[כח]. והמנח"ח כת' די"ל דרש"י (יבמות) קאי היכא דהפריש תרו"מ וכחינוך, והוה טבול רק למעשר ראשון[כט]].

צג) **ר"ן ד"ה רבא אמר.** דמתני' איירי במעשר עני המתחלק בתוך הבית[ל] וכו' וכשמגיעין ימות הגשמים[לא] מחלקו בתוך הבית[לב]. [וכ"מ **בר"ש**

כב. וכמ"ש **ריב"ן** (בתוס' שם) דילפי' ולא יחללו וגו' אשר ירימו, בעתידים לתרום.

כג. ועי"ל דאף כוונת הר"ן דאיסור טבל משום 'עתידים לתרום', אלא דילפי' מק"ו דלא יהא חמור ממה שיצא ממנו, ומש"ה לא יתכן דעתידים לתרום איירי בטבול למעשר עני דעתידים לתרום ממנו דבר המותר.
[ועד"ז כת' **האחרונים** די"ל דאף רש"י קאי לאחר שגילתה קרא דלוקה מדכתיב 'ולא יחללו'. וקי"ל לחכמים שהגדר משום דפתיך בו תרומה, וממילא ידעינן דיש חיוב מיתה. ורש"י קאי אחיוב מיתה דטבל].

כד. דמשמע דר"א פליג רק במעשר עני. [וש לדחות דבגמ' יבמות ילפי' טבול למעשר ראשון מהברייתא דהר"ן הביא בסמוך. א"כ י"ל דר"א פליג. אך תימה לומר דר"א פליג בזה. דהא עיקר תקנת דמאי הוה משום טבול למעשר ראשון].

כה. וביאר דטבל העומד להפרשת תרומה אמרי' כל העומד ליגזז כגזוז דמי, והוה בכלל חיוב מיתה דתרומה. אבל טבל שלא הופרש ממנו מעשר ראשון לא מחייב מיתה משום תרומת מעשר שבו, דאבתי לא חל חיובו עד שיפריש המעשר, ואז חל החיוב על הלוי להפרישה. ומש"ה ס"ד דלא טביל עד דמייתי לה מהקישא.

כו. ועכ"פ יש בזה לאו, משום היקש דברייתא דבסמוך. [וכדעת הרמב"ם דהיקש הוה רק ללאו]. אבל הר"ן ס"ל דר"א לא ס"ל הך היקש, ומש"ה ליכא אפי' לאו.

כז. וכ"כ **רש"י** (מכות יז.) דצריך להפריש מעשר ראשון בדמאי, כדי להפריש תרו"מ [וכ"כ המאירי בסוגיין]. [והמנח"ח נדחק דהיינו לכתחילה]. ועוד ציינו לדברי **הרמב"ם** (פיה"מ דמאי ה א) כתב דאי אפשר להפריש תרו"מ לפני המעשר, שהוא תרומתו. וע"ע רמב"ם (מעשר א ג). וכן בפי' **ר"י במ"צ** (שם) כתב שאם אינה מעשר לא תעשה תרו"מ דכתיב מעשר מן המעשר. וכעי"ז **בר"ש** (חלה ג ח). **והאפיק"י** (א יא ו) הביא דכ"מ **בר"ש** (ביכורים ב ג).

כח. וכן דייק מלשון **הרמב"ם** (מעשר ט ה) אינו רשאי לכתחילה להפריש תרו"מ בלא להפריש מעשר. ומשמע דבדיעבד מהני. וכן דייק מדברי **הרמב"ם** (מאכ"א י יט, וכ"כ הרדב"ז שם כ) דכה"ג ליכא מיתה אלא מלקות [וכדברי החינוך].
והמנח"ח דן שם עוד אי לכתחילה הוה בכלל לאו דמלאתך ודמעך לא תאחר, לא תאחר דבר שראוי להקדימו [ע' רמב"ם תרומות ג כג]. עי"ש.

כט. והמנח"ח הביא דמדברי **התוס'** (הנ"ל יבמות פו.) מבואר דלא כחינוך.

ל. ומבואר בר"ן דיש ב' אופנים של מעשר עני. **והראשונים** (כאן, וחולין קלא.) הביאו כן ע"פ הספרי. אבל **רש"י** (חולין שם הודפס קלא:) משמע דכל מעשר עני יש לו טובת הנאה, שהרי מתחלק בתוך הבית. [ולא פי' את דברי הגמ' (שם) דקאי דוקא במתחלק בתוך הבית. אלא הוה טעם]. **והראשונים** (שם) הק' מסוגיין. [אך עוד ציינו לירושלמי (מעשרות ג א) שנסתפק בזה. ומשמע דלא ס"ל דיש ב' אופני מעשר עני].

לא. **והכפתור ופרח** (מג) כת' דבחורף מכניסין אותו לבית. ובקיץ מניחין בגורן, ואם נשאר שם ולא לקחוהו העניים בעה"ב מכניסו לביתו ומחלקו. וזהו מ"ע המתחלק בתוך הבית.

לב. ופירות שהקדים ועישר בימות הקיץ מניח המעשר בשדה. וכשמגיע ימות הגשמים מכניסו לבית. אבל לפי' הב' בר"ן [והרמב"ן חולין] איירי שעישר בימות החורף, ונשאר לקיץ שאח"כ. [ויל"ד לפי' הב' מה הדין במה שקדם ועישר בגורן, לפני ימות הגשמים.

והתוס'[]. לפ"ז לכאורה עיקר דין מעשר עני הוה עזיבה בשדה, ואין לו טובת הנאה. אלא דבימות הגשמים בעל השדה מחוייב לטרוח ולהכניסו לביתו, ועי"ז יש לו טובת הנאה לתת למי שירצה[לג].

צד) **בא"ד ואית דמפרשי איפכא, בימות הגשמים מחלקו בתוך ביתו, והנותר וכו' מניחו בגורן**[לד] **וכו'. ותוס'** (יבמות ק.) ביארו דמפסח שהוא זמן ביעור היה מניחו בגורן, והיה הפקר, ולא היה בו דין חלוקה. ומשמע דמדינא יש לו טובת הנאה[לה], אך כשנותר [שלא חילק כדינו], מדיני ביעור מעשרות מוציאו מביתו. ומניחו בשדה[לו]. [אך לכאורה א"כ לא תלי בימות החמה, אלא בזמן ביעור[לז]]. אבל **תוס'** (חולין קלא.) **והרמב"ן** (יבמות ק. וחולין קלא.) ביארו דבימות הגשמים היה נפסד בגורן, ומש"ה מכניסו לביתו. ויש לו בה טובת הנאה. אבל כשמגיע ימות החמה מוציאו לשדה [כיון דיכול להוציאו לשדה[לח]. ומעיקרא נאמרו ב' דינים במעשר]. והביא דדרש' בספרי דיש ב' אופני מעשר עני.

והרמב"ם (מתנ"ע ו י) סתם דמעשר עני שמתחלק בגורן אין בו טובת הנאה לבעלים, אלא העניים באים ונוטלין על כרחו. אבל המתחלק בבית יש לו טוב"ה לבעלים, ונותנו לכל עני שירצה. משמע דתלי היכן נמצא המעשר[לט]. וכ"כ **המאירי** (שם קלא:)[מ].

צה) **בא"ד [לעיל] שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול יטול. המנח"ח** (תעד) **הביא** דדעת **הרמב"ם** (מתנ"ע א ח, והתוי"ט כאן) דדבר שאין בו טובת הנאה מניחו מופקר לכל הקודם. אבל **תוס'** (חולין קלא. ד"ה יש) כת' דאף שאין לו טובת הנאה בזה, אם בא עני וביקש אם ירצה לא יתן לו[מא]. דהא קרי ליה ממון שאין לו תובעים [ומשמע דאף העני אינו יכול לתבוע מבעה"ב[מב]].

ובמשנה (פאה ח ה, וברמב"ם מתנ"ע ו ז) **אי'** דנותן לכל עני שיעור מזון ב' סעודות. **והמנח"ח** הביא ראיה לדעת תוס'. **והאחרונים** תי' דלדברי הרמב"ם הוה תקנ"ח דבעה"ב יחלק דלא ליתי לאינצויי [ואף דאין לו טובת הנאה, ומחוייב ליתן לכל עני, מ"מ תקנו שהבעה"ב יחלק[מג]]. אך צ"ע דהר"ן השמיט תקנה זו.

והמנח"ח הק' לתוס' (כאן) אמאי מותר להניח למודר הנאה, הא לא גרע מויתור[מד]. [וי"ל דמניח ומסתלק, והמודר הנאה מותר כמו היכא דהפקירו. דאינו נוטל כלל משלו].

טובת הנאה ממון

צו) **יטלו ע"כ, אלמא טובת הנאה אינה ממון.** משמע דקושית הגמ' דנחשב שמקבל 'ממון' [שיש

לג. והריטב"א (חולין קלא.) כת' וכדי שיהא זריז בכך נתנה לו תורה בו טובת הנאה. [ועיל"פ דעצם זה שמחלקו מתוך ביתו נותן לו זכות עיכוב למי לתת, וגדר בעלות].

לד. ותוס' (חולין שם) גרס כן **בספרי** הא כיצד עד הפסח מחלקו בתוך הבית, מכאן ואילך מניחו בחוץ. [ובספרי לפנינו ליתא להך ברייתא כלל].

לה. אך בתחילת דבריו נקט דבימות הגשמים אם מניחו בחוץ היה נפסד. ויל"ד אמאי איצטריך טעם זה, תיפו"ל דיש לו זכות לחלק בטובת הנאה.

לו. ור"ת (ס' הישר חי' תסב) ביאר דמ"מ אותו המתחלק בתוך הבית יש בו טובת הנאה לבעלים. דאי בעי הוה יהיב ליה כוליה קודם הפסח. [אבל בשעת ביעור מפסיד טובת הנאה. אבל **האבה"א** (שכירות ו בסופו) כת' דבפירות שבביתו אף בזמן הביעור לא יפסיד דין טובת הנאה].

לז. ועוה"ק **האבה"א** (שכירות ו בסופו) דב' הפסוקים קאי בקרא דביעור מעשרות. [וי"ל דקאי אעיקר הנתינה, וילפי' מהביעור. אך דוחק לומר דגדר נתינה בשעת ביעור שאני, והפסוק סתם הדבר. אלא היכא דחז"ל דרשו עד"ז להדיא].

לח. וצ"ב מאחר דכבר זכה במעשר ובטובת הנאה לחלקו, מה מחייב אותו להפקירו ולחלקו בשדה. ואפשר דכוונת הספרי דרשאי להניחו ולעוזבו [מאחר שלא יאבד בשדה], אך אם רוצה לעכבם ולתת בטובת הנאה אינו מחוייב להוציא. ועוד אפשר דאיירי בפירות שעישר לאחר פסח, ובפירות אלו לא זיכתה תורה להכניסו ולתתו לעני. אלא יעזוב המעשר בשדה.

לט. וכ"כ (הלכה יב) דאם היה המעשר בבית מחלקו וכו'.

מ. וז"ל **המאירי** דיכול להכניס כל תבואתו בביתו ומאחר שהכניס מעשר העני בביתו יש לו בו טובת הנאה ונותנו לכל עני שירצה אבל אם היה מתחלק בגורן אין לו בו טובת הנאה אלא כל הקודם זכה.

מא. ואף דאין לו זכות לבחור ולתת לכהן שירצה, ואסור ליתנו בטובת הנאה. מ"מ אין לכהן זכות לתובעו, ורשאי לעכבו לכהן אחר. [וצ"ב הגדר].

מב. והמהר"י קורקוס תי' [קו' התוס'] דאינו יכול לתובעו להוציאו בדין, ורק בזרוע. [אך צ"ב דמאחר דהוה ממון השבט, איזה זכות יש לו לעכב].

מג. ולפ"ז לאחר תקנה זו הוה כמו לדעת תוס' בחולין.

מד. וצ"ב כוונתו, דהא בסוגיין מבואר דאף למ"ד טובת האנה אינו ממון מותר. וכ"ש בזה שאין לו 'זכות' טובת הנאה. [וצ"ל דהק' ע"פ דעת הרמב"ם, ע' פה.].

בזכות טוה"נ] מהמודר הנאה. ולא בהא דמותר להם ליטול בע"כ. [ויל"ד אי איירי במודר הנאה ממנו, או מודר מנכסיו. וא"כ מבואר דטובת הנאה נחשב 'נכסיו'[מד]].

והעונג יו"ט (פח) הק' דמחוייב במצוות נתינת תרומה, ונימא דעשה דנתינת תרומה דחי לל"ת, וידחה לאו דנדר[מו]. וכת' דבשלמא לדעת הר"ן (לעיל טו. ולה.) דאיסור הקונם הוה על הנהנה, מש"ה לא אתי עשה דבעלים ודחי ל"ת דכהן. אבל לרמב"ם (י יב, הו' בר"ן הנ"ל) איסור הנדר הוה על המאכיל. [והעלה צד דאי משום עשה דוחה ל"ת א"כ יתן בידים, ואמאי יטלו בע"כ[מז]. ועוד העלה צד דכשנוטלין בע"כ לא קיים מצוות נתינה, והכהן נוטל מחמת זכות ממון כהונה, אף שמבטל מצוות נתינה].

רש"י (קידושין נח.) פי' מ"ד טובת הנאה ממון, שבידו לתתם לכל מי שירצה[מח]. ורש"י (פסחים מו:) ביאר שיש לישראל ליתנו לכל כהן שירצה, וליטול דבר מועט מאוהבו של כהן[מט] שיתנו לו. [ולכאורה משמע דנחשב 'ממון' מחמת דיכול ליטול ממון, והוה סיבה דיש לו בזה שימוש ממון[נ]. אך יש לדחות דהוה סימן והוכחה דנחשב שלו].

ואף למ"ד טובת הנאה אינו ממון, מ"מ יש לבעלים טוה"נ, וזכות לבחור לאיזה כהן יתן, אלא דלא נחשב 'ממון'[נא]. והמקור חיים (תלא פתיחה ג) כתב דודאי שווה כסף, אלא דנח' אי הוה זכות בגוף החפץ[נב] [ונחשב ממון], ולמ"ד אינו ממון זכות מבחוץ הוא דזכי ליה רחמנא.

והאחרונים (חי' ר' שמעון ב"מ טו, קה"י ב"מ יז) כת' דלמ"ד טוה"נ אינו ממון, הבעלים הוה כמו אפוטרופוס [ונחשב בעלים להקנות[נג], והביאו דדמי' לקני ע"מ להקנות לעיל מח:]. אלא דלא נחשב שיש זכות בגוף התרומה[נד].

ובירושלמי (כאן) הו' מח' האם אדם נותן מתנותיו בטובת הנאה. ודוחה דהכא איירי באומר א"א ליתן מתנות כל עיקר. ויש אחרונים דהביאו דכוונת הירושלמי למח' טובת הנאה ממון דסוגיין, ובזה דחי כדברי רבא (פה.) דהפקיר הטובת הנאה. אבל הגר"א (רכז ד) הביא דמשמעות הירושלמי דלא תליא בטוה"נ ממון, אלא אם יכול ליתן בטוה"נ. [ודלא כגמ' דידן דלמ"ד טוה"נ אינו ממון, אף אם יכול ליתן בטוה"נ מותר במודר הנאה[נה]].

כהן החוטף – תוס' (ב"מ ו: בחד תי') כת' דכהן החוטף מתנות כהונה אי"צ להחזיר לבעלים [שרוצים ליתן לכהן אחר], אף למ"ד טובת הנאה ממון. אלא תובע דמי טובת הנאה שלו. אבל התוס' רא"ש (שם) כת' דלמ"ד טובת הנאה ממון[נו] אם הוא בעין מוציא מיד הכהן[נז]. וכן

מה. ויל"פ משום דיכול לקדש בזה אשה. [כדמבואר בקידושין נח.]. ובגמ' (פסחים מו:) מבואר דעובר בבל יראה, ונחשב ממונו.

מו. וכת' דאף דנדר הוה ל"ת ועשה, הא אי' (יבמות ה.) דעשה דוחה ל"ת ועשה דקיל דאיתיה בשאלה. [עי"ש משה"כ ע"ד הרשב"א לע' טו.]. ועוד דן ע"פ משה"כ תוס' (עירובין ק.) דהיכא דבא ע"י פשיעה לא אמרי' עדל"ת. [עי"ש]. וכת' דאפשר דמצוות נתינה הוה מצווה ממוני, ולא דחינן איסורא מקמי ממונא (ב"מ לא.).

מז. אך דחה דמ"מ אסור למודר הנאה ליתן להם בידים, דאפי' שימוש בעלמא אסור.

מח. וכן ר"ח (פסחים שם) כתב רק דיש לו לבחור לאיזה כהן, והכהן יחזיק לו טובה.

מט. אבל מהכהן עצמו אסור ליטול, דדרשי' שחתם ברית לוי (ע' בכורות כו:).

נ. והפרי יצחק (ב נ) חקר למ"ד טוב"ה אינה ממון האם ס"ל דאין לו זכות ליטול ממון מאוהבו של כהן, או דס"ל דאף דיש לו זכות ליטול, מ"מ לא נחשב גוף הדבר שלו.

נא. והגר"א (יו"ד קס נה) הביא דנח' היכא דנתן לו טובת הנאה [במעות צדקה] ברבית, דלמ"ד טובת הנאה ממון הוה רבית דאורייתא. ולמ"ד אינו ממון אינו רבית דאורייתא.

נב. וכתב דיכול להקנותו במשיכת החפץ.

נג. ובגמ' (ב"מ יא:) אמר רבא דל"מ להקנות תרומה לכהן בחליפין ואגב, כיון דטוה"נ אינו ממון. [ודוחה הגמ' דמהני אגב, ורק חליפין ל"מ דנתינה כתיב בהו]. [ודנו הראשונים האם תליא בטובת הנאה ממון דבעלמא או לא. ואב"מ].

נד. והרש"ש (כאן) דן דאם ישראל נתן מתנות לבת כהן, לשם קידושין, הרי היא קיבלה ממון. [אף שעבר באיסור שחתם ברית לוי]. אלא שלא יצא ממון משלו [ואב"מ].

נה. וסיים דהרמב"ם תפס כדברי הירושלמי כדרכו, וע' בסוף הסוגיה.

נו. ותוס' (חולין קלא., והר"ן שם) משמע דאף למ"ד טוה"נ אינו ממון מוציאין מיד החוטף [כשהוא בעין], והישראל יתן לאיזה כהן שירצה. והקוב"ש (ב חולין ס) ביאר דאף למ"ד דלא הוה ממון יש לבעלים זכות קני ע"מ להקנות, וא"א לכהן לקנות בלא הקנאת בעלים. [ע' בסמוך].

נז. אבל אם אכלו משלם לו דמי טובת הנאה. [ולמ"ד טובת הנאה אינו ממון כשמזיקו או גונבו אינו חייב כלל לשלם].

הרמב"ם (תרומות יב טו) כתב דאם נטלן הכהן זכה, דאין לבעלים אלא טוה"נ, ואינו ממון. משמע דתליא במח' דטובת הנאה ממון, ולמ"ד ממון יש לבעלים זכות ממון לעכב שיחזירנו.

ו**במשנת ר' אהרן** (זרעים ו) הביא דאף דבתרומה ומתנ"כ קי"ל דטובת הנאה אינו ממון. אבל במתנות עניים **הרדב"ז** (מתנ"ע ו י) כת' דטובת הנאה ממון, ואם חטף מוציאין מידו. ו**האחרונים** תמהו דהרמב"ם (הנ"ל) פסק דאין מוציאין מידו, כיון דטובת הנאה אינו ממון. ור' אהרן ביאר דדין מתנות עניים שאני, דמתנות כהונה שייך לממון שבט הכהונה. אבל מתנות עניים הוה דין ומצווה על הבעלים לתת משלו. ומש"ה טוה"נ הוה ממון.

ירושה ומתנה בטוה"נ – ולמ"ד טובת הנאה ממון מבואר בגמ' (קידושין נח.) דיכול לקדש אשה בדמי טובת הנאה, והיא תתן לאיזה כהן שתרצה. ו**הדרב"מ** (ורמ"א חו"מ רעו ו) הביא [בשם מהרי"ק קסא ומהר"ם פדאווה סה] דא"א להוריש לבניו או לתת לאחרים טובת הנאה[נח].

וכן הביא **הקצות** (רעו ב) בשם השל"ה דקי"ל דטובת הנאה אינו ממון, ומי שיש לו כספי צדקה שיש עליהם טובת הנאה, אפי' הוה תחת ידו וברשותו אינו מוריש, דלא כתיב 'ונתת' אלא בבעלים. והיורשין צריכין לתת לעני הנמצא ראשון, או להניח לפניהם למי שיטול. [והביא דכעי"ז מצאנו לעיל במעשר עני, דכשמגיע ימות החמה, אפי' הבעלים אין להם טוה"נ אלא יניחו בשדה, ולא אמרי' דכבר זכו זכות בפירות[נט]].

אבל **המחנ"א** (הל' טובת הנאה) דייק מדברי **רש"י** (קידושין נח.) דאף למ"ד טובת הנאה אינו ממון, מ"מ היורש זכה. והיורש נותנו לאיזה כהן שירצה[ס]. ועוד כתב דמסתבר דאף יכול לתת זכות הטובת הנאה לחבירו, וחבירו יתן לכהן שירצה. אלא דלא נחשב ממון לקידושי אשה, דבהיא שעתא לא מטיא הנאה.

צז) **אימא סיפא כהנים אלו וכו' יטלו אחרים, אבל להני לא, אלמא טוה"נ ממון. האחרונים** (פרי יצחק ב נ) הק' האיך יהיו כהנים אלו רשאין ליטול בע"כ, שהרי יש לו זכות לתת למי שירצה. וצ"ל דכוונת הגמ' דאם הוא רוצה לתת [וכ"מ **במאירי**]. אך קשה דאף למ"ד טובת הנאה 'אינו ממון' לכאורה אינו רשאי ליתן למודר הנאה. [וכ"מ דקו' הגמ' רק שיטלו בע"כ]. דכיון דיש לו זכות ליתן למי שירצה, והרי מהנהו כשנותנו לו. [ואם נימא דאיירי דאסרו מנכסיו ניחא, דאין זה נכסיו. אבל אם אסר עליו ההנאה, הרי יש כאן מעשה נתינה].

וצ"ל דמותר, דלא נחשב הנאת ממון[סא]. וכ"כ **הקוב"ש**[סב].

צח) **הגונב טבלו וכו' ר' יוסי בר"י אומר אינו משלם אלא דמי חולין שבו.** מבואר דאף קודם שהפרישו תרו"מ, חלק התרו"מ נחשב דאינו של בעליו[סג]. דאין לו בה אלא דמי טובת הנאה. ומבואר בגמ' דפשיט"ל דאף רבי לא פליג בזה. [אלא משום דמי טובת הנאה]. אך הגמ' (בסמוך) מעלה צד דנח' בזה דמתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמו. וע"ע בסמוך למסקנא.

נח. אבל **הש"ך** (שם ד) כתב דהיינו דוקא כשאינו ברשותו, אבל כשהתרומה ברשותו, מוריש הזכות לבניו [וצ"ב].

נט. ויל"ע דהתם הזכות שלו היה לתת לזמן מוגבל, וכשעבר הזמן, ממילא אין לו זכות לתת. משא"כ הכא הבן נותן במקום אביו.

ס. ויש לדחות דרש"י איירי דירש טבל, והוא הפריש התרומה. ומש"ה היורש נצטווה במצוות נתינה. אבל כשאביו הפריש תרומה, י"ל דאין בזה טובת הנאה.

סא. ויל"ד דנתינתו הוה מצווה, וכדאמרי' (לעיל לט:). וכיון דאינו נוטל מעות מ'שלו', אמרי' דמצווה דידיה עבד.

סב. ו**הקוב"ש** (ב **קו' שמועות** חולין ס) ביאר דאף שיש לבעלים בו זכות הקנאה, כגדר קני ע"מ להקנות (ע' לע' מח:), וא"א לכהן לקנות בלא הקנאת בעלים. מ"מ מותר למודר הנאה, דאינן נהנין מנכסיו כלל.

[ולכאורה איירי אף במודר 'ממנו' הנאה, אפ"ה רשאי ליתן לו מתנות כהונה. ויל"] דלא נחשב קבלה 'ממונית'. אך יל"ד מ"ש מהא דמבואר (לעיל לח:) דאסור ליתן לו בתו נערה, דנותן לו שפחה. ואף דאינו נותן לו מ'נכסיו'. ואפשר דכוונתו באופן של סילוק].

סג. ועד"ז כת' **תוס'** (סוכה לה. ופסחים לח.) דאתרוג ומצה של טבל לא נחשב 'לכם' כיון דיש לכהן ולוי שותפות בו. אבל **הרמב"ן** (מלחמות סוכה שם) חלק דכיון דיכול להפריש עליו ממקום אחר נחשב לכם.

והפו"י הק' דקודם מירוח וראיית פני הבית מותר לאכול ארעי בלא מעשר, א"כ נימא דמש"ה כולו שייך לישראל[סד]. והוה לגמ' להעמיד הברייתא קודם ראיית פני הבית.

צט) **ר"ן ד"ה משלם.** דמי חולין שבו ודמי תרו"מ לפי טובת הנאה, דס"ל טובת הנאה ממון. וכ"כ **הרמב"ן ורשב"א** (קידושין נח:). **והשיטמ"ק** (בשם רא"ם) הביא תי' נוסף דנותן דמי כולו דוקא, דפעמים דמי טובת הנאה הוה כנגד כולו, כגון דבלא"ה היה נותן לקרובו[סה].

אבל **הריטב"א** (שם) תי' עוד דלמ"ד טובת הנאה ממון חשוב כאילו כולו שלו לגמרי, משום ההוא טוה"נ דאית ליה בגויה[סו] [וכתב וכן עיקר]. **והאחרונים** ציינו דכ"מ **בראש** (לק' פה. ד"ה דרבי) דצריך לשלם כל דמי הטבל. [וכן סתימת רש"י קידושין שם, והרמב"ם גניבה ב ד].

ולסברת **הר"ן והראשונים** הוה תשלום על דמי הטובת הנאה, ושייך לבעלים (וכ"כ **הפלתי** סא ד[סז]). אבל לדברי הריטב"א לכאורה הוה תשלום על פירות התרומה. ויל"ד שיתחייב לתנו לכהנים, דמשתרשי ליה (ע"ד הא דאי' חולין קלא).

והקצות (ערה א) הביא דמבואר בריטב"א דתרומה שייך לבעלים קודם נתינה, אלא שמוטל עליו מצוות נתינה. וכתב דעפ"ז אם חטפו כהן, מוציאין מידו[סח]. [וע' קה"י ב"מ י].

דף פה.

ק) **ואי וכו' מה לי הורמו מה לי לא הורמו. הר"ן** כתב כי לא הורמו מאי הוי, הא פתיכי ביה תרו"מ שאין לו בהן כלום. ודחיית הגמ' דאף למ"ד דלאו כמי שהורמו, מ"מ 'פתיכי', ויש בו תרו"מ.

אבל **השיטמ"ק** (בשם הרא"ם) כת' שהרי סופם ליתנם לכהן, ואינן שלו. **והקה"י** (ב"מ י) ביאר דאף דעדיין לא חל עליו 'שם תרומה', מ"מ דיש עליו דין להפריש מטבל זה, ועי"ז הטבל אינו שווה לבעליו יותר. [והנידון בסוגיין משום דהטבל אינו שווה יותר מדמי חולין שבו].

אבל **השער"י** (ה ו ד"ה וכן נ"ל) דחה צד זה, דא"כ אמאי תליא במ"ד טובת הנאה 'ממון'. הרי מ"מ הטבל שווה לבעלים לענין זה, אף דאין עליו 'שם ממון'[א]. והשער"י פי' דכוונת הגמ' דאף למ"ד לאו כמי שהורמו, מ"מ נחשב דאינו של בעלים, אלא של שבט הכהונה. וביאר דלמ"ד 'כמי שהורמו' שייך לזכות בו לכהן פרטי[ב]. ואילו למ"ד לאו כמי שהורמו אין עליו שם תרומה וזכות ממון לכהן פרטי, אך כבר הוה ממון השבט.

וביאר דכיון דעומד להיות לכהנים זכות בזה[ג], עי"ז חסר זכות לבעלים הישראל[ד].

ותוס' (סוכה לה. ד"ה אתיא, ופסחים לח) כת' דאתרוג של טבל הוי כאתרוג השותפין [ולא נחשב 'לכם'], כיון שיש לכהן ולוי זכות בו. **והאחרונים** (מנחת ברוך צו ענף

סד. וכעי"ז יל"ד בהא דאיתא (חולין קלא.) דמי שאנסו בית המלך את גורנו, דהוה משתרשי דמי תרומה, אי איירי דוקא אחרי ראיית פני הבית. וכן יל"ד במש"כ תוס' (סוכה לה.) דאתרוג של טבל לא נחשב 'לכם', כיון דיש לכהן ולוי חלק בו. והאחרונים האריכו בזה.

סה. וצ"ב דניחזי כמה שווה טובת הנאה בשוק. ועוד האיך נוציא ממון מספק משום ד'פעמים' יתן לקרובו. [ויל"פ ע"פ מש"כ האחרונים, ע' בסמוך דקודם הפרשה כל הברי שלו, אלא דדנים שודאי יחסר לו. וכיון דאינו ודאי שיחסר לו, חייב לפי כולו].

סו. **והתוס' רי"ד** (קידושין שם) כתב דלמ"ד טוה"נ ממון, הגנב צריך ליתן את גוף הפירות. ולא סגי בדמי טוה"נ.

סז. **והפרי חדש** (שם כה) דהגונב מתנות כהונה, יתן דמי טובת הנאה לבעליו, והוא יתן לאיזה כהן שירצה. **והפלתי** חלק דהוה דמים עבור הטובת הנאה,ומה לכהן בחלק הזה.

סח. **והקצות** (רד ג בתו"ד) כתב דלדעת הריטב"א הישראל הוה בעלים על התרומה [למ"ד טוה"נ ממון], ויכול להפריש ממנו תרומת מעשר.

א. דאף שע"פ דין טוה"נ לא נחשב 'ממון' שלו, הרי ודאי שווה לו [וע"ד המקור חיים הנ"ל]. ועבשיו כל הטבל הוא שלו, ואף חלק הטובת הנאה עומד לשימושו, ואינו מחוסר לו בבעלותו.

ב. ומכירי כהונה זכה בו וכדו'.

ג. וצ"ע הרי יכול להפריש עליו ממקום אחר. ועוד אולי יפטר מדין לקוח, או לאכול בלא ראיית פני הבית. [וכה"ק האחרונים. ואב"מ].

ד. וכתב דהוה כמו זורק חץ, דכל זכות שמונח שעתיד להיות מחסר את הבעלים. אבל **האחרונים** למדו דהוה גזיה"כ, דמהלכות טבל נאמר שיש זכות לשבט הכהנים [וע"ד מש"כ **האתוו"ד** ב הנ"ל].

ב) דן דלכאורה כ"ז למ"ד מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי, דלמ"ד לאו כמי שהורמו עדיין הוה של בעלים. אך דייקו דמשמע בתוס' דקאי לכו"ע. דמ"מ לא הוה של בעלים[ה].

והגמ' (קידושין נח:) מתרצת איבעי"א דנח' בדשמואל, דחטה א' פוטרת את הכרי. [**ופרש"י** דנח' לענין תרומה, אבל במעשר כו"ע מודו].

קא) **רא"ש ד"ה ואי.** ומיהו בקידושין (נח:) מוקי פלוגתייהו בהכי[ו], ובישראל שנפלו לו מבית אבי אמו כהן וכו' למ"ד כמי שהורמו דמי זכה בהן וכו'. [דלרבי כמי שהורמו[ז] וזכה הכהן בעודו טבל, והיורש אי"צ לתת לכהן. ולר"י בר"י לאו כמי שהורמו, וצריך היורש לתת לכהן].

קב) **ור' יוסי בר"י סבר קנסוה רבנן לבעה"ב וכו'.** **הר"ן** פי' שלא לשלם לו דמי טוה"נ. ומבואר דהגמ' ס"ל השתא דטוה"נ ממון, ומחוייב ע"פ דין. וכ"כ **הרא"ש** **והתוס'** דהוה שינויא אחרינא, וס"ל טוה"נ ממון[ח]. אבל **הרשב"א** כתב דמש"ה לא קנסו לגנב, משום דקנסי' לבעה"ב שלא ירויח במה שמשהה טבלו.

קג) **רבא אמר שאני תרומה וכו'. ר"ח** (הו' בראש"ש ושאר ראשונים קידושין שם) **הביא** דרבא ס"ל טובת הנאה ממון [וכתב דהעיקר כסוגיין]. אבל **הרמב"ם** (אישות ה ו, תרומות יב טו, גניבה ב ה) פסק דטוה"נ אינה ממון[ט]. (וכ"ד **הטור**. וע"ע **ש"ך** חו"מ שנ, **וגר"א** חו"מ פז קיב).

ומ"מ **הרמב"ם** פסק בסוגיין כדברי רבא, **והכס"מ** (נדרים ז יא) **הביא** בשם **הר"מ המעילי** לתרץ דאפי' ויתור אסור במודר הנאה[י]. [וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** כאן, **ותוס' ר"י הזקן** קידושין שם[יא]]. ועוד תי' דקי"ל דאסור לתת איסור הנאה במתנה, כיון שמחזיק לו טובה. וה"נ אסור לתת לו תרומה אע"פ שאינו שלו[יב].

ומ"מ צ"ב דהוא נגד קושית הגמ', דתליא בטובת הנאה ממון, ולמ"ד לאו ממון מותר. **והגר"א** (רכז ד) כתב דסמך ע"ד **הירושלמי** (הנ"ל) נגד הבבלי. [**ובחי' ר"א מן ההר** ביאר כן בדברי רבא, וחולק על סברת המקשן בזה].

קד) **דקא אתי למיסרי עלייהו.** פי' **הרא"ש** דא"א ליטלו שום כהן. **הדברי יחזקאל** (טו) הק' הא יכול לקיים מצוות נתינה לכהנים קטנים, דמשמע **ברשב"א** (לעיל לז.) דאין איסור לתת לקטן איסור הנאה [דלא חל איסור חפצא כלפיו, עי"ש]. וצ"ע.

קה) **וכיון דקא אתי למיסרי עלייהו שויא עפרא בעלמא.** פי' **הר"ן** דאפקריה להההוא טובת הנאה, ומזה למד שהאוסר פירותיו על עצמו, יכולים אחרים ליטול. [ע' בסמוך].

והמחנ"א (זכיה מהפקר ד) הק' די"ל דוקא בטובת הנאה אין לו שום זכות אחרת בדבר, אבל בדבר שהוא לגמרי שלו אלא דאסור להנות ממנו, מ"מ עדיין יכול לתת לבניו או לבע"ח [כדלע' מז. מהמשנה ב"ק קט.]. **והנתיבות** (ערה א) כת' דלמ"ד טובת הנאה ממון, יש לו זכות ממון גמור בדבר, ואם קידש אשה מקודשת. א"כ ה"ה בסוגיין יכול ליתן לבניו, ובע"ח גובה מזכות טוה"נ בתרומה[יג].

ה. והביאו דבגמ' (חולין קל:) דרשי' דאין לכהן קודם הרמה [לענין מזיק טבל]. וגלי קרא דאינו של הכהן.

ו. משמע בראש"ש דהוה המשך אוקימתא זו, אך לכאורה התם הוה להיפך. דלמ"ד כמי שהורמו אבי אמו כבר זכה בהן [ומש"ה ליכא מצוות נתינה בתרומה זו]. ואילו למ"ד לאו כמי שהורמו משלם דמי חולין. ואילו לס"ד דכאן למ"ד לאו כמי שהורמו משלם דמי כולו.

ז. אבל **תוס'** (ב"ב קכג: ד"ה וקסבר) הביא [מהגמ' קידושין הנ"ל] דרבי סבר דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמי. וביארו דכוונת התוס' דגרסו בדחייה דלכו"ע לאו כמי שהורמו.

ח. וכעי"ז אית' בגמ' (קידושין שם) איבע"א דכו"ע אית להו דשמואל [דחטה א' פוטרת את הכרי], והיינו טעם דר"י בר"י דקנסו לבעה"ב.

ט. **והראשונים** הביאו דכ"ד **הרי"ף** (פסחים מו:, טו. בדה"ס) דפסק דאין בתרומה בל יראה [**והראשונים** (שם) חלקו דקי"ל טוה"נ ממון].

י. ולכאו' כוונתו באוסר לכהנים הנאתו. אבל באוסר נכסיו, הרי אינו נהנה מנכסיו כלל. [ולא דמי לדריסת הרגל, דהוה הנאה מהנכסים].

יא. והוסיף וכ"ש אלו דאע"ג דאינו ממון, הוה כממון גמור.

יב. וכע"ז כת' **המחנ"א** (הל' טוה"נ) דלרמב"ם לא תליא בטוה"נ ממון, דמ"מ התורה נתנה רשות ליתן למי שירצה. ואינן רשאין ליטול בע"כ.

יג. **והנתיבות** תי' דכיון דאסר נכסים אלו על עצמו, אף אסור לו להנות עי"ז [ע' בסמוך]. אמנם בטוה"נ הרי אסר רק לכהנים. וצ"ע.

וכה"ק **הרשב"א** (כאן) אמאי אינו יכול למכור דמי טובת הנאה לחבירו [ישראל], וחבירו יתן לכהן. [שהרי לא אסר על כל העולם, אלא לכהנים]. **והמחנ"א** (שם) כתב דלדעת הרמב"ם ניחא, דא"א למכור טובת הנאה לאחר.

אבל **בר"ש** משמע דהוה סברא דוקא בטובת הנאה, דכיון דמוכרח ליתנו לכהן[יד], ואינו יכול מחמת האיסור, פקע זכות טובת הנאה שלו.

אי פקע הפקר ע"י שאלה

קו) **ר"ן ד"ה ומהא שמעי'.** מיהו היכא דמיתשיל חייבין לשלם[טו], דחכם עוקר הנדר מעיקרא[טז]. וכן גבי כהנים, אם ישאל חוזר לישראל. וכ"ז מדברי **הרשב"א**, **והר"ן** חלק [ע' בסמוך].

והריטב"א חילק דבכל קונם לא הפקירו לגמרי. ואע"ג דלא נחשב ממונא דהאי [בשעה שאסור עליו], מ"מ כיון דמצוה לאיתשולי אקונמות, חכם עוקר הנדר מעיקרו, והו"ל גזל בידו. אבל גבי תרומה דכהן אית ליה זכיה בהם משעת הפרשה, וכיון דאתי לידיה זכה לגמרי. [ומשמע כוונתו דכהן שתפס תרומה זוכה, ולא נחשב שזוכה מהישראל בעל טובת הנאה[יז]].

והשיטמ"ק (בשם רנב"י, וכן רמז הריטב"א) דן דכיון דאתי ליד זוכה אינו יכול לישאל, דומיה דתרומה ביד כהן דאי' (לעיל נט.) דא"י לישאל, וכן הקדש ביד גזבר. אך דחה דלא דמי, דהתם נטלו ברשות, אבל הכא הוה גזל ביד זוכה.

קז) **בא"ד וא"ת א"כ וכו' דילמא מיתשיל ומתהני מדידיה[יח]. הרש"ש** (ועוד אחרונים) הק' דאילו מיתשיל אין איסור להנות ממנו [אלא דאם ישאל יצטרך להחזיר]. אבל בחי' **הרשב"א** העמיד קושייתו שמא ישאל על מקצת כהנים, ונמצא דיש לו זכות טוה"נ לתת לשאר[יט]. **והרש"ש** הוסיף וכגון במעמיד דבריו דלא אמרי' נדר שבטלה מקצתה (ע' לעיל כו.), א"נ לדעת **הרמב"ן** (לעיל כז.) כשנשאל ע"י חרטה לא אמרי' בטלה מקצתה.

קח) **בא"ד לאו קו' היא וכו' כל אימת דלא מיתשיל לא חיישינן להכי[כ].** [וכ"כ **תוס'** (גיטין לג.) דמעמידים על חזקתו דלא נשאל. ושייך חזקה אף דחכם עוקר הנדר מעיקרא ונתברר דלא היה נדר מעולם. אפ"ה שייך בזה חזקה[כא]]. אבל **הר"ן** (בסו"ד) כתב דאיכא למימר דחיישינן, בדבר דאינו בידה. **והר"ן** (כתובות לה. בדה"ר) הביא בזה מח' בירושלמי. [והו' ב' דעות **בשו"ע** אה"ע לט א[כב]].

קט) **בא"ד ואני מסתפק בזה לפי שמשעה שאסרו על עצמו הפקירו וכו' קנין ממון של זה לא בטלה**

יד. **והשיטמ"ק** (בשם רנב"י) הביא דדוקא תרומה, דלא חזי אלא לכהן. ובמעשר ע"ב איירי כר' מאיר דאסור לזרים. [וצ"ב במה תליא באיסור אכילה, תיפו"ל מצד מצוות נתינה. ועוד דיכול למכור לכהן, לולי מצוות נתינה].

טו. ויל"ד דאי איירי דהפירות בעין, אמאי אי"צ להחזירן. וע' **שיטמ"ק** (בשם רנב"י, וכן בנמוק"י) דמשמע דהנידון בגדרי גזילה, האם מתחייב בדבר שאינו שווה כלל לבעליו [ולא האם חל הפקר]. וכתב דאילו הוה בעין גזילה הדרא בעינא. [**והקה"י** (מב בסו"ד) הק' ע"ד].

טז. משמע דאילו הוה מיגז גייז, אי"צ לשלם. ולפ"ז האשה שנדרה ואסרה על עצמה דבר שהוא שלה, ובעלה היפר, הוה הפקר. [אבל מסתבר דמכאן ולהבא שייך לבעליו, דדין האיסו"ה היה רק לזמן. [וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה ב קי'. וי"ל דהרנב"י קאי כשאינו בעין, ובגדרי גזלן ומזיק. כיון דהזיקו בשעה שלא היה לבעלים זכות. [וכעי"ז יל"ד בירושה, כשירשו האחים ואכלו, ושוב נולד אח ואכ"מ]].

יז. וזה דלא כמ"ש **הקצות** (הנ"ל) בדעת **הריטב"א** (קידושין) דלמ"ד טובת הנאה ממון שייך כולו לישראל, וע"כ דל"מ תפיסה. [ודוחק דהכא איירי למ"ד טובת הנאה אינו ממון, וע"ד דעת הרמב"ם]. וצ"ל דקאי הכא לאידך שנויא בריטב"א (שם). ועוד יל"פ דקודם נתינה התרומה שייך לבעלים, אלא דיש לו מצוות נתינה. אבל הצד נתינה הזו, שייכת מעיקרא לכהן. ואחרי שהכהן תפס, זכה בצד בעלות הזו, אף לולי הכהן.

יח. ומבואר ברשב"א דכהן שתפס מתנות כהונה, נחשב שקיבל זכות ממון מבעל הטוה"נ. [ולא רק שהפסיד לו דין נתינה שלו].

יט. וע"ע **נוב"י** (ת יו"ד קמז מבן המחבר) שהאריך בדברי הרשב"א, וכתב עוד לדון לפרש קו' הרשב"א שמא מיתשיל אתרומה, ועי"ז הוה ממון גמור של הישראל. [ודן (שם) האם מהני לישאל כשהכהן תפס, והבעלים לא נתן לידו].

כ. אבל אילו ישאל על הנדר אח"כ, יעקר למפרע והוה א"א. [אבל **תוס'** (כתובות עד:) כת' דאם נודע לבעל והקפיד ל"מ שנשאל אח"כ].

כא. **והקצות** (רמא ח) הביא מדברי **התוס'** (הנ"ל) דכשיש תנאי דקום ועשה, אמרי' חזקה דלא נתקיים התנאי.

כב. **והבית שמואל** (שם ד) ביאר דאף תנאי שתלוי בדידה חששו, דחיישינן שמא לא תרצה לעמוד בנדר כל ימיה, וכוונתה לשם מצווה. אבל בתנאי בגט קיי"ל דמותרת לינשא בדבר שהוא בידה, דלא חיישינן שתקלקל את עצמה.

וכו'. האחרונים הביאו דמבואר בר"ן דההפקר לא הוה מעצם הנדר. והא דאי' (בגמ' כאן) דקא את למיסרא שויא עפרא בעלמא, הוה אומדנא שהפקירו. ופעולת ההפקר עומד בפנ"ע, ול"ש שאלה במעשה ההפקר. [ע"ע בסמוך מש"כ הנתיבות].

ואילו לדעת הרשב"א ההפקר הוה מעצם הנדר. וביארו דסברת **הרשב"א** (לשיטתו לעיל מז. וב"ק קט) דאיסור הנאה אינו שלו, וממילא הוה הפקר ע"י הנדר. וכיון דהנדר נעקר למפרע, אף ההפקר נעקר[כג].

ודעת **הר"ן** (לעיל מז. ומח:) דאף היכא דאביו אסרו עליו, יורשה והוה שלו. [ואיסור הנאה הוה שלו]. וע"כ דההפקר הוה מצד אחר.

ויש **אחרונים** שהק' דכיון דהר"ן (שם) ס"ל דאיסור הנאה הוה שלו, א"כ אמאי הוה הפקר כלל. ותי' (ע"ד הנ"ל) דלדעת הר"ן יש כאן מעשה הפקר בפנ"ע, כיון דהוא אסרו על עצמו הוה כמו שמפקיר [כלשון הגמ' 'שויא' עפרא] כיון דהפקיע מעצמו כל שימושיו בו[כד]. ואילו התם איירי דאביו אסרו עליו [או היכא דנעשית איסור הנאה ממילא], ועדיין הוה שלו. דעצם הנדר אינו מפקיע מבעלים. והר"ן לשיטתו ס"ל דבמה שנשאל על עצם הנדר לא שייך כלל להחשב חזרה בהפקר[כה].

קי) **שם. שאיני מוצא שאלה בהפקר. הנתיבות** (ערה)

הק' דמ"מ הוה הפקר בטעות [דהפקיר מחמת הנדר, ונתברר מעיקרא דליכא נדר], וקי"ל דכל מקח טעות חוזר. והנתיבות תי' דהוה משום יאוש. דבשעה דהוה אסור בהנאתו אסור לו למחות בשום אדם הבא ליטלו[כו]. ולכך מתייאש מהן, כיון שלא ידע שישאל על נדרו. ומשו"ה אם קדם אחר וזכה קודם ששאל, הוי כזוכה ביאוש קודם שנסתלק היאוש. ואף דע"י שנשאל נסתלק היאוש, מ"מ כבר זכה הלה.

והאחרונים הק' אמאי לא יהני שאלה בהפקר, וכמ"ש **הרא"ש** (לעיל עח.) דכל דבר שחל ע"פ דיבור פיו, ומינה ילפי' דמהני שאלה בתרו"מ, ומ"ש הפקר. ועוה"ק **השער"י** (ה כג, חי' ר' שמעון כד) לדברי **הרמב"ם** (הו' לעיל ז. ומד.) דהפקר מטעם נדר, אמאי ל"מ שאלה בנדר ההפקר. וכ"ש למש"כ **הקצות** (רעג) דהפקר [מטעם נדר] לא יצא מרשותו, אלא דאסור לחזור בו. אמאי ל"מ שאלה על איסור זה.

ובהג' **יעב"ץ** תי' דהפקר הוה נדר ע"ד רבים, שנדר לטובתם [ולאו כל כמיניה לחזור ולהפקיע זכותם].

ור' שמעון תי' דכוונת הרמב"ם דהפקר מהני ע"י יחוד [כעין נדר], אלא דעי"ז יצא הדבר מרשותו, וחל דין ממון, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה.

ועוד הק' **הקר"א** דהאיך מהני שאלה על גוף הנדר כשזכה בו אחר, ומ"ש מהא דל"מ שאלה בהקדש ותרומה שהגיע ליד גזבר [לעיל נט.], כיון דזכה בו גבוה. ותי' דדוקא בהקדש, דהגזבר זוכה בתורת נדר והקדש, עי"ז לא מהני שאלה בנדר. אבל זכייה מהפקר אינו חיזוק לנדר.

קונם שאני עושה ע"פ

קיא) **קונם שאיני עושה ע"פ אבא וכו' אינו יכול להפר.**

ומבואר דלא נחשב אפי' דברים שבינו לבינה. **והראשונים** (מאירי, שיטמ"ק פא:) כת' דאף דיש לבעל

כג. אך בסוגיין צ"ב, דהרי לא נאסר עליו הנאתו, אלא שאסור לכהנים ואין למי לתת. ולא דמי לאוסר על עצמו. והאיך למד הרשב"א מסוגיין.

[ויש שפי' דיסוד הסברא דאיסו"ה אינו שלו, הוה משום דאינו ראוי לו לשימושים [ושימוש שלא ע"פ דין נחשב כמי שאינו], וה"נ בטובת הנאה, אסור לבעלים כל שימוש מלבד השימוש של נתינה לכהן. ושימוש זה נאסר עליו. והיכא דלא שייך לבעלים גדר נתינה כלל, ממילא פקע זכות טובת הנאה. ועד"ז כת' המחנ"א (זכיה מהפקר ד). אך יש אחרונים שנקטו דאיסו"ה אינם שלו מחמת חומר האיסור. וע' מש"כ לעיל מח].

כד. והמחנ"א (זכיה מהפקר ד) הק' דהבעלים יש לו שימוש לפרוע חובו (כדלעיל מז.), ונותנו לבניו. **והנתיבות** (ערה) חלק דכיון דאסר על עצמו, אסור ליתן לבניו, שמחזיקים לו טובה. אלא מראה להם שיטלו לבד [ולא נחשב שימוש בעלים]. אבל אסור לעכב שום אדם שיקח, דנמצא נהנה מהנכסים. ועפ"ז כתב הנתיבות דהוה כיאוש, כיון שלא הפקיר בפה. [ודוקא כשזכה בו אחר אינו יכול לחזור, אבל לכאורה כשנשאל לחכם יפקע היאוש מכאן ולהבא].

כה. והקה"י (מב) ציין לגמ' (כריתות כד) דשור שנגמר דינו ליסקל שהוזמו עדיו וקדם אחר, זכה, דהבעלים נתייאשו. [וע"ע קצות תו ב]. והק' הקה"י לרשב"א אמאי לא אמרי' דיש בזה ג"כ הפקר. ותי' [בתי' הב'] דהתם יש סיבה לאיבוד השור, אבל כאן הוה איסור בעלמא.

כו. ואפי' גוי או לאדם שאינו מכירו שיוליכהו למדינת הים

תועלת שעושה לאביו לא נחשב בינו לבינה. [וע׳ בסמוך גבי העדפה].

והקה״י (יד) הק׳ דהוה נדר לבטל את המצוה, דמחוייבת במצוות כיבוד אב ואם[כז]. וכתב דלשון זה כולל אף מה שאינה מחוייבת מחמת המצוה, ועי״ז חל נדר אף לבטל את המצוה בכולל.

קיב) **שאיני עושה** [כן הגרסי׳ לפנינו]. אבל **הר״ן** **ותוס׳** (קידושין סג.) גרסו ׳שאני׳, **ופי׳** מה שאני עושה [וכ״כ **רש״י** כתובות נט.]. אבל **תוס׳** (כתובות נט. ד״ה שאני) **כת׳** דאפי׳ גרסי׳ ׳שאיני׳ חל קונם, ולא הוי דבר שאין בו ממש, כדאמרי׳ (לעיל פא:) שלא אתן תבן וכו׳[כח]. **והש״ך** (רלד פו) תמה דמבואר (לעיל יג:) דהאוסר מעשה ידיו אינו נאסר, אלא היכא דאמר ידיו למעשיהן. וכשאמר ׳קונם שאיני עושה׳ הוה דבר שאין בו ממש, ולא אמרי׳ ׳נעשה כאומר׳. וכתב דה״נ בסוגיין הוה דרבנן. **והאחרונים** כת׳ דכוונת התוס׳ כאן דמהני משום יד. **והשעה״מ** (נדרים ג י) ביאר דכוונת התוס׳ דכיון דהזכיר החפץ [הידים והתבן] חל, ע״פ מש״כ **הר״ן** (טו:) בשם **תוס׳** דהיכא דהזכיר החפץ מהני.

והר״ן (לעיל נז. ד״ה האומר) הק׳ (במשנה שם) דמעש״י אין בהן ממש. ותי׳ די״ל דאיירי דאמר ידיך למעשיהן. א״נ לאחר שתעשה המעשה ידים הוה דבר שיש בו ממש[כט]. **והקצות** (שו ב) כתב דכן צ״ל במשנה (כאן) דחל קונם על מעש״י [לס״ד, דלמסקנא פה: הקדיש ידים לעושיהן]. והקצות הוכיח מזה דאומן קונה שבח כלי (ע׳ ב״ק צט), ועי״ז חל איסור קונם על השבח שע״י מלאכתה. דאל״כ האיך יחול קונם על חטין של הבעל.

קיג) **רא״ש ד״ה שמא תעדיף.** העדפה ע״י הדחק[ל].

וכדאי׳ (כתובות סו.) דר״ע ס״ל דהעדפה ע״י הדחק הוה של האשה[לא]. והגמ׳ פי׳ דרבנן פליגי דאף העדפה דע״י הדחק הוה דבעל. [ומש״ה אף ההעדפה משועבד, ולא חל קונם].

אבל **הרא״מ** (בשיטמ״ק) כת׳ דסברת רבנן דאי״צ להפר משום העדפה, דנדרה מה שעושה ׳על פיך׳, והעדפה אין זה לפיו. ור״ע ס״ל דאף זה נחשב לפיו. [ושוב הביא את הגמ׳ כתובות הנ״ל].

קיד) **בא״ד והוי דברים שבינו לבינה דא״א שלא יתערב בשלו.** וכה״ק **תוס׳** (כתובות נט. ד״ה ר״ע) דכיון דאינה משועבדת לו להעדפה, א״כ אמאי הוה דברים שבינו לבינה. [ועד״ז מבואר לע׳ פא: שלא אתן וכו׳, דכיון דאינה משועבדת א״א להפר[לב]].

ותוס׳ (הנ״ל בתי׳ הא׳) **והרא״ש** תי׳ שאינו יכול ליזהר וליקח בצמצום את הראוי לו. ומש״ה נחשב דברים שבינו לבינה, דמונע מהבעל ליקח את חלקו הראוי לו. **והקוב״ש** (כתובות קצג ופסחים קמא) העיר דגוף הנדר אינו בינו לבינה, אלא דמחמת זהירות מחמת הספק נגרם שיחשב בינו לבינה[לג]. ומבואר דאף כה״ג יש זכות להפר. והקוב״ש חקר האם גדר הזכות הפרה הוה רק על נדר שבינו לבינה. או דבעינן דאם לא יפר תאסר בדבר שבינו לבינה. **והביא מתוס׳ הנ״ל[לד], וע״ע בסמוך.**

ויאבד זכרו. וביאר דנחשב הנאה [מהחפץ] במה שמעכב כל אדם מליטול, עד שיבוא מאן דעביד ליה נייח נפשיה ויראה לו מקום ליטלו. [וכעין טובת הנאה].

כז. וכתב דאף דאשה פטורה במקום שסותר לשעבוד הבעל, מ״מ הכא הרי הבעל מיפר, וניחא ליה שתכבד את אביה. עי״ש.

כח. אבל **תוס׳** (יג:) חילק דמעש״י יש בהם ממש [דהיינו אחר שכבר עושה, חל קונם על דבר בעין], משא״כ שלא אתן תבן [דאין שבח בדבר שנעשית בו מלאכה, והקצות ציין דהוה כשליח דאגרתא ב״ק צט דלא שייך אומן קונה שבח כלי].

כט. **והר״ן** הביא בשם **רבינו יונה** דהיינו מה שנוסף ע״י עבודה שלה.

ועד״ז מבואר **בתוס׳** (לעיל יג:) דיש אופן של מעש״י דיש בהם ממש [וכגון שיש תיקון בגוף הדבר], ודוקא שלא לזרוק תבן הוה מעש״י דאין בו ממש.

ל. ומבואר דאף דהעדפה שע״י הדחק לא שכיח, אפ״ה נחשב דברים שבינו לבינה. [ואף רבנן לא פליגי בזה].

לא. ולהו״א דהגמ׳ נח׳ בכל העדפה, והגמ׳ מק׳ דנח׳ להיפך במציאתה.

לב. אבל יש שדייקו בדברי **הר״ן** (כאן) דבכל אופן מיפר, כיון דרגילה לתת לו העדפה.

לג. [ויש לדחות דבמקום שנתערב ממון שלו בשל אחרים, עי״ז חל זכות ממון בכולו כדי לקבל חלקו. ואף הכא מחמת התערובת יש לו זכות ממוני להשתמש קצת בממון שלה, ובזה הוה בינו לבינה מחמת עצם הנדר].

לד. [אך שמעתי דה״מ גדר בינו לבינה, שהבעל מיפר מחמת תוצאות הנדר שמפריעים לו. אבל נדרי עינוי נפש בעינן שעצם הנדר יהא עינוי נפש. וצ״ע].

ועוד תי׳ **תוס׳** (שם) דאף חלקה משועבד לו ליקח בהם קרקע והוא יאכל פירות[לה]. ותוס׳ ביארו דכיון דלאו דידיה הוא אלא לפירות לא אלמוה לשעבודיה.

ועוד כתב **הריטב״א** (קידושין סג.) דצריכה את התוספת לקישוטיה [והוה עינוי נפש].

אבל **הריטב״א** (כאן, וכ״כ הריטב״א שם בשם י״מ) דצריך היתר ע״י חכם. **והריטב״א** (קידושין סג.) דחה תי׳ דבגמ׳ (לעיל עט:) מבואר להדיא דריב״נ קאי בהפרת בעל[לו].

ותוס׳ (כתובות שם ד״ה שמא) הק׳ דנימא יפר שמא תאמר איני ניזונת, ותי׳ דלא שכיח שתאמר איני ניזונת[לז].

קטו) **ר׳ יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה עליו.** [ומשמע דאף דהוה ספק האם יהא דברים שבינו לבינה, מ״מ יש לו זכות להפר, שלא לבוא לידי בינו לבינה].

והראשונים (כתובות נט., וכן רא״ש לעיל עט., הו׳ לעיל שם) הק׳ דתאסר רק אחרי גירושין, אמאי נחשב בינו לבינה ׳בין איש לאשתו׳ משום זמן שאחר גירושין. ודעת **הראב״ד** (ברשב״א שם) דמ״מ נחשב בינו לבינה כיון דנדרה תחתיו. **והרשב״א** (שם, וכ״מ בראש״ש עט:) כתב דאם יחזירנה הוה בינו לבינה, עי״ז נחשב בין איש לאשתו[לח].

ועוד תי׳ **הריטב״א** (שם) דכיון דאסרה עצמה אף עכשיו [אלא שהשעבוד מעכב] נחשב דברים שבינו לבינה. דהרי הוא כמוחל על שעבודו וחל הנדר. וכן למסקנא דהטעם דלא חל משום דאלמוה רבנן לשעבוד, לטובתו אלמוה, ולחובתו לא אלמוה. [וכ״כ **הר״ן** שם בתי׳ הא׳]. ולפ״ז איירי דוקא כשנדרה סתם, אבל אילו נדרה רק לכי מגרשה אינו בינו לבינה. [אמנם בגמ׳ (לקמן פה:) העמידו דנדרה לכי מגרשה, וי״ל כתוס׳ שם דלאו דוקא, א״נ כמ״ש הרשב״א דלמסקנא אי״צ לזה].

והקוב״ש (כתובות קצג ופסחים קמא הנ״ל) העיר דבפועל נדר זו אינו גורם ריחוק בינו לבינה, דאף אם לא יפר אין איסור. והוכיח [לדעת הנך ראשונים] דסגי דעצם הנדר הוה בינו לבינה[לט], אף דאינו בינו לבינה בפועל[מ].

אך הביא מתי׳ התוס׳ (כתובות הנ״ל) [והרא״ש] דהיכא דאינו יכול ליזהר יכול להפר, אף דגוף הנדר לא הוה בינו לבינה. ומוכח דלא תליא בעצם הנדר, אלא אי הוה בינו לבינה בפועל[מא].

קטז) **ר״ן [בע״ב] ד״ה רבי יוחנן ב״נ.** ות״ק פליג עליה דריב״ב[מב], אי משום דלא ס״ל דמהניא הפרה לכי מגרש וכו׳. משמע דס״ל כהו״א דהגמ׳ (לעיל עט:) דדברים שבינו לבינה מהני רק עד שעת גירושין. ועיל״פ כוונתו דל״מ הפרה מחמת הא שמגרש, דלא נחשב דברים שבינו לבינה [וכקו׳ הראשונים הנ״ל, וכ״כ **התוס׳ רי״ד**]. **ורע״א** הוסיף דכוונתו דת״ק ס״ל דר׳ ישמעאל (לקמן פח:) דבעינן שיחול הנדר תחתיו[מג].

לה. [וכ״פ הבי״ש פ ב. וע״ע בית מאיר שם וחזו״א אה״ע ע ז]. ומשמע דמעיקרא יש זכות בפירות, להוציא מהם פירות. וצ״ל דחל השעבוד מעיקרא, דאל״כ האיך יחשב בינו לבינה.

לו. **והריטב״א** (כאן) כתב כן להדיא על דברי ר״ע. ומשמע מדבריו דאף ריב״נ הייינו ע״י חכם [וכן הביא הריטב״א כתובות בשם י״מ], וזה צ״ע מהגמ׳ (לעיל עט:) וכן תמה **בחי׳ חת״ס.** אבל **הריטב״א** (קידושין) הביא כן על דברי ר״ע. ועפ״ז יש לדחוק דרק בר״ע אמרי׳ כן, אבל בריב״נ ע״כ הוה הפרה, דמה לה לילך אצל חכם קודם שתתגרש, הגמ׳ (עט:) הוכיחה רק מדברי ריב״נ.

לז. ולכן אינו יכול להפר מספק. [ויל״ד אם אח״כ אמרה איני ניזונת, האם יכול להפר מכאן ולהבא].

לח. [ולא אמרי׳ דהוה אישות אחרת]. [ובאשת כהן אינו יכול להפר. אמנם כ״ה לכל הפי׳, דכיון דאסורה עליו פקע הפרה, כדלעיל עט:].

לט. והקוב״ש כתב נפק״מ היכא דנדרה בתנאי שהבעל יפר לה, דאילו לא יפר לא חל הנדר, ואינו גורם בינו לבינה. או דסוף סוף לצד דמיפר הוה בינו לבינה.

מ. אך יש שהעירו מ״ש מנדר בתנאי, דדעת רבינו יונה (הו׳ בר״ן לעיל פ.) דהיכא דהתנאי אינו בינו לבינה [ויכולה ליזהר בו] אינו יכול להפר. אף דעצם הנדר הוה בינו לבינה. וצ״ל דהתנאי הוה חלק מעצם הנדר.

מא. [ואפשר דכל דהוה בינו לבינה בצד א׳ מיפר, וסגי או בעצם הנדר או במה שאינו יכול ליזהר].

מב. **ותוס׳** (כתובות) הוסיפו דאין לומר דס״ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דא״כ אמאי איירי דוקא באשתו.

מג. ולפ״ז קשה אמאי לר׳ עקיבא אינו מיפר משום שמא יגרשנה. וכתב דעדיפא מינה קאמר.

קיז) **בא"ד אי משום דנדר גופיה כיון דהשתא לא חייל וכו'**[מד]. [וכקוש' הגמ' בהמשך הסוגיה]. והגמ' (למסקנא לקמן פו:) פי' [דעת ר' יוחנן ב"נ] דמדינא קונם מפקיע מידי שעבוד, אלא דאלמוה לשעבוד. והר"ן כת' דרבנן לא ס"ל כן, אלא דנחשב דבר שלא בא לעולם. [וכ"כ **הראשונים** כתובות נט:[מה]].

ועוד תי' **הרשב"א** (שם) דת"ק לא חייש לגירושין. **והרמב"ן** (שם) כתב עוד דס"ל דלא חל קדושה על גוף הידים, ומש"ה הוה דבר שלא בא לעולם.

והריטב"א (כתובות) הק' אמאי לא יפר כשיחזיר[מו]. והריטב"א הביא **י"מ** שתי' שמא יכשל, וישכח להפר[מז]. אבל **הריטב"א** תי' דאין הבעל מיפר בקודמים. [ואף נישואין הראשונים].

ואילו דעת הי"מ דכשגירש והחזירה לא נחשב קודמין [כיון דנדרה תחתיו, והאישות הב' הוה המשך מהאישות הא']. **והאחרונים** הק' דבמשנה (לקמן פט., הו' לע' עב.) מפורש דאינו מיפר[מח].

קיח) **למימרא דקסבר שמואל אדם מקדיש**[מט] **וכו'.**

הראשונים פי' דהוה דבר שלבל"ע מב' טעמים, א' דעדיין לא עשתה מעש"י[נ], וב' דמשועבד לבעל עד שיגרש. **והרשב"א** (שם) כת' דלמ"ד אדם מקנה מהני לחול אף להעדפה, ואף דקאי בהעדפה שע"י הדחק מ"מ לא אמרי' דלא עבידי דאתי. דהלוקח פירות דקל קנה אפי' עשה יותר מהרגיל[נא].

ובס' **קבא דקשייתא** (לו) הק' דאף לס"ד דאדם מקדיש דשלבל"ע, היינו היכא דלבסוף תבא לרשותו. אבל הכא אף כשיגרש ויחזיר, המעש"י משועבדים לו, ואף לאחר זמן לא יחול. וכן הק' **ר"א מן ההר** (פו: ד"ה וזה) [לפרש"י (עי"ש) דמהני מדין דשלבל"ע] הרי כשיבוא לעולם הם שלו, ונכסיו הם. **והאחרונים** דנו ליישב דכיון דנדרה קודם שחל שעבוד מהני להפקיע השעבוד. *א"נ* הקונם והשעבוד באים בבת א' כשיבוא לעולם [דהידים הם שלה, אלא דמשועבד לו הפירות שיצאו ממנו[נב]].

דף פה:

קיט) **המקדיש מעש"י אשתו וכו' המותר ר' מאיר אומר הקדש ור"י הסנדלר אומר חולין וכו'.**

הר"ן הביא דשמואל (כתובות נח:) העמיד דנח' האם אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, דכיון דקי"ל כרב הונא דיכול אשה לומר לבעלה איני ניזונת, ועי"ז המעש"י הוה שלה. ודעת ר"ל (שם) דאינה יכולה לומר איני עושה, ומש"ה הבעל יכול להקדיש את גוף הידים[א] [ואינו דבר שלא בא לעולם]. אבל **הרמב"ם** (ערכין ו כח) כתב דיכול להקדיש מעש"י אשתו, ואף דפסק כרב הונא. **והר"ן** (כתובות שם, כג: בדה"ר) תמה עליו [ועי"ש כס"מ ולח"מ].

קכ) **וכ"ת כי קאמר וכו' להעדפה וכו' א"נ הלכה כת"ק וכו'.** **הראשונים** (כאן, וכ"כ תוס' כתובות בשם **ר"ת ור"ח**) פי' דהלכה כריב"נ דהעדפה דבעל, ולא כדבריו להלכה. אבל **רש"י** (כתובות נט.) כתב להיפך, הלכה כריב"נ דיפר, ולא מטעמיה. [**והראשונים** שם הק' עליו].

קכא) **אלא אמר רב יוסף שאני קונמות הואיל ואדם אוסר וכו'.** **הרא"ש** פי' דקונמות חמירי טפי. ומש"ה אלים לחול בדבר שלא בא לעולם.

מד. אך דעת ר"ע דחל הנדר מעכשיו להעדפה. וא"כ לכאורה כ"ש דחל לאחר גירושין. [וחדא מינייהו נקט. א"נ כתי' הא' בר"ן דמשום אחר גירושין לא מצי מיפר].

מה. **והרמב"ן ורשב"א** (שם) כת' דס"ל דקונמות לאו כקדושת הגוף ולא מפקעי שעבוד. **ורש"י מהד"ק** (שם) הוסיף דס"ל דיש מעילה בקונמות, ולכן לא הוה קדוה"ג.

מו. [מבואר דכוונתו דכיון דהשתא אינו בינו לבינה אינו יכול להפר, ולא נחשב שעבר יום שמעו. וכשיחזיר נחשב בינו לבינה ויכול להפר].

מז. וצ"ב דאי יש לו זכות להפר היום, א"כ עבר יום שמעו למחר. ואם נאמר דעדיין אינו בינו לבינה, א"כ אמאי יחשב בינו לבינה משום שכחה. ומבואר דמשום שמא ישכח נחשב בינו לבינה [ועי"ז יחשב שעבר יום שמעו].

מח. [אמנם הראשונים העמידו את המשנה כשהיתה ארוסה או בתחילה או בסוף, ולפ"ז אינו סתירה להדיא].

מט. כל הסוגיה עד המשנה (פו:) אי' גם בגמ' כתובות נט [בשינויים קלים].

נ. אבל **השיטמ"ק** (בשם שיטה) הביא לישנא אחרינא מעש"י והעדפה כל יום אתא, חשיב בא לעולם.

נא. משמע דהטעם דדנים את כל הפירות יחד. [ויל"ד לפ"ז אם אוסרת רק את ההעדפה].

נב. ועוד תי' **הקה"י** דנחשב דכבר חל הקונם לאחר זמן, ועי"ז קדם, ולא חל שעבוד. [וע' מש"כ לעיל כט: ל. בגדר מקדיש לאחר ל'].

א. ועד"ז כת' **הרשב"א** (כתובות שם). **והאבנ"מ** (פא ב) הביא

ורש"י (כתובות שם) כת' דמתוך דקונם תופס אף במקום דלא חל שאר הקדש, דבהקדש בעי שיהא שלו [משמע דהוה סברא בפנ"ע דקונם ממהר לתפוס בדשלבל"ע]. אבל המשנה דר' יוחנן הסנדלר קאי בהקדש דעלמא, דאינו ממהר לתפוס.

והר"ן פי' דפירות חבירו לדידיה כדבר שלא בא לעולם דמי. ומבואר דכוונת רב יוסף להוכיח דקונם חל אף על דבר שאינו שלו. וכמו כן יהני בדבר שלא בא לעולם. **והקוב"ש** (ב"ב רעו) הביא דמבואר בסוגיין דהחסרון דאין אדם מקנה דשבל"ע הוה משום חסרון בעלות, דאין לו כח הקנאה. אבל הביא דבגמ' (ב"מ טז.) מבואר דהחסרון משום דלא סמכא דעתיה[ב]. [והאחרונים האריכו בזה טובא].

והשיטמ"ק (בשם שיטה) פי' דרב יוסף סבר דאדם האוסר פירות חבירו עליו, חל האיסור רק כשיבאו לרשותו. ועפ"ז הא דאוסר פירות חבירו עליו דומה לדשלבל"ע[ג]. וביאר דאביי פליג דחל עליו איסור מיד, דאסרו הכתוב[ד] מאחר שיש לו רשות או באוסר או בנאסר.

קכב) **א"ל אביי בשלמא וכו'. הר"ן** פי' דצריך שיהא צד א' ברשותו. משמע שאדם אוסר פירות חבירו על עצמו הטעם משום דהוה בעלים על עצמו[ה].

וצ"ב דהא קונם הוה איסור חפצא, וא"כ האיך מהני מה שהוא בעלים על עצמו לאסור את החפצא. ומבואר בדברי הראשונים דסגי דההנאה הוה ברשותו לאסור [וע' מש"כ בזה לעי' מז.]. אבל **השער"י** (ה כ) כתב דע"כ לא חל איסור ממש על החפץ [שאינו שלו], אלא דכח האוסר הוה ברשותו עי"ש[ו].

והר**אשונים** (כתובות שם) הביאו בשם **הרשב"א מן ההר** דאביי השיב לדברי רב יוסף, אבל אליבא דאמת אף על עצמו אינו אוסר דשלבל"ע[ז]. והר**אשונים** חלקו דבהדיא מבואר בכ"מ (לעיל נז., מז., ל: מן הנולדים) דאדם אוסר דשלבל"ע על עצמו.

קכג) **באומרת יקדשו ידי לעושיהם. הר"ן** (לעיל טז:) הביא בשם **תוס'** דכוונת הגמ' נעשה כאומר, כיון שהזכיר את הידים, הדבר הנאסר. [ו'אומרת' לאו דוקא]. אבל **הר"ן** (כתובות כד. בדה"ר) נקט דדוקא באומרת. [וכן משמע בר"ן לעיל נז.].

והרמב"ם (יב י) פסק כשאמרה יקדשו ידי לעושיהן או שנדרה שלא יהנה ממעש"י. **והר"ן** (שם) תמה דבעי ידיך לעושיהן. **והב"י** (רלד עא) תי' [דלמסקנא פו:] קדושת הגוף חל בדבר שלא בא לעולם [וע' מש"כ בזה לק' שם], ומש"ה אי"צ לומר יקדשו ידיך. אבל **הש"ך** (נה"כ לטז נט) כת' דכוונת הרמב"ם דנעשה כאומר ידיך לעושיהן. וכ"כ **התוי"ט** דדעת הרמב"ם דכיון דהזכירה הידים נחשב ידות. [והא**חרונים** הק' דלא משמע כן בלשון הרמב"ם].

קכד) **שם. ידי לעושיהם. הריטב"א** (כתובות שם) כתב דאף שאין המלאכה יוצאת מגוף הידים, כפירות הבאים מגופו של דקל, מ"מ קים להו לרבנן דכיון שהידים טורחות בכך לתקנו נחשב לדין זה כדקל לפירות. ולא דמי להא דלא מהני להקדיש מצודה לפירותיה[ח], דמצודה לא עבדא אלא מעשה עץ בעלמא. **והרשב"א** (שם נט: ובקו"א, וגיטין מב:)

דעפ"ז מש"כ **תוס'** (כתובות מז:) דל"ש לזכות בגוף הידים תלי במח' רב הונא ור"ל. [וע"ע קוב"ש שם קפד].

ב. והביא דנח' **מהר"ם ור' יחיאל מפריש** (בתשב"ץ קטן שצח) בזה האם מהני סיטומתא בדבר שלא בא לעולם.

ג. וילפי' מדכתיב כי ידור נדר ודרשינן עד שידור בדבר הנדור, ולא חלק הכתוב אף אוסר פירות חבירו עליו. [וע' גר"ח סטנסל קצו].

ד. והוסיף כל שתלאו בדבר הנדור. [ויל"ד אי כוונתו דהתפסה אלים, ומש"ה ל"צ בעלות גמור. אך בפשוטו נקטו הראשונים (ע' לע' ב.) דאין חילוק בין נדר ע"י התפסה לנדר בלא התפסה].

ה. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** דהוא אדון על עצמו. [ועי"ש עוד שכתב לפרש דיש רבותא אף הא דאדם אוסר פירותיו על חבירו [קונם פרטי], ואף שאחר מותר בהם. ואינו איסור קונם דעלמא].

ו. והגר"ח (סטנסל קצו) כת' דילפי' מה**ספרי זוטא** דאדם אוסר פירות חבירו עליו הוה פרשת איסור נוסף, ולא חל קונם על החפץ.

ז. [דיש חסרון בעצם החלות דשלבל"ע, אף היכא דליכא חסרון בקנין. א"נ בעי קנין אף לאסור דשלבל"ע על עצמו, אלא דכלפי עצמו נחשב בעלים בחפץ].

ח. והרשב"א (כתובות שם) הוכיח כן מהא (ב"מ טז.) דתקנו שיוכל למכור פירות שיצוד משום כדי חייו. ואמאי צריך תקנה, היה לו למכור המצודה לפירותיו.

העלה צד דדוקא היכא דהפרי יוצא מגופו יכול להקנות גוף לפירותיו. אך הביא דבירושלמי אי׳ דשייך מכירה ושיור דחורבה כלפי האויר. ואף דאינו יוצא מגופו, אלא כיון דבאין ממנו קצת מהני[ט]. [והאריך לדון בכ״ז. וע״ע **קצות** (רט ד) וחי׳ ר׳ ראובן ב״מ יט. ואכמ״ל].

והאחרונים דנו היכא דאסרה ידיה לעושיהן, האיך חל קונם על המלאכה לאחר שנעשית. ולכאורה המעש״י שעשתה דמי לגידולין מחמת הקונם. [ספק הגמ׳ לעיל מז.]. ומ״ש מהאוסר את כל הדקל, דפירותיו מותרין. א״כ אף כשאוסר דקל לפירותיו, הפרי יחשב גידולי קונם. ומבואר דכשאוסר דקל לפירותיו, חל הקונם על גוף הפירות. [וע״ע שער״י ה כ, וקה״י כח וכעי״ז הביאו לעיל מב., עי״ש]. [וע״ע אבנ״מ עב ב משכ״ב בזה[ו]].

קכה) **וכי אמרה הכי וכו׳. פי׳ הר״ן דבעי לומר בפיר׳**

לכשיבוא לעולם. ורע״א (כתובות נט.) הק׳ דאף לס״ד [דסברת ריב״נ דאדם מקנה דשלבל״ע] ילה״ק כן, וצ״ל לכי מגרשא. ותי׳ דכשמקנה לאחר ל׳ מהני אף בדשלבל״ע, אם בא לעולם תוך הזמן. וה״נ כיון דהוה כאומר לכשתעשה מעש״י, וכשבא לעולם כבר מגורשת.

קכו) **והא משעבדן ידיה לבעל. הט״ז** (רלד נט) הביא

דמבואר דל״מ ׳כולל׳ לאסור דבר המשועבד, דהא איירי שאסרה מעש״י על כל העולם, ולא אמרי׳ דמתוך שחל על אחרים חל אף לבעל. ודלא כמ״ש **המהרש״ל**[יא] גבי תשמיש דאיסור כולל חל אף במקום שמשועבד. **והש״ך** (נה״כ שם) דחה דאיירי ג״כ באוסרת רק עליו. [**והאבנ״מ** (שו״ת יב) חילק עוד בזה, ועי״ש במגיה. ע׳ לק׳ צ:].

קכז) **דאמרה לכי מגרשה. בפשוטו איירי הגמ׳ דאמר**

להדיא לכי מגרשה [וכ״מ בדברי הראשונים כתוב׳ שם, וע׳ לק׳ פו: דדנו הראשונים למסקנא]. **והרשב״א** (שם) הק׳ דא״כ אמאי אסור לר״ע העדפה קודם גירושין. והביא בשם **רש״י** (וכ״כ רש״י מה״ק בשיטמ״ק שם) דר״י בן נורי לחוד הוא דמוקמינן הכי, אבל ת״ק איירי שאסר סתם. **והרשב״א** כתב דמילתא פסיקא נקט, דר״י בן נורי אמר דבין אמר כשתתגרש בין לא אמר, אינו אסור אלא משום אחר גירושין. אבל **תוס׳** (שם ד״ה לכשאקחנה) **כת׳** דלא איירי דאמר לכשאתגרש. [**והמהר״ם שי״ף** פי׳ דכוונת התוס׳ דר״י ב״נ ס״ל דדעתו שיחול לכי מגרשא, דאי אמר להדיא אמאי פליגי ת״ק].

קכח) **שם. דאמרה לכי מגרשה. בפשוטו משמע**

דמעיקרא לא איירי דאמר לכי מגרשה. ורע״א הק׳ דאף לס״ד דס״ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ע״כ איירי דאמר לכשיבא לעולם[יב]. דאף לר״מ דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ה״נ כשאומר שיחול כשיבוא לעולם. אבל היכא דדעתו שיחול מעכשיו ל״מ. [ויש לדחות דהוה פי׳ בעלמא בגמ׳].

דף פו.

מקדיש לכשאפדה

קכט) **אמר ר׳ אילא ומה אילו שדה זו שאני מוכר לך**

וכו׳. דכיון דעכשיו הוה בידו לא נחשב דבר שלבל״ע, וחל כשיבוא לעולם[א] [וכן מבואר לעיל ל., עי״ש]. [וזהו קו׳ ר׳ ירמיה דהשתא בידו, וע׳ ר״ן מש״כ לפרש סברת ר׳ אילא].

אך הטור ושו״ע (חו״מ ריג א) נקטו דיכול להקנות מצודה לפירותיו. ועד״ז מבואר **ברמב״ם** (מכירה כג ט) שמקנה שובך לפירותיו. [ואף דאינו יוצא מגופו, ועי״ש או״ש שחילק]. [אך **רבינו יונה** ו**הנמוק״י** ב״ב שם פי׳ דהקנה את האמהות לבניהם, ולא עצי השובך].

ט. וביאר דמעש״י באין ממנו קצת, ע״י טורחן ותנועתן. וכן אויר שנראה קצת חלק מהחצר. אבל במצודה אין הדגים נאחזים במצודה בטורח המצודה, אלא נכנסין מאיליהן.

י. ו**האבנ״מ** כת׳ דהוה רק דרבנן, וציין לדברי **הר״ן** (ע״ז כז.) דבגד הנארג ע״י כוש של ע״ז אסור רק מדרבנן, דרק מעשה האריגה דאורייתא.

יא. [בדעת הטור]. הו׳ **בדרישה** (רלד קג) וב״ח וש״ך (שם פג) [וע׳ לקמן צ:].

יב. אך לס״ד איירי דאמרה לכי תעשה [דהנידון משום דלא בא לעולם עד שתעשה. ומה שעושה לאחר גירושין חל]. ואילו עכשיו הוסיפו לכי מגרשה.

א. ואם חזר בו קודם שחזר וקנה לא יקנה. אבל **החזו״א** (אה״ע עא) שהעלה צד שחל מעכשיו קנין על הזמן של אח״כ, ושוב חזר בו.

קל) **מתקיף לה רב פפא וכו' גבי אשה מי פסיקא.**

בגמ' (כתובות נט.) הגיר' *התם גופה ופירא בידה דלוקח, הכא גופה בידה וכו'*. מבואר דסברת רב פפא [וכן דעת רב שישא ב"א, אילו היה בידה להתגרש או דקיץ] דלא כסברת המקשן דמי איכא מידי דהשתא לא קדוש ולמחר קדוש, ויש אופן דלא מהני עכשיו, וחל לאחר זמן. **והר"ן** פי' כיון דגופה ברשותה.

והקוב"ש (כתובות קפט) ביאר דלבעל אין קנין בגוף הידים[ב], אלא התקנה הוה שהבעל זכוה בכל פעם שעושה מלאכה[ג]. *ועוד* ביאר **הקוב"ש** (קצב, וכן פסחים קמ) דהמעש"י יוצאים מגוף הידים, ולכן נחשב ברשותה. דאילו יפקע הקנין פירות אי"צ זכיה מחודשת לבעל הקה"ג[ד], ולכן נחשב כבר שלה ולא נחשב דשלבל"ע [וכעי"ז כתב **בחי' ר' שמעון** סוף מערכת הקנינים].

קלא) **[רב פפא] הא ל"ד אלא לשדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה וכו'. הראשונים** (הר"ן, וכן תוס' ושא"ר כתובות נט:) דייקו דדוקא כשאפדנה, אבל א"א להקדיש מהשתא. **והר"ן** הוכיח [מסוגיין] דהמשכיר אינו יכול להקדיש ולהפקיע זכות השוכר [אלא בשדה סתם, דיש לו זכות להעבירו]. והשוכר רשאי לדור בבית[ה]. וע' **ר"ן** (לע' מו:)[ו].

והר"ן (לעיל מו:) הק' מכאן לדעת **ר"ת** דאף קדושת דמים מפקיע שעבוד [ע"ע בע"ב], א"כ אמאי לא מהני הקדש להפקיע המשכון[ז].

ותוס' (כתובות שם וערכין) תי' דחל הקדש על שאר הבית[ח] [ומש"ה אסור לשוכר לגור בו], ואילו בסוגיין איירי דמקדיש את כל הבית לאחר שיפדנו.

ותוס' (ערכין שם) כת' דיש מחלקין דבמשכונא השדה אינו חוזר עליו בלא נתינת דמים[ט]. ומש"ה ל"מ להקדיש. **והרא"ה** (בשיטמ"ק כתובות) כתב דאע"ג דבעלמא קונם מפקיע מידי שעבוד הבע"ח, שאני משכונא דכאפותיקי מפורש דמי לענין זה [והריטב"א (שם) חלק ע"ז].

ועוד תי' **התוס'** (כתובות) דהקדש ממש חל [על קנין הגוף], והכא איירי באוסרו בקונם. שהרי יכולה למכור נכסי מלוג לכשתתאלמן או תתגרש [כדמוכח בב"ק צ.], אבל אינה יכול לאוסרו. [**והקוב"ש** (קצ) ביאר דיכול להקדיש או למכור קנין הגוף שיש לו, אבל קונם אוסר ההנאה, וא"א לאסור מה שאינו ברשותו עכשיו].

ותוס' חילקו עוד דבסוגיין איירי להקדיש את ידיה, ולא חל הקדש על גוף הידים כמו על שדה[י]. דבשדה חל על גוף השדה בעודה ברשות המצוה, וממילא יקדשו הפירות כשיצא מרשות הבעל[יא].

וכעי"ז כת' **הרשב"א** (שם) **והרא"ה** (בשיטמ"ק שם) דבשדה מהני להקדיש מעכשיו לכשיפדנו, והגמ' הוכיחה משדה שמשכנו דא"א להקדיש אף את הפירות מעכשיו, דהא משעבדן. וה"נ אין הקדושה חל על הידים, אלא למעש"י, ומעש"י משעבדן לבעל.

ב. אבל הקוב"ש (שם קצ) כת' דתליא בתי' **התוס'** (שם נט: הר' בסמוך) האם יש לבעל קנין בגוף הידים.

ג. וכתב דהוה כרב הונא [כתובות נח:] דיכולה לומר איני נזונת, וכדאיתא בגמ' שם דמש"ה הבעל אינו יכול להקדיש את הידים שלה. [אמנם הק' דבתוס' שם מבואר דהגמ' קאי כר"ל]. ושוב כתב דאף לר"ל זכות הבעל מתחדש כל רגע, ולכן הוה גופה בידה.

ד. וציין למש"כ **הרשב"א** (גיטין לז:) גבי עבד. וע"ע כתובות פג.

ה. ותוס' (ערכין כא.) משמע דה"ה דא"א למכור שדה ממושכנת. דהק' מהא (ב"מ עג:) דרבא קנה את הבית הממושכן לרב מרי. אבל **תוס'** (כתובות) הק' מהא דמשמע התם דחייב לשלם שכר לרבא, אלמא דהמכר הפקיע זכותו [משמע דעצם המכירה לא קשה].

ו. והר"ן (לעיל מו:) העמיד את הנידון האם יכול לאסור על השוכר לגור בבית [וע' קובה"ע נב מש"כ בשורש הנידון בזה].

ז. [וי"ל דהגמ' כאן סוברת דקונם לא מפקיע שעבוד].

והשיטמ"ק (בשם שיטה) כתב דאע"ג דבקרקע לא אמרי' בע"ח קונה משכון, מ"מ לא דמי לביתו המיוחד לו, דהמלוה לא יניחנו להשתמש עד שיתן מעות. וכתב וה"ה לבית שאול.

ח. ואף אינו יכול להפקיע את זכות השוכר בבית [וימכרו את הבית, ויקבל דמי שכירותו].

ט. וכ"כ **הרדב"ז** ליישב דעת **הרמב"ם** (ערכין ו ל, וכדעת ר"ת) דאפי' קדושת דמים מפקיע מידי שעבוד. ושאני משכון דבעי לסלק בזוזי.

י. והביאו דאפי' בעבד אמר רב (גיטין לט) גופיה לא קדיש, ובבן חורין כו"ע מודים.

יא. אך **הראב"ד** (שלוחין ד ב) הביא דאדם מקנה עצמו לחבירו בקנין כדין עבדים [להיות פועל], וכדאמרי' [בסוגיין] ידי לעושיהן. [ודלא כתוס'].

ובפשוטו מבואר דסברת רב פפא דחל כשיבוא לעולם, דא"א לחול מעכשיו זכות בגוף הידים. אבל **בחי' ר' שמעון** (סוף מערכת הקנינים) כתב דלעולם חל מעכשיו זכות 'גוף לפירות', אלא דהנידון בסוגין האם נחשב זכות מחודשת, ול"מ הקנאת הגוף כלפי זכות שיתחדש לו אח"כ [ע"י גירושין או פדיה].

קלב) **מתקיף לה רב שישי בדר"א מי דמי, שדה בידו וכו'. וע"ד הא דאי'** (קידושין סב.) דמהני 'בידו' בדבר שלא בא לעולם, דבידו לאו כמחוסר מעשה. **והרא"ש** (לעיל לד:) הביא בשם **הרא"ם** דאפשר להקדיש דבר שאינו שלו, היכא דבידו לזכות בו. והביא מסוגיין דשדה שמשכנתי מהני, כיון דבידו לפדות.

והאחרונים (בית הלוי לה ח, קה"י כג) חקרו האם בידו מהני לסלק חסרון דלא מצי עביד [ועיקר הקנין מחמת דגופו שלו]. או דבידו מהני אף בדבר שאינו שלו כלל. והביאו דמבואר בר"א"מ (הנ"ל) דמהני אף בדבר שאינו שלו כלל. אך בראשונים (לע' ל.) משמע דל"מ.

ובסוגיין לכאורה 'בידו' מהני רק לחול לכשיבוא לרשותו.

קלג) **ר"ן ד"ה מתקיף לה רב שישא.** ומקשו וכו' דהא קי"ל כרב הונא דאמר יכולה לומר איני ניזונת. **ותוס'** (כתובות נט.) תי' דקו' הגמ' למ"ד דאינו יכול לומר איני ניזונת. וע"ע **רמב"ן**[יב] **ורשב"א**[יג] (שם נט:) דהאריכו ליישב.

והר"ן תי' דקו' הגמ' משום אותן ז' מלאכות, דאף באומרת איני נזונת חייבת באותן ז' מלאכות. [אבל דעת **תוס'** (כתובות סג.) דכשאמרה איני ניזונת פטורה מכל המלאכות. והר"ן לשיטתו דעדיין חייבת ז' מלאכות].

והריטב"א (שם) כתב דכיון דאינה יכולה להפקיע ז' מלאכות האלו, לא חל הקונם על כל מעש"י, כיון דעיקרן של בעל. **והשעה"מ** (יב י) הביא דכוונת הריטב"א דאמרי' דנדר שבטלה מקצתה בטלה כולה, והביא להוכיח מכאן דאמרי' כן אף בנדרה מב' דברים שונים (ע' מה שהו' בזה לעיל כה:). [אבל פשטות לשון הריטב"א דהוה טעם דהשעבוד אלים, וצ"ב[יד]].

והפור"י הק' דבידה לומר מאיס עלי, וכופין אותו לגרש [ע' תוס' כתובות סג.]. וכתב דכיון דצריכין לכופו נחשב מחוסר מעשה.

קלד) **מתקיף לה רב אשי מי דמי התם קיץ וכו'. המשנ"ל** (אישות ד ז) דמבואר בסוגיין דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה, דזמן ממילא קאתי.

והמשנ"ל ביאר בזה דברי **רש"י** (יבמות לד.) דמהני קטן שקידש לכשיגדיל[טו]. וכן אם שחרר שפחה לאחר ל', תפסי בה קידושין. דמחוסר זמן בעלמא.

והאבנ"מ (מג א בסופו) חלק דדוקא בסוגיין גבי אישה ומשכנתא מהני דכיון דקייץ נחשב דלא אלים שעבודיה. וכיון דהגוף שלה וברשותה, לא אלים שעבודיה דבעל כיון דהוה רק לזמן. **ובחי' ר' שמעון** (שם) הוסיף דזכות המעש"י [של אח"כ] מונח עבשיו, ואינו התחדשות, ולכן לא נחשב דשלבל"ע. אבל כל מחוסר זמן הוה זכות מחודשת, והוה דבר שלא לעולם[טז].

והקוב"ש (כתובות קצד) הביא דפליגי רב שישא ורב אשי בטעם האיך מהני להקדיש שדה ממושכנת, דרב שישא ס"ל דהשתא אינו בידו, אלא דהטעם משום דגופא בידו. ורב אשי פליג דהטעם דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה.

יב. **והרמב"ן** (שם) תי' דל"מ מה שבידה לומר איני ניזונת, כיון דלא תלתה נדרו לכשתאמר איני נזונת. דכל שלא אמרה כן להדיא משועבדת לבעלה. והוה כאומר שדה זו שמכרתי לך בתנאי, לכשאקחנה ממך תקדש, ואע"פ שבידו לבטל התנאי. [ול"מ 'בידה' דאיני נזונת לענין גירושין. **והקובה"ע** (סח ה) הוכיח מדבריו דגדר 'בידו' הוה זכות מחמת שבידו מחמת הדין, ומה שבידו מצד אחר ל"מ]. **והרשב"א** (שם) תמה על הרמב"ן.

יג. **והרשב"א** תי' במה שאומרת איני נזונת כאילו קונה עצמה, וכמו פדיון. וכל שלא אמרה הוה קנין חזק ביד הבעל. דומיה דמשכון שלכשיביא מעות. **והשיטמ"ק** הביא **דהרא"ה** חלק דלשון הגמ' דאין בידה, והרי בידה. וכתב דאפשר דל"מ כיון דאינה עומדת לכך.

יד. ועוד יל"פ דמעש"י נחשב דשלבל"ע, אלא דמהני מדין 'בידו'. והא דמקצת הוה בידה לא מהני כלל.

טו. **והראשונים** (שם) הק' דלא מצי מקדש מעבשיו, והוה דבר שלא בא לעולם. ולא קי"ל כר' מאיר.
אבל **תוס'** (שם) חלקו רק משום דהוה מעשה קטן, ולא משום דהוה דשלבל"ע.

טז. ועוה"ק **הקוב"ש** (קצה) דהשמחרר שפחה לאחר זמן, האדון עדיין יכול לחזור בו, א"כ אין לה זכות לעצמה כלל עדיין.

דף פו:

קונם מפקיע שעבוד

קלה) **שאני קונמות דכי קדושת הגוף דמי וכו'.**

הרא"ש (ד"ה שאני) ביאר דלא אלים איסורייהו לתפוס פדיונם, כיון דלא נאסר אלא על אדם א'. וכ"מ **ברש"י** (כתובות נט:). [וע' מש"כ בזה לעיל לה.].

וכ"כ הר"ן דכיון דקונם פרטי אין לו פדיון הוה כקדושת מזבח, ומש"ה אינו מפקיע שעבוד. אבל קונם כללי, כיון דיש לו פדיון אינו מפקיע שעבוד [וע' בסמוך].

ורש"י מהדו"ק (הו' בשיטמ"ק כתובות) כת' דרב אשי ס"ל דקונמות בקדושת הגוף משום דסבר דאין מעילה בקונמות[א]. אבל למ"ד יש מעילה בקונמות כיון דמעל יוצא לחולין, א"כ הוה קדושת דמים[ב]. [ולכאורה מבואר מדבריו דאף קונם פרטי יוצא לחולין ע"י מעילה[ג]. ומש"ה נחשב קדושת דמים].

ורש"י (כתובות ע:) כתב דקונם מפקיע רק מזונות דרבנן, אבל חיוב מזונות דאורייתא ל"מ להפקיע [ולא משמע משום אלמוה]. **ותוס'** [שם] הק' מסוגיין. [והאבנ"מ עב ב כתב ליישב דה"נ הוה קונם דרבנן ע' בסמוך].

קלו) **שם. הראשונים** (הנ"ל) ביארו דרב אשי תי' דקונם ראוי לחול אף בעודו משועבד. ומש"ה לא הוה דבר שלא בא לעולם, כיון דראוי לחול מעכשיו. ועוד כתב **רש"י מהדו"ק** (בשיטמ"ק שם) שאני קונמות דאלימא קדושתייהו בקדושת הגוף, ולכן דאדם אוסר דשלבל"ע[ד]. [ועפ"ז למסקנא אי"צ להעמיד דאמר יקדשו ידיך לעושיהן[ה]]. וכ"כ **בחו' ר"א מן ההר** (בפי' הא') דכי היכי דקדושת הגוף מפקיעי שעבוד, ה"נ יש להם ענין שאין בקדושה אחרת, שיכול לאסור דשלבל"ע[ו]. [וצ"ב דמה שייכא למה שמפקיע שעבוד[ז], ומשמע דשייכא לחסרון אינו ברשותו[ח]]. וכתב דלפ"ז אדם אוסר דשלבל"ע על חבירו בלשון קונם, וכרב יוסף (פה:), אבל לא מטעמיה.

וכן **תוס'** (קידושין סג. דה וידים) הביאו מסוגיין דקונמות בקדושת הגוף וחל בדבר שלא בא לעולם. וכ"כ **הב"י** (רלד עא) לפרש דעת **הרמב"ם** (יב י, הו' לעיל פה:) דכתב דמהני כשהקדישה מעשה ידיה, דקדושת הגוף חל בדשלבל"ע.

אבל **הלח"מ** (שם) הק' דמבואר (תמורה כד:) אינו יכול להקדיש בהמה שתוולד בעתיד, אא"כ היא כבר מעוברת. וכן **ר"א מן ההר** תמה וכי אדם מקדיש דשלבל"ע בקדושת הגוף, ודיו לבא מן הדין להיות כנידון. ועוה"ק **האחרונים** דמבואר (קידושין סב:, יבמות צג.) דאף בתרומה וקידושי אשה יש חסרון דשלבל"ע, אף דהוה קדושת הגוף. [ואכמ"ל].

והש"ך (נה"כ רלד לט"ז נט) תמה דרבא גופיה אמר (לעיל מז.) גבי קונמות דאין אדם אוסר דשלבל"ע על חבירו.

והאחרונים כת' דאף דבקדושת הגוף אין חסרון 'דבר שלא בא לעולם', מ"מ בענין שיהא שייך עליו עכשיו כדי להקדיש. וקודם שנתעברה הבהמה לא נחשב עדיין ברשותו כלל, ורק אחרי שנתעברה נחשב שלו, אלא דיש עיכוב לדין הקדש. וכן חליפין, החפץ שהחליפו אינו ברשותו כלל, ואינו יכול לאוסרו.

והשער"י (ה כ ד"ה ונלענ"ד לפרש) כת' עוד דכוונת הראשונים דדוקא בקונם פרטי ומהני כשעדיין לא

א. וכתב דבזה פליגי ת"ק ור' יוחנן ב"נ, דלת"ק יש מעילה בקונמות, ולכן לא מפקיע שעבוד. ולר' יוחנן ב"נ אין מעילה בקונמות.

ב. דכיון דפקע ע"י דין מעילה, ע"כ אינו קנין הגוף. **והקובה"ע** (נב) ביאר דע"כ דקדושתו תליא בדין ממון. [ואף דל"מ פדיון דקונם פרטי, וע"ע מה שהו' לעיל לה. ומו:].

ג. **והר"ן** (לעיל לה.) נסתפק בזה [וע' מש"כ שם].

ד. וכתב אע"פ דלכשיבא לעולם אינו שלו עד לאחר זמן [משמע דכוונתו דיש חידוש יותר בלכשתתגרש].

ה. [וכדעת הרמב"ם, ע' לעיל]. **והשיטמ"ק** הק' דא"כ לא הו"ל לאינטורי עד עכשיו.

ו. וכעי"ז הביא **הקצות** (קז ב) מדברי **רש"י** (פסחים ל:) דאפשר להקדיש קודשת הגוף אף בדבר שאינו ברשותו [שהוא שלו ואינו ברשותו].

ז. [ובפרט לסברת הקצות דשעבוד הוה 'מעשה פדיון']. וצ"ל דקדושת הגוף לא תליא בבעלות ורשות לענין שימוש. ואף דהחסרון דשלבל"ע משום חסרון בעלות, מ"מ נחשב שייך עליו, ויכול לאוסרו.

ח. וכ"כ **השיטמ"ק** ה"נ אלים לאתפוסי דלשבל"ע, דמה שמשועבד לחבירו אינו ברשותו, וה"נ דשלבל"ע אינו ברשותו. [ולצד דהטעם דקדושת דמים אינו מפקיע שעבוד הוא משום דחלק שעבוד הבע"ח אינו ברשותו [ע' בסמוך].

בא לעולם, וסגי במה שהזכות למנוע השימוש מאחרים הוא ברשותו. ואף דהחפץ עדיין אינו בעולם, מ"מ נחשב שכח האיסור ברשותו, ויכול לאסור על אחרים[ט]. אבל קדושת הגוף למזבח לא חל בדבר שלא בא לעולם[י].

קלז) **וכדרבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד וכו'**. בפשוטו כוונת רבא דהשעבוד אינו מונע את ההקדש ואיסור חמץ ואת השחרור. אבל **האחרונים** דייקו דמשמע דיש הפקעה על השעבוד, ולולי שמפקיע השעבוד היה מונע. [וע' לע' מו: ומז:]

ותוס' (גיטין מ:) כת' דרבא לטעמיה (פסחים ל:) דבע"ח גובה מכאן ולהבא, וחשיב ברשות לווה. ותוס' דנו דאביי ס"ל דלמפרע הוא גובה, ואינו של לווה. **והקצות** (קיז ו) כתב דמ"מ בסוגיין אביי מודה, דבגוף הידים לא שייך למפרע הוא גובה.

קלח) **הקדש. פרש"י** (כתובות נט:, הו' בראשונים כאן) דוקא קדושת הגוף מפקיע שעבוד[יא], אבל קדושת דמים לא מפקיע מידי שעבוד וכו'. **ותוס'** (גיטין מ:) ביארו דקדושת דמים יש לו פדיון, אבל קדוה"ג לא עדיף שעבוד מנתינת דמים [דל"מ להוציא לחולין].

והקצות (קיז ו) הביא דהשעבוד הוה גדר פדיון. אבל **הקובה"ע** (נב) כתב דעיקר החילוק דכיון דהבע"ח יש לו בזה זכות ממון, אף הקדושה פוקע כשאינו שייך להקדש[יב] [משא"כ קדושת הגוף לא תליא בזכות ממון[יג]. וע"ע מש"כ בזה לעיל כט.].

והאבנ"מ (עב ב בסופו, **והפור"י** כאן) הק' דקונם פרטי פקע בכדי [וכמ"ש **הר"ן** לעיל כט. בשם רבינו יונה], א"כ האיך מפקיע מידי שעבוד. [וקונם כללי יש לו פדיון, ולא מפקיע שעבוד לדעת רש"י]. **והאחרונים** תי' דמ"מ כיון דחל קונם נפקע השעבוד, וממילא לא פקע הקונם. ולא תלי בנידון פקע בכדי. ועוד ביארו דכוונת רבינו יונה דקונם פרטי חל על זמן מסויים, ומעיקרא לא חל לזמן של אח"כ, ולא הוה דין פקע בכדי.

אבל דעת **ר"ת**[יד] (הו' בר"ן כאן ולעיל מו:, ובתוס' ושא"ר גיטין מ: ותורא"ש יבמות מו.) דאף קדושת דמים מפקיע שעבוד[טו] [במטלטלין[טז]]. **והראשונים** הק' דבגמ' מפורש דדוקא משום דקונמות הוה כקדוה"ג. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) כתב דלרווחא דמילתא הוכיח התלמוד כן, ולא תליא בקדוה"ג. **והרמב"ן** (כתובות שם, והרשב"א גיטין מ:) כתב דכוונת הגמ' (כאן) קדושת הגוף, דחל הקדושה על גוף הידים [לענין מעש"י], ולא הוה דשלבל"ע בעלמא. דאילו חל רק כשיבוא, לא אלים לקונם להפקיע את זכות הבעל.

אלמוה לשעבוד

קלט) **תני וכו'**. **ובגמ'** (כתובות נט:, הו' בב"ח) **הגירסא** אלמוה רבנן לשעבודיה [ומשמע ברא"ש דגרס כן אף כאן]. **ופרש"י** (כתובות, והו' בר"ן ורא"ש כאן)

משא"כ קדושת הגוף חל אף על השעבוד דאינו ברשותו [כיון דאינו מתחלקן]. א"כ יש דימוי בדבר].

ט. ועד"ז כתב **הגר"ח** (סטנסל קצו, הו' בגרי"ז נזיר סב:) ע"פ **הספרי זוטא** דאדם אוסר שלו על אחרים, והוה דין איסור חדש, ואי"צ לחול על החפץ. [אבל קדושת הגוף בעלמא ל"מ].

י. [וכ"מ בקושיית ר"א מן ההר הנ"ל]. ועוד כתב **בחי' חת"ס** (פה.) דמדרבנן אלמוה לקונם שיחול על דשלבל"ע, דהא אפי' שעבוד חל על דשלבל"ע. אבל מדאורייתא ל"מ, ולכן לענין קרבן אינו מקריב, דהוה חולין בעזרה.

יא. **ופרש"י** דעי"ז כשר לקרבן, ואינו גזול. ויש שדייקו דחל הקדש אף בלא 'מפקיע שעבוד'. אלא דהשעבוד נחשב דהוה גזול. ומהני הא דמפקיע מידי שעבוד דלא הוה גזול.

יב. וכן מבואר ממש"כ **רש"י מה"ק** (הנ"ל) דכיון דיוצא לחולין ע"י מעילה נחשב קדושת דמים. ואף דל"מ פדיון.

יג. ומש"ב תוס' דלא עדיף וכו', לסימן בעלמא.

יד. וכ"ד **הרמב"ם** (ערכין ז יד), וע' **ה"ה** (מלוה יח ז).

טו. **ותוס'** (גיטין שם, וכן השיטמ"ק כאן בשם שיטה) הביאו דהק' דאי חשיב ברשותו, אפי' קדושת דמים תפקיע. ואי לא חשיב ברשותו אף קדוה"ג לא חל, דבעינן דומיה דביתו. [ומבואר דהנידון משום אינו ברשותו. דסברת רש"י דקדושת דמים אינו חל על מה שמשועבד, דצד השעבוד נחשב אינו ברשותו. ומש"ה אינו מפקיע.
אך **רש"י** (פסחים ל, הו' בקצות קיז ב הנ"ל) מבואר דבקדושת הגוף לא בעי' שיהא ברשותו.

טז. כ"כ **הרשב"א** (גיטין מ:) בשם **ר"ת** דמטלטלין ברשות הקדש, ומחוסר גוביינא. אבל קרקע הוה כגבוי, ולא חל הקדש, דדרשי' מה ביתו שלו, וחלק השעבוד אינו שלו [וציין לב"מ ז.], והא דאי' (ערכין ב:) דמוסיף עוד דינר אייריי בקרקע. והרשב"א שם דחה דברי ר"ת. [אבל דעת **הרמב"ם** (שם) דאף בקרקע מפקיע מידי שעבוד, אלא אם בא אחר ופודה, גובה ממנו].

דשויוהו כלוקח[יז]. ומ"מ לא נחשב דבר שלא בא לעולם כיון דראוי לחול ולהפקיע השעבוד, אלא דאלמוה [ע' בסמוך]. **ובחי' ר"א מן ההר** כתב דאלמוה שיחשב לוקח לענין שלא יחול מיד, אבל לא אלמוה לענין שלא יחול לעולם. [וצ"ב].

והחזו"א (אה"ע עא כד)[יח] הק' וכי יש בתורה פרשת שעבוד אלים. והביא דמשמע ברש"י דהוה גדר לוקח, אך הק' דל"ש קנין בגוף הידים [ע' מש"כ בע"א]. ותי' דחכמים הקנו לבעל את המעש"י קודם שבאו לרשותה, וזוכה מדין הפקר בי"ד. ולא זכה הבעל אינו מכוחה כלל.

ובפשוטו [אף למסקנא] איירי דאמר לכי מגרשה [וכגמ' לעיל פה:], אבל **הרשב"א** (שם) כתב דלמסקנא אי"צ להעמיד דאמר לכי מגרשה, ואף דאלמוה לשעבוד, מ"מ כל היכא דמשכח רווחא חייל. וכן דייק **הב"י** (ס"ס רלד) **מפסקי הרא"ש והרמב"ם** [שהשמיטו דאיירי דאמר לכי מיגרשה], וכ"כ **הגר"א** (שם קל)[יט]. וצ"ב האיך חל אח"כ [מאחר שהוא הקדיש מעבשיו]. וצ"ל דגדר אלמוה מונע שלא יהא קדוש. אבל אינו מפקיע את 'מעשה ההקדש'. וכיון דגמר והקדיש עכשיו מהני אף אחר כך.

קמ) **ר"ן ד"ה ועוד.** וא"ת ואי אלמוה וכו', הדרא קוש' לדוכתא כיון דהשתא לא חייל, לקמיה היכי חייל וכו'. וכה"ק **תוס'**, וכן **הרמב"ן** (כתובות שם) דסוף סוף עכשיו אינו ראוי לחול משום דאלמוה.

ולדברי הרשב"א (הנ"ל) אף כשמקדיש מעכשיו, כי אשכח רווחא חייל. דאף דאלמוה שלא יחול מעכשיו, מ"מ לא נתבטל ההקדש. אבל בפשוטו איירי דאמר לכי מגרשה, אפ"ה קשה דכיון דאינו ראוי לחול עכשיו הוה דבר שלא בא לעולם.

והאבנ"מ (פא ו) כתב דלדברי ר"ת (הנ"ל) ניחא, דהקונם והקדש חל על גוף הידים. ואף דאלמוה רבנן דל"מ להפקיע זכות פירות דבעל, מ"מ חל על גוף הידים, בגדר גוף מהיום ופירו' לאחר ל'.

קמא) **בא"ד וי"ל כיון דמדינא חייל וכו' אבל נתגרשה כאילו חייל מעיקרא דמי, כיון דמדינא ראוי לחול. ותוס'** (כאן) **והרמב"ן** (שם) תי' דהקדושה מיתלא תליא וקאי, וכי משכח דוכתא חייל[כ].

והשיטמ"ק (לעיל פה. בשם רי"ץ) כתב דאף דאלמוה, מאחר דראוי לחול חשבי' כאילו חל.

והקוב"ש (קובה"ע סח ה, כתובות שם, פסחים קלז) **ביאר** דלא אלמוה רבנן בכדי, אלא כי היכי דלא לקדוש מהשתא. וקנין האלמוה מתחדשת רק בשעה שאוסרה. אבל כל זמן דלא הקדיש יש לו כח להקדיש, דעדיין לא חל התקנה שאלמוה, אף דבפועל אינו יכול להקדיש.

והשער"י (ה כ ד"ה וכן נראה) **ביאר** דכל החסרון בדשלבל"ע הוא משום דעבשיו קנין האישות הוה עולמי, והגירושין הוה חידוש. משא"כ אלמוה, אינו חידוש זכות, אלא דאף מעיקרא לא אלמוה לענין אח"כ.

קמב) **שם.** למסקנת סוגיין קונמות מפקיעין שעבוד.

ותוס' (כתובות שם ד"ה קונמות) הק' א"כ כל אדם יפקיע כל ממונו מבע"ח ע"י קונם. ותי' דלאו דוקא שעבוד דבעל אלמוה, וה"ה שעבוד דבע"ח[כא]. והא דמבואר (כתובות סו:) דפרסו על המת והפקיעו לשעבוד, ולא אמרי' אלמוה, בדבר הנאסר על כל העולם ליכא למיחש. **והר"ן** (לעיל מו:) הביא בשם **ר"ת** דקונם כללי מפקיע שעבוד [ולשיטתו דקדושת דמים מפקיע], אבל בכל קונם פרטי אלמוה רבנן לשעבודיה.

יז. ובפשוטו אלמוה דהוה לוקח על גוף הידים. ויל"ד האם הוה בעלים גמור, ועי"ז הוה מעש"י שלו. או רק דין למנוע שהאיסור לא יפקיע שעבוד.

יח. **והחזו"א** הק' דל"מ הפקר בי"ד שיחשב קנין דאורייתא [למנוע שעבוד] אלא בדבר דשייך קנין מדאורייתא. [ויל"ע דכיון דתליא בזכויות, יש להם כח לעכב הזכות. אף דלא מצאנו כעי"ז בדאורייתא].

יט. וציין למש"כ **תוס'** (כאן) דמן הדין מפקעת אי לא דאלמוה אם כן לאחר שפקע יחול ההקדש.

כ. **והריטב"א** (כתובות) ביאר דאין בזה חסרון דבשלבל"ע דכיון דקונם אלים לאפקועי שעבודא, ומש"ה חל לכי מגרשה, ואינו כמקדיש דבר שאינו שלו.

כא. **והחזו"א** (שם) הק' מה שייך ע"ז אלמוה, דלא מצאנו שעשוה לוקח. ודוחק דהקנו [למלוה] להיות לוקח גמור

אבל **הראשונים** דייקו לשון **רש"י** (כתובות שם) דמשמע דדוקא בבעל אלמוה, ושויוהו כלוקח גמור. אבל בע"ח בעלמא לא אלמוה.

ולפ"ז הדרא קו' דיכול להפקיע מהמלוה ע"י קונם. **והרא"ה** (בשיטמ"ק שם) כתב דאם אסר נכסיו רק לבע"ח, בי"ד יורדין לנכסיו ומוכרין לאחרים ונותנין לזה[כב]. ואם אסר לכל העולם[כג], בי"ד כופין אותו להפקיר נכסיו על תנאי שיוכל לזכות רק בחובו [וע"ע מש"כ בזה האבנ"מ עב ב]. **והאחרונים** כת' דהיינו כשאסר בלשון 'נכסי', אבל אם אסר דבר מסויים, אסור אף כשיצא מרשותו. **והריטב"א** (שם) כתב דמשמתינן ליה עד דמיתשיל על הנדר. ואפי' אם נדר ע"ד רבים, יש לו התרה משום פריעת בע"ח מצוה.

והרמב"ם (נדרים יב י) כתב דאע"פ שאמרו מפקיעין מידי שעבוד, עשו חיזוק לשעבוד הבעל מפני שהוא מדבריהם. ומשמע דלא אלמוה לשעבוד דאורייתא.

והרמ"א (קיז ז)[כד] כתב דאף לדעת תוס' היכא דאסר אבו"ע חל קונם [וכמ"ש תוס' דלא אלמוה היכא דאסר אבו"ע, גבי פרסוה אמיתנא]. **והקצות** (קיז ה) תמה דכה"ג הוה קונם כללי, וקונם כללי הוה קדושת דמים ולא מפקיע שעבוד[כה]. **ובהג' ברוך טעם** דחה דכיון דאסר 'נכסי', בעודן ברשותו, אינו קונם כללי. אבל הביא מדברי **הראשונים** (בשיטמ"ק שם, וכן מאירי ב"ק צ) דאף כשאסר כשיצא ברשותו מפקיע שעבוד. וכתב דצריך להסביר כיון דשם איסור הקונם מפקיע שעבוד, אף כשיש פדיון [וצ"ב].

קמג) **שם. והר"ן** (לע' טו; והראשונים בב"מ) כת' דהא דאי' (שם, ועד"ז לעיל פא: וכתובות ע:) דמן התורה משועבד ומש"ה לא חל קונם[כו]. כוונת הגמ' דאלמוה רבנן לשעבוד. [וכדאי' במסקנת סוגיין].

והאבנ"מ (עב ב) הק' לדעת הרמב"ם (הנ"ל) בשעבוד דאורייתא לא אלמוה. והאבנ"מ כת' דבסוגיין איירי בנדר דרבנן, דאוסרת מעש"י הוה דבר שאין בן ממש דהוה דרבנן (כדלעיל יד.), וה"נ אסר את המעש"י, ולא ידים לעושיהם. ורק בזה קונם מפקיע שעבוד, ואלמוה. **והאחרונים** האריכו בזה [ע' חי' ר' שמואל יג].

אבל **המהרי"ט** (א ה) **והט"ז** (רלד סג) כת' דדוקא בסוגיין דיכול לסלקו בזוזי אמרי' דקונמות מפקיעין מידי שעבוד. אבל שעבוד תשמיש וכדו' דלא שייך לסלקו בזוזי אף השעבוד אינו מפקיע, ול"צ אלמוה. [**וכ"כ הלח"מ** (אישות יב כג) דדוקא גבי ממון אמרי' דמפקיע שעבוד]. **והקצות** (קיז ו) האריך לחלוק.

והרמב"ם (אישות יב כג) כתב דהאוסר נכסיו על אשתו תהא ניזונת ע"י אחר. **והר"ן** (כתובות ע:, לא: בדה"ר) הק' מהגמ' (שם) דכיון דמשועבד ל"מ לאסור. וכתב דדעת הרמב"ם דאלומי שעבודא דבעל ולא שעבודא דאשה. והסוגיה (ע:) כת"ק [דר"י ב"נ דסוגיין] דמדינא קונם אינו מפקיע שעבוד. ול"צ כלל אלמוה.

סבור שנדרה בתו

קמד) **נדרה אשתו וסבר שנדרה בתו וכו' הר"ז יחזור ויפר. הראשונים** פי' דההפרה בטעות לא הויה הפרה. ובגמ' מבואר דילפי' מגזיה"כ 'אותה' דוקא[כז]. **והקר"א** הק' תיפו"ל דההפרה בטעות, ובכל התורה מעשה בטעות ל"מ. ותי' דאיירי כה"ג שאומר שרוצה להפר אף לבתו[כח].

והקה"י (מג) הק' דהיכא דהיפר לבתו, אין כאן 'מעשה הפרה' כלל לנדרי אשתו [ואין כאן פה או לב]. והעמיד דאמר [לאשה שלפניו] מופר ליכי, אלא שסבר שמיפר לבתו. ואף דיש בזה טעות בלב,

---

לשעה שהלווה אוסר [או שהפקירום]. וכתב דאם קונם מפקיע מידי שעבוד רק מדרבנן ניחא בפשטות, אבל ל"מ כן בתוס' ורמב"ם.

כב. **והאבנ"מ** (עב ב) כתב דתליא בספק האם חליפי קונם אסורין (ע' לעיל מז:). **והמגיה** (שם) חלק דכשהחליף אחר לכו"ע שרי.

כג. אמנם כשאסר לכל העולם קשה אף לדברי התוס'.

כד. והביא מח' [תוס' והריטב"א הנ"ל] האם אלמוה כשאסר נכסיו על בע"ח.

כה. **והנתיבות** תי' דאיירי באסר בלא התפסה, וכצד במשנ"ל (הו' לעיל לה.) דאין מעילה בקונם בלא התפסה, וה"ה דלא יהני פדיון.

כו. היכא דאוסרת את עצמה על הבעל. אבל היכא דאוסרת את הבעל עליה מהני.

כז. **והרא"ש** כתב דדרשי' 'את נדרה' דוקא.

כח. [וי"ל דזה כוונת **השיטמ"ק** (בשם רא"ם) שכתב דאפי' שדעתו היה על שניהם].

מ"מ כיון דאף אילו היה יודע לא היה עושה, אבל הכא רוצה בהפרה[כט].

אבל **השיטמ"ק** (בשם רנב"י) כתב דהטעם דהפרה בטעות לא הוי הפרה, שאילו היה יודע לא היה מיפר[ל]. [ולכאורה ילפי' כן מקרא].

ושמעתי לפרש ע"פ מש"כ **האחרונים** (שער"י ה כא וגרנ"ט, הו' לעיל כא: וכה:) דמדינא נדר טעות הוה נדר, דחלות הנדר חל ממילא [וכחליצה, דנחשב דהתורה אוסרת ע"פ דיבורו], אלא דילפי' מגזיה"כ דנדרי שגגות. א"כ י"ל דבהפרה ליכא דין נדרי שגגות ול"ש טעות ותנאי[לא].

קמה) **שם. יחזור ויפר. הרשב"א** כתב דמיפר אפי' לאחר כמה ימים [שהרי אין כאן שמיעה].

ויש שהעירו דלצד (לעיל עב:) דאינו מיפר בלא שמיעה, א"כ הכא דסבר שנדרה בתו לא הוה שמיעה. ואף לולי הפרה בטעות תיפוק ליה דלא מהני הפרה בלא שמיעה. [ואפשר דאף לצד דצריך שמיעה סגי במקצת ידיעה. וע' לק' פז:].

קמו) **ר"ן ד"ה למימרא.** אפי' למאן דמקיש וכו' דוקא למילי דמשתמעי מהאי קרא וכו' דלאו היקש הוא אלא סמיכותא בעלמא[לב]. [וע' מש"כ לעיל עט. בדין הפרה בלב].

קמז) **בא"ד ואפשר ד"לה' דכתיב בהקמה וכו' כאותה דמי וכו'.** והרש"ש ציין דכ"ה **בספרי.**

ואף בהקמה ילפי' גזיה"כ 'לה' דוקא. ועוד כתב **הרא"ש** (לע' עב: ועה.) דל"מ הקמה קודם שנדרה, דאולי לא ירצה, והוה הקמה בטעות. [**והאחרונים** נקטו עפ"ז דה"ה דל"מ הקמה בלא שמיעה]. דכל שלא נתברר לו הנדר לא יחשב 'לה' דוקא.

אבל **בשו"ת הרשב"א** (ה ריז, הו' בשו"ע רלד כב) כת' דהיכא דטעה בלשון, ואמר לשון הקמה אבל סבור שאינו הקמה, ושוב היפר [בו ביום], מ"מ הוה הקמה [וק"ו משותק ע"מ למיקט, לעיל עט.].

ובפשוטו מבואר בדבריו דהקמה בטעות הוה הקמה, **והאחרונים** הק' דמהני שאלה בהקמה (לעיל סט.), **והר"ן** (לעיל עח.) כתב דע"י שאלה נחשב נדר טעות, ובמידי דחל אף בטעות ל"מ היתר חכם. ושמעתי לפרש דהרשב"א איירי דבשעת הקמה היה רוצה את הנדר, אלא שסבור דאינו 'לשון הקמה'[לג] [דהוה טעות בחלות, ולא בסיבת הדבר][לד].

דף פז.

קמח) **והא גבי קרעים דכתיב 'על' וכו'. והראשונים** פי' דהקו' מ"ש דלא דרשי' על דוקא. אבל **השיטמ"ק** (בשם רא"ם) כתב אע"ג דההיא דברי קבלה, כל דתקון רבנן כעין דאוריי' תקון. [משמע דקו' הגמ' מסברא, אמאי לא בעינן מעשה בכוונה].

קמט) **דכתיב על על וכו' והתניא וכו' יצא ידי קריעה.**

ואמרי' ד'על' לאו דוקא. **והרא"ש** ביאר דלא בעינן שבשעת קריעה ידע על איזה מת קורע.

והרא"ש כתב דילפי' ['על' 'על'] דצריך קריעה על כל מת. משמע דכשמתו ב' מתים צריך לקרוע ב' פעמים. אך בגמ' (מו"ק כו:) אי' דסגי בקרע א' לכולם[א]. ויל"פ דהתם מתייחס הקרע לכולהו. ומ"מ ילפי' דלא סגי שקורע רק עבור א' מהם. [וקמ"ל דאף בטעות נחשב שנתייחס למת].

כט. וכשסבר שנדרה בקרבן או בתאנים י"ל שמיפר לנדר זו. [ואפשר דאף כששמע הנדר, וסבור שנדרה בתו, והיפר 'לנדר זה' מהני].

ל. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר דיש אדם מקפיד בנדרי אשתו יותר מבתו וכו'.

לא. אך רע"א הוכיח דשייך תנאי בהפרה (ע' לעיל עב:). [ודוחק דילפי' לה מדין 'אותה דוקא'].

לב. אבל **הרש"ש** ציין דדעת **תוס'** (סוכה לא. ד"ה ור"י) דב' דברים בפסוק א' הוה היקש, ועדיף מסמוכין. וכן 'ו' מוסיף נחשב היקש ולא סמיכות.

לג. ועוד י"ל [עד"ז] דמעשה שתיקת יום שמעו הוה מעשה הקמה, אף דלא אין לו 'רצון' לנדר. וכן מעשה 'לשון הקמה'. אבל היכא דהיה 'טעות' [דע"ד כן אינו רוצה הקמה] לא נחשב מעשה קיום. [ויל"ד עפ"ז היכא דסבר שהפר, שלא יחשב שותק ע"מ למיקט].

לד. ובזה הרשב"א הביא ראיה משותק ע"מ למיקט, ואף דרוצה שהנדר יעמוד עבשיו, ולהפר אחר זמן. מ"מ הוה חלות הקמה. [ועדיין קשה שהרי לא רצה 'חלות הקמה'. ועפ"ז מהני שאלה בהקמה רק כשמתחרט ש'אינו רוצה' בנדר, ולא רק שמתחרט מחלות ההקמה].

א. בשאר קרובים. ולת"ק אפי' באביו ואמו מצטרף. אבל דעת ר' יהודה בן בתירא דבאביו ואמו צריך קרע בפנ"ע.

קנ) **ל"ק הא בסתם הא במפרש.** דהברייתא איירי דאמרו לו סתם. ומשמע דלא איכפת לן דטעה במחשבתו, כיון דלא פירש בפה. כ"מ **בראש ור"ן.** אבל **בתוס'** משמע דסתם היינו כשנתכוון לשם מי שהוא[ב]. וכן דייק **הג' הב"ח** מה**מפרש. והב"ח וט"ז** (רלד לא) **הביאו** דכן משמע **בטור** (שם). [**והב"ח** הק' דבהלכות קריעה יו"ד שמ משמע בטור דמהני אם לא אמרו[ג]].

והנמוק"י (מו"ק כו טז. בדה"ר, הו' בש"ך שמ לח) כתב דהיכא דקרע, ולא היה יודע איזה מת, ואח"כ נודע לו מהני. דיש ברירה[ד].

תוך כדי דיבור

קנא) **רב אשי אמר כאן תוכ"ד וכו'. הר"ן** כתב דקאי בין אקריעה ובין אהפרה. [אבל לגיר' הב' **בראש** י"ל דקאי רק אקריעה].

והאחרונים העירו אמאי מהני תוכ"ד בקריעה, דהרי לא המשיך מעשיו. ולא דמי לכל מקום דמהני תוכ"ד שחוזר בו או מפרש דבריו, דהמשך הדיבור מצטרף לדיבור הראשון. ואילו הכא סיים מעשה הקריעה, אלא דמהני תוכ"ד לענין שמיוחס הקריעה למת שמת אח"כ[ה]. **והאחרונים** (דברי יחזקאל כז ז) ביארו דשיעור תוכ"ד נחשב 'זמן אחד', ועי"ז נחשב דהקריעה היה בשעת צער. [**וכ"כ היד רמ"ה** ב"ב קכט:[ו]].

והאחרונים הביאו ראיה ליסוד דתוכ"ד נחשב 'זמן א'' ממש"כ **התו"י** (יבמות לג. ד"ה שחתך) [לענין איסור חל על איסור] דזמן מועט נחשב כבת א' [ובבת א' איסור חל על איסור]. **והריטב"א** (שם) כתב דהיינו תוכ"ד.

וכן **ריצב"א** (**בתוס'** כתובות ל: ד"ה לא) כת' דלענין קם ליה בדרבה מיניה נחשב בת א'.

ומ"מ יש בזה חידוש דבפשוטו מצוות קריעה הוה 'מחמת הצער', והרי לא היתה מחמתו. [וי"ל דכיון דהצטער וקרע, מהני אף שנתברר דהיה הצער טעות, כיון דהושלם ידיעתו בשעה זו]. **והאחיעזר** (ב כה ח) ביאר דגדר תוכ"ד דנחשב שגמר המעשה לאחר תוכ"ד. [ואף דבקריעה ל"ש חזרה, מ"מ האבילות והחלטת הצער בליבו הוה אחר תוכ"ד, ולכן מהני כשנודע מיד אמיתת הדבר].

וכן ילה"ק גבי הפרה, האיך סגי שנודע לו תוכ"ד, ועי"ז מהני הפרה הראשונה [דאילו אמר להדיא דהיפר אדעתא דהכי, אמאי לא יהני מכאן ולהבא דהוה הפרה חדשה. אמנם **השיטמ"ק** (בשם הריטב"א) העמיד דאמר תוכ"ד לבתי אני מיפר[ז]]. **והאחרונים** הקשו האיך יחשב המעשה הראשון להפרה, הרי היה בטעות, ומה מהני שהושלם ידיעתו אח"כ [וכי אם עשה מעשה באונס או מתעסק או איתקל מילולי, יהני שיחשב תוכ"ד שרוצה][ח].

והחי' ר"א מן ההר כת' עד"ז [ליישב לדעת הרמב"ם, ע' בסמוך] דבהפרה ל"מ תוכ"ד, כיון דתליא בדיבור. ול"מ עד שידע אמיתת הנדר. ודוקא בקריעה מהני שידע תוכ"ד, כיון שעשה המעשה כראוי, אלא שטעה במחשבתו. והואיל ונודע תוכ"ד הרי הוא כמי שלא טעה במחשבתו.

קנב) **שם. הרמב"ם** (יב כא) הביא את המשנה כצורתו. **והלח"מ** הק' אמאי לא הביא תירוצי הגמ' דמהני סתם ותוכ"ד. **והב"י** (רלד) כתב

ב. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) הביא י"מ דהמשנה קאי בסתם [ול"מ], והברייתא במפרש על כל מי שמת.

ג. **והט"ז** הק' עוד אמאי שבק הטור דעת אביו הרא"ש. וכתב דס"ל לטור [דלסברת הרא"ש] דרב אשי פליג, וס"ל דל"מ סתם היכא דלא אמר להדיא. אבל אי איירי דנתכוון סתם לא פליג רב אשי.

ד. [וצ"ב אמאי תליא בברירה, הרי לא התנה שהמעשה יהא ע"פ העתיד, שהרי טעה].

ה. **והנמוק"י** (שם) כתב דכמו שיכול לחזור תוכ"ד של עדות, ה"נ יכול לומר אין רצוני שיהא קריעה אלא על זה.

ו. **דהרמ"ה** (שם אות קל) כת' כלומר כל האומר דבר או שעושה מעשה בתוך כ"ד מדיבור אחר או ממעשה אחד [בין ששניהם שלו, בין שהאחד שלו והשני של אחר וכו'] כתחלת דבור דמי, ורואין את האחרון כאלו נאמר או נעשה עם הראשון בבת אחת או תכף לראשון בלא שהייה ובלא הפסק. ונפק"מ לכמה מילי בין לענין איסורא בין לענין ממונא, ומינייהו לענין חזרה.

ורשב"ם (שם) כת' דחשבי' ליה כאילו אומר ב' דברים כא', ולא חשבי' ליה נמלך.

ז. וצ"ל דאיירי בלשון שמברר דבריו, ועי"ז מהני הפרה ראשונה. ולא שחזר והיפר.

ח. וצ"ל דהפרה בטעות הוה ג"כ 'מעשה הפרה', אלא דיש תנאי 'אותה' דוקא. ומהני שאח"כ הושלם. א"נ הוה הפרה ע"פ הרצון שבשעת ידיעה, ומהני הרצון כיון שהמעשה הפרה עדיין קיים.

דהרמב"ם מספקא ליה האיך קי"ל, ולכן סתם לחומרא. והלח"מ הק' דמ"מ היה לרמב"ם להביא דהוה ספק.

וגבי קריעה **הרמב"ם** (אבל ח ח) חילק בין תוכ"ד, ולא הביא חילוק בין סתם למפרש. **והכס"מ** כת' דס"ל דרב אשי פליג [דאף סתם לא מהני], ופסק כרב אשי. **והלח"מ** (אבל שם) הק' מ"ש קריעה מנדרים, דהב"י ביאר דהרמב"ם החמיר כשניהם. וכתב די"ל דבקריעה דרבנן היקל, ואילו נדר דאורייתא החמיר, ודוחק.

והלח"מ (נדרים שם וכן **השיטמ"ק** בשם רי"ץ) כתב דאף גבי נדרים ס"ל הרמב"ם כרב אשי, ולא הוצרך לכתוב דתוכ"ד מהני, **והרמב"ם** (שבועות ב יז) פסק דמהני חזרה תוכ"ד בשבועה. [**והשלמ"נ** כת' די"ל דמקורו מסוגיין[ט]]. אבל **בחי' ר"א מן ההר** כת' דהרמב"ם ס"ל דתי' רב אשי קאי רק אקריעה, אבל בהפרת נדרים ל"מ תוכ"ד, דתליא בדיבור וליכא מעשה הפרה.

קנג) **ר"ן ד"ה והלכתא.** ולא ידענא מ"ש הני וכו'. **ותוס'** (ב"ב קכט: ד"ה חוץ) כתבו דיכול להיות שהוא גזיה"כ. אבל **רשב"ם** (ב"ב קל.) כתב דהוה חומרא דרבנן, משום לעז ממזרות. **ובשו"ת הר"ן** (מג הו' בב"י אה"ע קמד, וחלק"מ לח מה, מט ב) האריך לחלוק דאף מדאורייתא לא מהני חזרה בע"ז.

קנד) **בא"ד ונראה בעיני וכו' אבל הני כיון דחמירי כולי האי, אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה וכו'.** ומשמע דיסוד חזרה תוך כדי דיבור משום דאף מתחילה חסר בהסכמה גמורה. ועיל"פ ע"פ מש"כ האחרונים דגדר 'חזרה' הוה משום אתי דיבור ומבטל דיבור, והדיבור שלבסוף אלים לבטל את הדיבור הראשון. אבל בהנך דהדיבור הראשון נעשית בהסכמה גמורה, ואילו הדיבור בחזרה לא הוה בהסכמה גמורה, מש"ה לא אלים לבטל.

קנה) **בא"ד לא בגמר דעתו הוא עושה, ודעתו שיכול לחזור וכו'.** ומבואר בר"ן דהא דתוכ"ד דכדיבור הוה סברא שדעתו שיוכל לחזור. **והאחרונים** הק' גבי קריעה האיך מהני הא דדעתו לחזור. **והדברי יחזקאל** (שם) כתב דע"כ אף לר"ן עיקר הטעם משום דנחשב זמן א' [וכנ"ל]. וביארו דאף דהוה זמן א', מדינא לא מהני חזרה, כיון דהמעשה נעשה בגמ"ד, לא מהני חזרה בעלמא לסתור, אף דעדיין לא חל[יא]. ולכן הר"ן הוסיף סברא שדעתו לחזור.

והריטב"א כת' טעם חזרה תוכ"ד, דחכמים אמרו שכדי שיעור זה רחושי שפותיה דבור הראשון, וכאילו עדיין מדבר.

קנו) **בא"ד בשם ר"ת דתוכ"ד תקנת' דרבנן משום תלמיד הלוקח וכו'**[יא]. [ע"פ הגמ' (נזיר כ:) תו לא שבקת רווחא לתלמידא וכו']. **והאחרונים** (דברי יחזקאל כז ג, קוב"ש ב"ב תלא) דייקו דמשמע דמיד סמוך למקח יכול לחזור אף קודם תקנה [ומדינא שייך חזרה 'מיד']**[יב]** [דאל"כ מה הפסיד, כיון דנגמר המקח א"א לחזור]. והתקנה הוא שיכול לחזור *אחר* שאמר שלום, דמהני חזרה מיד לאחר השיעור תוכ"ד[יג].

והרמב"ן (ב"ב שם) כת' בשם **הראב"ד** דכיון דאמרי' (ברכות יד.) הקורא את השמע שואל מפני היראה[יד], תקנו שלא יהא הפסק בשום דבר.

ותוס' (ב"ב קכט; ב"ק עג:) הק' א"כ אמאי מהני לקריעה, דלא שייך האי טעמא. ותי' דלא פלוג רבנן (וכ"כ הרמב"ן ב"ב שם). אבל **הדברי יחזקאל** כתב לפרש דמדאורייתא תוכ"ד הוה זמן א', אף לר"ת. אלא דאפי' הכי מדינא לא מהני חזרה [דהמעשה הראשון עדיף, ולא מהני החזרה], ולכן הוצרכו

ט. והכס"מ (שבועות) כתב דבכל התורה תוכ"ד כדיבור. **והגר"א** (רי ז) הוסיף לציין לעי' כג: גבי מודעא, דדעת הרמב"ם דתליא אם זכר התנאי תוכ"ד.

י. והביאו סמך לזה, דמבואר דאי' (נזיר ט.) דלדעת בי"ש דהקדש טעות הוה הקדש, ה"נ ל"מ חזרה תוכ"ד, דהוה רק כנדר ופתחו עמו.

יא. ותוס' (ב"ק עג:) הוסיפו דאם אינו משיב נקרא גזלן כדאמרי' (ברכות ו:).

יב. והדברי יחזקאל ציין דנח' בזה הרשב"א והרמב"ם [ע' בסמוך].

יג. והקוב"ש ציין דבפשוטו נח' בזה בגמ' (נזיר כ:). **והגבו"א** (מכות ו.) תמה בזה.

יד. וצ"ב אמאי שייכא התם לשיעור זמן ההפסק. ועוד חזרה בתוכ"ד אינו משום 'דין הפסק', אלא דכבר עבר הזמן.

לתקן. [ומדברי הראשונים בדעת ר"ת מבואר דלא כן, וצ"ע].

ותוס' (כאן) הק' דמבואר דתוכ"ד מהני גבי דינים דאורייתא, **וכדאי'** (מנחות קג.) בנודר מנחה מהשעורים, וכן (שבועות לב) לענין קרבן שבועת העדות. וכעי"ז הק' **האחרונים** דמבואר בכ"מ דמהני צירוף עדות תוכ"ד, וכי נימא דמדאורייתא נבעי שיעידו כולהו בב"א[טו]. **והאחרונים** תי' דר"ת קאי לפרש גדר 'חזרה' תוכ"ד [מדרבנן]. אבל בהנך מסברא נחשב זמן א', ואף בלא גדר 'חזרה'. ומש"ה מהני לפרש דבריו, כיון דהוה זמן א'. [ואי"צ לתקנ"ח.

קנז) **בא"ד ולא ניחא לי, וכי בי"ד מתנין לעקור דבר מה"ת וכו' בקום ועשה וכו'. והשיטמ"ק** (בשם שיטה) תי' דנחשב מיגדר מילתא, ויש כח לחכמים לעקור [אפי' קום ועשה] משום מיגדר מילתא (וכדאי' יבמות צ). אבל דעת **הר"ן** (לקמן צ:) דמיגדר מילתא הוה רק בהוראת שעה, ולא תקנה קבועה לדורות[טז].

קנח) **חוץ ממגדף. השיטמ"ק** (בשם רא"ם) הק' מה ס"ד דיהני בזה חזרה תוכ"ד, ומ"ש ממחלל שבת ועריות דל"ש חזרה תוכ"ד. ותי' דכיון דתליא בדיבור [כן תוקן לפנינו]. **והקוב"ש** (ב"ב תל) כתב דגבי מגדף אם לא חישב בליבו אין כאן *מעשה איסור* כלל, דהדיבור הוה רק גילוי מחשבתו [וביאר בזה כוונת הגמ' סנהדרין סה שאני מגדף דישנו בלב]. וכן קנין עיקר הקנין ע"י המחשבה דגמר ומקני, ועי"ז מהני המעשה משיכה.

והקצות (כח ח) הביא [בשם אחיו] להסתפק בדבר דהוה לשעבר האם מהני חזרה תוכ"ד[יז]. [וכ"כ **החת"ס** (יו"ד יא) **ואו"ש** (נחלות ד) דל"מ חזרה תוכ"ד בדבר שעבר]. והקצות הביא דמהני חזרה, דבמגדף לולי החומרא שבדבר היה מהני תוכ"ד, אף דהוה לשעבר. **ובהג' טל תורה** דחה דמגדף הוה ענין קללה, דהוה להבא. [ויל"ד בסמוך כשמקבל עליו ע"ז].

קנט) **ועובד עבודת כוכבים. פי' הר"ן** שעשאו אלוה, וחזר בו תוכ"ד. **וכ"כ תוס'** (ב"ב קכט: ד"ה חוץ) בשם **ר"י. אבל רשב"ם** (שם) **פי'** אם התפיס או הקצה דבר לע"ז. **ותוס'** הק' דאין מוקצה לע"ז אלא ז' שנים, ויאכילנו כרשיני תרומה (תמורה כח:)[יח]. אבל **הרמב"ן** (שם) כת' דכל שהקצהו לע"ז אסור מיד. אלא דהגמ' תמורה קאי להיפך, דהיכא דהקצוה להקריבו לע"ז, ועברו ז' שנים ולא הקריבוהו, הותר איסורו[יט].

קס) **ומקדש. הרשב"א** (קידושין נט:) הק' בהא דאיתא (שם) דהמקדש מעכשיו ולאחר ל' הוה ספק תנאי ספק חזרה, הא ל"מ חזרה בקידושין, אפי' תוכ"ד[כ]. ותי' דאיירי שאמר כן קודם נתינה[כא].

אבל **הב"י** (אה"ע לח ב) כתב דהיכא דהמשיך דבריו [ואמר מהיום ולאחר ל' וכדו'] ודאי מהני אף בקידושין, דהוה דברים אחדים בלא הפסק כלל. ורישא אסיפא סמיך[כב].

והב"ח חלק דלא מהני חזרה, אף היכא דליכא הפסק כלל[כג]. דהא ל"מ חזרה במגדף, ואף כשהוא

טו. [ובס' **עמודי אור** (צט) חידש עוד דעדים שהעידו שקר נפסלו רק תוכ"ד אח"כ. והאחרונים האריכו בסוגיה דב"ק עד, ואב"מ].

טז. וכן **הרמב"ם** (סנהדרין כד ד) כת' דיש כח לחכמים לגדור ולחזק הדבר, בהוראת שעה, ולא שיקבע הלכה לדורות. [ע' היטב רמב"ן יבמות שם].
אבל לדעת ר"ת מבואר דמשום מיגדר מילתא יש כח ביד חכמים לתקן תקנה קבוע לעקור הדין. וכ"ד תוס' בכ"מ (ע' תוס' ורשב"א לק' צ:, ותוס' ב"מ כ. וכתובות יא. ועוד).

יז. שמי שמעיד עדות שקר לא נפסל תוכ"ד, דעדיין יכול לחזור בו.

יח. **ותוס'** כת' דלדעת רשב"ם י"ל דמכרו לעכו"ם ע"ד שיפטם ז' שנים.

יט. **והרמב"ן** ביאר דלאחר שעברו עליו ז' שנים משהוקצה לעולם לא יקריבוהו עוד, שאין דרכם להקריב שור זקן.
והרמב"ן הביא דאף הא דאי' (תמורה שם) משיגזז, פי' משימסרוהו לכומרים לאוכלו ויאכילוהו כרשיני ע"ז לפטמו לצורך עצמן פקע איסורו ממנו.

כ. ומשמע מדבריו דנתקשה רק במקום חזרה, אבל כל תנאי מהני אף אחר המעשה בקידושין. [וכב"ח].

כא. ועוד הביא **י"א** דהוה רק כעין חזרה, וכתב דאינו נכון.

כב. **דהרמב"ם** (אישות ה ד) כתב דתנאי קודם למעשה ל"מ, כיון דהקדים המעשה, אפי' תוכ"ד. **והטור** הק' דתיפוק ליה דל"מ חזרה תוכ"ד בקידושין.

כג. וכן ברשב"א (הנ"ל) מבואר דל"מ כלל חזרה בקידושין, ואף בלא הפסק כלל.

המשך דבריו. והב"ח כת' דדוקא היכא דמפרש כוונתו מהני המשך דבריו.

והב"י (אה"ע לו בבדק הבית) אהא דמהני בקידושין דאמר ואת נמי (לעיל ו:), הק' האיך מהני שאומר לה תוכ"ד לאחר הנתינה, הא ליכא תוכ"ד בקידושין[כד]. ותי' דדוקא לענין שאינו יכול לחזור בו אמרו דבקידושין תוכ"ד אינו כדיבור. אבל לשאר מילי תוכ"ד כדיבור אף בקידושין. [וע"ע אבנ"מ לא טו, לו ו].

קסא) **שם. מקדש. בפיה"מ לרמב"ם ורע"ב** (תמורה ה ג) הביא דתוכ"ד כדיבור דמי חוץ ממקדיש ומימר ומגדף וע"ז ומקדש ומגרש[כה]. וכן **תוס'** (מנחות פא:) הביאו מסוגיין דמי שהקדיש אינו יכול לחזור תוכ"ד, וביארו הטעם כיון דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. וכ"ד **הרמב"ם** (מעה"ק טו א) דל"מ חזרה תוכ"ד בהקדש[כו]. **והש"ך** (רנה ה) **והמשנ"ל** (שם) תמהו מהגמ' (ב"ק עג:) גבי תמורת עולה ותמורת שלמים, דלכו"ע היכא דנתכוון לימלך מהני. והמשנ"ל כתב דהוה מח' הסוגיות [עי"ש]. וע"ע **קצות** (רנה ב).

ורוב **הראשונים** (בכ"מ, וכ"פ **בשו"ע** חו"מ קצה ז) נקטו דבכל הקנינים מהני חזרה תוכ"ד[כז]. אבל **הריטב"א** (ב"ב קכט:) הביא **י"מ** דה"מ בדבר שנגמר בדיבורא, אבל משיכה והגבהה כיון דהחזיק בו [והוה 'מעשה'] א"י לחזור בו[כח]. **והריטב"א** דחה דבריהם.

וכן **רבינו יונה** (ב"ב קיד., והו' בהג"מ ד"ק מכירה ה, ובב"י חו"מ קצה) כת' דיש לבעל דין לחלוק ולומר, דבמשיכה במטלטלין וחזקה במקרקעי אפי' תוך כדי דבור אינו יכול לחזור בו[כט]. וכ"כ **הט"ז** (אה"ע לח ב) דה"ה בקנינים דהוה ע"י מעשה ל"מ חזרה תוכ"ד[ל]. **והאבנ"מ** (לח ב) תמה דדעת רוב הראשונים דמהני חזרה תוכ"ד, וכ"פ השו"ע להדיא.

דף פז:

קסב) **וחכמים אומרים, מה הפרה מה שהיפר הפר.**

הר"ן הביא מהך גירסא דלכו"ע מהני הפרה במקצת, וכ"כ הר"ן במשנה בפי' הא'. [**והר"ן** הק' ע"ז מהתוספתא]. אבל **הרשב"א** כתב לפרש [ע"פ התוספתא] דלר"ע ל"מ הפרה במקצת כלל, ובזה פליגי חכמים דמהני הפרה במקצת[א]. [**והרמב"ם** [יג י] פסק כגירסא זו דמהני הפרה על המקצת, ויל"ד האם ס"ל דכ"ד ר"ע וכר"ן, או דפסק כחכמים דפליגי, וכרשב"א].

והשיטמ"ק (בשם שיטה) הק' אמאי לא אמרי' דנדר שבטלה מקצתו בטלה כולו. [**והר"ן** (לעיל כז.) כתב דכיון דבעל מיגז גייז ל"ש בטלה מקצתו. אבל **השיטמ"ק** נקט דלמסקנא (נזיר כא) בעל מעקר עקר]. והביא לתרץ דדוקא בהיתר חכם, דהוה ע"י חרטה *ומפורסם* דעוקרו מעיקרא. אבל בעל בלא חרטה אינו מפורסם שעוקרו. ואע"ג דקי"ל מעקר אינו

כד. והביא דה**רמב"ם** (אישות ד ב) כת' דאיירי שאמר לה בשעה שנתן הקידושין בידה [וי"ל דל"מ לאחר כדי דיבור].

כה. **והרדב"ז** (מעה"ק טו א) הק' דמקדיש לא קתני, וכתב דאין למידין מן הכלל (עירובין כז.) [והגמ' דידן תנא ושייר, והרמב"ם למד כן ממקו"א], ועוד תי' דקאי בחולין, ובהקדש לא מיירי. דקי"ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. א"נ משום חומרא דהקדש.

והמ**הר"י קורקוס** הביא די"ג מקדיש, וכן משמע בתוס' מנחות דגרסו כן להדיא.

כו. **והקרית ספר** כתב לפרש דכיון דהקדש חל במחשבה [וצ"ב דהכא נתכוון להחיל במעשה, ועוד וכי ל"ש חזרה תוכ"ד במחשבה].

כז. **והרא"ש** (ב"ב ח ה) כת' דבשאר קניינין הגבהה ומשיכה ומסירה כסף ושטר וחזקה אין בהם חזרה אחר כדי דבור. ובגמ' (ב"ב קיד.) אי' דלרב יוסף בקנין חליפין יכול לחזור בו כל זמן שעסוקין באותו הענין. **והראשונים** כת' דה"מ קנין חליפין. **ורשב"ם** ביאר דבחליפין לא גמר ומקני מיד, אלא לדעת לקיים לו תנאים שיפרש אחרי כן או אם ירצה לחזור בו. דקים להו לרבנן דאדעתא דהכי מקני איניש [בחליפין] שיתן לבו אחרי כן וידע אם אפשר לו בקנין זה לעשותו קנין גמור. **והרא"ש** (שם, וע"ד רבינו יונה שם) ביאר דבקנין סודר חכמים נתנו זמן להתבוננות, כי כן דרך לקיים כל דבר פתאום ע"י קנין סודר שלא יחזורו בהן לכך נתנו לו שעה להתבוננות. אבל בשאר קנינים לאחר כדי דיבור אינו יכול לחזור בו.

כח. יל"ד בדבר המונח בחצירו, דע"י הדיבור נקנה הקנין. [האם אזלי' בתר המעשה דידיה].

כט. ואיצטריך לומר במקדש ומגרש שא"י לחזור בו, משום דהקנאת ממון כיו"ב, כגון שטר וכסף יכול לחזור בו תוך כדי דבור.

ל. וכ"כ **המקנה** (קו"א מט ב, וכן ב**הפלאה** קו"א כז ט), וה**אבנ"מ** (כז ט) חלק עליו.

א. וביאר דמה שאמרו מה הפרה וכו' אינו בונה על הודעת בר פלוגתיה אלא על הסכמת דברי עצמו.

עקירה מפורשת[ב]. [וכתב ע"ז 'ולא ידעתי להתבונן יפה מה בכך']. ועוד תי' דהא דנדר שבטלה מקצתה ילפי' מדכתיב יקימנו.

קסג) **ר"ן ד"ה אמר רבא.** עד שתאמר שאני טועמת לכל א'. **הרש"ש** (צ.) דייק דמשמע דאם אמר קונם שאיני טועם תאנים ואיני טועם ענבים הוה ב' נדרים. **והמהרי"ט** [א סח] כתב דבאופן של כלל ואח"כ פרט, דכיון דכבר אמר 'אלו' ושוב הזכיר כל הפרטים, הוה יתור ומהני אף לר"ש. וכעי"ז כ' **המחנ"א** [שבועות ט].

אבל **הרש"ש** דייק מלשון הרא"ש [במשנה] דדוקא אמר קונם שאיני טועם.

קסד) **איני יודע שיש מפירין, יפר.** פי' **הר"ן** דלא מיקרי יום שמיעה [וכ"כ שא"ר]. אבל **הרא"ש** (עט.) כתב דשתיקתו לא הוה קיום, כיון דלא ידע שיכול להפר. [ומבואר דאף שותק ע"מ למיקט הוה ע"פ ידיעתו, וע' מש"כ בזה לעיל עט.].

קסה) **אבל איני יודע שזה נדר.** משמע **בר"ן** דסבור שאינו יכול להפר. וכ"כ **בתוס'** (מכת"י לעיל עט.) דלא ידע שנחשב עינוי נפש. אבל **השיטמ"ק** (לעיל עט. בשם רי"ץ) כתב דלא ידע דחשוב נדר שצריך הפרה[ג].

קסו) **ר"ן ד"ה ר"מ אומר לא יפר.** איכא מ"ד (כ"כ **השיטמ"ק** בשם שיטה ורא"ם, ולעיל עט. בשם רי"ץ), לא יפר היום דלא מקרי יום שמעו [וכדמבואר בגמ' דסברת ר"מ דל"מ מקצת ידיעה, ע' בר"ן בגמ']. וילה"ק לצד (לעיל עב:) דבעל מיפר בלא שמיעה[ד], א"כ ל"צ כלל יום שמעו. ויש שתי' דכיון דאינו יודע שיכול להפר הוה כחרש דאינו ראוי לבילה [ודוחק]. ועוד שמעתי ליישב דאף הפרה בלא שמיעה נחשב 'יום שמעו', משום דשמיעה לא מעכבת, וסגי בידיעה שיתכן שנדרה. אבל היכא דאינו יודע שיש מפירין אינו יום שמעו כלל. וכעי"ז כתב **בחי' ר' שמואל** (יח ג בהערה).

ובחי' **ר' שמואל** (שם) הביא דה**אחרונים** הק' מכאן על פסק **השו"ע** (רלד כב, וע' לעיל סט.) דאם הקים ואח"כ הפיר, ואח"כ נשאל על הקמתו, מהני הפרה הראשונה למפרע. והרי בשעה שהיפר לא ידע שיש מפירים. ובסוגיין מבו' דל"מ הפרה כשאינו יודע שיכול להפר. [ויש לחלק].

ו**החזו"א** (בסוגריים) כתב דע"כ איירי [להך פי'] כגון שנסתפק האם יכול להפר, דאל"כ אמאי היפר.

קסז) **בא"ד ולאחר שהודיעוהו וכו' דידיעה קמייתא מיקרי יום שמעו.** ו**השיטמ"ק** (בשם שיטה) כתב דאף דלא היה יכול להפר נחשב שעבר יום שמעו, דהוה שותק ע"מ למיקט[ה]. ולפ"ז הגמ' (לעיל עט.) הביאה מדברי ר"מ [וכ"כ **השיטמ"ק** שם בשם רי"ץ]. ומבואר דגדר ע"מ למיקט לא תליא בו כלל, ואף דעומד וצווח להפר, נחשב דעבר יום שמעו. דהתורה נתנה יום א' להפרה. [וע' מש"כ בזה לעיל עט.].

ובפשוטו לפ"ז ברישא ג"כ איירי כשהפר באותו יום [וכ"כ **השיטמ"ק** עט. בשם רא"ם]. אבל **הר"ן** סתם בזה דביום שישמע יכול להפר, ולא כתב דתליא בהנך פי'. [ומשמע דדוקא בסיפא נחשב יום שמיעה ע"י מקצת שמיעה לר' מאיר, אבל כשלא ידע שיש מפירין אינו אפי' מקצת שמיעה].

קסח) **ורמינהו בלא ראות פרט לסומא דר"י[ו], ר"מ אומר לרבות וכו'.** בפשוטו הגמ' מדמה מקצת שמיעה למקצת ראייה, והדימוי קשה. וע' ר"ן שהאריך. אבל **הרא"ש** כתב אלמא ר"מ אזיל בתר סברא. [דכיון דלאו בר מידע הוה אנוס גמור, וכן ביארו **התוס' רי"ד וחזו"א**], ולא בתר ריהטא דקרא. וכעי"ז כ' **הר"ן** (בפי' הב', פח. 'ונ"ל'). **והראשונים** הק' אמאי תי' הגמ' מענינא דקרא וכו'.

ב. וע' מש"כ (לעיל כז.) בשם האחרונים דאף למ"ד מעקר, ל"מ לעקור את קבלת הנדר, ולא אמרי' בטלה מקצתה. (וע"ע לעיל עז:).

ג. **והרא"ש** (לעיל עט.) הביא שניהם.

ד. וכן פסק הר"ן (לעיל עג.).

ה. [אבל **השיטמ"ק** בשם הרא"ם נסתפק האם יכול להפר לר' מאיר אחר כמה ימים. **והרא"ם** (בשיטמ"ק עט.) כת' דהגמ' שם הביאה ראיה לע"מ למיקט מהרישא. דהיה לו זכות להפר, ועי"ז נחשב שעבר יום שמעו].

ו. **ובגמ'** (ב"ק פז.) אי' דר' יהודה למד מכאן לפטור סומא מכל דינים שבתורה, דילפי' מגלות דדרשי' כל שישנו במכה וגואל הדם ישנו בכל המשפטים.

קסט) **שם. פרט לסומא. הרמב"ם** (רוצח ו יד) כתב [דגדר הפטור] דהוה קרוב לאונס. [ומש"ה גואל הדם חייב עליו].

דף פה.

קע) **ר"ן ד"ה וסומא.** הילכך הו"ל מיעוט אחר מיעוט, ואינו אלא לרבות. **ובגמ'** (מכות ט:) איתא דר' מאיר ס"ל דהוה מיעוט אחר מיעוט ולרבות, ור"י סבר דאיצטריך למעט מתכוון. **והר"ן** (וכן הריטב"א שם בשם י"א) כתב דהסוגיות מתחלפות. דנח' הסוגיות מהיכן ילפי' למסקנא. אבל **הרמב"ן וריטב"א** (שם) כתב דהנכון דכוונת הגמ' כאן דאין מיעוט אחר מיעוט, ולכן אמרי' דבלא ראות לרבות את הסומא[א].

המדיר הנאה מחתנו

קעא) **המדיר הנאה מחתנו[ב], והוא רוצה ליתן לבתו מעות וכו'.** ואסור ליתן לבת, כיון דמה שקנתה אשה קנה בעלה [לפירותיו], והחתן זוכה בדבר האסור לו בהנאה. [**והאחרונים** (ע' בסמוך) דנו אי איירי במודר ממנו, א"כ האיסור בעצם המתנה[ג]. או דמודר מנכסיו, ואסור לו לזכות במעות שהם שלו, כל זמן שלא אפסקיה אחר].

האחרונים (פור"י) הק' דנימא דבמקום איסור לא תקנו חכמים שיזכה הבעל. **וכדאי'** (ב"מ צו:, ע"פ תוס' שם ד"ה אמר)[ד].

והמחנ"א (זכיה מהפקר ד) הק' דלדעת **הרשב"א** (שו"ת א תרב, ובחי' לעיל מח:) דאין זכיה באיסור הנאה, א"כ הבעל אינו זוכה ממילא[ה]. א"כ אף לולי תנאי [ע"מ שלא יזכה] לא זכה הבעל.

והט"ז (רכב ג) הק' כיון דחתנו אסור בנכסים אלו א"כ אמאי לא יתן סתם לבתו, שודאי לא יעשה איסור. [ובקו' נקט דהחשש במשנה במה שהבעל משתמש אח"כ. ולא בעצם הזכות במעות]. **והט"ז** תי' דכיון דזכה בקבלת אשתו, הוה כאילו קיבל מחמיו וחוזר ונותן לאשתו.

והמחנ"א (שלוחין ט) הק' דהכא הבעל זוכה ממילא, ולא עשה שום איסור, וחשיב הנאה בע"כ. **והוכיח** דיש איסור על המדיר, במה שנותן ומאכיל את המודר, וכדעת **הרמב"ם** (י יב), ודלא **כר"ן** (ע' לעיל טו.). [**והאחרונים** תי' דאף לדעת הר"ן אסור במה שמהנהו, דלא גרע מלפני עוור[ו]. אלא דאינו לוקה].

קעב) **רא"ש ד"ה ובלבד.** שאני הכא שהבעל זוכה בפירות המתנה שנותנים לאשתו, הוי כאילו נתנם לבעל. כיון דכבר תקנו שממילא יזכה הבעל נחשב שנותן לבעל [ואף שבאופן ישיר הבעל זוכה מהאשה].

אבל **הנתיבות** (ערה א) כת' דכיון דנתן לבת הוה כאפסקיה אחר. **ועפ"ז תי' קו' המחנ"א** (הנ"ל), דהכא הבעל זוכה כיון דאפסקיה אחר. **והאחרונים** הקשו דא"כ יהא מותר לבעל להנות מהם, ומה הנידון במשנה כאן. **והקה"י** (לב ה) ביאר דמ"מ עצם הנתינה נחשב הנאה. דהבעל נהנה במה שהאב נותן את הנכסים לאשה. ואף דכלפי הנכסים אמרי' אפסקיה אחר, מ"מ מעשה הנתינה אסור.

קעג) **בא"ד הבעל זוכה בפירות המתנה.** מבואר דהא דאר' מאיר אין קנין לאשה בלא בעלה, היינו שיש לבעל זכות פירות במתנה [ויכול להכריח אותה לקנות בהם קרקע, והוא יאכל פירות[ז]]. וכ"כ **תוס'** (קידושין כד.) **ושא"ר שם.**

א. וכן הר"ן בסוגיין כת' משום מיעוט אחר מיעוט, וכדברי הגמ' שם. [וצ"ב א"כ מה הק' מהתם].

ב. ע' בראשונים כמה גיר' מחותנו, חתנו וכו'.

ג. וכ"מ לשון הר"ן נמצא זה נהנה מחמיו.

ד. דלא תקנו נכסי מלוג לבעל במקום שעובר עי"ז.

ה. **והקה"י** (לב ה) כתב דלצד דיש ירושה באיסו"ה, דירושה ל"צ שיהא ברשותו והוה ממילא, ה"נ תקנת נכסי מלוג הוה מדידיה. [אמנם דעת הרשב"א שם דאף ירושה דממילא אינו יכול לזכות].

ו. **והר"ן** (לעיל לז.) כת' דאף קטן המודר הנאה, לא ספינן ליה בידים.

ז. ומבואר דעצם הזכייה בנכסים לענין זה נחשב הנאה. ואף דפירות העומדים לאכילה אינם מוציאין פירות, מ"מ יש לבעל זכות ממון לכוף אותה לקנות קרקע. ואף אם האב מתנה שתאכל הפירות, מ"מ הבעל קיבל זכות ממון. [ולכאורה מבואר דאסור למודר הנאה לקבל בעלות על ממון, ואף אם יש תנאי שא"א להנות כלל, ואין לו תועלת בזה].

אך **הראשונים** (שם, ר"ן שם ח: בדה"ר) **הביאו דרש"י** (סנהדרין עא.) כתב דמתנה הוה כמציאה, ומשמע דהבעל זוכה בכולו[ח].

קעד) **ר"ן ד"ה הנודר.** דאי יהיב לה מזונות וכו' שאין לבעל זכיה בהן וכו' דכיון דאיהו זנה במקום בעל וכו'. הר"ן נקט דהמזונות שהאשה אוכלת לא הוה בכלל מה שקנתה אשה קנה בעלה [בין מה שהבעל נותן לה, ובין מה שאחר נותן לה במקום הבעל].

ולכאורה איירי אף באופן שהאב נתן מזונות ברווה, ואפ"ה כיון דנתן בצורה של מזונות[ט] [ועומד לאכילת האשה], לא הוה בכלל מה שקנתה אשה קנתה בעלה.

קעה) **בא"ד שהרי אפי' נתן לה הבעל מזונות הקצובין לה, וצמצמה והותירה וכו' בדקמצה מעיסתה וכו'.** הר"ן למד דכיון דהוה שיעור שקצבו לה אין לבעל בזה זכות כלל. אבל **רע"א** ציין **דתוס'** (נזיר שם) הק' דקי"ל (כתובות סה:) דמותר מזונות לבעל. ותוס' (בתי' הא') תי' דדוקא באומר צאי מעש"י במזונותיך, והותירה הוה של האשה. [ואי לאו הכי כל מותר מזונות של הבעל[י]].

והר"מ (בתוס' שם) חילק דמותר מזונות איירי כגון שהוזל המזונות [ונתברר שאי"צ כל הקיצבה]. ואילו קימצה מעיסתה איירי שצמצמה עצמה, ולא אכלה כל השובע. ומותר זה ודאי הוה שלה.

ובחי' ר' ראובן (כתובות יד ג) חקר בגדר חיוב מזונות אשתו, האם החיוב הוא 'לזון', או חיוב תשלום כדי שיהא לה ממה לזון. ונפק"מ בגדר הזכות במזון שלא אכלה. עי"ש.

קעו) **בא"ד אבל אמר אין לבעליך רשות בהן בלחוד ל"מ, דמתני' ר' מאיר היא וכו'.** דלדעת ר' מאיר אף כשאומר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן זכה הבעל.

ודעת ר' מאיר אף בעבד דאין קנין לעבד בלא רבו, והמקנה לעבד ע"מ שאין לרבך רשות בהן, אפ"ה זכה האדון. **והריטב"א** (לעיל מה. ס"פ ד', יד בדה"ר, ובקידושין שם) ביאר דהוה כאומר זכה ע"מ שלא יזכה חצי גופך דלא אפשר. וכיון דזכה חציו 'פשטה' בכולו[יא].

והראשונים (קידושין שם) הק' דאמאי זכה האדון, היכא דכפל תנאו נימא כיון דלא נתקיים התנאי יחזור לנותן.

והרמב"ן (שם) תי' דהתנאי בטל דשווה למתנה עמש"כ בתורה, שכל תנאי שעוקרו למעשה אינו תנאי. ודין תורה שאין יד לעבד[יב] בלא רבו[יג]. [ועד"ז צ"ל גבי אשה, דאף שהנותן התנה שהבעל לא יזכה, אפ"ה התנאי בטל וזכה הבעל[יד]].

והרשב"א (שם) הביא בשם **הראב"ד** דר' מאיר סבר דכשנתנו לעבד כאלו נתנו לאדון ממש [וכשמתנה עם העבד הוה כאלו התנה עם אחר], אבל לרבנן זכי העבד מעיקרא, וזכי האדון מכח זכיית העבד[טו].

והריטב"א (שם) תי' דהך ע"מ אינו בגדר תנאי, אלא שיור במתנה[טז].

קעז) **שם.** ודעת רבנן דיש קנין לעבד בלא רבו. ויש קנין לאשה בלא בעלה.

ח. דומיה דעבד דאמרי' מה שקנה עבד קנה רבו הכל. [ולדעת רש"י אף באשה תקנו שהמתנה של הבעל, וכמו מציאתה. ואילו לתוס' וראשונים הוה בכלל תקנת נכסי מלוג דהבעל אוכל פירות כל נכסיה].

ט. ויל"ד דאף כשנתן לה מעות לקנות מזונות, נימא דהוה בכלל מזונות. דלכאורה אף היכא דהבעל נותן לה מעות לקנות מזונות, וקימצה מעיסתה, מעות אלו הוה שלו.

י. וכ"ה סתימת **הרמב"ם** (אישות יב יג, והשו"ע אה"ע ע), **והמשנ"ל** (שם) **והדגו"מ** ציינו לדברי הר"ן.

יא. אבל **הריטב"א** (קידושין שם) נסתפק דאפשר דסוגיין דוקא כשנותן לאשה ולעבד, אבל כשמזכה להם ע"י אחר יהני אף לר' מאיר.

יב. ולכאורה חכמים פליגי דלא נחשב שסותר לדין תורה, וזהו עיקר המח' האם מהני תנאי זו. **והריטב"א** (קידושין) הביא **י"א** דנח' בדין מתנה עמש"כ בתורה, דלר"מ התנאי בטל והמעשה קיים, ולרבנן מהני. [ועי"ש שחלק].

יג. **והרא"ש** (שם) תי' דכל תנאי שסותר המעשה אינו כלום. וע"ע שיטה לנ"ל (שם).

יד. ועד"ז במתנה ע"ד דרבנן [ע"מ שלא ירשנה, כתובות פג.] אמרי' דהעמידו דבריהם, והתנאי בטל והמעשה קיים.

טו. **והחזו"א** ביאר דמהני תנאי, דלא שייך בזה מתנה עמש"כ בתורה, דאין קפידת התורה שלא יהא קנין לעבד, אלא שזיכתה התורה לאדון כל הקנוי לעבד. ומה זכות לאדון אם יתבטל מתנתו, ולכן האדון אינו מעכב שהעבד לא יזכה.

טז. כדאיתא (ב"ב סג. וחולין קלד.) דע"מ שהמעשר ומתנות שלי הוה שיור.

ולס"ד בגמ' (קידושין כג:) אף אם אחר נותן לו מתנה זכה העבד, ופרש"י (שם) דמהני דעת אחרת לזכות לעבד. ורב ששת כתב דדוקא היכא דאמר ע"מ שאין לרבו רשות בו, דאהני ליה תנאיה. ור' אלעזר אמר דאף לרבנן בעי שיאמר ע"מ שתצא בו לחירות, ולר' מאיר ל"מ אף ע"מ שיצא בו לחירות. [ע' בסמוך].

ובפשוטו הך מח' הוה אף באשה. אבל ר"י (בתוס' שם) כת' דיש לחלק בין אשה לעבד. ואף ר"א מודה דלר"מ מהני ע"מ שתצא בו לחירות.

והריטב"א כתב דהמח' הוא דלר' מאיר לא אפשר שיזכה העבד בלא האדון, דומיה דחצי גוף. ורבנן פליגי דהא דאמרי' ידו של בעל כידה (כתובות פג.), היינו בסתמא, אבל אפשר לחלק.

קעח) **אמר רב ל"ש אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת בתוך פיך וכו'. הר"ן ושא"ר פי' דאמר** תרתי, דהוה מתנה רק למה שאת נושאת ונותנת לפיך, וע"מ שאין לבעלך רשות בהן[יז].

והר"ן (במשנה, וכן בע"ב) ביאר דע"י תנאי זה האשה אינה זוכה בנכסים עד שתתן לתוך פיה. ומש"ה ל"ש שהבעל יזכה[יח]. וכ"כ הריטב"א (קידושין שם) דהוה גדר שיור, ולא זכתה האשה עד שעה שאוכלת. וכ"כ המחנ"א (נדרים כ) כתב דכה"ג המתנה חל רק בשעה שהיא אוכלת, ואסור לבעל להנות ממנו כלל. ואם שינתה לדבר אחר הוה גזל בידה[יט].

אבל המפרש כת' דמהני תנאי זו של"ק הבעל אלא האשה. וכיון שזכתה האשה מותר אף לבעל להנות. וכ"כ הרא"מ בשיטמ"ק (בשם רא"ם, והו' בשעה"מ נדרים ז יז עי"ש האריך בזה) דעי"ז אף הבעל מותר בפירות.

וכ"כ הריטב"א (לעיל ספ"ד) דאם היא נותנת אח"כ לבעל אין בכך כלום. וכ"כ הט"ז (רכב א) דבמקום שהיא מותרת, מותר אף לבעל להנות.

ומבואר דנקטו דמעכשיו האשה זכתה במעות ממש, אלא דמהני תנאי זה שלא יזכה הבעל. כיון שלא נתן לאשה אלא למה שפירש הנותן [ושימוש זה אינו ראוי לבעל]. וכה"ג מהני התנאי שהבעל אינו זוכה בהם.

ודוקא היכא שנותן לאשה לכל דבר, והתנה ע"מ שאין לבעלך רשות בהן, סבר ר' מאיר דל"מ התנאי שהאשה תזכה [לכל מילי] ולמנוע מהבעל. אבל הכא דיש תנאי שאף האשה אינה רשאית להשתמש לכל מילי אלא לדבר שאינו ראוי לבעל, כה"ג מהני התנאי. [ועי"ז זכתה קנין גמור בתנאי זה].

והרא"ם בשיטמ"ק הק' האיך תתן לבעל, הרי עוברת על התנאי, והמתנה בטל [ונהנה משל חמיו]. ותי' דמ"מ אין לחמיו עליהם כלל אלא שיתבע את בתו לדין. והשתא גוזלת ושולחת יד, ומעתה הוה שלה ולא של אביה[כ]. ועוד כתב דהיא יודעת שאין אביה מקפיד [ולכן אין איסור במה ששולחת יד].

והשעה"מ ביאר דאף דקנתה בתנאי, אנן סהדי דהנותן אינו מקפיד, ולכן יכולה לשנותה [ואפי' הכי הבעל לא זוכה]. והאבנ"מ (פה א) ביאר דהוה כנכסים שאינן ידועים לבעל, דלא נכלל בתקנת פירות נכסי מלוג [כדאיתא בכתובות עח:, ומ"מ הבעל יורש. וכמ"ש הר"ן שם].

והחזו"א כת' דאין לבעל זכות עליה כיון דהיא רשאית לעמוד בתנאי, אלא שאם היא רוצה אין כאן איסור גזל[כא].

יז. וכ"פ הש"ך (רכב ב) דכל שלא אמר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן אסור [ודלא כפרישה].

יח. אך מקו' הר"ן (בע"ב) משמע דחל מעכשיו.

יט. והמחנ"א כת' דעפ"ז אם מתה האשה, בעלה אינו יורשה. כיון דלא חל המתנה עד שעה שאוכלת, א"כ אינו של האשה להוריש לבעלה. והביא דכ"כ בסה"ת (ו ג). אבל הש"ך (חו"מ סב ו) חלק דאף דנתן ע"מ שאין לבעל רשות לענין פירות. לא התנה שהבעל לא יירש. והבי"ש (פה כג) כת' דכן משמע מדברי המפרש והרא"ש. [והשעה"מ ביאר ע"פ דברי הרא"ם דיכולה לשנות, ואף כשמתה מהני לשנות. אבל האבנ"מ הק' דדוקא היכא דהיא שינתה מהני. אבל ירושה הוה ממילא ע"כ הוה מטעם אחר, דסוף סוף הוה של האשה לענין זה].

כ. והחזו"א הבין כוונתו בפשיטות דקנה בקניני גזילה, ותמה דגזלן ל"ק אלא להתחייב באונסים. ואמרי' (ב"ק קיא:) דגזל ואחר אכל רצה מזה גובה, וא"כ אכיל משל חמיו, ומחוייב לשלם. [אבל י"ל דיש בזה כעין נתינה רשות להוציא. ועוד י"ל לצד דבמעות מקח טעות הוה הלואה]. והחזו"א פי' כשהוציאה כבר המעות.

כא. וכאומר שבור את כדי ע"מ ליפטר (ב"ק צג.).

והחזו"א כת' דמ"מ כל זה דוקא לשמואל דמהני מה שתרצי עשי, וה"נ כיון דרוצה לתת לבעל זהו קיום התנאי שלה.

קעט) **שם. מה שאת נושאת ונותנת לפיך.** לדברי הר"ן (הנ"ל) האשה אינה זוכה כלל בנכסים עד אותה שעה שתאכל. **והחזו"א** (אה"ע עג) הק' דא"כ הנותן יוכל לחזור בו, שהרי האשה עדיין לא זכתה כלל. ובפשוטו משמע דנותן לאשה לזכות בו[כב]. **והחזו"א** תי' דהאשה זוכה מעכשיו ב'קנין שאלה', ועי"ז נחשב דאוכלת משלה.

ועוה"ק החזו"א דאיירי במשנה שנתן לה מעות, והיא קונה מהם פירות. וצ"ל דקונה פירות בשליחות אביה, והפירות נכנסו תחתיו לאביה.

אך יש שדנו דכוונת הר"ן ושא"ר דהאשה קונה 'זכות אכילה' בגוף הדבר. וזכתה כבר מעכשיו בזכות לאוכלו. ואפ"ה הבעל אינו יכול לזכות ממנה, שהרי אין לה שום זכות מלבד שעת אכילה.

קפ) **שם. בגמ'** (סנהדרין עא.) איתא דבן סורר צריך שיאכל משל אביו ומשל אמו, והגמ' מק' אמו מה שקנה אשה קנה בעלה. ותי'[כג] דאקני לה אחר ע"מ שאין לבעלה רשות בה.

והריטב"א (קידושין) הק' דלרב בעי מה שאת נותנת לתוך פיך. ואין לומר דאמרה כן, דא"כ לא זכתה עד שתאכל. וכיון דלא נתקיים התנאי המאכל אינו של אמו. אבל **המאירי** (הו' בשעה"מ) העמיד דאיירי שאמר מה שאת נותנת לתוך פיך. **והשעה"מ** הביא מהמאירי דכיון דנתנו לה, זכתה אפי' אם נגנב ע"י הבן, וע"ד שיטת המפרש והרא"ם.

והאבנ"מ (פה א) פירש דהאשה זכתה לצורך אכילתה, וחשיב דידה כיון דהבעל מחוייב לה מזונותיה [ובזה זוכה כבר מתחילה]. **והחזו"א** ביאר עוד דנחשב סעודה של אמו מכיון שהיה לאשה תביעה ע"ז, דקודם שהבן אכל היה ביד האשה ובידה לקיים תנאה. וכל זמן שהוא בעין האשה תובעת להחזירו לה[כד]. ועוד תי' דאיירי שהתנה דלא יתבטל המתנה אם יגנב ויאבד.

קפא) **שמואל אמר אפי' אמר מה שתרצי עשי וכו'.**

הר"ן (בע"ב) הביא ב' פי' האם לשמואל איירי בתנאי בעלמא, ע"מ שאין לבעלך רשות בה. [ושמואל ס"ל כרבנן דמהני תנאי זה לחוד[כה]]. ולפ"ז מה שתרצי עשי היינו מתנה בעלמא. ועוד פי' (בסו"ד) בדעת הרמב"ם דשמואל ס"ל דאף לר' מאיר מהני תנאי זה, שלא תזכה האשה אלא למה שהיא רוצה.

דף פח:

קפב) **כמאן אזלא הא שמעתתא דרב כר' מאיר וכו'.**

תוס' (קידושין כג:) כת' בשם **ר"ת** דסוגיין קאי כרב ששת, דסגי בע"מ שתצא בו לחירות. אבל לדעת ר' אלעזר (שם) לר"מ ל"מ ע"מ שתצא בו לחירות, א"כ לא מהני מה שתרצה עשה. **והריטב"א** (שם) הביא **איכא מ"ד** דלר"א המשנה [דמהני תנאי] קאי כרבנן. והריטב"א חלק דא"כ סתם משנה דלא כר' מאיר.

ותוס' (שם) כת' בשם **ר"י** דנחלקו רק בעבד, אבל גבי אשה כו"ע מודו דמהני ע"מ דאין לה אלא מה שנותנת בתוך פיה. דקנין אשה לא דמי לקנין עבד. **והאבנ"מ** (פה ב) תמה א"כ האיך אמרי' בסוגיין כמאן כר' מאיר, הא ר' מאיר קאי בעבד, ומה ראיה לאשה[א].

ועוד תי' **הריטב"א** (שם) דבסוגיין אין זכותה אלא אחר אכילה ושתייה, וההיא שעתא ליתא בעולם, ובזה מודה ר' אלעזר דמהני. [וכ"מ **בר"ן** בסו"ד].

כב. ואילו האב נותן לה רשות לאכול מפירותיו ודאי אין בזה צד איסור.

כג. בתי' הב' בגמ'. אבל לתי' הא' סגי בסעודה המוכנת לאמו [אף שאינו שלה].

כד. וסגי בזה להחשב סעודה דידה. ואף דע"י שהבן אכלו נתברר שאינו סעודה של אמו, וכבר אין לאשה שום תביעה ע"ז.

כה. **והר"ן** סיים דאי אמר מה שתרצי עשה א"נ דאמר ע"מ שאין לבעלך רשות בהן מהני. דהא לרבנן מהני לשון ע"מ שאין לבעלך רשות מהני לחוד. ושמואל חידש דמהני אף ע"מ שאין לבעלך רשות לחוד. [וק"ק דלרב בעינן תרתי, ולשמואל מהני או לשון זה או לשון זה].

א. **והאבנ"מ** כתב [דלא כתוס'] דאין חילוק בעצם היד בין אשה לעבד, אלא דלר' אלעזר לא מהני כשמתנה אם העבד,

קפג) **ורמינהו וכו' ומזכה להן וכו' וע"י אשתו וכו' לא נפיק מרשותיה דבעל.** הר"ן פי' דכיון דאין יד לאשה בלא בעלה עדיין החבית ברשותו. וצ"ב דודאי יש לאשה קנין בגופו, אלא דהבעל זוכה ממנו קנין פירות. וא"כ הכא דמזכה לאחרים, הגוף של אחרים, וא"כ לא שייך לבעל כלל לזכות בקנין פירות.

וצ"ל דנחשב שיש לבעל זכות בגוף ידה שלש האשה, כיון דכל מה שהאשה זוכה יש לו קנין פירות. ומש"ה ל"מ לזכות [ממונו של בעל[ב]] לאחרים, דעדיין מישך לרשותו.

ועוד פי' **הרש"ש** דהא דזוכה לאחרים מהני משום דמיגו דזכי לנפשיה, ואיך תזכה לאחרים אם אינה יכולה לזכות לעצמה.

והקוב"ש (ב"ב רלב) הק' דאי' (גיטין עז:) דידה גופיה ל"ק לבעל, אלא לענין מעש"י [ויש לה יד לזכות מתנה לעצמה]. וא"כ אמאי ל"מ לזכות ע"י ידו.

והאחרונים הק' דאף לרבנן לא מהני [לרב ששת] אא"כ הקנה ע"מ שלא יזכה הבעל. וצ"ל דכשמזכה לאחר נחשב כתנאי שלא יזכה הבעל. ועיל"פ דהכא בלאו הכי זוכה לאחרים [ואין לבעל שייכות בזה], אלא כיון דלרבנן יש אופן שהאשה זוכה ולא הבעל, מש"ה זוכה לאחרים.

והמפרש כת' דהקשו סתם משנה אר' מאיר[ג]. אבל לרבנן ניחא דיש יד לאשה.

קפד) **אמר רבא וכו' מודה ר"מ לענין שיתוף, דכיון דלזכות לאחרים הוא וכו'.** [ורבינא ורב אשי חלקו דאף שיתוף ל"מ אלא במיגו, וכדעת המקשן[ד]]. **הרא"ש** פי' דהבעל מסתלק, דומיא דנותן מתנה לאשתו (ב"ב נא:) דקנתה ואין הבעל אוכל פירות. [והבעל נסתלק מזכותו]. וכן **הר"ן** כת' דכיון דהבעל נותן, כלפי זה אין לו צד שייכות[ה]. ויצא מרשותו.

והרא"מ בשיטמ"ק ביאר דרב אשי סבר דדוקא מקנה לאשה גמר בדעתו להוציאו מרשותו.

ועוד כתב **השיטמ"ק** (בשם רא"ם) דכוונת הגמ' דשיתוף דרבנן הקילו, (וע"ד הא דאי' גיטין סד:).

והראשונים הק' האיך מהני שנותן מתנה לאשתו, הא לא יצא מרשות הבעל. וע"פ דברי רבא אתי שפיר, דיש לה 'יד' לזכות מיד הבעל.

ור"י (בתוס' קידושין הנ"ל) הביא דשאני קנין עבד מקנין אשה, דהא אדון הנותן מתנה לעבדו ל"ק, ואילו באשה קנתה. **והמרדכי** (קידושין תצג, והו' **ברע"א** אה"ע פה ז) הביא **דר' אלחנן** דחה דאיירי במזכה ע"י אחר, וכה"ג מהני בין אשה ובין עבד.

והריטב"א (קידושין שם) כתב דמ"מ מבואר בברייתא דל"מ לזכות ע"י עבדו, אף לזכות לאחרים. והביא דשאני אשה מעבד.

קפה) **אלא אמר רב אשי מתני' שיש לה חצר באותו מבוי וכו'.** ולעולם ל"מ לזכות ע"י אשתו לאחרים [וכסברת המקשן], ושאני היכא דיש לה חצר במבוי. וצ"ב דאף כשיש לה חצר וצריכה לזכות בעירוב, מ"מ האיך יש לה יד לזכות מיד הבעל.

והרא"ש (ושא"ר) כת' דצריך הבעל לזכות לה, לכאורה משמע דבעירוב הקילו, ותקנו דסגי בזיכוי כזה.

ועי"ז אמרי' מיגו דזוכה לנפשה מהני לזכות אף לאחרים, דנחשב שיצא מרשות המזכה אף כלפי אחרים.

קפו) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** פסק הנגיד וכו' (הו' ברמב"ן ספ"ד, ובקידושין שם), דהלכתא כוותיה בדינא.

דאינו דידיה [וכמ"ש הרשב"א בשם הראב"ד]. אבל באשה מהני להתנות עם האשה, למ"ד בדבר שבממון תנאו קיים. אבל סוגיין קאי לר' מאיר דס"ל דכל מתנה עמש"כ בתורה בדבר שבממון תנאו בטל.

ב. אבל מהני לזכות ע"י אשתו של אחר, ומה שיש לבעלה צד זכייה במציאתה ומתנתו אינו מונע מה שמזכה ע"י לאחרים.

ג. **והרש"ש** כתב עוד לפרש דהקושיה על רב, דהשווה אשה לעבד.

ד. ובפשוטו נח' בסברות האלו, האם נחשב דיש לאשה יד כלל. א"נ האם יש לבעל זכות בדבר שאין לו תועלת מזה כלל.

ה. אך הרא"ש ותוס' כת' משום דנסתלק, והר"ן לא הזכיר סילוק.

אבל **ר"ת** (בתוס' קידושין כג:) **והראב"ד** כת' דאיתשיל לענין איסורא. ונח' האם הכלל דהילכתא כוותיה היכא דהוזכר בגמ' לגבי איסורין. או דהחילוק בין דיני ואיסורי הוה בשורש המח'. ויל"פ דנח' בגדר הכלל דהלכה כרב באיסורי, האם הוה משום דסומכים על סברת רב באיסור טפי[ו], או דהוה סימן שנמסר לנו ע"פ מסדרי התלמוד.

קפז) **בא"ד והרמב"ם וכו' והק' עליו (הראב"ד שם ז יז) וכי מאי מוסיף במה דאמר וכו'.** משמע דסברת הראב"ד דתנאי ד'אלא מה שאת נותנת' מהני רק משום דאין לבעל שייכות בזה כלל. ומש"ה דוקא תנאי לעשות דבר מסויים מהני, אבל תנאי שתעשה מה שתרצה אינו תנאי כלל. [והר"ן תי' דמ"מ מהני שלא זכתה בזה, והוה בתורת שיור. וע' מש"כ בזה לעיל].

אבל **החזו"א** כתב דסברת הראב"ד דכיון דאמר לשון כולל, אינו מתפרש שיור, אלא ביאור מתנתו.

קפח) **בא"ד שאין הקנין חל אלא באותה שעה שתרצה לעשות, אלא לאותו דבר לחוד.** ובפשוטו לפ"ז מהני רק בדבר דעי"ז כלה מהעולם, וכ"כ **הריטב"א** (קידושין) דאינה קונה עד שיכלה מהעולם, ושוב ל"ש דהבעל יזכה.

אבל **ברמב"ם** מבואר דמהני אף כשלוקחת בהם בגדים. **והחזו"א** תמה דבשעת לבישה זכתה בבגדים, א"כ הבעל יזכה ממנה. ודוחק לומר דאף בשעה שלובשת אינה זוכה, דא"כ הוה שאלה בעלמא, ומשמע דהוה מתנה. וכתב דצ"ל דהוה שאלה על גוף הבגד, וקנין על השימוש שאוכלת.

קפט) **שם. הט"ז** (יו"ד רסז י) כת' דה"מ באשה, אבל בעבד לא מהני מה שתרצי עשה או תנאי לעשות בהם דבר מיוחד. [ודוקא ע"מ שתצא בו לחירות מהני]. **והשעה"מ** (עבדים ה ב) **והקצות** (רמט א) חלקו, והביא דמפורש **ברמב"ם** (זכיה ג יג יד) דהנותן מתנה לעבד, והתנה עמהן בגופה של מתנה שתהיה לכך וכך, לא קנה האדון. כיצד אם אמר לעבד על מנת שתאכל בהן ותשתה בהן, על מנת שתצא בהם לחירות, או על מנת שתעשה בהם כל מה שתרצה בלא רשות אדון שלך, לא קנה האדון וכן כל כיו"ב[ז].

נדר אלמנה

קצ) **ונדר אלמנה וכו' כיצד וכו'. הר"ן** פי' דילפי' מיתורא דקרא, דאזלי' בתר אמירת הנדר. [וכן משמע בגמ' (לקמן פט.) דר' עקיבא למד מיתור עד שיהא בשעת אלמנות, דאזלי' בתר אמירה. ור' ישמעאל למד דאזלי' בתר חלות[ח]].

ובגמ' (כתובות מט.) ילפי' מהך קרא למסר האב לשלוחי הבעל. **ותוס'** (שם) תמהו דהא איצטריך בסוגיין. [**והשלמ"נ** כתב דתרתי שמעית מינה]. אבל **הריטב"א** כתב דבסוגיין ל"צ קרא, אלא דהמשנה הסמיכה על הפסוק.

קצא) **הריני נזירה לאחר ל' וכו'.** בפשוטו מעכשיו יש כאן קבלת נזירות, שיחול נזירות לאחר ל'.

אבל **הרדב"ז** (שבועות ב יז) הביא בשם **קצת חכמים** דהנודר נזירות שמשון שיעשה דבר פלוני לזמן פלוני[ט], כל שלא הגיע הזמן האיסור יכול לחזור בו. וכ"כ **המחנ"א** (נדרים יב) בשם **מהרש"ס** דכל זמן שלא חל, אתי דיבור ומבטל דיבור. [**והאחרונים** ביאר דהוה מעשה לאחר ל', וכל זמן שלא חל הוה דיבור בעלמא].

והמחנ"א האריך לתמוה דכיון דחייב עצמו בלשון נדר, חל עליו דין מוצא שפתיך תשמור[י]. והביא כן

ו. **והרא"ש** (ב"ק ד ד) כתב לענין חזקת ג' פעמים, דאי ידעינן דנח' רב ושמואל לענין דינא, הלכה כשמואל אף במה שנולד מזה נפק"מ לענין ממונא. ואי נח' באיסורא הלכה כרב אף במה שנולד נפק"מ לממון.
וביאר דמאיזה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי בכל מקום. לפי שידעו ששמואל היה רגיל תמיד לפסוק דינין ולכך היה מדקדק בהן ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת. וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר לכך סמכו על הוראותיו לעניני איסור והיתר.

ז. **והביאו דתוס'** (פסחים פח:) כת' דמהני לתת לעבד ע"מ שיצא בו חובת פסח.

ח. אמנם לאביי המשנה אף לר' ישמעאל [וילפי' דאזלי' בתר חלות], אלא דנדר הזה 'אפשר דשלמו ולא מינסבא'. וצ"ב דבמשנה משמע דילפי' מגזיה"כ.

מהמשנה (כאן) דנחשב נדר כבר משעת אמירה[יא], ולא רק לאחר זמן[יב]. ועוד הביא **המחנ"א** ראיה מהא דלקמן (פט:) דהתנה לאסר הנאות עולם אם ישא, ושבשיה וכו', ואמאי לא חזר בו[יג].

דף פט.

קצב) **נדרה בו ביום וכו' והחזירה בו ביום.** (הו' בגמ' לעיל עב.). **הראשונים** ביארו דכיון דיצאתה לרשות עצמה שעה א' נחשב קודמין. אבל **הריטב"א** (כתובות נט.) הביא **י"א** דכשנדרה ונתגרשה והחזיר לא נחשב קודמין [דע"י חזרה מחזיר את אישות הראשון]. וצ"ל דהכא איירי שהיתה ארוסה או בתחילה או בסוף [וכמו שהעמידו כמה ראשונים], ומש"ה נחשב קודמין.

והרש"ש (לעיל עב.) דייק מדברי **הרא"ש** (כאן) דאיירי בארוסה [מתחילה], וגרשה והחזירה ונשאה [דלמסקנא איירי בנשאה לבסוף], דאין הבעל מיפר בקודמין. משמע דאם לא גירש, יכול להפר אחר נישואין נדרים דשעת אירוסין. דלא נחשב קודמין אלא מה שנדרה קודם אירוסין. [ודלא כדעת הרמב"ם והפוסקים, וע"ע מש"כ בזה לעיל עב.]. וכן דייק מדברי **הר"ן** (עב.). אבל **הר"ן** (בסמוך ד"ה זו הכלל, וכ"ה להדיא **בריטב"א** שם) כתב דאחרי מסירה אינו מיפר מה שנדרה כבר, דהוה קודמין.

קצג) **ר' ישמעאל אומר יפר. פי' הר"ן** דס"ל דאזלי' בתר חלות הנדר. **והר"ן** (לעיל פד.) הביא מדברי **הירושלמי** דלר' ישמעאל אף לענין לפרש מי נכלל בנדר, ולהחשב יורדי הים, תליא בשעת חלות הנדר [עי"ש]. [**והר"ן** שם כתב דאף לר' עקיבא אסורה במי שנכלל בלשונו אף אח"כ, דלענין לשון בנ"א הכל נכלל בלשונו[א]].

קצד) **ר' עקיבא וכו' עד שיהא איסור הנדר** [ואזלי' בתר שעת אמירה]. **והר"ן** (כתובות נט., כד. בדה"ר, הו' לעיל עט: ופו.) הביא מכאן דאף דבעודה תחתיו אינו בינו לבינה אלא אחר גירושין, מ"מ כיון שנדרה עכשיו, אזלי' בתר עיקר הנדר שנחשב בינו לבינה, ויכול להפר[ב]. [וכדעת הראב"ד, אבל שא"ר שם תי' באופ"א, וס"ל דבעינן בין איש לאשתו, והא ליכא]. **ורע"א** (כתובות שם, והקר"א, וחזו"א ועוד אחרונים) כת' דלענין עינוי נפש כו"ע מודו דיכול להפר, אף דאינו עינוי נפש תחתיו. והר"ן חידש דאף לענין בינו לבינה תליא בהכי.

ט. פי' שקיבל על עצמו דאם לא יעשה דבר זה יחול עליו נזירות שמשון.

י. וכ"כ **הרדב"ז** דטעות הוא בידם, דהא קי"ל (לק' צ.) דחכם אינו מתיר עד שחל הנדר. ולדבריהם אי לא חל הנדר אמאי צריך התרה.

יא. אך מ"מ היכא דנתקיים התנאי באונס [או שוגג] לא קרינן ביה האדם בשבועה [וכדאי' בשבועות כח.]. דנחשב ד'איסור הנדר' חל ע"י קיום התנאי. ובעינן 'האדם' בשעת חלות הנדר. **והרא"ש** (נזיר יא:) כת' עד"ז אף המקבל עליו נזירות לאחר ל' יום, אילו הוה אונס בסוף הל' לא חל נזירות. [ואפשר דכוונת הרש"ס עד"ז דהיכא דנתחרט וביטל דבריו בסוף הל', עי"ז נחשב דליכא האדם בשבועה, ובטל הנזירות. ואף דחזרה בעלמא ל"מ. וצ"ע].

יב. **והמחנ"א** הק' דאי' (לעיל כט:) דהמקדיש לאחר ל' אינה חוזר בו, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. והביא דלדברי הרא"ש (שם) הוה גדר נדר, ואיסור לחזור בו. [והביא דכ"מ ברמב"ם מכירה כב טו]. ואילו לדברי הר"ן אסור לחזור משום דחל קנין.
ועוד יל"ד מ"ש מהא דאי' (לעיל ג:) דהנודר לא איפטר מהעולם עד שאהא נזיר, או שאמר לכשארצה אהא נזיר. ומשמע פשוט דאינו יכול לחזור בו אף קודם שחל הנזירות, ויש אופנים דקאי בבל תאחר. וע' מש"כ שם בגדר קבלה זו.

יג. ואפשר דהרש"ס איירי דוקא כשתלה בתנאי שהוא בידו, ומש"ה נחשב דעדיין לא השלים נדרו. [ועדיין צ"ע].
[ודעת **הר"י מגאש** (הו' במנח"ח [שסח יד בקומץ] מס' לקט הקמח בשם מהר"ם חביב) דאף נזירות שמשון מהני שאלה קודם שהתחיל עדיין לנהוג בנזירות. ורק לאחר שהתחיל להתנהג נזירותו אין לו הפרה. ועפ"ז י"ל דכוונת הרש"ס דמהני התרת חכם קודם שיקיים התנאי, ואין בו חומר דנזירות שמשון. והשומעים טעו דאי"צ התרה כלל].

א. אבל הכא אזלי' בתר דרשא דקרא, וכלפי דיני הפסוק נחשב חל הנדר בין לקולא ובין לחומרא. [ועי"ל דה"נ נחשב סיבה נוספת אח"כ, וכאילו נתחדש שוב הנדר. אלא דכיון דנדרה בעודה פנויה כבר חל נדר הראשון שם 'קודמין'. וכן בהיפר עד שלא נשאת, כבר פקע הנדר, ושוב לא יתחדש אח"כ. וצ"ב אמאי כתב הר"ן לפרש דהוה בין לקולא ובין לחומרא].

ב. ויל"ד האם ר' ישמעאל פליג בסברא זו, או דס"ל דדוקא נודרת לאחר זמן, דנחשב דעצם הנדר חל אח"כ [אבל אם נדרה תחתיו, והוה עינוי נפש לאחר ל' יכול להפר].

קצה) **אביי אמר וכו' מתני' תליא נפשה ביומי, שלמו יומי וכו'. הר"ן** פי' שבתחילתו היה ראוי הנדר לחול באותו רשות, ולכן אזלי' בתר שעת אמירה. ודוקא היכא דא"א לחול תחת הבעל אזלי' בתר שעת חלות.

אבל **בשו"ת הרשב"א** (מיוחסות רעא, הו' בט"ז רכח כב) כתב דסברת אביי דיומי ממילא אתו[ג], ומש"ה נחשב דחל כבר הנדר[ד]. ובזה פליג רב חסדא דלא נחשב דחל הנדר. [והרשב"א כתב דתליא במח' זו האם חכם יכול להתיר קודם שהגיע זמנו, וע' **ר"ן** לקמן צ:].

קצו) **לאתויי מסר האב לשלוחי הבעל. הרא"ש** פי'

דאם גירשה והחזיר אינו יכול להפר, דהוה קודמין. וכן **בגמ'** (כתובות מט.) הו' תנא דבי ר' ישמעאל דילפי' ונדר אלמנה וגרושה, אף שמסר האב לשלוחי הבעל ונתארמלה, כיון דיצאתה מרשותו שעה א' אינו יכול להפר. **ופרש"י** דילפי' דלא הדרא למילתא קמייתא למהוי כמי שלא נמסרה. ותוס' (שם) פי' דילפי' מינה אף לשאר דינים לא אמרי' דכיון דמת הוה כמי שלא נשאת מעולם.

והר"ן פי' דהוה כנשואין שהבעל מפר נדריה. [**והאחרונים** דייקו דהבעל יכול להפר נדריה לבד משעת מסירה]. **והשיטמ"ק** (בשם רנב"י) כתב דילפי' מהך קרא [דגמ' כתובות] דע"י מסירה הוה נישואין לכל דבר[ה]. אבל **הטור** (רלד ח) כתב דאף ע"י מסירה אינו מיפר נדריה (וכ"כ **הריטב"א** כאן). וכ"ד **רש"י** (כתובות מח:) לשמואל דל"מ מסירה אלא ליורשה [**ותוס'** שם חלקו]. וע"ע **ט"ז** (רלד ט) דס"ל דל"מ מסירה לענין איסורא[ו], ועי"ש דהאריך בזה.

והרש"ש (לעיל עג:) כתב דהטעם דאינו מיפר משום סימפון[ז].

אבל **הט"ז** (שם) הק' **דהרא"ש** (כאן) כתב דאם מסרה ונדרה ונתגרשה והחזיר הוה קודמין, משמע דאם מסר לשלוחי הבעל, ונדרה, ושוב נשאת אינו קודמין, ולסברת הטור הוה קודמין[ח]. ולכן כתב דמשום חומרא בעלמא, אבל הוה ברשותו לגמרי. אבל **הריטב"א** כתב דלא מקרי קודמין, דחשיב כנדר נישואין קצת.

קצז) **והיא יתומה וכו'. הר"ן** פי' דהוה יתומה בחיי

האב (וכ"כ **בפיה"מ לרמב"ם**). דבסיפא הוזכר דמת אביה. אבל **הרא"ש** נקט דיתומה דוקא, אלא דיתומה קאי כשנדרה אחר שמת אביה, ו'מת אביה' משמע דמת אחר הנדר[ט]. ות"ק לא איירי ביתומה בחיי אב, ור' יהודה הוסיף בסיפא יתומה בחיי האב. (וכ"כ **בליק' מהגר"א** בסוף הגמ').

דף פט:

קצח) **ועדיין היא נערה. הר"ן** פי' דלרבותא, דאפי'

היא נערה [או קטנה]. אבל **בליק' מהגר"א** כתב דר' יהודה חידש דעדיין דינה כנערה, ואף כשנשאת ונתגרשה חוזרת לרשותו להפר נדריה. וכ"כ **הרמב"ם בפיה"מ ובחי' ר"א מן ההר**[א]. **והגר"א** הביא דכעי"ז דעת ר' יהודה (כתובות מג:) דהמשיא את בתו ונתגרשה, כתובתה של אב.

קצט) **זו דברי ר' יהודה וכו'. ובפיה"מ לרמב"ם ור"א מן**

ההר גרס זו [הת"ק] דברי ר' *מאיר*. דס"ל דחוזרת לרשות אביה, וחכמים פליגי.

ג. דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה. וע"ע משנ"ל (אישות ד ז) [ע' לעיל פו.].

ד. ולפ"ז היכא דתלתה בתנאי אחר לר' ישמעאל נחשב דלא חל. אבל לדברי הר"ן לכאורה נחשב דחל.

ה. אבל **השלמ"נ** הביא מהגמ' כתובות דילפי' מקרא דחנק דמהני מסירה, אף להפרת נדריה. והך תנא דר"י קמ"ל רק דכשגירשה אינו מתבטל למפרע.

ו. וכן מבואר **בשיטמ"ק** (בשם שיטה) דמסר האב אינה נישואין לענין הפרה, ואף דילפי' דהוה נישואין לדין נערה המאורסה דהוה בחנק, אבל לא ילפי' לענין הפרה. וכן לענין הפרה ילפי' [דיצאת מרשות אביה] ואינה חוזרת, כדמרבינן מדתנא דבי ר"י שם.

ז. [ולפ"ז בנערה אם יפרו האב והבעל יהני ממ"נ. וכן אם היפר ונשאת, יהני למפרע].

ח. אבל למש"כ **הרש"ש** (עב.) לרא"ש נדרה באירוסין לא הוה קודמין. [ואפשר דאחרי מסירה עדיף, דיצאת מרשות האב, ואף דל"מ אישות המסירה להפר, מ"מ הוה ברשותו. וכעי"ז מש"כ הריטב"א].

ט. [**והאחרונים** דנו ליישב החילוק בין בבא ד' לבבא ט'].

א. וכתב (שם) דאף ת"ק ס"ל כן, ולכן לא נקט דאינו מיפר

ר) **קונם שאני נהנה וכו' אם עושה יפר.** [**והראשונים** הביאו די"ג לא יפר]. **הר"ן** כתב דליכא בהנך גווני מידי דגרע מבינו לבינה. וכ"כ **הר"ן** (לעיל פ.) בשם **ר' יונה** דאי התנאי אין בו עינוי נפש [**או** דברים שבינו לבינה] אינו יכול להפר. ואף דעצם הנדר הוה עינוי נפש, הא יכולה ליזהר מהתנאי

והש"ך (רלד פה ולח"מ יב יב וק"נ ח) הביא דמבואר דכ"ד הטור ושו"ע, דהעתיקו דין זה דוקא באופן שהתנאי בינו לבינה [**אבל הש"ך** (שם מה) הביא דסתימת הרמב"ם והטור דבכל אופן מיפר. ונדחק דצ"ל דמש"כ אם אלך למקום פלוני נקטו למשל, ואיירי דיש שום צורך. וכ"כ הלח"מ (שם)].

והלח"מ וק"נ הוסיפו דקי"ל (לעיל פב:) דהנאת פלוני עלי הוה עכ"פ בינו לבינה[ב].

רא) **שאני נהנה לך אם עושה ע"פ אבא וכו'. הר"ן** (כאן ופ.) הביא מכאן ראיה דאף כשתלתה במידי דעשויה לעבור [ועי"ז נחשב דחל הנדר], ואף דאינו בינו לבינה. [וע' מה שהו' לעיל שם]. אבל **הרא"ש** כתב הטעם משום דהוה גנאי הוא שתאסר על ידו, והוה דברים שבינו לבינה (וכ"כ **הטור** ס"ס רלד). **והש"ך** (שם מה) כתב דלפ"ז אין ראיה לחידוש הר"ן, דאפי' עשויה לעבור.

רב) **ההוא גברא דאיתסר הנייתא דעלמא וכו'.** **הרא"ש** פי' אע"ג דא"א להיות בלא הנאת העולם לא הוה נדר שווא[ג] [וכדלעיל טו. דנדר שא"א להתקיים לא חל], דאפשר שלא ישא אשה ולא יאסר. וכ"כ **תוס'** (גיטין לה. סוה"ע, וכתובות עא. ד"ה שלא) דבשעה שנדר היה יכול לקיים התנאי, דאפשר שלא ישא[ד]. **והאחרונים** (חזו"א כאן, וע"ע מה שהו' לעיל טו.) ביארו דאף דעצם הנדר אי אפשר לקיימו, מ"מ כיון דתליא בתנאי לא נחשב 'שווא'. ועוד פי' **בחי' הגר"נ** (גיטין שם) דהתנאי הוה חלק מהנדר, ועי"ז נחשב דאף עצם הנדר יכול להתקיים. אבל **תוס'** (שבועות כט.) בשם **ר"ת** משמע דאף היכא דתליא בתנאי לא חל נדר לאסור בדבר שא"א להתקיים. [וכ"כ הרא"ש כתובות ז ג בשם ר"ת]. וכ"כ **הריטב"א** (כאן) והעמיד דאסר על עצמו הנאת מקצת הבריות, או מקצת הנאות. [וכ"מ **בתוס'** לעיל טו., וע' מש"כ בזה לעיל שם].

רג) **רהט בגפא ותובליא וכו'. הרא"ש** פי' דהיה טרוד במלאכה, ולא הצליח ללמוד. **והר"ן** פי' שהשתדל ללמוד תורה ולא הצליח לימודו[ה].

רד) **ושבשיה וכו'. הרא"ש והר"ן** ושאר **ראשונים** פי' דהטעהו שלא יחול הנדר. **והמהרי"ט** (א יט) הק' דא"כ הוה נדרי שגגות (לעיל כה:), דהיכא שעבר על התנאי בטעות לא חל הנדר[ו]. ותי' דשבשיה שיאסר רק יום א'. ועוד כתב דשבשיה שימצא פתח לנדרו[ז]. **והקה"י** (מג ב) תי' דהתנאי שיהא נשוי אשה, וכל רגע שנשוי מתקיים שוב התנאי, וחל הנדר כיון שנודע לו.

דף צ.

רה) **שרקיה בטינא.** [ע' **בראשונים** כמה פי']. **והרא"ש והתוס'** כת' שלא יהנה מהעולם. אבל **בשו"ת הרשב"א** (ה סח) הביא מכאן ראיה דהיכא בדעתו לישאל על הנדר, מותר לעבור על הנדר קודם שנשאל [במקום מצוה]. דכיון דחכם עוקר את

נדרי 'יתומה', אלא כשבגרה וכדו'. וכתב דנח' ת"ק [ר' מאיר] ור' יהודה האם מהני אף למה שנדרה קודם. [וע' פיה"מ לרמב"ם דמשמע כעי"ז].

ב. אך כ"ז אי איירי שנדרה שהיא לא תהנה מהם. אך **השלמ"נ** דייק מדברי התוס' דאיירי שאסרה אותם להנות ממנה. ולכאורה א"כ אינו נדר שבינו לבינה.

ג. ולשון **הרא"ש** משמע כמ"ש **תוס'** (גיטין לה.) דכה"ג לא חל הנדר, אבל לוקה משום נדר שווא [וע"ע בראש טו.]. אבל **הר"ן** (לעיל יד:) חלק דנדר שווא לא אשכחן. [וע' מש"כ בזה לעיל שם].

ד. ותוס' (גיטין) משמע דהיה ס"ד דבשעה שנתקיים התנאי יעבור משום נדר שווא. ותוס' דחו דהאיסור נדר שווא הוא דוקא בשעה שנדר.

ה. ומשמע מדברי הר"ן דלא הצליח ללמוד כלל [ולא נתפרש איזה שיעור נחשב 'תנינא'], אבל תוס' כת' דהתנאי היה ללמוד כל הש"ס [כל ההלכות].

ו. ואפשר דהיינו דוקא כששכח או חסר לו בידיעתו, אבל הכא ידע שהתנאי אוסרו, אלא שמשכו בדברים שאינם שיש איזה טעם שלא יחול.

ז. אך מדברי כל הראשונים ל"מ כן.

הנדר מעיקרא אין בכך כלום[א]. **והגר"א** (רכח לה) ציין דהראיה למש"כ **הר"ן** (ד"ה ושבשיה), אבל לדעת **הרא"ש** (כאן) באמת אסור, ולכן הפשיטו.

רו) **ואתייה לקמיה דרב חסדא. רע"א** (לש"ך רכח יא)

הק' דכיון דמודר הנאה מכל הבריות א"כ [לדעת הרמב"ם] אסור לישאל לחכם שיש בעיר. וכתב ע"כ כה"ג הוה כדיעבד, ונשאל. [וע"ע **חי' ר"א מן ההר** שהוסיף דלכן הראה שצריך לבריות].

רז) **ורבנן סברי בעל מיפר אע"פ שלא חל הנדר וכו'.**

הר"ן פי' דשייכא הפרה במחשבה.

ועוד כתב **הב"ח** (רלד מו) דהטעם הוא דהבעל צריך להפר ביום שמעו, הילכך צריך להפר מיד, אע"פ שעדיין לא חל, דאל"כ לא יוכל להפר, ועוד דקרא סתמא קאמר דיפר ביום שמעו אבל גבי חכם דכתיב לא יחל ילפינן מלשון לא יחל דאינו מתיר עד שיחול. [וצ"ע דאילו לא היה יכול להפר לפני שחל, לא היה נחשב 'יום שמעו'].

רח) **אין חכם מתיר כלום אא"כ חל נדר, דכתיב לא יחל דברו. הר"ן** פי' דדרשי' 'חלות' דברו[ב], ובזה דרשי' דאחרים מוחלים[ג]. ובפשוטו הוה סברא בעצם הנדר, דל"ש הפרה אלא בנדר שכבר חל. אבל **הקוב"ש** (ב"ב שסו) הביא דהוה תנאי דבעי שיהא איסור מחמת הנדר[ד], ומהני אף היכא דחל איסור חיצוני מחמת הנדר.

ובשו"ת הר"ן (נא, הו' בב"י רכח) דן היכא דנדר שלא להיות בעיר בשבת, האם יכול להתיר לפני שבת, בשיעור זמן דאינו יכול לצאת מתחום העיר[ה].

והר"ן כתב דתליא במח' **הראשונים** (פסחים ד:) בגדר מצוות תשביתו, האם מוטל עליו לבער את החמץ לפני המועד, או דרק כשמגיע המועד חל עליו החיוב.

ונקט דכיון דהוה מח', מדין ספק דאורייתא לחומרא נחשב דחל עליו החיוב, ועי"ז נחשב דחל הנדר[ו]. אך כתב דכ"ז לצד דמדאוריי' לחומרא בספק דאורייתא, אבל לדעת **הרמב"ם** (טומ"מ ט יב, וכלאים י כז) דרק מדרבנן צריך להחמיר, א"כ מדאורייתא לא חל הנדר. והר"ן האריך לחלוק על דברי הרמב"ם.

וכ"כ **רע"א** (בשו"ע רכח יז) דכשמגיע ביה"ש תליא אי מדאורייתא לחומרא או דרבנן.

ובחי' חת"ס הקשה דאף דספק דאורייתא לחומרא מחמת הספק, מ"מ הוה רק ספק האם חל הנדר, והאיך נבוא להקל מספק. והחת"ז תי' דאף דיני הספק נכלל ממילא בדעת הנודר, ומחמת עצם הנדר אסור בגדרי הספיקות[ז]. וסיים וצ"ע.

והקוב"ש (שם) תי' דכל היכא דיש נפק"מ [מדאורייתא] מהנדר נחשב דחל הנדר, ויכול להפר. דמ"מ הוא מוגבל מחמת הנדר. ואף דאילו קמי שמיא גליא דאין כאן איסור [באמת לא חל הנדר] מ"מ יש בפועל איסור. ומ"מ הק' **הקוב"ש** (בסוגריים) דא"כ אף היכא הוה לחומרא דרבנן, בפועל חל הנדר[ח]. [וי"ל דלענין זה דין דרבנן לא נחשב 'מחמת' הנדר. אלא כאונס בעלמא].

ודעת **המאירי** (לעיל סט., ועוד ראשונים הו' לע' יח.) דאף בשבועה על שבועה, דכשנשאל על הראשון, שניה חלה עליו ועי"ז יכול לישאל על השניה. אבל כל שלא נשאל על הראשון השניה לא חל, וא"א לישאל על השניה, דעדיין לא חל הנדר. אבל **המחנ"א** (שבועות ז)

א. [ודלא **כפסקי הרא"ש** (נב.) בשם **הירושלמי** דמ"מ הנדר היה קיים עד שנשאל עליו].

ב. **והרש"ש** כתב עוד לפרש דדרשי' מלשון 'תחילה', שהתחיל.

ג. ויל"ד דאדרבה אם אינו בכלל 'דברו', א"כ יוכל לחזור בו משום דאתי דיבור ומבטל דיבור [וכמ"ש הר"ן לעיל עה:].

ד. ודימה להא דאכלו כולו אינו נשאל עליה (שבועות כז:), דצריך שיהא נפק"מ מחמת האיסור הראשון.

ה. **והשואל** (שם) דן דנכלל בנדר שיצא בשיעור זמן קודם השבת. [אמנם מסתבר דלא נחשב שעבר על עצם הנדר, ואף אם אח"כ יצא ע"י שם. אלא דמחמת קבלת הנדר מוטל עליו לצאת מהעיר מבעוד יום, ויל"ד בגדר הזה].

ו. וכן דייקו בדברי **הר"ן** (לעיל עט: ד"ה אילימא) דאילו יאסר מעכשיו [מספק] משום דבתנאי לא מיזדהר, היה יכול להפר. ונחשב דחל הנדר. [אבל אין מזה ראיה, דהתם קאי לרבנן, אלא משום סברת רבינו יונה דאינו נחשב עינוי נפש. אבל לא מצאנו כן לר' נתן].

ז. [ולפ"ז אף ספק אסור בתורת ודאי. וצ"ע]. **והחת"ס** (הו' לעיל מז:) כתב כעי"ז גבי גידולין.

ח. וכן ילה"ק דמי שנשבע שלא להיות בעיר בשבת מחוייב בפועל [מדאורייתא] להתרחק מבעוד יום. א"כ יחשב דחל הנדר.

האריך בזה, והביא דבשו"ת רדב"ז (ד צח) מבואר דנחשב דחל השניה [וכ"מ ברמב"ם (שבועות ו יז), עי"ש לח"מ].

רט) **קונם שאיני נהנה לפלוני ולמי שאשאל וכו'.**

הרש"ש דייק דלשון הנדר משמע דנאסר בשניהם כא', והק' דלא חל האיסור בשני עד שישאל על הראשון[ט], והאיך יאסר בשניהם יחד. ועוד הק' דלר' שמעון (לעיל פז: דבעי עד שיאמר שבועה לכל א') בלשון זה הוה נדר א'[י], א"כ נימא דנדר שבטלה מקצתו והותר כולו, ואי"צ לישאל על החכם. והביא דגירסת **השו"ע** 'או' למי.

דף צ:

רי) **ר"ן (המשך מהע"א).** ואיכא מ"ד דאפ"ה וכו' לאחר ל' מקרי חל הנדר, כיון דסוף איסורו לחול[א]. וכן הסכים הר"ן (בסו"ד) וכ"ד **הריטב"א** בשם **הרא"ה**, וכ"כ **בשו"ת הר"ן** (נא). אבל דעת **הרמב"ם** (שבועות ו יד) דא"א להתיר עד שיגיע זמנו. **ובשו"ת הרשב"א** (מיוחסות רעא) כת' דתליא בדברי רב חסדא ואביי (לעיל פט.). וכתב להחמיר, דהוה ספק דאורייתא. [ומבואר דהיכא דלא חל הנדר ל"מ אף מדאורייתא].

ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה

ריא) **שמים ביני לבניך. פ' הר"ן** שאין ש"ז יורה כחץ [דאינו מוליד], ובבאה מחמת טענה[ב] שרוצה בנים שיהא חוטרא לידה[ג]. אבל **רש"י** (יבמות קיב.) גלוי לשמים שאינו נזקק עמה [וכ"כ **הרמב"ן** (יבמות שם) בשם הגאונים, ע"פ המדרש ששרה אמרה לאברהם, הו' בר"ן]. **ותוס'** שם הק' מהגמ' בסמוך, וכמ"ש הר"ן. וע' **רשב"א** מש"כ ליישב דברי הגמ' לרש"י.

ריב) **ונטולה אני מהיהודים וכו'. הראשונים** פי' שאסרה בקונם. וכיון דמוכחא מילתא דתשמיש קשה לה לא הפסידה כתובתה. וכופין אותו לגרש[ד] וליתן לה כתובתה.

והרא"ש ביאר דלמשנה ראשונה הבעל אינו יכול להפר[ה], דס"ל דלא הוי אפי' דברים שבינו לבינה[ו], דאפשר שיגרשנה. **והקר"א** ועוד **אחרונים** תמהו דאף בשאר דברים שבינו לבינה נימא דאפשר שיגרשנה. ואמאי יש לנו לכופו לגרשה. וע' מש"כ **השלמי נדרים.**

ריג) **שם. נטולה אני מהיהודים וכו'. הראשונים** פי' דאסרה על עצמה הנאת תשמיש [וכדאיתא בגמ' (לעיל טו:) כשהוא אסר על עצמו].

אבל **הטור** (ס"ס רלד) כתב דאף קונם הנאתי על כל העולם צריך להפר[ז]. **והב"י** תמה דבגמ' (לעיל טו:) מבואר דכה"ג משועבדת לו ולא חל הנדר. ודוקא אוסרת עליה להנות ממנו.

ט. וכתב דאפשר דיאסר בחכם משעה שבא לפניו להתיר. אבל כתב דלא משמע כן בראש"ש ור"ן. [ועוד העירו דכה"ג היה אסור לחכם להתיר [לדעת הרמב"ם], כיון דאסור בהנאתו. ואפשר דהוה בדיעבד וכאסר עצמו לכל ישראל].

י. אך הביא דנח' **הראשונים** (ע' לעיל פז:) היכא דהזכיר ב' פעמים לשון נדר, שלא אהנה שלא אהנה, אי הוה פרטא לר' שמעון.

א. ובפשוטו משמע דהטעם דהושלם עצם הנדר. [ויל"ע דעיכוב חיצוני נחשב]. אבל ב**גליוני הש"ס** ציין דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה [כדאמרי' נזיר סד: פסחים צ: שמשא ממילא ערבא, וגיטין כט: שליח שניתן לגירושין. וע"ע לעיל פו. לי' שנים]. אבל ציין ד**הרמב"ן** (שבת כד:) מחוסר זמן מחוסר הכל.

ב. ותוס' (יבמות שם) העלו צד דבמשנה איירי כשלא באה מחמת טענה, אבל בטענה אף למשנה אחרונה מוציא. ותוס' דחו דמ"מ ניחוש שנתנה עיניה באחר.

ג. אבל לולי טענה זה אין לה טענה, דקי"ל (יבמות סה.) דאשה אינה מצווה בפריה ורביה. [וע"ע בראשונים כתובות סד.].

ד. וצ"ב אמאי כופין לגרש, דאם רוצה להניחה תחתיו בלא לשמש לכאורה רשאי. ובגמ' (כתובות עז:) מבואר דאף מוכה שחין אילו רוצים שתשאר תחתיו בלא להתייחד רשאי. אלא דיש לחלק דהתם הוה מדעת האשה, וכאן איירי שאינה רוצה בזה, ותובעת להתגרש. וצ"ב דאי תשמיש העולם קשה לה, מה איכפ"ל בגט.

ה. וכ"כ **תוס'** דמשנה ראשונה ס"ל דהבעל אינו יכול להפר. ובפשוטו כ"מ במשנה, דאל"כ אמאי כופין לגרש. אך יש לדחות דכיון דאנן סהדי דתשמיש קשה לה, אף אם יפר לה כופין לגרש כיון דתשמיש קשה לה [דומיא דמוכה שחין וכדו'].

ו. והגמ' (לע' פב.) הביא ממשנה אחרונה דהוה דברים שבינו לבינה (אליבא דר' יוסי). והגמ' (שם) מסתפקת לחכמים אי הוה נדרי עינוי נפש.

ז. וה**ביה"ל** (שם) ציין דכ"כ **רש"י** (יבמות קיב.) דאסרה נפשה אכולי עלמא.

והמהרש"ל (הו' בדרישה שם קג וב"ח וש"ך פג) **תי'** דשאני הכא דאוסרת אף על אחרים. דמיגו דחל על כל העולם, חל נמי לדידה בכולל. אבל **הט"ז** (שם נט) חלק דל"מ אף איסור כולל לחול על דבר שמשועבד[ח]. **והאחרונים** (ע' קה"י יד) כת' דלכאורה כ"ה סברא פשוטה, דמשועבד ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ומה מהני 'כולל'[ט].

וכן **הרשב"א** (לעיל טו:) הביא דמשמע במשנה דחל הנדר בכולל, והק' האיך יכול לאסור מה שמשעובד. [ואפי' ע"י כולל, וכסברת הט"ז]. והרשב"א תי' דהמשנה איירי באוסרת על עצמה הנאת תשמיש, וכת' דכן היא סתמא דהלשון שאסרה על עצמה הנאת תשמיש[י].

והט"ז (שם) הביא ראיה מהא (לעיל פה:) דהאומרת יקדשו ידיך לעושיהן, לא אמרי' דחל בכולל. **והאבנ"מ** (שו"ת יב) תי' דכיון דאלמוה לשעבודיה דבעל, הו"ל כידים דידיה, ועי"ז ל"מ אפי' כולל[יא]. וצ"ב דאף גבי תשמיש הוה דין אלמוה[יב]. **והקה"י** (יד ג) חילק דבשעבוד מעש"י, אף מה שתעשה לאחרים שייך לבעל, ובזה אלמוה. משא"כ שעבוד תשמיש, תשמיש אחרים לא שייך כלל לבעל.

ורע"א תי' דהיכא דאסרה אכו"ע מפקיע שעבוד, וע"ד מ"ש **תוס'** (כתובות נט., הו' לעיל פו:) **גבי פרסוה** אמיתנא לא אלמוה רבנן לשעבודא.

ועוד כתב **רע"א** **והבית הלוי** (א מד) דכיון דאסרה עצמה אכו"ע, מוכח דתשמיש קשה (וכמ"ש רש"י שם, והו' בראשונים כאן דמש"ה יש לה כתובה), **וכיון דתשמיש קשה לה אינה משועבדת.**

ורע"א כת' דאף למשנה אחרונה דחיישינן שעיניה נתנה באחר [וא"כ באמת אינו קשה לה ולא חל הקונם]. מ"מ הוה ספק, ומש"ה הצריכו שיפר חלקו[יג].

ריד) **חזרו לומר וכו'.** שלא תוכל להפקיע עצמה מיד בעלה. **תוס'** (כתובות סג:) **הביאו י"מ** דהאומרת מאיס עלי כופין את הבעל להוציא. והא דאיתא למשנה אחרונה דעיניה נתנה באחר היינו כשנוטלת כתובתה.

רטו) **האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה.** ואינה נאמנת, כיון דמשועבדת לבעל[יד] (ע"ע בסמוך). **והמרדכי** (קידושין תקל) הק' אמאי אינה נאמנת [דטמאה] במיגו שתאסור את עצמה בנדר שהודר ברבים [למ"ד דאין לו הפרה, ומשמע אפילו לדבר מצוה][טו].

רטז) **יפר לחלקו וכו' ותהא נטולה מן היהודים**[טז]. **ותוס'** (ד"ה ותהא) הקשו אמאי איסור על כל ישראל, הא אסורה עליהם משום אשת איש ואין איסור חל על איסור. **והשעה"מ** (איסו"ב יז ח, **ורע"א** במשניות) **כת'** דתוס' הק' כן לשיטתם **דתוס'** (שבועות כ:) כת' דנדר לא חל על איסורי התורה, דאאחע"א. אבל דעת **רש"י** (שם) דנדר חל לקיים איסור תורה. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר** (כאן) דחל הקונם כיון דהוה

ח. אך יש **ראשונים** (הו' לעיל טו:) דקו' הגמ' (שם) משום מצווה [דמשועבד ומחוייב לקיים המצוה], ולא מגדרי שעבוד עי"ש. ועפ"ז חל בכולל.

ט. אמנם מבואר (לעיל פו:) דמעיקר הדין קונם מפקיע שעבוד [והקצות כתב דאף שעבוד של תשמיש, ודלא כלח"מ וט"ז ומהרי"ט]. אלא דאלמוה חכמים. [אך אף בזה צ"ע, דבגדר אלמוה רבנן מ"ש זה מזה].

י. אבל היכא דמפרשת נטולה אני מן היהודים שתהא הנאת תשמישי עליהם א"צ להפר.

יא. **והמגיה** לאבנ"מ הק' דרק כלפי הבעל אלמוה, אבל עדיין הוה שלה לאסור על אחרים.

יב. וי"ל למש"כ הלח"מ ומהרי"ט וט"ז (הו' לעיל פו:) דשעבוד תשמיש לא מפקיע שעבוד, ובזה לא אמרי' 'אלמוה'. [אבל האבנ"מ עב ב חלק].

יג. ואילו כלפי שמיא גליא דקשה אינה משועבדת. אף דבפועל אינה יכולה להוכיח כן, ובפועל עומדת לשעבוד.

יד. [ומשמע דאף אשת ישראל אינה נאמנת, ואף שמפסדת כתובתה. דמ"מ משועבדת].

טו. ועד"ז הק' **הפלתי** (יו"ד קפז) דתהא נאמנת במיגו שתראה דם, ותאמר דהוה מחמת תשמיש, דנאסרת על בעלה בג' פעמים. **והש"ש** (ו יט) תי' דאינה נאמנת משום שויא אנפשיה דהוה רמ"ת, דמפקיע שעבוד בעלה [וכמ"ש הר"ן בסמוך בשם אחרים].

טז. וע"ד הא דאי' (לעיל עט:) דדברים שבינו לבינה ל"מ הפרתו לאחרים, לכשתנשא לאחר. והגמ' (לעיל פב.) כן ממשנה אחרונה, דהוה דברים שבינו לבינה. [ויל"ד דמ"מ כל זמן שלא נשאת לאחר [וראוי זה להחזירה] לא חל הנדר (כדאי' לעיל עט:), א"כ לא חל הנדר אף כלפי זנות דאחרים. ואפשר דכוונת המשנה דאסורה לינשא לאחרים, וזנות בלאו הכי לא הוה

איסור חפצא, ול"ש בזה אאחע"א, דנדרים חלים ע"ד מצוה[יז].

אך מ"מ **השעה"מ** (שם) נתקשה בקושיית התוס', דמ"מ כשמגרשה והותר האיסור אשת איש, חל האיסור נדר. דאף דאאחע"א, לכי משכח רווחא חייל [דהאיסור השני קיים]. וכדאי' (יבמות לב.) דמיתלא תאלי ואי אשכח רווחא חייל[יח]. ושעה"מ תי' דבנדרים ושבועות לא אמרי' כן[יט]. **ורע"א** ציין לדברי **הש"ך** (רלח כו) דכתב גבי שבועה על שבועה, אם היפר הבעל את הראשון לא חל השניה, דבעל מיגז גייז. והא דאמרי' (לעיל יח.) שניה חלה עליו הוה דוקא כשנשאל, דחכם עוקר את הנדר מעיקרא. [וע' מה שהו' לעיל יח. בדין שבועה על שבועה, האם עצם השבועה חל].

ריז) **שם. ותוס'** תי' דמיגו דחל על הבעל, חל בכולל על כל העולם[כ], וכמ"ד דאיסור כולל חל על איסור. [ותוס' הק' דר' יוסי[כא] ל"ל איסור כולל].

והתוי"ט כתב דהוה איסור מוסיף [דאינו חתיכה נוספת, אלא צד איסור נוסף באותו חתיכה]. **ורע"א** הק' דאיירי דאסרה על עצמה הנאתם [וכמ"ש הראשונים בסוגיין], וא"כ במה שאסרה עצמה אף הנאת אדם נוסף הוה כולל. והתוי"ט העמיד דאוסרת את עצמה על אחרים (ע' לעיל בשם הטור), ובזה הוה איסור מוסיף.

והבית הלוי (א מד) הק' דלצד (נזיר כא:, הו' לעיל פג.) דבעל מעקר עקר, א"כ ע"י שהבעל הפר אינו איסור כולל, והאיך חל לאחרים. והק' דהו"ל לגמ' לפשוט מכאן דמיגז גייז.

ריח) **שם. האבנ"מ** (עב ב) **ורע"א** הק' לדברי המהרש"ל בדעת הטור (הנ"ל) חל איסור על הבעל [אף שמשועבדת לו] בכולל שאוסר על אחרים. ואילו לאחרים אין איסור חל על איסור, וחל רק בכולל שנאסרת על הבעל. וע"כ דלדעת הטור חל אף בלאו כולל. וע"כ דהטור לשיטתו (הו' לעיל יח.) דס"ל דנדרים חלים על דבר מצווה. ובקונם לא אמרי' אאחע"א.

ועוד תי' **הקה"י** (שם, וביה"ל שם) דאף דאאחע"א, מ"מ עצם הקונם חל [לענין לקוברו וכו'], ואף דלא חל עליהם איסור, מ"מ עי"ז מהני לאסור על הבעל. דמיגו דחל עצם האיסור על אחרים חל על הבעל. ועי"ז חל איסור התורה על הבעל, ועי"ז שהבעל נאסר חל איסור על כל העולם בכולל.

ריט) **ר"ן ד"ה ואיכא למידק אמתני'.** כיון דמדינא וכו' האיך התירוה וכי איסור שבה להיכן הלך. ותוס' הוסיפו דהאומרת 'טמאה אני לך' אסורה משום שויא אנפשה חתיכה דאיסורא (כדתנן קידושין סה. והו' כתובות ט.).

גדר שויא אנפשיה חתיכה דאיסורא – **השעה"מ** (אישות ט טו, הו' בפתח"ת יו"ד א יח) **הביא בשם הר"י באסאן** (פ) שנסתפק האם הוה מטעם נדר[כב] או מדין הודאת בעל דין[כג].

והקצות (לד ד, רמא א) דימה לדין הודאת בע"ד, דילפי' אדם נאמן על עצמו ועל שלו יותר מק'

דרך היתר. [ויל"ע למתירים פילגש]. א"נ כשאוסרת על עצמה תשמיש דאחרים אין בזה שייכות לאישות הראשון, ומש"ה משעה שגירש חל הנדר.

יז. [וע"ע מה שהו' לעיל יח. דנח' הראשונים בזה האם חל קונם על איסורי תורה].

יח. ועוד הביא **הבית הלוי** (א מד) דמוכח מדברי התוס' דאאחע"א לא חל איסור כלל, ודלא כפרמ"ג דרק לענין עונש אמרי' דלא חל. שהרי במשנה לא הוזכר דיש עונש על אחרים. [אמנם למש"כ השעה"מ ורע"א דשאני נדרים ושבועות, דלא חל היכא דליכא איסור, אין ראיה לבעלמא].

יט. [דהיכא דלא חל לאסור, אף עצם האיסור לא חל]. אמנם משמע בתוס' דשייך לגדרים דאין איסור חע"א דעלמא.

כ. [ויל"ע דכיון דהבעל היפר חלקו, א"כ ליכא כולל. וי"ל דבעל מיגז גייז ובשעתו חל איסור כולל].

כא. ולמ"ד (לעיל פב:) כולה פירקא ר' יוסי. [היינו לפי' הרא"ש שם דנח' בזה ב' תי', אבל לר"ן אין בזה מח'].

כב. **והמהרי"ט** (ב א) חלק דאינו גדר נדר, דא"כ אמאי לא מהני שאלה. והנוב"י (אה"ע ת כג, הו' בפתח"ת שם) תמה דאיזה לשון נדר יש בזה. וכי האומר ביום חול דהוא שבת נימא דנעשה כנודר לאסור עליו מלאכה.

כג. **ובחי' בכור שור** (יבמות פז:, הו' ברע"א א יב) דן בדבר דשוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא, אך הוא יודע שהדבר מותר [ושיקר באמירתו]. ואפ"ה בפרהסיא אסור, דבי"ד כופין להפרישו. אך דן האם מותר בינו לבין עצמו, או דילמא אסור אף בחדרי

עדים. אבל **התרומת הכרי** (א) כתב דאינו 'תורת נאמנות' [על המעשה], אלא דכופין אותו לקיים דבריו. דהא אילו הוא יודע שהאמת שהדבר אסור, אסור לו אף נגד עדים. ולכן גם בי"ד כופין [לקיים הנהגה דידיה[כד]]. ועד"ז דעת החזו"א.

והשעה"מ (שם טז) נסתפק היכא בשוי' אנפשיה, האם מותר לטבח להאכילו לאחר [דלאחרים הוה חתיכת איסור], או שעובר בלפני עוור לא תתן מכשול, כיון דלגבי דידי' הוה איסור. והביא דנח' בזה הראשונים בסוגיין. ע"ע בסמוך.

והשמעתתא (ו יט) חקר האשה שאסרה את עצמה דשויא אנפשיה[כה], האם אסור גם לבעל לבוא עליה. דהאשה נאמנת על עצמה [על הגוף שלה], אף כלפי אחרים.

והאחרונים (בית מאיר שו"ת יג, הו' בחמד"ש, ועד"ז השער"י ו ד) הביאו מהגמ' (יבמות מז.) דהאומר נתגיירתי ביני לבין עצמי, נאמן לאסור. וע"כ קאי לאסור לאשתו, דאין איסור לעכו"ם בבת ישראל. וביארו דשויא 'לנפשיה' חתיכה דאיסורא.

רכ) **שם. תוס'** הביאו בשם **הר' אליעזר** (הרא"ם) לתרץ דאין איסור לזונה לינשא לכהן. וכיון דכל האיסור רק עליו ל"ש שויא אנפשיה[כו].

ובפשוטו כוונת הרא"ם דאין על האשה איסור כלל [אלא משום לפני עוור[כז]]. ותוס' דחו דבגמ' (יבמות פד:) ילפי' דכל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת. א"כ אף עליה יש איסור[כח]. **והנוב"י** (אה"ע ת כד, ק ע) תי' דהתם קאי רק במה שכתוב בפרשה שם, אבל באיסור טומאה לכהן היא אינה מוזהרת[כט].

אבל **הרשב"א** (בשיטמ"ק) הביא [את דברי הר"א] דאין הזונה מוזהרת *אלא* כל היכא דהוא מוזהר. וכיון דהבעל אינו מוזהר [שאינו יודע] אף האשה מותרת[ל]. **והקר"א** דייק דהדין שלה תליא בדידיה, וכיון דמותר לו בפועל[לא], אף לה מותר[לב].

רכא) **בא"ד יש מי שתי' וכו' שרו לה רבנן, ומבטלי מילתא דאורייתא משום מיגדר מילתא.** וכ"כ **הרשב"א.** **והר"ן** הק' דגדר מיגדר מילתא ל"מ אלא להוראת שעה. וכ"ד הרמב"ם (סנהדרין כד ד) דיש כח לעקור למיגדר מילתא רק לשעה, ולא לקבוע תקנה לדורות. אבל **הרשב"א** דייק מהגמ' (יבמות צ:) דמהני לקבוע היתר לדורות משום מיגדר מילתא[לג]. וכ"ד **תוס'** (בכ"מ[לד]) דתקנו משום מיגדר מילתא אף לדורות[לה]. ובס' **מלבושי יו"ט** (ז) האריך בזה.

חדרים [לכאורה כוונתו מדרבנן, וכדיני מראית העין]. וע' מש"כ בשו"ת הרמ"א (ב) ובט"ז (יו"ד קפה ב) עד"ז.

כד. ודנים אותה לפי מה שאומרת [ומאמינין לה שחושבת כך. או דיש דין לעשות כפי ההנהגה שלה].

כה. בנדה [דימי נדות דידה אינו סותר לשעבוד הבעל].

כו. [**והאחרונים** הק' דעדיין יל"ד מצד שהיא נאמנת על עצמה, אף כלפי הבעל. ותי' דבזה הרא"ם ס"ל כסברת ה'אחרים' דגופה משועבד].

כז. **והשיטמ"ק** (בשם שיטה) ביאר דהכא ל"ש לפני עוור שהרי בעל כרחה נבעלת לו. [**והראשונים** (יבמות שם) הק' אמאי איצטריך קרא לאסור לאשה, תיפו"ל דאסור לה משום לפני עוור. וכתבו דנפק"מ לענין מלקות].

כח. **וב'חי' חמדת שלמה** (יבמות שם) כתב לחדש דרק בת כהן מוזהרת דהוה 'כשירה' [וכלשון הגמ' שם]. והכא אייריי בבת ישראל.

כט. וכתב דבאונס אינו בכלל לאו דזונה, אלא לאו דטומאה (ע' יבמות נו:, ואב"מ). [אמנם **הרא"ם** נקט בלשונו 'זונה'. וכ"כ **הרשב"א** ושיטה **בשיטמ"ק** בשם ר"א ד'לא יקחו' כתיב].

ל. וכ"כ **השיטמ"ק** (בשם שיטה) ליישב דהכא הוא אינו צריך לנהוג בה איסור, מטעם דלא מהימנא, ולכן גם היא אינה מוזהרת.

לא. **ובהג' ברוך טעם** (לטור"א חגיגה יד:) הביא **דהרשב"א** (כתובות ט., והו' בשיטמ"ק שם) כת' כעין סברא הנ"ל, דס"ד דהגמ' דלא אסרו את בת שבע על דוד כיון דלא היו עדים. והרשב"א ביאר דאף דדוד ידע, כיון דלא נאסרה על אוריה [דאין דבר שבערוה פחות מב'], וא"כ אף לדוד לא נאסרה בידיעתו שלו [ואף אם היה מודה בפני בי"ד] שאין הדבר תלוי בו אלא בבעל.

דדוקא היכא דאסור לבעל אסורה לבועל, משא"כ היכי שהבעל אי"צ להאמין ולכך אינה אסורה לו, ומש"ה מותרת גם לבועל [אף שיודע בעצמו]. [אבל למסקנא (כתובות שם) לא תלי בהכי. והברוך טעם ביאר דדוקא התם גבי סוטה לא תלי בהא].

לב. וצ"ב דהיא יודעת שאסור לבעל, אלא דהוא אנוס. ומבואר דתליא בדין הנהגה בפועל. ועוד יש שפי' דהאיסור של האשה הוה 'תולדה' מהאיסור שלו, ולכן ל"ש 'תורת נאמנות' בפנ"ע לתולדה. [וצריך תלמוד].

לג. וכל שהן רואין להתיר לצורך מותר מן התורה, והכא נמי משום מיגדר מלתא שלא תהא כל אחת אומרת טמאה אני.

לד. (ע' תוס' יבמות פח., ב"מ כ., ב"ק עג., ב"ב מח:).

רכב) **שם. תוס'** (יבמות כה.) תי' לפי שראו חכמים שרוב האומרות כן משקרות, לפיכך נראה להם להתירן[לז].

והרשב"א תי' בשם **הר"מ בר שניאור** שסברת 'עיניה נתנה באחר' הוה טענה גדולה, שאין האשה עשויה לפרסם עצמה בכיוצא בזה אלא שעיניה הוא שנתנה, וסמכו עליה להתירה בחששא זו בין לבעל בין לתרומה. אבל **הרשב"א** הק' דעדיין נימא דספק דאורייתא לחומרא. [דהוה רק ספק אם נתכוונה משום דעיניה נתנה].

והמהרי"ט (א צב) כתב ליישב דכיון דנאמנת לטעון אמתלא, דנו חכמים דאנן סהדי דדעתן של נשים האומרות כן משום דעיניה נתנה באחר, והוה כאמתלא. ובאיסור מחמת הודאתה במילתא כל דהוא שרינן לה.

וכעי"ז כת' **ר"א מן ההר** דכיון דאין שום איסור בידי שמים אילו יודעת שטענה כן בדרך שקר [דשויא אנפשיה מהני לאסור רק בידי אדם]. ולכן אע"ג דלא טענה, אמרי' דודאי עיניה נתנה באחר.

רכג) **שם. הרמ"א** (קטו ו בשם **תה"ד** פסקים רכב, הו' לק' צא:) פסק דכשיש דבר המכוער, ואומרת טמאה אני לך, נאמנת לאוסרה על בעלה. **ורע"א** (ק פח) ביאר דכוונת התה"ד מדין שויא אנפשה, ובמקום דבר המכוער לא העמידו דבריהם. אבל מה שאומרת 'טמאה אני לך' לא נחשב רגלים לדבר.

והרמב"ם (אישות כד יח) כת' דאם הבעל מאמינה וסומכת דעתו על דבריה חייב להוציאה [ע"ד הא דאי' קידושין סה:], אלא דבי"ד אין כופין את האיש לגרש את אשתו בדבר מדברים אלו, עד שיבואו שני עדים וכו'.

רכד) **בא"ד כל דמקדש וכו' וכשעה שנאנסה פנויה היתה וכו'. והאחרונים** (והביאו כן בשם ר' משולם איגרא) הק' דמ"מ יכולה להפקיע עצמו מבעלה ולומר טמאה אני לך וגם השמים ביני לבינך, וממ"נ אסורה דשוייה אנפשיה, ואם אפקעינהו אינה אשתו ולא מהני הפרתו[לח]. **והרש"ש** תי' דמ"מ אף שאינה אשתו ע"פ דין[לט], כל הנודרת ע"ד בעלה נודרת (כדאיתא לעיל עג: ויבמות כט:)[לי].

והקה"י (כתובות יא) הביא בשם ס' ברית אברהם דאפקעינהו לקידושין דאורייתא, אבל הוה אשתו מדרבנן, ועי"ז נודרת ע"ד.

רכה) **בא"ד אבל באומרת וכו' שנאנסתי מנתין וממזר אינה מותרת לבעלה, ואינו במשמע. והאחרונים** הק' דהר"ן (לקמן צא:) כתב דאיירי בנכרי. [ועי"ש מש"כ בזה]. **והשלמ"נ** דן אי אמרי' פלגינן דיבורא, נאנסתי, אבל לא מאיש זה.

רכו) **בא"ד ואחרים תי' וכו' להפקיע עצמה משעבוד בעלה. וכ"כ התוס' רי"ד** (קידושין יב.) דאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה, כיון דאגידא ביה. **והחזו"א** (קכד יח) ביאר דיסוד שויא אנפשיה שאנו צריכין לפסוק ע"פ הודאתו במה שנוגע עליו, וכאילו נתברר ע"פ עדים. אבל במה שחב לאחריני, אדרבה דנים כדין בין אדם לחבירו. ואינו נאמן להפסיד אחרים.

והאחרונים הק' לצד דשויא אנפשיה הוה נדר, הרי בידה לאסור על עצמה הנאת תשמיש[מ].

ותוס' דנו היכא שבעלה מאמין לה, האם עובר משום חרם דר"ג. **והראשונים** האריכו בזה [ע' ריטב"א ונמוק"י ושיטמ"ק, ומרדכי (קידושין תקל) והג"מ (אישות כד י) ורמ"א (קעח ט) ובפוסקים שם].

לה. וכ"ה מסקנת הרמב"ן (יבמות צ: שם).

לו. [ויל"ד במש"כ התוס' 'להתירן' האם הוה פסק שמותרת, ולא אסרו מחמת דשויא אנפשיה. או 'דין היתר', דיש כח ביד חכמים להתיר].

לז. ויש שהק' עד"ז דאם הפקיעו אינה משועבדת לבעל, ותקבל קידושין מאחר.

לח. וכיון דהוחזקה אשתו נודרת על דעתו, ואף דליכא אישות אפי' מדרבנן.

לט. **והשלמ"נ** הק' דאשה זו רוצה להפקיע עצמה מיד בעלה, ואינה נודרת על דעתו. והוסיף דאף למש"כ **הראשונים** (הו' לעיל עג:) דלא פלוג, הכא דאינה אשתו מדאורייתא ל"ש לא פלוג [ובאישות דרבנן דוקא היכא דבאמת נדרה ע"ד מהני].

[וי"ל דכופין להתיר אצל חכם, וכמ"ש **הריטב"א** (כתובות נט: הו' לעיל פו:). אלא דלמשנה ראשונה לא כפו, כיון דגלי דתשמיש קשה לה].

מ. **והשלמ"נ** כתב דאפשר דהא דחל נדר הוה משום דאפשר בהפרה [ואינו סותר את השעבוד]. אבל ל"מ שויא אנפשיה כיון דל"ל הפרה.

רכז) **רא"ש ד"ה נטולה.** וסברא משנה ראשונה דאפי' בינו לבינה לא הוה, דאפשר שיגרשנה. וכל **האחרונים** תמהו בזה דבכל נדר דבינו לבינה לא אמרי' דיכול לגרש.

והמאירי כתב דמשנה ראשונה סברו דאינו יכול להפר, מאחר דאינו מיפר את כולו. [ע' ר"ן לעיל פב:].

והאחרונים (רש"ש) כת' דבפשוטו המשנה ראשונה ס"ל דאף דמהני הפרתו, מ"מ כופין לגרש, כיון דגילתה דתשמיש קשה לה.

רכח) **טמאה אני מהו שתאכל בתרומה. תוס'** (סוטה ו. ד"ה האומרת) כת' דהיינו דבליכא קינוי וסתירה, אבל כשיש קינוי לסתירה ואומרת שטמאה מבואר במשנה (שם) דאסורה בתרומה, דרגלים לדבר.

רכט) **רב ששת אמר אוכלת שלא להוציא לעז. ר"א מן ההר** כתב דקאי רק בתרומה דרבנן[מא]. ובשאר ראשונים לא משמע כן. [ע' **דרך אמונה** תרומות ח טו].

ותוס' הק' דלסברת **הר"א** [דהטעם דל"מ שויא אנפשיה משום דזונה מותרת לכהן] האיך תהא מותרת בתרומה. **והקר"א** תי' דלא מצאנו אשה שמותרת בכהונה ואסורה בתרומה, וע"כ דמותרת בתרומה בתולדה מהאיסור כהונה[מב].

והמאירי כתב דכיון שמותרת לבעלה, נמצאו דברי חכמים חוכא לאסור בתרומה. דכל דיני כהונה נגררים הם אחר היתר לבעל.

ועוד הק' **האחרונים** לסברת הר"ן דהוה משום אפקעינהו, א"כ [אף לדבריה] מדינא מותרת בתרומה, דהיתה פנויה ואינה זונה כלל, ואמאי יאסרו[מג]. ויש שתי' דאף דאפקעינהו מדאורייתא, מדרבנן הוה אישות, ואסורה בתרומה מדרבנן.

רל) **אמר רבא ומודה רב ששת שאם נתארמלה וכו'.**

והרמב"ם (איסו"ב יח ט) כתב דאשת כהן דאמרה לבעלה נאנסתי, אף שמותרת לבעלה, כשתתאלמן אסורה לינשא לכהן. [**וה"ה** כתב דמקורו מסוגיין[מד]]. אבל **הראב"ד** כתב דנאמנת לטעון שנתכוונה לאסור עצמה על בעלה, דנאמנת באמתלא. וביאר דמאחר דלא נתקבלו דבריה יכולה לחזור בה.

רלא) **או נתגרשה.** פי' **תוס'** דאוכלת תרומה בשביל בנה [כדאמרי' יבמות פז:]. אבל **השיטמ"ק** (בשם פירוש) כת' כגון בת כהן הנשואה לכהן [דאוכלת מחמת אביה]. וצ"ב אמאי לא פירש באוכלת משום בנה[מה].

רלב) **בדיק לן רבא, אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה וכו' כרצון לגבי ישראל דמי וכו'.**

האחרונים הקשו דבפשוטו אשת ישראל שזינתה אין לה כתובה משום שהיא גרמה לעצמה ליאסר עליו ולסיים האישות[מו]. ועוד משום קנס. ובפשוטו טעמים אלו לא שייכי באשת כהן שנאנסה[מז]. **והקוב"ש** (ב"ב תקה, וכ"מ במחנ"א שכירות ז) כת' דכשזינתה הפסידה כתובתה, דהבעל לא נתחייב כתובה ע"ד שהיא תיאסר עליו. [ומש"ה לא נתחייב לה מעיקרא לצד הזה, ולא רק משום דהשתא קנסו והפסידו לכתובה].

מא. **והרשב"א** כתב דיש לדחות דרבנן [ולכן אין להוכיח דיש כח ביד חכמים לעקור מה"ת, ומשמע דאליבא דאמת אוכלת תרומה דאור'].

מב. וע"ד מש"כ לפרש סברת הר"א דהאיסור שלה הוה תולדה מהא דהוא מוזהר.

מג. [ומכאן ולהבא נשואה לכהן. א"נ עכ"פ באוכלת משום בניה תאכל].

מד. וכ"כ **הרא"ם** בשיטמ"ק דאל"כ אמאי לא אסרינן בתרומה שמא תנשא לכהן.

מה. וכן **בהג' יעב"ץ** תמה דגרושה מי אכלה בתרומה. ודבריו תמוהים דאין שום חילוק בין אלמנה וגרושה לענין אוכלת משום בנה, ואם אין לה בנים אף אלמנה אינה אוכלת. [ומשמע דס"ל דגרושה אינה אוכלת משום בנה. ותימה דאף נתעברה בזנות אוכלת משום בנה, כדאיתא ביבמות פז].

מו. וכמ"ש **הרמב"ם** (אישות כד ו) שהרי מעשיה גרמו לה להאסר על בעלה.

והרמב"ם (שם טז) כת' דעוברת על דת משה או על דת יהודית, או שעשת דבר מכוער וכו' אין להן כתובה, שהכתובה תקנת חכמים היא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הצנועות. אבל אלו הפרוצות אין להן תקנה זו אלא תהא קלה בעיניו להוציאה. [והרמב"ם שם חידש דאף אם הבעל רצה שלא להוציאה, אפ"ה אין לה כתובה. ולא אמרי' דהמשך האישות מחייב כתובה].

מז. **והקוב"ש** העמיד קוש' עמ"ש הר"ן דהטעם דקדושת כהונתו גורם. אבל אילו אסורה אכו"ע מפסידה כתובה [וכמ"ש הר"י מגאש]. והרי לא גרמה ליאסר. [ויש ליישב דכיון דהוה גוף שלה, נחשב שהגורם להפסקת האישות הוה מחמתה].

ולפ"ז הא דסוטה מפסדת כתובתה הוה מב' טעמים, והאחרונים (ע"ע חי' ר' שמואל כתובות יג) דנו כמה נפק"מ בזה [ואכ"מ].

דף צא.

רלג) **גברא הוא דנסתחפה שדהו. רשב"ם** (ב"ב קמה.)

פי' דכיון דלא פשעה לא הפסידה כתובתה. **והאחרונים** ביארו דלפ"ז כוונת הגמ' דהבעל קנאה, והיא נפסדה ברשותו [דאשה הוה שדהו של בעל, וכמ"ש **תוס'** כתובות ב:]. אבל **הר"ן** כתב קדושת כהונתו גרמה לו. [ונחשב שקדושתו גורם לאיסור]. ולפ"ז הטעם דאף עבשיו ראויה לאישות [דישראל], אלא דכהונתו גורם שאינה ראויה[א].

ובשו"ת ר"י מגאש (קכט) [בשם תשו' גאונים] כת' דאשה שאין לה וסת מפסידה כתובתה, כיון דאסורה לכל ישראל[ב]. ודייק כן מסוגיין דוקא משום שמותרת לשאר ישראל. **והמחנ"א** (שכירות ז) דייק כן מלשון הגמ' 'אנא הא חזינא', ולא סגי בסברת נסתחפה שדהו.

והמחנ"א למד מזה דהיכא דשכר בית, והיה חסרון מצד אחר [וכגון שברחו מחמת הדבר, אבל הבית קיים] עדיין חייב לשלם שכירותו[ג], ואף היכא דהוה מכת מדינה, ולא אמרי' דנחשב כאילו נפל הבית. שהרי אין חסרון בגוף הבית, וכדאמרי' בסוגיין דהחסרון מחמת קדושת הכהונה.

והקוב"ש (ב"ב תקו) דן היכא שנגרם שהאשה אינה ראויה לאישות[ד], ומבואר דאפ"ה יש לה כתובה. וע"כ הטעם דאמרי' דמזלו דבעל גרם, שהאשה ברשותו. [וכדעת רשב"ם, דהא התם הוה מחמת האשה[ה]]. וחילק דהתם הוה בידי שמים, אבל הכא הוה בידי אדם, א"כ נחשב מחמתה.

רלד) **אילימא באשת ישראל אי ברצון וכו'. הרמב"ם**

בפיה"מ (וכן בהלכות אישות כד יח) כתב דאשת ישראל שאומרת שזינתה ברצון, מפסדת כתובתה [אם רוצה הבעל לגרשה[ו]]. ואף שאינה נאמנת לאסור עצמה על בעלה, נאמנת להפסיד כתובה. דכלל הוא בידינו דפלגינן דיבורא[ז].

והקוב"ש (כתובות רלה) הק' דהטעם שזינתה מפסדת כתובתה משום שנאסרת עליו, והכא הרי לא נאסרת עליו. וביאר לענין ממון נאמנת לכל דבריה, ולדבריה אסורה עליו [ולא תליא בהנהגה בפועל]. אבל **הש"ך** (תקפו כהן קכ הו' ש"ש א כג) כתב דהיכא דמותרת לבעלה משום ספק ספיקא יש לה כתובה [אף דל"מ ס"ס להוציא ממון], כיון דאין אנו אוסרין עליו [והוה תולדה מהדין בפועל].

רלה) **שם. אי ברצון וכו'. מבואר ברמב"ם** (הנ"ל) דאף שמפסדת כתובתה, אפ"ה אינה נאמנת לאסור את עצמה [למשנה אחרונה]. דחיישינן שעיניה נתנה באחר. **וכ"פ הטור** (אה"ע קטו)[ח]. אבל כמה **אחרונים** (מהר"ם שיף והפלאה כתובות סג:, שער המלך אישות ט טו) נקטו דהיכא דמפסדת כתובתה לא חיישינן דעיניה נתנה באחר[ט], ואף למשנה אחרונה אסורה.

וכ"כ **תוס'** (כתובות סג:, הו' בע"ב) דהיכא דאומרת טמאה אני לך ברצון, ושויא אנפשה חתיכה דאיסורא אין נראה כלל להתירה. **והאחרונים** ביארו כוונתם דכיון

א. [וצ"ב דמ"מ הוא כהן משעת נישואין, והשינוי בה גורם להפסקת האישות].

ב. אבל דעת **הרמב"ם** (סו"ה אישות) דאף בזה אמרי' נסתחפה שדהו [בנתקלקלה תחתיו] ויש לה כתובה.

ג. וכמ"ש **המרדכי** (הו' בש"ך חו"מ שלד) דהמכה היה על האנשים, ולא על הבתים.

ד. דהיכא שהאשה נעשית מוכת שחין [ואף דלכאורה מבואר כתובות עז. דל"ש באישות], ואפ"ה **הרמב"ם** (אישות כה י, טור אה"ע קיז) פסק דיש לה כתובה. וכן היכא שתשמיש קשה לה [וכמ"ש **רש"י** (יבמות קיא) בנטולה אני מן היהודים למשנה ראשונה] יש לה כתובה. ואף דהיא אינה ראויה.

ה. ול"ש קדושת כהונתו של בעל.

ו. אבל אם הבעל רצה לקיימה, ולאחר זמן גירשה יל"ד אי יש לה כתובה. ועד"ז נח' הראשונים בעוברת על דת, והבעל קיימה. דלדעת **הרמב"ם** (כד טז הו' לעיל) אפ"ה אין לה כתובה. **והריטב"א** (כתובות עב.) הביא דרוב רבותינו חולקים. [ויש לחלק].

ז. כלומר שאנחנו מאמינים את הדבור בעצמו לענין מסויים ולא נאמינהו לענין אחר.

ח. וכ"מ **בתוס'** (יבמות כה., הו' בע"ב).

ט. **והשעה"מ** (ד"ה הן אמת) הביא **דהרמב"ם** (שם יד ח) פסק

דמפסדת כתובתה לא הוה בכלל משנה אחרונה שאינה נאמנת[ו].

רלו) **איבע"ל אמרה לבעלה גרשתני וכו'. הר"ן פי'** מהו להתירה להנשא. וכ"ד רוב **הראשונים** (כתובות כב: וגיטין סד: ופט:). אבל **הריטב"א** תמה האיך נתיר לשוק ע"פ חזקה זו, וכתב דהנידון רק להחמיר. וכן דעת **הראב"ד** (אישות ד יג, טז כו) דאינה נאמנת להתיר עצמה, ונאמנת רק לענין דתפסי קידושי שני, דאל"כ לא הנחת אשה יושבת תחת בעלה. וכת' ושמא אם נשאת לא תצא.

והאחרונים דייקו **דהמפרש** העמיד את הספק באשת כהן, והנידון ליאסר על בעלה מדין גרושה.

והב"י (ורמ"א אה"ע יז ב) הביא **ארחות חיים** בשם **הרמ"ה** דהך חזקה נאמר בדורות הראשונים, אבל בזה"ז[יא] נפישי חוצפא ופריצותא בעלמא, ואיתרע חזקה דרב המנונא. ונאמנת רק לחומרא[יב].

רלז) **התם כיון דלא סגי לה דלא אמרה וכו'. הר"ן פי'** דכסיפא מילתא לומר דאינו יורה כחץ. ויל"פ דדמי לבזויי נפשא, דלדעת רבא נאמנת במשנה ראשונה משום סברא זו.

רלח) **ר"ן ד"ה ולענין הלכה.** דסוגיין דכל הש"ס כוותיה וכו'. [שבגמ' (גיטין סד:, פט:, יבמות קטז. ועוד) הו' בפשיטות דאמר רב המנונא דאשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת].

ובגמ' (גיטין סד:) אי' דהיכא שהבעל מסייע לה מעיזה ומעיזה[יג]. ובגמ' (גיטין פט:) אי' דלחד מ"ד דרב המנונא הוה דוקא כשאומרת בפניו[יד].

רלט) **בא"ד אלא אף ליטול כתובה[טו] וכו' ועוד שהרי מספר כתובה נלמוד וכו'.** [וכדאי' יבמות קיז. דדרשי' מדרש כתובה[טז]]. ומשמע בר"ן דיש כאן ב' טעמים, דהחזקה דאינה מעיזה פניה מהני אף להוציא ממון. ועוד דסוף סוף מותרת לינשא, ומספר כתובה נלמד וכו'.

רמ) **בא"ד מיהו איכא למימר[יז] דל"ל מדרש כתובה אלא בעיקר כתובה אבל תוספת לא וכו'.** וכ"ד **הרמב"ם** (אישות טז כו) **והרמב"ן** (כתובות פט.). **והרמב"ן** ביאר דאין מדרש כתובה לתוספת. [אבל **הגר"א** (יז קלו וטז) ציין דדעת התוס' (כתובות פט:, וב"מ יז: ועוד) דמשום מדרש כתובה גובה אף תוספת הכתובה].

רמא) **בא"ד מיהו כתב ר"י וכו' אבל תובעת כתובה לא מהימנא.** כ"כ **תוס'** ושא"ר (כתובות פט)[יח].

דהאומרת מאיס עלי כופין אותו להוציא בלא כתובה, ולא חיישינן שעיניה נתנה באחר [כיון דמפסדת כתובתה].

י. ועוד כת' **תוס'** (כתובות שם לעיל מיניה) דהיכא דמפסדת כתובתה נאמנת לאסור עצמה במיגו דמאיס עלי.

יא. **והגר"א** (יז ט) הביא בשם הירושלמי דהדורות מתקלקלין, ואמרי' (יבמות מ:) אכשור דרא [בתמיה]. וכמו שחילקו במשנה (כאן) בין משנה ראשונה דאינה מעיזה, לבין משנה אחרונה.

יב. ומבואר דאפ"ה חוששין לחזקה לאסור על בעלה כהן [ואפשר דאסורה אף לבעלה ישראל בלא קידושין]. ולא אמרי' דלאו כל כמינה לאסור עצמה.

יג. **ותוס'** (ב"מ יז:) כת' דבמקום קטטה אינה נאמנת לומר שנתגרשה.

יד. דנח' באשת איש שפשטא ידה וקיבלה קידושין מאחר, דנח' אי צריכה גט חזקה דאינה מעיזה מדרב המנונא. ואידך מ"ד ס"ל דרב המנונא אייריי דוקא בפניו. **והראשונים** ביארו דאף מ"ד דנאמנת שלא בפניו, הוה רק ספק, ומהני לענין דתפסי קידושי שני.
ובגמ' (כתובות כג.) נח' אי רב המנונא הוה אף שלא בפניו, אלא **דהראשונים** (שם, ותוס' יבמות קטז) דחו דהיינו דוקא התם דמעיקרא האמינו משום הפה שאסר. או דמהני רק לענין דאם נשאת לא תצא.

טו. אבל **בהג' מיימוניות** (יב א, והו' בדרכ"מ יז ג) הביא בשם **ר"י** דנהי דמותרת לינשא מדרב המנונא, אבל אינה גובה כתובתה.

טז. ובמשנה (יבמות שם) יש טעם נוסף, משום ק"ו, דאם התירו לינשא כ"ש דמהני לכתובה. ואפשר דכוונת הר"ן (כאן) אף מטעם זה, דק"ו דמהני חזקה זו להוכיח דמגיע לה כתובה.

יז. ומשמע דהר"ן נסתפק בזה, ובפשוטו הספק האם אמרי' דתוספת כתובה ככתובה, והוה בכלל מדרש כתובה. ועיל"פ דהר"ן נסתפק שיגבו תוספת כתובה משום חזקה דרב המנונא, והך חזקה מהני להוציא ממון [וכמ"ש בתחילת דבריו, דאף להוציא ממון].
והמהרי"ק (עב) האריך לדון אמאי ל"מ חזקה דאינה מעיזה פניה להוציא ממון.

יח. אבל **תוס'** (יבמות קטז.) כת' דכשתובעת כתובתה אינה נאמנת אלא דוקא לענין נישואין. והמהרי"ק (עב הו' בדרכ"מ יז ג) דייק דאף בתובעת כתובתה נאמנת לינשא, אלא דכה"ג אינה מקבלת כתובתה.

והרמב"ן (כתובות פט.) חלק דאף כשתובעת כתובתה יש חזקה דאינה מעיזה[יט].

דף צא:

רמב) **חד מן נכרים אהלויי.** פ' **הר"ן** נכרים.

האחרונים הק' לתי' שכתב **הר"ן** (לעיל צ:) דהא דלא אמרי' שויא אנפשיה הוה משום אפקעינהו, ולא היתה אשת איש ואינה נאסרת בזנות. ואילו הכא אמרה שנבעלה לעכו"ם פסול, ואף אילו אפקעינהו תאסר. ושויא אנפשה. ובהג' **ראמ"ה** (לעיל) תי' דהכא מתוך דבריה לבד לא שויא אנפשא, אלא בצירוף דבריו. וכה"ג לא שייך כלל שויא אנפשיה.

רמג) **אמר רב נחמן עיניה נתנה באחר וכו'.** ומש"ה אינה נאמנת, וכדאי' במשנה אחרונה, דחזרו לומר שלא תהא נותנת עיניה באחר. [ויל"ד מה חידש רב נחמן, דהיינו מתני'. ואפשר דס"ד דהוה כעין מסיח לפי תומו, ולא נשמע שמתכוונת לאסור את עצמה].

רמד) **דהוה מהרזיק וכו' אם אי' דעבד איסורא ארכוסי הוה מירכס. תוס'** (כתובות סג:) כת' דלכאורה בהנך עובדי היתה ברצון, דבביתה היה, ולא צווחה.

והר"ן הק' אמאי איצטריך להנך טעמי, הא אין האשה נאסרת על בעלה אלא בקינוי וסתירה, או בעדים. ואף אשת כהן לא תאסר. וכה"ק **תוס'** (כתובות יג. ד"ה מעלה) דאין אוסרין על היחוד.

ותוס' (כתובות יג.) תי' דנואף שאני[א].

והשיטמ"ק (בשם שיטה) תי' דייחוד דמוכח לניאוף אסר, ודוקא יחוד בעלמא אין אוסרין. והשיטה הביא דנח' הראשונים בהא דאי' (יבמות כה.) דדבר מכוער, שיש רגליים לדבר שזינתה, תצא. והביא דמבואר מכאן כדעת **רש"י** **והשאלתות** (הו' בתוס' כתובות סג:) ע"י רגליים לדבר מוציאין אשה מבעלה.

ואילו דעת **תוס'** (ר"ת ור"י בתוס' כתובות סג: ויבמות כד:) דכוונת הגמ' דאם נשאת לבועל תצא. [דס"ל דלעולם אשה אינה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה]. א"כ קשה אמאי בעינן לטעם דאירכוסי הוה מירכיס.

ותוס' (כתובות סג:) תי' דאף בסוגיין הנידון האם מותרת לבועל, אם גירשה הבעל או מת. דאי הוה מירכס היתה אסורה לבועל וכדין רגליים לדבר.

והר"ן פי' דהנידון משום דבעל נפש ראוי להחמיר, אבל מדינא אינה אסורה. וכ"כ **הרשב"א** (בתי' א'), וכ"כ **הריטב"א** (יבמות כד:) ע"פ הירושלמי.

ועוד כתב **הרשב"א** לפרש דאיירי באשת כהן. [אך לא מצאנו דאשת כהן חמיר לענין רגלים לדבר. וצ"ע].

ור"י (בתוס' יבמות כה., ותוס' כתובות סג: 'לכאורה נראה') העמיד דבסוגיין איירי שהאשה אמרה טמאה אני לך, ומש"ה בעינן לטעם דאירכוסי הוה מירכס. **והתה"ד** (ב רכב) הק' דהאומרת טמאה אני לך חיישינן שעיניה נתנה באחר (וכדאי' במשנה לעיל צ:, והתה"ד נקט דאיירי אף ברצון דמפסדת כתובתה), **וביאר** דהכא כיון דיש רגליים לדבר[ב], ומש"ה היתה נאמנת שנטמאה (וכ"פ **הרמ"א** אה"ע קטו ו). קמ"ל דיש הוכחה דטהורה, דארכוסי הוה מרכס.

והמהר"ם שי"ף **והפלאה** (כתובות שם) כת' דאיירי באשת ישראל ברצון, וכיון דמפסדת כתובתה נאמנת לאסור עצמה. ואילו מתני' איירי באשת כהן שנאנסה.

ותוס' (כתובות סג:) דחו דאי אומרת טמאה אני ברצון א"כ מפסדת כתובתה. ובמפסדת כתובתה לא חיישינן דעיניה נתנה באחר כיון דיש לה מיגו דמאיס עלי [לסוברים שבאומרת מאיס כופין לגרש]. ועוד כת' תוס' דאין נראה כלל להתירה מטעם אירכוסי באומרת טמאה אני לך, כיון דשויא אנפשה חתיכה דאיסורא[ג].

יט. ודוקא במת בעלה יש חילוק (שם קיח.) בין תובעת כתובתה. דהתיתר מתוך חומר שהחמרת בסופה, הילכך כשרואים שלא באה ע"ד לינשא, אלא ע"ד כתובתה, א"כ אין בירור.

א. משמע דהאיש היה נואף ידוע.

ב. והתה"ד ביאר דאף תוס' (כתובות יג.) דנואף שאני איירי באומרת טמאה אני לך, וע"י רגליים לדבר דנואף אסורה [לולי דאירכוסי מירכיס].

ג. וצ"ב אמאי לא הק' כן אמתני' (צ:) דלמשנה אחרונה מותרת, **והראשונים** כת' כמה טעמים. [וע' מש"ב לעיל צ:].

ור"י (בתוס' יבמות כה.) תי' שראו חכמים שנתקלקלו הנשים ליתן עיניהם באחר ורוב האומרות כן משקרות, לכך נראה להם להתירן[ד].

והמאירי הביא י"מ דבסוגיין היה אחר קינוי, ומש"ה אוסרין ע"פ יחוד [לולי אומדנא זו]. וכ"כ **בחי' ר"א מן ההר.**

רמה) **מהד"ת וכו' דתהוי אינתתיה עלויה מים גנובים וכו' קמ"ל. ותוס'** הביאו את הגמ' (סנהדרין עה.) דמשחרב ביהמ"ק ניתן טעם ביאה לעוברי עבירה. קמ"ל דהנואף אינו יודע[ה] שיש טעם מחמת העבירה. ומש"ה רוצה לישאנה.

ועד"ז אי' (סנהדרין כו:) דהחשוד על העריות אינו נאמן להעיד להוציא אשה מבעלה. אבל נאמן על קידושין [עיולי], סד"א דאף בזה חשוד שתהא לו מים גנובים[ו]. קמ"ל דכמה דקיימא הכי שביחא ליה.

אבל **הרי"ף** (סנהדרין) **והרמב"ם** (אישות ד ו) פסקו דפסול אף לעילוי. וכסברת מים גנובים. **והבי"ש** (מב כא) הק' מ"ש דבסוגיין למסקנא לא אמרי' מים גנובים. וי"ל בדוחק. [האחרונים דנו ליישב].

הדרן עלך פרק ואלו נדרים וסליקא לה מסכת נדרים

ועי"ד התה"ד י"ל דכוונת התוס' דכיון דיש רגליים לדבר נאמנת משום שויא אנפשה, ואף כשיש סברא כנגד דהוה מירכיס. ועוד תי' האחרונים דהמשנה איירי באשת כהן שנאנסה, ותוס' איירי ברצון, דמפסדת כתובתה.

ד. לכאורה זה הטעם דמשנה אחרונה. אך יל"ד א"כ מ"ש היכא דיש רגליים לדבר [וכדברי התה"ד]. וי"ל דדוקא היכא דנראה לחכמים שמשקרת אמרי' הכי, אבל היכא דיש רגליים לדבר לא ראו להתיר. ואפ"ה ע"י סברת אירכוסי הוה מירכס נראה להם שמשקרת.

ה. **החת"ס** הק' וכי על ספק זה נתיר אשה לבעלה, לומר דלא ידע קרי בי רב. ותי' דיש חזקת היתר. **והחת"ס** ביאר דהיצה"ר ממתק את האיסור לעוברי עבירה, והוא סבור שחתיכה זו או גוף זה יש לו טעם יותר מהההיתר. ומש"ה סבור דאף כשיהא חתיכה זו מותרת תהא ערב טפי, ולפי טעותו רוצה שימות הבעל שעריבות זה תהא שכיחא ליה. והוא אינו יודע שהטעם הערב הוה מחמת העבירה. וכשימות הבעל פסקיה לטיבותה. דאילו היה יודע בשעת מעשה שאיננו טוב מן ההיתר, אלא טומאת היצר הוא הממתיק לו, לא היה חוטא.

ו. **והאחרונים** הק' דאי מעיד שקר שנתקדשה אמאי הוה מים גנובים, הא יודע שבאמת מותרת.

לוח סוגיות המסכת

דף ב.
התפסה ..... **א**
נדרים בכל לשון ..... **ב**
שבועה בלא שם ..... **ד**

דף ב:
איסור חפצא ..... **ו**
בגדר נזירות..... **ז**

דף ג. ..... **ח**

דף ג:
בל תאחר..... **יא**

דף ד.
נזיר בביה"ק..... **יד**

דף ד:..... **טו**

דף ה...... **יז**

דף ה:
ידים שאינן מוכיחות ..... **יח**

דף ו. ..... **כ**

דף ו:
יד לקידושין..... **כא**
יד לפאה ..... **כד**

דף ז.
יד לצדקה והפקר..... **כד**
ספק ממון עניים ..... **כז**

דף ז: ..... **ל**

דף ח.
אין שבועה חל על מצוה .... **לב**
נדרי מצווה ..... **לד**

דף ח:
התרה ע"י בעל ..... **לט**

דף ט.
כנדרי רשעים..... **מ**

דף ט:..... **מג**

דף י. ..... **מד**

דף י:
לא חולין ..... **מח**

דף יא.
מכלל לאו אתה שומע הן..... **נ**

דף יא:
בעיקרו קא מתפיס ..... **נג**

דף יב.
כחלת אהרן..... **נז**

דף יב:..... **נט**

דף יג.
מתפיס בבכור ..... **ס**

דף יג:
דבר שאין בו ממש ..... **סב**

דף יד.
מתפיס בדבר האסור ..... **סה**
מתפיס בשבועה ..... **סו**

דף יד:
הנודר בתורה..... **סז**
קונם עיני בשינה אם
אישן .....**סט**

דף טו.
שבועה שלא אישן ג'
ימים ..... **עא**
המודר לוקה או המדיר ..... **עה**

דף טו:
הנאת תשמישך ..... **עז**

דף טז.
נדר ע"ד מצוה..... **פא**

דף טז:
קונם סוכה עלי ..... **פד**

דף יז.
נדר בתוך נדר - נזירות על
נזירות..... **פח**

דף יז: ..... **צא**

דף יח.
נדר על נדר - לחייב ב' ..... **צב**
נשאל על הראשונה שניה חלה
עליו ..... **צד**

דף יח:
סתם נדרים להחמיר ..... **צז**

דף יט..... **ק**

דף יט:
ספיקו חמור מודאי ..... **קא**

דף כ.
נדר בחרם ..... **קד**

דף כ:..... **קו**

דף כא. ..... **קט**

דף כא:
פותחין בחרטה ..... **קיג**

דף כב. ..... **קטז**

דף כב:
שאלה על שבועה ..... **קיז**

דף כג.
נולד ..... **קכ**
הרוצה להדיר חבירו - ביטול
לנדר שידור ..... **קכב**

דף כג:..... **קכג**

דף כד.
כאילו התקבלתי ..... **קכז**

דף כד:
נדרי הבאי..... **קכט**

דף כה.
אדעתא דידן ..... **קלג**

דף כה:
נדרי שגגות..... **קלו**
נדר שהותר מקצתו..... **קמא**

דף כו...... **קמג**

דף כו:..... **קמד**

דף כז.
נדרי אונסין..... **קמח**

דף כז:
אסמכתא..... **קנא**

דף כח.
דינא דמלכותא דינא ..... **קנד**
נודרים להרגין וכו' באומר בליבו
היום .....**קנז**
שמעתתא דמקדיש
נטיעות ..... **קס**

דף כח: ..... **קס**

דף כט.
קדושה לא פקע בכדי .....**קסא**

דף כט:
הכא שאני דאמירתו
לגבוה .....**קסח**

דף ל. ..... **קעא**
דף ל: ..... **קעג**
דף לא.
הלוקח כלי ע"מ לבקרו .... **קעז**
דף לא: ..... **קעט**
דף לב. ..... **קפא**
דף לב:
ויתור ..... **קפה**
דף לג.
שוקל שקלו - מצוה
קעביד ..... **קפז**
פורע חובו ..... **קפח**
דף לג:
מחזיר אבידתו ..... **קצב**
פרוטה דרב יוסף ..... **קצג**
דף לד. ..... **קצד**
דף לד:
מקדיש ככר של הפקר .... **קצה**
דף לה.
מעילה בקונמות ..... **קצט**
פדיון בקונם ..... **ר**
דף לה:
הני כהני שלוחי דידן ..... **רד**
דף לו. ..... **רח**
דף לו:
תורם משלו על של
חבירו ..... **רי**
כל הרוצה ..... **רטו**
מלמדו מדרש, אבל לא
מקרא ..... **ריז**
דף לז.
מה אני בחינם ..... **ריח**
דף לז: ..... **רכא**
דף לח. ..... **רכד**
דף לח:
לבקר חולים ..... **רכז**
דף לט. ..... **רכז**
דף לט: ..... **רכט**
דף מ.
סוגיית זוחלין ..... **רלא**
דף מ: ..... **רלג**
דף מא. ..... **רלו**
דף מא:
ומרפאהו ..... **רלז**

דף מב.
שביעית - אדם אוסר דבר שיוצא
מרשותו ..... **רמב**
דף מב: ..... **רמג**
דף מג.
הולך אצל חנוני ..... **רמו**
היו מהלכין בדרך ..... **רמט**
הפקר עד דאתא לרשות
זוכה ..... **רנ**
דף מג:
הפקר תוך ג' ימים ..... **רנג**
דף מד.
הפקר ליום א' ..... **רנד**
דף מד: ..... **רנח**
דף מה. ..... **רנט**
דף מה:
ברירה בשותפין ..... **רסד**
דעת הר"ן דעיקרו
מבורר ..... **רסח**
דף מו. ..... **ער**
דף מו:
לאסור על השוכר ..... **רעו**
דף מז.
לבית זה - מת לא
ירשנו ..... **רעט**
סוגיית חליפי קונם ..... **רפב**
דף מז:
מכרן וקידש בדמיהן ..... **רפח**
הריני עליך חרם ..... **רצ**
דף מח.
מתנת בית חורון ..... **רצד**
דף מח:
קני ע"מ להקנות ..... **רצו**
דף מט. ..... **רחצ**
דף מט: ..... **ש**
דף נ. ..... **שא**
דף נ: ..... **שב**
דף נא. ..... **שג**
דף נא: ..... **שג**
דף נב.
סוגיית דבר שי"ל מתירין ... **שה**
דף נב:
אסור ביוצא מהן ..... **שיב**
דף נג. ..... **שיד**

דף נג: ..... **שיז**
דף נד. ..... **שיט**
דף נד: ..... **שכ**
דף נה. ..... **שכא**
דף נה: ..... **שכג**
דף נו. ..... **שכה**
דף נו: ..... **שכו**
דף נז. ..... **שכח**
דף נז:
סוגיית גידולין מעלין את
העיקר ..... **שלא**
דף נח.
טבל יש לו מתירין ..... **שלה**
שביעית יש לו מתירין ..... **שלז**
דף נח:
ביטול ע"י הקרקע ..... **שמ**
דף נט.
קונמות אי בעי
מיתשיל ..... **שמב**
תרומה ביד כהן ..... **שמה**
היתר להיכן הלך ..... **שמז**
דף נט: ..... **שמח**
דף ס. ..... **שנא**
דף ס: ..... **שנו**
דף סא.
מעייל נפשיה לספיקא .... **שסא**
דף סא: ..... **שסא**
דף סב. ..... **שסג**
דף סב:
עד הקציר, עד הגשמים .... **שסז**
דף סג.
שאיני טועם שנה סתם - שנה
זו ..... **שסט**
אדר שני ..... **שעב**
דף סג: ..... **שעד**
דף סד. ..... **שעז**
דף סד: ..... **שעח**
דף סה.
אין מתירין אלא בפניו .... **שעח**
דף סה: ..... **שפ**
דף סו. ..... **שפב**
דף סו:
הקדמה - יסודות הקמה
והפרה ..... **שפז**

דף סז. ..... **שפט**

דף סז: ..... **שצג**

דף סח.
מיגז גייז או מיקליש
קליש ..... **שצה**
הפר א' ומת ..... **שצז**

דף סח:
שמע אביה והפר ומת .... **שצט**
שמע בעלה והפר ומת ..... **ת**

דף סט.
שאלה בהקם והפר ..... **תב**
שאלה על נדר שהוקם ..... **תב**
שאלה על הקמה אחרי שעבר
יומו ..... **תד**

דף סט:
כל שאינו בזא"ז ..... **תז**

דף ע.
סוגיית נתרוקנה רשות
לאב ..... **תיב**

דף ע: ..... **תיג**

דף עא. ..... **תיד**

דף עא:
גירושין כהקמה ..... **תיח**

דף עב. ..... **תכא**

דף עב:
הפרה בלא שמיעה ..... **תכב**
שליח להפרה ..... **תכד**

דף עג. ..... **תכו**

דף עג:
נודרת ע"ד בעלה ..... **תכט**

דף עד.
הפרה בשומרת יבם -
זיקה ..... **תלב**

דף עד: ..... **תלו**

דף עה.
הפרה והקמה קודם
הנדר ..... **תלט**

דף עה:
מקוה, ק"ו להציל עד
הטהורים ..... **תמא**

דף עו. ..... **תמא**

דף עו:
הפרת נדרים כל היום .... **תמד**

דף עז.
היתר בשבת ..... **תמה**

דף עז:
לשון גרוע - טלי ואכלי ... **תמט**
בעל מפר וחכם מתיר ..... **תנב**

דף עח. ..... **תנד**

דף עח:
שותק ע"מ למיקט ..... **תנז**

דף עט. ..... **תנז**

דף עט:
נדרים שבינו לבינה, לכשתצא
מרשותו ..... **תסב**
אם ארחץ ..... **תסה**

דף פ.
נדר בתנאי ..... **תסו**

דף פ: ..... **תסט**

דף פא. ..... **תעא**

דף פא: ..... **תעג**

דף פב. ..... **תעז**

דף פב:
מתוך שמיפר למתענה .... **תעח**

דף פג.
נזירות וקרבן לחצאין ..... **תפ**

דף פג:
קונם מהבריות ..... **תפג**

דף פד. ..... **תפה**

דף פד:
טובת הנאה ממון ..... **תפט**

דף פה.
אי פקע הפקר ע"י
שאלה ..... **תצד**
קונם שאני עושה ע"פ ..... **תצה**

דף פה: ..... **תצח**

דף פו.
מקדיש לכשאפדה ..... **תק**

דף פו:
קונם מפקיע שעבוד ..... **תקג**
אלמוה לשעבוד ..... **תקד**
סבור שנדרה בתו ..... **תקו**

דף פז.
תוך כדי דיבור ..... **תקח**

דף פז: ..... **תקיא**

דף פח.
המדיר הנאה מחתנו ..... **תקיג**

דף פח:
נדר אלמנה ..... **תקיח**

דף פט. ..... **תקיט**

דף פט: ..... **תקכ**

דף צ. ..... **תקכא**

דף צ:
ג' נשים יוצאות ונוטלות
כתובה ..... **תקכג**

דף צא. ..... **תקכט**

דף צא: ..... **תקלא**

מראי מקומות

עיקר הלימוד גמ׳ ר״ן ורא״ש

דף ב

עיקר הנדר - ר״ן, רא״ש, ר״ן שבועות כ: מ. בדה״ר [ולק׳ יד.]
מעלת כינוי משאר לשון - תוס׳ מזיר ב. [וב״ב קסד: ורמב״ן וריטב״א שם], רשב״א
שבועה בעי שם - רא״ש שבועות ד כד, רמב״ם שבועות ב ב-ל, ר״ן שבועות לה: טז. בדה״ר
עונה אמן - ר״ת בר״ן, ב״ח רלז ו
גדר ידות-רא״ש, ר״ן [רא״ש גמר בליבו, טור״א חגיגה י ומהר״י קורקוס מעשה״ק יד יב
איסור חפצא-רא״ש, רמב״ן במדבר ל ג, ריטב״א סוף הפרק וריש פ״ב [רמב״ם ה א]
שבועה על החפץ - תוס׳ שבועות כה.
גדר מזירות - רא״ש, שו״ת רשב״א ד קט, מהרי״ט א נג,נד

דף ג

אלא למ״ד לשון שבדו [משמע דהוה מדרבנן] - רא״ש, תוס׳ [כאן ומזיר ב.], ר״ן ורשב״א ב.
מזיר להזיר לעשות כיוויין - הר״ן ורא״ש מתקו, תוס׳ סוטה כד: גרס כן
בל תאחר בנדרי איסור - ר״ן, ר״ן לק׳ סג., ריטב״א ר״ה ו., רמב״ן סה״מ עשה לד
עובר בבל יחל - ס׳ החינוך מז
ככר זו אוכל ולא אכלה - רע״א גהש״ס, רש״ש ומפרשים
בל יחל דנזיר - שו״ת אבנ״מ יב [קס״י ה]
בל תאחר [נדר ג׳ רגלים, אחרונים] - תוס׳ ר״ה ו. לדקה לאלתר, רשב״א כוליה קרא בג׳ רגלים, ר״ן [ר״ה א: בדה״ר] דוקא תלי במקדש
רמב״ם סה״מ ל״ת קנז

דף ד

[המשך] לא איפטר מהעולם - תוס׳ רא״ש [רמב״ם ערכין ו לא, מזיר א ד]
מג״א תקסח יג
לענין מלקות [דטומאה או אף יין] - , ר״ן, תוס׳ כאן ומזיר יז. ורא״ש שם
רא״ש אין בו מעשה, תוס׳ מזיר יז. ושבועות יז., ריטב״א מכות כא:
מטאת יולדת [באשה] - טור״א ר״ה ו:
קיומא - תוס׳ לק׳ כ. [הג׳ מרדכי שבועות תשפת, דרב״מ ריט, רמ״א רלו ד]
שאני (שאיני) אוכל - ר״ן, ש״ך ריג א, רו ב

ה. - ה: איתמר ידים

מורדני ממך - רע״א
דלא משתעינא בהדך משמע - ר״ן [אי נאסר בזה] מתנ״א ז [ר״א מן ההר, מאירי]
ידיס שאין מוכיחות - ריטב״א
רמב״ן ורשב״א קידושין נ. [אי הוה דבריס שבלב]
שמואל מוקיס - ר״ן, תוס׳ [כאן וקידו׳ ה:]
ר״ן כתיבת ׳ודין׳ לשמה, מאירי ותוס׳ רא״ש ושו״ת רא״ש לה ה [הו׳ בגר״א אה״ע כז כב]

המשך ה: - סוף ו.

ידות בהפלאה [גזיה״כ] - אחרונים. גמ׳ מזיר סב. ותוס׳ שם
ר״ן הענין מוכיח - מהרי״ט א קלח, אבנ״מ כז יד
דהפקר - רא״ש, שיטמ״ק
מטאתי - ט״ז יו״ד ה ד ונה״כ
מפרש אף דלא היה מחוייב מטאת - שעה״מ מעשה״ק יד ח, קה״י ז

ו: ז. אמר אביי

יד לקידושין [מ״ט לא סגי בגילוי בעלמא] - אחרונים [ברכ״ש קידו׳ א, ר׳ שמעון ו וכו׳] [ר״א מן ההר גבי פאה]
ר״ן במה מציו, רא״ש ותוס׳ [קר״א]
ואת נמי - ר״ן [שליחותה], רמב״ם אישות ד ב, גר״א אה״ע לו יב, תורי״ד
מכלל דאי אמר כל שדהו - רא״ש [רי״ן בשיטמ״ק], ר״ן [משנ״ל מתנ״ע א טו]
יד לנדקה [מיפו״ל דהוה נדר] תת״ס
ר״ן [קידו׳ כט. יא: בדה״ר] נקנית באמירה
מדין מחשבה - רא״ס בשיטמ״ק [רא״ש לע׳ ב.] [אחרונים, קר״א ב.]
הפקר - רמב״ם נדרים ב יד, מאירי, ב״י [או״ח ס״ס תלד], קצות רעג, גר״א רעג ג, מחנ״א הפקר ס״ס ח, שער״י ה כג
ביה״כ - מאירי, ריטב״א ברכות כו., רמב״ם רא״ד קר״ש ג ג

המשך ז. - סוף ז:

[המשך] ספק ממון עניים - ר״ן, טור״א ר״ה יד, קו׳ הספיקות א ט
מחנ״א לדקה ב
נתיבות כללי תפיסה ב
גר״א חו״מ קנה ח
נדינא מינך - תוס׳, [פסקי הרא״ש, ש״ך רו ו], רמב״ם א כד
אין מתירין אלא בפניו - רע״א
ר״ן לריך לנדות - רמב״ם ורא״ד ת״ת ו יד. שיטמ״ק [רע״א בשו״ע שלד לז]

דף ח

מושבע ועומד- ר״ן [לענין קרבן] ונח׳ בזה בעה״מ ומלחמות [שבועות ספ״ג יב: בדה״ר],רמב״ן במדבר ל ג
גדר אין שבועה חל על שבועה [בעה״מ הנ״ל], שו״ת אבנ״מ יב [רע״א לש״ך רלח כו]
זרוזי נפשיה - ר״ן, קצות עג ה, תו׳ רי״ד. מאירי [כאן ושבועות כז.]
נדר גדול - [נדר או שבועה] רא״ש [ריטב״א], ר״ן [רשב״א, רמב״ן במדבר הנ״ל], רמב״ן סה״מ עשה לד
פטר נפשיה - ר״ן, ריטב״א, רמב״ם ת״ת א ב ולח״מ
אבל מתנו לו - ר״ן, רמב״ם ת״ת ז יב, תורי״ד
נדר בחלוס - ר״ן, פוסקים רי ב
שלא להתרה - ר״ן, רמב״ם ו ד, פסקי הרא״ש

דף ט

ובשבועה- [יד לשבועה] תוס׳ ב:, מאירי ג. [מחנ״א נדרים ב]
כנדבותם- רשב״א, תו׳ ורא״שונים חולין ב:
תוס׳ מזיר ב. ד״ה האומר, וכפי׳ הרא״ש ג., משנ״ל ר״ה נזירות

ר"ן ידיס שאינן מוכיחות, רע"א
טוב מזה ומזה- ר"ן ורא"ש [רש"י תוס' ורמב"ן חולין ב.]
נדבה [בל תאחר] ראשונים, אחרונים [תא"ש, שלמי נדרים ועוד]
מביאה לעזרה - ר"ן, תו' פסחים סו:, רש"י מכת"י מנחות פא.
מתחרט - ר"ן, רשב"א [מהרי"ט א יט]

דף י [עד המשנה]

תוס' מעילה בשלמים [רש"י מנחות ד: ושיטמ"ק שם השמט' יח]
מתאוין להביא- מג"א א יא
ציער עצמו - תוס' ב"ק לא: נזיר ב:, לח"מ דעות א ג [שו"ע או"ח תקעא א]
תוס' [ותוס' שאנן] סוטה טו
כינוי כיוויין - רא"ש [תו"י הגדמ"ת], ר"ן [רשב"א, ר"א מן ההר]

משנה י: - יא: בעי רמי ב"ח

לא כשר - רא"ש [מי הוה מספק,לק' יח:], ר"ן
לא חולין - ר"ן, משנ"ל א יח, אחרונים
אף לגא אמר 'כ' - ר"ן, תו' [כאן, יג. ונזיר ט.]
ר"מ ל"ל מכלל לאו - נמוק"י, אחרונים [קונ"ש ב"ב תלו, קה"י. ע' מלחמות בילה י.]
תנאי שאינו כפול [משום דין תנאי, או מכלל לאו] רמב"ן שבועות לו
ר"ן נדרים איסור תפלא תשיב ממונא [וכ"כ הרמב"ן שבועות לו:, ורא"ש פסקים שם, תוס' שם]

סוף יא: - יב: לימא כתנאי

בעיקרא מתפיס - רא"ש, תוס' נזיר כב., ריב"ש שג, גר"א סטנסל
[זריקת פיגול - גמ' מעילה ג: ומנחות מז:, רש"ש]
נותר של עולה - מהג"א י, או"ש ג ה
תוס' רי"ד
חלת אהרן - רא"ש, תורי"ד [תו' יבמות פו. ד"ה מה].רע"א. רמב"ם ורא"ד א יא
אפרים בלשה- רא"ש, תוס' ותורא"ש נדה ו:

המשך יב:- יג: משנה האומר

בחטאת ואשם - רא"ש ור"ן, רמב"ם א י [ורא"ד שם יא] [רמב"ם נזירות ג יד, קר"א]
מנה להקדישו - מי' ר' שמעון ט. רמב"ם א יג וגו"כ, ר"א מן ההר
כקרבן - תוס' רא"ש

מי קרבן - תוי"ט, רש"ש יא.

המשך יג: - יד.

קונס פי - ראשונים, רמב"ם [פיה"מ וג יא]
ר"ן מדרבנן - רשב"א [מזו"א לדף ה ה, פוסקים ריג א]
למעשיהם - תוס', רשב"א
מיעוט דבר האסור - ראשונים, מאירי [ר"ן לע' ב. ושבועות ח. בדה"ר מי עיקר הנדר התפסה]
כשאמר אסורה עלי כאימא [שאמר גם לשון איסור] - משנ"ל א ז, ריטב"א [כאן, וקידו' נד.]
מתפיס בשבועה - [רש"י תוס' ורי"ף שבועות כ:] ריטב"א משום יד [מיונ ל]

יד: - טו. תנן שאת נהנית

דעת הראב"ד [שבועות יב ד] הזכרות [קובה"ע עו טו] רשב"א, גר"א ריב א [מהג"א לרמב"ם שם]
בתנאי מזהיר - תוס' לק' כה:
גמ' גיטין פד. [הו' בתוס'] ריטב"א [רמב"ן שם פג.]
ר"ן אין איסור נדר שוות,מו' שבועות כט. וגיטין לה. [קובה"ע לג ויח ב] [קנות כו] נשבע שלא יאכל - רמב"ם שבועות ה כ, ר"ן [שבועות כה י. בדה"ר] ומי' נמוק"י שם [ריטב"א גיטין לה.]
בל יחל דרבנן - תוס', פיה"מ. רע"א בשו"ע ריג ג

המשך טו.- טז. משנה שבועה לא אוכל

הלכה לפני הפסח - רמב"ם י יב, קר"א דעת הרמב"ם בנדר בל יחל [קריית ספר ה, גר"א סטנסל קנו] רע"א [רמב"ם שבועות ה ד]. ר"ן דימה להקדש, רש"ש אם תלכי - רע"א [במשנה לק' פרק ז] [רמב"ם י יב אחר פסח, כס"מ ולח"מ]
משתעבד לה - ראשונים [רשב"א] רא"ש בשיטה. [ש"ך רלד פג, ט"ז שם נט, שו"ת אבנ"מ יב]

המשך טז. - יז. משנה

דאכילנא משמע - רש"י שבועות יט:, רע"א
מהד"ת מיקס לישניה - רא"ש, תוס' שבועות כ.
בנדרים אסור [נימא עשה דוחה ל"ת] רשב"א, ס' החינוך ל, נמוק"י [שעה"מ ג י]
בשבועה ע"י כולל - רי"ף שבועות ספ"ג יב: בדה"ש, תוס' שם כד.
הא דאמר ישיבת סוכה - ר"ן, תוס' [תוס' שבועות כה.]

מצות להנות - ר"ן, ריטב"א, תוס' ר"ה כח. [זריקת לרור - מאירי טז.]
חד קרא לקרבן - קר"א

המשך יז. - יח. מתיב רב המנונא

נדר בתוך נדר - [אי מייב ב'] ר"ן יח. [ריטב"א, תוס' ורמב"ן שבועות כ:]
רא"ש שבועה ליתא בלאו והן - רע"א
מתווסף יומי - רמב"ם ורא"ד שבועות ד י
שמואל - ר"ן ג: [מזו"א, ר' שמעון יג] [מרדכי מו"ק תתקכא]
תאנים ועגבים - ר"ן, תו' שבועות כח: וריטב"א שם
ב' נזירות בבת א', תוס' שבועות מז:

המשך דף יח [- יט. א"ל אביי]

ר"ן מיתווסף איסור תפלא - שו"ת אבנ"מ יב, רע"א בשו"ע רטו ה. רשב"א יז. [רש"י תוס' ורמב"ן שבועות כ:]
נשאל על הראשונה - ריטב"א שבועות מז:, רש"י שם [ש"ך רלח כו ורע"א] [טו"ז רכט י]
סתם נדרים להחמיר [אי הוה ודאי - רא"ש, נתיבות ס ח [קרי"ס ב]
לפרש דבריו [תוס', רא"ש] ריטב"א
מעשר בהמה [דבר הגדור] - ראשונים, רמב"ם בפיה"מ [ב' מהדורות] [טור"א ר"ה כח:, מגא"ח שם יד]
תרמיס - ערכין כח: [רמב"ם ערכין ו א, ראב"ד שם ח יא, לח"מ נדרים ב ח]

דף יט

קדושה מאליה - מזו"א [במכתב]
ספיקו חמור - ר"ן ותוס', משנ"ל נזירות ג יח. תוס' נזיר ח.
נזיר עולם - תוס' [נזיר ד. וז: ותענית יג.], משנ"ל הנ"ל
נזיר שמשון - תוס' [מזו"א קנו ב]
מהג"א נדרים יג
תרמיס בגליל - רמב"ם ב יא וכס"מ, לח"מ נזירות ג יד, מהג"א נדרים ה
ש"ך רח ח

דף כ [עד סוה"פ]

לא נדרתי אלא בחרמו של יס - רשב"א יח:, רמב"ן קידו' כ.
מ"מ - המפרש [שו"ע חו"מ פז טו], ש"ך רח ח [תוס']
דיו ל' יום - תוס', פסקי הרא"ש
אל תהי רגיל - רמב"ם יג כד, פסקי הרא"ש א ח [אבות ג יג וראשונים]
אל תרבה שיחה - אבות א ה וראשונים שם

כ: רה"פ - כא: תניא רבי יהודה

רא"ש דבריס שבלב, ריטב"א קידו' נ. [שער"י ז מ]

ירושלמי מעמידין- ר"ן, ק"נ

ר"ן מהתוספתא לא יחל דברו, קרי"ס [גר"א רטו א]

ר' טרפון 'להפלאה' - ראשונים [גמ' סנהדרין כה., תוס' שם, מהרי"ט א יט] תוס' רי"ד, קר"א

מותר ליכנס לביתו - רא"ש, רמב"ם ח י, ר"ן לק' סג:. מהג"א נדרים יח

תבעי - כס"מ ד ג [תת"ס] ר"א מן ההר אין פותחין בחרטה - ר"ן [מאירי], תוס' רי"ד. רש"י ותוס' עירובין סד: [מרדכי שבועות תשנט]

המשך כא: - כב: משתבח

[המשך] אלא כעין ד' נדרים - ר"ן [פתח מדין טעות, ע' ריטב"א, תורי"ד, רמב"ם שבועות ו א-ה] {רש"י שבועתו כז: ותורא"ש שם כח} מגי"ט א לא [כשיש פתח התרה מדרבנן] מהרי"ט א יט וב כו [רש"י כתובות עד:]

גתיבות נה א, שער"י ה כא

ממון כעס - שו"ת רשב"א מיוחסות רעג,רנה

בנה במה - רש"י ותוס' גיטין מו: [ב"י רג ג]

פרע בית השחיטה - תפא"י בועז פאה א ב, מאירי

שאלה בשבועה - ראשונים [ע' פסקי הרא"ש ומרדכי שבועות תשנח] רמב"ם שבועות יב יב

מרי כולה [בלעז] ש"ך רלז ב

סוף כב: - כג: איבע"ל

ר"ן מפסיד שכרו - מהג"א טז

לנפשיה - תוס' ב"ב עד., רשב"א

גולד דשכיח - תוס' גזיר לב., רמב"ם שבועות ו יב וגו"כ [רמ"א רכח יג, ט"ז יז]

יחיד מומחה - ר"ן, פסקי הרא"ש, תוס' בכורות לו: [מקבלי להו - ריטב"א, פוסקים ר"ם רכח]

ר"ן בלחש - פוסקים ריא [רע"א]

ביטול נדר קודם שחל - ר"ן לק' עה:, רמב"ם ורא"ד ב ד

עקריה לתנאי - ראשונים, ר"א מן ההר ורע"א, רשב"א

משביעו אחר - מהג"א שבועות ו

סוף כג: - כד: משנה

התקבלתי - רש"י גיטין עד:, מהג"א שבועות י

תנאי בקיום מעשה - ר"ן, רשב"א כתובות עג. ור"ן שם לג: בדה"ר [מהג"א הנ"ל]

נדר להשליש לזונו - קר"א [נמוק"י כב. בדה"ר]

רשב"א אין לדמות שאר מילי

כד: כה.

נדרי הבאי - ר"ן, רא"ש, תוס' שבועות כט. ורמב"ן שם

שבועות הבאי [ב' גרסאות בראשונים] - משנה שבועות כט. דהוה שבועת שוא [רמב"ן וראשונים שם, ר"ן כאן ושם יב. בדה"ר]

נשבע ע"ד דידן - רא"ש, ר"ן, ריטב"א, רשב"א קידושין נ. [רמב"ם שבועות ב טו, תוס' הו' בר"ן לע' כג:, גר"א ריא ד, מהג"א שבועות א]

שבועת ערבות מואב - תוס' שבועות כט., מהרש"א ח"א שם, תוס' תלמידי ר"פ כאן [תוס' שבת פח., מרדכי שבועות תשמז] מהג"א שבועות ו

כה: - כו. איתיביה רב פפא

נדרי שגגות - רש"י שבועות כח. וכו: ד"ה אי. רמב"ם שבועות ג ו

נמצאו אביו עמהם - ר"ן טעות בעיקר הגדר, מהרי"ט ב יו"ד כז [ולח"מ גזירות ב ב], גר"ח סטנסל קצא ומחרוניס

שבועות שגגות - גמ' שבועות כו. יעפי' האדם בשבועה

נדר שהותר מקצתו - רא"ש כאן ולק' סו., ר"ן לע' ג: ולק' סו. רא"מ בשיטמ"ק [שו"ת ר"ן עג הו' במהג"א שבועות ח. פתח"ת רכט א]

ר"ן חילוק בין מעמיד דבריו להיכא דטעה בלשון, ריטב"א

פסקי הרא"ש נדר מבשר ויין [משנ"ל ד יא]

המשך כו. - כז. משנה

ר"ן איכא דקפדי - רע"א

תלאן זב"ז - רמב"ם ד יא [אפי' בסתמא] גו"כ

מהג"א שבועות ט

ר"ן לק' סו., שלמ"ג

ר"ן איכא מ"ד נשאל על א' - גר"א רלב יט

דעת הרמב"ן הותר ע"י פתח - רשב"א וריטב"א

ר"ן הפרת הבעל דבעל מיגז, ומילו למ"ד (נזיר כא:) מיעקר עקר אמרי בטלה מקצתה. וכ"כ השיטמ"ק לק' פב: ופז:

המשך כז. - כח. אמר רב הונא

נדרי אונסין - ראשונים, ריטב"א [כאן ושבועות כו] [אומדנא או גזה"כ] [מהרי"ט ג א]

ר"ן לאו אונס גמור - ריטב"א, רמ"א רלב יב ש"ך כג ורע"א שם

ולנערה לא תעשה - תוס', רא"ה כתובות ב: [רש"י שם ג.]

אונס דמיגליא - רא"ש [דלא שכיח], ריטב"א [משנ"ל שבועות ג א]

אסמכתא [ע' הלכות הרמב"ן אריכות] תוס' ב"מ סו. וסנהד' כה.

אסמכתא במחילה - ר"ן, רמב"ם מכירה יא ד, רמב"ן ב"ב קסח

רא"ש נמחל שעבודו גובה מבנ"א - סמ"ע מח א [ש"ך חו"מ נה ו, קצות מח א]

בי"ה אומרים אף שבועה - ירושלמי [הו' ברשב"א] לא תשבע בשמי אבל אתה נשבע לאנשים. ריטב"א, ש"ך רלב לא

אין לו קיצבה - רא"ש אינו דין שווה, ריטב"א [ראשונים ב"ב נו, ה"ה גזילה ה יד] נמוק"י [קצות שסט א מת' האס עי"ז כולו גזל]

ר"ן מלך ישראל - רשב"א ושיטמ"ק בשם הרא"מ. יסוד דינא דמלכותא - רמב"ם גזילה ה, רשב"ם ב"ב נד:

השמטה לר"ן אינו רשאי לגבות - גר"א חו"מ שסט כג [אי' ר' שמעון יח וב"ק לט] [ב"ק קיג. ורשב"א שם]

המשך כח. - כט. א"ל אביי

[המשך] כיון דאמר יאסרו, איתסרו [אף כשנאנס אל נדר] - ריטב"א [כאן ושבועות כו:], תורי"ד

באומר מהיום - ר"ן ורשב"א, נמוק"י, תוס' שבועות כו: [ושם כג. ד"ה דלמא] [מהג"א ה]

גבי אונסין שאני - ריטב"א, רשב"א קיד' כ. ושבועות כו:, רמב"ם שבועות ג ג [תוס' גיטין לב., תכ"ל קטו]

נטיעות, ס"ד דמסיק אדעתא דלא מצלין - רא"ש [במשנה], תוס', תורי"ד

קנין מעכשיו בדבר שלא בא לעולם - תי' ר' שמעון כב [תוס' ב"מ טז., ראשונים קידושין סג. וכתובות פא.]

ר"ן הרשב"א חוכך דכבר כלתה - ר' שמעון גיטין ה

רב המנונא קדושה להיכן הלך [אף קדושת דמים או קונמות] [שיטמ"ק בשם שיטה מדרבנן] ר"ן זכיית ממון פקע בכדי [כדין אחרין], רא"ה בחי' הר"ן וריטב"א גיטין פד. [אבנ"מ כח גג, ר"ם מערכת הקנינים י, קובה"ע נו ה]

המשך כט.- כט: יתיב

[לעיל] מי נפקא בלא גט - אבנ"מ לא כב ואחרונים

רא"ש הוקש יציאה - אבנ"מ מ ה

רבא קדושת דמיס פקע - רא"ש [תוס' גיטין מ:, קצות קיז ב, קובה"ע נב ה, טו טו]

ר"ן כל קנין שאינו עולמית ק"פ - קצות רמא ד ונתיבות שם ה, קצות רנז ג [אבנ"מ כח גג, חי' ר"ש מערכת הקניים י, קובה"ע נו ה]

כל ל' עולה - ראשונים בבעל מוס, ע' רמב"ם מעשה"ק טו ז, מהר"י קורקוס, רא"מ בשיטמ"ק. ראב"ד שם

ר"ן קמ"ל כיון דתוכ"ד אמר מעכשיו שלמים - רש"ש, אחרונים

[דברי התוס' כשרגא דליבני - תוס' ב"מ לד.]

סוף כט: -ל: משנה הנודר מן הילודים

[המשך] אמירתו לגבוה - רא"ש, ר"ן [נתיבות רנה ב, שו"ת רע"א קמד. מהנ"א נדרים יב, שער"י ה כא]

בעי ר' הושעיא [גמ' קידושין סב:, ר"ן שם כו. בדה"ר] ראשונים, קר"א

ר"ן מפקדת עצמה - אבנ"מ מג

יורדי הים - רע"א בשו"ע ריז לה

רומיס - ט"ז ריז ל

מכסי רשייהו - גר"א או"ח ח ב ופוסקים שם

סוף ל: - לב.

הלך אחר לשון בני אדם - גמוק"י

ילודים - ריטב"א

אוכלי שוס - רש"ש

איקדים אברהם - שיטמ"ק בשם ריי"ץ

האיכא עשו - שיטה בשיטמ"ק, ר"א מן ההר, רע"א לרמב"ם [ולא כל יצחק - מפרש, ריב"ש לח, מג"א תקצא ז. רמב"ם פיה"מ והל' ט כא]

לוקח ביותר - ר"ן לק' לד.

לוקח ע"מ לבקר - רשב"ם ותוס' ב"ב פז: פח. [ושא"ל שם], ר"ן ע"ז ד: בדה"ר

זביני מיצעא - ר"ן, ר"א מן ההר [ספק]. לח"מ ז ז

[לוקח לשגרן - רמ"ה ב"ב שם, נתיבות קפו]

ערלי ישראל - רא"ש מתו אחיו, שיטמ"ק, מאירי

ערלה ע"ש עכו"ס - גמ' יבמות עא., רש"י ותוס' שם

לב: לג.

ויתור - רש"י מגילה ח., תורי"ד [כאן וע"ז כ. במהד"ק], טור"א מגילה ח. [רשב"ם ב"ב מז:]

ויתור דאורייתא או דרבנן - רמב"ן ב"ב קז., קר"א

יעלעוס חטין - רע"א שו"ע רכא א

שוקל שקלו - רש"י ותוס' כתובות קח., תורי"ד [כאן ושם]

סברת מצווה עביד - רש"י ותורי"ד שם, ר"ן לט., רשב"א לד.

לג: לד.

פורע חובו - ריטב"א כתובות קח., תוס' ע"ז יג.

משנ"ל [מלוה ה יד בסופו] פורע חוב חבירו משום ממילא, חזו"א

ע"מ שלא לפרוע, רשב"א, ריטב"א הנ"ל [רמב"ם שביעית ט ט ומהר"י קורקוס שם]

ר"ן בשם הרשב"א הזן סתם במורת הלואה לאשה [אבנ"מ ע ח], ר"ן [כתובות קז, סג. בדה"ר], תוס' שם ד"ה ואם

ר"ן בע"ח דוחק - תוס' כתובות קח.

נכסי מחזיר אסורין - רע"א רכא ג [אסור הנאת נכסיו או הנאתו]

מידעם דנפשיה מהדר ליה, רא"ש מלוה קעבד, שלמ"ל [ר"ן לק' לט., תלמידי ר"י בשיטמ"ק כתובות]

פרוטה דר"י - תוס' [בית מאיר]

לא שכיחא [ס"ל דלא חיישינן להכי, או דלא נחשב הנאה] תוס' שבועות מד., ריטב"א [נתיבות עב ח]

איכא דמתני' דמהני ליה - גמוק"י, ר"ן לק' מא:, רשב"א, ר"א מן ההר

לד: לה.

ככר של הפקר - תורי"ד [רש"ש ב"מ מט. וכאן], רא"מ ברא"ש, קצות רד ג ורע"א ב"מ מט.

ר"ן ורא"ש ד' אמות - חי' בית מאיר, קצות ר א

להורישו לבניו - ר"ן, תוס' ב"מ לט.

נתנה במתנה מאי - שער"י ג כה. גהש"ס לה.

גנבה - ראשונים, ר"א מן ההר

אזמניה - משנ"ל שכירות יב יג, רע"א

מעילה בקונמות - תקירת האחרונים אי יליפי' דחל הקדש, או דהוה מגדרי קונם [ע' חזו"א, אחיעזר ב יח ב, ב נ ד] משנ"ל מעילה ד ט

הנאה להקדש - ר"ן, רא"ש [כאן ובמשנה] [קובה"ע נד יג]

לפיכך יש פדיון - ר"ן, תוס' כאן ויבמות פח. [רש"י יבמות שם ושבועות כב.] [נתיבות קיז ב]

ר"ן יצא לחולין ע"י מעילה, שיטמ"ק כתובות נט: בשם רש"י מה"ק

דאיסורא לא בעיתי - מהנ"א זכיה מהפקר ד, נתיבות ערה

ר"ן לחמס ידיו - מהנ"א כז, קוב"ש ב יח ב, טור"א מגילה ח

לה: לו.

ר"ן מצוות לאו ליהנות, ט"ז רכא מג, ר"א מן ההר לק' מח. [רי"ץ בשיטמ"ק, משובב נתיבות עב יז]

מלמד בנו [תוס'] פסקי הרא"ש, רא"ש בשיטמ"ק

שלומי דידן [מנחת ברוך כ, מנח"ח תקט ו] תוס' קידושין כג: ויומא יט: [תורא"ש כאן]. רשב"א קידושין כג:

ר"ן אביו של קטן, רע"א

פיה"מ נגעים יד יב

שאני פיגול - רא"מ בשיטמ"ק, מאירי

שה לבית אבות לאו דאו' - תוס' גיטין כה., פסחים פט.

ר"ן קטנים אוכלים בלא מינוי, תוס' פסחים פח., מג"א שמג ג [רמב"ם ק"פ ה ז, וגו"כ]

לו: לז.

משלו על של חבירו - ראשונים שליחות, תוס' [כאן וגיטין יא:] זכיה מטעם שליחות [קצות קה א]. רשב"א [ב"מ כב. לדעתכם], קצות רמג ה ואחרונים [אחיעזר א כט י, ברכ"ש ב"מ כא]

עביד שליחותיה - פסקי הרא"ש. ר"א מן ההר

כל הרוחה - תוס' גיטין סו. ורמב"ן ור"ן שם, אבנ"מ ע י

לגמל מקרא בשכר - ר"ן, תורי"ד

מה אני בחינם - תוס' בכורות נט. [רמב"ם פיה"מ כאן, והל' מ"ת ג י, כס"מ, ביאו"ה רלא] [שאר מצוות - רש"י קידו' נח: ותוס' ר"י הזקן שם. ברופא - רמב"ן תורת האדם, בפוסקים שלו ג]

מלמד את בנו - פוסקים חו"מ שלה א

אין נותנין שכר שבת - תוס' [בע"ב], מרדכי כתובות קפט, טור או"ח תקפה

לז: לח.

אין אחריות שבת - ש"ך חו"מ סו קכו [נתיבות עב יט]

בנות - קר"א ושלמי נדרים

פיקוח טעמים - הג' מיימוני מ"ת א ז

ועתה כתבו - שאג"א לד

זן - ר"ן בתורת מצווה, תוס', פסקי הרא"ש, רמב"ם ו ד

רא"ש תקנת אושא - תוס' כתובות מט: בקטני קטנים

לח: לט. לט:

ר"ן מזונות יתירים - רשב"א
להשיא בתו - ר"א מן ההר
במקום שאין נוטלין שכר על עמידה - רא"ש, ר"ן [ראש העמ', ובע"ב] ושא"ר, רשב"א לע' לד., תוס' רא"ש, שיטמ"ק כתובות קח. תלמ' ר' יונה
ר"ן [ורשב"א] הנאת דריסת הרגל - ש"ך וט"ז רכא א, ר"א מן ההר
ריטב"א מצוות לאו ליהנות
על העמידה לא יטול שכר - ראשונים, שיטמ"ק
רמז לביקור חולים - רמב"ם סה"מ כלל ג', אבל יד א [ביאו"ה עב ד"ה ביום]
אפי' גדול אצל קטן - שיטמ"ק בשם שיטה, שלמי נדרים

מ עד אמר ר' אמי [כולל הר"ן מא.]

ביקור חולים - שו"ע שלה, רמב"ם אבל יד ה
רבו הנוטפין - דרכי משה רא ז [גר"א רא ו ושם לא]
רא"ש קמא קמא בטל - תוס' בכורות ו ושבת סה:
מחלה נוטפין - ראב"ד בעלי הנפש, הו' בראשונים שבת סה:. ריטב"א מ"ש דלא סגי במקצת כשריס, תה"ד רגד הו' בט"ז רא ג
לבתיה - רש"י שבת סה:
מפני - ראשונים [כאן ושבת שם], רמב"ם מקואות ט יג
ר"ן מקום עיקר זחילתו - ראב"ד מקואות ז יא, ר"ש מקואות ה ג, מהרי"ק קטו [הו' בב"י רא]

מ: אמר ר' אמי - מב: אלא בנכסים [תחילת העמ']]מא. אגדתא[

רפואת נפש - רא"ש, תורי"ד, פיה"מ [טור ושו"ע שלו ב]
רפואת בהמתו - רא"ש ותוס' אינו מחוייב, רשב"א ור"ן הוה השבת אבידה. פסקי הרא"ש
רע"א גהש"ש
ר"ן רופא אחר - גליון רש"א רכא ג
אומר סם פלוני - ר"ן, תו', ר"א מן ההר
אמבטי - רא"ש,רשב"א לע' לד.
אמבטי גדולה - תורי"ד
רא"ש אוכל עמו, רשב"א, ש"ך יו"ד פח ב
אכילה על התמחוי - ר"ן, רמב"ם ו ט, ריטב"א
לא יעשה באומן - רמב"ם ו יז ופיה"מ וט"כ
שביעית - מגמ"ח פד א
אדם אוסר לכשיצא מרשותו - ב"ח וש"ך רטז יט
מ"ד אינו אוסר לכשיצא - שיטמ"ק

המשך מב: - מג. [באמצע המשנה] היו מהלכין

שאני הכא דאמר בחייו ובמותו, מ"מ קשה - ר"ן, תוס' רי"ד [רא"ש ה ב, ק"כ]
ארעא נמי הפקירא - אבנ"מ עב ב ומגיה לא יצוונו [פרוטה דרב יוסף] ט"ז חו"מ עב
ר"ן נדר מכולהו ישראל [רמב"ם ז ז אומה שלימה] רע"א במשנה ג יא
כל הזן - גמ' כתובות ע:, ר"ן לע' לו:, מחנ"א שלוחין מ, אבנ"מ ע י ומגיה [אי דוקא כשאין לו לאכול - רא"ש, תוס' ב"ק קטו.] [אי איירי במודר מנכסיו - ר"ן לע' לד: ומב:]
בא ונוטל מזה - ר"ן [כאן וכתובות ע: לב. בדה"ר], ש"ך רכא נ וט"ז לו, רע"א שם וקצות קכט א
פיה"מ

המשך מג. - מד. ר"ל אמר

מהלכין בדרך - ראשונים [תוס' הר"ש משנן ותוס' ר' אלחנן ע"ז כז:] נימא מצווה קעביד, ר"ן לט:, רשב"א לד., ריטב"א כתובות קח. ותלמידי ר"י בשיטמ"ק שם
ר' יוסי אסר - רשב"א כתו' ע: אף בנותן מתנה, דלא כתוס'
ר' יוסי הפקר כמתנה - ר' שמעון כד [ושער"י ה כג] [נתיבות רסב ג] מי' תמ"ס [קצות רעג ג, רמב"ן פסחים ד: ולא:]
[מקצתן לראשון - ע' ר"ן ורא"ש, ר"א מן ההר]
גזירה - תורי"ד
תוך ג' יכול לחזור [ר"ן אפי' זכו בו. רא"ש ועוד ראשונים קודם שזכו. רא"ש מה.] קצות רעג ג

המשך דף מד [כולל רא"ש מה. בשם הר"א ממיץ]

[המשך] רא"ש קודם חזרה אין שם הפקר - חק יעקב תלד י, בית מאיר שם, ריטב"א
רא"ש ילקוט בלד אחר - נתיבות רעג ב, מי' תמ"ס
הפקר ליום א' [רא"ש] - שו"ת רע"א קמה, רש"ש [אבנ"מ כח גג, מי' ר' שמעון הנ"ל]
מחנ"א זכיה מהפקר ב
[גדר הפקר - קצות רעג א, מחנ"א זכיה מהפקר ח, גר"א רעג ג, מי' ר"ש הנ"ל] [ע"כ שייך לעיל]
לפטור ממעשר - קוב"ש ב יד, קה"י כט
המפקיר כרמו והשכים - תוס' תמורה ו. ושיטמ"ק שם

דף מה

ריב"ל אמר אפי' בפני א' - [תורי"ד] פסקי הרא"ש יא, כס"מ ב טז [או"ש מכירה א מ]
רמב"ן פסחים ד:, ריטב"א כאן ושם ו
רא"ש שביתת בהמתו - תוס' ב"מ ל:, מחנ"א זכיה מהפקר א

פרק השותפין רע"א אי איירי במודר מנכסיו או ממנו

דעת ר"ת דמשוס ויתור [רא"ש בשיטמ"ק] - טור"א מגילה ח, רמב"ן ב"ב קז
דעת הר"מ דכל חד משתמש בכולו [רא"ה בשיטמ"ק ב"ק נא:] רא"ש ורשב"א בשם הרשב"א הלרפתי [יש"ש ב"ק שם קו' הבריה] [גדר שותפין בעלמא - רש"י ותוס' גיטין מז: וחולין קלד:]
ר"ן בריה בזמני הקנין - [קצות קעא א הקונס פקע, ר"ש מערכת הקניינים יב והלאה]
ר"ן אין ראוי לחול על הספק - קוב"ש ביאה לה
[ב"ב קלז. אתרוג שותפין, רשב"ם וריטב"א שם, שו"ת רשב"א א סב, קצות רמא ג]

מו. - מו: המודר הנאה... תפיסת יד

להעמיד ריחים - ר"ן, תורי"ד, תוס', רמב"ן ב"ב מז:, ש"ך רכו ח
מא' רשב"א והרא"ה [ריטב"א, ברכ"ש כז וכתו' גג ז]
נדרו פליגי - ראשונים [המילוק מדרבנן] יש בה דין חלוקה - רא"ש ורשב"א מדרבנן, ר"ן וראשונים מה: סברא דעיקר בריה. פסקי הרא"ש סו"ס א ומאירי אחר חלוקה - נמוק"י
רמב"ם - מחנ"א גביית חוב ג, מקור חיים תמא א, או"ש ז ד
ראב"ד כתוב שם ביאה לטו כא: בדה"ר

המשך מו: - סוף מז.

ר"ן לאסור על השוכר - תוס' מו., ב"ק נא: וב"ב מז:, ערכין כא. [קובה"ע נב א] [ט"ז רכא לב]

ר"ת קונס כללי [לשיטתו דלף היכא דיש פליון מפקיע] מתנ"ל גביית חוב ג [רא"ש ב"ק ה י בשם ריצב"ל]
הקדיש שכרו [ע"פ ירושלמי פסחים ד ט] קובה"ע גג ח
ר"ן ד"ה מת - [ר"ן לע' לד:] רשב"ל כאן וב"ק קח: [ש"ך רטז ט]
ר"ן בשם ירושלמי - פסקי הרא"ש ב, ב"י רטז וש"ך שם יד
ר"ן זוכה בדבר האסור עליו - רשב"ל כאן וב"ק קח: [ולק' מה:, ושו"ת תשמו וד רב, תוס' סנהדרין פ.] [מתנ"ל זכיה מהפקר ד, נתיבות עהר]
ר"ן טובת הנאה - כס"מ ה ו
בע"ת גובין - תוס' ב"ק קט., רמב"ם ה ח, רשב"ל ד רב

מז: מח. משנה

[המשך] אין אדם אוסר דשלבל"ע על חבירו - ש"ך נה"כ רלד נט [גר"ח סעגסל]
ר"ן הגידון בדיעבד [וכ"כ פסקי הרא"ש ורוב ראשונים] אבל תורי"ד [ורא"ש בע"ב] מבואר דלף לכתחילי
דעת רש"י חולין ד:, תוס' ושא"ר שם [רא"ש קידו' ב לח, ריטב"ל לק' ס"פ ז] קוב"ש פסחים לד, שער"י ה כ [קר"ל] [ע"כ]
חילופיהן כגידולין - ר"ן גזירה, ר"ל מן הכר
מכרן וקידש בדמיהן - ראשונים, רש"י ע"ז נד: [משנ"ל אישות ה ל]
ואי עבד עבד - רשב"ל [ור"ן מז.] חליפי חליפין מותרין [תוס' כאן וע"ז שם] ראב"ד ה טז, לח"מ שם
חרש - ר"ן כאן וב., גר"ל רכו ז
עולי בבל - תוס' [חזו"ל ערלה ל טו הו' קלו ספ"ק], פיה"מ, ריטב"ל
של בני העיר - רנב"י בשיטמ"ק, שו"ת הרשב"ל ל מתקלה [פוסקים רכד]. בית הלוי ג ל ג

המ' מח.- מט. קונם תבשיל

[המשך] בור - תוס', בעה"מ ורא"ש ביצה לט. כל בדה"ר
ספרים - ר"ל מן ההר [שו"ע רכא יא וש"ך וט"ז]
רמב"ם ז ב [הר"ן הק'] תוי"ט וגר"ל רכו ב, בית מאיר רכד, לח"מ [ר"ל מן ההר מו:] [ע"כ]
גזירת מתנת בית חורון - ר"ן, תוס' ב"ב קלד.
רמב"ם ז טו

המשך מט. - סוף נ. [מט: - נא. אגדתא]

מי הרשב"ל [נוב"י או"ח ק כ, אבנ"מ לב ה] [רמב"ם ה ז ורא"ב"ד]
קני ע"מ להקנות - ריטב"ל, ר"ל מן ההר, רשב"ל [בתריכות, ברכ"ש קידו' ה, חזו"ל עא ל]
סודר - קנות קלה ד
הדרא סודרא [ר"ן לע' כט.]
סעודתו מוכחת - מתנ"ל שבועות טז
ר"ן לח מל לעכודי - תוס' קידו' כו: [רמ"ל חו"מ קלה ד]
הנודר מהמבושל - רשב"ל בשם ירושלמי, רמב"ם ט ל
יו"ט אמרון של חג - ט"ז רכ טו
כמאן מצלינן, כר"י - תוס' ר"ה טז. ושא"ר שם
וד' כסי דפיסחא - שו"ת הרשב"ל ל רלח
הו' בשו"ע או"ח תעב י [שע"ת תלה ב] ברוך שעטני מעיל - רא"ש ברכות ט טז, תה"ד לז [בפוסקים או"ח רכג ו]
איתשיל אנדריה - ט"ז רכח ח

נ: - נב. [לא כולל ר"ן נב. ד"ה וקש' להו] כולל ר"ן על הסיפא [נב:]
מיהוי הסיא איתתא בשמתא - ר"ל מן ההר, ב"י שלד
לענת רמולה - ר"ש ורא"ש כלאים ל ב
מותר בקוש - רמב"ם ורא"ב"ד ט ח [רא"ש חולין ח נא, ט"ז יו"ד פא ח]
[רוטב וקיפה - ריטב"ל. רשב"ל חולין לח.]
ונפל לתבשיל - ר"ן [נב:] הרי הוא טועמו בו, רמב"ם ה יא

נב. ר"ן - נב: משנה

יש לו מתירין - רש"י ביצה ג:, ר"ן בסו"ד [מגת"ח רפד טו] פוסקים יו"ד קב ד
[בספק דרבנן - ביצה ד. ופנ"י שם, ושו"ת רע"ל סד, קוב"ש שם ד]
ר"ן שלא במינו בטל [וכ"כ תוס' כאן, וכן הרמב"ן בהלכות. והתוס' רי"ד לק' נח. פליג] תורא"ש ב"מ נג., ש"ך יו"ד קב ד ירושלמי הלין נדריס - פסקי הרא"ש [שער"י ב י]
בשם הרי"ף דריחא לאו מילתא משום ביטול [ר"ן חולין לב. בדה"ר, ורמב"ן כאן] ריטב"ל
מיס ומלח בעיסה - תוס' ביצה לח. ולט. [מלחמות פסחים יט. בדה"ר]
דמיון ההיתר - רע"ל יו"ד לט לש"ך כב
קומא דחלבא - רמב"ן בשם ירושלמי

המשך נב: - נג: סוה"פ

ר"ן טפי עדיף אלו - רשב"ל, תוס'
אלו עלי, אסור בחילופיהן - תוס' בע"ל, מאירי מז:
ר"ן לענין הלכה - רע"ל
דבש תמריס - מתנ"ל לב
ריטב"ל היכא דאמר שנתכוון לזה נאמן לפרש
מהד"ת בתר רוב, קמ"ל ספק - ב"י רח [וב"ח וט"ז שם ל, וש"ך שם ג ובית מאיר] לח"מ ט ה וי ט
מיספרגוס - פיה"מ. תורי"ד
שוס בתקפה - ריטב"ל ותוס'

דף נד

והא מירק נדר - מאירי
ודילמא - ב"ח ריז יא [לשון ספק, ע' מאירי]
מימליך - ר"ן, תוס' ד"ה מיניה, שיטמ"ק בשם רי"ץ, תורי"ד [רמב"ם ט ו וט"כ, לבב"ח בס' הליק']
להלכה - ר"ל מן ההר, רש"ש
עופות - גר"ל ריז יא

דף נה - נו. משנה הנודר מן המטה

וכפרון הדבר, ואי אמרת כל דמידגן - מפרש, רמב"ן ב"מ פח:, רי"ץ בשיטמ"ק, תוס' בכורות נד.
הדין מיזגא - תוס' שבת עז., רש"י עירובין נד.
רא"ש טיסני שחילקו אח"כ [קר"ל נד., שיטמ"ק לע' נב]
גידולי קרקע - ט"ז ריז כט
ר"ן טדר ממזון [רע"ל או"ח ריז יט, תוס' עירובין ל.]
בית מבתי - גמ' מנחות קח: [ראשונים גיטין ט.]

המשך נו. - נז. האומר לאשתו

דגדא - שיטמ"ק
משיטופס בעור הדג - תוס' חולין כה., ר"ש ומפרשים כליס טז ל
ליכנס לתחומה - ש"ך ריז לה
עיבור - רא"ש ור"ן שיעור עיבור, רע"ב ור"ל מן ההר כשיש בתים [רע"ל ריז כט] ה"ה שבת כח ל [פיה"מ]
אגף - ב"י נה ומג"ל יא
ילך ויסגיר - ראשונים, משנ"ל טוממת לרעת יד ה
אסור בחילופיהם - ר"ן [ב"י רטז משמע דאורייתא] רא"ש
רא"ש - רע"ל
גידולים - רש"ש, ראב"ד ה טז
ר"ן כחליפי חליפין כדלע' מז - רע"ל

המשך נז. - נז:

ר"ן ידיך למעשיהן - ע' ר"ן לע' טז: בשם תוס'

גידולין מעלין - רא"ש [ותוס' רי"ד] [הגידון בגדרי ביטול], תוס' ורשב"א [התמירו דמשיבא], ר"ן [הגידון על גדר הגידולין] רש"י מנחות סט: [נחלת ברוך כב]

רא"ש כלאים שהוסיף פחות מר' - רש"י פסחים כה., ורמב"ן ב"ב ב.

שביק מר תרי [ונמ' בזה האמוראים, תוס' מנחות סט:] אבל הרמב"ם פסק ככולהו [קר"א, חזו"א, קה"י לה, גרנ"ט]

תוס' יוצא מהאסור

נח. - נח: לימא

יש לו מתירין - אחרונים [חי' חת"ס, בית הלוי ג ל ועוד] הק' דמדאורייתא ל"מ להתיר, וכדאי' מנחות לא [ע' קרי"ס מעש"ש ו]

שביעית יש לו מתירין - ר"ן, ר"ש שביעית ז ז, וו ג [שעה"מ מאכ"א טו י] [רמב"ם ז כב לא חילק, גר"א שנות אליהו ז ז]

יש לו מתירין בגידולין - שעה"מ יו"ט ה כ ורע"א יו"ד קב ד הק' מסה"ת בטור או"ח שכ שנולד בתערובת

מדוכני - רא"ש, ר"ן [מאירי] ראב"ד שביעית ד כא

אוכל מרעי - ר"ן, תורי"ד

המשך נח: - נט. גופא

ביטול ע"י קרקע - ר"ן, תוס' רי"ד, תוס' מנחות סט:, רא"ש, רשב"א [חזו"א]

מעשר - רש"ש [אחרונים]

קומות - רא"ש ו ג, לח"מ ה טז

תרומה יל"מ - אתוון טו [ר"ן מהני מרטה - מאירי, שו"ת רב"א יד, מחנ"א לדקה ה] ט"ז יו"ד שכג ב ונה"כ

ביד כהן - ש"ך חו"מ רנה ו, שו"ע יו"ד רנח ו [נמוק"י לק' פד: כו. בקומות שזכו בו] [משנ"ל מעשה"ק יא ד בקרבן שנשחט]

המשך נט. - ס. סוף המשנה

היתר להיכן הלך - [רשונים] חו"ש מאכ"א טו י ד"ה ויש לבאר,קובה"ע נט ב [גרנ"ט, שער"י ג טו, חזו"א]

ר"ן התירא לא בטיל - ר"ן ע"ז עג. לה: בדה"ר [שער"י וחו"ש הנ"ל, עונג יו"ט ד]

[טרח - רמב"ן ב"ב ב., חי' חת"ס]

גידולי גידולין - רש"י ותוס' פסחים לד. קו' הגהש"ס - אחרונים [חו"ש מעשר ו ד, קה"י לז]

שבת זו - רשונים, מפרש, ט"ז רכ ב

ר"ן מעת לעת - רש"ש

שבת א' - ר"ן, רמב"ם י ג, רשב"א א תרנ

חולש - רמב"ם שס, ש"ך רכ יג

סוף ס. - סא: סוף העמ'

ר' ירמיה - ר"ן, נמוק"י, ריטב"א

רמ"א רכ ג [ונו"כ]

מיצטריך לחולש חסר - רמב"ם י ג ורדב"ז ורש"ש [ורלב"ח בס' הליק']

מג"א נה י, רמ"א רכ ד ופתח"ת, שו"ע רכח מח וש"ך שס קיא ונה"כ

ר"ן לא מתסר בעיבור - ש"ך רכ טו

מנין שמיטה - רמב"ם שמיטה י ה ורא"ב"ד [חו"ש שס בדעת הירושלמי קידו' א ב]

דף סב סג

זמן קבוע - ר"ן, תוס', רשב"א

וחלוה - רש"י ע"ז נב:, בעה"מ ומלחמות שס כד: בדה"ר

דבר בהס לשמס - מפרש, נפש החיים ד ג

שרו לי מיגרא - מהרש"א ח"א, שו"ת רשב"א א פד

עבדא דנורא - רשונים, רמ"א יו"ד קנז ב וש"ך יח

לפני עוור - רמ"א יו"ד קנא א ונו"כ

עד הגשס - ר"ן, רא"ש, רמב"ם י יא ונו"כ

כס"מ מתנ"ע א יא, לח"מ תעניות ג י

נתעברה השנה - ר"ן, פסקי הרא"ש

ר"ן משלים בשנה אחרת [ר' שמעון ס"ס ד]. רא"ש לע' סא, ש"ך רכ טו [שיטמ"ק ב"מ קב. בשס הר"י מגאש, ב"ח חו"מ שיב יד]

אדר ראשון - רמ"א תקסח ז ונו"כ, ונה י [ומג"א נה י ומשנ"ב שס]

ליל לוס - ר"ן ומפרש

יסודות הקמה והפרה - אחרונים (קה"י לט,מ) אי הקמה מוסיף על הנדר, או רק מבטל זכות הפרה [וכ"כ המאירי לע' ח:]. יש רשונים (מרדכי גיטין שעו, רמ"א רלד כג, ע' לק' סט.) דלאחר הקמה ל"מ היתר חכם

גדר שתיקת יום שמעו - גילה דעתו דיח"ל [כ"כ הר"ן עא: ד"ה איבעיא, ועט.] או דפקע זכות להפר. גמ' לק' עח: עט. רא"ש עא: בשם ירושלמי בנאנס]. ע' אפיק"י א יז, גרנ"ט סא, קה"י שס, חי' ר' שמואל יח

סו: פרק נערה המאורסה- סוף סז:

מפרש שתיקתו מבטלת הפרה לאידך [אבנ"ג יו"ד שא א]

קמ"ל דמפירין בב"א - [משמע דין לירוף, וע' ר"ן], אך ע' קרית ספר יג

ממ' בר"ן אי חוזר ומיפר [רא"ש] - רשב"א, מאירי [אחרונים]

ממ' רשב"א ור"ן דנעקר למפרע - אחרונים

דעת הרמב"ם יב יז דבעינן ב' הפרות ביום א', והרמב"ן (סח:, ריש כג: בדה"ר בדה"ר) פליג. וכ"ד הר"ן כאן

אימא בנשואה - ר"ן ורא"ש [תוס' כתובות לט. מנ"ל דנשואה יצאת מרשות אביה]

ס"ד לארוס מיפר לבד, ואפ"ה הקמת האב מוסיף אלימות [ר"ן וקר"א אי שייך כה"ג יום שמעו].

סח. - סח: שמע בעלה והפר [גמ' עד סט. בעי רבא]

ביטו לביתה בחב - רמב"ם יב א [מגדל עוז וכס"מ ולח"מ, מאירי] ר"א מן ההר עט:. ר' יחיאל בטור (רלד נח)

בעל מיגז - קר"א, וקבה"ע עג יא [גמ' זבחים קי., רש"י ותוס']

ובפשוטו מבואר דהמיגז והמיקלים הוה אף כשהאב לא סיים ההפרה

והרשונים דנו היכא דאחר"כ מת, האם בטלה הקלישות, וע"ע בסמוך

[סוגיית 'נתרוקנה' ע' לקמן ע. עא]

הפר האב ומת - קו' הרא"ש דהאב כבר היפר חלקו, תוס', ר"ן עא: נסתלק הגזיזה. רא"ש סט. מיד מיקלים, אע"ג דאח"כ נסתלק [גרנ"ט, חזו"א קלו ב]

המשך סח: - סט. בעי רבה... ולא תיחול [האחרון]

שמע בעלה והפר ומת - רשונים, רשב"א בדעת הרמב"ם

חלקו של בעל - ר"ן, רשב"א [סח:] רא"ש [מפרש]

הל' הרמב"ן בדעת ר' נתן [ט"ז רלד כא, חזו"א קלו ה, נמוק"י] רמב"ם יא יט

שאלה בהיקש - רשונים. רא"מ בשיטמ"ק [ור"א מן ההר, ומפרש בפי' ג'] לישאל על הנדר שהקיש [מרדכי כתובות קנז, גיטין שעו, שו"ע רלד כג ורע"א שס]

ר"ן למחר לא גרע משתיקה - תוס' כתובות עא:, טור רלד מט, תוס' רא"ש כאן, רש"ש

נשאל על רשונה - רא"ש, שלטו"ג שבועות יא. בדה"ר, מאירי, מחנ"א שבועות ז

המשך סט. - ע. משנה

בעי רבה כו' ולא מיחול הקמה- תו' מי מייל בתרא או קמא, ר"ן פשיטא דל"מ הקמה

בפשיטות - ר"ן, ב' פי' ברא"ש [רע"א ע"ד הר"ן]

כל שאינו בזא"ז - דעת הרמב"ם יג כב דחל הקמה גו"כ, מחנ"א לח, או"ש,גר"א וגליונות

[רא"ש אית לחלאין, ע"פ גמ' קידו' נא., תו' זבחים ל.]

הפרה לאחר שעה - רע"א ק קמד בסוגרייס, חי' ר' שמעון כב

אמר הבעל ואני - ראשונים, או"ש יג יב

המשך ע. - סוף עא. א"ר נתן

סוגיית נתרוקנה - האחרונים (רא"ל מלין כג, ר' שמואל טז) תקנו האם נסתלק הבעל לחוד, וממילא האב מיפר. או דקיבל זכות הבעל

רא"ש מסתבר כיון שיצאה שעה א', שוב לא תחזור [רא"ל מלין שם] לח"מ יב א

גראה לחרוס - ראשונים, קר"א [רי"ץ בשיטמ"ק]

בוגרת בל' יום - תוס' כתובות מז:

נתארסה בו ביום - ריטב"א, גר"א אה"ע יג יב [פוסקים רלד ד,ה]

גרשו לחרוס ראשון - ר"ן, ט"ז רלד כד

ר"ן היכא דלא זכה האחרוס אי אב מיפר - ע"ע ר"ן לק' עה.

אביה ובעלה האחרון מפירין - רשב"א אף האב מחר ומפר

קנת הראשונים בר"ן דאחרוס שני כרעיה דראשון, אף דאיקלים הגדר - טור רלד טז, ב"י שם [אחרונים, חזו"א קלו ב]

המשך עא. - עב. ת"ש נדרה

ומיגז - ר"ן, ר"א מן ההר [רשב"א בהשמטה]

גירושין כהקמה - ר"ן, רש"ם, חי' ר' מאיר שמחה [רי"ץ בשיטמ"ק עב.]

אהדרה ביומא - ראשונים, [פרישה קלד לה], או"ש יג כ, חזו"א קלו ו

רא"ש אע"ג דלא היתה מחתיו, מח' בבלי וירושלמי [אפיק"י א יז ד, חי' ר' שמואל]

המשך עב. - עג. בעי רב"ח חרש

בו ביום, בשמע האב - לח"מ יב יז, או"ש [רש"ם קודמין באורוסה שנשאת]

ת"ל איסה יקימנו דברי ר' יאשיה - תוס' ב"מ לו. [רע"א גיטין לב. נימא מילי לא מימסרין לשליח] [הפלאה כתובות עד. האיך מהני תנאי בהפרה]

רא"ש ופוסקים להחמיר דל"מ שליח, רע"א בהקמה נימא דמהי לחומרא, שלמ"ג

רא"ש שמיעה הוה ממילא - חי' בית מאיר, קנות קפב א [שער"י ז ז, ברכ"ש כח]

ר"ן בעינא למהדר - רע"א

המשך עג. - עג: סוה"ע

כדר' זירא - תוס' יבמות קד:

פרט לאשת חרש - ברכ"ש ל ב

עד שתכנס לרשותו - רמב"ם יא כב ור"ן לק' פט. ה"ה מסר האב לשלוחי הבעל, אבל הטור רלד ח חופה דוקא

אמרו דבר א' [שיטה בשיטמ"ק] רמב"ן כתובות מז: [או"ש אישות ספ"י]

ר"ן בי"ד של אחריהן אי משום שמא תשקה, גהש"ס, רשב"א כתו' נח: וקידו' י: [תו' כתוב' מח:]

נודרת ע"ד בעלה - רא"ש, ר"ן, שו"ת רא"ש י ג, שו"ת רשב"א ד שי, תו' יבמות פט. ד"ה מ"ט

תו' נדה מו: ומורא"ש [שס וגיטין פג:] וריטב"א [גיטין ולע' סז.] [קר"א, קובה"ע כו ב, קוב"ב גיטין גג]

חי' בית מאיר, רע"א כתוב' קא.

דף עד

יש זיקה - רש"י יבמות יז: [דשייך למח' דהתם], תוס' [כאן מכת"י], רא"מ בשיטמ"ק. ר"ן זיקה ככנוסה

ר"ע סבר אין זיקה - רש"י הנ"ל, תוס' ותוס' רא"ש יבמות כט:

ברירה - רשב"א, רא"מ

הגילסא יבמות כט: לחרי אין זיקה [רא"ש, ר"ן], רמב"ן שם

פסל בגיטא - ר"ן, תוס' מכת"י, תורא"ש עה. ויבמות כט:

מאמר משואין עושה - ר"ן אם בא עליה, וכמסקנת הגמ' יבמות כט:, מהרש"ל ומהרש"א שם. רא"מ בשיטמ"ק

דף עה [עד ת"ש אמרו (האחרון)]

שאין חייבין סקילה - תוס' מכת"י, רמב"ן יבמות שם, תורא"ש [כאן, יבמות כט: ולה.]

ר"ן ד"ה כשם - [רמב"ם יא כד] רע"א

כל גדרים שתדורי - ר"ן, רא"ש, רש"ש [גרי"ז מזיר כב:] [רמב"ם יג יג ולח"מ]

או דילמא לא חלין - שיטמ"ק [בשם רי"ץ] הא לא שמע

ר"ן נדר טעות - אחרונים, ע' שער"י ה כב [דעת המבי"ט א לח]

דף עו [עד עו: אר"ש בן פזי]

מקוה- קר"א,או"ש מקואות א אות ז [מרדכי פסחים תקנ]

לכשיטמא יטהר- ע' היטב ר"ן ורא"ש

רא"ש עמד כל גופו במים - רש"ש,אחרונים הק' לכס"מ אבה"ט ו טז זרוען - רע"א. תו' מכת"י, תורא"ש

רש"י חולין קיח:

מכורה כבר יוצאת - גמ' ערכין כט:

בעלמא דרשי ק"ו - ר"ן, תוס' מכת"י,שיטמ"ק

עם חשיכה [ביה"ש] רע"א

ירוש' ברשב"א

מיום אל יוס- ע' רש"י במדבר ל טו

המשך עו: - עז: א"ר יוחנן חכם שאמר

לצורך שבת [גמ' שבת מו: אמאי לא הוה מוקלה, תוס' שם]

ר"ן סוף שבת [סח. בדה"ר] [משנ"ב שמא א ושעה"ל], פרמ"ג מ"ז שם

תרמי ליבור בשבת - ב"י שמא ורמ"א שו יב

ובקרובים - רש"ש, רע"א רכח ג

תוס' עירובין סד:, רש"י שם

ר"ן לא גרע הני ליטני מבליבו - אחרונים

ר"ן י"ג לערב, ריטב"א. [בחול - רא"מ בשיטמ"ק, רא"ד יג ז, לח"מ]

בליבו - מהרי"ט א סט, רא"מ ברא"ש [אחרונים]

המשך עז: - עח: (סוה"ע) מתיב רב חסדא

חכם מתיר - רא"ש ור"ן [רמ"ה ב"ב קכ:], דעת הרמב"ם יג ב [ובפיה"מ] כס"מ לח"מ וקרי"ס [קובה"ע כו ב, גרי"ז מזיר כב:]

ר"ן מסברי להו [גמ' בכורות לו:] רמ"ה ב"ב קכ:, כס"מ שבועות ו ה

רמב"ם ד מ הפרה בגדרי הקדש, ולא כשיטמ"ק מזיר יט:

אין בעל ממיר - ראשונים, רשב"ם ב"ב קכ: ורשב"א שם

ע"מ למיקט - שלמ"ג [רא"מ בשיטמ"ק]

סוף עח: - עט: אם ארחץ

ר"ן יצפי' משתיקת יום שמעו, דגלי דעת' - רש"ש לע' עא:

גהש"ס - אחיעזר ב יט ב, דב"א א טז ז,י

ר"ן נשאלין ביום שמעו [וכ"ד תוס' כתובות עא:], טור רלד מט ותורא"ש סט. לאחר כמה ימים

למסקנא - אחרונים (קה"י מ, אפיק"י א יז),גר"א רלד נב

ותכ"ל יפר - ר"ן פז: ומזו"ל שם
עיטוי נפש - ברייתא כתובות עח.
ממדינה אחרת - רמב"ם יב ז הוה ביטו לביה [תורי"ד גדר ביטו לביה]
כי מגרש לה - ר"ן לק' פב: רשב"ל כתובות נט. [ריטב"ל ור"ן שם כג: בדה"ר]
לאחרים אינו מופר - לאשויס, ריטב"ל ונמוק"י
רא"ש לא מסתבר דפקע, קר"ל [דרכ"מ רלד ז]

המשך עט: - פ: ורמינהי

לא תרחץ וכו' - רא"ש ור"ן ורשב"ל פ. ור"ל מן ההר
לשון 'אסר ר"ן שבועות כח יב. בדה"ר
אם תרחץ - [תנאי בנדר] רע"ל עזיר יא. [אחרוניס]
דעת ר' יוסה בר"ן, רשב"ל, ש"ך רלד מה, לח"מ יד יב
מלויה לעבור - אבנ"מ עד ד ע"פ הגמ' כתובות עח:
רחילה דחד יומא - ר"ן ושל"ר

המשך פ: - פא: דבר אחר

עינוי ביוה"כ - תוס', רא"ש פא:, שיטמ"ק פא:, רמב"ם שביתת עשור ל ה, ר"ן יומא ל. בדה"ר
לרבנן - ר"ן, רע"ל
לר' יוסי נער טובא עדיף מנפשות דאחרים - בי"ש פ טו הפלאה בקו"ל שם [מגא"ר רלה לב, פתא"ת חו"מ תכו ב ומשנ"ב שכט יט]
שאין מברכים בתורה תחילה - ר"ן, רש"י ב"מ פה:, מהרש"ל מ"ל, ב"ח חו"ח מז, שאג"ל כל
דעת הרמב"ם יב ל,ה לר' יוסי - לח"מ
לר"י משום ביטו לביה - רש"י ותוס' כתובות עח:
לפי אבא - שיטמ"ק בשם רי"ץ
שלא אתן תבן - חו' כתובות נט., שעה"מ ג י, ש"ך רלד פו
גמ' כתובות סא: [הו' בר"ן] רש"י תוס' רי"ף וריטב"ל שם, רמב"ם אישות כא ו

המשך פא: - פב: אמר רב יהודה א"ש

נדרי עצמו - תוס' ב"ב עד.
דברים המותרים - ר"ן ורא"ש [סוגיה פסחים נא., תוס' ושל"ר שם] חת"ס ס"ס קז
ירושלמי דברים שביטו לביה ר"ן נדרי עצמו [ק"נ ע, רע"ל נגעים ב ה] רגב"י בשיטמ"ק

אינו נשאל נחכם שבעיר - ריב"ש חו, כס"מ ז ט [רש"ש טו.], רמב"ם שם, ש"ך רכח יא [רמב"ם ד יג]
לענין הלכה - ר"ן, רמב"ם יב ג לח"מ, פיה"מ בסוה"פ
הנאת פלוני משום ביטו לביה - רשב"ל, רמב"ם יב ז

המשך פב: - פג. איתיביה

בא' אינה מתענה - ר"ן, רא"ש, תוספתא הו' בריטב"ל ונמוק"י, ט"ז רלד נא וק"נ ל
מתוך שהוא מיפר - ר"ן, רא"ש, רשב"ל [שיטה בשיטמ"ק פד.]
ר"ן לעיל מ. [קה"י יט ב] שיטה בשיטמ"ק
אין גזירות לתלמין - לאשויס, רש"ש [גרי"ז סו"ה גזירות כז: בדה"ס] תורי"ד

המשך פג: - פד. יכולה ליהנות בלקט

קרבנות - חזו"ל [גמ' גזיר יט. וכב., רי"ץ בשיטמ"ק]. רמב"ם גזירות ט יא קרבן טומאה וגו"כ
להנות מדבעל - שלמ"ג
פור"י הבעל יחכה בלקט
ר"ן מי גרייני מתנווי - קר"ל
נתגרשה - רא"ש מש"ה מיפר עכשיו, ר"ן [לאשויס כתובות נט.]
ר"ן נעשה אמ"כ - קר"ל, או"ש יב ח
לאשויס לאסור פירות - רע"ל, תוס' דעל התירא - שיטמ"ק

המשך פד: - פה. משנה

ספיקו טובל - ר"ן, רשב"ל, שיטמ"ק
אינני מפקיר נכסי - רע"ל (במשנה דמאי) הק' להזהיר עני על שלו, מהרי"ט ל פה, ריטב"ל ותורל"ש ב"מ ט: [הו' בשיטמ"ק שם] ורא"ש פאה ד ט [קה"י ב"מ יד]
גמ' מכות יז. ואחרוניס
ר"ן האוכל במיתה - תוס' יבמות פו. ורמב"ם מאכ"ל י כ
ר"ן ל"ל שיהא יותר ממנה - רש"י ותוס' יבמות פו.
מתחלק בגורן - לאשויס, רש"י ותוס' יבמות ק., ולאשויס חולין קלא. [מגא"ר תעד]
טובת הנאה ממון - רש"י פסחים מו: [מקו"ח פתיחה תל ג] אחרוניס [גר"ל רכז ד] [כהן חוטף - תוס' ב"מ ו:, חולין קלא., רמב"ם תרומות יב טו]. ירושה בטובת הנאה - דרכ"מ חו"מ רעו, קצות שם ב, מחנ"ל טובת הנאה
ר"ן דמי חולין שבו - ריטב"ל קידושין נח [ע' רא"ש] קצות ערה

[דעת הרמב"ם למסקנא כס"מ ז יא]

המשך פה. - פה: וכי אמרה הכי

[המשך] מיסרי עלה שויא עפר - רא"ש, ר"ן [הפקיר], רשב"ל, מחנ"ל זכיה מהפקר ד, נתיבות ערה
רשב"ל בר"ן כי איתיל חייבין לשלם, ריטב"ל [רשב"ל לע' מז. ומח: וב"ק קנו] נתיבות הנ"ל [ע"כ]
רא"ש א"ל שיתערב, תוס' כתובות נט. וקיד' סג., ריטב"ל קידושין שם
שמא יגרשנה - רשב"ל וריטב"ל כתובות נט.
שאני קונמות [רא"ש, ר"ן] - קוב"ש ב"ב רעו [שער"י ה כ]
באומרת יקדשו ידי - ר"ן לעיל טז:, רמב"ם יב י [ב"י רלד עא, נה"כ שם לט"ז נט]
[ידי לעושיהם - רשב"ל וריטב"ל כתובות שם דאינו יוצא מגוף הידים]

המשך פה: - פו: משנה

וכי אמרה - רע"ל כתובות נט.
גופא בידה -ר"ן, קוב"ש כתובות קפט,קלב
שמשכנתי לכאפדנו - ר"ן [כאן, ולעיל מו:] תוס' כתובות נט ועריכין כא.
אשה בידה לגרשה - ר"ן, תוס' וריטב"ל כתובות [שעה"מ יב י]
התם קין - משנ"ל אישות ד ז זמן ממילא אתי, אבנ"מ מג, ר' שמעון סוף מערכת הקניינים
כי קדושת הגוף
שאני קונמות - רא"ש, רש"י כתובות נט., רש"י מה"ק בשיטמ"ק שם [ר"ל מן ההל כאן, תוס' קידו' סג. ד"ה ידיס, לח"מ יב י, נה"כ הנ"ל]
אלמוה - תוס' כתובות שם, ורש"י, ורא"ה בשיטמ"ק. קצות קיז ה, אבנ"מ עב ב

משנה פו: - פז: אמרה קונם תאנה

סבור שנדרה - לאשויס [רא"ש] קר"ל, רגב"י בשיטמ"ק
יחזור ויפר - רשב"ל
הא בסתם - לאשויס, תוס', ט"ז רלד לא, ש"ך שם לח
תוכ"ד - ר"ן, רמ"ה ב"ב קכט: [דבר"י כו, אחיעזר ב כה ח]
רמב"ם יב כא ואבל ח ח, לח"מ, שיטמ"ק
הילכתא תוכ"ד - ר"ן, תוס' ב"ב קכט:, רשב"ם שם קל. [שו"ת ר"ן מג, הו' בחלק"מ לח מה, מט ב]
מגדף - רא"מ בשיטמ"ק [קוב"ש ב"ב תל] קצות כח ח
מקדש - רשב"ל קידושין נט:

פיה"מ לרמב"ם ורע"ב תמורה ה ג [וכן תוס' מגמות פא:] קנות רנה ב
ט"ז אה"ע לח ב, אבנ"מ סס
מה שהפר - ר"ן [כאן ובמשנה], רשב"א, שיטמ"ק

המשך פז: - פח: ורמינהו כיצד

ר"ן שתאמר שבועה לכל א', רש"ש ל., מהג"א שבועות ט
איני יודע שיש מפירין - ר"ן, רא"ש לעיל עט., שיטמ"ק [חזו"א, חי' ר' שמואל יח ג בהערה]
גמ' מכות ט: וריטב"א שם
ר"ן כאילו נתנו לבעל - [ט"ז רכב ג] מהג"א זכיה מהפקר ד, נתיבות ערה א
ר"ן הבעל זוכה בפירות, כ"כ תוס' קידו' כד., ר"ן שם ח: בדה"ר
דעת ר' מאיר - רשב"א קידושין כד., ריטב"א [לעיל ספ"ד יד בדה"ר וקידושין שם]
מה שאת נותנת לפיך - ר"ן באריכות, ריטב"א קידו', מהג"א נדריס כ. שיטמ"ק בשם רא"מ. ש"ך חו"מ סב ו
כמאן כר"מ [מה' בגמ' קידושין כג:, תוס' וריטב"א שם]

המשך פח: - משנה פט:

ורמינהו - מפרש, קוב"ש ב"ב רלב
לענין שיתוף - תוס' קידושין, שיטמ"ק בשם שיטה ורא"מ
נדר אלמנה - תוס' כתובות מט.
לאחר ל' - רדב"ז שבועות ב יז, מהג"א נדריס יב
והחזירה בו ביום - רש"ש לע' עב., ריטב"א כתובות נט.
ר' ישמעאל - ר"ן לעיל פד.
אבי - ר"ן, ט"ז רכח כב
מסר האב - רא"ש ור"ן, סוגיה כתובות מח: מט. [רש"י ותוס' שם], ריטב"א, ט"ז רלד ט
יתומה - ר"ן ורא"ש, גר"א בליקו'
עדיין נערה - ר"ן, פיה"מ ור"א מן ההר, גר"א בליקוטים

המשך פט: - משנה צ:

רא"ש אפשר שלא יפא, כ"כ תוס' גיטין לה. וכתובות עא., תוס' שבועות כט. [ריטב"א כאן]
שבשיה - מהרי"ט א יט, קה"י מג ב
שרקיה - רא"ש, שו"ת רשב"א ה סח (גר"א רכח לה)
אא"כ מל הגדל - שו"ת ר"ן נא [הו' בב"י רכח וש"ש א ג. ורע"א רכח יז. קוב"ש ב"ב שסו]

המשך צ: - סוה"פ

נטולה אני מהיהודים [למשנ"ר] - [רא"ש, קר"א] רשב"א לע' טו:, טור ס"ס רלד, ב"י, ש"ך שס פג, ט"ז שס נט, נה"כ [רע"א, שו"ת אבנ"מ יב]
תוס' אין איסור חל על איסור, שעה"מ איסו"ב יז ח ורע"א [בית הלוי א מד]
טמאה אני לך תביא ראיה - ר"ן [תורי"ד קידו' יב.], תוס', רשב"א, תוס' יבמות כה.
נתארלמה - רמב"ם וראב"ד איסו"ב יא ט
גברא נסתחפה שהיו - ר"ן, רשב"ם ב"ב קמה. [שו"ת ר"י מגאש קכט, מהג"א שבועות ז, קוב"ש ב"ב תקה]
אמרה גרשתני - ר"ן ורא"שונים, ריטב"א ורא"ב"ד אישות ד יג
ר"ן רגליים לדבר - תוס' כתובות יג. סג:, יבמות כה., רשב"א, מאירי

ראשי תיבות שמות הספרים

במקום שצויין 'אחרונים' בלא ציון הספר, לפעמים המכוון לספרי ראשי הישיבות על סדר הדף או ספרי דורינו של הערות ומראה מקומות. שקשה עלי לציין מקור מדוייק לכל סברא. ובפרט שפעמים לקחתי סברא מתוך מערכה שלימה, בשינויים מסויימים.

אבה"א אבן האזל
אבנ"מ אבני מילואים
אבנ"נ אבני נזר
אגר"מ אגרות משה
או"ז אור זרוע
או"ש אור שמח
אוה"ח אור החיים
אמר"ב אמרי בינה
אמר"מ אמרי משה
אפיק"י אפיקי ים
ב"י בית יוסף
באה"ט באר היטב
בדה"ב בדק הבית
או בה"ב
בה"ג בעל הלכות גדולות
בה"ת בעל התרומה [ס' התרומה]
בי"מ בית מאיר
בי"ש בית שמואל [או בית שמאי]
ביאו"ה ביאור הלכה
ביאוה"ה ביאור ההלכה [לדרך אמונה]
ביה"ל בית הלוי
בעה"ט בעל הטורים
בעה"מ בעל המאור
ברכ"י ברכי יוסף
ברכ"ש ברכת שמואל
גבו"א גבורת ארי
גהש"ס גליון הש"ס [לרע"א]
גידו"ת גידולי תרומה [לס' התרומה]
גר"ח ג"ר חיים סולובייציק ע"ס הרמב"ם, או על הש"ס [מהדורת סטנסל או מהדורה תשס"ח]
גר"נ הג"ר נחום פרצוביץ
גר"ש
או ר"ש ר' שמואל רוזובסקי [או ר' שמעון]

גרי"ז [על הרמב"ם, או כתבי תלמידים על הש"ס]
גריש"א הגרי"ש אלישיב
גרנ"ט חי' הגרנ"ט [ר' נפתלי טראפ]
גרש"ז הג"ר שלמה זלמן אויערבך [מנחת שלמה]
דב"א דבר אברהם
דבר"י דברי יחזקאל
דגו"מ דגול מרבבה
דד"ג קונטרס דינא דגרמי לרמב"ן
דר"א דרך אמונה
דרכ"מ דרכי משה
הג"א הגהות אשר"י
הג"מ
או הגמ"ר הגהות מרדכי [או הגהות מיימוניות]
ח"ח חפץ חיים
חוו"ד חוות דעת
חוו"י חוות יאיר
חזו"א חזון איש
חזו"י חזון יחזקאל
חכ"צ חכם צבי
חכמ"ש חכמת שלמה
חלק"מ חלקת מחוקק
חמד"ש חמדת שלמה
חש"ל חשק שלמה
חת"ס חתם סופר
טור"א טורי אבן
טושו"ע
או טשו"ע טור ושולחן ערוך
יש"ש ים של שלמה
כו"פ כרתי ופלתי
כנה"ג כנסת הגדולה
כס"מ כסף משנה
כפו"ת כפות תמרים
לח"מ לחם משנה
מג"א מגן אברהם
מגד"ע מגדל עוז
מהריב"ל מהר"י בן לב

מהרצ"ח מהרי"ץ חיות [בסוף הגמ']
מחה"ש
או מחצה"ש מחצית השקל [למג"א]
מחנ"א מחנה אפרים
מל"ה מלא הרועים [בסוף הגמ']
מנח"ח מנחת חינוך [במקום שמצוין חלוקת סעיפים הוא ע"פ מהדורת מכון ירושלים]
מצפ"א מצפה איתן [בסוף הגמ']
מקד"ד מקדש דוד
מקו"ח מקור חיים
משנ"ב משנה ברורה
משנ"ל משנה למלך
משנ"ר משנה ראשונה
מרכה"מ מרכבת המשנה
נה"כ
או נקה"כ נקודות הכסף [לש"ך]
נוב"י נודע ביהודה
נמוק"י נמוקי יוסף
נשמ"א נשמת אדם
סה"מ ספר המצוות
סה"ת ספר התרומות
עבוה"ק עבודת הקודש [לרשב"א]
עויו"ט שו"ת עונג יום טוב
ערוה"ש ערוך השולחן
ערול"נ ערוך לנר
פור"י פורת יוסף [בסוף הגמ']
פיה"מ פירוש המשניות [לרמב"ם] [לפעמים ע"פ תרגום הישן, ולפעמים ע"פ מהדורות החדשות]
פנ"י פני יהושע
פנ"מ פני משה

פר"ח פרי חדש
[או פי' רבינו חננאל]
פרמ"ג פרי מגדים
מ"ז = משבצות זהב, א"א = אשל אברהם, ש"ד = שפתי דעת
פתח"ת פתחי תשובה
ק"נ קרבן נתנאל
קה"י קהילות יעקב
קה"ע קרבן העדה
קוב"ב קובץ ביאורים
[בקובץ שיעורים חלק ב]
קוב"ש קובץ שיעורים
קובה"ע קובץ הערות
קוה"ס
או קונה"ס קונטרס הספיקות
קר"א קרן אורה
קרי"ס קרית ספר
קרנ"ר קרני ראם
ר"ן רבינו נסים
[ע"פ רוב לרי"ף, אא"כ צויין חי' הר"ן]
רא"ל ר' אריה לייב מלין
רא"מ הר"א ממיץ, בעל היראים, תלמיד ר"ת [חיבר פירוש עמ"ס נדרים, והרבה הו' בשמו בראב"ש (בפירוש הרא"ש, ובפסקי הרא"ש ובתוס' הרא"ש הנדמ"ח) ובשיטמ"ק. ובהרבה מקומות נראה שפי' הרא"ש מבוסס ע"ד הרא"מ בשיטמ"ק].
ראמ"ה ר' אליעזר משה הורביץ [בסוף הגמ']
רגמ"ה רבינו גרשום
[ע"ג הגמ' ב"ב וקדשים] [מיוחס ל]

ריטב"א [פי' על הל' הרמב"ן וכן במהד' מה"ק, לבעל חי' הריטב"א על הש"ס. אך לכאורה מה שהו' בשיטמ"ק בשם ריטב"א אינו מהריטב"א הנ"ל. וסגנון דבריו נסמך על דברי בעלי התוס' בשיטמ"ק].
רנב"י [הו' בשיטמ"ק פי' על הלכות הרמב"ן, והב"י (חו"מ רז) הביא קטע ממנו (מדף כז:) בשם תלמיד הרמב"ן. ובהקדמת הר"א יפהן לריטב"א קבע שהספר היה לעיני הריטב"א, וכן הנמוק"י העתיק הרבה ממנו].
רע"א ר' עקיבא איגר
[ע"פ רוב צויין לפי מהד' זכרון יעקב. ובמקום שכתוב רע"א השלם הכוונה למהד' ר"ש אריאלי]
ש"ש שב שמעתתא
שאג"א שאגת אריה
שבו"י שבות יעקב
שד"ח שדה חמד
שיטמ"ק [בס' שיטמ"ק עמ"ס נדרים הו' מכמה ראשונים שאינם מוכרים לנו, וכנראה רובם מביהמ"ד מבעלי התוס'. והרי"ץ בשיטמ"ק ע"פ רוב דן ע"ד דברי היראים, אך כמה פעמים דן בדברי הרמב"ם וראב"ד].

שכנה"ג שיירי כנסת הגדולה
שלט"ג שלטי גיבורים
[על הרי"ף]
שע"ת שערי תשובה
שעה"מ שער המלך
שעה"צ שער הציון
[למשנ"ב]
שער"י שערי יושר
שפ"א שפת אמת
תבו"ש תבואות שור
תה"ד תרומת הדשן
תו"י תוס' ישנים
תו"כ
או תור"כ תורת כהנים
תוה"א תורת האדם
[לרמב"ן]
תוה"ב תורת הבית
[לרשב"א]
תוי"ט תוס' יום טוב
תור"ג תורת גיטין
תור"פ
או תוס' ר"פ תוס' רבינו פרץ
תורא"ש תוס' הרא"ש
תורי"ד תוס' רי"ד
תוריה"ז
או תוס' ריה"ז תוס' [המיוחס] לר"י הזקן [ויש שיחסוהו לר' אברהם מן ההר] על גליון הגמ' קידושין
תפא"ש תפארת שמואל
[ע"פ רוב על הרא"ש]
תרוה"כ תרומת הכרי

ר"ס = ריש סימן **סו"ס** = סוף סימן **סו"ד** = סוף דבריו **סוד"ה** = סוף דיבור המתחיל **סוה"ס** = סוף הספר **עע"ש** = עיין עוד שם **עי"ש** = עיין שם **מה"ק** = מהדורה קמא **מהד"ב** = מהדורה בתרא **נדמ"ח** = נדפס מחדש **שא"ר או ש"ר** = שאר ראשונים **ק'** = קמא **ת'** = תניינא **ב'** = בתרא **דפו"י** = דפוס ישן **קו"א** = קונטרס אחרון